
چاوه پروانی گش نووسه رېك په سن دانی خویننه رانه؛
به لام فهره ننگ نووسی هزار هر نه وندهی له خوا نه وی
بهر تهوس و تانه نه که وی.

که چی تاك و تووکیك نه بی، ثم خه لاتهیان پی دمیری!

د. ساموئیل جاکسون

فرهنگ دانشگاه کردستان

فارسی - کردی (سه جلدی، جلد دوم)

به سرپرستی ماجد مردوخ روحانی

ویراستاران

ماجد مردوخ روحانی (سر ویراستار)

مهدی سندجی * محمد ژیان امینی * یدالله پشابادی * محی الدین کریمیان

دستیار ویراستاران

بهرام بهرامیان * وریا دیوانی * ایرج مرادی

نمونه خوانی

افشین بهاری زر

حروفچینان

وریا دیوانی * محی الدین کریمیان * فخرالدین آمیدیان

پشتیبانی نرم افزاری

هیوارستمی زاده

دیگر همکاران و مراحل همکاری، به شرح جلد اول

استفاده از کتاب خطی «زهردهی سهر کهل»، گردآوری و تدوین، خلیل محمدی

برای ترمیم و تکمیل برخی ضرب المثل ها

یادداشت: ج. ۲ (چاپ اول: ۱۳۸۶) (فیپا).
مندرجات: ج. ۱، ث. -- ج. ۳. ظ
موضوع: فارسی -- واژه نامه ها -- کردی.
شناسه افزوده: دانشگاه کردستان.
رده بندی کنگره: ۴۴م ۱۲۳/ ۳۲۵۶ PIR
رده بندی دیویی: ۴۹۹ ک/ ۳
شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۲۳۴-۸۵م

سرشناسه: مردوخ روحانی، محمدماجد، ۱۳۳۷
عنوان و نام پدیدآور:
فرهنگ فارسی - کردی / ماجد مردوخ روحانی.
مشخصات نشر: سنندج: دانشگاه کردستان، ۱۳۸۵
مشخصات ظاهری: ج. ۳
شابک: ج. ۱: ۹۶۴-۹۶۲۳۹۷۳
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی:
Majed M. R. Persian Kurdish dictionary

دانشگاه کردستان

فرهنگ فارسی - کردی دانشگاه کردستان

به سرپرستی ماجد مردوخ روحانی

جلد دوم ج - ظ

چاپ اول: پاییز ۱۳۸۶

طراحی روی جلد: حمیدرضا زری

لیتوگرافی: تندیس

این کتاب در ۳۰۰۰ نسخه در چاپخانه‌ی تندیس نقره‌ای چاپ و
در صحافی علی صحافی شد.

بها ۱۰۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

www.uok.ac.ir/dictionary

مرکزپخش: سنندج، کتاب مهرگان، تلفن: ۳۲۸۸۸۹۷ ۸۷۱ ۹۸+

۱. واکه (مصوت)ها

واکه	نشانه‌ی آوایی	مثال	آوانگاری
اَ (فتحه)	a	دَست	dast
اِ (کسره)	e	دِل	del
اُ (ضمه)	o	گُل	gol
ا، آ، ی	ā	رام	rām
		بار	bār
		کُبری	kobrā
یِ، ی	î	شیر	šîr
		باری (باربر)	bārî
یِ (کوتاه)	i	بلیت	bilît
ی (کشیده)	i:	باری (به‌ه‌حال)	bāri:
و	û	نور	nûr
و (کوتاه)	u	فروش	furûš
و (ضمه‌ی کشیده)	o:	پَلو	polo:
اَو	ow	پَلَو	polow

۲. همخوان‌ها (حروف بی صدا)

همخوان	نشانه‌ی آوایی	نمونه	آوانگاری
		ضرب	zarb
		ظلم	zolm
ر	r	راه	rāh
ژ	j	ژاله	Jāle
ش	š	شیر	šîr
غ، ق	q	غار	qār
		قند	qand
ف	f	فردا	fardā
ک	k	کاخ	kāx
گ	g	گُری	gorg
ل	l	لاى	lāk
م	m	ماه	māh
ن	n	نان	nān
و	v	وزن	vazn
ی	y	یاد	yād

همخوان	نشانه‌ی آوایی	نمونه	آوانگاری
ب	b	بار	bār
پ	p	پا	pā
ت، ط	t	تار	tār
		طبل	tabl
ث، س، ص	s	ثبت	sabt
		سال	sāl
		صدا	sedā
ج	c	جوان	cavān
چ	č	چمن	čaman
ح، ه	h	حرف	harf
		هما	homā
خ	x	خوب	xûb
د	d	درس	dars
ذ، ز، ض	z	ذهن	zehn
		زیبا	zibā

۳. حروف همخوان /ء/ و /ع/

همزه و عین در زبان فارسی تلفظ یکسان دارند و در این کتاب با نشانه‌ی '/' / آوانگاری شده‌اند؛ مانند: آلم (درد و رنج) و عَلم (پرچم)؛ که هر دو «alam'» خوانده می‌شوند.

حرف	نشانه‌ی آوایی	نمونه	آوانگاری
ء	،	شیء	Šey'
أ		أرز	'arz
أ		مأنوس	ma'nûs
ؤ		رؤیا	ro'yā
ئ		رئوف	ra'ûf
ع		عکس	'aks
		علم	'elm
		عُرف	'orf
		عود	'ûd
		سعید	sa'îd
		فَعَال	fa''āl
		وسیع	vasî'

باید توجه داشت که هجا هیچگاه با واکه (مصوت) شروع نمی‌شود. به عبارت دیگر سَرِ هجا باید حرف همخوان (صامت) باشد. از این روست که صداها اگر در ابتدای واژه قرار گیرند، با همزه (کوتاهترین همخوان از نظر کششی) خوانده می‌شوند. مانند: آسان (āsān)، آبر (abr)، این (în)، اسم (esm)، او (û)، و آنس (ons).

نشانه‌های به کار رفته در این فرهنگ

کاربرد	نشانه
پایان سرواژه، پس از جایگاه دستوری	. (نقطه)
بین کلمات و گاهی عبارات مترادف	؛ (نقطه‌بند)
توقف کوتاه	، (ویرگول)
قبل از ریشه‌ی واژه و برای توصیف	: (دو نقطه)
ریشه‌ی لغت	[] (کروشه)
حوزه‌ی معنایی	// (کروشه خوابیده)
توضیح بیشتر	() (کمان)
ارجاع یک واژه به واژه‌ی دیگر	→
شاهد یا مثال به کار رفته در تعریف‌ها	< >
صرف مصدر	// //
جدا کردن تلفظ و نشانه‌ی جمع	/ /
یا	/
مترادف بودن یک واژه با همه‌ی تعریف‌ها	*
زیر مدخل فعلی	□
زیر مدخل اسمی	▣
جدا کردن تعریف مصدرهای لازم و متعدی	□
تعجب، خطاب، تأکید	!
پرسش	؟
صفت فاعلی، صفت مفعولی و مصدر منفی، در پایان مصدرها	■
جمله‌ی معترضه	- -
بین اجزای برخی ترکیب‌ها	-

ج

[گفتاری] جی خەون؛ جی و بان؛ یاگە و بان؛ یاگی
 «جا انداختم، گرفت خواييد: جيگەم داخست و بۇى
 نووست» ۷. جياتى؛ برى؛ باتى؛ زانەوير؛ ياگە «بە
 جاي پول پارچە داد: بە جىي پارچەى دا» ۸. پلە؛
 پايە؛ ياگی؛ ياگە «جاي ارباب را گرفته بود و امر و
 نهى مى کرد: جىي خانى گرتىوو، مىرى ئە کرد»
 ۹. کولین؛ کولانە؛ کولينى؛ شوینی بالندەى
 دەستەمۇ «مرغها جا رفتند: مريشکه کان چوونە
 کولانەو».

☐ جاي دنج: کونج؛ دنج؛ کپەنە؛ چۆلگە؛ جىي
 مەند؛ جىي چۆل و بى دەنگ.

☐ جا آمدن ☞ حال كسى جا آمدن، حال
 جا افتادن: ۱. داکەوتن؛ داکەفتن؛ لە بىر
 چوونى وشە، رستە يان بەشى لە
 نووسراو يەك لە کاتى نووسيندا «در اينجا چند
 جمله جا افتاده است: ليرەدا چەن رستە داکەوتوو»
 ۲. جى کەوتن؛ جاکەفتن؛ چوونە جى؛ نىشتن؛
 جىي خۆگرتنەو «اول بايد پيچ سرجايش جا بيفتد:
 دەبى لە پيشدا پيچەكە بىشيتە سەر جيگاي
 خۆى»: جا رفتن ۳. راھاتن؛ پيى داکەوتن؛
 جيگيربوون لە شوينىكى تازەدا و ئيتەر
 دامەزران «او در اين كار جا افتاد و ماندگار شد: ئەو
 لەگەل ئەم كارەيدا راھات و مايەو» ۴. رینگ
 بەردان؛ تام دانەو؛ رینگ پيگەى «شەلە را کم

ج / c: حرف. ج؛ نيشانەى پىتى شەشەمى
 ئەلفوبىتکەى زمانى فارسى.

ج / cē: اسم. ۱. جى؛ جيىم؛ ناوى شەشەمىن
 پىتى ئەلفوبىتکەى فارسى ۲. [مخفف] و؛ ولام؛
 وەرام؛ پەرسف ۳. [مخفف] بەرگ؛ جلد (يەكەى
 بزاردنى كتيب و دەفتەر).

ج ۱: اسم. [مخفف] جەمادیول ئەوہل؛ مانگی
 پىنجەمى سالى كۆچى-مانگی.

ج ۲: اسم. [مخفف] جەمادیوسانى؛ مانگی
 شەشەمى سالى كۆچى-مانگی.

جا ۱ / cā: اسم. جى؛ جيگە؛ جيگا: ۱. /ھا/
 شوین؛ شوئ؛ شوئى؛ بەشىكى تايبەت لە
 ئاقاریک «کدام جا؟ آنجا: کام جى؟ ئەو جيگە»
 ۲. /ھا/ جى؛ جھى؛ حاس؛ شوین؛ گولە؛ ياگی؛
 ياگە؛ جاگە؛ جھ؛ جيک؛ خونج؛ رووبەر يان
 بۆشايەك بۆ شتى «جاي ايستاندن: جيگەى
 راوەستان» ۳. ھەل؛ کات؛ وەخت؛ دەرڤەت يان
 بار و دۆخى بە جى «حالا جاي اين بحثها نيست:
 ئىستا جىي ئەم قسە و باسانە نيە» ۴. شوین؛
 شوپ؛ شوینەوار؛ نيشانە؛ ليز؛ شوئەمەى؛
 شوئەما؛ نيشانى «جاي پا؛ جاي چرخ: جى پى»
 شوينى چەرڤ ۵. ياگی؛ ياگە؛ چۆناوچۆنى
 دىران؛ گونجيان؛ گونجان؛ دارەى «جا گرفتن؛ جا
 نداشتن: جى گرتن؛ جى نەبوونەو» ۶. /ھا/

تهلهفیز یۆنه کار ناکا و هر جینی داگرتووه.

جا خوردن: [مجازی] سهر سوورمان؛
واقورمان؛ جهنقین؛ مات بوون؛ ئهرمه نهی؛
زۆر یی سهر بوون «مرا که دید خیلی جا خورد؛
که چاوی به من کهوت، سهری سوورما».

جا خوش کردن: [گفتاری] بنه بۆ خستن؛
پهسا داخستن؛ پال دانهوه؛ داکوتان؛ جی
خۆش کردن؛ کوایره؛ شوپنیک پهسند کردن و
تییدا مانهوه «خوب تو پاریس جا خوش کرده است؛
باش له پاریسدا پهسای داخستووه».

جا دادن: جی کردنهوه: ۱. گونجاندن؛
خونجاندن؛ یاگهوه کهردهی «این را هم توی
کیفت جا بده؛ ئهمهش له نیو کیفه کهتدا جی
بکهروه» ۲. وهگرتن؛ جی بۆ کردنهوه؛
پیدان؛ را دهی؛ له شوپنی وهگرتن «مرا هم در
جمعتان جا بدهید؛ منیش له ناو خوتاندا جی
بکهنهوه».

جا داشتن: جی ههبوون: ۱. جیگا بوون
«ماشین برای تو هم جا دارد؛ ماشینکه بۆ تۆیش
جینی ههیه» ۲. [مجازی] جیگهی خۆ بوون؛
شیاو بوون «جا دارد از او تشکر کنیم؛ جیگهی
خۆیه تی سیاسی لی بکهین» ۳. دیران؛ دارهی؛
جی بوون؛ گرتن «این کیسه دیگر بیش از این جا
ندارد؛ ئهم دهوانه لهما زۆر تر نادیری».

جا رفتن

جا زدن: ۱. [مجازی] له قهلهم دان؛ کردن؛
شتی به جی شتیکی تر ناساندن «او خودش را
پلیس جا زد و رفت توی سالن؛ ئهو خوی پولیس له
قهلهم دا و چوووه نیو هۆله کهوه» ۲. فسانهوه؛
فسیانهوه؛ فس خواردن؛ فس دادان؛ کیشانه
دواوه؛ چۆک دادان؛ پاشگهز بوونهوه؛ کشانهوه؛
جی خالی کردن «او زیاد هارت و پورت می کرد، اما
زود جا زد؛ زۆر کشهوفشهی ده کرد بهلام زوو
کیشایه دواوه».

جا شدن

کن تا آرام بجوشد و خوب جا بیفتد: گر کههی کهم
کهوه با له سهر خوی بوکلی و رینگ بهردا».

جا انداختن: ۱. جی هیشتن؛ داخستن؛
په راندن؛ پرنهی؛ ئاسهی جگا؛ وسهیره؛
فه رامۆش کردنی وشه، رسته یان بهشی له
نوو سراوه یهک له کاتی خویندن یان نووسیندا
«یک کلمه را جا انداخت؛ وشه یهکی جی هیشت»
۲. جی خستن؛ خستنه جی؛ گرتنهوه؛
بهرده یوه/ وسه یوه یاگی؛ شتی بردنهوه سهر
جیگهی خوی «انگشتم دررفته بود، دکتر جا
انداخت؛ قامکم له جی چوو بوو، دوکتور خستیهوه
جی» ۳. جیگه داخستن؛ جیگه راخستن؛
یاگی وستهیره؛ یاگهره وسهی «جایش را بینداز
بخوابد؛ جیگه کههی بۆ داخه با بخهوی».

جا باز کردن: جی کردنهوه: ۱. جی باز کردن؛
جیگای پیویست بۆ خۆ وهگیر خستن «قدری
که بیوشی جا باز می کند؛ نهختی له بهری کهی جی
ئه کاتهوه» ۲. [کنایی] جی خۆ کردنهوه؛
وهر گیردان یان پهسند کران له لایهن
کهسی یان تاقمیکهوه «به زودی در کارخانه برای
خودش جا باز کرد؛ زۆر زوو له کارخانه دا جی
خوی کردهوه» ۳. جی کردنهوه؛ درن دان
«برایش جا باز کردیم نشست؛ جیمان بوی کردهوه
دانیش».

جا تر بودن و بچه نبودن: [کنایی] مه پ نهبوون
له په ریزی، پشکه له دیتن له ههویزی؛ جی
بی جیدار مان؛ جی وه جی مان؛ نهبوونی
کهس یان شتی ره چاوکراو «وقتی برگشتم، دیدم
جا تر است و بچه نیست، ماشین را در غیاب من برده
بودند؛ کاتیک هاتمهوه، مه پ نهبوو له په ریزی،
پشکه له دی له ههویزی، له نهبوونمدا
ماشینه که یان بردبوو».

جا تنگ کردن: جی داگرتن؛ جی گرتن؛ جیگا
تهنگ کردنهوه؛ جیگه داگیر کردن «این
تلویزیون کار نمی کند و فقط جا تنگ کرده است؛ ئهم

۳. دواکهوتن؛ کهوتهی دماوه؛ له دیتری یان دیتران دواکهوتن «نوازندهی فلوت چند بار از ارکستر جا ماند؛ فلوت ژمنه که چند جا له ژورکیسته که به جی ما».

جای چیزی نبودن: جیی شتی نه بوون «دیدم دیگر جای حرف زدن نیست؛ اتاق که جای فوتبال بازی کردن نیست؛ زانیم که ئیتر جیی قسه کردن نیه؛ هوده خو جیی فوتبال کردن نیه».

جای خود داشتن: جیی خو بوون؛ بۆ پرووداو یان کاریکی ره چاوکراو له بار و له باوتر بوون. جای سوزن انداختن نبودن: «کنایی/ پتی به پیدار نه بوون؛ دهرزی داخستن و نه کهوته زهوی؛ شاندار شانی سوان؛ زۆر تهنگه تریزه بوون به هوی زۆری ئاپوره وه «توی سینما جای سوزن انداختن نبود؛ له سینمه مادا ریی به ریدار نه بوو».

جای شکر باقی بودن: جیی شوکرانه مانه وه «خانه مان آتش گرفت و سوخت، اما جای شکرش باقی است که به کسی آسیب چندان نرسید؛ ماله که مان ئاگری گرت و سووتا، به لام جیی شوکرانهی ماوه ته وه کهسیک وه زهنگیکی وای پی نه گه بشت».

جای کسی بودن: له جیی کهسی بوون؛ به جیگی کهسیک بوون؛ یاگو یۆینه بیهی «اگر جای تو بودم قبول می کردم؛ کاش جای او بودم؛ نه گهر له جیی تو بام قه بوولم ده کرد؛ بریا له جیی نهو ببوایم»؛ به جای کسی بودن

جای کسی را تنگ کردن: «کنایی/ جی له کهسی تهنگ کردن؛ بهر دهست و پیی کهسیک گرتن؛ تهنگ له کهسی هه لچنین «چکارش داری؟ مگر جای تو را تنگ کرده؟ چته به سه ریوه؟ مه گهر جی له تو تنگ کردوه؟».

جای کسی را خالی کردن: «مجازی/ یادی کهسیک له جیگایه کدا کردن؛ جیگی کهسیک سهوز کردن؛ بیر کردن له کهسیک

جا کردن: ۱. جی/ جیگه کردنه وه؛ گونجاندن «این را هم در جیب جا کن؛ همیشه له گیرفانتدا جی بکه وه» ۲. جیی خو کردنه وه؛ تیرو چوون «خودش را در آن جمع جا کرد؛ لهو کوپه دا جیی خوی کردوه».

جا گذاشتن: جی هیشتنه وه؛ ۱. مهودا دانان؛ ناوپر دانان؛ بهین خستن؛ چهرت دانان «بین یادداشتها دو سطر جا بگذار؛ له نیو نووسراوه کان دوو دپر جیگا بهیله وه» ۲. له بیر چوون؛ هل بۆرین؛ ئاسه ی جگا؛ له شتی گه ران و رۆیین (به ئاسایی و به بۆنه ی له بیر چوونه وه) «کیفم را در خانه ی شما جا گذاشتم؛ کیفه کم له مالی ئیوه به جی هیشت» ۳. «گفتاری/ به جی هیشتن؛ خستنه بهر؛ دانه بهر شتیکدا؛ ئاسه ی جگا «توی اتوبان همه ی ماشینها را جا گذاشت؛ له شار یگه که دا هه موو ماشینه کانی به جی هیشت».

جا گرفتن: ۱. جی بوونه وه؛ گونجیان «در اینجا بیست نفر جا می گیرد؛ لیره بیست کهس جییان ده بیته وه؛ جا شدن ۲. جی گرتن؛ جی دابین کردن «از ده روز پیش در مسافر خانه جا گرفته بودم؛ له ده رۆژ پیشه وه له مسافر خانه که دا جیم گرتبوو» ۳. جیگیر بوون؛ جی بوونه وه «اول بگذار من جا بگیرم بعد تو بیا؛ جاری را وهسته من جیگیر بیم نهو جار تو بی».

جا گرم کردن: «مجازی/ جی خووش کردن؛ پالدانه وه؛ جیگیر بوون «تازه جایم را گرم کرده بودم که گفتند؛ پاشو راه بیفت؛ تازه جیم خووش کردبوو گوتیان؛ ههسته ری که وه» ههروه ها؛ جا گرم شدن

جا ماندن: به جی مان؛ ۱. جی مان؛ جی مهنن؛ مانه وه؛ فه مان؛ مهنه ی جگا؛ به جی مان و له بیر چوون «عینکم روی میز جا ماند؛ چاویلکه کم له سهر میزه که به جی ما» ۲. جی مان؛ نه گه یشتن به که رهسته ی راگو یزان «قطار رفت و من جا ماندم؛ قه تاره که رۆیی و من به جی مام»

هه‌لپان؛ زۆر قه‌لس بوون «وقتی این حرف را
 زدم، از جا در رفت و داد و فریاد کرد: کاتی‌ک ئەم
 قسه‌یه‌م کرد، ناگری تی‌به‌ربوو، قیراندی» ۲. له
 جی دەر‌چوون؛ له جیگه‌ چوون؛ به‌هۆی
 گوشار یان کوتانه‌وه له جی‌ی خۆ ترازان «سر
 چکش از جایش در رفت، خورد به انگشتم: سهری
 چه‌کوچه‌که له جیگه‌ دەر‌چوو، دای له قامکم»
 ۳. له جی‌ چوون؛ له جیگه‌ چوون؛ له ورده‌له
 چوون؛ له گرێژنه‌ چوون؛ له جی‌ی خۆی
 ترازانی ئی‌سکی له‌ش «اقدام کتم از جا دررفت:
 که‌وتم شانم له جی‌ چوو».

از جا شدن: /ادی/ توو‌ره‌ بوون؛ قه‌لس بوون؛
 ده‌ ړکه‌وه‌ چوون؛ ړق هه‌ستان؛ ړکین بوون؛
 خه‌دین؛ خه‌زین؛ خه‌زین.
 از جا کندن: هه‌لک‌پشان؛ هه‌لکه‌ندن؛ له جی‌
 دەر‌هینان «باد چند درخت را از جا کند: با‌چه‌ند
 داری هه‌لک‌پشا».

از جایی آب خوردن: /کنایی/ له جیگه‌وه
 سەر‌چاوکه‌گرتن (می‌دانیم این حرف و حدیث‌ها از
 کجا آب می‌خورد: ده‌زانی‌ن ئەم قسه‌ و با‌سانه‌ له
 کوپوه‌ سەر‌چاوکه‌ ده‌گرن).

به‌ جا آوردن: /گفتاری/ ناسینه‌وه؛ به‌جی‌
 هینان؛ ئژناسه‌ی؛ ویناکه‌رده‌ی «حالش خیلی بد
 بود و کسی را به‌ جا نمی‌آورد: حالی زۆر خراب بوو،
 که‌سی نه‌ده‌ناسیه‌وه».

به‌ جا گذاشتن: به‌ جی‌ هیشتن؛ دانیان؛
 ئاسه‌ی جگا «از خودش ثروت زیادی به‌ جا گذاشت:
 مال و داراییه‌کی زۆری له‌ خۆ به‌ جی‌ هیشت».

به‌ جای کسی بودن

جا-: پیشوا/زه، جی-؛ جیگه-؛ یاگه-؛ جه-؛
 که‌ره‌سه‌یه‌ک بۆ دانانی شت له‌ سەر‌ یان له
 نیویدا «جازغالی؛ جایخی: جی‌خه‌لووز؛ جی‌سه‌هۆل».

جافتادگی /cā'oftādegī/ /سم. ۱. دۆخ یان
 چۆنیه‌تی که‌وته‌نه‌وه‌ جی-؛ چوونه‌وه‌ سەر‌ جی-؛
 ړۆینه‌وه‌ سەر‌ جی-؛ گیریا‌نه‌وه‌ (جافتادگی مفصل:

که‌ ده‌ویدا نیه‌ و ئەگەر بیا‌به‌ خۆشتر ده‌بوو
 «دیروز رفتیم کوه، جای تو را خالی کردیم: دوینی
 چووین بۆ کپۆ، یادتمان کرد».

جای کسی را گرفتن: جی‌ی که‌سێ گرتن؛
 ۱. جی‌ لێ داگیرکردن «کیف‌ جای من را گرفته
 نمی‌توانم بنشینم: جانتاکه‌ت جیگاکه‌می گرتووه
 ناتوانم دانیشم» ۲. جی‌ی که‌سێ گرتنه‌وه؛ بوونه
 جیگ‌ری که‌سێ تر «یک نفر دیگر جای او را گرفت:
 یه‌کیکی‌تر جی‌ی ئەوی گرت‌وه».

جای کسی نبودن: جیگ‌ای که‌سێ نه‌بوون؛
 شیایوی که‌سێ نه‌بوون؛ بۆ که‌سێ نه‌بوون
 «برویم، اینجا جای ما نیست: با‌ ږۆین، ئیره‌ جیگ‌ای
 ئیمه‌ نیه».

جایی را روی سر گذاشتن/ گرفتن: /مجازی/
 جیگه‌یه‌ک نانه‌ سەر‌ سەر؛ کردنه
 حه‌مه‌ره‌مزئ؛ شلۆق‌وپلۆق کردن؛ هار و
 هاجی کردن؛ جیگ‌ایه‌ک نیا‌نه‌ بان سەر‌وه؛
 یاگتیوه‌ ئارده‌یوه‌ سەر‌وو ده‌نگا؛ له‌ شوینیک
 زه‌نا-زه‌نا و هه‌را و هوریا سازدان «بچه‌ها خانه
 را گذاشته بودند روی سرشان: منداله‌کان له‌ ماله‌که
 کردبوویانه‌ حه‌مه‌ره‌مزئ».

جایی رفتن که‌ عرب‌ نی‌ انداخت: /کنایی/ له
 حه‌وت کپوان ئاوا بوون؛ بی‌ سەر‌ و شوین
 چوون؛ تووناوتوون که‌وتن؛ چوونه‌ جیگ‌ایه‌کی
 پ‌مه‌ترسی و بی‌گه‌رانه‌وه‌.

از جا پریدن: ۱. ږاچله‌کان؛ داچله‌کان؛
 داچله‌کیان؛ ږاچه‌نین؛ هه‌له‌به‌زیان؛
 چله‌کیایره‌؛ داخو‌ر‌پیان له‌ ږووداوی (وه‌کوو
 ترس، توو‌ره‌یی یان سەر‌سوورمان) «با‌ صدای زنگ
 از جا پریدم: به‌ زره‌ی زه‌نگه‌که‌ ږاچله‌کام»
 ۲. گورج هه‌ستان؛ خیرا هه‌لسان؛ ږا‌په‌رین؛
 وزاق‌دان؛ پ‌رتافیه‌ی «از جا پرید و گوشی تلفن را
 برداشت: گورج هه‌ستا و ته‌له‌فۆنه‌که‌ی هه‌لگرت».

از جا در رفتن: ۱. /گفتاری/ ناگرگرتن؛ ناگر تئ
 به‌ربوون؛ گر‌ لئ به‌ربوون؛ هه‌ل‌چوون؛

مؤره گهل ۲. جی گۆرکی؛ یاگه وارې؛ کار یان رهوتی گۆرانی جی یان ئاستی شتی «جایجایی مقامها: جی گۆرکی لیپرسراوان» * جابجائی جابر / cāber ، ها: /ان: /عربی/ صفت. چهوسینه ر؛ ناحه قیکار؛ زالم؛ سته مکار؛ گوو جکار؛ زۆروژ.

جابرانه ۱ / cāberāne: /عربی/ فارسی/ صفت. چهوسینه رانه؛ سته مکارانه؛ زالمانه؛ بی به زه بیانه؛ گوو جکارانه «رفتار جابرانه؛ قانون جابرانه؛ ناکاری چهوسینه رانه؛ قانونی سته مکارانه».

جابرانه ۲: قید. سته مکارانه؛ به زۆرداریه وه «با مردم جابرانه رفتار می کردند: له گهل خه لکید سته مکارانه ده جوولانه وه».

جاپا / cāpā ، ها: /اسم، /گفتاری/ جای پا ۴-۱

جات / cāt: /از عربی/ پسوند. گهل؛ - وات؛ یهل؛ - ئه مه نی؛ نیشانه ی کۆی ده سته یان پیل، له وشه گه لی به پیتی ده نگدار برآوه دا «روزنامه جات؛ سبزیجات؛ ادویه جات؛ عمله جات؛ رۆژنامه گهل؛ سهوزه وات؛ مزره مه نی؛ کریکار یهل».

جاتکمه / cātokme ، ها: /فارسی/ ترکی/ اسم. جی دوگمه؛ جادگمه؛ جادکمه؛ کونیک یان گه زرکی که دوگمه له کاتی به سته وه دا ئه چپته نیویه وه؛ جادکمه؛ جادگمه

جا-جو / cācū: /اسم، /گفتاری/ جی وشوین؛ ری وشوین؛ شۆن و به ر؛ جیگه؛ ری وجی؛ یاگه؛ یاگی؛ شوین، به تایه ت شوینی نیشه جی یان هیورین له جیگایه ک بو تیدا ژیان «جاجوی درستی نداشت؛ بگرد جاجویش را پیدا کن: جی و شوینیکی باشی نه بوو؛ بگه ره، ری وشوینی بدۆزه وه».

جاجیم / cācīm ، ها: /فارسی/ ترکی/ اسم. ۱. به رمالک؛ جاجم؛ جاجرم؛ جاجمه؛ وه پیچی؛ دوگردی؛ ته نراویکه له به نی ریسراو و رهنگ کراو ۲. مهوج؛ مهوجه؛ جوژی جاجمی گه وه ره بو

چوونه وه جی جمگه ۲. /ها/ لی داکه وتوویی؛ ئه وه به شه ی نووسراوه که له کاتی نووسیندا له بیر کراوه «این مقاله در دو جا یک کلمه و در جای دیگر یک جمله جافتادی دارد: ئه وه وتاره له دوو جیگه وه وشه یه ک و له جیگه یه کی دیکه وه رسته یه کی لی داکه وتووه».

جافتاده / cā'oftāde: /صفت. ۱. /ها/ داکه وتوو؛ له بیر چووگ؛ فه رامۆش کراو له کاتی نووسین یان وتنه وه دا «جمله ی جافتاده: رسته ی داکه وتوو» ۲. /گفتاری/ جی که وتوو؛ پوخته «مرد جافتاده: پیای جی که وتوو» ۳. باش کولاو؛ جاکه فتی؛ رینگ به رداو «خوراک جافتاده: خواره ده مه نی رینگ به رداو».

جابجا ۱ / cābecā: /صفت. جاوه جا؛ جابه جا؛ جیوه جی؛ یاگه به یاگه؛ یاگه وار؛ تووش جی گۆرکی بووگ.

▣ جابجا شدن: جی وه جی بوون؛ جیگه به جیگه بوون؛ جاوه جا بین؛ جا وه ز بین؛ یاگه وار بیه ی؛ له جی خۆ ترازان؛ گۆرانی جیگه ی سه ره تایی شتیک «کتاها جابجا شده بود: کتبه کان جی وه جی بیوو».

جابجا کردن: جیگه به جیگه کردن؛ جاوه جا کردن؛ یاگه وار که رده ی؛ هه لانین؛ هه لاندن؛ جی شتی گۆران «میز را جابجا کرده بود: میزه که ی جیگه به جیگه کردیوو».

جابجا: قید. ۱. له ملاولاوه؛ له م لا و له و لاوه؛ ئه ملا و ئه ولا؛ ناوه-ناوه «لباسش جابجا پاره بود: جله کانی له ملاولاوه درآوو» ۲. دم و دهس؛ ده سه جی؛ جبه جی؛ جاوه جا؛ جاوه رجا؛ له جیوه؛ له پرا؛ له پرتا؛ له نکاو؛ له ناکاو؛ کوت و پر «جابجا افتاد و مرد: جبه جی که وت و مرد»؛ جادر جا

جابجائی / cābecā'i: جابجایی

جابجایی / cābecā'yī ، ها: /اسم. ۱. جبه جی؛ جاوه جایی؛ دۆخ یان باری گۆرانی جی شتی «جابجایی مهره ها: جاوه جایی

جلوبان تیوه پینچان.

جاخالی / cāxālī: / اسم. [گفتاری] جی خالی؛ چۆلایی؛ شویتنی که شتی یان که سیکی تیدا نیه.

□ **جاخالی دادن:** خو لادان؛ له بهرانهر ههلمهت و پهلامارهوه خو کشانهوه «جا خالی دادم، مشتت خورد به دیوار؛ خوُم لادا، مستی دای له دیواره که».

جاخالی رفتن: [مجازی] جی خالیانه چوون؛ دواي چوونه سهفهري کهسی، بو دیتنی بنه ماله ی چوون.

جاخالی کردن: [مجازی] خو کیشانهوه؛ له بهرانهر نه یاره وه ههلاتن «من فکر نمی کردم به این زودی جا خالی کنی؛ پیَم وا نه بوو بهم زووانه خو بکیشیه وه».

جادار / cādār: / صفت. جیگه دار؛ جی دار؛ یاگه دار «اتاق جادار؛ کیف جادار؛ زووری جی دار؛ کیفی جیگه دار».

جادرجا / cādarca: / [فارسی/ ترکی] جادرجا ۲-۲

جادکمه / cādokme: / [فارسی/ ترکی] جادکمه

جادگمه / cādogme: / جادگمه

جادو / cādû: / ها؛ جادوان / cā dovān: / اسم.

۱. جادوو؛ نیڤهنگ؛ خرس؛ چاچۆل؛ کردو کاش بو زال بوون به سه رشت و رووداواندا به ئاکار و ئایینی تایبه ته وه ۲. خرس؛ جادوو؛ سیحر؛ چاچۆل؛ ئه فسوون؛ نیڤهنگ؛ ورته و پرته ی ژیر لیوان و ئایینگه لی به ڤیوه چوو له جادوودا ۳. [دبی] جادوو گهر؛ نیڤهنگ باز؛ سیحر باز؛ باز به ژن؛ چاچۆلوان؛ جادووه وان.

□ **جادو شدن:** ته لیسم بوون؛ جادوو کران.

هه ره وه ها؛ جادو کردن

جادوئی / cādûî: / جادوئی

جادوجنبیل / -canbal, cādūcambal. / ها؛ / اسم.

[تعریض] جادوو؛ سیحر؛ نیڤهنگ «می گفتند داماد را جادوجنبیل کرده اند؛ ده یانگوت زاواکه یان جادوو کردووه».

جادوگر / cādûgar: / ها؛ / ان؛ / اسم. ئه فسوونکار؛ نیڤهنگ باز؛ ۱. سیحر باز؛ جادوو گهر؛ جادوو کهر؛ جادوو باز؛ چاچۆلوان؛ جادووه وان؛ جادوو به نند؛ دووايه؛ دوو باز ۲. [مجازی] کهسی که به جوانی، ئاکار یان وتاری خو ی، کاریگه ریه کی زۆر له سه ر کهسانی تر داده نی و سه رنجیان راده کیشی.

جادوگری / cādûgarî: / ها؛ / اسم. ئه فسوونکاری؛ جادوو به نندی؛ جادوو گه ری؛ سیحر بازی؛ کار و کردووه ی چاچۆل باز.

جادویی ۱ / cādûyî: / اسم. [دبی] نیڤهنگی؛ جادوو گه ری؛ سیحر بازی؛ چاچۆل بازی؛ جادوویی: جادوئی

جادویی ۲: صفت. سیحرای: ۱. نیڤهنگی؛ پیوه نندیدار یان سه ر به جادوووه «چشمانی جادویی داشت؛ چاویکی سیحرای هه بوو» ۲. تایبه تمه ندی هه ر شتیک که کاریکی زۆر بکاته سه ر میشکی مرۆقه وه «منظره ی جادویی؛ دیمه نی سیحرای» * جادوئی

جاده / cādde: / ها؛ / عربی/ اسم. ڤیگا؛ ڤیگه؛ ڤییه؛ ڤیه؛ جاده؛ جاگه؛ کاروانه ڤی؛ ڤه وازیکی ڤووبازی گشتی که بو بگاردنی مرۆف، گیانه وه ران و که ره سه گه لی ڤاگو یزان، له دهر مه ی شار یان دی، چی کراره.

□ **جاده ی آسفالت:** ڤیگه ی قیر تاو؛ جاده ی ئاسفالت.

جاده ی ترانزیتی: جاده ی ترانزیتی؛ ڤیگای تایبه ت بو هینان و بردنی کالا و شتومه ک له ولاتیکه وه بو ولاتیکه تر.

جاده ی خاکی: ڤیگه ی خاکی؛ جاده ی خاکی. **جاده ی شوسه:** شۆسته؛ شۆسه؛ خیر ڤیژ؛ ڤیگه ی زیخن و چه و ڤیژکراو بو هات و چوو ی

ماشین.

جاده‌ی مال‌رُو: کویره‌رئ؛ ولاخه‌رئ؛ قاجاخه‌رئ؛ بزنه‌رئ؛ کوره‌رئ؛ تووله‌رئ؛ تووله‌رئ؛ ریگای باریک و به کهند و لهند له چیا و چۆل.

جاده‌سازی / cāddesāzi، ها: /عربی/ فارسی/ اسم. کار و رهوتی خووش کردنی رئ و بان؛ دروست کردنی ریگا.

جاده‌صاف‌کن / cāddesāfkon، ها: /عربی/ از عربی/ فارسی/ اسم. رئ خووشکەر: ۱. [گفتاری] باگۆردانی رئ؛ ماشین به یه‌ک یان چهند غه‌لته‌کی قورسه‌وه بۆ پان و ریک و لووس کردنی جاده، شه‌قام یان ده‌فهریک ۲. [مجازی] که‌سئ که ببیته هۆی بی‌شکه‌وتن یا سه‌رکه‌وتنی که‌سیکی تر [اینها جاده صاف‌کن آمریکا هستند؛ ئەمانه ری خووشکەری ئەمەریکان].

جاذب / cāzeb: /عربی/ صفت. [نام‌تداول] راکیشەر؛ کیشنه؛ کیشەر؛ به تاییه‌تمه‌ندی یان لیزه‌توویی راکیشان [جاذب رطوبت: نم راکیشەر].

جاذبه / cāzebe، ها: /عربی/ اسم. راکیشی؛ راکه‌شئ: ۱. کیشهری؛ راکیشهری؛ تاییه‌تمه‌ندی که له برئ تهن‌دا که ته‌نگه‌لی تر به‌ره‌وخۆ راده‌کیش [جاذبه‌ی مغناطیسی: راکیشی مه‌گنه‌تیکی] ۲. چاوگری؛ تاییه‌تمه‌ندی یان بار و دۆخیک له شئ یان که‌سیک‌دا که سه‌رنج یا هۆگره‌تی به‌ره‌وخۆ ده‌با [جاذبه‌ی جنسی: راکیشی جنسی] ۳. سه‌رنج‌راکیشی؛ سه‌رنج‌به‌ری؛ شه‌وه‌ی سه‌رنج راکیشه [جاذبه‌های توریستی: راکه‌شیه‌لی گه‌شتیاری] ۴. [فیزیکی] شه‌وه‌یه که له پاژگه‌لی ته‌نیک‌دایه و ده‌بیته هۆی راکیشان له نیوانیادا و ناهیلئ لیک ببنه‌وه ۵. هیزی راکیشی؛ تاییه‌تمه‌ندی به‌ره‌وخۆ راکیشانی زه‌وی.

جاذبه‌ی جنسی: راکیشی جنسی؛ چۆنیه‌تی‌ه‌ک له برئ ژن یان پی‌اودا که ئەبیته هۆی

راکیشانی لفیان.

جاذبه‌ی زمین: راکیشی زه‌وی؛ هیزیکی ناو دلی زه‌وی که هه‌موو شتیک به‌ره‌وخۆی راده‌کیش.

جاذبه‌ی مغناطیسی: راکه‌شی مه‌گنه‌تیکی؛ هیزی ته‌نگه‌لی میغناتیسی که برئ کانزا (به‌تایبه‌ت ئاسن) به‌ره‌وخۆ راده‌کیشن.

جار / cār، ها: /اسم. ۱. [هن‌دی] /ها/ [قدیمی] چل‌چرا؛ چرا‌ی گه‌وره و هه‌لواسراو به سه‌رمیچی مالانه‌وه ۲. [ترکی] چیر؛ هه‌راله؛ هه‌لاله؛ بانگه‌واز؛ بانگاواز؛ جار؛ هه‌والئ که به ده‌نگی به‌رز راده‌گه‌بندری.

جار زدن: قال داخستن؛ قوو داخستن؛ قال ده‌رخستن؛ نه‌ینی ده‌رخستن؛ بانگه‌واز کردن؛ ده‌نگدان؛ دانه‌ده‌ول؛ جار‌دان [رفت و همه جا جار زد که فلانی ورشکست شده: رۆیشت و قالئ داخست که فلانی که‌ساس بووه]: جار کشیدن جار کشیدن: ۱. بانگه‌واز کردن؛ جار کششان؛ قال داخستن؛ ده‌نگدان [جارجی در کوچه‌ها جار می‌کشید: چیرفان له کۆلانه‌کاندا بانگه‌وازی ده‌کرد] ۲. جار زدن

جارجی / cārçi، ها: /ان: [ترکی] /اسم. [قدیمی] چیرفان؛ جارچی؛ راکه‌یینەر؛ ناگه‌کەر؛ قالکەر؛ که‌رئه‌لیاس؛ که‌سئ که به ده‌نگی به‌رز، له رئ و باناندا هه‌والئیکی ده‌گوته‌وه که هه‌موان بییسن. جارختی / cāraxti، ها: /اسم. ۱. جیگه‌ی جل‌وبه‌رگ ۲. جلاویز؛ چپو لیباسی [کت را به جارختی آویزان کن: کۆته‌که‌ت به جلاویزه‌که‌وه هه‌لواسه!].

جارو / cārû، ها: /اسم. گسک؛ گه‌سک؛ گه‌ز؛ گه‌زک؛ گزک؛ گزگ؛ گزی؛ گزی؛ گیزگ؛ گیسک؛ گیزی؛ کیزی؛ کنۆشه؛ کونۆشه؛ هافلیک؛ هیقاله‌ک؛ جاروو؛ گیاریفک؛ شفیک؛ سفیک؛ جه‌ریفک؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک که خاک و خۆل و شه‌خه‌لی پی راده‌مالن: الف] چه‌پکینک

جا می‌روی جارو کشی همه کاره است: هەر کوێ ده‌چێ بێ‌سەر و پایەک بەرپرسە.

جاری ^۱ /cārî/، ها: /اسم/ هیۆه‌رژن؛ هیۆه‌رژه‌نی؛ هاوگیان؛ هه‌وگیان؛ هۆمبی؛ جاری؛ براژنی میرد؛ ژنی برای شوو.

جاری ^۱ /عربی/ صفت. ۱. په‌وان؛ به‌خوڕ؛ وه‌گه‌ڕ؛ جول «آب جاری؛ ناوی ره‌وان» ۲. ئەم؛ ئێسه‌؛ کاتی که تیداین؛ پیوه‌ندی‌دار به‌ ئێسته‌وه «ماه جاری؛ سال جاری؛ ئەم مانگه‌؛ سالی که تیداین».

جاری شدن /په‌وان بوون؛ که‌وتنه‌ جووله‌؛ وه‌ڕێ که‌وتنی تراو. هه‌روه‌ها: جاری بودن جاری کردن: وه‌ڕێ خستن؛ هه‌رکاندن.

جاز /cāz/؛ انگلیسی /اسم/ جاز؛ جوړئ مووسیقای گۆرانی که هه‌وه‌ل جار له‌ سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی بیسته‌مه‌وه له‌ نیو ره‌شپێسته‌کانی ئەمه‌ریکا‌دا به‌ده‌ی هات و ئێسته‌ک‌ه‌ش مووسیقایه‌کی جه‌هانیه‌.

جازیست /cāzist/، ها: /انگلیسی/ اسم. جاززه‌ن؛ جازیست؛ گۆرانیبێژ یان ژهنیاری جاز.

جاسازی /cāsāzî/، ها: /اسم/ جی‌خۆشکه‌ری؛ سه‌ختکاری؛ کار یان په‌وتی شارده‌نه‌وی شتیک له‌ شوێن نادیار (به‌تایه‌ت له‌ ناو شتیکێ تردا).

جاست /cāst/، ها: /؟/ اسم. ئیسر؛ گووشینه؛ گووشینگه؛ جی گووشین و ناوگرتنی تری.

جاسنگین /cāsangîn/؛ صفت. /گفتاری/

۱. جی‌که‌وتوو (یک آقای محترم و جاسنگین آنجا بود: پیاویکی به‌ڕێز و جی‌که‌وتوو له‌وئ بوو)

۲. /مجازی/ لووت‌به‌رز؛ قاپان؛ ده‌ماراوی؛ رۆح‌زل

۳. بایه‌خدار؛ گران و به‌وه‌ج «این خانه چه فرش و اثاثیه‌ی جاسنگینی دارد! ئەم ماله‌ چه‌ند مافوو‌ره‌ و

که‌له‌لی بایه‌خ‌داری تیدایه‌!» ۴. دیرناخیز؛ دیرخیز؛ له‌ش گران «وزیر بسیار جاسنگین بود و به

ندرت کاری را سرکشی می‌کرد: وه‌زیر زۆر دیرناخیز بوو، به‌ ده‌گمه‌ن سه‌ری له‌ کاریک باده‌».

جاسوس /cāsûs/، ها: /ان؛ جواسیس/ نامتداول /:

لاسکی وشکی بری گیا (وه‌ک راواوه‌ و گیاگزگ) که بو‌ئهو مه‌به‌سته‌ پیکه‌وه به‌سراون ب) ده‌سته‌یه‌ک ریشالی نایلونی پیکه‌وه به‌سراو بو‌ کاریکی وا.

جارو کردن: گه‌سک لیدان؛ گه‌سکدان؛ گسک لیدان: ۱. گزی‌دان؛ گزگ‌داین؛ گزی‌ده‌ی /دای؛ گزی‌ داین؛ ماشتنه‌وه؛ ماشینه‌وه؛ جاروو‌کردن؛ گه‌زکه‌ردش «اتاق را جارو کرد: هۆده‌که‌ی گه‌سک دا» ۲. /کنایی/ ته‌واو رامالین و هیچ نه‌هیشتنه‌وه «دزدها خانه را جارو کرده بودند: دزه‌کان ماله‌که‌یان گه‌سک لیدابوو». هه‌روه‌ها: جارو شدن

جاروبرقی /cārûbarqî/، ها: /فارسی/ عربی /اسم. گه‌سکی به‌رقی؛ گرگ به‌لاچی؛ نامرازیک که به هیزی کاره‌با و به‌هه‌لمژینه‌وه، زبل و زال کو‌ ده‌کاته‌وه.

جارو-پارو /cārûpārû/؛ /گفتاری/ گسک و مال «دیروز از صبح مشغول جارو-پارو بودیم: دوین هه‌ر له‌ به‌یانیه‌وه خه‌ریکی گسک و مال بووین».

جاروجنجال /cār-o-cancāl/، ها: /ترکی/ فارسی /اسم. هه‌راوه‌ریا؛ هه‌راوه‌لوار؛ گو‌ره‌وه‌هه‌را؛ هه‌یه‌ته‌هه‌یت؛ چه‌قه‌وه‌هه‌را؛ هه‌له‌به‌ل؛ قوولا‌قوول؛ شه‌ره‌مۆملی؛ شه‌ماته؛ ده‌نگ‌ودۆر؛ هه‌ره‌ومه‌زات؛ زله‌زل؛ زه‌نا-زه‌نا؛ گاله‌گال؛ هه‌للا-هه‌للا؛ چه‌قه‌چه‌ق؛ چه‌قه‌وه‌هه‌را؛ گو‌ره‌وچه‌قه؛ گرم‌وقال؛ ق‌ره‌ومه‌شه؛ ق‌رم‌وقال؛ ق‌یره‌ق‌یره؛ هه‌را و ق‌یرین؛ هه‌را و هۆسه‌یه‌ک که به‌هۆی کیشه‌وه پیک‌دیت «بین چه جاروجنجالی راه انداخته‌اند: بزانه چه هه‌را و هوریاه‌کیان ناوه‌ته‌وه».

جاروکش /cārûkeş/، ها: /ان؛ اسم.

۱. گه‌سک‌ده‌ر؛ گزگ‌ده‌ر؛ گزیده‌ر؛ که‌سج‌کاری گه‌سک لیدانه‌ ۲. پاکه‌وان؛ زبل‌پ‌یز؛ که‌ناس؛ کو‌وچه‌مال؛ سپوور؛ کریکاری شاره‌داری بو‌ خاوین کردنه‌وه‌ی شار ۳. /تعریض/ بی‌سه‌ر و پا؛ هیچ نه‌فام؛ دوور له‌ زانست و شارستانیه‌ت «هر

جاکشی / cākešī /: اسم. [مستهلج] گه‌وادی؛ قه‌وادی؛ قور‌مساخی؛ ده‌ویتی؛ کار و پیشه‌ی گه‌واد.

جاکلیدی / cākilīdī, -kelīdī /: ها. [فارسی/ یونانی] اسم. جی کلیدی؛ جی کلیل: ۱. جاسوچی ۲. کلر؛ کلیر؛ کونی دەرگا «از جاکلیدی نگاه کردم ببینم کی پشت در است: له جی کلیدی که‌وه روانیم بزائم کی له پشتی درگاوه‌یه».

جاکن / cākan /: صفت. جیکهن؛ جیکه‌کن؛ له‌بنه‌وه دهرهاتوو؛ هه‌لکنراو زۆرت‌ر به ته‌واوه‌تی یان بۆ هه‌میشه «دستم را گرفتم به حلقه، جاکن شد و ماند توی دستم: ده‌ستم گیردایه ئالقه‌که، جیکهن بوو و هاته ده‌سمه‌وه».

جاکوزی / cākūzī /: [انگلیسی] جاکوزی **جاگیر** / cāgīr /: صفت. جیگر؛ جیگیر: ۱. جیکه‌گر؛ جاگرتی؛ جیه‌وه‌گر؛ یاگه‌گیر؛ به بارستانی زۆره‌وه «این مبلها خیلی جاگیر هستند: ئهم موبیلانه زۆر جیگیر» ۲. سه‌قامگیر؛ دامه‌زراو؛ مهرزیا؛ ئاکنجی «بزودی در آن خانه جاگیر شدند: زۆر زوو له‌و ماله‌دا جیگیر بوون» * **جایگیر** **جاگیر بودن**: جیگر بوون؛ جیی زۆر گرته‌به‌ر.

جاگیر شدن: سه‌قامگیر بوون؛ نیشته‌جی بوون؛ جیگر بوون؛ گونجیان؛ گونجیای؛ دامه‌زران؛ دامه‌رزیا؛ مهرزیا‌یره؛ له شوینیکی له‌بار یان دلخواز دامه‌زران «رفتند و در کردستان حسابی جاگیر شدند: رۆیشتن و له کوردستاندا ته‌واو سه‌قامگیر بوون».

جال / cāl /: ها. / اسم. جال؛ داو؛ دامی؛ داوی تایبعت بۆ راوی په‌له‌وه‌ران.

جالاب / cālāb /: [؟] **جالب** / cāleb /: [عربی] صفت. سه‌رنج‌راکیش: ۱. راکیشهر؛ دایلان؛ سه‌یر؛ سه‌مه‌ره؛ به بار و دۆخیکی وه‌ها که بیته‌ه‌وی سه‌رنج دان یان هۆگری خه‌لک «طرز نگاهش جالب بود: شیوه‌ی

[عربی] اسم. شووفار؛ شۆفار؛ شۆفار؛ سیخور؛ جاسووس؛ پایی؛ زیره‌وان؛ زیره‌وا؛ زیران؛ زوانگیر؛ خه‌به‌ربه‌زین؛ هه‌وال‌دز؛ تی‌چین؛ گزمه. **جاسوس دو‌جانبه**: شۆفاری دو‌ولایه‌نه؛ سیخوری دو‌لایه‌نه؛ شووفاری که بۆ ههر دوو لای دوزمینی یه‌ک شۆفاری ده‌کا.

جاسوسی / cāsūsī /: ها. / [عربی] اسم. شووفاری؛ شۆفاری؛ شۆفاری؛ ده‌سکیسی؛ جاسووسی؛ زیرانی؛ گو‌به‌لی؛ گو‌به‌لی؛ گو‌به‌لی؛ گو‌ی‌بسی؛ کار و ره‌وتی کۆ کردنه‌وه‌ی خه‌به‌ر و زانیاریگه‌لی پتویست به شیوه‌ی نه‌پینی «معلوم شد برای دشمن جاسوسی می‌کند: دهر‌که‌وت بۆ دوزمن شۆفاری ده‌کا».

جاسوچی / cāsuvīči /: ها. / [فارسی/ انگلیسی] اسم. جی کلیدی؛ جی کلیلی.

جاسیگاری / cāsīgārī /: ها. / [فارسی/ فرانسه] اسم. ۱. جی‌سیگاری؛ قوتووی سگار؛ قوتووی جگه‌ره ۲. ژیرسیگاری؛ ژیرسگاری؛ چیرجگه‌ره. **جاشو** / cāšû /: ها. / ان. / اسم. جاشوو؛ کریکاری که‌شتی؛ کاریگه‌ری گه‌میه.

جاشیر / cāšīr /: اسم. لۆ؛ هه‌لز؛ هه‌لس؛ هه‌له‌ز؛ هه‌لیز.

جاعل / cā'el /: ها. / ان. / [عربی] اسم. ساخته‌چی؛ ده‌غه‌لکار؛ به‌لگه‌ساز؛ که‌سێ که به‌لگه‌ی له قه‌ستی ساز ده‌کا.

جاکتابی / cāketābī /: ها. / [فارسی/ عربی] اسم. ۱. قه‌فه‌زه‌ی کتیب؛ رکه‌ی په‌رتووک؛ جی‌کتیبی؛ هۆده‌کی کتیبان ۲. جی‌کتیب؛ جی‌کتیوی؛ ره‌فه‌یه‌ک له ژیر می‌زه‌وه بۆ دانانی کتیب و ده‌فته‌ر.

جاکش / cākeš /: ها. / اسم. [مستهلج] گه‌واد؛ قه‌واد؛ قه‌لته؛ قه‌لته‌بان؛ ده‌ویت؛ دویت؛ سیغه‌چی؛ قور‌مساخ؛ قور‌مساق؛ ماسکه‌ش؛ مه‌ئه‌رس؛ که‌سێ که ژنانی داوین‌پیس بۆ پی‌اوانی ناپاک ساز ده‌کا.

□ جام پىروزی ﴿جام - ۵﴾

جامد / cāmed / ها؛ ات؛ [عربى] صفت. خۇگر؛ خۇگرگ؛ بهستوو؛ تەندار؛ وشك «جسم جامد؛ ماكى خۇگر».

جامدات / cāmedāt / [عربى] اسم. ئەو ماكانەى لە بار و دۇخى ئاسايىدا بېچمىيان نەگۈرە (پېچەوانەى گاز و تراو).

جامدادى / cāmedādī / [فارسى/ عربى] اسم. ۱. قەلەمدان؛ دەفرىك يان قوتوويەك كە قەلەمى تى دەنن ۲. جى قەلەم؛ درزى لە كەرەسەيەكى وەك دەفتەر يان كىفدا بۇ دانانى قەلەم.

جامع / cāme' / [عربى] صفت. ۱. كۆ؛ كۆمەل؛ كۆمەلتە؛ خاوەن تايبەتمەندى يان چۆنىەتى كۆۋە كردن «جامع شرايط؛ كۆى ھەل و مەر جان» ۲. كۆبەند؛ كۆگر؛ بەبى كەم و كووپرى «فرھنگ جامع؛ طرح جامع؛ فەرھەنگى كۆبەند؛ گەلالەى كۆگر».

جامع الاطراف / cāme'ol'atrāf / [عربى] صفت. ھەمەلايەنە؛ لە خۇگرى ھەموو لايەنەكانى چەمكى رەچاوكراو «بحث جامع الاطراف؛ باسى ھەمەلايەنە».

جامع الشرايط / cāme'oššarāyet / [عربى] صفت. خاوەنى ھەموو مەرجى پىتويست. **جامع العلوم** / cāme'ol'ulūm, -olūm / [عربى] صفت. پىتۇل؛ خاوەن يان لە خۇگرى زانستى زۇر و جۇراوجۇر.

جامع ومانع / cāme'-o-māne' / [عربى] صفت. پىروپەرداخت؛ خاوەن ھەموو پاژ و لايەنى تايبەتى خۇ بى ئەوۋى لەگەل شتېكى تردا تىكەلاو بى يان بە ھەلەدا بىروات «تعريف بايد جامع و مانع باشد؛ پىناسە دەبى پىروپەرداخت بى».

جامعە / cāme'e / ها؛ جوامع؛ [عربى] اسم. ۱. كۆمەلگا؛ كۆمەلگە؛ كۆمەل؛ جەماوەر؛ گەھان؛ بەراقى؛ جوات؛ جفات؛ جفىنگە؛ ئاپۇرە؛ گوردەم؛

روانىنى سەرنج راكېش بوو ۲. بەرچاۋ؛ چاۋگر؛ بايەخدار؛ بەنرخ؛ وەرەچەم؛ خاوەن تايبەتمەندى پىروپەرخ يان شىاۋى سەرنج پىدان «كار جالبى نىست؛ چىز جالبى نداشت؛ كاريكى چاۋگر نىه؛ شتېكى بەرچاۋى نەبوو».

جالباسى / cālebāsī / ها؛ [فارسى/ عربى] اسم. گەنجە؛ جادلنگى؛ جى جىل و بەرگ؛ دۇلاۋى گنج؛ ھەودەى ھەلگرتنى پۇشەن «لباسهايت را اتو کردم، گذاشتم توی جالباسی؛ جلە کاتتم ئوتوو کرد و ناومە نىو گەنجەكەو».

جالىز / cālīz / ها؛ اسم. بىستان؛ بىستان؛ كىار؛ جار؛ كىلگەى تەرەكال (وەك خەيار، تەماتە، شووتى و...) پالىز

جالىزبان / cālīzbān / ها؛ ان؛ اسم. بىستانەوان؛ بىسانوان؛ خاوەن يان پارىزەرى بىستان؛ پالىزبان **جالىزكارى** / cālīzkārī / ها؛ اسم. تەرەكالى؛ تەرەكالى؛ تەرەكارى؛ ۱. بىستان كارى؛ كار يان رەوتى كىلانى تەرەكار «قطعه زمینی هم داشت که در آن جالیزکاری می کرد؛ پارچه زەوینیکیشى بوو تەرەكالى تىدا دەکرد» ۲. زەوینی بىستان «یک وقتی سراسر تهران جالیزکاری بود؛ سەردەمیک سەر لە بەرى تاران تەرەكالى بوو».

جام / cām / ها؛ اسم. ۱. جام؛ [قدیمی] کاسە؛ قاپ و قاچاق؛ بايە؛ بادىيە؛ بادى؛ بايیە؛ دەفرىكى قوۋلى زار ھەراۋ كە تراو و تەرەچىشتى تىدەكەن ۲. [ادبی] پەرداخ؛ پىالە؛ كاسەيەك كە شەرابى پى دەخۆنەو «جام می؛ جامی مەى» ۳. شووشە؛ شیشە؛ جۇم؛ گاپەرەيەك لە شووشە بۇ داپۇشانى دەرگا و بالىن ۴. [گىيەشناسى] پەرە؛ پەلەكى گول بەتیکىراي كە يان پىكەوۋە لكاۋن يا جيان «جام گل؛ پەرەى گول» ۵. كاپ؛ دەفرىكى پىالەئاسا بە نەخش و نىگار و پاىە و دەستەوۋە كە بە خەلات دەيدەن بە سەرکەوتوۋانى كىبەرکىگەلى وەرزشى؛ جام پىروزی «جام جهانی؛ جام يوفا؛ جامى جەھانى؛ جامى يوۋفا».

جامعه‌شناختی / cāme'ešenāxtī: [عربی/فارسی] صفت. کۆمه‌لناسیه‌وه‌یی؛ پێوه‌ن‌دیدار یان سەر به کۆمه‌لناسیه‌وه.

جامعه‌شناس / cāme'ešenās, ها؛ ان: [عربی/فارسی] اسم. کۆمه‌لناس؛ کەسێ کە کاری ناسینی تایبەتمەندیگەلی کۆمه‌لگایه.

جامعه‌شناسی / cāme'ešenāsī: [عربی/فارسی] اسم. کۆمه‌لناسی؛ زانستی کە دەپەرژێتە سەر لێکدانەوه‌ی تایبەتمەندیگەلی کۆمه‌لگای مەرۆف.

جامعه‌گسلی / cāme'egosalī: [عربی/فارسی] اسم. [روان‌شناسی] له‌کۆمه‌ل‌پساوی؛ دۆخ یان چۆنیەتی پێچرانی پێوه‌ندی تاک له‌گەل کۆمه‌لگادا، پتر له‌ به‌ر شیواوی و ئالۆزی له

میشک یان ئاکاردا. هه‌روه‌ها: **جامعه‌گسل**

جامعییت / cāme'īyyat: [عربی/اسم] پر و پەرداخی؛ دۆخ یان چۆنیەتی هەمەلایەنە بوون. **جامه** / cāme, ها؛ -گان: [اسم] [دبی] گنج؛ جل‌وبەرگ؛ پۆشته‌نی؛ کووتال؛ سپپال؛ پۆشن؛ وه‌لنگه؛ ئەوه‌ی مەرۆ له‌ به‌ری ده‌کا.

☐ **جامه‌ی خواب**: ۱. جلی خه‌و؛ جلی نووستن. ۲. جی‌وبان؛ جیگه‌وبان؛ جل و جیوان.

جامه‌دار / cāmedār, ها؛ ان: [اسم] حەمامچی؛ حومامچی؛ حمامچی؛ کاریگەرێک که له‌ گەرماوه‌ گشتیه‌کاندا جل‌وبەرگی گەرماوکه‌ران هه‌لده‌گرێ.

جامه‌دان / cāmedān, ها؛ -اسم. ۱. باول؛ سندوق؛ چه‌مه‌دان؛ جانتا؛ جامتا. ۲. یه‌غان؛ یغان؛ یه‌غان.

جامیزی / cāmīzī, ها؛ -اسم. جی کتیی.

جان / cān: [اسم] گیان. ۱. /ها/ گیون؛ جان؛ ژیان؛ هیزی ژیان و جوولانی گیانه‌وهر. ۲. /ها/ ژیان؛ ئەو به‌شه‌ له‌ هه‌بوونی مەرۆف که تی‌گه‌یین، ناسین، ئاگایی و هه‌موو هه‌ستیک ده‌گرێته‌ به‌ر. ۳. [مجازی] پوخته؛ کاکله؛ ناوه‌رۆک «جان کلام: پوخته‌ی مه‌به‌ست». ۴. ژیان؛

گورتل؛ ده‌سته‌یه‌ک له‌ تاکه‌ که‌سان به‌ به‌رژه‌وه‌ندی، بنکه‌گه‌ل و فه‌ره‌هنگی هاوبه‌شه‌وه (جامعه‌ی ارمنیان: کومه‌لگای ئه‌رمه‌نیان)

۲. کۆمه‌له؛ بنکه‌یه‌ک که به‌ هۆی ئاوه‌ها که‌سانیکه‌وه‌ پێک دێ (جامعه‌ی شبانی: کۆمه‌له‌ی شوانی). ۳. کۆمه‌له؛ رێکخراوه‌یه‌ک که به‌ده‌ستی ده‌سته‌یه‌ک بۆ گه‌یشتن به‌ ئامانجگه‌لی دیاریکراو پێک دیت (جامعه‌ی معلم‌ان: کۆمه‌له‌ی مامۆستایان).

☐ **جامعه‌ی ارادی**: کۆمه‌لگایه‌ک که ئەندامانی به‌ حه‌ز و خوازیاری خۆیان تێدان.

جامعه‌ی اشتراکی: کۆمۆنیزم؛ کۆمه‌له‌ی هاوبه‌شی.

جامعه‌ی باز: لیبرالیسم؛ کۆمه‌لگای ئاوه‌لا/کراوه.

جامعه‌ی بسته: کۆمه‌لگای به‌سراو؛ کۆمه‌لگایه‌ک که ده‌گه‌ل کۆمه‌لگایانی ده‌ور و به‌ریدا پێوه‌ندی نیه.

جامعه‌ی بی‌طبقه: کۆمه‌لگای بی‌چین؛ کۆمه‌لگایه‌ک که به‌هۆی هه‌مووانی بوونه‌وه‌ی که‌ره‌سه‌ و سه‌رچاوه‌ سروشتیه‌کانی، هه‌زار و دارای تێدا نه‌می‌نێ.

جامعه‌ی ستی: جه‌ماوه‌ری سوننه‌تی؛ کۆمه‌لگای رستی؛ ئاپۆریه‌ک که داب و نه‌ریتی که‌ونا‌رای خۆی پاراستوه.

جامعه‌ی صنعتی: کۆمه‌لگای پیشه‌یی؛ کۆمه‌لگایه‌ک که به‌ پێی پیشه‌کاری ماشینی، له‌ باری ئابووریه‌وه‌ پێشکه‌وتوه.

جامعه‌ی مدنی: کۆمه‌لگای شارستانیته‌؛ کۆمه‌لگایه‌ک که قانوونی هه‌ل‌بژاردە‌ی خه‌لک، به‌ سه‌ر هه‌موواندا - وه‌ک یه‌ک - زاله.

جامعه‌ستیز / cāme'esetīz, ان: [عربی/فارسی] صفت. [روان‌شناسی] دژ‌کۆمه‌ل؛ به‌ ئاکاری پێچه‌وانه‌ یان دژ به‌ کۆمه‌لگا. هه‌روه‌ها: **جامعه‌ستیزی**

جان به جان آفرین تسلیم کردن: [ادبی] گیان به دهستهوه دان؛ مردن؛ گیان دان «اندکی بعد جان به جان آفرین تسلیم کرد: کهمی دواتر گیانی به دهستهوه دا».

جان به جان کسی کردن: [مجازی] گیان کردند گیان کهسیکهوه؛ بؤ کهسی خزمهت و کردو کؤشی زؤر کردن (ثم نیورستهیه ههمیشه به نیورستهیهک تهواو دهبی که بی کهلک بوونی کاره که نشان دها) «جان به جان هم بکنی باز دنبال دزدی و الواتی است: گیان بکهیته گیانیهوه هر به دوی دزی و خویرهتییهوه».

جان به دربردن: گیان دهر کردن؛ خو له مهرگ دهر باز کردن «بسختی توانستم از آن مهلکه جان به در ببرم: ئەستەم توانیم له وفەرتەنه گیان دهر کهم».

جان به سر شدن: جان به سر شدن، جان به سر

جان به عزرائیل ندادن: [کنایی] ئاو له دەس نه تکان؛ تۆز لی هه لئهستان؛ ههرزن له دهست هه لئهوه رین؛ گوو وشک کردن؛ تۆکل تس گرتهوه؛ زؤر رژد و دهس وشک بوون «او جان به عزرائیل نمی دهد، حالا تو می خواهی از او پول بگیری: ئەو ئاو له دەستی ناتکی، ئیستی تۆ دهتهوی پاره ی لی بستینی».

جان به لب رسیدن: [مجازی] گیانهسر بوون؛ گیان هاتنه نووک لووت؛ به هوی پهنج و نازاری زؤر، له ژیان بیزار بوون «از دست زخم جانم به لب رسید؛ دیگر جان به لبش رسیده بود: له دهستی ژنه کهم گیانهسر بووم؛ ئیتر گیانی هاتبووه نووک لووتی».

جان تازه بخشیدن: گه شاندهوه: ۱. [مجازی] گیانی تازه خسته نیو له شهوه؛ دلی تازه پی به خشین «آمدن تو به همی ما جان تازه بخشید: هانتت گیانیکی تازه ی خسته نیو له شمانهوه» ۲. بووژاندنهوه؛ ژووژاندنهوه؛

گۆن «جان دادن: گیان دان» ۵. [ادبی] رۆج؛ رهح؛ رح؛ چاو؛ دیده؛ دیه «جان برادر: گیان کاکهی» ۶. لها/گفتاری لهش؛ ئەنام؛ تهن؛ که لهخ «همی جانم درد می کند: هه موو گیانم دیشی» ۷. تهواوی هه بوونی کهسی یان شتیک «جارو را برداشت و افتاد به جان خانه: گه سکه کهی هه لگرت و کهوته گیان ماله کهوه».

□ جان در قالب دوجان در یک قالب

جان کسی: [گفتاری] تۆ گیان؛ گیانی کهسیک؛ گیان؛ سهر؛ وشه ی سویند خواردن یان سویند دان به گیانی کهسیک «جان مادرت راستش را بگو: تۆ گیانی دایکت راستی بلئ».

جان کلام: [مجازی] کاکله ی مبهست؛ پوخته ی قسه؛ مبهست و ئامانجی سهره کی ویزهر.

□ جان و دل جان و دل

دو جان در یک قالب: [کنایی] گیانیک و دوو لهش؛ گیانیک له دوو جهسته دا؛ دوو دؤستی گیانی گیانی؛ دوو دؤستی زؤر نزیک و ههمیشه پیکهوه: جان در قالب

□ جان باختن: [ادبی] گیان بهخت کردن؛ گیان فیدا کردن؛ گیان له دهس دان «آن در راه میهنشان جان باختند: ئەوان له ریی ولاته که باندان گیانیان بهخت کرد».

جان بخشیدن: ۱. بووژاندنهوه؛ گه شاندهوه؛ ژووژاندنهوه؛ ژیان پیدان؛ ژووژنايوه؛ بوونه هوی گه شه و نه شه و چالاکی ۲. [مجازی] گیان تیخستن؛ رۆج پیدان «پیکر تراش به سنگ و آهن جان می بخشد: پهیکه تراش گیان ده خاته نیو بهرد و ئاسنهوه».

جان بر کف نهادن: [مجازی] گیان له سهر دهس دانان؛ گیان نانه مست؛ به ره هفی گوری بوون «جوانان جان بر کف نهادند و از سر زمین خود دفاع کردند: لاهو کان گیانیان له سهر دهس دانا و بهر نگیاریان له زیدی خو یان کرد».

کرد گیانه سهرمی کرد.

جان کسی را خریدن: [مجازی] گیانی که سسی کرپنهوه/سهندنهوه؛ که سسی له مهرگ و له ناو چوون پرگار کردن «آن روز با این کارش جان ما را خرید وگرنه همه تو دره بودیم؛ نهو رۆژه بهو کارهی گیانی هه موومانی کرپنهوه نه گینا گشت که وتبوینه نیو دۆله کهوه».

جان کسی را گرفتن: گیانی که سسی کییشان/گرتن؛ گیانوو یۆی کیشتهی؛ که سسی کوشتن «گفت: آمدهام جانت را بگیرم؛ گوتی: هاتووم گیانت بکیشم».

جان کندن: ۱. له گیانه لادا بوون؛ گیان کهنشت کردن؛ گیان کهندن «وقتی رسیدیم داشت جان می کند: که گه یشتین له گیانه لادا بوو» ۲. [مجازی] گیان کییشان؛ گیان کهنین؛ له زهحمهت و سهختی و پهنجدا بوون «این که زندگی نیست، جان کندن است؛ نه مه خو ژبان نیه، گیان کیشانه».

جان گذاشتن: [مجازی] گیان دانان؛ ژبان بوو کارئ تهرخان کردن «ما سر این خانه جان گذاشتیم تا درست شد؛ ئیمه له سهر ئه م خانووه گیانمان داناهه تا دروست بووه».

جان گرفتن: [مجازی] گیان تی هاتنهوه؛ گیان گرتنهوه؛ گیان تی کهفتنهوه؛ بووژانهوه؛ ژووژانهوه؛ ژووژ بیهیوه؛ ئامایوه ویره؛ چاک بوونهوه و هیژ گرتنهوه «غذایی خورد و استراحتی کرد تا جان گرفت و توانست بلند شود؛ شتیکی خوارد و وچانیکی دا تا گیانی تی هاتهوه و توانی ههستی».

جان مفت دربردن: له کلک گه رانهوه؛ کفن دراندن؛ به هه لکهوت له مهرگ دهر باز بوون «آزاد در آن حادثه جان مفت دربرد؛ ئازاد لهو کاره ساته دا له کلکی گه راره».

از جان خود مایه گذاشتن: [گفتاری] به سهر و مالهوه تیوه چوون/گلان؛ له خو مایه دانان؛

ژپاندنهوه؛ پرگار کردن له مهرگ یا له فهوتان. جان خود را کف دست گرفتن: [مجازی] گیان له سهر دهس نان؛ سهر له پیناو نان؛ ئاماده بوون بوو مردن و خو بهخت کردن.

جان دادن: گیان دان؛ گیان دابین؛ هه لپلۆسکان؛ هه لپلۆسکیان؛ گان دایش؛ مردن «بچهی بیچاره در بیمارستان جان داد؛ مندالی بهسته زمان نه خو شخانه دا گیانی دا».

جان داشتن: گیان تیدا بوون؛ زیندوو بوون؛ زینگ بوون؛ گیان چنه بیهی «وقتی رسیدیم هنوز جان داشت؛ کاتی گه یشتین هیشتا گیانی تیدا بوو».

جان سپردن: گیان دانه دهستهوه «کمی بعد جان سپرد؛ پاش هیندیک گیانی دا دهستهوه».

جان سگ داشتن: [تعریض] گیان سهخت بوون؛ سهگ مهرگ بوون «این سوسکهها جان سگ دارند و هیچ سمی بهشان کارگر نیست؛ ئه م قۆلانچانه گیان سهختن و هیچ دهوایه ک کاریان لی ناکا».

جان فدا کردن: گیان بهخت کردن؛ گیان فیدا کردن؛ به بۆنهی که سسی یان شتیکهوه له ژبانی خو بووران «جانشان را در راه میهن و ملت فدا کردند؛ له پیناوی خاک و خه لکدا گیانیان بهخت کرد».

جان کسی برای کسی در رفتن: [مجازی] گیان که سیک بوو که سسی دهر چوون؛ که سسی زۆر خو ش ویستن و ئاماده بوون بوو خو فیدا کردنی «جانش برای پسرش در می رفت؛ گیانی بوو کوره که ی دهر ده چوو».

جان کسی در آمدن: [مجازی] گیانی که سیک دهر چوون؛ مردن «دماغش را بگیري جانش در می آید؛ لووتی بگری گیانی دهر ده چی».

جان کسی را به لب رساندن: [مجازی] که سیک گیانه سهر کردن؛ گیانی که سیک هیئانه نووک لووتی؛ ژبان له که سسی ناخو ش کردن «تا خانه را خالی کرد جانم را به لب رساند؛ تا ماله که ی چۆل

باوکه گیان! خوشکه گیان!.

جان آفرین / cānāfarīn, -āfarīn: صفت. [ادبی]

گیان به خش؛ ثاfrینهری ژینه وهران.

جانان / cānān: صفت. [ادبی] ۱. گیانی گیان؛

له به ردلان؛ واشتا؛ خوشه ویست؛ خوه شه ویس؛

وه شه ویس؛ وه شه سیاو؛ نازیز وه کوو گیان

۲. [تصوف] بینایی چاوان؛ خودا.

جانانه / cānāne: صفت. ۱. ږټک وپیټک؛ له بهر

دلان؛ له بار و له باو؛ بی کم و کووری «رقص

جانانه: هه لپه ږکټی ږټک وپیټک» ۲. [مجازی]

حیسانی؛ به هیز؛ جانانه؛ توند؛ به گور؛ به تین

«سیلی جانانه: زلله ی حیسانی».

جانا و مالاً / cānan-o-mālā: (!) [فارسی/عربی]

قیید. به سهر و مالوه؛ به گیان و مالوه؛ به دل و

گیان؛ به گیان و دل «همه جاناً و مالاً به این کار

کمک می کنند: همه مو به سهر و مالوه ثاریکاری ثم

کاره ده کهن».

جانب / cāneb, ها: جوانب: [عربی/اسم. لا؛

لایهن؛ ږخ؛ ثالی؛ سو؛ تهنشت؛ پال؛ نکال «در

جانب راست تصویر قرار دارد: له لای راستی

وټنه که دایه».

▣ **جانب کسی را گرفتن**: [کنایی/لای که سی]

گرتن؛ لایه نگری که سیک کردن؛ پشتگیری له

که سیک کردن «مادرم همیشه جانب او را می گرفت:

دایکم همه می شه لای نه وی ده گرت».

جانباز / cānbāz, ها: ان: /اسم. گیانباز؛

گیانبه خش؛ گیان به ختکر؛ که سی که له ږنگای

سهر به رزی ولاته که یدا که م نه ندانم بووه «دوستم

جانباز است و از ویلچر استفاده می کند: دوسته که م

گیانبازه و به چهره دپوا».

جانبازی / cānbāzī, ها: /اسم. گیانبازی؛

گیانبه خش؛ فیداکاری؛ گوری کاری؛ کاریان

ږه وتی ژبانی خو خسته مه ترسیه وه، به

مه به سستی گه یشتن به ثامانجیک «جانبازی در راه

میهن: گیانبازی له ږنگه ولاتدا».

به گیان و دل کار کردن؛ به واز و هازی خو

کاری کردن «برای کارخانه از جان خود مایه

گذاشت: بۆ کارخانه که به سهر و مالوه تیوه

چوو».

از جان سیر شدن ☞ به جان آمدن

از جان گذشتن: [مجازی] ۱. گیانبازی کردن؛

دهس له گیان شوردن «جوانان دلیر از جان

گذشتند: لاوانی ئازا گیانبازیان کرد» ۲. گیان

به خت کردن؛ جه وی ویه رده ی؛ بۆ ثامانجیک

ثاماده ی مردن بوون.

با جان خود بازی کردن: [مجازی] ږوخی خو

له قهره چیان کرین؛ گیان له سه گان دزین؛

کاری بقه کردن؛ گیانی خو خسته

مه ترسیه وه.

به جان آمدن: [مجازی] له گیان بیزار بوون؛

گیانه سهر بوون: از جان سیر شدن

به جان کسی افتادن: [مجازی] سهر کردنه

که ول / کاول که سیکه وه؛ سه خت نازاردانی

که سیک «همه افتادند به جان من که چرا گذاشتی

برود: گشتیان سهریان کرده که ولمه وه که بؤچی

هیشتت بروات». هه روه ها: به جان کسی

انداختن

به جان کسی بسته بودن: کووله که ی ږوخی

که سیک بوون؛ گیان و ږوخی که سی به

شتیکه وه به سران؛ یه کجار له لا خوشه ویست

بوون «پول به جانش بسته است: گیان و ږوخی به

پاره وه به سراوه».

جان: صوت. گیان: ۱. ها گیان؛ به لئ گیان؛

وشه ی ولام دانه وه به نیشانه ی خوشه ویستی

ده برین له ئاست که سی هاوته مه ن یان

چکوله تر له خووه «گفتم: آزاد! گفت: جان! وتم:

ثازادا، وتی: گیان!» ۲. نیشانه ی شادی و

ږه زامه ندی «جان! چه هوایی: گیان! چ هه وایه ک».

— **جان**: پیوازه. — گیان؛ نازیز؛ خوشه ویست؛

وه شه ویس؛ ده لال «پدرجان! خواهر جان!».

جان پناه / cānpanāh ، ها: / اسم، ۱. په ناگا؛ په نا هگه؛ قوتکه یان دیوار ناسایه ک بو خو حه شاردان ۲. په رچین؛ په رژین؛ نهرده؛ دیوار یان نهرده به ک که بهر که وتنه خواره وه ده گری. **جانجانی** / cāncānī: صفت، [مغتاری] گیانی-گیانی؛ جووته ی سهران؛ زور خوشه ویست «دوست جانجانی: دؤستی گیانی-گیانی».

جاندار / cāndār: صفت، ۱. /ها؛ ان/ گیاندار؛ گیانه وهر؛ گیانله بهر؛ ژینه وهر؛ زنده وهر؛ جاندبهر؛ جوودار؛ خاوه ن ژی؛ جووقه وار؛ گوئی؛ به تایبه تمه نندی زاین، خواردن، گه شه و زاوژی کردن و مردن. به رانبهر: بی جان ۲. [مغتاری] زه لام؛ پرزوو؛ که له گه ت؛ بلهرمان.

جان سخت / cānsaxt ، ها: / صفت، [مجازی] گیان سهخت: ۱. به هیز و وزه ی خوږاگری له بهرامبهر دژواری و پروداوی جی مه ترسیه وه «مثل سگ جان سخت است: وه کوو سگ گیان سهخته»: **سخت جان** ۲. سگ مهرگ؛ پته و؛ نه ستم؛ به تاوشتی زوره وه «این ماشین خیلی جان سخت است: هم ماشینه زور سگ مهرگه».

جان سختی / cānsaxtî ، ها: / اسم، [مجازی] گیان سهختی؛ دؤخ یان چؤنیه تی گیان سهخت بوون: **سخت جانی**

جانسوز / cānsûz: صفت، [مجازی] گیان ته زین؛ رۆح ته زین؛ هؤی نازاری هزری و داخ و په ژاره ی به ته وژم «درد جانسوز: ئیشی گیان ته زین».

جانشین / cānešin ، ها: / اسم، جیگر؛ یاگه گیر: ۱. نه وه ی توانی جیگه ی دیتری له کاریکی تایبه تدا بگریته وه «از آن روز بخاری گازی جانشین کرسی شد: له و رۆژه وه کووره ی گازی بوو به جیگری قورسی» ۲. /ان/ یاگه دار؛ جیگه دار؛ جادار؛ جینشین؛ جیگه نشین؛ جیگار؛ که سی که دوا ی که سیکی تر یان له نه بوونی نه ودا جیگای بگریته وه و بهر پرسی کاره کان بی «جانشین

جانبخش / cānbaxš: صفت، [ادبی] ۱. ژینه ر؛ بژیین؛ گیانپرژین؛ هؤی وه دیهاتن یان گه ریانی ژیان «خورشید جانبخش: رۆژپاری ژینه ر» ۲. [کنایی] دل بزوین؛ زور خوش «نسیم جانبخش: شنه ی دل بزوین» * **جان پرور**

جانبداران / cānebdārāne: [عربی/فارسی] صفت. لایه نگران: به دؤخ یان چؤنیه تی سه رچاوه گرتوو له لایه نگریه وه «داوری جانبداران: داوهری لایه نگران».

جانبداران ۱. قید. لایه نگران: به لایه نگریه وه؛ به پشتگیری و لایه نگری له لایه نیکه وه «جانبداران: قضاوت نکن: لایه نگران داوهری مه که».

جانبداری / cānebdārī ، ها: / [عربی/فارسی] اسم، لایه نگری؛ لاکوشکی؛ پشتیوانی؛ پشتگیری «داور از تیم حریف جانبداری کرد: داوهر له تیمی به رانبهر پشتیوانی کرد»: **جانب گیری**

جان برکف / cānbarkaf ، ان: / [فارسی/عربی] صفت، [مجازی] گیان له مست؛ گیان فیدا؛ ناماده بو مهرگ یان گیان فیدایی «پیشمرگان جان برکف: پیشمه رگه گه لی گیان له مست».

جانب گیری / cānebgîrî: [عربی/فارسی] جانبداری

جان به سر / cānbesar: صفت، [مجازی] په شیو؛ په ریشان؛ نیگه ران.

☐ **جان به سر شدن**: [مجازی] گیانه سه ر بوون؛ په شیوان؛ دل په ریشان بوون «تا برگشتی جان به سر شدم: تا گه رپته وه گیانه سه ر بووم». هه روه ها: **جان به سر کردن**

جانبی / cānebî: [عربی] صفت، ۱. ته نیشتی؛ لای؛ پالی؛ پالین «در جانبی؛ پلکان جانبی؛ درگای ته نیشتی؛ پلیکانی پالی» ۲. لاته کی؛ له قی «فعالتهای جانبی: چالاکی لاته کی».

جان پاس / cānpās ، ها؛ ان: / اسم، گیان پاریز؛ بادی گارد.

جان پرور / cānparvar: ☐ جان بخش

یا پیش ما جانماز آب می کشد؛ نازانم به راستی
مرؤفئیکی باشه یان به لای ئیمه وه جانماز
نه کیشیتته ناوا).

جانمی / cānamî / صوت. [گفتاری] هه ی
گیانه که می؛ گیانمی؛ گیان؛ ئافهره م؛ باره قه لالا؛
باره که لا؛ وشه یه ک بو هان دان و بزواندنی
بیسه ر (جانمی، بدوا؛ هه ی گیانه که می، ده رچوا).

جانمی جان / cānamîcān / صوت. [گفتاری]
ئه ی گیان؛ وشه یه ک بو ده رپرینی په زامه ندی و
خوشی سه باره ت به رووداوئیک (جانمی جان، دو روز
تعطیل است: ئه ی گیان، دوو روژ پشوودانه).

جان نثار / cān.nesār / ان؛ [فارسی/عربی] ضمیر.
[ادبی] ئه زبه نی؛ منی گیان فیدای ئیوه (بو
ده رپرینی رژ له که سس خاوه ن پله وپایه) (جان نثار
آماده ی خدمتگزاری است: ئه زبه نی ئاماده ی خزمه ت
کردنم).

جان نثاری / cān.nesānî / [فارسی/عربی] اسم.
گیانبازی؛ له خو بوئیری؛ په ل وپووی چر و پر
وئیرای فیداکاری؛ کار و په وتی گیان به خت
کردن.

جان و دل / cān-o-del / اسم. [مجازی]
گیان و دل؛ دل و گیان؛ زیل و ولک؛ ژیان و به ندی
دل؛ دل و جان

☐ **از جان و دل**: به دل و گیان؛ به گیان و دل؛
به دل و به گیان؛ پر به دل؛ په ره دل؛ از
جان و دل کار می کند: به دل و گیان کار ده کا).

با جان و دل: پر به دل؛ په ره دل؛ به دل و به
گیان؛ به سه ر و رۆح؛ به گیان و دل؛ به
زۆرتربین دلخوازی و فیداکاریه وه (با جان و دل به
او خدمت کردم: پر به دل خزمه تم کرد).

جانور / cānavar, cānevar / ها؛ ان؛ اسم.
جانمه وه؛ جانئه فهر؛ ۱. زینده وه؛ گیانله به ره؛
گیانه وه؛ هه ر کام له گیانله به ران (جانور خانگی؛
جانور وحشی؛ زینده وه ره ده سه تمه؛ زینده وه ره ی
کیوی) ۲. [کنایی] چوارپی؛ چوارپا ۳. [مجازی]

فرمانده: جیگری سه ره پهل ۳. [دستور]

همنشین - ۳

☐ **جانشین شدن**: جیگر بوون؛ جی نشینی که سی
بوون و کار و باری جیبه جی کردن. هه روه ها؛
جانشین کردن

جانشینی / cāneshîni / اسم. جیگری؛ جی نشینی؛
۱. دۆخ یان چۆنیه تی جی نشین بوون ۲. کار
یان په وتی جیی که سی یان شتی گرته وه.

جانفرسا / cānfarsā / صفت. [ادبی] دل په رتین؛
دل ته مرین؛ هۆی ئازاری هزری و داخ و په ژاره ی
به ته وژم (کار جانفرسا؛ کاری گیان ته زین). **جانگاه**
جانفزا / cānfazā / صفت. [ادبی] دل گه شین؛
رۆح به خش؛ شادی هین؛ هۆی شادی و کوک
بوون (پهار جانفزا آمد؛ به هاری دل گه شین هات).

جان فشانی / cānfešānî / ها؛ اسم. گیانبازی؛ له
خو بوئیری؛ په ل وپووی چر و پر وئیرای فیداکاری؛
کار و په وتی گیان به خت کردن (مردم در راه
سربلندی میهن جان فشانی کردند: خه لکی له ریگه ی
سه ره برزی ولاته که یاندا گیانیان به خت کرد).

جانگاه / cānkāh / جانفرسا
جانگداز / cāngodāz / صفت. [ادبی] دل ته زین؛
زۆر ئازاردەر و هۆی رهنج و خه م و په ژاره (خبر
جانگداز؛ حادثه ی جانگداز؛ هه والی دل ته زین؛ کاره ساتی
دل ته زین). **جانگزا**

جانگرای / cāngerāyî / اسم. به روا به وه ی که
دیارده کانی سروشتی و هه موو شتیکی ئه م
جیهانه گیانی هه یه و به ده ر له ش و قاپۆره وه
ده توانی ببی.

جانگزا / cāngazā / جانگداز
جانماز / cānamāz / ها؛ اسم. به رمال؛ مازلۆخ؛
دوگرد؛ دوگور؛ دوگوردی؛ جانماز؛ جارماز؛
شه قل؛ مافووره؛ پارچه یه ک که نوئیزی له سه ر
ده کری.

☐ **جانماز آب کشیدن**: [کنایی] جانماز کیشانه
ناوا؛ مه رای کردن (نمی دانم واقعا آدم درستی است

جانی /cānî/: صفت. ۱. گیانی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به گیانه‌وه «آسیب جانی: خه‌ساری گیانی»
 ۲. گیانی؛ زور خۆشه‌ویست «یار جانی: یاری گیانی»
 ۳. /ها: ان/ پیاوکوژ؛ جه‌نایه‌تکار؛ تاوانباری گه‌وره «انسان جانی: مرؤفی پیاوکوژ».

جاودان /cāv(e)dān/ جاویدان

جاودانگی /cāv(e)dānegî/: اسم. [ادبی]
 تاهه‌تایی؛ هه‌تاهه‌تایی؛ ههرمانی؛ ههرمه‌نه‌ی؛ ههمیشه‌یی؛ نه‌مری؛ نه‌مه‌رده‌نی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی ههرمان بوون «جاودانگی جز خدای را نشاید: تاهه‌تایی ههر بۆ خودا ده‌شی و به‌س».

جاودانه ^۱ /cāv(e)dāne, ها/: صفت. [ادبی]
 تاهه‌تایی؛ هه‌تاهه‌تایی؛ ههمیشه‌یی؛ ههرماو؛ ههره؛ بی‌پراڤه‌وه؛ بۆ ههمیشه یان به‌شیوه‌ی ههمیشه‌یی «افتخار جاودانه: شانازی تاهه‌تایی».
جاودانه ^۲: قید. [ادبی] تاهه‌تا؛ ههمیشه؛ ههمیشه‌وده‌ره «جهان جاودانه نماند به‌کس: دنیا تاهه‌تا بۆ که‌س نامیڤی».

جاودانی /cāv(e)dānî/: صفت. [ادبی] تاهه‌تایی؛ هه‌تاهه‌تایی؛ ههمیشه‌وده‌ره؛ ههمیشه‌یی؛ نه‌مری «که‌زندگانی کس نیز جاودانی نیست: تاهه‌تایی ژیان به‌کس نابی».

جاوید ^۱ /cāvîd/: صفت. [ادبی] تاهه‌تایی؛ هه‌تاهه‌تایی؛ هه‌تایی؛ ههمیشه‌یی؛ ههره؛ ههرماو؛ ههربووگ؛ نه‌مر؛ خاومن ته‌مه‌ن هه‌لکرد یان مانه‌وه «سرزمین جاوید: نام جاوید: نیشتمانی ههمیشه‌یی؛ ناوی نه‌مر». هه‌روه‌ها: **جاوید بودن**؛

جاوید شدن

جاوید ^۲: قید. [ادبی] (بۆ) تاهه‌تا؛ هه‌تاهه‌تا؛ بۆ ههمیشه «آنچه جاوید بماند نام است: ئه‌وه‌ی که‌تاهه‌تا ده‌میڤی ناوه».

جاویدان ^۱ /cāvîdān/: صفت. [ادبی] تاهه‌تایی؛ هه‌تاهه‌تایی؛ ههره؛ ههمیشه‌یی؛ ههرماو؛ بی‌پراڤه‌وه؛ بی‌ویڤنه و نه‌هوو «نام تو زنده‌ی جاویدان است: ناوی تو زیندووی تاهه‌تاییه»: **جاودان**

قۆشمه؛ جووت‌قۆشه؛ هووه‌ها؛ نامه‌ت؛ نه‌هامه‌ت؛ مرؤی نه‌گونجاو یان سته‌مکار و زۆربیتژ ۴. [مجازی] کرمی ناو سک «دکتر برایش دوا ی جانور نوشت: بژیشک ده‌وا ی جانه‌وه‌ری بۆ نووسی» ۵. [گفتاری] میروو؛ چر و جانه‌وه‌ر؛ به‌تایه‌ت میرووی ئازارده‌ر (وه‌کوو سپی، گه‌نه، سوور که و دوو‌پشک) «محوطه‌ی زندان را جانور برداشته: ناو زیندانه‌که‌له‌جانوه‌ر جمه‌ی دی».

جانور آزمایشگاهی: زینده‌وه‌ری تاقیگه؛ ههر یه‌که‌له‌و گیانله‌به‌رانه‌ی که‌ئازمایشتی زانستیان له‌سهر ده‌کری (وه‌کوو خووی هیتدی و مشک و...) .

جانور اهلی: جانه‌وه‌ری که‌وی؛ گیانله‌به‌ری مالی؛ جانه‌وه‌ری لینی؛ جانه‌فه‌ری لینگ؛ جانه‌فه‌ری ده‌سی؛ ههر یه‌که‌له‌و زینده‌وه‌رانه‌ی که‌به‌ژیانی لای مرؤقه‌وه‌خوویان گرتووه. به‌رانبه‌ر: **جانور وحشی**

جانور دست‌آموز: جانه‌وه‌ری ده‌سته‌مۆ؛ گیانله‌به‌ری ده‌سه‌مۆ؛ زینده‌وه‌ری که‌مرؤف بۆ جیبه‌جی کردنی کارگه‌لی دیاریکراو رایه‌پناوه.
جانور وحشی: درنده؛ راوړ؛ جانه‌وه‌ری کیوی؛ ههر کام له‌و زینده‌وه‌رانه‌ی که‌دوور له‌ژینگه‌ی مرؤقه‌وه‌ده‌ژین و که‌وی نه‌بوونه‌ته‌وه. به‌رانبه‌ر: **جانور اهلی**

جانوران /cānēvarān, cānavarān/: اسم. گیانله‌به‌ران؛ یه‌کێ له‌سێ زنجیره‌ی سهره‌کی بوونه‌وه‌ران.

جانور خو /cānēvarxû, cānavar-/: صفت. [کنایی، ادبی] درنده‌خوو؛ تووش؛ تیزۆ.

جانورشناس /cānēvaršēnās, cānavar-/: هه‌ئان؛ /سم. جانه‌وه‌رناس؛ زینده‌وه‌رناس؛ گیانه‌وه‌رناس؛ پسپۆری زینده‌وه‌ر ناسی

جانورشناسی /cānēvaršēnāsî, cānavar-/: اسم. گیانه‌وه‌رناسی؛ زانستی که‌له‌مه‌ر ژیا‌نی گیانه‌وه‌رمان ده‌کۆلێته‌وه.

هلیو؛ رهوا؛ دهرخور.

□ جایز شمردن/ دانستن: به رهوا زانین؛ به درووس زانین «خوردن روزه را برای شخص بیمار جایز شمرده‌اند؛ رۆژوو شکاندن‌یان بۆ نه‌خۆش به رهوا زانیوه».

جایز الخطا / cāyezolxatā: [عربی] صفت. [ادبی] جی خه‌تا؛ خه‌تاگر؛ به نه‌گه‌ری هه‌له‌کردن.

جایزه / cāyeze، ها؛ جوایز: [عربی] / اسم. خه‌لات: ۱. ده‌ست خۆشانه؛ ده‌س خوه‌شانه؛ پاداشی که به سهرکه‌وتوووی کتبه‌رکتیه‌ک ده‌دریت «جایزه‌ی اسب‌دوانی: خه‌لاتی شه‌رانخیوی» ۲. پاداشی که به بۆنه‌ی نه‌جامدانی کاریکی شیاووه‌وه به که‌سی ده‌دریت «جایزه‌ی خوش‌حسابی: خه‌لاتی خوش‌حسابی» ۳. نه‌وه‌ی له‌پشک خستندا وه‌به‌ر که‌سی ده‌که‌ووی «جایزه‌ی بخت‌آزمایی: خه‌لاتی به‌خت نه‌زموونی».

□ جایزه‌بردن: خه‌لات بردنه‌وه؛ به ده‌س هینانی پاداشت. هه‌روه‌ها: جایزه‌دادن؛ جایزه‌گرفتن

جایزه‌بگیر / cāyzebegîr، ها؛ لان: [عربی] فارسی/ اسم. نه‌وی کاری گرتن و دانه ده‌سه‌وه‌ی که‌سانیکه که بۆ گرتن‌یان خه‌لاتیان داناوه.

جایگاه / cāyghā، ها؛ / اسم. جیگا؛ جیگه؛ جیه؛ جیه؛ جاگه؛ یاگی؛ یاگه: ۱. جی دیاریکراو بۆ که‌سی یان شتیکی «جایگاه تماشاچیان؛ جایگاه فروش بنزین؛ جیگه‌ی توشاچیان؛ جیگای فروتنی به‌نزین» ۲. پینگه؛ پله و پایه «لازم است جایگاه هر یک از کارکنان انجمن مشخص شود؛ پتویسته جیگای هه‌ر کام له‌کاربه‌ده‌ستانی نه‌نجوو‌مه‌ن دیاری بکریت».

جایگزین / cāygozîn، ها؛ / اسم. جیگره‌وه؛ له‌جی؛ جیگه‌گر؛ یاگه‌وه‌گیر؛ نه‌وه‌ی له‌جیگه‌ی که‌سی یان شتیکی تر بی و له‌باری کارامه‌یی و چۆنیه‌تیوه - که‌م تا زۆر - وه‌کوو به‌ک بن «بعد از مرگ ناصر، در مصر اسلحه‌ی آمریکایی جایگزین

جاویدان^۱: قید. هه‌تاهه‌تایی؛ هه‌میشه‌یی؛ بۆ هه‌میشه «نام و یادشان جاویدان باد: ناو و یادیان هه‌تاهه‌تایی بی»؛ جاودان

جاه / cāh: [مغرب از فارسی باستان] / اسم. شکو؛ گه‌وره‌یی؛ پایه‌به‌رزی؛ شان؛ مه‌زناهی؛ نه‌وه‌ی ده‌بیته‌ه‌وی سهربه‌رزی و شانازی.

جاه‌طلب / cāhtalab، ها؛ لان: [مغرب/عربی] صفت. سهرخواز؛ خوازباری گه‌یشتن به‌پله‌وپایه و ناوبانگ. هه‌روه‌ها: جاه‌طلبی

جاهک / cāhak: / اسم. چه‌له‌مه؛ چه‌له‌مه؛ ئیسکی سهر سنگ.

جاهل^۱ / cāhel، ها؛ [عربی] / اسم. لات؛ لاوی نه‌خوینده‌وار یان ره‌شخوینی بنه‌ماله‌ی هه‌ژاری شار که کاریکی وای نیه و به بۆنه‌ی زۆرداری و نه‌ترسی و ئاکاری نه‌شیاووه‌وه به‌رچاوه «جاهل محله: لاتنی گه‌په‌ک».

جاهل^۲ / لان؛ خه‌لات: [عربی] صفت. ۱. [ادبی] نه‌زان؛ تی نه‌گه‌یشتوو؛ دووره‌زانست «مرد جاهل: پیای نه‌زان» ۲. [مجازی] جاهیل؛ جه‌حیل؛ جیل؛ هه‌رزه‌کار؛ لاو؛ گه‌نج؛ جوان «جوان است، جاهل است، برود کار کند: جوان و جاهیل، بجی کار بکا».

جاهلانه^۱ / cāhelāne: [عربی/فارسی] صفت. نه‌زانانه؛ گه‌وجانه؛ وه‌کوو خه‌لکی تینه‌گه‌یشتوو «فکر جاهلانه: بیر نه‌زانانه».

جاهلانه^۲: قید. نه‌زانانه؛ به‌نه‌زانی؛ گه‌وجانه؛ تینه‌گه‌یشتوانه «این‌طور جاهلانه رفتار نکن: ناوا نه‌زانانه مه‌جووله‌وه».

جاهلیت / cāheliyyat: [عربی] / اسم. نه‌زانی؛ نه‌فامی؛ دواکه‌وتوووی؛ گه‌وجی «تعصب نشانه‌ی جاهلیت است: په‌که‌نیشانه‌ی نه‌زانیه».

جای / cāy، ها؛ / اسم. جی؛ جیگه؛ جا؛ جاگه؛ جه؛ گوله؛ یاگه؛ حان؛ حه‌ن؛ که‌ی؛ سهر؛ هه‌روون؛ هه‌روونه؛ هه‌روند؛ ئاقار؛ شوین؛ یاتاخ؛ سۆر؛ ناخ؛ گه‌ه.

جایز / cāyez: [عربی] صفت. شیاوو؛ درووس؛

كەلەزات، بىز زات، كەمدل: جبون
جبر /cabr/ : [عربى] /سم. ۱. لقيكى گەورەي
 زانستى بىركارى ۲. زەبر؛ زۆر؛ گور و زور بۇ
 ناچار كوردنى كەسى بە كارىك (جبر روزگار: زەبرى
 رۆزگار) ۳. خورتى، جەبر؛ ئامۇژەيى كە
 شوپنكەوتوانى، مروف بە ناچار لەو كارانەي كە
 دەيكا دەزانن و كارەكانى سەرچاوە گرتوو لە
 خواستى خوا دەبينن. بەرانبەر: تفويض
جبراً /cabran/ : [عربى] /قيد. ۱. زۆراتى؛ بە
 زۆرەملى؛ بەزەبرى زۆر؛ بە زۆر(ى)؛ بە خۆرتى؛
 بە جەبرى ۲. ناچار؛ بە ناچار؛ ناعلاج (جبراً بە آن
 كار تن دادم: ناچار مەم بەو كارە دا).

جبران /cobrān/ : [عربى] /سم. قەرەبوو؛ بارە؛
 باربوو؛ ئفت؛ كار يان پەوتى كەرنەو جى؛
 بەرگرى كەرن لە پروداوى زيانبار يان جوولانەو
 بە مەبەستى لە نپو بردن يا كەم كەرنەو
 زيانى پروداو (جبران عقب ماندگی درسى: قەرەبووى
 دواكەوتووى وانەي). ھەر وەھا: جبران شدن؛
 جبران كەرن

جبرانى /cobrānī/ : [عربى] /صفت. قەرەبووى؛ بە
 دۆخ يان چۆنەتە باربوو كەرنەو (خسارت جبرانى:
 زيانى قەرەبووى).

جبرگرایی /cabrgerāyī/ : [عربى / فارسى] /سم.
 خۆرتىوازی؛ بىرۆكە يان ئامۇژەيى كە ھەموو
 جۆرە كەرنەو بە كە ويستى، پروداوى سروشتى،
 ديار دەي كۆمەلايەتە يان پەوانى، سەرچاوە
 گرتوو لە پروداوگەلى پيشوو يان قانونگەلى
 سروشتى دەزانل و بەو پيپە ھەلپاندەسەنگيىتى:
 اصل ضرورت على؛ اصل موجبيت. ھەر وەھا:
 جبرگرا

جبروت /cabarūt/ : [عربى] /سم. [ادبى] /شكۆ؛
 گەورەيى؛ ھيز و چيرى ھاوړئ لە گەل
 سەر بەرزى (جلال و جبروت: گەورەيى و شكۆ).

جبرومقابلە /cabr-o-moqābele/ : [عربى] /سم.
 جەبر؛ ناوى كۆنى زانستى جەبر.

اسلحەي روسى شد؛ پاش مەرگى ناسر، لە مىسردا
 چەكى ئەمەريكايى بوو بە جيگرەوہى چەكى
 پرووسى.

▣ **جاينگزين شدن**: لە جى دانران؛ جيگرەوہ
 بوون؛ بە جىي ديتران دانران يان كار كەرن.
جاينگزين كەرن: لە جى دانان؛ بە جىي شتى
 يان كەسى تر دانان يان بە كار بەردن
 (موتورەي گازسوز را جاينگزين موتورەي گازوئيلي
 كرديم: موتۆرى گازيمان لە جىي موتۆرى
 گازوئيلي دانا).

جاينگزينى /cāygozīnī/ : [سم. جيگر توويى؛
 جيگرەوہيى؛ ياگەوہ گيرى؛ جيگرى: ۱. بار و
 دۆخ يان چۆنەتە جيگر توو بوون (جاينگزينى گاز
 بە جاي نفت: جيگر توويى گاز لە جىي نەوت) ۲. كار
 يان پەوتى لە جىي دانان (جاينگزينى ماشينەي
 داخلى: جيگرەوہيى ماشينگەلى ناوخيى).

جاينگير /cāygīr/ : [جاگر
جاينگيرى /cāygīrī/ : [سم. ۱. جيگيرى؛
 جيگرى؛ جاگرى؛ سەقامگيرى؛ كار يان پەوتى
 نيشتە جى بوون يان دامەزران لە شوپنكەدا
 ۲. [گياەشناسى] /پەوتى پەسكان؛ پوان؛ شين بوون
 و ھەلدانى رۆك لە شوپنكەدا.

جاين /cāyn/ : [؟] /سم. جاين؛ دينكى ھيندى
 كە (لە سەدەي ۶ى پيش زايين) لە لايەن
 مەھاويراوە ھاتە گوړئ و لە سەر بنەماي ئازار
 نەدانى گيانەو ھەران و پالاوتنى رۆج دامەزراوە.
جايى /cāyī/ : [گفتارى] /دەس ئاو؛ دەس بە
 ئاو؛ كئار او؛ مەستەراو؛ مستەراو؛ سەرچەوز.

جبار ۱ /cabbār/ : [عربى] /شكارچى-۲
جبار ۲ /ان: [عربى] /صفت. ملهور؛ زۆروپز؛
 ستمكار؛ زالم؛ بى پروحم؛ سەر كيش (حكومت
 جبار: حكومەتەي ملهور).

جبال /cebāl/ : [عربى] /جمع جبال
جبان /cabān/ : [عربى] /صفت. [ادبى] /ترسە نوک؛
 ترسە تووک؛ ترسە زال؛ ترسە زاوەر؛ كەم زات؛

۵. [سیاست] بهره؛ یه کگرتوویی ریخراوه، دامه زراوه و دهسته گه لی به بیر و دۆزی جیاوازه وه که بۆ گه یشتن به ئامانجیکی هاوبهش یان به رهه لستی دژمنیکی هه مووانی، یه ک ده گر نه وه، بی ئه وهی له مه رامی سیاسی یان دینی خۆیان دهس هه لگرن <جبهه ی میهنی؛ جبهه ی ضد فاشیست: به ره ی نه ته وه یی؛ به ره ی دژ به فاشیست> ۶. [قدیمی] ئه نی؛ هه نی؛ هه نیه؛ ته ویل؛ ناوچاوان.

▣ جبهه عوض کردن: پشت له خۆیی کردن؛ پشت کردنه وه له به ره ی خۆ و پال به گروژی ترمه وه دان <او تاکنون چند بار جبهه عوض کرده است: تا ئیستا چهن جار پشتی له خۆیی کرده وه>.

جبهه گرفتن: [مجازی] به رهه لستی کردن؛ هه لئو یست گرتن؛ و نه یاری کردن <برخی از دوستان در برابر من جبهه گرفتند: هیندی له هه فالان به رهه لستی منیان کرد>.

از جبهه برگشتن: ۱. له شه رگه هاتنه وه ۲. [کنایی] پرتوو کاو و پزیاو بوون؛ شر و ور یا ورد و خاش بوون.

به جبهه رفتن: بۆ شه رگه چوون.

در چند جبهه جنگیدن: له چهند لاوه خه بات کردن؛ له به رامیه ر دوژمن یان دژواریگه لی زۆره وه مملانی کردن <دولت مجبور بود در چند جبهه بجنگد: ده ولت ناچار بوو له چهند لاوه خه بات بکا>.

جبیر / cebir، ها: لان: [۴] / اسم، جیبیر؛ جوړئ ئاسکی کئویه، به دوو شاخی باریکه وه.

جبین / cabin، ها: [عربی] / اسم، [ادبی] توپل؛ تیول؛ ته ویل؛ ته فیل؛ ئه نی؛ هه نی؛ هه نیه؛ هانیه؛ جه مین؛ ناوچاوان.

جت / cet، ها: [انگلیسی] / اسم، جیت؛ که ره سه یه ک که به فیشه کردنی گاز له بنیه وه کار ده کا.

جبری / cabrî: [عربی] صفت. ۱. جه بری؛ پیوه ندیدار به زانستی جه بره وه ۲. پروامه ند به جه بر <جبر> ۳. به زۆری؛ زۆره کی؛ زۆره ملی؛ ناچاری <اطاعت جبری: ملدانی به زۆری>.

جبل / cabal، جبال: [عربی] / اسم، [ادبی] کئیه؛ که ژ؛ کئیف؛ کۆ؛ کهش؛ چیا؛ شاخ؛ کوویه <جبل طارق: کئیه ی تارق>.

جبللی / cebellî: [عربی] صفت. [ادبی] سروشتی؛ خۆپسکی؛ زگماکی؛ زاتی؛ پیوه ندیدار به سروشت یان خۆ و خده وه <دروغگوویی عادت جیلی او بود: درۆ کردن خووی سروشتی ئه و بوو>.

جبن / cobn: [عربی] / اسم، [ادبی] ترسه نوکی؛ ترسنوکی؛ ترسه زاوهری؛ ترسه زالی؛ نه وئیری؛ که م زاتی؛ که له زاتی؛ که م دلی.

جبون / cabûn: [از عربی] جبان جبه / cobbe: [عربی] / اسم، ۱. له / [قدیمی] جبه؛ جبهه؛ خه رقه؛ بالا پۆش؛ که وا؛ جلیکی درپژ و قۆلدار و بی ملیوان که پیاوان به سه ر جل و به رگی تردا له به ریان ده کرد ۲. [زمین شناسی] پاژی ژیر توپکلی زه وی (تا قوولایی ۲۹۰۰ کیلومتر).

جبهات / cabahât: [عربی] جمع جبهه جبه خانه / cabbexâne، ها: [ترکی؟] / فارسی / اسم، [نظامی] قۆرخانه؛ جبه خانه؛ جبه له خانه؛ کارخانه ی دروست کردنی چه ک و که رسته ی شه ر به گشتی.

جبهه / cebhe, cabhe، ها: جبهات: [عربی] / اسم. ۱. شه رگه؛ به رگا؛ به ره ی شه ر؛ گۆره پانی شه ر؛ شوینج که تیددا دوو گروژی دژ به یه ک له شه ردان <اعزام شدن به جبهه: ناردان بۆ شه رگه> ۲. جینی پیکدادانی دوو کۆمه له هه وای سارد و گهرم ۳. به ری ساختومان؛ نمای مال ۴. [مجازی] به ره؛ تاقمیک که ئه ندامانی بۆ ئامانجیکی گشتی چالاکیان هه یه <جبهه ی دوست؛ جبهه ی مخالف: به ره ی دوست؛ به ره ی نیار>

یان چەند بەش لە شتێک «جدا شدن میوه از درخت: جیا بوونه‌وی میوه له داره‌که‌ی»
 ۲. دوایی پێدان به پێوه‌ندی ژن و شووی «جدا شدن زن و شوهر: جیا بوونه‌وی ژن و شوو»
 ۳. هه‌لپێان؛ لێک هه‌لپێان؛ دوورکه‌وتنه‌وه؛ هل بوورین؛ له یه‌کتر جودا بوونه‌وه و له لای یه‌کتر رویشتن «پس از پایان جلسه از یکدیگر جدا شدیم: پاش دوایی هاتنی کوژه‌که له یه‌کتر جیا بووینه‌وه».

جدا کردن: جیاکردنه‌وه؛ جوی کردنه‌وه؛ جوداکردنه‌وه: ۱. لێک جیاوه‌کردن؛ بێدان؛ تاکانه‌وه؛ لێگرته‌وه؛ گه‌مراندن؛ له نێو بردنی پێوه‌ندی شتی یان شتگه‌لی له شوین یان جێگه‌ی پێشووی ۲. «گفتاری/الف» هه‌لپێاردن؛ هه‌لوه‌ژاردن؛ هه‌لشاندن؛ ژێ کرن «میوه‌های خوب را جدا کرد و خورد: میوه باشه‌کانی جیاکرده‌وه و خواردن» ب) ریزه‌بندی کردن «نامه‌های بچه‌ها را جدا کرد و داد به دست خودشان: نامه‌ی منداڵه‌کانی جیاکرده‌وه و دایه دهستی خۆینه‌وه».

جدا / ۱ / codā: حرف، جگه؛ بێجگه؛ جگا «جدا از این، باز هم هست؛ جگه له‌مه، دیسان هه‌یه؟».

جدا / ceddan: [عربی] قید، به پێ داگری؛ پێداگرانه؛ به مجد؛ به چری «ما جدا از دولت می‌خواهیم مسئله‌ی بیکاری را حل کند: ئیمه به پێ داگریه‌وه له ده‌ولت داوا ده‌کین گیر و گرفتی بیکاری چاره‌سەر بکا».

جدائی / codā'i: جدایی

جدا-جدا / codācodā: قید، [گفتاری] جیا-جیا؛ جوی-جوی «قرصها را جدا-جدا بخور، یکی پیش از غذا، یکی بعد از غذا: حویه‌کان جیا-جیا بخۆ، یه‌کیان به‌ر له نان، یه‌کیشیان دوا یان».

جدار / cedār، ها: [عربی] اسم، ۱. دیواره «جدار بشکه: دیواره‌ی به‌رمیل» ۲. «گیاه‌شناسی» په‌ریه‌کی ناسک که ده‌بێته‌وه‌ی دابه‌شینی تۆم‌دان به

جته / cosse، ها: [عربی] اسم، هه‌یکه‌ل؛ گوذه؛ گوژده؛ که‌له‌خ؛ که‌له‌سته؛ په‌یکه‌ر؛ جه‌نده‌ک؛ مه‌ند؛ له‌شی مرو «جته‌ی بزرگی داشت: هه‌یکه‌لیکی گه‌وره‌ی هه‌بوو».

جخت / ۱ / caxt: اسم، [فرهنگ‌مردم] جه‌خت؛ دووهمین پێمه. به‌رانبه‌ر: صبر: جخد [گفتاری]
 جخت / ۲ / قید، [گفتاری] رێک، پر به پر؛ به ته‌واوی؛ ته‌واو «جخت خودش است؛ جخت یک بشکه را پر می‌کند: ریک خۆیه، پر به‌پر بۆشکه‌یه‌ک پر ده‌کا».

جخد [گفتاری]

جخد / caxd: جخت

جد / cad(d): اجداد: [عربی] اسم، ۱. باوا؛ باپیر؛ باپیره؛ کال؛ پشت ۲. باپیره گه‌وره؛ بابی باوه‌گه‌وره؛ بابی دایه‌گه‌وره.

جد امجد: باوه‌گه‌وره؛ باواگه‌وره؛ باپیره گه‌وره؛ کالی به‌شان و شکۆ.

جد اندر جد: پشتاو پشت؛ باوک پشت باوک.

جد پدری: باپیره‌ی باب؛ باوه‌گه‌وره‌ی باوک؛

باپیره له‌بابه‌وه. هه‌روه‌ها: جد‌مادری

جد / ced(d): [عربی] اسم، ۱. پهل؛ پێ داگری؛ چری؛ چروپری «جدوجهد: پهل‌وپۆ» ۲. راسی؛ به‌راستی؛ راستی؛ بێ‌گالته.

جد کردن: [گفتاری] پێ داگرتن؛ پێ داچه‌قاندن؛ پێ داگری و داوکێ کردن.

جدا / ۱ / codā: صفت، جوی؛ جودا؛ جیا؛ که‌ل؛ په‌سا: ۱. بێ پێوه‌ندی له‌گه‌ل شتێکی تر «برگه‌های از هم جدا بود: گه‌لاکانی لێک جوی بوون»

۲. به‌جیا؛ جیاوا؛ دوور له‌یه‌ک و به‌مه‌ودایه‌ک له‌نیوانیاندا «آن را جدا گذاشته بودم: ئەوم به‌جیا دانابوو» ۳. جیاوا؛ هه‌لپێراو یان وه‌لانراو «این سیبها از آنها جداس‌ت: ئەم سیوانه له‌وانی‌تر جیاوازه».

جدا شدن: جیاوه‌بوون؛ جیا/جودا بوونه‌وه؛

جوی بوونه‌وه: ۱. هه‌لوه‌ژێران؛ فه‌قه‌تان؛ فه‌قه‌تیان؛ فه‌قه‌تین؛ لێک پچ‌ران؛ راپسان؛ گه‌مرین؛ له‌نێو چوونی پێوه‌ندی چهن شت

چهن خانۆكه يه كى ديار يكر اوه وه * جداره

□ جدار چاه: ديواره ي چا.

جدار خارجى: ديواره ي دهره كى.

جدار داخلى: ديواره ي ناوه كى.

جداره / cedāre: [عربى/فارسى] جدار

جدارى / cedārī: [عربى] صفت. ليواره يى؛
ديواره يى؛ پيوهنديدار و سهر به ليوار يان
ديواره وه.

جداسازى / codāsāzī: ها/اسم. جوئكارى؛
جوداكارى؛ جياوه كه رى؛ كار يان رهوتى
جيا كردنه وه؛ جوئ كردنه وه؛ ليك كردنه وه؛ له
يه كتر جيا كردنه وه «جداسازى نيره؛ جداسازى
زمينه اى كشاورزى؛ جوئكارى هيزه كان؛ جيا
كردنه وه زهوى كشت و كال».

جداگانه^۱ / codāgāne: صفت. جياواز؛ جياكار؛
جيا له يه كتر «هر يك اتاق جداگانه داشتند: ههر كام
ژوورى جياواز يان هه بوو».

جداگانه^۲: قيد. جيا-جيا؛ جياواز؛ جياكار؛ به جيا؛
به جياواز؛ به شيوازي جيا له يه كتر «زن و شوهر
هر كدام جداگانه به سفر مى رفتند: زن و شووه كه
جيا-جيا بو سه فهر دهر پويشتن».

جدال / cedāl: ها/ [عربى] اسم. [ادبى] كيشه؛
روش؛ مشت و مپ؛ خر و جز؛ ههرا؛ شهره چهقه؛
به ربه ره كانئ؛ گيره و كيشه؛ گهلج؛ پيكه وه
هه لچوون «جدال بر سر مقام، مانع از اتحادشان شد؛
كيشه له سهر پله و پايه، رى به يه كگرتنيانى
به ست».

□ جدال لفظى: شهره قسه؛ كيشه؛ دم به دمه؛
دومه دهمى «راه اثبات موضوع، جدال لفظى نيست
بلكه استدلال منطقى است: ريگه ي سه لماندنى
مه به ست، شهره قسه نيه به لكوو هينانه وه ي به لگه ي
زيرانه يه».

جداول / cadāvel: [عربى] جمع جدول

جدايى / codāyī: ها/اسم. ۱. جيايى؛ جودايى؛
جدايى؛ ليك جيايى؛ دۆخ يان چۆنيه تى جيا

بوون «جدايى دين از سياست: جيايى دين له
سياست» ۲. ته لاق؛ پچراني پيوهندى ژن و
شووي «اختلاف سن موجب جدايى زن و شوهر شد؛
جياوازي تهمهن بوو به هؤى جيايوونه وه ي ژن و
شووه كه» ۳. [ادبى] جيايى؛ جودايى؛ جياوه بوون؛
ليك هه لپران؛ دۆخ يان چۆنيه تى ليك دووره وه
بوون «خواننده از درد جدايى مى ناليد: گۆراني بيژه كه له
دهردى جودايى ده ينالاند» * جدائى

جدايى خواهي / codāyixāhī: ها/اسم.
جيايى خوازي؛ جودايى خوازي؛ ويست يان
چالاكيه ك بو جيا كردنه وه ي به شى له
به رده ستايى ولايتيك و دهره يناني به شيوه ي
دهوله تيكي سهر به خؤ؛ تجزيه طلبى. هه روه ها:
جدايى خواه

جدايى ناپذير / codāyīnāpazīr: صفت.
ليكه نه بر؛ جياونه بووگ؛ به بار و دۆخ و
چۆنيه تيه ك كه جودا بووني بو نه بيت «دوستان
جدايى ناپذير: هه والانى ليكه نه بر». هه روه ها:
جدانشدن

جدل / cadal: [عربى] اسم. ۱. ها/ كيشه؛ مود؛
گلته؛ بنار؛ چراجر؛ شهره قسه؛ دهمه قاله؛
وتوويزى به رك و قينه وه بو سه لماندنى
قسه ي خؤ «اين همه بحث و جدل براى چيست؛ ئهم
هه موو باس و كيشه يه بو چيه» ۲. [منطق]
وتوويز؛ هه قيه يقين؛ دوان؛ ديالكتيك.

جدوآبا / cadd-o-ābā: [عربى] اسم. باب و كال؛
باب و باپيران؛ ئابا و ئه ژدا؛ باوك و باوا.

جدوآباد / cadd-o-ābād: [عربى] اسم. [گفتارى]
باب و باپيران «همه ي جدوآباد بالاروديه ا شكارچى
بودند: هه موو باب و باپيراني سهر چۆميه كان راوچى
بوون».

جدوجهد / cedd-o-cahd: [عربى] اسم. يهل ويؤ؛
كردو كؤش؛ ته پشت؛ هه ول و ته قالا؛ كؤشش؛
كؤششت «او خيلى جد و جهد كرد تا بلكه به سندنجد
منتقل شود: زۆرى يهل ويؤ كرد به لكوو بگويزيته وه بو

سنه.

دروست کردنی جوگه له.

جدہ / cadde ، ها؛ جَدَّ / نامتداول /: [عربی] اسم.

دایپر؛ دایه پیره؛ دایه گه وره؛ دایه خانم؛ نه نه؛ ماما؛

نامه: ۱. دایکی دایک یان دایکی باوک

۲. دایکی دایه گه وره یان دایکی باوه گه وره.

جدی / cady : [عربی] اسم. ۱. بَزْغَالَه -

۲. [تقویم] دهه مین برج له دوازده برجی سال،

به رانبره ری به رانبار.

جدی / ceddi : [عربی] صفت. ۱. راست؛

راسته قینه؛ بی شوخی؛ جد؛ مجد؛ دوور له گالته

و گه پ؛ به دۆخ یان چۆنیته تی راسته قینه،

گرنگ، ئامانجدار و پتویستی ورد بوونه وه و به

دوادا چوون. به رانبر: شوخی (بحث جدی است؛

جدی می گفت: باسه که راسته قینه؛ به راستی

ده گوت ۲. کۆشهر؛ تیکۆشهر؛ تۆکمه؛ چروپر؛

کۆشا و به دواچوو؛ یه کبیژ؛ جهردی؛ سوور له

سهرکاری خو «کارگر جدی؛ دانش آموز جدی؛

کارگری کۆشهر؛ قوتابی تیکۆشهر» ۳. [مجازی]

خه تر؛ بف؛ بفه؛ مه ترسیدار؛ جی مه ترسی؛

شوخی هله نگر «اوضاع خیلی جدی است: بار و

دۆخه که زۆر خه تره» ۴. [مجازی] فهرمی؛

په پره وی داب و نهریت «آدم جدی؛ مروی فهرمی».

جدیت / ceditiyat : [عربی] اسم. ۱. [نامتداول]

پی داگری؛ تۆکمهی؛ چروپری؛ دۆخ یان

چۆناوچۆنی سوور بوون له سهر کار ۲. /ها/

پهل وپۆ؛ تیکۆشان «برای موفقیت خیلی جدیت کرد؛

بۆ سهرکه وتن زۆری پهل وپۆ کرد».

جدید / cadid ، ها؛ [عربی] صفت. تازه؛ نوی؛ نو؛

نه وه «همسایه جدید؛ دروسی تازه» تازه

جدیداً / cadidan : [عربی] قید. به تازه بی؛

وه تازه بی؛ وه تازه گی؛ تازه بی.

جدیدالاحداث / cadidol'ehdās : [عربی] صفت.

تازه ساز؛ نوی ساز؛ نهوساز؛ تازه چی کراو «خانه ی

جدیدالاحداث: خانوی تازه ساز».

جدیدالاسلام / cadidol'eslām : [عربی] صفت.

جدول / cadval ، ها؛ جداول: [عربی] اسم.

۱. مالک؛ خشته؛ هیلگه لی نهستوونی و ئاسویی

به شیوه ی مال- مالی چوار گۆشه ۲. جۆله؛

جوگه له؛ قه ناو؛ دیواره ی کورتی به ردین یا

سیمانی لای شه قام.

جدول تناوبی / دوره ای: [شیمی] خشته ی

مهنده لیف؛ ریز کردنی توخمگه لی کیمیایی

به پی کیچی نه تومی که ده پیته هوی لای

یه ک گرتنی (نهستوونی و ئاسویی) توخمگه لی

به تابیته مند ی لیک نزیکه وه: جدول مندلیف

جدول ضرب: [ریاضی] خشته ی لیکدان؛

خشته یی که نه نجامی لیکدرانی ژماره کان

پیشان ده دا (وه که $28 \times 4 = 112$ یا $40 \times 8 = 320$).

جدول فیثاغورس: [ریاضی] خشته ی

فیثاغورس.

جدول کلمات متقاطع: خشته؛ مال- مالی

چوار گۆشه که له نیو ماله کانیدا ده بی

پیتگه لیکی تابیته بنووسریت تا وشه یه ک که

ویستراوه دهر که وی.

جدول مندلیف جدول تناوبی / دور

جدول بندی / cadvalbandi ، ها؛ [عربی]

فارسی] اسم. خشته ییژی ۱. کار یان رهوتی

خانه- خانه کردن؛ دابهش کردنی لاپه ره یه ک به

شیوازی خانه- خانه ۲. کار و رهوتی سه قا دان و

ته کووز کردنی زلانیاری به شیوه ی خشته

۳. خشته سازی ۴. کیجانی خشته.

جدول سازی / cadvalsāzi ، ها؛ [عربی] فارسی]

اسم. خشته سازی؛ دیرواسازی؛ جوگه له سازی؛

قه ناوسازی؛ کار یان رهوتی دروست کردنی

دیوارۆکه له بهرد و سیمان بۆ لیواری شه قام،

پرد یان ناوه ری.

جدول کشی / cadvalkeši ، ها؛ [عربی] فارسی]

اسم. ۱. خشته کیچی؛ ره سمی خشته له سهر

په ره ی قاقه ز ۲. جوگه بیری؛ کار یان رهوتی

تازە موسولمان؛ نە موسولمان؛ نۆبسلمان.

جدید التأسيس /ca'didotta'sis/ [عربی] صفت.

تازە دروست کراو؛ تازە دامەزراو؛ تازە دانراو
'مدرسه‌ی جدید التأسيس: قوتابخانە‌ی تازە دامەزراو.'

جذاب /cazzāb/ [عربی] صفت. دل‌رفین؛
دل‌راکیش؛ دلکش؛ خوشیک؛ خوشینک؛ دلگەر؛
زۆر جوان و لە بەردلان 'قیافە‌ی جذاب: سیمای
دل‌رفین.'

جذابیت /cazzābîyyat/ [عربی] اسم.
دل‌رفینی؛ دل‌راکیشی؛ دل‌راکیشەری 'جذابیت آن
مرد بیشتر در حرف زدنش بود: دل‌رفینی ئەو پیاوہ
زۆرتر لە قسە کردنیدا بوو.'

جدام /cozām/ [عربی] اسم. گولی؛ پێژە؛ پێژ؛
پیسی؛ کووتی؛ کەرەگۆشە؛ ئالکە؛ نەخۆشیەکی
پێستی گیرۆیە زۆرتر لە گەرمیان سەر هەلدەدا
و پتر لووت و لیو و قامکان تووش دەکا و
دایاندەوهرێت.

جدامخانه /cozām xāne/ [عربی/فارسی] اسم.
گولخانه؛ جیی راگرتن و تیمارکردنی
گولان.

جدامی /cozāmî/ [عربی] صفت. گول؛
خۆرەتیکەوتوو.

جذب /cazb/ [عربی] اسم. راکیشی؛ کار و
پەوتی راکیشان؛ کششت: الف) چۆناوچۆنی
راکیشانی شتیک بۆ لایان ناوی شتیکی تر
'جذب مغناطیسی: راکیشانی میغناتیسی' ب)
پەوتی گرتنی هەموو یان بەشێک لە شەپۆلی
ناردراو لە تەنیکەوہ 'جذب نور: راکیشانی تیشک'
ج) پەوتی گۆران و تیکەل بە شتیک بوون یان
وەک بەشێکی هاوچەشن لەو شتە دەرھاتن
'جذب در بدن: راکیشی دە لەشدا'. هەروەها:

جذب شدن؛ جذب کردن

جذبات /cazabāt/ [عربی] جمع جذبه

جذبه /cazabe/ [عربی] اسم. هیزی دەروونی و
ئاکاریک کە ئەبێتە هۆی کارتیکەری بە سەر

کەسانی ترەوہ.

جذبہ /cazbe/ جذبات: [عربی] اسم. جەزبە؛
جەزمە؛ حال؛ هەلەکا؛ سەمای دەرویشان؛ لە
هۆش تەکنەوہی دەرویش لە زیکردا؛ هیزی
راکیشەری دەروونی کە دەبێتە هۆی هۆگرەتی
و گەرەک بوونی زۆری خوا، پیاوچاکان یان
شیخان کە زۆرتر لە ناو سۆفیاندایاوە.

جذر /cazr/ [عربی] اسم. [ریاضی] ریشە؛
ریشە دووھەمی ژمارەیی، وانا ئەگەر لە خۆی
لیدریتەوہ، ئەو ژمارەبە بە دەست بێ (وەکوو ۳
کە ریشە ۹ یە و ۴ کە ریشە ۱۶ یە).

□ **جذر گرفتن**: ریشەگرتن؛ بەدەس هینانی
ریشە دووھەمی ژمارەیکە.

جر /car(r)/ [عربی] اسم. ۱. [ادی] ژێرە؛
نیشانە ی ژێر ۲. [ادی] کار و پەوتی کیشان؛
راکیشان 'جر تقیل: گران کیش' ۳. [گفتاری] چەقە؛
کیشە 'جر و بحث: کیشە و ھەرا'.

جر /cer/ [عربی] اسم. ۱. گەر؛ گەرە؛ گز؛ گزە؛
گیچەل؛ گەژ؛ گرنی؛ گغنی؛ گەرنی؛ لادان لە
بنەمای یاری و گۆرانی بە قازانجی خۆ 'او ھمیشە
در بازی جر می‌زند: ھمیشە لە کایەدا گەر دەکا'
۲. شەری؛ چەری؛ دراوی؛ درپایی؛ درپاگی؛
چەروای.

□ **جر خوردن**: ھەلدران؛ درپان؛ درپە ی.

جر دادن: دراندن؛ دادپین؛ چەکردن؛ چەراندن؛
لەتکردن 'کتاب را گرفت و از وسط جر داد:
کتیبەکی گرت و لە ناوہراستەوہ دراندی'.

جر زدن: گەرکردن؛ گز لیدان؛ گزە لیدان؛
گزەکردن؛ گەژکەردە ی؛ فیل کردن؛ لادان لە
گفت و پەیمان (بەتایبەت لە گەمەدا) 'تو
ھمیشە تو بازی جر می‌زنی: تو ھمیشە لە کایەدا
گزە دەکە ی'.

جرا ئد /carā'ed/ [عربی] جرايد

جرائم /carā'em/ [عربی] جرایم

جرات /cor'at/ [عربی] جرأت

فریه؛ فراوان؛ پر؛ پهړ؛ چر و پر [الشکر جزار؛ له شکره زور].

جراره / carrāre / [عربی] عقر جزاره، عقر

جرايد / carāyed / [عربی] جمع عقریده؛ جرائد

جرايم / carāyem / [عربی] ۱. جمع عقریده ۲. جمع جرم * جرائم

جرئت / cor'at / [عربی] اسم، وره؛ ههیهیز؛ زاوړه؛ زافر؛ ۱. هیز «جرئت بلند شدن از جایم را نداشتم؛ وره نه بوو له جیگه کهم ههستم» ۲. بویری؛ نازایی؛ نازایه تی؛ زات؛ ویر؛ فزه؛ دلیری «جرئت کردم و گفتم: تو حق نداری مرا بزور ببری: ههیهیزم کرد و گوتم: تو ناتوانی من به زور بهری» * جرأت

□ **جرئت دادن**: دلان؛ وره دان؛ دلگرمی دان؛ زاوړه دهی؛ هان دان و هلنان «به خود جرئت دادم و رفتم بیرون: دلم دا به خوځم و رویشتمه دهره وه».

جرئت داشتن: زافر بوون؛ زات بوون؛ وره بوون؛ بویر بوون؛ زاوړه بیهی «جرئت نداشت حرفی بزند: زافری نه بوو قسه بیک بکات».

جرئت کردن: ویران؛ یاره ی؛ نه ترسان؛ زات کردن؛ نازایه تی پتویست بو کارئ به دهست هیئان.

جرب / carab / [عربی] اسم، گهړولی؛ گال؛ گرگه؛ گروئ؛ گروه تی؛ گوریانی؛ نه خویشیه کی گپړوی پیسته، زیپکه و خورووی زور (به تایبته له دوو دهست) دینئ.

جربزه / corboze / ها: [عرب از فارسی] اسم، لیهاتوویی؛ توانایی؛ هیژایی و بویری بو جیه جی کردنی کار «او جربزه ی مدیریت نداشت: نهو لیهاتوویی به پړه بهری نه بوو».

جرثقیل / carresaqil / ها: [عربی] اسم، گرانکیش؛ سلینگ؛ جهړی سه قیل؛ له گ له گه؛ قو لینگ؛ کهرسه یه ک بو جیه جی کردنی باری

جراثقال / carresqāl, carre'asqāl / [عربی] جرثقیل

جراح / carrāh / ها؛ ان: [عربی] اسم، برینکار؛ برینگر؛ نه شترکار؛ نه شترگر؛ نیشدار؛ نشدار؛ نژدار؛ کره؛ جهراح؛ بژیشکی پسیوړی برینکاری «جراح قلب: برینکاری دل».

جراحات / cerāhāt / [عربی] جمع ع جراحات؛ **جراحت** / cerāhat, carāhat / ها؛ جراحات: [عربی] اسم، ۱. زام؛ برین؛ زامیک که به هوئ لیدان و پړانه وه به دی دیت «چند نفر دچار جراحت شدند: چمن کهس زامدار بوون» ۲. قدیمی؛ چلک؛ پیم؛ هه و؛ زوخ «زخم هنوز جراحات دارد: زامه که هیشتا چلکی هه به».

جراحی / carrāhî / ها: [عربی] اسم، برینکاری؛ برینگری؛ نه شترکاری؛ نژداری؛ ۱. لقئ له زانستی بژیشکی که ده پهرژتته سهر دهرمانی نه خوئشی و خو شکر دهنوهی زامان و لابردنی لک و ... به دهست و نامیرگه لی تایبته تی نهو کاره ۲. کار یان په وتی نه شترکاری «اتاق جراحی: هوډه ی نه شترکاری».

□ **جراحی پلاستیک** / ترمیمی: برینکاری پیست؛ هه لگرتنی به شیکي ساغ له پیست و له جی پیستی نه خوئش یان ناحه ز دانان.

جراحی دندان: برینکاری ددان؛ لقئ له زانستی ددان بژیشکی که نه پهرژتته سهر دهرمانی نه خوئشی و چا کر دهنوهی که مایه سی ددان و هاروو.

جراحی صغیر: برینکاری سووک؛ برینگه ری چووک؛ به شیک له برینگه ری که پتویستی به نه خوئشخانه و بیهوئش کردن نیه.

جراحی عمومی: برینکاری گشتی؛ نهو به شه له برینگه ری که تایبته تی نیه.

جراحی کبیر: برینکاری گه وړه؛ نهو به شه له برینگه ری که کاری گه وړه و پړمه ترسی ده کا. **جزار** / carrār / [عربی] صفت. زور؛ زه به ند؛ فره؛

گران: جراثقال

جر ئومە / corsûme ، ها: / [عربى] / اسم. / [قدىمى] /
مىكرۇب؛ خۆرە.

جر ئومەى فساد: ۱. مىكرۇبى گەندەلى
۲. [مجازى] ھۆى نابوودى و تىكچوون.

جر جر / carcar ، ها: / [؟] / اسم. چان؛ جەنجر؛
جەھەن؛ كەرەسەيەك بۆ گىرە كىردن كە
دەيىستەن بە كەر يان گاۋە.

جر ج / carh: / [عربى] / اسم. / [ادبى] / ۱. كار و پەوتى
۲. كار يان لابرەن ۳. كار يان پەوتى
زامار كىردن.

جر ج و تعدىل / carh-o-ta'dîl ، ها: / [عربى] / اسم.
كار و پەوتى كەم و زىاد كىردن يان لابرەن و
خستەن سەر (بە تايىبەت بۆ نووسراۋە) (نوشتەى
خوبى است، اما بايد كمى جرح و تعديل شود:
نووسراۋەيەكى چاكە بەلام ئەبى كەم و زىاد
بكرىت).

جرز / cerz ، ها: / اسم. ۱. ئەستوون؛ كۆلەكەى
بەردىن يا ئاجۇرىنى چوارگۆشە ۲. بىرەت؛
بناغە «جرز آن ديوار كج است: بىرەتى ئەو ديواره
لارە».

جرزن / cerzan ، ها: / صفت. گەرباز؛ گزەدر؛
گزەدەر؛ گزەون؛ گزىكار؛ گەرنى باز؛ گەرنى باز
(ھېچكىس دوست ندارد با آدم جرزى رفيق باشد: كەس
نايەوئ ھەۋالى گەرباز بى).

جرزنى / cerzani: / اسم. گەربازى: ۱. گزەدرى؛
گزەدەرى؛ گزەونى؛ كار يان پەوتى گەركىردن
(جرزى خوب نيست، باختى بايد بدهى: گەربازى باش
نيە، داننا دەبى بىدەى) ۲. گىچەلى؛ كارى
گەرباز «تو هر دفعه مى بازى و جرزى مى كنى: تۆ
ھەموو جارى دايدەئى و گەربازى ئەكەى».

جرس / caras ، ها: / [عربى] / اسم. / [ادبى] / زەنگۆلە؛
زەنگ؛ زەنگە؛ زەنگۆل؛ زەنگل؛ زىل «بانگ جرس:
زەرى زەنگۆلە».

جرعە / cor'e ، ها: / [عربى] / اسم. قوم؛ قۇپ؛ قم؛

قورچ؛ گەپە؛ فې؛ وت؛ فژ؛ فې؛ گۇب؛ گۇلپ؛
گۇلمىتە؛ ورم؛ ئەو ئەندازە لە تراو كە زار
دەيگرى «كسى نبود جرعه‌ای آب به او بدهد: كەس
نەبوو قومى ئاۋى پىدا».

جرقە / caraque, ceraqqe ، ها: / [عربى] / اسم.
پروسكە؛ پروسكە؛ پرىسك؛ چرىسك؛ ئاورىنگ؛
پزووسكە؛ پزۇزگ؛ بزووسك؛ چەق؛ مۇزرىك؛
پرشەى ئاورىن «جرقەى آتش: پروسكەى ئاگر».

جرقە زدن: پروسكە لىدان؛ چەخماخە
۲. ۳. ۴. ۵. ۶. ۷. ۸. ۹. ۱۰. ۱۱. ۱۲. ۱۳. ۱۴. ۱۵. ۱۶. ۱۷. ۱۸. ۱۹. ۲۰. ۲۱. ۲۲. ۲۳. ۲۴. ۲۵. ۲۶. ۲۷. ۲۸. ۲۹. ۳۰. ۳۱. ۳۲. ۳۳. ۳۴. ۳۵. ۳۶. ۳۷. ۳۸. ۳۹. ۴۰. ۴۱. ۴۲. ۴۳. ۴۴. ۴۵. ۴۶. ۴۷. ۴۸. ۴۹. ۵۰. ۵۱. ۵۲. ۵۳. ۵۴. ۵۵. ۵۶. ۵۷. ۵۸. ۵۹. ۶۰. ۶۱. ۶۲. ۶۳. ۶۴. ۶۵. ۶۶. ۶۷. ۶۸. ۶۹. ۷۰. ۷۱. ۷۲. ۷۳. ۷۴. ۷۵. ۷۶. ۷۷. ۷۸. ۷۹. ۸۰. ۸۱. ۸۲. ۸۳. ۸۴. ۸۵. ۸۶. ۸۷. ۸۸. ۸۹. ۹۰. ۹۱. ۹۲. ۹۳. ۹۴. ۹۵. ۹۶. ۹۷. ۹۸. ۹۹. ۱۰۰. ۱۰۱. ۱۰۲. ۱۰۳. ۱۰۴. ۱۰۵. ۱۰۶. ۱۰۷. ۱۰۸. ۱۰۹. ۱۱۰. ۱۱۱. ۱۱۲. ۱۱۳. ۱۱۴. ۱۱۵. ۱۱۶. ۱۱۷. ۱۱۸. ۱۱۹. ۱۲۰. ۱۲۱. ۱۲۲. ۱۲۳. ۱۲۴. ۱۲۵. ۱۲۶. ۱۲۷. ۱۲۸. ۱۲۹. ۱۳۰. ۱۳۱. ۱۳۲. ۱۳۳. ۱۳۴. ۱۳۵. ۱۳۶. ۱۳۷. ۱۳۸. ۱۳۹. ۱۴۰. ۱۴۱. ۱۴۲. ۱۴۳. ۱۴۴. ۱۴۵. ۱۴۶. ۱۴۷. ۱۴۸. ۱۴۹. ۱۵۰. ۱۵۱. ۱۵۲. ۱۵۳. ۱۵۴. ۱۵۵. ۱۵۶. ۱۵۷. ۱۵۸. ۱۵۹. ۱۶۰. ۱۶۱. ۱۶۲. ۱۶۳. ۱۶۴. ۱۶۵. ۱۶۶. ۱۶۷. ۱۶۸. ۱۶۹. ۱۷۰. ۱۷۱. ۱۷۲. ۱۷۳. ۱۷۴. ۱۷۵. ۱۷۶. ۱۷۷. ۱۷۸. ۱۷۹. ۱۸۰. ۱۸۱. ۱۸۲. ۱۸۳. ۱۸۴. ۱۸۵. ۱۸۶. ۱۸۷. ۱۸۸. ۱۸۹. ۱۹۰. ۱۹۱. ۱۹۲. ۱۹۳. ۱۹۴. ۱۹۵. ۱۹۶. ۱۹۷. ۱۹۸. ۱۹۹. ۲۰۰. ۲۰۱. ۲۰۲. ۲۰۳. ۲۰۴. ۲۰۵. ۲۰۶. ۲۰۷. ۲۰۸. ۲۰۹. ۲۱۰. ۲۱۱. ۲۱۲. ۲۱۳. ۲۱۴. ۲۱۵. ۲۱۶. ۲۱۷. ۲۱۸. ۲۱۹. ۲۲۰. ۲۲۱. ۲۲۲. ۲۲۳. ۲۲۴. ۲۲۵. ۲۲۶. ۲۲۷. ۲۲۸. ۲۲۹. ۲۳۰. ۲۳۱. ۲۳۲. ۲۳۳. ۲۳۴. ۲۳۵. ۲۳۶. ۲۳۷. ۲۳۸. ۲۳۹. ۲۴۰. ۲۴۱. ۲۴۲. ۲۴۳. ۲۴۴. ۲۴۵. ۲۴۶. ۲۴۷. ۲۴۸. ۲۴۹. ۲۵۰. ۲۵۱. ۲۵۲. ۲۵۳. ۲۵۴. ۲۵۵. ۲۵۶. ۲۵۷. ۲۵۸. ۲۵۹. ۲۶۰. ۲۶۱. ۲۶۲. ۲۶۳. ۲۶۴. ۲۶۵. ۲۶۶. ۲۶۷. ۲۶۸. ۲۶۹. ۲۷۰. ۲۷۱. ۲۷۲. ۲۷۳. ۲۷۴. ۲۷۵. ۲۷۶. ۲۷۷. ۲۷۸. ۲۷۹. ۲۸۰. ۲۸۱. ۲۸۲. ۲۸۳. ۲۸۴. ۲۸۵. ۲۸۶. ۲۸۷. ۲۸۸. ۲۸۹. ۲۹۰. ۲۹۱. ۲۹۲. ۲۹۳. ۲۹۴. ۲۹۵. ۲۹۶. ۲۹۷. ۲۹۸. ۲۹۹. ۳۰۰. ۳۰۱. ۳۰۲. ۳۰۳. ۳۰۴. ۳۰۵. ۳۰۶. ۳۰۷. ۳۰۸. ۳۰۹. ۳۱۰. ۳۱۱. ۳۱۲. ۳۱۳. ۳۱۴. ۳۱۵. ۳۱۶. ۳۱۷. ۳۱۸. ۳۱۹. ۳۲۰. ۳۲۱. ۳۲۲. ۳۲۳. ۳۲۴. ۳۲۵. ۳۲۶. ۳۲۷. ۳۲۸. ۳۲۹. ۳۳۰. ۳۳۱. ۳۳۲. ۳۳۳. ۳۳۴. ۳۳۵. ۳۳۶. ۳۳۷. ۳۳۸. ۳۳۹. ۳۴۰. ۳۴۱. ۳۴۲. ۳۴۳. ۳۴۴. ۳۴۵. ۳۴۶. ۳۴۷. ۳۴۸. ۳۴۹. ۳۵۰. ۳۵۱. ۳۵۲. ۳۵۳. ۳۵۴. ۳۵۵. ۳۵۶. ۳۵۷. ۳۵۸. ۳۵۹. ۳۶۰. ۳۶۱. ۳۶۲. ۳۶۳. ۳۶۴. ۳۶۵. ۳۶۶. ۳۶۷. ۳۶۸. ۳۶۹. ۳۷۰. ۳۷۱. ۳۷۲. ۳۷۳. ۳۷۴. ۳۷۵. ۳۷۶. ۳۷۷. ۳۷۸. ۳۷۹. ۳۸۰. ۳۸۱. ۳۸۲. ۳۸۳. ۳۸۴. ۳۸۵. ۳۸۶. ۳۸۷. ۳۸۸. ۳۸۹. ۳۹۰. ۳۹۱. ۳۹۲. ۳۹۳. ۳۹۴. ۳۹۵. ۳۹۶. ۳۹۷. ۳۹۸. ۳۹۹. ۴۰۰. ۴۰۱. ۴۰۲. ۴۰۳. ۴۰۴. ۴۰۵. ۴۰۶. ۴۰۷. ۴۰۸. ۴۰۹. ۴۱۰. ۴۱۱. ۴۱۲. ۴۱۳. ۴۱۴. ۴۱۵. ۴۱۶. ۴۱۷. ۴۱۸. ۴۱۹. ۴۲۰. ۴۲۱. ۴۲۲. ۴۲۳. ۴۲۴. ۴۲۵. ۴۲۶. ۴۲۷. ۴۲۸. ۴۲۹. ۴۳۰. ۴۳۱. ۴۳۲. ۴۳۳. ۴۳۴. ۴۳۵. ۴۳۶. ۴۳۷. ۴۳۸. ۴۳۹. ۴۴۰. ۴۴۱. ۴۴۲. ۴۴۳. ۴۴۴. ۴۴۵. ۴۴۶. ۴۴۷. ۴۴۸. ۴۴۹. ۴۵۰. ۴۵۱. ۴۵۲. ۴۵۳. ۴۵۴. ۴۵۵. ۴۵۶. ۴۵۷. ۴۵۸. ۴۵۹. ۴۶۰. ۴۶۱. ۴۶۲. ۴۶۳. ۴۶۴. ۴۶۵. ۴۶۶. ۴۶۷. ۴۶۸. ۴۶۹. ۴۷۰. ۴۷۱. ۴۷۲. ۴۷۳. ۴۷۴. ۴۷۵. ۴۷۶. ۴۷۷. ۴۷۸. ۴۷۹. ۴۸۰. ۴۸۱. ۴۸۲. ۴۸۳. ۴۸۴. ۴۸۵. ۴۸۶. ۴۸۷. ۴۸۸. ۴۸۹. ۴۹۰. ۴۹۱. ۴۹۲. ۴۹۳. ۴۹۴. ۴۹۵. ۴۹۶. ۴۹۷. ۴۹۸. ۴۹۹. ۵۰۰. ۵۰۱. ۵۰۲. ۵۰۳. ۵۰۴. ۵۰۵. ۵۰۶. ۵۰۷. ۵۰۸. ۵۰۹. ۵۱۰. ۵۱۱. ۵۱۲. ۵۱۳. ۵۱۴. ۵۱۵. ۵۱۶. ۵۱۷. ۵۱۸. ۵۱۹. ۵۲۰. ۵۲۱. ۵۲۲. ۵۲۳. ۵۲۴. ۵۲۵. ۵۲۶. ۵۲۷. ۵۲۸. ۵۲۹. ۵۳۰. ۵۳۱. ۵۳۲. ۵۳۳. ۵۳۴. ۵۳۵. ۵۳۶. ۵۳۷. ۵۳۸. ۵۳۹. ۵۴۰. ۵۴۱. ۵۴۲. ۵۴۳. ۵۴۴. ۵۴۵. ۵۴۶. ۵۴۷. ۵۴۸. ۵۴۹. ۵۵۰. ۵۵۱. ۵۵۲. ۵۵۳. ۵۵۴. ۵۵۵. ۵۵۶. ۵۵۷. ۵۵۸. ۵۵۹. ۵۶۰. ۵۶۱. ۵۶۲. ۵۶۳. ۵۶۴. ۵۶۵. ۵۶۶. ۵۶۷. ۵۶۸. ۵۶۹. ۵۷۰. ۵۷۱. ۵۷۲. ۵۷۳. ۵۷۴. ۵۷۵. ۵۷۶. ۵۷۷. ۵۷۸. ۵۷۹. ۵۸۰. ۵۸۱. ۵۸۲. ۵۸۳. ۵۸۴. ۵۸۵. ۵۸۶. ۵۸۷. ۵۸۸. ۵۸۹. ۵۹۰. ۵۹۱. ۵۹۲. ۵۹۳. ۵۹۴. ۵۹۵. ۵۹۶. ۵۹۷. ۵۹۸. ۵۹۹. ۶۰۰. ۶۰۱. ۶۰۲. ۶۰۳. ۶۰۴. ۶۰۵. ۶۰۶. ۶۰۷. ۶۰۸. ۶۰۹. ۶۱۰. ۶۱۱. ۶۱۲. ۶۱۳. ۶۱۴. ۶۱۵. ۶۱۶. ۶۱۷. ۶۱۸. ۶۱۹. ۶۲۰. ۶۲۱. ۶۲۲. ۶۲۳. ۶۲۴. ۶۲۵. ۶۲۶. ۶۲۷. ۶۲۸. ۶۲۹. ۶۳۰. ۶۳۱. ۶۳۲. ۶۳۳. ۶۳۴. ۶۳۵. ۶۳۶. ۶۳۷. ۶۳۸. ۶۳۹. ۶۴۰. ۶۴۱. ۶۴۲. ۶۴۳. ۶۴۴. ۶۴۵. ۶۴۶. ۶۴۷. ۶۴۸. ۶۴۹. ۶۵۰. ۶۵۱. ۶۵۲. ۶۵۳. ۶۵۴. ۶۵۵. ۶۵۶. ۶۵۷. ۶۵۸. ۶۵۹. ۶۶۰. ۶۶۱. ۶۶۲. ۶۶۳. ۶۶۴. ۶۶۵. ۶۶۶. ۶۶۷. ۶۶۸. ۶۶۹. ۶۷۰. ۶۷۱. ۶۷۲. ۶۷۳. ۶۷۴. ۶۷۵. ۶۷۶. ۶۷۷. ۶۷۸. ۶۷۹. ۶۸۰. ۶۸۱. ۶۸۲. ۶۸۳. ۶۸۴. ۶۸۵. ۶۸۶. ۶۸۷. ۶۸۸. ۶۸۹. ۶۹۰. ۶۹۱. ۶۹۲. ۶۹۳. ۶۹۴. ۶۹۵. ۶۹۶. ۶۹۷. ۶۹۸. ۶۹۹. ۷۰۰. ۷۰۱. ۷۰۲. ۷۰۳. ۷۰۴. ۷۰۵. ۷۰۶. ۷۰۷. ۷۰۸. ۷۰۹. ۷۱۰. ۷۱۱. ۷۱۲. ۷۱۳. ۷۱۴. ۷۱۵. ۷۱۶. ۷۱۷. ۷۱۸. ۷۱۹. ۷۲۰. ۷۲۱. ۷۲۲. ۷۲۳. ۷۲۴. ۷۲۵. ۷۲۶. ۷۲۷. ۷۲۸. ۷۲۹. ۷۳۰. ۷۳۱. ۷۳۲. ۷۳۳. ۷۳۴. ۷۳۵. ۷۳۶. ۷۳۷. ۷۳۸. ۷۳۹. ۷۴۰. ۷۴۱. ۷۴۲. ۷۴۳. ۷۴۴. ۷۴۵. ۷۴۶. ۷۴۷. ۷۴۸. ۷۴۹. ۷۵۰. ۷۵۱. ۷۵۲. ۷۵۳. ۷۵۴. ۷۵۵. ۷۵۶. ۷۵۷. ۷۵۸. ۷۵۹. ۷۶۰. ۷۶۱. ۷۶۲. ۷۶۳. ۷۶۴. ۷۶۵. ۷۶۶. ۷۶۷. ۷۶۸. ۷۶۹. ۷۷۰. ۷۷۱. ۷۷۲. ۷۷۳. ۷۷۴. ۷۷۵. ۷۷۶. ۷۷۷. ۷۷۸. ۷۷۹. ۷۸۰. ۷۸۱. ۷۸۲. ۷۸۳. ۷۸۴. ۷۸۵. ۷۸۶. ۷۸۷. ۷۸۸. ۷۸۹. ۷۹۰. ۷۹۱. ۷۹۲. ۷۹۳. ۷۹۴. ۷۹۵. ۷۹۶. ۷۹۷. ۷۹۸. ۷۹۹. ۸۰۰. ۸۰۱. ۸۰۲. ۸۰۳. ۸۰۴. ۸۰۵. ۸۰۶. ۸۰۷. ۸۰۸. ۸۰۹. ۸۱۰. ۸۱۱. ۸۱۲. ۸۱۳. ۸۱۴. ۸۱۵. ۸۱۶. ۸۱۷. ۸۱۸. ۸۱۹. ۸۲۰. ۸۲۱. ۸۲۲. ۸۲۳. ۸۲۴. ۸۲۵. ۸۲۶. ۸۲۷. ۸۲۸. ۸۲۹. ۸۳۰. ۸۳۱. ۸۳۲. ۸۳۳. ۸۳۴. ۸۳۵. ۸۳۶. ۸۳۷. ۸۳۸. ۸۳۹. ۸۴۰. ۸۴۱. ۸۴۲. ۸۴۳. ۸۴۴. ۸۴۵. ۸۴۶. ۸۴۷. ۸۴۸. ۸۴۹. ۸۵۰. ۸۵۱. ۸۵۲. ۸۵۳. ۸۵۴. ۸۵۵. ۸۵۶. ۸۵۷. ۸۵۸. ۸۵۹. ۸۶۰. ۸۶۱. ۸۶۲. ۸۶۳. ۸۶۴. ۸۶۵. ۸۶۶. ۸۶۷. ۸۶۸. ۸۶۹. ۸۷۰. ۸۷۱. ۸۷۲. ۸۷۳. ۸۷۴. ۸۷۵. ۸۷۶. ۸۷۷. ۸۷۸. ۸۷۹. ۸۸۰. ۸۸۱. ۸۸۲. ۸۸۳. ۸۸۴. ۸۸۵. ۸۸۶. ۸۸۷. ۸۸۸. ۸۸۹. ۸۹۰. ۸۹۱. ۸۹۲. ۸۹۳. ۸۹۴. ۸۹۵. ۸۹۶. ۸۹۷. ۸۹۸. ۸۹۹. ۹۰۰. ۹۰۱. ۹۰۲. ۹۰۳. ۹۰۴. ۹۰۵. ۹۰۶. ۹۰۷. ۹۰۸. ۹۰۹. ۹۱۰. ۹۱۱. ۹۱۲. ۹۱۳. ۹۱۴. ۹۱۵. ۹۱۶. ۹۱۷. ۹۱۸. ۹۱۹. ۹۲۰. ۹۲۱. ۹۲۲. ۹۲۳. ۹۲۴. ۹۲۵. ۹۲۶. ۹۲۷. ۹۲۸. ۹۲۹. ۹۳۰. ۹۳۱. ۹۳۲. ۹۳۳. ۹۳۴. ۹۳۵. ۹۳۶. ۹۳۷. ۹۳۸. ۹۳۹. ۹۴۰. ۹۴۱. ۹۴۲. ۹۴۳. ۹۴۴. ۹۴۵. ۹۴۶. ۹۴۷. ۹۴۸. ۹۴۹. ۹۵۰. ۹۵۱. ۹۵۲. ۹۵۳. ۹۵۴. ۹۵۵. ۹۵۶. ۹۵۷. ۹۵۸. ۹۵۹. ۹۶۰. ۹۶۱. ۹۶۲. ۹۶۳. ۹۶۴. ۹۶۵. ۹۶۶. ۹۶۷. ۹۶۸. ۹۶۹. ۹۷۰. ۹۷۱. ۹۷۲. ۹۷۳. ۹۷۴. ۹۷۵. ۹۷۶. ۹۷۷. ۹۷۸. ۹۷۹. ۹۸۰. ۹۸۱. ۹۸۲. ۹۸۳. ۹۸۴. ۹۸۵. ۹۸۶. ۹۸۷. ۹۸۸. ۹۸۹. ۹۹۰. ۹۹۱. ۹۹۲. ۹۹۳. ۹۹۴. ۹۹۵. ۹۹۶. ۹۹۷. ۹۹۸. ۹۹۹. ۱۰۰۰. ۱۰۰۱. ۱۰۰۲. ۱۰۰۳. ۱۰۰۴. ۱۰۰۵. ۱۰۰۶. ۱۰۰۷. ۱۰۰۸. ۱۰۰۹. ۱۰۱۰. ۱۰۱۱. ۱۰۱۲. ۱۰۱۳. ۱۰۱۴. ۱۰۱۵. ۱۰۱۶. ۱۰۱۷. ۱۰۱۸. ۱۰۱۹. ۱۰۲۰. ۱۰۲۱. ۱۰۲۲. ۱۰۲۳. ۱۰۲۴. ۱۰۲۵. ۱۰۲۶. ۱۰۲۷. ۱۰۲۸. ۱۰۲۹. ۱۰۳۰. ۱۰۳۱. ۱۰۳۲. ۱۰۳۳. ۱۰۳۴. ۱۰۳۵. ۱۰۳۶. ۱۰۳۷. ۱۰۳۸. ۱۰۳۹. ۱۰۴۰. ۱۰۴۱. ۱۰۴۲. ۱۰۴۳. ۱۰۴۴. ۱۰۴۵. ۱۰۴۶. ۱۰۴۷. ۱۰۴۸. ۱۰۴۹. ۱۰۵۰. ۱۰۵۱. ۱۰۵۲. ۱۰۵۳. ۱۰۵۴. ۱۰۵۵. ۱۰۵۶. ۱۰۵۷. ۱۰۵۸. ۱۰۵۹. ۱۰۶۰. ۱۰۶۱. ۱۰۶۲. ۱۰۶۳. ۱۰۶۴. ۱۰۶۵. ۱۰۶۶. ۱۰۶۷. ۱۰۶۸. ۱۰۶۹. ۱۰۷۰. ۱۰۷۱. ۱۰۷۲. ۱۰۷۳. ۱۰۷۴. ۱۰۷۵. ۱۰۷۶. ۱۰۷۷. ۱۰۷۸. ۱۰۷۹. ۱۰۸۰. ۱۰۸۱. ۱۰۸۲. ۱۰۸۳. ۱۰۸۴. ۱۰۸۵. ۱۰۸۶. ۱۰۸۷. ۱۰۸۸. ۱۰۸۹. ۱۰۹۰. ۱۰۹۱. ۱۰۹۲. ۱۰۹۳. ۱۰۹۴. ۱۰۹۵. ۱۰۹۶. ۱۰۹۷. ۱۰۹۸. ۱۰۹۹. ۱۱۰۰. ۱۱۰۱. ۱۱۰۲. ۱۱۰۳. ۱۱۰۴. ۱۱۰۵. ۱۱۰۶. ۱۱۰۷. ۱۱۰۸. ۱۱۰۹. ۱۱۱۰. ۱۱۱۱. ۱۱۱۲. ۱۱۱۳. ۱۱۱۴. ۱۱۱۵. ۱۱۱۶. ۱۱۱۷. ۱۱۱۸. ۱۱۱۹. ۱۱۲۰. ۱۱۲۱. ۱۱۲۲. ۱۱۲۳. ۱۱۲۴. ۱۱۲۵. ۱۱۲۶. ۱۱۲۷. ۱۱۲۸. ۱۱۲۹. ۱۱۳۰. ۱۱۳۱. ۱۱۳۲. ۱۱۳۳. ۱۱۳۴. ۱۱۳۵. ۱۱۳۶. ۱۱۳۷. ۱۱۳۸. ۱۱۳۹. ۱۱۴۰. ۱۱۴۱. ۱۱۴۲. ۱۱۴۳. ۱۱۴۴. ۱۱۴۵. ۱۱۴۶. ۱۱۴۷. ۱۱۴۸. ۱۱۴۹. ۱۱۵۰. ۱۱۵۱. ۱۱۵۲. ۱۱۵۳. ۱۱۵۴. ۱۱۵۵. ۱۱۵۶. ۱۱۵۷. ۱۱۵۸. ۱۱۵۹. ۱۱۶۰. ۱۱۶۱. ۱۱۶۲. ۱۱۶۳. ۱۱۶۴. ۱۱۶۵. ۱۱۶۶. ۱۱۶۷. ۱۱۶۸. ۱۱۶۹. ۱۱۷۰. ۱۱۷۱. ۱۱۷۲. ۱۱۷۳. ۱۱۷۴. ۱۱۷۵. ۱۱۷۶. ۱۱۷۷. ۱۱۷۸. ۱۱۷۹. ۱۱۸۰. ۱۱۸۱. ۱۱۸۲. ۱۱۸۳. ۱۱۸۴. ۱۱۸۵. ۱۱۸۶. ۱۱۸۷. ۱۱۸۸. ۱۱۸۹. ۱۱۹۰. ۱۱۹۱. ۱۱۹۲. ۱۱۹۳. ۱۱۹۴. ۱۱۹۵. ۱۱۹۶. ۱۱۹۷. ۱۱۹۸. ۱۱۹۹. ۱۲۰۰. ۱۲۰۱. ۱۲۰۲. ۱۲۰۳. ۱۲۰۴. ۱۲۰۵. ۱۲۰۶. ۱۲۰۷. ۱۲۰۸. ۱۲۰۹. ۱۲۱۰. ۱۲۱۱. ۱۲۱۲. ۱۲۱۳. ۱۲۱۴. ۱۲۱۵. ۱۲۱۶. ۱۲۱۷. ۱۲۱۸. ۱۲۱۹. ۱۲۲۰. ۱۲۲۱. ۱۲۲۲. ۱۲۲۳. ۱۲۲۴. ۱۲۲۵. ۱۲۲۶. ۱۲۲۷. ۱۲۲۸. ۱۲۲۹. ۱۲۳۰. ۱۲۳۱. ۱۲۳۲. ۱۲۳۳. ۱۲۳۴. ۱۲۳۵. ۱۲۳۶. ۱۲۳۷. ۱۲۳۸. ۱۲۳۹. ۱۲۴۰. ۱۲۴۱. ۱۲۴۲. ۱۲۴۳. ۱۲۴۴. ۱۲۴۵. ۱۲۴۶. ۱۲۴۷. ۱۲۴۸. ۱۲۴۹. ۱۲۵۰. ۱۲۵۱. ۱۲۵۲. ۱۲۵۳. ۱۲۵۴. ۱۲۵۵. ۱۲۵۶. ۱۲۵۷. ۱۲۵۸. ۱۲۵۹. ۱۲۶۰. ۱۲۶۱. ۱۲۶۲. ۱۲۶۳. ۱۲۶۴. ۱۲۶۵. ۱۲۶۶. ۱۲۶۷. ۱۲۶۸. ۱۲۶۹. ۱۲۷۰. ۱۲۷۱. ۱۲۷۲. ۱۲۷۳. ۱۲۷۴. ۱۲۷۵. ۱۲۷۶. ۱۲۷۷. ۱۲۷۸. ۱۲۷۹. ۱۲۸۰. ۱۲۸۱. ۱۲۸۲. ۱۲۸۳. ۱۲۸۴. ۱۲۸۵. ۱۲۸۶. ۱۲۸۷. ۱۲۸۸. ۱۲۸۹. ۱۲۹۰. ۱۲۹۱. ۱۲۹۲. ۱۲۹۳. ۱۲۹۴. ۱۲۹۵. ۱۲۹۶. ۱۲۹۷. ۱۲۹۸.

لەت و کویت؛ کویت ولەت «روزنامه را از دستم گرفت و جرواجر کرد: روزنامه‌کە لە دەستم سەند و شر و وری کرد» **جروواجر**

جرووبحث / carr-o-bahs ، ها: /عربی/ اسم. کیشە و هەرا؛ چەقە و هەرا؛ دەم لە دەمانی؛ چەقە چەق «بنشینید و بە آرامی حرفتان را بنزید! چرا این قدر جرووبحث می‌کنید؟ دانیشتن و بە هێمنی قسە کانتان بکەن! بۆ ئەوندە کیشە و هەرا دەکەن؟»

جروواجر / cer-o-vācer ، ها: /عربی/ اسم. تۆنگە؛ جارە؛ جەرە؛ گۆزە ی ئاوی سوألەت کە دەم و بنە کە ی گچکە یە.

جره / corre ، ها: /عربی/ اسم. شاباز؛ بازی سپی. **جری** / carī / :عربی/ صفت. روودار؛ روو هەلما لا؛ بێ پەرە؛ بێ شەرم «این پسر خیلی جری شده و حرف کسی را گوش نمی‌کند: ئەم کۆرە زۆر روودار بوو، گۆی بە قسە ی کەس نادا».

جریان / car(a)yān ، ها: /عربی/ اسم. رەوتانە: ۱. چۆنەتی گەڕان؛ گەڕان؛ بزووتنی تراو «جریان آب: گەڕانی ئاو» ۲. دەسگەر؛ کار یان رەوتی دەساودەس بوونی شتێک «جریان پول: رەوتانە ی پارە» ۳. /لات/ زنجیرە یە ک لە کار یان رووداو گەلی لە شوێن یە ک بۆ گەیشتن بە ئەنجامێک «جریان دادگا: رەوتی دادگا» ۴. چۆنەتی رووداو یان زنجیرە یە ک لە رووداوان «جریان کار از این قرار بود: رەوتانە ی کارە کە ئاوا بوو».

▣ **جریان الکتریسته:** رەوتی کارەبایی؛ گەڕانی

بەرق: **جریان برق**

جریان برق ▣ **جریان الکتریسته**

▣ **جریان داشتن:** ۱. رەوان بوون؛ وەگەر بوون؛ بە خور بوون «آب در لوله‌ها جریان داشت: ئاو لە لوله‌کاندا لەگەر بوو» ۲. لەگەر بوون؛ لەگەرەن بوون؛ لەگەرەدا بوون؛ لەگەرەندا بوون؛ لە هات و چۆدا بوون «در داخل این اتاق هوا جریان

«سماور جرم گرفته بود: سەماوەرە کە بێخی گرتبوو».

جرم / corm ، ها: جرایم: /عربی/ اسم. تاوان؛ کەتن؛ گوناھ؛ کارێ کە قانون بە ناپەرەوای زانیو «وقتی کسی مرتکب جرمی می‌شود باید منتظر مجازات باشد: کاتی کەسێ تووشی تاوانی دەبێ، ئەبێ چاوەرەوانی سزا بێ».

▣ **جرم سیاسی:** تاوانی رامیاری؛ کەتنی سیاسی؛ تاوانی کە دژی دووزەنە ی سیاسی ولاتە. **جرم مطبوعاتی:** تاوانی رۆژنامەوانی؛ تاوانی کە بە هۆی نووسین و بلاو کردنەوێ و تارێک رووی داو.

جرم نظامی: کەتنی / تاوانی چەکداری؛ تاوانی کە بە هۆی سەرپێچی لە قانون یان فەرمانی چەکدارەوێ رووی داو.

جرمانه / cormāne ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم. تاوان؛ جەریمە.

جرم شناختی / cormšēnāxtī / :عربی/ فارسی/ صفت. تاوان ناسینی؛ پێوەندیدار یان سەر بە تاوان ناسیەو.

جرم شناسی / cormšēnāsī / :عربی/ فارسی/ اسم. تاوان ناسی؛ زانستی ورد بوونەوێ لە چۆنەتی سەرھەلدانی تاوان و کاری تاوانبار، شێوازگەلی دۆزینەوێ تاوان و بەرگری لە دووپاتە و بلاو بوونەوێ. ھەرۆھە: **جرم شناس**

جرمگیر / cermgîr ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم. بەلخگر؛ ماکیکی کیمیای یان ئامیزێ کە بۆ لێکردنەوێ بەلخی ناو سەماوەر و کتری و... بە کار دەروا.

جرمگیری / cermgîrī ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم. بەلخگری؛ کار یان رەوتی سەرپنەوێ ماکی لاوێ کێ بن گرتوو بە رووی شتێکەو. ھەرۆھە: **جرمگیری شدن:** جرمگیری کردن

جرواجر / cervācer / :صفت. /گفتاری/ شر و ور؛ شروشیال؛ شوشیتال؛ لەت و پار؛ لەت و پیتە؛

هله کار دهیی وه ک سزا ئه نجامی بدا <دیر آمدهای جریمهات این است که ظرفها را بشویی: دیر هاتوویی له تاوانیدا دهیی قاپ و قاچاغه که بشوی>.
 جریمه ی نقدی: تاوان؛ تاوانی نهختی؛
 پاره ییک که به ناوی تاوان له تاوانی دهسینری.

جریمه دادن: جهریمه دان؛ تاوان دان <به خاطر کاری که کردم جریمه دادم: له بهر کاری که کردم جهریمه دا>.
 جریمه کردن: جهریمه کردن <به خاطر رعایت نکردن قانون، پلیس او را جریمه کرد: له بهر ره چاو نه کردنی قانون، پولیس جهریمه ی کرد>.
 جریمه نوشتن: جهریمه نووسین؛ تاوان نووسین.

جرینگ / girîng, gerîng / جیرینگ

جرینگی / girîngî, gerîngî / جیرینگی

جز / cez(z) / صوت. ۱. چز؛ چزه؛ قرچه؛ دهنگی ویک که وتنی تراو و ئاور ۲. /مجازی/ کزه؛ سووتانهوه <جز جگر: کزه ی جهرگ>.

جز / coz / حرف. جگه؛ بیجگه؛ بیژگه؛ بهجگه؛ بیج؛ چز؛ ژبلی؛ بژلی؛ بهدهر؛ بژ؛ بیژی؛ ئیلا؛ خهیر؛ بل <در آنجا جز من کسی نمانده بود: له ویدا جگه له من کهس نه مابوو>: بجز

جزا / cazā / [عربی/اسم. ۱. گۆز؛ سزا؛ جزایا؛ جهریمه؛ تاوانی کاری خراپ ۲. پاداش؛ پاداشت.

جزای خیر: پاداشی خیر؛ جهزای خیر؛ پاداشی چاکه.

جزا دیدن: ۱. سزاگیشان ۲. پاداش گرتن.

به جزای عمل رسیدن: ههرچی خواردن رینهوه؛ سزا دیتنهوه؛ سزای ئاکار دیتن؛ به سزای خو گه یشتن.

جزائر / cazāler / [عربی] جزایر

جزائی / cazā'î / [عربی] جزایی

جزایر / cazāyer / [عربی] جمع جزیره

ندارد: له نیو ئهم هۆده یه دا ههوا ناگه ری>: در جریان بودن ۳. بهردهوام بوون <زندگی جریان دارد: ژیان بهردهوامه>. ههروهه: جریان یافتن به جریان افتادن: وه گهر که وتن؛ دهسپیکردنی رهوت؛ هاتنه ئاراهه <پرونده به جریان افتاد: دۆسیه که وه گهر کهوت>. ههروهه: به جریان انداختن

در جریان بودن: ۱. له گهر بوون؛ له گهراندا بوون ۲. باو بوون؛ به بهرو بوون <پول نقره تا سال ۱۳۳۱ در جریان بود: پارهی زیوین ههتا سالی ۱۳۳۱ باو بوو> ۳. ئاگادار بوون؛ هایدار بوون <پدرش هم در جریان است و همه چیز را می داند: باوکیشی ئاگاداره و همه موو شتیک دهزانی>.
 ههروهه: در جریان گذاشتن

جریب / carîb / [مغرب از فارسی/اسم./قدیمی] ده دونم؛ یه که ی رهو بهر بۆ زهوی که به پیی ناوچه، له ۸۰۰ تا ۴۰۰۰ متری چوار گوشه ده گۆرا، تا به گویره ی قانون به رانهری یهک هیکتار (۱۰۰۰۰ متری چوار گوشه) ده سنیشان کرا.

جریحه / carîhe / [از عربی/اسم./نامتداول/ زام؛ برین؛ زهخم؛ زامی که به هوی شتیکی تیژهوه <وه کوو چه قو> بهدی دی>.

جریحه دار / carîhedār / [از عربی/فارسی/ صفت. /ادبی/ ریش؛ زامدار؛ زامار؛ بریندار <احساسات جریحه دار: دهروونی ریش>. ههروهه: جریحه دار کردن

جریده / carîde / ها؛ جراید؛ [عربی/اسم./قدیمی] رۆژنامه.

جریده ی اعمال: تۆماری کردهوه؛ یه له دووی یهک نووسراوی ههر کاریک که کراوه.

جریمه / carîme / ها؛ جرایم؛ [عربی/اسم. جهریمه؛ تاوان؛ سزا: ۱. تاوان؛ پاره ییک که له تاوانبار یان ههله کار له سزای کردهوه ی نالهباری که کردوویه دهسینریت ۲. کاری که

جزائر

جزایی / *cazāyī* ، اجزا: [عربی] صفت. سزایی؛
سهر به سزا: جزائی

جزء ۱ / *coz'* ، اجزا: [عربی] اسم. بهش؛ پارچه؛ پاژ؛
پاره؛ پار؛ بژ؛ پهرچه؛ لهت؛ لهتک؛ پیز؛ واره؛
دوگه؛ بهش؛ له چهند بهش «دو جزء از ده جزء: دوو
بهش له ده بهش».

□ جزء به جزء: یهک به یهک؛ پاژ به پاژ؛ ورد به ورد؛
ورد-ورد؛ دوگه به دوگه «همه چیز را جزء به جزء
یادداشت کردم: همه موو شتیکم یهک به یهک
نووسی».

جزء لاینفک: بهشی لی نه کراو؛ پاژی لی نه براو.
جزء ۲: صفت. خواردهست؛ به کار یان پلهی
کارگیری نزمهوه «کارمند جزء: مووچه خوری
خواردهست».

جزئی ۱ / *coz'î* : [عربی] صفت. بهشکی؛ پاژهکی؛
که م. بهرانبر؛ گلی «زیان جزئی: زیانی بهشکی».
جزئی ۲: قید. تیزی؛ تزییک؛ تیز قالیک؛ که میک؛
کوچیو «دستش جزئی خراش برداشت: دهستی تیزی
رووکا».

جزئیات / *coz'îyyât* : [عربی] اسم. ورده کاری؛
بابهت یان شتگه لی گچکه لی له پهراویز «من از
جزئیات خبر ندارم: من له ورده کاریه کان بی خهبرم».

جزر / *cazr* ، ها: [عربی] اسم. داکشه؛
۱. دیاردهی چوونه خواری ئاوی دهریاکان به
هوی هیزی راکیشهری خور یان مانگهوه ۲.
نزمترین رادهی کومای ئاو له رژژدا.

جزر و مد / *cazr-o-madd* ، ها: [عربی] اسم.
هه لکشه و داکشه؛ روتی هه لکشان و داکشان؛
هاتنه بان و چوونه خواری گه رایگه پری رژژانهی
ئاوی ئوقیانوس، زهریا و گؤلانی گه ووره.

جزع / *caza'* : [عربی] اسم. [ادبی] خونه گری؛
بی قهراری؛ بی نتمی؛ بی هه دایی.

جزع / *caz'* : [عربی] اسم. بوق؛ زهق؛ بلوق؛
چاوی دهر په ریو.

جزع و فزع / *caza'-o-faza'* ، ها: [عربی] اسم.
[ادبی] شین و شه پور؛ هاوار و داد؛ هاوار و گریان
بو یارمه تی خواستن «جزع و فزع مادرش دل آنها را به
دست آورد: شین و شه پوری دایکی دلیانی نهرم
کرد».

جزغاله / *cezqāle* : صفت. [گفتاری] چزلیک؛
چزلیک؛ چزلیک؛ چزلیک؛ ژزلیک؛ چله وهزی؛
کزک؛ کسک؛ بهورمو؛ سووتک؛ تهواو سووتواوی
هه لقرچاو «تا خودم را رساندم، گوشت جزغاله شده بود:
تا خؤمم گه یاند؛ گوشته که بیووو چزلیک».

ههروه ها: جزغاله شدن؛ جزغاله کردن
جزگیر / *cozgir* ، ها: [عربی] اسم. جوزه گر؛
که ره سه یهک بو باز هیشتنه وهی کتیب یان
پهراوه.

جزل / *cazl* : [عربی] صفت. [ادبی] سوار؛ پاراو؛
خاوهن پتهوی له باری وته و واتاوه.

جزم / *cazm* : [عربی] صفت. [ادبی] ۱. قایم؛ پتهو
۲. نه گور؛ گرساو.

جزم اندیش / *cazmandîš* ، ها: [عربی] /
فارسی] صفت. بیر گرساو: ۱. خاوهن هؤگره تی به
ئهندیشهی نه گور ۲. خؤگرتوو به پی داگری له
سهر بیر و باوه پری کؤن و لاسار له بهرانبر نهو
به لگانهوه که نادروستی باوه په کهی
دهسه لمین.

جزم اندیشی / *cazmandîši* : [عربی] / فارسی] اسم.
بیر گرساوی: ۱. پیچه قینی له سهر پروایه ک،
به تاییهت کاتی که نارهوا و نهسه لماو بیت
۲. روانگه یان بنه مای هزری دامه زراو له سهر
پروای نهسه لماو.

جزمی / *cazmî* : [عربی] صفت. نه گور؛ خؤگرتوو
«فکر جزمی: بیر نه گور».

جزو / *cozve* : [از عربی] حرف. له؛ جه؛ ژ؛ نه «او
جزو ترورستان است: ئهو له رهش کوزانه».

جزوات / *cozavât* : [از عربی] جمع ۱. جزوه
جزوه / *cozve* ، ها: جزوات: [از عربی] اسم.

جزیل: پاداشی زور.

جزیه / *caz(i)ye, cezye*، ها: [معرب از آرامی] / اسم، [قدیمی] سهرانه؛ پیتاکی تاییهت که ناموسولمانان دهبوا به فرمانبره‌وای موسولمانان بادیه.

جسارت / *cesārat, casārat*، ها: [عربی] / اسم، ۱. دلیری؛ نازیاه‌تی؛ بویری؛ بی‌باکی (وطن، محتاج شهامت و جسارت است: نیشتمان، پیوستی به گه‌رناسی و دلیریبه) ۲. گوساخی؛ گوستاخی؛ رووداری (بیخشید، قصد جسارت نداشتیم: ببورن، گهره‌کم نه‌بوو رووداری بکه‌م).

جست / *cast, cest*، اسم، باز؛ واز؛ وهز؛ بازد؛ پهرشت؛ قه‌لباز؛ قه‌لبهز؛ قه‌فاز؛ قه‌قز؛ وراق؛ باز-باز؛ گومه‌ته؛ گوژم؛ ده‌قه‌لوز؛ فنجک؛ لیتک؛ چلاپه؛ چرتک؛ کار و ره‌وتی به هوژمه‌وه خو به‌ره و پیش‌هاویشتن.

جست زدن: پهرین؛ وزاقدان؛ پره‌ی؛ باز بردن؛ باز دان؛ قهرسان؛ لنگه‌ته‌سته‌نه؛ قه‌فازتن؛ هلجنقین.

جستار / *costār*، ها: / اسم، وتار؛ وتاری پدیدوزانه له باره‌ی باب‌ه‌تیکه‌وه.

جستجو / *costecû, costocû*، ها: / اسم، کرکاش؛ کروکاش؛ سه‌نگ‌وسوژن؛ گردی‌سهر؛ مل‌ومو؛ بنجوژی؛ مت‌ملو؛ کار و ره‌وتی دانه پهی؛ دوزین؛ لیگه‌ریان؛ بوگه‌ران؛ وه‌شکیان؛ گپ‌رایش؛ گه‌ران بو دوزینه‌وه‌ی شتی.

جستن / *castan, cestan*، مصدر، لازم، // جستی: بازت‌دا؛ می‌جهی؛ بازده‌ده‌ی؛ بجه (جست‌بزن)؛ بازده // ۱. بازدان؛ هه‌لبه‌زین؛ وزاقدان؛ راپه‌رین (از بام جستن: له بانه‌وه بازدان) ۲. رزگار بوون؛ خه‌لسان؛ قهره‌ستن؛ قهرسین؛ راوراندن؛ ره‌سته‌ی؛ ره‌ها بیه‌ی (از دست کسی جستن: له ده‌ستی که‌سیک‌ه‌وه رزگار بوون). هه‌روه‌ها:

جستنی

■ صفت فاعلی: جهنده (بازده‌ر) / صفت مفعولی:

نامیلکه: ۱. کتیبیکی چکوله که له ۴۸ لاپه‌ره که‌متر بیت ۲. وانه؛ دهرسیک که ماموستا ده‌یلئی و خویندکاران ده‌ینووسن «استاد دیروز به ما جزوه گفت: ماموستا دویکه وانه‌ی پی و تین» ۳. به‌شی له کتیبیک.

جزوه گفتن: وانه‌گوتن؛ وتنه‌وه‌ی وانه بو خویندکار. هه‌روه‌ها: جزوه نوشتن

جزوه‌دان / *cozvedān*، ها: [از عربی / فارسی] / اسم، پسووله‌دان؛ نامیلکه‌دان؛ فایل؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک بو دانانی چهند پووشه تیدا.

جزوه‌کش / *cozvekeš*، ها: [از عربی / فارسی] / اسم، که‌سێ که جزمه‌کانی قورعان بو خویندنه‌وه له نیوان ناماده‌بوواندا بلاو ده‌کاته‌وه و دواپی کویان ده‌کاته‌وه.

جزیرگان / *cazîregān*؛ [عربی / فارسی] / اسم، [جغرافیا] دور‌گه‌یان؛ گرافان؛ کومه‌له‌گراف؛ کومه‌لی دور‌گه‌ی له پهنای یه‌ک.

جزیره / *cazîre*، ها: جزایر؛ [عربی] / اسم، ۱. دور‌گه؛ در‌گه؛ دور‌ه؛ دور‌اجه؛ گراف؛ گراوه؛ ئار؛ ئاد؛ گزیرته؛ نافر؛ چزیر؛ چزیره؛ جه‌زیره؛ جزیره؛ چزیرگه؛ جیزوک؛ به‌شی له وشکانی که ده‌وراند‌ه‌وری ئاوه و گچکه‌تر له قاره‌یه ۲. گرافه؛ [مجازی] شوینی دور‌ه‌ده‌س یان له‌ندی که له دور‌گه ده‌کا.

جزیره‌ی آشفشانی: دور‌گه‌ی گرکانی؛ ئاری که به هوی سهر هه‌لدانی گر‌کانه‌وه بی‌کها‌تووه.

جزیره‌ی آرامش: [مجازی] هۆبه‌ی هه‌دان؛ شوینی (وه‌ک ولاتی‌ک) که ئارام و بی‌ده‌نگ و دووره‌ق‌یه.

جزیره‌ی مرجانی: دور‌گه‌ی مه‌رجانی؛ دور‌گه‌ی به‌دیها‌تو له لاشه‌ی مه‌رجان.

جزیل / *cazîl*؛ [عربی] / صفت، [دبی] ۱. سوار؛ پته‌و (به‌تاییه‌ت له‌مه‌ر و ته‌وه) ۲. زور؛ زه‌وه‌ند؛ زه‌مه‌ن؛ زه‌به‌ن؛ فره؛ فراوان؛ فربه؛ گه‌له‌ک «آجر

قالب؛ که له‌سته‌ی ماکی ژینه‌وهر، به‌تایبته مروف یان گیاندار «جسم و جان: تن و گیان».

☐ جسم جامد: ماکی خوگر؛ نه‌وه‌ی خاوه‌ن بیچم و بارسایی پروون و نه‌گوره.

جسم ساده: توخم؛ هیمن؛ مایک که ته‌نیا له یه‌ک جور نه‌توم پیکه‌تاووه.

جسم سیاه: ته‌نی ره‌ش؛ ته‌نیک که بتوانی ههموو تیشکیک وهرگریست و هیچ تیشکدانه‌ویه‌کی نه‌بی: سیه‌جسم

جسم صلب: [مکانیک] ته‌نی ره‌ق / پته‌و؛ ته‌نیک که شکل و قهواره‌یه‌کی سفت و نه‌گوچی هه‌یه.

جسم مرکب: ته‌نی لیکدراو؛ ته‌نی تیکه‌لاو له چهند توخمی کیمیایی به‌ریژه‌ی قورسایی دیاریکراو له ههر کام.

جسماً / cesman: [عربی] قید. به‌جسته / له‌ش؛ له‌له‌شدا؛ به‌تن؛ له‌لایه‌نی جهسته‌وه «او جسماً سالم بود: نه‌و به‌له‌ش ساغ بوو».

جسمانی / cesmāni: [عربی] صفت. له‌شی؛ جهسته‌یی؛ سر به‌له‌ش. به‌رانهر: روحانی «درد جسمانی: ئیشی له‌شی».

جسمی / cesmi: [عربی] صفت. ته‌نی؛ که‌له‌سته‌یی؛ جهسته‌یی؛ له‌شی؛ پیوه‌ندی‌دار به‌له‌شه‌وه «ناراحتی جسمی: نازاری ته‌نی».

جسور / casûr، ها: ان: [عربی] صفت. ۱. بویر؛ دلیر؛ نازا؛ گهرناس؛ بی‌باک؛ نه‌ترس؛ گوریخ؛ چاونه‌ترس «مرد جسوری بود: پی‌اویکی بویر بوو» ۲. روودار؛ گوساخ؛ گوستاخ؛ بی‌په‌روا؛ ده‌ل؛ در؛ بی‌حه‌یا.

جسورانه^۱ / casûrâne: [عربی / فارسی] صفت. ۱. نازایانه؛ بویرانه؛ دلیرانه؛ بی‌باکانه؛ گوریخانه «حرکت جسورانه: ته‌کانی نازایانه» ۲. روودارانه؛ گوساخانه؛ بی‌په‌روایانه «رفتار جسورانه: ئاکاری روودارانه».

جسورانه^۲: قید. ۱. نازایانه؛ بویرانه؛ به‌گوریخی

جسته (-) / مصدر منفی: نجستن (باز نه‌دان)

جستن / costan: مصدر. متعدی. // جستی:

پشکنیت؛ می‌جویی: ده‌پشکنی؛ بجو(ی): پشکنه //

۱. پشکنین؛ هله‌کوشاندن؛ بو‌گه‌ران؛ گه‌ریان؛ دانه‌په‌ی؛ سه‌نگ‌وسوژن کردن؛ وشکنه‌ی؛ گیلای؛ گیرایش «گفتند، یافت می‌نشود جسته‌ایم ما: گوتیان که ده‌ست ناکه‌وئ، ئیمه پشکنیومانه» ۲. [گفتاری] دوزینه‌وه؛ په‌یدا کردن؛ یؤسته‌یوه «کار جستن: کار دوزینه‌وه». هه‌روه‌ها: جستی

■ صفت فاعلی: جوینده (پشکنهر) / صفت مفعولی:

جسته (پشکنتراو) / مصدر منفی: نجستن (نه‌پشکان)

جست‌وخیز / cast-o-xîz، ها: / اسم.

هه‌لبه‌ز. دابه‌ز؛ هه‌له‌په‌ر. داپه‌ر؛ هه‌له‌ته‌ک. داته‌ک؛ کار یان ره‌وتی به‌لام و به‌ولادا په‌ران؛ هه‌لبه‌زوقان «بچه‌ها توی اتاق جست و خیز می‌کردند: منداله‌کان له دیوه‌که‌دا هه‌لبه‌ز. دابه‌ز یان ده‌کرد».

جسته - گریخته / castegorîxte: قید. جاروباره؛ جاروبار؛ پرش‌وبلاو؛ گاگیته‌و؛ به‌شیوه‌ی تاو- تاو «جسته-گریخته کارهایی می‌کرد: جاروباره کارگه‌لیکی ده‌کرد».

جسته‌وگریخته / caste-vo-gorîxte ☐

جسته-گریخته

جسد / casad، ها: اجساد: [عربی] اسم. که‌لاک؛ که‌لاخ؛ لاشه؛ لاک؛ تهرم؛ جه‌نده‌ک؛ لاوه‌له‌ش؛ زه‌مه‌ز؛ که‌له‌سته‌ی گیانه‌وهران، به‌تایبته که‌لاکی گیاندار ی مردوو «جسد انسان: که‌لاکی مروف».

جسر / cesr، ها: [عربی] اسم. [نامتداول، قدیمی] پرد؛ پرده؛ پردی؛ پر؛ پیل؛ رپیازی دروست کراو به‌سر ناودا.

جسم / cesm، ها: اجسام: [عربی] اسم. تن:

۱. ماک؛ نه‌وه‌ی که‌خاوه‌ن بارسایی و کیش بیت و جیگاه‌ک بگریته‌وه «جسم جامد: ته‌نی نه‌گور» ۲. له‌ش؛ له‌خت؛ گو‌فده؛ گو‌ده؛ که‌له‌سته؛ په‌یکه‌ر؛ لار؛ قهواره؛ به‌ده‌ن؛ که‌لاخ؛

جابهی ئاوالا یان به دهرکی شووشه ییه وه که له شوینن دادهمهرزئ و زانیاری و ناگاداری و خه بهری تایبته به خوینهرانی تی دهخریت.

جعبه سیاه: قوتووه رهش؛ ئامرازیکی تۆمارگهر له فرۆکه دا که ههموو کار و رووداویکی تیدا تۆمار دهی، بۆ زانیینی هۆی دا که ورتی فرۆکه که لکی لی ده گرن.

جعبه ابزار / ca'be'abzār، ها: [عربی/فارسی] اسم، جی ئامیر؛ جابهی ئامیر؛ سندوقی جی ههموو جۆره هاچهر و گاز و چه کوچ ...

جعبه ای / ca'be'î، [عربی] صفت، جابهیی؛ خاوهن جابه «خرمای جبهه ای؛ خورمای جابهیی».

جعبه ای: قید، ۱. به سندوق؛ به جابه؛ به شیوهی بهستهیی «پرتقال را جبهه ای می فروختند: پرتقالیان به سندوق ده فروشت» ۲. جابهیی؛ قووتیله یه که ههر جابه «خرما جبهه ای هزار تومان کمتر نیست: خرما جابهیی که متر له ههزار تمه نیه».

جعبه آینه / ca'be'āy(î)ne، ها: [عربی/فارسی] اسم، ۱. [قدیمی] قاپ ئاونه؛ جابه یه که به ملیه وه هه لده واسن و شتومه کی فروشی تیدایه و به کرباری نیشان ده ده ن ۲. جامخانه؛ ویتترین.

جعبه تقسیم / ca'betaqsîm، ها: [عربی/اسم، جابه دابهش / پهرش؛ جابهی دابهشینی کاره با؛ جعبه ییکی سهردار بۆ هاته وه سهر یه که یا جیا بوونه وهی سیمی بهرق له شوینگه لیکیدا که ده بی فاز و نوول پهرده ژ بی.

جعبه دنده / ca'bedande، ها: [عربی/فارسی] اسم، جابهی دهنده؛ گیربۆکس.

جعبه فرمان / ca'befarmān، ها: [عربی/فارسی] اسم، جابهی فرمان؛ جابه دهنده یه که له ئاخری میله ی فرمانی ماشیندا که سووری فرمان ده گۆزیتته وه بو چه ره کان.

«جسورانه سخن گفت: نازایانه قسه ی کرد» ۲. روودارانه؛ گوساخانه؛ به رووداریه وه؛ رێلاسانه؛ گۆرساقانه «جسورانه آمد داخل: به رووداریه وه هاته ژوو».

جشن / cašn، ها: /اسم، جیژن؛ جهژن؛ جهژنه؛ یهژن؛ جیژنه؛ گیژن؛ ئایینیکی بۆ رێزلینانی رووداویکی راسته قینه یان دیرۆکی. [جشن تولد: جهژنی له دایک بوون.

جشن سالگرد: جیژنی ساله هات؛ جهژنیک به بۆنه ی ساله هاتی رووداویکی گرنگ، بۆ بنه ماله، کۆمه ل یان ولاتیکی.

جشن سال نو: جهژنی سه ری سال.

جشن عروسی: زهماوند؛ زهماون؛ زهماونگ؛ گۆوه ند؛ گۆبه ند؛ گۆفه ند؛ هه قالا؛ شایی؛ شاهینه ت؛ داوه تی بووک هێنان؛ به زمی بووک گوێزانه وه.

جشن مذهبی: جهژنی ئایینی؛ جیژنی که شوینکه و تروانی رێزازیکی ئایینی، به داب و نه ریتی خۆیان به رپوه ی ده بن.

جشن ملی: جیژنی نه ته وایه تی؛ جهژنی که نه ته ویه که به بۆنه ی رووداویکی میژووپی یان فۆلکلوریه وه به رپوه ی ده بن.

جشن یادبود: جیژنی بیره وه ری؛ جهژنی بۆ به سهرکردنه وه ی رووداوکی.

[جشن گرفتن: جهژن گرتن؛ به رپوه بردنی جهژن.

جشنواره / cašnvarē، ها: /اسم، میهره گان؛ میهره جان؛ جهژنی فهرهنگی که له ماوه یه کی دیاریکارودا به رپوه ده چی.

جعاله / ce'āle، [عربی/اسم، [حقوق] کارانه؛ کارمز؛ حه قده ست؛ حه قده س؛ رۆژانه.

جعبه / ca'be، ها: [عربی/اسم، جابه؛ سندوق؛ ۱. ده فیری چوارپالووپی سهر به سراو بۆ راگرتن یان هه لگرتنی شتی ۲. قوتوو؛ قوتوه.

[جعبه ای املانات: قاپ / تابلوی ناگاداری؛

جعد / coqd / ها: ان / اسم. بوو؛ بووه؛ بؤ؛ بووم؛ کوند؛ کونده بوو؛ کونده بوومه؛ کونده به بوو؛ په پووکهره؛ که لکه له وانی؛ خاله کوکومه؛ کونده به به بی؛ بووه کوپره؛ باوه قوش؛ بایه قوش؛ باده قوش؛ باینه؛ توت؛ تزی؛ بالنده یکه به شه دهرده که وی به شوم به ناوبانگه.

▣ **جعد انبار**: کونده زپره؛ جوریک کونده بوو.

جعد جنگلی: کونده قوته؛ کوندی دارسان.

جعد ماهی خواز: کونده پرمال؛ کوندی ماسی خوره.

جعد میمون رخ ☞ میمون رخ-۲

جعد میمون / coqdmeymûn /: [فارسی / عربی]

☞ میمون شب، میمون

جغرافی / coqrāfi /: [مغرب از یونانی] ☞

جغرافیا

جغرافیا / coqrāfiyā /: [مغرب از یونانی / فرانسوی] اسم. جوگرافیا: ۱. زانستی لیکولینه وهی زه وین و ژبانی سهر زه وی و ناساندنی زه ریا و کیو، چؤم و دهشت، کهش و هوا و پهرژ و بلاوی گیا و گیانه وهران و ههروه ها مرؤف و کردوکوشی له بواری ئابووری و داهینانه وه ۲. شکلی جوگرافیایی ناوچه یه ک ۳. کتیبیک که باسی جوگرافیا ده کات * **جغرافی**

▣ **جغرافیای اقتصادی**: جوگرافیای ئابووری؛ جوگرافیای سهارهت به درووست کردن و به شینه وه و به کارهینانی داهات.

جغرافیای انسانی: جوگرافیای مرؤفی؛ جوگرافیای پتوهندیدار به پهرژ و بلاوی کؤمه لگای ئینسانی، دوزه نهی رامیاری و چالاکي ئابووری مرؤفه وه.

جغرافیای ریاضی: جوگرافیای بیرکاری؛ به شی له جوگرافیا که له بیچمی گوی زه وین، تایه تمه ندیه کانی و شیوهی کیشانی نه خشه ده کؤلته وه.

جغرافیای زیستی: جوگرافیای ژینه وه ری /

جعد / ca'd / ها: [عربی] / اسم. [ادبی] / لوولی؛ گرزی؛ کرزی «جعد گیسو: لوولی نه گریجه».

جعو / ce'ez /: [؟] ☞ غنژ

جعفری / ca'fari /: [عربی] / اسم. ۱. /ها/ جافری؛ جه عفه ری؛ مه عده نووس؛ مه دهنووس؛ مه بدنؤز؛ زورک؛ گیژنؤک؛ مه یلنؤز؛ به قده نووس؛ شانؤکه باخی؛ شانؤکی؛ گیایه کی دووسالانی گه لا په- په لی گول پچووکي سهوزکاره که تام و بؤنیکی خؤشی هیه و سهوزی خواردنیکی زؤر ناسراوه ۲. ☞ شیعه ی جعفری، شیعه ۳. ☞ مار جعفری، مار

جعل / ca'l /: [عربی] / اسم. کار یان ره وی هه لبه ستن؛ دروست کردن شتی درؤیین، به تاییهت کاری لی دروست کردن به لگه گه لی ره سمی بایه خدار.

▣ **جعل استاد**: دروست کردن به لگه ی درؤینه.

جعل اکاذیب: درؤ هه لبه ستن.

جعل امضا: دروست کردن وازوی درؤینه.

▣ **جعل کردن**: هه لبه ستن؛ دروست کردن شتی درؤ.

جعل / co'al /: [عربی] ☞ سرگین غلتان

جعلنق / co'alnaq / ها: /ها: / صفت. په ست؛ خویری؛ خؤری؛ سووک و چرووک (جنیویکه).

جعلی / ca'li /: [عربی] / صفت. هه لبه ستراو؛ هه لبه سیاگ؛ قه لب؛ چرووک «سند جعلی: به لگه ی هه لبه سراو».

جعلیات / ca'liyyāt /: [عربی] / اسم. فروفیخال؛ شتانی هه لبه ستراو.

جغغه / ceqceqe / ها: / اسم. ۱. چغغه؛ شق شقه؛ قوتووی له یستؤک که خره ی دیت ۲. زرپر؛ خر خاشه؛ خهر خه شه؛ له یز تؤکیک به شیوازی گویان قوتووی چکوله ی ده سکردار که ساچمه ی تیدا به، ده یله رینه وه، زره ی دی ۳. هاچه ر جغغه؛ جوریک هاچه ری وه ک ئاچه ر

فه رانه س.

کفش: جووتی کہوش ۲. [کشاورزی] ہیتہ؛ دوو
سہرگا کہ بہ دار و گاوہ سنہوہ دہہ سرنہوہ
۳. [کنایہ] لف: الف) ہاوسہر ب) نیر یان
میونہی گیانہوہ ۴. جہخت: سہر کلاوی بہروو
کہ بۆ رہنگ کاری بہ کار دہچی ۵. [زیست شناسی]
یاوہرہ؛ ٹوال منڈال؛ ہہ فالوک؛ ہڑی، جفت؛
کۆمہلہ رہگی ہاوری تۆل لہ زگی دایکدا۔

جفت ۱. صفت، جووت، جفت؛ جۆت:
۱. بہرامبہری تاک؛ دووانہ <عدد جفت؛ ژمارہی
جووت> ۲. لف؛ ہاوتا؛ ہاولف؛ ہاوچہشن؛
ہاوسان؛ ہاوسہنگ <این گلدان جفت آن یکی است
کہ پارسال خریدم؛ ہم گولڈانہ لفی ٹہوہیہ پار
ساندم>۔

□ **جفت کردن**: جووت/جفت کردن؛ ہہر کام لہ
دوو لفی ہاوبہش لہ لای یہک دانان <کفش ہا
را جفت کرد: کہوشہ کانی جووت کرد>۔

جفت-جفت / coftcoft: قید، جووت-جووت؛
جۆت-جۆت؛ دوان-دوان؛ بہ شیوہی دوانی
<صدلیہا را جفت-جفت کنار ہم بچین: سہندہ لیہ کان
جووت-جووت بچنہ پال یہک>۔

جفت سم / coftsom، ان: اسم، جووت سم؛
جۆت سمہ؛ خاومن سمی دوانی یا چواری <جانور
جفت سم؛ گیانہوہری جووت سم>۔

جفتک / coftak: اسم، جووتہ؛ جفتہ: ۱.
لووشک؛ لووشکہ؛ جۆتلی؛ جفتک؛ جوتکہ؛
لیدانی بہ جووتہ پی <چرا مثل خر جفتک می پرانی؟
بۆچی وہ کوو کەر جووتہ دہوہ شینیی؟> ۲. باز؛
پہرشت بہ دوو پییان <جفتک زدم و پریدم روی
دیوار: بہ جووتہ بہریمہ سہر دیوارہ کہ>۔

□ **جفتک پراندن** / انداختن: جووتہ و ہشانندن؛
جفتہ خستن؛ لووشک پەراندن؛ جۆتک
ہاویشتن؛ ہہ لگووزان؛ ہہ لٹووزان؛
ہہ لگووزانن؛ ہہ لٹوزاندن؛ جۆتلی شانہی:
۱. برک دانی ہہر دوو پیانی چارہوا بہرہو
کہسی یان شتی ۲. [تعمیر، گفتاری] لہقہ

ژبان؛ جوگرافیای سہربہ پیوہندی مروؤف و
گیانہوہر و گیا، لہ گہل ژینگہدا۔

جغرافیای طبیعی: جوگرافیای خۆرسکی؛
جوگرافیای سروشتی؛ جوگرافیای پیوہندیدار
بہ تہشک و توپکلی زہوی و دیمہنہ
سروشتیہ کانی (وہک زہریا، گۆل، چۆم و کیو)۔

جغرافیائی / coqrāfiyā'i: [معرب] جغرافیائی

جغرافیایی / coqrāfiyāyi: [معرب] صفت،
جوگرافیایی؛ پیوہندیدار یان سہر بہ جوگرافیوہ
<مرز جغرافیایی آسیا و اروپا: سنووری جوگرافیایی
ئاسیا و ئوروپا>: **جغرافیائی**

جغرافییدان / coqrāfidān، ہا: ان: [معرب]
فارسی/اسم، جوگرافیزان؛ کہسی کہ لہ زانستی
جوگرافیادا شارہ زایہ و پیوہی خہریکہ۔

جغلہ / ceqe: صفت، [تعمیر] تیسقل؛ تسقل؛
منال کار؛ زارۆ کہ <بچہی جغلہ: مندالی تیسقل>۔

جغوربغور / caqûrbaqûr: اسم، قاورمہی دل و
جہرگ و گورچیلہی وردکراوی پەز یا گا کہ بہ
دووک سووری دہ کہنہوہ: **حسرت الملوک**

جفا / cafā، ہا: [عربی/اسم، ۱. /ادبی] نازار؛
ستہم؛ گووج؛ بیداد؛ سزا ۲. /قدیمی] ناسزا؛
سہر کۆنہ؛ جنیو۔

□ **جفا دیدن**: سزا دیتن؛ زۆر ستہم چہشتن۔
ہہر وہا: **جفا شدن**؛ **جفا کردن**

جفاپیشہ / cafāpîše، ہا: گان: [عربی/فارسی]
صفت، [ادبی] ستہمکار؛ دلرہق؛ ہۆگری نازاردانی
خہلک: **جفاجو**؛ **جفاکار**

جفاجو / cafācû: [عربی/فارسی] جفاپیشہ
جفاکار / cafākār: [عربی/فارسی] جفاپیشہ
جفاکش / cafākeš: [عربی/فارسی] صفت،
نازار چہش؛ سزادیتوو؛ بہر زۆر و ناحہقی کہوتوو۔

جفت ۱ / coft، ہا: اسم، جووت؛ جفت؛ جۆت:
۱. ہیتی؛ یہ کہی ہہ ژماردنی ٹہوہی بہ شیوہی
دووبہ دوو بہ کار دہچی۔ بہرانبہر: **لنگہ** <یک جفت

جفنگ /cafang/: صفت. [گفتاری] قوږ؛ بئ-هؤ؛ بېهه ووده؛ چوننه؛ پووج؛ پويچ؛ جه فهنگ؛ گه زاف؛ سووک و بئ-بايه خ <حرف جفنگ: قسه ی قوږ>.

□ **جفنگ گفتن**: گه زاف گوتن؛ وړاوه کردن / وتن؛ وړينه کردن؛ قسه ی قوږ کردن؛ قسه ی هيچ و پووج کردن.

جفنگيات /cafangîyyāt/: (!) [فارسی/عربی] اسم. [گفتاری] قوږيات؛ فلته فلته؛ قسه ی مفت؛ قسه ی بئ-پايه؛ قسه ی قوږ؛ لاف و گه زاف.

جقه /ceqqe/، ها:/ اترکی/ اسم. خشلې له شيوه ی گول، خوړ يان مانگ بؤ پازاندنه وه ی بهر وه ی کلاو و کوليلک.

جک /cak/، ها:/ انگلیسی/ اسم. جهک؛ هه لېن؛ نامرازیکه بؤ بهر زکردنه وه ی شتگه لی قورس تا بهر زاييکی کهم <توی آن سرما مجبور شدیم جک زیر ماشین بنزیم و زنجیر بیندیم: لهو سه رما و سؤله دا ناچار بووین جهک بدهينه ژير ماشين و زنجير بيهستين>.

جک و جانور /cak-o-cānevar, -cānavar/: اسم. [گفتاری] جپر و جانوهو؛ گیانه وه وه ی جؤربه جؤر، به تاييه ت زينده واری گه زننده.

جکوزی /cakûzî/: [انگلیسی] اسم. جه کووزی؛ ناوی بازارگانی جؤره وانیکي همامه که به پښاندنی به تهوژمی ئاو و با، گيژاو پيک دیني ماسولکه ی لهش ئه شيلی: جاکوزی

جگر /cegar/: اسم. جگهر؛ جهرگ؛ جه گهر؛ جيهر؛ جهری: ۱. يه ههر؛ يه هر؛ مه لاک؛ ملاک؛ که زه ب؛ قه زه ب؛ ئه ندامي له لهشی گیانه وه رانی موره داردا که زه رداو دهرده دا و له گوږيني پيکهاته گه لی خویندا، دهوړيکی گرینگی هه يه ۲. خوړاکي له جگهر <جگر مرغ: جهرگی مريشک> ۳. [گفتاری] دل و جهرگ؛ جهرگ و دل؛ گیانی گیان؛ که سی زؤر خوښه ويست ۴. [مجازی] زات؛ بويړی <جگر این کار را ندارد: جهرگی ئهم کاره ت بکه ی>.

وه شانندن؛ به شيوه يه کی نه گونجاو بهر هه لست بوون.

جفتک زدن: ۱. جفتک پراندن/ انداختن ۲. هه لڅستنه وه؛ جفته ک داین؛ هؤروسه يوه؛ هه ر دوو پئ به يه که وه کوتانه زه ويندا بؤ باز بردن.

جفتک پرانی /coftakparānî/، ها:/ اسم. جووته وه شينی؛ له قه هاو يژي.

جفتک چارکش /coftakčārkoš/: اسم. که وشه ک؛ سيپاز؛ ياريکی به کو مه له له شوپنيکی بهر بلاو دا بهر يوه ده چي، که سي دادپته وه و ده س به ئه ژنويه وه ده گري و ديتران به سه ريدا باز ده دهن: پښتک چارکش

جفتگيري /coftgiri/، ها:/ اسم. خه رز؛ جووتگری؛ لغگری؛ جووتبوونی گیانه وه ری نير له گه ل ميډا.

جفت و جزم /coft-o-cazm/: [فارسی/عربی] صفت. [گفتاری] سفت و سؤل؛ تؤلا؛ توندوتؤل؛ چه سپاو به يه که وه؛ پته و و پيکه وه لکاو.

هه روه ها: جفت و جزم شدن: جفت و جزم کردن

جفت و جلا /coft-o-calā/: [فارسی/عربی] جفت و جوړ

جفت و جوړ /coft-o-cûr/: صفت. [گفتاری] جفت و جؤر؛ هاو ل و ته با له گه ل يه کتر: جفت و جلا

جفتی ۱ /coftî/: صفت. [گفتاری] جووتی؛ جؤتي؛ به جووت؛ دوانی <گره جفتی: گريی جووتی>.

جفتی ۲: قيد. ۱. به جووت؛ جووته؛ جووتی؛ جؤت؛ دوانی <زن و شوهر، جفتی وارد شدند: زن و شووه که به جووت هاتنه ژوره وه> ۲. جووتی؛ جفتی؛ جووت پيک؛ هيتيو؛ هه ر جووت <جفتی ۱۰۰۰ تومان: جووتی ۱۰۰۰ تمهن>.

جفت يابی /coftyābî/، ها:/ اسم. [زيست شناسی] لغگری؛ جووتگری؛ کار يان ره وتی کردو کؤش، دانه په ی و ړاکيشانی لف بؤ جووتبوون.

کەسێ زۆر خەفە تبار کردن «این کودک نابینا جگرم را سرمه کرد: ئەم مندالە کوێرە ئاوری نایە جەرگمەو».

جگر کسی کباب شدن: [مجازی] جەرگی کەسێ لەت-لەت / کەباب بوون / برژان؛ جگەر کەسی سزیان؛ خەمی زۆر بە سەردا هاتن «جگرم برایش کباب شد: جەرگم بۆی لەت-لەت بوو». هەروەها: جگر کسی را کباب کردن

جگر بند / cegarband / اسم، سی و جەرگ؛ دل و جەرگ و سی پیکەو.

جگر پاره / cegarpāre / جگرگوشە

جگر خراش / cegarxarāš / صفت. [مجازی] جەرگ بر؛ دلتهزین؛ جەرگ خۆرە؛ زۆر ناخۆش و خەمەهین «واقەعی جگر خراشی بوو: کارەساتیکی جەرگ بر بوو»: جگرسوز

جگر خوار / cegarxār / صفت. [کنایی] درنده؛ بێرەحم؛ دل رەق.

جگر خون / cegarxûn / صفت. [مجازی] دل بریندار؛ دل خوین؛ جەرگ لەت؛ دل بر لە ژان؛ زۆر خەفە تبار «از دست قوم و خویشها جگر خون است: له دەس خزم و کەس دل بریندار»: خون جگر جگر دار / cegardār / صفت. [کنایی] بە جەرگ؛ جەرگ قایم؛ نە ترس؛ بوێر؛ بێ باک؛ دلێر.

جگرسوز / cegarsûz / جگر خراش جگر ک / cegarāk / اسم. [گفتاری] کەواوی جەرگی ئازەل.

جگر کی / cegaraki / ها. / اسم. [گفتاری] جگەری؛ جگەرچی؛ فرۆشەری کەواوی جەرگ و دل.

جگر گوشە / cegargûşe / ها. گان. / اسم. [مجازی] بەنەن دل؛ بەنی دل؛ بەندی جەرگ؛ بەن جگەر؛ گوجە دل؛ کەسی زۆر خۆشەویست بە تایبەت زارۆک: جگر پاره

جگری^۱ / cegari / اسم. ۱. جگەری؛ رەنگی سووری نێزیک بە قاوایی خەست ۲. / ها.

جگر زلیخا: [مجازی] پەرۆی دۆم؛ لەت-لەت؛ ئەنجن-ئەنجن؛ شێ و وێ «پیراهنم شەو بود عین جگر زلیخا: کراسە کەم ببوو پەرۆی دۆمەو».

جگر سفید: سی؛ سییە لاک؛ شۆشی؛ ئەندامی هەناسە دانی زیندەوەرانی وشکی. جگر سیاه: جەرگ؛ جگەر؛ یەهەر؛ میلاک.

جگر برای چیزی لک زدن: [مجازی] بۆ شتیک فەرغان کردن / دل دەر هاتن / پەر دەر کردن / سوێی هاتنەو؛ کلکە پەیی چۆیوی کرۆتەیی؛ گەلەک خواز یاری شتیک بوون «جگرم برای یک لیوان آب خنک لک زده: دلم بۆ لیوانێ ئاوی سارد دەر هات».

جگر را جلا دادن: [مجازی] گیان تی خستەو؛ تینوویەتی لا بردن و بوونە هوی بووژانەو «این شربت جگرم را جلا داد: ئەم شەربەتە گیانی تی خستەو».

جگر شیر داشتن: [مجازی] چنگی پلنگ شکاندن؛ بوێر و ئازا بوون «راستی که جگر شیر داری: بە راستی چنگی پلنگ دەشکینی».

جگر کاری را داشتن: [مجازی] زافری کاریک هەبوون؛ بۆ ئەنجامدانی کاری بەزات بوون «تو جگر در افتادن با او را نداری: تۆ زافرت نیه بە گزیدا بچی».

جگر کسی آتش گرفتن: [مجازی] کزە لە دلی کەسیکەو هەستان؛ خەمی زۆر خواردن؛ یە کجار جخارین بوون «از این حادثه جگرم آتش گرفت: لەم رووداووە کزەم لە دلەو هات».

جگر کسی را خون کردن: [مجازی] جەرگی کەسێ دانە تەنووڕەو؛ کەسیک گیانەسەر کردن؛ رەنج و خەفەتی زۆر بە کەسێ دان «با این کارهائیت جگر مادرت را خون کرده‌ای: بەم کارانەت جەرگی دایکت داو بە تەنووڕەو».

هەروەها: جگر کسی خون شدن

جگر کسی را سرمه کردن: [مجازی] ئاور نانە جەرگ کەسیکەو؛ کەسێ جەرگاوس کردن؛

سیداره دانی تاوانبارانی بهر پوه دهر د.

جلاد^۲: صفت، [کنایه] سته مکار؛ دلړه ق.

جلادت / calādat: [عربی] اسم، [ادبی] ۱. تۆلی؛

زبتی؛ فرزې؛ چله نگی؛ چاپکی ۲. [کنایه]

پاله وانی؛ زۆرداری.

جلال / calāl: [عربی] اسم، ۱. شکو؛

شکومه ندی؛ ته نته نه؛ بزهم - بزهم؛ سهنسه نه؛ ژاژ

و فەر ۲. مهنه نگی؛ گه وره یی.

جلالت / calālat: [عربی] اسم، شکو؛ پایه به رزی؛

فەر؛ مهنه نگی.

جلالت مآب / calālatma'āb: [عربی] صفت.

[قدیمی] شکومه ند؛ گه وره؛ مازن.

جل الخالق / callalxāleq: [عربی] ادع.

سوپخانه لالا؛ له سهر سوورمان و حه په ساندا

ده یلین (یانې: خودا چهنه گه وره یه).

جلب^۱ / calab: [عربی] ژااب

جلب^۲ / ها: صفت. ۱. حیز؛ حیزه؛ جنده؛

جننی؛ گوزلی؛ ژنی خراب ۲. فیلباز؛ گزیکار؛

جه له ب؛ چاچولاز؛ گه رباز.

جلب / calb: [عربی] اسم، ۱. راکیش؛ راکیشانی

سهرنج یان هوگره تی به شتی یان که سی (چیزی

در پای دیوار توجهش را جلب کرد: شتی له بن

دیواره که سهرنجی راکیشا) ۲. قولبه ست؛ بالبه س

(پلیس دزد را جلب کرد: پولیس دزه که ی قولبه ست

کرد) ۳. [گفتاری] راکیش؛ کار یان په وتی

راکیشان و وه خو گرتن «آهنربا آهن را به طرف خود

جلب می کند: هه سن فرین، ناسن به ره و لای خو

را ده کیشی). هه روه ها؛ جلب شدن؛ جلب کردن

▣ جلب توجه: سهرنج راکیشی؛ کار یان په وتی

سهرنج راکیشان «موی سرش جلب توجه می کند:

قزی سهرنج را ده کیشی».

جلبك / colbak: [عربی] فارسی/ اسم، جلشین؛

که فزه؛ که فزهر؛ که فز؛ که فز؛ که فز؛ که فزه؛

که ژاو؛ قهوزه؛ قهوزه؛ قهوزه قورواق؛ قوز قورواق؛

گیوقورواق؛ جله شره؛ لمر؛ لیم قورماق؛

جگهری؛ جگهرچی؛ فرۆشیاری جگهر (و دل و

سی و گورچیله) ی ناژه لان.

جگری^۲: صفت. جگهری: ۱. پیوه ندیدار به

جگهر وه ۲. بهر نگی جگهر.

جگن / cagan، ها: اسم، جه گهن؛ نار دین؛

له بان؛ سی سووه؛ سی سو؛ گیایه کی لاسک سی

سووچ و گه لا چه تری که له زه لکاو ان دهر و ی.

جگوار / cagvār، ها: ان: [انگلیسی از پرتغالی]

/ اسم، جاگوار؛ گیانه وه ریکی گوهان داری

گۆشتخۆره له تیره ی پلنگ، سهر به ده فهری

گهر میانی نامریکا، له پلنگ گه وره تر و ره نگی

پیستی قاوه یی کاله.

جل / col، ها: [عربی] اسم، ۱. جل؛ پۆشه نی

سهر پشتی چار پیان (جل اسب: جلی نه سپ)

۲. [کنایه] شره؛ شه نکه شره؛ جله شره؛ بهرگی

چهر می (نمی خواهی این جل را از تن در بیاوری:

نا ته و ی نه م شریه ت له بهر دا که نی).

▣ جل خود را از آب بیرون کشیدن: [کنایه] بهر

خو له ناو گرته وه؛ تا را ده یه ک کاری خو بردنه

پی شه وه.

جلا / calā: [عربی] اسم، ۱. ها/ بریقه؛ بریکه؛

وریچه؛ ورشه؛ گر شه؛ ورچه (جلای فلزی: بریقه ی

کانزایی) ۲. هه لوه دایی؛ ناواری؛ په رته وازه یی؛

به ره زه یی (جلای وطن: هه لوه دایی نیشتمان).

▣ جلای وطن: هه لوه دایی نیشتمان؛ ناواری

له زید و نیشتمانی خو؛ ته رک ی زید و

نیشتمان.

▣ جلا دادن: بریقه لی هینان / لی خستن.

جلاب / collāb: [عرب از فارسی] اسم، [قدیمی]

شهرت گولاو؛ خوار دهنه و یه ک بریتی له ناو،

گولاو، زه غفران و شه کر.

جلاد^۱ / callād، ها: ان: [عربی] اسم، [قدیمی]

دژخیم؛ جه لاد؛ جه لاد؛ میر خه زه ب؛

میر غه زه ب؛ سهر بر؛ سهر که ن؛ که سی که

فه رمانی نه شکه نجه کردن، کوشتن و له

جل قورواق؛ که‌زی؛ گاو‌ک؛ خوری په‌چنه؛ که‌وگی؛ جه‌لاوی؛ گاوک: ۱. تیره‌یه‌ک له‌روه‌گگه‌لی ساده‌ی ناوژی ۲. /ها/ هه‌موو جۆریکی ئەم‌رپوه‌که، که‌خۆله‌می‌شی برپنکیان سەر‌چاوه‌ی یۆد و پوتاسیۆمه.

جلبک‌شناسی /colbakšēnāsî/ [عربی/فارسی] اسم. که‌فره‌ناسی؛ لقئ له‌زانستی گیاناسی که‌ده‌په‌رژیته سەر‌ناسین، لیکۆلینه‌وه و ریزه‌بندی قه‌وزه‌گه‌ل. هه‌روه‌ها: **جلبک‌شناس**

جلت ۱. collat، /ها/، /سم. ماده؛ مادی؛ رفیده؛ دۆشه‌کله‌ی نان به‌تەندوور‌ه‌وه‌دان: نان‌بند **جلت** ۲. صفت. [گفتاری] زرک و زینگ؛ تۆل؛ سه‌گ؛ قولاباز؛ فیل‌زان.

جلد /cald/ [عربی] صفت. چالاک؛ چاپک؛ چاپک؛ چوست؛ چه‌لەنگ؛ زرنگ؛ فرز؛ زرک و زیت؛ گورج و گۆل؛ که‌له‌ش؛ تاشک.

جلد /celd/، /ها/ [عربی] /سم. ۱. به‌رگ؛ قولاخ؛ روو‌کیشی کتییو، گۆفار، په‌راو و وه‌ک‌ئه‌وانه‌که‌ئه‌ستوور و پته‌وه و په‌رە‌گه‌لی ناوه‌وه‌داده‌پۆشی ۲. به‌رگ؛ یه‌که‌ی هه‌ژماردنی کتیب و گۆفار <ده‌جلد‌کتاب: ده‌به‌رگ‌کتیب> ۳. به‌رگ؛ پۆشی نهرمۆکه‌ی برئ‌شت <جلد‌دوربین: به‌رگی دووربین> ۴. بنگلیش؛ پیست؛ پۆس <شیطان‌توی‌جلدش‌رفته‌بود: شه‌یتان‌چی‌بووه‌بنگلیشه‌وه> ۵. /زیست‌شناسی/ ژیر‌پیست.

جلد‌چرمی: به‌رگی‌چه‌رمی؛ به‌رگی‌چه‌رمینی کتییو. هه‌روه‌ها: **جلد‌سلوفان**

جلد‌زرکوب: به‌رگی‌زیر‌نووس؛ به‌رگی‌که‌نووساوه‌کانی به‌کانزایه‌کی بریقه‌دار <وه‌ک‌زیر، زیو‌یان‌ئه‌کلیل> نه‌خش‌کراوه: **جلد‌ضربی**؛ **جلد‌طلاکوب**

جلد‌سخت: به‌رگی‌سه‌خت/ره‌ق/سفت؛ گالینگۆر. به‌رانبه‌ر: **جلد‌نرم**

جلد‌سفید: به‌رگی‌سپی؛ به‌رگی‌که‌هیچ‌نه‌خش و نیگاریکی له‌سەر‌نهبێ.

جلد‌شمیز ❶ **جلد‌مقوایی**

جلد‌ضربی ❷ **جلد‌زرکوب**

جلد‌طلاکوب ❸ **جلد‌زرکوب**

جلد‌گالینگۆر: به‌رگی‌سه‌خت؛ گالینگۆر.

جلد‌مەرق: جۆره‌به‌رگیکی جوانکاریه‌که‌له‌پیکه‌وه‌لکاندنی له‌ته‌چه‌رم و ره‌نگ و نه‌خشی جوان‌دروست‌ده‌کری.

جلد‌مقوایی: به‌رگی‌مقه‌بایی: **جلد‌شمیز**

جلد‌نرم: به‌رگی‌نهرم؛ به‌رگی‌له‌جنسی مقه‌وای نهرم. به‌رانبه‌ر: **جلد‌سخت**

پشت‌جلد ❹ **پشت**

توی‌جلد ❺ **تو**

روی‌جلد ❻ **رو**

❶ **جلد‌ساختن**: به‌رگ‌دروست‌کردن: ۱. برپینی چه‌رم و مقه‌با و دالکندن و له‌کتیب‌گرتیان ۲. دابین‌کردنی نووسراوه و جار-جار‌نه‌خش و نیگاری سەر‌به‌رگ.

جلد‌کردن: له‌به‌رگ‌گرتن؛ جلد‌گرتن.

توی/در‌جلد‌کسی‌رفتن: [مجازی] ۱. چوونه‌پیستی که‌سیکه‌وه؛ خۆ‌به‌شیوه و بیجمی که‌سی ده‌ره‌یان ۲. چوونه‌بنگلیش/بنگلیشه‌ی که‌سیکه‌وه؛ که‌سی‌گرتنه‌ده‌سه‌وه؛ که‌سیک‌به‌ئارەزووی‌خۆ‌لێ‌کردن؛ هزر و بیر و هه‌ستی که‌سیک‌گرتنه‌ده‌سته‌وه.

جلدی ۱. /caldi/ [عربی] /سم. نازایی؛ زرنگی؛ چالاکي؛ فرزی؛ کرزی؛ گورجی؛ خیرایی؛ چاپکی؛ چه‌له‌نگی.

جلدی ۲. قید. [گفتاری] نازا؛ خیرا؛ کرژ؛ گورج؛ گورج‌وگۆل؛ فرزی؛ زووبه‌زوو؛ به‌توند و تیژی <جلدی‌برو‌این‌دوا‌را‌بگیر و برگرده! نازا‌برۆ‌ئه‌م‌ده‌رمانه‌وه‌رگه و بیر‌هه>.

جلدی ۳. /celdi/ [عربی] صفت. [بزشکی] پیستی؛ پۆسی <بیماری‌جلدی: نه‌خۆشینی‌پیستی>.

جلدی ۴. قید. به‌رگی؛ هەر‌به‌رگ <کتاها‌جلدی>

۲۰۰ تومان سود دارد: کتیبه‌کان به‌رگی ۲۰۰ تمهن
قازانچیان همه‌ه.

جلز و ولز / celez(z)-o-velez : صوت.

۱. قرچه قرچ؛ چز و بز؛ چه چز؛ چه چز؛
جیز جاز؛ کزه کز؛ دهنگی سووره بوون یان
برزانی شتی (به تایبعت گوشت) به سهر ناگروهه
۲. [مجازی] هاوار و ناله؛ ناله نال.

جلسات / calasāt, calesāt : [عربی] جمع جلسہ

جلسه / calase, cal(e)se ، ھا؛ جلسات/؛ [عربی]
 اسم، کۆپ، دانىشتن: ۱. كۆرگە؛ شويىنى كە
 دەستەيەك بۆ وتووڭز لەمەر بابەتیکەوھ تىيدا
 كۆ دەبنەوھ (و زۆرتر دادەنیشن) ۲. كۆ بوونەوھ؛
 بەراڤى؛ جوات؛ جقات؛ گور؛ گەھان؛ كۆمبونەوھ و
 دانىشتن بۆ ئاوه ھا مەبەستى.

□ جلسه‌ی خصوصی: دانیشتنی ناوخویی؛
دانیشتنک که بر باره‌کانی راناگه‌یه‌ندریت.

جلسه‌ی سرّی: دانیشتنی نهیّنی؛ دانیشتنی که به شیوه‌ی نهیّنی و بی‌ئاگای خه‌لکه.

جلسه ی علنی: دانشتنی راشکاو/ ئاشکرای؛
دانشتنی که ههموان بتوانن له پیکهینان و
قسه و باسی خه بهریان هه بی.

❑ **جلسه داشتن: دانیشتن / کۆر هه‌بوون؛ له کۆرڤا به‌شدار بوون** «آقای رئیس جلسه دارد: ئا‌غه‌ی ره‌ئیس دانیشتنی هه‌یه».

جلسه کردن: کۆ بوونهوه؛ دانیشتن؛ کۆر
پێک هێنان «رفقا جلسه کردن» و تصمیم گرفتند
اعلامیه را منتشر کنند: هه‌فالان کۆبوونهوه و
بریاریان دا ئاگاداریه که بـلاو بکه‌نوه.

جلف /celf/ : [عربی] صفت. جلف؛ سووک؛ قرت؛ سووک و چرووک؛ قر؛ قروفر؛ ۱. بهربهفش؛ بلج؛ ههرزه کارئ که وازی له ده‌سبازی و خو ده خه لک هه‌لسوونه (آدم جلف؛ مروؤی سووک) ۲. دژو؛ ناشیرین و ناله‌بار (لباس جلف؛ جلی

جلفی / celfi /: (عربی) اسم، جلفی؛ جلفیہ تی؛ سووکی؛ سوکی «این کار جلفی است: ہم کارہ جلفہ».

حلق / calq : (عربی/ اسم، جلق؛ مشتته؛ مشتاو؛ دهسپەر؛ دهستپەر؛ دهستمیز؛ دهستمیز؛ که پله مه؛ دهستان؛ بزواندنی ئەندامی جینسی له لایهن خودی که سه وه بۆ گه یشتن به خوشی جینسی، به یێ جووتبوون.

☐ خلق زدن: خلق لیدان؛ مشته کردن؛ مشتاو کردن؛ ده‌سپهر کردن؛ که‌بله‌مه کتشان.

جَلْقَاب / colqāb : [عربی / ترکی] اسم، [گفتاری]
قاب ده‌سما؛ حم، ده‌سره.

جَلْقُو / colqû ، ها: [؟]/سم، پین؛ پیم؛ بزماریان
میله‌یک که له توه‌ره‌ی چهرخی ده‌کهن، لیک
جوی نه‌بنه‌وه.

جلگه / colge ، ها/ :سم، دهشت؛ دهشتایی؛
قه لاچ؛ قه راج؛ کرک؛ گهړ؛ سفتیک؛ دهستی نرم
و تهخت.

📌 **جلگہ ی آبرفتی:** دهشتی تمتمان؛ سفتیکی گیرههیی، ته ختانییک که به هوئی ناوه مالی رۆبارانه وه بیکهاتووه.

جلگہ سیلابی: دہشتی لاختیزہ؛ دہشتی بہر
لافاو؛ گوڑہ پانیک کہ بہ ہوی ہاتنہ سرہوہی
ٹاوی چوٹان و ہستانی لافاو، لہ لیوارہ کانیدا
پیک ہاتیب: جلگہ کنارہای

جنگه‌ی کناره‌ای ➡ جنگه‌ی سیلابی

جلگه‌ای /ˈcolgeʔi/ اسم. دهشتی؛ قه‌لاچی؛
 قه‌راجی؛ سفتیکی. ۱. پیوه‌ندیدار یان سهر به
 دهشتهوه «آب و هوای جلگه‌ای: کesh و هه‌وای
 دهشتی» ۲. به دۆخ یان چۆنیه‌تی قه‌لاچیوه
 «زمینهای جلگه‌ای: زه‌وینگله سفتیکی».

جلنبر / colombar ، ها/: صفت. شره بار؛
شره پۆش؛ سیپالپۆش؛ شر و شه پړیو؛
شره و یر ه پۆش.

جلو¹ / celo:, colow, celow, ها:/:

پیاده‌روه که هاتبووه پیشه‌وه» ۳. کهوتنه به‌روه؛ پیش‌هوت کردن «مدتی با هم کار کردیم درسش جلو آمد؛ ماهیه‌ک پیکه‌وه کارمان کرد دهرسه‌که‌ی کهوته به‌روه».

جلو افتادن: کهوتنه پیشه‌وه؛ پیش‌هوتن: ۱. کهوتنه به‌ر؛ له چاو که‌سی یان شتیکی‌تر له پیشه‌وه بوون «آزاد خیلی زود از همه‌ی ما جلو افتاد؛ نازاد زور زوو کهوته پیش هه‌موومانه‌وه»؛ **جلو زدن** ۲. وه‌پیش‌هوتن؛ کهوتنه به‌ر؛ کهوته‌ی وه‌لی «پدرم جلو افتاد و ما هم دنبالش؛ باوکم کهوته به‌ر و ئیمه‌ش به‌ دوویدا» ۳. [مجازی] ده‌س دانه‌به‌ر؛ وه‌پیش‌هوتن.

جلو انداختن: خستنه به‌روه؛ ۱. دانه‌به‌ر؛ خستنه پیشه‌وه؛ وه‌به‌ر خستن «گوسفند را جلو انداخت و با خود برد؛ مهره‌که‌ی دایه به‌ر و له‌گه‌ل خویدا بردی» ۲. [مجازی] خستنه پیشه‌وه؛ بوونه هوی خیرایی یان پیش‌هوتن «فروش رفتن خانه کارمان را جلو انداخت؛ فروشرانی ماله‌که کارمانی خسته به‌روه» ۳. کورت کردنه‌وه‌ی ماهیه‌ی کاریک «کار مرا جلو بینداز؛ کاره‌که‌ی من بخه به‌روه».

جلو توپیجی ترقه در کردن: [کنایی] درؤ به‌ لای هاوشاریه‌وکردن؛ کاری گوتره و بهیؤ کردن؛ **جلو لوطی پشتک زدن**

جلو رفتن: چوونه پیشه‌وه؛ چوونه به‌روه؛ لوای وه‌روه؛ ئه‌ونوا چوون؛ وه‌روه لوه‌ی.

جلو زدن ۱- **جلو افتادن**

جلو کسی / چیزی ایستادن: ۱. له به‌ر که‌سیک / شتیکه‌وه راوه‌ستان؛ له به‌رانبه‌ر که‌سیکه‌وه وه‌ستان «ایستاد جلوی پنجره؛ له به‌ر ده‌لاقه‌که راوه‌ستا» ۲. له به‌رانبه‌ر که‌سی / شتیکه‌وه وه‌ستان / ویسیانه‌وه / باشاری کردن «جلو دشمن ایستاد؛ له به‌رانبه‌ر دوزمنه‌وه وه‌ستا».

جلو کسی در آمدن: ۱. به‌ر به‌ که‌سی‌گرتن؛ له به‌رانبه‌ریه‌وه دهرکه‌هوتن «از پسکوچه‌ها رفتیم و سر

اترکی] اسم. [گفتاری] ۱. به‌رده‌م؛ وه‌رده‌م؛ به‌ر؛ وه‌ر؛ پیش؛ نوا؛ سینگه. به‌رانبه‌ر؛ عقب «جلوت را نگاه کن؛ چاوت له به‌رده‌مت بی!» ۲. به‌ر؛ وه‌ر؛ پیش؛ نوا؛ سینگه؛ به‌شی که‌نزیک‌تر له به‌شیکی‌تره و له پیشیدایه «جلو در؛ به‌ر دهرکه» ۳. هه‌وسار؛ له‌غاو؛ لغاف؛ جله‌و.

❑ **جلو چشم کسی را خون گرفتن** ❑ **جلو چشم کسی را گرفتن، خون**

جلو خود را گرفتن: به‌ر خو‌گرتن؛ خو پاراستن «خواستم بزمن توی گوشش، ولی جلوی خود را گرفتم؛ گهره‌کم بوو بسره‌وینمه بن گوئیدا، به‌لام به‌ر خو‌مم گرت». هه‌روه‌ها: **جلو خود را نگهداشتن**

جلو کسی را گرفتن: به‌ر که‌سی‌گرتن؛ که‌سی له‌و کاره‌ی که‌ده‌یکا، یان ده‌یه‌وی بی‌کا، پریگاندنه‌وه؛ به‌ر پی‌گرتن «جلو پسر را بگیر! دارد خانه را آتش می‌زند؛ به‌ر کوره‌کفت بگره! خهریکه ماله‌که ناگر بدات».

جلو کسی را ول کردن: چاو له که‌سی داخستن؛ به‌ر بؤ که‌سی به‌ردان؛ پیش که‌سی نه‌گرتن؛ چاوه‌دیری که‌سی نه‌کردن.

از جلو کسی درآمدن: چوونه رووی که‌سیکدا؛ به‌ره‌ه‌لستی ئاکاری نار‌ه‌وای که‌سیک بوون.

جلو: ۱. به‌روه؛ پیش‌هوتن؛ نوا؛ نوها؛ پیشه‌وه «در جلو؛ درگای به‌روه» ۲. [مجازی] پیش؛ دوخ یان چؤناوچؤنی سهرتر بوون له‌دیتران.

❑ **جلو بودن:** له پیشه‌وه بوون؛ له به‌روه بوون. **جلو:** ۱. قید. به‌ر؛ وه‌ر «جلو در؛ به‌ر دهرگا».

❑ **جلو قاضی و معلق بازی:** مزگه‌هوت و جرت؛ ئاکاری نه‌شیاو و نه‌گونجاو.

❑ **جلو آمدن:** ۱. هاتنه به‌روه؛ به‌روه پیش هاتن؛ به‌روه پیشه‌وه هاتن؛ ئامه‌ی وه‌لیوه «دو قدم جلو بیا؛ دوو هه‌نگاو بیره به‌روه» ۲. هاتنه پیشه‌وه؛ هاتنه به‌روه «ساختمان نیم متر توی پیاده‌رو جلو آمده بود؛ خانوه‌که نیو میتر له

کردن؛ نیشته جی بوون؛ دامه زران «آمد و جل و پلاس خودش را در خانه‌ی ما پهن کرد: هات و که لپۆسه که‌ی له مالی ئیمه‌دا به ئه‌رزدا دا».

جل و پلاس خود را جمع کردن: [کنایی] بارگه و بنه پیکه‌وه‌نان؛ به‌ره شپه‌ی خۆ کۆ کردنه‌وه؛ شهنکه‌شپه جه‌م کردنه‌وه؛ بار و بنه پێچانه‌وه؛ به‌مه‌به‌ستی جی‌هیشتنی جیگابه‌ک، که‌ل و په‌لی خۆ کۆ کردنه‌وه «دیروز جل و پلاش را جمع کرد و رفت: دوینی بارگه و بنه‌ی پیکه‌وه‌نا و چوو».

جل و پلاس کسی را بیرون ریختن: [کنایی] شپه و بره‌ی که‌سێ خستنه‌وه‌وه «اگر تا آخر این هفته اجاره را ندهی جل و پلاست را می‌ریزم بیرون: ئه‌گه‌ر تا ئاخ‌ر ئه‌م حه‌وته‌یه کرێکه‌ت نه‌ده‌ی شر و بره‌که‌ت ده‌خه‌مه‌ ده‌روه».

جلوت / calvat: [عربی] / اسم. [ادبی] / راشکاوی؛ ناشکرای؛ ناشکاری؛ دیاری. به‌رانبه‌ر: خلوت

جلو-جلو / celowcelow, colowcolow: [ترکی] / قید. [گفتاری] / پیشاو‌پیش؛ پیشووتر؛ زووتر؛ له‌ پیشه‌وه؛ له‌ پیشدا؛ وه‌لینه؛ له‌ به‌روه «جلو-جلو همسایه‌ها خبر شده بودند: پیشاو‌پیش دراوسیمان ناگادار ببوون».

جلوخان / celowxān, colow-, celo:- / ها: [ترکی] / فارسی / اسم. پیش‌درگا؛ ژیردالان؛ پیشخانه؛ به‌ر ده‌رگای چوونه‌ ژوور که‌ هیندیک چووینه‌ پیشه‌وه یان سه‌ری داپۆشرا‌بیت.

جلودار / celowdār, colow-, celo:- / ها: ان: [ترکی] / فارسی / اسم. جله‌ودار: ۱. [نظامی] ده‌سته‌یه‌ک که‌ له‌ پیش هی‌زی چه‌کدارانه‌وه ده‌رۆن ۲. [قدیمی] / هه‌وسارگر / کیش؛ نو‌داکیش؛ جله‌وکیش؛ جله‌ووار؛ جله‌ودار؛ به‌رگر؛ که‌سێ که‌ له‌ پیشه‌وه‌ی سواره‌وه ده‌چوو و هه‌وساری ئه‌سه‌په‌ که‌ی ده‌گرت و رپ‌نویتی ده‌کرد ۳. پیشگر؛ به‌رگر؛ به‌ره‌ه‌لست؛ گه‌پل؛ ئه‌وه‌ی له‌ کاری که‌سێ به‌رگری ده‌کا.

چهارراه جلوش درآمد: به‌ کۆلانه‌ ته‌نگه‌کانا چووم و له‌ سه‌ر چوارپێانه‌وه به‌رم بێ‌گرت ۲. [مجازی] له‌ به‌رانبه‌ر که‌سیکه‌وه و پێستانه‌وه؛ راسبوونه‌وه. جلو کسی دکان باز کردن: [کنایی] له‌گه‌ل که‌سیکه‌دا دژبه‌رایه‌تی کردن.

جلو لوطی پشتک زدن [ع] جلو توپچی ترقه‌ در کردن

جلو نوبه‌ای / تبادار خربزه خوردن: [کنایی] که‌سێک خستنه‌ سه‌ر هه‌ته‌ر؛ لای که‌سیک کارێ کردن که‌ بێخاته‌ فه‌رتنه‌وه.

جلونی / celo'î, colo'î: [ترکی] [ع] جلویی جلوباز / celowbāz, colow-, celo:- / [ترکی] / فارسی / صفت. به‌رباز؛ به‌رتاک؛ وه‌رواز: ۱. ده‌م‌تاک؛ له‌ پیشه‌وه‌ ئاواله‌ «کفش جلوباز: که‌وشی به‌رباز» ۲. جلکێ که‌ له‌ پیشه‌وه بکریته‌وه. به‌رانبه‌ر: جلوبسته «پیراهن جلوباز: کراسی به‌رتاک».

جلوبسته / celowbaste, colow-, celo:- / [ترکی] / فارسی / صفت. به‌ربه‌سراو؛ به‌ربه‌سیاگ: ۱. به‌ بێ ئاواله‌یی له‌ پیشه‌وه «کفش جلوبسته: که‌وشی به‌ربه‌سراو» ۲. به‌ بێ دوگمه‌ یان زیپی به‌روه. به‌رانبه‌ر: جلوباز «پیراهن جلوبسته: کراسی به‌ربه‌سراو».

جلوبند / celowband, colow-, celo:- / ها: [ترکی] / فارسی / اسم. جله‌وبه‌ندساز؛ وه‌ستاکاری که‌ جله‌وبه‌ندی ماشین دروست ده‌کاته‌وه.

جلوبندی / celowbandî, colow-, celo:- / [ترکی] / فارسی / اسم. جله‌وبه‌ندی؛ به‌شی له‌ ماشین بریتی له‌ جابه‌فه‌رمان و سه‌گده‌س و ئه‌کسیل.

جل و پلاس / col-o-palās: [عربی] / فارسی / اسم. [تعریض] که‌ل و په‌ل؛ که‌له‌پل؛ شپ و شاتالی نیو مال، به‌تایبه‌ت ژیرخه‌ر و جل‌وجیوان.

جل و پلاس خود را پهن کردن: [کنایی] که‌له‌پۆسی خۆ به‌عه‌رزیدا دان؛ به‌ره‌ شپه‌ی خۆ راخستن؛ (خۆ) داکوتان؛ جی لێ خۆش

جلوه گر / celvegar : [عربی / فارسی] صفت.
 ناشکرا؛ دیاریده؛ پهیا «سرانجام مهتاب از پشت
 درختان جلوه گر شد: ئاخری مانگه شهو له پشت
 داره کانهوه ناشکرا بوو».

جلوه گری / celvegari : [عربی / فارسی] اسم.
 دیاریده ری: ۱. دۆخ یان چۆنیه تی دهرکهوتن؛
 دیاریدر بوون ۲. کار و رهوتی خو نواندن؛ خو
 نیشانان؛ سهرنجی بینر بۆ لای خو کیشان.

جلوی ^۱ / celovî, colovî : [ترکی] صفت. بهروو؛
 بهر موه؛ بهر گین؛ بهرین؛ پیشوو؛ وه لین؛ ئهوی له
 پیشه وهیه «چرخ جلوی پنجر شد: ته گهری بهروو
 پهنچر بوو»: **جلویی**

جلوی ^۲ / ها: ضمیر. بهروو؛ بهر گین؛ بهرین؛
 پیشه وه؛ پیشوو؛ وه لین؛ ئهوی له بهر موهیه
 «جلوی پنجر شد: بهروو پهنچر بوو»: **جلویی**

جلویی / celoyî, coloyî : [ترکی] **جلوی**؛
جلوئی

جلی / calî : [عربی] صفت. [ادبی] ناشکرا؛ دیار؛
 دیاریدر؛ پهیا؛ بهر چاو؛ پروون.

جلیقه / celitqe : [ترکی] **جلیقه**
جلیس / calîs : [عربی] اسم. [ادبی] هاوونشین؛
 هاوودم.

جلیقه / celîqe ، ها: [ترکی] اسم. جلیسقه؛
 جلیقه؛ جلیتقه: ۱. چۆخ؛ پهستهک؛ فهرمانه؛
 کنجی بی قۆلی بهرباز ۲. وهها پۆشه نیک که بۆ
 خو پاراستن ده پیووشن «جلیقه ی ضد گلوله:
 جلیسقه ی گوللانه بر» * **جلیتقه**

☐ **جلیقه ی ضد گلوله**: جلیقه ی گوللانه بر؛
 جلیقه یهک که له ژیر جلهوه ده پیووشن و
 گولله کاری لی ناکا.

جلیقه ی نجات: جلیسقه ی نه جات؛
 جلیسقه یهک که بای تیده چی و له کاتی
 پیووستدا بۆ پاراستن له خنکان یان کوتران
 ده یبهستن.

جلیل / calîl : [عربی] صفت. [ادبی] ۱. مهزن؛

☐ **جلودار** کسی نشدن: [گفتاری] دهره قهت
 که سئی نه هاتن؛ دهرۆستی که سیک نه هاتن؛
 دهر ووهن که سئی نه هاتن؛ چار که سئی نه کردن؛
 بهری که سئی پی نه گیران.

جلوزغ / colvazaq ، ها: [عربی / فارسی] اسم.
 [گفتاری] کهز؛ کهزی؛ قهوزه؛ قۆزه؛ کهفه؛
 جلیشین؛ جه لاوی؛ گاوک؛ قهوزه ی سهر اووان؛
 وردیله گیایه کی پیکه وه لکاوه که له سهر ئاو
 یان بهر دهمه ده بینرئ.

جلوس / culûs, colûs : [عربی] اسم. [ادبی] کار
 یان رهوتی له بان شتیکه وه دانیشتن؛ پرووان؛
 رۆنیشتن؛ نیشتن؛ ئهره نیشتیه ی؛ نیشتهیره.
ههروهه: **جلوس کردن**

جلوگیری / celowgîrî, colow-, celo- : [ترکی]
 فارسی] اسم. بهرگری؛ کار یا رهوتی بهرگرتن له
 نهجامدانی کارئ یا قۆمیانئ پرووداوی «جلوگیری
 از دعا: بهرگری له شه». ههروهه: **جلوگیری**
کردن

جلوه / celve : [عربی] اسم. دیاردی: ۱. کار یان
 رهوتی دهرکهوتن و سهرنج بهر موه خو راکیشان
 «ماه از گوشه ی افق جلوه کرد: مانگ له سووچی
 ئاسۆوه دیاردی دا» ۲. ها/ ئهوه ی ده بیته هۆی
 هۆگره تی و سهرنج راکیشی «عکس ماه در آب
 جلوه ی خاصی داشت: وینه ی مانگ له ئاوه که دا
 دیاردیه کی تاییه تی هه بوو».

☐ **جلوه دادن**: نواندن؛ نیشانان؛ نمانای؛
 ئرمانه ی.

جلوه داشتن: بهر چاو بوون/ گرتن؛ بهنموون
 بوون؛ چاو رفین بوون؛ خاوهن تاییه تمهندی
 سهرنج بهر موه لای خو راکیشان.

جلوه فروختن: خو نواندن؛ وئ ئرمانه ی؛
 دهعیه و دهمار فروشتن.

جلوه کردن: ۱. دیاردی/ دیاری دان؛ کهوتنه
 دهر موه؛ ناشکرا بوون ۲. سهرنج راکیشان؛
 کهوتنه بهر چاو.

جمال / camāl / : [عربی] اسم، [ادبی] جوانی؛
 ۱. رازاوه یی «در حکمت و علم است جمال تن مردم؛
 له تیگه یشتوویی و زانستایه جوانی بۆ له شی
 خه لکی» ۲. خوجوانی؛ زهریفی؛ سپه هی؛
 جوانخاسی؛ خوشیکی؛ خوشکۆکی؛ خشکۆکی؛
 شهنگی؛ قۆزی «بدین کمال نباشد جمال انسانی؛ بهو
 پله و پایه ناگا هه رگیز جوانی مرو» ۳. [مجازی]
 پروومه تی جوان؛ زهریف؛ خوجوان.
جماهير / camāhīr / : [عربی] اسم، ۱. جمع جمع
 جمهور ۲. جمع جمهوری
جماهيری / camāhīrī / : [عربی] صفت. کۆماری؛
 خه لکی؛ کۆمه لی؛ جفانی؛ مه ردمی.
 اتحاد جماهيری اتحاد
جمبوری / cambūrī / ها: [انگلیسی] اسم،
 گهانی؛ جفانی نیئونه ته وه یی؛ کۆ بوونه وه ی
 گه وه ی نیئونه ته وه یی.
جمجمه / comcome / : [عربی] اسم، ئیسکه سه ر؛
 که له سه ر؛ قاف؛ قاپیلکه سه ر؛ قافلۆک؛ قه حف؛
 کاپۆل؛ کاپۆل؛ که پۆله؛ که پوو؛ کاپۆلک؛ کات؛
 کانات؛ کاتک؛ کاژه؛ کاژه ره؛ کاژه له؛ کاژه لاک؛
 کافا؛ کاکۆت؛ کۆلۆخ؛ کاجیر؛ کاجیر؛ پیت؛
 قه حفی سه ر؛ کاسه ی سه ر که له مرودا له
 هه شت ئیسک پیکهاتوو.
جمجمه شناسی / comcomešenāsī / : [عربی]
 فارسی] اسم، کاپۆلناسی؛ زانستی که له جیاوازی
 ئه ندازه، بیجم و رپژه ی کاپۆلی ره گه زگه لی
 جۆراو جۆری مرو ده کۆلپته وه.
جمع / cam' / ها: [عربی] اسم، کۆ؛ کۆم؛ گرد؛
 ۱. کۆ؛ کۆمه له به ک بریه تی له چهن که س یان
 چهن شت «جمع دوستان؛ کۆری دوستان» ۲. جهه؛
 جهه؛ یه کۆ له چوار کاری سه ره کی حساب
 ۳. سه رجهه؛ سه رکۆ؛ گردپه ر؛ کۆمه ۴. کاری
 کۆ کردنه وه؛ گلپیر کردنه وه «جمع ثروت؛ کۆ
 کردنه وه ی دارایی».
 جمع اضداد: کۆی دژان؛ کۆ بوونه وه ی شتانی

مازن؛ گه وه؛ به رپژ؛ رپژدار ۲. شکۆدار؛
 خاوه ن شکۆ.
جليل القدر / calilolqadr / : [عربی] صفت. [ادبی]
 ۱. پایه به رز؛ بلند پایه؛ پله به رز ۲. به رپژ؛ هیژا.
جم / com / : [گفتاری] جووله؛ جم؛ جوو؛
 فزه؛ فز؛ فزه؛ ته کان؛ جمس؛ جمسک.
 جم خور دن: جوولیانسه وه؛ جوولیانسه وه؛
 جوولیاپوه؛ ته کان خوار دن؛ جم خوار دن؛ فزه
 کړ دن؛ بزووتن؛ جمین؛ جوين؛ جمه ی.
جماد / camād / ات: [عربی] اسم، کره ک؛
 نه جوول؛ بی جووله؛ ته نی که له
 تاییه تمه ندیه کانی ژینه وه ران - نه خوازا ژیان،
 گه شه و زا و زیی - بی به شه.
جمادات / camādāt / : [عربی] اسم، نه جوولان؛
 یه کۆ له سی زنجیره ی سه ره کی بوونه وه ران که
 بریتیه له هه موو ته نه بی گیانه کان.
جمادی الاول / camādīyalavval, camādel- / :
 از عربی جمادی اول
جمادی الثاني / camādīyassanī, camādis- / :
 از عربی جمادی ثانی
جمادی اول / camādī'aval / : از عربی اسم،
 جه مادی ئه وه؛ مانگی پینجه م له سالی کۆچی
 مانگی: جمادی الاول؛ ج ۱
جمادی ثانی / camādīsānī / : از عربی اسم،
 جه مادی سانی؛ مانگی شه شه م له سالی کۆچی
 مانگی: جمادی الثاني؛ ج ۲
جمازه / cammāze / ها: [عربی] اسم، وشتری
 به له پا.
جماع / cemā' / : [عربی] اسم، سه رجیی؛ کاری
 رازان؛ جووت بوونی ژن و پیاو به نیازی
 جینسی.
جماعات / camā'āt / : [عربی] جماعت
جماعت / camā'at / ها: جماعات: [عربی] اسم،
 ئاپۆره: ۱. مه ردم؛ خه لک؛ خه لکی ۲. کۆمه ل؛
 دهسته؛ گرو؛ پهل؛ گهل؛ کۆما.

یان گوشارهوه) «از سرما جمع شده بود: له بهر
سهرما چووبووه بهک».

جمع کردن: کۆکردنهوه: ۱. قهجهماندن؛
قهههواندن؛ پهساندن؛ گردکردن؛ گۆجیان؛
گلپیرهوه کهردهی؛ له پال یه کتردا دانان «مردم
را دور خودش جمع کرد: خه لکی به دهور خۆدا
کوکردهوه»: **جمع آوردن** ۲. کۆما کردن؛
قه لاجین کهردهی؛ قه لاته کردن؛ له سهر یه ک
دانان ۳. هه لگرتن؛ جهمه وکردن؛ ماشتنهوه؛
ماشته یوه «پولها را از روی زمین جمع کردم:
پاره کانم له سهر زهوی کۆکردهوه» ۴. کۆ
لینکدان؛ کۆ به ستنهوه؛ قهجهماندن.

جمع آوری / cam'āvarī, ca:māvarī / [عربی/
فارسی] اسم. کار یان رهوتی کۆکردنهوه و بهرگری
له بلاو بوونهوه یان په ره گرتن «قرار است گدایان را
از سطح شهر جمع آوری کنند: پریاره سوالکهر له نیو
شاردا کۆکه نهوه».

جمعاً / cam'an / [عربی] قید. پیکهوه؛ به یه کهوه؛
سهرههم؛ سهرجهم؛ یۆوه؛ تیکرا؛ پیکرا؛ ویکرا
(جمعاً چهار نفر بودیم: بیکهوه چوار کەس بووین).

جمع بندی / cam'bandī, ca:m- / [عربی/
فارسی] اسم. گردو کۆ؛ کورتو کۆ؛ کار یان رهوتی
کورت کردنهوه و به نهجام گه یشتن له
سهرجهمی باس و به لگه کان «جمع بندی صحبت ها
با شما: گردو کۆی قسه کان له نه ستۆی ئیوه بی».

جمع پذیری / cam'pazīr, ca:m- / [عربی/فارسی]
صفت. کۆوه گر؛ به تابیه تمهندی یان توانای کۆوه
بوون له جتییه کدا یان پیکهوه. ههروهه:

جمع پذیری

جمع داری / cam'dārī / [عربی/فارسی] اسم.
۱. کار یان رهوتی چاوه دیری له مال یان دارایی
دامه زراویه ک ۲. پله و پایه ی خاوهن کۆ.

ههروهه: **جمع داری اموال**

جمع کننده / cam'konande / [عربی/
فارسی] اسم. کۆکه رهوه؛ کۆوه کهر.

دژ به یه ک له جتییه کدا.

جمع کل: گرد؛ کۆی گشت؛ کۆی چهن کۆ.
جمع مکتور: کۆی شکاو؛ جۆرتیک شیوهی
کۆکردنهوه له زمانی عه ره بیدایه که ده بیته
هۆی گۆرانی بیجمی وشه که (وهک: کۆی
«عامل» که ده بیته «عمّله»، یان کۆی «ذخیره»
ده بیته «ذخایر»).

جمع: ۲. صفت. کۆ؛ جهم؛ جهمه وکراو؛
کۆوه بوو له جتییه کدا.

□ **جمع آمدن** جمع شدن ۱-

جمع آوردن جمع کردن ۱-

جمع بستن: ۱. [دستور] کۆدان؛ کۆوه دان؛ به
شیوهی ناوی کۆ به کارهینان «برای جمع بستن
جانداران «ان» به کار می برند: بۆ کۆدانی گیانداران
«ان» داده نین» ۲. [حساب] کۆ کردنهوه؛
کۆوه کردن؛ نهجامدانی کاری کۆ.

جمع بودن: جهم بوون: ۱. کۆ بوون له
جتییه کدا «همه توی خانه ی ما جمع بودند: هه موو
له مالی ئیمه دا جهم بوون» ۲. له جی خۆ
بوون؛ له سهر جی بوون «خواست جمع باشد:
بیرت له جی خۆی بی».

جمع زدن: کۆکردنهوه؛ لیک کۆکردنهوه؛
نهجامدانی کاری کۆ؛ به ده سه پینانی
نهجامی کۆکردنهوهی چهن هه ند «این ستون
را جمع بزن! هم نه ستونه لیک کۆکه وه!».

جمع شدن: ۱. کۆ بوونهوه؛ کۆوه بوون؛ گرد
بین؛ قهجهمین؛ قهجه میان؛ جفات کرن؛ گلپیر
بیه یوه؛ له جتییه ک و له لای یه کدا مانه وه
(توی خانه ی آزاد جمع شدیم: له مال ئازاددا کۆ
بووینه وه): **جمع آمدن** ۲. کۆ بوونهوه؛

قهجهمین؛ قهجه میان؛ پهنگ خواردنهوه؛ گرد
بین؛ به شیوهی کۆما به سهر یه کدا که وتن
(توی چاله آب جمع شده بود: له چاله که دا ئاو کۆ
بووه وه) ۳. چوونه یه ک؛ کهم بوونهوهی
بارستایی یان رووی شتی (وهک به هۆی سهرما

جمعیت /cam'iyat/ : [عربی/اسم، ۱. ئاپۇره؛ كۆمار؛ جه ماوهر؛ حەشىمەت؛ جەمجاخ؛ ھەموو خەلك يان دانىشتوانى ولات يان دەقەرئىك <جمعیت دنیا: ئاپۇره ی دنیا> ۲. ئاپۇره؛ كۆمره؛ كۆمای كەسانى كە ناوچە يەكيان داگرتووه يان كۆمەلە يەكيان پىكەپناوه <جمعیت زیر بیست سال: ئاپۇره ی ژیر بیست سال> ۳. /ھا/ كۆر؛ ئەنجومەن <جمعیت پزشكان بدون مرز: كۆرى بژيشكاني بئسنور> ۴. بار و دۆخ و چۆناوچۆنى كۆ بوون؛ جەم بوون <جمعیت خاطر: خاترجەمى>.

جمعیت شناسى /cam'iyatşenāsi/ : [عربی/فارسی/اسم، جە ماوهر ناسى؛ ئاپۇره ناسى؛ زانستى لى پروانين و خۇندنەوھى جە ماوهرى مرقۇف، پىكەھاتە، گەشە و گۆرانيان.

جمل /comal/ ، ھا: [عربی/نامتداول] جمع ۵ **جمله**

جملات /comalāt/ : [عربی] جمع ۵ **جمله**
جملگى /comlegi/ : [عربی/فارسی] صفت، ھەموان؛ گشتى؛ گردى؛ ھەموو؛ جەمىن؛ بە گشتیەوھ <جملگى حاضران خندیدند: ھەموو ئامادە بووان پىكەنن>.

جملگى ۲: قید، بە گشتى؛ ھەموانى؛ گرد؛ ھەموو؛ بە گشتیەوھ؛ ھەرھەموو؛ بە شیۆھى گشتى <این حرف را جملگی پذیرفتند: بە گشتى ئەم قەسیان قەبوول کرد>.

جملگى ۳: ضمیر، ھەموو؛ گشت؛ بە گشتى؛ تیکرا؛ گرد؛ ویکرا؛ پىکەوھ <جملگى بلند شدیم و رفتیم: ھەموو ھەستاین و رۆیشتین>.

جمله ۱ /comle/ ، ھا: جملات؛ جمل /نامتداول/ : [عربی/اسم، دستور] رستە؛ ھەقۇك؛ يەكەى وتار كە لە بارى واتاوھ سەر بە خۆیە و لە وشە يان چەند وشەى پىۆھەندیدارى رېزمانى پىكەھاتوھ.

④ **جمله ی اخباری**: رستەى ھەوالى؛ رستە يەك كە ھەوال لە شتیک دەدا: **جمله ی خبری**
جمله ی استقھامی ۵ **جمله ی پرسشی**

جمع گرایى /cam'gerāyi/ : [عربی/فارسی] ۵ **کثرت گرایى**

جمع وجور /cam'-o-cûr/ : [عربی/فارسی] صفت، <گفتارى> ۱. جەم وجۆر؛ گرد(و)پر؛ كن كوو؛ قنچ؛ پۆر <اتاق را جمع وجور کردیم: دیوھ كەمان جەم وجور کرد> ۲. تە کووز؛ گیف؛ ئامادە؛ بەرھەف <همه چیز جمع وجور است: ھەموو شتئ تە کووز> ۳. رېك و پېك <خانه ی جمع وجورى داشت: خانووه كى رېك و پېكى ھەبوو>.

⑤ **جمع و جور کردن**: رېك و پېك کردن؛ ھەلپەر تاوتن؛ ھەلپەر ژارتن؛ پەسینەى؛ پەسارنايوھ <فردا مهمان داریم، باید خانه را جمع وجور کنیم: سبەینئ میوانمان ھەيە، ئەبئ خانووه كە رېك و پېك كەین>.

جمعه /com'e/ ، ھا: [عربی/اسم، ھەينى؛ ئەينى؛ ھەينۆ؛ ھەنى؛ ھەينوو؛ ئین؛ يەنە؛ جومعه؛ ناوى رۆژى ھەوتەم (و دوايین رۆژى ھەوتەى ئیرانى: آدینه

جمعه بازار /com'ebāzār/ ، ھا: [عربی/فارسی] اسم، جومعه بازار؛ بازارى كە لە رۆژى ھەينیدا دادەمەزرى.

جمعه شب /com'ešab/ ، ھا: [عربی/فارسی] اسم، شەوى دواى رۆژى ھەينى؛ شەوى شەممە.

جمعی ۱ /cam'i/ : [عربی] صفت، كۆمەلى؛ كۆمەلتەيى؛ پىۆھەندیدار يان سەر بە كۆمەلئىك <وظایف جمعی: ئەرکی كۆمەلى>.

جمعی ۲: قید، بە گشتى؛ پىكەوھ؛ پىكرا؛ تىكرا؛ سەر جەم؛ بە گەل؛ یۆو؛ بە شیۆھى كۆمرەيى <جمعی بلند شدیم و رفتیم پیش رییس: بە گشتى ھەستاین و رۆیشتین بۆ لای بەرپرس>.

جمعی /cam'i/ : [عربی] ضمیر، كۆمەلئىك؛ تاقيك؛ چینی؛ پەلى؛ پۆلى؛ دەستە يەك؛ بە شىكى نا پروون لەوھى كە ئاماژەى پىدە كرى <جمعی بلند شدند و رفتند: كۆمەلئىك ھەستان و رۆیشتن>.

جمله‌ی اصلی ﴿جمله‌ی پایه

جمله‌ی التزامی: رسته‌ی ناسره‌به‌خو؛ رسته‌یه‌ک که کاری نه‌گه‌ری تیدایی (وه‌ک: اگر خورشید برآید: نه‌گه‌ر خو‌ر ده‌رکه‌وئ).

جمله‌ی پایه: رسته‌ی بنه‌ما؛ رسته‌ی سهره‌کی؛ رسته‌ییک که به رسته‌یه‌کی تر پر و پور ده‌بیته‌وه: جمله‌ی اصلی

جمله‌ی یرشی: رسته‌ی یرسیاری؛ رسته‌ی یرسه‌کی؛ رسته‌یه‌ک که یرسیاری تیدایه (وه‌ک: آرام کجا بودی؟: ئارام له‌ کوئ بووی؟): جمله‌ی استفهامی. هه‌روه‌ها: جمله‌ی امری؛ جمله‌ی تمنایی؛ جمله‌ی خواهشی؛ جمله‌ی دعایی.

جمله‌ی یرو: رسته‌یه‌ک که بۆ ته‌واو کردنی رسته‌ی بنه‌ما ده‌گوترئ: جمله‌ی تبعی
جمله‌ی ییوسته: رسته‌ی لکاو؛ رسته‌یه‌ک که له‌گه‌ل رسته‌یه‌کی تر دا، له‌ باری وته‌ یان ماناوه پیوه‌ندی هه‌بی.

جمله‌ی تبعی ﴿جمله‌ی یرو

جمله‌ی خبری ﴿جمله‌ی اخباری

جمله‌ی عاطفی: رسته‌ی هه‌ستی؛ رسته‌یه‌ک که هه‌ستیکی وه‌ک خوششی، په‌سن، سه‌رسوورمان، ئیش و... نیشان بدا.

جمله‌ی کامل: رسته‌ی ته‌واو، هه‌فؤکا سه‌رخۆ؛ رسته‌ی پر و پور. به‌رانبه‌ر: جمله‌ی ناقص

جمله‌ی معترضه: رسته‌ی راژه‌یه‌ی؛ رسته‌یه‌ک که به‌ شیوه‌ی راژه‌ له‌ نیو وته‌دا ده‌گوترئ، به‌ بئ ئه‌وه‌ی له‌ باری ریزمانیه‌وه، له‌گه‌ل بابه‌ته‌که‌دا په‌یوه‌ندی هه‌بی.

جمله‌ی ناقص: رسته‌ی ناته‌واو؛ رسته‌یه‌ک که به‌ ته‌نیایی مانایه‌کی پرونی نه‌بی و به‌ رسته‌یی‌تر واتاکه‌ی ته‌واو بیئ. به‌رانبه‌ر: جمله‌ی کامل

جمله‌! صفت. [دبی] گشت؛ گش؛ هه‌موو؛ گرد؛ سه‌رجه‌م؛ ته‌واو «جمله‌ی مردم: هه‌موو خه‌لک».

جمله‌بندی / comlebandî ، ها: [عربی/فارسی]

اسم. رسته‌به‌ندی: ۱. پیکهاته‌ی رسته «جمله‌بندی شما غلط است: رسته‌به‌ندی ئیوه‌هه‌له‌یه»
۲. رسته‌سازی «بلد نیستم جمله‌بندی کنم: نازانم رسته‌به‌ندی بکه‌م».

جمله‌پردازی / comlepardāzî ، ها: [عربی/فارسی] اسم. رسته‌پرسی؛ وتنی رسته‌ی ئاراسته و بی‌ناوه‌رۆک.

جمله‌سازی / comlesāzî ، ها: [عربی/فارسی] اسم. رسته‌سازی؛ ره‌وتی درووس کردنی رسته.
جمنده / comande ، ها: -گان: /اسم. میروو؛ جر؛ حه‌شهره.

جمود / cumûd, comûd : [عربی/اسم. ۱. ره‌قی؛ سفتی؛ سه‌ختی؛ وشکی ۲. کره‌کی؛ نه‌جوولی؛ بی‌جووله‌یی.

جمود فکری: بیر وشکی؛ می‌شک وشکی.

جمهور / comhûr ، جماهیر: [عربی/اسم. [ادبی]
۱. کۆمار؛ کۆمه‌ره؛ کۆمه‌له ۲. خه‌لک؛ خه‌لکی؛ مه‌ردم؛ ئاپۆره؛ جه‌ماوه‌ر.

جمهوری / comhûrî ، ها: جماهیر: [عربی/اسم. [ادبی] کۆمار؛ جقاتی؛ کۆمه‌لی؛ حکوومه‌تی که سه‌رۆکی له‌ لایه‌ن خه‌لکه‌وه‌هه‌لده‌بژدرئ.

جمهوری اسلامی: کۆمار؛ ئیسلامی؛ حکوومه‌تی که قانونه‌کانی وه‌رگیراو له‌ ئایینی ئیسلامه‌وه‌ ده‌زانئ.

جمهوری توده‌ای/ خلق: کۆمار؛ کۆمای؛ کۆمار؛ که ربه‌رایه‌تی له‌ ئه‌ستۆی کۆمه‌ل یان ریکخواه‌یه‌کدايه.

جمهوری دمکراتیک: کۆمار؛ دیموکراتیک؛ ده‌وله‌تی کۆمار؛ به‌ شیوه‌ی هه‌لبژاردنی راسته‌وخۆ و کۆری قانوندانه‌ریانه‌وه.

جمهوری سوسیالیستی: کۆمار؛ سوسیالیستی؛ کۆمار؛ خاوه‌ن رپ‌وشوینی سه‌ر به‌ سوسیالیزم.

جمهوری فدرال/ فدراتیو: کۆمار؛ فدرالی؛

حضرت اشرف

جناب عالی ﴿﴾ جنابعالی

جنابت / canābet: [عربی] اسم، [فقه]

لهش پیسی؛ کاژیری؛ بی غوسلی.

جنابعالی / cenābālī, cenābe'ālī: [عربی] ضمیر.

به ریزتان؛ وشه ی ریزلینان و رهسمی بؤ بیسه ری

تاک «خدمت جنابعالی عرض می شود که... خزمه تی

به ریزتان راده گه پیندریت که...: جناب عالی

جنات / cannāt: [عربی] جمع ﴿﴾ جنت

جناح / cenāh: ها: [عربی] اسم، ۱. لا؛ لایه ن؛

هر کام له دوو لایه نی چه پ یا راستی مهیدن،

حهوش یا مالیک «از جناح راست حمله کرد: له لای

راسته وه پهلاری دا» ۲. بال؛ هر کام له دوو بالی

چه پ یان راستی گروو پیکی ئه رته شی یا

وه رزشی «بازیکن جناح چپ: کایه کهری بالی چه پ»

۳. بال؛ لایه ن؛ هر کام له دوو لهقی جؤراو جؤر

له دهسته یان دامه زراوه یه کدا «جناح محافظه کار:

بالی پوانخواز».

جناح بندی / cenāhbandī: ها: [عربی/فارسی]

اسم، لایه نکاری؛ دهسته بهشی له نیوان گرو یان

دامه زراوه ییکدا.

جناحین / cenāheyn: [عربی] اسم، هه ر دوولا؛

هر دووبال.

جنازه / cenāze: ها: [عربی] اسم، تهرم؛ مهیت؛

جهنازه؛ کهلاخ؛ جهنده ک؛ لاشه ی مردوو.

جناس / cenās: ها: [عربی] اسم، [بدیع] دوو یا

چه ند وشه که له بواری پیت یان خویندنه وه

وهک یه ک بن و له مانادا جیاواز: تجنیس

﴿﴾ جناس تام: ئه وه ی له پیت و خویندنه وه دا

به تهواوی وهک یه ک بن، به لام به دوو مانا

(وهک شیر «درنده» و شیر «بؤ ئاو»).

جناس خط: ئه وه ی له نووسیندا یه کسان و له

خالدا جیاوازن (وهک ناز و باز).

جناس زاید: جیناسی که تئیدا وشه یه ک

پیتیکی له وشه که ی تر زیاتر بی (وهک: سه ک

کۆمارئ که له چه ند ئه یاله تی سه ره به خۆ

پیکهاتووه.

جمهوریت / comhûrîyyat: [عربی] اسم، کۆمار؛

کۆمارئ؛ جقاتئ؛ دوزه نه ی جقاتئ؛ کۆماره تی.

جمهوریخواه / comhûrîxāh: ها: [عربی/

فارسی] صفت. کۆماریخواز؛ کۆماریواز؛ سه ره به

ریخواوه ی کۆماریخواز.

جمیع / camî: [عربی] صفت. گشت؛ گش؛

هه موو؛ گرد؛ پاک؛ سه ریپاک «جمیع مردم: گشت

خه لکی».

جمیعاً / camî'an: [عربی] قید. به گشتئ؛ هه می؛

سه ره به ره؛ تیکرأ.

جميل / camîl: [عربی] صفت. [ادبی] ۱. شهنگ؛

شه پال؛ جوان؛ زهریف؛ پرومه ت جوان؛

خۆشیک؛ خوشکۆک؛ جوانخاس؛ که له ش؛ قۆز

۲. باش؛ چاک؛ خاس؛ عال.

جن / cen(n): ها: اجنه: [عربی] اسم، جنۆکه؛

جندۆکه؛ جندووکه؛ جند؛ ژنۆکه؛ ئه جنه؛

جوانه زما؛ جن؛ سه رکرنیک؛ بوونه وه ریکی نه دیار

که وا دیاره هه لس ونشتی وه ک مرویه و

هیزیکی به دهر له سهروشتی هه یه.

﴿﴾ جن بوداده: [مجازی] جنۆکه؛ چزلیک؛ مروی

کورته بالای به ونژمی زیته ل.

جن و بسم الله: [مجازی] مشک و پشيله؛ کتک

و مشک؛ پشی و سه گ؛ کته و مله؛ کارد و

پهنیر؛ دوو کهس یان دوو شتی نه یار و دژ به

یه ک.

﴿﴾ جن توی جلد کسی رفتن: جن که سی

پیکان؛ جنۆکه دهس له که سی وه شاندن.

جنائی / cenā'î: [عربی] ﴿﴾ جنایی

جناب / cenāb, canāb: ان: [عربی] اسم، کاکه؛

به ریز؛ گه و ره؛ هیزأ؛ جه ناب؛ وشه ی ریز گرتن له

گه و ره کان.

﴿﴾ جناب اشرف: میرمه زن؛ وشه ی ریز گرتن بؤ

گه و ره پیاوانی حکومه تی و دهوله مه ندان:

و سەنگ).

جناس لفظ: ئەوئى لە نووسىندا جياواز و لە خوێندنەوه وەك يەك بن (كە لە رېتووسى كوردیدا نەماوه، وەك: حیات و حیا).

جناس مركب: جیناسى لىكدراو؛ جیناسى كە يەكئى لە دوو وشە كە سادە و ئەوئى تر لىكدراوه (وەك رى بوار و رېبوار).

جناس ناقص: جیناسى كە لە پىتەكاندا وەكوو يەك بن و لە خوێندنەوهدا جياواز (كە رېتووسى كوردى نەپهێشتوو، وەك: گۆل و گۆل).

جناغ / cenāq / ها: / اسم، چەلەمە؛ چۆلەمە؛ چەمەلە؛ چۆلەمى؛ قەفەل؛ قەلەمە: ۱. ئىسكى چۆلەمە. ۲. [گفتارى] چەلەمەى مریشك.

جناغ شكستن: ۱. چەلەمەشكانى؛ چەلەمەشكێنە؛ چەلەمشكانى؛ چەلەمشكانە؛ چەلەمە ماڤەى؛ جۆرە گرێئىكى بە چەلەمەى مریشكە كە ئەگەر يەكئى لە دوو لا شتێ بداتە دەستى ئەوئى دىكەوه و ئەوئى نەپێژى «لەبىرمە»، بر دوو یەتەوه ۲. [كنایى] مەرج كردن؛ گرێو كردن.

جناغى / cenāqî / اسم، چەلەمەى؛ جۆرى نەخشى وەكوو حەوت و هەشتى لە پەناى يەك: جناقى

جناقى / cenāqî / جمع

جنان / cenān / [عربى] جمع

جنايات / cenāyāt / [عربى] جمع

جنايت / cenāyat / ها: جنايات: [عربى] اسم، جەنايەت؛ هۆشەبەر: ۱. [حقوق] هەر كارێكى ناپەوا وەكوو مەزۇف كۆژى، دەس درێژى و دزى كە شياوى سزادانە ۲. [مجازى] مەزۇكۆژى ۳. [مجازى] كارى زۆر دزێو و ناپەوا.

جنايت آمیز / cenāyatāmīz / [عربى] فارسی، صفت. جەنايەتاوى؛ تىكەلاو بە جەنايەتەوه.

جنايت پيشە / cenāyatpīshē / ها: گان: [عربى] فارسی، صفت. خووگرتوو بە جەنايەت كردنى

جۆر بە جۆر.

جنايتكار / cenāyatkār / ها: ان: [عربى] فارسی، صفت. جەنايەتكار؛ گاناوهر؛ بە كردهوئى جەنايەتكارانە «جنايتكار در حین فرار كشته شد: جەنايەتكارە كە لە كاتى هەلاتندا كۆژرا».

جنايتكارانە / cenāyatkārānē / [عربى] فارسی، صفت. جەنايەتكارانە؛ بە كار و كردهوئى تىكەل بە جەنايەتەوه «رفتار جنايتكارانە: كردهوئى جەنايەتكارانە».

جنايى / cenāyî / [عربى] صفت. جینايى؛ پێوهندىدار بە جەنايەتەوه: جئائى

جنب / canb / اسم، [كالبىشناسى] پەردەسى؛ پەردەيەك كە سى دادەپۆشى: پەردەى جنب

جنب / canbe, canbe / [عربى] حرف، لاى؛ پالى؛ بنچغى؛ تەنشستى؛ تەنیشستى؛ بنپالى؛ بن دەسى؛ بن دەستى؛ پەناى؛ ئالى؛ تەشكى؛ جمى؛ دەفى؛ كەنارى؛ كنى؛ نكى؛ رەخى؛ جەمى؛ لاوى؛ قەراغى «دكان جنب سینما: دووكانى لاى سینەما».

جنب / conob / [عربى] صفت. [قەه] لەش پیس؛ لەش چەپەل؛ غوسل لە سەر.

-جنب / comb, conb / پێواژ، - ئاخیز، - خیز؛ -جوول؛ -جم؛ -بزۆ؛ -لف؛ -لهوئین؛ -جوولەر «زودجنب؛ دیرجنب: زووناخیز؛ دیرئاخیز».

جنبان / combān, conbān / صفت. لهوئین؛ جوولان؛ جوولین؛ لهقین؛ بزوئین؛ جوئین؛ لهبت؛ بە جم و جوول.

-جنبان: پێواژ، -بزوئین؛ -جوولین؛ -جوئین؛ -لهقین؛ -لهوئین؛ -نرئین؛ لهبتین؛ -جوولتینەر؛ -جمنەر «سلسله جنبان: زنجیره بزوئین».

جنبانندن / combāndan, conbāndan / مصدر، متعدى. // جنباندى: جوولاندت؛ مى جنبانى: دەجوولینى؛ بجنبان: بجوولینە // جوولاندن؛ جوولانن؛ جمەنە؛ هەژاندن؛ راژاندن؛ هێژاندن؛ جوولاندنەوه؛ هەژاندن؛ هەر کاندن؛ بزاونن؛

جنبه /cambe, canbe/ : [عربي] اسم، بار: ۱. /ها/ لايهن؛ تاييه تمه نديتيڪ له چؤناوچؤني شتيڪدا <جنبه ي هنري: باري هونهري> ۲. /ها/ لايهن؛ جيگاي پروانين له شتي <جنبه هاي مختلف اين كار را بر رسي كنيد: باره جؤراوچؤره كاني ئهم كاره ليڪده نه وه> ۳. [گفتاري] خؤي هه لگرتن؛ ژيهاتي بؤ هه بووني شتي <با كسي كه جنبه ندارد شوخي نكن: له گهل كه سي كه هه لناگري گهمه مه كه>.

جنبي /cambî, canbî/ : [عربي] صفت، تنه شتي؛ كه ناري: ۱. بوون له پال يان كني شتيكه وه <مغازي جنبي: دوو كاني كه ناري> ۲. [مجازي] لاته كي؛ ناسره كي؛ پهراويزي.

جنبيدن /combîdan, canbîdan/ : مصدر، لازم، // جنبيدي: جوولايه وه؛ مي جنبي: ده جووليه وه؛ بجنب: بجووله وه // جوولانه وه؛ جوولان؛ جووليان؛ جفان؛ جمهي؛ جماي؛ لهقين؛ لقين؛ لقيان؛ لهقين؛ لپان؛ لهخشان؛ چهلكين؛ فرقرين؛ وهرزين؛ وهرزان: ۱. جمياين؛ له جيگهي خؤدا ته كان خواردن <شاخه هاي مي جنبيدن: لقه كان ده جوولانه وه> ۲. بزووتن؛ نرفان؛ لهبتين <يك وجب هم از جايش نجبيده: بستيكيش له جيگاكي نه جوولاه وه> ۳. [مجازي] كوشبون؛ كار يان تيكيوشان <تا فرصت هست بايد بجنبي: تا دهر فته ههيه دهبي بجووليه وه> ۴. [مجازي] پهله كردن؛ جمايوه؛ جمايره <بجنب كه دير شد: بجووله وه ديړه>.

■ صفت فاعلي: جنبنده (ـ) / صفت مفعولي: جنبيده (جوولاو) / مصدر منفی: نجبيدن (نه جوولان)

جنت /cannat, jnat/ : چنات؛ چنان؛ [عربي] اسم، [ادبي] بههشت؛ بههشت؛ باغاتي خودا لهو دونيادا. **جنتلمن** /centelman/ : ها؛ [انگليسي] صفت، پياوماقوول؛ ريژدار؛ ناغا؛ پياوي بهريژ. **جنت مڪان** /cannatmakân/ : [عربي] صفت، بههشتي؛ مال له بههشت.

ته كان پيدان؛ له راندن؛ ژهندن؛ راتله كان؛ راتله كاندن؛ ته كاندن؛ جوانن؛ شانين؛ فهه ژاندين؛ مه راندن؛ جماندن؛ جفاندن؛ فرقراندن؛ فهخوماندن؛ جهمقاندن؛ چهلكاندن؛ لهبتاندن؛ زيوانن؛ جوولنه ي؛ ئه وه جوولنه ي؛ جوولنايوه؛ لهقاندن؛ لفاندن: ۱. به راست و چهپ، بهر و دوا، يان سهروخواردا ته كان دان <دم جنبانن: كلک جوولاندن> ۲. بزواندن؛ جمنه ي؛ جمنايه؛ خستنه بزووته وه <او را از جايش جنبايد: له جيگهي دا بزواندي> * جنبايندن. ههروه ها: **جنبايندي**

■ صفت فاعلي: جنباينده (جوولينهر) / صفت مفعولي: جنباينده (جوولينراو) / مصدر منفی: نجنبايندن (نه جوولاندن)

جنبايندن /combānîdan, canbānîdan/ جنبايندن

جنبش /combeš, conbeš/ : ها؛ /اسم، كار يان رهوتي جوولانه وه؛ بزووته وه؛ ۱. جووله؛ بزاق؛ بزاق؛ لهبت؛ لهره؛ ژيل؛ ته كان؛ جمشت؛ كار يان رهوتي گؤراني دؤخ يان شوين؛ جمان؛ لقين؛ نرفان ۲. كرد و خهباتيكي به بهرنامه بؤ گه بشتن به ئامانجيكي سياسي، كومه لايه تي يان فرههنگي <جنبش ملي شدن نفت: بزووته وه ي خؤمالي بووني نهوت>.

جنبشي /combeši, conbeši/ : صفت، بزاق؛ بزاق؛ جووله يي؛ نرفاني <نيروي جنبشي: هيزي بزاق>.

جنبنده /cambande, conbade/ : ها؛ گان؛ /اسم، [مجازي] جووقه وار؛ مشه كهر؛ زينده وه؛ گياندار؛ گيانه وه؛ گيانله بهر؛ جووله كهر؛ جانه وه <در خيابان جنبنده اي ديده نمي شد: له شه قامدا جووقه وار يك نه ده بينرا>.

جنب و جوش /comb-o-cûš, conb-/ : ها؛ /اسم، [مجازي] جم و جوول؛ گل و خول؛ چه رخ و خول؛ هه لسوور داسوور؛ جوولانه وه ي زؤر.

جنجال /cancāl/، ها:/اسم، زله؛ زهنازهنا؛ قال؛ سمر؛ همه ره مزئ؛ مهعه که؛ گومهل؛ حوله سئ؛ خروجز؛ گونگر؛ هله لا؛ هه لا؛ ههراوهوړیا؛ هه راههرا؛ ههراوهوولا؛ ههرومه زات؛ هه لا-هه لا؛ هه لا-هه لا؛ گور و ههرا؛ چقه و گور؛ چقه وههرا؛ چقه چقه؛ ههلمهله؛ گیره ونیره؛ جه نجال؛ سنگه سنگ؛ سمرمه سرم؛ هروگاله؛ قیره قیر؛ مورپه مورپ؛ گور هگور؛ قالمه قال؛ قاوقو؛ قاوقرشیک؛ شهر و ئازاوه ویزای دهنک و دؤر و بشیوه «جنجال این زن و شوهر تمامی ندارد؛ ههرا و هوریای هم زن و شوهر نابرفته».

□ **جنجال به پا کردن**: هه راههرا کردن؛ ههراوهوړیا ساز کردن؛ قالمه قال کردن؛ جه نجال وهش کهردهی؛ ئازاوه گیران؛ ئازاوه نانه وه.

جنجال آفرینی /cancālāfarinī/، ها:/اسم، هه لاخوشکهری؛ زله نیوهی؛ کار یان رهوتی ههرا و هوریا پیکان. ههروهه: **جنجال آفرین**
جنجالی /cancālī/، صفت. هه لایی؛ گونگره؛ سمره یی؛ زله یی؛ ۱. هوی وه دیهانتی ئازاوه «خبرهای جنجالی؛ هه والی هه لایی» ۲. ئازاوه چی؛ ئازاوه گیر؛ جه نجالی؛ خواز یاری جه نجال خوش کردن «آدم جنجالی؛ مرؤی ئازاوه چی».

جنجر /cancar/ [۹] جرجر
جنحه /conhe/، ها:/عربی/اسم، سووکه تاوان؛ کاری نارهوای سووکت له مرؤکوژی؛ ئاز و بهزی چکوله.

جند /cond/، جنود:/عرب از فارسی/اسم، [ادبی]
۱. لهشکر؛ سپا ۲. لهشکری؛ کهسئ که له نیو لهشکر دایه.

جندیدستر /condebidastar/، [عرب از کردی/فارسی] بیدستر

جنده /cende/، ها:/اسم، [گفتاری، مستهجن]
جنی؛ جنده؛ جننه؛ جوننه؛ قه حبه؛ سوژانی؛

ژنی خراپکار.

جنده بازی /cendebāzi/، اسم، [گفتاری، مستهجن] جوننه /جونده/ جنده بازی؛ تیکه لی له گهل ژنانی خراپکاردا. ههروهه: **جنده باز**
جنده خانه /cendexāne/، ها:/اسم، [گفتاری، مستهجن] جوننه خانه؛ جنده خانه؛ ماله جنده.

جن دیده /cendîde/، ها:/عربی/فارسی/صفت، [مجازی] توقیو؛ زاله تره کیو؛ زاور چووگ؛ زهندهق چوو؛ زهنهق چووگ؛ زهنهق توقیو؛ زؤر ترساو.

جنرال /cen(e)rāl/، [فرانسوی] ژنرال
جن زده /cenzade/، ها:/عربی/فارسی/اسم، [فرهنگ مردم] جن پیکاو؛ جنوکه لی داو؛ هه جننه پیکا؛ دهس لی وهشواو؛ دهس لی وهشیگ؛ کهسئ که وا ده زانری به هوی دهس پیگه یاندنی جنوکه وه تووشی نه خوشین هاتووه.

جنس /cens/، ها:/عربی/اسم، ۱. جنس؛ چیه تی یان چۆنیه تی بنه مایی «جنس این طلاست: جنسی ئهمه زپره» ۲. بابهت؛ چین؛ جور؛ وینه؛ چین و توپز؛ گرؤیه ک که خاوهن تاییه تمه ندی هاوبه شن «از این جنس نمی خواهم؛ لهم بابهتم ناوی» ۳. جنس؛ هه ره که له دوو دهسته ی ژینه وه رانی نیرینه یان میوینه «جنس نر؛ جنس ماده: جنسی نیر؛ جنسی می»
۴. [زیست شناسی] ره گهز؛ بهشئ له پۆله ندی گیانداران و گیانه وه ران ۵. [لجناس/گفتاری] کالا؛ پیتهوا؛ که لوپهل؛ شتومه ک؛ مال «جنس اعلی: کالای هه ره باش».

□ **جنس اعلا: کالای هه ره باش؛ پیتهوا ی ره سن.**

جنس جور: کالای هه مه بابهت؛ پیتهوا ی هه مه جوره.

جنس دو پا: [تعریض] دهعبای دووپا؛ مرؤ؛ مرؤف؛ به شهر «از جنس دوبا هر کاری برمی آید؛

جنگ اعلام نشده: شهرې ناخافل / کتوپر؛
شهرې که بې ږاگه یانندن د هس پیکا.

جنگ اقتصادی: شهرې ئابووری؛ که لټن
خستنه نیو بار و دؤخی ئابووری ولاتی
دوژمنه وه.

جنگ بین الملل ۱۰۰ جنگ جهانی

جنگ بیولوژیکی ۱۰۰ جنگ میکروبی

جنگ پارتیزانی ۱۰۰ جنگ چریکی

جنگ تن به تن: شهرې دهستهویه خه؛ شهرې
که شهر که ران بهر هوروی یه که دهنه وه.

جنگ جهانگیر شهرې دنیاگر / جههانگر؛
جهنگی که په پراڼه پری جیهان داده گری.

جنگ جهانی: شهرې جیهانی؛ شهرې
نیونه ته وه یی؛ جهنگی که زوری و لاتان پیوه
ده گلتن: جنگ بین المللی

جنگ چریکی: شهرې پارتیزانی؛ لټنده و
دهرچو: جنگ پارتیزانی

جنگ خانگی: ۱. ۱۰۰ جنگ داخلی
۲. ئاژاوه ی ناوځوی؛ کیشمه کیش و
بهره ره کانپی نیوان ئەندامانی بنه مال ه یان
ناقمیک.

جنگ خروس: که له شیر بازی؛ که له شیر
جهنگی / جهنگانی؛ شهره که له باب؛ لیکدانی
که له باب.

جنگ داخلی: شهرې ناوځوی؛ شهرې نیوان
خه لکی ولات یان شارنک: جنگ خانگی-۱

جنگ روانی: شهرې رهوانی؛ کرد و کوښ بو
وره بردنی دوزمن و گورینی بیر و بوچوونی.

جنگ زرگری: [کنایی] شهره دروینه؛ شهرې
درویی بو فریودانی که سانی تر.

جنگ سرد: [مجازی] شهرې سارد؛ شهرې به
بی چه ک؛ دژمنایه تی کردن به هه موو
دهسه لاتوه، بیجکه له چه ک.

جنگ شیمیایی: شهرې کیمیایی؛ شهرې که
تیدا له چه کی کیمیایی که لک و هره ده گرن.

لهم ده عباى دووپایه هه موو کاریک
ده وه شیتوه.

جنس لطیف: [کنایی] ژن؛ ژه نی؛ زه؛ بنیاده می
میوینه.

جنس کسی خراب بودن: له بنه وه لار بوون؛
به دفر بوون؛ به و جنس / به دجنس / نا جنس
بوون: جنس کسی خرده شیشه داشتن
جنس کسی خرده شیشه داشتن جنس کسی
خراب بودن

جنسی / censi: [عربی] صفت. ۱. جنسی؛
پنوه نندیدار به جنسه وه ۲. کالایی؛ شتومه کی؛
پیته وایی «کمک جنسی: یاره مه تی کالایی»
۳. زایه نندی؛ سر به پیوه نندی ژن و شوویی
[رابطه ی جنسی: پیوه نندی زایه ندی].

جنسیت / censiyyat: [عربی] اسم. چۆنیه تی
جنس به تاییه ت له باری نیو یا می بوونه وه.

جنگولک بازی / canqûlakbâzî، ها: / اسم.
[گفتاری] جانقولی بازی؛ قهره چی بازی؛ تاکاری
تیکه له فر و فیل و هه را و هوریاوه.

جنگ / cang، ها: / اسم. شهر. ۱. جهنگ؛ هیجا؛
قی؛ هه لا؛ هه رف؛ ته قه و ره قه؛ چۆنیه تی
پیکدانان؛ لیکدانی دوو ولات یان دوو هوزی دژ
به یه ک «جنگ جهانی: شهرې جیهانی»
۲. مشتومر و گیره و کیشه ی نیوان دژ به ران بو
دهس خستنی ئامانجیک «جنگ قدرت: شهرې
دهسه لات» ۳. [مجازی] کیشه و هه را؛ شهرې و
شور؛ شهرې و هه را؛ کیشه؛ داوا؛ سواژ؛ خر و جز
[جنگ بر سر ارثیه: شهر له سر میرات].

جنگ اتمی: شهرې ئه تومی؛ شهرې که
چه کی کوکوژی ئه تومی تیدا به کار بیریت:
جنگ هسته ای

جنگ اعصاب: هه را- هه را؛ گرم و قال؛
قیر هقیر؛ زه نا- زه نا؛ ئاژاولی؛ کیشمه کیش و
هه راو هوریا و پیکدانانی که ببیته هوی ئازاری
ده ماری.

جنگ فرسایشی: شهر بو ته زاندنی هیزی
دوژمن و به زانندیان له ماوه یه کی
دریژ خایه ندا.

جنگ قدرت: شهر ی دهسه لات؛ شهر بو
دهسکه وتنی هیز و دهسه لات.

جنگ مرزی: شهر ی سهر سنوور؛ شهر ه بیه؛
شهر ی که له سهر سنووردا دهقهومی.

ههروهه: جنگ منطقه ای؛ جنگ محلی

جنگ مغلوبه: [کنایی] شهر ی قورس؛ شهر ی
توند و تیژ.

جنگ مکانیزه: شهر ی میکانیزه؛ شهر به توپ،
دهبابه و چه کی ماشینی هه مه جوړه وه.

جنگ میکروبی: شهر ی میکروبی؛ شهر ی
بایه لوژی؛ شهر به بلاوکردنه وه ی نه خوشین له
ناو دوژمندا: جنگ بیولوژیکی

جنگ میهنی: شهر ی نیشتمانی؛ شهر ی که بو
پاراستنی ولات و وه ده رنای دوژمن نه نجام
دهدری.

جنگ هسته ای

از جنگ بر گشته: [کنایی] داپزاو؛ که له لا؛ ورد و
ویران.

جنگ / cong، ها: / اسم. جۆنگ: ۱. کتییی
هه مه جوړه ۲. بهرنامه ی هه مه په نگه (بهرنامه ی
رادیو، ته له فیزیو و رۆژنامه).

جنگ آزموده / cangāz(e)mūde، ها: -گان: /
صفت. شهر دیتوو؛ به ئه زموونی جهنگی «لشکر
جنگ آزموده: له لشکری شهر دیتوو».

جنگ افروز / cangafrūz، ها: -ان: / صفت.
شهر ایسین؛ ناگره گه شی؛ شهر خۆشکهر؛
شهر ه لگرسین؛ شهر ناخیز؛ ناژاوه چی؛ جنگن؛
ناگره ونهر؛ به توانایی یان وازی شهر
هه لایساندن: ههروهه: جنگ افروزی

جنگ افزار / cangafzār، ها: / اسم. چه که مهنی؛
جهنگامیر؛ نامیری شهر؛ ههر چه شنه
که ره سه یه که بو شهر و پیکدادان.

جنگ افزار اجتماعی

جنگ افزار سبک

جنگال / cangāl: [؟] / اسم. مخفف] چه کی
ئیلکترونیکی.

جنگاور / cangāvar، ها: -ان: / صفت. شهر فان؛
شهر کار؛ شهر کهر؛ جهنگاور؛ جهنگهران؛
جهنگهری؛ چه کرداری به شدار له شهر دا.

جنگجو / cangcū، ها: -یان: / اسم. شهر کهر؛
جهنگی؛ که سی که شهر ده کا «سه جنگجو آمدند:
سی شهر کهر هاتن».

جنگجو: صفت. شهر واز؛ جهنگی؛ جهنگهری؛
شهر کهر؛ به توانا بو شهر کردن «مردم جنگجو:
خه لکی شهر واز».

جنگدیده / cangdīde، ها: -گان: / صفت.
شهر دیتوو؛ کارامه له شهر دا «افسران جنگدیده:
ئهفسهرانی شهر دیتوو».

جنگزده / cangzade، ها: -گان: / صفت. شهر اژو؛
شهر لی که وتوو؛ زیان لی که وتوو له شهر «مردم
جنگزده در شهرهای دیگر آواره شدند: خه لکی شهر اژو
ئاواره ی شاره کانی تر بوون».

جنگل / cangal، ها: / [سنسکریت] / اسم.
۱. جهنگل؛ لیپر؛ لیپر هوار؛ پیل؛ گه به له؛
دارستان؛ دارسان؛ چوغور؛ چغر؛ چوغورد؛
هورمان؛ نزار؛ کیو و دهشتی داپوشراو له دار و
دهوهن ۲. [مجازی] مال خه پات؛ هه لشیواو؛
شپرز؛ نهوه ی له چری یان بی دوزنه ییدا ههر
وه که جهنگل وایه.

جنگل مولا: [مجازی] مال خه پات؛ شپرز؛ شلوق
پلوق؛ هه لشیواو.

جنگلبان / cangalbān، ها: -ان: / [سنسکریت]
فارسی / اسم. میشه فان؛ میشه وان؛ لیپر هوان؛
ریلقان؛ جهنگه لوان؛ نزاره وان؛ ناگاداری میشه؛
که سی که ناگای له لیپر هواره: ههروهه: /
جنگلبانی

گرتنی مافم خه باتم کرد.

■ صفت فاعلی: **جنگنده** (شهرکهر) / صفت مفعولی: **جنگیده** (شهرکردوو) / مصدر منفی: **نجنگیدن** (شهر نه کردن)

جن گیر / cengîr ، ها؛ ان: / [عربی / فارسی] اسم، جن گر؛ جنه گر؛ که سنج که ده لی به سهر جندا دهسه لاتی ههیه و فهرمانیان پی دهدها. ههروهه: **جن گیری**

جنم / canam: / [اسم، گفتاری] وزه؛ هاز؛ هازی؛ توانایی؛ لیها توویی «جنم این کار را ندارد: وزهی ئەم کاره ی نیه».

جنوب / cunûb, conûb, canûb: / [عربی] اسم، ۱. باشوور؛ ژيروو؛ یه کئی له چوار لایه نی سهره کی؛ لایه ک که له گافی نیوه پوژدا پوژباری لی ده بیندریت؛ بهرامبه ری باکوور ۲. [کنایی] ولاته فقهیره کان.

☐ **جنوب باختری** ☞ **جنوب غربی**

جنوب خاوری ☞ **جنوب شرقی**

جنوب شرقی: باشووری پوژه لاتی؛ نیوان باشوور و پوژه لات: **جنوب خاوری**
جنوب غربی: باشووری پوژاواایی؛ نیوان باشوور و پوژئاوا: **جنوب باختری**

جنوبا / cunûban, conûban, canûban: / [عربی] قید. له باشوورهه؛ له لای باشوورهه «جنوبا محدود است به...: له باشوورهه به سهرهه به...».

جنوبگان / cunûbgān, conûbgān, canûbgān: / [عربی / فارسی] اسم، ولاتی پچاوی باشووری؛ مهلبه ندانی که که تونه ته لای ژوورووی خولگه (مه دار) ی ۶۵ باشووریهوه.

جنوبی / cunûbî, conûbî, canûbî: / [عربی] صفت. ۱. باشووری؛ پیوه نیدار یان سهر به باشوورهه «غذای جنوبی: چیشتی باشووری»
۲. هه لکه وتوو له لای باشووری شوپینیکهوه «در جنوبی دانشگاه: ده رگای باشووری زانستگا».

جنود / cunûd, conûd: / [عربی] جمع ☞ **جند**

جنگلداری / cangaldārî ، ها: / [سنسکریت / فارسی] اسم، میشه فانی؛ دارستان وانی؛ زانستی دانان، وه به رهینان، پاراستن و که لگری له لیپه وار.

جنگل کاری / cangalkārî ، ها: / [سنسکریت / فارسی] اسم، جهنگه لکاری؛ لیپه وار کاری؛ کار، رهوت یان زانستی کیلانی داری جهنگه لی و به رههمهینانی دارستان.

جنگلی / cangalî ، ها: / [سنسکریت] صفت، ۱. جهنگه لی؛ لیپه واری؛ سهر به دارستان ۲. [کنایی] وه حشی؛ کیفیله؛ کیوی؛ دوور له شارستانیته.

جنگنده / cangande ، ها؛ گان: / صفت. شهرانی: ۱. خاوهن هیزی شهر کردن «ماشین جنگنده: ماشینتی شهرانی» ۲. خاوهن لیها توویی بو شهر «هواپیمای جنگی: فرو کوی شهرانی».

جنگ و گریز / cang-o-gorîz ، ها: / اسم، لیده و دهه چو؛ قنگه شه؛ په لاماردان و پاکردن.

جنگی / cangî: / صفت. جهنگی: ۱. شهرانه؛ پیوه نیدار به شهرهه «وضع جنگی: بار و دخی جهنگی» ۲. به کار هاتوو له شهردا «سلاح جنگی: چه کی جهنگی» ۳. شهرانی؛ جنگن؛ توانا له شهر کردندا «مرد جنگی: پیاوی شهرانی».

جنگی: قید. خیرا؛ گورج؛ ئازا؛ کرژ؛ جهنگی؛ زوو؛ به تیزه؛ فرزی؛ به تونیکهوه؛ به پهله «جنگی برو و برگرد: خیرا برۆ و بگه رهوه».

جنگیدن / cangîdan: / مصدر. لازم. // **جنگیدی**: شهرت کرد؛ می جنگی: شهر ده که ی؛ بجنگ: شهر بکه // ۱. شهر کردن؛ به شهر هاتن؛ لیکه هه لپژان؛ به لشین؛ به رزاندن؛ گژییه؛ گژیای؛ له شهر یان پیکدادانا به شداری کردن «جنگیدن به خاطر میهن: شهر کردن بو نیشتمان»
۲. خه بات کردن؛ ململانی کردن؛ بو گه یشتن به نامانجیک له گهل خه لکی ترده به شهر هاتن «سالها برای گرفتن حقم جنگیدم: چهنای چهن سال بو

جنون / cunûn, conûn: [عربی] اسم. شیئی؛ لیوہیی؛ دیلی؛ دینی؛ دیوانہیی.

جنون ادواری: هەر یه که له نهخوشیگهلی رهوانی جۆراوجۆر که له مهوداگهلی کاتیدا پهیتا. پهیتا. خویان دهردهخه.

جنون جوانی اسکیزوفرنی

جنی / cennî, — ها: [عربی] صفت. ۱. خباژۆ؛ جن پیکاو؛ دهس لی وهشراو؛ دهس لی وهشیگ ۲. [مجازی] قهلس؛ رکین؛ قیناوی؛ زۆر تووره.

جنین / canîn, — ها: [عربی] اسم. [زیست‌شناسی] تۆل؛ پز؛ گۆدهک؛ پیزه؛ پیژی؛ پس؛ بهبله؛ زایه؛ بهر؛ بیزه؛ بار؛ لهمه؛ ساوای ناو سک؛ بوونهوهری برپرهدار که هیشتا بۆ ژیان له دهرهوهی پزداندا گهشهی نه کردووه.

جنین‌شناسی / canînşenâsi: [عربی] فارسی] **روبان‌شناسی**

جینی / canîni: [عربی] صفت. تۆلی؛ پزی؛ سه‌ر به دهورانی پیتش له‌دایک‌بوون.

جو / cav(v): [عربی] اسم. ۱. تهوشک؛ کهش؛ چهوا؛ پۆشه‌نیکی گازی ده‌وراندهروری ته‌نیکی ئاسمانی ۲. به‌رگه هه‌وا؛ زه‌پۆش؛ به‌رگه‌با؛ کژ؛ کهش؛ تهوشک؛ کۆمای هه‌وایه‌ک که په‌رانه‌پری زه‌وینی داگرتووه؛ ئەتموسفیر ۳. [مجازی] کهش؛ بار و دۆخ؛ هه‌ست و هه‌وای سه‌پاو به سه‌ر شوینیکدا «خواستم حرف بزنم دیدم جو اصلاً برای حرف زدن مساعد نیست: ویستم قسه بکه‌م دیتم بار و دۆخ بۆ قسه کردن باش نیه».

جو / cow, co: ها: / اسم. جۆ؛ جه؛ جهو؛ جوویه؛ جهه؛ جاو؛ جیو؛ یه‌وه؛ یه‌و؛ یه‌وی؛ ئیو: ۱. ئالفیکی له تیره‌ی گهنمه، به‌لقیکی درێژ و باریکی هلۆل و برکه‌پرکه‌وه، گۆله‌که‌ی هۆشه ده‌کا و ده‌نکه‌کانی د‌ر‌کاویه ۲. دان‌ه‌ی ئه‌و گیایه.

جو برهنه: جۆ رووته؛ یه‌وه رووته؛ به‌ گیایه‌کی یه‌ک‌ساله‌ی گهنم‌ئاسا که بۆ دان و کا به‌ره‌مه‌ی دینن.

جو دوسر: کارام؛ کاران؛ گیا له‌رزانه؛ جۆشاهی؛ یه‌وه رۆمی؛ یه‌وه دیوی؛ جۆی هه‌ورچ.

به‌یک جو نیرزیدن: [کنایی] هیچ نه‌هینان؛ چله‌کایه‌ک نه‌ژیان؛ بی‌نرخ بوون.

جو / cû, — ها: / اسم. جۆ؛ جۆگه‌له؛ جوه‌له؛ جۆک؛ جۆگ؛ جۆگی؛ جۆله؛ جوی؛ جۆگه؛ جۆگا؛ بواریکی باریک بۆ ناو.

— جو: پیواژه. — خواز: — واز؛ گهر «جنگجو: شه‌رخواز».

جواب / cavāb, — ها: [عربی] اسم. وه‌لام؛ ولام؛ وه‌رام؛ په‌رسف؛ جواو؛ جواب؛ جاب؛ جوال؛ پاگۆ.

جواب دندان‌شکن: [مجازی] ده‌م‌کوټ؛ نقه‌پر؛ وه‌رامی به‌قه‌وه‌ت له به‌رانبهر په‌لپ‌یان هه‌لمه‌ته‌وه.

جواب دوپهلو: [مجازی] وه‌لامی دوو پالوو؛ وه‌رامی نه‌ریسات؛ وه‌لامی لیل؛ وه‌لامی وا که شتیکی ئاشکرای لی دهرنه‌که‌وی.

جواب سربالا: [مجازی] جوابی چه‌وت؛ وه‌رامی که نی‌شانه‌ی وه‌رنه‌گرتنی ویستی په‌رسپار‌کهره.

جواب دادن: وه‌رام دان‌ه‌وه؛ په‌رسف دان‌ه‌وه؛ جواب دان‌ه‌وه.

جواب شنیدن: وه‌لام گرتن؛ به‌تایبه‌ت بیستنی وه‌لامی نه‌له‌لایهن که‌سیکه‌وه.

جواب کردن: جواو‌کردن: ۱. دهر‌کردن «کارگشان را جواب کردند: کرێکاره‌که‌یان جواو کرد» ۲. وه‌لامی نا دان‌ه‌وه «دکترها پدرش را جواب کردند: پزیشکه‌کان باو‌کیان جواو‌کرد».

جواب گرفتن: وه‌لام‌گرتنه‌وه؛ په‌رسف گرتن؛ جواو‌گرتنه‌وه، به‌تایبه‌ت وه‌لامی ئه‌ری.

جواب گفتن: جواو‌ه‌ج‌کردن؛ جواو دان‌ه‌وه؛ به‌ره‌نگاری کردن له‌خۆ له به‌رانبهر قسه و تووره‌یی که‌سیکه‌وه.

جواباً / cavāban: [عربی] قید. (۱) له وه‌لامدا.

جوابده / cavābdeh: [عربی] فارسی] اسم.

وهلامدەر «هرجا می روم کسی جوابده نیست: هه رکوی ده رۆم کهس وهلامدەر نیه».

جوابگو / cavābgû: [عربی/فارسی] اسم. وهلامدەر؛ جواوگو «اگر چیزی گم شد باید جوابگو باشی؛ نه گهر شتیک بزړ بوو ده بی وهلامدەر بی».

ههروهها: جوابگوی

جوابیه / cavābiyye، ها: [عربی] اسم. وهلامنامه؛ جواوانمه؛ نهوهی له وهرامی پرسیار، داخوازی یان رهخنهیه کدا دهنوسریتتهوه.

جوار / cavār: [عربی] اسم. ۱. جیرانیه تی؛ جیرانه تی؛ هاوسایه تی؛ هامسای؛ هاوسایی؛ هاوسییه تی؛ هاوسییتی؛ هاوسییی؛ ئاوسایی ۲. جفار؛ نزیک؛ نیزیکی.

□ در جوار: ۱. له هاوسایه تی «در جوار شما بودیم؛ له هاوسایه تی ئیوهدا بووین» ۲. له پهنا؛ له پال؛ پالوو؛ له لا؛ له نزیک «در جوار خانه ی خدا؛ له پهنا مالی خوادا».

جوارح / cavāreh: [عربی] اسم. نهنام؛ نهندامگهل «تمام اعضا و جوارح درد می کرد؛ نازای نهنام ژانی نه کرد».

جواز / cavāz، ها: [عربی] اسم. ۱. پروانامه؛ ئیجازنامه؛ پهروانه ۲. بهرایی؛ ئیجازه.

جواسیس / cavāsīs: [عربی] اسم. جمع جمع جاسوس

جوال / cavāl، ها: اسم. ۱. خهراو؛ خهشه؛ خهرتا؛ خوراک؛ گاله؛ گواله؛ گهواله؛ جهواله؛ جهوال؛ جوال؛ جوهال؛ چال؛ هۆر؛ تیری یهک لایی؛ کیسه ی گهوره ی له خوری چندراو ۲. گۆنی؛ گۆنیه؛ تهلیسی گهوره.

□ با خرس به/ توی جوال رفتن: [تعریض] خرس

با کسی توی جوال رفتن: [تعریض] له گهل سه گدا چوونه چالهوه؛ له گهل کهسیکی نه گونجودا هه لکردن.

جوالدوز / cavāldûz، ها: اسم. شوژن؛ شووژن؛

سووژن؛ سووژن؛ بژوون؛ کوندوش؛ گوندوش؛ کندوش؛ گونووش؛ گونۆش؛ گندۆش؛ گونووژ؛ گۆچهوهن؛ گونۆژ؛ جوالدۆز؛ دهرزی زهلامی کون گهوره ی بۆ دروان به بهنی تهستور.

جوالدوزک / cavāldûzak، ها: اسم. داردروهوش؛ داردروهوشه؛ کاتالپا؛ داریکی گهلپانی گول سپیه بهریکی دریژۆکه ی ههیه.

جوامع / cavāme: جمع جمع

جوان / cavān، ها: اسم. لاو؛ لاف؛ گهنج؛ خورت؛ جال؛ جوان؛ جهوان؛ جحیل؛ جهحیل؛ جههال؛ جیل «جوانی آمده بود، تو را می خواست؛ لاویک هاتبوو، تۆی دهویست».

□ **جوان اعرابی**: [دبی] لاو؛ لاف؛ کوری گهنجی که پینگه یشتوه.

جوان: صفت. ۱. گهنج؛ جحیل؛ لاو؛ خاوهنی گهنجی «زن جوان؛ ژنی گهنج» ۲. [کنایی] گهشه دار؛ پهژ؛ به گهشه «فکر جوان؛ هزری گهشه دار» ۳. [کنایی] کال؛ جحیل؛ کهمتهزموون؛ ههززه کار؛ جهال؛ نووچه «هنوز جوان است و سرش باد دارد؛ هیشتا کاله و کهله ی ته می ههیه».

□ **جوان شدن**: جوان بوونهوه؛ به تین و تاو بوونهوه؛ به خۆدا هاتنهوه.

جوان ماندن: گهنج مانهوه؛ به تین و تاو مانهوه.

جوانانه / cavānāne: صفت. جحیلانه؛ لاوانه؛ گهنجانه؛ جوانانه؛ وهکوو جوانان «لباس جوانانه؛ جل و بهرگی جحیلانه».

جوانانه: قید. لاوانه؛ گهنجانه؛ جوانانه؛ وهک جحیلان؛ به شینواز و کردهوهی جوانان «با قامت خمیده جوانانه زیستن؛ به پشتی چهماوه لاوانه ژیان».

جوانب / cavāneb: [عربی] اسم. ۱. جمع جانب ۲. بار؛ لایه؛ دهوروبهر.

جوانبخت / cavānbaxt: صفت. بهختهوهر؛ بهختیار؛ خۆشبهخت «جوانبخت جهانم گرچه پیرم؛ بهختهوهری جهانم گهرچی پیرم».

جواهير؛ جواير؛ جہواهيرات؛ بلہ خش؛
گہوہہ ران؛ ہر يہ کہ لہو ہر دہ گرانانہ کہ ہو
جوانکاری دہ کار دہ چن.

جواهرساز / cavāhersāz ، ها؛ ان: /عربی/
فارسی/ اسم. گهوه‌رکار؛ جه‌واهی‌رساز. هه‌روه‌ها:

جواهر فروش

جواهرسازی / cavāhersāzī: [عربی/فارسی] سم. گه‌وه‌ه‌رکاری؛ جه‌واهیرسازی:

۱. گه وهه رسازی؛ پیشه‌ی جه واهیر ساز ۲. /ها/ کاري دروست کردنی جه واهیرات. هه روه‌ها:

جواهر فروشی

جواهرنشان / cavāhernešān: [عربی/فارسی] سفت، گهوه‌رنیشان؛ به بردی گران به سه‌روه اندراو «شمشیر گوهرنشان: شیر گهوه‌رنیشان».

جواهری / cavāherî ، ها: [عربی] اسم.
۱. گهوه رساز ۲. گهوهه ر فروش.

خوايز / cavāyez / : [عربی] جمع جايزه

جوئی /cû'î/ —جوی

عوب / cûb: اسم. [گفتاری] جۆگه؛ جۆله؛ جوو؛
ئۆي؛ جۆكلى؛ دىراو؛ شویتى باریكه ئاو پىدا
یشتن.

نو-جو / cûcû ، ها/ : اسم، [کودکانه] ۱. ججوو؛
 نۆله که یان پهله وهری بچکۆلانه ۲. جووچک؛
 وووجهله؛ جوجیله؛ چیلی ۳. میروو؛ گهناوهر؛
 هاناوهر؛ جر و جانه وهر؛ دهعبا؛ زهندي؛
 انه وهری وردیله؛ هه شه ره.

ۋوجە / cùcè، ھا: ـگان: / اسم، جوو جەلە؛
 ۋوجەلى؛ جوو جىلە؛ جوو چكە؛ جوو چك؛
 چچك؛ جوو چك؛ چچك؛ چوو چك؛
 چچەلۇك؛ جىجە؛ جىجك؛ چچ؛ چچە؛ چىل؛
 چىلى؛ چىك؛ جۇلك؛ سىخ پەر؛ سىزۋال؛
 سۈرەساقە؛ سۈرەسەقەتە؛ زقان؛ بەچكەى
 ھەۋەران، بەتايەت بىتچوۋى مرىشكى لىنى.

جوجه‌ی ماشینی: جوجه‌له‌ی ماشینی.

وجه تیغی / cûcetîqî ، ها: /سم. ژیشک؛

جوانک / cavānak، ها/ا:سم. ۱. کوپیژہ؛
 کوپیژگہ؛ لاوکۆ؛ کوپلہ ۲. [کنایی] مروی ہیشتا
 پی نہ گہ یشتووی خو بہ شتزان.

جوانمرد / cavānmard ، ها؛ ان/ :صفت. جوامیر؛
جامیر؛ جۆمەرد؛ شەجۆ؛ دلّاوا؛ شامبۆز؛
مەردەمەیر؛ پیواخاس؛ میرخاس؛ مەرد و پەند (به
هێما)؛ به ئاکار و گەدی چاکهوه (وهک بهخشین،
دەستگیری له هه‌زاران، نازی و لیپوردویی).

جوانمرگ / cavānmarg: صفت، جوانه مهرگ؛
چهلہ پھر؛ دؤخی کہ سئ کہ بہ جوانی مردبی.

جوانه / cavāne ، ها: اسم. [گیاه‌شناسی] چرو؛

چووز؛ چووز؛ چووز هله؛ چووز ره؛ چه كه ره؛
چه كه رى؛ چه قهره؛ چقىره؛ جىك؛ جىق؛ وه چ؛
خاوه؛ خهلف؛ توول؛ تووز؛ روز؛ شىنه؛ سنوور چه؛
ل؛ پاپل؛ گوپىته؛ لك؛ لق؛ لزگ؛ لكى ناسكى
ار و گىا كه تازه له بن لقه وه سهر هه لدا.

جوانه‌ی چشایی: [کالبدشناسی] پرزی زمان؛ نه به‌شه له زمان که تامی پی دهناسری.

جوانه زدن: ۱. دندووکه دان؛ چه کهره دان؛
چه کهره دهر کردن؛ چکره داین؛ جیک داین؛
چقیره به ساین؛ جیق ئه لوردن؛ چرو دان؛
چرو دهر کردن؛ خامی بهر کهرده ی ۲. [مجازی]
سهر هه لدان؛ سهوز بوون؛ سهر دهر هیتان.

خوانی / cavānî، -ها: / اسم. لاوه تی؛ گه نجیه تی:

۱. قۇناغىك لە گەشە كىردىن و گۇورانى ژىنە وەر،
ش لە داىك بوون و نژمگىرى، بە تايىبەت قۇناغى
۲. ئاى تازە لاۋى و پىش لە پىنگە يىشتىن ۲. قۇناغى
۳. ئاى مىندالى و پىش لە مام ناۋەندى

۴. [مجازی] مندالی؛ کرچ و کالی؛ ناکاری

بیّ ورد بوونهوه «جوانی نکن! دست از این کارها
از: مندالی مه که! لهم کارانه دهست هه لگره»

چونیه تی لاو بوون «جوانی است و هزار آرزو:
هتیه و ئاواتی زور».

واهر / cavāher، —ها؛ ات: [عربی] اسم.

ئەستۆگرتن؛ كاری كەسئ جیبەجئ كەردن
 «آزاد كە پول نداشت، جور او را هم كشیدم: نازاد خۇ
 پارەى نەبوو، كەردەى مەن و بێدەى با».

جور ۱ / cûr، ھا:/اسم، ۱. [گفتاری] چەشن؛
 شپۆه؛ جۆر؛ وینە؛ گۆر؛ گۆنە؛ شپۆه؛ شپۆاز؛
 رەوشت (باید این جور گرە بزنی: ئەبئ بەم چەشنە
 گریئ بدەى) ۲. [گفتاری] جۆر؛ چەشن؛ چینیئ لە
 شتانى وەك یەك «ما از این جور چیزها نمى خوریم:
 ئیمە لەم جۆرە شتانە ناخوین» ۳. [زیست شناسی]
 یەكە یەكئ پزىبەندى روهك و گیانەوهر.

جور ۲: صفت، [گفتاری] جۆر؛ ساز: ۱. باش؛
 رېك و پېك؛ تەكوز؛ بە مریسەو «اوضاع جور است:
 بار و دۆخەكە جۆرە» ۲. تەبا؛ جووت «آزاد و آرام با
 هم جورند: نازاد و نارام پیکهوه جۆرن».

جور ۳: در آمدن: رېك كەوتن؛ رېك دەرھاتن.
جور شدن: جۆر بوون: ۱. رېك ھاتن؛
 رېك كەوتن؛ تەكوز بوون؛ مریس بوون
 «برنامەى كارم جور شد: بەرنامەى كارەكەم جۆر
 بوو» ۲. رەخسان؛ دابین بوون؛ بەرھەف بوون؛
 گیف بوون «وسیلەى مسافرت جور شد: كەرستەى
 سەفەر جۆر بوو». ھەر وەھا: **جور** كردن

جوراب / cûrāb، ھا:/اسم، گۆرەوئ؛ گۆرەوئ؛
 گۆرەو؛ گۆرە؛ گۆرەو؛ گۆرە؛ گۆرەو؛ گۆرە؛
 گۆرەو؛ گۆرەو؛ گۆرەو؛ گۆرەو؛ گۆرەو؛ گۆرەو؛
 پۆشەنیکى چەندراو كە دە پا دە كرى و لانى كەم
 لە پەنجەو ھەتا ژوور قاپوولە دادەپۆشئ.
جوراب شلوارى / cûrābšālvarī، ھا:/اسم،
 گۆرەوئ شوالى؛ گۆرەوایەك كە لە گەل شوالیکى
 ھەر لەو جنسە چەنراون و پیکهوه لكاون.

جوروا جور / cûrvācûr: صفت، [گفتاری]
 جۆراو جۆر؛ جۆراو جۆر؛ جۆرە جۆر «آدمەى
 جوروا جور بە آنجا رفت و آمد مى کردند: كەسانى
 جۆراو جۆر نامشۆئ ئەوێیان دە كەرد».

ژووشك؛ ژووزك؛ ژوپیژوئ؛ ژفژئ؛ ژووزوو؛
 ژووزئ؛ ژووزئ؛ ژیركە؛ كۆلە؛ چولە؛ چوولە؛
 جانەوهریکى چكۆلە بە پىستیکى دەر كاویەو.

جوجه خروس / cûcexorûs, -xorûs، ھا:/اسم،
 ۱. جوجەلەى نیرینەى مریشك (كەلەشیرە
 وارۆك) ۲. [تعریض] جۆرە؛ لاوى كەم تەمەن.

جوجه فکلى / cûcefokolî، ھا:/اسم، [تعریض]
 فرووج؛ لاوى تازە پئ گەیشتووى خۇ جوانکەر.

جوجه کشى / cûcekeşî، ھا:/اسم، كار یان
 رەوتى ھیلکە ھەلێنان بە ئامرازى ماشینی.

جوخه / cûxe، ھا:/ اترکی/اسم، جووخە؛ جووقە؛
 چووکترین یەكەى چەكدارى، بریتى لە ۸ كەس.

☐ **جوخه** ی آتش: جووخەى دەست كەردنەوہ؛
 جووخە یەك كە بەرپۆهەرى تیر ھاویشتنە.
 ھەر وەھا: **جوخه** اعدام

جوخه ی مرگ: ۱. جووخەى مەرگ؛
 جووخە یەك كە بەرپۆهەرى كوشتنى
 نە یارانى سیاسیه ۲. جووخەى كاری پەر
 مەترسى.

جود / cûd: [عربی/اسم، [ادبی] چاکە؛ خاسى؛
 بەخشش.

جودانه / -/ cûdāne، ھا:/اسم، ۱. بىر كۆل؛
 میتۆر؛ جۆرېك دارەبى كە چپۆهەكەى ئەكەنە
 دەستەى پیمەرە و قولنگ ۲. جۆرە چینیکی
 كامواییە.

جودو / cûdo، codo: [انگلیسی از ژاپنی] /اسم،
 جودو؛ جۆرېك زۆرەبانئ بۆ خۇ پاراستنە كە لە
 پۆزەھەلاتى دودورەو ھاتووە.

جودو کار / -/ cûdokār، codo: ھا: لان؛
 [انگلیسی] / فارسی/اسم، جودوکار؛ كەسئ كە لە
 وەر زەشى جودودا کارامەیه.

جور / cowr، co: r: [عربی/اسم، [ادبی] ستەم؛
 گوج؛ لەتم؛ زۆر كاری؛ زولم؛ ناھەقى؛ ئەغز.

☐ **جور كسى** / چیزى را كشدن: كەردەى مەن و
 بێدەى با بوون؛ بارى كەسئ یان شتئ بە

پیتست «جوش صورت: جوشی پرومته» ۲. /ها/ تۆقله؛ بلۇق؛ بۆشاییه ک که به هۆی بلقی ههواوه له تراویکدا بهدی دئ ۳. ماکیک که له کاتی توانه وهدا، گازی لی دهرده چی «جوش شیرین: جوشی شیرین» ۴. کول؛ کهل؛ هوف؛ هوف؛ رهوتی جۆشان «سماور جوش آمد: سهماوره که هاته کول» ۵. «گفتاری» کار و رهوتی ههلهچوقین؛ ههلهچوون «چرا این قدر جوش می زنی: بۆ ئهنده ههلهده چوقی؟» ۶. /ها/ په یوه نهد؛ پیوه نهد؛ رهوتی لکان ۷. جۆشکاری.

☐ جوش شیرین: جوشی شیرین؛ گهردیکی سپیه، له ئاودا دهتویته وه و دژی ئه سیده و که لکی داروویی زۆری ههیه. جوش صورت: جۆش؛ زییکه؛ زییک؛ زیک؛ زیرکه؛ پرسک؛ زفتک؛ زهک؛ جوانک؛ زییکه ی عازهوی که له رووی تازه لاواندا پهیدا دهیی: جوش غرور

جوش غرور ☐ جوش صورت

☐ جوش خوردن: ۱. «پزشکی» لکانه وه؛ گۆشته و زوون هینانه وه (بۆ زام)، خووز هینانه وه (بۆ ئیسکی شکاو) ۲. «مکانیک» لکان؛ دالکان؛ چه سپان و پیکه وه نووسانی دوو پارچه له ئامرازیک ۳. «گفتاری» سهرگرتن؛ جیبه چی بوون؛ به پیه چوونی کاریک «تا معامله جوش خورد پدرمان درآمد! تا مامه له که سهری گرت قیر سپی بوو!» ۴. «گفتاری» ههلهچوقان؛ له بهر تووره یی، پیش خواردنه وه و سوور ههلهگه ران «کم جوش بخور! قاطی می کنی: کم ههلهچوقی! لیه دهیی».

جوش خوردن معامله: «مجازی» ریک هاتن؛ ویک هاتن؛ سهرگرتنی سهودا؛ جۆر بوونی مامه له «آخرش معامله شان جوش خورد: ناخری سهودا که یان سهری گرت».

جوش دادن: ۱. ئاویه دان؛ جۆش دان؛ له حیم کردن ۲. «کنایی» یه ک خستن؛ نیوان

جوری /cûrî/؛ اسم. «گفتاری» جۆری؛ ریکی؛ سازی؛ دۆخ یان چۆنیه تی جۆر بوون «برای جوری جنس این را هم خریدم: بۆ جوری که لپهل، ئه مه شم سهند».

جوریدن /cûrîdan/؛ مصدر. «گفتاری» دۆزین؛ پشکنین «مادرم شبیهای سرش را می جورید: دایکم سپیکانی سهری نه دۆزی».

جوز /cowz, co:z/؛ ها: «معرب از کردی» اسم. گهوز؛ گیز؛ گیز؛ گۆزۆکه؛ ههر میوه یه ک که دوا ی پی گه یشتن کاکله که ی له نیو توپکیکی ئه ستوور و سه خندا یه (وه ک گۆز، فنوق، نارگیل).

☐ جوز بویا: دهنکی بۆنخۆشی داری سهوزی جۆزا که له بژیکییدا به کار ده روا.

جوز جادو: بنچک یان دهوه نی خه زه لکه ری ناوچه ی ئامریکا.

جوز قند: قه یسی یان هه شتالوو کو تی له کاکله و خاکه قهند و شتانی تر ئاخرا و.

جوز هندی: جۆره داریکه به ره که ی وه ک به هارات که لکی لی وه ره ده گرن.

جوزا /cowzā, co:zā/؛ عربی/ اسم. ۱. ☐ دوپیکر ۲. «قدیمی» سییه مین برج له دوازده برجی سال، به رانه به جۆزه ردان ۳. /ها/ داریکه به ره که ی له دهواسازیدا به کار ده روا.

جوزی /cowzî, co:zî/؛ «معرب» اسم. که مکۆلی؛ پهنگی که مکۆل؛ به نهوشی ئامال سپی؛ به نهوشی کال.

جوزی /-ها/؛ صفت. که مکۆلی؛ به پهنگی به نهوشی کال.

جوسازی /cavsāzî/؛ ها: «عربی/ فارسی» اسم. کار یان رهوتی به دیهینانی بار و دۆخیکی شیوا بۆ کارتیکردن به سهر خه لکی کۆمه لگایه کدا و گه یشتن به ئامانجیکی (زۆرت) نار هوا.

جوش /cûš/؛ اسم. جۆش: ۱. /ها/ جوانه زوه؛ عازهوی؛ زییکه؛ پیزۆکه؛ چینچک؛ زهره ک؛ پرسک؛ ده شیپوک؛ وردیله ههلهتۆقاوی رووی

جوشان: بکولینه // ۱. کولاندن؛ که لاندن؛ جوشان؛ گرینه؛ گرینای ۲. شتی ده ئاوی کولدا دانان (وهک بو پاکو بوون یان کوزرانی میکروب). ههروهه: جوشاندنی

■ صفت فاعلی: جوشاننده (کولینه) / صفت مفعولی: جوشانده (کولینراو) / مصدر منفی: نجوشاندن (نه کولاندن)

جوشانده / cûšānde: / اسم. کولیندراو و پالپوراوی گیای دهرمانی که ده یخون.

جوشسنگ / cûšsāng ، ها: / اسم. بهردی پیکهاتوو له زۆریک کولوسه بهرد که به قورپکی وشکوهه بوو پیکهوه نووساون: کنگلومرا

جوش / cûšēš: / اسم. ۱. [ادی] کول؛ جوش؛ کار یان رهوتی کولیان ۲. [کنا] هاودهنگی؛ هۆگرهتی؛ کار یان رهوتی تیکهل بوون و شیلان له گهل خهلکدا (با کسی جوش ندارد: هاودهنگی کهس ناکات).

جوشکار / cûškār ، ها: ان: / اسم. جوشکار؛ کهسی که کاری جوشکاریه.

جوشکاری / cûškārī: / اسم. جوشکاری: ۱. کاری پیکهوه لکاندن دوو پارچهی کانزایی به داخ کردنیان تا رادهیهک که بتاونهوه و پیکهوه بنووسن ۲. کارگهی جوشکاری.

جوشگاه / cûšgāh ، ها: / اسم. ۱. رهقیله؛ رهقینه؛ وشکه؛ بهشی له پیست که له بهر بریندار بوون، تاوهنگازی یان ههر هۆییکی تر، نه رمی و رهنگی سروشتی نهماوه و وشک و سفت بۆتهوه و قهلاشاه ۲. جوشگه؛ فترونه (له داردا)؛ شوین و خالی جوشدانی دوو یان چهن شت پیکهوه.

جوشن / cowšan, co:šan ، ها: [عربی] / اسم. ۱. زره؛ زری؛ زری و کومزری ۲. ئارمیچر.

جوش و جلا / cûš-o-calā: / [فارسی / عربی] / اسم. [گفتاری] پهل و پۆ؛ کردو کۆش؛ تیکۆشان و تهپشتی به نیگه رانیهوه (برای قبولی پسرش او

خۆش کردن «عاقبت میانه شان را جوش داد: ناخری تیکی خسته وه».

جوش زدن: ۱. [مجازی] ههلهاتن؛ ههلچوون؛ هاتنه کهف و کول؛ هۆرنامهی «خیلی جوش می زد؛ زۆر ههلدهات» ۲. زیپکه دهردان؛ زیپکه دان؛ زه کی زنیه؛ جۆش کردن «تخم مرغ بخورم تنم جوش می زند: هیلکه بخۆم زیپکه دهر دینم».

جوش^۱: صفت. [گفتاری] له کول؛ به کول؛ له حالی کولاندا.

□ جوش آمدن: هاتنه کول؛ وه کول هاتن؛ کولان؛ کولیان؛ کولین؛ که لان؛ که لین؛ قولین؛ که لهاتن؛ جوشان؛ جوشیان؛ جۆش هاتن؛ نامه یوه قولی؛ پهیدا بوونی بلقی گاز یان ههلم له پرووی تراودا، به هۆی تینی زۆرهوه «آب جوش آمد: ئاوه که هاته کول».

جوش آوردن: ۱. هینانه کول؛ وه کول هینان؛ ئارده یوه قولی؛ کولاندن؛ که لاندن؛ گرینهی «آب را جوش آورد: ئاوه کهی هینایه کول» ۲. [مجازی] ههلچوون؛ ههلپان؛ نامه یوه مهلی؛ تووره بوون «وقتی این حرف را زدم، یکهو جوش آورد و دادش بلند شد: کاتی ئهم قسه یهم کرد، له نا کاو ههلچوو و هاواری به زه وه بوو».

جوش بودن: کول بوون؛ له کولدا بوون؛ قولی دهی؛ قولی شانهی «آب جوش است: ئاوه که کوله».

جوش^۲: بیواژه. ۱. - جۆش؛ - کول؛ - کهل «دیر جوش؛ زود جوش؛ دیر کول؛ زوو کول» ۲. - کولین؛ کولینه (قهوه جوش؛ قاوه کولین).

جوشان / cûšān: / صفت. له کول؛ به کول؛ له جۆش؛ جوشان؛ ههلقول «چشمه ی جوشان؛ چاو که ی له کول».

□ قرص جوشان: حه بی جوشان.

جوشاندن / cûšāndan: / مصدر. متعدی. // جوشاندی؛ کولاندت؛ می جوشانی؛ ده کولینی؛

جوکی / cūkī ، ها: ان: / اسنسكریت / اسم، مورتاز؛ برئ له پیاوانی تهرکه دنیای هیندوو.

جوگندمی / -cowgandomî, co: /: صفت. پرهش نه سمر؛ پرهش و سپی؛ پرهش و چهرموو؛ برنجی؛ ماش و برنجی؛ چیل-چیل؛ پۆش؛ سیا و چهرمه یی تیکه (به تاییهت بۆ مووی سهر).

جولا / cūlā ، ها: یان: / اسم، [قدیمی] جولا؛ جولا یی؛ خانووت؛ حیك؛ بوزوتهن؛ کۆرسکه ر؛ شالباف: **جولاه**

جولان / cowlān, co:lān: / [عربی] / اسم، ۱. کار و رهوتی تهراتین؛ لینگاردن؛ غاردان ۲. خۆنویتی؛ جهولان؛ کار یان رهوتی چوونه ئه م لا و ئه ولاره بۆ خۆ نواندن «سرش را ژل زده بود و در خیابان جولان می داد: قژی فر دابوو، له نئو شه قاماندا خوی ده نواند». ههروه ها: **جولان دادن**

جولانگاه / cowlāngāh, co:lān- / ها: [عربی] / فارسی / اسم، لنگارگه؛ غارگه؛ شوینی که تییدا تهراتین ده کریت «کوچه ی ما شده بود جولانگاه آدمهای ناجور: کۆلانه کی ئیمه ببوه لنگارگه ی برئ لۆتی-پۆتی».

جولاه / cūlāh / **جولا**

جولای / cūlāy: / [انگلیسی] **ژوئیه**

جون / cūn: / [۹] **ژوئن**

جونده / canande ، ها: گان: / صفت. خورۆک؛ کرتین؛ کرینک؛ کرینه ر؛ داکرۆژه ر: ۱. به تاییه تمه ندی یان توانایی کرتانیدن و جاوینه وه ۲. سهر به دهسته یه ک له گیانه وه رانی وه ک: مشک و که رویشک.

جوهر / cowhar, co:har: / [معرب از فارسی] / اسم، جهوهه ر: ۱. دانسته ی تاییهت و پینداویستی شتی که ده بیته هۆی ناسین و ناسینه وه ی ئه و شته ۲. سهره کی ترین و بنه مایی ترین توخمی پیکهینه ری شتیک ۳. ئاوی خهسته وه کراوی ههر شتیک ۴. ههر ماکیکی رهنگی پیشه کاری که له رهنگریژی یان خواره ده مه نیدا به کار ده روا

بیشتر جوش و جلا می زد: بۆ قه بوول بوونی کۆره که ی ئه و زۆر تر پهل و پۆی ده کرد».

جوش و خروش / -cūš-o-xurûš, -xorûš: / اسم، [ادبی] خر و جز؛ هه را و هوریا؛ خرۆش؛ کیشه و هه رای له سهر پینچکاری و به ره هه لستی «جوش و خروش مردم هر لحظه بیشتر می شد: خر و جز ی خه لک تاوبه تاو ته شه نه ی ده کرد».

جوشی / cūšî: / صفت. [گفتاری] تووره؛ رکین «او زود جوشی می شود: ئه و زوو تووره ده بی».

ههروه ها: **جوشی شدن**

جوشیدن / cūšîdan / مصدر. لازم. // **جوشیدی**: کولای؛ می جوشی؛ ده کولی؛ بجوش؛ بکوله // کولان؛ کولین؛ که لین؛ گریه ی؛ گریای: ۱. گه یشتن به خالی کولان «جوشیدن آب: کولانی ئاو» ۲. هاتنه کول؛ پهیدا بوونی بلقی گاز یان هه لم به رووی تراوینکا ۳. هه لقولان؛ هه لقولین؛ جۆشیان؛ جۆشین؛ زانه وه؛ قه مزتن؛ هۆر ته قه ی؛ ده رکه وتن له قوولایی شتیکه وه «جوشیدن چشمه: هه لقولانی چاوکه» ۴. [مجازی] جۆشان؛ شیلپیان؛ کولان؛ تیکه ل بوون؛ دۆستی و هاوونشین کردن «با مردم جوشیدن: له گه ل خه لکیدا جۆشان».

ههروه ها: **جوشیدنی**

■ **صفت فاعلی: جوشنده (ب)** / صفت مفعولی: جوشیده (کولاو) / مصدر منفی: نجوشیدن (نه کولان) **جوع** / cū: / [عربی] / اسم، [ادبی] برسیه تی؛ برچیتی؛ ئاورایی.

جوف / cowfe, co:fe: / [عربی] حرف. [ادبی] ناو؛ نئو؛ دلیو؛ تۆ؛ توئ؛ له ناخ یان بنپالدا.

■ **در جوف پاکت:** ده نئو پاکت.

در جوف لباس: له ناو جل و بهرگ.

جوقه / cūqe ، ها: [ترکی] / اسم، [گفتاری] ۱. جووخه ۲. جوق؛ پۆل؛ پهل؛ گه ل؛ کۆمه ل؛ دهسته؛ دهسه؛ تاقم؛ چین (به تاییهت له خه لک).

جوک / cok ، ها: [انگلیسی] / اسم، جهفهنگ؛ خه نه ک؛ نوکته؛ له تیغه؛ جوک.

۵. [گفتاری] لیها توویی؛ ژیهاتی.

□ جوهر آبی: جهوهه ری ئاوی؛ تراویکه بۆ نووسین به رهنگی کهوه. ههروهه: جوهر بنفش؛ جوهر قرمز؛ جوهر مشکی ...

جوهر آفتابگردان ☞ ئورئسل

جوهر سرکه: ترشی سرکه؛ ئەسیدی بهدیها توو له ترش بوونی تری.

جوهر سقر ☞ تراننتین

جوهر شراب ☞ اتائل

جوهر شوره: ئەسید نیتریک؛ ترشیکی بی‌رهنگ و تونده که له گەل ئاو تیکه‌ل ده‌بی و زۆری کانزاکان ده‌توینتیهوه.

جوهر گوگرد: ئەسید سوولفوریک؛ تراویکی بی‌رهنگی هیندیک خه‌ست و یه‌کجار به‌قهوه‌ته بۆ تواننده‌وهی کانزا و زۆر ماکێ تر، که له پیشه‌سازیدا زۆر به‌کار ده‌چێ.

جوهر لیمو: ئەسید سیتریک؛ ماکیکی بلووری بی‌رهنگ یان سپی که له لیمۆی ترش و بری میوه‌ی ترشی‌تردا هه‌یه.

جوهر مازو ☞ تائن

جوهر مورچه: ئەسید فورمیک؛ ترشیکی بی‌رهنگ که له له‌شی میرووله‌دایه و بۆنیکێ توندی هه‌یه.

جوهر ئشادر ☞ آمونیاک

جوهر نمک: ئەسید کولۆریدریک؛ تراویکی بی‌رهنگی زۆر به‌قهوه‌ت بۆ تواننده‌وهی کانزا و زۆر ماکێ تره که له گه‌ده‌ی مرۆشدا هه‌یه.

□ جوهر کاری را داشتن: گوردی کاری هه‌بوون؛ خاوه‌ن هیز یان لیها توویی پتویست بۆ کاری.

جوهر گین / -cowhargin, co:har- / [مەرب/ فارسی] / اسم، باسمه؛ جێ جهوهه‌ری مۆر.

جوهری / -cowhari, co:hari- / [عربی] / صفت. جهوهه‌ری: ۱. جهوهه‌راوی؛ به جهوهه‌ره‌وه تلاو [دستم جوهری شد: ده‌ستم جهوهه‌ری بوو] ۲. به

جهوهه‌ر «رنگهای جوهری: رهنگه‌لی جهوهه‌ری».

جوی / cavvi- / [عربی] / صفت. که‌شی؛ هه‌وایی؛ پتوه‌ندیدار به ته‌وشکه‌وه [باریدن برف و باران از رویدادهای جوی است: بارینی به‌فر و باران له رووداوه‌لی که‌شیه].

جوی / cûy / ها- / اسم. [دبی] / جۆ؛ جۆگه‌له؛ جۆگه؛ جۆبار؛ جۆی؛ جۆله؛ جوو؛ جۆکلی؛ جۆف؛ جه‌مۆک؛ جان؛ باریکه‌ هیلێ بوارگه‌ی ئاو.

جویا / cûyā- / صفت. پرسا؛ پرسین؛ جۆیا [جویای حال شدم: پرسای حالی ئیوه بووم].

جویان / cûyān- / صفت. [دبی] / پرسان؛ جویان؛ خه‌ریکی پرس و جۆ بوون «باز چون گم‌گشته‌ام جویان دوست: دیسان وه‌ک مه‌جنوون پرسانی یارم».

جویبار / cûybār / ها- / ان- / اسم. جۆبار؛ مالجۆ؛ شه‌قه‌جۆ؛ شه‌قه‌جۆگه‌له؛ جۆگه‌له‌ی گه‌وره که ئاوی له یه‌کگرتنه‌وه‌ی دوو یان چه‌ند جۆگه‌له‌وه پیک دیت.

جویدن / cavidan- / مصدر. متعدی. // جویدی:

جاویت؛ می‌جوی: ده‌جاوی؛ بجو: بجاوه //

۱. جاوین؛ جایین؛ جیوون؛ جیوین؛ جویتن؛ جوین؛ جیووتن؛ نفۆین؛ لووچکاندن؛ جاکاندن؛ ژاوه‌ی؛ ژاوی؛ شتی له ژیر دداندا وردکردن «غذا را جویدن: چیشته جاوین» ۲. کرماندن؛

کرتاندن؛ خرماندن؛ کرۆتن؛ کرۆته‌ی؛ کرۆژتن؛ داکرۆتن؛ ددان به‌یه‌کدا ساوین بۆ وردکردنی شتی ۳. [مجازی] / جاوینه‌وه؛ قسه‌ جووینه‌وه؛ قسه‌ جاوین؛ قسه‌کردن به شیوه‌یه‌ک که بیسه‌ر باشی تی‌نه‌گا. هه‌روهه‌ها: جویدنی

■ صفت فاعلی: جونده (جاوینه‌ر) / صفت مفعولی:

جویده (جاویاگ) / مصدر منفی: نجویدن (نه‌جاوین)

جویده / cavide- / صفت. [مجازی] / ناتواو؛ ناتواو؛ کهل کراو؛ لاکهل؛ لاگه‌ز؛ کرچوکال.

□ جویده/ جویده — جویده حرف زدن: [کنایی] / ئارد له ده‌مدا بوون؛ برکه‌ برکه

قسه كردن؛ پرته پرت كردن.

جوین /covîn/: صفت. جوین؛ جهوین؛ بهوین؛ بهوینه؛ درووسکراو له جو «نان جوین: نانی جوین».

جویی /cûyî/: پیواژه. — جویی؛ — خوازی «دانشجویی: زانست خوازی»: جوئی

جهات /cahāt/: [عربی] جمع جهت

جهاد /cahād, ها/: [عربی] اسم. په یکار: ۱. شهر؛ جهنگ؛ سواژ ۲. [اسلام] خهبات؛ جهنگ له رای خودا.

جهادگر /cahādgār, ها؛ ان/: [عربی/فارسی] صفت. خهباتکار؛ خهبات گیر؛ شورشگیر؛ په یکاران.

جهاز /cahāz, ها/: [عربی] اسم. ۱. دهزگا؛ کۆندام؛ کهرهسه؛ کهرهسته ۲. [گفتاری] باوانی؛ رههال؛ رههال؛ پیتهک؛ پیتهک؛ جیازی بووک ۳. [قدیمی] کهشتی؛ پاپۆر؛ واپۆر؛ گهمیه ۴. سازوبه رگ.

☐ **جهاز هاضمه**: کۆ ئه ندامی ههرس؛ دهزگای گهوارشت.

جهال /cohhāl/: [عربی] جمع جاهل

جهالت /cahālat, ها/: [عربی] اسم. گهوجی؛ نهزانی؛ نهقامی «جهالت بود، آن کار را قبول نکرد: گهوجی بوو، ئه و کاره ی قبول نه کرد».

جهان /cahān/: اسم. دنیا: ۱. جههان؛ جیهان؛ عالم؛ دنی؛ گۆی زهوین و ئه وهی که تیدایه «مردم جهان: خه لکی دنیا» ۲. جیهان؛ ئه و به شه له زهوی که له چاو به شه کانی تر تایبه تیکی جیاوازی ههیه «جهان سوم: دنیای سیهم» ۳. له/ا بهر دهست؛ قه له مپه و «جهان حیوانات: دنیای گیانه وهران» ۴. له/ا ئه وی که له ئاسماندا هه بی و دهستی ئیمه ی پی نه گا «جهان دور دست: دنیای دوور دهست» ۵. جههان؛ جیهان؛ به شیک یان بهر هیه که له دانیش توانی زهوی که له کات یان شوینییکی دیاریکراودا دهژین «جهان باستان؛

جهان غرب: دنیای که فنا را؛ دنیای پۆژاوا» ۶. جیهان؛ ههند یان مه و دای یه کجار زۆر و زه و مند «یک جهان کار: دنیایه ک کار».

☐ **جهان آزاد**: جههان / دنیای ئازاد؛ ناوی که ولاتانی پیشکته و توو له خوینان ناوه.

جهان دیگر: [مجازی] ئه و دنیا؛ جی مرؤف (یان رۆحی) دوا ی مردن.

جهان سوم: جههان / دنیای سیهم؛ ناویکی هه مموانی بۆ ولاتانی دوا که و توو.

جهان آرا /cahānārā, یان/: صفت. [ادبی] رازینه ری جیهان؛ دنیا رازین؛ جههان نه ژر.

جهان آفرین /cahānāfarīn, cahān'āfarīn/: اسم. خودا؛ به دیهین نه ری دنیا؛ خولقینه ری جیهان؛ که سی که کهس شه ریکی نه. **جهان بین** /cahānbīn/: صفت. چاوباز؛ توانا له تیگه یشتن له دۆخی جیهان.

جهان بینی /cahānbīnī, ها/: اسم. ۱. روانگه؛ دیمانه ی گشتی له بۆچوونی گشتی و یه کپارچه له مهر دیارده گهل و رووداوه کانی جیهانه وه «او جهان بینی مشخصی ندارد: ئه و روانگه یه کی دیاریکرای نیه» ۲. تیروانین؛ برپا و بۆچوونی رینازیکی دینی یان فله سفی یان رامیاری سه باره ت به جیهان و ههرچی تیدایه «جهان بینی توحیدی: تیروانینی تاکه په رستی».

جهان پناه /cahānpanāh/: صفت. [نامتداول] پالپشتی جههان؛ پشتیوانی جیهان «شاه جهان پناه: پادشای پالپشتی جههان».

جهان پهلوان /cahānpahlavān/: صفت. پالهوانی جیهانی؛ پالهوانی هه موو جیهان.

جهانتاب /cahāntāb/: صفت. [ادبی] جیهان گهشین؛ جیهان پوهشین؛ رۆشن کهره وهی دنیا؛ به تروسکانه وه له جیهاندا و هۆی رووناکی دنیا.

جهانخوار /cahānxār, ها؛ ان/: صفت. [مجازی] دنیاخۆر؛ به واز و کردو کۆش بۆ گرتنی

دنيا.

جهانگیر / *cahāngīr*: صفت. دنياگر؛ جههان گر؛

دنيا داگر: ۱. به بره و بهربلاوی له سهرانسهری

جههاندان <جنگ جهانگیر: شهری جههانگر>

۲. جههان داگیر کهر * **عالمگیر****جهان مطاع** / *'cahān motā*: [فارسی/عربی] صفت.

تابیه تمهندی که سئ که تهواوی دنيا

گوی رایه لیه تی.

جهان نما / *cahān.nemā*: صفت. جههان نوین؛

دنیا نوین؛ نیشاندهری هه موو جههان <نقشه ی

جهان نما: نه خشی جههان نوین>.

جهان وطنی / *cahān vatani*: [فارسی/عربی] اسم.

جههان نیشتمانی؛ جههان زییدی؛ روانگه یه کی

فهلسه فی و سیاسی که جیایی سنووران، ولاتان،

داب و نه ریتی فرههنگی و ههروهه ههستی

نیشتمان پهروهه ی به نار هوا دهزانی و بانگی

تاکانه یی مرؤف ددها. ههروهه: **جهان وطن****جهانی** / *cahānī*: صفت. جههانی؛ دنیایی؛

۱. پیوه ندیدار یان سهر به جههان <رویداد جهانی>.

۲. پیوه ندیدار یان سهر به

نه ته وه کان، ده وله تان یان ولاتانی

جههان <کنفرانس جهانی: کوبونه وه ی جههانی>.

جهانیان / *cahānīyān*: اسم. جههانیان؛ هه موو

خهلکی دنيا.

جهانیدن / *cahānīdan* **جهاندن****جهت** / *cahat*، ها؛ جهات: [عربی/اسم] ۱. لا؛

ته نشت؛ بهر؛ سو؛ بهر وه که <شس جهت: شش لا>

۲. هو؛ سو؛ سوئنگه؛ بؤنه <به چه جهت این حرف را

می زنی>: به چه هو یه که ثم قسه ده که ی؟>.

 از هر جهت: له ههر لاهه؛ له ههر لایه که وه؛

له هه موو باریکه وه.

به جهت: ۱. به بؤنه ی؛ به هو ی؛ به خاتر؛ له

بهر؛ وهروو <به جهت سهل انگاری جریمه شد: به

بؤنه ی که مته رخمیه وه سزیا درا> ۲. **جهت**

به هر جهت: ههر چؤنیک بی؛ ههر چؤنیکه؛

سهرچاو که تابووریه کانی جههان <امپریالیزم

جهانخور: ته امپریالیزمی دنياخور>.

جهاندن / *cahāndan*: مصدر. متعدی. // **جهاندی**:ههلت به زاند؛ می جهانی: هه لده به زینی؛ **جهان**:

هه لبه زینه // هه لبه زاندن: ۱. ده ره پهراندن؛

هه لبه زاندنه وه؛ په ژچاندن؛ به لقاندن؛ پرتافته ی

۲. باز پیدان؛ پهراندن * **جهانیدن** **صفت فاعلی: جهاننده** (هه لبه زینه ر) / **صفت****مفعولی: جهانده** (هه لبه زینه ر) / **مصدر منفی:****نجهاندن** (هه لبه زاندن)**جهانیدیده** / *cahāndīde*، ها؛ گان: / **صفت**. / **ادبی** /

به نه زموون؛ دنيا دیده؛ دنيا دیتوو؛ دنيا گه ریده؛ به

ئاگاداری له کاری جههان، به بؤنه ی تیپه رینی

تمهن و تال و سویر چیشتنی زوره وه.

جهانشمول / *cahānšomul*: [فارسی/عربی] **صفت**.

جهه هانپوش؛ دنيا داگر؛ ده بهرگری

سهرانسهری جههان <قانون جهانشمول: قانونی

جهه هانپوش>.

جهان شناسی / *cahānshenāsi* **کیهان شناسی****جهانگرد** / *cahāngard*، ها؛ ان: / **اسم**. گه شتیار؛

دنيا گهر؛ جههان گهر؛ دنيا گیل؛ سهرانکار؛

شارانگهر؛ شارانگه شت؛ گه ریده ی ولاتانی

جؤراو جؤر.

جهانگردی / *cahāngardi*: / **اسم**. گه شتیار؛

دنيا گهری؛ سهرانکاری؛ شارانگهری؛ گه ریده یی:

۱. سه فهر بؤ شاران و ولاتانی جههان بؤ تمه شا

و ناسین و فیربوون ۲. دامه زراوه به که بؤ دابین

کردن و به ره یوه بردنی پیداو یستی و

به ره هفیه کانی گه شتیاران * **گردشگری****جهانگشا** / *cahāngošā*، ها؛ یان: / **صفت**. دنيا گر؛

جههان گر؛ جههان داگیر کهر؛ به تابیه تمه ندی

یان توانای داگیر کردنی جههانه وه <تیمور جهانگشا:

تیمووری جههان گر>.

جهانگشایی / *cahāngošāyī*، ها: / **اسم**. دنيا گری؛

جههان گری؛ کاره هاتی داگیر کردنی ولاتانی

بازدان به سهر شتيكدا <جهش از ديوار: ههلبهز به سهر ديواردا> ۳. [زيست‌شناسي] مووتاسيؤن؛ باز؛ گؤراني كوتوپري له تاييه‌تیه‌كاني پيگهاته‌ی ژينه‌وه‌ريكدا، كه ده‌بيت‌ه هؤی په‌يدا بوونی گؤنه‌یه‌کی تازه.

جهل /cahl/ :عربی/اسم. ۱. نه‌زانی <علم نور است و جهل تاریکی: زانست وه‌كوو رؤژه و نه‌زانی شه‌وه> ۲. [گفتاری] رك؛ ورك؛ پی‌داگری له سهر ناره‌وا.

☐ **جهل مرکب**: نه‌واو نه‌زانی و بی‌خه‌به‌ری؛ دؤخی كه‌سی كه نه‌زانه و خؤی نازانی.

جهنده /cahände/ ، گان/ صفت. به‌هه‌لبه‌ز؛ په‌رشتی؛ خاوه‌نی تاييه‌تمه‌ندی هه‌لبه‌زین <موش جهنده: مشکی به‌هه‌لبه‌ز>.

جهنم /cahannam/ :معرب از عبری/اسم. جهه‌هنه‌م؛ جهه‌هنه‌نم؛ جهه‌هنده‌م؛ جهه‌هنده‌م؛ جه‌حانم: ۱. دؤزه‌خ؛ دؤژه‌هه؛ دؤزه‌مق؛ توون؛ هاتوون؛ شوینی گونا‌باران له دنیا‌ی دوا‌ی مهر‌گدا <جایش وسط جهنم است: جیگای ناوه‌راستی دؤزه‌خه> ۲. [مجازی] جیگای زؤر گهرم و ناخؤش <تابستانها جهنم می‌شود: هاوینان ده‌بيت‌ه جهه‌هنده‌م> ۳. [گفتاری] به‌توون به‌ده‌ره‌ک <جهنم كه نمی‌آیی: به‌توون كه نایی>.

☐ **به جهنم**: به‌توون؛ به‌جه‌حانم؛ به‌ده‌ره‌ک؛ وشه‌ی نیشانه‌ی بی‌زاری <به جهنم كه نمی‌آیی: نایی به‌توون>.

جهنم‌دره /cahannamdarre/ :معرب/ فارسی/ اسم. [تعریض] كه‌لاوه؛ كه‌لاوه‌كؤن؛ كاوله‌و بووگ؛ شوینی زؤر ناخؤش و ناله‌بار و به‌نازار.

جهنمی /cahannamî/ :معرب/ صفت. دؤزه‌خی؛ دؤژه‌هی: ۱. بی‌ئاكار؛ خراو‌كار و لایه‌ق به‌دؤزه‌خ <می‌دانم این مرد جهنمی است: ده‌زائم ئەم پیاوه دؤزه‌خیه> ۲. زؤر ناخؤش؛ زؤر خراپ وه‌كوو جهه‌هنده‌م <شهر جهنمی: شاری دؤزه‌خی>.

جهود /cuhûd, cohûd/ ، ها: لان/ آرامی/اسم.

ههر جۆریك بیت <به هر جهت، من دیگر نمی‌توانم همکاری کنم: ههر چۆنیک بی، من چیتر ناتوانم هاو‌کاری بکه‌م>.

☐ **جهت دادن**: خستنه‌لا؛ خستنه‌سهر هیل؛ به‌ره‌و نامانجی پی‌ویست هاندان.

جهت /cahate/ :از عربی/ حرف. بؤ؛ به‌بؤنه‌ی؛ په‌ی؛ ئه‌پای؛ پای <جهت خرید خانه پول لازم داشتیم: بؤ سه‌ندنی خانوو پاره‌م پی‌ویست بوو>.

جهتگیری /cahatgiri/ ، ها: /عربی/ فارسی/اسم. رووتیکه‌ری: ۱. کار و ره‌وتی گرتن به‌ره‌و شویتیک‌ی دیاریکراو ۲. هه‌لویت‌گیری.

جهت‌نما /cahatnemā/ ، ها: /عربی/ فارسی/اسم. روونما؛ لانوین؛ لانما؛ ئه‌وه‌ی لایان رووی شتیک نیشان ده‌دا.

جهت‌یابی /cahatyābi/ ، ها: /عربی/ فارسی/اسم. لادؤزی؛ لایه‌ن‌دؤزی؛ کار یان ره‌وتی دیاری کردنی به‌ره‌و‌گه‌ی ویستراو؛ نیشاندانی باکوور، باشوور ... <جهت‌یابی در جنگل دشوار است: شوین‌دؤزی له لی‌ره‌واردا حه‌سته‌مه>.

جهد /cahd/ ، ها: /عربی/اسم. کؤشش؛ کؤششت؛ په‌ل‌وپؤ؛ خه‌بات؛ کار؛ کردوکؤش؛ ته‌پشت؛ جه‌رد؛ کار یان ره‌وتی تیکؤشین؛ دل‌دانه‌سهر و گو‌ی پیدان.

☐ **جهد بلیغ** ۱. سعی بلیغ، سعی ☐ **جهد کردن**: خه‌بات‌کردن؛ خه‌بتین؛ تیکؤشان؛ په‌ل‌وپؤکردن؛ ته‌پشت‌کردن؛ کؤششت‌کردن.

جهر /cahr/ :عربی/اسم. رك؛ ورك؛ پی‌داگری و سوور بوون له سهر قسه‌ی خؤ و وه‌رنه‌گرتنی قسه‌ی راستی كه‌سانی‌تر. هه‌روه‌ها: **جهر کردن**

جهش /caheš/ ، ها: /اسم. هه‌لبه‌ز: ۱. ده‌ره‌په‌رینی به‌ته‌وژم؛ جووله‌ی له‌پر و به‌ته‌وژم به‌ره‌و بان <جهش آب از فواره: هه‌لبه‌زینی ئاو له فواره‌وه> ۲. قه‌فاز؛ وزاق؛ بازباز؛ لؤتک؛ کاری په‌رین؛ بازدان؛ خؤه‌ل‌دان؛ په‌ری؛ ئه‌گه‌مزین؛

پوله‌ای پدرزش جيب دوخته بود: نه کبر بؤ
پاره کانی خه زووره‌ی کيسه‌ی دووريبوو: کيسه
دوختن برای چيزی

جيب کسی را بيد خوردن ㊦ جيب کسی را
کارتک / تار عنكبوت بستن

جيب کسی را خالی کردن: گیران کيسه
داته کاندن: که سیک رووت کردنهوه.

جيب کسی را زدن: گیران کيسه برین;
دزینی شت له گیرانی کيسه.

جيب کسی سوراخ بودن: [کنایه] هله خه رج
بوون: دس با بوون: بله خه رج بوون.

جيب کسی را کارتک / تار عنكبوت بستن:
[کنایه] سپی له گیران کيسه سیکدا
هله تیقان کردن: سپی له گیران کيسه سیکا
سه وه له خان خویندن: رشی نه بیه‌ی: زور
دهستنگ و بی پوول بوون: جيب کسی را بيد
خوردن

جيب (آنان) یکی بودن: [کنایه] مال له یه ک
بوون: نان له هه وانه کدا بوون: له مالی خو
یه کتری به هاوبه ش زانین.

از این جيب به آن جيب ریختن: [کنایه] دنیا
له کؤل نان: گوریسی زور به دنیاوه هه لگرتن;
دنیا به تهنگاو تیلکه وه هه لگرتن: خستنه سهر
یه ک: ته پهل کردن: له لا و له لا تیخستن;
پاره کو کردنهوه و خستنه سهر یه ک.

از جيب خوردن: [مجازی] دم له کۆپانی خو
نان: وه ک وشر له باری خو خواردن: له
پاشه کهوت خواردن: بی دهرامهت بوون: از

کيسه خوردن

از جيب رفتن: له دس دان: له کيس چوون;
به دس نه هاتن: گیر نه هاتن: از کيسه رفتن
به جيب زدن: [کنایه] دزین: قاپاندن: کردنه
گیراندا: تر فانه‌ی.

دست به جيب بودن ㊦ دست

دست به جيب نرفتن ㊦ دست کسی به / توی

جووله که: جوو: جووه‌ی: مووسایی.

جهيدن / cahîdan: مصدر. لازم. // جهيدی:

هه لبه زیت: می جی: هه لده به زی: بجه: هه لبه زه //
هه لبه زین: هه لوه زین: خو هه لدان: باز بردن;
وزاق بهستن: فگه مزین: هلقه واستن: به هین;
چرین: لؤدکین: لؤقزین: له ناکاو بؤ سهر وه
بزوان یا جی گۆرین «از جا جهیدن: له جیوه
هه لبه زین».

■ صفت فاعلی: جهنده (ب) / صفت مفعولی: جهیده
(هه لبه زیو) / مصدر منفی: نه جهیدن (هه لبه زین)

جهيز / cahîz: از عربی ㊦ جهيزه

جهيز یه / cahîziyye: از عربی / اسم. باوانی;
پیته ک: پیته ک: ره سته: ريسه: ره هه ل: ره هال;
جیازی: جیاز: وه رده ک: ناوتیلانه: شه کیرت;
که ل و پهل و شت و مه کئ که له گهل بووکدا بؤ
ماله زاوای دهنیرن: جهيز

جيب / ceyb: ها: جيب [نامتداول]: [عربی] / اسم.
[ادبی] پستوک: پستو: پیسیر: به رۆک: به رۆکه;
یه خه: یاخه: ئیخه: یه خئ: ملیوان «جيب پیراهن:
یه خه ی کراس».

جيب / cîb: ها: [عربی] / اسم. گیران: گیفان;
کیمانی: کورک: به ری: جیف: ۱. کيسه یه کی
چکۆله که به سهر ئاسه ره وه دده وورو و له
سهر و له لاوه ده کری: شتی تی بنری «جيب
شلوار: گیرانی پانتۆل» ۲. قه لشتی وه ک گیران
له کیف، چه مه دان یان شتانی ترده ۳. [کنایه]
جی پاره «با جيب خالی رفته بازار: به گیرانی
خالیه وه چۆته بازار».

㊦ جيب خالی: [کنایه] گیران خالی: بی پوول.

جيب خالی پز عالی: [کنایه] بی پاره و
ته پۆش: فه قیانه چه رمگ، سه لته با بردوو;
نانی جو و تری سؤل.

■ جيب دوختن برای چيزی: [کنایه] کيسه

دووراندن بؤ شتی: هیوای به دهست هیئانی
نهو شته هه بوون (زیاتر به نار هوا) «اکبر برای

جیش نرفتن، دست

جیب‌بر / cîb.bor ، ها؛ ان: [عربی/فارسی] اسم، گیرفان‌پر؛ بهرک‌پر؛ کیسه‌پر؛ جیب‌پر؛ که‌سئ که ده‌ست به گیرفانی خه‌لکدا ده‌کا و پاره‌یان لی ده‌دزی.

جیب‌بری / cîb.borî [عربی/فارسی] اسم، گیرفان‌بری؛ کاری دزینی پاره‌ی ناو گیرفانی که‌سان.

جیب پالتویی / cîbpāltoyî [عربی/فرانسوی] قطع جیب پالتویی، قطع

جیبرلین / cîberlîn [؟] ژیب‌رلین

جیب‌کن / cîbkan ، ها؛ [عربی/فارسی] صفت، ته‌له‌که‌باز؛ به‌خوو بان وازی به‌رتیل خوری.

جیب‌کنی / cîbkanî [عربی/فارسی] اسم، ته‌له‌که‌بازی؛ کار یان ره‌وتی ته‌له‌که‌کردن و پاره وهرگرتن له‌که‌سان.

جیبی / cîbî [عربی] اسم، صفت، ۱. /ها/ باخه‌لی؛ گیرفانی؛ له‌باو بۆ ناو گیرفان «ساعت جیبی: سه‌عاتی باخه‌لی» ۲. قطع جیبی، قطع

جیب / cîp [انگلیسی] اسم، جیب؛ جیب؛ ناوی جوری ماشینی سواری له‌بار بۆ که‌ژ و کیو.

جیب‌استیشن / cîpesteyşen ، ها؛ [انگلیسی] اسم، جیب‌سته‌یشن؛ جوره جیب‌یک به‌زۆتر له دوو ریز سه‌نده‌لیه‌وه.

جیر / cîr [ترکی] اسم، گلاسی؛ گیلای؛ جوری چهرمی نه‌رم و کولکن.

جیر-جیر / cîrcîr [صوت، ۱. جیره؛ جیره-جیر؛ ۲. جیره‌وه ده‌ر دایک و ناسکه‌ی که‌له‌ده‌رگای کۆنه‌وه ده‌ردی] ۲. جیره‌وه؛ ده‌نگی هه‌ندی له په‌له‌وه‌ران یان میروویان (وه‌ک به‌رزه‌چر).

□ **جیر-جیر کردن**؛ جیراندن؛ جیره جیر کردن؛ ده‌نگی جیره جیر خوش کردن.

جیر جیرک / cîrcîrak ، ها؛ ان: /اسم، به‌رزه‌چر؛ شیرشیره؛ زیرزیره؛ چرچره؛ زیرزیره‌ک؛ جانه‌وه‌ریکی پچووکی وه‌ک کولله که‌جیره جیر

ده‌کا.

جیرو / cîrû [انگلیسی از ایتالیایی] اسم، [بازار] واژو: ۱. ئیمزا ۲. مۆر به‌قه‌باله‌وه نان؛ پشت نووسینی به‌لکه.

جیره / cîre ، ها؛ [از عربی] اسم، مووچانه؛ جیره؛ ده‌ستنه‌وه؛ ده‌ستنه؛ به‌شیکی نه‌گۆر له خواردمه‌نی و کالای پیداوستی که‌له‌رۆژ، هه‌فته یان مانگدا به‌که‌سیکی ده‌ده‌ن.

□ **جیره‌ی خشک**؛ جیره‌ی وشک؛ ئازۆخه؛ ئه‌وی هیشتا بۆ خواردن نابێ (وه‌ک ئارد، گه‌نم، نيسک و نوک و...) .

جیره‌ی نقدی؛ مووچه؛ جیره؛ پاره‌یه‌ک که‌به جیبی مووچانه ده‌دری.

جیره‌بندی / cîrebandî ، ها؛ [از عربی/فارسی] اسم، جیره‌بندی؛ کار یان ره‌وتی به‌ش کردنی خواردمه‌نی یان ههر شتیکی تر که‌که‌م بی و ده‌بی ده‌ستی پۆه بگیری که‌به هه‌مووان بگا.

جیره‌خوار / cîrexār ، ها؛ ان: [از عربی/فارسی] اسم، ۱. مووچه‌خور؛ جیره‌هه‌ر؛ که‌سئ که‌له که‌سئ یان شوپنی مووچه ده‌گری ۲. [کنایی] نوکه‌ر؛ به‌رده‌ست؛ گزیر.

جیره‌مواجب / cîremavāceb [از عربی] اسم، [گفتاری] مووچه □ **حقوق-۲**

جیرینگ / cîrîng [صوت، زرينگه؛ زرنگه؛ جیرینگه؛ ده‌نگی تیژ که‌له‌لیکه‌وتنی کانزا (به‌تایبه‌ت سکه)، شووشه یان چینه‌وه ده‌ردی؛

جیرینگ

جیرینگگی / cîrîngî [قیل، ۱. به‌زیرینگه‌وه ۲. /مجازی] نه‌خت «صد هزار تومان جیرینگگی شمرد و گذاشت و رفت: سهد هزار تمه‌نی نه‌خت ژمارد و داینا و لیدا رۆی» * **جیرینگگی**

جیز / cîz [اسم، کودکانه] ۱. ئاگر؛ ئاور؛ ئایر ۲. بقه؛ ههر شتی که‌داخه و نابێ تخوونی بکه‌وی ۳. /مجازی] چرا.

□ **جیز کردن**؛ ۱. سووتاندن؛ سووزاندن

۲. زه خمار کردن؛ زامدار کردن؛ بریندار کردن.
جیش / ceyš: [عربی] اسم، [ادبی] سپا؛ له شکر؛ له شکر.

جیش / cîš: اسم، [کودکانه] میز؛ میز؛ گمیز؛ گمیز.

جیش داشتن: میز هاتن؛ میز هاتن؛ گمیز هاتن؛ گمیز نامهی.

جیش کردن: میز کردن؛ میز کردن؛ گمیز کردن؛ گمیز کردهی.

جیغ / cîq، ها: اسم، [گفتاری] زیره؛ قیژه؛ زیقہ؛ چیقه؛ چیچه؛ زیریک؛ زیریکه؛ زیریکان؛ قیژووړ؛ قیژووړ؛ وای؛ شیق؛ هاواری تیژ و باریک (وهک هاواری منالان و ژنان).

جیغ زدن / کشیدن؛ زیقاندن؛ زیریکاندن؛ قیژاندن؛ شیقین؛ چیقنهی «چرا جیغ می‌زنی؟ یواش حرف بزن! بوجی ده‌زیقنی؟ هیواش قسه بکه!».

جیغ-جیغو / cîq-cîqû، ها: صفت، [گفتاری] ۱. جیقن؛ جیقنی؛ زیقن؛ قار قارو؛ به ده‌نگیکی ناسک و تیژی ناحه‌زهوه «با آن صدای جیغ-جیغو گوشم را برد؛ بهو ده‌نگه جیقنهوه گوپی که کرد» ۲. زیقاول؛ زیقاوله؛ ده‌نگ‌ده‌رها‌توو؛ به وازی قیژه و هه‌راکرده‌وه «دو تا بچه‌ی جیغ-جیغو داشت که بیچاره‌مان کردند: دوو زاروی زیقاولی هه‌بوون هه‌ر کوشتمانان».

جیغ‌وداد / cîq-o-dād، ها: اسم، [گفتاری] قیژه و هه‌را؛ هوریا؛ زیقہ؛ چه‌قه‌چه‌ق؛ زه‌ود؛ قیژه‌قیژ؛ هه‌را و زیقہ؛ زه‌نا-زه‌نا؛ گوړ-گوړ؛ چوپیره؛ هاوار؛ زیقہ و هاوار؛ چیت؛ هه‌را و مه‌زات؛ ده‌نگ و دۆر؛ هه‌را و هوریا «با جیغ و داد که کار درست نمی‌شود: خو به قیژه‌وه‌هه‌را کار پیک نایه».

جیغ‌وویغ / cîq-o-vîq، ها: اسم، [گفتاری] ده‌نگه‌ده‌نگ؛ هه‌را و هوړیا؛ قیژه‌قیژ؛ ده‌نگ و دۆری به‌رز و یه‌ک له دوا‌ی یه‌ک.

جیفه / cîfe: [عربی] اسم، [ادبی، نامتداول] که‌لاک؛

که‌لاش؛ لاشه‌ی بو‌گه‌نیو.

جیفه‌ی دنیا: [کنایی] به‌ره‌ش‌ره؛ مالی دنیا، که بو‌نیماندار وه‌ک که‌لاک بی‌بایه‌خه.

جیک / cîk: اسم، جیکه؛ ده‌نگی زۆر ناسک (وه‌ک ده‌نگی چۆله‌که یان جووجه‌له).

جیک کسی درنیامدن: [کنایی] مته‌ق لیوه ده‌رنه‌هاتن؛ قروپ کردن؛ قفل له ده‌می که‌سیک دران؛ بی‌ده‌نگ بوون؛ فزه نه‌کردن؛ فزه لیوه نه‌هاتن؛ هیچ نه‌وتن؛ جیک نزدن

جیک نزدن جیک کسی درنیامدن جیک‌وئکشان یکی بودن: [کنایی] به کاسه‌به‌ک کردن و به که‌وچکیک خواردن؛ پیکه‌وه یه‌کجار زۆر دۆست و هه‌فال بوون.

جیک-جیک / cîk-cîk: صوت، جووکه؛ جریوه و جووکه؛ جووکان؛ شقشق؛ جیقہ؛ جیکه‌جیک؛ ده‌نگی په‌له‌وه‌رانی گچکه.

جیم / cîm: اسم، جیم؛ نیوی عه‌ره‌بی پینجه‌مین پیتی ئه‌لف‌وپیته‌کی زمانی فارسی.

جیم شدن: [گفتاری] ۱. باریکه‌و بوون؛ خو دزینه‌وه؛ فیزمالک دانه‌وه؛ پیچ‌کردنه‌وه؛ خو باریک‌کردنه‌وه؛ باچاندن؛ کووزوو بوون ۲. خو شاردنه‌وه * حَب جیم خوردن

جین / cîn: از فرانسوی/ اسم، ۱. جین؛ یه‌که‌پیکی بژاردنه، به‌رامبه‌ر به‌شه‌ش یان دوازه دانه «یک جین مداد بده! جینیک میداد بده!» ۲. پارچه‌ی به‌نینی ئه‌ستور که زۆتر بو پانتۆل و که‌وا به‌کار ده‌چی ۳. جوړه شه‌رابیکه له دانه‌ویله و سه‌لوی کیوی ده‌گیردری.

جیوب / cuyûb، ها: [عربی] نامتداول/ جمع جیب

جیوه / cîve: اسم، جیوه؛ زواق؛ ژووچه؛ توخمی کیمیاوی کانزایی، به ژماره‌ی ئه‌تومی ۸۰ و کیشی ئه‌تومی ۲۰۰،۵۹، که له ده‌مای ئاساییدا تراوه و په‌نگی له زیو ده‌کا.

چ

چ / č / حرف. چ؛ نیشانه‌ی هه‌وته‌مین پیتی
ئەلفوبی‌تکە‌ی فارسی.

چ / če / اسم. ۱. چی؛ ناوی پیتی هه‌وته‌می
ئەلفوبی‌ی زمانی فارسی ۲. [مخفف] چ؛ چاپ
(وه‌ک: چ ۵: یانی چاپی پینجهم).

چانی / čā'ī / [چینی] چایی

چاییدن / čā'idan / چاییدن

چابک / čābok / صفت. [ادبی] چالاک؛ چابک؛
چاپک؛ چابوک؛ چه‌له‌نگ؛ تیز؛ چوست؛ گوربز؛
تۆل؛ له‌ش سووک؛ هه‌رقه؛ هه‌دره؛ به‌ده‌و؛ ئازا؛
جه‌لت؛ جه‌لد؛ خۆشبه‌ز؛ به‌پی؛ گورد؛ کرژ؛
قۆچاخ؛ بزێو؛ فرز؛ مه‌زبووت؛ لۆبت؛ لۆپت؛ لۆته‌ر؛
زرنگ؛ زرت و زیندوو؛ له‌ش سڤک؛ گورج؛ په‌یت؛
به‌ده‌ست و برد «جوان چابک؛ اسب چابک؛ لاوی
چالاک؛ ئەسپی خۆشبه‌ز».

چابکدست / čābokdast / ان: صفت. [ادبی]
ته‌ر‌ده‌ست؛ ده‌س‌فرز؛ به‌ده‌س؛ به‌ده‌ست؛
ده‌سته‌هل؛ مه‌زبووت؛ خاوه‌نی ده‌ستی خیرا و
کارامه «در‌گلدوزی خیلی چابکدست است: له
گول‌دووریدا زۆر ته‌ر‌ده‌سته». هه‌روه‌ها: چابکدستی
چابکسوار / čāboksavār / ان: صفت. شۆره‌سوار؛
سوار چاک؛ سووک‌له‌سوار؛ چاپک‌سوار؛ خاوه‌ن
لێها‌توویی له‌ ئەسپ‌سواری و لنگاردانی ئەسپدا.
چابکی / čābokî / اسم. گورجی؛ چالاکي؛

چاپکی؛ کرژی؛ نازایی؛ جلداکي؛ جه‌لتی؛ دۆخ
یان چۆنیه‌تی گورج بوون «چابکی در‌پاسخ به
سوالها باعث موفقیت او شد: گورجی له‌ وه‌لامدانه‌وه‌ی
پرسیاره‌کان بوو به‌ هۆی سه‌رکه‌وتنی».

چاپ / čāp / ها: [سنسکری‌ت] اسم. چاپ؛
۱. پیشه و زانینی لێگرتنه‌وه‌ی په‌رتووک و وێنه
و ... له‌ هه‌ژماری زۆردا به‌ نامراز و که‌ره‌سته‌ی
دروستکراو بۆ ئەو کاره «صنعت چاپ: پیشه‌ی
چاپ» ۲. کار و په‌وتی لێگرتنه‌وه‌ی نووسراوه
یان وێنه به‌ پیتی چاپی یان په‌ره‌ی هه‌ستۆک و
گواسته‌نه‌وه‌یان بۆ سه‌ر کاغه‌ز، مه‌قه‌وا، پلاستیک
و ... به‌ ده‌زگای چاپ «چاپ‌کتاب؛ چاپ پارچه‌:
چاپی کتیب؛ چاپی پارچه‌» ۳. کار یان په‌وتی
گواسته‌نه‌وه‌ی وێنه‌ی فیلم بۆ سه‌ر کاغه‌ز به
لێدانی تیشک، بۆ ده‌ره‌ینانی وێنه «چاپ عکس:
چاپی وێنه» ۴. سه‌رجه‌می نوسه‌گه‌لی کتیبیک
له‌ یه‌که‌جاری چاپیدا «چاپ‌اول: چاپی یه‌که‌م».

چاپ‌افست چاپ‌افست

چاپ‌الوان چاپ‌الوان

چاپ‌اول: چاپی یه‌که‌م؛ یه‌که‌م‌جاری له
چاپ‌دانی کتیب یان بلا‌فۆکیک. هه‌روه‌ها:

چاپ‌دوم: چاپ سوم و ...

چاپ‌باتیک چاپ‌باتیک

چاپ‌برجسته: چه‌شنی چاپی پازینه‌یی، که

دهری>.

به چاپ رسیدن: چاپ بوون؛ له چاپ دران
<مقاله‌ای در آن روزنامه به چاپ رسیده است: و تاریک
لهو رۆژنامه‌یه‌دا چاپ بووه>.

زیر چاپ رفتن: چوونه ژیر چاپ؛
دهسپیکردنی چاپی شتی <کتاب زیر چاپ رفته
است: کتیبه که چۆته ژیر چاپ>.

چاپار / čāpār، ها: [ترکی/اسم،/قدیمی] پهیک؛
چه‌پەر؛ نامه‌بەر؛ ته‌تەر؛ پۆسته‌بەر؛ که‌سیک که
نامه و پهیامی له شاریکه‌وه بۆ شاریکی تر دهبرد.
چاپارخانه / čāpārxāne، ها: [ترکی/فارسی]
/اسم،/قدیمی] ۱. پهیخانسه؛ حه‌سانگه‌ی
نامه‌به‌ران؛ شوینی دهنو رپی شاراندا بۆ وچانی
چاپاران ۲. پۆسته‌خانه؛ پۆسته‌خانه؛ پۆسته؛
شوینی کۆکردنه‌وه و ناردن و هه‌روه‌ها به‌ش
کردنه‌وه و گه‌یاندنی نامه و به‌سته‌ی خه‌لک له
شاراندا.

چاپاری ^۱ / čāpārī: [ترکی/اسم،/چه‌په‌ری؛
نامه‌بهری؛ ته‌تهری؛ کار و پیشه‌ی پهیک.
چاپاری ^۲: صفت. نامه‌بەر؛ چه‌پەر؛ ته‌تەر <اسب
چاپاری: ئەسپی نامه‌بەر>.

چاپچی / čāpčī، ها: ان: [سنسکریت/ترکی/اسم،
چاپچی؛ ئەوه‌ی له چاپخانه‌دا کار ده‌کات: /الف
کرێکاری ده‌زگای چاپ ب) مه‌ززه‌که‌دار؛
چاپخانه‌دار؛ به‌رپۆه‌بهر یان خاوه‌نی مه‌ززه‌که.

چاپخانه / čāpxāne، ها: [سنسکریت/فارسی]
/اسم،/چاپخانه؛ مه‌ززه‌که؛ شوینی که که‌ره‌سه و
نامیری چاپی تیدایه و کتیب و په‌رتووکانی پی
چاپ ده‌که‌ن.

چاپخانه‌چی / čāpxānečī، ها: [سنسکریت/
فارسی/ترکی/اسم،/گفتاری] مه‌ززه‌که‌دار؛
چاپخانه‌دار؛ به‌رپۆه‌بهری مه‌ززه‌که.

چاپخانه‌دار / čāpxānedār، ها: ان: /
[سنسکریت/فارسی/اسم،/مه‌ززه‌که‌دار؛ چاپخانه‌دار؛
خاوه‌ن چاپخانه؛ خاوه‌ن مه‌ززه‌که.

ده‌قی چاپکراوه‌که به شیوه‌ی زۆپ و
هه‌له‌توو ده‌رده‌که‌وئ.

چاپ رنگی: چاپی ره‌نگی؛ چاپی ره‌نگامه؛
چاپ به‌چه‌ند ره‌نگ: چاپ الوان

چاپ سربی

چاپ سنگی: چاپه به‌ردینه؛ جۆریک شیوه‌ی
کۆنی چاپی ئۆفسیت که به‌جیگه‌ی زینک
(پله‌یت)، له قالبی به‌ردی که‌لک وه‌رده‌گیرا.

چاپ سیلک: چاپی سیلک؛ جۆریک شیوه‌ی
چاپ له‌سه‌ر مقه‌وا، چه‌رم، کووتال و...

چاپ عکس: چاپی وینه؛ شیوه‌یه‌کی چاپ له
رووی فیلم (نیگاتیف) که‌یه‌وه.

چاپ عکسی: چاپی وینه‌یی؛ چاپی ده‌قیک له
رووی وینه‌ی نوسخه‌سه‌ره‌کیه‌که‌یه‌وه.

چاپ کنتاکت کنتاکت ۴

چاپ مسطح: چاپی ته‌خت؛ چاپی ده‌قیک به
پیتی پیتی چاپی: چاپ سربی

 چاپ چیزی تمام شدن: ۱. چاپی شتی

ته‌واو بوون <چاپ کتاب تمام شده، رفته به‌صحافی؛
چاپی کتیبه‌که ته‌واو بووه، چووه بۆ

جزوبه‌ندی> ۲. چاپی شتی ته‌واو بوون؛
فرۆشیان؛ به‌فرۆش چوون <چاپ اولش در چهار
ماه تمام شد و به‌چاپ دوم رسید: چاپی یه‌که‌می له
چوار مانگدا ته‌واو بوو، چوو بۆ چاپی دووه‌هم>.

چاپ زدن: [گفتاری] چاپ‌لیدن؛ فشه‌کردن؛
بایشان؛ گفه‌کردن؛ دۆدی – بۆدی کردن؛ درۆ
هه‌له‌به‌ستن؛ درۆ وه‌ش که‌رده‌ی؛ بافیش و
درۆ کردن؛ شات و شووت کردن <یک حرفه‌ایی
چاپ می‌زند که تعجب می‌کنی: چاپی وا لیده‌دا
سه‌رت سوور ده‌میئ>.

چاپ کردن: چاپ کردن؛ له چاپدانی
نووسراوه، به‌نامرازی چاپ.

از چاپ درآمدن: له چاپ ده‌ره‌اتن؛ چاپه‌نه
به‌رنامه‌ی؛ کاری چاپی شتی (به‌گشتی) ته‌واو
بوون <دیروز از چاپ درآمد: دوینی له چاپ هاته

فریوی خەلک و بە ئامانج گەشتن.

چایی / cāpī: [سنسکریت] صفت. چایی:

۱. پیوەندیدار بە چایهوه «غلط چایی: هەلە چایی»
۲. چاپکراو «کتاب چایی: کتیی چایی».

چاپیدن / cāpīdan: [ترکی / فارسی] مصدر. متعدي.

[گفتاری] // چاپیدی: تالانت کرد؛ می چایی: تالان

دەکە؛ بچاپ: تالانکە // تالان کردن؛ چرپان؛

چەپاو کردن؛ غارەت کردن؛ چرپوچاپ کردن؛

بە ئاشکرا و زۆری، دزینی مال و دارایی خەلک.

هەروەها: چاپیدن

■ صفت فاعلی: چاپندە (تالانکەر) / صفت مفعولی:

چاپیدە (تالانکراو) / مصدر منفی: نچاپیدن (تالان

نەکردن)

چاتلانقوش / cātlanqûš, ها: [ترکی] / اسم.

قەزوان؛ قەسخوان؛ قەزخان؛ قەسقان؛

قەسقەوان؛ قەسقوان؛ قەزەوان؛ قەزقان؛

قەسکان؛ قەسکوان؛ کەزوان؛ کەزان؛

کەسکان؛ ۱. وەن؛ وەنی؛ داری قەزوان؛ داری

وەنەتەق؛ داری وەن ۲. وەنۆشک؛ وەنەتەق؛

وەنەتەقی؛ وەنی؛ میوهی داری قەزوان کە

هیشوویەکی بۆنخۆشە و دەیکەنە ناو ترشی و

چیش و دۆ، هەروەها تەزییحیشی لێ دروست

دەکەن.

چاتمه / cātme: [ترکی] / اسم. ۱. چاتمە؛ پێک

هەلپەساردنی تەفەنگان لە کاتی وچاندا ۲. کار

یان ڕەوتی پال دانەوهی سەری چەند شتی کەم

تا کورت راست (وەکوو چەک) بە یەکتەرەوه.

■ **چاتمە** زدن: ۱. پێک هەلپەساردن؛ بە یەکتەرەوه

پالەدانی چەن شت بە شیوەی چاتمە

۲. [مجازی] پەیکەدان؛ سەر بە یەکتەرگرتن؛

کۆزگرتن؛ قۆنگەرە بەستن؛ کۆ بوونەوهی

چەن کەس بە دەوری یەکتەردا ۳. بوونە یەک؛

یەکتەگرتن؛ یەکتەری گرتنەوه؛ یەکتەگرتنەوه.

چاچول / cācūl: [گفتاری] / فیل؛ فروفیل؛

دەلەسە؛ گۆرە؛ چاچۆل؛ نیرەنگ؛ گەر؛ گەزی؛

چاڭگەر / cāpgar, ها: [سنسکریت / فارسی] / اسم.

چاپکەر؛ پیچاپکەر: ۱. کەرەستەیهکی

ئیلکترۆنیکیه بۆ چاپی خۆمەشی کامپیۆتەری

۲. دەزگای چاپی وینە * پرینتر

■ **چاڭگەر** سوزنی: چاپکەری سۆزنی؛ چەشنە

چاپکەریکە بە ھۆی شوینی سۆزێ لە سەر

نەواری چاپیەوه کار دەکات: **چاڭگەر** نقطەای؛

دات پرینتر

چاڭگەر لیزری: چاپکەری لەیزری؛ چەشنە

چاپکەریکە بە ھۆی تیشکی لەیزەرەوه کار

دەکا: **چاڭگەر** نوری؛ لیزەر پرینتر

چاڭگەر نقطەای ☞ **چاڭگەر** سوزنی

چاڭگەر نوری ☞ **چاڭگەر** لیزری

چاپلوس / cāplūs, ها: ان: / صفت. ماستاوکەر؛

مەرایێ کەر؛ جامەلووس؛ جاملووس؛ زمان لووس؛

زوان لووس؛ لاعبی؛ دەم تەر؛ خۆلتە کەر؛

دووەلەقی کەر؛ مەترەباز؛ چاپ باز؛ پیاز پاک کەر؛

خاپنۆک؛ خالە باز؛ دوفل؛ ملەمووس؛ چلەماس؛

خاوەن خوویان ئۆگرەتی بە ماستاوکاری (چند

آدم چاپلوس دور او را گرفته بودند و به به و چه چه

می گفتند: چند کەسیکی ماستاوکەر دەوریان لێدا بوو

پێیاندا ھەلە گوت.

چاپلوسانە ¹ / cāplūsāne: / صفت. زمان لووسانە؛

ماستاوکەرانە؛ دەم تەرانە؛ جاملووسانە؛

خۆلتە کەرانە؛ ھاوڕێ لە گەل خۆلتەدا «رفتار

چاپلوسانەای داشت: ئاکاریکی زمان لووسانە ی ھەبوو».

چاپلوسانە ²: قید. خۆلتە کەرانە؛ ماستاوکەرانە؛ بە

زمان لووسیهوه؛ بە خۆلتە کەریهوه؛ بە ڕیاکاریهوه؛

بە شیوەی خۆلتە کەر «چاپلوسانە رفتار می کرد:

خۆلتە کەرانە دەجوو لایهوه».

چاپلوسی / cāplūsī, ها: / اسم. شەلاخی؛

مەرایێ؛ حویاتی؛ ماستاوکەری؛ ڕووبینی؛

خۆلتە کەری؛ دەم تەرێ؛ جووچکەلەقی؛

چلەماسی؛ ملەمووسی؛ خالە بازی؛ مەترە بازی؛

کار یان ڕەوتی کلکەفلێ و کلکەسووتە کردن بۆ

گرې؛ گزه؛ تهله که؛ ههنگ؛ هوقه.

چاچول باز / čāčūlbāz، ها: ان؛ صفت. [گفتاری]
فیل باز؛ چاچول باز؛ جامباز؛ جانقولیباز؛
ساخته چی؛ گزیکار؛ تهله که کار؛ ههنگ باز؛
هوقه باز (از آن آدمهای چاچول باز است؛ لهو بنیادهمه
فیل بازانه به؛ ههروه ها: **چاچول بازی**

چاخان / cāxān، ها: اترکی/ اسم. [گفتاری]
باقر؛ دهلهسه؛ قسهی ههلبهسته؛ هووشه؛ فشه؛
چاخان؛ دروی زل.

چاخان کردن؛ چاخان کردن؛ فشه کردن؛
کردن؛ درو و دهلهسه کردن (تند و تند داشت
چاخان می کرد؛ لهپهستا هووشهی ده کرد).

چاخان؛ صفت. [گفتاری] ۱. دروژن؛ باپیغ؛
فشه که؛ چاپ باز؛ هووشه باز؛ خوهه لکیش؛
شات و شووتکه (آدم چاخان؛ مروی دروژن)
۲. فشه؛ درو؛ ناراست (حرف چاخان؛ قسهی
درو).

چادر / čador، ها: انسکریت/ اسم. چادر:
۱. چارشو؛ چارشو؛ چارشو؛ چارشو؛
چوارشو؛ چایر؛ هیزار؛ هیرو؛ جوری پوهنی
ژنانی موسلمان که تهواوی لهش داده پوهنی
(چادر مادر را بیور سرش کند؛ چارشو که دیکت
بینه بیداته سهریدا) ۲. خیهوت؛ چادره؛ چایر؛
کون؛ تاول؛ تسووک؛ دهوار؛ هوبه؛ ههوار؛
چاتوله؛ چاکله؛ کوین؛ گوین؛ عهسهله؛
کهرهسته یه کی دهس هه لگر و دهق خور له
پارچهی نم نه دهر، لاسیک یان پیست یان
پیست که به گوریس و قولاب و نهستوندکیک
ههلهدهدهن و قایمی ده کهن بۆ مانهوه یان
حهسانهوه، له کهژ یان دهشت به کاردی (کنار
روخانه چادر زدیم و شېب را توی چادر ماندیم؛ له په نای
چومه کهوه چادرمان هه لدا و شهو له نیو خیهوته که
ماینهوه) ۳. سهیوان؛ سابات؛ کهرهسه یه که له
بریژنت یان پارچهی نهستور بۆ بهرگری له
تیشکی هه تاو که له سهر دهرکی دوو کاناندا

ههلهدهواسن ۴. چادری ماشین؛ پۆشه نیکی بۆ
بهرگری له تیشکی هه تاو، تۆز و خۆل و بهر و
باران، که به سهر ماشینیدا دهدهن (وانت چادر
نداشت، همهی اثاث خیس شد؛ وانیت که چادری نه بوو،
هه موو شته کان خووسان) ۵. ههر شتیکی وه کوو
چادر بی یان کاریکی ناوه ها بکا (چادر اکسیژن:
چادری ئوکسیژن).

چادر اکسیژن؛ چادری ئوکسیژن؛ جوری
چادری پر له ئوکسیژن، تایبته به نه خوشانی
سینک.

چادر کمری؛ [قدیمی] دولاخ؛ فوتهی رهشی
سهرپوشی ژنان که تا سهر نه ژنۆ دههات و به
که مهربانهوه ده به ست.

چادر را یک شاخ انداختن؛ [کنایی] (سه بارهت
به ژنان) داوینی لی به لادا کردن؛ خوی لی
هه لمالین؛ به رهه لستی که سپک بوون.
چادر زدن؛ چادر هه لختسن؛ خیهوت؛ چادر
هه لدان؛ چادره هۆردهی؛ هه لکردنی ره شمال
بۆ تیدا هیورین.

چادر چاقجوری / čadorčāqčûrī، ها:
[انسکریت/ فارسی] صفت. ۱. چارشو دولاخی؛
خاوهن ههر دوو پوهنی چارشو و دولاخ (تا
پیش از سلطنت پهلوی زنان ایرانی چادر چاقجوری بودند:
تا بهر له پاشایه تی پهلهوی ژنانی ئیرانی
چارشو دولاخی بوون) ۲. [کنایی] شهرمکه؛
شهرمه که؛ پیداکر له سهر داپوشاندنی سهر و
رووی خو (یک خانم چادر چاقجوری بالای مجلس
نشسته بود؛ خاتوونیک شهرمکه له سهر ووی
کۆره کهوه دانیشتبوو).

چادر درانی / čādorārānī؛ [انسکریت/ فارسی]
[اسم. مجازی، گفتاری] خولک و پی داگری زوری
میواندار له سهر راگرتنی میوان (تیبینی: زۆرتر
سه بارهت به ژنان دهگوتری).

چادر شېب / čādoršāb، ها: [انسکریت/ فارسی]
[اسم. مهوج؛ قوماشی] چوار گۆشه و گه وره که

نوبنی تیوه ده پیچری.

چادر نشین / cādornešin ، - ها؛ - ان: [سنسکريت/ فارسی] صفت. په وون؛ په ووند؛ زه ووند؛ چادر نشین؛ کون نشین؛ چایر نشین؛ کوجره؛ گهر مین و کوستان که؛ خپله کی؛ چولپه رست؛ چول نشین؛ هه واری؛ هه واری؛ هوبه یی؛ هوبه یی؛ هوبه نشین؛ په شمال نشین؛ خاوه ن ژبانی کوجره رایه تی.

چادر نشینی / cādornešini: [سنسکريت/ فارسی] اسم. کوجره رایه تی؛ چادر نشینی؛ کوجره یی؛ ۱. کار یان په وتی نیشته جی بوون له خپوه تدا وهک شوینی ژبان و هه سانه وه ۲. قوناغیک له ژبانی کومه لایه تی که خه لک (بو دوزینه وهی له ورگه یان راو) گهر مین و کوستانیان ده کهن و له هوبه دا ده ژین.

چادر نماز / cādornamāz ، - ها: [سنسکريت/ فارسی] اسم. چادری نویژ؛ چارشپوی نویژ؛ چارشپو نویژ؛ پوښه نی ژنانه که پتر له پارچه یی گولگولی و سوو که بو ناو مال ده بی.

چادری / cādorī: [سنسکريت] صفت. چارشپوی؛ ۱. شیاو بو دوورینی چارشپو «پارچه یی چادری؛ کوتالی چارشپوی» ۲. /ها/ چارشپو پوښ؛ چارشپو به سهر «زن چادری؛ ژنی چارشپوی».

چادرینه / cādorīne: [سنسکريت/ فارسی] اسم. [کالبدشناسی] چارموه؛ به شپک له ناوپه نجک که رپله خو و ورگ و هه موو نه ندامانی ناو زگ راده گری.

چار / cār: [مخفف] چوار «چار پا؛ چار پایه؛ چوار پی؛ چوار پایه».

چارباغ / cārbāq ، - ها: /اسم. چوارباخ؛ بلوار. **چارت** / cārt ، - ها: [انگلیسی از فرانسوی] /اسم. نوانه؛ چارت؛ گه لاله یه ک که پیکهاته یی دامه زراوه یه ک پیشان ده دا «چارت سازمانی؛ نوانه یی مبرزینگه یی».

چار جینگ / cārcīng: [؟] /اسم. گه شانه؛ نرخ یی

سهرجه می خزمه تگه لی شاری، وهک ناو، بهرق، تهله فوون و... به شیوه ی مانگانه: شارژ **چار-چار** / cārčār: /اسم. ۱. چوار رۆژی ناخری چله گه وره و چوار رۆژی نه وه لی چله بچووک (۷ تا ۱۴ ی رپه ندان) که ساردترین رۆزگه لی زستان ۲. [گفتاری] چنگه پرچی؛ کنبه رکی هاور یی له گه ل چنگ ناوش بوون و توور هیددا.

چار چنگولی ۱ / cārčangūli: /اسم. [گفتاری] دۆخ یان چوښه تی په نجه هه لپیکان؛ شپوازی قامکه کانی ده ست کاتی که چوو بیتنه نیو یه ک و جووله یان لی برایی.

چار چنگولی ۲: قید. چوار ده ست و پی؛ چوار پهل؛ چار له بک؛ چوار چنگوله؛ به جوت ده ست و قورس و قایم «چار چنگولی چسپیده بود به میله و ول نمی کرد؛ چوار ده ست و پی لکابووه میله که وه و بهری نه ده دا».

چار چوب / cārčūb: [ترکی] چار چوب

چارغ / cāroq: [ترکی] چارغ

چارق / cāroq ، - ها: [ترکی] /اسم. شه قال؛ شه کال؛ شیروخ؛ کالک؛ کالک؛ کاله؛ کاله؛ کالا؛ کاله ک؛ کارک؛ پاتاوه؛ پایپچ؛ پیتاو؛ خاو؛ پیتاوی له چهرم؛ جوریک پینلوی به موو چنراوه که ژیره که ی به به نیک ده به سرتنه لاقه وه: چارغ

چارقد / cārquad ، - ها: [افارسی/ ترکی] /اسم. شهلکش؛ سهرپوش؛ له چک؛ له چه که؛ له چه ک؛ چارقه یی؛ پارچه یه کی گه وره یی چوار گوښه یه بو پوښه نی سهری ژنان، که سووچ به سووچ ده قی ده کهن و سی گوښه به سهریدا ده دن و له ژیر مله وه ده بیبه ستن.

چارک / cārak: /اسم. چاره ک؛ ۱. که رت؛ چاره گ؛ چاریگ؛ چواریه ک؛ له چوار پاژ پاژیک ۲. [قدیمی] یه که ی کیشانه، به رانبر به ۱۰ سیر (۷۵۰ گره م).

چار که / cārake ، - ها: /اسم. چاره ک؛ نیوه ی نیوه؛ پاژیک له چوار پاژ یی ناچوریک.

چارمىخ / cārmîx / :سم. ۱. [گفتارى] خاچ؛
خاچ؛ چوارمىخ؛ چوارنيخ؛ چهارمىخ ۲. ☞
چارمىخه

☐ به چارمىخ كشيدين: ۱. له خاچ دان؛
چوارمىخه كيشان؛ چوارنيخه كيشان ۲. [مجازى]
رۆح دهرهيتان؛ چاو چهرمگه و كردن؛
چۆله پيچه دهى؛ زۆر ئازار دان.

چارمىخه / cārmîxe / :قيد. [گفتارى] چوارمىخه؛
چوارنيخه؛ سفت وسۆل؛ شه ته ك دراو: چارمىخ.
ههروهها: چارمىخه كردن

چاروادار / cārvādār / :ها؛ ان: /سم. [قدىمى]
۱. ئولاغدار؛ ولاخدار؛ مه كاره چى؛ چارويدار؛
چارهويدار؛ چهروه دار؛ چاره وه دار؛ هه ربه نه؛
خه ربه نه؛ كه ردار؛ قاترچى؛ خه ره ك چى؛ كه سى
كه به يه كسم بار و مسافرى راده گواسته وه و
كرى و مرده گرت.

چارواداركش / cārvādārkoš / :ها؛ /:صفت.
[مجازى] گهنيو؛ گهندهل؛ زۆر بۆگهن و پيس
(به تايهت سه بارهت به خواره مهنى).

چاروادارى ۱ / cārvādārī / :سم. چارويدارى؛
چاروادارى؛ ئولاغدارى؛ ولاخدارى؛
مه كاره چيه تى؛ چارويدارى؛ كارى چارويدار
(ساليا در مسير سقز و بوكان مشغول چاروادارى بود؛
چهنای چهن سال له رېنگه ي سقز و بۆكاندا خه ريكي
چارويدارى بو).

چاروادارى ۲: صفت. چاروادارى؛ ولاخدارى؛
پتوهنديدار به چارويدياره وه.

چاره / cāre / :ها؛ /سم. چاره؛ چار: ۱. به ره ج؛
هاول؛ هاويل؛ گوزور؛ ئفناى؛ دوه ره؛ رى چاره
بۆ رزگار بوون له رووداويكى ناخۆش يان
دۆخيكى ناله بار (آمده بود براى مشكلش چاره ي پيدا
كند: هاتبوو بۆ گرفته كه ي چاره يه ك بدۆزيتوه)
۲. هه توان؛ دهرمان؛ تيمار كارى (چاره ي درفش را
من مى دانم: چاره ي دهرده كه ي من ده زانم).

☐ چاره انديشدين: چاره سه ر دۆزينه وه؛ چاره

دۆزينه وه؛ ده بزاندن؛ رى چاره پهيدا كردن.
چاره كردن: چاره سه ر كردن؛ چاره كردن؛ له
نيو بردنى دۆخيكى ناخۆش يان
كاردانه وه كانى.

چاره انديشى / cāre'andîši / :ها؛ /سم. ته گبير؛
چاره سه ر دۆزى؛ ده بر؛ كار يان ره وتى
پيشيني كردن يان دۆزينه وه ي چاره؛ رېنگه
دۆزينه وه (بايد براى مدرسه ي بچه ها چاره انديشى
كنيم: ده بى بۆ قوتابخانه ي مندا له كان ته گبير
بكه ين).

چاره جو / cārecû / :يان؛ /:صفت. چاره دۆز؛
خوازيارى دۆزينه وه ي رى چاره.

چاره جويى / cārecûyî / :ها؛ /سم. چاره دۆزى؛
كار يان ره وتى دۆزينه وه ي چاره (براى چاره جويى
در مورد مشكلات ساختمان جمع شده بوديم: بۆ
چاره دوزى سه بارهت به گير و گرفتى ماله كه كۆ
ببووينه وه).

چاره ساز / cāresāz / :ها؛ ان: /:صفت. چاره ساز؛
چاره سه ركه ر؛ كار ساز؛ به توانايى يان ئه گه رى
چاره سه ر كردن (اين تلاشها چاره ساز نيست، بايد فكر
ديگرى كرد: ئهم كردو كاشانه چاره ساز نين، ده بى
بيريكي تر بكرىته وه).

چاره سازى / cāresāzî / :ها؛ /:سم.
۱. چاره سه ركرى؛ كار يان ره وتى چاره سه ر
كردن ۲. چاره سازى؛ دۆخ يان چۆنيه تى
چاره ساز بوون.

چاره ناپذير / cārenāpazîr / :صفت. بى چاره سه ر؛
بى چاره؛ به بى چاره سه رى يان ئه گه رى
دۆزينه وه ي چاره.

چاشت / cāšt / :ها؛ /سم. ۱. رچايى؛
ناشتايى؛ تيشت؛ به رقليان؛ چيشا؛ خواردنى
به يانى ۲. تاشتى؛ چاشته؛ چاشتى؛
چاشتانه؛ سه ر تيشت؛ تاشت؛ قاوه توون؛
قاوه لتوون؛ خواردنى نيوان به يانى و نيوه رۆ
۳. چاشت؛ چيشته؛ چيشته نگا؛ چاشتینگه؛

چاشتینگا؛ چیشته نگاو؛ کاتی ناوهر استی بهیانی و نیوهرؤ.

چاشنی / čāšni / ها: / اسم: ۱. چیزه مهنی؛ چاشنی؛ تام؛ چیز؛ چاشتین؛ چیزه له چیشتهدا «چاشنی آش؛ چیزه مهنی ئاش» ۲. چهشنی؛ تهرهقه «چاشنی گلوله؛ چاشنی گولله» ۳. [مجازی] تام؛ چیزه «چاشنی کلام؛ تامی قسه».

☐ **چاشنی کلام:** تام / چیزه / چاشنی قسه؛ نهوی بؤ رازاندنه وهی و ته ئیژنی (وهک شیعر، نهقل، مه ته لۆک و...) .

چاغال / čāqāle / چغاله

چاق / čāq / ها: [ترکی] صفت: ۱. چاخ؛ چاغ؛ قهلهو؛ قهلهو؛ قهرهو؛ گوشتن؛ گوشتن؛ پرگوشت؛ گانوگوشت؛ تیگرگوشت؛ نهستور؛ مهس؛ پیپر؛ گونده؛ تققی؛ تۆخ؛ چل و چاخ؛ هل هرچ؛ خرچه؛ چاخ و چل؛ گرهل قهلهو؛ بهخؤ «مرغ چاق؛ مریشکی چاخ» ۲. [گفتاری] بهدهماخ؛ ساق؛ بهخؤوه؛ تهن دروست ۳. کۆک؛ ساز؛ ته یار؛ گیف؛ بهرههف؛ ئامادهی کار «قلیان چاق؛ قلیانی کۆک».

☐ **چاق بودن:** ۱. چاخ / قهلهو بوون ۲. [گفتاری] بهخؤوه بوون؛ تهن دروست بوون؛ ساق بوون؛ سهر حال بوون. ههروهها: **چاق شدن**

چاق کردن: ۱. قهله وکردن؛ چاخ کردنه وه ۲. [گفتاری] کۆک کردن؛ تهن دروست کردن ۳. چاخ کردن؛ ساز کردن؛ ته یار کردن؛ بهرههف کردن «چاق کردن اره؛ چاق کردن قلیان؛ ساز کردنی هه ره؛ چاخ کردنی قلیان».

چاقالو / čāqālū / ها: [ترکی / فارسی] صفت. [گفتاری] چاخه کهله؛ چاخ کهله؛ خه په؛ خه پهله؛ خه پهله؛ گردله؛ چاخه کۆله؛ چاخله؛ گوشتنی گته.

چاقچور / čāqčûr / ها: / اسم: [قدیمی] دۆلاخ؛ جۆری دهر پیی ده لپی ژنانه، که به گوره وهیه وه ده دورا.

چاق سلامتی / čāqsālāmâtî / [ترکی / عربی] اسم: [گفتاری] چاک و چۆنی؛ خۆشی و دوشی؛ خوهشی و دوشی؛ وهشی و تشی؛ هه والپرسی «مدتی با مهمانها چاق سلامتی کردیم؛ ده می له گهل میوانه کان چاک و چونیمان کرد».

چاقو / čāqû / ها: / اسم: ۱. چاقو؛ چهقو؛ چهقوو؛ کارچوو؛ چهخوو؛ قهچو؛ ئامپریکه بؤ برین، بریتی له لیواره یه کی تیژی کانهزایی و دهسکی که به سهریدا دهسکیته وه ۲. کارد؛ کاردی؛ کیرد؛ کیرگ؛ چیر.

☐ **چاقو دسته کردن:** [مجازی] تهقه ی ددان هاتن؛ له سهر چۆک له رزین؛ قرچه و ددانه ئامه ی؛ له بهر سهرماوه هه لله رزان «تا صبح از سرما چاقو دسته کردیم؛ تا بهیانی له سهرما تهقه ی ددانمان هات».

چاقو زدن: چهقو دان / لیدان؛ کهسیک به چهقو بریندار کردن «دیروز یک نفر را چاقو زده بودند؛ دوینی چهقویان دابو له کهسیک».

چاقو کشیدن: چهقو کیشان؛ نه ماینه کاردی؛ چهقو (بؤ هه ره شه یان لیدانی کهسیک) به دهسته وه گرتن و هه ره شه پیگردنی «برای برادرزنش چاقو کشید؛ چهقوی کیشا بؤ ژن براکه ی».

چاقوی بی دسته ساختن: [کنایی] سهری بی ده لاک تاشین؛ کاری بی سهر و به ره کردن؛ کاری ناته و او و بی بایه خ کردن؛ کار به نیمه چلی به جی هیشتن «او از این چاقوهای بی دسته زیاد می سازد؛ نهو بهم شیوه سهری بی ده لاک زور ده تاشی».

چاقوتیزکن / čāqûtizkon / ها: / اسم: چهقوتیزکهر؛ کاردتیزکهر: ۱. کهره سه یه ک بؤ تیزکردنی ده مه چهقو و دویرد ۲. کهسی که کاری تیزکردنی پیبری وهک کارد و چهقو و دویرده.

چاق و چله / čāq-o-čelle / ها: [ترکی / فارسی]

چاک-چاک / čākčāk: صفت. شہقار۔ شہقار؛
فہتار۔ فہتار؛ پارہ۔ پارہ؛ قہلیش۔ قہلیش؛
ترہک۔ ترہک؛ شر۔ شر؛ بہ قہلشتی زورہوہ
«زمین از بی‌آبی چاک-چاک شدہ بود؛ زہویہ کہ لہبہر
بی‌ناوی شہقار۔ شہقار ببوو»۔

چاکر / čaker, čakar: ہا؛ لان؛ اسم۔ چوکار؛
۱. خزمہ‌تکار؛ ژیرمالہ؛ چابر ۲. [قدیمی] نوکەر؛
خولام؛ کمہمرہبست؛ ہہروہنہ۔

چاکری / čakeri, čakari: اسم۔ نوکہری؛
چوکاری؛ خزمہ‌تکاری؛ پیشہ‌یان کاری
خزمہ‌تکار۔

چاکنا / čāknāy: اسم۔ [کالبدشناسی] باریکی
نیوان تارہ ژیدارہ‌کان و پیکہاتہی دہور و بہری
لہ نیو گہرودا: مزمار

چال / čāl: ہا؛ اسم۔ [گفتاری] چال؛ چالی؛
چالہ‌قووتہ؛ قوولگہ؛ گوول؛ قورت؛ چاوانہ؛ کەند؛
کەن۔

▣ **چال جانہ**: دۆشہویلہ؛ چالی چہنہ؛ چالی
چناکہ؛ کووری ئہرزینگ۔ ہہروہا: چال گونہ
▣ **چال افتادن**: قوول بوون؛ قوول کەوتن؛ قوول
داکەفتن؛ ئہنہ قوولایی لوہی «چشمہایش چال
افتادہ بود؛ چاوہ‌کانی قوول کەوتیبوون»۔

چال کردن: کردنہ چال؛ چال کردن؛ نیان؛
ناشتن؛ فہشارین؛ سہخت کەردہی؛ ژیر خاک
کردنی شتیک «پولہا را توی باغچہ چال کرد
دراوہ‌کانی لہ نیو باغچہ کەدا کردہ چال»۔

چال کنند: چال کەندن؛ کەند کەندن؛ چال
ہلکەندن؛ کەن ہوردایوہ «بای دیوار چال کند و
رویش را پوشاند؛ لہ بنی دیوارہ کەوہ چالیکی کەند
و سہرہ کەی داپوشی»۔

چالاک / čālāk: ہا؛ صفت۔ [ادبی] ئازا؛ دہست
ہل؛ چالاک؛ توند و تۆل؛ تاشک؛ گورج؛ چابک؛
فرز؛ مہزبووت؛ تیزاو؛ لہش سووک؛ چست؛
چوست؛ گورج و گۆل؛ چوختی؛ پەیت؛ زرک؛
زرک‌وزینگ؛ زرت‌وزینگ؛ کەلہش؛ چابک؛

صفت۔ [گفتاری] قہلہو و بہخو؛ گۆشتن؛
چاخہ کەلہ؛ قہلہو؛ پتہوی تیرگۆشت «دو تا مرغ
چاق و چلہ جلو در دانہ می‌چیدند؛ دوو مریشکی گۆشتن
لہ بہر دەر کہ کە چینہ‌یان دہ کرد»۔

چاقوکش / čāqukeš: ہا؛ لان؛ اسم۔ چہقوکیش؛
شہللاتی: ۱. کەسی کە بہ چہقو لہ خەلکی
ہەرہشہ دہکا یان لیان دہدا ۲. کەسی کە
خەرجی خوئی لہ ریگہی لیدان و ہەرہشہ بہ
چہقوہ دابین دہکا۔ ہہروہا: چاقوکشی

چاقی / čāqi: اترکی/ اسم۔ قہلہوی؛ تیرگۆشتی؛
پیپری؛ چاخہ‌سیوہری؛ قہروی؛ گۆشتنی؛
چاخی «آدم بہ این چاقی ندیدہام؛ مروقی بہم
قہلہویہم نەدیوہ»۔

چاک / čāk: ہا؛ اسم۔ چاک؛ چاکہ؛ شافل؛
شافل؛ قلیش؛ قلیش؛ قہلہش؛ قہلہش؛
قہلہشت؛ شہقار؛ تیتک؛ تیک؛ تلیش قہلہشی
ورد و بچووک لہ سہر شتیک «چاک پیراہن؛ چاک
دہان؛ چاکی کراس؛ شہقاری دہم»۔

▣ **چاک خوردن**: تلیشان؛ تلیشیان؛
ہہلتلیشان؛ شافل تہاتن؛ تلیش بردن؛
ہۆرتلیشیہی «پیراہنش از چند جا چاک خوردہ بود
کراسہ کەی لہ چہند لاوہ تلیشابوو»۔

چاک دادن: شہقاردان؛ شافل دان؛ چاک
لیدان؛ قلیش لیدان «گلوش را از چند جا چاک
دادند و لوولہ گذاشتند؛ گہروویان لہ چہند جیوہ
شہقار دا و لوولہ‌یان تہخت»۔

چاک دهن باز شدن: [مجازی] دہم لی بہر
بوون؛ دہم دان «نگذار چاک دہنش باز بشود
کاری مہ کە دہمی لیت بہر بی»۔ ہہروہا: چاک
دہن را باز کردن

بہ چاک زدن: [گفتاری] وەک بہرزہ کی بانان
بوی دەر چوون؛ تہتہ‌فاندن؛ ہہلہان؛ خو
دەر کردن؛ راکردن؛ بہرشیہی «تا پاسبانہا آمدند،
زد بہ چاک؛ تا پاسہوانہ‌کان ہاتن، وەک بہرزہ کی
بانان بوی دەر چوو»۔

ئاۋى سارد؛ ئەستىرى سەرداپۇشراۋ لە ھەمامە گىشتىھە كاندا.

چامە / čame / چامە

چانچو / čāncū / ھا: / اسم، ئەو دارە لە سەر شانى دەننەن و بە دوو سەریھو سەبەتە و سەتل و ... ھەلەدەواسن.

چانە / čāne / ھا: / اسم، ۱. چەنە؛ لە چەنە؛ چەنەگە؛ چەناگە؛ چناگە؛ چناگە؛ چناوگە؛ چناک؛ چەناک؛ چناو؛ چنەو؛ چن؛ ئارزىنگ؛ ئارزەن؛ ئارچەن؛ ئەرزىنگ؛ ئەرزنەگ؛ ھەنەك؛ ژوون؛ زەنج؛ زەنى؛ زىنج؛ زىج؛ ئاگرگوشك؛ بەشى خوارىنى دەم و چاۋ كە بە شىۋەى گردۆلكەيىك لە بەر ھاروۋى ژىرەو ھەيە ۲. گونك؛ گونكى؛ گونكى ھەویر؛ ئەو ھەندە لە ھەویر كە بۇ نانېك جيا دەكرىتەو.

چانە انداختن: / تعريض / لار بوونەو؛ پا داكىشان؛ قاچ جووت كردن؛ دەم لىكنان؛ دەمەكوتى بوون؛ مردن / دىشب پدرش چانە انداخت: دوشەو باوكى لار بوونەو.

چانە زدن: / مجازى / ۱. چەقە كردن؛ چەقە چەق كردن؛ بۇ رازى و دلنپا كردنى كەسە لە سەر قبوول كردنى كاريك زۆر قسە و باس كردن / سەر قىمەت كلى با فروشنده چانە زدم، ولى يك شاهی هم تخفیف نداد: لە سەر نرخەكە زۆرىك لەگەل فروشیارەكە چەقەم كرد، بەلام شایتيكىشى لى نەشكاند ۲. چەنەدان؛ چناكە دان؛ چەنە لیدان؛ چەناكە دەى؛ وراچى كردن؛ زۆرىژى كردن؛ چەنەبیژى كردن؛ شات و شووت كردن؛ دەم دىرژى كردن؛ دەم لیدان؛ دەم ھەلەبى كردن؛ زۆر و بى بايەخ گوتن.

چانەى كسى گرم شدن: / مجازى / دەم گرتن؛ دەم پىژان؛ گەرم داھاتن؛ چناكە شل بوون؛ دىرژە دان بە قسە / چانەمان گرم شد و يك وقت دیدیم ساعت ۱۲ شد: دەممان گرت و لامان كردهو سەعات ببوو ۱۲.

چەلەنگ؛ زرىنگ؛ بزیو؛ قەشقە؛ خیرا لە كاردا / در كار كردن چالاک بود اما در خوردن چالاکتر! لە كار كردندا ئازا بوو بەلام لە خواردندا ئازاتر!.

چالاکى / čālākī / اسم، گورج و گۆلى؛ چالاکى؛ بەدەست و بىردى؛ چاپكى؛ خىرايى؛ فرزى؛ توندى؛ توند و تۆلى؛ بزیوى؛ دۆخ و چۆنىەتى چەلەنگ بوون / دستهای به این چالاکى ندیده بودم: دەستى وا گورج و گۆلم نەدیتبوو.

چالش / čāleš / ھا: / ترکی / اسم، كیشەوبەرە؛ دەمرگە؛ ملە؛ كردو كاشى چى و پىداگر، بە تايبەت بۇ سەلمانەن يان وە لالاننى بابەتيك / انتخابات، همەى گروههای سياسى را به چالش می طلبد: ھەلبەئاردن ھەموو كۆر و كۆمەلە پارميارىەكان بۇ كیشەوبەرە بانگىشتن دەكا.

چالگاہ / čālgāh / اسم، / زمین شناسی / بەفرەچال؛ كۆچال؛ پىرەچال؛ وەرەچالى؛ قولگەى بەدىھاتوو لە بەفرەچالى كوستان.

چالە / čāle / ھا: / اسم، چال؛ كۆرتك؛ قوولكە؛ قولت؛ كوزورى؛ كەند؛ قوولگەى نەك زۆر قوول.

چالە از چالە به چاه افتادن: / كتابى / لە باران را كردن و تووشى تەرەھاتن؛ چوون بۇ رېش و سمیل دانان؛ لە خراپەو تووشى خراپتر بوون.

چالە-چولە / čālecūle / ھا: / اسم، / گفتارى / ۱. كەندولەند؛ مەرەخ؛ درتال؛ چال و چوول؛ چال و چۆل؛ چام-چام؛ چال و چۆلىگەلى زۆر و جۆراو جۆر / چادەها بر اثر بمباران بر از چالە-چولە بود: رىگەكان بە ھۆى بومبارانەو پىر ببوو لە كەندولەند ۲. / مجازى / كەلەبەر؛ كەلین؛ كون و كەلەبەر؛ پىداويستى؛ پھۆل؛ كەم و كوورى / مقدارى پول لازم دارم تا این چالە-چولەها را پر کنم: ھىندىك پارەم پىتويستە ئەم كون و كەلەبەرە بگرم.

چالە حوض / čālehowz, -ho:z / ھا: / فارسى / عربى / اسم، / قدیمی / خەزىنەى ھەمام؛ خەزىنەى

چانه گرفتن: گونک گرتن؛ گونکی هه ویر گرتن
بۆ نان یا شیرینی.

چاودار / čāvdār، ها: /سم، چهوان: ۱. چاودار؛
چاویار؛ چپودان؛ چهوده؛ چهودار؛ چهودن؛ جۆ
فهرنگی؛ گیایه که له ره گهزی گهنم که گه لای
پانی ههیه و سه لکه که ی به لادا ده که وئ و
دانه کانیشی ده خوری ۲. دهنکه؛ چۆدان؛ دانه ی
ئهو گیایه که خۆراکی نازه له.

چاوش / čāvōš، ها: /ان: /ترکی/سم،
به رکاروان؛ چاومش؛ چووش؛ ئه و که سه
پیشه نگه کاروانی زیاره تچیان و بۆ په سنی
گۆری پیشه وایان و هاندانی خه لک بۆ زیاره ت
گۆرانی ده چریت.

چاووش / čāvūš، ها: /ان: /ترکی/سم،
۱. چاوش ۲. /قدیمی/ جار کیش و
بانگده ری پادشایان و ده سه لاتداران
۳. /قدیمی/ که سه که پیشتر به دهنگی به رز
خه لکی له هاتنی له شکر یان پیاوی
ده سه لاتدار ناگدار ده کرد.

چاه / čāh، ها: /سم، بیر؛ بیره؛ چا؛ چال؛ چالی:
۱. چه؛ قومش؛ که ندیکی گرۆقه ری قوول له
زه ویدا «چاه آب؛ چاه نفت؛ بیرى ئاو؛ چالی نه وت».
۲. /مجازی/ گۆیخال؛ قوولکه؛ گاودی؛ قوولی «راه
و چاه؛ چال و ری».

چاه آب؛ چالاو؛ چالای؛ ویر؛ بیر؛ بیره؛ بیراو؛
کۆچه له؛ چالاف؛ که نداو؛ چایه که بۆ
گه یشتن به ئاو هه لده که ند ریت. ههروه ها:
چاه نفت

چاه آر تیزین: چالاوکی سروشتی که (وه ک
فواره) ئاوی لی هه لده به زئ: چاه جهنده
چاه آسانسور: چالی ئاسانه ر؛ بۆشاییه کی دریژ
و تنگ له نیو وارخاند، که هۆده ی ئاسانه ر و
سه نگه تهراز بوونه که ی له ویدا بان و خوار
ده کا.

چاه پله: بۆشایی ناو پله ی مالانی چه ند نهۆم

که پلیکانه کانی پینچ دروست کراوه.

چاه پیشکار: سه رکاریز؛ ژوورترین چای کاریز.

چاه جهنده ☞ چاه آر تیزین

چاه خشک: چالی وشک؛ بیرى وشک؛
چایه که که ئاوی نه بی.

چاه زنخدان: /مجازی/ کۆرت؛ چالی چه نه؛
کۆرتا زه نی.

چاه فاضلاب: چای ئاوه رۆ؛ چالی که بۆ تی
رژانی ئاوی پیس و زیده، هه لده که ن ریت.

چاه ویل: /کنایی/ چای بی بن؛ چای بی په ی؛
چالی ژۆر قوول «شکمش چاه ویل است، هر چه در
آن بریزد پر نمی شود؛ سکی چای بی بنه، هه رچی
تیکا پر نایی».

چاه زدن: /گفتاری/ بیر لیدان؛ چا لیدان؛
بیر که ندن «هر چه چاه زدن به آب نرسید: هه ر چی
بیریان لیدا نه گه یشته ئاو».

چاه کندن: بیر که ندن؛ چاکه ندن؛ که ندنی
زهوی بۆ ئاو «داشتند توی باغشان چاه می کنند:
خه ریک بوون له باخه که یاندا بیریان ده که ند».

چاهخو / čāhxū، ها: /سم، قومه شکهن؛
که لکه له چی؛ چاکهن؛ که سه که کار و باری،
پاقر کردن و دروست کردنه وه ی بیر و کاریزه.

چاهک / čāhak، ها: /سم، قوولکه؛ قوولگه؛
چالۆکه؛ چاله؛ قوولایی ده سکرد.

چاه گرفتگی / čāhgereftēgī ☞ گرفتگی^۲

چای / čāy، ها: /چینی/سم، چا؛ چای؛ چایی؛
چایه؛ چه ی؛ چوی؛ تۆچا: ۱. روه کی چایی؛
گیایه که له ره گهزی چایی که گه لاکانی قنج و

پر و بی کولک و سه وزی تۆخه و بۆ خواردنه وه
به ره مه می دینن ۲. گه لای چایی؛ گه لای وشک
کراوی چایی «یک بسته چای بخور: به سه ته که چایی
بکره» ۳. چای دهمکراو؛ دهمکراوی گه لای چایی
له ئاوی کول هاتوودا که به گه رمی ده یخونه وه
«یک استکان چای بریز! پیاله که چایی داکه!».

چای باروتی: چای بارووتی؛ چای کوتراو؛

چایی زۆر نهرم؛ گه لاچایی وشک کراوی باش وردکراو.

چای پر درشت: چای گه لاپان؛ جوړیک چایه که به پیچه وانه ی چایی بارووتی گه لاگه لیکي پانی هه یه: چای قلمی

چای تازه دم: چایی تازه دم؛ چایه ک تازه دم کرابی.

چای دیشلمه: چایی دیشلمه؛ چایه ک که به قه ن یان شه کر شیرین نه کرابی: چای قندپهلو چای زرین: چایی زهره؛ جوړی چایی که گه لاکانی گه وره و زهره رهنکه.

چای سبز: چایی سهوز؛ جوړی چایی که دواي چینه ووی، خیرا وشکی ده که نه ووه.

چای سیاه: چایی رهش؛ جوړی چایی که گه لاکانی شه و روژي بهر له وشک کړدنه ووه ده ترشین تا رهش هه لده گه ری.

چای شیرین: چایی شیرین؛ چایی که بهر له خواردنه ووه، به قه ن یان شه کر شیرین کراوه.

چای قلمی ☞ چای پر درشت

چای قندپهلو ☞ چای دیشلمه

چای کیسه ای: چای کیسه؛ ئارده چای دهنیو کیسه کراو بو خیرا ئاماده بوونی چایی، که له نیو پیاله یان قوری ئاوه کولی ده خن، رهنک ده داته ووه: چای لیپتن

چای لیپتن ☞ چای کیسه ای

چایخانه / čāyxāne، ها: [چینی/فارسی] اسم، چایخانه؛ چاخانه؛ قاوه خانه؛ شوینی گشتی بو چای خواردنه ووه.

چای خشک کنی / čāyxošk.konî: [چینی/فارسی] اسم، چا وشک کهری: ۱. کاری وشکه و کړدنی گه لای چایی ۲. ها/ شوینی وشک کړدنه ووی چایی؛ کارگای تایبه ت بو وشک کړدنه ووی چایی.

چایخور / čāyxor: [چینی/فارسی] صفت، چایخور؛ چاخور؛ به خو و وازی چا خواردن

«من چایخور نیستم: من چایخور نیم».

چایخوری / čāyxorî، ها: [چینی/فارسی] اسم، کاریان رهوتی چاخواردنه ووه؛ چای خواردن؛ چه ی وارده ی.

چایخوری: صفت، چاخوری؛ چایخوری؛ پیوه ندیدار به کاری چایی خواردنه ووه «قاشق چایخوری: کهوچکی چاخوری».

چای صاف کن / čāysāfkon، ها: [چینی/از عربی/فارسی] اسم، چایی پالو؛ چاپالو؛ چه ی پالوو؛ چایی پاریز؛ چای پهرز؛ چای پارزن؛ پارزوونی چایی؛ سافیه کی گچکه بو پالاوتنی چایی و بهرگری له چوونی تلته بو نیو پیاله ووه.

چایکار / čāykār، ها: ان: [چینی/فارسی] اسم، چای کیل؛ چایکار؛ وهرزیرئ که چایی ده چینی.

چایکاری / čāykarî: [چینی/فارسی] اسم، چایکاری: ۱. ها/ مه زرای چا ۲. کاری و ه شاندن و چاندنی چایی.

چایمان / čāymān، ها: اسم، [گفتاری] چایمانی؛ چایمانی، هه لامه ت؛ باهر؛ واپه ر.

چایمان کردن: چایمانی کړدن؛ سه رما خواردن؛ چایمانی کړدنه ی [لخت نگر]؛ چایمان می کنی: رووت مه گه ره! چایمانی نه که ی.

چایی / čāyî: [چینی/اسم، [گفتاری] چایی؛ چا؛ چای؛ چایه؛ چه ی: چائی

چاییدن / čāyîdan: مصدر لازم، [گفتاری] // چاییدی: چایت؛ می چایی: دهر چی؛ - // چیان؛ چان؛ چاین؛ چیه یه و ه نه ی؛ سه رما بوون؛ سه رما خواردن: چاییدن

■ صفت مفعولی: چاییده (رچاو) / مصدر منفی: نچاییدن (نه رچان)

چپ / čap: اسم، چه پ: ۱. قه نه ل؛ چوپه؛ چه په؛ چوپ؛ چه یه ن؛ چه پیل؛ چه پال؛ چه پان؛ لای به ران به ری راست؛ نه و لایه که نه گه ر وو له باشوور راوه ستین، له روژه لاته «پیچ به چپ:

ناخنیت؛ می چپانی: ده‌ناخی؛ بچپان: بناخنه //
 ناخنین؛ په‌ستاندن؛ په‌ساتوتن؛ په‌ستن؛
 راپۆراندن؛ تی‌په‌ساتوتن؛ تی‌په‌ستان؛
 تیپه‌ستاندن؛ په‌ستواندن؛ تی‌ناخنین؛ چرپاندن؛
 ناخه‌نای؛ ناخه‌نهی؛ ته‌پنه‌ی؛ تی‌برین؛
 تی‌ترنجاندن؛ تی‌ته‌پانن؛ ته‌پاندن؛ شتیک به زۆر
 و گوشار له‌بین شتی‌تردا جی‌کردنه‌وه (خودش
 را چپاند توی جمعیت: خۆی ناخیه نیو ئاپۆره‌که‌وه):
 تپاندن؛ تپاندن. هه‌روه‌ها: چپاندنی

■ صفت مفعولی: چپانده (ناخراو) / مصدر منفی:
 نچپاندن (نه‌ناخنین)

چپاول / čapāvol ، ها: / اترکی / اسم، تالان؛ برۆ؛
 پوپر؛ پوپر؛ پوپر؛ پوپر؛ پوپر؛ پهلسه؛ گلاسه؛
 چه‌پاو؛ چه‌پۆ؛ چه‌پلاو؛ په‌لیسه؛ فهره‌وود؛
 که‌لات؛ تالان و مالان؛ تالان و تاژان؛ تالان و برۆ
 (پچه‌ها ریختند توی جالیز و هندوانه‌ها را چپاول کردند:
 منداله‌کان پژانه نیو بی‌ستانه‌که‌وه و شووتیه‌کانیان
 تالان کرد).

■ چپاول شدن: چه‌پاو بوون؛ تالان بوون؛ تالان
 کران.

چپاول کردن: چه‌پاو کردن؛ تالان کردن؛
 تالان و مالان‌کرده‌ی.

چپاولگر / čapāvogar ، ها: / ان / اترکی / فارسی /
 اسم، تالان‌کەر؛ خوداگیر؛ نه‌ژدقان؛ نه‌ژده؛ تالانچی؛
 پوپر‌کەر؛ ده‌ست درپژ‌کەر بۆ مافی بی‌ده‌سه‌لات.
 چپاولگری / čapāvogarī ، ها: / اترکی / فارسی /
 اسم، تالان‌کاری؛ پوپر‌کهری؛ نه‌ژدقانی؛
 تالان‌چیگه‌ری.

چپ‌برتری / čapbartarī: / اسم، چه‌پ‌زالی؛
 چه‌پ‌چیری؛ نه‌ژده‌یی؛ دۆخ‌یان چۆنیه‌تی
 به‌هیزتر بوونی ئەندامی لای چه‌پی له‌ش.
 به‌رانبر: راست‌برتری

چپ چشم / čapčešm: / صفت، خیل؛ خویل؛
 خوول؛ خه‌بله؛ چاوچه‌فت؛ چاوخیل؛ چاولار؛
 چاوگیر؛ چافخوار.

لاده بۆ چه‌پ ۲. لای چه‌پ؛ ئەو نیوه‌یه له‌له‌ش
 که‌دل ده‌وێدایه «دست‌چپ: ده‌ستی چه‌پ»
 * به‌رانبر: راست

چپ ۱. / مجازی / پیچه‌وانه؛ چۆپه‌وانه
 (چپ افتادن: پیچه‌وانه‌که‌وتن) ۲. شاش؛ خیل؛
 خوول؛ خویل؛ لار (چپ چشم: چاوخیل)
 ۳. چه‌پ؛ چۆپ؛ خاوه‌ن جیگه‌له‌لای چه‌په‌وه
 (دست‌چپ، کوچه‌ی دوم: ده‌ستی چه‌پ، کۆلانی
 دووه‌م) ۴. / ها / سیاست / چه‌پ؛ چه‌په‌وگر؛
 چه‌پخواز؛ چه‌پی «جناح‌چپ: بالی چه‌پ»
 ۵. / مجازی / پیچه‌وانه؛ چه‌پیوانه؛ چۆپه‌وانه؛
 به‌راوه‌ژوو؛ هه‌له‌وگه‌رپاگ «خواب‌زن چپ‌است:
 خه‌وی ژن پیچه‌وانه‌یه».

■ به‌چپ-چپ: به‌چه‌پ-چه‌پ؛ به‌ره‌و چه‌پ؛
 فهرمانی وهرگه‌ران به‌ره‌و لای چه‌پ.

نظر به‌چپ ۱. نظر
 ■ چپ افتادن: / مجازی / که‌وتنه‌قینه‌وه؛ نه‌یار
 بوون «رئیس‌با من چپ‌افتاده: ره‌ییس لیم
 که‌وتۆته‌قینه‌وه».

چپ-چپ نگاه کردن: / مجازی / به‌لاتیر /
 لاچاوه‌وه‌روانین؛ تیر‌لی‌بردنه‌وه؛ لاچیر
 لی‌کردن؛ به‌رق‌یان دوژمنیه‌وه بۆ که‌س‌یان
 شتیک‌روانین «داشت به‌من چپ-چپ نگاه
 می‌کرد: خهریک‌بوو به‌لاتیره‌وه‌ته‌یروانی بۆم».

چپ شدن: چه‌شدن ۱. چه‌پ
 چپ کردن: چه‌کردن ۲. چه‌پ

چپار / čapār: / صفت، بازه‌له؛ به‌له‌ک؛ بازه؛
 بازبازه‌له؛ خالماو؛ بازوو؛ بازگ؛ خاوه‌ن پیستی
 خال-خال (ره‌شی خال‌سی‌یان به‌پیچه‌وانه‌وه).

چپ‌اندرقیچی / čapandarqeyçi: / فارسی /
 ترکی / قید، [گفتاری] لار و لویر؛ لار و له‌ویر؛ لار و
 ویر؛ لار و گیر؛ قیچه‌لفاچ؛ خوار و خییج؛ گیر و
 ویر «چرا این‌قدر چپ‌اندرقیچی دوختی؟: بۆچی ئەوندە
 لار و لویر دووریوته؟».

چپاندن / čapāndan: / مصدر، متعدی. // چپانندی:

کەسیک دان؛ خوین کەسیک کردنه کاسهوه؛
ئەشکنجە کردن یان بە سەختی ئازاردانی
کەسێ «وقتی بردند جفت را کسیدند، آن وقت معنی
حرف مرا می‌فهمی: کاتی بردتیاں کیشاتیانە
جوارمیخەوه، ئەو کاتە مانای قسەکانی من
دەزانێ».

چپق ساز / čopqsāz / ها: [ترکی / فارسی] / اسم.
سەبیلچی؛ سەبیل ساز؛ کەسێ کە سەبیلی تووتن
دروست دەکا.

چپکی / čapaki / قید: [گفتاری] / لار: ۱. لارەلار
'چپکی رفت: لارەلار رۆیشت' ۲. چەوێل؛ لەوێر؛
چەوت؛ چەفت؛ خوار 'کاسە را چپکی گرفت:
کاسەکە ی لار گرت'.

چپگرا / čapgerā / ها: یان: / صفت: [سیاست]
چەپخواز؛ چەپەوگر؛ چەپواز؛ دەستەچەپی؛
لایەنگری گۆرانکاری لە پێز و بنەمادا بۆ
داینب کردنی ماف و قازانجی کۆماری خەلک
'روزنامە ی چپگر: رۆژنامە ی چەپخواز'.

چپگرای ی / čaparāyī / اسم. چەپخوازی؛
چەپوازی؛ چەپەوگری؛ دۆخ یان چۆنیەتی
چەپخواز بوون.

چپگرد / čapgard / چپگردان
چپگردان / čapgardān / صفت. چەپگەر؛
چەپگەرد؛ خاوەن جوولە ی دەورەیی بەرەو لای
چەپ: چپگرد

چپنمایی / čapnemāyī / اسم. چەپنوینی؛
کار یان رەوتی خۆ وەک هەوادار یان بەرپەرە
ئەندیشە یان هێزگەلی سیاسی چەپخواز
نیشاندان. هەرۆهە: چپنما

چپو / čapow, čapo: / [ترکی] / اسم. [گفتاری]
تالان؛ برۆ؛ پوور؛ پویر؛ چەپۆ؛ چەپاو؛ چەپلاو.
هەرۆهە: چپو شدن؛ چپوکردن

چپه / čape, čappe / صفت. گلار؛ چەپ؛
کەوتوو؛ وەرگەراو؛ هەڵدەریاگ؛ سەرنخون؛
هۆرویلە؛ هۆرداریا؛ لارەو بووگ 'ماشین چە شد

چپ چشمی / čapčašmī / اسم. شاشی؛ خیلی؛
خوێلی؛ خوولی؛ چاوەفتی؛ چاوخێلی؛
چاولاری.

چپدست / čapdast / ها: ان: / صفت. چەپلەر؛
چەپدەس؛ چەپێل؛ چەپێل؛ چۆپە؛ فێرەکار بە
دەستی چەپ. بەرانبەر: راستدست

چپدستی / čapdastī / اسم. چەپلەری؛
چەپدەستی؛ چەپدەسی؛ چەپێلی؛ چەپی:
۱. دۆخ یان چۆنیەتی چەپلەر بوون ۲. هەبوونی
خوو یان تاییبەتمەندی کەلک وەرگرتنی زۆرتر
یان هاسانتر لە دەست (و پای) چەپ *
بەرانبەر: راستدستی

چپر / čapar / ها: [ترکی] / اسم. پەرژین؛ پەرچین؛
پەرچین؛ چیلە؛ پەرچان؛ چەپەر؛ تانۆک؛ تان؛
تاماں؛ تەیمان؛ تەیمانە؛ پەچپە؛ دەرەنجیلە؛
دەر و دیواری کە تووڵ و شووڵ و ساقەتە ی
قامیش دروستی دەکەن.

چپرو / čaprow / ها: چپروان / čaprovān / اسم.
[سیاست] چەپلا؛ لایەنگری لاسار لە ئەندیشە ی
چەپدا.

چپروی / čapravī / ها: / اسم. [سیاست]
چەپلای؛ کار یان رەوتی لایەنگری لاسارنە لە
بیر و بۆچوونی چەپ.

چپش / čapeš / ها: / اسم. گپسک؛ گپسک؛
چەپیش؛ چەپۆش؛ بەچکە بزنی لە شیر بەردراو،
لە پێنج مانگەو تا یەک سال.

چپق / čapoq / ها: [ترکی] / اسم. سەوێلە؛
سەبیل؛ سبیل؛ سەبیلە؛ چووخ؛ چپوغ؛ چواک؛
قەندە؛ قەلن؛ قەلنە؛ ئامراز ی تووتن کێشان، بە
لوولەییکی چپوی یان کانزایی و سەرنکی وەک
فنجانی چکۆلە کە تووتنەکە ی تێدەکەن 'یک
چپق چاق کن با هم بکشیم: سەوێلە یەک ساز کە
پێکەووە بیکێشین'.

چپق کسی را کشیدن: [کنایی، گفتاری]
کەسیک کێشانە جوارمیخەوه؛ چۆلە چزی

موو یان پهړ که به شیوهی چتر هه لندراوه تهوه
 <چتر تاووس: چتر تری تاووس> ۵. [مجازی] سه یوان؛
 سیبه؛ پارازوو؛ شهوهی که سئ یان شتی
 ده پاریزی ۶. [گیاه شناسی] کلاوه؛ سه ری کارگ؛
 کلاوهی قارچک.

☞ چتر آفتابی چتر-۲

☞ چتر نجات چتر-۳

☐ چتر زدن: چتر کردن؛ چتر هه لدان <پرهایی
 زیبای تاووس چتر زده بود: پهړه جوانه کانی تاووس
 چه تریان کردبو>.

زیر چتر خود گرفتن: [مجازی] دهست به
 سهروهه گرتن؛ خسته نه ژیر پهړ و بالی خو؛
 ژیر پهړ و بال گرتن؛ پشتیوانی لی کردن.

چتر باز / čatrbāz، ها: ان؛ [سنسکریت/فارسی]
 اسم. ۱. چه تر باز؛ پهړاشوتشان؛ پهړه شووت؛
 شهوهی به چه تر له فرۆکه وه داده پهړی
 ۲. چه تر باز؛ جهنگلوه ریک که بۆ هیرش بردن له
 پشته وهی سوپای دوژمن به چه تر موه داده بهزی
 ۳. [کنایی] که سئ که له ناکاو و بی بانگه یشتن له
 جهژن و میوانی په یدا دهی.

چتری / čatři؛ [سنسکریت] صفت. چه تری:
 ۱. پیوه نندیدار به چه تر موه ۲. وه کوو چه تر؛
 چه تر ناسا.

چتکه / čotke, čotge، ها: [اروسی] اسم.
 ۱. چورتکه؛ چورت؛ نامرایی بۆ ژماردن، به
 چوار چیوه و میله گه لیکه وه که یه کی ۱۰
 مؤره یان پیوه کراوه و به جیبه جی کردن
 شهوه مؤره گه له ده کری هه چوار کاری
 سه ره کی ژماردن (به تایبته لی زیاد کردن و
 کهم کردنه وه) شه انجام بدری: چرتکه
 ۲. [گفتاری، قدیمی] برهوه؛ برهوه؛ برهوه؛
 <چتکه ی کفش: برهوهی کهوش>.

☐ چتکه انداختن: ۱. چورتکه داخستن؛ چورتکه
 لیدان؛ به چورتکه هه سیب کردن <هر چه
 چتکه انداختم دیدم با حساب من جور در نمی آید: هه

و افتاد توی جوب: ماشین که گلار بۆوه و کهوته نیو
 جۆگه وه>.

☐ چه کردن: وهر گه پاندنه وه؛ هه له وگه پاندن؛
 قوله وژوور کردن؛ هۆرویلنه ی؛ گلاره وه کردن.
 ههروهه ها: چه شدن

چی / čapi، ها: صفت. چه پی: ۱. پیوه نندیدار
 یان سه به چه په وه ۲. شوینکه و توو یان
 لایه نگر ی چه پ؛ چه پخواز <روزنامه ی چی:
 رۆژنامه ی چه پی> ۳. [گفتاری] هه لندیراوه؛
 هه له و دیریاگ؛ هه لنگه پراوه؛ وهر گه پراوه <ماشین چی:
 ماشین هه لندیراوه>.

چییدن / čapīdan؛ مصدر. لازم. // چییدی:
 ترنجایت؛ می چیی: ده ترنجی؛ بچپ: بترنجه //
 ترنجان؛ ترنجیان؛ ترنجیه ی؛ ته پین؛ راپورین؛ به
 زور چوونه نیو شتی که وه؛ به دژواری جی بوونه وه
 <چییدن توی ماشین: ترنجان هه نیو ماشین هه>.
 ههروهه ها: چییدنی

☐ صفت مفعولی: چییده (ترنجاوه) / مصدر منفی:
 نه چییدن (نه ترنجان)

چتایی / čatā'i: [؟] ☞ چتایی

چتایی / čatāyi: [؟] اسم. گوش؛ هه ودا و
 ریشاله ی ساقه ته ی جوړی که نه ف که ده ئاو و
 هه وای شو داری گه رمیاند ده پوی، که مکؤلیه و
 زور تر بۆ چینی گونی به کار دی: چتایی

چتر / čatr، ها: [سنسکریت] اسم. چه تر؛ چه تره:
 ۱. که ره سه یه ک له جنسی پارچه ی ئاو
 نه ده لین، که به چه ند میله یه کی یه ک ناوه نده وه
 لکاو، له کاتی باراندا هه لیده دهن وه ک
 نیوه گوئیکی لی دی، بهرگری له تهر بوون ده کا
 ۲. سه یوانه؛ جوړی له هه مان که ره سه به رهنگی
 رۆشن که بۆ بهر هه تاو و سیبه ر خو ش کردن به
 کار ده روا: چتر آفتابی ۳. جوړی گه پتر و پته وتر
 له وه، له جنسی پارچه ی قایم و سووک که بۆ
 داپه رین له فرۆکه یان له جیگای بهرزه وه
 که لکی لی وه ره دگرن: چتر نجات ۴. چه پکه ی

له‌وه‌رگه‌ ئه‌برد>.

چرا /čerā/ اسم، چوناوچونی؛ چۆنیه‌تی؛ چه‌نیه‌تی؛ چه‌ینی؛ چه‌یناوچه‌ینی؛ هۆ؛ سۆنگه‌ <چرایش را نپرس! چۆنیه‌تی‌ه‌که‌ی مه‌پرسه‌!>.

چرا^۱: قید. ۱. بۆ؛ بوو؛ بۆچی؛ بۆچه؛ بووچه؛ بۆچ؛ چی؛ له‌ به‌رچی؛ گلو؛ چما؛ ژچ؛ بۆ؛ ژچه؛ ژچی، یه‌ی؛ را؛ راچ؛ رای؛ ئه‌رای؛ ئه‌را؛ ئه‌رای چه؛ سی چه؛ قه‌ی؛ هما؛ ما؛ ئادی؛ لۆچ؛ لۆ؛ لۆچه؛ له‌بۆ؛ لیۆ؛ له‌بان چه؛ له‌ل؛ چرا؛ ساجی؛ وه‌رچه؛ به‌ی چی‌ش؛ به‌ی چی؛ وشه‌ی پرسیار له‌ هۆ، سۆنگه‌ یان هاندهری کاریک <چرا رفت؟> بوچی رۆیشت؟ <؟> ۲. <گفتاری> با؛ بۆچه‌نه؛ بۆچی نه؛ ولامی ئه‌رینی له‌ به‌رانبهر پرسیار ی نهرینیدا <پرسید: آزاد نیامد؟> گفتم: چرا همین الان آمد: پرسى: ئازاد نه‌هات؟ گوتم: با ههر ئیستا هات>.

چرائی /čerā'i/ چرایی

چراخور /čarāxor, čerāxor/ ها: اسم، له‌وه‌رگا؛ له‌وه‌رگه؛ جی له‌ومر؛ چه‌راگه؛ باسه‌ره؛ ده‌شتی گیاجار و جی له‌وه‌ری باش بۆ ئاژه‌ل.

چراغ /čerāq/ ها: اسم، چرا؛ چراو؛ چراوی؛ چراخ؛ لامپ؛ لاله‌: ۱. که‌ره‌سه‌یه‌ک که‌ به‌ سووتانی ماکیکی سووتمانی رووناکی به‌دی دیتی <چراغ توری: چرا تۆری> ۲. چرای کاره‌با؛ ده‌زگایه‌ک که‌ به‌ هۆی هیزی کاره‌باوه‌ رووناکی به‌دی دیتی <چراغ برق: چراى به‌رق> ۳. گلوپ؛ لامپ ۴. قوتيله؛ قوتيلکه؛ چرامووشی؛ ته‌ژگا <نوجاق>ی چیشت لینان.

چراغ اطمینان: چرای هه‌دارى؛ جوړی چرا تۆری تايبه‌ته‌ بۆ به‌رگری له‌ ته‌قینه‌وه‌ی گاز له‌ کانگه‌دا به‌کار دی و به‌ گازى میتانی شوپنه‌که‌ ده‌گرئ.

چراغ الکلی: چرای ئه‌لکولی؛ چرایه‌ک که‌ به‌ ئه‌لکول کار ده‌کا و زۆرتر وه‌ک ته‌ژگا به‌ کارى ده‌یهن.

چراغ بادى: فانوس؛ چرا ئینگلیسی؛

چی چۆرتکه‌م داخست دیتم له‌گه‌ل حیسابی مندا یه‌ک ناگریتته‌وه‌ > ۲. <کنای> سه‌نگ و سووک کردن؛ بیرکردنه‌وه‌ له‌مه‌ر قازانج و زیانی کاریکه‌وه‌.

چتول /čatval/ اروسى/ اسم، <قدیمی> چه‌توله‌ل: ۱. یه‌که‌ی کی‌شانه‌ به‌رانبهر به‌ ۱۲۵ گره‌م ۲. یه‌که‌ی تراوان <به‌تایبه‌ت خواردنه‌وه‌ی ئه‌لکولی> به‌رانبهر به‌ ۱۲۵ میلی‌لیتر.

چچن /čečēn/ اسم، چیچان؛ چاجان؛ چچن: ۱. هۆزی سپی پیستی باکووری قه‌فقاز <کۆماری چچن> ۲. /ها/ ههر یه‌ک له‌ که‌سانى ئه‌وه‌ هۆزه‌.

چخ /čex/ صوت. چخه؛ چغه؛ وته‌یه‌ک بۆ راو نان و دوور کردنه‌وه‌ی سه‌گ: چخه

چخ کردن: چخه‌کردن؛ چغه‌کردن؛ ده‌ر کردنى سه‌گ.

چخماق /čaxmāq/ اترکی/ اسم، ۱. به‌رده‌ ئه‌ستى؛ به‌ردى ئاگرپژین؛ به‌رده‌چه‌خماخ؛ کوچک‌چه‌خماخه؛ ته‌وه‌ن چه‌خماخ؛ ستاوبه‌ر ۲. به‌رتفک؛ مقه‌نه‌زمه؛ گه‌فژال؛ چه‌خماخی تفه‌نگ؛ چه‌کوچ ئاسایه‌ک له‌ تفه‌نگدا که‌ پال به‌ ده‌رزیه‌وه‌ ده‌نى، بدا له‌ چه‌خماخه‌.

چخماقی /čaxmāqi/ اترکی سبیل چخماقی، سبیل

چخه /čexe/ چخه

چدن /čodan/ اروسى/ اسم، چوده‌ن؛ ئالیاژی کانه‌زای ئاسن و ۲٪ تا ۴٪ که‌ربون.

چرا /čarā, čerā/ اسم، له‌وه‌ر؛ چیری؛ کار بان ره‌وتی چه‌رین؛ ئالف دۆزینه‌وه‌ و له‌وه‌رانی ئاژه‌ل.

چرا کردن: له‌وه‌رآن؛ له‌وه‌رپن؛ له‌وه‌ریان؛ له‌وه‌ریه‌ی؛ چه‌رین <گوسفندان در پای کوه‌ چرا می‌کردند> مه‌رکان له‌ بناری کینودا ده‌له‌وه‌ران>.

به‌ چرا بردن: بردن بۆ له‌وه‌رگه؛ رامه‌ی؛ بردنی ئاژه‌ل بۆ له‌وه‌رگه‌ بۆ له‌وه‌راندن <ههر روز صبح گله‌ را به‌ چرا می‌برد> هه‌موو رۆژی رانه‌که‌ی بۆ

چرايه ک بۆ سه رمیزی خویندن و نووسین که
تیشکه که ی ده که و یتته سه ر کتیب و ده فته ر .

چراغ موشی: ۱. قودیلله؛ قوتووله؛ قوتیلله؛
قوتیلله؛ قه ندیلله؛ قه نیله؛ قوتیلله؛ چرا؛ چرا
مووشی؛ چرا مووشینه؛ چرا فتیلله؛ فتیلله؛ چرا؛
قوتیلله؛ چرا؛ شه مووله؛ قودیک؛ جۆری؛ چرا
ساده و بچوک و بی شیشه که دوو که لی زۆره
و رۆشنایی که م ۲. /کنایی/ چرا ی کز؛ چرا ی
که م رۆشنایی .

چراغ مه تایی: چرا ی ماتابی؛ لامپکی لوله یی
که دیوی ناوه وه ی به ماکیکی سپی درۆشن
(فلورسنس) سواخ دراوه و بری هه لمی جیوه ی
تیدایه، که رۆشن ده کری نووریکی سپی و
مات ده داته وه .

چراغ نئون: لامپ نئون ☞ لامپ

چراغ نفتی: چرا نه وتی؛ چرا نه وتیه؛ چرايه ک
که سووته مه نیه که ی نه وته .

☐ چراغ چشم و دل کسی روشن بودن:
/مجازی/ چاو و دلی که سییک پروون
بوونه وه؛ چاو و دل که سی رۆشن بوونه وه؛
شاد و به خته وه ر بوون «گفتم: چراغ چشم و
دلتن روشن که پسر تان آمد: گوتم: چاو و
دلتن پروون کوره که تان هاته وه» .

چراغ زدن: ۱. چرا لیدان؛ به هه لکردن و
کوژاندنه وه ی چرا، نیشانه دان «ماشین عقبی
مرتب چراغ می زد: ماشینه دواییه که له سه ر یه ک
چرا ی لیده د» ۲. /کنایی/ چاو قرتانندن؛ چاو
قرتانن؛ چاو لی داگرتن؛ چاو ه قرتی کردن «برای
دختر چراغ می زد: چای له کچه که ده قرتانند» .

چراغ سبز نشان دادن: /کنایی/ چرا ی سه وز
لیدان/ نیشان دان؛ نه رم بوون؛ سازان؛ به
شیوه یی ناراسته وخو په زامه ندی ده ر برین .

چراغ عمر کسی خاموش شدن: /مجازی/ چرا ی
ته مه نی که سی کوژانه وه؛ فتیلله ی ته مه نی
که سییک له پتان که وتن؛ چرا له سووتان

چرانسی؛ شه مووله؛ کلچان؛ چرا ی ده ستی .
چراغ برق: چرا ی کاره با؛ چرا به رق؛ چرايه ک
که به کاره با (به رق) رۆشنایی ده د» .

چراغ یه سه وز: سببوس؛ دوه؛ پیف سوچ؛
چرا ی پیسۆز؛ چرايه ک که به پیو کاری
ده کرد .

چراغ توری ☞ چراغ زنبوری

چراغ جادو: /مجازی/ چرا ی جادوو؛ شتی که
هه موو گیروگر فتیک چاره سه ر ده کا .

چراغ چشمک زن: ترووسکه چرا؛ چراییک که
بی وچان رۆشن ده بی و ده کوژیتته وه .

چراغ خطر: چرا ی سه ور؛ چرايه ک که
رووناکیه که ی سه وره و بۆ راگه یان دنی مه ترسی
به کار ده روا .

چراغ خواب: شه وخه ف؛ چرا خه و؛ چراییک ی
کز که له کاتی نووستندا هه لیده که ن .

چراغ خوراکیزی: چرا ی چیشت لیان .
چراغ راهنما: چرا ی رینوین؛ چراییک به
گلۆپلی سه ور و زه رد و سه وزه وه بۆ نیشاندانی
نۆره ی ریکه وتنی پیاده و سه واره له
بواره کاند» .

چراغ زنبوری: چرا توړی؛ چرا په می؛ چرا
په می: چراغ توری

چراغ سبز: چرا ی سه وز؛ چراسه وز؛ چرايه ک
که نیشانه ی ئازادی هات وچووه .

چراغ قرمز: چرا ی سه ور؛ چراسور؛ چرايه ک
که نیشانه ی مه ترسی یان به سیانی ریگه یه .

چراغ قوه: چرا قووه؛ لایت؛ جۆری؛ چرا ی
ده ستی که به باتری کار ده کا .

چراغ کاسه ای: چرا لامپا .

چراغ گاز: چرا گاز؛ ته ژگا؛ چراییک که به گاز
کار ده کا .

چراغ گردسوز: چرا ی گلسۆز؛ چرايه کی
نه فتی به فتیلله ی خره وه .

چراغ مطالعه: چرا ی موتالا؛ چرا ی خویندنه وه؛

کہہ و تن؛ مردن۔

چراغ کسی به پت-پت افتادن: [کنایی] سه‌ری
که سیّک له لیو قه‌بروه لهرزین، فتیله‌ی
تمه‌منی که‌سی به‌رهو کزی چوون؛ له ئاسانه‌ی
مه‌رگدا بیون.

به چراغ قرمز برخوردن: [کنایی] تووشی گیره هاتن؛ قول له قهلبه گیران «درست در وسط راه به چراغ قرمز برخوردیم و پولمان تمام شد: راست له چهقی ریگه‌دا تووشی گیره هاتین، پاره‌مان ته‌واو بوو».

چراغان / čerāqān /: صفت. ۱. چراخان؛ شهوگر؛
به چراگه‌لی رۆشنی زۆروه ۲. [کنایی] گه‌شاوه؛
شادمان؛ روون «با آمدن دلم چراغان شد: به هانتنت
دلم گه‌شاوه».

چراغانی / čerāqānî ، ها/ :سم، چراغانی؛ بار و
دوخی چراخان بیون.

❑ چراغانی شدن: چراخان کران؛ به هوی چرای زۆروهو رووناک بوون «سراسر کوچه چراغانی شده بود: سهرانسهری کۆلانه که چراخان کرابوو».

چراغانی کردن: چراغانی کردن؛ چراخان کردن؛ چراى زور روشن کردن (به مناسبت سال نو شهر را چراغانی کرده بودند: به بونهی سالی تازه وه شاریان چراغانی کردبو). ههروهه؛
چراغانی شدن

چراغپا /čerāqpā /: اسم. جامبازە؛ جانبازە؛
چراخپا؛ چه‌بۆکانە؛ دۆخ یان چۆنیەتی شاخ
کردن؛ هەلبێرینی دوودەست و ڤاوەستانی
گیانەوار بە سەر هەر دوو بێیەوه.

چراغ ساز / čerāqsāz ، ها: ان: / اسم. چراغ ساز؛
چراغ ساز؛ که سبکی که پیشه‌ی چتی کرن یان
دروست‌کردنه‌وه‌ی چراهه.

چراغ‌سازی / čerāqsāzī /: اسم. چراغ‌سازی؛
چراغ‌سازی: ۱. کاری چراغ‌ساز ۲. /ها/ کارگاهی
چراغ‌ساز ۳. /ها/ کارخانه‌ی درست‌کردنی چرا.

چراغک / čerāqak ، ها: / اسم. چراویلهکی

ئاگردان که گهرمایه کی که می هیه و زورتر بو
گهرم راگرتنی چیشته هه لده کری.

چراکه / čerāke / حرف. [ادبی] چونکه؛ چوونکه؛ چوونکوی؛ چونکه‌ی؛ چونکوو؛ چونکا؛ چۆنکاتی؛ چۆنکه؛ بۆیکان؛ بۆیه‌کان؛ بۆیه‌کانی؛ له‌ورا (او نیامد، چراکه می‌دانست گرفتار خواهد شد: نه‌هات، چونکه ده‌یان، تووش ده‌یه).

چراگاه / čarāgāh, čarāgāh، ها: اسم.
 لهوهرگه؛ لهوهرگا؛ لهفهرنگه؛ چهراگه؛ چهروگا؛
 چیرهگه؛ چایهر؛ چیری؛ باسهره؛ یورت؛ ویرت؛
 جیلهوهر؛ کوز؛ گادؤل؛ میړگ و بژوین و
 گیاجاری لهبار بو لهوهری گیانهوهران «باغها
 ویران شده و به صورت چراگاه دامهای ده درآمد بوند:
 باخهکان کاول ببوون و کرابوونه لهوهرگه میهر و
 مالاته دی».

چراگشت / čarāgašt, čerāgašt / اسم. کار یان
پهوتی گوږینی و ورزی لهوهرگی نازهلان و
بردنیان یو لهوهرگی دیکه.

- چران / čarān, čerān: بیواژم۔ - لهوهرین؛
-چهرین؛ - چهران؛ - چران؛ - چران؛ - چهران؛
لهوهر تنهر < گاوچران: گالهوهرین>.

چراندن / čarāndan, čerāndan / مصدر. متعدی.

// چراندي: لهوهراندت؛ مي چرانسي: دهلهوهريني؛

بچران: بله وهرینه // له وهراندن؛ چهراندن؛ چراندن؛

چراندن؛ چه لاندن؛ چره‌نن؛ چه رانن؛ له‌وه‌رنه‌ی؛

له‌وه‌رنای؛ گیانه‌وه‌ر بردنه له‌وه‌ر، یان له‌کاتی

له‌وه‌ریاندا چاودی‌ری لی کردن (گوسفند چراندن:

مهتر له وهراندن * چرانیدن. ههروه‌ها: چرانیدنی

■ صفت فاعلی: چراننده (له وهرینه) / صفت

مفعولی: چرانده (له و ه ږینراو) / مصدر منفی: نچرانندن

(نه له وهړاندن)

- چرانی / čarānî, čerānî : پیو/ژمہ۔ چہ ریڼی؛

—چہرانی؛ —چہرانی؛ —چہرانی؛ —چہرانی؛

۱۔ — چہرینی (سورچرانی: سوورچہ رینی)

۲۔ - لهوهریڻی (شکم چرانی: زگلہوهریڻی)۔

چرانیدن / čarānīdan, čerānīdan ﴿چرانیدن﴾
چرای / čerāyī / اسم: [ادبی] چیه تی؛ هؤ؛
سؤنگه: چرائی

چرب / čarb: صفت. چهور؛ چهروو؛ چهرف؛
چهرب؛ چهفر: ۱. خاوهن چهوری «گوشت چرب»
گوشتی چهور ۲. چهورچلیک؛ دوین؛ زومدار؛
شول؛ دهون؛ چهرم؛ ئاویتتهی چهوری «دست
چرب: دهستی چهور» ۳. [مجازی، گفتاری] فره؛
مایه دار؛ زور یا زورتر له باری چهندیتییه «گفتم
اوستا، زندگی من نمی چرخد، کمی مزدم را چرب تر کن»
گوتم ئوسا، ژیانم بهر پویه ناچی، که می مزه کهم
چهورتر که وه! ههروهه: چرب بودن؛ چرب
شدن؛ چرب کردن

چرب آخور / čarb āxor / اسم. ئاخوچچهور؛
۱. ئاخوچی پر له هه موو جوړه خوراکی ئاژهل
۲. [کنایی] پهناگای جی خوښ رابواردن.
چربدست / čarbdast: صفت. [کنایی]
به دهست وبرد؛ دهست سووک؛ دهست سووک؛
چالاک ۲. [قدیمی] فیلباز؛ ساخته چی.

چرب زبان / čarbzabān: صفت. [مجازی]
زمان تهر؛ دهم تهر؛ زارنهرم: ۱. به وتهی خوښ؛
قسه خوښ ۲. زمان لووس؛ جوښن؛ هولیسک؛
لیسکه؛ چاپ باز؛ جاملووس؛ چهور زمان؛
زمان چهور؛ تهر زوانی خو ږیکخهر. ههروهه:
چرب زبانی

چرب وچیلی / čarb-o-čili: صفت. [گفتاری]
چهوروچلیک؛ چهوروچلکن؛ پیس وپه لؤس؛
تیکه له پؤن و چهوری «دست چرب و چیلیات را
به در و دیوار نمال: دهستی چهوروچلیک مه ساوه به
دیواره کهدا».

چرب و نرم / čarb-o-narm: صفت. ۱. به تام و
له زهت؛ چهور و چیژهدار «غذای چرب و نرم»
چیشتی به تام و له زهت ۲. [مجازی] چهور و نهرم؛
خوښ و دلنشین؛ دلگر «زبان چرب و نرم: زمانی
چهور و نهرم».

چربه / čarbe: اسم. ۱. قاقهز پیستی؛ کاغز
مؤمی ۲. تۆز؛ تۆشک؛ تۆزی؛ تۆزگ؛ توی؛ توه؛
تۆ؛ چهورایی سهر شیر یان تراوانی تر.

چربی / čarbī: ها/ اسم. چهوری؛ چهرفی؛
چهفری؛ چهربی: ۱. زوهؤم؛ زفر؛ مرت؛ چهرمی؛
زؤن؛ تهواش؛ زهرنووقای؛ ماکیکی پؤنی که له
تینی ئاساییدا گیرساوه ۲. غهز؛ وهز؛ دؤن؛ بهز؛
چهورایی؛ پی؛ پؤنی له شی گیانه وهران و تؤمی
برئ گیا (وهک زهیتوون و گهنمه شامی و...) ۳.
[گفتاری] چیشتی چهور «دکتر گفته چربی نخور»
بژیشک گوتوپوه چهوری مه خو».

چربیدن / čarbīdan: مصدر. لازم. [گفتاری] به
ملدا چوون؛ زورتر / فره تر / بانتر / زیاتر بوون؛ له
سهر بوون؛ به هه قیاز بوون؛ چیر بوون «زور آزاد
به آرام می چربد: زوری نازاد به مل نارامدا نه چی».

چرت / čert: اسم. [خیاطی] درزیکی چکوله که
له کاتی دوورینی کهوانیدا به لیواری پارچه وه
دهیده ن. ههروهه: چرت دادن

چرت / čert, čart: صفت. بی خو: ۱. قور؛
گه زاف «حرف چرت: قسهی قور» ۲. بی هؤ؛ گؤتره
«کار چرت: کاری بی خو».

چرت / čort: اسم. خه وه نووچکه؛ خه ونووچکه؛
خه ونووچکه؛ خه ونیچکه؛ نوقرشک؛ نوقرشک؛
نوقرسک؛ قنگه خه؛ چورت؛ چورت؛ وه نهوز؛
وه نهوزه؛ هونزهک؛ وه ژینگ؛ وژینگ؛ وژینگ؛
وژینه؛ ورینگه؛ ورینی؛ بارینه؛ دلوف؛
خه وه کوتکی؛ هنیشک؛ خه و بردنه وهی زور
کورت.

چرت بردن: خه ونووچکه بردنه وه «سر کلاس
چرتش برده بود: له ناو پؤله کهدا خه ونووچکه
بردبوویه وه».

چرت زدن: ۱. سهرخه و شکاندن؛ وه ژینگ
دان؛ چورت دان؛ هیزین؛ وه نهوز دان؛ چاو
گهرم کردن؛ هه لانیین؛ دلوف داین؛ هونژین؛
سهرخه و کردن؛ وه نهوز کهردهی «تا چای حاضر

سووپړانی «چرخ دادن: چهرخ و خول دان».

▣ چرخ اصطکاک: چهرخی که به نووسان به چهرخیکی ترهوه، ئه ویش ده گهل خوی دینیتته خول.

چرخ بایی: چهرخی پایي؛ ئامپړیکی چهرخدار که به پښان کار ده کا، به تاییهت چهرخی دروومان.

چرخ تسمه: چهرخ سیرم/ سیرمه یی؛ چهرخی که کاتی خولانهوه ی، ته سمه یه ک ده کیشیت و ده بیته هوی خولاندنهوه ی چهرخیکی تر.

چرخ چاه: گهر دوون؛ چهرخی بیر؛ جهر جهره؛ چهرخی ئاو له بیر یان چهم دهره پښان.

چرخ خیاطی: چهرخی دروومان؛ ماکینه ی جل دروون که دهستی، پایي و بهر قیشی هه یه.

چرخ دستی: خرخره ک؛ چهرخی دهستی؛ چهرخی دهسی؛ که ره سه یه کی چهرخدار که به دهست کار ده کا.

چرخ دنده: چهرخ دنده؛ چهرخی لیواره ددانه دار که له کاتی خولانهوه دا، ددانه کانی له ددانه ی چهرخیکی تر ده گیری و ئه ویش ده خولینیتتهوه.

چرخ ریسندگی: دووکه دووچه؛ گل هور که ره؛ که ره سه یه ک بۆ ریسندی خوری یان په موو.

چرخ زاپاس: چهرخی سپیر؛ چهرخی زاپاس؛ ته گهری پښته کی ماشین.

چرخ زنجیر: چهرخ زنجیر؛ چهرخی زنجیر؛ جوړیک چهرخی دهنده یه که ئالقه گه لی زنجیر له ددانه کانی ده گیری و ئه گهر یه کیکیان که و ته خول، ئه ویکهش ده خولینیتتهوه.

چرخ غلنکی: بولبرینگ؛ چهرخیکی چکوله له ژیر که لپه لی مال و بری که رسته بۆ به هاسانی گواستنه وه یان.

چرخ کوزه گری: چهرخی گۆزه که ری؛

شود چرتی بز: تا چایی ساز ده بی سهرخه وی بشکینه > ۲. ونه هوز بر دنه وه؛ خه ونوو چکه بر دنه وه؛ خه ونیچکه بردن «راندنه همه اش چرت می زد: راننده که ههر ونه وزی ئه دا».

چرت کسی پاره شدن: [مجازی] خه وی که سی ره وین/ زران؛ خه و له چاو/ سهری که سی په پښ؛ خه و که سی شکینه چاوی؛ به هوی هه را و هوریا یان رووداو یکه وه له ونه هوز داچله کان «با صدای زنگ تلفن چرتم پاره شد: به زنگی ته له فونه که خه وم زرا».

چرتکه / čortke / [روسی] چرتکه - ۱

چرت و پرت / čert-o-pert, čart-o-part / اسم، [گفتاری] هه لیت و په لیت؛ هه له ق- مه له ق؛ هیچ و پوچ؛ قسه ی بی مانا «چرت و پرت می گوید: هه لیت و په لیت ئیژی».

چرتی / čortí / صفت. خه ونوو چکه یی؛ خه وانی؛ چورتي؛ چورتي؛ خاوهن خوویان وازی ونه وزدانی زور.

چر-چر / čarčar / اسم، [تعریض، گفتاری] له وه پ؛ خووش ونووش.

▣ چر-چر کردن: له وه پښ؛ خووش ونووش کردن. چر-چر کسی به راه بودن: له وه پری که سیک

دایین بوون؛ خووش و نوشی که سی ساز بوون. چرخ / čarx / اسم، چهرخ: ۱. /ها/ پیچک؛

ته گهره؛ لړ؛ خر؛ بازنه ئاسایه ک که به دهوری خولگه یه که وه ده سووپرتتهوه «چرخ ماشین: چهرخی

ماشین» ۲. /ها/ که ره سه یه کی بازنه یی که به دهوری ناوه ندیکدا سوورده خوا «چرخ خیاطی:

چهرخی خه یاتی» ۳. /ها/ [گفتاری] ئامپری چهرخدار (الف) دووچه رچه «سوار چرخ بود و

می رفت: سواری چهرخ ببوو ده پویش» (ب) عه ره بانه «چرخ لبو فروشی: چهرخی چونه رفروشی»

۴. [ادبی] گهر دوون؛ ئاسمان و هه رچی تیدایه «چرخ فولک: چهرخ و فله ک» ۵. [گفتاری] چهرخ و

خول؛ قه مچ؛ پیچ؛ سوور؛ زفر؛ جووله ی

// چرخاندی: هەلت-سووران؛ می چرخانی:
هەلە-سوورپتی؛ بچرخان: هەل-سوورپتە//
هەل-سووران؛ سووران؛ سووران؛ سووران؛ سووران؛
چەرخەنی؛ چەرخانی؛ گێژ داین؛ خولەو داین؛
لەرن؛ لۆرین؛ لروون؛ لردیه: ۱. وەرچەرخاندن؛
زفراندن؛ وەرگەپاندن؛ خولاندنەو؛ خول پێدان؛
هۆرخولنەیی؛ خولنایو؛ شتی بە دەور
خولگەبە کەوە بزواندن «چرخ را چرخاندن: چەرخ
هەل-سووران» ۲. [کنایی] بەرپۆهبردن؛ گەپاندنی
شتی «کار را چرخاندن: کار هەل-سووران» *
چرخانیدن. هەروەها: چرخاندنی

■ صفت فاعلی: چرخاننده (هەل-سوورپتەر) / صفت
مفعولی: چرخانده (هەل-سوورپتار) / مصدر منفی:
نچرخاندن (هەل-سووران)

چرخانیدن / čarxānīdan / چرخاندن
چرخبال / čarxābāl / ها: / اسم: [نامتداول] بالف؛
کۆپتەر؛ هەلیکۆپتەر.
چرخدار / čarxdār / ها: / صفت. چەرخدار؛
بەچەرخ (صندلی چرخدار: سەندەلی چەرخدار).
چرخدووی / čarxdūzī / اسم: ۱. چەرخدووی؛
دروومان بە چەرخێ خەباتی ۲. / ها/
چەرخکاری؛ جۆرە دروومانیکێ جوانکاریه.
چرخریسک / čarxrīsak / ها: / اسم. چەرخرە؛
شەلوورە؛ گۆرەویچنە؛ گۆرپچنە؛ دوو کەپرسە؛
دوو کەپرسما؛ بالندەییکی وردیلەیی جوان و دوو
رەنگی دارژیه، پەڕیکی نەرم و تووک ئاسای
هەیه: چەلەریسک

چرخ زنان / čarxzanān / قید. بە سوورانەو
[بچەها چرخ زنان آمدند: منداڵان بە سوورانەو هاتن].
چرخش / čarxēš / ها: / اسم. چەرخان:
۱. لرسە؛ کار یان رەوتی خولانەو؛ زفرین؛
زفرین؛ سوورانەو بە دەور تەوەرەیه کدا
«چرخش چرخ: چەرخانی چەرخ» ۲. [مجازی]
کار یان رەوتی وەرچەرخان و گۆرانی
خواست و گەر «در سیاست خارجی چرخش

پەڕەیه کی خەره لێهه که له نێوه راستیهوه
میلە ییک دالکاو، که دهخولپننهوه
قۆرە کەش سوور دەدا.
چرخ گوشت: چەرخ گوشت؛ کەرەسەیه کی
دەستی یان کارەبابیه بۆ ورد و ئەنجن کردنی
گوشت.

□ چرخ دادن: هەل-سووران؛ هەل-سووران؛
سوورپدان؛ چەرخاندن؛ زفراندن؛ خولدان؛
خولاندن؛ چەرخەنی؛ خولنەیی؛ هۆرخولنەیی
«چوب را دور سرش چرخ می‌داد: چێو کەیی بە
دەوری سەریدا هەل-سووران».

چرخ زدن: سوورانەو؛ هەل-سووران؛ خولانەو؛
چەرخان؛ هۆرخلیهیی «مثل فرفره چرخ می‌زد:
و هکۆو فرفره دەسووران».

چرخ کردن: ۱. دوورین؛ وراسەیی؛ بە چەرخ
دووران «این پیراهن را زود چرخ کن بده اتو کنم:
ئەم کراسە زوو بدوورینە و بیدەو ئوتووی بکەم»
۲. لە چەرخ دان؛ کردنە چەرخدا؛ چەرخ
کردن؛ وردکردن؛ دای چەرخەرە «گوشت را
چرخ کردم: گوشتە کەم لە چەرخ دا».

چرخ کسی را چنبر کردن: [مجازی] چەرخ لە
چەمەر کەسیک کێشان؛ پشوو / تەنگ لە
کەسێ هەلچنین؛ کەسیک خستنه تەنگانەو
«جنگ شد و چرخ ما را چنبر کرد: بوو بە شەر و
چەرخێ لە چەمەرمان کێشا».

چرخاب / čarxāb / ها: / اسم. ئەو باگرە کە
هەوری بارانی پێیه و لە سەر زەریاوە بەرەو
بەستین دەچێ و لە وشکانیدا دایدەبارێتی.

چرخان ¹ / čarxān / صفت. چەرخان؛ چەرخمان؛
خاوەن تاییەتمەندی یان توانی سوورانەو
«صندلی چرخان: سەندەلی چەرخان».

چرخان ²: قید. چەرخمان؛ بە سوورانەو «گریداد
همه چیز را چرخان در هوا می‌برد: گێژەلووکە هەموو
شتیکێ چەرخمان لە هەوادا دەبرد».

چرخاندن / čarxāndan / مصدر. متعدي.

به هه‌لسوورانوه «یک میله چرخنده دارد که دوک را می‌چرخاند: میله‌یه کی گه‌رؤکی هه‌یه که ته‌شیه که خول ده‌دا».

چرخه ^۱ /čarxe / ها: / اسم، سوور؛ چرخه: ۱. سوور؛ خول؛ چرخ؛ قه‌دوه‌شت؛ مه‌ودای کاتیه‌ک که زنجیره‌ی رووداوان یان دیارده‌گه‌لیکی تیدا په‌یتا په‌یتا ده‌گوورن (وه‌ک سووری ژبان که بریتیه له: له دایک بوون، گه‌شکه‌یی، پیگه‌یشتن، پیری و مهرگ) ۲. دوا به دوا یه‌ک زنجیره رووداوان یان روودای دووپاته‌وه بوو، له خالیکه‌وه تا دیته‌وه‌سه‌ر ههمان خال (وه‌ک سووری ئاو که له گهرمادا ده‌بیته هه‌لم و هه‌ور و جاریکی تر له به‌ر سه‌رما ده‌باریته‌وه سه‌ر زه‌وی).

☐ **چرخه‌ی سولی:** /زیست‌شناسی/ خولی خان؛ خولی داگه‌رانی که له مه‌ودای ژبانی خانکیکی زیندوودا روو ده‌دا.

چرخه: ^۱ /بیواژه. چرخه؛ ئامرازی خاوه‌ن چرخه (دوچرخه: دووچرخه).

چرخه‌ای /čarx'e'i / چرخه‌وار

چرخه‌وار /čarxevār / صفت، چرخه‌سا؛ چرخه‌ئاسا؛ چرخه‌مان؛ له بیچم یان چۆنیه‌تی چرخ: چرخه‌ای

چرخه‌ی ^۱ /čarxi / ها: / اسم، چرخه‌ی: ۱. که‌سێ که سواری دووچرخه‌یه ۲. که‌سێ که به چرخه‌ی ده‌ستی کار ده‌کا.

چرخه‌ی ^۲: صفت، ۱. گرد؛ گرۆقه‌ر؛ خر؛ خرت (پایین دامن را چرخه‌ی بیر؛ خوارووی داوینته‌که گرد بیر) ۲. چرخه‌ی؛ چرخه‌کار؛ به‌چرخه؛ دووراو (دوخت چرخه: ته‌قه‌لی چرخه‌ی).

چرخیدن /čarxīdan / مصدر، لازم، // چرخیدی: سووراییه‌وه؛ می‌چرخه‌ی: ده‌سووراییه‌وه؛ بچرخ: بسووریه‌وه // سوورانه‌وه؛ خولانه‌وه؛ هه‌لسووران؛ هه‌لسوورپان؛ هه‌لسوورپین: ۱. سوورپان؛ چرخان؛ خولیانه‌وه؛ سوورپان؛ خول‌خواردن؛

آشکاری دیده می‌شود: له سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ییدا چرخانیکی ئاشکرا ده‌بیندریت».

چرخشت /čarxošt / ها: / اسم، پیگه‌ووش؛ هه‌ر یه‌که له که‌ره‌سه‌گه‌لی ده‌ستی جو‌راو‌جو‌ر که بو گرتنی ئاوی میوه دروست کراون.

چرخشما /čarxešnemā / اسم، ژیرۆسکۆپ؛ که‌ره‌سه‌یه‌کی چهرخ‌ئاسایه که وا دروست کراوه ته‌خت له سه‌ر زه‌وی بنیشی و به‌ده‌وری خۆیدا سوور بخوا و ئامرازیکی وا له سه‌ریه‌وه دانراوه، به هه‌ر لایه‌کدا پیویست بی، بگه‌رئ و بخونجی.

چرخشی /čarxeši / صفت، چهرخانی؛ هه‌لسوورانی: ۱. پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به هه‌لسوورانوه ۲. سوورپنه‌ره‌وه؛ هه‌لسوورپین.

چرخ‌فلک /čarxe-falak, čarx-o-falak / ها: / فارسی / عربی / اسم، چهرخ‌وفله‌ک؛ گه‌ردوونه؛ ماینه‌قه‌ل؛ که‌ره‌سه‌یی بو رابواردن به برئ سه‌نده‌لیه‌وه که خه‌لک له سه‌ری داده‌نیش و به ده‌وری خولگه‌ییکی ئاسۆیی یان کۆله‌که‌ییدا ده‌خولیته‌وه (بچه‌ها چرخ‌فلک سوار شدند: منداله‌کان چهرخ و فله‌ک سوار بوون).

چرخک /čarxak / ها: / اسم، چهرخ؛ ویلچر؛ سه‌نده‌لی چهرخدار.

چرخکار /čarxkār / ها: / اسم، چهرخکار؛ که‌سێ که به چهرخه‌ی دروومان کار ده‌کا.

چرخکاری /čarxkārî / اسم، چهرخکاری: ۱. کار و ره‌وتی کارکردن به چهرخ به‌تایبه‌ت مه‌کینه‌ی دروومان ۲. کاری دووراندنه‌وه به مه‌کینه‌ی دروومان به تایبه‌ت رازاندنه‌وه‌ی جل و به‌رگ «لهی آستین را چرخکاری کن: لی‌واره‌ی قۆله‌که چهرخکاری بکه!».

چرخ‌کرده /čarxkarde / صفت، قیمة (بو گوشت)؛ چهرخ‌کراو؛ نه‌نجنراو به چهرخ (گوشت چرخ‌کرده: گوشتی قیمة).

چرخنده /čarxande / ها: / گان: / صفت، گه‌رؤک؛

ده ئالې «چرك و كفافت خانه را برداشته: چلك و پيسى ماله كى داگرتوو».

▣ چرك زخم: چرك، زنجك، زىچكاو، زىنكاو، زامهت، زامت، زىچك، ليم، نيم، كيم، زووخ. چرك گوش: كلمش؛ چلكى ناو گوى.

چرك^۱: صفت. چلكن، پيس؛ چه پهل؛ چه پهل و چه پلاخ؛ كوټى «يقه پيراهنت چرك است: مليوانى كراسه كهت چلكنه».

▣ چرك بودن: چه و و چلكن بوون.

چرك شدن: پيس بوون؛ چه پهل بوون؛ هه پمين؛ له وتين.

چرك كردن: ۱. كيم كردن؛ هه و كيم كهردهى؛ چلك كردن به هوى هورووژمى باكتريه وه ۲. پيس كردن؛ چه پهل كردن؛ چلكن كردن؛ سه نماندن؛ له وتاندن.

چركاب / čerkāb / اسم. ۱. چلكاو؛ زيرگاو؛ سيانكه؛ ئاوئى كه شتيكى چلكنيان تيدا شوږديته وه ۲. زووخاو؛ زىنچك؛ زنجك؛ زىنچكاو؛ زىچكاو؛ شپ؛ كيماو؛ هه و كيم؛ كيم و زووخ؛ ئاوئى كه له زامى كيم كردوو دده لئى.

چركالود / čerkālūd / صفت. / ادبى / پيس؛ چه پهل؛ گهمار؛ پيس و چلكن؛ پلوخ.

چركتاب / čerktab / ها: صفت. چلكتاو؛ چلك هه لگر؛ به رهنكى رهمش و شين و بوړ كه چلكيان پيوه ديار نه بى (زياتر بو چلك و قوماش ده گوتري) «لباس كار بهتر است چركتاب باشد: جل و بهرگى كار باشته چلكتاو بى».

چركزا / čerkzā / صفت. چلكه زى؛ چلكينه ر؛ به توانايى وه بهرهياننى چلك.

چركس / čarkas / اسم. چه ركه س: ۱. هوى سى پيسى قهراخى زهرياي رهمش و باكوورى قهفاز ۲. /ها؛ ان/ هه ريه كه له كه سانى سه ر به و هوزه.

چركمرده / čerkmorde / صفت. چلكه سوو؛

گردان؛ زفران؛ چه رخين؛ چه رحيان؛ چه رحيانى؛ پلان؛ چه رخ دان؛ چه رخ خواردن؛ خر خواردن؛ لرخواردن؛ لرخواردن؛ هور گيلاي؛ وه رسووران؛ وه رچه رخان؛ جوولانه وه به ده و ر خولگه يه كدا «چرخيدن چرخ: هه لسوورانه وهى چه رخ» ۲. پيچ دان؛ خر خواردن؛ وه رسووران؛ به ده و ر شتيكدا گه ران «دور اتاق چرخيدن: هه لسوورانه وه به ده و رى هوده دا» ۳. گه ران؛ گيلاي؛ به ريوه چوون و گه رپاني كار يان كار گه لى بنكه يه ك «بى من كار اين مغازه نمى چرخد: به بى من كارى نهم دوو كانه هه لناسووريت» ۴. /كنايى/ به بى ثامانج بهم لا و به و لادا هاتن و چوون «اين قدر بى خود نچرخ: نه ونده بيخو هه لمه سوور وه» هه روه ها: چرخيدنى ■ صفت فاعلى: چرخنده (هه لسوورين) / صفت مفعولى: چرخيده (هه لسووراو) / مصدر منفى: نچرخيدن (هه لنه سووران)

چرد / čard / ها: اسم. / معماری / ده رگانه؛ جيى دانانى چوار چيوه ي درگا.

-چرده / čarde, čorde / پيوژه. -كار؛ -چار؛ هوول؛ هووله؛ رهنك؛ رهنكى پيست «سياه چرده: رهمش كار».

چرغول / čarqul / بارهنگ ۱

چرك^۱ / čerk / ها: اسم. چلك: ۱. كيم؛ زووخ؛ خوور؛ گهمه ر؛ چرك؛ هه و كيم؛ له يم؛ كيخ؛ ناشو؛ زىچك؛ زىچك؛ له يم و ليشه؛ تهوشيكى زورتر زهرد و برى جار خويتاوى كه له برى برينه وه دهر دى «انگشتم چرك كرده: قامكم چلكى كردوه» ۲. گهمار؛ قريز؛ چه پهلئى؛ ليش؛ ليشك؛ كريز؛ توژ و خوئى تيكهل به چه و رى كه له شتى تر

چلکه سو؛ چلک شور؛ چلک مردوو؛ چلک مرده؛
چلک مریا؛ به ره گ و تهشکی چلکن به هوی
باش نه شور دنه وه «این پیراهن چرکمرده شده، قابل
استفاده نیست: ثم کراسه چلکه سوو بووه، به کار
نایه».

چرکنویس / čerknevīs، ها: / اسم،
پیش نووس؛ ره شنووس؛ چلکنووس؛
ره شهک؛ پیس نووس؛ پیش نووسی که
پیویستی به چاوپیدا خشاندن، ههله گری و
پاکنووس کردن بی «چرکنویس مقاله را برده
همان طور چاپ کرده است؛ پیش نووسی
وتاره که ی بردوو هه ره بهو جوړه چاپی
کردوو!».

چرکی^۱ / čerkī، اسم، چلکنی؛ پیسی؛ گهماری؛
پوخلی؛ چه پهللی؛ دۆخ یان چۆنیه تی چلکن
بوون «پیراهن به این چرکی را می پوشی؟! کراسی
به چلکنیه له بهر ده که؟!».

چرکی^۲: صفت. کیم دار؛ هه وادار؛ چلکن «زخم
چرکی: برینی کیم دار».

چرکین / čerkīn، صفت، [دبی] ۱. چلکن؛
گهمار؛ پیس؛ پوخل؛ کوئی؛ چلووک؛ چرکن؛
چه پهل؛ په چهل؛ پلک؛ پلشت؛ چلیک؛ لیشکن؛
ناشوو؛ په لهشت؛ لیتوکه؛ لیمن؛ په لوخ؛ کرپژاو
«جامه ی چرکین: جلی چلکن» ۲. چلک کردوو؛
زووخدار؛ به زووخ و هییم «زخم چرکین: برینی
چلک کردوو».

چرم / čarm، اسم، چه رم؛ ناچار؛ خام؛ خار؛
گووین؛ پیستی گیانه وه ری چوارپین یان خزوک
که بۆ نهرم و پتهوتر بوونه وه خو شه ده کری.
◻ چرم ساغری: کهول؛ کهفل؛ چه رمی که له
پیستی کولوکی کهر یان ئه سپ ساز ده بی:

ساغری

چرم مصنوعی: چه رمی ده سترکد؛ هه رکام له
ده یان جوړ به ره همی پیشه سازی که له ماکی
نهوتی دروست ده کری و له چه رمی سروشتی

ده کا.

چرمسازي / čarmsāzi، اسم، چه رمسازي: ۱.
کار یان پهوتی دروست کردنی چه رم ۲. لها/
کارگای دروست کردنی چه رم.

چرمه / čarme، اسم، چه رمی؛ چه رمه؛ باره بهری
سیی (وه که هه سپ، قاتر، کهر) «اسب چرمه: ئه سیی
چه رمی».

چرمی / čarmi، صفت. چه رمی: ۱. چه رمینه؛
چه رمین؛ دروستکارو له چه رم «کفش چرمی؛
کهوشی چه رمی» ۲. وه کوو چه رم «برگ چرمی؛
به رگی چه رمی».

چرمین / čarmīn، صفت، [دبی] چه رمینه؛
چه رمین.

چرند / čarand، صفت. چرنا؛ بی مانا؛ بی تام و
بن شر؛ هه لیته؛ قسه ی قوړ؛ قسه ی مفت «حرف
چرند: قسه ی چرنا».

چرند و پرند / čarand-o-parand، ها: / اسم،
هه لیت و په لیت؛ هاته ران پاته ران؛ په رت و په لا؛
تور په هات؛ جه فهنگ؛ قسه ی بی ناوهر وک یان بی
بهر و دوا «خیلی چرند و پرند می گفت: زوړ
هه لیت و په لیتی ده رست».

چرنده / čarande، ها: / گان: / صفت. گیاخوړ؛
ثالف خوهر؛ چه رنته؛ به خوو یان تاییه تمه نندی
له وه رینه وه.

چرنده و پرنده / čarande-vo-parande، اسم،
جوو قه وار؛ جر و جانه وه؛ هه موو گیانه به ران.

چرندیات / čarandī(y)āt، (!) فارسی / عربی
اسم، تور په هات؛ فله فلت؛ قسه گه لی بی تام؛
وته گه لی بی مانا، گو تره یان بی که لک «کسی به
این چرندیات گوش نمی دهد: کهس بهم تور په هاته
گوئی نادا».

چروک / čurūk, čorūk، ها: / اسم، لوچ؛ چرچ؛
چرچ و لوچ؛ کوریشک؛ گنج؛ قرچ؛ کورژ؛ کورس؛
خورناچین؛ قهرمچ؛ پوو کاو؛ لووچ؛ شوینه واریک
که به هوی نارپکی یان چین خواردنی ماکیکی

نهرم، به سهریهوه دهمینئی «روی زمین ننشین لباست چروک می‌شود: له سهر زهوی دامه‌نیشه جل‌وبه‌رگه‌کەت لۆچ ده‌بی».

□ چروک برداشتن / خوردن / شدن: لۆچ بوون / تیکه‌وتن؛ چرچ بوون / تیکه‌وتن؛ لۆچ خواردن؛ لووچ کەفتن؛ ناساف بوون. هه‌روه‌ها: چروک کردن

چروکیدن / čurūkidan, čorūkidan / مصدر. لازم. چرچیان؛ چرچان؛ هه‌لچرچان؛ چرچ بوون؛ هه‌لقرچان؛ ژاکان؛ چرچ هه‌لاتن؛ گر‌نژین؛ چرچ و لۆچ بوون؛ قهرمچین؛ قرچ هه‌لاتن؛ چرچ و لۆچ تئ‌که‌وتن؛ چهرمقین؛ لۆچان؛ چوونه‌یه‌ک «چروکیدن بوست: چرچیانئ پیست».

■ صفت مفعولی: چروکیدە (چرچاو) / مصدر منفی: نچروکیدن (نه‌چرچان)

چروکیدە / čurūkide, čorūkide / صفت. چرچ؛ لۆچ؛ چرچاو؛ هه‌لچرچاو؛ کرژ؛ چرچ و لۆچ؛ قهرمچی؛ قهرمچی؛ چرچیاگ؛ قهرمقی؛ چرچ هه‌لگه‌راو «بوست چروکیدە: پیستی چرچ».

چریدن / čarīdan, čerīdan / مصدر. متعدی. // چریدی: له‌وه‌ریت؛ می چری: ده‌له‌وه‌ری؛ بچری: به‌له‌وه‌ه // له‌وه‌ران؛ له‌وه‌ران؛ له‌وه‌رین؛ له‌وه‌ریان؛ چه‌رین؛ چه‌رین؛ چیرین؛ چه‌ران؛ چه‌ران؛ چریابین؛ چنیرین؛ له‌وه‌ریه‌ی: ۱. دهمدان؛ گیا و ئالف خواردنی ئاژەل له‌له‌وه‌رگادا ۲. /مجازی/ زگ له‌وه‌ران؛ سک به‌ردان. هه‌روه‌ها: چریدنی

■ صفت فاعلی: چرنده (-) / صفت مفعولی: چریده (له‌وه‌راو) / مصدر منفی: نچریدن (نه‌له‌وه‌رین)

چریک / čerik / ها؛ لان؛ [ترکی] / اسم. چریک؛ پارتیزان؛ شه‌رکه‌ری داوخواز که به شیوه‌ی تاکه‌که‌سی یان له‌ده‌سته‌گه‌لی گچکه‌دا په‌لامار ده‌بن و ده‌به‌رژینه‌سه‌ر کار و ره‌هاتی ویرانکاری و شه‌ر.

چزاندن / čezāndan / مصدر. متعدی. [گفتاری] // چزاندی: چزاندت؛ می‌چزانی؛ ده‌چزنی؛ بچزان؛

بچزنه // چزاندن؛ چزنه‌ی؛ وه‌زنه‌یه‌ی؛ ئازاردان؛ ئاراندن؛ داغ پیوه‌نان «از چزاندن مادرشوهرش لذت می‌برد: هه‌زی له‌چزاندنی خه‌سووی بوو».

■ صفت مفعولی: چزاندە (چزینراو) / مصدر منفی: نچزاندن (نه‌چزاندن)

چس / čos / اسم. /مسته‌جن/ ۱. تس؛ فس؛ سیک؛ واوله‌ی؛ بایه‌کی بۆگه‌ن که بی‌ده‌نگ له‌ریخۆله‌وه‌فت ده‌بی ۲. /تعریض/ حیزه؛ فشه؛ حیزه‌ه‌لمه‌ت؛ بی‌بایه‌خ؛ چله‌کا؛ چله‌پۆش؛ شتی چرووک و بی‌نرخ (به‌تایبته‌به‌شیوه‌ی پیشوشه) «چس غصه: حیزه‌خه‌م».

چسان‌فسان / čosānfesān / اسم. /تعریض/ لاولووسکه؛ لاولووسه؛ ئارایشتی تۆخ (به‌تایبته‌له‌ژاندا).

□ چسان‌فسان کردن: لاولووسکه‌کردن؛ لاولووسه‌کردن «خواهرهای داماد خیلی چسان‌فسان کرده بودند: خۆشکه‌کانی زاوا زۆر لاولووسکه‌یان کردبوو».

چسب / časb / ها؛ /اسم. زامق؛ چه‌وس؛ زانق؛ زانقی؛ نووسه‌کی؛ چه‌سپ؛ چه‌سب؛ لک؛ ماکی که دوو شت پیکه‌وه‌ده‌لکینئ.

□ چسب اسکاچ: چه‌سپی نه‌واری.

چسب‌أوهو: چه‌سپی ئوهو؛ ناوی بازرگانی جۆره‌چه‌سپینکی ته‌ره‌له‌به‌ره‌وادا وشک و پته‌وه‌ده‌بیته‌وه.

چسب‌دوقلو: چه‌سپی دوانه؛ چه‌سپ‌دوقلوو؛ جۆریک چه‌سپی به‌شیوه‌ی دوو به‌سته‌ی جیاوازه‌که‌له‌کاتی که‌لک لیوه‌رگرتندا ده‌بی تیکه‌ل‌بکری.

چسب‌زخم: چه‌سپی زام؛ چه‌سپی برین.

چسب‌ماتیکی: چه‌سپی ماتیکی؛ ماکیکی چه‌سپداره‌له‌نیو‌لووله‌یه‌کدا، وه‌ک ماتیک ده‌یساوان به‌وشوینه‌دا که پیوسته‌چه‌سپ بکری.

چسبان / časbān / صفت. ۱. دۆچن؛ لۆچن؛

چسبندگی / časbandegî / ها: / اسم. ۱. نیسی؛
دیس؛ چۆنیه تی نووسه ک بوون ۲. خهستی؛
خهسی؛ ههسی.

چسبندە / časbande / صفت. ده‌بیش؛ نووسه ک؛
نویسه ک؛ چه‌سپناک؛ کلین؛ دۆچن؛ لۆچن.

چسبی / časbî / صفت. دۆچن؛ چه‌سپاوی؛ نووچ
'دستم چسبی است: ده‌ستم دۆچنه'.

چسبیدن / časbîdan / مصدر. لازم. متعدی. //

چسبیدی: چه‌سپایت؛ می‌چسبی: ده‌چه‌سپی؛
بچسب: بچه‌سپه // چه‌سپان؛ چه‌سپیهی: □ لازم.

۱. لکان؛ لکیان؛ لکهی؛ لکای؛ نووسان؛ له‌گه‌ل
شتیکدا به ته‌واوی پیکه‌وه ته‌قین 'به دیوار

چسبیدن: به دیواروه چه‌سپان' ۲. لکان؛ لکهی؛ به
هۆی ماکیکی چه‌سپناکه‌وه به شتیکه‌وه نووسان

'به دست چسبیدن: به ده‌سته‌وه لکان' ۳. نووسان؛
چلکیان؛ خوش یان له‌باو بوون 'ناهار به من

چسبید: فراوینه‌که به دل‌مه‌وه نووسا' ۴. /کنایی/
لکان؛ به‌رده‌وام بوون؛ پیداکرتن و له‌سه‌ر

شتیک رۆیشتن 'او به عقاید قدیمی خودش چسبیده
است: نه‌و لکاوه به بر‌وا کۆنه‌کانیه‌وه' ۵. به

پشوو‌دیژنی شوین کاری که‌وتن و ده‌ست لی
به‌رنه‌دان 'به درس و مشق چسبیدن: چه‌سپان به

ده‌رس و مه‌شقه‌وه' □ متعدی. ۶. /گفتاری/
چه‌سپان؛ چه‌سپیان؛ به ده‌ست سفت‌گرتن

'محکم میله را چسبیده بود: توند به میله‌که‌وه
چه‌سپابوو' ۷. /مجازی/ لکان؛ نووسان؛ دوقه‌لانک

بوون؛ دوقه‌دوقه‌ک بوون؛ هه‌میشه له‌گه‌ل
که‌سیکدا بوون و لیی نه‌بران 'این بچه به من

چسبیده و نمی‌گذارد به کارم برسم: نه‌م من‌داله لکاوه
پیمه‌وه و ناهیلی کاره‌کانم بکهم'. هه‌روه‌ها:

چسبیدن

■ صفت فاعلی: چسبندە (چه‌سپین) / صفت
مفعولی: چسبیده (چه‌سپاو) / مصدر منفی:

نچسبیدن (نه‌چه‌سپان)

چست / čost / صفت. /ادبی/ چوست؛ چست؛

چه‌سپن؛ نووس ۲. چه‌سپ؛ زۆر ته‌نگ یان کپ.
چسباندن / časbāndan / مصدر. متعدی.

// چسباندی: چه‌سپاندت؛ می‌چسبانی؛
ده‌چه‌سپینی؛ بچسبان: بچه‌سپینه // چه‌سپاندن؛

چه‌سپانن؛ چه‌سپنه‌ی؛ لکاندن؛ لکانن؛ لکنه‌ی؛
۱. نووساندن؛ دانی روویه که له شتی به رووی

شتیکی تردا وا که نیوانیان نه‌که‌وئ 'صورتش را
چسباند به دیوار: دم و چاوی چه‌سپانده دیواره‌که‌وه'

۲. پیوه نووساندن؛ زه‌لیقاندن؛ لکاندن دوو شت
به هۆی ماکي چه‌سپاروه 'تکه‌های کاغذ را به

هم چسباند: له‌ته کاغه‌زه‌کانی پیکه‌وه چه‌سپاند'
۳. پیوه لکاندن؛ پیوه‌نان؛ پوهه‌نیه‌ی؛ تۆمه‌ت

یان بۆختان کردن بۆ که‌سیک 'جرم سیاسی را به او
چسباندند و گرفتارش کردند: تاوانی سیاسیان

پیوه‌لکاند و توشیان کرد' ۴. بۆ ئامانجیکی
(زۆرتر ناپه‌وا) له‌گه‌ل که‌سیک یان شوینیک

هات‌وچۆ دامه‌زاندن 'خودش را به ما چسباند آمد
توی گروه: خۆی پیمان‌ه‌وه لکاند و هاته‌نیو

کۆره‌که‌وه' * چسبانیدن. هه‌روه‌ها: چسبانندی

■ صفت مفعولی: چسبانده (چه‌سپینراو) / مصدر
منفی: نچسباندن (نه‌چه‌سپاندن)

چسبانیدن / časbānidan / چسباندن
چسبدار / časbdar / صفت. چه‌سپدار؛ خاوه‌ن

ماکی که‌لکیت 'سرپاکت چسبدار است: سه‌ری
پاکه‌ته‌که چه‌سپداره'.

چسبز / časbzā / اسم. سریش؛ ستووک؛
ماکیکی چه‌سپداره له ئیسکدا که به کولاندنی

زۆری له ئاودا، رینگ و ریوال به‌ر ده‌دا و ده‌بیته
چه‌سپیکی سروشتی.

چسبناک / časbnāk / صفت. ۱. نووسه‌ک؛
چه‌سپناک؛ زامقی؛ کلین؛ لچ؛ نووس؛ نیس؛ به

تایبه‌تمه‌ندی یان توانایی چه‌سپاندن 'ماده‌ی
چسبناک: ماکي نووسه‌ک' ۲. دۆچن؛ لۆچن؛

چه‌سپاوی؛ نووچ؛ ئالو به ماکیکی نووسه‌که‌وه
'دستم چسبناک است: ده‌ستم دۆچنه'.

چسیدن / čosīdan /: مصدر. لازم. [مستهجن]
 // چسیدی: تسیت؛ می چسی: ده تسی؛ بچس:
 بتسه // تسین؛ تسان؛ تسه؛ تسای؛ تس
 بهردان؛ فسین؛ فسیان؛ فس کردن؛ تس کەندن؛
 تس دان؛ تس کەنتە ی.

■ مصدر منفی: نچسیدن (نه تسین)

چش / čoš /

چشایی / čēšā'i, čašā'i /

چشانندن / čēšāndan, čašāndan /: مصدر. متعدی.
 // چشانندی: چیژاندد؛ می چشایی: ده چیژینی؛
 بچشان: بچیژنه // چیژانندن: ۱. پی میلاک کردن؛
 هه لپچانی که سیک بۆ تام کردن شتیک
 ۲. پی چه شتن؛ که سیک له به رانبهر
 ئەزمونیکه وه دانان «شیرین برای اولین بار مزه ی
 عشق را به او چشاندد: شیرین بۆ یه کهم جار تامی
 ئەوینی پی چیژاندد» * چشانیدن. هه روه ها:
 چشانندن

■ صفت مفعولی: چشانده (چیژینراو) / مصدر منفی:
 نچشانندن (نه چیژانندن)

چشانیدن / čēšānīdan, čašānīdan /

چشانندن

چشایی / čēšāyī, čašāyī /: اسم. چیژایی؛
 چه شتنی؛ یه ک له پیچ ههستی سه ره کی که
 تامی پی ههست ده کرئ (وه ک سویری، شیرینی،
 تالی، توندی ...) و له سه ر زمان پی ده زاندرئ:
 چشایی

چشته / čašte, česte /: اسم. چیژه؛ چه شته؛
 چه شله؛ چی شته: ۱. به شیکی زۆر کهم له
 چیشت، له ئەندازه ی چه شتن ۲. خوراکئ که به
 گیانه وه ری دهسته مۆی ده دهن.

چشته خور / čaštexor, čestexor /: صفت.

[مجازی] چه شته؛ چه شت؛ چه شه خۆر؛
 چه شته خۆر؛ چی شته خۆر؛ چه شته خۆره،
 خوو گرتوو به وه رگرتنی شتیکی کهم له دیتران
 «نگذار چشته خور بشود، دیگر ولت نمی کند: مه هیله

گورج؛ فرز؛ چه له نگ؛ سرت؛ تاشک؛ مه زبووت؛
 خیرا؛ به کار؛ توند؛ چابک؛ چالاک؛ چوختی؛
 جهلد؛ قه شقه؛ قوچاخ؛ قوچاغ؛ لهش سووک؛
 میجک؛ تون وتۆل.

چستی / čostī /: اسم. [ادبی] چالاکي؛ فرزی؛
 چه له نگي؛ جه ختی؛ مه زبووتی؛ خیرایی؛
 چوستی؛ گورج و گۆلی؛ توند وتۆلی.

چسخور / čosxor /: ها. /صفت. [مستهجن] گوو
 وشکه و کهر؛ رژد؛ ده ست قوو جاو؛ ده س قوو چیاگ؛
 چرووک؛ وشکه هه وه ر.

چسخوری / čosxorī /: ها. /اسم. [مستهجن] گوو
 وشکه و کهری؛ رژدی؛ چرووکی؛ ده س قوو چیاگی؛
 ده ست قوو جاوی؛ وشکه هه وه ری؛ دۆخ یان
 چۆنیه تی رژد بوون.

چس فیل / čos(e)fil /: ها. /اسم. [مستهجن،
 گفتاری] سه رداري؛ بریشکه ی گه نمه شامی؛
 نوقله کوردی.

چس نفس / čosnafas /: [فارسی / عربی] صفت.
 [مستهجن] قسه فره کهر؛ فره یژ؛ دريژدادر؛
 زۆربلی؛ چه نه باز؛ وراچ؛ چه ناکه دهر.

چس نفسی / čosnafasī /: ها. [فارسی / عربی]
 /اسم. [مستهجن] دريژدادر؛ زۆربلییی؛ فره بیژی؛
 چه نه بازی؛ وراچی؛ چه ناکه دهری؛ قسه
 فره کهری.

چسو / čosû /: ها. /صفت. [مستهجن، گفتاری]
 ۱. تسن؛ تسنه؛ تسکه ن؛ تسکه نه؛ فسۆک؛
 خۆگرتوو به تس بهردان ۲. که له زات؛ ترسه نۆک؛
 ترسه زال؛ ترسه زاور ۳. ریخن؛ مه ره موو که؛ کز و
 نزار؛ لاواز؛ له ده س و پا که و توو.

چسی / čosî /: اسم. [مستهجن، گفتاری] ۱. فشه؛
 بافشه ۲. باگوره شه؛ هه ره شه ی بن شر.

■ **چسی آمدن**: ۱. فشه کردن (برای ما چسی
 می آمد: فشه ی بۆ ده کردین) ۲. باگوره شه کردن
 «بیخود چسی نیا! کسی از تو نمی ترسد: بیخۆ
 باگوره شه مه که! کهس لیت ناترسع».

چەشتە بېت، ئىتر لىت نابېتەو. هەروەها:

چەشتە خور کردن

چشم / čašm: قيد. [گفتاری] سەرچاو؛ بان چاو؛ به سەر چاو؛ به چاوان؛ وه بانی دیدە؛ سەر وو چەما؛ وشە یەك كه نیشانه‌ی پەزیرانی فەرمان بان تکیه گفتم: «چشم» و فوری به راه افتادم: گوتم: «سەرچاو» و دەسبەجێ كه وتمه ری.

چشم / čəsm: ها؛ ان؛ / اسم. چاو؛ چاف؛ چەو؛ چەم؛ چیم؛ چەغف؛ چەش: ۱. دیدە؛ دیه؛ تیه؛ ئەندامی بینایی له گیانداران ۲. [مجازی] هیزی تیگەیشتن و زانین «چشم دل: چاو دل» ۳. روانین؛ نوا «به یک چشم دیدن: به چاو یک دیتن» ۴. [گیاه‌شناسی] چاوکه؛ قولکە یەکی چکۆلە ی سەر ریشه و لاسکی بری گیا که چه‌کەرە دەکا و دەبێتە ئەندامیکی تازه ۵. [کنایی] چاوەروانی؛ هیوا «چشم داشتن از کسی: چاوەروانی کردن له کەسیک» ۶. ئەووی وهک چاوە «چشم گرداب: چاو ی گێژاو» ۷. کون؛ بۆشایی؛ شوونی خالی؛ خالیایی «های دو چشم: هێی دوو چاو».

□ چشم امید: [مجازی] چاو هیوا؛ روانینی هومیدوارانه «چشم امیدشان به او بود که آنها را از فقر نجات دهد: چاو هیوایان به ئەو بوو له هەژاری رزگاریان کا».

چشم باباغوری

چشم بادامی: چاو بادامی؛ چاو کیشراو و باریک (وهک چاو خەلکی رۆژهلەلاتی دور).

چشم باطن: [مجازی] چاو دل؛ هیزی هەلاوردن و ناسینی زەینی «برای دیدن این چیزها باید چشم باطن داشته باشی: بۆ دیتنی ئەم شتانه ئەبێ چاو دلە هەبێ»:

چشم درون / دل

چشم بد: [مجازی] چاو خراپ؛ چاو خراو؛ چاو پیس؛ روانینی بەدخوازانه.

چشم بصیرت: [مجازی] چاو بینا؛ چاو کە

بتوانی خاس و خراپ لیک هەلاوێری «با چشم بصیرت نگاه کن! به چاو بینا پروانه!».

چشم بیمار: [دبی] چاو خومار؛ چاو مەست؛ چاو نیوہبەستراو.

چشم تابنا: چاو خیل؛ چاو خویل؛ چاو چەپراس؛ چاو چەوئیل؛ چاو چیل؛ چاو خوار و خێچ؛ چاو چەپ و چیل؛ چاو شاش؛ دوچاو و کە پیکهوه جوت نهین.

چشم تر: [کنایی] چاو فرمیسکوی؛ چاو تەر؛ چاو به گریان؛ چاو پر به فرمیسک؛ چاو ئاو تیزاو؛ چەمی هەرسین؛ چاو گریان.

چشم خمار: چاو خومار؛ چاو مەست؛ چاو نیوہخەوتوو.

چشم درون / دل

چشم زاغ: چاو شین؛ چاو کەوو؛ چەو کەوو؛ چاو یک کە گلینە ی به رەنگی شینە:

چشم کبود

چشم سوزن: سۆ؛ کونەدەرزی؛ ولۆچەنی؛ کونی دەرزی کە دەزووی تیوہ دەکەن.

چشم سیاه: چاو رەش؛ چەمئ سیا؛ سیاوی؛ چەوسئ؛ چاو یک کە رەنگی گلینە ی رەشە.

هەروەها: چشم آبی؛ چشم سبز؛ چشم عسلی؛

چشم میشی

چشم شور: [مجازی] چاو خراو؛ چاو سۆتک؛ چاو کە برئ کەس وا دەزانن زبانی هەیه.

چشم شہلا: چاو کەژال؛ چاو باز؛ چاو گەورە و گەش.

چشم کبود

چشم لوج

□ چشم آب نخوردن: تئ رانەدیتن؛ چاو لئ

نەپرین؛ چاوہنۆری لئ نەبوون؛ چاوہروان نەبوون؛ هیوادار نەبوون «چشم من از آب نمی‌خورد: من تئ رانابینم».

هه‌لنه‌هاتن <چشمش برنمی‌داشت بچه‌ی هوو را ببیند: چاوی هه‌لنه‌ده‌هات مندالی هه‌وه‌که‌ی ببینی>.

چشم بر هم زدن چشم به هم زدن
چشم بر هم نهادن: <دبی> چاو لیکنان؛
چاو قونجاندن؛ چاو قووچاندن؛ چه‌م
قووچنه‌ی؛ چاو قووچاندن؛ چاو
چووقاندن؛ چاو نقاندن؛ چاو نووقاندن؛
پیلووی چاو به سهر یه‌کا نان.

چشم به جهان گشودن: <دبی> له‌دایک بوون؛
به دنیا هاتن؛ په‌یدا بیه‌ی؛ چاو له‌رووی دونیا
هه‌لینان <او در سال ۱۳۳۰ چشم به جهان گشود: له
سالی ۱۳۳۰دا له‌دایک بوو>.

چشم به چشم کسی افتادن: چاو‌که‌وتنه نیو
چاوی که‌سیکه‌وه؛ تووشی که‌سی هاتن؛ چاو
چه‌قینه چاو که‌سیکا؛ له‌گهل که‌سیکدا
رووبه‌روو بوون <فردا آدم چشمش به چشمشان
می‌افتد: شه‌وسو بنیاده‌م چاوی نه‌که‌ویتنه نیو
چاویان>.

چشم به چیزی انداختن: چاو‌یک بو شتی
خستن؛ تماشای شتی کردن؛ چه‌م وسه‌ی
په‌ی چیوئیوی (چیویه) <یک چشم بینداز کوچه
بین چه خبر شده: چاو‌یک بخه به کولاندا بزانه
چباسه>.

چشم به در بودن: <کنایی> چاوهری بوون؛
چه‌مه‌را بیه‌ی؛ چه‌وفهری بوون؛ چاوهری
هاتنی که‌سیک بوون <تا صبح چشمش به در بود،
ولی پسرش نیامد: تا به‌یانی چاوهری بوو، به‌لام
کوپه‌که‌ی نه‌هاته‌وه>.

چشم به در ماندن: <کنایی> چاو له‌ده‌ر‌گاو
بوون؛ چاو‌ه‌نواپ بوون؛ چافنیرمان له‌هاتنی
که‌سیک <مدتها چشم به در مانده بودم تا بلکه از تو
خبری بشود: زور ده‌می بوو چاو له‌ده‌ر‌گاو بوو
به‌لکوو خه‌بریکت لی بگا>.

چشم به دست کسی داشتن: <کنایی> چاو له

چشم از جهان (فرو) بستن: <دبی> چاو لیکنان؛
مالا‌وایی له دنیا کردن؛ چاو له دنیا نووقاندن؛
کۆچی دواپی کردن <این دانشمند سال ۱۳۶۹
چشم از جهان فرو بست: نه‌م زانایه سالی ۱۳۶۹
چاوی لیک نا>.

چشم آلبالو گیلان چیدن: <مجازی> چاو
رپیچکه و پیچکه کردن؛ چاو رمل کردن؛
ورد نه‌دیتن به‌هوی ماندوویه‌تی و
خه‌والوویی یان گریان‌هوه <این آلو نیست،
گوچه است مثل این که چشم آلبالو-گیلاس
می‌چیند: نه‌مه هه‌لووژه نیه ته‌ماته‌یه وه‌دیاره
چاوت ریچکه و پیچکه ده‌کا>.

چشم بازار را کور کردن/ در آوردن: <مجازی>
بازار ناوه‌دان کردنه‌وه؛ کالای خراب یان گران
کرپن <تو هم با این خریدت چشم بازار را کور
کردی: تو‌ش به‌م شت کرپنه‌ت بازارت ناوه‌دان
کرده‌وه>.

چشم باز کردن: چاو کردنه‌وه؛ چه‌می
هۆرپنه‌ی: ۱. <کنایی> چاو هه‌لینان؛ سهره‌تای
چاو پی‌که‌وتن؛ چاو له‌رووی دنیا هه‌لینان <از
وقتی چشم باز کردم، آنها در همین کوچه می‌نشستند:
له‌وه‌تی چاو کردنه‌وه، نه‌وان له‌م کۆلانه‌دا
بوون> ۲. <کنایی> ورد بوونه‌وه و سهرنجدان
<باید چشمش را باز کنی ببینی کجا هستی: ده‌بی چاو
به‌کپته‌وه بزانی له‌کویی>.

چشم برگرداندن: لا کردنه‌وه؛ چاو لی‌هه‌لگرتن؛
چاو بو‌لایه‌کی دیکه خستن <تا چشم برگرداندم
کیفم را دیدند: تا لام کرده‌وه کیفه‌که‌میان
دزی>.

چشم برنداشتن: ۱. چاو لی‌هه‌لنه‌گرتن؛ چاو
لی‌نه‌رپن؛ چه‌م چنه نه‌ویاره‌ی؛ چاو‌دیر بوون؛
له‌سهریکه‌ک پروانین <از بچه چشم برنمی‌داشت:
چاوی له‌منداله‌که‌ی هه‌لنه‌ده‌گرت> ۲. <کنایی>
چاو هه‌لنه‌هاتن؛ چاو لی‌هه‌لنه‌هاتن؛ چه‌م
نه‌وینه‌ی؛ چاو له‌حاندی شتی یان که‌سی

ده کهم به لام دووپاته نه بیتهوه.

چشم یه گرفتن: [کنایی] ناخوږ بهرز بوون؛ زل بوونهوه؛ دهوله مهند بوونهوه (حالا دیگر چشمش یه گرفته است: ئیسته ئیتر ناخوری بهرز بووه).

چشم ترسیدن: [مجازی] چاو ترسین بوون؛ چاو ترسیان؛ ترسین؛ ترسان؛ ترسیان؛ ته رسهی (دیگر چشم ترسیده بود و از خانه بیرون نمی آمد؛ ئیتر چاو ترسین بیووم و له مال دهرنه کهوتم).

چشم — چشم را ندیدن: [کنایی] چاو نه دیتن؛ نه گوسته چاو بوون؛ زور تاریک بوون (برق رفته بود و چشم — چشم را نمی دید؛ بهرق چوو بوو، چاو — چاو نه ده دیت).

چشم خواباندن: [کنایی] مرخ لی خوش کردن؛ چاو داگرتن؛ دهسک وهی شوو کردن؛ خو ماته دان؛ وی گیت تهیره؛ مه لاگرتن؛ ملاس گیت تهی (برای دختر همسایه چشم خوابانده بود؛ مرخی له کچه دراوسیکه یان خوش کردووه).

چشم خود را به روی چیزی بستن: [کنایی] چاو پووشی کردن له شتی؛ چاو له شتی قووچاندن؛ چاو نووچاندن له شتی؛ بایه خ به شتیک نه دان؛ لی پووردن؛ گوی پی نه دان؛

چشم روی هم گذاشتن

چشم خوردن: [فرهنگ مردم] له چاو چوون؛ کهوتنه بهر چاو؛ کهفتنه بهر چاوچله؛ بوونه چاووه؛ له ئیره یی چاو پیسان تووشی به لا هاتن.

چشم خیره شدن: ۱. شهواره بوون؛ به شهواره کهوتن؛ به هوی هؤکاریکه وه (وهک تیشکی هه تاو) بؤ ماوه یه کی کورت بینایی نالوز بوون ۲. [مجازی] ماق مان/ بوونهوه؛ چاو داچه قیان؛ مات بوون؛ هیدمان؛ له دیتنی شتیکی سهیر، سهر سوورمان (از آن همه زیبایی چشم هایمان خیره

دهستی که سی بوون؛ دم بؤ پارووی خه لک داچه قاندن؛ به هیوای که سی بوون (دوست ندارم چشمش به دست این و آن باشد؛ پیم ناخوشه چاو له دهستی ثم و نهو بیت).

چشم به دنبال کسی/ چیزی بودن: چاو له دووی شتی/ که سیکه وه بوون (پنجاه سال از عمرش می گذشت و هنوز چشمش به دنبال دخترها بود؛ په نجا سال له تهمه نی تیپه ریوو هیشتا چاو له دووی کچان بوو).

چشم به دو — دو افتادن: چاو هسپیلکه تووش بوون؛ چاو رهشکه و پیشکه کردن؛ چاو پموول کردن؛ چاو پمیله کردن؛ له رزینی گلینه ی چاو (به تایبعت له بهر لاواری و کری).

چشم به دهان کسی دوختن: [مجازی] چاو له ده می که سی بوون؛ گوی رایه لی که سیک بوون؛ گوی بؤ قسه ی که سی شل کردن (همه چشم به دهان مدیر دوخته بودند؛ هه موو چاو له ده می بهر پرس بوون).

چشم به مال کسی دوختن: [مجازی] چاو برینه مالی که سی؛ چاو له مالی که سی بوون؛ به ته مای داگیر کردن یان دزینی مالی که سیک بوون (ما چشم به مال کسی ندوخته ایم؛ ئیمه چاو مان نه بریو ته مالی که سی).

چشم به هم زدن: ۱. چاو تروو کاندن؛ چاو تروو کان؛ چه م تروو کنه ی؛ چاو پرتوو کاندن؛ چاو نقاندن؛ قووچاندن و کردنه وه ی چاو ۲. [کنایی] چاو لیک نان؛ (له مه ودای چاو نانه یه کی کیدا، ماوه یه کی زور کورت) (تا چشم به هم بزنی برمی گرد؛ تا چاو لیک بنی ده گه پیمه وه) *

چشم بر هم زدن

چشم پوشیدن: [مجازی] چاو پووشی کردن؛ چاو لی پووشان؛ لی پووردن؛ لی نه گرتن؛ گوی نه دان؛ به گرنگ نه زانین (این دفعه چشم می پوشم ولی تکرار نشود؛ نه مجاره چاو پووشی

شده بود: لهو همه‌موو جوانیه ماق ببوینه‌وه.

چشم داشتن: /مجازی/ چاو‌ه‌روان بوون؛ چاو لییوون؛ چاو‌ه‌نۆر بوون «ما ز یاران چشم یاری داشتیم؛ چاو‌ه‌روانی یاریدانی یاران ببوین».

چشم دراندن: /مجازی/ مۆر بردنه‌وه؛ تیر کردنه‌وه؛ چاو زه‌ق کردن؛ چاو دهر‌په‌راندن؛ به قینه‌وه بۆ که‌سی روانین.

چشم درآوردن: چاو دهره‌ینان/ هه‌لکلۆشان؛ ۱. دهره‌ینانی گلینه‌ی چاو ۲. /کنایی/ چاو دهر‌هاوردن؛ به ئاکار یان به قسه و تیتالی ئازاردانی دیتران.

چشم دوختن: /مجازی/ چاو تیرپین؛ ماق بوون؛ چه‌و خستن؛ روانین به وردی «چشم دوخته بود به تلویزیون؛ چاوی بریبووه ته‌له‌فیز یۆنه‌وه».

چشم دیدن کسی/ چیزی را نداشتن: /مجازی/ چاو له که‌سی/ شتی هه‌لنه‌هاتن؛ لا له که‌سی/ شتی نه‌کردنه‌وه؛ روو له که‌سی وهر‌گه‌راندن؛ زۆر بیزار بوون «چشم دیدن مادر شوهرش را نداشت؛ چاوی له خه‌سووی هه‌لنه‌ده‌هات».

چشم را بستن: چاو به‌ستن؛ ۱. بان چاو داپۆشین «چشم‌هایش را با چشم‌بند بسته بودند؛ چاویان به چاوبه‌ند به‌ستبوو» ۲. چاو لیکنان؛ چاو قووچاندن؛ چاو نووقاندن؛ چاو به یه‌کا نان «چشمش را بست تا بلکه بخوابد؛ چاوی لیک‌نا به‌لکوو بنوی».

چشم را خیره کردن: ۱. چاو خسته‌ن شه‌واره‌وه؛ له بهر تاوی توند، بینایی تووشی گرفت‌کردن ۲. ماق کردنه‌وه؛ چاو مؤله‌ق کردن.

چشم را درویش کردن: /مجازی/ چاو لی داخستن؛ چاو پاراستن؛ چاو له که‌سیک (به ته‌ماییکه‌وه) نه‌برین «داداش این خانم شوهر دارد، چشمش را درویش کن!؛ ئابرا ئهم ژنه می‌ردی هه‌یه، چاوتی لی داخه!».

چشم را زدن: دانه ناو چاودا؛ بوونه هۆی شه‌واره داهاتنی چاو «آفتاب چشمم را می‌زند؛ هه‌تاو ده‌داته ناو چاومدا».

چشم را مالیدن: چاو پروانیدن؛ چاو ولین؛ چاو‌گلۆفین؛ چه‌م پروونه‌ی؛ پیلۆی چاو به ئارامی مالین «از خواب پریدم و چشمم را مالیدم، دیدم ساعت هشت است؛ له خه‌و داچله‌کام و چاوم پرواند، دیتم کات‌ژمیر هه‌شته».

چشم روی هم گذاشتن: ۱. چشم خود را به روی چیزی بستن ۲. چشم هم گذاشتن چشم زدن: /فره‌نگ‌مردم/ کردنه چاو‌ه‌وه؛ به چاو‌ه‌وه‌کردن؛ چاو لی‌دان؛ چه‌م ده‌ی؛ به ر‌وانینی‌ک که به گومانی هه‌ندیک زیانبار، له که‌سیک ر‌وانین و بوونه هۆی زیان پی‌گه‌یشتنی «به گومانم بچه را چشم زده‌اند؛ به گومانم من‌داله‌کیان کردووه‌ته چاو‌ه‌وه».

چشم سفید شدن: کویرایی داهاتن؛ کویر بوون؛ بینایی له ده‌سدان.

چشم سیاهی رفتن: بهر چاو تاریک/ ره‌ش بوون؛ وهر‌وو چه‌ما سیاو بیه‌ی؛ کز بوون یان له ناو‌چوو‌نیکی کاتی بینایی به هۆی ماندوو‌یی یان هۆکار‌گه‌لی ترموه «از دیشب چیزی نخورده‌ام، چشمم دارد سیاهی می‌رود؛ له دو‌پیشه‌وه‌وه هیچم نه‌خواردووه، خه‌ریکه بهر چاوم تاریک نه‌بی».

چشم کسی چهار تا شدن: چاوی که‌سیک په‌رینه ته‌وقی سه‌ری؛ زۆر گه‌وره بوونه‌وه‌ی گلینه‌ی چاو به هۆی ترس یان سه‌ر سوور‌مانه‌وه «از دیدن آن همه پول چشمش چهار تا شده بود؛ له دیتنی ئه‌و همه‌موو پووله چاوی په‌ر‌یبووه ته‌وقی سه‌ری».

چشم کسی چیزی/ کسی را گرفتن: /مجازی/ چاو‌گرتن؛ چه‌قینه دل‌ه‌وه؛ شتی یان که‌سیک وه‌به‌ردلی که‌سیک که‌وتن «چشمش آن خانه را گرفته بود؛ ئه‌و ماله چاوی گرتبوو».

چشم کسی را دور دیدن: که‌سیک دیار

هه لده ته کاند.

چشم و دل دويدن: [مجازی] دل بؤ که سئ / شتئ کور کاندن؛ زور تامه زروؤ شتئ بوون «هنوز چشم و دلش دنبال زنها می دويد: هيشتا دلی بؤ نافرمان نه بکور کاند».

چشم و دل کسی پاک بودن: [مجازی] دهست و چاوی که سيک پاک بوون؛ دهست و داوینتی که سيک پاک بوون «خیلی چشم و دل پاک است: زور دهست و چاو پاکه».

چشم و دل کسی روشن شدن: [مجازی] چاو و دلی که سئ رۆشن بوونهوه؛ زور شاد و دلخۆش بوونی که سيک. هه روه ها: چشم و دل کسی را روشن کردن

چشم و گوش کسی را باز کردن: [مجازی] که سيک تئ گه ياندن؛ وريا کردنه وهی که سئ؛ زانیاری و ناگاداری پتيويست به که سيک دان. چشم هم گذاشتن: [گفتاری] ۱. چاو ليکنان؛ چاو نانه يه ک؛ چه م نيه پيونه نهی «ديشب چشم هم نگذاشتم: دوتيشه و چاو ليکنه نا» ۲. [مجازی] گوئ نه دان؛ چاو لي داپۆشين؛ بهر چاو نه گرتن «عيب ندارد، چشمت را هم بگذار! قه ی ناکا، گوئ مه ده يه!» * چشم روی هم گذاشتن

از چشم افتادن: [مجازی] له بهر چاو که وتن؛ هور که وتهی؛ له بهر بيژان «بعد از آن ديگر از چشم همه افتاد: دواي نه وه ئيتر له بهر چاو هه موان که وت».

از چشم کسی دیدن: [مجازی] له که سيک زانين؛ که سيک به هۆکار زانين «همه گرفتاری آزاد را از چشم او می دیدند: هه موو گیر و گرفتی نازاديان له / له نه وه دزانی».

از زیر چشم نگاه کردن: [مجازی] له ژير چاو وهه روانين؛ به دزيه وهه روانين؛ چيروو چه مانه ديهی «از زیر چشم نگاه کردم و دیدم خود اوست: له ژير چاو وهه روانيم و ديتم خۆيه سی».

بالای چشم کسی ابرو بودن: [مجازی] له گول

نه بوون؛ که لک وهر گرتن له نه بوونی که سيک بؤ کردنی کارئ که زورتر به پيچه وانهی ويستی نهو يان بهزيانی بي. «چشم بابا را دور دیدی داری سيگار می کشی؟: بابت ديار نيه خهريکی جگه ره ده کيشی؟».

چشم کسی روز بد ندیدن: دوور له م دهر و بانه بوون؛ دوور بوون له گیانی که سيک (نهم دهسته وازه به شيوهی «چشم/چشمستان روز بد نييند» به کار ده چئ، نهویش له کاتيکدا که که سئ بيهه وئ رووداويکی ناخۆش بگيرتته وه) «چشمستان روز بد نييند، چنان سرمایي خوردم که کارم به بیمارستان کشيد: دوور له م دهر و بانه، وا سه رمایه کم خوارد کارم که وته بیمارستان».

چشم کسی روشن بودن: [مجازی] چاوی که سئ روون بوون: ۱. چاو و دلی که سئ رۆشن بوون؛ چاو که سئ رۆشن بوونه وه؛ شاد بوون «چشمستان روشن پسران آمد: چاو تان روون کوره که تان هاته وه» ۲. [تعريض] کاتئ به کار ده چئ که که سئ بيه وئ ناره زایی و به ره هلستی خۆی له دۆخیکی ناله بار يان چاو هروان نه کراو دهر بيرئ «چشممان روشن، پس اينجا هم باز همان آش است و همان کاسه: چاو مان روون که واته ئيره ش هه ره همان پيک و هه مان زور نايه».

چشم گرداندن: ۱. چاو گه راندن؛ چاو گيران؛ به ره وهه موو لا روانين «به همه جا چشم گرداندم، ولی او را ندیدم: به هه موو لايه کدا چاو م گه راند، به لام نه مدیت» ۲. هه لگه رانه وه؛ لا کردنه وه.

چشم گرم شدن: [مجازی] چاو گه رم داهاتن؛ خه و لي که وتن «تازه چشمم گرم شده بود که در زدند: تازه چاو م گه رم داهاتبوو، در گايان کوتا».

چشم و ابرو آمدن: [مجازی] چاو هه لته کاندن؛ برؤ هه لته کانن؛ به چاو و برؤ بؤ که سئ هيماکردن «داشت برای پسر همسايه چشم و ابرو می آمد: خهريک چاوی له کوره دراوسيکه يان

کردن؛ فیز/ فیس کردن؛ گریشمه هاتن «آن دختر داشت برایمان پشت چشم نازک می کرد؛ ئهو کچه خه ریک بوو نازونووزی ئه کرد بوئمان».

تا چشم کار کردن: [کنایی/ تا چاو/ هه تهر/ کار/ حوکم/ بر کردن؛ تا چه م هانا دهی؛ تا شوئینک که چاو ده توانی ببینی «تا چشم کار می کرد باغ و بستان بود؛ تا چاو کاری ده کرد باخ و بیسان بوو».

تا یک چشم به هم زدن: [مجازی/ له چاو تروو کانیکدا؛ له چاو پروو کانیکدا؛ زور خیرا و زوو «تا یک چشم به هم زدن می روم و برمی گردم؛ له چاو تروو کاندیکدا ده روم و دیمه وه».

روی چشم کسی جا داشتن: [مجازی/ له سهر چاوانی که سیک بوون؛ زور له لای که سیک خوئشه ویست بوون «شما روی چشم بنده جا دارید؛ ئیوه له سهر چاوی من».

چشم انتظار / češmentezār: [فارسی/ عربی] صفت. [مجازی/ چاو ه پروان؛ چاو ه ری؛ چه وه ری؛ چاو ه نوپ؛ چه هقنیر؛ چه مه را؛ چاو له دوا؛ چاوله دوو؛ چه مه و دما؛ به تاسه و ته ما بو ... «از صبح چشم انتظار شما بودم؛ له به یانیه وه چاو ه پروانی ئیوه بووم».

چشم انتظاری / češmentezārī: [فارسی/ عربی] اسم. [گفتاری/ چاو ه پروانی؛ چاو ه رییی؛ چاو ه نواری؛ چه مه رای؛ چه مه و دمایی؛ چاوله دووی؛ چه هقنیری «چشم انتظاری خیلی سخت است؛ چاو ه پروانی زور دژواره».

چشم انداز / češmandāz: ها/ اسم. [مجازی/ به رج ه ون؛ به رژه وه مند؛ دیمهن؛ دیامان؛ به رجاو گه؛ به رجاو: ۱. خوابانه ک؛ چاو ه ناز؛ به رجافک؛ وه ره چه م؛ ئه وی که له پیش چاواندایه «پنجره های اتاق خواب مُشرف به باغی بود و چشم انداز قشنگی داشت؛ ده لاقه کانی ژووری خه و ده یانروانیه سهر باخیکدا و به رج ه ونیک کی جوانی هه بوو» ۲. [مجازی/ چاو ه نواری؛ هیوای به ناکام

کالتر پی وتن؛ رخنه گرتن (کاتی ده گوتری که نه کری هیچ قسه ی راستیکیش له باره ی که سیکه وه بکری) «به او دیگر نمی شد گفت بالای چشمت ابروست؛ ئیدی نه ده کرا له گول کالتری پی بیژی».

به چشم آمدن: [مجازی/ ۱. بهر چاو گرتن؛ سهرنج به ره وه لای خو بردن «این پولها به چشم او نمی آمد و برایش ارزشی نداشت؛ پارهی وا بهر چاوی نه ده گرت و بو ی بایه خیکی نه بوو» ۲. هاتنه بهر چاو؛ که وتنه بهر چاو؛ بینران؛ به بیرگه یشتن «تنها چیزی که در آن به چشم نمی آمد، تملق بود؛ هیچ زمان لووسی تییدا نه ده هاته بهر چاو».

به چشم چیزی نگاه کردن: [مجازی/ به چاوی که سیکه وه له/ بو که سئ/ شتی روانین؛ به چاوی شتیکه وه تماشای که سئ کردن «به چشم خواهری نگاه می کرد؛ به چاوی خوشکوه لئی دهروانی» ههروه ها؛ به چشم چیزی آن را دیدن

به چشم خریدار نگاه کردن: [مجازی/ به چاوی مشتهری لی روانین: ۱. خوازاری که سئ یان شتیک بوون «خیلی به چشم خریدار به دختره نگاه می کرد؛ زور به چاوی مشتهریه وه له و کچه ی دهروانی» ۲. به حه ز و وردبینیه وه تماشا کردن.

به چشم خوردن: [کنایی/ هاتنه بهر چاو؛ دیار بوون؛ ده رکه وتن؛ به دی کران؛ پیویه ی «در دوردست نوری به چشم خورد؛ له دووره وه رؤشاییه ک هاته بهر چاو».

به چشم دیدن: به چاو خو دیتن؛ به هه ره دوو چاو دیتن؛ به چه م دیه ی «این را دیگر به چشم دیدم؛ ئه مه م ئیتر به چاوی خو م دی».

به یک چشم برهم زدن ➤ یک^۲

به یک چشم نگاه کردن ➤ یک^۲

پشت چشم نازک کردن: [مجازی/ نازونووز

گه‌یشتن یان پیش‌هوت‌کردن له کاریکدا
 <چشم‌انداز این کار خیلی خوب است: بهر چاو‌گه‌ی هم
 کاره زور باشه>.

چشم‌براه / češmberāh /: صفت. [کنایی] چاوهری؛
 چه‌وه‌ری؛ چاونه‌پری؛ چاو‌نۆری؛ چاو‌ه‌نۆری؛
 چه‌مه‌ری؛ چاف‌نه‌پری؛ له‌یث <مدت زیادی چشم‌براه
 بودم تا بیای: ماوه‌یه‌کی زور چاوهری بووم تا
 بیته‌وه>.

چشم‌براه‌ی / češmberāhi /: اسم. [گفتاری]
 چاوهروانی؛ چاوهرپی؛ چاو‌ه‌نۆری؛ چاو‌نۆری؛
 چه‌مه‌رای؛ چاونه‌پری؛ دۆخ یا حاله‌نی چاوهری
 بوونی شتی یان که‌سیک <پس از دو سال
 چشم‌براه‌ی توانست پسرش را ببیند: له دوی دوو سال
 چاوهروانی توانی کوره‌که‌ی ببینی>.

چشم‌بسته / češmbaste /: قید. چاوبه‌سراو؛ به
 چاوی به‌سراو؛ به چاو قووجیاگ؛ چاف‌گری‌دای؛
 به بی‌روانین <من این راه را چشم‌بسته می‌روم: من
 هم ریگه‌یه چاوبه‌سراو ده‌پۆم>.

◻ **چشم‌بسته غیب‌گفتن**: [تعریض] وتنه‌وه‌ی
 شتیکی روون و ناشکرا.

چشم‌بند / češmband /: ها. /اسم. چاوبه‌ن؛
 چاوبه‌ند؛ چاوبه‌ست؛ که‌ره‌سته‌یه‌ک بۆ به‌ستنی
 چاو و به‌رگری له دیتن <او را سوار ماشین کردند و
 چشم‌بند به چشمش زدند: سواری ماشینیان کرد و
 چاوبه‌نیاں کرده چاوی>.

چشم‌بندی / češmbandi /: ها. /اسم. چاوو‌پراو؛
 چاوبه‌ستی؛ چاوبه‌ندی؛ هه‌ر یه‌که‌له‌و کاره‌سه‌یر
 و سه‌مه‌رانه‌که‌به‌ته‌رده‌ستی و که‌لک وه‌رگرتن
 له هه‌له‌ی چاو و خله‌تاندنی هه‌ستی بینهر
 ده‌کرین.

چشم‌پرکن / češmporkon /: صفت. [مجازی،
 گفتاری] به‌رچاو؛ به‌رچاوگر <یک چیز چشم‌پرکن
 می‌خریدی، که بشود به کسی داد: شتیکی به‌رچاوت
 ده‌کری، که بکرایه به که‌سیکمان بدایت>.

چشم‌پزشک / češmpezešk, -pezešg /: ها. لان. /:

/اسم. چاو‌پزشک؛ پزشکی چاو؛ دوکتوری چاف.
چشم‌پزشکی / češmpezeški, -pezešgi /: اسم.
 چاو‌پزشکی؛ لق‌ی له زانستی پزشکی
 پیوه‌ندیدار به‌خۆندنه‌وه‌ی پیکهاته، کار،
 نه‌خۆشیگه‌ل و ده‌رمانی چاو.

چشم‌پوشی / češmpûši /: اسم. [مجازی]
 چاو‌پۆشی؛ گوزه‌شت؛ چاو‌پۆشین؛ چاف‌گری؛ کار
 یان ره‌وتی بووردن و که‌لک وه‌رنه‌گرتن له مافی
 خۆ بۆ تۆله‌کردنه‌وه <این دفعه از تنبیهت چشم‌پوشی
 می‌کنم، ولی دیگر تکرار نشود: هم جاره له
 ته‌می‌کردنت چاو‌پۆشی ده‌که‌م، به‌لام ئیدی دووپات
 نه‌بیته‌وه>.

چشم‌تنگ / češmtang /: تنگ چشم
چشم‌تنگی / češmtangi /: تنگ چشمی

چشم‌چپ / češmčap /: ها. /صفت. خیل؛ خویل؛
 فیج؛ خوول؛ خیل؛ خل؛ چاف‌ویر؛ چاو‌گیر؛
 چاولار؛ چاوچه‌په؛ چاو‌خویل؛ چاوچه‌ویل؛ چاو
 چه‌پراس؛ چاو‌چیل؛ چاوشاش؛ چه‌ملار.

چشم‌چران / češmčarān /: ها. /صفت. [مجازی]
 چاوله‌وه‌رین؛ چاو‌چلیس؛ چاو‌حیز؛ چاوباشقال؛
 چاوباز؛ چاو‌چرین؛ چاف‌لده‌ر؛ تۆلاز؛ نه‌زه‌رباز؛
 قۆق؛ خاوه‌ن واز یان خووی چاو‌چرینی.

چشم‌چرانی / češmčarāni /: ها. /اسم. [مجازی]
 چاوله‌وه‌رینی؛ نه‌زه‌ربازی؛ چاو‌چرینی؛
 چاوچه‌رینی؛ چاو‌حیزی؛ تۆلازی: ۱. مه‌یل یا
 خووی ته‌ماشاکردنی له‌ش، به‌تابیته
 نه‌ندامگه‌لی جنسی لفی خۆ ۲. روانین له لفی
 خۆ بۆ چیژه‌ی جنسی.

چشم‌خانه / češmxāne /: ها. /اسم. قوولکه‌ی
 چاو؛ قوولایی چاو؛ چاوگا.

چشم‌داشت / češmdāšt /: اسم. [مجازی]
 چاو‌ه‌نۆری؛ چاو‌نۆری؛ چاوله‌دوویی؛
 چاوله‌دوایی؛ هیواداری؛ هیوای به
 جی‌هینانی کاریک له لایه‌ن که‌سیک یان
 به‌ده‌ست هینانی به‌هره‌یه‌ک له شتی، له

داهاتوودا «من از شما چشمداشتی ندارم: من چاوه‌نوار بیه‌کم له ئیوه‌نیه».

چشم درد / češmdard - درد^۲

چشم‌دریدگی / češmdarîdegî / اسم، [مجازی، گفتاری] بئ‌شه‌رمی؛ بئ‌حه‌یایی؛ بئ‌چاوه‌رۆیی؛ بئ‌چاوری؛ چاوقایمی؛ رووداری؛ گه‌قه‌نده‌یی؛ قرشمالیی؛ شهرم‌تکاو؛ روودامالالوی؛ رووه‌لمالالوی؛ ده‌لوقه‌لی؛ بئ‌ئاو‌روویی؛ گۆسارتمه‌یی؛ گوسارغمه‌یی؛ چه‌قه‌سسۆیی؛ چه‌قاوه‌سسۆیی؛ چارداوه‌روویی؛ چه‌تاوه‌روویی.

چشم‌دریده / češmdarîde / ها: صفت، [مجازی، گفتاری] چاوقایم؛ بئ‌شه‌رم؛ بئ‌چاوپۆ؛ به‌روو؛ گه‌قه‌نده؛ رووقایم؛ رووه‌لمالالو «خیلی پررو و چشم‌دریده شده بود: زۆر روودار و بئ‌شه‌رم ببوو».

چشم‌رس / češmrâs / اسم، [مجازی] هه‌ته‌ر؛ چاوپر؛ چاودی؛ مه‌ودایه‌ک که چاوه‌نانی بکا. چشم‌روشنی / češmrowšanî, -ro:šanî / ها: اسم، [کنایی] چاوپۆشنی؛ چاوپروونی؛ دیاریی که دۆستان بیان نزیکان، به‌نیشانه‌ی شادی ده‌رپرین له‌رووداوێک بۆ که‌سیکی دینن.

چشم‌زخم / češmzaxm / اسم، چاوه‌زار؛ چاویتی؛ چه‌مه‌زه‌خمه؛ چاوچله؛ زیانی‌ک که وا ده‌زانن به‌هۆی چاودانی دیترا‌نه‌وه پیش هاتوه.

□ چشم‌زخم دیدن: به‌چاوه‌وه‌بوون؛ به‌رچاو/چاوچله‌که‌فتن؛ چاویتی‌بوون؛ چاو‌خواردن؛ کرپانه‌چاوه‌وه. هه‌روه‌ها: چشم‌زخم‌رسیدن؛ چشم‌زخم‌وارد شدن

چشم‌سفید / češmsefid, -sifid / ها: صفت، [مجازی، گفتاری] بئ‌حه‌یا؛ بئ‌شه‌رم؛ چاوقایم؛ رووقایم؛ روودامالیاگ؛ قه‌ره‌چناخ؛ قه‌ره‌چی؛ ریل‌اس؛ بئ‌چاو‌روو؛ دوقدۆقه.

چشم‌سفیدی / češmsefidî, -sifidî / اسم، [گفتاری] رووداری؛ بئ‌حه‌یایی؛ بئ‌شه‌رمی؛

چاوقایمی؛ رووقایمی؛ روودامالیاگی؛ ریل‌اسی؛ دوقدۆقه‌یی.

چشم‌شور / češmšûr - چشم‌شوی

چشم‌شوی / češmšûy / ها: اسم، چاوشۆر؛ ۱. شووشه‌ی تایبه‌تی چاوشوتن ۲. تراویک که چاوی پێ‌ده‌شۆرن * چشم‌شور [گفتاری]

چشم‌غره / češmqorre / ها: اسم، [مجازی، گفتاری] مۆر؛ چاوبزی؛ چاویلی؛ چه‌وپێله؛ تی‌ری؛ تی‌ری؛ روانینی به‌توور‌ه‌یه‌وه، بۆ هه‌ره‌شه‌یان هۆشدانه‌وه.

□ چشم‌غره رفتن: [مجازی، گفتاری] مۆر بردنه‌وه؛ چاو ده‌رپه‌راندن؛ تی‌ری که‌رده‌یه‌وه؛ چه‌وپێله‌کردن؛ به‌هه‌ره‌شه و توور‌ه‌یه‌وه روانین «تا چشم‌غره رفت، بچه ساکت شد: هه‌ر مۆری برده‌وه مندا‌له‌که بێ‌ده‌نگ بوو».

چشمک / češmak / ها: اسم، ۱. چاوداگری؛ چاوقرتکی؛ چاوه‌قرتی؛ چاوپرکی؛ قومچه‌وه؛ چۆنه‌تی کردنه‌وه و دانه‌یه‌کی چاو به‌گورجی «سرش را برگرداند و به‌شوهرش چشمک زد: لای کرده‌وه و چاوی له‌شووه‌که‌ی داگرت» ۲. ترووسکه؛ ترووکه؛ زیوه؛ چۆنه‌تی هه‌لبوون و دایسانی شتیکی رووناک له‌سه‌ریه‌ک «چشمک ستاره‌ها در آسمان شب: ترووسکه‌ی ئه‌ستیره‌کان به‌ئاسمانه‌وه».

چشمک‌زن / češmakzan / ها: صفت، به‌ترووکه‌ترووک: ۱. قومچه‌وه‌خه‌ر؛ به‌تایبه‌تمه‌ندی چاو‌قرتاندنی په‌یتا-په‌یتا ۲. ترووکه‌ده‌ر؛ ترووسکه‌ده‌ر؛ به‌سه‌رچاوکه‌یه‌کی رووناکی که‌په‌یتا-په‌یتا هه‌لبی و دایسی یان ده‌رکه‌وئ و ون بێته‌وه «چراغ چشمک‌زن: چراغ ترووکه‌ده‌ر».

چشمگیر / češmgîr / ها: صفت، [مجازی] گر‌نووژ؛ به‌رچاو؛ به‌رچاوغر؛ گر‌نگ و به‌بایه‌خ (له‌باری چه‌نده‌تی و چۆنه‌تی‌هه‌وه).

چشم و چار / češm-o-čâr / اسم، [گفتاری] چر و

ته‌پرده‌ستیدا <چند چشمه از کارهایش را نمایش داد: چهند وینه له کاره‌کانی نشان‌دا> ۵. چاوه؛ چاو؛ هر یه که له کونگه‌لی توژ یان که‌ره‌سته‌ی کون-کون.

☐ چشمه‌ی آب گرم: گرماف؛ گراو؛ گهرمکاو؛ گهرمکه؛ گهرمووک؛ گهرمک؛ گهرمه‌له؛ چاوکه‌ی ئاوی گهرم؛ کانیه‌ک که ئاوی گهرم به تینی زۆتر له C ۲۰° (و جارجاره‌ش ئاوه کول) ی لئ دیتته دهره‌وه. هه‌روه‌ها: چشمه‌ی آب معدنی

چشمه-چشمه: چاوکه-چاوکه؛ چاو-چاو؛ کونا-کونا؛ کون-کون؛ وله-وله؛ به کون یان بۆشایی زۆره‌وه.

چشمه‌سار / česmesār، ها؛ ان /: اسم، ۱. زۆنج؛ چاوکه‌سار؛ شوینئ که کانێ زۆری تیدییه ۲. سهرچاوکه؛ سهرچاو؛ سهرچه‌مه؛ هانه‌چه‌مه؛ شوینی دهرکه‌وتنی ئاوی کانێ له زه‌وی.

چشمی^۱ / čēšmī، ها /: اسم، چاونه: ۱. نیسکۆکیکی چکۆله له دهرگادا بۆ لیروانین <از چشمی نگاه کرد، کودکی پشت در بود: له چاونه‌وه روانی، مندالیک له‌و دیوی دهرکه‌وه بوو> ۲. جی چاو دانان و روانین له ههر ئامرازیکێ وه‌ک: میکروسکۆپ، تیلسکۆپ ...

چشمی^۲: صفت، چاوی؛ پتوه‌ندی‌دار به چاوه‌وه <قطره‌ی چشمی: قه‌تره‌ی چاوی>.

چشیدن / čēšīdan, čašīdan: مصدر، متعدی. // چشیدی: چه‌شتت؛ می‌چشی: ده‌چیژی؛ بچش: بچیژه // چه‌شتن؛ چیژتن؛ چه‌شته‌ی: ۱. تام‌کردن؛ چیژه‌کردن؛ میلاک‌کردن؛ شتئ بۆ ناسینی تامی نانه دهم <بچش بین نمکش کافی است: بیچیژه بزانه خوئی به‌سه> ۲. چه‌شکه‌کردن؛ چه‌شه‌کردن؛ به‌تامیک زانین <چشیدم شور بود: چه‌شتم سویر بوو> ۳. /مجازی/ هیچانندن؛ ئازمان؛ ئه‌زموون؛ تاقی کردنه‌وه <مه‌زی زندگی را چشیدن: چیژه‌ی

چاو؛ چرچه‌و؛ ئه‌ندامی دیتن <می‌زنی چشم و چارش را کور می‌کنی: لئی ده‌ده‌ی چروچاوی کویر ده‌که‌ی>.

چشم و چراغ / čēšm-o-čērāq: /اسم، /مجازی/ دلخۆشی؛ چاو پروون که‌ره‌وه؛ هۆی گهرمی و پرووناکی <او چشم و چراغ خانواده بود: ئه‌و دلخۆشی بنه‌ماله‌ بوو>.

چشم و دل پاک / čēšm-o-delpāk: /صفت، /مجازی، گفتاری/ ده‌ست و چاو پاک؛ ده‌س و دل پاک؛ ئاز.

چشم و دل سیر / čēšm-o-delsīr: /صفت، /مجازی، گفتاری/ به‌ر چاو پر؛ به‌ر چاو تیر؛ تیر؛ دوور له چاوچنۆکی <آدم چشم و دل سیر برای پول سر خم نمی‌کند: مروی به‌ر چاو تیر بۆ پاره سهردانانه‌وینئ>.

چشم و گوش بسته / čēšm-o-gūšbaste: /صفت، /کنایی/ چاونه‌کراوه؛ فه‌قیر؛ به‌سته‌زمان؛ ناناگا و بی‌ئه‌زموون <دختر چشم و گوش بسته را می‌فرستی به یک شهر غریب؟ کچی چاو نه‌کراوه ده‌نیریته شاریکی غه‌ریب؟>.

چشم و همچشمی / čēšm-o-hamčēšmī، ها: /اسم، /مجازی، گفتاری/ چاولیکه‌ری؛ چاولیکه‌ری؛ چاولیه‌ری؛ هافرک.

چشمه / čēšme، ها /: اسم، ۱. کانێ؛ کانیاو؛ کینئ؛ کیه‌نی؛ که‌هنئ؛ که‌ونئ؛ هینئ؛ هه‌نی؛ هانه؛ هین؛ خانی؛ خنی؛ چاوک؛ چه‌شمه؛ تیه‌نگ؛ چاوکه‌ی ئاوی سروشتی له سهرزه‌وین که به هۆی دهردانی ئاوگه‌لی ژیر زه‌وینه‌وه به دی دیت <رفته بود از چشمه آب بی‌آورد: رویشتبوو له کانێ ئاو بینئ> ۲. /مجازی/ سهرچاو؛ هانه‌چه‌مه؛ شوینی سهره‌ل‌دان، ره‌وان بوون یان بلاو بوونه‌وه‌ی شتی <چشمه‌ی دانش: سهرچاوه‌ی زانست> ۳. چاو؛ دهرگانه‌ی پرد <یکی از چشمه‌های پل را آت‌و‌آشغال گرفته بود: یه‌ک له چاوکه‌کانی پرده‌که زبل‌وزال گرت‌بووی> ۴. وینه؛ نموونه؛ زانیاری له یاری نومایشی، به‌تایبه‌ت له

ژيان چەشتن). ھەروەھا: چشیدنی

■ صفت فاعلی: چشنده (چیزەر)/ صفت مفعولی: چشیده (چیزراو)/ مصدر منفی: نچشیدن (نەچیزان) چطور / četowr, četo:r /: فارسی/ عربی/ صفت. چۆن؛ چوون؛ چوو؛ چلۆن؛ چەین <کارش چطور بود؟ کاری چۆن بوو؟>.

چطور^۱: قید. [گفتاری] چۆن؛ چەنی: ۱. چەین؛ چاوان؛ چلۆن؛ چوو؛ چاوا؛ کوو؛ چۆناوچۆن؛ ئیکوو؛ ئیکوویی؛ چافا؛ کسا؛ کسان؛ کتۆ؛ شتۆ؛ شتەو <چگونه کاری می‌کند؟ چۆن کار دەکا؟> ۲. بۆچی؛ بۆ؛ بۆجە؛ چۆن بوو؛ ئەر؛ چى؛ پەى چیشى؛ پەى چى؛ پەرى چیش؛ بە چ ھۆیەک <چگونه امروز سر کار نرفتی؟ بۆچی ئەمڕۆ نەچووینە سەر کار؟>.

چقاله / čaqāle /: ھا/؛ /سم. چواله؛ چەقاله؛ تەقاله؛ بەرى نەگەییوی شیلانە و بادەم و ... : چاغالە ■ چقاله بادام: بایهەو؛ بایهەف؛ حاجی بایف؛ حاجی بایف؛ حاجی بایهەف؛ چۆلە بادام؛ فەریکە بادام؛ چەقالە بادام؛ بادامچە؛ بەرى کال و نەگەییوی بادام.

چغر / čeqer, čaqar /: چغرمە ■ چغرمگی / čeqermegi /: ھا/؛ /سم. ۱. جیری؛ جیڤی؛ جیڤی؛ چەقى؛ دۆخ یان چۆنیەتی جیڤ بوون ۲. وزری؛ ئاڤی؛ قەتماغەى زبەر و زوور کە بە ھۆی کاری زۆر لە سەر پیتست بەدی دی.

چغرمه / čeqerme /: صفت. جیڤ؛ جیڤ؛ جیڤ؛ سفت و پتەو لە بەرانبەر کیشان و پچرانەو: چغر

چغلی / čoqlî /: ھا/؛ /سم. [گفتاری] فتنەیی؛ دۆقلمەرى؛ ھەوال بردنی کاری خراپی چکۆلەتر یان ژێردەست بۆ لای کەسى گەورەتر یان پلە سەرتر <بچەھا از آزاد پیش پدرش چغلی کردند و گفتند او شیشه را شکسته: منداڵەکان فتنەیی ئازادیان لای بابیەو کرد و گوئیان ئەو شیشەکەى شکاندوو>.

■ چغلی کردن: فتنەیی کردن؛ لەمەر کاری ھەلەى کەسیکی چکۆلەترەو بە گەورەیک خەبەردان.

چغندر / coqondar /: ھا/؛ /سم. چەوەندەر؛ چۆنەر؛ چۆنەرى؛ چەوەنەر؛ چەنەوەر؛ سلک؛ سلکی سۆر؛ شەواندەر: ۱. پنجکەگیای گەلاپانی ساقەتە راستی بن ئەستورە کە چەن جۆرى ھەبە ۲. بنی ئەو گیایە کە گۆشتە و دەخوری.

■ چغندر قند: چەوەندەرى قەن؛ چۆنەر قەن؛ جۆریک چەوەندەر کە زۆر شیرینە و شەکری لى دەگرن.

چغندر وحشی: چەوەندەرى کیوی؛ چۆنەرى کیوی؛ جۆریک چەوەندەر کە بۆ دەرمان ئەشە.

چفت^۱ / čeft /: ھا/؛ /سم. چەفتەرپز؛ چەفت؛ سورگی؛ کولۆم؛ شەوژەن؛ رادان؛ شەوبەن؛ ئالقەرپزی دەرگا؛ زنجیرۆکەى دەرکە یان دەلاقە داخستن.

■ چفت چیزی را انداختن: چەفتەرپزی شتی بەستن؛ ئالقەرپزی شتی داخستن؛ رادانی شتی داخستن؛ قەلقوولە کردن؛ شەوژەن کردن (زۆرتر بۆ دەرک و دەرۋازە دەگوتری).

چفت کردن: چەفتەرپز کردن؛ بە ئالقەرپز بەستن؛ چەفت کردن. ھەروەھا: چفت شدن چفت^۲: صفت. کپ؛ مووېر؛ توند و بە بى-بەین لە گەل شتیکی تردا <در را خوب چفت کن!> دەرکە کە جوان کپ بکە!>.

چفت و بست / čeft-o-bast /: ھا/؛ /سم. قوئف و قەرازە؛ چەفت و بەس؛ ئامرازى بەستنەو ھەک چەفت و قئف و ...

■ چفت و بست نداشتن: ئالقەوگالە نەبوون؛ بى ئالقە و گالە بوون <درها چفت و بست درستی ندارند، با یک هل دادن باز می‌شوند: دەرگاكان ئالقەوگالەیکە باشیان نیە، پالیکیان پیۆه نەى، دەکرینەو>.

پاره‌ی له ههموو لقه‌کانی ئهو بانکهدا ده‌سته‌بهر بووه.

چک سفید مهر / سفید امضا: چه‌کی سپی؛
چه‌کی واژۆ یان مۆرکراوی تیدا نه‌ووسراو، که
وه‌گرگی چه‌ک ده‌توانی پاره‌ی دلخوازی تیدا
بنووسی.

چک مسافرتی: رېښوار چه‌ک؛ چه‌کێ که له
لایهن بانکوه به رېښواران ده‌فرۆشریت و له
ههموو لقه‌کانی ئهو بانکهدا بری هه‌یه: تراول
چک: تراولر چک

□ چک کردن: پیندا هاتنه‌وه.

چک کشیدن: چه‌ک کێشان؛ نووسینی چه‌ک
بۆ وه‌رگرتنی پاره له بانکدا «چک کشیدم رفتم از
بانک پول گرفتم: چه‌کم کیشا و چوومه بانک پارهم
وه‌رگرت».

چکاپ / čekāp: [انگلیسی] /سم. روانینه‌وه؛ کار
یان ره‌وتی لێ‌روانین، سه‌رنج دان یان
تاقیکردنه‌وه‌ی شتێ (وه‌ک موتورێ فرۆکه یان
ئه‌ندامگه‌لی له‌شی که‌سێ) بۆ زانینی ئه‌وه‌ی که
نایا ساغه و دروست کار ده‌کا یان نه‌.

چکاچک / čakāčak, čekāček: [صوت،
تسکه‌تسک؛ شرنکه؛ له‌پ- له‌پ؛ شریخ و هۆر؛
ده‌نگی وێک‌که‌وتنی شیر، کارد و وه‌کوو ئه‌وانه‌.

چکاد / čakād: [اسم، /دبی] ۱. دون؛ دوند؛
ترۆپک؛ لووتکه؛ گل؛ دهار؛ پۆپه؛ چل؛ دوچک؛
سه‌ری چیا ۲. ته‌وق؛ ته‌پل؛ به‌چک؛ بۆلی؛
سه‌رسه‌ر؛ بانی سه‌ر.

چکار / čekār: [گفتاری] /چی؛ چه؛ چ؛
چیش؛ وشه‌یه‌ک بۆ پرسینه‌وه له‌ چۆناوچۆنی
شتیک «چکار کنم؟ چی بکه‌م؟».

چکاره / čekāre: [قید، چکاره؛ وشه‌یه‌ک که بۆ
پرسینی کاری که‌سێ ده‌گوتری «داماد چکاره
است؟ زاوا چکاره‌یه‌؟».

چکامه / čakāme, čekāme: [اسم، /دبی]
چامه: ۱. قه‌سیده؛ چه‌کامه؛ هۆزان ۲. شیعیر؛

چفته / čefte, čafte: [ها- /سم. ۱. که‌له‌ژ؛
چه‌له‌مه؛ کۆله‌که؛ قایمه؛ داری دووله‌پان که
ده‌یدهن به پالی شتیکه‌وه «چفته‌ی مو: که‌له‌ژی
میو» ۲. قوولگه‌ی پشت ئانیشک و پشت ئه‌ژنۆ.

چفته‌بندی / čeftebandî, čafte-: [ها- /اسم.
که‌له‌ژبه‌ندی؛ کار و ره‌وتی دانانی گیاگه‌لی
هه‌لپێچه‌ر به سه‌ر که‌له‌ژدا.

چقدر / čeqadr: [فارسی /عربی] /صفت. چه‌ند؛
چه‌نده؛ چه‌نی؛ چه‌ندیک؛ چه‌نیک؛ چنه‌؛ چنده؛
چن؛ چقاس؛ چهن؛ چقا؛ به‌چ هه‌ندی «چقدر
بده‌ی داری؟ چه‌ندت قه‌رز هه‌یه‌؟».

چقدر: قید. چه‌ند؛ چه‌نده؛ چه‌نی؛ چن؛ فره؛
زۆر؛ هه‌جگار؛ یه‌کجار؛ چکاس؛ چه‌نیک؛ گه‌له‌ک
«چقدر خوب می‌خواند! چقدر خوابیدم! چه‌نده باش
ده‌خویتی! چه‌ند خه‌وتم!».

چک / čak: [ها- /سم. /گفتاری] /زیله؛ زلله؛
زلله؛ که‌شیه؛ شه‌قه‌زیله؛ شه‌قه‌زله؛ شه‌پلاخه؛
چه‌پلاخه. هه‌روه‌ها: چک خوردن؛ چک زدن

چک / ček: [انگلیسی] /سم. ۱. /ها- /چه‌ک؛
پسووله؛ په‌ره‌یه‌کی چاپی که به‌خواهن
حیسایی بانکی ده‌دری تا بتوانی بۆ خۆی
یان که‌سیکی‌تر له بانک پارە ده‌ریینی

۲. کار یان ره‌وتی چاو خشاندن و پیندا
هاتنه‌وه بۆ دلنایایی «همه‌راچک کردم: به
گشتیدا هاتنه‌وه» ۳. /ها- /چیک؛ هه‌ر یه‌که
له‌خه‌لکانی سه‌ر به‌ولاتی چیک یان
زارۆکانیان ۴. چیک؛ چیک؛ له‌زبانگه‌لی
ئیسلاوی رۆژئاوایی باو له‌ولاتی چیکدا:
چکی

□ چک بانکی: چه‌کی بانکی؛ چه‌کی چوانگه‌یی.
چک بی‌محل: چه‌کی له‌گۆتره؛ چه‌کێ که
خواه‌نه‌که‌ی ئه‌وه‌نده لێ نووسراوه پارە له
بانکدا نه‌ی.

چک تضمین شده: چه‌کی ده‌سته‌بهر؛ چه‌کی
که له لایهن بانکیکه‌وه بلاو بووه‌ته‌وه و کردنه

هه‌لبه‌ست؛ هۆنراوه * چامه

چکامه سرا / čakāmesarā, čekāme- / اسم.

[[دبی]] شاعیر؛ هۆزان؛ هۆزانوان؛ هۆزانفان؛ هۆنەر؛ هه‌لبه‌سته‌وان.

— چکان / čekān, čakān / پیواژه. — تکیه؛

— چکین؛ چه‌قان؛ تکیه‌نەر؛ چکینه‌ر «قطره‌چکان»؛ تنۆکه‌تکین.

چکاندن / čekāndan, čakāndan / مصدر.

متعدی. // چکاندی؛ تکاندت؛ می‌چکانی؛ ده‌تکینی؛

بچکان؛ بتکینه // ۱. تکاندن؛ داتکاندن؛

داچۆرانیدن؛ نقووتانیدن؛ وه‌رفاندن؛ چکاندن؛

چکانن؛ چکنای؛ تکنه‌ی؛ تکانن؛ تراوی به

تنۆک. تنۆک پڕاندن «هر شب دو قطره بچکان به

چشم؛ هه‌موو شه‌وی دوو تنۆکه بتکینه ناو چاوت»

۲. چرکاندن؛ چرتانیدن؛ چورتانیدن؛ چرکنه‌ی؛

په‌له‌پیتکه‌ی که‌ره‌سته‌یه‌ک ترازاندن «ماشه‌را

چکاند؛ په‌له‌پیتکه‌ی چرکاند»؛ چکانیدن. هه‌روه‌ها؛

چکانندی

■ صفت فاعلی؛ چکاننده (تکینه‌ر) / صفت مفعولی؛

چکانده (تکینه‌راو) / مصدر منفی؛ نه‌چکاندن

(نه‌تکاندن)

چکاننده / čekānande, čakānande / ها؛ / اسم.

په‌له‌پیتکه؛ ماشه؛ جی قامکه‌شاده‌ی تهنه‌نگ و

هه‌ر ئامرازێکی تهنه‌نگ‌ئاسا.

چکانیدن / čekānīdan, čakānīdan / چکاندن

چکاوک / čakāvak / ها؛ / ان؛ / اسم. سربله؛

سوریلێ؛ زربله؛ پیزیزاک؛ سربوه؛ جوره؛ چوره؛

جره؛ جککه؛ کلانونه؛ قازه‌لاخ؛ قازلاخ؛

وه‌ی‌وه‌ی‌که‌ره؛ چه‌کاوه‌ک؛ مه‌لیکی بچووکی

بۆری ئامال زه‌رده.

■ چکاوک شاخدار؛ کلانونه؛ کللوکووره؛

سۆفیه‌قیته؛ فشه‌کلانونه؛ جۆریک سربله‌به‌له

سه‌ر سه‌ری دوو په‌ری وه‌ک شاخ به‌رز

بۆه‌ته‌وه.

چک — چک / čekček / صوت. تک — تک؛

تکه — تکه؛ تنۆکه — تنۆکه؛ چکه — چکه؛ تکه — تک؛

ده‌نگی لیک که‌وتنی تنۆکه‌گه‌لی تراو له‌گه‌ل

شتیکدا «چک — چک باران؛ تکه — تکی باران».

چکرز / čekerz / اسم. چکرز؛ جۆری یاری

فیکریه، وه‌ک دامه، به‌سه‌ر په‌ره‌ی شه‌تره‌نجه‌وه

له‌به‌ین دوو که‌سدا که‌هه‌ر یه‌که‌دوازه‌ده‌مۆره‌ی

یه‌که‌ره‌نگ و یه‌ک جۆریان هه‌یه.

چکسه / čakse / ها؛ / اسم. [قدیمی] لولوه؛ کاغه‌زی

وه‌ک که‌له‌قه‌ند پیچراو که‌جاران دوو کانداران و

به‌تابیبه‌ت ده‌رمان فروشان شتیان تیوه‌ده‌پیچاند

و به‌کپیرانیان ده‌دا.

چکش / čak(k)oš / ها؛ / اسم. چه‌کوچ؛ چه‌کوش؛

چه‌کویچ؛ چاکوچ؛ کاکوچ؛ بارکوور؛ مووره؛

ئاسن‌کوت؛ ئامپریکی ده‌ستی سه‌ر پۆلایی

قورس و قایم و ده‌سته‌زیاتر له‌چیو بۆ کوتانه‌وه.

■ چکش چویی؛ توخماخ؛ هه‌له‌کوت؛ چه‌کوچی

چیوینه. هه‌روه‌ها؛ چکش فولادی

چکشخوار / čak(k)ošxār / صفت. چه‌کوچخۆر؛

به‌تابیه‌تمه‌ندی چه‌کوچخۆری؛ چکشخۆر

[گفتاری]

چکشخواری / čak(k)ošxārī / اسم.

چه‌کوچخۆری؛ تابیه‌تمه‌ندی که‌له‌کانزادا که‌

ئه‌گه‌ر به‌ر چه‌کوش که‌ون، ناشیکن و

ورده‌ورده، به‌شکلی دلخواز ده‌ردین.

چکشخۆر / čak(k)ošxor / صفت. [گفتاری]

چه‌کوچخۆر؛ چه‌کوشخۆر.

چکش‌کاری / čak(k)oškārī / ها؛ / اسم.

چه‌کوچکاری؛ چه‌کوشکاری؛ کاریان په‌وتی

کارکردن به‌چه‌کوچ؛ کوتانه‌وه‌ی شتی،

به‌تابیه‌ت کانزا به‌چه‌کوش.

چکش‌ماهی / čak(k)ošmāhī / ها؛ / ان؛ / اسم.

چه‌کوش ماسی؛ جۆریک کۆسه‌یه‌که‌سه‌ر و

چاوی — وه‌ک چه‌کوش — له‌هه‌ر دوو لای

له‌شیه‌وه‌ده‌ره‌یه‌یه.

چکشی / čak(k)ošī / صفت. چه‌کوچی؛

داچۆرانی تراو له شوینیکهوه <سقف چکه می کرد: میچه که دلۆبهی ده کرد>.

چکه^۱: <صفت> [گفتاری] ۱. رهند؛ رند ۲. چه له‌نگ؛ تۆل؛ تاشک؛ که له‌ش؛ زرک و زیندوو؛ زرپ و زینوو ۳. ورد؛ وردبین.

چکی^۱ /čeki/ چک ۴

چکی^۲: <قید> یه کجی؛ به یه کجاری <من این آهن‌آلات را چکی خریدم: من ئەم ئاسنەوالانەم یه کجی کړیوه>.

چکیدن /čəkīdan, čakīdan/ مصدر: لازم.

// چکیدن: تکیای، می چکی: ده تکی؛ بچک: بتکی // تکین؛ تکان؛ چۆران؛ چکه/ تکه کردن؛ چکان؛ داچۆران؛ داچۆریان؛ قه چۆران؛ ئه‌ره چکه‌ی؛ چکایره؛ داچکان؛ نقووتان؛ چرکان؛ وه‌رقان؛ تکه- تکه دارژان <از سر تا پایش آب می چکید: سه‌ر تا په‌نجە ی پای ئاوی لی ده‌تکا>. هه‌روه‌ها:

چکیدنی

■ صفت فاعلی: چکنده (-) / صفت مفعولی: چکیده

(تکاو) / مصدر منفی: نچکیدن (نه‌تکان)

چکیده /čəkīde, čakīde/ اسم: ۱. /ها/ پوخته؛ کورته‌ی وتار یان نووسراوه‌ییک که مه‌به‌ست و ناوه‌روکی نووسراوه‌که‌ی ده‌رب‌ریوه چکیده‌نویسی <چکیده‌ی حرفش این بود که باید کار بکنیم: پوخته‌ی قسه‌کانی ئەمه بوو که ده‌بی کار بکه‌ین> ۲. ماست چکیده ماست ۳. /ها/ [زمین‌شناسی] ئیستالاگمیت؛ قه‌ندیلە‌ی ئاهه‌کی که له بنی ئەشکه‌وته‌وه هه‌لتۆقیوه.

چکیده‌نامه /čəkīdenāme, čakīde-/ ها: /اسم.

پوخته‌نامه؛ نووسراوه‌یه‌ک که پوخته‌ی یه‌ک یان چه‌ند وتاری تیدایه.

چکیده‌نویسی /čəkīdenevîsî, čakīde-/ اسم.

کورته‌نووسی؛ کورته‌نقیسی؛ پوخته‌نووسی

چکیده-۱

چگال /čagāl, čegāl/ صفت. ۱. تۆکمه؛ چر؛

پر؛ تۆلا؛ خاوه‌ن به‌شگه‌لی پینکه‌وه نووساو و چر

چه‌کوشی؛ وه‌کوو چه‌کوچ؛ چه‌کوش‌ئاسا <استخوان چکشی؛ ئیسکی چه‌کوچی>.

چکشی^۲: <قید> [مجازی] به‌په‌له؛ په‌له‌په‌ل؛ تون-تون؛ به‌تالووکه؛ به‌له‌ز؛ به‌گور و تاو <چکشی حرف می‌زد: به‌په‌له قسه‌ی ده‌کرد>.

چکمه /čakme/ ها: /اترکی/ اسم. چه‌کمه؛ چه‌کمی؛ مانه‌گه‌زی؛ جه‌زمه؛ جزمه؛ ساپۆک؛ پۆستال؛ پووت؛ که‌وشی لاسک درێژی تا ژیر ئەژنۆ (زیاتر پلاستیکی).

چکمیزک /čəkmîzak/ اسم. میزه‌چرکه؛ چرتکه‌میزه؛ میزه‌چورتکی؛ میزه‌چرکی؛ میزه‌چرکی؛ میزه‌چورکی؛ چرکه‌میزه؛ چرته‌میزه؛ گمیزه‌چورتکی؛ گمیزه‌چرکه؛ چرته‌میز؛ گمیز چورتکی؛ کون میز؛ نه‌خۆشی میز پانه‌گرتن.

چکنده /čəkande, čakande/ ها: /اسم.

[زمین‌شناسی] ئیستالاکتیت؛ قه‌ندیلی ئاهه‌کی ئاو‌یزان له سرمیچی ئەشکه‌وته‌وه.

چک و چانه /čak-o-čāne/ اسم. [گفتاری] دهم و له‌وس؛ دهم و لچ؛ له‌ر و له‌وس؛ دهم و فلچ؛ دهم و فلق؛ به‌شی خوارووی دهم <آب از چک و چانه‌اش راه افتاد: لیک له دهم و له‌وسیه‌وه داچۆرا>.

□ چک و چانه زدن: چه‌قه‌کردن؛ چه‌قه‌چه‌ق کردن؛ چه‌قه و هه‌را کردن؛ چه‌قه و هه‌را کردن؛ چه‌ند و چوون کردن؛ قسه‌و پیچه‌قینی زۆر بۆ سه‌لماندنی ویستی خۆ (به‌تایبه‌ت له سه‌ودادا) <سر مهریه خلی چک و چانه می‌زدند: له سه‌ر ماره‌یی زۆر چه‌قه‌یان ده‌کرد>.

چکه^۱ /čəkke/ ها: /اسم. [گفتاری] دلۆپ؛ دلۆبه؛ دلۆپ؛ تنۆک؛ تنۆکه؛ تک؛ تکه؛ دکه؛ چۆر؛ چور؛ زیپک؛ سافان؛ چکه؛ جرپه؛ نقووت؛ چپک؛ په‌شک؛ شۆرت؛ هورپه؛ درووپه <یک چکه آب پیدا نمی‌شد: دلۆپیک ئاو ده‌ست نه‌ده‌که‌وت>.

□ چکه کردن: دلۆپه‌کردن؛ تکه‌کردن؛ تنۆکه کردن؛ دلۆپه‌دادان؛ چکان؛ وه‌رفتن؛ تک-تک

۲. قورس؛ تىك ترنجاو.

جگالش / čagāleš, čegāleš / اسم. ۱. [فيزىك] رەوتى كە تىيدا تراوىك لە ھەلەم جوى دەبىتەو ۲. كار يان رەوتى تۆكمە كردن.

جگالندە / čagālande, čegālande / ھا:/ اسم. [فيزىك] كەرەستە يەك كە ھەلەم يان گاز ئە كا بە تراو (زۆرتر لە پىي سارد كردنەو يەو).

جگالى / čagāli, čegāli / اسم. تۆكمە يى؛ تۆلايى؛ پىرى؛ خەستى؛ يەكەي نىشان دەرى رادەي ماكى ھەر شتىك لە سانتى مېترىكى چوار پالوودا.

▣ **جگالى جىمىيت**: پىرى كۆمەل؛ ژمارەي ناونجى خەلك لە يەكەي رووبەردا (وەك دەلەين پىرى كۆمەل لە ئىراندا ۳۷ كەسە بۆ ھەر كىلومېترىكى چوار گۆشە).

جگالى سىنج / čagālisanc, čegāli- / ھا:/ اسم. پىرى پىئو؛ كەرەسەي پىئوانى پىرى يان كىشى تايبەتەي تەنىك.

جگور / čogûr, čegûr, čagûr / ھا:/ اتركى/ اسم. چەگور؛ سازىكى ژىندارى وەك دووتارە كە لە باكوروى رۆژھەلاتى ئىران و ئاسىي ناوھەندىدا باوہ.

جگونگى / čegûnegi / ھا:/ اسم. چۆنەيتى؛ چلۆنايەتەي؛ چۆنايەتەي؛ چۆناوچۆنى؛ چۆنەھا؛ ھاو؛ ھاو؛ مەرەد؛ حال؛ بار؛ مەرە؛ دارەت؛ حالەت، دۆخ يان تايبەتمەندى شتىك يا كەسىك (وەك باشى، خراپى، گەرمى، ساردى، سەختى، نەرمى، بەرزى، نەزى، كۆتايى ...) (چگونگى كار دستگاھ را برائى حاضران توضيح داد: چۆنەيتى كارى دەزگا كەي بۆ ئامادەبوان شروڤە كرد).

چگونە ^۱ / čegûne / صفت. [ادبى] چۆن؛ چەين؛ چلۆن؛ چاوان؛ چتۆڤ؛ چتۆ؛ چجۆر؛ چەوا؛ چاوا؛ چافا؛ شتۆ؛ شتەو؛ چوين؛ چوون؛ كلۆن؛ خاومەن چ دۆخ، بار يان لۆرىك «ھوايش چگونە است؟ چگونە جايى است؟ ھەواكەي چۆنە؟ چۆن

شوينىكە؟».

چگونە ^۲: قىد. چۆن؛ چەنى؛ چلۆن؛ كوو؛ كووسا؛ كووسان؛ كسان؛ كسا؛ كەسەن؛ چاوان؛ چتۆڤ؛ چتۆ؛ چجۆرى؛ چەوا؛ چاوا؛ چافا؛ شتۆ؛ شتەو؛ چوين؛ چوون؛ كلۆن؛ بە چ شتەو، دۆخ يان بارىك «چگونە كار مى كند؟ چگونە رفت؟ چۆن كار دەكات؟ چۆن چوو؟».

چل ^۱ / čel / اسم. [مخفف] چل.

چل ^۲: صفت. [گفتارى] لاژگ؛ گىل؛ لاژ؛ گەمژە؛ گەوج؛ خاومەنى ئاكارى نەگونجاو.

▣ **چل زدن**: پا لە پەيىن دان؛ قاز لەوھەپاندن؛ بى ئامانچ گەران.

چلاس / čelās / صفت. [گفتارى] نەوسن؛ چلەس؛ نوشگل؛ سەكەرۆ؛ زكن؛ گرگن؛ زگلەوھەپىن؛ ترخن.

چلاق / čolāq / ھا:/ اتركى/ صفت. كووچ؛ كوچ؛ گۆج؛ كۆل.

▣ **چلاق شدن**: گىپر بوون؛ كوچ بوون؛ گۆج بوون؛ كۆل بوون؛ گىپر و گەوال بوون؛ زيان دىتن يان لە كار كەوتنى دەست يان پى.

چلاق كردن: گىپر و گەوال كردن؛ كوچ كردن؛ گىپر و گۆج كردن؛ لە كار خستنى دەست يان پاي كەسىك.

چلاقى / čolāqī / اتركى/ اسم. گىپرەي؛ كۆلى؛ كوچى؛ كىمايى؛ لىنەھاتوويى يان ئاسيو لە دەست و پا كە دەبىتە ھۆي لە كار كەوتنىان.

چلاندىن / čelāndan / مصدر. متعدى. // **چلاندى**: گوشت؛ مى چلانى؛ دەگووشى؛ بچلان؛ بگووشە // گوشتين؛ گووشين؛ گەوشاندن؛ گوهاشتن؛ چلانن؛ گوشتين؛ جەپداين؛ گوشاندن؛ شواری؛ شواریتەي؛ شتى بۆ گرتنى ئاو يان شىرەكەي گوشار دان «لباسها را شست و چلاندى و روى طناب پهن كرد: جل و بهرگه كاني شست و گووشاي و هەليخست». ھەروەھا: **چلاندىن**

■ صفت مفعولي: چلانده (گوشراو) مصدر منفى: نچلاندن (نه گوشين)

چلپاسه / čalpāse / اسم. ۱. /ها/ مارمیلک؛ مارمه زووک؛ مارم زووک؛ مارمه زووکى؛ مارگيسه ۲. /نجوم/ كه لوويه كى چكۆله يه له ئاسمانى باكووريدا.

چل تکه / čeltekke / چهل تکه

چلتوک / čaltûk / شلتوک

چلچراغ / čelčeraq / ها/ اسم. چلچرا؛ ئاويزه؛ چراى چهند لق كه له مزگهوت و ماله گهواندا هه لده كرى.

چلچله / čelčele / ها؛ گان/ اسم. په ره سيلكه؛ په ره سيړكه؛ هه ج هه جك؛ حاجى ره ش؛ حاجى ره شك؛ هاج ره شك؛ حاجى ره نگ؛ هه ج هه جك؛ هه ژه ژيك؛ هاج هاجك؛ دومقه سك؛ مه قسوك؛ تهر نه بابيله؛ پالوانه؛ كارد هه پهل؛ پليزىرگ؛ پريز گرد؛ پلووسگ؛ جوړى په ره سيلكه كى گوئ سوانان ره شى بال دريژ و قاچ كورته.

چلزيدين / čolozîdan / چلوزيدن

چلغوز / čalqûz / اسم. ۱. جيقنه؛ ريقنه؛ ريقنه؛ ده رق؛ زرج؛ چيتر؛ جيقنه ي مهل؛ گووى بالدار ۲. /ها/ [تعريض] پووته كه؛ پووت؛ پووته ك؛ گونهل؛ بئى نمووت و كورت و كز.

چلغوزه / čelqûze / ها/ اسم. بوندق؛ فسق؛ بهرى دارى سنهويه، له پسته شامى ده چي و له چهره سدا به كارى ده بن.

چلفتى / čolofî / دست و پا چلفتى

چل گيس / čelgîs / اسم. په لكه-په لكه؛ په لكى؛ جوړى ئارايشتى قژه.

چلمن / čolman / صفت. [گفتارى] ۱. نه گۆمه؛ بئى دهست و پا؛ لئى نه هاتوو «آخر مرد هم اين قدر چلمن مى شود؟!» ئاخر پياو و هينده نه گۆمه ۱۹! ۲. لاژگ؛ گهوج؛ گيل؛ بئى ئاوهز؛ لاژى «اين پسر ه خيلى چلمن است؛ ئهم هه تيوه زور لاژگه».

چلمنى / čolmanî / اسم. ۱. نه گۆمه يى؛ لئى نه هاتووى؛ دۆخ يان چۆنيه تى لئى نه هاتوو بوون «باور نمى كردم آزاد به آن چلمنى از اين كارها بكند؛ باوهرم ندهد كرد ئازادى بهو نه گۆميه كارى وا بكا» ۲. لاژگى؛ گهوجى؛ بئى ئاوهزى.

چلنگر / čelengar, čalangar / ها؛ ان/ اسم. ۱. ئاسنگهر؛ ئاسن كار؛ وهستاخاله؛ وهستاي ئامرازى ئاسن ۲. هه له بى ساز؛ ئه وهى وا به هه له بى شت دروست ده كا.

چلنگرى / čelengari, čalangari / اسم. ئاسنگه رى؛ ئاسنكارى: ۱. كار يان پيشه ي ئاسنكار ۲. /ها/ كارگه ي ئاسنگه ر.

چلو / čelow, čolow, čolo / اسم. چلاو؛ وشكه پلاو؛ چيشتى له برنجى كولاو و ئاو كيش كراو له گه ل كره يان پو و خويدا كه به خورشت يان كه بابوه ده يخون.

چلوار / čelvār / اسم. مۆرى؛ مه رمه رشا؛ هومايى؛ هومايى؛ سه لمه ل؛ پارچه يه كى سپى، ناسك و سفت چنه.

چلواربافى / čelvārbāfi / اسم. مۆرى بافى؛ هومايى چنى: ۱. كارى جولا يى مۆرى ۲. /ها/ كارخانه يان ماشينى به ره هم هينانى مۆرى. چلويز / čelowpaz, čolow-, čelo- / ها/ اسم. چلاويهز؛ چلاويلنه ر؛ كه سى كه كارى لينانى چلاوه.

چلوپزى / čelowpazî, čolow-, čelo- / اسم. ۱. چلاويهزى؛ كار يان پيشه ي چلاويهز ۲. /ها/ چلاو خانه؛ شوينى لينان و فروشتنى چلاو.

چل و چو / čel-o-čow / اسم. [گفتارى] دهنگو؛ گوته گوت؛ واته- واته؛ گوته ي خه لك؛ قسه و باسى هه موو جوړه ي ناو خه لك.

چل و چو افتادن: كه وتنه ناو دهه و له وه؛ قاو داكه وتن؛ دهنگو بلاو بوونه وه. ههروه ها: چل و چو انداختن

چلوخورش / čelowxoreš, čolow-, čelo- /

چلوخوړشت

چلوخوړشت / -čelowxorešt, čelow-, čelo:-
 اسم. چلاو خوړشت؛ چیشتیکی بریتی له چلاو و
 یه کیک له خوړشته کان (وهک: قیمه یان
 سهوزی): چلوخوړش

چلوژییدن / -čolûzîdan / مصدر. لازم. [گفتاری]
 // چلوژییدی: هه لفرچایت؛ می چلوژی: هه لده قرحی؛
 - // هه لفرچان؛ به هو ی رچیان یان سووتیان هوه

بیچمی بنه مایی خو له دهست دان: چلژیدن

■ صفت مفعولی: چلوژیده (هه لفرچاو)

چلو کباب / -čelowkabāb, čelow-, čelo:-
 اسم. چلاو کهواو؛ چله وکه باب؛ چیشتیکه ئیرانی
 بریتی له چلاو و که بابی که به جیاکار ساز ده بی
 و پیکه هوه ده خوری. هه روه ها: چلو گوشت؛
 چلومرغ

چلو کباب سلطانی: چلاو کهواو یک که هه م
 که بابی به لگی له گه لدايه، هه م کووبیده.

چلو کبابی / -čelowkabābî, čelow-, čelo:-
 ها: / اسم. چلاو که بابی؛ چیشته خانه یی که
 چلاو که بابی تیدا دروست ده کهن و دفروشن.

چلوی / -čeloyî, čoloyî, čelo:- / اسم. [گفتاری]
 چلاو پزه؛ چلاو لینه ر.

چله / -čelle / اسم. ۱. چله؛ چله مین رژی
 رووداو یک (به تابه ت مردنی که سیک) «دیروز
 چله ی پدرش بود؛ چله ی نوزاد؛ دوتی چله ی بابی بوو؛
 چله ی مندالی ساوا» ۲. رایهل؛ تان؛ تاری قالی و
 چنراوه گه لی دهستی «چله کشی گلیم؛ رایهل
 خستنی به ره» ۳. لیسپ؛ ژی؛ کژي بن یان
 فریتیک که له چهند تال دروست ده بیت «چله ی
 کمان: ژي که وان».

چله ی بزرگ: چله گه وره؛ چله گه په؛ چله
 به رین؛ چل رژی هه وه لی زستان.

چله ی تابستان: قرچه ی تاوسان؛ چله ی هاوین؛
 جهن گه ی هاوین؛ گهرما و گهرموو هامنی؛
 گهرماهی هاوین. هه روه ها: چله ی زمستان

چله ی کوچک: چله بچووک؛ چله بیچکه؛
 چله به چه؛ چله دواوین؛ بیست رژی دوا ی
 چله گه وره، له ده تا سی ربه ندان.
 چله گرفتن: چله گرتن؛ چله ی مردنی که سی
 گرتن.

چله نشتن: چله کیشان؛ چله نیشن؛ چل
 رژی به رده وام له شویتنیکدا نویژ و سکالا
 کردن.

چله بران / -čelleborān / اسم. [قدیمی] چله
 ده رکردن؛ رژی وره سمی چله مین رژی زان، که
 زه یسانیان ده برده گهرماو و له گه ل به زم و
 جه ژندا به رژه ده چوو.

چله ریسک / -čellerisak / چرخ ریسک
 چله کشی / -čellekešî / ها: / اسم. راهیل کشی؛
 کار یان رهوتی تهون نانه وه؛ خستنی راهیلی
 نه ستوونی به رووی دارتهون یان ماشینی
 جولا ییدا.

چلیپا / -čalipā / ها: / آرامی / اسم. [دبی] خاج؛
 خاج؛ سه لیب.

چلیک / -čelik / ها: / روسی / اسم. ۱. تنه که؛
 پووت ۲. بۆشکه؛ به رمیل؛ چه لنگ؛ چه لیک.

چم / -čam / چم و خم

چماق / -čomāq / ها: / ترکی / اسم. ۱. گۆپال؛
 گالوک؛ گالوم؛ گود؛ زولاخ؛ په یاغ؛ ته یاغ؛
 تیل؛ زنج؛ کوهک؛ زوپ؛ زوپک؛ زوپا؛ زوپه؛
 کۆپار؛ کوپار؛ ته رک؛ کیتته؛ زاکور؛ شاپان؛
 به رچیغ؛ به رچیت؛ کجیر؛ دوق؛ توپز؛ لیس؛
 داردهستی پته و و سه ر به گری ۲. [کنایی]
 داردهست؛ نامرازی هه ره شه «لیرال هم چماقی
 شده بر سر مخالفان؛ لیبرالیش بوته داردهستی بؤ
 گیانی نه یاران».

چماقدار / -čomāqdār / ها: / ان: / ترکی / فارسی
 اسم. گۆپالدار؛ تیلابه دهست؛ کیتته هه لگر؛ که سی
 که به کوه که وه گه ف و گور ده کا و نه یاران و
 سه رپیچکاران نازار ده دا «چماقداران ریختند توی

تظاهرات و آن را به هم زدند: گوپالداره کان پڑانه نیو
خوپیشاندانه کهوه و شیواندیان).

چمباتمه / čombātme: [ترکی] / اسم. چینچک؛
چنچک؛ چپچله؛ جینچک؛ جینچک؛ قلینچک؛
تووتتهک؛ هه‌لتووتتهک؛ هه‌لتروشک؛ توولنج؛
قنچک؛ ترووشک؛ قوونه‌لتس؛ قه‌له‌فیسک؛
سهرتووتک؛ دون؛ چوقم؛ چی‌چی؛ گه‌مال‌فس؛
دوتین‌جگ؛ دترنجک؛ دانیشتن له سهر ههر دوو
پی به شیوه‌یی که زانی هه‌لسیتته بهر سنگه‌وه:
چنچک؛ چندک

▣ **چمباتمه** زدن: ترووشکان؛ هه‌لترووشکان؛
هه‌لتووتته‌کان؛ هه‌لتووتتان؛ هه‌لتووترین؛
هه‌لتروشکان؛ هه‌لتروشکین؛ قلینچک؛
جینچک‌دان؛ چوقم‌داین؛ سهر چینچک
نیشتن؛ به چینچکانه‌وه دانیشتن؛ قوونتس
دانه‌وه.

چمپا / čampā: / اسم. چه‌مپا؛ جوړه برنجیکی
گردی ئیرانیه.

چمچه / čamče: / ها: [ترکی] / اسم. که‌وجیز؛
ئه‌سکوئ؛ ئه‌سکوو؛ هه‌سک؛ چمچه؛ چوچک؛
چه‌مچه؛ چه‌مچک؛ که‌وچکی دارینی گه‌وره بو
هه‌لگوزانی تراو.

چمدان / čamadān, čamedān: / ها: [اروسی از
فارسی] / اسم. جانتا؛ چه‌مه‌دان؛ چیمانی؛ چه‌نته‌ی
سفه‌ر؛ ساکی گه‌وره و چوار‌گوشی له چه‌رم و
ماکی ده‌سکرد بو جلیک و تۆشه‌تینان (یک
چمدان لباس خریده بود؛ پر جانتایه‌ک جلیکی کرپیوو).

چمن / čaman: / ها: / اسم. چیمه‌ن: ۱. چیم؛
چه‌مه‌ن؛ فرس؛ فریز؛ فرووزوو؛ فرووزی؛ فریز؛
روه‌کیکی هه‌میشه‌سه‌وزی گه‌لا‌تسک و
دریژی بی‌ساقه‌ته‌یه که له باخچه‌دا ده‌چینری
'باغچه‌های وسط را چمن می‌کاریم: باخچه‌گه‌لی
ناوه‌راست ده‌که‌ینه‌چیمه‌ن' ۲. می‌رگ؛
سه‌وزه‌لانی؛ شه‌کار؛ بژوین 'بچه‌ها توی چمن بازی
می‌کردند: مناله‌کان له نیو چیمه‌نه‌که‌دا کایه‌یان

ده‌کرد).

چمنزار / čamanzār: / ها: / ان: / اسم. سه‌وزه‌لانی؛
سه‌وزه‌لانی؛ سه‌وزایی؛ شینایی؛ سه‌وزه‌چار؛
گیاجار؛ می‌رگزار؛ مه‌ره‌ن؛ پاناییه‌ک له زه‌وین که
چیمه‌نی تیدا روابی 'در چمنزار کنار ده‌چادر زدیم:
له سه‌وزه‌لانی قه‌راخ گونده‌که‌خیوه‌تمان هه‌لدا'.

چمن‌زن / čamanzan: / ها: / اسم. چیمه‌ن‌پر:
۱. که‌سئی که‌چیمه‌ن ده‌په‌رتیوتنی
۲. که‌ره‌سه‌یی بو کورت‌کردنه‌وه و رازاندنه‌وه‌ی
چیمه‌ن. هه‌روه‌ها: چمن‌زی

چمن‌کاری / čamankārī: / اسم.
۱. چیمه‌ن‌کاری؛ کاریان ره‌وتی چیمه‌ن‌کالین؛
چاندنی چیمه‌ن 'باید تمام اینجا چمن‌کاری شود:
ده‌بی ته‌واوی ئیره‌چیمه‌ن‌کاری بی' ۲. /ها/
سه‌وزه‌لانی؛ سه‌وزه‌لانی؛ شینایی؛ زه‌وینی که
چیمه‌نی تیدا چاندراپی 'نگذار بچه‌ها بروند توی
چمن‌کاری: مه‌ه‌یله‌مندالان بچنه‌ناو
سه‌وزه‌لانیه‌که‌وه'.

چمنی / čamanî: / صفت. چیمه‌نی: ۱. چیمی؛
سه‌وزی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به‌چیمه‌نه‌وه
۲. چه‌مه‌ن‌ره‌نگ؛ سه‌بزی چیمه‌نی.

چم و خم / čam-o-xam: / ها: / اسم. ۱. فیچان؛
قیل‌قاج؛ پیچاوپنچ؛ قه‌نچاوپنچ؛ پیچ—پیچ؛
خواره‌وخوار؛ پیچه‌لپاچ؛ پیچه‌که‌و خواره‌که؛
پنچ و چه‌ماوه‌به‌تایبه‌ت به‌شیوه‌ی پیچگه‌لی له
شوین‌یه‌ک ۲. /مجازی/ ورده‌کاری 'مدتی طول
کشید تا چم‌وخم کار را یاد گرفتم: ماوه‌یه‌کی خایاند تا
فیری ورده‌کاری کاره‌که‌بووم' * چم

چموش / čamûš: / ها: / صفت. شه‌مووز؛
شه‌مبووز؛ شه‌مووس؛ شه‌غمووز؛ چه‌مووش؛
چه‌میش؛ شه‌مووز؛ توخس؛ هه‌رووم؛ شه‌هموز؛
له‌چه‌ر؛ ره‌وه‌ک؛ سل؛ چاراغ؛ تووش؛ تۆسن
(به‌تایبه‌ت بو جوارپیان) 'این قاطر چموش است،
مواظب باش! ئەم قاتره شه‌مووز، وریا به‌!'

چمیدن / čamīdan: / مصدر. لازم. /ادبی/

// چمیدی: چه مایه وه؛ می چمی: ده چه میه وه؛ بچم: بچه مه وه // ۱. له نجه کردن؛ خنگلین؛ به لار و له نجه رویشتن ۲. چه مان؛ چه مانه وه؛ چه مینه وه؛ چه میایوه؛ نه وه چه میه ی؛ چه مین؛ نه وینه وه؛ نوو چانه وه؛ موو چانه؛ باو خواردن؛ پیچ خواردن؛ هه لپچان.

■ صفت فاعلی: چمنده (-) / صفت مفعولی: چمیده (چه ماوه) / مصدر منفی: نجمیدن (نه چه مانه وه)
چنار / čenār، ها: /ان: /اسم، دار په لک؛ دار جه وه هر؛ هۆلیر؛ دار تو یکل؛ سووره چنار؛ دار یکی قایم به تو کلی لووس و بۆری ئامال سهوز و گه لای په نجه میه وه که چیوه که ی به نرخه و به که لکی زۆر کار دی.

چنان / čenān, čonān: / صفت، وا؛ ئاوا؛ وه ها؛ ئاوه ها؛ چامن؛ چامنه؛ پاسه؛ پاسی؛ چنه؛ چنو؛ چنو؛ به ویکچوونی، چۆنیه تی یان چه ندیه تی ئامازه پیکراو «چنان کاری هم نبود؛ کار یکی واش نه بوو»: آنچنان / ادبی/

چنان: / قید، وا؛ وه ها؛ پاسه: ۱. نه وه ند؛ نه مهنه؛ نه ونده؛ عه مهنه؛ نه ونه؛ نه قهره؛ ئیقره؛ عه قهره؛ نه یقره؛ ئانه؛ ئینده؛ ئینه؛ هۆسا؛ ئاپاسه؛ تا نه و راده «چنان بلند بود که دست کسی به آن نمی رسید؛ و بهرز بوو دهستی که سی پتی نه ده گه یشت»
۲. جۆری؛ جۆریک؛ چه شنی؛ چه شنیک؛ جۆریو؛ بهو جۆره؛ به جۆری؛ به جۆریک؛ به چه شنی؛ به چه شنیک «چنان می رفت که باد به او نمی رسید؛ و ده رویشت بای پی نه ده گه یشت» * آنچنان / ادبی/

چنان: / ضمیر. ئاوه ها؛ وا؛ پاسه؛ وه ها؛ ئاوا؛ چامنه؛ نه وه که سه یان نه و شته که پیشت یادی لیکراوه «چنان کسی به درد اینجا نمی خورد؛ ئاوه ها که سی به که لکی ئیره نایهت»: آنچنان / ادبی/

چنانچه / čenānče, čonānče: / حرف، ۱. نه گهر؛ نه؛ هه گه؛ هه گهر؛ نه گهریش؛ نه گهریچ؛ نه گه ته ی؛ هه گه ته ی؛ نه رکه تی؛ نه گهر که ته ی؛ نه گهره که تی؛ نه گهر کوو «چنانچه خواستی بیایی، مرا

خبر کن؛ نه گهر ویست بی، هه والم ده یه» ۲. هه روا؛ هه روا که؛ ههروه ها که؛ هه رپاسه که «چنانچه در گذشته اشاره شد؛ هه روا که له رابردودا ئامازه ی پیکرا».

چنانکه / čenānke, čonānke: / حرف، وه ک؛ ههروه ک: ۱. نه گهریش؛ نه گهریچ؛ نه گه ته ی؛ هه گه ته ی ۲. هه روا؛ ههروه ها؛ هه رپاسه؛ وا که؛ پاسه که؛ نه و جۆره «چنانکه می دانید، من یک ماه است در اینجا هستم؛ وه ک ده زانن، من مانگیکه لیره م».

چنبر / čambar, čanbar: / اسم، که وانه؛ که مه؛ خه بره؛ په پکه؛ پا پوکه؛ ئاخله؛ گهرزک؛ چه نهر؛ چه مهر؛ هه ر شتیکی ئالقه چن یان پیچاویچ: چنبره

چنبر زدن: په پکه دان؛ پا پوکه دان؛ په پکه بهستن؛ په پکه خواردن؛ ئاخله دان؛ پیچ خواردن؛ به شیوه ی ئالقه-ئالقه له سه ر یه ک کهوتن «یک مار سیاه وسط رختخوابم چنبر زده بود؛ ره شماریک له ناو جیگه که مدا په پکه ی دابوو».

چنبره / čambare, čanbare: / چنبر
چنبک / čombak, čonbak: / چمباتمه
چنته / čante، ها: / اسم، تووره که؛ توووه ره؛ تیوهره؛ چه نتک؛ هه گبه؛ چه نته؛ کیسه یه کی گهره ی به ندار که شتی تیده نیین و ده یکه نه شانوه.

چنته داشتن: / کنایی/ له ژیر (بن) سه ردا بوون؛ پی بوون «صد تا حقه و کلک در چنته داشت؛ گهر و گوری زۆری له بن سه ردا بوو».

چنجه / čance: / اسم، پل؛ پهل؛ تکه؛ چنجه؛ قۆزباشی؛ پارچه گوشتی چکۆله: چنچه
چنچه / čanče: / اسم، چنچه

چند / čand: / صفت، چه ند؛ چهن؛ چن؛ چند: ۱. بۆ پرسیار له هه ندی شت «چند سال داری؟؛ چهن سالته؟» ۲. چه نیک؛ چقا؛ چقاس؛ بۆ پرسینی نرخ ی شتیکی «سیب کیلویی چند است؟؛

سیو کیلویی چنده؟.

چند^۲: ضمیر. چهند؛ چهن؛ چن؛ بری؛ بازئ؛
بریک (که متر له ۱۰) چند نفر آمده بودند: چهند
کەس هاتیوون.

چند^۳: پیشوا/ره. چهن-؛ چهند-؛ چن-؛ به زۆر تر
له دوو دانه له شتی «چند ماهه؛ چند رنگ؛ چهن
مانگه؛ چهن رهنگ».

چندان^۱: /čandān/ :صفت. زۆر؛ فره؛ فربه؛ وهها؛
ئيجگار؛ گهلهک؛ گهلهکی «چندان ارزشی ندارد؛
باهیخیکی زۆریشی نیه».

چندان^۲: ضمیر. [ادی] هیئنده؛ ئهوهنده؛ ئهوهنه؛
ئهونه؛ ئانه؛ ئانده؛ ۱. چندان؛ ئهوهنده؛ ئاقره؛
ئيقره «نه چندان بخور کز دهانت برآید: هیئنده مهخۆ
له زارتهوه بێتهوه» ۲. ههر ئهوه ههنده «پس از
ازدواج مشکلاتش دو چندان شد: دواي زهماوهندی گیر
و گرفتی بوو به دوو هیئنده».

چندانحصاری: /čand'enhesārī/ : [فارسی/عربی]
اسم. [اقتصاد] بهرهم هینان یان بلاوکردنهوهی
پاوانکراوی کالایهک له لایهن دوو یان چهند
کەس یان دامهزراوه به شیوهیهکی یهکگرتوو
که بتوانن له ههلاجانی نرخ بهرگری بکهن
(وهک بۆ مۆز له دنیادا دهکری).

چندبر: /čandbar/ چندضلعی

چنددستی: /čand.dastegī/ : اسم. چهندبهرهکی؛
چهن دهسهیی؛ چهن پهلی؛ چهن بری؛ دۆخ یان
چۆنیهتی گرۆ-گرۆ کهوتنی کۆمهلیک له ئاکامی
ناکۆکی نیوانیان «در آستانهی انتخابات میانشان
چنددستی پیدا شد: له ئاسانهی ههلبژاردندا
چهندبهرهکی کهوته نیوانیان».

چندرغاز: /čenderqāz/ شندرغاز

چندزبانگی: /čandzabānegī/ : اسم. چهن زوانی؛
چهندزمانی؛ دۆخ یان چۆنیهتی پهیقینی خهڵک
به چهن زمان له ناوچه یان مهلبهندیکدا.

چندش: /čendeš/ : اسم. ۱. مووچرکه؛
مووچرک؛ مووچرکی؛ تهز؛ تهزوو؛ گریزانک؛

گفردی؛ گفوردی؛ شهوت؛ تهزیکی سووک که
بههوی دیتن یان بیستنی شتی ناخۆش یان به
هوی سهراوه له لهشدا بهدی دی «باد سردی
وزیدن گرفت و چندشم گرفت: کزهیهک ههلیکرد،
مووچرکه پیداهات» ۲. [کنایی] قیز؛ بیز.

چندش آور: /čendešāvar/ : صفت.
۱. مووچرکههین؛ تهزووخر؛ هوی چی-بوونی
مووچرک ۲. [کنایی] بیزهون؛ قیزهون؛ هوی بیز
هاتنهوه و دل ههلهشیوان.

چندشکلی: /čandšeklī/ : [فارسی/عربی] اسم.
چهن بیجمی؛ چن نژی؛ تاییهتمهندی بوونه
بلوور، به چهند بیجمی جیاواز و ناسراو.

چندضلعی: /čandzel'ī/ : ها/ [فارسی/عربی] اسم.
چهن سووچ؛ چهن گۆشه؛ بیجمی ههندهسی
تهخت که زۆر تر له چوار گۆشی ههبی؛ چندبر؛
چندگوشه

چندک: /čondak/ چمباتمه

چندکاره^۱: /čandkāre/ : اسم. چهن کاره؛
که رهسهیهک (زۆرتر) کارههایی بۆ وردکردن،
هارین، تیکهال کردن و تووکردنی ماکی
خۆراکی.

چندکاره^۲: : صفت. چهن کاره؛ خاوهنی تیکهگهلی
تایبته بۆ نهجامدانی چهن کاری جۆراوجۆر
«چکش چندکاره؛ چهکوچی چهن کاره».

چندگانگی: /čandgānegī/ : اسم. جۆراوجۆری؛
چهندوانهیی؛ دۆخ یان چۆنیهتی جۆراوجۆر
بوون.

چندگانه: /čandgāne/ : صفت. چهندانه؛ به زۆر تر
له یهک توخم، بیج یان چۆنیهتیوه.

چندگوشه: /čandgūše/ چندضلعی

چندم: /čandom/ : صفت. چهندهم؛ چهنم؛
چهنوم؛ چنم «آزاد چندم شد؛ ئازاد بوو به
چهندهم؟».

چندمنظوره: /čandmanzûre/ : [فارسی/عربی]
صفت. چهنددۆزه؛ چهند مهبهسته؛ گهلاله کراو

دولاچه نگیکه.

□ چنگ انداختن: ۱. چنگ/ چنگوور گرتن؛ به نینوک و ئهنگوستان زهبر گه یاندن به شتی «چنگ انداخت تو صورت؛ چنگی گرت له دهم و چاوم» ۲. چنگ/ دهست بردن؛ چنگی شهی؛ دهس کیشان؛ پهنجهی دهست بؤ گرتنی شتی ئهنگاو تن «چنگ انداخت و سر طناب را گرفت؛ چنگی خست و سهر تهنافه کهی گرت» ۳. [کنایی] چنگ خستن؛ دهست بردن؛ دهسدریژی کردن «چنگ انداخت روی اموال زنش؛ چنگی خسته سهر دارایی ئه کهی».

چنگ زدن: ۱. چنگ گرتن؛ چرنووک گرتن؛ چنگ داین؛ چنگی پیکهی؛ کراندن به نینوک له سهر شتی «گره صورتش را چنگ زد؛ پشیله چنگی گرت له دهم و چاوی» ۲. چنگ خستن؛ چنگ پیتا کردن؛ شتی گرتنه چنگی خووه «چنگ زد و یک مشت از موهایم را کند؛ چنگی خست و چه پکی له قزمی هه لکه کند» ۳. چهنگ لیدان «خانمی توی فیلم چنگ می زد و شوهرش آواز می خواند؛ ئافره تی له فیلمه کهدا چهنگی لیده دا و میژده کهی گورانی ده گوت».

چنگی به دل نردن: [مجازی] باو دل نه بوون؛ سهرنج راکیش یان خوش نه بوون «برنامه های تلویزیون چنگی به دل نمی زند؛ بهرنامه کانی تهله فیزیون باوی دل نین».

به چنگ آوردن: به چنگ هینان؛ چنگ خستن؛ وه گیر خستن؛ به دهس هینان «آخرش آن توپ را به چنگ آورد؛ ئاخری ئهو توپهی چنگ خست».

در چنگ کسی بودن: [کنایی] له ژیر چنگی که سیدا بوون؛ له دهست یان له بهر دهستی ئه ودا بوون «هر جا بروی باز در چنگ منی؛ ههر کوئی برؤی ههر له ژیر چنگمدای».

چنگ: ۱. صفت. [گفتاری] وشک؛ گۆج؛ رهق؛ له گۆجوو؛ له گۆجووگ؛ (له مهر ئه ندامگه لی

بؤ چه ند کاری جیاواز «ماشین چند منظور؛ ماشینی چه ند دوزه».

چندو جهی / čandvachî، ها: [فارسی/ عربی] اسم. چه ند پالوو؛ بیچمی هه ند هسی به زۆر تر له چوار روو بهری که ناریه وه.

چند و چون / čand-o-čûn: اسم. چؤناو چؤنی؛ چه ن و چلؤن؛ چؤن و چلؤنی؛ چه ند و چؤنی؛ چه ن چؤنی؛ چه ندیه تی و چؤنیه تی؛ هه ند و چؤناو چؤنی «وقتی چند و چون کار را درست فهمیدی به من خبر بده! کاتی چؤناو چؤنی کاره کت باش زانی ئاگادارم که!».

چندهم سری / čandhamsarî: اسم. چه ن هاوسهری؛ ژبانی یه ک پیاو له گه ل زۆر تر له یه ک ژندا یان به پیچه وانه. بهرانیهر: تک هم سری چندی / čandî: اسم. [دبی، نامتداول] بری؛ بریک؛ هه ندیک؛ چننی؛ دؤخ یان چؤنیه تی چه ند دانه بوون «در این جنگ بسیاری کشته شدند و چندی هم گریختند؛ له م شهره دا زۆر یک کوژران و بریکش هه لاتن».

چندی / čandî: ضمیر. هیندیک؛ چه ندیک؛ چه ندی؛ چه نی؛ چننیوه؛ ده میک؛ سهر ده می؛ سهر ده مانئ؛ ماوه یه ک؛ هینما به ماوه یه کی ناروون «چندی گذشت و از او خبری نشد؛ هیندیک یی چوو و هه والیکی نه بوو».

چندین / čandin: صفت. چه ن؛ چن؛ چه ند؛ به ژماره ی زۆر تر له سی دانه «چندین بار او را دیده ام؛ چه ن جاری دیتوومه».

چنگ^۱ / čang: اسم. ۱. چنگ؛ چنگی؛ چرنووک؛ چه پل؛ پهنج؛ پهنجه؛ ئهو به شه له دهست که کوی ئهنگوستان پیک دینی «توی چنگت بود؛ له نیو چنگتدا بوو» ۲. له/ [موسیقی] چهنگ؛ سازی ژیدار که ههوت سیمی هه یه و به ئهنگووست لیده درئ ۳. [موسیقی] چهنگ؛ یه کهی کات له نوتی مووسیقادا که دریژه ی بهرام بهری نیوه ی ره شیک و دوو ئه وه نده ی

له شه وه) «دستم از سرما چنگ شده بود: دهستم له سرما گۆچ بیوو».

چنگال / čangāl / اسم، ۱. / ها / چنگال؛ چهنگال؛ چه تال؛ چه تال؛ ملیبۆک؛ قولاب؛ کولاب؛ لاپوشک؛ ئامراز یکی چوار له قی هه والی که وچکه له نان خواردندا «تکه ای از گوشت را با چنگال برداشت: پلی له گوشته که ی به چنگال هه لگرت» ۲. / ها / چنگ؛ چنگی؛ چرنووک؛ چنگۆرک؛ چه پۆله؛ چه پالاه؛ چه مۆله؛ قهرمووشک؛ خهرمووش؛ خهرمووشهک؛ په نجه و ههنگووسی گیانه به رانی راویار ۳. ههرمی شک؛ ههرووشک؛ جۆری چیشتی ئیرانی که به نانی وردکراو و پۆن و شه کر چی ده بی.

چنگر / čangar / اسم، گامارۆله؛ گامارۆ؛ گامارووله؛ رهش بهش؛ کوربه شه؛ مریشکه ره شه؛ مریشکه حه به شی.

چنگک / čangak / ها / اسم، شه ن؛ شه نه؛ چهنگه؛ چنگه؛ قه لاگ؛ قه لاگه؛ قه لانگ؛ چهنگال؛ چنگال؛ ئامیژیکی تیژ و چه ماوه بۆ گرتن، داله قانندن یان کیشانی شتی «با چنگک سطل را از چاه بیرون کشید: به شه نه سه تله ی له چا ده رهیتنا».

چنین ¹ / čenîn, çonîn / صفت، ئاوا؛ ئاوه ها؛ ئاوه ا؛ وه ها؛ وه ی؛ وا؛ وه؛ بهم جۆره؛ ئهم جۆره؛ هین؛ ها؛ هن؛ هاه؛ بهو چه شه؛ نی؛ هالوتاولۆ؛ وهو تۆ؛ هیدینا؛ هونی؛ هوسا؛ پیسه؛ ئی پیسه؛ چیمنه؛ ئی چیمنه؛ به ئهم بیچم، چه ندیه تی یان چۆنیه تیه وه «چنین چیزی ندیده بودم: ئاوا شتی کم نه دیوو»؛ **این چنین** [ادبی]

چنین ²: قید، [ادبی] وا؛ وه؛ ئاوا؛ ئاوه ها؛ ئاوه ا؛ وه ی؛ ئهم جۆره؛ بهم جۆره؛ هین؛ ها؛ هن؛ هاه؛ بهو چه شه؛ نی؛ هالوتاولۆ؛ وهو تۆ؛ هیدینا؛ هوسا؛ هونی؛ پیسه؛ پیسه؛ بهم چه شه نه یه؛ وه کوو ئهمه «چنین گفت: وای گوت»؛ **این چنین** [ادبی]

ئهم جۆره؛ بهم جۆره؛ هین؛ ها؛ هن؛ هاه؛ بهو چه شه؛ نی؛ هالوتاولۆ؛ وهو تۆ؛ هیدینا؛ هوسا؛ هونی؛ پیسه؛ پیسه؛ ئی پیسه؛ چیمنه؛ ههر ئهم که سه یان ههر ئهم شته که له مهو پیش یادی کراوه «چنین است رسم روزگار: ناوایه دابی دهوران»؛ **این چنین** [ادبی]

چو / čow, čo / اسم، [گفتاری] دهنگۆ؛ گوتی-گوتی؛ وتی-وتی؛ گوته-گوته؛ قوو؛ تهقه؛ چر-چر؛ چاورا؛ شات و شووت؛ قسه و باسی هه موو جۆره ی ناو خه لک.

□ **چو افتادن**: قوو داکه وتن؛ قسه داکه وتن؛ تهقه داکه وتن؛ قال ده رچوون؛ وتی-وتی ههستان؛ وتی-وتی داکه وتن؛ قسه له سر زاران که وتن «چو افتاده بود عروس فرار کرده: قوو داکه وتیوو بوو که که هه لاتووه».

چو انداختن: قوو داخستن؛ وتی-وتی داخستن؛ وتی-وتی بلاوکردنه وه «همه جا چو انداختند که زلزله می آید: له هه موو لا قوو یان داخست بوومه له رزه دی».

چو / čo / حرف، [مخفف، ادبی] کاتی؛ که؛ چون؛ چوون «چو فردا برآید بلند آفتاب ...: به یانی کاتی که هه تاو بهرز هه لات...».

چوب / cûb / ها / اسم، ۱. چیو؛ چۆ؛ چوو؛ به شی تۆکه ی دار و دارچک که به تاییه ت کۆتهره که ی پیک دینئ «چوب گردو خیلی قیمتی است: چیوی گویژ زۆر به نرخه» ۲. [مجازی] چیلکه؛ چیلگ؛ چوکول؛ ئیژینگ؛ هیژم؛ چوو؛ دار «رفتیم برای اجاق کمی چوب جمع کردیم: رژیشتین بۆ سۆبه هیندی چیلکه مان کۆ کرده وه» ۳. دار؛ دره ختی برادر او که هیشتا به شیوه ی ته خته دهرنه هاتوو «چوبهارا بار زدند و از جنگل بردند: داره کانیان بار کرد و له جهنگه لیان بردن» ۴. [کنایی، گفتاری] پاره؛ پوول؛ به تاییه ت یه که ی پاره «چند چوب بالاش

منداڻان يان ياريكه رانی سيرک له سهر يانه وه
دهو هستن و پټوه ده چن بهر پټوه.

چوب پرده / çûbparde، ها: / اسم، چټوپه رده؛
میل پهرده.

چوب پنبه / çûbpambe، -panbe، ها: / اسم،

هه وده ل؛ ته په دوور؛ ته په دور؛ چټوپه مه:

۱. توکله ی بری داری وهک بهروو که پاش
وشک بوونه وه، نهرم و پیف ده بنه وه و سووک و
کون-کون هه لده گهرن ۲. تیکه یه که لهو چټوپه
که بؤ سهرگر تنی بوتری ده بی.

چوب پنبه ای / çûbpambe'î، -panbe'î: / صفت.

چټوپه مه بی؛ هه وده لی؛ ته په دوری؛ له چټوپه
په مه.

چوب پنبه کش / çûbpambekeš، -panbekeš،

ها: / اسم، چټوپه مه کیش؛ که ره سه یه که بؤ
هه لکیشان و دهره یانی چټوپه مه ی دهرگی
بوتری.

چوب خط / çûbxat، ها: / فارسی / عربی / اسم.

[قدیمی] کرت؛ له له؛ چټوله له؛ چټوپکی باریکه له
که کاسبکارانی نه خو نه وار به کیشان یان
هه لکه ندنی هیل و نیشانه گه لیک به سهریه وه،
حیسانی قهرز دارانیان تومار ده کرد.

☐ **چوب خط کسی پر شدن: کنایی** / جی قهرز

کردن بؤ که سیک نه مان «آزاد از بس قرض
گرفته چوب خطش پر شده: نازاد نه و نه ده ی قهرز
کردوه، جی قهرز کردنی بؤ نه ماوه».

چوبدار / çûbdār، ها: / ان: / اسم، چو دار؛ چټوار؛

جه له بجی؛ بزگیر؛ جه لاو؛ جه له بکر؛ که سی که
مالات ده کړی و ده یفر و شیتنه وه.

چوب دست / çûbdast، چوبدستی

چوبدستی / çûbdastî، ها: / اسم، چټو؛ چوو؛

چوه؛ چوفا؛ داردس؛ داردس؛ داره س؛
که واز؛ چټوته یاخ؛ شم؛ نه فیزه؛ گارام؛
چووده س؛ گاران؛ چټوی که بؤ نیو ران و
لیخوړینی نازله یان وهک وهرک به

کردن و له نیواندا جیاوازی دانه نان «توی اداره
هم کارمند خوب هست هم بد، نباید همه را به یک
چوب راند: له مه زینگه دا هه م کارمندی چاک
هه یه هه م خراب، نابی هه مو به یه کجور
لیخوړی».

چوب الف / çûb'alef، ها: / فارسی / عربی / اسم.

شولک؛ په یکان؛ پیکان؛ چټوپلکه ی پیشان
دانی پیت یان وشه ی نوو سراو بؤ نو مسان یان
خویندنه وه ی شتیک له لایه ن نو ناموزانه وه.

چوب بری / çûb.borî، ها: / اسم، دار تاشخانه؛

چټوبری؛ کارگه یه که که چټوی تیدا ده برن و به
شیوه ی ئالوار و ته ژه یان ته خته ی دریژ و کول
ده ری دین.

چوب بست / çûb.bast، ها: / اسم، چټوبه س؛

چټوبه ست؛ چټوبه ن: ۱. دار به ست؛ پیکهاته یه که
له میله ی نه ستوونی و ئاسویی پیکه له به ستراو
بؤ دانانی تیکه گه لی خانوو (وهک میچ، دیوار،
درگا و په نجره) له سهریه وه ۲. تیره که ئاوه ها
قهواره یه که بؤ بهرگری کردن له رووخان یا
خراپی خانووی ئاروخته «برای جلوگیری از
فروریختن ساختمان، همه جایش را چوب بست زده بودند:
بؤ بهرگری له رووخانی خانووه که، هه مو لایه کیان
چټوبه ست کردبو» ۳. دار به س «نقاش از چوب بست
افتاد و پایش شکست: نه قاشه که له چټوبه سته که وه
که و ته خواره وه و پتی شکا».

چوب بغل / çûb.baqal، ها: / اسم، دار شق؛

چټوشق؛ چټوشقه؛ داره نگل؛ داری بن بالی
پا شکاو یان نه وانه ی پیتان گه زه نه دیوه «آرام
هنوز با چوب بغل راه می رود: نارام هیشتا به
چټوشقه وه ده روا به پټوه».

چوب بلال / çûb.balāl، ها: / اسم، قول؛

نیرگته ی چټوینی گه نمه شامی که دهنکه کانی
تی چه قیوه.

چوب پا / çûbpā، ها: / اسم، چه کمه سووره؛ دوو

داری دریژ به جیکه پټوه بؤ راوه ستان، که

دهستهوه دهگیردری: چوبدست

چوبرختی / çûbraxtî، ها: / اسم، چاکلا؛ چیتولیباسی؛ نامرازیکی چیوی یان ئاسنینه بۆ پیوه ههلواسینی جل و بهرگ «پیراهنت را اتو کردم، آویزان کردم به چوبرختی: کراسه که تم ئوتوو کرد و ههلواسیه چاکلاکه وه».

چوب سیگاری / çûbsîgārî: [فارسی / فرانسوی]
چوب سیگار

چوبفرش / çûbfarš، ها: / [فارسی / عربی] / اسم،
 ۱. تخته فشر؛ چیوکوت؛ چیوپۆش؛ ژووریک که به تیکه-تیکه ی تخته یان چیو داپۆشراوه
 ۲. پارکیت؛ چیوی پارچه-پارچه ی ریک و لووس کراو بۆ داپۆشین ی ژووریک به جی مokit.
چوبفرۆشی / çûbfurûşî، ها: / اسم، چیوفرۆشی؛ دارفرۆشی؛ دامه زراوه ی فرۆشی دار و ئالۆدار.
 ههروه ها: چوبفرۆش

چوبفلک / çûbfalak: [فارسی / عربی]
 فلک-۳

چوبک / çûbak، ها: / اسم، ئه سیپۆن؛ سپۆن؛ حوزّه؛ زرو؛ زرو؛ زرو؛ یه وشه؛ سه ونچک؛ هلۆت؛ هیلۆ؛ پووشه نه ورۆزه؛ پووش عه نته ره؛ که فکه فۆگ؛ که فکه فۆک؛ گیاهه؛ چۆخان؛ چه وغان؛ دپکه ئالهت؛ گیاهه که جاران به پنج و ره که که ی شتیان ده شۆرد: **چوبه** -۲

چوبکاری / çûbkārî: / اسم، چیوکاری؛
 ۱. کارکردن به چیو به تایبته کارگه لی
 ۲. پازینه یی و جوانکاری
 ۳. چیوکوتان؛ ژه ندن یان لیدانی په ینا-په ینا به چیو ۳. [مجازی]
 جولانه وه ی به میهره بانی و لیئوردوویه وه له حاندی که سیک که له بهر چاوهروان نه کراوی بیته هۆی خه جاله تباری ئه وه کهسه.

چوبلباسی / çûblebāsî، ها: / [فارسی / عربی] / اسم، چیولیباسی؛ چاکلا؛ نامرازیکی چیوی یان ئاسنینه بۆ پیوه ههلواسینی جل و بهرگ.

چوبه / çûbe، ها: / اسم، ۱. دار؛ کۆله که یان

لاداری که به زه ویندا چه قانده یی «چوبه ی اعدام: دار قه واخ» ۲. چوبک ۳. [قدیمی] تیر؛ نه وه ی به که وان ده بهاوین.

چوبه ی اعدام: دار قولاخ؛ دارقه واخ؛ داری که تاوانکاری بۆ کوشتن پیوه ده بهستن.

چوبه ی دار: داری قه ناره؛ سیداره؛ کۆله که یی به تیره کیکی ئاسۆیی، بۆ ههلواسین و خنکاندنی تاوانبار.

چوبی / çûbî: / صفت، چیوی؛ چیوین؛
 ۱. چوویی؛ چۆفی؛ پیوه نیدار یان سه ره به چیو «بافت چوبی: بافتی چیوی» ۲. دارین؛ چی کراو له چیو «در چوبی: ده رگای چیوی».

چوبین / çûbîn: / صفت، [ادی] چیوی؛ چیوین؛ چوینه؛ دارینه؛ دارین؛ تایبه تمه ندی هه ر شتی که له دار دروست بووی «پای چوبین سخت بی تمکین بود: پای چیوی زۆر له رزۆکه».

چوپان / çûpān، ها: / ان: / اسم، شوان؛ شوانه؛ شقان؛ شیقان؛ چوپوو؛ گه له وان؛ رانه وان؛ که ئازهل ده له وه پیتی و چاو دپیریان لیوه ده کا (به تایبته که سی که به وه رگرتنی مز، ئه وه کاره ده کا).

چوپانی / çûpānî: / اسم، شوانی؛ شوانه یی؛ شقانی؛ رامیاری؛ شه وونی؛ شوانیتی؛ کار یان کرده وه ی شوان.

چوپیی / çûpî: / [کردی] / اسم، هه له پهرکی؛ دیلانه؛ دیلانی؛ گۆبه ند؛ جۆری له یزی به کۆمه ل.

چوچوله / çûçule: / اسم، به لۆکه؛ به لووکه؛ به لوو؛ قیتکه؛ قیتک؛ قیچک؛ نیچک؛ چیلکه؛ میتک؛ میتۆل؛ میتۆله؛ میتکه؛ گلک؛ گۆلنک؛ چوچه له؛ په له؛ نیومر؛ کورکه؛ دوو په له گۆشتی لای سه رووی ئه ندای زاوینی گوانداری می.

چوځا / çowxā, ço:xā، ها: / از کردی / اسم، چوځک؛ چۆغه؛ چۆخه؛ چۆخی؛ په سته؛ په سه ک؛ چۆغک؛ سه رکه وای له بووزوو.

چوگان /čowgān, čo:gān / اسم. ۱. شاقوبانی؛ شاقولانی؛ هه چان؛ شه قین؛ گویین؛ گوبازی؛ کاشوبازی؛ هۆکی؛ گهمه ی گۆ و گۆچان؛ وه زشیک ی گرووی، یاریکه رانی له سهر ئه سپ به گۆچان له گۆی ده ده ن تا بچینه نیو ده روزه وه ۲. /ها/ گۆچان؛ شاکۆن؛ شاقۆل؛ قاشۆ؛ هه چ؛ شه ق؛ کاشۆ؛ باکووره؛ شه ک؛ شه ق؛ گۆپال؛ گالۆک؛ هۆلی؛ تۆپتاو؛ گۆره چه نگ؛ چۆپکی سهر چه ویله گۆی پی ده خه ن.

چون ¹ /čün / قید. /ادی/ چۆن؛ چوون؛ چهین؛ چلۆن «روزگار تو چون بود؟ حال و بالی تو چۆن بوو؟»

چون ²: حرف. ۱. له بهر ئه وه؛ به و بۆنه وه؛ بۆ ئه وه ی؛ چوون؛ چوونکا؛ چوونکه؛ چۆنکاتی؛ چوونکاوه کوو «چون هوا تاریک بود، چراغ روشن کردم؛ له بهر ئه وه ی هه و تاریک بوو چرام هه لکرد» ۲. /ادی/ وه ک؛ وه کی؛ ههر وه ک؛ وینه؛ وه کوو؛ وه و؛ پیسه؛ ههر پیسه و؛ کفت؛ کفتی؛ عهین؛ ده ردی؛ عهین ومهین؛ کوت ومت؛ چه شنی «چون برق؛ وه ک کاره با» ۳. /ادی/ که؛ گاڤاکه؛ له کاتی که؛ کاتی که؛ وه ختاریوه؛ وه ختاری؛ ئه گهر «چون شب شد چراغ آوردند؛ که شه و داها ت چرایان هینا».

چون و چرا /čün-o-čērā / ها/ اسم. سێ و دوو؛ قسه و باس؛ چۆن و چلۆن؛ ئه مه که و ئه وه که؛ چۆن و بۆ؛ پرسیار له هۆ و چۆناو چۆنی «گفت؛ دستورات را باید بدون چون و چرا اجرا کنی؛ گوئی؛ ده بی فهرمانه کان به بی سێ و دوو بهر پۆه بهری».

چونی /čünī / اسم. /ادی/ چۆنیه تی؛ چۆنی؛ چۆناو چۆنی؛ چۆنایه تی؛ له چ دۆخ و ژبیوار یکدا بوون.

چه ¹ /čē / صفت. چ؛ ۱. /ها/ چه؛ چی؛ چیش؛ چوه؛ بۆ پرسیار کردن له چۆناو چۆنی شتی «شام چه داریم؛ شیو چمان هیه؟» ۲. به چۆنیه تی نائاسایی «خراب، باش، دریژ، کورت ...» چه

مردی؛ چه بویی؛ چه پلویک؛ چ بۆنی!».

چه ²: قید. چ؛ چه؛ چه نی؛ چه نه؛ چه نیک؛ چن؛ چنده؛ چنه؛ چنه؛ چنه؛ زۆر- زۆر؛ یه کجار فره «چه کیفی کردم؛ چ که یفیکم کرد».

چه ³: ضمیر. چی؛ چه؛ چیش؛ چ؛ چوه؛ ۱. نیشانه ی پرسیری و به واتای: /ف/ چ شتی «چه خریدی؟» چیت سه ند؟ ب چ کاری «چه کرد؟» چی کرد؟ ۲. شتاق؛ هیچ شت یا هیچ کار «چه داشتم بدهم؟» چیم بوو بیده م؟ واتا: شتیکم نه بوو بیده م.

چه ⁴: حرف. ۱. چ؛ چه؛ نیشانه ی هاوسانی و بهرانبهری دوو شت، کهس یان بار و دۆخیک «چه این، چه آن، چه ببرد، چه ببازد؛ چ ئه مه، چ ئه وه، چ بباته وه، چ بدۆرین» واتا: هه ردوو ک بار وه کوو یه ک وایه ۲. /ادی/ چوونکا؛ چوونکاتی؛ چوونکه؛ چوونکه ی؛ چوونگ «باید می رفتیم، چه داشت دیر می شد؛ ده باو برۆیشتیان، چوونکه خه ریک بوو وه دره نگ ده که وتین» ۳. چ؛ چه؛ هه م «ما می دانستیم، چه من، چه مادرم؛ ئیمه ده مانزانی، چ من، چ دایکم» ۴. چه له؛ چه له؛ چه؛ چه؛ ههر وه ک؛ ههر له؛ ههر چه «همه چیز داشتند، چه بول، چه لباس؛ هه موو شتیکیان هه بوو، چه له پاره، چ له جل».

چه ⁵: پسوند. چک؛ چه؛ له؛ له؛ یله؛ وه له؛ یچک؛ له؛ چه ک؛ ژه؛ یلکه؛ یچه؛ باشگری چکۆله کردنه وه «درختچه؛ آلوچه؛ دارچک؛ هه لوچه».

چه ⁶ /čehā / ضمیر. چی؛ چه؛ چیش؛ چ شتگه لی؛ هیما به شتگه لیک به چۆنیه تی تایبه ته وه «خراب، چاک و سهیر ...» که زۆر تر بۆ که سی که پرووی قسه ی لییه، چیه تیه که ی دیاره «نمی دانی چها کشیدم؛ نازانی چیم کیشاوه».

چه ⁷ /čahār / اسم. چوار؛ چار؛ یه ک و سێ؛ ژماره ی سه ره کی نیوان سێ و پینج «بعد از سه نوبت می رسد به چهار؛ دوا ی سێ نۆره ی چواره».

چه ⁸: صفت. چوار؛ چار؛ ۱. دانێ زۆر تر له سێ

ئاۋەلا (بۆ دەرگا و دەلاقە دەگوترى) <درهرا
چهارتاق باز گذاشته بودند: دەرگاگانیان تاک-تاک به

جى ھېشتبوو>: **چهارطاق**

چهار تخم / čahārtoxm / :اسم. چوار توخمه؛
تيكەلېك له تۆمگەلى وەردېنە، پکيشە و ناوکە
بەھى و سېيسوو، کە دەم کراوہ کەى بۆ
سارپىژى قۇزە و نەرم کردنەوہى سينگ باشە.

چهار جهت / čahārcahat / :افارسى/ عربى/ اسم.
چوارلا؛ چوارنکال؛ چوار کەناران؛ چوار
بەرەوگەى سەرەکى کە لە راستای باکور و
باشور و رۆژھەلات و رۆژئاوادايە.

چهار چرخه / čahārčarxe / :ها/ اسم.
چوارچەرڤ؛ چوارتەگەرە: ۱. چوارقول؛ جۆرى
گارى ئەسپى کە چوار تەگەرەى ھەيە
۲. /کنایى/ ھەر چەشنە کەرەسەى گواستەنەوہ بە
چوار چەر خەوہ، بەتايبەت ترۆمبيل.

چهار چشمی / čahārčesmi / :قيد. /مجازى/ بە
وردى؛ چوارچەوۋى؛ بە دىققەت <چهارچشمى
مواظبىش بود: بە وردى ھۆشى پتوہ بوو>.

چهار چوب / čahārčûb / :ها/ اسم. چوارچيۆہ؛
چارچيۆہ؛ چوارچۆ: ۱. بالشمە؛ چارچم؛ دۆر
بەند؛ چوار لاسكى پيکەوہ بەسراوى وەک
چوارگۆشیکى ناو بۆش کە شتيک لە ناو خۆدا
را دەگرئ <چهارچوب پنجره: چوارچيۆہى ستاتى>
۲. کەوشەن؛ سنوور؛ پەريز <بايد در چهارچوب
قانون عمل کرد: دەبئ لە چوارچيۆہى قانوندا
تيکۆشى> ۳. دوزەنە؛ مريس <کار بايد چهارچوب
داشته باشد: کار دەبئ چوارچيۆہى ھەيئ> *

چارچوب

چهار خانه / čahārḫāne / :ها/ صفت. چوارخانە؛
شەترەنجى <صفحةى چهارخانه: ڤووپەرئ
چوارخانە>.

چهاردست و پا / čahārdast-o-pā / :قيد.
/گفتارى/ چوارپەل؛ چواردەس و پا؛ چوارپاچکە؛
چوار چەقەل؛ گاموولە؛ لە سەر دوو دەست و

دانە <چهار مرد: چوار پياو> ۲. چوارم؛ چوارەم
<شماره‌ى چهار: ژمارەى چوار>.

چهار- ۱. پيشواژه. چوار-؛ بە چوار ژمارە لە شتى
<چهارديوارى؛ چهارساله: چوارديوارى؛ چوارسالان>.

چهارابرو / čahār'abrū / :صفت. برۆپان؛ برۆ
پانوپر؛ برۆ گژکن.

چهاراسبه / čahār'asbe / :قيد. /کنایى/ بەتاو؛
چوارنال؛ نالە؛ بە خار؛ بە غار؛ تەقلەکوٹ؛ چوارە؛
بەتالوو کەيەکى زۆرەوہ <چهاراسبه در مسیر ترقى
مى‌تاخت: بەتاو لە رېيازى سەرکەوتندا غارى دەدا>.

چهاربر / čahārbar / چوارضلعى

چهاربەدى / čahārbo'di / :ها/ :افارسى/ عربى/
صفت. چوار لايەنى؛ چوار لايى؛ خاوەن چوار
رەھەندى دريژايى، پانايى، بەرزاى و کات.
چهاربند / čahārband / :اسم. چواربەندە؛ ھەر
دوو ئانىشک و ھەر دوو ئەژنۆ؛ بریتى لە ھەموو
بەندى لەش.

چهارپا / čahārpā / :ها/ :يان/ اسم. چاروا؛
چارەوئ؛ چوارپن؛ چوارپا؛ چوارقا؛ ھەر کام لە
گيانەوہرانى گوھاندار کە لە سەر دوو دەست و
دوو پتوہ بەرپتوہ دەچن، بەتايبەت گواندارانى
مالى کە بۆ سواری و بارلینان رادەگيرين (وہک
ئەسپ و کەر و ھېست).

چهارپاره / čahārpāre / :ها/ اسم. چوارپارە؛
چوارکوٹە؛ چوارتيكە؛ جۆرى گوللەى تەفەنگى
ساجمەيە کە لە جى زۆرپک ساچمەى ورد،
چوار- پينج ساچمەى گەورەى تى دەخەن بۆ
نەچيرى گەرە.

چهارپايه / čahārpāye / :ها/ اسم. تەپلەک؛
چوارپايە؛ چوارپاچکە؛ چتى؛ جۆرى سەندەلى
بئ پشتى و دەستە.

چهارتاق ۱ / čahārtāq / :افارسى/ مغرب/ اسم.
بەنايەک کە لە سەر چوار پايە و چوارکەوانەوہ
بە شيۆەى گومبەز دروست دەکرى: **چهارطاق**
چهارتاق ۲: صفت. تاک-تاک؛ تاک؛ تاق؛ تەواو

دوو پا <چهار دست و پا راه می رفت: چوارپهل به ریگادا ده پوشت>.

چهارده ۱ / čahārdah / اسم. چارده؛ چوارده؛ ژماره ی بنه مایی نیوان سیژده و پازده.

چهارده ۲: صفت. چارده؛ چوارده: ۱. دانه یه ک زیاتر له سیژده دانه ۲. چوارده ههم؛ چوارده یه م.

چهاردهم / čahārdahom / صفت. چوارده ههم؛ به ریز یان پله ی چوارده وه.

چهاردهمی / čahārdahomî / ضمیر. چوارده ههمی؛ چوارده می؛ چارده می؛ نهوی که له ریز یان پله ی چوارده ههمدا بیت.

چهاردهمین / čahārdahomîn / صفت. چواردهمین؛ چاردهمین؛ چوارده ههمین، به ریزمان، پله یان جیگای چوارده ههمه وه.

چهاردیواری / čahārdīvārî / ها / اسم. چواردیواری: ۱. شوپنی دهور گبراو <یک چهاردیواری لازم داشت که شب گله را توی آن جا بدهد: چواردیواریه کی پیویست بوو که به شهو رانه که ی تیدا مۆل بدا> ۲. /مجازی/ جیگای پاون؛ قورخ <پدرم ما را در چهاردیواری منزل آزاد گذاشته بود: بابم له چواردیواری ماله وه نازادی هیشتنبوین> ۳. /کنایی/ مال؛ خانوو؛ یانه <چهاردیواری اختیاری: مالی خۆمه و رای به خۆمه>.

چهاردیواری اختیاری: ههر کس پاشای مالی خۆیه؛ مالی خۆمه و رای به خۆمه؛ ههر کس له ماله خو نازاده.

چهارراه / čahār.rāh / ها / اسم. چواررپیان؛ چواررپیان؛ چواررپی؛ چواررا؛ چواررپگان؛ چارریک: ۱. جیگه یه ک که دوو ریگا یه کتر ده برن ۲. جیگایه ک که تیدا چوار ریگه له چوار لای جوراو جوروه به یه ک ده گهن.

چهارزانو / čahārzanû / اسم. چوارمشقی؛ چوارمه شقه؛ چوارمه شقان؛ چوارچمکی؛ چوارمیژکی؛ چوارمیکه؛ چوارمیژده کی؛ میته فانیک؛ دۆخ یان حاله تی دانیشن که ههر

کام له پاژنه کان له ژیر رانی پای تر دا بی.

چهارسو / čahārsû / اسم. ۱. چوارلا؛ چوارسو؛ چواربه ره وگه (سهر، خوار، چهپ، راست) ۲. /ها/ /قدیمی/ چوارگوزهر؛ ژیر تاقیک له بازاردا که چوار گوزهری لی جوئی ده بیته وه: **چهارسوق** ۳. /ها/ چوارسو؛ چوارلا؛ جورئی پیچ گوشتی.

چهارسوق / čahārsûq / فارسی / عربی / اسم. ۱. /مجازی/ دنیا؛ نه م جیهانی جی هاتن و چوونه ۲. /قدیمی/ **چهارسو** - ۲

چهارشاخ / čahāršāx / ها / اسم. /کشاورزی/ شهن؛ شه نه؛ شهنی؛ ملیب؛ مله یب؛ ته بور؛ نامرائ که له وره زیدا بو جیه جی کردنی گیا و شهن کردن و کارگلی وا ده بی.

چهارشاخ ماندن: /مجازی/ ماق مان؛ وشک بوون؛ واق وړمان <از تعجب چهارشاخ مانده بود: له بهر سه رسو ورمای ماق مابوو>.

چهارشانه / čahāršāne / صفت. چوارشانه؛ بهر؛ خاوه نی شانی پان و سنگی نه ستوور و پته و <یک آقای بلند قد و چهارشانه آمده بود: پیایوکی بالا بهرز و چوارشانه هاتبوو>.

چهارشنبه / čahāršanbe, -šanbe / ها / فارسی / آرامی / اسم. چوارشه ممه؛ چوارشه م؛ چوارشه مۆ؛ چوارشه مبه؛ چوارشه مبی؛ چارشهمب؛ چارشهم؛ ناوی رۆژی پینجهم له هه وتووی ئیرانیدا، نیوان سی شه ممه و پینج شه ممه.

چهارشنبه سوری / čahāršambesûrî, -šanbesûrî / ها / فارسی / آرامی / فارسی / اسم. چوارشه ممه سووری؛ چوارشه ممه کوله؛ کوله چوارشه مۆ؛ قوله چوارشه ممه؛ چوارشه ممه کله؛ ناخرین شه و چوارشه مبه ی سال.

چهارشنبه شب / čahāršambešab, -šanbešab / ها / فارسی / آرامی / فارسی / اسم. شهوی پینج شه مبه؛ شهو په نشمه م؛ شهوی دوی رۆژی چوارشه مبه؛ شهوی چوارشه ممه له سهر پینج شه ممه.

چهار صد ^۱ /čahārsad/ : اسم. چوارسهد؛ ژماره‌ی سهره‌کی نیوان سیسهد و نه‌ود و نو و چوارسهد و یه‌ک؛ چوار به‌رانبهری سهد.

چهار صد ^۲ : صفت. چوارسهد؛ ۱. دانه‌یه‌ک زیاتر له سیسهد و نه‌ود و نو دانه ۲. چوارسهدم؛ چوارسهدهم.

چهار صدم /čahārsadom/ : صفت. چوارسهدم؛ چوارسهدهم؛ به‌ریزمان یان پله و جیگای چوارسهده‌وه.

چهار صدمی /čahārsadomî/ : ضمیر. چوارسهدمی؛ چوارسهدهمی؛ ئه‌وه‌ی له‌ریز، پله یان جیگای چوارسهدهمدایه.

چهار صدمین /čahārsadomîn/ : صفت. چوارسهدهمین؛ به‌ریزمان یان پیگه‌ی چوارسهدهمه‌وه.

چهار ضرب /čahārzarb/ : فارسی/عربی/ اسم. له کیشه‌کانی مووسیفای که به‌شیوه‌ی چوار رهش دهنوسریت.

چهار ضلعی /čahārzeli/ : ها/فارسی/عربی/ اسم. چواربه‌ر؛ چوارگوشه؛ بیجمی هه‌نده‌سی به‌سراو که چوار به‌ر و چوار سووچی هه‌یه. هه‌روه‌ها: **چهاربر**

چهار طاق /čahārtāq/ : فارسی/عربی/ اسم. **چهار تاق**

چهار عمل اصلی /čahār'amale'asli/ : فارسی/عربی/ اسم. [ریاضی] چوار کاری سهره‌کی ژمیردن (کۆکردنه‌وه، که‌م‌کردنه‌وه، لیکدان و به‌ش‌کردن).

چهار فصل ^۱ /čahārfasl/ : فارسی/عربی/ اسم. چواروه‌رز؛ چوار کژی سال که بریتین له به‌هار، هاوین، پاییز و زستان.

چهار فصل ^۲ : صفت. چواروه‌رز؛ چوار کژه؛ له‌بار بو که‌لک‌وه‌رگرتن له هه‌موو وه‌رزه‌کان «این پیراهن چهارفصل است: ئهم کراسه چواروه‌رزیه».

چهار گاه /čahārgāh/ : اسم. چوارگا؛ یه‌کی له چهوت ده‌زگای مووسیفای ئیرانی.

چهار گل /čahārgol/ : اسم. چوارگول؛ دهرمانی گیایی بریتی له وه‌نه‌وشه، گولی تۆله‌که (به‌به‌چه‌وره) و گوله له‌ولاو که دهم کراوه‌که‌ی ره‌وانه.

چهار گوش /čahārgūš/ : ها/اسم. ۱. چوارگوشه؛ چوارچمک؛ چوارسووک؛ چوارقولینچک ۲. لاکیشه؛ درێژکۆله؛ بیجمی هه‌نده‌سی ته‌خت و چواربه‌ر که هه‌ر دوو به‌ری به‌قه‌د یه‌ک و له به‌رامبه‌ر یه‌که‌وه‌ن.

چهار لاچنگ /čahārlāčang/ : اسم. [موسیقی] یه‌که‌ی کات له نوت نووسیدا که درێژه‌ی ده‌کاته یه‌که‌هه‌شته‌می چه‌نگ.

چهارم /čahārom/ : صفت. چوارم؛ چوارهم؛ چارم؛ چاره‌م؛ به‌ریز، پله یان پیگه‌ی چواره‌وه.

چهارمضرب /čahārmēzrāb/ : ها/فارسی/عربی/ اسم. چه‌هار می‌زرب؛ به‌شیکی زهری له ده‌سپیک یان به‌یناوبه‌ینی دوو به‌شی ئاوازی له مووسیقی ئیرانیایه.

چهارمی /čahāromî/ : ها/ضمیر. چواره‌می؛ چارمی؛ ئه‌وی له‌ریز، پله یان پیگه‌ی چوارمه.

چهارمخ /čahārmix/ : چارمخ-۱ **چهارمخه** /čahārmix/ : اسم. ئه‌شکیل؛ ئشکیل؛ چوارمخه؛ چوارنرخه.

چهارمین /čahāromîn/ : صفت. چواره‌مین؛ چاره‌مین؛ به‌پله، ریز یان پیگه‌ی چواره‌مه‌وه.

چهارنعل /čahārna'l/ : فارسی/عربی/ اسم. غار؛ پرتاف؛ پرتاو؛ تره‌ختان؛ چوارنال‌ه؛ چارگافی؛ چواره؛ لنگ‌کوت؛ رۆیشتنی به‌خیرای ئه‌سپ.

☐ **چهارنعل رفتن** : به‌غار رۆیشتن؛ به‌پرتاو رۆیشتن؛ به‌چوارنال چوون؛ زۆر به‌خیرایی رۆیشتن. هه‌روه‌ها: **چهارنعل تاختن**

چهار یک /čahāryek/ : اسم. چواریه‌ک؛ به‌شی له چوار به‌شی یه‌کسان. **چهچه** /čahčah/ : ها/صوت. چریکه؛

چەھچەھە؛ ئاوازی بالندەى دەنگ خۆش.

☐ چهچه زدن: چریکاندن؛ چریکه کردن:

۱. خویندنی بولبول و پهلوه‌ورانی دیکه «بلبل
توی قفس چهچه می‌زد: بولبول که له نیو قه‌قه‌سدا
ده‌یچریک‌اند» ۲. چه‌چه‌هه لیدان «خواننده
داشت چهچه می‌زد: گورانی بی‌ته‌که ده‌یچریک‌اند».

چهچه / čahčahe ، ها: صوت. [ادبی] چریکه؛
 نوازی بالندهی دهنگ خوش.

چهره / čehre ، ها: / اسم: [دبی] ۱. دهم و چاو؛
پرومست؛ روخسار؛ پروو؛ پروی؛ پوه؛ روالهت؛
دیمهن؛ چر؛ دیم؛ دهفک؛ پرووچک؛ پرووک؛ چیر؛
چتر؛ چهر؛ بیچم؛ چار؛ بهشی پیشووی سهری
مرؤ که بریتیه له ههنیه، گؤنا، چاو، برؤ، دهم، لیو
و چنه ۲. [مجازی] دیم؛ دیمهن «چهره‌ی هزار:
دیمی هه‌زار» ۳. سیما؛ چه‌هره؛ چار؛ روالهت؛
پاورت یان لیکدانه‌ویه‌ک که ده‌بته هوی
ناسینی شتی «چهره‌ی سیاسی دوران جنگ: سیمای
پامیاری سهرده‌می شهر» ۴. [مجازی] کهس؛ تاک؛
که‌سایه‌تی «او چهره‌ی مشهوری شده بود: نهو بیووه
که‌سیکی ناودار» ۵. دیم؛ دیمهن؛ ته‌شک؛
روالهت؛ که‌سیک به تایبه‌تمندی کاری
نکاری به‌رچاو و ناشکراوه «چهره‌ی محبوب:
دیمهن، خوشه‌وست».

۵ چهره‌ی باز: ۱. خۆشحال؛ له‌سه‌ر كه‌ه‌ف؛ كه‌ه‌ف خۆش؛ شاد؛ ناو چاو كراوه ۲. ږووی گه‌شاهه (با چهره‌ی باز از من استقبال كرد: به ږووی گه‌شاهه هاته بيشواز یموه).

چهره‌ی برفروخته: پرووی هه‌لگرساو؛ سوور
هه‌لگراو؛ دهم و چاوئیک که به هۆی تین و تا،
تووره‌یی یان یاوه‌وه سوور هه‌لگه‌راوه.

□ چهره شدن: [مجازی] به‌ناوبانگ بوون؛ ناو دهر

کردن؛ دروشانه‌نوه. هه‌روه‌ها: چهره کردن
چهره‌آرا / čhre'ārā - بیان / اسم؛ روومه‌تکار؛
ییمکار؛ دیم‌پازین؛ گریمور؛ که‌سێ که کاری
ووومه‌تکار یه.

چهره آرایي / ˈtʃehreˈārāyi /، پرومته‌کاری؛
دیمکاری؛ کاریان‌پروتی دهست‌وهردان له
پرومته‌تی که‌سی به‌مه‌به‌ستی گۆرانی دیمهن و
ده‌ره‌نیانی به‌شیواری دلخواز.

چهره‌ای ١ / 'čehre'i/ اسم. ١. چیره‌یی؛ گولی؛
په‌مه‌یی؛ په‌نگی سووری ئال ٢. سوورس‌نج؛
سوور و سپی؛ به‌فر و خوین؛ په‌نگی پیستی
جوان و یار او.

چهره‌ای^۲: صفت. چیره‌یی؛ ئامال سوور و سپی؛ به‌مه‌یی؛ به‌ره‌نگی چیره‌یی.

چهره پرداز / čehrepardāz, ها: ان: / اسم.
 ۱. دیمه نکیش؛ چاره کیش؛ روخسار کیش
 ۲. دیمه نکار؛ دیمکار؛ گرمور ۳. که سی که
 به جوانی، خده و ئاکاری که سانی جوراوجور
 دهره دهری. ههروه ها: چهره پردازی

چهره خانه / čehrexāne ، ها: / اسم، [نامتداول]
ژووری گریم؛ ژووری که دیمه‌نکاری تیدا
ده‌کرت.

چهره‌نگار / čehrenegār ، ها: /ان: اسم.
 دیمه‌نکیش؛ شیوه‌کیش؛ نیگارکیش؛ که‌سی که
 پنه‌ی که‌سانی دیکه ده‌کنشیت.

چهل^۱ /čehel/: اسم. چل؛ ژماره‌ری سهره‌کی
باش سی و نو و پیش چل و به ک.

چهل^۲: صفت. چل: ۱. یہ کئی زورتر لہ سی و نو
۲. چلہم.

چهل تکه / čeheltekke، ها: / اسم، چل تیکه؛
چل کوت؛ جلک، بهرگ، پیخهف یان هر جور
که رسته یه کی پارچه یی که له تیکه گه لی
چوو کی پارچه ی جوراو جور و ر ینگاور ینگ
وو راوه. هر وه ها: چل تکه

چهلهم ^۱ / ʧehellom / : اسم. [مقتاری] چله؛ چلی: ۱. چله‌مین پرۆزی کۆچی دوايي که سۆ ۲. پى و به سۆمى که بهم بۆنوه به پىروه ده چىت (برايش چهلهم گرفتيم: چله‌مان بۆى گرت) * **چله**

چہلم^۲: صفت. چلہم؛ چلہمین؛ بہ ریز، پلہ یان

دوورین < ۳. داجنین؛ چنیه‌ی؛ دانانی شتومه‌ک له جیگای تایبه‌تی خو‌یان به پی‌ی گه‌لاله یان به‌رنامه‌ی دابین کراو <چیدن سفره: چینی سفره> ۴. دارشتن؛ چی کرن؛ گه‌لاله پی‌دان یان ریک و مریس‌کردنی پیلان یان به‌رنامه‌یه‌ک بو گه‌یشتن به مه‌به‌ست <نقشه چیدن: پیلان دارشتن>. هه‌روه‌ها: چیدنی

■ صفت مفعولی: چیده (چنراو) / مصدر منفی: نه‌چیدن (نه‌چنین)

چیرگی / çîregî ، ها: / اسم، زالی؛ چیری؛ چیری: ۱. دهس به سهر‌داگری؛ کار یان ره‌وتی وه ژیر خستنی که‌سی یان شتیک له ریگه‌ی هیز خستنه گه‌روه ۲. سهر‌که‌وتویی.

چیره / çîre ، زال؛ چیر؛ چیر: ۱. کارامه؛ هه‌ل؛ گورد <چیره دست: چیر دهست> ۲. دهس به سهر‌داگر <چیره شدن تاریکی: زال بوونی تاریکی> ۳. سهر‌که‌وتوو؛ زال <چیره شدن بر دشمن: زال بوون به سهر‌دورمندا>.

چیره‌دست / çîredast ، صفت، / ادبی / وه‌ستا؛ ئوسا؛ مام‌وستا؛ مام‌وسا؛ کارزان؛ زال؛ توانا؛ کارامه؛ چیره‌دهست؛ به دهست‌وبرد <نقاش چیره‌دست: نیگار‌کشی وه‌ستا>.

چیره‌دستی / çîredastî ، ها: / اسم، وه‌ستایی؛ کارامه‌یی؛ دهست‌هه‌لی؛ چیره‌دهستی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی به دهست‌وبرد بوون.

چیز / çîz ، ها: / اسم، شت؛ چیت؛ چشت؛ تشت؛ چیو؛ هن: ۱. ته‌نیکی مادی بی‌گیان یان بی‌ئاوه <هر چیز؛ یک چیز سفتی خورد به دستم: هه‌ر شت؛ شتیکی ره‌ق دای له دهستم> ۲. رووداو، دیارده، قسه یان بیر، به شیوه‌ی گشتی و بی‌ناو بردنی <آن چیز که می‌گفتی چه بود؟> ۳. ماک یان بوونه‌وه‌ری که جوان نه‌ناسراوه یان راست و ورد باسی نه‌کراوه <چیزهایی در دستش بود: چهن شتیک به دهستی‌هه‌وو> ۴. سامان؛

پیگه‌ی چل <نفر چهل‌م کنکور: چله‌م که‌سی کونکور>.

چهلمی / çehel(l)omî / ضمیر، چلۆمی؛ چله‌می؛ ئه‌وی له ریز، پله یان پیگه‌ی چله‌م دایه.

چهلمین / çehel(l)omîn / صفت، چله‌مین؛ چلۆمین؛ به ریز، پله یان پیگه‌ی چله‌م.

چی / çî / حرف، <گفتاری> چی؛ چه؛ چی‌ش؛ چ شتی؛ چه چتی <چی می‌خواست؟> چی ده‌ویست؟.

چی : ۱. خواهن یا به‌رئوه‌به‌ری شتی یان جیگایه‌ک <تفنگچی>:

۲. - که‌ر؛ - کر؛ خواه‌نی پیشه یان نه‌نجامده‌ری کارئ <شکارچی: راوچی> ۳. - یی؛

- وه‌ی؛ سهر به جیگایه‌ک (بو‌وشه‌یه‌ک به «ه» یا «ی» دوایی بی) <کلکته‌چی: که‌لکه‌ته‌چی>

۴. فرؤ‌شیاری شتی <چایچی: چایچی>

۵. شوین‌که‌وتوو؛ خوازیار (بو‌ناویک بی‌تی ناخری «ی» ده‌نگدار بی) <آذری چی: نازه‌ری چی>.

چیپس / çîps ، ها: / انگلیسی / اسم، ۱. چیپس؛ قاشی ناسکی سیفه‌زه‌مینیه‌ی سووره‌وکراو و برژاو ۲. تراشه؛ په‌ره؛ تاشه؛ تۆلاشه؛ ورده و پرزه‌ی جیاوه‌بووگ له هه‌ر شتیک.

چیت / çît / اهن‌دی / اسم، چیت؛ قوماشی ناسک له به‌نی په‌موو به نه‌خش و نیگاری گول و گیای ره‌نگاو‌ره‌نگ.

چیتا / çîta ، ها: / اهن‌دی / اسم، یۆز؛ هاس؛ چیتا؛ تاز‌پلنگ؛ توله پلنگ.

چیت‌سازی / çîtsâzi ، ها: / اهن‌دی / فارسی / اسم، چیت‌سازی؛ کارخانه‌ی چیت چیکر.

چیدن / çîdan / مصدر، متعدی. // چیدی؛ چنیت؛ می‌چینی؛ ده‌چنی؛ به‌چین؛ چنه // چین؛ چنیه‌ی:

۱. رینه‌وه؛ خه‌رتاندن؛ برین؛ دروین؛ چنینه‌وه؛ چهن؛ چنیه‌یوه؛ هه‌لکه‌ندن یان جوئ

کردنه‌وه‌ی ره‌وه‌کان له لاسکه یان ته‌نه‌یان <چیدن میوه: چینی میوه> ۲. دوورین؛ چهن؛ که‌ندن؛

برین و هه‌لکه‌ندن‌ی گژ و گیا <چیدن علف: گیا

چيستی / *čistî* / اسم. / ادبی / چۆنیه تی؛ چیدکی؛ چلۆنایه تی؛ چۆنی؛ چهینی؛ له چی و به چ شیوه بوونی شتی 'از چيستی این ماجرا کسی چیزی نمی داند: له چۆنیه تی ئەم پرووداوه کەس شتیکی نازانی'.

چیلر / *čiler* ، ها: / انگلیسی / اسم. سەرما ساز؛ چیلیر؛ فینک کەرەو؛ بهشی له کەرەسە ی با گوێڕین کە کاری سارد کردنەوێ ئاوی له گەری دەزگایه.

چین ¹ / *čîn* ، ها: / اسم. ۱. چین؛ لۆ؛ لۆچ؛ لان؛ هیلێ بەرز و نزمی پەیتا-پەیتا کە به هۆی هەلگەڵۆفان یان نووشتانەووه له رووبەکی لووسدا بەدی دی 'چین دامن: چینی دامەن' ۲. گنج؛ لۆچ؛ لۆوچ؛ چرچ 'چین کوچکی در گوشتی چشمانش دیده می شد: گنجیکی چکوله له گوشتی چاوانیهوه دەبینرا' ۳. / زمین شناسی / چین - چین؛ لا-لا؛ توێژ؛ دەق بەستنی چینه کانی زەوی به هۆی جوولانەوێ توێکلی زەوین ۴. / گفتاری / کار و پەوتی دوورین؛ رینیهوه؛ چنن؛ دروون؛ دروینە و دوورینی گیا ۵. تاش؛ بهر؛ چن؛ چین؛ بهرچن؛ ئەوێ له نۆبەیه کدا دەچندریتەوه.

چین خوردن: لۆچ تیکهوتن؛ لۆ تیکهوتن؛ تا خواردن؛ نووشتاوه بی یان دەق لی پەیدا بوون 'یکی از صفحات کتاب زیر ماشین چین خورد: پەڕێ له کتیبه که له ژێر ماشیندا لۆچی تیکهوت'.

چین دادن: چین دان / پیدان؛ لۆ دان؛ توێ خستن و خەت بەدی هێنان 'پایین دامن را چین بده! خوار دامەنه که چین بده!'

- چین ²: پیوژە. - چن: ۱. - چنه - گیر؛ ئەوێ شتیکی ئەچنیتهوه 'موچین: مووچن' ۲. - بژێر؛ چنراو به هۆی کەسێ یان شتیکیهوه 'دست چین: دەس چن' ۳. کۆکەرەو؛ خرکەرەو 'خبرچین: هەوال چن'.

چین چيلا / *čînčîlâ* ، ها: / انگلیسی از اسپانیایی

مال؛ دارایی 'داماد که خودش هیچ چیز ندارد، مگر برادرش چیزی بدهد: زاوا بۆخۆی چتیکی نیه، مه گەر براهی شتیکی بده'.

چیزبرگر / *čizberger* / انگلیسی / اسم. چیزبرگر؛ هەمبەرگر له گەڵ تۆیه ک پەنیری برژاودا.

چیزخور / *čizxor* / صفت. / گفتاری / دەرمان خوارد؛ دەرمان وار؛ دەرمان داو؛ نه خوش به هۆی دەرخوارد درانی شتیکی ناله بار (وهک ژار) 'مادرش فکر می کرد او را چیزخور کرده باشند: دایکی وای بۆ ده چوو دەرمان خواردیان کردی'.

چیزدار / *čizdār* / صفت. / گفتاری / دهوله مەن؛ دهوله مەند؛ دهوله تمەند؛ دارا؛ بووده 'پدر عروس چیزدار است: باوکی بووک دهوله مەند'.

چیزفهم / *čizfahm* / فارسی / عربی / صفت. / گفتاری / تیگه یشتوو؛ ژیرلۆ؛ ژیرلۆ؛ ژیرلی؛ فامیده؛ چنه یاوا؛ به توانایی تیگه یشتن و برپاردانی دروست 'آدم چیزفهم با یک اشاره همه چیز را می فهمد: مرؤی تیگه یشتوو به هیمایه ک له هەموو شتیکی تیده گا'.

چیزی ¹ / *čizi* / قید. شتیکی؛ شتی؛ چتی؛ چیتوو؛ چیتوو 'چیزی حدود صد نفر: از غذایت چیزی هم به گریه بده: شتی دور و بهر سەد کەس؛ له چیشته کەت شتیکی به پشیلە کەش بده'.

چیزی ²: ضمیر. شتیکی؛ چتیکی؛ چیتوو؛ چیتوو 'چیزی نداشت: شتیکی نه بوو'.

چيست / *čist* / ضمیر. چیه؛ چهس؛ چهسه؛ چیشا؛ چیشن؛ وشه ی پرسیار؛ له باره ی کەسی سیه می تاکی بی گیانه وه 'آن چیست؟: ئەوه چیه؟'

چيستان / *čistān* ، ها: / اسم. / ادبی / مه ته لۆک؛ مه ته ل؛ مه ته له؛ مه ته ل؛ مه ته لۆک؛ قهوسه ل؛ چمام؛ چمامک؛ فیشارده؛ تشتانۆک؛ لیچار؛ دهنایه؛ شتیکانی؛ مامک؛ قاف؛ پەردەک؛ گوته یان نووسراوه یه ک که مه بهست و واتای شار دراوه و پیواره.

بوونى مەۋداي گرگانى يان تۆۋەنگەلى گىرەھىيى
كە زۆر تر بە شيۋەى ئاسۆيە.

چينەدان / činedān / ھا: / اسم. سيقلدان؛
سيقلدانك؛ سيقلدانە؛ سيق؛ سيقە؛ جيقەلدان؛
جيقلدان؛ جيقلدو؛ جيقلدانە؛ پەزيرانك؛ گژار؛
گژار؛ بەرجۆم؛ بەرچينەك؛ ھېرك؛ كەلناس؛
جيقنەمەل؛ قيسك؛ قيسكە؛ كاسينۆك؛
جيقەلدو؛ گەپرووك؛ چينەدوو؛ بەشى
پەرەسەندوو لە گەرۋوى پەلەۋەرەن و ھەندىك
لە بېرەداران كە دان و خۇراكى لى خېر
دەبىتەۋە.

چينەشناسى / činešenāsi / اسم.
[زمين شناسى] چينەناسى؛ لقى لە زانستى
زەمىن ناسى، كە لەمەر چۇنلۇچۇنى
بەدەپھان، رېزىمان، لە شوين يەكى و
پېكھاتەى كىۋان و بەردناسى و لۇ و
چينگەلى تۆكەلى زەمى دەكۆلېتەۋە.

چينى ^۱ / čīnī / اسم. چينى: ۱. ھا: / ھالەت؛ جات/
فەخفۋورى؛ جۆرى سۈالەتى ھەرە باش،
بىرقەدار و ساف و لووس كە ئىربارى لى دروست
دەكرى. ھەرۋەھا: چينى سازى؛ چينى فروشى
۲. ھا: / ھالەت؛ ھەر يەكە لە دانىشتۋانى چين يان
مندالەكانيان ۳. گرۋىەك لە زمانەكانى چين و
تەبىەتى كە شيۋە گوتنى جياۋاز، بەلام شيۋە
نوۋسىنى ۋەك يەكيان ھەيە، بەتايبەت زمانى
ماندارەن.

چينى ^۲ / ھالەت؛ چينى؛ پىۋەندىدار يان سەر بە
ۋلاتى چين <خط چينى: خەتى چينى>.

چينىبندزن / činībāndzan / ھا: / اسم. گاوگەر؛
كەسى كە لەت و كوتى دەفرى شكاۋى چينى
دەلكىنېتەۋە.

چينى جا / čīnīcā / ھا: / اسم. بوۋفە؛ جىگاي
فرۇتنى خۇراكى و نۆشابە و چەرەز لە
شۋىنگەلى گشتىدا (ۋەك سىنەما، ناۋقەتار،
گەمىە و زانكۆ و...).

اسم. چين چىلا؛ گيانەۋەرىكى گواندارى چكۆلەى
ئامرىكاى باشۋورىە بە پىستىكى نەرم و بۆرەۋە
كە زۆر بەنرخە.

چين خوردگى / čīnxordegī / اسم.

۱. چين چينى؛ چيناۋچينى؛ لۇچى؛
گرژھەلاتۋويى؛ كار يان رەۋتى چين
تىكەۋتن <پوستەى زمين بر اثر سرد شدن
دستخوش چين خوردكى شد: پىستەى زەوى بە
ھۆى ساردەو بوۋنەۋەۋە توۋشى چين چينى
بوۋ> ۲. ھا: / چين-چين؛ لا- لا؛ توى- توى؛
جىگايەك كە چينى تىكەۋتوۋە، بەتايبەت
تۈيكلەى زەمىن.

چيندار / čīndār / ھا: / صفت. چيندار؛ چيناۋى؛
چين چيناۋى؛ بە چين و گنج <دامن چيندار؛
دامەنى چيندار>.

چين و تبتى / čīn-o-tabbatī / اسم. چين و
تەبەتى؛ لقى لە زمانگەلى ئاسياىى كە برىتەيە لە
سى زمانى چينى و تەبەتى و برمەيى.

چين و چروك / čīn-o-čorūk / اسم. چرچولۇچ؛
خوز؛ گنج؛ چرچ؛ لا سەر لا؛ توى لە سەر توى؛
پۇت؛ قرمچى؛ گنج و گرژ.

چين وشكن / čīn-o-šekan / ھا: / اسم. [ادبى]
چين و گنج؛ چين- چين؛ خوز؛ دۆۋەنگ؛ چەم و
خەمى توى- توى و لە سەر يەك.

چينه / čīne / ھا: / اسم. ۱. [زمين شناسى] تۇژ؛
تۈپەكى بەرچاۋ لە پىستى زەمىن (ۋەك
تۇژى بەرد) كە ئەستۋورى لە چەند
سانتىمىترەۋە ھەتا چەند مېترە ۲. چينه؛
موور؛ مۇرە؛ رىزى دىۋار لە قور ۳. چينه؛
دان؛ چىمك؛ تۆم و دانەۋىلەيەك كە
پەلەۋەرەن دەيخۇن.

☐ چينه كشىدن: چينه كىشان؛ دىۋارى قور
دانان.

چينه بندى / čīnebandī / ھا: / اسم. [زمين شناسى]
چينه بەندى؛ رىزىمان يان چۇنلۇچۇنى قەلاپەچن

ح

ح /h/ حرف. ح؛ نیشانه‌ی؛ هه‌شته‌مین پیتی
ئه‌لف‌و بیټکه‌ی فارسی. ئەم پیتە که له زمانی
فارسی پەسەندا نیە و لە عەرەبیەوه هاتوو، هەر
وهک «ه» دەخوێنرێتەوه.

ح /he/ /سم. ۱. حی؛ ناوی هه‌شته‌مین پیتی
ئه‌لف‌و بیټکه‌ی فارسی ۲. /مخفف/ دەورووبەر؛
دەورە‌ی؛ سووکە‌له‌ی وشە‌ی «حدود» ح ۲۰ متر؛
دەورووبەری ۲۰ متر.

حا /hā/ /عربی/ اسم. حا؛ حی؛ نیوی عەرەبی
هه‌شته‌مین پیتی ئەلف‌و بیټکه‌ی زمانی فارسی.

حائز /hā'ez/ /عربی/ حایز

حائض /hā'ez/ /عربی/ حایض

حائل /hā'el/ /عربی/ حایل

حابس /hābes/ /عربی/ صفت. -گرسین؛ بەرگر
ئەو‌ه‌ی بەر لە چوونی شتیک بگرێ و رایگریتەوه
«چای خشک و ماست حابس شکم است: چای وشک و
ماست زگ گرسینه».

حاتم‌بخشی /hātambaxšī/ /عربی/ فارسی/ اسم.

۱. /کنایی/ تەخشان- پەخشان؛ تەخشان و
پەخشان؛ دەس‌بلاوی؛ بەخشین بەی حەساو و
ئەژمار ۲. /تعريض/ کار یان پەوتی بەخشیانی
شتی (زۆرتر شتی کەم و بی‌بایەخ) «تو طلب مردم را
بده، لازم نیست حاتم‌بخشی کنی؛ تو قەرزی خە‌لکی
بە‌دەرەوه، تەخشان و پەخشان پیشکەشی خۆت».

حاج /hāc/ /عربی/ اسم. ۱. /ادبی/ حاجی

۲. /گفتاری/ حاجی؛ هه‌جی؛ ئەو کەسە فەرزی
هه‌جی بە‌جی‌هیناوه «حاج علی؛ حاجی عە‌لی».

حاجات /hācāt/ /عربی/ جمع حاجت

حاج آقا /hācāqā/ ها؛ /عربی/ مغولی/ اسم.

۱. حاجی؛ هه‌جی؛ خالە‌حاجی؛ مامە‌حاجی؛
نازناوی پیاوانی حە‌ج پۆشیستوو ۲. ئاحاجی؛
خالۆ؛ مامە؛ نازناوی بۆ پیاوانی بە‌تە‌مە‌نی
موسولمان (حاج‌اقا نوبت شماس‌ت: ناحاجی نۆ‌ری
ئێ‌وه‌یه) ۳. مامۆستا؛ مە‌لا؛ حاجی مامۆستا؛
نازناوی مە‌لا‌ی شیعه (حاج‌اقا نماز می‌خواند: مامۆستا
نویژ دە‌خوێنی) * حاجی آقا

حاجب /hāceb/ /عربی/ اسم. ۱. /ها؛ ان/

/قدیمی/ دەر‌کە‌وان؛ دەر‌کە‌وان؛ دەر‌گە‌وان؛
دەر‌گاوان؛ دەر‌وان؛ دەر‌بان؛ دەر‌وا‌زە‌وان؛ قاپچی؛
قاپیە‌وان؛ قاپی‌وان ۲. /نامتداول/ لە‌مپەر؛ بە‌ر‌گر؛
کۆ‌سپ؛ پەر‌ده؛ پەر‌دە‌وا؛ پار‌ده؛ بە‌ر‌هە‌لست؛
گە‌پ؛ پ‌تم؛ دارە‌ست.

حاجت /hācat/ ها؛ حاجات؛ حوا‌یج؛ /عربی/ اسم.

۱. پێ‌داویستی؛ ئاتاجی؛ دەر‌وا‌یسی؛ نیاز؛
کە‌مایە‌سی؛ پتو‌یستی؛ پێ‌دفی؛ پێ‌دفیاتی
۲. /گفتاری/ ئامراز؛ ئامپ‌ر؛ ئالاف؛ هۆ؛ کەرە‌سه.

□ حاجت‌کار؛ ئامرازی کار؛ ئامپ‌ری کار.

هەر‌وه‌ها؛ حاجت‌منزل

□ حاجت بر آوردن: پیدایستی / ناتاجی / نیاز به جی هینان؛ نیاز هینانه دی؛ نیاز به گاناردی «حاجت او را بر آورد؛ نیاز هکی به جی هینا».

حاجت خود را گرفتن: به جی هاتنی نیاز؛ نیازی دل هاتنه دی؛ نیاز به گانامه ی؛ دابین بوونی خواز و نزا.

حاجت داشتن: به نیاز بوون؛ پیدایستی / پیویستی / ناتاجی هه بوون؛ نیازمهند بوون «پیرزنی آمده بود و حاجتی داشت؛ پیره ژنیک هاتبوو، نیازیکی هه بوو».

حاجت کسی را دادن: نیازی که سئ هینانه دی؛ دوعای که سئ به جی هینان «یارب حاجت ما را بده؛ خواهی نیازمان بینه دی!».

حاجت کسی روا شدن: نیازی که سئ به دیهاتن؛ دوعا / نیاز / ناواتی که سئ هاتنه دی. هه روه ها: حاجت کسی را روا کردن

حاجت طلبیدن: نیاز کردن؛ پارانه وه؛ لالانه وه؛ به دوعا کردن له باره گای خودا خواز یاری به دیهاتنی نیازی خو بوون.

حاجتمند / hācatmand ، ها: ان: [عربی/فارسی] صفت. ۱. نیازمهند؛ به نیاز؛ ناتاج ۲. دهسته نگ؛ نه دار؛ به له نگاز؛ هه ژار؛ په ژوم.

حاج خانم / hācxānom ، ها: [عربی/ترکی]/اسم. ۱. حاجیه؛ حاجی خانم؛ حاجی ژن؛ نازناوی بو ژنانی موسولمانی هج رۆیشتوو ۲. دایه حاجی؛ دایه؛ نازناوی بو ژنانی موسولمانی به ته مهن * حاجی خانم

حاجز / hācez: [عربی] حجاب حاجز حجاب

حاجی / hāci ، ها: ان: خجاج: [از عربی] اسم. حاجی: ۱. که سئ که بو زیاره ت چوو پیته مالی خودا ۲. ئاحاجی؛ مامه حاجی؛ باوه حاجی؛ خاله حاجی؛ نازناویکی پیاوانی موسولمان * حاج [ادبی]

□ حاجی-حاجی مکه: [کنایی] به برای بر چوون؛ نه دیه یه وه دما؛ چوونی بی گه رانه وه «پول را گرفت و رفت حاجی-حاجی مکه، دیگر او را ندیدیم؛ پاره که ی وه رگرت و به برای بر چوو و ئیتر نه مانده وه».

حاجی ارزانی / hāci'arzāni: [از عربی/فارسی] اسم. [کنایی] حاجی هه رزانی؛ کاسبی هه رزانجان؛ دوو کانداری هه رزان فروش.

حاجی آقا / hāciāqā: [از عربی/منغولی] حاج آقا

حاجی بازاری / hāci bāzārī ، ها: [از عربی/فارسی] اسم. [مجازی] حاجی بازاری؛ بازرگانی زور ده وله مهن دی حو جره نشین «بعدها شنیدیم که زن یک حاجی بازاری شده است؛ دواپی بیستمانه وه که بووه به ژنی یه کیکی حاجی بازاری».

حاجی خانم / hāci xānom: [از عربی/ترکی] حاج خانم

حاجی فیروز / hāci firūz ، ها: [از عربی/فارسی] اسم. حاجی فیروز؛ پیاوی که له رۆژانی ئاخری سالدا پرومته تی رهش ده کا، جل و به رگی ره نگاوره نگ و سهیر ده پۆشی و له شه قام و کۆلانیان به دایره که یه وه ده خوینی و هه لده په ری و خه لکیش به خه لات شتیکی ده ده نی.

حاجی لکک / hāci laklak ، ها: [از عربی/فارسی] اسم. [گفتاری] حاجی لهق لهق؛ حاجی لهگ لهگ؛ لهق لهق؛ لهگ لهگ؛ لهگ لهگ؛ بالداریکی قاچ و دندوک در یژی به له که.

حاجیه / hāciye: [از عربی/اسم] [ادبی] حاجی خانم؛ حاجی ژن؛ حاجیه؛ ژنی که رۆیشتیت بو هج.

حاد / hād(d): [عربی] صفت. هه سته م؛ ئاسته م: ۱. [نامتداول] تون؛ تیژ؛ تیژ ۲. سهخت؛ نه خووشی تووش ۳. [مجازی] دژوار؛ گز؛ توخ «وضع حاد: بار و دۆخی دژوار».

حادث / hādes /: [عربی] صفت. [ادبی] به‌دیها‌توو؛ رووداو؛ دیارده؛ پیکهات؛ بۆ لوو یان به تاییه‌تمه‌ندی به‌دیها‌تن و روودان «جمعی جهان را حادث می‌دانند و جمعی دیگر قدیم: تا قمتی جیهانیان لا به‌دیها‌توو و بریکیش به‌کونی ده‌زانن».

حادث شدن: روودان؛ رووه‌ده‌ی؛ به‌دیها‌تن «بلا‌ی سختی حادث شد: به‌لایه‌کی ناخو‌ش رووی‌دا».

حادثات / hādesāt /: [عربی] جمع **حادثه**

حادثه / hādesa /: ها؛ خوات؛ حادثات؛: [عربی] اسم. ۱. رووداو؛ بار و دۆخیکی کتوپری و زۆر‌تر ناخو‌ش «سبب حادثه را پیدا کردند: هو‌ی رووداو‌ه‌ک‌یان دۆزیه‌وه» ۲. کاره‌سات؛ کاروپه‌هات؛ که‌ت؛ رووداوی ناگه و ناگه‌وار «حادثه‌ی رانندگی: کاره‌ساتی رانه‌نده‌یی».

حادثه آفریدن: قه‌وماندن؛ کاره‌سات نانه‌وه؛ که‌تن ژه‌ی.

حادثه آفرینی / hādesa'āfarînî /: ها؛: [عربی] فارسی/اسم. کاره‌سات‌سازی؛ کار و په‌وتی قه‌وماندن؛ کاره‌سات نانه‌وه. هه‌روه‌ها:

حادثه آفرین

حادثه جو / hādesecû /: ها؛: [عربی] فارسی/صفت. سه‌ریزۆ؛ سه‌ریزۆک؛ سه‌ریزۆت؛ لقۆک؛ لقه‌ک؛ سه‌ره‌ار.

حاده / hādde /: [عربی] زاویه‌ی حاده، زاویه **حاذق** / hāzeq /: [عربی] صفت. [ادبی] پسپۆر؛ شاره‌زا؛ شاز؛ شه‌هره‌زا؛ لی‌زان؛ خارا و وریا له‌کار «پزشک حاذق: برۆشکی پسپۆر».

حاره / hārre /: [عربی] صفت. [قدیمی] گهرمین؛ گهرمیان؛ ئاران؛ گهرمه‌سپیری «منطقه‌ی حاره: ناوچه‌ی گهرمین».

حاسد / hāsed /: [عربی] **حسود**

حاشا / hāšā /: [عربی] صوت. هه‌رگیز؛ حاشا؛ هاشا؛ هه‌شا؛ قه‌ت «حاشا که‌من این کار را بکنم: هه‌رگیز نه‌گه‌ر نه‌م کاره‌ بکه‌م».

حاشا کردن: حاشا کردن؛ حاشا لیکردن؛ ئینکار کردن؛ خوه‌نین؛ به‌ژیرا دان «وقتی که‌در این‌باره از او پرسیدم حاشا کرد که‌اصلاً خبر داشته باشد: کاتی که‌له‌م باره‌وه لیم پرس‌ی حاشای کرد که‌هه‌ر ناگای لی‌بوویی».

حاشا و کلا / hāšā-vo-kallā /: [عربی] صوت. هه‌رگیزای هه‌رگیز؛ هه‌رگیزان هه‌رگیز؛ حاشه‌وه‌لیلا؛ قه‌ت قه‌ت؛ به‌هیچ باریکدا نه «من این را گفته باشم؟ حاشا و کلا: من نه‌مهم گوتبی؟ هه‌رگیزای هه‌رگیز».

حاشیه / hāšiye /: ها؛ خواشی؛: [عربی] اسم. ۱. په‌راویز؛ په‌راویز؛ په‌ر؛ که‌ناره؛ که‌نار؛ که‌ف؛ زیوار؛ ئاویز؛ که‌ناره‌ی هه‌ر شتی «حاشیه‌ی فرش: په‌راویزی قالی» ۲. په‌راویز؛ په‌راویز؛ که‌ناره؛ سپیایی ده‌ورانده‌وری لاپه‌ره‌ی قافه‌ز «در حاشیه‌ی نامه نوشته بود: له‌په‌راویزی نامه‌که‌وه نووسیبووی» ۳. په‌راویز؛ په‌راویز؛ که‌ناره // الف) پیارزگ؛ ئه‌وه‌ی که‌به‌سه‌ر ئه‌وه‌به‌شه‌سپیه‌ی قافه‌زه‌وه بنووسریت «حاشیه به‌خط دیگری بود: په‌راویزه‌که‌به‌خه‌تیک‌ی‌تر بوو» ب) زیوار؛ خه‌ملاوی و گول و نیگاریک که‌له‌وه‌به‌شه‌سپیه‌دا نووسرابی «قرآن با حاشیه‌ی گُل و بُته‌ قورئان به‌په‌راویزی گول و به‌وه» ۴. [مجازی] قسه‌یان وتاری که‌له‌بواری باسه‌که‌دا نه‌بی؛ چۆنیه‌تی له‌قسه‌لادان «چرا حاشیه می‌روی؟: بۆ له‌قسه‌که‌لاده‌ده‌ی؟».

حاشیه دوختن: زیوارگرتن؛ په‌راویز لی‌نان؛ که‌فاندن؛ په‌راویز‌گیرته‌ی؛ به‌ده‌وری شتی‌کدا (بۆ جوانی یان پاراستن) باریکه‌یه‌ک ده‌ورین، لکاندن یان کیشان.

حاشیه رفتن: [کنایی] ئه‌مه‌به‌ر و ئه‌وه‌به‌ر / ئه‌مه‌په‌ل و ئه‌وه‌په‌ل کردن؛ له‌قسه‌لادان؛ چوونه‌ده‌رمه‌وه له‌ئامانجی قسه‌وه‌باس؛ لادان له‌چه‌مکی باس. حاشیه‌نوشتن: په‌راویز نووسین؛ لی‌کدانه‌وه و تی‌بینی خۆ له‌مه‌ر نووسراوه‌یه‌که‌وه له‌خوار و که‌ناریدا نووسین.

وه کوو چاوگ نیشانه‌ی نه‌نجام بوونی کاریکه، به‌لام وه‌کوو چاوگ داناپژریت و نیشانه‌ی چاوگی پی‌توه نیه (وه‌کوو وتن و وتار، که یه‌کم چاوگ و دووهمین به‌رچاوگه)

□ **حاصل برداشتن:** به‌ره‌هم / ده‌سکه‌وت هه‌لگرتن؛ ده‌سه‌ت. هه‌لگرتن؛ به‌ر هه‌لگرتن «از هر هکتار سه تن حاصل برداشتیم؛ له هیکتاریکدا سی تون به‌ره‌همان هه‌لگرت».

حاصل دادن: ۱. به‌ردان؛ به‌ره‌هم دان؛ ده‌سه‌ت دان؛ ده‌سکه‌وت دان «آنجا زمینش شور است و حاصل نمی‌دهد؛ ته‌وی زمینه‌که‌ی سویره و به‌ره‌هم نادا» ۲. ناکام دان؛ هاتنه به‌ره‌هم «این تلاش به‌این زودی حاصل نمی‌دهد؛ ئەم تیکۆشانه بهم زووانه ناکام نادا». هه‌روه‌ها: **حاصل داشتن**

حاصل کردن: به‌ده‌س هی‌نان؛ هه‌لگرتن «آیا می‌شود از این کار سودی حاصل کرد؛ تۆ بلی‌ی له‌م کاره قازانجیک به‌ده‌س بینین».

حاصلخیز / hāselxîz: [عربی/فارسی] صفت. نه‌خت؛ ئادان؛ به‌به‌روبووم؛ به‌پرشت؛ زه‌وی به‌پیت و پرژهو «زمین حاصلخیز؛ زه‌وی نه‌خت». هه‌روه‌ها: **حاصلخیزی**

حاضر / hāzer: [عربی] صفت. ۱. ناماده؛ ته‌یار؛ ساز؛ به‌ره‌هف؛ گیف؛ گیف؛ گورج؛ چوخ؛ له‌باو ۲. ناماده؛ ساز؛ دابین؛ ئابوو؛ گیف؛ گیف؛ له به‌رده‌ست ۳. /ها/ ناماده؛ هی‌به‌ر؛ هه‌بوون له جیگه‌ی قسه لی‌توه کراو ۴. ئەم؛ ئیسته؛ ئیسه؛ ئیسا؛ ئیستا؛ ئەمیستا؛ نه‌ا؛ فیکافی؛ فیکه‌فی؛ هه‌نووک؛ نووک؛ نه‌ه؛ ئەوه‌ی که ئیستا هه‌یه «هزار از مشهورترین دانشمندان عصر حاضر در کردستان است؛ هه‌زار له به‌ناوبانگترین زانیانی ئەم چهره‌ی کوردستانه».

□ **حاضر بودن:** ناماده بوون؛ ۱. ساز بوون؛ به‌ره‌هف بوون؛ گیف بوون «او حاضر است کار کند؛ ئەو ناماده‌یه کار بکا» ۲. له به‌رده‌ست

به حاشیه پرداختن: [کنایی] کولکه چینه‌وه؛ ورده‌وپرده شی‌کردنه‌وه؛ خو به شتی بی‌بایه‌خوه خه‌ریک کردن.

حاشیه‌ای / hāšiye'î: [عربی] صفت. ۱. په‌راویزی؛ که‌ناره‌یی؛ زی‌واری؛ گه‌فه‌ری؛ پی‌وه‌ندیدار یان سه‌ر به په‌راویزه‌وه ۲. [مجازی] له په‌راویز؛ لا؛ به‌لا؛ دوور له مبه‌ست؛ لابه‌لا؛ لاوه‌لا «لطفاً از بیان مطالب حاشیه‌ای خودداری کنید؛ تکایه له په‌راویز قسه مه‌کن».

حاشیه‌نشین / hāšiylenešîn: ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] صفت. که‌نارنشین؛ په‌راویزنشین؛ زی‌وارنشین؛ خاو‌من خو و خده یا تایبه‌تمه‌ندی که‌نارنشینی.

حاشیه‌نیشینی / hāšiylenešî: [عربی/فارسی] اسم. که‌نارنیشینی؛ په‌راویزنیشینی؛ ۱. دۆخ یان چۆنه‌تی به‌شدار نه‌بوون له ده‌سته یان کاری ده‌سته‌یی و به‌کۆمه‌ل ۲. نیشته‌جی بوون له که‌ناری شاردا «حاشیه‌نشینی پیدیه‌ی شه‌رهای بزرگ است؛ که‌نارنشینی دیارده‌ی شاره‌گوره‌کانه».

حاصل / hāsel: ها؛ [عربی/اسم] ۱. داهات؛ ده‌سه‌ت؛ ده‌سکه‌وت؛ به‌ره‌هم؛ به‌رووچه؛ به‌رکه‌وت؛ به‌ر؛ وه‌ر؛ به‌ره‌ه؛ ئەوه‌ی که له شتی، جیگه یان کاری به‌ده‌س دی؛ /لف/ به‌ری کشت و کال «امسال باغمان حاصل خوبی داشت؛ ئەوسال باخه‌که‌مان به‌ره‌می باشی بوو» ب) داهاتی کردوکاشیک «حاصل فعالیت‌های اقتصادی؛ داهاتی کارگه‌لی ئابووری» ۲. نه‌نجام؛ ناکام؛ سه‌ره‌نه‌نجام؛ ناکامی کار یان ره‌وتیک «کار بی‌حاصل؛ کاری بی‌ناکام».

□ **حاصل جمع:** [ریاضی] کۆ؛ به‌رکۆ؛ سه‌ره‌نجامی کۆکردنه‌وه.

حاصل ضرب: [ریاضی] سه‌ره‌نجامی چه‌ندپاته کردنه‌وه.

حاصل مصدر: [دستور] به‌رچاوگ؛ وشه‌یه که

بدریتهوه «این را می‌گویند «حاضر جوابی»: به‌مه
ٹیژن «بوقسه دانهمای».

حاضر در صحنه / hāzerdarsehne: [عربی/فارسی/عربی] صفت. گورج و گیف له به‌شداری
کردنی چالاکی رامباری و چه‌کداریدا.

حاضر غایب / hāzerqāyeb: [عربی/اسم،
گفتاری] بوون و نه‌بوون: ۱. چۆنیه‌تی هه‌بوون
یان نه‌بوون له شوینیکدا ۲. کار و په‌وتی تاقی
کردنه‌وه‌ی ئاماده بوونی کهسانی پیویست له
شوینیکدا.

حاضر کردنی / hāzerkardanî: [عربی/فارسی]
صفت. ۱. ئاماده‌کردنی؛ سازکردنی؛ شیاو و له‌بار
بۆ پیگه‌یانندن ۲. بۆ له‌به‌رکردن؛ له‌به‌رکردنی
(سه‌بارت به‌ده‌رس)؛ شیای فیر بوون «دیشب
۵۰ صفحه درس حاضر کردنی داشتیم؛ دوپشهو ۵۰
لاپه‌ره وانهم بۆ له‌به‌رکردن هه‌بوو».

حاضر و ناظر / hāzer-o-nāzer: [عربی]
صفت. حازر و وازر؛ حازر و بازار؛ به‌دۆخ یان
چۆنیه‌تی هه‌بوون له جییه‌کدا و دیتنی
ئه‌وه‌ی ده‌ویدا پرووی داوه «خودم در آنجا
حاضر و ناظر بودم و همه چیز را می‌دیدم و
می‌شنیدم؛ بۆ خۆم له‌ویدا حازر و وازر بووم و
هه‌موو شتیکم ده‌دی و ده‌بیست».

حاضری / hāzerî: [عربی/اسم، حازری؛ ئاماده؛
خواردنیک که پیویستی به‌لینان (کولاندن یان
برزاندن) نه‌ی.

حاضر یراق / hāzeryarāq: [عربی/ترکی] صفت.
[کنایی] ته‌یار؛ ساز؛ له‌باو؛ گورج؛ گیف؛ گیف؛ له
سه‌ریی؛ ئاماده‌ی کار، به‌تایبه‌ت بۆ پڕویشن بۆ
جیگایه‌ک.

حافظ / hāfez، -ان: [عربی/اسم، ۱. پاسه‌وان؛
پاریزه‌ر؛ پاریزان؛ نواوان ۲. حافظ؛ که‌سی که
قورئانی له‌به‌ر بیت «حافظ قرآن: حافظی قورئان».

حافظه / hāfeze: [عربی/اسم، حافظه؛ بیر؛
یادگه: ۱. بیر هه‌وه‌ری؛ یاد؛ یاو؛ یای؛ ویر؛ توانایی

بوون؛ دابین بوون «پول حاضر است؛ غذا حاضر
است؛ پاره له به‌رده‌ستدایه؛ خواردن ئاماده‌یه»
۳. هتیه‌ر بوون؛ پیک هاتن؛ له‌وئ بوون؛ بوون
له جیگایه‌ک که قسه‌ی لیوه ده‌کری «ما هر دو
آنجا حاضر بودیم؛ ئیمه هه‌ر دوو کمان له‌وئ ئاماده
بووین» ۴. حازر بوون؛ پیکه‌هاتن؛ گیف بوون؛
ئاماده بوون بۆ قه‌بوول کردنی شتیکی «حاضر
نیست آشتی کند؛ له سه‌ر ناشتی پیک نایه‌ت».
هه‌روه‌ها: حاضر شدن

حاضر کردن: ۱. ئاماده‌کردن؛ ته‌یارکردن؛
سازکردن «کتایها را حاضر کن بېرم؛ کتیه‌کان
ئاماده که بیانهم» ۲. ئاماده کردن؛ بردن یان
هینان بۆ جیگایه‌ک که قسه‌ی لیوه ده‌کری
(هه‌می شرکا را حاضر کنید: هه‌موو به‌شداره‌کان
ئاماده بکه‌ن) ۳. فیر بوون؛ له به‌رکردن؛
وه‌ر که‌رده‌ی؛ پهمان که‌رده‌ی «درست را حاضر
کرده‌ای؟؛ وانه‌که‌ت له به‌ر کردووه؟». هه‌روه‌ها:

حاضر شدن

حاضر الذهن / hāzerozehn: [عربی] صفت. له
سه‌ر بیر؛ له سه‌ر یاد؛ خاوه‌ن زه‌بنیکی ئاماده و
شیاو بۆ بیر هینانه‌وه و تیفکیرین «من الآن
حاضر الذهن نیستم، باید به یادداشت‌هایم مراجعه کنم؛ من
ئێسته‌کانی له سه‌ر بیر نیم، ئه‌ی ته‌مه‌شای
نووسراوه‌کانم بکه‌مه‌وه».

حاضر باش / hāzerbāsh: [عربی/فارسی/اسم، تیر
له که‌وان؛ وازری؛ ئاماده‌باش؛ بار و دۆخ یان
چۆنیه‌تی ئاماده بوون له به‌رانبه‌ر مه‌ترسیدا
(آماده‌باش در برابر سیل؛ وازری له به‌رانبه‌ر لافاودا).

حاضر جواب / hāzercavāb: [عربی] صفت. بۆ
قسه دانهمای؛ ئاماده بۆ په‌رسف دانهمای خیرا و
(زۆرتیریش) شیاو.

حاضر جوابی / hāzercavābî، -ها: [عربی/اسم،
بۆ قسه دانهمای؛ تیر له که‌وانی؛
۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی بۆ قسه دانهمان
۲. په‌رسفتی که‌شیاو و چاک و زوو

۱. دہسہ لاتداری؛ راژوریتے؛ دہز گای
حکوومہت؛ دؤخ یان چۋنیہ تی دہسہ لاتدار بوون
(حاکمیت قانونی: دہسہ لاتداری قانونی)
۲. [مجازی] دہز گای حکوومہت؛
دہسہ لاتداریہ تی؛ فہرمانرہ وایہ تی (حاکمیت در این
مورد دخالت نمی کند: دہز گای حکوومہت خوی لہم
کارہ نہدا).

□ **حاکمیت ملی:** دہسہ لاتداری نہتہوہیی؛
فہرمانرہ وای نہتہوہیی؛ دہسہ لاتداری
نہتہوہیک بہ سہر ہریمی رامیاری خۋیدا.
حاکمی / hākī: (عربی) صفت. نیشاندہر؛
راگہ یینہر «نامہ اش حاکمی از بیماری پدرش بود؛
رفتارش حاکمی از ترس و بزدلی است: نامہ کہی
نیشاندہری نہخۋشی باوکی بوو؛ ٹاکاری نیشاندہری
ترس و کہلہزاتیہ».

حال ^۱ / hāl: (عربی) اسم. ۱. حال؛
چۋنیہ تی؛ چلۋنایہ تی؛ مہرہ؛ بار؛ مہرہ؛
چۋنیہ تی شتی یان بار و دؤخی کہسی (لہ
خرابی، باشی، گہرمی، ساردی، خۋشی، ناخۋشی)
۲. [گفتاری] کہیف؛ خۋشی؛ سہر خۋشی (حال
کردن: کہیف کردن) ۳. [دستور] ٹیستا؛ ٹیستا کہ؛
ٹیستہ کانے؛ ٹیسہ؛ ٹیرہنگہ؛ ٹہم کاتہ تیدادین (بو
نہنجامی کاریک یان روودانی رووداویک).

□ **حال آنکہ:** ٹہگہر چی؛ وہلیکہ تی؛
ٹہمایکہ تی؛ جہ حالیۋہنہ؛ وشہیکہ بؤ
دہر برینی بار و دؤخی پیچہوانہ و ہاوکات بہ
کار دہروا «مرا گرفتند و بردند، حال آنکہ در آن کار
دخالتی نداشتیم: منیان گرت و بردمیان، ٹہگہر چی
لہو کارہدا ہیچ دہستم نہبوو».

تا بہ حال: تا ٹیستہ؛ تا ٹیستا؛ تا ٹیسہ؛ تا
ٹیسٹہ کانے «تا بہ حال او را ندیدہام: تا ٹیستا
نہیمدیوہ».

در حال: دہسہ جی؛ گورج؛ گورجی؛ رپور؛
دہرلاد «در حال ریختند توی خانہ: دہسہ جی رڑانہ
نیو مالہوہ».

زہینی بؤ بیر ہینانہوہ یان دوویات کردنہوہی
شتگہلی فیروبو «معلم تاریخ ما حافظہی خوبی داشت:
مامۋستای میژووہ کہمان بیریکی تیژی ہہبوو»
۲. لہبر؛ کۋمہٹیک لہ ٹاگاداری کہ بہ ٹیکۋشان
یان ٹہمۋونی گیانہوہریک وہرگیراوہ و بہ
گۋرانی بار و دؤخ یان بہ ہۋی رووداویکہوہ
خوی دہرہدہ خا (او ہمہی نامہا را از حافظہ می گفت:
ٹہو ہہموو ناوہکانی لہبر دہگوت) ۳. ٹامیریک لہ
کہرہسہیکدا کہ ہہموو جۋرہ ٹاگاداری و
زانباری تیدا ہلہدہگیری و لہ کاتی پیویستدا
کہلکی لی دہگیریٹہوہ، بہتایبہت بؤ کۋمیۋتہر
۴. توانای ہلگرتنی ٹاگاداری و زانباری.

حاکم ^۱ / hākem: (عربی) اسم.
۱. فہرمانرہ وای؛ دہسہ لاتدار؛ کاریر؛ میر؛ کہیخودا؛
دانیر؛ راژور؛ ٹہووی حوکم دہکا ۲. دادوہر؛
حاکم؛ کہسی کہ بہ سکالای خہلک رادہگا
۳. [قدیمی] فہرماندار.

□ **حاکم شرع:** دادوہری شہریعہت؛ حاکمی
شہر؛ کہسی کہ سہبارہت بہ کار وباری
دینی بہتایبہت لادان لہ فہرمانی شہر
حوکم دہکا.

حاکم مطلق: تاکہ دہسہ لاتدار؛
دہسہ لاتداری بی بہرہلست؛ کہس،
دہستہ یان دامہ زراوہیک کہ بہ تہنایی
و بہی راویژ و دہستیۋہردانی دیتران
حکوومہت دہکا.

حاکم ^۲: صفت. دہسہ لاتدار؛ راژور؛ راژور؛
بہدہسہ لات (حزب حاکم: حیزبی دہسہ لاتدار).

□ **حاکم بودن:** ۱. زال بوون؛ چیر بوون (سکوت
بر ہمہ جا حاکم بود: بی دہنگی بہ سہر ہہموو
لایہکدا زال بوو) ۲. فہرمانرہ وای بوون؛ میر
بوون؛ حاکم بوون «فرمانفرما در شیراز حاکم بود:
فرمانفرما لہ شیرازدا فہرمانرہ وای بوو».

ہہروہا: حاکم شدن؛ حاکم کردن

حاکمیت / hākemīyyat: (عربی) اسم.

هاتنهوه؛ قیز لی شیوانهوه؛ دل لی تیکچوون؛
زیل شیویهوه چنه ی؛ تووشی بیزاری و قینی
زور بوون.

حال کسی جا آمدن: ۱. هاتنهوه سهر خو؛
حالی که سی هاتنه سهر خو؛ گه رانهوه بو
دوخی سروشتی خو؛ نامیوه سهر وو (یک
هفته طول کشید تا حال مادرم جا آمد: هوتهیه کی
خایاند تا دایکم هاتنهوه سهر خو) ۲. /تفریض/
بزانی عهلی کور کتیه؛ سزا دیتن؛ جزیا دیتن
(چند ماه که توی زندان بخوابی، حالت جا می آید:
چند مانگ که له بهندیخانه بی، نه زانی عهلی
کور کتیه).

حال کسی را پرسیدن: ههوالی که سی
پرسین؛ له حالی که سی پرسین؛ له حال
و بال و بار و دوخی ژبانی که سی پرسین
(زنگ زدم حال دایی را پرسیدم: زهنگم لیندا
ههوالی خالم برسی).

حال کسی را جا آوردن: /کنایی/ که سی
بیراز /گلوه سهر کردن؛ تیمار کردن/ که سی
که سی ته می کردن یان خراپ لی تووړه
بوون.

حال کسی را گرفتن: /مجازی/ که سی
بیزار کردن؛ په ژمراندن (امروز معلم جبر خالم را
گرفت: نه مړ ماموستای جهره که مان بیزاری
کردم).

حال نداشتن: /مجازی/ له سهر خو نه بوون؛
بی لهش بوون؛ تووشی نه خوشی و بی حالی
بوون (دیشب حال نداشتم، تا صبح خوابم نبرد:
دوینئ شو له سهر خو نه بووم، تا بهیانی خهوم
لی نه کهوت).

حال و احوال کردن: چاک و خوشی کردن؛
ههوالپرسی کردن؛ حالی که سی پرسین؛
خویش و بیش کردن؛ وهشی و تشی که رده ی
(دیروز تلفنی حال و احوال کردیم: دوینئ به
تهله فوون چاک و خوشیمان کرد).

در حال حاضر: ئیسته؛ ئیستی؛ ئیسه؛ ئیسه نه؛
ههر ئیسته؛ ههر ئیسه؛ ئیسته کانئ؛ ئه میستا؛
ئهو یستا؛ ئیستا که؛ تا لهم ههلهدا (در حال حاضر
پول ندارم، ولی فردا شاید بشود کاری کرد: ئیسته
پارم نیه، به لام بو بهیانی به لکوو کارئ بکه ین).
در حالی که: ۱. له کاتیکدا؛ له کاتیدا؛ له
کاتیک؛ لهو کاته دا؛ لهو ئانه دا؛ چا
وه خته نه؛ ژفی گا فیدا؛ حال یوه نه (در حالی
که می خندید گفت ... له کاتیکدا پیده که نی
گوتی ... ۲. که چی؛ چی مه گیر؛ چی
ئینه؛ چی مه که ره؛ ته زمه که؛ تومه س
مه که؛ تومه یژه (در حالی که دروغ می گفت:
... که چی دروی دده کرد).

در هر حال: ههر چوئی بی؛ ههر چوئی بی؛
به ههر جور؛ هه چی بو؛ ههر چیو بو؛ له ههر بار
و دوخی که هه یه (در هر حال این حرف درست
نیست: ههر چوئی بی ته قسه راست نیه).

□ حال آمدن: بووژانهوه؛ ژووژانهوه؛ ژبانهوه؛
هاتنهوه سهر حال؛ ئامه یوه پویره (یک استکان
قنداق دادم خورد، کمی حال آمد: پیاله یه ک قه نداخم
پی دا، توژی بووژایهوه). ههروه ها: حال آوردن
حال دادن: /گفتاری/ که یف دان؛ چه سپان
(توی این گرما شنا خیلی حال می دهد: لهم
گهرمایه دا مه له زور که یف ده دا).

حال کاری را داشتن: لهشی کارئ هه بوون؛ بو
نه جامدانی کاریک هوگر و ئاماده بوون (حال
هیچ کاری را ندارم: لهشی هیچ کاریکم نیه).
حال کردن: خوش رابوردن؛ رابواردن؛
ویارده ی؛ وهش به رده ی؛ که یف کردن (آن شب
حسابی حال کردیم: ئه و شهوه زور خوشمان
رابوارد).

حال کسی به هم خوردن: ۱. حالی که سی
تیکچوون؛ دلی که سی هه لشیویان؛ حالوو
یوی تیکشیه ی؛ هیلنج دان و تووشی
سهر گیزه و زاف هاتن ۲. /کنایی/ بیز لی

از حال رفتن: بوورانهوه؛ له سهر خو چوون؛ چ
وئ شیهی؛ ویه رده یوه؛ له هؤش چوون «از
خستگی و گرسنگی از حال رفتم؛ له بهر ماندوو یه تی
و برسه تی بوورامه وه».

به حال خود رها/ ول کردن: پایه ی نه بوون؛
ئاوړ لی نه دانسه وه؛ ههر وا وپل کردن؛
داخستن. هه روه ها؛ به حال خود گذاشتن

در حال کاری بودن: سه رقالی کاری بوون؛
خه ریکی کاری بوون «در حال نوشتن بودم که
یکی زنگ زد؛ سه رقالی نووسین بووم یه کییک
له زهنگی دا».

حال^۲ قید. / ادبی/ ئیسته؛ ئیسته؛ ئیستی؛ ئیسه
«حال باید برون: ئیسته ده بی برؤن».

حالا^۱ /: [عربی/ اسم. ئیسته؛ ئیستا؛ ئیستی؛
ئیسته کی؛ ئیسه؛ ئایسه؛ پسا؛ فیگا؛ فیگافی؛ نهؤ؛
نها؛ نووکه؛ هه نووکه؛ نووه «تا حالا او را ندیده ام: تا
ئیستی نه مدیووه».

حالا^۲ قید. ئیسته؛ ئیسته؛ ئیستی؛ ئیسته کی؛
ئیسه؛ پسا؛ فیگا؛ فیگافی؛ نهؤ؛ نها؛ نووکه؛ نووه؛
له و کات و ساته ی وا تییداین «حالا می خواهم
بروم: ئیستا نه مه وئ برؤم».

حالا^۳ حرف. ئیسته؛ ئیسته؛ ئیستی؛ ئیسه؛
۱. دیسان؛ دیسانه که؛ بهم حاله شه وه «حالا خوب
است پات نشکسته: دیسان زؤر باشه پات نه شکاوه»
۲. نه مجار؛ ئیجا؛ ئینجا «تو سعی خودت را بکن حالا
بشود یا نشود: تو کاری خو ت بکه ئیسته بی یان
نه بی» ۳. نه گهر؛ نه گه؛ هه گه؛ نه ر «من می گویم
می آید، حالا نیامد هم نیامد! من ده لیم دئ، ئیستا
نه شهات چش!».

حالا^۴ صوت. / گفتاری/ ۱. ئیسته؛ ئیستی؛ ئیستا؛
ئیسه؛ وشه ی خوایشت و ناگادار کردنه وه «حالا
تو کوتاه بیا: ئیسته تو دهس هه لگره» ۲. راهه سته؛
بیسه؛ بیسته؛ بوئسه؛ مدره؛ وشه ی ترساندن
«حالا ببین چه بلایی سرت می آورم: راهه سته بزانه
چیت به سهر بیتم».

حالات / hālāt: [عربی/ جمع] حالت

حالا-حالا / hālāhālā: [عربی/ قید. / گفتاری/
جاری؛ جاریکان؛ جاریو؛ جاریه؛ هیشتا؛ هه له ی؛
هیما؛ هاله کوئ «حالا-حالا کار دارد: جاری کاری
ماوه».

حالا-حالا ها / hālāhālāhā: [عربی/ فارسی/]
حالا-حالا

حالب / hāleb: [عربی/ اسم. / پزشکی/
میزری؛ میزه رؤ؛ هیلؤق؛ لووله ی ته نک و
باریکی ری داچؤرانی میز له گورچیله وه بو
میزدان.

حالت / hālat، ها؛ حالات: [عربی/ اسم. بار:
۱. دؤخ؛ چؤنیه تی؛ چؤنیه تی؛ چه نیه تی؛
چؤناو چؤنی؛ چؤنایه تی؛ چه نیه و چه نی؛ لؤر؛
حاله ت؛ بار و دؤخ یان چؤنیه تی شتی «حالت
نشستن: باری دانیشن» ۲. دؤخ؛ لؤر؛ چؤنیه تی بار
و دؤخی رؤخی «دیزور حالت گرفته ای داشت: دوپنی
باریکی داگیراوی بوو» ۳. لؤر؛ له ون؛ دؤخ یان
ئاستی فیزیکی «حالت جامد: باری خوگر» ۴. له بار؛
به هه ست «صدای گوینده خیلی با حالت بود: دهنگی
ویژر زؤر له بار بوو».

حال گیری / hālgīri: [عربی/ فارسی/ اسم.
/ گفتاری/ مجازی/ کار یان ئاکاری سهر و دل
گرتن؛ له گو بردنه وه؛ ئازار دان و تووره کردن ی
که سی.

حال ندار / hālnadār: [عربی/ فارسی/ صفت.
/ گفتاری/ نه خو ش؛ نه وه ش؛ ناساغ؛ دهغه زدار؛
دهغه زار «دفعه ی آخر که او را دیدم حال ندار بود:
ئاخر جار که دیتم نه خو ش بوو».

حال نداری

حال و حوصله / hāl-o-ho:sele, -howsale:
[عربی/ اسم. / گفتاری/ دهس و دل؛ گورد و هوگر،
به تاییه ت بو ئه نجامدانی کاری «دیگر حال و
حوصله ی هیچ کاری را نداشت: ئیدی دهس و دلی
هیچ کاریکی نه بوو».

حامله / hāmele ، ها: [عربی] صفت. ثاوس؛
ثاؤس؛ سکپر؛ زگپر؛ لهمهپر؛ دووگیان؛ دوهگیان
(عروسش حامله است: بووکه که ی ناوسه).

حامی ^۱ / hāmī: /سم. حامی: ۱. /ها: /ان: ههر
یه که له خه لکی نژادی سپی پیستی نیشته جی
باکووری ئافریقا ۲. لقئ له زمانگه لی باکووری
ئافریقا، بریتی له قهفتی، بهرپر و کووشی.

حامی ^۲ / ها: /ان: [عربی] صفت. پشتیوان؛
پشتیان؛ یاریدەر؛ پارێزەر «حامی صلح: پشتیوانی
ناشتی».

حاوی / hāvi: [عربی] صفت. له خوگر؛ ههقهبر؛
هه لگر؛ خاوهن شتی له ناو خویدا «کیف حاوی
پول: کیفی له خوگری پاره».

حایز / hāyez ، ان: یین: [عربی] صفت. خاوهن؛ به
دهس هیئهر «حایز مقام اول: خاوهنی پله ی
یه کهم».

□ **حایز اکثریت:** خاوهنی زۆربه یی/ زۆربینه؛ به
دهس هیئهری زۆترین را، ئەندام یان
لایهنگر.

حایض / hāyez: [عربی] صفت. پۆنی؛ مههک؛
بی نوپۆ؛ ژنی تووشیاری نهخۆشی مانگانه: **حائض**

حایل / hāyel: [عربی] صفت. لهمپر؛ بهرژین؛
پهرچین؛ گه پل؛ جوئ کهرهوه ی دوو یان چهند
شت له یه کتری، به هۆی هه لکه وتن له
نیوانیاندا «صفی از گله ی بین ما حایل بود: ریزیک له
گول له نیوانمان لهمپر بوو».

حایل بودن؛ حایل شدن

حب / hab(b) ، ها: [عربی] اسم. [قدیمی]
۱. حوب؛ حب؛ قورسی دهرمان؛ گزموله ی
دهرمان ۲. توو؛ تووم؛ رژک؛ قل؛ دهنک؛ دهنک؛
دان یان توومی رووه ک.

□ **حب جیم خوردن** جیم شدن، جیم

حب / hob(b): [عربی] اسم. [دبی] خوشه ویستی؛
خوشه ویسی؛ خوه شه ویسی؛ وه شه ویسی؛
وه شه سیایی؛ فیان؛ ویان؛ دۆستی؛ دۆسی؛

حال و روز / hāl-o- rûz: [عربی/ فارسی] اسم.
[گفتاری] پۆژگار؛ پۆژ و پۆژگار؛ پهنگ و پروو؛ حال
و پۆژ؛ حال و پۆژگار؛ حال و پۆ [وقتی از اداره
اخراج شد حال و روز بدی داشت: کاتی له مه زینگه
دهرکرا پۆژگاریکی شری بوو].

حال و هوا / hāl-o- havā: [عربی] اسم.
[گفتاری] ۱. پهنگ و بو؛ پهنگ و پروو؛ دۆخ
یان باری بهر و بوومی که به ره چاوکردنی
ئه و کارتیکه ریه ی که له سه ر می شکوه
دایده نی «شهر حال و هوای روزهای عید را
داشت: شار پهنگ و بو ی پۆژانی جیژنی بوو»
۲. بار؛ بار و دۆخی که سی «امروز در چه حال
و هوایی هستی: ئه و پۆ له چ باریکدای؟».

حالی / hālī: [عربی] صفت. [گفتاری] حالی؛ ناگا؛
هاگا؛ تیگه یشتوو «پس از اینکه مدتی حرف زدم
آخرش حالی شد می خواهم قرضش را بدهم: پاش
ئه وه ی هیئدیک قسم کرد دوایی حالی بوو
دهمه وئ قهرزه که ی بدهمه وه».

□ **حالی به حالی شدن:** [گفتاری] حال گۆران؛ ئی
دیم و ئه و دیم بیه ی؛ گۆرانی حال، به تایبه ت
به هۆی خو شحالی و خوشی زۆروه «با دیدن
آن همه پول، حالی به حالی شد: که چاوی به و
هه مکه پاره یه که وت، حالی گۆرا».

حالی شدن: تیگه یشتن؛ ئه نه یاهوه ی؛ فیر
بوون؛ حالی بوون. ههروه ها: **حالی کردن**

حامل ^۱ / hāmel: [عربی] اسم. [موسیقی] خط
حامل خط

حامل ^۲: صفت. ۱. هه لگر؛ چۆنیه تی پیبوون؛
هه لگرتن «کشتی حامل گندم بود: گه میه که گه نی
پیوو» ۲. راگوپۆ؛ هیئهر «حامل چک؛ حامل پیام:
هیئهری چک؛ راگوپۆ ی په یام».

□ **حامل رأس الغول** برساوش

حاملگی / hāmelegī ، ها: [عربی/ فارسی] اسم.
ثاوسی؛ ثاؤسی؛ سکپری؛ زکپری؛ لهمه پری؛ دوو
گیانی «دوران حاملگی: دهورانی ناوسی».

گهره کی؛ میړ؛ میهر /حب مقام: خوشه ویستی دهسه لانداری.

▣ حب وطن: خوشه ویستی نیشتمان.

حباب / hobāb، ها: /عربی/ اسم، ۱. تۆقله؛ گومه زه؛ بلق؛ بؤفره؛ ههک؛ په قویشک؛ په قیشک؛ په قز؛ تهقله؛ گلۆپه؛ گۆیزه ی هولۆلی نیو تراو /حباب صابون: تۆقله ی سابوون/ ۲. گۆیزه؛ گۆیزوو؛ کللاهیه کی ناو خالی له شووشه یان چینی له سهر بری گلۆپهوه.

حبابچه / hobābche، ها: /عربی/ فارسی/ اسم، په قزک؛ تۆقلهک؛ گۆیزه؛ بلقهک؛ بلقیزه؛ تهقلۆکه؛ گومه زهک؛ گومه زهل؛ بلقيله؛ گلۆپچه؛ حبابک

حبابک / hobābak، ها: /عربی/ فارسی/ اسم، ۱. حبابچه ۲. /زیست شناسی/ ههر یه که له کیسه ورده کانی نیو سی بربره داران.

حبس ۱ / habs، ها: /عربی/ اسم، /گفتاری/ باندیخانه؛ گرتوو خانه؛ زینان؛ زیندان؛ باند /چهار سال توی حبس بود: چوار سالان له باندیخانه بوو.

▣ حبس ابد: /حقوق/ باندی هه تا- هه تایی؛ زیندانی تا برانه وهی ژیان.

حبس انفرادی: سللول؛ باندی تاکه که سی؛ زیندانی به تنیا له ژووریکدا: حبس مجرد حبس با اعمال شاقه: باند به کارهوه؛ له زیندان هاوړئ له گهل کاری دژواردا.

حبس ټول: میزبند؛ نهوبن؛ نهخووشی کو بوونه وهی میز له میزداندا و نه پزانه دهی. حبس تادیبی: زیندانی له پوژیکه وه تا سی سال.

حبس تعزیری: زیندان بۆ تمی کردن.

حبس تعلیقی: جوړئ زیندان، که به سهره لاندانی تاوانیکي تر به پتوه ده چی. حبس تکدیری: زیندانی کم خایه ن له دوو تا ده روژ که بۆ سهندن ده بی.

حبس مجرد ▣ حبس انفرادی

حبس ۲: صفت. /گفتاری/ باندی؛ گراو؛ زیندانی؛ زینانی /چهار سال توی کرج حبس بود: چوار سال له که ره ج باندی بوو.

حبسی / habsî، ها: /عربی/ صفت. /گفتاری/ باندی؛ گراو؛ زیندانی؛ زینانی.

حبسیات / habsiyyāt: /عربی/ جمع حبسیه

حبسیه / habsiyye، ها: حبسیات: /عربی/ اسم، باندی نامه؛ باندییه؛ هه لبهستی که شاعیر له زینداند و نه خوازا له باره ی دیل بوونی خو ی یان بار و دوخی باندیخانه وه هونیویه ته وه.

حبشی ۱ / habaši، ها: ان: /عربی/ اسم، حبه شیی؛ ههر که سه له خه لکی حبه شه (ئیتییوی).

حبشی ۲: صفت. حبه شیی؛ ئیتییویایی؛ پتوه ندیدار یان سهر به حبه شه وه.

حبوبات / hobûbāt, hubûbāt: /عربی/ اسم، خهله؛ دانه ویله؛ خهله و خه رمان؛ ده خل ودان؛ دهر که دوو؛ هیش؛ به هره ی زه مین له دانه ویله.

حبه / habbe، ها: /عربی/ اسم، کولۆ؛ کلۆ؛ کوله؛ گومتل؛ دانه؛ هه قه؛ هه په؛ هه ب؛ دهنک؛ دهنکه؛ بۆل؛ پلووک؛ گلار؛ گلاره؛ گلی.

▣ حبه کردن: دانار کردن؛ دانه-دانه کردن؛ دهنک-دهنک کردن؛ گله کردن.

حبه ای / habbe'i: /عربی/ صفت. کولۆیی؛ کلۆیی؛ کولۆینه؛ گومتلی؛ وه کوو کولۆ /قند حبه ای: قهندی کولۆیی.

حبیب / habīb، ان: احباب: /عربی/ اسم، خوشه ویست؛ خوه شه ویس؛ وه شه ویس؛ خوشتقی؛ نازیز.

حتا / hatta: /عربی/ حتی

حتم ۱ / hatm: /عربی/ صفت. بی گومان؛ بی شک؛ حتم /به طور حتم آنجا نیست: بی گومان لهو ی نه.

حتم ۲: قید. /گفتاری/ بی شک؛ دلنیا؛ به دلنیا یی

حتم که برمی گردد: بی شک دیتهوه.

□ حتم داشتن: بی گومان بوون؛ بی شک بوون؛ دلتیا بوون <حتم داشت که برنده می شود: بی گومان بوو ده بیاتهوه>.

حتماً / hatman: [عربی] قید. بی گومان؛ بی سو؛ بی پرویز؛ بی نهولا و لا؛ ژبن؛ هاینه؛ هم؛ هر؛ نیزدهرم؛ نیزتهرهه <حتماً می آید: بی گومان دیت>.

حتمی^۱ / hatmî: [عربی] صفت. مسهوگر؛ مسوگر؛ سیاوی دلتیایی له بوونی شتیک یان روودانی <سفر حتمی؛ پیروزی حتمی؛ سهفهری مسهوگر؛ سهرکهوتنی مسوگر>.

حتمی^۲: قید. [گفتاری] بی گومان؛ بی نهولا و لا؛ ژبن؛ هاینه؛ هم؛ هر؛ نیزدهرم؛ حتهمن <حتمی باید بروی: بی گومان نه بی پروی>.

حتمیت / hatmîyyat: [عربی] اسم. دۆخ یان چۆنیتهی مسهوگر بوون <حتمیت آن کار فعلاً معلوم نیست: مسهوگر بوونی نهو کاره جاریک دیار نیه>.

حتی / hattā: [عربی] حرف. تهنانه؛ تهنانه؛ هتتا؛ ههتا؛ ههیا؛ تهور؛ هم؛ تا: ۱. زیاتر لهوه <حتی حاضر شد پول بیشتری هم بدهد: تهنانه نامادهیش بوو پارهیه کی زیاتر بدا> ۲. زیاتر لهوانی

دیکه <حتی تو هم رفتی: تهنانه تۆیش رۆیشتی> ۳. وشه یی داگری له سهر توندی شتی <حتی نگاهش هم نکرد: تهنانه تمهشایشی نه کرد> * حتا

حتی الامکان / hattalemkān: [عربی] قید. تا نهوجی ده کری؛ تا ده کری / دهلوی / دهبی؛ تا بلوی؛ تا بشی؛ تا ده توانی؛ تا نهو جیگه ریگهی ههبی؛ به گویره ی توانا <حتی الامکان به او کمک کنید: تا نهوجی ده کری یارمه تی بدن>.

حتی المقدور / hattalmaqdûr: [عربی] قید. تا نهوجی ده کری؛ تا بکری؛ ههتا کریو؛ تا بلوی؛ به گویره ی دهسته لات <حتی المقدور خوب درس بخوان: تا نهوجی ده کری باش دهرس بخوینه>.

حج / hac(c): [عربی] اسم. حج؛ داب و نه ریتی

زیاره تی کابه له باژیری مه ککه دا.

□ حج تمتع: حجی ته مه تتوع؛ حج له ده رۆژی هه وه لی زیحه جه دا.

حج عمره: حجی عومره؛ حجی جگه له ده رۆژی هه وه لی زیحه جه.

□ حج رفتن: حج کردن؛ چوونه حج؛ چوونه زیاره تی مالی خوا <پارسال رفتیم حج: پاره که حجه مان کرد>.

حج گزادن: حج کردن؛ زیاره ت کردنی کابه.

حجاب / hecāb: ها: [عربی] اسم. ۱. په رده؛

نه وه ی که شتی داده پۆشی و به ری دیتنی ده گری ۲. پروگر؛ پۆشر؛ داپۆشر؛ نه وه ی که سهر و چاوی ژنان داده پۆشی <وه کوو چارشپو>.

□ حجاب حاجز: [کالبدشناسی] دیافراگم؛ په رده ی نیوان سینگ و گده که کاتی هه ناسه دان بان و خوار ده کا.

حجاج / hoccāc: [عربی] جمع حجاجی

حجار / haccār: ان: [عربی] اسم. [ادبی]

به ردتاش؛ ته وه ن تاش؛ به ردبر؛ به رب.

حجاری / haccārî: ها: [عربی] اسم.

۱. به ردتاشی؛ ته وه ن تاشی؛ به ردبری؛ به ربی ۲. هه لکه ندراو؛ هه لکولراو؛ هه لکوشیاگ؛ هه لکه ندراو له سهر به رد.

حجاز / hecāz: [عربی] اسم. حجاز؛ له قامگه لی مووسقای ئیرانی.

حجام / haccām: [عربی] اسم. [ادبی] خوینگی؛ هجامه ت کیش؛ خوین به ردهر؛ کووز کفان؛ وه ستای خوین به ردهر.

حجامت / hacāmat: [عربی] اسم. خوینگری؛ هجامه ت؛ هجامات؛ دووژ؛ رکه نه؛ جوژی کاری خوین گرتن به برینی به شی له پیستی ناوشان و هه لمژینی خوینه که ی به که له شاخ.

حجب / hocb: [عربی] اسم. [ادبی] پوونه رمی؛

که م رووی؛ شهرمنی؛ شهرمیونی؛ شهرم؛ حه یا <از فرط حجب نتوانست مقصودش را بیان کند: له بهر

له ئاوينه و چرا كه له ولاتی عهجهه، به یادی مردوویه کی جوانه مهرگ (زۆرتر پیاو) له سهر ریگیان دایده نین.

◻ **حجله بستن**: په رده سازدان؛ په ردوو دروست کردن.

حجم / hacm، ها: احجام؛ [عربی] / اسم. بارستایی؛ بارست: ۱. قهواره؛ قهباره؛ شاقفل؛ هندی ئه و بۆشاییه که ته نیکي سی پالوو دایده گری «حجم این مکعب را پیدا کنید: بارستایی ئهم چوارپالووو بدۆزنه وه» ۲. [مجازی] هه ند؛ چه ند؛ گرانی؛ گۆره با؛ گوژمه «حجم کار: بارستی کار».

◻ **حجم مخصوص** **حجم ویژه**

حجم ملکولی: [شیمی] بارستایی مولو کوولی؛ بارستایی تاقه مولو کوولیکی ههر ماکیک.

حجم ویژه: [شیمی] بارستایی تاییه ت؛ بارستایی یه ک گره م له ههر ماکیک له ده ما و گوشاری دیاریکراودا: **حجم مخصوص**

حجم سنج / hacmsanc، ها: [عربی/فارسی] / اسم. بارست پیتو: ۱. ئامرازیک بۆ پیتوانی دیرانی ده فر، چال و ... ۲. ئامرازی پیتوانی بارستی ئه وه ی که له نیو ده فر یان چالیکدا به.

حجمی / hacmî، [عربی] / صفت. بارستی؛ پیتوه ندیدار یان سهر به بارست «وزن حجمی: کیشی بارستی».

حجیم / hacim، [عربی] / صفت. [دبی] به بارست؛ گه وه؛ بارستدار؛ به قهواره؛ قهواره دار؛ خاوه ن بارستایی زۆر «صندوق حجیم: کتاب حجیم: سنووقی به بارست: کتیی گه وه».

حد / had(d)، ها: حدود؛ [عربی] / اسم. ۱. راده؛ په ره سه؛ لانی؛ ئه ندازه؛ گۆره؛ شۆ؛ هه ند؛ گۆره با «بیش از حد: له راده به ده ر» ۲. سنوور؛ کهوشه ن «حد شرقی آن منتهی می شود به خیابان: سنووری لای رۆژه لاتئ ئه گاته شه قام» ۳. [اسلام] هه د؛ جزای گوناھیک که چۆنیه تیه که ی دیاری کراوه «حد

روونه رمی زۆر نه یوانی مه به ستی خۆی ده ربړی».

حجب و حیا / hocb-o-hayā، [عربی] / اسم. [گفتاری] شهرم و شووره یی؛ شهرم و حه یا: ۱. حه یا؛ حیا؛ فه دی؛ فه یت؛ شهرم و پرو «زن! حجب و حیات کجا رفته؟ ژنه که! شهرم و شووره ییت کوانی؟» ۲. ئه ده ب؛ شهرم «حجب و حیا نمی گذارد همه چیز را بگویم: شهرم و شووره یی ری نادا هه موو شتیک بیژم».

حجت / hoccat، ها: [عربی] / اسم. به لگه؛ هۆ؛ پرنۆ؛ پاژ؛ پاژه؛ به لسا؛ ده لیل.

◻ **حجت آوردن**: به لگه هیئانه وه؛ هۆ هاوردنه وه.

حجت بودن: به لگه بوون؛ ده لیل بوون؛ جی په ژیرانی بی سی و دوو بوون.

حجت تمام کردن: برانه وه؛ برینه وه؛ قسه ی ئاخیر کردن و کۆتایی هیئان به باسپک.

حجت الاسلام / hoccatoleslām، ها: حجج اسلام؛ [عربی] / اسم. [شیعه] حوجه تول ئیسلام؛ سه رناوکی مامۆستایانی شیعه یه، خوارتر له ئایه توللا.

حجج اسلام / hocac'eslām، [عربی] / جمع **حجت الاسلام**

حجر / hacar، اجار؛ [عربی] / اسم. [دبی] به رد؛ به ر؛ ته وه ن؛ ته وه نی؛ توه نی؛ کوچک؛ که ثر.

◻ **حجر فلاسفه**: به ردی فه یله سووفان؛ فه یله به رد؛ به رد یان ماکیکی خه یالی که پیتان وابوو ده توانی کانه زای بی بایه خ بکاته زپ.

حجرات / hocarāt، [عربی] / جمع **حجره** / hocre، ها: حجرات؛ [عربی] / اسم. حو جره: ۱. ژووری مزگوت بۆ فه قی ۲. ده فته ری کاری بازرگان له بازاردا.

حجله / hecle، ها: [عربی] / اسم. ۱. په رده؛ په ردوو؛ چیت جا؛ چیته جا؛ دیوی نووستنی بووک و زاوا ۲. خانۆکه یه کی چکۆله ی داپۆشراو

شرعی: حەدی شەری ٤. /ریاضی/ لیمیت؛ راده.

▣ حد اشباع: رادهی تیری /تەسەلی/ پری؛ هەندی تەژەیی؛ گۆرەیی گۆزاوی؛ رادهیه ک

که دەفر زۆر تر لەو هەندێری یان هەلنەگری.

حداقل: ١. لانی کەم؛ لای کەم؛ هیچ نەبی؛

هیچ نەوی؛ کیمیقه؛ ژقەنقه؛ قەنا؛ کەمی کەم

(حداقل میبایست تلفن می زدی: لانی کەم دەبوو

تەلەفون بکە) ٢. کەمترین؛ کەمترین راده

(حداقل دستمزد را می گرفت: کەمترین مووچەیی

وەردەگرت).

حداکثر: ئەوێەر؛ لانی زۆر؛ لای زۆر؛ زۆرترین؛

زۆرترین هەند (حداکثر توانایی: ئەوێەری

دەستەلات).

حد امکان: رادهی برشت؛ رادهی لوان /بۆلوان.

حد اوسط ٥ حد وسط

حد بلوغ: پەرەسەیی پێگەیشتن؛ تەمەنی

پێگەیشتن؛ پەرەسەیی پەرفین؛ رادهی بلوق.

هەروەها: حد رشد

حد تکلیف: /اسلام/ پەرەسەیی تێگەیشتن؛

تەمەنی که ئەنجامدانی فەرمانی شەرع (وەک

نوێژ و پوژوو) دەبێتە ئەرک.

حد فاصل: کەوشەن؛ سنوور؛ رادهی جیا

کەرەوه؛ هێلی نێوان دوو یان چەن شت.

حد نصاب: پەرەسەیی نیاز؛ رادهی پێویست؛

رادهییک کە بۆ پێگەیشتن بە کاری

پەچاوکرێ پێویستە.

حد وسط: مامناونجی؛ مامناوندی؛ مام

ناوەندی؛ هەندی ناوەند؛ رادهی ناوەراست؛

بەینی زۆر و کەم: حد اوسط

▣ حد زدن: حەد لێدان؛ بە جەزای شەری

گەیانندی گوناھکار.

از حد گذشتن: لە راده دەرچوون؛ لە تام

دەرکردن؛ لە کەوشەن ترازان؛ لە سنوور

لادان /تییەران؛ مەزرەنە ترازەیی؛ جە شۆ

بەرشیهی؛ لە ئەندازە دەرچوون (وقتی سختی

زندگی از حد گذشت، مجبور به مهاجرت شدند: کاتی

دژواری ژیان لە راده دەرچوو، ناچار بوون

بارکەن).

حدت / heddāt /: [عربی] تیژی؛ توندی؛ تون و

تیژی؛ دۆخ یان چۆنیەتی گژ و دژوار بوون (حدت

سرما: تیژی سەرما).

حدس / hads /، ها؛ حدسیات /: [عربی] اسم. سۆسە؛

مەرسە؛ مەنی؛ گومان؛ گێژ؛ پێ؛ تێروانینی واکە

بە پیتی ھۆ و بەلگەووە نەبی.

▣ حدس زدن: وا بۆچوون؛ بە خەیاڵ

هەلسەنگاندن / بۆچوون؛ قەیلاندن؛ قەرساندن

(حدس زده بودم که بیاید: وای بۆ چوو بووم بێ).

حدساً / hadsan /: (!) [عربی] قید. بە

گومان؛ سۆسەیی؛ لە پرووی سۆ و گومانەووە (حدساً

می خواست من را امتحان کند: بە گومان دەیویست من

تاقي بکاتەووە).

حدسی / hadsî /: [عربی] قید. [گفتاری] سۆسەیی؛

بە گومان (حدسی گفتیم: سۆسەیی گوتم).

حدسیات / hadsîyyāt /: [عربی] جمع ٦

حدس

حدقه / hadaqe /، ها؛ [عربی] اسم. کالانە؛ قۆکک؛

کاسەچاو؛ کالانە /قاپیلکی چاو؛ جی چاو؛

قوولکەیی چاو؛ قووتەیی چەمی.

حدوث / hudûs, hodûs /: [عربی] اسم. رەوتی

روودان؛ قۆمان؛ پروو دەیی: ١. چۆنیەتی پرووداو

بوون؛ پێش هاتن ٢. چۆنیەتی بەدیھاتن یا

روودان (حدوث جنگ: روودانی شەڕ؛

بەدیھاتنی جیهان).

حدوحساب / hadd-o-hesāb /: [عربی] اسم.

[گفتاری] پەرەسە و راده؛ هەند و شۆ؛ شۆ و

هەژمار؛ شۆ و گۆرە؛ راده و گۆرەبا؛ هەند و

چەند.

حدوحصر / hadd-o-hasr /: [عربی] اسم. [ادبی]

ئەندازە و سنوور؛ راده و شۆ.

حدود / hudûd, hodûd /: [عربی] جمع ٧ حد

حدود /hudûde, hodûde/: [عربی] حرف.

[گفتاری] نیزیک؛ نزدیک؛ دهور؛ دهور و بهر:

۱. نزدیک به چنه‌تیه‌ک «در حدود صد نفر بودند:

نیزیک به سهد کهس بوون» ۲. لای؛ نیزیک به

جیگاهیه‌ک «خانه‌شان حدود خیابان آیدر بود: مالیان

نیزیک شه‌قامی ناویه‌ر بوو» *در حدود

حد و مرز /hadd-o-marz/: [عربی/فارسی] اسم.

ئه‌ویه‌ر؛ سه‌رو؛ سنوور؛ ناوه‌ین؛ ئاخ‌ر و جی

برانه‌وه‌ی هه‌ر شتیک «حد و مرز خیابان معلوم نبود:

ئه‌ویه‌ری شه‌قامه‌که دیار نه‌بوو».

حدیث /hadis, ha/: [عربی] اسم.

۱. [اسلام] هه‌دیس؛ قسه، گوته‌ار یان

رئ‌و‌ره‌وشتی پیغه‌مبه‌ری ئیسلام ۲. [ادبی]

هه‌وال؛ وتار؛ خه‌به‌ر.

□ **حدیث نفس**: [ادبی] به‌سه‌ره‌ات؛ ژینامه‌ی

خو‌نووس؛ وته یان نووس‌راوه‌یه‌ک که

را‌گه‌ینه‌ری بار و دۆخ و سه‌ر‌گوروشته‌ی

ویژه‌ره.

□ **حدیث کردن**: [ادبی] گوته‌ن؛ وتن؛ واته‌ی؛

کوته‌ن؛ ئاخ‌فتن؛ په‌یفین؛ قسه/باس کردن.

حدیث گفتن: هه‌دیس وتن؛ هه‌دیس گوته‌ن؛

له‌باره‌ی پیغه‌مبه‌ری ئیسلامه‌وه قسه‌یه‌ک

گه‌راندنه‌وه.

حدیده /hadîde, ha/: [عربی] اسم. هه‌دیده:

۱. خیری پرووی ده‌ره‌وه‌ی پیچ و سه‌ری لووله

و... ۲. ئامراز‌ی جی پیچ ده‌ره‌ه‌یان له‌سه‌ر

لووله و میله و...

□ **حدیده کردن**: هه‌دیده کردن؛ خیر-خیر

کردنی پرووی ده‌ره‌وه‌ی پیچ و سه‌ری لووله

و...

حدیده کاری /hadîdekârî/: [عربی/فارسی] اسم.

هه‌دیده‌کاری؛ کار یان ره‌وتی هه‌دیده کردن.

حذاقت /hezâqat, hazâqat/: [عربی] اسم. [ادبی]

پسپو‌ری؛ شاره‌زایی؛ شه‌هره‌زایی؛ وه‌ستایی؛

هؤستایی؛ کارامه‌یی له‌کار و پیشه (به‌تابه‌ت

بژیشکی) دا.

حذر /hazar/: [عربی] اسم. [ادبی] ۱. دووری؛

پاریز؛ په‌ره‌یز؛ په‌ره‌یز؛ گز؛ دووره‌په‌ریزی

۲. [نامتداول] ترس؛ ته‌رسه؛ سام؛ باک.

□ **حذر کردن**: دووری گرتن؛ دووره‌په‌ریزی

کردن «همیشه از او حذر می‌کردم: همیشه دوورم

لئ ده‌گرت».

برحذر داشتن: پرینگاندنه‌وه؛ لئ ترساندن و

رینوونی کردن بۆ دووری لئ گرتن «پدرم مرا از

پرخوری بر حذر می‌داشت: بایم منی له‌فره‌خو‌ری

ده‌پرینگاندنه‌وه».

حذف /hazf/: [عربی] اسم. ۱. قه‌ت؛ کار یان

ره‌وتی لا بردن و وه‌لان ۲. [بديع] ته‌رک؛

نه‌ه‌ینانی پیتی‌ک له‌شیر (وه‌کوو ئه‌وه که

شیریک بی خال بیت، یان چهند پیتی ئه‌لف و

بیتکه‌ی تیدا نه‌بی).

□ **حذف کردن**: قه‌ت کردن؛ قه‌ت کردن؛ لا بردن؛

لاوردن؛ وه‌لان؛ په‌راندن؛ ده‌راوتین؛ له‌ریز

وه‌ده‌رنان؛ شه‌فاندن؛ لئ برین/قرتاندن.

حذفی /hazfi, ha/: [عربی] صفت. ۱. لا‌براو؛

لا‌بری‌گ؛ قه‌ت‌کراو؛ لئ‌براو؛ قه‌ت‌کراو؛ لئ‌براو

«واژه‌های حذفی را در جای خودشان بنویسید: وشه

لا‌براه‌کان له‌جی‌گای خو‌ی‌اندا بنووسنه‌وه» ۲. شی‌او

و له‌بار بۆ قه‌ت‌وقت کردن.

حرا /herrā, ha/: [عربی] اسم. هه‌را؛ داریکه له‌

کنارین و زه‌ل‌کاو‌دا ده‌روئ.

حراج /harrāc, harāc, ha/: [عربی] اسم. هه‌راج؛

هه‌راج؛ هه‌را‌ز؛ هه‌راج؛ ۱. مه‌زات؛ فروشتنی

شتیک به‌فره‌ترین نرخ‌ی پئیشنیار کراو له‌لایه‌ن

کری‌ارانسه‌وه ۲. [مجازی] فروشتنی شت به‌

نرخ‌یکی که‌م.

□ **حراج کردن**: هه‌راج کردن؛ هه‌راج کردن؛

شت فروشتن به‌مه‌رجئ کئ پتری پی‌بدا بۆ

ئه‌و بی: به‌حراج گذاشتن

به‌حراج گذاشتن ۳

هیزی گهرمایي ۲. [گفتاری] به گور؛ به تاو؛ به کول؛ به تین «در اول انقلاب، خیلی حرارتی بود: له سهره‌تای راپه‌ریندا، زور به گور بوو».

حراست / harāsāt, herāsāt: [عربی] اسم. ۱. پاسه‌وانی؛ نواوانی؛ کار یان ره‌وتی پاراستن؛ پارازتن؛ بالدان ۲. /ها/ ناسایش؛ به‌شیک له دامه‌زراوه‌یه‌کی ده‌ولته‌تی که پاراستنی هئیمنایه‌تی به هئستویه.

حراف / harāf, ها: [عربی] صفت. زمان‌لووس؛ زوان‌چه‌ور؛ دهمه‌وهر؛ زوانباز؛ خاوه‌ن توانای هه‌لفریواندنی خه‌لک به قسه «از آن آدمهای چرب‌زبان و حراف است: لهو بنیاده‌مه چه‌ور زمان و زوانبازانه‌یه».

حرافی / harrāfi: [عربی] اسم. زمان‌لووسی؛ زوانبازی؛ دهمه‌وهری؛ بار و دۆخ و چۆنیه‌تی زمان‌چه‌ور بوون.

حرام / harām: [عربی] صفت. ۱. حهرام؛ نارهاو؛ خه‌لیم؛ قه‌ده‌غه به فهرمانی دین. به‌رانبه‌ر: **حلال** «ربا حرام است: سوو‌خوری حهرامه» ۲. [گفتاری] خه‌سار؛ خراپ؛ خراو؛ خراب؛ زایه «چرا اینهمه پارچه را حرام می‌کنی؟؛ بۆچی ئەم هه‌موو پارچه‌یه خه‌سار ده‌که‌ی؟».

حرامخوار / harāmxār, ها؛ ان: [عربی/فارسی] اسم. حهرامخۆر: ۱. که‌سی که خوار‌دنه‌وه و خۆراکی حهرام ده‌خوا ۲. که‌سی که له حه‌لال و حهرام ناپرسی.

حرامزادگی / harāmzādegī: [عربی/فارسی] اسم. حهرامزاده‌یی؛ حهرامزایی: ۱. زۆلی؛ زویلی؛ بیژری؛ پیژوویی؛ پیژری؛ سنۆته‌یی؛ هه‌زارپه‌گی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی حهرامزاده بوون ۲. [کنایی] نادروستی؛ فیلبازی؛ ده‌غه‌لکاری.

حرامزاده / harāmzāde, ها؛ گان: [عربی/فارسی] صفت. حهرامزاده؛ حهرامزا؛ ههرامزایه: ۱. زۆل؛ زویل؛ سنۆته؛ بیژ؛ پیژوو؛ پیژ؛ بیج؛

حراجی / harrācî, harācî, ها: [عربی] اسم. هه‌راجی؛ حه‌راجی؛ هه‌راژی: ۱. جیگه‌یه‌ک شت و که‌له‌لی تیدا هه‌راج ده‌که‌ن ۲. که‌سی که کاری هه‌راج کردنه.

حرارت / harārat: [عربی] اسم. ۱. تین؛ گهرما؛ گر؛ تن؛ تاو؛ چه‌شنیک وزه‌ی پرشنگی که زور بوونی ئه‌بیته‌هۆی گهرم بوونه‌وه و که‌م بوونی ئه‌بیته‌هۆی سارد بوونه‌وه ۲. /ها/ راده‌ی تین و تاو «حرارت موتور خیلی زیاد است: گهرمای موتور هه‌که‌یه‌کجار زۆره» ۳. [مجازی] گر و تین؛ تین و تاو؛ گر و تاو «با حرارت حرف زدن: به‌گرو‌تین قسه‌کردن».

☐ **حرارت آتش**: کل؛ تینی ئاگر.

حرارت اتمی ☞ گرمای اتمی، گرما

حرارت احتراق ☞ گرمای سوخت، گرما

حرارت انحلال ☞ گرمای انحلال، گرما

حرارت تابشی ☞ گرمای تابشی، گرما

حرارت تشکیل ☞ گرمای تشکیل، گرما

حرارت ذوب ☞ گرمای ذوب، گرما

حرارت سوخت ☞ گرمای سوخت، گرما

حرارت مخصوص ☞ گرمای ویژه، گرما

حرارت مرکزی ☞ شوفاژ

حرارت ملکولی ☞ گرمای ملکولی، گرما

☐ **حرارت به خرج دادن**: [مجازی] گهرم و گوری نیشان‌دان؛ تین و تاو نواندن؛ که‌ف و کول پیشان‌دان.

حرارت دادن: گهرم کردن/کردنه‌وه؛ گهرما دان؛ تین پیدان؛ له به‌ر گهرما دانان.

حرارت داشتن: به‌تین بوون: ۱. [مجازی] به‌گور و تین بوون؛ گهرم‌و‌گور بوون ۲. گهرم بوون؛ به‌تین‌وتای زۆره‌وه بوون.

حرارت‌سنج / harāratsanc, ها: [عربی/فارسی] اسم. گهرما‌پیئو؛ ده‌ما‌پیئو.

حرارتی / harāratî: [عربی] صفت. ۱. گهرمایی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به‌گهرما «نیروی حرارتی»

بهرتک؛ بهر هه لستی؛ ول- ول «اگر هم نیامدید بر شما خَرَجی نیست؛ نه گهریش نه هاتن هیچ گله یه کتان له سر نه» ۳. [ادبی] تهنگانه؛ سه ختی و دژواری «ایام جنگ سخت در خَرَج بودیم؛ کاتی شهر پیس که وتیووینه تهنگانه وه».

حِرْز / herz: [عربی] اسم، [ادبی] نووشته؛ نووشتی؛ نووشتوو؛ نشتوو؛ نفرشت؛ نششتی؛ نششتوک؛ نقششت؛ دوعای نووسراو بۆ لابرَدنی نازار و ثافت.

حِرْص / hers: [عربی] اسم، ۱. هه لپه؛ هه لپ؛ چل؛ گز؛ مهیلی زۆر بۆ به دهس هینانی شتیک «خیلی حرص داشت؛ زۆر هه لپه ی بوو» ۲. [گفتاری] رک؛ رق؛ قین؛ قینی؛ تووره یی «چرا حرص مرا در می آوری؛ بۆچی رکم هه لده ستینی؟» ۳. [گفتاری] هه لپه؛ پهل و پو؛ هه ول و ته قالا بۆ به دهس هینانی شتیک «حرص زدن؛ هه لپه کردن».

❑ **حرص خوردن**؛ پیش خواردنه وه؛ تووره بوون و دهنگ نه کردن.

حرص داشتن؛ به هه لپه بوون؛ چاو برسی بوون؛ چاو چنوک بوون؛ چل داشتن.
حرص زدن؛ هه لپه کردن؛ هه ول و حه لوه لا دان بۆ به دهس هینانی شتیک.

حرص کسی را در آوردن؛ که سی تووره / وه ره / قوشقی / جازز کردن؛ رقی که سییک هه لساندن.

حرص و جوش / hers-o-cûş, ها: [عربی] فارسی / اسم، [گفتاری] وه ره زی؛ قه لسی.

❑ **حرص و جوش خوردن** / مجازی / خۆ خواردنه وه؛ پیش خواردنه وه؛ تووشی تووره یی و وه ره زی بوون «چقدر باید از دست تو حرص و جوش بخورم؛ چهنده له دهست تۆ ئه بی خۆم بخۆمه وه».

حرص و جوش دادن / مجازی / جازز کردن؛ رق هه ستاندن؛ قینی دهی؛ تووشی قه لسی و وه ره زی کردن «بچه هایش خیلی به او حرص و

پیچ؛ پیچ؛ هه زار ره گ. بهرانبهر: **حلال زاده** «بچه ی حرام زاده؛ منالی زول» ۲. [کنایی] نادر ووس؛ فیل باز؛ گزیکار؛ ده غهل «روبه خیلی حرام زاده است؛ ریوی زۆر حه رمازاده یه».

حرام گوشت / harām gūšt, ها: [عربی] فارسی / صفت. حه رام گوشت؛ تایبه تمه نندی گوشتی که خواردنی به فه رمانی شهر حه رامه. بهرانبهر: **حلال گوشت** «خوک حیوانی حرام گوشت است؛ به راز حه حیوانیکی حه رام گوشته».

حرام لقمه / harām loqme, ها: [عربی] صفت. تیکه حه رام؛ له دایکیک که مالی حه رami خواردوه.

حرام و حرص / harām-o-haras: [عربی] صفت. [گفتاری] خه سار؛ زایه؛ خراو؛ خه را؛ به فپرو چوو.

❑ **حرام و حرص کردن** / گفتاری / له کیس دان؛ به با دان؛ فه وتاندن؛ حه رام و ته رام که رده ی؛ به فپرو دان «آن همه پول را برد و حرام و حرص کرد؛ ئه وه هممو پاره ی برد و له کیسی دا».

حرامی / harāmī, ها؛ ان: [عربی] اسم، [قدیمی] چه ته؛ ریگر.

حرب / harb, ها: [عربی] اسم، [ادبی] شهر؛ جهنگ. هه روه ها؛ حرب کردن؛ به حرب رفتن

حربا / herbā: [عربی] آفتاب پرست
حربه / harbe, ها: [عربی] اسم، [ادبی]

۱. [مجازی] به هانه؛ بیانوو؛ بیانک «تو نباید با این کارها حربه به دست دشمنانت بدهی؛ تۆ نابیی بهم کارانه بیانوو بده یته دهست نه یارانت هوه» ۲. [نامتداول] دارد هس؛ دارد هه ست؛ چه ک؛ نام رازی شهر.

حربی / harbî: [عربی] صفت. [ادبی] شهرانی؛ جهنگه رانی؛ شهر که ره «کافر حربی؛ کافری شهرانی».

حرج / harac: [عربی] اسم، [ادبی] ۱. [نامتداول] ترس؛ ته رسی؛ سام؛ باک؛ بیم ۲. [ادبی] گله؛

جوش می دادند: منداله کانی زور جازریان ده کرد.

حرف / harf، ها: / اعربی / سم. ۱. / خروف / پیت؛
حرف؛ هر کام له نیشانه کانی ئه لف و بیټکه ی
زمانیک ۲. / دستور / پیت؛ وشه یه ک که ته نیا له
گه ل وشه یه کی تر دا دی و مه به سټیک ی تایبه تی
ده گه ییټی / حرف استټنا: پیتی جیاوازی ۳. و ته؛
قسه؛ قسه؛ قسی / یکی داشت حرف می زد: یه کی
خهریک بوو قسه ی ده کرد ۴. / گفتاری / قسه؛
به رته ک؛ ول-ول؛ گله یی / اگر می خواهی بروی من
حرفی ندارم: نه گهر ده ته وی برؤی من قسه یه کم نیه /
۵. / مجازی / قسه؛ ده نگؤ؛ واتؤ؛ شایعه / از خودت
حرف در آوردی: له خوټه وه قسه ت دهره ینا /
۶. خراوه؛ خراب؛ هه جب؛ هه جو؛ فر؛ کار یان
ره وتی فر پیندا دان؛ خراو گوتن / پشت سرش حرف
می زند: له پشته سهریه وه خراو نه یزن.

☐ **حرف استټنا:** پیتی هاویر / به دهر / جیاوازی؛
وته ی جیاوازی؛ و ته یی که که س یان
شټیک له وانی تر جوئ ده کاته وه (وه کوو
جز: جگه).

حرف اشراک: و ته ی به شداری (وه کوو هم؛
هاو).

حرف اضافه: و ته ی سهر بار؛ و ته ی دانه پال؛
پیتی که وشه یان سا رسته ییک به
به شیکی تری رسته وه ده لکینی (وه ک از: له).

حرف بزړگ ☞ **حروف**

حرف بیخود: قسه ی مفت؛ قسه ی هیچ و بووچ؛
تور پر هات؛ قسه ی بن شر و بی و اتا.

حرف بی ربط: قسه ی بی جی / بیخو؛ و ته ی
ناپوخت و نار هوا.

حرف بی صدا: پیتی کپ؛ پیتی بی ده نگ؛
هر کام له پیته کانی ئه لف و بیټکه (وه ک ب، پ،
چ، ک، ن، ...) که بو گوتنیان پتو یسته
بیانده ینه پال یه کی که له ده نگه کانه وه (وه ک:
ب، با، بی، بی، بو).

حرف تشویق: و ته ی دلگه رمی دان (وه کوو

جانمی: گیانه که می).

حرف تصغیر: پیتی که به دوا ی ناووه دی و
نیشانه ی چکؤله ییه (وه ک پیتی ک له دختر کدا
به واتای کچؤله).

حرف تعجب: و ته ی سه یرمان؛ و ته یه ک که
نیشانه ی سه یرمانی بیسه ره (وه کوو وه، به به
مانای: په کوو، به ه).

حرف تعریف: نیشانه ی بناس؛ پیتی پیناسین؛
پیتی که له برئ له زواناندا نیشانه ی ناوی
ناسراوه (وه ک پیتی ه له وشه ی سگدها، به
مانای: سه گه که).

حرف تنها: پیتی تاک؛ بیچمی له هر کام له
پیته کانی ئه لف و بیټکه که نه لکاو به
پیتیکی تره وه (وه ک له ارددا، هر سی پیته که
تاکن): **حرف مفرد**

حرف تودار: لابر دنگ؛ زیپک؛ قسه ی به
تیکول.

حرف چسبان: پیتی لکاو؛ پیتی نووساو؛
بیچمی له هر کام له پیته کانی
ئه لف و بیټکه که به پیتیکی تره وه ده لکی
(وه ک له وشه ی سبندا هر سی پیته که ی
لکاو).

حرف حساب / حسابی: دؤغری؛ قسه ی
حه ساوی؛ قسه ی ریک و راست و رهوا.

حرف دو پهلو: / مجازی / قسه ی دوو لایه ن؛
قسه یه ک که دوو و اتا یان مه به سټی لیک
جیاوازی لی ببیته وه.

حرف ربط: پیتی په یوه ندی؛ پیتی که دوو
وشه یان دوو به شی رسته ییکه وه په یوه نده بدا
(وه ک تا و زیر، به مانای تا، هه تا، چونکا).

حرف زور: قسه ی زور؛ قسه ی نار هوا که
بیانه ویت به زور دروست بوونی سه لمین.

حرف شرط: پیتی / و ته ی مهرج؛ و ته یه ک که
ئه نجامی کاری به کاریکی دیکه وه ئه به سټی
(وه کوو اگر، چنانچه، در صورتی که به مانای: نه گهر،

حرف آخر را زدن: قسه برینه‌وه؛ قسه یه‌ک لا کردنه‌وه؛ قسه‌ی ئاخر کردن؛ مه‌به‌ستی خو گوتن و کوژایی هیئان به قسه.

حرف از چیزی/ کسی شدن ﴿حرف چیزی/ کسی به میان آمدن

حرف از خود در آوردن: قسه له خووه دهره‌هینان؛ هه‌لبه‌ستن؛ ده‌نگو کردن «او این حرف را از خودش در آورده بود؛ ئم قسه‌یه‌ی له خووه دهره‌هینا بوو».

حرف از دهان کسی بیرون آمدن: قسه کردن؛ قسه له زاری که‌سیکه‌وه دهره‌هاتن؛ قسه جه دهموو یۆینه بهر ئامه‌ی «این حرف از دهان تو بیرون آمد؛ تو ئم قسه‌یه‌ت کردی؟».

حرف از دهان کسی بیرون پریدن: ﴿مجازی/ قسه له دهم داکه‌وتن/ دهره‌په‌پن؛ قسه جی دهموو یۆینه ترازیه‌ی «مبادا حرفی از دهانت بپرد؛ نه‌کا قسه‌یه‌کت له دهم داکه‌وی».

حرف از دهان کسی نیفتادن: ﴿مجازی/ دهم نه‌وه‌ستان؛ بی‌پشوو/ بی‌وچان قسه کردن؛ قسه یاونه‌ویه قسه‌یه «حرفش از دهانش نمی‌افتاد؛ ده‌می نه‌ده‌وه‌ستا».

حرف انداختن از چیزی/ کسی: باسی شتیک/ که‌سیک داهینان؛ قسه‌ی شتی/ که‌سی هاوردنه به‌ره‌و؛ وت‌ووژ سهاره‌ت به‌و شته/ که‌سه هیئانه پی‌شه‌وه «خواستم حرف خرید خانه را بپردازم که خانم چشم‌غره رفت؛ گهره‌کم بوو قسه‌ی مال کرین دابینم، خاتون موژیکی برده‌وه».

حرف اول را زدن: ﴿مجازی/ له سه‌رووی ههموانه‌وه بوون «ژاین در زمینه‌ی الکترونیک امروز حرف اول را می‌زنند؛ ژاپون ئه‌مرؤ‌که له ئی‌لیکترۆنیکدا له سه‌رووی ههموانه‌وه‌یه».

حرف بردن و آوردن: ﴿مجازی/ ئاوروی دیزه خووش کردن؛ ده‌سته‌چیه وه‌بن دان؛ فیتنه‌یی کردن؛ قسه بردن و هیئان؛ قسه

ئه‌ر، ئه‌گه‌ر کوو، هه‌گه‌ته‌ی).

حرف صد‌دار: پیتی ده‌نگ‌دار؛ پیتی به‌ده‌نگ؛ یه‌کیته؛ هه‌ر یه‌که له پیته‌کانی ئه‌لف‌وبیتکه که له کاتی وتنه‌وه‌یاندا ده‌نگ به له‌رینه‌وه‌ی تاره‌کانی گه‌روو دیته‌ دهری و زار ده‌کریته‌وه هه‌تا هه‌وا بی‌گرفت له لی‌وه‌وه بجیته دهره‌وه (وه‌کوو: نه‌، نا، نش، نی، نو، نوو).

حرف صد‌تا یک غاز ﴿حرف مفت حرف عطف: پیتی بادانه‌وه/ پتوند؛ پیتی که دوو وشه پی‌وه‌ند ده‌دا به یه‌که‌وه (وه‌کوو با، و به مانای: به، وه).

حرف کوچک ﴿حرف مفت: قسه‌ی مفت؛ قسه‌ی قوژ/ بی‌خو/ تو‌رپه‌هات/ لا هه‌لی‌چراو/ بن شر/ بی‌واتا: حرف صد‌تا یک غاز

حرف مفرد ﴿حرف نفا: پیتی بانگ/ بانگیشتن؛ وته‌یه‌ک که نیشانه‌ی بانگ کردنی که‌سیکه (وه‌کوو آی، های به مانای های، هو، ئه‌ری).

حرف نفی: پیتی نا؛ وته‌ی نه‌رینی؛ وته‌یه‌ک که نیشانه‌ی نه‌بوون، نه‌دار بوون یان هه‌ر چه‌شنه چۆنه‌یه‌ک یا دۆخیکی نه‌رپانه‌یه (وه‌کوو پیش‌وشه‌ی نا له ناکارام‌ددا، به مانای کارلی‌نه‌هاتوو).

حرف نقطه‌دار: پیتی نوخته‌دار؛ پیتی خال‌دار (وه‌ک ب، پ، چ و...).

حرف وسط: پیتی ناوه‌ندی؛ بی‌جمی له پیتی ئه‌لف‌وبیتکه که ئه‌که‌ویته نی‌وان دوو پیتی دیکه‌وه و به هه‌ر دوو کیانه‌وه ده‌لکی (وه‌ک س و ج له وشه‌ی مسج‌ددا، به مانای مزه‌هوت).

حرف آخر را اول زدن: پرووت و راست وتن؛ کورت و کرمانجی وتن؛ به کوردی و کورتی وتن؛ مه‌به‌ستی خو بی‌پیشه‌کی دهره‌پن.

بهین «مایل نیستم حرف آن را به میان بیاورم؛
نامه‌وی قسه‌ی لیوه بکه‌م»: حرف چیز/ کسی را
پیش کشیدن

حرف چیز/ کسی را پیش کشیدن ﴿حرف
چیزی/ کسی را به میان آوردن

حرف چیز/ کسی را زدن: قسه‌ی شتی/
که‌سی کردن؛ سه‌بارت به شتی/ که‌سی
په‌یئین «حرف انتخابات را می‌زدند: قسه‌ی
هه‌لیژاردنیان ده‌کرد».

حرف، حرف کسی بودن: قسه، قسه‌ی که‌سی
بوون؛ قسه‌ی که‌سی سوار بوون «در خانه‌ی ما
حرف، حرف مادر بزرگ است: له مالی ئیمه قسه،
قسه‌ی دایه‌گوره‌مه».

حرف خود را به کرسی نشاندن: [مجازی/
قسه‌ی خو سه‌لماندن؛ قسه‌ی خو بردنه
بان‌گا؛ قسه‌ی خو بردنه پی‌شه‌وه؛ قسو
وئ به‌رده‌ی سهر «آن‌قدر گفت که آخر حرف
خود را به کرسی نشاند: نه‌ونده‌ی گوت تا
ئاخری قسه‌ی خو‌ی سه‌لماند»: حرف خود
را پیش بردن

حرف خود را پس گرفتن: له قسه‌ی خو
پاشه‌کشی کردن/ پاشگه‌ز/ په‌شیمان بوونه‌وه؛
وته‌ی پیشووی خو خسته‌ی ژیر پی «برای اینکه
اختلافی پیش نیاید حرف خودش را پس گرفت: بو
ئه‌وه‌ی نا‌کو‌کی‌یک ساز نه‌بی، له قسه‌ی خو‌ی
پاشه‌کشی کرد».

حرف خود را پیش بردن ﴿حرف خود را به
کرسی نشاندن

حرف خود را خوردن: [مجازی/ قسه‌ی
خو قووت دانه‌وه؛ قسه‌ی خو خواردنه‌وه؛
قسو وئ واردیه‌وه؛ قسه نیوه‌چل دانان،
یان به‌چهنی جگه له مه‌به‌ستی
دیاری‌کراو درپژه‌پیدان «داشت می‌گفت من
دیگر در آن خانه نمی‌مانم، ولی حرف خود را
خورد: خه‌ریک بوو ئه‌بگوت من ئیدی له‌و

هه‌لچنین؛ باسی جیگه‌یه‌ک، له جیگه‌یه‌کی
دیکه‌دا گوتنه‌وه.

حرف بر سر کسی/ چیزی بودن: قسه له
که‌سی/ شتی بوون «حرف بر سر رفتن یان ماندن
است: قسه له سهر مانه‌وه یان رو‌یشتنه».

حرف بزرگتر از دهن خود زدن: [مجازی/
۱. فشه‌کردن؛ شات‌وشووت‌کردن؛ دروی زل
کردن ۲. قسه له خو گوره‌تر کردن؛ قسه‌ی
زل کردن.

حرف توی حرف آوردن: قسه پیچاندن؛
دانه ناو بال قسه‌دا؛ قسه هینانه ناو قسه؛
بر به په‌یئینی که‌سی دان «تا خواستم
درباره‌ی سفرش بیرسم حرف توی حرف آورد: تا
هاتم له سه‌فهره‌کی بیرسم قسه‌کی
پیچاند».

حرف توی دهن کسی بند نشدن/ نماندن:
[مجازی/ ده‌می که‌سی ته‌قه‌لی پیوه نه‌بوون/
قایم نه‌بوون؛ قسه له دهم که‌سی‌کدا
نه‌وه‌ستان؛ دهم نه‌و‌سیان؛ قسی جه دهم‌نه
نهمدره‌یوه؛ رازدار نه‌بوون.

حرف توی دهن کسی گذاشتن: [مجازی/ قسه
به دهم که‌سی‌که‌وه نان؛ قسه نیانه دهم
که‌سی؛ قسی وسه‌ینه دهمو یوی «چرا حرف
توی دهن من می‌گذاری؟ من کی گفتم او را
می‌شناسم؟ بوی قسه به دهم‌مه‌وه ده‌نیی؟ من
که‌ی گوتم ده‌یناسم؟».

حرف چیزی/ کسی به میان آمدن: قسه له
شتی/ که‌سی‌که‌وه هاتنه‌گو‌ری؛ قسه‌ی شتی/
که‌سی هاتنه‌ئاراه «حرف سفر اروپا به میان آمد:
قسه‌ی سه‌فه‌ری ئوروپا هاتنه‌گو‌ری»: حرف از
چیزی/ کسی شدن

حرف چیزی/ کسی را به میان آوردن: قسه له
شتی/ که‌سی‌که‌وه کردن؛ قسه‌ی شتی/ که‌سی
هینانه ئاراه/ داهینان؛ قسه‌ی شتی/ که‌سی
هینانه‌گو‌ری؛ قسو چتویه/ یوی ئارده‌ینه

ماله نامېنمه وه، به لام قسه كهی قووت داوه.

حرف خود را یکی کردن: سی و دووی دلی خو کردن؛ قسه ی خو یه کانگیر کردن؛ قسه ی خو کردنه یه ک؛ له سهر قسه یه ک پیکهاتن؛ سه باره ت به قسه یه کی دیاریکراو پیکهاتن «اول باید حرف خودمان را یکی کنیم و بعد برای مذاکره با طرف برویم: سهره تا ده بی قسه کانمان یه کانگیر بکهین نه مجار برؤین بؤ وتووېژ».

حرف داشتن: قسه بوون: ۱. «مجازی/ بهره لست بوون اگر خواستم بروم، تو حرفی داری؟» نه گهر ویستم برؤم، تو قسه یه کت هه یه؟ ۲. قسه پی بوون؛ قسی بیه ی؛ هه بوونی برؤا یان بیرو که یه ک له مەر بابته ی باس لیکراوه وه «در این مورد هم یکی-دو حرف دارم که بد نیست بگویم: له م باره وه منیش یه کی- دوو قسه م هه یه خراو نیه بیژمی».

حرف در آوردن: هه لبهستن؛ قسه ساز کردن؛ قسه بؤ خو ش کردن؛ قسه بؤ دهره یان؛ قسی پهی بهر ئارده ی؛ قسه بهستن «پشت سرش حرف در آوردند و گفتند با آدمهای ناباب رفت و آمد دارد: به شوینیه وه قسه یان هه لبهست و گوتیان له گهل کسه ی خراپا هات وچوو ی هه یه».

حرف دل کسی را زدن: «مجازی/ قسه ی دلی که سی کردن» داشت حرف دل ما را می زد: خهریک بوو قسه ی دلی نیمه ی ده کرد.

حرف دهن خود را نفهمیدن: تام دهم خو نه زانین؛ نه زانین چی گوتن؛ قسه نه جاوین؛ قسی وه ری ده ی؛ به بی تی فکرین قسه کردن «او حرف دهنش را نمی فهمد: کابرا تام دهم خو ی نازانی».

حرف را بیچاندن: «مجازی/ قسه گوران؛ قسی پیچی و سه ی؛ لادان له مه بهستی سهره کی وتووېژ «چرا حرف را اینقدر می بیچانی؟» بؤچی نه مننه قسه ده گوری؟».

حرف را (از دهان کسی) قاپیدن: «مجازی/ قسه له دهم که سی ک قوستنه وه «تا گفتم امروز حقوق گرفته ام، حرف را از دهان من قاپید و گفت: پس طلب مرا بده! تا گوتم نه مەرؤ مووچهم وه رگرتووه قسه که ی له دهمم قوسته وه و گوتی: ده سا پاره که م بده وه!».

حرف را عوض کردن: قسه گورین؛ قسه وارپه ی: ۱. بابته ی گفت وگو گوران «تا او آمد حرف را عوض کردم: تا هات قسه که م گوری» ۲. له شاهووه چوون بؤ پاهؤ؛ گوتنی قسه یه ک جگه له قسه ی پیشوو «حرف را عوض نکن، جواب مرا بده: له شاهووه مه چؤ بؤ پاهؤ، ولامم بده ره وه».

حرف زدن: قسه کردن: ۱. ئاخافتن؛ ئاخافتن؛ په یقین؛ دوان؛ دوه ی؛ چنه داین؛ دهنگ کردن «یکی داشت حرف می زد: یه کی خهریک بوو قسه ی ده کرد» ۲. پیکه وه قسه کردن؛ یه ک دوان؛ هه فپه یقین «با هم حرف می زدیم: پیکه وه قسه مان ده کرد».

حرف شدن: بوونه قره / قسه؛ دهمه قاله بوون؛ بوونه قال؛ دهمه قری بیه ی؛ به دهنگ بوون؛ به شه ره وه وتووېژ کردن «آخرش با آزاد حرفمان شد: له ئاخرا یا له گهل ئازاد بوو به قره مان».

حرف شنیدن: ۱. حرف گوش کردن ۲. قسه بیستن؛ قسه ژنه فتن؛ سهرکونه کریان؛ تانه و لؤمه بیستن «به خاطر این خانه چقدر از این و آن حرف شنیدم: بؤ نه م ماله چه ندیم له م و له و قسه بیست».

حرف صدا تا یک غاز زدن حرف مفت زدن **حرف کسی با دیگری یکی بودن:** قسه یه کی بوون؛ یه ک شت گوتن؛ قسه ی که سی له گهل ئه وی دیکه ده ی کانگیر بوون؛ قسی یو بیه ی «هر دو حرفشان یکی بود: هه ردووکیان قسه یان یه کی بوو».

حرف کسی خریدار نداشتن: «مجازی/ قسه ی

بوون؛ وتهی خو نه گوران <حرف مرد یکی است: قسهی پیاو په که>: **حرف کسی دو نشدن**

حرف کشیدن: ۱. له زمان کیشانهوه؛ قسه دهر کیشان؛ سهر داکیشان؛ قسه دهر هینان؛ قسئ کیشتهیره؛ قسه دهر هاوردن؛ نهینئ پی در کاندن <رفت از دخترشان حرف کشید: چوو له زمانئ کچه که یانی کیشاوه> ۲. قسهی ناخوش بیستن؛ قسه بیستن؛ په زیرانی قسهی ناخوش <سر این کار چقدر از این و آن حرف کشیدم: به بؤنهی ئەم کارهوه چهندهم قسهی ناخوش لهم و لهو بیست>.

حرف گوش کردن: گوئ گرتن؛ گوچکه دان؛ گوچکه ته کاندن/ ته کانن؛ قسئ گوش دهی؛ گوشه نه دارهی؛ به قسه گوئ دان؛ به قسه کردن؛ به گوئ کردن <حرف مادرت را گوش کن: بؤ قسهی دایکت گوئ بگره>: **حرف شنیدن**

حرف مفت زدن: قسهی مفت/ قوړ کردن؛ قسهی بی خو کردن: **حرف صدا تا یک غاز زدن** **حرف نداشتن:** <مجازی> قسه نه بوون؛ ۱. دژایه تی نه کردن <اگر کتاب را لازم داری بیر، من حرفی ندارم: ئەگەر کتیبه کهت پتویسته بیبه، من قسهیه کهم نیه> ۲. قسه تیدا نه بوون؛ بی عهیب بوون <این ماشین حرف ندارد: ئەم ماشینه قسهی تیدا نیه>.

از حرف خود برگشتن: قسهی خو خوار دنهوه/ وهر گرتنهوه؛ له قسهی خو په شیمان بوونهوه؛ له سهر قسهی خو نهوستان <اول ما را به شام دعوت کرد، ولی بعد از حرف خودش برگشت: له پیشدا بؤ شیو بانگی کردین بهلام دواپی قسهی خوی خواردهوه>.

به حرف آمدن: هاتنه/ کهوتنه قسه؛ به قسه هاتن؛ نامه یوه قسئ؛ دهسپیگردنی قسه (به تاییهت دواپی ماوه بهک دووره په ریژی له قسه کردن) <آخرش به حرف

کسئ نه ریشتن؛ گا به دهنگی کهسیک نه ریشتن؛ قسهی کهسئ بی رهو بوون؛ قسو یوی نه شیهی <دیدم حرف من در آنجا خریدار ندارد، حرف نزدیم: دیوم لهوئ قسهم ناروا، هیچم نه گوت>.

حرف کسی درو داشتن: <کنایی> قسهی کهسئ به رهو/ به برشت بوون؛ قسهی کهسئ ریشتن؛ به بایهخ بوونی قسهی کهسیک له لایه ن کهسانی دیکهوه <آن روز حرف او درو داشت: ئەو رۆژه قسهی به رهو بوو>.

حرف کسی دو نشدن <مجازی> **حرف کسی را بریدن:** <مجازی> قسهی کهسئ برین؛ دانه ناو بال قسهی کهسیکدا؛ به سهر قسهی کهسیکدا په رین <حرفم را برید و گفت: دیگر بس است: قسه کهی بریم، وتی: ئیتر بهسه>.

حرف کسی را به خود گرفتن: <مجازی> قسهی کهسئ کیشانه سهر خو؛ قسهی کهسئ بردنه سهر خو <حرف مرا به خودش گرفت و از من ناراحت شد: قسه کهی منی برده سهر خوئ و لیوم ره نجا>.

حرف کسی را به دل گرفتن: <مجازی> قسهی کهسئ گرتنه دل؛ له کهسئ ره نجان <حرف پدرت را به دل نگیر: قسهی بابت مه گره دل>.

حرف کسی را (به) زمین انداختن: <مجازی> قسهی کهسیک نانه ژیر پا؛ به زهویدا دانی قسهی کهسئ؛ قسهی کهسئ له بهرد دان؛ قسو یوی ماراپوه <چرا حرف مادرت را زمین انداختی؟: بؤچی قسهی دایکت نایه ژیر پی؟>.

حرف کسی را خواندن: شوین قسهی کهسئ کهوتن؛ په زیرانی قسهی کهسئ و به دوا کهوتنی <کسی حرف تو را نمی خواند: کهس شوین قسهی تو ناکهوئ>.

حرف کسی یکی بودن: قسهی کهسئ یه کئ

آمد و گفت، دیشب پیش آزاد بود: ئاخری هاته قسه و گوتی، دوپشه و لای ئازاد بووه. به حرف آوردن: هینانه قسه؛ ئارده یوه قسئ <آخرش آرام را به حرف آوردم و همه چیز را برابم گفت: ئاخری ئارامم هینایه قسه و ههموو شتیکی بئ گوتم>.

توی حرف کسی دویدن ﴿تو﴾

روی حرف کسی حرف زدن ﴿رو﴾

سر حرف خود ایستادن/بودن ﴿سر﴾

حرف / heraf / : [عربی] جمع ﴿حرفه﴾

حرف بیری / harfbarî / : [عربی/فارسی/اسم، گفتاری] قسه بهری؛ شووفاری؛ شووفاری؛ شووفاری؛ دووزمانی؛ کار یان پهوتی قسه هینان و بردن.

حرف شنو / harfşeno: / ها: [عربی/فارسی] صفت. ۱. به گوی؛ گوی له مست؛ به لبه له گۆش؛ گۆش به رئاواز. ۲. گوی رادیئر؛ گۆش گیر؛ مۆچپاری گیر. ههروه ها: حرف نشنو

حرف شنوی / harfşenavî / ها: [عربی/فارسی] اسم. ۱. گوی له مستی؛ به لبه له گۆشی؛ گۆش به رئاوازی. ۲. گوی رادیئر؛ گویگری.

حرفه / herfe / ها: حرف: [عربی/اسم، پیشه حرفه ی خانوادگی: پیشه ی بنه ماله یی].

حرفه ای / herfe'î / ها: [عربی] صفت. پیشه یی: ۱. پیوه نیدار یان سه به پیشه وه <آموزش حرفه ای: فیرکاری پیشه یی> ۲. پیوه نیدار یان سه به پیشه یه کی هه میشه بیه وه. به رانبه ر: آمارتور <کشتی گیر حرفه ای: زورانبازی پیشه یی>.

حرفی / harfî / : [عربی] صفت. ۱. پیتی. به رانبه ر: عددی ۲. /ها/ پیت دار؛ خاومن پیت <سه حرفی: سی پیتی>.

حرکات / harakāt, harekāt / : [عربی] جمع ﴿حرفه﴾ حرکت

حرکت / harakat, harekt / ها: [عربی/اسم، جووله؛ جمشت؛ جم؛ زیوه؛ جف؛ له بت: ۱. ئالو

گۆز؛ ئازوگۆز؛ کار یان پهوتی جیگه گۆرانه وه <حرکت انتقالی: جووله ی گواسته وه یی> ۲. /حرکات/ جم و جوول؛ کرده وه؛ ئاکار؛ خوریک خاوه؛ خلیخواو <حرکت نامعقول: ئاکاری نه گونجاو> ۳. [دستور] بزوین؛ دهنگ؛ دهنگی که پیت له کپی دهردینئ (وهک سه ره، ژیره و...) ۴. [موسیقی] ئه ندازه ی سه ر و ژیره و چوونی دهنگی یه ک یان چه ند نوتی مؤسیقا ۵. /حرکات/ بزاف؛ بزاه؛ جم و جوول؛ گل یل؛ گل گه ز؛ کاری جوولانه وه؛ جمان؛ جومین؛ نرفان؛ زیوان .

□ حرکت ارادی: [بزشکی/بزاقی ویستی؛ جووله ی ئه ندامیک یان ته وای به دهن به خواست و ویستی خو. ههروه ها: حرکت غیر ارادی

حرکت آزاد: سقوط آزاد ﴿سقوط﴾

حرکت انتقالی: ۱. جووله ی گواسته وه یی؛ جوړیک جووله ی هه مووانی تهنیک له سه ر هیل یان شوینیکی دیار یکراو ۲. [نجوم] خولانه وه ی زهوی و باقی گه رۆکان به دهوری هه تاودا.

حرکت یسرفت: سیر قهقرایی ﴿سیر﴾

حرکت تناوبی: هات وچه؛ هه ر شیوه جووله یه ک که له کاتیکی دیار یکراودا دووپاته بیته وه.

حرکت چرخشی: خول؛ سوور؛ گه ران له سه ر جه غزیک یان به دهوری خوذا.

حرکت غیر ارادی: [بزشکی] لاکه؛ لاک؛ جووله ی ناویسته کی؛ بزوونی ئه ندامیک یان ته وای له ش به بی ویستی خو. به رانبه ر: حرکت ارادی

حرکت مستدیر: سوور؛ جووله ی له سه ر جه غز.

حرکت وضعی: ۱. خول؛ جووله له جی خووه و به دهوری خوذا ۲. [نجوم] خول خواردنی زهوی و باقی گه رۆکان به دهوری خوذا.

□ **حرکت دادن:** ۱. شه کاندنهوه؛ جوولاندن؛

بزواندن؛ جواندن؛ جماندن؛ لقاندن؛ لهقاندن؛ تهکان دان؛ لقاندن؛ ورجمن «دستش را حرکت داد؛ دهستی شه کاندنهوه» ۲. تهکان دان؛ جوولاندنهوه؛ ههرکاندن؛ لهپتاندن؛ لهبتاندن؛ تهکان پیدان؛ ئازوگۆز کردن؛ ئال وگۆز کردن؛ واراپوه «توانست صندوق را حرکت دهد؛ نمیتوانی سندوققه که تهکان بدا» ۳. بهرپ کردن؛ هه ناردن؛ ناردن؛ رپ خستن؛ پوانه کردن؛ کیاسته؛ جمنایره «زن و بچه را حرکت داد تا زودتر برسند؛ زن و مناله که ی بهرپ کرد به شکوو زووتر بگهن».

حرکت کردن: بزووتن؛ لهقین؛ لقین؛ جوولان؛ تهکان خواردن؛ ههرکین؛ له رانهوه؛ لهوان؛ لهبتین؛ لهوتهنه؛ جمان؛ جمیاین؛ جمه؛ لهبتین؛ لئویه.

از حرکت بازماندن: له جووله کهوتن؛ له تهکان کهوتن. ههروهه؛ از حرکت بازداشتن به حرکت درآوردن: ۱. بزواندن؛ خستنه گه/ جوولهوه؛ جوولاندنهوه؛ ئه ره جمه؛ جمنایره ۲. گۆزانهوه؛ گواستهوه؛ جیبه جی کردن؛ ئالشت کردن؛ ئال وگۆز کردن؛ ئه وه وارپوه؛ واراپوه.

حرکتی / harakati, harekati: [عربی] صفت. بزای؛ بزاقی؛ جووله یی؛ لهبتی؛ جمشتی؛ پیوه نیدار یان سه ره به جووله وه «اندامهای حرکتی؛ ئەندامانی بزای».

حرم / haram: [عربی] اسم. ۱. هه ره م؛ ژوووری زیاره تانی ئایینی «توی حرم بودیم که سروصدا بلند شد؛ له نیو هه ره مدا بووین هه راوهۆریا به ره زه وه بوو» ۲. هه ره مه سه را؛ هه ره م؛ ژوووری ئەندروون.

حرمان / hermān: [عربی] اسم. [ادبی] ۱. بی به شی؛ دووره به شی ۲. نامرادی؛ بی ناکامی.

حرمان زده / hermānzade: [عربی/فارسی] صفت. بی به شی؛ دووره به شی؛ تووشی نامرادی بوو. **حرمت** / hormat: [عربی] اسم. ۱. ریز؛ قه در؛ حورمه ت؛ کار یان ره وتی ریز لینان؛ مه زانندن؛ خه مناندن ۲. نارپه وایی؛ هه راس؛ دۆخ یان چۆنیه تی هه رام بوون «حرمت ربا؛ نارپه وایی سوو». □ **حرمت کسی را شکستن:** سووکایه تی کردن به که سی.

حرمت کسی را نگهداشتن: ریز بو که سی دانان؛ ریز له که سی گرتن «پدرم خیلی حرمت او را نگه می داشت؛ بابم ژۆر ریزی بو داده نا».

حرمت گذاشتن: ریز لیگرتن؛ خاترگرتن؛ ریز لینان؛ حورمه ت گرتن؛ سه نگ نیان؛ سه نگ لی نان؛ سه نگ گرتن؛ مه زانندن؛ خه مناندن «خواست به من حرمت بگذارد، از پشت میزش بلند شد؛ ویستی ریزم لی بگری، له پشت میزه که یه وه هه ستا». ههروهه؛ حرمت داشتن؛ حرمت کردن

حرمخانه / haramxāne: [عربی/فارسی] **حرمسرا**

حرمسرا / haramsarā: [عربی/فارسی] اسم. [قدیمی] هه ره مه سه را؛ ئه نده روون؛ هندروو؛ هوندروو؛ خانووی جیگه ی ژنایی **مال:** حرمخانه

حروف / hurûf, horûf: [عربی] اسم. ۱. جمع **حرف** ۲. پیتی چاپه مه نی؛ هه ر کام لهو پیتانه له پیتچنی یان ماشین نووسیدا به کار ده برین.

□ **حروف ابجد:** پیتی ئەبجد؛ پیتگه لی ئەلف و بیتگه ی عه ره بی که به هه شت له بز ریز کراون و هه ر پیتیک به رامبه ره به ره قه میکه، به م شیوه: «أَبْجَدُ هَوَزٌ حُطًی، کَلَمَنٌ سَخَطُصٌ، قَرَشَتْ، نَحَذُ صَطْعُ».

حروف الفبا: پیتی ئەلف و بیتگه؛ سه ره جمی نیشانگه لی که وشه و رسته ی زمانیک به وانه ده نوو سیرین: **حروف تەبجی**

فارسی/ اسم: پیت چنی؛ پیتکاری: ۱. کار یان رهوتی ئاماده کردنی پیت بۆ چاپی نووسراوه یه ک. ۲. /ها/ جیگای تاییه تی نهو کاره.

☐ **حروفچینی دستی:** پیت چنی دهستی؛ کاری پیت چنی به پیتی کانزایی.

حروفچینی کامپیوتری: پیت چنی به کۆمپیوتهر.

حریٔ / horrîyat, horîyyat / [عربی/ اسم/ ادبی] جوامیری؛ ئازادهیی؛ میرخاسی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سه ره به ست بوون.

حریر / harîr / [عربی/ اسم، ۱. هه وریشم؛ ئاوریشم ۲. هه ریر؛ پارچه ی ناسکی ئاوریشمی ۳. خه زگ؛ بهرگی ئاوریشمی تیکه له به په شم یان په موو <حریر پشمی؛ هه ریری په شمی>.

حریره / harîre / [عربی/ اسم، هه ریره؛ شله یه ک له نه شاسته و ئارده برنج و کاگله ی بادام و شه کر (زۆرتیر بۆ مندال و نه خۆش) سازی ده که ن.

حریص / harîs / ها؛ ان؛ [عربی/ صفت، ۱. چا و چنۆک؛ چه لماس؛ چه لماسک؛ چا و چلیس؛ چا و برسی؛ چاف برچی؛ چا و نه زیر؛ تیرنه خۆر <حریص با جهانی گرسنه است و قانع به نانی سیر؛ چا و چنۆک دنیا شی هه یی، هه ر برسیه و چا و تیر پارووه نانیکی ده سه که وئ به سیه> ۲. [گفتاری] به هه لپه؛ چلیس؛ یه کجار خواز یاری شتیک و به په له بۆ پی گه یشتنی بوون <خیلی به سینما حریص بودم؛ بۆ سینما زۆر به هه لپه بووم>.

حریف ۱ / harîf / ها؛ ان؛ [عربی/ اسم، ۱. هه ریف؛ غه نیم؛ خه نیم؛ هه قبه ر؛ هه قبه ز؛ لایه نی به رانیه ر له ر که به رئ یان ململانه یه کدا <دو حریف خوب جنگیدن: هه ریفه کان ململانیکی باشیان کرد> ۲. [ادبی] هاوری؛ هاووشین؛ هه مده م؛ هه مپا؛ هاوتا؛ هاووف؛ هاوباز <یار آن حریف نیست که از در آیدم: یارم نهو هاورییه نیه لییم بکاته ده رگادا>.

حریف ۲: صفت. هاوکیش؛ هاومال؛ لف؛

حروف ایतालیک: پیتی ئیتالیک؛ جوړئ پیتی چاپی لاتینی و یۆنانی، به شیوه ی هیندیک به لاداهاتوو.

حروف ایرانیک: پیتی ئیرانیک؛ جوړئ پیتی چاپی ئه لف و بیتکه ی فارسی، به شیوه ی هیندیک به لاداهاتوو.

حروف بزگ: پیتی گه وره؛ چه شنئ له پیتی ئه لف و بیتکه ی یوونانی و لاتینی به شیوه ی درشت تر و شیوازی خه تی کۆنی یۆنانی.

حروف تحریری: بیجمیک له پیتی لاتینی که له نووسین یان له چاپی وه ک ده ست نووسدا به کار ده برین.

حروف تهجی

حروف چاپ: پیتی چاپ؛ قالدگه لی کانزایی که نه خشی پیتی ئه لف و بیتکه، نیشانه و ژماره کان له سه ر یاندا هه لکۆلراون و بۆ چاپ به کار نه برین.

حروف سایه دار: پیتی سادار؛ جوړیک پیتی چاپی که وه ک سیبه ری که وتی وایه.

حروف سیاه: پیتی قه له و؛ پیتی ره ش؛ جوړیک پیتی چاپی که نه ستوور تر له پیتی ئاساییه.

حروف کوچک: پیتی چکۆله؛ شیوه خه تیکی بچوو ک و جه م و جوړ کراوه ی لاتینی.

حروف نازک: پیتی ناسک؛ پیتی ئاسایی چاپ.

حروف برگردان: /hurûfbargardân, horûf- /

[عربی/ فارسی] ل تراست

حروفچین / hurûfçîn, horûf- / ها؛ [عربی/

فارسی/ اسم، پیت چن: ۱. [قدیمی] که سئ که پیتی کانزایی چاپ بۆ چاپ کردن له پال یه ک ده چنی و لایه ره ی چاپی پیک دیتی ۲. که سئ که به ماشینی تایپ یان کامپیوتهر، نووسراوه یه ک ده نووسی.

حروفچینی / hurûfçînî, horûf- / [عربی/

مهینه تبار <صدای حزن آلود: دنگی خه مین>.

حزن انگیز /hozn'angîz/: [عربی/فارسی] اسم، [صفت، /ادبی] خه مزوین؛ خه مان خیز؛ خه ماوب؛ هوی سهره لدانی کول و که سهر <سرگذشت حزن انگیز: به سهرهاتی خه مزوین>.

حزن آور /hoznāvar/: [عربی/فارسی] اسم، [ادبی] خه مینهر؛ گزمینهر؛ خه ماوهر؛ خه فته هینهر؛ هوی په یدا بوونی خه م و خه فته <واقعه ی حزن آور: پروداوی خه مینهر>.

حزیران /hazîrân/: [اسریانی] اسم، حوزه یران؛ جوون؛ مانگی شه شه می سالیپوی هه تاوی ولاتانی عاره بی، به رانبر به مانگی ژوه نی زایینی که ۳۰ پوژه.

حزین /hazîn/: [عربی] صفت، [ادبی] خه مبار؛ خه مین؛ گزمین؛ غه مگین؛ مؤژه من؛ ناشاد؛ خه ماوی؛ مهینه تبار <آواز حزن: ناوازی خه مبار>.

حس /hes(s)/: [عربی] اسم، هه ست؛ شه س؛ هاس؛ هوشه؛ دۆنگی: ۱. هه شه ک؛ توانای و مرگرتنی په یام یان پی زانین به هوی ئه ندامگه لی هه سته وه <حس داشتن: به هه ست بوون> ۲. /حواس/ زی؛ هه ر کام له ئه ندامانی له شی گیانه وهران که کاری ناسینی بزونه ی دهره کیه <وه کوو هه سته بینایی، ژنه وایی، چیژایی و...> <حس چشایی: هه سته چیژایی> ۳. زانینی لیل و ناخاترجه م <حس کردم می خواهد حرفی بزند: هه ستم کرد ده یه وه ی قسه یه ک بکات> ۴. زهوق و هۆگری به شتیک <حس میهن دوستی؛ حس انسان دوستی: هه سته نه ته وایه تی؛ هه سته مروقدوستی> ۵. توانای به کار خستنی هیژی میشک به شیوه ی کارا <حس تشخیص: هه سته ناسینه وه>.

ههروه ها: حس داشتن: حس کردن

□ حس بصره □ بینایی

خواه نی توانایی بو پکه به رکئ له گه ل خه نیمدا <او به تنهایی حریف پنج نفر است: به تنهایی هاو کیشی پینج که سه>. ههروه ها: حریف بودن؛ حریف شدن

حریق /harîq/: [عربی] اسم، سووتمان؛ سووتان؛ شهوات؛ ئاگر به ربوونه وه؛ رهونی ئاگرگرتنی جیگه یا شتیک <حریق انبار: سووتمانی هه مار>.

حریم /harîm، ها/: [عربی] اسم، هه ریم: ۱. هه ویرکه؛ ولگه؛ بهن؛ به شی له زه وینی دهور و بهری خانووبه ره، باخ یان جاده و هیلئ ئاسن یا دیارده گه لی سروشتی وه ک زه ریا، پوژبار، لیپره وار و... <حریم جنگل: هه ریمی لیپره وار> ۲. [مجازی] سنوور یان به رده سته شتیک به رپژ یان پیرۆز که پی له سهر داگرتنی به ناره وا ده زانن <حریم قانون؛ حریم خانواده: سنووری قانون؛ هه ریمی بنه ماله>.

حزب /hezb، ها: احزاب/: [عربی] اسم، حیزب؛ پارت؛ دامه زراوه یه کی پامیاری که راهینانیکئی تایبه تی بو به رپوه بردنی ولاتیک، پیوه ندی له گه ل ولاتانی دیکه و ده سکه وتنی ئامانجگه لیکئی دیاریکراوی مه به سته.

حزبی /hezbî/: [عربی] صفت، حیزبی؛ پارتی: ۱. پیوه ندیدار یان سهر به حیزبه وه <فعالیت حزبی: چالاکی حزبی> ۲. /ها/ ئه ندامی حیزب <شخصیت حزبی: که سایه تی حیزبی>.

حزم /hazm/: [عربی] اسم، [ادبی] دوور ئه ندیشی؛ دوورنواپی.

حزن /hozn/: [عربی] اسم، [ادبی] خه فته؛ خه م؛ مؤژه؛ ته میان؛ که سهر؛ کول؛ جغار؛ خجاز؛ جخار؛ جه خار؛ کوژان؛ گژم؛ عه زره ت؛ ئه ندۆ؛ غه م؛ په ژاره؛ تانۆت؛ کریب؛ حه ژمه ت؛ زاخاو؛ سوئ.

حزن آلود /hoznālûd/: [عربی/فارسی] صفت، [ادبی] خه مین؛ خه مبار؛ غه مگین؛ ناشاد؛

الف = ١	ك = ٢٠	ر = ٢٠٠
ب = ٢	ل = ٣٠	ش = ٣٠٠
ج = ٣	م = ٤٠	ت = ٤٠٠
د = ٤	ن = ٥٠	ث = ٥٠٠
هـ = ٥	س = ٦٠	خ = ٦٠٠
و = ٦	ع = ٧٠	ذ = ٧٠٠
ز = ٧	ف = ٨٠	ض = ٨٠٠
ح = ٨	ص = ٩٠	ظ = ٩٠٠
ط = ٩	ق = ١٠٠	غ = ١٠٠٠
ي = ١٠		

حساب بانكى: ھەساۋى بانكى؛ ھەسبى بانقى؛ جۆرى بېرازنامەى نىۋان كەس يان دامەزراۋەيك لە گەل بانكدا بۇ پارازنتى پارە لە بانك و ۋەرگرتنى لە ھەركاتىكى پىۋىست يان لە پاش ماۋەيكە ديار پىكراۋدا.

حساب پس انداز: هسینیی پشه کهوت؛
 هساوی پشه کهوت؛ چه شنیک هساوی
 بانکی بۆ پشه کهوت خستنی پاره له لای
 بانککهوه.

حساب جاری: حەسینی بەردەست؛ جۆریک
حیسابی بانکی که خاوەنەکە ی بۆ هەیه
خۆ یان هەر کەسێکی تر بیهوئ بۆ پارە
هەلگرتن لەو حیسابە یان پارە تیخستنی
بەشداری.

حساب جُمْل حساب ابجد

حساب ذهنی: حسابی زہنی؛ جوڑی
 حساب کردن به یارمہ تی زہین بی کہ لک
 گرتن لہ قاقہ ز و قہ لہم.

حساب سرانگشتی: به‌راوردی سانا و هاسان
۲. [مجازی] حیسابی به‌بی به‌لگه و نووسراوه.

▣ حساب از دست کسی در رفتن: حساب له دهس که سیک دهر چوون؛ پا له دهس که سیکدا نهمان/ دهر چوون؛ تووشی هه له و شله ژاوی بوون «مواظب باش حساب از دست درنرود؛ هوشت بیه حساب له دهست دهر نه چیه».

حس ذایقه چشایی
 حس سامعه شنوایی
 حس لامسه بساوایی
 حس شامه بو یایی

■ **حس کردن: هه‌ست کردن؛ هه‌سین.**

حساب / hesāb : [عربی] / اسم. حساب؛ حساب؛

حه سیب: ۱. هه سوو؛ لقئ له زانستی بیرکاری

۲. /ها/ سیاهه؛ ریزی قهرز و فهرزی کهس یان

ريخراوه يه ک له گهل کهس يان

ریخراوہ یہ کی تردا ﴿حساب شما خیلی بالا رفته، قدری

پول بدهید: سیاہ تان زورچوۛ سہر، ہیندیک

پارہمان بدھنی ۳. قہرز یان بستینکاری چرا

حساب ما را نمی‌دهید: بۆچی حەساوی ئیمە نادهی؟

۴. سیاهه‌ی دارایی، سه‌ودا، قهرزرداری یان

قه‌رزدہری کہ سئی یان ریخراوہیہ ک ۵. نرخئی

کالا یاں راژہی سہ وداکراو ﴿حسابمان چقدر شد؟﴾

حه ساومان بوو به چهند؟ ۶. ژمار؛ ژماره؛ نه ژمار؛

هه ژمار ۸ حساب گله‌های تیم برنده: ژماری گوله‌کانی

تیمی سەرکەوتوو ۷. رەوت؛ دۆزەنە؛ ریک و پیک

و گهرانی کار مواظب باش حساب کار از دستت در

نرود: هوشت بی ردوتی کار له دهستت دهرنه چی)

۸. برپارنامه یان پیکههاتی نیوان کهسانیک بو

سه‌ودا کردن و داوسانی پاره یان کالا حساب

بانکی؛ حساب پس انداز؛ چه ساوی بانکی؛ چه سینی

پاشكەفت ۹. ھۆكار؛ ھۆ؛ سەبەب (روى چە

حسابی این حرف را می‌زنی؟: له سهر چ هه‌ساویک ئهم

قسه ده کھی؟ ۱۰. کاری ژماردن یان پید

گه یشتن به ژماره یان چۆنیه تی شتیک >مهمانها

را حساب کن بین چند نفرند: میوانه‌کان حسیب که

بزانه چهن كهسن> ۱۱. كاري زانين؛ دانان؛

گرنگی پیدان، بایه خ پی دان یان به شتی دانان

«اصلاً او را آدم حساب نمی‌کنند: هر به بنیاده می

نازانن.

▣ حساب ايجد: حەسبىي ئەيجەد؛ حەساوى

تہ بچہ د: حساب جمل

حساب خود را با کسی صاف کردن: با او تسویه

حساب کردن تسویه

حساب داشتن: حساب هه بوون: ۱. به ئەندازه بوون «این پولها حساب دارد: ئەم پارێانه حیسابی ههیه» ۲. له پرووی حیسابهوه بوون؛ چەند و چۆن هه بوون؛ ته کووز بوون؛ دۆزەندهار بوون «دنیا حساب دارد: دنیا حیسابی ههیه» ۳. (له گههه) کهس یان جیگایهک) مامهله کردن «من در این بانک حساب دارم: من لهم بانکە حیسابم ههیه» ۴. قهرزدار یان قههزرگری کهس یان جیگایهک بوون «بگو اینجا حساب مختصری دارند، تشریف بیاورند تسویه کنند: بێژە له پره ورده حیسابیکیان ههیه، با ته شریف بینن پاکي کهن».

حساب دست کسی آمدن: / مجازی / ۱. مهزەنه هاتنه دهستی کهسیک؛ له چۆنیهتی کار ئاگادار بوون «خواستم حساب دستم بیاید، ببینم برای این کار چقدر سرمایه لازم است: ویستم مهزەنه بێته دهستم، بزائم بۆ ئەم کاره چەندە دەسمایه پێویسته» ۲. ته مئ بوون؛ فامین. ههروهها:

حساب دست کسی بودن

حساب دو-دوتا چهارتا بودن: / مجازی / وهک رۆژ پروون بوون؛ ساکار و سهلماو بوون «چرا نمی فهمی؟ حساب دو-دوتا چهارتا ست: چۆن تی ناگهی؟ وه کوو رۆژ روونه».

حساب کار خود را کردن: / مجازی / سئ و دووی خو کردن «وقتی شاه فرار کرد، درباریان همه حساب کارشان را کردند و هر کدام به گوشه‌ای گریختند: کاتی که شا دەر چوو، دهرباریه کان سئ و دووی خویان کرد و هه رکام به لاییکدا هه لاتن».

حساب کردن: حساب کردن: ۱. هه ساو کردن «دخل و خرجش را حساب کرد: دخل و خرجی هه ساو کرد» ۲. شماردن؛ هه ژمراندن؛ ژمارتن «تعداد مسافران را حساب کن!؛ ژماره‌ی مسافره‌کان حیساب که!» ۳. دانان «او را آدم مهمی حساب می کردند: به کهسیکی بایه خداریان

حساب باز کردن: ۱. حیساب کردنهوه؛ هه ساو واز کردن؛ له گههه بانکیکدا بۆ دانانی پاره بریارنامه بهستن «رفتم بانک حساب باز کردم: چووم بۆ بانک هه ساوم کردمه» ۲. هه ساپ دانان؛ له گههه کهس یان دامه زراوهیه کدا سهودا و مامله‌ی بهردهوام و درێژخایهه دهس پیکردن «پیش بقال حساب باز کرده است: له لای دووکانداره کهوه هه سابیی داناه».

حساب بردن از کسی: / مجازی / کۆ کردنهوه له کهسیک؛ بۆ هیز و کهسایهتی کهسیک بایهخ دانان «مرد بانفوذی است، همه از او حساب می‌برند: پیاویکی دهسچووه، هه موو کۆی لی ده کهنهوه».

حساب پس دادن: ۱. حیساب دانهوه؛ ئاراسته کردنی سیاهی تهواوی چالاکیگههلی مالی (وهک سهندن و فروتن و داهات و...) ۲. / مجازی / حیساب دانه دواوه؛ له لایهه لیپرسراوهیه کهوه کهوتنه بهر پرسیار «همین طوری که نیست، فردا باید حساب پس بدی: خو ههیکۆ نه، له کاتی خووی دهبی حیساب بدهیته دواوه».

حساب تراشیدن: حسابسازی کردن حسابسازی

حساب چیزی را داشتن: ۱. هه ساوی شتی به دهستهوه بوون؛ هههه و چهنهه شتی زانین «حساب پولی را که خرج می‌کنی داشته باش!؛ هه ساوی ئەو پاره‌ی خههرجی ده کهه به دهستهوه بی!» ۲. وریا بوون «حساب کارت را نداشتی، اینطور شد: وریای کاری خووت نه بووی، ئاوا لیتهات».

ههروهها: حساب دست کسی بودن

حساب چیزی را کردن: بیر له شتی کردنهوه؛ حسیبی شتی کردن «حساب این را بکن شاید فردا بیکار شدی: بیر لهوه بکهوه هاتوو دواوژ بیکار بووی».

داده‌ها» ۴. نرخ‌ی شت یان کارگه‌لیک
 هساوکردن «پول شام ما را هم حساب کرد؛
 پاره‌ی شیوه‌که‌شمانی حساب کرد». هه‌روه‌ها:
 حساب شدن
 حساب کسی با کرام‌الکاتبین بودن: [مجازی/
 مه‌گهر خودا فریای که‌سی که‌وتن؛ داهاتووی
 که‌سی شپ بوون؛ که‌وتنه ری نه‌هات؛ به بار و
 دۆخ و داهاتوویه‌کی نه‌دیار و (زۆرت‌ر) خراپه‌وه
 بوون «اگر بخواهی اینطور زندگی کنی، آن‌وقت
 حسابت با کرام‌الکاتبین است؛ نه‌گهر به‌توئ ئاوه‌ها
 بژی‌ت، نه‌وجار مه‌گهر خودا فریات که‌وئ».

حساب کسی پاک/ درست بودن: [مجازی/
 حیسابی که‌سیک پاک/ ساف/ دروست بوون؛
 دروستکار بوونی که‌سیک؛ درووسکار بوون.
 حساب کسی را بستن: حیسابی که‌سیک
 به‌ستن؛ به مامله و سه‌ودا له‌گه‌ل که‌سیکدا
 کو‌تایی دان.

حساب کسی را رسیدن: [مجازی/ چاری دهردی
 که‌سیک کردن؛ به دهور که‌سیکا هاتن؛
 که‌سیک تیمار یان ته‌مئی کردن «صبر کن،
 امشب حساب تو را می‌رسم؛ پاره‌سته، ته‌مشه‌و
 چاری دهردت ده‌که‌م». هه‌روه‌ها: به حساب

کسی رسیدن

حساب کسی را کردن: بۆ که‌سی بژاردن؛
 حیسابی که‌سی کردن؛ هساو که‌سی کردن:
 ۱. قهرزی که‌سی دانه‌وه «ارباب حساب ما را
 بکن، می‌خواهیم برویم؛ ئاغا بۆمانی بیژیره،
 ده‌مانه‌وئ برۆین» ۲. ره‌چاوکردنی که‌سی؛
 له‌بیر نه‌چوونی که‌سیک؛ که‌سیک له‌بیردا
 بوون «حساب آزاد را هم بکن که ممکن است
 رضایت ندهد؛ هساو ئازادیش بکه ره‌نگه‌رازی
 نه‌بی».

حساب کشیدن از کسی: هساو له که‌سی
 کێشانه‌وه: ۱. به سه‌ر حیسابی سه‌ودا و
 مامله‌ی که‌سیکدا هاتنه‌وه، بۆ ئاگادار بوون له

سبه‌ینئ هساوت لی ده‌کێشنه‌وه».
 حساب نداشتن: ۱. له ژماره نه‌هاتن؛ بی‌هساو
 بوون؛ بی‌ئه‌ندازه بوون؛ له ئه‌نازه به ده‌ربوون
 «ثروتش حساب ندارد؛ داراییه‌که‌ی له ژماره نایه‌ت»
 ۲. سه‌ره و به‌ره نه‌بوون؛ بی‌سه‌ره و به‌ره
 بوون «کارشان حساب ندارد؛ کاریان سه‌ره و به‌ره‌ی
 نیه» ۳. حیساب نه‌بوون؛ هساو نه‌بوون؛
 (له‌گه‌ل که‌سی یان جیگاهه‌ک) سه‌ودا نه‌بوون
 «من در آن بانک حساب ندارم؛ من له‌و بانکه
 هساوم نیه» ۴. حیساییک نه‌بوون؛ (به که‌س
 یان جیگاهه‌ک) قه‌رزدار یان داواکار نه‌بوون
 «من با او حسابی ندارم؛ له‌گه‌لیدا حیساییکم نیه».

به حساب آوردن: به حساب هی‌نان؛ وه
 هساو هاوردن: ۱. هساو‌کردنه‌وه؛ له
 شماردندا ره‌چاوکردن «هزینه‌ی حمل را دوبار به
 حساب آورده بودید؛ پاره‌ی گوێژانه‌وه‌که‌تان دووجار
 به حساب هی‌ناوو» ۲. حسیب کردن؛ هی‌نانه
 کایه‌وه؛ به گرنگ زانین؛ بایه‌خ پیدان «از حالا
 دیگر او را هم باید به حساب آورد؛ له ئیستاهه ئه‌بی
 ئه‌ویش حسیب بکه‌ی».

به حساب کسی رسیدن حساب کسی را رسیدن

به حساب کسی گذاشتن/ نوشتن: پای کسی
 نوشتن/ گذاشتن پا

حسابان / hesābān: [عربی/سم. حیسابان؛
 چهند ره‌وشتی سه‌ره‌کی بیرکاری وه‌کوو:
 ئه‌نتیگراال و دیفرانسیل.

حسابدار / hesābdār، ها: ان: [عربی/فارسی]
 /سم. ژماریار؛ ژمی‌ریار؛ حیسابدار؛ حیسابگه‌ر؛
 ده‌خ‌لدار؛ خیفزان؛ هساویه‌ر؛ که‌سی که‌ کاری

تۆمار کردن و پاراستنی حسابی مهز رینگه یان به‌شیکئی ئه‌وئی بی.

حسابداری / hesābdārī: [عربی/فارسی] اسم، ژماریاری، ژمیریاری، خیفزانی: ۱. /ها/ به‌شیکئی له مهز رینگه که به حسابیه کاندایا ده‌گا و تۆماریان ده‌گا «فرستادیم حسابداری چک بنویسند: ناردوو مانه ته ژماریاری چهک بنووسن» ۲. کاری نووسین و راگریتنی حسابی دامه‌زراوه‌یه‌ک «حسابداری صنعتی: ژماریاری پیشه‌یی» ۳. خولی راهینانی ژماریار بۆ کاری ژماریاری.

▣ **حسابداری دولتی**: ژماریاری ده‌وله‌تی؛ لقی له ژماریاری که کاری، نووسین و پاراستن و پیداجوونه‌وه‌ی حسابی دامه‌زراوه‌یه‌کی ده‌وله‌تیه.

حسابداری صنعتی: ژماریاری پیشه‌یی؛ کار و ره‌وتی نووسین و پێراگه‌یشتنی ژماره و بایی به‌ره‌م و قازانج یان زهره‌ری دامه‌زراوه‌یه‌ک.

حسابرس / hesābras: ها، ان: [عربی/فارسی] اسم، که‌سێ که به‌سهر حسابی دامه‌زراوه‌یه‌ک و په‌راوه‌کانیدا دیته‌وه.

حسابرسی / hesābrasî: ها، [عربی/فارسی] اسم، ۱. به‌شیک له دامه‌زراوه‌یی که به حسابی خۆی یان دامه‌زراوه‌گه‌لی تر راده‌گا ۲. تاوتوتی کردنی به‌لگه‌ی مالی به‌تایبه‌ت به‌لگه‌ی حساب و ژماریاری دامه‌زراوه‌یه‌ک، له‌روانگه‌ی له‌روانگه‌ی دروستی یان به‌لگه‌دار بوونیانه‌وه.

حسابسازی / hesābsāzî: ها، [عربی/فارسی] اسم، حساب‌ناشی؛ کار یان ره‌وتی ریک کردنی ریزی حسابگه‌لی ناراست و هه‌ل‌شیواو (بۆ قهرزدار نیشاندانی که‌س یان به‌شدارگه‌یه‌ک و ده‌رجوون له‌ژیر پیتاک و کاری نار‌ه‌وای دیکه) «معلوم شد مدیرعامل با کمک حسابدار برای شرکا حسابسازی کرده است: ده‌رکه‌وت که به‌رپرس به‌یارمەتی ژماریاره‌که‌ی بۆ شه‌ریکه‌کان حساب‌ناشی کردوو». هه‌روه‌ها: **حسابسازی کردن**

حسابگر / hesābgar: ها، [عربی/فارسی] اسم، [نامتداول] پیژمیر؛ ماشین حساب؛ هه‌سپبگر.

حسابگر ۲: صفت، هه‌ساو‌زان «او خیلی حسابگر است و تا کاری برایش سود نداشته باشد قدم پیش نمی‌گذارد: ئه‌و ژۆر هه‌ساو‌زانه و تا کاریک قازانجی بۆی نه‌بی ده‌ستی بۆ نایا». هه‌روه‌ها: **حسابگری**

حساب و کتاب / hesāb-o-ketāb: [عربی/اسم] هۆر ته‌وبه‌ره؛ هه‌سپب و کتیب؛ هه‌ساو-کتاو: ۱. دۆزنه؛ ریک‌وپیک؛ سه‌ره و به‌ره «خیال نکن دنیا بی حساب و کتاب است: وا مه‌زانه دنیا بی هۆر ته‌وبه‌ره‌یه» ۲. حسابی پیوه‌ندیدار به‌سه‌ودا و مامله، خه‌رج و داهاات یان قه‌رزدار ی و قه‌رزده‌ریه‌وه «یک روز بنشین به حساب و کتابها برس و وضع خودت را روشن کن! رۆژی دانیشه و حسیب و کتیبی خۆتیکه‌و بزا له‌چ حالدا ی».

حسابی ۱ / hesābî: [عربی] صفت، حسابی؛ هه‌ساوی: ۱. په‌رپه‌ر؛ په‌رپه‌ر؛ خاوه‌ن بار و دۆخ یان تایبه‌تمه‌ندی که له‌بار و شیوا «کار حسابی؛ جای حسابی؛ کاری هه‌ساوی؛ جیگای حسابی» ۲. پیوه‌ندیدار به‌حسابه‌وه.

حسابی ۲: قید، باش؛ خاس؛ تپیر و ته‌سه‌ل؛ به‌ته‌واوی؛ به‌تواوی؛ سه‌ریاک؛ به‌چه‌شنی ته‌واو یان چه‌ندی زیاد «حسابی خوردیم: باشمان خوارد». **حسادت** / hesādat, hasādat: ها، [عربی/اسم] ئیره‌یی؛ به‌خیلی؛ ده‌خس؛ ده‌خسۆ؛ موود؛ هافیزێ؛ کار یان ره‌وتی ئیره‌یی بردن.

▣ **حسادت کردن**: ئیره‌یی بردن؛ به‌خیلی کردن «اگر به یکی از بچه‌هایت بیشتر توجه کنی، بقیه حسادت می‌کنند: ئه‌گه‌ر به‌مندالیکت ژۆر تر بایه‌خ ده‌ی، ئه‌وانی تر ئیره‌یی ده‌بن».

حساس / hassās: [عربی] صفت، هه‌سه‌تۆک؛ هه‌سته‌تیار؛ هه‌سه‌تکار: ۱. هه‌سته‌وه‌ر؛ خاوه‌ن کاردانه‌وه له‌هه‌مبه‌ر هۆگه‌لی ده‌ره‌کیه‌وه «کاغذ حساس: قاقه‌زی هه‌سه‌تۆک» ۲. هه‌سته‌وه‌ر؛ قوت؛ قوته؛ قچ؛ له‌سه‌ر هه‌ست «گوش حساس: گوپی

به خیل کردن «به حافظه اش حسد بردم: به بیری
نیره میم برد».

حسدورزی / *hasadvarzi*، ها: [عربی/فارسی]

۱. سم: / *hasad*، دۆخ یان چۆنیته ئیره یی بردن؛ به خیل
بوون ۲. نیره یی؛ به خیل؛ ده خس؛ ده خسو؛

موود؛ هاقیزی؛ کار یان پهوتی نیره یی بردن.

حسرت / *hasrat*، ها: [عربی/سم] ۱. سو؛

سوئ؛ سووی؛ سوو؛ تاسه؛ ئه فسوس؛ که لیلان؛

داخ؛ عه زهت؛ داخ و که سهر بو شتی که له بهر

دهست نیه «سالها در حسرت آزادی بود؛ زور سالان له

سوئ نازادیدا بوو» ۲. داخ؛ خهفت؛ ئاواتی به دی

نه هاتوو «حسرت به دلم ماند یک روز تو را با لباس

مرتب ببینم: داخی به دلمه وه ما روژیکیان به

جل و بهرگی ریک و پیکه وه بتبینم».

□ **حسرت بردن**: ناخ هه لکیشان؛ به ئاواتی شتی

دوو ده ده سه وه بوون «حسرت می بردم که کاش به

جای او می بودم: ناخم هه لده کیشا بریا له جینی ئه و

بوو مایه».

حسرت به دل ماندن: داخ به دل وه مان؛ به

داخه وه داکه وتن؛ ئاوات نه هاتنه دی.

حسرت خوردن: ناخ هه لکیشان؛ داخ لی هاتن؛

کول داکرن؛ خه خواردن؛ هه ژان و

هه لچوون له هه یان؛ له ئاواتی شتیکا بوون

«حسرت روزهای جوانی را می خورد: بو روژانی لاوی

ناخ هه لده کیشی».

حسرت کشیدن: به ئاوات بوون؛ ناخ هه لکیشان؛

له خه می نه گه یشتن به ئاواتیکدا تلانه وه

«حسرت روزی را می کشید که بتواند در کنار فرزندش

باشد: به ئاواتی روژیک بوو بتوانی لای

منداله که یه وه بین».

حسرت الملوک / *mulûk*، -*hasratolmolûk*:

عربی □ **جغور تگور**

حسگر / *hesgar*، ها: [عربی/فارسی/سم]

ده نگه ده؛ سپنسور؛ ئامیرئ که له بهرانبه

دیارده گه لی دیاریکراوی فیزیکیه وه (وهک

هه ستوک ۳. ها/ دل نازک؛ دل ناسک

۴. گرینگ؛ گرنگ؛ خاوه ن بایه خداری و شیای

سهرنج دان «شغل حساس؛ موقعیت حساس؛ پیشه ی

گرنگ؛ جیگای هه ستوک». ههروه ها: **حساس**

بودن؛ حساس شدن؛ حساس کردن

حساسیت / *hassâsiyyat*، ها: [عربی/سم]

هه ستوکی؛ هه ستکاری؛ هه ستیاری:

۱. ههسته وه ری؛ قچیته تی؛ بار و دۆخ یان

چۆنیته تی ههسته وه بوون «حساسیت زیاد هم خوب

نیست: هه ستوکی زوړیش باش نیه»

۲. ههسته وه ری؛ هه بوونی کار دانه وه ی زوړ له

به رانبه ر هؤی دهر کیه وه «حساسیت این فیلمها زیاد

است: هه ستوکی ئه م فیلمانه زوړه»

۳. هه ساسیه ت؛ ئالیرژی؛ جوړئ ناکوکی له شه

«به باقالی حساسیت دارد: له بهرام بهر باقله وه

حه ساسیه تی هه یه».

حساب الامر / *hasabol'amr*: [از عربی] حرف،

به پیتی فه رمان؛ به پیتی ده ستوور «حساب الامر رییس

جمهور هیئت به آنجا اعزام شد: به پیتی فه رمانی

سهرۆک کۆمار ده ستیه ک ناردان بو ئه وئ».

حساب حال / *hasabehāl*: [عربی/سم/ادبی]

باسی حال و بال؛ به تابیته نووسین و راقه

کردنی چۆناوچۆنی به سه رهاتی خۆ.

حساب و نسب / *hasab-o-nasab*: [عربی/سم]

[ادبی] ره گه ز؛ بنیچه؛ به نه چه که؛ ره چه لاک؛

توره مه؛ نه ژاد؛ ره ته وه؛ بنج و بناوان.

حسد / *hasad*: [عربی/سم/ادبی] نیره یی؛

به خیل؛ ۱. ته شه نه هینان له بهرانبه ر

سهرکه وتن و خوژی دیترا نه وه یان دوژمنایه تی

کردن له حاندی که سانی کدا که بهرز و بهرچاون

۲. ههستی به ئی خۆ زانین یان پاوان کردنی

ئه وین، خو شه ویستی و ئه مه گداری نزیکان

(وهک هاوسه ر، دل بهر، دایک، فرزند، خوشک و برا)

و دل ئیشان له بایه خدانی ئه وان به که سانی تر.

□ **حسد بردن/ورزیدن**: نیره یی بردن؛

تیشک، گەرما و سهرما) ئەکەویتە کار و ئەبیتە
هۆی پێزانینیان.

حسگیری / hesgîrî: [عربی/فارسی] اسم،
هەستگەری؛ دۆخ یان چۆنیەتیەک کە لە
سۆنگە ئێوەوە نووسەر یان ھونەرەر بتوانی
خۆی لە جیئ کەسایەتیەک دانن، واکا کە
کەسیکی واکەو بار و دۆخەدا دەیکا.

حسن / hosn، ها: [عربی/اسم، [دبی] ۱. چاکی؛
باشی؛ خاسی «حسن عمل: چاکی کردووە»
۲. جوانی؛ خوشیکی؛ شەنگ و تەرزى «حسن به
اتفاق ملاحه جهان گرفت: جوانیت لە ھەموو بارەووە
دنیاى داگرت».

□ **حسن اخلاق:** خۆشخۆیی؛ ئاكارباشی / چاکی؛
خەدەپەسەندى.

حسن استفاده: کەلکەوەرگەری چاک/باش.
حسن انتخاب: باش ھەلبژێری؛ ھەلبژاردەى
چاک؛ بژاردەى جوان.
حسن تأثیر: باش کارتیكەرى؛ کارتیكەرى
چاک.

حسن تدبیر: باش ڕاوێژی؛ ڕاوێژی چاک.
حسن تشخیص: باش ناسی؛ ڕەوتى لیكدانەوێ
چاک؛ ناسینەوێ باش یان دروست.
حسن تصادف: ھەلکەوتى چاک.
حسن تفاهم: ڕەوتى چاک لیکگەشتن؛ چاک
ھەفگەھان.

حسن تلقی: بۆ چوونى باش.
حسن توجه: ڕەوتى باش پێراگەشتن.
حسن جریان: ڕەوتى باش.
حسن ختام: ئاکامى چاک؛ ڕەوتى کۆتایی
ھاتنى باش و بە خۆشى؛ دواى ھاتنى چاک.
حسن خط: خۆشنووێ؛ جوان نووسی.
حسن خلق: ڕوو خۆشى؛ خۆشخۆیی؛
خەدەپەسەندى.

حسن رفتار: ئاكار چاکی؛ ئاكار جوانی.
حسن روابط: پێوەندى چاک/باش.

حسن سابقه: پێشینەى چاک/باش.
حسن سلوک: ھەلس وکەوتى چاک/باش؛
ڕێ و شوینی چاک.

حسن شهرت: ناو بەرزى؛ ناو چاکی؛
خۆشناوی.

حسن طلب: [بدیع] ھونەرى داوا کردنى شتیك
لە کەسیکی تر بە چەشنیکی جوان.

حسن ظن: گەش بینی؛ خۆش بینی.
حسن عمل: دروستکاری؛ درووسکاری؛
کردهووی چاک.

حسن نظر: بیر و ڕای چاک.
حسن نیت: خیرخوازی؛ بەرگ و نیازی باش.

حسن همجواری: دراوسێ داری؛ ھاوسێ
دۆستی؛ ھەلس وکەوتى دۆستانە لەگەڵ
ھاوسێدا.

□ **حسن داشتن:** باشی ھەبوون؛ چاکی ھەبوون؛
چاک بوون؛ خاس بوون؛ باش بوون؛ خاس
بیەى «آن خانه هیچ حسنى نداشت، جز اینکه ارزان
بود: ئەو ماله هیچ باشیەکی نەبوو، جگە لەووە
ھەرزان بوو».

حسانات / hasanāt: [عربی/اسم، [دبی]
۱. [نامتداول] چاکیگەل؛ باشیگەل؛ خاسیگەل
۲. چاکە؛ کارى باش.

حسن لبه / hasanlabe: [از عربی] اسم، ھەنگوێژە؛
ھەنگوێژە؛ جەوێ؛ ماکیکی بۆنخۆشە کە لە
قەلشی کۆتەرەى بێرێ دارمەووە دیتە دەرە و لە
عەترسازى و بژیشکیدا بەکار دێ.

حسن یوسف / hosneyüsef، ها: [عربی/عبری]
اسم، گولەمەخمەلى؛ چافرەشوک؛ گولیکی
جوان لە بنەمالەى ریحان کە بە بۆنەى جوانى و
رەنگامەیی گەلاکانیەووە لە گولدان ڕادەگیرى.

حسود / hasûd، ها: [ان: عربی] صفت،
بەرچاو تەنگ؛ چاو تەنگ؛ چاوچنۆک؛
چافچنۆک؛ چافینۆک؛ چنۆک؛ چەکەسوو؛
چەک ھەسوو؛ چاونەرێ؛ درژ؛ گافبەر؛ بەئیرەیی

«زری خیلی حسود است: زه‌ری زۆر به‌رچاوتەنگە»:
حاسد / [دبی]

حسودی / hasûdî: [عربی] / اسم. چاوتەنگی؛
به‌رچاوتەنگی؛ ئیره‌یی؛ به‌خیلی؛ گاقەبه‌ری؛
هەلکالینێ؛ درژی؛ چنۆکی؛ چکووسی؛
چاونه‌زیری.

حسودی کردن: ئیره‌یی بردن؛ به‌خیلی /
چنۆکی / درژی کردن «خوب نیست حسودی
برادرت را بکنی: باش نیه ئیره‌یی به‌براکەت
به‌ری».

حسی / hessî: [عربی] / صفت. ۱. هه‌ستی؛
پێوه‌ندیدار یان سەر به‌هه‌سته‌وه؛ به‌رانبه‌ری
ئاوه‌زی ۲. هه‌ست‌کراو؛ هه‌ست‌پێ‌کراو.

حسینیە / hoseyniyye، ها: [عربی] / اسم.
حوسه‌نینه؛ حسه‌نینه؛ جیگایه‌کی مزگه‌وت
ئاسایه بۆ به‌رپێوه‌بردنی ئازیه‌تباری، به‌تایبه‌ت
تازیه‌باری حه‌زهره‌تی حوسین له‌لایه‌ن
موسولمانانی شیعه‌وه.

حشر / hašr: [عربی] / اسم. [دبی] / په‌سلان؛ نیروانا؛
نیرفانا؛ قیامه‌ت؛ رۆژی په‌ساتی؛ رۆژی مه‌حشر
«روز حشر: رۆژی په‌سلان».

حشرات / hašarāt: [عربی] / اسم. ۱. جمع
حشره ۲. میرووان؛ زینده‌واره؛ ده‌سته‌یه‌ک له
گیانه‌وه‌رانی وشکه‌ژی بریه‌تی له: میش،
می‌ش‌ووله؛ میرووله، کوله، په‌پووله، هه‌نگ،
زه‌رگه‌ته، دوو‌پشک، قۆلانچه، جال‌جۆکه و...
که زۆربه‌یان خاوه‌نی دوو جووته‌بال و جووتیک
شاخه‌که و سێ جووته‌پای بێ‌که‌پرکەن و
له‌شیان له‌سێ به‌شی جیاوازی سەر و سینه و
زگ پێکهاتوه.

حشر و نشر / hašr-o-našr: [عربی] / اسم.
هه‌لس‌و‌که‌وت؛ هات‌و‌چوو؛ ئامشه‌وره‌فت؛
ئامه‌ولوه‌ی؛ هۆرزونیشته؛ هه‌لس‌ودانیشته «باید
با آنها حشر و نشر کنی تا خوب بشناسیشان: ئه‌بێ
له‌گه‌لیاندا هه‌لس‌و‌که‌وتت هه‌بێ تا چاک بیاناسی».

حشره / hašare، ها: حشرات: [عربی] / اسم. میروو؛
گه‌ناوه‌ر؛ گه‌ناور؛ زینده‌واره؛ ده‌عبا؛ چر و
جان‌ه‌وه‌ر؛ جان‌ه‌وه‌ری وردیله؛ حه‌شه‌ره.

حشره‌خوار / hašarexār / ۱. ها: ان: [عربی] /
فارسی / اسم. گه‌ناوه‌رخۆر؛ میرووخۆره؛
۱. پوه‌کی وا که داویکی بۆ میروو خواردن بێ
۲. [جانورشناسی] / ناوی گشتی هه‌ر گیانه‌وه‌ریک
که میروو ده‌خوا.

حشره‌خوار / ۲. صفت. میرووخۆر؛ گه‌ناوه‌رخۆر؛ به
تایبه‌تمه‌ندی یان خوی خواردنی میرووه‌وه
«گیاه حشره‌خوار؛ مرغ حشره‌خوار؛ پوه‌کی میرووخۆر؛
بالنده‌ی گه‌ناوه‌رخۆر».

حشره‌شناسی / hašarešēnā: [عربی] / فارسی /
اسم. گه‌ناوه‌رناسی؛ میرووناسی؛ لقێ له‌زانستی
زینده‌وه‌رناسی تایبه‌ت به‌خۆنده‌وه‌ی زانستی
له‌سەر گه‌ناوه‌ر. هه‌روه‌ها: حشره‌شناس

حشره‌کش / hašarekoš / ۱. ها: [عربی] / فارسی /
اسم. گه‌ناوه‌رکوژ؛ میروو‌کوژ؛ هه‌ر یه‌که له‌ماکه
ژه‌هراویانه که به‌شیوازی گه‌رد، تراو یان گاز، بۆ
له‌به‌ین بردنی میروو و میملی پوه‌ک به‌کار
ئه‌برئ.

حشره‌کش / ۲. صفت. میروو‌کوژ؛ گه‌ناوه‌رکوژ؛
به‌تایبه‌تمه‌ندی یان توانای کوشتنی میروو.

حشری / hašarî، ها: [عربی] / صفت.
زه‌نه‌ک‌حه‌شەری؛ حه‌که‌دار؛ هه‌که‌دار؛ به‌ئالۆش؛
هه‌یشۆ؛ به‌تینوویه‌تی زۆره‌وه‌ بۆ سه‌رجیی
کردن.

حشری شدن: زه‌نه‌ک / حه‌که‌دار / حه‌شه‌ری
بوون؛ حه‌که‌دار بوون.

حشفه / hašafe: [عربی] / اسم. سه‌ره‌ی ئه‌ندامی زا
و زیی پیاو.

حشم / hašam: [عربی] / اسم. ۱. ده‌س‌وپا؛
پشت‌مێر؛ ده‌س و پێوه‌ند؛ به‌رده‌ستان؛
ژێرده‌ستان و ده‌روبه‌ری که‌سێ خاوه‌ن
ده‌سه‌لات ۲. / احشام / پان؛ رانه‌مه‌ر؛ شه‌گه‌له.

حشمت / hešmat / [عربی/اسم، شکواری؛
خاوهن شکویی؛ هشگه: ۱. بار و دۆخی ره خساو
له هه بوونی خزمه تکار و ژێرده ستانی زۆر و
هه موو جۆره ۲. ریز و شکوی به ره هه می ئاوه ها
دۆخیک.

حشمداری / hašamdārī / [عربی/فارسی/اسم،
مهرداری؛ ئاژه لداري؛ دهوله تداري؛ گه له داري؛
شه گه له داري.

حشو / hašv / ها: [عربی/اسم، بدیع/زیده؛
وته یه ک که له نیو وتاریکدا بۆ خه ملاندن یان
پاڤه یه کی زۆتر به کار ده روا.

▣ **حشو قبیح**: زیده ی دزیو؛ زیده یه ک که
هینانی له نیو وتاردا پیویست نیه و له جوانی
وتار کهم ده کاته وه.

حشو ملیح: زیده ی جوان؛ زیده یه ک که وته
جوان ده کا.

حشیش / hašîš / [عربی/اسم، حه شیش؛
حه شیشه؛ به نگ؛ چهرس؛ گیایه که ده یکیشن و
پیی گیز و سه رخوش ده بن.

▣ **حشیش کشیدن**: حه شیش کیشان؛ به نگ
کیشان؛ چهرس کیشان.

حصار / hesār / ها: [عربی/اسم، بارش؛ وارش؛
په رژین؛ په رچین؛ بارووم؛ پاوان؛ سوور؛ شووره؛
شوورا؛ شووواروو؛ له مپه ری له چیو، به رد،
که ره بووچ یان ته لی دپکاوی که له په رانه پری
شوینیکه وه چی ده کری «جالیز حصار نداشت و
می شد وارد آن شد: بیسانه که بارشی نه بوو، ده کرا
برۆیته نیویه وه».

▣ **حصار کشیدن**: بارش لیدان؛ په رژین کردن/
دانان «دور باغ حصار کشیدن تا افراد غریبه وارد آن
نشوند: دهوری باخه که یان بارش لیدا غه راوه ی تی
نه چی».

حصبه / hasbe / [عربی/اسم، که وتوویی؛
که فته یی؛ حه سبه؛ سیه تا؛ تاوی ریخۆله؛
نه خۆشینیکی چلکی گیرۆیه که زۆتر له ریگای

خواردنی چیش، شیر و ئاوی پیسه وه تووش
ده بی و ئه بیته هوی یاو، زگه شۆری، بی حالی،
سه رئیشه و ماسینی هه رتک ریخۆله وه.

حصر / hasr / [عربی/اسم، ادبی/۱. وارش؛ پاوان
۲. گه مارۆ؛ ئابلۆقه «حصر اقتصادی: گه مارۆی
ئابووری» ۳. پاوانکاری؛ پاوانی «حصر وراثت:
پاوانی میرات».

▣ **حصر وراثت**: پاوانی میرات؛ دیاری کردنی
میراته به رانی مردوو بۆ دابهش کردنی میرات
به سه ره موویاندا.

حصن / hesn / [عربی/اسم، ادبی/دژ؛ په ناگای؛
جیگایه کی وا که بکری تیتیدا په نا بگری «حصن
حصین: په ناگای پته و».

حصول / husûl, hosûl / [عربی/اسم، ادبی/]
ده سه که وت؛ ده سه که فت؛ دۆخ یان چۆنیه تی
به ده ست هینان «کار را تا حصول نتیجه دنبال کنید: به
دوای کاره وه تا ده سه که وتی ئاکام برۆن».

حصه / hesse / ها: [عربی/اسم، ادبی/بهش؛
به شه؛ پاژ؛ باهر؛ سه ری: ۱. پار؛ لوتم؛ له فا؛
به شی له شتیک «حصه ای از پول هم به من رسید:
به شی له پاره که ییش به من گه یشت» ۲. گوینچ؛
گیه هفت؛ به هر؛ به ر؛ هۆخ؛ پیشک؛ بیش؛ به شی
هه ره کس له شتی که له به ینیاندا بهش ده کری
«آرام حصه اش را به آزاد داد: ئارام به شه که ی خوی دا
به ئازاد».

حصیر / hasîr / ها: [عربی/اسم، حه سیر؛
حه سیل؛ حه سیلک؛ هه سیر؛ هه شیر؛ بووریا؛
پایه ختی له جه گن و قامیش یان زهل.

حصیر باف / hasîrbâf / ها: [عربی/فارسی/اسم،
حه سیرجن؛ وه ستای حه سیر دروست کردن.
هه روه ها: **حصیر بافی**

حصیری / hasîrî / [عربی/صفت، حه سیری؛
هه سیری؛ هه شیر؛ بووریایی: ۱. له جه شنی
حه سیر «کلاه حصیری: کلاوی حه سیری»
۳. خاوهن بافت و نه خشی وه کوو حه سیر.

دوخ یان چۆنیه تی بوون له جیگاهه کدا. به رانه بر: غیاب <حضور داشتن: هه بوون> ۳. ته یاری؛ له باوی؛ به رههقی؛ بار <حضور ذهن: بیر ته یاری>.

□ **حضور ذهن:** بیر یاری؛ بیر ته یاری؛ بیر له باوی.

□ **حضور به هم رسانیدن:** یه ک گرتن؛ ئاماده بوون؛ به یه ک گه یشتن <در ساعت مقرر در جلسه حضور به هم رسانیدن: له کاتمیتری ره چاوکراودا له دانیشته که یه ک بگرن>.

حضور داشتن: بوون؛ هه بوون؛ ئاماده بوون؛ حازر بوون <پدرش هم حضور داشت: بابیشی بوو>. در جایی حضور یافتن: له شوینیکدا ئاماده بوون؛ له جیگاهه ک هه بوون <همه ی پدر مادرها باید در مدرسه حضور یابند: هه موو باوک و دایکه کان نهی له قوتابخانه ئاماده بن>.

به حضور کسی رفتن: خزمهت که سی گه یشتن؛ رۆیشتن بۆ لای که سیکی به ریز <به حضورشان رفتم تا کسب تکلیف کنم: خزمهتی گه یستم ته گبیریکم بۆ بکهن>.

حضوراً / huzûran, hozûran: [عربی] قید. رووبه روو؛ رواو روو؛ له به رانه بر که سی کدا <تقاضای خود را حضوراً بیان کردم: داخوازه کهم رووبه روو گوت>.

حضور و غیاب / huzûr-o-qiyâb, hozûr: [عربی] اسم. بوون و نه بوون: ۱. بار و دوخ یان چۆنیه تی بوون یان نه بوون له شوینیکدا <حضور و غیاب افراد در محل کار: بوون و نه بوونی کهسان له سهر کار یاندا> ۲. کار یان رهوتی لی روانین به سهر بوون یان نه بوونی کهسان له شوینیکدا.

حضوری ¹ / huzûrî, hozûrî: [عربی] صفت. رووبه روو؛ رواو روو؛ له نزیک، خاوهن دوخ یان چۆنیه تی له بهرامبه ر بوون <مذاکره ی حضوری: وتووێژی رووبه روو>.

حضوری ²: قید. رووبه روو؛ رواو روو؛ له رووبه روو؛

حصین / hasîn: [عربی] صفت. [دبی] پتهو؛ پایه دار؛ تۆکمه؛ پهیت؛ نهسته م؛ هه سه م؛ قایم <حصین: په ناگه ی پتهو>.

حضار / hazzâr: [عربی] اسم. دانیشتوو؛ ئاماده بوون؛ نه وانه ی له مه جلیسدان <حضار برای سخنران کف زدند: دانیشتوو بۆ وتاریژ چه پله یان لیدا>.

حضرات / hazârat, hezârat: [عربی] اسم. [دبی] شارستانی؛ شارستانی؛ ۱. شارنشینی؛ ۲. ژیار؛ شارستانیته.

حضانة / hezânat: [عربی] اسم. [حقوق] سهر په رشتی؛ به خپو کری؛ په روه رده کری؛ چاو دیتری و ئاگاداری له مندا ل <دادگاه حق حضانت را از او سلب کرد: دادگه مافی سهر په رشتی لی سنده وه>.

حضر / hazar: [عربی] اسم. هیهه ر؛ بنه گا؛ بنه جی؛ جیی ئاماده بوون یان نیشته جی بوون. به رانه بر: سفر

حضرات / hazarât: [عربی] جمع حضرت حضرت / hazrat, ها؛ حضرات: [عربی] اسم. هه زهت؛ سهر ناویکه بۆ ریزگرتن که له پیش ناوی پیاوانی پیرو و گه وه پیاوان ده گوتری.

□ **حضرت اشرف** ﷺ جناب اشرف، جناب

حضرت عالی ﷺ **حضرت تعالی /** hazarât(e)'âlî: [عربی] ضمیر. به ریزتان؛ ئیهوی به ریز؛ وشه ی ریزگرتن بۆ بیسه ری تاک <حضرت تعالی حضور نداشتید: به ریزتان لهوئ نه بوون>.

حضرت عباسی / hazrat'abbâsî: [عربی] قید. [مجازی] خۆت و خوات؛ خواوه کیلی؛ خواوه کیل؛ خوداوه کیلی <حضرت عباسی این را چند خریدی؟: خۆت و خوات ته مهت چه ند کرپوه>.

حضور / huzûr, hozûr: [عربی] اسم. ۱. پیشگا؛ باره گا؛ هه نته ش؛ ده رگانه؛ ئاسانه؛ به رده م <در حضور دادگاه: له پیشگای دادگادا> ۲. هه بوون؛ بار و

غيرمجاز حفاری شده است: ئەوئ بئ قانئون كه تراوه.

حفاظ / hefāz ، ها: / [عربی] / اسم، پارێزەر؛ كهرهسەى پارازتن، به تاييهت ئەوهى له هاتنى هۆيه كى نه خوازراو بهرگرى دهكات (وهك ميج، ديوار، وارش، نهرده و...) .

حفاظت / hefāzat / [عربی] / اسم، ۱. پارێزگارى؛ ئاگادارى، نگادارى، نوادارى <حفاظت اشياى قيمتى: ئاگادارى له شتى بهنرخ> ۲. پاسهوانى؛ پاسگرى؛ نواوانى <پيرمردى عهدهدار حفاظت از موزه بود: پيره پياويك پاسهوانى له ئەنئيكه خانهى له ئەستۆ بوو> .

حفر / hafr / [عربی] / اسم، ههق؛ كار و رهوتى كۆلين؛ دانهوه؛ كهندين؛ كهنەى؛ ههلكۆلين، به تاييهت زهمين <حفر چاه آب: ههقى بير> .

□ **حفر كردن**: ههلكهندن؛ ههقاندن؛ ههلكۆلين؛ ههلقهندن؛ ههلقاندن؛ كۆلين؛ دانهوه؛ هۆركه نهى <زمين را برآى پى سازى حفر كردند: زهمينيان بۆ بنه پەت دانان ههلكهندن> .

حفره / hofre ، ها: / [عربی] / اسم، چال؛ قوولكه؛ كهنه؛ كهن؛ كهنه لان؛ كهنده لان؛ گهر: ۱. قوولكه <برآى نصب تير حفره آى كنده بودند: بۆ دانانى تيره كه چاليكيان كهنده بوو> ۲. بۆشايى، كون يان چالى سهر شتيك <پاى ديوار حفره آى بود كه موشها و مورچه ها به وجود آورده بودند: له پاى ديواره كهدا چاليك بوو مشك و ميرووله كهنده بويان> .

حفظ / hefz / [عربی] / اسم، ۱. نگا؛ ههمهت؛ كار يان رهوتى پاراستن و بهرگرى كردن له وهزنگ ۲. / گفتارى / له بهر؛ ليهر؛ وەر؛ ئەز بهر؛ ژبه ر؛ دهرخ؛ كار يان رهوتى له بهر كردنى شتى <حفظ شعر: له بهر كردنى شيعر> .

□ **حفظ بودن**: له بهر بوون؛ ئەز بهر بوون؛ ژبه ر بوون؛ دهرخ بوون؛ وەر بيهى .

حفظ شدن: ۱. پارێزران؛ پارێزهى؛ نوادارى بوون <وسايل او تماماً حفظ شده بود: كهل پهله كهى

له نزيكه وه> <حضورى خواهم گفت: رووبهروو پيتانى ئيزم> .

حفيض / hazîz ، ها: / [عربی] / اسم، / [دبى] / نشيو؛ نشيو؛ نشيف؛ نشووف؛ نهوى؛ نزم؛ نهزم . بهرانبهر: **اوج** <حفيض كوه: نشيوى كيو> .

حطى / hottî / [عربی] / اسم، حوتى؛ سييه مين دهستهى پيتى ئەبهجه كه بريتين له <ح؛ ط؛ ى> .

حظ / haz(z) ، ها: / [عربی] / اسم، ۱. ههز؛ خۆشى؛ خوهشى؛ كهيف <حظ كردم: ههزم كرد> ۲. / [دبى] / بههره؛ بهش؛ بيز؛ باهر؛ بهخت <از هوش حظ وافرى داشت: له هۆش بههره يه كى باشى هه بوو> .

□ **حظ وافر**: بههره ي باش؛ بهشى زۆر؛ بهشى فراوان .

□ **حظ بردن**: خۆش هاتن؛ كهيف كردن؛ وهش ئامهى <از اين كار خيلى حظ بردم: لهم كاره زۆر خۆشم هات> .

حظ داشتن: خۆشى بوون؛ وهشى بيهى؛ به قازانج بوون يان هۆى دلخۆشى بوون <رتيم ماهيگرى، برايم حظى نداشت: چووين بۆ ماسيگرى، خۆشيه كى بۆم نه بوو> .

حظ كردن: كهيف كردن؛ خۆشحال بوون؛ چيژ لى وهرگرتن <از تماشاى بازيشان حظ كردم: له تهمه شاى كايه كهيان كهيفم كرد> .

حفار / haffār ، ها: / [عربی] / اسم، ههلقه ن؛ ههلكه ن؛ كۆلينكار؛ كۆلەر: ۱. كۆلەنگ؛ كۆلەك؛ ماشينى كه بۆ ههلكه ندين و خاك هه لگرتن به كار ده روا ۲. كهسێ كارى هه لكه ندين يان كه لاشتنى زهمينه .

حفارى / haffārî ، ها: / [عربی] / اسم، ههلكۆلى؛ ههلقه نى؛ ههلكه نى؛ كۆلهرى: ۱. كارى ههلكۆلين و چال كردنى شتى، به تاييهت زهمين <خيابان را برآى لوله كشى حفارى كرده اند: شهقامه كهيان بۆ لوله لوكيشى ههلكۆليه> ۲. رهوتى كهندينى زموى و گهران له ژير خاكدا <آنجا

حق اشتراك برق: مافی هاوبه‌شی رۆژنامه؛ مافی هاوبه‌شی کاره‌با.

حق امتیاز: مافی به‌شداری؛ پاره‌یه‌ک که له به‌رانبه‌ر سه‌رپشکی دان به‌کس یان دامه‌زراوه‌یه‌ک، لئی وه‌رنه‌گیردرئ.

حق انتفاع ﴿﴾ حق بهره‌برداری

حق انحصار: پیتاکی؛ پاره‌یه‌ک که بۆ به‌هره‌بردن له کالای ده‌وله‌تی، ده‌وله‌ت له خه‌لکی ده‌ستینئ.

حق اولویت: مافی له‌پیشی / یه‌که‌می؛ مافی که به‌بۆنه‌ی پیشده‌ستی کردنی که‌سیک له نه‌جامدانی کارپکدا پیی ده‌درئ: حق تقدم

حق بهره‌برداری: مافی ده‌سکه‌وتی؛ مافی که به‌بۆنه‌وه که‌سیک بتوانئ له مالئ که‌هی که‌سیکی دیکه‌یه یان خاوه‌نی نیه که‌لک وه‌گرئ: حق انتفاع

حق بیمه: مافی دابین؛ پاره‌یه‌ک که که‌سئ بۆ دابین بوون، به‌به‌شدارگی بیمه‌ی ده‌دات.

حق پدری: مافی باوکی: ۱. مافی که باوک له به‌رانبه‌ر مندا‌له‌وه هه‌یه‌تی ۲. ئه‌رکئ که باوک بۆ به‌جئ هینانی ئه‌و مافه هه‌یه‌تی ۳. ئه‌رکئ که مندا‌ل بۆ ریزنان له باوکی له‌سه‌ر شانیه.

هه‌روه‌ها: حق مادری / دوستی / نان و نمک

حق تألیف: مافی نووسین / دانان؛ پاره‌یه‌ک که به‌بۆنه‌ی له چاپدانی کتیییک، له لایه‌ن ده‌زگای بلا‌وک‌ه‌روه به‌نووسه‌ر (یان نوینه‌ره‌که‌ی) ده‌درئ. هه‌روه‌ها: حق ترجمه

حق تحقیق ﴿﴾ پزوهانه

حق تدریس: ۱. مافی وانه‌بیژی؛ مافی ده‌رس گوتنه‌وه؛ به‌رایئ بۆ ده‌رس وتنه‌وه (مردان در مدرسه‌های دخترانه حق تدریس ندارند: پیاوان له قوتابخانه‌ی کچانه‌دا مافی وانه‌بیژیان نیه) ۲. پاره‌یه‌ک که له باب‌ه‌ت وانه‌بیژی‌ه‌وه به‌ماموستا ده‌درئ: حق‌الندریس

حق تعلیف: ئالفانه؛ پووشانه؛ پاوه‌نانه؛

به‌گشتی پارێزرا‌بوو ۲. له‌به‌ر بوون؛ وه‌ر بیه‌ی <سه‌بار خواندم تا خوب حفظ شدم: سئ جارم خوینده‌وه هه‌تا باش له‌به‌رم بوو>. هه‌روه‌ها: حفظ کردن

از حفظ خواندن: له‌به‌ر خوینده‌نه‌وه؛ ئه‌زه‌ر خویندن؛ به‌وه‌ر وانه‌ی؛ ژبه‌ر خویندن <تمام شعر را از حفظ خواند: ته‌واوی شیعه‌که‌ی له‌به‌ر خوینده‌وه>.

حفظ الصحه / hefzossehhe / [عربی / اسم]

[قدیمی] تهن‌دروستی؛ له‌ش‌ساغی.

حفظی^۱ / hefzi / [عربی / صفت]. له‌به‌ر کردنی؛ له‌بیر راگرتنی <یک عالم درس حفظی دارم: زۆریک وانه‌ی له‌به‌ر کردنیم هه‌یه>.

حفظی^۲: قید. له‌به‌ر؛ به‌وه‌ر؛ به‌یارمه‌تی بیر <نالهی جدایی را حفظی خواند: نالهی جودایی له‌به‌ر خوینده‌وه>.

حق^۱ / haq(q) / [عربی / اسم، حقه]:

۱. ماف؛ سه‌ربه‌ستیه‌ک که قانون، عورف یان سروش‌ت به‌که‌سیکی داوه <حق نفس کشیدن: مافی هه‌ناسه‌دان> ۲. ماف؛ سه‌رپشکایه‌تیه‌ک که به‌هۆی نه‌جامدانی کاریکه‌وه به‌کس یان دامه‌زراوه‌یه‌ک ده‌درئ <حق ثبت: حق بیمه: مافی نووسین؛ مافی دابین> ۳. [مجازی] خودا؛ ئافریته‌ر؛ یه‌زدان؛ خولقیته‌ر؛ وه‌دی هینه‌ر؛ په‌روه‌ردگار.

حقوق آب و گل: ۱. مافی که به‌بۆنه‌ی ئاوه‌دان

کردنه‌وه‌ی ملکیکه‌وه بۆ که‌سیک به‌دی دی

۲. [مجازی] مافی که به‌بۆنه‌ی نیشته‌جئ بوون

بۆ ماوه‌یه‌کی زۆر له‌جیگایه‌ک و نه‌جامدانی

برئ کار له‌ویدا، بۆ که‌سئ به‌دی دیت.

حق اختراع: مافی داھێنان؛ مافی که‌سئ بۆ

به‌هره‌بردن له‌داھاتی ئه‌و شته وه‌دی‌هیناوه.

حق اشتراك: مافی هاوبه‌شی؛ ئابوونمان؛

مزه‌ی سالانه یان مانگانه بۆ شه‌ریک بوون له

کالا، راژه یان هه‌ر شتی‌کدا <حق اشتراك روزنامه؛

حق شُعه: مافی که وتنه بهری هر به شداریک له کرینی به شی به شداریکی تر، به مهرجی که وازی له فروشتنی بی.

حق عبور: مافی بواردن: ۱. مافی بگاردن له ملکی که سیکی تر ۲. پاره یه ک که بۆ تیپه پنهوه لهو جیگایه وهرده گیردری (حق عبور از اتوبان: مافی بواردن له شاری).

حق کسب: مافی که سب و کار؛ پاره یه ک که کریگر به خاوهن ملکی ده دا بۆ که لک وهرگرتن لهو جییه به مه بهستی جیگای کاسبی.

حق مسکن: مافی خانوبه ره؛ پاره یه ک که بهرپرستی مه زینگه، بۆ مال گرتن به کارگیرانی بی مالی ده دا.

حق مقام: مافی پایه؛ به شیک که به بۆنه ی دارا بوونی پله و پایه ییکی تایبه ته وه، به خاوهنه که ی ده دری.

حق وتو: مافی ویتۆ؛ مافی نوینه ریک بۆ دژایه تی له گهل بریاری دیتران و هه لوه شانه وه ی به تنیا.

حق ویزیت: مافی ویزیت؛ پاره یه ک که بژیشک بۆ دیتنی نه خۆش وهریده گری.

□ **حق به حقدار رسیدن:** حقه به حقدار گهشتن؛ گهشتنی شتی به که سی که شیاوی بووه.

حق به گردن کسی داشتن: حقه به سهر که سیکه وه بوون؛ به نهجامدانی خزمه تیکی شیاو که سی منه تباری خۆ کردن.

حق کسی/ چیزی را ادا کردن: به جا آوردن: مافی که سی/ شتی به جی هیئان؛ کار یان ئهرکیکی شیاو بۆ شت (یان که سی) نهجام دان (حق برادری را ادا کرد: مافی برایه تی به جی هیئا).

حق دادن: حقه دان؛ ماف دان (به او حق می دهم که عصبانی باشد: حقه یی نه دم که تو وره

له وه پانه؛ سهر یه ل؛ پاره یه ک که ئازهلدار بۆ له وه پاندنی ده ولته ته که ی به خاوهن له وه رگهی ده دا.

حق تقدم □ **حق اولویت**

حق تمیز: پیتاکی ته مر؛ پاره یه ک که به بۆنه ی چه سپاندنی ته مر له سهر به لگهی فه رمی، له خاوهنه که ی ده سیئرئ.

حق ثبت: مافی نووسینی به لگه؛ مافی تۆمارکردن؛ پاره یه ک که به بۆنه ی نووسینی بریارنامه ی سه ودا یه ک له ده فته ری فه رمی ده ولته تیدا، له کارینه ران ده سیئرئ.

حق جوابگویی: مافی ولامدانه وه؛ مافی ههر که س بۆ په رسف دانه وه و بهرگری له خۆی له به رانه ر تۆمه تیکه وه که له رۆژنامه یان گوڤاریکدا لینی دراوه.

حق چاپ: مافی له چاپدان؛ مافی که بۆ چاپ کردنی کتیبیک به که س یان دامه زراوه یه ک ده دری.

حق حاکمیت: مافی میری؛ مافی حکوومه ت کردن.

حق حضانت: مافی چاوه دیتری؛ مافی به خیو کردن؛ مافی ئاگاداری و چاوه دیتری کردن له مندا ل.

حق زحمه: مووچه؛ کارانه؛ پاره یه ک که بابته ئه نجامدانی کاریک به که سی ده دری؛

حق الزحمه

حق سکنی: مافی نیشته جیی؛ مافی ئاکنجیه تی؛ مافی که بابته ی نیشته جی بوون له جیگایه کدا به که سیک ده دری.

حق سکوت: مافی بی ده نگی؛ پاره یان شتیک که بۆ نه درکاندنی رازیک به که سی ده دری؛

حق السکوت

حق شرب: ئاوانه؛ مافی که لک وهرگرتنی که س یان ملکیک له سهر چاوه یه کی ئاو (چه م، بیر، سهر چاوه).

«آزاد حق می‌گفت، تو مرد عمل نیستی: نازاد راستی ده‌گوت، تو پیروی کار نیت».

حق را ناحق کردن: شیر به قیر کردن؛ حقه ناحق کردن؛ دادوهری نادر ووس کردن؛ دژ به راستی و دروستی کار کردن «می‌خواهی پول بدهی تا حق را ناحق کنی؟! نه ته‌وی پاره بدهی شیر به قیر که‌ی؟!».

از حق نگذشتن: له حق لانه‌دان؛ له راستی پروو نه‌چهرخاندن؛ له رپی دروست نه‌ترازان «از حق نگذریم خوب کار کرد؛ له حق لانه‌دهین باشی کار کرد».

حقا / haqqā: [عربی] حرف. به‌راستی؛ به‌راستی، حقایق حق؛ وشه‌ی پیداکگری و په‌سند کردن «حقا که مرد بزرگی است: به‌راستی پی‌اوینکی گه‌وره‌به».

حقّا / haqqan: [عربی] اقیه. ۱. به‌حق «حقّا این پول به او می‌رسد: به‌حق نهم پاره‌یه به‌و ده‌گا» ۲. به‌راستی؛ به‌راستی «حقّا مرد بزرگی است: به‌راستی پی‌اوینکی گه‌وره‌به».

حقابه / haqqābe: [عربی/فارسی] اسم. نوره‌ئاو؛ نوبه‌ئاو؛ نوبه‌ئاو؛ نوبه‌ئاو؛ به‌شه‌ئاو؛ سه‌ره‌ئاو؛ مافی زهمینیک بو که‌لک وهرگرتن له سه‌رچاوه‌یه‌کی گشتی (چهم، کانی،...).

حقارت / heqārat: [عربی/اسم] ادبی ۱. چکۆله‌یی؛ چکۆله‌یی؛ چکۆله‌یی؛ بچووکی؛ بچووکی؛ گچکه‌یی «حقارت جته: بچووکی له‌ش» ۲. سووکی؛ بی‌بایه‌خی؛ بی‌نهرزشی «احساس حقارت: هه‌ستی سووکی».

حقارت‌بار / heqāratbār: [عربی/فارسی] صفت. سووک؛ سووکانه؛ هووداران؛ هوّی په‌یدا بوونی هه‌ستی سووکی «با شوهرش رفتار ی حقارت‌بار داشت: له‌گه‌ل شووه‌که‌یدا ئاکاریکی سووکی هه‌بوو».

حق البوق / haqqolbûq: (!) [عربی/معرب] اسم. [تعریض] به‌رتیلانه؛ ئه‌وی که به شیوازی به‌رتیل یان پیتاک ده‌دری یان وهرئه‌گیردری «ده‌هزار

بی».

حق داشتن: ۱. مافدار بوون؛ به‌ماف بوون؛ به‌دهق بوون «شیرین هم در این خانه حق دارد: شیرینیش له‌م ماله‌دا مافی هه‌یه» ۲. حقه‌ی خوی بوون؛ هه‌قدار بوون؛ خاوه‌ن ئاکار و قسه‌ی راست بوون «اگر اعتراض کرد حق دارد: نه‌گه‌ر به‌ره‌لست وه‌ستاوه حقه‌ی خویه».

حق کسی بودن: ۱. مافی که‌سێ بوون «این پول حق آزاد است: نهم پاره‌یه مافی نازاده» ۲. حقه‌ی خوی بوون؛ بو که‌سێ ره‌وا بوون «حش بود بیرونش می‌کردی: حقه‌ی خوی بوو ده‌رت بگردایه».

حق کسی را خوردن/پایمال کردن: مافی که‌سێ خواردن/ژیر پا کردن؛ حه‌قوو یۆی وارده‌ی؛ ئه‌وی که‌هی که‌سێکه‌گرتن و پی‌نه‌دانه‌وه «حق خواهرشان را خوردند و آن نصفه سهمش را هم ندادند: مافی خوشکه‌که‌یان خوارد و نه‌ویوه به‌شه‌شیان پی نه‌دا».

حق کسی را کف دستش گذاشتن: ۱. حقه‌ی که‌سێ نانه مشتی‌هوه؛ به‌سوو کایه‌تی‌هوه جیره‌ی که‌سێ پیدان؛ قهرزی که‌سێ دانه‌وه ۲. [کنایی] جزیا دانه‌وه؛ کاری نار‌ه‌وای که‌سێ تۆله کردنه‌وه.

حق مطلب را ادا کردن: به‌جوانی پروو کردنه‌وه‌ی مه‌به‌ستیک.

در حق کسی کاری کردن: بو که‌سێکه‌کاریکی باش کردن.

حق: ۱. صفت. حقه؛ راس؛ راست و درووس؛ ته‌با له‌گه‌ل رست و نهریتی په‌سندکراودا «حرف حق: قسه‌ی حقه».

□ **حق بودن:** حقه بوون؛ دروست بوون؛ راست بوون؛ راس بیه‌ی؛ شیوا بوون «همه‌اش حق بود: هه‌مووی راست بوو».

حق گفتن: راست گوتن/کردن؛ حقه وتن؛ راس واتنه‌ی؛ گوتنی قسه‌ی راست و دروست

حق الو کاله / haqqolvekāle / ها: [عربی/اسم، بریکارانه؛ پاره یه ک که بریکار بؤ نه جامدانی کار، له بریکارگری خوی ده ستینی.

حقانیت / haqqānīyyat / [عربی/اسم، هه قانه ت؛ راستیتی؛ راستی و رهوایی؛ راس و پاکی؛ دروستی ئاکار یان خوازه یه ک «این سندها دلیل حقانیت اوست؛ ثم به لگانه هوی هه قانه تی نه وه».

حقایق / haqāyeq / [عربی/جمع، حقیقت **حق باور** / haqbāvar / ان: [عربی/فارسی/صفت، به پروا؛ بروادار: ۱. پروامه ند به هه بوونی حه ق ۲. هؤگر یان پشتنگری ریگه ی دروست. ههروه ها: حق باوری

حق به جانب / haqbecāneb / ها: [عربی/فارسی/عربی/صفت، نه رمه بر؛ سیسه مار؛ به رهواله تی دروست و دوور له هه له کاری و ناریکی، زؤرتر بؤ خاپاندنی دیتران.

حق پرست / haqparast / ان: [عربی/فارسی/صفت، ۱. حه ق به رست؛ حه ق خواز؛ خوازیاری راستی و دروستی ۲. [کنایی] خودا به رست؛ خوا به رست؛ خوا به رس.

حقجو / haqcû / یان: [عربی/فارسی/صفت، حه ق خواز؛ خوازیاری راستی و دروستی «مردم حقجو: خه لکی حه ق خواز».

حقد / heqd / [عربی/اسم، [دبی] ۱. رک؛ قین؛ قینی؛ رق؛ هه یف ۲. قین کیشی؛ رک هه لگری؛ قینه ونی؛ قین له دلی.

حقدار / haqdār / [عربی/فارسی/صفت، حه قدار؛ خاوه ن حه ق «حق به حقدار رسید؛ حه ق گه یشته حه قدار».

حق شناسی / haqšenāsi / [عربی/فارسی/اسم، نه مه گناسی؛ نه مک ناسی: ۱. دؤخ یان چۆنیه تی ئاگا بوون له بایه خی چاکه و یارمه تی که سانی دیکه له مهر خۆوه ۲. /ها/ سپاسگوزاری به بۆنه ی چاکه یه ک که له گه لی کردوو یانه.

ههروه ها: حق شناس

تومان هم منشی حق البوق گرفت؛ نفیسکاره که ش دههزار تمه ن به رتیلانه ی وهرگرت».

حق التحقیق / haqqottahîq / [عربی/حق پژوهانه

حق التدریس / haqqottadrîs / [عربی/حق تدریس، حق

حق الزحمه / haqqozzahme / [عربی/حق زحمه، حق

حق السکوت / haqqossukût, -sokût / [عربی/حق سکوت، حق

حق العمل / haqqol'amal / ها: [عربی/اسم، کارمز؛ کارانه؛ پاداش یان مزی نه جامدانی کاریکی دیار یکراو.

حق العمل کار / haqqol'amalekār / ها: ان: [عربی/فارسی/اسم، کارمزکار؛ که سی که له به رانبه ر گرتنی به شیکی که له پاره ی سه وداوه، نه بیته هوی سه رگرتنی مامله. ههروه ها: حق العمل کاری

حق القدم / haqqolqadam / [عربی/اسم، هه نگوانه؛ لا قۆزانه؛ قه ده مانه؛ کراپا؛ کاله درانه؛ پالادرا نه؛ پالامز؛ پاره یه ک که بؤ هاتنی که سی و نه جامدانی راژه گه لیک پی پی بدری (به تابه ت بؤ بژیشک به کار ده روا).

حق الله / haqqollāh / [عربی/اسم، [اسلام] مافی خوا؛ حه قؤللا؛ حه قی خودا؛ ئه رکی سه رشانی هه ر که سی که له به رانبه ر خوداوه (وه کوو به ندایه تی).

حق المرتع / haqqolmarta' / [عربی/اسم، پوووشانه؛ ئالفانه؛ پاوه نانه؛ سه زیل؛ شاخانه؛ له وه درانه؛ باجی له وه؛ پاره یه ک که خاوه ن له وه رگه له چپواری ده ستینی.

حق الناس / haqqonnās / [عربی/اسم، [اسلام] مافی خه لکی؛ حه قوناس؛ حه قی خه لکی؛ ئه رکی که هه ر که س له به رانبه ر که سانی دیکه وه له سه ر شانیه تی.

زانستی مافناسی که له دامه‌زراوه‌ی کارگێڕی ولات و ئهرک و مافی لیپرسراوان و به‌پێوه‌به‌ران ده‌تۆژیته‌وه.

حقوق از کار افتادگی: به‌شداری له‌کارته‌یی/ له‌کار که‌وتووێی؛ به‌شداری له‌کارته‌یی؛ مووچه‌یه‌ک که به‌هۆی له‌کارکه‌وتووێی مووچه‌خۆر، پتی ده‌دری.

حقوق اساسی: به‌شداری بنه‌مایی/ سه‌ره‌کی؛ به‌شداری سه‌ره‌کی؛ ئه‌و به‌شه‌ له‌ زانستی مافناسی که له‌ شیوه‌کاری حکوومه‌ت و ئه‌رکه‌کانی ده‌کۆلیته‌وه.

حقوق بازنگی/ تقاعد: کارکه‌ناری؛ به‌شداری وه‌نیشته‌یی؛ مووچه‌ی هه‌له‌سه‌راوی له‌کار؛ مووچه‌یه‌ک که کارگێڕ یان کارکه‌ر له‌ سه‌رده‌می کارکه‌ناریدا (زۆتر مانگانه) وه‌ریده‌گرێ.

حقوق بشر: مافی مرۆف؛ به‌شداری مرۆ؛ کۆمه‌له‌ی ماف و سه‌ره‌ستیه‌ک که به‌ که‌سیک به‌بێ په‌چاوکردنی بیر و بره‌وا، په‌گه‌ز، نه‌ته‌وه، ولات و... ده‌دریت.

حقوق بین‌الملل: به‌شداری نێونه‌ته‌وه‌یی؛ لقێ له‌ زانستی مافناسی که قانونی نێوان چه‌ند ولات تا و توێ ده‌کا.

حقوق تجارت: به‌شداری بازرگانی؛ لقێ له‌ زانستی مافناسی که ده‌په‌رژیته‌ سه‌ر قانونگه‌لی پێوه‌ندیدار به‌ چالاکی ئابووریه‌وه. **حقوق تطبیقی:** به‌شداری به‌راوردی؛ لقێ له‌ زانستی مافناسی که باسی له‌ سه‌ر لیكدانه‌وه‌ی قانون و بنه‌گه‌لی قانونی ولاتانی جۆراوجۆره.

حقوق جزا: قانونی سزا؛ ئه‌و به‌شه‌ له‌ زانستی مافناسی که له‌ سه‌ر قانون و چۆنیه‌تی جزیادانی تاوانباران باس ده‌کا. هه‌روه‌ها:

حقوق جنایی

حقوق حق: به‌شداری په‌وا؛ مافی پسته‌قینه و

حق كشي / haqkoši: ها: [عربی/ فارسی] اسم. پێ‌شیل‌کاری؛ هه‌ق‌کوژی؛ کار یان په‌وتی پێ‌شیل‌کردنی مافی که‌س یان که‌سانیک.

حقگو / haqgû: یان: [عربی/ فارسی] صفت. هه‌ق‌بێژ؛ پاست‌بێژ؛ پاست‌واچ؛ هه‌ق‌وێژ (حقگو را نباید کشت: نابێ هه‌ق‌بێژ بکوژریت).

حق‌نشناس / haqnašnās: ها: ان: [عربی/ فارسی] صفت. نه‌مه‌گ‌نه‌ناس؛ ئه‌مه‌گ‌نه‌ناس؛ بێ‌ئه‌مه‌گ؛ ناسپاس؛ پێ‌نه‌زان.

حق‌نشناسی / haqnaš(e)nāsi: ها: [عربی/ فارسی] اسم. ئه‌مه‌گ‌نه‌ناسی؛ نه‌مه‌گ‌نه‌ناسی؛ ناسپاسی؛ پێ‌نه‌زانی.

حقنه / hoqne: [عربی/ اسم] [نامتداول] ۱. عیماله؛ هو‌قنه؛ کاری تێژاندنی ده‌رمانی تراو بۆ ناو رێخۆله ۲. [نامتداول] تراوی هو‌قنه؛ هه‌قنه؛ ده‌رمانی عیماله. هه‌روه‌ها: **حقنه‌کردن**

حق‌وحساب / haqqohesāb: ها: [عربی/ اسم] [مجازی] به‌رتیل «تا حق‌وحساب را نگرفت کارم را راه نینداخت: تا به‌رتیلی نه‌گرت کاره‌که‌می جیه‌جی نه‌کرد».

حق‌وحقوق / haqqohuqûq, -hoqûq: [عربی/ اسم] [گفتاری] مزو‌کرێ؛ کۆی مووچه و ماف «تا حق‌وحقوق مرا ندهید از اینجا نمی‌روم: تا مزو‌کریکه‌م نه‌ده‌ن له‌په‌ر نا‌رۆم».

حقوق / huqûq, hoqoq: ها: [عربی/ اسم] ۱. جمع «حق» ۲. مووچه؛ مانگانه؛ موواجوو؛ پاره‌یه‌ک که مانگانه به‌کرێکار یان مووچه‌خۆر ده‌دری ۳. قانون‌ناسی؛ زانستی ناسین و لیک‌کۆلینه‌وه‌ی قانون.

□ حقوق اجتماعی: به‌شداری کۆمه‌لایه‌تی؛ به‌شداری ج‌ج‌اتی؛ (په‌یوه‌ند به‌ کۆمه‌ل‌گاوه، وه‌کوو به‌شداری هه‌لب‌ژێران، هه‌لب‌ژاردن و به‌شداری دامه‌زاردن).

حقوق اداری: به‌شداری مه‌ز‌زینگه‌یی/ کارگێڕی؛ به‌شداری کارگێڕی؛ ئه‌و به‌شه‌ له‌

عربی/فارسی/اسم، قانون ناس؛ زاکوون زان؛ سهردهر چوو له قانوندا.

حقوقی ^۱ /huqûqî, hoqûqî/ :عربی/صفت. قانونی؛ پتوه دیدار یان سهر به قانون.

حقوقی ^۲ :قید. مووچه یی؛ جیره یی؛ به شیوه یی گرتن یان دانی مووچه «اول حقوقی کار می کرد، اما حالا کارش کتتراتی است: له هوه لهوه مووچه یی کاری ده کرد، به لام نیستی کاره که یی قوته راتییه».

حقه /haqqe/ :عربی/صفت. راسته قینی؛ راسته قینه؛ راسته قانی؛ به حقه «حقوق حقه: مافی راسته قینی».

حقه ^۱ /hoqqe, ها/ :عربی/اسم. ۱. هوقه؛ ده فری گچکه یی گۆزه له ناسا «حقه یی وافر؛ هوقه یی بافور» ۲. فیل؛ گزی؛ گزه؛ گزیه؛ که له ک؛ ده سه داو؛ چاپ؛ ده له سه؛ لمره؛ لمر؛ مه کر؛ هه قه؛ ههنگ «دوباره چه حقه ای می خواهی بزنی؟: دیسان چ فیلیکت له ژیر سهره؟» ۳. [نامتداول] تهر دهستی.

□ **حقه زدن**: گزه کردن؛ فیل کردن؛ که له ک لیدان.

حقه ^۲ /ها/ :صفت. [گفتاری] فیل باز؛ که له ک باز؛ گزیکار [خیلی حقه است: زور فیل باز».

حقه باز ^۱ /hoqqebāz, ها؛ ان/ :عربی/فارسی/اسم، [قدیمی] تهر دهست.

حقه باز ^۲ /ها/ :صفت. فیل باز؛ گزیکه؛ گزیکار؛ فریو کار؛ که له ک باز؛ داو لیدر؛ گر نی باز؛ ده غوول؛ فیلوو؛ ده غلباز؛ ههنگ باز؛ چه که باز؛ ئاگول باز؛ چه کار؛ ده سپر؛ لمرواز؛ ئیادویار.

حقه بازی /hoqqebāzî, ها؛ :عربی/فارسی/اسم، [گفتاری] فیل بازی؛ فریو کاری؛ گهر نی؛ گه بازی؛ که له ک بازی؛ حوقه بازی؛ لابانی؛ قه لوده ل کاری؛ لمره بازی «با حقه بازی مغازه را از دست آزاد در آورد: به فیل بازی دوو کانه که یی له دهس نازد دهره نینا».

حقیر /haqîr/ :عربی/صفت. [ادبی] بی نرخ؛ بی بایه خ؛ سووک و چرووک؛ هیچ و پووچ؛

جی پروای قانون یان عورف.

حقوق سیاسی: به شداری رامیاری؛ مافی که به هوی نهوه وه که سی ده توانی له کرد و کاشی رامیاریدا به شدار بی.

حقوق شخصی: به شداری تاکه که سی؛ مافی تاکي؛ مافی که سیک له په یوهنده یی نیوان خوی و کهسانی تردا: **حقوق فردی**

حقوق طبیعی: به شداری سروشتی؛ مافی مرؤف بو به شداری له ژیان، خوازه گه لی سروشتی و هاوکاری له گه ل کهسانی تردا بو گه یشتن به ژیانیکی خوشتر.

حقوق عرفی: به شداری ناسایی/گه له مپهری؛ به شداری گه له مپهری: ۱. مافی که به پتی نه ریتی کومه لگاوه به خه لک ده درئ ۲. به شی له زانستی مافناسی که باس له قانوننگه لی عورفی ده کا.

حقوق فردی ☞ **حقوق شخصی**

حقوق کار: به شداری کار؛ به شی له زانستی قانون ناسی که له قانونی کار و پتوهنده یی نیوان کریکار و خاوهن کار باس ده کا.

حقوق گمرکی: به شداری پیتاکی؛ مافی گومرؤک؛ پاره یه ک که مه زینگی گومرؤک له کاتی هه ناردن و هاتنی کالادا له خاوهنه که یی دهستی نی.

حقوق مدنی: به شداری شارستانیه ت؛ به شیک له زانستی مافناسی که له قانوننگه لی سه باره ت به مرؤف و بنه ماله و سهودا ده توژیته وه.

حقوق وظیفه ☞ **وظیفه** ۵

حقوق بگير /huqûqbegîr, hoqûq- ها؛ ان/ :عربی/فارسی/صفت. مووچه خور؛ جیره خور؛ جیره ههر؛ که سی که به مه عاشیکی دیاریکراوه وه کار ده کا «پسرش حقوق بگير است: کوره که یی مووچه خوره».

حقوقدان /huqûqdân, hoqûq- ها؛ ان/ :

راسته‌قینه> ۲. به‌رچاو؛ دیار؛ خاوه‌ن بی‌چم و ده‌سته. به‌رانبهر: مجازی

حک /hak(k)/: [عربی/اسم، کار و پره‌وتی کؤلین؛ کهن‌دوخین؛ هه‌لکه‌ندنی وینه‌یان نووسراوه‌یه‌ک له‌سه‌ر شتیکی ره‌ق (وه‌ک: دار، به‌رد، کانزا).

حکاک /hakkāk/, ها؛ ان: [عربی/اسم، ۱. کؤلر؛ کهنه‌کار؛ کهن‌دوخ؛ که‌سی که له‌سه‌ر به‌رد، کانزا و... به‌هه‌لکؤلین، وینه‌یه‌ک ده‌ردینی یان شتیکی ده‌نووسی ۲. مؤره‌لکه‌ن؛ مؤرکه‌ن.

حکاکي /hakkākī/, ها: [عربی/اسم، کهنه‌کاری؛ کهن‌دوخی؛ کؤلهری: ۱. کار و پره‌تی که‌نایش؛ که‌نایا؛ که‌ناین؛ که‌نایه؛ پره‌یشتن؛ تاشین و کؤلین له‌سه‌ر کانزا و به‌رده‌وه ۲. /ها/ئه‌و شته‌ی که له‌کهن‌دن ساز ده‌بی ۳. پیشه‌ی کؤلر ۴. /ها/ کارگای کهنه‌کاری.

حکام /hokkām/: [عربی/جمع] جمع **حاکم** **حکایات** /hekāyāt/: [عربی/جمع] **حکایت** **حکایت** /hekāyat/, ها؛ حکایات: [عربی/اسم، ۱. چیرۆک؛ داستان؛ رازه؛ پاس «حکایت شیر و موش: چیرۆکی شیر و مشک» ۲. چیرۆک/رازبیزێ؛ داستان‌بیزێ.

□ **حکایت کردن**: چیرۆک گوته‌وه؛ داستان گیرانه‌وه؛ راز کردن؛ پاس گیرانه‌وه؛ رازێ گیرلنایوه؛ سه‌رگوروشته‌یان رووداوێک گیرانه‌وه.

حکایت گفتن: چیرۆک گوته‌ن؛ راز کردن؛ داستان گوته‌ن؛ نه‌زله‌گوته‌ن؛ رازه‌واته‌ی.

حکم /hakam/, ها: [عربی/اسم، به‌ره‌وان؛ به‌ره‌قان؛ داوه‌ر؛ دادوه‌ر؛ ناویروان؛ که‌سی که له‌نیوان دوو که‌سدا داوه‌ری ده‌کات.

□ **حکم شدن**: بوونه‌به‌ره‌وان؛ بوونه‌به‌ره‌قان؛ داوه‌ر بوون «سیروان حکم ما شد: سیروان بووه‌به‌ره‌وانی مه‌».

هوودار «آدم حقیر؛ کار حقیر؛ مرؤی بی‌نرخ؛ کاری بی‌بایه‌خ».

□ **حقیر شمردن**: به‌که‌م گرتن؛ سوک لینه‌وین؛ قه‌در نه‌زانین؛ بی‌بایه‌خ کردن.

حقیقت /haqīqat/, ها؛ حقایق: [عربی/اسم، راستی؛ پاسی: ۱. ئه‌وی له‌گه‌ل راستی و دروستیدا هاوړییه «حقیقت چیست؟ راستی چیه؟» ۲. حق؛ بی‌لار و خواری؛ پروا یان قسه‌ی راست و دروست «حقیقت تلخ است: حق ره‌قه» ۳. ئه‌و شته‌ی که هه‌یه. به‌رانبهر: **مجاز** ۴. /ادبی/ دروستی؛ درووسی «حقیقت ماجرا را نمی‌دانم: راستی رووداوه‌که‌نازنام».

□ **در حقیقت**: له‌راستیدا؛ به‌راستی «در حقیقت او بانی این کار است: له‌راستیدا ئه‌و بناخه‌داربیزێ ئه‌م کاره‌یه».

□ **حقیقت داشتن**: راست بوون؛ دروست بوون «عروسی دخترش حقیقت داشت: زه‌ماوه‌ندی که‌چه‌کی راست بوو».

حقیقت گفتن: راست گوته‌ن؛ دروست وتن؛ پاس واته‌ی «حقیقت را آزاد به‌من گفت: ئازاد راسته‌که‌ی پی گوته‌م».

حقیقتاً /haqīqatan/: [عربی/قید، به‌راستی؛ له‌راستیدا؛ له‌راستی «حقیقتاً دانشمند است: به‌راستی زانایه».

حقیقت بین /haqīqatbîn/: [عربی/فارسی] صفت، راستی‌بین؛ هه‌قیقه‌ت‌بین؛ به‌توانا یان هوگری بینینی راستی و دروستی «اگر چشم حقیقت‌بین داشتی، می‌فهمیدی: ئه‌گه‌ر چاوی راستی بینت ببوایه، تیده‌گه‌یشتی».

حقیقت جو /haqīqatcû/: [عربی/فارسی] صفت، راستی‌خواز؛ راستی‌واز؛ به‌خووخده و هوگری راستی.

حقیقی /haqîqî/: [عربی] صفت، راسته‌قینه؛ راسته‌قینی؛ راسته‌قانی: ۱. هه‌قیقی؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌راستی «دوستی حقیقی: دوستانه‌تی

۳. هۆ: سۆنگه؛ بۇنه <حکمت این کارش را نفهمیدم: هۆی ئەم کارهیم نهزانی>.

□ حکمت الهی: فەلسەفەى خواناسى.

حکمت اولی: هه‌بوون‌ناسی.

حکمت طبیعی: نیوی کۆنی زانستی فیزیک و شیمی و زانستی سروشتی.

حکمت عملی: فەلسەفەى کرداری؛ بنه‌ما و ئاگاداری سه‌باره‌ت به کار و کرده‌وه و کهین و به‌ینی مرۆف پیکه‌وه (وه‌ک ئاکار، بنه‌وانی و سیاست).

حکمت نظری: بنه‌ما و ئاگاداری پێوه‌ندیدار به‌وه‌ی که لایه‌نی کردارییان نیه (وه‌ک فەلسەفە، خواناسی، زانستی سروشتی و بیرکاری).

□ حکمت داشتن: ۱. ورد بوون؛ گونجاو بوون؛ ئامۆزگاری تیدا بوون؛ مۆچیار چنه‌یه‌ی؛ خاوه‌نی هۆیان هۆکاری هه‌بوون <هر حرف و کار او حکمتی دارد: هه‌موو قسه و کاریکی هۆکاریکی هه‌یه> ۲. به‌ئاه‌وز بوون؛ ژیر بوون <کمی حکمت داشته باش! هیندیک ورد به!>.

حکمت آموز / hekmatāmūz: [عربی/فارسی] صفت. ئامۆزیار؛ ئامۆچیار؛ به‌تایه‌تمه‌ندی یان توانایی راهینانی پوانگه‌ی مژپه‌رانه‌وه. حکمت آمیز / hekmatāmīz: [عربی/فارسی] صفت. ئامۆزیارانه؛ تیکه‌ل به‌ئه‌ندیشه‌ی مژپه‌رانه.

حکمران / hokmrān، هه‌ا: ان: [عربی/فارسی] اسم. فرمانه‌په‌وا؛ فرمانه‌په‌وا؛ میر؛ ئەمیر <حکمران سلیمانیه بود: فرمانه‌په‌واى سلیمانى بوو>.

حکمرانی / hokmrānî: [عربی/فارسی] اسم. فرمانه‌په‌وايی؛ فرمانه‌په‌وايی؛ ئەمیری؛ میری <سالاها حکمرانی کرد: زۆر سالان فرمانه‌په‌وايی کرد>.

حکمر و / hokmravā، یان: [عربی/فارسی] اسم. فرمانه‌په‌وا؛ فرمانه‌په‌وا؛ میر؛ ئەمیر.

حکمر وایی / hokmravāyî: [عربی/فارسی] اسم.

حکم قرار دادن: کردنه دادوه؛ به‌ره‌وان دانان؛ به‌ره‌قان دانان <زن و شوهر مرا حکم قرار دادند: زن و شوو منیان کرده دادوه>.

حکم / hekam: [عربی] جمع □ حکمت

حکم / hokm، هه‌ا: احکام: [عربی/اسم]. ۱. ده‌ستور؛ پرستی؛ فره‌مان؛ ئەمر؛ فره‌وار؛ هوود <حکم اداری: ده‌ستووری مه‌زینگه‌یی> ۲. بپیار؛ بپیری ده‌وله‌تی؛ بپیری که له لایه‌ن دادگه یان ده‌سته‌ی داده‌وه‌یه‌وه ده‌رده‌چى <حکم اعدام: بپیری کوشتن> ۳. [ریاضی] حوکم؛ ئەنجامی که له گریمانه‌یه‌کدا به ده‌س دى.

□ حکم اعدام: بپیری کوشتن؛ بپیری خنکندن یان به‌هر شی‌وه‌یه‌کی‌تر، له‌ناو بردنی که‌سیک. هه‌روه‌ها: حکم بازداشت؛ حکم توقیف

□ حکم راندن: حکوومه‌ت کردن؛ میرایه‌تی کردن <سالاها بر هندوستان حکم راندند: چهنای چهن سال به‌سەر هیندوستاندا حکوومه‌تیان کرد>.

حکم کردن: فره‌مان دان؛ فره‌مان دان؛ ده‌ستوور دان <حکم کرد که او را دستگیر کنند: ده‌ستووری دا قۆلبه‌سی کەن>.

حکم کسی / چیزی را داشتن: وه‌کوو که‌سی / شتی بوون / وابوون <آدم کاردان حکم کیمیا را دارد: مرۆی له‌کارزان وه‌کوو گه‌وه‌هر وایه>: در حکم کسی / چیزی بودن

حکما / hokmā: [عربی] جمع □ حکیم حکماً / hokman: [عربی] قید. هه‌ر؛ به‌ناچار؛ ناچار؛ هه‌تم؛ ئیلا و بیلا <گفت حکماً باید بیایی: وتی هه‌ر ئەبێ بیت>.

حکمت / hekmat، هه‌ا: حکم: [عربی/اسم]. ۱. هۆزانی؛ ژیری <حکمت به‌لقمان آموختن غلط است: هۆزانی به‌لوقمان فیر کردن هه‌له‌یه> ۲. فەلسەفە <حکمت عملی: فەلسەفەى کرداری>

سەر بیر و بۆچوونی خەلکە.

حکومت مشروطه ﴿مشروطه﴾

حکومت مطلقە: حکوومەتی سەرەرپۆیی؛
حکومومەتی لاساری؛ فەرمانەرپۆیی
خۆسەرانی کەسێ یان دەستەبەکی چکۆلە
لە دەسەلاتداران بە سەر خەلکدا.

حکومت کردن: حکوومەت کردن؛

فەرمانەرپۆیی کردن. ھەر ھەھا: **حکومت داشتن**

حکومتی / hukûmatî, hokûmatî / ھا: [عربی]

صفت. حکوومەتی؛ پێوەندیدار یان سەر بە
حوکمەت «نظام حکومتی: سیستەمی حکوومەتی».

حکە / hekke: [عربی] / سەر. خارشت؛ خارش؛

گەزەنگ؛ خوروو؛ چۆنیەتی خوران و ئالۆش

بوون؛ ورەیی.

حکیم / hakim / ھا؛ ھان؛ حُکما: [عربی] / سەر.

[قدیمی] ۱. فیلسووف؛ فەیلەسووف ۲. بژیشک؛

بژیشک؛ پزیشک.

حکیمانە ۱ / hakîmâne: [عربی] / فارسی] صفت.

ھێژایانە؛ ژیرانە؛ مژیوەرانە؛ ئاوەزمەندانە؛ زانایانە

«اندیشەهای حکیمانە: ئەندێشەگەلی ھێژایانە».

حکیمانە ۲: قیە. زانایانە؛ ھێژایانە؛ ژیرانە؛

مژیوەرانە؛ ئاوەزمەندانە؛ بە شێوازی زانایانە «او

حکیمانە داوەرێ کرد: ھێژایانە داوەرێ کرد».

حکیمباشی / hakîmbāshî / ھا: [عربی] / ترکی]

اسم. ۱. [تعریض] ھەکیم؛ بژیشکی بێ خۆیندنی

زانستگایی ۲. [قدیمی] بژیشک؛ پزیشک.

حکیمباشی را دراز کردن: [کنایی] ھەق تایی

لە دۆلاوی کردنەوہ؛ بە کەر نەوێزان و بە

کۆپان فێر بوون؛ کار و ئەرکی کەسیک

خستە سەر شانی کەسیکی تر، یان سزا دانی

کەسیکی بێ تالوان و بەستەزمان بە جێی

تاوانباریک.

حل / hal(l) / [عربی] / سەر. ۱. ھەل؛ چارەسەر؛

چارە؛ کار و ڕەوتی دۆزینەوہی پەرسفی گرفت

یان پرسیاریک (حل کردن سوال: ھەل کردنی

فەرمانەرپۆیی؛ فرمانەرپۆیی؛ میری؛ ئەمیری.

حکمرما / hokmfarmā: [عربی] / فارسی] / سەر.

زال؛ چێر؛ چۆنیەتی دەست بە سەر جیگا یان

شتیکدا چوون «سکوت بر مجلس حکمرما بود:

بێ دەنگی بە سەر کۆرە کەدا زال بوو».

حکمرما ۱: صفت. زال؛ چێر؛ خاوەن چۆنیەتی

یان کارتیکری بە سەر جیگا یان شتیکدا «سکوت

حکمرما بر مجلس را شکست: بێ دەنگی زال بە سەر

کۆرە کەیدا شکاند».

حکمرمایی / hokmfarmāyî: [عربی] / فارسی]

اسم. زالی؛ زالیەتی؛ دۆخ یان چۆنیەتی زال

بوون.

حکمیّت / hakamîyyat: [عربی] / سەر. داوەرێ؛

داوەرێ؛ کەخیوادی؛ قەیحایی «کار اختلاف به

حکمیّت کشید: کاری ناکوکی کیشایە داوەرێ».

حکمین / hakameyn: [عربی] / سەر. داوەرێ؛

داوەرێ؛ دوو داوەر «حکمین حق را به شاکى دادند:

داوەرێان ھەقیان بە سکالا بەرە کەدا».

حکومت / hukûmat, hokûmat / ھا: [عربی]

اسم. حوکمەت؛ حکوومەت: ۱. فەرمانەرپۆیی

«خانوادەى پهلوی از سال ۱۳۰۴ تا سال ۱۳۵۷ بر ایران

حکومت کردند: بنەمالەى پەھلەوێ لە سالێ ۱۹۲۵ تا

سالێ ۱۹۷۹ بە سەر ئێراندا حکوومەتیان کرد»

۲. دەزگایەکی دەوڵەتی کە بە سەر ولات یان

ناوچەبە کەدا فەرمان دەدا ۳. سیستەمی رامیاری

«حکومت جمهوری: حکوومەتی کۆماری».

حکومت استبدادی: حکوومەتی ملھوړی /

لاسارێ؛ حکوومەتی تەپەسەری؛ حکوومەتی

زۆرەملی؛ حکوومەتیک کە گوێ نەداتە بیر و

رای خەلک و نوێتەرەکانیان: **حکومت**

دیکتاتوری

حکومت جمهوری ﴿جمهوری﴾

حکومت دیکتاتوری ﴿حکومت استبدادی﴾

حکومت مردم: حکوومەتی خەلکی؛ شێوہ

حکوومەتی ولاتانی پێشکەوتوو کە بریار لە

پرسپیار ۲. پهرسف؛ وهرامی پرسپیار یان لیچار؛ رهوتی هه لهپهوردن <حل معما: هه لهپهوردنی مه ته لۆک> ۳. کار یان رهوتی توانه وهی ماکیک له تراویکدا <شکر در آب حل می شود: شه کر له ناوه دا ده توینه وه>.

حلال بانی / halāl bā'i: [عربی/فارسی] ﴿﴾ حلال بایی

حلال بایی / halāl bā'î: [عربی/فارسی] اسم، گهردن ئازایی؛ کاری به خشیینی تاوانی که سی له ئاست خووه: حلال بانی

حلال زاده / halāl zāde, ها: [عربی/فارسی] صفت. ۱. هه لال زاده؛ هه لال زاده. بهرانبهر: حرامزاده <بچهی حلال زاده به دایی اش می رود: مندالی هه لال زاده له خالی ده کا> ۲. [مجازی/دروستکار؛ درووسکار.

حلال گوشت / halāl gūšt: [عربی/فارسی] صفت. گوشت هه لال؛ خاوه نی گوشتی که شرع خواردنی به رهوا زانیوه. بهرانبهر: حرام گوشت <هیوان حلال گوشت: هه یوانی گوشت هه لال>.

حل المسائل / hallol masā'el: [عربی] ﴿﴾ حل المسایل

حل المسایل / hallol masāyēl, ها: [عربی/اسم، کتیبی که پهرسف یان ریگه چاره ی گه لیک پرسپاری تپدا نووسراوه.

حلال واری / halāl vārî: [عربی/فارسی] قید. <گفتاری> حلال و زه لال؛ به هه لالی <حلال واری صدهزار تومان هم برای خودت منظور کن: حلال و زه لال سده هزار تمه نیش قازانج بو خوت دانه>.

حلالی / halālî: [عربی/اسم، <گفتاری> ۱. هه لالی؛ رهوایی ۲. گهرده ن ئازایی؛ گهردن ئازایی؛ لی خوش بوویی <بابت تهمتی که به آزاد زده بود، از او حلالی خواست: له مهر نهو بوختیانه بو ئازادی کردبوو، گهردن ئازایی لی خواست>.

حلالی / hallālî: [عربی] ﴿﴾ حلالیت / halālîyyat: [عربی/اسم، هه لالی؛ رهوایی؛ دۆخ یان چۆنیه تی هه لال بوون <در مورد حلالیت پیوند اعضا سؤال داشت: سه بارهت به رهوایی

پرسپیار ۲. پهرسف؛ وهرامی پرسپیار یان لیچار؛ رهوتی هه لهپهوردن <حل معما: هه لهپهوردنی مه ته لۆک> ۳. کار یان رهوتی توانه وهی ماکیک له تراویکدا <شکر در آب حل می شود: شه کر له ناوه دا ده توینه وه>.

حل اختلاف: چاری کیشه؛ کار یان رهوتی له بهین بردن یا له بهین چوونی ناکۆکی له نیوان دوو لایه نی شهردا.

حل شدن: ۱. توانه وه؛ تاوانه وه؛ تاویانه وه؛ تاویه یوه ۲. هه لههاتن؛ به دهس هاتنی پهرسقی لیچار و مه ته لۆک.

حل کردن: ۱. حل کردن؛ چاره سهر کردن؛ چاره کردن ۲. هه لین؛ تواندنه وه؛ تاواندنه وه؛ تاوانه ی؛ نه وه تاوانه ی <مقداری نمک در آب حل کنید: توژیک خوئی له ناوه دا تاوینه وه>.

حلاج / hallāc, ها؛ ان: [عربی/اسم، که فائزه ن؛ چیکه نه کار؛ جیکه نه کار؛ هه لاج؛ هه لاج؛ کیرنج؛ فه بسکور؛ که سی که په موو و کولکه شی ده کاته وه.

حلاجی / hallācî: [عربی/اسم، ۱. که فائزه نی؛ چیکه نه کاری؛ هه لاجی؛ هه لاجی؛ کیرنجی؛ فه بسکوری؛ پیشه یان کاری که فائزه ن ۲. /ها که فائزه نی؛ هه لاجی؛ هه لاجی؛ کارگهی هه لاجی ۳. [مجازی] کولک و مووش؛ کار و رهوتی شی کردنه وه و باش لی توژینه وه.

حلال / halāl: [عربی] صفت. <دین> هه لال؛ رهوا؛ درووس؛ دروست: الف) له بواری خواردن <گوشت شتر حلال است: گوشتی و شتر هه لاله> ب) له بواری کار و کرده وه <ازدواج با دختر عمو و دختر خاله حلال است: خواستنی ئامۆزا و میمه که زا هه لاله> * بهرانبهر: حرام. ههروه ها: حلال بودن؛ حلال شدن؛ حلال کردن

حلال / hallāl, ها: [عربی] صفت. ۱. توین؛ تاوینه ر؛ ئاوکه ر <حلال چربی: تاوینه ری چه وری> ۲. هه لهینه ر؛ هه لهینه ر؛ چاره سهر که ر؛ چاره که ر.

چاوشه‌یتانه؛ هیلکه‌شه‌یتان؛ شه‌یتانه‌کله؛
ناخوون‌شه‌یتان؛ که‌سپک؛ قه‌پۆشکه؛ قه‌پووشک؛
گیانداریکی نیر- مای بچووکى نهرم و شل، به
دوو جووته‌شاخه‌ک که چاوی له‌سه‌ر
جووتیکینه و قاپیلکه‌یه‌کی له‌سه‌ر کۆله، خوئی
تیدا ده‌شارتته‌وه.

حزونی / halazûnî، ها: / [عربی] صفت.
پێچ‌پێچۆکه؛ قیت و به‌پێچ؛ پێچه‌لپێچ؛ وه‌ک
قایی شه‌یتانۆکه.

حلق / halq، ها: / [عربی] اسم. گه‌روو؛ گه‌لوو؛
گله‌ه‌زێ؛ گه‌وړی؛ کش‌کشی؛ قوړگ؛ قوړوو؛
قوړی؛ نه‌وک؛ به‌شی له‌ده‌زگای گه‌وارشت که
له‌نیوان‌ده‌م و سوورپنچکدايه.

حلقات / halaqāt، ها: / [عربی] جمع حلقه
حلق‌آویز / halqāviz، ها: / [عربی/فارسی] صفت.
ئه‌لقاوێز؛ داره‌لۆز؛ به‌په‌ت‌ه‌لاه‌وسراو؛
ئاوێزان‌کراو له‌مله‌وه (به‌ئالاندنی گوریسک له‌مل
و پێوه‌هه‌لواستن به‌مه‌به‌ستی خنکندن) «خودش‌را
از درخت حلق‌آویز کرده بود: خوئی له‌داره‌که‌وه
ئه‌لقاوێز کردبوو».

حلقوم / holqûm، ها: / [عربی/اسم/دبی]
گه‌روو؛ گه‌لوو؛ گله‌ه‌زێ؛ قوړگ؛ قوړوو؛ قوړی؛
نه‌وک؛ قورتاسه (از حلقوم او بیرون کشید: له
گه‌رووی هینایه‌وه).

□ **از حلقوم کسی بیرون کشیدن:** [مجازی] له
گه‌رووی که‌سێ هینانه‌وه؛ به‌که‌سێ
هه‌له‌او‌رنه‌وه؛ له‌قوړگی که‌سێ هاور‌دنه‌وه؛ له
که‌سێ به‌زۆر ساندنه‌وه «پولها را از حلقومش
می‌کشم بیرون: پاره‌که‌له‌گه‌رووی دینه‌وه».

حلقوی / haqavî، ها: / [عربی] صفت. گه‌وی؛
خه‌له‌کی؛ ئالقه‌یی؛ جه‌غزۆکه؛ خرۆکه؛ گاڭ‌گۆر؛
خاز‌ئاسا؛ وینه‌ی جه‌غز و بازنه (کرم حلقوی: کرمی
گه‌وی).

حلقه / halqe، ها: / حلقات: [عربی/اسم] ۱. ئالقه؛
گه‌و؛ خه‌له‌ک؛ بازنه؛ چه‌مه‌ر؛ چه‌مه‌ر؛ هه‌له‌ک؛

پێوه‌ندی ئه‌ندامه‌وه‌پرسیاری هه‌بوو.

□ **حالات خواستن/طلبیدن:** گه‌ردن‌ئازایی
خواستن؛ داوای گه‌ردن‌ئازایی کردن؛ داوای
لێ‌بووردن کردن «آمده بود بابت حرفهای آن
روزش حالات بخااهد: هاتبوو سه‌باره‌ت به
قه‌سه‌کانی ئه‌و رۆژه‌ی گه‌ردن‌ئازایی بخوازی».

حالات / hallālīyyat، ها: / [عربی/اسم] دۆخ‌یان
چۆنیه‌تی تاوێنه‌ر بوون: **حالی**

حالات / halāvat، ها: / [عربی/اسم] شیرینی؛
شیرینی؛ شیرانی؛ شیرناتی «حالات کلام:
شیرینی وتار».

□ **حالات کلام:** شیرینی قسه؛ شیرینی وتار؛
جوانی، رێک‌وپێکی و دل‌بزوینی قسه.

حلب / halab، ها: / [عربی/اسم] پووت؛ پۆت؛
ته‌نه‌که؛ ته‌نه‌که؛ تنکه: ۱. ده‌فریکی شه‌ش‌پالوو
زۆرت‌ر له‌جنسی هه‌له‌بی «حلب‌روغن: پووتی
پۆن» ۲. ئه‌و راده‌له‌هه‌ر شتیک که‌له‌پووتیکدا
جێ‌ده‌پێته‌وه «دو حلب‌روغن مصرف شد: دوو پووت
پۆن به‌کار برا».

حلبی / halabî، ها: / [عربی/اسم] ته‌نه‌که؛
هه‌له‌بی؛ هه‌له‌وی؛ په‌ره‌پێکی ناسکی ئاسن که
به‌تۆپێکی قه‌لاه‌داپۆشراوه «قوطی حلبی: قوتووی
هه‌له‌بی».

حلبی‌آباد / halabîābād، ها: / [عربی/فارسی]
[اسم/مجازی] هه‌له‌بی‌ئاوا؛ گه‌ره‌که‌خانووی له
ته‌نه‌که و شتی بێ‌نرخ‌تری (زۆرت‌ر له‌ده‌ور و به‌ری
شاراندا).

حلبی‌ساز / halabîsāz، ها: / [عربی/فارسی]
[اسم] ته‌نه‌که‌ساز؛ هه‌له‌بی‌ساز؛ وه‌ستی
دروست‌کردنی که‌له‌وپه‌له‌ی ته‌نه‌که‌یی (وه‌کوو
پووت، بۆشکه، قۆله‌کووره‌و...) ساز‌ده‌کا.

حلبی‌سازی / halabîsāzî، ها: / [عربی/فارسی/اسم]
ته‌نه‌که‌سازی: ۱. کار‌یان‌پیشه‌ی ته‌نه‌که‌ساز
۲. /ها/ کار‌گه‌ی ته‌نه‌که‌سازی.

حزرون / halazûn، ها: / [عربی/اسم] شه‌یتانۆکه؛

دابوو ۲. په پکه/پاپوکه دان؛ په پکه بهستن؛ قهف دان؛ چه موله دهی؛ به شیوازی ئه لقه دهرهاتن «ماری در آنجا حلقه زده بود: ماریک له ویدا په پکه ی دابوو».

حلقه به گوش / halqebegûš، ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] صفت. گوی له مست؛ گوی پرایه ل؛ گوش به راواز؛ فرمانبری وه کوو نوکهری وا چما خاوه نه که ی ئالقه ی له گوی کړدوو «غلام حلقه به گوش: نوکهری گوی له مست».

حلم / helm؛ [عربی/اسم، [ادبی] پشود ریږی؛ پشود داری؛ نهرم و نیانی؛ ته وتین؛ ته وات؛ نتمداری «با تو گویم که چیست غایت حلم/هر که زهرت دهد، شکر بخشش: به تو بیژم چیه مانای نه وپه ری پشود ریږی/که سی زه هری ده زارت کرد، نه تو شکر ی له بهر دانی».

حلمه / holme؛ [؟] / اسم، [کالبدشناسی] پرزه ی زمان؛ هر کام لهو به رزاییه وردیلته ی وه ک پرزگ که له سهر زمانه.

حلوا / halvā، ها؛ خلویات؛ [عربی/اسم، هه لوا؛ هه لوا؛ هه لاو؛ هه روا؛ هه لبأ؛ هتولا؛ ناوار؛ ئاسیده؛ هریر؛ چیشتی ئارد و شه کر (یان ماکی شیرینی دیکه) و وژ و گولاو و زهعفران.

☐ **حلوا ی گل**: هه لوا ی گوله زمرده؛ هه لوا یه ک که به جی ئارد، گوله زمرده ی تی ده که ن.

☐ **حلوا- حلوا کردن**: [تعریض] له سهر سهر نان؛ له بان سهر دانیان؛ گه له ک ریژلینان و گرنگی پیدان.

حلوا خیر/ خیرات کردن: [تعریض] هه لوا به شو کردن (بو وریا کړدنه وه له مه ترسیه ک ده گو ترئ) «خیال می کنی زندان حلوا خیر می کنند؟! پیت وایه له بهندی خانه دا هه لوا بهش ده که نه وه؟!».

حلوا ی کسی را خوردن: [کنایی] هه لوا ی که سی ک خواردن؛ له پرسه ی که سی کدا به شداری کردن؛ پاش مردنی که سی مانه وه.

خا؛ گاخ؛ که مه؛ گوهاروک؛ هه فی رکی؛ ترئ؛ هر شتیکی خر، گرؤفر یان باز نه یی «حلقه ی زلف؛ حلقه ی زنجیر؛ ئالقه ی زولف؛ گه وی زنجیر» ۲. ئالقه؛ باز نه؛ گه زرک؛ خه له ک؛ ئه و شتانه ی که بو خه ملاندن و رازانه وه به قامک، لووت یان گویدا ده که ن «حلقه ی طلا؛ ئالقه ی زیړ» ۳. ئالقه؛ گه وی؛ یه کانه ی شتگه لی جه غزو که «چهار حلقه فیلم؛ دو حلقه لاستیک؛ چوار ئالقه فیلم؛ دوو ئالقه لاستیک» ۴. گهو؛ گهړ؛ خول؛ گه زرک؛ خه له ک؛ چهر خه؛ سیسته میک که دوی خولدانیک بگه ریته وه سهر شوینی سهره تایی خوی ۵. کوړ؛ دانیشتن؛ کوړ؛ نه نجوومه ن یان دانیشتنکی پال به پالی یه ک «حلقه ی دوستان؛ کوړی دوستان» ۶. [زیست شناسی] گهو؛ خه پکه؛ چه مهر؛ چه مبهړ؛ گه زرک؛ خه له ک؛ هر به شتیکی سهر به خوی له شی کرم ناسایان ۷. چه مهر؛ چه مهره؛ دانه؛ دهنک؛ یه کانه ی شمار دنی مار «باغ وحش تهران چهار حلقه مار بوأ خریداری می کند: باخچه ی گیانه وهرانی تاران چوار دانه ماری بووا ده کړئ».

☐ **حلقه ی زنجیر**: ئالقه/گه زرک/گهو/چه مهره ی زه نجیر؛ هر کام لهو جه غزو کانه ی که چوونه ته نیو یه که وه و زنجیر یان ساز کړدوو. **حلقه ی گل**: دهسته/ئالقه/ملوپنه/گه زرک/گه وی گول؛ چه پکه گولی گه وه کراو که بو شاباش له ملی که سیکی ده که ن.

حلقه ی نامزدی: نه نگوستیله ی ده زگیرانی؛ ئالقه ی ده زگیرانداری؛ نه نگوستیله یه ک زوړ تر له کانزای به نرخ که کچ و کوړ له کاتی ده سنی شان کړدندا له قامکی یه کی ده که ن.

☐ **حلقه زدن**: چه مبهړ دان؛ چه مهره دان؛ ۱. که مه گرتن؛ گهو بهستن؛ گه مارو دان؛ ده ور دان؛ ته مووره دان؛ قونگه ره بهستن؛ په رانپه ری شتی گرتن «عده ای دور پیرزن حلقه زده بودند: برئ له ده ور پیرمه نه که چه مهره یان

حليم ۱: [عربی] صفت. [ادبی] پشوو دريژ؛ نه رم و نيان؛ به پشوو؛ پشوو دار؛ بر دبار؛ دلفراوان «مرد حليم و موقری بود؛ پياوړيکی پشوو دريژ و سه نګين بوو».

حليه /helye/ : [عربی] اسم. [ادبی] خشل؛ زيوهر. **حمام** /hemār/ : ان. [عربی] اسم. [ادبی] کهر؛ هه؛ گوی دريژ «آدمی را عقل باید در بدن / ورنه جان در کالبد دارد حمام: بؤ مرؤ ټاومز له له شدا پټويسته / باسی گيان بڼ، خو کهرش گيانی هیه».

حماسه /hamāse, hemāse/ : ها. [عربی] اسم. ۱. [نامتداول] پالخوانی؛ به دل و جهرگی؛ نازایه تی؛ دلیری ۲. شاعر یان چیرؤکیک که له باره ی دلیری و پالخوانه تیه وه گوتراوه ۳. به سهرهاتی دلیران و پالخوانان ۴. [مجازی] کار یان روډواوی قاره مانانه.

حماقت /hemāqat/ : ها. [عربی] اسم. گهوجی؛ ده به نګی؛ بڼ ټاوه زی؛ سایلؤجی؛ گيژي؛ گيڼی؛ بڼ فکری «خود بزرگ بینی نشان حماقت است: خو به زل زانی نیشانه ی گهوجیه».

□ **حماقت کردن**: گهوجی کردن؛ ده به نګی کردن؛ کهریه تی کردن؛ گهوجی دانه خه رجا «حماقت کردی آن کار را نپذیرفتی: گهوجیت کرد ټهو کاره ت قبول نه کرد».

حمام /hammāl/ : [عربی] اسم. ۱. /ها؛ ان / کؤلبر؛ کؤل کیش؛ کؤل هه لگر؛ کوولی؛ هه مل؛ عه نبال؛ حه مال؛ حه نبال؛ حه مبال؛ عه مبال؛ عه مبار ۲. کشتیدم-۲

حمالی /hammālī/ : ها. [عربی] اسم. کؤل کیشی؛ حه مالی؛ حه مالی؛ ۱. کؤلبره ی؛ کؤل هه لگری «حالا دیگر حمالی هم ماشینی شده است: ئیسته ئیتر کؤل کیشیش بؤته ماشینی» ۲. [کنایه] کاری سهخت و کهم باره چه.

حمام /hammām/ : [عربی] اسم. ۱. /ها؛ گهرماو؛ گهرماوه؛ سناو؛ خانوویه ک به کهره سه ی پټويسته وه به شیوه ی ژوروری جیا-جیا و ټاوی

حلواردده /halvā'arde/ : [عربی / فارسی] اسم. تاعین؛ هه ټاوه ترده؛ ټارده قوم؛ هه ټاوی کونجی و دؤشاو.

حلو اشکری /halvāšekari/ : [عربی / سنسکريت] اسم. ټارديچ؛ ټارده قوم؛ هه ټاوی کونجی و شه کر.

حلواماهی /halvāmāhi/ : ها؛ ان. [عربی / فارسی] اسم. ماسی هه ټاوا؛ ماسیه کی پانؤکه ی ناسکی خوؤش خوړاکی ټاوی گهرمه: **ماهی حلو**

حلوانی /halvā'i/ : [عربی] حلوایی **حلوایی** /halvāyi/ : ها. [عربی] اسم. هه ټاوی؛ ۱. هه ټاوی؛ که سی که پیشه ی ساز کردن (و فروشتن) ی هه ټاویه ۲. کارگای هه ټاوا ساز کردن ۳. هه ټاوفرؤشی؛ دووکانی هه ټاوا فروشی *

حلوانی **حل وفصل** /hall-o-fasl/ : [عربی] اسم. چاروبړ؛ کار و رهوتی کؤتایی هیټان به شهر و ناکؤکی «آخر توانستی اختلافشان را حل وفصل کنی؟؛ ټاخری توانیت ناکؤکیه کانیان چاروبړ که ی؟».

حلول /hulûl, holûl/ : [عربی] اسم. کاری ده رها تن له جیگا یان شوټيک هوه. □ **حلول سال نو**: ده سپيکردنی سالی نوئ؛ داهاتنی سالی تازه «حلول سال نو را به جنابعالی تبریک می گویم: ده سپيکردنی سالی نویتان لی پیرؤزیایی ده که م».

□ **حلول کردن روح کسی**: گيان خزانه له شی که سپيکه وه؛ خزانی رهؤجی که سی له له شی که سپيکی تره وه «شاید روح گرگ در او حلول کرده: گاهه ز گيانی گورگ خزاینه له شیوه».

حلویات /halavîyyāt, halvîyyāt/ : [عربی] جمع **حلو** **حله** /holle/ : [عربی] اسم. [ادبی] ۱. جل وبه رگی نوئ؛ به رگی نوئ؛ گنجی گه وز ۲. جل وبه رگی خه ملاو و رازاوه.

حليم /halim/ : هليم

قه‌لاچۆ تیخستن؛ کوشت و کوشتاری زۆر کردن «نازیها در ورشو حمام خون به راه انداختند: نازیها کان له قه‌رشۆدا جوگهی خوینیان به‌رداوه».

حمام رفتن / کردن: حمام کردن؛ رۆیشتن بۆ گهرماو؛ بۆ خۆ شۆردن چوون بۆ حمام.

حمامه / hammāme: [عربی] **کبوتر-۱**

حمامی / hammāmî, ها: [عربی] / اسم. **هه‌مامچی؛** هه‌مامدار؛ به‌پررسی هه‌مام «همسایه‌مان حمامی است: درواسیکه‌مان هه‌مامچه».

حمایت / hemāyat, ها: [عربی] / اسم. **پشتیوانی؛** پشته‌فانی؛ زیره‌فانی؛ پشتگری: ۱. ئاگاداری له که‌سێ یان شتی که له به‌ران به‌ترسی یان گه‌زنه‌وه «حمایت از خانواده‌های بی‌سرپرست: پشتگری له بنه‌ماله‌گه‌لی بی‌سه‌ره‌پرشت» ۲. پشتیوانی له که‌سی که بۆ نه‌نجامدانی کاریک «حمایت از دولت: پشتیوانی له ده‌وله‌ت».

حمایتی / hemāyatî: [عربی] / صفت. **پشتگرانه؛** به‌دۆخ یان چۆنیه‌تی پشتیوانی کردن.

حمایل / hamāyel, ها: [عربی] / اسم. **هه‌مایه‌ل؛** هه‌مایل؛ هه‌نبه‌ل؛ هه‌ر چی راست و چه‌پ ده‌مل کرئ و شۆر بیته‌وه.

 حمایل کردن: خسته‌سه‌ر شان؛ کردنه‌شاندا؛ هه‌نبه‌ل کردن؛ له‌سه‌ر شان شۆر کردنه‌وه «دستش را حمایل گردنش کرده بود: ده‌ستی خسته‌بووه‌سه‌ر شانی».

حمد / hamd: [عربی] / اسم. [ادبی] / ستایش؛ په‌سن؛ هه‌مد.

حمد و سوره / hamd-o-sûre: [عربی] / اسم. **هه‌مد و سووره؛** دوو سووره‌ی هه‌مد و ته‌وحید که له نوێژا ده‌خوینرئ.

حمق / homq: [عربی] / اسم. [ادبی] / گه‌وجی؛ بی‌ئاوه‌زی؛ ده‌به‌نگی «خودستایی نیشانه‌ی حمق است: به‌خۆدا هه‌لگوتن نیشانه‌ی گه‌وجیه».

حمقا / homaqā: [عربی] / جمع **احمق**

حمل / hamal: [عربی] / اسم. ۱. **بره‌۱**

سارد و گهرم، که هه‌ر که‌سێ ده‌توانی به‌دانی پاره‌یه‌ک به‌روا و خۆی تیدا بشۆرئ «حمام عمومی: گهرماوی گشتی» ۲. /ها/ هه‌مام؛ هومام؛ حمام؛ سناو؛ ژوویریکی ساز کراو له‌مالدا بۆ خۆ شوتن «توی حمام بودم که تلفن زنگ زد: له‌هه‌مام بووم ته‌له‌یفوونه‌که‌ زه‌نگی دا» ۳. هه‌مام؛ کار یان ره‌وتی له‌ش خسته‌به‌ر کارتیگری شتیکه‌وه به‌مه‌به‌ستی ده‌رمان یان هه‌سانه‌وه «حمام آفتاب: هه‌مامی هه‌تاو» ۴. /ها/ ته‌شت؛ ده‌فرئ که تراویکی تیدایه‌ بۆ خووساندنی شتی که له‌نیویدا «حمام آبکاری: ته‌شتی ئاوکاری».

 حمام خزینه: خه‌زینه؛ گهرماوی وا که خه‌زینه‌ی بیی.

حمام خصوصی: نمره؛ هه‌مامی تایبه‌تی؛ هه‌مامی تاکه‌که‌سێ؛ گهرماوی که ژوویری تایبه‌تی بۆ شوشتنی که‌سیک (و هاوریکانی) هه‌بی: **حمام نمره**

حمام دوش: هه‌مامی دووش؛ گهرماوی که بۆ شۆردن له‌دووش که‌لک وه‌رده‌گیرئ.

حمام زنانه: هه‌مامی ژنانه: ۱. گهرماوی گشتی بۆ ژنان. هه‌روه‌ها: **حمام مردانه** ۲. [کنایی] کانی ژنان؛ هانه‌وه‌ژنا؛ جیگای زۆر پرده‌نگ و قه‌ره‌بالغ.

حمام سونا: هه‌مامی سونا: ۱. هه‌مامی وا که به‌هه‌لم گهرم ده‌بی ۲. هه‌مامی خاوه‌ن که‌ره‌سه‌ی به‌دی هینانی هه‌لم.

حمام عمومی: هه‌مامی گشتی؛ گهرماوی گشتی؛ گهرماوی که خه‌لکی پیکه‌وه و پال به‌پالی یه‌ک خۆیان ده‌شۆن.

حمام نمره **حمام خصوصی**

 حمام آفتاب گرفتن: خۆ هه‌لخستن؛ خۆ به‌ر به‌رۆچکه‌دان؛ به‌رووتی له‌به‌ر هه‌تاو هه‌لاژبان.

حمام خون به‌راه انداختن: [کنایی] جوگه‌ی خوین به‌ردانه‌وه؛ لافاوی خوین خسته‌ره‌ئ؛

۳. جوولانی بهلهز بهرمو ئامانچیک «همه یکباره به طرف شیرینی‌ها حمله کردند: گشت به جاری هیرشیان برده سهر شیرینه‌کان» ۴. [ورزش] بزووتن بهرمو زه‌وینی هه‌فهر یان پهل ویو بۆ وهرگرتنی سهرپشکیه‌ک و بۆر پیدانی «تیم حریف دو بار به دروازه‌ی ما حمله کرد: دهسته‌ی هه‌فهر دوو جار هه‌لمه‌تی ده‌روازه‌یان داین» ۵. پلار؛ وله‌ول و توو‌په‌ی وپ‌رای هه‌لشاخان «روزنامه‌ها به وزیر راه حمله کردند: رۆژنامه‌کان وه‌زیری ر‌ئیان دایه بهر پلار» ۶. گورمه‌؛ گورمز؛ بهر کرده‌وه‌ی به‌گزو‌گوژمی نه‌خۆشیه‌ک «حمله‌ی قلبی: گورمه‌ی دل».

حمله‌دار / hamledār ، ها؛ ان: [عربی/فارسی] اسم، سهرکاروان؛ سهرپهرشتی کاروانی هج. **حمله‌ور** / hamlevar: [عربی/فارسی] صفت، هه‌لمه‌ت‌به‌ر؛ شالاوبه‌ر؛ په‌لامارده‌ر؛ وروژم‌که‌ر؛ هاژۆتکار؛ گورمزبه‌ر؛ وه‌شکی. **حمیت** / hamīyyat: [عربی/اسم، ادبی] خیره‌ت؛ زۆم؛ هه‌ستی پیوپیستی پشتیوانی کردن له‌شتیکی خۆشه‌ویست.

حمیده / hamīde: [عربی] صفت. [ادبی] په‌سندکراو؛ له‌بار؛ شیاو «صفات حمیده: خۆ و خده‌ی په‌سندکراو».

حمیر / hemyar: [عربی/اسم، حیمیه‌ر؛ ۱. تیره‌یه‌کی سپی پیتی سامی، نیشته‌جیی یه‌مه‌ن که‌دوایی له‌گه‌ل تیره‌کانی دیکه‌دا تیکه‌ل بوون ۲. /ها؛ ان/ ههر کام له‌که‌سانی ئه‌و تیره‌یه‌.

حنا / hanā: [عربی/اسم، خه‌نه؛ خه‌نی؛ خه‌یه؛ هه‌نه؛ هه‌نه: ۱. /ها/ بنچکیکی گول سپی و هۆشه‌یی به‌کۆمه‌له ۲. گهردی وشکه‌و‌بوو له‌گه‌لاگه‌لی ئه‌و گیایه‌ که‌ وه‌ک ماکیکی ره‌نگی و ئارایشتی به‌کاری ده‌بن.

□ **حنا بستن** / گذاشتن: خه‌نه‌گرتن؛ گرتنه‌وه‌ی خه‌نه‌ به‌سهر و ده‌ست و پا و نینۆکاندا. **حنای کسی** (پیش دیگری/دیگران) رنگ

۲. [قدیمی] خا‌که‌لی‌وه؛ ئاخه‌لی‌وه؛ گول‌وه‌س؛ سیاوکام؛ گولوس؛ هه‌وه‌لین بورج له ۱۲ بورجی سال.

حمل / haml: [عربی/اسم، ۱. ئاز و گۆز؛ کاریان ره‌وتی بردن؛ گواسته‌وه؛ راگو‌یزان؛ به‌رده‌ی؛ هه‌لگرتن و بردنی شتی له‌جی‌گایه‌که‌وه‌ بۆ جی‌گایه‌کی‌تر «حمل بار؛ حمل مسافر: راگو‌یزانی بار؛ گواسته‌وه‌ی مسافر» ۲. [نامتداول] بار؛ تۆل؛ پز؛ گۆده‌ک؛ مندالی که‌له‌سکی دایکدا بی ۳. [ادبی] کاریان ره‌وتی وا دانان؛ بۆ‌چوون؛ گاهه‌زی دان «حمل بر خودستایی نشود: وای دامه‌نین به‌خۆمدا هه‌لده‌لیم».

□ **حمل اسلحه**: هه‌لگرتنی چه‌ک «دو نفر به‌جرم حمل اسلحه‌دستگیر شدند: دوو که‌س به‌تاوانی هه‌لگرتنی چه‌ک قۆلبه‌ست کران». **حمل بار**: باره‌لگری؛ هه‌لگرتنی بار؛ هه‌لگرتن و جیه‌جی کردنی بار «ماشین و‌یه‌ی حمل بار: ماشینی تاییه‌تی هه‌لگرتنی بار».

□ **حمل شدن**: بارکران؛ بران؛ بریه‌ی؛ ئازو‌گۆزکران؛ هه‌له‌تان؛ جیه‌جی بوونی بار له‌جی‌گایه‌که‌وه‌ بۆ جی‌گایه‌کی دیکه «ئات خانه‌به‌بانه‌ حمل شد: که‌لیه‌لی خانووه‌که‌ بارکرا بۆ‌بانه». **هه‌روه‌ها: حمل کردن**

حملات / hamalāt: [عربی] جمع حمل **حمل و‌نقل** / haml-o-naql ، ها: [عربی/اسم، ئازو‌گۆز؛ ئال‌و‌گۆز؛ ئال‌و‌گو‌یز.

حمه / hamle ، ها؛ حملات: [عربی/اسم، هه‌لمه‌ت؛ هیرش؛ هه‌و؛ گالا؛ شالاو؛ شاتال؛ راهشت؛ هیشک؛ په‌لامار؛ هورووژم؛ ئرشت؛ هرشت؛ وهرد: ۱. جوولانی به‌گوژم و‌گژی شه‌ره‌لایسین به‌مه‌به‌ستی گه‌زن‌گه‌یاندن یان تاراندنی دیتران «سگ به‌من حمله‌کرد: سه‌گه‌که‌ په‌لاماری دام» ۲. رۆیین به‌رمو لای دوژمن بۆ شکست پیدانی «دیشب به‌سنگ‌های ما حمله‌کردند: دو‌پیتی‌شه‌و هیرشیان کرده‌سهر مه‌ته‌ریزه‌کانمان»

حنوط / hanût, honût /: [عربی/اسم، حه‌نووت؛ حونووت؛ ماکیکی بۆنخۆشه له له‌شی مردووی ده‌دهن.

حوا / havvā /: [عربی/اسم، ۱. حه‌وو؛ دایکه‌وا؛ ژنی باب‌ه‌دهم؛ خیزانی باب‌ه‌دهم؛ مه‌شیانه؛ هه‌وه‌لین ژنی ئافرینراو له ئامۆژه‌کانی دینی موسولمانان، خاچ‌په‌رستان و جووه‌کاندا ۲. [تجوم] مافاسای -

حوایج / hav'ec /: [عربی] جمع **حوادث** / havādes /: [عربی] جمع **حواری** / havārī /، نان، ون: [عربی/اسم، [ادبی] حه‌واری؛ نازناوی هه‌رکام له یارانی عیسی پیغمه‌مبه‌ر «یهودا یکی از دوازده حواری مسیح بود: یه‌هوودا یه‌ک له دوازده حه‌واری مسیح بوو».

حواس / havās(s) /: [عربی/اسم، ۱. جمع **حس** ۲. هزر؛ های؛ جهی؛ وای؛ سه‌رنج و ئاماده‌یی زه‌ین «حواس کسی را پرت کردن: هزری که‌سی شیواندن».

□ **حواس کسی به چیزی بودن:** هۆشی که‌سی به‌لای شتی‌که‌وه‌بوون؛ جهی یۆی لاو چۆتۆنه‌بیهی «حواس به‌رادبو بود: هۆشم به‌لای رادیۆکه‌وه‌بوو».

حواس کسی را پرت کردن: هزری که‌سی شیواندن «صدای آژیر حواس را پرت کرد: ده‌نگی ئاژیره‌که‌هزری شیواندم». هه‌روه‌ها: **حواس کسی پرت بودن:** حواس کسی پرت شدن

حواس کسی نبودن: [گفتاری] هۆشی که‌سیک به‌خۆیه‌وه‌نه‌بوون؛ بیری که‌سی بلالو بوون؛ جهی نه‌بیهی؛ سه‌رنج نه‌دان «اصلاً حواسش نیست دارد چه می‌کند: هه‌ر هۆشی به‌خۆیه‌وه‌نه‌چی ئه‌کا».

حواس پرت / havāspart /، ها: [عربی/فارسی] صفت، که‌مه‌هۆش؛ که‌مه‌زه‌بن؛ تووشی بیربلاوی هاتوو «آدم حواس پرت که‌ناید سر صندوق بنشیند: مرۆی که‌مه‌هۆش کوا ده‌بی له‌سه‌ر ده‌خله‌وه

نداشتن: [مجازی] ده‌فه/پاره‌ی که‌سیک لای که‌سیک یا که‌سانیکه‌وه‌ده‌نگ نه‌دان/ نه‌چوون؛ هاردی په‌ی یۆی نه‌مه‌نه‌ی؛ بی‌بایه‌خ بوونی که‌سیک به‌لای که‌س یان که‌سانیکه‌ی تروه «حنای تو دیگر پیش ما رنگ ندارد: ده‌فه‌ی تۆ چیتر لای ئیمه‌وه‌ده‌نگ نادا».

حنائی / hanā'i /: [عربی] **حنابندان** / hanābandān /: [عربی/فارسی/اسم، خه‌نه‌به‌ندان؛ خه‌نه‌به‌نان؛ کۆ بوونه‌وه‌ی ژنان شه‌وی پیش بووک بردن که‌خه‌نه‌ده‌گرنه ده‌ستی بووک و کیژان.

حنایی ¹ / hanāyi /: [عربی/اسم، خه‌نه‌یی؛ په‌نگی سووری رۆشن که‌له‌قاوه‌یی ده‌کا: حنائی. هه‌روه‌ها: **حنایی‌رنگ**

حنایی ²: صفت، خه‌نه‌یی؛ خه‌نه‌ین: ۱. خه‌ناوی؛ تیکه‌ل به‌خه‌نه «دستم حنائی شد: ده‌سم خه‌ناوی بوو» ۲. به‌په‌نگی خه‌نه «چند پر حنائی داشت: چهند په‌ری خه‌نه‌یی هه‌بوو» * **حنائی**

حنبللی / hambalî, hanbalî /: [عربی/اسم، حه‌مه‌لی؛ حه‌نه‌لی: ۱. یه‌ک له‌چوار مه‌زه‌به‌ی موسولمانانی سوننی که‌ئیمام ئه‌حمه‌دی حه‌نبه‌ل (۱۶۴-۲۴۱ ک.م.) و شاگرد و یاره‌کانی دایانناوه ۲. /ها/ شوینکه‌وتوو ییمام ئه‌حمه‌دی حه‌مه‌ل.

حنجره / hancare /: [عربی/اسم، کشکشی؛ به‌شی به‌دییه‌نه‌ری ده‌نگ له‌نیوان زمان و گه‌روودا که‌له‌دوو ماسوولکه‌ی ناسک و چینیک ژیتار پیک هاتوو.

حنظل / hanzal /: [عربی/اسم، هندوانه‌ی ابوچه‌ل **هندوانه**

حنفی / hanafi /: [عربی/اسم، حه‌نه‌فی: ۱. یه‌ک له‌چوار مه‌زه‌به‌ی موسولمانانی سوننی که‌ئیمام ئه‌بووحه‌نیفه (۸۰-۱۵۰ ک.م.) و شاگرد ده‌کانی دایانناوه ۲. /ها/ ان/ شوین که‌وتوو ییمام ئه‌بووحه‌نیفه‌یه.

دانیشتی.

حواس پرتی / havāspartī ، ها: [عربی/فارسی] اسم. کمه هوشی؛ بیر بلاوی؛ کمه زهینی؛ دۆخ یان چۆنیته تی نه بوونی توانایی که لک وهر گرتن له زهین و بیر و یاد.

حواشی / havāšī: [عربی] جمع حاشیه

حواصلیل / havāsil ، ها: [عربی/اسم] ماسی خۆره؛ شاهو؛ شاهو؛ شاف؛ ناوی چهن جوړ بالنده به که له قهراخی ئاودا دهژین.

حواصلیل ارغوانی: سووره یلک؛ شاهو مل دريژ؛ جوړیک ماسی خۆره ی شاپهړ قاوه یی و سووره که لای چاوی به چهند پهړ رازاوه ته وه.

حواصلیل دودی: شاهو بۆره؛ شاهو سلطانی؛ شاهو به لک؛ جوړی ماسی خۆره ی گه وره ی سهر سپی و بهرسینگ ره شه.

حواصلیل زرد: شاهو جغه دار؛ شاهو زهرده؛ شاهو زهرده که؛ ماسی خۆره یه کی زهره و سپیه.

حواصلیل شب: ره شه شاهو؛ واقعی شه وئ؛ ماسی خۆره ی سهر و پشت ره شی بال و جووچک بۆر.

حوالت / havālat: [عربی/اسم] //دبی/ هه واله؛ هه واله.

حوالجات / havālecāt: (!) [عربی] جمع حواله

حواله / havāle ، ها: حوالجات: [عربی/اسم] هه واله؛ ناراسه؛ پسووله: ۱. نووسراوه یه که تییدا خوازاوه پاره یان شتیک به هه لگری بدری «این حواله را بیر ۵۰ بند کاغذ بگیر؛ ثم هه واله بهره و ۵۰ بهند کاغز وهر گره» ۲. رهوتی ناردن؛ پاره یان مالیک که له لایهن که سیک یان دامه زراوه ییکه وه بۆ دیتری ده نیردریت «صد تومان برایش حواله کردم؛ سهد تمه نم بۆ نارد» ۳. رهوتی خستن؛ ئه سپاردنی کاریک به که سئ، کاتی یان شوینیکی تر «به ماه آینده حواله کردند؛ خستیانه مانگیکی تر».

□ **حواله دادن کسی به جایی**: [کنایی] هه واله به

گه واله پی کردنی که سیک؛ که سیک ده ستاوده س پیکردن «مرد بیچاره را توی اداره از این اتاق به آن اتاق حواله دادند؛ ئه و پیاوه داماوهمان له مه زرينگه دا، لهم دیو بۆ ئه و دیو هه واله به گه واله پی ده کرد».

حواله کردن چیزی به طرف کسی: فریدانی شتئ بۆ که سیک «سنگ را به طرفم حواله کرد؛ بهرده که ی فریدا بۆم».

حوالی / havālī: [از عربی] / اسم. ده ورو بهر؛ ده ورو وهر؛ هه فیر که؛ ئالی؛ ده وروان پشت؛ ده ورو پشت؛ مهوق «خانه شان در آن حوالی بود؛ ماله که یان له و ده ورو بهر هدا بۆ».

حوایج / havāyec: [عربی] جمع حاجت؛ حواج

حوت / hūt: [عربی/اسم] ۱. ماهی ۱- ۲. [تقویم] ره شه مه؛ دوا یین بورج له دوازه بورجی سال.

حورانی / hūrānī: / اسم. حوورانی: ۱. هۆزی که و نارای سپی پیستی نیشته جیی ئاسیای بچووک ۲. له؛ ان؛ هه رکام له خه لکی ئه و هۆزه ۳. زمانی ئه و هۆزه.

حوری / hūrī: [عربی/اسم] / له؛ ان؛ حۆری؛ هووری؛ کیژی جوانی ناو به هه شت.

حوزه / howze, ho:ze ، ها: [عربی/اسم] ۱. ناوچه؛ ده وهر؛ ده شه؛ کافار؛ شوین یان مه لیه ندیک که له ژیر کارتیکه ری پرووداویکی سروشتی، کار یان ئاکاریکدا بی «حوزه ی انتخابات؛ حوزه ی نفتی؛ ناوچه ی هه لبژاردن؛ ده وهری نه وتی» ۲. بنکه؛ جیگه یان ناوه ندی پتوهندیدار به کاریکوه «حوزه ی حزبی؛ بنکه ی حیزبی».

□ **حوزه ی استحقاقی**: ده شه ری پاسه وانی؛ ناوچه ی چاوه دپیری.

حوزه ی انتخاباتی: ناوچه ی هه لبژاردن؛ ناوچه یه که له شار یان پارێزگایه که که مافی

غرولند، حوصله‌ی همه‌ی ما سر رفته بود: لهو هه‌مموو خته و بۆله هه‌مموو جازز بیووین > ۲. داگیران؛ داگیران؛ خهم و خه‌فته داگرتن > از تنهایی حوصله‌ام سر رفت: له تنهایی داگیرام >.

حوض / howz, ho:z / ها: / [عربی] / اسم،
 ئه‌ستیرک؛ حه‌وز؛ برکه؛ کوران؛ جۆرنه؛
 ئاوگیریکی ده‌سکرد و رووباز، چکۆله‌تر له
 ئه‌ستیر < کنار حوض نشست تا دستش را بشوید: له
 لای ئه‌ستیر که که دانیشته ده‌سی بشوا >.

حوضچه / howzche, ho:zche / ها: / [عربی] /
 فارسی] / اسم، حه‌وزۆکه: ۱. کوران؛ جۆرنه؛
 ئه‌ستیرکی چکۆله ۲. چالێکی گه‌وره‌ی
 ده‌ورگیراو له لای ئاوێکی گه‌وره‌وه > (وه‌کوو ده‌ریا
 و چۆم) < حوضچه‌ی نمک‌گیری: حه‌وزۆکه‌ی
 خوینگری > ۳. ئه‌ستیر؛ ئه‌ستیرک یان جینگاه‌ک
 بۆ هه‌لگرتنی تراو و ئه‌نجامدانی کار له سه‌ری
 < حوضچه‌ی پرورش ماهی: ئه‌ستیرکی بارهینانی
 ماسی >.

حوضخانه / howzxāne, ho:z- / ها: / [عربی] /
 فارسی] / اسم، [قدیمی] حه‌وزخانه؛ ژووریک (ژۆرتەر)
 له ژێرزه‌ویندا به‌ ئه‌ستیرک و فواره‌وه که له
 شارگه‌لی گه‌رمیاندا بۆ دانیشتن له پۆزانی
 گه‌رمی هاویندا که‌لکی لێ وهرده‌گرن.

حوضه / howze, ho:ze / ها: / [عربی] / اسم،
 ۱. ئاوه‌رۆ؛ ناوچه یان ده‌فه‌رێ که ئاوه‌کانی
 ده‌رژێژته‌ ناو زه‌ریا، زه‌ریاچه یان چۆمه‌وه
 ۲. به‌راو؛ ناوچه‌یه‌ک که له ئاوی رووباریک تێراو
 ده‌بی.

حول / howl, ho:l / ها: / [عربی] / اسم، ۱. / حوالی /
 ئاقار، په‌گال < حول محورش می‌چرخید: له په‌گال
 خولگه‌که‌یدا ده‌خولایه‌وه > ۲. توانایی؛ هیز؛ هاز؛
 ته‌شه؛ تاو؛ گوهر.

حول و حوش / howl-o-howš, ho:l-o-ho:š / ها: / [عربی] / اسم، په‌گال؛ ده‌ور و پشت؛ ده‌ور و
 په‌شت؛ ده‌ورانه‌ده‌ور؛ هاوێردۆر؛ هیل؛ ده‌ور و به‌ر؛

هه‌لبژاردنی نوێنه‌ریان هه‌یه.

حوزه‌ی حزبی: بنکه‌ی حیزبی؛ چکۆله‌ترین
 یه‌که‌ی حیزبی که له کۆ بوونه‌وه‌ی چهن
 که‌س له ئه‌ندامانی حیزب پێک‌دی.

حوزه‌ی رأی‌گیری: بنکه‌ی ده‌نگدان؛ جینگای
 دانانی سندوقی ده‌نگه‌کان بۆ هاتنی خه‌لکی
 بۆ ده‌نگ‌دان.

حوزه‌ی علمیه: جینگایی که فیڕکاری دینی
 تێدا ئه‌نجام ده‌درێ.

حوزه‌ی فعالیت: ده‌فه‌ری کار؛ ناوچه‌ی کار؛
 ئاقار یان گۆره‌پانی کار.

حوصله / howsele, ho:sele / ها: / [عربی] / اسم،
 تاقه‌ت: ۱. [گفتاری] تابشت؛ هیدکی؛ پشوو
 له‌سه‌رخۆیی < کمی حوصله کن، درست می‌شود:
 که‌می تاقه‌ت بینه، دروست ده‌بی > ۲. له‌ش؛ تاو؛
 هاز؛ ته‌فا؛ ته‌یاری زه‌ین بۆ ئه‌نجامدانی کارێ
 < حوصله‌ی هیچ کاری را نداشت: تاقه‌تی هیچ کاریکی
 نه‌بوو >.

□ **حوصله به خرج دادن**: خۆ راگرتن؛ تابشت
 هینان < خیلی حوصله به خرج دادم و چیزی نگفتم:
 زۆرم خۆ راگرت و هیچم نه‌گوت >.

حوصله‌ی کاری یا کسی را نداشتن: واز له
 که‌سێ یان شتێ نه‌بوون؛ له‌شوو که‌ستۆی یا
 هه‌رمانیوه نه‌بیه‌ی < دیگر حوصله‌ی خواندن ندارم:
 دیتەر وازی خویندنم نه‌یه >.

حوصله کردن: تاقه‌ت هینان؛ تاقه‌ت هاوردن؛
 وێسان و هیچ کاری نه‌کردن < کمی حوصله کن،
 درست می‌شود: که‌می تاقه‌ت بینه، جیه‌جی
 ده‌بی >.

حوصله‌ی کسی را سر بردن: [مجازی] که‌ستیک
 وه‌رەز / بێ تاقه‌ت / جازز کردن < این سر و صدا
 حوصله‌ی همه‌ی ما را سر برد: ئەم هه‌را و هوریا‌یه
 هه‌موومانی وه‌رەز کرد >.

حوصله‌ی کسی سر رفتن: [مجازی] ۱. وه‌رەز
 بوون؛ جازز بوون؛ بێ تاقه‌ت بوون < از آن همه

دریژه‌ی ژیان «پرتو حیاتبخش خورشید: تیشکی گیانه‌خشی هه‌تاو». هه‌روه‌ها: **حیاتبخشی**

حیات و ممات / hayāt-o-mamāt: [عربی/اسم، /دبی/ ژیان و مهرگ؛ بوون و نه‌بوون؛ مه‌رده و ژیه‌ی؛ مهرگ‌وزینده‌گی «حیات و ممات او به این بحث بستگی دارد: ژیان و مهرگی به‌م باسه‌وه به‌سراوه».

حیاتی / hayātî: [عربی/صفت، حه‌یاتی: ۱. ژیانی؛ زنده‌گی؛ زبنده‌گی؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به ژیان‌هوه «فعالیت‌های حیاتی: کارگه‌لی حه‌یاتی» ۲. زۆر گرینگ؛ به‌ستراوه به گیانه‌وه «وجود آب و هوا برای جانداران حیاتی است: هه‌بوونی ناو و هه‌وا بۆ گیانه‌وه‌مران حه‌یاتی».

حیاط / hayāt, ها: [عربی/اسم، حه‌وش؛ حه‌وشه؛ هه‌وش؛ هه‌سار؛ حه‌سار؛ لامه‌ردوو؛ گۆزایی ناو چار دیواری مال «ساختمان حیاط هم دارد: خانوه‌که حه‌وشه‌خشی هه‌یه».

حیاط خلوت

حیاط خلوت / hayātxalvat, ها: [از عربی/اسم، حه‌وشه‌خه‌لوته‌ی؛ حه‌وشه‌ی چکوله‌ی پشتی خانوو «فقط یک حیاط‌خلوت کوچک دارد: ته‌نیا حه‌وشه‌خه‌لوته‌تیککی چکوله‌ی هه‌یه».

حیث / heys: [عربی/اسم، ۱. [نام‌داوول] جیگه؛ جی؛ یاگی؛ شوین؛ شوین؛ لۆر؛ ئاست ۲. هۆ؛ سۆنگه؛ بۆنه؛ به‌لگه.

از حیث: له ئاستی؛ له سۆنگه‌ی؛ له لایه‌ن؛ باروو «از حیث جا مشکل داریم: له ئاستی جیگه‌وه گرفتار هه‌یه».

حیثیت / heysiyyat: [عربی/اسم، وه‌ج؛ ئاب‌روو؛ ئاب‌ورو؛ هیس‌مه‌ت؛ ئه‌رزشت و بره‌وه له کۆمه‌ل‌گادا «از حیثیت خودمان دفاع می‌کنیم: وه‌جی خۆمان ده‌پارێزین».

حیدری / heydarî: [عربی/صفت، حه‌یده‌ری: ۱. پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به ته‌ریقه‌تی قوتبه‌دین حه‌یده‌ر سۆفی ئیرانی (۵۰۸ - ۶۱۵ ک.م.)

په‌رانی‌په‌ر؛ که‌ناره و که‌ناره؛ قه‌راخ بیچاخ؛ دۆرماندۆر.

حوله / howle, ho:le, ها: [؟/اسم، خاوی؛ هه‌وله؛ مه‌رحه‌مه؛ پشته‌مال؛ په‌شته‌مال؛ پارچه‌ی نه‌رم و کولکنی خۆ وشک‌کردنه‌وه.

حوله‌ای / howle'î, ho:le'î: [؟/صفت، مه‌رحه‌مه‌یی؛ هه‌وله‌یی: ۱. شیاو بۆ خاوی ۲. له چه‌شن یان وه‌کوو خاوی «پارچه‌ی حوله‌ای: قوماشی مه‌رحه‌مه‌یی».

حومه / howme, ho:me, ها: [عربی/اسم، ۱. ئاقار؛ هانقاس؛ هانقه‌راس؛ هانقار؛ ده‌ور و به‌ری ئاوه‌دانی ۲. ده‌ور و به‌ر؛ ئاوا‌یه‌ک نیزی‌ک به شار «ساکنان حومه‌ی کرمانشاه: دانیشتوانی نا‌قاری کرمانشان».

حی / hay(y): [عربی/صفت، /دبی/ زیندوو؛ زینوو؛ زینه؛ زنده؛ زنی «او حی و حاضر جلو شما ایستاده: ئه‌وا زۆر و زیندوو له به‌رده‌م ئیوه‌دا پاره‌ستاه».

حیا / hayā: [عربی/اسم، شهرم؛ فه‌دی؛ فه‌یت؛ حه‌یشۆ؛ چه‌شوو‌ری؛ چاو‌روو، راق؛ شهرم و شووره‌یی؛ حه‌یا «خوب است که آدم کمی حیا داشته باشد: چاکه بنیاده‌م هیندیک شهرمی هه‌بی».

حیا کردن: شهرم کردن؛ حه‌یا کردن «پسر حیا کن: این کارها خوب نیست: کوره شهرم بکه! ئه‌م کارانه باش نیه».

حیات / hayāt: [عربی/اسم، /دبی/ ژیان؛ ژین؛ ژیه‌ی؛ ژی؛ ژیه؛ زنده‌گی؛ زینگی «حیات و ممات: ژیان و مهرگ».

حیات وحش: ژیانی که‌ژی؛ گیانی که‌ژی؛ ژیانی گیانه‌به‌رانی کیوی.

حیات داشتن: زیندوو بوون؛ زینوو بوون؛ زینگ بوون؛ له ژیاندا بوون؛ زینه‌بیه‌ی «آن موقع پدرم حیات داشت: ئه‌و کاته باهم زیندوو بوو».

حیاتبخش / hayātbaxš: [عربی/فارسی/صفت، /دبی/ گیانه‌بخش؛ به‌خشینه‌ری ژیان یان هۆی

۲. /ها/ شوین که و تووی ئه و تهریقه ته.

حیران /heyṙān/: [عربی] صفت. حه‌یران؛ سهر سوورپماو؛ سهرسپماو؛ سهرسام؛ سهر لی شیواو؛ واقورپماو؛ هه‌یرو.

☐ **حیران شدن**: سهر سوورپمان؛ واقورپمان؛ سهرسام بیهی؛ سهره‌ماسهی؛ سهر زفران؛ په‌شوکان؛ تاسان؛ مات بوون؛ ور بیهی؛ توووشی سهرسوورپماوی و سهر لی شیواوی هاتن «از آن همه زیرکی حیران شدم؛ له و هه‌موو وریاییه سهرم سوورپما».

حیران کردن: حه‌یران کردن؛ مات کردن؛ گیژ و ور کردن؛ ور و کاس کردن؛ تهرتلاندن؛ کلمساندن؛ کهوشاندن؛ سهرسام که‌ردهی؛ توووشی سهرسوورپماوی و سهر لی شیواوی کردن «رفتار او مرا حیران کرد؛ ناکاری، منی مات کرد».

حیران ماندن: ور و کاس بوون؛ مانه‌وه؛ مات بوون؛ کلمسین؛ بشکفین؛ کهوشین؛ تهرتلین؛ مه‌نایوه؛ سهرسوورپماو و سهرگه‌ردان مانه‌وه «از جوابی که داد حیران ماندم؛ له و پهرسقه دایه‌وه مات بووم».

حیرانی /heyṙānî /ها/: [عربی] اسم. سهرسامی؛ سهرسوورپماوی؛ وری؛ مه‌نگی.

حیرت /heyṙat/: [عربی] اسم. سهرسامی؛ سهرسوورپماوی؛ پاماوی؛ واقورپماوی؛ هیدمان؛ بار و دۆخ و چۆنیه‌تی له ده‌ست دانی توانای هه‌لسانگاندنی رووداو‌گه‌ل و بریار دان له سهریان «من هم دچار حیرت شدم؛ منیش توووشی سهرسامی هاتم».

☐ **در حیرت ماندن**: سهرسام مانه‌وه؛ سهرسوورپماو بوون؛ پاماو بوون. هه‌روه‌ها؛ **حیرت کردن**: دچار حیرت شدن

حیرت‌انگیز /heyṙatangîz/: [عربی/فارسی] صفت. سهرسوورپنه‌ر «رفتار من برایش حیرت‌انگیز بود؛ ناکاری من بۆی سهرسوورپنه‌ر بوو».

حیرت‌آور /heyṙatāvar/: [عربی/فارسی] صفت. سهرسوورپنه‌ر؛ سهرسامی هینه‌ر «این اوضاع حیرت‌آور است؛ ئه‌م دۆخه سهرسوورپنه‌ره».

حیز /hayyez/: [عربی/اسم] [ادبی] جیگه؛ جیگا؛ جاگه؛ یاگی: ۱. جی؛ شوین؛ شوئن؛ لۆر؛ وار؛ ئاست ۲. [مجازی] شوینه‌وار.

☐ **حیز امکان**: جیگه‌ی روودان؛ ئاستی ره‌خسان/شیان «این امر در حیز امکان نیست؛ ئه‌م کاره له ئاستی ره‌خساندا نیه».

حیز انتفاع: پله‌ی که‌لک وهرگرتن؛ ئاستی که‌لک لی وهرگرتن «کتاب را از حیز انتفاع ساقط کردی؛ کتیبه‌کته له پله‌ی که‌لک وهرگرتن خست».

حیص و بیص /heys-o-beys/: [عربی/اسم] بگره و به‌رده؛ گیر و داو؛ گرم و قال؛ هه‌للا-هه‌للا؛ گوره و چه‌قه؛ چه‌قه و هه‌را؛ گاله‌گال؛ هه‌ره‌مه‌زات؛ گوپمۆره؛ گیره و کیشه؛ قال و مه‌قال «در آن حیص و بیص تو به فکر پول گرفتن بودی؟! له و بگره و به‌رده‌دا له بیری پاره وهرگرتن بووی؟!».

حیض /heyz/: [عربی/اسم] حه‌یز؛ پۆن؛ پیار؛ پیسار؛ مه‌هه‌ک؛ مه‌هه‌ک؛ مه‌هکی؛ بی‌نوژی؛ بی‌نمایی؛ سهرخوین؛ خوینی مانگانه؛ عاده‌تی ژئانه.

حیطه /hîte /ها/: [عربی/اسم] شوینه‌وار: ۱. په‌ریز؛ نیتو سنوور؛ شتی که‌خواهن سنووریکی راستی یان دانراوه بی ۲. پانایی؛ به‌ر؛ گوپه‌پانی کار و چالاکیه‌ک.

☐ **حیطه‌ی اختیارات**: سنووری ده‌سه‌لات؛ شوینه‌واری ده‌سچوویی؛ گوپی ده‌سه‌لات؛ به‌ری ده‌سه‌لات «باید حیطه‌ی اختیارات مدیرعامل شرکت مشخص شود؛ ئه‌بی شوینه‌واری ده‌سه‌لاتی سهرۆکی مه‌زینگه دیاری بکری».

حیطه‌ی عمل: گوپه‌پانی کار؛ به‌ری کار؛ پانایی کرده‌وه؛ گوپی گوروه «شایستگی او در حیطه‌ی

عمل معلوم می‌شود: لیها توویی ئەو له گۆرەبانی کاردا دیاری دەدا.

□ به حیصه‌ی تصرف در آوردن: گرتن؛ داگیر کردن؛ دەس به سەردا گرتن؛ هینانه ژیر پ‌کینفی خۆ.

حیف / heyf /: [عربی] صوت. مخابن؛ داخ؛ ئاخ؛ حەیف؛ داخ و دەرد؛ وشە‌ی پەشیوی که له کاتی له دەس‌دانی کەسێ یا شتێ یان له نه‌بووناندا به کار دە‌روا <حیف که پول نداریم: مخابن پارەمان نیە>.

□ حیف آمدن: داخ لێ هاتن؛ حەیف لێ هاتن <حیفش آمد آن را پاره کند: داخی لێ دەهات بیدری>.

حیف بودن: جیی داخ بوون؛ حەیف بوون <حیف بود که کتاب به آن خوبی را ارزان ت فروختی! جیی داخ بوو کتیی بهو باشیەت هەرزان فروشت!>.

حیف شدن: حەیف بوون؛ جیی داخ بوون <حیف شد تو نیامدی: حەیف بوو نه‌هاتی>.

حیف و میل / heyf-o-meyl /: [عربی] اسم. ۱. کار یان پەوتی فی‌پ‌ودان؛ خەساردان؛ خراو کردن و له کار خستن <آن همه دارایی حیف و میل شد: ئەو هەمکە مال و سامانە فی‌پ‌و درا> ۲. کار و پەتی هەلکێشان؛ به ناپ‌هوا دەست به‌سەر مالیکدا گرتن <در آن سازمان چقدر حیف و میل کردی؟: لەو مەزەزینگەیدا چەندت هەلکێشا>.

حیل / hīyal /: [عربی] جمع حیلە حیلە / hīlat /: ها؛ [عربی] اسم. / [دبی] فیل و فریو.

حیلە / hīle /: ها؛ حیل /: [عربی] اسم. فیل؛ فیلک؛ فر و فیل؛ گزی؛ گغنی؛ گەر؛ هاوانتە؛ چیل؛ فریو؛ پ‌یو؛ ئاوانتە؛ کەلەک؛ دەقلی؛ دۆم؛ پاختە؛ فرت؛ دۆلاب؛ قەسس؛ لەبان؛ گەف؛ گەر و گۆر.

حیلە گر / hīlegar /: ها؛ ان /: [عربی] فارسی] صفت.

فیل‌باز؛ گزیکەر؛ گزیکار؛ کەلەک‌باز؛ داوڵیدەر؛ گرنی‌باز؛ چەتلەمەز؛ تەپ‌رەش؛ پ‌یپۆ؛ دە‌غوول؛ فیل‌وو؛ دە‌غلباز؛ هەنگباز؛ سۆر؛ حەکەباز؛ حەکار؛ دۆمدار؛ قەلبە‌زەن؛ زەقل؛ گەر‌ساز؛ به توانا یان هۆگری کەلک وەر‌گری له فیل <روباە حیلە‌گر: پ‌یوی فیل‌باز>.

هەر وەها: حیلە‌گری

حین / heyn, hīn /: [عربی] اسم. کات؛ ئان؛ چاخ؛ دان؛ تان؛ گاف؛ وەخت <در این حین او هم رسید: لەم کاتەدا ئەویش گەیشت>.

حیوان / heyvān /: ها؛ ات /: [عربی] اسم. گیانە‌وەر: ۱. حە‌بووان؛ زیندە‌وەر <حیوان وحشی: حە‌بووانی دە‌ش‌تە‌کی> ۲. گیاندار <انسان حیوان ناطق است: م‌رو‌ف گیانە‌و‌ەریکی ناخپ‌و‌ەر>.

حیوان صفت / heyvānsefat /: ها؛ ان /: [عربی] صفت. د‌ر؛ د‌رندە؛ خاوەن خووی حە‌بوانی.

حیوانی / heyvānî /: [عربی] صفت. حە‌بوانی: ۱. پ‌ی‌و‌ە‌ندیدار یان سەر به زیندە‌و‌ەر م‌و‌ە <روغن حیوانی: روغنی حە‌بوانی> ۲. وە‌کو‌و حە‌بووان <زندگی حیوانی: ژبانی حە‌بوانی> ۳. /م‌جازی/ د‌ری؛ دووری له شارستانیەت <رفتار حیوانی: ئاکاری حە‌بوانی>.

حیوانیەت / heyvānīyyat /: [عربی] اسم. د‌رندە‌یی؛ د‌ری؛ د‌رندە‌خۆیی؛ بار و دۆخ یان چۆنیەتی حە‌بووان بوون.

حی و حاضر / hayy-o-hāzer /: [عربی] صفت. زیت‌و‌وزیندوو؛ زپ‌و‌وزنی؛ زپ‌و‌وزینگ <بین، آرام حی و حاضر است و می‌تواند شهادت بدهد: پ‌روانه، ئارام زپ‌و‌وزیندوو و دە‌توانی شایەتی بەدا>.

حیوونی / heyvūnî /: از [عربی] صوت. /گفتاری/ بە‌ستە‌زمان؛ بە‌سە‌زوان؛ وشە‌یەک بۆ نیشان دانی بە‌زە‌یی هاتنە‌و‌ە به گیانداریکدا <حیوونی گ‌رە‌فت زیر ماشین: پ‌شیلە‌ی بە‌ستە‌زمان کە‌وتە ژیر ماشینە‌و>.

حیه / hayye /: [عربی] مار- ۱

خ

خ /x/: حرف. خ؛ نیشانه‌ی نۆه‌مین پیتی
ئەلف‌وبیتکە‌ی فارسی.

خ /xɛ/: /سم. خێ؛ ناوی نۆه‌مین پیتی
ئەلف‌وبیتکە‌ی زمانی فارسی.

خا /xā/: /سم. ۱. خا؛ ناوی عەرەبی نۆه‌مین
پیتی ئەلف‌وبیتکە‌ی فارسی ۲. جاو.

خائف /xā'ef/: [عربی] خایف

خائن /xā'en/: [عربی] خاین

خائیدن /xā'īdan/: خاییدن

خاتم^۱ /xātam, ها/: [عربی/سم. ۱. /ادبی/
ئەنگۆستیلە؛ کلکە‌وانە؛ ئەنگۆسوانە؛ ئەنگۆشتەر
۲. /ادبی/ مۆرخوانە؛ مۆرخانە؛ مۆرخە‌وانە؛ نقییم؛
بەر‌دە‌ئە‌مۆستیلە؛ قاشە‌ئە‌نگۆستیلە؛ نگینی
ئەنگۆستیلە ۳. خاتە‌مکاری.

خاتم^۲: صفت. دوا‌یین؛ دوا‌مین؛ دوا‌گین؛
دوا‌یە‌مین؛ دوا‌هە‌مین؛ دما‌گین؛ دما‌یین؛ دما‌یین؛
ئە‌و‌پەر‌پین؛ ئاخ‌رین «خاتم‌ان‌بیا؛ دوا‌یین پی‌غە‌م‌بەر».

خاتم‌ان‌بیا: ۱. دوا‌یینی پی‌غە‌م‌بەر‌ان؛ ئاخ‌رین
پی‌غە‌م‌بەر؛ ئاخ‌رینی پی‌غە‌م‌بەر‌ان ۲. ناز‌ناوی
پی‌غە‌م‌بە‌ری ئیسلام، لای مۆسۆلمانان.

خاتم‌کاری /xātamkāri/: [عربی/فارسی/سم.

۱. ھۆنەر‌یان‌فە‌نی‌جوان‌کاری بە‌بر‌پن و پیکە‌و
لکان‌دنی لە‌تە‌ئیسک و چۆ‌لە‌پە‌نای یە‌کتر

۲. /ها/ بە‌ر‌هە‌می ئە‌و ھۆنەرە. ھەر‌و‌هە‌: خاتم‌کار؛

خاتم‌ساز؛ خاتم‌سازی

خاتمە /xāteme/: [عربی/سم. کۆتایی؛ دوا‌یی؛
دما‌یی؛ بنە‌تا؛ ئە‌نجام.

خاتمە‌ی کار: کۆتایی کار؛ دوا‌یی کار؛ ئاخ‌ری
کار «خاتمە‌ی کار داد‌گاہ‌اعلام شد: کۆتایی‌کاری
داد‌گا‌را‌گە‌یی‌ندرا».

در خاتمە: لە‌کۆتاییدا؛ لە‌دوا‌ییدا؛ لە‌ئاخ‌ردا؛
جە‌دما‌یینە؛ لە‌ئاخ‌رە‌وہ؛ لە‌ئاکامدا «در خاتمە
دلیل جرمش را اعلام کرد: لە‌کۆتاییدا ھۆ‌کاری
تاوانە‌کە‌ی‌را‌گە‌یاند».

خاتمە‌دادن: دوا‌یی (پێ) ھێنان؛ کۆتایی (پێ)
ھێنان؛ تە‌واو‌کردن؛ قە‌دان‌دن؛ تە‌مام‌نە‌ی «کار‌را
خاتمە‌داد: کارە‌کە‌ی دوا‌یی پێ ھینا».

خاتمە‌دادن بە‌خدمت‌کسی: کۆتایی ھێنان
بە‌کاری کە‌سیک؛ کە‌سی لە‌سەر کارە‌کە‌یە‌وہ
وہ‌دەر‌نان؛ کە‌سیک لە‌سەر کاریە‌وہ‌لابردن/
دەر‌کردن «از امروز بە‌خدمت شما خاتمە‌داده‌م
می‌شود: لە‌ئە‌و‌رووہ کۆتایی بە‌کاری ئێ‌وہ
دە‌درئ».

خاتمە‌یافتن: دوا‌یی ھاتن؛ کۆتایی ھاتن؛
کۆتایی پێ‌ھاتن؛ تە‌واو‌بوون؛ قە‌تیان؛ قە‌دیان؛
دما‌ئامە‌ی؛ ھەر‌ادیای؛ تە‌مامیە‌ی «گردە‌مایی در
ساعت ۱۰ خاتمە‌یافت: کۆ‌بوونە‌وہ‌کە‌کات‌ژمێ‌ری
۱۰ دوا‌یی ھات».

دان و خزمه‌تی که‌سی کردن.

خار در جگر داشتن: [مجازی] خویناو هله‌هینان؛ زووخ له دلدا بوون؛ دل پر له داخ بوون؛ دهروون پر په‌ژاره بوون.

خار در چشم کسی بودن: [مجازی] چقلی چاوی که‌سیک بوون؛ بوونه هوی رق و زیزی که‌سی «شور و شوق جوانان خار در چشم ارتجاع است: کرد و کوشی گه‌نجان چقلی چاوی کؤنه‌په‌رستیه».

خار راه کسی شدن: [کنایی] بوونه درکی مهم و زینان له ریسی که‌سی؛ بوونه له‌مپه‌ر بؤ گه‌یشتنی که‌سیک به‌مه‌بستی.

خارا /xārā/: اسم، ۱. خارا؛ گرانی؛ چه‌شنی ئاگره به‌ردی ده‌نک درشتی ئه‌سیدیه.

خاراگوش /xārāgūš/: ها؛ اسم، گورزه‌گیا؛ گیاه‌نگی؛ نالفه گیاییکی خورسکه نیومیتیر به‌رز ده‌بی، گولی زه‌رد ده‌کا و بؤنی گه‌ز و تونده.

خاراندن /xārāndan/: مصدر، متعدی، // خاراندی؛ خوراندت؛ می‌خورانی؛ ده‌خورینی؛ بخاران؛ بخورینه // خوراندن؛ خوراندن؛ خوراندن؛ خوراندن؛ قه‌خوراندن؛ ورنه‌ی؛ قامک، نینۆک یان شتیکی زبر و زوور هینانه پیستی له‌شدا «پشت خاراندن؛ پشت خوراندن».

■ صفت مفعولی: خارانده (خورینراو) / مصدر منفی:

نخاراندن (نه‌خوراندن)

خاربن /xārbon/: اسم، وه‌ره‌ک؛ پنجه درکی دهر و ده‌شت.

خارپشت /xārpošt/: ها؛ لان؛ اسم، ۱. ژیشک؛ ژووژوو؛ ژیزوو؛ ژیزو؛ ژوو؛ ژیزی؛ ژویژی؛ چولپه؛ گیانداریکی گوانداری شت‌جوین، داپۆشراو له درکی باریک و نووک‌تیز، که به سانایی لینی ده‌بیته‌وه، به‌لام ناتوانی به‌ویستی خوی بیهاو‌یژی ۲. سیخور؛ سیچر؛ سووچر؛ سیخ‌چووله؛ گیانه‌وه‌ریکی گوهانداري شه‌وگه‌ری دونیای کۆن (ئه‌وروپا، ئاسیا و ئافریقا) له

خاتون /xātūn/: ها؛ خوانین؛ اترکی/اسم، [قدیمی] خاتوون؛ خاتون؛ خاتوونه؛ خات؛ کابان؛ که‌بیانوو؛ که‌یوانۆ؛ که‌بانوو.

خاج /xāc/: ها؛ [ارمنی] اسم، [گفتاری] ۱. سه‌لیب؛ خاج؛ چه‌لییا؛ چقر؛ چه‌پ‌وراست ۲. خاج؛ خالی وه‌ره‌قی کایه، وینه‌ی گه‌لای گزینیز؛ گزینیز

خاج‌پرست /xācparast/: ها؛ لان؛ [ارمنی] فارسی/اسم، [گفتاری] مه‌سیحی؛ فه‌له؛ خاج‌په‌رست؛ عیسایی.

خاجی /xācî/: [ارمنی] صفت، خاجی؛ سه‌لیبی؛ به‌وینه‌ی خاج «استخوان خاجی؛ ئیسقانی خاجی».

خاخام /xāxām/: ها؛ [عبری] اسم، خاخام؛ مه‌لای جوو؛ پیشه‌وای دینی یه‌هوود.

خادم /xādem/: ها؛ لان؛ عین؛ خدام؛ خدم؛ خدمه؛ [عربی] اسم، ۱. [قدیمی] به‌رده‌ست؛ خزمه‌تکار؛ پاکار؛ خزمه‌تچی ۲. خایه‌م؛ خادم؛ مجهور؛ مجبور؛ خزمه‌تکاری دامه‌زراوه‌ی ئایینی «خادم مسجد؛ مجبوری مز‌گوت».

خادم ۲. صفت، [ادی] خزمه‌تکار؛ خاوه‌نی پیشینه‌ی ئه‌نجامدانی کار به‌قازانجی که‌س یان که‌سانی دیکه «این دانشمند یک عمر خادم ملک و ملت بود؛ ئه‌م زانایه هم‌مو ژبانی خزمه‌تکاری خه‌لک و ولات بوو».

خار /xār/: ها؛ اسم، ۱. دروو؛ درو؛ درک؛ دری؛ دری؛ دره‌ی؛ درو؛ چقل؛ چقول؛ چوقل؛ چه‌قل؛ کورره؛ زیاده‌ی دهرزی‌ئاسای پوه‌کان ۲. هه‌ر به‌گیاه‌کی دروودار ۳. ئه‌وه‌ی وه‌ها بیچمیککی هه‌بی ۴. [صنعت] جوړه میله‌یه‌کی چکۆله به‌دهر‌په‌ریوی یان چالیکه‌وه که له هه‌ندئ کاری په‌یوه‌ند کردن و بری پیچ یان په‌رچدا که‌لکی لی‌ده‌گرن ۵. [مجازی] جه‌خار؛ ره‌نج؛ نازار.

■ **خار** از پای کسی کردن: [کنایی] دروو له له‌شی که‌سیک دهر‌هینان؛ باری که‌سی هه‌لگرتن؛ به‌هانای که‌سیکه‌وه هاتن؛ یارمه‌تی

خارج کردن/ ساختن: دەر کردن؛ بردنه دەر موه؛ هینانه دەر موه؛ کردنه دەر موه؛ زنیایزه؛ نهر زنییه؛ بهردهی بهر «او را در حال خارج کردن اشیاء گرفتند: له کاتی دەر کردنی شته کاندا گرتیان».

خارج قسمت / xārec(e)qesmat، ها: [عربی] اسم/ [ریاضی] بهر کهوت؛ بهر کهت؛ دهسها و ناکامی دابهش کردن «اگر ۱۰۰ را به ۵ قسمت کنیم، خارج قسمت می شود ۲۰؛ نه گهر ۱۰۰ بکهینه ۵ به شهوه، بهر کهوته کهی ده بیته ۲۰».

خارج ره / xārece: [عربی/ فارسی] اسم، دەر موه؛ بهر موه: ۱. هه ندرهان؛ ولاتی بیانی؛ ولاتی نامۆ؛ ولاتی لاوه کی «رفته بود خارج: رۆیشتبوه هه ندرهان» ۲. ههر شوینی له ئەو دیوی سنووری ولاتی کهوه «خبار خارج: دهنگوباسی دەر موه».

خارجی^۱ / xāreci: [عربی] اسم، ۱. /خوارج/ [قدیمی] خهوار یج؛ ههر یهک له هۆگرانی دهسته یهک که له چه رخی ههوه لی کوچیدا، شه ری عه لی و معاویه یان به حهرام زانی و پی شهوایی هیچیان په سندنه کرد ۲. /ها؛ ان/ لاوه کی؛ بیانی؛ دهره کی؛ خه لکی ولاتی بیانی «دوتا خازجی هم توی آن هتل بودند: دوو کهسی بیانیس لهو ئۆتیلده بوون».

خارجی^۲: صفت. دهره کی: ۱. لاوه کی؛ بیانی؛ پیوه نیدار یان سه ر به ولاتی بیگانه وه «پول خارجی: دراوی دهره کی» ۲. له دهر موه «دیوار خارجی: دیواری دهره کی».

خارخسک / xārzasak، ها: /اسم، پیکول؛ پیکول؛ په ییکول؛ په ییکول؛ په ییکوله؛ پیکوله؛ پیکولی؛ په ییکولی؛ کونجر که؛ کونجر؛ کونجر که؛ دره سووچه؛ سی چوکل؛ سی دانه؛ سی ددانه؛ سی دیانه؛ درکیکی سی سووچه به زه ویدا پان ده بیته وه و دانه کانی بۆ دهرمان ده شی».

خاردار / xārdār: صفت. درکاوی؛ درکدار؛ درکین؛ چقلاوی؛ خاردار؛ به چقل؛ درواوی؛

پاسته ی میرووخوران، که پیستی سهرووی له شی درکاویه و ده توانی بهره وه ههر لایه ک بیانهواي.

خارپشت ماهی / xārpoštmāhi، ماهی خاردار، ماهی^۱

خارج^۱ / xārec: [عربی] اسم، ۱. دهر موه؛ دهرۆ؛ دهر؛ دهری؛ دهرقه؛ دهرایا؛ بهر؛ قهر؛ نهودمر «خارج کلاس: دهرهوی پۆل» ۲. [گفتاری] دهر موه؛ بهر موه؛ هه ندرهان؛ ولاتی بیانی؛ لاوه کی «خارج درس خوانده: له دهر موه خویندوویه تی» ۳. [شیعه] خارج؛ خولی بالای خویندنی مه زه بهی شیعه.

خارج^۲: قید. دهر موه: ۱. دهر له؛ له دهر موه؛ له دهری؛ له دهر؛ له دهرۆ؛ جیا یان دوور له قالایی، ناوان یان گرۆیه ک «خارج از کشور: له دهرهوی ولات» ۲. [گفتاری] بهر؛ نهو بهر؛ دهرۆ؛ دهری؛ دهشت؛ دهیشت؛ به دهر له شوینیک «بیر خارج؛ بیبه دهر موه» ۳. [گفتاری] دهری؛ بهر موه؛ له دهرهوی شوینیک «سطل را گذاشته بود خارج از آشپزخانه: سه تله کهی له دهرهوی ئاشپهزخانه دانابوو».

⊞ خارج از ساعت کار: جیا له کاتی کار؛ کاتی جگه له ماوه ی فهرمی کار «خارج از ساعت کار کسی در اداره نمی ماند: جیا له کاتی کار کهس له مه زرینگه دا نامینیتته وه». ههروه ها: خارج از وقت خارج از نوبت: به نۆبه ری؛ به نۆبه برکی؛ به نۆبه بر که؛ وه نۆره بری؛ به بی پره چاو کردنی نۆره و زۆر تر پیش له وه «می خواست خارج از نوبت کارش را راه بیندازد: نه یویست به نۆبه بری کاره کهی بخاته ری».

⊞ خارج خواندن: /موسیقی/ لادان؛ له گهل ده زگا یان ئاههنگ و ههوادا ری ک نه بوون.

خارج شدن: چوونه دهر؛ چوونه دهشته وه؛ رۆینه دهر موه؛ چوونه دهرۆ؛ زیه یه؛ نهره زیه ی؛ لوه ی بهر «از خانه خارج شدن: له مال چوونه دهر».

دېر کال؛ دېر کول؛ پېر دېرک «بوته ی خاردار؛ دوهوڼی در کاوی».

خارستان /xār(e)stān/ اسم. دېر که جار؛ دېر که زار؛ دېر که سان؛ جیگه ی دېوان؛ شوینی پر چقل.

خارش /xāreš/ اسم. حه که؛ هکه؛ ئالوښ؛ خارشت؛ خوروو؛ کلاش؛ کلاشه؛ کلاشه خوره؛ خارش؛ کر کلاش؛ وور؛ گه زنه ک؛ ر هوتی پیدایوونی بزوپنه یان ههسته وهریک له له شدا که ده بیته هو ی ئالوښ لئ پیدابوونی نهو جیگه یه. **خارشتر** /xāršotor/ ها/ اسم. خوشترالوک؛ خوشترالووک؛ خوشترالوک؛ وشر خور که؛ وشرتر خار؛ وشرتر خوره؛ خوشتر خوره؛ شیر خوشتر؛ وشرتر دېرک؛ دېر که ژال؛ کوله وار؛ یانداخ؛ عه گول؛ عا گول؛ کاویر؛ ستری شینکه؛ ستری شینک؛ بنه گیایه کی گه لا جووتی دوور له یه که به دېر کی دريژ و سهوزهوه، ماکیکي شیرین به ناو توره نجه بین دده لینی: شتر خار

خارشک /xārešak/ اسم. [گفتاری] ۱. گال؛ نه خوښیه کی گیروی پیسته هاوړی له گه ل زیپکه (به تاییه ت له سهر پیستی ده ست) و خورووی زور دا ۲. ئالشت؛ ئالوښ؛ خارشت.

خارشکر /xāršekar/ ها/ [فارسی/ سنسکریتا] اسم. شه کرو که؛ شه کرو که؛ شه کرو که؛ شه کرو که؛ قهن شه کرو که؛ قهن شه کیرووک؛ شه کره شوانه؛ شه کره تو سی؛ سهر ته شی؛ سه لکه ته شی؛ سهر که ته شی؛ که رته شی؛ دېر که گورزه؛ گیاییک به سه لکیکی فری زور دېر کاوی و گولی سپی ئامال شینه وه، ماکیکي قهن دی دده لینی که بو دهر مان نه شی.

خارق العاده /xāreqol'āde/ [عربی] صفت. سهر سووړینهر؛ سهر؛ سهره؛ سهر؛ سهره؛ هه ژه ند؛ دوور له بار و دوخ یان چوڼیه تی ئاسایی «کار خارق العاده؛ کاری سهر سووړینهر».

خارک /xārak/ ها/ اسم. خورمای زهر د و

وشک.

خارکن /xārkan/ ها؛ ان/ اسم. [قدیمی] پووشکه چن؛ که سی که دېرک و دالی له چولگه و بیاوان کو ده کرده وه و وهک سوو ته مهنی به کړیاری دده فروشت.

خارکنی /xārkanî/ اسم. [قدیمی] پووشکه چنی؛ پیشه ی پووشکه چن.

خارماهی /xārmāhi/ اسم. دېر ه ماسی؛ دېر ه ماسی؛ جوړی ماسی که لای سهر و به شی دواپینی له شی باریک و تیژه و له دېرک ده کا. **خار و خسک** /xār-o-xasak/ اسم. [دبی] دېرک و دال؛ پووش و پلاش؛ گیای وشکه وه بووی بابرده له.

خاریدن /xārdan/ مصدر. متعدی. لازم. // خاریدی؛ خوراند؛ می خاری؛ ده خورینی؛ بغار؛ بخورینه // □ متعدی. ۱. خوراندن؛ قه خوراندن؛ ور نه ی؛ به نینوک کړاندن «این قدر سرت را خاریدی که خون آمد؛ نه ونده سهرت خوراند خوینی لئ هات» □ لازم. ۲. خوران؛ خوریان؛ ور به ی؛ شهر مخین؛ کرکان؛ وه خر و هاتن؛ ئالوښ لئ پیدایوون؛ هاتنه خوران؛ که وتنه خوران «پشتم می خارد؛ پشتم نه خوری».

■ صفت فاعلی؛ خارنده (-) / صفت مفعولی؛ خاریده (خوریتراو) / مصدر منفی؛ نخاریدن (نه خوراندن) **خازن** /xāzen/ ها/ [عربی] اسم. ۱. که ره سه یه ک بو له خو گلدانه وه و نوته کردنی وزه ی کاره با ۲. /ان/ [قدیمی] خزنه دار؛ خه زنه دار؛ خه زینه دار؛ نیگابانی خه زینه؛ که سی که چاوه دیری پوول و پاره ی شوپنیکي له نه ستو دایه.

خازنه /xāzene/ اسم. ژن خوشک؛ ژن خویشک؛ گورم؛ خوشکی ژن (هاوسهر).

خاس /xās/ ها؛ ان/ اسم. دوه ون و دار چکیکی هه میسه شینی گه لا ساف و روښن، به ره نگی سهوزی توخ و پانکه له ی دېر کاویه، گوته کانی

خاصیت / xāsīyyat، ها؛ خواص؛ [عربی] / اسم، ۱. دانسته؛ تاییه تمه ندى؛ تاییه تایه تی؛ گهوشین؛ چۆنیته تی یان نیشانه ی پیوه نندیدار به که سئ یان شتیکه وه «گرما و سوزندگی خاصیت آتش است: گرما و سووتینه ری دانسته ی ئاگرن» ۲. [گفتاری] کارکۆبی؛ کاریگه ری؛ کار تیکردنئ که شتئ له سهر شتیکى دیکه یان له سهر ههسته وه دایدهنئ «این دوا هیچ خاصیتی نداشت: نهم دهرمانه هیچ کارکۆبیه کی نه بوو».

□ **خاصیت داشتن:** [گفتاری] به که لک بوون؛ باش بوون؛ خاس بوون؛ هه بوونی کاریگه ری به که لک یان چاک که ره وه.

خاطر / xāter؛ [عربی] / اسم، ۱. بیر؛ زهین «پیشان خاطر: بیرلاو» ۲. /ها؛ یاد؛ ویر «به خاطر آمدن: هاتنه وه بیر».

□ **برای خاطر کسی:** له بهر که سئ؛ لایین که سیگ؛ وهروو یۆی؛ بۆ ره زامه ندى که سیک. به خاطر چیزی / کسی: له بهر شتئ / که سئ؛ وهروو چیۆیۆی؛ به بۆنه ی شتیک / که سیکه وه؛ بۆ یان به هۆی شتئ یان که سیکه وه «به خاطر سرما این را پوشیدم: له بهر سهرما ئهمم له بهر کرد».

□ **خاطر کسی را آزدن:** که سیک ره نجانندن؛ بونه هۆی نارحه تی و ره نجانی که سئ. ههروه ها: خاطر کسی را آسوده کردن

خاطر کسی را خواستن: خوش ویستن / خوش گه ره ک بوونی که سیک؛ یۆ وهش سیه ی.

از خاطر گذاشتن ☞ به خاطر آمدن / رسیدن به خاطر آمدن / رسیدن: به بیردا هاتن؛ به میشکدا هاتن؛ هاتنه وه بیر؛ ئامه یوه ویر: از خاطر گذاشتن. ههروه ها: به خاطر آوردن به خاطر گذاشتن / خطور کردن: به میشکدا تیپه رین؛ به بیردا هاتن؛ به میشکدا هاتن. در خاطر ماندن: له یاد مانه وه؛ له بیر مانه وه؛ ویره نه مه نه ی.

سپی یان ئال و به کۆما له په نای گه لاکانیدا هه لده دن، به ریکی سووری بریکه دار و جاره جار زهره، به قه دهر نۆکیک ده گری که چوار یان پینج دهنکه تووی تیدایه: راج

خاستگاه / xāstgāh، ها؛ / اسم، ئاخیزگه؛ سهر چاوکه؛ سهر چاوگه؛ بنه ما؛ چییه ک که شتیکى لی سهره لده دا، یان تیددا به دی دئ «بسیاری آسیای صغیر را خاستگاه فلسفه ی غرب می دانند: زۆریک ئاسیای چکۆله به ئاخیزگه ی فهلسه فه ی رۆژاوا ده زانن».

خاش / xāš؛ / اسم، خه سوو؛ خه س؛ هه سروه؛ خه سوو؛ دایکی هاوسهر (ژن یان میرد).

خاشاک / xāšāk، ها؛ / اسم، چیلکه؛ پووش؛ پر و پووش؛ پریش؛ پووش و په لاش؛ قال؛ قرشک؛ قرش؛ خه شوخال؛ خرت و خه وش؛ خاشال؛ خاشه؛ خاش؛ گهرش؛ گهرش و گیل؛ گزره؛ چکال؛ چر؛ پووشکه؛ چال؛ چل و چیۆ؛ چروچیۆ؛ چروچیلکه؛ پووش و پار؛ په لاش؛ ئازال؛ ورد و خاشی تۆلاش و گژ و گیا.

خاص / xās(s)؛ [عربی] / صفت، تاییه ت: ۱. ته نیا بۆ شتئ، که سیک یان چینیک. به رانه ر: عام «اسم خاص: ناوی تاییه ت» ۲. به چۆنیته یه کی هه لکه وه ته و زه ق «نوع خاص: جۆری تاییه ت».

خاصره / xāsere؛ [عربی] / اسم، خالیگه؛ هالیگه؛ لابرک؛ پووته گا؛ قه برغه؛ قه ورخه.

خاصه / xāsse، ها؛ خواص؛ [عربی] / اسم، [نامتداول] تاییه تمه ندى؛ گهوشین.

خاصه ۲: صفت، تاییه ت؛ تاییه تی؛ گه وش.

خاصه خرچی / xāssexarcī، ها؛ [عربی] / اسم،

[گفتاری] هه له خه رجی؛ به له خه رجی؛ ویل خه رجی؛ ده ست بلاوی له بابیه تیکی دیار بیکراو یان بۆ مه به سستیکی تاییه ت (زیاتر بۆ کرینی که لپه لی رازاوه) «این پول برای گذران یک ماه همه ی ماست، قرار نیست تو از آن خاصه خرچی کنی: نهم پاره ئی مانگیکمانه، ناکری تو هه له خه رجی پی بکه ی».

پارودودا «مردم خاطره‌ی شهیدان را گرمی داشتند: خه‌لکی یادی شهیدان به‌رز راگرت».

خاطی / xāti / ها؛ ان: [عربی] صفت. هه‌له‌کار؛ تاوانکار؛ تاوانبار؛ شه‌پنی؛ خه‌تاکار «انسان خاطی مجازات می‌شود: مرؤی تاوانبار سزا دهریت».

خاقان / xāqān / ها؛ [ترکی] اسم. [قدیمی] قاقان؛ خاقان؛ نازناوی که ئیرانیه‌کان به شاکانی چین و تورکستانیان دابوو «خاقان چین: قاقانی چین».

خاک / xāk / اسم. خاک؛ ۱. /ها/ گهرد و توژالی که به هوئی ورد و خاش بوونی به‌رد و ماکي سه‌ره‌تاییه‌وه ده‌رسکی «خاک آهکی: خاکی قسلی» ۲. زه‌وی؛ ئاخ؛ توژیکی ناسک له پئسته‌ی زه‌وی که ئهم ماکانه‌ی تیدایه

۳. زه‌وین؛ زه‌مین؛ ههر؛ بووم؛ بوومی؛ ئاخ «کری خاک: گوئی خاک» ۴. [مجازی] سه‌ره‌وین؛ نیشتمان «خاک کردستان: خاکی کوردستان» ۵. [مجازی] گۆر؛ گلکۆ؛ قه‌ور؛ قه‌بر؛ قه‌بره؛

زیارت «رفته بودم سر خاک پدرم: چوو‌بوومه سه‌ر خاکی بایم» ۶. [مجازی] لاشه؛ ته‌رمی که‌سیک به‌تاییه‌ت دواي دازان و ئوقای گلکۆ بوون ۷. خۆل؛ خۆله؛ خۆر؛ تۆز؛ تۆزه؛ توزک «کتاها را خاک گرفته بود: کتبه‌کان خاکیان لی‌نیشتبوو».

☐ **خاک ارّه** ☐ خاک‌اره

خاک آهکی: خاکی قسلین؛ خاکی ئاهه‌کی؛ خاکی وا که ماکي قسلی زۆری تیدایه.

خاک برگ: زمیچ؛ خه‌زه‌لی پرزوی تیکه‌ل به خاک.

خاک چرب: خاکه سووره؛ خوه‌له‌سووره؛ چه‌شنی خاکی سوورکار که قوره‌که‌ی باش کیشی‌دی.

خاک چینی: کائولین؛ خاکی چینی؛ خاکی سپی.

خاک رُس: ئیربار؛ خاکه‌سووره؛ خۆله‌سووره؛ خاک‌سوهر؛ چه‌شنی خاکی نه‌رمی دهنک ورده له هه‌ورگه‌ری و کووره‌خاناندا به‌کار دی.

خاطرات / xāterāt / [عربی] اسم. ۱. جمع ☐ **خاطره** ۲. بیره‌وه‌ری (گهل)؛ هه‌والی پرووداو و سه‌ره‌به‌ورده‌گه‌لی پتوه‌ندیدار به که‌سیک یان سه‌رده‌میکه‌وه «خاطرات دوران جوانی: بیره‌وه‌ری سه‌رده‌می لاوی».

خاطر پریش / xāterpariš / [عربی] فارسی] صفت. [ادبی] بیربلاو؛ په‌ریشان؛ دل‌به‌خه‌م.

خاطر پسند / xāterpasand / [عربی] فارسی] صفت. [ادبی] دلگه‌ر؛ دل‌پفین؛ له‌بار و به‌رجاو.

خاطر جمع / xātercam' / [عربی] صفت. دلنیا؛ ئارخه‌یان؛ دابین؛ دل‌هیس؛ ئاسووده؛ خاترجه‌م؛ دل‌بیجی؛ بی‌خه‌م؛ دوور له نیگه‌رانی «خاطرجمع باش! اتفاقی نمی‌افتد: دلنیا به! شتی پروو نادا».

خاطر جمعی / xātercam'i / [عربی] اسم. دلنیاپی؛ ئارخه‌یانی؛ ئاسووده‌یی؛ بی‌خه‌می.

خاطر خواه / xāterxāh / [عربی] فارسی] صفت. [گفتاری] ئه‌ویندار؛ دلدار؛ دل‌پیداو؛ دلار.

خاطر خواهی / xāterxāhi / [عربی] فارسی] اسم. [گفتاری] ئه‌وینداری؛ دلداری؛ ئه‌شکی؛ هوگری.

خاطر نشان / xāternešān / [عربی] فارسی] صفت. بیره‌ینه‌ر؛ بیرخه‌ر؛ وه‌بیره‌ینه‌ر.

☐ **خاطر نشان شدن**: راگه‌ییران؛ وه‌بیر هاتنه‌وه «خاطر نشان می‌شود که او دیروز به خانه نیامده است: راده‌گه‌ییریت که دوینئ نه‌هاتوته‌وه مال».

خاطر نشان کردن: راگه‌یاندن؛ وه‌بیر هیئانه‌وه؛ خسته‌نه‌وه بیر؛ وسه‌یوه هووش «به آنان خاطر نشان کنید که ساعت کار تغییر کرده است: پیاپی راگه‌ییین ساعه‌تی کار گۆردراوه».

خاطره / xātere / ها؛ خاطرات: [عربی] اسم. ۱. بیره‌وه‌ری؛ هاته؛ پرووداو یان کاری که له رابردودا پروویداوه‌وه و له یاددا ماوه‌ته‌وه «از دوره‌ی سربازی خاطره‌های زیادی داشت: له ده‌ورانی سه‌ربازی بیره‌وه‌ری زۆری هه‌بوو» ۲. یاد؛ بیر؛ ویر؛ کردار و ئاکار یان تاییه‌تمه‌ندیگه‌لی دره‌وشاوه‌ی که‌س، شت یان سه‌رده‌میکی دیاریکراو له

باغچه خاکش کن؛ بیه له ناو باغچه که دا بینه
۲. /ورزش/ له زهوی دان (له زوره باندیدا) «در دو
دقیقه حریف را خاک کرد؛ له دوو دهقه دا حریفی
له زهوی دا».

خاک گرفتن: تۆز نیشتن؛ خاک و خؤل گرتن؛
تهپ و تۆز لی نیشتن؛ خاک و خؤل
جیگاییک داپوشان «روی آینه را خاک گرفته بود؛
سر ئاویته که تۆز نیشتوو».

خاک مرده پاشیدن: /کنایی/ خاکی مردوو
پژان؛ کونده به بوو هیلانه کردن؛ په پوو
خویندن؛ نه بوونی جم و جوولی ژیان له
شوینیکدا «انگار توی شهر خاک مرده پاشیده بودند؛
گوا به سر شاردا خاکی مردوو پژاوه».

با خاک یکسان کردن: /مجازی/ تهخت کردن؛
خاپور کردن؛ کاول کردن؛ ویران کردن.

به خاک افتادن: /کنایی/ ۱. زه بوون بوون؛ زار
بوون؛ زه لیل بوون «دشمن به خاک افتاد؛ دوژمن
زه بوون بوو» ۲. مل که چ ویستان؛ سر
دانه واندن؛ که وتنه سر دهست و پی «همه در
برابرش به خاک افتادند؛ همه مو له بهرامبره وه
مل که چ ویستان».

به خاک افکندن: /کنایی/ زه بوون کردن؛
شکست دان.

به خاک سپردن: /کنایی/ ناشتن؛ نه سپرده
کردن؛ نیژان؛ نیان؛ نیه؛ سرانه؛ مردوو
نانه ناو گوره وه و به بهرد و گل داپوشینی «او
را در جای امنی به خاک سپردند؛ له جیگایه کی
به ترسیدا ناشتیا».

به خاک سپاه نشاندن: /کنایی/ نانه قور؛
قوره ماو کردن؛ هه ږ کردنه سهر؛
هه ږ کرده ی سهره؛ ئاو کردنه ژر مال؛
به دهست وپی کردن «جنگ ما را به خاک سپاه
نشاند؛ شهر ئیمه ی نایه قور».

به خاک و خون کشیدن: /کنایی/ داپاچین؛
کوشت وپر /قهلت وپر کردن.

خاک رنگیر: گلی چهوری لابه؛ گلی چهوری
سر ۳ رُس

خاک هوموسی: خاکه ره شه؛ گله ره شه؛
خاکی زور نهخت و به ره پنه.

خاک برداشتن: خاک هه لگرتن؛ خاک
هه لکه ندن؛ خاک لابر دن.

خاک بر سر کسی شدن: /کنایی/ قور چوون به
سر که سیکدا؛ له که سیک قهومان و توووشی
کاره ساتی دلته زین بوون «بین چه خاکی به
سر شد؛ پروا چ قور چو به سرما».

خاک پای کسی بودن: /مجازی/ خاکی بهر
پئی که سی بوون؛ خاکی ژیر پئی که سی
بوون؛ له بهرامبری که سیکدا زور کهم بوون
یان خؤ به کهم زانین «می گفت خاک پای شما
هستم؛ نه یگوت خاکی بهر پئی نیوهم».

خاک جایی دامنگیر بودن: /مجازی/ خاکی
جیه ک دلگیر بوون؛ بوونه هؤی مانه وه ی
که سی تییدا «خاک کردستان دامنگیر است؛ خاکی
کردستان دلگیره».

خاک جایی را به توبره کشیدن: /کنایی/ ئاوی
شوینیک له ئاوه رویه وه دهر کردن؛ مالی
شوینیک کردنه جار هپواز؛ خاکی جیه ک به
تووره که کیشان؛ جیگایه ک تهواو کاول کردن
«سپاه مغول خاک ایران را به توبره کشیدند؛ سپای
مغول ئاوی ئیرانیان له ئاوه رویه وه دهر کرد».

خاک خوردن: تۆز خواردن؛ تۆز له سر
نیشتن «این کتاب مدتهاست در قفسه خاک
می خورد؛ نه م کتیه ده می که له بیر کهم که دا
تۆز ده خوا».

خاک در آش کسی کردن: /کنایی/ دږ ک
کردنه نیو ئاردی که سیک؛ خؤل کردنه
دوشاو/ دؤی که سی؛ زیان به که سیک
گه یاندن.

خاک کردن: /گفتاری/ ۱. نیان؛ ناشتن؛ چال
کردن؛ که رده ی چپروو خاکیه وه «بیر توی

خاک آلود / xākālūd / : صفت. خۆلاوی؛ خاکاوی؛ تۆزاوی (لباسش خاک آلود بود: جل و بهرگه که ی خۆلاوی بوو). ههروهها: **خاک آلود** بودن؛ خاک آلود شدن؛ خاک آلود کردن

خاکاره / xākarrē / : اسم. بره؛ خاکه هه ره؛ کر کر؛ خاکه مشار؛ شارده مشار؛ ورده مشار؛ ئارده مشار؛ خاکه ی وه بهر هاتوو له برینی دار.

خاک انداز / xākandāz / : ها / : اسم. مستینک؛ مهسه؛ مهسی؛ ئهستیو؛ مه دوونه؛ مه دونه؛ مه دوز؛ هستیفک؛ خاکناز؛ خاکه ناز؛ کف گو؛ که ره سهیه ک به لیاو رهیه کی باریک و پرویه کی تهخته وه، بۆ هه لگرتنی خاک، خۆل و خۆله مییش.

خاکاهک / xākāhak / : اسم. / زمین شناسی / گله حه رام؛ خاکی قسل؛ خاکی دهشتی قاقر و وشک که رێژهیه کی زۆر له ماکی قسلی تیدایه.

خاکاهن / xākāhan / : اسم. خاک ئاسن؛ خاکی سه ره زه وینی شۆدار که له هه موو جۆر پیکهاته ی ئالومنیۆم و ئاسن په ستواوه.

خاکبازی / xākābāzi / : اسم. خاپۆره؛ خاکبازی؛ ۱. خاپتانی؛ خۆله په تانی؛ خۆله پۆتی؛ کار و رهوتی کایه کردن به خۆل ۲. / تهریض / قوهره کاری؛ هه ره کاری؛ کردو کۆشی خانووسازی (اسم این خاکبازی را گذاشته خانه سازی: ناوی ئهم قوهره کاریه ی ناوه مال کردنه وه).

خاکبرداری / xākbardārī / : ها / : اسم. خاک هه لگری؛ خاک هه لکه نی؛ کار و رهوتی گۆز تنه وه ی خاک له شوینن؛ به تابیبه ت بۆ کردو کۆشی ساختومانی. بهرانبهر: **خاکریزی**

خاکدان / xākdan / : اسم. ۱. خوه له کهوان؛ خۆله کهوه؛ خه له کهوان؛ جی خرپوونه وه ی خۆل و خۆله مییش ۲. / کنایی، ادبی / دنیا؛ سه ره زه وه ی ژینگه ی مرۆ.

خاکروب / xāk rūb / : اسم. / ادبی / سپور؛ که ناس؛ پاکفان؛ گه سکه ده ی دهر و کۆلانان.

خاکروب / xāk rūbē / : ها / : اسم. ۱. خاکه مال؛ ته په وتۆز؛ خاک و خۆلی که له پامالینی شوینیک کۆ ده بیته وه ۲. زبل؛ کرس؛ شه خه ل؛ زوینل؛ خاشال؛ خه وش وخال؛ زبل و زال.

خاکریز / xāk rīz / : ها / : اسم. له نند؛ قوتکه؛ خاکریژ؛ ته پۆلکه؛ زه وینی قوتکه؛ زه و ی به گه وه، به تابیبه ت گردۆله ی ده سکر دی دوو لای پووبار، ئاوهرۆ یان چالیک.

خاکریزی / xāk rīzi / : ها / : اسم. خاکریژی؛ کار یان رهوتی گل رشتن؛ سه تماندن؛ ره دماندن؛ قوکه لکه پرکردنه وه به خاک و پتر بۆ کار و باری خانووسازی. بهرانبهر: **خاکبرداری**

خاکزی / xākzī / : ها / : ان / : صفت. خاکژی؛ گلژی؛ به تابیبه تهمندی یان گرۆ بوون به ژیان له ناو خاکدا.

خاکساری / xāksārī / : اسم. خاکه ساری؛ خۆ شکاندنه وه ی له ئه ندازه به دهر. ههروهها: **خاکسار**

خاکسپاری / xāksepārī / : اسم. کار و رهوتی ئه سپه رده کردن؛ ناشتن؛ سراونه ی؛ نیان؛ نیزان؛ به خاک سپاردن (عه دی زیادی در خاکسپاری استاد حضور داشتند: تاقیمکی زۆر بۆ ئه سپه رده کردنی مامۆستا هاتبوون).

خاکستر / xākestar / : ها / : اسم. ۱. خۆله مییش؛ خۆله مشکي؛ مشکي؛ خۆله مه ره؛ خۆله مه ره؛ خۆله که وه؛ خوه له که وه؛ خۆلی پفک؛ بوول؛ بووله؛ بۆله؛ بوور؛ بوور؛ په له مور؛ خۆلی؛ خوه لی؛ تۆزینه؛ مۆر؛ خاکری؛ خاکه ری؛ خاکسه ر؛ قل؛ بیله کۆ؛ ئاری؛ بابوسکه / بابوسکه (بۆ کاغه ز)؛ سوتوو / سۆتک / سووتک (بۆ نان و جگه ره)؛ ماکیکی نه رمی وردیله که له سووتانی شتیک ده مینیته وه ۲. گه ردیله ی کانگه یی له ده رگانه ی گر کاند.

خاکستر نشین / xākestarnešīn / : صفت. / مجازی / هه ژار؛ نه دار؛ به له نگاز؛ ره ش و رووت؛ بیچاره؛

خاک نشین. ههروهه: خاکسترنشین

خاکستری ^۱ /xākēstarī/: اسم، خۆله میشتی؛ گورگی؛ گهورهک؛ شینکی؛ تاقمه پهنگی نیوان سپی و پهش. ههروهه: خاکستری رنگ؛

خاکستری فام

خاکستری ^۲: صفت. ۱. بوولین؛ خۆله میشتی؛ به پهنگی خۆله میشت «موی خاکستری: قژی خۆله میشتی» ۲. بوولای، خۆلای؛ ئالای به خۆله میشتهوه «با سر و صورت خاکستری برگشت: به دهم و چای خۆلایهوه گهراوه».

خاک شناسی /xākšēnāsi/: اسم، خاکناسی؛ ئاخناسی؛ خه‌ریناسی؛ زانستی ورد بوونهوه و وهرد دانسهوهی خاک و سه‌رچاوگه و تایه‌تمه‌ندیه‌کانی. ههروهه: خاک شناس

خاکشویی /xākšūyi/ آبشویی

خاکشی /xākšî/ ^۱ **خاکشیر-۲**

خاکشیر /xākšîr/: ها/ اسم، شیوه‌ران؛ خاکشیر؛ خۆلوشیر؛ خوله‌شیر؛ خاشیره: ۱. گیایه‌کی یه‌کسالانه تایه‌تی ناوچه‌ی که‌م‌ناو، به‌گه‌لای بر‌گه‌بر‌گه‌ی زۆر و گولی زه‌رد و رۆشن و تۆمی وردهوه ۲. به‌ری وردی ئەو گیایه که‌ بۆ ده‌رمان باشه: خاکشی [گفتاری]

خاکشیر مزاج /xākšîrmezâc, -mazâc/: ها/ [فارسی/عربی] صفت. ۱. خۆساز؛ که‌وی؛ راهاتوو؛ خاومن توانستی خۆ گونجاندن له‌گه‌ل هه‌موو جۆره‌ بار و دۆخیکدا ۲. [مجازی] لوسکه‌باز؛ منال‌باز؛ به‌چه‌باز؛ نیر‌باز.

خاک و خل /xāk-o-xol/: اسم، [گفتاری] خاک و خۆل؛ خاک و خوله؛ ته‌پ و تۆز؛ خۆل و تۆز و خۆله‌ میشتی کۆوه‌بووی سه‌رزه‌وی «پچه‌ها توی خاک و خل بازی می‌کردند: منداله‌کان له‌ ناو خاک و خۆلدا کایه‌یان ده‌کرد».

خاک و خلی /xāk-o-xolî/: صفت، خۆلای؛ خۆلینه؛ تۆزاوی؛ خاک‌و‌خۆلی «با همان لباس خاک و خلی پشت می‌ز نشست: هه‌ر به‌و جل و به‌رگه‌

خۆلایه له‌ پشت می‌زه‌ دانیشت».

خاکه /xākē/: ها/ اسم، ورده؛ تۆزه؛ خاکه؛ ماکیکی نه‌گۆر که‌ به‌ هۆی سوانه‌وه‌ بووه‌ته‌ گه‌ردیله «خاکه‌قند: ورده‌قند».

خاکي /xākî/: صفت، خاکی: ۱. بۆر؛ به‌ په‌نگی قاوه‌یی رۆشنی ئامال زه‌رد. هه‌روهه‌ها: خاکی‌رنگ ۲. گلی؛ خاکی؛ له‌ خاک؛ خروتنی؛ له‌ جنسی خاک «ته‌ی خاکی: گردی خاکی» ۳. سه‌ر به‌ گۆی زه‌وین «انسان خاکی: مرۆی خاکی» ۴. سه‌ر به‌ وشکانی «عملیات آبی-خاکی: چالاکي ئاوی-خاکی» ۵. گیرۆ یان پیوه‌ندیدار به‌ خاکه‌وه «کرم خاکی: کرمی خاکی» ۶. خۆلای؛ خاكاوی «پیرانه‌م خاکی شد: کراسه‌که‌م خۆلای بوو» ۷. [کنایی، گفتاری] خاکه‌سار؛ بی‌ده‌عیه و ده‌مار؛ بی‌فیز؛ بی‌هه‌وا «آدم خاکی: مرۆی خاکه‌سار».

خاگ /xāg/: ها/ اسم، [زیست‌شناسی] باتۆ؛ خایه؛ خا؛ هیک؛ هیکه‌گون.

خاگ - تخمدان /xāgtoxmdān/ ^۱

تخمدان-بیضه

خاگ جامه /xāgcāme/: اسم، [کالبدشناسی] هه‌هویج؛ رتل؛ تووره‌که‌ی گون؛ پیستی که‌ هیلکه‌گونی تیدایه: خاگدان

خاگدان /xāgdān/ ^۱ **خاگ‌جامه**

خاگینه /xāgîne/: اسم، خاریز؛ خایینه؛ خاوورۆن؛ خۆراکیکه‌ له‌ ئارد و هیلکه‌ که‌ به‌ش-به‌ش ده‌رۆندا سووری ده‌کنه‌وه و دوا‌ی شه‌ربه‌ت یان دۆشاوی به‌ سه‌ردا ده‌کن.

خال /xāl/: [عربی] اسم، خال: ۱. ها/ توتنه؛ نیشان؛ نیشانه؛ نیشانی؛ له‌کم؛ خاله؛ تنک؛ نچک؛ تانه؛ نوخته یان نیشانه‌ی په‌شی چکۆله له‌ سه‌ر پیستی له‌ش «خال لب: خالی لیو» ۲. ها/ په‌له؛ پنک؛ پلک؛ نیشانه یان نوخته‌ی گه‌وره له‌ سه‌ر قاقه‌ز، پارچه و... «خال ورق: خالی وهره‌ق» ۳. [دبی] لالۆ؛ لاله؛ خالۆ؛ هالۆ؛ خال؛ خاله؛ برای دایک.

☐ خال جوش ☐ خال جوش

خال گوشتی: لک؛ فنچکه؛ لکی گوشتی؛
زیاده گوشت؛ قوتکه‌ی گوشتینی چکۆله و بۆر
له سهر پیست.

☐ خال (به چیزی) نیفتادن: رووش تی نه کهوتن؛
پیش نه بوون؛ کر پی نه هاتن «هنوز یک خال به
این یخچال نیفتاده» هم یه خچاله هیشتا رووشیکی
تی نه کهوتوه.

خال کوبیدن: خال کوتان؛ کوتانی خال له
سهر پیست.

خال جوش / xālçûş، ها: [عربی/فارسی]/اسم،
خالجوش؛ خالیکی چکۆله‌ی جوشکاری.

خال-خال / xāl xāl، ها: [عربی] صفت،
خال-خال؛ چیل-چیل؛ خالدار؛ خالای؛ به
خالۍ زۆروه «دیوار از لکه‌های جوهر، خال-خال شده
بود: دیواره که له په‌له‌ی جهوه‌هر، خال-خال ببوو».

خال-خالۍ / xāl xālî، [عربی] صفت،
خال خالۆکه؛ خالخالۆک؛ خال-خالۍ؛ خالماوی؛
چیل؛ نه‌خشاو به خالۍ جوراوجۆر له په‌ناۍ
یه کتره وه «گره‌بی خال-خالۍ؛ پشیلۍ خالخالۆکه».

خالص / xāles، [عربی] صفت، ۱. بی‌خه‌وش؛
بی‌گهرد؛ پاک؛ فه‌تات؛ ره‌سه‌ن؛ بی‌خلت؛
بی‌تیکه‌لاوی له‌گهل شتیکی تردا (نژاد خالص؛
ره‌گه‌زی ره‌سه‌ن) ۲. سافی؛ ساف؛ په‌تی؛ پرووت؛
بی‌ده‌فر «وزن خالص؛ وه‌زنی سافی» ۳. [مجازی]/
پاک؛ بی‌خه‌وش؛ بی‌گهرد؛ بی‌گری و گۆل؛ پاکۆ؛
په‌تی «دوستی خالص؛ دۆستایه‌تی پاک».

خالصاً مخلصاً / xālesanmoxlesan، [عربی] اقید،
بی‌گری و گۆل؛ به‌روو‌راستی‌هوه؛ راست و پاک
«خالصاً مخلصاً همه چیز را در اختیار ما گذاشت: بی
گری و گۆل همه‌موو شتیکی خسته به‌ر ده‌ستمانه‌وه».

خالصانه^۱ / xālesāne، [عربی/فارسی] صفت،
راست و پاک؛ بی‌پیچ‌وپا؛ بی‌خه‌وش؛ بی‌گهرد
«سلام خالصانه: سلاوی راست و پاک».

خالصانه^۲: قید، راست و پاک؛ به‌بی‌پیچ‌وپا «هنوز

خالصانه کار می‌کند: هیشتا راست و پاک کار ده‌کا».

خالصجات / xālescāt / (!) [عربی] جمع ☐
خالصه

خالصه / xālese، خالصجات: [عربی]/اسم، زه‌وین
یان کیلگه‌ی سهر به‌ده‌وله‌ت.

خالق / xāleq، [عربی]/اسم، ۱. /لان؛ یین/
داهینه‌ر؛ قه‌دان‌ده‌ر «خالق فیلمهای سینمایی بود؛
داهینه‌ری فیلمی سینه‌مایی ببوو» ۲. ئافرینه‌ر؛
خولقیینه‌ر؛ به‌دیپه‌ینه‌ر «خالق یکتا: ئافرینه‌ری تاک».

خالکوبی / xāl kûbî، [عربی/فارسی]/اسم،

خالکوت: ۱. /ها/ نه‌خش و نیگار یان نووسراوه
و وینه‌که به‌ده‌ری‌ئاژن کردنی پیست
به‌دی‌دی ۲. کار و ره‌وتی خال کوتان؛ ده‌قان؛
ده‌قاندن؛ کوتانی خال له سهر پیست «خالکوبی
کردن: خالکوت کردن».

خالو / xālû، ها: [عربی/فارسی]/اسم، خال؛ خال؛
خاله؛ خالۆ؛ لاله؛ لالۆ؛ برای دایک.

خاله / xāle، ها: [عربی]/اسم، پوور؛ یایک؛ یای؛
میم؛ میمک؛ میمگ؛ میمی؛ بتی؛ مه‌تی؛
خاماچی؛ هاله؛ دیگه؛ خالتیک؛ پلک؛ خوشکی
دایک.

خاله‌بازی / xālebāzî، [عربی/فارسی]/اسم،
۱. [گفتاری] زمانبازی درۆیین؛ خۆش ویستنی
درۆیی و ناراست ۲. مال-مال؛ مال‌مالینی؛
کایه‌ی منالان، به‌تایبه‌ت کچان، به‌شیوه‌ی
لاسابی کردنه‌وه‌ی ئاکاری گه‌وره‌کان (وه‌ک
میوانی، زهماون و...) .

خاله‌بی‌بی / xālebîbî، [عربی/ترکی]/اسم،
ئارده‌وا؛ په‌لووله؛ چیشتی گزمووله‌هه‌ویر و
کووزله.

خاله خانباچی / xālexāmbācî, -xānbācî، ها:
[عربی/ترکی]/اسم، [گفتاری] ده‌سه‌خوشک؛
ده‌سه‌والۍ؛ ژنانی هاوال و هاودهم به‌تایبه‌ت
ژنانی ره‌مه‌کی «هر روز خانه‌ی یکی از خاله‌خانباچی‌ها
جمع می‌شدند و گپ می‌زدند: ههر رۆژیک له مالی

بوون؛ خوت بوون <خانه خالی شد: ماله که چول بوو>. ههروه‌ها: خالی بودن؛ خالی کردن
خالی گذاشتن: به‌تال هیشتنه‌وه؛ خالی و والا
هیشتنه‌وه؛ هالی و هه‌ویلا ناسه‌یوه <مدت دو
ماه است خانه را خالی گذاشته: ماوه‌ی دوومانگه
خانه‌وه‌که‌ی به‌تال هیشتنه‌وه‌ته‌وه>.

خالی‌الذهن / xālīyozzehn: [عربی] صفت.
بی‌ئاگا؛ بی‌خه‌به‌ر؛ به‌بی‌ئاگایی پیشوو <من به
کلی خالی‌الذهن بودم و نمی‌دانستم راجع به چه حرف
می‌زنند: من ته‌واو بی‌ئاگا بووم و نه‌مده‌زانی له‌مه‌ر
چی‌ه‌وه قسه ده‌که‌ن>.

خالی‌السکنة / xālīyossakane: [عربی] صفت.
چؤل و هؤل؛ خالی و په‌تی؛ هالی و هه‌ویلا؛
تابیه‌تمه‌ندی شوپنیک که که‌سی تیدا ناژیت.
خالی‌بند / xālībānd: [عربی/فارسی] صفت.
[گفتاری] ۱. هه‌وشه‌که‌ر؛ خۆه‌لکیش؛ بافیش‌که‌ر
۲. درۆژن؛ فشه‌که‌ر؛ گفده‌مه‌ر.

خالی‌بندی / xālībāndī: [عربی/فارسی] اسم.
[گفتاری] ۱. کار یان ره‌وتی هه‌وشه‌کردن؛ بافیش
کردن ۲. درۆژنی؛ فشه‌که‌ری؛ گفده‌ده‌ری
۳. درۆ؛ فشه؛ دروی؛ ده‌له‌سه <این حرف‌ها همه
خالی‌بندی است: ئەم قسانه هه‌موو درۆن>.

خام / xām: [عربی/فارسی] صفت. ۱. نه‌کولاو؛ ناپوخت؛
نه‌که‌لاندی؛ نه‌گریا؛ خام؛ خاف <گوشت خام؛
گوشتی نه‌کولاو> ۲. [ادبی] کال؛ خاو؛ خاگ؛
نه‌گه‌یشتوو؛ نه‌گه‌ییو؛ نه‌یاوا؛ کرچ و کال <میوه‌ی
خام: میوه‌ی کال> ۳. [مجازی] کال؛ کاربلاو؛ خام؛
کرچ و کال؛ بی‌ئه‌زموون <آدم خام: مرۆی کال>
۴. خام؛ خاو؛ خاف؛ کژ؛ به‌شیوه‌ی ماک‌ی
سه‌ره‌تایی که کاری له‌سه‌ر نه‌کراوه <بریشم خام؛
هه‌وریشمی خام> ۵. [مجازی] خاو؛ بی‌ه‌ووده؛
بی‌هۆ؛ به‌تال <خیال خام: خه‌یالی خاو> ۶. خام؛
گنجی چه‌رمی.

□ **خام‌شدن**: [مجازی] خاپان؛ فریو خواردن؛
گۆل وارده‌ی؛ کلاو چوونه‌سه‌ر <مرا بگو که خام

ده‌سه‌خوشکیکدا کۆ ده‌بوونه‌وه و ده‌مه‌ته‌قییان بوو>.
خاله‌خرسه / xālexerse: [عربی/فارسی] اسم.
[گفتاری] ۱. قاره‌مانی بریک له‌چیره‌کانی ئیرانی
۲. [کنایی] دۆستی نه‌فام.

خاله‌رو رو / xālerowrow: [عربی/فارسی] اسم.
[کنایی] ده‌رگیل؛ ماله‌ومالکه‌ر؛ گه‌رال؛ مالانگه‌ر؛
ژنی که له‌په‌ستا ئەم لا و ئەلا ده‌کاو به‌مالی
خۆیدا ناگا.

خاله‌زاده / xālezāde: [عربی/فارسی] اسم.
پوورزا؛ مه‌تیه‌زا؛ میمه‌که‌زاگ؛ میمزا؛ یایک‌زا؛
هاله‌زا؛ پوورزای دایکی؛ رۆله‌ی خوشکی دایک.
خاله‌زنک / xālezanak: [عربی/فارسی] اسم.
[مجازی] ژنه‌رنگه؛ که‌سی که به‌ئاکار و گوتاری
دزیو، هۆگری خراپه‌بیژی و شۆفاری و شۆپگری
بابه‌تی بی‌نرخه <مرد نباید این طور خاله‌زنک باشد:
پیاو نابێ ئاوا ژنه‌رنگه‌ بی>.

خاله‌سوسکه / xālesūske, -sūsge: [عربی/
فارسی] اسم. [گفتاری] ۱. قاره‌مانی بری چیره‌وکی
کۆن ۲. [مجازی] ژیره‌وکه؛ مرۆی وردیله‌ی
به‌مشوور.

خالی / xālī: [عربی] صفت. خالی؛ هالی؛
۱. /ها/ به‌تال؛ به‌وش؛ په‌تی؛ چؤل؛ والا؛ واق؛
هویل؛ خوت؛ وه‌لا؛ قالا؛ هه‌ویلا؛ خوت و خالی؛
خت و خالی؛ خرت و خالی؛ به‌بۆشاییک که
شتیکی تیدا نیه <اتاق خالی: ژووری خالی>
۲. /ها/ نه‌گیردراو؛ نه‌گیراو؛ به‌تال <صندلی خالی:
کورسی خالی> ۳. پرووت؛ پرووتی؛ په‌تی؛ ته‌نیا؛
ته‌نی؛ بی‌شتیکی دیکه <نان خالی: نانی پرووت>.

□ **خالی‌بستن**: [گفتاری] ۱. بافیش‌کردن؛
هه‌وشه‌کردن؛ خۆه‌لکیشان <او مرد این کارها
نیست، خالی می‌بندد: ئەو پیاوی ئەم کارانه نیه،
بافیش ده‌کا> ۲. درۆکردن؛ فشه‌کردن؛
ده‌له‌سه‌کردن؛ درۆ دان؛ دروی دای <خالی
می‌بست: درۆی ده‌کرد>.

خالی‌شدن: چؤل بوون؛ به‌تال بوون؛ خالی

خدیال‌خاو؛ خدیال‌خام؛ خاو‌ن‌ئاوات و هه‌وای پووجهل و بی‌هۆ.

خاموت / xāmût / [اروسی] اسم. ۱. به‌رۆک؛ به‌ره‌ک؛ نیله؛ نیر؛ ئەو به‌شه له ئامووری یه‌کسمان که وه‌ک نه‌واری به به‌ر شانیاندا دی ۲. [ساختمان] ئەو ورده ته‌لانه که بۆ راگرتنی ئارماتور به ده‌وریاندا ئالقه ده‌کری.

خاموش / xāmûš / صفت. خامۆش؛ ئامۆش؛ خه‌مۆش؛ ۱. کوژاو؛ کوور؛ خه‌مۆ؛ بی‌پرووناکی یان تیشک؛ ته‌حرانی پرووناکی «ستاره‌ی خاموش؛ ئەستیره‌ی خامۆش» ۲. کوژاو؛ ته‌مراندی؛ فه‌مرای؛ خه‌مۆ؛ بی‌ئاگر؛ تین یان تیشکی گه‌رمایی «بخاری خاموش؛ کووره‌ی کوژاو» ۳. [ادبی] بیده‌نگ؛ ئارام؛ کپ؛ کپ؛ وس؛ قروقپ؛ قپ؛ به‌ی ده‌نگ و هه‌را؛ بی قسه و مه‌ق؛ هه‌یج نه‌ویژ؛ لال و پال؛ بی‌کش؛ بی‌هه‌ست و خوست؛ قه‌را و قه‌پ «خاموش باش و هه‌یج مگو؛ بیده‌نگ به و هه‌یج مه‌یژه» ۴. [مجازی] مردوو؛ مه‌رده. هه‌روه‌ها؛ خاموش بودن؛ خاموش شدن؛ خاموش کردن

خاموشی / xāmûšî / اسم. خامۆشی؛ خه‌مۆشی؛ ئامۆشی؛ ۱. کوژاوی؛ داکوژاوی؛ چۆنیه‌تی خامۆش بوون ۲. له‌ها / [ادبی] کپی؛ بیده‌نگی؛ بی‌هه‌رابی؛ بی‌خوستی؛ ماتی؛ ئارامی؛ هه‌یج نه‌ویژی ۳. دوخ یان چۆنیه‌تی نه‌بوونی کاره‌با.

خامه / xāme / اسم. ۱. خامه؛ چه‌وری شیر که به شیوه‌ی ئاسایی یان به هۆی که‌ره‌سه‌ی تاییه‌ته‌وه له شیر جوئ ده‌کرێته‌وه ۲. [مجازی] سه‌رتۆ؛ تۆ؛ سه‌رتویژ؛ سه‌رتوی؛ تۆژی؛ تۆژگ؛ تۆیژی سه‌ر شیر و ماست ۳. له‌ها / [ادبی] قه‌له‌م؛ پینووس؛ خامه «خامه به دست دارد و می‌نویسد؛ پینووسی به ده‌سته و ده‌نووسی» ۴. خاوه؛ به‌نی ته‌ون؛ هریت «نخ خامه؛ به‌نی خاوه» ۵. هه‌وریشمی نه‌پرساو ۶. [گیاه‌شناسی] خامه؛ خام؛ به‌شی له مێینه‌ی گول.

خامه‌ای / xāme'î / صفت. ۱. خامه‌دار؛ تۆدار؛

شدم و پول را دادم دست تو؛ چاو له من چۆن خایام و پاره‌که‌م دایه ده‌ستی تۆ؟!.

خام کردن؛ [مجازی] فریودان؛ خپاندن؛ که‌رکردن؛ لاباندن؛ گۆل ده‌ی؛ خافلاندن «تو من را خام کردی؛ تو منت فریو دا».

خام‌اندیش / xāmāndîš / ها؛ ان؛ صفت. [مجازی] بیربه‌تال؛ بیرخاو؛ کال.

خامخوار / xām xār / ها؛ ان؛ صفت. کالخور؛ خامخور؛ تاییه‌تمه‌ندی که‌سێ که شتی کال (وه‌ک سه‌وزی و میوه) ده‌خوا.

خامخواری / xām xārî / صفت. کالخور؛ خامخور؛ کار و په‌وتی خواردنی خواردمه‌نی به شیوه‌ی نه‌کولاو، به‌تاییه‌ت سه‌بزی و میوه و دانه‌ویله.

خامدست / xāmdast / صفت. [مجازی، ادبی] ۱. لی‌نه‌هاتوو؛ کاربلاو؛ ناپوخت؛ ناشاره‌زا؛ پی‌نه‌گه‌یشتوو؛ ده‌سته‌وسان؛ ناشی. به‌رانبه‌ر؛ چیره‌دست ۲. تازه‌کار؛ ناشی؛ ده‌ست‌خاو.

خامدستی / xāmdastî / اسم. [مجازی، ادبی] ۱. کاربلاوی؛ ناپوختی؛ ده‌سته‌وسانی؛ لی‌نه‌هاتوویی؛ ساویلکه‌یی ۲. تازه‌کاری؛ ده‌ست‌خاوی؛ چۆناوچۆنی تازه‌کار و ناشی بوون. **خام‌رفتار** / xāmraftār / صفت. [مجازی] ناپوختکار؛ ناپوخت؛ ئاکار کچ و کال؛ خاو‌ن کردوه‌ی ناشیانه.

خام‌رفتاری / xāmraftārî / اسم. [مجازی] ناپوختکاری؛ ئاکار ناپوختی؛ ئاکاری به‌بی هه‌لسه‌نگاندن و وردینی.

خام‌ریش / xāmriš / ها؛ ان؛ صفت. [مجازی] گیل؛ گه‌لجۆ؛ گه‌بچار؛ که‌م‌ئاوه‌ن؛ تی‌نه‌گه‌یشتوو. **خامسأ** / xāmesan / [عربی] قید. [نام‌تداول] ۱. پینجه‌مین؛ له پله‌ی پینجه‌م؛ قۆناغی پینجه‌م ۲. که‌ره‌تی پینجه‌م؛ جاری پینجه‌م؛ رای پینجه‌م؛ گلی په‌نجه‌م.

خام‌طمع / xāmtama / [عربی] صفت. [مجازی]

خانقاه / xān(e)qāh ، ها: / [مغرب از فارسی] اسم.
ته کیه: دهر ویشگه؛ خانه قا؛ خانه گا؛ شوینی کۆ
بوونه وهی شیخ و سوّفی و دهر ویشان بو
به جی هینانی ری و په سمی ئایینی خویان.

خان کشی / xānkešī: / اسم. [صنعت] کار و په وتی
خان لیدان؛ شوینار کردنی ناو لووله ی چه کی
گهرم.

خانگاه / xānegāh ، ها: / اسم. خانه قا؛ خانه گا؛
ته کیه؛ مزگه وت ئاسای شیخ و دهر ویشان.

خانگی / xānegī: / صفت. مالی؛ نیومالی؛
ماله چه ی: ۱. نیومالی؛ ناومالی؛ خانه کی؛
پیوه ندیدار یان سهر به ماله وه (کارهای خانگی؛
کاروباری نیومالی) ۲. خانه کی؛ له مالدا
دروست کراو؛ به ره می مال (نان خانگی؛ نانی
مالی) ۳. پامه؛ که وی؛ که دی؛ به یده ست؛ لینی؛
لینی؛ نیومالی (مرغ خانگی؛ مریشکی مالی).

خانم / xānom ، ها: / [ترکی] اسم. ۱. داده؛ یای؛
یا؛ یایا؛ یایه؛ خانم؛ خاتون؛ والی؛ وشه ی
ریزگرتن بو ژن (خانم جان! بفرما بنشین: داده گیان!
فرموو دانیسه) ۲. خاتون؛ خوشکوه؛ هورمه؛
نهوا؛ ژنی چاک و خاوه ن ئاکاری شیوا (سارا خیلی
خانم است: سارا زور خاتونه) ۳. خیزان؛ هاوسهر؛
هاوسهری پیلاو؛ ژن (حال خانم چطور است؟
خیزانتان چونه؟).

خانمان / xān(e)mān: / اسم. خا و خیزان؛ مال و
مالبات؛ مال و منال؛ ژن و یانه؛ مال و حال؛
ژینگه؛ خان و مان: خان و مان

خانمان بر انداز / xān(e)mānbarandāz: / صفت.
مال ویرانکهر؛ مال شیوین؛ کاولکهر؛ یانه ویرانکهر؛
له ناوهر (جنگ خانمان برانداز: شهر ی مال ویرانکهر).

خانمانسوز / xān(e)mānsūz: / صفت. [کنایی]
سهر و مال سووتین؛ مال ویرانکهر؛ مال شیوین؛
کاولکهر؛ له ناوهر (بلای خانمانسوز: به لای سهر و
مال سووتین).

خانم باز / xānombāz: / [ترکی / فارسی] صفت.

خامه یی؛ سهر تو ی دار (نان خامه ای؛ شیرینی
خامه دار) ۲. به پهنگی خامه؛ کریم.

خامه دوزی / xāmedūzi ، ها: / اسم. گول دووری
به هاوری شمی خاو.

خامه گیری / xāmegiri: / اسم. خامه گیری؛
کاری گرتنی خامه له شیر. هروه ها؛ خامه گیر

خامی / xāmī: / اسم. ۱. نه کولای؛ دۆخ یان
چۆنیه تی نه کولاو بوون ۲. کالی؛ گالی؛ کاله ی؛
نه گه یشتوو؛ خاوی؛ دۆخ یان چۆنیه تی کال و
کرچ بوون ۳. [مجازی] بی ئه زموونی؛ دۆخ یان
چۆنیه تی نه زانکار بوون.

خان / xān ، ها: / اسم. ۱. [ادی] خانوو؛ مال؛ یانه
(خان رستم: خانوو رۆسم) ۲. خان؛ کیچی ناو
لووله ی چه کی گهرم (خان تفنگ: خان ی تفهنگ)
۳. [ترکی] / خاوین / خان؛ میرمه زن؛ به گ؛ ئاغا؛
سان؛ نازناوی ده سلا تداران و سهره ک هۆزان
۴. [ترکی] سهرناویک بو ریژلینان که پاش ناوی
چکۆله ی پیوان دی (خسرو خان: خه سره و خان)
۵. ئاغه؛ گه وره؛ گه وره تر (خان دابی: خالوئاغه).

خانباچی / xāmbāci, xānbāci ، ها: / [ترکی]
/ اسم. [گفتاری، قدیمی] داده؛ دادا؛ والی؛ دی دی؛
خوشکه گه وره.

خانخانی / xān xānī: / [ترکی] اسم. خان خانه کی؛
خان و خانکاری؛ ئاژاوه و بشپوه ی کار و باری
ولات به هوی رقه به رایه تی ئاگا کانه وه (زمان جنگ،
دوره ی خانخانی بود: کاتی شهر، سهرده می
خانخانه کی بوو).

خاندان / xān(e)dān ، ها: / اسم. جامال؛
ماله گه وره؛ گه وره مال؛ خانه دان؛ به ره مال؛
بنه مال؛ مالبات؛ سهرجه می خاوخیزان (باوک،
دایک، خوشک، برا، مامه، پوور، میمک، خالو و
باوکان و مندالان و هاوسهره کانیا).

خانسالار / xān(e)dān: / اسم. خانی خانان؛
خان خانان؛ ئاغه گه وره؛ گه وره و سهرده سته ی
جووتیارانی ناوچه یه ک.

که پیکه‌وه و به سهرپه‌رشتی که‌سیک ده‌ژین و له کار و بژیوی رۆژانه‌دا هاوبه‌شن «خانوار ممکن است یک نفره و یا بیشتر باشد؛ بنه‌ماله ره‌نگه یه‌ک که‌سی یان زۆرت‌ر بی».

خان‌ومان / xān-o-mān

خانه ^۱ / xāne / ها: / اسم، مال؛ یانه؛ خانه:

۱. خانوو؛ یانی؛ خانک؛ خانگ؛ خانی؛ کئی؛ که‌ی؛ که‌ل؛ مار؛ کیه؛ جیگه‌ی نیشته‌جی بوون و ژیان و حه‌سانه‌وه «امشب در خانه‌ی ما بمان؛ ئەمشه‌و له مالی ئیمه‌دا بمینه‌وه» ۲. خانوو؛ ده‌مانه؛ هه‌ونه؛ خانوبه‌ره؛ بیناییک که‌ بو نیشته‌جی بوون چی‌کراوه «این خانه به فروش می‌رسد؛ ئەم ماله ده‌فروشریت» ۳. خانوو؛ خانوبه‌ره‌ی جگه له وارخان و زۆرت‌ر به حه‌وشه و حه‌ساره‌وه «خرید و فروش خانه و آپارتمان؛ سەندن و فروشتنی مال و وارخان» ۴. خان؛ که‌لی؛ چهن‌گۆشه (چوار، پینج، شه‌ش، ... گۆشه) له په‌ره‌ییکدا «خانه‌ی شطرنج؛ مالی شه‌تره‌نج» ۵. جیگه؛ شوین؛ چاوه‌یه‌ک له پیکهاته‌ییکدا که جیی شتیکه «خانه‌ی زین؛ جیگه‌ی زین» ۶. «گیاه‌شناسی» چاوه‌ی نیو هیلکۆ که یان میوه ۷. «مجازی» مال؛ مالۆ؛ ئەندامانی بنه‌ماله به‌بی دپاری کردن «به خانه سپرده‌ام پول را بدهند به تو؛ به ماله‌ه‌وم راسپاردوه‌وه پاره‌کەت پی‌بدەن» ۸. ناوه‌ندی که‌ بو کاریکی تایه‌تی ته‌رخان کرابی «خانه‌ی به‌داشت؛ یانه‌ی ته‌ندروستی».

□ **خانه‌ی آخرت** / کتایی / دوا هه‌وار؛ گلکۆ؛ گۆر؛ قه‌بر؛ قه‌ور؛ زیاره‌ت.

خانه‌ی اربابی؛ مالی ناغا؛ ماله ناغا؛ خانوبه‌ره‌یه‌ک که‌ بو جی ژبانی خان چی‌کراوه.

خانه‌ی بخت / کتایی / مالی شوو؛ ماله می‌رد؛ یانه‌و شووی.

خانه‌ی به‌داشت؛ یانه‌ی ته‌ندروستی؛ یانه‌ی له‌ش‌ساغی؛ دامه‌زراوه‌یه‌ک که‌ له‌ گوندیکدا بو

/ گفتاری / تۆلاز؛ پسکه‌باز؛ خاوه‌ن خده‌ی چاو له‌وه‌پیتی و ژنبازی.

خانم‌بازی / xānombāzi / ترکی / فارسی / اسم،

/ گفتاری / تۆلازی؛ ژنبازی؛ پسکه‌بازی؛ ئەوینداری و تیکه‌لی له‌گه‌ل ژنانی جگه له‌ هاوسه‌ری خۆ.

خانم‌بزرگ / xānombozorg / ها: / ترکی /

فارسی / اسم، داپیر؛ داپیرک؛ داپیره؛ ئامه؛ دایه‌گه‌وره؛ ئاده؛ سه‌رناوئیک بو رۆژ نان له‌ ژنی به‌ ته‌مه‌نتری بنه‌ماله. هه‌روه‌ها: **خانم‌کوچک**

خانمی / xānomî / ترکی / اسم، خاتوونی؛

هه‌رمه‌یی؛ خانمی؛ خانمیته‌ی؛ دۆخ یان چۆنیته‌ی خاتوون بوون «خانمی از سرتاپاش می‌بارید؛ له‌ سه‌ر تا پای، خاتوونی ده‌باری».

خانوادگی / xān(e)vādegî / صفت، بنه‌ماله‌یی؛

خیزانی «رابطه‌ی خانوادگی؛ په‌یوه‌ندی بنه‌ماله‌یی».

خانواده / xān(e)vāde / ها: / اسم، بنه‌ماله؛

- خیزان؛ ۱. مالبات؛ خاوخیز؛ کۆمه‌لیک له که‌سان که‌ پیکه‌وه خزمایه‌تی یان په‌یوه‌ندی ژن و ژنخوازیان هه‌یه «یک وقتی خانواده‌ی او تمام شهر را در اختیار داشتند؛ سه‌رده‌میک بنه‌ماله‌که‌ی، هه‌موو شاریان به‌ ده‌سته‌وه بوو» ۲. ژن‌ومنال؛ خاوخیزان؛ ژن و زارۆ؛ ئات‌ئه‌بال؛ کۆمه‌لی که‌سان که‌ به‌ خزمایه‌تی له‌ خانوویکدا ده‌ژین و یانه‌وانیکیان هه‌یه «پس از مرگ پدر، برادر بزرگتر رئیس خانواده شد؛ پاش مردنی باب، برای گه‌وره‌تر بوو به‌ سه‌رۆکی خیزان» ۳. کۆمه‌له‌ی خزم و که‌سانی که‌سیک (به‌تایه‌ت خزمانی پله‌ی یه‌ک) «فقط خانواده‌اش اجازه‌ی ملاقات داشتند؛ ته‌نیا بنه‌ماله‌که‌ی به‌رایی چاوپیکه‌وتنیان هه‌بوو» ۴. / زیست‌شناسی / تیره؛ خیل ۵. تیره؛ ده‌سته؛ کۆمه‌له‌ی شتانی که‌ په‌یوه‌ندی‌ه‌کی هاوبه‌شیان هه‌یه، یان له‌ یه‌ک به‌نچه و بناوان «خانواده‌ی زبانه‌ی هندو – اروپایی؛ تیره‌ی زمانانی هیندو – ئوروپایی».

خانوار / xān(e)vār / ها: / اسم، خانه‌وار؛ بنه‌ماله؛

خیزان؛ یانه‌سا؛ یه‌که‌ی کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری

خانه‌بیزار؛ مال ته‌ریو؛ وه‌ره‌ز و دووره‌په‌ریژ له مال.

خانه‌تکانی / xānetakānî, -tekānî / ها؛ / اسم.

گه‌ردیله؛ مال پاک‌کردنه‌وه؛ کار یان ره‌وتی خاوین‌کردنه‌وه‌ی مال و کهل‌وپه‌لی ناومال.

خانه-خانه / xānexāne / صفت. مال-مال؛

خانه-خانه؛ کهل-کهل؛ ۱. شه‌تره‌نجی؛ به نه‌خشی چهند لای ریک‌ویپیک (پیراهنش

خانه-خانه بود؛ کراسه‌کی شه‌تره‌نجی بوو) ۲. به

چاوه‌چوی زۆره‌وه «توی چاپخانه میزهای خانه-خانه هست که حروف را توی آنها می‌ریزند؛ له چاپخانه‌دا

می‌زی مال-مال هه‌یه که پیتی تی‌ده‌ریژن».

خانه‌خراب / xānexarāb / ها؛ [فارسی/عربی]

صفت. مال‌ویران؛ مال‌کاول؛ کول‌مال؛ یانه‌ویران؛

خانه‌خراب؛ مال‌خراب؛ مال‌خراب «در این جنگ خانه‌خراب شدیم؛ لهم شه‌ره‌دا مال‌ویران بووین».

خانه‌خرابی / xānexarābî / [فارسی/عربی]/ اسم.

مال‌ویرانی؛ یانه‌ویرانی؛ خانه‌خرابی؛ بی‌ئه‌نوایی و ده‌س‌به‌تالی زۆر «عشق آتش بود و خانه‌خرابی دارد؛

ئه‌وین ئاوره و مال‌ویرانی هه‌یه».

خانه‌دار ۱ / xānedār / ها؛ ان؛ / اسم. بنه‌وا؛

بنه‌وانه؛ بنه‌وان؛ بنه‌شان؛ به‌رمالی؛ هه‌ونه‌دار؛

که‌یه‌که‌ر؛ مالداریکار؛ که‌سیک، به‌تایبته‌ ژنی،

که به کار و باری نیومال و به‌ریژه بردنی راده‌گا (خانم خانه‌دار است؛ خیزانم بنه‌وايه).

خانه‌دار ۲؛ صفت. کابان؛ که‌بانوو؛ که‌یوانوو؛

بنه‌شان؛ بنه‌وان؛ بنه‌وانه؛ بنه‌وا؛ یانه‌دار؛ خاوه‌نی

هونه‌ر و لی‌هاتوویی له ئاگاداری کردن و به‌ریژه

بردنی کار و باری ناو مال (خانم زن خانه‌داری است؛ خیزانه‌که‌م ژنتیکی کابانه).

خانه‌داری / xānedārî / اسم. بنه‌وانی؛ بناوانی؛

بنه‌فانی؛ مال‌داری؛ که‌یه‌که‌ری؛ ۱. کابانی؛

زانیاری یان هونه‌ری به‌ریژه بردنی مال و کۆمه‌له ئاگاداری سه‌بارته به‌و کاره (وه‌ک

چیشته کردن، دروومان، به‌خیوکردنی مندا لان و...)

هه‌لسوو‌رانی کار و باری ده‌وا و ده‌رمانی ئاسایی خه‌لک، له لایهن که‌سانیکه‌وه که له

ماوه‌یه‌کی کورت‌دا راه‌توون به‌ریژه ده‌چیت.

خانه‌ی تیمی؛ یانه‌ی ده‌سته‌یی؛ مالیک که

ئه‌ندامانی تاقم، به‌تایبته دامه‌زراوه‌یه‌ک به گشتی تیدا ده‌ژین.

خانه‌ی خدا؛ ۱. قیلله‌گا؛ که‌عه‌به؛ پرو‌گه

۲. مزگوت؛ مزگت؛ مزگی؛ مزگه‌فت؛ مزفت.

خانه‌ی زین؛ رۆنیشته‌گه؛ جیگه‌ی زین؛ جیی

دانیشتن به‌سه‌ر زینه‌وه.

خانه‌ی سازمانی؛ مالی که له لایهن

دامه‌زراوه‌یه‌که‌وه بو نیشته‌جی بوونی

ئه‌ندامانی ئه‌و دامه‌زراوه‌یه‌دا بین کراوه.

خانه‌ی سالمندان ۳؛ سرای سالمندان، سرا

خانه‌ی شطرنج؛ خانه‌ی شه‌تره‌نج؛ خانوکه‌ی

شه‌تره‌نج؛ هه‌ر کام له چوار گوشه‌ ره‌ش و

سپیه‌کانی په‌ره‌ی شه‌تره‌نج.

خانه‌ی ویلایی؛ خانوو؛ مال؛ خانگ؛ مالیک به

حه‌وشه‌و هه‌سه‌اره‌وه، به‌شیوه‌ی مالی

سه‌ره‌ه‌خۆ.

☐ **به‌خانه‌ی بخت رفتن**؛ [کنایی]؛ چه‌ونه مالی

خۆ؛ شوو‌کردن «دو‌ماه‌دیگر تو هم به‌خانه‌ی بخت

می‌روی؛ دو‌ومانگی دی تویش ده‌چیه مالی خۆ».

خانه‌کردن؛ [مجازی]؛ مانه‌وه؛ نیشته‌جی بوون

«مدتی در چادر خانه کردند؛ ماوه‌یه‌ک له خیه‌وته

مانه‌وه».

خانه ۲؛ **پیواژه**-. خانه؛ جیگه‌ی جیه‌جی کردنی

کاری یان دامه‌زرانی شتی «قه‌وه‌خانه؛ قاوه‌خانه».

خانه‌بدوش / xānebedûş / ها؛ ان؛ / صفت. مال

به‌کۆل؛ مال به‌شان؛ مال له سه‌ر شان؛ هه‌له‌وه‌دا؛

عه‌ودال؛ عه‌بدال؛ په‌هنده؛ لانه‌واز؛ ریتال؛ په‌هن؛

بی‌مال و حال «بعد از فروش خانه، مدتی خانه‌بدوش

بودیم؛ له دوا‌ی فروشتنی ماله‌که، ماوه‌یه‌ک مال به

کۆل بووین»؛ هه‌روه‌ها؛ **خانه‌بدوشی**

خانه‌بیزار / xānebizār / صفت. لانه‌بیز؛ خانه‌بیز؛

تئیدا ژبان «سیل همه‌ی خانه و زندگی‌اش را برد: لافاو همه‌مو مال و سامانی برد».

خانه‌یکی / xāneyekî / *صفت. [گفتاری] هاومال؛* هاوال؛ ئاوال؛ هاودل؛ هاوده‌م؛ ته‌با؛ خاوه‌نی په‌یوه‌ندی دۆستانه‌ی زۆر نزیك له‌گه‌ل هات‌و‌چوو‌ی به‌رده‌وام بۆ مالی یه‌کترین.

خاور / xāvar / *اسم. [ادبی] رۆژه‌لات؛ پۆژه‌لات؛ خۆره‌لات؛ خۆره‌لات؛ خاوه‌ر؛ ۱. هۆرامان؛ هۆراسات؛ خۆروه‌زان؛ یه‌کیک له‌چوار لا سه‌ره‌کیه‌کان؛ پرووی خۆر هه‌لدان ۲. هۆرگه‌ ئه‌و لایه‌ خۆری لێوه‌ هه‌لدی ۳. مه‌لبه‌ندانی لای رۆژه‌لات.*

☐ **خاور دور:** رۆژه‌لاتی دوور؛ ولاتانی رۆژه‌لاتی هیندوستان (وه‌ک: ژاپون، مالیزی، چین، کوره، فیلیپین، ئهندونیزی و...) .

خاور میانه: رۆژه‌لاتی ناوه‌راست؛ ولاتانی باشووری رۆژاوی ئاسیا له‌ سووریاوه‌ تا هیند و مالیزی.

خاور نزدیک: رۆژه‌لاتی نزیك؛ ولاتانی باکووری رۆژه‌لاتی ئه‌فریقا تا عه‌ره‌بستان (وه‌ک: تورکیه، سووریه، لوبنان، ئوردون و ئیسرائیل).

خاوران / xāvarān / *اسم. [ادبی] خۆره‌لاتان؛ سه‌ره‌زوه‌ینی لای رۆژه‌لات.*

خاورزمین / xāvarzamîn / *اسم. رۆژه‌لات.*

خاورشناس / xāvaršenās / *ها؛ ان؛ اسم.* رۆژه‌لات‌ناس؛ خاوه‌رناس؛ که‌سی که له‌ زمان و فه‌ره‌نگ و میژووی نه‌ته‌وه‌گه‌لی رۆژه‌لاتی ده‌کۆلێته‌وه‌.

خاورشناسی / xāvaršenāsî / *اسم.* خاوه‌رناسی؛ رۆژه‌لات‌ناسی؛ زانستی خۆندنه‌وه‌ و لیکۆلینه‌وه‌ له‌ زمان و فه‌ره‌نگی ولاتانی ئاسیا و ئه‌فریقا و توێژینه‌وه‌ له‌ همه‌مو لایه‌نه‌ جیاوازه‌کانی.

خاوری / xāvarî / *صفت. [ادبی] رۆژه‌لاتی؛ خۆره‌لاتی؛ ۱. سه‌ر به‌ رۆژه‌لات (خورشید*

۲. به‌وایی؛ کار یان کرده‌وه‌ی به‌نه‌وان «زنش خانه‌داری می‌کند: ژنه‌که‌ی به‌نه‌وانی ده‌کا».

خانه‌زاد / xānezād / *صفت. خانه‌زا؛ خانه‌زاد؛ خانه‌زاو؛ خانه‌زای؛ ۱. له‌ دایک بوو له‌ مال یان شوێنێکی دیاریکراودا «خانه‌زاد جنوب شهر: خانه‌زای خاوری شار» ۲. مندالی کاره‌که‌ر یان نۆکه‌ر که له‌ مالی ئاغادا له‌ دایک بووبی «غلام خانه‌زاد: نۆکه‌ری خانه‌زاو».*

خانه‌زنی / xānezani / *ها؛ اسم.* مال‌بری؛ کاری دزینی که‌ل‌وپه‌لی نیو مالی خه‌لک؛ یانه‌ برپه‌ی «در تطیلات، آمار خانه‌زنی بالا می‌رود: له‌ پشوه‌ گشتیه‌کاندا، ئه‌ژماری مال‌بری ده‌چێته‌ سه‌ری».

خانه‌سازی / xānesāzi / *ها؛ اسم.* کار یان په‌وتی مال‌کردنه‌وه‌؛ یانه‌وه‌که‌رده‌ی؛ ۱. کردنه‌وه‌ی خانوو «مشغول خانه‌سازی است: خه‌ریکی مال‌کردنه‌وه‌یه» ۲. کۆمه‌له‌ی چالاکی ساختمانی بۆ دروست‌کردنی خانوبه‌ره «با پایان یافتن جنگ خانه‌سازی رونق یافت: که‌ شه‌ر کۆتایی هات مال‌کردنه‌وه‌ په‌ره‌ی سه‌ند».

خانه‌شاگرد / xānešāگرد / *ها؛ اسم.* به‌رده‌ست؛ وه‌رده‌س؛ کورپژگه‌ یان تازه‌لاوێ که له‌ مالی‌کدا خزمه‌تکاری ده‌کا «خانه‌شاگردش را پیش من فرستاده بود: به‌رده‌سه‌که‌ی نارده‌بووه‌ لام».

هه‌روه‌ها: خانه‌شاگردی

خانه‌نشین / xānenešîn / *صفت. گرده‌نشین؛ مال‌نیش؛ مال‌نشین؛ یانه‌نشین؛ خانه‌نشین؛ یانه‌گیر؛ خانه‌گیر؛ خانگار؛ ناچار به‌ مانه‌وه‌ له‌ مال، له‌ به‌ر پیری یان نه‌خۆشی یان بیکاری «دو ماه پیش سخته کرد و خانه‌نشین شد: دوو مانگی پیش جه‌لده‌ لێی‌دا و گرده‌نشین بوو».* هه‌روه‌ها:

خانه‌نشینی

خانه‌و‌زندگی / xāne(-vo)-zendeği / *اسم. [گفتاری] مال و سامان؛ خانه و لانه؛ خای و به‌ره؛ یانه‌وبه‌ر؛ خان‌ولان؛ مال‌و‌حال؛ خانه و ژبان؛ لانه و بان؛ مال و به‌تایبه‌ت که‌ل‌وپه‌لی پتویست بۆ*

ماک ۲. [گفتاری] جهرگ؛ نه ترسی؛ بویری
«جنگیدن خایه می‌خواهد: شهر کردن جهرگی ده‌وی».

خایه‌دار / xāyedār ، ها: صفت. [گفتاری]
نه ترس؛ به جهرگ؛ دلیر؛ ئازا؛ مهرد؛ بویر «در میان
شما آدم خایه‌داری پیدا نمی‌شد جوابشان را بدهد: له نیو
ئیوه‌دا که سیتی نه ترس نه‌بوو ولامیان بداته‌وه».

خایه‌مال / xāyemāl ، ها: صفت. [تعریض]
ماستاوچی؛ ماستاو کهر؛ پیاز پاک کهر؛ خایه‌مال؛
دالانه‌مال؛ خورِ پخهر؛ خورِ پکخهر «آنها دنبال یک
خایه‌مال بودند که به حرفشان گوش کند: نه‌وان له
دووی ماستاوچی‌کدا ده‌گه‌ران به قسه‌یان بکات».

خایه‌مالی / xāyemālī: اسم. [تعریض]
ماستاو کهری؛ پیاز پاک کهری؛ خورِ پخهری؛
خورِ پکخهری؛ خایه‌مالی.

خاییدن / xāyidan: مصدر. متعدی. [ادبی]
// خاییدی: کرماندت؛ می‌خایی: ده‌کرمیتی؛ بغای:
بکرمینه // کرماندن؛ کر تاندن؛ داکروژتن،
کروژتن؛ کروژتن؛ جاوین؛ جووین؛ داکرتاندن؛
داکروژتن؛ کروتن؛ کونجین؛ کونجاندن؛ کوتش؛
هارین؛ خرماندن؛ کرمه‌ی؛ کرمنای؛ خرمنه‌ی؛
کروته‌ی؛ شتی به ددان هارین: خاییدن.
هه‌روه‌ها: خاییدن

■ مصدر منفی: نخاییدن (نه کرماندن)

خب / xob ، خوب

خبائث / xabā'es: [عربی] خباثت

خبائث / xebāsat, xabāsat: [عربی] اسم. [ادبی]
چه‌په‌لی؛ په‌ستی؛ په‌له‌شتی؛ گهماری؛ ناخاری؛
پیسی؛ ناپیاوی؛ ناکه‌سی. هه‌روه‌ها: خبائث
کردن

خباز / xabbāz ، ها: ان: [عربی] اسم. [ادبی]
نانه‌وا؛ نانکهر؛ نان‌پات؛ نانه‌په‌چ (بو نیر)؛ نانه‌په‌چه
(بو می).

خبازی / xabbāzī ، ها: [عربی] اسم. [ادبی]
نانه‌وایی؛ نان‌پرژئی؛ نانواخانه.

خباک / xabāk: اسم. ۱. په‌چه؛ حه‌وشه؛ کوز؛

خاوری: هه‌تاوی روزه‌لاتی) ۲. جیگر توو له
روزه‌لاتدا «سرزمینهای خاوری: ولاتانی
روزه‌لاتی».

خاوش / xāvūš ، ها: اسم. ۱. خه‌یار توم؛
خه‌یاریک که زور گه‌وره‌بووه و بو توو هه‌لگیراوه
۲. کالیار؛ ترۆزی گه‌وره‌ی ترش بووی بو توو
دانراو.

خاوند / xāvand ، ان: اسم. [جامعه‌شناسی]
ده‌ره‌به‌گ؛ فیئودال.
خاوندسالاری / xāvandsālārī: اسم.
[جامعه‌شناسی] خیره‌ندسالاری؛ فیئودالیسم؛
ده‌ره‌به‌گی؛ ده‌ره‌به‌گایه‌تی.

خاویار / xāv(i)yār ، ها: اسم. خاویار؛ خای
چهند جور سه‌گ ماسی، به نه‌ندازه‌ی نیسکیک
و به په‌نگی زهره، خورمای، خوله‌میشی یان
ره‌شه‌وه که خواردمه‌نیه‌کی یه کجار هیژنگ و
گران‌باییه.

خای / xāy: پیواژه. [ادبی] - جاو-؛ ژاو-؛ جوی؛
- کروچ-؛ کروژ-؛ هار-؛ - کرمین-؛ - خرمین-
- کونجین «شکرخای: شه‌کهر جاو».

خایف / xāyef ، ان: [عربی] صفت. [ادبی]
ترسه‌نوک؛ نه‌ویر؛ بی‌جهرگ؛ به‌زدونه‌ک؛
ترسه‌زال؛ ترسه‌زاوړ؛ که‌له‌زات؛ بی‌زات؛ قزه؛
بی‌وره «خاین خایف است: دوخمان ترسه‌نوک»؛
خائف

خاین ۱ / xāyen ، ها: ان: یین: [عربی] اسم.
دوخمان؛ که‌سی که تووشی تاوان و خه‌یانه‌ت
بووه «خاین باید مجازات شود: دوخمان ده‌بی سزا
بدی»؛ خائن

خاین ۲: صفت. دوخمان؛ خاوه‌نی خووخده یان
هۆگری به خه‌یانه‌ت «تاریخ قضاوت خواهد کرد که او
خاین بود یا خادم: میژوو داوهری ده‌کا دوخمان بوو
یان خزمه‌تکار».

خایه / xāye: اسم. ۱. /ها/ خا؛ گون؛ گورن؛
گونک؛ باتوو؛ خایه؛ وه‌ته؛ هیلکه‌گون؛ هیک؛

خه بهر ڪرڻ <خير آمدنشان را به همه برسان> هه والي هاتيان به هه مووان را گه بينه <۲. شووفاري ڪرڻ؛ چاواني ڪرڻ؛ چاوشي ڪرڻ؛ قسه هيٺان و بردن <کارش خبر رساندن به دشمن بود؛ ئيشي شووفاري ڪرڻ بوو يو دژمن>.

خير شدن: ۱. ٿاگادار بوون؛ به خه بهر بوون؛ هه والدار بوون؛ هاي بوون؛ ٽهوهه سيان <خير شدیم که او از سفر برگشته است: ٿاگادار بووين له سهفهر گه راوه تهوه> ۲. شتي قهومان؛ شتي روودان <مثل این که باز خبری شده است: وا دياره ديسانوهه شتي قهوماوه>.

خير ڪرڻ: ۱. ٿاگادار ڪرڻ؛ به خه بهر ڪرڻ؛ ٽهوهه سني <رفت و همه را از آن رويداد خبر کرد: روي و هه مووي لهو رووداوه ٿاگادار ڪرد> ۲. بانگ ڪرڻ؛ بانگهيشتن ڪرڻ؛ دهنگ ڪرڻ <پزشک خبر کردیم: بژيشکمان بانگ ڪرد>.

خير کسی را آوردن: <مجازي> خهوهه كهسي هاورڊن؛ چهو ٽهوهه ڪرڻ؛ خه بهري مهري كهسي دان <بعد از سه روز خبرش را آوردند: دواي سي پوژر خهوهه ريان هاورڊ>.

خير گرفتن: هه وال زانين؛ ٿاگايي به دههس هيٺان؛ خه بهر زانين <رفت از دوستانم خبر بگیرم: چووم هه والي دوستانم بزانم>.

خبری نبودن: باس نه بوون: ۱. به رههف نه بوون؛ ٿاماده يان ساز نه بوون <امسال از برف خبری نیست؟> ٽهه سال له بهه فر باسيك نيه <۲. دهنگ نه بوون؛ ڪاره ساتيڪ روو نه دان <در خانه خبری نبود: له مالهوه دهنگي نه بوو>.

خير چين / xabarčīn, ها: <عربي/ فارسي> اسم، شووفار؛ چهواني؛ چاوش؛ خه بهر گوهيز؛ قسه راگويز: ۱. قسه بهر؛ خه فيه؛ زوانگير؛ خهوهه رچن؛ كهسي كه نهيني و ڪاري كه سان يو كه ساني ديکه ده گير پتهوه ۲. سيخوور؛ سيخوور؛ كهسي كه به مز، هه وال — له بارهي كهس يان بابه تي ديار يڪراو — ڪو ده کاتهوه. ههروهه:

په چه؛ جيگهي دهو رگيراوي بي ميچ، تايهه تي چاوڊيري مالات ۲. <مجازي> تهنگه تيريزي؛ گور موړه؛ گور تال؛ گوردهم؛ جيگهي تهنگ و چر. خبايٽ / xabāyes: <عربي> جمع خبيث: خباثت

خبث / xobs: <عربي> اسم، <دبي> پيسي؛ چه پهلي: ۱. يوخلي؛ ناپاڪي؛ پهلهه شتي؛ گه ماري ۲. نامهردي؛ ناپياوي؛ ناکهسي.

خبث طينت: بهد رهه سني؛ بهو رهه سني؛ بهو جنسي.

خبر / xabar: <عربي> اسم، ۱. ها؛ اخبار؛ هه وال؛ خه بهر؛ خهوهه؛ خوهه؛ خه فهر؛ نووچه؛ هال وهه وال؛ دهنگ وباس؛ نه قلتيڪ سه بارهت به رووداوي <خير تصادف قطار: هه والي پيڪ داداني قهتار> ۲. ها/ <دستور> گوزاره؛ بهشي له رسته كه واتا تهواو ده ڪا ۳. <اسلام> بهيام؛ وتهي پينغه مبهه ران و پيشهوايان ۴. ها/ <چاپ> خه بهر؛ نووسراويڪ كه له رووي، پيت چني ده ڪهن و دوايي له چايي دهه دن ۵. ٿاگا؛ هاگا؛ خه بهر؛ خهوهه؛ ٿاگاداري؛ جهي؛ هه وال <از او خبری ندارم: ٿاگام لي نيه> ۶. باس؛ رووداو؛ خهوهه <نمی دانم چه خبر بود که همه با عجله می‌ویدند: نازانم چ باس بوو هه موو به پهله دهه رويشتن>.

خبر خير: خه بهري خير؛ هه والي رووداويڪي خوش.

خبر بودن: دهنگ وباس بوون؛ رووداوي روودان <خبری بود؟> دهنگ وباسيڪ بوو؟.

خبر دادن: هه وال دان؛ دهنگ دان؛ ٿاگا ڪرڻ؛ خه بهر دان <خير آمدن شما را ديروز به من دادند: هه والي هاتني تو يان دويني پيم دا>.

خبر داشتن: خه بهر بوون؛ دهنگ وباس بوون؛ ٿاگادار بوون؛ هه وال لي زانين؛ هاگا چنه بهي <از او هیچ خبری نداریم: هيچ خه بهر يڪمان لي نيه>.

خبر رساندن: ۱. راگه ياندن؛ هه وال دان؛

خبرچینی

خبرخوان / xabarxān، ها؛ ان: [عربي/فارسی/اسم،

۱. ههوالبیز؛ کسې که دهقی ههوال
دهخوینیتوه ۲. ههوالبیز؛ بیژمري ههوالی
رادیو یان تهلهفیزیون ۳. [چاپخانه] ههلهگر؛
نموونه خوین؛ نموونه وان؛ کسې که دهقی بؤ
راست کردنه وهی ههلهی چاپی دهخوینیتوه.

خبردار ۱ / xabardār: [عربي/فارسی/اسم، [نظامی]

خهبردار؛ دؤخ یان چۆنیته به پتوه راست و
رپ و هستان. ههروهه: خبردار ایستادن

خبردار ۲: صفت. ئاگادار؛ هاگادار؛ گوئی بیس؛

خهبردار؛ بهئاگا «همه از ماجرا خبردار بودند؛

هممون ئاگاداری رووداوه که بوون». ههروهه:

خبردار شدن؛ خبردار کردن

خبردار ۳: صوت. خهبردار؛ دهستووری پراوهستان

به شیوهی خهبردار.

خبردار دادن؛ فهرمانی خهبردار دان.

خبرساز / xabarsāz، ها؛ ان: [عربي/فارسی]

صفت. نووچه چی کەر؛ دهنگ و باس ساز؛ به دؤخ

یان چۆنیته نووچه چی کاریه وه.

خبرسازی / xabarsāzi: [عربي/فارسی/اسم،

نووچه چی کاری؛ دؤخ یان چۆنیته ک که

دهبیته هؤی به دیهانتی ههوال.

خبرگزار / xabargozār، ها؛ ان: [عربي/فارسی]

اسم. ههوالنیر؛ ههوالدهر؛ خهبردهر؛ که سیک

که بؤ دامه زراوهی خر کردنه وه و راگه یاندنی

ههوال، دهنگ و باس دابین دهکا.

خبرگزاری / xabargozāri، ها؛ [عربي/فارسی]

اسم. ههوالنیری؛ په یامنیری: ۱. دامه زراوهیه ک

که کاری کو کردنه وه و راگه یاندنی ههواله

۲. کاری به دهس هینان و راگه یاندنی ههوال.

خبرگی / xebregî, xobregî: [عربي/فارسی]

اسم. لیزانی؛ پسپوری؛ کارامهیی؛ چازانی

«طلافروشی، خبرگی می خواهد: زیرفروشی، لیزانی

دهوی».

خبرنگار / xabarnegār، ها؛ ان: [عربي/فارسی]

اسم. ههوالنیر؛ په یامنیر؛ ولامنیر؛ خهبردهر؛

کسې که کاری نووسین و راگه یاندنی ههواله.

خبرنگاری / xabarnegārî: [عربي/فارسی/اسم،

۱. په یامنیری؛ ولامنیری؛ خهبردهری؛

ههوالنیری ۲. کار و رهوتی وه گیرهینان و

راگه یاندنی ههوال له رۆژنامه، رادیو یان

میدیاکانه وه.

خبره ۱ / xebre, xobre، ها؛ -گان: [عربي/اسم،

لیزان؛ پسپور؛ کارامه؛ شاره؛ سهردهرچوگ؛

تیگه یشتوو «یک خبره بیاورید، خانه را قیمت بگذارد:

لیزانی بیتن، نرخ بخته سهر ماله که وه».

خبره ۲: صفت. کارناس؛ پسپور؛ لیزان؛ کارامه؛

سهردهرچوگ؛ خاوهن ئاگاداری یا پسپوری له

یه ک یان چهن بابه تدا «او در کار قالی خبره است:

ئو له کاری قالیدا لیزانه».

خبری / xabarî: [عربي/صفت. ههوالی؛

پتوه نیدار یان سهر به ههوال، به تایبهت وه گیر

هینان و بلاو کردنه وهی دهنگ و باس «برنامه ی

خبری: بهرنامه ی ههوالی».

خبط / xabt: [عربي/اسم. نه زانکاری؛ ههله؛

خهتا.

خبط دماغ: سهر لی شیواوی؛ می شک

په شیوی؛ هزر په شوکی؛ ئاوه ز ئالۆزی.

خبط کردن: نه زانکاری کردن؛ ههله کردن؛ به

ههله دا چوون؛ خهتا کردن؛ سه هۆ کردن «خط

کردم که تو را با خودم نبردم: نه زانکاریم کرد تۆم

له گهل خۆم نه برد».

خبیث / xabîs، ها؛ ان، خایث: [عربي/صفت.

پیس؛ چه پهل: ۱. [نامتداول] پهله شت؛ گهمار

۲. ناکهس؛ نامهر؛ ناپیاو؛ بهدفر؛ دلخراپ؛

دلر هس؛ ناخر «هنوز زود است که این موجود خبیث

را بشناسی!؛ کوا جاری تاهم ههتیوه پیسه بناسی!».

خپل / xepel، ها؛ [عربي/صفت. خه پهلانه؛

خپله / xepele، ها؛ صفت. [گفتاری] خه پهلانه؛

خپله

یان مه یله و ئه رخه وانیه که له کۆتایی ساقه ته وه به شیوه ی دهسته یه کی سی دانه یی لی دئ، چهند جوړی رازینه ری و دهرمانی هه یه: **خطمی ختنه** / xatne: [از عربی] / اسم، خه تهنه؛ خه تنه؛ خیتنه؛ کاری برین و هه لگرتنی پیستی سهر چووکی نیرینه. هه روه ها: **ختنه** شدن؛ **ختنه** کردن

ختنه سوران / xatnesûrân، ها: [از عربی] / فارسی / اسم، خه تهنه سوران؛ خرووسه پران؛ نان خه تهنه؛ به زم و بانگیشان به هوی خه تهنه کردنی کوپژگانه وه.

خجالت / xecālat, xacālat: [عربی] / اسم، شهرمه زاری؛ شهرمه نده یی؛ سهرشکستی؛ ته ریقی؛ خه جالت؛ فهیتکاری؛ فه دیکاری.

□ **خجالت دادن**: شهرمه زار کردن؛ خه جالت کردن (زۆرتەر به بۆنه ی ئه نجامدانی خزمه تیکی شیاه وه) (خیلی خجالتمان داد: ئیجگار شهرمه زاری کردین).

خجالت داشتن: جی شهرمه زاری بوون؛ شووریه یی بوون؛ هوی سهرشکستی بوون «آقا جان، نکیند! این کارها خجالت دارد: کاکه گیان، مه که ن! ئهم کارانه جی شهرمه زارین».

خجالت کشیدن: شهرماهی کردن؛ ته ریق بوونه وه؛ ته ریقه وه بوون؛ شهرمه زار بوون؛ شهرمه نده بوون.

از خجالت آب شدن: [مجازی] / دارزان؛ بوون به تنۆکی ئاو؛ به ئه رزیدا چوونه خوار؛ زۆر به خۆدا شکانه وه؛ خراب ته ریق بوونه وه.

از خجالت کسی درآمدن: [مجازی] / له ژیر شهرمه زاری که سی دهره اتن؛ قهره بوو کردنه وه؛ قهره بوو دانه وه «انشاءالله از خجالتشان درمی آییم: خوا یار بی له ژیر شهرمه زاریان دهره دین».

خجالت آور / xecālatāvar, xacālat-: [عربی] / فارسی / صفت، شهرمه هینه ره؛ شهرماوه ره؛

خه په له؛ خرپن؛ خه په ره؛ خه په تۆله؛ خه پۆل؛ خه په لی؛ خه پ وخره؛ خرته؛ خرنۆل؛ خر؛ خرنگه؛ قه له وی کورته بالا «یک زن خبله نشسته بود پهلویش: ژنیکه خه په لانه له پال دهسته وه دانیشتیوو»؛ **خبل ختائی** / xatā'i: [عربی] / صفت، ختایی

ختام / xetām: [عربی] / اسم، [دبی] / کۆتایی؛ دوایی؛ دمای؛ دوماهی؛ ئاکام؛ ئه نجام؛ ئاخ؛ بنه تا «ختام عمر: کۆتایی ژمان».

ختان / xetān: [عربی] / اسم، [دبی] / خه تهنه؛ خیتنه؛ خه تهنه؛ سوننه ت.

ختایی / xetāyi: / اسم، نه خشی خه تایی؛ نه خشیکی رازینه ره له نیگارکیشی، ته ونکاری و وه ک ئه وانده دا به شیوه ی ریزیک له گول و دهوون و خونچه و گه لا: **ختائی**

ختم ۱ / xatm: [عربی] / اسم، ۱. دوایی؛ دمای؛ ته واو؛ ته مام؛ ته واو؛ کۆتایی؛ ئاخ (ختم کردن: دوایی پی هینان) ۲. پرسانه؛ پرسه؛ په رسه؛ سهره خووشی «برایش ختم گرفتند: پرسه یان بوو گرت».

□ **ختم شدن**: کۆتایی هاتن؛ دوایی هاتن؛ کۆتایی پی هاتن؛ به ئاکام گه یشتن؛ ته واو بوون؛ دوایی هاتن؛ ئاخ هاتن؛ دما ئامه ی «جلسه ختم شد: دانیشته که کۆتایی هات».

هه روه ها: ختم کردن

ختم گرفتن: پرسه دانان؛ پرسانه گرتن؛ فاتحا خوینی گرتن؛ په رسه نیایره؛ سهره خووشی دانان «برایش ختم بزرگی گرفتند: پرسه به کی گه وره یان بوو گرت».

ختم ۲: صفت، [گفتاری] / سهره ات؛ سهر؛ سهرامه د؛ سهرامه ت؛ ئاخ؛ له سه رووی هه مووان به تایبه ت له به دکاریدا «ختم روزگار: سهره اتی رۆژیار».

ختمی / xatmî: ها: [عربی] / اسم، هیرۆ؛ هیروو؛ ههرملی؛ ههرمه لی؛ هه رمه لۆ؛ هه رمه له؛ هه لمه له؛ ههرمه لی؛ گیاییکی ساقه ته و گه لا کولکن و نه رم، ریشه درێژ، گه لا پان، گول گه وره ی ئال

پرووشکینه؛ مایه‌ی شهرمه‌زاری.

خجالت زده / xecālātade, xacālat-: [عربی/فارسی] صفت. شهرمه‌نه؛ شهرمه‌زار؛ پرووشکاوه؛ تهریقه و بووگ.

خجالتی / xecālātî, xacālâtî: [عربی] صفت. [گفتاری] شهرمن؛ شهرمنه؛ شهرموو؛ شهرمو؛ شهرموک؛ شهرمی؛ به‌شهرم؛ شهرمین؛ شهرمیون؛ بیروو؛ پرووته‌نک؛ پروونه‌رم؛ که‌م‌ری؛ که‌م‌روو؛ بی دهم و پل؛ دهم په‌لو؛ بی‌دهم؛ فه‌دیکار (عروس خیلی خجالتی است: بووک زور شهرمنه).

خجستگی / xocastegî: [اسم] پیروزی؛ به‌ودمی؛ مباره‌کی؛ مباره‌کی؛ بار و دوخی پیروز بوون.
خجسته / xojaste: [صفت] [ادبی] پیروز؛ به‌ودم؛ به‌فه؛ مباره‌ک؛ مباره‌ک (عیدتان خجسته باد: جیزنتان پیروز بی).

□ **خجسته‌بی**: قه‌دهم پیروز؛ پی و ه‌خیر.
خجسته‌روز: به‌خته‌وهر؛ خو‌شبه‌خت.

خجل / xecel, xacel: [عربی] صفت. شهرمه‌زار؛ شهرمسار؛ شهرمه‌نده؛ فه‌دیکار؛ خه‌جالت؛ تهریق؛ تهریق؛ بوور؛ فه‌یت‌کار؛ پروو‌ه‌ش.

□ **خجل شدن**: شهرمه‌زار بوون؛ تهریق بوونه‌وه؛ شکانه‌وه؛ خه‌جالت بوون؛ بوور بین؛ شکانه‌وه. هه‌روه‌ها: **خجل بودن**؛ **خجل کردن**

خجلت / xecelat, xacelat: [عربی] [اسم] [ادبی] شهرمه‌زاری؛ شهرشکستی؛ پرووشکاوی؛ خه‌جالت؛ خه‌جالتی؛ دری؛ فه‌دی؛ پروو‌گیری؛ تهریقی (ببخشید این تأخیر بنده اسباب خجلت شد: ببورن دواکه‌وتنم بووه ه‌وی شهرمه‌زاری).

خجلت آور / xecelatāvar, xacelat-: [عربی/فارسی] صفت. [ادبی] مایه‌ی شهرمه‌زاری؛ پرووشکینه؛ شهرمه‌ینه (رفتار خجلت‌آور؛ ناکاری مایه‌ی شهرمه‌زاری).

خجلت زده / xecelatade, xacelat-: [عربی/فارسی] صفت. [ادبی] شهرمه‌زار؛ شهرمه‌نه؛

ته‌ریقه‌و‌بووگ؛ پروو‌گیر.

خجول / xacûl: [عربی] صفت. شهرمن؛ شهرمین؛ شهرمیون؛ شهرمیوک؛ که‌م‌روو؛ به‌ه‌ستی شهرمه‌وه له به‌رانبه‌ر خه‌لکدا که نه‌بیته به‌ره‌ه‌لستیک بو دهر‌پرینی مه‌به‌ستی خو.

خدا / xodā: [اسم] خدا؛ خوا؛ خوداوه‌ند؛ خواوه‌ن؛ خوا؛ خودی: ۱. یه‌زدان؛ هووما‌ی؛ هو‌مای؛ هووما؛ هو‌ما؛ هو‌مان؛ بینایی چاوان؛ بیناییا چه‌ه‌ئان؛ یه‌زن؛ ئیزد؛ هه‌ف‌یازترین و هه‌ره به‌رزترین ه‌وی ئارمانی؛ داهینه‌ر و راهینه‌ری جیهان ۲. [اسلام] هه‌ق؛ کردگار؛ هه‌بووی تاکانه و بی‌هه‌م‌بری هه‌تایی و هه‌رمان که تن و گو‌ده نیه، نه‌زاوه و ئافرینه‌ری جیهانه ۳. /ها؛ یان / [قدیمی] خودان؛ خواهنده؛ ختوه‌ند؛ ختو؛ وه‌دیه‌ینه‌ر و کارگیر یه‌ک یان چهنده ماک‌ی سروشتی (خدای آتش: خودانی ئاور).

□ **خدا-خدا کردن**: خوا-خوا بوون / کردن؛ له خدا ویستن؛ جه خ‌وای واسه‌ی؛ جه خ‌وای گه‌ره‌ک بیهی (خدا-خدا می‌کرد، کسی او را در این حال بیند: خوا-خ‌وای بوو، که‌سی له‌م دو‌خ‌ه‌دا نه‌بینی).

خدا خواستن: خدا ویستن؛ خوا پی خوش بوون؛ خوا مه‌یل بوون؛ خوا گه‌ره‌ک بیهی؛ خوا پای له سه‌ر بوون؛ ویست و خواستی خوا له سه‌ر بوون (خدا خواست و عروسی سر گرفت: خودا ویستی و گو‌وه‌نده‌که سه‌ری‌گرت). هه‌روه‌ها: **خدا دادن**؛ **خدا رساندن**؛ **خدا کردن**؛ **خدا نکردن**

خدا را بنده نبودن: [مجازی] خ‌وای خو به‌ه‌ق نه‌ناسین؛ له خو بایی بوون؛ خو‌په‌سین و خو‌سه‌پین بوون (از وقتی رییس شده دیگر خدا را بنده نیست: له کاتیکه‌وه بووه‌ته سه‌روک، خ‌وای خ‌وی به‌ه‌ق ناناسی).

خدا و خرما را با هم خواستن: [مجازی] خورمز گه‌ره‌ک بوون؛ به‌داخوازیگه‌لی یه‌ک‌نه‌گر و

ناته‌باوه بوون.

خدائی / xodāi / خدايي

خدايدور / xodābedūr / دعا. / گفتاری / خوا

نه‌يتيرئ؛ له خوا ئه‌و رۆژه نه‌کا؛ خوا دووری
بخاته‌وه (تيبيني: بۆ بيزاری له شتيك ده‌گوترئ)

(خدايدور، آنجا هم شهر است که می‌خواهی بروی؛ خوا
نه‌يتيرئ، ئه‌ویش شاره ده‌ته‌وئ پړۆی؟).

خدايايمرز / xodābiyāmorz / صفت. خوا

ليخۆشبوو؛ خوا عه‌فوو کردگ؛ په‌حمه‌تی «آن
خدايايمرز یک روز خوش نديد؛ ئه‌و خوا ليخۆشبووه،
پړۆيکی خۆشی نه‌دی».

خدايايمرزی / xodābiyāmorzi / اسم. په‌زای

خوا؛ خوا لي‌پازی بوون؛ خوا لي‌ خۆش بوون؛
کرده‌وه يان نا‌کارئ که ده‌بيتته هۆی په‌زامه‌ندی
و دۆ‌عای خي‌ری خه‌لک «او اين کار را برای
خدايايمرزی می‌کند: هم کاره بۆ په‌زای خوا ده‌کا».

خداپرست / xodāparast / ها؛ ان؛ صفت.

خواپه‌رس؛ خواپه‌ره‌س؛ خداپه‌رست؛ خواپريس؛
خواخواز؛ په‌زدۆ؛ په‌رسدار؛ په‌رستينه‌ری خدا.

خداپسندانه / xodāpasandāne / صفت. خوا

په‌سندانه؛ شياوی په‌سن و په‌زای خدا (کارهای
خداپسندانه؛ کارگه‌لی خواپه‌سندانه).

خداترس / xodātars / ها؛ ان؛ صفت. له

خواترس؛ جه خواته‌رس؛ پاريز‌کار «دبال یک
مستأجر سالم و خدا‌ترس می‌گردد: بۆ کرئ‌نشينيکی

پاک و له‌خواترس ده‌گه‌رم».

خداجو / xodācû / يان؛ صفت. خواپرس؛

خواخواز؛ خواواز؛ خواخوا؛ شوين هه‌لگری پيگه‌ی
گه‌يشتن به‌ خدا و په‌زامه‌ندی خدا

خداحافظ / xodāhāfez / [فارسی/عربی] دعا.

خواحافيز؛ مالاوا؛ مالاڤا؛ خاتري وه؛ خاتري ته؛
له په‌ناي خوا؛ خوا پاريزه‌ر بيت (تيبيني: کاتی

جوي بوونه‌وه له که‌سي ده‌گوترئ) «بابا! خداحافظ،
من رقتم: بابا! خواحافيز، ئه‌وا من چووم».

خداحافظي / xodāhāfezi / [فارسی/عربی] اسم.

خاترخازی؛ خواحافيزی؛ مالاوایی؛ خاترخوازی؛

وه‌دا؛ دووا؛ مالاڤایی: ۱. کار يان په‌وتی گوتنی
مال ئاوا «بی خداحافظی رفت: بی مالاوایی چوو»

۲. پړۆپه‌سمئ که له کاتی پړۆيشتنی که‌سي له
شوئينيک به‌پړۆيه ده‌چئ.

خداداد / xodādād / صفت. [دبی] خواداو؛

خواداگ؛ خواداو؛ خوادا؛ به‌شی خوايي «ثروت
خداداد: سامانی خواداو»؛ خدادادی

خدادادی / xodādādi / خداداد

خداسالاری / xodāsālārī / اسم. ۱. ده‌سه‌لاتداری

به‌پيی ئامۆژگاری و باوه‌رگه‌لی دينيکی
دياريکراوه‌وه ۲. شيوه ده‌سه‌لاتداریه‌ک که

بنه‌رته و بنه‌مای قانونی خۆی دياريکراو له
لايه‌ن خوا و هه‌مبه‌ر به‌ويستی ئه‌و ده‌ناسيني.

خدانشناس / xodāšenās / ها؛ ان؛ صفت.

خواناس؛ خواژناس؛ پروامه‌ند به‌هه‌بوونی خدا.

خدانشناسی / xodāšenāsi / اسم. خواناسی؛

۱. دۆخ يان چۆنيه‌تی باوم به‌هه‌بوونی خوا

۲. زانسته ئاييينه‌کان؛ زانستی سه‌ربه‌خواناسی.

خداقوت / xodāqovvat / [فارسی/عربی] دعا.

ماندوو نه‌بی؛ نه‌بن؛ قه‌وته له خوا؛ خوا به‌تۆ
هيزی کار کردن بدا؛ خوا يار بي (تيبيني: بۆ

که‌سي خه‌ريکی کاریکی دژواره ئيژئن) «تا شب
برايش کار کردم، یک خداقوت هم نگفت: هه‌تا شه‌وئ

کارم بۆ کرد، ماندوو نه‌بييکيشی نه‌گوت».

خدا / xoddām / [عربی] جمع خدا

خداخواسته / xodānaxāste / دعا. خواي

نه‌خواسه؛ خوا نه‌خواسه؛ خوانه‌خواسته؛ خوا
نه‌کا؛ پروو نه‌دا؛ دووربا؛ به‌دوور بي «مواظب باش!

اگر خداخواسته كيفت را گم کنی، می‌مانی؛ وریا به!
ئه‌گه‌ر خواي نه‌خواسه كيفه‌که‌ت ون که‌ی،

داده‌مينئ».

خدانشناس / xodānāšnās / ها؛ ان؛ صفت.

خوانه‌ناس؛ خوانه‌ژناس؛ ناخودا؛ ئاڤاگا له
هه‌بوونی خوا، يان بي‌پروا به‌هه‌بوونی.

خدانکرده / xodānakarde / دعا. دووروا؛ دووربا؛ خوش‌به.

دووربی؛ خوی نه‌خواسه؛ خوا ئه و رۆژه نه‌کا؛ دوور بانیه؛ له خودام ده‌وی پرو نه‌دا (زۆتر سهاره‌ت به ئه‌گه‌ری پرواوکی خراب ده‌گوتری) «برگرد! خدانکرده گرفتار می‌شوی: بگه‌وه! دووروا تووش ده‌بی».

خدانگه‌دار / xodānegahdār / دعا. خوائاگادار؛ خواهاگادار؛ له په‌نای خوا؛ خوا له سه‌رت؛ خوا پشت و په‌نات بی؛ له ئه‌مان خوا؛ خوا له‌گه‌لت؛ خوا له پشت؛ خوا چنیت بو؛ خوا بتپاریزی؛ خوا ئاگاداری تو بی (زۆتر کاتی جودایی و له په‌رسفی خوداحافیزیدا ده‌گوتری) «گفتم: «مادر من رفتم»، گفت: «خدانگه‌دار، برو سلامت»؛ گوتم: «دایه ئه‌وا من چووم»، گوتی: «پرو خوائاگادارت، به خیر چی».

خداو کیلی / xodakili / [فارسی/عربی] قید. [گفتاری] خدا مابه‌ین؛ خوا وه‌کیل؛ خوا له به‌ینا بی؛ به‌راستی؛ له راستیدا «خداو کیلی، می‌ترسیدم بروم: خدا مابه‌ین ده‌ترسام پروم».

خداوند / xodāvand / اسم. ۱. خواوه‌ند؛ خوا؛ خدا؛ خودی؛ خواوه‌ن؛ خواوه‌ند؛ خودا؛ خویا؛ خوا؛ بینایاچه‌ه‌قان؛ بینایی چاوان «به نام خداوند جان آفرین: به نیوی خواوه‌ندی گیان ئافرین».

۲. ل/ان // [دبی] خاوه‌ن؛ خاوه‌ند؛ خویه‌ند؛ خاوه‌ن؛ خویو؛ ددار؛ دار؛ خودان؛ خویگ؛ ساحیو؛ ساحیب.

خداوند / xodāvandā / صوت. خواوه‌ننا؛ خوایا؛ خداویه؛ ئه‌ی خوا؛ ئه‌ی خودا؛ خواگیان «خداوندا! امید دل تویی تو: خواوه‌ننا! دلم هیوای به تویه».

خداوندگار / xodāvand(e)gār / اسم. [دبی] خاوه‌ن؛ خواوه‌ن؛ خودا؛ خاوه‌ند؛ خویو؛ خواوه‌ند «خداوندگار جهان: خاوه‌نی جیهان».

خداوندگارا / xodāvand(e)gārā / صوت. ئه‌ی خوایه؛ خواوه‌ندا؛ خوایا؛ خوایه؛ ئه‌ی خودا؛ خداوندا «خداوندگارا! ما را ببخش: ئه‌ی خوایه! لیمان

خداوندی / xodāvandi / اسم. خواوه‌نی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی خودا بوون «به خداوندی خدا قسم: سوئند به خواوه‌ندی خوا».

خدا یا / xodāyā / صوت. خوایا؛ خوایه؛ یا ره‌بی؛ هه‌قۆ؛ هاوار له تو خوایه «خدا! به فریادم برس: خوا یا! بی به هانامه‌وه؟».

خدا یگان / xodāygan / اسم. [قدیمی] ۱. خودا؛ یه‌زدان؛ خواوه‌ن ۲. شای گه‌وره؛ شای شاهان.

خدایی ۱ / xodāyī / اسم. خودایی؛ خودیتی؛ خودایه‌تی؛ خولایی؛ خوایی؛ یه‌زدانی «کم‌کم داشت ادعای خدایی می‌کرد: ورده‌مورده خه‌ریک بوو داوای خودایی ده‌کرد: خدائی

خدایی ۲: صفت. خودایی؛ یه‌زدانی؛ پیوه‌ندی‌دار یان سه‌ر به خوا «پیام خدایی: په‌یامی خوایی».

خدایی ۳: قید. [گفتاری] ۱. له خواوه؛ له خوداوه؛ جه خواوه؛ له لایه‌ن خواوه و به پیی ویستی ئه‌و (خدایی بود که توانستم این خانه را بگیرم: له خواوه بوو توانیم ئه‌م خانووه بگیرم) ۲. خوایه‌که‌ی؛ خودایی؛ خوایی؛ به راستی «خدایی می‌بایست کمکش می‌کردیم: خوایه‌که‌ی ده‌بوا یارمه‌تیمان

بدابا: خدایش * خدائی

خدایش / xodāyīš / خدا یی ۲-۳

خدشه / xadše / ها: [عربی/اسم] پرووشه:

۱. [نامتداول] پرووش؛ پروویش؛ ریش؛ پرووک؛ شه‌قتی؛ شوینه‌واری که به هوی پیدا کشانی شتیکی تیژ به‌دی دی ۲. زیان؛ وه‌زنگ؛ وه‌زن؛ ئازار؛ سه‌ده‌مه؛ به‌لا «نباید کاری کنی که به آبروی خانواده خدشهای وارد شود: نابی کاری بکه‌ی ئاپرووی بنه‌ماله رووشدیه‌ک هه‌لگری».

خدشه‌دار / xadšedār / [عربی/فارسی] صفت. پرووشار؛ پرووشه‌دار؛ گه‌زنگاز؛ زهرمه‌مند «نباید شخصیت کسی خدشه‌دار بشود: نابی که‌سایه‌تی که‌سیک رووشار بیت».

خدمه xod'e / ها: [عربی/اسم/ادبی] که‌له‌ک؛ ته‌له‌که؛ فیل؛ گزی؛ گهر؛ هه‌نگ؛ پاخته؛ فیلک؛ لیپ؛ ریوی‌فیل؛ ریوی‌بازی؛ ریوی‌پیچ «با خدمه و نیرنگ توانست استخدام شود؛ به گهر و گور توانی دابمه‌رزی».

خدم / xadam: [عربی] جمع خادم

خدمات / xadamāt: [عربی/اسم، ۱. جمع خادم] خدمت ۲. خزمه‌تکاری؛ چالاکی نابوری به نامانجی جیه‌جی کردنی کاروباری دیتران (وهک راگواستن، به شینه‌وه و فروشتنی کالا، راهیتان و بارهیتان، دهرمان و...).

خدمات‌رسانی / xadamātesānī: [عربی/فارسی/اسم، راز‌ه‌کاری؛ کار و په‌وتی خزمه‌ت و یارمه‌تی که‌سی یان جیگاییک «خدمات‌رسانی به روستاییها باید شتاب بیشتری بگیرد؛ راز‌ه‌کاری بؤ گوند نشینان ده‌بی خیراتر بی».

خدماتی / xadamāfi: [عربی/صفت، راز‌ه‌یی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به راز‌ه.

خدمت / xedmat: ها؛ خدمات: [عربی/اسم، خزمه‌ت؛ خمه‌ت؛ خه‌ومت؛ خه‌لمه‌ت: ۱. راز‌ه؛ کارئ که قازانجی بؤ دیتران «او به تو خدمت بزرگی کرد؛ نه‌و خزمه‌تیکی گه‌وره‌ی پی‌ت کرد» ۲. خزمه‌تی مه‌زینگیه‌یی؛ کاری ده‌وله‌تی «ویژه‌ی خدمت: تاییه‌تی خزمه‌ت» ۳. سهربازی ۴. ناسانه؛ باره‌گا؛ لا «سلام بنده را خدمت ایشان برسان؛ سلاوی من بگه‌ینه خزمه‌تیان».

▣ خدمت زیر پرچم / وظیفه؛ سهربازی؛ بیگاری؛ خزمه‌ت سهربازی.

▣ خدمت کردن: خزمه‌ت کردن؛ که‌ل‌گرتن؛ بؤ که‌سی یان له شوینیک کار کردن. خدمت کسی را کردن: کاروباری که‌سی جیه‌جی کردن؛ بؤ که‌سی کار کردن؛ به‌رده‌ستی که‌سی کردن.

خدمت کسی رسیدن: ۱. به خدمت کسی رفتن ۲. [کنایی] چاری که‌سی کردن؛ به داو

که‌سیک‌گه‌یین؛ به ده‌ور که‌سیکا هاتن؛ به خزمه‌ت که‌سیک گه‌یشتن؛ که‌سیک ته‌می کردن «عیب ندارد خدمت تو هم می‌رسم؛ قهیدی نیه، چاری توش ده‌که‌م».

به خدمت کسی خاتمه دادن: که‌سی وه‌ده‌رنان؛ که‌سی له سهر کاره‌که‌یه‌وه ده‌ر کردن.

به خدمت کسی رفتن: چوونه خزمه‌ت که‌سی؛ بؤ لای که‌سیکی به‌ریز یان پایه‌بلند ریوشتن: خدمت کسی رسیدن

در خدمت کسی بودن: له خزمه‌ت که‌سیکا بوون: ۱. ناماده بوون بؤ خزمه‌ت کردن «بنده در خدمت هستم، هر امری دارید، بفرمایید؛ نه‌من له خزمه‌تدام، ههر کاریک هه‌یه، فره‌موون» ۲. به لای که‌سیکی به‌ریزه‌وه بوون «دیروز در خدمت آقای وزیر بودم؛ دوینئ له خزمه‌تی جه‌نابی وه‌زیردا بووم».

خدمتانه / xedmatāne: [عربی/فارسی/اسم، ده‌سخوشانه؛ خزمه‌تانه؛ ریژانه یان پاداشی خزمه‌تیکی دیاریکراو «سرکار! نامه را برسان و خدمتانات را بگیر؛ سهرکار! نامه‌که بگه‌یینه و ده‌سخوشانه‌ت وه‌رگه».

خدمتکار / xedmatkār: ها؛ ان: [عربی/فارسی/اسم، خزمه‌تکار؛ خدمه‌تکار: ۱. خزمه‌تچی؛ هه‌ژمه؛ مه‌رف؛ خولام؛ خوبزه؛ نوکهر؛ کورتیلؤ؛ که‌سی که له هه‌مه‌بر وه‌رگرتنی مز یان شتیک له مالیکدا کار ده‌کا ۲. به‌رده‌س؛ به‌رده‌ست؛ پیش‌خزمه‌ت؛ ژیرده‌ست.

خدمتگزار / xedmatgozār: ها؛ ان: [عربی/فارسی/اسم، خزمه‌تکار: ۱. که‌سی که له مه‌زینگیه‌یه‌کی ده‌وله‌تیدا، له ژیر چاودیری کارگیره‌وه کار ده‌کا (وهک به‌رده‌ست، نواوان، باخه‌وان؛ ناودارچی، شو‌فیر و...) ۲. که‌سی که به بی مز، یارمه‌تی دیتران ددها و خزمه‌تیان ده‌کا ۳. هه‌ژمه؛ مه‌رف؛ خزمه‌تچی.

خدمتگزاری / xedmatgozāri: [عربی/فارسی]

درېژ، كولك و كلک كورته و له هر پادا يهك
ټهنگوست و يهك سمى هه يه ۲. [كنايي]
ساويلكه سايلوچ؛ مروى سهرسهرى و بى ناووز.

☐ خر دجال: [فرهنگ مردم] كهر جهال؛ كهرئ
كه ده لېن ده جال له كاتى سهره له دانيدا
سوارى ده بى و له هر تاله موويه كى دهنگى
ده بېته وه ...

خر ديزه: كهر ديزى؛ كهر ديزگ؛ كهره ديزه؛
ره گه زئ له كهر به رهنگى خو له ميشى، ناوى
دهر كرووه به وهى كه بۇ زيانى خاوه نه كى
ئاماده يه بټو بټي.

☐ خر آوردن و معركه بار كردن: [مجازي] بار و
كه ره له قور دهر كردن؛ تووشارى دهر ديسره و
زه حمه تى زور بوون [وقتى با اين خانواده وصلت
كردى، آن وقت خر بياور و معركه بار كن! كاتى
چووپته نيو نهم بنه ماله وه، نهوسا وهره له م قوره
دهر كه نهم كهره!].

خر خود را از پل گذراندن: [كنايي] بهر د نانه
سهر مه لوى خو؛ بار خو نانه بارخانه وه؛ له بار
په رېنه وه؛ به ئامانجى خو گه يشتن.

خر خود را راندن: [كنايي] گوى له مه شكهى
خو بوون؛ كرد و كو ههر بۇ خو بوون؛ ته نيا له
بيرى خو دا بوون؛ ته نيا ئاور له خو دانه وه [آقا
جان! تو خر خود را بران و كارى به كار ما نداشت
باش؛ كاكه گيان! با گويت له مه شكهى خوت بى
و كارت به كارى ئېمه وه نه بى].

خر دادن و خرما گرفتن: [تعريض] كهر به
كوپان دان؛ رځن هيتان و ئاو بردن، مامه له و
ئال و ويژى نارېك و به رواالت باش كردن
[ويلا فروختن و ماشين خريدن تو حكايت خر دادن و
خرما گرفتن است؛ مال فروختن و ماشين سهندنى
تو، نه قلى كهر به كوپان دانه].

خر داغ كردن: [تعريض] كهر داخ كردن به
كه باب برژاندى زانين؛ شتيكى خوش نه بوون
و دلى خو بى هو پي خوش كردن.

اسم. خزمه تكارى: ۱. كارى خزمه تكار
۲. هه ژمه بى؛ نو كهرى؛ كار يان ره وتى خزمه
كردن و يارمه تى دان به ديتران.

خدم وحشم / xadam-o-haşam: [عربى] اسم.
[مجازي] ده ست و په يوه ند؛ ده ست و پى؛
ژېر ده ستان؛ خزمه تكارانى جوړوا جوړى نيومالى
كه نيشانه ي دهوله مه ندى و شكويه [او زمانى
براى خودش كلى خدم و حشم داشت؛ سهرده مانېك بۇ
خوى گه ليك ده ست و په يوه ندى هه بوو].

خدمه / xadame: [عربى] اسم. ۱. جمع
خادم ۲. خزمه تكاران؛ كو كى كار كهرانى ده زگا
يان ماشينېك [خدمه ي هواپيما؛ خزمه تكارانى
فرۆكه].

خدنگ ۱ / xadang: اسم. خه ده نك؛ ۱. دارېكى
پته و گورخ كه تير و رمى لى چى ده كهن
۲. تيرى كه له چيو دارى وا دروست كراوه
۳. رسق؛ بانانك؛ جانه وه ريكي له تيره ي
سموره و هينديك بچوو كتر

خدنگ ۲: صفت. [ادبى] رېك؛ راست و پته وه؛
راست و ره خته [قامت خدنگ؛ به ژنى رېك].

خدو / xadû: اسم. [ادبى] گلويز؛ گليز؛ تف؛ ناوى
دهم كه فرى بدرى.

خدوم / xadûm: [عربى] صفت. [ادبى] خزمه تى؛
خواه نى خو و خده ي خزمه ت كردن.

خديو / xadiv: لان؛ اسم. [ادبى] ۱. پاوشا؛ پادشا؛
پاتشا؛ پاشا ۲. سهرۆك؛ فهرانپه وه؛ مير؛ ئهمير
۳. [قديمى] خودا؛ خوا؛ خودى؛ خولا.

خدلان / xezlân: [عربى] اسم. [ادبى] ۱. سووكى؛
سو كى؛ په ستى؛ نرمى ۲. داموى؛ ليكه و توويى؛
قوره ماوى؛ ليقه و ماوى.

خر ۱ / xar: ها؛ لان؛ اسم. كهر؛ ههر؛ خهر؛ كهر:
۱. ولاخ؛ گويدرېژ؛ گويزېژ؛ گوهدرېژ؛ به نه رى؛
غيانه وه رى گوهاندارى چوارپي كهوى، له
تيره ي نه سپان كه بۇ هه لگرتن و راگواسته وه و
سوارى كه لكى لى وهرده گيرى، سهر زل، گوى

که سیک به بره و بوون؛ خاوهن کارتیکه ری و برشت هه بوون «توی اداره خرش می رود: له نیو مه زرينگه دا قسه ی بره وی هه یه».

خر گیر آوردن (کسی را): [مجازی] کهر گیر هیٚنان؛ کهر خۆ ده سکه وتن؛ که سیک به کهر زانین؛ که سی به گیل و گهوج زانین و به ته مای فریودانی بوون «او را خر گیر آورده بودند و ماشین قراضه شان را به نافتش بستند: کهریان گیر هیٚنابو ماشینه شق و شره که یان کرده ملی».

از خر شیطان پایین آمدن: [مجازی] له کۆل شه یتان دابه زین؛ له کله لهره قی دهس هه لگرتن «هر کاری کردیم از خر شیطان پایین نیامد و سر حرفش ایستاد: هه رچه کمان کرد له کۆل شه یتان دانه به زی و له سه ر قسه ی خوه ی پتی داکوتا».

بر خر مراد سوار شدن: [مجازی] گای خۆ دیتن به دۆله وه؛ به کۆل مراده وه بوون؛ به کام و نیازی خۆ گه یشتن «فلا که منیژه خانم بر خر مراد سوار است: جاری خۆ مهنیژه خان گای خۆی دیوه به دۆله وه».

مثل خر در گل ماندن ﴿مثل

مغز خر خوردن ﴿مغز

خر-١: پشوؤره، کهر-١: گا-؛ کهره-؛ که له-؛ خهر-؛ خهره-؛ زل؛ گه پ؛ درشت؛ گه وره «خرسنگ؛ خرچنگ؛ خر مهره؛ خر مگس؛ گابه رد؛ که رزنگ؛ خهر موورگ؛ خهره نگه زه» ٢. فره؛ زور؛ گه له ک (خر زور؛ کهر زور).

خر-٢: پیوؤره، سین-، سان-، کر؛ کریار و سینهر «گوسفند خر؛ مهر سین».

خر /xer/: اسم، [گفتاری] ده رناق؛ ناق.

☐ خر کسی را چسبیدن / گرفتن: [کنایی] به رۆک / به ره ک / بینه قاقه / ناق که سی گرتن؛ پشو / ته نگ به که سی هه لچنین؛ دریا به که سی گرتن؛ به ره که و یوی گیرته ی: ١. به که سی که وه هه لچینان؛ که سی به ته نگه وه

خر را گم کردن و دنبال پالاش گشتن: [کنایی] گویره که گوم کردن و له گویره وسار گه ران؛ له کاری گرینگ و سه ره کی ده ست به ردان و که و تنه دووی ورده کاری بی بایه خه وه.

خر رنگ کردن: چۆله که ره نگ کردن؛ می ش لی کردنه گامیش؛ خه لکی ساده و ساویلکه فریو دان «اینها کاسب نیستند، خر رنگ می کنند: نه مانه کاسیکار نین، چۆله که ره نگ نه کن».

خر شدن: [مجازی] کهر بوون: ١. عه قل لی سنیان؛ عه قل گوړیان؛ فریو خواردن و هه لخله تیان «به حرف بنگاهی خر شدم و این خانه خراب شده را خریدم: به قسه ی بکه وانه که کهر بووم و نه م کاول بووم کړی» ٢. گه و جی کردن؛ کهری کردن؛ کرای گه و جانه کردن «خر شد به این آدم لات شوهر کرد: کهر بوو، می ردی کرد به م کابرا لات».

خر کردن: [مجازی] کهر کردن؛ هه لخله تانندن؛ عه قل لی سه نندن؛ فریو دان و به کرای هه لخراندن «با زبان چرب او را خر کرد و به کار کشید: به زوانیکی ته ر کهری کرد و کی شایه بن کار».

خر کریم را نعل کردن: [کنایی] ژیر سمیلی دان؛ سمیل چه ور کردن؛ به رتیل دان «آخرش مجبور شد خر کریم را نعل کند، تا کارش بگذرد: دوایی جاری نه ما ژیر سمیلی بدا، تا کاره که ی جیه جی بی».

خر (کسی) از پل گذشتن: [کنایی] له ئاو په رینه وه؛ به مه به ستی خۆ گه یشتن «تا رییس شد و خرش از پل گذشت، دوستان را فراموش کرد: هه ر بووه سه رۆک و له ئاو په رینه وه، هه فالانی له بیر کرد».

خر کسی از کرگی دم نداشتن: [کنایی] چاو له مافی خۆ نوو قانندن.

خر کسی رفتن: [مجازی] گا به ده نگ کی که سی چوون؛ به گز و ره ی که سی پیوان؛ قسه ی

تیکدهرانه>.

خرابکاری / xarābkārī: [عربی/فارسی]/ اسم،
تیکدهری؛ گنه کاری؛ کار یان ناکاری که
ده بیته هوی تیکچوون و خراو بوونی شتی.

خرابه ^۱ / xarābe، ها: [عربی/فارسی]/ اسم،
کهلاوه؛ کاوله؛ کهلار؛ کهلاوه کون؛ کاوله کون؛
ویرانه؛ شوینی ویران <شب را در خرابه ای خوابید:
شهو له کهلاویه کدا نووست>.

خرابه ^۲: صفت. کاول؛ کهلاوه؛ ویران؛ کاز؛ کاوله؛
کهلکه خراوه؛ قوخته؛ کهل خرؤوه <از مال دنیا
برایش خانه خرابه ای مانده: له مالی دنیا ماله کاویکی
بؤ بهجی ماوه>.

خرابی / xarābī: [عربی/اسم]. ۱. کاولی؛ ویرانی
<سیل باعث خرابی صدها خانه و مغازه شد: لافاو بووه
هوی کاولی سهدان مال و دووکان> ۲. خرابی
<آفتهای کشاورزی موجب خرابی محصول می شود:
ته شه گه لی کشت و کال دهنه هوی خرابی
به ره همه کان> ۳. شیرزی؛ شله ژاوی؛ شیرپوی؛
تیکهل- پیکه لی <خرابی کار به خاطر نبودن مدیر توانا
است: شیرزی کار هی نه بوونی بهرپرستیکی
لیهاتووه>.

▣ **خرابی بار آوردن**: شیرزی بار هینان؛ تیک و
پیک دان؛ بوونه هوی ویرانی <ترکیدگی لوله
خرابی زیادی بار آورد: تره کاوی لوله شیرزیه کی
زوری بار هینا>.

خراج / xarāc، ها: [مغرب از پهلوی]/ اسم [قدیمی]
پیتاک؛ خراج؛ میجبیتی؛ تهوجی؛ باربؤ؛
سهرانه؛ بهشی دولهت له داهات و دهرامه تی
خهلک.

خراج / xarrāc، ها: [عربی/صفت. ههله خهرج؛
نه زان خهرج؛ ده سبا؛ قه لاش].

خراجگزار / xarācgozār: [مغرب/فارسی/صفت.
پیتاکدهر؛ باجدهر].

خرازی / xar(r)āzī، ها: / اسم. ۱. ورده واله
فروش؛ کهسی که شتومه کی ئارایش، گوره وا،

هینان <فردا نیایی خر مرا بچسبی که زود باش پول
بده: سبهینی نهییت بهرؤکم بگری و بلتی زووبه
پارنده!> ۲. تاونی نانه مل کهسی <هر وقت در
محله دزدی می شد، خر او را می چسبیدند: ههر کاتی
له کولانه کهدا دزی ده کرا، به ره کی نه ویان
ده گرت>.

خراب / xarāb: [عربی/صفت. ۱. خراب؛ خراب؛
خراو؛ خرا؛ شیواو؛ شیویاگ؛ به بیچ پیکهاته ی
ئاسایی یان دوزه نه ی سروشتی پییشوو <ماشین
خراب: ماشین خراب> ۲. ئارؤفته؛ ئاره فته؛ کاول؛
کهل کوور؛ ویران؛ بی ئاوه دانی <خانه ی خراب: مالی
کاول> ۳. /ها/ خراو؛ خراب؛ گهنیو یان دارزاو
<میوه ی خراب: میوه ی خراو> ۴. خراو؛ تووش؛
ناخؤش <هوای خراب: ههوا ی تووش> ۵. ههروه ها:
خراب بودن؛ خراب شدن؛ خراب کردن ۵. [مجازی]
په شه مهس؛ مهستی کهله لا؛ ته لهس؛ زهره؛ گیز؛
شه شانگ مهست ۶. خراب؛ ناووزپاو؛ به دناو
<خودش را عین زنه ای خراب درآورده بود: خوی راست
وه کوو زنه خرابه کان لی کردبوو>.

خرابات / xarābāt: [عربی/اسم. ۱. قدیمی]
مه یخانه؛ شه راو خانه؛ باده خانه ۲. خه رابات؛
شویتی که تییدا سهر ده که نه به نگ و باده و
تیکه لی کردن له گهل ژنانی خرابکاردا.
خرابات ی / xarābātī: [عربی/صفت. خه رباتی؛
۱. خولیای خه رابات ۲. هؤگری مه یخانه.

خرابکار ^۱ / xarābkār، ها: /ان: [عربی/فارسی]
اسم. کهسی که به نهینی په لاماری دامه زراوه ی
دژمن نه دا.

خرابکار ^۲: صفت. گنه کار؛ خراوکار؛ خاوه نی
تایبه تمه ندی یان خوو و خده ی زهره ره گه یاندن
یان تیکدان <این بچه خیلی خرابکار است: ثم منداله
زور گنه کاره>.

خرابکارانه / xarābkārāne: [عربی/فارسی]
صفت. تیکدهرانه؛ گنه کارانه؛ به بار و دؤخی
تیکدهریه وه <حمله ی خرابکارانه: په لاماری

خراشیدن / xarāšīdan / مصدر، متعدی.
 خراشیدی: پروشاند؛ می خراشی: ده‌پروشی؟
 بخراش: برووشینه // پروشانند؛ پرویشانند؛
 پروو کاندن؛ پروو کائن؛ مه‌پتانندن؛ سه‌لخاندن؛
 شه‌قتین؛ رنین؛ رنیه‌ی؛ رهندش؛ ریش/
 پیش‌کهرده‌ی؛ شاخ‌کردن؛ چیخ‌کرن؛ به‌رووی
 شتیکدا به‌ئامراز یکی تیژ شوینه‌واری دانان و
 پیی زیان‌گه‌باندن. هه‌روه‌ها: خراشیدنی

■ صفت فاعلی: خراشنده (پرووشهر) / صفت مفعولی:
خراشیده (پرووشاو) / مصدر منفی: نخراشیدن
(نهروشان)

خراط / xarrāt ، ها؛ ان: / [عربی] اسم، سدان؛
خهرات؛ کهسی قاپ و ئامانی داری و... به
سووردان و تاشینی چیو چیی ده کا.

خراطى / xarrāṭi / :عربی/سم، خه‌راتى:
 ۱. کارى خه‌رات؛ کارىيان زانبارى دروست
 کردنى شتى جۆراوجۆر به سووردان و داتاشينى
 چپۆ ۲. /ها/ کارگه‌ى سدان.

خرافات / xorāfāt: [عربی] جمع خرافه
خرافاتى / xorāfātī: [عربی] صفت.

۱. کُونه پەرستانه؛ پتو مەیدار یان سەر بە کُونه پەرستیهوه (باورهای خرافاتی: بیر و باوەڕی کُونه پەرستانه) ۲. /ها/ کُونه پەرست (مردم خرافاتی: خەڵکی کُونه پەرست) * خرافای

خرافه / xorāfe ، ها؛ خرافات؛ / عربی/ اسم.
 کۆنه‌په‌رستی؛ کۆنه‌په‌رستی؛ کرده‌وه یان
 باوه‌ری سه‌رچاوه‌گرتوو له نه‌زانی، هیوا به
 جادوو، ترس له‌وه‌ی که نه‌ناسراوه ...

خرافه پرست / xorāfeparast ، ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] صفت، کژنه پهرست؛ خواهونی باوهر به شتی پر و پووج.

خرافی / xorāfi: عربی | خرفاتی
 خرام / xarām: اسم، [ادبی] خنجره؛ خنجره؛
 شه‌لنگی؛ گومه‌ته؛ کاکشیر؛ له‌نجه؛ نازه‌ناز؛
 لاره؛ لار و له‌نجه؛ له‌نجه‌له‌نج؛ به‌ناز؛ چم و

دهسمال و شتی و دهفرۆشی ٢. وردهواله
فرۆشی؛ دووکانی که تییدا ئاوه‌ها کالاه‌لی
دهفرۆشن.

خړاس / xarās ، ها/سم/ (قدیمی) ۱. شاه چاروا؛
 ناشی که به هیزی چاروا، به تایبته که
 ده گهری ۲. (مجازی) ناسمان؛ نژمان.

خراش^۱ / xarāš / ها: / اسم، پروش؛ ریش؛
 پرویش؛ روویس؛ روویش؛ رووشا؛ رۆش؛ پرووشه؛
 خاشه؛ کیر؛ کیر؛ شاخ؛ قرنچ؛ مهرت؛ رووک؛
 پرووک؛ شوینه‌واری که له کیشرانی شتیکی تیژ
 به سهر پروویه کدا به‌دی دئی «خراش کوچکی روی
 گونه‌اش به چشم می‌خورد؛ رووشیکی گچکه له سهر
 گزایه‌وه دیار بوو».

❑ خراش برداشتن: ږووکان؛ ږووشان؛ ډارووشان؛ هله ږووشان؛ ږووش بردن؛ مه پتان؛ ږووکيان؛ ږووکهدار بوون؛ ږيش بيهی؛ شوينه واری ږووکاوی به ږووی شتيکه وه دهر که وتن «دستم خراش برداشت: دستم روکيا».

خراش دادن: رږو کاندن؛ رږو شاندن؛ کيراندن؛
مه رتاندن؛ سه لخين؛ کهلداچون؛ رنيهی.

خراش یافتن: رووشان؛ رووکیان؛ رووش بردن؛
خاشه‌دار بوون.

— خراش^۱: پیواژه، - رووشین؛ - کرین؛ - رووکیئ؛
— مه رتین؛ - سه لخن (جگر خراش: جهرگ
رووشین).

خراشانندن / xarāšāndan / مصدر. متعدی.
زمانه/اول پرووشاندن؛ پرووکاندن؛ مه‌رتاندن؛
سه‌لخاندن؛ کیراندن؛ رنین.

■ صفت فاعلی: خراشاننده (پرووشینەر) / مصدر
منفی: نخراشاندن (نەرووشاندن)

خراشیدگی / xarāšidegi، ها: / اسم. پروشای؛
کتپریاگی؛ پروکاوی؛ مه‌تاوی؛ سه‌لخاوی؛ دؤخ
یان چۆنیه‌تی پروشان دبر روی گونه‌هایش جای
خراشیدگی مشاهده می‌شود: له سه‌ر کولمانیه‌وه
شوئنه، رووشای ده‌بیندِر).

خەم؛ كرده يان پەوتى لەنجه كردن.

-خرام: ^۲/پيوژە./[دبی] - خەلنگ؛ - چەلەنگ؛

- لەنجه؛ - گومەتە؛ - خەرام (خوشخرام؛ خوش خەلنگ).

خرامان ^۱/xarāmān/: صفت./[دبی] خەرامان؛

شەلەنگ؛ بە خەمزە؛ بە لەنجه؛ شەل وەمل؛ بە لەنجه و لار؛ لاوی قەد باریک و پێکەوتوو (سرو خرامان: سەوتی خەرامان).

خرامان ^۲/قید. بە لەنجه و لارە؛ بە لەنجه و لار؛

خەرامان؛ چەلەنگ (خرامان می‌رفت: دەرۆیی بە لەنجه و لارە).

خرامییدن /xarāmīdan/: مصدر. لازم.

//خرامیدی: خەلنگایت؛ می خرامی: دەخەلنگی؛ بخرام؛

بەخەلنگە// خەلنگین؛ لەنجان؛ بەناز پڕۆیشتن؛ لەنجه كردن؛ پێگە چوونی بە ئەسپایی و ورد.

■ صفت فاعلی: خرامەندە (ب) / صفت مفعولی:

خرامیدە (خەلنگاو) / مصدر منفی: نخرامیدن (نەخەلنگان)

خربازار /xarbāzār/: اسم. [کنایی] کەربازار؛

خەلوو؛ هەلا و پەلا؛ جیگای قەرەباڵغ و بێ سەرە و بەرە «نمی‌دانی چه خربازاری بود! سگ صاحبش را نمی‌شناخت: نازانی چ کەربازاری بوو! کەس کەسی نەدەناسی».

خربزە /xarboze, خا:/: اسم. کالەک؛ کارەک؛

هەربزە؛ خەرفیزە؛ قەریوز؛ قاریوز؛ قاون؛ توله؛ گوندۆر؛ گوندۆرە: ۱. گيايێکی پنچکی لە تیرە ی خەیار، بە لق و پۆیی کیشراو بەسەر زەویدا، بە گەلای پینج بەشی و گولی زەرەدووە ۲. بەری ئەو گیایە کە میوەیەکی گەورە و زۆرتر هێلکەیی یان خڕە و پیستی ئەستوور و ناوەی شیرین و ئاودارە: خربوزە

خربق /xarbaq, خا:/: [عربی] اسم. سیاداری؛

سیاوەچاو؛ سیاچاو؛ گياقالەمە؛ خەربەند؛ ڕووەکیکی لە تیرە ی هەلالانە، بە ریشە ی باریک، لاسکی چەماو و گەلای درێژ و پەرەگولی

رێک و پێکی سوور موه، کە لە کۆتایی زستان یان

سەرەتای بەهاردا دەپشکووت.

خربوزە /xarbûze/ خربزە

خربا /xarpā, خا:/: اسم. خەریا؛ پێکەتەییکی لە

مێلە یان تیرگەلی ئاسنی، چێوی یان سیمانی، پتر بە بیجی سێ گۆش کە بۆ دروست کردنی میچی هەراو (وێکوو پێر، هەمار و هیلانە ی فڕۆکە) بەکار دی.

خربشته /xarpošte, خا:/: اسم. ۱. قۆرت؛ قۆسپە؛

کۆسپ؛ قوتکە؛ گەردۆلکە؛ پشتماسی؛ بەرز ی و قۆقزی کە لە جیگایەکی بە شێوەی سروشتی یان دەسکرد بەدیھاتی ۲. هەورەبان؛ کۆماج؛ شوو؛ خەربشته؛ خەربشت؛ خانووچکەیی کە لە سەر پلیکانی سەر بان دەیکەنەووە ۳. [قدیمی] تاول؛ ڕەشمال.

خربول /xarpûl, خا:/: صفت. [تعریض] کەربوول؛

بسوودە؛ هەرە دەوڵەمەن؛ زۆر دەوڵەمەند «می‌گشت یک خانواده ی خربول پیدا کند، خودش را ببند به ریششان: بە دووی بنەمالەییکی کەربوولدا دەگەرا خۆی بە سەریاندا بەسە پینن».

خرت-خرت /xertxert/: صوت. خرمە خرم؛

کرمە کرم؛ دەنگی ھارپن یان جاویانی شتیکی تورت «قند را گذاشت توی دهانش و خرت-خرت جوید: قەنەکە ی نایە زاری و خرمە خرم خواردی».

خرت و پرت /xert-o-pert, خا:/: اسم. خەرە و

پەرە؛ شەرە و پەرە؛ شەرەبەرە؛ شەر و شاتال؛ شەر و تال؛ پرتال؛ خرت و پرت؛ کرت مرت؛ وردی مردی؛ وردی مرد؛ وردەمردە؛ وردە ئەسپاب؛ لاچۆ پاچۆ؛ کەلپەل؛ کەلمەل؛ شنگر و شیوال؛ شەخەل و مەخەل؛ چەک و پووش؛ چەک و چوول؛ کولومول؛ هورموور؛ کۆمەلە ی شتومەکی جۆزاوچۆر کە شپرز لە شوپنێ داکەوتبێ «چقدر خرت و پرت دور خودت تلنار کرده‌ای! چەندە خەرە و پرتە بە دەوری خۆتدا کەلەک کردووە!».

خرتوخر /xartûxar/: صفت. [گفتاری] هەرچی و

خه رجي نارهوا و ههلبهسته پيگ هيئان «هر روز يك جور خرج مي تراشيد و از من پول مي گرفت: هه رپوژي به جوړي مه زيجي ده خسته ملم و پاره ي لي ده ستاندم».

خرج خود را در آوردن: خه رجي خو ده رهيئان: ۱. پوول و پاره ي هه لسوورپاني ژياني خو دابين كردن «پسر بزرگم خرج خودش را درمي آورد: كوپره گه و ره كم خه رجي خو ي ده رديئي» ۲. پاره ي ده كار چوو له كاتي فروشدا هيئانه وه «اگر اين خانه را بفروشم خرج خودش را در نمي آورد: نه گهر هم ماله بفروشم، خه رجي خو ي ده رناهيئيته وه».

خرج دادن: خه رج دان: نان دان؛ بو پاداشت و لي بوردوويي خير و خيرات كردن «مردی ناشناس، يك هفته خرج مردم آبادي را داد: پياويكي نه ناسراو، هه وتوويه ك خه رجي خه لكی گونده كه ي دا».

خرج روی دست کسی گذاشتن: [مجازي] خه رج دانه دهس كه سيكه وه؛ خه رج نانه سه ر دهست كه سيكه وه؛ خه رج كردنه ريش كه سيكه وه؛ كه سي ناچار كردن به مه زخاندني پاره يه ك «عروسي كلي خرج روی دستش گذاشت: زه ماوه نده كه زوريك خه رجي دايه ده سيه وه».

خرج شدن: خه رج بوون؛ مه زخ بوون «هر چه پول داشتم، خرج راه شد: هه رچي پاره م هه بوو به ريگه دا خه رج بوو».

خرج كردن: ۱. مه زخاندن؛ خه رج كردن؛ به خت كردن؛ مه زاختن؛ باخت كردن «اين ماه پول زيادي خرج كردی: هم مانگه پاره يه كي زورت مه زخاند» ۲. **خرج گذاشتن**

خرج کسی كردن: خه رجي كه سي كردن؛ بو كه سي خه رج كردن؛ بو كه سي مه زاختن «پولت را خرج اين و آن نکن: پاره ت خه رجي هم و نه وه كه».

خرج گذاشتن: خه رج كردن؛ مه زخاندن؛

په رچي؛ كه س له كه س؛ گور گوتاو؛ كه س-كه س؛ گاشه؛ بي سه ره و به ره؛ گورموره؛ ته را و به را؛ گژو-مژه؛ كه ربازار «شرکت چنان خرتوخری شده كه بيا و ببين! دابه شگه بووه ته هه رچي و په رچيه ك مه پرسه!».

خرتوخری /xartûxarî/: اسم، [گفتاری] كه ربازاري؛ كه س له كه سي؛ گورموره يي؛ شلووق و بي سه ر و به ره يي «خيلها از همين خرتوخری نان مي خورند: زوريك هه ر له م كه ربازاريه تيكه نه گلين».

خرج /xarc، ها: [عربي] اسم، خه رج: ۱. مه زيخ؛ مه زيخ؛ مه زاخ؛ مه زخ؛ به خت «خرج تحصيل: خه رجي خويندن» ۲. تيژ؛ بازووت؛ ده رمان؛ باره؛ ته قه مه نييه ك كه بو هاويشتني گوله يان مووشه ك و... به كار ده روا.

▣ **خرج آئينا:** [گفتاری] چونيته ي پاره به با دان؛ مه زاخي له خوړا؛ خه رجي بي جي؛ پاره چوون به هه له خه رجي و خوشگوزه راني «هر چه درآوردی همه را خرج آئينا کردی: هه رچيكت ده رينا هه موويت به با دا».

خرج راه: خه رجي ريگه؛ خه رجي ري «يك هفته برو پيش عمويت، خرج راه با من: هفته ييك برو بو لاي مامت، خه رجي ريگه ته سه ر من».

خرج سفره: پاره ييك-جگه له موچه-كه بو ميوانداری كردن به بري له كاربه دهستان ده دري».

▣ **خرج بالا آوردن:** خه رج دروست كردن «ماشيم چپ شد و كلي خرج بالا آورد: ماشينه كم چه په بوو، خه رجيكي زوري بوم دروست كرد».

خرج برداشتن/داشتن: خه رج هه لگرتن؛ خه رج تيچوون؛ تيچوون «مهماني ديروز خرج زيادي برداشت: ميوانييه كي دويني خه رجي زوري هه لگرت».

خرج تراشيدن: مه زيخ خسته مل؛ خه رج كردنه كوول؛ خه رج تاواندنه وه؛ خه رج تاشين؛

شیوه‌ی دوو تای پیکه‌وه لکاو که له دوو لای
ئامیژی راگواستنه‌وه‌وه (چوارپی، دووچه‌رخه،
موتور) یان به شانه‌وه هه‌لیده‌واسن و بار و
تۆشه‌ی تی ده‌نین. خورچین

خرچسانه / xarčosāne / ㊦ خرجسونه

خرچسونه / xarčosūne / ها: / اسم. سۆنه‌بۆگه‌نه؛
سۆنی؛ سنه‌بۆگه‌نه؛ میروونیکی گياخۆره به
ره‌نگی قاوه‌یی کال یان سه‌وز، ئەوندە‌ی
قالۆنچه‌یه‌ک که له کاتی هه‌ست به
مه‌ترسی کردندا بۆنیک‌ی پیس له خۆیه‌وه
ده‌داته‌وه: خرجسانه؛ کۆز

خرچنگ / xarčang / اسم. قرزانگ؛ قرژال؛
قرژال؛ قارژنگ؛ قازنگی؛ قازنگ؛ قهرژنگ؛
قرژنگ؛ که‌رژنگ؛ که‌رکنج؛ خه‌رکنج؛ کینفرال؛
کیفرال؛ کيفزاله؛ گيزال؛ کيفشینگ؛ چنگار:
۱. /ها/ گیانه‌وه‌ریک به دوو چاوی قیت و
ده‌ره‌ریو، قاپی پان و ره‌ق و یه‌ک یان دوو
جووت شه‌ویلاکه‌وه ۲. /نجوم/ وینه‌یه‌کی
ئاسمانی چکۆله: سرطان

㊦ خرجنگ آب‌شیرین ㊦ خرجنگ دراز

خرچنگ پهن: قرژالی خر؛ جۆری قرژال له
راسه‌ی ده‌پیان، به شاخه‌لی درێژه‌وه.
خرچنگ دراز: قرژالی درێژ؛ چه‌شنی قرژاله
به قاپیکی درێژۆکه‌ی یه‌کپارچه و له‌شی
پیکهاتوو له سه‌ر و سینگ و سکی گری-گری
که قاپیک سه‌ر و سینگی داپۆشیوه. ئەم
چه‌شنه قرژاله ئەگه‌ر ئەندامیکی داکه‌وی،
ده‌ردیته‌وه و سالیک چه‌ند جار هاوکات
له‌گه‌ل گه‌شکه‌کردنیدا پیست ده‌خا: خرجنگ
آب‌شیرین

خرچنگ راهب ㊦ خرجنگ منزوی

خرچنگ شاهی ㊦ خرجنگ نعلی

خرچنگ صدف‌نشین ㊦ خرجنگ منزوی

خرچنگ عنکبوتی: قرژانگی جالجالۆکه‌یی؛
چه‌شنی قرژانگ له راسته‌ی ده‌پیان، به پای

مه‌زختین؛ خه‌رج کردنه رپی که‌سی یان شتی؛
خه‌رج کردنه پای که‌سی/ شتی؛ به‌خت کردن
(من روی این خانه خیلی خرج گذاشتم: ئەمن بۆ ئەم
ماله خه‌رجی زۆرم کرد): خرج کردن

به خرج دادن: هینانه کار؛ به کار هینان؛ دانه
خه‌رجدا (خیلی حوصله به خرج دادم تا عصبانی
نشوم: گه‌له‌ک تاقه‌تم هینایه کار به‌شکوو توو‌ره
نه‌بم).

به خرج کسی نرفتن: /مجازی/ به گوئی هروئی
که‌سیکدا نه‌چوون؛ گوئی که‌سیک بۆ شتی‌ک
شل نه‌بوون (ه‌رجی می‌گفتم به خرج او نمی‌رفت:
هه‌رجیکم ده‌گوت به گوئی هروئیدا نه‌ده‌چوو).

خرج تراشی / xarctarāš / ها: / عربی/ فارسی
اسم. خه‌رج تاوانده‌وه؛ خه‌رج تاشی؛ کار و ره‌وتی
به ده‌پینانی خه‌رجی ناپیویست؛ بسات نانه‌وه
(هر روز برایش خرج تراشی می‌کرد: هه‌موو رۆژی
خه‌رجیکی بۆی ده‌تاوانده‌وه).

خرج دررفته / xarcdar.rafte / عربی/ فارسی
قید. خه‌رج‌لی‌ده‌رچوو؛ سافی؛ بیجگه‌خه‌رج
(خرج دررفته برایست ده‌هزار تومان می‌ماند:
خه‌رج‌لی‌ده‌رچوو ده‌هزار تمه‌نت بۆ ئەمیڤیته‌وه).

خرج و دخل / xarc-o-daxl / عربی ㊦
دخل و خرج

خرجی / xarci / ها: / عربی/ اسم. خه‌رجی:
۱. پاره‌یه‌ک که به‌بۆ به‌ریوه‌بردنی کاری
رۆژانه به که‌سی ده‌دریفت (رفت شکایت کرد
که شوهرم خرجی نمی‌دهد: رۆی شکاتی کرد
مێرده‌که‌م خه‌رجی نادا) ۲. پاره‌یه‌ک که به‌
به‌ریوه‌چوونی شوینیک خه‌رج ده‌کری (به
این ترتیب خرجی دولت زیاد می‌شود! به‌م جۆره
خه‌رجی ده‌وله‌ت زۆر ده‌بیته‌وه!)

خرچین / xorcîn, xurcîn / ها: / عربی/ اسم.
تووبه‌ره: ۱. توور؛ تووربین؛ تووره‌که؛ تووه‌ره؛
تۆمبه‌ره؛ تۆمۆره؛ تیوه‌ره؛ هه‌گبه؛ هور؛ خۆرج؛
خه‌رار؛ گواله؛ گاله؛ دنای؛ هۆندراویک به

در پڑھو۔

شکاندن؛ تۆپاندن؛ به توندی تیک هه‌لچوون و لێدان (داشتند خرخره‌ی همدیگر را می‌جویند: خه‌ریک بوون سه‌ر و گوپلاکی یه‌کتریان نه‌هاری).

خرخوانی / xarxānî ، ها: / اسم. [تعريض]

که رخوینی؛ کاری زور خویندن و بههری که م
بردن. ههروه‌ها: خرخوان

خرخیار / xarxiyār ، ها/ا: اسم، قه‌تک؛
 قه‌تکه‌خه‌یار؛ خیاره‌دیمیله؛ هاروۛ دیمیله؛
 خه‌یاره‌مارانه؛ بنه‌گیابه‌کی له تیره‌ی خه‌یاره به
 ساقه‌ته‌ی ئه‌ستوور گه‌لای سۛ گۆش و گوۛلی
 زرده‌وه، میوه‌که‌ی له زه‌یتوون درشت‌تره و بۆ
 دهرمان ده‌بێ.

خرد / xerad /: اسم. [ادبی] ئاوهز؛ ئاقس؛ ئاوهزان؛
بیر؛ ویر؛ مژگی؛ مهژگ؛ هوش؛ عهقل.

خرد /xord/: صفت. ورد؛ ور؛ ورت؛ هورد؛ هور؛ هورد؛ هیر؛ هوویر؛ هیرد؛ هویر؛ هوویرک؛ هیئت؛ رههه: ۱. وردیله؛ ساوا؛ ساوه؛ ورتکه؛ وردهله؛ بووچکهله؛ بچووک؛ چووک؛ بچکهله؛ بووچکهله؛ چکۆله؛ گچکه؛ کولانجله؛ بچویک؛ بیچک؛ وردی؛ وردیکلانه؛ گولانجلی؛ گولاله (تیرینه)؛ گولالی (میننه) «کودک خرد؛ منالی ورد» ۲. گهم؛ لهت و پەت؛ چرت؛ فرد؛ داشکاو یان دابه شکر او به پاژگه لی چکۆله «استکان را انداخت و خرد کرد: پیاله که ی داخست و وردی کرد» ۳. [دبی] کهم؛ کیم؛ گهم؛ ریز؛ ریز «ز آب خرد ماهی خرد خیزد؛ له ئاوی کهمدا ماسیی ورد هه لدی» ۴. [مجازی] هوردار؛ بی نرخ؛ بی پایه؛ چرووک «نزد دوستانش

خرد شد: له لای هه‌واله‌کانیه‌وه ورد بوو) * خورد

❑ خرد کردن: ورد کردن؛ پرچقاندن؛ گه مړاندن؛ قهر مچاندن؛ توو توو خواندن؛ چرت کردن؛ گژمراندن؛ خنگار کرن: ۱. شتی به شیوه‌ی به‌شگه‌لیکی چکوله دهر هی‌نان ۲. شکاندن؛ مار‌ه‌ی، مار‌ته‌ی ۳. [خفتاری] تیک شکاندن؛ تیک وویک دان. هه‌روه‌ها: خرد

خرچنگ مزوی: چه شنی قرژانگ له راسته‌ی ده‌بیان، به له‌شیکی دریژ و پته‌وه‌وه که زورتر له قاپلوخی هرولی شه‌یتانوک‌ده‌دا ده‌ژی:

خرچنگ صدف‌نشین: خرچنگ راهب

خرچنگ نعلی: جۆرئ گیانهوهری زهريآزی به
سه‌رسنگی پیکه‌و نووساو، کاسه‌سنگی
که‌وانی له چه‌شنی نالی ئه‌سپ به‌ره‌نگی
قاوه‌یی بریقه‌دار، جووتئ چاوی ساده، جووتئ
چاوی لیكدراو و شه‌ش‌جووت پییه‌وه:
خرچنگ شاهي

خرحمالی / xarhammālī، ها/ : [فارسی/ عربی] اسم، [تعریض] کهڑالی؛ کاری که ره کی؛ کاری دژوار و بی که لک یان کم داهات «هرچه خرحمالی است می گذارند به عهده ی من: هه رچی کهڑالیه به کۆله منیدا دهنده».

خرخاکی / xarxākī ، ها:/سم، خایره؛
 حه رخودا؛ داپیرۆشک؛ داپیرۆکه؛ پیرۆنۆکه؛
 پیرایشۆکه؛ پیرۆشک؛ مامه خۆلینه؛ پوراشیوکه؛
 شه گورگانه؛ تیتگه شوانه؛ ههرله؛ جانیه وه یکی
 بۆر و خرکه له، به له شی ئالقه—ئالقه، بی
 قاپوولکه و به سکی کورت و پپی زۆروه، گل له
 سه، کونه که ی هه لده داته وه.

خر- خر /xerxer/: صوت. خر-ه خر-ه؛ خر-ه خر-ه؛
کر-ه کر-ه؛ کر-ه کر-ه؛ دهنگی که له کیشتانی
شتی به سهر شتیکی تردا (وه کوو دهنگی ههسان
کشان، به سهر جودا) به دی دێ.

خُر-خُور /xorxor/ ➡ خُور-خُور

خر خره / xerxere / اسم، [گفتاری] نای؛ دهر نای؛
 قور قوراچکه؛ قور قوراگه؛ قور قور وچکه؛ قور اچکه؛
 قور قراچکه؛ قور تم؛ گلوه زئ؛ کش کشی؛ بینه قاقه؛
 هه فیک (خر خره)ش را گرفته بود و ول نمی کرد: نای
 گرتبو و بهری نهدا).

□ خرخره‌ی کسی را جویدن: [مجازی] سهر و گوشتلاک، که سبک هارین؛ دهم و ددان که سبک

شدن

خرداد / xordād / اسم. جوژه مردان؛ جوژه مرد؛
جوژه مرد؛ کوکهن؛ گیاجنین؛ سیئه مین مانگی
بههار له سالی هه تاویدا که ۳۱ رۆژه.

خردبین / xordbîn / صفت. [کنایی، گفتاری]
کورت بین؛ هورد بین؛ خاوهن خووخدهی
کورت بین؛ خورد بین

خردبینی / xordbîni / ها: / اسم. [کنایی، گفتاری]
کورت بین؛ هوردابینی؛ خوردبینی

خرد - خرد / xordxord / قید. ورده - ورده؛
واره - واره؛ چکه - چکه؛ ریزه - ریزه؛ کوچه - کوچه؛
هوورک - هوورک؛ کوچله - کوچله؛ کهم - کهم؛
بهه - بهه؛ سهووره - سهووره؛ له بهر یکهو؛ به
سوئنگه و له سهه خۆ (خرد - خرد مال اندوزی کرد؛
ورده - ورده مالی کۆ کردهوه).

خرد زیستمند / xordzîstmand / ان: / اسم.
[زیست شناسی] ورد زیلهوهر؛ ورد یلهژی؛ گیانهوهری
زۆر ورد یله که ته نیا به میکرو سکۆپ
ده بیندریت؛ خرد سازواره

خرد سازواره / xordsāzvāre /
خرد زیستمند

خردسال / xordsāl / صفت. کهم سال؛ کهم
تهمه؛ منال کار؛ میرمنال؛ میرمندال؛ خاوهن
تهمه نی کهم (پتر له نیوان ۲ تا ۷ سال). ههروهه؛
خردسالی

خردکننده / xordkonande / صفت. [مجازی]
تیک شکین؛ گه رگه سینهر؛ هۆرد کهر؛ به بار و
دۆخ یان چۆنیه تیه ک که ده بیته هۆی ورد
بوون، زیان لیکهوتن یان شکستی زۆر (حادثه ی
خردکننده؛ کاره ساتی تیک شکین).

خردگراییی / xeradgerāyî / اسم. ئاوه زگری؛
ئاوه زخوازی؛ مژی خوازی؛ مژی گراوی؛
ئامۆژه یه کی فهلسه فی که ئاوه ز به سه رترین
پیوه ری ناسینی راسته قینه ده زانی: اصالت عقل؛
اصالت تعلق. ههروهه؛ خردگرا

خردگریزی / xeradgorîzi / اسم.

۱. دژه ئاوه زی؛ دژه مژی؛ دژیه تی له گهل
بیر کردنهوه و ورد بوونهوه و راپۆژکارییدا
۲. دوزه نه ییکی فیکری بروامه ند به تیگه یشتن
له ریی دل و هه ست یان ئیمانهوه، به جیی
بیر کردنهوه یان به لگه هینانهوه.

خردل / xardal / ها: / عربی / اسم. خهرداله؛
خه رته له؛ خه رده ل؛ خه رده ل؛ خه رته ل؛
غه رده ل؛ خهرداله؛ شیلموک؛ گیاهه کی ئالیکی
یه ک سالان له تیره ی ئیسپوه و ئالات.

☐ خردل سفید: خه رته له سپیلکه؛ تاس ئه ور؛
تینه گیا؛ تره وکه؛ شیلمو سپی؛ جۆریک
گیاهه رته له ی گول زه ردی بۆنخۆشی
دانه درشتی زه ردی ئامال سووره، تامیکی
توندی هه یه و تام خۆشکهری بری چیشه.

خردل سیاه: خه رته له ره شه؛ شیلموک ره شه؛
شیلمو ره شه؛ شیلمو ره شکه.

خردل وحشی: شه له مه باخی؛ تۆپله گیا؛
گه رمه ژن؛ توونه گیا؛ شاته ره ی دهیمی؛ جۆری
خه رته له یه کیوی ده پوی.

خردلی ¹ / xardali / عربی / اسم. خه رده لی؛
رهنگی قاوه بی ئامال زه رد.

خردمند / xeradmand / ان: / صفت. [ادبی]
مژیوهر؛ ژیر؛ ژیرله؛ ژیرلی؛ ژیرۆل؛ ژیروان؛
ژیرقان؛ ئاوه زمه ند؛ بیره وهر؛ بیرمه ند؛ ژیره ک؛
خاوهن برستی تیفکیرینی ئاوه زمه ندانه.

خردمندانه ¹ / xeradmandāne / صفت. ژیرانه؛
مژیوهرانه؛ ئاوه زمه ندانه (سخن خردمندانه؛ وته ی
ژیرانه).

خردمندانه ²: قید. ژیرانه؛ مژیوهرانه؛ ئاوه زمه ندانه؛
به پڕ وشوینی ژیران (خردمندانه رفتار می کرد؛
ژیرانه ده جو لاوه).

خردمندی / xeradmandî / اسم. ژیری؛
مژیوهری؛ ژیروانی؛ ژیرقانی؛ ئاوه زمه ندی؛ دۆخ
یان چۆنیه تی ژیر بوون.

خرد و خاکشیر / xord-o-xākšīr /: صفت. ورد و خان؛ ورد و هان؛ ورد و هار؛ ورد و خال؛ ورد و خاش؛ ورد و خار؛ لهت و پەت؛ هیت و پیت؛ هه پروون-هه پروون؛ شکاو به شپوهی پاژگه‌لی زۆر ورد «شیشه خرد و خاکشیر شد؛ شووشه‌که ورد و خان بوو».

خرد و خمیر / xord-o-xamīr /: [فارسی/عربی] صفت. [مغتاری] شەل و پەت؛ شپ و وږ؛ شپ و کوت؛ لهت و پەت؛ شی و شیتال؛ تۆپانتږ؛ ورد و هارپاگ؛ مانیاو مەرده «زیر مشت و لگد تمام بدنش را خرد و خمیر کردند؛ له ژیر مست و پالەقەدا نازای گیانیان شەل و پەت کرد».

☐ **خرد و خمیر کردن**: هه‌رستاندن؛ هه‌رستین؛ شەل‌وپەت‌کردن.

خردورزی / xeradvarzī /: اسم. مژیوه‌ری؛ ناوه‌زمندی؛ ژیری؛ کار یان ره‌وتی که‌لک وه‌رگرتن له هزر و بیر.

خرد و ریز / xord-o-rīz /: ها. /اسم. ورده‌واله؛ شتگه‌لی چکۆله و جۆراو جۆر (زیاتر که‌م بایی)؛ **خُردەریز**

خرده ۱ / xorde /: اسم. ۱. چکئی؛ چکئیک؛ که‌میگ؛ تۆزیک؛ ریزه‌یه‌ک؛ که‌می؛ تۆزئ؛ نه‌ختی؛ هیندی؛ کوچیو؛ کوچالیو؛ کوچلانجلیو؛ به‌شیک که‌م له شتیک «یک خرده آب به من بده؛ چکئ ناوم بده‌ری» ۲. ریزه‌یه‌ک؛ چکئی؛ که‌می؛ هیندی؛ به‌شیک چکۆله له شتیک «یک خرده کار مانده بود؛ ریزه‌یه‌ک کار مابوو» ۳. ورده؛ ورکه؛ وردکه؛ ورتکه؛ هیرده؛ هوورکه؛ ریزه؛ تیکه‌ی شکاو، دراو یان براو له شتیک «خرده‌ی نان؛ ورده‌ی نان» ۴. پەلپ؛ ورده «خرده‌گرفتن؛ پەلپ‌گرتن» * **خورده** [مغتاری]

☐ **خرده گرفتن**: پەلپ پی‌گرتن؛ ورده‌گرتن؛ بر و بیانوو هینانه‌وه؛ عهیب لیگرتن «ما که به او خرده می‌گیریم باید کار خودمان بهتر باشد؛ نیمه که پهلپی پی‌ده‌گیرین نه‌بی کاری خۆمان چاتر بی».

خرده ۲: پیشواژه. ورده؛ هورده؛ هیره؛ ۱. چکۆله «خرده‌مالک؛ ورده‌مالک» ۲. چکه؛ که‌چه؛ ریزه؛ که‌م «خرده‌حساب؛ ورده‌حه‌سیو» ۳. ریزه؛ ورکه؛ هوورکه؛ لهت، دراو یان شکاوی شتیک «خرده‌نان؛ ورده‌نان» * **خورده** [مغتاری]

خرده‌برده / xordeborde /: **خُورده‌برده** / xordebûr(u)vā /: ها. /فارسی/فرانسوی/اسم. ورده‌بورژوا؛ ورده‌پا: ۱. ورده‌ملکدار؛ ورده‌مالیک؛ پیشه‌وه‌ری که‌خواه‌نی نامیری به‌ره‌م هینان یان سه‌رمایه‌ی خویه‌تی، به‌لام بۆ بژیوی ژیا‌نی ناچار به‌کار کردنه ۲. [مجازی] هه‌ریه‌که له ئەندامانی چینی مام‌ناوه‌ندی شار.

خرده‌بورژوازی / xordebûrj(u)vāzī /: [فارسی/فرانسوی/اسم. ورده‌بورژوازی؛ ورده‌پایی: ۱. ورده‌مالیکی؛ چینی ژيرووی بورژوازی که‌هه‌رچه‌نده‌خواه‌ن نامیری به‌ره‌م هینان یان سه‌رمایه‌ی خۆیان، به‌لام ناچارن بۆ به‌ریچوونی ژیا‌نیان کار بکه‌ن و پتر له لایه‌ن سه‌رمایه‌دارانه‌وه ده‌چه‌وسینه‌وه: **بورژوازی کوچک** ۲. [مجازی] چینی مام‌ناوه‌ندی شار.

خرده‌بین / xordebîn /: صفت. کورت‌بین؛ هورد‌بین؛ خاوه‌نی خوو و خده‌ی کورت‌بینی. **خرده‌بینی** / xordebîni /: صفت. کورت‌بینی؛ هورد‌بینی؛ چۆنیه‌تی لیکۆلینه‌وه و دۆزینه‌وه‌ی عهیب و بابەتی بچووک و نه‌زۆر گ‌رنگ.

خرده‌پا / xordepā /: ها. /صفت. که‌م‌داهات؛ کیم‌بارچه؛ ۱. کاسبی که‌م مایه ۲. جووتیاری خاوه‌ن که‌میگ زه‌وی و زار.

خرده‌حساب / xordehesāb /: ها. /فارسی/عربی/اسم. ورده‌حه‌سیب؛ ورده‌حه‌ساو: ۱. قه‌رزاری یا بستینکاری که‌م «یک خرده‌حساب مانده بود که آن را هم پرداختم؛ هیندیک ورده‌حه‌ساو مابوو، نه‌ویشم داوه» ۲. [کتابی] دژمنایه‌تی؛ پ‌ک و دژم‌نی.

☐ **خرده حساب** با کسی پاک کردن: *[کنایی]* له که سئ پاک بوونهوه؛ تۆله کردنهوه؛ تۆله سهندنهوه له که سئ *[به بهانه ی رسیدگی به کارها می خواستند خرده حسابهایشان را با هم پاک کنند: به بیانوی پیراگه یشتن به کاره کان ده پانه ویست له حیسابی یهک پاک بنهوه]*.

خرده خرجی / *xordexarci* ، ها: *[فارسی / عربی]* اسم. ورده خه رجی؛ خه رجگه لی که م و جۆراوجۆر *[یک خرده خرجی هایی مثل کرایه ماشین توی هم خرج روزانه است: بری ورده خه رجی وهک کری ماشین، هه له ناو خه رجی رۆژانه دایه]*.

خرده ریز / *xorderiz* **خرد و ریز**
خرده فرمایش / *xordefarmāyēš* ، ها: *[اسم، مجازی]* ورده فهرمایش؛ ورده فهرمایشت؛ ده ستوور یان فهرمانی نار هوا و بی جی *[این آقای رئیس هم چقدر خرده فرمایش دارند: ئەم سەرۆکیشه چهنده ورده فهرمایشی هه یه]*.

خرده فروشی / *xordefurūšî* ، ها: *[اسم]* ورده فروشی؛ تاک فروشی: ۱. کار و پوهتی فروشتنی شت و مهک به ئەندازه ی پتویستی خه لک ۲. فرۆشگایێ که کالا به ئەندازه ی پتویستی خه لک ده فروشێ. به رانبهر: **عمده فروشی**. هه روه ها: **خرده فروش**

خرده کاری / *xordekārî* ، ها: *[اسم]* ورده کاری: ۱. کارگه لی بچووک، که م بایه خ و جۆراوجۆر *[از این خرده کاری ها خلاصی ندارم: لهم ورده کاریانه ناخه لسم]* ۲. به شیکی که م له کار که بۆ ته واکردنی به رنامه یێک یان چێ کردنی شتیکی ده بی بکری *[این خرده کاری آسایش مرا گرفته است: ئەم ورده کاریه ئاسایشی بریوم]*.

خرده گیر / *xordegîr* ، ان: *[صفت]* ورده گر؛ په خنه گر؛ په لپ گر؛ خاوه ن خو و خده ی پخنه گری.

خرده گیری / *xordegîrî* ، ها: *[اسم]* ورده گری؛ په خنه گری؛ کار یان پوهتی په خنه و په لپ

گرتن، به تایبەت له شتی بچووک و بی بایه خ.
خرده مالک / *xordemālek* ، ها: *[ان: فارسی / عربی]* اسم. جۆچین؛ ورده مالیک؛ که سئ که خاوه نی زه یینیکی بچووک کشت و کاله.

خرنگ کن / *xar.rangkon* : *[صفت، تعریض]* ساخته چی؛ گزیکار؛ فیلبار؛ زه خه ل؛ که له کباز؛ مه کرباز؛ فریوکار؛ مه کرین؛ زۆل؛ ده هۆباز.

خرزور / *xarzûr* : *[صفت، تعریض]* که زور؛ به هیز؛ زۆردار *[خیلی خرزور است، میز را تنهایی بلند می کند: یه کجار که زوره، میزه که به تنیا بهرز ده کاته وه]*.

خرزه / *xarze* : *[اسم، مستهجن]* مله ورج؛ خرزه؛ سیره تی زل؛ گوئی زل؛ ئەندامی نیرینه ی پیاو که له راده ی ئاسایی گه وره تر بی.

خرزهره / *xarzahre* : *[اسم]* که رکوزه؛ ژاله؛ پوول؛ پوولک؛ ژالک؛ ژه له؛ ژه له؛ پیل؛ پویل؛ لولولک؛ لۆرک؛ لۆیز؛ لوور؛ لوورک؛ قرژانک؛ دارۆکه یه کی جوانی ژه هراوی، گه لا ئەستوور، پر لهق و پۆی چه تر ئاسا.

خرس / *xers* : *[اسم]* ورج؛ هرج؛ خرس؛ هورچ؛ هه شه؛ هه رس؛ هه رس؛ هورچ؛ حش؛ حه ش: ۱. ها: *[گیانه وهریکی گوهانداره که زیاتر له نیوه ی باکووری زهوی ده ژێ و هه موو شتیکی ده خوا، به تهختایی پی ده چیته ریوه و چنگاله کانی هه میشه به دهره وهن. کولک و مووی زۆر و پیری هه به، کلکی کورت و جهسته ی گه پ و قورسه ۲. [نجوم] حه وته وانه؛ ناوی دوو وینه ی ئاسمانی له نیوه ی باکووری زهوی *[خرس بزرگ و کوچک: ورچی گه وره و بچووک]*.*

☐ **خرس بزرگ**: *[نجوم]* ورچی گه وره؛ حه وته وانه ی گه وره؛ وینه یه کی ئاسمانی گه وره یه بریتی له حه وته یه سستییه ی دره وشه دار که له به ناوبانگترین ئەستیره کانی ئاسمان: *[بنات النعش کبرا؛ ذب اکبر؛ هفت*

اورنگ مهین

خرس خاکستری؛ ورچی خۆله میشی؛ ورچیکی زه‌وین ژیه که زۆرتر له بژۆیندا ده‌ژی.

خرس سیاه؛ ورچی ره‌ش؛ جۆری ورچی ره‌ش؛ دارچینی یان قاوه‌یه که له نیوه‌ی زستاندا ده‌چینه خه‌وی زستانیوه.

خرس قطبی؛ ورچی پۆلی؛ هورچی قوتبی؛ ورچی گه‌وری ده‌قه‌ری جه‌مه‌سهری باکووری به‌سه‌ر و ملی گچکه، ددانی تیژ و له‌شی سپی تووکنه‌وه.

خرس کوچک؛ [نجوم] هه‌وته‌وانه‌ی بچووک؛ بنات‌النحش صغرا؛ دب‌اصغر؛ هفت اورنگ کهین

خرس گنده؛ [تعریض] ورچه‌کۆن؛ ورچه‌قوله؛ ورچه‌کوله؛ کۆله‌ورچ؛ کوته‌خرس؛ خرسه‌کۆن؛ قه‌په؛ زله؛ گۆپۆ؛ ته‌ژه؛ هه‌په‌نتی؛ هه‌شه‌په‌رۆینه؛ گه‌له‌ۆ؛ گته؛ خه‌گه؛ گه‌وه‌زه؛ قه‌له‌وی ته‌وه‌زل.

خرس مورچه‌خوار [آرد‌وارک]

□ با خرس به‌توی جوال رفتن؛ [کنایی] له‌گه‌ل ماردا نووستن؛ له‌به‌خه‌ل مارا خه‌فتن؛ له‌گه‌ل سه‌گدا چوونه چاله‌وه؛ له‌گه‌ل که‌سیکی ناله‌باردا تیهه‌لچوون و تیکه‌ل بوون.

خرسند / xorsand / صفت. [دبی] ره‌زامه‌ند:

۱. دلخۆش؛ شادومان؛ خۆشحال؛ دل‌ره‌زا؛ شاد؛ دلشاد؛ دلگه‌ش له‌رووداو یان ئاکامی کارێک
۲. قانع؛ رازی؛ خوازیری ئه‌و دۆخه‌ تێدایه *

خورسند

خرسک / xersak / اسم. ۱. کۆله‌ورچ؛ به‌چکه‌ورچ
۲. خرسه‌ک؛ جۆریک قالی درشتی تووک درێژ.

خرسندی / xorsandi / اسم. ره‌زامه‌ندی؛ دۆخ
یان چۆنیه‌تی ره‌زامه‌ند بوون؛ خورسندی

خرسنگ / xarsang / اسم. گاه‌به‌رد؛ گاشه؛ که‌را؛ هیم؛ زۆپ؛ تاویر؛ گاشه‌به‌رد؛ هیزک؛ ته‌له‌سه‌نگ؛ به‌ردی زل.

خرطوم / xortûm / [عربی] اسم. لمۆز؛ لمبۆز؛

۱. قۆرتم؛ قرتم؛ قورتم؛ خورتووم؛ ئەندامیکی درێژی هه‌لگه‌روه، گۆشتین و نه‌رم، بریتی له‌ بیقل و له‌وسی سه‌رووی گوه‌ندانانی قرتمدار (وه‌ک فیل) ۲. ده‌ریه؛ ئەندامیکی باریکه‌له‌ و لوله‌ئاسای هه‌للووشین له‌ میرو و کرمد.

خرطومی / xortûmî / [عربی] صفت. خورتوومی؛ قورتمی؛ به‌شکل و شیوه‌ی قورتم «لوله‌ی خرطومی؛ لوله‌ی خورتوومی».

خرغلت / xarqalt / صفت. [تعریض] کار و ره‌وتی تلدان؛ تلدانه‌وه؛ تلان؛ خلان؛ خلۆپان؛ گلان؛ له‌ سه‌ر زه‌ویندا خۆ تلاندنه‌وه «ایقدر روی این خاکها خرغلت زن؛ ئه‌وه‌نده له‌ سه‌ر ئه‌م خاک و خۆله‌ تل مه‌ده».

هه‌روه‌ها؛ خرغلت زدن

خرف / xeref / خرفت

خرفت / xereft / ها؛ [از عربی] صفت. هورفی؛ خه‌ره‌ف؛ خه‌رفاو؛ خه‌رفی؛ خه‌رفیو؛ زوره‌هان؛ هۆش لی براو له‌ به‌ر کزی یان پیری؛ خرف [گفتاری] هه‌روه‌ها؛ خرفتی

خرفه / xorfe / ها؛ اسم. په‌لپینه؛ په‌لپین؛ په‌رپین؛ په‌رپینه؛ په‌ره‌په‌لیک؛ پارپاره؛ پرپه‌ره؛ پرپرێک؛ پرپلیک؛ پیرپیلیک؛ په‌ره‌پیلیک؛ ددان تیژکه‌ره؛ روه‌کیکی گه‌لا و لاسک گۆشتنه که له‌ نیو بیستانان زۆرتر به‌ شیوه‌ی گیابزار ده‌رو و جۆری چیشتی خۆرشتی لی دروست ده‌کری.

خرفهم / xarfahm / [فارسی] عربی] صفت. [تعریض] به‌گویندا چوو؛ حالی بووگ.

□ خرفهم شدن؛ به‌گویندا چوون؛ فامین؛ حالی بوون «پس از یک ساعت توضیح دادن آخرش خرفهم شد؛ دواي سه‌عاتیک شی کردنه‌وه ئاخری به‌ گویندا چوو».

خرفهم کردن؛ به‌گویندا کردن؛ بردنه که‌ره‌که‌وه؛ تیگه‌یاندن؛ فاماندن؛ حالی کردن «کمی خنگ است، باید خوب خرفهمش کنی؛ که‌می خوله، ده‌بی باش به‌گویندا بکه‌ی».

خرق / xarq, xerq: [عربی] / اسم، [ادبی] / ۱. چاک؛ تلیش؛ قه‌لش؛ شهق؛ دراوی؛ قه‌لشاوی؛ که‌لشتاوی؛ تلیشاوی؛ په‌رتاوی ۲. کار یان په‌وتی دراندن یان قه‌لشاندن؛ په‌رتاندن؛ که‌لاشتن.

☐ **خرق عادت:** نااسایی؛ به‌دەر له عاده‌ت.

خرقه / xerqe, ها: [عربی] / اسم، که‌لپوس؛ خرقه؛ بالاپوشي ده‌رويش.

☐ **خرقه تهی کردن:** [مجازی] / کوچی دواپی کردن؛ دنیا به جی هیشتن؛ بارگه و بنه دانان؛ بالگه پیچان؛ دل له خورپه که‌وتن؛ چاو له دنیا به‌ستن؛ جلی دنیا دا‌که‌ندن؛ هه‌وار جه‌م کردن «سرانجام در سال ۱۳۲۰ خرقه تهی کرد: له ناکامدا سالی ۱۳۲۰ کوچی دواپی کرد».

خرقه‌پوش / xerqepûš, ها؛ ان: [عربی / فارسی] / صفت. ۱. شرپه‌بار؛ کونه‌پوش؛ شرپوش؛ سپالپوش ۲. ده‌رویش؛ بی‌مبالات به مال‌وسامان.

خرک / xarak, ها: / اسم، ۱. تیر یان سی‌پایه‌یک که دارتاشان بو تاشین و پرینه‌وه‌ی چیو و ته‌خته به سه‌ریه‌وه، که‌لکی لی‌وه‌رده‌گرن ۲. داربه‌س؛ داربه‌ست؛ ته‌خته یان دارئ که به‌نایان بو کارکردن له به‌رزی له سه‌ری راده‌وه‌ستن ۳. [ورزش] / خه‌ره‌ک؛ چوارپاچکه‌ی ته‌سک و دریژ له وه‌رزشتی ژیمناستیکدا ۴. [موسیقی] / خه‌ره‌ک؛ پارچه چیو یان ئیسقانی له سه‌ر کاسه‌ی بریک سازی ژیندار، بو به‌رگری له لیک که‌وتنی سیم و کاسه ۵. هه‌ره‌تيله؛ هوریل؛ که‌ره‌چکوله؛ کورینک؛ کورین؛ جانی؛ سینرین؛ شیره؛ که‌ری بالا بچووک «خرکی را به عروسی خواندند: هه‌ره‌تيله‌یه‌کیان ده‌نگ کرد بو شایی».

خرکاری / xarkārî, ها: / اسم، [تعریض] / که‌رژالی؛ توپه‌ه‌کاری؛ کاری زور و گران و که‌م‌بایه‌خ. هه‌روه‌ها: خرکار

خرکچی / xarakčî, ها: / اسم، که‌ره‌چی؛ ولاخدار؛ ولاخار؛ ئولاخدار؛ ئولاغار: ۱. که‌ردار؛ خه‌ربه‌نده؛ که‌سئ که‌ که‌ر به‌ کرئ ده‌دا ۲. که‌سئ که‌ به‌ که‌ر بار ده‌کیشئ.

خرکی ¹ / xarakî: / صفت، [گفتاری] / که‌رانه؛ هه‌رانه؛ که‌ره‌کی؛ گه‌وجانه و ناله‌بار «شوخی خرکی؛ گالته‌ی که‌رانه».

خرکی ²: / قید، [گفتاری] / که‌رانه؛ هه‌رانه؛ که‌ره‌کی؛ وه‌ک که‌ر؛ به‌ شیوه‌ی گه‌وجانه و ناله‌بارانه «خرکی بازی می‌کرد: که‌رانه کایه‌ی ده‌کرد».

خرگاه / xargāh, ها: / اسم، [ادبی] / ۱. هۆبه؛ شاهۆ؛ خه‌رگا؛ تارم؛ تاوُل؛ سه‌راپه‌رده؛ چادری گه‌وره یان کۆمه‌له‌ی په‌شمالان بو هه‌واری که‌سانی خاوه‌ن پله و پایه ۲. [کنایی] / ئاسمان.

خرگوش / xargûš: / اسم، که‌رویشک؛ که‌وریشک؛ که‌وریشک؛ که‌رووشک؛ کویریشک؛ کیفروشک؛ کیفریشک؛ کیرووشک؛ که‌فروشک؛ کیفرویشک؛ که‌رویه؛ هه‌وریشه؛ خه‌روئ؛ که‌رگۆه؛ که‌روئ؛ قوله‌شین؛ هه‌روی؛ کیرگو: ۱. / ها؛ ان / گیانه‌وه‌ریکی گوه‌انداری گياخۆر، شت جاو، گوئ‌دریژ، جووچکه کورت و خۆشبه‌زه ۲. [نجوم] / وینه‌یه‌ک له ئاسمانی نیوه‌گۆی باشووری، له نزیکي راولچیه‌وه: آرنب ۳. چواره‌مین سالی سالپیوی تورکستانی ☞

تقویم

خرگوشک / xargûšak: / اسم، گایه‌مه؛ گاهمه؛ گاهمه؛ گاهمه؛ گاهومه؛ گاهومه؛ په‌لوش؛ گوله‌تۆزینه؛ بالووک‌به‌ر؛ گوئ‌به‌رخه؛ گوئ‌به‌رخۆل؛ تۆم‌گیر؛ بنه‌گیا‌ییکی گه‌لا تیسکن، گول گه‌وره و زه‌ردی هیشوو‌ییه‌وه، گه‌لا و گوله‌که‌ی بو کارکردنی زگ‌باشه: گل‌ماهور؛ ماهوتی

خرم / xorram: / صفت، [ادبی] / گه‌وش؛ گه‌وز؛ گه‌ش: ۱. په‌ژ؛ ته‌رچک؛ پاراو؛ سه‌رسه‌وز؛ ته‌وزاو؛ تیروا؛ خاوه‌نی ته‌ری و پاراوی «دشت سبز و خرم: ده‌شتی په‌ژ» ۲. شادمان؛ سه‌رشاد «شاد و خرم:

شاد و گەش).

خرما /xormā/، اسم، خورما؛ خورمه؛ خوورما؛ خورماوى؛ هورما؛ قەسپ: ۱. خورماوه؛ داريكى بهرزی گەرميانە، بە قوتەى خې و لق و پۆيى وەك چەتر لە سەر وە. بەرەكەى ھۆشەبىيە و لە ھەوداكەى تەناف دەھۆننەو ۲. ميوەى ئەو دارە كە شيرين و گۆشتن و ناوكدارە.

خرمانى /xormā'i/، اسم، خورمايى

خرماپازان /xormāpazān/، اسم، تۆفى گەرما؛ وەرزی پىنگەيشتنى خورما.

خرمالو /xormālû/، اسم، خورمالوو؛ خورمال؛ ۱. داريكى چەندجۆرەى خەزەلەوهرى دەوهرى رۆژھەلاتى دوورە ۲. لە/ ميوەى جۆرئ لەو دارە كە لە تەماتە دەكا و بەرەنگى نارنجى گۆشتن، ئاودار و شيرينە.

خرمايى ۱ /xormāyî/، اسم، خورمايى؛ رەنگى زەردى تۆخ مەيلەو قاوہيى كال: خرمائى. ھەر وەھا: خرمایى رەنگ

خرمايى ۲ صفت. خورمايى؛ بەرەنگى زەردى تۆخ مەيلەو قاوہيى كال: خرمائى.

خرمگس /xarmagas/، ھا؛ لان: /اسم، مېشە كەرانە؛ مېشە كەران؛ مەلشە؛ مۆزك؛ چيز؛ مۆزەشينە؛ كەرەنگىزە؛ خەرەنگەز؛ خەرەنگەزە؛ خەرەنگىز؛ خەرەمگەز؛ كەرەميش؛ كەرەمۆز؛ گولال؛ گازولك؛ مېشيكى كەسكى گەورەتر لە رادەى ئاسايە بە ئازەلەو ئەدا و راگويزى نەخۆشى ئازەلە بۆ مرۆ.

✶ **خرمگس** مەر كە شدن: ۱. /مجازى/ بوونە كوتەكى ناو چلپاو؛ بوونە دووكەل بۆ چاو؛ بوونە ھۆى ئازارى ديتەران ۲. بوونە كتكە نەقتينە؛ بوونە ئاورخۆشكەرە؛ ئازاوە نانەو لە كۆرپىكدا؛ ھەرا و قەپ و قال خستەن پ.

خرمن /xarman/، ھا؛ /اسم، خەرمان: ۱. جۆخين؛ خرمان؛ خەرمن؛ جيخوون؛ بېندەر؛ بېدەر؛ تەرت؛ خەلەى درواو كە لە شوينىكدا كۆما

بوو ۲. خەرمانە؛ تەپلە؛ كۆگا؛ كۆمە؛ ھەر شتيكى وەك خەرمان خېر بوويەتەو (خرمن گل: خەرمانى گول).

✶ **خرمن باد دادن**: شەن كردن؛ شەن كەردەى؛ ليك جوئ كەردنەوہى دان و كا بە با.

خرمن برداشتن: خەرمان ھەلگرتن؛ بردنى خەلە يان داھاتى كۆمابوو لە خەرمانگاوە.

خرمن كردن: خەرمان كردن؛ كۆگا كردن؛ گرد و كۆ كردنى شتى بە تايبەت بەرھەمىك لە شوينىكدا.

خرمن كوفتن: خەرمان كوتان؛ خەلە كوتان؛ خەرمن ھەپن؛ ليكەردنەوہى دەخل و دان لە پووش و كلۆش بە خەرمانكوت.

خرمن پا /xarmanpā/، ھا؛ /اسم، خەرمانەوان؛ پاسەوانى خەرمان.

خرمنجا /xarmancā/، اسم، خرمىنگاه

خرمندى /xormandî/، ھا؛ /اسم، ۱. چەشنى خورمالووى جەنگەلى ۲. كەلھوو؛ داريكى جەنگەلى گەلادريژوو كەى گول وردى ميوە فنىق ئاساى قاوہيى رەنگە.

خرمن سوختە /xarmansûxte/، ھا؛ /گان: /اسم، ۱. خەرمان ئاوبردوو؛ خەرمان سووتاو؛ كەسى كە ئاور بەرپوتە خەرمانى ۲. /كنايى/ مال ويران؛ رەنج بەبا؛ رەنجەرۆ؛ مرۆى نامراد و زيان ديتوو.

خرمنكوب /xarmankûb/، اسم، چوو؛ جەنجەر؛ جەنجەر؛ جەنجەر؛ جەر-جەر؛ مۆشەن؛ گام؛ خەرمان ھەر؛ ئامراز يان ماشينى كوتان و جيا كەردنەوہى كا و كلۆش لە دان.

خرمنكوبى /xarmankûbî/، اسم، گيەرە؛ خەرە؛ ھۆلى؛ ھۆل؛ ھۆلە؛ ھۆلە؛ كار و رەوتى ورد كەردنى دەغل و گيا و جيا كەردنەوہى دان لە كا و كلۆش.

خرمىنگاه /xarmangāh/، ھا؛ /اسم، خەرمان؛ خەرمانگا؛ بېدەر؛ جى خەرمان؛ شوينى كە وەرزيان خەلە و خەرمانى خۆيانى تيدا كۆ

ده كه نه وه: خرمن جا

خرمهره / xarmohre ، ها: / اسم، گژك؛ گژي؛
كوژه كه؛ كورژا؛ كوژه كه؛ موورا؛ مووره كه؛
موره كه؛ خه رموورگ؛ موورو كه رانه؛
كوژه كه رانه؛ موورگه كه وله؛ موورگه كه وه له؛
مووروی درشت و شین، پتر به كورتانی
كه ره وه ی ده دروون.

خرمی / xorramî: / اسم، ته رچكي؛ په ژي؛
گه وزي؛ گه شي؛ سه رسه وزي؛ دؤخ یان چونیه تی
په ژ و گهش بوون.

خرناس / xornās ، ها: / اسم، پرخه: ۱. پرخه؛
پرخ پاخ؛ خرین؛ خر-خر؛ خرپف؛ مرخ؛ فزه؛
خرپوق؛ خرپه؛ دهنگی هه ناسه دانی بری كهس
به تایبته به سالاچووان له خه ودا. هه روه ها:
خرناس کشیدن ۲. مړه؛ گوره؛ مرخه؛ هووشه؛
لووشه؛ نهړه؛ مهرژ؛ دهنگی زړوی بری گیانداری
گوشتخوړ به تایبته له کاتی تووره ییدا: خرناسه
خرناسه / xornāse / خرناس-۲

خرناسه کشیدن: فزین؛ مړاندن؛ گورانندن؛
مرخاندن؛ نهړاندن.

خرند / xarand ، ها: / اسم، خه رهند؛ كه مه؛ لیوار؛
بهس؛ گورمكي؛ زۆپی؛ باخچه و جوگله و
لیواره ی شەقام.

خرنوب / xarnûb ، ها: / اسم، خر-نووک؛
خه رنووک؛ نه ستری؛ سه رینج؛ چه چه مچه؛
مه چچه؛ حس و خوشمه؛ پاکه متیار؛ شافیر؛
داریکی دړکاوی گه لا پنج و گول هیشوو.

خروار / xarvār ، ها: / اسم، خه روار؛ خه لوار؛
خه ربار: ۱. یه كه ی كیشانه له كوندنا به رانبه ر به
سپسه د کیلۆ ۲. / مجازی/ هه ندیكي زۆر له
شتیک.

خرو و پف / xor-o-pof: صوت. پرخه؛ پرخه پرخ؛
خرپوق؛ دهنگی هه ناسه دانی بری كهس له
خه ودا.

خروج / xurûc, xorûc: / عربی/ اسم. ۱. كار یان

رهوتی ده ركهوتن؛ وه ده ركهوتن؛ هاتنه ده رهوه
له جیگه یه ك ۲. / قدیمی/ شورش؛ راپه رین؛ سه ر
هه لدان.

خروج کردن: / مجازی/ راپه رین؛ راست
بوونه وه؛ هه ستانه وه؛ شورش کردن.

خروجی / xurûcî, xorûcî ، ها: / عربی/ اسم،
۱. چوونه ده ر؛ ده ره وه یی؛ جی ده ركهوتن؛ جی

چوونه ده ره وه / در خروجی: ده كه ی چوونه ده ر
۲. گونج؛ كون یان ده ركه یه ك بۆ هاتنه

ده ره وه ی ناواخنی شتیک / خروجی استخر: گونجی
ئه ستیر ۳. ناگاداری كۆهه بوو له كۆمپیوتر یان

ماشین هه ساودا ۴. فهده؛ وه ده؛ لیتهات؛ به ره هه م
۵. / گفتاری/ به رایي چوونه ده ره وه له شویتیک.

خروس / xurûs, xorûs ، ها: / اسم، كه له باب؛
كه له باب؛ كه ره باب؛ كه له شیر؛ كه له شیر؛

كه ره شینه؛ كه ره شیر؛ كه ره شیل؛ دیکل؛ دیقل؛
كووک؛ كه له كووک؛ لفی مریشك.

خروس بی محل: / مجازی/ كه له شیر ناوه خت؛
گووژ ناخلاف؛ تر ناخافل؛ نه وه ی نابه جی

داخویت / حالا تو چرا خروس بی محل شدی؛ مگر
قرار نبود حرف زنی؟ ئیستا بۆچی بوویه كه له شیر

ناوه خت؟ مه گه ر بپار نه بوو قسه نه كه ی؟
خروس جنگی: ۱. كه له بابی شه رانی؛ كه له شیر

لاری؛ كه له بابی بارهاتوو بۆ كه له شیر جهنگی
۲. / مجازی/ سه گی هه واران؛ وه یخر؛ ناخار؛

شه رانی؛ شه راشۆ؛ جهنگه رانی؛ مرؤی گورخ و
شه رخواز.

خروس کولی: زیقاوه؛ جیقۆله؛ دالداله كۆسه؛
داوداوه كۆسته؛ قی قی داو كه؛ په له وه ریکی

گه وه ره به رهنگی ره شی ئامال سه وز و سپی،
پۆبه تهسك، پا دریز و بال پان و خر.

خروس بازی - / xurûsbāzî, xorûs: / اسم،
كه له شیر جهنگی؛ شه ره كه له باب؛ كه له شیر

جهنگانی؛ گه مه یه كه دوو كه له شیر ئه ده نه گژي
یه كتردا، هه ر کامیان كشایه دواوه، خاوه نه كه ی

دایناوه. ههروه‌ها: خروس‌باز

خروسخوان / xurûsxān, xorûs- / [کنایی]
 به‌به‌یان؛ گهردی به‌یانی؛ سیسان؛ سه‌لای
 سوح؛ مه‌لابانگدان؛ نه‌ماژی؛ به‌یانی زوو
 <خروسخوان بود که راه افتادیم؛ به‌به‌یان بوو
 ری که‌وتین>.

خروس‌قندی / xorûsqandî, xorûs- / ها:
 [فارسی/ معرب از سنسکریت/ اسم، گوچان‌قهن؛
 جوژی ئاونه‌وات له بیچمی که‌له‌باب.

خروس‌ک / xurûsak, xorûsak- / ۱. [نیشکی]
 خرووسه‌ک؛ خور‌وسه‌ک؛ خرووزه‌ک؛
 خوروزه‌ک؛ خرزه‌ک؛ خه‌ندخه‌ندوک؛ لارنژیته؛
 نه‌خ‌وشیه‌کی سییه‌لاکه ک‌وخه‌ی وشک و
 سه‌ختی له‌گه‌لدایه ۲. [مکانیک] خر‌وسه‌ک؛
 موره‌ی خر‌وسی مهره

خروسه / xurûse, xorûse- / اسم، به‌ل‌وک؛ کور‌که؛
 میتکه؛ قیتکه؛ نیور؛ چیلکه؛ تیتلک؛ دوو په‌له
 گ‌وشتی لای سه‌رووی شهرمی ژن.

خروش / xorûš, xurûš- / ها: اسم، [ادبی] گوره؛
 هاوار؛ خر‌وش؛ خور‌وش؛ مر‌وش؛ ۱. هه‌را؛ قال؛
 قیره؛ قیره؛ قووره؛ فه‌ره؛ ناله‌ی به‌رز <خروشی از
 آن خانه برخاست؛ هاوارئ له‌و ماله‌وه هه‌ستا>
 ۲. [مجازی] گرم؛ گرمه؛ نه‌عه‌ته؛ هه‌را و
 هه‌نگامه.

خروش‌ان^۱ / xorûšān, xurûšān- / صفت، [ادبی]
 به‌خور؛ به‌گور؛ به‌تاو <رود خروش‌ان؛ چه‌می به‌خور>.
 خروش‌ان^۲: قید، [ادبی] به‌خور؛ به‌گور و تاو؛ له‌تاو
 خور‌بندا <خروش‌ان و غزان پیش آمد؛ به‌خور و گرمه‌وه
 ها‌ته پیشه‌وه>.

خروشیدن / xorûšîdan- / مصدر، لازم، [ادبی]
 // خروشیدی: خور‌وشایت؛ می‌خروشی: ده‌خور‌وشی؛
 بخروش: بخور‌وشه // خور‌وشان؛ خروش‌یان؛
 مر‌وش‌یان؛ گور‌ان؛ خور‌وشیه‌ی؛ خور‌وش‌یای:
 ۱. گور‌اندن؛ خور‌وش‌ان؛ به‌قه‌و و ز‌ور‌تر
 تووره‌یه‌وه هاوار کردن ۲. [مجازی] گرماندن؛

گرمه‌ی؛ گرمای؛ گورمین.

■ صفت فاعلی: خروشنده (ب) / صفت مفعولی:
 خروشیده (خور‌وشاو) / مصدر منفی: ن‌خور‌وشیدن
 (نه‌خور‌وشان)

خریت / xarîyyat, xarî- / ها: (ا) [فارسی/ عربی] / اسم،
 [مجازی] که‌ریه‌تی؛ هه‌ریه‌تی؛ گه‌وجی؛ گیژی؛
 لاژگی؛ نه‌زانکاری.

■ خریته کردن: [مجازی] که‌ریه‌تی کردن؛
 گه‌وجی کردن؛ نه‌زانکاری کردن <خریت کرد آن
 خانه را فروخت؛ که‌ریه‌تی کرد ئه‌و خانووه‌ی
 فروشت>.

خود را به خریته زدن: [تعریض] خ‌له‌و
 باره‌که‌ی دان؛ خ‌وی لی گیل کردن؛ خ‌له
 که‌ری دان؛ خ‌و به‌گه‌وج نیشان دان.

خرید / xarîd, xarî- / ها: اسم، ۱. کار‌یان په‌وتی
 سه‌ندن؛ سه‌ن؛ ئه‌سه‌ی؛ ئه‌سته‌ی؛ سانه‌ی؛
 کرین؛ کران <خرید اقساطی: سه‌ندنی پاژم‌پاژی>
 ۲. سه‌نراو؛ ک‌رداو؛ کالایا شت‌ومه‌کی که‌پاره‌ی
 دراوه و هه‌لگیراوه <خریدت را نشانم بده ببینم؛
 سه‌نراوه‌کت پیشانم ده بزانم>.

■ خرید اقساطی: سه‌ندنی پاژم‌پاژی؛ سه‌ندنی
 که‌پاره‌که‌ی قرتان‌قرتان بدریته‌وه.
 خرید‌نسیه: قهرز؛ سه‌ندن به‌قهرز و ق‌وله؛
 سه‌ندنی که‌پاش ماوه‌یه‌ک پاره‌که‌ی
 بدریته‌وه.

خرید نقد: هیشکه؛ سه‌ندنی که‌پاره‌که‌ی له
 کاتی سه‌ندنیدا بدریت.

■ خرید رفتن: ر‌ویشتن / چوونه‌شت کرین؛ ب‌و
 کرین چوون؛ ب‌و شت کرین چوون؛ ب‌و شت
 سه‌ندن چوونه‌دوکان و بازارپه‌وه <دیروز رفته
 بودم خریده‌دویتی ر‌ویشتبومه‌شت کرین>.

خرید کردن: شت سه‌ندن؛ شت کرین؛ بازار
 کرن <ما از آن مغازه خرید می‌کنیم؛ ئیمه‌له‌و
 دووکانه‌شت ده‌سینین>.

خریدار^۱ / xarîdâr, xarî- / ها: لان / اسم، ک‌ریار؛

گشتی سپی ده‌بیت‌هوه و تهنیا جووچک‌هی بۆر ده‌مینیته‌وه، که له‌م کاته‌دا «قافم» ی پی‌ئێژن

۲. خەز: پیستی ئەم گیانه‌وه‌ره و گیانه‌وه‌رانی تر (ی وه‌ک، رپۆی، که‌رویشک، گورگ، سمۆره و...) که موویان نهرم و بریقهدار و تیسکنه و ههر به‌و هۆبه‌وه کۆت، پالتاو، کلاو، کیف و ئەم جوۆره شتانه‌ی لی دروست ده‌کهن.

خزان^۱ / xazān: / اسم، [دبی] خه‌زان؛ خه‌زام؛ پاییز؛ په‌یز؛ گه‌لا‌پێزان؛ خه‌زه‌لۆمه‌؛ گازه‌ل؛ کژی دوای هاوین.

خزان کردن: خه‌زه‌ل وهراندن؛ خه‌زان کردن / که‌رده‌ی؛ گه‌لا‌پێزان کردن؛ زه‌رد هه‌لگه‌پان و داوه‌رانی گه‌لا‌ی داران.

خزان^۲: قید، [دبی] به‌خشکه؛ به‌خلیسک؛ به‌خلیشک؛ به‌خلیزک؛ به‌خزین؛ به‌خسان؛ به‌خشکان «مار خزان گریخت: ماره‌که به‌خشکه هه‌لات».

خزانه / xazāne، ها: / [عربی] اسم، ۱. خه‌زانه؛ خه‌زنه؛ خه‌زینه؛ گه‌نجینه؛ گه‌نجخانه؛ هۆده یان خانوویه‌ک که پاره، پیت‌ه‌وا و شت‌ومه‌کی گرانی تیدا ڤاده‌گرن «خزانه‌ی بانک: گه‌نجینه‌ی بانک» ۲. شه‌تلگه؛ شه‌تلچار؛ زه‌وینیک که شه‌تل یان نه‌مامی بۆ کشت و کال و دارناشتن تیتیدا بار دین ۳. جیی تینانی گوله و فیشک له چه‌ک به‌تایه‌ت تۆپدا ۴. کۆگه؛ خه‌زنه؛ خه‌زینه «خزانه‌ی اسناد تاریخی: کۆگه‌ی به‌لگه‌گه‌لی می‌زوویی».

خزانه‌دار / xazānedār، ها: / [عربی] فارسی / اسم، گه‌نجینه‌وان؛ خه‌زینه‌دار؛ خه‌زنه‌دار؛ که‌سی که سه‌ره‌پرشتی و ئاگاداری کردن له پاره و به‌لگه‌ی بایه‌خداری دامه‌زراوه‌یه‌کی وه‌ئه‌ستۆه.

خزانه‌داری / xazānedārī، ها: / [عربی] فارسی / اسم، گه‌نجینه‌وانی؛ خه‌زینه‌داری؛ گه‌نجبانی؛ دامه‌زراوه‌یه‌ک که ڤاگرتنی هه‌ساوی داها‌ت و خه‌رجی ده‌وله‌تی به‌ئه‌ستۆه.

سه‌نبار؛ بسین؛ پسین؛ ئەسان؛ کپینۆخ؛ ئەوی شت ده‌کپێ؛ که‌سی که شت ئەسینێ. به‌رانبه‌ر: فروشنده «پرداخت هزینه‌ها به‌عه‌ده‌ی خریدار است: دانی خه‌رجه‌کان له‌مل کپیاره».

خریدار داشتن: [مجازی] کپیار هه‌بوون؛ بازار هه‌بوون؛ باو بوون؛ رۆژ هه‌بوون؛ بابه‌تی سه‌رنج بوون «این حرفها اینجا خریدار ندارد: ئەم قسانه‌ لێره‌دا کپیاربان نیه».

خریدار^۲: صفت. کپیار؛ بسین؛ سه‌نبار؛ ئەسان؛ کپینۆخ؛ به‌تامه‌زرۆیی و هۆگری بۆ سه‌ندنی شتی «شما خریدار نیستی، پس بی‌خود چانه می‌زنی: ئەتۆ کپیار نی، ئەدی بی‌هۆ چه‌قه ده‌که‌ی».

خریداری / xaridārī: / اسم، ۱. کپیار؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی کپیار بوون «به‌چشم خریداری نگاهش می‌کرد: به‌چاوی کپیاربه‌وه بۆی ده‌روانی» ۲. کپین؛ سه‌ندن «آنها را برای بچه‌هایش خریداری کرده بود: ئەوانه‌ی بۆ منداله‌کانی کپیبوو».

خریدن / xaridan: / مصدر، متعدی، // خریدی: سه‌ندت؛ می‌خری: ده‌سپینی؛ بخه‌ر: بسپنه // سه‌ندن؛ کپین؛ سانب؛ ساندن؛ سه‌نن؛ سه‌نین؛ سه‌نه‌ی؛ سه‌نا؛ سه‌نه‌ی؛ ئەسه‌ی؛ ئەسای؛ هێرنایینه؛ گه‌ره‌وتش؛ هه‌ری نایش؛ ۱. بوونه‌خواه‌نی شتیک به‌دانی نرخه‌که‌ی ۲. [مجازی] سه‌ندنه‌وه؛ کپینه‌وه؛ ئەداپوه؛ له‌زه‌ره‌ لیکه‌وتن و تیتداچوون ڤزگار کردن «آبروی کسی را خریدن: ئاوه‌رووی که‌سی سه‌ندنه‌وه» ۳. [مجازی] قه‌ه‌بوول کردن؛ وه‌گرتن؛ بووار کردن؛ به‌ئه‌ستۆگرتن «زحمتی را به‌جان خریدن: زه‌حمه‌تیک به‌گیان کپین».

■ صفت مفعولی: خریده (سه‌نراو) / مصدر منفی: نخریدن (نه‌سه‌ندن)

خز / xaz، ها: / [عربی] اسم، قووز؛ ۱. به‌وه‌رز؛ کووژه؛ کوپژک؛ کورپه‌ش؛ گیانه‌وه‌ریکی راوی گوه‌ن‌دار و گوشتخۆره، پیستی پشتی له‌هاویناندا قاوه‌یی و ژیر سکی سپیه و له‌زستاندا

خزاین / xazāyen /: [عربی] جمع خزینه
خزر / xazar /: اسم، خه زەر: ۱. هۆزی سیی
 پیستی ئاریایی دانیشتووی باکووری ده‌ریای
 خه‌زەر، که له سه‌ده‌ی ۱۰ی زاینیه‌وه به‌هۆی
 هێرش هۆز و به‌ره‌ی ئاسیای ناوه‌ندی په‌رژ و
 بلاو بوون و له هۆزه‌کانی تردا توانه‌وه ۲. /ها: /ان/
 هه‌ر کام له که‌سه‌کانی ئه‌و هۆزه.

خزعبلات / xoza'balāt /: [عربی] اسم، [ادی] فرت
 و فین، پر و پووچ؛ حه‌له‌ق‌مه‌له‌ق؛ هه‌لیت و
 په‌لیت؛ فشقیات؛ قسه‌ی بی‌مانا و هیچ‌ووچ.
خزندگان / xazandegān /: اسم، خزۆکان؛
 تاقمی له گیانه‌وه‌رانی مۆره‌داری خوێنسارد، به
 پیستی زرو و زۆرتر پووله‌که‌داره‌وه، بی‌په‌ریان
 موو و تووک (وه‌ک مارمیلکه، تیمساح، مار، کیسه‌ل
 و...) .

خزنده ۱ / xazande /: ها: -گان: /: اسم، خزۆک؛
 مارمور؛ هه‌ر یه‌که له گیانه‌وه‌رانی ریزی
 خزۆکان.
خزنده ۲: صفت. خه‌زۆک؛ خزۆک؛ خشۆک؛
 خشنه؛ خزنه: ۱. به‌تایبه‌تمه‌ندی یان توانایی
 خزینه‌وه ۲. /مجازی/ به‌بزوان یان ره‌وتیکی
 هیدیکایی و نادیاره‌وه.

خزه / xaze /: ها: -گان: /: اسم، که‌ز؛ که‌زاو؛ که‌قس؛
 کووز؛ خورپه‌جنه؛ خورپه‌جندۆکه؛ که‌فز؛ که‌فزه؛
 قه‌به‌زه؛ قه‌وزه؛ قۆزه؛ قۆزه‌قرواق؛ گووبۆق؛ گاه‌وک؛
 جۆله؛ ناوی گشتی ئه‌و ره‌وه‌کانه‌و زۆرتر له جیی
 شۆدار و تاریک یان له ناوی مه‌نددا ده‌روین.

خزه‌شناسی / xazešenāsī /: اسم، که‌زناسی؛ لقئ
 له زانستی گیاناسی که تایبه‌تی ناسین، لێروانین
 و ریزه‌بندی که‌زه‌گه‌له، هه‌روه‌ها: **خزه‌شناس**

خزیدن / xazīdan /: مصدر، لازم، // خزییدی؛
 خزیات؛ می‌خزی؛ ده‌خزی؛ بخز؛ بخزه // خزین؛
 خزه‌ی؛ خزای؛ راخووشین؛ خزیان؛ راخشین؛
 راخوشین؛ خشان؛ خشیان؛ خوشین؛ خزان؛
 خوشیان؛ خشکان؛ شیله‌هان؛ شیله‌هین؛

کاشکرن؛ ململین؛ جینگلدان: ۱. خلیسکان؛
 له‌خشای؛ جوولان به‌هۆی کشاندنی له‌ش به
 زه‌ویدا «دیدن مورچه‌ها و خزیدن مارها: ده‌رچوونی
 میرووان و خزینی ماران» ۲. /مجازی/ فه‌رژین؛
 یه‌کجار خاو و به‌ئارامی بزوان. هه‌روه‌ها:
 خزیدنی

■ صفت فاعلی: خزنده (خزۆک) / صفت مفعولی:
 خزیده (خزاو) / مصدر منفی: نخزیدن (نه‌خزان)
خزیده / xazīde /: قید. /گفتاری/ به‌خشکه؛
 به‌خشکان؛ به‌خزکان؛ به‌خلیسک؛ به‌له‌خش؛ له
 خلیزک؛ له‌حالی خزاندا «خزیده راه می‌رفت: به
 خشکه‌ده‌چوو».

خزینه / xazīne /: ها: /: از عربی / اسم، خه‌زێنه؛
 ۱. جوړنه؛ کورن؛ هه‌زۆکه‌ی هه‌مام که‌ئای
 گه‌رمی بۆ خۆ شتن تێده‌کرا ۲. /خزاین/ کۆگه؛
 کۆگا ۳. چالی سه‌ر ئامرازیک که‌پیچی تیدا
 جی‌ده‌گری.

خس / xas /: ها: /: اسم، گه‌رش؛ کرش؛ پووش؛
 چیلکه؛ پویش؛ گزره؛ قرشک؛ په‌لاش؛ گلش؛
 دپک و دال؛ به‌شیکی چکۆله له‌ئالفی وشک،
 پووش، کا...

خسارات / xesārāt, xasārāt /: [عربی] جمع خسر

خسارت

خسارت / xesārāt, xasārāt /: ها: خسارات: [عربی]
 / اسم، ۱. آسب ۲. زیان؛ زه‌ره‌ر «زیان مالی:
 زیانی مالی» ۳. /گفتاری/ تاوان؛ پاره‌یه‌ک که‌له
 به‌رامبه‌ر زیانه‌وه‌وه‌ده‌گیردرئ یان ده‌درئ
 «شیشه را شکستی، باید خسارت بدهی: شووشه‌که‌ت
 شکاند، ده‌بی تاوان بدی».

□ **خسارت دادن**: /گفتاری/ زه‌ره‌دان؛ تاوان دان؛
 جهریمه‌بژاردن.

خسارت دیدن: زیان لی‌که‌وتن؛ زه‌ره‌ر کردن؛
 زه‌ره‌ر دیتن «ما در آن معامله خیلی خسارت دیدیم:
 ئیمه‌له‌و مامه‌له‌دا زۆرمان زیان لی‌که‌وت».
خسارت زدن: زیان گه‌یاندن؛ زه‌ره‌ر لێدان.

حهسانهوه؛ مانیایو یۆی بهرشیهی؛ لهش
رهعت بوون؛ سیایوه «کمی بنشین خستکی ات
دبرود؛ هیندیک دانیسه ماندوویت دهرچی».

خستن / xastan /: مصدر. متعدی. /ادبی/ ۱. بریندار
کردن؛ زامارکردن؛ زهخمارکردن؛ کهسیره
خستن ۲. پرووکاندن؛ پروشانندن؛ پرنیهی ۳. زیان
پییگه یاندن؛ زهره لیدان.

■ صفت مفعولی: خسته (ماندوو)

خسته / xaste /: صفت. ماندوو؛ مانوو؛ میهری؛
مانی؛ مانی؛ مانی؛ مانی؛ میهنی؛ واپر؛ خهسته؛ خهسه؛
۱. /ها؛ گان/ مانیاو؛ ماندی؛ ماندگ؛ ماندک؛
مانیاگ؛ مانگ؛ مینگ؛ ههپهگ؛ مهنه؛ مهنه؛
دهوخ؛ وهستاو؛ وهستی؛ وهسته؛ مهلهت؛
شهکەت؛ شهلهنگ؛ کهشهنگ؛ کهشن؛ هیلاک؛
ههلهکەت؛ ههلاک؛ شهقی؛ لوبپ؛ فابپ؛ گها؛ ئاس؛
فهپمل؛ ژاکاو به هۆی درێزه پیدانی کارپکهوه
«پس از چهار ساعت کار خسته شدم: له دواي چوار
سهعات کار ماندوو بووم» ۲. بیزار؛ وهپهز؛ وپرس؛
زوپر؛ ئاس «از زندگی خسته بود: له ژيان ماندوو بوو»
۳. /ادبی/ پهنجاو؛ شهزماو؛ پهشیو «با این سرزنشها
مرا خسته کردی: بهم سه رکۆنه کردنته ماندووت
کردم».

□ **خسته شدن**: ماندوو بوون؛ قهرملین؛ فل بوون؛
وهستان؛ وهستیان؛ قهرملین؛ قهرمین؛
لهبکین؛ دهوخین؛ جهفلین؛ ئهرخین؛ بهتلین؛
ههفان؛ ئپا کهفتن؛ لوبپ بوون؛ مانیهی.

خسته کردن: ماندوو کردن؛ وهستاندن؛
قهرملاندن؛ قهرماندن؛ لهبکاندن؛ دهوخاندن؛
جهفلاندن؛ ئهرخاندن؛ بهتلاندن؛ ههفاندن؛
بهعجاندن؛ ماننای؛ خهسه کردن؛ ئاس کرن.

خسته جان / xastecān /: صفت. /ادبی/ ژار؛
کوتیاگ؛ وهپهز و خهمین.

خسته خانه / xastexāne /: ها؛ /اسم/ نامتداول/
خهسته خانه؛ نهخۆشخانه؛ دامهزراوهیی که
چاودیری له نهخۆشانی سه ره مه رگی ده کا.

خسارت گرفتن: /گفتاری/ پیبژاردن؛ پی
ژمارتن؛ پی وژاردن؛ پنهوجارهی؛ وهگررتی
تاوانه «آن شیشه را که شکستی، خسارتش را
می گیرم: ئهو شووشه شکاندت پیتی دهپیرم».

خسارت وارد کردن: زیان پییگه یاندن؛
خهسار لیدان؛ لهتمه لیدان «جنگ خیلی به ما
خسارت وارد کرد: شهپ ئیجگار زهره ی پیی
گه یاندین».

خساست / xasāsāt, xesāsāt /: /عربی/ اسم.
پژدی؛ لهجهری؛ چرووکی؛ چنۆکی؛ پیسکهیی؛
به رچاوهنگی؛ به رچاو گیراوی؛ دهس قووچاوی.

خسبیدن / xosbīdan /: مصدر. لازم. /ادبی/
//خسبیدی: نووستی؛ می خسبی: دهنووی؛ بخسب:
بنوو // نووستن؛ نفستن؛ خهوتن؛ خهفتن؛ وتهی؛
خهپهته کردن.

■ **صفت مفعولی**: خسبیده (خهوتوو) / مصدر منفی:
نخسبیدن (نهخهوتن)

خست / xessat /: /عربی/ اسم. /ادبی/ پژدی؛
چرووکی؛ نگرسی؛ چنۆکی؛ گناسی؛ قرتنی؛
پیسکهیی؛ نان کووری؛ دهست قووچاوی؛
لهجهری؛ وشکهههوری «خست تنها این نیست که
کس را چیزی ندهی: رژدی ههر ئهوه نیه شتی نه دهی
به کهسی».

خستگی / xastegī /: /اسم/ شهکەتی؛ ماندوو یه تی؛
ماندووپی؛ ماندوویتی؛ مانیایی؛ مانیایگی؛ مانگی؛
مهنگی؛ هیلاکی؛ ههلهکەتی؛ خهسهیی؛
پاکه می؛ دۆخ یان چۆنیه تی ماندوو بوون «کارش
خستگی می آورد: کاره که ی شهکەتی دیتی».

□ **خستگی در کردن**: شهکەتی دهرکردن؛ وچان
گرتن؛ ههسانهوه؛ ورین دان؛ پیش دان؛
ئهوه سیهی؛ سیایوه «دنبال جایی می گشتم اندکی
خستگی در کنیم: به شوین جیگایه کدا بووین
هیندی شهکەتی دهرکهین».

خستگی کسی در رفتن: ماندووپی کهسیک
دهرچوون؛ شهکەتی کهسی دهرچوون؛

و دانی شت به دیتران «شوهرم خیلی خسیس است؛
میرده کهم زور چکوسه».

خسیسی / xasîsî: [عربی] صفت. چکوسی؛
پژدی؛ دهس قووچاوی؛ دؤخ یا چؤناوچؤنی
چکوس و بهرچاوتنهنگ بون «اگر نمونه‌ای از
خسیسی او بگویم، باور نمی‌کنید: نه‌گه‌ر وینه‌بیک له
چکوسی نه‌و بیژم، باوهر ناکهن». هه‌روه‌ها:
خسیسی کردن

خش / xas: / اسم. ۱. رووش؛ ریش؛ رویش؛
خاشه؛ رووکه؛ تیر؛ شوینه باریکه‌یه‌ک به‌سهر
پرویه‌کی سافدا «مواظب باش روی آینه خش نیفتد؛
وریا به‌ئاوینه‌که رووشی تی نه‌که‌وی». ۲. خشه؛
کشه؛ شه‌په؛ گرخ؛ ئالۆزی له‌دهنگدا (به‌تایه‌ت
دهنگی مرؤ) «صدایش کمی خش داشت: دهنگی
که‌می خشه‌ی بو».

خشاب / xasāb: / اسم. خه‌شاو؛ خه‌شاب: ۱.
ساجور؛ ساجور؛ شاجور؛ سه‌مه‌نۆگ؛ ده‌راغ؛
جیه‌ک بۆ هه‌ندێ گولله له‌خه‌زنه‌ی چه‌کی
گه‌رمدا ۲. جوړی جیی فیلم که له‌گه‌ل
فیلمه‌که له‌دووربیندا جی ده‌که‌نه‌وه.

خشایی / xasābî: / صفت. خه‌شاوی: ۱. به
بیچمی خه‌شاو ۲. خاوه‌ن خه‌شاو.

خشت / xešt: / اسم. خشت؛ خشته؛ خیشت:
۱. که‌ریوچ؛ که‌رییج؛ ئاوما؛ له‌شت‌ومه‌کی
خانوبه‌ره‌کردنه‌وه به‌شیوه‌ی بر‌گه‌گه‌لی ته‌خت و
چوار‌گۆشه له‌گل که‌ده‌نیو قالب پڑاوه و له‌به‌ر
خۆرمه‌وشک کراوه‌ته‌وه ۲. لینه؛ لگبن؛
شاجوړی کال که‌ده‌بی دوایی بخریته‌نیو
کوورمه‌وه ۳. له‌خالگه‌لی وهره‌ق، به‌بیچمی
خشت.

خشت بر دریا / آب زدن / مجازی / ئاو له‌دنگا
کوتان؛ ئاو جاوین؛ ئاو به‌بیژنگدا دان؛ ئاو
هه‌سه‌وکردن؛ با‌شه‌ن‌کردن؛ کوچک کولاندن؛
ئاسنی سارد کوتان؛ گوێز به‌گومبه‌زا
هه‌ل‌خستن؛ کاری بی‌باه‌خ و فیتو‌کردن.

خسته دل / xastedel: / ها؛ ان؛ / صفت. [دبی]
دل‌ماندوو؛ دل‌شکاو؛ په‌زار؛ ژاکاو؛ خه‌مبار؛
دل‌تنگ و خه‌مین.

خسته و مرده / xaste-vo-morde: / قید. [گفتاری]
شه‌که‌ت و ماندوو؛ هیلاک و که‌له‌لا؛ شه‌که‌ت و
هه‌له‌که‌ت؛ سیس و کز؛ مانیا و مردی؛ مانیا و
مه‌رده «ساعت ۱۰ شب، خسته و مرده به‌خانه
برگشتیم: کاتژمیر ۱۰ی شه‌و، شه‌که‌ت و ماندوو
گه‌راینه‌وه بۆ مال».

خس — خس / xesxes: / صوت. خشه‌خش؛
خیه‌سه‌خیس؛ خیزه‌خیز؛ نیخه‌نیخ؛ سیخه‌سیخ؛
گرخ؛ دهنگی هه‌ناسه له‌کاتی چاک کارنه‌کردنی
ده‌زگای هه‌ناسه‌داندا (وه‌ک ته‌نگی نه‌فه‌س یان
گیروای گه‌روو).

خسران / xosrān: / [عربی] اسم. [دبی] زیان؛
وه‌زه‌نگ؛ گه‌زن؛ زه‌ره‌ر.

خسوف / xusûf, xosûf: / [عربی] اسم.
مانگ‌گیران؛ مانگ‌گیریه‌ی؛ مان‌گیران؛
هیف‌گرتن؛ گیرانی مانگ؛ ماگرته؛ ماگیرسه؛
ماگیرس؛ نادیار بوونی مانگ؛ دۆخی جیگرتنی
گوێ زه‌وی له‌نیوان مانگ و خۆردا و تاریک
بوونی مانگ.

خسوف جزئی: مانگ‌گیرانی به‌شی؛ دۆخی
تاریک بوونی به‌شی له‌مانگ.

خسوف کلی: مانگ‌گیرانی گشتی؛ دۆخی
تاریک‌بوونی گشت یان زۆربه‌ی رووی مانگ.
خسوف نامرئی: مانگ‌گیرانی نادیار؛
مانگ‌گیرانی که‌له‌به‌ر روونی هه‌وا به‌چاو
نابینرئ.

خسیس / xasîs, / ها؛ ان؛ / [عربی] صفت. چکوس؛
پژد؛ له‌چه‌ر؛ چرووک؛ کوورقۆش؛ ده‌س قووچاو؛
ده‌س‌نوقیای؛ چوریک؛ نگیرس؛ نه‌تل؛ بزگیر؛
قرتن؛ قیرسیچم؛ قومش؛ خوس؛ کۆرنان؛
نان‌کوور؛ به‌رچاوتنه‌نگ؛ چه‌وته‌نگ؛ وشکه‌هه‌وه‌ر؛
به‌خوو و خده یان وازی خۆ پاراستن له‌خه‌رج

خشت روی خشت بند نبودن: /مجازی/ ناداری

به سهر پاداره وه نه مان؛ داری به سهر
پهردوو به وه نه هیشتن؛ کوچک له بان
کوچک هوه نه ویسیان؛ بهرد له سهر ههرد هوه
نه مان؛ بی سهر و بهر بوون و تیکچوونی
مریس و قانون «اگر هر کسی بیاید و قانونی
بترشد، آن وقت خشت روی خشت بند نمی شود؛
نه گهر ههر که سیک بیت و قانونیک داتاشی،
نه مجار ناداری به سهر پاداره وه نامینی».

خشت روی خشت گذاشتن: /کنایی/ بهرد نانه
سهر بهرد هوه؛ مال کردنه وه.

خشت زدن: خشت برین؛ خشت پیژان؛ خشت
بیژین؛ ده قالب کردنی قور بۆ که ریووج.

بر خشت افتادن: /مجازی/ زان؛ له دایک بوون؛
هاتنه دنیا وه؛ چاو به دنیا که وتن؛ چاو به دنیا
هه لیان.

سر خشت نشستن: /مجازی/ منال خستنه وه؛
منال بوون؛ مندال هینانه دونیا وه.

خشت خرابه / xēšt xarābe /: /فارسی/ عربی/ اسم
/تعریض/ که لاوه کون؛ ماله کون؛ ویرانه مال؛ که لار؛
مشهمر «تو به این خشت خرابه می گویی خانه؟! تو بهم
که لاوه کونه ئیژی مال؟!».

خشت زن / xēšt zan /: خشتمال
خشتک / xēštak /: ها/ اسم. نیفهک؛ نه فهک؛
نیفهک؛ نافهک؛ تلینگ؛ چوار جبوغ؛
چوار چابووغ؛ گورؤل؛ گورؤل؛ چوار چاک؛
چوار خشتهک؛ هیفکه؛ به چ شه لوار؛ پارچه یه کی
چوار گۆشه که له نیوان دوو لنگی شوالدا
ده یدوو ریئن.

خشتک کسی را پاره کردن: /کنایی، مستهجن/
ده ریپی که سی داکه نندن؛ شوال که سی له
پی دهر هینان؛ که سیک بی ئابروو کردن یان
به توندی تۆله ی لی ساندنه وه.

خشتمال / xēšt māl /: ها/ ان/ اسم. خشتمال؛
خشت بر؛ که سی که خشت دروست

ده کا: خشت زن

خشتمالی / xēšt mālī /: اسم. خشت بری؛
خشت مالی: ۱. کار یان رهوتی لیدانی خشت
۲. کاری خشت بر.

خشتی / xēšti /: صفت. خشتی: ۱. خشتین؛
چی بوو له خشت «دیوار خشتی؛ دیواری خشتی»
۲. به بیچم یان نه خشی چوار گۆشه «کاغذ خشتی»
کاغزه ی خشتی» ۳. قطع خشتی، قطع

خشخاش / xaš xāš /: ها/ اسم. خشخاش؛
خشخاشک؛ خشخاش؛ په به نوک؛ مه نگه گیا؛
سه بیله گیا؛ خشخاشکه؛ خشخاشهک؛ گیاییکی
ثالفی به گه لای گه وره و نهرم و رۆشن، گولی
گه وره ی سپی و سوور و سوور کال یان
به نه وشوه که شیله که ی ده کرپته تریاک.

خشدار / xaš dār /: صفت. خشه دار؛ کشه دار؛
گرخن؛ به شه په «صدای خشدار؛ دهنگی خشه دار».

خش - خش / xēš xēš /: صوت. خشه خش؛ خشه؛
دهنگی لیکدان و به زه ویدا کیشرانی شتی
وشک و سووک.

خشک / xošk, xošg /: صفت. وشک؛ ویشک؛
ئیشک؛ هیشک؛ هیشک؛ هوشک؛ هوسک؛ زوها؛
زوا؛ ناقهک؛ قرقووک؛ هه وشان؛ زرا: ۱. بی ئاو
«چشمه ی خشک؛ چاوگه ی وشک» ۲. بی ته ری
«چوب خشک؛ چپوی وشک» ۳. بی ده لاندنی
ئاسایی «پستان خشک؛ مه مکی وشک» ۴. بی باران؛
که م باران «سرزمین خشک؛ ولاتی وشک»
۵. بی سهر سه وزی و پاراوی «درخت خشک؛ داری
وشک» ۶. بی نهر می یان داهاتن بۆ باو خواردن
«فتر خشک؛ فنه ری وشک» ۷. /مجازی/ به باریکی
ره سمی و نادۆستانه وه «رفتار خشک؛ ئاکاری
وشک».

خشتک زدن: وشک بوون: ۱. رهق بوون؛ رهق
بوونه وه/ بیهی؛ رچان؛ رچیان؛ به ستن «از
شدت سرما خشکش زده بود؛ له بهر تۆفی سه رمادا
وشک بیوو» ۲. /مجازی/ ماق مان؛ تووشی

ژاکاندن؛ سیس کردن؛ چرمساندن؛ چرچاندنی
گیا «یک هفته نبودم، همه گلها را خشکاندی؟»
حفته یه یک نه بووم، گشت گوله کانت وشک کرد؟
۳. [مجازی] بنه بر کردن؛ قِر کردن؛ قِر تیخستن؛
یه کجاری له ناو بردنی شتی «ریشه ی فقیری را
خشکاندن: ریشه ی نه داری هسکاندن». ههروه ها:
خشکاندن

■ صفت فاعلی: خشکاننده (هشکینهر) / صفت
مفعولی: خشکانده (هشکینراو) / مصدر منفی:
نخشکاندن (نه هسکاندن)

خشک اندیش / - xoškandiš, xošg- / ها: / ان:
صفت. [مجازی] وشکه می شک؛ بیر کورت؛ به خو و
خده یان وازی بیر وشکیه وه.

خشک اندیشی / - xoškandiši, xošg- / ها: / اسم.
[مجازی] وشکه می شک؛ می شک وشکی؛ بیر کورتی؛
کار یان ره وتی بیر کردنه وه له پرووی خو و
باوه ری فیکری پی شو وه به بی به رچاو گرتنی
بیر و بو چوونی تر.

خشکبار / - xoškbār, xošg- / اسم. وشکه بار؛
وشکه بهر؛ میوه ی ئیشکه وه کراو وه ک: هه نجیر
و میوژ و قه یسی و... یان بو خوی وشک وه ک:
گوژ و بادام و پسته و...

خشک دست / - xoškdest, xošg- / صفت. [مجازی]
دهست قوو چاو؛ رژد؛ چرووک؛ چکوس.

خشک رست / - xoškrost, xošg- / خشکروی
خشکروی / - xoškrûy, xošg- / ان: / صفت.
[گیاه شناسی] دهیمی؛ وشکه رۆ؛ به تاییه تمه ندی یا
توانستی روان له ناوچه گلی ئیشکارۆ و بیوانیدا
و هه لگرتنی ناو له نه دنامگه لیدا و خورپاگری له
هه مبه ر وشکی درپژ خایه نه وه: خشک رست

خشکسار / - xošksār, xošg- / ها: / اسم. وشکارۆ؛
وشکه رۆ؛ ئیشکارۆ؛ وشکاژو؛ هسکارۆ؛ وشکانی؛
بیروون؛ ویرون؛ چولی قاقر و بی ئاو؛ زه وینی
وشک که ئاوی پی نه گا.

خشکسال / - xošksāl, xošg- / ها: / اسم.

سه رسوورمانی زور هاتن «وقتی او را به آن حالت
دیدم خشکم زد: کاتی بهو حاله وه دیتم وشک
بووم».

خشک شدن: وشک بوون؛ که رسین: ۱. وشک
هه لاتن؛ هه لچۆران؛ گهر مخین؛ ئاو یان شو ی
خۆ له دهسدان «چاه خشک شده بود: بیره که
وشک بوو» ۲. رهق بوون؛ نه رمی خۆ له

دهسدان «گردنم خشک شد: ملم وشک بوو»

۳. ژاکیان؛ سیسیان؛ سیس هه لگه ران «بوته ی
یاس خشک شد: بنه یاسه که وشک بوو»

۴. رچیان «از سرما خشک شد: له سه رامادا وشک
بوو» ۵. ماق مان؛ دوو چاری سه رسوورمانی زور

بوون «از تعجب خشک شدم: له سه رسوورماندا
وشک بووم».

خشک کردن: ۱. وشک کردنه وه؛ وشکه و
کردن؛ ئاو یان شو ی شتی گرتن «پیراهنم را
شست و خشک کرد: کراسه که می شورد و وشکی
کرده وه» ۲. وشک کردن «مقداری انجیر خشک
کرده ام: هیندیک هه نجیرم وشک کرده وه».

خشک و تر باهم سوختن: [کنایی] ته ر و وشک
پیکه وه سووتان؛ هه موو تیکرا سووتان یا
گه زه ن دیتن.

خشک و تر را باهم سوزاندن: [کنایی] ته ر و
وشک پیکه وه سووتاندن؛ گه زه ن گه یاندن یا
له ناو بردنی باش و خراپ بی جیاوازی.

خشکار / - xoškār, xošgār / اسم. ۱. ئاردی که
سویکه ی نه گیردراوه ۲. /ها/ جوژی شیرنی که
به وه ها ئاردی چی ده بی.

خشکاندن / - xoškāndan, xošgāndan / مصدر.
متعدی. // خشکاندی: هسکاندت؛ می خشکانی:

ده هسکینتی؛ بخشکان: بهشکینه // هسکاندن؛
ئیشکاندن: ۱. وشک کردن؛ داچۆراندن؛
چرمساندن؛ گهر مخاندن؛ به یین؛ ئاو یان ته رایی
شتی یان شوینتیک له به یین بردن «چاه را
خشکاندن: بیر هسکاندن» ۲. وشک کردن؛

بی هیچی تر <جیره خشکه: مووچهی هیشکه>.

خشکه پز / xoškepaz, xošge- / ها: / اسم.

۱. شاته پیژ؛ وشکه پیژ؛ کهسې که شاته ده پیژئ

۲. نانهوا؛ کهسې که نان ده کا.

خشکه پزی / xoškepazi, xošge- / اسم.

شاته پیژئ؛ وشکه پیژئ: ۱. کاری وشکه نان

کردن ۲. /ها/ نانهوایی وشکه پیژ.

خشکه مقدس / xoškemoqaddas, xošge- / ها:

[فارسی/ عربی/ صفت. /مجازی/ وشکه سوڤی؛

خه سوڤی؛ پی داگر له بواړی بیر و باوه پری

نایینیدا، به بی بیر کردنهوه.

خشکی / xoškî, xošgî- / اسم. هشکی؛ وشکی:

۱. دؤخ یان چؤنیه تی وشک بوون ۲. /ها/

وشکایی؛ هیشکانی؛ پشکانی؛ هیشکایی؛

وشکانی؛ ئیشکایی؛ هشکاتی؛ رهشایی؛ بهژ؛

به شیک له رووی زه وین که ئاو دای نگر توه.

خشکیدگی / xoškîdegî, xošgîdegî- / اسم.

وشکیتئ؛ دؤخ یان چؤناوچؤنی وشک هه لاتن؛

وشکه وه بوون <نوعی عنکبوت موجب خشکیدگی برکها

می شود: جوړئ جالجالوکه ده بیتنه هوۍ

وشک هه لانتی گه لا>.

خشکیدن / xoškîdan, xošgîdan- / مصدر. لازم.

// خشکیدئ: هشکایت؛ می خشکی؛ ده هشکی؛

بخشک: بهشکه // هشکان؛ وشک بوون؛ وشک

بییه: ۱. چرمسین؛ ژاکیان؛ سیسیان <خشکیدن

درخت: وشک بوونی دار> ۲. وشکه لاتن؛ داچوړان؛

وشکاوهانن؛ وشکاوهانن؛ له ناو چوونئ ئاو

یان تراوی تر <خشکیدن چاه: هشکایی بیر>

۳. سفت بوونی نه دنامانی له ش <خشکیدن دست:

وشکه لاتنی ده ست> ۴. [گفتاری] رهق بردنهوه؛

یه خ کردن؛ رچیان؛ وشک بوون له سه رمادا <از

سرما خشکیدن: له سه رمادا هشکان> ۵. /مجازی،

گفتاری/ په شوکیان؛ رهپ وهستان؛ داکوتیان؛ واق

ورمان؛ واق مهنه ی <از ترس سر جای خود خشکیدن:

له ترسان له جیتی خووه هشکان>. ههروهه:

وشکه سال؛ هشکه سال؛ هشکسال؛ ره شه سال؛

سیاسال؛ ئیشکه سال؛ سالی بی باران، یا خود

که م باران. به رانه ر: آبسال

خشکسالی / xošksālî, xošg- / اسم. وشکه سالی؛

ئیشکه سالی؛ مه لی؛ دؤخی نه بوون یان که م

بوونی بارانی سالانه.

خشکشویی / xoškšûyî, xošg- / اسم.

وشک شوړی: ۱. کار و ره وتی شوړدنی پارچه و

گنج به که ره سه ی کیمیاوی به که می ئاو یان به

بی ئاو ۲. که ره سه ی تاییه تی ئه م کاره ۳. /ها/

کار گایه ک که ئه م کاره ی تیدا ده کړئ.

خشک کن / xoškon, xošk.kon, xošg- / ها:

اسم. ۱. وشکه وکه ر؛ وشکه وکه ر؛ ئامرازئ بو

وشکه وکردنی شتئ ۲. زوانگ؛ زومانگ؛ نووسراو

وشکه وکه ر؛ کاغه زی په موی تووکن بو

وشکه وکردنی مه ره که ف ۳. که ره سه یه کی

کاره بابی بو وشک کردنه وه ی ده س یان دم و

چاو به باینکی گهرم و به ته وژم.

خشک مغز / xoškmaqz, xošg- / صفت. /مجازی/

میشک وشک؛ دل قهر سیای: ۱. خاوه ن زه یینکی

وا نه توانئ نه ندیشه گه لی تازه وهر بگرئ ۲. به بی

هیژ زه زینی بو نویکاری و نوئ بیر کردنه وه.

خشکنای / xošknāy, xošg- / اسم. قورگ؛

قور قور انچه؛ قور قور انچک؛ قور قور اگه.

خشک و خالی / xošk-o-xālî, xošg- / [فارسی/

عربی/ صفت. خت و خالی؛ هالی و په تیل؛ هالی و

هه وئلا؛ بی هیچ شتیکی تر <اتاق خشک و خالی؛ سلام

خشک و خالی؛ ژووری خت و خالی؛ سلای هالی و

په تیل>.

خشکه ^۱ / xoške, xošge- / اسم. ۱. شاته؛ جوړئ

نان که له کاتی پیژانده و که وو بسکویت وشکی

ده که نه وه ۲. وشکه؛ جوړئ پؤلای سه خت و

بی ئاو که له قالب سازیدا به کار دېروا.

خشکه ^۲ صفت. وشکه؛ هیشکه: ۱. وشک؛ ئیشک

<توت خشک: توه و شکه> ۲. به شیوه ی نه خت و

خشکیدنی

■ صفت مفعولی: خشکیده (هشکاو) / مصدر منفی:

نخشکیدن (نه هشکان)

خشکیده / xoškîde, xošgîde /: صفت. [گفتاری]

هشکاو؛ وشک بووگ؛ سیس؛ سیس بووگ (علف خشکیده؛ چاه خشکیده؛ ئالفی هشکاو؛ بیرى هشکاو).

خشکیزی / xoškîzi, xošgi- /: صفت. وشکه ژى؛

به تاییه تمه ندى یان خووی ژیان له وشکانیدا.

خشم / xašm /: اسم. [ادبی] ئاژر؛ خه زر؛ به هه ج؛

برووت؛ جونگ؛ شیپۆر؛ خشم؛ خه ید: ۱. رق؛

قین؛ قینی؛ سێه؛ سلی؛ هه به جانی

سه راچه گرتوو له ناره زایى زۆر له ئاست كه سى

یان شتیكه وه ۲. تووره یی؛ قه لسی؛ گز؛

نیشاندانى ئه وه هه به جانه.

■ خشم خود را فرو خوردن: پیش خواردنه وه؛

تووړه یی خو دهرنه خستن؛ رقی خو خواردنه وه

(هرچه آزارش دادند، خشم خود را فرو خورد و چیزی

نگفت؛ هه رچی ئه زیه تیان کرد، پیشی خوارده وه و

هیچی نه گوت).

خشم گرفتن: تووړه بوون؛ قه لیس بوون؛ رق

هه ستان؛ هه لچوون؛ تووړه یی و ناره زایى خو

ده ربړېن (پادشاهی بر وزیر خود خشم گرفت:

پاشایینک له وه زیره که ی تووړه بوو).

خشم آلود / xašmālūd /: صفت. خه زریو؛

به هه جوک؛ رک هه ستاو؛ رک نه ستوو؛ قرم پر

(صدای خشم آلود؛ چهره ی خشم آلود؛ دهنگی خه زریو؛

روومه تی به هه جوک).

خشمگین / xašmgîn /: صفت. گرگین؛ گرز؛

زویر؛ تووړه؛ درز؛ ناره حه ت؛ رق هه ستاو؛ رکین؛

قارس؛ خه یدی؛ قه لیس؛ به هه جوک؛ به قین؛

هیچی؛ هیچ (صدای خشمگین؛ چهره ی خشمگین؛

دهنگی گرگین؛ رووی گرز). هه روها: خشمگین

بودن؛ خشمگین شدن؛ خشمگین کردن

خشمناک / xašmnāk /: صفت. ئاژری؛ گرگین؛

سل؛ تووړه؛ قه لیس؛ به هه جوک؛ رق هه ستاو؛

به رک؛ قه رس؛ جازر؛ قالس؛ رک هه ستای؛

رق هه لستاو؛ حیدز. هه روها: خشمناک بودن؛

خشمناک شدن؛ خشمناک کردن

خشن / xašen /: [عربی] صفت. ۱. زیر؛ زرو؛ زرو؛

زور؛ زفر؛ زوق؛ رووش؛ زیر؛ ئاژ؛ کونجر؛ به

روویه کی گرنج-گرنج و نارپکه وه که نه گهر

دهستی لی بدهی، پیستی دهست ئازار بدا

(پارچه ی خشن؛ پارچه ی زرو) ۲. ئاژرانه؛

تهنگه تیلکه؛ پیشن؛ به دۆخ یان چۆنیه تیه کی

دوو له دلۆفانیه وه (رفتار خشن؛ ئاکاری ئاژرانه)

۳. سرت؛ درشت؛ گزم؛ گه رووژ؛ گرس؛ قه رت؛

توند؛ سبر؛ در؛ بی نهرم و لووسی یان له باوی.

به رانه بر: نرم (باقت خشن؛ هۆنه ی گزم).

خشنود / xošnūd /: صفت. [ادبی] خوشحال؛

وه ره ک؛ رازی؛ قایل؛ قادی؛ شادمان له رووداوی

یان له ئاکامی ئه وه رووداوه (از شنیدن این خبر

خشنود شد: له بیستنی ئه وه هه واله خوشحال بوو).

خوشنود

خشنودی / xošnūdî /: اسم. خوشحالی؛

وه ره کی؛ قادیتی؛ دۆخ یان چۆنیه تی شاد بوون

(موفقیت شما مایه ی خشنودی همه ی ماست:

سه رکه وشتان هۆی خوشحالی هه موومانه).

خوشنودی

خشوع / xušû', xošû' /: [عربی] اسم. [ادبی]

خاکه ساری؛ مل که چی؛ گوپراپه لی.

خسونت / xušûnat, xošûnat /: ها. [عربی] اسم.

۱. زوڤری؛ زبری؛ گرمی؛ سه ختی؛ چۆنیه تی زرو

و زوق بوون ۲. تووړه یی؛ سه ختی؛ تون و تیژی؛

هه لچوویی؛ قه لسی.

خسونت آمیز / xušûnatāmîz, xošûnat- /:

[عربی] فارسی] صفت. گرژانه؛ ئاژرانه؛ توند و تیژ؛

به دۆخ یان باریکی نادۆستانه وه، هاوړی له گه ل

تووړه یی (رفتار خسونت آمیز: ئاکاری گرژانه).

خسونت طلب / xušûnat.talab, xošûnat- /: ها،

ان. [عربی] صفت. گرژخواز؛ گرژانه خواز؛ توند و

تیژی خواز؛ به خده یان وازی گرژانه وه.

خشونت طلبی / xušûnat.talabî, xošûnat-

ها: [عربی] اسم. گرژیخواری؛ توند و تیژی خواز؛ ئوگری به تووهریی و توند و تیژی.

خصال / xesāl: [عربی] جمع خصلت

خصائل / xasā'el: [عربی] خصایل

خصائص / xasā'es: [عربی] خصائص

خصایص / xasāyes: [عربی] جمع خصیصه

خصائص

خصایل / xasāyel: [عربی] جمع خصلت

خصائل

خصلت / xeslat, ها؛ خصال؛ خصایل: [عربی] اسم.

تایبه تمه ندی: ۱. خوو؛ گرژ؛ ئاکاری تایبه تی که سئ که بووه به خو و خدهی «بخشش خصلت خوبی است؛ به خشین، تایبه تمه ندیه کی چاکه»

۲. گهوشین؛ لیته اتوی یان دانسته شی «سوزاندن خصلت آتش است؛ سووتاندن تایبه تمه ندی ناگره».

خصم / xasm, ها؛ ان: [عربی] اسم. [دبی] دژمن؛

دوژمن؛ دژمن؛ نه یار؛ دژ «ای خصم حریف تو سپاه سحر است؛ ئهی دژمن هه فبه ری تو له شکری به یانانه».

خصمانه^۱ / xasmāne: [عربی/فارسی] صفت.

[دبی] دوژمنانه؛ دژمنانه؛ دژانه؛ نه یارانه؛ وه کوو دوژمن «رابطه ی خصمانه؛ پیوه ندی دوژمنانه».

خصمانه^۲: [دبی] نه یارانه؛ دوژمنانه؛ دژمنانه؛ دژاسا؛ دوژمن ئاسا «با او خصمانه رفتار کرد؛ نه یارانه له گه لیدا جوو لاوه».

خصوصاً / xusûsan, xosûsan: [عربی] قید.

به تایبه ت؛ به تایبه تی؛ نه وازا؛ نه خوازا «سلام همه، خصوصاً پدربزرگ را برسان؛ سلای هه مووان، به تایبه ت باوه گه و ره بگهینه».

خصوصی / xusûsi, xosûsi: [عربی] صفت.

تایبه تی؛ ته بیه تی؛ تاویه تی؛ خو مالی؛ گه وشت: ۱. که سی؛ که سین؛ هی یه ک یان چهند که سی

دیار «زندگی خصوصی؛ ژیانی تایبه تی» ۲. خوئی؛

خو خوئی؛ خو خوئی؛ هو مالی؛ خو مالی؛ بو که لک

لی وهر گرتنی که سینک و هاوړتیانی «اتاق

خصوصی؛ درس خصوصی؛ ژووری تایبه تی؛ وانهی

تایبه تی» ۳. نا دهوله تی «بیمارستان خصوصی؛

مدرسه ی خصوصی؛ نه خو شخانه ی تایبه تی؛

قوتابخانه ی تایبه تی» ۴. ناو خوئی؛ نارهمی؛

نافه رمی؛ به شیوه یی کی نه ک هه مووانی و بهرچاو

«گفتگوی خصوصی؛ وتووژی ناو خوئی».

خصوصیات / xusûsiyyat, xosûsiyyat: [عربی]

جمع خصوصیت

خصوصیت / xusûsiyyat, xosûsiyyat: [عربی]

اسم. تایبه تمه ندی؛ گهوشین: ۱. ها؛ خصوصیات/

دانسته (یکی از خصوصیات او علاقه اش به مطالعه ی

کتاب بود؛ یه ک له تایبه تمه ندیه کانی هوگری به

کتیب خویندنه وه بوو» ۲. دؤستایه تی؛ دؤستی؛

کهین و بهین؛ پیوه ندی تایبه تی «ما با هم هیچ

خصوصیتی نداریم؛ ئیمه هیچ دوستایه تیه کمان

پیکه وه نیه».

خصوصی سازی / xusûsîsāzî, xosûsî-

[عربی/فارسی] اسم. تایبه تی کاری؛ کار یان ره وتی

گوړانی خاوه نیی تی دهوله تی به خاوه نیه تی

گه وشتی.

خصومت / xusûmat, xosûmat, ها: [عربی]

اسم. [دبی] دوژمنایه تی؛ دژمنیه تی؛ دوژمنی؛

دژمنی؛ دژمنکاری؛ نه یاری «پس از مدتی حس

همکاری و اعتماد تبدیل به خصومت شد؛ پاش

ماوه یه ک ههستی هاوکاری و هاودلی بوو به

دوژمنایه تی».

خصی / xasey: [عربی] صفت. [دبی] خه سیاگ؛

خه ساو؛ گون براو؛ گون دهر هاگت.

خصیتین / xosyateyn: [عربی] اسم. گونان؛ دوو

هیلکه گون؛ هیله گونی؛ هه ر دوو باتوو.

خصیصه / xasise, ها؛ خصایص: [عربی] اسم.

دانسته؛ تایبه تمه ندی؛ گهوشین «خصیصه ی

فداکاری و همبستگی در آنها وجود داشت: دانسته‌ی فداکاری و یه‌کگری له نیویاندا هه‌بوو.

خضاب / xazāb, ها: / [عربی] اسم، [قدیمی] خه‌زاو؛ ره‌نگاو؛ ماکي ره‌نگی (وه‌ک خه‌نه و توپکلی گوێز) یان تیکه‌لاوی ئەمانه که پیشتەر بۆ ره‌نگ کردنی قژ به کار ده‌چوو.

▣ **خضاب کردن**: ره‌نگاندن؛ گوژاندن؛ ره‌نگ کردن (آن دلاوران جامه به خون خویش خضاب می‌کردند: ئەو جوامێرانە بە خوێنی خۆیان بەرگەکانیان دەرەنگاند).

خضرا / xazrā: [عربی] صفت، [دبی] ۱. سه‌وز؛ شین؛ که‌سک ۲. سه‌ر سه‌وز؛ شیناوه‌رد (جزیره‌ی خضرا: دوورگه‌ی سه‌ر سه‌وز).

خضوع / xozû, xuzû: [عربی] اسم، [دبی] خاکه‌ساری؛ خاکه‌پایی؛ بی‌فیزی؛ بی‌ده‌ماری.

خط / xat(t), ها: خطوط: [عربی] اسم، ۱. هیل؛ کر؛ کێر؛ زاخ؛ کێله؛ نیشانه‌یه‌کی باریک و کێشراو که له شوپن دانانی شتێ له سه‌ر پروویه‌کی لووسدا به‌دی دی (خط‌اتو؛ خط‌ترمز؛

هیلی ده‌ق؛ هیلی تورمز) ۲. خه‌ت؛ نیگار؛ ئەلف‌وبێ؛ شیک؛ تی‌ک‌پ‌ای ئەو نیشانه‌ن که وشه و پرسته‌ی زمانیکیان پێ ده‌نووسرێ (خط‌کردی؛ خط‌لاتین؛ خه‌تی کوردی؛ خه‌تی لاتین)

۳. [گفتاری] ده‌سنووس؛ قاقه‌ز؛ خه‌ت؛ نووسراوه؛ به‌لگه؛ نامه (برو از رییس یک خط بیاور؛ بچۆ لای سه‌رۆکه‌وه، ده‌سنووسی بێنه) ۴. خه‌ت؛ شیوه‌ی نووسینی ئەلف و بێی زمانی (خط‌نستعلیق؛ خط‌کوفی؛ خط‌خوش؛ خه‌تی نه‌سته‌علیق؛ خه‌تی کووفی؛ خه‌تی جوان) ۵. [گفتاری] خه‌ت؛

خۆشنووسی؛ جوان‌نووسی؛ گونده‌نووسی (معلم خطا: مامۆستای جوان نووسی) ۶. [هندسه] الف (هیل؛ شوپنی که له درێژه‌دانانی خالی‌که‌وه دروست ده‌بی و ته‌نیا یه‌ک لایه‌ن (درێژی‌ی) هه‌یه‌ ب) هیل؛ شوپنی پیک‌دادانی دوو پالوو

۷. رێگه؛ هیل؛ رێبازی چوون له شوپنیکه‌وه بۆ

شوپنی‌تر (خط‌سندج — کرمانشاه؛ رێگه‌ی سنه‌کرماشان) ۸. هیل؛ ده‌زگایه‌کی یه‌کپارچه که ده‌بێته‌هۆی راگواستنه‌وه‌ی شتیک (خط‌آهن؛ خط‌تلفن؛ خط‌هواپی؛ هیلی ئاسن؛ هیلی ته‌له‌فون؛ هیلی ئاسمانی) ۹. رێباز؛ دۆز؛ کاربه‌ند؛ گافین؛ مه‌رام؛ مه‌ره‌م؛ گره‌وین؛ ئۆگره‌تی؛ شیوازی فکری یان ئاکاری (خط‌اسلام؛ خط‌خوشگذرانی؛ رێبازی ئیسلام؛ رێبازی رابواردن) ۱۰. دێر؛ دیخ؛ دیخ؛ گێر؛ خێز؛ خه‌ت (یک خط بخوان؛ دیری بخوێنه‌وه) ۱۱. دێر؛ به‌یت (دو خط شعر خواندم؛ دوو دیر شیعرم خوێنده‌وه) ۱۲. هیل؛ سنوور؛ که‌وشه‌ن (خط‌افق؛ خط‌ساحل؛ هیلی ئاسۆ؛ سنووری به‌ستین) ۱۳. هیل؛ خولگه و هیله‌کانی زه‌وی (خط‌استوا؛ هیلی ئوستوا) ۱۴. هیل؛ هه‌ر کام له تاییه‌تمه‌ندیه‌کانی دیار، باریک و کێشراوه‌ی ئەندامه‌کانی له‌ش یان وێنه (خط‌ابرو؛ هیلی برۆ) ۱۵. خه‌ت؛ دیوێ له‌سکه‌وا ژۆرت‌تر نرخی به‌ژماره‌له‌بانیه‌وه‌نووسراوه؛ ئەو دیوی شیر.

▣ **خط آهن**: هیلی ئاسن.

خط‌ابرو: ۱. هیلی برۆ؛ به‌شی له ژووری چاو که مووی برۆی لی پرواوه ۲. شیوه‌ی برۆ؛ درێژی‌ی برۆ ۳. نیشانه‌یه‌ک به‌م شیوه‌یه ({} که وشه یان پرسته‌یه‌کی تی‌ده‌خه‌ن.

خط‌اتو: خه‌تی وتوو؛ هیلی ده‌ق؛ شوپنه‌وار یان ده‌قی که به‌هۆی کێشانی ئوتوو به‌سه‌ر پارچه‌دا به‌دی دی.

خط‌اتوبوس: هیلی باس؛ کۆمه‌له‌یه‌ک بریه‌تی له‌چهند ئوتوو‌بوس که له‌شوپنیکێ تاییه‌ت‌دا هات‌و‌چۆ ده‌کهن. هه‌روه‌ها: خط‌مینى‌بوس؛

خط‌کشتیرانی: خط‌هواپی

خط‌استوا: هیلی ئوستوا؛ هیلی ناوه‌پراست؛ هیلی که‌مه‌ره؛ جه‌غزیکێ گرێمانه‌یی به‌مه‌ودای به‌رامبه‌ر له‌جه‌مه‌سه‌ری باکوور و باشووری گۆی زه‌ویه‌وه.

خط حامل: [موسیقی] خه تی مووسیکا؛ پینج خه تی هاوشان که له نوت نووسیدا به کار دئ. خط خرچنگ قورباغه: [مجازی] خه تی قؤلانچه بی؛ نووسینی لار و خوار و ناشیرین. خط خوانا: خه تی جوان؛ نووسراوه یی که به ئاسانی بخوینریتوه. ههروه ها: خط خوش خط درشت: خه تی درشت: ۱. خه تی که به قهله می نووک پان (زۆتر قهله م نهی) دهنووسریت ۲. نووسراوه یه ک که پیته کانی گه وره ن.

خط راس خط الرأس

خط راست: هیللی راست؛ هیللی ریک؛ هیللی که گشت پیته کانی له یه ک راستادان. خط ریز: خه تی ورد؛ خه تی ریز: ۱. خه تی که به قهله میکی دهم باریک و ورد نووسرای ۲. نووسراوه یه ک که پیته کانی وردن. خط زنجیر: ریز؛ گه لواز؛ گه لوازه؛ زنجیره هیل: ۱. ریزی له که سان که دهستی یه کیان گرتوه و زنجیرکیان پیک هیناوه ۲. رینچه؛ رچه؛ خیزره؛ که ره سوله؛ ره ویله؛ قه تاره؛ کوور؛ ریزی له گیانه وهرانی شوین به شوین له رۆشتندا. خط ساحل: هیللی به ستین؛ سنووری ئاو و وشکانی.

خط سیر: ری؛ ریگا؛ ری بازگه.

خط سیریلی: خه تی سیریلی؛ خه تی که زمانی رووسی و بری زمانانیرۆژه لاتین ئوروپای پتی دهنووسن و شیوه که شی له سهره تاوه له خه تی یۆنانی وهر گیراوه: الفبای سیریلی خط شجری: [قدیمی] خه تی شه جهری؛ جوهر خه تیکی باو له میژووی ئیراندا که پیته کانی ئه لف و بیی به شیوه ی خه تیکی ئه ستوونی چکۆله به یه ک یان چهن لقی هه لاناوه و دهنووسرا.

خط شکسته: ۱. [هندسه] خه تی شکاو؛ هیللی

خط افق: هیللی ئاسۆ؛ هیللیکی گریمانه یی له به رامبه ری که سیکه وه که بۆ دوور ده پروانی و له چاوی ئه ودا ئاسمانی بان سه ری له زه وی جیا ده کاته وه.

خط انتقال نیرو: هیللی گواسته نه وه ی به رق؛ هیللی گۆزانه وه ی کاره با.

خط برنج: نووسینی سیری؛ که ره سه بیکی بۆ نه خشانندی خه تی له پیت چنی ده ستیدا.

خط بریل خط بریل

خط بطلان: خه تی که بۆ به تال کردنه وه یان بی نرخ کردنی نووسراوه یه ک به سه ریدا ده کیشن.

خط تاریخ: هیللی میژوو؛ خه تیکی خه بالی داندراوه که به پنی پیکهاته ی نیونه ته وه یی، سه ره تای رۆژ له لای رۆژاوا ی ئه وه خه ته وه ده ست پی ده کا. که وابه و رۆژمیر له لای رۆژاوا ی ئه وه خه ته وه رۆژیک پیشتر له لای رۆژه لاتیه تی.

خط ترمز: هیللی تورمز؛ ئاسه واری که له تورمز کردنی به توندی ماشین له سه ر جاده و رپوه به دی دئ.

خط تصویری: خه تی وینه یی؛ خه تی که هه ر نیشانه یه ک تیدا نوینه ری واتایه که.

خط تلفن: هیللی ته له فوون؛ کۆمه له ئامراز که ده بیته هۆی کار کردنی ته له فوونیک.

ههروه ها: خط تلگراف

خط تولید: هیللی به ره مه کاری؛ تیکرای که ره سه ته و ره وتی به دیه یانی به ره مه یک.

خط تیره: هیللی ره ش؛ هیللیکی ئاسۆیی بچوو ک که له نیوان دوو ژماره دا یان بۆ جوئ کردنه وه ی به شیک له رسته به کار دئ. تیره ۲

خط چینی: خه تی چینی؛ خه تی که زمانه کانی ولاتی چینی پی دهنووسریت.

ههروه ها: خط کردی؛ خط فارسی؛ خط عربی

شكاوه ۲. شڪسته^۱

خط فاصله: هیلې مهودا؛ خه تی دوورینگ؛ هیلېکی بچووک له نیوان دووبهشی وشهیه کی تیکه لدا (وه کوو: فارسی- ینگلیسی؛ رادیو-تهله فیز یون).

خط قرمز: هیلې سوور: ۱. [مجازی] سنووری مه ترسی؛ که وشه نی که لی ترازانی جیی مه ترسیه ۲. خه تی سوور؛ نیشانه ی به تال کردنه وه یان بی بره و کردنی شتی (وه ک نووسراوه ییک).

خط قهر خط القهر

خط کرسی: خه تی کاغه ز؛ هیلېکی ناسویی که پیته کان له سر و خواری داده نرین. خط کسری: خه تی شکاوی؛ هیلې که دوو ژماره له سر و ژیریه وه دهنووسن، به واته ی دابه شینی سهر وو به ژیریندا.

خط لاتین: خه تی لاتین؛ خه تی که له ئیتالیدا گوورا و ئیستا که خه تی باوی ولاتانی ئوروپای رۇژاوا، ئه مریکا، ئوسترالیا و بری ولاتانی ئاسیا و ئافریقایه: الفبای لاتین

خط لوله: هیلې لوله، کومایې لوله و دم و ده زگای پیکه وه به سترو بۇ ناردنی به رده وامی تراو یان گاز له شوینیکه وه بۇ شوینیکې تر.

خط مشی: رپازگه؛ شیوه ی ئاکار یان کردار (خط مشی سیاسی: رپازگه ی رامیاری).

خط مماس: هیلې لی که وته؛ هیلې به رکه وته؛ خه تیکې راست که ته نیا له نوقته ییکدا له گه ل خه تیکې چه ماوه دا یه کی گرتووه.

خط منحنی: خه تی چه ماوه؛ هیلې چه وت؛ هیلې کووم؛ هیلې کوور؛ هیلې که نه راست و نه شکاوه بی.

خط میخی: خه تی بزماری؛ خه تی که ۴۰۰۰ سالی پیش له بهین چۆمان گوورا، ئه لفو بیتکه ی ئه م شیوه نووسینه له بزمار ی چئوین ده چی.

خط هیر و گلیف: خه تی هیر و گلیف:

۱. خه تیکې وینیه یی له میسری کؤندا ۲. [کنایه] ههر جوره خه تیکې وینیه یی.

خط افتادن: رووشیان؛ رووشان؛ رووش تی که وتن؛ رووکیان؛ ریش که وته ینه؛ هیل یان کپړ که وتنه سهر روو بهری شتی (دوسه جا روی بدنه ی ماشین خط افتاده بود: له دووسی شوینه وه ماشینه که رووش بوو). هه روه ها: خط انداختن

خط دادن: [کنایه] رپگا نانه به ریا؛ رپنوینی کردن؛ مۆچیاری که رده ی؛ به رنامه یان ئامۆژه یه کی فیکری یان کرده وه یی به که سی یان دهسته یه ک دان (رادیوهای بیگانه به ضد انقلابها خط می دادند: رادیوه بیگانه کان ریگیان به رپای دژانی شوړش دهنه). هه روه ها: خط گرفتن

خط روی خط افتادن: تیکه ل بوونی هیلگه ل؛ هیل به هیل بوون؛ په یدا بوونی تیکه لاوی له چه ند ته له فووندا.

خط زدن: خه ت دان؛ کووزدان؛ به تال کردنه وه ی نووسراوه ییک به کیشانی خه ت به سهر یدا (من نمی آیم، اسمم را خط بز: من نایه م، نیوم خه ت بده).

خط کسی را خواندن: [مجازی] گوی بۇ که سی گرتن؛ به قه ول که سی کردن؛ گوښ ده پنه ی؛ گرنگی دان به فرمان و راسپارده ی که سییک (در آنجا کسی خط مرا نمی خواند: ده ویدا که س گوی بۇ من ناگری).

خط کشیدن: خه ت کیشان: ۱. هیل کیشان؛ هیل نه خش کردن (زیر صفتها و قیدها خط بکش: ژیر ثاوه لئناو و ثاوه لکاره کان خه ت بکیشه) ۲. خه ت دان (روی این جمله خط بکش: خه تی بکیشه مل ئه م رسته دا).

خط نوشتن: خه ت نووسین؛ ته مرینی جوان نووسی کردن.

وته؛ ئه‌وه‌ی له هه‌مبهر کۆمه‌ڵیکه‌وه ده‌گوتری، به‌تایبه‌ت وتاری ره‌سمی که له پێشدا ئاماده کراوه.

خطا پووش / xatāpûš، ها: / [عربی/فارسی] صفت، // [دبی] هه‌له‌پۆش؛ به‌تایبه‌تمه‌ندی یان توانستی چاو پۆشین له هه‌له‌ی دیتران. هه‌روه‌ها: **خطا پووشی**

خطاط / xattāt، ها: / [عربی/اسم] خه‌ت‌خۆش؛ خۆش‌نووس؛ جوان‌نووس؛ گونده‌نووس.

خطاطی / xattātī، ها: / [عربی/اسم] خه‌تاتی؛ جوان‌نووسی؛ خۆش‌نووسی؛ گونده‌نووسی.

خطا کار / xatākār، ها: / [عربی/فارسی] صفت. شه‌پنی؛ تاوانکار؛ خه‌تاکار؛ هه‌له‌کار؛

خواه‌نی کرده‌وه‌ی هه‌له. هه‌روه‌ها: **خطا کاری**

خطا الرأس / xattor'a's، ها: / [عربی/اسم] ۱. هێلی سه‌روو؛ هێلی که له بانترین شوینی

به‌رزاییکه‌وه (وه‌ک کێو، یال، گردۆلکه و وه‌کوو ئه‌وانه) تیده‌په‌ڕی ۲. ئاو‌پێژه؛ ئاو‌پێژگه؛ که‌ند و

له‌ندی زه‌مینی نیوان دوو یا چه‌ند رووبار که ده‌بیته‌ هۆی دابه‌شی ئاوی باران * **خطا رأس**

خطا القعر / xattolqa'r، ها: / [عربی/اسم] بنه‌هیل؛ هێلی که له قوولترین شوینی رووباری یان

دۆلیکه‌وه پاده‌بری: **خطا قعر**

خطا المرکزین / xattolmarkazeyn، [عربی/اسم] هێلی که ناوه‌ندی دوو بیچمی هیندسی

(وه‌ک جه‌غز و چوارگۆشه) پێکه‌وه په‌یه‌وند ده‌دا.

خطا یا / xatāyā، [عربی] جمع **خطیته**

خطبا / xotabā، [عربی] جمع **خطیب**

خطبه / xotbe، ها: / [عربی/اسم] وتار: ۱. خوتبه؛ خودبه؛ وتاری مه‌لا پێش نوێژ ۲. / [قدیمی]

وته‌بیژی.

خطبه‌ی عقد: وتاری ماره‌پران؛ دۆعاییک که له ماره‌پریندا، ماره‌پر ده‌یخوێتی.

خط-خطی / xatxatī، [عربی] صفت. ڕی-ڕی؛

خه‌ت-خه‌تی؛ به‌ نه‌خشیکی به‌شیوه‌ی هیلگه‌لی

به‌ خط کردن: ڕیز کردن؛ له هیلگیدا دانان؛ هاندان بۆ به‌ڕیز وه‌ستان (بچه‌ها را به‌ خط کرد؛ منداله‌کانی ڕیز کرد).

تو(ی) / در خط چیزی بودن: / [گفتاری] واز له شتی بوو؛ خێ دان یان ئۆگره‌تی په‌یا کردن به‌ شتیک «آزاد تو خط مطالعه بود؛ ئازاد وازی له خوینده‌وه بوو».

خطا ۱ / xatā، ها: / [عربی/اسم] هه‌له؛ چه‌وتی؛ قۆرن؛ هه‌ینه؛ سووچ؛ تاوان؛ کاری که دروست جی‌به‌جی نه‌کراوه، یان له‌گه‌ل قانون یا ڕی‌وشوینی کۆمه‌لگادا یه‌ک ناگره‌وه «خطای او این بود که خود را کوچک می‌شمرد؛ هه‌له‌ی ئه‌وه بوو خۆی به‌ که‌م ده‌زانی».

خطا رفتن: به‌ هه‌له‌دا چوون؛ نه‌پێکان؛ به‌ لای نادروستدا چوون «تیرش به‌ خطا رفت؛ تیره‌که‌ی به‌ هه‌له‌دا چوو».

خطا کردن: هه‌له‌کردن: ۱. دروست جی‌به‌جی نه‌کردنی کاری «در شناختن دوستانش خطا کرده بود؛ له ناسینی دۆسته‌کانیدا هه‌له‌ی کردبوو»

۲. کاری خراو یان نابه‌جی کردن «اگر خطا کرده‌ام مرا ببخشید؛ ئه‌گه‌ر هه‌له‌م کردووه بمبه‌خشن».

خطا: صفت. هه‌له؛ نادروست؛ چه‌وت؛ قۆرن. به‌رانه‌پر: **صواب** «کار خطا؛ راه خطا؛ کاری هه‌له؛ ڕیی هه‌له».

خطاب / xetāb، xatāb، [عربی/اسم] ۱. ڕووی ده‌م؛ ڕووی قسه؛ ئاخواتن له هه‌مبهر یه‌که‌وه ۲. سه‌رکۆنه؛ سه‌رکۆ.

خطاب کردن: ناو لێ‌بردن؛ ناو بردن؛ ناو نان «در نامه‌ای او را احق خطاب کرده بود؛ له نامه‌یه‌کدا به‌ گه‌وج ناوی لێ بردبوو».

خطا بخش / xatābaxš، [عربی/فارسی] صفت، // [دبی] خه‌تابه‌خش؛ به‌ خوو یان وازی به‌خشینی گونای دیترا نه‌وه.

خطابه / xatābe، ها: / [عربی/اسم] وتار؛ گوتار؛

خط‌شناسی / xatšənāsi: [عربی/فارسی/اسم،
خه‌تناسی؛ ناسینی شیوه‌ی نووسین؛ کاری
ناسینی خه‌ت: /الف/ له‌وه‌ی که پیوه‌ندی به
نووسره‌وه هه‌بی یا نه ب/ له باری جوړی
ئلف‌وپیوه یان ئه‌وه‌ی که خه‌ته‌که هی چ زهمان
و چ زمانیکه. هه‌روه‌ها: خط‌شناس

خط‌کش / xatkeš: [عربی/فارسی/اسم،
هیلینگ؛ زاغور؛ راسته؛ خه‌تکیش؛ خه‌تکه‌ش؛
کرکه‌ش؛ نامرازکی ته‌خت و باریک له چیو،
لاستیک یان کانزا، بوکیشانی خه‌تی ریک و
هه‌روه‌ها پیوانی درپژئی خه‌ت.

خط‌کش‌تی: خه‌تکه‌شی تی؛ هیلینگ‌ی که
سهره‌که‌ی به خه‌تکیش‌کی چکوله‌تر له
خویه‌وه لکاوه و به‌م بیچمه‌یه «T»، بو
کیشانی خه‌تگه‌لی له‌یه‌ک راسته‌دا.

خط‌کش محاسبه: خه‌تکه‌شی ژمیریاری؛
خه‌تکه‌شی له یه‌کدانه‌وه؛ جوړیک خه‌تکیشی
زانباریه بو پیوان و به‌رامبر کرده‌وه.

خط‌کشی / xatkeši: [عربی/فارسی/اسم،
خه‌تکیشی؛ کار و ره‌وتی هیل کیشان به‌تایه‌ت
کیشانی هیل‌ی هاوشان «این صفحه را خط‌کشی کن؛
ئهم لاپه‌ره خه‌تکیشی بکه» ۲. هیلکاری؛ شتی که
له بانیه‌وه خه‌تکیشی کرابی «از روی خط‌کشی عبور
کنید؛ له بان هیلکاریه‌کانه‌وه هات‌وچو بکه‌ن».

خطمی / xatmî: [عربی] ختمی
خط و خال / xat(t)-o-xāl: [عربی/اسم، خال و
میل؛ نه‌خش، ر‌ه‌نگ و تایه‌تمه‌ندیگه‌لی ر‌واله‌تی
گیانداریک «مار خوش خط و خال؛ ماری خال و میل
جوان».

خطور / xutûr, xotûr: [عربی/اسم، /دبی/ دزه؛
کار یان ره‌وتی به بیردا هانت؛ که‌وتنه‌وه بیر؛ به
بیر گه‌بشتن؛ پیدا بواردن؛ نامایوه ویر.

خط و ربط / xat(t)-o-rab: [عربی/اسم، ده‌ست
و قه‌له‌م؛ جوان نووسی و نووسه‌ری «خط‌ور‌ربط
خوبی داشت؛ ده‌ست‌وقه‌له‌میکی باشی هه‌بوو».

یه‌ک له دوا‌ی یه‌ک و له سهریه‌ک.
خط‌دار / xatdār: [عربی/فارسی/صفت،
هیلدار؛ خه‌تدار «کاغذ خط‌دار؛ قاقه‌زی هیلدار».

خطر / xatar: [عربی/صفت، مه‌ترسی؛
بف؛ بفه؛ قش؛ خه‌بار؛ بز‌دینوک؛ نه‌گه‌ری
هه‌بوونی زیان.

خطر از سر کسی گذشتن ☞ از خطر گذشتن
خطر داشتن: مه‌ترسی هه‌بوون؛ مه‌ترسیدار
بوون؛ پر‌مه‌ترسی بوون؛ بفه بوون «نگاه کردن
به نور خورشید برای چشم خطر دارد؛ روانین بو خور
بو چاو مدرسی هه‌یه».

خطر کردن: خو خستنه مه‌ترسیه‌وه؛ نه‌گه‌ری
زیان قه‌بوول کردن «آزاد حاضر شد خطر کند و به
آب بزند؛ نازاد ناماده بوو خوی بخاته مه‌ترسیه‌وه و
با له ناو».

از خطر گذشتن: له مه‌ترسی په‌رینه‌وه؛ له
مه‌ترسی ر‌زگار بوون؛ ده‌رچوون له نه‌گه‌ری
به‌لا یان زیان «با تمام شدن توفان، از خطر گذشتیم
و به آرامی از کوه پایین آمدیم؛ که باهوزه که دامرکا،
له مه‌ترسی ر‌زگار بووین و ورده‌ورده له چیاکه‌وه
دابه‌زاین»: خطر از سر کسی گذشتن

به خطر افتادن: که‌وتنه مه‌ترسیه‌وه؛ به‌ر
هه‌ته‌رکه‌وتن؛ که‌وتنه به‌ر نه‌گه‌ری زیان و
وه‌ه‌ه‌نگه‌وه «بر اثر سهل‌انگاری و نگرفتن اطلاعات
هواشناسی، جان همه به خطر افتاد؛ له به‌ر
که‌مه‌ترخه‌می و بی‌ناگایی له چوناوچونی که‌ش،
گیانی هه‌مووان که‌ونه مه‌ترسیه‌وه»: به‌خطر
انداختن

خطر آفرین / xatarāfarîn: [عربی/ان؛
فارسی/صفت، مه‌ترسی‌ساز؛ هو‌ی په‌یدا بوونی
مه‌ترسی.

خطرناک / xatarnāk: [عربی/فارسی/صفت، جی
مه‌ترسی؛ مه‌ترسیدار؛ زه‌رنده؛ بفه؛ نه‌ته‌کن «شنا
کردن در دریای طوفانی خطرناک است؛ مه‌له‌کردن له
ده‌ریای واهوردا جی مدرسه».

خطوط / xutūt, xotūt: [عربی] جمع خط

خط‌ونشان / xat(t)-o-nešān: [عربی/فارسی]

اسم، نیشانه‌یک به چشمنی × یان + که جار و بار له هه‌ره‌شه‌وگوره‌شه‌دا بۆ پیداکری له سه‌ر قسه‌ی خو، به ئەنگوووسی نیشانه ده‌یکیشن.

خط و نشان کشیدن برای کسی: [کنایی]
هه‌ره‌شه و گوره‌شه کردن له که‌سیک؛ که‌سیک ترساندن.

خطه / xette: [عربی/اسم،/ادبی] ناوچه؛ مه‌له‌بند؛ ناوان؛ کافار «خطه‌ی سرسبز بانه؛ ناوچه‌ی ته‌وزاوی بانه».

خطی / xattî: [عربی] صفت. ۱. خه‌تی؛ پتوه‌ندیدار یان سه‌ر به هیل «تصویر خطی؛ وینه‌ی خه‌تی». ۲. ده‌ستینوس؛ نووسراو به ده‌ست «کتاب خطی؛ کتبی ده‌ستینوس».

خطینه / xatî'e، خطایا: [عربی/اسم،/نامتداول]
هه‌له؛ چه‌وتی؛ خه‌تا؛ کردار یان ئاکاری نادروست.

خطیب / xatîb، ها؛ ان؛ خُطبا: [عربی/اسم،
وته‌وان؛ وتاریبژ؛ وتاروان. ۱. ده‌م پاراو؛ وته‌پاراو؛ که‌سی که له وتاریبژیدا لی‌هاتوو بی «او خطیب زبردستی بود و می‌توانست شنودگان را به هیجان آورد، بخنداند یا بگریاند؛ وته‌وانیکی لی‌هاتوو بوو، ده‌یتوانی بیسه‌ران به‌هژینی، بیتیته پیکه‌نین یان گریان». ۲. که‌سی که خوتبه ده‌خوینی یان له نوژی هه‌ینیدا قسه ده‌کا.

خطیر / xatîr: [عربی] صفت، [ادبی] ۱. گرینگ؛ گرنگ؛ گه‌م؛ مه‌زن؛ گه‌وره؛ له به‌رچاو؛ به چه‌ندیه‌تی یان چۆنیه‌تیه‌کی به‌رچاوه‌وه «کمک رسانی به سیزدگان اقدام خطیری بود؛ یارمه‌تی دانی به‌ر لافاو که‌وتوان کاریکی گرینگ بوو». ۲. گران؛ پرمه‌ترسی؛ دژوار؛ هه‌سته‌م «آقایان مأموریت خطیری بر عهده‌شان است؛ براده‌ران کاریکی گرانیان له ته‌ستویه».

خفا / xafā: [عربی/اسم، نه‌ینیی، په‌نامه‌کی؛

داپۆشراوی؛ شاراوه‌یی.

خفا: به په‌نامه‌کی؛ په‌نامه‌کی؛ به نه‌ینیی؛ له ژیره‌وه؛ چیره‌نه؛ به دزی؛ به دزیه‌وه؛ به دزیکه‌وه «در خفا مبلنی به او داد تا چیزی نگوید؛ مدتی در خفا زندگی می‌کرد؛ به نه‌ینیی پاره‌یه‌کی پی دا ده‌نگ نه‌کا؛ ماوه‌یه‌ک به‌نامه‌کی ده‌ژیا».

خفاش / xoffāš، ها؛ ان: [عربی/اسم،
پرچه‌میک؛ چه‌کچه‌کی؛ چه‌کچه‌کیله؛ شه‌مشه‌مه‌کویره؛ شه‌مشه‌مه؛ مه‌شموله‌کویره؛ شه‌و‌کویره؛ شه‌فره‌فک؛ شه‌فره‌فیک؛ شه‌فره‌فین؛ شه‌فره‌شینک؛ شه‌فکۆر؛ قه‌رناقووچه؛ قه‌رناقووچ؛ بالنده‌یه‌کی گوه‌انداری شه‌وفر، زستان خه‌و و به‌کچه‌زیه، به گهل به پرووی لق‌وپۆی داران، یان له گازی زناران یا ده‌کونی ئەشکه‌وتاندا ده‌ژین، بریکیان میوه‌خۆر و هه‌ندیکیان میروو خۆرن.

خفاش خون‌آشام: شه‌مشه‌مه‌کویره‌ی خوینمز؛ جۆره شه‌فکۆریکی تاییه‌تی ده‌قه‌ری گه‌رمیانه به گازگرتن خویتی گیانه‌وه‌رانی‌تر هه‌له‌ده‌مژئ.

خفت / xeffat، ها: [عربی/اسم، ۱. په‌ستی؛ سووکی؛ سه‌رشۆری ۲. زه‌بوونی؛ زه‌لیلی.

خفت دادن: سووک کردن؛ په‌ست کردن «دایم او را خفت می‌داد؛ هه‌میشه سووکی ده‌کرد». خفت کشیدن: لاره‌ملی‌کیشان؛ مل داخستن؛ مل خوارکردن؛ مل که‌چی‌کیشان؛ پروزه‌ردی‌کیشان؛ سه‌ره و سه‌یره؛ لاره‌ملی و زه‌بوونی قه‌بوول کردن «چقدر به خاطر تو خفت کشیدم و به این و آن التماس کردم؛ چهنده به بۆنه‌ی تووه لاره‌ملیم کیشا و له ئەم و ئەو پارامه‌وه».

خفت / xeft، ها: [اسم، ۱. جۆری گریه‌که به کیشانی دوو سه‌ری به‌نه‌که سفت‌تر ده‌بیته‌وه ۲. [ریاضی] درپژایی.

خفت انداختن: ۱. گری دان؛ لکه ده‌ی ۲. [مجازی] ته‌نگ لی‌هه‌لچنین؛ زۆر بۆ هینان.

بەدھەنەرى ھەناسەتەنگى.

خفگی / xafegî / اسم، ۱. خنكاوى؛ تاساوى؛ گەھوخانى؛ تاسەنە؛ پشووئەماوى؛ دۆخ يان چۆنەتتى نەبوون يان نەمانى ھەوا بۆ ھەناسەدان ۲. دۆخ يان چۆنەتتى تەسك بوونەوھى رېگاي ھات وچۆى گەرۆكى (وھك سووتەمەنى يان ھەوا).
خفە / xafe / صفت، ۱. خنكاو؛ خنكيگا؛ خنكيگاگ؛ خنكيكا؛ خنكيكاو؛ گەخواو؛ تاسياگ؛ خن؛ تووشى خنكاوى ھاتوو ۲. خەفە؛ بى-ھەوا يان رووناكى ئەوتو (ئاق خفە: ديوى خفە) ۳. گيراو؛ گيريا؛ گيرياگ؛ گيرياو؛ خنكاو (صدى خفە: دەنگى گيراو).

□ **خفە شەن**: ۱. كپ بوون؛ گيريان؛ بەسرانى رېگاي ھاتنى ھەوا يان سووتەمەنى ۲. تاسيان؛ خنكيان؛ خنكان؛ خنجان؛ خنكيەى؛ خنكيكاي؛ تاسياى؛ گەوخان؛ خەندقن؛ خەندقان؛ پشوو لى بران؛ پشوو بران؛ ھەناسە نەمان ۳. /تەرىض/ لال بوون؛ بى-دەنگ بوون و قسە نەكردن «چرا خفە شدى؟ حرف بزى! بۆ لال بووى؟ دەى قسە بكە!»

خفە كەردن: ۱. خنكاندن؛ خنكانن؛ خنكيكەنى؛ خنجانندن؛ خەندقانندن؛ خەنقانندن؛ تاساندن؛ پشوو لى برين؛ رېگەى ھات وچۆى ھەناسە لە گيانەوھەرى گرتن و بوونە ھۆى گيان دەرجوونى ۲. كپ كەردن؛ گرتن؛ بەستنى رېگاي ھاتنى ھەوا يان سووتەمەنى ۳. /تەرىض/ بى-دەنگ كەردن؛ كپ كەردن؛ نق لى برين؛ دەنگ برين «اين راديو را خفە كن! ئەو راديوە بىدەنگ كە!»

خفە خون / xafexûn / از عربى □ **خَفَقان** - ۳

خفى / xafi / عربى صفت، /ادبى/ ناديار؛ نەديار؛ نەپندى؛ نەپنى؛ پەنامەكى؛ بەرپيتوار؛ نەپيويار «بىمارى خفى: نەخۆشى ناديار».

خفیف / xafif / عربى صفت، سووك؛ سووك؛ سووك ۱. كەم؛ ھەندك؛ لاواز؛ بە كارتىكەردنى كەمەوھ

خفت كسى را كشيدين: /مجازى/ زىپ بۆ كەسيك ھاوردن؛ رېپ بۆ كەسى ھينان؛ زۆر بۆ كەسيك ھينان «برو خفت پدرشورت را بكش بيايد: بچۆ زىپ بىنە بو خەزورەت با بيت».

خفتان / xeftān / ها، /اسم، زيرزرى؛ خەفتان؛ خفتان؛ جلى لە پەمۆ يا ئاوريشم كە لە كۇندا بۆ شەر لە بن زرىوھ دەبەر دەكرا.

خفتگی / xoftegî / نەفتىگى - ۲

خفتن / xoftan / مصدر، لازم، /ادبى/ // **خفتى**: خەوتى؛ مى خەسبى؛ دەخەوى؛ پەخەسب؛ خەوھ // خەوتن؛ خەفتن؛ نووستن؛ تەهى؛ نەفتن؛ ھەفتن؛ رازان؛ خەفان.

■ **صفت مفعولى: خفته** (خەوتوو) / مصدر منفى: **نخفتن** (نەخەوتن)

خفته / xofte / ها، -گان / صفت، خەوتوو؛ خەفتوو؛ خەفتگ؛ نووستوو؛ ھەفتوو؛ نەفتى؛ خەو لى كەوتوو «خفته را خفته كى كند بيدار؟ خەوتوو چۆن خەوتوو وھ خەبەر دىنى؟»

خفچه / xafče / ها، /اسم، جوړى گويز، بلج.

خفقان / xafaqān, xafeqān / از عربى / اسم،

۱. تاساوى؛ تاسياگى؛ ھەناسەتەنگى؛ پشوو سوارى؛ بەرھەنگى؛ ھەناسەبەرى؛ دۆخى كە بە ھۆى پەيدا بوونى گرفتىك لە كارى ھەناسە كىشاندا بەدەى دى ۲. /سياست/ دەمكوتى؛ دەموھەسى؛ ئەنگوستلەچاوى؛ تەپەسەرى؛ دۆخى نەبوونى ئازادى سياسى و فەرھەنگى لە كۆمەلگادا ۳. /مجازى/ قەراقوپ؛ قوروقوپ؛ قەقەپ؛ سەمى؛ بى-دەنگى؛ بى-ھەست و خوستى لە بەر زەبر و زۆر: **خفەخون** /گفتارى/

□ **خفقان گەرفتن**: /تەرىض/ لال بوون؛ دەم بەستن؛ بى-دەنگ و مت بوون و ھىچ نەگوتن «چرا جواب نمى دهى؟ خفقان گەرفتى؟ بۆ وھرام نادەيتەوھ؟ لال بووى؟»

خفقان آور / xafaqānāvar, xafeqān - / از عربى / فارسى صفت، بەرھەنگىن؛ ھەناسەبەرى؛

خِلاص / xalās, xelās: [عربی] صفت. نازاد؛ رزگار؛ په‌ها؛ فشه.

□ خلاصی شدن: رزگار بوون؛ نازاد بوون؛ دهر باز بوون؛ خه‌لستن؛ خه‌لسین؛ نه‌فدین؛ فیه‌رسین؛ فتلین (به هزار زحمت از دستش خلاص شدم؛ به هزار ناری عه‌لی له ده‌ستیه‌وه رزگار بووم). هه‌روه‌ها: خلاص کردن

خلاصه ^۱ / xolāse, ha: [عربی] اسم. کورته؛ پوخته؛ هه‌لب‌زارده؛ ب‌زارده‌ی قسه؛ پوخته‌ی وتار (خلاصه‌ی کتاب: کورته‌ی کتیب).

خلاصه ^۲ / ha: صفت. کورت؛ بی‌شرؤفه، رافه یان ورده‌کاری تر.

□ خلاصه کردن: کورت کردن؛ کورت کردنه‌وه؛ کم‌کردنه‌وه‌ی وتار یان نووسراوه. هه‌روه‌ها: خلاصه بودن؛ خلاصه شدن

خلاصه: قید. [گفتاری] به کورته؛ به پوخته (خلاصه من نمی‌توانم اینجا بمانم؛ نه کورته من ناتوانم لیره‌دا بمینمه‌وه).

خلاصی / xalāsī, xelāsī: [عربی] اسم. [گفتاری] رزگاری؛ نازادی؛ په‌هایی.

□ خلاصی دادن: په‌راندنه‌وه؛ دهر باز کردن؛ نازاد کردن؛ قوتار کردن؛ به‌ردان؛ رزگار کردن؛ راپه‌راندن؛ نه‌فداندن؛ نه‌فراندن؛ قه‌وتاندن؛ وهر ده‌ی (چقدر به این درو آن دردم تا توانستم تو را از زندان خلاصی بدهم؛ چنده‌نم لا و نه‌وام کرد تا توانیم له به‌ندیکانه دهر بارت کم).

خلاصی داشتن: رزگاری هه‌بوون؛ نازادی هه‌بوون؛ په‌هایی بیه‌ی (یک روز هم از دستش خلاصی ندارم؛ رۆژیکیش له ده‌ستی رزگاریم نیه).

خلاصی یافتن: رزگاری هاتن؛ رزگار بوون؛ نه‌جات بوون؛ نازاد بوون؛ فیه‌تلین؛ نه‌فدین؛ په‌ها بیه‌ی؛ داخه‌لسین (شوه‌رش مرد و او خلاصی یافت؛ شووه‌که‌ی مر و رزگاری هات).

خلاف ^۱ / xalāf, xelāf, ha: [عربی] اسم. ۱. پیچه‌وانه؛ کار یان کرده‌وه‌ی ناپه‌وا، به

(درد خفیف؛ ئیشی سووک) ۲. بی‌بایه‌خ؛ بی‌نرخ؛ په‌ست (چرا دوست را پیش دیگران خفیف می‌کنی؟ بۆ هه‌واله‌که‌ت له لای خه‌لکه‌وه سووک ده‌که‌ی؟).

خفیه / xofye: [عربی] صفت. [ادبی] ۱. نه‌پینی؛ شاراهه؛ نادیار؛ نه‌دیار؛ به‌رپیوار؛ نه‌پیویا ۲. نه‌ناسراو؛ نه‌ناسیاگ؛ نامۆ؛ نه‌ناس؛ نه‌ژناس؛ غه‌واره؛ که‌ده.

خل ^۱ / xol: اسم. ژیله‌مۆ؛ پوول؛ بووله؛ خوله؛ خوله‌میش؛ خوله‌که‌وه؛ خوله‌که‌وو؛ به‌وروو؛ تۆزینه؛ مشکي؛ مۆر؛ سووتاوی له ئاور به‌جیماو.

خل ^۲ / ha: صفت. [گفتاری] حۆل؛ گیل؛ گۆل؛ هوپ؛ هاوی؛ نه‌فام؛ خول؛ سه‌رشیت؛ په‌تیاره؛ گه‌للایی؛ که‌للایی؛ که‌م‌ئاوه‌ز؛ سه‌فیج؛ لولسه؛ ده‌به‌نگ؛ تهره‌دین؛ گوهره‌نه؛ گوپه‌نه؛ شیتۆکه؛ نیوه شیت؛ شهل و شیت؛ چه‌پش. هه‌روه‌ها: خل بودن؛ خل شدن

خلا / xalā, ha: [عربی] اسم. [گفتاری] ده‌س‌ئاو؛ ئاوده‌س؛ ئاوده‌س‌خانه؛ سه‌رپی‌شاو؛ مه‌وال؛ مسته‌راو؛ مه‌ستراو؛ کناراو؛ خه‌لا.

خلاً ^۱ / xala: [عربی] اسم. بۆشایی؛ چۆلایی؛ ۱. شوپنی که هیچ ماکیکی تیدا نه‌بی ۲. بار یان دۆخی چۆل بوونی جیگا یان شوپنیک له ماک. به‌رانهر: ملاً ۳. دۆخی دوور بوون یان خالی بوون له کارتیکه‌ری هۆکاریک (خلاً سیاسی: بۆشایی رامیاری).

□ خلاً سیاسی: بۆشایی رامیاری؛ نه‌بوونی هیز یان که‌سایه‌تی رامیاری کارا.

خلاً فکری: بۆشایی فیکری؛ نه‌بوونی بیرى کارا و کارتیکه‌ر.

خلاب / xalāb, ha: اسم. ۱. زۆنگ؛ زۆنج؛ زه‌لکۆ؛ زه‌لکاو؛ زلقاو؛ قۆپی؛ زق؛ زه‌وینی پر له قور و چلپاو ۲. گه‌نکاو؛ گه‌نی‌ئاو؛ له‌ژمگه؛ له‌زمان؛ زلیتاو؛ جلیتاو.

خلاش / xalāš, ha: اسم. زن؛ زنه؛ قورهلپته؛ زه‌وینی تهر و شل و که‌زلانی.

خلافی / xalāfi, xelāfi / ها: / عربی / اسم،
[گفتاری] تاوان؛ تاوانکاری؛ سهرپیچکاری؛
چهوتکاری «اگر تا یک سال هیچ خلافی نداشته باشی،
آزاد می‌شوی؛ نه‌گهر تا سالیکی تاوانیکت نه‌بی، نازاد
ده‌کریی».

خلاق / xallāq /: [عربی] صفت. ۱. نافرینه؛
به‌دیهینه؛ خولقیته «خلاق جهان: نافرینه‌ری
جهان» ۲. داهینه؛ خاوهن هیژ یان توانایی
نافراندن «ذهن خلاق: زه‌ینی داهینه»
۳. به‌دیهینه؛ هوی به‌دیهانتی شتی تازه «کار
خلاق: کاری به‌دیهینه» **خلاقه**

خلاقه / xallāq /: [عربی] **خلاق-۳**
خلاقیت / xallāqīyyat / ها: / عربی / اسم،
داهینه‌ری؛ داهینه‌ریه‌تی؛ بار و دۆخی داهینه
بوون «در کارش خلاقیت زیادی داشت: له‌کاریدا
داهینه‌ریه‌کی زوری هه‌بوو».

خلال / xelāl, xalāl /: [عربی] اسم، ۱. دوورینگ؛
دۆرینگ؛ مه‌ودای کاتی؛ درېژه‌ی ماوه‌ی
په‌وتیک له‌سهره‌تاوه تا ئاخر «در خلال این مدت او
رفته و برگشته بود: له‌دوورینگکی ئهم ماوه‌دا ئهو
چوو‌بوو و هاتبووه» ۲. خه‌لتانه؛ خه‌لیله؛
زلووک؛ زلووکه: /الف/ گیای دان ئاژن؛ گیایه‌کی
لاسک‌ناسکه، وشکی ده‌کهن بۆ ددان ئاژنین.
ب) ههرشتی که پانۆکه یان باریکه‌ییکیان لی
ده‌ره‌ینایی «خلال بادام: خه‌لتانه‌ی بادام».

☐ **خلال دندان** **خلال‌دندان**
در خلال: ۱. له‌ماوه‌ی؛ له‌دوورینگکی؛ له
مه‌ودای کاتی ۲. له‌نیوان؛ نیوان؛ له‌ناو؛ ناو؛
دلیو؛ له‌درېژیایی؛ به‌درېژیایی.
☐ **خلال کردن**: خه‌لتانه کردن؛ کردنه زلووک؛
تاشین و وه‌ک قازی ناسک و باریکه‌له
ده‌ره‌ینانی شتی «تو پسته‌ها را خلال کن: تو
بسه‌کان خه‌لتانه بکه».

خلال دندان / xalāldandān, xelāl- / ها: / عربی /
[فارسی] / اسم، زلووک؛ هیلال؛ چیلکه‌ی دان

پیچه‌وانه‌ی داب و نه‌ریتی کۆمه‌لگا یان قانون
۲. [حقوق] کاری ناله‌بار که سزای ته‌نیا چهن پۆژ
زیندان یان بری تاوانه‌به.

☐ **بر خلاف**: پیچه‌وانه: ۱. به‌پیچه‌وانه «او
برخلاف پدرش، بسیار زیرک و کاری است: ئهو به
پیچه‌وانه‌ی بابی، گه‌لیک وریا و لیها‌تووه» ۲. به
شیوه‌ی دژانه و یه‌ک‌نه‌گر «برخلاف خواست او
عمل شد: پیچه‌وانه‌ی ویستی ئهو کار‌کرا».

☐ **خلاف رفتن**: هه‌له‌چوون؛ به‌ره‌و چه‌وتی و
پیچه‌وانه‌ی گه‌له‌مه‌ری یان قانون بزوان.
خلاف کردن: کفر کردن؛ کاری نار‌ه‌وا کردن
«خلاف که نکردم، خواستم رادیو را درست کنم: خو
کفرم نه‌کردووه، ویستم رادیوکه چاک که‌مه‌وه».
خلاف گفتن: درۆ کردن؛ راست نه‌گوتن؛ درۆ
گوتن؛ راست نه‌در‌کاندن «شاهد خلاف می‌گوید و
پیداست که چیزی ندیده است: گه‌واکه درو ده‌کا و
دیاره‌شتیکی نه‌دیوه».

خلاف ۱. صفت. ۱. پیچه‌وانه؛ چۆپه‌وان؛ چه‌پیوانه
«جهت خلاف: به‌ره‌وگه‌ی پیچه‌وانه» ۲. هه‌له؛ لار؛
نادروست «عمل خلاف: کاری هه‌له» ۳. چه‌وت؛
لاری؛ هه‌له‌کار؛ سهرپیچکار «آدم خلاف: مروی
چه‌وت».

خلافت / xalāfat, xelāfat /: [عربی] / اسم،
جی‌نشینی؛ جیگه‌داری: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی
جی‌نشین بوون «ایران در زمان خلافت حضرت عمر
فتح شد: ئیران له‌سهرده‌می جی‌نشینی هه‌زهره‌تی
عومهر‌دا گیرا» ۲. جیگه یان پیگه‌ی جی‌نشین
«مأمون در سال ۱۹۲ هجری به خلافت رسید: مه‌ئموون
له‌سالی ۱۹۲ کۆچیدا به‌جیگه‌داری گه‌یشت».

خلافکار / xalāfkār, xelāf- / ها: /ان/ [عربی /
فارسی] صفت، سهرپیچکار؛ چه‌وتکار؛ پیچه‌وانه‌کار؛
هه‌له‌کار؛ لاری؛ چه‌وت؛ گه‌نه‌کار؛ نادرووس؛
خاوهن ئاکاری نار‌ه‌وا.

خلافکاری / xalāfkārī, xelāf- / ها: / [عربی /
فارسی] / اسم، هه‌له‌کاری؛ تاوانکاری؛ گه‌نه‌کاری.

ناژن؛ داناژن؛ باریکه ییکی چیتی یان لاستیکی
بۆ خاوپن کردنهوی ددان.

خلاندن / xalāndan / مصدر، متعدی، [ادبی]

//خلاندی: ناژنیت؛ می خلانی: ده ناژنی؛ یخلان:
بناژنه // ناژنین؛ ئەژنین؛ ناژنه‌ای؛ کۆلینه‌وه؛
چه قانندن؛ چه قانندن؛ تی چه قانندن؛
تیوه چه قانندن؛ پیدا چه قانندن؛ پیا چه قانندن؛
ژهندن؛ چه قنه‌ی؛ تیپۆ کردنی شتیکی (زۆرتر
نووک تیژ یان باریک) ده نیو شتیکی تردا (خلاندن
سوزن: ناژینی دهرزی): خلانیدن. هه‌روه‌ها:
خلاندنی

■ صفت فاعلی: خلاننده (-) / صفت مفعولی: خلانده

(-) / مصدر منفی: نخلاندن (نه ناژنین)

خلانیدن / xalānidan / [ادبی]

خلایق / xalāyeq / [عربی] / اسم. ۱. [نامتداول]
ثاقر، تراوان؛ بوونه‌وه‌ران؛ خولقینراوان؛ چیکراوان
۲. [گفتاری] خه‌لک؛ خه‌لکان؛ مه‌ردم (خلایق هر
چه لایق: خه‌لک و که‌لکیان).

خل بازی / xolbāzi / ها: / اسم، گه‌وج بازی؛
گه‌لحویی؛ گیتی؛ ده‌بەنگ بازی؛ کاری بلحانه و
نه‌زانانه؛ کاری لاژگانه.

■ **خل بازی در آوردن**: گه‌وج بازی کردن؛
گه‌لحویی کردن؛ تیوه‌چوون به کاری بلحانه و
نه‌زانانه‌وه.

خلبان / xalabān / ها: / ان: / اسم، فرۆ که‌وان؛
فرۆ کفان؛ فرۆ که‌ناژۆ؛ خه‌له‌بان؛ ئەو که‌سه‌ی
ناژۆنی فرۆ که‌ی به ئەستۆیه.

خلبانی / xalabāni / اسم، فرۆ که‌وانی: ۱. کاری
فرۆ که‌وان؛ پیشه‌ی فرۆ که‌ ناژۆ ۲. کار یان په‌وتی
لیخوڕینی ماشینی بالگر.

خلجان / xalacān / ها: / [عربی] / اسم، [ادبی]

۱. له‌رزه؛ په‌وتی فرپن؛ له‌ره‌ی ناویستی
ئه‌ندامیک ۲. دلە خورپن؛ نیگه‌رانی؛ په‌ریشانی.

خلخال / xalxāl / ها: / [عربی] / اسم. ۱. پامووره؛
پاموره؛ خرخال؛ پاوپنه؛ پاهله؛ خشلێ باز نه‌یی له

کانزای گران، که ژنان ده‌یکه‌نه مه‌چه‌کی
پایانه‌وه ۲. [قدیمی] پاوه‌ند؛ پاوه‌ن؛ پاوه‌نه؛ پاوانه؛
ئهو ئاله‌یه پیتی چوار پیتی پیتی ده‌به‌ست بۆ
ئهو‌ی نه‌چن و ویل نه‌بن.

خلد / xold / [عربی] / اسم، [ادبی] ۱. به‌هه‌شت؛
به‌هشت ۲. /ها/ مشکه‌ کوپره.

■ **خلد برین**: به‌هه‌شتی به‌رین؛ به‌هه‌شتی
سه‌روو.

خلر / xollar / ها: / اسم، پۆلکه؛ پۆلکه؛ گاگۆز؛
گاگۆز؛ گاگرووس؛ ولیره؛ ولهره؛ خولیره؛ خولیره؛
هولیره؛ خلیره؛ شۆقل؛ گیایه‌کی که‌لووداره
به‌ره‌که‌ی وه‌ک ماشی درشت ده‌چن.

خلسه / xalse / [عربی] / اسم، دۆخی نیوان خه‌و و
بیداری که به هۆی هه‌بوونی لۆریکی زۆر خوش
ده‌س ده‌دا (وه‌ک دیتنی دیمه‌نیکی یه‌کجار جوان
له‌گه‌ل بیستنی ئاهه‌نگیکی دل‌بزویندا).

خلص / xollas / [عربی] / صفت، [ادبی] پاک؛ رووت؛
په‌تی.

خلط / xalt / [عربی] / اسم، [نامتداول] تیکه‌لاوی؛
خه‌وش؛ کار یا دۆخی فیه‌سترانی شتی له‌گه‌ل
شتیکی دیکه‌دا.

■ **خلط مبحث کردن**: قسه‌ تیکه‌ل کردن؛
تیکه‌ل کردننی باسیک به باسیکی تر (ما راجع به
کار شرکت حرف می‌زنیم، چرا خلط مبحث می‌کنی؟؛
ئیمه له‌باره‌ی کاری به‌شدارگه‌وه قسه‌ ده‌که‌ین، بۆ
قسه‌ نیکدل نکه‌دی؟).

خلط / xelt / ها: / اخلاط: / [عربی] / اسم، خلت:
۱. [قدیمی] هه‌رکام له‌ چوار توخمی له‌ش که
بریتین له‌ خوین، به‌لغهم، سه‌فرا و سه‌ودا
۲. به‌لغهم؛ بلخهم؛ تراویکی زه‌رد و سه‌وزی
خه‌ست که له‌ سینه و قورگه‌وه دپته‌ دهری.

خلط آور / xeltāvar / [عربی] / فارسی / صفت،
خلت‌هینەر؛ چلک‌لا به‌ر؛ چلک‌هه‌شفین؛ به
تایبه‌تمه‌ندی یان توانایی لا بردن و هه‌لکه‌ندن
به‌لغهم له‌ ده‌زگای هه‌ناسه‌دا (شربت سینه‌ی

خلطاً اور: شہریہی خلت ہینہری سنگ)۔

خلع /xal'/: [عربی] اسم، ۱. کار یاں پھوتی لابرڈن؛ کہ فائدن؛ کہ نار خستن؛ لی سہندنوہی پلہ و پایہ یاں سہربہ شانہیہک کہ بہ کہ سہی دراوہ ۲. کاری دامالین؛ داکہندن۔

□ **خلع** درجہ کردن: پلہک لی کہندنوہی؛ پلہک لی ساندنوہی؛ لی ساندنوہی پلہکی نیزامی بہ خاطر فرار از جہہ، 'و' را خلع درجہ کردند: بہ بونہی دہرچوون لہ شہرگہوہ، پلہکیان لی کہندود۔

خلع سلاح کردن: چہک کردن؛ چہک لی ساندن؛ ژ چہک کرن؛ چہک لی ئەستاندن؛ لی ساندنی بہزوری چہکی کہسی <نگہبان را خلع سلاح کردہ بود: پاسہوانہکی چہک کردبو>۔

خلع کردن از سلطنت: لہ پاشاہیہتی لابرڈن؛ لہ پاشایی خستن؛ لہ کار لابرڈنی پاوشا <مجلس مؤسسان احمد شاہ را از سلطنت خلع کرد: کوری دامہ زرنہران ئەحمہد شایان لہ پاشاہیہتی لابرڈ>۔

خلع لباس کردن: بہرگ لہ بہر داکہندن؛ لیداکہندنی بہرگی تایبہتی (وہک ہی ئەفسہر یاں مہلا) بہ مہبہستی تہمی کردن یاں سزا دان۔

خلع مقام کردن: لہ پلہ و پایہ خستن؛ لہ زئی لابرڈن؛ پلہ و پایہ لی ساندنوہی۔

خلع ید کردن: دہست کورت کردن؛ بی دہس کردن؛ دہستہلات بو نہہشتن۔

خلعت /xal'at, xel'at/: [عربی] اسم، [قدیمی]

۱. بالاپوشی پیشکشی، بہ تایبہت گنجی کہ کہسیکی گہورہتر بہ چکولہتری پیشکشی کردبا ۲. پارچہ یاں گنجی کہ لہ لایہن بنہمالہی بووکہوہ بو زاوا یاں بنہمالہی زاوا پیشکشی دہ کری ۳. خہلاتی گہورہپیاوان بو ژیر دہستان؛ دیاری گہورہ پیاوان ۴. [مجازی] کفن؛ کہفہن۔

خلف ۱ /xalaf/: اخلاف: [عربی] اسم، جیگر؛

یاگہگیر؛ یاگہدار؛ جی نشین؛ پاشہات۔

□ **خلف** صدق: جیگری راستہقینہ۔

خلف ۲: صفت، شیاو؛ جیگر؛ بہری وجی؛ شیاوی جی نشینی (فرزند خلف: رولہی شیاو)۔

خلف /xolf/: [عربی] صفت، ۱. پیچہوانہ؛ چوپہوانہ ۲. سہرپیچکار؛ چہوتکار؛ پیچہوانہ کار؛ خراوہ کیل۔

□ **خلف** وعدہ کردن: بی بہلینی کردن؛ بہلین بہ جی نہہیان <ہرگز ندیدم کہ خلف وعدہ بکند: قہت نہمدی بی بہلینی بکا>۔

خلفا /xolafā/: [عربی] جمع خلیفہ

خلفی /xalfi/: [عربی] صفت، پشتینہ؛ پاشین؛ پہشتین؛ پشتگین؛ پشتنگ؛ دواپین؛ دواگین؛ دمایین۔ بہرانبہر: قُدامی <شریان خلفی: سووردهماری پشتینہ>۔

خلق /xalq/: [عربی] اسم، ۱. بہدیہنہری؛ داہینہری؛ کار و پھوتی خولقاندن؛ ئافراندن؛ شیوراندن؛ بہدیہیان ۲. /ھا/ خہلک؛ خہلق؛ کوامی مہردم۔

□ **خلق** شدن: ئافران؛ درووس بوون؛ بہدیہاتن؛ ہاتنہ دی؛ چی بوون؛ وەش بیہی۔

خلق کردن: ئافراندن؛ درووس کردن؛ ساز دان؛ وەدیہیان؛ بہدیہیان؛ چی کرن؛ وەش کہردہی۔

خلق /xolq, ھا/: اخلاق: [عربی] اسم، خوو؛ خدہ؛ زئ؛ ئاکار؛ کردوہی تایبہتی ہەر کہس۔

□ **خلق** خود را تنگ کردن: [مجازی] وەرہز بوون؛ جاپز بوون؛ توورہ بوون و تی ہہلچوون (بی خود خلق خودت را تنگ نکن: لہ خورّا وەرہز مہبہ)۔

خلق کسی تنگ شدن: [مجازی] دلخورت بوون؛ دلپز بوون و تی ہہلچوون؛ توورہ بوون <وقتی خلق پدرم تنگ می شود، زیر لب دعا می خواند: ہہرکاتی بابم دلخورت دہی، لہ بہر خوہوہ دؤعا دہخویتی>۔

دارای خلل و فرج زیادی است: پاشور کون و درزی زوری تیدایه.

خلم /xe(o)lm/ : اسم، [قدیمی] ۱. چلم؛ جرم؛ تراوی خهستی که پو ۲. ختیک؛ که میله؛ چلمی وشکهوه بوو به لووتهوه.

خلمو /xe(o)lmû/ : صفت، چلمن؛ چرمن؛ چلمه؛ کلنن؛ کلمیشوک؛ لووت به چلمهوه.

خلنج /xalanc/ : [مغرب از فارسی] ۱. خلنگ **خلنجزار** /xalanczâr/ : [مغرب/فارسی] ۱. خلنگزار

خلنگ ۱ /xalang/ ، ها؛ /اسم، چار؛ خهلهنگ؛ گهسک؛ گزگ چار؛ گیای گزگ: **خلنج خلنگ** ۲: صفت، بازگ؛ بازی؛ بازه؛ دوور هنگ؛ بهلهک.

خلنگزار /xalangzâr/ ، ها؛ /ان؛ /اسم، چارهزار؛ گهسکچار؛ ناوانی له زهونی بوړه که گیازگ و پوار و گژ و گیای تری تیدا رواوه: **خلنجزار**

خلواره /xolväre/ : اسم، ژیلهمو؛ ژیلهمو؛ زیلهمو؛ هرو؛ ژیلی؛ خوله میشی گهرم که هیندیک پشکوی تیدا بی.

خلوت ۱ /xalvat/ : [عربی] /اسم، ۱. تهنیایی؛ تهنیایی؛ تهنیایی؛ دهرکه ناری «در خلوت خویش به موضوع فکر کن: له تهنیایی خوتدا له باسه که بیرکوه» ۲. [نامتداول] نه دیاری؛ نادیاری؛ بهر پیواری؛ پهنامه کی؛ نهیئی؛ شوینی دوور له خه لک یان ئاپوره و پرایی مهردم، بهرانبهر: **خلوت** ۳. چولایی؛ خهلوته؛ جیگه تهنیایی.

☐ **خلوت کردن**: تهنیایی گرتن؛ تهنیایی ههلبژاردن؛ دهرکه ناری کردن؛ دووره پهریزی کردن «در گوشه ای خلوت کرد و بدان اندیشید: له کونجیکدا تهنیایی گرت و بیر لی کردهوه».

خلوت ۴: صفت، چؤل؛ چوول؛ چؤل و هؤل؛ دینج؛ خهلوته؛ دوور له جهنجال.

☐ **خلوت بودن**: چؤل بوون؛ خهلوته بوون؛ خالی یان بی گوموړ بوون «خیابان خلوت بود»

خلق کسی سر جایش آمدن: [مجازی] هیور بوونهوه؛ سار بوونهوه؛ داسره کیان «بنشین یک جای بخور تا خلقت سر جایش بیاید: دانیسه چاییک بخو با هیور بینهوه».

خلق الساعه /xalqossā'e/ : [عربی] صفت، دهم و دهس چی بووگ؛ له نه کاو به دیها توو؛ گز و گومت سهر هه لداو؛ کوت و پر وهش بیه.

خلق الله /xalqollāh/ : [عربی] /اسم، [مجازی] ئاپوره؛ خه لک؛ مهردم؛ مهردوم؛ مه خلوق؛ گورتل؛ حه شامات.

خلقان /xolqān/ : [عربی] صفت، [دبی] تیتؤل؛ بزگور؛ شر؛ و شیتال؛ شر؛ و شیوال؛ پوویا؛ دازاو؛ دازیاگ؛ دازیاو؛ کوته و دراو.

خلقت /xelqat/ : [عربی] /اسم، ۱. کار و رهوتی ئافران؛ وه دیهاتن ۲. سروشت؛ سرشت؛ چونیته تی دروست بوونی بنه مای کهس یان شتیک.

خلقی /xalqī/ : [عربی] صفت، خه لکی؛ مهردمی؛ پیوه نندیدار یان سهر به خه لکهوه.

خلقی /xolqī/ : [عربی] صفت، ئاکاری؛ کردهوه یی؛ زییی؛ پیوه نندیدار به ئاکاروه.

خلقیات /xolqīyyāt/ : [عربی] /اسم، خو و خده؛ ئاکار و رهوش؛ کار و کردهوه؛ هورز و نیش.

خلل /xalal, xelal/ : [عربی] /اسم، ۱. [نامتداول] که لشت؛ قه لشت؛ تریشکه؛ تلش؛ درز؛ دهرز ۲. که لی؛ وه زن؛ وه زهنگ؛ گزن؛ زیان.

☐ **خلل رساندن**: زیان گه باندن؛ زیان لیاندن؛ کهل کردن. ههروه ها: **خلل رسیدن**: **خلل وارد شدن**

خلل پذیر /xalalpazîr, xelal-/ : [عربی/فارسی] صفت، [دبی] ۱. گه زنگاز؛ زیان وه گر ۲. هه شتیک که بو یه هیه خراو بی یان خه سار بچی. ههروه ها: **خلل پذیری**: **خلل ناپذیر**

خلل و فرج /xolal-o-forac/ : [عربی] /اسم، کون و درز؛ کون و قوژین؛ قولچه-قولچه یی «سنگ پا

شەقام چول بوو. هەروەها: خلوت شدن

خلو تخانه / xalvatxāne / ها: [عربی/فارسی]
 اسم. چۆلخان؛ دینجخانه؛ دنجخانه؛ شویتنی
 تایبەت بە خەلوەت کردن: خلوتکده؛ خلوتسرا
 خلوتسرا / xalvatsarā / [عربی/فارسی]
 خلو تخانه
 خلوتکده / xalvatkade / [عربی/فارسی]
 خلو تخانه

خلوتگاه / xalvatgāh / ها: [عربی/فارسی/اسم]
 چۆلگا؛ چۆلەوانی؛ چۆلایی؛ چۆلانی؛ خەلوەتگە.
 خلوت نشین / xalvatnešīn / ها: ان: [عربی/
 فارسی] صفت. ۱. دوورەپەرێز؛ چۆل نشین؛
 خەلوەن نشین؛ چۆلانی نیش؛ چۆلگەماو؛
 چۆلگەمەن؛ تایبەتمەندی کەسێ کە لە
 تەنیایدا دەژی [زاهد خلوت نشین دوش بە میخانه
 شد: زاهدی دوورەپەرێز دویشەو چوو بۆ مەیخانه]
 ۲. تەنیا؛ رەبەن؛ سەلت.

خلوتی / xalvatī / [عربی/اسم. چۆلایی؛ چۆلی؛
 خەلوەتی؛ بار و دۆخ یان چۆنیەتی چۆل بوون
 «جای بە این خلوتی پێدا نەمی کئی: چولاییکی ئاوات
 دەست ناکەوێ».

خلوتی: صفت. ۱. چۆل نشین؛ خەلوەن نشین؛
 چۆلانی نیش. ۲. سەلت؛ رەبەن؛ تەنیا.

خل و چل / xol-o-čel / [گفتاری/صفت. گێژ و وێ؛
 گێژ و وێژ؛ گێج و وێج؛ وێگێج؛ گێژ و وێ؛
 لەودە؛ لەوج؛ بێ هۆش و هێزی پێویست بۆ باش
 جێبەجێ کردنی کار «منازه را دادی دست این داماد
 خل و چل؟ دوو کانه کەت دایە دەستی ئەم زاوا گێژ و
 وەرەت؟».

خلوص / xulūs, xolūs / [عربی/اسم. پاکي:
 ۱. دۆخ یان چۆنیەتی پاک بوون «برای تعیین
 میزان خلوص به آزمایشگاه فرستاده شد: بۆ
 دیاری کردنی رادەیی پاکي نیردرا بۆ تاقیگە» ۲.
 پاکژی؛ بێ خەوشی «خلوص نیت: پاکي دل و
 دەروون».

خل وضع / xolvaz / [فارسی/عربی] صفت.
 [گفتاری] گەناژ؛ گەناچ؛ گەن ناژە؛ سەر و وێ؛ سەر و
 سە پۆل؛ هەش چالاکی؛ گەللایی؛ سەر شیت؛
 خاوەن ئاکار یان پۆلەتی گەوجانە «فروشنده
 قدری خل وضع بود: فروشەرە کە تۆزی گەناژ بوو».

خلیج / xalīc / ها: [عربی/اسم. دەرناو؛ دەرناڵ؛
 دەلاو؛ رۆ؛ کەنداو؛ لاوچ؛ خەلیج؛ پێشەوێ چوونی
 ئاو لە وێشکانیدا.

خلیدن / xalīdan / مصدر. لازم. متعدی. [ادبی]
 //خلیدی: چەقیت؛ می خلی: دەچەقیت؛ بخل:
 بچەقە // لازم. ۱. چەقین؛ پێداچەقین؛
 تێ هەلچەقین؛ تێ هەلچوون؛ پێداچەقان؛
 تێ چەقان؛ تێ رۆ چوون؛ داچەقان؛
 پیاھەلچەقین؛ ئەنە چەقەیی؛ تێرۆ چوونی
 شتیکی (زۆتر نووک تێژ یان باریک) دە نیو
 شتیکی دیکەدا [متعدی. ۲. مجازی] خزین؛
 خزین؛ ئەنە خزەیی؛ بە شیوە پێکی نادیار چوونە
 نیو شویتنی یان شتیکیەوه.

■ صفت فاعلی: خلنده (-) / صفت مفعولی: خلیده
 (چەقیو) / مصدر منفی: نخلیدن (نەچەقین)

خلیفه / xalīfe / ها: ـگان؛ خلفا: [عربی/اسم.
 ۱. [نامتداول] جێ نشین؛ جێگر؛ جێگرەوه؛
 یاگەگیر؛ یاگەدار؛ یاگەنیش؛ خەلیفە
 ۲. سەرکارگەر؛ سەرکارگەری کار و پیشە
 کۆنەکان.

خلیق / xalīq / [عربی] صفت. [ادبی] ئاکارچاک؛
 چاکەکار؛ رەوشتەرز.

خلیلی / xalīlī / [عربی/اسم. خەلیلی؛ جۆری
 تری کارەبایی دانەدار کە زووتر پێدەگا.

خم / xam / [ادبی] خواری؛ چەم؛ خەم؛
 چەماوی؛ چەمی؛ پێچ و پێلووچی؛ پێچ و لوولی؛
 چەوت و چیلی؛ خواری کە و پێچکە؛ نووشتاوی.

خم به ابرو نیاوردن: [مجازی] بە پای خە یالدا
 نەهاتن؛ نەخستەنە خۆ؛ بە خۆ نەزانین؛ خۆ
 لێل نەکردن؛ هەلگرنتی دژواری و سەخەلتی

خمار آلود / xomārālūd: [عربی/فارسی] صفت. خومار؛ خاو؛ بئ ههست و هئز.

خماری / xomārī، ها: [عربی] اسم. ۱. خه والوویی ۲. خاوی؛ خوماری؛ دؤخی دهس نه گه یشتن به که ره سهی خوو پیوه گرتوو؛ سه رنیشهی دواي سهر خۆشی «با یک نخود تریاک او را از خماری در آورد؛ به نۆکیک تلیاک، له خاوی ده ری هئنا».

خماندن / xamāndan: مصدر، متعدی. // **خماندی**: چه ماندت؛ می خمانی: ده چه مئنی؛ یخمان؛ بچه مئنه // چه ماندنه وه؛ چه ماندن؛ چه مانن؛ قولزاندن؛ ڤه چئاندن؛ چه منهی؛ چه منایوه؛ ئه ره کۆمنهی؛ چه وتاندنه وه؛ موو چاندنه وه؛ نوشتاندنه وه؛ نهواندن؛ کوور کردن: **خمانیدن** ■ **صفت فاعلی**: خماننده (چه مننه ره) **صفت مفعولی**: خمانده (چه مئیراو) **مصدر منفی**: نَخماندن (نه چه ماندن)

خمانیدن / xamāndan: **خماندن** **خمپاره** / xompāre، ها: / اسم، قومپاره؛ جوړیک گولله ی تۆپ ئاسا که بهر له وهی بگاته زهوی ده ته قیته وه و پرزه ی زۆری لی ده بیته وه. **خمپاره انداز** / xompāre'andāz، ها: / اسم، هاوان؛ جوړی تۆپی سووک بو هاو یشتنی قومپاره.

خمپدیر / xampazîr: **صفت**. چه ماننی: ۱. به تایبه تمه ندی یان توانای لار و راسته وه بوونه وه، بئ ئه وهی درز بهر یان بشکی ۲. به تایبه تمه ندی یان هیزی وه ک خۆ لی هاتنه وه. **خمپدیری** / xampazîr: / اسم، چه مانه یی؛ دؤخ یان چۆنیه تی چه ماننی بوون.

خمچه / xomçe، ها: / اسم، گوسک؛ گۆزک؛ کوو په له؛ که دینک؛ قوم؛ بستیوکه؛ گۆزه ی بچووک؛ ده فری سواله تی خر په له.

خمخانه / xomxāne، ها: / اسم، ۱. [قدیمی] **خومخانه**: ژیر خانیک خومی شه رابی تیدا

بئ خته و بۆله «صد کیلو بار را بلند کرد و خم به ابرو نیاورد؛ سهد کیلو باری هه لگرت و به بای خه یالیدا نه هات»: **ابرو خم نکردن** **ابرو**

خم شدن: چه مان؛ چه مانه وه؛ چه مینه وه؛ ڤه چه مان؛ ڤه چه میان؛ نوو چانه وه؛ نوو چیان؛ نوو چیانه وه؛ نوو شتانه وه؛ نهوین؛ بوونه وه؛ دانه وان؛ دانهوین؛ چه وتانه وه؛ کۆم بوونه وه؛ کۆمه و بوون؛ لار بوونه وه؛ خوار بوونه وه؛ تا بوون؛ داهاتنه وه؛ داهاتن؛ موو چیانه وه؛ نهوی قه دیبوون؛ نه میانه وه؛ دانه وینه وه؛ نامیاره؛ ئه ره نامیه ی؛ کۆمیاره؛ قولزاندن؛ قولزین؛ چقان؛ له باری ریک و راستی هاتنه ده ره وه «خم شدم، سکه را از روی زمین برداشتم؛ میله خم شد؛ دانه ویم و سکه کهم له زهوی هه لگرت؛ میله که چه مایه وه». هه ره ها: **خم کردن**

در خم یک کوچه بودن: [مجازی] هیشتا له سه ره تای ریگا یان کاردا بوون. **خم** ۱. **صفت**. چه ماو؛ چه ماوه؛ چه فت؛ چه م؛ خم؛ نووچ؛ مووچ؛ لار؛ کۆم؛ دلا؛ کوور «بشت خم؛ پستی چه ماو».

خم / xom، ها: / اسم، هوومه؛ هومه؛ کووپه؛ کوپه؛ کووپئ؛ کوار؛ کوپ؛ خومالیک؛ خوم؛ کلووس؛ خنوسی؛ خاروف؛ ده فری سواله تی زل و ده م ئاواله.

□ **خم رنگری**: ۱. [قدیمی] خم؛ هوومه؛ هومه؛ خم خر؛ کووپه یی که ره نگر پیژان ره نگیان تی ده کرد و بهن یان قوماشیان پیدا ده ژهند ره نگ بگری ۲. [کنایی] کاری به هه له داوان؛ به په له و بئ تیرمان کار کردن.

خمار / xammār: [عربی] اسم، مهی فروش؛ که سی پیشه ی فروشتنی خوار دنه وهی ئه لکولیه.

خمار / xomār: [عربی] صفت. خاو؛ خومار؛ ۱. خه والوو «چشم خمار؛ چاوی خومار» ۲. مه دلمه؛ خوماری پیوه پیچیاو «تریاکش نرسیده، خمار است؛ تلیاکی پی نه گه یشتوو، خاوه».

حافیز! شهم مهینه تەش دەتاری ۲. کوژاوه؛ دامراکو.

خمیازه / xamyāze، ها: / اسم، باویشک؛ باوشک؛ بلووشک؛ باوشکین؛ باریشک؛ گرکش؛ وه لایش؛ ده بانک؛ ده بەنک؛ دهمه کاوه کی؛ دهمه کهوکی؛ قه جهره؛ قه دجهره؛ ژاژک؛ ئاژاژک؛ ئاژاژکی؛ ئاژاژە؛ ئاژاشکه؛ ئارۆشک؛ وێژە؛ وێژی؛ وێژینگ؛ وێژنگ؛ کشکهوړ؛ کیژکاوړ؛ نشکی؛ کهشکه لان؛ خه وهشکی؛ رهوتی هاتنه دهره وهی ناویستی و قوولی هه ناسه وپرای کرانه وهی زار، له بهر ماندوویی، خه والویی یان بی تاقه تی.

☐ **خمیازه کشیدن**: باویشک دان؛ باوشک دان؛ وێژره ئاسه ی؛ وێژه ئاسه یه؛ قه تراندن؛ بهنژین؛ هۆنژین؛ دهمه کهوکی کردن «بسیاری از شنودگان به خمیازه کشیدن افتادند: زۆری له بیسه ران، کهوتنه باویشک دان».

خمیدگی / xamîdegî، ها: / اسم، چه ماوی؛ چه میاگی.

خمیدن / xamîdan: مصدر، لازم، // خمیدی: چه مایت؛ خم می شوی؛ ده چه می؛ خم شو: بچه مه // چه مان؛ چه مانه وه؛ چه میانه وه؛ چه مینه وه؛ چه مین؛ چه قین؛ چه میه ی؛ نوینه وه؛ نه وان: ۱. قۆپ بوون؛ قۆزین؛ قۆز بوون؛ قۆلزین؛ داهاتن؛ دانه وین؛ داهاتنه وه؛ ئه رنامه یه ی؛ نامه یه ره؛ ئه ره کۆمیه ی؛ کۆمیا یه ره؛ له دۆخی راست و ئه ستوونی ترازان؛ له قنج و قیتی دهره اتان ۲. گێڕ بوون؛ لار بوون؛ لار بوونه وه؛ لاره و بوون؛ لاره وه بوون؛ شه وین؛ فاق دان؛ خوار بوون ۳. قه چه میان؛ قه چه مان؛ نووشتان؛ فاق دان؛ مووچان؛ مووچیه ی؛ لار و گێڕ بوون؛ پینچه لپینچ بوون؛ قه مچ و پینچ خواردن؛ لار و وێر بیه ی؛ چه فت و چیل بوون. هه روه ها: خمیدنی

■ **صفت مفعولی: خمیده** (چه ماو) / مصدر منفی:

نخمیدن (نه چه مان)

خمیده / xamîde، ها: / صفت. چه ماوه؛ چه له ک؛

هه لده گرن ۲. / کنایی / مه یخانه؛ شوینی خوار دهنه وهی شهراب.

خمر / xamr، ها: / [عربی] / اسم، / فقه / شه راو؛ شه راب؛ نۆشابه ی ئه لکولی.

خمره / xomre، ها: / اسم، لینه؛ لینک؛ لین؛ کوویه ی گه ره ی سوا له ت «در جریان کاوش چند خمره ی خالی پیدا شد: له رهوتی گه ران و پشکنیندا چه ند لینه ی خالی دۆزایه وه».

خمس / xoms: / [عربی] / اسم، ۱. یه ک له پینج؛ به شیئ له پینج به ش ۲. / شیعە / خومس؛ پینج یه ک؛ پینج یه کی داهات که ده درئ به جیگری ئیمام یان سه یدی هه ژار.

خمسه / xamse: / [عربی] / صفت، / ادبی / پینجه؛ پینجی؛ پینج دانه یی؛ به شیوه ی پینج به شی له یه ک کۆمه له وه.

خمش / xameš: / اسم، چه ماوی؛ ۱. کار یان رهوتی چه مانه وه؛ چه مان؛ چفان؛ چه مین ۲. دۆخ یان چۆنیه تی چه ماو بوون؛ کۆم بوون؛ کوور بوون.

خمکاری / xamkārî، ها: / اسم، چه مکاری؛ کاریک له کانزا کاریدا بۆ چه ماندنه وهی په ره، تیکه یان لووله ی له کانزا.

خمودگی / xamûdegî، ها: / (!) / [عربی] / فارسی / اسم، ۱. په ژاره یی؛ خه مۆکی ۲. خه و خانی؛ داهیزراوی؛ داچه کاوی؛ ته وه زه لی؛ خاوی؛ سلپی؛ بی حالی؛ بی تاقه تی.

خموده / xamûde: / (!) / [عربی] / فارسی / صفت. ژاکاو؛ داهیزراو؛ داچه کاو؛ سړ؛ سست؛ بی حال و دل مردوو.

خمودی / xamûdî: / (!) / [عربی] / فارسی / اسم، ژاکاوی؛ خه وفانی؛ داهیزراوی؛ بی حالی و بی هه ست و نه ستی.

خמוש / xamûš: / صفت، / مخفف، / ادبی / خمۆش؛ ئامۆش؛ خامۆش: ۱. بی ده نگ؛ قه و قپ «گفتا خموش حافظ! کاین غصه هم سرآید: گوتی بیده نگ به

چهمیوه؛ چه میو؛ چه موور؛ چه میایه؛ چه وتاوه؛
 چه م؛ چه متاو؛ چئی؛ چه وت؛ چه فت؛
 چه فت چل؛ چئیای؛ داهاتوو؛ ئورووف؛ خواروه
 بووگ؛ لاره وه بووگ؛ تم؛ تماو؛ دوولا؛ نوشتاوه؛
 شهوین؛ قووق؛ قووغ؛ قلوووج؛ کوور؛ کهر؛ لار؛
 شەف؛ شەفی؛ شەفین؛ قووقز؛ کووم؛ قووخ؛ قووپ؛
 قاخ (پشت خمیده: پشتی چهماو).

خمیر / xamîr، ها: / [عربی] / اسم، هه ویر؛ هه فیر؛
 هه میر؛ میر؛ خه یویر؛ خه ور؛ خه ور؛ پات؛
 تیکه لاو یان تیوه ردراویکی نهرم و شیوازگر: / الف)
 ئاردی له ئاوکراوی شیلدراو بۆ نان پیتن <خمیر
 نان: هه ویری نان> ب) خۆله سووره یان گه چ که
 بۆ سوالهت، پیکه رسازی و... تیکه له به ئاو کراوه
 <خمیر مجسمه سازی: هه ویری په یکه رسازی> ج)
 ماکی دهوایی، تهنه دروستی یان پیشه یی <خمیر
 ریش: پاتی ریش>، ههروه ها: خمیر شدن؛ خمیر
 کردن

☐ خمیر ترش ☞ خمیرمایه

خمیر دندان ☞ خمیردندان

خمیر ریش ☞ خمیرریش

خمیر کاغذ: هه ویری قاقه ز؛ هه ویر کاغه ز؛
 هه ویری به ره هه م هاتوو له ناوکه ی چیو و
 ریشاله ی گیا، بۆ چیکردنی کاغه ز.

خمیردندان / xamîrdandān، ها: / [عربی] /
 فارسی / اسم، خه میردندان؛ هه ویری پیکه هاتوو له
 ماکی خاوپنکه ره وه بۆ شتنی ددان.

خمیرریش / xamîr(e)rîš، ها: / [عربی] / فارسی /
 اسم، پاتی ریش؛ خه میر ریش؛ هه ویری
 ریش تاشین؛ هه فیری ئاوپته به ماکی سابوونی و
 بۆنخۆش بۆ ریش تاشین.

خمیرسانی / xamîrsāni، ها: / [عربی] / فارسی / اسم،
 هه ویر ئاسایی؛ تابه ته نه دی هه ویر یک که به
 هه ره ده قیککی ده ربیینی هه روا بمینیته وه و
 نه چیته وه سه ره بیچمی پیشووی.

خمیر گیر / xamîrgîr، ها: / ان: / [عربی] / فارسی /

اسم، هه ویر گیر؛ هه فیر کهر؛ هه ویر شیل؛
 هه فیر شیل؛ هه میر شیل؛ هه میر شیل؛ که سی
 کاری به ره هه ف کردنی هه ویری نان (یا نانی
 شیرینی) بئ.

خمیر مایه / xamîrmāye، ها: / [عربی] / فارسی /
 اسم، هه وین؛ هیثین؛ هه یان؛ هه فیان؛ هامین؛
 هافین؛ ئافین؛ فرسک؛ میراز؛ له یو؛ لیندو؛
 خه میره؛ ماده؛ مایه؛ هه ویر ترشی هوی
 هه له اتنی هه ویری تازه: خمیر ترش

خمیرد / xamîre، ها: / [عربی] / اسم، سروشت؛ خیم؛
 هیم.

خمیری / xamîrî، ها: / [عربی] / صفت، هه ویری؛
 هه فیری؛ وه ک هه ویر؛ خاوه ن دۆخ یان حالته ی
 نهرم و شیوازگر <ماده ی خمیری: ماکی هه ویری>.

خنازیر / xanāzîr، ها: / [عربی] / اسم، غه نازیل؛
 غه نازیر؛ خه نازیر؛ خه نازیل؛ کومله لکی
 له نفاوی مل که بری جار زۆر گه وه ده بنه وه.

خناق / xonnāq، ها: / [عربی] / اسم، پیران؛ دووشاخه؛
 تاس؛ به غمه؛ بوغمه؛ مله خره؛ مله خره؛ وهناق؛
 خرا له: نه خۆشی هه ناسه پران.

خنثا / xonsā، ها: / [عربی] / صفت، بئ بار؛
 ۱. بئ بهر؛ بئ کار تیگری یان کارهاتی به رچاو
 <تلاش خنثا: کردو کاشی بئ بار> ۲. / زیست شناسی /
 نیره مووک؛ نیره مووک؛ نیره مووک؛ نیره مووک؛
 نیره مووک؛ نه نیره نه می؛ به بئ ئەندامی ره گه زی

گه شه دار ۳. / فیزیک / به بئ باری ئیلیکترۆ
 میغنا تیسسی <ماده ی خنثا: ماکی بئ بار> ۴. / شیمی /
 بئ کار کوویی ئەسیدی یان بازی <نمک طعام
 ماده ی خنثاست: خوی ماکیکی بئ بار> * خنثی.
 ههروه ها: خنثا بودن؛ خنثا شدن؛ خنثا کردن
 خنثاسازی / xonsāsāzi، ها: / [عربی] / فارسی / اسم، کار
 یان ره وتی بئ بار کردن.

خنثی / xonsā، ها: / [عربی] / صفت، خنثا

خنج / xanc، ها: / اسم، گیاه شناسی / به رزه له نگ؛
 به رزه له نگ؛ زه نگۆله گیا؛ کلوزره؛ برینجداس؛

گهشاوه؛ تهنګيا؛ دهمداوه <گل خندان: گولی پشکوټوو>. ههروه‌ها: خندان بودن؛ خندان شدن؛ خندان کردن

خندان^۲: قيد. به پيکه‌نينه‌وه؛ به پيکه‌نين؛ به خوايوه <خندان پيش آمد و مرا در آغوش گرفت: به پيکه‌نينه‌وه هاته پيشی و باوه‌شی پيمدا کرد>.

خندان‌دن / xandāndan / مصدر. متعدی. // خنداندي: که‌نانت؛ می‌خندانی: ده‌که‌نينی؛ بخندان: بکه‌نينه // که‌ناندن؛ خه‌ناندن؛ خوونه‌ی؛ خونه‌ی؛ وه پيکه‌نين هينان؛ هاندان بؤ پيکه‌نين يان هو‌ی که‌نين پيکه‌نينان <خندانن مردم، کار ساده‌ای نيست: که‌ناندنی خه‌لک، کاریکی هاسان نيه>: خندانیدن. ههروه‌ها: خنداندي

■ صفت فاعلی: خنداننده (که‌نينه‌ر) / صفت مفعولي: خندانده (که‌نينراو) / مصدر منفی: نخندانن (نه‌که‌ناندن)

خندانیدن / xandānidan / خندانند خندق / xandaq / ها: / امعرب از فارسی / اسم. که‌نه‌ک؛ که‌نده‌ک؛ که‌نده؛ کوژک؛ تايي؛ باهو؛ هه‌رق؛ ره‌ه‌ند؛ خه‌رند؛ خه‌نده‌ک؛ خه‌نده‌ق؛ خه‌نه‌ق؛ خه‌نه‌ک؛ خه‌ندوړ؛ چالی ده‌سکرد، به‌تاييه‌ت قوولگه‌بيکي دريژ که به مه‌به‌ستی به‌ره‌نگاری هه‌لده‌که‌نريت.

■ خندق بلا: / تعريض / کادان؛ کادانه؛ نه‌شقه‌مه؛ مه‌شکه‌ره‌ش؛ ورگ؛ سک؛ زگی دوا برپاگ. ■ به خندق بلا سرازير کردن: / تعريض / هه‌لمه‌قووت کردن؛ له‌رياندن؛ ماشته‌وه؛ ده‌نک لي نه‌هيشته‌وه؛ قرته لي برين؛ هه‌للووشين؛ چله‌پنه‌ی؛ له‌پنای <آن همه ميوه را به خندق بلا سرازير کردی؟!> نهو همه‌که ميوه‌ت هه‌لمه‌قووت کرد؟!>.

خنده / xande / ها: / اسم. خه‌نه؛ خه‌نده؛ خه‌نين؛ خو‌ه؛ خو‌ه؛ که‌ن؛ که‌نی؛ که‌نين؛ پيکه‌نين؛ پيخه‌نين؛ هو؛ هه‌و؛ په‌نه‌وا؛ وه‌يايش؛ هه‌وايش؛ هواته‌يش؛ هوواتش؛ ويی؛ ويه‌يش؛ بسکه؛

گياه‌هرک؛ بنه‌گيايیکي خوړسکه به لقي باريک و گه‌لای وردی تيک‌نالای کولکن و گولی ورد و تۆپه‌ل-تۆپه‌لی بۆنخو‌ش و هي‌نديک تال و تفته‌وه.

خنج / xenc / اسم. ۱. خه‌ش؛ خاشه؛ رووکه؛ کيړه؛ ريش ۲. / ها: / گياه‌شناسی / پيکول؛ په‌یکول؛ په‌یکوله؛ پيکولی؛ په‌یکولی؛ کونجر که؛ قونجر که؛ دره‌سووچه؛ سي‌چوکل؛ سي‌ددان؛ سي‌دان؛ درکيکی سي‌سووچه به زه‌ويدا پان ده‌بيته‌وه.

خنج / xonc / ها: / اسم. گياه‌شناسی / وه‌ن؛ وه‌نی؛ داره‌وه‌ن؛ داره‌به‌ن؛ وه‌مشک؛ وه‌نه‌مشک؛ وه‌نه‌مشکی؛ بنه‌وه‌شيله؛ وه‌نه‌وش؛ کوله‌نگ؛ کولينگ؛ وه‌ناوشه‌ک.

خنجر / xancar / ها: / عربي / اسم. خنجره؛ خنجير؛ خه‌نجير؛ خه‌نجهر؛ خه‌نجهره؛ خه‌نجوک؛ تووژگ؛ شينه‌تيخ؛ خينگر؛ بدگه؛ کيردی گه‌وره و خواری زورتر پولاين به نووک و تيخي دوولا تيژه‌وه.

■ خنجر زدن: خه‌نجهر ليدان؛ به خه‌نجهر کوتان.

خنجر کشیدن: خنجر کيشان؛ خنجر له کالان ده‌هينان و گيف کردن.

خنجه / xance / اسم. ثانیسک؛ هه‌نيسک؛ هه‌نسک؛ هه‌سکه؛ ده‌نگيکه له خو‌شيان يان پاش گريان له قورگه‌وه ده‌ردی.

خنجير / xencir / اسم. چه‌قه‌ور؛ بؤ کړووز؛ بؤيیکي توند و وه‌رسکه‌ره به‌تاييه‌ت له هه‌لقرچانی ماکي چه‌ريداره‌وه هه‌لده‌سی.

خنچه / xonçe / پيوژه. خه‌نه؛ خه‌ند؛ خو‌ه؛ گه‌شه؛ بزه؛ که‌نی؛ که‌نين <سكرخند: زرده‌خه‌نه>.

خندان^۱ / xandān / صفت. ۱. خه‌نؤل؛ خه‌نده‌ران؛ خه‌نه‌ران؛ روولکه‌ن؛ رووخو‌ش؛ رووگه‌ش؛ دهم به پيکه‌نين ۲. / مجازی / پشکوټوو؛

دهف که نوک؛ پروخوش؛ پروگهش؛ دهم به‌بزه؛ دهم به‌پیکه‌نین؛ دهم به‌پیکه‌نین «دختر خنده‌رویی بود؛ کجیکی خنده‌ران بو».

خنده‌زنان / xandezanān / *قید*. به پیکه‌نینه‌وه؛ به قاقا لیدان؛ به تریقانه‌وه؛ به حیلکانه‌وه «خنده‌زان از او دور شدم؛ به پیکه‌نینه‌وه لئی دوور که‌وتمه‌وه».

خنده‌کنان / xandekonān / *قید*. به پیکه‌نینه‌وه؛ به خواپوه؛ له حالی پیکه‌نیندا «خنده‌کنان سییی برداشتم و به سوبش انداختم؛ به پیکه‌نینه‌وه سیوئیکم هه‌لگرت و بوم ه‌ویشتم».

خندی‌دن / xandîdan / *مصدر*. لازم، متعدی. // *خندی‌دی*: پیکه‌نیت؛ می‌خندی: پیده‌که‌نی؛ *بخند*: پییکه‌نه // *پیکه‌نین*: که‌نین؛ *خه‌نین*؛ *ویاته‌ی*؛ *خوه‌ی*؛ *خوای*؛ *خه‌نس*؛ *ه‌وایش*؛ *ه‌واته‌یش*؛ *ه‌وواتش*؛ *ویه‌یش*؛ *ویایش*؛ □ لازم. ۱. شادی خو به خنده‌ده‌رپین «همه می‌گفتند و می‌خندیدند؛ هه‌مووان قسه‌یان ده‌کرد و پینه‌که‌نین» ۲. به شیوه‌ییکی شاد و گهش رابواردن «آن شب چقدر خندیدیم؛ نه‌و شه‌وه چنده بکه‌نین» □ متعدی. ۳. شوخی پی‌کردن؛ گالته پی‌کردن؛ گه‌مه پی‌کردن «اگر این حرف را بزنی، همه به تو می‌خندند؛ نه‌گه‌ر نه‌م قسه بکه‌ی هه‌موو پیت بیده‌که‌نین».

هه‌روه‌ها: خندی‌دن

■ *صفت مفعولی*: خندیده (پیکه‌نیو) / *مصدر منفی*: نخندی‌دن (پینه‌که‌نین)

خنزرپنزر / xenzzerpenzer / *اسم*. [گفتاری] شر و شیتال؛ شره و بره؛ شره و مره؛ شر و تال؛ شنگرشووال؛ پت و پیارسک؛ شه‌خه‌ل مه‌خه‌ل؛ ورده و پرده؛ شتی جو‌راوجو‌ری کؤن، شکاو، له‌کار که‌وتوو یان دراو «این خنزرپنزر را بریز دور و خودت را راحت کن؛ نه‌م شر و شیتاله فری ده و خو‌ت خه‌لاس که».

خنزرپنزی / xenzzerpenzerî / *اسم*. [گفتاری] کؤنه‌فرو‌ش؛ کؤنه‌سین؛ ه‌و‌رده‌فرو‌ش؛

باریکی تایبه‌ت له پرومه‌ت، نه‌وازا له لیو و چاودا، که زورتر به هوی شادی‌ه‌وه به‌دی دئ، له‌گه‌ل دهنگی نرم یان به‌رزدا.

■ **خنده‌ی زورکی**: پیکه‌نین نه‌به‌دل؛ پیکه‌نینی به‌زوری.

خنده‌ی نخودی: کشمیشی پیکه‌نین؛ پریکه؛ پلیکه؛ تریقه؛ پیکه‌نینی له‌گه‌ل دهنگی ه‌ی‌واش و پچر-پچردا.

■ **خنده‌سردادن**: تریقانه‌وه؛ به قاقا پیکه‌نین؛ قلیانه‌وه؛ حیلکانه‌وه؛ هیلکانه‌وه؛ قلیا‌پوه؛ نه‌وه‌قلیه‌ی؛ خه‌نینه‌وه؛ به دهنگی به‌رز و قه‌و پیکه‌نین «با دیدن من خنده‌سرداد؛ که منی دیت تریقایه‌وه».

خنده‌گرفتن: پیکه‌نین هاتن؛ پیکه‌نین بو هاتن؛ خه‌نه زور بو هینان؛ خوه‌ی گیرته‌ی؛ خوه‌په‌ی ئامه‌ی «خنده‌اش گرفته بود و نمی‌توانست جلوش را بگیرد؛ پیکه‌نینی ده‌هات و نه‌یده‌توانی به‌ری بگری».

از خنده‌روده‌بر شدن: [مجازی] مردن له پیکه‌نیندا؛ له پیکه‌نینا برک کردن؛ دران له پیکه‌نیندا؛ لیک‌بوونه‌وه له به‌ر پیکه‌نین؛ له که‌نینا ناسک بریان؛ جه خوه‌ینه‌چوئ شیه‌ی «آن شب همه از خنده‌روده‌بر شدیم؛ نه‌و شه‌وه هه‌موومان مردین له پیکه‌نیندا».

به خنده‌افتادن: که‌وتنه پیکه‌نین؛ پیکه‌نین لی پرزان؛ که‌وتنه خه‌نین؛ هاتنه که‌نین «از حرفش به خنده‌افتادم؛ له قسه‌که‌ی که‌وتمه پیکه‌نین»؛ به خنده‌انداختن

خنده‌آور / xande'avar / *صفت*. پیکه‌نینی؛ که‌نینی؛ پیکه‌نین‌هین؛ هوی بزواندنی بزه «کارهایش خنده‌آور بود؛ کاره‌کانی که‌نینی بو».

خنده‌دار / xandedār / *صفت*. پیکه‌نین‌دار؛ که‌نین‌دار «حرف خنده‌دار؛ قسه‌ی پیکه‌نین‌دار».

خنده‌رو / xanderû / *صفت*. [گفتاری] خه‌نه‌ران؛ خه‌نه‌رانه (بو میینه)؛ روو‌که‌ن؛ که‌نو‌ک؛

خەنگ^۲ / ھا: / صفت. [گفتاری] خۆل؛ گەلخۆ؛ گەوج؛ گێژ؛ گێچ؛ خۆل؛ دەبەنگ؛ گێل؛ ھێر؛ خاوەن بەھرەى ھۆشى كەم كە واتای ڕووداوی دەور و بەری خۆی ئاستەم یان خراپ تێبگا [چقدر خەنگ بوو، اصلاً چۆنى نەم فەمید! چەندە خۆل بوو، ھەچى نەدەفامى!]. ھەر وەھا: خەنگ بوون؛ خەنگ شەن

☐ خەنگ خەدا: خەپەخۆل؛ گێژوللا؛ لاژگ؛ خۆل لە دایک بوو [آخر خەنگ خەدا، مگر عەقلى نەمى رسد؛ ئاخىر خەپەخۆل، مەگەر عەقلى پێ نەشكى؟].

خەنگى / xengî: / اسم. گێژى؛ خۆلى؛ خۆلى؛ گێجى؛ گەوجى؛ لاژگى؛ بار یان چۆنیەتى گێژ بوون [آدم به این خەنگى دیدە بودى؟ مەروى بەم گێژیەت دیتبوو؟].

خەنیاگر / xonyāgar, ھا: / اسم. [ادبی] ھۆنیان؛ دەلوو؛ بەزمگێر؛ گۆبەندگێر؛ شایەر؛ کەسێ کە ھەم ساز لێدەدا و ھەم دەخوێنێ. ھەر وەھا: خەنیاگری

خو / xû: / اسم. ھوو؛ خەدە؛ خەدە؛ نەریت؛ شێوەى ھەلس و کەوتى ئاسایى و ھەمیشەیی گیاندارێک کە تايبەتى خۆیە و لە درێژایی ژياندا پێى ڕادى: خۆى [ادبی]

☐ خو کردن: خووگرتن؛ خوو پێ گرتن؛ عەدەتکردن؛ ھوکارە بوون. ھەر وەھا: خو گرتن

خواب^۱ / xāb: / اسم. ۱. خەو؛ خوو؛ خاو؛ خەون؛ خەف؛ نف؛ خەف؛ ھووت؛ ھووتە؛ دۆخى خەسەنەوێ گیاندار کە لەو ھالەدا چالاکی لەشى و دەمارى دەشکێتەو و ھەستى گیانەوەر لە بەرانبەر بزۆینەرى دەره کیدا کەم دەبێتەو [خواب بودن: لە خەودا بوون] ۲. / ھا: / خەون؛ خەو؛ وەرەم؛ ھورم؛ ھەون؛ ھۆن؛ ئەوێ لەو کاتەدا لە مێشکى گیاندار بەدى دى [خواب دیدن: خەو دیتن] ۳. [مجازى] بار؛ خەو؛ لایەنیک کە بەن، موو، خورى و... دەکەنە سەر یەک

وردەوالەفرۆش؛ کەسێ کە شەڕ و شیتال خەپ دەکاتەو، یا دەیکرێ و دەیفروشی [یک پیرمرد خەزەینەرى ھەر رۆز تۆی کوچەى ما پیدایش مىشد: پیرەپیاوێكى كۆسەفرۆش ھەموو رۆژێك لە كۆلانەكەى ئێمەدا دەردەكەوت].

خەنس و فەنس / xenes-o-fenes: / اسم. [گفتاری] ھەژارى؛ نەدارى؛ فەقیری؛ دەسکورتى؛ پیسی؛ نچارى: خەنسى

☐ بە خەنس و فەنس افتادن: کەوتنە پیسیبەو؛ کەوتنە سەر ساجى عەلى؛ کەوتنە تەرەتەرەو؛ کەفتنە تاقەوگۆو؛ بێ پارە بوون و بۆ ژيان دامان [آخرهای ماه پولم تمام شد و به خەنس و فەنس افتادم: ئاخەرەکانى مانگ، پارەم پێ نەما و کەوتنە پیسیبەو].

خەنسى / xenesî: / اسم. خەنس و فەنس خەنسر / xenser: / عربي اسم. [ادبی] تووتە؛ گولایى؛ گولایى؛ گیشا قلینج؛ تەلبا بیچک؛ قامکە تووتە؛ قلیچان؛ قامکە چکۆلە؛ تەلەگچە؛ قامکە چکۆلەى دەست.

خەنک / xonak: / صفت. ۱. فینک؛ ھینک؛ ھوونیک؛ ھۆنک؛ چایگ؛ چێیگ؛ ھوونیک؛ ھین؛ ھوونک؛ فوونک؛ چیا؛ چیاو؛ سارد؛ چیاگ؛ ساردیکی خۆش [ھوای خەنک: کەشى فینک] ۲. [مجازى] (لەمەر کار یان کردەوێەکی نابار و ناخۆش) سار؛ سارد؛ بێ تام؛ بێ مەك [شوخی خەنک: گالتەى سار].

خەنکا / xonakā: / اسم. فینکایى؛ چۆنیەتى فینک بوون [خەنکای شە: فینکایى شەو].

خەنکی / xonakî: / اسم. [گفتاری] ۱. فینکى؛ فینکایى؛ فوونکی؛ فینکایەتى؛ ھوونکایى؛ ھینکایى؛ ھوونکایى ۲. سارى؛ ھەركام لەو خواردەمەنیانەى کە خواردنیان ئەبێتە ھۆی فینک بوونەو یان لاچوونى ھەستى گەرما.

خەنگ^۱ / xeng: / ھا: / اسم. [ادبی] ئەسپى سپی؛ ئەسپى چەرمگ؛ ئەسپى چەرموو.

باری خەو داھێنان «ماست خواب می‌آورد؛ ماس خەو دینی».

خواب بردن: خەو لێکەوتن؛ خەو پیاکەوتن؛ خەو بردنەو؛ وەرم پۆرە کەوتە ی «روی سەندلی خواب برد؛ لە سەر سەندەلیە کەوێ خەوم لی کەوت».

خواب بودن: خەوتوو بوون؛ لە خەودا بوون؛ وەرمەنە بیە «وقتی آمدم تو خواب بودی؛ کاتی هاتم تو لە خەوتبووی».

خواب به چشم کسی نرفتن / نیامدن: چاوی کەسێ نەچوونە خەو؛ خەو لە کەسێ نەکەوتن؛ خەو نەهاتن؛ وەرم نەکەوتە ی پۆرە؛ وەنەوز نەدە «تا صبح خواب به چشم نرفت؛ تا بەیانی چاوم نەچووێ خەو».

خواب دیدن: خەون دیتن؛ خەو دیتن؛ خەون بینن: ۱. وەرم دیە ی؛ وەرم وینە ی؛ هەون ڤیانایش؛ هەون دەیش؛ دیتنی شتانی ک لە خەودا «خواب دیدم رفتم به ماه؛ خەونم بینی چووم بۆ مانگ» ۲. «مجازی» بە هزرەوێ چوون؛ لێ ټیک چوون و کەوتنە گومانەوێ «هەمچو چیزێ نیست، خواب دیدی خیر باشد؛ شتی وا نیه، خەوت دیوێ خەیر بی» ۳. «تەریض» تەون نانەو؛ خەون بۆ شتی دیتن؛ بۆ کەسێ یان شتی ک پیلان گیران «برای پولهای پدرش خوابی دیده بود؛ خەوی بۆ پوول و پارە ی بابی دیبوو».

خواب رفتن: ۱. سڕ بوون؛ تەزین؛ لە جوولە کەوتن یان تەزوو پێدا هاتنی دەست یان لاق بەهۆی نەبزووتنەوێ یان مانسەوویی زۆرەوێ «پاهام خواب رفته؛ هەردوو لاقم سڕ بوو» ۲. «خواب رفتن

خواب کردن: کردنە خەو؛ دەخەوکردن؛ نثاندن؛ خەواندن؛ خەفاندن؛ وستان؛ نوانن «اول همه را خواب می‌کند بعد خودش می‌خوابد؛ لە پێشدا هەمووان دەکانە خەو، پاشان بۆ خۆی دەخەوێ».

«قالی را از طرف خوابش جارو کن؛ مافوورە کە لە باریدا گەسک لێدە».

□ خواب ابدی: «کنایی» خەوی یە کجاری؛ خەونی هەتایی؛ خەوی ئاخیری؛ مەرگ «بە خواب ابدی فرو رفت؛ چووێ خەوی یە کجاریەو».

خواب اصحاب کهف: «کنایی» خەوی ئەسحابی کەهف؛ خەوی زۆر قورس و درێژخایەن.

خواب خرگوشی: ۱. کەروێشکە خەو؛ خەوی بە چاوی نەبەسراو ۲. «مجازی» بێ خەبەری.

خواب زمستانی: «زیست‌شناسی» زستانە خەو؛ جستانە خەو؛ خەوی زستانی؛ دۆخی کەم بوونەوێ بە گوژمی چالاکی ژیان لە زۆریک گیا و گیانەوێدا کە بە هۆی داشکانی دەمای هەوا لە وەرزی زستاندا پروو دەدات.

خواب سبک: خەوی سووک؛ سەر خەو؛ سوو کەخەو؛ هەونی سڤک؛ گورگەخەو؛ خەوی سووک کە زۆر بە هاسانی لە سەر بپەرێ.

خواب سنگین: خەوی قورس؛ خەوی گران؛ خەوی کە خەوتوو بە هاسانی خەبەری نەبێتەوێ.

خواب گران: «ادبی» ۱. خەوی قورس؛ خەوی گران ۲. «کنایی» بێ خەبەری یە کجاری.

خواب مصنوعی: خەوی دەسکرد؛ خەوێردنەوێ بە هیپنۆتیزم.

□ خواب از سر / چشم کسی پریدن: خەوی کەسێ زران؛ خەو لە کەسێ ڕەوینەوێ؛ خەو پەڕین؛ نەمانی خەوالوویی؛ هەون ڕەمیایش؛ وەرموو یۆی ڕەمە ی / پەڕی «دیگر خواب از سرم پرید و نمی‌توانم بخوابم؛ ئێتر خەوم زرا و ناتوانم بنوومەوێ».

خواب آمدن: خەو هاتن؛ وەرم ئامە ی؛ دەرکەوتنی نیشانەکانی خەو «خوابم می‌آید؛ خەوم دی».

خواب آوردن: خەو هێنان؛ وەرم ئاردە ی؛

عروسی با دختر من را به خواب بینی: کچی من
مه گهر به خهو بیسی.

به خواب رفتن: چوونه خهو؛ دهخهو راجوون؛
ههون بهبیش؛ ههون دهبیش؛ خهو لی کهوتن؛
وهرم پوره کهوتهی؛ وتهی «سرانجام به خواب
رفت؛ ناخری چووه خهو»: خواب رفتن [گفتاری]

به خواب کسی آمدن: چوونه خهوی
کهسیکهوه؛ هاتنه خهو کهسیک؛ ئهنه وهرموو
یوئی ئامهی «دیشب مادرم به خواب آمده بود؛
دوئشهو دایکم هانبووه خهوم».

در خواب بودن: له خهودا بوون؛ خهفتگ
بوون؛ وهرمهنه بیهی (ساعت ۱۰ هنوز در خواب
بود: ساعات ۱۰ هیشتا له خهودا بوو).

خواب: صفت. [کنایی] خهوتوو؛ چاوبهسراو؛
بی خهبر؛ بی هوش «تو هنوز خواب هستی و این
حرفها را نمی فهمی: تو هیشتا خهوتووی و ئهم قسانه
ناقامی».

- خواب: پیواژه. - خهو؛ - خهف؛ - ههون؛
۱. - وهرم؛ ئهوهی که ئهخهوی «بدخواب: بهدخهو»
۲. - بووس؛ شیوا یان لهبره راجوگروا بو خهوتن
«تخت خواب: تهختی خهو».

خواب آلود / xābālūd: صفت. خهوالوو؛
خهوالو؛ خوالی؛ خووالی؛ خوالین؛ خهواوی؛
وهرمین؛ وهرم ئاشتین؛ بیداری هیشتا چاو
به خهو «صدایش خواب آلود بود: دهنگی خهوالوو بوو».

خواب آلودگی / xābālūdegī: اسم.
خهوالوویی؛ خهوالویی؛ وهرم ئاشتینی؛ بار یان
چوئیه تی خهوالو بوون.

خواباندن / xābāndan: مصدر. متعدی.
// خواباندی: خهواندت؛ می خوابانی: دهخهوتنی؛
بخوابان: بخهوتیه // خهواندن؛ خهفاندن؛
۱. دهخهو کردن؛ نهاندن؛ نهستاندن؛ رازاندن؛
نواندن؛ وسنهی؛ وسنای «بچه را خواباندن: مندا
خهواندن» ۲. بهستهری کردن له نهخوشخانهدا
«در بیمارستان خواباندن: له نهخوشخانهدا خهواندن»

خواب کسی تعبیر شدن: [مجازی] خهوی
کهسی هاتنه دی؛ دروست خوئندنهوه؛ له
خال دان «سرانجام خوابی تعبیر شد و فلانی مرد؛
ناخری خهوه ئهی هاتنه دی و کابرا مرد».

خواب کسی ریختن: [مجازی] خهو شکانه چاو
کهسیک؛ زور ئاتاجی نووستن و له خهو
رانه چوون.

خواب گرفتن: خهو داگرتن؛ خهو بردنهوه؛
وهرم بهی ئامهی؛ خهو زور بو هینان «خواب
گرفت و دست از کار کشید: خهو داگرت، دهستی
له کار کیشا».

خواب ماندن: دهخهو راجوون؛ خهبر
نهبوونهوه؛ به خهبر نههاتنهوه؛ خهو بردنهوه؛
درهنگتر له کاتی پیویست بهیار بوونهوه
(ساعت خوابیده بود، صبح خواب ماندم و دیر به
مدرسه رسیدم: سهعته که خهوتبوو، بهیانی دهخهو
راجووم و دیر گهیشتمه فیرگه).

خواب هفت بادساد را دیدن: [کنایی] له ههوت
سالان راست بوونهوه؛ پرخه لی ههستان؛
چوونه خهوی قورس و در پز خایه نهوه.

از خواب پا شدن: له خهو ههستان؛ له خهو
خهبر بوونهوه؛ له خهو رابوون؛ وهرمهنه
هؤرسهی «نصف شب از خواب پا شدم: نیوه شهو
له خهو ههسان».

از خواب پریدن: له خهو راجله کان؛
داچله کان له خهو؛ وهرمهنه چله کیایره؛ له پرا
و بههوی کاره ساتیکهوه له خهو ههستان «با
صدای تلفن از خواب پریدم به زرهی تهله قوون له
خهو راجله کان».

به / در خواب دیدن: له خهودا بینین؛
۱. خهو پیوه دیتن؛ وهرمهنه دیهی؛ کهسیک
یان شتیک له خهودا هاتنه بهر چاو «دیشب
مادرم را در خواب دیدم: دوئشهو دایکم له خهودا
بینی» ۲. [مجازی] به خهو بینین؛ وهرمهنه
وینهی؛ دهست نه گیشتن به شتیک «مگر

دامه ز راه یه کی هه مووانییدا (وه کـو و قوتا پخانه ی شه وانه پوژی یان په روه رشتگا) ۲. خانو و به ریه کی تایبته بو حه سانه وه و شه و مانه وه ی کهسانی سهر به دامه ز راه یان ده سته یه که < خوابگاه دانـشجویان: نووستنگه ی خویندکاران >.

خوابگردی / xābgardī: اسم. خه و گه پری؛ نه خونجاویه که له خه و تنی بری کهس که ده بیته هوی ریگه چوونی له خه ودا. هه روه ها: خوابگرد

خوابگزار / xābgōzār، ها: ان: اسم. خه و لیکنده؛ خه و قه هین؛ کهسی که گوايه له گویدان به پازه ی نه وه ی که دیتران له خه ودا دیتوویانه، رو و داوه کانی داهاتوو ده لیته وه. هه روه ها: خوابگزاری

خواب گفتاری / xābgōftārī: اسم. کار یان دیارده ی راواندن؛ و راه و کردن؛ و ریته کردن؛ راه و ی؛ کرده وه یان دیارده ی قسه کردن له خه ودا. هه روه ها: خواب گفتار

خوابنامه / xābnāme، ها: اسم. خه و نامه؛ کتیبیک که واتای خه و ی تیدا نووسراوه.

خواب نما / xābnemā: اسم. کهسی که داهاتوو به خه و ده بینی یان به خه و له رو و دانی کاره ساتیک خه به ردار نه بی.

خواب و بیدار / xāb-o-bīdār: صفت. ۱. خه ویر؛ خه و و بیگار؛ خه فته و وریا ۲. < نـساجی > دو و بار؛ دو و به رکه؛ به پرز و پشالگه لی له هه ر دو و لاوه.

خواب و خیال / xāb-o-xyāl: [فارسی/ عربی] صفت. < مجازی > خه یال پلاو؛ خه و و خه یال؛ خه و و خه یال؛ دو و ر له راستی < اینکه خانه ارزان می شود، خواب و خیال است: > نه می که مال هه رزان ده بی، خه یال پلاوه >.

— خوابه / xābe، ها: < پیوازه. > [گفتاری] — خه وه؛ خاوه ن دیوی خه و تن < آپارتمان دو خوابه: > وارخانی

۳. هیدی کردن؛ ئارام کردن؛ دامر کانندن؛ داسه کنانندن؛ داته مرانندن؛ هه دانندن؛ له گوژمه ی شتی کهم کردنه وه < سر و صدا را خوابانیدن: > هه را و هو وریا خه وانندن > ۴. دانه وانندن؛ چه ماننده وه؛ له باری راه و ستاوی یان قنجی ترازانندن < لبه ی کلاه را خوابانیدن: > قه راغی کلاو خه وانندن > ۵. بو هه لگرتن، گوژرانی شیواز، رهنگ کردن یان بو دان خستنه ناو تراویکه وه < در سرکه خوابانندن: > له سرکه دا خه وانندن > ۶. دهس پی هه لگرتن یان ویساندنی کاری < کار را خوابانیدن: > کار خه وانندن > ۷. < گفتاری > لیدان؛ سره وانندن؛ کوتان؛ وسنه ی < به تایبته زلله > < بیخ گوش کسی خوابانندن: > خه وانندن؛ لاملی که سیکه وه > ۸. رازانندن؛ راکشانندن؛ هه لاژنین؛ هه لاژانندن؛ وسنه ی؛ ئیژنایره؛ نه ره ئیژنه ی؛ کهسی به باری ئاسویی و به سهر رو ویه کدا ریگ کردن < روی تخت خوابانندن: > له سهر تهخت خه وانندن > ۹. < کشاورزی > که وشه ک دان؛ شیوه کاری بو ژور کردنی بری دار به کردنه ژیر خاکی لق و پوه نیکه کانی له زه و ی تا ره گ دابکوئی و وه ک داریکی جیا و سهر به خو ده ری: خوابانیدن. هه روه ها: خوابانندی

■ صفت فاعلی: خواباننده < خه وینهر > / صفت مفعولی: خواباننده < خه وینراو > / مصدر منفی: نخوابانندن < نه خه وانندن >

خوابانیدن / xābānīdan، خوابانیدن خواب آور / xābāvar، ها: صفت. خه وهینهر؛ خه وینهر؛ به تایبه تمه نندی یا توانستی خه و هینان.

خواب زدا / xābzedā، ها: صفت. خه و هوین؛ خه و په ریئ؛ خه و زریئ؛ به تایبه تمه نندی یان توانای له ناو بردنی خه و الویی یان ههستی نیاز به خه و.

خوابگاه / xābgāh، ها: اسم. حه وانگه؛ خه و تنگه؛ نووستنگه؛ ۱. خه وگا؛ خه فگه؛ وه تاغی تایبه تی خه و، به تایبته له

دوو خه وه.

خوابیدن / xābīdan: مصدر. لازم. // خوابیدی:

خه وتی؛ می خوابی؛ ده خه وی؛ بخواب؛ بخه وه //

خه وتن؛ خه وچین؛ خه فتن؛ نووستن؛ نشستن؛

نشان؛ وتهی؛ هۆتهی؛ وتش؛ هه ونا؛ هاو؛

هه فتن؛ هه فتن؛ هۆیتن؛ نشستن: ۱. چوونه

خه؛ خه و بردنه وه؛ وهرم كه وتهی پوره «لالایی

گفتم، خوابید: لایه-لایه م، خه وت، خه وت» ۲. به سته ری

بوون «ده روز تو بیمارستان خوابید: ده رۆژ له

نه خۆشخانه دا خه وت» ۳. چالاکی یان جم و

جوول نه مان «کار خوابیدن: کار خه وتن»

۴. دامرکان؛ هه دران؛ ئه ره وتهی؛ كه م بوونه وهی

توندی «سر و صدا خوابید: دهنگ و هه را خه وت»

۵. نیشته وه؛ ساف بوون؛ له ده ره په ریوی و چرچ

و لۆچی ده ره اتن «اتیش کن تا چینه بایش بخوابد:

ئوتوو کی، با چرچه کانی بخه وی» ۶. «کنایی/

بی خه وهر بوون، بی ئاگا بوون «تو خوابیدی، از جای

خبر نداری: تو خه وتوو، له هیچ کوئ ئاگات نیه»

۷. راکشان؛ رازان؛ رازان؛ رازین؛ هه لازیان؛

ئه ره ئیژیایی؛ ئیژییه ره؛ کیشیایره؛ لهش له باری

ئاسۆیدا دانان «روی تخت خوابیدن: له سه ر

ته خه وه خه وتن» ۸. «کنایی/ هاو جی بوون؛

سه رجی کردن؛ تیکه ل بوون له گه ل كه سیكد

«خدا می داند با چند نفر خوابیده: خوا ئه زانی له گه ل

چهند كه سدا خه وتوو». هه ره ها: خوابیدنی

■ صفت مفعولی: خوابیده (خه وتوو)/ مصدر منفی:

نخوابیدن (نه خه وتن)

خوابیده / xābīde: صفت. خه وتوو؛ خه فتن؛

نووستوو؛ رازیایی؛ هه فتن؛ خه وتوو؛ خه ولی كه وتوو؛

نووستی؛ نهستی؛ نوستوو؛ هه فتن؛ نه؛ نهستی

خوابیده: قید. به راکشایی؛ رازاو؛ رازاو؛ هه لازیاو؛

ئیزی؛ درێژو بووگ؛ پالکه وتوو؛ پالکه فتن؛

ته پیا؛ به راکشایی «خوابیده درس می خوانی؟!:

به راکشایی وانه ده خوینی؟!»

■ خوابیده پارس کردن: «تعریض/ زه رین و

نه په رین؛ وهك كه ری عوزهر سه رینی
هه ببوون و په رینی نه بوون؛ له ده ما هار و له
قه لبا بیمار بوون؛ به قسه ئالی زهنگان و به
کرده ریخ له لنگان بوون؛ هاش و هووش
کردن «اهمیت نده، خوابیده پارس می کند! گوئ
مه ده یه، ده زه ری، ناپه ری!»

خواجهگی / xācegī: اسم. ۱. ساپوره یی؛ دۆخ

یان چۆنیه تی ساپوره بوون ۲. «دبی/ سانی؛

خانی؛ ئاغایی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سان بوون.

خواجه / xāce, ها؛ لگان؛ اسم. ۱. ساپوره؛

نیره مووک؛ نه نیر نه می؛ میردی كه سه رجیی

لی نایه (وهك كه سی كه خه سراوه) ۲. «قدیمی/

پیر؛ بابا؛ سه رناویکی به ریژانه بو پیاوان

«خواجه حافظ: پیر حافظ» ۳. «دبی/ سان؛ خان؛ ئاغا؛

ئه رباو؛ ئه رباب؛ خودان؛ مه زن؛ سه ره ره؛ زه نگین؛

به گ؛ ده وه له مه ند ۴. خاوه ن؛ خودان؛ ساجیو.

خواجه سرا / xācesarā, ها؛ یان؛ اسم. «قدیمی/

خواجه سه را؛ ساپوره په ك كه له مالی شایان و

گه ره په یواندا خزمه تی ده کرد.

خوار / xār: صفت. سووک: ۱. خار؛ زه بوون؛

هوودار؛ په ست؛ بی ریژ و بایه خ له چاو كه سانی

دیکه دا ۲. «قدیمی/ هاسان؛ سانا «کار پسران خوارتر

است: کاری کوران هاسانتره».

■ خوار شمردن: به سووک زانین؛ بایه خ

په نه دان؛ به كه م زانین؛ به هیچ دانان «کس را

نباید خوار بشمري، چرا كه هر كس توانایی هایی دارد:

نابج كه س به سووک بزانی، چونكه هه ره كه سیك

لینه اتوو په لیکی هه یه».

خوار کردن: سووک کردن؛ بی بایه خ کردن «با

رفتار و گفتارش خود را در چشم دیگران خوار می کرد:

به کردار و گوتاری، خوی له چاوی كه سانی

دیکه دا سووک ده کرد». هه ره ها: خوار بودن؛

خوار شدن

- خوار: پیواژه. - خور؛ - هه ره؛ - خار؛ بخور

«گوشه خوار: گوشه خور».

خواربار / xār(o)bār / اسم، بژیو؛ تفاق؛ زاد و زموات؛ کهرهسهی سهرهتایی خوارکی رۆژانهی مرؤف.

خواربارفروش / xār(o)bārfurūš / ها؛ ان؛ / اسم، بهقال؛ کهسی که پینداویستی خواردمهنی رۆژانهی خه لکی (وهک برنج، دانهویل، رۆن، قهن و چای ...) دهفرۆشی. ههروهها: خواربارفروشی خوارج / xavārec / (عربی) جمع ۱. خوار

خواری^۱ / xārî / ها؛ / اسم، سووکی؛ پهستی؛ دۆخ یان چۆنیهتی بیبایهخ بوون یان کهوتنه بهر سووکیهتیوه (بیچاره از تبار روستایی خود، احساس خواری می کرد، اما حماقتش موجب خواری او بود: دامامو له لادییی بوونی خۆی، ههستی به سووکی دهکرد، کهچی گیل بوونی هۆی سووکی نهو بوو).

-خواری^۲: پیواژه، -خۆری، -وهری، -خاری؛ خواردن (خامخواری؛ کالخورى).

خواست^۱ / xāst / ها؛ / اسم، ویست؛ خواز؛ داخواز؛ داخوازی؛ داوخوازی؛ هاس؛ واز؛ خواست؛ نیاز؛ داوا؛ داواکاری (خواست شما چیست؟ به طور دقیق بیان کنید: ویستی ئیوه چیه؟ به وردی بیلین).

-خواست^۲ / ها؛ / پیواژه، -خواست؛ -واس؛ -هاس؛ -ویس؛ -ویست؛ ۱. خوازهر؛ خوازگار؛ خوازیار؛ داخواز؛ داخوازکار؛ ویستیار (دادخواست؛ دادخواز) ۲. ویستن؛ خواستن؛ داخوازی کردن (بازخواست؛ بازخواست).

خواستار / xāstār / ان؛ / صفت. خوازیار؛ خوازهر؛ داخوازیکهر؛ خوازگار؛ داواکهر؛ ههرهکهر؛ ئارهزووکهه (آنان آزادی زندانیان را خواستار شدند: ئهوان خوازیارى ئازادی بهندیهکان بوون).

ههروهها: خواستار بودن؛ خواستار شدن خواستاندیشی / xāstandîşî / اسم، کار یان پهوتی تیروانین و بیر کردنهوه به پتی ویست و ئارهزووی خۆ به بیئاوردانهوه له راستی و پیویستی و بار و دۆخی دهرهوه.

خواستبرکت / xāstbarg / ۱. احضارنامه

خواستگار / xāstegār / ها؛ ان؛ / اسم، داواکار؛

۱. خوازینی کهر؛ خوازمهن؛ خواستمهنيکهر؛ خۆستی؛ داوان؛ داوخواز؛ خۆهستی؛ ههيجوو؛ ههيجبی؛ ههيجووی؛ ههيجیکار؛ داواکهر؛ ئهوهی خوازیارى کچ یان ژنیکه (بۆ خۆی یا کهستیکی دی) (برای سارا خواستگار آمده بود: بۆ سارا دهک هاتبوو) ۲. [نامتداول] خوازگار؛ خوازیار؛ کهسی که شتیکی نهوی.

خواستگاری / xāst(e)gārî / ها؛ / اسم، خوازینی؛ خوازگینی؛ خوازگینی؛ خوازگاری؛

۱. وازیینی؛ خوازمهنی؛ داوخوازی؛ ههيجبی؛ ههيجوی؛ ههيجووی؛ داواکاری له کچ یان ژن بۆ ژيانی هاوبهشی (در اینجا رسم نیست دختر از پسر خواستگاری کند: لیرهدا باو نیه کچ له کوپ خوازیب

بکا) ۲. رپیرهسمی تایبهتی ههيجووی کردن (وهکوو رۆیشتن بۆ مالی کچی دیاریکراو و وتووێژ دهگهل بنهمالهیدا) (امشب به خواستگاری سارا دعوتم: ئهمشۆ بۆ خوازیب سارا دهنگ کراوم). ههروهها:

خواستگاری کردن؛ به خواستگاری رفتن

خواستن / xāstan / مصدر، متعدی، لازم.

// خواستی؛ ویست؛ می خواهی؛ دهتهوی؛ یخواه؛ بتهوی // ویستن؛ خواستن؛ خواسن؛ خوازتن؛ تواسن؛ هواسن؛ گستن؛ خۆهستن؛ واستهی؛ واسهی؛ واستش؛ واسته؛ □ متعدی. ۱. بانگ کردنی کهسی؛ ههرا کردن (آزاد را خواسته بودند:

ئازادیان ویستبوو) ۲. ههز لیکردن؛ ههز پیکردن؛ گهرهک بوون؛ توان؛ وهش سیای (پسرش او را خیلی می خواست: کهرهکهی ئهوی زۆر دهویست)

۳. داوا کردن؛ نیازی خۆ دهربرین (آب خواستن:

ئاو ویستن) ۴. پیویست بوون؛ گهرهک بوون؛

نیازمهند بوون (این کار دو ماه وقت می خواهد: ئهم

کاره دوو مانگی دهوی) ۵. لی داواکار بوون؛

لی گهرهک بوون (دو ماه بود که از من صد تومان می خواست: دوو مانگ بوو، سههدهتمهنی له من

د دویست □ لازم، ۶. توان؛ نه توان؛ گهره ک بوون؛ نیاز بوون؛ ټاهنگ بوون «خواستم بگویم، نشد: دهمه ویست بلیم، نه کړا» ۷. [دستور] کاری هاوکار بو کاتی داهاتوو «خواهم رفت: دهجم». ههروه‌ها: خواستنی

■ صفت فاعلی: خواهنده (ـ) / صفت مفعولی: خواسته (خوازراو) / مصدر منفی: نخواستن (نه‌خواستن)

خواسته / xāste، ها: / اسم، ویست: ۱. داوا؛ داواکاری؛ خوازراو؛ خوازیاغ؛ ویستراو؛ تخوون خواسته؛ نه‌وی که کهس یان دهسته‌یه ک خوازیارین «خواسته‌ی خود را به‌دست آوردند: ویستی خوځان به‌دهس هینا» ۲. [حقوق] خوازراوی؛ نه‌وه‌ی سکالابر له دادنامه‌یدا خوازیاربه‌تی ۳. [ادبی] مال و سامان؛ دارایی.

خواص / xavās(s)؛ [عربی] / اسم، ۱. بلیمه‌تان؛ هه‌لکه‌وتوان؛ کهسانی هه‌لبژارده و هه‌لکه‌وتوو. به‌رانبهر: غوام ۲. جمع ☞ خاصه ۳. جمع ☞ خاصیت

خوان^۱ / xān، ها: / اسم، خوان: ۱. خوانچه ۲. [ادبی] سفره.

-خوان^۲ / ها: / پیواژه. -خوین؛ -خوان؛ -وان؛ -وهن؛ -خون؛ -خوهن؛ -چر؛ خوینتر «درس‌خوان؛ کتاب‌خوان؛ وانه‌خوین؛ کتیب‌وان».

خوانا / xānā؛ صفت. وانا؛ له‌باوی خویندنه‌وه به هاسانی «خط خوانا؛ خه‌تی وانا».

خوانائی / xānā'i؛ ☞ خوانایی چوڼیه‌تی وانا بوون؛ خوانایی

خوانچه / xānče، ها: / اسم، خوانچه: ۱. سینی گه‌وره‌ی چپوی چهند ږه‌نگه بو شت له سهر نان و به دیاری بردن ۲. نه‌و شتانه‌ی که له سهر خوانچه‌وه نه‌بریت «خوانچه‌ی عروس: خوانچه‌ی بووک» * خنجه؛ خوڼجه

خوانندن / xāndan؛ مصدر. متعدی. لازم.

// خواندی: خویندت؛ می‌خوانی: ده‌خوینی؛ بخوان: بخوینته □ متعدی. ۱. خویندن؛ خواندن؛ خوهن؛ خوڼدن؛ خویننه؛ وه‌ندایه‌نه؛ وه‌خویندن؛ واناویه؛ نه‌وه‌وانه‌ی؛ گواسته‌وه‌ی نیشانه‌گه‌لی نووسراوه‌یه ک بو می‌شک و چپ کرنی ږگه و ده‌نگه‌کانی ده‌سینشانکراو و لیکهاتوو له‌ته‌کیاندا «کتاب خواندن: کتیب خویندنه‌وه» ۲. خواندن؛ خویندن؛ وانه‌ی؛ ده‌رپرینی نه‌و نیشانانه به ده‌نگی به‌رز؛ واناویه؛ فه‌هاندن «نامه را برای ما هم بخوان: نامه‌که بو ټیمه‌ش بخویننه‌وه» ۳. خویندن؛ خواندن؛ وانه‌ی؛ گوتنه‌وه‌ی شیعر و رسته به ټاهه‌نگه‌وه «آواز خواندن: ټاواز خویندن» ۴. ونا‌ی؛ وه‌نته‌ی؛ فیر بوون «آزاد هنر می‌خواند: نازاد هونه‌ر ده‌خوینی» ۵. [ادبی] بانگ‌کردن؛ گازی کرن؛ له که‌سې ویستن تاکوو بچیته جی‌یه ک «به مهمانی خواندن: بو میوانی بانک‌کردن» ۶. [ادبی] پیڼگوتن؛ ناو نانی که‌سې یان شتی «شهری که مریواش می‌خوانیم: شاریک که مریوانی پی‌ټیژین» ۷. [کلی] فره‌مانبردن؛ وانه‌ی؛ وه‌نه‌ی؛ وه‌خوځرتن «کسی خطش را نمی‌خواند: که‌س فره‌مانی لی نایا □ لازم، ۸. [ادبی] چواندن شبهانندن؛ به‌رامبه‌ر کردن «به ماه همی‌خواندن: به مانگ چواندن» ۹. خویندن؛ فامان؛ تیڅه‌یشتن؛ وه‌ناویه؛ نه‌وه‌زیه‌ی «از قیافه‌اش خواندم که می‌خواهد چیزی بگوید: له ږواله‌تیدا خویندنه‌وه که ده‌یه‌وئ شتی‌ک بلی» ۱۰. خویندن؛ به‌یه‌ک خواردن؛ پیک خواردن؛ وانه‌ی «این رنگها با هم نمی‌خوانند: نه‌م ږه‌نگانه پیکه‌وه ناخوین».

■ صفت فاعلی: خواننده (خوینتر) / صفت مفعولی: خواننده (خوینتراو) / مصدر منفی: نخواندن (نه‌خویندن)

خوانده^۱ / xānde، ها: / گان: / اسم، [حقوق] خوازراو؛ بانگ‌کړاو؛ که‌سې که له ده‌سته‌وه بو دادگا سکالا براوه.

-خوانده^۲ / ها: / گان: / پیواژه. -پیاره؛ -زږ؛ -پس؛

خوار؛ خوانگ؛ خوی؛ خه؛ خییج؛ خینگ؛ دهره؛
 باجی؛ ئاباجی؛ والی؛ وا؛ واره؛ واهر؛ وایه؛ وایکه؛
 وویره؛ گیانداری میینه (به تاییهت مروف) ی خاوهن
 یه یک دایک و باوک (یان تهنیا باوک یان دایک)
 له گهل که سیکی تر دا.

☐ خواهر تنی: خوشکی دایک و باوکی؛ خوشکی
 حهق وداو.

خواهر دوقلو: گیانه وهریکی میینه که له گهل
 گیانه وهریکی تر دا له سه رده میک و له دایکیک
 بووبی.

خواهر دینی: ژنی هاوکیش؛ خوشکی ئایینی؛
 خوشکی دینی.

خواهر رضاعی: خوشکی شیر؛ خوشکی
 هاوشیره؛ خوشکی هه مشیره: خواهر شیر

خواهر روحانی: خوشکی رۆحانی؛ سه رناویکی
 به ریزانه بو ره به نان (جار و بار پله دارانی میینه ی
 کلیسا): خواهر مقدس

خواهر شیر ☐ خواهر رضاعی

خواهر مقدس ☐ خواهر روحانی

خواهر ناتنی: زپ خوشک؛ زپ خوهه؛ زپ
 خوشک؛ خوشکی هه له باب یان هه له
 دایک: ناخواهری

خواهرانه^۱ / xāharāne: صفت. [مجازی]
 خوشکانه؛ یه کجار خوشه و یستانه «لطف خواهرانه»
 دلوفانی خوشکانه.

خواهرانه^۲: قید. خوشکانه؛ خوهیشکانه؛ وهک
 خوشک و له رووی خوشه و یستیه وه «به همه ی
 آنها خواهرانه خدمت کرد: به هه موانیان خوشکانه
 خزمه تی کرد».

خواهرخوانده / xāharxānde، ها؛ -گان: / اسم
 خوشکی هه لېژارده؛ کچ یان ژنیک که
 که سیکی تر به خوشکی خوی هه لېژاردووه.

خواهرزاده / xāharzāde، ها؛ -گان: / اسم
 خوارزا؛ خوارزی؛ خوشکه ز؛ خوشکه ز؛ خوه ز؛
 واره ز؛ منالی خوشک؛ رۆله ی خوشک؛

هه له ک؛ ناوئرو «پدرخوانده: باواپاره».

خواندگی / xānandegî: / اسم. گۆرانی بیژری؛
 ستران بیژری؛ گۆرانی واچی: ۱. کاری گۆرانی بیژر
 ۲. کار یان ره وتی گۆرانی خویندن.

خواننده / xānande، ها؛ -گان: / اسم.

۱. گۆرانی بیژر؛ گۆرانی چر؛ گۆرانی واچ؛
 گۆرانی خوین؛ ستران بیژر؛ ئاوازه خوان؛ ئاواز خوین؛
 بچر؛ دهنگ بیژر؛ قام بیژر؛ لازه بیژر؛ لاوک بیژر؛
 وهندوخ «خواننده ی رادیو: گۆرانی بیژری رادیو»
 ۲. خوینهر؛ وانهر؛ که سی که نووسراوه یه ک
 ده خوینیتیه وه «از خواننده می خواهیم کمی بلندتر کتاب
 را بخواند: له خوینهر ده خوازین هیندیک به رزتر
 کتیه که بخوینیتیه وه».

-خوانی / xānî، ها؛ / پیواژه. -خوینی؛ خویندن
 «آواز خوانی؛ شعر خوانی؛ ئاواز خوینی؛ شیر خوینی».

خوانین / xavānîn: / ایه قاعده ی عربی جمع ☐
 خان

خواه^۱ / xāh: / حرف. چ؛ خوا؛ یه کی له دوو
 دۆخی نه گهری (هه بوون یا نه بوون)؛ یه کی له
 دوو باری لوان «خواه برود، خواه بماند، فرقی ندارد: چ
 برود، چ وه مینی وه کوو یه ک وایه».

-خواه^۲: پیواژه. -خواز؛ واز؛ -خاز: ۱. / لان/
 خوازهر؛ خوازگار؛ خوازیار «خیرخواه: خهیرخوا»
 ۲. دلپه سندن «دلخواه: دلخواه» ۳. / لان/ لایه نگر؛
 هۆگر؛ دۆستداری شتیک «اسلامخواه»
 ئیسلامخواه».

خواهان^۱ / xāhān، ها؛ / اسم. [حقوق] خوازیار؛
 که سی که له که سیکی تر شکایه تی کردووه.

خواهان^۲: صفت. خوازیار؛ خوازگار؛ خوازهر؛
 داواکار؛ داواکهر؛ خواز لۆک؛ خاز لۆک؛ خواز لۆک؛
 کارنیار؛ داخوازی کار «جوانان خواهان زندگی به ترند:
 لوان خوازیاری ژیانیکی باشترن».

خواهر / xāhar، ها؛ -ان: / اسم. خوشک؛
 خویشک؛ خویشک؛ خوهیشک؛ خوشیک؛
 خوهیشک؛ خوه؛ خوه؛ خوه؛ خوه؛ خوه؛

فرزندی خوشک.

خواهرزن / xāharzan ، ها- / اسم، زن خوشک؛ خوشکی زن؛ بالتؤز؛ گۆرم؛ خوارزینه؛ خه زن؛ باتیسک؛ چهن وا؛ زن خوویشک؛ خوشکی زن.

خواهرشوهر / xāharšowhar ، -šo:har ، ها- / اسم، دش؛ دوش؛ دشه؛ وش؛ گولباجی؛ خانباجی؛ شوو خوشک؛ شاباجی؛ خوشکی شوو؛ خوشک شوو؛ باجی؛ گۆرم؛ خوشکی میرد.

خواهروار / xāharvār / قید. خوشکئاسا؛ ۱. وه کوو خوشک ۰۲ / مجازی / زۆر گهرم و دۆستانه.

خواهری / xāharī / اسم، خوشکایه تی؛ خوییشکی؛ ۱. خوشکینی؛ وابیهی؛ دهسته خوشکایه تی؛ میهره بانی؛ دوستی یان هاودلی له لایهن زن یان ژنانی کهم تا زۆر هاوته منه نوه (در حق من خواهری کرد؛ له مهر منه وه خوشکایه تی کرد) ۲. چۆنیه تی خوشک بوون.

خواهری؛ صفت. خوشکانه؛ پیوه ندیدار یان سهر به خوشک (رابطه ی خواهری؛ کهین و بهینی خوشکانه).

خواهش / xāheš ، ها- / اسم، خوایشت؛ خواهیشت؛ ههوین؛ ۱. تکا؛ کار و پهوتی ویستنی شتیک به شیوه ییکی ماقوولانه (خواهش می کنم به من کمک کنید؛ خوایش ته کهم یارمه تیم بدهن) ۲. ته وهی بهو شیوه یه خوازراوه (خواهش شما پذیرفته نیست؛ خوایشتی ئیوه وهر ناگیردری).

خواهش داشتن؛ به داخواز بوون؛ خواهیشت بوون؛ خوایشت هه بوون؛ خواز یاری شتی بوون؛ تکا کردن (آمده بود از شما خواهشی داشت؛ هاتبوو له ئیوه داخوازیکی بوو).

خواهشمند / xāhešmand / صفت. خوازمه ند؛ خوازیار؛ تکاکار؛ داواکار؛ به خواهشت (خواهشمندم سلام من را به ایشان برسانید؛ خوازمه ندم سلای منی پی بگه یینن).

خواهشمند بودن؛ خوازمه ند بوون؛ خوازیار

بوون؛ داواکار بوون؛ هه بوونی خوایش (خواهشمند است جواب را هرچه سریعتر بفرستید؛ خوازمه ندم وه لامه که هه رچی زووتر بنیترنه وه).

خواه ناخواه / xāhnāxāh / قید. چاری ناچار؛ خوانه خوا؛ خوایی نه خوایی؛ بتهوی و نه تهوی؛ به ناچاری؛ گهره ک ناگهره ک؛ بقی نه قی؛ خاناخا؛ گهره کت بی و گهره گت نه وی؛ له پرووی ناچاریه وه (خواه ناخواه قبول کرد فردا بیاید؛ چاری ناچار قه بوولی کرد به یانی بیت)؛ خواهه ناخواه

خواهه ناخواه / xāh-o-nāxāh / خواهه ناخواه - خواهی / xāhî ، ها- / پیواژه، - خوازی؛ - وازی؛ ویستن؛ خواستن (آزادیخواهی؛ ئازادیخوازی).

خواهی نخواهی / xāhîna xāhî / قید. [گفتاری] چاری ناچار؛ گهره ک ناگهره ک؛ بقی نه قی.

خوئی / xû'î / قید. - خوبی؛ خوب / xob / قید. ۱. [گفتاری] باش؛ باشه؛ چاکه؛ ئی؛ وشه یه ک بۆ قه بوول کردنی بیر و باوه پری که سیک له وه لامی پرسیاریدا (آزاد گفت: «برویم»، گفتم: «خوب»؛ ئازاد وتی: «برۆین»، وتم: «باش» ۲. دهی؛ ئه ی؛ خاس؛ ئه ری؛ له پرسپاری سه بارهت به درێژه ی پروداوه یکدا (خوب، بعد چی شد؛ دهی، ئیتیر چ بوو؟) * خُب

خوب / xûb / صفت. باش؛ چاک؛ خاس؛ خوو؛ ههول؛ هاوله؛ ۱. وهش؛ به چۆنیه تی دلخواز (هوا خوب است؛ ههوا باشه) ۲. خاوهن پهفتار و کرداری چاک و دلخواز (آدم خوب؛ مروی چاک) ۳. وهش؛ چابوه وه (زخمش خوب شد؛ زامه که ی چاک بووه وه) ۴. [دبی] جوان؛ له بار؛ په سندن؛ خشکۆک؛ خوشیک؛ قه شه نگ (روی خوب؛ روخساری جوان).

خوب؛ قید. باش؛ چاک؛ خاس؛ عال؛ به بار یان چۆنیه تی به دل؛ شیاو یان خوش هاتوو (امیر خوب کار می کند؛ ئه میر باش کار ده کا).

خوب آوردن؛ جهخت هینان؛ باش هینان؛ بۆ هاتن؛ له گه ل پروداویکی باش پروبه پروو

که که سیکي لئ پېک هاتووه؛ هه موو هه ست و
نستی که سېک (خود را آزمون؛ خود را شناختن: خو
تاقی کرده‌وه؛ خو ناسين) ۲. یه ک بوونه‌وه به
تفنی و بې‌به‌شداری ئه‌وانی دیکه (با خود اندیشيد:
لای خو په‌وه پیری کرده‌وه).

☐ بە خودى خود: خۆبەخۆيى؛ خۇى بۇ خۇى؛
بە خۆيى خۇ؛ بە خۆبەو؛ ژبەر خۇ؛ وئش پەى
وئش «ئسان بە خودى خود موجودى اجتماعى است:
مرؤف خوبەخويى، پونوهر ئكى، ئايور مەيە».

□ خود را از تک و تانینداختن: وره بهرنه‌دان؛
خۆ له دەس نه‌دان؛ خۆ نه‌دانه ده‌سه‌وه؛ خۆ
راگرتن. به‌رانیه‌ر: خود را باختن

خود را با ختن: وره بهردان؛ خو دانه دهمه وه؛
له دهمس دانی دهمه لات به سهر کردار و
گوتاری خوذا (با دیدن آزاد خود را باخت و به لکنت
افتاد: ههر نازادی دی وره ی بهردا و کهوته
پته بیت).

خود را بالا گرفتن: [مجازی] خو به زل زانین؛
خو هه لکیشان؛ وئ زل گیرتهی؛ له خو بایی
بوون و خو هه لدان «خیلی خودش را بالا
می‌گرفت: زور خوی به زل ده‌زانه».

خود را بستن بار خود را بستن، بار^۱

خود را به آن راه زدن: *(جفتاری)* خو
گیل کردن؛ خو کردنه گووکر؛ خو بی ناگا
شان دان (خود را به آن راه زد، گویی حرف مرا
تشنیده است: خو ی گیل کرد، گوايه قسه که ی منی
نه بیستوه).

خود را به چیزی زدن: [مجازی] خو له شتی دان؛ خو وا نیشان دان؛ خو به جوړی نیشان دان «خود را به کړی زدن: خو له کړی دان».

خود را به دامن کسی انداختن: *[نایی]* خو
خستنه مالی که سی؛ پهنا بردنه بهر که سی
و یاری لئ خواستنی «برای پیشرفت کار پسرش
خود را به دامن ارباب انداخت: بؤ پیشه‌وه چوونی
کاری کوره‌که‌ی خوی خسته مالی ناغا».

پوونہوہ .

خوب کردن: ۱. دەرمان کردن؛ چا کردن؛
خاس کردنهوه؛ وهش که رده یوه (آن دارو زخم
پایم را خوب کرد؛ ټهو دەرمانه زامی لاقمی چا
کردهوه) ۲. چاک کردن؛ خاس کردن؛ کاریکی
باش کردن (پرویز خوب کرد که توی این سرما
نیامد؛ بهرویز چاک کرد لهم جهوه ردا نههات).

ههروه‌ها: خوب بودن؛ خوب شدن

خوبرو / xûbrû / هه؛ -یان: / صفت. / [ادبی] جوان؛ جوانخاس؛ جوان چاک؛ جوان چال؛ په سندنډ؛ خوشیک؛ خوشوک؛ خشکوک؛ خاوهن پرومته تی جوان.

خوبی / xūbī / اسم. چاکی؛ باشی؛ خاسی:
 ۱. /لها/ کاری چاکه؛ کار یا رهوتی یارمه‌تی دان و هاوکاری کردنی که سبک «خوبی کردن ضرری ندارد؛ چاکه کردن زیانکی نیه» ۲. قه‌نجی؛ په‌سندی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی باش بوون «در خوبی و انسانیت نمونه بود: له چاکی و مرقایه‌تیدا هه‌لکه‌وته بوو».

□ خوبی به کسی نیامدن: چاکه بۆ که سیک نه بوون؛ شیای یارمه تی و میړه وانی نه بوون
(به آرام خوبی نیامده: چاکه بۆ ئارام ناپی).

خوبی کردن: چاکه کردن؛ خاسی کردن؛
باشه کردن؛ یارمه تی و میهره وانی کردن
(خیلی به ما خوبی کرده: زوری چاکه له گه لمان
کردوه).

خوبیت / xúbīyyat / (!) [فارسی / عربی / اسم،
[گفتاری] باشی؛ چاکي؛ شياوي؛ گونجاوي] «اين كار
هيچ خوبيتي ندارد: ثم كاره هيچ باشيه كي تيدا نيه».
خوپذير / xúpázir / ها؛ ان؛ / صفت. [ادبي]
خووگر؛ هوگر؛ هه‌بووني تاييه‌تمه‌ندييك بو
گرتني خوو يان قهويني «نفس انسان خوپذير است:
نه‌فسي مرو خووگره».

خود^۱ /xod:/ اسم. خو؛ خود؛ خوہ؛ خہ؛ ہو؛ وی:
۱. سہرجہمی لہش، ہزر، بھر و ہہر چیکے تر

«وقتی پولدار شد، خودش را کم کرد و دیگر به کس محل نمی گذاشت: وه ختی دهوله مند بووه وه، خوی کوری و ئیدی ناوری له کهس نه نه دایه وه».

خود را هلاک کردن: ۱. خو کوشتن؛ گیانی خو کیشان ۲. /مجازی/ خو کوشتنه وه؛ هه ناسه ی خو برین؛ خو هیلاک کردن؛ کوشت و ته پستی زور کردن.

از خود بیخود شدن: واق ورممان؛ شیوان؛ ماقه وه بوون؛ دهر چوون له حاله تی ئاسایی؛ له دهس دانی هیوری یان وشیاری خو «وقتی پرسش را دید از خود بیخود شد و های-های گریه کرد: کاتی کوره که ی دی واقعی و رما و پرم-پرم گریا».

از خود در آوردن: له خو وه دهر هینان؛ هه له بستن «این حرفها را از خودش درآورده بود: ئه م قسانه ی له خو وه دهر هینا بوو».

از خود کدشتن: گیان به خشین؛ له خو بوردن؛ جه وئ و به رده ی؛ ئاماده ی گیان به خت کردن بوون.

به خود آمدن: هاتنه سه رخو؛ هاتنه وه سه رخو؛ وه خو دا هاتن؛ ئامایوه ویره؛ وه دهس هیئانه وه ی هوشیاری یان هیوری خو «یک ساعت بعد وقتی به خود امدم همه رفته بودند: پاش سه عاتیک که هاتمه وه سه رخو، گشتیان چوو بوون».

به خود بستن: /مجازی/ خو به شتی زانین؛ خو هه لکیشان.

به خود پیچیدن: ئوقره لی بران؛ پیچ له خو دان؛ پیچی ده بنه وئ؛ پیچ ئه نه وئ ده ی؛ هه لقرچان و هه دا نه دان له تاوی ئیشدا «از درد به خود می پیچید: له بهر ئیش ئوقره ی لی برابوو».

به خود رسیدن: ۱. خه می خو خواردن؛ چاوه دیری خو بوون؛ یاوه ی ویره؛ پاریزگاری له خو کردن و گه یین به خو دا «داشتم کله پاچه

خود را به کوچدی علی چپ ردن: /مجازی/ خو دان له نه زانی؛ خو لی گیل کردن؛ قسه یه یک به نه بیستراوه زانین یان سه باره ت به بابته ی خو بی خه وه ر نیشان دان «وقتی درباره ی کار تو پرسیدم، خود را به کوچدی علی چپ: کاتی له مه ر کاره که ی تو وه پرسیارم کرد، خوی دانه نغزی».

خود را جمع کردن: خو کو کردنه وه؛ خو جه م کردنه وه؛ خو ماقوول کردن؛ حاله تی فهرمی به خو گرتن «آزاد که روی تشک لم داده بود، با دیدن پدرش خود را جمع کرد و راست نشست: ئازاد که له بان دۆشه که که وه هه لاژیا بوو، که چاوی به بابی که وه ت خوی سه باره ت و قیت دانیشت».

خود را دست کم گرفتن: خو به که م زانین؛ توانایی یان شیاوی خو که متر له وه ی هه یه هاتنه به رچا و «تو خود را دست کم گرفته ی: تو خوی نه که ده رده».

خود را سبک کردن: /مجازی/ خو سووک کردن؛ بوونه هوی که م بوونه وه ی بابه خ و به وه ی خو «با رفتن پیش این و آن خود را سبک کرد: به چوون بو لای ئه م و ئه و خوی سووک کرد».

خود را قاتی کاری کردن: خو ئاویتیه ی کاریک کردن؛ خو له کاریک تی هه لقورتان؛ وئ و سه یینه کاریو؛ ده ستیوه ردان یان به شداری کردن له کاریکا «تو حدت را قاتی دعوای زنها نغز: تو خود ناوییدی شه ر و هه رای ژنان مه که».

خود را گرفتن: خو گرتن؛ قیافه و کرداری ره ق و نادۆستانه به خو گرتن «خیلی خودش را گرفته بود: زور خوی گرفته».

خود را کم کردن: /مجازی/ خو گو برین؛ رابردووی خو له بیر بردنه وه یان خو لی لا دان و ئاور نه دانه وه له دۆستان و خویشان

خو ئەزموو؛ خو ھەيچين؛ وئ زمە؛ خاوەن
تايەتمەندی يان توانايى تاقي کردنەوھى خو.

ھەر ھەھا: خود آزمايى

خود آگاھى / xodāgāhî، ھا:/اسم، خو
ناسينەوھ؛ ئاگادارى كەس لە ھەبوون، كاران و
بىر و پرواي خو «دستيايى بە خود آگاھى، بايد هدف
زندگى ما باشد: گەيشتن بە خو ناسينەوھ، دەبى
ئامانجى ژيانى ئيمە بئ».

خود آموز / xodāmûz، ھا:/اسم، خوئاموژ؛
ئامرازىك (بەتايبەت كتيب) بۆ رايھتاني خوئنەر
لە كارىكدا بە بئ يارمەتى گرتن لە مامۇستا.

خود آموزى / xodāmûzî، ھا:/اسم، خوئاموژى؛ كار
يان رەوتى فير بوون، بئ يارمەتى گرتن لە
مامۇستا يان دامەزراوھى فيركارى.

خود اتكايى / xod'ettekāyî، فارسي / عربى / اسم،
خوژينى؛ كار و رەوتى كەلك وەرگرى لە
ليھاتوى خو، بئ يارمەتى گرتن لە خەلكى؛ بە
سەر پاى خوۆە بوون.

خوداشتغالى / xod'ešteqālî، ھا:/فارسي /
عربى / اسم، بار يان دۆخى ھەبوونى كارىكى وا كە
لە لايەن خودى كەسەكەوھ بەرپوئە دەچئ و
كرىكار و خاوەن كار خوژيەتى.

خودانگىختگى / xod'angixtegî، ھا:/اسم،
خوژوينى؛ خوھاندەرى؛ خو دنەدەرى؛ دۆخ يان
چۆنيەتى بزواندىنى خو بئ دەس تيوەردانى
كەسى تر. ھەر ھەھا: خودانگىختە

خودباختگى / xodbāxtegî، ھا:/اسم،
خوژوينى؛ دۆخ يان چۆنيەتى خو دانە دەسەوھ؛
لە دەس دانى ھيز و تواناي رۆحى بۆ بەرامبەر
بوونەوھ لەگەل رەوداوى تال و ترشى ژياندا.
ھەر ھەھا: خودباختە

خودبارورى / xodbārvarî، ھا:/اسم، لە خوړا
بينى؛ دەخۇدا بينى؛ دۆخ و چۆنيەتى بە خۇدا
پەرميان و پروا بە ليھاتووبى خو.

خودبخود / xodbexod، قيد. ۱. لە خوړا؛

مى خوردم، آمد و گفت: خوب به خودت مى‌رسى!
خەرىكى سەر و پئ خواردن بووم، ھات و وتى:
باش خەمى خوٹ دەخوى! ۲. خوړازاندنەوھ؛
خو گيٹ کردن؛ خو جوان کردن؛ دەستى بە
خۇدا ھيئان «پيش از رفتن به عروسی بايد کمی به
خودم برسم: بەر لەوھى بچم بۆ زەماوھن، دەبئ
تۆزئ خوم برازينمەوھ».

بە خود گرتن: کيشانە سەر خو «اگر به مرغ
کيش مى‌گفتى، او به خود مى‌گرفت و قهر مى‌کرد:
ئەگەر کشت لە مريشک دەکرد، ئەو ئەيکيشايە
سەر خوئ و دەتۆرا».

در خود فرو رفتن: [مجازى] چوونە نيو خوۆە؛
لە دنيا داپران؛ پيوەندى خو لە جيھانى دەور
و بەرمەوھ پساندن و خەرىك بوون بە بىر و
ھزرى خوۆە.

خود ۱. ضمير. خو؛ ھو؛ خوھ؛ خە؛ وئ؛ ھى كەسى
يان شتى «مال خودم؛ مال خودشان؛ ھى خوم؛ ھى
خوئان».

خود ۲. پيشواژە. خو-؛ خوھ-؛ وئ-: ۱. ھى ئەو
كەسە يان ئەو شتە كە ئامازەى پئ كراوھ، نە
كەسيكى تر «خودپرست؛ خودپسند؛ خو پرست؛
خو پەسن» ۲. بە يارمەتى ھەر ئەو شتەى
ئامازەى بۆ كراوھ، نە شتيكى تر «خودتراش؛
خو تراش».

خود / xûd، كلاھخود

خود آرا / xodārā، صفت. خوړازين؛ خو
گيفكەر؛ خو تەوزين؛ وئ وەشكەر؛ خاوەن خوو
يان ئوگرتەى بە خوړازينى «ھيچ باور نەى كردم آن
جوان خودآرا و قرتى، يك روز چنين شخصيتى پيدا كند:
ھەر باوهرم نەدەكرد ئا ئەو لاوھ خوړازين و خوړپە،
رۆژئ ئاوا كەسايەتيكى لئ دەربئ».

خود آرايى / xodārāyî، ھا:/اسم، خوړازينى؛
وئ وەشكەرى؛ ھنگ وونگى؛ خوړازاندنەوھ؛
تەوزاندنى خو تايبەت بە شيوھەكى يەكجارى.
خود آزما / xodāzmā، صفت. خو تاقيكەرەوھ؛

که ره‌سه‌یه‌کی ئیلیکترۆنیکی که پاره‌ی پیویست به شیوه‌ی خۆمه‌ش ئاراسته ده‌کا.

خودپرست / xodparast، ها: /ان: صفت. خۆپهرست؛ خۆپهرس؛ وئ‌پرئس؛ وئ‌واز؛ خۆخواز؛ خاوه‌ن خوو یان ئۆگره‌تی به خۆپهرستی.

خودپرستی / xodparasti، ها: /اسم. خۆپهرستی؛ خۆخوازی؛ خوو یان ئۆگره‌تی زه‌ینی به‌وه‌ی که که‌سه‌ی خۆی له‌ هه‌موو که‌س خۆشتر بوئ و ئاور له‌ قازانج یان ئاسایشی خه‌لک نه‌داته‌وه‌.

خودپژوهی / xodpajûhi، اسم. کار یان ره‌وتی خۆ هه‌لسه‌نگاندن؛ له‌ خۆ تۆژینه‌وه‌؛ خوه‌ هه‌لکه‌وشاندن؛ خۆ دانه‌ په‌ی؛ لیکۆلینه‌وه‌ له‌ توانایی، لئ‌نه‌هاتووی و هه‌موو کرده‌وه‌یه‌کی خۆ. هه‌روه‌ها: **خودپژوه**

خودپسند / xodpasand، ها: /ان: صفت. خۆهه‌لکئیش؛ کاو؛ به‌فیز؛ بفر؛ گه‌شه‌زه‌؛ گه‌به‌زه‌؛ پارسوستور؛ خۆپه‌سن؛ خۆپه‌سند؛ خودپه‌سند؛ خۆ به‌زل زان؛ له‌ خۆ بائی؛ بادیه‌ه‌وا؛ خاوه‌ن هۆکاره‌ یان وازی له‌ خۆ خۆش هاتن.

خودپسندی / xodpasandi، ها: /اسم. خۆپه‌سنی؛ خۆپه‌سندی؛ که‌شخه‌یی؛ گه‌شه‌زه‌یی؛ قۆره‌ده‌ماخی؛ بادیه‌ه‌وایی؛ خده‌ی خۆ په‌سند؛ خۆ باشر له‌ دیترا ناین.

خودتخریبی / xodtaxribi، [فارسی / عربی] /اسم. خۆخۆری؛ خه‌سار له‌ خۆ دان؛ کار یان ره‌وتی ئازار گه‌یاندنی قه‌ستی به‌ خۆ.

خودتراش / xodtarāš، ها: /اسم. خۆتراش؛ که‌ره‌سه‌پیک بۆ مووتاشین.

خودتبیهی / xodtanbîhi، -tanbîhi، [فارسی / عربی] /اسم. له‌ خۆ ده‌ری؛ کار و ره‌وتی له‌ خۆ دان و خۆ ته‌مئ کردن.

خودتنظیم / xodtanzîm، [فارسی / عربی] **خودسامان**

ژبه‌رخۆ؛ له‌ خۆوه‌؛ هه‌ر له‌ خۆوه‌؛ له‌ خۆیه‌وه‌؛ بخۆ؛ هه‌ر بۆ خۆی؛ وئ‌شۆ؛ وئ‌شوه‌؛ وئ‌شه‌وه‌؛ به‌ شیوه‌ی نه‌ویستی «خودبخود چشم قهرمز شد؛ له‌ خۆرا چاوم سوور بوو» ۲. بۆخۆی؛ په‌ی وئ‌ش؛ خۆ به‌ خۆ؛ بی‌به‌شداری یان ده‌س تیه‌وردانی که‌سه‌ی تر «خودبخود کارش را می‌کند و احتیاجی به‌ سفارش نیست؛ بۆ خۆی کاری خۆی ده‌کا، راسپاردنی ناوئ». هه‌روه‌ها: **خودبخودی**

خودبری / xodborî، [زیست‌شناسی] / تاییه‌تمه‌ندیه‌ک له‌ برئ گیانه‌وه‌ران (وه‌کوو مارمئیک) که له‌ کاتی مه‌ترسیدا بۆیان ده‌لوئ یه‌کئ له‌ ئەندامه‌کانی خۆیان بپرئ. زۆتر ئەو ئەندامه‌ دوایی ده‌ردیته‌وه‌.

خودبزرگ‌بینی / xodbozorgbîni، اسم. لووتبه‌رزئ؛ خۆ به‌ زل زانی؛ خۆبینی له‌ راده‌به‌ده‌ر و نه‌خۆش ئاسایی. هه‌روه‌ها: **خودبزرگ‌بین**

خودب‌سندگی / xodbasandegi، اسم. خۆب‌زیوی؛ خۆبه‌رپۆه‌به‌ری؛ کار یان ره‌وتی دابین کردنی پیداوایستی خۆ، بی‌پالیشتی که‌سیکی تر.

خودبین / xodbîn، صفت. خۆخوا؛ خۆبین؛ خۆپه‌سند؛ خۆنما؛ وئ‌وین؛ گه‌شه‌زه‌؛ مه‌نه‌ری؛ خاوه‌ن خوو و خده‌ یان وازی خۆبینی.

خودبینی / xodbîni، ها: /اسم. خۆبینی؛ خودبینی؛ خۆپه‌سندی؛ فیز؛ بادیه‌ه‌وایی؛ خوو یان ئۆگره‌تی زه‌ینی به‌وه‌ی که‌سیک خۆی باشر و به‌رزتر له‌ دیترا بزانی.

خودپایی / xodpāyi، اسم. خۆپاریزی؛ کار و ره‌وتی پاراستنی خۆ له‌ هه‌مبه‌ر مه‌ترسی و زیانی ناکاویه‌وه‌.

خودپرداخت / xodpardāxt، اسم. به‌شئ له‌ خه‌رج (وه‌ک پاره‌ی ده‌رمان) که به‌ پیی هه‌ل‌ومه‌رجی بیمه‌نامه، به‌ ئەستۆی بیمه‌ده‌ره‌.

خودپرداز / xodpardāz، ها: /اسم.

خودراییی

خودرنگ / xodrang: صفت. سروشتی رەنگ؛
خاوەن رەنگی سروشتی. ھەروەھا: خودرنگی

خودرو / xodrow، ھا: / اسم. ماشین؛ ماشینی؛
ترومبیل؛ ترومبیل؛ سەیارە.

خودرو / xodrû، ھا: / صفت. خۆپرسک؛
خۆپست؛ خۆوەر؛ خۆدەر؛ خواکرد؛ بە
تایبەتمەندی روانی خۆبەخۆیی، بێ ئەوەی
کەسێک چاندبێتی «گل خۆرۆ: گۆلی خۆرسک».

خودروب / xodrûb، ھا: / صفت. خۆمال؛ بە
تایبەتمەندی یان توانای خاویڤ کردنی خۆ بە
شیوەی خۆمەش.

خودزنی / xodzani: / اسم. خۆبەری؛ خۆکوژی؛
کار و ڕەوتی لە خۆ دان.

خودساختە / xodsāxte: / صفت. خۆکر؛ خاوەن
تایبەتمەندی پەرورەدەیی و پێشڕەوت لە
ئاکامی تێکۆشانی خۆ «مرد خودساختە: پیاوی
خۆکر».

خودسازگار / xodsāz(e)gār: / صفت. خۆساز؛
خاوەن تایبەتمەندی یان توانای ساچان یان خۆ
پێکخستن لە گەل دۆخ یان دیاردەییەکی
دیاریکارودا بە شیوەی خۆمەش.

خودساز / xodsāzi: / اسم. خۆپەرورەری؛ کار
یان ڕەوتی بارهینان و پەرورەدە کردنی خۆ.

خودسامان / xodsāmān: / صفت. خۆسامان؛
خۆمێس؛ خۆتەکووز؛ خۆپۆر؛ خۆوەرژیر.

۱. خاوەن تایبەتمەندی یان توانای پێکوپێک
کردنی کاری خۆ ۲. خاوەن تایبەتمەندی یان
توانای پێکوپێک بوون بە شیوەی خۆکار *

خودتنظیم

خودستا / xodsetā، ھا: / یان: / صفت. [ادبی]
خۆپەسین؛ خۆبەسند؛ خۆپەسن؛ خۆهەلکێش؛
فۆرتەک؛ منمنۆک؛ خاوەن ھۆکارە یان ئۆگرەتی
بە خۆپەسینی.

خودستایی / xodsetāyi، ھا: / اسم. خۆپەسینی؛

خودجوش / xodcûš: / صفت. خۆبەخۆ؛ خاوەن
زیو و ئاخیزییانی ژبەرەخۆیی، بێ دەس
تیوەردانی کەس یان کەسانی تر.

خودچسب / xodčasb، ھا: / صفت. خۆچەسب؛
خۆنووس؛ خۆزانقی؛ خاوەن چەسپی سروشتی.
خودخواندە / xodxānde: / صفت. خۆداناو؛
ناونراو لە لایەن خۆو بەبێ پەسندی گشتی
«دولت خودخواند: دەولەتی خوداناو».

خودخواه / xodxāh، ھا: / ان: / صفت. خۆخواز؛
خۆبین؛ خۆپەسند؛ خۆویست؛ بەفیز؛ بایەھەوا؛
خاوەن خوو یان ئۆگرەتی بە خۆخوازی.

خودخواهی / xodxāhi، ھا: / اسم. خۆخوازی؛
خۆخوایی؛ بەفیزی؛ خۆبینی؛ خوو یان ئۆگرەتی
بە دابین کردنی داخوازی و ئاسایشی خۆ، بێ لە
بەر چاو گرتنی قازانج و زیانی خەلک.

خودخوری / xodxorî، ھا: / اسم. خۆخوهری؛
خۆخۆری؛ خەزازی؛ کار و ڕەوتی خەم و
خەفەتی زۆر خواردن و نەدرکاندنی لە لای
خەلکەھە. ھەروەھا: خودخور

خودداری / xod.dārî، ھا: / اسم. خۆداری؛
خودداری؛ خۆپارگری؛ خۆپارێزی؛ پشوو لە سەر
خۆیی؛ کار یان ڕەوتی بەرخۆ گرتن؛ خۆپارگرتن؛
دەس پارگرتن؛ بەرگری کردنی خودی کەس:
الف) لە جێبەجێ کردنی کاری لە لایەن خۆیەو
«از ریختن زبالە در این مکان خودداری کنید: لە زبل
خستنه ئەم شوینە، خوداری بکەن» ب) لە ئاشکرا
بوونی ھەبەجانگەلی ھەزری و بەرپەرچی واتایی
خۆی «خندەام گرتە بود، ولی از خندیدن خودداری
می کردم: پێکەنینم دەھات، بەلام بەر خۆم دەگرت».

ھەروەھا: خوددار

خودرای / xodra'y، ھا: / فارسی / عربی / صفت.
ھەلەشە؛ سەرەرۆ؛ لاسار؛ گۆئەبیس؛
سەھەندە؛ نەژنەوا؛ خۆپا؛ بلەووز؛ خاوەن خوو
یان ئۆگرەتی گۆئەگرتن بۆ قەسە دیتران و
ھەلەگرتنی بێر و باوەری کەسی تر. ھەروەھا:

ئاكار و كهم و كورتى خۆ.

خودشیرینی / xodšīrīnī، ها: / اسم. [مجازی]
خۆشیرینی؛ کرد و کۆش بۆ باش پانانی خۆ له
چاو کەسیکەوه؛ خۆ شیرین کردن؛ خۆ
خۆشەویست کردن «تو با این کارت می‌خواستی
پیش رئیس خودشیرینی کنی: تۆ بەم کارەت
دەتەویست لە لای سەرۆکەوه خۆشیرینی بکە».

خودشیفتگی / xodšiftegi، ها: / اسم. [روانشناسی]
خۆگەرەکی؛ ئۆگرەتی نەخۆش ئاسایانە بە خۆ و
خۆ بە زۆر باشتەر، جوانتر و شیواتر زانین.

خودشیفته / xodšifte، ها: / گان: / صفت.
[روانشناسی] خۆگەرەک؛ تووشی نەخۆشی
خۆگەرەکی.

خودفرمان / xodfarmān، ها: / صفت.
سەربەخۆ؛ خاوەن تایبەتمەندی یا خووی
کارکردن بە خواست و فەرمانی خۆ. هەر وەها:
خودفرمانی

خودفروخته / xodfurūxtē، ها: / گان: / صفت.
[کنایی] خۆفروش؛ خاوەن دۆخ یان
چۆناوچۆنیەک کە بۆ بەدەس هێنای شتیک،
خۆی ناوبێتە ژێر دەسەلات و ویستی کەسی
یان کەسانی ترەوه «چند خودفروخته می‌خواستند
آشوب به پا کنند: چەند خۆفروش دەیانویست بشیوه
بنینهوه».

خودفروش / xodfurūš، ها: / ان: / صفت. [کنایی]
خۆفروش؛ بـفـکـی: ۱. هیز؛ حیز؛ گاندەر
۲. خاوەن خوو یا ئۆگرەتی بە خۆفروشی
۳. [ادی] کەللەبا؛ خۆنۆین؛ خۆنما.

خودفروشی / xodfurūšī، ها: / اسم. ۱. خۆفروشی؛
کار یان پەوتی خۆ فروتن ۲. /ها/ حیزی؛ هیزی
۲. /ها/ [ادی] خۆنۆینی؛ خۆنمایی؛ کەللەبایی.
خودکار ۱ / xodkār، ها: / اسم. قەلەمئووج؛
جۆریک بنووس بە مەرەکەفی چەورەوه.

خودکار ۲: / صفت. خۆمەش؛ خۆکار؛ خۆگەر:
۱. /ها/ بە تایبەتمەندی یان توانایی ئەنجامدانی

هۆشەکاری؛ بافیش؛ فشه؛ فشه‌فش؛ چاواو؛
هەلات؛ کار یان پەوتی بە خۆدا هەلگوتن؛
قاپان؛ خۆهەلکیشان؛ لەمەر چاکە و تواناییگەلی
خۆوه دوان.

□ **خودستایی کردن**: چیف؛ قاپان؛ خۆ
هەلکیشان؛ بە خۆدا هەلگوتن.

خودسر / xodsar، ها: / ان: / صفت. خۆسەر؛
خودسەر؛ سەربەردایی؛ خۆپایی؛ کیزر؛ بێخۆ؛ لە
خۆخەر؛ سەربزیو؛ سەربە خۆ؛ خاوەن هۆکارە
یان ئۆگرەتی بەوهی کە قسە هەر قسەى خۆی
بێ «جوان خودسر: لاوی خوسەر».

خودسرانه ۱ / xodsarāne، صفت. خۆسەرانه؛
هەر وەک خۆسەرەن «رفتار خودسرانه: ئاکاری
خوسەرانه».

خودسرانه ۲: / قید. خۆسەرانه؛ بە ویست و
دلخوازی خۆ و بێ بەرایى کەسیکی تر «وقتی
خودسرانه زن گرفت، اعضای خانواده ترکش کردند:
کاتێ خوسەرانه ژنی خواست، بنەمالە کەى لێى
تە کینه‌وه».

خودسری / xodsari، ها: / اسم. خۆسەری؛
خودسەری؛ لاساری؛ سەربەخۆیی؛ کیزری؛ کار
یان پەوتی شوین خواست و ویستی خۆ کەوتن
و ئاوێ نەدانەوه لە داخواز یان رێنۆیتی گەورەتر
یان خاوەن پەلی بانتر؛ کار بە ئارەزووی خۆ
کردن؛ گوێ نەدان بە قسەى کەس؛ بەرهەلدایی
و کاری سەربەخۆ کردن «وقتی زن گرفت خودسری
را کنار گذاشت و سر به راه شد: کاتێ ژنی خواست
خوسەری نا لاوه و هاته سەر پێ».

خودسوزی / xodsūzī، ها: / اسم. خۆسووتینی؛
وئسوچنەى؛ خۆ کوشتن بە ناگر «در اعتراض به
بازداشت اوجالان، کردهای زیادی دست به خودسوزی
زدند: بۆ ناپەرەزایەتی دەربرین سەبارەت بە گرتنی
ئوجالان، کوردیکی زۆر دەسیان دایە خوسووتینی».

خودشناسی / xodšēnāsī، ها: / اسم. خۆناسی؛ کار
یان پەوتی ناسینی توانایی، بیر و باوەر، خوو،

چاری ناچاره).

خود کشی / xodkoš / ها: / اسم، خۆ کوژی؛ کاری خۆ کوشتن؛ خۆ له ناو بردن.

□ **خود کشی** کردن: خۆ کوشتن (صادق هدایت در سال ۱۳۳۰ خودکشی کرد: صادق هدایت له سالی ۱۳۳۰ (ک.ه.ه.) دا خوی کوشت).

خود کفا / xodkafā, -kefā / (فارسی/ عربی) صفت. خۆ دا بین؛ توانا به دابین کردنی پیداو یستگه لی خۆ، بئ یارمه تی یان که لکوهرگری له کهسانی تر (در جهان امروز هیچ کشوری صد درصد خودکفا نیست: له دنیای ئه مرۆدا هیچ ولاتی، سه تاسه ت خۆ یو نیه). ههروه ها:

خودکفا بودن؛ خودکفا شدن؛ خودکفا کردن

خود کفایی / xodkafāyī, -kefāyī / (فارسی/ عربی) اسم. خۆ بژیوی؛ دۆخ یان چۆنیه تی خۆ بژیو بوون.

□ **به خود کفایی رسیدن:** به خۆ بژیوی گه یشتن (در سالهای اخیر در تولید گندم به خود کفایی رسیدیم: له م سالانی دوا ییه، له به رهه م هینانی گه نمدا، که یشتینه خۆ بژیوی).

خود گردان / xodgardān / صفت. سه ره به خۆ؛ خۆ گه گرین؛ به دۆخ یان باری سه ره به خۆ ییه وه (حکومت خودگردان: حکومتی سه ره به خۆ).

خود گردانی / xodgardānī / اسم. سه ره به خۆیی؛ دۆخ یان چۆنیه تی به رپۆه چوون له لایه ن خه لک یان نو ئنه رانیانه وه (آنها سالها برای کسب خودگردانی جنگیدند: زۆر سالان بۆ به دهس هینانی سه ره به خۆیی خه باتیان کرد).

خود گرینی / xodgozīnī / اسم. خۆ هه لبژیری؛ ۱. کار و رهوتی هه لبژاردنی خۆ ۲. کار و رهوتی هه لبژاردن له لایه ن خودی که سه وه.

خودمانی ۱ / xodemānī / صفت. [گفتاری] خۆمانی؛ خوهمانی؛ ویمانه؛ ۱. بئ گری و گۆل؛ به کۆل و کۆی دۆستانه وه (رفتار خودمانی: ئاکاری خومان) ۲. خۆمانه؛ له خۆمان؛ بهش به خۆمان؛

کار یان کارانیکی دیاریکراو، بئ نیاز به دهستیوهردانی که سیک (ساعت خودکار: سه عاتی خۆمه ش) ۲. خاوه ن خو و یان ئۆگره تی به کردنی کارهکانی خۆ بئ سه ره په ره شتی و رپنۆینی کهسانی دیکه.

خود کار سازی / xodkārsāzi / اسم. ۱. له / قه له م ئو وچ سازی؛ کار گایان کارخانه ی دروس کردنی قه له م ئو وچ ۲. خۆمه شکه ری؛ خۆ کار سازی؛ کار یان رهوتی خۆمه شکه ردنی کاروبار (وهک به رهه م هینان، گواسته وه و...).

خود کاری / xodkāri / اسم. خۆ کاری؛ خۆمه شی؛ دۆخ یان چۆنیه تی خۆ کار بوون □ **خودکار ۲-۲**

خود کافت / xodkāft / صفت. [زیست شناسی] خۆ خۆر؛ خاوه ن تاییه تمه ندی یان تووشی دیارده ی خۆ خۆری بوون.

خود کافتی / xodkāfti / اسم. [زیست شناسی] خۆ خۆری؛ کار و رهوتی هه لئو ه شانوه و له بهر یه ک چوون و دارزانی له شی گیانداریک دوا ی مردنی.

خود کامگی / xodkāmegi / ها: / اسم. سه ره رپۆیی؛ گو ئه بیسی؛ لاساری؛ له خۆ خه رپیی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سه ره رپۆ بوون.

خود کامه / xodkāme / ها: / گمان: صفت. سه ره رپۆ؛ خاوه ن خو و یان ئۆگره تی که وتنه شوین ویست و بیر و پای خۆ، بئ پراو یژ کردن له گه ل کهسانی تر یان گو ئدان به باوه ری دیتران (حکومتهای خودکامه را مردم حمایت نمی کنند: خه لک له حکومتی سه ره رپۆ، پشتیوانی نا که ن).

خود کاوی / xodkāvi / اسم. خۆ پشکنی؛ خۆ کنه یی؛ کار و رهوتی خۆ دۆزین؛ له خۆ کۆلینه وه. ههروه ها: **خود کاو**

خود کرده / xodkarde / صفت. خۆ کرده؛ خۆ کرده و؛ وئ کهرده ی؛ جیه جی بوو به هۆی خودی که سه وه (خود کرده را تدبیر نیست: خۆ کرده

دژى بىگانه «او خودمانى است، بىگانه نيست: ئەو خودمانە، بىگانه نيه».

خودمانى: قيد. [گفتارى] خودمانيانە؛ خودمانى؛ خودمانە؛ ويتمانە؛ بە شيوەيه کى دۆستانە، بىئاوردانەوه لە رەسم و ياسا (خىلى خودمانى بە او گفتم: کارى که تو مى کنى، عاقبت خوشى ندارد: زۆر خودمانيانە پيتم گوت: ئەم کارە تۆ دەیکەى، سەرەنجامیکى باشى ناي).

خودمحمورى / xodmehvarī: [فارسی/ عربی] / اسم. ۱. دۆخ يان چۆنيەتى بە تەوهرە و چەق دانانى هزر و بىرى خۆ، بۆ هەر جۆرە بۆچوون و بريارىک. ۲. دۆخ يان چۆنيەتى هزر و خواستى خۆ بە بنج و بنەماى هزر و خواستى ديتران زانين: خودمدارى. هەر وهه: خودمحمور

خودمختار / xodmoxtar: [فاسى/ عربى] / صفت. سەر به خۆ؛ خۆگه پيڤ؛ خاوهن سەر به خۆيى.

خودمختارى / xodmoxtārī: [فارسی/ عربی] / اسم. سەر به خۆيى؛ خۆگه پيڤنى؛ کار يان رەوتى به رپوه بردنى کار و بارى ناوخۆ و دابين کردنى ئاتاجگه لى خۆ، بە دەستى خۆ و بى دەستپوه دانى نامۆيان.

خودمدارى / xodmadārī: [فارسی/ عربى] / صفت. خودمحمورى

خودمير / xodmīrā: / صفت. خۆکوژين؛ خاوهن تايبه تهمندى يان تواناي کوژاندنەوه يان له کار خستنى خۆ به شيوەى خۆکار.

خودنما / xodnemā: / ها: / صفت. خۆنوڤين؛ خۆنما؛ خۆرانەر؛ کهللەبا؛ خاوهن خوويان ئۆگره تى به خۆنوڤينى.

خودنمايى / xodnemāyī: / اسم. خۆنوڤينى؛ ۱. / ها: / خۆنمايى؛ کردەوه يان چۆناوچۆنى

نيشاندان و رانانى جوانى، دارايى يان کارانى خۆ؛ خۆنواندن؛ خۆرانان؛ خۆ نوانن؛ وي ئرمانەى؛ خۆ به غللوورى نيشان دان «کارشان رفتن به شب نشيني و خودنمايى و تفاخر بود: کاريان چوونه

شهوشيني و خونوينى و فيز و دهمارفرۆشى بوو» ۲. دۆخ يان چۆنيەتى خۆنواندن؛ دەرکهوتن و دياردان (ماه از پشت درختان خودنمايى مى کرد: مانگ له پشتى دارە کانەوه خۆى دەنواند).

خودنويس / xodnevīs: / ها: / اسم. پانندان؛ خۆنووس؛ قەلەم پانندان؛ قەلەم جاف؛ پيڤنووسى که خەزپنەپيڤکى بۆ جهوهەر ههيه و به گوشارى سهرى، جهوهەر هيڤدى هيڤدى دەرژپته ناو نووکه کهيهوه و دهنووسى.

خودى / xodī: / ها: / صفت. خۆيى؛ خودمانە؛ ويتمانە؛ خوهيى؛ مالخۆ؛ خودمالى؛ نافخۆ؛ پيڤهنديدار يان بهند بە خودى کەس يان دەستەيه کەوه. به رانەر: بىگانه «تقسيم جامعە بە خودى و غيرخودى خطرناک است: دابه شيني کۆمه لگا به خويى و ناخويى پرمە ترسيه».

خوديايى / xodyābī: / ها: / اسم. کار يان رەوتى خۆدۆزينەوه؛ ناسين و دۆزينەوهى توانايى و ليها توويگه لى خۆ «خوديايى قدم نخست خودباورى است: خۆ دوزينهوه يە کهم ههنگاوى لهخۆراپينيە».

خوديارى / xodyārī: / ها: / اسم. خۆبارى؛ کار يان رەوتى يارمه تى دانى کەس يان تاقمىک بۆ دابين کردنى پاره و پيداويستى خۆيان «اين مدرسه از راه خوديارى مردم ساخته شده است: ئەم قوتابخانەيه بە خوبارى خەلک کراوه تەوه».

خور / xor: / ها: / اسم. رپژگه؛ دەمى چۆم له شوپى گه بشتنى به زهريا، که له ويدا شه پۆل و ئاوى چۆم يە که ده گرن.

- خور: ۱. پيوژه. - خۆر؛ - خوه؛ - وه: ۱. / ها: / بخۆر؛ بخوه؛ خۆرا «نان خور: نان خۆر» ۲. - گر؛ بهرکهوتوو؛ ليکهوتوو؛ جيگرتوو له بهرامبه ر شتيکه وه «بادخور: باخور».

خوراک / xorāk: / ها: / اسم. خۆراک؛ خوراک: ۱. هەر ده؛ خوارن؛ خواردن؛ خواردەمه نى؛ خواردنى؛ واردەمه نى؛ خورد؛ واردە؛ روه ره؛ چهره؛ چيشت؛ ئەوهى بۆ لابردينى برسپه تى

ده‌خوریت «خوراک روزانه: خوراکی رُوژانه»

۲. [مجازی] پیخۆر؛ شیو؛ چیشتنی که لی‌نرابی

۳. هیندی له دهرمان که به جاریک ئه‌خوری

۴. [مجازی] پیژ؛ کاله‌دوند؛ ماکی سه‌ره‌کی

پتویست بۆ شتیك «این الیاف خوراک چهارماه

کارخانه را تأمین می‌کند: ئهم هه‌ودایه خوراکی

چوارمانگی کارخانه‌که دابین ده‌کا».

خوراکی^۱ / xorākî ، ها: / اسم، خوارده‌مه‌نی؛

وارده‌مه‌نی؛ خۆره‌ک؛ خۆراک؛ خۆراکی؛

چشت‌مشت؛ خوارده‌مه‌نیگه‌لی جگه له پیخۆری

رُوژانه که زیاتر بۆ چیژ وهرگرتن ده‌خوریت

(وه‌ک شیرینی، چه‌ره‌ز، میوه، چلووره و...):

تنقلات

خوراکی^۲: صفت. خوارده‌مه‌نی؛ خواردنی؛ له

باوی خواردن «میوه‌ی این درخت خوراکی است:

به‌ری ئهم داره خوارده‌مه‌نیه».

خوراندن / xorāndan: مصدر. متعدی.

// خوراندی: خۆراندت؛ می‌خورانی: ده‌خۆرینی؛

بخوران: بخۆرینه // ده‌خوارد دان؛ ده‌خوارد دان؛

دانه ده‌خوارد؛ په‌ژقاندن: ۱. خۆراندن؛ خۆران؛

وهردایش؛ پیخۆر دان به گیانداریک «با پستانک

به او شیر خوراند: به مه‌مه‌مه‌ز شیر دایه

ده‌خواردی» ۲. به زۆر شتیك دانه گیانداریک

بیخو «به زحمت توانستم شربت را به او بخورانم: به

ناستمه‌م توانیم شه‌ره‌به‌ته‌که به‌مه ده‌خواردی»

۳. [مجازی] دانه‌خورت؛ خستنه جی؛ شیاندن

(به هزار زحمت آن قطعه را به موتور خوراندیم: به هه‌زار

ده‌ردیسه‌ری ئه‌و تیکه‌م دایه خورتی موتۆره‌که):

خورانیدن. هه‌روه‌ها: خوارندنی

■ صفت فاعلی: خوراندنده (ده‌خواردده‌ر) / صفت

مفعولی: خوراندنده (ده‌خوارددراو) / مصدر منفی:

نخوراندن (ده‌خوارد نه‌دان)

خورانیدن / xorānidan ✎ خوراندن

خورجین / xorcîn: از عربی ✎ خُرجین

خورجینک / xorcînak: از عربی / فارسی ✎

خُرجینک

خور-خور / xorxor ، ها: / صوت. پرخه‌پرخ؛

مرخه‌مرخ: خُرخُرخ

خورد / xord: / اسم، ۱. خورد؛ خۆراکی؛

خوارده‌مه‌نی؛ خواردنی؛ هه‌رده؛ وارده؛ وهره؛

پیخۆر «خورد و خوراک: خورد و خۆراک» ۲. /ها/

/خیاطی/ چینی زۆر ورد که به کی‌شانی به‌نی

ته‌قه‌ل له درووماندا درووس ئه‌بی.

□ به خورد کسی دادن: به ده‌رخوارد که‌سیک

دان؛ دانه ده‌رخواردی که‌سی «غذای شب مانده

را به خورد من داد: چشتی شه‌ومه‌نه‌ی دایه

ده‌رخواردم».

خورد / xûrd ✎ خُرد

خوردبین / xûrdbîn ✎ خُردبین

خوردبینی / xûrdbînî ✎ خُردبینی

خوردگی / xordegî ، ها: / اسم، خوراوی؛

داخوراوی؛ داپزاوی؛ ئه‌ره‌واردی؛ پواوی؛

ساویاگی؛ که‌لی؛ زه‌ب دیتوویی، پرتو‌کاوی یان

پرووشاوی به‌هۆی هۆکارگه‌لی میکانیکی،

فیزیکی، کیمیای یان کۆییک له‌وانه‌وه «خوردگی

فلزات: خوراوی کانزاگه‌ل».

خوردن / xordan: مصدر. متعدی. لازم. // خوردی:

خواردت؛ می‌خوری: ده‌خۆی؛ بخور: بخۆ // خواردن:

□ متعدی. ۱. خوارن؛ خارن؛ فارن؛ وهردش؛

وهردایش؛ وارده‌ی؛ هه‌ردن؛ هه‌رده‌ن؛ قووت‌دانی

پیخۆر (زۆرت‌ر دوا‌ی جاوین) له رپی گه‌روه‌وه

به‌ره‌و گه‌ده ۲. [گفتاری] خوارندنه‌وه؛ هه‌لقۆران؛

قه‌خارن؛ ئه‌وه‌واردی؛ وارده‌یوه «آب خوردن: ئاو

خواردن» ۳. قووت دان؛ داپه‌چنین؛ داقورتانیدن؛

هشاقتن؛ له‌په‌نی؛ ئاسه‌یره «کلاغ صابون را خورد:

قه‌له‌که ساپوونه‌که‌ی خوارد» ۴. داگیرکردن؛

واردی؛ به نا‌ره‌وا خۆ به‌خواه‌نی شتی‌کردن

«مال کسی را خوردن: مالی که‌سی خواردن»

۵. دانه‌با؛ به با دان؛ مه‌زخاندن؛ خه‌رج و

باخت‌کردن «هر چه از پدرش مانده بود خورد: هه‌رچی

اصلاً خوردنی نبود: فراوینی ئەمرۆ هیچ خۆرەن نەبوو.

خوردوخوراک /xord-o-xorāk/: اسم، [گفتاری] خورد و خوراک؛ وارده و چهره؛ پیخۆر؛ خوارده‌مه‌نی؛ چیشیت «این پول به اندازه‌ی خوردوخوراک یک نفر هم نیست: ئەم پارە بەقەی خورد و خوراکێ تاکە کەسیکیش نیە».

✻ **خوردوخوراک نداشتن**: ۱. برس چوونه به‌س؛ برس به‌سیان؛ به‌هۆی ناساقی لەش یان زەینەو له خواردن کەوتن «دو ماه خورد و خوراک نداشتم: دوو مانگ برسم چوو‌بووه به‌س».

۲. [نامتداول] بێ پیخۆر بوون. از خورد و خوراک افتادن: له خواردن کەوتن؛ بژۆک بۆ خواردن نەمان «پاک از خوردوخوراک افتاده بود: تەواو له خواردن کەوتبوو».

خورده /xorde, xûrde/: خۆرە

- **خورده** /xorde/: ها؛ پیوژ، -خواردوو؛ لیلیاو؛ - وارده؛ لیکه‌وتوو؛ وه به‌ر شتی کەوتوو «شکست‌خورده؛ آفتاب‌خورده؛ شکست‌خواردوو؛ هەتاولیلیاو».

خورده‌برده /xordeborde/: اسم، [گفتاری] رووده‌ریاییسی؛ په‌روا؛ پارێز «من با کسی خورده‌برده ندارم: من رووده‌ریاییسیم له کەس نیە».

خورسند /xorsand/: خۆرسند

خورسندی /xorsandi/: خۆرسندی

خورش /xoreš/: ها؛ اسم، ۱. خۆرش؛ خۆرشت؛ خورشت؛ مه‌رگه؛ ترشک؛ شله؛ خۆرشتی گراز؛ شله ده‌گه‌ل گراز؛ پیخۆری کولاو؛ هەر یه‌که له پیخۆرگه‌لی لێندراوی که‌م یا زۆر ئاودار که زۆرتر ده‌گه‌ل پلاودا ده‌خوێ: خورشت [گفتاری] ۲. /ادبی/ خۆراک؛ خوارده‌مه‌نی؛ وارده‌مه‌نی؛ وارده؛ هه‌رده.

خورشت /xorešt/: خۆرش - ۱

خورشید /xoršîd/: اسم، خۆر؛ خوه؛ وه‌ر؛ هۆر؛

له باوکیه‌وه به جێ ما‌بوو خواردی» ۶. **فرو** خوردن، **فرو** ۷. خوارده‌وه؛ ئالۆش هێنان؛ خستنه‌ خارشت؛ به‌دی‌هێنانی خوریان یا ماسین به‌هۆی پیوه‌ ته‌قان و ساویانه‌وه «لباس پشمی تنم را می‌خورد؛ به‌رگی له‌ خوری له‌شم ده‌خواته‌وه» ۸. خوارده‌وه؛ وارده‌یره؛ دارزاندن؛ پواندن؛ به‌دی‌هێنانی پرتوو‌کاوی و دارزیایی «عرق دستش پشت ساعت را خورده بود: ئاره‌قی ده‌ستی پشتی ساعته‌ته‌که‌ی خوارد‌بوو» □ لازم، ۹. /مجازی/ کەوتنه‌ به‌ر ئازار یان ته‌وه‌یه‌که‌وه «خودش هم نفهمید از کجا خورده است: خۆیشی نه‌یزانی له‌ کوپوه‌ خوارد‌دو‌یه‌تی» ۱۰. چۆک دان؛ شکست خواردن؛ دۆژاندن «خیال می‌کنی من از تو می‌خورم؟ واده‌زانی من له‌ به‌ران‌به‌ر تۆوه‌ چۆک ده‌ده‌م؟» ۱۱. دان؛ کەوتن؛ شتی لێدان «گولله‌ خوردن؛ زمین خوردن: گولله‌ خواردن؛ کەوتنه‌ زه‌وی» ۱۲. کەوتنه‌ به‌ر تاو یان ته‌وژمی شتی‌که‌وه «اتو خوردن؛ غصه‌ خوردن: ده‌ق خواردن؛ خه‌فت خواردن» ۱۳. پیکه‌فتن؛ پنه‌واردی؛ یه‌ک گرته‌وه «این رنگ به‌ دیوار می‌خورد: ئەم ڕەنگە بە دیواره‌که‌ نه‌خۆ» ۱۴. هاوکات بوون؛ هه‌وگا‌ف بوون «عروسیمان خورد به‌ موشکیاران: زه‌ماوه‌نه‌که‌مان خواردید مووشه‌ کبارانه‌که‌وه» ۱۵. وارده‌یه‌وه؛ به‌ جیگه‌یی گه‌یشتن یان تا‌ئهوێ درێژه‌دار بوون «این خیابان می‌خورد به‌ میدان مرکزی: ئەم شەقامە نەخواتە مەیدانی ناوەندی».

■ **صفت فاعلی: خورنده (-)** /صفت مفعولی: خورده (خوراو)/ مصدر منفی: نخوردن (نه‌خواردن)

خوردنی ۱ /xordanî/: ها؛ اسم، خوارده‌مه‌نی؛ خواردنی؛ وارده‌مه‌نی؛ وارده؛ چهره؛ خۆره‌ن؛ پیخۆر؛ وه‌ر؛ ئەوی وه‌ک چیشیت یان چهره‌ که‌ بۆ خواردن ده‌بی «توی خانه‌ هیچ خوردنی نداریم: هیچ خوارده‌مه‌نیمان له‌ مالدا نیه».

خوردنی ۲ /ها/: صفت. خۆره‌ن؛ شیای خواردن؛ خاوه‌ن چۆنیه‌تی خۆراکیکی باش «ناهار امروز

کاری را داشتن

خوره گرفتن: گولی گرتن؛ گول بوون؛ پیسی گرتن؛ توشی گولی هاتن؛ به نه خوشی خوره ئاوقان.

خوزی /xûzi/: صفت. خووزی: ۱. سهر به خووزستان ۲. لها/ خه لکی خووزستان.

خوش ۱ /xoš/: صفت. خۆش؛ خواهش؛ وهش: ۱. شاد؛ دلپه سندن (آن روز همه خوش بودیم؛ ئەو رۆژه همه مو خوش بووین) ۲. /ادی/ چاک؛ باش؛ خاس؛ قهنج.

☐ خوش به حالت: [گفتاری] خۆزگه به خۆت؛ خۆشی له خۆت؛ خۆش به دیارت؛ وهشله ی پنهت؛ خۆش به حالت.

☐ خوش آمدن: خۆش هاتن؛ وهش نامه ی: ۱. به دل بوون؛ په سندن بوون؛ پی خۆش بوون؛ ههز لی بوون (از آن خانه خوشش آمد؛ لهو ماله خوشی هات) ۲. به خیر هاتن؛ هۆی خۆشحال بوون؛ بوونه هۆی گه شانوه (هر کس بیاید خوش آمده است: ههر کس هات به خیر یی).

خوش بودن: شا بوون؛ شاد بوون؛ خۆشحال بوون؛ به ده ماخ بوون؛ که یف ساز بوون؛ که یف کۆک بوون؛ وهش بیه ی.

خوش داشتن: پیخۆش بوون؛ ههز کردن؛ ههز لی بوون؛ پنه وهش بیه ی؛ ههره ک بوون؛ دل پیوه بوون (خوش دارم امروز تو را مهمان کنم؛ پییم خۆشه ئەمرو میوانت کم).

خوش کردن: پیخۆش بوون؛ ههز کردن؛ واز لی بوون؛ ههره ک بوون؛ گهره ک بوون؛ دل پیوه بوون؛ پنه وهش بیه ی (خوش کرده ام امشب باهم برویم گردش: پییم خۆشه ئەمشهو پیکه وه بچین بۆ گه ریان).

خوش ۲: پیشواژه. خۆش-؛ خواهش-؛ وهش-؛ خاس-؛ چاک-؛ باش (خوش آواز؛ خوش عطر؛ خوش بیژ؛ خوش بهرامه).

خوشا /xošā/: صوت. چهن خۆشه؛ خۆشه؛

ویژه؛ رۆ؛ رۆژ؛ رۆژیار؛ رۆجیار؛ تیرۆژک؛ تاو؛ تاف؛ هه تاو؛ هه تاف؛ ئافتاو؛ ئەفتهو؛ خومره تاو؛ رۆژی ئاسمان؛ ئەستیره ی خۆربه ند که له رۆژانی بی هه وردا له ئاسمانه وه دهره وشیی و سهرچاوه ی رۆشانی و تینی زهویه.

خورشیدی /xoršidi/: صفت. هه تاوی؛ رۆژی؛ پیوه ندیدار یان سهر به خۆر (سال خورشیدی: سالی هه تاوی).

خورگرفت /xorgereft، ها/: اسم. خۆرگیران؛ وه رگیریه ی؛ دۆخی جیگرتنی گۆی مانگ له نیوان زهوی و خۆردا.

خورند /xorand/: صفت. شیاو؛ له باو؛ له بار؛ دهر خۆر؛ ژهه ژیی؛ هه ژ؛ هاوسان و بساز له گه ل شتیکدا و دهر دخواردوی ئەو شته (گهز باید خورند پهلوان باشد: گورز ده یی شیاوی پالهوان یی).

خورندگی /xorandegi/: اسم. دارزایی؛ خورای؛ تایبه تمه ندی فیزیکی یان کیمیایی شتی که ده بیته هۆی پوان و له بهر یه ک چوونی.

خورنده /xorande، ها/: صفت. دارزینهر؛ داپه چقینهر؛ داپه رتینهر؛ به تایبه تمه ندی یان توانایی دارزاندنه وه (اسید ماده ای خورنده است: ئەسید ماکیکی دارزینهره).

خوروپف /xor(r)-o-pof/: اسم. پر خه؛ پر خه پرخ؛ خرپوق؛ خرپه؛ مرخه مرخ.

خوره /xore/: اسم. گولی؛ گوری؛ نویره؛ پیسی؛ کفت؛ شه قافلووس؛ پووتک؛ خیرک؛ خۆره؛ جوزام؛ نه خۆشینی پیستی په ره گر که ده بیته هۆی دا که وتنی لیو و که پۆ و قامک.

☐ خوره داشتن: گول بوون؛ گیرۆده ی گولی بوون.

خوره ی کاری را داشتن: [مجازی] سهر بۆ کارئ خوریان؛ سهر له شتی ئیشان؛ هۆگری کارئ بوون و شیلگیر بوون له سهری: کرم

خۆش؛ خوەش؛ وەش؛ بەردل؛ بێکەوتوو؛
پەسند؛ بەردل کەوتوو؛ بە دۆخ یان چۆنیەتی
دلپەسەند و دلخواز بوونەوه «رفتار خوشایند؛
منظره‌ی خوشایند؛ ئاکاری دلخوار؛ دیمەنی خوش».

خوشباش / xošbāš، ها:/اسم، /ادبی/ شاولش؛
شاپاش؛ پیروزیایی.

خوشباور / xošbāvar، ها:/ان:/صفت.
خۆشباوەڕ؛ وەشباوەڕ؛ دلساف؛ بێ فیل و
فەرەج؛ بە خوو یان تاییەتمەندی خۆشباوەڕی
«مرا بگو که چقدر خوشباور هستم! تو بزانه من چەند
خۆشباوەڕم!».

خوشباوری / xošbāvarī، ها:/اسم.

خۆشباوەڕی؛ وەشباوەڕی: ۱. خوو یان
تاییەتمەندییەک کە ئەبێتە هۆی ئەوه کەسیک
قسە یان هەوالی خۆش زوو باوەڕ بکا یان
سەبارەت بەوانەوه، هەلسەنگاندنیکی
خۆشبینانە هەبێ ۲. زوو باوەڕی؛ کار یا رەوتی
باوەڕ کردن بە قسە ی مەردم بە بێ لیکۆلینەوه.

خوشبخت / xošbaxt، ها:/ان:/صفت.

بەختەوهر؛ بەختیار؛ بەختدار؛ خۆشبهخت؛
وەشبهخت؛ خاوەن بەختیاری؛ بە بەخت؛
قیولدار «مرد خوشبخت؛ پیاوی بەختەوهر».
هەر وەها: خوشبخت بودن؛ خوشبخت شدن؛
خوشبخت کردن

خوشبختانه / xošbaxtāne/ قید. بەختەوهرانه؛
خۆشبهختانه؛ وەشبهختانه؛ بە خۆشیهوه؛
وشەیه کە بۆ پیشاندانی چاکی رووداویک بە کار
ئەبرێ «خوشبختانه امسال محصول گندم خوب بود؛
خۆشبهختانه ئەوسال داھاتی گەنم چاک بوو».

خوشبختی / xošbaxti، ها:/اسم، خۆشبهختی؛
وەشبهختی؛ بەختەوهری؛ بەختیاری؛
بەختداری؛ خۆش نگیینی؛ دۆخی هەبوونی ژبانی
دلخواز و پر خۆشی «ثروت خوشبختی نمی آورد؛ مال،
خۆشبهختی ناهێنی».

خوشبین / xošbîn، ها:/ان:/صفت. گەشبین؛

خۆشا؛ وەشا؛ وەشەن؛ خۆزگە؛ خۆزی؛ وەشلە ی؛
وەرەکن؛ وەرەکینا؛ وەرەک؛ وەرەکنا «خوشا شاهو
و چشمه سارانش: چەن خۆشە شاھو و
سەرچاوە گەکانی».

خوشا بە حالت: خۆزگە بە خۆت؛ خۆشی لە
خۆت؛ وەشلە ی پەنت/ پەنت؛ چەندە
خۆشبهختی؛ چەند بەختیاری (بە کەسیک
دەگوترێ کە بار و دۆخیکی خۆشی بێ یان
چاوەرێی رووداویکی خۆش بێ).

خوشاب / xošāb/ :اسم، /قدیمی/ ۱. وەشاو؛
خۆشاو؛ خوەشاو؛ قەیس ی و هەنجیر و مەوێژ
و... ئاوکراو ۲. کومپووت؛ میوه ی هیندیک لە
شەربەتدا کولاو.

خوشامد / xošāmad، ها:/اسم، خۆشاتن: ۱. بە
خیراتن؛ خیر هێنان؛ بە خیر هاتن؛ خۆشەهاتن؛
وەش نامە ی؛ و تەبێ کە بۆ پیشوازی کردن لە
کەسیک ئەگوترێت «وزیر به مهمانان خوشامد گفت؛
وەزیر بە خیر هاتنی لە میوانەکان کرد» ۲. و تەبێک
کە بۆ خۆشحال کردنی دلی کەسیک و
راکێشانی خۆشەویستی و سەرنجی دەگوترێ.

خوشامدگویی / xošāmadgūyi، ها:/اسم.
۱. کار و رەوتی خیراتن و خۆشاتن کردن؛ بە
خیر هێنان، یان گوتنی زاراوه و رستەگەلی
پیشوازی کردن لە کەسیک، وەک: خیر هاتن؛
وەش نامە ی؛ خۆشاتن بە نیشانە ی پێخۆش بوون
لە هاتنی ئەو کەسە «پس از خوشامدگویی، مهمانان
به اتاقهایشان هدایت شدند؛ دوا ی بە خیر هێنان،
میوانه‌کان ریتومیای کران بۆ دیوہ کانیان» ۲. پێدا
هەلگوتن؛ کار یا رەوتی پێهەلگوتن؛ پێهەلدان
«زیبایی خط شما یک واقییت است و قصد خوشامدگویی
ندارم؛ جوانی خەتی ئێو بە راستیە و من خەیاڵی
پیداھەلگوتنم نیە».

خوشاندام / xošandām/ :صفت. هەنف؛
وەش ئەندام؛ بەژن رێک؛ بەژن لەبار.
خوشایند / xošāyand/ :صفت. دلخواز؛ دلواز؛

و بیخود سخت نمی گیرد: بهر پرسه که مان، دلاورده و له
خووه بهرؤکمان ناگری. ههروه‌ها: خوش جنسی
خوشحال / xošhāl: [فارسی/عربی] صفت.
خوشحال؛ وه‌شحال؛ په‌رداخ؛ شاد؛ شادمان؛
به‌ده‌ماخ؛ وه‌که‌یف.

☐ خوشحال شدن: خوشحال بوون؛ دلشاد بوون؛
شاد بوون؛ وه‌شحال بیهی [از دیدنت خیلی
خوشحال شدم: له دیتنت زور خوشحال بووم].
ههروه‌ها: خوشحال کردن

خوشحالی / xošhālī: [فارسی/عربی] اسم.
[گفتاری] خوشحالی؛ وه‌شحالی؛ خو‌شده‌ماخی؛
به‌که‌یفی؛ خو‌ه‌شله‌خو‌ه‌شی؛ دلشادی؛ شادی؛
هه‌ه‌س.

☐ خوشحالی داشتن: شیاوی خوشحال بوون؛
گونجاو بو شاد بوون [موفقیت، خوشحالی دارد:
سهر که‌وتن، شیاوی خوشحال بوونه].

خوشحالی کردن: شایی کردن؛ خوشحالی
کردن؛ خهریکی شایی بوون [همه دست می‌زدند
و خوشحالی می‌کردند: هه‌موو چه‌پله‌یان ده‌کوتا و
شاییان ده‌کرد].

خوش حساب / xošhesāb، ها: [فارسی/عربی]
صفت. حساب‌راست؛ سهر‌راست؛ خو‌ش‌ه‌ساو؛
خو‌ش / وه‌ش‌ه‌سیب؛ خاو‌ه‌ن‌خو‌و‌یان
تابیه‌تمه‌ندی قهرز دان‌ه‌وه‌له‌سهر وه‌ختدا
[مشتريهای ما همه خوش حساب هستند: مشتريانی
نیمه‌هه‌موو حساب‌راستین]. هه‌روه‌ها:

خوش حسابی

خوش خبر / xošxabar: [فارسی/عربی] صفت.
خو‌ش‌خه‌به‌ر؛ خو‌ش‌خه‌وه‌ر؛ مژده‌هین؛
مزگینی‌ده‌ر: ۱. خاو‌ه‌ن‌هه‌والی خو‌ش
[خوش‌خبر باشی! چه شده؟ خوش‌خه‌به‌ر بی! چ
بووه؟] ۲. خاو‌ه‌ن‌خو‌و‌یان توانایی هیانی
هه‌والی خو‌ش [تو همیشه خوش‌خبر هستی: تو
همیشه خوش‌خه‌به‌ری]. هه‌روه‌ها: خوش‌خبری
خوشخدمتی / xošxedmatī، ها: [فارسی/

خو‌ش‌بین؛ چاک‌بین؛ دل‌پروون؛ هزر‌باش؛
وه‌ش‌وین؛ هه‌ر به‌هومید؛ دوور له‌ناهومیدی؛
خاو‌ه‌ن‌خو‌ش‌بینی [به‌آینده‌خو‌ش‌بین هستم: به
داهاتوو خوشبینم].

خوشبینی / xošbînî، ها: / اسم. گه‌شبینی؛
خو‌ش‌بینی؛ وه‌ش‌وینی: ۱. باوه‌ر به‌چاک‌بوونی
دیاردیه‌ک، پروداویک‌یان‌که‌سیک ۲. باوه‌ر به
چاک‌بوونی پروداوه‌کان و له‌گه‌شه‌بوونی
جه‌هان و هیواداری به‌داهاتوو [خوشبینی به‌آینده
از اعتماد بشریت و توانایی‌های آن سرچشمه می‌گیرد:
خو‌ش‌بینی به‌داهاتوو له‌باوه‌ر به‌مرو‌فایه‌تی و
تواناییه‌کانی سهر‌چاو‌ه‌ده‌گری].

خوش‌پز / xošpoz: [فارسی/فرانسوی] صفت.
[گفتاری] ته‌کووز؛ قوز؛ وه‌ش‌دوخت؛ خاو‌ه‌ن‌جل و
به‌رگ و نارایشی جوان و دلخواز.

خوشپوش / xošpûš، ها: / ان: صفت. پو‌شته:
۱. کوک؛ جلک‌تازه؛ ته‌پو‌ش؛ خو‌ش‌پو‌ش؛
پو‌شته و په‌رداخ [یک جوان خیلی خوشپوش
راهنمای ما را برعهده داشت: لویکی زور پو‌شته
رینوینی نیمه‌ی به‌ئه‌ستو‌بوو] ۲. به‌خو و توانای
له‌به‌رکردنی گنجی شیاو و جوانه‌وه [آزاد‌مرد
خوشپوشی بود: نازاد‌پیاویکی پو‌شته‌بوو]. هه‌روه‌ها:

خوشپوشی

خو‌ش‌تراش / xoštarāš: صفت. له‌بار؛
ریک‌وپیک: ۱. باش‌تاشراو [مجسمه‌ی خو‌ش‌تراش:
په‌یکه‌ری باش‌تاشراو] ۲. جوان و چه‌له‌نگ؛
خوشیک [هیكل خوش‌تراش: تووزی ریک‌وپیک].

خوش‌تیپ / xoštîp: [فارسی/فرانسوی] صفت.
نهرمه‌نیشک؛ جوان‌خاس؛ جوان؛ خوشیک؛
وه‌شه‌ک؛ خاو‌ه‌ن‌ئه‌ندامی ریک‌وپیک و رازاو
[خیلی خوش‌تیپ شده بود: زور نهرمه‌نیشک بووبوو].

هه‌روه‌ها: خوش‌تیپی

خوش‌جنس / xošcens: [فارسی/عربی] صفت.
۱. رگه‌ز چاک؛ به‌کاله‌دندی باشه‌وه ۲. [کنایی/
دلاور؛ دل‌هاور؛ باش [مدیران خوش‌جنس است

هیدی — هیدی؛ وهش-وهش؛ شینه-شینه؛ شینه-شینه؛ به هیوری «خوش خوشک رفتند تا نزدیک ظهر به آبشار شلماش رسیدند: نهرمه-نهرم رۆیشتن و دهوری نیوه رۆ گیشته تافگهی شهلماش».

خوش خیال / xošxiyāl، ها: [فارسی/عربی] صفت. [مجازی] خوش خه یال؛ خاوهن گه شبینی له راده به دهر و نابجی «من چقدر خوش خیال بودم که به امید تو ماندم؛ من چنده خوش خه یال بووم و

به هیوای تو ماموه». ههروه ها: **خوش خیالی**
خوش خیم / xošxîm: صفت. خوش هییم؛ خوشخوو؛ بی-گری؛ بی-کارتیکه ری یان کاردانه وهی زیانده ری یان مه ترسیدار «غدهی خوش خیم: لکی خوش هییم».

خوش دست / xošdast: صفت. خوشدهست؛ خوهشدهس؛ وهشدهس؛ هولی؛ خاوهن دۆخ یان چۆنیه تیه کی وا که به هاسانی له دهستدا بخونجی و به کار بگيردری «رهی خوش دست: هه ره ی خوشدهست».

خوشدل / xošdel: صفت. ۱. دلشاد؛ دلخۆش؛ شاد؛ دهماخ چاخ ۲. رازی؛ رهزامه ند؛ قایل؛ قادی. ههروه ها: **خوشدلی**

خوش ذوق / xošzowq، -zo:q، ها: [فارسی/عربی] صفت. به سه لیه؛ خوش چێژ؛ خاوهن هیز و زۆخی نوپکاری.

خوشرقصی / xošraqsi، ها: [فارسی/عربی/اسم، تعریض] کلکه فلی؛ کلکه له قی؛ جووچکه له قی؛ کلکه سووته؛ کار و کرده وهی زمانلووسانه و به مه رای ی بۆ به ده سه پینانی دلی که سیك و قازانج لی وه رگرتنی «کارش شده است خوشرقصی پیش معلمها: کاری بۆته کلکه له قی لای ماموستایان».

ههروه ها: خوشرقصی
خوش راکب / xošrekāb: [فارسی/عربی] صفت.

خۆش زهنگوو؛ خوهش سواری؛ وهش وه زنگی؛ به تابه تهمه ندی یان توانایی چاک سواری دانوه «اسب خوش راکب: نه سپی خوش زهنگوو».

عربی/اسم. خوش خزمه تی؛ کار یان رهوتی خزمهت کردن، زیاتر له وهی که پتوبسته، ته نیا بۆ سه رنج راکیشانی که سیك و قازانج لی وه رگرتنی «آنقدر خوشخدمتی کرد تا وزیر شد: نه وهنده خوش خزمه تی کرد، بوو به وه زیر».

خوشخرام / xošxarām: صفت. [ادبی] خه راما؛ چه له نگ؛ له نجه جوان؛ به له نجه و لار؛ خوش گومه ته؛ خوش خلنگ.

خوشخواب / xošxāb: صفت. ۱. خه و خوش؛ خوش خه؛ خه و خه؛ به خو و یان لپها تووی چاک و هاسان خه و تنه وه ۲. تشک خوشخواب، تشک

خوشخوان / xošxān، ها: صفت. دهنگ خوش؛ دهنگ بیژ؛ خوش بیژ؛ خوشاواز؛ خوشخوین؛ وه شوچ؛ وهشوان «گر خوش آواز بودی و خوشخوان: نه گهر دنگ خوشیش بووبایه».

خوش خوراک / xošxorāk: صفت. ۱. خوش خۆر؛ خوارده؛ خوهش خه وه؛ وهشه وه؛ خاوهن بژۆکی باش «بچه ها همه خوش خوراک هستند و هیچ وقت غذا از سر سفره بر نمی گردد: مندا له کان هه موو خوش خورن و هیچ کاتی چیشته له سه ر خوان ناگه رپته وه» ۲. [الف] خوش چیشکه؛ خاوهن چێژه ی باش ب) خوازیاری خوارده مه نی خوش و به سه لیه له هه لپزار دنیاندا ۳. خوش خوراک؛ شیاو بۆ دروست کردنی پیخوری چاک «این برنج خیلی خوش خوراک است: نه م برینجه، زۆر خوش خوراکه».

خوش خوشان / xošxošan: صفت. [گفتاری] شاگهشکه؛ خوش-خۆش؛ له سه ر شادی و شادمانی زۆر «عروس گریه می کرد و مادر خوش خوشانش بود: بووک ده گریا و دایک شاگهشکه ی ده کرد».

خوش خوشک / xošxošak: قید. نهرمه نهرم؛ به نهرمیک؛ لۆزه لۆژ؛ به هیمنی؛ به ئارامی؛ له سه رخۆ؛ ورده؛ ئارام-ئارام؛ گوفا-گوفا؛

سعی کردم خوش قول باشم و سر وقت آمدم؛ ئەمڕۆ ئێتر وامکرد خوش بەلباسیم و لە کاتی خۆیدا هاتم.

هەروەها: خوش قوڵی

خوشگەزداران / xošgozarān / صفت. خۆشبووێر؛ خوش رابووێر؛ وەش بەر؛ وەش و یار؛ خواز یاری رابواردن بە سەر خۆشی و بێ خەمی و بێ خەبەری «چند جوان خوشگەزداران، روزهای جمعه در آن باغ جمع می شدند؛ چەند لاوی خۆشبووێر رۆژانی هەینی لەو باخەدا کۆ دەبوونەوه».

خوشگەزدارانی / xošgozarāni / ها / اسم. خۆش بووێری؛ خۆش رابووێری؛ وەش بەری؛ وەش و یاری؛ خۆشگوزەرانی؛ فرەهی؛ کار یان پەوتی خۆش بووران؛ خۆش رابواردن؛ تێپەراندنی سات و دەم بە خۆشی و شادی یان دلێتەری «ارث پدر را خرج خوشگەزدارانی خودش و دوستانش کرد؛ میراتی باوکی کردە خەرجی خوش بووێری خۆی و هەوالانی».

خوشگل / xošgel / ها / صفت. [گفتاری] جوان؛ خوشیک؛ خوشکۆک؛ سپەهی؛ جوانکیلە؛ مازەخاس (دختر خوشگل؛ ماشین خوشگل؛ کچی جوان؛ ماشین جوان). هەروەها: خوشگل بودن؛ خوشگل شدن؛ خوشگل کردن

خوشگەلی / xošgelî / اسم. [گفتاری] جوانی؛ خوشیکی؛ جوانکیلەیی «خوشکلی زنش، موجب دەر سەر شەدە بود؛ جوانی ژنەکی بیووه هۆی دەر دیسەر بۆی».

خوش گوشت^۱ / xošgūšt / اسم. خۆشە گۆشت؛ گۆشتە خۆشە؛ کەبابی شیلافەیی مەر و شەک. خوش گوشت^۲؛ صفت. خۆش گوشت؛ گۆشت خۆش: ۱. خاوەن گۆشتی بەتام و چێژ (کبک پرندهای خوش گوشت است؛ کەو پەلەوهریکی خوش گوشته) ۲. گۆشتەزوونە؛ خاوەن گۆشتی وا کە ئەگەر زامدار بوو، زوو خۆش بێتەوه.

خوشمزگی / xošmaz(z)egi / اسم. ۱. خۆشی؛ چێژ خۆشی؛ وەشی؛ بەلەزەتی؛ خۆشتامی؛

خوشرو / xošrow / صفت. خۆش بەر؛ بەزا؛ نەوێن؛ شاتر؛ قۆچاخ؛ گورج گۆل؛ کرژو کۆل؛ چوست و چەلەنگ؛ بۆز؛ برۆ؛ کرژ؛ لۆپت؛ لۆتەر؛ خیرا لە رۆیشتندا.

خوشرو / xošrû / ها؛ یان / صفت. پروو خۆش؛ خۆش پروو؛ پروو گەش؛ پروو گوشاو؛ پروو گوشاد؛ پروو کراوه؛ لەزگین؛ وەش پروو (نیرینه)؛ وەش پروو (مێینه)؛ دەم بە پێکەنین «یک آقای مؤدب و خوشرو جلو آمد؛ پیاویکی بە ئەدەب و پروو خۆش هاتە پێشەوه».

خوش زبان / xošzabān / ها / صفت. [مجازی] قەسە خۆش؛ خۆش زمان؛ خۆش زوان؛ زمان خۆش؛ شیرین زمان؛ خۆش دەف؛ دەم پاراو؛ خۆش گەف؛ خاوەن وتاری خۆش و دلێفین یان پاراو «راهنمایان مردی خوش زبان بود؛ رێنوماکەمان پیاویکی قەسە خۆش بوو».

خوشقدم / xošqadam / [فارسی / عربی] صفت. [فرهنگ مردم] خۆش قەدەم؛ پێ بە دەم؛ پێ و قە دەم چاک «بچه خوشقدم بود و بعد از آمدنش کار و بار ما خوب شد؛ منداڵە کە پێ بە دەم بوو و دواى هاتنى، کار و بارمان باش بوو».

خوش قلب / xošqalb / [فارسی / عربی] صفت. [مجازی] دلپاک؛ دلخواز یار؛ خۆش دل؛ خواز یاری خۆشی هەمووان «سارا خیلی خوش قلب و مهربان است؛ سارا زۆر دلپاک و میهرەبانە».

خوش قواره / xošqavāre / [فارسی / عربی] صفت. لەبار: ۱. بە درێژایی، پانایی و بیچمی لەباو «این فرش خیلی خوش قواره است؛ ئەم قالیه زۆر لەبارە» ۲. تەکووز؛ قەنج؛ خاوەن لەباری (لباس خوش قواره؛ گنجی لەبار).

خوش قول / xošqowl, -qo:l / [فارسی / عربی] صفت. خۆش بەلێن؛ بە بەلێن؛ بەلێن پراست؛ دەم پراس؛ خاوەن خوویان بە دوا چوون لە ئەنجامدانی گەف و پەیمانی خۆدا «امروز دیگر

هونەری نووسین بە جوانی.

خوش و بش / xoš-o-beš، ها: / اسم، [گفتاری]

چاک و خوشی؛ چاک و چۆنی؛ خۆشەوازی؛
وەش بەش؛ وەش و تشی؛ خوەش و بیش؛
خۆش و بیش؛ خۆش و دۆش؛ سلاّم و سەفا،
چاک و چۆنی و وتووێژی دۆستانە لە سەرەتای
دیداردا [قدری با ھەم خۆش و بش کردیم؛ تاویک
پێگەوێ چاک و خوشیمان کرد].

خوشوقت / xošvaqt؛ [فارسی/عربی] صفت.
خۆشحال؛ شاد؛ خۆش دەماخ؛ [از دیدار شما خیلی
خوشوقت شدم؛ لە دیتنی ئێوە زۆر خوشحال بووم].

ھەر وەھا: خوشوقتی

خوشە / xûše؛ / اسم، ۱. / ها: / هیشوو؛ ھۆشە؛
هیشی؛ ھۆشی؛ ئویشی؛ وشوو؛ وشى؛ ویشی؛
وہشەى؛ گۆشە؛ بۆل؛ چەند دانە، بەر یان
گولیک کە بە تەوەرە یە کەوہ گلاون (وہک
هیشووێ تری) ۲. / ها: / [مجازی] ھەر شتیکی
وہک هیشوو ۳. [نجوم] کۆمە؛ تاقمى لە
ئەستێران کە لە یەک رینگە و بە خێرایە کەوہ
دەرۆن ۴. [نجوم] سومبولە؛ وینە یەکی ئاسمانی
گەر وە یە: سنبەلە

خوشی پروین ۵ پروین

خوشەى مەرب: ھۆشەلوو؛ جوړئ گولۍ بە
لق و پۆپ.

خوشەچین / xûšečîn، ها: / ان: / اسم،

۱. ھیشووگەر؛ ھیشووگەر؛ وشووگەر؛ لە تەچن؛
ویشی چن؛ داشی؛ قورف؛ گولچن؛ کەسێ کە
بە جیماو لە خەرمان کۆ دەکاتەوہ ۲. [کنایی]
گولبێژ؛ گولچن؛ تەل بێژ؛ ئەوہی کە لە
ھەر کوئ و ھەر شتیک بە ھەر و تۆشە یە ک وە
دەس دەخا. ھەر وەھا: خوشەچینی

خوشی / xošî، ها: / اسم، خۆشی؛ خوەشی؛
وہشی؛ وەشەى؛ شادی؛ دلشادی؛ کەیف؛ شوق؛
ھەون؛ زەوق.

خوشی زیر دل کسی زدن: [گفتاری] سەری

بە تەمى؛ تەمداری «خوشمزکی سالاد بە خاطر سس آن
است: خوشی سالاد بە بۆنەى سوسە کە یەوہ یە»
۲. / ها: / [مجازی] شیرینکاری؛ ھەنە کبازی؛
گۆنگەری «داشت برای مهمانان، خوشمزکی می کرد؛
خەریک بوو بۆ میوانەکان شیرین کاری دە کرد».

خوشمزە / xošmaz(z)e؛ صفت. ۱. خوشمەزە؛
خۆش چێژە؛ خوەش مژە؛ بە تەم؛ بە لەزەت «غذای
خوشمزە؛ چیشتی خوشمەزە» ۲. [مجازی، گفتاری]
خۆش؛ شۆخ «آدم خوشمزە؛ داستان خوشمزە؛ مرؤی
سوخ؛ چیرۆکی خوش».

خوشنام / xošnām، ها: / صفت. خۆشناو؛
وہشنام؛ ناو بە چاکە دەرچووک «سى کردند یک
آدم خوشنام را جلو بیندازند: تیکۆشان، مرؤفیکى
خوشناو بخەنە پێشەوہ». ھەر وەھا: خوشنام بودن
خوشنامى / xošnāmî؛ / اسم، خۆشناوی؛
وہشنامى؛ ناوچاکى؛ سەخەر؛ چۆنەتێ ناو
دەرکردن و ناسراو بوون بە چاکە لە ناو خەلکدا
«او نزد مردم به خوشنامی معروف بود: ئەو لە ناو
خەلکدا بە خوشناوی ناسرابوو».

خوشنشین / xošnešin، ها: / اسم، ۱. رەشایی؛
قەرە؛ خۆش نشین؛ گوندنشینی بى مال و زەوی
۲. وەرزیژ؛ وەرزیەر؛ وەرزیار ۳. کەسێ کە لە
ھەر کوئ دلسی بگرئ و خۆشی لئ بئ،
نیشتەجئ دەبئ «اجارە نشین، خوش نشین است؛
کرێتشین، خوش نشینە». ھەر وەھا خوش نشینی

خوشنمک / xošnamak؛ صفت. خۆش خوئ؛
خوەش خوا؛ وەش مەک؛ بە چێژى سوێرى
دلخوازەوہ.

خوشنود / xošnûd ۶ خشنود

خوشنودى / xošnûdî ۶ خشنودی

خوشنوویس / xošnevîs، ها: / ان: / صفت.
خۆش نووس؛ خۆش نفیس؛ وەش نویس؛ خەتات؛
خاوەن خەتێ جوان و رازاوە.

خوشنوویسی / xošnevîsî، ها: / اسم، خەتاتی؛
خۆش نووسی؛ خۆش نفیسی؛ گوندە نووسی؛

خوک /xûk/: اسم، ۱. /ھا؛ ان/ بهراز؛ وھراز؛ وراز؛ خووک؛ خوو؛ خینگ؛ واش؛ گاکول؛ گیانہوہریکی گوھانداری بی شاخہ بہ لمبوزیکی دریز و بزۆکھوہ، شفرہدار، جہستہ قورس، چوارپہل کورت، پیست تۆکمہ و تیسکن کہ لہ زۆر ولاتان بۆ گوشت و چہوری و پیست و تووکہکە دایدہبہستن ۲. دوازدہہمین سالی رۆژ ژمیری تورکستانی ☞ تقویم (تقویم ترکستانی).

☐ **خوک خاکی** ☞ آرنوارک

خوک دریایی ☞ دلفین-۲

خوک گینہ ☞ خوکچہی ہندی، خوکچہ

خوک وحشی ☞ گراز-۲

خوکچہ /xûkçe/: ھا؛ /اسم، ۱. بهرازی چکۆلہ؛ خوی بچووک ۲. کۆدہ؛ کودلہ؛ کوودلہ؛ کودی؛ بہچکہ بهراز.

☐ **خوکچہی ہندی**: گیانہوہریکی گوھانداری چکۆلہی ولاتی ئامریکای باشووریہ، بی کلک و کولکنہ و جہستہییکی گوشتنی ھبہ. بہ سانایی کھوی دہیی و لہ تاقیگہی ژینہوہر ناسیدا کھلکی لی وەر دہ گرن: **خوک گینہ**

خوکدان /xûkdān/: ھا؛ /اسم، ۱. تھویلہی بهراز؛ گھوپی بهرازان ۲. /مجازی/ کولانہ سہگ؛ گھو؛ جاتاکانی؛ جینگہی زۆر پیس و ناشیاو بۆ ژیان (تو اسم این خوکدان را گذاشته ای اتاق؟ تو ناوی ئەم کولانہ سہگەت ناوہ وە تاغ؟).

خوکک /xûkak/: اسم، ملہماسی؛ ملہخہ؛ ئوریون؛ نہخۆشی پەنہمیانی لووی بن گوێ.

خوگر /xûgar/: صفت، خووگر؛ ھوکارہ بہ شتیک. ھەر و ھا: **خوگر بودن**: خوگر شدن

خوگیر /xûgîr/: ☞ خوگر

خولنجان /xûlancān/: ھا؛ /اسم، خولنجان؛ کۆلنجان؛ قۆریجان؛ قۆلنجان؛ قۆلیجان؛ قۆرینگان؛ خرنال؛ گیاییکی بہ رەنگی سووری تۆخ و بۆنی توند و خۆشہ، بہلہق و لاسکی

کەسێ بە گاز گیران؛ لہ خۆشیدا ھار بوون؛ قەدری ئاسایشت و ئاسوودەیی نەزائین و کرد و کۆش بۆ تیکەوہدانن (مگر خوشی زیر دلت زده، کہ می خواہی این کار را ول کنی؟ مەگەر سەرت بە گاز گیراو، دەتوێ دەس لەم کارە بەر دەی؟).

خوش یمن /xošyomn/: [فارسی/ عربی] صفت، [گفتاری] بہودم؛ بہورم؛ ھورمیت؛ بہفەر؛ ھۆی رۆدوو و کاردانہوہی باش (دیدن اسب در خواب خوش یمن است: دیتنی ئەسپ لہ خەودا بہودم).

خوش یمنی /xošyomni/: [فارسی/ عربی] اسم، [گفتاری] ھورمیتی؛ بہودمی؛ بہفەری (ھر چە از خوش یمنی این خانہ بگویم، کم گفتم: ھەر چەند لہ ھورمینی ئەم مالە بیژم، کەمە).

خوض /xowz/: [عربی] اسم، [ادبی] ھشان؛ کنہ؛ بیرقوولی؛ وردبینی.

☐ **خوض کردن**: ھشاندن؛ کنہ کردن؛ ورد بوونہوہ؛ تیرامان؛ تیفکرین؛ لہبارہی شتیکہوہ باش- باش کۆلینہوہ.

خوف /xowf/: [عربی] اسم، ترس؛ سام؛ ساو؛ سامی؛ یاس؛ مەترسی؛ تەرسی؛ سوھن؛ بیم.

☐ **خوف داشتن**: ترس بوون؛ ترسان؛ ترسیان؛ تەرس بیہی (خیلی از تاریکی خوف داشت: زۆری ترس لہ تاریکی بوو).

خوف کردن: ترسان؛ ترسین؛ سام کردن؛ سام کەردەہی (خوف نکن! چیزی نیست، دارند تمرین می کنند: مە ترسە! ھیچ نیہ؛ خەریکن مەشق دہ کەن).

خوفناک /xowfnāk/: [عربی/ فارسی] صفت، سامناک؛ ترسناک؛ زەرەند؛ بہسام؛ بہ مەترسی؛ خۆفناک؛ سامدار (توی غار خیلی خوفناک بود: نیو ئەشکەوتە کە زۆر سامناک بوو).

خوفور جا /xowf-o-racā/: [عربی] اسم، [ادبی] ھاتونہات؛ ترس و تکا؛ ترس و تہما (ما را میان خوف و رجا نگہداشتہ بود: ئیمە لہ سەر ھاتونہاتدا ھیشتبہوہ).

وه ئەستۆی خو بوون؛ خوینی کەسیک لە پای خووی بوون «اگر بیاید، خوش بای خودش است؛ ئەگەر بێت، ئوبال وه ئەستۆی خویه».

خون کسی حلال بودن: /مجازی/ خوینی کەسێ ڕەوا بوون؛ خوینی کەسێ حەلال بوون؛ کەسیک شیاوی کوژران بوون «اگر این کار را کرده باشد، خون او حلال است؛ ئەگەر ئەم کارە ی کردبیت، خوینی ڕەوا یە».

خون کسی در نیامدن: /مجازی/ خوین لی نەهاتن؛ لەو پەڕی توورەبییدا بوون و نیشان نەدان «اگر کارد می‌زدی خوش درمی‌امد؛ چەقۆت لی بدایە خوینی لی نەدەهات».

خون کسی را به‌جوش آوردن: /مجازی/ قوشقی کردنی کەسیک؛ کەسێ زۆر توورە کردن «آن‌قدر گفت تا خوش را به‌جوش آورد؛ ئەوەندە ی گوت هەتا کوو قوشقی کرد».

خون کسی را به‌گردن گرفتن: /مجازی/ خوینی کەسیک وه ئەستۆگرتن؛ بەرپرسایەتی کوشتنی کەسێ قەبوول کردن «گفتند تو صغیری اعدامت نمی‌کنند، خون آرام را تو به‌گردن بگیری؛ گوتیان تۆ بچووکی ناتکوژن، خوینی ئارام وه ئەستۆ بگرە!».

خون کسی را پایمال کردن: /مجازی/ خوینی کەسیک بە فیڕۆ دان؛ کەسیک کوشتن و سزا نەدیتن «نمی‌گذارم خون پسر را پایمال کنند؛ نایەلم خوینی کورە کەم بە فیڕۆ بدەن».

هەروەها: خون کسی پایمال شدن

خون کسی را درشیشه کردن: /مجازی/ خوینی کەسێ کردنە کاسەو؛ زۆر بۆ کەسیک هینان و ئازار دان «گرانفروشان خون مردم را در شیشه کرده‌اند؛ گرانفروشگەل خوینی خەلیکیان کردوئە کاسەو».

خون کسی را ریختن: /کنایی/ خوین (ی کەسیک) ڕژاندن؛ کەسێ کوشتن.

خون کسی را مکیدن: /مجازی/ خوینی

به‌خوین کردنهوه؛ تۆلە ی کوژرانی کەسیک بە کوشتنەو هە گرتن (خون را که نباید با خون شست؛ نابێ تۆلە ی خوین بە خوین بکریته‌وه).

خون را بند آوردن: بەر خوین گرتن؛ خوین بەست کردن؛ زەمتانندن؛ ون مدەرنایو؛ بەر خوین چوون لە ئەندامیکی بریندار گرتن «رگش را بست و خون را بند آورد؛ ڕەگە کە ی بەست و بەر خوینە کە ی گرت». هەروەها: خون بند آمدن

خون را ه‌افتادن: /کنایی/ خوین ڕژان؛ ون کریه ی؛ کوشتو ڕو ڕوو دان «گفتم حالا خون را می‌افتد؛ گوتم ئیستا خوین دەرژێ».

خون راه‌انداختن: /کنایی/ کردنە کوشتو ڕو؛ قەلت و ڕ نانه‌وه «چیزی نمانده بود خون راه‌بیاندازد؛ شتیکی نەما بوو بیکاتە کوشتو ڕ».

خون رفتن: خوین لی چوون؛ خوین ڕژی کردن؛ ون چە لوه ی «تا به‌ بیمارستان رسید، یک ربع از بدنش خون رفت؛ تا گەیشته نەخۆشخانە چارە کێک خوینی لی چوو».

خون ریختن: /کنایی/ خوین ڕژاندن؛ ون مته ی؛ کوشتو ڕو کردن «چه‌ خونها ریختند؛ چ خوینگەلیکیان ڕژاند».

خون کردن: کەسێ کوشتن؛ پیاو کوشتن؛ ون کەر دە ی «چرا بترسم؟ مگر خون کرده‌ام؟ بۆ بترسم؟ مەگەر کەسیکم کوشتووە؟».

خون کسی رنگین تر بودن: /مجازی/ چاوی کەسێ ڕەشتر بوون؛ خوینی کەسێ سوورتر بوون «مگر خون تو رنگین‌تر است؟ مەگەر چاوی تۆ ڕەشترە؟».

خون کسی به‌جوش آمدن: /مجازی/ چاوی کەسێ پەرینە تەوقی سەری؛ خوینی کەسیک جمان؛ لە دین دەهەری بوون؛ تووشی ڕق و توورەیی زۆر بوون «از این حرف خون من به‌جوش آمد؛ لەم قسە چاوم پەریە تەوقی سەرم».

خون کسی پای خودش بودن: /مجازی/ ئوبال

خون بر / xûnbor / خون بند

خون بند / xûnband / صفت. خوین بر؛ به تاییه تیه کی وا بهر به خوین چوون بگری؛ خون بر

خون بها / xûnbagā / اسم. خوین بایی؛ خوین بژی؛ سهر به ها؛ خیسل؛ نرخی خوینی کوژراو که له مرؤ کوژ (یان خزمانی) ده سینری.

ههروه ها: خون بها خواستن / دادن / گرفتن
خونتا / xontā ، ها: / اسم. [؟] لیژنه ی چه کداری به ریوه بهری ولات دوا ی کووده تا.

خون جگر / xûncegar / جگر خون
خونچکان / xûnčekan / صفت. خوین ده لین؛ خوین چکین؛ هوون تکین؛ وا که تنۆکی خوینی لیژنه وه بتکی «چشم خونچکان: چاوی خوین ده لین».

خونچه / xonče / خونچه
خونخوار / xûnxār / صفت. خوینمز؛ ۱. خوینخوار؛ خوینخۆر؛ خوینریژ؛ گۆنجر؛ ده فلخوین؛ زالم؛ مرؤ کوژ؛ خواز یاری کوشتن و خوین رژاندن «شاه خونخوار: شای خوینخوار» ۲. به تاییه تمه نندی خواردن له خوینی گیانه وه رانی گهرمه خوینه وه (وه کوو زالوو و هه ندیک له شه مشه مه کوپران).

خونخواری / xûnxārī / اسم. خوینمزی؛ گۆنجر؛ پیاو کوژی؛ خوینخواری؛ گوو جکاری؛ سته مکاری؛ دۆخ یان چۆنیه تی خوینمز بوون.

خونخواهی / xûnxāhī ، ها: / اسم. خوین خوایی؛ خوین خویی؛ خوین گری؛ کردو کوۆش بو ئه سباندنه وه ی تۆله له کوژهر یان کوژهران «مردم به خونخواهی شهیدان برخاستند: خه لک بو خوین خویی شهیدان هه ستانه وه».

خون دماغ / xûndamāq / اسم. [گفتاری] ره وتی رزکیان؛ پسین؛ لووت پژان؛ لووت فیشه ی؛ پژانی خوینی بیقل؛ خوینی لووت بهر بوون.

خون دماغ شدن: رسکین؛ پژان؛ خوین لووت

که سیک مژین؛ که سیک چه وساندنه وه «مشتی سرمایه دار محترک، خون مردم را می مکند: تا قمیک دهوله مند ی پلوانکار خوینی خه لک ده مژن».

خون گرفتن: خوین گرتن؛ ون گیرته ی؛ ۱. هه لگرتن و گوپزانه وه ی خوین ۲. حیجامه ت کردن؛ گرتنی خوین به که له شاخ.

از خون خود گذشتن: [مجازی] ده ست له گیانی خۆ شۆردن؛ ده س له گیان خۆ کیشان؛ به ره هقی گیان به خت کردن و مردن بوون «از خون خود می گذرم و حسابت را می رسم: ده ست له گیان خوم ده شورم و عیلاجی ده ردت ته که م».

به خون کسی تشنه بودن: [مجازی] له دووی سهری که سی گه ران؛ ۱. رقی که سی له دلدا هه لگرتن «او به خون من تشنه است: تهو له دووی سهری من ده گهری» ۲. خواز یاری کوشتنی که سی بوون.

در خون خود غلتیدن: [کنایی] له خوینی خۆدا گه وزین؛ خوین لیژرانی زۆر «وقتی رسیدیم، دیدیم در خون خودش غلتیده: کاتیک گه ییشیتین، دیمان له خوینی خویدا گه وزیوه».

خونابه / xûnābe / اسم. خویناو؛ هووناو؛ ئاوی خویناوی؛ خوینی تیکه ل به ئاو؛ تراوی که له کاتی گرسانی خویندا به سهر به وه ده مینیته وه.

خون ادراری / xûn'edrārī / [فارسی / عربی] هه ماثوری

خون آشام / xûnāšām ، ها: / صفت. خوینخۆر؛ خوینمز «خفاش خون آشام: چه که چه کی خوینخۆر».

خون آلود / xûnālūd / صفت. خوینالی؛ خویناوی؛ خویناول؛ خویناولین؛ خینالی؛ هوونالو؛ ونالین «در خانه اش کارد و لباسهای خون آلود پیدا کرده اند: له ماله کهیدا چه قو و جلی خوینالییان دۆزیوه ته وه».

خونبار / xûnbār / صفت. خوینبار؛ به بارشتی خۆیناساوه «چشم خونبار: چاوی خوینبار».

خونسنگ / xûnsang / اسم. هیماتیست؛ خاکی ناسن؛ خاکیکی سوورکاره له زۆرتین کانیکه لی ناسن که زیاتر بۆ دروست کردنی ناسن و پؤلا ده کاردی.

خون شاشی / xûnšāšî / هِماتُوری

خون شناسی / xûnšēnāšî / اسم. خوین ناسی؛ لقئ له زانستگه لی ژیان ناسی، سه بارهت به خوین و نه وشتانه ی که خوین پیک دینن.

ههروه ها: **خون شناس**

خونفشان / xûnfešān / صفت. [دبی]

۱. خوین پژین؛ به تایه تمه ندی یان توانایی پژاندنی خوینه وه «چشم خون فشان: چاوی خوین پژین» ۲. خوین پژ.

خونگرم / xûngarm / صفت. ۱. خوینگهرم؛ به تینی لهشی کهم تا کورت نه گۆر له بهرانبهر گۆرانی ده مای ئاقاره وه ۲. [کنایی] دلاوه؛ به دلهو نزیک؛ خاوهن ههست و نهستی دلوقانه له ئاست دلوقانی و دۆستی دیترا نه وه * بهرامبهر:

خونسرد

خونگرمی / xûngarmî / اسم. [کنایی]

خوینگهرمی؛ دلاوه ری؛ پۆح سووکی؛ دۆخی به ههست و نهست بوون.

خونگیر / xûngîrî / ها/ اسم. خوینگری؛ کار یا رهوتی گرتی خوین له گیاندار (مرؤ یان حیوان) بۆ تاقی کردنه وه، گۆزانه وه یان دهرمان.

خونمردگی / xûnmordegî / ها/ اسم.

ههلازان؛ خوین تێ تزان؛ خوینی گرساوی ژیر پیست «در چند نقطه از بدن، خونمردگی دیده می شد: له چه ند جێ له شیدا، ههلازان دهینرا».

خون هراسی / xûnharāšî / اسم. [روان شناسی]

خوینگر تووویی؛ خوینگیری؛ رهوتی ترسان و تیکچوونی حال له دیننی خوین.

خونی / xûnî / صفت. ۱. خوینی؛ پتوه نیدار به

خوینه وه «بیماری خونی: نه خوشی خوینی»

۲. خوینین؛ خویناوی؛ خوینالی؛ خویناولین؛

به ربوون؛ خوین له که پۆ هاتن؛ خوین له بیقل هاتن؛ خوین لووت به ربوون؛ ون لووت نامه ی «این قدر جلوی آفتاب نگرده، خون دماغ می شوی: هینده له بهر تاو مه گهره، دهرسکی».

خونروش / xûnraveš / اسم. [پزشکی]

خوین تووری؛ فیر که ی خوینی.

خونریزی / xûnrîzî / ها/ اسم. خوین پژی:

۱. پزک؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی پژانی خوین له ره گه وه «خونریزی داخلی: خوینریزی ناوه کی»

۲. [مجازی] سته مکاری؛ کار و رهوتی خوینمژین و هه شافتن «جنگ و خونریزی: شه و خوینریزی».

☐ **خونریزی داخلی**: خوین پژی ناوه کی.

ههروه ها: **خونریزی خارجی**

☐ **خونریزی کردن**: خوین پژی کردن؛ خوین

چوون؛ توووشی خوین پژی بوون.

خونزی / xûnzî / ها/ ان/ اسم. [زیست شناسی]

خوینمژه؛ گیاندار ی کژنگی خوین.

خونساز / xûnsāz / ها/ صفت. خوین ساز؛ به تایه تمه ندی یان توانایی زۆر کردنه وه ی هه ندی هیمۆگلۆبین له خویندا.

خونسرد / xûnsard / صفت. ۱. خوین سارد؛

ون سهرد؛ به تایه تمه ندی به ند بوونی تینی

لهش به ده مای ئاقاره وه «ماهی جانوری خونسرد

است: ماسی گیاندار یکی خوین سارد» ۲. [کنایی]

سست؛ شل وشه ویق؛ کهم ههست «آرام بسیار

خونسرد است: ئارام زۆر سسته» ۳. [کنایی]

له سه ره خۆ؛ پشوو دپژ؛ خاوهن توانایی

به رگری کردن له دهر پینی به ره پهرچدانه وه ی

ههیه جانی له بهرانبهر ره وداوگه لیککی ناخۆش و

نالهاره وه «خونسرد باش، چیز ی نیست: له سه ره خه به،

هیچ نیه * بهرامبهر: **خونگرم**

خونسردی / xûnsardi / اسم. [کنایی]

له سه ره خۆیی؛ ئارامی؛ پشوو دپژی؛ دۆخ یان

چۆنیه تی به تاقهت بوون «خونسردی خوب است اما

نه این قدر: پشوو دپژی چاکه، به لام نهک ئەمه نده».

خزمی ژن و ژنخوازی تۆ.

خویشاوند نسبی: خزمی خویتی؛ خزمی هاوپیشت؛ هاوتیره «عموی تو خویشاوند نسبی توست؛ مامت، خزمی خویتی تویه».

خویشاوند نزدیک: خزمی نزدیک؛ بربره؛ لیژم؛ قهومی نزدیک. ههروه‌ها: خویشاوند دور

خویشاوندی / xîšāvandi / ها: / اسم، خزمايه‌تی؛

خۆپایه‌تی؛ خۆپشایه‌تی؛ خۆپشی؛ خیشی؛ خۆیه‌تی؛ قهومايه‌تی؛ قهومی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی خزم بوون «آرام با سارا رابطه‌ی خویشاوندی ندارد؛ ئارام پیوه‌ندی خزمايه‌تی له‌گه‌ل سارادا نیه».

خویشن / xîştan / ضمیر، / ادبی / خۆ؛ خوه؛ وئ؛

خۆی؛ خودی کهس «سرای خویشن؛ مالی خو».

خویشن‌بینی / xîştanbîni / اسم، / ادبی /

خۆبینی؛ فیز؛ بادی هه‌وایی؛ خۆ په‌سندی.

خویشن‌دار / xîştandār / صفت، خۆ راگر؛

خوددار؛ خاوه‌ن خوو یان ئۆگره‌تی به‌خۆراگری.

خویشن‌داری / xîştandāri / ها: / اسم، / ادبی /

خۆراگری؛ دۆخی به‌ر خۆگرتن له‌به‌رانبه‌ر

نیشان‌دانی هه‌ر چه‌شنه‌ کرده‌وه‌یه‌کی دژبه‌ریه‌وه.

خویشفرما / xîšfarmā / ها: / ان: / اسم، خۆفرمان؛

که‌سێ که‌ خاوه‌ن‌کاری خۆیه‌تی و به‌جیی

فرۆشتنی هیژی کاری، به‌ره‌می کاره‌که‌ی به‌

کریار ده‌فرۆشی.

خویشکار / xîškār / ها: / ان: / صفت، / ادبی /

۱. ئه‌رک‌ناس؛ وه‌خۆگر؛ که‌سێ که‌ ئه‌رکی

سه‌رشانی خۆی جوان و پیک‌وپیک به‌رپوه‌ ده‌با

۲. ئاماتۆر.

خویشکاری / xîškāri / اسم، / ادبی /

۱. ئه‌رک‌ناسی؛ وه‌خۆگری ۲. ئاماتۆری.

خویشی / xîši / اسم، خزمايه‌تی؛ خۆپشی؛

خیشی؛ خۆپایه‌تی؛ قهومايه‌تی.

- خویی / xûyi / پیواژه. - خۆیی؛ - په‌وشتی؛

- خوویی؛ دۆخی هوکاره‌ بوون «تندخویی؛

درنده‌خویی؛ تونده‌خویی؛ درنده‌خویی»؛ خۆئی

ونالین؛ خوینه‌لۆ «پیراهن خونی؛ کراسی خونالی»

۳. قه‌سایقه‌س؛ قه‌سته‌سه‌ر؛ خاوه‌ن رق و

دژمانیه‌تی زۆر «دشمن خونی؛ دژمنی قه‌سایقه‌س».

خونین / xûnin / صفت، / ادبی / خۆیناوی؛

۱. خۆیناویل؛ ونالین؛ گۆنن؛ گۆنن «صورت

خونین؛ روومه‌تی خۆیناوی» ۲. به‌کوشت‌وهر «جنگ

خونین؛ شه‌ری خۆیناوی».

خونین و مالین / xûnin-o-mālîn / صفت،

خۆیناویلن؛ خۆیناوی؛ ونالین؛ خلتان خۆین؛

خلپان خۆین؛ بریندار و خۆیناوی «او را خونین و

مالین آوردند و خواباندند روی تخت؛ خۆیناویلین

هینایان و له‌سه‌ر ته‌خت درپژیان کرد».

خوی / xoy / اسم، ۱. / ادبی / خۆ؛ خوه؛ خوه؛

ئاره‌ق؛ هاره‌ق؛ نمی له‌ش؛ ئاره‌قی له‌ش ۲. قول؛

ئاوی که‌ له‌زه‌وی هه‌لده‌قوئی.

خوی / xûy / ها: / اسم، / ادبی / خوو؛ خۆ؛ خو؛

خووی؛ خده؛ خدی؛ خدیگ؛ هو؛ په‌وشت؛ ئاکار؛

نه‌ریت؛ قه‌وات.

خویش / xîš / ها: / ان: / اسم، خزم؛ که‌س؛

کریف؛ کریف؛ کریو؛ خیش؛ خۆیش؛ که‌س و کار؛

قه‌وم؛ نیاس «خویش نزدیک ماست؛ خزمی

نزیکمانه».

خویش / ضمیر، / ادبی / خۆ؛ خوه؛ وئ؛ خۆی؛

خدی که‌س «دست خویش؛ کتاب خویش؛ ده‌ستی

خو؛ کتییی خو».

خویشاوند / xîšāvand / ها: / ان: / اسم، خزم؛

خۆیش؛ خیش؛ لیژ؛ مریبا؛ مه‌ردوم؛ مه‌ره‌ف؛

کریف؛ کریف؛ کریو؛ نیاس؛ مه‌ره‌ف؛ قه‌وم؛ قیل؛

قوم؛ قه‌وم و قیل؛ که‌س و کار «با هرکس خویشاوند

بود، کمکش می‌کرد و دستش را می‌گرفت؛ له‌گه‌ل هه‌ر

که‌ خزم بویه، یاریده‌ی ده‌دا و ده‌ستی ده‌گرت».

خویشاوند سببی: خزمی ژن و ژنخواز؛ هه‌موو

ئه‌و خزمانه‌ که‌ به‌ بۆنه‌ی ژن هینان یان شوو

کردنی که‌سێکه‌وه‌ بوونه‌ته‌ خزم «عموی زنت،

خویشاوند سببی تو می‌شود؛ مامی ژنه‌که‌ت ته‌بیته

خیابان / xiyābān ، ها/: اسم. شه‌قام؛ خیابان:

۱. ریگه‌ی پان و پی‌کوت کراو؛ ریگایه‌کی گشتی که له شار یان گوندیک دروست کراوه و زۆرت‌تر له دوو لاوه پیاده‌پو‌ی هه‌یه ۲. راس‌ته‌پێ؛ بوار‌گه‌یه‌کی پانی خشت‌پێ‌زی کراو له باخ، پارک، وهر‌زشت‌گا و...دا.

▣ خیابان‌گ‌ز کردن: [کنایی] راوی‌چکه کردن؛ پیاسه‌کردن؛ خیابان‌پیامه‌ی؛ بی‌قازانج ریگه‌کوتان.

خیابان‌بندی / xiyābānbandi ، ها/: اسم. شه‌قام‌پێ‌زی؛ شه‌قام‌به‌ندی؛ گه‌لاله‌دار‌پێ‌زی بۆ کیشانی شه‌قامی گه‌ره‌ک یان شار‌یک.

خیابان‌کشی / xiyābānkeši ، ها/: اسم. شه‌قام‌کیشی؛ کار یان ره‌وتی دروست‌کردنی شه‌قام.

خیابان‌گردی / xiyābāngardi ، ها/: اسم. ۱. پیاسه؛ کاری گه‌ران به شه‌قامدا ۲. [کنایی] راوی‌چکه؛ له به‌ر بیکاری یا بۆ کات دانه‌سه‌ر ریگه‌کوتان.

خیابانی / xiyābāni: صفت. شه‌قامی؛ خیابانی <تظاهرات خیابانی؛ خۆ‌پیشاندانی شه‌قامی>.

خیار / xiyār ، ات/: اسم. ۱. له‌ا/ خه‌یار؛ خیار؛ خیار؛ هاروو؛ ئارو؛ هارو؛ یارو؛ هاروو؛ ئاروو؛ بنه‌گیانیکی لاس‌ک‌راکشای توو‌کنه به‌گه‌لای پانی دانه‌دار، گولی زه‌رد و به‌ری خواردنی بۆ‌نخۆشه‌وه ۲. له‌ا/ خه‌یار؛ هاروو؛ ئاروو؛ به‌ری ئه‌و گیایه ۳. [حقوق] اعر‌بی| بژاره؛ ئیختیار‌یک که به‌هه‌ر دوو لای سه‌ودا ده‌درئ، بۆ به‌تال کردنه‌وه‌ی مامه‌له‌یان.

▣ خیار اصلی: [حقوق] بژاره‌ی بنه‌مایی؛ بژاره‌ی سه‌ره‌کی؛ سه‌ره‌سته‌یک که به‌بر‌باری قانون بۆ هه‌موو که‌سیک هه‌یه.

خیار تأخیر: [حقوق] ئیختیاری فرۆش‌یار بۆ به‌تال کردنه‌وه‌ی سه‌ودا و مامه‌له، ئه‌گه‌ر ک‌ریار بایی ئه‌و شته‌ی ک‌ریویه له‌کاتی

دیاری‌کراوی خۆیدا نه‌دا.

خیار ت‌دلیس: [حقوق] بژاره‌ی ده‌له‌سه؛ ئیختیاری ک‌ریار بۆ به‌تال کردنه‌وه‌ی مامه‌له، ئه‌گه‌ر فرۆش‌یار له‌و شته‌دا که فرۆشتوو‌یه‌تی فی‌لی کردبێ.

خیار ترشی: ۱. خه‌یار تورشی؛ خه‌یار ترشی؛ خیار‌ی ورد و جوان بۆ ترشیات ۲. خیار‌ترشی

خیار جنبر خیار‌جنبر

خیار حیوان: [حقوق] بژاره‌ی ئاژەل؛ ئیختیاری ک‌ریار بۆ به‌تال کردنه‌وه‌ی مامه‌له تا سێ پۆژ دوا‌ی مامه‌له‌که، ئه‌گه‌ر ئه‌وشته‌ی که مامه‌له کراوه ئاژەل بێ.

خیار ر‌ؤیت: [حقوق] بژاره‌ی دیتن؛ ئیختیاری ک‌ریار بۆ هه‌له‌وه‌شاندنی سه‌ودا، ئه‌گه‌ر کالاکه شت‌یک بێ جگه‌ له‌وه‌ی که پ‌یشتر دیویه.

خیار شرط: [حقوق] بژاره‌ی مهرج؛ شه‌رت‌یک که له سه‌ودا بۆ هه‌ر دوو لای مامه‌له‌ دا‌بین ک‌رابێ (وه‌ک‌وو ئه‌وه که ئه‌گه‌ر ک‌ریار تا دوو مانگ کالاکه‌ی نه‌ویست، مافی هه‌له‌وه‌شاندنی هه‌یه).

خیار عیب: [حقوق] بژاره‌ی خه‌وش؛ ئیختیاری ک‌ریار بۆ هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه ئه‌گه‌ر دوا‌ی مامه‌له پ‌وون بب‌یته‌وه کالاکه‌ عه‌یبی هه‌یه و پ‌یشتر فرۆش‌یار ئه‌وه‌ی نه‌گ‌وتوو.

خیار عین: [حقوق] بژاره‌ی چاو پ‌ێ‌که‌وتن؛ ئیختیاری ک‌ریار بۆ هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه، ئه‌گه‌ر کالاکه له‌ ده‌ستی فرۆش‌یاردا نه‌ب‌یت (وه‌ک فرۆشتنی ئه‌و ماسیه که ه‌یشتا نه‌گیره‌وه).

خیار عین: [حقوق] بژاره‌ی گ‌زی؛ ئیختیاری هه‌ر کام له‌ دوو لای مامه‌له بۆ هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه ئه‌گه‌ر هه‌ر لای‌یک‌ی مامه‌له‌که بووب‌یته‌ ه‌وی خه‌سار دیتنی ئه‌وی دیکه‌یان.

خیار قلمی: خه‌یاری قه‌له‌می؛ خه‌یاری لووس و باریک.

خیار مجلس: [حقوق] بژاره‌ی کۆر؛ ئیختیاری

خه یاتی کردن؛ خه ریکی دروومانکاری بوون؛ سازکردنی جل و بهرگ.

خیال / xiyāl ، ها: ات: / [عربی] / اسم. خه یال؛

خیال: ۱. بووره؛ بیر؛ یاد؛ کار یا رهوتی هینانه بهر چاوی شتیک له میشکدا، کاتیک که شه و شته له پیش چاودا نه بی «همین که بیکار می شد،

خیال وطن، خانه و خانواده به سراغش می آمد؛ هه رکه بیکار ده بوو، خه یالی نیشتمان، مال و بنه ماله که ی

دهیدایه سه ری» ۲. گومان؛ گه مان؛ تیروانین؛ بوچوونیک که به بۆنه ی به هه له چوونی هه شکوه

دیته ناو می شک «به خیال من کسی پشت پنجه بود؛ به خه یالی من که سیک له پشت په نجه ره که دا بوو»

۳. بووره؛ هزر؛ بیریک که به ره ه می می شک و بوچوونه کانی بی، نه ک داهاتیکی راسته قینه

۴. بوچوون؛ بیر و نه ندیشه یه ک که هیشتا له دنیای راسته قینه ی ده ره وه نه بی نراوه و به کار

نه هی نراوه ۵. [مجازی] بووره؛ هزر «او را در خیال مجسم می کرد؛ له خه بالدا ده یه نیا به ره چاو»

۶. [گفتاری] ترس؛ سام؛ سامی؛ ته رسی؛ نه ندیشه؛ بیر و بوچوونیک که به هوی خوف و

په ریشانه وه به دی بی «خیال برش داشت که نکند همسایه اش دزد باشد؛ ترس دیگر، نه کا جیرانه کی

دز بیت» ۷. [گفتاری] گریمان «خیال کن او دزد، چه چیز تو را می خواهد ببرد؛ گریمان دزی، چیت هه یه

بییا؟» ۸. گومان؛ گه مان «خیال می کنی او از عهده ی این کار برمی آید؟ خه یال ده که ی نه م کاره ی

پی ده کری؟».

❑ **خیال باطل / خام / واهی:** خه یال پلاو؛

خه یالی خاو؛ بیر ی هه رز؛ بووره ی دوور؛ لیکنده وه ی بی به هره.

❑ **خیال بد به دل راه ندادن:** دل په ریشان

نه کردن؛ نیگه ران و په شیو نه بوون «هر جا باشد

تا یک ساعت دیگر برمی گردد، خیال بد به دلت راه

نده؛ له هه ر کو ی بی تا سه عاتیکی تر دیته وه، دلی

خوت په ریشان مه که».

هه ر دوو لای مامه له بو هه لوه شانده وه تا کاتی که له کو ری مامه له که نه هاتی تنه ده ره وه.

خیار ترشی / xiyārtorši: / اسم. ترشیانی خه یار؛

خه یار تورش؛ خه یاری که له سر که دا هیشتووبانه ته وه و ترش بووه و بوته ترشی.

خیار چنبر / xiyārcambar, -čanbar ، ها: / اسم.

تر رۆزی؛ ته رۆزی؛ تر یزوو؛ چه ماو؛ چه میله؛ شاروخ؛ شاروق؛ قتی؛ خه یار چه مهر؛ چه مهره

خه یار؛ خه یار چه مبه ر؛ خیارشینگ؛ کالیاری فه ریک و کال، به شیوه ی که وان، به پیستی

رئ-رئ و زروه وه.

خیارشور / xiyāršūr ، ها: / اسم. خه یارشور؛

خیارشور؛ خه یاریکی ماوه ییک له ناو ئاوخوی نراو، که وه ک تامی خوراک ی به کاری ده بن.

خیار ک / xiyārak ، ها: / اسم. [پزشکی] لووکوان؛

ئالگ؛ ته شه نه ی لووی ناو گه ل یان بن هه نگل.

خیاره / xiyāre: / اسم. درزی نه ستوون؛ کی ر؛

کیل؛ گاز؛ درزی باز بووی به ره وخوار.

خیاط / xayyāt ، ها: ان: / [عربی] / اسم.

دروومانکار: ۱. که سی که له خه یاتیدا توانایه

۲. خه یات؛ جلدروو؛ بهر گدوروو؛ بهر گدوروو؛

ماشینه چی؛ ماکینه چی؛ مه کینه چی؛ ده رزی؛

جل وراز.

خیاطی / xayyāti: / [عربی] / اسم. خه یاتی؛

دروومانکاری: ۱. وراسته ی؛ ورازین؛ دروومان؛

کاری دوورینی گنج و هه ر شتی که له پارچه

بی «دارم خیاطی می کنم؛ خه ریکم خه یاتی ده که م»

۲. پیشه ی دروومانکار «خیاطی شغل من است؛

خه یاتی پیشه ی منه» ۳. / لها / شوینی دروومان

«در خیاطی کار می کنم؛ له خه یاتیدا کار ده که م» *

دوزندگی

❑ **خیاطی زنانه:** کار گایه ک بهرگی ژنانی تیدا

نه دوورن. هه روه ها: **خیاطی مردانه**

❑ **خیاطی کردن:** جل و بهرگ دوورین؛

نهیهشت بخوم).

خیالاتی / xiyālātī: [عربی] صفت. خه یالاوی؛ خه یالاتی؛ ترس و گومان پیوه پیچراو «مثل این که خیالاتی شده ای، اینجا که چیزی نیست: وا دیاره خه یالاوی بووی، لیره خو شتیک نه».

خیال انگیز / xiyālangîz: [عربی/فارسی] صفت. دلرفین؛ دل بزوین؛ هو ی به دیهاتنی خه یالی خوش «دشت، زیبای خیال انگیزی داشت: دهشته که جوانیه کی دلرفینی بوو».

خیالبا ف / xiyālbāf، ها؛ ان: [عربی/فارسی] صفت. خه یالپهروه؛ خه یالبا ف؛ خاومن خوو یان ئوگره تی به خه یالپهروه ری «جوان خیالبا ف: لاوی خه یالپهروه».

خیالبا فی / xiyālbāfi، ها: [عربی/فارسی] اسم. خه یالپهروه ری؛ کار یا رهوتی پهروه راندنی بیر و هزری ناراست یان ناکرده وهی «بس است دیگر، دست از این خیالبا فی بردار و قدری چشمت را باز کن: بهسه ئیتر، دهس لهم خه یالپهروه ری هه لگه و تۆزیک چاوت بکه وه».

خیالپرداز / xiyālpardāz، ها؛ ان: [عربی/فارسی] صفت. ۱. خه یالاتی؛ خه یالاوی ۲. خه یالپهروه؛ خاومن ئوگره تی یان توانایی خوش کردنی وینه و دیمه نی خه یالی.

خیالپردازی / xiyālpardāzi، ها: [عربی/فارسی] اسم. ۱. دۆخ یان چۆنیه تی خه یالاوی بوون ۲. خه یالپهروه ری؛ رهوتی هیئانه بهر چاوی دیمه نی خه یالی.

خیالپرست / xiyālparast، ها؛ ان: [عربی/فارسی] صفت. خه یالپه رست؛ خواز یاری پرووداوانی خه یالی و هزر و بییری ناکرده وهی. ههروه ها: **خیالپرستی**

خیالپرو ر / xiyālparvar: [عربی/فارسی] صفت. ۱. خه یالپهروه ۲. خه یالاتی؛ ئوگری خوش کردنی وینه ی زهینی و خه یالی. **خیالپرو ری** / xiyālparvarî، ها: [عربی/فارسی]

خیال بد کردن: بییری خراپ کرده وه؛ گومانی خراپ کردن؛ خه یالی خراپ کردن «خیال بد نکن او می خواست کمکت کند: بییری خراپ مه که وه، ئه وه دیویست یاریده ت بدا».

خیال برداشتن: ترس داگرتن؛ تووشی دل زراوی هاتن؛ ترس لی نیشتنه وه «در آن تهایی خیال برش داشته بود: لهو ته نیاییه دا ترس دایگر تبوو».

خیال داشتن: به نیاز بوون؛ گهره ک بوون؛ ههره ک بوون؛ ویستن «خیال داشت خانه را بفروشد، من نگذاشتم: به نیاز بوو ماله که بفروشی، من نه مهیشت».

خیال در سر پروراندن: مرخ لی خوش کردن؛ خه یال پلاو کردن؛ خه یالیکی نابه جی له می شکدا باره یئان «سالها این خیال را در سر می پروراند که آن خانه را تصاحب کند: چه نای چهند سال مرخی لی خوش کردبوو ئه و ماله داگیر کا».

خیال کردن: خه یال کردن؛ گومان کردن؛ وازانین؛ پاسه ی زانه ی. **خیال کسی جمع بودن**: نارخه یان بوون؛ نه بوونی نیگه رانی؛ ئاسووده خاتر بوون «از بابت منازه خیالم جمع است: له مه ر دوو کانه که وه نارخه یانم». **ههروه ها**: **خیال کسی راحت بودن به خیال افتادن**: که وتنه خه یاله وه؛ وه خه یال که وتن؛ نهیت کردن «به خیال زن گرفتن افتاد: که وته خه یالی ژن هیئانه وه».

به خیال کسی رسیدن: ۱. گومان کردن؛ وازانین «به خیالش رسید چیزی پشت درختها تکان می خورد: گومانی کرد شتیک له پشت داره کانه وه ده جوو لیته وه» ۲. بیر کرده وه «به خیالم رسید بهتر است همه چیز را ول کنم و بروم: بیرم کرده وه چاتره دهست له هه موو شتیک به رده م و بروم».

خیالات / xiyālāt: [عربی] اسم. [گفتاری] خه یالات؛ وه ژاره؛ شه فره شک؛ خاو و خیال «آن شب خیالات او نگذاشت بخوابم: ئه و شه وه خه یالاتی».

کرد و نابرووی نیمه‌شت برد).

خیتی / xîti /: اسم، [گفتاری] ۱. نه‌هاتی؛ ناکامی

۲. سه‌رشوژی؛ شهرمه‌زاری * خیطی

□ خیتی بالا آوردن؛ خراپکاری کردن؛ تی‌ریان؛ شکست خواردن؛ له کاریکدا سهرنه‌که‌وتن «سر امتحان خیتی بالا آوردن و نتوانستم درست جواب بدهم؛ له ئه‌زموونه‌که‌دا خراپکاریم کرد و نه‌متموونی چاک وه‌لام بده‌مه‌وه».

خیر / xayyer /: ها؛ ان؛ عین؛ [عربی] صفت. خیره‌ومه‌ند؛ خیره‌ومه‌ن؛ خیره‌کار؛ نووک‌کار؛ خاوه‌ن چاکه؛ به پی‌اوه‌تی «مردم خیره به یاری سیلزدگان شتافتند؛ خه‌لکی خیره‌ومه‌ند چوونه فریای لاف‌او لید‌اوه‌کانه‌وه».

خیر^۱ / xeyr /: [عربی] اسم، خیره؛ خیره: ۱. کاری چاکه «خیر دیدن؛ کار خیر؛ خیر دیتن؛ کاری خیره» ۲. قازانج؛ به‌هره؛ فایده «خیر او به کسی نمی‌رسد؛ خبری به کس ناگا».

□ خیر بردن ☞ خیر دیدن

خیر بودن: چاک بوون؛ خاس بوون؛ خیر بوون «نیستان خیر است؛ نیازتان چاکه».

خیر دیدن: خیره دیتن؛ چاکه دیتن؛ خاسه دیتن؛ به‌هره پی‌گه‌یشتن «بیر، خیرش را ببین؛ پسر، خیر ببینی؛ ببه، خبری لی ببینی؛ کوپه‌که‌م، خیره ببینی»؛ خیر بردن

خیر رساندن: خیره‌گه‌یاندن؛ به‌هره پی‌گه‌یاندن؛ قازانج‌گه‌یاندن «تا حالا چقدر به تو خیر رسانده باشد خوب است؟ تا ئیستا چه‌ندی خیره پی‌ت گه‌یاندی؟ باشه؟».

خیر کسی را خواستن: خیره‌ی که‌سی وپستن/خواستن؛ هره‌ک بوونی خیره به‌خته‌وه‌ری که‌سیک «پدرت خیر تو را می‌خواهد؛ باوکت خیره توی ده‌وی».

خیر کسی رسیدن: خیره که‌سی گه‌یشتن؛ له وی قازانج گه‌یشتن؛ له که‌سیک‌ه‌وه خیره‌یک گه‌یشتن «خیر او به کسی نرسیده که من دومی‌اش

اسم. خه‌یال‌په‌روه‌ری؛ ره‌وتی هینه‌نه به‌ر چاوی دیمه‌ن یان بابه‌تی خه‌یالی.

خیالی / xiyālî /: [عربی] صفت. خه‌یالی؛ خیالی:

۱. ناراست «قهرمان خیالی؛ قاره‌مانی خه‌یالی» ۲. ناکرده‌وه‌یانه؛ ناکارانه؛ ناکرداری «نقشه‌های خیالی؛ نه‌خشه‌گه‌لی خه‌یالی».

خیانت / xiyānat /: ها؛ [عربی] اسم، ناپاکی؛ خه‌یانه‌ت؛ دوخمانی؛ کاریکی دژ به‌بر‌وا و ئه‌مه‌گداری له حاند که‌س یان که‌سانی‌تره‌وه «خیانت در امانت؛ خیانت به وطن؛ خه‌یانه‌ت له ئه‌مانه‌تدا؛ خه‌یانه‌ت به نیشتمان». هه‌روه‌ها: خیانت دیدن؛ خیانت کردن؛ خیانت ورزیدن

خیانت آمیز / xiyānatāmîz /: [عربی/فارسی] صفت. ناپاکانه «رفتار خیانت‌آمیز؛ کرده‌وه‌ی ناپاکانه». خیانت پیشگی / xiyānatpîşegî /: [عربی/فارسی] اسم، ناپاکی؛ ناپاکیه‌تی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی خه‌یانه‌ت کردنه پیشه.

خیانت پیشه / xiyānatpîşe /: ها؛ گان؛ [عربی/فارسی] صفت. ناپاک؛ به‌عاده‌ت و هۆگری خه‌یانه‌ت کردنه‌وه «شریکش خیانت‌پیشه بود؛ شه‌ریکه‌که‌ی ناپاک بوو».

خیانتکار / xiyānatkār /: ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] صفت. دوخمان؛ خاین؛ ناپاک «دوست خیانتکار؛ همسر خیانتکار؛ دوستی دوخمان؛ هاوسه‌ری خاین».

خیت / xît /: اسم، خیت؛ ۱. ناکام؛ سه‌ر نه‌که‌وتوو «پا شدیم رفتیم سینما، بلیط تمام شده بود، خیت شدیم؛ هه‌ستاین رو‌یشتین بۆ سینمه‌ما، بلیت ته‌واو ببوو، خیت ببوین» ۲. سه‌رشوژ «با این پذیرایی‌ات مرا جلو مهمانها خیت کردی؛ به‌م می‌وانداریه‌ت منت له لای می‌وانه‌کانه‌وه خیت کرد» * خیط

□ خیت کاشتن: خراپکاری کردن؛ تی‌ریان؛ کاریک به خراپی جیبه‌جی کردن و تییدا سهرنه‌که‌وتن «با این سخنرانیت خیت کاشتی و آبروی ما را هم بردی؛ به‌م وتاردانه‌ت خراپکاریت

باشم؛ ئەو خەيرى بەكەس نەگەيىوھ تا من دووھەمیان بىم.

بە خىر گزشتن: بە خىر چوون؛ خوا لادان؛ خوا دايوھ <نزديک بود بروم زیر ماشين، بە خىر گزشت: خەرىک بوو بچمە ژيەر ماشينەوھ، بە خىر چوو>.

خىر^۱: قىيد. /گفتارى/ نا؛ نە؛ نەى؛ نئى ھەرى؛ نەبەلى؛ خەير؛ خىر؛ نەخىر؛ نەخەير؛ وھرامى نەرىتى ماقوولانە <خىر، اين طور نيست: نا، وا نيه>.

خىرات / xeyrāt: [عربى] /اسم. خىرات: ۱. چاکەکارى، بەتايىبەت بو وھدەس ھىنانى جەزاي بەخىر <چقدر برای پدرش خيرات مى کند>؛ چەندە بو باوکی خىرات دەکا! ۲. سەدەقە؛ کار يا رەوتى مال بەخشين لە پىگەى خودادا <دراھ خدا خيرات کن: لە پىي خودا خيرات کە>. ھەروەھا: خيرات کردن

خىراتى / xeyrātī: [عربى] /صفت. خىراتى؛ خىرات بووگ يان تايىبەتى خىرات <خلوای خيراتى آورده بود: ھەلوای خىراتى ھىناوو>.

خىراندیش / xeyrandīš، ھا؛ ان: / [عربى] / فارسی / صفت. خىرئەندیش؛ خاوەن خوو يان ئۆگرەتى بە بىرکردنەوھ لە پىي چاکەى دىتراندا <دوستان خیراندیش به او توصیه کردند، مغازه باز کند: دوستانی خیرئەندیش پێیان پاسپارد دووکانىک دان>. ھەروەھا: خىراندیشى

خىر خواھ / xeyrxāh، ھا؛ ان: / [عربى] / فارسی / صفت. خىرخواز؛ چاکەخواز؛ خىرخوا؛ خوازىارى خىرۆمەندى <او بخشند و خیرخواه مردم بود: ئەو دەھندە و خىرخوازى خەلک بوو>.

خىر خواھانە / xeyrxāhānە: [عربى] / فارسی / صفت. خىرخوازانە؛ خىرخوايانە؛ بە دوخ يان چۆنەتى خىرخوازىەوھ <نصيحت خیرخواهانه؛ فعاليت خیرخواهانه؛ ئامۆژياری خیرخوايانە؛ چالاکی خىرخواانە>.

خىر خواھى / xeyrxāhī، ھا؛ [عربى] / فارسی / اسم. خىرخوازى؛ خىرخوايى؛ ھۆگرى

جىيەجىي کردنى کارگەلى وا کە قازانجى بو کەسانى دىکەيە <این حرف من از روی خیرخواهی بود: ئەم قەسەى منە لە پرووى خىرخوازىەوھ بوو>.

خىر گى / xîreğî: /سم. ۱. مەرى؛ ورى؛ بزى؛ ماقي؛ دوخ يان چۆنەتى چاو زەق بوون ۲. شەوارە؛ شەوارەيى؛ پەک کەوتووپی لە دىتنى شتان بە ھۆى زۆرى تيشکەوھ ۳. لەجى؛ ھەرزەيى؛ لاسارى.

خىر مقدم / xeyremaqdam: [عربى] / اسم. بەخىراتن؛ خىرھاتن؛ خىرئامەى؛ وھشئامەى؛ وتەيەک کە بو دەربرىنى خوشتالى لە ھاتنى کەسيک پى دەگوترى <يکى از دانش آموزان به میهمانان خیرمقدم گفت: يەک لە فوتابيان بەخىرھاتنى ميوانانى کرد>.

خىر وىر کت / xeyr-o-bar(e)kat، -barakat: [عربى] / اسم. /گفتارى/ خىر و بىر؛ خەير و بەير؛ خىر و بەرەکەت؛ کەلک و قازانجى کە دىرژەى ھەيە يان لە زۆر بووندایە <آن روزها کسب مردم خیر و برکت دیگری داشت: ئەو رۆژانە کاسيى خەلک خىر و بىرىکى دىکەى ھەبوو>.

خىرە / xîre: /صفت. ۱. ماق؛ زاق؛ زەق؛ بز؛ گز؛ زەقايى؛ واق؛ زل؛ مەرى؛ وەرى؛ ھەرى <نگاه خیره؛ چشم خیره: نوای ماق؛ چاوى زاق> ۲. /ادبى/ بىھوودە؛ پووج ۳. /ادبى/ پەرىشان؛ پەشىو. ھەروەھا: خىرە شدن؛ خىرە کردن

خىرە سەر / xîresar، ھا؛ /صفت. لەج؛ لاسار؛ لەسەر؛ لەسار؛ ھەرزە؛ سەرسەخت؛ سەربزىو؛ گوئى نەبىس لە قەسەى خەلک. ھەروەھا:

خىرە سەرى

خىرى / xeyrî: /شببو

خىرى يە / xeyrîyyە: [عربى] / صفت. چاکەکارى <مؤسسه‌ی خیریه: دامەزراوھى چاکەکارى>.

خىز^۱ / xîz: /سم. ۱. باز؛ ھەلبەز؛ ھەلەوھز؛ تاو؛ گومەتە؛ لىتک؛ بزووتنەوھى لە پىر و بەرەو سەر <خیز برداشتن: بازدان> ۲. باز؛ ھەلبەز؛ بەرزايى

قووچکه.

خیس / xîs/: صفت. تهر؛ فیس؛ شل؛ لیس؛
نمدار؛ شه دار؛ شۆدار؛ کهوتا؛ گهوزاو له تراویکدا
'دست خیس؛ لباس خیس؛ دهسی تهر؛ جلی فیس'.

❑ خیس خوردن: خووسان؛ نمان؛ نمان؛
فیسیه؛ تیپرۆ چوونی ئاو ده ناو شتیکیدا
'آلوه را گذاشتم داخل آب، خیس بخورند؛ ئالووه کانم
نايه ئاو بخووسین'.

خیس شدن: خووسان؛ فیسان؛ فیسیان؛
فیسیه؛ تهر بوون؛ شل بوون 'زیر باران پاک
خیس شدم؛ له ژیر باراندا تهواو خووسام'.

خیس کردن: ۱. خووساندن؛ فیساندن؛
فیسان؛ فیسنه؛ فیسنه؛ تهر کردن 'لباسها را
توی تشت خیس کردم؛ جله کانم له ناو تهشته کهدا
خووساند' ۲. میز کردن؛ تهر کردن؛ ههلمیزتن
به شتیکیدا 'بچه خودش را خیس کرد؛ منداله که
خوی تهر کرد'.

خیساندن / xîsāndan/: مصدر. متعدی.
// خیساندی: خووساندن؛ می خیسانی:

دهخووسینی؛ پخیسان: بخووسینه//
خووساندن؛ فیسنه؛ فیسنه؛ فیسان؛ فیساندن؛
نماندن؛ تلیساندن؛ تلیساندن؛ شتیک بو
تهر بوون له گهل ئاو یان ههر تراویکی تردا
تیوه دان 'برنج خیساندن؛ برینج خووساندن':

خیسانیدن. ههروهه: خیساندنی

■ صفت فاعلی: خیساننده (خووسینه) / صفت
مفعولی: خیسانده (خووسینراو) / مصدر منفی:
نخیساندن (نه خووساندن)

خیسانده / xîsānde/: اسم. میوهی وشکه و کراو
یان دهنکه گیای دهرمان که کراوته نیو ئاووه.

خیسانیدن / xîsānidan/ ❑ خیساندن

خیسی / xîsî/: اسم. خووساوی؛ تهری؛ شلی
'خیسی قالی از شیر سماور است که چکه می کند؛ هوی
خووساوی قالیه که شییری سه ماوه که یه تکه
دهکا'.

ههر پله یه کی پلیکان 'خیز پله؛ بازی پله'
۳. [زیشکی] وهرهه؛ تۆقله؛ بلۆق؛ کۆ بوونه وهی
نا ئاسایی و له راده به دهری تراو له بۆشایه کی
له شدا ۴. [گفتاری] هیرش؛ پهلامار؛ ههلمهت؛
شاتاول. ههروهه: خیز برداشتن

- خیز: پیوژه. ۱. دار؛ نهخت؛ به بهر و بوو
(حاصلخیز؛ نفتخیز؛ بهر دار؛ نهوتدار) ۲. /ان/ -خیز؛
-راپ؛ ههلس؛ راپهر 'سرخیز؛ سهحه رخیز'.

خیزاب / xîzāb، ها/سم/، لپاو؛ لۆچاو؛ خیزاو؛
ئاژین؛ گاپیل؛ نیرینهی ئاو.

خیزان / xîzān/: قید. ههلس؛ هۆرز؛ ههلهتهک؛
ئاخیزان 'آفتان و خیزان؛ به ههلس و کهوتهوه'.

خیزاندن / xîzāndan/: مصدر. متعدی. // خیزاندی:
ههلهتساند؛ می خیزانی؛ ههلهدهستیی؛ پخیزان؛
ههلهسینه // ههستاندن؛ ههلهساندن؛ هۆرزنه؛
هۆریزنای؛ راپهراندن؛ هۆریزنه؛ خیزنه؛
کهسیک یان شتیک له جیی خۆیدا بهرز و
راست کردنهوه 'به زور او را از جای خیزاند؛ بهزور له
سه رجی ههلهساند': خیزانیدن

■ صفت فاعلی: خیزاننده (ههلهسینه) / صفت
مفعولی: خیزانده (ههلهسینراو) / مصدر منفی: نخیزان
(ههلههستاندن)

خیزانیدن / xîzānidan/ ❑ خیزاندن

خیزران / xeyzarān، ها/ [عربی] اسم. ئارج؛
گوهیش؛ ههزهران؛ ههزیران؛ هزیران؛ بامبوو؛
قامیشه هیندی؛ تهر گهر؛ قامیشی گهر میان؛
گیایکی تایه تی ناوچه گهلی گهرم و شیداره،
چهند جویری ههیه، به لاسکی قورۆل یان ناوپر و
گه لای دریژ وه کی خورماوه، له لقی گۆچان
و داردهس چی دهیی و له گهلا و پیسته کهشی
تهناف و رایهخ دهچنری: نی خیزران
خیزش / xîzeš/: اسم. ۱. ئاخیز؛ کار یان رهوتی
ههستان؛ ههلسان؛ هۆرسه ۲. /ها/ شۆرش؛
راپهرین.

خیزک / xîzak/: اسم. ترۆپک؛ دههار؛ دوچک؛

خيسيدن / xisidan: مصدر. لازم. // خيسيدى: خووسايت؛ مى خيسى: ده خووسى؛ پخيس: بخووسه // خووسيان؛ خووسان؛ فيسيه ي: ۱. / نامتداول / تەر بوون؛ له تراوينكا گهوزان ۲. خووسيبن؛ نهرم بوون بهووى ئاو؛ تيرؤ چوونى ئاو دهنو شتيكه وه > وقتى خوب خيسيد، آن را در مى آورى: كاتيک چاك خووسا، دهري ديتى. > ههروه ها: خيسيدنى

■ **صفت مفعولى: خيسيده (خووسا) / مصدر منفى: نخيسيدن (نه خووسان)**

خيش / xîš / اسم. ئامور؛ ههوجار؛ هيش؛ هه نجار؛ ئامووير؛ هيشه؛ هه لا؛ كيش؛ هه نجار؛ دارجفت؛ يهره ق؛ گه لا؛ ئيره ق؛ ئيره قه؛ ئامؤ؛ دار؛ باسكه ئامور؛ ئه سپايى جووت؛ دارى مابه ينى ئير و دهنده؛ ئاميرى كالانى زهوى كه دهبه ستنه گاهه سنه وه.

خيشوم / xîšûm: [عربى] صفت. / نامتداول / تفنك؛ مڤگه؛ فرنك؛ فرتك؛ خمخم؛ ماك؛ برناخ؛ برناخه؛ كوني لووت؛ كونالووت؛ كونه كه پو؛ كونا دفن.

خيشومى / xîšûmî: [عربى] صفت. تفنكى؛ فرنكى؛ برناخى؛ پئوه نديدار به كوني لووته وه.

خيٹ / xît / (!) خيت

خيٹى / xîti / (!) خيتى

خيك / xîk: ها. / اسم. خيگه (هى بهران بؤ جئ رۆن؛ خيگ؛ خيه؛ شور تان؛ شور تان؛ پيسته (هى مهر بؤ جئ ماست)؛ هيز؛ هه ليزه؛ هنگل؛ پؤسيه نير؛ پيستی مهر يان بزن كه وه كيسه يتيكى گه پى لئ ده كهن و تراو، رۆن يان په نيرى تيدا هه لده گرن.

خيكى / xîki: صفت. ۱. خيگه يى؛ هه شتئ له ناو خيگه هه لگيرايئ > پينر خيكى: په نيرى خيگه يى > ۲. / لها / مجازى / خيگه: زور چاخ و قه له و > يك مرد خيكى آمد، نشست کنار دستم: پياويكى خيگه هات و له په نا دهبه ستمه وه دانويشت.

خيل / xeyl: ها. / [عربى] اسم. خيل: ۱. گه له ئه سپ ۲. تاقم؛ هؤز؛ تيره؛ ماكاش؛ پؤلى گه پ > يك خيل مهمان ريختند روى سرمان: خيليك ميوان هاتنه ملماندا.

خيلى / xeyli: [عربى] صفت. / گفتارى / زور؛ گه له ك؛ يه كجار؛ فره؛ فريه؛ گوژمه؛ خه ولي؛ زه حف؛ زاف؛ خه يلى؛ به هه نديكى گه وه رى نادياره وه > خيلى بزرگ: زور گه وه.

خيلى / xeyli: قيد. / زور؛ فره؛ فريه؛ يه كجار؛ گه له ك؛ خه يلى؛ زاف؛ فريو؛ به شيوه ي گوژمه يان يه ك له دواى يه ك > خيلى كار كردم؛ خيلى تند مى رفت: زورم كار كرد؛ فره توند ده چوو.

خيلها / xeylihā: [عربى] / فارسى / ضمير. زور يك؛ گه ليك؛ كؤمه ليك؛ تاقم يكي زور له گروو پي ك كه ئامازه يان پي ده كرى > خيلها مردند؛ خيلها رفتند: گه ليك مردن؛ كؤمه ليك روپيشتن.

خيم / xîm: پيوژه. هيم؛ تايبه تمه ندى كرده وه > خوش خيم؛ دژ خيم؛ خوش هيم؛ دژ هيم.

خيمه / xeyme: ها. / [عربى] / اسم. / ادبى / خه رگا؛ شاسه يوان؛ خيوته؛ خه يمه؛ جه رداخ؛ كؤن؛ هه وارى؛ چاير؛ چادره؛ چادر، به تاييه ت گه وه رى.

□ **خيمه زدن: هه لدانى چادر؛ چادر ليدان؛ خيوته هه لدان؛ جه رداخ هه لدان.**

خيمه شب بازى / xeymešab.bāzi: ها. / [عربى] / فارسى / اسم. شاسه ليم؛ بى بى جان خانم؛ بوو كه له وازى؛ شانؤييك بوو كه شووشه يى كؤن كه به چهن دانه بوو كه شووشه له سه ر شانؤييكى به شيوه ي چادره وه به ر پوه ده چئ و ده ره ينه ر به گه رانندن و جوولاندى بوو كه شووشه كان به هؤى چهنده نى نادياره وه كار ده كا.

خيمه گاه / xeymegāh: ها. / [عربى] / فارسى / اسم. هؤبه؛ زؤم؛ هه وارگه؛ جيگه يه ك كه چادري تيدا هه لده درئ.

د

د /d/ حرف. د؛ دهه مین پیتی ئه لفو بیتکه ی زمانى فارسى.

د /de/ اسم. دئ؛ دال؛ ناوی دهه مین پیتی ئه لفو بیتکه ی فارسى.

د^۱: صوت. [گفتارى] دهی: ۱. ئه ی؛ دهک؛ تیج؛ پیج؛ دهک؛ دهی؛ عهک؛ نیشانه ی سهیر و سه مه ریى «د! پس آن همه پول را چه کردی؟» نه ی! ئه و هه مووه پارم چى لی کرد؟ ۲. ده؛ دا؛ نیشانه ی پی داگری «د بیا؛ دنکن؛ دبخور؛ ده وهره؛ ددی مه که؛ ده بخو» ۳. نیشانه ی به ره لستى «د! چرا اینطور می کنی؟» ده ی! بۇچى وا ده که ی؟.

دء الثعلب /dā'ossa'lab/ [عربى] اسم. موورپژه؛ مووهرزه؛ خرکانه؛ نهخوشى تووک وهرین له له شدا.

دء الرقص /dā'orraqs/ [عربى] اسم. بهرژهنگیکى ده ماریه که له هه ندیک نهخوشیه وه سه رچاوکه ده گری و ده بیته هوی هه لته کان و هه لبه زانی شان و جمگه ی ران (وهک جم و جوو لی هه لپه رکى).

دء الصدف /dā'ossadaf/ [عربى] اسم. پیسو پازیس؛ نهخوشینی نایسان و هه و کردنی پیست به هویه کی نادیاره وه، که پتر به شیوه ی پووله که گه لیکى سپی ئامال زیو له سه ر پیستی نایشک و ئه ژنودا دهره که وئ.

دء الفیل /dā'olfil/ [عربى] اسم. پاگره؛ پی مره؛

نهخوشى په نه مانى پا: پاغره؛ پیلپایی

دء الکلب /dā'olkalb/ [عربى] اسم. هاری؛ سه گه ناز؛ نهخوشیه کی درمه له سه گ و گورگه وه داده که وئ.

دائر /dā'er/ [عربى] دایر

دائره /dā'ere/ [عربى] دایره

دائم /dā'em/ [عربى] دایم

دائمی /dā'emî/ [عربى] دایمی

دائماً /dā'eman/ [عربى] دایماً

دائن /dā'en/ [عربى] داین

دائی /dā'î/ [عربى] دایی

دات پریتر /dātperitner, -pirînter/ [عربى]

چاپگر سوزنی، چاپگر

داخل^۱ /dāxel/ [عربى] اسم. ناو؛ ناوه وه؛ دلی:

۱. نیو؛ دهروون؛ هه ندروو؛ ناوی هه ر شتی «داخل اتاق خیلی گرم بود: ناو دیوه که زور گهرم بوو»
۲. [کنایی] ناوخو؛ ناوه وه ی ولات «در داخل و خارج شناخته شده است: له ناو و دهره وه ی ولاتدا ناسراوه».

□ داخل شدن: چوونه ناو؛ چوونه ناوه وه؛ چوونه ژووره وه؛ چوونه نیو؛ رۆیشتنه ناو؛ لواى دلی؛ ئه وناو چوون: ۱. چوونه ناو شتی «وقتى داخل شد وحشت کرد: کاتى چووو ژووره وه تۇقا»
۲. له گه ل ریکخراوه یان دهسته یه ک

پیتی دهری ۳. [گفتاری] هه‌لا؛ هه‌را؛ هاوار؛ ده‌نگی به قهو.

□ داد دادن: [دبی] / ماف دان؛ داد دان؛ حق دان؛ نه‌هیشتنی ناحه‌قیکاری؛ دانی داد به خاوه‌نی راسه‌قینه‌ی.

داد زدن: [گفتاری] ۱. هاوار کردن؛ هه‌را کردن؛ نه‌راندن؛ قیراندن؛ قیراندن؛ زرچایش؛ نه‌رای؛ قیرنه‌ی ۲. داد کشیدن

داد سخن دادن: وتاردان؛ وتاریژی کردن؛ وته‌وانی کردن؛ باش داخویان له‌مه‌ر مه‌به‌ستیکه‌وه.

داد کردن: [دبی] / داد کردن؛ داد‌گیری کردن؛ به‌گویره‌ی قانون یان ماف، کار کردن.

داد کسی بلند شدن / به‌هوا رفتن: [گفتاری] / هاواری که‌سیک به‌رز بوونه‌وه؛ هاوار له‌که‌سی هه‌لسان / به‌رز بوونه‌وه «تا دست روی بازویش گذاشتم دادش بلند شد؛ هه‌ر دهم نایه‌سه‌ر باسکی هاواری به‌رزوه‌وه بوو».

داد کسی را در آوردن: ده‌نگی که‌سی ده‌ره‌ینان؛ ده‌نگو یۆ ئارده‌ی «آن قدر بیله‌کرد تا داد مرا درآورد؛ هینده‌ی هه‌لپچام، ده‌نگی ده‌ره‌ینام».

داد کشیدن: [گفتاری] / هاوار کردن / که‌رده‌ی؛ نه‌راندن؛ قیراندن؛ قیراندن؛ زرچایش «داد می‌کشید و کمک می‌خواست؛ هاواری ده‌کرد و یارمه‌تی ده‌یست» داد زدن

داد گسترده‌ی: [دبی] / داد‌گیران؛ داد په‌روه‌راندن؛ داد به‌خشین؛ مافی مه‌ردم دابین کردن؛ داد‌گیری کردن.

به‌داد کسی رسیدن: فریای که‌سن که‌وتن؛ گه‌ینه‌ی فریای که‌سن؛ بۆ یارمه‌تی که‌سیک چوون؛ به‌هاواری که‌سیکه‌وه چوون؛ چوونه‌هانای که‌سیکه‌وه؛ یاوه‌ی دادوو یۆیه «اگر به‌داد او نرسیده بودم غرق می‌شد؛ ته‌گه‌ر فریای نه‌که‌وتبام ته‌خنکا».

هاوکاری کردن یان به‌شدار بوون «تو هم داخل حزب شدی؟؛ تۆیش چووته‌ناو حیزبه‌وه؟».

داخل کردن: تیخستن؛ کردنه‌ناو؛ خستنه‌نیو / ناو؛ نه‌نه‌وسه‌ی؛ وسه‌ینه: ۱. له‌ناوه‌وه‌ی جیگایه‌ک دانان «داخل چاه کردن؛ کردنه‌نیو بیره‌وه» ۲. به‌شدار بوون یان خۆ نزیک کردنه‌وه «خودت را داخل این کارها نکن؛ خۆت مه‌خه‌نیو ته‌م کارانه‌وه».

داخل: قید. ۱. له‌نیو؛ له‌ناو؛ نه‌نه‌دلی «پول داخل کیف است؛ پاره‌که‌له‌نیو کیفه‌که‌دایه» ۲. ناوه‌وه؛ ژووره‌وه؛ دلی «بیا داخل؛ برو داخل؛ وهره‌ژووره‌وه؛ برۆ ناوه‌وه».

□ داخل آدم بودن: [مجازی] / که‌سیک بوون؛ له‌ریزی خه‌لک، به‌تایبه‌ت مرۆ‌گه‌لی به‌ریژ و به‌پردا بوون. هه‌روه‌ها: داخل آدم شدن داخل آدم حساب کردن؛ به‌که‌س زانین؛ به‌بنیاده‌م حساب کردن؛ بۆ که‌سی ریژ و بایه‌خ دانان «آزاد او را داخل آدم حساب نمی‌کرد که‌نظرش را بپرسد؛ نازاد ته‌وی به‌که‌س نه‌ده‌زانی تا بیر و پای لی‌بیرسی».

داخله^۱ / dāxele: [عربی] / اسم، ناوخۆ؛ هه‌ندروو «اوضاع داخله‌نا‌آرام است؛ دۆخی ناوخۆ ئالۆزه».

داخله: صفت. ناوخۆیی؛ ده‌روونی «چای داخله‌چایی ناوخۆیی».

داخلی / dāxelî: [عربی] / صفت. ناوخۆیی؛ ۱. پیوه‌ندی‌دار، هاو‌گه‌ر یان به‌ندیوار به‌ناوه‌وه «سیاست داخلی؛ سیاسه‌تی ناوخۆیی» ۲. ناوه‌کی؛ ناوه‌وه؛ هه‌لکه‌وتوو له‌ناوه‌وه «فضای داخلی؛ بۆشایی ناوه‌کی».

داد / dād: / اسم، داد؛ دای؛ داو: ۱. [دبی] / پاراستن یان به‌پیه‌بردنی ته‌وه‌ی دروسته، به‌تایبه‌ت به‌داوه‌ری بی‌لایه‌نانه‌له‌نیوان لاینگه‌ل یا خود ده‌ست‌نیشان کردنی پاداش و سزیای شیواو ۲. [دبی] / ماف؛ حق؛ به‌شیک که‌هه‌ر که‌س به‌هۆی گه‌له‌مپه‌ری یان قانونه‌وه

شد: دانش‌ستانی دادپرسی به داخوای مالکه‌کان پیک
هات ۲. یانه‌ی دادپرسی؛ پرخراوه‌یی که هم
کاره‌ی له ئه‌ستۆدایه (دادرسی ارتش: دادپرسی
ئه‌رتش).

دادستان / dādsetān ، ها: ان /:سم، دادستين؛
دادسان؛ دادستان؛ مافزاني که له لايهن
دهولتهوه بهرپرسی ئاگاداری له کۆمافی
کۆمهلگا، راگه‌یشتن به سه‌ر درووس جیبه‌جی
بوونی قانون و وه‌دووکه‌وتنی سه‌رپیچکاران به
یارمه‌تی دادگاه.

دادستاني / dādsetāni / اسم. ۱. دادسانی؛ داددستانی (دادستانی دادگاه مطبوعات: دادسانی دادگای پوژنامه‌کان) ۲. /ها/ ژووری داد؛ ده‌فتری کاری دادستان.

دادسرا / dādsarā ، ها/ :سم یانهی داد؛
مه زرينگه يه ک که دادستان و کارگيرِ کانی
تييدا کار ده کهن «او را به دادسرا احضار کردند»
بانگیان کرد بۆ یاندي داد.

دادگاه / dādghāh / ها/سم، دادگا: ۱. دادگاه؛
جیگایی که دادپرس یا دادپرسان له گهل
دادستندا به گازنی سکالابه ران راده گهن؛
جیگهی سکالا بو بردن ۲. [گفتاری] دادپرسی؛
دادگاهی، «فردا دادگاه داریم: به بانی، دادگمان هه به».

☐ دادگاه اداری: دادگهی مهزینگی بی؛ دادگهی کارگری؛ دادگهی ئیداری؛ دادگهی که له ئیداریه کدا بو پئراگه یشتن به سه ره له کاری و سه ریجی کارگزان پیک دیت.

دادگاه ارتش دادگاه نظامی

دادگاه استیناف: دادگای له سهر گرته‌وه؛
دادگای یتداچوونه‌وه؛ دادگای لیكۆلینه‌وه؛

دادگاه تجدیدنظر

دادگاه انتظامی: دادگایی که له لایهن
 ئه ندامانی تاقمیک یان پیشه یه کی کۆمه لگاوه
 به مه بهستی پی راگه یشتن به چه وتی و
 سه ریچی ئه ندامه کانیوه پیک دیت.

دادانیسم / dādā'īsm: [فرانسوی/ اسم، داداییسم؛
 رِبابازیکی هونەری که له ده‌کانی سیپیه‌می
 چه‌رخ‌ی بیستم، له ئوروپای رۆژئاوادا په‌ره‌ی
 ساند و له سه‌ره‌ نه‌ه‌یشتنی بنه‌ماگه‌لی باوی
 نیوکۆمه‌لگا پێداگری ده‌کرد.

دادار- دودور / dādārdudūr / اسم، ۱. [گفتاری]
 شات و شووت؛ لاف و گه زاف؛ خو هه لکیشان به
 ههرا و هوریاوه ۲. [کنایی] کاسه و کهوچک؛
 ئهسیاو؛ دوو دووله؛ ئه ندام؛ زاوژی نڀینه.

داداش / dādāš / ها: [ترکی] اسم، برادر؛ ثابرا؛ ثابرا؛
 کاکه؛ کاک: ۱. [مغتساری] برادر؛ برادر؛ برادر؛
 «داداش، مواظب باش! برادر هوشمند بی!» ۲. لاوژا؛
 داداش؛ کاکه؛ برادر؛ ثابرا (زورتر برای گهواره) «داداش
 من کارگر آنجاست: کاکه کارگری نه‌ویته».

دادپروور / dādpārvar، ها/ : صفت. دادپهروهر؛
دادبه‌خش؛ عادل؛ خاومن داد.

دادخواست / dād xāst ، ها /: اسم. داخواز؛
داوخواز؛ دادخواز؛ سکالا؛ سکاله؛ سکالانامه؛
شکالتنامه؛ نامه‌ی شکات بردنه بهر دادگا که
تتیدا نووسر خواز یاری بیتراگه‌یشتنیک ده‌ب.

دادخواه / dādxāh: صفت، دادخواز؛ دادبهر؛
سکالابهر؛ سکالهبهر؛ داوخوازکهر؛ شکایهت کهر؛
گلے کار.

دادخواهی / dādxāhî ، ها/ :سم، داوخوازی؛
دادخوازی؛ گازن؛ هانا بهری؛ رۆیشتن بو جیگه‌ی
دادیرسم، بو گر تنه، ماف.

دادرس / dādrēs ، ها:ان/: اسم، دادپرس؛
دادور؛ قازی؛ کهسے کہ به داخوازی گزندہ کہر
پادہا و دروست یان نادرستی داخوازہ کہی
روون دہ کاتہوہ۔

دادرسی / dādresî / اسم. دادپرسی: ۱. /ها/ کار یا ره‌وتی را که ایشان به سکا‌لای سکا‌ل‌بهر و پوون‌کردنه‌وهی دروستی یان نادروستیان، به‌تایبیت له لایه‌ن به‌رپرسی ره‌سمیه‌وه (وه‌کوو دادور) «جلسه‌ی دادرسی به شکایت مالکان تشکیل

دادگستری / dādgostari / :اسم. ۱. /ها/ وهزارهتی داد؛ وهزارهتخانهیی که کار و ئهرکی پیږاگه‌یشتن به سکالای ناحهقی لیکراوان و دانانی رادهی جزیا و تمیی بۆ مله‌ورانه بهرامبر به قانون ۲. /ها/ دادسرا؛ یانهی داد؛ ههر یه‌که له لښه‌لی ئه‌و وهزارهتخانه‌یه له پارێزگاگان، که به‌پرسی ئه‌م کاره‌یه ۳. [نامتداول] دادپه‌روه‌ری؛ کار یان په‌وتی په‌ره‌پیدانی داد.

دادن / dādan / :مصدر. متعدی. لازم. // دادی: دات؛ می‌دهی: ئه‌دهی؛ بده // دان؛ وه‌دان؛ داین؛ دایین؛ یان؛ دای؛ دهی: □ متعدی. ۱. شتی به یه‌کی به‌خشین «گله‌را به او دادم؛ به من پول داد؛ گوله‌کانم پی دای؛ پاره‌ی پی‌دام» ۲. هه‌لی بۆ دیتیری ره‌خساندن «راه دادن؛ بار دادن؛ ری دان؛ بار دان» ۳. بار و دۆخی پیک هینان «چین دادن؛ جوش دادن؛ چین دان؛ جۆش دان» ۴. هینانه پیش چاو بۆ لی‌روانین «نشان دادن؛ نمایش دادن؛ پیشان دان؛ نومايش دان» ۵. پیدان؛ به‌سه‌ردا هینان؛ سه‌پاندن؛ داسه‌پاندن؛ بارکه‌ردهی؛ پنه‌دهی «گرسنگی دادن؛ برسیته‌ی پی‌دان» ۶. دانان بۆ فروش «توی میدان اینها را می‌دادند به صد تومان؛ له مه‌یداندا ئه‌مانه‌یان دهدا به‌سه‌د تمه‌ن» ۷. به‌کاری هه‌لپ‌چاندن «بدهید درش را ببندند؛ فرمان دادن؛ بیده‌ن ده‌رگا‌که‌ی گاله‌که‌ن؛ فه‌رمان دان» ۸. به‌خواردانی شتی «به بچه شیر دادن؛ به گله‌آب دادن؛ شیر به من‌دال دان؛ ئاوی گول دان» ۹. کردنه‌هاوسه‌ری پیاویک «دخترشان را دادند به پسر همسایه؛ شوهر دادن؛ کچه‌که‌یان دا به‌کوری دراوسیکه‌یان؛ به‌شو دان» □ لازم. ۱۰. به‌دیهاتن؛ وه‌دیهاتن «محصول دادن؛ داهات دان» ۱۱. ده‌لان؛ نم‌تک‌کردن «سماور آب می‌داد، دادم درستش کنند؛ سه‌ماوه‌که‌ ئاوی دهدا، دام دروستی که‌ن» ۱۲. کردی هاوکرد «جا دادن؛ رو دادن؛ جی دان؛ روو دان». هه‌روه‌ها: دادنی

دادگاه انقلاب: دادگای شۆرش؛ دادگای راپه‌رین؛ دادگاهی که له لایه‌ن رپه‌هرانی راپه‌رینه‌وه بۆ دادگاهی کردنی نه‌یاران و دژ هه‌لوستان پیک‌دئ.

دادگاه انکیزیسیون: دادگای ئه‌نکیزیسیون؛ دادگاهی که له ولاتانی ئوروپای رۆژاوا له سه‌ده‌کانی ۱۵ تا ۱۷ ی زاینیدا، له لایه‌ن کلیسای کاتولیکه‌وه بۆ پشکنینی بیر و رای خه‌لک و راه‌وونانی نه‌یارانی کلیسا دامه‌زرا. دادگاه بدوی: دادگهی سه‌ره‌تایی؛ دادگاهی که به‌چۆناوچۆنی کیشه و شیای دادگاهه‌را ده‌گا.

دادگاه تجدیدنظر دادگاه استیناف

دادگاه صحرائی: دادگای سه‌رپییی؛ دادگهی که هاوکات له‌گه‌ل گیرانی تاوانبار و به‌بی تیپه‌رانی قۆناغه‌لی پیوست پیک‌دئ و بریار ده‌دا و ری‌ورا جیبه‌جیی ده‌کا.

دادگاه نظامی: دادگای چه‌کداری؛ دادگای سه‌ربازی؛ دادگاهی که به‌تاوانی چه‌کداری راه‌ده‌گا: دادگاه ارتش

دادگاهی / dādgāhi / :صفت. [گفتاری] دادگاهی؛ ناچار به‌ئاماده‌بوون له‌دادگادا بۆ دادگاهی کردن «فرمانده گفت: «می‌دهم دادگاهیات کنند»؛ فه‌رمانده‌گوتی: «ئه‌تده‌م دادگاییت که‌ن»».

دادگاهی کردن: دادگاهی کردن؛ کیشه‌نه دادگا؛ ئه‌نه‌دادگا کیشه‌ته‌ی.

دادگر / dādgār / :ها؛ لان؛ صفت. [ادبی] دادگره‌؛ دادگێڤ؛ دادپه‌روه‌ر؛ دادبه‌خش؛ خاوه‌ن ئاکاری سازگار له‌گه‌ل قانوندا.

دادگری / dādgari / :اسم. [ادبی] دادگه‌ری؛ دادگێڤی؛ دادپه‌روه‌ری؛ دادبه‌خشی؛ کارکردن به‌پیی داد له‌سه‌ر قانون.

دادگستر / dādgostar / :ان؛ صفت. [نامتداول] دادپه‌روه‌ر؛ هوگ‌ری به‌رامبه‌ری و له‌دووی په‌ره‌دان به‌داد و یه‌کچا‌وروانی.

آمازی: دراوهی ژمیر کۆیی.

دادده آمازی / *dāde'āmāyî*: اسم. کار یان پهوتی

بهره‌ف کردنی ئاگاداریگهل: آمایش داده‌ها

دادده‌پردازی / *dādepardāzî*: اسم. کار و

پهوتی دهره‌ینانی دراوه‌گه‌لی ده‌کارنه‌کراو به

شیوه‌ی شیاوی خویندنه‌وه و کارکردن له

سهریدا به که‌مپیوته‌ر.

دادده‌ورزی / *dādevarzî*: اسم. ئه‌نفۆرماتیک؛

زانستی کۆکردنه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی زانیاری به

یارمه‌تی ده‌زگای ئه‌لکترۆنیک و که‌مپیوته‌ری.

دادیار / *dādyār*: ها، یان: اسم. دادیار؛ جیگری

دادستان.

دار / *dār*: ها، [از کردی] / اسم. ۱. [دبی] دار؛

دره‌خت ۲. [نامتناول] چیتو؛ چۆ؛ دار ۳. داروبار؛

دار؛ چوارچیتو‌ه‌ی بۆ چینی ده‌ستی ۴. سیداره؛

قه‌ناره؛ دار؛ داری خنکاندنی تاوانبار ۵. [عربی]

[نامتناول] مال؛ یانه؛ خانوو؛ جیگای ژیان.

دار اعدام: سیداره؛ قه‌ناره؛ دار؛ داری

پیی‌خنکاندنی تاوانبار.

دار دنیا/ فانی: [کنایی] مال؛ سامان؛ ژیان «از دار

دنیا همین یک پسر را داشت: له مالی دنیا هه‌ر ئه‌و

کوره‌ی بوو».

دار غور: [دبی] دنیا؛ به‌رامبه‌ری قیامت.

دار قالی: دار ته‌ون؛ دار ته‌ئن؛ دار و بار؛

ئامرازیک به شیوه‌ی چوارچیتو که ته‌ونی له

سهر ده‌که‌ن. هه‌روه‌ها: دار جاجیم؛ دار گلیم

دار مکافات: دنیا؛ ئه‌م دنیا به تیدا ده‌ژین.

دار زدن: له سیداره دان؛ له دار دان؛ له

قه‌ناره دان؛ خنکاندنی که‌س‌یک به

هه‌لواسینی له سیداره «امروز صبح دو قاتل را دار

زدند: ئه‌م به‌یانیه دوو پیاو کوژیان له سیداره دا»:

به دار آویختن/ کشیدن

دار فانی را وداع گفتن: [کنایی] کۆچی دواپی

کردن؛ مالاوایی یه‌کجاری کردن؛ چاو لیکنان؛

مردن «نالی در سال ۱۲۷۳ (ه.ق.) دار فانی را وداع

■ صفت فاعلی: ده‌نده (ب) / صفت مفعولی: داده

(دراو) / مصدر منفی: ندادن (نهدان)

دادنامه / *dādnāme*، ها، / اسم. دادنامه؛ بپاری

که له لایه‌ن دادگاوه ده‌رده‌چی «به موجب این

دادنامه باید یک سال در زندان باشید: به پیی ئه‌م

دادنامه‌یه ئه‌بی سالی له گرتوو‌خانه بن».

داد و بیداد / *dād-o-bîdād*: اسم. هات و هاوار؛

هه‌را و هه‌نگامه؛ هه‌را و هوریا؛ داد و بیداد؛ داو و

بیداو؛ زه‌نا-زه‌نا؛ گریچ؛ هاوار و هه‌لا، نه‌خوازه بۆ

به‌ره‌ه‌لستی، په‌نده‌ری یان دادخوازی.

داد و بیداد راه انداختن: داد و بیداد کردن؛

داو و بیداو کردن؛ هه‌را و هوریا پرخستن «چرا

سر هه‌چ و بۆچ این قدر داد و بیداد راه انداختی؟ بۆچی

له خۆرای ئه‌م هه‌موو داد و بیداده ده‌که‌ی؟».

هه‌روه‌ها: داد و بیداد کردن

دادوستد / *dād-o-setad*: اسم. داوسه‌ت؛ دان و

سان؛ دان و سه‌ندن؛ سه‌ودا و مامله؛ ئالشت؛

ئالش و ویش؛ واروگۆر؛ فاروگۆر؛ ئالوویر؛

۱. کار یان پهوتی گۆرانه‌وه‌ی شتوم‌ه‌ک یان

پاره ۲. بده و بسینه؛ بده و بیته؛ ئه‌و به‌یوه‌ندیه

که به‌م بۆنه‌وه پیکدی «با آنجا تاکنون دادوستد

نداشته‌ایم: تا ئیسته له‌گه‌ل ئه‌ویدا داوسه‌تمان

نه‌بوو».

داد و فریاد / *dād-o-faryād*: اسم. هاوار و داد؛

هه‌را و هاوار؛ دای و فره‌یای؛ قوولا‌قوول؛ هه‌لا؛

قرم و قال؛ هه‌را و مه‌زات؛ چه‌قه و گۆر.

داد و قال / *dād-o-qāl*: [فارسی/عربی] / اسم.

[گفتاری] چه‌قه و هه‌را؛ هه‌را و زه‌نا؛ زه‌نا-زه‌نا؛

قایش؛ گۆنگه‌شه؛ کیشه و هه‌را؛ قیره و هه‌را؛

داد و هاوار

دادو‌ه‌وار / *dād-o-havār*: داد و قال

دادده / *dāde*، ها، / اسم. ده‌یتا؛ دراوه؛ زانیاریه‌کی

راسته‌قینه و کرده‌وه‌یی (وه‌ک نه‌ندازه یان

ژمیرکۆ) له هه‌ر شتیک که ده‌بیته به‌مه‌ی

بۆچوون، لیکۆلینه‌وه یان هه‌ژماردن «داده‌های

گفت: نالی له سالی ۱۲۷۳ (ک. م. دا کوچی دوايي کرد).

به دار آویختن/ کشیدن 𐭠𐭥 دار زدن

دار-^۱: پیشواژه. دار-؛ چټو [داربست: داربه‌س].

— دار-^۲: پیواژه. — دار: ۱. دره‌خت؛ به‌تایبته چټوه‌که‌ی [سپیدار: سپیدار] ۲. به-؛ دارا؛ دارنده [پدردار؛ پولدار؛ باو‌کدار؛ پاره‌دار] ۳. به‌پټوه‌به‌ر [مغازه‌دار؛ خانه‌دار؛ دوو‌کاندار؛ مالدار].

دارا / dārā: صفت. دارا: ۱. خاوه‌ن [دارای قدرت: خاوه‌ن هټز] ۲. /ها/ ده‌ولمه‌مند؛ بووده؛ زه‌نگین؛ مرؤی زه‌نگین و مال خۆش [پدر دختر خیلی دارا است: باوکی کچه‌که زۆر دارایه].

دارائی / dārā'i 𐭠𐭥 دارایی

دارابی / dārābī، /ها/؛ /سم/، دارابی؛ سندی: ۱. داریکی شه‌تلی له تیره‌ی نارنج به میوه‌ی میخۆش و زه‌رد پهنه‌گوه ۲. میوه‌ی ئەو داره.

دارالتادیب / dārotta'dīb: [عربی/سم/، قدیمی] کانون اصلاح و ترتیب 𐭠𐭥 کانون

دارالتجاره / dārottecāre، /ها/؛ [عربی/سم/، قدیمی] یانه‌ی دان‌وسان؛ نووسینگه‌ی بازرگانی.

دارالتربیه / dārottarbiye، /ها/؛ [عربی/سم/، قدیمی] په‌روه‌رشتگا؛ په‌روه‌رشتنگه.

دارالترحمه / dārottarcome، /ها/؛ [عربی/سم/، یانه‌ی وه‌رگیران؛ جیگایی که نووسراوه‌ی تیدا له زمانیکه‌وه بۆ زمانیکی تر وه‌رده‌گیرن.

دارالحکومه / dārrolhukûme, -hokûme، /ها/؛ [عربی/سم/، قدیمی] دیوانی ده‌سه‌لات [اورا کشان-کشان به دارالحکومه بردند: به کیشه‌کیش بردیانه دیوانی ده‌سه‌لات].

دارالسلطنه / dārössaltane، /ها/؛ [عربی/سم/، قدیمی] پاته‌خت؛ پایته‌خت؛ ته‌خت؛ شاری که ناوه‌ندی به‌پټوه‌به‌رایه‌تی و ده‌سه‌لاتداری ده‌وله‌تیکي تیدایه.

دارالشورا / dāröššûrā، /ها/؛ [عربی/سم/، قدیمی] راورټگا؛ راورټگه؛ جیگه‌ی ته‌گیر لی‌کردنه‌وه.

دارالفنون / dārolfunûn, -fonûn، /ها/؛ [عربی/سم/، قدیمی] یانه‌ی زانیاری.

دارالمجانین / dārölmaccānîn، /ها/؛ [عربی/سم/، قدیمی] شیت‌خانه؛ دینگه؛ نه‌خۆشخانه‌ی پ‌هوانی.

دارالمعلمین / dārölmö'allemîn، /ها/؛ [عربی/سم/، قدیمی] خویندنگه‌ی مامۆستایان؛ یانه‌ی مامۆستایان.

دارالمعلمین عالی: [قدیمی] خویندنگه‌ی بالای مامۆستایان.

دارالوکاله / dārölvekäle، /ها/؛ [عربی/سم/، نووسینگه‌ی بریکاری؛ بنکه‌ی بریکاری.

دارایی / dārāyî، /ها/؛ /سم/، دارایی: ۱. دار؛ وار؛ ده‌وله‌ت؛ سامان؛ مال؛ هه‌دار؛ پاره، کالا یان ملک که که‌سه‌ی یان مه‌زینگیه‌ک له به‌ر ده‌ستیدایه ۲. وه‌زاره‌تی که وه‌رگرتنی پیتاک و خر‌کردنه‌وه‌ی داهاتی ده‌وله‌ت و دابین‌کردنی خه‌رجی ده‌وله‌تی له ئەستۆدایه ۳. هه‌ر یه‌که له لښه‌لی ئەو وه‌زاره‌ته له شاراندا * دارائی

دارایی ثابت: سامان؛ ئامیرگه‌لی که بۆ هه‌لسوو‌رانی کاریکی بازرگانی پټویستن و به‌شیوه‌ی هه‌میشه‌یی که‌لکیان لی وه‌رده‌گیردرئ (وه‌ک زه‌وین، خانوبه‌ره، که‌له‌ل و...).

دارایی جاری: ئەوه‌ی که له پ‌هوتی چالاکی بازرگانی و دان و ساندايه (وه‌ک پاره، به‌لگه‌ی مالی، پ‌ه‌ره‌ی بایه‌خدار و کالا و...).

دارایی غیرمنقول: مالی که نه‌توانرئ جیه‌جئ بکری (وه‌ک زه‌وین، خانوو، باغ، دوو‌کان).

دارایی نامشهود: ئەو جوړه داراییه که هیه، به‌لام له پ‌هوتی دان و ساندا نیه (وه‌ک سه‌رقو‌فلی، مافی سه‌ربه‌شانه و...).

داربست / dārbast، /ها/؛ [کردی/سم/، داربه‌س: ۱. داربه‌س؛ داربه‌ست؛ چټوبه‌س؛ چټوبه‌ست؛

دارکوه؛ دارکوک؛ داره‌کهوه؛ دارکوت؛ دارکوته؛ دارکوتکه؛ دارکۆرک؛ دارکړۆکه؛ دارکونکه؛ دارکونکه‌ره؛ دارشکنک؛ دارنسب؛ درخت‌سنبه؛ داربر؛ دارتورکنه؛ دارتورکنه‌ک؛ داره‌سمه؛ دارسمه‌ک؛ دارسمنه‌ک؛ دارته‌قنه؛ دارته‌قینه؛ کوویک؛ به‌دکوره؛ کاکورک؛ کوتکوتۆک؛ ته‌وته‌په؛ چکووچک؛ دارکوتکه؛ خه‌نجه‌رده‌م؛ خه‌نجه‌رده‌مه؛ قیقی؛ تیره‌یه‌ک له‌بالنده‌گه‌لی دارژی، پهل‌ره‌نگین، به‌دندووک‌ی تیژ و گوریخه‌وه که‌بۆ دۆزینه‌وه‌ی کرم و میروو، دار ده‌کۆلن، نیره‌کان تاجیکی سووریان هه‌یه.

دارمرز / dārmaz / [کردی/اسم، ئەندازە‌یه‌ک له به‌رزایی ده‌ناوچه‌یه‌کدا که‌له‌وه‌سەرتر دارشین نای].

دارندگی / dārandegī / [اسم، دارنده‌یی؛ بار و دۆخ‌یان‌چۆنیه‌تی‌دارا‌بوون.

دارو / dārū / [ها؛ جات/اسم، ۱. دەرمان؛ ده‌وا؛ دهرموو؛ دهرمانک؛ ئەوه‌ی‌بۆ‌چاره‌کردنی‌ده‌رد یا به‌رگری له‌نه‌خۆشی‌یان به‌هێزکردنی له‌ش به‌کارده‌جئ ۲. ماکی‌کیمیایی * دوا

☐ **داروی بیهوشی**: ده‌وای‌بیهۆشی؛ دهرمانی بیهۆشی.

داروی دباغی: هه‌لاله؛ هه‌لال؛ دهرمانی پیست و چه‌رم‌خۆش‌کردن.

داروی ژنریک: ده‌وای ژنیریک؛ ده‌وای به‌بئ ناوی‌بازرگانی.

داروی گیاهی: ده‌وای‌گیایی؛ ده‌وایی‌که‌راسته‌وخۆ و به‌بئ‌که‌لک‌گرتن له‌ره‌وتی کیمیایی له‌روه‌ک و مه‌رده‌گیرئ (وه‌کوو گۆزروان، رکیشه و ناوی‌بۆژانه).

داروی مسهل: ره‌وتنه‌ک؛ برۆین؛ فژۆکه‌ر؛ ره‌وانکه‌ر؛ دهرمانی ره‌وان‌کردنی‌پێخۆله.

داروی نظافت: واجبی.

دارواش / dārvāš / [ها/اسم، دهموو‌که؛ دهموو‌کانه؛ دم‌کانه؛ دارخوهرک؛ چه‌سپه‌لووک؛

چووبه‌س؛ دارئه‌لوه‌س؛ قهرچیو؛ که‌پرۆکه؛ چه‌وته‌ک؛ تۆرپک له‌تیرگه‌لی‌چیوی‌یان کانه‌زایی‌بۆ‌کارکردن له‌بیناگه‌لی به‌رز و ده‌س پێ‌پانه‌گه‌یشتوو (وه‌ک‌سهر‌دیوار یا نه‌مۆگه‌لی سه‌رووی‌وارخان) که‌به‌شیوه‌ی‌ئه‌ستوونی و ئاسۆیی‌پێکه‌وه‌ده‌به‌س‌رینه‌وه ۲. دالوو‌ت؛ دالیت؛ کوپه‌دار؛ که‌پر؛ که‌پره؛ هه‌رزال؛ هه‌رزله؛ پێکهاته‌یه‌کی‌هاوسان که‌هه‌روه‌ک‌پالگه‌یه‌ک بۆ‌روه‌کی‌هه‌لپێچه‌ر (وه‌ک‌میو) به‌کارده‌روا.

دارت / dārt / [ها/انگلیسی/اسم، دارت؛ که‌ره‌سه‌یه‌کی‌نووک‌تیژ و په‌ره‌دار که‌ده‌یاریدا به‌ره‌و په‌ره‌یه‌ک‌ده‌یه‌او‌پێژن.

دارچسب / dārcasb / [ها؛ ان/کردی/اسم، هه‌ر کام‌له‌و‌گیایانه‌که‌بۆ‌گه‌شه‌کردنی‌به‌پالگه‌یه‌که‌وه (وه‌ک‌دار، به‌رد، دیوار) ده‌نووسن و پێیدا‌هه‌لده‌کشن (وه‌ک‌له‌ولاو).

دارچین / dārcîn / [ها/کردی/اسم، دارچین؛ دارچینی؛ توونه‌دار؛ توپکله‌داریکی‌تیژ و بۆنخۆشه‌به‌ره‌نگی‌قاوه‌یی‌کال، بۆ‌تام و چیژه‌خۆش‌کردن له‌چێشتی‌ده‌کن.

دارچینی ۱ / dārcîni / [کردی/اسم، دارچینی؛ ره‌نگ‌دارچین؛ ره‌نگی‌قاوه‌یی‌پۆشنی‌سوورکار. هه‌روه‌ها: دارچینی‌رنگ

دارچینی ۲: صفت. دارچینی: ۱. به‌ره‌نگی‌قاوه‌یی‌پۆشنی‌سوورکار ۲. به‌تامی‌دارچین (آدامس‌دارچینی: بنیشتی‌دارچینی).

دارحلقه / dārhalqe / [ها/کردی/عربی/اسم، [ورزش] دارئالقه؛ دوئالقه‌ی‌وه‌کیه‌ک‌که‌به‌مه‌ودایه‌کی‌په‌چاو‌کراو له‌بارفیک‌سه‌وه‌هه‌لواسراون و له‌ژیمناستیکدا به‌کارده‌رۆن.

داردوست / dārdûst / [ها/کردی/فارسی/اسم، گوله‌سه‌رکیش؛ گوله‌چه‌سپی.

دارکاله / dārkāl / [کردی/اسم، چۆگان؛ گۆچان؛ گۆپال؛ دارده‌ستی‌سه‌رخوار.

دارکوب / dārkûb / [کردی/فارسی/اسم، دارکۆ؛

ماکی جۆراوجۆر بۆ سازکردنی دەرمانه ۲. کهسێ که وانهی دهراسازی خويندوه.

داروسازی / *dārūsāzi* / اسم، دهراسازی؛ دهرمانسازی: ۱. زانستی که به لیکۆلینهوهی کارکۆبی، کارتیکهری و چۆنیهتی دروست کردنی دهواوه دهرپهرژی ۲. کار یان رهوتی دروست کردنی دهوا.

داروشناسی / *dārūšenāsi* / اسم، دهراناسی؛ دهرمان ناسی؛ زانستی پتوهنديدار به ناسینی دهوا، بنهما، تیکه لاوی، کارتیکهری، رپژه و چۆنیهتی به کار بردن یان.

داروغه / *dārûqe* ، ها: [ترکی] / اسم، [قدیمی] داروغه؛ دارغه؛ درقه؛ قولچی شار؛ سهرپهرشتی پاسهوانان.

داروفروش / *dārûfurûš* ، ها: ان: / اسم، دهرمان فروش؛ دهرافروش؛ کهسێ که کاری کرین و فروشتنی دهوايه.

داروک / *dārovak* ، ها: ان: / اسم، بۆقی سهردار؛ قورواق داری.

داروگر / *dārûgar* ، ان: / اسم، هه توانچی؛ کهسێ که له گهل دهوادا (ناسین، دروست کردن یان فروشتنی) سهروکاری ههيه، به تایبته دهواناس.

داروندار / *dār-o-nadār* / اسم، [گفتاری] دار و نه دار؛ سهر و مال؛ هه موو ملک و مالی که سپیک <همه ی دار و ندار من ههین خانه است: تهواوی دار و نه دارم ههر ئهم ماله يه>.

دارونما / *dārûnemā* ، ها: / اسم، دهوانوین؛ شتی (وه کوو حوب) که له دهوا دهکا، به لام ماکی دهرمانی و کیمیایی تیدا نیه و زۆرتر بۆ هه دا گرنتی نهخۆشی رهوانی یان بۆ دیاری کردنی کارتیکهری دهوايه کی تایبته به کار دهرپا.

داروینیسیت / *dārvinîst* ، ها: [فرانسوی] صفت، دارفینیسیت؛ داروینیسیت؛ هۆگر و په یگری دارفینیسیم.

داروینیسیم / *dārvinîsm* ، ها: [فرانسوی] / اسم،

روه کیکی مشهخۆری هه میسه سهوزه له سهر درهختی به ردار دهژی، ماکیکی رپسینی لی دهردهینریت و بۆ مه بهستی بژیشکی به کار دیت.

داروئی / *dārûî* / دارویی **داروپزشکی** / *-pezešgi, -dārûpezeški* / اسم، دهوابژیشکی؛ لقی که له زانستی بژیشکی که له سهر تیکه لاوی دهرمان و کارتیکه رییان دهکۆلتهوه.

داروخانه / *dārûxāne* ، ها: / اسم، دهواخانه؛ دارووخانه: ۱. نه جزاخانه؛ دهوايگا؛ دووکانی دهرمان فروشتن ۲. دهرمانگه؛ شوینی له دامه زرهوايی (به تایبته نهخۆشخانه) بۆ هه لگرتن و گه یاندنی دهوا به نهخۆشان.

دارووخانهچی / *dārûxāneçi* ، ها: [فارسی] / ترکی، [گفتاری] دهواخانه دار؛ دهرمانفروش؛ نه جزاچی.

دارووخانه دار / *dārûxānedār* ، ها: ان: / اسم، دهواخانه دار؛ دهرمانفروش؛ نه جزاچی.

دارودرخت / *dār-o-deraxt* / [کردی] / فارسی، [اسم، [گفتاری] دار و درخت (به کۆمهل) (حیاطشان بد نبود، دار و درخت هم داشت: هه وشه که یان خراب نه بوو، دار و درهختیشی هه بوو>.

دارودرمانی / *dārûdarmāni* / اسم، داروودهرمانی؛ کار یان رهوتی دهرمانی نهخۆشی به دهوا.

دارودسته / *dār-o-daste* / [کردی] / فارسی، [اسم، [تعریض] دارودهسته؛ دارودهسه؛ دهسه و بهسه؛ دهس و پتوهن؛ دهست و پتوهند؛ ره شهک؛ تابوون؛ کۆمهلیک که بۆ ئامانجیکی دیاریکراو کۆ دهبنهوه (وه کوو نهجومهن، حیزب و...) <در سال ۱۳۵۷ هر کس برای خودش یک دار و دسته راه انداخته بود: له سالی ۱۳۵۷ ههر کهسێ بۆ خۆی دارودهسته يه کی رپ خستبوو>.

داروساز / *dārûsāz* ، ها: ان: / اسم، دهواساز؛ دهرمانساز: ۱. کهسێ که کاری تیکه ل کردنی

چیرۆکی مندالان ۴. دیرۆک؛ چیرۆکی خه‌بالی
«این داستان نیست و واقعیت دارد؛ ئەمە داستان نیە،
راسته» ۵. باسی سهره‌کی رووداو، فیلم، شانۆ
یان کتیبیک «داستان فیلم بسیار تأثیرآور است؛
داستانی فیلمه‌که زۆر دلته‌زێنه».

□ داستان اخلاقی: چیرۆکی ئاکاری؛ داستانی
که له سهر بایه‌خه‌لی ئاکاری و گرنگی دان
به جییه‌جی‌کردنیاں داکۆکی ده‌کا.

داستان پلیسی: چیرۆکی پۆلیسی؛ داستانی
پۆلیسی؛ چیرۆکی که سه‌باره‌ت به کوشتن و
جه‌نايه‌ت و تیکۆشانی پۆلیس بۆ دۆزینه‌وه و
قوله‌به‌ست‌کردنی جه‌نايه‌تکارانه.

داستان تاریخی: چیرۆکی میژوویی؛ داستانی
میژوویی؛ به‌سه‌ره‌هاتی که به پێی رووداو و
له‌مه‌ر ژیا‌نی که‌سایه‌تیه میژووییه‌کانه‌وه
نووسراوه.

داستان تربیتی: چیرۆکی په‌روه‌رده‌یی؛
چیرۆکی راهینه‌ری؛ چیرۆکی که ئامانجی
دلگه‌رم‌کردنی خوینه‌ر بۆ به‌دوادا چوونی
نموونه‌گه‌لی هه‌له‌که‌وته و به‌رز و پڕ‌گرتنی
بایه‌خه‌لی کۆمه‌لایه‌تیه.

داستان جاسوسی: چیرۆکی شۆفاری؛ داستانی
سیخو‌ری؛ چیرۆکی که سه‌باره‌ت به کاری
سیخو‌ری نووسراوه. هه‌روه‌ها: داستان جنایی؛
داستان عشقی؛ داستان فکاهی

داستان کونا‌ه: نه‌زیه‌، نه‌زیره؛ کورته‌ چیرۆک؛
خدۆک؛ تم‌تیل؛ چیرۆکی که له ۵۰۰۰ وشه
زۆتر نیه.

داستان کودکان: داسانه؛ حه‌قایه‌ت؛ چیرۆکی
مندالان؛ داستانی مندالان؛ چیرۆکی که بۆ
مندالان نووسراوه.

داستان واقعی: چیرۆکی راسته‌قانی؛
به‌سه‌ره‌هات؛ رووداو؛ به‌سه‌ره‌هاتی که‌سان یان
رووداوی راسته‌قانی.

داستانپرداز / dāstānpardāz ، ها: ان: /سم.

دارفینیس؛ ئامۆژه‌ی هاوگه‌ر به چارل‌ز دارفین
(۱۸۸۲-۱۸۰۹ زایینی) سروشت‌زانی ئینگلیزی که
بنه‌مای بیر و بۆچوونی ب‌پروا به‌گ‌وورانی
گیانداران له‌ساناوه بۆ ئاسته‌نگ و هه‌روه‌ها ب‌پروا
به‌مانه‌وه‌ی تۆره‌مه‌ی له‌باتر و هه‌بوونی په‌وتی
سازگاری و بازدان له‌گیانداراندايه.

دارویی / dārūyī: صفت، ده‌وایی؛ ده‌رمانی؛
پتوه‌ندی‌دار یان سهر به‌ده‌وا و ده‌رمانه‌وه «بنگاه
دارویی: بنکه‌ی ده‌وایی»: داروئی

— داری / dārī: پێوژه. — داری: ۱. کار یان
په‌وتی به‌پێوه‌ بردن «باغداري؛ ک‌شورداري؛ باخداري؛
ولادت‌داری» ۲. کار یان پيشه «قېانداری؛ قه‌پانداری»
۳. /ها/ مه‌زرىنگه یان جیگایه‌ک پتوه‌ندی‌دار به
پيشه یان کاره‌وه «دامداري؛ ئاژه‌لداری».

داريه / dār(i)ye / ها: /از عربی/ /سم. /گفتاری/
۱. دایره ۲. ده‌ف.

داريه - دنبک / -donbak, -dār(i)yedombak /
از عربی/ فارسی/ /سم. /گفتاری/ دایره و ده‌ک؛
ده‌ف و دایره؛ سازگه‌لی مووسىقا، به‌تابيه‌ت
سازي زه‌ربى «یک دسته توی خیابان راه افتاده بودند
و دایره-دنبک می‌زدند: ده‌سته‌یه‌ک که‌وتیوونه نیو
شه‌قامه‌وه و دایره و ده‌کیان لی‌ده‌دا».

داس / dās / ها: /سم. ۱. داره؛ داس؛ داسک؛
داري؛ شالوک؛ که‌له‌ندۆ؛ داساچلۆ؛ جاخ‌سووک؛
داسی دروینه؛ ئامپێ به‌ده‌مه‌ی تیژ و خوار و
ده‌سته‌یه‌که‌وه بۆ دروینه‌ی گژ و گیا ۲. تیزه؛
ب‌په؛ تیغه‌ی ماشینی درۆگه‌ر ۳. انگلیسی/ /سم.
داس؛ له زمانگه‌لی به‌رنامه‌نووسی که‌مپیۆته‌ر.

داستان / dāstān / ها: /سم. داستان؛ داسانه؛
۱. /قدیمی/ سه‌رگوروشته؛ سه‌ره‌په‌ورد؛
به‌سه‌ره‌هات؛ مه‌رسه‌لا؛ مه‌رسه‌ده؛ رازی؛ راز؛
ده‌نگ و باسی رابردوو «داستان زندگی‌اش را برایشان
تعریف کرد: داستانی ژیا‌نی بۆیان گێراوه» ۲. /ادبی/
نه‌زیه‌؛ کورته‌ چیرۆک؛ راز؛ گه‌پ ۳. چیرۆک؛
چیرچیرۆک؛ چیرۆکه؛ حه‌قایه‌ت؛ حه‌کایه‌ت؛

ماشینی وه تاغدار که چرا و کلیل و پیژمیرگهلی پیوه نندیدار به کاری موتور تیدایه.

داشت^۱ /dāšt/ اسم. ۱. [کشاورزی/ داشت؛ قوناغیک له نیوان چاندن و هه لگرتنی به ره همدا که کردو کۆشی وه ک ئاودیران، سه مپاشی، بزار کردن و کوود دان لهو قوناغدا جیبه جی دهبن <داشت محصول: داشتی داهات> ۲. [کنایی/ هه بوو؛ دارایی <داشت و نداشت: هه بوو و نه بوو>.

- داشت: ۱. پیژمه. ۱. - نان؛ - گری؛ هه بوون و راگرتن <گرامیداشت: پیژنان> ۲. - داشت <یادداشت: بهداشت: یادداشت: پیداشت> ۳. - روانی؛ - داری؛ - یاری؛ - نۆری؛ - نواری؛ - نیتری <چشمداشت: چاوه روانی>.

داشتن /dāstan/ مصدر. لازم. متعدی. // داشتی: هه تبوو؛ داری: هه ته؛ بدار: بتیی // لازم. ۱. بوون؛ هه بوون؛ بیهی؛ خاوهن شتی بوون <خانه داشتن: پول داشتن: خاوهن خانوو بوون؛ به پاره بوون> ۲. هه بوون؛ بوون؛ بیهی؛ له شتی به ره همه مند بوون <ذوق داشتن: جرئت داشتن: چیژ هه بوون؛ به زات بوون> ۳. شیوا هه بوون؛ له بار بوون؛ بیهی؛ <خوردن داشتن: شیواي خواردن بوون> ۴. هه بوون؛ بوون؛ بیهی؛ په پرهوی کردن له بریار یان به رنامه یهک <با هم شوخی داریم: پیکه وه شوخیمان هه یه> ۵. [مغتاری/ خه ریک بوون؛ په رزان؛ نیشانه ی دریژه دار بوونی کار <داشت می آمد؛ دارد می نوشد: خه ریک بوو دهات؛ خه ریکه ده خواته وه> □ متعدی. ۶. هه بوون؛ بوون؛ بیهی؛ خاوهنی پیوه نندیکی دیاریکراو بوون یان له هه مبه ریدا بوون <دوست داشتن: رفت و آمد داشتن: خویش گه ره ک بوون؛ هات و چوو هه بوون> ۷. ئاگادار بوون <هوای کسی را داشتن: ئاگاداری که سی بوون> ۸. کردن؛ کاری هاو کرد <تقدیم داشتن: پیشکش کردن>. هه روه ها: داشتنی

■ صفت فاعلی: دارنده (-) صفت مفعولی: داشته (هه بوو) / مصدر منفی: نداشتن (نه هه بوون)

چیرۆک هوان؛ چیرۆک وان؛ چیرۆک فغان؛ چیرۆک نووس؛ که سی که داستان ده هونیه وه یان ده نووسی.

داستانپر دازی /dāstānpardāzi/ ها: /اسم. چیرۆکوانی؛ چیرۆک فغانی؛ چیرۆک نووسی؛ کار یان رهوتی هونیه وه یان نووسینی چیرۆک.

داستانسرای /dāstānsarāyi/ ها: /اسم. ۱. چیرۆکهوانی؛ چیرۆک فغانی؛ چیرۆک نووسی؛ کار یان رهوتی نووسین یان هونیه وه ی چیرۆک ۲. چیرۆک بیژی؛ کار یان رهوتی گوتنه وه ی چیرۆک <درباره ی جوانی خود داستانسرای می کرد: سه باره به سه رده می لاوه تی خوی چیرۆک بیژی ده کرد>. هه روه ها: داستانسرا

داستانگو /dāstāngû/ ها: /اسم. چیرۆک بیژی؛ راز بیژی؛ که سی که بۆ کهسانی دیکه داستان ده گیر پته وه.

داستانگویی /dāstāngûyi/ ها: /اسم. چیرۆک بیژی؛ راز بیژی؛ کار یان رهوتی چیرۆک گوتنه وه؛ راز وه گیلنه ی.

داستان نویس /dāstānnevîs/ ها: /ان: /اسم. داستان نووس؛ چیرۆک فغان؛ که سی که داستان ده نووسی. هه روه ها: داستان نویسی

داستانی /dāstāni/ صفت. داستانی؛ چیرۆکی؛ به بار یان چۆنیه تی داستانه وه <فیلم داستانی: فیلمی داستانی>.

داسه /dāse/ اسم. سۆ؛ داسه؛ داسوو؛ داسوولکه؛ داسووک؛ داسوکه؛ بژانگ؛ قه لاس؛ پرزه ی گوله گنم و جۆ.

داش /dāš/ ها: /اسم. [مغتاری/ ۱. از ترکی /مخفف/ کا؛ ئا؛ ئابرا؛ کاکه؛ کاکه برا؛ ئاغه برا ۲. از ترکی] ئابا؛ لاتی به ماریفەت: داش مەشتی؛ داش مەشیدی ۳. [قدیمی/ گل؛ داش؛ کووره؛ کویره؛ جیگی سوا له ت تیدا سوور کردنه وه.

داشبورد /dāšbord/ ها: [انگلیسی/ اسم. داشبۆرد؛ سه فحه ی خوار شووشه ی به رهوی

را به دلش گذاشت: راپهرین، داخی وه‌زیر بوونی بو جی هیشت.

داغ دیدن: [مجازی] داخ دیتن؛ داخ چه‌شتن؛ تووشیاری کول و که‌سه‌ری سه‌خت و نه‌پ‌انه‌وه بوون.

داغ زدن: که‌واندن؛ که‌لمو‌شک لیدان؛ درو‌شم لیدان؛ داخ کردن؛ نیشانه دانان له‌سه‌ر پی‌سته‌وه (به‌تابیه‌ت بو‌ مالات).

داغ کردن: ۱. داخ کردن؛ داغ کردن؛ که‌واندن؛ ئارهانندن؛ داغ پی‌وه‌نان؛ به‌کانزا یان شتیکی سووره‌وه بوو له‌سه‌ر له‌ش شوین دانان «با سیگار چند جای بدنش را داغ کرده بودند: به‌جگه‌ره چند شوینی له‌شیان داخ کردبوو» ۲. [گفتاری] ته‌واو/ زور گهرم بوون؛ گهرمه‌وه‌زه بوون «امروز حسابی داغ کرده‌است: ئهم‌ره‌و ته‌واو گهرمی کردووه» ۳. [مجازی، گفتاری] تووره‌وه بوون «پاک داغ کردیم: ته‌واو تووره‌وه بووین».

داغ کسی را تازه کردن: [مجازی] داخ/ برینی که‌سیک کولانده‌وه؛ داخی که‌سیک زیندوو کردنه‌وه؛ تازه‌کردنه‌وه‌ی خه‌می که‌سیک؛ به‌سته‌و زاموو یو‌ی لابه‌رده‌ی «با این کار داغ دلم را تازه کردی: به‌م کاره زامه‌که‌مت کولانده‌وه».

هه‌روه‌ها: داغ دل کسی تازه شدن

داغ: صفت. [گفتاری] داخ؛ به‌تین؛ تووز؛ سوور؛ سوویر؛ قوم «آب داغ؛ ناوی داخ». هه‌روه‌ها: داغ بودن؛ داغ شدن؛ داغ کردن

داغان / dāqān: [از ترکی] صفت. [گفتاری]

۱. تیک‌ویپیک؛ ورد و خان؛ ورد و خاش؛ داغان؛ بژاله؛ ورد و پهرژ و بلاوه‌بوو به‌هوی داکه‌وتن، لیکه‌وتن یان شکانه‌وه «زدی ماشین را داغان کردی: مالیته ماشینه‌که‌دا ورد و خانت‌کرد» ۲. به‌ریاد؛ په‌لانه؛ که‌ل-وه‌ل؛ لیک‌پساو؛ لیک‌هه‌ل‌پساو؛ بی‌سه‌ره و به‌ره؛ ته‌رت و توونا؛ ته‌فر و توونا «خانواده‌مان داغان شد و هرکس به‌جایی رفت: بنه‌ماله‌مان ته‌رت و توونا بوون و هه‌ر یه‌که‌بو لایه‌ک

داش‌مشتی / dāšmašti: [از ترکی/ از عربی]

داش- ۲

داش‌مشدی / dāšmašdi: [از ترکی/ از عربی]

داش- ۲

داغی / dā'i: [عربی/ اسم/ ادبی] ۱. گازه‌که‌ر؛ نزاواچ؛ نزاخوین؛ نزاکار؛ دؤعا‌که‌ر ۲. لان؛ دعات/ بانگ‌رایه‌ل؛ بانگی‌شتن‌که‌ر؛ ده‌وه‌تکه‌ر؛ ده‌نگ‌که‌ر ۳. هۆ؛ سۆنگه.

داغیه / dā'īye, ها: [عربی/ اسم، خوازه:

۱. که‌لکه‌له؛ خولیا؛ ویست؛ خواست یان ئاواتی گه‌یشتن به‌پله و پایه‌ییکی تابیه‌تی «مدتی بود تبعه‌ی ریاست در سر می‌پروراند: ماوه‌یه‌ک بوو که‌لکه‌لیدی سه‌ره‌وکایه‌تی له‌سه‌ر دابوو» ۲. خوازیری و له‌خو‌را دیتووویی بو‌ مافیکی شیاو «او در زمان خود داغیه‌ی سلطنت داشت: له‌سه‌رده‌می خویدا خو‌زیدی پاتشایه‌تی هه‌بوو».

داغ / dāq: ۱. ها/ داغ؛ داق؛ شوینی چزان له‌سه‌ر پی‌ست به‌هوی شتیکی داخه‌وه «داغ گذاشتن: داخ کردن» ۲. درو‌شم؛ که‌وی؛ سو‌یه‌ر؛ ئامرازیکی کانزایی به‌نه‌خشیکه‌وه که «زورتر» بو‌ داخ کردن ده‌شی ۳. [مجازی] ئاسه‌واری پرو‌داو‌یکی زور دلته‌زین «داخ مرگ فرزند؛ داغ دل؛ داخی مهرگی منداال؛ داخی دل».

داغ دل: [مجازی] داخی دل؛ نیشانه‌ی خه‌می که‌له‌یاددا ماوه‌ته‌وه.

داغ چیزی به‌دل کسی ماندن: [مجازی] داخی شتی به‌سه‌ر دلی/ به‌جهرگی که‌سیکه‌وه مان «حکومت برگشت و داغ وریر شدن به‌دلش ماند: ده‌سه‌لات پرو‌خا و داخی بوونه‌وه‌ری به‌سه‌ر دیندوه‌ما».

داغ چیزی را به‌دل کسی گذاشتن: [مجازی] داخی شتی بو‌که‌سی جی هیشتن؛ جهرگ که‌سیک به‌گوچکا دان؛ داخی شتی به‌جهرگی که‌سیکه‌وه نان «انقلاب، داغ وزیر شدن

داغى /dāqī/: اسم. [گفتارى] داخى؛ قومى؛ سوورى؛ دۆخ يان چۇنيه تى داخ بوون <داغى كترى دستم را سوزاند: داخى كتره كه دهستى سووتاندم>.

دال /dāl/: اسم. ۱. دال؛ ناوى عهري به دهه مين پيتى ئهلف و بيتكه ي فارسي ۲. /ها/ [كردى] [قدىمى] دال؛ دالاش؛ داراش؛ لاشخور؛ داله كهر خوره؛ داله گورگه؛ لاشه وه؛ خهر تهل؛ لاشخور؛ شانه كوپه؛ مردار خور؛ بالنده يهك به ميتريك بالاوه كه مهوداى نيوان باله كانى به ۲,۵ ميتر ده كا و سهر و مى كهم توو كه وه و چند جور يان هه يه.

دال /dāl(l)/: عربى [صفت. نيشانه؛ نيشان؛ نيشانده؛ پيشانده؛ شانده ر] (اين سخنان دال بر رنجش اوست: ثم وتانه نيشانه ي رهنجانيه تى).

دالامب و دولومب /dālāmb-o-dulump/: اسم. [تعريض] ديمبلې ديمباو؛ ديمبه له ديمباو؛ دهنگى ژهندى چند سازى موسيقا؛ دامبول-ديمبول □ دالامب و دولومب راه انداختن: ديمبلې ديمباو كردن/ نانه وه؛ بهرنامه ي موسيقا ريختن.

دالان /dālān, ها/: اسم. دالان؛ دالوو: ۱. داره پيچان؛ سپك؛ كه له گي؛ ريگه ي سهر داپوشراو ۲. راره؛ بندهرگه؛ نيوده ركه؛ نافده ر؛ نيشكو؛ بوارگه ي (زورتر) باريك له نيوان دوو دهركى مالدا.

□ **دالان هـوايى**: دالانى هـوايى؛ دالانى ئاسمانى؛ ههر يه كه له شوينگه لى هات وچوى فرۆكه له ئاسماندا.

دالاندار /dālāndār, ها؛ ان/: اسم. دالاندار؛ گاراژدار؛ كه سى كه كارى خاوين كرده وه و ئاگادارى له گاراژ و كاروانسه رايه.

دالاندارى /dālāndārī/: اسم. گاراژدارى؛ دالاندارى: ۱. پيشه ي گاراژدار ۲. پاره يى كه دالاندار له كړپار يان خاوه نى كالا و بار وهريده گرى.

چوو ۳. [مجازى] شيواو؛ په شيو؛ شپرز؛ ئالوز؛ په شو كاو؛ په شو كياگ؛ په رۆش <ديروز كه ديدمش پاك داغان بود: دويني كه ديتم ته واو شيوا بوو>.

ههروه ها: داغان بودن؛ داغان شدن؛ داغان كردن **داغبرگ** /dāqbarg, ها/: اسم. شوپنه گه لا؛ شوپنيك له سهر لاسكه وه كه جيى گه لايه كي داوه ريوه.

داغدار /dāqdār, ها؛ ان/: صفت. نازيه تبار؛ داخدار؛ به داخ؛ زور خه مين به هوى له دهسدانى كه سى يان شتيكى خوشه ويسته وه <بيچاره زن هنوز داغدار پسرش بود كه شوهرش هم مرد: زنى داماو هيشتا نازيه تبارى كوره كى بوو، شووه كه شى مرد>.

داغداغان /dāqdāqān/: اسم. تاوهك؛ تاوك؛ تاوگ؛ تايله؛ تايلى؛ تاووت؛ تاوى؛ تهيله؛ تيره يهك دره ختى گه وره ي ناوچه ي مهديترانه و باكوورى ئيران، به گه لاي هيلكه يى، نووك تيز و ددانه دار، گولى تاقي دريژ و بهرى گوشتن و ميوه ي وشكى خرى رهش يان قاوه يى خوراكيه وه؛ دغداغان؛ تاووت

داغديده /dāqdīde, ها؛ گان/: صفت. داخدار؛ ماته مبار؛ داغديه؛ تووشى كول و كه سهر يكي زور به هوى مردنى خوشه ويستكه وه <اين فاجعه را به مادر داغديده اش تسليت مى گوييم: به بؤنه ي ئهم كاره ساته وه، به داىكى داخدارى سهره خووشى ئيژين>.

داغمه /dāqme, ها/: [فارسي/ تركى] /اسم. په ترؤك؛ پترؤك؛ پترؤ؛ په ترؤ؛ به شى له پيست كه به هوى برين، تاوانگازى يان شتى تره وه، رهق و رهش يان قاوه يى ده بيته وه و برى جار دهقه لشي. ههروه ها: داغمه بستن

داغ و درفش /dāq-o-derafš, -darafš/: اسم. [مجازى] داخ و درهوش؛ كوؤ و كونجول؛ ئه شكه نجه ي سهخت <مگر ما دختر شما را داغ و درفش كرديم؟ مگه ر كچه كه تانمان داخ و درهوش كر دووه؟>.

از دام جُستن: له داو داخه لسان؛ ژ داف
 قه پسان؛ له داو رایی بوون: ۱. له داو
 دهرچوون؛ له تهله دهرهاتن ۲. [کنایی] پرزگار
 بوون؛ له گیر و گرفتیک دهر باز بوون.

به دام افتادن: کهوتنه داووه؛ دیل بوون؛
 بوونه تهلهوه؛ ټنه دامی کهوتهی.

داماد / dāmād ، ها: / اسم. زاوا؛ زهما؛ زهوا؛ زافا؛
 زاما: ۱. تازه میرد؛ چراغ؛ چراغ (پسرم را داماد
 کردم: کوره کم کرده زاوا) ۲. یه زهن؛ شووی کچ
 یان خویشک «دامادمان در بازار کار می کند:
 زاواکه مان له بازاردا کار ده کا».

◻ داماد سرخانه: زافابه ندی؛ زاوای سهرمال؛
 پیاوی که له مالی خه زووریدا ده ژی.

◻ داماد شدن: بوونه زاوا؛ ژن هیټان.

داماد کردن (کسی را): ژن بو هیټان؛ که سیک
 کردنه زاوا «هر سه پسرش را داماد کرد و بعد مرد:
 بو ههر سه کوره کهی ژنی هیټا پاشان مرد».

دامادی / dāmādī: / اسم. زاوایی؛ زاوایه تی؛
 زافایی؛ زهمایی؛ زامایی؛ دؤخ یان چۆنیه تی زاوا
 بوون «آدمه ایم تقاضا کنیم پسرمان را به دامادی خودتان
 قبول کنید: هاتووین داوا بکه یین کوره که مان به زاوایی
 خۆتان قه بوول کهن».

دامان / dāmān: / اسم. [ادی] داوین؛ دهوان؛
 دامنه «در روزهای تعطیل جمعی به دامان طبیعت پناه
 می برند: له پژوانی پشوو داندان چینی که ده چنه داوینی
 سروشته وه».

دامبول — دیمبول / dāmbūldimbūl ◻
 دالامب و دولومب

دامپر / dāmpēr: / [انگلیسی] اسم. ده مپهر؛
 جوړیک ماشین هه لکۆلر که دیوی شوڤیر له
 دواوه و هۆده ی باره کهی له بهر هوهیه و بهرد و
 خاک و خۆل هه لکه کنی و بهر زیان ده کانه وه:

دمپر

دامپرو / dāmparvar ، ها: / اسم. ناژه لدار؛
 دهوله تدار؛ که سی که کاری را گرتن و

دالانه / dālāne ، ها: / اسم. تونیل؛ دالانه؛
 قوموش؛ قوموش.

دالبر / dālbor ، ها: / اسم. ۱. کهوانه ی کوور؛
 چهماوه ی کوور ۲. دالبر؛ برشتی کهوانه یی له
 جلکدا.

دالتونیزم / dāltōnism: / [فرانسوی] اسم. [پزشکی]
 رهنګ کوپری (له ناوی «دالتون» زانای به ناوبانگه وه
 گیراوه که ټو نه خوښیه ی هه بووه).

دالی / dālī: / صوت. میاو؛ باو؛ پشی میاو؛
 پشی میاو؛ وشهیه که بو پیکه ناندنی مندال، کاتی
 که که سی خۆی شار دۆته وه و خۆی پیشانی
 ده دا ده یلی.

◻ دالی کردن: باو- باو کردن؛ پشی میاو کردن؛
 پشی میاو کردن؛ چه شنی کایه له گهل زاوۆکانه
 که ټه گهر خۆی به منداله که نیشان ده دا،
 ده یلی.

دام / dām ، ها: / اسم. ۱. داو؛ داف؛ داف؛ دامی؛
 دام؛ تهله؛ تهلهه؛ بهر هرت؛ ته پکه؛ پاداو؛
 سووتار؛ نامیریک بو گرتنی گیانه وه ران «دام
 گذاشتن: ټو نیانه وه» ۲. [کنایی] داو؛ هۆی گیر و
 گرفت «دانه ی در دام؛ افتادن در دام اعتیاد؛ دانیک له
 دودا؛ کهوتنه دوی نیعتیاده وه» ۳. [کنایی] پیلان؛
 ده سیسه؛ نه خشه «برایش دام گذاشته بودند: پیلان
 بو گپرابوو» ۴. ناژه ل؛ ناژال؛ پاتال؛ ولسات؛ ولس؛
 گاوگول؛ مهر و مالات؛ چارپی؛ چوارپی؛
 زینده مال؛ مالیات؛ ده ولت؛ مالات؛ سهوال؛
 گهله و گاهول؛ گیانه وه ری چوارپای کهوی و
 ئالفخۆر (وه کوو مانگا، مهر، بز، ټه سپ، کهر و
 وشر).

◻ دام گذاشتن/ نهادن: داو داخستن؛ داو نانه وه؛
 تهله نانه وه؛ دامه وه نیه ی: ۱. تهله نیان؛ تهله
 داخستن؛ داوچه قاندن بو راو «شکارچیان برای
 روباه دام گذاشت: راوچه کان داو بان بو ریوی
 داخستند» ۲. [کنایی] پیلان گپران؛
 نه خشه کیشان؛ ده سیسه چنیه ی.

به خپوکردنی مالاته.

دامپروری / *dāmparvarī* / اسم، ناژه‌لداري:

۱. کار و پوهتی راگرتن و به خپوکردنی ناژه‌ل

۲. /ها/ دهوله‌تداری؛ مال‌تداری.

دامپزشک / *dāmpzezešk, -pezešg*، ها؛ -ان /:

اسم، وه‌یتال؛ به‌یتال؛ بریشکی ناژه‌ل؛ که‌سی که کارى ناسینه‌وه و دهرمانی نه‌خو‌شی ناژه‌له.

دامپزشکی / *dāmpzezeškī, -pezešgī* / اسم،

وه‌یتال؛ به‌یتال؛ زانست و توانای ناسینه‌وه و دهرمانی نه‌خو‌شی ناژه‌ل.

دامپینگ / *dāmpīng* / [انگلیسی] / اسم،

بازارپشکینې؛ له نه‌کاو هه‌رزان کردنه‌وی کالا له لایه‌ن فروشیاریکه‌وه، بو شکاندنی ره‌قیان:

دمپینگ

دامدار / *dāmdār*، ها؛ -ان /: اسم، ناژه‌لدار؛

مال‌تدار؛ دهوله‌تدار؛ په‌زار؛ که‌سی که کارى راگرتن و دابه‌ستنی ناژه‌له.

دامداری / *dāmdārī*، ها؛ -ان /: اسم، ناژه‌لداري:

۱. دهوله‌تداری؛ مال‌تداری ۲. شوینی راگرتن و دابه‌ستنی مال‌ت.

دامگاه / *dāmgāh*، ها؛ -ان /: اسم، داوگه؛ دامگا؛

جی‌داو؛ جی‌ته‌له؛ جی‌ته‌پکه؛ کختان؛ نه‌و شوینه بو راو داوی لی ده‌نینه‌وه.

دامن / *dāman*، ها؛ -ان /: اسم، داوین؛ دامین؛ داوان؛

دامان؛ ده‌وان؛ ده‌مان؛ دامه‌ن؛ دامنی؛ داموو:

۱. ناتگ؛ نه‌ته‌ک؛ ته‌شک؛ په‌له؛ شاقه‌ل؛ به‌شی

خوارووی جل له که‌له‌که‌وه به‌ره‌خوار «دامن

پالتو؛ داوینی پالتو» ۲. سه‌رکاب؛ ناوال کراس؛

جلی ژنانه له که‌له‌که‌وه به‌ره‌خوار ده‌گرئ «از

این پارچه یک دامن دوختم؛ له‌م پارچه‌یه داوانیکم

دووری» ۳. پال‌داوین؛ پال‌دامین؛ پال‌داینه؛ نه‌و

به‌شه له شتی که له داویندا جینی ده‌بیته‌وه «یک

دامن گل؛ داوینی گول» ۴. پال‌داوین؛ پال‌دامین؛

ده‌ره‌تان؛ پال‌داینه «دامن صحرا؛ داوینی ده‌شت».

☐ دامن برچیدن ☐ دامن کشیدن

دامن به کمر زدن: /کنایه/ قول لی هه‌لمالین؛

چاک به لادا کردن؛ خو بو هه‌ل کردن؛ لی

وه‌خو که‌وتن؛ خوی لی هه‌ل کردن؛ چاک

لی‌هه‌ل‌کردن؛ به‌رکوش هه‌ل‌دان؛ به‌ره‌ه‌فی کار

بوون «باید دامن همت به کمر بزنیم و حسابی کار

کنیم؛ ده‌بی قولی لی هه‌لمالین و باش-باش کار

که‌ین».

دامن زدن: /کنایه/ گه‌شاندنه‌وه؛ گه‌شه‌و کردن؛

به ده‌مه‌وه دان؛ گر پیدان «تو هم به آتش

دشمنیشان دامن می‌زنی؛ نه‌توش ئاوری

ناکوکیه که‌یان نه‌گه‌شینیه‌وه».

دامن کسی را آلودن: /کنایه/ که‌سی به‌دناو

کردن؛ ناوی که‌سیک زراندن.

دامن کسی را گرفتن: /کنایه/ ۱. داوینی

که‌سی گرتن؛ که‌سی پی‌وه بوون؛ به‌ریشی

که‌سیکه‌وه بوون؛ که‌وتنه به‌ر تاوان یان

گرفتیکه‌وه؛ که‌سیک گرتنه‌وه «قتل پاسبان دامن

او را هم گرفت؛ کوشتنی پاسه‌وان داوینی نه‌ویشی

گرت» ۲. ده‌س به داوینی که‌سیک بوون؛

ده‌سته‌و داوینی که‌سیک بوون؛ هانا بو که‌سی

بردن.

دامن کشیدن: /کنایه/ دوور بوون؛ که‌ناره‌گرتن؛

کشانه‌وه؛ وی کیشته‌یوه: دامن برچیدن

دامن آلوده / *dāman'ālūde*، ها؛ -ان /: صفت. /کنایه/،

/دبی/ ۱. دامین‌ته‌ر؛ دامین‌پیس؛ شوال چه‌په‌ل

۲. به‌دناو؛ ناوز‌راو.

دامن شلوازی / *dāman'shālvarī*، ها؛ -ان /: اسم،

شالواروکه؛ جلی ژنانه، به شیوه‌ی ده‌ریپی کورت

و هه‌راو که له دووره‌وه له دامنه‌ ده‌کا.

دامن کشان / *dāmanke'shān* /: قید. /مجازی/ به

له‌نجه و لار؛ به له‌نجه؛ به لاره؛ به بی‌ئاو‌ر‌دانه‌وه؛

به ئاین و ئۆینه‌وه «او می‌رود دامن‌کشان؛ ده‌روا به

له‌نجه‌و لاره‌وه».

دامنگیر / *dāmangīr* /: صفت. داوینگیر؛ هوی

گیر و گرفت یان نار‌ه‌حه‌تی «چند سال بیماری

□ **دان کردن:** قه شارتن؛ دان کردن؛ دانار کردن؛ دان له پیست جوئ کردهوه.

— **دان^۱:** پسوند. — دان؛ — دین؛ — دین؛ دهفر؛ جیگای شتیک «گلدان؛ نمکدان؛ کاهدان؛ گولدان؛ خویدان؛ کادین».

— **دان^۲:** پیواژ. — زان؛ خاوهن زانست «شیمی دان؛ کیمیاژان».

دانا / dānā، — بیان؛ صفت. زانا؛ دانا؛ دوونا؛ بزبان؛ حان: ۱. زورزان؛ خاوهن ناوه و نه زموونی زور «پزشک دانا؛ بژیشتکی زانا» ۲. خاوهن زانست و ناگایی «مرد دانا؛ پیایو زانا».

دانایی / dānā'i □ دانایی

دانایی / dānā'i؛ اسم. زانایی؛ زاناهی؛ زانایی؛ دانایی؛ ثاقلی؛ ناگاداری؛ باربان چۆنیه تی زانا بوون «دانایی توانایی است؛ زانایی تواناییه»؛ **دانایی**

دانتل / dāntel؛ [فرانسوی] اسم. دامتل؛ چه شنی پارچه ی تۆپه.

دان — دان / dāndān؛ صفت. دانار — دانار؛ گورؤ — گورؤ؛ به پرووی پر له زۆپ یان دانه ی زور و وهک یه کهوه.

دانستن / dānestan؛ مصدر. متعدی. لازم. // دانستی؛ زانیت؛ می دانی؛ ده زانی؛ بدان؛ بزانه // زانین؛ زانسن؛ زانه ی؛ زانی؛ زانایش؛ زانه ییش؛ زانایه نه □ متعدی. ۱. ناگاداری هه بوون یان په یداکردن «نام کسی را دانستن؛ نیوی که سیتک زانین» ۲. داوه ری کردن «گناهکار دانستن؛ تاوانبار زانین» □ لازم. ۳. پی زانین؛ تیگه یشتن؛ فام کرن «دانستم که دروغ می گوید؛ زانیم درؤ ده کا».

ههروه ها؛ دانستن

■ صفت فاعلی؛ داننده (زانهر)؛ صفت مفعولی؛ دانسته (زانراو)؛ مصدر منفی؛ ندانستن (نه زانین)

دانسته / dāneste؛ قید. ده سائقه ست؛ ده سه نقه ست؛ ثانقه ست؛ ده سای قه س؛ نه نقه س؛ ده سقه س؛ له قه ست؛ له قه زی «تو دانسته این کار را کردی؛ تۆ ده سائقه س ثم کاره ت کرد».

دامنگیر او شد و پس از آن هم زنش مرد؛ چهن سالان نه خوشین داوینگیری بوو، پاشان خیزانه کهیشی تیداچوو».

دامنه / dāmane، ها؛ / اسم. داوین؛ داویننه؛ دامیننه؛ دامین: ۱. ئاتهگ؛ په له؛ گورت؛ پالداوین؛ پالدامین؛ پی دهشت؛ بنه تار؛ وه پال؛ به پال؛ بنار؛ پادهشت؛ کاس؛ کونتار؛ قونتار؛ بناری یال و چیا «دامنه ی کوه؛ داوینی چیا» ۲. بر؛ نه ندازه ی رهنگدانه وه ی چۆنیه تی، کارکۆبی، رهوت یان دیارده یان به ری لۆژه یه ک (وهک هه لاجانی ناوهنگ) کاتی که له جیگه ی ئاساییدا تا دوورترین شوینی بزووتیه وه هه له نگیزری «دامنه ی نوسان؛ داویننه ی لۆژه» ۳. گهر؛ هه نه؛ مه یدانی رهنگدانه وه ی شت یان شوینه وایه ک «دامنه ی صدا؛ دامنه ی فعالیت؛ گهری دهنگ؛ هه ندی چالاک».

□ **دامنه ی ارتعاش:** [فیزیک] داویننه ی زایه له؛ داویننه ی دهنگدانه وه.

دامنه ی تغییرات: داویننه ی گوران؛ داویننه ی گورانکاری.

دامنه دار / dāmanedār؛ صفت. بهرین؛ بهربلاو؛ گهوره و بهریان «برای موفقیت او تلاشهای دامنه داری صورت گرفت؛ بۆ سه ره کوتنی تیکۆشانیکی بهربلاو کرا».

داموز / dāmūz، ها؛ ان؛ / اسم. بهفره لؤ؛ بهفرمال؛ بهفرمالک؛ شه پلته؛ شاپالوخ؛ شه په لوخ؛ شاپالوخ؛ وهروه ره؛ وهربه رؤ؛ وهروه ره؛ وهروه مال؛ پارووی پانی بهفرمالین.

دامی / dāmî؛ صفت. ئازه لی؛ مالاتی؛ پتوه نیدیدار به ئازه له وه «بیماری دامی؛ نه خوشی ئازه لی».

دان^۱ / dān، ها؛ / اسم. [گفتاری] دان؛ دانه؛ دانی؛ ۱. ده نک «دان کردن؛ دان کردن» ۲. خوراک، به تاییه ت خوراک بالنده «دان مرغ؛ دانی مریشک».

- دانسیمتر** / dānsîmetr ، ها: /؟/ فرانسوی / اسم،
قورسی پیو؛ پرای پیو؛ دانسی میتر .
- دانسینگ** / dānsîng: / [انگلیسی] / اسم، دانسینگ؛
سهماگه؛ تیاترؤخانه؛ ژووری تایبه تی هه لپه رکئی
و سهما له رستووران یان کاباره دا.
- دانش** / dāneš ، ها: / اسم، زانست؛ زانهی؛ توره؛
هین؛ کومه له زانباریگه لپه ریخراو و ته کووز و
شیاو بو لیکنده وه «دانش پزشکی؛ زانستی
بژیشتی».
- دانش افزایی** / dānešafzāyi: / اسم، کار یان
پهوتی زورکردنه وهی زانست.
- دانش آموز** / dānešāmûz ، ها: / ان: / اسم،
قوتایی؛ قوتاوی؛ قتاوی؛ خوینده وار؛ خوینده وار؛
خونه وار؛ که سیکی له قوتابخانه ی سهره تایی،
ناوهندی و پاش ناوهندیدا ده خوینتی «دو تا دختر
دانش آموز دارم یکی دستانی و دیگری دبیرستانی: دوو
کچی قوتابیم هه یه یه کیکیان سهره تایی و ئهوی که
پاش ناوهندیه».
- دانش آموزی** ^۱ / dānešāmûzi: / اسم،
خوینده واری؛ کار یان پهوتی خویندن؛ فیئر
بوونی زانست.
- دانش آموزی** ^۲ / صفت، قوتابیانه؛ پیوه نندیدار یان
سهر به قوتابیانه وه «مسابقه ی دانش آموزی: کیبه رکئی
قوتابیانه».
- دانش اندوزی** / dānešandûzi ، ها: / اسم، کار
یان پهوتی کۆکردنه وهی زانست. ههروه ها:
دانش اندوز
- دانشپایه** / dānešpāye: / اسم، پۆل؛ پله؛ کلاس
«دانش آموز دانشپایه ی چهارم: قوتایی پۆلی چواره م».
- دانش پرور** / dānešparvar ، ان: / صفت،
زانست پهروه؛ هۆگری پهردان به زانست «از
شخصیتهای فرهنگدوست و دانش پرور شهرمان دعوت
می شود در تأسیس این کتابخانه شرکت کنند: له
که سایه تیه فرهنگ دؤست و زانست پهروه کانی
شاره که مان بانگیشتن ئه کرئ له دامه زانی ئه م
- کتیبخانه په دا به شداری بکهن» . ههروه ها:
- دانش پروری**
- دانش پژوه** / dānešpajûh ، ان: / صفت،
زانست خواز؛ لیکۆله ر؛ تۆژه ر؛ هۆگری
لیکۆلینه وهی زانستی. ههروه ها: **دانش پژوهی**
- دانشجو** / dāneščû ، ها: / ان: / اسم، خویندکار؛
خویندکار؛ ئهوانه ی له پله ی بالا له زانستگادا
ده خوینتن «دانشجوی دانشگاه کردستان: خیمه کانی
زانستگای کوردستان».
- دانشجویی** / dāneščûyi: / صفت، خویندکاری؛
خویندکاری؛ پیوه نندیدار یان سهر به
خویندکارانه وه «کارت دانشجویی: پسووله ی
خویندکاری».
- دانش دوست** / dānešdûst ، ان: / صفت،
زانستواز؛ زانستیار؛ هۆگری زانست «شرف خان
امیری دانش دوست و دانشمند بود: شهرف خان
میریکی زانستواز و زانا بوو». ههروه ها:
- دانش دوستی**
- دانشسرا** / dānešsarā ، ها: / اسم، یانه ی زانست؛
پهروه رده ی مامۆستایان؛ دامه زراوه یه کی
فیئرکاری بۆ راهینانی سهیدا و مامۆستایانی
قوتابخانه .
- **دانشسرای عالی** / یانه ی زانستی بالا؛
پهروه رده ی بالای مامۆستایان .
- دانشکده** / dāneškade ، ها: / اسم، زانکۆ؛
به شیک له دامه زراوه ییکی بالای راهینان
(به تایبه ت زانستگا) که لقی له زانست، هونه ر یان
زانباری (یه ک یان چهن رشته) تیدا ده خوینددری
«دانشکده ی ادبیات: دانشکده ی هنر: زانکۆی وێژه وانی؛
زانکۆی هونه ر».
- دانشگاه** / dānešgāh ، ها: / اسم، زانستگا؛
زانستگه؛ دامه زراوه یه کی فیئرکاری بالا بریتی له
چهن زانکۆ بۆ فیئرکردنی خویندکار له بواره گه لی
جۆراوجۆردا.
- دانشگاهی** / dānešgāhi ، ان: / صفت، زانستگاهی؛

دانشکده‌ی ادبیات: زانستیاری زانکۆی ویژەوانی.

دانشیاری / *dānešyārī* / *اسم*: زانستیاری؛

پله‌یه‌کی راهبهری له دامه‌زراوه‌یه‌کی خویندنی بالا له نیوان سه‌یدیایی و سه‌یدیایاریدا.

دانگ / *dāng* / *اسم*: دانگ؛ دانگه: ۱. / *ها* /

دۆنگ؛ شەش یه‌کی هەر شتیک ۲. [موسیقی] نیوه‌ی گامیک.

دانگی / *dāngî* / *صفت*: دانگانه؛ خاوه‌ن به‌شی

به‌رانبه‌ر له خەر جەدا «ناهار دانگی: فراوینی

دانگانه»: *دۆنگی* [گفتاری]

دانگی ^۱: قید. دانگی؛ دانگ به دانگ؛ به شیوه‌ی

به‌شی وه‌ک یه‌ک «پول ناهار را دانگی حساب کردیم:

پاره‌ی فراوینه‌که‌مان دانگی حەساب کرد».

داندە / *dānandē* / *ها*؛ *گان*: *صفت*: [گفتاری]

زانا؛ دانا؛ زانیار؛ ئاگا؛ هاگا «بەهلۆل داندە: بۆه‌لوولی

زانا».

دانه / *dāne* / *ها*: *اسم*: ۱. دان؛ تۆمی هەر

گیابه‌ک که زۆرتر له ناو کالانی‌کدایه و ماکی

خواردنی پیویستی له‌گه‌له ۲. دانه؛ دان؛ دنه؛

ده‌نک؛ میوه‌ی دانه‌وێله «دانه‌ی گندم؛ دانه‌ی برنج:

دانی گهنم؛ دانه‌ی برینج» ۳. تۆم؛ ده‌نک؛ دان؛

دانه‌ی ورد-ورد له نیو هه‌ندی میوه‌ی ئاوداردا

«انجیر بی‌دانه: هه‌نجیری بی‌تۆم» ۴. گلار؛ گلۆز؛

ده‌نکه؛ ده‌نک؛ هه‌ب؛ هه‌ف؛ بۆل؛ دانی؛ گله؛ هەر

شتیکی چکۆله و خرۆکه «دانه‌ی انگور؛ دانه‌ی

تسیج: گلاری ترێ؛ ده‌نکی ته‌زیج» ۵. [گفتاری]

دانه؛ دانی؛ ژماره؛ ده‌نک؛ گل؛ گله؛ یه‌که‌ی

ژماردن «پنج دانه‌ مداد: پینج دانه‌ میداد» ۶. دان؛

دانه؛ دانی؛ خۆراکی په‌له‌وهر «بوتوران دانه

برمی چیند: کۆتره‌کان دان ده‌چننه‌وه» ۷. [یافتنی]

دانه؛ هەر لۆیه‌کی به‌ن (کاموا) که به ده‌وری

میل (یا قولاب)دا پتیک‌دیت.

☐ **دانه‌ی آب‌پز**: دانی؛ دانوو؛ ده‌نکه کولاو؛

دانه‌کولاو؛ دانووێ دانه‌وێله؛ دانووله؛ دانیک؛

دانه‌وێله‌ی له ئاودا کولاو.

زانستگه‌یی؛ پتوه‌ندی‌دار یان سه‌ر به زانستگاهوه
«کتاب دانشگاهی: کتییی زانستگاهی».

دانش گستر / *dānešgostar* / *ان*: *صفت*: به توانا

و تاییه‌تمه‌ندی په‌رده‌دان به زانست. هه‌روه‌ها:

دانش گستر

دانشمند ^۱ / *dānešmand* / *ها*؛ *ان*: *اسم*: زانیار؛

زانا؛ هۆزان؛ هزر‌فان؛ که‌سێ که له بواریکی

زانستیدا خاوه‌ن بیر و را و زانیاری به‌هه‌رتی بی

«در این تحقیق چند دانشمند همکاری می‌کنند: لهم

تۆزینه‌وه‌دا چەند زانیار هاو‌قۆلی ده‌کەن».

دانشمند ^۲: *صفت*: زانا؛ زانستمه‌ند؛ هۆزان؛

هزر‌فان؛ ئلمیه‌ر؛ زۆرزان «پزשک دانشمند: بژیشکی

زانا».

دانشمندانه / *dānešmandāne* / *صفت*: زانایانه؛

زانستمه‌ندانه؛ هۆزانانه؛ پتوه‌ندی‌دار یان سه‌ر به

زاناییه‌وه «بیانات دانشمندانه: وتاری زانستمه‌ندانه».

دانشمندی / *dānešmandî* / *اسم*: زانستمه‌ندی؛

زانایه‌تی؛ زۆرزانێ؛ زانایۆخی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی

زانستمه‌ند بوون «دانشمندی اینشتین مانع از آن

نمی‌شد که شعر بگوید یان ویلن بزند: زانستمه‌ندی

ئه‌نشته‌ین به‌ری شیعەر هۆنیه‌وه و ویۆلۆن ژه‌ندنی

لێ نه‌ده‌گرت».

دانشنامه / *dānešnāme* / *ها*: *اسم*: زانستنامه:

۱. پسووله‌ی کۆتایی هینانی خویندن له

زانستگاهی‌ک «دانشنامه‌ی پزشکی خود را از دانشگاه

علوم پزشکی کردستان دریافت کرد: زانستنامه‌ی

بژیشکیه‌کی له زانستگاهی زانسته‌بژیشکیه‌کانی

کوردستان وه‌رگرت» ۳. فره‌هنگی به‌رفراوان.

دانشور ^۱ / *dānešvar* / *ها*: *اسم*: زانا؛ دانا؛

زانست‌وهر؛ که‌سێ که چالاکیه‌کی زانستی

هه‌یه.

دانشور ^۲: *صفت*: زانا؛ دانا؛ زانست‌وهر؛ به زانست؛

خاوه‌ن خوینده‌واری یان ئاگاداری زانستی.

دانشیار / *dānešyār* / *ان*: *اسم*: زانستیار؛ که‌سێ

که په‌له‌وپایه‌ی زانستیاری هه‌بی «دانشیار

جیا-جیا «سیپها را دانه-دانه پاک می‌کرد و در میوه‌خوری می‌چید: سیپه‌کانی دهنک-دهنک-دهنک-دهنک-دهنک می‌خورد و له سهرقه‌به‌کی ده‌چنی».

دانسی^۱ / dānî: [عربی] صفت. [ادبی]
چه‌وت‌وچه‌ویل؛ چه‌پ‌وچه‌پ؛ چه‌فت و ناله‌بار؛ په‌ست؛ ته‌ره‌س؛ خو‌پ‌ری؛ دوونی؛ بی‌ئاکار؛ نامرد؛ بی‌فه‌ر؛ هو‌قه‌به‌ر.

- دانى^۲: پسوند. [گفتاری] - دان؛ - دانی؛ - دانه؛ جیگه‌ی راگرتن یان جیگه‌داری شتیک
[زیاله‌دانی: زیل‌دان].

- دانى^۳: پیواژه. - زانی؛ - دانی؛ زانین [کاردانی: کارزانی].

داو / dāv: اسم. ۱. گه؛ سهره؛ چهل؛ ده‌ور؛ گهر؛ نوره‌ی کایه ۲. بانک؛ ته‌و پارویه که بو برد و باخت ده‌خریته نیو گهمه‌وه.

داودی / dāvûdî: ها؛ اسم. گوله‌داودی؛ گوله‌داودی؛ گوله‌داویتی؛ گوله‌زوفا؛ گوله‌زوفا؛ گیایکی رازاوه‌یی یه‌ک یان چهن ساله‌یه که له پاییزاندا ده‌روئ، گوله‌که‌ی به چهن ره‌نگ و بیجمه‌ویه و که‌م‌پ‌ر و زور‌پ‌ری هه‌یه.

داور / dāvar: ها؛ ان؛ اسم. ۱. دادوهر؛ دادفان؛ قازی؛ که‌سئ که له نات‌ه‌بایی و ناکوکی نیوان دوو یان چهند که‌سدا حوکم ده‌کا ۲. داوهر؛ که‌سئ که له کیبه‌رکیی وهرزشیدا دادوهری ده‌کا تاکوو کایه‌که‌ران له قانونی گهمه‌که لانه‌دهن «یک داور اتریشی این مسابقه را داوری می‌کند: داوهریکی ئوتریشی داوهری ئهم کایه ده‌کات».

داور م‌رضی‌الطرفین: داوهری دوو لایهن ره‌زا؛ داوهری که دوو لایه‌نی کیشه پیی قایلن.

داوری / dāvārî: ها؛ اسم. داوهری؛ دادوهری؛ دادفانی: ۱. کار یا ره‌وتی راگه‌یشتن به قسه‌ی دوو لایه‌نی شه‌ر بو پروون کردنه‌وه‌ی دروستی یان نادروستی خوازه‌کانیان ۲. پیشه‌ی داوهر.

داوطلب^۱ / dāvtalab: ها؛ ان؛ [فارسی/عربی]

دانه‌ای انگور؛ بۆل؛ بۆلی؛ گلار؛ گلو؛ گوللی؛ دهنکی تری.

دانه‌ی برف: کولیچ؛ کولی؛ پشک؛ کلوو؛ کلوی به‌فر.

دانه‌ی بلغور: پرویش؛ برپیش؛ دهنکی ده‌غلی په‌رش.

دانه‌ی بوداده: دامشته؛ گهرمشته؛ مریشکه؛ بریشکه؛ بریشکه بو‌دراو؛ دانه‌ویل‌ه‌ی له سهر سیل برژاو.

دانه‌ی روغی: دهنکی رونی؛ دانی که ماکي رۆناوی زۆری هه‌یه و بو رۆن گرتن که‌لکی لی وهرده‌گیرئ (وه‌ک دهنکی گوله‌به‌روژه).

دانه کردن: دانه‌کردن؛ جوی کردنه‌وه‌ی دان له پیست.

دانه‌ای / dāne'î: قید. ۱. دانه-دانه؛ دانه‌یی؛ به‌دانه‌یی؛ به‌دانه-دانه «کم-کم سیب و گلابی را هم دانه‌ای می‌فروشد: ورده-ورده سیب و ههرمیش دانه-دانه ده‌فروشن» ۲. دانه‌ییک؛ دانی؛ دانیک؛ دانیسی؛ دانیو؛ دانیوه؛ دانیه؛ دهنک؛ گلیک؛ ته‌لیک؛ ههر دهنک «موزها دانه‌ای ۲۰۰ تومان: مؤزه‌کان دانه‌ییک ۲۰۰ تمه‌ن».

دانه‌بندی / dānebandî: ها؛ اسم. دانه‌به‌ندی؛ چۆنیه‌تی چینی دان له چاو وردی و درشتیه‌وه.

دانه‌خوار / dānexār: ان؛ صفت. دان‌خۆر؛ دانه‌خۆر؛ خووگر به‌خواردنی دان وه‌کوو خوارده‌مه‌نی «مرغان دانه‌خور: مه‌لانی دان‌خۆر».

دانه-دانه^۱ / dānedāne: صفت. دانار-دانار؛ گورو-گورو؛ به‌روویه‌کی پر له زۆپ یان دهنکی یه‌ک چه‌شنه‌وه.

دانه-دانه^۲: قید. دهنکه-دهنکه؛ دهنک-دهنک؛ دانه-دانه؛ دنه-دنه؛ دانه-دانه؛ ته‌ل-ته‌ل؛ چل-چل؛ تاکه-تاکه؛ یه‌کی-یه‌کی؛ لبو-لبو؛ لب-لب؛ گلو-گلو؛ گله-گله؛ هه‌ب-هه‌ب؛ قل-قل؛ به‌شیوازیکي یه‌ک له دووی یه‌ک و

مه‌زرينگه يه‌ک که کارگه‌ليکي تايه‌تي له
 نه‌ستؤ دايه ۴. /مجازي/ ده‌وم؛ ده‌فر؛ هيل؛
 مه‌يدان؛ گۆره‌پان «دايره‌ي عمل: ده‌وه‌ري کار» *
 دائره

□ داي‌ره‌ي زنگي داي‌ره‌زنگي

□ داي‌ره‌ي زدن: داي‌ره‌ه ژه‌ندن؛ داي‌ره‌ه ليتان.

دايره‌البروج / dāyeratolburûc, -borûc /:
 عربي/ اسم، بازنه‌ي که‌لوان؛ بازنه‌ي برجگه‌ل؛
 ويته‌ي بازنه‌يه‌که کراوه به ۱۲ به‌شه‌وه، هه‌ر
 به‌شيك ويته‌ي که‌لوويه‌کي تيدا کيشراوه، وه‌کوو
 که‌لووي دوويشک، کارژوله و... فلک‌البروج؛

منطقه‌البروج

دايره‌المعارف / dāyeratolma'āref, -ha /:
 عربي/ اسم، زانست‌نامه؛ فره‌ه‌نگي به‌رفراوان؛
 کتيب يان کتيبې که له‌مه‌ر بابه‌تگه‌لي گشتي،
 زانستي، ويژه‌يي، هونه‌ري و... وه به‌ريزي
 ئه‌لفويي يان له‌رووي بابه‌ته‌وه، زانباري ده‌دا.
 داي‌ره‌زنگي / dāyerezangî /، ها: عربي/ فارسي
 / اسم، /موسيقي/ داي‌ره‌ه‌زنگي؛ گه‌وال؛ ده‌فه‌ي
 چووکي به‌ريزه.

دايگي / dāyegî /، اسم، دايه‌ني؛ دايه‌تي؛ دايه‌يي؛
 تايه‌ني؛ داييني؛ پيشه يان کاري دايه‌ن «فاطمه
 خانم دايگي او را بر عهده داشت: فاطمه خانم دايه‌ني
 ئه‌وي به‌ئه‌ستؤ بوو».

دايم¹ / dāyem /، عربي/ صفت، هه‌ميشه‌يي؛
 دايمي؛ دايمه‌يي؛ هه‌تاهه‌تايي «اقامت دايم:
 نيسته‌جني هه‌ميشه‌يي»؛ دائم

دايم²: قيد، هه‌ميشه؛ به‌رده‌وام؛ هه‌ميشه ده‌ره‌ي؛
 دايمه؛ هه‌ر؛ دؤم؛ دايمه و ده‌ره‌هم؛ دايمه‌ي خوا
 «دايم بهانه مي‌گرفت و چيزي مي‌خواست: هه‌ميشه
 بيانووي ده‌گرت و شتيكي ده‌ويست»؛ دائم

دايمآ³ / dāyeman /، عربي/ قيد، هه‌ميشه؛
 به‌رده‌وام؛ هه‌ميشه ده‌ره‌ي؛ دايمه؛ دؤم؛ دايمه و
 ده‌ره‌هم؛ دايمه‌ي خوا «دايمآ مي‌ترسيد: هه‌ميشه
 ده‌ترسا»؛ دائمآ

/ اسم، داوخواز؛ خواستني خويي؛ هه‌مت؛ که‌سي
 که به خواستني خوي ناماده‌ي ئه‌نجامي کاري
 ده‌بي «از داوطلبان خواسته مي‌شود آرامش خود را حفظ
 کنند: له داوخوازان داوا ده‌کريت له‌سه‌رخؤ بن».

داوطلب: صفت، داوخواز؛ خاوه‌ن ويستي
 جيبه‌جي کردني کاريک «من هيج وقت داوطلب کار
 نبوده‌ام: من هه‌ر داوخوازي کار نه‌وگم».

داوطلبانه / dāvtalabāne /، فارسي/ عربي/ فارسي
 قيد، داخوازانه؛ به‌ويستي خو «داوطلبانه اين کار را
 به‌عهده گرفت: داوطلبانه ئه‌م کاره‌ي وه نه‌ستؤ
 گرت».

داهي / dāhi /، ان، دهات؛ عربي/ صفت، /دبي/
 وريا؛ هوشيار؛ وشيار؛ زيره‌ک؛ زيت و زيره‌ک.
 داهيانه¹ / dāhiyāne /، عربي/ فارسي/ صفت،
 هوشيارانه؛ وشيارانه؛ زيره‌کانه «سياست هوشيارانه:
 سياستني وشيارانه».

داهيانه²: قيد، وشيارانه؛ هوشيارانه؛ به‌شيوازي
 زيره‌کانه «او داهيانه مي‌کوشيد مردم را عليه دشمن
 بسج کند: هوشيارانه تيده‌کوشا خه‌لک دژ به‌دوژمن
 يه‌که‌ده‌نگ بکا».

داير / dāyer /، عربي/ صفت، باز؛ دامه‌زراو؛ کراوه؛
 دانراو؛ به‌رقراره؛ ناماده‌ي کاريان که‌لک‌وه‌رگري
 «مغازه‌اي داير کرد؛ کتابخانه‌اي داير شده است:
 دوکانتيکي باز کرد؛ کتبخانه‌يه‌ک دانراوه»؛ دائر

□ داي‌ره‌ي بر: له‌مه‌ر؛ سه‌باره‌ت به؛ له‌بابه‌ت؛
 ژبابه‌ت؛ پيونه‌نديدار به «دستوري داير بر افزايش
 حقوق معلمان صادر نشد: فره‌مانتيک له‌مه‌ر
 زۆرکردني مووجه‌ي مامۆستايانه‌وه ده‌ره‌ه‌چوو».

دايره / dāyere /، ها: عربي/ اسم، ۱. /دواير/
 جغز؛ جوغز؛ جه‌غز؛ چووز؛ خاز؛ گهر؛ گاخ؛ کوژ؛
 بازنه؛ شووز؛ خيزک؛ گرؤ‌فر؛ خرت ۲. دايره؛
 دايه‌ره؛ چه‌مبه‌ره؛ له‌سازه زه‌ريه‌ه‌کاني ئيرانه له
 بازنه‌ييکي چيوي که پيستي ناسکي له‌سه‌ر
 کيشراوه، پيک‌هاتوو و به‌قامکي ده‌س
 ليده‌ه‌ري ۳. /دواير/ کارگي‌ري؛ لقي له

دایم‌التزاید / dāyemottazāyod: [عربی] صفت، [نامتداول] هر له زوری؛ ههمیشه له زور بوون؛ دایمه له زور بوون؛ به تایبهمندی زور بوونوهی ههمیشه‌یه‌وه.

دایم‌الخمر / dāyemolxamr، ها: [عربی] صفت. دایمه‌مه‌ست؛ ههمیشه‌مه‌س؛ دایم و دهرهم خهریکی خوار دنه‌وهی ئه‌لکول.

دایمی / dāyemî، ها: [عربی] صفت. ههمیشه‌یی؛ دایمی؛ خاوه‌ن بار و دۆخیکی ههمیشه‌یی «خانه‌ی دایمی؛ سکونت دایمی؛ خانووی ههمیشه‌یی؛ نیشته‌جی دایمی»: دائمی

داین / dāyen: [عربی] /سم، [حقوق] بستانکار؛ بستینکار؛ وامدەر؛ خاوه‌ن قهرز؛ که‌سی که قهرز ده‌دا به خوازیار: دائن

دایناسور / dāynāsor، ها: ان: [انگلیسی] /سم. دایناسوژ؛ خزۆکی زل‌توووزی ده‌ورانی میژوژییک به درێژایی یه‌ک تا ۳۰ میتره‌وه که له به‌ژ و ئاودا ژیاوه و له کۆتایی ده‌ورانی کرتاسه‌وه له ناو چووه: دینوسۆر

دایه / dāye، ها: گان: /سم. دایه؛ دایهن؛ دادی؛ دایان؛ ئادی؛ تایان؛ تایهن؛ دادۆک؛ دایین؛ له‌له‌ی ژن؛ ئه‌و ژنه‌ی که له به‌ران‌به‌ر وه‌رگرتنی مووچه‌یه‌که‌وه به‌ مندالی خه‌لک شیر ده‌دا و ئاگاداری لێوه‌ ده‌کا.

دایه‌ی مهربانتر از مادر: [کنایی] ئه‌سکوی له دیزه به‌کولتر؛ کوچک له ئاگر گهرمتر؛ له چوارشه‌مه سوورتر؛ که‌سی که به‌ درۆ و نار‌ه‌وا دلسۆزی و میهره‌بانی بۆ که‌سی ده‌کا.

دایی / dāyî، ها: ان: /سم. خال؛ خال؛ خالۆ؛ خالۆ؛ خالوو؛ خاله؛ ئالۆ؛ لاله؛ لالۆ؛ لاکوو؛ لالوو؛ هالوو؛ هالوا؛ کاکۆیه؛ کاکۆ؛ برای دایک: دائی

دایی‌زاده / dāyîzāde، ها: گان: /سم. خالۆزا؛ خالۆزاگ؛ لالۆزا؛ هالۆزا؛ کوره‌خال و کچه‌خال؛ مندالی خال.

دب‌اصغر / dobbe'asqar: [عربی] خرس

کوچک، خرس

دباغ / dabbāq، ها: ان: [عربی] /سم. ده‌واخ؛ ده‌واغ؛ ده‌باخ؛ هه‌لال؛ هه‌لالچی؛ ده‌باخچی؛ بۆنگچی؛ چه‌رمچی؛ تیشوو؛ بۆنگ؛ چه‌رم‌گه‌ر؛ که‌سی که پیشه‌ی پاک‌کردن و خۆشه‌کردنی پیسته.

دباغخانه / dabbāqxāne، ها: [عربی] /فارسی] /سم. ده‌باخ‌خانه؛ هه‌لال‌خانه؛ ده‌واخانه؛ خۆشه‌خانه؛ خۆشخانه؛ گه‌مار‌گه؛ خۆشگه؛ ئه‌و شوینه هه‌لالی تیدا خۆشه‌ ده‌کری.

دباغی / dabbāqî: [عربی] /سم. ده‌باخی؛ گه‌مار؛ خوه‌شه؛ کاری خۆشه‌کردنی چه‌رم به‌ ده‌رمان. □ دباغی کردن: هه‌لال‌کردن؛ هه‌لالدان؛ ئالوون؛ پووین؛ ده‌باغ کردن؛ خۆشه‌کردنی چه‌رم به‌ ده‌رمان و جه‌فته‌وه.

دب‌اکبر / dobbe'akbar: [عربی] خرس بزرگ، خرس دیدبه / dabdabe: [عربی] /سم. سه‌نسه‌نه؛ ته‌نته‌نه؛ سه‌نته‌نه؛ هنگ‌وونگ؛ ئینجه‌وفینجه؛ ده‌بده‌به؛ ته‌مته‌راق؛ ته‌شریقاتی و به‌ شان و شکۆ.

دبر / dobor: [عربی] /سم. ۱. [نامتداول] پشت؛ په‌شتی؛ سه‌ر شان تا که‌مه‌ر، له‌ پشته‌وه ۲. قوون؛ قنگ؛ قن؛ پیزی؛ تن؛ ته‌؛ کۆم؛ فیچه‌نه.

دبران / dabarān: [عربی] /سم. [نجوم] ده‌بران؛ بورجی‌گا؛ گه‌شت‌رین ئه‌ستیره‌ی که‌لوی‌گا که له‌ چای‌گا ناسراوه و که‌وتۆته‌ پشته‌ی ئه‌ستیره‌ی کۆوه.

دبستان / dabestān، ها: /سم. ده‌بستان؛ سه‌ره‌تایی؛ قوتابخانه‌ی سه‌ره‌تایی؛ فیر‌گه‌ی زاړۆکان «آرام به‌ دبستان می‌رود: ئارام ده‌رواته ده‌بستان».

دبستانی / dabestāni، ها: صفت. ده‌بستانی؛ سه‌ره‌تایی؛ پێوه‌ندی‌دار یان سه‌ر به‌ پله‌ی

سهره تاييه وه «کتابهای دبیرستانى: کتبیگه لی دبیرستانى؛ مندالی سهره دبیرستانى»
دېش / debš، ها: صفت، تفت؛ به چيژه يا بونی
هينديک تيز و گهسه وه.

دېق / debq، ها: [عربی] اسم، دهمو وکانه؛
دهمکانه؛ دهمکانه؛ دهنوکه؛ موویزک؛ نحور؛
مووخور؛ پنجه داریکه، سریشیکی لینجی
سهوزی ههیه، جاران بۆ نهرم کردنه وهی سنگ
به کار دهر، ایستا دهریت له دار و درهخت بۆ
نهوهی بالندهی پتوه بنووسیت، بۆ راوکردن.

دېلنا / dabelnā: [روسی] لوتو
دېنگ / dabang، ها: صفت، دهبنگ: ۱. گیل؛
گیلۆکه؛ گهلوخ؛ حؤل؛ حه پؤل؛ شهواک؛ گیز؛
بیهوش ۲. لاژگ؛ لاژی؛ ته په قوره؛ لهوس؛
خوپری؛ خوری؛ بیکاره و به کار نه هاتوو.
دېنگوز / dabangūz، ها: صفت، [مستهجن]
تره مان؛ دهبنگ؛ لهوس؛ لاژگ؛ لاژی؛
ته پلمؤس.
دېور / dabūr: [عربی] اسم، دهبور؛ بای خورناو؛
بایه که له خورناو او هه لده کا.
دېوری / dabūrī: [عربی] صفت، [گفتاری]
خوپری؛ خوری؛ لاقه؛ بیکاره؛ لهش گران؛
خوت وخوپری.
دېوس / dab(b)ūs، ها: [معرب از؟] اسم،
[قدیمی] گورزی ئاسنی؛ کوه کی ئاسنی؛
دار دهستی ئاسنی.
دېه / dabbe: [عربی] اسم، دهبه: ۱. له/ دهبه؛
دهبی؛ دهفری سهردار و دهسته دار، زورت له
پلاستیک، تراوی تیدا هه لده گرن ۲. ته شقه له؛
گه؛ گزی؛ سهریچی له گفت و پهمان.

دېه درآوردن/ کردن: دهبه دهرهینان؛ دهبه
دان؛ قاپ گرتن؛ له ئهرکی سهرشان لادان
(خریدار نه ده ده) و قالی را پس داد: کرپاره که
دهیدی سهره ها و فهرشه که ی داوه).
دېه خایه / dabbexāye: [عربی/ فارسی] صفت،
[گفتاری] قور؛ قیر؛ گون شور؛ نه خوشی گون
په نه مان.
دېی / debī: [فرانسوی] آبدی
دېیب / dabīb، ها: ان: [عربی] اسم، [قدیمی]
قور او یلکه؛ سارساروک؛ ئاوروشن کهره وه؛
ئاوروشن کهره؛ ئاوروشنه و کهره؛ ئاوروون کهره؛
ئاوروون که؛ میروویکی رهشی مه یله و سووری
چکوله یه به سهر ئاوی لیخندا به په له دیت و
دهروا و ساف و زه لالی ده کاته وه.
دېیت / dabît: [اسم، ساتین؛ ساتان؛ ساتن؛
چه شئ پارچه ی هه رزان له لۆکه یه که سافه و
بۆ ئاسته ر به کار دی.
دېیر / dabîr، ها: ان: [اسم، دبیر: ۱. مامؤستا؛
که سئ که له پله ی پاش ناوه ندیدا وانه ده لیته وه
۲. موشی؛ سکر تیز؛ به رپوه بهر؛ نووسیاری
ریکخراوه، ئه نجو مهن، پارت یان لیژنه «دبیر
انجمن ریاضی: به ریوه بهری ئه نجو مهنی ریازی»
۳. به رپرس؛ نووسه ر؛ رازگر؛ دووه مهن پله ی
بالوێزخانه یه که «دبیر سفارت سویس: به رپرسی
بالوێزخانه ی سویس».
دبیر کل ددیر کل [دبیر کل]
دبیرخانه / dabîrxāne، ها: [اسم، نووسینگه؛
دبیرخانه: ۱. یازخانه؛ دهفته رخانه؛ به شئ له
ریکخراوه که کاری نامه نووسین و وه رگرتن و
هه ناردن نامه له وپوه جیبه جی دهبی «نامهات را
بیر دبیرخانه ثبت کنند: نامه کهت بهر یازخانه تو ماری
بکن» ۲. ناوه ندی کارگیزی پارت، ئه نجو مهن
یان ریکخراوه یه که.
دبیرستان / dabîrestān، ها: [اسم، دواناوه ندی؛
دبیرستان؛ پاش ناوه ندی؛ دامه زراوه ی فیرکاری
پاش پله ی ناوه ندی و پیش زانستگا.
دبیرستانی / dabîrestānî، ها: [صفت،
دواناوه ندی؛ پاش ناوه ندی؛ دبیرستانی؛
پتوه ندیدار یان سه بارهت به دبیرستانه وه
(کتابهای دبیرستانی: کتبیگه لی دواناوه ندی).

دخالټ / dēxālāt, dāxālāt ، ها: [عربی] / اسم، به‌شدارۍ؛ کارپښوۍ؛ کاربه‌سهرۍ؛ کار یان په‌وتی ده‌ست تی‌وهر دان؛ ده‌ست تی‌بردن؛ به‌شدار بوون له کار ټکدا.

دخانیات / doxāni(y)āt: [عربی] / اسم، دوخانیات: ۱. نه‌وهی له ته‌ماکو به‌ره‌م دی و بو دووکه‌ل کردن به کار ده‌روا (وه‌ک جگهره) ۲. دامه‌زروه‌یک که پوانکردنی کرین، فروش، به‌ره‌م هیټان و... نه‌و ماکانه‌ی وه‌سته‌تویه.

دخت / doxt: [اسم، [دبی] کچ، که‌نیشک؛ کیژ؛ کناچی؛ دویت؛ دوت؛ منالی می‌وینه‌ی مروؤف. **دختر** / doxtar ، ها: ان: / اسم، کچ؛ که‌چ؛ کیژ؛ که‌نیشک؛ که‌ینه‌ک؛ که‌ینه‌که؛ کناچی؛ که‌نی؛ کینا؛ کنا؛ ویچان؛ دوت؛ دوه‌ت؛ دت؛ ته؛ دته؛ دویت؛ دوت؛ دومر؛ دویته؛ قز؛ قیز: ۱. فرزه‌ندی می‌وینه‌ی مروؤ (بچه‌شان دختر بود؛ منداله‌که‌یان کچ بوو) ۲. کچ نازو؛ که‌نیشکه‌ عازمو؛ کلبل به‌به‌روؤک؛ خاما؛ مروؤفی می‌وینه که هیشتا شووی نه‌کر دووه.

☞ دختر برادر ☞ دختر برادر

دختر تلفنی: / کنایې / ژنی به‌دکاره که مشت‌ه‌ریه‌کانی به ته‌له‌فوون بانگی ده‌کن.

☞ دختر خواهر ☞ دختر خواهر

دختر دم‌بخت: خاما؛ کچی که وه‌ختی شوو کردنیه.

دختر سعدی: / کنایې / گه‌رال؛ مالانگه‌ر؛ ماله‌ومالگه‌ر؛ یانه‌ویانه‌که‌ری؛ که‌سی که زور خوازباری می‌وانی چوون و گه‌رانه و له مالی خوی گیر نابی: زن ملانصرالدین

دختر ناتنی: زرکچ؛ زرکه‌چ؛ کچ‌ه‌لی؛ نه‌فس؛ کچی می‌رد بو باوه‌ژن یان کچی ژن بو زر‌باب.

☞ **دختر دادن:** / گفتاری / کچ دان؛ کناچه‌دای؛ کچی خو بو هاوسه‌ری به که‌سیک دان «ما به بیکار جماعت دختر نمی‌دهیم؛ نیمه به مروؤی بیکار کچ ناده‌ین».

دبیر کل / dabīr(e)kol(l) ، ها: [فارسی / عربی] / اسم، سه‌روؤک؛ سه‌روؤکی پښخراوه، نه‌جومه‌ن یان حی‌زی‌ک «دبیرکل سازمان ملل متحد؛ سه‌روؤکی پښخراوه‌ی نه‌ته‌وه یه‌کگر ته‌وه‌کان».

دبیری / dabīrī: / اسم، ده‌بیری: ۱. کاری ده‌بیر ۲. یه‌ک له پله‌گه‌لی فیر‌کاری.

دپارتمان / depārt(e)mān ، ها: [فرانسوی] / اسم، دپارتمان؛ به‌ش؛ پاژ (له نه‌خو‌شخانه)؛ گرو (له زانستگا) به‌ش‌یک له مه‌زړینگه که کار‌یکی دیار‌یکراوی تیدا ده‌کړی.

دپو / depo ، ها: [فرانسوی] / اسم، ۱. هه‌مار؛ هومار ۲. کوگه؛ کوگا.

دترمینیسم / determinism: [فرانسوی] / اسم، دیترمینیسم؛ خورتی‌وازی؛ جه‌بری‌ه‌ت؛ روانگه‌یه‌کی فله‌سه‌فی پی‌ریژ‌کراو به‌وه‌ی که دیار‌ده‌گه‌لی جیهان به پی‌ی هه‌ل‌ومهر‌چیک به‌دی دین که هه‌ل‌که‌وت روودانیان مسوگهر ده‌کا و هم خورتیه له ته‌واوی سروشتدا به‌دی ده‌کړی.

دکتور / detektor ، ها: [فرانسوی از انگلیسی] / اسم، ناشکر‌اکه‌ر؛ ناشکر‌اساز؛ خویاکه‌ر؛ ده‌رخه‌ر.

دج / dac: / صفت، ده‌ژ؛ ده‌ق؛ ده‌کار‌نه‌کراو؛ ده‌ست لی‌نه‌دراو (صبح که رفته، ظرف شیرینی دج بود؛ به‌یانی که چووم، قاپی شیرینی که ده‌ژ بوو).

دجاجه / dac(c)āce: [عربی] / ☞ قو ۱

دجال / daccāl: [عربی] / اسم، [فرهنگ مردم] / جال؛ جرجال؛ جه‌جال؛ ججال: ۱. که‌رسوار‌یکی خه‌یالیه که گوايه روژ‌یک ده‌رده‌که‌وئ و خه‌لک بانگ ده‌کاته سه‌ر ثایینی خوی ۲. / کنایې / دروژن و گزیکار؛ ساخته‌چی.

دچار / dočār: / قید، تووش؛ تووش‌بار؛ گیر‌وده؛ دوچار؛ تووش‌بووگ؛ کولک؛ نه‌وقه؛ ناوقه؛ تلیاگ؛ له هه‌مبه‌ر دؤخ یان رووداو‌یکی خراپه‌وه «آرام دچار درد‌سر شده‌است؛ نارام تووشی ده‌ردیسه‌ر بووه».

دختر گرفتن: [گفتاری] کچ خواستن؛ دهستی کچ گرتن؛ کچیک به هاوسه‌ری هه‌لېژاردن «این دختر را برای پسر ت بگیر؛ ته‌م کچه بؤ کوږه‌کەت بخوازه».

دختراندر / doxtarandar ، ها:/اسم، زرکچ؛ زرکەچ؛ کچه‌هلی؛ نه‌فس؛ کچی میترد بؤ باوه‌ژن یان کچی ژن بؤ زرباوک.

دخترانه / doxtarāne ، ها:/صفت، کچانه؛ که‌چانی؛ که‌نیشکانه؛ کناچانه؛ دویتانه؛ ۱. پیوه‌ندیدار یان سهر به کچانه‌وه «لباس دخترانه: جل‌وبه‌رگی کچانه» ۲. وه‌کوو کچان «قیافه‌ی دخترانه: ږواله‌تی کچانه».

دختر باز / doxtarbāz :صفت، پسکه‌باز؛ کچباز؛ به خوو و هؤ‌گریه‌تی کچبازیه‌وه.

دختر بازی / doxtarbāzi :اسم، پسکه‌بازی؛ کچبازی؛ ته‌و کرده‌وه‌یه که کوږ یان پیاویکی لاو بؤ پیوه‌ندی گرتن له‌گه‌ل کچاندا ده‌یکا (وه‌کوو دۆزینه‌وه یان ژیر سهر نانی دۆستی کچ).

دختر بچه / doxtarbačce ، ها:/اسم، له‌یرئ؛ کچۆله؛ کیژۆله؛ کچک؛ که‌نیله؛ که‌چیلۆک؛ کناچلی؛ کچیک به ته‌مه‌نی نیوان ۲ تا ۱۲ سالانه‌وه.

دختر برادر / doxtarbarādar :اسم، کچ‌براء؛ کچه‌براء؛ کچی برای که‌سیک «دختر برادرش عروس همسایه‌ی ماست: کچ‌برای بووکی دراوسیکه‌ی ئیمه‌به».

دختر حاجی / doxtarhāci ، ها:/فارسی/عربی/اسم، [مجازی] کچه‌شینخ؛ کچه‌ئاغا؛ کچی که‌سیکی زرور ده‌وله‌مه‌ند.

دختر خاله / doxtarxāle ، ها:/فارسی/عربی/اسم، کچه‌پوور؛ که‌نیشک میمک؛ کناچۆ مه‌تیئ؛ کچی پوور (خوشکی دایک).

دختر خواندگی / doxtarxāndegi :اسم، دۆخ یان چۆنیه‌تی هه‌لېژدرانی کچ وه‌کوو فرزند له لایهن که‌سیکه‌وه.

دختر خوانده / doxtarxānde ، ها:/اسم، کچی که‌که‌سیک وه‌ک مندالی خۆی هه‌لېژاردوه. دختر خواهر / doxtarxāhar ، ها:/اسم، کچه‌خوشک؛ وارکه‌نیا؛ کچی خویشک؛ خوشکه‌زای میوینه.

دختر دایی / doxtardāyi ، ها:/اسم، کچه‌خال؛ که‌نیشکی خالۆی که‌سیک.

دختر زازا / doxtarzā ، ها:/صفت، کچه‌زی؛ به تاییه‌تمه‌ندی به دنیا هیئانی کچ له هه‌موو یان زۆرتري سک و زاکانیدا.

دختر زاده / doxtarzāde ، ها:/اسم، کچه‌زاه؛ کناچه‌زاه؛ که‌نیشکه‌زاه؛ ههر کام له مندالانی کچی که‌سیک «زاد دخترزاده‌ی دایی‌ام است: نازاد کچه‌زای خالۆمه».

دختر عمو / -amû ، doxtaramû ، ها:/فارسی/عربی/اسم، دوتمام؛ کچه‌مام؛ کچ‌مام؛ کناچۆ مامۆی؛ کچی مامه‌ی که‌سیک.

دختر عمه / -amme ، doxtar'amme ، ها:/فارسی/عربی/اسم، کچه‌پوور؛ کچ میمک؛ کچه‌مه‌تی.

دختر مدرسه / -madrase ، doxtarmadrese ، ها:/فارسی/عربی/اسم، کچه‌قوتابی؛ کچی که‌ده‌چیته قوتابخانه: دختر مدرسه‌ای / -madrase'i ، doxtarmadrese'i :فارسی/عربی/اسم، دختر مدرسه

دختری ۱ / doxtari :اسم، ۱. کچیئتی؛ کچیته‌تی؛ که‌نیشکی؛ کچی؛ دویتتی؛ کناچه‌یی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی کچ بوون ۲. [مجازی] بن؛ بنه؛ کچیئنی؛ په‌رده‌ی کچیته‌تی.

دختری ۲ :صفت، کچی؛ که‌نیشکی؛ کناچه‌یی؛ دویتتی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به کچه‌وه «نوه‌ی دختری: نوه‌ی که‌نیشکی».

دخشه / daxše ، ها:/[؟]اسم، درۆف؛ ههر کام له‌و نیشانانه که بؤ نووسین به کار ده‌ړوا (وه‌ک پیت، ژماره و نیشانه‌گه‌لی خالیه‌ندی).

تۆبەم داخىدە ئەللى ژوور؟ ۲. رەھۆل؛
قوولكەي ژىرزەوينى كە (بەتابەت لە ئايىنى
زەردەشتدا) لاشەي مردوويان تيدا دەهيشتهوه
۳. [ادبى] گۆر؛ گلکۆ؛ قەبر؛ قەبرە.

دخول / doxùl, duxùl: [عربى] اسم، كار يان
رەوتى تىرۆيىن؛ چوونە ناو مە؛ وه ژوور كەوتن؛
چوونە ژوور مە؛ ئەنەدلى لوهى.

دخيل ۱ / daxil: [عربى] اسم، ۱. لايدە؛ بيانى؛
وشەيه كە لە زمانىكى بيانيەوه هاتۆتە نيو
زمانىكەوه ۲. /ها/ پەرۆشين؛ تەوەر ك؛ پارچە
يان بەنيك كە بۆ بەجى هاتنى نياز بە قسن يان
دارىكى پيرۆزمەي دەبەستن: دخيل بستن

دخيل بستن ۲-۱

دخيل ۲: صفت، بەشدار؛ دەستدار لە كارىكدە.

دخيل بودن: بەشدار بوون؛ دەستدار بوون.

دد / dad, دان: [اسم] [ادبى] در؛ درنە؛ درنە؛
لاور؛ گيانەوهرى گۆشتخۆرى كيوى (وەك شير،
پلنگ، گورگ و...).

د.د.ت. / de.de.te: [فرانسوى] اسم، دى.دى.تى؛
ماكيكى سىيى بۆندار كە بە شيۆه گەرد يان لە
ئاو گىراوه بۆ لەنيو بردنى مېروو بەكار دەبرى.

ددر / dadar: [اسم] [كودكانه] دەر دەر؛
۱. دەر مە؛ جەبر؛ دەر مەوى مال ۲. گەردش؛
گەرپان؛ گىلاى.

ددرى / dadarî, ها: صفت، [گفتارى] گەرپال؛
خوازيارى گەرپان و دوور بوون لە مال «خيلى
ددرى شە و ديگر توى خانە آرام نەمى گيرد: تەواو نەمى
بوو و لە مال بەن ناي».

ددمنش / dadmaneš, دان: صفت، [ادبى] در؛
دەر نە؛ دەر نە؛ خاوەن خووى جەنگەراني.

ددە / dade, ها: [اتركى] اسم، ۱. [قدىمى] دەدە؛

سەرناويك بۆ كارەكەراني رەشپىستى ناوماڵ
۲. [نامتداول] باوك؛ باب؛ تاتە.

در ۱ / dar, ها: اسم، درگا؛ دەرگا؛ دەر ك؛
دەر كە؛ دريا؛ بەرە: ۱. كەرەسە يەك كە رىگەي

دخـل / daxl: [عربى] اسم، ۱. دەخلدان؛ داخلة؛
دەخيله؛ دەخـل؛ دەغەليه؛ دەغل؛ قوتووى جى
دراوى دوكاندار «پول را گرفت و گذاشت توى دخل:
پارەكەي گرت و نايە نيو دەخلدانەوه» ۲. /ها/
دەخـل؛ دەغل؛ پارەيەك كە لە نيو دەخلداندايه
«همەي دخل من همين است: دەخـلەكەم هەمووى
هەر ئەوندەيه» ۳. /ها/ [مجازى] داهات؛ دەر مەت؛
بارەچە «دخل روزانه اش چقدر است؟ داهانى
رۆژانەي چەندە؟» ۴. پيوەندى؛ پيوەندى «اين
كار هيچ دخلى به ما ندارد: ئەم كارە هيج پيوەندىەكى
بە ئيمەوه نيه».

دخل را زدن: دەخـل برين؛ پارەي نيو دوكان
دزين «تا رفتهم جنس بياورم دخل را زد و رفت: تا
رۆيشتم شتى بۆ بىنم دەخلى برى و دەرچوو».

دخل کردن: داهات بوون «چقدر دخل کردی؟
چەندت داهات بوو؟».

دخل کسی را در آوردن: [مجازى] لە پا
خستنى كەسيك؛ كەسيك دەردى سەگ
دان؛ كەسيك لە كار خستن «دخل آزاد را
در آوردم: ئازادەم لە پا خست». هەر وەها: دخل
كسى آمدن

به کسی دخل نداشتن: كارى بە كەسيكەوه
نەبوون «به تو دخلى ندارد: كارى بە تۆوه نيه».

دخل و خرج / daxl-o-xarc: [عربى] اسم،
دەخـل و خەر ج؛ داهات و داچوو؛ داهات و
خەر ج: خرج و دخل

دخل و خرج کردن: داهات و داچوو كردن؛
دەخـل و خەر ج كردن؛ بەش كردن؛
وەس كەردەي «اين مغازه كه گرفتى دخل و خرج
مى كند؟ ئەم دوكانەي گرتووتە داهات و داچوو
دە كا؟».

دخمسه / daxmase: [عربى] دغمسە

دخمه / daxme, ها: اسم، داخمه؛ دەخمه؛
دەغمە: ۱. [مجازى] بۆد؛ كۆرەوئە؛ جىگىاي
تەنگ و تاريك «تو اسم اين دخمه را گذاشتى اتاق؟»

در کر کره: در گای کر کره؛ نهو در گایه که به رووی خوډا لو ده خواته وه یان کو ده بیته وه.

در کشویی: در گای که شای؛ نهو در گایه که به کیشان بهرو چهپ یان راست ده کریته وه و ده به سریته وه.

در گیوه گشاد: [کنایی/ قنزل؛ ته پله وهس؛ ته پله وهسه؛ ته وه زل؛ ته مه ل.

در مخفی: در کی شاراه؛ در گایه که روویان داپوشیوه و بو که سی که نه زانی، نادیاره.

در ورودی: در گای سهر که وتن؛ در کی چوونه ژوور؛ در گایه که بو رویشته ناو جیگه یه که، به تایبته در گای در وه یی خانوو یان ساختومانئ که بهرو شه قام ده کریته وه.

□ در باغ سبز نشان دادن: [مجازی/ دلخوش کردن؛ به قسه به هار هیانه چوکان؛ واده ی زل و پوچ دان «تو آن روز داشتی در باغ سبز به من نشان می دادی؛ تو نهو روزه خهریک بووی دلمت خوش ده کرد».

در به روی خود بستن: [کنایی/ درگا به سهر خوډا بهستن؛ درگا له سهر خو داخستن؛ خو توتره مش دان؛ له ماله وه دانیشتن و له گهل کهس هه لس و کهوت نه کردن.

در به روی کسی باز شدن: [مجازی/ درگا له که سیک کرانه وه؛ رینگه چاره بو گیر و گرفتیک پهیدا بوون «وقتی کار پیدا کردم همه ی درها به رویم باز شد؛ که کارم دوزیه وه هه موو در گایه کم لی کرایه وه».

در به روی کسی بستن: [کنایی/ درگا له سهر که سیک داخستن؛ له دیتنی که سی دووری گرتن.

در به روی همان پاشنه بودن/ چرخیدن: [کنایی/ دوخ هه مان دوخ بوون؛ بو خالوی دهسته وسان، چ گهرمین و چ کیوسان؛ نه گهر

چوونه ناو یان هاتنه در وه ی جیگایه که و باز و بهسته ده کرئ «در خانه: در گای مال» ۲. سهر؛ زار بین؛ در گابین؛ در خون؛ در خونه؛ در خووینک؛ که ره سه یه که که بو بهستنی ده فریک به کار دهروا «در شیشه: در گای شیشه» ۳. [مجازی/ چه مک یان ریگای که یشتن به شتی یان جییه که «در آستی؛ در گفتگو: در گای ناشتی؛ در گای وتوویر» ۴. [مجازی/ چه مک یان مه بهستی وتوویر «از هر دری سخنی؛ له ههر بهر هیه که وه بابه تیک».

□ در اضطراری: در کی ناچاری؛ در که یه که که بو در باز بوون له کاتی مه ترسیدا دانراوه.

در آکاردنونی: در گای ئاکاردینونی؛ در گایی که تاکانی به سهر یه کدا دنووشیتنه وه.

در ایستاده: در کی راه وستاو؛ در گایی که له سهر یا خواریه وه به چارچیوه لاولاه ده کرئ و له کاتی کرانه وه دا ئاسوگی و له بهستندا نهستوونی ده وهستی.

در پیچی: در گای پیچی؛ سهری پیچی؛ در کی پیچی؛ در گای چکوله که به پیچ دان ده به سرئ یان ده کریته وه.

در تابخور: در گای دوولایی؛ نهو در گایه که به ههر دوو لادا (بهرو دوا) ئاوه لا ده بی.

در تاشو: در گای چهن تایی که تاکانی به یه که وه لکاون و ته نیا یه که تایان به چوارچیوه که وه پیوه ند دراوه.

در چرخان: در گای چه رخان؛ در گایی به شیوه ی دو په ری یه که بر که به سهر پازنه یه که له بان و خواره وه ده چه رخی.

در خروجی: در گای در که وتن؛ در گای چوونه ده؛ نهو در گایه که بو چوونه ده وه وه له شوینیک دانراوه.

در دولنگه: در گای دووتایی؛ در گایی که له دوو په ری یه جیلاواز دروست کراوه و ههر دوو کیان له چوارچیوه یه کدا جی خراون.

پچه‌پیچ کردن 𐭥𐭥 درگوشی

در و تخته به هم جور بودن 𐭥𐭥 در و تخته
دری به تخته خوردن: [مجازی] خوی تو
کردن؛ با له باریک‌هواتن؛ پروداویک (زورتر
خوش) پروودان «دری به تخته خورد و برادرم رفت
سرکار؛ خوی تو کردی و براکم چووه سهری
کار».

از در آشتی در آمدن: [مجازی] بؤ ناشتی
کوتان؛ له بیرى ناشتیدا بوون.

از هر دری سخن گفتن: [مجازی] ههر تیریئک
له کهندالیک؛ له ههرچی جور و تن؛ له مهر
ههر شتیکه وه دوان.

به این در و آن در زدن: [کنایی] ئهم لا و ئهو لا
کردن؛ ههموو درگایهک کوتان؛ بؤ لای
خهلکی و جیگای جوراوجور (بؤ گه‌یشتن به
مه‌به‌ست) چوون «آن قدر به این در و آن در زدم
تا آخر این خانه را پیدا کردیم؛ ئه‌وند هه‌لا و ئه‌لا
نمانی کرد تا آخری ئهم ماله‌مان دوزیه‌وه»؛ به
هر در زدن

به در گفتن که / تا دیوار بشود: [مجازی] به دار
وتن با دیوار بژنه‌وی؛ بؤکی له گهل تۆمه،
خه‌سوو گوئی بگره؛ بؤ تیگه‌یاندنی که‌سی له
بابه‌تیئک، به یه‌کیکی تر گوتن.

به هر در زدن 𐭥𐭥 به این در و آن در زدن
همه‌ی درها را بسته یافتن: [کنایی] ههموو
دهرگایی به سهردا به‌سران؛ په‌یدا نه‌کردنی
ریگه‌یهک بؤ به مه‌به‌ست گه‌یشتن «وقتی که
همه‌ی درها را بسته یافتیم، ناچار پیش شما آمدیم؛
کاتی که ههموو دهرگایی به سهرماند به‌سر،
ناچار هاتین بؤ لای ئیوه».

در: حرف؛ له؛ جه؛ نه؛ ده؛ ژ؛ ۱. دلپو؛ ئه‌نه؛ ناوی
شتیک «در جیب؛ در خانه؛ در کوزه؛ له‌گیرفان؛ جه
یانه؛ ژ گۆزک» ۲. به «در فکر کار آینده‌ام بودم؛ نه
بیری کاری داهاتوودما بووم» ۳. سه‌بارت؛ له‌مه‌ر
«در آن باره باریس حرف زدم؛ له ئهو باره‌وه له‌گهل

جه‌ژنه و ئه‌گهر ناوجه‌ژانه، مووچه‌ی که‌چه‌ل
ههر دوو نانه؛ حال ههر ئهو حاله بوون «هنوز
هم در به روی همان پاشنه است و هر روز با هم دعوا
دارند؛ ئیستاکه‌ش دوخ هه‌مان دوخه و ههموو
رؤژی شهرپانه».

در جایی را گل گرفتن: [کنایی] دهرگای
شوینئ له قور گرتن؛ درگای شوینئ ههرگ
گرتن / گرتنه ههرگ؛ جیگایهک داخستن؛
ههر ده‌ی ته‌موو چیئوییه‌ره «در این اداره را باید
گل گرفت؛ دهرکی ئهم مه‌زرینگه‌یه ئه‌بی له قور
گیری».

در دهن را چفت کردن: [مجازی] دۆلمه‌یه‌کی
چه‌ور له زار نان؛ زور دهم نه‌دان؛ فره‌ویژری و
زوربلییی نه‌کردن «می‌خواهم در دهنش را چفت
کنی؛ ئه‌مه‌وی دۆلمه‌یه‌کی چه‌ور له زارت نی».

در را از پاشنه در آوردن: [کنایی] درگا گرتنه
کۆله‌وه؛ دهرگا له ریسمه هینان؛ دهرک له
ریسمه دهره‌ینان؛ ۱. به په‌له و به‌له‌ز دهرگا
کوتان «داشتند در را از پاشنه درمی‌آوردند؛ خهریک
بوون درگا‌ک‌ه‌یان دهرگرتنه کۆله‌وه» ۲. زور به
تاسه و ته‌مای شتیک بوون «خواستگاران
دخترش، در را از پاشنه درآوردند؛ داواکارانی
کچه‌که‌ی، درگای مالیان له ریسمه دهره‌ینابوو».

در زدن؛ له دهرگانان؛ دهرکه کوتان؛ دهرگا
ته‌فانن؛ دهرگا لیدان بؤ چوونه جیگایه‌ک «در
می‌زنند یکی در را باز کند؛ له دهرگا ده‌ده‌ن یه‌کی
بیکاته‌وه».

در کسی را کوبیدن: [کنایی] بؤ کارئ لای
که‌سی چوون؛ پرو نان له که‌سی؛ پرو له
یه‌کی خستن؛ به‌ره‌و یؤی ئه‌وه‌له‌قنه‌ی.

در کوزه گذاشتن (و آبش را خوردن):
[مجازی] نانه تاق (و چاوکردنه زاق)؛ به‌بی قازانج
و لیها‌توویی بوون «این قولنامه را باید در کوزه
گذاشت؛ ئهم بریارنامه‌یه ده‌بی بنیته نافه‌وه».

درگوشی حرف زدن؛ پچه کردن؛ چغه کردن؛

در حین: له کاتی؛ له ئانی؛ له چاخی؛ تان؛
گاڤ؛ وهختوو؛ له وهخت «در حین کار سرم گیج
می‌رفت: له کاتی کاردا سرم گیژی ده‌خوارد».

در ضمن: ویژای؛ پیژای؛ چهنی؛ چنی؛ هاوړی
له گهل «در ضمن گفتگو چای هم آماده شد: ویژای
وتووژ چایش پینگه‌یشت».

در طول: له؛ جه؛ ژ؛ له ماوهی؛ به دریژایی «در
طول یک شب: له شه‌ویکدا».

در طی: له ماوهی؛ به دریژایی «در طی ۲ سال:
له ماوهی ۲ سالدا».

در ظرف: نیوان؛ له ماوهی؛ له نیوان؛ دلیو «در
ظرف یک هفته: نیوان حه‌وته‌یه‌ک».

در عرض: له مه‌ودای؛ له ماوهی؛ له دریژایی
«در عرض یک ماه: له مه‌ودای مانگیکدا».

در قبال: له به‌رانبه‌ر؛ له به‌رامبه‌ر؛ ژ هه‌مبه‌ر؛
وه‌راوه‌روو؛ له حاست؛ له ئاست؛ له حان
«رفتارش در قبال دیگران تکبرآمیز است: ئاکاری له
به‌رانبه‌ر دیترا نه‌وه لووت‌به‌رزانه‌یه».

□ در/ توی آستین داشتن: /کنایی/ له گیرفاندا
بوون؛ له باخه‌لدا بوون؛ باخه‌لنه‌یه‌ی؛
پئ‌بوون.

در برداشتن: گرته‌وه؛ له خوگرتن؛ تیدا بوون؛
له گهل خۇدا هه‌بوون «مقاله چهار موضوع اصلی را
در برداشت: وتاره‌که چوار باب‌ه‌تی سه‌ره‌کی
ده‌دگرت‌هوه».

در بر کردن: /دبی/ له به‌رکردن؛ ده‌به‌رکردن؛
کردنه‌به‌ر؛ ئه‌نه‌که‌رده‌ی؛ که‌رده‌ینه؛ که‌رده‌ی
وه‌ر؛ پۆشان «جامه‌ی رزم در برکرد: به‌رگی شه‌ری
له به‌رکرد».

در برگرفتن: /دبی/ له ئامیز‌گرتن؛ گرته‌
ئامیز‌هوه؛ له باوه‌ش‌گرتن؛ گیرته‌ینه‌ واشی
«فرزندش را در برگرفت و او را بوسید: مندا له‌کی له
ئامیز‌گرت و ماجی کرده‌وه».

در بند چیزی/ کسی نبودن: پابه‌ی شتی/
که‌سه‌ی نه‌بوون؛ ده‌روهن شتی/ که‌سپیک

سه‌رو‌کدا قسم کرد» ۴. بار و چۆنیه‌تی «در دست
ساختمان: له هه‌ره‌تی کردنه‌وه‌دا» ۵. کات؛ ده‌م؛
گاڤ؛ ئه‌نه؛ به‌ند «در شب؛ در زمستان: له شه‌ودا؛ له
زستاندا» ۶. ده‌ر؛ ئه‌نه؛ بار و پید‌اگری به‌له‌زی
«در دم؛ له پرتا» ۷. /مخفف/ له؛ زمرب له؛ زمریده‌ر
«سه در چهار، می‌شود دوازده: سئ له چوار، ئه‌بیته
دوازده» ۸. لا؛ لایه‌نی؛ له روانگه‌ی «ریا در اسلام
حرام است: سوو‌خۆری له ئیسلامدا حه‌رامه» ۹. له؛
بو در بر‌بینی هه‌ندی شتیک له ئاست هه‌موویدا
«یک در هزار: یه‌ک له هه‌زار» ۱۰. به‌ره‌و؛ رووه‌و؛
به‌ره‌و لای «روی در روی دوست کن: روو له رووی
یار که!» ۱۱. /قدیمی/ به «در هفت باب: له حه‌وت
بابه‌تدا».

□ در اثنای: له کاتی؛ دلیو؛ له ره‌وتی «کاری یان
رووداو‌یکدا» «در اثنای عروسی مریض شدم: له کاتی
زه‌ماوه‌ندا نه‌خوش که‌وتم».

در آن واحد: هه‌ر له‌جی؛ ده‌رلاد؛ له یه‌ک
ده‌مدا «در این واحد هر دو را گرفت: هه‌ر له جی
هه‌ردوو کیانی گرت».

در این اثنا: له هه‌مان کاتدا؛ هه‌ر له‌و کاته‌دا؛
له‌و ناوه‌ناوه‌دا؛ چی به‌ینه‌نه؛ له ره‌وتی
رووداو‌یکدا «در این اثنا مدیر هم آمد: له هه‌مان
کاندا سه‌رو‌کیش هات».

در برابر: له به‌رانبه‌ر؛ له به‌رامبه‌ر؛ ژ هه‌مبه‌ر؛
وه‌روو؛ وه‌راوه‌روو؛ جه وه‌راوه‌روو: ۱. له رووی
«در برابر آینه ایستاده بود: له به‌رانبه‌ر ئاوینه‌وه
راوه‌ستابوو» ۲. به جی؛ له جیگای «در برابر
کاری که می‌کنی پول می‌گیری: له به‌رانبه‌ر ئه‌و
کاره‌وه ده‌یکه‌ی پاره وه‌رده‌گری» ۳. له حاست؛
له ئاست؛ له عان؛ له حان؛ له حاند؛ له
پئوه‌ندی له گهل «همه در برابر قانون مساویند:
هه‌مو له به‌رانبه‌ر قانونه‌وه به‌رامبه‌رن».

در حدود: نیزی‌یک به؛ نیزی‌یک؛ نیزی‌یک؛ نیزی‌یک به؛
له ده‌ور و به‌ری؛ نزیکه‌و؛ نزیکه‌ی «در حدود صد
متر: نیزی‌یک به سهد میتر».

کردن؛ بهو بۆنهوه زه حمت کیشان.

در معرض چیزی بودن: له (همبهر) شتیکدا بوون؛ له بهر شتی بوون؛ رووبهروو بوونهوه؛ له بهرانهر کارتیکه‌ری شتیکدا بوون «خانه در معرض خرابی بود؛ خانوه که له رووخاندا بوو».

در-^۲: پیشوند. دهر-؛ بهر-؛ ۱. رۆیشتنه دهرهوه یان کردنه دهرهوه «درآمدن؛ درکردن؛ دهرهاتن؛ دهرکردن» ۲. بار و چۆناوچۆنی «درشدن؛ درهم شدن؛ بهرشیه‌ی؛ دهرههم بوون».

□ در شدن: ۱. پاک‌له‌پاک بوون؛ دهر بوون؛ داشکیان «این به آن در شد؛ ئه‌مه بهوه پاک‌له‌پاک بوو» ۲. /ادی/ چوونه دهرهوه؛ رۆیشتن بۆ دهرهوه؛ لویا بهر؛ ئهره‌زیه‌ی؛ زیایره.

در کردن: ۱. دهرکردن «خستگی درکردن؛ ماندوو‌یه‌تی دهرکردن» ۲. هاو‌یشتن؛ خستن؛ شانای؛ شه‌نه‌ی؛ په‌رت کردن «تیر درکردن؛ تیر هاو‌یشتن».

- در-^۴: میانوند. -ای-؛ -ا-؛ -له-؛ -او-؛ نیشانه‌ی چۆناوچۆنی یان دۆخیک «پی‌درپی؛ په‌سایه‌س».

- در-^۴: پیواژه. - در؛ درنده؛ هه‌لد‌رین «پرده‌در؛ په‌رده‌در».

در /dor(r)/: [عربی] اسم. /ادی/ در؛ دور؛ گه‌وه‌هر؛ گه‌وه‌ر.

درآمدن /darāmadan/: مصدر. لازم. متعدی.

//درآمدی: دهرهاتی؛ درمی‌آیی: دهردی؛ دریا: دهر‌یی (دهری) // دهرهاتن؛ دراتن: □ لازم.

۱. هاتنه دهر / دهرهوه؛ به‌رنامه‌ی؛ به‌رنامه‌ی؛ ئهره‌زیه‌ی؛ زیایره؛ له جیگایه‌کی (زۆتر داخراو) دهر کهوتن «از خانه درآمدن؛ از چاه درآمدن؛ له مال دهرهاتن؛ له چالاو دهرهاتن» ۲. هه‌لاتن؛ هه‌لهاتن؛ دهر کهوتن؛ به‌رنامه‌ی؛ به‌رنامه‌ی؛ که‌فته ده‌شتهوه؛ زیه‌ی؛ زیای «درآمدن ماه؛ دهرهاتنی مانگ» ۳. روان؛ هاتنه دهر؛ سه‌ر هه‌لدان؛ سه‌وز بوون؛ ر‌سه‌ی؛ به‌رنامه‌ی؛

نه‌بوون؛ دهر‌بایس نه‌بوون؛ له به‌ندی شتیک/ که‌ستیکدا نه‌بوون؛ بایه‌خ پی‌نه‌دان «زیاد در بند بول نبود؛ ئه‌ونده بایه‌ی پاره نه‌بوو».

در پوست خود نگجیدن: /مجازی/ بال دهره‌ینان؛ گه‌ز-گه‌ز/ گه‌ش-گه‌ش بالا کردن؛ شاگه‌شکه بوون/ کردن؛ هه‌ست به شادی و خۆشیه‌کی یه‌کجار زۆر کردن «از خوشحالی در پوست خودش نمی‌گنجید؛ له خۆشیان خه‌ریک بوو بال دهر‌بینی».

در پی چیزی بودن: به دوا‌ی شتیکه‌وه بوون؛ به شوین شتیکه‌وه بوون؛ شۆنۆ چۆیویه‌وه بیه‌ی «در پی آن بود که کاری پیدا کند؛ به دوا‌ی ئه‌وه‌وه بوو کاریک بدۆزیته‌وه».

در پیش بودن/ داشتن: له به‌ردا بوون؛ له پیشدا بوون؛ وه‌ره رانه بیه‌ی؛ له ر‌یگه یان ماوه‌ی داهاتوودا بوون «کارهای زیادی در پیش داریم؛ راه درازی در پیش داریم؛ کارگه‌لیکی زۆرمان له به‌ره؛ ر‌یگایه‌کی در‌یتمان له پیشه».

در پیش گرفتن: گرته بهر؛ وه‌کوو ر‌یگای جوولانه‌وه و شیوازی نا‌کار هه‌لب‌زاردن «راه خانه را در پیش گرفت؛ ر‌یگای مالی گرته بهر».

در دست بودن: هه‌بوون؛ له ده‌ستدا بوون؛ ده‌سه‌نه بیه‌ی؛ له به‌رده‌ستدا بوون «خبرهایی از او در دست است؛ هه‌والگه‌لیکی لی هه‌به».

هه‌روه‌ها: در دست داشتن؛ در دست گرفتن

در درست کسی بودن: در دست کسی بودن، دست

در طبق اخلاص نهادن: /مجازی/ در‌یغی نه‌کردن؛ در‌یخ نه‌کردن؛ هیچ نه‌شاردنه‌وه؛ ته‌بار بوون بۆ به‌خشین به که‌س‌یک «او هر چه داشت در طبق اخلاص نهاد؛ هه‌ر شتیکی هه‌بوو در‌یغی نه‌کرد».

در کاری دماغ سوزاندن: /مجازی/ خۆ به کاریکه‌وه پیر کردن؛ به سه‌ر و مال ده‌کاریکه‌وه چوون؛ خۆبۆ کار‌یک ماندوو

بهرنامای، زیه‌ی، زیای، شین بوون «ریش درامدن؛ گل درامدن: ردین دهرهاتن؛ گول دهرهاتن»
 ۴. ثامانج دان؛ بهرنامه‌ی / ثامای «بد درامدن؛ درست درامدن: خراپ دهرهاتن؛ درووس دهرهاتن» ۵. به دهست هاتن؛ بهرنامه‌ی / ثامای «پول درامدن؛ آب درامدن: پاره دهرهاتن؛ ناو دهرهاتن» ۶. دهرکهوتن؛ به‌دیهااتن؛ بهرنامه‌ی / ثامای، زیه‌ی، زیای «از پایم میخچه درآمده بود؛ له پتندا میخچه دهرهاتنو»
 ۷. له چاپ دران؛ دریایوه بهر؛ چاپ یان بلاو بوونه‌وه «روزنامه درامدن؛ کتاب درامدن: روظنامه دهرهاتن؛ کتیب دهرهاتن» ۸. داهاتن؛ بوونه باو؛ باو بوون یان داهینران «مدهای تازه درامدن: مودی تازه دهرهاتن» □ متعدی. ۹. [گفتاری] ویسانه‌وه؛ وهستانه‌وه؛ بهرهلست بوون «جلو کسی درامدن: له بهرامبر کهسیدا ویسانه‌وه» ۱۰. [دبی] چوونه ناو جیگایه‌ک «به گرمابه درامد: چووه همامه‌وه»
 هه‌روه‌ها: در آمدنی
 ■ صفت مفعولی: در آمده (دهرهاتنو) / مصدر منفی: در نیامدن (دهرنه‌هاتن)
 در آمیختگی / darāmîxtegî □ آمیختگی
 در آمیختن / darāmîxtan □ آمیختن
 در آمیختن / darāmîxte □ آمیخته
 در آوردن / darāvardan, darāvordan / مصدر. متعدی. لازم. // در آوردی: دهرت هپتا؛ درمی آوری: دهردینی؛ دریاور؛ ییار: دهر‌بینه // دهرهاتن؛ دهره‌هاوردن؛ دهر‌نانین: □ متعدی.
 ۱. بهر‌نارده‌ی؛ شتی له جیگایه‌که‌وه کیشانه دهر «از جیب در آوردن؛ از چاه در آوردن: له گیرفان دهرهاتن؛ له چاه دهره‌هاوردن» ۲. داکه‌ندن؛ که‌ندن؛ شه‌لان؛ ناژین؛ وه‌ته‌ی؛ جل‌وبه‌رگ له بهر دهرهاتن «پیراهن خود را در آوردن: کراسی خو دکه‌ندن» ۳. [گفتاری] له چاپ دان؛ نووسراوه‌یه‌ک چاپ و بلاو‌کردنه‌وه «خلاصه‌ی کتاب را در آوردن: کورته‌ی کتیب دهرهاتن»
 ۴. پروون کردنه‌وه؛ وتار یان مهبه‌ستیک له نیو

چهند ده‌یتاوه به ده‌سه‌پینان «حساب کسی را در آوردن: هه‌سابی که‌سیک دهرهاتن» ۵. به‌رپوه بردن؛ به‌ری‌بردن؛ روظان؛ بو نومایش دانان «ادا در آوردن: ئین دهرهاتن» ۶. شتی‌ک به دهس هپتان «پول در آوردن؛ محصول در آوردن: پوول دهرهاتن؛ ده‌هات دهرهاتن» ۷. [گفتاری] درووس کردن؛ هه‌لبه‌ستن؛ وه‌ش که‌رده‌ی «برایش حرف در آوردند: قسه‌یان بو دهرهاتن» □ لازم.
 ۸. بهر‌نارده‌ی؛ زنیه‌ی؛ پروانی گیا، موو، شاخ یان ددان «ریش در آوردن؛ گل در آوردن: ردین دهرهاتن؛ گول دهرهاتن». هه‌روه‌ها: در آوردنی

■ صفت فاعلی: در آورنده (دهرهاتنهر) / صفت مفعولی: در آورده (دهرهاتنراو) / مصدر منفی: در نیآوردن (دهرنه‌هاتن)

در آویختن / darāvixtan / مصدر. متعدی. // در آویختی: هه‌لواسیایت؛ درمی آویزی: هه‌لده‌واسییت؛ در آویز: هه‌لواسیه // [دبی]
 ۱. هه‌لواسین؛ هه‌لواسیان؛ ده‌لاله کوچکی بوون؛ شتی به دهست‌گرتن و پییه‌وه ناویژان بوون «به تخته‌پاره‌ای در آویخت: به کوته داریکه‌وه هه‌لواسیا» ۲. [مجازی] چنگاوش بوون؛ دهسته‌وه ئیخه بوون «بدو در آویخت و بر سرش مشتی زد: چنگاوشی بوو، مشتیکی له سه‌ری دا».

■ صفت مفعولی: در آویخته (هه‌لواسراو) / مصدر منفی: در نیآویختن (هه‌لنه‌واسران)
 دراب / darāb / اسم. پاشاراو؛ ئاراو؛ دهراو؛ ئاوی دهر‌دراو له ره‌وتیک (وه‌کوو دهر‌دانی ئاوی نه‌ستیر یان شۆردنه‌وه). بهر‌انه‌ر: ریزاب
 دراپه / d(e)rāpe، ها: / افرانسوی / اسم. دراپی؛ له‌ته پارچه‌ی جوانکاری ئاویژان که بو خه‌ملاندنی په‌رده و موبل یان ئیخه‌ی جل‌وبه‌رگ به کار دهر‌وا.

دراج / dorrāc، ها: / ان: / اعربی / اسم. دوراج؛ ئاؤده‌ل (نیر)؛ گه‌فرک (می)؛ ئایکناسه؛ زیوه‌که‌و؛ پۆر؛ که‌ناچه؛ سوئسکه‌ره‌شه؛ بالنده‌یه‌کی توژی

پاکهوتن؛ پاکهتن؛ فکهتن؛ کهراندش؛
 نهرهئیریهی؛ ههلاژیان؛ نلاژیان؛ نلاژیان؛
 ههلاژین؛ خړکین؛ پالکهوتن؛ پالکهفتن؛
 دريژ بوون؛ خو له گه زدان؛ به باری خهوتوویدا
 کهوتن، بهتایبته بو حهسانهوه «کمی روی
 تخت دراز کسدم؛ له سهر تهخته که هیندیک
 راکشام».

دراز / derāzā / اسم. دريژ؛ دريژايی؛ دريژي؛
 دريژه؛ دريژای؛ ۱. سو یان لای دريژتر یان
 دريژترین لای شتيک. بهرانهر؛ پهنا [قالی را به
 درازایش بینداز؛ قالیه که به دريژادا داخه]
 ۲. نه نازهی کیشراوی یان دريژي شتي به پتي
 يه کهی پيوانهی دريژايی [درازی این اتاق چهار متر
 است؛ دريژايی هم دیوه چوار ميتره].

دراز دست / derāzdest / ها؛ ان؛ / صفت.
 دهس دريژ؛ دهست دريژ؛ ۱. دريژه دهست؛ به
 دهست و باسکی کیشراوهوه ۲. [مجازی]
 سهر کهوتوو.

دراز دستی / derāzdesti / ها؛ ان؛ / اسم. [مجازی]
 دهسدريژي؛ دۆخ یان چوناوچونی دهست بردن
 بو مافی ديتران.

دراز عمر / derāz'omr / [فارسی/عربی] صفت.
 [قدیمی] ته مهن دريژ؛ عومردريژ؛ عهمردريژ؛
 خاوهن ته مهنی زور.

دراز کش / derāzkeš / اسم. دهمهروو؛
 دهمهرووو؛ له پهروو؛ کاری به زگدا له سهر
 زهوی خهوتن.

دراز گوش / derāzgûš / ها؛ ان؛ / اسم. [ادبی]
 کهر؛ ههر؛ خهر؛ گویدريژ.

دراز گویی / derāzgūyi / اسم. دريژدادري؛
 فرهويژي؛ زوربيژي؛ چهنه باری؛ وراجی؛ دۆخ یان
 چونه تي زور دوان.

درازمدت / derāzmoddat / [فارسی/عربی]
 صفت. زورخايین؛ دريژخايین؛ به ماوهی زورموه.
 بهرانهر؛ کوتاهمدت [بيماري درازمدت؛ وام درازمدت؛

گه وره تر له کهوه به دهنگيکی بهرز و خوښ،
 بالی کورت و خړ و پای دريژ و دهن دووکی
 کورت، له گوئی ناو و ناو بيشه لاند دهزی و
 گوشتی خوښه.

دراز / derāz / ها؛ / صفت. دريژ؛ دريژ؛ ۱. به
 دريژاييکی زور زیاتر له پانه یی [چوب دراز؛ ميخ
 دراز؛ چيوی دريژ؛ بزماری دريژ] ۲. به دريژايی یان
 مه و دای زورموه [راه دراز؛ پنگهی دريژ]
 ۳. [گفتاری] بالابهرز؛ دراز [آدم دراز؛ مروی دريژ]
 ۴. [ادبی] دوور و دريژ؛ زور؛ دريژخايین؛ به
 ماوهی زورموه [سالهای دراز؛ سالانتيکی دوور و
 دريژ].

دراز به دراز افتادن: پان بوونهوه؛ پانهوپان
 کهوتن؛ دريژ بوونهوه؛ له پهروو نهرهئیریهی
 [دراز به دراز افتاده بود وسط اتاق؛ له ناوهراستی
 زوروه کهدا پان ببوونهوه].

دراز شدن: دريژ بوونهوه؛ دريژهوه بوون؛
 ۱. دريژايی زور پهیداکردن [آستین خلی
 دراز شده؛ قۆله کهی زور دريژ بوتهوه]
 ۲. دريژه دار بوون؛ مه و دای شتي زور
 بوونهوه [در بهار روزها دراز می شود؛ له به هاردا
 رۆژگار دريژ ده بيهتهوه] ۳. [گفتاری] پال
 کهوتن؛ پال کهفتن؛ ههلاژیان؛ رازان؛
 ئيژييره؛ به باری خهوتوویدا بوون [دراز شد
 روی تخت؛ له سهر تهخته که دريژهوه بوو].

دراز کردن: دريژهوه کردن؛ دريژکردنهوه؛
 ۱. دانه دهم شتيکهوه؛ له دوودان و دريژکردن
 [دامش را کمی دراز کن؛ داویننه کهی توژي]
 دريژهوه ۲. پاکیشان؛ شتيکی دريژ بو
 لایه ک بردن [دستش را به طرفم دراز کرد؛
 دهستی به رهو لام دريژکردنهوه] ۳. پاکشاندن؛
 نهرهئیریهی؛ شتيکی دريژ به لادا خهواندن
 [چوب را دراز کرد روی زمین؛ داره کهی له سهر
 زهوی دريژکردنهوه].
 دراز کشیدن: پاکشان؛ رازین؛ رازان؛ رازان؛

نه‌خویشینی درېځایدن؛ وامي / درخاین.

دراژنا / *derāznā* / اسم، [دبې] درېژایي؛ درېژا؛ درېژي؛ درېژه؛ درېژایي شتيک «دراژنای جاده؛ دراژنای شب؛ درېژایي جاده؛ درېژایي شهو».

دراژنویسی / *derāznevisi* / اسم، درېژنووسی؛ ۱. بار یان چوڼیه‌تی نووسیڼی زور و پر له په‌راویز و بې‌جی ۲. بار یان چوڼیه‌تی نووسیڼی رسته‌گه‌لی درېژ.

دراژی / *derāzi* / اسم، درېژي؛ درېژایي؛ ۱. دؤخ یان چوڼیه‌تی درېژ بوون «روز به این درازی داشتی چه می‌کردی؟ رۆژ بهم دبې به خه‌ریکی چ بووی؟» ۲. درېژایي؛ درېژا «پارچه را از درازی ببر! پارچه‌که به درېژایدا بېره!».

دراژد / *darāže* / [فرانسوی] اسم، قورس؛ خوب؛ حبه؛ دهرمانی وشکی وه‌ک پوول‌ه‌که‌ی هیندیک ئه‌ستور دهره‌توو.

درافتادن / *daroftādan* / مصدر، لازم، /درافتادی: ئاوقا بووی؛ درمی‌افتی: ئاوقا ده‌بی؛ دریفت: ئاوقا به // ئاوقا بوون؛ ئاوقان بوون؛ ده‌گژاچوون؛ به‌لشین؛ ئامباز بوون؛ به‌شهر هاتن؛ هه‌لپرژان؛ هه‌لچرژان؛ تیک‌هالان؛ تیکه‌لاو بوون؛ کیشمانه‌کیش کردن؛ گژیه‌ی؛ گژای؛ له‌گه‌ل کهس یان ده‌سته‌یه‌کدا شهر کردن «با این اوباش درافتادن در شأن تو نیست: له تو جوان نیه ئاوقای ئهم لات و لووتانه».

■ مصدر منفی: دریفتادن (ئاوقا نه‌بوون)
درافشانی / *dorafsāni* / [عربی/فارسی] درفشانی

دراکه / *darrāke* / [عربی] اسم، فام؛ توانایی تیگه‌یشتن؛ ئاوژین.

دراډ / *d(e)rām* / ها: [فرانسوی] اسم، دراډ؛ شانؤنامه یان فیلمنامه‌یه‌ک که هه‌ر چه‌شنه رووداوکی، خه‌میني یان پیکه‌نیني تیدایه بې ئه‌وه‌ی شیوه‌ی تراژیدی یان کومیدی بدا.

■ دراډ شدن وضع: [کنایی] تیکچوون؛ ئالؤز

بوون؛ ئالؤزان؛ خراپ بوونی بار و دؤخ وضع آزاد خیلی دراډ شده: حال و بالی ئازاد ته‌واو تیکچووه.

دراډاتیک / *d(e)rāmātik* / ها: [فرانسوی] صفت، دراډاتیک؛ ۱. سهر به دراډ ۲. شانؤیی؛ شانؤکی؛ نومایشی «هنرهای دراماتیک: هونه‌رگه‌لی دراډاتیک».

دراډامد / *darāmad* / ها: /اسم، داهات؛ ده‌سکه‌وت؛ ده‌خل؛ باره‌چه؛ ئه‌وی که کهس یان مه‌زینگه‌یه‌ک له ماوه‌یه‌کی دیاریکرودا له به‌رانبهر فروشی کالایان راژده‌دا ده‌ستی ده‌که‌وئ «آن مغازه درآمد چندانی ندارد: ئه‌و دوو‌کانه داهاتیکی وای نیه».

■ دراډامد سرانه: داهاتی سهرانه؛ مام‌نانونجی ده‌سکه‌وتی تاکه‌که‌سیک له ولاتیکیدا له‌وه‌ی به‌دیها‌توو.

دراډملي: داهاتی نه‌ته‌وه‌یی؛ داهاتی گه‌لی؛ سهرجه‌می داهاتی ولاتیک.

دراډندن / *darāndan* / مصدر، متعدی. // دراډندی: دراډندت؛ می‌دراډنی: ده‌دپڼی؛ پډران: بدپڼه // [دبې] ۱. دراډندن؛ دراډن؛ زراډندن؛ چراډندن؛ ده‌زراډندن؛ په‌رساډندن؛ داډراډندن؛ هله‌پاډندن؛ هه‌لمپڼان؛ درپڼه‌ی؛ درپای؛ هؤړئاردی؛ بوونه هؤی درپانی شتی «جامه دراندن: جل‌وبه‌رگ دراندن» ۲. [کنایی] داچه‌قانندن؛ ئه‌ره‌درپڼه‌ی؛ زور باز کردن «چرا آن‌طور چشم‌پايت را می‌درانی؟: بؤچی و اچاوت داده‌چه‌قڼی؟» * دراډندن. هه‌روه‌ها: دراډندی

■ صفت مفعولی: دراډنده (دپڼتراو) / مصدر منفی: نډراډندن (نه‌دراډندن)

دراډنیدن / *darānīdan* / دراډندن
دراوړ / *d(e)rāver* / [انگلیسی] اسم، دراوړیږ؛ که‌شاوی؛ مجهر؛ مه‌جهر؛ جوړی کومید، ته‌نیا به چهن که‌شاوه‌وه.

دراوړیدی / *derāvīdi* / اسم، دیراویدی؛ ۱. /ها: نان / په‌گه‌زی سپی پیستی بوومی باشووری

دروازموان؛ دروان؛ قاپوان؛ قاپچی؛ کۆک؛ خزمه تکارئ که له پشت یان لای دەرگاوه دوهوستی و چاوه دیری هاتوچو دهکا «دربان جلو مارا گرفت و کارت شناسایی خواست: دهرکهوان بهرمانی گرت و داوای پیناسی کرد».

دربانی / darbānī / اسم، دهرکهوانی؛ دهرکهوانی؛ دهربانی؛ دروازموانی؛ دروانی؛ قاپچیوانی؛ قاپوانی؛ کاربان پیشه دهرکهوان. **دربایست** / darbāyest / صفت، [دبی] پیویست؛ پیویس؛ جی نیاز؛ یاگو نیاز.

دربدر / darbedar / ها، صفت، دهربه دهر؛ دهرودهر؛ دهرندوو؛ ئاواره؛ بیلېقه؛ مهرژیر؛ بهرزه؛ رهبن؛ تهره؛ باشیلا؛ لانهواز؛ هه لوه دا «جنگ خلیس هارا دربدر کرد؛ شهر زوری دهربه دهر کرد».

دربدری / darbedarī / ها، اسم، دهربه دهری؛ دهرودهری؛ دهرندوویی؛ بهرزه هی؛ رهبنی؛ ئاواره یی؛ هه لوه دایی؛ دۆخ یان چۆنیه تی دهربه دهر و رهبن بوون «پس از ده سال دربدری به شهرمان برگشتیم: دواي ۱۰ سال دهربه دهری گهراينهوه بۆ شاره کهمان».

دربړ / darbar / بر ۲-۳

دربړدن / darbordān / مصدر، متعدی، // دربړدی؛ پهړاندتهوه؛ درمی بری؛ دهرپهړنیتتهوه؛ درېبر؛ بهړننهوه // پهړاندتهوه؛ دهرکردن؛ رزگارکردن؛ دهر بازکردن؛ نهوه پرنه ی؛ پرنایوه؛ به بردنی شتی یان که سی، له گهن، مه ترسی یان دهست پی گه یشتن دوور کردنهوه «او توانست چیزهای بارزشی را از آتش سوزی دربړد: نهوه توانی شتگه لیکي بایه خدار له سوو تمانه که بهرینیتتهوه». ههروه ها:

دربودنی

■ مصدر منفی: درنېردن (نه پهړاندتهوه)

درېست ^۱ / darbast / صفت، دهر بهس؛ دهر بهست؛ دهر بهسته؛ دهر بهسه؛ تایبه تی که لک وهرگری یان خاوه نیه تی ته نیا له لایهن یه ک کهس،

هیندوستان که ئاریایی نین ۲. دهسته یه ک له زیانگه لی باو له هیند، سربلانکا و پاکستاندا که بریتین له زمانگه لی تامیل، تۆلۆگۆ، گوندی و مالایالام.

دراویش / darāvīš / [عربی] جمع دراویش **درايست** / derāyat / ها، [عربی] اسم، تیگه یشتووی؛ ئاوه زمه ندی «برای این کار هوشیاری و درایت لازم است: بۆ ئەم کاره وشياری و تیگه یشتووی پیویسته».

درايو / d(e)rāyv / [انگلیسی] **دیسک گردان** **درايوین سینما** / d(e)rāyvīnsinēmā / ها، [انگلیسی] اسم، دراویین سینما؛ سینهما له جیگایه کی ئاوه لادا که به ماشینه وه تی ده چن و سهیری فیلم ده کهن.

درايه / darāye / ها، [عربی] اسم، لیما؛ سه ر وشه؛ وشه یان بابته تیک به تایبه ت له فهره ههنگ، پیړست یا کتییی سه ره کیدا که زانیاریگه لیک له باره یوه نوو سراوه.

درب / darb / ها، [عربی] اسم، [دبی] دهرگا؛ درگا؛ دهرکه؛ دریا؛ بهر «درب را آهسته ببندید: دهرگاهکه هیواش بده نهوه».

درباختن / darbāxtan / باختن او ۳

دربار / darbār / ها، اسم، دهر بار؛ ۱. نهوه شوینه که شا بهرایی ددها بچنه دیمانه ی «در دربار رفت و آمد داشت: هات و چۆی دهرباری ده کرد» ۲. ته وواوی نهوه که سانه ی که پیوه ندیان له گهل شادا هه یه «دربار در هر کاری دخالت داشت: دهر بار له هه موو کاریکدا دهستی هه بوو» ۳. کۆشکی شایی؛ کاخی پاتشایی.

دربازکن / darbāzkon / ها، اسم، ۱. ئامرازیکي کاره بایی بۆ کردنه وه ی دهرگا له دووره وه ۲. که رهسته ییک بۆ کردنه وه ی دهرگای قوتوو، بوتری و...

دربان / darbān / ها، ان، اسم، دهرکهوان؛ درکهوان؛ دهرکهوان؛ دهربان؛ درگاوان؛

دهمه‌وانه؛ په‌ره‌یی که دهرک یان کونسی داده‌پوښی «درپوش چاه آب: دهرپوښی چالاو».

درج / darc: [عربی/اسم، [ادبی/ کار یان ره‌وتی نووسینی شتی له جیگایه‌ک.

درج / dorc، ها: [عربی/اسم، [ادبی/ مجری؛ قوت‌ویه‌کی چکوله که زوړتر شتی بایه‌خداری تیدا هله‌دگرن.

درجا / darcā: [اسم، [نظامی/ له‌جی؛ دهرجا؛ پاکوته؛ له جی خووه به نهرمی هه‌نگاو نان؛ له‌جیوه پی‌هه‌لپان و به زه‌ویدادان.

درجا زدن: [کنایی/ له‌جیوه کوتان؛ له جی خودا مانوه؛ پی‌شپړه‌وت نه‌کردن «همه به جایی رسیدند، اما تو هنوز همان‌طور درجا می‌زنی: هه‌موو به جیگایه‌ک گه‌یشتن، به‌لام تو هه‌ر له جیوه ده‌کوئی».

درجا: قید. [گفتاری/ ده‌سبه‌جی؛ ده‌زبه‌جی؛ دهرجا؛ هه‌ر له جی؛ بی‌ویستان؛ بی‌ویسان «درجا کشته شد: ده‌سبه‌جی کوژرا».

درجات / daracāt, darecāt: [عربی/ جمع درجه

درجه / darace, darece، ها: درجات: [عربی/ اسم، دهرجه: ۱. [ریاضی/ یه‌که‌ی ئەندازه‌گرینی گوشه‌که‌وانی جه‌زیک «با شیب ۱۰ درجه پایین می‌رفت: به لیژی ۱۰ دهرجه‌وه به‌ره‌و خوار دهرپوښت» ۲. پله‌ک؛ یه‌که‌ی پټوانی ده‌ما «امروز صبح هوا ۵ درجه زیر صفر بود: ئەم به‌یانیه هه‌وا ۵ دهرجه ژیری سیفر بوو» ۳. پله؛ پله‌ک؛ پله‌وپایه «درجی سروانی: دهرجه‌ی سه‌روانی» ۴. پله؛ پله‌ک؛ مه‌قان؛ هه‌رز؛ پله‌وپایه‌ی که‌سی یان شتی له روانگه‌ی چو‌نیه‌تیه‌وه «کارشناس درجه یک؛ سینمای درجه دو؛ کارناسی دهرجه یه‌ک؛ سینهمای دهرجه دوو» ۵. نمره؛ پله؛ ئەندازه «درجی اعتبار: دهرجه‌ی هورم» ۶. [گفتاری/ گهرماپټو (وه‌ک گهرماپټوی بژی‌شکی) «درجه گذاشتن تب داشت: دهرجه‌م دانا یاوی هه‌بوو».

دهسته یان ریڅخراوه‌وه «خانه‌ی دربست؛ اتوبوس دربست؛ مالی دهربس؛ ئوتوبووسی دهربه‌ست».

دربست: قید. دهربه‌ست؛ دهربس؛ به‌ته‌واوی و بی‌که‌مایه‌سی؛ له‌گه‌ل هه‌موو که‌ل‌وپه‌لدا «همه چیز دربست در اختیار شماست: هه‌موو شتی دهربه‌ست له خزمه‌تانه».

دربسته / darbaste: صفت. سه‌ره‌سراو: ۱. /ها/ به‌دەرگای داخراوه‌وه «صندوق دربسته: صندوقی سه‌ره‌سراو» ۲. هه‌لنه‌ته‌کیاگ؛ تایه‌تمه‌ندی دهر یان هه‌ر شتی که درگاه‌ی نه‌کراوه‌ته‌وه. دربستی / darbasti: صفت. [گفتاری/ دهربس؛ دهربه‌سی؛ دهربه‌ست «یک مینی‌بوس دربستی گرفته بودند: مینی‌بووسی‌کی دهربه‌سیان گرتبوو».

دربستی: قید. [گفتاری/ دهربه‌سی؛ به‌دهربه‌ستی؛ به‌شیوه‌ی دهربه‌ست «ما را دربستی ببر بانه: دهربه‌ستی بمانه‌ره‌بانه».

دربند / darband: اسم، ۱. /ها/ دهربنه؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک بو به‌ستنی دهرگا به‌شیوه‌ی خو‌مه‌ش، که به‌پشتی درگاه‌وه داده‌نری و به یارمه‌تی فنه‌ر، چه‌رخ‌ده‌نده و لو‌سه‌کار ده‌کا ۲. [قدیمی/ ئالو‌له؛ دهربوونه؛ کو‌لانی چکوله و ری‌ک‌وورک که زوړتر به سه‌ریه‌وه دهر‌وازه هه‌بوو.

درب‌وداغان / darb-o-dāqān: [عربی/ فارسی/ از ترکی/ صفت. [گفتاری/ ۱. شه‌ق‌وش؛ شنیار؛ ورد و خان؛ ورد و خاش؛ به‌به‌ش یان له‌تگه‌لی شکاو و لیک‌پساو به‌هوی لیکه‌وتن و دار‌زاویه‌وه «با یک سواری درب‌وداغان خودمان را رساندیم به شهر: به سه‌واریکی شه‌ق‌وشر خو‌مان گه‌یانده‌وه شار» ۲. [مجازی/ شهل‌وپه‌ت؛ شه‌که‌ت؛ زوړ ماندوو «دیروز که دیدمش درب‌وداغان بود: دویتی که دیتم شهل‌وپه‌ت بوو».

درپوش / darpûš، ها: /اسم، دهرپوښ؛ دهرپوښک؛ دهرخون؛ دهرخونه؛ دهرخوین؛ دهرخوینک؛ سه‌ره‌پوښ؛ قه‌پاغ؛ قه‌باخ؛ قه‌پاخ؛

چه کداریدا) «امروز عده‌ای از ارتشها درجه گرفتند: نه‌مرو تا قمنی له نه‌رتشه‌کان پله‌کیان وەرگرت».

درجه‌بندی / -daracebandi, darece / ها: [عربی/فارسی] اسم. پله‌به‌بندی؛ پله‌کبه‌نی؛ دهره‌جه‌به‌بندی؛ دهره‌جه‌به‌نی: ۱. کار یا ره‌وتی دیاری کردنی دهره‌جه‌ی چهن‌شت له ده‌سته‌یه‌ک، له بوار ی چۆنیه‌تی، چهن‌دیه‌تی و ئەنداز و ... دا «قرار است سینماها درجه‌بندی شوند: برپار وایه‌سینه‌ماکان پله‌به‌بندی بکړین» ۳. دابه‌شینی کهرسه‌ی ئەندازە‌گری به پله‌کگه‌لی وه‌کیه‌ک به‌گویره‌ی پتومانیکی ره‌چاو‌کراو «این خط‌کش بر حسب اینچ درجه‌بندی شده است: ئەم خەت‌کێشە بە گوێرە ی ئینچ پلە‌بە‌ندی کراوه».

درجه‌دار / -daracedār, darecedār / ها: ان: [عربی/فارسی] اسم. دهره‌جه‌دار؛ هەر کام له ئەندامانی هیزی چه‌کداری ئێران، له‌سه‌ر ده‌سته‌وه‌ تا پێش ئەفسەری (گرووبانی و ئوستواری).

درحالی‌که / -darhālike / [فارسی/عربی/فارسی] **حال**

درخت / -deraxt / ها: ان: / اسم. دار؛ درخت؛ درخت: درووشه؛ روه‌کیکی هه‌میشه‌یی چپوی به‌کۆته‌ی لانی که‌م شه‌ش میتر به‌رزی و لق‌وپیوی چه‌ترئاسا له‌سه‌ریه‌وه.

درخت آهن: ئاسنه‌دار؛ ئاسندار؛ داره‌ئاسن؛ ته‌خته‌ی ئاسن؛ داری لیتره‌واری زۆر پته‌و؛ دره‌ختیکه‌ گوله‌که‌ی بچوووک و زمرده، به‌ره‌که‌ی له‌بادام ئەچێ، هه‌ندیکێ ئەخوری یان رۆنی لی ده‌گیری، ته‌خته‌که‌ی ره‌ق و زهردی کاله، توپکله‌که‌شی دهرمانی لی دروست ده‌ی.

درخت پیه/دنبه: دارپیو؛ ناوی گشتی بۆ چهن دار که‌ چه‌وری گیایان هه‌یه‌ و له‌ پیشه‌سازیدا به‌کارده‌چن: **پیه‌ برنؤو**

درجه‌ی حرارت: ده‌ما؛ گهرما یان سه‌رمای له‌ش یان ئاقاریک.

درجه‌—درجه: ۱. پله‌ک—پله‌ک ۲. له‌ قۆناغیکه‌وه‌ تا قۆناغیکێ تر.

درجه‌ی دکترا/دکتري: پله‌ی دوکتوری؛ ناویکی شانازیانه‌ یان ده‌سکه‌وتنی بۆ که‌سانی که‌ پله‌یه‌کی دیاریکراو له‌ خویندنی بالایان تیپه‌راندوه‌و یان له‌و ئاسته‌دا توژینه‌وه‌ و لیکۆلینه‌وه‌یان هه‌بووه‌.

درجه‌ی ذوب: پله‌ی توانه‌وه‌؛ ئەو ئەندازە له‌ ده‌ما که‌ ئەبێته‌ هۆی توانه‌وه‌ی ماکیک.

درجه‌ی ریشتر **ریشتر**

درجه‌ی سانتیگراد **درجه‌ی صدبخشی**

درجه‌ی سختی: [زمین‌شناسی] ئەندازە‌ی خۆراگری کانیک له‌ هه‌مبه‌ر ره‌وشانه‌وه‌.

درجه‌ی سلیسوس **درجه‌ی صدبخشی**

درجه‌ی صدبخشی: پله‌کی نیشاندانی ده‌ما که‌ به‌ گویره‌ی توانه‌وه‌ی یه‌خ تا کولانی ئاو، سه‌د به‌ش کراوه، سیفر پیشاندهری خالی به‌ستران و ۱۰۰ پیشاندهری خالی هاتنه‌کولی ئاوه‌:

درجه‌ی سانتیگراد؛ درجه‌ی سلیسوس

درجه‌ی عینک: نمره‌ی چاویلکه‌.

درجه‌ی فارنهایت: پله‌کی فارنهایت؛ پله‌کی پتومانی ده‌ما، که‌ خالی به‌سرانی ئاو ۳۲ ژوور سیفر، خالی کولانی ئاو ۲۱۲ ژوور سیفر و خالی سیفره‌که‌شی بریتیه‌ له‌ ده‌مای تیکه‌لاویکی به‌فر و خوی له‌ به‌ک ئەندازە‌دا.

درجه‌دادن: [نظامی] پله‌ک دان؛ پله‌ک پیدان؛ پله‌ پیدان؛ پله‌ک دان له‌ هیزی چه‌کداریدا.

درجه‌گذاشتن: دهره‌جه‌نان؛ دانانی گهرماپیوی بژیشکی له‌ ژیر زمان یان هه‌نگلی که‌سپکه‌وه‌ بۆ دیاری کردنی ده‌مای له‌ش.

درجه‌گرفتن: [نظامی] پله‌ک وه‌گرتن؛ پله‌ گرتن؛ گه‌یشتن به‌ پله‌وپایه‌ی بانتر (له‌ هیزی

دار و دوهون، به تاییهت له هه ژماریکی زۆردا
«دیروز بخشی از زمینهای بایر را درختکاری کردند»
دوینی به شی له زهویگه لی وشکه یان دار چینی
کرد.

درختی / deraxtî، ها/: صفت. ۱. داری؛
درهختی؛ درختی؛ پیوه نیدار یان سهر به
دارهوه «سیب درختی؛ سیوی داری» ۲. درهختدار؛
به دار «خیابان درختی؛ شهقامی درهختدار»
۳. دارناسا؛ درهخت ناسا (به شیوهی لق-لق)
«ساختار درختی؛ پیکهاتهی دارناسا».

درخش / deraxš /: اسم. برووسکه؛ بریقه؛
بریسکه؛ بریکه؛ بریس؛ ترووسک؛ ترووسکه؛
دروهوشه؛ دروشه؛ درهوش؛ تهلماسه؛ چرووس؛
تابشتی کوتوپری نوور (وهک تیشکدانهوهی
فلاشی دوورینی وینهه لگری).

درخشان / deraxšān, daraxšān /: صفت.
درهوشان؛ درۆشن: ۱. رۆشن؛ شهوق دار؛ خهرا؛
بریقه دار؛ به بریقه؛ تهیسۆک؛ تهیسان؛
پووناھیدمر؛ به درهوشین؛ وریشن؛ گرشه دار؛
رهخشان؛ به تابشتی نوورانیهوه (وهک تاو یان
چرای رۆشن) «آفتاب درخشان؛ ههتاوی درهوشان»
۲. بریقه دهر؛ زهرقی؛ به پرویه کی ساف و
بریقه دارهوه (وهک ناوینه و زیر) «در میان خاکها شی
درخشانی به چشم می خورد؛ له ناو خاک وخۆلدا
شتیکی درهوشان دیار بوو» ۳. /مجازی/ بهرچاو؛
زهق؛ شیایوی سهرنج و زۆر بهرچاو «کار درخشان؛
کاری درهوشان».

درخشان شدن؛ درخشان کردن

درخشش / deraxšēš, daraxšēš /: اسم.
۱. درهوشه؛ برووسکه؛ بریس؛ بریسکه؛
چروسکه؛ تروسکه؛ ترووسک؛ تیسهک؛ تیسهک؛
وریشه؛ ورشه؛ ورشه؛ گرشه؛ زیوه؛ بریقه؛ ورچه؛
بهرق؛ زهرق؛ کهل؛ بهله دی؛ مهریس؛ لهیلان؛
تهیس؛ چۆنیه تی درهوشانهوه «درخشش خورشید؛
دروهوشی خۆر» ۲. /مجازی/ درهوشانهوه؛ کار یان

درخت سقز؛ وهن؛ وهنی؛ وهنا؛ داروهن؛
داربهن؛ دارکهسکان؛ داری لاپاله کانی
زاگرووس به تاییهت ههورامان که بنیشتی لی
دهگرن.

درخت مراد: /فرهنگ مردم/ داری ئاوات؛ دار
مرای؛ داری که بریک به پیروزی دهزانن و به
بهستنی پهرو شین پییهوه خواز یاری
به دیهاتنی ئاواته که یانن.

درخت نان؛ دار نان؛ داری نان؛ داره نان؛
داریکی جوان له تیره ی توو، بوومی ئافریقایه،
به گه لای پان و برگه. برگه ی سهوز و بهری
خروه که له بری ناوچه ی ئافریقادا نانی لی
ئه کهن.

□ درخت را انداختن؛ دار برینهوه؛ دار خستن؛
درهخت خستن؛ دارهوه دارنای / بریهی؛
برینهوه یان شکاندن و له بهین بردنی دار
«درختهای باغ را انداخت» داره کانی باخیان
بریهوه.

درخت نشاندن؛ دارچاندن؛ دارنیان؛ داربنارتن؛
دار نیای؛ دار چهقنه ی.

درختچه / deraxtçe، ها/: اسم. داریچه؛
دارچک؛ داریچک؛ چلوو؛ دوهون؛ بنچک؛
درهختیله؛ دهفی؛ دالی شه خهل؛ شخهل؛ داریکی
چکۆله به بهرزایی یهک تا پینج میتر، که
کۆته کی ئهوتۆی نیه و ههر له بنهوه لهق و پۆ
دهکا.

درختزی / deraxtzi، ها؛ ان/: صفت.
/زیست شناسی/ دارژی؛ به تاییه تمه ندی و توانایی
ژیان له سهر دار و درهختهوه «کوالا جانور درختزی
است؛ کوالا گیانهوه ریکی دارژی».

درختستان / deraxtestān، ها/: اسم. دارستان؛
دارسان؛ لیپهوار؛ جهنگل؛ شویتی پر دار و
درهخت.

درختکاری / deraxtkārî، ها/: اسم. دارچینی؛
کار یان رهوتی دارنیان؛ نهمام ناشتن؛ چاندنی

شتیک «هرچه لازم داری از اداره درخواست کن: هرچیکت دهوی له مهزینگه داواکه»
 ۲. داخواژنامه؛ خواژنامه؛ خواستنامه «یک درخواست بنویس بده به منشی: داخواژیک بنووسه و بیده به نووسیاره که» ۳. داوا؛ نهوی که خواژراوه «کارگران خواهان رسیدگی به درخواستشان شدند: کریکاره کان خواژاری راگه یشتن به داخواژه که یان بوون». هروهوا: درخواست داشتن؛ درخواست شدن؛ درخواست کردن

درخواستنامه / darxāstnāme ، ها/اسم، داخواژنامه؛ داوانامه؛ لاپه ریه کی چاپی به کومه له داواکاریه کی کالا یان راژه، له دامه زراویه که.
 درخواستی / darxāstī ، ها/صفت، داواکراو؛ خواژراو؛ داخواژی «کتابهای درخواستی فرستاده شد: کتیگه لی داواکراو ناردرا».

درخور / darxor ؛ صفت. گونجاو؛ شیاو؛ ده رخور؛ دردهوهر؛ له بار؛ له باو، هاوسهنگ یان هاوړژه له گهل شتیکدا.

درد^۱ / dard ، ها/اسم، دهرده؛ دهرده: ۱. نیش؛ ژان؛ نالنگ؛ گزیرک؛ ههستی ناخوش و گهر پنه که به هوی گه زن یان نه خوشیه وه به دی دئ «درد پشت؛ درد استخوان؛ نیشی پشت؛ دهردی نئیسک» ۲. مجازی/ ژان؛ ژان ژوور؛ ژان وژوور؛ ژانه هوویرک؛ پرک؛ به ره ژان؛ زاجلانه ی؛ گوشار و نارچه تیه که ژن له کاتی زاینده ههستی ده کا نیمه شب درش شروع شد: نیوه شهو ژانی دهستی پیکرد» ۳. مجازی/ که سهر؛ خهم؛ خهفته؛ کول؛ جغار «درد غربت؛ درد بی مادری؛ دهردی غه ربیی؛ دهردی بی دایکی» ۴. مجازی/ گرفت و دهر دیسه ری «کسی نیست تا آدم درد خودش را به او بگوید: که سی نیه بنیادهم دهردی خوی پی بلئ».

درد بی درمان/ کنایی/ دهردی بی درمان؛ دهردکاری؛ دهردگرؤ؛ دهردی که چاری

رهوتی هه لدان، به ده ست هینانی ناوبانگ و خوشه ویستی «کردستان در زمینه ی تولید گندم درخش داشته است: کردستان له به ره هم هینانی گهنمدا دره وشاوه ته وه».

درخشندگی / deraxšandegî, daraxšandegî ، ها/اسم، ته یسوکی؛ گرشه داری؛ بریقه داری؛ دؤخ یان چؤنیه تی درهوشان بوون «از میزان درخشندگی آن کاسته نشده بود: له راده ی بریقه داریه که ی کهم نه بووه وه».

درخشنده / deraxšande, daraxšande ؛ صفت. گفتاری/ ته یسوک؛ ورشه دار؛ وریشه دار؛ گرشه دار؛ شهوقدار؛ خهرا؛ بریقه دار؛ به بریقه؛ ته یسان؛ پروناهیدره؛ درؤشن؛ وریشن؛ ره خشان؛ به درهوشین «یک چیز درخشنده به چشم خورد: شتیکی ته یسوک که وته بهر چاوم».

درخشیدن / deraxšîdan ؛ مصدر. لازم، //درخشیدی: درهوشایه وه؛ می درخشی: دهرهوشیه وه؛ پدرخش: بدرهوشه وه// درهوشانه وه؛ درهوشیانه وه؛ درهوشان؛ درهوشینه وه؛ درهوشین؛ درهوشیان؛ درهوشانه وه؛ درهوشینه وه؛ زهرقین: ۱. ترووسکانه وه؛ ترووسکیانه وه؛ برووسکانه وه؛ ته یسین؛ ورشه دان؛ زهریقین؛ نه وه درؤشییه ی؛ درؤشیایوه «چراغهای شهر از دور می درخشیدند: چراکانی شار له دوور وه دهرهوشانه وه» ۲. بریقانه وه؛ بریقه دانه وه؛ شهوق دانه وه؛ ورچه وه ده ی؛ نوور هه لگه پاندنه وه «چشمش در تاریکی می درخشید: چاوی له تاریکیدا دهرهوشایه وه» ۳. مجازی/ کاریکی به رچاو کردن «آزاد در مدرسه خوب درخشید: نازاد له قوتابخانه دا باش درهوشایه وه». هروهوا: درخشیدن

■ صفت فاعلی: درخشنده (دروشه ر) / صفت مفعولی: درخشیده (دروشاو) / مصدر منفی: ندرخشیدن (نهرهوشانه وه)

درخواست / darxāst ، ها/اسم، داخواژ: ۱. داخواژی؛ داوا؛ داواکاری؛ کاری خواستنی

ناکری «حماقت درد سی درمائی است: گهوجی
درد دلکی بی دم مانه».

درد آمدن: ئیش هاتن؛ هاتنه ئیش؛ ئیشان؛
بییشان؛ ئیشه؛ ئیشای؛ تووشی ئیش هاتن
«طوری زد که دردم آمد: جورئ لییدام نشی
هات»: به درد آمدن

درد آوردن: ئیشاندن؛ بییشاندن؛ شه بکاندن؛
هاوردنه ئیش؛ تووشی ئیش کردن؛ ئیش
هیتان؛ ئیشنه؛ ئیشنای «این آمپولها خیلی درد
می آید: ئم دهر زیانه زور دیشنی».

درد داشتن: دهردهه بوون: ۱. «مجازی/
دهردمه ند بوون «چه دردی داری؟ دردت چیست؟
چ دهر دیکت هدیه؟ دهردت جده؟» ۲. ئیش
هه بوون؛ به ژان بوون؛ به نازار بوون «دندانم
چرک کرده بود خیلی درد داشت: ددانم چلکی
کرد بوو ئیشی زور بو».

درد کردن: ئیشان؛ ئیشان؛ ئیشه؛ ئیشای؛
ئیش کردن؛ شه بکین؛ ژان کردن؛ ههستی
ناخوش و به نازار کردن «سرم درد می کرد: سرم
دشا».

درد کشیدن: ئیش کیشان؛ دهر دکیشان؛
تووشی ئیش بوون «تا پایم خوب شد، دو ماه درد
کشیدم: هتا پام چاک بؤوه، دوو مانگ ئیشم
کشا».

درد گرفتن: هاتنه ئیش؛ ئیشان؛ ئیشان؛
ئیشه؛ ئیشای؛ ژانین؛ ژان کردن؛ ژان
کهر دش؛ ئیش کردن؛ تووشی ئیش بوون «سرم
درد گرفت: سرم هانه ئیش».

دردی را دوا کردن: «کنایی/ دهر دیک دوا
کردن؛ (به) دهر د خواردن؛ دهر د واردهی؛
کارامه بوون «این حرفها دردی را دوا نمی کند: ئمو
قسانه دهر دیک دوا ناکهن».

به درد آمدن درد آمدن
به درد خوردن: «مجازی/ به که لک هاتن؛ به
کار هاتن؛ به دهر د خواردن؛ دهر د واردهی

درد دل / dard / اسم. تلته؛ پلته؛ تلفه؛ تلفاره؛
خلته؛ سهر کۆزه؛ چه ولۆک؛ خهوش و ماکي
ناتیکهل له تراویکدا که له بنیدا ماوه تهوه.

درد آشنا / dardāš(e)nā / ها؛ یان؛ صفت. «ادبی/
دهر دزان؛ دهر دزان؛ دهر دناشنا؛ خاوه ن ئاگایی
له خهم و مهینه تی خه لکی تر و ئاشنایی به
دهر دی دیتران «درد خود را باید به درد آشنا گفت:
دهر دی خو ئه بی به دهر دزان بیژی».

درد آشنایی / dardāš(e)nāyī / اسم. دهر دزانی؛
دهر دزانی؛ دهر دناشنایی؛ دۆخ یان چۆنیه تی
دهر دزان بوون.

درد آلود / dardālūd / صفت. به ژان؛ ژاندار؛
ژانای؛ به ئیش؛ تیکهل له گهل ئیشدا.

درد آور / dardāvar / صفت. ژانهین؛ ژاندهر؛
ئیشینه؛ دهر دپی دهر؛ ئیش پی گه یین؛
به دیهینهر و هوئ ئیش.

دردا / dardā / صوت. «ادبی/ داخم؛ په کوو؛
حهیف؛ به داخهوه؛ مخابن؛ ناخ؛ دهر دؤ؛ ناخ؛ ئای؛
تهمه قؤ؛ ئەک؛ ودهک؛ حه یفی؛ حه یف و
خه سار؛ وشه یهک بؤ دهر برینی ناکامی و له کیس
دانی شتیک «دردا که راز پنهان خواهد شد آشکارا:
داخم رازی نهین دهر ده کهوئ سهر نهجام».

دردار / dardār / ها؛ صفت. سهر دار؛ در گدار؛
دهر دار «شیشه ی دردار؛ قوطی دردار؛ شووشه ی
دهر دار؛ قوتووی سهر دار».

دردانه / dordāne / ها؛ صفت. «مجازی/ نازدار؛
نازار؛ ئاوه ختی؛ زور خوشه ویست «عزیز دردانه:
نازیزی نازدار».

درددل / dardedel / ها؛ اسم. «مجازی/
دهر ده دل؛ دهر دی دل؛ کاز- کاز؛ له جه؛ گله یی و

له جی؛ بیږ درهنگ؛ یه کهو جار؛ نهو؛ نهووک؛ هر دهوکاته دا «دردم کشته شد: دسهجی کوژرا».

دردمند / dardmand ، -ان: صفت. دهردمنه؛ دهردمه نند؛ دهردکیش؛ دهردهدار؛ دهردار؛ ۱. [نامتداول] نه خوښ؛ به نازار؛ دهرداوی؛ لهش به بار ۲. [مجازی] زویر؛ زوین؛ خه مگین؛ خهفه تبار؛ دلتهنگ «مادر دردمند؛ دل دردمند؛ دایکی دهردمنه؛ دلی دهردمه نند».

دردمندی / dardmandî: اسم. دهردهداری؛ دهردداری؛ دهردمه نندی؛ که زلاته؛ خه مگینی؛ خهفه تباری؛ دلتهنگی؛ دؤخ یان چؤنیه تی خهفه تبار بوون.

دردناک / dardnāk: صفت. به ژان؛ به نازار؛ له ژان؛ ۱. هوۍ دهرد و ئیش ۲. دهردار؛ دهردمنه؛ به ئیش و دهرد «اندام دردناک: نه نامی به نازار».

دردو / derdo, derdow ، ها: صفت. [گفتاری، تعریض] زمان باز؛ به دهم و پل؛ زیرهک و قسه زان.

دردرفت / dar.raft: اسم. دهرچوو؛ ۱. [گفتاری] هه زینه؛ خهرج و به رج ۲. [مجازی] نهووی به کار ده چی یان خهرج ده بی.

دردرفتیگی / dar.raftegi ، ها: اسم. له جی / گه چوویی؛ چرت؛ دهرچوویی؛ جودایی نه خواراوی نالقه یان به شی له کؤمایي «دردرفتیگی مفصل: له جی چوویی جمگه».

دردرفتن / dar.raftan: مصدر. لازم. // دردرفتی: دهرچووی؛ درمی روی؛ دهرده چی؛ دربرؤ: دهرچؤ // دهرچوون؛ دهرپه رین؛ بهر شیهی؛ ۱. خو راپسکان؛ چرتیان؛ راکردن؛ هه لاتن؛ له بهر دهستی که سیکدا بهر بوون «تا سرم را برگرداند دستش را کشید و دررفت: تا لام کرده و کشاوه و دهرچوو» ۲. فهرقین؛ په کین؛ خه لیان؛ ترانان؛ ترانیهی؛ ترانای؛ له جیی خووه دهرهاتنی شتیک به هوۍ گوشار یان هیزی ناوه کیهوه

کول و کهسهریک که کهسۍ پیی خوښه له لای دؤستیکه وه بیدر کیښی.

□ **درد دل کردن** / گفتن: [مجازی] دهردی دل کردن؛ کار کار کردن؛ دهرده دل که ردهی؛ خه فته و رازی خو لای کهسۍ گوتن «آمده بود با من درد دل کند: هاتبوو له گه لما دهردی دل بکا».

به درد دل کسی رسیدن: [مجازی] گویدان به ناله ی کهسیک؛ به دهرد و گرفتگی کهسۍ گویدان و له گه لیدا هاو دهردی کردن و یارمه تی دانی «آخر یک دقیقه هم به درد دل من برس: ساهه میکیش به ناله ی من گوی بده».

دردسر / dardesar ، ها: اسم. دهر دیسه ر؛ دهردهسه ر؛ زه حمه ت؛ ناشی؛ خهر خه شه؛ دهرد و کویره وه ری «به خاطر آن اعتصاب، رییس دانشکده دچار دردسر شد: له بهر نهو مان گرته، سه رؤکی زانکو تووشی دهر دیسه ر بوو».

□ **دردسر دادن**: [کنایی] سه ر ئیشاندن؛ دهر دیسه ر دان؛ سه ره ئارده یوه قولی؛ چه نه و ئیژ کردن و سه ر هیتانه جوښ «ببخشید که این قدر شما را دردسر دادم: ببورن نه ونده سه رم ئیشاندن».

به دردسر انداختن: خسته نه زه حمه ته وه؛ خسته نه دهر دیسه ر؛ هوۍ زه حمه ت و گرفتاری بوون.

دردسنج / dardsanc ، ها: اسم. ئیش پیو؛ نامرازیک بو پتوانی چکوله ترین گوشاری که ده بیته هوۍ به دیهاتنی ئیش.

دردکش / dardkeš: صفت. دهردکیش؛ ئیش کیش؛ تووشیاری ئیش و ناچار به کیشانی. **دردکش** / dardkoš: صفت. ئیش بر؛ دهرد بر؛ ژانپر؛ ژانبه ر؛ به تاییه تمه ندی له ناو بردنی ئیشوه.

دردم / dardam: قید. دسه به جی؛ ده زبه جی؛ یه کچی؛ یه کجا؛ هر چانه؛ ده ست و برد؛ هر

هه‌یه.

د‌رزه / darze ، ها: / اسم. ۱. / قدیمی / تابه؛ گیشه؛
گرشه؛ قرشه؛ د‌رزه؛ ک‌وایه‌ک له ه‌هر شتی
۲. درزی چ‌کۆله.

د‌رزی / darzî ، ان: / اسم. / قدیمی / خ‌ه‌یات؛
جل‌د‌وور؛ به‌رگ‌د‌وور؛ شوونک؛ دروومان‌کار.

د‌رس / dars ، ها: / درس؛ دروس: / عربی / اسم. / وانه؛ د‌رز؛
د‌هرس: ۱. ئه‌وه‌ی که به‌ ه‌وۆ خویندن و
ئه‌زم‌وونه‌وه فیری د‌ه‌بن «درس‌پزشکی؛ وانه‌ی
ب‌ژیشکی» ۲. نووسراوه‌ یان ئاگاداری بۆ فیر بوون
«درس‌خواندن؛ درس‌دادن؛ وانه‌ خویندن؛ وانه
گوته‌نوه» ۳. / مجازی / ئه‌زم‌وون؛ په‌ند «تاریخ‌برای
ما درس‌خوبی است؛ می‌ژوو بۆ مه‌ ئه‌زم‌وونیک‌ی چاکه».

□ درس‌ان‌شا: وانه‌ی شیوه‌ و چه‌شنی نووسین.
درس‌ع‌برت: / مجازی / په‌ند؛ په‌ن؛ په‌نگ؛
رووداوێ که ئامۆزگاری لێ و‌ه‌رده‌گرن.

□ درس‌پرسیدن: وانه‌ پرسینه‌وه؛ لێ پرسینه‌وه؛
پرسینه‌وه له‌ قوتابی له‌مه‌ر ئه‌وه‌ی فیری بووه.
درس‌پس‌دادن: و‌تنه‌وه‌ی ئه‌و وانه‌یه‌ فیری
بووه.

درس‌ح‌اضر کردن: وانه‌ له‌ به‌ر کردن؛ د‌هرس
ئاماده‌ کردن «درس‌م‌ را به‌ خوبی حاضر کرده‌ام؛
وانه‌که‌م به‌ باشی له‌ به‌ر کردوه».

درس‌خ‌واندن: د‌هرس‌وانه‌ی: ۱. خویندنه‌وه‌ی
نووسراوه‌یه‌کی د‌هرسی «درس‌ام‌روز را بخوان؛
د‌هرسی ئه‌مه‌رۆ و‌ه‌خوینه» ۲. د‌هرز دادان؛
خ‌وین؛ و‌هنه‌ی؛ وانای؛ و‌ه‌ندایه‌نه؛ و‌هنده‌ی؛
و‌هندش؛ د‌هرس‌فیر بوون «در‌م‌درسه‌ی ما درس
می‌خواند؛ له‌ قوتابخانه‌که‌ی ئیمه‌دا ده‌خوینی».

درس‌خ‌ود را از بر / فوت‌آب‌بودن: / مجازی /
۱. و‌ه‌کوو ئاو له‌به‌ر بوون؛ و‌ه‌ک ئاو پ‌ه‌وان
بوون؛ و‌ه‌ریبه‌ی ۲. / کنایی / د‌هرس‌خ‌ۆ چاک له
به‌ر بوون؛ کاری خ‌ۆ چاک زانین؛ ئاگادار بوون
له‌ چ‌وناوچ‌ۆن جیبه‌جی کردنی کارێ که پ‌ئ

«دررفتن استخوان؛ دررفتن تیر؛ د‌ه‌ریه‌رینی ئیسک؛
د‌ه‌رچوونی تیر». ه‌ه‌روه‌ها: دررفتنی
■ صفت‌مفعولی: دررفته (د‌ه‌رچووک) / مصدر‌منفی:
درنرفتن (د‌ه‌رنه‌چوون)

د‌رو / dar. row ، ها: / اسم. / گفتاری / د‌ه‌ربازگه؛
د‌ه‌ره‌تان؛ د‌ه‌رو؛ پ‌یی د‌ه‌رچوون «رفت‌توی
کوچه‌ای که درو نداشت و گیر پاسانها افتاد؛ چ‌ووه‌نیو
کۆلانیکه‌وه د‌ه‌ربازگه‌ی نه‌بوو، که‌وته‌گیر
پاسه‌وانه‌کانه‌وه».

د‌رز / darz ، ها: / اسم. / درز؛ د‌هرز: ۱. چاک؛
تلیش؛ جیگای پ‌یوه‌ندی یان دروومانی دوو له‌ت
له‌ شتی «درز‌ک‌نت شکافته‌شده‌ است؛ درزی
کۆته‌ک‌ه‌ت باز بووه» ۲. / پزشکی / الف / لکانگه‌ی
ئیسکه‌کانی کاپۆل پ‌یکه‌وه؛ جیگه‌ی چه‌سپانی
ئیسکه‌له‌ی سه‌ر به‌یه‌که‌وه‌ ب) ته‌قه‌ل؛ ته‌قه‌له؛
به‌خیه‌ی برینگاری ۳. قه‌لش؛ ق‌لیش؛ قه‌له‌ش؛
قه‌له‌شت؛ تلیش؛ شه‌ق؛ شه‌رق؛ ته‌رک؛ ته‌رکه؛
تریشکه؛ که‌لین؛ ته‌ریک؛ چاک «از درز در نگاه‌کن:
له‌ درزی درگاه‌وه‌ پ‌روانه».

□ درز کردن: د‌زه‌کردن؛ بلاو بوونه‌وه: ۱. له
درزی شتیکه‌وه‌ چ‌وونه‌ د‌ه‌ر «نور از شکاف در درز
می‌کرد؛ تیشک‌له‌ درزی درگاه‌وه‌ د‌زه‌ی ده‌کرد»
۲. / مجازی / درکان؛ درکیای؛ که‌وته‌نه
د‌ه‌ره‌وه‌ی رازیک.

د‌رز گرفتن: ۱. درزگرتن؛ که‌لین‌گرتن؛ ته‌قه‌ل
دان؛ دوورانی دوو تیکه‌ پارچه‌ به‌یه‌ک‌تره‌وه
۲. / مجازی / قسه‌ک‌ورت‌کردنه‌وه؛ کۆتا
کردنه‌وه‌ی باس «فوراً ح‌رف‌م‌ را درز‌گرت‌م‌ و بیرون
آمد‌م‌؛ ده‌سه‌ج‌ج‌ قسه‌م‌ ک‌ورت‌کردوه‌ و
و‌ه‌ده‌ر که‌وتم».

د‌رزگیری / darzgîrî / اسم. / درزگری؛ کار یان
پ‌ه‌وتی درز دادان؛ دووران یان داپۆشان‌دنی درزی
شتی (و‌ه‌ک‌جل‌وبه‌رگ، دیوار و...) .

د‌رز و د‌وز / darz-o-dûz / اسم. / گفتاری / د‌راوی
جل‌وبه‌رگ که‌ پ‌یو‌ستی به‌ دوورین و پ‌ینه‌کردن

سپیتراره «مطمئن باش! من درس خودم را از برم؛
دلنیا به! نهنم دهرس خومم چاک له بدره».

درس خود را بلد/ روان بودن: دهرسی خو
زانین؛ وانه‌ی خو زانین.

درس دادن/ گفتن: وانه دان؛ دهرس دان؛ وانه
وتنه‌وه؛ شتیک به مبه‌به‌ستی فی‌ر کردن به
دیتران گوتن «امروز معلم چهار صفحه درس داد؛
ئه‌ورؤ مامؤستاکه‌مان چوار لاپه‌ره دهرسی دا».

درس گرفتن: فی‌ر بوون؛ هه‌فؤتن: ۱. وانه فی‌ر
بوون؛ هین بوون؛ مسه‌ی؛ ناگایی له مامؤستا
وه‌رگرتن ۲. [مجازی] پهنه وه‌رگرتن؛ شتی له
رووداو یان تاقي کرده‌وه‌یه‌ک فی‌ر بوون «از این
حادثه درس خوبی گرفت: له‌م رووداوه پهن‌دیکی
باشی وه‌رگرت».

درس‌افزار / darsafzār، ها: /عربی/ فارسی/ اسم،
ههر کام له نامی‌رگه‌لی فی‌رکاری (وه‌ک کتیب،
شریت؛ یان وینه ...).

درست ۱ / dorost، ها: /صفت. دروست؛ درووس؛
دروس؛ درؤس؛ درس: ۱. بی‌هه‌له یان نادروستی
«حرف درست؛ کار درست: قسه‌ی دروست؛ کاری
درووس» ۲. بی‌کهم و کووری یان شکاوی
«ساعت درست شد: سه‌عاته‌که دروست بؤوه»
۳. پاک؛ ریک؛ ساق؛ ته‌واو؛ بی‌که‌مایه‌سی؛ موک
«صد صفحه درست؛ چهل سال درست: سه‌د لاپه‌ره‌ی
ته‌واو؛ ریک چل سال» ۴. [گفتاری] راست؛ پاس؛
چاک؛ باش «آدم درست: مرؤی دروست».

□ درست بودن: دروست بوون؛ درووس بوون؛
۱. هه‌له نه‌بوون ۲. پاک و بی‌خه‌وش بوون؛
بی‌که‌مایه‌سی بوون ۳. درووسکار بوون.

درست شدن: ۱. دروست بوون؛ درووس بوون
۲. چاک بوونه‌وه؛ دروست بوونه‌وه؛ دروست
کران؛ وه‌ش کریه‌ی ۳. ناماده بوون؛ ته‌یار
بوون. هه‌روه‌ها: درست کردن

درست ۲: قید. راست؛ درووس؛ دروست: ۱. پاس؛
ریک «قطار درست سر ساعت آمد: قه‌تاره‌که راست له

سه‌ر کاتی خو‌ی هات» ۲. به دروستی؛ به
درووسی «آزاد درست همان کاری را کرد که گفته بود؛
آزاد دروست ههر ئه‌و کاره‌ی کرد که گوتبوی».

درست آیین / dorostāyîn، ها: /صفت. /ادبی/
۱. په‌یره‌وی ئایینی دروست ۲. په‌یره‌و و وه‌فادار
به ئایینیک.

درست‌دین / dorostdîn، /صفت. ۱. پرواپته‌و؛
خاوه‌ن خوو و هوگر به په‌یره‌وی ته‌واو له
فه‌رمانگه‌لی دینی ۲. ئورتودوکس.

درستکار / dorostkār، ها: /ان: /صفت. ئاز؛
درووسکار؛ کار‌درووس؛ دروسکار؛ راستکار؛
ثافده‌ست؛ ده‌سپاک؛ به‌خته‌وار؛ راست و
دروست؛ بی‌فر و فی‌ل؛ مرؤی بی‌لاری و خواری و
بی‌گری و فزی «کارگر درستکار؛ کریکاری
درووسکار».

درستکارانه ۱ / dorostkārāne، /صفت.
درووسکارانه؛ دروستکارانه؛ دروستانه «رفتار
درستکارانه: ئاکاری درووسکارانه».

درستکارانه ۲: قید. درووسکارانه؛ دروستکارانه؛ به
درووسکاریه‌وه؛ له‌گه‌ل دروستکاریدا «درستکارانه
رفتار می‌کرد: درووسکارانه ده‌جوولاه».

درستکاری / dorostkārî، /اسم. درووسکاری؛
کار‌درووسی؛ دروستکاری؛ سه‌رراستی؛ ئاکاری
راست و دروست و به‌دوور له خه‌یانه‌ت و
بی‌گری و فزی.

درست و حسابی ۱ / dorost-o-hesābî، /فارسی/
عربی/ صفت. راست‌وپاک؛ ریک‌وپیک؛ سه‌رراست؛
راست‌ودروست؛ به‌چؤنیه‌تی، چه‌ندیه‌تی، یان
باریکی شیاوه‌وه «آدم درست و حسابی؛ کار درست و
حسابی: مرؤی راست و پاک؛ کاری ریک‌وپیک».

درست و حسابی ۲: قید. باش؛ به‌باشی؛ به
ریک‌وپیک؛ راست و پاک؛ چاک؛ به‌جوانی؛ به
خاسی «درست و حسابی در آنجا مستقر شده بود: باش
ده‌ویدا سه‌قامگیر ببوو».

درسته ۱ / doroste، /صفت. /گفتاری/ ساق:

۱. دەس نه خواردوو ۲. ته‌واو؛ ت‌واو «یک نان درسته را خورد؛ نانیکی ساقی خوارد».

درسته^۱: قید. ساق؛ به ساقی؛ به یه کجاری «زردالو را درسته قورت داد؛ قه‌سیسه‌که‌ی به ساقی قووت‌دا».

درستی /dorosti/؛ اسم. دروستی؛ درووسی؛ راستی؛ راستی؛ ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی دروست بوون «درستی کارش معلوم نیست؛ دروستی کاره‌که‌ی دیار نیه» ۲. دروستکاری «درستی او در میان بازار معروف است؛ درووسی ئەو له بازاردا به‌ناویانگه».

درسخوان /darsxān/؛ ها/؛ عربی/فارسی/صفت. دهرسخوین؛ دهرزوان؛ خاوه‌ن هۆگریه‌تی به دهرس خویندن و فیربوونی «بچه‌ی درسخوان؛ مندالی دهرسخوین».

درسنامه /darsnāme/؛ ها/؛ عربی/فارسی/اسم. وانه: ۱. کتییی دهرسی، به‌تایبته له بواریکی وانیه‌ی زانستگاییدا «درسنامه‌ی روان‌شناسی؛ وانیه‌ی ره‌وان‌ناسی» ۲. ههر چه‌شنه نامیلکه یان وتاریک که بۆ ئەو مەبەستە به کار دەرپوا «بیشتر درسنامه‌ها ترجمه‌ی ناقص و نامفهوم کتابهای خارجی است؛ زۆرت‌ری وانه‌کان پاچقه‌ی نیمه‌نا‌ته‌واو له کتییگه‌لی بیانین».

درس و مشق /dars-o-mašq/؛ عربی/اسم. وانه و مه‌شق؛ خویندن و ته‌کلیفی وانیه‌ی «به درس و مشق بچه‌ها رسیدگی می‌کرد؛ به وانه و مه‌شقی مندالان راده‌گه‌بشت».

درسی /darsi/؛ عربی/صفت. وانیه‌ی؛ دهرسی؛ دهرزی؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به وانه‌وه «کتاب درسی؛ فعالیت درسی؛ کتییی وانیه‌ی؛ چالاکی دهرسی».

درشت /dorošt/؛ صفت. ۱. له‌ها/گه‌وره؛ زل؛ زه‌لام؛ گرس؛ گر؛ گه‌پ؛ گورپه؛ ئەستوور؛ به ئەندازە و هه‌ندی گه‌وره‌تره‌وه «سیب درشت؛ تخم‌مرغ درشت؛ سیوی گه‌وره؛ هیلکه‌ی زل» ۲. له‌ها/درشت؛ دشت؛ دوشته؛ دووشته؛ گرد؛ زروه؛ به بایه‌خی زۆره‌وه (بۆ پاره) «پول درشت؛ پاره‌ی

درشت ۳. /ادی/ نه‌پۆر؛ ئاز؛ ناساف؛ نارپیک «جامه‌ی درشت؛ به‌رگی نه‌پۆر» ۴. /مجازی/ ناشیرین؛ قه‌لپ؛ ناخۆش؛ ناخوه‌ش؛ دشت؛ ناله‌بار و تیکه‌ل به قین و رکه‌وه «حرف درشت؛ قسه‌ی ناشیرین».

درشت بار کسی کردن: /مجازی/ به که‌سه‌ی کردن؛ قسه‌ی سووک له پاره‌سه‌نگی که‌سیک نان؛ زیپک له که‌سیک دان؛ سه‌رکۆنه/لۆمه‌ی که‌سه‌ی کردن؛ قسه‌ی ناخۆش و تیکه‌ل به لۆمه‌وه به که‌سیک گوتن «امروز صاحبخانه خیلی درشت بارم کرد؛ خاوه‌ن مال ئەو‌پۆ زۆری پی کردم».

درشتباف /doroštāf/ درشتبافت

درشتبافت /doroštāft/؛ صفت. دووشته‌چن؛ دوشته‌چن؛ درشت‌چن؛ به تان و پۆگه‌لیکی ئەستوور و لێک‌دوو‌روه «فرش درشتبافت؛ فره‌شی دروشته‌چن»؛ درشتباف/گفتاری/

درشتخو /doroštū/؛ ها/؛ یان/؛ صفت. /مجازی/؛ ادبی/ توندخوو؛ تونه‌خوو؛ تونه‌مه‌زاج؛ ته‌خوو؛ توند و تیژ؛ خاوه‌ن خووخه‌دی تون و تیژ و ئاکاری ناشیرین له‌گه‌ل خه‌لک‌دا. هه‌روه‌ها:

درشتخویی

درشتخوار /doroštāx/؛ ها/؛ ان/؛ اسم. /زیست‌شناسی/ نامۆخۆر؛ سیلولولی بیگانه‌خۆر که له پیکهاتن و سازانه‌وه‌ی شانگه‌لی مۆره‌داراندا ده‌وری گرینگ‌ی هه‌یه: کلانخوار درشت‌نی /doroštney/؛ ها/؛ اسم. دروشه؛ لولولاک؛ لولولاق؛ به‌له‌ک؛ گاللۆر؛ قه‌له‌مه؛ قولمه؛ هیسکه‌گه‌وره‌ی پا که به زرانی و قوله‌په‌وه به‌ند ده‌بی.

درشتی /dorošti/؛ اسم. ۱. زلی؛ گه‌وره‌یی؛ درشتی؛ گردی؛ دۆخ و چۆنیه‌تی درشت بوون ۲. /مجازی/ توند و تیژی؛ ئاکاری به‌توو‌په‌یی و بی‌ئارامی و سازشت «خیلی با مادرش درشتی می‌کرد؛ زۆر له‌گه‌ل دایکیدا توندوتیژی ده‌کرد».

درشکه / doroške, doroške, ها: [اروسی] اسم. پیتون؛ فایتون؛ کالیسکه؛ عارهبانه‌ی سواری سهرداپوشراو که دوو یان چهند ئه‌سپ ده‌یکیشن و مسافری پی جیبه‌جی ده‌کن.

درشکه‌چی / doroškeči, doroškeči, ها: ان: [اروسی / ترکی] اسم. فایتونچی؛ کالیسکه‌چی؛ ئازویتی عارهبانه.

درصد^۱ / darsad, ها: / اسم. له‌سه‌ده؛ سه‌دی‌چن؛ یه‌ک یان چهند به‌ش له‌شتیک که به‌سه‌ده‌شه‌وه دابه‌ش بووه «چند درصدی از این پول به‌تو می‌رسد: چهند له‌سه‌دی ئه‌م پاره‌یه به‌تو ده‌گا».

درصد^۲: قید. سه‌تا؛ له‌سه‌ده، به‌شیوازی به‌ش یان به‌شگه‌لیک له‌شتیک (به‌تایبه‌ت پاره) که به‌سه‌ده دابه‌ش کراوه «ده درصد تخفیف دارد: سه‌تا ده‌ی داشکاو».

درصدگیری / darsadgîrî, ها: / اسم. کار یان ره‌وتی له‌سه‌ده‌گرتنی ژماره یان چهنده‌تیه‌ک. درصورتی‌که / darsûratîke: [فارسی / عربی / فارسی] صورت

درضمن / darzemn: [فارسی / عربی] قید. هه‌روه‌ها؛ هه‌روه‌سا؛ هه‌رپاسه؛ وپرای ئه‌مه؛ وپرای ئه‌وه: ۱. هه‌ر له‌و کاته‌دا؛ له‌هه‌مان کاتدا «در ضمن پول هم لازم است: هه‌روه‌ها پاره‌یش پیوسته» ۲. تازه؛ زیاتر له‌وه؛ له‌و به‌دوا «در ضمن پولمان هم تمام شده است: هه‌روه‌ها پاره‌یشمان ته‌واو بووه»: ضمناً

درفش / derafš, darafš, ها: / اسم. ۱. [دبی] ئالا؛ دروشم؛ به‌ندیز؛ به‌یاخ؛ به‌یداخ ۲. دره‌وش؛ دره‌وشه؛ دریشک؛ دریشک؛ دریشه؛ دریشه؛ ئامیریک به‌نووکی تیزه‌وه بۆ کون کردن و دوورانه‌وه‌ی چه‌رم.

درفشانی / dorfešāni, ها: [عربی / فارسی] [تعریض / وتاریژی: درافشانی

درک / darak: [عربی] اسم. توون؛ ده‌ره‌ک؛ بن

و بیخی دۆژه؛ بنی جه‌حانم.

☐ به‌درک: به‌توون؛ فینار؛ وه‌جه‌حانم؛ به‌ده‌ره‌ک؛ وشه‌یه‌ک به‌نیشانه‌ی سهرنج نه‌دان به‌رووداویک «گفت: «می‌روم و پشت سرم را نگاه نمی‌کنم»، گفتیم: «به‌درک»: گوتی: «ده‌رۆم و ناگه‌ریمه‌وه»، وتم: «به‌توون».

درک / dark: [عربی] اسم. ۱. ده‌ره‌ک؛ فام؛ ئاوه‌ز؛ سه‌ره‌ده‌ره؛ سه‌روده‌ره؛ کار یان ره‌وتی ئاوه‌زین؛ زانین و له‌شتیک تیگه‌یشتن ۲. [دبی] دۆخ یان چۆنیه‌تی گه‌یشتن به‌شتیک.

☐ درک‌کردن: ۱. ئاوازن؛ ئاوزان؛ ئاوزین؛ ئاوه‌زیه‌ی؛ ئاوه‌زیای؛ فامین؛ تیگه‌یشتن؛ مسایش؛ مسایه؛ سه‌ره‌ده‌ره‌ئان ۲. [دبی] بوون؛ شایه‌ت بوون؛ دیتن «محضر آن اُستاد بزرگ را درک کردم: خزمه‌تی ئه‌و مامۆستا گه‌وره‌یه بووم».

درکردن / darkardan: مصدر. لازم، متعدی. // درکردی: ده‌رت‌کرد؛ درمی‌کنی: ده‌رده‌که‌ی؛ درکن: ده‌ره‌که // لازم، ۱. ده‌ره‌کردن؛ وه‌ده‌رنان «خستگی درکردن: شه‌که‌تی ده‌ره‌کردن» ☐ متعدی. ۲. هاویشتن؛ خستن؛ ته‌قاندن؛ که‌واندن؛ وسته‌ی؛ به‌ره‌که‌رده‌ی «تیز درکردن: تیز خستن».

هه‌روه‌ها: درکردنی

■ صفت فاعلی: درکننده (ده‌ره‌کر) / صفت مفعولی: درکرده (ده‌ره‌کراو) / مصدر منفی: درنکردن (ده‌رنه‌کردن)

درگاه / dargāh, ها: / اسم. ۱. به‌ره‌گا؛ ده‌ره‌که؛ ده‌ری؛ ده‌رگا؛ درگا؛ دریا؛ ناودرگا؛ قاپی؛ گوشادی دیوار که چوارچیوه‌ی درگای تی داده‌نین ۲. [نامتداول] ده‌ره‌که؛ ده‌ری؛ به‌رده‌ره‌ک؛ به‌رده‌رگا؛ به‌رده‌ریا؛ وه‌ربه‌ره؛ وه‌روه‌ی ۳. درگانه؛ دریانه؛ ئاسان؛ ئاسانه؛ ده‌ریزان؛ ده‌رازین؛ گه‌وره‌مال؛ خانووی خیوانی هی‌ز و گه‌وره‌یی.

درگاهی / dargāhi, ها: / اسم. ۱. قووپاوی نیو

درگوشی^۱: قید. به بچه؛ به بچه-بچه‌وه؛ به چیه؛ به سرتَه؛ به سرکه؛ به فسه؛ به سرپه-سرپه‌وه؛ چیه-چپ؛ نج؛ بناگویی؛ به هیواشی و له لای گویی بیسره‌وه «دو نفری داشتند درگوشی حرف می‌زدند: دوانی دانیشتبوون و به بچه قسه‌یان ده‌کرد».

درگه / dargah / اسم. [مخفف، ادبی] درک؛ دره‌که؛ درگا؛ دریا.

درگیر / dargîr / صفت. گیروده؛ درگیر؛ ناوقه‌د؛ ئامقه؛ تووش؛ تووشیاری باریکی سه‌خله‌ت و دژوار «خودت را با این کارها درگیر نکن: خوت گیروده‌ی ئهم کارانه مه‌که». هه‌روه‌ها: **درگیر بودن**: درگیر شدن؛ **درگیر کردن**

درگیراندن / dargîrāndan / مصدر. متعدی. گیروده‌کردن؛ پتوه تالاندن؛ تووش کردن.

درگیری / dargîrî / ها: اسم. ده‌گیری: ۱. دۆخ یان چۆنیته‌ی تووشی شه‌ر و ناکوکی بوون «با اداری آموزش و پرورش درگیری داشت: له‌گه‌ل مه‌زینگه‌ی په‌روه‌رده‌دا ده‌گیری بوو» ۲. کیشه‌وه‌ه‌را؛ مشت‌ومر؛ به‌ریه‌ره‌کانی و شه‌ر؛ کار یان ره‌وتی لیکدان؛ ململانی؛ شه‌ر و پیکدادان؛ «تظاهرات به درگیری کشیده شد و چند نفر زخمی شدند: خویشاندان کیشایه لیکدان و چهند که‌سیک بریندار بوون».

▣ **درگیری لفظی**: بنار؛ گلته؛ ده‌مه‌قاله؛ ده‌مه قرئ؛ شه‌ره قسه.

درل / derel / [انگلیسی] دریل

درم / deram / [از یونانی] اسم. درم؛ دیره‌م؛ یه‌که‌ی پاره‌ی برئ له ولاتانی رۆژه‌لاتی ناوه‌راست.

درمان / darmān / ها: اسم. درمان: ۱. هه‌توان؛ داوده‌رمان؛ کۆمه‌له کار و ئامرازێ که بۆ چا بوونه‌وه‌ی نه‌خۆشیک به کار ده‌برین «صدھا بیمار در این بیمارستان درمان شده‌اند: سه‌دان نه‌خۆش له‌م نه‌خۆشخانه‌دا ده‌رمان کراون»

دیوار، له بنی زه‌ویه‌وه تا بالای مڕۆشێ به شیوه‌ی دۆلاوجه‌یه‌کی بی‌ده‌رک ۲. [گفتاری] ناوده‌رگا؛ ناودریا؛ نیو ده‌رکه.

درگذشت / dargozašt / اسم. [ادبی] مه‌رگ؛ کۆچی دواپی؛ کاره‌هاتی مردن؛ تیدا چوون؛ تیا چوون؛ کۆچی دواپی کردن «درگذشت دوست عزیزمان را در سانحه‌ی رانندگی تسلیت می‌گوییم: مه‌رگی دۆستی خۆشه‌ویستمان له کاره‌ساتی پانه‌نده‌گیدا سه‌ره‌خۆشی ده‌که‌ین».

درگذشتن / dargozaştan / مصدر. لازم. [ادبی] // درگذشتی: مردی؛ درمی‌گذری: ده‌م‌ری؛ درگذر: بمره // ۱. مردن؛ مه‌رده‌ی؛ نه‌مان؛ تیدا چوون؛ تیا چوون؛ کۆچی دواپی کردن ۲. خۆش بوون؛ بواردن؛ بووردن؛ ویه‌رده‌ی؛ له مافی خۆ چاوپۆشی کردن «از گناه کسی درگذشتن: له گوناھی که‌سیک خوش بوون» ۳. تیه‌ره‌ر بوون؛ ده‌رباز بوون؛ ویه‌رده‌ی.

■ **صفت فاعلی**: درگذرنده (-) / **صفت مفعولی**: درگذشته (مردوو) / **مصدر منفی**: درنگذشتن (نه‌مردن)

درگذشته / dargozašte / ها؛ گان: اسم. [ادبی] کۆچ‌کردوو؛ مردوو؛ مردی؛ مردگ؛ مه‌رده؛ نه‌ماو. **درگرفتن** / dargereftan / مصدر. لازم. // درگرفت: ده‌سی پیکرد؛ درمی‌گیرد: ده‌س پنده‌کا؛ - // ده‌س پیکردن؛ هه‌لگیرسان؛ هه‌لبوون (بۆ ئاور)؛ ده‌س پنه‌که‌رده‌ی؛ تی‌به‌ر بوون؛ ده‌س پیکردنی کار یان کاردانه‌وه‌ی شتیک (ته‌نها به شیوه‌ی سیه‌هم که‌سی تاکێ رابردوو و داهاتوو به کار ده‌روا) «درگرفتن جنگ؛ درگرفتن آتش: ده‌س پی‌کردنی شه‌ر؛ تی‌به‌ر بوونی ئاگر».

■ **مصدر منفی**: درنگرفتن (ده‌س پی‌نه‌کردن) **درگوشی**^۱ / daregûşî / صفت. چیه؛ چوه؛ چفه؛ بچه؛ فسه؛ چریه؛ سرپه؛ نج؛ تاییه‌تمه‌ندی قسه کردنی هیواش و ده په‌نا گوئی یه‌کتر «درگوشی ممنوع: چیه قه‌ده‌غه‌یه».

شد، سراغ پذیرنش رفت: کاتی به تهاووی داماو کهوت، چوو بۆ لای خه زووره ی.

درمان شناسی / *darmānšenāsi*: اسم. درمان ناسی؛ لقیک له زانستی بژیشتی که له سهر درمانی نه خویشیه کان ده کۆلئته وه.

درمانگاه / *darmāngāh*، ها: / اسم. درمانگا؛ درمانخانه؛ دامه زراوه بهک به کارکه رانی بژیشتی و ئامیژگه لی درمانیه وه بۆ درمان کردنی نه خویشی سهره پای.

درمانگاهی / *darmāngāhi*: صفت. درمانگاهی؛ درمانخانه یی؛ پیوه نیدار یان سهر به درمانگاهوه «فعالتهای درمانگاهی: چالاکیه لی درمانگاهی».

درمانگر / *darmāngar*، ها: / اسم. درمانکهر؛ درمانگهر؛ کهسی که نه خویشان درمان ده کات.

درمانی ^۱ / *darmāni*: صفت. درمانی؛ پیوه نیدار یان سهر به درمانه وه «هزینه های درمانی: خهرجگه لی درمانی».

- درمانی ^۲: پیواژه. -درمانی؛ درمان کردن «پروتورمانی؛ برق درمانی: تیشک ده درمانی؛ کاره باده رمانی».

درمنه / *dermane, darmane*، ها: / اسم. گیابه رک؛ بهرزه لهنگ؛ بهرزه لین؛ زهنگۆله گیا؛ گیابه کی خۆرسکی لاسک کلۆری بۆنخۆشه.

درنا / *dornā*: اتوکی / اسم. ۱. [نجوم] وینه یه کی ئاسمانی باشووری. ۲. / ها: / ان / قازیقو لنگ؛ قازیقو لنگ؛ قولنگ؛ قولنگ؛ قورنگ؛ قورینگ؛ شینه قورینگ؛ قولنگ؛ قولینگ؛ قه تارقولینگ؛ کولنگ؛ بالداریکی کتوی به لهش و مل و بال و پای درێژ، دهن دووکی بلیند و ئهستووره وه.

درنبردن / *darnabordan* دربردن **درندشت** / *darandašt*: صفت. [گفتاری] ده رهنده شت؛ هه شته رخا؛ کاکیه کاکیه؛ به ده رته تانیکی زۆر بهر بلاوه وه «اتاق درندشت؛

۲. [مجازی] دهوا؛ چار؛ چاره «درمان درد من پول است: دهوای دهردی من پاره یه».

درمان بخش / *darmānbaxš*: صفت. [دبی] هه توان بهخش؛ درمان بهخش؛ به توانایی و تاییه تمه ندی درمان کردنه وه. ههروه ها: **درمان بخشی**

درمانجو / *darmāncû*، ها: / ان / اسم. درمانخواز؛ درمان پیرس؛ کهسی که وا له دووی درمانی نه خویشی خویشه وه «هر روز ۵۰ نفر درمانجو به ما مراجعه می کنند، که بسیاریان اصلاً بیمار نیستند: هه موو روژ ۵۰ ده رمانخواز دین بۆ لامان، که زۆربه یان ههر نه خوش نین».

درماندگی / *darmāndegî*: / اسم. داماو؛ دامایی؛ تیموای؛ قه تیس؛ ماتی و سهرگه رانی؛ دۆخ یان چۆنیه تی داماو بوون «هم بیکارم، هم بیمار، هم بی پول، مگر درماندگی شاخ و دم دارد؛ هه م بیکارم، هه م نه خوش و هه م بی پاره، ئیتیر داموای چۆن ده بی؟».

درماندن / *darmāndan*: مصدر. لازم. // **درماندی**: دامای؛ درمی مانی: داده مینی؛ دریمان: دایمینه // دامان؛ تیمان؛ تیدامان؛ تیدا مانه وه؛ قه تیس بوون؛ کهوتنه تهنگانه وه؛ پهک کهوتن؛ فل بوون؛ جه نیقین؛ فلتان؛ ئه رهمه نه ی؛ مه نایره؛ پهک کهوته ی؛ هیز و توانی جیبه جی کردنی کاریک له دهس دان «درمانده بودم چه جوابی به او بدهم: تیددا مابوو مه وه چ په رسفئیکی پی بده مه وه».

ههروه ها: **درمانندی**

■ **صفت مفعولی: درمانده** (داماو) / مصدر منفی: **درنماندن** (دانه مان)

درمانده / *darmānde*، ها: / ان: صفت. داماو؛ داماک؛ داماتی؛ تیماو؛ گونهک؛ کلۆل؛ بیتچاره؛ لی قه مواو؛ مه نه؛ وامه نه؛ ئه رهمه نه؛ ده رهمه نه؛ ئه رامه نه؛ ئه رامه نه؛ لاکه فته؛ بار کهوته؛ لاکه وته؛ پهک کهوته؛ وه ستاو؛ قه تیز؛ قه تیس؛ بی ده رته تان؛ ناکار له دۆزینه وه ی چاره «وقتی به کلی درمانده

زمین درندشت: ژووری دهر دنده شت؛ زه مینی ک کی به کاکي.

درونگی / dar(r)andegî, der(r)andegî / اسم: درنده بی؛ درې؛ دۆخ یان چۆنیه تی درنده بوون «شیر به آن درندگی را رام کرده است: شیر ی بهو درنده بی دهستمۆ کردوه».

درونده / dar(r)ande, der(r)ande / ها؛ گان: صفت. درنده؛ درې؛ درنه؛ دورونه؛ دههه؛ تیروو؛ راور؛ به تایه تمه ندی و توانای در بوونه وه «جانور درنده: گیانه وری درنده».

درونده خو / dar(r)andexû, der(r)andexû / ها؛ یان: صفت. درنده؛ درې؛ خاوه ن تایه تمه ندی و خووی گیانه وهرانی درنده و وه حشی «ابن مرد درنده خو حتی به کودکان خود رحم نکرد: ئەم کابرای دره به زوی به منداله کانی خوشیدا نه هات».

درونده خو بی / dar(r)andexûyi, der(r)ande- / ها: اسم. درندایه تی؛ دۆخ یان چۆنیه تی در بوون «زبان از توصیف درنده خو بی او قاصر است: زمان کوله له دهر برینی درندایه نی وی».

درونگرفتن / darnaraftan / در گرفتن

درونگردن / darnakardan / در کردن

درونگ / derang, daran / اسم: [دبی] درهنگ؛ دیر؛ دیرس؛ دواکهوت؛ خۆپاریزی له

جیبه جی کردنی کاریک بۆ ماوه یی «در این کار درنگ جایز نیست: لهم کاره دا درهنگ ره وانه»

۲. خۆپاری؛ سهبر «ختی درنگ کن که دیگران هم برسند: تۆزی سدر که با ئەوانیش بگهن». ههروهها: درنگ کردن

درونگدشتن / darnagozaştan / در گذشتن

درونگرفتن / darnagereftan / در گرفتن

درونامندن / darnamāndan / درماندن

درونشتن / darneveştan / نوردیدن ۱-

درونیافتن / darnayāftan / دریافتن

درونیامدن / darnayāmadan / در آمدن

درونیاوردن / darnayāvardan / در آوردن

درونیاوختن / darnayāvîxtan / در آویختن

درونیفتادن / darnayofîtdan / در افتادن

درو / derow, dero: / اسم: ۱. دروینه؛ دروین؛ دره؛ درینه؛ کار یان رهوتی برینه وهی پرووه کی کیلگه یان زه مینیک «فصل درو: وهزی دروینه» ۲. [کنایی] قهلت و بر؛ کوشتاری به کۆمه لی گیانه وهران، به تایهت مرۆف؛ داپاچین «با مسلسل همه را درو کردند: به متزالیۆز هه موویان قهلت و بر کرد».

درو کردن: دروینه کردن؛ دره و کردن؛ دوروان؛ دروان؛ دره و کرده ی.

دروازه / darvāze / ها: از کردی / اسم: [قدیمی] دره روزه: ۱. قاپیه؛ دهر گای مه زن؛ درگقابی؛ در گایه کی گه و ره که له و پوه بۆ ناو شار یان قه لایه ک ده چوون «شبانه دروازه را به روی سپاه دشمن گشودند: به شه و دا دروازه یان بۆ سوپای دژمن کرده وه» ۲. [مجازی] شوین یا جیگایی که له و پوه ده چنه نیو شوین تر «دروازه ی تمدن: دروازه ی شارستانیه ت» ۳. [ورزش] گول؛ گول؛ جیگایه ک له دوو سهری گۆره پانی یاری فووتبال و چهند یاری تر که ده بی تۆپی تی که وی.

دروازه بان / darvāzebān / ها؛ بان: از کردی / فارسی / اسم: دروازه بان؛ دره روزه وان: ۱. [قدیمی] قاپیه وان؛ قاپیه فان؛ نواوان ۲. [ورزش] گولیر؛ یاریزانی که ناگای له دره روزه یه، تۆپی تی نه چی. ههروهها: دروازه بانی

دروپیکر / dar-o-peykar / اسم: در و دیوار؛ درگا و په نجه ره؛ درگا و دیوار و کۆمه لی شه و شتانه ی که نه بیته هوی مان و پاوان بوونی خانویه ک «خانه کهنه و قدیمی بود و در و پیکر درستی نداشت: خانوه که زۆر کۆن بوو، در و دیواریکی ریک و پیککی نه بوو».

دروختنه / dar-o-taxte / اسم: [قدیمی] پیکهاته یه ک له چیو (تهخته) بۆ داپۆشین ی پرووی شووشه یان دهر بیجه، که به پیچ به پرووی

در گای دوو کاند د یانېه سته وه.

☐ در و تخت به هم جور بودن: [مجازی] یو یه ک تاشیان؛ جفت و جوړ بوون.

دروود /durûd, dorûd/ دعا: ۱. دروود؛ شاباش؛ شابه؛ شه گه؛ شاگه؛ وشه یه ک به نیشانه ی په سندن، په سن یان خیراتی «دروود بر قهرمانان وطن: دروود بۇ قارمانانی نیشتمان» ۲. /ها/ [ادبی] سه لام؛ سلاو؛ سلام؛ سلاډ. هه روه ها: درود گفتن؛ درود فرستادن

دروودگر /durûdgar, dorûdgar/ ها؛ ان؛ اسم، [ادبی] چپوتاش؛ چووتاش؛ دارتاش؛ مه رنګوز؛ نه چار.

دروودگری /durûdgarî, dorûdgarî/ ها؛ اسم، [ادبی] چپوتاشی؛ دارتاشی؛ مه رنګوزی؛ نه چاری.

دروودن /durûdan, dorûdan/ درویدن **دروودیار** /dar-o-dîvâr/ ها؛ اسم، دار و دیوار؛ دهر و دیوار؛ دهرک و بان؛ دهر و دوو؛ نه وه ی که جیګایه ک له دهر وه ی جوئ ده کاته وه (وه ک دیوار و دهرگا و په نجره) «در و دیوار را تمیز کرده و آدین بسته بودند: دار و دیواریان خاوین کردبووه وه و خه ملاندیو بیان».

دروزی /darûzî/ ها؛ ان؛ [؟] اسم، دهر ووزی؛ هر کام له په پره وانی لقی له مه زه بی ئیسماعیلی به ناوی دهر ووز که ئیسته زور به یان له لوبنان و سووریه نیشته جین.

دروس /durûs, dorûs/ [عربی] جمع ☞ درس **دروغ** /durûq, dorûq/ ها؛ اسم، درو؛ فر؛ فرکا؛ قری؛ دروئی؛ دروئ؛ درو؛ دره؛ دهره و: ۱. فیخال؛ ئاخلیف؛ قه وانه؛ هه لات؛ پوټ؛ قسه ی هه لیه سته و ناراست که به مه به سته فریودان یا شوپنه گومکې ده گوترئ «برای این که تنبیه نشود، دروغ گفت: بۇ نه وه ی جزیا نه درئ، دروئی کرد» ۲. قسه یه کی ناراست یان نادروست که ویده چئ بیژر چوئیه تیه که ی بزانی یان نه زانی «خبر دروغ؛ هه والی درو».

☐ دروغ دسته نقاشی: [مجازی] دروئی وه ک راست؛ دروئی داتاشراو؛ درو یه ک که به زانیاریه وه ساز کرابی.

دروغ شاخدار: [مجازی] توپ؛ هه لات؛ هووشه؛ دروئی زل.

دروغ مصلحت آمیز: دروئی مه سلحه تی؛ درو یه ک که بۇ کوژاندنه وه ی بشپوه و وه بشپوه و به رگری له گه زن و زیان ده گوترئ.

☐ دروغ بافتن ☞ دروغ بافی

دروغ تراشیدن: درو هه لیه ستن؛ درو تاشین؛ درو درووس کردن؛ درو داتاشین؛ شه نین.

دروغ در آمدن: به درو دهر چوون؛ به درو دهر هاتن؛ به دروئ به رشپیه ی؛ راست دهر نه هاتن؛ روون بوونه وه ی درو بوونی وته، پرووداو یان هه والیک (خبر آتش بس دروغ در آمد: هه والی ئاگر به س به درو دهر چوو).

دروغ ساختن ☞ دروغ سازی

دروغ کسی را در آوردن: [مجازی] که سی به درو خستنه وه؛ دروئی که سی خستنه دهر وه؛ که سی ک خستنه درووه؛ وسه یوه درو؛ نه وه درو وسه ی؛ روون کردنه وه ی دروئی که سی که پیشتتر هه لیه سته وه «از این که دروغ او را در آورد من دلخور شد: له وه ی که به دروم خسته وه لیتم زیز بوو».

دروغ گفتن: درو کردن؛ درو دان؛ داندن؛ درو دای؛ درئ که رده ی؛ دروئی دای؛ درو وتن.

دروغ بافی /durûqbāfi, dorûq-/ ها؛ اسم، [مجازی] درو بزی؛ کاری درو هه لیه ستن؛ درو نانه وه؛ هه لیه ستن و ئاماده کردنی درو «تهمت زنی و دروغ بافی بر علیه روشنفکران بازار گرمی یافت: بوختیان کردن و درو هه لیه ستن دژ به روونا کبیران بره وی په یدا کرد». هه روه ها: دروغ باف

دروغ پراکنی /durûqparākani, dorûq-/ ها؛ اسم، درو وه شپنی؛ کار یان ره وتی بلاو کردنه وه ی

دروژنی کوره‌کهی گازندهی ده‌کرد و زور پهریشان بوو.

دروغما /durûqnemā, dorûq/ دروغیاب
دروغی /durûqî, dorûqî/ درویشی؛ درویشی؛
 درویشینه؛ درویشینه؛ دروژنه «ورزشکار دروغی»
 و ورزشکاری درویشی.

دروغیاب /durûqyāb, dorûq/ دروغیاب؛ اسم.
 دروژدوژ؛ دروژ ده‌رخه؛ نامیریک بـو
 هله‌سنگاندنی راستی یان نادروستی قسه‌ی
 ویزر له سهر بری چالاکي مروث (وه‌کوو هه‌ناسه
 و لیدانی دل ...)؛ دروغما؛ دروغ‌سنج
دروغین /durûqîn, dorûqîn/ دروغی؛ درویشی؛
 درویشینه؛ دروژنه؛ دروژنه.

دروگر /derowgar, dro:gar/ دروغگر؛ اسم.
 ۱. درویننه‌وان؛ دره‌وان؛ پاله؛ ناندروو؛ دره‌وکه‌ر؛
 که‌سی که کاری دره‌وکرده ۲. دره‌وگهرده؛
 دره‌واسه؛ درویننه‌ک؛ لاویرده؛ ماشینی که دره‌و
 ده‌کا.

درون /darûn, dorûn/ درون؛ اسم. [ادبی] ناوه‌وه؛
 ۱. ناو؛ نیو؛ ژور؛ هه‌ندروو؛ هوند؛ هه‌نده‌رووون؛
 دره‌روون؛ هه‌نده‌روون؛ دلی؛ بوشاییه‌ک که له
 نیوان دیوار، له‌مپه‌ر یان که‌وشه‌نی‌کدایه «درون
 خانه؛ ناو مال» ۲. ناو؛ نیو؛ به‌شی ناوه‌وه‌ی هه‌ر
 شتی‌ک. به‌رانبه‌ر: بیرون «درون و بیرون آن را
 به‌خوبی بررسی کرد؛ دره‌و و ناوه‌وه‌ی باش‌باش
 تاوتوتی کرد» ۳. [مجازی] زه‌ین؛ ناوه‌وه؛ هزر.

درون /darûne, dorûne/ درون؛ حرف. له‌ناو؛ ناو؛
 ناوه‌وه؛ له‌ناوه‌وه؛ نیو؛ له‌نیو؛ دلی؛ دلیو؛ دلو
 «درون حیاط حوض بزرگی است؛ حه‌وزیکی گه‌وره له
 ناو حه‌وشه‌که‌دایه».

درون‌بهر /darûnbar/ درون‌بهر؛ اسم. [گیاه‌شناسی]
 توپکلی ناوه‌وه‌ی به‌ری دار که ده‌کری توپ‌تیکی
 ناسکی لی بی (وه‌ک هه‌رمی) یان سفت و پته‌و
 بیته‌وه و بیته‌ه پیشه (وه‌ک گوپز).
درون‌بوم /darûnbûm/ درون‌بوم؛ اسم. [جغرافیا]

قسه و باسی درو. هه‌روه‌ها: دروغ‌پراکن
دروغ‌پردازی /durûqpardâzi, dorûq/ دروغ‌پردازی؛ اسم.
 درو‌بازی؛ کاری درو هله‌به‌ستن؛ درو نانه‌وه؛
 هله‌به‌ستن و ناماده‌کردنی قسه‌ی درو.
 هه‌روه‌ها: دروغ‌پرداز

دروغ - دونگ /durûqdavang, dorûq/ دروغ - دونگ؛ اسم.
 [گفتاری] درو - ده‌له‌سه؛ درو و ده‌له‌سه؛
 درو - ده‌له‌سه؛ قسه‌ی درو «این قدر دروغ - دونگ سر
 هم نکن؛ نه‌ونده درو - ده‌له‌سه مه‌تاشه».

دروغ‌زن /durûqzan, dorûq/ دروغ‌زن؛ اسم.
 [قدیمی] دروژن؛ دره‌وکه‌ر؛ دره‌موین؛ دروژنه؛
 فرقه؛ فرقه‌کهر؛ فرقه؛ فیشالباز.

دروغ‌زنی /durûqzani, dorûq/ دروغ‌زنی؛ اسم.
 دره‌وکه‌ری؛ دره‌موینی؛ فرقه‌کهری؛ فیشالبازی.

دروغ‌سازی /durûqsâzi, dorûq/ دروغ‌سازی؛ اسم.
 درو‌سازی؛ دروژنی؛ کاری هله‌به‌ستن و ناماده
 کردنی قسه‌ی درو؛ درو هله‌به‌ستن؛ درو نانه‌وه
 «به‌زودی آن نشریه معتبر به کارخانه‌ی دروغ‌سازی
 تبدیل شد؛ زور زوو نه‌و گو‌فاره به‌پر و ناسراوه بوو به
 کونی درو هله‌به‌ستن».

دروغ‌سج /durûqsanc, dorûq/ دروغ‌سج؛ اسم.
دروغکی /durûqakî, dorûq/ دروغکی؛ اسم. [گفتاری] به
 درو؛ به‌دروو؛ به‌درو؛ به‌درو؛ درویشی
 «دروغکی گفت می‌خواهد برود بانه؛ به‌دروو گوتی
 نه‌یه‌وی پروا بو بانه».

دروغگو /durûqgû, dorûq/ دروغگو؛ اسم.
 دروژن؛ درو‌باز؛ دره‌وکه‌ر؛ دره‌موین؛ دروژنه؛
 فرقه‌کهر؛ فرقه‌کهر؛ فرقه؛ هوفال؛ چاخان؛ که‌لاج؛
 فیشالباز؛ بافیش‌کهر؛ راست‌نه‌بیژ. به‌رانبه‌ر:
 راستگو «دروغگو دشمن خداست؛ دروژن دوژمنی
 خواجه».

دروغ‌گویی /durûqgûyî, dorûq/ دروغ‌گویی؛ اسم.
 دروژنی؛ درو‌کهری؛ درو‌بازی؛ فیشالبازی؛
 چاخانی؛ فرقه‌کهری؛ کار یان ره‌وتی درو‌کردن «از
 دروغ‌گویی پسرش شکایت داشت و خیلی نگران بود؛ له

نیوههریم؛ بهشی ناوهوهی هەر ولاتییک (وهکوو شار، باژیر یان پاریزگا).

درون بین / darûnbîn ، ها: / اسم، [پژشکی] ئاندوسکوپ؛ ههناوبین؛ ههناقبین؛ ئامپریکی بژیشکی بۆ بینینی ناوهوهی لهش.

درون بینی / darûnbîni ، ها: / اسم، ۱. [پژشکی] ئاندوسکوپیی ۲. دهروون بینی؛ ههناوبینی؛ تووژینهوه و تاوتویی بیر و باوه و ههستی خو؛ **درون نگری**

درونپرده / darûnparde: / اسم، [کالبدشناسی] پاو؛ ناوهکی ترین پهردی پزدان که تۆلی دهوره داوه و بهسراوه به ناوکهوه: آبپرده؛ **درونشامهی رویانی؛ مشیمه**

درونپوست / darûnpûst: / اسم، ناویست؛ ناوهپۆس: ۱. [کالبدشناسی] ناوهکی ترین تووژی سههتایی تۆل که پۆشهنی ناوهکی لوولهی ههرس پیک دینیی ۲. [گیاهشناسی] ناوینترین تووژی تۆکلی لاسک یان ریشوو.

درونپوش / darûnpûsh: / اسم، [کالبدشناسی] ناوهپۆش؛ ناویش؛ تووخی له شانهی پۆشهنی دهروونی که دل و دهمارای مۆردهاران وهک ئاستهه دادهگرئ.

درونتراو / darûntarāv: / **درونریز**

درون دل / darûndel: / **درونشامه**

درونراند / darûnrând: / اسم، رهوتی دهلان؛ دزه کردن؛ گهراهی بواردنی ماگهه له شویتیکی به گوشارهوه بۆ شویتیکی کهم گوشارتر.

درونروی / darûnrûy: / ان: / صفت، [گیاهشناسی] به تایههتمدی یان توانایی روان له ناو ئەندامانی رهوهکیکی تردا.

درونریز / darûnrîz: / ها: / صفت، [زیستشناسی] نیوانریز؛ دهناوریز؛ به نمکی ناوهکیهوه «غدهی درونریز؛ لکی نیوانریز»؛ **درونتراو**

درونزا / darûnzā: / ها: / یان: / صفت، به تایههتمدی یان توانایی ههلهکوتن و گههوه

بوون به یارمهتی هۆکارگهلی دهروونیهوه. بهرانبهه: **برونزا**

درونزاد / darûnzād: / صفت، ۱. / ان: / [گیاهشناسی] پیکهاتوو له شانگهلی ناوهکی گیا (وهک ریشووی لاوهکی) ۲. / زمینشناسی] به سههراوهی ناوهکیهوه (وهک بهردی ئاگرین).

درونزهر / darûnzahr: / اسم، [زیستشناسی] ناوهزار؛ ژاری ناوهوهی باکتری که تههیا دواي لهناو چوونی باکتری دیته دهروهه.

درونسو / darûnsû: / اسم، ناو؛ ناوهوه؛ دیوی ناوهوه؛ لای ناوهوه؛ رهو یان لای ناوهوهی ههه شتی.

درونسوز / darûnsûz: / **موتور درونسوز، موتور درونشامه** / darûnšāme: / اسم، [کالبدشناسی] پهردهیی که رهوی ناوهوهی ماسوولکهکانی دل و دههریزهکانی دادهپۆشی: **دروندل**

درونشامهی رویانی / **درونبرده**

درونگانی / darûngāni: / اسم، [زیستشناسی] ناوگانی؛ تیکهلی نیوان دوو بوونهوهی لیکنزییک، بهتایهت گههردی دوو گولی گیاهیهک.

درون گرایي / darûngerāyî: / اسم، هۆگری به سههکردنه ناو کاول و تووکیلی خووه و دووری و جیایی له ژيانی ئاپۆرهیی. بهرانبهه: **برون گرایي**. ههروهه: **درونگرا**

درونگروهی / darûngurûhî, -gorûhî: / صفت، ناوخۆیی؛ نیودهستهیی؛ نیوگرووی؛ پیوهندیدار یان سهه به کار و باری ناو خووی دهسته یان گروویپیکهوه «اختلافات درونگروهی؛ بحثهای درونگروهی؛ ناکوکی ناوخۆیی؛ باسی ناوخۆیی».

درونمایه / darûnmāye: / اسم، ناوهروک؛ ناوهروکه؛ کاکله؛ بیر یان مهههستی باس یان بهههمیکی هونهری.

درونمرزی / darûnmarzî: / ها: / صفت، ناوخۆیی؛ ناوهکی؛ پیوهندیدار به ناوهوهی ولات

«برنامه‌ی درون‌مرزی رادیو: برنامه‌ی ناخوبی رادیو».

درون نگری / darûn.negarî / درون‌بینی-۲

درون همسری / darûnhamsarî / ها- / اسم.

جامعه‌شناسی / ژن و ژنخواری ناخوبی؛
هاوسرودوزی و زهماوند له ناو ده‌سته‌یه‌کدا

(وهک بنه‌ماله و خیل) به هوی باو یان قانونه‌وه.

درونی / darûnî, dorûnî / صفت. دروونی:

۱. ناوه‌کی؛ ناوی؛ ناوه‌ویی؛ پیوه‌ندیدار یان سر

به ناوه‌وه «اتاقهای درونی ساختمان: ژورگه‌لی

ناوه‌کی خانوو» ۲. /مجازی/ هزری؛ پیوه‌ندیدار به

هۆش و بیره‌وه «احساس درونی: هه‌ستی

دروونی».

دروهم‌سایه / dar-o-hamsāye / ها- / اسم.

/گفتاری/ هاوسا و به‌راوسا؛ هاوسا و ده‌راوسا؛

هاوسی-دراوسی؛ که‌سانی که له هاوسی‌تی

جیگاییکه‌وه «ما پیش در و همسایه آبرو داریم: ئیمه

لای هاوسا و به‌راوساوه ئاپروومان هه‌یه».

درویدن / deravîdan / مصدر. متعدی. // درویدی:

دووریت؛ می‌دروی؛ ده‌دروی؛ بدزو؛ بدروو //

دوورین؛ دروون؛ درون؛ دروین؛ دره‌که‌رده‌ی؛

دروونه‌وه؛ دوورانه‌وه؛ دورانه‌وه؛ دوورائن؛

درویان؛ درووبنه‌وه؛ دوورانن؛ چینن؛ به ده‌سکه

برینی ئالف و گیا به داس، ماله‌غان یان هه‌ر

شتی که تیژ بی: درودن /ادبی/

■ **صفت فاعلی**: درونده (دروینهر) / صفت مفعولی:

درویده (درواو) / مصدر منفی: ندرویدن (نه‌دروان)

درویش ۱ / darvîş / ها- / ان؛ دراویش / اسم.

ده‌رویش؛ ده‌رویش؛ دوریش؛ ده‌رویش:

۱. که‌سی که به‌په‌روی یه‌کیک له فیرقه‌کانی

سؤفیه‌یه ۲. ریتاله؛ رینگال؛ قه‌له‌ندر؛ عه‌بدال؛

که‌سیکی گه‌رال که به جل‌وبه‌رگیکی تایبته و

که‌شکۆل و ته‌وه‌زینه‌وه به کووچه و کۆلاناندا

ده‌گه‌ری و شیعر ده‌خوینتی و له خه‌لکی پاره

ده‌ستینی.

درویش ۲: صفت. ۱. /مجازی/ سه‌ریه‌تی؛

گویی‌ده‌در به دنیا و مال و سامان و ناوبانگ و

پله و پایه ۲. /ادبی/ ره‌بن؛ هه‌ژار.

درویشی / darvîşî / اسم. ۱. ده‌رویشی؛

ده‌رویشی؛ کاری ده‌رویش ۲. /ادبی/ هه‌ژاری؛

ره‌بەنی.

دره / darre / ها- / اسم. دۆل؛ دۆله؛ دۆیل؛ دۆیل؛

ده‌ل؛ ده‌ریه‌ند؛ ده‌رفه‌ن؛ که‌ور؛ ده‌هل؛ ده‌ره؛

ده‌راو؛ ده‌راف؛ دراو؛ شیو؛ شیوه‌له؛ شیف؛ توو؛

کان؛ نوهیل؛ نوها؛ نه‌هال؛ دوپ؛ گه‌لی؛ گه‌لی؛

گللال؛ لوف؛ لوف؛ خانۆک؛ قوولایی نیوان دوو

کیو.

درهم ۱ / darham / صفت. /گفتاری/ ۱. ئاویتته؛

تیکه‌ل؛ تیکل؛ ته‌فل؛ گۆل؛ گۆله؛ تیکه‌لاو به

سه‌ریه‌کدا ۲. تیکه‌ل-پیکه‌ل؛ تیکه‌ل-وپیکه‌ل؛

شله‌ژاو؛ په‌ریشان؛ شیواو؛ ئالۆز؛ هه‌لشیواو؛

شیویاگ؛ شیویاو؛ چه‌واشه؛ تیک‌چوو؛ ژه‌لمسه؛

منته‌وه‌ش؛ بی سهره و به‌ره.

□ **درهم** آمیختن: تیکه‌ل کردن؛ تیکه‌لاو کردن؛

شه‌وهاندن؛ فه‌خوماندن؛ هه‌ربلین؛ هه‌بلین؛

که‌رچلانندن؛ جه‌مقاندن؛ گژاندن؛ رژاندن

یه‌ک؛ ته‌قدان؛ هالۆزان؛ ئالۆزان؛ تیک‌هالان.

درهم ریختن: تیکه‌ل-پیکه‌ل کردن؛ تیکه‌وه

دان؛ ئالۆزاندن؛ شله‌ژاندن؛ تیک‌هالان؛ رژانه

یه‌ک؛ به یه‌کدا شیوان؛ تیک‌ویپیک ده‌ی /

دای؛ ریک‌ویپیک و ته‌کووزی شتیک له به‌ین

بردن.

درهم شدن: ۱. تیکه‌ل-پیکه‌ل بوون؛ شله‌ژان؛

تیک‌چوون؛ فه‌خومان؛ فه‌خومین؛ شه‌وهان؛

په‌ریشان بوون؛ شیوان؛ شیوان؛ تیک‌شیه‌ی /

شیای ۲. تیکه‌ل بوون؛ تیکه‌لاو بوون؛ رژانه

یه‌ک. هه‌روه‌ها: درهم کردن

درهم فشردن: تیک‌گووشین؛ تیک‌گواشتن؛

رپیک‌گووشین؛ به ته‌وژمی زۆره‌وه بۆ هه‌موو

لایه‌ک گوشار هینان. هه‌روه‌ها: درهم کوبیدن

درهم ۲: قید. تیکه‌ل؛ هالۆز؛ تیک‌هالاو؛ ده‌ره‌م؛

تیکه لاو؛ هه‌رهمه؛ به شیوه‌ی تیکه‌ل-پیکه‌ل
<همه را درهم می‌فروشیم؛ هه‌مووی تیکه‌ل
ده‌فروشین>.

درهم / derham ، ها: / [مغرب از یونانی] / اسم،
دی‌رهمه؛ درهمه: ۱. / [قدیمی] / درهم؛ یه‌که‌ی
پاره‌ی زوریک له ولاتانی ئیسلامی له پ‌ابردوودا
۲. یه‌که‌ی پاره‌ی ئیماراتی عهره‌بی و مه‌راکش.

درهمج‌وش / darhamcûš: صفت.
پیکه‌وه‌کولاو؛ له‌گه‌ل یه‌کتیدا به تیکه‌لی کولاو.
درهمکنش / darhamkoneš: برهمکنش
دری ۱ / darî: / اسم، ۱. ده‌ربونه؛ ئالووله؛ ریگی
تایبه‌تی (وه‌ک: کۆلان، دالان و...) که ده‌رگای
ده‌ره‌وه‌ی ده‌که‌وێته‌وه سهر ریگه‌ی گشتی
۲. فارسی دری، فارسی

- دری ۲: پی‌واژه. - ده‌رگایی؛ - ده‌ری؛ - ده‌رکی؛
۱. پی‌وه‌ندیدار یان سهر به درگاوه «پشت‌دری؛
پادری؛ پشت‌درکی؛ پاده‌رگایی» ۲. خاوه‌ن درگا
«پنج‌دری؛ پینج‌دری».

دریا / daryā: / اسم، ۱. / ها: / ده‌ریا؛ ده‌لیا؛ زه‌ریا؛
زه‌ریا؛ زه‌لیا؛ زری؛ زه‌ری؛ زریه؛ کۆمه‌ ئاویکی زۆر
گه‌وره له ئاوی سوێر که به کۆمه‌گه‌لیکی دیکه‌وه
رپی هیه و وشکانی له چهند لاوه دایگرتووه
۲. / [مجازی] / ئوقیانووس ۳. زئ؛ گۆلی گه‌وره؛
زئی گه‌وره‌ی ئاوی سوێر ۴. / [مجازی] / ده‌ریا؛
جیگایه‌کی زۆر گه‌وره که زۆر شتی لێیه «شهر
ارییل مثل یک دریا است: شاری هه‌ولێر وه‌ک‌وو
ده‌ریاهه‌ که» ۵. / [مجازی] / ده‌ریا؛ هێژا؛ هۆزان؛ زۆر
زانا؛ که‌سایه‌تی زۆر زانا و هێژا «مرحوم بدیع‌الزمانی
دریا بود: خوالێخۆشبوو به‌دیع‌وزمانی ده‌ریاهه‌ ک
بوو».

دریازده / daryāzade ، ها: / -گان: / صفت.
ده‌ریاه‌گه‌ز؛ ده‌ریابردوو؛ تووشی ده‌ریابردوویی
«دریازده شده بودم و حالت بدی داشتم: ده‌ریاکه‌ز بیوم
و حالیکی شرم بو».

دریازن / daryāzan ، ان: / اسم، ده‌ریاگر؛ دزی
ده‌ریا؛ چه‌ته‌ی ده‌ریایی.

دریازنی / daryāzanî ، ها: / اسم، ده‌ریاگری؛ کار
و ره‌وتی دزینی که‌شتی یان بردنی باره‌که‌ی به
سهر ئاوه‌وه.

دریازی / daryāzî ، ها: / ان: / صفت. / [زیست‌شناسی]
ده‌ریازی؛ زه‌ریازی؛ به تایبه‌تمه‌ندی یان خووی
ژئیانی نیو ئاوی ده‌ریاوه.

دریاسالار / daryāsālār ، ان: / اسم، ده‌ریاسالار؛
سهرکرده‌ی هینزی ده‌ریایی. هه‌روه‌ها:
دریاسالاری

دریافت / daryāft ، ها: / اسم، وه‌رگرت؛ گرت؛

درهمج‌وش / darhamcûš: صفت.
پیکه‌وه‌کولاو؛ له‌گه‌ل یه‌کتیدا به تیکه‌لی کولاو.
درهمکنش / darhamkoneš: برهمکنش
دری ۱ / darî: / اسم، ۱. ده‌ربونه؛ ئالووله؛ ریگی
تایبه‌تی (وه‌ک: کۆلان، دالان و...) که ده‌رگای
ده‌ره‌وه‌ی ده‌که‌وێته‌وه سهر ریگه‌ی گشتی
۲. فارسی دری، فارسی

- دری ۲: پی‌واژه. - ده‌رگایی؛ - ده‌ری؛ - ده‌رکی؛
۱. پی‌وه‌ندیدار یان سهر به درگاوه «پشت‌دری؛
پادری؛ پشت‌درکی؛ پاده‌رگایی» ۲. خاوه‌ن درگا
«پنج‌دری؛ پینج‌دری».

دریا / daryā: / اسم، ۱. / ها: / ده‌ریا؛ ده‌لیا؛ زه‌ریا؛
زه‌ریا؛ زه‌لیا؛ زری؛ زه‌ری؛ زریه؛ کۆمه‌ ئاویکی زۆر
گه‌وره له ئاوی سوێر که به کۆمه‌گه‌لیکی دیکه‌وه
رپی هیه و وشکانی له چهند لاوه دایگرتووه
۲. / [مجازی] / ئوقیانووس ۳. زئ؛ گۆلی گه‌وره؛
زئی گه‌وره‌ی ئاوی سوێر ۴. / [مجازی] / ده‌ریا؛
جیگایه‌کی زۆر گه‌وره که زۆر شتی لێیه «شهر
ارییل مثل یک دریا است: شاری هه‌ولێر وه‌ک‌وو
ده‌ریاهه‌ که» ۵. / [مجازی] / ده‌ریا؛ هێژا؛ هۆزان؛ زۆر
زانا؛ که‌سایه‌تی زۆر زانا و هێژا «مرحوم بدیع‌الزمانی
دریا بود: خوالێخۆشبوو به‌دیع‌وزمانی ده‌ریاهه‌ ک
بوو».

دریائی / daryā'î: / دریایی
دریابان / daryābān ، ها: / ان: / اسم، ده‌ریاوان؛
زه‌ریابان؛ سهرله‌شکری هینزی ده‌ریایی.
هه‌روه‌ها: **دریابانی**
دریابد / daryābod ، ان: / اسم، ده‌ریابود؛

زریهر؛ رُوخ؛ رُخ؛ بهر ده‌ریا؛ به‌ستین؛ به‌راف؛
ده‌ریاده‌ر؛ لیواری ده‌ریا؛ جیگایی که له که‌نار
ده‌ریاوه‌یه.

دریانورد / daryānavard ، ها؛ ان؛ /: اسم. زیرقان؛
ده‌ریاوان؛ که‌سی که کاری ده‌ریاوا‌یه.

دریانوردی / daryānavardī /: اسم. ده‌ریاوانی؛

۱. /ها/ سه‌فر له ده‌ریا به‌تایبته ناژواندنی
گه‌میه یا خو به‌شداری کردن لهو کار‌ها
۲. زانستی به‌پژوه‌ردنی که‌شتی، به‌تایبته
شیوه‌ی ناسینی بار و دُخ، جیگا، مه‌ودا و ریگا.

دریایی / daryāyī /: صفت. ده‌ریایی؛ زه‌ریایی؛

۱. پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به ده‌ریاوه «آب و هوای
دریایی؛ ناو و هوای ده‌ریایی» ۲. خاومن ژیان له
نیو ده‌ریادا «جانور دریایی؛ ژینه‌وه‌ری ده‌ریایی»
۳. پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به ده‌ریاوانیه‌وه «سفر
دریایی؛ نیروی دریایی؛ سه‌فری ده‌ریایی؛ هیزی
ده‌ریایی» * دریائی

دریبل / dirībl, derībl ، ها؛ /: انگلیسی / اسم.
/ورزش/ دریبل؛ دریب؛ کاری رفاندنی توپ به
لیزانی.

دریچه / dariče ، ها؛ /: اسم. ده‌ریژه؛ ده‌ریجه؛

ده‌ریچه: ۱. ده‌لاقه؛ هژتمه؛ درگاهیه‌کی چکوله
له دیوار یان میچدا که رُچنه‌یه‌ک داده‌پوشتی
۲. کوناوه‌جه؛ کوناوانجه؛ کوناواجه؛ کولاورُچنه؛
کوله‌ک؛ رُچنه؛ بانجه؛ قولیر؛ رُچنه‌یی که
ئامیرنکی بو کردنه‌وه و پیوه‌دان پیوه‌یه
۳. /کالبدشناسی/ پیکهاته‌یه‌ک له بری ئه‌ندامانی
ده‌روونی له‌ش، به‌تایبته له سه‌رم‌پی ره‌گدا که
بو تاوی رُگه یان که‌لینی ده‌به‌ستی و چۆنیته‌ی
هات‌وچۆی تراو (به‌تایبته خوین) دابین ده‌کا.

دریچه‌ی اطمینان: ده‌ریژه‌ی هه‌داری؛
ده‌ریچه‌ی دل‌نیایی؛ پیکهاته‌یه‌ک له
ماشین‌گه‌لی هه‌لمیدا که له کاتی په‌نگ
خواردنه‌وه‌ی هه‌لم، به شیوه‌ی خۆمه‌ش باز
ده‌بی و هه‌لمه‌که ده‌رده‌دا.

وه‌گری: ۱. کار یان ره‌وتی وه‌گرتن؛
گوره‌ته‌نه. به‌رانبه‌ر: پرداخت «دریافت حقوق»
وه‌گری موچه ۲. کار یان ره‌وتی وه‌گرتن؛ به
ده‌ست هینان «کتاب را دریافت کردم؛ کتیبه‌که‌م
و‌گرت» ۳. ناوه؛ ده‌رک؛ فام ۴. /حسابداری/
وه‌گیراوه؛ نه‌وی که گیراوه یان نه‌گیردری.
به‌رانبه‌ر: پرداخت «دریافته‌ای سال جاری»
وه‌گیراوه‌ی نه‌مسال.

دریافت شدن: ۱. وه‌گیران؛ گیران؛ سه‌نران
«از هر نفر صد تومان دریافت می‌شود: له هه‌ر که‌سی
سه‌د ته‌ن وه‌رده‌گیردریت» ۲. دیار بوون؛
تیگه‌یشتن؛ حالی بوون «از حرفه‌ای شما دریافت
می‌شود که موافق نیستید: له قسه‌کانتاندا وا دیاره
که رازی نین»
دریافت کردن: وه‌گرتن؛ گوره‌ته‌نه؛ گرتن؛
گیرته‌ی: ۱. ساندن؛ نه‌ساندن؛ ه‌لانی
۲. حالی بوون؛ تیگه‌یشتن؛ نه‌نایوه‌ی.

دریافت‌کننده / daryāftikonande ، ها؛ -گان؛ /:
اسم. وه‌رگر؛ نه‌وی که شتی (وه‌ک نامه یان پاره)
وه‌رده‌گری یان ده‌بی وه‌برگری «امضای
دریافت‌کننده ضروری است: واژۆی وه‌رگر پیویسته».

دریافتن / daryāftan /: مصدر. متعدی. // دریافتی؛
تیگه‌یشتی؛ درمی‌یابی؛ تیده‌گه‌ی؛ دریاب؛ تی‌بگه //
۱. تیگه‌یشتن؛ حالی بوون؛ زانین؛ نه‌نایوه‌ی؛
یاواینه ۲. ده‌سکه‌وتن؛ به بار یان چۆنیته‌یه‌ک
گه‌یشتن ۳. /نامتداول/ وه‌رگرتن؛ گرتن؛ گیرته‌ی؛
ه‌لانی. هه‌روه‌ها: دریافتنی

دریافتنی: دریافتن (تیگه‌یشتن)
دریافتی / daryāfti ، ها؛ /: اسم. وه‌گرتی؛
گرتی؛ وه‌گیراوه؛ ده‌سکه‌وتوو؛ نه‌وه‌ی که
وه‌گیراوه یان وه‌رده‌گیریت «دریافتی شما چقدر
است؛ وه‌گیراوه‌ی ئیوه چهنده؟»

دریافتی: ۱. صفت. وه‌گیراو «پول دریافتی را بشمارید:
پاره وه‌گیراوه‌که بژمیرن».

دریاکنار / daryākēnār /: اسم. زریبار؛ زریوار؛

دریدگی / daridegi / ها: / اسم. ۱. درای؛ دربابی؛ درپایگی؛ شر و لهتی؛ شر به هوی درانهوه «دریدگی پیراهن؛ درای کراس» ۲. [مجازی/ بی‌شهرمی؛ بی‌حیایی؛ کوله‌شی؛ به‌روویی؛ روودامالیاگی؛ پرووه‌لمالیاوی؛ شهرم‌تکاو؛ گوسارتمه‌ی؛ سی‌به‌ندی؛ بی‌چاو و روویی؛ به‌قلیسوکی؛ که‌لزیای؛ قولته‌شی؛ قولته‌شه‌یی؛ رووقایمی؛ قرشمالی؛ ده‌لوقه‌لی «آدم به این دریدگی و بی‌چشم‌روویی دیده بودی؛ که‌سی بهم بی‌شهرمی و بی‌چاو‌رؤییته دیتبوو؟»

دریدن / daridan / مصدر. متعدی. // دریدی؛ هه‌لندری؛ می‌دری؛ هه‌لنده‌ری؛ پدر؛ هه‌لنده // هه‌لندرین؛ ۱. درین؛ دروون؛ دراندن؛ درانن؛ درنه‌ی؛ درنای؛ درپه‌ی؛ دادرین؛ دادراندن؛ شرکردن؛ له‌ت‌کردن؛ فره‌ژاندن؛ فه‌کاندن؛ بزپزاندن؛ چپزاندن؛ پهرتاندن؛ گه‌زخاندن؛ پرنای؛ له‌ت‌وپه‌ت‌کردنی شتیک له‌توورپی و رک‌یان به‌زور و گوشار ۲. هه‌لندرین؛ هوردپه‌ی؛ له‌ت‌وپه‌ت‌کردن؛ گه‌زن گه‌یاندنی گیانداریکی (زۆتر) کیوی به‌گیانداریکی‌تر و ته‌نانه‌ت کوشتنی «شیر آهو را درید: شیر ناسکه‌کی هه‌لندری». هه‌روه‌ها: دریدنی

■ **صفت فاعلی: درنده** (هه‌لندری) / صفت مفعولی: **دریده** (هه‌لندراو) / مصدر منفی: **ندردن** (هه‌لنده‌رین)

دریده / daride / ها: / گان: / صفت. ۱. [مجازی/ گفتاری] قولته‌ش؛ قولته‌شه؛ کوله‌ش؛ بی‌شهرم؛ بی‌حیا؛ به‌روو؛ روودامالیاگ؛ پرووه‌لمالیاو؛ شهرم‌تکاو؛ گوسارتمه؛ سی‌به‌ندی؛ بی‌چاو و روو؛ به‌قلیسوکی؛ که‌لزیای؛ رووقایم؛ قرشمال؛ ده‌لوقه‌ل «زیکه‌ی دریده خجالت نمی‌کشید: ژنه‌تیوی قولته‌ش شهرمی نه‌ده‌کرد» ۲. دراو؛ دریاو؛ درپاگ؛ درپا؛ شپپال؛ شیتال؛ شرکراو «جامه‌ی دریده: جلکی دراو».

دریغ ^۱ / darîq / اسم. [ادبی] داخ؛ ئاخ؛ مخابن؛

مه‌خابن؛ خه‌بینته؛ ئاخ‌وداخ؛ هاوار؛ یازوخ؛ یازوغ؛ دریغ؛ دریغ؛ هایلو؛ داخ و حه‌یف؛ ئه‌وه‌ی که‌ نه‌بوونی، به‌تایبته له‌ده‌ست دانی، ده‌بیته هوی داخ و کول و که‌سهر «دریغ از راه دور و رنج سیار: داخ له‌و ریگا دووره و له‌و هه‌موو ئه‌رکه».

□ **دریغ از چیزی:** داخ بو شتیک؛ ئاخ بو شتیک؛ داخ په‌ی چپویتیوی / چپویه؛ ئاخ هه‌لکیشان بو نه‌بوونی شتیک «دریغ از یک مرد؛ دریغ از یک وجب خاک؛ داخ بو پیاویک؛ ناخ بو بستی خاک».

□ **دریغ بودن:** مخابن بوون؛ جیی داخ بوون؛ حه‌یف بوون؛ یاگو داخی بیه‌ی.

دریغ داشتن / کردن: دریغ‌کردن؛ رجوا نه‌دیتن؛ شتیک نه‌دان.

دریغ گفتن: ئاخ و داخ کردن؛ خه‌می له ده‌ست چوو‌یکه‌ک خواردن.

دریغ^۲

دریغا / darîqā / صوت. [ادبی] داخه‌که‌م؛ داخم؛ داخه‌م؛ به‌داخه‌وه؛ داخ و ده‌رد؛ ده‌ردو؛ وه‌ی‌رو؛ ئه‌ی‌داخ؛ به‌داخه‌وه؛ مخابن؛ موخابن؛ ئه‌ی مخابن؛ داخ و عه‌زته؛ هاوار به‌مالم؛ وشه‌یه‌ک بو ده‌برینی خه‌م و که‌سهر له‌رووداو‌یک «دریغا تاب و نیروی جوانی: داخه‌که‌م بو‌گور و تینی جوانی»: دریغ^۲

دریل / dereyl / ها: / [انگلیسی از هلندی] / اسم. ۱. دریل؛ سمو؛ به‌ریمه؛ ئامتریکی بو کون‌کردن، که‌ زۆتر به‌کاره‌با کار ده‌کا ۲. مه‌ته؛ مه‌تی * **دِرِل** [گفتاری]

دری — وری / darîvarî / ها: / اسم. [گفتاری] هه‌لیت‌وپه‌لیت؛ حه‌له‌ق — مه‌له‌ق؛ قسه‌ی قور؛ وته‌ی بی‌ناوه‌روک «این دری — وریها چیست که می‌گوی؟: ئه‌م هه‌لیت و په‌لینته‌چیه‌ده‌لیتی؟».

دریوزگی / daryûzegî / ها: / اسم. [ادبی] سوالکه‌ری؛ ده‌رۆزه‌که‌ری؛ گه‌دایی؛ گه‌دایی؛ خوازه‌لوکی: دریوزه‌گری؛ دریوزه

دريوزه / daryûze / دريوزگی

دريوزه‌گری / daryûzegarî / دريوزگی

دز / doz: [فرانسوی] اسم، دوز؛ فهره‌ک؛ فهره‌ک؛ هندی کارا یان به‌رای دروا له دهوا بو ژهمی؛ دوز

دزد / dozd، ها: ان: / اسم، دز؛ مالسې؛ قهره‌پشی؛ شه‌وکوت؛ چاپ؛ شه‌بابوز؛ دزوکهر؛ که‌سې که مالی مه‌ردم به نه‌ینې و بی‌ ناگایان ده‌با [دزد نگرته پادشاه است: دزی نه‌گیرا پاشایه].

دزد در‌بایی: [قدیمی] دزی ده‌ریایی؛ کوسار؛ چه‌ته‌ی ده‌ریا؛ که‌سې که له هیرش بردن و دزینی گهمیه و پیت‌ه‌وایدا به‌شداره.

دزد سر‌کرده: ۱. مله‌گر؛ دزی سر‌کهل؛ چه‌ته‌ی مله ۲. [کنایه] دزی روژی روژشن؛ دزی که به‌بی ترس و به ناشکرا دزی ده‌کا.

دزد ناموس: [مجازی] دز ناموس؛ فاسق؛ پیاوې که له‌گهل ژنی پیاوېکی تر‌که‌ین و به‌ینی هه‌یه.

دزد بردن: دز بردن؛ دز برن؛ دز به‌رده‌ی؛ دززان؛ دزیان [دار و ندارم را دزد برد: دار و ندارم دز بردی].

دزد زدن: دز لیدان؛ دز بردن؛ دز برین؛ دز ده ونه‌ی؛ ده‌ستی دز گه‌یشتنه شوینې یان شتیګ [خان‌ه‌ام را دزد زد: دز دای له مالم].

دزد گرفتن: دز‌گرتن؛ دز‌گیرته‌ی؛ قول‌به‌س کردنې دز.

دزد: صفت. دز؛ خاومن هو‌گره‌تی به دزی کردن [شاگرد دزد به درد من نمی‌خورد؛ شاگردی دز به که‌لکی من نایه]. هه‌روه‌ها: دزد بودن؛ دزد شدن

دزدافشار / dozdařār: / اسم، [نامتداول] دزده‌سه‌ک؛ دزده‌سته‌ک؛ شه‌ریکه‌دز؛ ده‌سکیس؛ هاریکاری دز.

دزدانه / dozdāne: / صفت. به دزیه‌وه؛ به دزی؛ نه‌ینې؛ له ژیرموه؛ په‌نامه‌کی وه‌کوو دزان [نگاه دزدانه: روانینی به دزیده‌وه].

دزدانه: قید. به دزیه‌وه؛ بیدزی؛ وه دزیه‌که‌وه؛ بیدزهی؛ به نه‌ینې؛ ب دزیه‌که؛ به‌بی ناو‌ردانه‌وه و نا‌گاداری دیترا‌نه‌وه [دزدانه سرک کشیدیم بی‌نم چه خبر است: به دزیه‌وه روانیم بزائم چ باسه].

دزدبازار / dozdbāzār: / اسم، دز‌خانه؛ دزبازار؛ شاره‌دز؛ جی‌گایه‌ک که دزی زوری لی‌یه.

دزدکی: / dozdakî: / قید. به دزیه‌وه؛ به دزه‌دز؛ بی‌دزی؛ بی‌دزه‌ی؛ به دزیه‌که‌وه؛ وه دزیه‌که‌وه؛ خنز؛ به نه‌ینې؛ له بنه‌وه [دزدکی از پنجره نگاه کردم: به دزیه‌وه له په‌نجره‌که‌وه روانیم].

دزدگاه / dozdgāh، ها: / اسم، دز‌کوشکه؛ دز‌کوژ‌گه؛ مؤله‌دز؛ کولانه‌دز؛ مه‌کوی دزان؛ جی‌گای کووه بوونی دزان [محل‌ی ما شده بود دزدگاه: گه‌ره‌کی مه‌بووه دز‌کوشکه].

دزدگیر / dozdgîr، ها: / اسم، دز‌گیر؛ دز‌گر؛ نام‌یرکی کاره‌بایی یان ئیلک‌ترونیکی که بو به‌رگری له دزی داده‌نری و به زیرکاندن یان روژشن کردنې چرا هاتنی که‌س یان که‌سانې تازه‌خبه‌ر ده‌دا [دزدگیر را از کار انداخته بودند: دز‌گیره‌که‌یان له کار خستبوو].

دزدی / dozdi، ها: / اسم، دزی؛ چرپ؛ تالان و برپو؛ کاره‌هاتی بردنی مالی دیتران به‌بی نا‌گاداریان.

دزدی ادبی: دزی ویژه‌یی؛ دزی شه‌ده‌بی؛ کاره‌هاتی بلاو‌کردنه‌وه‌ی نووسراوه‌ی دیتران به ناوی خووه.

دزدی دریایی: دزی ده‌ریایی؛ ده‌ریا‌گری.

دزدی هوایی: فرپو‌که‌رفینې؛ فرپو‌که‌دزی.

دزدی رفتن: چوون بو دزی؛ بو دزی روژشتن [رفته بود دزدی، گیر افتاد: چووبوو بو دزی، وه‌گیر که‌وت].

دزدی کردن: دزی کردن؛ دزی که‌رده‌ی.

دزدی: صفت. دزیه‌تی؛ دزی؛ دزراو [رادیوی دزدی خریده بود: رادیوی دزیه‌تی کړیوو].

دزدیدن / dozdīdan: / مصدر، متعدی. // دزدیدی:

۱. دهنګ ناخوش؛ دژاھهنگ؛ خاوهن دهنګی قور
 ۲. دل پیس؛ خاوهن دھروون و نیه تی خراب.
دژبان / dejbān ، ها؛ ان:/ از کردی/ فارسی/ اسم.
 دژوان؛ دژبان؛ دژدار؛ داژدار؛ قه لادار؛ قه لاتھوان.
دژبانی / dejbāni ، ها؛ ان:/ از کردی/ فارسی/ اسم.
 دژوانی؛ دژبانی: ۱. مھزینګه یه که له ئه رتھش
 بو چاودیری کرداری سھربازان و به پیوھ بردنی
 قانون له هیژی چه کداریدا ۲. قه لاتھداری؛
 قه لاتھوانی؛ دژداری؛ کاری دژبان.
دژپیه / dojpih /: اسم. لوبه؛ لکی چهوری که له
 به شیکي جه سته دهر دیت؛ دژپیل
دژخیم / dejxim ، ها؛ ان:/ از کردی/ اسم. [ادبی]
 ۱. جه لاه؛ جه لاد؛ که سی که ئیعدامیگهل
 ده کوژی ۲. [مجازی] دژھیم؛ که سی که زور
 بی به زهی و ئازار دهره «او یک دژخیم به تمام معنی
 بود: دژھیمیکی به راستی بوو» * جلا
دژم / dojam, dejam /: صفت. [ادبی] ۱. گژم؛
 گر؛ چرچه؛ تووره و یز «چهره ای دژم داشت؛
 ئیمیکی گژمی بوو» ۲. تووره؛ گرگین ۳. [مجازی]
 ناله بار؛ نابار؛ خراب؛ ناساز؛ بهد «روزگار دژم؛
 رۆژگاری ناله بار» ۴. [مجازی] ژاکاو؛ په ژمراو؛
 ده ژیا.
دسامبر / desām(b)r /: [فرانسوی] اسم. دیسامبر؛
 کانوونی یه که م؛ دوایین مانگی سالی زاینی که
 ۳۱ رۆزه و له ۱۰ ی سهر ماوه زهوه دھس پیده کا.
دسایس / dasāyes /: [عربی] جمع دسایسه
دسپوتیزم / despotizm /: [فرانسوی] دسپوتیسم
دسپوتیسم / despotism /: [فرانسوی] اسم.
 حکومته تی مله ورانه؛ حکومته تی زوره ملانه:
دسپوتیزم
دست / dast ، ها؛ ان:/ اسم. ۱. ده ست؛ دهس؛
 له پ؛ ئه ندای به رووی زورتری گوهانداران،
 به تایبته مرؤف، که له باھو، ئانیشک، مه چه ک
 و له پ و قامکان پیکهاتووه ۲. [گفتاری] ده ست؛

دزیت؛ می دزدی؛ ددزی؛ بدزد؛ بدزه // ۱. دزین؛
 دزیه؛ رواکان؛ چریان؛ شتیک به نه پنی بو
 خو بردن «مال کسی را دزدیدن: مالی که سیک
 دزین» ۲. [مجازی، گفتاری] دزینه وه؛ ئه وه دزیه؛
 دزیه یوه؛ په نادان؛ شار دنه وه؛ هه شار دان؛ لادان و
 په نادانی خو یان ئه ندایکی له ش بو نه پینران و
 خو پاراستن «سرت را بدزد: سهرت بدزه وه».
 هه روه ها: دزدیدنی
 ■ صفت مفعولی: دزدیده (دزراو) / مصدر منفی:
 نذزدیدن (نه دزین)
دزدیده / dozdidē /: صفت. [گفتاری] به دزیه وه؛
 بی دزی؛ وه دزیکه؛ نه پنی «نگاه دزدیده: روانینی
 به دزیه وه».
دزدیده: قید. [گفتاری] به دزیه وه؛ بی دزی؛
 بی دزه ی؛ وه دزیکه؛ به نه پنی؛ به بی سهرنج و
 ئاگاداری دیترا نه وه «دزدیده رفتن: به دزیه وه
 رۆیشتن».
دزمت / dozmetr ، ها؛ [فرانسوی] اسم. دوزمیتر؛
 دوزیمیتر؛ ئامیری پیوانی راده ی لیندانی
 پرشنگی ناوکه یی له مرؤف یان شتیک له
 ماوه یه کی دیاریکراودا: دزیمتر
دزنفکته / dezanfekte /: [فرانسوی] صفت.
 ۱. پاکزکراو؛ پاقرکراو؛ خاوین کراوه؛ دزگه نی کراو
 ۲. له / [مجازی، تعریف] وه سواس؛ سوور و
 دل دانه مه زراو له سهر خاوینی «خیلی دزنفکته
 تشریف دارید: زور وه سواسی».
دزیمتر / dozimetr /: [فرانسوی] دزمتر
دژ / dej ، ها؛ ان:/ از کردی/ اسم. دژ؛ دوه؛ که له ه؛
 که له مه؛ کرؤکه؛ که لات؛ قه لا؛ خانووبه ریپک به
 جیگا و که له پله ی پیویست بو مانه وه ی هیژی
 چه کداری و به تایبه تمه ندی بهرگری له هیرشی
 دوژمن.
دژ - / doj, dej /: پیشوند. دژ - بهد - خراب
 «دژاھنگ؛ دژخیم؛ دژاھهنگ؛ دژھیم».
دژاھهنگ / dojāhang /: صفت. [ادبی]

لانه‌خواز؛ چه‌پخواز؛ خوازباری ئال وگور له پټوه‌ندی و بنه‌ماگه‌لی کومه‌لايه‌تی به قازانجی کۆمای خه‌لک و ئازادی زۆرتریان.

دست خالی: دهستی خالی؛ دهس خالی؛ دهسی هالی؛ به‌بی پاره و ئامیری پټویست «آن خانه را با دست خالی ساخت: ئەو ماله‌ی به دهستی خالی کرده‌وه».

دست دوم

دست راست: دهستی راست؛ دهس راس:

۱. دهستی که له لای راستی جه‌سته‌وه‌یه

۲. لای راست؛ دهسوو راسی.

دست راستی: [سیاست] پاون‌خواز؛ لایه‌نگری

راگرتنی پټوه‌ندی و بنه‌ماگه‌لی کومه‌لايه‌تی کۆن یا گه‌رانه‌وه بۆ سه‌ر ئه‌وانه.

دست کم

دست آوردن: باش هینان؛ دهستی باش

هینان؛ خاس هاوردن؛ له کایه‌ی وهره‌قاندا دهستیکی باش بۆ هاتن.

دست از آستین درآوردن: [دبی] قۆل

هه‌لمالین؛ خۆ لێ هه‌لکردن؛ ئاماده‌یی، ده‌رفت یان ئازایی بۆکاری په‌یدا کردن.

دست از پا خطا نکردن: [کنایی] موو نه‌پساندن؛

له پټستی خۆدا نه‌جوولان؛ پا لار دانه‌نان؛

هیچ کاریکی خراپ نه‌کردن «بعد از آن دیگر

دست از پا خطا نمی‌کرد: دواى ئەوه ئیتر پای لاری

دانه‌ده‌نا».

دست از جان شستن: [مجازی] دهست له گیان

به‌ردان؛ دهس له گیان داشۆردن؛ گاندی

که‌وتش؛ ئاماده‌ی مهرگ بوون «دست از جان

شست و خودش را به پایین پرتاب کرد: دهستی له

گیانی به‌ردا و خۆی خسته‌ خواره‌وه».

دست از چیزی شستن: [مجازی] دهست له

شتی به‌ردان؛ دهس له شتی داشۆردن؛

هیواداری به شتیک نه‌مان و به دوویدا

نه‌چوون.

دهس؛ لا؛ سو؛ لایهن «دست راست: دهستی راست» ۳. دهست؛ دهس؛ کۆمه‌له‌یه‌کی ته‌واو له

شتیک «یک دست میز و صندلی: دهستی میز و

سهنده‌لی» ۴. دهست؛ دهس؛ سه‌ره؛ گه؛ جار؛ را؛

که‌رمت «سه دست بازی کردیم؛ دو دست سرم را

شستم: سێ دەست کایه‌مان کرد؛ دوو دهس سه‌رم

شت» ۵. دهسته؛ دهسه؛ جوړ؛ چه‌شن «از این

دست آدمها همه جا پیدا می‌شود: لهم دهسته بنیاده‌مانه

له هه‌موو جیگاهه‌ کدا هه‌یه» ۶. دهست؛ دهس؛

دارایی و خاوه‌نداریه‌تی «در دست داشتن: له

دهستدا بوون» ۷. [مجازی] دهست؛ دهس؛

به‌شداری «توی این کار دست دارد: لهم کاره‌دا

دهستی هه‌یه» ۸. یه‌که‌ی ژماردنی هه‌ندیک

شت (وه‌ک جل‌وبه‌رگ، بریک له چیشتان،

ساختمان، په‌له‌وه‌ران، به‌تایه‌ت په‌له‌وه‌رانی راوکه‌ر)

۹. [مجازی، گفتاری] یار؛ یاوهر.

دست آخر

ده‌رئه‌نجام؛ ده‌ره‌نجام؛

سه‌ره‌نجام؛ ئاخری؛ دواپی؛ دواخری؛ دمایپ؛

ئاخرجار؛ دواجار؛ جاری ئاخ «دست آخر داداشم

برنده شد: ده‌ره‌نجام کاکم برده‌وه».

دست از پا درازتر: [مجازی] دهس له پی

دریژتر؛ دهست له گونان دریژتر؛ دم له

پووش؛ سه‌ره‌نه‌که‌وتوو؛ ناکام «دست از پا درازتر

برگشت و گفت، نانواپی بسته بود: دهست له پی

دریژتر گه‌راپه‌وه و گوتی، نانه‌واخانه به‌سرابوو».

دست اول

دست بالا

دست برقضا: به هه‌لکه‌وت؛ وه هه‌لکه‌فت؛ به

پیکه‌وت؛ خۆوبه‌ختی.

دست به‌نقد

دست چپ: دهستی چه‌پ؛ دهس چه‌پ؛

۱. دهستی که له لای چه‌پی جه‌سته‌وه‌یه

۲. لای چه‌پ؛ دهسوو چه‌پی.

دست چپی: ۱. دهستی چه‌پی؛ دهس چه‌پی؛

ئه‌وه‌ی که له لای چه‌په‌وه‌یه ۲. [سیاسی]

نهد دېوو.

دست برداشتن: *[کنایه]* واز هېنان؛ واز ټانين؛ واز هاوردن؛ واز ئاردهی؛ دس هه لگرتن؛ دس / دهست له هه لگرتن؛ له شتي يان کاریک چاو پوښين «ديگر از عیاشی دست بردست: ښتر وازی له هه لایي هینا».

دست بردن: ۱. دهست لیدان؛ دهست تی بردن؛ بهی پرس يان مافیک له کاری يان شتيك دهست تپوهردان «تو حق نداشتی در نوشته ی من دست بیری: نه ده بوو نووسراوه کم دهست لی بدهی» ۲. دس / دهست بردن؛ دس بهر دهی؛ دس بو بهر وه بردن «دس بُرد و یک سیب برداشت: دهستی برد و سیویکی هه لگرت» ۳. *[قدیمی]* دس / دهست بردن؛ بردنوه له کایه دا.

دست بر سر کوفتن: *[کنایه]* / ادبی / دانه سهر دا؛ نازیه تباری کردن؛ نازیه باری کردن.

دست بز داشتن دست چیزی داشتن

دست بکیر داشتن دست چیزی داشتن

دست به آب رساندن دست به آب

دست به پشت نرفتن: *[کنایه]* دهست به شوپنه وه نه بوون؛ دهست له دوی خودا نه هاتن؛ دهست بو دوی خو نه چوون؛ درگا نه بستن «داداش! می بینی که هوا سرد است، مگر دست به پشت نمی رود؟ در را ببند! کاکه! ده زانی سارده، مه گهر دهست به شوپنه وه بیه؟ دهر که که بده وه!».

دست به ترکیب چیزی نژدن: دهست له شتيك نه دان؛ دهست نه بردن بو شتيك؛ دس به شتيك وه نه دان؛ دس به چپوئويه وه نه دهی؛ هيچ گورانی به سهر دا نه هینان؛ نه گورانی شتي.

دست به جایی بند نبودن: *[کنایه]* دهست نه گه یشتن به کس يان شتيك؛ دهست به

دست از چیزی کشیدن: *[کنایه]* دس له شتي بهردان؛ دهست له شتيك کيشانه وه؛ دس له شتي کيشان؛ ویل کردن «دست از کار کشید: دهسی له کار بهردا».

دست از سر کسی برداشتن: *[کنایه]* له کول که سیک بوونه وه؛ له مل که سی بوونه وه؛ واز له که سی هینان؛ دس هه لگرتن له نازاری که سیک «دست از سر بردارت بهردا: له کول براکهت بهوه».

دست افشاندن: *[ادبی]* دهست ړاتله کاندن؛ دهست ته کان دان؛ دهست ړاوه شانندن؛ دس / دهست هه لته کاندن: ۱. به نيشانه ی خوښی دهست نيشاندان ۲. دهست ړاداشتن به نيشانه ی به جی هیشتنی شتيك، دهست ته کان دان.

دست انداختن: ۱. *[مجازی]* سهر نانه سهر؛ کردنه گه پچار «پچه ها آزاد را دست انداخته بودند: کوره کان سهر يان نابوه سهر نازاد» ۲. دهست درپژړی کردن؛ له دووی به دهسهپناني شتيك وه بوون ۳. دهست خستنه دهوړ شتي؛ دهست بو شتيك بردن؛ دهست بو شتيك درپژړکړنه وه يان له سهر دانان «دست انداختم دور گردنش: دهستم خسته دهوړی ملی».

دست بالا را گرفتن دست بالا

دست بالا کردن: *[کنایه]* قول هه لمالين؛ قول له لمالين؛ چولي هور که ردهی؛ ناماده بوون بو نه نجامدانی کاریک «پدر دست بالا کرد و برای آرام زن گرفت: بابۀ قولی هه لمالی و ژنی هینا بو نارام».

دست بده داشتن دست چیزی داشتن

دست بردار نبودن: *[مجازی]* دس هه لگیر نه بوون؛ دس بهردار نه بوون؛ دس / دهست هه لسه گرتن؛ سوور بوون؛ شیلگیر بوون؛ پی داگر بوون له سهر کاریک «اصرار می کرد و دست بردار نبود: پیکولی ده کرد و دس هه لگیر

«عروس و داماد را دست به دست دادند: دهستی بووک و زاویان نایه ناو دهستی یه ک».

دست به دست شدن / گشتن: دهست به دهست بوون / گهړان؛ دهساودهس بوون؛ دهس وه دهس بوون؛ له پیش کهسانی جوړاوجوړدا بوون «کتاب آن قدر دست به دست شده بود که دیگر جای سالمی نداشت: کتیبه که نهونده دهست به دهست ببوو تهواو له کهرم کهوتبوو».

دست به دست کردن: دهساودهس کردن؛ دهست به دهست کردن؛ دهس وه دهس کردن: ۱. به دهستی کهسانی جوړاوجوړهوه دان ۲. [مجازی] له دهستیکهوه به دهستیکی تر دان ۳. [کنایی] سهبر کردن؛ سهور کردن.

دست به دست هم دادن دست به هم دادن ۱-

دست به دل کسی گذاشتن: [کنایی] دهست له دلی کهسیک دان؛ دهست له دهردی کهسیک دان؛ به دهردی دلی کهسیک گوئ دان «دست به دل هر کس بگذاری سر درددلش باز می‌شود: دهست له دهردی هر کهسیک بدهی بهری دهردهدلی دهکرپتهوه».

دست به دهن بودن: [کنایی] نان به دؤ نه‌گه‌یشتن؛ نان به کؤلی شیروهه بوون؛ بؤ نانی شهو دامان؛ به دژواری بژیو په‌یدا کردن. دست به روی کسی بلند کردن: [کنایی] دهست له کهسیک به‌رز کردنهوه؛ بؤ لیدانی کهسیک دهست هه‌لینان «حالا دیگر دست به روی خواهرت بلند می‌کنی؟ ئیسته وات لیهااتوهه دهست له خوشکت به‌رز ده‌که‌یهوه؟».

دست به سر کردن: [کنایی] دهس به‌سهر کردن؛ دهسه‌سهر کردن؛ گهړاندنهوه به‌بی وهرامی شیاو.

دست به سر کسی کشیدن: دهست به سهر کهسیکدا هینان؛ دهس چپوئویه‌ره ئاردهی؛

جیگاییکهوه گیر نه‌بوون «اگر می‌رفت، دیگر دست من به جایی بند نبود؛ نه‌گه‌ر برؤیشتا دهستم به هیچ کوییه‌ک نه‌ده‌گدیشت»: دست به عرب و عجم بند نبودن

دست به جیب بردن: [کنایی] دهست به گیرفاندا کردن؛ دهس کردنه گیرفانا؛ دهس په‌ی پاخه‌لی به‌رده‌ی؛ خه‌رج کردن.

دست به جیب بودن: [کنایی] ۱. دهست به دم گه‌یشتن؛ خاوه‌ن داهات بوون ۲. دهست و دل‌باز بوون؛ دهست نه‌قوو‌جاو بوون؛ دهست شاش بوون.

دست به چیزی بردن: دهست بؤ شتیک بردن؛ به دهسته‌وه‌گرتن یان به کار هینانی شتیک «یک ماه است دست به کتاب نبرده‌ام: مانگیکه دهستم بو کتیب نه‌بردوه».

دست به خون کسی آلودن: [کنایی] دهست چوونه خوینی که‌سیکدا؛ خوین کردن؛ که‌سیک کوشتن.

دست به دامن کسی شدن: [کنایی] دهسه‌وداوینی که‌سیک بوون؛ له که‌سیک یارمه‌تی خواستن «آخرش دست به دامن پدرش شد که برایش ماشین بخرد: ناخوری دهسه‌و داوینی بابی بوو ماشینی بؤ بکړت».

دست به دست دادن: ۱. [کنایی] دهست له دهست نان؛ دهست دانه دهستی یه‌ک؛ دهست به یه‌که‌وه دان؛ بوونه یه‌کیک؛ هاودهست بوون؛ یه‌کانگیر بوون «باید دست به دست بدهیم و کار کنیم: ده‌بی دهست له دهستی یه‌ک بنین و کار بکه‌ین» ۲. دهست به دهست دان؛ دهساودهس کردن؛ دهس وه دهس دان؛ به دهستی یه‌که‌وه دان «بسته‌ها را دست به دست بدهید تا برسد به نفر آخری: به‌سته‌کان دهست به دهست بدهن تا بگاته ناخر که‌س» ۳. دهست نانه ناو دهست؛ دهس نیانه ناو دهس؛ دهستی که‌سیک خستنه ناو دهستی که‌سیکی تره‌وه

دست به فرمان داشتن: [کنایی] به دهست و فرمان بوون؛ شاره‌زا بوون له به‌پښه بردنی ماشیندا.

دست به قلم داشتن: [کنایی] دهست به قه‌لمم بوون؛ نووسره بوون؛ لپه‌اتوو و توانا بوون له نووسیندا.

دست به کار شدن: دهست به کار بوون؛ دهس/ دهست دانه کار؛ مل پټوه‌نان بو کاریک؛ کاریک دهسپټکردن «دست به کار شد و صندلی را درست کرد: دهست به کار شو و سنده‌لیه‌ک‌ه‌ی چا کرده‌وه».

دست به گریبان شدن: چنگاوش بوون؛ به‌ره‌نگار بوونه‌وه؛ دهسته‌ویه‌خه بوون؛ ئاوقای یه‌ک بوون؛ ټیک‌گیران؛ گیرانه یه‌ک؛ لیک‌هالان؛ پره‌ی ږوه هه‌نترینیه‌وره؛ شهر کردن: دست به یقه شدن

دست به هم دادن: ۱. [کنایی] یه‌ک‌گرتن؛ دهست دانه دهستی یه‌کوه «دست به هم دادن و کار را تمام کردند: به‌کیان کړت و کاره‌کیان کوټای پټ هیټا»: دست به دست هم دادن؛

دست به یکی شدن/ کردن ۲. دست دادن

دست به یقه شدن دست به گریبان شدن

دست به یکی شدن/ کردن دست به هم دادن ۱-

دست پایین را گرفتن: لانی‌که‌م گرتن؛ دهستی خوار گرتن؛ لانی‌که‌م دانان «تازه او دست پایین را گرفت که این‌قدر شد: تازه لانی‌که‌میشی گرت که بوو به‌ونده».

دست پیدا کردن دست یافتن

دست پیش را گرفتن: [کنایی] دهست خستنه بهر؛ دهست پیش خستن؛ دهست پټش کردن؛ دهس وه‌لئ وسه‌ی؛ پی‌شده‌ستی کردن «خودش پول را گم کرده، حالا هم دست پیش را می‌گیرد: خو‌ی پاره‌ک‌ه‌ی ون کردووه ئیسه‌یش دهس نه‌خاته بهر».

که‌سټیک نه‌وازشت کردن «دست به سر بجه کشید و او را آرام کرد: دهستیکی به سر منداله‌ک‌ه‌دا هیټا و هیټوری کرده‌وه».

دست به سر و روی چیزی کشیدن: [کنایی] دهست به شتیکدا هیټان؛ شتیک ته‌کووز و ږټک‌وپټیک کرده‌وه «اگر دست به سر و روی این خانه بکشی، هنوز قابل سکونت است: ته‌گهر دهستیکی به ماله‌ک‌ه‌دا بینی، ئیستاش بو ژیان دهشی».

دست به سر و گوش کسی کشیدن: [کنایی] لاواندنه‌وه؛ حاواندنه‌وه؛ له‌گه‌ل که‌سټیکدا میهره‌بانی کردن.

دست به سیاه و سفید نزدن: [کنایی] دهست بو ږه‌ش و سپی نه‌بردن؛ دهست له ږه‌ش و سپی نه‌دان؛ دهس وه ږه‌ش و چه‌رموووه نه‌دان؛ پووش و بان پووشه‌وه نه‌نیان؛ هیچ کاریک نه‌کردن «تازه‌عروس تا لنگ ظهر می‌خواید و بعد هم که بلند می‌شد دست به سیاه و سفید نمی‌زد: تازه بووک تا نیوه‌ږو ده‌خه‌وت و پاش هه‌ستانیش دهستی به ره‌ش و سپیه‌وه نه‌ده‌دا».

دست به سینه ایستادن: [کنایی] گوئ ږایه‌ل بوون؛ گوئ له مست بوون؛ بهر فرمان بوون؛ دهسته‌ونه‌زه‌ر بوون؛ ئاماده‌ی خزمه‌ت بوون.

دست به عرب و عجمی بند نبودن دست به جایی بند نبودن

دست به عصا راه رفتن: [کنایی] دهست پاراستن؛ پا پاراستن؛ به دهست کوتانه‌وه چوون؛ به دهست ترسانه‌وه چوون؛ په‌له نه‌کردن؛ به هوش و گوش بوون؛ به ته‌گیره‌وه کار کردن «فعلاً باید دست به عصا راه رفت تا از این بحران بگذریم: جاری ده‌بی دهست بپاریزین تا له‌م قه‌یرانه تیپه‌رین».

دست به فرار کسی خوب بودن: له هه‌لاتندا ئازا بوون؛ له ده‌ر چووندا ئازا بوون؛ هه‌میشه بو ده‌ر چوون ته‌یار بوون.

دهرفه ټيک په خسان ۲. دهست و مشتاخ کردن؛ دهسه وه دهی؛ ټوقه/ تهوقه کردن؛ مچراندن؛ مچرین؛ به بونهی خیر هاتن یان له پرووی دؤستایه تیه وه دهستی که سیک گرتن یان گوشین «دست دادیم و روبوسی کردیم؛ دهستان دا و ماچ و مووچمان کرد»؛ دست به هم دادن

دست داشتن: [کنایی] ۱. دهست تیدا بوون «سارا هم در آن ماجرا دست داشت؛ ثهو پروداوه ساراش دهستی تیدا هه بوو» ۲. کارامه بوون؛ لیها توو بوون «در نجاری هم دست داشت؛ له نه چاریشدا کارامه بوو» ۳. هاوکار بوون؛ هاودهس و یاریده ر بوون.

دست دراز کردن: ۱. دست درازی ۲. دهست/ دهس داکیشان؛ دهس کیشان؛ دهست دریژ کردنه «دست دراز کردم استکان را بردارم؛ دهستم داکیشا پیاله که هه لگرم».

دست در بغل بودن: [کنایی] دهسه پاچه بوون؛ ئهرک و کاری خو نه زانین.

دست درد نکردن: [کنایی] دهس/ دهست خوش بوون؛ دهس وهش بیهی؛ دهس نه پیشان؛ دهس نه پژای؛ وتهیه که بو پیژانین به کاری که سیک «دستش درد نکند، زحمت کشید پایهی میز را برآیمان درست کرد؛ دهستی خوش بی، زحمه تی کیشا و پایهی میزه که ی بو چا کردینه وه».

دست در یک کاسه داشتن ۱. دست کسی با کسی در یک کاسه بودن

دست - دست کردن: [کنایی] دهسی - دهسی کردن؛ دهساودهس کردن؛ دیرکردن «آن قدر دست - دست کردی که دیر شد؛ هیئنده دهسی - دهسیت کرد که وته دیر».

دست راست و چپ خود را نشناختن: [کنایی] دهستی راست و چه پی خو نه ناسین؛ گون خو و گیزه ر لیک نه کردنه وه؛ وه کوو مندالیکي

دست پیش کسی دراز کردن: [کنایی] دهست له بهر که سیک داکیشان؛ دهس پان کردنه وه له بهر که سیک؛ له که سیک شتیک داوا کردن «کار کن تا دست بیش مردم دراز کنی؛ کار بکه با دهست له بهر حه لکی دانه کیشی».

دست تکدی پیش کسی دراز کردن ۱

دست گدایی پیش کسی دراز کردن

دست تنک بودن ۱. دست تنگ

دست تنها بودن ۱. دست تنها

دست جنباندن: [کنایی] دهسه وا کردن؛ دهس جوولاندن؛ خو هه لکردن؛ خیرا کردن؛ دهس و برد کردن؛ دهسه وه جوولنه ی؛ وهش که رده ی؛ چابک بوون «دست بجنبانید؛ دیر است؛ دهسه وا نکن! دره نگه».

دست چپ و راست خود را نشناختن ۱

دست راست و چپ خود را نشناختن

دست چرب خود را به سر کسی کشیدن:

[کنایی] خیر دانه وه بو که سی؛ خیر بو که سی دانه وه؛ به هره به که سیک گه باندن «بلکه دست خربس را به سر ما هم بکشند؛ به شکوو خیر یکیش بو نیمه بدانه وه».

دست چیزی داشتن: [مجازی] دهس/ دهستی شتیک هه بوون؛ له کاریکدا لیها توو بوون؛ دست بده داشتن

دست خود را رو کردن: [کنایی] مشتی خو کردنه وه؛ خو ده رختن؛ پیلانی کاریک (به تابهت فربو و ته له که) ی خو ده رختن «مجبور شد دست خود را رو کند و بگوید که کارش قاچاق اسلحه است؛ ناچار بوو مستی خوی بکاتوه و بیژئ که کاری قاچاگی چه که».

دست خوردن: دهس لیدران؛ به بی خه به ری خاوه نی دهست له شتئ و مردان «کیفش دست خورده و پولهایش سر جایش نیست؛ کیفه که ی دهسی لی در او و و پولله که ی نه ماوه».

دست دادن: دهس دان: ۱. [مجازی] هه ل یان

ههروه‌ها: دست زیاد شدن

دست زیر بال کسی گرفتن/ کردن ^١ زیر

بال کسی را گرفتن، زیر

دست سبک داشتن ^٢ دست کسی سبک

بودن

دست سنگین داشتن ^٣ دست کسی سنگین

بودن

دست شمر/ شیطان را از پشت بستن ^٤ دست

کسی را از پشت بستن

دست کردن: دهست کردن؛ دهس کهرده‌ی؛

دهست بردن بۆ شوپنیک یان به کاریکوهه

هه‌لپچان ^٥ «دس ک د توی جیش و پول درآورد:

دهستی کرد به گیرفانیدا و پوولی دهره‌ینا».

دست کسی از چیزی کوتاه بودن: ^٦ [مجازی/

دهستی که‌سیک له شتیک بران؛ دهس

که‌سی به چتیک نه‌گه‌یین؛ له به‌رده‌ست

نه‌بوونی ئەو شته بۆ ئەو که‌سه ^٧ «حالا که دست

پدرت از دنیا کوتاه است: ئیستا که دهستی بابت له

دنیا برآود». ههروه‌ها: دست کسی از چیزی

کوتاه شدن

دست کسی با کسی در یک کاسه بودن: ^٨ [کنایی/

سهریان له ناخوری‌کدا بوون؛ له‌گه‌ل که‌سی‌کدا

هاوی‌یاله بوون/ هاوده‌س بوون؛ له‌یهل

که‌سیک له کاریدا (زۆر تر ناره‌وا) شهریک بوون

«ایتجا وکیل و وزیر دسسان توی یک کاسه است:

لیره‌دا نوینەر و وه‌زیر سهریان له ناخوری‌کدا‌یه»:

دست در یک کاسه بودن

دست کسی باز بودن: ^٩ [کنایی/ دهستی که‌سیک

ئاوه‌لا بوون؛ دهس که‌سی باز بوون؛ بۆ که‌سی

لوان؛ بۆ که‌سی دهس دان؛ هه‌ل و دهره‌تی

پتویست بۆ که‌سیک له‌مه‌ر کاریکوهه هه‌بوون

«دس او باز است و می‌تواند هر کاری برای بکند:

ده‌سنی ئاوه‌لا‌یه و ده‌توانی هه‌موو کاریکت بۆ

بکا».

دست کسی برکت نداشتن: ^{١٠} [مجازی/ دهستی

چکۆله له دنیا بی‌خه‌به‌ر بوون «تو هنوز دست

راست و چپ را نشناخته‌ای، ادعای مردی می‌کنی: تو

هیشتا دهستی راست و چپت ناناسی، خوازهی

پیاوه‌تیه»؛ دست چپ و راست خود را شناختن

دست رد به سینه‌ی کسی زدن: ^{١١} [کنایی/ دهست

به رووی که‌سیکوهه نان؛ دهستی که‌سیک

دانه دواوه؛ داخواری که‌سیک قه‌بوول

نه‌کردن.

دست روی چیزی گذاشتن: ^{١٢} [کنایی/ خۆ به‌سه‌ر

شتیکدا سه‌پاندن/ داسه‌پاندن؛ دهست نانه

سه‌ر شتیک؛ خۆ به‌خواه‌نی شتیک دانان یان

حه‌ول دان بۆ داگیرکردنی «دولت دست گذاشت

روی زمینهای بایر: ده‌ولت حوی به‌سه‌ر

زه‌بینگه‌لی به‌یادا سه‌پاند».

دست روی دست گذاشتن: ^{١٣} [کنایی/ دهست له

سه‌ر دهست دانان؛ پال دانه‌وه؛ کاری نه‌کردن

و هیوادار بوون «آن‌قدر دست روی دست گذاشت

که دیگر وقتش گذشت: ئەوانده دهستی له سه‌ر

دهست دانا که کاتی به‌سه‌ر چوو».

دست زدن: دهست لیدان؛ دهس ده ونه‌ی؛

دهس ئەنه‌ده‌ی: ١. دهست پیوه‌دان؛ دهس

پیوه ته‌قاندن «دست نزن، داغ است: دهستی لی

مه‌ده، داخه» ٢. [مجازی/ گۆرانکاری به

چه‌ندیه‌تی و چۆنیه‌تی دان «کسی به این پولها

دست زده؟؛ که‌سی دهستی له‌م دراوه داوه؟»

٣. دهس پیوه‌دان؛ جیه‌جی کردن «دست نزن،

بگذار همین جا باشد: دهستی لی مه‌ده، بیه‌یله‌با

هه‌ر لی‌ره‌ی» ٤. [گفتاری/ چه‌یله‌لیدان؛ چه‌پ

ته‌قاندن؛ چه‌یله‌کوهی «دست بزنید، عروس

می‌خواهد برقصد: دهست لیدن، بووک ده‌یه‌وی

هه‌لپه‌ری».

دست زیاد بودن: ^{١٤} [کنایی/ دهس زۆر بوون؛ له

پیشه‌یه‌کدا هه‌ق‌به‌ر زۆر بوون «امروز در صنعت

پلاستیک دست زیاد است و مشتری کم: ئەوروکه له

پیشه‌ی پلاستیکدا دهس زۆره و ک‌ریار که‌م».

دهسهات و توانایی بو سهر بردنی ژيان بوون
 «برای خودش کار می کند و دستش به جیب خودش
 است: بو خوی کاری دهکا و دهستی له گیرفانی
 خویدايه».

دست کسی چسب داشتن: [مجازی] دهستی
 کهسیک لار بوون؛ دهستی کهسیک گیر
 بوون؛ دز و نادر ووس بوون «مواظب باش دست
 یارو چسب دارد: ناگادار به دهستی شو کابرایه
 لاره».

دست کسی دراز بودن: [کنایی] دهستی
 کهسیک داکیشراو بوون؛ ناتاج بوون؛ نیازمند
 بوونی کهسیک «دست او دایم پیش مردم دراز
 است: دهستی ههمیشه بو خه لک داکیشراوه».

دست کسی در کار بودن: [کنایی] دهستی
 کهسیک ده کاریکدا بوون؛ کاریک دهستی
 کهسیکی تیدا بوون؛ دهستی کهسیک له ناو
 کاریکدا بوون؛ دهستیوهردانی شو کهسه
 «می گویند دست بازارپها در کار است: دهلین دهستی
 بازارپانی تیدایه».

دست کسی را از پشت بستن: [کنایی] کهسیک
 بوژ دان؛ لیهاتووتر بوون له کهسیک.
 ههروهها: دست شمر/شیطان را از پشت بستن
 دست کسی را از جای/ چیزی کوتاه کردن:
 [مجازی] پیش له کهسیک برینهوه؛ دهستی
 کهسی له شوینی/ شتی برین.

دست کسی را باز گذاشتن: [کنایی] بهر بو
 کهسیک شل کردن؛ دهرفت دان به کهسیک
 له کاریکدا «دست او را در مصرف بودجه باز
 گذاشته اند: بو خه رگدنی بووجه بهریان بو شل
 کردوه».

دست کسی را برگرداندن دست کسی را
 رد کردن

دست کسی را بستن: [کنایی] دهستی کهسیک
 بهستن/ بهستنهوه؛ هه و دهرفتی کار کردن
 له کهسیک گرتن «قانون دست مرا بسته است و

کهسیک بی پیت بوون؛ له کهسیکهوه به
 دیتری قازانج نه گهیشتن «یعنی دسب من برکت
 بره؟: یانی دهستی من بی پیت».

دست کسی بسته بودن: [کنایی] دهستی
 کهسیک بهسران؛ بی دهسه لات بوونی
 کهسیک له مهر کاریکهوه بیان به گشتی
 نه بوونی هه یان توانایی نه جامدانی کاریک
 «دست من برای استخدام بسته است: ددسم بو
 دامه زران بهسر تود».

دست کسی بند بودن: دهستی کهسیک
 گیران؛ دهسوو یوی گیریه/ گیرای؛
 دهستی کهسیک به کاریکهوه گیر بوون؛
 شتیک له دهستدا بوون یان خه ریکی کاریک
 بوون «دسم بند است: در را باز کن: ددسم کیراوه
 درگاه که وه».

دست کسی بودن: له دهستی کهسیکدا بوون؛
 وه دهس کهسی بوون؛ به کهسی بوون «این
 کار دست من بست: هم کاره له ددستی مددا
 به».

دست کسی به/ توی جیبش رفتن: [کنایی] ناو
 له دهستی کهسیک نه تکی؛ دانه ی گال له
 دهستی کهسیک نه وه رین؛ دهستی کهسی
 قووچاو بوون؛ رژد بوون؛ قرسیچم بوون.
 ههروهها: دست کسی به/ توی جیبش رفتن
 دست کسی به خون آلوده بودن: [کنایی] دهس
 کهسی به خویندهوه تلان؛ بکوژ بوونی
 کهسیک.

دست کسی به دهش رسیدن: [کنایی] دهستی
 کهسیک به دهمی گهیشتن؛ خاوهن داهات و
 توانا بو ربردنی ژین هه بوون «شکر خدا دستشان
 به دهستان می رسد: شوکور بو خوا دهستان دهکاته
 دهس».

دست کسی توی جیب خودش بودن: [کنایی]
 دهستی کهسی له گیرفانی خویدا بوون؛
 دهستی کهسیک به دهم خووه بوون؛ خاوهن

که سیک پیدا لئې وهرنه گرتن: دست کسی را برگرداندن؛ دست کسی را پس زدن

دست کسی را گرفتن: [کنایی] پشتی که سیک گرتن؛ ده سوو یوؤ گیرته ی؛ یارمه تی به که سیک گه یاندن (وقتی احتیاج داشت دستش را گرفتی؟ له کاتی نیازیدا پشت کرت؟).

دست کسی رسیدن: ۱. به دست کسی رسیدن ۲. دهستی که سیک گه یشتن؛ دهس که سئ گه یین؛ ده سوو یوؤ یاوه ی/ یاوای؛ ههل یان ده سرهس هه بوون (اگر دست من به آنجا می رسید پاکش می کردم؛ نه گهر دهستم به یو ده گه یشت پاکم ده کرده وه).

دست کسی رو شدن: [کنایی] په ته ی که سیک که وخته سهر ئاو؛ دهستی که سئ پروو بوون؛ مشتی که سئ کرانه وه؛ فیلی که سیک ده رکه وتن «آخرش دست حسابدار رو شد؛ سهره نجام په نه ی جه ساودار که ونه سهر ئاو».

دست کسی زیر سر دیگری بودن: [کنایی] دهستی که سیک به سهر که سیک تره وه بوون؛ له ههل و دهرفته و توانای که سیک، که سیک تریش به هرهار بوون.

دست کسی زیر سنگ بودن: [کنایی] روژی که سیک له جیگاهه کی خراب ئاوا بوون؛ که سیک تووشیار بوون؛ تووشی گنچه ل بوونی که سیک؛ گیر خواردن؛ مزه وهن بوون «آن روز که دست من زیر سنگ بود، کمکم کردی؛ له و روژه دا که روزی من له جیکاه کی خراب ئاوا بچ. یارمه تیت دام؟».

دست کسی سبک بودن: [مجازی] دهستی که سیک سووک بوون؛ به پیت بوون؛ خاوهن دهستیکی قازانجده ر و به هرهار هه بوون (دست آزاد سبک است، امروز کاسبی خوب می شود؛ دهستی نازاد سووکه، نه ورؤ بازار باش ده بی):

دست سبک داشتن

دست کسی سنگین بودن: دهستی که سیک

نمی توانم به تو وام بدهم: قانون دهستی به ستووم و ناتوانم وامت پی بدهم).

دست کسی را بند کردن: [کنایی] که سیک له سهر کاریک دانان؛ دهس که سئ بهن کردن؛ دهستی که سیک له کاریکدا گیردان (اگر می توانی دست آزاد را هم بند کن: نه گهر ده توانی نازادیش له سهر کاری دابی).

دست کسی را بوسیدن: [کنایی] ۱. به که سیک بوون؛ نیازمه ندی یارمه تی که سیک بوون «تعمیر پایه ی میز دست تو را می بوسد؛ چاکر دهنه وه ی پایه ی میزه که به تویه» ۲. نیشاندانی بچووکی و خاکه ساری له به رامهر که سیکه وه.

دست کسی را پس زدن به دست کسی را رد کردن

دست کسی را توی پوست گردو گذاشتن: [مجازی] دهستی که سئ نانه کاسه؛ دهست و پیی که سیک به سخته وه؛ هه لی کاریک له که سیک گرتن (پدر عروس دست داماد را توی پوست گردو گذاشته بود؛ بابی بووک دهست و پیی زاوای به ستبوه).

دست کسی را توی حنا گذاشتن: [کنایی] دهستی که سیک به زاخدا/ به روئی داخا کردن؛ زاخ بو که سئ تاواندنه وه؛ که سیک تووشیاری گیر و گرفتیک کردن «پول را سر وقت نداد و دست مرا توی حنا گذاشت؛ پاره که ی له کاتی خویدا نهاد و دهستی منی کرد به زاخدا».

دست کسی را خواندن: [مجازی] ناو مشتی که سئ خویندنه وه؛ ناو چاو ی که سیک خویندنه وه؛ به مه به ست و پیلانی داهاتووی که سیک زانین «دیگر دست او را خوانده بودم و می دانستم چه نقشه ای دارد؛ ئیتر ناو مستیم خویندنه وه و نه مزانی چ پیلانیک ی له ژیر سهر دایه».

دست کسی را رد کردن: به سهر که سیکدا دانه وه؛ دهس که سئ دانه دواوه؛ نه وه ی که

کوره‌کان گالته‌یان به نازاد ده‌کرد و سهریان نه‌نا سهری.

دست مالیدن: دس پيدا کيشان؛ دست ليدان؛ دست ليخستن؛ دس پيدا هيټان؛ دس ماشه‌ی «دست بماليد بينيد زير قالی چيست: ده‌سنی ليدن بزنان چی له ژير قالیه‌که‌دايه».

دست نگهداشتن: دس راگرتن؛ دس هيټلانه‌وه؛ دريژه پي‌نه‌دان؛ ويل کردن «لازم نيست بروی، حالا دست نگهدار: پيويست نيه بروی، جاري دس راگره».

دست و پا زدن دست‌وپا

دست و پا کردن دست‌وپا

دست و پنجه نرم کردن: «کنایه» مل به مله‌وه نان؛ شه‌ره دندووکی کردن؛ گیره‌وکی‌شه کردن؛ مل‌ملانی کردن؛ به کاریکه‌وه زور خریک بوون «مدتها با کولر دست و پنجه نرم کرد تا درستش کرد: ماوه‌یه‌کی زور به کولپره‌که‌وه خریک بوو تا دروستی کرده‌وه».

دست و دل کسی به کار نرفتن: «مجازی» ده‌ست و دلی که‌سې يه‌ک نه‌گرتن؛ دلی که‌سې بؤ کاری نه‌چوون؛ دل دانه‌مه‌زران له سهر کاریک؛ ده‌ست و دلی که‌سې نه‌چوونه کاره‌وه؛ هاندر، حفر و هوگريه‌تی بؤ کاریک نه‌بوون «از آن روز ديگر دست و دلش به کار نمی‌رفت: لهو روه‌وه ئیدی ده‌ست و دلی يه‌کی نه‌ده‌گرت».

دست و دل کسی سرد/ سست شدن: «مجازی» ده‌ست و پپی که‌سېک سارد بوونه‌وه؛ دس و پای که‌سې داکيشيان؛ سارد بوونه‌وه؛ دلسارد بوونه‌وه.

دست يازیدن: «ادبی» دس بؤ بردن؛ دس په‌ی به‌رده‌ی: ۱. ده‌ست دريژه‌وه‌کردن ۲. «مجازی» هه‌نگاو بؤ هه‌لگرتن «سه سال پيش به اين کار دست يازيدم: سي سال له‌وه پيش ده‌ستم بؤ هم کاره برد».

قورس بوون: ۱. خاوه‌ن ده‌ستی به هيژ و توانا بوون ۲. «مجازی» خاوه‌ن ده‌ستی زيانده‌ر هه‌بوون «کسی که اين پيراهن را بريد دستش سنگين بود و الآن دو ماه است هنوز تمامش نکرده‌ام: که‌سې که هم کراسه‌ی بری ده‌سنی قورس بوو نه‌وا دوو مانگه ته‌واوم نه‌کرده‌وه» * دست سنگين داشتن

دست کسی کج بودن: «کنایه» ده‌ستی که‌سېک لار بوون؛ ده‌ست که‌سې پيس بوون؛ نادر ووس و دز بوون «دست سندوقدار کج بود، بيرونش کردند: ده‌سی ده‌خلدار که لار بوو، ده‌ريان کرد».

دست کسی/ چیزی ماندن: به دس که‌سې/ شتيکه‌وه غير خواردن؛ به ده‌ستی که‌سې/ شتيکه‌وه دامان؛ له که‌سې يان شتي ماندوو و قه‌لس بوون «مانده‌ام دست اين همسايه‌ی نفهم: به دس نه‌م دراوسي ناحاليه‌وه کيرم خوارده‌وه».

دست کسی نمک نداشتن: «مجازی» چاکه‌ی که‌سې له بهر چاو نه‌بوون.

دست کشیدن: ۱. دست از چیزی کشیدن ۲. ده‌ست پيدا هيټان؛ ده‌ست ليخستن؛ دس پيا ساوين؛ دس ئارده‌ی پوره‌ره «دست بکش بين چه زبر است: ده‌سنی پيدا بينه بزانه چهن زبره».

دست کم گرفتن دست‌کم^۲

دست کمی نداشتن دست‌کمی

دست گدایی پيش کسی دراز کردن: له که‌سې سوال کردن؛ له لای که‌سې ده‌ست پان کرده‌وه «دست گدایی پيش اين و ان دراز کردن: له‌م و له‌و سوال کردن»: دست تکدی پيش کسی دراز کردن

دست گرفتن: ۱. به دست گرفتن ۲. «کنایه» گالته پي کردن؛ ته‌وس تيگرتن؛ تيز پي کردن؛ تيتالی پي کردن «بچه‌ها آزاد را دست گرفته بودند و سربه‌سرش می‌گذاشتند:

از دست برادرزاده‌اش درآورد: باخه‌ک‌هی له ده‌سٔ
برازاک‌هی ده‌هینا.

از دست کسی/ چیزی عاجز شدن: له ده‌ستی
که‌سٔ/ شتی وه‌ر مژ بوون؛ له ده‌ستی که‌سٔ/
شتی یاس بوون؛ له ده‌س که‌سٔ/ شتی جارز
بوون؛ له کار یان ئاکاری که‌سٔ (یان شتی‌ک)
قه‌لس بوون «از دست این بچه غایب شدم: له
ده‌ستی ندم مندا له وه‌ر مژ بووه».

از دست کسی گرفتن: له ده‌ستی که‌سٔ
گرتن: ۱. لینی وه‌ر گرتن «پول را از دست منبری
گرفت: پاره‌ک‌هی له ده‌سی کربار که ده‌کرب»
۲. «گفتاری» ده‌ستی که‌سٔ گرتن؛ نه‌وین له
ده‌س که‌سٔ؛ ده‌سوو یوؤ گیرته‌ی «ده‌سٔ»
پیرمرد را گرفت و بلندش کرد: ده‌سنی
پیرمه‌رده‌ک‌هی کرب و هه‌لیساند».

این دست و آن دست کردن «این

با یک دست دو هندوانه برداشتن» یک

به دست آمدن: به ده‌ست هاتن؛ هاتنه
ده‌سه‌وه؛ ده‌ستگیر بوون؛ ده‌سکه‌وتن؛ ئامای
ده‌س «از فروش قالی چندان پولی به دست نماند: له
فرۆشی قالیه‌که پاره‌یه‌کی وا به ده‌س نه‌هات».
به دست آوردن: به ده‌ست هینان؛ هاوردنه
ده‌سه‌وه؛ به ده‌س ئارده‌ی؛ ده‌ست خستن؛ وه
چنگ خستن «این همه پول را از کجا به دست
آوردی؟» ئهم هه‌موو پاره‌ت له کوپوه به ده‌سٔ
هیناوه؟».

به دست افتادن: که‌وتنه به‌رده‌ست؛ ده‌ست
که‌وتن؛ که‌فتنه ده‌سه‌وه؛ که‌وته‌ی ده‌س «پولی
به دست او افتاد: پاره‌یه‌ک که‌وته به‌رده‌ستی».

به دست کسی رسیدن: به ده‌ستی که‌سٔ
گه‌یشتن؛ گه‌یینه ده‌س که‌سٔ؛ یا‌واپوه
ده‌سوو یوؤ «برسد به دست برادر عزیزم: بکانه
ده‌ستی برای خۆشه‌و‌یسنم»: دست کسی
رسیدن. هه‌روه‌ها: به دست کسی رساندن
به دست کسی نگاه کردن: «کنای» چاو له

دست یافتن: ده‌س که‌وتن؛ وه‌گیر که‌وتن؛ به
ده‌ست هینان؛ خستنه ده‌سته‌وه؛ گرته
ده‌سه‌وه؛ وه‌گیره‌ینان؛ ده‌س که‌وته‌ی؛ به شتی
گه‌یشتن «خیال کرد به گنجی دست یافته است:
وای ده‌زانی خه‌زینه‌یه‌کی ده‌ست که‌وتووه»:
دست پیدا کردن

از دست دادن: له ده‌ست دان «سال گذشته
پدرش را از دست داد: سالی پیتشوو باوکی له
ده‌ست دا».

از دست در رفتن: له ده‌ست ده‌ر چوون:
۱. «گفتاری» هه‌لاتن؛ راکردن؛ ده‌سه‌نه
به‌رشیه‌ی «از دست پلیس در رفت: له ده‌ستی
پولیس ده‌ر چوو» ۲. «مجازی» ده‌سه‌نه ترازیه‌ی؛
کتوپر و بی‌ویست کاری کردن «او به کسی
چیزی نمی‌دهد، لابد از دستش در رفته: ئه‌و شت به
کەس نادا، ده‌بی له ده‌ستی ده‌ر چووبی».

از دست رفتن: له ده‌س ده‌ر چوون؛ ده‌سه‌نه
شیه‌ی: ۱. له ده‌سته‌لات یان ده‌ست
ده‌ر چوون؛ له ژیر ده‌سته‌لاتدا نه‌مان «خانه‌ی
به آن بزرگی از دست رفت: مالی وا گه‌وره‌م له
ده‌س ده‌ر چوو» ۲. له به‌ین چوون؛ له کیس
چوون «هر چه داشت از دستش رفت: هه‌ر چٚکی
هه‌بوو له ده‌ستی ده‌ر چوو» ۳. له ده‌س چوون؛
مردن؛ نه‌مان «هفته‌ی گذشته آن عزیز از دست
رفت: حه‌وتووی رابردو ئه‌و خۆشه‌ویسته له ده‌س
چوو». هه‌روه‌ها: از دست دادن

از دست کسی برآمدن: «مجازی» که‌سی‌ک له
ده‌ستی هاتن؛ له ده‌سته‌لاتی که‌سی‌کدا بوون؛
توانایی هه‌بوون «از دست عمو برمی‌آید برای ما
کاری بکند؟» مامه له ده‌ستی دی کاریکمان بو
بکا؟».

از دست کسی درآوردن: «کنای» له ده‌ستی
که‌سی‌ک ده‌ره‌ینان؛ له ده‌سی که‌سٔ
ده‌ره‌اوردن؛ له چنگ که‌سٔ ده‌رینان؛ به زور
و گزیکاری له چنگ که‌سی‌ک کردنه‌وه «یاغ را

دههستن ۲. پشټين؛ پشټوين؛ شال؛ پارچه يه ک
که برېک به پشته وې دههستن ۳. دسره؛
دهسروک؛ دسروکه؛ دسروک؛ مهنده فـه؛
دهسمالی گه وړه.

دستاس / dastās، ها: / اسم. دهستار؛ دهستار؛
دهسار؛ دهسیر؛ هاره؛ هاره کر؛ هاره گل؛
هاره گله؛ هاره دهسی؛ کره؛ گرک؛ گرک؛
قهره ک؛ گيرووسه؛ گيرووشه؛ ناسیاوی دهستی،
پیکهاتوو له دوو په رې خړی به ردین که له
نیوه راستی سروه کهدا کونیک هیه بو دانه
تیکردن و دهسکیکیش بو سووردانی به سهر
ژیره کهدا.

دست افزار / dastafzār، دست ابزار

دست افشار / dastafšār، صفت. دهسگوش؛
دهست گوشراو؛ گوشراو یان ناوگيراو به دهست.
به رانبهر: پای افشار «ابلیموی دست افشار: ناویموی
دهسگوش».

دست افشان / dastafšān، قید. [مجازی] به
هه لپه رکی؛ له حالی هه لپه رکیدا. هه روه ها:
دست افشانی

دستاق / dostāq, dustāq، ها: / [ترکی] اسم.
[قدیمی] بهندیخانه؛ گرتوو خانه؛ زیندان؛ زینان؛
به ند؛ دوساخ؛ دوستاق
دستاقبان / dostāqbān, dustāq-، ها: / ان:
[ترکی] فارسی / اسم. بهندیوان؛ زیندانوان؛
دوساخچی؛ دوستاقبان

دستان / dastān، ها: / اسم. [ادبی] ۱. ستران؛
به سته؛ به زم؛ ټاهه نگی مووسیقایی
۲. هه لبه سته؛ داستانیک که بو فریوی دیتران
ده گوترې ۳. فیل؛ گزی؛ گرني؛ هه نگ ۴. په ند؛
مه تل؛ مه ته لوک.

دست انداز / dastandāz، ها: / اسم. تهسه؛
قورت؛ ته گره؛ چالی و به رزی ریگا.

دست اندازی / dastandāzi، اسم. [مجازی]
دهست دریژی؛ له هاندن؛ کار یا ره وتی

دهستی که سې کردن؛ چاو برینه که سې؛
تواشای دهس که سې کردن؛ روانینه که سېکا؛
په پره وی کردن له که سیک.

به دست گرفتن: گرتنه دهسته وه؛
۱. دهسپیکردن؛ دهس پنه که رده ی «کتاب را
تازه به دست گرفته ام و دارم می خوانم: کتیه که م
تازه کړنوونه دهسته وه و خه ریکم
دهیخوینمه وه»؛ دست گرفتن ۲. وه ژیر
دهسته لات خستن؛ خستنه به رده ست.

در دست بودن ۲

در دست کاری بودن: به دهسته وه بوون؛ له
دوخی نه نجامی کاریکدا بوون «بیمارستان در
دست ساختمان است: نه خوشخانه که به دهسته وه
بکړته وه».

روی دست بردن ۲

روی دست کسی بلند شدن ۲

روی دست کسی ماندن ۲

زیر دست کسی بودن ۲

سر دست بردن ۲

یک دست پیش و یک دست پس داشتن ۲

دست آموز / dastāmūz، ها: / صفت. دهسه مو؛
دهسته مو؛ رام؛ که وی؛ کدی؛ که دی؛
تایبه تمه ندی گیانداری که ژوگری خواهه نه که ی
بووه «طوطی دست آموز؛ میمون دست آموز: تووتی
دهسته مو؛ مه میمونی دهسه مو».

دست ابزار / dastabzār، ها: / اسم. ټامراز؛ ټامیر:
۱. که ره سه یه که به دهست کاری پی ده کری
۲. ټامیری نه نجامدانی کار * دست افزار

دستار / dastār، ها: / اسم. [ادبی] ۱. میزه؛
میزه ره؛ مشکي؛ سه روین؛ سه ریچ؛ سه روینچ؛
پیچ و میزه؛ سهر و شه ده؛ جامانه؛ جهمه دانی؛
جامه دانی؛ ټاغبانوو؛ ټاغبانوو؛ ره شتی؛ که فینک؛
یالغ؛ یه شماخ؛ یاشماخ؛ شاشک؛ شاشیک؛
ششک؛ پارچه یه که که پیواو به سه ریه وه

روژها تو در شرکت دست بالا را دانسی؛ ئەو پڕۆژانه له به‌شدارگه‌دا تۆ له سەربره‌وه‌ بووی.

دست بالا را گرفتن: [مجازی] ده‌سبان‌گرتن؛ لانی زۆر گرتن «تازه‌ من دست بالا را گرفتم، وگرنه این قدر نمی‌شود؛ تازه من ده‌سبام گرت، ده‌نا ئەوندە نابێ».

دست بالا: قید، ئەوپه‌ری؛ لانی زۆر؛ لای زوور؛ فرمه‌فره‌که‌ی «دست‌بالا دو میلیون می‌ارزد؛ ده‌یەک دوو ملیون دیتێ».

دست‌برد / dastbord، ها: /اسم، دزی؛ ده‌س‌دریژی؛ کار یا ره‌وتی دزینی به‌شی له‌ پاره‌ یان دارایی که‌س یان جیگایه‌ک «دزدان دیشب به‌ بانک دست‌برد زدن؛ دزگه‌ل دو‌پشهو در بیان کرد له‌ بانک». هه‌روه‌ها: دست‌برد زدن

دست‌بردار / dastbardār: /صفت، ده‌س‌هه‌لگر؛ ده‌س‌به‌ردار؛ وازه‌یین «هرچه به‌ او گفتم کار دارم، دست‌بردار نبود؛ هه‌رچی پێم گوت کارم هه‌یه، ده‌س‌هه‌لگر نه‌بوو».

دست‌برقضا / dast(e)barqazā: [فارسی / عربی] قید، ۱. به‌هه‌لکه‌وت؛ خواو‌پاسان؛ خۆ و به‌خت «دست‌برقضا آن روز باران می‌آمد؛ به‌هه‌لکه‌وت ئەو پڕۆژه‌ باران ئەباری» ۲. له‌پڕ؛ له‌پڕا؛ له‌پڕ و نه‌کاو؛ ناکاوه؛ نه‌کاو؛ ناکا؛ ناگا؛ کوت‌وپر؛ گوزو‌گوم؛ گوزو‌گومبه‌ت.

دست‌برنجن / dastberancan، ها: /اسم، [ادبی] بازنه؛ خرخال؛ ده‌سه‌به‌ند؛ ده‌سه‌به‌نه.

دست‌بسته / dastbaste: قید، ده‌ست‌به‌سراو؛ ده‌س‌به‌سیاگ؛ قۆلبه‌س؛ به‌ده‌ستگه‌لی که‌ به‌ هۆی به‌سراویه‌وه‌ توانایی جوولانه‌وه‌ و کاریان نیه «دزد را دست‌بسته تحویل پلیس داد؛ دز یان ده‌ست‌به‌سراو دایه‌ ده‌ستی پولیسه‌وه».

دست‌بند / dastband، ها: /اسم، ۱. که‌له‌پچه؛ که‌له‌پچه؛ به‌له‌چه‌ک؛ ده‌سه‌به‌ندی به‌ندی؛ ئامرازیک به‌ دوو ئالقهی ئاسنیه‌وه، ده‌ستی به‌ندکرایی پێ‌ده‌به‌ستن دهره‌نچه‌یت «به‌ دست‌هه‌ش

داگیرکردن یان که‌لک وهرگرتن له‌ مالی که‌سانی تر.

دست‌اندرکار / dastandarkār، ان: /اسم، ده‌سه‌به‌کار: ۱. ئەوی که‌ خه‌ریک ئەنجام‌دانی کاریکه «از دو ماه پیش دست‌اندرکار تعمیر خانه بودیم؛ له‌ دوو مانگ له‌مه‌ پێشه‌وه‌ ده‌سه‌به‌کاری چاک‌دنه‌وه‌ی مال بووین» ۲. [مجازی] کاربه‌ده‌س؛ ئەوی که‌ له‌ کاریکه‌دا به‌شداره. هه‌روه‌ها: دست‌اندرکار بودن

دست‌او‌رد / dastāvard، ها: /اسم، ده‌سه‌هات؛ ده‌سه‌که‌وت؛ ده‌سه‌که‌فت؛ یاب؛ ئەوه‌ی به‌ پۆنه‌ی کار یان چالاکیه‌که‌وه‌ به‌ ده‌س دی «دست‌اورده‌ای علم؛ ده‌سه‌هانگه‌لی زانست».

دست‌اول / dast(e)'vval، ها: [فارسی / عربی] صفت، نووی؛ تازه؛ ده‌سته‌یه‌ک، به‌رانبه‌ر؛ دست‌دوم «کالای دست‌اول؛ کالای نوی».

دست‌او‌یز / dastāvīz، ها: /اسم، [مجازی] ده‌ساو‌یز: ۱. ده‌ساو‌یز؛ چنگاو‌یز؛ ئەوی بۆ خوازه‌ی درو‌یین یان نادروست به‌ کار ئەبرێ «وصیت‌نامه‌ای جعلی را دست‌او‌یز کرد و مدعی مالکیت خانه شد؛ وه‌سیه‌ت‌نامه‌یه‌کی درو‌یینی ده‌ساو‌یز کرد و هه‌لیکو‌تایه‌ سه‌ر ماله‌که‌» ۲. بیانوو؛ بیانک؛ به‌هانه؛ په‌لپ؛ گروو «کارگران قطع گاه و بیگاه برق را دست‌او‌یز قرار داده بودند و از زیر کار در می‌رفتند؛ کاریگه‌ره‌کان چوونه‌وه‌ی جار-جاری به‌رقیان کردبووه‌ بیانوو، خۆیان له‌ کار ئەدزیه‌وه».

دست‌باف / dastbāf، ها: /صفت، ده‌سته‌چن؛ ده‌سته‌بافت / dastbāft، ها: /صفت، ده‌سته‌چن؛ ده‌سه‌چن؛ به‌ ده‌ست ته‌نراو، بێ که‌لک‌وه‌رگری له‌ ماشین «فرش دست‌بافت؛ قالی ده‌سته‌چن»: دست‌باف [گفتاری]

دست‌بالا^۱ / dast(e)bālā: /اسم، ۱. [مجازی] بان‌ده‌س؛ هێز یان پله‌ و پایه‌ی بانتر ۲. به‌راوردی زۆرینه؛ لای سه‌روه‌و؛ ده‌سبان.

دست‌بالا را داشتن: له‌ سه‌رت‌روه‌ بوون؛ هێزی زۆرتر یان دۆخی باشت‌ر هه‌بوون «آن

دسبید زدند و رفتند: که له بجه یان دا له دستي و چوون ۲. بازنه؛ بازنگ؛ بازن؛ خرخال؛ دهس تبه ند؛ دهس به ند؛ دهس به ن؛ دهس وه ن؛ مووچه وانه؛ قوفلک «می گفتند دست بندش گم شده است: ده یانگوت بارنه که ی گوم بووه».

دستبوس / dastbūs / اسم. ۱. دهس ماچکهر؛ دهسبوس؛ دهس رامووس؛ نهو کهسه که به نیشانه ی ریزگرتن دهستی که سیک ماچ دهکا «آزاد هم دستبوس است: نازادیش ددسبوسه» ۲. «گفتاری» دهس ماچکهری؛ دهسبوسی؛ دهس رامووسی؛ کاری دهست ماچ کردن «امدیم دستبوس پدر بزرگ: هاتین بو ددس رامووسایی باوه گه وره».

دستبوسی / dastbûsi / اسم. دهسبوسی؛ دهس ماچکهری؛ دهس رامووسی: ۱. کاری ماچ کردنی دهستی که سیک ۲. «کنایی» رهوتی نیشاندانی چکوله یی و خاکه ساری له مهر که سیک هوه «بنده زاده برای دستبوسی آمده بود، تشریف نداشتید: کوره کهم بو دهسبوسی هاتبوو، نه بوون».

دست به آب / dastbe'āb / اسم. «گفتاری» ناودهست؛ دهس ناو؛ دهساو؛ دهست به ناو.

☐ دست به آب رساندن: دهست گه یاندنه ناو؛ چوونه سهر ناودهس؛ چوون بو دهست به ناو.

دست به سینه / dastbe sîne / صفت. «کنایی» دهس به سینه؛ دهست به سینه؛ دهسته ونه زهر؛ دهست فیلک؛ مل که چ و گوی پرایلی فرمان.

دست به عصا / dastbe'asā / [فارسی/ عربی] ☞ دست به عصا راه رفتن، دست

دست به کار / dastbekār / ☞ دست به کار شدن، دست

دست به نقد ۱ / dastbenaqd / [فارسی/ عربی] صفت. «مجازی، گفتاری» ناماده؛ ته یار؛ نهخت؛ به دهسته وه؛ گیف؛ به ره هف «کار دست به نقد را می گذاری به امید فردا، بشود یا نشود؟! کاری ناماده داده می به ئومیدی به یانی، بیی یان نه بی؟!».

دست به نقد ۲: قید. «مجازی، گفتاری» جاری؛ جاره کان؛ جاریکان؛ ئیسته؛ ئیستا؛ ئیستاکه؛ ئیسی؛ ئیسه؛ ئایسه؛ نهآ؛ نهؤ «دست به نقد این جا را بچسب، اگر جای بهتری پیدا شد، می رویم آنجا: جاری ئیره بگره، نه گهر جیگایه کی چاکتر پیدا بوو، دهروین بو نهوئ».

دستپاچگی / dastpāčegi / اسم. «گفتاری» هه ولی؛ دهسه پاچه یی؛ دهست پاچه یی؛ ده په ساوی؛ به یده سی؛ په شیوی سهر چاوه گرتوو له دؤخ یان پروداویکی ره چاو نه کراو که توانستی کرداری درووس و شیواو له مرو دهستیئیی «از دستپاچی پیراهنم را پشت و رو پوشیدم: له هه ولیدا کراسه کهم پیچه وانه له بهر کرد».

دستپاچه / dastpāče / صفت. «مجازی، گفتاری» شله ژاو؛ هه ول؛ دهست پاچه؛ دهسه پاچه؛ هله په له؛ رول؛ به یده س؛ به یده ست؛ هه وله کی؛ ولنگه؛ ده په ساو؛ سهر لی شیواو و هه راسان له بار و دؤخ یان پروداویکی له ناکاودا «وقتی که پلیس را دید خیلی دستپاچه شد: کاتی که پولیسی دیت تهواو شله ژا». هه روه ها: دستپاچه بودن؛ دستپاچه شدن؛ دستپاچه کردن

دستپخت / dastpoxt / اسم. دهستاو؛ چیشتی لیئروا به دهستی که سیک «نهار امروز دستپخت عروس خانم است و باید خورد: فراوینی ئه ورؤ دهستاوی بوو که نه خشینه یه و نه شی بیخوین».

دست پرورده / dastparvarde / ها؛ گان؛ اسم. بارها توو؛ دهست په روه رده؛ په روه رده کراو به دهستی که سیک یان له ئاقاریکدا «او دست پرورده ی پدر و مادری معتاد و بی سواد است: بارها تووی دایک و بابیکی معتاد و نه خونه واره».

دست تنگ / dast.tang / صفت. «مجازی، گفتاری» کهمدهست؛ کهمدهس؛ ته نگدهست؛ دهسته تنگ؛ هه ژار؛ نه دار؛ بی ئه نوا؛ دهست والا؛ دهس قاله؛ خاوهن باره چهی هندک و که متر له راده ی پیویست بو به سهر بردنی ژیان «این روزها

دهست وخهت؛ نهوهی به دهستی که سی نووسراوه ۲. / [مجازی] نامه «برواز رییس یک دستخط بیار تا پولت را بدهم؛ برؤ لای سرؤ کهوه دهستخه تیک پینه تا پووله کهت پی بدهم».

دست خورده / dastxorde ، ها: / صفت. [مجازی] دهس لی دراو؛ دهس خوار دوو؛ جیبه چی کراو یان گوړاو به دهستی که سیک.

دستخوش ۱ / dastxoš: / اسم. دهسخوشانه؛ دهسخوشانه: ۱. پاره یی که وه کوو مزگینی له قومار بازی به رهنده ی وهرده گرن ۲. خهلات «بابت خدمتی که کرده بود ده هزار تومان دستخوش گرفت: به بونه ی نهو خزمه ته کردبوی ده هزار تمهن دهسخوشانه ی وهرگرت». ههروه ها:

دستخوش داشتن؛ دستخوش گرفتن

دستخوش ۱: صفت. [مجازی] تووشیار؛ له ژیر کار تیکه ری شتی کهوه «دستخوش سیل؛ دستخوش جنگ؛ تووشیاری لافاو؛ تووشیاری شهر». ههروه ها:

دستخوش (چیزی) بودن؛ دستخوش (چیزی) شدن؛

دستخوش (چیزی) کردن

دستخوش ۲: دعا. [گفتاری] دهسخوش؛ دهسوهش؛ مالوا؛ نافهرین (زورتر به شیوه ی تشر به کار دهبرئ) «بابا دستخوش، عجب رفاقتی کردی!؛ دهسخوش برا، بو دوستیک کردت!».

دست درازی / dastderāzi ، ها: / اسم. [مجازی] دهست دریزی؛ دهسدريژی؛ تیکوشانی ناروا بو که لک وهرگرتن له شتی که هی یه کیکی تره «از دست درازی زورمدان به اموال مردم جلوگیری شود: له دهسدريژی زورداران بو مالی خه لکی بهرگری بکری».

دست درد / dastdard ، درد ۲

دستدوز / dastdûz ، ها: / صفت. دهسدروو؛ دهسچن؛ به دهست دووراو «این کفش دستدوز است: نه م پیلاره دهسدروویه».

دست دوم / dast(e)dovvom ، ها: / صفت. دهسته دوو؛ دهسه دوو؛ به کار براوی وا که

دست تنگ است، باید کمکش کنیم: ماوهیه که که مدهسته، دهبی یارمه تی بدهین». ههروه ها:

دست تنگ بودن؛ دست تنگ شدن

دست تنگی / dast.tangî: / اسم. [مجازی] که مدهسته تی؛ که مدهسه سی؛ تهنگدهسته تی؛ دهسته نگي؛ هه ژاری؛ نه داری؛ بی نه نوایی؛ دهست والایی؛ دهس ته نکي.

دست تنها ۱ / dast.tanhâ: / صفت. [مجازی، گفتاری] ته نیال؛ دهس ته نیا؛ بی ئاریکار؛ به بی یاوهر «دیروز دست تنها بودم چند مهمان هم آمدند: دوینی ته نیال بووم چند میوانیش هاتن».

دست تنها ۲: قید. ته نیال؛ به ته نیالیه وه؛ به تاقی ته نی؛ به ته نیایی؛ دهس ته نیا؛ به ته نیایی و بی بوونی هاوکار «مجبور بود دست تنها بچه ها را بزرگ کند: ناچار بوو ته نیال منداله کان گه وره بکا».

دستجات / dastecât: / فارسی / از عربی [جمع دسته

دستجمعی / dastecam'î: / فارسی / عربی [دسته جمعی

دست چین / dastcîn ، ها: / صفت. دهسچن؛ ۱. هه لیزیر دراو به دهست ۲. / کنایی / ته لیزیر؛ تلژین؛ ته لچن؛ هه لیزارده؛ ته لیزین؛ ناوه ژیه «بهترین میوه ها را دست چین کرد و گذاشت توی پاکت: باشترین میوه ی دهسچن کرد و خستیه نیو پاکه ته وه». ههروه ها: **دست چین بودن؛ دست چین شدن؛ دست چین کردن**

دست خالی / dast(e)xālî: / فارسی / عربی / آقید. دهس به تال؛ دهس خالی؛ به دهس / دهستی خالیه وه؛ ۱. دهستی خالی؛ بی دهسمایه و ئامیری پیویست «دست خالی که نمی شود خانه ساخت: دهس به تال مال دروست ناکری» ۲. به بی دهسکهوت «خواستگار را دست خالی برگرداند: داواکار یان به دهس خالی گه راند وه».

دستخط / dastxat(t) ، ها: / فارسی / عربی / اسم. دهسته خهت؛ دهسخهت؛ دهسکر؛ ۱. دهس وخهت؛

دهبې ټوټه که یان لې بستینې تا ټو که سه ی
ټوټه که ی لې رفاوه له جې ټو بیته گورگ.

دستشویی / dastšûyî / ها: / اسم.

۱. ټابده ستخانه؛ ټابخانه؛ دهست شو؛ دهست شوړ؛

دهست شوړک؛ دهستشویی؛ جیگه ی دهست

لې شوتن ۲. [کنایه] دهساو؛ دهس به ټاو؛ کنار او؛

مسته راو؛ مهسته راو؛ مهسته راح؛ سه رهوز.

دستفروشی / dastfurûš / ها: / ان: / اسم. [مجازی]

دیوهره؛ چه رچی؛ دهسگتړ؛ دهست فروش؛

دهس فروش؛ دهزگتړ؛ به خه ل فروش؛ ورده وال

فروش؛ فروشه ری گه رپده ی بی دووکان که

شته کانی له سهز دهست یان چوار چه رخی که له

کووچه و کولاناندا ده فروشی.

دستفروشی / dastfurûš / اسم. [مجازی]

دهست فروشی؛ دهس فروشی؛ دهزگتړی؛ ورده وال

فروشی؛ چه رچیتي؛ کار یان پیشه ی

به خه ل فروش.

دست فنگ / dastfang / اسم. [نظامی]

دهس فنگ؛ چه شنی راگرتنی تفهنگ به لاری

له سهز سنگ، که لولوله که ی به لای چه پدا و

قوناخه که ی به لای راستدایه.

دستک / dastak / ها: / اسم. [مجازی] ۱. دهفته ر؛

تینووس؛ په راوینک که حسیبگه لی رږوانه ی

تیدا دهنووسن «دفترو» دستک مرتبی داشت؛

دهفته رینکی رینک و پینکی هه بوو ۲. قیسپ؛ قیسپ؛

تیره ک؛ دیره ک؛ تیرک ۳. دارد دهست؛

دار دهس؛ تیلا ۴. ټهستونه ک؛ ټهستونه ک؛

ټامیریک بو بهرگری له هات وچووی ماشین بو

پیاده رږ ۵. [نامتداول] چه پله؛ چه پ؛ دهست؛

دهس؛ کار یان رهوتی له یه کتردانی له پی

دهست به نیشانه ی که یف و شادی.

دستک زدن: [نامتداول] دهست لیدن؛ دهس

لیدن؛ چه پله لیدن؛ چه پ لیدن.

دستکار ۱ / dastkār / ان: / اسم. دهستکار؛

دهسکار؛ که سی که به دهست یان ټامیری

ټیستاش به کار بی. بهرانبهر: دست اول «لباس

دست دوم؛ فرش دست دوم؛ جلی دهسته دوو؛ قالی

دهسته دوو».

دسترس / dastres / اسم. رادهس؛ دهزدهس؛

دهزدهست؛ بهزدهست؛ بهزدهس؛ دهسترس؛

دهسرس؛ لادهس؛ وهزدهسی؛ قامچ؛ کیس؛

قیس؛ جیگایه ک که به سانای دهستی پی رابگا

«دارو را از دسترس کودکان دور نگهدارید: دهزمان له

دهزدهسی مندالان دامه نین».

در دسترس بودن: له بهزدهستدا بوون؛ له

بهزدهسا بوون؛ له دهسترسدا بوون؛ وهز

دهسهنه بیه ی؛ را دهسهنه بیه ی «هرچه در

دسترس بود فرستاده شد: هه رچی له بهزدهستدا بوو

ناردا».

ههروه ها: در دسترس قرار دادن؛ در

دسترس قرار گرفتن؛ در دسترس گذاشتن

دسترسی / dastresi / اسم. دهسترسه سی؛

دهسرسه سی؛ دهسه یاو؛ ههنا؛ توانایی یان لوان بو

دهست گه ییشتن به که سی یان شتیک «آن روز

به کسی دسترس نداشتیم تا کمکان کند: ټو رږزه به

هیچ که سی که دسترس دسمن نه بوو یارمه تیمان بدا».

دسترنج / dastranc / ها: / اسم. [مجازی]

دهسرنج؛ خه بس؛ ټهوه ی که به هوی کار و

ټیکو شانه وه به دهست دی «او کارگری می کرد و از

دسترنج خودش نان می خورد: کریکاری ده کرد و له

دهسرنجی خوی ده خوارد».

دست ساز / dastsāz / ها: / صفت. دهست ساز؛

دهس ساز؛ دهستکار؛ دهستکرد؛ دهسکرد؛

دهسکار؛ دهسکوت؛ دروست کراو به دهست و

بی که لک وهزگرتن له ماشین «دیروز یک بمب

دست ساز در کوچه ی ما منفجر شد: دوینی بومیکی

دهست ساز له کولانی مه دا تهقیه وه».

دستش ده / dastešde(h) / اسم. داش بال؛

خیت خیتین؛ خیت خیتینه؛ گه مه یه کی به

کومه ل که یاریکه ران شتی (زیاتر ټوپ) بو

یه کتری ده خمن و یه کئی له وان (به ناوی گورگ)

دهستی کار ده کا.

دستکار^۱: صفت. دس و کار؛ دهستکرد؛ دهستکار؛ دهسکار؛ دهسکهرد؛ درووسکراو به دهست (نه به ماشين) «این تخته نرد دستکار سنج است: ثهم تخته تیه دس و کاری سنه یه».

دستکاری / dastkārī، ها/؛ اسم، دهسکاری؛ دهستکاری؛ دهسه ژیه؛ کلگه وری؛ کار یان ره و تی دهست دان له شتی، گوران و جیه جی کردن (و زورتر تیک دانی) «کسی وسایل مرا دستکاری کرده؟؛ که سی شته کانمی دهستکاری کردوه؟».

دستکش / dastkeš، ها/؛ اسم، دهسکش؛ دهسه وانه؛ دهسته وانه؛ له پک؛ لاپک؛ له پک؛ له پیپک؛ له پیپک؛ ته تک؛ دهستگورک؛ پو شه نیکی نه رم (چنراوه، چهرم، لاستیک یان پلاستیک) بو دهست «در این هوای گرم دستکش چرمی پوشیده بود: لهم گهرمایه دا دهسکشیک چیهرمی له دهست کردبوو».

دست کم^۱ / dast(e)kam، صفت. کمه بایی؛ بی بایی؛ کمه بایه خ؛ که م نرخ؛ به بایه خ و گرنگی که مه وه.

دست کم^۲: قید. لانی کم؛ لای کم؛ به لانی که مه وه؛ دهستی کم؛ دهسکم: ۱. له که مترین بهر آورددا «دست کم صد تومان می ارزید: لانی کم سهد تمهن نه ژیا» ۲. به نیشانه ی که مترین کار «دست کم خوب نگاهش کن: لانی کم جوان چاوی لیکه».

دست کم گرفتن: [مجازی] سووک لی نه وین؛ دهسکم گرتن؛ کمه بایه خ دان؛ به کمه زانین؛ که متر یان خوارتر له راده ی راسته قینه دانان «او را این قدر دست کم نگیر، برای خودش مردی است: نه ونده سووک لینی مهنه وه، بو خوی پیاویکه».

دست کمی / dast(e)kamî، اسم، [گفتاری] که می؛ که متری؛ دهست که می «این ماشين هم از آن یکی هیچ دست کمی ندارد: ثهم ماشينه هیچ که می

لهوی دیکه نیه».

دستک و دنبک / -donbak، -dastak-o-dombak، اسم، [تعریض] دهول و زورنا؛ زرم و کوت؛ موسیقا و هه لپه رکی.

دستک و دنبک در آوردن: بر و بیانو هینانه وه؛ بو تاشین؛ بیانک هاور دنه وه و ته گره خستنه بهر کاره وه.

دستگاه / dastgāh، ها/؛ اسم، دهزگا؛ دهسگا: ۱. کوئه ندام؛ کوئندام؛ دهسته یه ک له شت و ماگهل یان که سانی که به هاوگری و هاوکاری یه که وه، به شیوه ی کوپه ک، کار یان کارگه لیکي دیار یکراو نه نجام دده دن ۲. دام و دهزگا؛ دهم و دهزگا؛ کهل و په لی تیر و تهسل و به شکوی ژیان «یا بین چه دستگاهی درست کرده است: پروانه چ دام و دهزگایه کی پیکه وه ناوه» ۳. [موسیقی] ههر کام له ههوت قالبی موسیقای ناوازی ئیران ۴. یه که ی ژماردنی کهل و په لی دهسکرد «دو دستگاه رادیو؛ پنج دستگاه آبا رتمان: دوو دهسگا رادیو؛ پینچ دهزگا وارخان» ۵. نیازم؛ سامانه ۶. [نجوم] کوئه له؛ کوما؛ کوئه لیک له گه روک و مانگ که به دهوری نه ستیره یه کدا ده خولینه وه.

دستگاه آوندی: کوئندامی ناوه ندی: ۱. [گیاه شناسی] شانه گه لی پیکه اتوو له ناوه ندی چیتی و ناوکیش که راگو یزانی ماکي بژیه نی یان پته و کردنی گیای له نه ستودایه ۲. [جانور شناسی] کوئندامی گه رانی خوین یان ناو.

دستگاه تناسلی اندام تناسلی، اندام دستگاه تنفس: کوئندامی هه ناسه دان؛ سه رجهمی نه و نه ندامانه که ئوکسیژن و گازی که ربون له نیوان له ش و دهر وه ده گور نه وه.

دستگاه عصبی: کوئندامی ده ماری؛ دهسگای ده ماری؛ کوئندامیک له له شی گیانه وهران که بریتیه له: میشک، مؤخ؛ ده مارگه لی کاپولی و ناقاری.

دستگاه عصبی خود کار دستگاه عصبی

نباتی

دهسگير (كهسى) بوون؛ دهست (كهسى) كهوتن؛ هاتنه دهس / دهست؛ ئاگايى به دهست هيئان «از او چيزى دستگيرت نمىشود: لهووه شتيكت دهستگير نابى».

دستگيره / dastgîre ، ها:/ اسم، دهسگير؛ دهسگيره؛ دهسهگيره؛ دهستگيره: ۱. دهسك؛ ههنگل؛ دهسكه؛ گيرنگه؛ ئاميرى بۇ به دهستهوه گرتن «دستگيره را گرفتم تا نيقتم: دهسگيره كه گرت نهكهوم» ۲. ئاميرى له سهر درگا و پهنجهرهوه بۇ كردنهوه و پيوهدانى ۳. دهسگره؛ دهزگره؛ ئاميرى بۇ گرتن و جيبهجي كردنى دهفرى داخ كه زورت له پارچهيه.

دستگيري / dastgîr ، ها:/ اسم، ۱. كارى گرتن؛ بالبهست كردن؛ زورت بۇ راگهيشتن به تاوان «براى دستگيري متهم به خانهاش رفتند: بۇ گرتنى تاوانبار چوونه مالهكهى» ۲. پشتيوانى؛ پشتنگرى؛ دهستگيرؤيى؛ دهسگيري؛ كار يان رهوتى يارمهتى دان به داخوازىگه «دستگيري كردن از بينوايان: پشتيوانى كردن له بينئنوانيان».

دستلاف / dastlâf ، ها:/ دشت ۲-

دستمال / dastmâl ، ها:/ اسم، دهسمال؛ دهسره؛ دهسهر؛ دهسهسر؛ دهسوك؛ دهسرهدهس؛ دهرسوك؛ تههره؛ مهنديل؛ كهفى؛ كهفيك؛ كههك؛ كههيك؛ پهشتهمال؛ دهرچاف؛ دهرچاو؛ بهشه پارچهيهكى چوارگوشه كه بۇ سرپن يان وشك كردنهوه به كار دى.

☞ **دستمال سفره** ☞ **دستمال سفره**

دستمال كاغذى ☞ **دستمال كاغذى**

دستمال گردن ☞ **دستمال گردن**

دستمال سفره / dastmâl(e)sofre ، ها:/ اسم، بهروان؛ بهروانه؛ بهروانك؛ بهرانك؛ دهسمالتيك له سهر سفرهوه بۇ سرپنى دهم و پل و بهرگرى له پيس بوونى جل و بهرگ.

دستمال كاغذى / dastmâlkāqazî ، ها:/ [فارسى/ از چينى] اسم، دهسرهى كاغهزى؛

دستگاه عصبي مركزى: كوندامى دهمارى ناوهندى؛ بهشيك له كوندامى دهمارى كه برتيه له: ميشك له كاپولدا و موخ له بربرگاهدا.

دستگاه عصبي نباتى: كوندامى دهمارى پرووهكى؛ بهشيك له كوندامى دهمارى، سهر به ميزان كردنى كارى ماسولكهى ناويستى، ههناو و رهگهلى خوئنى: دستگاه عصبي خودكار
دستگاه گردش خون: كوندامى گهپانى خوئى؛ كونداميک بریتی له دل، رهگى خوئنبهر و خوئنهين و موورهگ كه خوئن تيانندا هاتوچو دهكا.

دستگاه گوارش: كوندامى ههرسهك؛ كونداميك بزيتى له دهم، گهروو، گهده، ريخوله، جهرگ و زراو كه ههلتاوينى خوراكى له ههستودايه.

دستگاه لنفاوى: كوندامى لهنفاوى؛ سههرجهمى رهگ و موورهگى لهنفى مؤرغهداران كه له ريگهى رهگى خوئنهينى دلوه، لهنف دههگهيننه خوئن.

دست گرمى / dastgarmî ، اسم، [گفتارى] دهسرهوانى؛ دهستگهرمى؛ دؤخ يان چؤنيهتى تهيار بوون بۇ كارى بهتايبهت بۇ پيراهاتن «اين را همين طور براى دستگرى ساختم: نههم ههروا بۇ دهرهوانى دروست كرد».

دستگير / dastgîr ؛ صفت. ۱. بالبهست؛ بالبهسته؛ قؤلبهسته؛ قؤلبهست؛ گيراو؛ گيروده ۲. [مجازى] پشتيوان؛ دهسگير؛ ياريددهر؛ ياريددهر؛ دهسگيرؤ؛ پشتگر؛ ياوهر؛ يارمهتى دهر «مرد آن است كه دستگير افتادگان باشد: پياوئهو پياوهيه كه پشتيوانى ليقهووماويه».

☞ **دستگير** (كسى) شدن: [گفتارى] ۱. گير (كهسى) كهوتن؛ وه بهر (كهسى) كهوتن ۲. [مجازى]

«دولت دست‌نشانده؛ رئیس دست‌نشانده: ده‌وله‌تی
دانشیارده؛ به‌رپرسی دانشیارده».

دست‌نوشته / dastneveste ، ها: / اسم،
دهست‌نووس؛ دهس‌نووس؛ به‌لگه‌یی (کتیب‌یان
کاغز) که چاپی نیه و به دهستی که سبک به
فقه‌لهم نووسراوه: دست‌نویس

دستنویس / dastnevîs ، ها/ اسم: [گفتاری]
دهست‌نووس؛ دهس‌نووس؛ کتیب یاں هەر
شتیکی وه کوو کتیب که به دهست نووسراوه
«دست‌نووس مقاله را با خودش آورده بود: دست‌نووسی
وتاره‌که‌ی له‌گه‌ل خۆ هێنابوو» دست‌نوشته

دستنویس^۲: صفت، دهست نووس؛ دهس نووس؛ نووسراو به دهست «مقاله دستنویس بود، دادیم تایش کنند؛ وتاره که دهست نووس بوو، دامان پیتچنی کهن».

دستوارگی / dastvāregi /: اسم / پزشکی /
 نۆگره تی به که لک وهر گرتن له دهستیک زۆر تر
 له ئهو دهسته که ی تر (وهک راست دهستی و
 چهپ دهستی).

دست و بال / dast-o-bāl: اسم. [گفتاری]
 ۱. دهست و پل؛ دهس و بال؛ دهسگه‌ل <دهسب>
 بال بچه را خوب شست؟ <دهسب> یعنی مندا له‌ک‌ه‌ی
 باش شورد؟ ۲. دهست و پی؛ دهس و با.

دست و پا / dast-o-pā /: اسم، ۱. دست و پا؛
 ددهس و پا؛ نه‌ندامگه‌لی دوایینی مرو، چوارپینان
 و برپیک گیانداری تر ۲. [مجازی] دهست‌ودوو؛
 پهل‌ووبو؛ زرنگی؛ زرینگی؛ زیره‌کی ۳. [مجازی]
 ددهس‌ویل؛ پهل‌ووبو؛ جم‌وچول؛ بزاف؛ له‌یت.

□ دست و پا زدن: ۱. قوله‌فری کردن؛ لاقه‌فرته کردن؛ لهقه‌فرتی کردن؛ دهست و پا ته‌کان دان (دست و پا می‌زد و نمی‌گذاشت آمبولش را تزییق کنند: قوله‌فری ند کرد و نه‌یده‌هیشته دهرزیه‌که‌ی لی‌بدن) ۲. [کنایه] په‌له‌قاژی کردن؛ په‌له‌قاژه کردن؛ په‌له‌فرتی کردن؛ په‌له‌فرته کردن؛ باله‌قه کردن؛ باقه‌ه کردن؛

دەسمال كاغەزى؛ چەشنىك كاغەزى لۆكەيى
مژىنەر كە بە جىگەي دەسمال بۇ جارىك
كەلكى لىۋەردەگرن.

دستمال گردن / dastmālgardan ، ها/: اسم.
دوورملی؛ دوسره ملی؛ چه شنیک دوسره که بو
جوانی له ملی ده کهن.

دستمالی / dastmālī: اسم. / گفتماری / ده ساژو، ده ساوه ژؤ، کاری خراپ یان پیس کردنی شتیک به هؤی دهست ساوین به سهریدا یان گرتنی به دهسته وه / نگذار بچه ها میوه ها را دستمالی کنند: مه هیله منداله کان میوه که ده ساژو کهن).

دست‌مایه / dastmāye ، ها/ : اسم، ده‌سمایه؛
ده‌ستمایه؛ سه‌رمایه‌ی کم.

دست مریزاد / dastmarīzād: دعا. دهسختوشت؛
دهسختوشت؛ دهسوهش؛ هۆپ؛ وتهی پهسند
کردن.

دستمزد / dastmozd ، ها: / اسم، مزر؛ کارانه؛
دهستمز؛ کرپی دهستی؛ پاره یان کالایه ک که
به فرمانبر کاریکهوه به کهسیک دهدری (در
بینجا دستمزد خیلی پایین است: لبردها مزر زور کهمه).

دستنبو / dastambû, dastanbû، ها/: اسم
شەمامە؛ شەمام؛ شەمام؛ شەمام؛ شەمامۆک؛
شەمامۆک؛ شەمامۆک؛ شەمامۆک؛ شەموومە؛
شەماموو؛ کەموو: ۱. گیایەکەی بنچکی لە تیرە
خەر یا بە بۆنێکی خۆشه‌وه ۲. بەری ئەو گیایە

شەمامە

دست نخورده / dastnaxorde / قید: دهز؛ به دهزی؛ سه‌ربه‌مؤر؛ سه‌رمؤر؛ سه‌رده‌مؤر؛ سه‌نه‌وارده؛ ده‌ست لی‌نه‌دراو «همه چیز همان‌طور دست‌نخورده مانده بود: همه‌موو شتیک هه‌روا ده‌ز ماہوو».

دست‌نشانده / dastnešānde ، ها؛ -گان؛ /: صفت، مجازی] داسپارده؛ ده‌سپیشان؛ ده‌سنیو؛
انزریاگ؛ خاوه‌پیشه یان‌پله و پاییه‌ک که له
ایه‌ن کسه‌تریوه داندراوه و گوڤرایه‌لی ئهوه

زیره ک؛ لپهاتوو؛ کرژوگول؛ خاوهن توانایی و لپهاتوویی «دخترش خیلی دست و پادار است و کارها را اداره می کند: کچه که ی زور به دهسه لاته و کاره کان به پړوه دهبا».

دست و پاشکسته ^۱ / dast-o-pāšekaste /: صفت. /مجازی/ تهق ولهق؛ لهق وتهق؛ دهس وپی شکاو؛ کهل و ناته واو «با انگلیسی دست و پاشکسته به او فهماندم... به ئینگلیزیه کی تهق و لهق حالیم کرد...».

دست و پاشکسته ^۲: قید. تهق ولهق؛ لهق وتهق؛ به ناته واو یوه؛ دهس وپی شکاو «دست و پاشکسته چیزهایی به او گفتم: تهق و لهق شتگه لیکم پی گوت».

دست و پاگیر / dast-o-pāgīr /: صفت. /کنایی/ به رده ستگیر؛ به رده سگر؛ هوی به رگری له جووله یا چالاکي، یا خو که مکرده وهی «این میزها خیلی دست و پاگیر هستند؛ ثم میزانه زور به رده ستگیر».

دست و دل باز / dast-o-delbāz /: صفت. /مجازی/ گفتاری/ دهست به ردا؛ دهست بلاو؛ دهسه نه دار؛ دهسواز؛ دهس و دل باز؛ چافقه کری؛ به خشینه ر؛ دلاوا؛ دههنده؛ دههنده؛ وساخه؛ خاوهن به خشنده یی و به زه یی «آرام دست و دل باز است: آرام دهست به ردا یه».

دست و دل بازی / dast-o-delbāzi /: اسم. /مجازی/ دهست به ردا یی؛ دهست بلاوی؛ دهسه نه داری؛ دهسه نه؛ دهس و دل بازی؛ دلاوایی؛ به خشنده یی؛ دههنده یی؛ دههنده یی؛ وساخه؛ دوخ یان چونیته یی به خشنده بوون.

دست و دل پاک / dast-o-delpāk /: صفت. /گفتاری/ دروستکار؛ پاک؛ دهست و دل پاک؛ دهس و چاو پاک؛ به باور و ئاکاریکی باشه وه.

هروه ها: دست و دل پاک بودن؛ دست و دل پاکي

دستور / dastūr /: اسم. دهستور: ۱. /لات/ فرمان؛ فرمان؛ ریچکه و ریپاز؛ یاسا و ریسا؛

پهله کوتی کردن؛ پلووشانن؛ دهست و لاق جوولاندنوه بۆ رزگار بوون له چۆرتم «برای نجات خودش دست و پا می زد: بۆ رزگاری خو ی به لافارده ی دکرد».

دست و پا کردن: /مجازی/ جور کردن؛ هاورنده دهس؛ ته یار کردن «سرانجام توانست برای خودش کاری دست و پا کند: ئاخری توانی کاریک بۆ خو ی جور بکا».

دست و پای خود را جمع کردن: /کنایی/ ۱. خو لی ههل کردن؛ قؤل لی هه لمالین؛ خو ی بۆ ته یار کردن ۲. خو کۆکرده وه؛ خو پیچانه وه؛ به خو دا هاتنه وه؛ فر به خو وه بوون؛ ئاگا له خو بوون؛ ئاگاداری ئاکاری خو بوون و هه لسه نگاندنی «با یک نگاه خشمگین مدیر، همه دست و پای خود را جمع کردند: به مؤر بردنوه یه کی به رپررس، هه موو خویان کو کردوه».

دست و پای خود را گم کردن: /مجازی/ شله ژان؛ شیرز بوون؛ سه ر لی شیوان؛ دهست و پای خو گوم کردن «وقتی سرزده وارد شد دست و پای خود را گم کردم و زبانم بند آمد: هه ر که له پر هاته ژووره وه شله زام و زمانم به ست».

به دست و پا افتادن: /کنایی/ کهوتنه خو؛ کهوتنه په ل وپو؛ پهله پرووسکی کردن؛ کهوتنه هه ول دان؛ کهوتنه پهله قازه؛ کهوتنه جم و جوول.

روی دست و پای کسی افتادن ۱ رو

زیر دست و پا افتادن ۲ زیر

دست و پاچلفتی / dast-o-pācolofti /: صفت. /گفتاری/ نه گۆمه: ۱. بی دهسه لات؛ لی نه هاتوو؛ به بی توانای که لک وه رگرتن له دهست و پای خو ۲. /کنایی/ گه مژه؛ حؤل؛ دهبنگ؛ چه پؤل *

چلفتی

دست و پادار / dast-o-pādār /: صفت. /گفتاری/ به دهسه لات؛ دهسالاتدار؛ وساق؛ به کار؛ زیت و

گول گولالو، ۵. / دستجات / گروپەك له كهسان كه
پێكهوه كاریكى دیاریكراو ئه نجام دهدهن
'دستهی ارگستر: دهستدای ئۆركیستر' ۶. / دستجات /
'نظامی' پهل؛ یه گانیک بریتی له سی جووخه
(دهور و بهری ۲۵ كهس).

❑ دسته به راه انداختن: دسه‌ودایره ریخستن؛
گرویه‌ک پیکه‌وه بو شوینئ به‌رئ کردن
(به‌تایبەت به مه‌به‌ستی رامیاری یان مه‌زه‌هی).

دسته کردن: دسته کردن؛ دسته کردن؛ به
گویره‌ی چشن یان جنس له ههژمار یان
ئەندازە‌ی دیاریکراودا ریک‌وپیک کردن
(کاغذها را دسته کن و بگذار روی میز: کاغذه‌کان
دسته بکه و بینه سه‌ر میزه‌کوه).

دسته‌بندی / dastebandi ، هـا: / اسم.

دسته‌به‌بندی؛ ده‌سه‌به‌نی: ۱. کار یان په‌وتی
دسته‌کردن؛ پیک کردن و له لای یه‌ک دانانی
شتی وه‌ک یه‌ک «پولها را دسته‌بندی کرد و گذاشت
توی صندوق: پاره‌کانی ده‌سته‌کرد و خستیه نیو
سندووقه‌وه» ۲. کار یان په‌وتی پیکه‌وه هاوقول
بوون و بوونه ده‌سته‌یه‌ک بو وه‌پیش‌خستنی
کاریک «هر یک از رهبران، دسته‌بندی جداگانه‌ای کرده
بودند و برنامه‌های خودشان را دنبال می‌کردند: هر کام
له‌رپه‌ره‌کان ده‌سته‌بندی‌یه‌کی جیاوازیان ساز
کردبو، برنامه‌کانی خو‌یان به‌ریوه‌ده‌برد».

ههروه‌ها: دسته‌بندی شدن؛ دسته‌بندی کردن

دسته جمعی / ¹ / dastecam'i: [فارسی/عربی]
صفت، تپکاری؛ گشتی؛ هه مووتی؛ گهله کوئی؛
گهله کوئی؛ گهله مپهری؛ گردی (گردش
دسته جمعی: سه برانی تپکاری)؛ دسته جمعی

دسته جمعی^۲: قیل، تیکرای، به گشتی؛
هه مووتی؛ پیکه وه و به شیوازی یه ک ده سته یی
(دسته جمعی پا شدیم و رفتیم پیش رییس: تیکرای

ههستاين و چووين بۆ لای سه روک: **دستجعی**
دسته چک / dasteček ، ها: /فارسی/ انگلیسی]
 اسم. دهسته چه ک؛ دهسه چه ک؛ پهراوێکی جای،

فهرمانیك له لایهن پایه یان كهسیكی سه‌تره‌وه كه تییدا له سه‌ر ته‌نجامدانی كاریك جه‌خت كراوه «این دستور جناب وزیر است: ته‌مه ده‌ستوری جه‌نابی وه‌زیره» ۲. ریژمان؛ لقیك له زانستی زمانه‌وانی كه له‌مه‌ر كاره‌ری وشه، پتكه‌هاته و ریزبه‌ندی رسته‌وه باس ده‌كا «دستور زبان كردی: ریژمانی كوردی» ۳. /ات/ فهرمان؛ فرمان؛ پیش‌بینیگه‌لیك بو‌ چۆنیه‌تی ته‌نجامدانی كاری «دستور جلسه: فهرمانی دانیشن» ۴. /ات/ شی‌واز؛ شی‌وه و ره‌وشتی ته‌نجامدانی كاریك «دستور پختن قورمه‌سبزی: شی‌وازی لینانی خۆرشتی سه‌ه‌زی» ۵. /ان/ سه‌رناوئ بو‌ مه‌لایانی زه‌رده‌شتی.

دستور العمل / dastūrol'amal، ها: [فارسی] /
عربی/ اسم. فرمان نامه؛ ریکار نامه؛ ریکار؛
نووسراوه به که له مهر چوئیه تی ئه نجامدانی کار
یان کارگه لیکه وه «دستور العمل انتخابات:
فرمان نامه ی هه لێاردن».

دستوری / dastûrî /: صفت. ١. ریزماني؛
پیوهندیدار یان سر به ریزمانه وه ٢. فهرمایشی؛
به دۆخ یان چۆنیه تی فرمان له پشت بوونه وه
(انتخابات دستوری: هه‌لبژاردنی فهرمایشی).

دسته / daste ، ها: / اسم. دهسته؛ دهسه:

۱. دەسك؛ دەسگ؛ كلک؛ دەسكە؛ ھەنگل؛
بەشىك لە ئاميرى بۇ گرتە دەست، ھەلگرتن،
راگرتن يان جوولاندنەوھى (دستەى ظرف؛ دستەى

اتو: دهمسې دهفر؛ دهمسې ئوتوو) ۲. پۇل؛ گۆل؛
تاقم؛ گروپه ک که ئەندامانی له یه ک چهشنن
(یک دسته پرنده؛ یک دسته آدم؛ بولیک بالنده؛

دسته یه ک مروؤف ۳. چه پکه؛ ده سکه؛ چه په؛
چه پ؛ بر؛ به شیک له شتی که له ده سدا جیی
ده بیته وه (یک دسته اسکناس: ده دسته یه ک

چہ پک؛ چہ پکہ؛ چہ پہ؛ دہ سکہ؛
چہ ند دانہ لہ شتی کہ بہ بن یان سیرمہ یک
پیکہ وہ بہ ستر اوہ (یک دستہ گل محمدی: چہ پکیک

خستنی هر شتیکی گرانمایی ده‌بی کۆشش بکریّت.

دستیاری / dastyār / ها: /ان: / اسم: [مجازی] به‌رده‌ست؛ وهرده‌س؛ ده‌ستیاری؛ کۆمه‌ک‌کار؛ یاری‌ده‌ر؛ خه‌لقه؛ که‌سی که له کاریکدا ئاریکاری که‌سیکی تره و له ژیر ده‌ستیدا کار ده‌کا «دستیاری خلبان: به‌رده‌ستی فرۆکه‌وان».

دستیازی / dastyāzi / اسم: [ادی] ده‌سدریژی؛ کاریان ره‌وتی ده‌ست بردن بۆ شتی به‌مه‌به‌ستی به‌ده‌ست هیئان یان که‌لک لی‌وهر گرتنی «دستیازی به‌اموال مردم: ده‌سدریژی بۆ مالی خه‌لکی».

دستیینه / dastīne / ها: / اسم: ۱. [قدیمی] واژۆ؛ ئیمزا ۲. ده‌ستنامه؛ کتییی پینۆینی؛ نامیلکه‌ی رینوما.

دستی-دستی / dastīdastī / قید. به‌قه‌ستی؛ ده‌ستی-ده‌ستی؛ ده‌سی-ده‌سی؛ به‌ده‌ستی خۆ «دستی-دستی خودش را به‌کشتن داد: به‌قه‌ستی خۆی به‌کوشتن دا».

دسر / deser / ها: / [فرانسوی] اسم: دیسیر؛ ئه‌وه‌ی (بریتی له میوه یان شیرینی) که‌ دوای چیشتی سه‌ره‌کی ده‌خورپت «دسر عبارت بود از بستنی و خرزّه: دیسیر بریتی بوو له به‌سته‌نی و کاله‌ک».

دسیسه / dāsīse / ها: / دسایس: / [عربی] اسم: ۱. پیلان؛ نه‌خشه‌یه‌کی نه‌ینی بۆ کاریکی ناره‌وا و دژی قانون «این دسیسه‌ی همسایه‌ها بود که

آبرویش را ببرند: ئه‌مه پیلانی درواستیکان بوو که بئ ئابرووی که‌ن» ۲. پیلان ریژی؛ کاری پیلان گێژان «نیروهای در جامعه علیه یکدیگر دسیسه می‌چیدند: هیزگه‌لیک له کۆمه‌لگادا دژی یه‌کتر پیلانیان ده‌گێژا» ۳. هه‌روه‌ها: دسیسه‌چیدن؛ دسیسه‌کردن

دسیسه‌بازی / dāsīsebāzi / ها: / [عربی/فارسی] اسم: پیلان گێژری؛ پیلان ریژی؛ کار یا ره‌وتی خۆ له پیلانگه‌لی جۆراوجۆر دان بۆ گه‌یشتن به‌مه‌به‌ست. هه‌روه‌ها: دسیسه‌جویی؛ دسیسه‌کاری

بریتی له‌ چهند به‌رگه‌ چه‌ک که له لایه‌ن بانکه‌وه به‌ مشتەریان ده‌دریّت.

دسته‌دار / dastedār / صفت. ده‌سکدار؛ ده‌سه‌دار؛ ده‌سته‌دار؛ به‌ده‌سک؛ به‌هه‌نگل؛ قولف‌دار / الف) کلک‌دار؛ کلکن؛ خاوه‌ن شتگه‌لیک بۆ به‌ده‌سته‌وه‌گرتن «لیوان ده‌سته‌دار: لیوانی ده‌سته‌دار» ب) خاوه‌ن جیگه‌یه‌ک بۆ ده‌ست له سه‌ر دانان «صندلی ده‌سته‌دار: سه‌نده‌لی ده‌سه‌کدار».

دسته‌گل / dastegol / ها: / اسم: چه‌پکه‌گول؛ چه‌پک؛ ده‌سه‌گول؛ ده‌سکه‌گول؛ قه‌فت؛ هوویزی؛ چهن ته‌ل گول که‌ پیکه‌وه به‌سراون «هه‌مه‌ ده‌سته‌کل آورده بودند، جز ما: هه‌موو چه‌پکه‌کولیان هینا بوو، جگه له ئیمه».

☐ **دسته‌گل به‌آب‌دادن** / کنایی) پهن دان؛ گول به‌بادان؛ تووشی هه‌له و په‌له‌یه‌ک بوون «باز ده‌سته‌کل به‌آب‌دام، موجودی صندوق کسری دارد: دیسان پهنم داوه، پاره‌ی صندوق که‌می هیناوه».

دستی ۱ / dasti / صفت. ده‌ستی؛ ده‌سی: ۱. به‌ده‌ست جیه‌جی‌کراو و بی‌که‌لک وهر‌گرتن له ماشین (یان به‌بی‌ماشینی خومه‌ش) «کار دستی: کاری ده‌ستی» ۲. به‌توانای کارکردن به‌ده‌ست «ترمز دستی: تورمزی ده‌ستی» ۳. ده‌سته‌لگر؛ به‌ده‌س‌بر؛ تایبه‌تمه‌ندی شتیکی که‌ به‌تاقه‌که‌سیک بگۆزریته‌وه «تلویزیون دستی: ته‌له‌ویزیونی ده‌سته‌لگر».

دستی ۲: قید. ده‌ستی؛ ده‌سی: ۱. به‌شیوه‌ی نه‌خت و به‌بی‌دان و گرتنی نووسراوه‌یه‌ک «صد تومان هم دستی گرفت: سه‌د تمه‌نیشی ده‌ستی وهر‌گرت» ۲. به‌ده‌ستی خۆ؛ به‌هۆی ده‌سته‌وه «نامه‌را بیر دستی بده: نامه‌که‌ به‌ره‌ و ده‌ستی بیده‌یه».

دستیایی / dastyābi / اسم: ده‌سه‌یاو؛ کاریان ره‌وتی ده‌ست خستن؛ به‌ده‌ست هیئان «برای دستیایی به‌هر چیز گرانها باید تلاش کرد: بۆ ده‌ست

له هه ویرکې پروباردا، که له متمانه کې یې پیکهاتوو و له لافاودا داده پوښی.

دشت ماهوری: کاجینه؛ زوورکان؛ دهشتی که ته پوله-ته پوله کې بچوونکی تیدایه.

□ دشت کردن: سفتاح کردن؛ هه و له پاره یې فروشی پوژانه وهرگرتن (پول را گرفت و گفت بسم الله، امروز هم از دست شما دشت کردیم: پاره کې وهرگرت و وتی به ناوخوا، نه وروښ له دهستی ټپوه سمناحمان کرد).

دشت کسی را کور کردن: [مجازی] رزقی که سیک برین؛ نانی که سیک برین؛ بوونه هوۍ که سادی کاری که سیک.

دشتبان / daštban، ها؛ ان: /اسم/ دهشته وان؛ شنه یا؛ وشه که؛ که سی که ناگاداری زه وینګه لی کشت وکالی له گوندیک یان به شیک له و گونده ی له نه ستودایه.

دشتگون / daštgūn، ها؛ /اسم/ [زمین شناسی] گوړه پان؛ پانایی له زه و ی که به هوۍ داچوونه وه که دهستی لی هاتوو.

دشتی^۱ / dašti، /اسم/ [موسیقی] دهشتی؛ له ناواز گله ی ئیرانی له دهستګای شور، که باریکی خه مین و ناسکی هه یه.

دشتی^۲: صفت. دهشته کی؛ دهشتی؛ پتوهندیدار یان هاوګر به دهشته وه «آهوی دشنی: ناسکی دهشته کی».

دشداشه / dašdāše، ها؛ [عربی] /اسم/ دزدانده؛ دهشداشه؛ کراسی درېژ و فشی عه ره بی.

دشک / došak، [ترکی] تشک تشکچه / došakče، [ترکی/فارسی] تشکچه

دشمن^۱ / došman، ها؛ ان: /اسم/ دوژمن؛ دژمن؛ دژمین؛ دژمن؛ دژ؛ دوشمن؛ دوشمه؛ دشمن؛ دهقه؛ مده ی؛ گاډبه؛ نه یار؛ نه تل؛ نه تل؛ نه ته و ی؛ خه نیم؛ مه خرک؛ تاسب؛ مخانه؛ نه دؤست؛ خوینه خوار؛ خوینه خواره؛ خوینهر: ۱. نه و ی که له مهر که سیکه وه به دخوازه «از آن

دسیسه چینی / dasisečini، ها؛ [عربی/فارسی] اسم. [مجازی] پیلان ریژ؛ کاره ره هاتی پیلان ګیران؛ خه نه بو ګرتنه وه.

دسیکاتور / desikātor، ها؛ [فرانسوی] /اسم/ دیسیکاتور؛ ده فریکی پتر شیشه یی به سه ربو شیکي هه وابه نده وه بو وشک کردنه وه ی ماکی کیمایی.

دسی گرم / desig(e)ram، [فرانسوی] /اسم/ دیسی گرم؛ ده یه کی گرم؛ یه کی نه ندازه ګرتنی قورسی به رانبر ۰،۱ گرم.

دسی لیتر / desilitr، [فرانسوی] /اسم/ دیسی لیتر؛ ده یه کی لیتر؛ یه کی نه ندازه ګرتنی بارستایی به رانبر ۰،۱ لیتر.

دسیمتر / desimetr، [فرانسوی] /اسم/ دیسی میتر؛ ده یه کی میتر؛ یه کی پتوانی درېژایی به رانبر ۰،۱ میتر.

دش — / doš، پیشوند. دژ؛ دژ؛ دوش —؛ خراب؛ زشت «دشوار؛ دشمن؛ دژوار؛ دوژمن».

دشارژ / dešarj، [فرانسوی] صفت. خالی؛ به تال؛ هالی؛ والا.

□ دشارژ شدن: خالی بوونه وه؛ دانه مران (زورتر له پیلدا)؛ به تال بوونه وه؛ هالی بوونه وه؛ والا بوونه وه.

دشپل / došpel، دژپه

دشت / dašt، ها؛ /اسم/ دهشت: ۱. دهشته؛ چول؛ له یلان؛ سارا؛ کرک؛ بیاوان؛ یاز؛ پین؛ سه پال؛ زه وینیکي پان و به رین و بی دار یان به داری کم و لیک بلاووه «دشت شهرزور: دهشتی شاره زوور» ۲. سفتاح؛ داشت؛ سفته؛ وهشت؛ هه و له فروشی پوژانه «امروز هنوز دشت نکرده ام: نه وړو تا ئیستا سفتاح نه کرده وه» دستلاف

□ دشت ساحلی: به ستین؛ دهشتیک له که ناری ره خواوه، بریتی له زه وینګه لیک که تازه له ژیر ناووه دهر هاتوون.

دشت سیلابی: زیخه لان؛ ریخه لان؛ دهشتیک

دلخوش کردنی دوزمن.

دشمن شکن / došmanšekan، ان: / صفت.

دوزمن شکن؛ دژمن به زین؛ به زینه‌ری دژمن
(نیروهای دشمن شکن؛ هیزگه‌لی دوزمن شکن).

دشمنکام / došmankām، ان: / صفت. / ادبی/

پژرپه‌ش؛ پژره‌په‌ش؛ سیاجاره. هه‌روه‌ها:

دشمنکام بودن؛ دشمنکام شدن؛ دشمنکام گشتن

دشمنی / došmanī، ها: / اسم. دوزمنی؛

دژمنایه‌تی؛ نه‌یاری؛ دژایه‌تی؛ دژمناتی؛ دژمه‌نی؛

دژمه‌نی؛ دوشمنایه‌تی؛ دشمنی؛ لاری؛ نوین؛

بیفک؛ ناحه‌زی؛ ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی دوشمن

بوون (پس از آن، دوستی او تبدیل به دشمنی شد:

دوای نه‌وه، دۆستایه‌تیه‌که‌ی بوو به دژمنایه‌تی)

۲. دژبه‌رایه‌تی و به‌دخواری (خیلی با ما دشمنی

کرد: له‌گه‌لماندا زۆری دوزمنی کرد). هه‌روه‌ها:

دشمنی کردن؛ دشمنی ورزیدن

دشمنیار / došmanyār، ان: / صفت. / ادبی/

دۆس دوزمن؛ یاریده‌ری دوشمن؛ نه‌یاردۆس؛

پشتیوانی دژمن.

دشنام / došnām، ها: / اسم. / ادبی/ جوین؛ جینو؛

جوین؛ جمین؛ دژمان؛ دژمانی؛ دشمان؛ دژنام؛

دژون؛ دژوون؛ دژوین؛ دژوین؛ دژوین؛ دژوین؛

دژمین؛ ژنیو؛ جوون؛ ژوون؛ قیس؛ چتر؛ سکان؛

سخیف؛ سخیف؛ سقیف؛ خه‌راو؛ خراو؛ خوسن؛

خۆسن؛ خه‌به‌ر؛ فاش؛ ناو یان ناوینتکه‌یه‌ک بو

به خراو دهرکردنی که‌سیک.

□ دشنام دادن / گفتن: جوین دان؛ جینودان؛

خه‌راو وتن؛ سخیف‌گوتن؛ قیلین؛ سکان؛

دژمان ده‌ی / دای؛ قیسین؛ هه‌لسکاندن؛

ششتن؛ شتن؛ شوستوشو دهریتان.

دشنام شنیدن: جوین بیستن؛ ناسزا بیستن؛

دژوین ژنه‌فتن؛ دژمان ژنیه‌ی؛ دژمان وارده‌ی

(به خاطر تو از دیگران دشنام شنیدم: به بۆنه‌ی تۆوه

له‌خه‌لکی جینوم بیست).

دشنام آلود / došnāmālūd، صفت. جویناوی؛

روز با آزاد دشمن شد: له‌و پژه‌وه له‌گه‌ل نازاددا بوو به

دیزمن > ۲. که‌س، گرو یان ولایتیک که له‌گه‌ل

دیتری له‌شه‌ر و تووشی دان (کشور دشمن؛

نیروه‌های دشمن؛ ولاتی دوزمن؛ هیزگه‌لی نه‌تل).

□ دشمن جان: میمل؛ ملۆزم؛ دوزمنی گیان؛

قه‌ستی سه‌ر؛ نه‌وه‌ی که به دووی کوشتنی

که‌سیکه‌وه‌یه.

دشمن خانکی: دوزمنی خۆبی؛ دژمنیک که له

دانیشتوانی مال، شار یان ولاته.

دشمن خونی: خینی؛ خیندار؛ دژمنی خوینی؛

خوینه‌خۆ؛ خوینه‌خوار؛ خوینه‌خواره؛ خوینه‌ه‌ر؛

نه‌وه‌ی که به تمای رشتنی خوینی که‌سیکه.

□ دشمن تراشیدن: / مجازی/ دشمن تراشی کردن

دشمن تراشی

دشمن: صفت. دوزمن؛ دژمن؛ دژمن؛ دوشمن؛

دشمن؛ نه‌یار؛ گاقبه‌ر؛ نه‌تل؛ نه‌تل؛ ناکوک و

نه‌ساز (تبلی، دشمن سلامت است: ته‌وه‌زه‌لی

دورمی له‌ش‌ساغیه). هه‌روه‌ها: دشمن بودن؛

دشمن شدن؛ دشمن کردن

دشمنانه / došmanāne، صفت. دوزمنانه؛

گاقبه‌رانه؛ نه‌یارانه؛ وه‌کوو دوزمن (رفتار دشمنانه:

ناکاری دورمانه).

دشمن پرور / došmanparvar، ان: / صفت.

دژپه‌روه‌ر؛ نه‌یاریار؛ یاریده‌ری دوزمنی خۆ.

دشمن تراشی / došmantarāši، ها: / اسم.

/ مجازی/ دوزمن تاشی؛ کار یان ناکاریک که هۆی

هه‌ل‌خراندنی دژبه‌رایه‌تی دیتران و بوونه

دوزمنیانه؛ دژمن بو خۆ دروست کردن (با این

مقاله‌ها که می‌نویسی، تنها برای خودت دشمن تراشی

می‌کنی: به‌م وتارانه ده‌یانووسی، هه‌ر بو خۆت

دوزمن ده‌تاشی).

دشمن خو / došmanxû، یان: / صفت. / ادبی/

جنگه‌رانی؛ جینگن؛ پله‌نده‌ر؛ دوزمن‌خۆ؛

شه‌راشو؛ به‌ناکاری دژمنانه و هۆگری نه‌یارانه‌وه.

دشمن شاد / došmanšād، صفت. هۆی

تیځه له جنیو.

دشنام آمیز / došnāmāmīz: صفت. دژویناوی؛
جنیواوی؛ تیځه لاوی جوین.

دشنام گونه / došnāmḡūne: صفت. دژوین ئاسا؛
وه کوو جنیو.

دشنامگویی / došnāmḡūyī: ها: / اسم.
جنیوفرؤشی؛ دژمان دهری؛ جوین فرؤشی؛ کار
یان رهوتی جنیو دان.

دشنه / dešne, dašna: ها: / اسم. دشنه؛ کالانی؛
تووژگ؛ تیژک؛ چه قویه ک به تیغه ی درېژ و
تیژوهو بؤ چه قانندن به جییکدا یان هه لدرېنی
شتیک (به تایبته له ش).

دشوار / došvār: صفت. دژوار؛ دوژوار؛ نه ستم؛
حاسته؛ حه ستم؛ سه خت؛ دوخشار؛ چه توون؛
نارشه؛ نارېشه؛ ئاسی؛ هه سه م؛ هاسی؛ عاسی؛
هش؛ گران؛ نه گواز؛ به دؤخ یان چؤنیه تیه کی وا
که هه لکردن له گه لیدا زؤر سه خته. به رانبهر:
آسان <کار دشوار؛ زندگی دشوار؛ کای دژوار؛ ژيانی
حه ستم>.

دشواری / došvārī: ها: / اسم. دژواری؛
دوژواری؛ سه ختی؛ چه توونی؛ دؤخ یان چؤنیه تی
حاسته م بوون. به رانبهر: آسانی

دعا / do'ā: ها: / ادعيه: / عربي / اسم. نقا؛ دؤعا؛
دوعا: ۱. نزا؛ گاز؛ وته گه لیک که بؤ خواستنی
شتیک، پرو به خدا و برې جار پیغه مبه ر و
پیروزان ده گوترې ۲. [اسلام] نزا؛ گاز؛ کومه لی
داخوازی له خدا، زؤر تر به زمانی عهره بی که له
قورئان یان گه وره گه لی دینه وه وه رگیاون
۳. نووشته؛ نؤشته؛ نشتو؛ نووسراوه یه ک، جار و
باره له گه ل نیشانه گه لیک بؤ دهرمانی نه خؤشی
یان بهرگری له نه خؤشی.

دعای افطار: دوعایه ک که له کاتی به ریانگ
کردنه وه دا ده خوینریت. هه روه ها: دعای

تحويل سال

دعای بد: تووک؛ نفر؛ نفره؛ نفرین؛ دؤعای

خراب؛ دؤعای شهر.

دعای خیر: دؤعای چاکه؛ دؤعای خیر؛
داخوازی شتی باش له خدا بؤ که سیک.

دعا خواندن: دؤعا خویندن؛ گوتنی دؤعا؛
خویندنه وه ی نووسراوه یه کی دؤعایی که بؤ
رې وړه سم یان ئایینیکی تایبته ئاماده کراوه.
دعا کون: دؤعا کردن؛ گازه کردن؛ نزا کردن؛
له خدا پارېنه وه؛ له خدا یان هه ر که سیکی
گه وره و مه زن شتیک خواستن.

دعای کسی مستجاب / اجابت شدن: دؤعای
که سیک گرتن؛ دؤعای که سیک گیرا بوون؛
دؤعای که سی که وتنه که رهم.

دعا گرفتن: نووشته گرتن؛ له نووشته نووس بؤ
به دیه اتنی ئاوات داوای نووشته کردن.

دعا گفتن: دؤعا کردن؛ بؤ که سیک له خدا
شتیک خواستن.

دعا نوشتن: دؤعا نووسین؛ نووشته کردن؛
نووشته نووسین؛ بؤ بهرگری له گه زن یان
نه خؤشی نؤشته کردن.

دعائ / do'āt: عربي / جمع دعا

دعاگو / do'āḡū: ها: / يان: / عربي / فارسی / اسم.
دؤعاخوین؛ نزاخوان؛ نزاخوین؛ که سی که له
خودا بؤ که سیکی تر داوای چاکه ده کا.
هه روه ها: دعاگویی

دعانویس / do'ānevīs: ها: / ان: / عربي / فارسی /
اسم. دؤعانووس؛ نووشته نووس؛ نؤشته نووس؛
که سی که بؤ خه لکی چاهه زار دهنووسیته.

هه روه ها: دعانویسی

دعاوی / da'āvi: عربي / اسم. ۱. جمع دعا

۲. جمع دعوی

دعوا / da'vā: ها: / عربي / اسم. ۱. [گفتاری] داوا؛
شهر؛ جهنگ؛ جهنگه مرینگی؛ ئاکاریک که
نیشانه ی کاردانه وه یه کی رقاوی که س یان
گرؤیه ک له به رانبهر که س یان
گرؤیه کی تره وه یه: // الف) شهره قسه؛ دهمه قاله؛

بانگہیشتنی کہ لہ لایہن خاوهن پلہو پایہ ییک
یان بہ شیوہیہ کی رہسمی بہر پوہ دہچیت.

□ دعوت حق را لبیک گفتن: / مجازی / ثمری
خودا بہ جی ہینان؛ عہمر خوا کردن؛ مردن.

دعوت داشتن: بانگہیشتن کران؛ دہعوت بوون
بو جیگاہیک، بہ تاییہت وہ کوو میوانیک «من
ہم بہ عروسی دعوت داشتم ولی نرفتم: منیش بو
زہماوہند بانگہیشتن کرابووم بہ لام نہ چووم».

ہر وہا: دعوت شدن؛ دعوت کردن

دعوت کسی را اجابت کردن: بانگہیشتنی
کہ سییک قہ بوول کردن؛ داوہتی کہ سییک
پہ ژیران؛ خواہشتی کہ سییک پہ ژیران «دعوت او
را اجابت کرد و در جلسہ حاضر شد: بانگہیشتنہ کہی
قہ بوول کرد و لہ دانہیشتنہ کہدا بہ شدار بوو».

دعوتنامہ / da'vatnāme، ها: / [عربی / فارسی]
/ اسم، داوہتنامہ؛ بانگہیشتنامہ؛ نامہیی کہ
کہ سیکی تیدا بو شوین یان کاریک بانگ
دہ کہن «از کنگرہ برایش دعوتنامہ فرستادہ اند: لہ
کونگرہوہ بانگہیشتنامہ یان بو ناردوہ».

دعوی / da'vī، ها: دعاوی: / [عربی / اسم، خوازہ؛
داوا؛ وتیہیک کہ دروستی یان نادروستیہ کہی
نہسہلماوہ. ہر وہا: دعوی داشتن؛ دعوی کردن

دغدغان / daqdaqān، داغداغان

دغدغک / daqdaqak، قُدُقَدُک

دغدغہ / daqdaqe، ها: / [عربی / اسم، نیگہرانی؛
کہ لکہلہ؛ نہ نییش؛ ترس؛ تہرسی؛ خوف؛ بیم؛
ہہراس؛ ہہراسہ.

□ دغدغہی خاطر: پەریشانی؛ بیرئالوژی.

دغسر / daqsar، اسم، کہسی کہ بہر سہری
تاسہ.

دغل / daqal، ها: ان: / [عربی / صفت، گزیکار؛
گہرباز؛ فاکوفیک کەر؛ چوغل؛ دہغل؛ فیلباز؛
ناراست؛ فریوکار؛ نادرووس؛ داوباز؛ گغنی باز؛
تہشقہلہ؛ کہلہک باز؛ دغلباز؛ دغلکار

دغلباز / daqalbāz، ها: / [عربی / فارسی] دغل

بۆرہنار؛ بنار؛ گیروکیشہ؛ گیروکیشہ؛ کاری بہ
گزا چوون؛ ہلپرژانہوہ ب) کار یان رہوتی
لیکدان؛ گژیہی ۲. / دعاوی / سکالا؛ سکالہ؛
داخوازی یان شکاتیک کہ لہ دادگادا پیی
را دہگہن.

□ وسط دعوا نرخ طی / تعین کردن وسط

دعوا داشتن: ۱. شہرہاتن؛ شہر خواردن؛ شہر
بہ دہستہوہ بوون؛ جہنگ نامہی / نامای «مگر
دعوا داری؟ مہ گہر شہرت دی؟» ۲. شہر بوون؛
جہنگ بیہی؛ دوشمنایہتی و گیروکیشہ
بوون «دو سال با ہم دعوا داشتند: دوو سال پیکہوہ
شہریان بوو».

دعوا شدن: بوونہ شہر؛ شہر دروست بوون؛
شہر پیکہاتن؛ شہر خووش بوون؛ شہر
داگراسان؛ خووش بوونی پیکدادان یان کیشہ و
ہہرا «دیشب میان ہمسایہہا دعوا شد: دویشہو لہ
نیوان دراوسیکاندا بوو بہ شہر».

دعوا کردن: شہر کردن؛ دہ گز راچوون؛
ہلپرژانہ سہر یہک؛ جہنگ کەر دہی؛
گژیہی؛ گیروکیشہ کردن و پیکدادان
«ہمسایہہا دعوا می کنند: دراوسیکان شہر
دہ کہن».

دعوائی / da'vā'i، [عربی] دعوائی

دعوائی / da'vā'ī، ها: / [عربی / صفت، گفتاری]
شہرانی؛ شہراشو؛ جہنگہرانی؛ تیزو؛ شاخی؛ درژ
و گرژ؛ شہرلا؛ رووش؛ ہلٹووژین؛ ہلچوو؛
جینگن؛ جرچوگانگی؛ پلہندہر؛ پہنگلہ مییش؛
خاوهن ناکاری ناہیمن و نہ گونجاو «نازگہا خلی
دعوائی شدہ است: بہ تازہیی زور شہرانی
لہ دہرہاتوہ».

دعوائی

دعوت / da'vat، ها: / [عربی / اسم، بانگہیشتن؛
بانگہیشتن؛ بانگہواز؛ لہ گیرانہوہ؛ دہعوت؛ کار
یان رہوتی بانگ کردنی کہ سییک بو ہاتنہ
جیگاہیک یان نہ نجامدانی کاریک.

□ دعوت رسمی: بانگہیشتنی رہسمی؛

دفاعی / defā'i /: [عربی] صفت. بهرگرانه؛ پیشگرانه «نیروی دفاعی: هیزی سیکرانه».

دفاعیات / defā'iyyāt /: [عربی] جمع ۱. دفاعیه دفاعیه / defā'iye /، ها؛ دفاعیات: [عربی] / اسم. باشارنامه؛ بهرگرینامه؛ نووسراوه یان وتاری که بو بهرگری له خواجه و داوای که سیک به کار دهر و «دفاعیه اش در روزنامه ها چاپ شده است: باشارنامه که له روظنامه کاندای چاپ بووه».

دفاين / dafāyen /: [عربی] جمع ۱. دفینه دفتر / daftar /، ها؛ دفاتر: [مغرب از یونانی] / اسم. دهفتهر: ۱. پهراو؛ تینووس؛ پهراوی؛ دهسته یه ک کاغیزی سبی پیکه وه لکاو/ دووراو که بو نووسین به کار دی «دفتر مشق؛ دفتر اندیکاتور: پهراوی مشق؛ دفتر اندیکاتور» ۲. نووسینگه؛ نفیسینگه؛ مه کتبه؛ جیگایه ک (بریتی له یه ک یان چند هوده) که دهویدا کاری بازرگانی و مه زرینگی ده کریت «دفتر وکالت: نووسینگه ی بریکاری» ۳. نووسینگه؛ نووسگه؛ نووسینگه؛ نفیسخانه؛ یازخانه؛ دهفتهرخانه؛ دیوی نووسینی به کومه؛ بهشی له دامه زراوه یان مه زرینگی که کار و باری نامه نووسین و هه ناردن و وه گرنتی نامه جیبه جی ده کا.

۱. دفتر ارسال مراسلات ۲. دفتر نامه رسانی دفتر اسناد رسمی: دهفتهرخانه؛ نووسگه؛ نووسینگه؛ ریخراوه یه کی ره سمی بو تومار کردنی سهودا و دهر کردنی به لگه و نفیسکی ره سمی: دفترخانه؛ محضر دفتر اموال: دهفتهر که ناو و نرخ هه موو دارایی دامه زراوه ییکی تیدا نووسراوه. ههروهه: دفتر اسناد؛ دفتر کالا دفتر اندیکاتور: دهفتهر ته اندیکاتور؛ دهفتهر تومار کردنی میژوو، ژماره و کورته ی مه بهستی نامه گه لی که هاتوو یان نیپردراوه: دفتر نماینده

دفتر اندیکس: پهراوی ته اندیکس؛ دهفتهر که

دغلبازی / daqalbāzi /: [عربی/فارسی] ۱. دغلی

دغلکار / daqalkār /: [عربی/فارسی] ۱. دغل

دغلکاری / daqalkāri /: [عربی/فارسی] ۱. دغلی

دغلی / daqali /، ها: [عربی/اسم. چوغلی؛ ناراستی؛ فیلبازی؛ گزیکاری؛ فریوکاری؛ دهغه لی؛ داوبازی؛ که له ک بازی؛ گغنی بازی؛ شلتاخی؛ ته شقه له بازی: دغلبازی؛ دغلکاری

دغمسه / daqmase /، ها: [از عربی/اسم. گقتاری/ قهرقهش؛ قهرقهشه؛ دهر دیسه؛ گیره و قهرقهش؛ تهنگ وچه له مه؛ بار و دؤخی دژوار و سه خلت: دغمسه؛ دغمسه

۱. توی دغمسه افتادن: که وتنه چه له مه وه؛ تووش بوون؛ تووشی دهر دی سهر هاتن؛ تووشی گیره و قهرقهش بوون.

دغمسه / daqmase /: [عربی] ۱. دغمسه

دف / daf /، ها: [مغرب از آرامی/اسم. ادبی] دهف؛ دهفه؛ دهفک؛ عاره بانه؛ نامرازیکي مووزیک له پیستی به سهر که مه دا کیشر او.

دفاتر / dafāter /: [عربی] جمع ۱. دفتر

دفاع / defā' /، ها: [عربی/اسم. خوپاریزی؛

بهرگری؛ بهرهانی: ۱. بهر هه لستی؛ بهر هه نگاری؛ وه ستانه وه له بهر انبه ره مترسی یان هیر شه وه «در برابر مهاجمان از خودش دفاع کرد: له بهر انبه ره

هیر شه بهرانه وه خوی پاراست» ۲. کار یان ره وتی

به لگه هینانه وه: «الف» بو جواب دانه وه یا خو

په راندنه وه له مترسی «در برابر دادگاه از خودش

دفاع کرد: له بهر انبه ره دادگاه بهرهانی له خوی کرد»

ب) بو نیشان دانی راستی و دروستی شتیک که

قسه ی لیکراوه ۳. باشار؛ بهرگیری؛ هه کاریک

بو بهرگری کردن له سهر که وتنی دوژمن یان

هامباز وه ۴. کهس، هیز یان نامراز گه لیک که

کاری بهر گریبان وه نه ستویه ۵. «ورزش» به ک؛

دیفاع؛ هه کام لهو یاریکه رانه ی تیمی فووتبال

که نزیک ترن به دهر وازه وانه وه و له پشت سهری

یاریکه ره کانی تر دان.

که کاغزه که ی خان-خانه.

دفتەر صور تجلسه: په راوی دانیشتن؛ دهفته ری که باس و خواسی دانیشتنگه لی فره می دامه زراوه یان کورپکی تیدا تۆمار ده کری.

دفتەر قانونی: په راوی قانونی؛ هر یه که له دهفته رگه لی مالی دامه زراوه یه که له لایه ن مه زرينگه ی داراييه وه پنج و مؤرکراوه و له لیکنده وه ی حیسابه کانداه ده گړنه وه سه ری. دفتەر کار: نووسینگه؛ هؤده یان خانوبه ره یی که ده ویدا چه شنیک چالاکی بازارگانی و مه زرينگه یی ده کریت.

دفتەر کپه ☞ دفتەر رونوشت

دفتەر کل: په راوی گشت؛ گنوس؛ دهفته ری که هر دامه زراوه یه کی بازارگانی پتویسته ناگاداری لیوه بکات و هه موو حفته یه که لانی کهم یه که جار گشت دانوسته کانی خو ی بابه ت به بابه ت تیدا تۆمار بکا.

دفتەر مشق: دهفته ری مه شق؛ په راویک که قوتابی بو راهان، دهرسه کانی تیدا ده نووسیت.

دفتەر معین: له دهفته رگه لی بازارگانی که تیدا حیسابه کان به هه لاواردیه ی له په ره گه لی جیاوازا ده نووسری.

دفتەر نامه رسائی: دهفته ری که وهرگری نامه نیمزای ده کا که راگه یه نی که نامه که ی وهرگرتووه: دفتەر ارسال مراسلات

دفتەر نماینده ☞ دفتەر اندیکاتور

دفتەر وکالت: نووسینگه ی بریکاری؛ شوینی کارکردنی بریکار.

دفتەر یادبود: دهفته ری بیرئانین؛ په راوی که دیدارکران بیروپا یان بیره وه ری خو یانی تیدا ده نووسن.

دفتەر یادداشت: دهفته ری یادداشت؛ دهفته ری که بو یادداشت کردنی نووسراوه به کار ده بری.

نامه گه ل به رزنیکی تایبه ته وه تیدا ژماره ده بن و پاشان له دهفته ری ئه ندیکاتوردا تۆمار ده کرین: دفتەر راهنما

دفتەر بایگانی: په راوی بایگانی؛ دهفته ری که به لگه ی بایگانی کراوی تیدا تۆمار ده بی.

دفتەر پاکنویس: په راوی پاکنوس؛ دهفته ری که نووسراوه گه لی تیدا پاکنوس ده کری. ههروه ها: دفتەر چرکنویس

دفتەر تجارتي: ۱. تینووسی بازارگانی؛ دهفته ری که هر دامه زراوه یه کی بازارگانی له سه ره تی که حیسابه گه لی یانه ی بازارگانی تیدا بنووسی و ناگاداری لیوه بکا ۲. نووسینگه ی بازارگانی؛ یانه ی بازارگانی.

دفتەر خاطرات: یادنامه؛ دهفته ری بیره وه ری. دفتەر دارایی: په راوی دارایی؛ هر یه که له دهفته رگه لی قانونی (وه که دهفته ری رۆژنامه و دهفته ری گشتی) که هر دامه زراوه یه کی بازارگانی ده بی بیپاریزی و هه موو سالیک (بو ده ستیشان کردنی بری مالیات یان پیراگه یشتی) نیشان ی به رپوه به رانی مه زرينگه ی دارایی بدات.

دفتەر راهنما ☞ دفتەر اندیکس

دفتەر روزنامه: ۱. په راوی رۆژانه؛ تینووسی رۆژانه؛ په راوی که سه ودا و مامه له ی رۆژانه ی دامه زراوه یه کی بازارگانی تیدا ده نووسن ۲. مه زرينگه ی رۆژنامه.

دفتەر رونوشت: په راوی روونوس؛ دهفته ری که روونفیس له هه موو نووسراوه گه لی دامه زراوه یه کی تیدایه: دفتەر کپه

دفتەر سیاسی: بنکه ی رامیاری؛ دیوان؛ دهفته ری سیاسی؛ کومیته ی به رپوه به رایه تی.

دفتەر سیمی: په راوی سیمی؛ په راوی ته لبه ست؛ دهفته ری که په ره کانی به ته ل پیکه وه به سراون.

دفتەر شطرنجی: په راوی شه ترهنجی؛ دهفته ری

دفتر چه / daftarče ، ها: / [مغرب / فارسی] / اسم،
دهفته چه؛ دهفته ری چکوله.

☐ **دفتر چه ی پس انداز**: دهفته رجه ی پاشه کهوت.

دفتر خانه / daftarxāne ، ها: / [مغرب / فارسی] /
اسم، دفتر اسناد رسمی ☞ **دفتر**

دفتر دار / daftardār ، ها: / [مغرب / فارسی] /
اسم، دهفته ردار: ۱. که سئ که بهر پرسی
نووسین، پیکوپیک کردن و ناگاداری له
دهفته رگه لی دامه زراوه یه که ۲. سهردهفته ر؛
به پئوه بهر یان خاوه نی نووسینگه.

دفتر داری / daftardārī / [مغرب / فارسی] / اسم،
دهفته داری: ۱. کار یان رهوتی پیکوپیک
کردن و ناگاداری له دهفته رگه لی دامه زراوه یه که
۲. پیشه ی دهفته ردار.

دفترک / daftarak ، ها: / [مغرب / فارسی] / اسم،
بروشوور: ۱. نووسراوه ی چاپی زیاتر له
دوولاپه ره و که متر له ۴۸ لاپه ره، بی بهرگ و
شیرازه ی تایبته ۲. کورته نووسراوه ی چاپی
سه باره ت به تایبته مندی و چؤناوچؤنی
که رهسته ییک.

دفتر و دستک / daftar-o-dastak / [مغرب /
فارسی] / اسم، [گفتاری] دهفته ر و دهسته ک؛ کؤمای
دهفته ر، یادداشت و حسیبگه لی کهس یان
مه زرینگه یه که.

دفتری / daftari / [مغرب] صفت، نووسینگه یی؛
نووسگه یی؛ پیوه ندیدار یان سهر به نفیسنگه وه
<کار دفتری: کاری نووسینگه یی>.

دفتریار / daftaryār ، ها: / [مغرب / فارسی] /
اسم، دهفته ریار؛ جیگری سهردهفته ر له
دهفته رخانه دا.

دفته / dafte ، ها: / اسم، [نساجی] که لکیت؛
که رکیت؛ دهف؛ دهفه؛ هه پک؛ هه پؤ؛ هه په؛
نامرازیکی کانزایی و قورس بؤ کوتانه وه ی پؤ؛
دفتین؛ دفه

دفتین / daftin / [از عربی] ☞ **دفته**

دفزن / dafzan ، ها: / [مغرب / فارسی] / اسم،
/ [دبی] دهفژن؛ دهفزن؛ دهفه لیده ر؛ ژهنیاری
دهف.

دفع / daf / [عربی] / اسم، ده ران: ۱. ده له که؛
ده له که؛ کار یان رهوتی دووره وه کردن، رهواندن
و رانان؛ ده راندن ۲. ده راوی؛ کار یان رهوتی
تلتته و ریخ دانه ده ر؛ راداشتن. ههروه ها: **دفع**
شدن؛ **دفع کردن**

☐ **دفع فاسد به افسد کردن**: پیس به پیس تر
پاکه وه کردن؛ خراو به خراوتر رانان؛ به
خراپرتیک خراپتیک له نیو بردن.

دفعات / dafa'āt / [عربی] جمع ☞ **دفعه**
دفعتا / dafa'tan / [عربی] قید، ناکاو؛ له نکاو؛ له
نه کاو؛ یه کجاره؛ یه که وه؛ گوزوگومه ت؛
گزوگومه ت؛ ناگا؛ کوتوپر؛ له کتوپر؛ له پرپدا
<دفعتا بلند و شد و راه افتاد: له نکاو هه ستا و کهوته
ری>.

دفعه / daf'e ، ها: / [عربی] / اسم، جار؛
که ره ت؛ را؛ که شه؛ چهل؛ گلؤنگ؛ گه لانه ک؛ هه و؛
ههل؛ حهل؛ دال؛ سهر؛ گل؛ گا؛ باره؛ واره؛
دهحه؛ ده فحه؛ ژماره ی پرووداو یان کاریکی دوو
یان چهند پاته یی <چهار دفعه به دیدن آمدن نبود؛
چوار جار هاتم بؤ لات، نه بوی>.

دفعی / dafi / [عربی] / صفت، ۱. ده رکردنی؛
رانانی؛ ده ردانی ۲. ده ردارو؛ دوورخراو.

دفن / dafn / [عربی] / اسم، ۱. خاک سپیری؛
دهفن؛ کار یان رهوتی ناشتن؛ ناژتن؛ مردوو
ته مراندن؛ به خاک سپاردن، به تایبته ته رمی
مردوو ۲. کار یان رهوتی شاردنه وه / شاردنه وه؛
هه شاردان / هه شاردان؛ لمتش؛ وه دارتش؛
وه داروتش؛ وه ده تش؛ وه ده رتش؛ وه شاریان یان
وه شارتنی شتیک له ژیر کؤمایئ شتی تره وه،
به تایبته خاک <در زیر توده ی بهمن دفن شده بود:
له ژیر کؤمای هه رسدا شاردن ابووه>.

دفن شدن؛ دفن کردن

که رهسه گهلی سهنگاندن بؤ گه یشتن به
 ناکامی دروست و په چاوکراو.

دق دلی / deq(q)deli ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم،
 [مجازی، گفتاری] داخی دل؛ داخه دلی؛ رقی دل؛
 قینی دل؛ توورپیی به بؤنه ی دهر د و په نجی
 زورهوه: دق دل

□ دق دلی در آوردن: داخی دل پړاندن؛ دل
 خالی کردنهوه؛ باربوو کردنهوه ی چه وساوایی
 و بی بهشی.

دق دلی سر کسی / چیزی خالی کردن /
 در آوردن / در کردن: [مجازی] داخی دل به
 سر کسی / شتیکدا خالی کردنهوه / پړاندن؛
 دلپشاو و توورپیی خو به بازار گه یاندن به
 کس یان شتانی تروه لابر دن «دق دلی اش را
 سر ظرفها در آورد: داخی دلی به سر قاپه کاند
 رزاند».

دق کش / deqkoš: /عربی/ فارسی/ صفت،
 زووخاو کوژ؛ زووخاو زگ؛ دیق کوژ؛ تووشی مهرگ
 هاتوو به هوی کول وکسه سهری زورهوه «با همین
 کارهای آخرش مرا دق کش می کنی: ههر بهم کارانهت
 ناخری من زووخاو کوژ ده که ی».

دق مرگ / deqmarg: /عربی/ فارسی/ صفت،
 [گفتاری] داخ کوژ؛ ژانه مهرگ؛ مردوو به هوی
 دهر د و په نج و خهفته خواردنی زورهوه «بعد از
 اعدام پسرش دق مرگ شد: دوا ی ئیعدامی کوره که ی
 داخ کوژ بوو». ههروه ها: دق مرگ شدن

دقه / daqqe ، ها: /اسم، [مکانیک] پلته؛ ترپه؛
 دهنگیک که به هوی باش نه سووتانی بنزینی
 موتوروه به دی دی.

دقیق / daqqiq: /عربی/ صفت، ریگ؛ ورد؛
 ۱. میزان؛ دووز؛ به سهرنج «ساعت دقیق؛
 کات ژمیری ریگ» ۲. ریگ وپیک؛ هاوگر له گهل
 پیوره گهلی دیار یکراودا «وقت دقیق؛ کار دقیق؛ کاتی

ریگ؛ کاری ریگ وپیک». ههروه ها: دقیق بودن

□ دقیق شدن: ورد بوونهوه؛ وردهوه بوون؛ به

دفعه / dafe / دفته

دفیله / defile: /فرانسوی/ اسم، [نامتداول] پړژه؛
 پړه.

□ دفیله ی مد: پړه ی باو؛ پانانی باو؛ پانوانی
 مود.

دفینه / dafine ، ها: /دفاين: /عربی/ اسم، ژیر خاکی؛
 گهنج یان شتی به نرخ که له ژیر خاکدايه.

دق / deq(q): /عربی/ اسم، دیق / دیق؛
 ۱. [قدیمی] ژانه زراف؛ دهر ده باریکه؛ کان؛ تهق؛
 نه خوشی سیل ۲. نه خوشینی که به هوی خهم
 و خهفته ی زورهوه تووشی که سیگ ده بیست
 ۳. [مجازی] کول وکسه سهر؛ داخ و ئاخ؛ جه خار؛
 ئالوز؛ خهم و خهفته ی زور.

□ دق دل دق دلی

□ دق کردن: دیق / دیق کردن؛ به هوی
 کول وکسه سهری زورهوه تووشی نه خوشین
 هاتن «از شنیدن خبر دار زدن دخترش دق کرد و
 مرد: له بیستنی خه بهری له سیداره درانی
 کچه که ی دیقی کرد و مرد».

دق الباب / daqqolbāb ، ها: /عربی/ اسم، [ادبی]
 تهقه؛ کاری له درگا دان؛ تهقه لیدان؛ دهرگا
 کوتان «دق الباب کرد و منتظر ماند: تهقه ی دا و
 چاوهری ما». ههروه ها: دق الباب کردن

دقایق / daqāyeq: /عربی/ جمع دقایقه

دقت / deqqat ، ها: /عربی/ اسم، ۱. وردی؛
 هویری؛ هیژیکی زهینی که له پیک هینان یان
 وه بهر نان و ئاماده کردنی شتیک، به تاییهت به
 ورد بوونهوه له ورده کاریه کانیدا ده کار چووه
 ۲. پاده ی دروستی و ته بایی شتیک به پیی
 ئه اندازه و پیومانگهلی په چاوکراوهوه ۳. سهرنج؛
 سهرنجه؛ دی؛ کار یان رهوتی لی پروانین و
 هه لسه نگاندنی شتیک به وردی.

□ دقت کردن: زهینین؛ سهرنج دان؛ ورد
 بوونهوه؛ هوور بوونهوه؛ به وردی لی پروانین؛
 به کارهینانی زهین، هزر و بیر یان

نه پټنی و نااشکرایي وه لانړان <وقتی ارباب دک
شد، افتادیم به جان پیشکار: کاتیک ناغا له مل
بووه وه: کهوتینه گیانی زاوته کهوه>.

دک کردن: شهلانندن؛ له مله وکردن؛ له
کؤل کردنه وه؛ تهر کردن؛ قهوراندن؛
قه چفاندن؛ پتاندن؛ هه لفر تاندن؛ هه لفر تانن؛
چفاندن؛ قه شتاندن؛ هه لپرتاندن؛ وه دهرنان؛
به رپر نای؛ ره فاندن؛ ره وانندن؛ قه لئاندن؛ به
فیل و ته له که له جیگایه که دور کردنه وه
<چقدر زور زدیم تا او را دک کردیم: چهن
پهل و پومان کرد تا له ملمان کرده وه>.

دکاگرم / dekāg(e)ram: [فرانسوی/اسم،
دیکاگرم؛ یه که ی نه اندازه گیری پیوانی کیش
به رانبهر به ۱۰ گرم.

دکالیتیر / dekālitr: [فرانسوی/اسم، دیکالیتیر؛
یه که ی نه اندازه گیری بارستایی به رانبهر ۱۰
لیتر.

دکامتر / dekāmetr: [فرانسوی/اسم، دیکامیتیر؛
یه که ی پیوانی درېژایی به رانبهر ۱۰ متر.

دکان / dok(k)ān: ها؛ دکاین: [عربی/اسم،
دوکان؛ دوکان: ۱. هؤده یی له سهر گوزهری
گشتیه وه بؤ رانانی کالا یان راژه ی پیویستی
خه لک ۲. [مجازی/ریځای دایین کردنی داهات
به شیوه ی نادر ووس و نه گونجاو <آقا، این که
مدرسه نیست، دکان است: کاکه، نه مه قوتابخانه نیه،
دوو کانه>.

□ **دکان کسی تخته شدن: [کنایی]** ۱. کاری
که سیک خه وتن؛ کاری که سیک راهوستان
۲. له بره وکه وتنی کاری که سیک؛ کاری
که سیک که ساد بوون <با آمدن کامپیوتر دکان
حروفچینها تخته شد: به هاتنی کؤمپیوتر کاری
پیچنه کان له بره وکه وت>.

دکاندار / dokāndār: ها؛ ان: [عربی/فارسی]
اسم، دووکاندار؛ دوکاندار؛ خاوهن دوکان.

دکتر / doktor: ها؛ [فرانسوی/اسم، دوکتور؛

سهرنجه وه روانین و لیکؤلینه وه له شتیک
<وقتی به صورتش دقیق شدم، او را شناختم: کاتی که
له دهم وچاوی ورده وه بووم، ناسیمه وه>.

دقیقاً / daqīqan: [عربی/قید، راست؛ ریک؛
تهخت؛ ریک وراس؛ به ووردی؛ به راستی و
دروستی <دقیقاً چه گفت؟ دقیقاً چهار کیلومتر بود:
راست چی گوت؟ ریک چوار کیلومتر بوو>.

دقیقه / daqīqe: ها؛ دقایق: [عربی/اسم،
۱. هوروده م؛ خولکه؛ خولکه؛ ده دقیقه؛ دهقه؛
دیفه؛ ده یقه؛ ورده ک؛ یه که ی پیوانی کات
به رانبهر به ۶۰ چرکه ۲. یه که له
شست (۱/۶۰) ی پله که (دهره جه) ۳. [مجازی]
تاو؛ سات؛ ده دقیقه؛ دیقه؛ کاتی زور که م <یک
دقیقه آرام بگیر: تاو یک نؤقره بگره> ۴. [دبی]
چهمکی ریک وپیک؛ بابه تی ورد.

دقیقه ای ۱ / daqīqe'ī: [عربی/صفت، خولکه یی؛
خولکه کی؛ ده دقیقه یی؛ دیقه یی؛ پیوه نیدار به
ده دقیقه وه <کار دو دقیقه ای: کاری دوو خولکه یی>.
دقیقه ای ۲: قید. ۱. دیقه یی؛ خولکه یی؛ خولکه کی؛
دهقه یی؛ به پتی ده دقیقه <دقیقه ای پول می گرفت:
دیفه یی پاره ی وهرده گرت> ۲. خولکه یه ک؛
خولکه کیک؛ دیقه یه ک؛ ده دقیقه یه ک؛ له ههر
ده دقیقه کدا <دقیقه ای صد حرف تایپ می کرد:
دیفه یه ک سه د پیتی تایپ ده کرد>.

دقیقه شمار / daqīqešomār: [عربی/فارسی/اسم،
خولکه کژمیر؛ دیقه ژمار؛ عهقره به درېژوکه ی سهر
پهره ی کاتژمیر که خولکه نیشان ده دا.
دقیقه شماری / daqīqešomārī: [عربی/فارسی]
اسم، [کنایی] چاوه ریپی وپرای بزوزی و
بی نؤقره یی.

دک / dak: اسم، [گفتاری] سهر؛ سهره؛ که له؛
که للی.

□ **دک شدن:** له مل بوونه وه؛ له کؤل بوونه وه؛
تهمر بوون؛ له مله و بوون؛ قه چفیان؛ دهر کران؛
رتان؛ قهوران؛ ده ک بوون؛ هه لفر تان؛ به

دکتور: ۱. بژیشک؛ پزیشک؛ حه کیم ۲. دهواساز؛ دهرمان چي کهر ۳. کهسپک که له بواریکي زانستیدا بانترین پلهی زانستگایی ههیه.

دکترا / doktorā: [فرانسوی] اسم، دوکتورا؛ دهرهجهی دوکتوری (دکترای ادبیات: دوکتورای وئژهوانی).

دکتورس / doctores: [فرانسوی] اسم، [نامتداول] خانم دوکتور؛ ژنی که پلهی دوکتوری ههیه.

دکتوری / doctori: [فرانسوی] اسم، دوکتوری؛ ۱. چۆنیهتی دوکتور بوون ۲. دوکتورا؛ پیشه یان پلهکی دوکتور.

دکتورین / doktorin: [فرانسوی] اسم، ئامۆژه؛ رپیاز؛ کۆمهلهی بنهماگهلی فیژکاری پیوهندیدار به بابته، کهس یان رپیازیکی دیاریکراوهوه.

دکستروز / dekst(e)roz: [فرانسوی] گلوکز

دکل / dakal: [فرانسوی] ده کهل؛ دیکه؛ دینگه؛ دینگه له؛ ئهستۆن؛ هوستون؛ ۱. کۆله کهی گهمیه؛ کۆله کهیهکی ئهستوونی له

سه ره کهشتی، بۆ ههلهدانی بادهوان و لار و سهنگی راداشتنی ۲. دیرهگ؛ پیکهاتهیهکی ئهستوونی و بهرز و باریک له چپو یان کائزا بۆ ههلهکیشانی شتومهک ۳. کۆله که؛ پیکهاتهیهکی ئهستوونی بهرز له چپو یان کائزا بۆ راگرتن و پارازتنی شتیکی له بهرزایی پیوستدا.

دکلورده / dekolore: [فرانسوی] صفت، رهنگلی سپراو؛ بی رهنگ بوو؛ کاله و بووگ؛ بی رهنگ کراو؛ رهنگ سپراو.

دکلمه / deklame: [فرانسوی] اسم، دیکلمه؛ کار و رهوتی خویندنهوهی به رههمیکی وئژهیی به حالهتیکی کارا.

دکمه / dokme: [ترکی] تکه

دکوپاژ / dekopāj: [فرانسوی] اسم، دیکوپاژ؛ کار و رهوتی دابهش بوونی فیلمنامه به پیی بهش و نماغهلی جۆراوجۆرهوه.

دکوپوز / dak-o-pûz: [اسم، [تعریض] ۱. دهم و فلج؛ دهم و قهپۆز؛ دهم و لهوس؛ چر و چهناکی؛ دهم و فلق «می زهم دک و پوزت را خرد می کنم؛ لیت دهدهم دهم و فلیجت دینمه یهک» ۲. دیامان؛ سیماء؛ تهره؛ بیچم؛ چر و چاو؛ تووز.

دک و دنده / dak-o-dande: [اسم، [گفتاری] شان و پهراسوو؛ سه ره و سینگ «دک و دندهی پیرمرد را شکست؛ شان و پهراسووی پیره مه ره ده کهی شکاند».

دکور / dekor: [فرانسوی] اسم، دیکور؛ رازه؛ ۱. کهله بدون؛ ئهوهی بۆ خهملاندنی جیگایهک (وهک شانۆ، ژورور، نووسینگه و...) و دهرهینانی به شیوازی دلخواز به کار دهری ۲. په ره ده یان قاپیکی گه وه که وینهی تیدا کیشراره و بۆ رازاندنهوهی شانۆ به کار دهر ۳. شتی که لایه نی نومایشی ههیه و ههر به مه بهستی به دیهینانی روانینیکی تایبهت له بینهردا به کار دهری «این کتابخانه دکور است و اینجا کسی کتاب نمی خواند: ئهم کتیبخانهیه دیکوره و کهس لی ره کتیب ناخوینی».

دکوراتور / dekorātor: [فرانسوی] اسم، رازینکار؛ رازینه ره؛ دیکوراتور؛ ۱. به ره هه فکری شاشهی شانۆ ۲. ئهوهی که جیگایهک دهر رازینتهوه.

دکوراتیو / dekorātiv: [فرانسوی] صفت، ئارایشتی؛ رازاندنه وهیی؛ پیوهندیدار به رازاندنه وهوه.

دکورازه / dekorāje: [فرانسوی] صفت، دلسارد؛ دله سه ره؛ دلسار.

دکوراسیون / dekorās(i)yon: [فرانسوی] اسم، دیکوراسیون؛ رازینی؛ ۱. کار، رهوت، زانست یان هونه ری رازاندنه وهی جیگایهک «آرام کارشناس دکوراسیون داخلی است: ئارام کارناسی دیکوراسیونی ناوه کیه» ۲. کهله بدون؛ شتی یان شتگه لیک که بۆ ئارایشتی شانۆ به کار دهر ۳. رازاندنه وهی ناوه وهی مال «دکوراسیون خانهات

را عوض کرده‌ای؟ دیکوراسیونی ماله که ت گؤراوه؟.

دکه / dakke ، ها: / [عربی/ اسم، ۱. هۆلک؛ ده که؛ هۆدهیه که له پهنای پیاده‌رودا که رۆژنامه و وردهشتی لی ده‌فرۆشن ۲. دوکانۆکه؛ دوکانچه؛ دوکانی بچکۆله ۳. پساتی ده‌سفرۆشی به شیوه‌ی ته‌خت یان میزیکي ورده‌واله له سهر چنراو.

دکه‌دار / dakkedār ، ها: ان: / [عربی/ فارسی] / اسم، ده‌که‌دار؛ هۆلکار؛ که‌سێ که خاوه‌نی ده‌که‌یه که و له‌ویدا کار ده‌کا.

دگر ۱ / degar /: صفت، [مخفف] دی؛ تر؛ ته‌ر؛ دیکه؛ دیتر [بار دگر بهار شد؛ جاریکی تر بوو به به‌هار].

دگر ۲ - قید. دیسان؛ ئیتر؛ ئه‌یتەر؛ ئیتر؛ ههمدیس؛ ههميسان؛ ههمدی؛ ههمتر؛ ههمته‌ر [دگر بگۆی دیسان بیژه].

دگر ۳ - پيشو/ژه. - نوێ؛ - جیاواز؛ جیا - جۆریکی جیاواز [دگراندیش: بیرنوی].

دگراندیش / degarandîš ، ها: ان: /: صفت. بیرجیاواز؛ خاوه‌ن بیریکي جیاواز له‌گه‌ل ئه‌ندیشه‌ی زال به سهر کۆمه‌لگا یان گرۆیه‌کدا. هه‌روه‌ها: دگراندیشی

دگر بار / degarbār ، ها: ان: /: قید. جاری‌تر؛ جاریکی تر؛ راییکي تر؛ جاری‌ته‌ر؛ دووباره. هه‌روه‌ها: دگر باره

دگر بارورسبازی / degarbārvarsāzi /: دگر باروری

دگر باروری / degarbārvarī ، ها: /: اسم، [زیست‌شناسی] ره‌وتی به‌به‌رکردنه‌وه؛ به‌ردار کردنه‌وه؛ به‌رگرکردنه‌وه؛ تیکه‌لاو بوونی گانه‌گه‌لی نیر و مای که‌سانی جیاوازی سهر به گۆنه‌یه‌ک: دگر بارورسبازی؛ دگر گشتی

دگر بافتی / degarbāftī /: اسم، [زیست‌شناسی] / گۆرانی بیچمی شانه‌یه‌ک بۆ شانه‌یه‌کی تر (وه‌ک

گۆرانی کرۆژه به ئیسک): دگر سازی

دگر دیسی / degardîsi ، ها: /: اسم، [زیست‌شناسی] / چهره‌خی گۆرانی له په‌ستای گیانه‌وه‌ریک له ساواپیه‌وه تا جحیلی که هاو‌پیه‌یه له‌گه‌ل له ده‌ست دان یان به ده‌ست هینانی ئه‌ندامانیک.

دگر سازی / degarsāzi /: دگر بافتی

دگرسانی / degarsāni /: دگر شکلی

دگر شکلی / degarşekli ، ها: /: [فارسی/ عربی] / اسم، [زیست‌شناسی] / ههر یه‌که له تایبه‌تمه‌ندیگه‌لی دوانه‌ی دایک و بابی که دژ به‌یه‌کن و یه‌کیکیان له گیانه‌وه‌ردا ده‌بیندریته‌وه (وه‌ک به‌رزی و نرمی بالا، ره‌نگی چاو و...) دگرسانی. هه‌روه‌ها:

دگرشکل؛ دگرسان

دگر گشتی / degargoşni /: دگر باروری

دگر گون / degargûn /: صفت، [دبی] / گۆراو؛ گۆردراو؛ واریا؛ به‌دۆخ یان چۆنیه‌تیکی جیاواز له‌گه‌ل دۆخ یان چۆنیه‌تی پيشوودا [رنگش دگرگون شد؛ ره‌نگی گۆرا؛ دگرگون. هه‌روه‌ها:

دگرگون بودن؛ دگرگون شدن؛ دگرگون کردن

دگر گونگی / degargûnegi /: اسم، گۆرانکاری؛ گۆردراوی: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی گۆراو بوون [انقلاب موجب دگرگونگی جامعه شد؛ رایهرین بوو به هوی گۆرانکاری له کۆمه‌لگادا] ۲. کار یان ره‌وتی گۆران.

دگر گونه / degargûne /: صفت، [دبی] / گۆردراو؛ گۆراو؛ گۆریاگ؛ واریا؛ به‌دۆخ یان بیچمیکی گۆراوه‌وه [هنگامی که به شهر خود بازگشت، وضع را دگر گونه یافت؛ کاتی گه‌رایه‌وه بۆ شاره‌که‌ی، بار و دۆخیکی گۆردراوی بینی]. هه‌روه‌ها: دگر گونه

بودن؛ دگر گونه شدن؛ دگر گونه کردن

دگر گونی / degargûni ، ها: /: اسم، گۆرانکاری؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی گۆران؛ گۆریان؛ واریه‌ی؛ واریای [انقلاب موجب دگر گونی جامعه شد؛ شۆرش بوو به هوی گۆرانکاری له کۆمه‌لگادا].

دگروار / degarvār /: اسم، چهند بیچم؛ ههر

یست: دل به کاریک خوش کردن) د) ئەندازە ی هەستۆکی لە بەرانبەر رەنجی کەسانی ترهوه «نازک: دل: دل ناسک» ۵. نادیارترینی هەست و نهستان «از دل کسی خبر داشتن: له دلی کەسیک ئاگادار بوون» ۶. /ها/ یه کێک له چوار نهخشی وهرق بازی ۷. نمانای ئهوین وهک ژماره ی «۵» ی بهراوه ژۆ.

□ دل خوش: [مجازی] دلی خوش؛ دلی وهش؛ دلی شاد؛ رۆحیه یه کی شاد و به دوور له کول و کەسه ر «مهمانی رفتن دل خوش می خواهد: میوانی چوون دلی خوشی دهوی».

دل سیر: [مجازی] تیر و تهسل؛ تیر و پر؛ پر به دل؛ تا به دهست هیانی رهامهندی دل «یک دل سیر تماشایش کردم: تیر و تهسل سهیرم کرد».

از ته دل: [کنایی] له ناخی دلهوه؛ له کانگای دلهوه؛ پر به دل «از ته دل برایش آرزوی خوشبختی کردم: له ناخی دلهوه داوای خوشبختیم بۆی کرد».

از دل و جان: [کنایی] به دل و گیان «از دل و جان برایش کار کردم: به دل و گیان کارم بۆ کرد».

در / توی دل: [کنایی] له دلهوه؛ له دلا؛ دلهنه؛ نه نه دل؛ لای خووه؛ له گهل خو دا «در دل به او نفرین می کرد: له دلهوه تووکی ده کرد».

□ دل از دست دادن: [مجازی] دل دانان؛ زۆر ئەویندار بوون «همان روز دل از دست داده بود: هه ر ئەو رۆژه دلی دانابوو».

دل از کسی بردن: [مجازی] دل له کەسیک رفاندن؛ ئەویندار کردن؛ دل بردن؛ دل دزین «با زیبایی خود از همه دل برده بود: به جوانی خو ی دلی له هه موو رفاندبوو».

دل باختن: [مجازی] دل دانان؛ ئەویندار بوون؛ عاشق بوون.

دل برای کسی سوزاندن: [مجازی] دلسوزی کردن ☞ دلسوزی

یه که له بیچمگه لی جیاوازی توخمی کی شیمیایی (وهک کهربون که له بیچمی سوخال، گرافیت و ئەلماسدایه).

دگروارگی / degarvāregi / اسم، چەند بیچمی؛ چۆنیه تی چەند بیچم بوون.

دگم^۱ / dogm / [فرانسوی] اسم، دوگم؛ بئ قسه؛ ئەوه ی وهک بنه مایه کی سه ره کی وه رگیراوه و جیگای هیچ قسه و باسیکی تیدا نیه.

دگم^۲ / ها / صفت. دوگم؛ وشک؛ بیروشک؛ به سراو؛ گرساو؛ خاوه ن ئۆگره تی به ئەندیشه گه لی نه گۆر.

دگماتیسم / dogmātism / [فرانسوی] اسم، بیروشک وازی؛ سه رهشکی؛ نه گۆری؛ بیروشکی. دگماتیك / dogmātik / [فرانسوی] صفت، دوگماتیک؛ وشک؛ بیروشک؛ بیروشک واز.

دگمه / dogme / [ترکی] تکه

دگنک / dagank ، ها: [ترکی] اسم، [گفتاری] کوتهک؛ داردهس؛ داره دهست؛ گۆپال؛ زۆلاخ؛ تیلا؛ زنج؛ زۆپ؛ گود؛ زۆپک؛ زۆپا؛ زۆپه؛ کۆپار؛ کوپار؛ کۆپال.

دل / del / اسم، دل: ۱. /ها/ قهلب؛ ئەندامی هه لۆلی ماسوولکه یی له شی زۆرینه ی گیانه وه ران که به پشکووتن و ویکهاتنی (زۆرت) یه ک جۆر و په یتا په یتا، خوین ده گه یینیتسه له شه وه ۲. [گفتاری] زیل؛ له مه؛ سک؛ زگ؛ زک «دل درد؛

سر دلم سنگین است: سک ئیشه؛ سه ر دلم قورسه»

۳. [مجازی] جهرگه؛ ناو؛ نیو؛ ناخ؛ ناوه ند؛ دلی؛ چۆنگ؛ چه ق یان ناوه راسی هه ر شتیك «در دل شب؛ در دل تاریکی: له دلی شه ودا؛ له جهرگه ی تاریکاییدا» ۴. [مجازی] ئەو به شه ی زه ین که پیوه ندی له گه ل عاتیفه و هه ستدایه: /الف/ ئەوین؛ میهر؛ دۆستایه تی «دل بردن؛ به دل نشستن: دل بردن؛ به دله وه نیشن» ب) جهرگ؛ ئازایه تی؛ زات؛ بویری «پر دل؛ دل کاری را داشتن: به جهرگ؛ زاتی کاریک هه بوون» ج) هۆگره تی «دل به کاری

تووشی دلہراوکه و نیگهرانی بوون <دل بی
دلیم بود: دلیم له مستمدا بیو>.

دل خواستن: دل پیوه بوون؛ دل پوهوه بیهی؛
دل ویستن؛ دل خواستن؛ دل گهرهک بوون؛
دل واسهی؛ به ثاوات بوون؛ پی دلخواز بوون؛
حهز کردن؛ دل چوونه سهر؛ خوازیار و به
ثاوات بوون <دلیم می خواست بودی و می دیدی: دلیم
پیوه بوو بیوای و بتدیبا>.

دل (خود را) با کسی صاف کردن: <مجازی> دل
(خو) له گهل که سیکدا پاک کردنهوه: ۱. چیت
له که سیک شه مزاو و دلیمند نه بوون <با و
دلیمت را صاف کن: دلیمت له کلهی باک کهوه>
۲. له گهل که سیکدا میهرمان و نیزیک بوون.
دل خود را خالی کردن: <کنایی> خو
خالی کردنهوه؛ دل خالی کردنهوه؛ وتنهوهی
جخار و کول و کهسه ری خو؛ گوشه ی دل
کردنهوه <حرف بز، دلیمت را خالی کن: قسه بکه،
خوت خالی کهوه>.

دل خود را صابون زدن: <مجازی> دلی خو
خوش کردن؛ خو خوش کردن؛ دل تاودان؛
بیتهو به شتیک هیوادار بوون <دل خود را صابون
زده بودیم که ما را می بری گردش: دلی خومان
خوش کردبوو که ئەمانبیهی بو سهیران>.

دل خوش کردن: دل خوش کردن؛ دل
وهش کرده ی: ۱. شاد کردن ۲. هیوادار
کردن؛ به تهما کردن.

دل دادن به کسی: <کنایی> دل به کهسیک
دان؛ دل وهبه کهسیک نان؛ به کهسیک
نازایه تی و بویری دان <هی به خودم دل می دادم
که نترس، چیزی نیست: ههر دلیم به خو ده داوه
مه ترسه، هیچ نیه>.

دل دادن و قلیوه گرفتن: <تعریض> سهر به
سهری یه کترمه نان؛ پیکهوه لنگ راکیشان؛
سهر یه کتر بردنه دهما؛ وتوویری زور
دوستانه له نیوان دوو که سدا هه بوون <دو برادر

دل به چیزی/ کسی بستن: <کنایی> ۱. به آن/ او
امید بستن ۲. امید ۳. دل بسته بودن ۴.
دل بسته

دل به چیزی خوش کردن: دل به شتیک
خوش کردن؛ دلخوش بوون به شتیکهوه.

دل به دریا زدن: <مجازی> چش لی کردن؛
چش له هه موو شتی کردن؛ بو کردن کاریک
خو خستنه مه ترسیهوه <دل به دریا زدم و عازم
سفر شدم: چشم لی کرد و ته یاری سهره بووم>.

دل به دل راه داشتن: <کنایی> دل ناوینه ی دل
بوون؛ دل ناگای له دل بوون؛ میهرمانی و
دوستانیه تی له دوولایه نهوه بوون <راست
می گویند دل به دل راه دارد: راسته ده لین دل
ناوینه ی دله>.

دل به دل کسی دادن: <مجازی> دل به قسه ی
کهسیک دان؛ دل دانه کهسیک؛ هاودلی
له گهل کهسیک کردن؛ نیشاندانی هوگره تی و
خوازیاری بو بیستنی قسه ی کهسیک <زیاد دل
به دل این پسر نده، پررو می شود: هینده دل مه ده ره
ئهو کوره وه پرودار ده بی>.

دل به کاری دادن: <کنایی> دل دانه کاریکهوه؛
شان بو کاریک شل کردن؛ خی به کاریک
دان؛ به هوگره تیهوه کاریک کردن <اگر دل به
کار بدهی زود یاد می گیری: ته گهر دل بده بته
کاره وه زوو فیری ده بی>.

دل به کسی دادن: <کنایی> دل به کهسیک
دان؛ ئەوینداری کهسیک بوون؛ عاشق کهسیک
بوون <دل به تو دادم که یارم باشی: دلیم پیدای که
بیته یارم>.

دل پری داشتن: <مجازی> دل پر بوون؛ دلیمند
بوون؛ زور رهنجاو و گههراو بوون <از تو دل
پری داشت: دلی پر بوو لیت>.

دل توی دل کسی نبودن: <مجازی> دل له
مشتی کهسیکدا بوون؛ دل نه مان؛ به
دله خو پری/ دله ته پی بوون؛ دل له لا نه مان؛

ههستان؛ په‌زاره داگرتن؛ زور خه‌مین بوونی
که‌سیک «از شنیدنش دلم آتش گرفت؛ له بیستی
گر بهر بووه هه‌ناوم».

دل کسی آشوب شدن: /کنایی/ دلی که‌سیک
هه‌لشیوان؛ دلی که‌سیک به یه‌کدا هاتن؛ دل
کازین؛ دل تیکه‌لاتن؛ دل‌وو یوی تیک شیه‌ی؛
که‌وتنه هیلنجدانه‌وه «از دیدن آن همه کثافت
دلش آشوب شد؛ له بینینی ئەو هه‌موو پیسیه دلی
هه‌لشیوا».

دل کسی آرام گرفتن: دلی که‌سیک
سوکنایی گرتن؛ سوکنایی بو که‌سیک هاتن؛
دلی که‌سیک دامه‌زران؛ ئارخه‌یان بوونی
که‌سیک؛ دلنیا بوونی که‌سیک؛ دلو یووی
سره‌وای؛ دل داسه‌کنان؛ دل بجی بوون؛ دل
روون بوون «با دیدن پسرش دلش آرام گرفت؛ به
بینینی کوره‌که‌ی سوکنایی هات».

دل کسی آمدن: /کنایی/ دلی که‌سیک هاتن؛
دلی که‌سی به‌رابی دان؛ زی‌لوو یوی ئامه‌ی؛
پازی بوونی که‌سیک (رافه؛ زورتر به شیوه‌ی
نه‌ریتی به کار دهروات) «دلش نیامد بچه‌را
دست‌خالی برگرداند؛ دلی نه‌هات مندا‌له‌که‌هه‌روا
بگه‌رتیتته‌وه».

دل کسی از جا کنده شدن: /مجازی/ دلی
که‌سیک داکه‌وتن؛ دلی که‌سیک نه‌مان؛
توقای؛ دل‌وو یوی که‌وته‌یره؛ زور ترسان «یک
دفعه دلم از جا کنده شد؛ ناکا دلم داکه‌وت».

دل کسی باز شدن: /مجازی/ دلی که‌سیک
کرانه‌وه؛ دل‌وو یوی کریایوه؛ دهر‌باز بوونی
که‌سیک له‌کول و که‌سه‌ر «کمی گرداندمش،
بلکه دلش باز شود؛ که‌می گه‌راندم، به‌لکوو دلی
بکریته‌وه».

دل کسی با کسی صاف نبودن: /مجازی/ له
که‌سی دل‌کرم‌ول بوون؛ له‌گه‌ل که‌سیک
یه‌کدل نه‌بوون؛ له که‌سیک دپ‌دونگ یان
دل‌شیلوا بوون «دل آرام هیچ وقت با تو صاف نبود؛

دل داده بودند و قلوه می‌گرفتند؛ دوو برا سه‌ریان به
سه‌ری به‌کتره‌وه نابوو».

دل داشتن: /گفتاری/ ۱. (خواهن) دل بوون؛ به
ر‌و‌حم بوون؛ ره‌حمین بیه‌ی؛ خاوه‌ن هه‌ست و
به‌زه‌یی بوون «مگر آزاد دل ندارد؛ مه‌گر ئازاد
دلی نه» ۲. به‌جهرگ بوون؛ به‌دل و جهرگ
بوون؛ ئازا و بویر بوون «خیلی دل داری که این
کارها را می‌کنی؛ زور به‌جهرگی که ئەم کارانه
ده‌که‌ی».

دل-دل کردن؛ پاپا‌کردن؛ ئەم‌پا و ئەوپا
کردن؛ راپایی کردن؛ تووشی دپ‌دونگی و
دوو‌دلی بوون.

دل راه ندادن: /کنایی/ دل پتوه نه‌بوون؛ دل
نه‌بیه‌ی پوه‌وه/ پوه؛ دل ری نه‌دان؛ وه‌به‌ر دل
نه‌که‌وتن؛ ه‌و‌گره‌تی و خواز‌یاری دهر‌وونی
نه‌بوون.

دل سنگ آب شدن: /مجازی/ به‌رد تاوانه‌وه؛
کافر به‌زه‌یی پیدا هاتن؛ زور دلته‌زین بوون؛
به‌د‌و‌خ‌یک‌ی زور هه‌ست بزوین و ناخ‌و‌شه‌وه
بوون «از دیدن آن منظره دل سنگ آب می‌شد؛ به
دیتی ئەو دیمه‌نه دلی به‌رد د‌د‌تا‌ویه‌وه».

دل شیر داشتن: /مجازی/ دلی شیر هه‌بوون؛ به
جهرگ بوون؛ دل زه‌خم بوون؛ زور ئازا و
نه‌ترس بوون.

دل کاری را نداشتن: /کنایی/ توانای کاریک لا
نه‌بوون؛ نه‌ویران؛ زات نه‌بوون؛ دلی کاریک لا
نه‌بوون؛ ئازایه‌تی و توانایی کاریک لا نه‌بوون
«من دل دیدن این حادثه را ندارم؛ من توانای دیتی
ئەم کاره‌ساتەم نید».

دل کسی آب شدن: /مجازی/ دلی که‌سیک
دهره‌هاتن؛ بی‌ئارام و قه‌رار بوون له‌به‌ر
ویستنی شتیک «زود باش! دل بچه‌آب شد؛
زوویه! دلی مندا‌له‌که‌دهره‌هات».

دل کسی آتش گرفتن: /مجازی/ گر به‌ر بوونه
هه‌ناوی که‌سیکه‌وه؛ کزه له‌دلی که‌سیکه‌وه

دل کسی غنچ زدن

دل کسی (به) هزار راه رفتن: [مجازی/دلی
کهسیک به هزار لادا چوون؛ به بۆنه‌ی
نیگه‌رانیه‌وه بیرى جؤراوجؤر کردنه‌وه «دیر
کردی و دل ما (به) هزار راه رفت؛ دیر هاتی و دل‌مان
به هزار لادا چوو».

دل کسی به هم خوردن: [کنایی/دلی کهسیک
هه‌لشئوان؛ دل‌زفرین؛ دل تیکه‌لاتن؛ دلی
کهسیک هاتنه یه‌کا؛ جه‌رگ و دلی کهسیک
به یه‌کدا هاتن؛ دلی کهسیک تیکه‌لاتن؛ دلوو
یؤی تیک شییه‌ی؛ دل‌کازین؛ تووشی
دل‌شیواوی بوون «داشت دلم به هم می‌خورد؛
خهریک بوو دلم هه‌لدشیوا».

دل کسی پایین / فرو ریختن [مجازی/ دل
کسی ریختن

دل کسی پوسیدن: [مجازی، گفتاری/دلی
کهسیک په‌ژمران؛ دلی کهسیک داگیران؛ دل
کهسیک مردن؛ دلی کهسیک ته‌مران؛ تووشی
که‌سه‌ر و دلته‌نگی بوون «توی این خانه دل زنت
پوسید؛ لهم ماله‌دا دلی ژنه‌کەت یه‌ژمرا».

دل کسی پیش کسی گیر کردن: [مجازی/دلی
کهسیک لای کهسیکه‌وه به‌ند بوون؛ دلی
کهسیک گیرؤده‌ی کهسیک بوون «دلش بېش
ان دختر کبر کرده بود؛ دلی لای نه‌و کچد به‌ند
بیوو».

هه‌روه‌ها: دل کسی پیش کسی بودن
دل کسی تاقچه‌نداشتن: [مجازی/دهم نه‌ویساو
بوون؛ ده‌می کهسیک ته‌قه‌لی پیوه نه‌بوون/قایم
نه‌بوون؛ رازدار نه‌بوونی کهسیک.

دل کسی تپیدن: دلی کهسیک لی‌دان؛ زؤر‌تر
بوونه‌وه‌ی کوته‌ی دل به‌تایبه‌ت له‌کاتی
دل‌ه‌راو‌که‌دا «دل سارا به شدت می‌تپید؛ دلی سارا
به توندی لبید‌دا».

دل کسی ترکیدن: [مجازی/ ۱. دل‌گیران؛ زؤر
خه‌مگین و دلته‌نگ بوون ۲. دل‌تره‌کیان؛
زؤر ترسان؛ تۆقیان؛ زیق کردن؛ دل له‌ت بوون؛

ئارام هه‌میشه له‌تو دل کرمؤل بوو».

دل کسی برای چیزی لک زدن: [مجازی/دلی
کهسیک بؤ شتیک کور‌که کردن/ده‌ره‌اتن؛
دل‌بؤوک بوونی کهسیک بؤ شتیک؛ دلی
کهسیک بؤ شتی/کهسیک تۆقله کردن.

دل کسی برای کسی/چیزی پرپر زدن:
[مجازی، گفتاری/دلی کهسیک بؤ کهسیک/شتیک
په‌ر ده‌ر کردن/فرین؛ دلی کهسیک بؤ کهسیک/
شتیک ده‌ره‌اتن؛ زؤر به‌ئاوته‌وه بوون (بؤ
کهسیک/شتی)؛ دل‌سووتاوی کهسیک/شتیک
بوون؛ دلی کهسیک بؤ کهسیک/شتیک لی‌دان
«دل دختر برای دیدن پدرش پرپر می‌زد؛ دلی
کچه‌که بؤ دیتنی بابی ده‌فری».

دل کسی برای کسی یک ذره شدن: [مجازی/
زؤر به‌تاسه‌ی کهسیکه‌وه بوون؛ زؤر خوازباری
بینینی کهسیک بوون «کجا بودی؟ دلم برایت
یک ذره شده بود؛ له‌کوی بووی؟ زور به‌تاسه‌ته‌وه
بووم».

دل کسی به حال کسی سوختن: [مجازی/دلی
کهسیک بؤ کهسیک سووتان؛ به‌بۆنه‌ی
کهسیکه‌وه خه‌مین بوون؛ به‌زه‌یی به‌کهسیک‌دا
هاتنه‌وه «دل همه به حالش سوخت؛ هه‌موو دلیان
بؤی سووتا».

دل کسی به درد آمدن: [کنایی/دلی کهسیک
هاتنه‌ژان؛ دلی کهسیک هاتنه‌کول؛ دلی
کهسیک بوونه‌بریان؛ خه‌مین و نا‌ه‌حه‌ت
بوونی کهسیک «از دیدن رنج‌آوارگان دل ما هم به
درد آمد؛ له‌بینینی ره‌نج و ئازاری تراقیه‌کان
دل‌مان هاته‌ژان».

دل کسی به رحم آمدن؛ به‌زه‌یی به‌کهسیک‌دا
هاتنه‌وه؛ له‌زیز بوونی کهسیک نا‌ه‌حه‌ت
بوون «دل مهمانها به رحم آمد و به‌او کمک کردند؛
مسوانه‌کان به‌زه‌بیان پیدا هاته‌وه و یارمه‌تیا‌ن دا».

هه‌روه‌ها: دل کسی را به رحم آوردن

دل کسی به قیلی‌ویلی افتادن [مجازی/ دل

دلّی که سیّک کیّشان؛ دلّ جه یوؤ سانای؛
دلّ که سئی به رهو خو کیّشان؛ شهیدا و
ئهویندار کردنی که سیّک.

دلّ کسی را زدن: /مجازی/ دان له دلّی
که سیّک؛ که سیّک وه ره زکردن؛ دهماخی
که سیّک پروانن؛ دوزاخه دان؛ دلّوو یوؤ
کهیل که ردهی؛ ئیتر تاقفت و توانای هه لکردن
نه بوون «دیگر آن خانه دلّ آنها را زده بود؛ ئیتر ئه و
ماله دابووی له دلیان».

دلّ کسی را سوزاندن: /مجازی/ دلّی که سیّک
ئیّشانندن؛ دلّی که سیّک ره نجانندن؛ خه مبار
کردنی که سیّک: دلّ کسی را آزدن؛ دلّ کسی
را به درد آوردن

دلّ کسی را شکستن: /مجازی/ دلّی که سیّک
شکانندن؛ که سیّک ناهومید و ناکام کردن «با
حرف خود دلّ بیرزن را شکست؛ به قسه کانی دلّی
پیره ژنه که ی شکاند».

دلّ کسی را نرم کردن: /مجازی/ دلّی که سیّک
نهرم کردنه وه؛ تووره یی و زویری که سیّک
لابردن «با قسه گفتن دلّ او را نرم کرد؛ به چیرۆک
گیرانه وه دلّی نهرم کرده وه».

دلّ کسی رفتن: /مجازی/ دلّی که سیّک
لئ چوون؛ دلّوو یوؤ وه نه چئو یوؤ شیهی؛
هۆگر و خواز یار بوون «هر روز دلّش پی چیز ی
می رفت؛ ههر رۆژیک دلّی له شتیک ده چوو».

دلّ کسی روشن بودن: /مجازی/ دلّی که سیّک
روون/ رۆشن بوون؛ بهرچاوی که سئی روون
بوون؛ هیوادار بوونی که سیّک «دلّم روشن است
که کارت درست می شود؛ دلّم روونه که کاره که ت
جیهه جی ده بی».

دلّ کسی ریختن: /مجازی/ دلّی که سیّک
داکهوتن؛ دلّی که سیّک نه مان؛ دلّی که سئی
ته پین؛ له نه کاو تووشی مه ترسی و خلیله ی
زهینی بوون: دلّ کسی پایین/ فرو ریختن
دلّ کسی ریش شدن: /مجازی/ دلّ ریش شدن

دلّوو یوؤ چیاوه بیهی.

دلّ کسی تنگ شدن: /مجازی/ دلّی که سیّک
گیران دلتنگ

دلّ کسی مثل سیر و سر که جوشیدن: /مجازی/
که هوتنه دلّه فرکی/ دلّه راوکی؛ زۆر نیگه ران
بوون «دلّم مثل سیر و سر که می جوشید؛ که وتبوومه
دلّه فرکی».

دلّ کسی چرکین شدن: /مجازی/ دلّی
که سیّک کرمۆل بوون دلچرکین

دلّ کسی خنک شدن: /مجازی/ شاوه کامی
هاوردن؛ دلّی که سیّک فینک بوونه وه؛ ئۆخه ی
کردن؛ خۆشحال بوون به هۆی رهنج یان
گه زن دیتنی دوژمنه وه «وقتی خانه ی حاجی را
دزد زد، دلّ همسایه ها خنک شد؛ کاتی مالی
حاجیان تالان کرد، در اوسیکان شاوه کامیان
هاورد».

دلّ کسی درد کردن: /مجازی/ سکی که سیّک
ئیّشان؛ ناو سکی که سئی ئیّشان؛ له موؤ یوؤ
مدره ی گیر.

دلّ کسی را آب کردن: /مجازی/ دلّی که سیّک
ده رهینان؛ که سیّک زۆر ئاوا و خواز و خواز یار
کردن «زود باش بگو، دلّ همه را آب کردی؛ زوو که
بیژ، دلّی هه مووت ده رهینا».

دلّ کسی را آزدن دلّ کسی را سوزاندن
دلّ کسی را به درد آوردن دلّ کسی را
سوزاندن

دلّ کسی را به دست آوردن: /کسای/ دلّی
که سیّک به ده ست هیّنان؛ دلّخۆش کردنی
که سیّک؛ به کار و رهوتاری خو دلّی که سیّک
به رهو لای خو هیّنان «آن قدر حرف زدیم تا دلّ او
را بدست آوردیم؛ ئه ونده م قسه تا دلّیم به ده ست
هینا».

دلّ کسی را ربودن: /مجازی/ ادبی/ دلّی
که سیّک بردن؛ دلّی که سیّک رفاندن؛ دلّی
که سیّک دزین؛ دلّی که سیّک سه نندن/ سه نن؛

دلریش

دل کسی سوختن: [مجازی/ دلی که سیّک سووتان؛ تووشی رهنج و کهسەر بوون <دل زن از آن می سوخت که کاری نکرده بود: دلی ژنه که لهوه ده سووتا کاریکی نه کردبوو>.

دل کسی شکستن: [مجازی/ دلی که سیّک شکان؛ به هؤی نامرادی و ناهومیدییه توووشی کول و کهسەر هاتن <با مرگ پسرش دل پیروزن شکست: به مردنی کوره کهی دلی پیره ژنه که شکا>.

دل کسی شور زدن: [مجازی/ کهوتنه دله راو کهوه؛ کهوتنه دلّه خور پیوه؛ نیگه ران بوون و توووشی خلّیله هاتن <از صبح دل من شور می زد: له به یانیه وه کهوتومه دله راو که>.

دل کسی ضعف رفتن: ۱. دلی که سیّک خاو بوونه وه؛ دلی که سیّک بی حال بوون؛ توووشی سستی و بی حالی هاتن <از گرسنگی دل او ضعف می رفت و نمی توانست بایستد: له برسیه تیدا دلی خاو بیووه وه و نهیده توانی خؤی راگری> ۲. زور تامه زرو بوون <برای استراحتی کوتاه دلم ضعف می رفت: زور تامه زرو ی وچان دانیک بووم>.

دل کسی غنج زدن: [مجازی/ دلی که سیّک کور که کردن؛ زور به ئاره زووی شتیکه وه بوون؛ یه کجار دل به شتیکه وه بوون؛ زور خوازؤکی شتیّک بوون: دل کسی به قیلی ویلی افتادن

دل کسی فرو ریختن ۱. دل کسی ریختن دل کسی کباب شدن: [مجازی/ زکی که سیّک پی سووتان؛ دلی که سیّک بوونه بریان؛ دلی که سیّ بوونه کهواو؛ زور خهفه تبار بوون <دل مردم برابم کباب شد: زکی خه لکی پیم سووتا>.

دل کسی گرفتن: [مجازی/ دلی که سیّک داگیران؛ دلوو یؤی گیر یایره؛ خهفه تبار، دلته نگ یان شله ژاو بوون <شب که می شد، از تاریکی، سکوت و تنهایی دلم می گرفت: شهو که

داده هات، له تاریکی، بی دهنگی و ته نیایی دلم دادده گیرا>.

دل کسی هوای چیزی کردن: [مجازی/ دلی که سیّک بو شتیّک شنیان؛ زور به ئاوات و ئاره زووی شتیکه وه بوون.

دل کندن: [مجازی/ دهست لی به ران؛ دل لی هه لکهندن؛ دهست لی هه لگرتن؛ ددان چنه هؤر کهنته ی؛ پشت لی کردن <به این آسانی نمی شود از آن دل کند: بهم هاسانیه ناکری دهستی لی به رده ی>.

دل نازک بودن ۱. دل نازک

دل نگران بودن: دل نیگه ران بوون؛ دل په شیو بوون؛ به دلّه خوری بوون.

دل و رودی چیزی را در آوردن: [مجازی/ جهرگ و ریخوله ی شتیّک دهر هیّان؛ شتیّک تیّک و موه کان دان؛ رۆخله و چۆیوی به رنارده ی؛ شتیّک داژنه نین؛ لهت و کوتی شتیّک دهر هیّان؛ له بهر یه که هه لوه شانندی کهل و په لی شتیّک <چرا دل و رودی رادیو را در آوردی؟ بؤچی جدرک و ریخوله ی رادیو کهت دهر هیّان؟>.

دلی از عزا در آوردن: [مجازی/ سکیک سواخ دان؛ دل چه راندن؛ دهماخ تهخت کردن؛ به حهزی دل گه یشتن <دیروز در سیمار دلی از عزا در آوردیم: دویّی له کؤبوونه وه کهدا سکیکمان سواخ دا>.

از دل کسی خبر دادن: [مجازی/ به دلی که سیّک کردن؛ له ته که دل که سیّکا گه ریان؛ به خواست و ئاواتی که سیّک قسه کردن.

از دل کسی خبر داشتن: [مجازی/ به دلی که سیّک زانین؛ ئاگا له دلی که سیّک بوون؛ له بیر و را و ئه ندیشه ی که سیّک ئاگادار بوون.

از دل کسی در آوردن: [مجازی/ له دلی که سیّک دهر هیّان؛ زیزی که سیّک لابردن و ئاشت کردنه وه ی <برادرت از دستم ناراحت شده بود،

رفتیم از دلش دراوردیم؛ براكهت له دهستم زین بیوو،
چووم له دلیم دهرهینا.

از دل کسی گذشتن: [مجازی] دان له دلی
کهسیک؛ له دلی کهسیک دان؛ به دل
کهسیدا هاتن؛ نامای دلوو یۆیره، تیفکرین بۆ
ماویه کی کهم «از دلم گذشت که امشب بروم
سینما؛ دای له دلم که نهوشه و برۆم بۆ سینهما».
از دل و دماغ افتادن: [مجازی] له پهل و پۆ
کهوتن؛ دل / مهیل ساردبوونهوه؛ بی حال و
حهوسله بوون.

بد به دل راه ندادن ﴿٢٠﴾ به دل بد نیاوردن
به دل بد نیاوردن: [کنایی] رهشبین نهبوون؛
خراب بیر نهکردنهوه؛ بد به دل راه ندادن
به دل کسی افتادن: [مجازی] به دلی کهسیکدا
هاتن؛ کهوتنه زهینی کهسیکوه.

به دل کسی برات شدن: [مجازی] به دل
کهسیکدا هاتن؛ به کهسیک سهرو بوون «به
دلم برات شده بود که امروز می آیی؛ به دلمدا هاتیوو
ئهوړو دیی».

به دل کسی چسیدن: [مجازی] به دل
کهسیکوه نیشن؛ دل کهسی گرتن؛ به
کهیفی کهسی بوون «حرفی زد که خیلی به دلم
چسید؛ قسه به کی کرد تهو او به دلمهوه نیش».

به دل گرفتن: [مجازی] گرتنه دلهوه؛ دلمه مند
بوون؛ رهنجیان ﴿٢١﴾ دلگیر
به دل نشستن: [مجازی] به دلهوه نیشن؛ زۆر
خۆش و دلنشین بوون.

توی دل چیزی را خالی کردن ﴿٢٢﴾ تو
توی دل چیزی رفتن ﴿٢٣﴾ تو
در / توی دل گفتن: [مجازی] له دلهوه گوتن؛
دلهنه واتهی؛ له دلا وتن؛ له بهر خۆوه
بیرکردنهوه.

یک دل نه صد دل عاشق شدن ﴿٢٤﴾ یک
دل آزار / delāzār: صفت. دلآزار؛ هوی
رهنجاو و دل ئیشاو.

دل آزدگی / delāzordegî، ها: / اسم.
دلآزاری؛ دلمه ندی؛ دل ئیشاو؛ شه مزاو؛
دل جخاری؛ دۆخ یان چۆنیه تی دلآزار بوون.

دل آزرده / delāzorde، ها: / گان: / صفت.
دلشکاو؛ دلمه مند؛ دلمه ن؛ دلتهنگ؛ دلپر؛
دلگران؛ دلره نجاو؛ دل جخار؛ شه مزاو؛ ره نجاو؛
رهنجیاگ؛ دل ئیشاو.

دل آسوده / delāsûde: صفت. [ادبی] دلنیا؛
نارخه یان؛ خاترجه م؛ خاجه م؛ خاوه ن
دل دامه زراوی و دوور له مه ترسی و نیگه رانی
«دل آسوده باش که کارها بر وفق مراد است: دلنیا به
کاره کان باش دهرۆنه پیشه وه».

دل آسودگی / delāsûdegî: / اسم. [ادبی]
دلنیا؛ نارخه یانی؛ خاترجه می؛ دۆخ یان
چۆنیه تی خاترجه م بوون.

دل آشوب / delāşûb ﴿٢٥﴾ پنج انگشت -
دل آگاه / delāgāh، ان: / صفت. [ادبی] دل ئاگا؛
ئاوهمه مند؛ بیره وه؛ بیرمه ند؛ ژیره ک؛ خاوه ن
ئاگایی و زانایی.

دلار / dolār، ها: [انگلیسی] / اسم. دلار؛ به کهی
پاره ی ئامریکا، کانادا، ئوسترالیا و هه ندی ولاتی
دیکه.

دلارام / delārām: صفت. [ادبی] دلارام؛ ده لال؛
۱. سوکنا؛ دلته نا؛ ئارامی دل ۲. به ردل؛ زۆر
خۆشه ویست.

دل افروز / delafrûz، ان: / صفت. [مجازی، ادبی]
دل گه شین؛ دلخۆش کهر؛ دل پروون که ره وه؛ دلارا؛
هوی دلخۆشی.

دل افکار / delafigār، ان: / صفت. [ادبی]
دل په شیو؛ دل په ریشان؛ دل برین؛ خه مبار؛
په ریشان؛ دل ئه وگار؛ دلفکار

دلاک / dallāk، ها: / ان: [عربی] / اسم. ناتر؛
ده لاک؛ سه رشۆر؛ کاریگه ریک که له گه رماودا
خه لکی ده شوات.

دلاکی / dallākî، ها: [عربی] / اسم. ناتری؛

ده للاکې؛ پېشه‌ی ده للاک.

دلال / dallāl، ها: ان: / عربي / اسم، ده لال؛ کزير؛ نيواچې؛ که‌سې که پېته‌واي فروښيار به کړپار دهناسپني و خوښکړي کړين و فروښتنه. **دلال محبت**: گه‌واد؛ قه‌واد؛ قه‌لته؛ قه‌لته‌بان؛ ده‌ويت؛ دويت؛ ژن حيز؛ قورمساخ؛ ماسکه‌ش؛ مه‌ئرس؛ که‌سې که ژني ناپاک بو پياوani ناپاک جوړ ده‌کا.

دلال مظلّمه: /مجازي/ ده‌سته چيله؛ که‌سې که تووښي گونا و کاري خراپه ده‌بيت و ديتران که‌لکي لي‌وه‌ده‌گرن.

دلالت / delālat, dalālat، ها: / عربي / اسم، ۱. نيشانه؛ دؤخ يان چؤنيه‌تي ده‌ليل بوون «مشاهده‌ی دود دلالت دارد بر وجود آتش: ديتني دوو‌کهل نيشانه‌ی بووني ناوړه» ۲. رينويټي؛ پيشاندهری؛ رېنمايی؛ رانمايی؛ ناموژگاري؛ به‌تايبته له‌بواري کرداري و ئاکاريه‌وه «می‌خواستم او را دلالت کنم: دهمه‌ويست رينويني بکه‌م» ۳. /منطق/ رې‌تیبهری؛ هؤیه‌تي؛ شوين‌ه‌لگري؛ کاريان ره‌وتي پېزانيني شتيک به‌هؤی بووني شتيکي تره‌وه «به دلالت عقل: به رې‌تیبهری ناوړه» ۴. /قديمي/ ناماژه؛ هئما.

دلالت کردن: ۱. رېنويټي کردن؛ رېنمايی کردن؛ رې‌نیشانان؛ رانیشان ده‌ی ۲. نيشانه بوون؛ دروښم بوون. هه‌روه‌ها: **دلالت شدن** **دلالي** / dallālī، ها: / عربي / اسم، ده‌لالی؛ ۱. کاري ده‌لال «مدتی دلالي آهن می‌کرد: ماوه‌یه‌ک ده‌لالی ئاسنی ده‌کرد» ۲. حقه‌ی ده‌لالی؛ پاره‌یه‌ک که به‌بؤنه‌ی کړين يان فروښتنی پېته‌واوه به‌ده‌لال ده‌دریت «یک درصد هم دلالي گرفت: يه‌ک له‌سه‌دیش ده‌لالی وه‌گرت».

دل‌انگيز / delangîz، صفت، دل‌گه‌شين؛ دل‌بزوين؛ دل‌رښي؛ هؤی دلخوښی و شادی «رقص دل‌انگيز؛ هواي دل‌انگيز: هه‌لپه‌رکي دل‌بزوين؛ هه‌واي دل‌گه‌شين».

دلاور / delāvar، ها: ان: / صفت، بوير؛ دلاوهر؛ نازا؛ دل‌زه‌خم؛ دلشیر؛ دل‌ستور؛ ده‌ل؛ نه‌گيت؛ چاونه‌ترس؛ چاونه‌ترساو؛ نه‌ترس؛ دلير؛ بي‌باک؛ به‌جهرگ؛ گه‌رناس؛ زيخ؛ جامير؛ موکور؛ چه‌لاق؛ بي‌تهرس؛ که‌له‌وا؛ که‌له‌با؛ گروبه‌نده «زنی دلاور بود و همه از او حساب می‌بردند: ژنيکي بوير بوو هه‌موو کويان لي‌ده‌کرده‌وه».

دلآوري / delāvari، ها: / اسم، نازايه‌تي؛ بويری؛ دلاوهری؛ دلشیري؛ دل‌ستوري؛ دؤخ يان چؤنيه‌تي نازا بوون.

دلاويز / delāviz، صفت، /ادبی/ دلگه‌شين؛ به‌کارتیکه‌ريه‌کي خوښ به‌سهر دل و ده‌رووندا «بوی دلاويز: بوی دلگه‌شين».

دلایل / dalāyil، عربي / جمع **دليل**

دل‌باختگی / delbāxtegi، ها: / اسم، /مجازي/ ئه‌وينداری؛ ئه‌فينداری؛ ئه‌فيني؛ دل‌به‌سته‌ی؛ دلخواري؛ عاشقي.

دل‌باخته / delbāxe، ها: -گان: / صفت، /مجازي/ ئه‌ويندار؛ ئه‌فيندار؛ دلدار؛ دل‌به‌سته؛ دل‌سوټي؛ دل‌داناو؛ عاشق.

دل‌باز / delbāz، صفت، /مجازي/ دل‌باز؛ دلگوشا؛ سابق؛ به‌به‌ر‌ووه‌نی جوان يان به‌رپانه‌وه که هه‌ستی مروّ ده‌بزويني. به‌رانهر؛ دل‌تنگ؛ دلگير «اتاق دل‌باز؛ حياط دل‌باز: هؤده‌ی دل‌باز؛ هه‌وشه‌ی دلگوشا».

دل‌بخواه / delbexāh، صفت، /گفتاري/ دليان؛ که‌ژ؛ دل‌ها؛ دلخواري؛ دلخا؛ دلخو؛ هه‌لبزيردراو به‌پتي حه‌ز و ويستی خو‌ی و بي‌سهرنج دان به‌بنه‌ما، قانون يان ده‌ستوریک.

دل‌بخواهي / delbexāhi، /اسم، دل‌هايي؛ دلخواري؛ دؤخ يان چؤنيه‌تي دلخواري بوون.

دلبر / delbar، ها: ان: / اسم، /ادبی/ دل‌به‌ر؛ دولبه‌ر؛ دلوه‌ر؛ کچ يان ژنيک که دليان بو ده‌شنتيت «دلبر جانان من، برده دل و جان من: دل‌به‌ره وه‌ک گيانه‌که‌م، بردي دل و گيانه‌که‌م».

۲. [ریاضی] نیشانه‌ی بگوریک (وهک α)
 ۳. [ریاضی] نیشانه‌ی دیاریکراوی موعادلته‌ی
 دهرجه دوو ۴. /ها/ [زمین‌شناسی] نافروو؛ نیوان
 دوو ناو؛ دهشتی ناوالمشتی وهک په‌نجه که له
 ریژگه‌ی پروباردا پیک‌دی.

دلتنګ /deltang/ :صفت. [کنایی] دلته‌نگ:
 ۱. دلپه‌روښ؛ خه‌مبار؛ دلپړ؛ دلترې؛ گرته؛
 قدیک؛ خه‌ماوی؛ په‌نجاو و خه‌مین له کاره‌سات
 یان دؤخیک (پس از رفتش خیلی دلتنګ شدم؛ دواي
 رویشتنی زور دلته‌نگ بووم) ۲. دلخه‌ف؛

ته‌نگ‌وتووش؛ تاریک و ناخوښ. به‌رانبه‌ر؛ دل‌باز
 «اتاق دلتنګ؛ خانه‌ی دلتنګ؛ ژووری دلته‌نگ؛ مالی
 دلخه‌ف». هه‌روه‌ها: **دلتنګ بودن**؛ **دلتنګ شدن**

دلتنګی /deltangi/ :ها/؛ اسم. [کنایی] دلته‌نگی؛
 دلپه‌روښی: ۱. دؤخ یان چوښه‌تی دلته‌نگ بوون
 ۲. خه‌مباری؛ دلخوړی؛ دلشکواي؛ خه‌فه‌تباری
 و په‌نجاوی به‌بوښه‌ی پروداوېکی ناخوښه‌وه.

□ **دلتنګی کردن**: دلته‌نگی کردن؛ بی‌تاقه‌تی
 کردن؛ نا‌په‌حته‌تی کردن؛ به‌شیوه‌یه‌کی ناشکرا
 تووښی خه‌فه‌ت و خه‌م بوون، به‌تایه‌ت
 دهربرینی ټه‌و حاله‌ته «سارا برای مادرش دلتنګی
 می‌کرد: سارا بؤ دایکی دلته‌نگی ده‌کرد».

دلجوئی /delcûyi/ :ها/؛ اسم. [مجازی] دلجوئی؛
 دلنه‌وايي؛ دلنه‌وازي؛ دل‌داری‌دانه‌وه؛ کاری
 دلخوښی‌دانه‌وه؛ لاواندنه‌وه؛ فه‌ژاندن؛ دل‌دانه‌وه؛
 ناشت‌کردنه‌وه؛ میهره‌وانی و ټیکوښان بؤ
 سرپنه‌وه و لابرډنی په‌ژاره و په‌نجاوی که‌سیک
 «گاندی همواره از آسیب‌دیدگان دلجوئی می‌کرد: گاندی
 هه‌میشه له لیقه‌وماوان دلجوئی ده‌کرد». هه‌روه‌ها:

دلجو

دلچرکین /delčerkîn/ :کنایی] صفت. [گفتاری]
 دل‌کرموؤل؛ دل‌کرم؛ دل‌کرمی؛ دل‌گیر؛
 دل‌په‌نج؛ دل‌گران؛ دل‌من؛ دل‌نی‌شاو؛ دل‌مای؛
 به‌گله‌یی؛ په‌نجاو و زیږ «پس از آن گفتگو از من
 دلچرکین است: دواي ټه‌و وت‌ووېژه لیم دل‌کرم‌وله».

دلبر ۲. صفت. دلبر؛ دولبر؛ دل‌دایي؛ دل‌رفین؛
 دل‌فرین؛ گراوی؛ خاومن جوانی و دل‌پاک‌یشی.
دلبری /delbari/ :ها/؛ اسم. دل‌به‌ری؛ دول‌به‌ری؛
 دل‌وه‌ریا؛ کاریان په‌وتی دل‌لی‌ساندن؛ دل
 به‌ره‌و خو پاک‌یشان.

دل‌بستګی /delbastegi/ :ها/؛ اسم. گیروده‌یی؛
 گیروویی؛ دل‌گراوی؛ دل‌به‌سته‌یی؛ هه‌بوونی
 پیوه‌ند و هوگره‌تی له ناخی دل‌هوه «هر انسان
 عاقلی به‌میهن خود دل‌بستګی دارد: هه‌موو مروؤفیکی
 ژیر گیروده‌یی به‌ولاتی خوئی هه‌یه».

دل‌بسته /delbaste/ :صفت. گیروده؛ خاومن
 پیوه‌ند و هوگره‌تی له دل و هه‌ستدا له‌مه‌ر شت
 یان که‌سیکه‌وه «آرام و سارا از سالها پیش دل‌بسته‌ی
 یکدیگر بودند: آرام و سارا چه‌نای چه‌ن سال
 گیروده‌ی یک‌ه‌وون».

دل‌بند /delband/ :ان/؛ [کنایی] صفت. به‌ندل؛
 به‌رډل؛ به‌رډلان؛ به‌ندی دل؛ زور خوښه‌ویست
 «یار دل‌بند؛ فرزند دل‌بند؛ یاری به‌ندل؛ مندالی
 به‌رډلان».

دل به‌هم خوردګی /delbehaxordegî/ :
 اسم. دل‌ټیک‌چوویی؛ دؤخی ږسانه‌وه؛ هینانه‌وه؛
 دؤخیک که‌ مرو هه‌ست ده‌کا ناچاره ږش‌ټه‌وه
 «بر اثر گرما دچار دل‌به‌هم خوردګی شده بودم: به‌هوی
 که‌راموه تووښی دل‌ټیک‌چوویی ببووم».

دل‌پذیر /delpazir/ :ها/؛ صفت. [مجازی]
 دل‌په‌سند؛ دل‌گر؛ تهرز؛ له‌به‌رډلان؛ جوان و له‌بار
 «فضای دل‌پذیر؛ هوای دل‌پذیر؛ جیګای دل‌گر؛ هه‌وای
 دل‌په‌سند»: **دل‌پسند**

دل‌پسند /delpasand/ :دل‌پذیر

دل‌پیچه /delpîçe/ :اسم. باپیچ؛ دل‌پیچه؛
 دل‌نی‌شه؛ ژان و برک؛ گفتری؛ نی‌شی ریخوئه‌که
 له‌گهل زگ‌چووندايه «یک ساعت بعد دچار دل‌پیچه
 شدم: پاش سه‌عاتیک تووښی دل‌پیچه بووم».

دل‌تا /deltā/ :ایوانی] اسم. دل‌تا: ۱. نیوی
 چواره‌مین پیتی ټه‌لف‌وبیټکه‌ی یوونانی (Δ,δ)

هەروەها: دلچرکین بودن؛ دلچرکین شدن؛
دلچرکین کردن

دلچسب /delčasb/: صفت. [مجازی] دلگیر؛
دلگیر؛ دل پەسەند؛ لە بەردلان؛ خاوەن دوخی بە
دلەوه نیشتن «محیط دلچسب؛ قیافەى دلچسب؛
ناقارى لە بەردلان؛ سیمای دلگیر».

دلخراش /delxarāš/: صفت. [مجازی] دلتهزین؛
جەرگەر؛ دلچرپن؛ هۆى ئازراوى و کەسەرى
زۆر «فاجەى دلخراش؛ مرگ دلخراش؛ کارەساتى
دلتهزین؛ مەرگى دلچرین».

دلخستە /delxaste/: صفت. [کنایى] دل ماندوو؛
دل برین؛ دل بەخەم؛ تووشى کەسەر و
ماندووێتى دەروونى «سەرناجم بیمار و دلخستە بە
مێهن بازگشت؛ دواخرى نەخۆش و دل ماندوو
گەرپاڤەو ټۆ ولات».

دلخواه /delxāh/: صفت. دلخوا؛ دلخواز؛
دلخاز؛ واستەن؛ واستەنە: ۱. هاوگەر لەگەڵ
خواستى دەروونى مرۆدا «این همان خانه دلخواه
توست: ئەمە ئەو مالى دلخواى تۆیە»
۲. هەلبژێردراو بە حەزى خو نەك لە سەر
ناچارىەوه «کار دلخواه؛ غذای دلخواه؛ کارى دلخواه؛
چێشتى دلخوا».

دلخور /delxor/: صفت. [مجازی، گفتارى] دلخۆر؛
دلخوره؛ دلور: ۱. دلەمن؛ دلگران؛ پەنجاو؛
پەنجیاو؛ پەنجیاگ «از حرفهای من دلخور نشو؛ لە
قسەى من دلەمن مەبە» ۲. پەرۆش؛ دلتهنگ؛
دلگیر؛ دلترى؛ خەماوى؛ نێگەران؛ دل پەريشان؛
دل پەشێو؛ گرتە «نمی دانم چرا امروز خيلى دلخور بود؛
نازانم ئەورۆ ټۆ وا پەرۆش بوو».

دلخورى /delxorī/: ها: /اسم. [مجازی]
دلخۆرى؛ دلخوردی؛ دلگرانی؛ دلەمنى؛
لووتەلایى؛ لالووتى؛ نێگەرانى؛ دل پەريشانی؛
دوڤان چۆنیهتى دلخۆر بوون «داداش، باختن کە
دلخورى نەدار: کاکە، دانان دلخۆرى پێ ناوی».

دلخوش /delxoš/: صفت. [مجازی] دلخۆش؛

دلەوش؛ شاد؛ کەیفخۆش؛ نۆنگە؛ کەیفساز؛
گەش؛ دلروون؛ دلشاد؛ شادمان لە هەبوونی
دوڤیک یان شتیك و نۆگرەتى بەو شتە «من بە
تو دلخوش بودم، کە تو هم دارى مى روی: من بە تۆ
دلخوش بووم، ئەوا تۆیش خەریكى ئەپۆی».

دلخوش کەنک /delxoškonak/: اسم. [گفتارى]
دلخۆشکەرە؛ شتیكى بى بايەخ کە بێهۆ دەبیته
هۆى هیوادارى و خۆشحالى «این حرفها فقط
دلخوش کەنک است و بە حل مشکل کمکی نمی کند: ئەم
قسانە هەر دلخۆشکەردیە و چارەسەرى گرتەکان
ناکات».

دلخوشى /delxoši/: ها: /اسم. [گفتارى]
دلخۆشى؛ دلخوێشى؛ دلەوشى؛ وەشەك:
۱. خۆشحالى یان ئارامشتى زەینى ۲. ئەوێ
کە دەبیته هۆى وا خۆشیهك «تنها دلخوشى او
پسرش بود: تەنیا دلخوشى ئەو کۆرەكەى بوو».

دلخوشى دادن: دلخۆشى دانەوه؛ هیوادار
کردن «هر روز به من دلخوشى مى داد کە بزودى
آرام آزاد مى شود: هەموو رۆژى دلخوشى دەدامەوه
کە ئارام بە زووى رزگار دەبیته».

دلخون /delxûn/: صفت. [مجازی] دلخوین؛
دلخوون؛ جگەر خوین؛ تووش بووى کول و
کەسەرى زۆر و ئازاردەر «سارا از دست شوهرش
دلخون است: سارا لە دەستى شووێ کەى دلخوینە».

دلدادەگى /deldādegī/: ها: /اسم. [مجازی، ادبى]
ئەوین؛ ئەقین؛ هەقین؛ عیشق؛ عەشق؛
خۆشەویستى زۆر.

دلدادە /deldāde/: ها: /گان: /اسم. [مجازی، ادبى]
ئەقیندار؛ ئەویندار؛ هەقیندار؛ بەندەوار؛ خاترخوا؛
عاشق؛ دلداگ؛ کەسێ کە بە تەواوى عاشقە
«دلدادەى بینوا: ئەویندارى کلۆل».

دلدار /deldār/: نان: /اسم. [ادبى] دلدار؛ دلبەر؛
ئەوێ کە دل بۆ دەشنى و وەبەر ئەوین
دەکەوێ و ئەویندارى دەبن «افسوس کە دل خون
شد و دلدار نیامد: داخى داخانم دلم دەرھات و دلدارم

نه‌هات.

دلداری / deldāri، ها: / اسم، دل‌نه‌وایی؛ دل‌دانه‌وه؛ هاوده‌ردی ده‌گه‌ل که‌سیکدا که تووشیاری په‌ژاره‌یه و تیکۆشان بو کهم کردنه‌وه‌ی په‌رۆشی و په‌ریشانی. هه‌روه‌ها: دلداری دادن

دل‌درد / deldard، / اسم، ژان؛ دل‌ئی‌شه؛ دل‌ده‌رد؛ قلوومک؛ له‌مده‌ژین؛ نه‌خۆشی و ئیشی که له ناوزکدا په‌یدا ده‌بی «غذا از گلویش پایین نرفته بود که دل‌درد شدیدی گرفت: هیشتا چی‌شته که له زاری نه‌چوو‌بووه خواره‌وه دل‌نیشه‌یه‌کی خراپی پیدا پی‌چرا».

دل‌با ^۱ / delrobā، / اسم، دل‌ه‌پا؛ چه‌شنی عاقیق به په‌نگی سه‌وز تا سووری مه‌یلوه قاوه‌یی که به بۆنه‌ی ده‌نگه‌لی وردی میکاوه بریکه‌داره و له گه‌وه‌ه‌سازیدا به کار ده‌پوا.

دل‌با ^۲ - / یان: / صفت، [مجازی] دل‌پ‌فین؛ دل‌فرین؛ دل‌پ‌ه‌فین؛ دل‌به‌ر؛ دلبه‌ر؛ زۆر جوان و ده‌لال که هۆی هۆگره‌تی و تامازرۆییه «او زنی دل‌با بود: ژنیکی دل‌فرین بوو».

دل‌بایی / delrobāyi، ها: / اسم، [مجازی] دل‌پ‌فینی؛ دل‌پ‌فینی؛ دل‌به‌ری؛ دلبه‌ری؛ کار یان په‌وتی سه‌رنج راکی‌شان و به‌دیه‌پنانی چه‌ز و تامه‌زۆیی له دیترا‌ندا.

دل‌رحم / delrahm، ها: / فارسی / عربی / صفت، [گفتاری] دل‌نه‌رم؛ دل‌به‌رحم؛ دل‌پ‌ه‌مین؛ خاوه‌ن به‌زه‌یی «خیلی دل‌رحم است و نمی‌تواند گریه‌ی کسی را ببیند: زۆر دل‌نه‌رمه و ناتوانی گریان‌ی که‌س ببینی».

دل‌ریش / delriš، / صفت، [مجازی، ادبی] داخ‌له‌دل؛ دل‌جه‌خار؛ دل‌برین؛ دل‌زام؛ ده‌روون‌زام؛ گه‌ه‌راو؛ زۆر خه‌مین و خه‌مبار.

دل‌زدگی / delzadegi، ها: / اسم، [مجازی] بیزاری؛ وه‌زه‌زی؛ وه‌پ‌سی؛ جاززی؛ فروز «تکرار و ابتذال موجب دل‌زدگی است: دووپاته‌کردنه‌وه و چرووکی

هۆی بیزاره».

دل‌زده / delzade، / صفت، [مجازی] وه‌پ‌زه؛ وه‌رس؛ جازز؛ که‌یل؛ عیدر؛ بی‌مه‌عد؛ وێرس؛ که‌رخ «می‌گفت از این طرز زندگی سخت دل‌زده‌ام: ده‌یگوت له‌م چه‌شنه ژیا‌نه ته‌واو وه‌زه‌م».

دل‌زندگی / delzendegi، / اسم، [کنایی] دل‌زیندوو‌یی؛ دلاوه‌دانی؛ دل‌گه‌شی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی شاد و سه‌رکه‌یف بوون.

دل‌زنده / delzende، / صفت، [کنایی] دل‌زیندوو؛ دل‌زینگ؛ دل‌زینی؛ دلاوه‌دان؛ دل‌گه‌ش؛ خوازباری شادی، پیکه‌نین و شوخی و گه‌شبین و هیوادار به ژیا‌ن «پیرمرد دل‌زنده‌ای بود: پیره‌مه‌ردیکی دل‌زیندوو بوو».

دل‌سخت / delsaxt، / صفت، [مجازی] دل‌ه‌ق؛ دل‌به‌رد؛ دل‌سه‌خت؛ بی‌به‌زه؛ بی‌به‌زه‌یی «ما تو‌را این قدر دل‌سخت نمی‌دانستیم: تۆمان ئەمه‌ننه دل‌ه‌ق نه‌ده‌ناسی»: سخت‌دل

دل‌سرد / delsard، / صفت، [مجازی] دل‌سارد؛ دل‌سار؛ دل‌سه‌رد؛ نا‌هومید؛ بی‌مه‌یل و هیوا یان به‌بی هۆگره‌تی پێشوو «سارا با این حرفه‌ایش مرا دل‌سرد کرد: سارا به‌م قسانه‌ی دل‌ساردی کردمه‌وه».

دل‌سردی / delsardi، / اسم، [مجازی] دل‌ساردی؛ دل‌ساری؛ دل‌سه‌ردی؛ نا‌هومیدی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی ته‌واسان و له ده‌ست دانی هۆگره‌تی و هیوا «چرا می‌خواهی باعث دل‌سردی من بشوی؟: بۆچی ده‌ته‌وی بی‌ته هۆی دل‌ساردیم؟».

دل‌سوخته / delseuxte، / صفت، [مجازی] جگه‌رسووتاو؛ جه‌رگ‌سووتاو؛ زگ‌سووتاو؛ دل‌سزایی؛ دل‌برژاو؛ تووشیاری که‌سه‌ریکی گه‌وره به هۆی نا‌کامی یان له ده‌ست دانی شتی یان که‌سیکی زۆر خۆشه‌ویسته‌وه (به‌تایه‌ت مندال).

دلسوز / delseuz، ها: / صفت، [مجازی] دل‌سۆز؛ خه‌مخۆز؛ هه‌قسۆز؛ جگه‌رسۆز؛ خاوه‌ن هۆگره‌تی هاو‌ری له‌گه‌ل هاوده‌ردیدا «او برای ما

دلّه خورېږي؛ ځا؛ راجه نيوي؛ نيگه راني «دير كړدى، همه به دلشوره افتاديم: زورت پي چوو، همه وو توووشى دلره او كي بووين».

دل ضعه / delzaʔe: / فارسي/ عربي/ اسم، [گفتاري] دلخواي؛ بووراي؛ هستي بي حالي و سهرگيژه (زورت به هوى ماندويي و برسيه تيهوه).
دل فریب / delfarīb: / صفت، [مجازي] دلرفين؛ دل فرين؛ زور جوان و خوشيك به جوړي كه سهرنج راكيش بي «چهره ي دلفريب: چاري دلرفين».

دلفگار / delfegār: / دل افگار

دلفين / delfin: / زبان درقا

دلفين / dolfīn: / انگليسي/ اسم، دولفين:
۱. /ها/ گيانه وهرى گواندارى ناوړى به دريژايى ۱،۵ تا ۴،۵ ميتره وه كه زورت به كۆمهل له زهريا و زهرياشاره كاندا ده ژين و زوو كه وي دهبن: **خوك دريايي** ۲. وينه يه كي ناسمانى له له ته گوى باكووريدا.

دل ق / dalq: / اسم، [قديمي] شره وپړه؛ شره وشيتال؛ رپال؛ گنجيكي هه ژرانه ي به شره و پينه دووراو.

دل قرصى / delqorsī: / اسم، [مجازي، گفتاري] دلنيايي؛ دلته نايي؛ دل قايمي؛ نارخه ياني؛ خاترجه مي؛ بي خه مي؛ كار يان رهوتى دل ناو خوار دنه وه «چون از طرف تو دل قرصى نداشتم، نتوانستم جواب بدهم: چونكو له لايهن توه دنيايم نه بوو، نه متوانى وه لام بدهمه وه». هه روه ها: **دل**

قرصى دادن؛ دل قرصى داشتن؛ دل قرص

دللق / dalqak: / ها؛ لان/ اسم؛ ۱. كوسته بابي؛ گالته چي؛ حنه كچي؛ گه پچار؛ گو سارتمه؛ كه سي كه به كار و قسه ي، ده بيته هوى پيكه نيني ديتران ۲. [مجازي] قه شمر؛ ليوك؛ هيلول؛ كه سي كه ناكاري له چاو خه لكه وه به گالته و گمه ديته بهر چاو ۳. قردك؛ كۆسه؛ ليپوك؛ هيلول؛ وشكه رن؛ ئيشكه رن؛

پدرى مهربان و معلمى دلسوز است: بؤ مه باو كيكي دلؤځان و مامؤستايه كي دلسؤزه».

دلسوزى / delsūzi: / ها؛ اسم، [مجازي] دلسؤزي؛ هه قسؤزي؛ خه مخؤري: ۱. سهرنج و چاو ديږي له گهل هؤگره تيدا «با علاقه و دلسوزي از بچه هايش نگهدارى مى كند: به دلسؤزي و خؤشه ويستيه وه منداله كانى به خيو ده كا»
۲. ناكاري كه نيشانه ي نيگه راني و په ژاريه له مه ر دهر د و رهنجي كه سانى ديكه وه يه «دلسوزى تو براى اين قاتل بى رحم عجب است: دلسؤزيت بؤ ئه م مرؤكوژه دلره قه سه يره».

هه روه ها: **دلسوزى كردن**

دل سياه / delsiyāh: / صفت، [مجازي] دلره ش؛ دلسياو؛ دلپيس؛ رقاوى و به دگومان «اين موجود دل سياه و بى رحم به پيرزن و كودك هم رحم نكرده است: ئه م داعبا دلره شه بي به زه ييه ره حمى به پيره ژن و منداليش نه كرده وه».

دلشاد / delšād: / صفت، [مجازي] دلگشه؛ دلشاد؛ دلخؤش؛ دلشا؛ دلشاي؛ به كه يف؛ ده ماخ چاخ؛ به ربه ش له شادى زور.

دلشاد كردن؛ دلشاد كردن؛ دلخؤش كردن؛ دلافتدان؛ دلاودان؛ مژده ي خؤش پيدان.

دلشده / delšode: / ها؛ گان/ صفت، [مجازي،

ادبي] دل داناو؛ دل نه ماو؛ گيرؤده ي ئه ويني زور.
دلشكستگى / delšekastegī: / اسم، [مجازي] دلشكاوى؛ زگ سووتاوى؛ دؤخ يان چؤنيه تى دلته نگ و خه مبار بوون به هوى ناهوميدى و ناكاميه وه «كارهايت مايه ي دلشكستگي دوستانت شده است: كاره كانت بؤته هوى دلشكاوى هه والانت».

دلشكسته / delšekaste: / ها؛ گان/ صفت، [مجازي] دلشكاو؛ دلشكاي؛ زگ سووتاو؛ توشيارى خه م و خه فته و ناهوميدى به هوى نامرادى و ناكاميه وه: **شكسته دل**

دلشوره / delšūre: / ها؛ اسم، [مجازي، گفتاري] دلره او كي؛ دلخورتى؛ دلخوردى؛ هه له به ل؛

دل گشاد / delgošād: صفت. [مجازی، گفتاری]
لش گران؛ لش به دوشاو؛ رووسارد؛ بی خه یال؛
بی مبالات؛ که مته رخم و ته و زهل.

دل گنده / delgonde: صفت. [تعریض] گادل؛
که ردل؛ خوینسارد و پیشوودریژ له مهر
رووداوانه وه «تو چقدر دل گنده ای، مگر نمی بینی از سر
بچه خون می آید: چنده گادلی، مه گهر نابینی له
سهری منداله که وه خوین دیت؟».

دلگی / dalegi: ها/ اسم. زگه رۆبی؛ چلیسی؛
زگدرای؛ زک کووری؛ ده لیه ی؛ دۆخ یان
چۆنیه تی زۆرخور بوون «این قدر دلگی نکن، زشت
است: نه ونده زگه رۆبی مه که، که سنه».

دلگیر / delgîr: صفت. [گفتاری] ۱. دل مهنده؛
دلگران؛ ره نجاو؛ گه هراو؛ نازراو «به خاطر حرف آن
روزم از من دلگیر شد: به بۆنه ی قسه کانی نه و
رۆژه مه وه لیم دلمه ند بوو» ۲. خف؛ به دۆخ یان
چۆنیه تیه کی خه م و خه فته هیته ره وه.
به رانه بر: دل باز؛ دلگشا «اتاق دلگیر: ژووری خف».

دلگیری / delgîrî: ها/ اسم. ۱. دلمه ندی؛
دلگرانی؛ ره نجیایگی «ترسیدم حرفهایم باعث دلگیری
او بشود: ترسام قسه کانم بیته هوی دلمه ندی نه و»
۲. دۆخ یان چۆنیه تی خف بوون.

دل مردگی / delmordegî: اسم. [مجازی]
دل مردویی؛ دل مرده یی؛ دلته مری؛ دۆخ یان
چۆنیه تی دل مردگ بوون «فقر، بیکاری و ناکامی
باعث دل مردگی او شده بود: نه داری، بیکاری و نامرادی
بیووه هوی دل مردویی نه و».

دل مرده / delmorde: صفت. [مجازی] دل مردوو؛
دل مرده؛ دل مردی؛ دل مری؛ دل مردگ؛ مه لول؛
مه لول؛ به بی دلخوشی، گهش بینی و هیوا به
ژیان «وقتی آزاد شد خیلی دل مرده بود: کاتی بهر درا
زۆر دل مردوو بوو».

دلمشغولی / delmašqûlî: ها/ [فارسی/عربی]
اسم. [مجازی] دل پرتی؛ دۆخ یان چۆنیه تی دل
شوشان؛ داگیرانی هزر و بیر بۆ چاره سهر

ده لی دومان؛ ده لوی دومان؛ گالته جاری گمه ی
سیرک.

دلفک بازی / dalqakbāzî: ها/ اسم.
۱. [تعریض] شانوی کومییدی ۲. گه پجاری؛
گالته جاری؛ ناکاری نه گونجاو و نه شیاو که
ده بیته هوی پیکه نینی خه لکی.

دلکش / delkeš: صفت. [مجازی، ادبی] دلکشیش؛
شه یال؛ دلکپ؛ دلبر؛ فوودل؛ زۆر وه به ردلان و
سهرنج راکیش «آواز دلکش: ناوازی دلکش».

دلکشی / delkešî: اسم. [مجازی] شه پالی؛
دلکشیی؛ دلکپی؛ فوودلی؛ دۆخ یان چۆنیه تی
سهرنج راکیش بوون.

دلکو / delko: ها/ [انگلیسی] اسم. [مکانیک]
دلکو؛ نامیری دابه شینی کاره با بۆ ته قینه وه له
موتوردا.

دل کور / delkûr: کوردل
دلگداز / delgodāz: صفت. [مجازی] دلته زین؛
جهرگ بر؛ دلسووتین؛ دلچرین؛ زۆر خه فته
هیته ره که مرۆ تووشی ره نجاوی ده کا «فاجعه ی
دلگداز: کاره ساتی دلته زین».

دلگرم / delgarm: صفت. [مجازی] دلگهرم؛
چی؛ دلگهش؛ هیوادار و دل ئاسووده «او با
سخنان ما را دلگرم کرد: به قسه کانی دلگهرمی
کردین».

دلگرم کننده / delgarmkonande: صفت.
[مجازی] دلگهرمکه ره وه؛ دلگهشین؛ هوی
دلگهرم بوون «سخنان دلگرم کننده: قسه گه لی
دلگهرمکه ره وه».

دلگرمی / delgarmî: اسم. [مجازی] دلگهرمی؛
هۆگره تی، هیوا و گور و تین بۆ داهاتووی کار
یان رووداوی.

دلگشا / delgošā: صفت. [مجازی] دلگوשא؛
دل باز؛ دلواز؛ به ردل؛ دلاوا؛ به دۆخ، جیگا و
چۆنیه تیه ک که هوی دلشاکه ری و هیوری بی.
به رانه بر: دلگیر

تووشی به لایهک هاتیبیتی>.

دلنگرانسی / delnegarāni: صفت. دلخورتی؛ نیگه رانی؛ دلنیگه رانی؛ دل شهوشی زهینی <یک زنگ بز، مادرت را از دلنگرانی در بیار>: تله فوونیک بکه، دایکت له نیگه رانی دهر بیته>.

دل نمک / delnamak: اسم. خوالین؛ بهره ده خوئ؛ بهره ده خوا؛ بهره دیک له خوئ که بلوریکی پروون و سافه.

دلنواز / delnavāz: صفت. [مجازی] دلنهوا؛ دل لاوین؛ دلاوهر؛ دلداری دهر؛ دلخوشی دهر مه؛ هوئی دل دامه زران و خوشی.

دلنوازی / delnavāzi: اسم. دلنهوایی؛ دل لاویتی؛ دلجوئی؛ دلداری؛ ده لالهت؛ کار یان رهوتی دلدانهوه؛ دلخوشی دانهوه.

دلو / dalv: عربی/اسم. ۱. هه لکه؛ دؤل؛ دهول؛ دؤلچه؛ په ندؤل؛ سه تل؛ په قهره ج؛ زرک؛ ده فریکی چه رمی یان کانزایی زورتر بؤ هه لگوزانی ناو له چا ۲. [نجوم] وینه یه کی گه وره ی ئاسمانی له له ته گوئی باشووریدا ۳. [تقویم] یازدهه مه مین که لوو له بورجگه لی دوانزه یینه ی سال، به رانبره به ربه ندان.

❧ **دلو چرمی**: جهوهنده؛ جهوهنه؛ جهوهنگه.

دلواپس / delvāpas: صفت. [مجازی، گفتاری] دلهودوا؛ دلهدوا؛ چاوه دوا؛ چاوله دوو؛ نیگه ران <دلواپس مباح، او که دیگر بچه نیست: دلهودوا مه به، خو ئیتر مندال نیه>.

دلواپسی / delvāpasī: ها/اسم. [مجازی، گفتاری] دلهودوایی؛ دلهدوایی؛ چاوه دوایی؛ نیگه رانی و ترس <با مادرت حرف بز و او را از دلواپسی در بیار>: له گه ل دایکتدا قسه بکه و له دلهودوایی دهری بیته>.

دلوار / delvār: صفت. دل ئاسا؛ به بیچمیکی وه کوو دل.

دل و جان / del-o-cān: جان و دل

دل و جرئت / del-o-cor'at: [فارسی/عربی] اسم.

کردنی گیر و گرفت، له بهر نیگه رانی له رووداو یک <وضع سارا باعث دلمشغولی خانوادهاش شده بود: حالی سارا بیبوه هوئی دل بهرتی بنه ماله ی>.

دلمل / dolmol: اسم. قهریک؛ قهره؛ جهرمه؛ زورده؛ قهریکه ی ده خل و دانه وئله.

دلمه / dalame: صفت. ده لمه مه؛ دلمه؛ دؤلمه مه؛ پلپ <در چند جای دیوار خون دلمه بسته بود: له چه ند جیگای دیواره که وه، خوین ده لمه مه ی به سستوو>.

❧ **دلمه بستن**: ده لمه به سستن؛ پلپ به سستن؛ گرسا؛ گرسیان؛ پسین؛ رسیان؛ گرسه ی؛ گرسای؛ مه یین؛ هیندیک خوگرتن و توند بوونه وه ی تراو.

دلمه / dolme، ها/ا ترکی/اسم. سارمه؛ دؤلمه؛ قونتک؛ یپراغ؛ یاپراخ؛ یاپراخی؛ ئه پره خ؛ پراخ؛ ئاپراخ؛ چه ن جوړ خوراک که په سایان له برنج، سه وزی و گوشته و له نیو گه لامبو، که له م، باینجان، ته ماته، بیبار یان کووله که ی ده نیین و ده یکولینن. هه روه ها: دلمه ی بادنجان؛ دلمه ی برگ؛ دلمه ی فلفل؛ دلمه ی کلم

دلمیت / dolomit: [فرانسوی] ❧ **دؤلومیت**

دلنازک / delnazok، ها/ا: صفت. [مجازی] دلناسک؛ ناسکدل؛ که مدل؛ که مه لکرد له مهر دیتنی کول و که سهر، ئازار یان سه ختی به تاییه ت له لایه ن دیترا نه وه <فکر نمی کردم این قدر دلنازک باشی: باوهرم نه ده کرد ئه ونده دلناسک بی>.

هه روه ها: دلنازک بودن

دلنشین / delnešin: صفت. [مجازی] دلنشین؛ خوش؛ دلگر؛ دلچه سپ؛ چه یات؛ دلخواز و په سندرکراو، به تاییه ت له بواری هه ست و هزره وه <موسیقی دلنشین: رفتار دلنشین: موسیقای دلنشین؛ ئاکاری دلگر>.

دلنگران / delnegarān: صفت. [گفتاری] دلخورت؛ نیگه ران؛ دلنیگه ران؛ دلپهریشان؛ دلهودوا <ما همه دلنگران بودیم که مبادا بلایی به سرت آمده باشد: هه موومان دلخورت بووین نه وه کوو>

دله دزد / daledozd ، ها: ان: / صفت. [گفتاری]
سیرمه خۆر؛ کهر دز؛ هور دز؛ لادز؛ شره خۆر؛
دله دز؛ خاوم خۆ و هوگره تی به دزینی شتی
بی ترخ.

دله دزدی / daledozdî ، ها: / اسم. / لادزی؛
دله دزدی؛ سیرمه خۆری؛ شره خۆری؛ کاری
دزینی شتگه لی کهم بایی «گاهی از دخل مغازه
دله دزدی می کرد؛ جار-جاره له دهغلی دووکان لادزی
ده کرد».

دلهره / delhore ، ها: / اسم. [گفتاری] دلخورتی؛
دلشه وشی؛ چورچ؛ هۆفر وونی؛ ههله بهل؛
دله خورپی؛ دله راوکی؛ راجه نیوی؛ پهروشی؛
په شوکاوی؛ په شپیی؛ خرت ویرتی دل.

دلهره آور / delhoreāvar: / صفت. [گفتاری]
دل شه وشین؛ هۆی به دیهیتانی دلخورتی و
په شوکان.

دلیجان / delicān ، ها: / از فرانسوی / اسم.
[قدیمی] کالیسکه؛ دلیجان؛ فایتون؛ پهیتون؛
دروشکه؛ کهره سه ی راگواسته نه وه به
چوارچه رخه وه که زۆتر به دوو یان چوار
ئه سپه وه ده به سړی.

دلی - دلی / deleydeley: / اسم. [تعریض،
گفتاری] میزه میز؛ گیزه گیز؛ ویره ویره؛ سۆزه؛
نارهنار؛ لۆره لۆر؛ گۆرانی نهرم و له به رخۆ.

□ **دلی-دلی** کردن؛ میزه میز کردن؛ گیزه گیز
کردن؛ ویره ویره کردن؛ نیورین؛ لۆرینه وه؛
لۆرانه وه؛ له بهر خۆوه نهرمه نهرم گۆرانی
خویندن.

دلیر / dalîr, delîr ، ها: ان: / صفت. [دبی] دلیر؛
دلیر؛ دل ستور؛ به جهرگ؛ به جهرگ و دل؛
دل زه خم؛ ئازا؛ بویر؛ عه گید؛ عه گن؛ جامیر؛
گه ناس؛ مهر خوز؛ نه وهرد؛ چاوتوند؛ چاوقایم؛
چاونه ترس؛ چاونه ترساو؛ به جهرگ.

دلیرانه / dalîrāne, delîrāne: / صفت. دلیرانه؛
دلیرانه؛ ئازایانه؛ بویرانه؛ بههره مند له

[گفتاری] دل و دهروون؛ جهرگ؛ دل؛ زراو؛
ئازایی؛ ئازایه تی؛ هه ناو؛ وره؛ زه هله؛ زهنده ک؛
زه نهق؛ زهندهق؛ بویری؛ هه وییری؛ ویرایی؛
که لی؛ دلیری؛ نه ترسی «من دل و جرئت این کار را
ندارم؛ من دل و دهروونی ئەم کارەم نیە»

دل و دماغ / del-o-damāq: / اسم. [گفتاری]
دهس و دل؛ واز؛ لهش؛ تاقهت و تابشت «دل و
دماغ هیچ کاری را ندارم؛ دهس و دلم بۆ هیچ کاریک
ناروا».

□ **از دل و دماغ** افتادن: [مجازی] له پهل و پۆ
کهوتن؛ تین نه مان؛ گوهر نه مان؛ سارد بوونه وه؛
بی تاقهت و دلسارد بوونه وه «دیگر از دل و دماغ
افتاده بود و کمتر از خانه بیرون می رفت؛ ئیتر له
پهل و پۆ کهوتیوو، کهم له مال ده رده کهوت».

دل و روده / del-o-rûde: / اسم. [گفتاری] ناوسک؛
ناوزگ؛ جهرگ و ناو؛ جهرگ و ریخۆله؛ هه فرگ؛
رۆخله ی ئەندام یان پاژگه لی ناوه وه ی ههر شتی
«آمدم دیدم دل و روده ی تلویزیون توی اتاق پهن است؛
هاتم دیتیم ناوژگی ته له فیزیۆنه که له نیو هۆده کهدا
بلاوه».

دله / dale ، ها: / اسم. ده له ک؛ گیانه وه ری
گوانداری گۆشتخۆر به کهولیکی نهرم و کولکنی
خورمایی یان رهش و خۆله می شه وه، له ریوی
ده چی و به ئەندازه ی پشیله یه که.

دله / ها: / صفت. نهوسن؛ نهوسنی؛ ده له؛
چلیس؛ زگه رۆ؛ زگه رۆ؛ زکونوی؛ زگدراو؛ زکین؛
زکن؛ سکن؛ زک له وه پین؛ زک کوور؛ زۆرخۆری
وا که له خواردن ناوه سستیته وه (خۆی ناگرئ)
«خیلی دله است، نمی تواند جلو شکمش را بگیرد؛ زۆر
نهوسنه، ناتوانی بهر سکی بگری».

دله / dalle: / اسم. ده بوو؛ ده فیری سهر ئاوه لای
چوارپالوو یان گرۆقه ری جی ئاجیل یان
دانه وئله له بری فرۆشگادا.

دلیل خواستن: به لگه ویستن؛ نیشانه گهره ک بوون؛ داوا کردنې شتې له خوازه ر که دروستی قسه که ی بسه لمینې.

دلیل داشتن: ۱. به لگه هه بوون؛ خاوه ن نیشانه بوون «برای کارش دلیل داشت: بؤ کاره که ی به لگه ی هه بوو» ۲. هؤ هه بوون؛ هاندر یان سؤنگه دار بوون «خرابی دیوار دلیل داشت و آن هم فشار آب بود: خرابی دیواره که هوی هه بوو، ئه ویش گوشاری ئاو بوو».

دم / dam، ها: /اسم. ۱. هه ناسه؛ بیهن؛ بینک؛ بین؛ په تو؛ کار یان ره وتی هه لکیشان یان هه لمزانی هه و بؤ ناو سی یان سی ئاو «دم زدن: هه ناسه دان» ۲. هه ناسه؛ په تو؛ ئاه؛ هه لم؛ هه وایه ک که له سئنگه وه دهر پته دهر وه «دم گرم: هه ناسه ی گهرم» ۳. سات؛ هه ل؛ هه له؛ تاو؛ تان؛ دم؛ کات؛ قاس؛ هه ناسه؛ نه فس؛ گاف؛ گام؛ عان؛ ئان؛ کاتیکی زور کورت به ئه ندازه ی هه ناسه دانیک «یک دم آرام نمی گرفت: ساتیک نه دهر وه» ۴. دم؛ ده مه؛ مووشه ده مه؛ پفه ک؛ نه پاخ؛ جوریک ترومپای با به شیوه ی کیسه یه کی چهر می گه و ره و ده سکار که له کار گه گه لی ده ستیدا بؤ گه شانوه و هه لگیر ساندنی ئاور به کار دهر و «دم را دمید تا آتش سرخ شد: ده ماندیه ده مه که وه تا ئاوره که گه شایه وه» ۵. دم؛ ده مه؛ ده قهر؛ لیوار؛ لیو؛ لیواره؛ زوار «دم تیغ: ده می تیخ» ۶. /گفتاری/ هه لم؛ هه لمی؛ هه وه؛ هه پ؛ هالاو؛ که لدومان؛ بؤق «هوا دم دارد: هه و هه لمی هیه» ۷. بهر؛ وهر؛ که راخ «دم در بد است، بفرماید داخل: بهر دهر گا عه یبه، فرموننه ژووره وه».

□ دم آخر: ۱. ئاخ کات؛ دوا یین کات؛ ئاخ

سهر؛ دوا کات «دم آخر پشیمان شد: ئاخ کات په شیمان بؤوه» ۲. ئاویلکه؛ ئاو زینگ؛ ئاوه زینگ؛ گیانه لا؛ گیانه لاو؛ گیانه لاو؛ دوا هه ناسه؛ دوا دم؛ جوو که نه؛ دما هه ناسه؛

پاله وانه تی و نه ترسی «رفتار دلیرانه: ئاکاری دلیرانه».

دلیرانه: قید. دلیرانه؛ دلیرانه؛ ئازایانه؛ بویرانه؛ به یی ترس «در برابر دشمن دلیرانه پایداری کردند: له هه مبه ر دوژمنه وه دلیرانه به رخودانیان کرد».

دلیری / dalîrî, delîrî، ها: /اسم. دلیری؛ ئازایه تی؛ دلداری؛ چکی؛ به جه رگی؛ بویری؛ جامیری و ئازایی «دلیری به زور بازو نیست: دلیری به هیزی قؤل و باسک نیه».

دلیل / dalîl، ها: /عربی/ اسم. ۱. /دلایل/ آدلّه / به لگه؛ پرنؤ؛ پاژ؛ پاژه؛ به لسا؛ مدوور؛ ده لیل؛ ئه وه ی بؤ سه لماندنی دروستی خوازه یه ک به کار دهر و «به چه دلیل این حرف را می زنی؟ به کام به لگه وه ئه م قسه ده که ی؟» ۲. /دلایل/ آدلّه / هؤ؛ سؤنگه؛ بؤنه؛ هه نگیزه «دلیل رفتن شما به سلیمانیه چیست؟ هوی چوونتان بؤ سلیمانی چیه؟» ۳. نیشانه؛ نیشانی؛ شانه ک؛ شانی؛ شانیک؛ هوی زانین به شتې یان په سندر کردن و چه سپاندنی «برخاستن دود دلیل وجود آتش است: هه ستانی دوو که ل نیشانه ی هه بوونی ئاوره» ۴. /دبی/ پینما؛ پینوین؛ رانما ۰۵. /بنایی/ پادپوار؛ رزنی هه وه لی ئاجور یان کاشی که رزنه کانی تر به گویره ی ئه و ریز ده کرین.

□ دلیل آوردن: به لگه هینانه وه؛ گوتنی قسه یان نیشاندانی شتې که دروستی خوازه یه ک ده سه لمینې «برای کار کردنش صد تا دلیل آورد: بؤ کار کردنی سه د به لگه ی هینانه وه».

دلیل بودن: نیشانه بوون؛ به لگه بوون؛ دروست بوونی خوازه یان بؤ چوونیک «همیشه دود دلیل آتش نیست: همیشه دوو که ل نیشانه ی ئاور نیه».

دلیل تراشیدن: بر و بیانوو هینانه وه؛ به لگه تاشین (زورتر ناپاست) «می خواست برای غیبت برادرش دلیل بتراشد: ده یه ویست بؤ نه بوونی برا که ی بر و بیانوو بینتیه وه».

دم خود را تو کشیدن: [تعریض/ کلکی خو ده گهلوزگرتن؛ قنگ به سهر شوالی خودا دان؛ به هوی ترس، ناکامی یان نه گه یشتن به ئامانج، کز کردن.

دم در آوردن: [تعریض/ قولاب دهر دان؛ قولاب دهر هاوردن؛ چغه دهر کردن؛ دهم گرتن؛ دوو دهر آوردن؛ هیز یان بویری پهیدا کردن «حالا دیگر او هم دم درآورده و به من جواب می دهد!؛ ئیسته ئه ویش قولابی دهر داوه و جواوه جوویم ده کا!».

دم را روی کول گذاشتن: [تعریض/ کلک دانه سهر شان؛ دوچکه به کولا دان؛ جووچکه دانه ناو گهل؛ باریکه وه بوون؛ دووی بوره گریدان؛ ناهومید و ناکام بوون (له گهل رۆیشتن ده کهوئ) «دمش را گذاشت روی کولش و از آنجا رفت؛ کلکی دایه سهر شانی و لهوئ رۆیشت».

دم سیخ شدن: [مجازی/ دهم داچه قانندن؛ دهم داچه قانن؛ له نیو چوون؛ سلسار بوونه وه؛ قولئ جووت بیهی؛ کلاش جفت بوون؛ مردن.

دم شتر به زمین رسیدن: [کنایی/ پش گه یشتنه بهر پی؛ پیویست به کاتیکی زور بوون «تا آن وقت دم شتر به زمین می رسد؛ تا ئه و کاته ریشم ده گانه بهر پی».

دم کسی را توی بشقاب گذاشتن: [تعریض/ شووتی دانه ژیر بال کهسیک؛ با کردنه قول کهسیک؛ با کردنه کهسیکدا؛ پووش/ پشکه ل نانه ژیر پای کهسیکه وه؛ له رواله ته وه به کهسیکدا هه لگو تن و ریز لینانی.

دم کسی گیر بودن: [مجازی/ جووچکه ی کهسیک له بهر دهر گادا بوون؛ پای کهسی گیر بوون؛ تووش بوون؛ گرفتار بوون «تا وقتی دمش گیر بود، صدایش در نمی آمد؛ تا جووچکه ی له بهر دهر گادا بوو، دهنگی دهر نه ده هات».

دم گاوی به دست آوردن: [کنایی/ دهست له شوئیک بهن بوون؛ دهس به ئاو و نانیک

دم / dom، ها: / اسم. کلک؛ دوو؛ دم؛ دویف؛ دیف؛ دوک؛ دوک؛ دوو؛ دووچ؛ جووچکه؛ قنیچکه؛ قلیچکه؛ کوری؛ قاچک؛ قاچ؛ ۱. بهشی (زۆرتـر) باریکی دوا ی لهشی زۆریک له مۆرغه داران که بریتیه له ئاخیرین مۆرغه ی پشتیان «دم گاو؛ دم گربه؛ کلکی گا؛ جووچکه ی پشله» ۲. بهشی دوا یینی لهشی په له وه ره له گهل په ره کانیدا «دم خروس؛ جووچکه ی که له شیر» ۳. بهشی دوا یینی لهشی خزوکان که زۆرتـر باریکه «دم مار؛ کلکی مار» ۴. پهلی دوا یینی ماسی یان گواندارانی ناوژی ۵. بهشی دوا یینی فرۆکه، هیلی کویتیر یان مووشه ک «دم هواپیما؛ کلکی فرۆکه» ۶. [گیاه شناسی/ بهندیکه؛ بهنیکه یه کی باریک که میوه به شاخه یان هیشوو وه ده لکئیت ۷. [مجازی/ دوا؛ دما؛ کلکه؛ شوئن؛ دریژه.

□ دم خروس: [مجازی/ کلکی که له باب؛ جووچکه ی که له شیر؛ به لگه ی ناراستی و درۆزی.

دم گرگ: [مجازی، قدیمی/ سه و گورگ؛ سه و گر؛ سه و گور؛ پروناکی خو ره لات له کاز و کووژی به یانیدا.

□ دم به تله ندادن: [مجازی/ دوو به تله وه نه دان؛ خو له ئاوی خوړ نه دان؛ عن نه ده ی تله وه؛ خو تووش نه کردن «خواستم برای آزاد زن بگیرم دم به تله نداد؛ ویستم بؤ نازاد ژن بینم دووی به تله وه نه دا».

دم جنبدن: [تعریض/ کلک بادان؛ کلکه له قی کردن؛ کلکه سووتئ/ سووته کردن؛ کلکه فلی کردن؛ کلکه سووته کی کردن؛ جووچکه له قی کردن؛ ماستاو کردن؛ ماستاو سارد کردن؛ دهف هلو کردن؛ دالانی مالایره؛ پیاز پاک کردن؛ زمان لووسی کردن؛ خو لسته کردن؛ پیدا هه لگو تن «این روزها خیلی برای دم می جنبد؛ ثم رۆژانه زور کلکت بو با ده دا».

گه‌یشتن؛ هوی بژوبی ژبان دۆزینه‌وه.

دمی به خمره زدن: [مجازی] لیوێک تهر کردن؛ چۆرێک شه‌راو خواردنه‌وه «آن شب دمی به خمره زده بودند و می‌ترسیدند گیر بيفتند: نه‌و شه‌وه لیوکیان تهر کردبوو ده‌ترسان گیر که‌ون».

با دم خود گردو شکستن: [مجازی] به تر گۆزه‌له/ گویژ شکندن؛ بزه‌ی سمیل هاتن؛ به کلک به‌رده‌ئاش سووراندن؛ زور شاد و به‌که‌یف بوون «وقتی خبر را شنید با دم‌ش گردو می‌شکست: کاتی خه‌به‌ره‌که‌ی بیست به‌تر گۆزه‌له‌ی ده‌شکاند».

با دم شیر بازی کردن: [کنایه] به‌ ئاور کایه کردن؛ یاری به‌ ئاگر کردن؛ کاری پرمه‌ترسی کردن.

به‌ دم کسی بستن: [تعریض] به‌ که‌سه‌یکه‌وه هه‌ل‌واسین/ چه‌سپاندن «کلی لقب و عنوان ده‌ن‌پرکن به‌ دم او بستند: زۆرێک نازناو و سه‌رناوی زله‌-زله‌یان پینه‌ هه‌ل‌واسی».

دما / damā / ها: / اسم. ۱. ده‌ما؛ پله‌ی ساردی و گه‌رمی به‌ پیی پی‌ومانیکی دیاریکراو (وه‌ک دهره‌جی سلیسیبوس یان فارن‌هایت) ۲. تین؛ تینی؛ تن؛ تاو؛ تاوه؛ گه‌رما؛ گرّه.

دما‌ی اشعال: ده‌مایێ که‌ شتیک به‌خویه‌وه تیدا داگرسی؛ گه‌رمایه‌ک که‌ بتوانی شتیک به‌بی ئاور پیوه‌نان هه‌ل‌ایستی.

دما‌ی صفر مطلق: سیفری ره‌ها؛ ده‌مای ۲۷۳، ۱۶- سانتی‌گراد/ سلسیوس که‌ وایده‌گرن مولوکووله‌کانی تیدا ده‌سره‌ون و ماک، وزه‌ی گه‌رمایی و جووله‌ی نامینی.

دما‌پای / damāpāy / ترم‌وسات

دما‌جفت / damācoft / اسم، نامیری بۆ پیوانی تین له‌ ده‌زگاییکدا؛ تیرمۆکوپل.

دما‌دم / damādam / دمیدم

دما‌ر / damār / [ترکی / ؟] / اسم، ده‌مار؛ ره‌گ و په‌ی؛ ره‌گ و ریشه.

دما‌ر از روزگار کسی درآوردن: [کنایه] / ریشه‌ی که‌سی دهره‌پنان؛ ده‌مار له‌ که‌سی ده‌ره‌اوردن؛ ئاو چاو که‌سی سه‌ندن؛ به‌ سه‌ختی که‌سیک شه‌شکه‌نجه و ئازار دان.

دم‌اسب / dom(e)'asb / ها: / اسم، کلکه‌ ئه‌سپ؛ فلچه‌ی بۆتل؛ گیایه‌کی ده‌شته‌کی ناوچه‌گه‌لی شیدار، به‌ ده‌نکی بچووک و قاوه‌ییه‌وه، که‌ بۆ دروست کردنی ته‌زیج و ره‌نگی موو که‌لکی لی وهرده‌گرن.

دم‌اسبی / dom(e)'asbi / صفت، دوو ئه‌سپی؛ دامووسی؛ وه‌کوو کلکی ئه‌سپ.

دما‌سپهر / damāsepehr / گر‌م‌گره

دما‌سنج / damāsanc / ها: / اسم، ده‌ماپیئو؛ گه‌رماپیئو؛ ههر کام له‌ ئامرازگه‌لی جوراوجور بۆ ئه‌ندازه‌گرتنی ده‌ما، به‌تایبه‌ت لووله‌یه‌کی ناسکی شیشه‌یی که‌ سه‌ریکی به‌سراوه و ئه‌و سه‌ره‌که‌ی به‌ گلۆپی له‌ تراو (زۆرتر جیوه و ئه‌لکول) ده‌گا که‌ به‌ هه‌ل‌کشانی پله‌ی گه‌رما هه‌ل‌ده‌چی و له‌ ساردوه‌وه بووندا داده‌کشی.

دما‌سنج پزشکی: ده‌ماپیئو بژیشکی؛ گه‌رماپیئو پزشکی؛ چه‌شنیک ده‌ماپیئو که‌ به‌ ۳۵ تا ۴۲ دهره‌جی سه‌ده‌ به‌شی دابه‌ش کراوه و بۆ پیوانی پله‌ی گه‌رمای له‌ش به‌ کار ده‌روا. دما‌شیب / damāšīb / اسم، تو‌یزالی له‌ تراودا که‌ ده‌مای بان و خواری جیاوازه.

دما‌غ / damāq / اسم، ۱. ها/ [گفتاری] لووت؛ لووته؛ بیئل؛ نو‌فت؛ دفن؛ تفنک؛ که‌پک؛ زنجی؛ که‌پۆ؛ که‌پ «از دماغ او خون زیادی می‌رفت: خوینیکی زۆر له‌ لووتی ده‌ها» ۲. [مجازی] که‌یف؛ ده‌ماخ؛ حال «دماغ چاق بودن: که‌یف ساز بوون» ۳. [گفتاری] که‌پک؛ لووت «دماغ کشتی؛ دماغ هواپیما؛ لووتی فرۆکه؛ که‌پکی که‌شتی».

دما‌غ خود را بالا کشیدن: چل‌می خو هه‌ل‌لووشان؛ لووت خو هه‌ل‌خستن؛ چل‌موو وی هۆرلووشتی.

دماغ کسی باد داشتن: [کنایی] به دهعیه و دهمار بوون 𐭠 باد دماغ، باد^۱

دماغ کسی چاق بودن: [مجازی، گفتاری] که یفی که سیپک خۆش / ساز / کۆک بوون؛ دهماخ بیهو یۆی؛ به دهماخ بوون؛ خۆشحال و سهرزیندوو بوونی که سیپک «دماغت چاق است؟» که یفت خۆشه؟.

دماغ کسی را به خاک مالیدن: [کنایی] دهمی که سیپک شکاندن؛ که سیپک بهزاندن و سووک کردن «دماغ دشمن را به خاک مالیديم؛ دهمی دوژمنمان شکاند».

دماغ کسی را سوزاندن: [کنایی] دم له پووش کردنی که سیپک؛ که سیپک خیت کردن؛ ناهمی کردنی که سیپک «حسابی دماغ او را سوزاند؛ چاک-چاک دم له پووشی کرد».

دماغ کسی سوختن: [کنایی] دم له پووش بوونی که سیپک؛ خیت بوونی که سیپک؛ ناهمی بوونی که سیپک «دماغش سوخت و دست خالی برگشت؛ خیت بوو، خالی گهراوه».

دماغ گرفتن: ۱. لووت گیران؛ کپ بوونی لووت ۲. لووت سپرین؛ لووش کردن؛ لووشاندن؛ لووش کهردهی؛ شم کردن؛ هنگ کردن.

از دماغ فیل افتادن: [مجازی] لووت بهرز بوون؛ له لووت فیلوه داکهفتن؛ دهمار بهرز بوون؛ بادی ههوا بوون.

از دماغ کسی افتادن: [مجازی] به دم دانپان؛ له دم شتیکهوه داکهوتن؛ وه کوو شتیپک بوون؛ له شتیپک چوون «انگار از دماغ دایش افتاده!» هه ژئیزی خالی به دم داپناهوه!

از دماغ کسی بیرون آمدن: [مجازی] له لووت که سیپک هاتنهوه؛ له قورگ که سیپک هاتنهوه؛ تیپکچوونی که یف و خۆشی پیښوو «آن روز هرچه تفهیر کرده بودیم از دماغمان بیرون آمد؛ هه و ژۆه هه رچی رامان بوارد له لووتمان هاتنهوه».

در کاری دماغ سوزاندن: [کنایی] 𐭠 در^۲

سر دماغ بودن 𐭠 سر دماغ

موی دماغ شدن: [مجازی] 𐭠 موی دماغ، مو دماغ / demāq: [عربی] اسم، [ادبی] میشتک؛ مهژگ؛ مهژی؛ مژی.

دماغ پرور / demāqparvar: [عربی] فارسی] صفت. [مجازی، ادبی] بۆنخۆش؛ خۆشبۆ؛ وه شبۆ.

دماغ سوختگی / damāqsūxtegi: [اسم، گفتاری] دهمله پووشی؛ خیتی؛ ناکامی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سهرنه کهوتن «جواب سارا باعث دماغ سوختگی او شد؛ وه لامی سارا بووه هۆی دم له پووش بوونی».

دماغ سوخته / damāqsūxte، ها: صفت. [گفتاری] خیت؛ دم له پووش؛ ناکام «آن روز نیامدی، حسابی دماغ سوخته شدیم؛ هه و ژۆه نه هاتی، تهواو خیت بووین».

دماغ کوفته ای / damāqkūfte'i: صفت. [گفتاری] لووت گونکه یی؛ گونکه لووت؛ خاوهن لووتی پان و پۆر.

دماغه / damāqe، ها: اسم، دهماغه: ۱. که پک؛ پیشتکۆ؛ باریکه بهژی که له ئاودا چووه ته پیشه وه ۲. که پک؛ لووت؛ بهشی بهرووی ماشین، فرۆکه یان که شتی که به رهوپیش هاتوووه ۳. لووتکه؛ لووتکه؛ لووته؛ که لپه؛ کیلبه؛ که لپه شاخ؛ ده ره پری له کیو و شاخدا.

دماغی / demāqī: [عربی] صفت، میشتکی؛ مهژگی؛ پیوه نیدار یان سهر به مهژگه وه «قوای دماغی؛ هیزگه لی میشتکی».

دماکره / damākore 𐭠 گرمرکه

دمان / damān: صفت. [ادبی] به دهمان؛ به دهه؛ خاوهن لیها تووی و توانایی دهماندن (وه کوو دهردانی ههوا ی زۆر له ریگه ی دم یان لووته وه) «ژدهای دمان؛ ههژدیهای به دهمان».

دمانگار / damānegār، ها: اسم، دهمانووس؛ ئامپری ئەندازەگیری و نووسینی دهما.

دمب / domb، ها: اسم، [گفتاری] کلک؛ دوو؛

دویف؛ دووچکه؛ جووچکه؛ قلیچکه. دمپار / dompar، ها: / اسم، دووچکه؛ جووچکه؛

په‌ری سهر کلکی بالنده.

دمپهن / dampahn، ها: / اسم، ده‌مپان:

۱. چه‌شنی‌ئەمۆرده‌ست به‌ده‌می پان و

دریژه‌وه که بۆ برپین و قرتاندن به‌کار ده‌روا:

دم‌تخت ۲. چه‌کوچی سهر پان ۳. دویردیک به

تیغی پانه‌وه.

دمپینگ / dāmpīng: / انگلیسی [ڤ دامپینگ

دم‌تخت / damtax: / ڤ دم‌پهن-۱

دم‌جنبانک / domcōmbānak, -cōnbānak:

/ اسم، کلک‌ه‌لته‌کینه؛ کلک‌ته‌قینه؛ کلک‌ته‌قنه؛

قنگ‌ه‌لته‌کینه؛ فیسقه؛ کلک‌ه‌لسه‌نگینه؛

جقه؛ په‌یتووکه؛ سۆفیله؛ توترواسک؛ قین‌له‌قنه؛

عنه‌وه‌سۆنگلی؛ دوه‌ژینک؛ گاجه‌رینک؛

گاجیرین؛ به‌ر‌گایلیکه؛ به‌ر‌گایله؛ به‌ر‌گایلیکه؛

گایلیکه؛ به‌ر‌گایلیه؛ گایلیکه؛ دوو‌فرپ؛

هه‌قل‌ه‌رزینک؛ په‌له‌و‌م‌ریکی قه‌راخ ئاو‌ژیه، به

جسه‌سته و پا و ده‌ندووکی باریک و

جووچکه‌یه‌کی دریژه‌وه که ههر هه‌لیده‌ته‌کینی

و له‌زه‌وین‌یان له‌تۆی به‌ردا هیلانه‌ده‌کا و له

میروو‌یان گیا‌ده‌خوات: آبدارک؛ سقا‌هک

دمخور / damxor: / اسم، هاو‌ده‌م؛ هاو‌ته‌ک؛

هاوال؛ هاو‌ده‌نگ؛ هۆگر؛ ئه‌وه‌ی هه‌میشه‌له‌گه‌ل

که‌سیک هاو‌قسه و هاو‌ریه (چقدر به‌تو‌گفتم با

این آدم‌های بد دمخور نشو: چنده‌پیم‌گوتی له‌گه‌ل

ئەم‌نە‌پۆر‌انه‌دا هاو‌ده‌م‌مه‌به).

دمدار / damdār: / صفت، هه‌ل‌ماوی؛ هه‌لمن؛

هه‌لمین؛ بۆ‌قدار.

دمدار / domdār، ها: / ان، صفت، کلک‌دار؛

جووچکه‌دار؛ دووچکه‌دار؛ قلیچکه‌دار؛ کلکن

(میمونه‌ای دم‌دار؛ مه‌یمونگه‌لی کلک‌دار).

دم‌دستی / dam(e)dastî، ها: / صفت.

به‌رده‌ست؛ دوو‌ده‌سی؛ به‌رده‌س؛ به‌رده‌ستی؛

له‌بار و ره‌چاو‌کراو بۆ‌کاری رۆژانه‌یان که‌لک

وهر‌گرتنی خیرا (ظرف‌های دم‌دستی: ده‌فرگه‌لی

دم‌باریک / dambārīk، ها: / اسم،

۱. ده‌م‌باریک؛ چه‌شنی‌ئەمۆرده‌ستی که

نووک‌ه‌کی باریک و دریژه ۲. دویردیک به

تیخه‌گه‌لی باریکه‌وه.

دم‌بدم / dambēdam: / قید، په‌یتا‌په‌یتا؛

هه‌یتا‌په‌یتا؛ هه‌یتا‌هه‌یتا؛ په‌سایپه‌س؛

په‌ستا‌په‌ستا؛ په‌سا‌په‌سا؛ له‌په‌سا؛ ده‌مایدەم؛

ده‌ماو‌ده‌م؛ ده‌مه‌ده‌م؛ زوو‌زوو؛ بی‌و‌چان؛

هه‌میشه؛ له‌ماو‌ه‌گه‌لی که‌مدا (دم‌بدم می‌آمد و پول

می‌خواست: په‌یتا‌په‌یتا‌ئه‌هات و پاره‌ی ده‌ویست:

دماد‌م

دم‌برگ / dombarg، ها: / ان، / اسم، [گیاه‌شناسی]

قینچک؛ قه‌نچک؛ دووچکه‌گه‌لا؛ لق‌یکی ناسک

که‌پانایی‌گه‌لا به‌لاسکه‌وه‌ده‌لکینی.

دم‌بریده / domboride، ها: / صفت، [کنایی،

گفتاری] ۱. دوا‌پراو؛ دوا‌پراو؛ دوا‌پراو؛ دوا‌پراو؛

وری‌ی ئاو‌ژیرکا (از این دم‌بریده هر کاری برمی‌آید:

ئەم‌دوا‌پراوه‌هه‌موو‌کاریکی‌لئ‌دئ).

دم‌بک / dombak: / ڤ تښک

دم‌بل / dambel، ها: / انگلیسی [اسم، ده‌م‌بل؛

میله‌یه‌کی کورت به‌دوو‌گۆی هاو‌کیش‌یان

په‌ره‌گه‌لی ئاسنی‌له‌م‌لا و له‌و‌لاید، بۆ

چه‌شنیک وهر‌زش.

دم‌پایی / dampāyî، ها: / اسم، سه‌ر‌پایی؛

شمشک؛ شمک؛ پا‌پو‌چه؛ سوو‌که‌پیل‌او؛ سۆل؛

مداس؛ مه‌س؛ پال‌اله‌هه‌مانه؛ سوو‌که‌سۆل؛

نالک؛ سوو‌که‌له‌ی بی‌پاینه؛ ده‌ر‌پا؛ پیل‌او

را‌حه‌تی سوو‌کی بی‌پشت و پا‌ژنه‌یان پا‌ژنه‌کو‌تا

که‌زوو‌له‌پا‌ده‌کری.

⊞ دم‌پایی‌چویی: قاپ‌قاپ؛ ته‌ق‌ته‌قیله؛ سه‌ر‌پایی

له‌دار‌چی‌کراو.

دم‌پختک / dampoxtak: / اسم، با‌قله‌پلاو؛ شیوی

برنجی نه‌پال‌یوراو به‌با‌قله‌ی وشکه‌وه.

دم‌پر / damper: / انگلیسی [ڤ دامپر

به رده ست.

دمدمه / damdame ، ها: / اسم. [مجازی، ادبی]

۱. دهه‌ه؛ دهه‌ه؛ شات و شووت؛ فاک و فیک؛
قسه‌ی فریودهر «به دمدمه‌ی شما فریفته نگردم؛ به
دهه‌ه‌ی ئیوه ناخه‌ل‌تیم» ۲. دهنگ؛ هه‌را؛ ئاواز
۳. حه‌له‌ق مه‌له‌ق؛ وته‌ی نه‌شیاو ۴. ناوبانگ؛
ئاوازه.

دمدمها / damdamhā: قید. ده‌مده‌مان؛

ده‌مده‌ما؛ نزیک؛ لا؛ نَیزیک به کاتی [دمدمهای
صبح؛ دمدمهای غروب؛ ده‌مده‌مانی به‌یانی؛ لای
ئیواره]؛ دمدمه‌ها

دمدمه‌ها / damdamehā: دمدمها

دمدمی / damdami: صفت. [گفتاری] وازی-وازی؛

وازاوازی؛ را-را؛ تاوتاوی؛ وه‌سواس؛ ده‌مده‌می؛
هۆکی؛ هۆکی-هۆکی؛ شیته و ژیره؛ لیزوکی؛
شیته‌ویژ؛ سهرسهری؛ حولحولی؛ هه‌رده‌بیر؛
هه‌رده‌می؛ هه‌رده‌له سهر خه‌یالیک «من
نمی‌توانم با این آدم دمدمی زندگی کنم؛ ناتوانم له‌گه‌ل
ئهم کابرا وازوازی‌ده‌با بژیم».

دمدمی مزاج / damdamîmezâc, -mazâc ، ها؛

هان: [فارسی/عربی] صفت. عه‌نته‌رمه‌زاج؛
سهرسهری؛ وازی-وازی؛ واز-وازی؛ گرئ-گرئ؛
بییار؛ هوکی؛ را-را؛ به‌بی ویست و پی‌داگری و
هه‌ر تاویک له سهر به‌زمیک.

دمده / demode: [فرانسوی] صفت. لاکه‌وته؛ بی

باو؛ باونه‌ماو؛ ناباو؛ له‌باو که‌وتوو؛ له‌باو که‌وتوو «این
لباس‌ها دیگر دمده شده است؛ ئهم جل‌وبه‌ر گانه ئیتر
لاکه‌وته بووگن».

دمر / damar: قید. [گفتاری] ۱. ده‌مه‌وروو؛

ده‌مه‌ورپو؛ ده‌مه‌وخوار؛ سهره‌مپ؛ به‌ده‌مه‌وه؛ به
سکه‌و؛ به‌سکا؛ دولور؛ دولوره؛ له‌په‌وروو؛ تللوور؛
لنگه‌تللوور؛ لنگه‌وتلوور؛ به‌راپشت؛ کشتکانی؛ روو
به‌زه‌وی و پشت به‌ئاسمان «دمر افتاده بود روی
زمین؛ ده‌مه‌وروو که‌وتوووه سهر زه‌وی» ۲. ئاوه‌ژوو؛
به‌راوه‌ژوو؛ ئاوه‌ژو؛ دهرنخون؛ دهرنه‌خوون؛

سهرنخون؛ سهره‌ونخون؛ وه‌رگه‌راو؛ واژی؛
هه‌له‌وه‌رگه‌ریاگ؛ وه‌له‌ودیم؛ به‌راوه‌ژو؛ به‌باری
خودا نه‌که‌وتوو «بشقاب را به‌سر گذاشت روی میز؛
ده‌وره‌که‌ی نه‌مه‌وو؛ نایه سهر میزه‌که»؛ دمر-و.
هه‌روه‌ها؛ دمر افتادن؛ دمر خوابیدن؛ دمر شدن؛
دمر کردن

دمرو / damrû: دمر

دمساز / damsāz: صفت. [مجازی، ادبی]

۱. هاوده‌نگ؛ هاوارا؛ هاوده‌م؛ هاونشین
۲. هاوبیر؛ هاوارا؛ هامرا؛ هه‌فگر.

دم‌سنج / damsanc ، ها: / اسم. هه‌ناسه‌پیو؛

ئامیری ئه‌ندازه‌گرتنی هه‌وایی که له هه‌ناسه‌داندا
ژوو و دهر ده‌کا.

دمسیاه / domsiyāh: / اسم. دومسیاه؛ چه‌شنی

برنجی باش که دوچکه‌ی دهنکه‌کانی له ره‌ش
ده‌کا.

دمغ / damaq: [از عربی] صفت. [گفتاری] مات؛

واق؛ په‌که‌ر؛ په‌نجاو «وقتی که گفتم کار من نیست،
خیلی دمغ شد؛ کاتی که گوتم کاری من نیه، زور مات
بوو»؛ دمق

دمغازه / domqāze: / اسم. قارچک؛ یه‌که‌مین

ئیسقانی کلکی گیانه‌وه‌ر، به‌شوین کلنچکه‌دا.

دمق / damaq: (!) [از عربی] دَمَق

دم‌قیچی / damqeyçi ، ها: [فارسی/ترکی] / اسم.

ده‌مه‌دویر؛ ده‌مه‌قه‌یچی؛ کوت و له‌ته‌ماوه‌ی
چکوله که له برینی پارچه، کاغه‌ز و... به‌دی
دی.

دم‌کج / damkac ، ها: / اسم. ده‌ملار؛ ده‌مگیر؛

چه‌شنی ئه‌مؤرده‌ستی ده‌م‌باریک به‌نووکیکی
هه‌لگه‌راوه‌وه.

دمکرات / demokrāt: [فرانسوی] دِمُکرات

دمکراتیک / demokrātik: [فرانسوی]

دِمُکراتیک

دمکراسی / demokrāsî: [فرانسوی]

دِمُکراسی

دم کردد / damkarde /: صفت. ۱. دهمکراو؛ دهمکیشاو؛ ناماده کراو له ریښه ی دهم کردنه وه (سبارت به ماکی گیایی) ۲. هه لماوی؛ هه لمن؛ بۆ کردوو «هوای دمکده: کهشی هه لماوی».

دمکش / damkeš /: اسم. دهمکیش؛ په ریښه کی کانزایی کون-کون که بۆ کهم کردنه وه ی تین و بهرگری له تاوی راسته وخووی ناگر له سهر کوانوو، چرا یان سه ماوه ری داده نین.

دم کلفت / domkoloft ، ها/: صفت. [تعریض، گفتاری] مل قهوی؛ سهرزل؛ سهرقهو؛ خاوهن هیز و کارا «رفت یک پارتی دم کلفت پیدا کرد: چوو پارتی کی مل قهوی دۆزیه وه».

دمکنی / damkonî /: ها/ اسم. ماده؛ مادی: ۱. ماگه؛ رفیده ی مه نجه ل؛ شتیکی وه ک دۆشه کیکی چکۆله ی خر بۆ بهرگری له ده رجوونی هه لم و دهمکیشانی شیو (به تابهت برنج) که له سهر ده فری داده نین ۲. پارچه یه کی ئه ستووری چه ند لۆ که بۆ دهمکیشانی چایی ده یکیشنه سهر قۆریدا.

دمکاد / domgāh /: اسم. دووگا؛ پاشه لای په له وهران.

دم گرد / damgerd ، ها/: اسم. دهم گرد؛ دهم خرت؛ جوړیک ئه مۆرده ستی دهم باریک که نوو که که ی خرته و بۆ پینچاندنی سیم و شتی وا ده بی.

دمگل / domgol ، ها/: اسم. قینچک؛ قه نچک؛ دوو چکه گول؛ باریکه رسی که گول به لاسکه وه ده لکینن.

دمل / domal ، ها/: [عربی] اسم. ئارینچ؛ کوان؛ کونک؛ کولک؛ کۆن؛ کۆفان؛ کوفان؛ که وهن؛ پرزک؛ ئاشین؛ کونیر؛ قونیر؛ گۆنر؛ چافک؛ په فیژۆک؛ ماده؛ لۆک؛ هالی؛ دومه ل؛ دمه ل؛ دومه له؛ دومل؛ دومل؛ بلۆقی چلکینی به ژان که له ژیر پیسته وه ده ردی «زیر بغلش یک دمل درآمده: له ژیر بالیه وه ریخچیک ده رها توه».

دمل خونی: کوانی خوینی؛ دومه لیک که به هو ی گرسیانی خوین له جیگاهه کی نانا ساییدا ده ردیت.

دمل ریه: کوانی سی؛ کوانی که به هو ی نه خو شی سی، رۆچوونی خوین، چلک یان ههر شتیکی ده ره کی بۆ ناو سی، له سپه لاکدا به دی دی.

دمن / daman /: اسم. [دبی] داوین؛ دامین؛ دامینه؛ داوینه؛ داینه؛ ئاتگ؛ په له؛ گۆرت؛ پالداوین؛ پالدامین؛ پی ده شت؛ پاده شت؛ وه رپال؛ به رپال؛ بنار؛ بناری کیو؛ بناری چیا «دشت و دمن: دهشت و داوین».

دمنگار / damnegār ، ها/: اسم. دهمه؛ دهمنه؛ ئامیری نووسینی خیرایی و قوولی هه رازانی هه ناسه.

دمنه / damne /: از کردی/ اسم. دهمه؛ دهمنه؛ گولبینه؛ گولۆینه؛ گولوو؛ کولوونه؛ کونی بنه وه ی ته نوور بۆ هه ناسه دان و گر خۆشبوونی.

دمنه بند / damneband /: از کردی/ اسم. دهمنه بهن؛ گولواخن؛ گولبینه ناخن؛ تۆپه په رۆی کپ کردنی دهمه بۆ دامر کاندنی ئاوری ته ندوور.

دمور / damûr /: اسم. ویره؛ لۆره؛ وره؛ سۆزه؛ ئاوازی هیواش و له ژیر لیوه وه.

دمودستگاه / dam-o-dastgāh /: اسم. دام و ده رگا: ۱. ته واوی ده سگا و ئامیرگه لی کهس، مه زرینگه یان ریکخواه یه ک ۲. [گفتاری] هنگ و ونگ؛ ده بده به و که بکه به؛ سامان و گر نووز «در آنجا دم و دستگاه مفصلی راه انداخته بود: له وه ی دام و ده رگایه کی قورسی ری خستبو».

دموکرات / demokrāt ، ها/: [فرانسوی] صفت. دیموکرات: ۱. هوگری رژیم دیموکراسی ۲. ئەندام یان هوگری حیزبی دیموکرات (له ولاتانی جوړاو جوړدا) * دمکرات: مردم سالار

دموکراتیک / demokrātīk /: [فرانسوی] صفت. دیموکراتیک؛ پیوه نیدار یان سهر به

دیمو کراسیهوه: دمکراتیک: مردم سالارانه

دمو کراسی / demokrāsī / ها: [فرانسوی] اسم.
دیمو کراسی: ۱. سیستمیک که هر تاکیکی
کۆمه لگا تیتیدا مافی هیه نازادانه و
بی بهر هه لست هه لویست و بریار له سهر
باهه خه کانی نه و کۆمه لگایه بدا و له هه ل و
به ره هم و کار و ئه رکی نه و کۆمه لگایه دا هاویه ش
بی ۲. گه ل مه زنی، نیزامیکی سیاسی که
کار به ده ستانی حکومت له لایه ن خه لک یان
نوینه رانیانه وه هه لده بژیردرین و له هه مبه ریا نه وه
به رپر سن ۳. گه ل مه زنی، یه که ییکی سیاسی و
که تیتیدا دهنگی زۆرینه را ژۆره * دمکراسی:

مردم سالاری

دمو گرافی / demogrāfi / ها: [فرانسوی] اسم.
ئا پۆره ناسی؛ جقات ناسی؛ جه ماوه رناسی.

دمونستراسیون / demonstrāsyon / ها: [فرانسوی] اسم. [سیاست]
گه له کۆیی؛ کار یان ره وتی خۆپشان دان؛ خۆ
شاندان؛ ری پتوان.

دموی / damavī / ها: [عربی] صفت. خوینی؛
پیوه ندیدار به خینه وه.

دموی مزاج / damavîmezâc, -mazâc / ها: [عربی] صفت. خۆش ده ماخ؛ خاوه ن پۆحیکی بزۆز
و گه شبین.

دمه / dame / اسم. کرپوه؛ کرپوه؛ کرپقه؛ کلافه؛
باسریشک؛ بازیشک؛ باکوزیک؛ باپوک؛ باووه؛
باده وه؛ گیت؛ دهمه؛ شلیوه؛ باروقه؛ باپوسکه؛
باهو؛ وره با؛ هۆره با؛ باهۆر؛ کره با ی توندی به
به فره وه.

دمی / damî / اسم. [مخفف] باقله پلاو؛ شیوی
که ته و باقله ی وشک.

دمی / domî / صفت. کلکی؛ جوو چکه یی؛
دوو چکه یی؛ پیوه ندیدار به کلکه وه.

دمیدن / damîdan / مصدر. لازم. متعدی.
//دمیدی: هه لاتئ؛ می دمی: هه لئیی؛ پدم: هه لئیی //

□ لازم. ۱. هه لاتن؛ هه لهاتن؛ نه لاتن؛ هلاتن؛
ئه نگووتن؛ ئه نگوتن؛ گه فیلین؛ زه یقین؛ زیه ی؛
زیای؛ وه رکه تن؛ ده رهاتن؛ ده رکه وتن؛ که وتن؛
هۆرنامه ی؛ هۆرنامه ی؛ به رنامه ی؛ به رنامه ی؛
دیاری دانی خۆر، مانگ یان ئه ستیره «آفتاب
دمیدن: خۆر هه لاتن» ۲. ده رهاتن؛ شین بوون؛
سه وز بوون؛ دهم دان؛ روان؛ پران؛ به رنامه ی؛
به رنامه ی؛ په سی؛ په سی؛ هاتنه ده ره وه ی گیا له
زه وین «دمیدن گل: ده رهاتنی گول» □ متعدی.
۳. هه لدان؛ فوودان؛ ده ماندن؛ ده مانن؛ ده مین؛
ده منه ی؛ ده منای؛ توورانن؛ توورنای؛ ده ف
دان؛ دهم دان؛ پف کردن؛ پف دان؛ فوو تیکردن؛
فوو ئه نه که ره ده ی؛ با کردنه نیو شتیکه وه «کوره را
دمیدن: ده ماندنه کووره وه» ۴. [قدیمی] ده ماندن؛
ده مانن؛ ده منه ی؛ ده منای؛ به ده منه با گه یاندنه
ئاگر و ئایساندن. هه ره وه ها: دمیدن

■ صفت فاعلی: دمنده (-) / صفت مفعولی: دمیده
(هه لاتوو) / مصدر منفی: ندمیدن (هه لئه هاتن)

دنات / den'at, dan'at / ها: [عربی] اسم. [ادی]
سپله یی؛ خویرپه تی؛ خویرپایه تی؛ ناکه سی؛
نانه جیی؛ په ستی.

دنبال / dombāl, donbāl / اسم. [نامتداول]
شوین؛ شۆن؛ شۆنی؛ شوون؛ دوا؛ دوپف؛ دما؛
په ی؛ پاش؛ پاشه ل؛ روال؛ واهوو؛ تانتوو؛ پشت
سهر؛ په شته سهر «او از پیش می رفت و من در دنبال
ئه وه له پی شه وه ده جوو و منیش به شوینیدا».

□ به دنبال ➡ دنبال

□ دنبال کردن: شوین که وتن؛ به دوا دا که وتن؛
که وتنه شوین؛ له شوون چین؛ وه دوو که وتن؛
که وتنه دوو؛ که وته ی شۆنی؛ دانه په ی؛ شۆن
گیر ته ی؛ له په ی چوون؛ نیانه شوین؛ شۆنیه وه
نیه ی / نیای؛ به دوا چوون؛ لوه ی / لوی
شۆنیه ره؛ رامال نیه ی؛ جه نیقاندن (له راودا)؛
رانان؛ راوانان؛ دانه دوو «خرگوش را دنبال کرد و
رفت: که وته شوین که رویشکه که و رویشت».

سند و کار کیشایه شهر و جیایی).

دنباله داشتن: دريژه‌دار بوون؛ دريژه هه‌بوون؛ کلکه‌دار بوون؛ ناته‌واو بوون (این داستان دنباله دارد و به این زودی تمام نمی‌شود؛ هم پروداوه دريژه‌داره و هم زووانه ته‌واو نابي).

دنباله‌دار / dombāledār, donbāle- / ها: صفت. ۱. دووچکه‌دار؛ کلکه‌دار؛ کلکن؛ دوايیدار؛ کلکه‌دار؛ پاشلدار؛ به دوايي (بادبادک دنباله‌دار؛ به‌رزحه‌وايلهی دوچکه‌دار) ۲. دريژه‌دار؛ هيشتا کۆتايي نه‌هاتوو (داستان دنباله‌دار؛ چيرۆکی دريژه‌دار).

دنباله‌رو / dombālerow, donbāle- / ها: لان: صفت. شوينگر؛ شوينکه‌وتوو؛ شوينکه‌وته؛ شوينکه‌وته؛ شوين کهفته؛ وه‌دواکه‌وته؛ خاوه‌ن خو و ئۆگره‌تی شوين که‌وتووي.

دنباله‌روی / dombāleravî, donbāleravî / ها: اسم. شوينگر؛ شوين کهفته‌يي؛ وه‌دواکه‌وته‌يي؛ ره‌وتی به دوا‌دا چوون و وه‌گرتنی ريباز و رينوينی و شيوه‌کاری که‌س يان که‌سانیک (اعتقادات ما همه دنباله‌روی گزشتگان است؛ بير و بر‌واي ئيمه هه‌مووی شوينگرى رابر‌دووانه).

دنبک / dombak, donbak / تَنبک

دنبلان / dombalān, donbalān / ها: اسم. کدارک؛ کدادک؛ کوفکارک؛ که‌مبولۆک؛ ۱. دومبه‌لان؛ دونبه‌لان؛ دمبه‌لان؛ دمه‌لان؛ دۆبه‌لان؛ دونبه‌لمان؛ چمه؛ کيارک؛ کمي؛ گونه‌لان؛ هيلکه‌گونی چوارپياني که گۆشتيان ده‌خوري (دنبلان گاو؛ دومبه‌لانی گا) ۲. گونه‌لان؛ که‌بابی دومبه‌لان ۳. گه‌پله؛ که‌يارک؛ کارگ؛ له چه‌شنيک کارگی خۆراکی که له ژير خاکدان و پرووه‌که‌ی خره و به ره‌نگی ره‌ش، خۆله‌ميشی و سپی له سروشتدا هه‌يه.

دنبه / dombe, donbe / اسم. ۱. دووگ؛ دوو؛ دووگه؛ دمه؛ دوف؛ ديف؛ دونگ؛ دووف؛ ته‌ری؛

ساکه‌ته؛ دومی؛ کۆمه به‌زی ژير پاشه‌لی مه‌ر ۲. پاشه‌لی مه‌ری ئاسيایی.

دنج / denc / [ترکی] صفت. [گفتاری] مهند؛ مهن: ۱. ئامۆش؛ هامۆش؛ خامۆش؛ کونج؛ فه‌نا؛ خه‌لۆت؛ خالۆت (یک گوشه‌ی دنج پيدا می‌شد خوب بود؛ کونجیکی سهند بيوایی چاک ده‌بوو) ۲. ته‌ریک؛ ئارام؛ به‌ده‌نگ و قال (خانه‌ی دنج خوبی داری؛ مالتیکی به‌رکی باشت هه‌يه).

□ جای دنج □ جا

دندان / dandān / ها: اسم. ددان؛ دنان؛ دیان؛ دگان؛ دران؛ دزان؛ دندان؛ دان؛ دنوو؛ هه‌ر یه‌که له ئەندامانی سه‌ختی نیو زار که له سه‌ر شه‌ويلکه‌ی مؤغره‌دارانه‌وه ده‌روين و بۆ جوين و دا‌کرۆرتنی خۆراک يان وه‌ک ئاميري به‌ره‌نگاری به‌که‌لک دین.

□ دندان آسبا: کاکيله؛ کاکيله؛ خلینه؛ خرینه؛ خریپ؛ خری؛ هه‌ر کام له چوار ددانی (ئه‌گه‌ر ددان عه‌قلیش ده‌ره‌اتبی پینج) که له هه‌ر دوو لای شه‌ويلکه‌کانه‌وه ده‌ردین و بۆ جاوين و ساوینی پاروو به‌کار دین: دندان کرسی دندان پیش؛ بره؛ کیلب؛ که‌لپ؛ کیلبه؛ ددانی پیش؛ دگان به‌ر؛ هه‌ر کام له‌و ددانانه‌ی پیشه‌وه که بۆ برین و هه‌لکه‌ندن به‌کار دین: ئنایا

دندان دا‌يمي: ددانی هه‌میشه‌یی؛ هه‌ر کام له‌و ۳۲ ددانه‌ی مروّف که به‌دوای هه‌وت ساله‌يیدا ده‌ردین.

دندان شیري: ددانی شیري؛ ددانی هه‌وت ساله؛ هه‌ر کام له‌و ۲۰ ددانه که له‌ مندا‌لانی شیره‌خۆرده‌ا له‌ دواي شه‌ش مانگيه‌وه تا دوو سالان ده‌ردین و له‌ ده‌ور و به‌ری هه‌وت ساله‌يیدا ده‌که‌ون.

دندان عازيه: [گفتاری] ددانی ده‌سکرد؛ تاقم.

دندان عقل: کورسی؛ خلینه؛ ددانی عه‌قل؛ ئاخري‌ن ددانی هه‌ر دوو لای شه‌ويلکه‌ی

خووه گرتن؛ دیان نانه خوډا؛ ددان به سهر
 جهر گدا نان؛ له بهرانبهر دهر د و زهمه ته وه
 تابشت هیټان و دهنګ نه کردن «دندان روی
 جگر کداسم و هیچ نگفتم: ددانم به خووه گرت و
 نقم نه کرد».

دندان زدن: ۱. قهپ لیدان؛ قهپ گرتن؛ گاز
 گرتن؛ قهپ گیرته ی؛ گاز گیرته ی ۲. [مجازی/
 نانه ژیر ددان؛ به ددان تاقی کردنه وه (وه کوو
 تاقی کردنه وه ی نهرمی یان سفتی شتیک).

دندان طمع را کشیدن: [مجازی/ دل
 له هله لکهندن؛ له شتئ چاو پوشین و چیر به
 شوینیدا نه چوون.

دندان کسی افتادن: ددانی که سیک کهوتن؛
 دیان که سئ کهفتن؛ ددانوو یؤی کهوته ی
 «یکی از دندانهایش افتاده بود: یک له ددانه کانی
 کهوتبو».

دندان کسی پیش چیزی/ کسی گیر کردن:
 [مجازی/ دلی که سیک گیروده ی شتئ/
 که سیک بوون؛ دل چه قینه سهر کهس/ شتئ؛
 زور خوازیاری شتئ/ که سئ بوون «دندان آزاد
 پیش سارا گیر کرده بود: دلی نازاد گیروده ی سارا
 بیوو».

دندان کسی را شمردن: [کنایی/ به سر و تری
 که سیک زانین؛ که سیک به باشی ناسین و له
 عه بیه کانی ناگادار بوون «زن و شوهر دندان هم
 را شمرده بودند و دیگر از حرف زدن فایده نداشت: زن
 و میړده که به سر و تری به کیان زانیبوو، چیر
 قسه و باسیک نه ماوو».

دندان کسی را کرم خوردن: ددانی که سیک
 کرمؤل بوون؛ ددانی که سئ تووشی پوواوی
 بوون «یکی از دندانهایم را کرم خورده بود: ددانیکم
 کرمؤل بیوو».

دندان کسی را کشیدن: ددانی که سیک
 کیشان؛ دیان که سئ کیشان؛ ددانوو یؤی
 کیشته ی.

مروّف که دواى همزده ساله یی دهر دین و
 جار جاره یش هر دهر نایه ن.

دندان کرسی ۱۱ دندان آسیا

دندان کرم خورد: ددانی خوراو؛ ددانی
 کرمؤل؛ ددانی قروّل؛ ددانی کرم خوار دوو؛
 ددانی که پواوه.

دندان مسوعی: تاقم؛ ددانی ده سکرده؛
 دنوده رکی؛ دنون ده شه کی؛ دنان عاریه؛
 ددانی که به دهستی ددان ساز چئ ده کرئ و
 له جئ ددانه نه ماوه کان به کار دهر دین.

دندان بیش: چیر؛ دروک؛ چوار ددانی
 نووک تیژ که له هر دوو لای شه ویلکه وه له
 نیوان ددانی بهر و کاکیلوه دهر دین.

□ دندان پر کردن: ددان پر کردنه وه؛ دیان
 پر کردن؛ ددان پهر وه که رده ی؛ چاگردنه وه ی
 ددانگه لی کرمؤل یان سهر کهل به دهستی
 ددان بژیشک «دکتر دو تا دندان مرا کشید و یکی را
 هم بر دندان دوکتور دوو دندان کیشام و دانیکیشی
 به کردنه وه».

دندان تیز کردن: [کنایی/ ددان تیژ کردنه وه؛
 مرغ لی خوځ کردن؛ ته ماح تیژ کردن؛ گیف
 بوون و خوازیاری وه چنگ خستنی شتیک
 بوون «آقایان برای ده علی آباد ددان تیز کرده بودند:
 سه رزلان بو ټاواوی عه لی ټاوا ددان تیژ
 کرده وه».

دندان چیری/ کاری را بداشتن: ددانی شتئ
 نه بوون؛ ددانی ساق بو خواردنی شتئ نه بوون
 «پسر جان! من ددان به سیک خوردم ندارم:
 کوره کهم! من ددانی به سیک خوردم نه».

دندان در آوردن: ددان دهر هیټان؛ دیان
 دهر هاوردن؛ ددان زنیه ی؛ دهر هاتنی ددان و
 داندان بوون «بچه از شش ماهگی دندان درمی آورد:
 من دال له شه ش مانگیه وه ددان دهر دینی».

هروه ها: دندان در آمدن

دندان روی جگر کداسم: [مجازی/ ددان به

ان/: اسم. دندان پزشکی؛ دندان پزشکی؛ دیان پزشکی؛ کسی که له رشته ی دندان پزشکی را خوانده است؛ زانگایی هه یی.

دندانپزشکی / dandānpezeški, -pezešgi/: اسم. دندان پزشکی؛ دندان پزشکی؛ زانست و پیشه ی ناسینی نه خوشی و گه زنی دندان و شه ویلکه و چوناوچونی دهرمان و چا کردنه ویان.

دندان درد / dandāndard / درد

دندان ساز / dandānsāz, ها: ان/: اسم. ۱. دندان ساز؛ دان ساز؛ دان ساز؛ وه ستای دروست کردنی ددانی ده سکرد ۲. [گفتاری] دندان پزشکی.

دندان سازی / dandānsāzi/: اسم. دندان سازی؛ دیان سازی: ۱. پیشه ی دندان ساز ۲. /ها/ کار گای دندان ساز ۳. /ها/ [گفتاری] سهر دانگه ی دندان پزشکی.

دندان شکن / dandānšekan/: صفت. [مجازی] دهم کوتکهر؛ دندان شکن؛ زور سخت و نازاردهر <جواب دندان شکن؛ وه رامی دهم کوتکهر>.

دندان قروچه / dandānqorūče/: اسم. دندان قروچه؛ دانه جیر؛ دانه جیره؛ دیانه کیره: ۱. ریج؛ دنوریچه؛ چیر؛ کار یان رهوتی دان جیر کردنه وه؛ دان چیر کردنه وه؛ چیر وه کهرده ی؛ ریک خسانی ددانان به یه کدا، به تاییهت به هوی تووره ییه وه ۲. [پزشکی] کار یان رهوتی لیک ساوینی ددان له خه ودا. ههروه ها: دندان قروچه کردن/ رفتن

دندان گرد / dandāngerd, ها: صفت. [مجازی] چنوک؛ چاوچنوک؛ چافچنوک؛ چاونه زیر؛ چاوبرسی؛ چافبرسی؛ چلماس؛ چهلماس؛ چهلماسک؛ دهقبهش؛ پرکیش؛ تهماکار؛ لیشتوک؛ ههفهه فی <خیلی دندان گرد است با او نمی شود معامله کرد: زور چاوچنوک و مامه له ی له گهل ناکری>.

دندان کسی ریختن: ددانی که سیک کهوتن؛ هه موو یان زوریک له ددانگه لی که سیک له شه ویلکه جیا بوونه وه و داکه فتنی <قدش خمیده و دندانهایش ریخته بود: بالای چه مابووه و ددانه کانی که و تیبوون>.

دندان گذاشتن: دیان تی کردنه وه؛ ددان نان؛ ددان نیه ی/ نیای؛ ددانی ده سکرد نانه جی ددانی که و توو.

دندان نشان دادن: [کنایی] چاو لی گرتن؛ چاو لی بز کردن؛ مؤر بردنه وه؛ چاو لی دهر پهراندن؛ چاو لی شکاندن؛ چاو سوور کردن؛ ددان لی چیر کردنه وه؛ لی چیر وه کردن؛ هه شه و گور شه کردن <با این کار می خواست به او دندان نشان بدهد: بهم کاره ده یه ویست گوشه چاویکی تی بگری>.

دندانهای کسی کلید شدن: دهمی که سیک هاتنه یه ک؛ دهم که سی چوونه کلیل؛ زاری که سیک رهق بوون؛ دانی که سیک ده به ست چوون؛ کرژ بوونه وه ی ماسولکه ی شه ویلاک به چه شنی که نه کریتته وه.

باب دندان بودن: [کنایی] باو دل بوون؛ شیایو حال بوون؛ باوشان بوون؛ گیای که سیک بوون <این میوه باب دندانم نیست: ئەم میوه باوی دلم نیه>.

به دندان کشیدن: قه پاندنه وه؛ نه وه قه پنه ی؛ به قه پ خواردن؛ قه پخوور کردن؛ به ددان لیکر دنه وه و خواردنی شتیک <چاچ هندوانه را برداشت و به دندان کشید: قاشه شووتیه که ی هه لگرت و قه پاندیه وه>.

به دندان گرفتن: به ددان گرتن؛ گرته دیانه وه؛ گرته ده مه وه؛ به دهم گرتن؛ گیرته ی ده مه وه؛ راگرتن به دیان <گره بچهاش را به دندان گرفت و برد: پشیلکه بیچوه که ی گرته ددانه وه و بردی>.

دندانپزشک / dandānpezešk, -pezešg, ها:

بؤ گۆرینی جووله، لایهن و خیرایی له موتوردا
(دنده‌ی یک: دهنده یه‌ک).

□ دنده‌ی آزاد: گهنده‌په‌راسوو؛ ههر کام له دوو
یا سه‌ جووتی خوارینی په‌راسووی گوانداران
که کورت‌تره و ناگاته ئیسکی سنگ: دنده‌ی

کاذب

دنده‌ی حقیقی: په‌راسووی راسته‌قینه؛ ههر
کام له حهوتی جووتی سه‌رووی په‌راسووی
مرو که له به‌روه به‌هوی به‌شی کرۆژه‌یی به
ئیسکی سنگه‌وه ده‌لکین.

دنده‌ی کاذب □ دنده‌ی آزاد

□ دنده‌ی په‌ن بودن: /کنایی/ ته‌پلۆسه / ته‌پلمۆس /
ته‌پلۆس / له‌ش‌گران / ته‌پ / تره‌پال بوون؛
ته‌وه‌هل بوون؛ قنگ قورس بوون.

دنده‌ی چاق کردن: /مجازی/ لی‌خو‌رین؛ ئاژۆتن؛
پانه‌نده‌یی کردن

دنده‌ی عقب رفتن: پاشه‌وپاش چوون؛ به‌ره‌و دوا
چوون: ۱. به‌ره‌و دوا پانه‌نده‌یی کردن ۲. /کنایی/
گفتاری / پاشه‌کشه‌کردن؛ به‌ره‌و پاش چوون.

دنده‌ی کسی خاریدن: /کنایی/ کوته‌ک خوران؛
گیان خوران / خوریان؛ شان / لووتی که‌سه‌ی
لی‌ی خوران؛ شەق خوران؛ شی‌او‌ی کوته‌ک
خواردن بوون «مگر دنده‌ات می‌خارد که سربه‌سر
این آدم شارلاتان گذاشته‌ای؟» مه‌گه‌ر کوته‌ک
ئه‌خوری، سهر ئه‌نیته سهر ئه‌م کابرا شه‌للاتیه؟.

دنده‌ی کسی نرم شدن: /کنایی/ سلی که‌سه‌ی
سارد‌ه‌وه بوون؛ چاو که‌سه‌ی چه‌رمگه‌و بوون؛
مردن.

از دنده‌ی چپ بلند شدن: /کنایی/ له‌سه‌ر باری
ناله‌بار بوون؛ که‌یف ساز نه‌بوون.

از این دنده به آن دنده شدن: شان‌ه‌وشان
کردن؛ تل دان؛ له‌لایه‌که‌وه به‌لایه‌کی‌تردا
که‌هوتن (به‌تایبته به‌هوی بی‌خه‌وی یان‌خه‌و
زپانه‌وه).

دنده‌ی /dande'i/ : صفت. دهنده‌یی؛ دهنده‌دار؛

دندان گردی / dandāngerdī / ها: / اسم.
چنۆکی؛ چاوچنۆکی؛ چاونه‌زیری؛ ته‌ماکاری؛
دو‌خ یان چۆنیه‌تی چاو‌برسی بوون «در معامله نباید
دندان کردی بکنی؛ له‌مامه‌له‌دا نابێ چاوچنۆکی
بکه‌ی».

دندانگیر^۱ / dandāngîr / ها: / اسم. دندانگیر؛
ئامپ‌ریک به‌شی‌وه‌ی لاستیکیکی ناو‌به‌تال، که
له‌کاتی دهره‌ینانی ددانی زارۆدا پینی ده‌ده‌ن به
ددان بی‌گری تا ده‌می تاک بی.

دندانگیر^۲: صفت. /مجازی/ به‌رچاو؛ دهر‌دخوار‌دوو؛
دهر‌دخۆز؛ دهر‌دوه‌ر؛ دهر‌دوه‌ره‌ر؛ ئه‌هوتۆ؛ به‌هورم و
بایه‌خ «دزد چیز دندانگیری در خانه پیدا نکرده بود: دز
شتی به‌رچاوی له‌ماله‌که‌دا نه‌دۆزی‌بووه».

دندان‌موشی / dandānmûshî / ها: / اسم.
نه‌خشیک به‌شی‌وه‌ی دالب‌ر که‌پتر بۆ
رازاندنه‌وه‌ی په‌راویز و لی‌واره‌دووری سه‌ر قوماش
به‌کاری ده‌بن.

دندان‌ه / dandāne / ها: / اسم. دالب‌ر؛ ددانه؛
دیانه: ۱. دن؛ دچ؛ ددانوک؛ دانه؛ چوکه‌ه؛ قارت؛
ده‌ن؛ ههر کام له‌قوتکه‌گه‌لی یه‌ک‌پ‌ز و یه‌ک له
دوای یه‌ک «دندان‌ه‌ی اره؛ ددان‌ه‌ی کلید: ددان‌ه‌ی
هه‌ره؛ دیانه‌ی کلیل» ۲. /گیاه‌شناسی/ پره‌م‌په‌ره‌ی
لی‌واره‌ی گه‌لا که‌به‌شی‌وه‌ی ددان‌ه‌ن.

دندان‌ه‌دار / dandānedār / : صفت. دالب‌ر؛ دالب‌ر؛
دندان‌دار؛ دیانه‌دار؛ به‌دیانه و دالب‌رگه‌لی تیژ له
لی‌وار و که‌ناره‌وه.

دندانی^۱ / dandānî / : اسم. دووپایی؛ ئاژه‌لی
دوو‌کوویی؛ ئاژه‌لی که‌بۆ داشت و به‌شداری له
ده‌سه‌هاتی، لای که‌سه‌یکه‌وه داده‌ن‌ریت.

دندانی^۲: صفت. ددانی؛ دانی؛ دینی؛ پی‌وه‌ندیدار
یان سه‌ر به‌ددانه‌وه.

دنده / dande / ها: / اسم. دهنده؛ دهنه؛ ده‌ن؛
۱. په‌راسوو؛ په‌راسی؛ په‌ره‌که؛ سیسی؛ ده‌نگ؛
ده‌نک؛ ده‌نکه؛ پارخان؛ پارووخان؛ ئیسکی
که‌هوانه‌یی له‌سینگدا ۲. ده‌سگایه‌کی میکانیکی

و پهزم؛ بڼ و برؤ؛ فیک و فاک؛ کاری به پیشه کی و پهراویز و درېزه سان «دیدم خیلی دسک و فنگ دارد، از خیرش گذشتم؛ زانیم سرم و روم می زوری ههیه، ویلم کرد».

دنی / danî / [عربی] صفت. [دبی] ۱. پهست؛ پهس؛ خوږی؛ سووک؛ ناکهس ۲. بی-فهړ؛ هیچ و پوچ؛ ناچیزه؛ سهرسوالکهر؛ ناکهس به چه.

دنیا / donyā / [عربی] اسم. دنیا؛ دونیا؛ دنی؛ دنا: ۱. جههان؛ جیهان؛ گهر دوون؛ چهرخ؛ سهرسات «دنیا خیلی بزرگ است؛ دب گهلهک گهرهیه» ۲. ژبان «به دنیا آمدن؛ هاتنه سناوه». بهرانبهر: ۳. آخرت «نیشته چیکانی زهوین؛ دانیشتهانی زهوی «دنیا گواه است؛ دب نه زانی» ۴. تاقمیکي دیار یکر او له خه لک و خه ز و خواز گهلی تاییه تیان «دنیای ورزش؛ دسای و ورزش» ۵. کار و بار و دلخوازیگهلی سهر به ژبانی پوژانه «از دنیا بریدن؛ له دیا وهرز بوون» ۶. جی ژبان و دهوړ و بهری ههر که سیګ «دنیای کوچکی دارد؛ دونیایه کی چکوله ی هیه».

□ **دنیای جدید** 𐰽 بر جدید، بر

دنیای خاکی؛ زهوی؛ زهوین؛ زهمین؛ ئهرز؛ ههرد؛ ههرند؛ عهرد.

دنیای قدیم 𐰽 بر قدیم، بر

آن دنیا؛ ئه و دنیا؛ دنیای پاش مهرگ؛ جههانی مردووان «در آن دیا باید جواب پس بدهی؛ له و دنیا دهی وهرام بدهیهوه».

این دنیا؛ ئهم دنیا؛ ژبانی دنیایی «امیدوارم در این دنیا خوشبخت باشی؛ هیوادارم لدم دنیایه دا خوشبخت بی».

□ **دنیا به آخر رسیدن؛ [مجازی] کوله که ی ناسمان پرووخان؛ قیامت راهاتن؛ سهر دنیا هاتنه یه ک؛ پرووداویکی گرنگ پیشهاتن «مگر دنیا به آخر رسیده؟؛ مه گهر نوله که ی ناسمان پرووخواه».**

دنیا به کام کسی بودن؛ پوژ، پوژ ی که سیګ

به دنده وه «موتور دنده ای؛ موتوری دنده ای».

دن ژوان / donjûvān / [فرانسوی] اسم. [کنایی] ژنبار؛ تولاژ؛ دوژهن؛ زرتک؛ که سی که وازی له ژنانه و وا ناسراوه.

دن کیشت / donkišot / [؟] / اسم. [کنایی] پالنه وان په مه؛ که سی که توو شیراری نارمانجگهلی نه گونجاو و خه یالگهلی پالنه وانیه تیه.

دنگ ۱ / dang / اسم. ۱. لھا؛ دینگ؛ دنگ؛ سیرکو؛ ده سوسندوژ؛ چالک؛ برنجکوت؛ نامرازی برنج کوتان ۲. [مجازی] دهنګه شه؛ ههرا و هوریا؛ دهنګ؛ دهنګه دهنګ؛ داکو که؛ قیره؛ گرم و قال؛ قرم و قال «کاری می کند که هر روز دنگی در آید؛ کاریک ده کا هه موو پوژ ی دهنګه شه یه ک بهرز بیته وه» ۳. نهوس؛ هه وهس؛ خولیا «دنگ کسی گرفتن؛ نهوسی که سی ههستان».

□ **دنگ کسی گرفتن؛ [تعریض] که لکه له که و تنه سهری که سیګ؛ ههوا که و تنه سهری که سیګ؛ ههوا له سهری که سیګ دان؛ ههوا که سیګ گرتن؛ نهوسی که سی هه لسان؛ که و تنه سهر هه تهر وه؛ که فتنه سهر هه واوه «اگر فردا دنگ گرفت و نخواستی کار کنی، تکلیف من چیست؟؛ ئه گهر سبهینی که لکه له که و تنه سهرت و نه تو یست کار بکهی، چاری من چیه؟».**

دنگ ۲ 𐰽 دنگ - دنگ

دنگال / dangāl / صفت. هه شته رخان؛ وراق؛ بهریان؛ زور گهوره و بهر فراوان «اتاق دنگال؛ کرسی دنگال؛ ژووری هه شته رخان؛ قورسی وراق».

دنگاله / dangāle / اسم. گلیله؛ گلیزه؛ گه زووز؛ چلووره؛ زه مبه لیک؛ زه مبه لیلک؛ زه مبه لوله؛ زه مبه لوویله؛ بهیسی؛ شووشه سه هؤل؛ سه هؤل ی که به شاخ و گو یسوانه دا شوړ ده بیته وه.

دنگ - دنگ / dangdang / صوت. زرينګه زرينګ؛ زه زه زه؛ دهنګی ئاهه نګین و گری که به هو ی لیکدانی شتی کانزایی به دی دی؛ دنگ

دنگ و فنگ / dang-o-fang / اسم. [تعریض] بهزم

دو / do /: اسم، ۱. دوو؛ دوی؛ ژماره ی سهره کی گهره تر له یه ک و چکوله تر له سی. ۲. [ایتالیایی] /موسیقی/ دؤ؛ هه وه لین نوتی موسیقا له گامی دیاتینیکدا.

دو: صفت، دوو؛ دوی: ۱. یه کی زۆر تر له یه ک دانه «دو مرد؛ دو کتاب؛ دوو پیاو؛ دوو کتیب» ۲. دووهم؛ دووهم «شماره ی دو؛ ژماره ی دوو».

▣ دوه دو دودو

دو جان در یك قالب: [مجازی] گیانیک و دوو جهسته؛ زۆر گهرم و لیک نیزیك.

▣ دو پا داشتن و دو پا هم قرض کردن: [مجازی]

لاق / قولی لی بوون به چوار؛ عابا لی بوون به بائ؛ تی تهقان؛ تی تهقاندن؛ کلک له سهر شان دانان؛ به هه له داوان هه لاتن؛ بۆی دهر چوون؛ خو راپسکان؛ خو راپسکندن «دو پا داشت و دو پا هم قرض کرد و جیم شد؛ لاقی لی بوون به چوار و بۆی دهر چوو».

دو چشم داشتن و دو چشم هم قرض کردن: [مجازی] چوار چاو ورد بوونهوه؛ چاو بوون به چوار؛ روانین به سهرنج و وردیهوه. دو دوزه بازی کردن: [مجازی] سه گی دوولاهه بوون؛ له سهرموه هه ی کردن و له ژیره وه ده ی کردن؛ دوولاخوری کردن؛ له هه دوو لا خواردن؛ له گهل هه ر دوو لای مامه له یان شه ر بوونه هاودهست و هه ر دوولایش فریودان «برخی از نمایندگان دو دوزه بازی می کردند؛ بریک له نوینه ران سه گی دوولاهه بوون».

دو قورت و نیمش باقی بودن: [مجازی] داوی باقیه که شیی کردن دوو ئه ونه شی باقی بوون؛ شتی زیایی داوا کردن و به نار هوا خو به خاوهن بهش زانین.

دو: پیشواژه، دوو-؛ دوه-؛ خاوهنی دوو دانه له شتی «دوکاره؛ دوتیغه؛ دووکاره؛ دوتیخه».

دو / dow, do /: اسم، ۱. هه ر؛ را؛ غار؛ خار؛

بوون؛ رۆژی که سی بوون؛ کامیاب و خاترجه م بوون «امروز دنیا سه که نهاسه: نه ورۆ رۆژی نهدانه».

دنيا را برداشتن: [مجازی] دنیا داگرتن؛ دنیا گرتن؛ له هه موو جیگایه ک بوون «بیماری ایدز دنیا را برداشت؛ نه خو شی ئه یدز دنیا داگرتووه».

از دنیا رفتن: کوچی دواپی کردن؛ له دنیا (دهر) چوون؛ مالاوایی کردن؛ مالاوایی یه کجاری کردن؛ مردن «آرام بچه بود که پدرش از دنیا رفت؛ نارام مندا ل بوو، بابی کوچی دواپی کرد».

به دنیا آمدن: هاتنه دنیاوه؛ له دایک بوون؛ په یدا بیهی «دیشب بچه اش به دنیا آمد؛ دوتیسه و مندا له که ی هاتنه دنیاوه».

به دنیا آوردن: بوون؛ به دنیا هینان؛ هاوردنه دنیاوه «یک دختر به دنیا آورد؛ کچیکی بوو».

دنیای پرست / donyāparast، ها؛ ان؛ [عربی/

فارسی] صفت، دنیای پرست؛ مال پرست؛ خواز یاری زۆر تامه زرو ی به دهست هینانی سامان و دارایی ته نیا بۆ خو شی و ئاسایشی خو ی: دنیادوست دنیاسند / donyāpasand: [عربی/ فارسی] صفت، دنیایه پسند؛ په سندرکراو له لایه ن خه لکه وه «حرفه ها و سیاستهایش دنیاسند بود؛ قسه و سیاسته کانی دنیاسند بوو».

دنیادار / donyādār، ان؛ [عربی/ فارسی] صفت، دنیار؛ پی داگر و سوور له سهر کووه کردنی سامان و پاره.

دنیادوست / donyādūst: [عربی/ فارسی] دنیای پرست

دنیادیده / donyādīde، ها؛ [عربی/ فارسی] صفت، دنیادیده؛ دنیادیتوو؛ دنیادیه؛ چاوکراوه؛ گهریده؛ خاوهن ئه زموون و ئاگاداری به هو ی به سالاجووی.

دنیوی / donyavī: [عربی] صفت، دنیایی؛ پیوه ندیدار یان سهر به دنیاوه.

دوات / davāt ، ها: [عربی/اسم، هورینگ؛ دهوات؛ دهواته؛ دویت؛ دهویت؛ دفتیت؛ حوټه؛ مهره که بدان؛ مهر که فدان؛ قوتووی مهره کب بؤ قه‌لم تیکردن و نووسین.

دواتگر / davātgar ، ان: [عربی/فارسی/اسم، چیکری بری له دهفرگه‌لی کانزایی وه ک سه‌ماهر و سینی.

دواجات / davācāt: [عربی جمع دوا دواخانه / davāxāne ، ها: [عربی/فارسی/اسم، [گفتاری] دواخانه؛ دهرمانخانه؛ نه‌جزاخانه؛ دارووخانه؛ دوکانی دها و دهرمان.

دواخانه چی / davāxānečī ، ها: [عربی/فارسی/ترکی/اسم، [گفتاری] دواخانه‌دار؛ نه‌جزاچی؛ خاوه‌نی دواخانه.

دوا — درمان / davādarmān ، ها: [عربی/فارسی/اسم، [گفتاری] داودهرمان؛ دها و دهرمان؛ دها؛ کار یان رهوتی چاره‌سهرکردنی نه‌خوشین «چرا دوا — درمان نمی‌کنی؟ بؤچی داو و دهرمان ناکه‌ی؟».

دوار / davār: [عربی/اسم، [دبی] خول؛ سوور؛ چهرخ؛ چهرخان؛ زقر.

دوار سر: سهر گیزه؛ سهر گیزه.

دوار / davvār: [عربی/اسم، [دبی] گهرؤک؛ به هلسوورانه‌وه؛ سوورینهر؛ له سوور؛ خول خور؛ له خول؛ به خول؛ به گهر؛ گهرنده «چرخ دوار؛ چهرخی گهرؤک».

دوازدهه ^۱ / davāzdah: [اسم، دوازده؛ دوانزه؛ ژماره‌ی سهره‌کی نیوان یازده و سیژده.

دوازدهه ^۲: صفت. دوازده؛ دوانزه: ۱. به کئی زورتر له یازده دانه ۲. دوازده‌ههم؛ دوانزه‌ههم.

دوازده‌امامی / davāzdah'emāmī ، ها: [فارسی/عربی/اسم، [شیعه] دوازده ئیمامی؛ دوانزه ئیمامی؛ پروامهند به ئیمامه‌تی عه‌لی کوپی نه‌بیتالب و یازده کس له کوپ و کوپه‌زاکانی.

دوازدهم / davāzdahom: صفت. دوازده‌ههم؛

خار-خار؛ ره‌مه‌ره‌مالی؛ بهز؛ دهو؛ دوو؛ هه‌لینگ؛ کار یان رهوتی پاکردن؛ شه‌قاندن؛ غاردان؛ قاچان «مسابقه‌ی دو؛ کبهرکیی هه‌را» ۲. [گفتاری] فشه؛ بافشه؛ هه‌ره‌شه‌ی بی‌ین و ره‌مه‌کی «بی‌خود دو نیا، ما گوشمان از این حرفها پر است: بی‌هؤ فشه مه‌که، زورمان له‌مانه بیستوه» ۳. چهل؛ چله؛ سهره؛ سهری؛ گیوه؛ باو؛ نوره له کایه‌دا.

دو ماراټن: دهوی ماراټون؛ کبهرکیی پاکردن به مه‌ودای ۴۲۱۹۵ میتر.

دو و میدانی دوو میدانی

دو آمدن: فشه‌کردن؛ بافشه‌کردن؛ هه‌ره‌شه‌ی بن‌شرکردن.

دو به دست کسی افتادن: هه‌ل که‌وتنه دهستی که‌سیکه‌وه؛ دهرفته‌نی کاریک (زورتر ناره‌وا) بؤ که‌سی ره‌خسان «چه خبر است؟ دو به دست افتاده: چیه؟ هه‌ل که‌وتوه‌ته دهست».

دوآتسه / doātaše: صفت. ۱. دوو‌کول؛ دوو‌جار کولوا یان له بهر‌ئاور بووگ ۲. دووانه‌تسه؛ دوولابرژاو «نان دوآتسه: نانی دووانه‌تسه» ۳. [کنایی] توند و تیز؛ تون و تیز؛ ره‌شه «وطن‌پرست دوآتسه: نیشتمان‌پرستی توند و تیز».

دوآلیست / dū'alīst ، ها: [فرانسوی/صفت، دووپه‌رست؛ دوانه‌په‌رست؛ بر‌وادار به دوانه‌په‌رستی.

دوآلیسم / dū'alīsm: [فرانسوی/اسم، دووپه‌رستی؛ دوانه‌په‌رستی؛ بر‌وا به هه‌بوونی دوو ئافرینهر له جیهاندا.

دوا / davā ، ها: [عربی/اسم، دهرمان؛ دها؛ ۱. لجات؛ ادویه؛ داروو «دکتر چند قلم دوا نوشت؛ دوکتور چهن جور دهاوی نووسی» ۲. [مجازی]

عیلاج «درد من دوا ندارد: دهرمد بی‌ده‌رمانه» ۳. ماکی کیمیاوی، به‌تایبست ماکی سهر به شیمی پیشه‌سازی.

دواب / davāb(b): [عربی/اسم، [دبی] چاروايان؛ به‌کسمان؛ چوارپیتیانی بارکیش.

دوام داشتن: ۱. خوراگر بوون؛ به دوام بوون؛
به گورخ بوون ۲. [قدیمی] دریژهدار بوون؛
بهردوام بوون.

دوان / davān /: قید. [دبی] به غار؛ هله داوان؛
به ههرا؛ به راکردن؛ به دەرچوونه وه؛ به
رهمه ره مالج.

دواندن / davāndan /: مصدر، متعدی. // **دواندی**: غارتدا؛ می‌دوانی: غار دده‌ی؛ بدوان: غار ده //

۱. غاردان؛ غار پیدان؛ خاردان؛ غار پیکردن؛ تاودان؛ ره‌فاندن؛ هه‌لینگ / لینگ دان؛ لنگاردان؛ لو‌لواندن؛ لوکاندن؛ ره‌منه‌ی، ره‌منای «هر روز مدتی اسب را می‌دواند: هه‌موو ره‌ژئی ماوه‌یه‌ک ئه‌سپه‌که‌ی غار دده‌دا» ۲. داکوتان؛ ره‌گازوکردن؛ هه‌لبگارن؛ هه‌لبگیراندن؛ بلاوکردنه‌وه «ریشه دواندن: بن داکوتان» * **دوانیدن**. هه‌روه‌ها:

دواندنی

■ صفت فاعلی: دواننده (غاردەر) / صفت مفعولی: دوانده (غاردارو) / مصدر منفی: ندواندن (غارنهدان)
دوان-دوان / davāndavān: قید. به غار-غاران؛ به ههرا-ههرا؛ به ههلهداوان؛ به خار-خاران؛ له حالی را کردندا «دوان-دوان به سویش رفتم؛ به ههرا-ههرا چووم بۆ لای».

دوانیدن /davānîdan/ ➡ دواندن

دواوین / davāvîn : [عربی] جمع دیوان

دواير / davāyer : [عربی] ۱. جمع دایره
۲. جمع اداره

دوئل / d'el / ، ها: [فرانسوی] اسم، دؤئیل؛
ململانی دؤو کەس بۆ پاراستنی شەهەف و
پۆشکین با یکی دؤئل کرد و کشتە شد:
پۆشکین لەگەڵ یەکیکدا دؤئیلی کرد و کۆژا.

دوئیټ / do'yyat، ها: [فارسی/ عربی/ اسم.
دووبه، ره کی؛ دووبه ره کایه تی؛ جیایی «از این
دوئیټ دست بردارید و با هم کار کنید: لهم دووبه ره کیه
دهست هه لگرن و پیکه وه کار بکهن».

دوباره^۱ /dobāre/: صفت. دووباره؛ دوباره؛ دواړه؛

دوازدهمین؛ دوازدهه‌مین؛ دوا نزه‌مین؛
دوانزه‌هم؛ دوانزه‌همین؛ به پله و پایه، رزن یان
جیگای دوازده‌همیه‌وه.

دوازدهمی / davāzdahomî ، ها: ضمیر.
دوازدهمی؛ دوازدهمی؛ نهوی که له پله‌ی
دوازدهم‌دایه.

دوازدهمین / davāzdahomîn / صفت.
دوازدهه‌مین؛ دوازده‌یه‌مین؛ به پله و پایه‌ی
دوازدهه‌میه.

دوازدهه /davāzdahe/:سم، دوازدهه؛
دوازدهیینه؛ دوازده گری؛ ههوه لین بهشی
ریخۆلهی جکۆله له گوانداراندا.

دوافروش / davāfurūš ، ها؛ ان: /عربی/ فارسی] اسم، [گفتاری] دهوافرۆش؛ نه‌ج‌ز‌ا‌چ‌ی؛ که‌س‌ی که کاری کری‌ن و فرۆشتنی ده‌وا‌به.

دوال / davāl : سیرم؛ سیرمه؛ سیریمه؛ سیریمه؛ ترسمه؛ دوال؛ دواله؛ دویل؛ زویل؛ زوله؛ زولاک؛ زؤل؛ سیپ؛ قایش؛ نهواری له چهرم.

دوا لپا / davālpa /: اسم، [فرهنگ مردم] دُولپا؛
 یونوه وهریکی خه یالی که ده لَین دوو پائِ
 درِیژی وهک ده والی هه یه و نه گهر له دُول و
 ده شتا که سِیک به ته نیای بی نیته وه، پا
 ده خاته دهوری ملی و سواری ده بی و به زور
 ده یگه رِیتی.

دهوام /davām/ (عربی/اسم، دهوام: ۱. خوراکری؛
 توانایی به‌رنگار بوونه‌وه له به‌رانبه‌ر ته‌وره و
 هۆکاری زیانده‌ر و له‌نیویه‌روهه «دهوام این پارچه
 خوب بود: دهوامی ئەم پارچه‌یه باشه» ۲. پایه‌داری؛
 سه‌قام؛ خوراکری «دهوام آوردن: دهوام هی‌نان»
 ۳. درێژ‌ه: به‌رده‌دهوامی؛ پاشماوه «دهوام داشتن:
 به‌رده‌دهوام یون».

□ دوام آوردن: هه‌لکردن؛ به‌رگه‌گرتن؛ به‌ر کردن؛ ده‌بردن؛ وه‌رگه‌گیرته‌ی (او بود که در برابر این همه سختی دوام آورد؛ هه‌ر ئه‌و بوو له به‌رانبه‌ر ئه‌و هه‌موو دژوا به‌وه هه‌لیک د).

دوو پاته؛ دوو پات؛ دسهر؛ له نوو (دیدار دوباره؛
دیمانه‌ی دووباره).

دوباره^۱: قید. سهر له نوو؛ دووباره؛ دووارة؛ دواره؛
هی؛ هی دی؛ هه متی؛ هه متر؛ هه متهر؛ هه مدی؛
هه ینا؛ هه ونا؛ هاونا؛ هانجی؛ گلانا؛ گلانگینا؛ گر؛
باز؛ واز؛ دسهر؛ له نوو؛ ههم؛ هه میس؛ هه مدیس؛
هه میسا؛ هه میسان؛ هه میسانه وه؛ نه وه دیسان؛
دیسا؛ دیسان؛ دیسانه وه؛ دوچاره کی؛ ژ نوو؛
۱. جاریکی تر؛ جاریو تهر (دوباره بگو بییم چه
گفتی؛ دووباره بلن بزائم چیت گوت) ۲. هه مبار بهو
شیوه به (دوباره برگشتم سر کار قبلی؛ دیسان
که رامه وه سهر کاره پی شووه کم).

دوباره کاری / dobāre kārī: اسم. دوو چاره کاری؛
دوو پاته کاری؛ دووباره کاری؛ ره وتی دوو پاته
کردنه وهی بیهو یان ناړه وای کاریک (وقتی از کار
یکدیگر خبر نداشته باشیم، ممکن است دوباره کاری
بکنیم؛ کاتی که ناگهان له کاری به کتر نه‌یی،
ویده چی تووشی دووباره کاری ببین).

دوبامبی / dobāmbi: قید. دووچه پوکی؛
دووچه پوکه؛ دووله پی؛ ههر وه دهسه‌ی؛
دووده‌سی؛ دووده‌ستی؛ به زهره‌ی ههر دوو
له پی دهست (دوبامبی زد توی سر خودش؛
دووچه پوکی دای به سهر خویدا).

دوبدو / dobedo: قید. دوان-دوان؛ دووبه دوو؛
دوه دوه‌ی؛ دوه-دوه؛ دوو دانه-دوو دانه؛ به
شیوه‌ی دوانه‌یی و به دووی یه کدا (آنها را دوبدو
بچین؛ دوان-دوان بیانچنه)؛ دوبه دوو

دوبر / dobar: صفت. دووبهر؛ دوه‌مهر؛ دوه‌لا؛
دوو لاهر؛ دوو نه‌بش.

دوبعدی / dobo'di: فارسی/عربی صفت.
دووبهر؛ دوولایی (سه‌بارهت به روپهر، تنه‌یا
دریژایی و پانایی).

دوبل / dûbl: فرانسوی صفت. دووبهرامبه‌ر؛
دووبهرابه‌ر؛ دوو نه‌ونده؛ دوو نه‌ونه؛ دووچه‌نانه؛
دووچه‌ندان (یکبار هه در آمدش دوبل شد؛ یه کجاری

دهسه‌تای دووبهرامبه‌ر بؤوه).

دوبل: قید. دووبهرابه‌ر؛ دووبهرانبهر؛
دوه‌بهرامبه‌ر؛ دوو نه‌ونده؛ دووچه‌نانه؛ دووچه‌ندان
(قیمتش را دوبل حساب کرده؛ نرخه‌کی دووبهرابه‌ر
حسیب کردوه).

دوبلاژ / dûblāž: فرانسوی/سم. دووبلاژ؛ کاری
وه رگیزان (بؤ فیلم و نومايش) «مدیر دوبلاژ»
بهریرسی دووبلاژ).

دوبلکس / dûbleks: از فرانسوی [دوبلکس-۱]
دوبلور / dûblor، ها: [فرانسوی/سم. دووبلور؛
۱. که‌سی که کاری گوتنه‌وه‌ی قسه‌کانی نیو
فیلم به زمانیکی جگه له زمانی هوه‌ل «او یکی
از دوبلورهای چیره‌دست و خوش صداست؛ نه و یه‌کی له
دووبلوره لیزان و خوش دهنه‌کانه» ۲. که‌سی که
له دهنگی به جینی یه‌ک یان چهند نه‌کتر له
فیلمدا که‌لک وهرده‌گیریت.

دوبله^۱ / dûble: فرانسوی صفت. دووبله؛ به
په‌یقی جگه له زمانی سهره‌کی (وه‌ک بؤ فیلم).

□ دوبله کردن: دووبله کردن؛ وهرگیزان؛
گوتنه‌وه‌ی په‌یقی فیلم به زمانیکی تر.
هروه‌ها: دوبله شدن

دوبله^۲: قید. دووبهرانبهر؛ دووبهرابه‌ر؛
دوه‌بهرامبه‌ر؛ به شیوازی دوانی یان دووبهرامبه‌ر.
□ دوبله پارک کردن: پال به پالی یه‌ک
راگرتن؛ وه‌ستاندنی دوو ماشین له پال
یه‌کتره‌وه.

دوبه / dûbe: [؟] /سم. که‌لک؛ که‌ره‌سته‌یه‌کی
ته‌ختی سهر ناو بؤ گواسته‌وه‌ی بار له رځ‌خانه‌دا
که ده‌به‌سریتنه یه‌ده‌ککیشه‌وه.

دوبه‌شک / dobešak: فارسی/عربی صفت.
[گفتاری] دوو دل؛ دووشک؛ دوه‌شک؛ در‌دو‌نگ؛
در‌دو‌نگ؛ شکدار؛ دل دانه‌مه‌زراو له‌مه‌ر دوو شتی
رې تیچووه «دوبه‌شک بودم و نمی‌دانستم بهتر است
بروم یان بمانم؛ دوو دل بووم و نهمده‌زانی باشر وایه
برؤم یان بمینمه‌وه».

دوبهمزن / *dobehamzan* ، ها: / صفت. / *گفتاری* /
به زاجکه ری؛ نیوان تیکده ری؛ چوکه شکین؛ شو فار؛
شیوه ژنه؛ کوله بنه؛ پاکل؛ پاکله؛ شه ی تانی که ری؛
خاو من خوو یا مه یل به هه لگیر ساندنی دوژمنی
له نیوان خه لکیدا (من تو را این طور دوبهمزن
نمی دانستم؛ نهمده زانی تاوا به زاجکه ری).

دوبهمزنی / *dobehamzani* ، ها: / اسم.
به زاجکه ری؛ نیوان تیکده ری؛ چوکه شکین؛
شو فار؛ کاره هاتی به ده ی تانی دوژمنی و
دزایه تی له نیوان خه لکدا.

دوبیتی / *dobeyti* ، ها: / *فارسی* / *عربی* / اسم.
چوارخشته کی؛ چوارخشتی؛ چه شنی شاعر که
بالگه لی هه ول، دووه هم و چواره می هاو پاشلن
و پتر له سه ر کیچی «مه فاعیلون، مه فاعیلون،
مه فاعیل» ن (وه ک چوارخشته کانی بابه تاهیر).

دوبینی / *dobini* / اسم. / *نیزسکی* / خیلی؛ خویلی؛
خوولی؛ خپچی؛ چاو خواری؛ چاوشاشی؛
چافوری؛ چافویری.

دوپایه / *dopāye* / صفت. / *گیاه شناسی* /
جووت جینگه؛ جووت خانه؛ دوو خانه؛ بوونی گولی
نیر و گولی می هه ری که له سه ر پروه کیکی
جیاواز به گولگه لی میینه یان نیرینه له بته
یان دارگه لی جیاوازا (وه ک داری خورما).
به رانه ری: یکپایه

دوپشته / *dopošte* / قید. / دوو پرز نه؛ دوو پرزه؛
دوو پرزه؛ دوه چین؛ له دوو ریزدا (مردم دوپشته
ایستاده بوندن؛ خه لکی دوو پرز نه راوه ستابوون).

دوپلکس / *dupleks* / از فرانسوی / صفت.

۱. دووقات؛ به دیوگه لیک له دوو قاتدا به
پلیکانه ی ناو خووه: *دوپلکس* / *گفتاری* /
۲. دوونهموم؛ به دوو جینگای جیاوازه له
ده سگایه کدا که ده کری له هه ر دووی به جیاواز
که لک و هریگیر دریت ۳. به توانایی هه نار دنی
دوو په یامی هاوکات بو دوو لا.

دوپوشه / *dopūše* / صفت. / *معماری* / دوو پووشه؛

دوولو؛ به دوو لای پووشه نی جیا له یه کتره وه
«دیوار دوپوشه؛ دیواری دوو پووشه».

دوپهلو / *dopahlû* / صفت. / *مجازی* / به توپکل؛
به توکل؛ دوو پالوو؛ نه ریسات؛ دوو لایه ن؛ به دوو
واتای جیاوازه وه (یک جواب دوپهلو داد و نتوانستم
منظور شر را بفهمم؛ وه لامیکی به توپکلی دایه وه و
نهم توانی له مه به سستی تیگهم).

دوپیس / *dopiyes* ، ها: / *فرانسوی* / اسم.
جل و به رگی ژنانه به شیوه ی کوټ و دامین له
یه ک پارچه.

دوپیکر / *dopeykar* / اسم. / *نجوم* / جه وزا؛
ویننه کی ئاسمانی که به شیوه ی دوو مروی
لفه دوانه دیته به رچاو: جوزا

دوپینگ / *doping* / *انگلیسی* / اسم. / *ورزش* /
دوپینگ؛ کاره په هاتی که لک وه رگرتنی
وه رزشکار له ماکي هیزده ری پیش له
ده سپیکردنی یاری.

دوتانی / *dotāni* / *دوتایی*

دوتادوتا / *dotādotā* / قید. / دوان-دوان؛ دوو-دوو؛
دوه-دوه؛ دوو فر دوو؛ دوو دانه-دوو دانه؛ دوو به
دوو؛ به شیوه ی دوانی «دوتا-دوتا راه افتادید که
همین را بپرسید؟ دوان-دوان هاتوون نهمه بیرسن؟»
دوتار / *dotār* ، ها: / اسم. / دوتار؛ سازیکی ژندار
به دوو سیمه وه که زورتر له باکووری روزه لاتنی
ئیران و ولاتانی دراوسیددا باوه.

دوتایی / *dotāyi* / صفت. / دوانی؛ دوو دانه یی؛ به
دوان له شتیک «دسته های دوتایی؛ ده سته گه لی
دوانی»؛ **دوتائی**

دوتایی ۱: قید. / دوانی؛ دوو به دوو؛ دوه یی؛ هه ر دوو
پیکه وه؛ له لا یان له پال یه کتریه وه؛ ویرای
یه که وه «دوتایی رفتیم سینما؛ دوانی چووین بو
سینه ما»؛ **دوتائی**

دوترکه / *dotarke* / قید. / دوو پشته کی؛ دوو پشکه؛
دوو پشکه یی؛ دوو ته رکه؛ دوه ته رکه؛ به شیوه ی
دوو که سی پشت سه ر یه ک و ویکرا له سه ر

دوچرخه ساز / dočarxesāz ، ها: ان: / اسم.
دووچرخه ساز؛ که سې که کاری چاگردنه وهی
دووچرخه یه.

دوچرخه سازی / dočarxesāzi ، ها: / اسم.
دووچرخه سازی: ۱. کارخانه یه که
دووچرخه ی تیدا دروست ده کړیت ۲. کارگه ی
چاگردنه وهی دووچرخه ۳. پيشه یان کاری
دووچرخه ساز.

دوخانه / doxāne: صفت. دووچاوه؛ دوودیو؛
دووژوور <جبهی دوخانه: جابهی دووچاوه>.

دوخت / dūxt ، ها: / اسم. دروومان؛ دوورمان؛
دوژ: ۱. کار یان رهوتی دووران؛ دروون؛ دروین؛
دووړین <آموزش برش و دوخت: فیرکاری برین و
دروومان> ۲. کیل؛ وراز؛ وارز؛ وراست؛ دوخ یان
چوڼیه تی دووړین <خوش دوخت: خوش کیل>.

دوختن / dūxtan: مصدر. متعلی. // دوختی:
دووړیت: می دوزی: ددهووری؛ یدوز: بدووره //
دووړین؛ دروون؛ دووړین؛ دادروون؛ دوورانندن؛
دووړانن: ۱. کیلاندان؛ ورازین؛ وراستنه؛
وراسه؛ وراسته؛ ته قه ل دان؛ پیکه وه لکاندن
دوو شتی وهک پارچه به بهن و سوژن یان
مه کینه ی دروومان <لحاف دوختن: لیف دووړین>
۲. دالکاندن؛ دالکانن؛ ئه ره لکنه ی؛ شتی که به
بهن و دهرزی به ماکیکی ده قخوره وه لکاندن
<دگمه دوختن: پشکوژ دالکاندن> ۳. [مجازی] برین/
تی برین (بو چاو)؛ کل نه کردن (بو چاو)؛ شتی که
له شویتیکدا جیگیر کردن <چشم به چیزی دوختن:
چاو برینه شتی>. هه روه ها: دوختی

■ صفت فاعلی: دوزنده (ب) / صفت مفعولی: دوخته
(دووراو) / مصدر منفی: ندوختن (نه دووړین)
دوخت و دوز / dūxt-o-dūz: / اسم. [گفتاری]
دروومان؛ وراز؛ وراست؛ خه یاتی <کار دوخت و دوز
به عهده ی دختر بزرگتر است: کاری دروومان له
نه ستوی کچه گه وره که یه>.
دوخته / dūxte ، ها: / صفت. دووراو؛ دووریو؛

ئسب، دووچرخه یان موتور هوه سوار بوون
<یک دوچرخه کرایه می کردیم، دوتر که سوارش
می شدیم: دووچرخه یه کمان به کړی ده گرت و
دوو پشته کی سواری ده بووین>.

دوتريم / doteryom, dūteryom: [فرانسوی]
/ اسم. دوتریوم؛ هیدروژنی قورس؛ ئیزو توپی یه که
نوترونی هیدروژن.

دوجانبه / docānebe: [فارسی/عربی] صفت.
دوولایه نه؛ پیوه نندیدار یان سهر به دوو لا، دوو
که س یان دوو گرووه <جاسوس دوجانبه؛ توافق
دوجانبه: شوفاری دوولایه نه؛ پیکه اتنی دوولایه نه>.

دوجنسی / docensî ، ها: / [فارسی/عربی] / اسم.
نیر- می- نیر- ما؛ نیروما: ۱. دووړه گه زی؛
خاوه ن تایه تمه ندیگه لی ههر دوو جنسی نیر و
می ۲. [روان شناسی] خاوه ن تایه تمه ندیگه لی
کرده وه یی و می شکي ههر دوو جنسی نیر و می
* دوجنسی تی

دوجنسی تی / docensîyyatî: [فارسی/عربی]
دوجنسی

دوجین / docîn, ducîn: [از فرانسوی] / اسم.
دهرزن؛ دهرزن؛ دووچین؛ یه که ی ژماردنی کالا
بریتی له دوازه دانه.

دوجینی / docînî, ducînî: [از فرانسوی] / آقید.
دهرزنی؛ دووچینی: ۱. به شیوه ی دوازه
دانه یی <مدادها را دوجینی خریدیم: قه له مه کانمان
دهرزنی کړی> ۲. دهرزنی که؛ ههر دووچین
<دوجینی چهار صد تومان: دهرزنی که ی چوار سه د
تمه ن>.

دوچرخه^۱ / dočarxe ، ها: / اسم. دووچرخه؛
نامرازیکی گواستنه وه یی به بی موتور، به دوو
چرخه ی له دووی یه که، فهران، زین و پکیفی
که به پا لیدان و چرخاندنی ده بووی.

دوچرخه^۲: صفت. دووچرخه؛ دووچرخ؛ به دوو
چرخه وه <کالسه که ی دوچرخه: کالیسه که ی
دووچرخه>.

دووکله‌که‌ی ته‌چيته چاوی خوت.

دود خوردن: دووکهل خواردن؛ دووکهل هه‌لمژين «توی این شهر صبح تا شب دود می‌خوریم: لهم شارهدا پۆژ تا شهو دووکهل ده‌خوين».

دود دادن: دووکهل دان؛ قانگ دان؛ له بهر دووکهل‌دا دانان «ماهيه‌ها را برای نگهداری دود می‌دهند: ماسيه‌کان بۆ هه‌لگرتن دووکهل ده‌دهن».

دود زدن: دووکهل ليدان؛ دووکهل‌لاژۆ بوون؛ که‌وته بهر دووکهل يان له دووکهل زيان و ته‌گه‌ره پينگه‌يشتن «دود زده همه‌ی ديوارها را سپاه کرده: دووکهل لێی داوه هه‌موو ديواره‌کانی ره‌ش کردۆته‌وه».

دود شدن: [مجازی] بوونه دووکهل؛ بوونه تۆز؛ سووتان و فهوتان «هر چه داشت دود شد و به هوا رفت: هه‌ر چيه‌کی هه‌بوو بووه تۆز و به دهم باوه چوو».

دود کردن: دووکهل کردن؛ دووکهل‌که‌رده‌ی: ۱. به بۆنه‌ی باش نه‌سووتانه‌وه، گازیکی ره‌ش يان تۆخ له ئاگر به‌رز بوونه‌وه ۲. [کنایی] کيشانی جگه‌ره يان ماکی خاوکه‌ر: دود کشیدن

دود کشیدن ❶ **دود کردن** ۲-

دود گرفتن: دووکهل داگرتن؛ دووکهل داوه‌ستان؛ دووکهل هه‌لگرتن؛ دووکهل گيرته‌يره «همه‌جا را دود گرفته بود: هه‌موو جياگياه‌ک دووکهل دايجرته‌بو».

دود آلود / dūdālūd: صفت. دووکهل‌لاوی؛ دووکهل‌لين؛ دووکهل‌لی؛ دوکیلی؛ تیکهل به دووکهل «هوای دود‌آلود: هه‌وای دووکهل‌لاوی».

دودانگيز / dūdangîz: صفت. [نامتداول] دووکهل‌که‌ر.

دودره / dodare: صفت. [گفتاری] دوودرگا؛ دوودریا؛ دوو ده‌رکه؛ دوه‌به‌ره؛ به دوو درگاه.

دووریاگ؛ ورازیا؛ دروست کراو له دروومان (لباس دوخته: گنجی دووراو).

دوخته‌فروشی / dūxtefurūšî، ها: / اسم. جل‌وبه‌رگ‌فرۆشی؛ گنج‌فرۆشی؛ جیگای جل‌وبه‌رگ‌فرۆشتن. هه‌روه‌ها: **دوخته‌فروش** دوخوابه / doxābe، ها: صفت. دووخه‌وه؛ به دوو ژووری تایبته بۆ خه‌و «یک آپارتمان دوخوابه به فروش می‌رسد: وارخانێکی دووخه‌وه بۆ فرۆشه».

دود / dūd: / اسم. دووکهل؛ دوکیل؛ دووکیل؛ دوکله؛ دویکیل؛ دوود؛ دوو؛ دوی؛ دومان؛ دوومان؛ سیاتگ؛ کادو؛ کادوو؛ کادی؛ مؤران: ۱. گازیک که له سووتانی ماکی که‌ربونداره‌وه به‌دی دئ و به بۆنه‌ی تیکهل بوونی تۆزی خه‌لووز له گه‌لیدا به چاو ده‌بینریت ۲. ماکیک که به شیوه‌ی گاز ببینریت، به‌تایبته تووتن و ده‌سه‌پاته‌کانی «شما اهل دود نیستید؟ ئیوه دووکهل ناکن؟».

❶ **دود از کله‌ی کسی بلند شدن:** [مجازی] ته‌م به‌ر چاوی که‌سیک‌گرتن؛ به‌ر چاو که‌سێ ته‌م داگرتن؛ زۆر تووره‌ بوون، خه‌م داگرتن يان واق وړمان «وقتی این را گفت دود از کله‌ام بلند شد: که نه‌وه‌ی گوت ته‌م به‌ر چاوی گرتم».

دود از کنده بلند شدن: [کنایی] دووکهل له ئاور بوونه‌وه؛ باز له سه‌ر داری پیر نیشن؛ کار له ده‌ستی که‌سی چاو‌کراوه و به سالاجوو ده‌ره‌اتن.

دود چراغ خوردن: [کنایی] شه‌ونخوونی کيشان؛ پيشه‌شکان؛ شه‌وانی زۆر نه‌خه‌وتن و موتالا کردن «برای نویسنده شدن باید دود چراغ خورد: بۆ بوونه نووسه‌ر، ته‌بێ شه‌ونخوونی بکيشی».

دود چیزی به چشم کسی رفتن: [کنایی] دووکهل‌ی شتی چوونه چاوی که‌سیکه‌وه؛ پای که‌سیک‌گرتنه‌وه؛ گه‌زه‌ن و تاوانی شتیک به که‌سێ گه‌يشتن «این کارها را می‌کنی آخر دود آن به چشم خودت می‌رود: ئهم کارانه ده‌که‌ی ئاخري

دودل / dodel ، ها: / صفت. [مجازی] دودول؛ دوه‌دل؛ در‌دونگ؛ در‌دؤنگ؛ به‌گومان؛ دل‌خورد؛ سه‌ددل؛ ناخترجه‌م؛ با‌پا؛ دووشک‌له هه‌لېژاردن نیوان دوو شتدا «برای قبول پیشنهادش دودل بودم: بۇ پەيزرانی پيشنياره‌کەى دودول بووم».

دودلی / dodeli ، ها: / اسم. [گفتاری] دودوللی؛ در‌دونگی؛ در‌دؤنگی؛ دلی-دلی؛ نیگه‌رانی؛ ئه‌رئ-ئه‌رئیی؛ پارایی «دوللی را کنار بگذار و زود تصمیم بگیر: دودوللی بئه لاوه و زوو بریار بده».

دودم / dodam ، صفت. دوددهمه؛ دوه‌دهمه؛ به دوو لیواری تیژه‌وه (سه‌بارته به شیر، تیخ و...) .

دودمان / dūdman ، ها: / اسم. ۱. بئه‌ماله؛ بنچینه؛ بنیچه؛ ره‌چه‌له‌ک؛ ره‌ته‌وه؛ بئه‌چه؛ بئه‌چه‌که؛ به‌ره‌باب؛ لؤن؛ خان و مان؛ خانه‌دان؛ بناوان؛ هه‌موو ئه‌وانه‌ی باب و کالیان یه‌کیکه ۲. خیل؛ هۆز؛ تیره.

دودمان کسی را بر باد دادن: [مجازی] سه‌ر و مالی که‌سیک تیدا بردن؛ قهره‌چۆلی که‌سیک برینه‌وه؛ که‌سیک و بئه‌ماله‌کەى قر تیخستن. هه‌ره‌وها: دودمان کسی بر باد رفتن

دودو / dōdow, do:do ، اسم. ره‌ش‌وبه‌ش؛ ره‌شکه‌و‌پیشکه؛ فر‌که‌فرک؛ رمل؛ له‌رزینی ره‌شینیه‌ی چاو «از گرسنگی و خستگی چشم‌هایم دودو می‌زد: له‌شه‌کەتى و برسیه‌تیدا چاووم ره‌شکه‌و‌پیشکه‌ى ده‌کرد».

دود و دم / dūd-o-dam ، اسم. [کنایی] چره‌دوو‌که‌ل؛ شه‌ره‌دوو‌که‌ل؛ چه‌قه‌چۆمان؛ چره‌چه‌مان؛ دوو‌که‌ل و هه‌لمی به‌دیها‌توو له‌چز و بز (وه‌کوو ئاماده‌کردنی که‌باب و قلیان) «بین چه دود و دمی راه انداخته: پروانه‌چ جره‌دوو‌که‌لیکی ناوه‌ته‌وه».

دودوزه / dodūze ، دودوزه بازی کردن، دودا دوده / dūde ، اسم. ۱. دیله؛ دودوده؛ تهن؛ ته‌نی؛ ره‌شک؛ دۆرژنگ؛ دودورنج؛ ره‌ژهن؛ هیس؛ هیس؛ سیان؛ قورم؛ ماکیکی ره‌ش که به هۆی

دودره کردن: [مجازی] ۱. دیر هاتن و زوو دهر‌په‌پین؛ زووتر له‌کاتی دیاریکراو و به‌دزیه‌وه دهر‌چوون ۲. هه‌لمه‌قووت کردن؛ هه‌لخستن؛ قاپاندن؛ قووت دان؛ شتی به‌یئ ناگای خاوه‌نه‌کەى هه‌لگرتن و بردن «پولها را دودره کرد: پاره‌کانی هه‌لمه‌قووت کرد».

دودزا / dūdza ، ها: / صفت. دوو‌که‌ل‌که‌ر؛ به‌تابیه‌تمه‌ندی دوو‌که‌ل کردن «وسيله‌ی نقلیه‌ی دودزا: که‌ره‌سه‌ی گواسته‌وه‌ی دوو‌که‌ل‌که‌ر».

دودزده / dūdzade ، ها: / صفت. دوو‌که‌لاوی؛ دوو‌که‌لاژۆ؛ دوو‌که‌لی؛ دوو‌که‌لین؛ دوو‌که‌ل لیداو؛ وه‌به‌ر دوو‌که‌ل که‌وتوو «با سر و صورت دودزده وارد شد: به‌چر و چاوی دوو‌که‌لاویه‌وه هاته‌ناوه‌وه».

دودستگی / dodastegi ، ها: / اسم. دووبه‌ره‌کی؛ دووده‌سته‌یی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دوو ده‌سته بوونی که‌سان له‌گرۆیه‌کدا به‌بۆنه‌ی دژپروایی و به‌دیها‌تانی دۆژمنایه‌تی له‌نیوانیاندان «خیلی زود در انجمن دودستگی پیدا شد و اعضا به‌جان هم افتادند: زۆر زوو له‌نیو ئه‌نجومه‌ندا دووبه‌ره‌کی داکه‌وت و ئه‌ندامه‌کان که‌وتنه‌گیانی یه‌ک».

دودستی / dodastî ، قید. ۱. دووده‌ستی؛ دووده‌سی؛ به‌هه‌ر دوو ده‌سته‌وه «پول را دودستی تقدیم کرد: پاره‌کەى دووده‌ستی پیشکه‌ش کرد» ۲. [مجازی] سفت و سۆل؛ به‌پئ‌داگریه‌وه «دودستی بچسب به‌کارت: سفت و سول بئه‌وه له‌کاره‌که‌ت».

دودکش / dūdkeš ، ها: / اسم. دوو‌که‌ل‌کیش؛ پۆژینگ؛ لۆژن؛ لوجن؛ دودو‌کیش؛ دوو‌که‌لگیر؛ که‌مووتره (بۆ ره‌شمال)؛ لولوله‌یان پلوسکی له‌کانزا، ئاجور (یان شتی‌تر) بۆ دهر‌باز بوونی دوو‌که‌ل و گازی‌تر له‌سۆبه، کوانوو یان کوور‌وه.

دودکش جن: [زمین‌شناسی] کۆله‌که‌به‌کی سروشتی له‌خاک له‌بناری که‌ژدا، که‌سه‌ره‌کەى به‌تاشه‌به‌ردیک داپۆشراوه: گرزديو

سووتانی شتی، یان ویرای سووتانی سووته‌مه‌نی، به شیوه‌ی وردیله‌گه‌لیک بلاو ده‌بیته‌وه ۲. /ها/ [ادی] خیزان؛ بنه‌ماله.

دودی /dūdi/ :صفت. ۱. [مجازی] /ها/ دوو‌که‌لی؛ دوو‌که‌لکیش؛ قه‌نده‌کیش؛ خو‌گرتوو به ماکي خاو‌کهر <من دودی نیستم؛ من دوو‌که‌لی نیم> ۲. /ها/ بون کادوو؛ بؤدوو‌که‌ل؛ دوو‌که‌لاژو؛ وه بهر دوو‌که‌ل خراو <ماهی دودی؛ ماسی بون کادوو> ۳. دوودی؛ به ر‌ه‌نگی خو‌له‌می‌شی تاریکه‌وه <رنگ دودی؛ عینک دودی؛ ر‌ه‌نگی خو‌له‌می‌شی> چاویلک‌هی دودی. ه‌روه‌ها: دودی‌رنگ ۴. وه‌ک دوو‌که‌ل <حرکت دودی؛ بزای وه‌ک دودی> کدل.

دور /dowr, do:r/ [عربی] اسم. ده‌ور؛ گیژکه؛ گیچکه ۱. خول؛ سوور؛ چه‌رخ <دور زدن؛ ده‌ور دانه‌وه> ۲. هاویدور؛ هاویدور؛ هاویر؛ ده‌وراند‌هور؛ ده‌وروب‌هر؛ په‌رانیپ؛ ناقار <دور حیاط؛ ده‌وری حه‌وشه> ۳. /ها/ له دابه‌شگه‌لی میژوو‌ی زه‌وین‌ناسی که چه‌ندیکیان ده‌وره‌یه‌ک به‌دی دین ۴. چهل؛ سه‌ره؛ سه‌ری؛ نوبه؛ نوره؛ نو‌گه؛ گه‌ر؛ جار؛ که‌ر‌ه‌ت <دور دوم بازی؛ ده‌وری دوو‌ه‌می کایه> ۵. [مجازی] ه‌هل؛ کات؛ ده‌رفه‌ت؛ باو ۶. [قدیمی] خول؛ کار یان ر‌ه‌وتی گه‌رانی جامی باده له کوردا ۷. [مجازی، قدیمی] ر‌وزگار؛ ر‌وزگار؛ چه‌رخ؛ فه‌له‌ک ۸. [فلسفه] چونیته‌ی به‌ندیواری و نیازمه‌ندی دوو شت له بوونیندا، به جورئ که ه‌هر کام نا‌کامی ئه‌وی دیکه‌یه <وه‌ک مریشک و هیلکه>.

دورتا دور: ده‌وراند‌هور؛ دۆرمادار؛ په‌رانیپ‌هر؛ ئه‌م په‌ر و ئه‌و په‌ر؛ گرد و په‌ر؛ گردای‌گرد؛ ه‌وره؛ ده‌ور و به‌ر.

دور‌قطبی ژوور جه‌مس‌هری؛ ژوور هیتمی؛ چونیته‌ی دیار و به‌ر‌چاو بوونی ه‌مه‌یشه‌یی ئه‌ستیره‌یه‌ک له‌سه‌ر ئاسۆوه: پیرا‌قطبی

دور برداشتن: ده‌ور ه‌هل‌گرتن: ۱. خیرایی

گرتن؛ ئامه‌یوه بالی <موتور دور برداشت؛ موتوره‌که ده‌وری ه‌هل‌گرت> ۲. [مجازی] پا ه‌هل‌گرتن؛ پای زیایی داکیشان <چرا این‌قدر دور برمی‌داری، چه خبر است؛ بؤ وا ده‌ور ه‌هل‌ده‌گری، چیه؟>.

دور به دست کسی افتادن: ه‌هل بؤ که‌سیک ر‌ه‌خسان؛ ه‌هل ده‌ستی که‌سیک که‌وتن؛ ده‌رفه‌تی جالاکي و سه‌رکه‌وتن بؤ که‌سیک ده‌ست دان.

دور زدن: ده‌ور دانه‌وه؛ ده‌ور‌مه‌وه دی <میدان را دور زد؛ ده‌وری مه‌یدانه‌کی داوه>.

دور گرداندن: ده‌ور گی‌ر‌ان؛ به ده‌وردا گه‌راندن؛ گه‌راندن؛ گه‌ر‌انن؛ ده‌ور پی دان؛ گی‌لنه‌ی؛ به ده‌ور گه‌راندن <جعبه‌ی شیرینی را دور گرداند؛ قوتووی شیرینه‌کی به ده‌وردا گیر>. از دور خارج شدن: فت بوون؛ له چالاکي و کاریکدا لاچوون یان لایران <دو نفر از بازیکنان تیم از دور خارج شدند؛ دوان له کایه‌کارانی تیم فت بوون>. ه‌روه‌ها: از دور خارج کردن

دور /dowr, do:re/ [عربی] حرف. ده‌ور: ۱. به ده‌وری؛ له ده‌وری؛ به ده‌ور؛ له ده‌ور؛ په‌گالوو <دور می‌زنشسته بودند؛ له ده‌وری می‌زه‌که دانیشتبوون> ۲. په‌رانیپ‌هر <دور چیزی گشتن؛ به ده‌وری شتیکدا گه‌ران>.

دور جایی گرداندن: له جیگاهیه‌ک گه‌راندن؛ به ده‌وری جیگاهیه‌کدا گه‌راندن <عروس را دور شهر گرداندند؛ بوکیان به ده‌وری شاردا گه‌راند>.

دور چیزی /کسی را خط کشیدن: [کنایی] ده‌س له شتی / که‌سی ه‌هل‌گرتن؛ چاو پۆشین له شتی یان که‌سیک؛ خیری شتی / که‌سی به‌خشینه‌وه؛ خیری چتی / که‌سیک به‌شه‌و کردن <دور این پسر را خط بکش؛ ده‌ست له‌م کوره ه‌هل‌گه>.

دور چیزی گشتن: به ده‌ور شتیکدا خول خواردن / خولانه‌وه / سوورانه‌وه: ۱. به ده‌وری

مه‌ودای ریگای زۆره‌وه ۲. [مجازی/ جودا؛ جیا؛ جوئ؛ جگا ۳. به مه‌ودایه‌کی کاتی زۆره‌وه ۴. [مجازی/ کلا؛ بهر کنار ۵. [مجازی/ نه‌گونجاو؛ نه‌ره‌خساو ۶. [مجازی/ بی‌خه‌به‌ر ۷. [مجازی/ بیگانه؛ نامۆ.

□ دور بودن: دوور بوون؛ دوور بیهی: ۱. مه‌ودای ریگای زۆر بوون «خانه‌مان خیلی دور است: مالمان زۆر دوور» ۲. [مجازی/ به دوور بوون؛ جودا بوون؛ جوئ بوون؛ جیا بیهی؛ لیک‌پران؛ لیک داب‌پران «آزاد سه‌ سال از مادرش دور بود: نازاد سی سال له‌ دایکی ده‌ر بوو». دور شدن: دوور بوونه‌وه؛ دوور که‌فته‌وه؛ دوورمه‌وه بیهی «راهمان دور شد: ریگه‌مان دوور بوونه‌وه».

دور^۲: قید. دوور: ۱. له‌ مه‌ودای زۆره‌وه «دور از خانه: دوور له‌ مال» ۲. به‌ شیوه‌ی مه‌ودادار «دور کردن: دوور کردنه‌وه».

□ دور از چشم کسی: له‌ دیار نه‌بوونی که‌سیک؛ به‌ دزی که‌سیکه‌وه؛ به‌ نه‌پنی له‌ که‌سی «دور از چشم پدرش سیگار می‌کشید: له‌ دیار نه‌بوونی بابی جگه‌ری ده‌کیشا».

□ دور افتادن: دوور که‌وته‌وه؛ دوور که‌ه‌فتن؛ دوورمه‌وه که‌وته‌ی؛ جودا مانه‌وه؛ هه‌رافستش؛ برپان؛ داب‌پران؛ داب‌پان؛ برپه‌ی «مدتی است از شهرمان دور افتاده‌ایم: ماوه‌یه‌که‌ له‌ شاره‌که‌مان دور که‌وته‌وه‌ته‌وه».

دور انداختن: فری دان؛ فری دان؛ فری ده‌ی؛ توور دان؛ برک دان؛ په‌رت کردن؛ شه‌مپاندن؛ فه‌زه‌لاندن؛ دوورمه‌وه و سه‌ی؛ هه‌وا داین؛ له‌ خۆ دوور کردنه‌وه «کفشهای به‌ آن خوبی را دور انداخت: که‌وشی به‌و باشیه‌ی فری دا».

دور ریختن: فره‌ دان؛ فره‌ دان؛ فره‌ دان؛ فره‌ داین؛ فره‌ ده‌ی؛ هه‌وا داین؛ برنگ دان؛ خسته‌نه‌وه؛ توور دان؛ برک دان؛ په‌رت کردن؛ توور/ فره‌ دان؛ له‌ خۆ دوور کردنه‌وه‌ی

شتیکدا گه‌پان؛ ده‌وروو چیتوپویه‌نه‌ گیلته‌ی «دور خانه می‌گشت: به‌ ده‌ور ماله‌که‌دا خولی ده‌خوارد» ۲. [مجازی/ چوونه‌ ده‌ور و به‌ری شتیکدا؛ توخنی شتی که‌وتن؛ په‌رژانه‌ کاریک؛ له‌گه‌ل شتیکدا خه‌ریک بوون «پدرم می‌گفت: «دور سیاست نگرده»؛ بابم ده‌یگوت: «به‌ ده‌وری سیاستدا مه‌سووره‌وه»».

دور خود چرخیدن: به‌ ده‌ور خۆدا خولانه‌وه؛ ۱. خول خوار دنه‌ ده‌ور خۆدا؛ به‌ ده‌وری خۆدا گیکچه‌کردن؛ ده‌وروو وینه‌ جه‌رخیه‌ی؛ به‌ خول داجوین؛ له‌ گه‌ر بوون «مثل فریره‌ دور خودش می‌چرخد: وه‌کوو خولخوله‌ به‌ ده‌وری خویدا ده‌خولیته‌وه» ۲. [مجازی/ به‌ ده‌ور خۆدا خوله‌ هاتن؛ سه‌رگه‌ردان بوون؛ به‌بی ئامانج و به‌رنامه‌ کاری په‌مه‌کی کردن «صبح تا شب توی این مغازه‌ دور خودمان می‌چرخیم: به‌یانی تا شه‌و له‌م دوکانه‌ به‌ ده‌وری خوماندا ده‌خولیتنه‌وه».

دور کسی را گرفتن: ده‌وری که‌سی‌گرتن؛ ۱. گه‌مارۆی که‌سیک دان؛ خرپوونه‌وه به‌ ده‌وری که‌سیکدا؛ کۆوه‌ بوون به‌ ده‌وری که‌سیکدا «دور آزاد را گرفته بودند و از او شیرینی می‌خواستند: ده‌وری نازادیان گرتبوو داوای شیرینیان لی ده‌کرد» ۲. یارمه‌تی دان و هه‌واداری له‌ که‌سیک کردن «بچه‌ها دور او را گرفتند و گذاشتند زیاد غصه‌ بخورد: هه‌والان ده‌وریان گرت و نه‌یانیه‌شت زۆر خه‌فه‌ت بخوا».

دور کسی گشتن: [مجازی/ له‌ ده‌وری که‌سیک گه‌پان؛ له‌ به‌ر که‌سی مردن؛ هاتنه‌ ده‌ور که‌سیکا؛ ئامه‌ی ده‌وروو یۆیه‌نه‌؛ قوربان و ساقه‌ی که‌سی بوون «الهی دورت بگردم! یا خوا له‌ ده‌ورت گه‌پیم!».

دور هم بودن: پیکه‌وه‌ بوون؛ به‌ ده‌وری یه‌که‌وه‌ بوون «فرداشب بیاید دور هم باشیم: سه‌یه‌ی شه‌و وهرن پیکه‌وه‌ بین».

دور^۱ / dūr: صفت. دوور؛ دویر؛ دیر: ۱. به‌

چهرخیانهوه؛ ههلسووران؛ زفرین؛ ئهوهخولیهی؛
ئهوهچهرخیهیی.

□ دوران دادن: چهرخاندن؛ چهرخدان؛ خول
دان؛ خولاندنهوه؛ گهراندن؛ سوورانندن؛
سوورانندهوه؛ ههلسوورانندن؛ ئهوهخولیهی؛
خولنایوه؛ ئهوهچهرخنهیی؛ چهرخنایوه؛
گیلنهی؛ گیلنای؛ هۆرخلنهی.

دوران کردن: چهرخان؛ چهرخین؛ خول
خواردن؛ سوور خواردن؛ له گهرا بوون؛
خولانهوه؛ گهراپان؛ سووراننهوه؛ سووران؛
خولیاننهوه؛ ههلسووران؛ گرپان؛ زفران؛ چهرخ
دان؛ چهرخ خواردن؛ ئهوهخولیهی؛ خولنایوه؛
ئهوهچهرخیهیی؛ چهرخیایوه؛ گیلنهی؛ گیلای؛
هۆرخلیهیی؛ هۆروهخلیهیی؛ به دوران افتادن

به دوران افتادن □ دوران کردن

دوران / dōw-rān, do:rān / ها: / از عربی / اسم.
۱. سهردهم؛ چاخ؛ سوور؛ رۆژگار؛ رۆژگار؛ کات و
ساتی پێوهندیدار به دیارده یان رووداو یکهوه «در
دوران قدیم: له سهردهمی پێشوو» ۲. خول؛ گهرا؛
گهوارهترین یه که بو به شهبندی میژووی
زهوین ناسی، بریتی له چهند دهوهره.

□ دوران اول: خولی دیرین ژبواری.

دوران پازینه سنگی: پالئولیتیک؛ خولی کۆن
بهردی.

دوران چهارم: گهراپی دووههم له خولی نووی
ژبواری.

دوران دوم: خولی دووههم؛ خولی نیوان
ژبواری.

دوران سنگ: عصر حجر □ عصر

دوران سوم: گهراپی ههوهل له خولی نووی
ژبواری.

دوران نوسنگی: خولی نووی بهردی؛ سهردهمی
بهردینی نووی.

دور انداختنی / dūr-andāxtanī / : صفت. به
که لک نه هاتوو؛ به دهر نه خۆر؛ بی نرخ؛

شتان به بۆنهیی نهو یستنیان «این خرت و پرتها را
دور بریز: ئهم شه خمل- مه خه لانه فره بده».

دور ساختن □ دور کردن

دور شدن: دور بوونهوه؛ دور کهوتنهوه/
کهفتنهوه؛ دور بیهیوه؛ رۆیشتن؛ پهرا بوون «از
آنجا دور شد: لهوێ دور بوو».

دور کردن: دور کردنهوه؛ دور خستنهوه؛
دور و سهیوه؛ جودا کردنهوه؛ لا بهردهیی؛
مهودا پیدان «خطر را از خودش دور کرد: مه ترسی
له خۆی دور کرد» دور ساختن

دور ماندن: دور کهوتنهوه؛ جیا مانهوه «وقتی از
همسرش دور ماند، خود را سرگرم کار کرد: کاتی له
هاوسهره کهی دور کهوتنهوه، خۆی به کارهوه
خهریک کرد».

دور آگاهی / dūr-āgāhī / : اسم. دور ناگایی؛
تیلیپاتی؛ دووهشکهیری؛ پێوهندی نیوان دوو
کەس له مهودایه کی دور هوه به ههست، بیر
یان تهنا ته چاو، به بی هیچ ئامیزیک.

دور ادور / dūr-ādūr / : قید. دور ادور؛ دور اندور؛
۱. [نامتداول] له دور هوه «دور ادور دستی تکان داد:
دور ادور دهستیکی راشه کاند» ۲. [مجازی] به
شیوهی ناراسته وخۆ «او را دور ادور می شناختم:
دور ادور دهمناسی».

دور از جان / dūr-azcān / : دعا. دور له گیان؛
دور وا؛ دور بی له گیان؛ دور بای؛ خوا
نه کهرده؛ خوا نه خواسته؛ رۆز و شهیی که له کاتی
قسه کردن له رووداو یکی ناخۆشه وه ده گوتری
«دور از جان ممکن بود بلایی به سرتان بیاید: دور له
گیان له وانه بوو توووشی به لایه ک بیتن».

دور افتاده / dūr-oftāde / : صفت. دور کهوتوو؛
دور کهوته؛ دور کهفته؛ دور کهفتگ؛ جیگر توو
له مهودایه کی دور دا «جای دور افتاده؛ ده کهدی
دور افتاده: جیگای دور کهوتوو؛ ئاوی دور کهوته».

دوران / davarān / : [عربی] / اسم. خول؛ سوور؛
چهرخ؛ لپ؛ کار یان رهوتی خولانهوه؛ سووراننهوه؛

بی‌بایه‌خ؛ بی‌بایه‌خی بۇ فېردان.

دوراندیش / dūrāndīš، ها: ان: صفت، دوروبین: دوابین؛ تی‌بین: دورونوار؛ دورئەندیش؛ خاومە توانایی و لی‌هاتوویی بۇ هەلسەنگاندنی ئاکام و کاردانه‌وه‌ی کارگەل له داهاتوودا «آدم دوراندیش فکر فردا را هم می‌کند: مروی دورونوار له بیرری پۆژی دوایشدا هه‌یه».

دوراندیشی / dūrāndīši، ها: اسم، دوروبینی؛ دوابینی؛ دورونواری؛ دورئەندیشی: ۱. دۆخی هه‌بوونی توانایی بۇ هەلسەنگاندنی ئاکام و شویتنهاتی کار و پرووداوان ۲. توانایی به‌نامه‌پێژی بۇ پرووبه‌روو بوونه‌وه له‌گەل پروودا‌وگەلی هات‌ونه‌هاتدا ۳. کار یا ره‌وتی په‌چاوکردنی هۆیان ریگایه‌ک بۇ به‌رگری له مه‌ترسی یان گەزنی هات‌ونه‌هاتی.

دوراه‌ی / dorāhi، ها: اسم، دوروپیان؛ دوروپیان؛ دورو؛ جیگایه‌ک که دوو ریگه‌ی لی جیا دهنه‌وه «سر دوراه‌ی نگه‌دار: له‌سه‌ر دوروپیان‌که‌دا راوه‌سته».

دوربرد / dūrbord، صفت، دوروپێو: ۱. به‌مه‌ودای زۆره‌وه؛ وه‌ها که تا ریگایه‌کی دورو بر‌وا ۲. دوروهاوێژ؛ به‌هیزی هاویشتن بۇ مه‌ودایه‌کی دورو.

دوربرگردان / dōrbargardān, do-r-، ها: اسم، دیروین؛ که‌وانه‌پێ؛ به‌شیک له‌بوارگه‌به‌شیوه‌ی که‌وانه‌یی که‌گه‌رانه‌وه‌ی که‌ره‌سته‌ی راگواسته‌نی بۇ لایه‌کی تر ئاسان ده‌کانه‌وه.

دوربین ۱ / dūrbîn، ها: اسم، دوروبین؛ دیربین: ۱. ئامیتریک بۇ دیتن و گه‌وره و نزیک‌کردنه‌وه‌ی دیمه‌ن و شتانی دورو ۲. کامیتر؛ هه‌ر یه‌که‌له‌و ئامیترانه‌ی که‌وینه‌ی شتی راسته‌قانی تۆمار ده‌که‌ن «دوربین عکاسی؛ دوربین فیلمبرداری؛ دوروبینی وینه‌کیشی؛ کامیتری فیلم هه‌لگرتن».

دوربین زمانی: دوروبینی کاتی؛ دوروبینی که له‌ماوه‌گه‌لی دیاریکراودا (وه‌ک سه‌عاتی جاری)

به‌شیوه‌ی خۆمه‌ش وینه‌هه‌لده‌گرێ.

دوربین عکاسی: کامیتر؛ دوروبینی وینه‌گرتن؛ ئامیتر بۇ گرتنی وینه، پتر به‌هۆده‌کیکی تاریک و پۆژنه‌یه‌که‌وه‌که‌ وینه‌ده‌خاته‌سه‌ر په‌ره‌یه‌کی هه‌ستۆک و تۆماری ده‌کا.

دوربین فیلمبرداری: کامیتر؛ چه‌شنی دوروبینی وینه‌هه‌لگرتن که له‌دیمانه‌به‌شیوه‌ی خۆمه‌ش له‌سه‌ریه‌ک وینه‌هه‌لده‌گرێ.

دوربین نجومی: تلیسکۆپ؛ که‌ره‌سته‌به‌ک بۇ پروانین له‌ئه‌ستپه‌ره‌گه‌رۆکی ئاسمانان. دوربین نقشه‌برداری: دوروبینی نه‌قشه‌هه‌لگری.

دوربین نقشه‌کشی: دوروبینی نه‌قشه‌کیشان.

دوربین انداختن: دوروبین خستن؛ دوروبین کیشته‌ی؛ دوروبین به‌رمو شویتنی گرتن «دوربین انداخت به‌طرف کشتی و توانست نام کشتی را بخواند: دوروبینی به‌رمو که‌شتیه‌که‌حس و توانی ناوه‌که‌ی بخوینیته‌وه».

دوربین ۲ / ل‌ها: صفت، دوروبین: ۱. دورونوار؛ دورئەندیش؛ تی‌بین؛ دوابین ۲. تووشی نه‌خۆشی دوروبینی چاو.

دوربینی / dūrbīni، اسم، دوروبینی: ۱. نه‌خۆشینیک له‌چاودا که نه‌خۆش دورو به‌باشی ده‌بینی، به‌لام نزیک جوان نابینیت ۲. دورونواری؛ تی‌بینی؛ دوابینی؛ کاریان ره‌وتی پیش‌بینی‌کردنی به‌نامه‌ی داهاتوو.

دورپرواز / dūrparvāz، ان: صفت، دورره‌فر؛ به‌لی‌هاتوویی و توانایی فرین تا مه‌ودایه‌کی دورو.

دورخیز / dūrxīz، اسم، هوژم؛ گوژم؛ وزاق؛ هه‌لبه‌ز؛ چۆنیه‌تی خۆکشانه‌وه‌بۇ بازدان.

دورخیز کردن: وزاق به‌ستن؛ وزاق دان؛ هوژم بردن؛ هوژمه‌وه‌ئارده‌ی؛ گوژم هینان؛ له جیگایه‌که‌وه‌خۆبۇ په‌رین ئاماده‌کردن «دورخیز

کرد و خواست از جوی آب بیرد ولی افتاد وسط آب؛ وزاقي بدست و ویستی له جوگه کهوه بیه ریته وه به لام کهوته نیو ټاوه کهوه.

دوردست / dūrdast ، ها: صفت. دووره دهست؛ دووره دهس؛ دووره دهس؛ دوور تره ک؛ هه لکه و توو ده جیه کی دووردا.

دور ریختنی / dūr.rixtanī: صفت. به که لک نه هاتوو؛ به دهر د نه خوړ؛ پهرت کردنی؛ تهوش؛ بی بایه خ؛ بی نرخ؛ مهراش؛ شیاوی فرهدان.

دورزن / dūrzan: صفت. دوور پیک؛ دوور هنگیو؛ به توانایی پیکان و هاویشن تا مه و دایه کی دوور <توب دورزن: توبی دوور بیک>.

دور دورها / dūrdūrhā: اسم. <گفتاری> دوور دورانه؛ دوور اندوور؛ جیگای زور دوور <در آن دور دورها درختی دیده می شد: لهو دور دورانه داریک به دی ده کرا>.

دور ریز / dūr.riz ، ها: اسم. <گفتاری> پهرتاوته؛ لی که فت؛ ټو شتانه که له بهر زایه بوونیان ده یان ریژن <یک کیلو سبزی خریدیم، نصفش دور ریز شد: کیلویه ک سه وزیمان کړی، نیوه ی پهرتاوته بوو>.

دورسخنی / dūrsoxanī ، ها: اسم. دوور په یثی؛ وتوو ریژی چن کهس له مه و دای دوور هوه، به ټامراز گه لی دهنک و رهنک: **تله کنفرانس** ویدئو کنفرانس

دورسنج / dūrsanc ، ها: اسم. دوور په پیو؛ ١. ټامیریک بو ټه ندازه گرتنی چهن دیه تیه ک <وهک دهما، نم یان گوشار و هه نار دنی ټاکامی له دوور هوه> ٢. مه و داپیو * **تله متر**

دورسنجی / dūrsancī: اسم. دوور په پیوی؛ ١. زانست و لی هاتوویی ټه ندازه گرتنی چهن دیه تی له ریگه ی دوور هوه ٢. زانیاری و ده ی تا گه لیک که له و زانسته وه به دهست هاتوو * **تله متري**

دورگه / dorage ، ها: صفت. دوور ه گه؛ دوور ه؛ دوراچه؛ دراجه: ١. دوور پیژنه؛ دوور ه؛ دور ه؛

دوور ه ک؛ مه له ز؛ دوور ه گ؛ دوور ه گه؛ دور ه ک؛ به دی هاتوو له دوور ه گه زی لیک جیاواز <اسب دورگه: ټه سپی دوور ه گه> ٢. دوو ټومه؛ دوور پیژنه؛ به دی هاتوو له تی که لی دوو جنسی لیک جیا له گیادا ٣. دوو دانگ؛ به دوو چو نیه تی جیاواز له یه کهوه <صدای دورگه: دهنگی دوور ه گه>.

دور نشینی / dūrnešīnī: اسم. دوور نیشته یی؛ دوور گری؛ کار یان ره وتی نیشته جی بوون له جیگایه ک جگه له جیگه ی ژبانی ټاسایی و ده رامت ی خو و به شداری نه کردن له کار و به ره مه پتانی <وه کوو مال، زه وی و زار یان کارخانه> . هه روه ها: **دور نشین**

دورنگ / dorang ، ها: صفت. <مجازی> دوور وو؛ دوور نگ؛ فیلباز و دروژن؛ ناراست؛ ده اچه؛ دووراز؛ دوورزان؛ دوو پل؛ دوولاژن.

دورنگار / dūrnegār ، ها: اسم. دوور نووس؛ فاکس: ١. ټامرازیک بو هه نار دنی نوو سراوه، به لگه یان وینه بو جیگایه کی تر به هیل ی ته له فوون ٢. وینه یی که به م شیوه یه دهسکه و توو * **دورنویس؛ ټما تر**

دورنگاری / dūrnegārī: اسم. کار و ره وتی هه نار دنی په یام به دوور نووس.

دورنگری / dūrnegārī ، ها: اسم. دوور نواری؛ دوابینی؛ چو نیه تی یان توانایی تی گه یشتن یان به راورد کردنی کار دانه وه ی کار یان پرو و دایک له داهاتو ودا. هه روه ها: **دورنگر**

دورنگی / dorangī ، ها: اسم. <مجازی> دوولاژنی؛ دوور هنگی؛ دوور ووی؛ دورازی؛ ناراستی؛ دوولاژنه ی؛ دروژنی و گریکاری.

دورنما / dūrnemā ، ها: اسم. بهر ژه وه ند؛ بهر جه وه ن؛ دوورنما: ١. بهر چاو؛ دیمه ن؛ چاوه نداز؛ وینه ی دیمه نی له سروشت ٢. <مجازی> دیامان <دورنمای این کار خوب است: بهر ژه وه ندی ټم کاره باشه>.

دورنویس / dūrnevīs دورنگار

زموښ ناسی چکوله تر له خول و له چمن دهوړ
 ۴. زیوار؛ لیواره؛ پهراویژ؛ دهوړاندهوړ؛ قهراخ؛
 که ناره ی ههر شتی به تایبته شتی خرت
 «دوره ی کلاه؛ لیواره ی کلاو» ۵. خول؛ قوناغ؛
 دهوړه ی خویندن «دوره ی ابتدای؛ خولی
 سه ره تایی» ۶. دهوړه میوانی؛ چه شنی میوانی که
 گرؤیه که له ماوه گه لی دیاریکراودا و ههر جار به
 میوانداری که سیک دهیگیرن ۷. کوړ؛ کو
 بوونه وهی که سانیک له ماوه گه لی کاتی و به
 ثامانجی دیاریکراوه وه و به شیوه ی نافه رمی
 «دوره ی قرائت قرآن؛ کوړی خویندنه وهی قورثان».

□ دوره ی احتیاط؛ خولی سپیر؛ خولی فیرکاری
 چه کداری بو هیزی یه دهک که ئه رکی
 سه ربازی به جی هیناه.

دوره ی آموزشی؛ خولی راهینان؛ خولی
 فیرکاری؛ خولی که تیدا له ماوه یه کی
 دیاریکراو، به که سانیک دیاریکراو،
 ثاموژه گه لیک دیاریکراو ده درئ.

□ دوره افتادن؛ [مجازی] سوورانه وه؛ خول
 خواردن؛ که وخته خول؛ بو ئه نجامدانی کاریک
 بو لای که سانی جوړاو جوړ چوون «دوره افتاده
 بود و برای مجله مشترک جمع می کرد؛ ده سووراه و
 بو گوفا ره که، به شداری خر ده کرده وه».

دوره ایستادن؛ دهوړه دان؛ دهوړه گرتن؛ دهوړه
 دان؛ به دهوړه شتیکی یان له جیگاهه کدا
 چه مه ره دان «مردم دوره ایستاده بودند و به
 حرفهایش گوش می دادند؛ خه لک دهوړه یان دابوو
 گوینان له قسه کانی ده گرت». هه روه ها؛ دوره
 نشست

دوره ی چیزی گذاشتن؛ هه رته ی شتی به سر
 هاتن؛ جهنگه ی شتی به سر چوون؛ دهوړه ی
 شتی به سر چوون؛ تهواو بوون/نهمان؛ باوی
 شتیکی نهمان؛ کاتی برهو و کاردانه وهی شتی
 به سر هاتن «دوره ی درشکه و کالسکه گذشت؛
 هه رته ی عاره بانه و کالیسکه به سر هات».

دورو /dorû/: صفت. دووړوو: ۱. به پشت و
 بهری وه کوو یه که وه «پارچه ی دوره؛ پارچه ی
 دووړوو» ۲. به رنګ و نه خشی دوو لایه نه ی
 پشت و روو ۳. ها/ [مجازی] دووړاز؛ دووړوی؛
 دهاجه؛ خامن ئاکاری رپاکارانه «آدم دوره؛ مرؤی
 دووړوو».

دورویر /dowr-o-bar, do:r-/: ها/ [عربی/
 فارسی] اسم. دهوړوبه ر؛ ئاقار؛ هیل؛ هاویردوړ؛
 هه سوولا؛ کهراخ بیچاخ؛ قهراخ ویچاخ؛ که ناره و
 که نار «در آن دور و بر هیچ مغازه نبود؛ لهو
 دهوړوبه ردا هیچ دوکانیک نه بوو».

دورو تسلس /dowr-o-tasalsol, do:r-/: [عربی]
 اسم. یه که له دوو یه که؛ په وتی دووپاته بوونه وهی
 له په ستای زنجیره رووداو گه لی له ماوه و
 مه ودا گه لی وه که یه کدا.

دور و دراز /dûr-o-derâz/: صفت. دوور و دریز؛
 ۱. زوړ دریز «راه دور و دراز؛ ریگه ی دوور و دریز»
 ۲. [مجازی] تیر و ته سمل؛ تیر و پر «آرزوهای دور
 و دراز؛ ثاوانت گه لی دوور و دریز».

دورویه /dorûye/: صفت. دووړوو؛ به ههر دوو
 لای وه که یه کی به کارها تووه.

دورویی /dorûyi/: ها/ [اسم، [مجازی]
 دووړوویی؛ دوو لانه ی؛ دووړه نگی؛ دووړازی؛
 خوړیخه ری و هاوړیی به درو بو خله تاندنی
 خه لک «می خواست با چرب زبانی و دورویی خودش را
 دوست ما نشان بدهد؛ گره کی بوو به زمان لووسی و
 دووړوویی خوی به دوستی نیمه پشان بدا».

دوره /dowre, do:re/: ها/ [عربی] اسم،
 ۱. /دوار/ سه رده م؛ چاخ؛ ماوه یه کی دیاریکراو که
 زنجیره رووداوه یه کی تیدا تهواو ده بی «دوره ی
 بلوغ؛ دوره ی بیماری؛ سه رده می پیگه یشتن؛ چاخ
 نه خوشی» ۲. سه رده م؛ چاخ؛ روژگار؛ روژگار؛
 کاتی سه ر به ژبانی که سی یان به دیهاتنی
 رووداو یک «دوره ی سیاه شاه عباس؛ سه رده می
 ره شی شا عباس» ۳. له به شبه ندیکه لی

دوری / dūrī، ها: / اسم، دووری: ۱. پلی؛ دؤخ
یان چۆنیه‌تی دوور بـوون ۲. مه‌ودا؛ دۆرینگ؛
نیوان؛ وهره‌نگ ۳. جیایی؛ جودایی ۴. [مجازی]
دووره‌پهریزی؛ که‌ناره‌گیری؛ خۆلاده‌ری (از این
جور آدمها دوری کن: لهم جۆره بنیاده‌مانه دووری
بکه).

دوزی کردن: دووری کردن؛ دوور گرتن؛ دوور
بوونه‌وه؛ خۆ پاراستن؛ پاریز کردن؛ ته‌کانه‌وه؛
توخن نه‌که‌وتن؛ دووره‌پهریزی کردن.

دور یختی / dorixti، ها: / اسم، دووته‌حری؛
دووبیجمی؛ دووسه‌کوتی: ۱. [کانی‌شناسی] دؤخ
یا چۆنیه‌تی دهر که‌وتن به دوو شیوه‌ی جیاواز
(وه‌کوو که‌بوناتی که‌لسیوم) ۲. [گیاه‌شناسی] دؤخ
یان چۆنیه‌تی دارا بوونی دووجۆر پهرچهم، گه‌لا
یا گول * دوشکلی

دوز / doz / فرانسوی [دوز]

دوز / dūz / ترکی / اسم، چووزان؛ ریزان؛
سی‌ریزکانی؛ سی‌ریزکین؛ سی‌چوکل؛ دوزوو؛
چه‌شنی یاری دوو که‌سی له سهر رووپه‌ریک که
ههر که‌س ۱۲ به‌رد یان مۆره‌ی خۆی به‌نۆبه
(ههر جاریک دانن) له سهر جیگایه‌ک داده‌نی و
پاشان به‌نۆبه‌ت به‌رده‌کان راده‌گوین تا ریز
بکه‌ون (چووز بین): دوزبازی

- دوز: پیوژ، - دوور، - دروو، - دوورین، - وراز؛
- ئەوه‌وراز؛ بدوور؛ دروومانکار «کفشدوز؛ لباسدوز؛
پیتلادوور؛ به‌رگ‌دروو».

دوزاری / do:zārī / دوه‌زاری

دوزبازی / dūzbāzī / ترکی / فارسی [دوز]
دوزخ / dūzax / اسم، [دبی] دۆژ؛ دۆژ؛ ئارتوون؛
دۆژه؛ دۆژه‌ه؛ دۆزه‌خ؛ دووزه‌خ؛ دۆزه‌ق؛ دووزه‌ق؛
جه‌ه‌ننهم.

دوزخی / dūzaxi، ها: / ان: / صفت، [دبی]
دۆژه‌هی؛ ئارتوونی؛ دۆزه‌خی؛ جه‌ه‌ننهمی؛
جه‌ه‌ننهمی: ۱. نیشته‌جینی دۆزه‌خ ۲. [مجازی]
خراپکار و تاوانبار.

دوره داشتن: دوره‌میوانی هه‌بوون «با
همکلاسیهای سابقمان دوره داریم: له‌گه‌ل هاوپۆلیه
پیشووه‌کانماندا دوره‌میوانیمان هه‌یه».

دوره دیدن: دوره‌دیتن؛ خولیکی فیرکاری
دیاریکراو ته‌واوکردن: دوره‌گذراندن

دوره کردن: ۱. ده‌ور کردنه‌وه؛ ده‌وره‌کردنه‌وه؛
ده‌ور‌که‌رده‌یوه؛ ئەوه‌وه‌نه‌ی؛ خۆیندنه‌وه‌ی
دووباره‌ی وانه بۆ باشتەر فیر بوون «کتاب شیمی
را دو بار دوره‌کردیم: کتییی کیمیام دوو جار ده‌ور
کردوته‌وه» ۲. ده‌وره‌دان؛ به‌ده‌ور که‌سی/
شتی‌که‌وه کۆ بوونه‌وه و داگرتنی.

دوره‌گذرانندن دوره‌دیدن

دوره‌ای / dowre'i, do:re'i / [عربی] صفت.

دوره‌یی: ۱. به‌شیوه‌ی خولی «مهمانی دوره‌ای؛
میوانی ده‌وره‌یی» ۲. به‌نۆبه «حمله‌های دوره‌ای؛
هیرشی ده‌وره‌یی» ۳. نۆبه‌تی؛ نۆره‌یی؛ نۆگه‌یی؛
خولی «به‌تر است بحث دوره‌ای باشد و هر کس نظرش
را بگوید: باشتره‌باسه‌که‌نۆبه‌تی بی و ههر که‌س
بۆچوونی خۆی بیژی».

دوره‌گرد / dowregard, do:regard، ها: /
[عربی/فارسی] صفت، گه‌رۆک؛ بازقان؛ به‌بی
جیگای دیاریکراو و هه‌میشه‌یی بۆ کار
«فروشنده‌ی دوره‌گرد؛ گدای دوره‌گرد؛ فروشنده‌ی
گه‌رۆک؛ ده‌رۆزه‌ی بازقان».

دوره‌گردی / dowregardi, do:re- / ها: / [عربی/
فارسی] اسم، ۱. کار و ره‌وتی خولانه‌وه؛
سوورانوه؛ سه‌فه‌ر و گه‌شتی بی‌ئامانج یان به
بی‌به‌رنامه‌ی پیشوو ۲. گه‌رۆکی؛ کار یان پیشه‌ی
بازقان.

دوری / dowrī, do:rī، ها: / [عربی] اسم،
ده‌وری؛ قاپ؛ هیرمان؛ هیربار؛ جۆزی ده‌فر به
لیواره‌ی کورتی هیندیک راسته‌وه (پیچه‌وانه‌ی
ده‌وری ئاسایی که‌ لیواره‌ی پان و ته‌خته).

دوری: صفت، نۆبه‌تی؛ نۆبه‌یی؛ نۆره‌یی؛ نۆگه‌یی؛
گه‌ری؛ سه‌ری.

دۆ: هه‌وال؛ ئاوال؛ هه‌فال؛ هاولف؛ هه‌فرئ؛ هاورئ؛ هه‌مباز؛ باخوئ؛ ده‌سته‌برا؛ يار؛ هالا؛ برادر؛ خؤناس؛ هامرا؛ ره‌فيق؛ ره‌فيق؛ ويست؛ مي‌ر و چي‌ر؛ چي‌ر؛ حه‌ز؛ حه‌ز؛ كه‌سي كه ده‌يناسن، خؤشيان ده‌وي و ره‌حميان بؤي ده‌چي و لي دلتيان <دوست من آهنگساز است: دؤسته‌كه‌م مووسيقاره>.

☐ دوست صميمي: هه‌فبه‌ند؛ هه‌فالؤشك؛ هه‌فالبه‌ند؛ دؤستي گياني-گياني؛ هه‌والی زؤرنزيك.

☐ دوست داشتن: ۱. خؤش لي‌هاتن / هاتن؛ خؤش ويستن؛ خؤش گه‌ره‌ك بوون؛ وه‌شه سيه‌ي / سيای؛ حه‌ز لي بوون؛ حه‌باندن؛ هه‌باندن؛ ليلاندن؛ به‌ر دل كه‌وتن <اين گل را خيلي دوست دارم: ئهم گوله‌م زور خوش ده‌وي> ۲. پي خؤش بوون؛ خؤش هاتن؛ ويستن؛ گه‌ره‌ك بوون / بيه‌ي؛ حه‌ز كردن؛ حه‌ز كه‌رده‌ي؛ دل له‌سه‌ر بوون؛ خوازيار بوون <هميشه دوست داشت در بانه‌ي زندگي كند: هه‌ميشه يني خوش بوو له‌بانه‌ي بريت> ۳. خؤش ويستن؛ خؤش گه‌ره‌ك بوون؛ وه‌ش ئه‌سيه‌ي / ئه‌سيای؛ وه‌ش گه‌ره‌ك بيه‌ي <برادرزاده‌ام را خيلي دوست دارم: برازاكه‌مم زور خوش ده‌وي> ۴. خؤش لي‌هاتن؛ خؤش ويستن؛ وه‌ش ئه‌سيه‌ي / ئه‌سيای؛ ژي حه‌زكرن؛ حه‌ز لي‌كردن؛ ئه‌ويندار بوون <آزاد سارا را دوست داشت: ئازاد ساراى خوش ده‌ويست> ۵. هه‌وال بوون؛ دؤست هه‌بوون؛ ره‌فيق هه‌بوون؛ دؤس بيه‌ي <دوستي داشتم خيلي مهربان بود: دوستيكم هه‌بوو گه‌له‌ك دلؤفان بوو>.

دوست شدن: بوونه‌ي دؤست؛ بيه‌ي به‌دؤس؛ بوونه‌ي هه‌وال؛ بوونه‌ي ره‌فيق؛ گرساني پتوه‌ندي دلؤفاني و پراي پرميان و ميهره‌باني <در دوران دانشگاه با او دوست شد: له‌سه‌رده‌مي زانستگادا له‌گه‌لي بوو به‌دؤست>. هه‌روه‌ها: دوست بودن

دوزمانه / dozamāne ، ها: / صفت. دوزمه‌مانه؛ دوو‌كاتي؛ دوو‌ساتي؛ به‌كار كرد له‌دوو قؤناغي به‌شوين يه‌كدا <موتور دوزمانه: موتوري دوزمه‌مانه>.

دوزندگي / dūzandegî / اسم. خه‌ياتي؛ خيائي: ۱. درووماني؛ جلدروويي؛ دروومانكاري؛ كاري به‌رگ‌دووور <دوزندگي مي‌كند: خه‌ياتي ده‌كات> ۲. /ها دروومانگه؛ كارگاي خه‌ياتي <دوزندگي دارد: خه‌ياتي هه‌يه> ۳. دروومان؛ كاري دوورين <آموزش دوزندگي: هه‌فؤتي خه‌ياتي>.

دوزنده / dūzande ، ها: /گان: /اسم. خه‌يات؛ به‌رگ‌دووو؛ دروومانكار؛ كه‌سي كه‌كاري دروونه <به‌تاييه‌ت جل‌وبه‌رگ>.

دوزوكلك / dūz-o-kalak ، ها: /تركي /فارسي /اسم. <گفتاري> فير و فيل: ۱. فاك‌وفيك؛ فيل‌وفه‌ره‌ج؛ كه‌له‌ك و كلؤك؛ فيل و ته‌له‌كه؛ فه‌ند و فيل؛ فه‌ن و فوون؛ گزي؛ هه‌قه ۲. پاو و ريو؛ ساز و باز؛ ساخت و پاخت؛ پا و رپوي؛ پيلان.

☐ دوز و كلك چيدن / سوار كردن: <مجازي> پيلان نانه‌وه؛ فيل و فه‌ره‌ج / فه‌ته و فه‌ره‌جي كردن؛ پيلان گي‌ران؛ پاو و رپوكردن؛ ساخت و پاخت كردن.

دوزه / dūze ، ها: /اسم. نووسنه‌ك؛ پرميشك؛ په‌نيرشك؛ دركيكي خرتؤكه‌ي ديمه‌زاره.

دوزيست / dozîst ، ها: /ان: /صفت. <زيست‌شناسي> دووژينه؛ پتوه‌نديدار يان‌سه‌ر به‌دوو ژيانه‌وه: دوزيستي

دوزيستي / dozîstî / دوزيست دوسالانه^۱ / dosālāne: /اسم. دووسالانه؛ رئ‌وپه‌سمي <وه‌كوو جيژن، كيته‌ركي يان‌پيشانگا> كه‌هه‌ر دوو سال جاريك به‌رپتوه‌ده‌چي: بي‌ينال دوسالانه^۲: صفت. دووسالانه؛ دووسالنه؛ پتوه‌نديدار يان‌سه‌ر به‌دوو ساله‌وه <چشن دوسالانه: جيژني دووسالانه>.

دوست^۱ / dūst ، ها: /ان: /اسم. دؤست؛ دؤس؛

دوستايه تي گردن > ۲. ناسياوي؛ ناشنايه تي؛ هه بووني پيوهندي عاتيفي و دلخواز < سالهاست با هم دوستي نزديكي داريم: چهن ساله پيکه وه دوستايه تي نيزيکمان هيه > ۳. ياري؛ هاورپيي و پشتيواني < شرط دوستي را به جا آوردن: مهرجي دوستايه تي به جي هينان >. ههروه ها: دوستي

داشتن: دوستي گردن

☐ دوستي خاله خر سه: < کنايي > / دوستي که سي که به بونه ي نه زانيه وه ده بيته هوي گه زه ن و نازار.

دوستيابي / dūstyābī ، ها: / اسم. دؤست گري؛ کار يان رهوتي دؤزينه وي ئوال؛ دؤست گرتن؛ ره فيق گرتن < آيين دوست يابي: شيوه ي دوست گري >.

دوسره ^۱ / dosare ، ها: / صفت. دووسره ره؛ دووسره؛ دووسره ره كي؛ به کارهاتي هه ره دوو لايه نه < براي اروميه بليط دوسره گرفتيم: بؤ ورمي بليتي دووسره ره مان گرت >.

دوسره ^۲: قيد. دووسره ره؛ له هه ره دوو سه ره / لاهه. ☐ دوسره بار گردن: ۱. دووسره بار ليدان؛ له هه ره دوو لاهه بار هه لگرتن > ۲. < تعريض > سه گي دوولا وه بوون؛ ره فيقي قافله و شهريكي دز بوون؛ قازانج بردن له هه ره دوو لايه نه وه.

دوسوتوان / dosûtavān: / صفت. تايه تمه ندي که سي که له نه ندامه کاني هه ره دوو لاي له شي وهک يهک که لک وه رده گري.

دوسوتواني / dosûtavāni / اسم. توانايي که لک وه رگرتن له هه ره دوو لاي جهسته به شيوه ي بهرام بهر. بهرام بهر: سو بر تري

دوسييه / dusiye, do:siye ، ها: / افرانسوي / اسم. < قديمي > / دؤسيه: پهروه ننده: هه ف نفيس؛ کؤمه ليک کاغه ز سه باره ت به کاري يان که سيک.

دوش ^۱ / dūš / اسم. ۱. کؤل؛ شان؛ دؤش؛ ناوشان؛ قه لاندؤش؛ ناو ملان؛ نافقؤلنج؛ نهو

دوست گرفتن: دؤس گرتن؛ دؤس په يدا گردن؛ له گه ل کور يان پياويک پيوهندي جنسي يان نه ويند ارانه دامه ز راندن < بؤ کچ يان ژن به کار ده برت > < چشمه روشن! باز دختره ت دوست کر فم: چاوت رؤشن! کچه که ت ديسانه که دوسي کر توده >.

دوست ^۲ / ها: / ان: / صفت. دؤست؛ دؤس؛ هؤگر؛ پشتيوان؛ لايه تگر؛ يار؛ خاوه ن په يوه نديه كي دؤستانه < کشور دوست: ولاتي دوست >.

- دوست ^۳: پيازه. - دؤست؛ - دؤس؛ - يار؛ - واز؛ - ويست؛ خوازيار < آسيانه دوست: هيلانه دوست >.

دوستار / dūstār ، ان: / اسم. < ادبي > / خؤشويست؛ هؤگر؛ خوازمه ند؛ خوازيار.

دوستاق / dūstāq: / ترکي / ☐ دُستاق دوستاقبان / dūstāqbān: / ترکي / فارسي / ☐ دُستاقبان

دؤستانه ^۱ / dūstāne: / صفت. دؤستانه؛ دؤسانه؛ وه کوو هه والان < قيافه ي دؤستانه: تووزي دؤستانه >.

دؤستانه ^۲: قيد. دؤستانه؛ دؤسانه؛ ره يقانه؛ نافه رمي؛ به شيوه و ئاکاري دؤستان. به ران بهر: رسمي < پيش آمد و دؤستانه سلام کرد: هاته پيشه وه و دؤستانه سلاوي کرد >.

دؤستدار / dūs(t)dār ، ان: / اسم. خؤشويست؛ ئاواتخواز؛ خوازمه ند؛ خوازيار؛ جه ز که ر؛ ئاره زووکهر؛ هؤگر؛ نهوي، که سي يان شتيكي خؤش ده وي.

دؤست داشتنی / dūs(t)dāštāni ، ها: / صفت. < گفتاري > / دلگر؛ ره زاسووک؛ زه ره شييرين؛ ئيسک سووک؛ ههستي سقک؛ خؤشه ويست؛ خوئين شييرين؛ خوئين شيرين؛ له بهر دلان؛ بهر دلک < بجه ي دوست داشتنی: مندالي دلکر >.

دؤستي / dūsti ، ها: / اسم. دؤستايه تي؛ دؤسايه تي؛ دؤستاني؛ دؤستي؛ دؤسي؛ هه واله تي؛ ئاواله تي: ۱. ريکاتي؛ ريکايي؛ دؤخ يان چؤنيه تي هه وال بوون < دوستي گردن:

به شه له لهش که کهوتۆته نیوان دەس و مل و سنگ و پشتهوه ۲. /ها/ [فرانسوی] دووش؛ چهشنی شیر، که ئاو له سهرهوه بۆ خواری دهپژینن و له ژیریدا خو دهشۆن ۳. /ادی/ دویشهو؛ دوینی شهو؛ هیزی شهوی؛ ئیزشهو؛ دوه شهو.

☞ دوش به دوش دوشادوش

☐ دوش گرفتن: دووش گرتن؛ ئاوکردنه خۆدا؛ ئاو ئاسه ی ویره؛ له ژیر دووشهوه خو شۆردن «برو دوش بگير خستگى ات در برود: برپۆ دووش بگه با ماندووبیت دهرچی».

به دوش کشیدن: به کۆل کیشان: ۱. به شان کیشان؛ له سهر شانی خو بار بردن ۲. /کنای/ دژواری و سهختی کیشان.

روی دوش کسی سوار شدن: /کنای/ ههوساری کهسێک گرتته دهستهوه؛ سوار ملی کهسی بوون؛ کهسێک فهرمانبهري خوکردن.

— دوش ۲: پیواژه. — دۆش؛ دۆشهر «شیردوش: شیردۆش».

دوشا / dūšā: صفت. دۆشهنی؛ دۆشانی؛ دۆشهدهنی؛ دووشا؛ تایبهتمهندی ئازهلێ که شیر بدا «گاو دوشا؛ مانگای دۆشهنی».

دوشاب / dūšāb: /سم. دۆشاب؛ دۆشاو؛ دۆشاف؛ دیشاف؛ شيله؛ شۆک؛ ئاوی ترێ یان تووی کولای هیندیک خهست.

دوشاخه ۱ / došaxe، ها: /سم. دووشاخه؛ دوولک؛ دوولق؛ دپهل؛ ئامپریک له ماکیکی نارسانا (پلاستیکی یان کانووجۆ) بۆ گه یاندنی هیزی کارهبا له پریزهوه به ئامپریکی کارهبا ی «دوشاخه ی ائو را در بیاور: دووشاخه ی ئو تووه که دهرینه».

دوشاخه ۲: صفت. دووشاخه؛ دووپه لان؛ دوولهبان؛ دووفلیقانه؛ دووچاچه؛ دوولق؛ دوولق؛ دووفاقه؛ دووفاق؛ دووپهل؛ دووپهل؛ دوولک؛ دوولکه (یک جوب دوشاخه پیدا کن: چپۆیکی دووشاخه بدۆزهوه).

دوشادوش / dūšādūš: حرف. شان به شان؛ گوئی به گوئی: ۱. پیکه وه جووت؛ له لای یه کتره وه «دوشادوش یکدیگر راه می رفتند: شان به شانی یه کتر ده پوشتن» ۲. به هاوکاری یان هاوپی یه کتر «دوشادوش شوهرش کار می کرد: شان به شانی شووه که ی کاری ده کرد» * دوش به

دوش

دووش / dušes، ها: / [فرانسوی] /سم. دووشیس؛ سهرناوی ماقوولانه ی؛ هاوسهري دووک له ئوروویدا.

دوش فنک / dūšfang: /سم. [نظامی] دووش فهنگ؛ دوخی له فیرکاری چه کداریدا که قۆناخی چه که له سهر له پی دهست و لووله که ی له سهر شانه.

دوشک / došak: [ترکی] تشک

دوشکلی / došekli: [فارسی] عربی ☞ دوریختی

دوشنبه / došambe، došanbe، ها: /فارسی/ آرامی /سم. دووشه ممه؛ دووشه ممه؛ دووشه می؛ دووشه مبه؛ دووشه مبه ی؛ ناوی رۆژی سیپه مبه حه وته.

دوشنبه شب / došambešab، došanbe، ها: /فارسی/ آرامی /فارسی /سم. شهوی سی شه ممه؛ دووشه ممه شهو؛ شهوی دووشه ممه له سهر سی شه ممه؛ شهوی دوا ی رۆژی دووشه ممه.

دوشیدن / dūšidan: مصدر. متعدی. // دوشیدن: دۆشیت؛ می دوشی: ده دۆشی؛ بدۆشه // دۆشین؛ دۆشان؛ دوشان؛ دووشین؛ دۆشته ی؛ دۆشه ی؛ دۆشای؛ دۆتن: ۱. شیر له گوان دهره ینان «گاو دوشیدن: مانگا دۆسن» ۲. /مجازی/ دادۆشین؛ له کهسێک به فیل و فه ره ج و زۆر، پاره وهر گرتن «هر بار به بهانه ای پدرش را می دوشید: هه موو جارێک به بیانوو پیکه وه بابی ده دوشی».

ههروه ها: دوشیدنی

■ صفت فاعلی: دوشنده (دۆشهر) / صفت مفعولی:

رهنګيکي شينهوه.

دوقلو / doqolû / ها: [ترکی] صفت. هاولف:

۱. دوانه؛ دوانی؛ لفه دوانه؛ لفه دوانه؛ جووته؛ ههوال دوانه؛ ئاوال دوانه؛ جیوک؛ جهک؛ جیمک؛ جیخی؛ جویک؛ جفی؛ جووی؛ چیمک؛ جفک؛ لقانه؛ لفه؛ ههفال جهو؛ ههفال جیو؛ ههفالزا؛ ههفک؛ ههمبیزه؛ جومرانه؛ زگه دوانه؛ جوملانه؛ به دیهاتوو به شیوهی جووت له سک و زایه کدا (فرزند دوقلو؛ مندالی لفه دوانه) ۲. دووله قان؛ دوه له قان؛ به جووتی هاوتاوه «آبشار دوقلو؛ تافی هاولف» ۳. دووانه؛ به دیهاتوو به شیوهی دوو له تی هاوتا یان لکاو به یه کهوه «بستی دوقلو؛ چسب دوقلو؛ به سته نی دوانه؛ چه سپی لفه دوانه».

□ **دوقلوهای سیامی**: شملي بهر کهت؛ شملي براکه؛ لفه دوانه ی پیکهوه لکاو.

□ **دوقلو زاییدن**: لفه دوانه هیتان؛ دوانی بیه ی؛ هیتانی دوو زارو له زاینی کدا.

دوقندی / doqandî / ها: [فارسی/مغرب] اسم. /شمی/ دووقندی؛ تیکه لاوئ که له دوو قهندی سادهوه پیکهاتووه (وهک ساکاروز و مالتوز).

دوک / dûk / اسم. ۱. تهشی؛ تهش؛ له تهره؛ نه تهره؛ له تهری؛ لوتهر؛ دووک؛ دیک؛ دویک؛ دووکهک؛ دووخ؛ خهړهک؛ جیکنه؛ چیکن؛ کلافه؛ نامزای ساکاری خرتوله که به خولانهوه، خوری یان په مو ده کاته بهن ۲. /ها/ [فرانسوی] دووک؛ ریزناوی پیاوانه له ئوروپادا بانتر له کینت.

□ **دوک ریسیدن**: تهشی ریسین؛ له تهره ریسه ی؛ به تهشی بهن بادان.

دوکاو / dokāv / صفت. دوولا کوور؛ به ههر دوو رووپه ری کوور هوه؛ **مقعر الطرفین**

دوک رییس / dûkrîs / اسم. تهشی رییس؛ له تهره ریسه؛ کهسی که به تهشی، خوری باده دا.

دوک ریسی / dûkrîsi / اسم. تهشی ریسی؛ کار یان رهوتی خهړهک رهستن؛ نه تهره رهستن؛ به

دوشیده (دوشراو) / مصدر منفی: **ندوشیدن** (نه دوشین)

دوشیزگی / dûšîzegî / اسم. کچی نی؛ ۱. کچی؛ که نیشکی؛ کناچه یی؛ دوتی؛ دوخ یان چونه تی کچ بوون ۲. /مجازی/ بن؛ توژالیکي ناسک له شهرمی کچدا.

دوشیزه ¹ / dûšîze / ها؛ گان؛ اسم. ۱. یایه؛ سه رناویک بو ریزنان له کچان ۲. کچی که شووی نه کردووه.

دوشیزه ²: صفت. کچ؛ که نیشک؛ که نیشک؛ که نیک؛ کنا؛ کناچی؛ کچکا؛ دوت؛ تایبه تمندی کچی که شووی نه کردووه «هنوز دوشیزه است؛ هیشتا که» ههروه ها: **دوشیزه بودن**

دوغ / dûq / اسم. دؤ؛ دوو؛ دهو؛ دهویک؛ هالیر؛ ماستاوی له مهشکه دا زه نراوی که ره لی گیراو.

□ **دوغ بنگ**: خواردنه وه یه کی سر که ره له کولاندنی شادانه ده شیردا ساز ده بی؛ بنگاب

□ **دوغ زدن**: ماست ژهندن؛ تیکه ل کردنی ماست له گهل ئاودا بو دروست کردنی دؤ.

دوغ و دوشاب برای کسی فرق نداشتن / یکی بودن: /مجازی/ که و گا لیک جیا نه کردنه وه؛ هه ره له بره جیا نه کردنه وه؛ چاک و خراپ لیک نه کردنه وه «برایش دوغ و دوشاب فرقی ندارد؛ که و گا لیک جیا ناکانه وه».

دوغاب / dûqāb / اسم. دؤ غاو؛ شووروارپژ؛ دوو غاو؛ دؤ غاو؛ تیکه لاویکی تراوی ئاههک، که چ یان سیمان له گهل ئاو که له به نییدا به کار ده بری.

دوغبا / dûqbā / اسم. دؤ کلیو؛ دؤ خهوا؛ دؤ خوا؛ دؤ خواوه؛ دانه دوو؛ دهوین؛ مه هیر؛ مه یر؛ مه هر؛ چیشتی دؤ، گیا و دانه ویله.

دوغی ¹ / dûqî / اسم. ۱. له ها؛ دؤ فروش؛ دؤ ورهش ۲. کهوه؛ رهنګی سپی به بنه رهنګیکی شينهوه.

دوغی ²: صفت. کهوه؛ به رهنګی سپی و بنه

تەشی بادانی کولکه.

دوکفه‌ای / dokafe'i / ها: [فارسی/عربی/اسم]
گیاندار، به تاییهت گیاندارى نهرمۆکه، که
لیکەیه کی دوو له تی ههیه.

دوکوژ / dokûj / صفت. دوو لاکۆم؛ به ههر دوو
پرووپه‌پى کۆمه‌وه: محدب‌الطرفین

دوکی / dûki / صفت. ۱. خه‌په‌کی؛ وه‌کوو
تەشی ۲. [مجازی] مه‌په‌مووکه؛ مه‌په‌مدوو؛
هه‌لووک؛ دارکه‌پیتچان؛ له‌جهر؛ قاریت؛
قاچپووک؛ بزمۆک؛ له‌خهر؛ له‌غهر؛ چه‌گال؛
دالگۆشت؛ زۆر له‌پ و لاواز.

دوگانگی / dogānegî / ها: /اسم، دووباری؛
دوانه‌یی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دوانه‌ بوون «این
دوگانگی توجیه ندارد: ئەم دووباریه قووت ناچێ».

دوگانه / dogāne / صفت. ۱. دوانه؛ خاوه‌ن دوو
ئه‌ندام یان دوو هێمان «در مسابقه‌های دوگانه
شرکت کرد: له‌ کێبه‌رکێ دوانه‌کاندا به‌شداری کرد»
۲. [مجازی] دوو پالوو؛ دوولا «جواب دوگانه: وه‌رامی
دوو پالوو».

دوگوشی / dogûshi / ها: /اسم، هێدفون؛
ئامپێرێک بۆ وه‌رگرتنی راس‌ته‌وخۆی ده‌نگ له
گوێدا به‌بێ بلاو بوونه‌وه له‌ جیگایه‌کی تردا.

دوول / doval / [عربی] جمع دولت
دول / dûl / ها: /اسم، [گفتاری] ۱. [سریانی]

سه‌تل؛ دۆل؛ دوولچه ۲. چووک؛ چوو؛ چوچ؛
کور؛ بلی؛ ددووله؛ گونی کورپی چکۆله.

دولا / dol(l)ā / صفت. دوولا: ۱. دووقه‌د؛ دوولۆ؛
به‌ دوو پرووپه‌پى یان لۆی پێکه‌وه‌لکاو «پارچه‌ی دولا؛
پارچه‌ی دوولا» ۲. [گفتاری] کۆم؛ چه‌ماو؛ چه‌میو؛
دووقه‌د؛ دانووشتاو؛ داچه‌میو؛ ئه‌ره‌کۆمیا؛
چه‌متاو؛ جفی؛ داها‌توو؛ خواره‌وه‌بوو؛ نوشتاوه؛
شه‌وین.

دولا په‌نا: دوولا به‌ر؛ دوو قه‌و؛ قوماشی که له
کارخانه‌دا به‌ بۆنه‌ی پان بوونی له‌ درێژیه‌وه
ده‌قی ده‌کن.

دولا په‌نا حساب کردن: [مجازی] بی‌حه‌ساو
دانه‌ به‌ر؛ کێچ به‌ گا کردن؛ زۆر گران
حه‌سێب کردن «پول غدا را دولا په‌نا حساب کرد:
پاره‌ی چێشته‌که بی‌حه‌ساو دایه‌ به‌ری».

دولا - دولا راه رفتن: کۆمه‌-کۆم رۆیشتن؛
کۆمه‌-کۆمه‌ رینگه‌ چوون؛ کوور-کوور رۆیین؛
به‌ نووشتاوی چوونه‌ پێ؛ پێ چوون به‌ پشتی
چه‌ماو.

دولا شدن: دانه‌وینه‌وه؛ دانه‌وین؛ نه‌وین؛
نه‌میان‌ه‌وه؛ نه‌وان؛ کۆمیان‌ه‌وه؛ کۆمان‌ه‌وه؛
چه‌مان‌ه‌وه؛ چه‌وتانه‌وه؛ چه‌مین‌ه‌وه؛ چه‌مان؛
داها‌تنه‌وه؛ داها‌تن؛ لار بوونه‌وه؛ خوار بوونه‌وه؛
تا بوون؛ مووچیان‌ه‌وه؛ ئه‌ره‌کۆمیه‌ی؛ کۆمیا‌یره؛
ئه‌ره‌نامیه‌ی؛ نامیا‌یره؛ به‌ره‌و خوار لار بوونه‌وه؛
نووش‌تا‌نه‌وه؛ شکان‌ه‌وه «دولا شد، کیف را برداشت:
دانه‌وینه‌وه، کیفه‌که‌ی هه‌لگرت».

دولا کردن: نووشتاندنه‌وه: ۱. چه‌ماندنه‌وه؛
خوارکردنه‌وه؛ دانه‌واندن؛ دانه‌وانن؛ کۆمه‌و
کردن؛ ئه‌ره‌کۆمینه‌ی؛ ئه‌ره‌نامنه‌ی؛ کۆمیا‌یره؛
نامنیا‌یره؛ لارکردنه‌وه «کم‌رت را دولا کن: ناوقه‌ت
بچه‌مین‌ه‌وه» ۲. قه‌دکردن؛ دوولا کردن؛
مووچاندنه‌وه؛ دامووچاندن؛ ته‌واندن؛
ئه‌وه‌نوێرنه‌ی؛ شکاندنه‌وه؛ تاکردن «دولا کن
بگذار توی جیب: فەدی کە بیخه‌ گیرفانت».

دولاب / dûlāb / ها: [سریانی/فارسی/اسم]
دۆلاو؛ دۆلاب؛ دۆلاب: ۱. جه‌ره‌پ؛ جه‌ره‌په‌؛
دول؛ دولک؛ جه‌رخاو؛ جه‌رخێ ئاو هه‌لکیشان له
بیر ۲. ناودیواری؛ که‌نتۆر؛ کومود؛ کومیدی نیو
دیوار.

دولابچه / dûlābçe / ها: [سریانی/فارسی/اسم]
دۆلاوچه؛ کومیدیکی چکۆله که له‌ نیو دیواروه
دروست کراوه.

دولاچنگ / dolāčang / /اسم، [موسیقی]
دوولاچه‌نگ؛ یه‌که‌ی کات له‌ نۆت‌نووسیدا که
درێژاییه‌که‌ی به‌رانبه‌ر به‌ نیو چه‌نگه‌.

دولبه /dolabe/: صفت. دووده‌مه؛ دوو‌دهم؛ دوو‌تیغه؛ به دوو که‌ناره‌ی تیژموه «تِغ دولبه: تیغی دووده‌مه».

دولبی /dolabi/: صفت. [زبان‌شناسی] دوولیبوی؛ لیوی؛ تایبه‌تمندی دهنگی که به لیک‌ته‌قیانی دوولیبووه ده‌گوتری، وه‌ک /ب/، /پ/.

دولپه /dolappe/: ها/: صفت. [گیاه‌شناسی] دووله‌په‌یی؛ جووت له‌تکه‌یی؛ گیای خاوه‌ن توومی لفه‌دوانه (وه‌ک نوک و بادام).

دولپه‌ای /dolappe'i/: دولپه

دولت /dowlat, do:lat/: ها/: اسم. ده‌ولت:

۱. /دول/ کۆمه‌له‌ی دامه‌زراره و ریخ‌خراوه‌گه‌لی که به‌رنامه‌ریژی، سیاست دانان و به‌پژه بردنی کار و باری ولایتیان به ده‌سته‌ویه «دولت‌ماد: ده‌ولت‌تی ماد» ۲. تاقمی چووکه له که‌سانی ولاتی که له سه‌رده‌میکدا پله و پایه‌گی گرینگی به‌پژه‌به‌رایه‌تیا به ده‌سته و به‌پررسی گیران و چاوه‌دی‌ری کار و باری گشتین «دیشب دولت جلسه داشت: دوششو ده‌ولت دانیش‌تیا بوو» ۳. کۆمه‌له‌ی ریبه‌رایه‌تی سیاسی ولایتیک «دولت حزبی: دولت نظامی: ده‌ولت‌تی حزبی: ده‌ولت‌تی چه‌کداری» ۴. سامان؛ دارایی؛ پوول و پاره «مال و دولت: مال و ده‌ولت».

☐ دولت‌اتلافی: ده‌ولت‌تی هاوپه‌یمان؛

ده‌ولت‌تیک که ئەندامانی، نوین‌ه‌رانی دوو یان چهند حیزب یان گرووی هاوپه‌یمان.

دولت‌اقلیت: ده‌ولت‌تی که‌مایه‌تی؛ ده‌ولت‌تیک که به ده‌ستی حیزبی که‌مین‌ه‌ی سیاسی و پتریش به هاوپه‌یمان بوون له‌گه‌ل حیزبگه‌لی تر‌دا دروست بووه.

دولت‌تک‌حزبی: ده‌ولت‌تی تاقه‌حیزبی؛ ده‌ولت‌تی یه‌ک‌پارتی؛ ده‌ولت‌تیک که ئەندامه‌کانی ته‌نیا سه‌ر به حیزبیکن.

هه‌روه‌ها: دولت‌چند‌حزبی

دولت‌در‌تبعید: ده‌ولت‌تی له تاراو‌گه؛

ده‌ولت‌تیک که له ده‌روه‌ی ولات به ده‌ستی تارێ‌راوان یان په‌نابه‌ران دامه‌زراه.

دولت‌مستعجل: [دبی] ده‌ولت‌تی ناپایار؛ ده‌ولت‌تی گروپف؛ ده‌ولت‌تی ته‌مه‌ن کورت؛ ده‌ولت‌تی که خیرا وه‌لا نرئ.

دولت‌موقت: ده‌ولت‌تی کاتی؛ ده‌ولت‌تیک که به بۆنه‌ی گۆرانی بار و دۆخی سیاسی، پیش له هه‌لب‌زاردن و ده‌نگدان داده‌نرئ.

دولت‌نظامی: ده‌ولت‌تی چه‌کداری؛ ده‌ولت‌تی که له لایه‌ن سه‌ره‌په‌لانی ئه‌رته‌شه‌وه داده‌مه‌زرئ.

از دولت سرکسی: [مجازی] له سایه‌ی سه‌ر که‌سیکه‌وه؛ به بۆنه‌ی که‌سیکه‌وه «از دولت سر باب‌بزرگ بچه‌های ده صاحب مدرسه شدند: له سایه‌ی سه‌ر باوه‌گه‌وره‌وه من‌دالانی دئ بوونه‌خواه‌ن قوتا‌بخانه».

دولتخواهی /dowlatxāhî, do:lat-/: ها/:

عربی/ فارسی/ اسم. ده‌ولت‌تخوازی؛ ده‌ولت‌توازی؛ لایه‌نگری له ده‌ولت. هه‌روه‌ها: دولتخواه

دولتسرا /dowlatsarā, do:lat-/: ها/:

عربی/ فارسی/ اسم. دیواخان؛ ته‌لار؛ سه‌رناو‌تیک بۆ خانووی بیسه‌ر یان که‌سیکی به‌پژ «آمدن دولتسرا تشریف نداشتید: هاتم بۆ دیواخان له‌وئ نه‌بوون».

دولت‌منزل

دولتمرد /dowlatmard, do:lat-/: ان/:

عربی/ فارسی/ اسم. پله‌داری ده‌ولت‌تی؛ لیپ‌سراو؛ که‌سیک که له ده‌ولت‌تیکدا پایه‌ی گرن‌گ و سه‌ره‌کی هیه.

دولتمند /dowlatmand, do:lat-/: ها/:

عربی/ فارسی/ صفت. ده‌ولت‌مه‌ند؛ ده‌ولت‌مه‌ن؛ ده‌ولت‌تمه‌ن؛ ساماندار؛ مایه‌وه‌ر؛ دارا؛ ده‌سمایه‌دار.

دولت‌منزل /dowlatmanzel, do:lat-/: [عربی]

☐ دولتسرا

دولتی /dowlati, do:lati/: ها/:

[عربی] صفت.

دؤمینه که له جنسی بهرد، ئیسک یان پلاستیکن و پروویه کی کراوه به دوو به شهوه و له هه به شدا چهند خالی لی نه خش کراوه.

دومینیکی / domînikan /: [فرانسوی] دومینیکی

دومینیکی: ۱ / domînikî / ان: [فرانسوی] / اسم. دومینیکی: ۱. رپیازی په به نانی خاچیه رستی کاتولیک که له سه دهی ۱۲ ی زایینی له لایهن قدیس سن دومینیکی سپانیاییه وه دامه زرا ۲. هه کام له رپر هوانی نه و رپازه * دومینیکی دومینیکی: ۱. صفت. دومینیکی؛ پیوه نندیدار یان سه به دومینیکیه وه: دومینیکی

دون / dūn / ان: [عربی] صفت. [دبی] زه بوون؛ خوار؛ ژر؛ نرم؛ په ست؛ په س؛ نه وی؛ پیسکه. دون اشل / dūn'eşel /: [عربی] / فرانسوی] صفت. پله خوار؛ پایه نرم؛ ژر ده ست؛ چیر ده س. دونبش / donabš /: صفت. [ساختمان] دوو بهر؛ دووهر؛ دوونه بش «سر کوچه ی ما یک بقالی دونبش هست: له سه کولانی ئیمه به قالیه کی دوو بهر هه یه».

دونپایه / dūnpāye /: [عربی] / فارسی] صفت. پله خوار؛ پایه نرم؛ ژر ده ست؛ به پله و پایه کم و گمه وه «کارمند دونپایه: کارگری پله خوار». دونپرور / dūnparvar /: [عربی] / فارسی] صفت. [دبی] سپله په رومر.

دوندگی / davandegî / ها: / اسم. هات و چوو؛ هات و چو؛ ره مه ره مالی؛ راوړوان؛ نامشو و تیکو شانی زور بو نه ملا و لا بو نه جامدانی کاریک یا گه یشتن به مه به ستیک «کارش شده بود دوندگی توی ادارات: کاری بیووه هات و چوو له مه زرينگه کاند».

دوندگی کردن: هات و چوو کردن؛ کرد و کوشی هاوړی له گه ل هات و چوی زور کردند. دونده / davande / ها: / گان: / اسم. را که ر؛ که سی که خیرا راده کا «دونده ی ماراتن: را که ری

دوله تی؛ میری؛ سه به ده ولت «کار دولتی: کاری ده ولته تی».

دولتین / dowlateyn, do:lateyn / ها: / [عربی] / اسم. دوو ده ولت؛ ده ولته تان «روابط دولتین ایران و عراق: پیوه نندی دوو ده ولته تی ئیران و عراق».

دولچه / dûlçe / ها: / [اسرانی] / فارسی] / اسم. دؤلچه؛ سه تلی چکوله.

دولک / dolak / ها: / اسم. هه لووک؛ هه لویک؛ په لیک؛ پلک؛ چپوکی چکوله که له کایه ی هه لووکاند به دار هه لووک ده بهاوین.

دوم / dovvom /: صفت. دووهم؛ دووهم؛ به پله، ریز یان جیگای دووهمه.

دوما / dovvoman /: (!) [فارسی] / عربی] قید. [گفتاری] له دووهمه مد؛ دووهمه؛ دووهم؛ له قو ناعی دووهمه مد.

دوما / dûmā /: [روسی] / اسم. دووما؛ کوړی قانون دانانی رووسیه.

دوم شخص / dovvomšaxs /: [فارسی] / عربی] / اسم. [دستور] دووهمه که س؛ نه وی که بیسه ره «تو» ضمیر دوم شخص مفرد است: «تو» جیناوی دووهمه که سی تاکه.

دومی / dovvomî / ها: / ضمیر. دووهمه می؛ دووهمه می؛ نه وی که له ریز، پله یان جیگه ی دووهمه مدیه «دومی گفت: من نمی آیم: دووهمه می گوتی: من نایم».

□ دومی نداشتن: بی هاوتا بوون؛ بی وینه بوون «هنرمندی است که دومی ندارد: هنرمه نندیکه هاوتای نه».

دومین / dovvomîn /: صفت. دووهمه مین؛ دووهمه م؛ به پله و پایه، ریز یان جیگای دووهمه مه وه «دومین نفر از سمت راست: دووهمه مین که له لای رسته وه».

دومینو / domîno /: [فرانسوی] / اسم. دؤمینه؛ دؤمنه: ۱. چه شنی کایه ی سه میز که به مؤره ده کری ۲. / ها: / هه کام له ۲۸ مؤره ی کایه ی

ماراتون^۱.

دوو قرانی: دوزاری [گفتاری]

□ دوهزاری کسی کج بودن □ دوهزاری

کسی نیفتادن

دوهزاری کسی نیفتادن: [مجازی] که سیک

تینه گه یشتن؛ له قسه ی بیژر حالی نه بوون

«هنوز دوهزاری من نیفتاده بود که مقصودش چیست:

هیشتا تینه گه یشتبووم که مه بهستی چه»:

دوهزاری کسی کج بودن. ههروه‌ها: دوهزاری

کسی دیر افتادن

دویدن / davīdan / مصدر. لازم. // دوییدی:

پات کرد؛ می دوی: پاده‌ک‌ه؛ بُدَو: راکه // پاکردن؛

هه پاکردن؛ په‌مه‌ی؛ په‌مای: ۱. هه‌لاتن؛ غاردان؛

خاردان؛ به‌زین؛ به‌زان؛ وه‌زین؛ دوقین؛ لنگ

دان؛ هه‌لین گدان؛ قاچان «تا سر کوچه دویدم: تا

سه‌ر کۆلان رام کرد» ۲. [مجازی] دهر چوون؛ فرین؛

هه‌لاتن؛ به‌رشیه‌ی؛ هه‌شتاو کردن (بدو دو تا نان

بخز: دهر چو دوو نان بکړه» ۳. هات‌وچوو کردن «از

صبح تا حالا برای پیدا کردنش دویده‌ام: له به‌یانیوه تا

ئیستا بو دوزینه‌وه‌ی رام کردووه». ههروه‌ها:

دویدنی

■ صفت فاعلی: دونده: (پاکړه) / صفت مفعولی:

دویده (پاکردو) / مصدر منفی: ندویدن (پا نه کردن)

دویست^۱ / divīst, devīst / اسم. دووسده؛

دوه‌سده؛ دویست؛ ژماره‌ی سه‌ره‌کی

دووبه‌رامبه‌ری سده، له نیوان سده و نه‌وه و نو

و دووسده و یه‌کدا.

دویست^۲: صفت. دووسده؛ دویست؛ دوه‌سده:

۱. یه‌کئ زۆتر له سده و نه‌وه و نو دانه

۲. دووسده‌دهم.

دویستم / divīstom, devīstom / صفت.

دووسده‌دهم؛ دویستم؛ به‌پله و پایه، ریز یان

جیگای دووسده‌دهمه‌وه.

دویستمی / divīstomî, devīstomî / ضمیر.

دووسده‌دهمی؛ دویستمی؛ نه‌وه‌ی که له پله، ریز

یان جیگای دووسده‌دهمدایه.

دون صفت / dūnsefat / ان: [عربی] صفت.

زه‌بوون؛ په‌ست؛ خوار؛ نه‌وی؛ خاوه‌ن خو و

خده‌ی ناحه‌ز و دوور له راستی و دروستی.

دونفره^۱ / donafare / ها: [فارسی/عربی] صفت.

دوو‌که‌سی؛ دوو‌که‌سه؛ تایبته یان شیاو بو دوو

که‌س.

دونفره^۲: قید. دوو‌که‌سی؛ دوو‌که‌سه؛ هه‌ر دوو

که‌س پی‌که‌وه «دونفره در آن اتاق زندگی می‌کردند:

دوو‌که‌سی لهو زووره ده‌ریان»: دونفری

دونفری / donafarî / [فارسی/عربی] □ دونفره

دونقطه / donoqte / ها: [فارسی/عربی] اسم.

دوو‌خال؛ جووت‌خال؛ نیشانه‌یه‌ک به‌م شیوه‌یه

«:» که پیش له رافه‌ی باب‌تیک یان گوته‌وه‌ی

قسه‌یه‌ک داده‌نری.

دونگی / dongî / دانگی

دونم / donam / اسم. [گفتاری] تهر؛ به‌شو‌ی

زۆتر له نم و که‌متر له خووساو. ههروه‌ها: دونم

کردن

دون‌همت / dūnhemmat / ان: [عربی] صفت.

خوپری؛ بی‌به‌هره له هه‌لگ و شه‌وقی پی‌ویست

بو کاری گه‌وره.

دونین / devoniyān / [فرانسوی] اسم. دیقونیه‌ن؛

چواره‌مین دوه‌ره له خولی هه‌وه‌لی زه‌وین‌ناسی.

دوو‌قته / dovaqte / ها: [فارسی/عربی] صفت.

دوو‌کاته؛ دووساته؛ دوونۆره: ۱. به‌دوو نۆره‌کاتی

کار له هه‌ر رۆژدا (زۆتر به‌ر له نیوه‌رۆ و دوا‌ی

نیوه‌رۆ) «مدرسه‌ی ما دوو‌قته است: قوتابخانه‌ی ئیمه

دوو‌کاته‌یه» ۲. به‌نۆره‌ی کاری جیاوازه‌وه (به

شیوه‌ی به‌یانی و دوا‌ی نیوه‌رۆ یان رۆژ و شه‌و).

دوومیدانی / dov-o-meydānî, dov-va-mey-

[فارسی/عربی] اسم. ۱. کیبه‌رکی‌ی وهرزشی بریتی

له چهن رشته (وه‌کوو پاکردن و بازدان و هاویشن

و...) ۲. هه‌ر کام لهو رشته وهرزشیانه.

دوهزاری / dohezārî / ها: اسم. دووقه‌رانی؛

گه وره بوی دی <زن دهانی: ژنی دیهاتی>.

دهاقین / dehāqīn: [عربی/نامتداول] جمع **دهقان**

دهان / dahān، ها: /اسم. دهم؛ دم؛ دمو؛ ده مگه؛ دهف: ۱. زار؛ زهر؛ هلو لیه که له جهسته ی گیانداراندا که له وپوه خوراک ده چته ناو له شیان ۲. زار؛ زهر؛ هلو لیه که له جهسته ی مورغه داراندا که له نیوان لیو و گه رو و دایه و زمان و هاروو و ددان داده گرته وه ۳. زارک؛ ده رگا؛ درگا؛ دهر؛ ریگای چوونه ناووه له هه ر شتی کد ۴. نه ندامی قسه کردن <یک دهان خواندن: ده میک خویندن> * **دهن** [گفتاری]

□ **دهان به دهان** گذاشتن / دادن: [مجازی] دهم نانه دهم؛ دهم نه دهمانی کردن <چرا دهان به دهانش می گذاری؟> بوجه دهم نه نیته دهمی؟.

دهان به دهان گشتن: [مجازی] دهم او دهم گهران؛ دهم او دهم چوون؛ دهم او دهم که فتن؛ دهم او دهم گیلته؛ به شیوه ی هه وال بلاوه وه بوون.

دهان را آب کشیدن: [کنایی] دهم شور دهنه وه؛ دهم سرین؛ له قسه ی پیس توبه کردن <این حرفها کفر است، برو دهانت را آب بکش: ثم قسانه کفرن، برؤ دهمت بشوروه>.

دهان را شیرین کردن: دهم شیرین کردن؛ شتیکی شیرین خواردن <این خرما خیلی خوشمزه است، دهانتان را شیرین کنید: ثم خورمایه زور خوشه، دهمتان شیرین کن>.

دهان کسی آب افتادن: [کنایی] ناو زانه دهمی که سیک؛ زور که وتنه سهر هوا <پولها را که دید دهانش آب افتاد: پاره کانی که بینی ناو زایه

دهمی>. هه روه ها: **دهان کسی را آب انداختن**

دهان کسی آستر داشتن: [مجازی] دهمی که سیک به رگه ی خوار دنی شتی زور گهرم <داخ> گرتن.

دهان کسی بوی شیر دادن: [کنایی] دهمی

دوېستمین / divîstomîn, devîstomîn: صفت.

دووسه دهمین؛ دوېسته مین؛ دوه سه دهمین؛ به پله، ریز یان جیگای دووسه دهمه وه.

دوېستی / divîstî, devîstî، ها: /اسم. [گفتاری] دووسه دی؛ دوېستی؛ دوه سه دی؛ نه سه که ناسی ۲۰۰ تمه نی (۲۰۰ ریالی) <یک دوېستی گذاشت کف دستم و رفت: دووسه دبه کی نایه له پی دهستم و رویشتم>.

ده / dah: /اسم. ده؛ ژماره ی سهره کی دوا ی نو و پیش له یازده.

ده: صفت. ده: ۱. یه کی زور تر له نو دانه <ده کتاب: ده مرد: ده کتیب: ده پیاو> ۲. ده یهم؛ ده ههم <دیف ده: رزنی ده>.

ده - **پیشوازه**. ده؛ به ده دانه نه ندام یان به شه وه <ده طبقه: ده نفره: ده نهوم؛ ده که سی>.

ده / deh، ها؛ ها: /اسم. دی؛ لادی؛ گوند؛ گون؛ ناوایی؛ لاکه؛ ده گا؛ لاده گا؛ که ند؛ کو مه لیک له چند مال و مه زرا له لای یه که وه که له ۵ تا ۵۰ بنه مالیه تی دا بزین.

□ **ده اربایی**: دپیه گی؛ دپی مالکی؛ گوندی ناغه واتی؛ دپیه که به یه ک یان چند خانه وه. **ده خرده مالکی**: دپی ورده به گی؛ گوندی ورده مالکی؛ دپیه که که هی چند ورده مالکه.

ده - **پیوازه**. ده؛ ده؛ دهر؛ ده هنده <شیرده: شیرده>.

دها / dahā: [عربی/اسم. /دبی/ ژیری؛ زیره کی؛ زرنگی؛ بزوی؛ وریایی؛ وشیاری؛ چاوماری.

دهات / dehāt, dāhāt: [فارسی/عربی] جمع **دهات** / dohāt: [عربی] جمع

دهاتی / dehāti، ها؛ ها: /فارسی/عربی صفت. دیهاتی؛ لاکه یی؛ لادییی؛ دیکانی؛ گوندی؛ دیاتی: ۱. پیوه ندیدار یان سهر به دی <لباس دهاتی: جل و بهرگی دیهاتی> ۲. له دایک بوو یان

به دهان کسی چشم دوختن: [کنایه] چاو له دهمی که سئ بوون؛ چاو برینه دم که سئ؛ قسه ی که سئک به جی هیئان: به دهان کسی نگاه کردن

به دهان کسی مزه کردن: [کنایه] که سئک چهشته خوره بوون؛ دلخوازی که سئک بوون «پیداست که پول مفت به دهان آرام مزه کرده است: دیاره نارام چهشته خوره ی پاره ی مفت بووه».

به دهان کسی نگاه کردن ۱ به دهان کسی چشم دوختن

به دهانها افتادن: [مجازی] که وتنه سهر زاران؛ بلاوه بوون؛ بلاو بوونهوه.

توی دهان کسی زدن ۲ تو

یک دهان خواندن ۱ یک

دهان بند / dahānband ، ها: / اسم، ۱. دمامک؛ دهمه لپیچ؛ پارچه یهک که بهر دهمی پی داده پوشتن ۲. دهم بین؛ زار بین؛ زیار؛ له واشه؛ زار به ست؛ دهم به ست؛ دهم به س؛ دهم به ند؛ دهم به وس؛ بز مهک؛ بز مۆک؛ ده فینک؛ زار بینک؛ نامرازیک بۆ به ستنی دهمی چوار پی.

دهان بین / dahānbîn ، ها: / ان: / صفت، [مجازی] زووباور؛ چاوله دهم؛ دهم بین؛ به خو و خده و هۆگره تی بروا کردن به قسه ی دیتران، به بی هه لسه نگاندنیان «شوهرش خیلی دهان بین است: شووه که ی زور زووباوره»: دهن بین

دهان بینی / dahānbîni /: اسم، [مجازی] زووباور؛ چاوله دهم؛ دۆخ یان چۆنیه تی چاوله دهم بوون: دهن بین

دهان پرکن / dahānporkon /: صفت، [مجازی] پرته متهراق؛ به رواله تیکی گرنک، به لام بی ناوهرۆک «برای شرکت یک اسم دهان پرکن پیدا کن: بۆ به شارگه، ناویکی پرته متهراق پهیدا که»:

دهن پرکن

دهان دره / dahāndarre ، ها: / اسم، باویشک؛ باوشک؛ باوشکین؛ باریشک؛ وه لایش؛ ده بانک؛

که سئک بۆ شیر دان؛ بۆ شیر له دهمی که سئ هان؛ هیشتا له هیلکه نه جووқан؛ هیشتا منداال یان که مه ته مه ن بوون «زن بگیری؟ تو هنوز دهانت بوی شیر می دهد: ژن بینی؟ تو هیشتا دهمت بوی شیر ددها».

دهان کسی چفت و بست نداشتن: [مجازی] دهمی که سئک نه وپسان / له ق / شر بوون؛ زوانی که سئک نه وه ستان؛ دهمی که سئک به ره لا بوون؛ رازدار نه بوون.

دهان کسی را باز کردن: [کنایه] سهری که سئک داکیشان؛ که سئک هیئانه قسه وه؛ قسه له که سئ کیشان وه.

دهان کسی را بستن: [کنایه] دهمی که سئک دادروون؛ دهم کوت کردنی که سئک؛ بهر دهمی که سئ گرتن؛ دهمی که سئک به ستن؛ له قسه کردنی که سئک بهرگری کردن.

دهان گرم داشتن: [مجازی] دهم پاراو بوون؛ دهم گرم بوون؛ زار خووش بوون؛ دهم اوهر بیهی؛ قسه خووش بوون «خیلی دهان گرمی داشت و آدم از صحبت هایش سیر نمی شد: زور دهم پاراو بوو، کهس له قسه ی ماندوو نه ده بوو».

از دهان افتادن: [مجازی] ۱. له باو که وتن / که فتن؛ کوژانه وه؛ چیدی سه به رت به بابه تیک قسه نه کران ۲. بوونه دهمی مردگ؛ له دهم / خواردن که وتن؛ سارد و بی تام بوونه وه ی چیشیت.

از دهان کسی پریدن: [مجازی] له دهمی که سئ دهر پهرین؛ له دهم که سئ باز بردن؛ له دهم که سئ داکه فتن؛ دهم نه تره ی؛ بی ویست و له پر قسه کردن «از دهانم پرید که دیروز آزاد را دیدم: له دهم دهر پهری دویکه نازادم دیوه».

از دهان کسی قاپیدن: [مجازی] له حه واوه گرته وه؛ قسه ی که سئک کردنه به لگه یان سهرنج پیدان.

دهولت له میره دنیه ک که له ژیر چاوه دیری به خشداردا کار ده کا.

دهدهی / dahdahî / کسر اعشاری، کسر

دهر / dahr / دهور: [عربی/اسم]/[ادبی]، ۱. پژگار؛

پژگار «مرد باید که در کشاکش دهر/ سنگ زیرین

آسیا باشد: له بگره و بهرده ی روزگارا پیاو دهی/

قورس و قایم هر وه کوو بهرده تاش بی» ۲. دنیا؛

دنئ «دهر بسیار چو من بی سر و سامان دیده ست/ چه

تفاوت کند این بی سر و سامانی ما: دنیا وه ک من بی

ئهنوی یه کجار دیوه/ فهرقی چیه ئه من پروت یان

پوخته بم».

دهره / dahre ، ها: [سنسکریت/اسم، دارپاچ؛

تهر داس؛ تهورداس؛ چه شنی داسی قورس و

دهسک دریژ.

دهری / dahrî ، ها: ان: -ون: [عربی/اسم،

دهری؛ له دین دهر چوو؛ که سی که جیهان به

ههربوو و ههرماو و بی ثافرینهر ده زانی.

دهستان / dehestān ، ها: [اسم، میره دی؛

گوندی قهوغا؛ کومه له ی چهند دئی لیک نریک

که ناوچه یه ک به دی دینی و به دهستی

کوخیخه ک به ریوه ده چی.

دهش / deheš, daheš / [اسم، [ادبی] دههنده یی؛

کار یان رهوتی به خشین یاره و مال به دیتران

«رسم دهش ز همت اهل جهان مجوی/ طفلند و

دستشان به دهان آشناتر است: دههنده یی بو

دنیادوست دهس نادا/ وه ک منداله و دهستی به

زاری فیهر».

دهشاهی / dahšāhî ، ها: [اسم، [قدیمی] دهشایی؛

سکه یه ک له ئیران بهرانبهر به ۵۰ دینار (نیو

قران) که تا ده کانی ۱۳۴۰ برهوی هه بووه.

دهشت / dehšat : [عربی/اسم، [ادبی] ترس؛

تهرسی؛ بیم؛ سه هم؛ سامی؛ ههراس؛ خوف.

دهقان / dehqān ، ها: ان: دهاقین: [عرب از

فارسی/اسم، وهرزپر؛ وهرزیر؛ وهرزیار؛ کیلگر؛

دیتهانی؛ گوندنشین؛ دی نشین؛ به تایبته پیای

دهبه نک، ئازارک، ئازارگی، ئازنازه؛ ئازاشکه؛ ویزه؛

گرکش؛ قه دجه ره: دهن دره

☐ **دهان دره** کردن: باویشک دان؛ باریشک دان؛

ویژه ره ناسه ی.

دهان دریده / dahāndarîde : صفت، [مجازی]

دهم شر؛ دهم پیس؛ دهم چه پهل؛ دهم درپا؛ دهم

به ره لالا؛ جنیو فروش؛ جوین فروش؛ دوزین فروش؛

دژمین دهر؛ دهف پیس؛ زمان شر؛ دهف چیر؛

دهف گه نی؛ سخیف بیژ؛ زمان رهش؛ خوگر توو به

گوتهی قسه ی ناشیرین و جنیودان: دهن دریده

دهان سوز / dahānsūz : صفت، داخ؛ سوور؛ زور

گهرم؛ دهم سووتین: دهن سوز

دهان کجی / dahānkacî ، ها: [اسم،

۱. لاسایی؛ دهمه لاسکی؛ دهمه لاسکه؛ لاسایی؛

لاسای؛ زارزارک؛ کاری گالته پی کردن و لاسایی

کردنه وه ی قسه ی که سی ۲. [مجازی] کار و

رهوتی سووک و چرووک کردن؛ سووکایه تی

کردن * **دهن کجی**

دهان گشاد / dahāngošād ، ها: صفت،

دهم تاک؛ دهم گوشاد؛ دهم هه راو؛ دهم زل؛ به

زاری گهوره وه «شیشه ی دهان گشاد؛ شووشه ی

دهم تاک»؛ **دهن گشاد**

دهانه / dahāne / اسم، دهم؛ زارک؛ دهرگا؛ درگا؛

دهر؛ دهرقه دامک؛ کونی سه ره وه ی شتیکی

هلول «دهانه ی غار؛ دهانه ی بطری؛ زارکی شهکوت؛

دهمی بتری».

☐ **دهانه ی آشفشانی**: زارکی گرکان؛ چالی سه ر

تروپکی کیوی گرکان که دوو که ل و گازی

لیوه دهر دی.

دهانه ی رودخانه: ناو ریژ؛ کیه؛ شوینی رزانه

دهریای پروبار.

دهانی / dahānî : صفت، دهمی؛ زاری؛ دهفی؛

پیوه نندیدار یان سه ر به دهمه وه.

دهدار / dehdār ، ها: ان: [اسم، کوپخا؛ کوخا؛

کیخا؛ قیخا؛ قه یخا؛ دیدار؛ دیهدار؛ نوینه ری

که له دیدا له سهر زهوی کار ده کا.

دهقانی / dehqāni / [معرّب] صفت. وهرزپړی؛
گوندى؛ دى نشينى؛ پټوهندیدار یان سهر به
گوندنشینانوه (خانهى دهقانى: مالى وهرزپړی).

دهکده / dehkade / ها: / اسم. گوند؛ دى؛ لادى؛
ناوایی، به تاييهت شوین و ئاقارى دور و بهرى.
ده کوره / dehkûre / ها: / اسم. کوپړه دى؛
کوړه دى؛ ديه کی زور چکوله، ویرانه و
که مه جاوهر «معلوم نبود از کدام ده کوره آمده است»
که س نهیده زانی له کام کوپړه دیوه هاتووه.

دهگان / dahgān / اسم. ۱. جمع دهه
۲. ده کان؛ پاش یه کان؛ دووه مه ریزی
ژماره گه لی سروشتی.

دهل / dohol / ها: / اسم. دههؤل؛ دهؤل؛ دهؤل؛
دههوؤل؛ دهؤل؛ دؤل؛ داوؤل؛ دیؤل؛ نه قرا؛
ته پلى گه وره ی به زمگیران.

☐ **دهل زیر گلیم زدن:** [کنایه] خور به تۆپه قور
داپوشان؛ دهؤل له ژپړ عاباوه لیدان؛ بو
شارندنه وى راستیه که بیهو تیکوشان.

دهل کسی دریده شدن: [کنایه] ته شتی
که سى له سهر بان داکه فتن؛ ناوی که سیک
زبان؛ قالی که سیک دهر چوون؛ پازی که سیک
ناشکرا بوون.

دهل کسی را زدن: [کنایه] ناوی که سى له
کهړه ناوه خویندن؛ کیشانه خواری که سى؛
که سیک له پله و پایه ی لا بردن؛ دهر کردن.

دهل دریده / doholdaride / ها: / صفت. [کنایه]
ناوړزاو؛ ناوړزیاگ؛ به دناو؛ رسوا.

دهل شکم / doholšekam / ان: / صفت. [کنایه]
زکدر او؛ سکهړو؛ زکهړو؛ فره خور؛ له م دپړیا؛
نهوسن.

دهلوی / dehlavi / ها: / ان: / صفت. دیهله وى؛
سهر به شاری دیهلی له هیند.

دهلیز / dehliz / ها: / [معرّب از فارسی] اسم
دالان؛ دالوو: ۱. راپوه؛ ریگه ی سهر داپوشراوى

ناو مالان ۲. بوار گه یه که له ئه شکوهت به
شیوه ی راپوه ی پیچه لپیچ ۳. [کالبدشناسی]
پیکهاته یه کی پیچاوپیچ له ئه دمانی ناووه وى
جهسته دا، وه که هی گوئ و دل.

دهم / dahom / صفت. دهه مه؛ دهه مین؛
دهیه مه؛ دهیه مین؛ به پله، ریز یان جیگای دهوه
(نفر دهم: که سى دهه مه).

دهمی / dahomî / ها: / ضمیر. دهه مې؛
دهیه مې؛ ئه ووه ی که له ریز یان جیگای
دهه مه دایه.

دهمین / dahomîn / صفت. دهه مین؛
دهیه مین؛ دهه مه؛ دهیه مه؛ به ریز، پله یان
جیگای دهه مه ووه.

دهن / dahan / دهان

دهن بین / dahanbîn / دهان بین

دهن بینى / dahanbîni / دهان بینى

دهن پرکن / dahanporkon / دهان پرکن

دهن دریده / dahandaride / دهان دریده

دهن دره / dahandarre / دهان دره

دهنده / dahande / ها: / گان: / اسم. دههنده:

۱. بده؛ ئه ووه ی که شتی ددهات ۲. [پزشکی]
که سیک که له ووه خوین بو نه خوشیک یان
ئنه دماى بو په یوه ندر کردن به که سیکى تر
ده گیریت * به رانېر: گیرنده

دهن سوز / dahansûz / دهان سوز

دهن کجی / dahankaci / دهان کجی

دهن گشاد / dahangoşād / دهان گشاد

دهن گنده / dahangonde / ها: / صفت.

[نامتناول] دم زل؛ خاوه زاری زل و ناشیرین.

دهن گیره / dahangîre / اسم. [مجازی، گفتاری]

به ردل؛ خوارده مهنیه کی که م که له نیوان
فراوین تا شیو بو بهرگری له برسیه تی
ده خوریت.

دهن لق / dahanlaq / صفت. [مجازی، گفتاری]

زمان شر؛ زارش؛ دم نهو پستاو؛ دم نهو پسیاگ؛

این دیگه از کجا پیدا شد: په کوو، ټمه ټیر له کوټوه هات.

ده یک /dahyek/: اسم. ده یه ک؛ یه ک له ده؛ ده له سه د؛ به شی له ده به شی شتیک.

دی /dēy/: اسم. به فرانبار؛ به فره نبار؛ مانگی دهه می سالی هه تاوی ئیرانی که سی روزه.

دی /dī/: اسم. [دبی] دوی؛ دویټی؛ دویټکه؛ دویټیکه؛ دویټنه که؛ دؤ؛ دؤه؛ دی؛ هیزی.

دیابست /diyābet/: [فرانسوی/اسم. [پزشکی] دیابیت؛ نه خویشینی قهن؛ نه خویشینی شه کر؛ نه خویشینی که له گهل زور بوونی میز،

تینووه تی و زور بوونی ئوره له خویندا هاوریه.

دیاپازون /diyāpāzon/: [فرانسوی/اسم. دیاپازون؛ ئامیټیکی چکوله به دوو لقه وه (زوتر

کانزایی) که ټه گهر لقه کان بله رټنه وه دهنگی که به فریکانسی دیار یکراوه به دی دئ و له کوک

کردنی سازگه لدا که لکی لئ وهرده گرن.

دیات /diyāt/: [عربی] جمع ديه

دیاتومه /diyātome/: [فرانسوی/اسم. قهوزه؛ که فره؛ جلشین؛ گیایه کی وردیلای تیره ی

جلشینان به په رنگی زهر دیان خورمایي که له ئای سویر و شیرین، له سهر خاک بان ههر

روپه پریکی شیدار، به ته نیایی یان به کو مه ل ده ژین و زوریک به ردی ټاهه کی و سهر چاوه ی

نه وتیان لیوه به دی دین.

دیار /dayyār/: [عربی/اسم. جووقه وار؛ که س؛ داله وار؛ زینده وار؛ مشه که ر؛ یو؛ که سیکی ته نیا و

نه ناس [در آنجا هیچ دیاری به چشم نمی خورد؛ له وئ جووقه وار یک به دی نده که را].

دیار /diyār/: [عربی/اسم. سهرزه وی؛ ولات؛ سهرزه وی؛ دیار عدم؛ دوا هه وار؛ ټه ولا؛ مهرگ [او را

روانه ی دیار عدم کرد؛ به ره و دوا هه وار به پنی کرد].

دیا فراگم /diyāf(e)rāgm/: [فرانسوی/اسم. دیا فراگم: ۱. گلټیجه؛ ناوپه نچک؛ ههر په رده یان

دهم درپاو؛ دهم شرپ؛ دهم هه له؛ به لوک؛ زاردراو؛ قسه په رین؛ ده شو؛ ده قشو؛ تینه وه ستاو [آدم

دهن لقی: مرؤی زمان شرپ].

دهن لقی /dahanlaqī/: [اسم. [مجازی] زمان شرپ؛ زارشپری؛ دهم نه وه ستاوی؛ دهم

نه وټسیاگی؛ دهم درپاوی؛ دهم شرپری؛ ده شوئی؛ دؤخ یان چؤنیه تی رازدار نه بوون [مبادا دهن لقی

بکنی و ما را لو بدهی؛ نه کا زمان شرپری بکه ی و بمانده یته ده ستوه].

دهنه /dahane/: اسم. ۱. دهم؛ زارک؛ دهرگا؛ درگا؛ دهر؛ دهرقه دامک؛ هلؤلای سهر ووی

شتیکی ناوخالی. ۲. دهرگا؛ چاوه؛ یه که ی ژماردنی دوو کان [چهار دهنه مغازه داشت؛ چوار

ده زگا دووکانی بوو]. ۳. هه وسار؛ له غاو؛ له خام؛ بلاوه؛ له ته کانزایه کی هه له ک که له سهر و

ده می چوارپای سوار ی [به تابه ت نه سپ] قایم ده که ن.

دهنه /dahne/: اسم. [زمین شناسی] مالاکیټ؛ کانیه کی سهر و ی به دیهاتوو له که ربوناتی مس،

که له گه وه هر سازی و په نگ سازیدا به کار ده برئ.

دهنی ^۱ /dahanî/: اسم. ۱. ده می؛ میکرو فونی ته له فوون. ۲. ده منه؛ کونی سازگه لی بایی که بو

ژهن دنیان ده بی لیوی پیوه بچه سپی.

دهنی ^۲: [صفت، گفتاری] ده ماوی؛ دهم لیدراو [با قاشق من بستنی خوردی، دهنی شد؛ به که وچکی من

به سته نیت خوارد، ده ماوی بوو].

دهور /duhûr/: [عربی] جمع دهر

دهه /dahe/: اسم. ۱. دهگان؛ ده کان؛ کو مه لیکی ده دانه یی. ۲. له/ا ده یه کان؛ ههر

کام له به شگه لی ده دانه یی کات [دهه ی سوم سده ی بیستم؛ ده یه کان ی سی هه می چه رخی بیستم].

دهه /dehe/: صوت. [گفتاری] په کوو؛ ته ح؛ تیج؛ پیج؛ های؛ هه یهوو؛ وشه ی سهر سوورمان [دهه،

پالاوتن و خاوین کردنه‌وی تراوی گورچیله به ده‌سگای تاییه‌ت.

دی.ان.ا. /di.en.e/ : [انگلیسی/اسم. /مخفف/]
ماکی کیمیای خانوکه‌ی گیانه‌وران و گیایان
که داگری ئاگاداریگه‌لی ژنیټیکی و خیزانیه.

دیانت /diyānat/ : [عربی/اسم. ۱. دین <حکومت
بر مبنای دیانت: حکومت له‌سهر بناغه‌ی دین>
۲. دینداری <این کارها خلاف دیانت است: ئهم کارانه
دژی دیندارین>.

دیبا /dībā/ : [دبی/اسم. /دیبا؛ دیوا؛ دیوا؛
پارچه‌ی ئاوریشمی گولدار.

دیباچه /dībāče/ ، ها: /اسم. سهره‌تا؛ ده‌سپیک؛
دیباچه؛ دیواچه؛ به‌داشت؛ پیشه‌کی کتیب،
به‌تاییه‌ت نووسراوه یان وتاریکی کورت له
هه‌وه‌لی پهرتووکه‌وه <دیباچه‌ی گلستان سعدی:
سهره‌تای گولستانی سه‌عدی>.

دیپلم /diplom/ ، ها: [فرانسوی/اسم. دیپلوم؛
۱. پروانامه‌ی ته‌واوکردنی خویندنی دواناوه‌ندی
(پاش‌ناوه‌ندی) ۲. پروانامه‌ی دوایی هینانی
خویندنی دوکتوری ۳. پهره‌یه‌ک که تیدا
سهرپشکی یان شانازییه‌ک به که‌سیک ده‌دریت:
دیپلم افتخار

📄 دیپلم افتخار ۳- دیپلم

دیپلمات /diplomāt/ ، ها: [فرانسوی/اسم.
رامیار؛ دیپلمات؛ که‌سی که پیشه‌ی له‌بواری
سیاست و پیوه‌ندی له‌گه‌ل ولاتانی‌تردایه.

دیپلماتیک /diplomātik/ : [فرانسوی/صفت.
رامیاری؛ دیپلوماتیک: ۱. سیاسی <روابط
دیپلماتیک: پیوه‌ندی رامیاری> ۲. پیوه‌ندیدار به
دیپلوماته‌وه <مصونیت دیپلماتیک: پارێزراوی
رامیاری>.

دیپلماسی /diplomāsi/ ، ها: [فرانسوی/اسم.
رامیاری؛ سیاست؛ دیپلوماسی <دیپلماسی فعال؛
دیپلماسی گفتگو: سیاستی کارا؛ رامیاری وت‌ووێژ>.
دیپلمه /diplome/ ، ها: [فرانسوی/صفت.

پیکهاته‌یه‌کی جیاکه‌روه، به‌تاییه‌ت ئه‌و پهرده
ئه‌ستوره‌که هه‌لۆلی زگ له‌سینگ جیا
ده‌کاته‌وه ۲. پهره‌یه‌ک له‌دووربینی وینه‌گری،
تیلیسکوپ یان باقی ئامیزگه‌لیکی تیشکیدا که
را‌ده‌ی تیشک چوونه ژووری ده‌زگایه‌ک که‌م و
ژۆر ده‌کاته‌وه.

دی اکسید /di'oksîd/ : [فرانسوی] 📄 دی‌اکسید
دی‌اگرام /diyāg(e)rām/ ، ها: [فرانسوی/اسم.
نه‌خشه؛ دی‌اگرام؛ گه‌لاله‌یه‌کی هیللی که ریز و
پیوه‌ندیگه‌ل پیشان ده‌دا.

دی‌اگنوستیک /diyāgnostik/ : [؟/اسم. /پزشکی/
په‌وتی ناسینی نه‌خوشین.

دی‌الکتریک /di'elekt(ri)k/ ، ها: [فرانسوی]
/اسم. به‌رق‌راگر؛ به‌تاییه‌تمه‌ندی یان هیزی
به‌ربه‌ست کردن و به‌رگرتنی کاره‌باهه.

دی‌الکتیک /diyālektik/ : [فرانسوی/اسم.
۱. /منطق/ بناشت؛ گلته؛ شیوه‌ی وت‌ووێژ و
ده‌مه‌قاله‌ی مه‌نتیقی بۆ گه‌یشته‌نه‌ راسته‌قانی
۲. /فلسفه/ بیرۆکه‌ی فله‌سه‌فی گینۆرک هیگل
(۱۷۷۰-۱۸۳۱ی ز.) که به‌و پییه، بزوا‌ی بیر له
په‌گه‌ی وتنه‌وه‌ی تز (هیم) و به‌ده‌ست هینانی
ئانتی‌تز (به‌رهیم) دژه‌یم) پێ ده‌باهه‌ سه‌نتز (ههم/
هیم) و ئه‌نجامی مه‌نتیقی ۳. /فلسفه/ بیرۆکه‌ی
فله‌سه‌فی کارل مارکس (۱۸۱۸-۱۸۸۳) که به‌و
پییه، راسته‌یکانی جیهان له‌سهر چوار بنه‌مای
سهره‌کی: گوران، هه‌فگری دژگه‌ل، ململانیی
دژگه‌ل و بازدان داده‌مه‌زری ۴. لیکدانه‌وه‌ی ئهم
په‌وته ۵. به‌کار بردنی ئهم بیرۆکه‌ به‌تاییه‌ت له
لیکۆلینه‌وه‌ی بابه‌تگه‌لی کۆمه‌لایه‌تیدا.

دیالمه /diyālame/ : جمع 📄 دیلمی
دیالوگ /diyālog/ ، ها: [فرانسوی/اسم.
وت‌ووێژ؛ گفت‌وگو؛ ده‌مه‌ته‌قه؛ ده‌مه‌ته‌قی.

دیالیز /diyālîz/ : [فرانسوی از انگلیسی/اسم.
دیالیز: ۱. شیوه‌ی جیا کردنه‌وه‌ی کلۆئیدگه‌لی
ناو گیراوه‌یه‌ک له‌ماکی‌تر ۲. /پزشکی/ په‌وتی

دېپلومه: ۱. خاوهن پروانامه‌ی خویندنی دواناوه‌ندی «دېلمه‌ی هنر: دېپلومه‌ی هونه»
 ۲. خاوهن پروانامه‌ی خویندنی دوکتوری «دېلمه‌ی جراحی: دېپلومه‌ی برینکاری».

دیت / diyet، ها: / [؟] / اسم، دیت: ئەنجومه‌نی شۆرا یان قانون دانان له ئالمان، ئیسکاندیناوی و تاقمئ له ولاتانی تر (وهک له هیستان، مه‌جارس‌تان و ژاپون).

دیجور / deycûr, dicûr، ها: / [عربی] / اسم، [دبی] / شه‌وه‌زەنگ؛ شه‌وه‌زەنگه؛ تاریکه‌شه‌وه؛ ده‌ججور؛ شه‌فتاری؛ شه‌وی تاریک و ئەنگوسته‌چاو «از پس این شب دیجور سحر در راه است: ئەم شه‌وه‌زەنگه به‌یانی له دوايه».

دیجیتال / dīcītāl: [انگلیسی] **دیجیتالی** / dīcītālī: [انگلیسی] / صفت.

دیجیتالی: ۱. خاوهن ده‌زگایئ بۆ وه‌رگرتن و ناردنی هه‌رچی پێدراوه به‌ شیوه‌ی ژماره‌ی سیفر و یه‌ک به‌ نیشانه‌ی بوون یا نه‌بوونی سیگنالی ئەلکترۆنیکی «دوربین دیجیتال: دووربینی دیجیتال» ۲. به‌ شاشه‌ یان ده‌زگای پێشان‌دان به‌ شیوه‌ی ژماره «ساعت دیجیتالی: سه‌عاتی دیجیتالی» * **دیجیتال: دیژیتالی**

دید / did: / اسم، ۱. روانگه؛ بینشت؛ به‌رچا‌وروونی؛ توانایی ورد بوونه‌وه له پرووداوان بۆ ئەنجام‌دان یان ئەنجام نه‌دانیان «در زمینه‌ی صنعت دید وسیعی داشت: له‌ ب‌واری پیشه‌سازیدا روانگه‌یه‌کی بازی هه‌بوو» ۲. بینایی؛ وینایی؛ هه‌تر؛ سۆما؛ هانا؛ نووت؛ برشت «دید چشمش خیلی کم شده بود: بینایی چاوی زۆر که‌م بب‌ووه‌وه» ۳. دیمانه؛ ديه‌نی «دید و بازید: ديه‌نی و دیدار» ۴. به‌رجه‌وه‌ند؛ به‌رجه‌وه‌ن؛ به‌رژموه‌ند؛ به‌رچا‌وگه؛ به‌رچا‌و «دید سمت جنوب خیلی زیباست: به‌رجه‌وه‌ندی لای باشوور زۆر جوانه».

دید داشتن: ۱. به‌ به‌رژموه‌ند بوون؛ به‌رجه‌وه‌ندار بوون ۲. له‌ به‌ر چا‌و بوون؛ له‌

هانی چا‌ودا بوون؛ هه‌ف دیتن.

دید زدن: دیتن؛ دین؛ به‌ چا‌وکردن؛ تماشا کردن؛ روانین؛ نوارین؛ مه‌یزین؛ به‌را دان؛ سه‌رتاتکی کردن؛ چه‌م وه‌ی؛ چا‌و لی کردن.

دیدار / dīdār، ها: / اسم، ۱. دیدار؛ دیار؛ دیمانه؛ کار یان ره‌وتی چا‌ویکه‌وتن؛ سه‌رقوتان؛ دیتنی که‌سێک بۆ وت‌ووێژ یان پێوه‌ندی «دیدار با نمایندگان: دیدار له‌گه‌ل نوێنه‌ران» ۲. سه‌رکێشی؛ کار یان ره‌وتی سه‌ر دان؛ پۆیشن بۆ لای که‌سێ یان جیگایه‌ک بۆ ئاگادار بوون له‌ بار و دۆخی «دیدار کردن از آسیب‌دیدگان سیل: سه‌رکێشی کردن له‌ گه‌زنگازانی لافاو» ۳. [وزرش] کیه‌هرکی. هه‌روه‌ها: دیدار کردن؛ به‌ دیدار کسی / جایی رفتن **دیدار به‌ قیامت**: دیار به‌ / دیاره‌و قیامت؛ ئیتر له‌ ژياندا یه‌کتری نابینن.

دیداری تازه کردن: چا‌و پێ که‌وته‌وه؛ چه‌م پنه‌که‌وته‌ی؛ دووباره‌ دیتنه‌وه، به‌تایبه‌ت دوا‌ی ماه‌یه‌ک.

دیداری / dīdārī: / صفت. دیداری؛ دیمانه‌یی؛ پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ دیتنه‌وه «آموزش دیداری: فێرکاری دیداری».

دیدبان / dīdebān **دیدهبان**

دیدرس / dīdres: / اسم، چا‌ویک؛ چا‌ودی؛ چا‌وپر؛ هه‌تر؛ له‌ مه‌ودایه‌کدا که‌ چا‌و هانی بکا. **دیدسنج** / dīdsanc، ها: / اسم، ئامیری ئەندازه‌گرتنی مه‌یدانی بینایی و هانی چا‌و.

دیدسنجی / dīdsanci، ها: / اسم، ئەندازه‌گرتنی مه‌یدانی بینایی و هانی چا‌و.

دیدگانی / dīdegānī: / اسم، ئۆپتیک؛ لقئ له‌ زانستی فیزیک که‌ له‌ تایبه‌تمه‌ندیگه‌لی تیشک، به‌ره‌م هێنان و بلا‌و بوونه‌وه‌ی له‌ کۆئه‌ندامی بیناییدا ده‌کۆلێته‌وه.

دیدگاه / dīdgāh، ها: / اسم، روانگه؛ بیر و بۆ‌چوون؛ بۆ‌چوون؛ شیوه‌ی داوه‌ری (خواستم دیدگاه شما را درباره‌ی انتخابات اخیر بدانم: ویستم

روانگه‌ی ئیوه سه‌باره‌ت به‌م هه‌لبژاردنه‌ی دواییه بزانه‌م.

دیدن / didan /: مصدر. متعدی. لازم. // دیدی:

دیت: می‌بینی؛ ده‌بینی؛ بین: ببینه // دین: ببین:

دیتن: وینه‌ی؛ وینته‌ی؛ وینای: □ متعدی.

۱. وه‌رگیرانی دیمه‌نیک له‌چاودا، ناردنی

وینته‌کە‌ی بۆ مێشک و لێکدانه‌وه‌ی «کسی را

دین: که‌سێک دیتن» ۲. روانین؛ نو‌پین؛ رامینان؛

فتراندن؛ هه‌ونیایش؛ هاسایش؛ وه‌نیایش؛ دیه‌ی؛

دیای؛ تماشاکردن «دیدن فیلم: دیتنی فیلم»

۳. سه‌رکێشی کردن «به‌ دیدن عمویم رفته‌ بودم:

چوو‌بووم بۆ بینیی مام» ۴. هه‌لسه‌نگاندن،

داوه‌ری یان پیش‌بینی کردن «آینده‌ی او را

درخشان می‌بینم: داهاتویه‌کی روونی بۆ ده‌بینم»

۵. ویزیت کردن «امروز دکتر مریض نمی‌بیند: نه‌و‌رۆ

دوکتور نه‌خۆش نابینیت» ۶. بۆ هاوده‌سی و

ساخت و پاخت چوون بۆ لای که‌سێک «ک‌خدا را

دین و ده‌ را چاپیدن: کو‌یخا دیتن و دئ تالان کردن»

۷. بۆ کارێک بریاردان «برو‌ا‌ستادکاری را بین بیاید

این را تعمیر کند: بچۆ وه‌ستا‌کارێک ببینه بیت ئەمه

دروست بکاته‌وه» □ لازم. ۸. دیه‌ی؛ دیای؛

هه‌بوونی سۆمای چاو «چشمش خوب می‌دید: چاوی

باشی ده‌بینی» ۹. کاری هاوکرد به‌ واتای

هه‌لکردن و کێشان «رنج دیدن: رهنج دیتن».

■ صفت فاعلی: بیننده (بینەر) / صفت مفعولی:

دیده (بینراو) / مصدر منفی: ندیدن (نه‌بینین)

نه‌دیتن)

□ دیدن کردن: دیدار کردن دیدار

به‌ دیدن کسی رفتن: به‌ دیدار او رفتن

دیدار

دیدنی / didani /: صفت. دیتنی؛ دیه‌نی؛

دل‌رفین؛ تماشایی؛ تواشایی؛ شباوی دیتن.

دیدوبازدید / did-o-bāzdid /: اسم. دیه‌نی و

دیدار؛ دیمانه؛ هات‌و‌چوو؛ نامشه‌و‌ر‌ه‌فت؛

نامه‌ولوی.

دیدور / didevar / دیدور

دیده^۱ / dide /: ها؛ /اسم. ۱. /گان / [ادبی] دیده؛

دیه؛ تیه؛ چاو؛ چه‌م؛ چه‌غف «نور دیده: نووری

دیده» ۲. بینراوه؛ دیتراوه؛ ئه‌وه‌ی که‌ بینراوه

(زۆرت‌ر به‌ شیوه‌ی کو).

□ دیده از جهان فرو بستن: [کنایی] کوچی دواپی

کردن؛ چاو لیک‌نان؛ مالاوایی به‌کجاری کردن؛

مردن «استاد حمدی در سال ۱۳۶۶ دیده از جهان

فرو بست: مامۆستا حمدی له‌ سالی ۱۳۶۶دا

کوچی دواپی کرد».

- دیده^۲: بیواژه. - دیتوو: ۱. - دیده؛ - دیه؛

- بینوو؛ تا‌قی کردوو یا چاو‌پیکه‌وتوو «جهان‌دیده:

جهان‌دیتوو» ۲. وه‌به‌ر شتی که‌وتوو «بلادیده:

به‌لادیتوو».

دیده‌بان / didebān /: ها؛ /اسم. دیده‌وان؛

چاویار؛ تیه‌شان؛ نپ‌پنشان؛ نپ‌ره‌شان؛ گو‌یار؛

پاسه‌وانی که‌ له‌ روانگه‌وه‌ ده‌روانیتته‌ ده‌ور و به‌ردا

تا‌ نه‌گه‌ر که‌سی یان شتی نزیک بووه‌وه، هه‌وال

بدا: دیدبان. هه‌روه‌ها: دیده‌بانی؛ دیدبانی

دیده‌بوسی / didebūsi /: ها؛ /اسم. ما‌چ‌وموو‌چ؛

رامووسی؛ کاری رامووسینی (به‌تایه‌ت سه‌ر

چاوی) که‌سی به‌ نیشانه‌ی گه‌ش بوونه‌وه‌ له‌

بینینی «با هم دیده‌بوسی کردند: پیکه‌وه

ما‌چ‌وموو‌چیان کرد».

دیده‌ور / didevar /: ها؛ /ان /: اسم. [نظامی]

دیده‌وهر؛ پپ‌شه‌نگ؛ پپ‌شاهه‌نگ؛ سه‌رباشقه؛

ئه‌وی بۆ نا‌گاداری له‌ هه‌بوونی دژمن و

هه‌والدانی، به‌ مه‌ودایه‌کی دیاریکراو له‌ پیش

هێزی خۆبیه‌وه‌ رێ ده‌پۆی.

دیر / deyr /: ها؛ [معر‌ب از س‌ریانی] /اسم. ده‌یر؛

په‌رسته‌نگایه‌ک که‌ په‌به‌نانی خا‌چیه‌رستی تیدا

پیکه‌وه‌ ده‌ژین و په‌رسته‌ش ده‌که‌ن.

دیر^۱ / dîr /: اسم. دیر؛ دیرس؛ دره‌نگ؛ کاتیکی

دیر‌پ‌زخایه‌ن «چقدر دیر! چهند دیر».

دیر^۲: صفت. دیر؛ دیرس؛ دره‌نگ؛ هه‌لکه‌وتوو له‌

زور پی چوو؛ به پایه‌داری یان خیانی زوره‌وه
 «سرما‌ی دیرپا؛ زمستان دیرپا: سرما‌ی دريژ‌خايه‌ن؛
 زمستاني دريژ‌خايين».

دیر پایي / *dīrpāyi*: اسم. دريژ‌خايه‌نی؛ دؤخ یان
 چۆنه‌تی پایه‌دار بوون.

دیر جوش / *dīrcūš*: صفت. ۱. [مجازی] سارد و
 سر؛ سهرد و سر؛ به‌بی هۆگره‌تی یان توانای
 دامه‌زراندنی پتوه‌ندی له‌ماوه‌یه‌کی کهم یان
 پتوه‌ندی‌یه‌کی نزیک له‌گه‌ل دیتراندا «آدم دیرجوش؛
 مروی سارد و سر» ۲. دیرکول؛ به‌بی خیرایی
 شیوا له‌کولاندا «مایع دیرجوش: تراوی دیرکول»
 ۳. دیرکولین؛ دیرکول؛ به‌بی خیرایی له‌هینانه
 کولدا «سماور دیرجوش: سه‌ماوه‌ری دیرکول».

دیر دم / *dīrdam*: صفت. دیردم؛ پتیویست به
 کاتی زور بو دم‌کیشان «این جای خیلی دیردم
 است: ثم چاییه زور دیردهمه».

دیر رس / *dīr.ras*: صفت. [زیست‌شناسی]
 دیرپرس؛ دیرپاو؛ ئافره‌مکی؛ بی‌خیرایی پتیویست
 له‌گه‌یشتن یان پیگه‌یشتندا «سیب دیررس: سیوی
 دیررس».

دیرک / *dīrak*، ها: اسم. دیره‌ک؛ دیره‌گ:
 ۱. بالار؛ کاریته؛ کۆتره؛ چلاک؛ به‌ست؛ گرش؛
 راز؛ داری داره‌را ۲. تیری چنوی.

دیرکرد / *dīrkard, dīrkerd*: اسم. دیر‌هات؛
 دواکه‌وت؛ دیرکرد؛ کار یان ره‌وتی جیه‌جی
 نه‌بوون له‌کاتی شیوا و دیاریکراودا «به‌ره‌ی
 دیرکرد: سووی دیر‌هات».

دیرگاه / *dīrgāh*: اسم. [ادبی] دیر؛ دره‌نگ؛
 دره‌نگان؛ دیره‌خت.

دیرگداز / *dīrgodāz*: صفت. دیر‌تاو؛ به
 تایه‌مه‌ندی تاوینه‌وه به‌سه‌خله‌ت و له‌ده‌مای
 زور باندا.

دیرگوار / *dīrgovār*: صفت. قورس؛ دیره‌ه‌زم.
 به‌رانهر: آسانگوار

دیروز / *dīrūz*: اسم. دویکه؛ دوینی؛ دوینه‌که؛

ساتی دوا‌ی کاتی شیوا و ره‌چاو‌کراودا «فردا دیر
 است، امروز باید کاری کرد؛ به‌یانی دیره، ئه‌م‌رؤ ده‌بی
 کاری بکری».

دیر بودن: دیر بوون؛ دیر به‌یه‌ی؛ شیوا
 نه‌بوونی کات به‌بۆنه‌ی به‌سه‌ر چوونیه‌وه «فردا
 خیلی دیر است: سه‌هینی زور دیره».

دیر شدن: دیر بوون؛ دره‌نگ بوون؛ دیر
 په‌شه‌یه‌ی؛ به‌سه‌ر چوونی کاتی شیوا یان
 دیاریکراو «دیر شد، ممکن است به‌هواپیما نرسیم؛
 دیره‌ه‌نگه‌نه‌گه‌ینه‌ه‌فرۆکه‌دا».

دیر: قید. دیر؛ دره‌نگ؛ دوا‌ی کاتی شیوا و
 ره‌چاو‌کراو «دیر آمده‌ای و می‌خواهی زود بروی؟! دیر
 هاتووی و ده‌ته‌وی زوو برۆی؟!».

دیر رسیدن: دیر‌گه‌یشتن؛ دره‌نگ‌گه‌یین؛ دیر
 یاوه‌ی؛ دیر په‌نه‌یاوای «دیر رسیدی همه‌را
 خوردیم؛ دیر‌گه‌یشتی همه‌موومان خوارد».

دیر کردن: درنگ / دیرکردن؛ دیر‌کهرده‌ی؛
 نه‌هاتن یان نه‌گه‌یشتن له‌سه‌ر کاتی
 ره‌چاو‌کراودا «آزاد امروز دیر کرد: ئازاد ئه‌م‌رؤ
 درنگی کرد».

دیر ماندن: که‌وته‌نه‌دیر؛ که‌وته‌ی وه‌دیر؛
 که‌وته‌نه‌دره‌نگه‌وه؛ ماوه‌یه‌کی زور مانه‌وه.

دیر: پیشواژه. دیر- ۱. دوا‌ی کاتی هه‌میشه‌یی
 «دیررس: دیر‌پرس» ۲. له‌ماوه‌یه‌کی دريژ‌هاوړی
 له‌گه‌ل دژواریدا «دیر‌باور: دیر‌پروا».

دیر آشنا / *dīrāšnā*: صفت. ساردوسر؛ نه‌کول؛
 دیرجۆش؛ به‌بی توانایی یان هۆگره‌تی بو بوونه
 دۆست له‌گه‌ل دیتراندا. هه‌روه‌ها: دیر‌آشنایی

دیرباور / *dīrbāvar*، ها: ان: صفت. دیر‌پروا؛
 دیر‌باور؛ لاسار؛ به‌خو و خده‌ی دیر‌پروا
 کردنه‌وه.

دیربه‌دیر / *dīrbedīr*: قید. دیر‌اودیر؛ دیر- دیر؛
 به‌ماوه‌گه‌لی زوره‌وه «دیربه‌دیر می‌آمد؛ دیربه‌دیر او‌را
 می‌بینم: دیر‌اودیر ده‌هات؛ دیر- دیر ده‌بینم».

دیرپا / *dīrpā*: صفت. دريژ‌خايه‌ن؛ دريژ‌خايين؛

ماوه‌یه‌ک؛ کاتیک؛ ماوه‌یه‌کی زور «دیری‌ست که از یار پیامی نرسیده است: ده‌میکه یار هه‌والیکی نه‌داوه».

دیر یاب / *dîryāb* /: صفت. / ادبی / ۱. ده‌گمهن؛ دیردۆز؛ تایبه‌تمه‌ندی ئه‌وه‌ی دیر په‌یدا ده‌بی یان به‌رهم دی ۲. / نامتداول / گیل؛ حؤل؛ گیز؛ که‌م‌ئاوه‌ز؛ لاژ؛ لاژگ.

دیرین / *dîrîn* /: صفت. / ادبی / دیرین؛ له‌میژین؛ له‌میژینه؛ که‌نارار؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌کاتی پیشوو «دوست دیرین: دوستی دیرین».

دیرینزا / *dîrînzā* /: اسم. پالیئوژین؛ دوو خولی ئوسین و لیگوسین له‌ خولی سییه‌م له‌ زه‌وین‌ناسیدا.

دیرین‌زیوی / *dîrînzîvî* /: اسم. دیرین‌ژیواری؛ کۆن‌ژیواری؛ سییه‌مین قۆناغی میژوو زه‌وین یان خولی هه‌وه‌ل که‌ ماسیان، دووژبانان، خزۆکان و میرووانی تیدا به‌دیهاتن: پالئوژوئیک

دیرین‌شناس / *dîrînşenās* /: ان. / اسم. که‌نارارناس؛ له‌میژینه‌ناس؛ دیرسی‌ناس؛ که‌سی که‌ زانست و خویندنی له‌ بواری له‌میژینه‌ ناسیدایه.

دیرین‌شناسی / *dîrînşenāsî* /: اسم. له‌میژینه‌ناسی؛ که‌نارارناسی؛ دیرین‌ناسی؛ دیرسی‌ناسی؛ لیکۆلینه‌وه‌ی زانستی به‌ردینه‌گه‌ل له‌ بواری ناسینی ژبانی گیا و گیانه‌وه‌ران له‌ پیشوودا.

دیرینگگی / *dîrînegî* /: اسم. له‌میژینه‌یی؛ که‌نارایی؛ دیرینی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دیرینه‌ بوون.

دیرین‌نگاری / *dîrîn.negārî* /: اسم. ۱. لیکۆلینه‌وه‌ و راژه‌ی زانستی به‌لگه‌گه‌لی کۆن ۲. به‌لگه‌گه‌لی کۆنی راژه‌کراو * پالئوگرافی

دیرینه / *dîrîne* /: صفت. له‌میژینه؛ دیرینه؛ دیرین؛ پیشوونه؛ قۆجه؛ زووگین؛ پیوه‌ندیدار به‌ کاتی درێژه‌داره‌وه «یار دیرینه؛ یاری دیرین».

دیرینه‌سنگی / *dîrînesangî* /: پارینه‌سنگی

دوینیکه؛ دوینه؛ دوه‌نا؛ دینیا؛ دینیی؛ هیزی؛ هیزیکه‌ی؛ هیزیکه؛ دوی؛ دونی؛ دووش؛ دۆه؛ دۆ: ۱. رۆژی پێش له‌ ئه‌مرو *dîrî* «دیزوارشه‌یه‌ بود: دویکه‌ چوارشه‌مه‌ بوو» ۲. / مجازی / کاتی پێشووێ نزیك به‌ ئیستا «این کارها و حرفها مال دیزوار بود، نه‌ امروز که‌ دنیا عوض شده‌ است: ئه‌م کار و قسانه‌ هی دویکه‌ بوو، نه‌ ئه‌مرو که‌ هه‌موو شتیک گۆراوه».

دیزوار: قید. دویکه؛ دوینی؛ دوینه‌که؛ دوینیکه؛ دینیا؛ دوه‌نا؛ دوینه؛ دینیی؛ هیزی؛ هیزیکه‌ی؛ هیزیکه؛ دوی؛ دونی؛ دووش؛ دۆه؛ دۆ: ۱. له‌ رۆژی پیشوودا «دیزوار به‌ من خبر دادند: دوینی خه‌به‌ریان پیدام» ۲. له‌ ماوه‌ی پیشووێ نزیكدا «دیزوار دستم را می‌بوسید، امروز سرم را می‌شکند!» دویکه‌ ده‌ستی ماچ ده‌کردم، ئه‌مرو سه‌رم ده‌شکینی!».

دیزووی / *dîrûzî* /: صفت. دوینی؛ دویکه؛ دوی؛ دونی: ۱. پیوه‌ندیدار به‌ دویکه‌وه «ناهار دیزووی خوشمه‌ بود: فراوینی دوینی خوش بوو» ۲. / مجازی / جاران؛ پیشووتر؛ پیوه‌ندیدار به‌ رۆژگاری به‌رینه‌وه «او دیگر آن آدم دیزووی نیست: ئه‌و ئیتر مروکه‌ی جاران نه».

دیزوقت / *dîrvaqt* /: فارسی / عربی / اسم. دره‌نگان؛ دیر؛ دره‌نگ؛ دیزه‌خت؛ هه‌ره‌ی؛ ماوه‌ی دواي کاتی دیاریکراو «شب تا دیزوقت کار می‌کرد: شه‌و تا دره‌نگانی کاری ده‌کرد».

دیزه‌ضم / *dîrhazm* /: فارسی / عربی / صفت. قورس؛ دیزه‌هرس؛ دیزه‌زم؛ دۆخی خواردنیک که‌ بۆ تهاوه‌ له‌ گه‌ده‌دا نیازی به‌ کاتیکي زۆره «کوخته‌ خیلی دیزه‌ضم است: گفته‌ زور قورسه».

دیری / *dîrî* /: اسم. دیر؛ دیری؛ دره‌نگی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی دیر بوون «گر مرد رهی غم مخور از دوری و دیری: ئه‌گه‌ر رپیواری به‌راستیت خه‌می دووری و دیری مه‌خۆ».

دیری / *dî:rî* /: قید. / ادبی / ده‌میک؛ سه‌رده‌میک؛

دیز /diyez/: [فرانسوی/اسم، [موسیقی] دیّتز؛
نیشانیه ک بۆ نیو پهرده بردنه سهر و زیلتر
کردنی دهنگی نوتیک.

دیزل / dīzel ، ها: [آلمانی] /سم. دیزل:
 ۱. موتور دیزلی ۲. ماشینیک که موتوری
 دیزلیه، به تابهت کامیون.

دیزلی / dîzelî : [آلمانی] صفت. دیزلی؛ به
موتوری دیزلیه وه.

دیزی / dizi, دیزا/ اسم. دیزی؛ دیزه: ۱. دیز؛ دیزه؛ دیزک؛ دیگه؛ کیته؛ کیتله؛ خۆنه؛ خوانکه؛ هۆمه لیره؛ دهفری قوولی سواالت بۆ گۆشتاو لپیان ۲. [مجازی] گۆشتاوی که له نیو ئهوه دهفره لپناوه (فتیم قهوه خانه دیزی خورديم؛ جووین بۆ قهوه خانه دیزيمان خوارد).

دِژِیتال / dîjîtal : [فرانسوی] /سم. گل انگستانه
 انگستانه ۳- ➞

دڙيتالي / dijitali / [فرانسوي] ديڄيتالي ديس^۱ / dîs / ها: از فرانسوي اسم، ديس، قاپ؛ له نگرې، تيفسي، ده فري گران؛ ده فري پان و پهل زياتر يو چيستي وشک و شيريني له سهر دانان (يک ديس پلورا به تهناي خور: ديسپک بيلوي به تهنا خوار د).

۲۔ دیس: پیوثرہ۔ ئاسا؛ - گوین؛ گورہبا؛ وہک
 (تاقدیس، تندیس: تاقاسا؛ تھاسا)۔

دیسانتري / dîsāntrî : [فرانسوی/ اسم، [پزشکی]
سکہ شورہی خوئے؛ زکچوونا خوئے.

دیسپرۆزیم /disp(e)roz(i)yom /: انگلیسی /
فرانسوی / اسم. دیسپرۆزیم، توخمی کیمیایی
کانزایی ده گمهن، له دهستهی لانتانیده کان، به
ژماره‌ی ئه‌تومی ۶۶ و کیشی ئه‌تومی ۱۶۲،۵۰
که له سازدانی تیشکی له‌بزرده به کار ده‌روا.

۱. [مکانیک] هەر چه‌شنه رووپه‌ریکی ساف و
جه‌غزئاسا و بازه‌یی له ئامپر و ماشیندا
۲. [کالبدشناسی] کرۆڤنه‌یه‌کی خرتۆل که ده

نېوان گاز مرادايه و ليک ترازي هوی ئیش و
نازاره ۳. [وورس] رووپه پیکي جه غزی، زورتر له
چيو يان پلاستیک به کيشی ۲ کیلوگرم که له
وورزشگهی هاويشتنی دا به کار دهریت ۴.

□ دیسک فشرده سی دی

دیسکت / disket : [فرانسوی] فِلَایِ دیسک
 دیسک ران / dīskrān : [فرانسوی / فارسی]
 دیسک گردان

دیسک گردان / diskgardān ، ها: [فرانسوی/فارسی] اسم. دیسک گه رپن؛ دیسک سوورپن؛ به شیک له کومپوؤتر که دیسکی تیده خه ن: دیسکران: درابو

دیسکو / dîsko : [فرانسوی] دیسکو تک
دیسکو تک / dîskotek ، ها: [فرانسوی] / اسم۔

دیسکو؛ دیسکوٹیک؛ جیگاہک بوہلہ پر کی
ہاوریٰ لہ گہل ھوای باوی روڑدا: دیسکو

۱. دیک ویٹکی؛ تہ کووزی؛ مر ٹسی،

۲. دیسیپلین؛ رشتہ کی دیاریکراوی
:انستگاہ۔

دیشب^۱ / dîšab /: اسم. دویښه‌و؛ دویښی‌شهو؛
دېشه‌و؛ دوه‌شه‌و؛ دوه‌شه‌وه؛ دوشینا؛ شه‌وی دی؛

شقی دی؛ شەفا بۆری؛ ئیزی شەو؛ هیزی شەوی
 «دیشب حالش بد شد: دوشەو حالە تەکجەو».

دیشب^۲: قید، دوپشه‌و؛ شه‌وی دی؛ هیزی
شه‌وی؛ له شه‌وی پدشوودا (دیشب خیلی سردم شد؛

دویشو زۆرم سه‌رما بوو.

دیشی / dîšabî / :صفت. دو تیشهو؛ دو تیشهو؛

هیزی شهوی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به شهوی
بشوه‌وهه (غذای دشی، خیل، خوشمه بود؛ شپوی

دویشنه و زور خوش بوو.

دیشلمه / dîšlame : [تکر] → حای دیشلمه،

دیفتری / difteri : [فرانسوی]سم. پیران؛ قاس؛ چای

حکوممهت له لایهن نوینه رانی چینی کریکاره وه و داسه پاندنی بهرنامه ی سوسیالیستی و به شهر وهستان له ههمبه ر نه یارانیانه وه.

دیکتاتوری نظامی: مله پوری چه کداری؛ رژیمی که به یارمه تی ئه رته ش هاتوته سهر کار.

دیکته / dikte، ها: [فرانسوی] / اسم، ئیملا؛ ری نقیس؛ خویندنه وه ی بابه تی که دیتران (به تایبته قوتابیان) بینووسن، بۆ راهاتن به نووسینی زمانیک.

□ **دیکته کردن:** داسه پاندن؛ سه پاندن؛ ئه ره سه پنه ی (به تایبته له مه ر ده ستوور و داخوازه وه) «آمریکا خواسته ی خود را به دولتمردان ایران دیکته می کرد: آمریکا نیازی خوی به سهر پیاوانی ده وله تی ئیراندا داده سه پاند».

دیکته گفتن: ئیملا وتن؛ ری نقیس شانندان؛ فه کیشانندن؛ گوته وه ی بابه تی به دیتران بۆ تاقی کردنه وه ی لیه اتوو بیان له نووسیندا.

ههروه ها: **دیکته نوشتن**

دیکشنری / dikšeneri، ها: [انگلیسی] / اسم، ۱. فرههنگ؛ قامووسی وشه ۲. وشه نامه؛ وشه دان.

دیگ / dig، ها: / اسم، بهرۆش؛ تیان؛ تیانه؛ ته یان؛ خهزان؛ خهزگان؛ قازان؛ قازانگ؛ قازانه؛ دیگه؛ قورشقه؛ جقه؛ نقره؛ مه نجه ل؛ مهنجیل؛ ساتل؛ ۱. ده فری گه وره ی ویره یی بۆ چیشت لینان، که بنه که ی هیندیک گه وره تره ۲. ده فری گه وره ی سهره دار بۆ لینانی چیشت یان گهرم کردنی ئاو.

□ **دیگ بخار:** تیانه ی هه لم؛ ۱. پاژیک له ماشینی هه لم بۆ ئاو تیدا هیانه کول ۲. ده فریکی کپ کراو که ئاو تیدا ده کولینن و گهرما یان هیزی لی به ره هم دینن.

دیگ پاتن: تیانه یه که تینی تراوی تیدا ده بنه سهر به بی ئه وه ی که بیته کول.

بوغمه؛ به غمه؛ وهناق؛ وناخ؛ نه خوشیه کی گیرۆیه له جووری باسیل سهر هه لده دا و توژالینکی نووسته که له سهر گه روو، قورقورانچک و بری جار چاو و شهرمی ژن دروست ده کا.

دیفتونگ / diftong، ها: [فرانسوی] / صفت، [زبان شناسی] / بزوینی تیکه ل؛ وشه یه کی یه ک بره گی به دوو دهنگی به شوین یه کدا (وه ک: شه و).

دیفرانسیل / difransiyel: [فرانسوی] / اسم، دیفرانسیل؛ ۱ / ریاضی / ده زگایه له حسیی دیفرانسیلدا ۲. ده زگایه له ماشین و بریک نامیری موتوری دیکه دا که له چهن چهره دهنده له نیو جابه یه کدا پیکه اتووه و به هو ی میل گاردانه وه وه گهر ده که و ی و به دوو میل پلۆسه وه جووله ده خاته چهره کان و به ههر چهره ی ری خیرایی تایبه تی خوی ده دا.

دیکتاتور / diktator، ها: [فرانسوی] / اسم، ۱. لاسار؛ مله پور؛ دیکتاتور؛ سهر سه خت؛ ماریس؛ مارز؛ که سی که به بی ره چاو کردنی قانون و رای خه لکی حکوممهت ده کا «دیکتاتور شیلی؛ لاساری شیلی» ۲. ئارامبه ند؛ که ره سه ته یی بۆ هیواش پیوه دانی درگا (دهرکی ئاسانسور و ماله چه) به شیوه ی خۆمه ش.

دیکتاتور؛ صفت. لاسار؛ سهر ره پۆ؛ هه له شه؛ سه هه ند؛ سهر سه خت؛ سهر ره ق؛ خۆرا؛ گو ی نه ده ره به بیر و رای دیتران «مدیرمان خیلی دیکتاتور است: بهر پر سه که مان زۆر لاساره».

دیکتاتوری / diktatori، ها: [فرانسوی] / اسم، لاساری؛ سهر سه ختی؛ ۱. حکوممه ته ی تاکه که سی یان گرۆیه ک، بی ئاوردانه وه له بیر و رای خه لک ۲. نیزامی حکوممه ته ی که ته نیا لایه نگرانی خاوه ن ده سه لات ده توانن چالاکی سیاسیان هه یی.

□ **دیکتاتوری پروتاریا:** ده سه لاتداری کریکاری؛ به ده ست گرته نی ده سه لاتی سیاسی و

ههميسان؛ ههمديس <ديگر اين كار را نكن: نتر
ئهم كاره مه كه> ۵. سا؛ دهيسا؛ كه وايه <ديگر
چيزي نگو: سا شتي مهيزه>.

ديگر^۲: حرف. ئيتير؛ ئيتير؛ ديتير؛ ئيدي؛ ئيديكه:
۱. وشه ي نارەزايه تي به نه برانه وه ي ئاكار ي <ول
كن ديگر: ئيتير واز بينه> ۲. وشه ي ناوازه <اين ديگر
كار بچه هاست: ئهمه ندي كاري منداله كانه>.

ديگران / dīgarān: جمع ديگرى

ديگرگون / dīgarḡun: دگرگون

ديگرى / dīgarī، ديگران: ضمير. ئه وي تر؛ ئه وتر؛
ئه و تهر؛ هيتير؛ ئيكه؛ ئيديكه؛ ئه فى ديتير؛ يه ونا؛
يه كي تر؛ ئيدن؛ هيدن: ۱. كهس يان شتي جگه
له وه ي كه ئامازه ي پي كراوه <يكي مى آيد، ديگرى
مى رود: يه كيگ دى، نه وي تر دهر> ۲. كهس يان
شتي دوايى <ديگرى را بده: نه وي تر بده>.

ديلاق^۱ / deylāq، ها: <تركى> اسم. به چكه
و شتر.

ديلاق^۲: صفت. <گفتارى> لوق؛ حؤل؛ لوقلوقى؛
دريژ تا ئيواره؛ داهؤل؛ دريژ و له ر <يك جوان
ديلاق ايستاده بود سر كوچه: لايكى لوق له سهر
كؤلاندا راوله ستابوو>.

ديلم / deylam، ها: / اسم. دهيلم؛ دهلم؛
باريه؛ بيرهم؛ سلنگ؛ كوسكى؛ چل مي رده؛
ئاميريك بؤ شكاندن و كون كردنى بهرد،
ديوار و... به شينوه ي ميله ييكي ئاسنى به
سهر يكي پانه وه.

ديلماج / dīlmāc، ها: <تركى> / اسم. <گفتارى>
وهرگير؛ پاچقه وان؛ ديلماج؛ ديلمانج <من خود
زيان دارم، ديلماج نمى خواهم: من خؤم زمانم هه يه،
وهرگيرم ناو>.

ديلمى / deylamī، ها: ان؛ ديالمه: / صفت.
دهيلمى: ۱. پيروه نديدار يان سهر به ره ته وه ي
دهيلمه ميان <چهرخى ۴ و ۵ كؤچى> ۲.
پيروه نديدار به دهيلمى گيلان له باكوورى ئيراندا
۳. سهر به به ندهرى دهيلمه له پاريزگاي

ديگ جن / غول: <زمين شناسى> / كوني كه له
تاشي ئه شكه وتانى قه راخى ئاودا به دى دى.

ديگ زودين: ده فريكي كانزايى به درگايه كي
كه وه كه بؤ زوو كولانى چيشت كه لكى
لئ وه رده گرن.

□ ديگ طمع كسي به جوش آمدن: <مجازى>
كه وتنه ته ماعه وه؛ ددان تيژ كردن.

ديگ بر / dīgbar: / اسم. <قديمى> / ئاميرى له
چهرم وه ك توشه به ره كه قازانى چيشتيان پي
جيه جى ده كرد.

ديگ به سر / dīgbesar: / اسم. <گفتارى> / قازان به
سهر؛ تيانه به سهر؛ شتيكى خه يالى كه
مندالان يان پي ده ترساند.

ديگپايه / dīgpāye، ها: / اسم. ديسپا؛ سى پيگ؛
سى لنگه؛ سى پايه كه كه قازانى له سهر
داده نين و له ژيريدا ئاور ده كه نه وه: ديگدان

ديگ جوش / dīgcûš: / اسم. <قديمى> / پياز او؛
كارواناشى؛ ئاولولئ؛ چه شنى چيشتى ههرزان و
تهوش.

ديگچه / dīgče، ها: / اسم. پاتيله؛ پاتيل؛ تيانچه؛
ديگيلك؛ مهنجه لوك؛ قوشقانه؛ قازانچلي؛
بهروشى گچكه.

ديگدان / dīgdān: ديگپايه

ديگر^۱ / dīgar: / صفت. ديكه؛ تر؛ تهر؛ دن؛ دى؛
ده؛ كه؛ هم ژى؛ ئه دى؛ ديگر: ۱. جياواز له گهل
ئهو <رنگ ديگر؛ كار ديگر: رهنگى تر؛ كاري تر>
۲. زور تر له وه <دو كتاب ديگر هم گرفت: دوو كتيبي
تريشى وهرگرت> ۳. دوا؛ دوايى <روز ديگر؛ سال
ديگر: رۆژى تر؛ سالى ديكه>.

ديگر^۲: قيد. ۱. ئيتير؛ ئيتير؛ ئيدي؛ چيدي؛ پاش
پووداوى باس ليكراو <ديگر پول ندارم: ئيتير پارهم
نيه> ۲. ئيتير؛ ئيتير؛ هيتير؛ ئيدي؛ جگه له وه <ديگر
چه گفت؟> ديگر چه مى خواهى؟: ئيتير چى گوت؟
ئيدي چت ده وي؟> ۳. تر؛ تهر؛ ديكه؛ ديتير
۴. ئيتير؛ ئيتير؛ ئيدي؛ ديسان؛ هه ما؛ ههميسا؛

بووشیهری ئیراندا.

دیم /deym/ :اسم، دیم؛ دهیم: ۱. دیمه‌کاری؛ دیمه‌چینی؛ دهیمی؛ دهیمکاری؛ چه‌شنیک کشت‌وکال که ئاو‌دیرانی تیدا نیه ۲. دیمزار؛ دیمه‌روک؛ زه‌وینی که ئاو‌دیری له بارانه و به‌س ۳. دیمی؛ داهاتی که بی‌ئاو‌دیری به‌ره‌هم هاتوو.

دیمزار /deymzār، ها/ :اسم، دیمزار؛ دیمه‌روک؛ دیمه‌کار؛ دهیمه‌زار؛ زه‌وینی دیم. دیمکاری /deymkār، ها/ :اسم، دیمه‌کاری؛ دیمه‌چینی؛ دیمی؛ دهیمه‌کیلی؛ کشت‌وکال له زه‌وینی که ته‌نیا ئاوی بارانی پیده‌گا. هه‌روه‌ها: دیمکار

دیمه /dîme، ها/ :اسم، نه‌رمه‌باران؛ خوناڤ؛ خوناو؛ خوناوکه؛ بارانی ئارام و بی‌په‌هیلله و هه‌وره‌تریشه که چهند رۆژ درێژه‌ی هه‌یه.

دیمی^۱ /deymî/ :صفت. ۱. دهیمی؛ دیمی؛ دیمه‌کار؛ به‌ژک؛ پتوهندیدار به دهیمه‌وه «گندم دیمی: گه‌نمی دهیمی» ۲. [مجازی] گۆت‌ره‌یی؛ په‌مه‌کی؛ هه‌ره‌کی؛ هه‌یکۆ؛ ها‌کۆ؛ هه‌روایی؛ بی‌به‌رنامه‌پێژی و تیف‌کرین «کار دیمی: کاری ره‌مه‌کی».

دیمی^۲ /deymî/ :قید. [مجازی] به‌گۆت‌ره؛ په‌مه‌کی؛ هه‌ره‌کی؛ هه‌یکۆ؛ ها‌کۆ؛ به‌شێوه‌ی بی‌به‌رنامه و بیر لێ‌کردنه‌وه «دیمی بار آمدن؛ دیمی بازی کردن؛ به‌گۆت‌ره بارهاتن؛ ره‌مه‌کی کایه‌کردن».

دین /deyn، ها/ :دیون؛ [عربی] /اسم، [ادبی] /قه‌رزدار؛ قه‌رز؛ وام؛ وا‌ره، وا‌ره (به‌تایبته له بواری ئاکاری و مافناسیه‌وه).

دین /dîn، ها/ :ادیان؛ [سامی] /ایرانی] /اسم، دین؛ ئاین: ۱. کۆمه‌له‌ ئامۆژه‌گه‌لیک که له لایه‌ن پیغه‌مبه‌ریکه‌وه پانراوه و به‌دهستی برێ له شوێنکه‌وتووانی کۆ کرانه‌ته‌وه «دین اسلام: دینی ئیسلام» ۲. کۆمه‌له‌ی هۆکاره، پڕوا و کرده‌وه‌ی که‌سیک بۆ دامه‌زراندنی پتوهندیه‌کی باش

له‌گه‌ل هیزگه‌لی ژوو‌ره‌ سروشتی و راکیشانی یارمه‌تی و سه‌رنجیان.

☐ دین اسلام ☐ اسلام

دین بودا ☐ بودائیت

دین تائو ☐ تائوئیسیم

دین زرتشت ☐ مزدیسنی

دین مسیح ☐ مسیحیت

دین یهود ☐ یهودیت

دین‌آور /dînāvar، ان/ :صفت. دین‌هێنه‌ر؛ دیناوه‌ر؛ ناسینه‌ری دینیکی تازه.

دین‌آوری /dînāvarî، ها/ :اسم. دین‌هێنه‌ری؛ دیناوه‌ری؛ کار و په‌وتی هینانی دینیکی تازه که هیما نه‌ناسراوه.

دینار /dînār، ها/ :ایوانی از لاتینی] /اسم. دینار؛ به‌که‌ی پاره‌ی تاقمی ولاتان، وه‌کوو عیراق، کوهیت، به‌حره‌ین و لیبی.

دینام /dînām، ها/ :از فرانسوی] /اسم. دینام؛ ژن‌رێتۆر، به‌تایبته ژن‌راتوری به‌رقی راسته‌و‌خۆ.

دینامومتر /dînāmometr، ها/ :فرانسوی] /اسم. هیزپێو؛ ئامێرێ بۆ ئەندازه‌گرتنی هیزێ میکانیکی.

دینامیت /dînāmît، ها/ :فرانسوی] /اسم. دینامیت؛ ماکیکی ته‌قه‌مه‌نی که له تی ئین تی و ورده ئاجۆر دروست ده‌بێ.

دینامیسیم /dînāmîsim، ها/ :فرانسوی] /اسم. ۱. له‌ها/ دینامیسیم؛ هه‌ر هزریکی فه‌لسه‌فی که دیارده‌گه‌لی سروشتی (وه‌ک ما‌ک و بزوتن) به‌هۆکاری هیزگه‌لی جیاواز ده‌زانێ ۲. بزێوی، جمه و جووله؛ جم و جوول؛ کرد و کۆش.

دینامیک^۱ /dînāmîk، [فرانسوی] /اسم. دینامیک؛ لقێک له زانستی میکانیک که له باره‌ی چۆنیه‌تی بزافی ده‌زگایه‌ک له ژێر کارتیگری هیزدا، به‌تایبته‌ ئه‌وه‌ هیزانه‌ی که له ده‌ره‌وه‌ی ده‌زگاکه‌دان، ده‌کۆلێته‌وه.

دینامیک^۲ :صفت. ۱. بزۆز ۲. [مجازی] چالاک؛

کوشا.

دین باور / dīnbāvar، ان: صفت. به دین؛ به

بروا؛ به ثابین؛ ثابیندار. ههروهه: دین باوری

دین پرور / dīnparvar، ان: صفت. دین پرور؛

هوی بهر و پیش چوونی دین.

دین پناه / dīnpanāh، ان: صفت. دین پاریز؛

پاریزه و پشتیوانی دین.

دیندار / dīndār، ها: ان: صفت. دیندار؛

ثابیندار؛ پروامند به دین و پی داگر له سهر بهر یوه بردنی داب و دهستووری دینی.

دینداری / dīndārī، اسم. دینداری؛ ثابینداری؛

دوخ یان چوینتی دیندار بوون.

دینوسور / dīnosor: [فرانسوی] دیناسور

دیو / div، ها: ان: اسم. [فرهنگ مردم] دیو؛

درنج؛ دیولیا؛ دیوه؛ دیو؛ دی: ۱. بوونه وهریکی

خه یالی له شیوهی مریه کی زور ناشیرین و

ناحهز و زه به لاج، زورتر به شاخ و کلک و چنگی

دریژه وه ۲. [مجازی] کهسی ناخار؛ ناقولا؛

زه به لاج؛ زه به لوج؛ زلحورت؛ زه به زه په؛ ته ژه؛

حؤل؛ حیه ته؛ زه لامی دریژی ناله بار؛ ناقولا و

به و ته شک ۳. [مجازی، قدیمی] ته هریمه ن؛

شه یتان؛ هووت.

دیو ۴: پیشوازه. دیو؛ زور ناشیرین و پیس

[دیوسیم؛ دیو ته شک].

دیو آلبالو / divālbālū، ها: اسم. تهری؛

دارشرت؛ دار یان ده و نه نیک له تیره ی

گوله سووران، که خورسک و لی هوار به.

دیوار / divār، ها: اسم. دیوار. ۱. دقیر؛ دیهر؛

شوره؛ شور؛ سوور؛ شور؛ وارش؛ هه لچنراوی

بلند له ئاجور یان هر شتیکی تر ۲. [مجازی]

له مپهر؛ پهرچین؛ پهرچین؛ پهرژین؛ جاج؛

گه پل؛ به ره هلت.

دیوار به دیوار؛ بانهوبان؛ شانه وشه؛ دیوار به

دیوار؛ دوو جیگای پیکه وه لکاو.

دیوار سرد؛ دیواری سارد؛ مه وادی نیوان دوو

ثاو به تینی جیاوازه وه.

□ دیوار صوتی را شکستن: سهوت شکاندن؛ به

خیرایه ک زورتر له خیرایی دهنگ فرین.

دیوار کسی را کوتاه پیدا کردن: [مجازی] به

که سی ویران؛ که سی به بی هیز و لاواز زانین.

دیوار کشیدن: دیوار کشی کردن □ دیوار کشی

دیوار موش داشتن: [کنایی] شؤفار تیدا هه بوون

«مواظب حرف زدنت باش! دیوار موش دارد؛ هؤشت

به ده متوه بی! شوفارمان تیدایه».

از دیوار راست بالا رفتن: [کنایی] به دیواری

راستا هه لگه پان؛ به دهس و پاوه نه و پسان؛ له

کونی تفهنگی شه یتان دهر په رین؛ چه موو

ماری بهر ئارده ی؛ یه کجار بزوز بوون «این

بچه ها از دیوار راست بالا می روند؛ ثم مندالانه به

دیواری راستا هه لده گهرین».

از دیوار مردم بالا رفتن: [کنایی] مالی خه لک

برین؛ دزی له مهر دم کردن.

با دیوار حرف زدن: [کنایی] له گهل دیوار قسه

کردن؛ له گهل دار و به رد قسه کردن؛ چنی

دیواری بیهی؛ گوی بیس نه بوون «مگر من با

دیوار حرف می زنم، چرا ساکتی؟ مه گهل له گهل دیوار

قسه ده کم، بچی بیده نگي؟».

دیوار بست / divārbast، ها: اسم. که له ک؛

شکه بهر؛ پاره؛ دیواری که بؤ بهر گری له رزانی

خاک یان به دیه یتانی روو په ریکی ساف و تهخت

له سهر بهر زاییدا دایده نین.

دیوار پوش / divārpûš، ها: اسم.

دیوار پوش؛ هر کام لهو بهر هه مانه ی (وه کوو

کاغه ز دیواری، پارچه ...) بؤ داپوشینی پرووی

دیوار یان میچ.

دیوار چینی / divārčīnī، ها: اسم.

دیوار چنی؛ دیوار هه لچنی؛ دیوار نیان؛

کاری چینی ئاجور، به رد یان بلووک بؤ

دروست کردن دیوار.

دیوار کشی / divārkešī، ها: اسم. دیوار چنی؛

مەزینگە یەك لە وهزارهتی دارایی كه گەشتن به چهسابگه‌لی ده‌وله‌تی وه‌سته‌ویه.

دیوانسالاری / *dīvānsālārī* / *سم*: دیوانسالاری؛ کاغه‌بازی؛ بووروکراسی؛ نیزامی حکوومه‌تی که داب و ده‌ستووری کارگیرێ زنجیره‌ی پله و پایه‌ی تیدا به توندی و زیده‌پۆیانه ره‌چاو ده‌کرێ.

دیوانگور / *dīvāngûr* / *سم*: انگور فرنگی، انگور **دیوانگی** / *dīvānegî* / *سم*: شیتی؛ شیتایه‌تی؛ لیویه‌یی؛ لیویه‌ی؛ دیوانه‌یی: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی دیوانه‌ بوون «خودش را زده بود به دیوانگی: خۆی له شیتی دابوو» ۲. *[مجازی]* کارگه‌لی ئاناسایی و نه‌گونجاو «دیوانگی نكن! به کارت ادامه بده: شیتی مه‌كه! کاره‌كه‌ت درێژه بده» ۳. *[روان‌شناسی]* لیویاگی؛ لیواوی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی كه‌م بوونه‌وه‌ی توانایی هزر و بیر به هۆی گه‌زنی می‌شك و ده‌له‌وه.

دیوانه ۱ / *dīvāne* / *سم*: *گان*: / *سم*: شیت؛ دیوانه؛ دیفانه؛ دین؛ لیوه؛ لیفه؛ لیوه؛ چل؛ هه‌رده؛ كه‌سه‌ی كه‌ به هۆی ئازاردیتنی می‌شك یان دل‌یه‌وه، ئاكار و كرده‌وه‌ی ئاناساییه «دیوانه چو دیوانه‌ بیند خوشش آید: شیت ته‌گه‌ر شیت ببینی كه‌یفی سازه».

☐ **دیوانه‌ی زنجیری**: شیتی په‌ت‌بر؛ نه‌خۆش‌یکێ ره‌وانی وا كه‌ پێویسته‌ هه‌میشه‌ چاوه‌دیری لی بکری.

دیوانه ۲: *صفت*. شیت؛ دیوانه؛ دیلان؛ دیفانه؛ دین؛ لیوه؛ لیفه؛ لیفه؛ لیوه؛ ئیست؛ هه‌رده: ۱. به ئاكارێ ئاناساییه‌وه «دختره‌ی دیوانه به جوان به آن خوبی جواب رد داد: کچه شیته کورێ به‌و باشیه‌ی جواب دا» ۲. تووش بووی توورپه‌یی و ده‌له‌په‌ی زۆر «داشتم دیوانه می‌شدم: خه‌ریک بوو شیت ده‌بووم» ۳. *[مجازی]* تووشیاری تاسه‌ی زۆر «دیوانه‌ی زنش بود: شیتی ژنه‌كه‌ی بوو».

دیوانه‌خانه / *dīvānexāne* / *سم*: *سم*:

کار و ره‌وته‌ی دیوار نان.

دیوار کوب / *dīvārkûb* / *سم*: په‌رده و ته‌وێی كه‌ بو‌ پازاندنه‌وه به دیواره‌یه‌وه هه‌لده‌واسن.

دیوارنگاره / *dīvārnegāre* / *سم*: *سم*: نه‌خشه‌دیوار؛ نه‌ققاشی دیواری؛ نه‌خشیک كه‌ له سه‌ر دیوار ده‌یکێشن.

دیواره / *dīvāre* / *سم*: دیواره: ۱. ته‌وه‌ی وه‌ك دیوار وایه ۲. قه‌ورخه؛ قه‌دپال؛ رووپه‌ری كه‌ناری شتی «دیواره‌ی سد قشلاق: دیواره‌ی به‌ره‌ندی قشلاق» ۳. *[زیست‌شناسی]* تیغه؛ سپین؛ زه‌مۆمه؛ ته‌وه‌ی كه‌ دوو هه‌لۆل یان چاوه‌ لیك جیا ده‌كاته‌وه.

دیوال / *dīvāl* / *سم*: دیفال؛ دیواره‌یه‌کی ته‌ستوونی له به‌رده‌ئاگرینه كه‌ له به‌ر بوونه‌وه‌ی به‌رده‌ تاوه‌كان به‌ره‌و توژی زه‌وی و سه‌رد و ره‌ق بوونه‌وه‌یان به‌دی‌دی.

دیوان / *dīvān* / *سم*: ۱. *[لواوین]* دیوان؛ کۆمه‌له‌ شیعری شاعیرێک «دیوان نالی؛ دیوان حافظ: دیوانی نالی؛ دیوانی حافیز» ۲. مه‌زینگه؛ فه‌رمانگه؛ کارگیرێ «دیوان عالی کشور: مه‌زینگه‌ی بالای ولات» ۳. *[قدیمی]* کاناپه.

☐ **دیوان‌انشا**: *[قدیمی]* نه‌ق‌سه‌نگه‌ی به‌رپه‌وه‌رایه‌تی.

دیوان‌بلخ: *[کنایی]* دادگا یان مه‌زینگه‌یه‌ك كه‌ کاری هه‌یج و پووجی تیدا ده‌کرێ و دادی نا‌ه‌وا ده‌رده‌که‌ن.

دیوان‌دادرسی کشور: مه‌زینگه‌ی دادی ولات؛ به‌انتزین سه‌رده‌انگه‌ی داد كه‌ لیكدانه‌وه‌ی به‌رباری دادگا‌هه‌ل و شه‌ر و هه‌رای ده‌وله‌تی وه‌ ته‌سته‌ویه: **دیوان کشور**

دیوان عالی تمیز

دیوان عالی تمیز ☐ **دیوان‌دادرسی کشور**

دیوان کشور ☐ **دیوان‌دادرسی کشور**

دیوان‌محاسبات: مه‌زینگه‌ی چه‌سابات؛

شیت‌خانه؛ دینگه؛ جینگه‌ی شیتان.

دیوانه‌وار / *divānevār*: قید. شیتانه:

۱. وه‌ک شیتان «دیوانه‌وار خودش را به در و

دیوار می‌زد؛ شیتانه خوئی له دار و به‌رد ده‌دا»

۲. له راده‌به‌ده‌ر؛ دیوانه‌ئاسا؛ زۆر زه‌به‌ند و

سه‌رچالانه «او را دیوانه‌وار دوست داشت: له

راده‌به‌ده‌ر خوشی ده‌ویست».

دیوباد / *dīvbad*، ها: / اسم. گژه‌با؛ باهۆز؛

بابه‌لیسک؛ بابه‌کی توند و خیرا که خاک و

خۆلی زۆر هه‌لده‌ستینی و ده‌بیته هۆی لیل

بوونی هه‌وا.

دیوٹ / *dayyûs*، ها: / ان: / عربی / اسم.

ده‌ییوس؛ دویت؛ ده‌ویت؛ قورمساخ؛ گه‌واد؛

جاکه‌ش؛ بی‌نامووس: ۱. که‌سی که ژن

(یان نزیکان)ی خوئی به‌گرتنی پاره‌بو لای

پیاوانی نامۆ ده‌با ۲. پیاوئ که‌یه‌کی له

خزمانی نزیکی خراپکاره.

دیوٹی / *dayyûsi*: / عربی / اسم. ده‌ییوسی؛

ده‌ویتی؛ جاکه‌شی؛ قورمساحی؛ گه‌ودای: ۱. کار

و پیشه‌ی بی‌نامووس ۲. دۆخی ده‌ویت بوون.

دیوخو / *dīvxû*، یان: / صفت. دیوخۆ؛ خاوه‌ن

خۆی زۆر ناشیرین و ناله‌بار: **دیوخوی** / ادبی

دیوخوی / *dīvxûy*: دیوخو

دیود / *diyod*، ها: / فرانسوی از انگلیسی / اسم.

دیۆ؛ لامبی ئیلیکترونی بو‌یه‌ک لاگردنه‌وه‌ی

ره‌وتی کاره‌با.

دیوراما / *diyorāmā*: / فرانسوی / اسم. دیۆراما؛

شانۆیی که‌بو ده‌ربیرینی مه‌به‌ست له‌په‌رده‌ی

ناسک و روون، په‌یکه‌ر، تیشک و ده‌نگ که‌لک

وه‌رده‌گریت.

دیوسرشت / *dīvserešt*، ان: / صفت. دیوخده؛

خاوه‌ن ناکار و کرده‌وه‌ی ناحه‌ز: **دیوسیرت**

دیوسیرت / *dīvsîrat*: / فارسی / عربی

دیوسرشت

دیوسیما / *dīvsimā*: / فارسی / عربی / صفت.

[مجازی] **دیوسیما**؛ به‌وته‌شک؛ خاوه‌ن چر و

چاوی زۆر ناشیرین و ناحه‌ز.

دیوکسید / *diyoksid*، ها: / فرانسوی / اسم.

[شیمی] **دی‌ئوکسید**؛ ئوکسیدیک بریتی له

دوو ئه‌تومی ئوکسیژن له‌مولوکوولیکدا:

دی‌اکسید

☞ **دیوکسید نیتروژن**

دیوکسید کرین: دی‌ئوکسیدی که‌ربون؛

گازی قورسی بی‌ره‌نگ، گرنه‌گر و

هیندیک ژه‌هری که‌له‌ناته‌وا سووتانی

خه‌لووز به‌ره‌هم دئ و ده‌ژیر گوشاردا به

شیوه‌ی تراو ده‌ری دینن: **گاز کرینیک**؛

کرین‌دیوکسید

دیوکسید نیتروژن: دیوکسیدی نیتروژن؛

گازی خورمایی ره‌نگ به‌بوئی تیژ و

ناخۆشه‌وه که‌له‌بووژاندنه‌وه و

لینکدانه‌وه‌ی بری نیتراگه‌ل به‌تینی

گه‌رماوه به‌ره‌هم‌دئ: **دیوکسید ازت**؛

نیتروژن اکسید

دیولاخ / *dīvlāx*، ها: / اسم. / ادبی / کونه‌دیۆ؛

کۆنه‌دی؛ دئ‌کۆن؛ جینگایه‌کی دوور له‌ئاوه‌دانی،

که‌که‌سی تیڤا ناژی و هه‌بوونی دیۆی ده‌خاته‌وه

بیری مرۆ.

دیون / *diyon*: / عربی / جمع ☞ **دین**

دیه / *diye*، ها: / دیات: / عربی / اسم. ۱. [فقه] دیه؛

تاوان؛ خوینبایی؛ پاره‌یان مالیک که‌تاوانکار

ده‌بی به‌که‌سی که‌گه‌زه‌نی بی‌گه‌یاندووه‌یان به

بنه‌ماله‌که‌ی بدات ۲. [قدیمی] گوند؛ ئابادی؛ دئ؛

لادئ.

دیهم / *deyhîm*: / یونانی / اسم. ۱. [گیاه‌شناسی]

جۆرئ گۆلی رازاوه‌یی به‌هی‌شووه‌که‌له‌بنه‌وه

دریژ بوته‌وه ۲. / ادبی / زه‌ره‌نگ؛ تاج؛ تانج؛

تانجیک؛ تاز؛ نافسه‌ره‌ک؛ کولیلک؛ خه‌رمانه؛

کلاوی خه‌ملای پاشایان که‌به‌زیژ و زه‌نبه‌ر

رازاه‌ته‌وه و له‌سه‌ری ده‌نین.

ذ

شېۋەى ژىيىكى دانىشتوو لە سەر ئەسكەمل (سەندەلى).

ذاتى /zātī/: [عربى] صفت، زاتى؛ خۆيى؛ پېۋەندىدار يان سەر بە زاتەۋە «تامىل ذاتى بە ھەر داشت: ھۆگرەتى زاتى بە ھونەر بوو».

ذاكر /zāker/: ھا؛ ئان؛ -ين؛ [عربى] اسم، زاكير: ۱. زىكركار؛ وىردخوين ۲. /شيعە/ رەزەخوان؛ كەسى كە دەرد و رەنجى بنەمالەى پىغەمبەر دەلىتەۋە.

ذال /zāl/: [عربى] اسم، زال؛ ناۋى يازدەھەمىن پىتى ئەلفوبىتەكى فارسى.

ذايقة /zāyeqe/: ھا؛ [عربى] اسم، ۱. چىژايى؛ چىژە؛ ھەستىك كە گيانلەبەران بەۋەۋە تام و چىژە دەناسن «خس ذايقة؛ ھەستى چىژايى» ۲. تامى دەم «اين شىرىنى را ھم براى تغيىر ذايقة بخوريد: ئەم شىرىنىش بۆ گۆرپنى تامى دەم بخۆن» ۳. /مجازى/ پەسند؛ سەلىقە، بەتايىت لەمەر خواردەمەنىۋە «با ذايقى من جور نيست: بە جىژەى من ناخوا» * ذائقە

ذبابه /zobābe/: [عربى] مگس ۱- ذبح /zebh/: ھا؛ [عربى] اسم، كار يان رەۋتى سەرپرېن؛ سەرژىكرن؛ بەتايىت سەرپرېنى گيانلەبەرىك كە گۆشتى دەخورى.

□ ذبح كردن: ۱. سەر برېن ۲. كوشتن؛

ذ /z/: حرف، نىشانەى پىتى يازدەھەم لە ئەلفوبىتەكى زمانى فارسى كە لە زمانى ەهرەمىيەۋە ھاتوۋە و ھەر ەك «ز» ئەخويندريتەۋە.

ذ /ze/: اسم، زال؛ يازدەھەمىن پىتى ئەلفوبىتەكى فارسى.

ذائقه /zā'eqe/: [عربى] ذايقة

ذات /zāt/: ھا؛ ذوات؛ [عربى] اسم، زات؛ خۆ؛ خود؛ ھىم؛ سرشت؛ ھەيەتى؛ رىشتالە؛ گەۋھەرى سوروستى ھەر شتېك «بد ذات: بەد زات».

ذاتاً /zātan/: [عربى] قيد، ھۇرا؛ لە خۆيدا؛ زاتەن «ذاتاً مرد بدى نيست: ھۇرا پياۋىكى خراب نىە».

ذات الجنب /zātolcamb, -camb/: [عربى] اسم، بەرەزام؛ سەتلوجەم؛ ساتوورجەم؛ نەخۆشەيەك كە ياو، كۆخە، چىلك و دژوار ھەناسەدانى لەگەلە.

ذات الرية /zātorriye/: [عربى] اسم، دەر دەسى؛ ژانەسى؛ پزوو؛ فرک؛ نەكسۆ؛ نەخۆشى پەز؛ نەخۆشى پەنەمان و چىلك كردنى سىپەلاک كە ياو، كۆخە و بەلخى پىۋەيە.

ذات الكرسي /zātolkorsî/: [عربى] اسم، [نجوم] ئەستىرەى كۆ؛ پىروو؛ پىرۆ؛ وپنەيەكى گەردوونى دە ئاسمانى نىۋەگۆى باكووريدا، بە

و گوله میوینه‌ی له ده‌ور و به‌ری گه‌لاوه
ده‌ردی، دانه‌ی خری سفت و بریقهدار به
ره‌نگی سپی، زه‌رد یان قاوه‌یی ئامال سووری
هه‌یه ۲. ده‌نکی ئه‌و گیاهه * زرت

ذرع / zar' : [عربی/اسم] زهرع؛ گه‌ز؛ گه‌زه؛
یه‌که‌ی کونی پیوانی درێژایی، به‌رانبه‌ر به ۱۰۴
سانتی‌متر: ذراع

□ ذرع کردن: میت‌کردن؛ مترکردن؛ گه‌ز
کردن؛ گه‌ز‌که‌رده‌ی؛ درێژایی شتی‌ک
پیوان.

ذرع نکرده پاره کردن: [کنایی] بی‌فوو له
دۆ کردن، خۆ تێ کوتان؛ به‌بی
هه‌له‌سه‌نگاندن کاری‌ک کردن «گفت‌م اول
درست فکر کن، این‌طور ذرع نکرده پاره‌نکن!
وتم باش فیکری لێ‌وه‌که، بی‌فوو له
دو کردن خوتی نی‌مه‌کوته!».

ذروه / zorve : [عربی/اسم] [ادبی] ترۆپیک:
۱. دوند؛ دون؛ لوتکه؛ پۆیه؛ قوله؛ زه‌ره‌وه
۲. سه‌راوان؛ دۆچک؛ ته‌شق؛ به‌رز‌ترین خالی
هه‌ر شتی‌ک.

ذره / zarre : [عربی/اسم] ۱. نون؛
زه‌ره؛ وردیله؛ قردگ؛ به‌شیکی زۆر ورد له
ماکیک ۲. نون؛ زه‌ره؛ وردیله؛ نیتگ؛ نیتکه؛
ماکی هه‌ره ورد ۳. گه‌ردیله؛ تۆزقال؛ تۆزکال؛
تۆز؛ چکیک؛ چکی؛ هه‌ندیکی زۆر هندک «یک
ذره گرمتر است: تۆزقالیک گه‌رمتره».

ذره‌بین / zarrebîn : [عربی/فارسی/اسم]
ه‌وورک‌بین؛ زه‌ره‌بین؛ ئامرازیکی چاوی که
شتی چکۆله له به‌ر چاو زلتر ده‌کاته‌وه.

ذره‌بینی / zarrebînî : [عربی/فارسی/صفت]
ه‌وورک‌بینی؛ زه‌ره‌بینی: ۱. هه‌ر شتیکی زۆر
ورد که به‌بی زه‌ره‌بین نابیندریت ۲. به
تایبه‌تمه‌ندی گه‌وره‌کردنه‌وه‌وه «عینک ذره‌بینی:
چاویلکه‌ی زه‌ره‌بینی».

ذریه / zorriyye, zorriyye : [عربی/اسم]

کوشته‌ی. هه‌روه‌ها: ذبح شدن
ذبیح / zebih : [عربی/صفت] ۱. سه‌ره‌پراو؛
سه‌ره‌پراو؛ سه‌ره‌پراو ۲. قوربانی.

ذخائر / zaxā'er : [عربی] جمع ذخیره:
ذخائر

ذخیره / zaxîre : [عربی/اسم]
پاشه‌که‌وت؛ پاشه‌که‌فت؛ نه‌که‌پووز؛ کوویت:
۱. پاشمه‌نه؛ په‌زمه‌نده؛ په‌سمه‌نده؛ په‌سمه‌نه؛
په‌زمه‌نه؛ گرده‌وه‌کۆبی؛ نیاته؛ فه‌بوور؛ ئه‌وه‌ی
کۆ کرایینه‌وه ۲. فه‌بوور؛ پاشه‌که‌وتی؛ گله‌ودراو؛
گله‌ودراو؛ پاشقل ۳. ئه‌وه‌ی له‌کانگادایه و بۆ
که‌لک وهرگرتن ده‌شی ۴. که‌سێ که له‌کاتی
شه‌ردا بۆ ئه‌رتشه‌ش بانگ ده‌کړی ۵. که‌سێ که
بۆ جیگری ئه‌ندامی گرۆپه‌ک (له‌کاتی نه‌بوون
یان لاچوونیدا) پچاو کرابی.

□ ذخیره شدن: گرده‌وه‌کۆ بوون؛ پاشکه‌وت
بوون؛ پاشکه‌فت بوون.

ذخیره کردن: کۆکردنه‌وه؛ پاشقلدان؛
نیانه‌یه‌که‌وه؛ هه‌نۆتن؛ خپ‌فه‌کرن؛
کۆمکرن؛ جه‌ماندن؛ فه‌بوورین؛ گیت‌پانه‌وه؛
پاش خستن؛ نیایوه وریو؛ پاشه‌که‌فت
کردن؛ پاشه‌نازکردن.

ذرات / zarrāt : [عربی] جمع ذره
ذرایح / zarārîh : [عربی] روغن ذرایح،
روغن

ذراع / zer'a' : [عربی] ذرع
ذرت / zorrat : [عربی/اسم] گه‌نمه‌شامی؛
گه‌رمه‌شامی؛ گه‌رمه‌شانی؛ گه‌نم‌شامی؛ شامی؛
گه‌نمه‌کابه؛ گوله‌پیتغه‌مبه‌ره؛ لازویت؛ زه‌رات؛
زورپات؛ زورپت؛ زه‌راته؛ کارس؛ گارس؛
سه‌رداری؛ گه‌نمۆک؛ گه‌نه‌گه‌رچه‌ک؛ گلگل؛
دیميله: ۱. گیایه‌کی ئالیکی، یه‌ک سالان و
چاندنی به‌گه‌لای زروی درێژ و ده‌نووک تیژه‌وه
که هه‌شووێ گوله‌نیرینه‌ی له‌سه‌ره‌وه‌ی لاسک

[[ادبی]] مندال؛ منال؛ مندار؛ زارؤ؛ زارؤچه؛ زارؤله؛
دووندان؛ تۆرمه؛ بهره؛ زار و زیج.

□ ذریه ی رسول: مندالی پیغمبه، کهسی که
له تۆرمه می پیغمبه.

ذغال / zoqāl / زغال

ذق / zoq / ذق

ذکاوت / zekāvat, zakāvat / ها: [عربی] اسم.
[[ادبی]] زیره کی؛ وریایی؛ وشیاری؛ هوشیاری؛
بیرتیژی؛ بیرتیژی.

ذکر / zakar / [عربی] اسم. [[ادبی]] چوک؛ دم؛
سیره؛ کیر؛ کیر؛ ئه ندامی زاوژی گوهاندری
نیر.

ذکر / zekr / ها: اذکار: [عربی] اسم. ۱. بیرئانی؛
بیره وری؛ ویره ۲. زیرک؛ ویرد؛ نزای له بن
لیوانه.

□ ذکر خیر: باشه؛ په سنی پشته سهر؛ ستایشی
که سیک له نه یونی خؤیدا.

ذکر مصیبت: ۱. کار یا رهوتی کلوزانه؛
کر ووزانه وه؛ دهر برینی. دهر و رهنج یان
دژواری کاریک ۲. [شیعه] باسی به سهرهاتی
دلته زینتی نیمام حوسین و یارانی.

□ ذکر شدن: گوتران؛ وتران؛ واجیهی؛ کهوتنه
بیر؛ وه بیر کهوتنه وه؛ کهفتنه بیر «نامی هم از او
ذکر شد: ناویکیش لهو گوترا».

ذکر کردن: وتن؛ ناو بردن؛ یاد کردن؛ گوتن؛
واتهی؛ بیر ئانینه وه؛ بیر هیئانه وه «این را هم
ذکر کنید: ئه مهش بزن».

ذکر گفتن: زیر کردن؛ دوعا کردن؛
په یتا په یتا نزا کردن و ویرد خویندنه وه.

ذکور / zukûr, zokûr / [عربی] صفت. کوپ؛ نیر
(زۆرت ره له مه ره مرفه وه) «فرزند ذکور: مندالی نیر».

ذکی / zakî / [عربی] صفت. [[ادبی]] وشیار؛
هوشیار؛ هوشیار؛ وریا؛ زرنک؛ زیره ک؛ زیخ؛
به هوش.

ذلت / zellat / ها: [عربی] اسم. ۱. زه بوونی؛

پهستی؛ ناکه سی ۲. بیچاره یی؛ به سته زمانی؛
به سه زوانی * ذیلی

ذله / zelle / [عربی] صفت. [گفتاری] وه ره؛
وه رهس؛ وه رس؛ یاس؛ کهیل؛ تیداماو «از دستش
ذله شده بودم: له دهستی وه ره ز ببووم»؛ زله.

ههروه ها: ذله شدن؛ ذله کردن

ذلیل / zalîl / ها: [عربی] صفت. زه بوون؛ زه لیل؛
پهست؛ که ساس؛ پچوک؛ سووک؛ چرووک.

ذیلی / zalîlî / [عربی] دلت

ذم / zam(m) / ها: [عربی] اسم. لومه؛ سهر کؤنه؛
فر؛ خراپه بیژی؛ کار یان رهوتی خراپه گوتن و
فر پیدادان.

ذمت / zemmat / [عربی] دمه

ذمه / zemme / [عربی] اسم. [[ادبی]] به لنین؛
په یمان؛ نگرؤ؛ گفت؛ سؤز؛ بریار: دمت

□ بر ذمه گرفتن: وه ئه سئوگرتن؛ گرته گهردن؛
وه ئه سئوگرتنی کار یان ئه رکیک له مه
دیتربه وه.

ذن / zen / [فرانسوی از ژاپنی] اسم. زین؛ له
مه زه به گه لی بوودایی که تاکه رپیازی
گه ییشتن به راسته قانی له ریگهی بیر کردنه وه
و تیروانینه وه ده زانی.

ذوات / zavât / [عربی] جمع ذات

ذوب / zowb, zo:b / ها: [عربی] اسم. رهوتی
توانه وه؛ تاوینه وه؛ تاویانه وه؛ گۆرانی ماکیکی
خوگر به تراو به هؤی گهرم بوونه وه.

□ ذوب فلز: توانه وه ی کانزا؛ جیا
کردنه وه ی کانزا له به ردی کانگایی به
تواندنه وه ی له کووره دا. ههروه ها:

ذوب آهن: ذوب مس

□ ذوب شدن: توانه وه؛ تاوین؛ تاویان؛ تیوان؛
تاویانه وه؛ تاوینه وه؛ ئه وه تاویه ی؛ تاویاوه؛
هه لیایش؛ هه لمه یاسین؛ هه لیان؛ بوونه تراو.

ههروه ها: ذوب کردن

ذوذن / zûzanab / [عربی] ستاره ی

دنباله دار، ستاره

ذوزنقه / zûzanaqe ، ها: [عربی] اسم،
زوزنه‌نقه؛ بیجمیکی چوار گوشه‌ی تاخت که
دوو پالی له یه‌ک پزندان.

ذوق / zowq, zo:q / [عربی] اسم، زهوق:

۱. مه‌زاق؛ توانایی وەرگرتنی جوانی و چیرۆی
شتیک «خیلی بی‌ذوق است: زۆر بی‌زهوقه»
۲. چیرۆ؛ توانایی ویرای هۆگره‌تی زۆر بۆ فیر
بوون «ذوق هنری: زهوقی هونه‌ری» ۳. [گفتاری]
خو‌ه‌ش‌حالی؛ وه‌ش‌حالی؛ که‌یف‌خۆشی به‌بۆنه‌ی
پرووداوێکه‌وه «وقتی آزاد در کنکور قبول شد، پدرش
خیلی ذوق کرد: کاتی که‌ ئازاد له‌ کونک‌ووردا
سه‌رکه‌وت، بابی زۆر خو‌ش‌حالی کرد».

□ ذوق کسی را کور کردن: دل‌ی که‌سیک
سارد کردنه‌وه؛ زهوقی که‌سی کوشتن؛
که‌سیک له‌ کاریک سارد و بی‌هۆگره‌تی
کردنه‌وه: تو(ی) ذوق کسی زدن
تو ذوق زدن: دانه‌ ناو چاودا؛ ناحه‌ز نواندن
«این رنگ قرمز خیلی تو ذوق می‌زند: ئەم ڕەنگە
سووره زۆر دەداتە ناو چاودا».

تو(ی) ذوق کسی زدن ☞ ذوق کسی را کور
کردن

ذوق‌افیتین / zûqāfiyateyn / [عربی] اسم،
دوو‌پاشل؛ دووبه‌شاوه‌ند؛ شیعریک به‌ دوو
قافیه‌وه.

ذوق‌زدگی / zowqzadegî, zo:q- / [عربی]
فارسی/ اسم، شاگه‌شکه‌یی؛ خو‌شیه‌کی زۆر له
پروودانی شتی زۆر خو‌ش و له‌نکاو.

ذوق‌زده / zowqzade, zo:q- / [عربی]
فارسی/ صفت. شاگه‌شکه؛ خاوه‌ن خو‌شیه‌کی
زۆر به‌بۆنه‌ی پرووداوێکه‌وه «سارا خانم از
دیدن پسرش ذوق‌زده شده بود و نمی‌توانست حرف
بزند: سارا خان له‌ دیتنی کوپه‌که‌ی شاگه‌شکه
بیوو، نه‌یده‌توانی قسه‌ بکات». هه‌روه‌ها:
ذوق‌زده شدن؛ ذوق‌زده کردن

ذوقی / zowqî, zo:qî / [عربی] صفت، زهوقی:

۱. پێوه‌ندیدار یان هاوگه‌ر به‌ کاریکی
دلخوازه‌وه که‌ هۆی خو‌ش‌حالی و دلخۆشیه
۲. پێوه‌ندیدار به‌ هه‌ستی وەرگرتنی جوانیه‌وه
«نقاشی یک کار ذوقی است: وینه‌کیشی کاریکی
زه‌وقیه».

ذهن / zehn ، ها؛ اذهان: [عربی] اسم،

۱. زه‌ین؛ سه‌رجه‌می ئەو هیمانه‌ی که‌ له
میشکدا چالاکیگه‌لی وه‌ک هه‌ست، ئاوه‌ز،
ویست، تیفکرین و... ده‌ره‌خسپنێ «امروز
ذهن من خوب کار نمی‌کند: ئەو‌رۆ زەینم باش
کار ناکات» ۲. بیر؛ ویر؛ هۆش؛ هه‌ز؛ هه‌ز؛
ئەو به‌شه‌ی می‌شک که‌ ئاوه‌ها کارگه‌لیکی
وه‌ئه‌ستۆه «نمی‌دانم در ذهن تو چه می‌گذرد:
نازانم چی له‌ سه‌رتدایه» ۳. [مجازی] به‌ر؛ بیر؛
ویر؛ حافه‌ز؛ توانایی زه‌ینی بۆ بیر هینانه‌وه
یان دووپات کردنه‌وه‌ی شتانی فیربوو «به
ذهن بسپارا! له‌ به‌ری که‌!».

ذهن‌گرایی / zehngerāyî / [عربی/ فارسی]
اسم، بیرقانی؛ ئامۆزه‌یه‌ک که‌ به‌ره‌مه‌گه‌لی
زه‌ینی له‌ چالاکیگه‌لی می‌شک هاویر ده‌کا:
اصالت ذهن

ذهنی / zehnî / ها: [عربی] صفت، ۱. زه‌ینی؛
بیری؛ هه‌زی؛ هۆشی؛ پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به
زه‌ینه‌وه ۲. زه‌ینی؛ پێوه‌ندیدار به‌ هی‌ز و کاری
میشکه‌وه «حساب ذهنی: ژماردنی زه‌ینی»
۳. خه‌یالی؛ به‌رچاو هینراو به‌ بیر و خه‌یاله‌وه.
به‌رانبه‌ر: عینی

ذهنیت / zehnîyyat ، ها: [عربی] اسم، شیواز
یان چه‌شنی بیرکردنه‌وه و تیفکرین، به‌تایبه‌ت
له‌مه‌ر دادوه‌ری و هه‌له‌سه‌نگاندنه‌وه.

ذهنی‌گرایی / zehningerāyî / [عربی/ فارسی]
اسم، ۱. ئامۆزه‌یی که‌ هه‌ر به‌ به‌ره‌مه‌گه‌لی
زه‌ینی بایه‌خ ده‌دا و ناسین به‌ داها‌تی ئاگایی
زه‌ینی ده‌زانی ۲. ئامۆزه‌یی که‌ به‌ده‌س هینانی

رهمه کی ناکا).

ذی صلاحیت / zīsalāhiyyat: [عربی] صفت. *[[دبی]]* خاوهن را؛ به مشهور «باید یک مرجع ذی صلاحیت به این کار رسیدگی کند: پیویسته شویتیکی خاوهن را بهم کاره راپگا».

ذی علاقه / zī'alāqe: [عربی] صفت. *[[دبی]]* خوازیار؛ خاوهن دلخوازی، سهرنج یان مافیک له ئاست شتیکیدا «مؤسسات ذی علاقه می توانند با ما تماس بگیرند: ریخواه گه لی خوازیار ده توان پیوه ندیمان له گهل بگرن».

ذیقعه ده / zīqa'de: [عربی] اسم. زیقه عده؛ ناف جه ژنان؛ مانگی نیوان شه شه کان و قوربان؛ مانگی یازدهه می سالی کۆچی مانگی: **ذی القعه ده**

ذی قیمت / zīqeymat, zīqimat: [عربی] صفت. *[[دبی]]* هیژا؛ به پایه خ؛ پرپایه خ؛ بایه خدار؛ به نرخ؛ به ئه رزش؛ هه ژێ؛ کوک؛ حه لکی؛ باییدار؛ هاوله؛ کاو «از خدمات ذی قیمت او به مردم شهر قردانی شد: له رازه گه لی هیژای ئه و بو خه لکی شار پرژگیرا».

ذیل / zeyl: [عربی] اسم. *[[دبی]]* ۱. خوار؛ وار؛ خواره وه؛ ژێر؛ په یین؛ داوین «از صدر تا زیل: له سه ر تا خوار» ۲. ژێره وه؛ ژێره؛ خواره وه؛ خوارو «در ذیل این نوشته بیان می شود: له ژێره وه ی ئه م نووسراوه دا ده گوتری» ۳. /ها/ پاشینه؛ نووسراوه به ک که له دووی نووسراوه به کی تر دا و بو ته و او کردنی هاتبیت.

ذیلاً / zeylan: [عربی] قید. *[[دبی]]* له ژێر؛ له خوار؛ له ژێره وه؛ له خواره وه؛ وارنه؛ په یینه نه «اسمی آنان ذیلاً ذکر می شود: ناویان له خواره وه دی».

ذی نفع / zīnaf: [عربی] صفت. به شدار؛ خاوهن ماف؛ سه رقال به کاریک و به ره ره دار له ئاکامی «آزاد در آن کار ذی نفع بود: ئازاد له و کاره دا به شدار بوو».

ئه زموون یا ههستی زهینی (وهک له زهت) به باشرین شت داده نی و ههست و تیگه یشتنی هه ره که سیک به ئه و په ری باشی و دروستی ده زانی.

ذی الحجه / zīlhacce, zelhacce: [عربی] *[[دبی]]* **ذیحجه**

ذی القعه ده / zīlqa'de, zelqa'de: [عربی] *[[دبی]]* **ذیقعه ده**

ذیحجه / zīhacce: [عربی] اسم. زیحه جه؛ نه هه ک؛ مانگی قوربان؛ مانگی دوانزه هه می سالی کۆچی مانگی: **ذی الحجه**

ذیحساب / zīhesāb, /ها/ ان: [عربی] اسم. هه ساو پشکین؛ نوپنه ری و هه زاره تی دارایی له ریخواه وه کی ده وله تیدا.

ذیحسابی / zīhesābi /ها/: [عربی] اسم. لقیک له و هه زاره تی دارایی له ریخواه وه کی ده وله تیدا که کاری پشکینی هه ساو گه لی ئه و ریخواه وه.

ذی حق / zīhaq(q): [عربی] صفت. *[[دبی]]* هه قدار؛ به هه ق؛ خاوهن هه ق «پدرم او را ذی حق نمی دانست: بایم ئه و ی به هه قدار نه ده زانی».

ذی حیات / zīhayāt: [عربی] صفت. *[[دبی]]* گیانله بهر؛ زینده وه؛ گیاندار؛ مشه که؛ جووقه وار «هیچ ذی حیات در آنجا دیده نمی شد: گیانله بهر یکیشی لی نه ده بینرا».

ذی ربط / zīrāb: [عربی] صفت. پیوه ندیدار؛ په یوه ندیدار؛ به پیوه ند له گهل بابه تی ره چاو کراودا.

ذی روح / zīrūh: [عربی] اسم. گیاندار؛ جانه وه؛ زیندوو؛ زینوو؛ زنی؛ بوونه وه؛ جووقه وار؛ جان دبه ر؛ نزآوری.

ذی شعور / zīšo'ūr: [عربی] صفت. *[[دبی]]* مژیوه؛ ئاوه زمه ند؛ خاوهن فام؛ خاوهن توانای بیر کردنه وه «هیچ موجود ذی شعوری چنین کار نسنجیده ای نمی کند: هیچ مژیوه ریک کاری وا

له باره‌ی؛ دهر باره‌ی؛ جیگری «به» ی بهر کاری
 «دانایی را گفتند: به زاناییکیان گوت» ۴. [دبی] له؛
 جه؛ نه؛ ژ؛ جینشینی «ار» «قضا را؛ له
 چاره‌نووسدا» ۵. [دبی] بۆ؛ په‌ی؛ ژبۆ؛ له‌بهر؛ وهروو
 «خدا را؛ بۆ خودا».

راب / rāb، ها: [ʔ] /سم، راب؛ گیانه‌وه‌ریکی
 له‌ش‌نهرمه زۆر له شه‌یتانۆکه ده‌کا.

رابط / rābet، ها: [عربی] /سم، په‌یوه‌ندیده‌ر:
 ۱. ئه‌وه‌ی دوو یان چهند شت پیکه‌وه په‌یوه‌ند
 ده‌دا «سیم رابط: سیمی په‌یوه‌ندیده‌ر» ۲. لان؛ ین/
 په‌یوه‌ندیکار؛ نیوانچی؛ به‌ریوان؛ که‌سی که‌هۆی
 په‌یوه‌ندی نیوان خه‌لک یان ریکخواه‌یه‌که
 «رابط میان دولت و مردم: په‌یوه‌ندیکاری نیوان
 ده‌وله‌ت و خه‌لک».

رابطه / rābete، ها: روابط: [عربی] /سم،
 په‌یوه‌ندی: ۱. نیوان؛ دۆخ یان چۆناوچۆنیه‌ک
 که‌ دوو یا چهند شت یان به‌ش به‌ شتیک یان
 کاریکی تره‌وه په‌یوه‌ند ده‌دا «رابطه‌ی سیاسی:
 په‌یوه‌ندی سیاسی» ۲. به‌رامبه‌ری؛ فورموول؛
 قانون یان بنه‌مایه‌کی گشتی له زانستی
 بیرکاریدا بۆ که‌ییشتن به‌ ئامانجیک
 ده‌گوتریته‌وه «رابطه‌ی نیوتن: فرموله‌ی نیوتون»
 ۳. [دستور] یه؛ ه؛ ه؛ ن؛ ل؛ نه؛ وشه‌یی که
 «مسند» و «مسندالیه» پیکه‌وه په‌یوه‌ند ده‌دا (خدا

ر / r: حرف، نیشانه‌ی دوازده‌هه‌مین پیت له
 ئه‌لف‌وبیتکه‌ی زمانی فارسی.

ر / re: /سم، پ: ۱. ناوی دوازده‌هه‌م پیتی
 ئه‌لف‌وبیتکه‌ی فارسی ۲. [موسیقی] [فرانسوی]
 ناوی دووه‌هه‌مین نوت له گامی دیاتونیکدا.

رآلیست / re'ālist، ها: [فرانسوی] صفت،
 ریالیست؛ له سه‌ر ریازی ریئالیسم؛ رئالیست

رآلیسم / re'ālism: [فرانسوی] /سم، ریالیسم؛

۱. ئۆگه‌تی و ئاوړ دانه‌وه له هه‌لکه‌وته و کار و
 باری گونجاو و به‌ دوور له خه‌یالپه‌روه‌ری ۲.

ئامۆژه‌یه‌ک که‌ جیهان به‌ هه‌لکه‌وته‌ییکی ده‌ر له
 زه‌ینی مرؤ ده‌زانی ۳. بروا به‌وه‌ی که‌ هه‌رچی

به‌هۆی بیر و هه‌زروه‌ ده‌ناسریت، خاوه‌نی
 هه‌بوونیکه‌ له‌ جیهاندا ۴. ئه‌مه‌گذاری له

سروش‌ت یان ژيانی راسته‌قینه و لی ورد
 بوونه‌وه‌ی به‌بی خه‌یالپه‌روه‌ری.

را / rā: [عربی] /سم، را؛ ناوی عه‌ره‌بی
 دوازده‌هه‌مین پیتی ئه‌لف‌بیتی فارسی.

را: ۱. حرف، نیشانه‌ی به‌رکاری بی‌پیناو (مفعول
 بی‌واسطه)؛ له‌ کوردیدا نیشانه‌یه‌کی تایه‌تی نیه

به‌لام بۆ بیژگه‌ له‌ مرؤ، له‌گه‌ل نیشانه‌ی ناسیاویدا
 (معرفه) هاوړپیه (کتاب را خریدم: کتیه‌که‌م کړی)

۲. له‌مه‌ر؛ له‌باره‌ی؛ دهر باره‌ی؛ جه‌بارو «علی را
 می‌گفت: له‌مه‌ر عه‌لیه‌وه ده‌یگوت» ۳. [دبی]

دانا است: خودا زانايد).

▣ راپلەى باز تايى/ انعكاسى: پەيوەندىيەك لە كۆمەلەيەكدا كە ھەر كام لە بەشەكانى، پەيوەندەكەيان بگەپتەوہ بۆ خۆيان.

راپلەى جنسى: تىكەلاوى نىر و مى؛ خلىنە و بلىنەيى لە نيوان ژن و پياودا كە بە تىكەل بوون و عىلاقە كردن بگا.

راپلەى زناشويى: پەيوەندى ژن و مېردا يەتى؛ پەيوەندى نيوان ژن و شوو.

راپلەى سبى: خزمايەت يىك كە بە ھۆى ژن و ژن خواز مە پەيدا بوويى.

راپلەى متقابل: پەيوەندى دووقۆلى؛ پەيوەندى بارتەقايى؛ پەيوەندى نيوان دوو يان چەن لايەن بە شىۋەيىك كە لە ھەموو بارىكەوہ وەك يەك بىنەوہ.

راپلەى متقارن: پەيوەندى پابەپا؛ پەيوەند بە شىۋەيىك كە ھەر تاكيك لەگەل تاكيكى تردا پەيوەندى دووقۆلى ھەيى.

راپع / 'rābe/: [عربى] صفت، [ادبى] چوارەم <رکن رابع: بنەماي چوارەم>.

راپعا / 'rābe'an/: [عربى] قيد، [ادبى] چوارەم؛ لە چوارەمدا <راپعا معلوم كنيد مقدار آب مصرف شده را: چوارەم پروون كەنەوہ چ رادەيەك ئاو بەكار چووہ>.

راپى / 'rābî/: سەم، رابى؛ سەرناويكى پىزگرانە بۆ ناوانى دىناوەرانى جوولەكە و ئاشوورى، بە واتاي مامۇستا يان فېركار.

راپىرت / rāport، ھا/: [فرانسوى] سەم، ۱. [نامتداول] گرېبەند؛ سالۆخ؛ سالخ؛

راپۆرت؛ راپۆر؛ رازە گوتنەوہى پرووداويك ۲. [كنايى] كار يان رەوتى ھايدان؛ خەبەر ليدان بە نووسىن؛ ھەوالى كەسيك، پرووداوى دانىشتنى يان كۆرپىك، بە كەسى يان شوپتىك دان.

▣ راپىرت دادن: ۱. سالۆخ دان ۲. [كنايى]

شۆفارى كردن؛ قسە ھىتان و بردن؛ سيخورى كردن؛ دزنىرۆيى كردن.

راپرتچى / rāportčî، ھا: ان/: [فرانسوى] تركى] سەم، [نامتداول] ۱. ھايدەر؛ سالۆخقان ۲. سيخور؛ شۆفار؛ دزنىرۆ؛ زىدەقان؛ زىدەوان.

راپسودى / rāpsodî/: [فرانسوى] سەم، راپسودى؛ جۆرىك مووسىقاي پۇژاوايى.

راپيد / rāpîd/: [فرانسوى] راپيدوگراف راپيدوگراف / rāpîdog(e)rāf، ھا: [فرانسوى]

سەم، راپيد؛ چەشنى پىنووسى ھىل كىشان بە سەر قەلەمى جۇراوجۆرەوہ: راپيد

راتبە / rātebe، ھا: [عربى] سەم، راتبە؛ راتوہ؛ بوورس؛ مووچەي خويندن.

راتبەگىر / rātebegîr، ان/: [عربى] فارسى] سەم، مووچەخۆر؛ بوورسيە.

راتيانج / rātiyānc/: [عرب از يونانى] سەم، شريز؛ چريز؛ كەتيراي دارى كاج: راتيانە

راتيانە / rātiyāne/: [عرب از يونانى] راتيانج راج / rāc، خاس

راجع / 'rāce/: [عربى] سەم، ۱. وەگەر؛ ئەواگيل؛ فەگەرەوہ ۲. [موسيقى] گۆشەيەك لە دەزگاي نەوا و ھومايون.

▣ راجع بە: سەبارەت بە؛ لەمەر؛ لەبارەي؛ دەربارەي؛ جەبارەو <نشستند و يك ساعت راجع بە كار آزاد حرف زدند: دانىشتن و سەعاتىك سەبارەت بە كارى ئازاد قسەيان كرد>.

راجعه / 'rāce'e/: [عربى] تب راجعه، تب راجه / rāce، ھا: [سنسكرىت] سەم، [قدىمى] راجه؛ نازناوى ئاغا و گەورەي خىل لە ھىنددا.

راجى / 'rācî/: سەم، راجى؛ ھەر يەكە لە بن زاراوہ جۇراوجۆرەكانى باوى زمانى فارسى لە ناوہندى ئيراندا (وہ كوو كاشان، دليجان و ديھاتەكانى دەوروپەرى تاران).

راحت ۱ / rāhat/: [عربى] سەم، [ادبى] ئاسوودەيى؛ ھىسايى؛ ئاسايش؛ تەنايى؛ تەناھى؛ راحەتى؛

[[دبی]] پشووگه؛ هدهاهو؛ شوینی (وهکوو مال) که کهسی تئیدا ههست به رةحتی ده کا.

راحتی ^۱ /rāhātī/ : [[عربی]] /سم/ ئاسایش؛ ئاسوودهیی «راحتی من در رضایت شماس: ئاسایشی من له رةزامهندی ئیوه دایه».

راحتی ^۲: صفت. ئاسووده؛ راحت؛ هوی ئاسایش «کفش راحتی: پیلای ناسووده».

راد /rād/، ران: /: صفت. [[دبی]] ^۱. جوامیر؛ پیاوچاک؛ میرخاس؛ میرخوز؛ دلیر؛ ئازا؛ گه پناس ^۲. ده سواز؛ به خشنده ^۳. زانا؛ ژیر.

رادار /rādār/، ها: [[فرانسوی]] /انگلیسی/ /سم/. رادار؛ دیار کره؛ کهرسه به یک بۆ دیارکردنی جیی شتی به هوی شه پۆلی رادیوییه وه.

رادع ^۱ /rāde/ : [[عربی]] /سم/ [[دبی]] له مپهر؛ به ره له ست؛ چهت؛ بهرگر؛ بهرچدهر؛ بهر په چدهر؛ گه پل؛ داردهست؛ ئه وهی له کار یان رووداویک بهرگیری بکا «در این راه هیچ مانع و رادعی نیست: له م پنگه دا هیچ له مپهر و کۆسپک نیه».

رادمرد /rādmard/، ان: /: صفت. [[دبی]] جوامیر؛ جۆمهر؛ ئازا؛ خۆشمرو؛ که له مپهر؛ که له پیاو؛ پیاوی پیاو؛ رهند؛ میرخاس؛ عه گید؛ پیانگ خاس؛ خاوهن گهدی چاک (وهک به خشندهیی، خیرخواری و بویری و...) .

رادون /rādon/ : [[فرانسوی]] /سم/. رادون؛ توخمیکی کیمیای رادیۆئه کتیف له گرووی گازه نایابه کان، به ژماره ی ئه تومی ۸۶ و کیشی ئه تومی ۲۲۲: نیتون

رادی /rādī/ : [[دبی]] /سم/ پیاوه تی؛ جوامیری؛ گه پناسی.

رادیاتور /rādiyātor/، ها: [[فرانسوی]] /سم/. رادیاتور: ^۱. شوفاژ؛ جوړی کهرسه ی گهرم کردنی ژوور به کۆمه لئ لووله یا په رهی ناوخالئ بۆ هات وچووی ئاوی گهرم ^۲. جوړی کهرسه ی فینکه وکه ری موتوری ماشین.

رەحەتی «اسباب راحت او هم فراهم شد: هوی ئاسوودهیی ئه ویش پیکهات».

راح **ت جان:** [[دبی]] ئارامی گیان؛ ئارامی دل؛ راحه تی جهسته؛ ئارامی ژین؛ هوی ئارامی و ته نایی گیان «راحت جان باش و باش: بیه و ئارامی گیانم به!».

راحت ^۱: صفت. ئاسووده؛ رەحەت: ^۱. راحت «خواب راحت: خهوی راحت» ^۲. خۆش؛ هوی ئاسایش «جای راحت: جیگای ئاسووده» ^۳. راحت؛ ئاسووده حال؛ تهخت؛ دل دامه زراو «در آنجا راحت است: له وی ئاسووده یه» ^۴. ئاسان؛ هاسان «کار راحت: کاری ئاسان». ههروه ها: راحت بودن؛ راحت شدن؛ راحت کردن

راحت ^۲: قید. ئاسان؛ هاسان؛ به ئاسانی؛ رەحەت؛ به راحه تی به یی سهختی و دژواری «راحت رفت توی سوراخ: ئاسان رویشته ناو کونه که وه».

راحت افزا /rāhat'fzā/ : [[عربی]] /فارسی/ صفت. [[دبی]] هدهاگه شین؛ ئاسایش ده؛ هوی زۆر بوونه وهی ئاسایش.

راحت الحلقوم /rāhatolholqūm/، ها: [[عربی]] /سم/. رەحەت؛ جۆره شیرنیه که له نشاسته، شه کر و مزرمه نی چیه ده کری.

راحت باش /rāhatbāš/ : [[عربی]] /فارسی/ /سم/. /نظامی/ ^۱. فه رمانی که نیشانه ی دوایی هاتن یان پشوودانیکی کورت له راهاتنی چه کداریدایه ^۲. دۆخی وچان دان و هه سانه وه.

راحت بخش /rāhatbaxš/ : [[عربی]] /فارسی/ صفت. راحه تی ده؛ ئارامیه خش.

راحت طلب /rāhat.talab/، ها: ان: [[عربی]] صفت. ئاسایش خواز؛ ئاسووده یی خواز؛ خاوهن خوویان ئۆگه تی به ئاسایش خوازی.

راحت طلبی /rāhat.talabī/، ها: [[عربی]] /سم/. ئاسایش خوازی؛ ئاسووده خوازی؛ گرنگی دان به ئاسایش و راحه تی خۆ.

راحتکده /rāhatkade/، ها: [[عربی]] /فارسی/ /سم/.

راديان / rādiyān / [فرانسوی] اسم. [ریاضی] /
 رادیان؛ یه‌که‌ی پی‌ومانی چه‌ماوه و گو‌شه
 به‌رانبه‌ری ۵۷ پله‌ک (ده‌ره‌جه) و ۳۰ خوله‌ک
 (ده‌قیقه).

رادیس / rādīs / [ʔ] / اسم. [ریاضی] بنه‌ما.

رادیکال^۱ / rādīkāl / -ها: [فرانسوی] اسم.
 رادیکال: ۱. نیشانه‌یه‌ک به بیجمی^۲ که
 نه‌گه‌ر ژماره‌یی ده ژیریدا جی‌بگری،
 پی‌ویسته ریشه‌ی (به پتی هندی دیاریکراو له
 فورجه‌ی رادیکالدا) به‌ده‌ست بیت
 ۲. ریشه‌ی دیاریکراوی ژماره‌یه‌ک^۳ (√^۲)
 نیشانه‌ی ریشه‌ی دووه‌م، √^۳ نیشانه‌ی
 ریشه‌ی سی‌هه‌م و √ⁿ نیشانه‌ی ریشه‌ی nمی
 هندیکه): ریشگی^۳. [شمی] بنه‌ما؛ پیژ.

رادیکال^۲ / -ها: صفت. [سیاست] رادیکال:
 ۱. بنیاتخواز؛ لایه‌نگری گو‌رانکاری بنه‌مایی،
 شی‌تواز یان پیکه‌اتگهل (حزب رادیکال: حیزبی
 رادیکال)^۲. توند و تیژ (نیروه‌ای رادیکال: هیژه
 رادیکاله‌کان).

رادیکالیسم / rādīkālīsm / [فرانسوی] اسم.
 [سیاست] ۱. بنیاتخوازی^۲. توند و تیژی.

رادیوم / rādiyom / [فرانسوی] اسم. رادیوم؛
 توخمی کیمیاوی کانزایی رادیوئه‌کتیف به
 ژماره‌ی نه‌تومی ۸۸ و کی‌شی نه‌تومی ۲۲۶،۰۲
 که کانزایه‌کی سیی و سه‌می و بریقه‌داره له
 ده‌وا سازیدا به‌کار دی. له هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی نه‌م
 توخمه رادون به‌دی دی.

رادیو / rād(i)yo / [فرانسوی] اسم. رادیو: ۱. /ها/
 نام‌رازی فه‌گری شه‌پولی دنگی که له لایه‌ن
 ئیزگه‌یی‌که‌وه ده‌نیردرین (یک رادیوی ۱۰ موج
 خریدم: رادیویکی ۱۰ مه‌وجم کری) ۲. [مجازی]
 ئیزگه‌ی رادیو (کودتاجیان رادیو را گرفتند:
 کوده‌تاجیه‌کان رادیویان گرت).

رادیو آکتیو / rādiyoāktīv / [فرانسوی] اسم.
 پرتوزا

رادیو آکتیو بته / rādiyoāktīvite / [فرانسوی]
 پرتوزایی

رادیوایزوتوپ / rādiyoīzotop / [فرانسوی] اسم.
 ئیزوتوپی رادیوئه‌کتیف؛ ئیزوتوپی‌ک که له
 خو‌یه‌وه تیشک نه‌داته‌وه.

رادیونی / rād(i)yo'î / [فرانسوی] اسم. رادیویی
 رادیوترایی / rādiyot(e)rāpî / [فرانسوی] اسم.
 تیشک‌ده‌رمانی.

رادیوتلسکپ / rādiyoteleskop / [فرانسوی] اسم.
 تلسکوپ رادیویی

رادیوساز / rādiyosāz / -ها: [فرانسوی] فارسی]
 اسم. رادیوساز؛ چاکه‌و‌که‌ره‌وه‌ی رادیو.

رادیوسازی / rādiyosāzî / [فرانسوی] فارسی]
 اسم. رادیوسازی: ۱. کار یان ره‌وتی دروست
 کردنه‌وه‌ی رادیو^۲. /ها/ کارخانه‌ی دروست
 کردنی رادیو^۳. /ها/ کارگه‌ی چاک کردنه‌وه‌ی
 رادیو.

رادیوسکپی / rādiyoskopî / [فرانسوی] اسم.
 رادیوسکپی؛ کاری چاو له شتی‌ک کردن
 (به‌تایبته نه‌ندامی نه‌خوش) له رپی به‌ده‌سه‌پیتانی
 وینه‌ه‌ک له نه‌وه نه‌ندامه، به‌که‌ره‌سه‌ی
 رادیوگرافی.

رادیوشیمی / rādiyošimî / [فرانسوی] اسم.
 رادیوشیمی؛ لقی له زانستی شیمی که له ماک
 و دیارده‌گه‌لی تیشکزا ده‌کولیته‌وه. هه‌روه‌ها:
 رادیوشیمیدان

رادیوضبط / rādiyozabt / -ها: [فرانسوی] عربی]
 اسم. رادیوزه‌بت؛ که‌ره‌سه‌ی رایو و تومار‌که‌ر و
 بلا‌و‌که‌ره‌وه‌ی نه‌واری کاسیت پیکه‌وه.

رادیوگرافی / rādiyog(e)rāfi / [فرانسوی]
 اسم. رادیوگرافی؛ کار یان ره‌وتی وینه‌به
 ده‌سه‌پیتان، به‌ه‌وی که‌ره‌سه‌ی تاوینه‌ری
 تیشکی ئیکسه‌وه.

رادیوگرام / rādiyog(e)rām / -ها: [فرانسوی]
 اسم. رادیوگرام: ۱. که‌ره‌سه‌ی رادیو و گرامافون

پىتكە ۲. فىلىمى كە تىشك بە پروپىيە ۋە تاۋ داراۋە.

رادىيولۇزى / rādiyolōjī / : [فرانسوى] / اسم، رادىيولۇزى: ۱. كار و رەۋىتى لى پروپىيە ۋە ناسىنى نەخۇشى و تەۋەرگەلى لەش بە كەلك ۋەرگىرتن لە تىشكى ئىكس ۲. زانست و زانىارى پىۋەندىدار بە تىشكى ئىكس بۇ رادىيولۇزى ۋە رادىيولۇزى * پىرتوشناسى ۳. دامەزراۋە يان شوپىنىك كە رادىيولۇزى تىدا ئەنجام دەدرى.

رادىيولۇزىست / rādiyolōjīst / : [فرانسوى] / اسم، رادىيولۇزىست: پىسپۇرى رادىيولۇزى، تىشك ناس.

رادىيومتىر / rādiyometr / : [فرانسوى] / اسم، رادىيومتىر: ھەر يەكە لە كەرسەگەلى ئەندازە گىرتنى گوزمە ۋەزى تابىشتى.

رادىيوى / rādiyoyī / : [فرانسوى] / صفت، رادىيوى: ۱. پىۋەندىدار يان سەربە رادىيۇ ۲. تابىشتى * رادىيوى

راز / rāz / : [فرانسوى] / اسم، راز: ۱. سىر: نەپىنى، ميانى؛ مەلامەت؛ قەشىرى؛ قەشارتى؛ وشىرنەۋ؛ وشنەۋ؛ وشىرو؛ وشمەۋ؛ قەسھان؛ پروداۋىك كە لە دىتران دەشارد رىتەۋە «آزاد، راز عشقش را در دل پنهان کرده بود: نازاد، رازى ئەۋىنى خۇى لە دلدا شارد بۋەۋە» ۲. [مجازى] / رازە: نەپىنى، گىلكار؛ توۋ؛ ئەۋ شتە كە چۆنىيەتە كەى يۇ كەس پروون نىيە «روح، رازى است پوشیده بر انسان: رۇچ، رازىكى لە مرقۇ داپۇشراۋە» ۳. [مجازى] / رەند؛ رەنگ؛ رەمز؛ رىياز و شىۋازى گەيشتن بە شتىك «راز تندرستى: رازى لەش ساغى» * سىر

راز سىر بە مەر: [دى] / رازى نەدركاۋ؛ رازىك ۋا داپۇشراۋ ماۋە و كەسى لى ئاگادار نىيە.

رازدار / rāzdār / : [فرانسوى] / صفت، رازدار: پەردەپۇش؛ رازھەلگىر؛ رازگىر؛ رازيار؛ رازپاريز؛ سىر قايم؛ پاريزەرى رازى دىتران «او انسانى رازدار و قابل

اعتماد بود: مرقۇنىكى رازدار و جى باۋەر بۋو». ھەرۋەھا: رازدارى

رازقى / rāzēqī / : [فرانسوى] / اسم، رازقى: ياسى رازقى: دارچىكى گەلاپانە لە تىرەى زەپىتوون كە گولەكەى يۇنىكى زۇر خۇشى ھەيە.

رازك / rāzak / : [فرانسوى] / اسم، گىايەكى ئالىكى چەند سالەى خۇرسكە، بەرىكى بۇنخۇش و تالى ھەيە بۇ بىرەسازى و دەرمان كەلكى لى ۋەردەگىر.

رازونىياز / rāz-o-niyāz / : [فرانسوى] / اسم، راز و نىياز؛ سكاللا؛ ۋتوۋىزى خۇشەۋىستانە: گازە «او ھەشەب با خدا راز و نىياز مى كىرد: ھەموۋ شەۋى لەگەل خودا راز و نىيازى دە كىرد».

رازى / rāzī / : صفت، رازى: پىۋەندىدار يان سەر بە شارى «پەى»، لە باشۋورى شارى تاران.

رازىانە / rāziyāne / : [فرانسوى] / اسم، رازىانە: رازانە: رەنە: رىزانك، ھەبۇسان؛ ھەبۇسان؛ گىايەكى ئالىكى و بۇنخۇشە بە رىشۋوى قايم، لاسكى بەرز، بەرى درىزى سەۋزەنگ و تامى شىرىنەۋە كە بۇ دەرمان دەشى: بادىان

رأس / ra's / : [فرانسوى] / اسم، ۱. لووتكە؛ سەر؛ پۇيە؛ سەرچل؛ سەرچلۇپە؛ دوند؛ ترۇپك؛ دھار؛ چلەپۇيە؛ نووك؛ ملە؛ گاز؛ بەرزترىن خال، شوپن يان پىنگەيەك «راس كۈە: لووتكەى كىۋ» ۲. سەر؛ قۇق؛ يەكەى ژماردىنى ئاۋەل و چوارپى «پنج رأس اسب: پەنج سەر ئەسپ» ۳. / روس // ھندسە // ئەۋ خالەى كە بە ھۇى لە يەكدانى دوۋ يان چەند ھىلى ھەندەسى لە شوپىنىكدا دروست دەبى ۴. [جغرافى] / كەپۇل؛ كەپۇلك؛ كاپۇلك.

رأس / ra'se / : [فرانسوى] / حرف، لە سەر؛ سەرۋو؛ سەرى؛ لە سەرەتاي؛ لە كاتى «سخترانى رأس ساعت هفت شروع شد: ۋتارىزىيە كە لە سەر سەعاتى ھەۋتدا دەستى پىكىرد».

رأسا / ra'san / : [فرانسوى] / قىد، بە تەنیا؛ بە تەنبايى؛ تەنبايى؛ بۇخۇ، بە تەنى؛ بە ھۇ

□ راست آمدن: ۱. ریک هاتن؛ ریک کهوتن؛ جور بوون؛ راست هاتن؛ باش سووران؛ دروست بوون؛ به دهسته وه هاتن؛ باش هاتن؛ بارهاتن؛ جور هاتن؛ ریک ئامه؛ ریک کهوتهی «همه کارها راست آمد؛ همه مو کاره کان ریک هاتن» ۲. [نامتدول] پی گیشتن؛ تووش هاتن؛ پروبه پروو بوونه وه؛ یاوه پنهی «به پیرمردی راست آمد و از او نام و نشان پرسید؛ گه یشته پیره پیاویک و ناویشانی لی پرسی».

راست دانستن / شمردن: برآ کردن؛ باوهر پی کردن؛ باوهر که ردهی؛ به راست زانین. راست در آمدن: هاتنه دی؛ راست هاتنه وه؛ به راست دهر چوون؛ وه دیهاتن؛ به دیهاتن؛ پروودان؛ به گا ئامه؛ به راس به رشیهی؛ ریک بهر ئامه «همه حرفهای پدرم راست درآمد؛ گشت قسه کانی باو کم هاتنه دی».

راست شدن: راست بوونه وه؛ زهق و رهپ بوون؛ ههستان؛ قنج بوونه وه؛ قیت بوونه وه؛ لهباری چهماوهیی و لاری دهر هاتن. ههروه ها: راست کردن

راست گفتن: راست وتن؛ راست گوتن؛ راست کردن؛ راست کرن؛ چۆک کردن؛ راس واتهی: ۱. ئاخافتنی بی درۆ؛ وتنی ئه وهی که راسته «فهمیدم راست می گوید؛ زانیم راست دهلی» ۲. وتنی ئه وه شتهی دروست و له پرووی ئاوه زه وهیه «راست می گوئی، باید همین کار را بکنیم؛ راست ده کهی، ده بی هه ره ئه وه کاره بکهین».

راست^۳: قید. [گفتاری] راس؛ راست: ۱. ریک «راست رفت توی سوراخ؛ راس چوهه نیو کونه که وه» ۲. لای راسته وه؛ راسهوانه؛ به لای راسته وه «بیج به راست؛ بیچه بو لای راسته وه».

راستا / rāstā: اسم. راستا؛ راسا: ۱. [ریاضی] در یژایی ۲. لا؛ پروو؛ پروبه؛ به ره وهگه؛ سو؛ گاز «در

یان له لایهن خودی که سه وه به بی دهستی وه ردانی دیتری «در مورد خراب کردن دیوار، او راساً شروع کرد؛ له مهر پروو خاندنی دیواره که وه، به ته نیا دهستی پیکرد».

رأس الجائی / ra'solcāšī: [عربی] اسم. [نجوم] برجی سه گی شوان؛ هه ساره یهک له برجی شواندا.

رأس الجدی / ra'solcadī: [عربی] اسم. برجی گیسک؛ خالیکی گرمانه یی له سه ره تایی بورجی جه دیه وه، که کاتی خور ده گاته ئه وه شوینه، سه ره تایی هه لگه پانه وهی زستانه یه.

رأس السرطان / ra'sossaratān: [عربی] اسم. [نجوم] برجی قرژال؛ خالی گرمانه یی له سه ره تایی برجی قرژاله وه و کاتی خور ده ویدا ده بینری، سه ره تایی هه لگه پانه وهی هاوینییه.

رأس الغول / ra'solqûl: [عربی] اسم. [نجوم] برجی دیو.

راسب / rāseb: [عربی] صفت. بنه نیش؛ په گر؛ گیره؛ به تاییه تمه ندی یان توانایی نیشتنه بنه وه.

راست^۱ / rāst: اسم. راست؛ راس: ۱. ئه و لایه یی که نه گهر به ره و پرووی باشوور پاره ستین له رۆژاوایه و نه گهر پروو له باکوور کهین له رۆژه لاتیه ۲. ئه و نیوه له لهش که دل له بهرامبه ریادیه. بهرانبهر: ۳. چپ [موسیقی] گوشه یهک له دهر گای راست په نجگادا.

راست^۲: صفت. راست؛ راس: ۱. دروست؛ حل؛ ریک له گهل راسته قینه دا «خبر راست؛ هه والی راست» ۲. ریک؛ لوور؛ تهخت؛ رهق؛ قنج؛ قیت؛ بهل؛ تاو؛ گزه؛ بی خییجی و خواری «خط راست؛ هتلی راست» ۳. جیگر له لای راسته وه «چشم راست؛ چاوی راست» ۴. [مجازی، سیاست] پلوان خواز.

□ به راست - راست: سوور به لای راسته دا.

نظر به راست ☞ نظر

راستای سیاستهای دولت بود: له راستای سیاسته کانی دهوله تدا بوو.

راستا حسینی / rāstāhoseynî / [فارسی/عربی] راست و حسینی

راست باز / rāstbāz: صفت. [ادبی] کارچاک؛ دروستکار؛ راستکار. ههروه ها: راست بازی
راست بالا / rāstbālā: صفت. [ادبی] نهام؛ بهژن
رېځک.

راست برتری / rāstbartarî: اسم. راست زالی؛ بار و دۆخ یان چۆنیه تیه ک که لای راستی لهش له لای چهپ به هیژ تر بی. بهرانبهر: چهپ برتری
راست بین / rāstbîn: صفت. راس بین؛ حهقیقهت بین؛ به لیها توویی ناسینه وهی ئهوی راسته قینه به.

راست پنجگاه / rāstpancghāh: اسم. راست پینجگا؛ دهز گایه ک له موسیقای ئیرانی به گامی وه ک دهز گای ماهووره وه: پنجگاه

راستدست / rās(t)dast: صفت. راستیل؛ راستهس؛ راست دهست؛ راستهوانه؛ راسته؛ به خوو یان ئوگره تی کارکردن به دهستی راست. بهرانبهر: چهپدست

راستدستی / rās(t)dastî: اسم. راستیلی؛ ۱. راست دهستی؛ دۆخ یان چۆنیه تی راست دهست بوون ۲. دۆخی هۆگریه کی زۆر تر بۆ به کارهینانی دهستی راست * بهرانبهر: چهپدستی

راست روده / rāstrūde: اسم. ریخۆله ی کۆم؛ دواین بهشی ریخۆله گهوره.

راستشکافت / rāstšekāft: صفت. [زمین شناسی] راسته گاز؛ راست که لشت؛ خاوهن پرویه کی شکپرداری ئهستوونی به سهر یه کتردا.

راستکی / rāstakî: صفت. [گفتاری] راسته قینه؛ راسته قانی؛ راسته کینه؛ راستینه؛ راستکی؛ راسته کی؛ راستی- راستی «هواپیمای راستکی بود: فرۆکه یه یکی راسته قینه بوو».

راستگر / rāstgar / یکسوساز

راستگرا / rāstgerā: ها؛ بیان: صفت. [سیاست] پاونخواز؛ راسته وگر؛ راست گراف؛ خواز یاری پاراستنی باری دامه زراو و دژ به گۆر انکاری.

راست گرایي / rāstgerāyî: اسم. پاون خوازی؛ راسته وگری؛ راستگرافی؛ دۆخ یان چۆنیه تی پاون خواز بوون.

راست گرد / rāstgard: راستگردان

راستگردان / rāstgardān: صفت. راست گهر؛ راست خول؛ راستگیل؛ به گه رانه وه یان جوولانه وه به لای راستدا: راستگرد

راستگو / rāstgû: ها؛ یان: صفت. راست بیژ؛ راست ویژ؛ راست دهر؛ راست گو؛ راستوک؛ قسه راست؛ راستاچ؛ دوور له فشه و درۆ. بهرانبهر: دروغگو

راستگوشه / rāstgûše: ها؛ صفت. راستگوشه؛ به یه ک یان چەند سووچی ۹۰ دهره جهوه «مثلاً راستگوشه: سێ گۆشی راستگوشه».

راستگویی / rāstgûyî: ها؛ اسم. راست ویژی؛ راست بیژی؛ راست گویی؛ راستاچی؛ کرده وه یان پهوتی قسه ی راست کردن «از راستگویی ضرر نمی کنی: له راست ویژی زیان نابینی».

راستوجهی / rāstvachî: ها؛ [فارسی/عربی] صفت. راست پالوو؛ به چهن پرووی دووبه دووی راست به سهر یه کدا.

راست و حسینی / rāst-o-hoseynî: [فارسی/عربی] قید. [گفتاری] خواوړاسان؛ به راستی؛ راسته وراست؛ له وپری راستیدا؛ به بی گری و گۆل: راستا حسینی

راست و ریس / rāst-o-rîs: صفت. [گفتاری] جۆر؛ ناماده؛ ساز؛ به رههف؛ گیف؛ دهبر «باید پولی راست و ریس کنیم: ئه بی پوول و پاره یه ک جور که ی».

راست و ریس کردن: رېځک و پېځک کردن: ۱. دهربانندن؛ سهر و سامان پیدان؛ په سارنایوه

راستی / rāstī: حرف. راستی؛ راستی؛ به راست؛
وهراست؛ ئه‌ری؛ وشه‌یه‌ک بۆ سه‌رنج راکیشانی
بیسهر، که له نیو قسه و له سه‌ره‌تای رسته‌دا
دی «راستی کی عروسی می‌کنی؟ راستی که‌ی
زه‌ماوه‌ن ده‌که‌ی؟».

راستیز / rāstīz: ها؛ / اسم. [زیست‌شناسی] ژیر
راسته.

راستین / rāstīn: صفت. [ادبی] راسته‌قینه؛
راسته‌کینه؛ راسته‌کی؛ راستینکه؛ راستینه؛
به‌راستی؛ بی‌درو «عشق راستین: ئه‌وینی
راسته‌قینه».

راسخ / rāsex: [عربی] صفت. قایم؛ پته‌و؛ گورخ؛
پاوه‌ستاو؛ په‌یت؛ نه‌گۆر؛ ریخته؛ ره‌خته؛ له‌سه‌ر
پێ وه‌ستاو «اعتقاد راسخ: بر‌وای پته‌و».

راسو / rāsū: ها؛ ان؛ / اسم. پاسوو؛
پاسو؛ مشکی خورما؛ گیانه‌وه‌ریکی
گوهان‌داری گۆشت‌خۆری په‌نج‌ه‌داره‌ به
جه‌سته‌ی درێژ و پیی کورت و پیستی
تووکنه‌وه‌ که له کاتی به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌دا
بۆنیک‌ی ناخۆش له خۆی به‌ر ده‌دانه‌وه‌.

راش / rāš: ها؛ / اسم. راش؛ داریکی به‌رز، به
پیستی کۆته‌ی ساف و خۆله‌می‌شی، گه‌لای
بی‌ددانه‌ یان که‌م‌ددانه‌ و گۆلی هیشوو‌یی کورت
و کۆ و به‌ری در‌کاویه: آلاش

راشی / rāšī: ان؛ [عربی] / اسم. [ادبی] به‌رتیل‌ده‌ر.
راشیتیس / rāšītism: [فرانسوی] / اسم. [بزرگی]
راشیتیس؛ پیشه‌نه‌رمی؛ ئیسک‌نه‌رمی؛ نه‌خۆشی
به‌هۆی که‌می ویتامین «دی» یان کالسیوم و
فوسفۆر هوه‌.

راضی / rāzī: ان؛ [عربی] صفت. پازی؛
۱. دل‌خۆش؛ هاشت؛ په‌زاه‌مه‌ند له‌ دۆخ یان
کاریک به‌ بۆنه‌ی ساچانی له‌گه‌ل داخوازی یان
ئاتاجدا «او از کارش راضی بود: له‌ کاره‌که‌ی رازی
بوو» ۲. قایل؛ په‌زا «راضی شد آنجا درس بخواند:
رازی بوو له‌وئ دهرس بخوین» هه‌روه‌ها: راضی

«کارها را راست و درست کن: کاره‌کان رینک‌وپینک
بکه» ۲. ئاماده‌کردن؛ به‌ره‌ه‌ف کرن؛ ساز
کردن؛ ساز دان؛ ئه‌یفه‌زاندن.

راسته ۱ / rāste: ها؛ / اسم. ۱. پشت‌مازه؛ گۆشتی
دوو‌پال‌وو‌ی چاره‌وئ؛ گۆشتی راسته
۲. [زیست‌شناسی] راسته؛ به‌شئ له‌ راده‌یی؛ له
یه‌که‌گه‌لی ریزبه‌ندی گیانه‌وه‌ران بریتی له‌ چهن
تیره ۳. [قدیمی] راسته؛ کۆلان یان گوزهری
راست و بی‌پنج و په‌نا «راسته‌ی زرگه‌ها: راسته‌ی
زیرینگه‌ران».

راسته ۲: قید. راسته‌وراست؛ راست و درێژ؛
راسه‌وراس «آجرها را راسته چیده‌اند: خشته‌کانیان
راسته‌وراست چنیوه».

راسته‌بازار / rāstebāzār: / اسم. قه‌یسهری؛
گوزهر؛ بازاری سه‌ردا‌پۆشراو؛ راسته‌بازار؛ بازاری
سه‌ره‌کی که زور جار بازارپکی راست و درێژه و
چهند بازاری تری لئ جوی ئه‌بیته‌وه‌.

راسته‌چینی / rāstčīnī: ها؛ / اسم. راسته‌چنی؛
۱. [چاپ] کار و ره‌وتی چینی پیت و له چاپ
دانی ده‌قی وا که ته‌واوی پیت‌ه‌کانی به‌یه‌ک
شیوه و ئاسایی بن ۲. [بنایی] کاری و ئهرکی
چینی خشت به‌ درێژایی و سانایی و
راسته‌وراست، له دیواردا.

راستی ۱ / rāstī: / اسم. ۱. راستی؛ راستکاری؛
دۆخ یا چۆنیه‌تی راست بوون؛ قیت و پاوه‌ستاو
بوون «قامت به این راستی و بلندی، مگر چه عیبی
دارد: به‌ژن به‌م راستی و به‌رزیه، چ خه‌وشیکی
تیدا‌یه؟» ۲. [ادبی] چاکه؛ دروستی؛ خاسی؛
راستی؛ کرده‌وه‌ی دروست «راستی کن! که راستان
رستند: راستی بکه و وه‌کوو راستان رزگار به!»
۳. راسته‌قانی؛ هه‌ق؛ هه‌قانه‌ت؛ راستی و
په‌وا‌یی.

راستی ۲: قید. به‌راستی؛ بی‌سو؛ هه‌ر به‌ راست؛
راسی-راسی؛ بی‌شۆخی «راستی شعر زیبا‌ییست؟؛
به‌راستی شیریکی جوانه؟».

شدن؛ راضی بودن؛ راضی کردن

راغ / rāq / اسم، [دبی] ۱. گهوهر؛ دهشت؛
دهشت و دهر؛ دهشت و بهر؛ سارا؛ لیلات؛ دؤل
۲. پیزؤم؛ پوهون؛ زهمه‌ند؛ سه‌وزه‌لانی؛ می‌رگ؛
می‌رخوزار؛ بزؤین ۳. بنار؛ راخ؛ پالدویتی
سه‌وزی حیا.

راغب / rāqeb ، ان: [عربی اصفت، / ادبی]
تامه زرو؛ تاره زرومهند؛ خوازار؛ دل له دووی
کردنی کاریک (خیلی راغب است که برود: زور
تامه زروه پروا).

رأفت / ra'fat ، ها: [عربی] / اسم. [ادبی] دلوفانی؛
میهره بانی.

رافضی / rāfezî ، ها؛ ان: [عربی] صفت. [ادبی]
 بی به لین؛ په یمان شکین؛ بی گفت و لغت.

راقم / rāqem : [عربی] اسم. [ادبی] نووسهر؛
 ثقیسهر: ۱. کەسێ کە شتێک دەنووسی
 ۲. دانهری کتیب.

□ راقم سطور: نووسه‌ری ئەم نووسراوه‌یه.

راقیه / rāqiye : [عربی] صفت. [قدیمی]
پیشکەوتوو (ملل راقیه: نه ته وه گه لی پیشکەوتوو).

۱. راک /rāk/: سم. کۆوه؛ بهران؛ مازماز
 ۲. [موسیقی] گۆشه یه ک له ده زگای ماهوور و
 راست به نچگا.

راک اندرول / rākandrol: [انگلیسی] اسم.
 راکئندرول؛ جۆریک سه‌مای دوونه‌فهری
 رۆزاوایی که هه‌لبه‌ز و دابه‌زی زۆره.

سوار و سوار به تیکرا تیداچوون>.

راکت / rāket ، ها: [فرانسوی از عربی] اسم.
 ۱. ناله‌هه کی هیلکۆکه‌یی و دهسکار که
 به‌دوووه که یان توچن کردوو و له یاری تنیس یان
 به‌دیمینتۆندا تۆپی یی لئێ ده‌دن ۲. په‌ره‌یه‌کی
 جه‌غزۆکه‌یی دهسکار که بۆ یاری پینگ‌پۆنگ
 به‌کار دیت ۳. مووشه‌ک.

راكد / rāked / :عربي| صفت. ۱. مهن؛ مهند؛
وههستاو؛ ويساو؛ راههستاو؛ ويسياگ؛ چفق؛ ماش؛
بيجوهوله؛ بيجمشت؛ بي زيويان «آب راكد؛ ناوی
مهن» ۲. مهنگ؛ داسهكيو؛ بي جموجوول؛ بي
چالاكي «بازار راكد؛ بازاری مهنك».

راکن / rākon: (انگلیسی/ اسم، راکون: ۱. جۆره گیانه‌وهریکی گۆشتخۆره که زۆرتر له دهر و بهری چه‌م و که‌ناری رووبار ده‌ژێ و قریۆک و ماسی و قرژال و میوه ده‌خوا ۲. /ها/ جۆرێ گیانه‌وهری له تیره‌ی راکونه که هه‌موو شتی‌ک ده‌خوا و زوو ده‌سته‌مۆ ده‌بێ و له پێسته‌که‌ی جل‌وبه‌رگ دروست ده‌که‌ن * راکون

راکون / rākon : [انگلیسی] ➞ راکن

راگبی / rāgbi: (انگلیسی/اسم. راگبی؛ جوړه یاریځي نیو گوره پانی وه ک فووتباله به دوو دهسته ی پازده که سی به ریوه ده چی: رگبی

راگو / rāgo: [فرانسوی/اسم. راگو؛ جوړه خواردنیکي روژاوايي له چه شني تاسکه باب.

رالی / rālī : [انگلیسی از فرانسوی] اسم، رالی؛
جوریک کبهرکٔ به ماشین له جاده‌ی ناساییدا
بوسه‌نگاندنی لیزانی و وریایی راننده.

رام / rām / : صفت. دهسته‌مؤ؛ دهسه‌مؤ؛ که‌وی؛
 رام: ۱. بی‌وازی، سهریزیوی یان نافهرمانی «او
 شیر را هم رام می‌کند: ئەو شیریش دەسنەمۆ دەکا»
 ۲. لینی؛ لینگ؛ فیڤ؛ که‌دی؛ کدی؛ باهه‌فوت؛
 حه‌مایه‌ت؛ قهره؛ خووگرتوو؛ مالی؛ به‌ربار؛ ته‌ی؛
 که‌فی؛ ده‌ستی؛ که‌هی؛ راهاتوو «این اسب خیلی
 رام است: ئەم ئەسپە زۆر دەسنەمۆیه». هه‌روه‌ها:
 رام شدن؛ رام کردن

رامش / rāmeš /: اسم، [ادبی] ۱. حه‌سانه‌وهی
له‌گه‌ل خوشیدا ۲. ئاسووده‌یه؛ قارایی.

رامشگر / rāmešgar ، ان /: اسم. / ادبی / گۆرانی بیژ؛
ستران بیژ؛ گۆرانی واچ؛ چاوهش؛ بیتیقان؛
شاهه .

رامشگری / rāmešgarî ، ها: / اسم. [ادبی]

خولی یاری، قۇناغى له كىبهر كىدا <در بازی بکس، راند اول را آزاد باخت: له یاری بوکسدا، نازاد یه کهم خولی کایه ی دۇراند>.

راندەمان / rāndemān: [انگلیسی] بازده

راندەن / rāndan: مصدر. متعدی. // راندی:

لیخوریته؛ می رانی: لی ده خوری؛ پیران: لیخوره //

۱. لیخورین؛ هاژۇتن؛ هاژۇتاندن؛ راندن؛

ناژۇتن؛ زیواندن؛ پرواندن؛ بزواندن؛

نرڤاندن؛ لته پتاندن؛ نهره جمنه ی؛

ونه خوره ی؛ خستنه زیویانه وه <اسب راندن؛

ئەسپ لیخورین> ۲. رامنه ی؛ گه رانه یه ک

به رپوه بردن ۳. دهر کردن؛ وه دهر نان؛

چتوراندن؛ قهراندن؛ قوادان؛ چفاندن؛

رواندن؛ ول کرن؛ هه سر بیایش؛

به رکه رده ی؛ نهره زنیه ی؛ دووره وه وسه ی؛

له خو دوور کردنه وه <از خانه راندن: له مال

دهر کردن> ۴. کردن؛ کهرده ی؛ به جی هینان؛

ئەنجامدان؛ مه شانندن؛ کوداندن؛ پرواندن

<سخن راندن: قسه کردن> ۵. /مجازی/ په لامار

دان؛ هاژۇتن؛ هاژۇتاندن ۶. /مجازی/

رامالدان؛ پپورانندن؛ تالان کردن. ههروهه:

راندنی

■ صفت فاعلی: راننده (لیخور) / صفت مفعولی:

رانده (لیخورپتراو) / مصدر منفی: نراندن (لی

نخورین)

راندهوو / rāndevû: [فرانسوی] / اسم. ژوان؛

واده ی یه ک دیتن، به تاییه ت بۆ ئەوینداری.

رانش / rānēš: ها: / اسم. هه زاز؛ کار یان رهوتی

هه ژبان؛ هه ژهان؛ هه ژین؛ جمان؛ جمه ی؛

رانش <رانش زمین: هه زازی زهوی>.

رانکی / rānakī: ها: / اسم. / گفتاری / پالۆ؛ پالی؛

پالیف؛ پالدوو؛ پالوو؛ هیشرمه؛ هاشرمه؛

پالدووڤ؛ پالده؛ که ژوی که دهرکریته پاشوو؛

که ژوو یان گوریستیک که له بن کلکی باره به ره وه

ده به ستریته ئەم لا و ئەو لای کۆپانه وه.

گۆرانی بیژی؛ چاوه شی؛ بیلتیڤانی؛ شایه ری.

رامکا / rāmka, ها: / اروسى / اسم. / چاپ / رانگا؛

سینی چاپ؛ سینی که کانزایی لیواره داره پیتی

چنراوی تیده نین: رانگا

رامکلی / rāmkalī: [سنسکریت] / اسم. / موسیقی /

گۆشه یه ک له ئاوازی ئەبوو عه تا له بهنده کانی

ده زگای شوور.

رامی / rāmī: / اسم. دهسته مۆبی؛ دۆخ یان

چۆناو چۆنی کهوی بوون <تو از اسب به این رامی

می ترسی؟: له ئەسپیکى بهم دهسته موییه

ده ترسی؟>.

رامی / rāmī: [انگلیسی] / اسم. رامی؛ جۆریک

یاری به وه ره ق له نیوان دوو یان چهند که سدا

<چند نفر هم در یک گوشه ی اتاق رامی بازی می کردند:

چهند که سیش له سووچی ژووره که دا، کایه ی

راسیان ده کرد>.

ران ۱ / rān: / اسم. ران؛ راهن؛ رهه ن؛ ئیت؛ هیت:

۱. له ئەژنۆ به رهو ژوور ۲. گۆشتی ئەو پاژه ی

له شی ئاژەل <گوشت ران: گۆشتی ران>.

☐ ران ملخ: [کناهی] ئاله کۆک؛ پای کوله؛ دیاری

که به یه خ: پای ملخ

- ران ۲ / ها: / پیوژ. - ئاژۆ؛ - هاژۆ؛ - خور؛ - ران؛

- بزوپن؛ - له پتین؛ نرڤین <را به ران: هه رابه ئاژۆ>.

رانت / rānt, ها: / [فرانسوی] / اسم. رانت؛

کاکه به شانیه ی حوکه مه تی؛ سه ره به شانیه کی

تایبه ت <ناپووری، رامیاری، فهره نگی و...> که

دراپیته کهس یان دامه زراوه یییک.

رانت خوار / rāntxār, ها: / ان: / [فرانسوی] / فارسی /

صفت. رانت خۆر؛ خاوه ن خوو یان ئوگره تی به

کاکه به شانیه ی حوکه مه تی.

رانت خواری / rāntxāri: / [فرانسوی] / فارسی /

اسم. رانت خۆری؛ کاکه به شانیه ی؛ کار یان

رهوتی که لک وه رگرتن له کاکه به شانیه ی

حوکه مه تی.

راند / rānd: [انگلیسی] / اسم. / ورزش / خولی کایه؛

رانگا / rāngā: [روسی] رانگا

رانندگی / rānandegī: / اسم. راننده‌یی؛ شوفیری: ۱. کار یان رهوتی ئازۆتنی کهرسه‌یه‌ک «در رانندگی، احتیاط از اهمیت ویزه‌ای برخوردار است: له راننده‌ییدا، پارێز کردن گرنیکیکی یه کجاری هه‌یه» ۲. کاری شوفیر «مدتی کارم شده بود رانندگی: ماوه‌یه‌ک کارم بیووه شوفیری».

راننده / rānande: ها؛ -گان: / اسم. لیخوهر؛ رۆینهر؛ ئازۆهر؛ راننده؛ شوفیر؛ شووفر؛ هاژۆر؛ رانبار؛ که‌سی که کهرسه‌یه‌ک - به‌تایبته ماشین - لی ده‌خوړیت.

رائه / rāne: ها؛ / اسم. ۱. کهرۆشکه؛ هه‌وریشه؛ رهوتی جوولانه‌وه‌ی به‌شینه‌یی ئاو یان گهنم به‌دهم باوه ۲. ماش؛ رامالک؛ ئاومال یان بابرده‌له‌یه‌ک که به‌هۆی با، ئاو یان پیرچاله‌وه له شوینیک بۆ شوینیکی دیکه راگوێزراوه‌ته‌وه ۳. ههر جۆره ئامیزیک که بۆ گواستنه‌وه‌ی بار یان موسافیر به‌کار دی (وه‌کوو ئه‌سپ، ئۆتۆموبیل، فرۆکه و...) .

رائی / rānî: / صفت. رائی؛ پتوه‌ندیدار به‌رائه‌وه «استخوان رائی: ئیسقانی رائی».

- رائی: ۱. بیۆزه. -رائی؛ -ئاژۆیی؛ -لیخوهر؛ کاری هاژۆتن «کشتیرانی: گهمیه‌رائی».

راود / rāvad: / اسم. چه‌روان؛ له‌وه‌ر؛ میرگ؛ زه‌وی زن و گرنالی پر له‌گیا.

راوند / rāvand: / اسم. ۱. زه‌مه‌ند؛ زه‌مه‌ن؛ بژۆین؛ رۆهن؛ باسکلاو؛ کلابن؛ بنی ریواس؛ کلابونه ۲. وهره‌نه؛ وهردینه؛ تیروک؛ تیروکه؛ ئامیزی نان پان کردنه‌وه.

راوی / rāvi: ها؛ -ان: / [عربی] اسم. [ادبی] بیژهر؛ راوی: ۱. وتارگێڕه‌وه؛ ئه‌وه‌ی که داستان یان هه‌وال ده‌گێڕێته‌وه «راست و دروغش به‌عه‌ده‌ی راوی: راس و درۆی له‌بالای بیژهر» ۲. [اسلام] که‌سیک که وتار یان حه‌دیسیک له‌په‌غه‌مبه‌ر یان گه‌وره‌گه‌لی ئابینی ئه‌گێڕێته‌وه «راوی حدیث:

راوی حه‌دیس».

راه / rāh: ها؛ / اسم. ری؛ ری؛ ریگه؛ ریگ؛ راه: ۱. بوارگه‌یه‌ک بۆ هات‌و‌چۆ و راگواستنه‌وه‌ی کالا له‌شوینیکه‌وه بۆ شوینیکی تر (وه‌ک: شه‌قام، جاده، هێلی ئاسن و...) ۲. باز؛ ریگه‌یی که له‌شوینیکه‌وه بۆ شوینیکی تر پیوراوه «راه زیادی رفتیم تا به‌آنجا رسیدیم: بیه‌کی زۆرمان بری تا گه‌یشینه‌ئه‌وی» ۳. ریگا؛ راگه؛ ریچک؛ به‌ره‌وگه؛ سوسه؛ وه‌ن؛ ریبار «هر کس به‌راه خودش می‌رفت: ههر که‌سیک به‌ریی خویدا ده‌رۆشت» ۴. ریگا؛ شیواز؛ ره‌وشی کار «راه درس خواندن را یادت می‌دهم: بی دهرس خویندنت فیر ئه‌که‌م» ۵. هۆی گه‌یشتن به‌شتی یان به‌شوینیک «داشت راه وزارتش را هموار می‌کرد: خهریک بوو بی بوونه‌وه‌زیری خۆش ده‌کرد» ۶. ریگا؛ مه‌ودا؛ دۆرینگ؛ وهره‌نگ؛ راگه «تا آنجا راه زیادی در پیش داریم: تا ئه‌وی ریکایه‌کی زۆرمان له‌به‌ره» ۷. [مجازی] سه‌فه‌ر ۸. [مجازی] به‌رائی؛ ره‌وتی ره‌وا دیتن؛ به‌روایی دان «دل‌م راه نمی‌دهد بروم: دل‌م به‌رائی نادا برۆم».

☐ راه آب

راه آبی: ئاوه‌ری؛ بوار؛ بگار؛ ریگه‌ی ئاوی؛ ریگایی که به‌کهرسته‌ی سه‌ر ئاو پیدا هات‌و‌چۆ ده‌کری.

راه ارتباطی: بوارگه‌یه‌ک - به‌تایبته جاده‌یی - که دوو شوین پیکه‌وه به‌یوه‌ند ده‌دا.

راه بزرگ

راه پارچه: تان؛ رایه‌ل؛ هه‌ودای درێژیی پارچه که پته‌وتر له‌پۆه‌که‌به‌تی و که‌متر کیشی دی.

راه پله

راه‌ترانزیتی: جاده‌ی ترانزیتی ☐ جاده

راه حل: دهره‌تان؛ ریگه‌چار؛ ری‌چار؛ ری نه‌جات؛ ری‌ی لابرندی گرفت و کیشه‌یان گه‌یشتن به‌وه‌رامی شیواو.

ریم بریوه < ۲. [کنایی] سازیان؛ سازان؛
ساجیهی؛ لهف هاتن؛ نامهینه را < ریس با همه
راه می‌آمد؛ سه‌رۆک له‌گهل هه‌موواندا نه‌سازا >.

راه افتادن: ۱. که‌وتنه رێ؛ وه‌رێ که‌وتن؛
رێ که‌وتن؛ نیشته‌رێ بوون؛ رێ دا‌گرتن؛
که‌وته‌ی را؛ جمایره؛ سه‌ر رێ که‌وتن بو
رۆیشتن < آزاد راه افتاد؛ بیاید پیش تو؛ نازاد که‌وته
ری بیت بو‌لای تو > ۲. پێ‌گرتن؛ پا‌گرتن؛
که‌فتنه سه‌ر پا؛ په‌ی گیر‌ته‌ی؛ که‌وتنه
جهم‌و‌ج‌و‌ول < بچه راه افتاد؛ مناله‌که پینی گرت >.
۳. که‌وتنه رێ؛ به‌ره‌ه‌ف بوونی پێشه‌کی
پێویست بو‌جیبه‌جی بوونی کار < راه افتادن
کارخانه؛ ری که‌وتنی کارخانه >.

راه انداختن: ۱. خستنه‌رێ؛ خستنه سه‌ر رێ؛
وه‌رێ خستن؛ هه‌ر‌کاندن؛ وه‌ی را < ماشین را
راه انداختم؛ ماشینه‌که‌م خسته ری > ۲. به‌رێ
کردن؛ روانه‌کردن؛ روانه‌کردن < مهمانها را راه
انداختیم و برگشتیم؛ میوانه‌کانمان به‌ری کرد و
گه‌را‌نه‌وه > ۳. خستنه رێ؛ وه‌ی را؛ به
نه‌جام گه‌یاندنی کار یان ویستی که‌سیک
یان لابر‌دنی گرفتگی که‌سی < ممنونم که کار مرا
راه انداختی؛ سپاست ته‌که‌م کاره‌که‌مت
خستری >.

راه باز کردن: پێ‌کردنه‌وه؛ در‌دان؛ رێشه
کرن؛ په‌خساندنی هه‌ل‌وه‌ه‌رجی گه‌یشتن
به‌شتیک یان جیگه‌یه‌ک < راه را برای
عروس و داماد باز کنید؛ ری بو‌بووک و زاوا
بکه‌نه‌وه >.

راه بردن: به‌رێوه بردن: ۱. [نامتداول]
چه‌رخاندن؛ به‌رده‌ی راوه؛ سه‌ریه‌رشتی کردن
۲. یارمه‌تی دانی که‌سیک له‌رۆیشتندا؛
به‌رده‌ی رانه < زیر بازویش را گرفت و کمی راهش
برد؛ ژیر بالی گرت هیندیک بر‌دیه ریوه >.

راه بریدن: [نامتداول] رێ برین؛ مه‌ودا برین؛
دوورینگگی برین.

راه راست: [مجازی] راسته‌رێ؛ پای‌راسه؛
رێگه‌ی بی‌پنج؛ رپیازی ژیانیکی دروست
< پروردگار! به‌راه راست هدا‌یت‌م فرما؛ خواجه! له
راستدری شاره‌زام که >.

راه سراسر: رێگه‌ی سه‌ر‌راس؛ رێگه‌یه‌ک که
قه‌مچ و پیچی زۆری نیه و به‌سانایی له‌و
رێگاوه رپ‌بوار به‌ئامانج ده‌گا.

راه شوشه: جاده‌ی شوشه < جاده
راه شیر: رێگای شیر؛ کاکه‌شانی که
کۆمه‌ی خۆریشی تیدایه و شه‌وان وه‌ک
باریکه‌ییکی رۆشن له‌ئاسماندا دیاره: راه
مکه >.

راه کج: [کنایی] لاره‌رێ؛ هه‌تله؛ ئافارپیی؛
رێگه‌ی چه‌وت؛ رپی چه‌ویل؛ رپی خراب؛ شیوه
و شیوازی نادروست ژبان، به‌تایبه‌ت له‌رووی
ئاکاره‌وه < پروردگار! ما را از راه کج بر‌حذر دار؛
خواجه! له‌لاره‌ری بمانپاریزه >.

راه مالرو: رپج؛ ولاخه‌رێ؛ بزنه‌رێ؛ کویر‌ه‌رێ؛
کۆره‌را؛ ریک‌ۆک؛ باریکه‌رێ؛ تووله‌رێ؛
رێ‌باریک؛ هشار؛ ئاسته‌نگ؛ ئاهه‌را؛ لاپی؛
شفه‌رێ؛ شقارێ؛ شفیله؛ رچه؛ رپجکه؛
رپگایی که‌ته‌نیا به‌پێ‌یان چوارپیی پیدایه
هات‌و‌چۆ ده‌کری.

راه مکه < راه‌شیری
راه میانبر: سه‌ر‌بر؛ قه‌و‌بر؛ ناف‌بر؛ نیو‌بر؛ رپگایی
که‌مه‌ودای نیوان دوو شوین (سه‌ره‌تا و بنه‌تا)
کورت ده‌کاته‌وه.

راه نجات: ده‌رو؛ ده‌ره‌تان؛ رپی رزگاری.
از راه نرسید: رپ‌ورا؛ راوه؛ له‌رپ‌وه؛
بر‌مین‌بر‌مین؛ تازه‌گه‌یشته‌وو < از راه نرسیده،
دوباره برگشت؛ رپ‌ورا؛ گه‌راوه >.

سر راه < سر >

□ راه آمدن: ۱. رێ برین؛ هاتنه‌رپ‌وه؛ رانه
نامه‌ی؛ نامه‌ی راه؛ دوورینگگی پیوان؛ برینی
مه‌ودایه‌ک < چهار کیلومتر راه قدم؛ چوار کیلۆمتر

راه دادن: رڼې دان؛ رڼگا دان؛ را دهی: ۱. بوار دان؛ رڼې پڼې دان؛ بهرایې دان به کهسې/ شتی تا له جیگاییکهوه تیږه رڼې «راه بدهید این بچه رد بشود؛ ریکه بدن با ئهم مناله بړوا» ۲. [کنایې] پا دان؛ به رڼهوا زانین؛ به چاک زانین؛ گونجان «اگر راه داد کمی نصیحتش کن: نه گهر پای دا، توژی ئاموژگاری بکه».

راه داشتن: رڼې هه بوون؛ را بیه ی: ۱. بؤ رڼه خسان؛ دهست پڼې گه یشتن ۲. شیوه و شیوازیکی شیوا هه بوون «هر کاری راه دارد؛ هر کاریک رڼې هه یه».

راه دست کسی بودن: [گفتاری] رڼې دهستی کهسې هه بوون؛ بؤ کهسیک لوان؛ بؤ کهسیک کران؛ توانین؛ په ی یوی کریه ی «اگر راه دست بود، پولی به من قرض بده: نه گهر ری دهست بوو، پاره یه کم به قهرز به ری».

راه دست داشتن: رڼې دهست هه بوون؛ له بهر دهستدا بوون؛ یاگه دهس بیه ی «برای باز کردن پیچ، راه دست نداشتیم: بؤ باز کردنی پیچه که، ری دهستان نه بوو».

راه رفتن: ۱. به رڼدا رڼیشتن؛ به رڼدا چوون؛ رڼې رڼیشتن؛ رڼې رڼین؛ رڼې روون؛ رڼوه چوون؛ رانه لوه ی؛ لوه رانه ی؛ له بازیکندا بزوان «از این راه بروی، پیدایش می کنی: لهم ریوه بروی، نه بدو زیه وه» ۲. رڼې برین؛ مهودا برین؛ لوی رانه «چقدر راه رفتیم! چهنده ریم بری!» ۳. [مجازی] رڼې کهوتن؛ پیکه هاتن؛ لهف هاتن؛ ساچان؛ رڼه هفی کرن؛ کهوته ی وړیو «باهم راه نمی روند و هر روز دعوا دارند: پیکه وه ری ناکه ون و هه موو رڼوئی شه رپانه».

راه زدن: رڼې گرتن؛ رڼگری کردن؛ چته یی کردن.

راه کج کردن: رڼې گوژان؛ رڼې کل کردنه وه؛ له رڼې کلا بوونه وه؛ لا واسه ی «برای اینکه مرا نبیند، راهم را کج کردم و از کوچهی پشتی آمدم: بؤ

راه به جایی نبردن: دهم له پووش منه وه؛ به هیچ کوئی نه گه یشتن؛ به ئاکام نه گه یشتن؛ به هره نه بردن له شتیک؛ به دڼنگی نه یاوه ی «با این روش راه به جایی نمی بری: بهم شیوازه به هیچ کوئی ناگه ی».

راه پیدا کردن: رڼې بردن؛ رڼې دوزینه وه؛ را یوسه یوه: ۱. رڼې تڼې بردن؛ رڼې بردن؛ رانه نه به رده ی؛ چوونه نیو جیگه ییکه وه «موشها به انبار راه پیدا کرده بودند: مشکه کان رڼیان بر دبووه هه ماره که وه» ۲. رڼې چاره دوزینه وه؛ چاره سهر دوزینه وه؛ هؤ یان رڼه خسیوئ به دهس هیان «برای خریدن خانه یک راه پیدا کرده ام: بؤ کرڼی مال رڼیه کهم دوزیوه ته وه»: راه یافتن

راه پیش پای کسی گذاشتن: رڼې بؤ کهسې دانان؛ را په ی یوی نیایوه؛ ئاموژگاری کهسې کردن؛ کهسیک رڼنوئینی کردن «راه پیش پایش گذاشتند که برود وکیل بگیرد: رڼیان بو دانا بړوا بریکار بگری».

راه پیش و پس نداشتن: بی دهره تان بوون؛ بی دهره تان مان؛ را په ی نه منه نه یوه؛ ته کان چنه بره ی.

راه (چیزی) را بستن: رڼې شتی بهستن؛ رڼگا له شتی بهستن/ گرتن؛ راو چیوویو بینه ی: ۱. رڼې لی گرتن؛ بهر رڼې گرتن؛ بهری لهف گرتن؛ له زیویان بهرگیری کردن «دیشب برف آمده بود و راه را بسته بود: دویشهو بهر بارییوو ریکه ی بهستیوو» ۲. بهری گه یشتنی کهسې/ شتی بؤ شوئینیک گرتن «راه آب را ببند: ریی ئاوه که بیسه».

راه خود را کشیدن/ گرفتن و رفتن: ملی رڼې گرتن و چوون؛ مل پتوه نان؛ سهری خو داخستن و چوون؛ بی ئاور دانه وه له دیتران له جیگاییکه وه رڼیشتن «راهش را کشید و رفت: ملی رڼگای گرت و چوو».

ئهوه نهمبيني، ريگم کل کردهوه و له کولانی پشتهوه هاتم.

راه کشیدن: ریگا کیشان؛ جاده کیشان؛ ری برندهوه؛ راگه کیشهی.

راه گم کردن: ۱. ری ون کردن؛ ری ههله کردن؛ را گمه کردهی؛ له پرووی ههله یان نهزانیوه چوونه جیهک ۲. ری لی تیک چوون؛ به پیی ههلهدا رۆیشتن.

راه نزدیک کردن: [مجازی/ ری کورت کردنهوه؛ مهزلی نزیکتر ههلبژاردن] راه نزدیک کنید و تشریف بیاورید منزل ما؛ ری کورت کهندهوه و تشریف بێن بۆ مالی ئیمه.

راه و چاد را شناختن راهوچاه

راه یافتن راه پیدا کردن

از راه به در کردن: له ری دهر کردن؛ کار و کردهوی خراب به کهسی فێر کردن «تو بچهی مرا از راه بدر کردی؛ تو منداله کهمت له ری دهر کرد».

از راهش وارد شدن: له ریگهی خۆیهوه بۆ چوون؛ به شیوهی لهبار و لهباو به کاری پریشان (باید از راهش وارد می شدی، آن هم اظهار دوستی بود؛ دهبوو له ریگهی خویهوه بوی بچی، نهویش نیشاندانی دوستی بوو).

از سر راه پیدا کردن 'سر'

بد راه شدن بدراه

به راه آمدن: [کنایی] هاتنه سهر ری؛ ثامهی سهر و رای؛ راهاتن و بارهاتن «عاقبت به راه آمد و بچهی خوبی شد؛ سهره نهجام هاته سهر ری و مندالیکي باشی لی دهرهات».

به راه بد کشیده شدن: کهوتنه نیو ری خراپهوه؛ تووشی خوی گندهلی هاتن.

در راه ماندن: ۱. پهک کهوتن؛ له رییدا مانهوه؛ له پی کهوتن؛ پا خستن؛ رانه مهناپوه؛ له برینی ریگا یان نهجامدانی کاریک دامان ۲. سهرنه کهوتن؛ به ئامانج نه گیشتن.

راه آب / rāh'āb، ها: / اسم. جوگه له؛ ئاوه ری؛ شوینی دهسکرد بۆ گه پانی ئاو.

راه آهن / rāhāhan, -'āhan، ها: / اسم. هیلئ ناسن: ۱. دامه زراوه یهک بریتی له ریل و قهتار و ئیزگه و... به گشتی ۲. ئیداره و ریخراوهی هیلئ ناسن ۳. ئهوه هیلله قهتاری به سهردا ده روا.

راه انداز / rāhandāz، ها: / اسم. ریخهر؛ کللیل یان ئامیری وه کار خستنی دهزگایهک.

راه اندازی / rāhandāzī، ها: / اسم. ریخهری؛ کار یان رهوتی بهرهف کردن و خستنه کاری ماشین، دهزگا، کارخانه یان دامه زراوه «راه اندازی کارخانهی برق؛ ریخهری کارخانهی کارهبا».

راهب / rāheb، ها: / ان: [عربی] / اسم. تهرکه دنیا؛ کهسی (زیاتر خاچ پرست یان بوودایی) که بۆ پاک بوونهوهی گوناهاانی، له ژبانی نیو خه لک دهتاری و له بهرزایی یان دهیریکهوه دووره پهریز دهبی و به پهرستین ده پهرژی؛ رهبان

راهبرد / rāhbord، ها: / اسم. ۱. زانیاری یان کاری گیف کردن و خستنه کاری هه موو هیز و توانایی بۆ دهسکهوتنی ئامانجیک ۲. ئیستراتژی؛ سهرجه می بهرنامه گهلی دابینکاری پیویست بۆ ئهم کاره.

راهبردی / rāhbordī، صفت. ئیستراتژیکی؛ پیوهندی دار یان سهر به ئیستراتژی.

راهبرگردان / rāhbargardān، ها: / اسم. ۱. ریگایهکی لکاو بهو ریگای سهره کیهوه، بۆ گوپانی ری هات و چووی ئامیر گهلی راگواستنهوه ۲. که رهسه ییک (وهک بلووک، بهرد و...) که بۆ ئهم مه بهسته به کار ده روا.

راهبلد / rāhbalad، ها: / ان: / اسم. ریزان؛ ریگه ناس؛ کهسیک که شاره زای ریگایهک بیت «آزاد راهبلد بود و گم نشدیم؛ نازاد ریزان بوو، ههله نه چووین».

راهبند / rāhband، ها: / اسم. بهر بهس؛ ری به بند؛

یانه‌ی ریگه‌وان؛ شوئنی بۆ ریوان و هه‌روه‌ها کهل‌وپه‌لی پیویست بۆ ئەو کاره‌ که له په‌راویزی ریگایه‌ کدا کراوه‌ته‌وه‌.

راه‌داری / rāhdārī، ها:/اسم، ریگه‌وانی؛ بنکه‌یه‌یکی مه‌زینگه‌یی که کار و ئهرکی پاراستنی ریگاوایی له سهر شانه‌.

راه‌دان / rāhdān، ها:/اسم، رینوین؛ شاره‌زای ری؛ ریزان: ۱. ریناس؛ ریگه‌ناس؛ ئه‌وه‌ی ریگه‌ ده‌ناسی ۲. ئەو که‌سه‌ی ری چاره‌سه‌رکردنی گیر و گرفتار ده‌زانی (یک نفر راه‌دان لازم است تا این مشکل‌مان را حل کند: که‌سیکی ری‌زان پیویسته‌ تا ئەم گرفته‌مان بۆ چاره‌سه‌ر بکا).

راه‌دانی / rāhdānī، اسم، ری‌زانی؛ شاره‌زایی له ریگه‌؛ بار و دۆخی ری‌زان بوون «او در زیرکی و راه‌دانی نظیر نداشت: له زیره‌کی و ری‌باندایی‌وتنه‌ بوو».

راه‌راه / rāhrāh، صفت، راه‌راه‌ری؛ میل-میل؛ خه‌ت-خه‌ت؛ خه‌ج-خه‌ج؛ گه‌خ-گه‌خ؛ خه‌ل-خه‌ل؛ خاوه‌ن نه‌خشی به‌ شیوه‌ی هه‌لگه‌لی له په‌نا یه‌ک.

راه‌رو / rāhrow، ها:/اسم، ۱. نیه‌فکۆ؛ نافه‌ر؛ دالان؛ که‌رمه‌وت؛ پی‌شخانه‌؛ که‌وشکه‌ن؛ راه‌رو؛ بۆشاییه‌کی زۆرتر دره‌تر و باریک له مالدا که‌ هۆده‌کان ئەباته‌وه‌ سهر پله‌کان یان ده‌رگای ده‌روه‌ ۲. ری‌وار؛ راه‌وار؛ ری‌فنگ (تا راه‌رو نباشی کی راه‌بر شوی؛ تا ری‌وار نه‌بی چۆن ده‌به‌ی ری‌ه‌ر؟).

راه‌زن / rāhzan، ها:/اسم، ری‌گر؛ ری‌گیر؛ ری‌پر؛ ری‌ژن؛ راه‌پر؛ چه‌ته‌؛ گۆران؛ که‌له‌شه‌؛ که‌له‌شه‌ی؛ که‌لی‌شو؛ هایدووت؛ سه‌رری‌گر؛ سه‌رمه‌گیر؛ مه‌زن؛ ده‌زگه‌رده‌نه‌؛ ده‌ری‌گر؛ ته‌یره‌؛ ته‌ری‌ده‌؛ ته‌ری‌ره‌؛ جه‌رده‌؛ قه‌ره‌پشی؛ که‌سی که‌ له ده‌روه‌ی شاران به‌ زۆره‌ملی ری‌واران راه‌ده‌گری و پاره‌ و

به‌ربه‌ست؛ ری‌به‌ست: ۱. له‌مه‌ری سهر ریگا؛ جۆره‌ ئامی‌ریک (وه‌ک زه‌نجیر، میله‌، لۆسه‌ ...) که‌ بۆ به‌رگری له‌ هات‌و‌چووی ئازادی ماشین و زۆرجاریش مرۆ له‌ سهر ریگایه‌ کدا داده‌نری ۲. تیر یان میله‌یی که‌ به‌ خوار و بان بردنی ریگایه‌ک به‌سه‌تری و به‌ری‌ته‌وه‌.

راه‌بندان / rāhbandān، ها:/اسم، ری‌به‌ندان؛ راه‌بنان؛ ری به‌ستران؛ دۆخی به‌سرانی ری و بریانی هات‌و‌چوو به‌ هۆی پروخانی پرد، خراپی ری، پروخانی کیو، به‌فر و بۆران، زۆری ماشین و ... «در بزرگراه بر اثر تصادف چند خودرو، راه‌بندان به وجود آمده است: لیکنانی چه‌ند ماشینی له‌ شارپه‌گه‌دا، بووه‌ته‌ هۆی ری‌به‌ندان».

راه‌بندی / rāhbandī، اسم، ری‌به‌ندی؛ کار یان ره‌وتی به‌ستنی ریگا بۆ به‌رگری له‌ هات‌و‌چۆ.

راه‌به‌ / rāhebe، ها:/گان؛ (عربی) اسم، راه‌به‌یه‌؛ ره‌به‌نه‌؛ ژنی که‌ بووه‌ته‌ ره‌به‌ن؛ ژنی ته‌رکه‌دنیا. راه‌پله / rāh(e)pelle، ها:/اسم، پلیکان؛ پلیکان؛ پله‌کانه‌؛ ری‌پله‌؛ راه‌پلی؛ ده‌ره‌ج؛ شوئنی ته‌رخان کراو بۆ پی‌په‌لیکه‌ و دیواری ده‌ور و به‌ری.

راه‌پیمایی / rāhpeymāyī، ها:/اسم، کار یان ره‌وتی ری‌پیوان: ۱. پیوانی مه‌ودایه‌ک به‌ پی «پس از چند ساعت راه‌پیمایی به آن ده رسیدیم: پاش چه‌ند سه‌عات ری‌پیوان، گه‌یشینه‌ ئەو ئاوابیه‌» ۲. [سیاست] کار و ره‌وتی خو‌ پیشاندان؛ بزوو‌تنه‌وه‌ی به‌ کۆمه‌لی خه‌لکی، زۆرتر به‌ گرتنه‌ ده‌ستی نووسراوه‌ و وینه‌یه‌ل و وتنه‌وه‌ی دروشم یان خو‌یندنه‌وه‌ی شیع‌ر بۆ راه‌یاندنی داخواری خو «دیروز در دیاربکر راه‌پیمایی برگزار شد: دوینی له‌ دیاربکه‌ کدا ری‌پیوان به‌ری‌وه‌ چوو».

راه‌دار / rāhdār، ها:/ان، اسم، ریگه‌وان؛ ریوان؛ ره‌خدار؛ راه‌دار؛ ره‌ره‌فانی ریکی؛ ئاگاداری ریگه‌ و بان؛ که‌سی که‌ چاوه‌ده‌ری ریگایه‌کی وه‌ئسته‌یه‌. راه‌دارخانه / rāhdārxāne، ها:/اسم، ریگه‌وانی؛

پیتەوايان به تالان دەبا.

راهنزی / rāhzanī / ها: / اسم. ږيگری؛ چه ته یی؛ چه ته گهړی؛ کاره مهاتی تالان و مالان کردنی ږیواران له چاخی سه فهدا.

☐ راهنزی دریایی: دهریاگری؛ ږینی که شتی.

راهنزی هوایی: فږوکه دزی.

راهسازي / rāhsāzi / ها: / اسم. ږیسازی؛ ږیکشی: ۱. کار و رهوتی ږیگا کیشان؛ دروست کردنی ږیگا یان هیلی ئاسن به تایبته له دهرهوی شاران ۲. بنکه و دامه زراوهی بهرپر سیاری نهو کاره.

راهسپار / rāhsēpar / رهسپار

راهک / rāhak / اسم. ۱. له/ کویر مړی؛ تاریکه مړی؛ باریکه مړی؛ ره هه ند؛ دالانی تهنگ و باریک ۲. / کالبدشناسی/ ره هندی که ږیله خوئی سه ره تایي تول پیوه ند ددها به دهرهوه.

راهکار / rāhkār / ها: / اسم. ږیکار؛ ږاکار؛ شیواز و رتی جیهه جی کردنی کاریکی تایبته.

راهگشا / rāhgoshā / یان: / اسم. / مجازی/ ږی فقه کر؛ که سیک یان شتیک که نه بیتته هوئی چاره سه ر بوونی گرفتیک. ههروه ها: راهگشایی

راهن / rāhen / ان: / عربی/ اسم. بارمته گر؛ بارمته دار؛ که سی که ملک و مالیک به ره هن ده گری.

راهنامه / rāhnāme / ها: / اسم. ږتنامه؛ نووسراوه یه که ږیگه ی شاران، مهوادی نیوانیان و ناگاداریگه لی پنیوستی تیدا ره چاو کراوه.

راهنشین / rāhnešin / ان: / صفت. / ادبی/ خاکه ږا؛ ږیگه نشین؛ ږی نیشتوو؛ ږی نیشته؛ به خوو یان ئوگره تی به دانیشن له بواره ی گشتی (زورتر بو گه دایی) «با من راهنسن باده ی مستانه زدند: وپرای منی خاکه را باده ی مه ستانه گه ږا».

راهنما / rāhnemā / ها: یان: / اسم. ږی شانده ر؛ رانما؛ ږینوتن؛ گزه ک: ۱. قه لاوز؛ به له د؛ به له و؛

ږیزان؛ چاوساخ؛ شاره زای ږیگه؛ که سی یان شتیک که ږی نشان ددها ۲. که سی که شیوازی دروست کار کردن له بابته تیکه وه فیړ ده کا * رهنما

☐ راهنمای تلفن: ۱. ده فته ر ته له فوون؛ ده فته روک یان کتیبی که ژماره ته له فوونگه لی شاری یان گرویه کی تیدا نووسراوه ۲. به شی له مه زرينگه ی ته له فوونخانه که به ته له فوون، ژماره ی داواکراو به داواکه ر ددها.

راهنمایی / rāhnemāyi / ها: / اسم. ږینویتی؛

۱. ږی شانده ری؛ کار یان رهوتی پیشاندانی ږیگایی به که سی بو گه یشتنی به جیگه ی دلخواز؛ مسنایش؛ مسناینه «پسری ما را به اینجا راهنمایی کرد: کوریک ئیمه ی رینویتی کرد بو ئیره» ۲. کار یان رهوتی پیشاندانی ږیگه ی ږویشتنه دهرهوه؛ شانان؛ مسنایش؛ مسناینه «راهنمایی کنید از کدام طرف باید رفت: رینویتی بکن له کام لاهو نه یی بجین» ۳. کار یان رهوتی هه لوه ژارتن و به ږیوه بردنی هات و چوئی نامیزگه لی ږاگواسته نه وه له بواره گه کانددا «مأمور راهنمایی: بهرپرسی رینویتی» ۴. کار و رهوتی پیشاندانی شیوه ی دروستی جیهه جی کردنی کار یان کارگه لی تایبته «پدرم مرا در زندگی خیلی راهنمایی کرده است: بابم له ژیندا زوری رینویتی کردووم» *

رهنمایی

☐ راهنمایی تحصیلی: خولی ناوه ندی؛ قوناخیکي خویندکاری بریتی له دهره ییکی سی ساله له دوا ی پله ی سه ره تایي و پیش دواناوه ندی.

راهوار / rāhvār / ها: / صفت. / ادبی/ خوشبه ز؛ خوشرو؛ چه له ک؛ ره هوان؛ ره هوال؛ ږاوار؛ به پی؛ لیها توو بو هه لگرتنی سوار و بار به چاکی و ئاسانی به بزاف و جووله و توانایی «اسب راهوار: هه سپی خوشبه ز». رهوار

دەربەرايی «رای دادگاه را برایم خواند: رای دادگای بۆ خویندمهوه» ۴. بریار؛ بریاری دادوهر یان دادوهرگهلی دادگاه‌بارهی سکالا یان تاوانیکه‌وه «رای به محکومیت او داده شد: بریار به تاوانبار بوونی درا» ۵. به‌لگه‌یی که به دەس دەنگ‌ده‌خړته سندووق (یان ده‌فر)‌وه و تاییهت به راپرسی و برۆ یان هه‌لێژاردی ئه‌وه.

▣ رای اعتماد: ده‌نگی برۆ؛ ده‌نگی پارلیمان یان ئه‌نجومه‌نگه‌لی قانون دانان له‌ سه‌ر په‌زیرانی شاندی ده‌وله‌ت یان هه‌ر کام له‌ وه‌زیره‌کانی. هه‌روه‌ها: رای عدم‌اعتماد

رای با ورقه: ده‌نگی نووسراو: رای کتبی
رای کتبی ۵ رای با ورقه

▣ رای دادن: ده‌نگ دان: ۱. ده‌رخستنی برۆ یان هه‌لێژاردنی که‌سێ سه‌بارته به‌ بابه‌تی ده‌نگ‌دانه‌وه ۲. خستنی ده‌نگ به‌ ناو سندووق یان ده‌فری ده‌نگ‌دان.

رای کسی برگشتن: په‌شیمان بوونه‌وه؛ هه‌له‌وه‌شانه‌وه‌ی خواستی که‌سێ بۆ جیبه‌جێ کردنی کاری «می‌خواست خانه را بفروشد، ولی رایش برگشت: ده‌یه‌ویست ماله‌که بفروشی، به‌لام په‌شیمان بووه‌وه».

رای کسی را زدن: په‌شیمان کردنه‌وه؛ تیکدانی خواستی که‌سێ «ظاهراً زنش رای او را زده بود: وادیار بوو ژنه‌که‌ی په‌شیمانی کردیوه».

رای گرفتن: ده‌نگ وه‌رگرتن.

رای /rāy/ /سم: ۱. بیر؛ ویر؛ هزر «جوانان به نیروی و پیران به رای: لاوان به باسک و باهۆ، پیران به بیر و ویریان» ۲. برۆ؛ باوهر «مرا رای چنین است و جز این نیست: ئه‌من له‌ سه‌ر ئه‌م برۆایه‌م و هه‌چی‌تر» ۳. چاره «چيست این رای که اندیشیده‌ای؟: کامه‌یه ئه‌م چاره‌یه دیتوته‌وه؟» ۴. به‌رژه‌وه‌ندی «رای شما در این است، از سخن خود منصرف نشوید: به‌رژه‌وه‌ندی ئیوه له‌وه‌دایه، له‌ قسه‌ی خۆتان پاشگه‌ز

راه و چاه /rāh-o-čāh/ /سم: راست و چه‌وت؛ نوون؛ رێ و شیوازی چاره‌سه‌رکردنی کو‌سپ و ته‌گه‌ره و دژواری.

▣ راه و چاه را شناختن: [مجازی] عه‌قلی که‌سک و سوور په‌یدا کردن؛ چاکه و خراپه لیک جیا کردنه‌وه؛ چاک له‌ چرووک هه‌لاواردن؛ ناسینی شیوه‌ی دروست و پتویستیگه‌لی کار یان ژیان «چند ماه طول می کشد تا در آنجا راه و چاه را بشناسی: چهند مانگ ده‌خایینی تا له‌وێ چاکه له‌ خراپه بناسیته‌وه».

راه و رسم /rāh-o-rasm/ /ها: /سم: [گفتاری] رێ و شوین؛ رێ و په‌سم؛ گه‌له‌مپه‌ری؛ هۆرته؛ هۆرته و به‌ره؛ شیوه و بنه‌مای په‌سن‌کراو و باوی کۆمه‌لیک «راه و رسم زندگی: رێ و شوینی ژیان».

راهی: صفت. [گفتاری] به‌رێ؛ راوا؛ پرونیاه؛ له‌رۆیشتندا؛ خه‌ریکی چوون «سارا راهی مهاباد است: سارا به‌رێی مه‌هاباده‌یه».

هه‌روه‌ها: راهی شدن: راهی کردن

راهیابی /rāhyābī/ /ها: /سم: ۱. چاره‌سه‌ری؛ ته‌گبیر؛ ده‌بر؛ کار یان په‌وتی دۆزینه‌وه‌ی چاره‌رێ «این جلسه برای مشورت و راهیابی تشکیل شده است: ئه‌م کۆره بۆ راوێژ و چاره‌سه‌ری پێکه‌ناوه» ۲. کار یان په‌وتی چوونه شویتنی یان به‌شداری کردن له‌ په‌وتیکدا؛ پاكرانه‌وه «از راهیابی افراد بدسابقه جلوگیری کنید: له‌ پاكرانه‌وه‌ی كه‌سانی شوین‌پیس به‌رگری بکه‌ن».

رای /ra'y/ /ها: /آرا: /عربی: /سم: ۱. برۆ یان داوه‌ری که‌سێک له‌مه‌ر که‌س یان کارێکه‌وه «باید دید، رای پدر و مادر در این باره چیست: ده‌بی بزانی‌ن رای دایک و بابت له‌م باره‌وه چیه» ۲. ده‌نگ؛ بیر و را؛ بیر و بۆچوون؛ برۆای زۆرینه یان هه‌مووی تاکه‌له‌ی لیژنه، کۆر یان کۆمه‌لگایه‌ک «رای مردم: رای خه‌لک» ۳. به‌لگه؛ نووسراوه‌یی که‌ بیر و رایێ به‌ شیوه‌ی فه‌رمی تیدا

له کوئوه هاووه؟!.

رایزن / rāyzan ، ها: ان: / اسم، پوښتیار؛
پوښتکار: ۱. ته گیرکهر؛ پوښتهر؛ خاوه
مهقامیکي کونسولگری که له بواریکدا کار
ده کا «رایزن فرهنگی؛ رایزن مطبوعاتی؛ پوښتیار
فرهنگی؛ پوښتیار پوښتوانی» ۲. / دبی /
پوښتکهر؛ که سی که له گیر و گرفتیکدا
ریگیکه ده بینیتوه.

رایزنی / rāyzanî / اسم، ۱. /ها/ پوښت؛ کار یان
پهوتی باس و وتووښت کردن سهبارت به
بابه تگه لی بؤ نرخاندن یان دوزینه وهی
چاره سریک «برای رایزنی در زمینه انتشار مجله
چندین جلسه تشکیل شد: بؤ پوښت سهبارت به
بلاوکردنه وهی گوښاره که چند دانیشن سازکرا»
۲. پوښتکاری؛ پوښتیار؛ کاری پوښتیار.

رایگان / rāy(e)gān / صفت، /دبی / خورایی؛
خورایی؛ هه روا؛ هه واته؛ هه له مته؛ ناو اته؛
مفته؛ موفت؛ به لاش؛ فیرؤ؛ دهسکه وتوو یان
ئابو روا به بی دانی پاره «تحصیلات رایگان»
خویندنی خورایی.

رایگانی / rāy(e)gān / اسم، خورایی؛
هه واته بی؛ مفته کی؛ دؤخ یان چوئیه تی خورایی
بوون.

رای گیری / ra'ygîrî / ها: / عربی / فارسی / اسم،
دهنگدان؛ کار یان پهوتی ویستن و لیکولینه وه
له بیر و رای دهسته یان کومه لگا سهبارت به
بابه تیکي دیاریکرا «به خاطر مخدوش بودن رای ها،
رای گیری تجدید شد: به هوی دهستیوه درای
دهنگه کان، دهنگدان دووپات کرایه وه».

رنال / r'eāl ، ها: / فرانسوی / اسم، /چاپ / جوړه
میژیکي روولښت بؤ دانانی جه عبه ی پیت له
سهری یان پیچنی لفاویدا.

رنالیست / r'eālist / فرانسوی / رالیست

رنالیسم / r'eālism / فرانسوی / رالیسم

رنوس / ro'ûs, ru'ûs / عربی / اسم، ۱. جمع

نهنه وه ۵. نیاز؛ خواست؛ مراز؛ ئاههنگ «به
نزدیک ما امشبت رای نیست: نهوشؤ به نیاز نیت لمان
بمینی؟» ۶. شیوه؛ پهوش؛ زئ «سالها بر این رای
بوده ایم: چهنای چهن سال له سهر ئهم شیوه
بووگین» ۷. فرمان؛ دهستور؛ دهسوور «تا رای
پادشاه چه باشد: بزاین فرمانی پادشا چیه».

رایات / rāyāt / عربی / جمع رایت
رایانه / rāyāne ، ها: / اسم، خیراکار؛ که میپووتهر.
رایت / rāyat ، ها: رایت: / عربی / اسم، [نامتداول]
به ندیر؛ ئالا؛ په رچه؛ به یداخ.

رایج / rāyec / عربی / صفت، باو؛ به هه رمین؛
به رمین؛ برهو؛ پروبازاری؛ برهودار؛ بهر هواج؛ له باو
«پول رایج؛ پاره ی باو».

رایج بودن: باو بوون؛ له برهو بوون «زبان
فارسی در ایران، افغانستان و تاجیکستان رایج است:
زمانی فارسی له ئیران و ئهفغانیستان و
تاجیکستاندا باوه».

رایج شدن: باو بوون؛ برهو سهندن «امروزه
بهره گیری از کامپیوتر در بانکها رایج شده است:
نه ورؤ که که لک وهرگرتن له که میپووتهر له
بانکه کاندان باو بووه».

رایج کردن: باو کردن؛ برهو پی دان «این ما
بودیم که حروفچینی کامپیوتری را رایج کردیم: نه وه
ئیمه بووین که پیت چنی که میپووتهریمان باو
کرد».

رایحه / rāyehe ، ها: / رایج: / عربی / اسم، بهرامه؛
بئین؛ بؤنی خوش «رایحه دلپذیر بهار نارنج انسان را
مست می کرد: بهرامه ی دل بزوئنی به هار نارنج مرؤی
مهست ده کرد».

رای دهندده / ra'ydahande ، ها: گان: / عربی /
فارسی / اسم، دهندده؛ نهو کهسه واپروا یان
هه لیزاردی خوی له دهنددانیکی گشتیدا
دهرده خا «با اینکه رای دهندده خیلی کم بود، عجیب
است که این همه رای از کجا آمده است؟! هه رچه
دهنگدر زؤر کهم بوو، پیچ سهیره ئهم هه موو دهندده

رأس ۲. سهر دپړ؛ سهر یاس «رئوس مطالب: سهر دپړی بابه ته کان».

رئوستا / re'ostā, ها: [فرانسوی از انگلیسی] / اسم، رئوستا؛ ثامرازئ له دز گاییکي کاره باییدا بؤ کهم یان زؤر کړنده وهی هیزی کاره با. رئوف / ra'ûf: [عربی] صفت، [دبی] دلؤقان؛ میهره بان؛ میریقان؛ به به زه می «به نام خدا که بخشنده و رئوف است: به ناو خودا که دههنده و دلؤقانه».

رئیس / ra'is: [عربی] رئیس

رب / rab(b): [عربی] / اسم، پروه رینه؛ پروه ردگار؛ پروه رنده؛ خوا؛ خودا؛ خواوهن؛ خودی.

رب و رُب خود را یاد کردن / از یاد بردن / فراموش کردن: [مجازی] / ثهو دنیا به چاوی خو دیتن؛ ناوی خو له بیر کردن؛ پیس پیوه بوون؛ خراب کهوتنه تهنگانه وه؛ تووشی ئازار و نه شکه نجه و دهر دیسه ری زؤر هاتن.

رب / rob(b): [عربی] / اسم، رب؛ روب؛ دؤشاو؛ شيله؛ بهرهم میکی خؤراکيه به شیوهی تراوی خهست که به کولاندن و خهست کړنده وهی ئاوی برئ میوهی ترش (وهک: ته ماته و هه نار) پیک دئ.

ربا / rebā: [عربی] / اسم، فایز؛ سوو؛ سووت؛ سوود: ۱. [اسلام] نزوول؛ کار یان کاره په هاتی وهرگر تنی بههر له واموهرگر ۲. سوودی پاره یی که به قهرز نه درئ.

ربا / robā: [پوژم، -رفین، -رپا، -رهبا، -رهبا؛ -راکیش؛ -رپان «دلربا؛ کهربا؛ دلرفین؛ کارهبا».

ربائی / robā'i: [عربی] -ربایی

رباب / robāb, ها: [عربی] / اسم، شاههک؛ رؤبابه؛ سازیکي کؤنی به بیچم وهک تاره.

ربات / robāt, ها: [انگلیسی از چکی] / اسم، رپوؤت؛ مروؤفی ماشینی: ۱. ماشین وهک مروؤف که برئ کاری مروؤ (وهک ناخوئن یان ریگه چوون)

دومه شینئ ۲. ئامیر یان که ره سه یه کی خوکار به توانای جیه جئ کړدنئ برئ ئاکاره وه که به روالهت پیویستی بههر هه یه * روبات؛ رپوؤت؛ رپوؤت

رباتیک / robātīk: [از انگلیسی] / اسم، رپوؤتیک؛ رپوواتی؛ زانست و هونه ری چیکردن و کهلک گری له روبات؛ روباتیک؛ رپوؤتیک؛ رپوؤتیک

رباخوار / reobāxār, ها؛ ان: [عربی] / فارسی] / اسم، [اسلام] سووت خؤر؛ سوو خؤر؛ سوو خوهر؛ قهبال؛ کهسئ که له بهرانبهر وهرگر تنی بههره وه، پاره به وام ددها به خهلک. ههروه ها: رباخواری

رباط / rebāt, robāt, ها: [عربی] / اسم، ۱. رئیس ۲. کاروانسهر ۳. [کنایی] دنیا؛ جههان.

رباعی / robā'î, ها؛ ان: [عربی] / اسم، چواربهن؛ چوارینه؛ چوارینه؛ چارینه؛ چارین؛ چوارخشته کی؛ شیعیری چوارله ته؛ شیعیری چوارله تی سئ پاشل که له سهر کیشی «لا حول و لا قوه الا بالله» بیت.

رباعیات / robā'iyāt: [عربی] جمع رباعی رب النوع / 'no-, rabbolnow, ها؛ ارباب انواع: [عربی] / اسم، خپو؛ خودان؛ خپوهند؛ پوونه وا یان هیزیکی بهدر له سروشتی که هه ندئ له خهلکان به ئافرینه ر و بهرپوهری جوؤی له شتان یان دیارده گه لی ده زانن «رب النوع آتش؛ رب النوع دریا؛ خپوی ئاگر؛ خپوی زه ریا».

ربانی / rabbānî: [عربی] / صفت، [دبی] / خوایی؛ خودایی: ۱. سهر به خودا ۲. خودا پهره ست؛ خواپهره س؛ خواپرئیس؛ خواناس.

ربایش / robāyēš: [اسم، ۱. کار یان په وتی رپان؛ رپهان؛ رپه؛ رپین؛ رپان؛ وراق؛ قهپ؛ هه لبرسقا؛ رپاندن؛ پر پیدا کړدن و بردن ۲. پاکیشی؛ کاری پاکیشان؛ بهرو خو هیتان.

[نامتداول] پهروه دگاریه تی؛ خوداییه تی؛ خواوه نی؛ دۆخ یان حاله تی خودا بوون (مقام ربوبیت؛ پایه ی پهروه دگاریه تی).

ربوت / robot: [انگلیسی] ربات

ربوتیک / robotik: [انگلیسی] رباتیک

ربودن / robûdan: مصدر، متعدی، [ادبی]

// ربودی: رفاندت؛ می ربایی: دهر فینتی؛ برپایی: بر فینته // رفاندن: ۱. ترافانن؛ فراندن؛ فراندن؛ چرپانن؛ رفانای؛ ئرفانه ی؛ ئه رفای؛ رهواندن؛ وراقنه؛ ئه لوا قانن؛ وه شانایش؛ هه لبرسقان؛ هه لبرچاندن؛ هه لبروزقاندن؛ پر پیدا کردن؛ شتی به هه لپه سهندن بی ویستی خواوه نه که ی ۲. قه پانن؛ قه پاندن؛ قاچاندن؛ هه لگرتن؛ هه لانن؛ هورگیرته ی؛ به گه وگور شتی له که سی سهندن ۳. راکیشان؛ به رهو خو بردن: رباییدن. هه رهو ها: ربودنی

■ صفت فاعلی: رباینده (رفینهر) / صفت مفعولی:

ربوده (رفینراو) / مصدر منفی: نربودن (نه رفاندن)

ربیع الآخر / rabî'olâxar: [عربی] ربیع ثانی

ربیع الثانی / rabî'ossânî: [عربی] ربیع ثانی

ربیع الاول / rabî'ol'avval: [عربی] ربیع اول

ربیع اول / rabî'avval: اسم، مه ولوو؛ مانگی که

پیغمبه ری ئیسلامی تیدا له دایک بووه؛ مانگی

سیتمه می سالی کوچی-مانگی: ربیع الاول

ربیع ثانی / rabî'sânî: [عربی] اسم، چواره مین

مانگی سالی کوچی-مانگی: ربیع الثانی؛

ربیع الآخر

رپ / rap: ها: [انگلیسی] اسم، رهپ؛ خوونک؛

قوانه ی هه ر کام لهو جوانانه (به تابهت له ولاتانی

رؤژاوادا) که به جل و بهرگ و ئارایش و ئاکاری

سهیر و سهمه رهوه له کومه لگا و کوگای گشتیدا

خو دهرده خهن.

رپرتاژ / reportaj: ها: [فرانسوی] اسم، هه وال؛

خه بهری رووداو؛ راپور؛ راپورتر؛ سالوڅ؛

گوزارشت «رفته بود از تظاهرات رپرتاژ تهیه کند:

- ربایی / robāyi: پیواژه. - رفینتی؛ رفاندن
(آدم ربایی؛ کیف ربایی؛ مرور فینتی؛ کیف رفینتی):

- ربائی

رباییدن / robāyidan: روبودن

ربح / rebh: ها: [عربی] اسم، بهره ی پول

بهره

رب دوشامبر / robdošām(b)r: ها: [فرانسوی]

اسم، روویدوشامبر؛ کراسیکی گه وره و بهرتاک که له مالدا به سه ر بهرگی خه ویدا ده کن.

ربط / rabt: [عربی] اسم، ۱. په یوه ند؛ پیوه ن؛

پیوه ستی نیوان دوو یا چهند شت یان شتی

له گهل که سیکدا (من ربطا این حرف را با موضوع

بحث نفهمیدم: من به یوه ندی ئه م قسه یه م له گهل

بابه ته که دا نه زانی) ۲. رپک و پپکی؛ مرپس؛

دوزنه (خط و ربطا: ریک و پپکی ده ست و قه لم).

□ ربط دادن: کیشانه سه ر؛ په یوه ند دان؛

به ستنه وه (حرفه ایم را به دعوای دیروز ربط نده:

قسه کانم مه کیسه سه ر شه ری دوینپوه).

ربط داشتن: په یوه ندی هه بوون (به شتی یان

که سیکه وه)؛ په یوه ندیدار بوون «کار شما به من

ربطی ندارد» کاری ئپوه په یوه ندی به منه وه نه.

هه رهو ها: ربط پیدا کردن

ربیع / rob': [عربی] اسم، چاره ک؛ ۱. چواریه ک؛

یه ک له چوار؛ کارت؛ به شپک له چوارپاژ؛ له

چواریه ش، به شپک «ربیع دایره نود درجه است:

چاره کی جه غز نه وه د پله که» ۲. کوتی له

چوار کوتی یه ک ساعت، هاوسانی ۱۵ خوله ک

(یک ربع است که منتظرم: چاره کیکه چاوهریم).

ربعی / rob'i: [عربی] صفت، چاره کی؛ به ئه ندازه

یان چهن دپتی به رامبه ری چواریه کی شتیک

(کاغذ ربعی: قاقهزی چاره کی).

ربوبی / rabûbi, robobi: [عربی] صفت. [نامتداول]

خودایی؛ خوایی؛ پهروه دگاری؛ پیوه ندیدار به

خواوه (ذات ربوبی: ذاتی خودایی).

ربوبیت / rabûbiyyat, robobiyyat: [عربی] اسم،

چووبو له خوږيشاندانه كه هه وال كوكاته وه.

رپوټر / reporter، ها: ان: / [فرانسوي] اسم، هه وال نووس؛ هه والدر؛ راپوټر.

رتاتيو / rotātiv، ها: / [فرانسوي] اسم، [چاپ] ريتاتيو؛ ماشيني چاپي خوښه ش كه له كاتي برينه وه، دهق ددها و بهسته بنديش ده كا.

رتبه / rotbe، ها: / [عربي] اسم، پله؛ ترنگ:

۱. ريزگه ي ئاست و پينگه ي كهس: / [الف] له بواړي چاكترو هه فياز بووني كار موه <رتبه ي عالي: پله ي سهرو> ب له بواړي هه فياز بووني كار يان پينگه ي جه ماوهر يوه <عالي رتبه: پله بهرز> ۲. پايه ۳. / [نظامي] پله ك؛ دهر جه.

رتق وفتق / ratq-o-fatq: / [عربي] اسم، [ادبي] كار يان رهوتي ريك وپيكت كردن؛ هه لوه ژارتن؛ نه وه په سار نه ي؛ جيبه جي كردن؛ بهر يوه بردن و تاقت كردني كار.

رتور / rotor: / [فرانسوي] روتور

رتوش / rutūš, rotūš، ها: / [فرانسوي] اسم، جوانكار ي؛ روتوش؛ كار يا رهوتي دهست تپوهردان و تهوژاندي فيلم و وينه؛ په رداوتن <عكس را رتوش كرده اند، خودش به اين خوشگلي نيست؛ وينه كه ي جوانكار ي كراوه، خوي نه وه نده جوان نيه>.

رتوشكار / rutūškār, rotūškār، ها: ان: / [فرانسوي] فارسي] اسم، روتوشكار؛ په رژانكار؛ په رداوتكار؛ كه سي كه كاري روتوش كرده.

رتيل / roteyl، ها: / [عربي] اسم، هه له پهزه؛ هه په پهزه؛ قژ-قژه؛ بژ-بژه؛ سپسه كوله؛ سپسه كوله؛ ممان؛ ميه ته پا؛ گارد ي؛ چنگي؛ رته يلا؛ جانه وهر يكي رهش و زهردي چنگ-قوژه، وهك جالجالو كه ي زل ده چي و تايبهت به ولاتاني گهرم و ويشكه:

رتيلا؛ رطيل

رتيلا / roteylā: / [عربي] رتيل؛ رطيل

رثا / rasā: / [عربي] اسم، سهردولكه؛ نازيه تي؛ كار

يا رهوتي لاواندنه وه؛ نه وه لاونه ي <شاعران در رثاي او شعرا سروده اند: شاعران له لاواندنه ودي نه ودا هونراوه گه ليان هونيوه ته وه>.

رج / rac، ها: / اسم، قه تاره؛ ريز؛ رهج؛ رهگ؛ هيليك كه له پال يهك گرتني چهند شتي وهك يهك پيكت دي <وهك گرتي شتي چندراو يان دانده اني ئاجور>.

رجا / racā: / [عربي] اسم، [ادبي] هيو؛ هوميد؛ هه ويا؛ هيثي.

رجاي واثق: / [ادبي] هيو ي راسته كي؛ نوميد ي راسته قينه؛ هيو ي راسته قاني؛ دلخوشي جي متمان.

رجال / recāl: / [عربي] جمع رجُل

رجاله / raccālē: / [عربي] اسم، ۱. پروت؛ راش و پروت؛ رهش و پروت؛ عه لو جـهـلـو؛ حه لو جـهـلـو؛ پروت و پروتـه؛ گه جهر گوجهر؛ خوږي و توږي؛ لات و لووت؛ لاپوتي؛ منال و كال؛ پروت و ره جاله؛ خه لـكي بي سهروپا ۲. لهـا؛ گان/ بوره پياو؛ بوره پياگ؛ چه وره؛ خوږي؛ مرو ي چهوت و خوار.

رجب / racab: / [عربي] اسم، ره جهب؛ حه و ته مين مانگ له سالي كوچي-مانگي.

رجحان / rochān: / [عربي] اسم، [ادبي] هه فيازي؛ سه رتري؛ چوني هتي باشتروون <در كارداني و سياست بر ديگران رجحان داشت: له كارزاني و سياستدا هه فيازي به سه ر خه لكي تر دا بوو>.

رجز / racaz، ها: / [عربي] اسم، ۱. شات و شووت؛ لاف و گه زاف؛ هاشه و هووشه؛ خو هه لكيشي؛ بافیش؛ وته گه لي كه له په سني باشي و لي هاتووي خو دا ده گوترين <همه از دست رجزهاي او خسته شده بودند: هه مووان، له ده ستي شات و شووت ي وهره ز بوون> ۲. ره جهز؛ يه كي له كيشه كاني

شيعري عهرووي ۳. / [موسيقي] ره جهز؛ نه رجووه؛ گو شه يهك له ده زگاي چوارگا له

مووسیقای ئیرانیدا.

رجز خوانی / racaxānî ، ها: / [عربی / فارسی] اسم. خۆپه‌سنی؛ شات‌وشووت‌که‌ری؛ خۆهه‌لک‌تشی؛ کار و رهوتی کورکاندن؛ به‌خۆدا هه‌لگوتن.

رجعت / rac'qat, rec'at / [عربی] / اسم. [ادبی] کار یان رهوتی گه‌رانه‌وه؛ هاتنه‌وه؛ زفرین؛ ئه‌وه گیلێی.

رجل / racol ، رجال: / [عربی] / اسم. [ادبی] ۱. پیاو؛ پیاگ؛ پیا ۲. [ادبی] گرگه؛ گرگر؛ گراگر؛ که‌له‌پیاو؛ گه‌وره‌پیاو؛ پیاوی هه‌لکه‌وته.

رجل سیاسی: رامیار؛ پیاوی سیاسی؛ پیاوی راویرمهند.

رجم / racm / [عربی] / اسم. [ادبی] ۱. به‌رده‌باران؛ کوچک‌واران؛ سه‌نگباران؛ سه‌نگه‌سار؛ ره‌سخ؛ کاره‌مه‌هاتی که‌فراندن ۲. [نامتداول] کار یا رهوتی راوانان؛ ره‌واندن؛ ره‌فاندن؛ ده‌کردن؛ تاراندن؛ دوور کردنه‌وه.

رجوع / rocû' / [عربی] / اسم. ۱. [نامتداول] کار یان رهوتی گه‌رانه‌وه؛ هه‌لگه‌رانه‌وه؛ بادانه‌وه؛ وه‌رگه‌رانه‌وه؛ زفرین؛ ئه‌وه‌گیلێی؛ گیلایه ۲. [اسلام] زه‌ماوه‌ند و په‌یوه‌ندی دوباره‌ی ژن و شوو پاش جیا بوونه‌وه‌یان ۳. کار یا رهوتی چاو لێ کردنه‌وه؛ پێدا چوونه‌وه؛ لێ‌روانینه‌وه؛ گه‌ران؛ چاو پێدا خشانده‌وه «رجوع به‌پرونده، موضوع را روشن می‌کند: چاه لیکردنه‌وه‌ی دۆسه‌که، بابه‌ته‌که پروون ده‌کاته‌وه». هه‌روه‌ها: رجوع کردن

رحل / rahl / [عربی] / اسم. ۱. [ادبی] بارگه؛ بار و بنه؛ بار و به‌رگی که‌گه‌ریده‌له‌گه‌ل خۆی ده‌بیا ۲. کورسی / قورسی‌قورئان؛ راگری کتیب بۆ خویندنه‌وه ﴿رحله‌ی قرآن﴾

رحل اقامت افکندن: [ادبی] بنه‌خستن؛ بنه‌گیر بوون؛ بنه‌دایوه؛ بنه‌وه‌ده‌ی؛ نیشته‌جێ بوون؛ ئاکنجی بوون؛ مانه‌وه؛ ئه‌وه‌مه‌نه‌ی.

رحلت / rehlat / [عربی] / اسم. [ادبی] مه‌رگ؛ کۆچی دوایی؛ کۆچی یه‌که‌جاری.

رحلت کردن: کۆچی دوایی کردن؛ کۆچی یه‌که‌جاری کردن؛ مردن؛ دنیا به‌جێ هێشتن؛ ئه‌مری خودا به‌جێ هێنان؛ عه‌مر خوا کردن «استاد هه‌ژار» در سال ۱۳۶۹ شمسی، رحلت کرد: مامۆستا هه‌ژار، له‌سالی ۱۳۶۹ ی هه‌تاویدا، کۆچی دوایی کرد.

رحلی / rahli / [عربی] ﴿قطع رحلی، قطع رحم / rahem / [عربی] / اسم. منالدان؛ منالدان؛ تۆلدان؛ زپدان؛ زایه‌دان؛ پزدان؛ هه‌له‌په‌ز؛ فاگینا؛ هه‌فال‌بچووک؛ پېزانک؛ پزلی؛ پزۆ؛ کاردانک؛ گلکک؛ هه‌ماز؛ زامار؛ هاوباز؛ بز؛ پاور «مادشر هر چه باشد، او را ۹ ماه در رحم خود پرورده است: دایکی هه‌رچی بێ، ۹ مانگ له‌منالدانی خۆیدا په‌روه‌رده‌ی کردوه».

رحم / rahm / [عربی] / اسم. ۱. به‌زه؛ به‌زه‌یی؛ به‌زه‌ی؛ بزێ؛ به‌زه‌وی؛ دلنه‌رمی؛ دلسۆزی ۲. دلۆفانی؛ میره‌وانی؛ میهره‌وانی.

رحم آمدن: به‌زه‌یی پێدا هاتنه‌وه؛ دل سووتان به‌حالی که‌سێک «رحمش آمد و او را به‌بیمارستان برد: به‌زه‌یی پێدا هاته‌وه و بردی بۆ نه‌خۆشخانه».

رحم کردن: ره‌حم کردن: ۱. دلۆفانی کردن «خدا به‌ما رحم کرد: خوا ره‌حمی کرد پیمان» ۲. دلنه‌رمی کردن؛ دلسۆزی کردن؛ دل سووتاندن «به‌بچه‌هایم رحم کنید و مرا ببخشید: ره‌حم به‌منداله‌کانم بکه‌ن و لێم ببوورن».

رحمان / rahmān / [عربی] صفت. [ادبی] به‌خشینه‌ر؛ به‌خشنه؛ به‌زه‌یی‌دار؛ به‌زه‌یار؛ دلۆفان؛ ره‌حمان «خداوند رحمان: خودای به‌خشینه‌ر».

رحمت / rahmat / [عربی] / اسم. [ادبی] ره‌حمه‌ت؛ ۱. دلاوایی؛ دلۆفانی؛ میهره‌وانی «بر این جان پر از

به رخ کشیدن: رانان؛ کیشانه پروودا؛ نواندن؛ به شیوازیکی ناراستهوخو، نیشانی دیتران دان «سه ماه رفته انگلیس، حالا که برگشته سواد انگلیسی‌اش را به رخ می‌کشد: سنی‌مانگ چووه‌ته ئینگلیس، ئیسته که گه‌راوه‌ته‌وه سه‌وادى ئینگلیسی خوی دهنوبنی».

رخام / roxām / [عربی/اسم، ۱. مه‌یمه‌ر؛ مه‌ریمه‌ر؛ به‌ردی گه‌چی دانه ورد به رهنگی سپی، ره‌گذار و پروون که له په‌یکه‌رتاشی و کهل‌وپه‌لی ته‌وز‌ینیدا به‌کاردی ۲. قدیمی] مه‌ریمه‌ری سپی. رخبام / roxbām / طرّه

رخ‌پذیر / raxpazîr / صفت. [کانی‌شناسی] وه‌رقه‌هه‌لگر؛ به‌تایبه‌تمه‌ندی شکان له لایه‌کی دیاردا و به‌شیوه‌ی (که‌م یان زۆر) ساف و ریڅ.

رخت / raxt / ها، /اسم، ۱. جل‌وبه‌رگ؛ ره‌خت؛ گنج؛ پۆشاک؛ پۆشه‌مه‌نی؛ پۆشینه؛ پۆشنه؛ پۆشانه؛ به‌رگ و شمه‌ک؛ ئه‌وه‌ی له‌به‌ری ده‌که‌ن «رفتند برای خرید رخت عروسی: چوون بۆ کرپنی جل‌وبه‌رکی زه‌ماوه‌ند» ۲. قدیمی] به‌ر و بوخچه؛ خسته‌ک و رایه‌خ؛ پرتال؛ شت‌ومه‌کی پراخ‌راوه‌ی نیئومال (وه‌ک قالی و پیخه‌ف).

رخت برستن: [مجازی] تیا چوون؛ مردن.

رخت بستن: [ادبی] بارکردن؛ کوچ کردن؛ بارگه بردن؛ نه‌مان؛ نه‌مه‌نه‌ی؛ پۆیین؛ تاران؛ وارگه چوون؛ له‌به‌ین چوون یان به‌رپیوار بوون «آرامش از خانه‌ی ما رخت بست: له‌مالی ئیمه‌ئارا و قارا باری کرد».

رخت درآوردن: [گفتاری] جل‌وبه‌رگ داکه‌ندن؛ به‌رگانه‌ده‌ره‌ئیان؛ گنج ده‌ره‌ئیان؛ جل‌وبه‌رگ له‌به‌ر که‌ندن «رخش را درآورد و لخت شد: جل و به‌رگی داکه‌ند و پرووت بووه‌وه».

رخت آویز / raxtāviz / ها، /اسم، هه‌په؛ مه‌هین؛ چتولیپاسی؛ که‌ره‌سه‌ی گنج هه‌لاوه‌سین له کاتی نه‌کرانه‌به‌ردا «شلوارت را آویزان کن به

غم رحمت آرید: دلا‌وا‌یه‌ک بۆ ئهم گیانه په‌رۆشه» ۲. به‌خشنده‌یی؛ په‌وتی لی خۆش بوون «خداوند مردگان شما را رحمت کند: خودا له‌مردووه‌کانتان خۆش بی» ۳. ده‌هنده‌یی؛ دلۆفانی «ابر رحمت: هه‌وری ره‌حمه‌ت».

رحمت کردن: ره‌حمه‌ت کردن: ۱. دلۆفانی کردن ۲. به‌خشنده‌یی کردن؛ لی خۆش بوون؛ داوا کردن له‌خودا بۆ به‌خشینی که‌سی «خدا مردگان شما را رحمت کند: خوا له‌مردووه‌کانتان خۆش بی» ۳. [مجازی] چاکه‌وتن؛ به‌چاکی بیر کردنه‌وه؛ به‌چاکه‌نیو بردن.

به‌رحمت خدا پیوستن / رفتن: [کنایی] کوچی دوایی کردن؛ مالاوایی کردن له‌دنیا؛ به‌ره‌زیی خوا که‌وتن؛ مردن.

رحیل / rahîl / [عربی/اسم، [ادبی] کوچ؛ سه‌فه‌ر؛ په‌وه‌گه؛ کوچ‌وبار (عزم رحیل کردن: نیازی کوچ کردن».

رحیم / rahîm / [عربی] صفت. [ادبی] دلۆفان؛ میهره‌وان؛ دلۆفانیکار؛ زۆر به‌ره‌حم «خداوند رحیم: خودای دلۆفان».

رخ / rax / اسم، گاز؛ له‌له؛ که‌لشت؛ هیل؛ کیږ؛ شکه‌ن؛ شوخت؛ ده‌رز؛ کیل؛ کیله؛ تره‌که؛ هیل؛ که‌به‌سه‌ر شتیکی په‌قه‌وه (وه‌ک به‌رد یان ئاسن) به‌دی‌دی.

رخ / tox / اسم، ۱. روخ؛ قه‌له‌ه؛ قه‌لا؛ له‌مژه‌کانی شه‌تره‌نجه‌که‌به‌شیوه‌ی ئاسویی یا کۆله‌که‌بی ده‌گه‌رئ و هه‌ر یاریکاریک له‌سه‌ره‌تای کایه‌دا دوانی هه‌یه ۲. [ادبی] روخ؛ ره‌خ؛ ئال؛ لادیمه؛ هه‌ر کام له‌دوولای دهم‌وچاو ۳. [ادبی] پروومه‌ت؛ دهم‌وچاو؛ روخسار؛ چار؛ په‌وه؛ پوی ۴. [ادبی] گۆنا؛ سه‌رکولم.

رخ دادن: پروودان؛ پیش‌هاتن «این واقعه در سال ۲۱ هجری روی داد: ئهم کاره‌ساته له‌سالی ۲۱ کۆچی رووی دا».

رخت‌آویز: شواله‌کەت بە هەبە‌کەدا هە‌لواسە.

رختخواب / raxtexāb ، ها: / اسم، پیخەف؛
سەرناز؛ نەشین؛ نوین؛ سەرەخەر؛ بە‌خۆ‌دادەر؛
جینگە‌ویان؛ جاگە؛ جل و جیوان؛ جل جیوان؛
بە‌ستە‌ک؛ دە‌ستە‌نوین؛ مە‌تیل؛ پە‌ختاخ؛ یە‌تە‌خ؛
باتاخ؛ پەر‌تال؛ پەر‌تان؛ سەر‌جە‌می ئە‌و کەرە‌سانە
کە بە‌ رووی نە‌شینگە‌ یان زە‌ویندا بۆ‌ خە‌وتنی
را‌دە‌خە‌ن (وە‌ک: دۆ‌شە‌ک، لێ‌فە‌؛ پە‌توو، سەر‌ین
و...).

□ بە‌ رختخواب رفتن: چوونە‌ ناو جینگە‌وێ؛
چوونە‌ ناو نوێ‌نە‌وێ؛ چوونە‌ سەر جینگە‌خە‌و؛
تە‌یار بوون بۆ‌ خە‌وتن.

توی رختخواب افتادن: کە‌وتنە‌ ناو جی‌وێ؛
کە‌فتنە‌ جی؛ لە‌ جینگە‌دا کە‌وتن؛ لا‌کە‌فتە‌
بوون؛ نە‌خۆ‌شی ناو جی‌ بوون «دو‌ما‌ه توی
رختخواب افتاده بود: دو‌ومانگ کە‌وتبو‌و ناو جی‌وێ».

رختخواب پیچ / raxtexābpîç ، ها: / اسم، مە‌وج؛
هە‌نجە‌ل؛ قوما‌شیکێ‌ چوار‌گۆ‌شە‌ کە‌ لە‌ ب‌رێ‌ک
مالاندا پیخە‌فە‌کانی پێ‌ دە‌پنجە‌وێ و لە‌ رۆ‌ژدا
بە‌ دی‌وار‌و‌هە‌لی دە‌سپێ‌رن.

رختدار / rax(t)dār ، ها: / اسم، پیخە‌فدار؛
پەر‌تاندار؛ کە‌سێ‌ک کە‌ لە‌ دامە‌زرا‌وێ‌یە‌کی (وە‌ک:
هوتیل، نە‌خۆ‌شخانە‌، سەر‌باز‌خانە‌ و...) دا ئە‌ر‌کداری
را‌گرتن و ئاگە‌داری کردن لە‌ پیخە‌ف و
پیخە‌فگە‌یە‌.

رختدارخانە‌ / rax(t)dārkhāne ، ها: / اسم،
پیخە‌فگە‌؛ پەر‌تانگە‌؛ هۆ‌دە‌یە‌ک لە‌ دامە‌زرا‌وێ‌یە‌کدا
(وە‌ک: نە‌خۆ‌شخانە‌، هوتیل، می‌وانخانە‌ و...) کە‌
پۆ‌شانە‌ و پیخە‌ف لە‌وێ‌ هە‌ڵدە‌گیردرێ‌.

رختشو / raxtšû ، ها: / اسم، جلشۆ‌ر؛
بەر‌گشۆ‌ر؛ کۆ‌لکەر؛ کۆ‌لکەر؛ بالا‌فکەر؛ کە‌سێ‌ک
کە‌ جلک و گنجی خە‌لک بە‌ پارە‌ دە‌شوا.

رختشو‌خانه‌ / raxtšûxāne ، ها: / اسم، جلشۆ‌رک؛
کە‌یە‌کی؛ شی‌وو‌کۆ‌ل؛ بالا‌ف؛ ئە‌و جینگە‌ جلکی لێ‌
دە‌شۆ‌ن.

رختشور / raxtšûr ، ها: / اسم، [گفتاری]
جلشۆ‌ر؛ بە‌ر‌گشۆ‌ر؛ کۆ‌لکەر؛ کۆ‌لکەر؛ بالا‌فکەر؛
کە‌سێ‌ک کە‌ جلک و کو‌وتالی خە‌لک بە‌ پارە‌
دە‌شوا.

رختشورخانه‌ / raxtšûrxāne ، ها: / اسم، [گفتاری]
جلشۆ‌رک؛ جلشۆ‌رخانە‌؛ کۆ‌ل؛ کە‌یە‌ک؛ کە‌یە‌کی؛
شی‌وو‌کۆ‌ل؛ بالا‌ف؛ ئۆ‌دە‌ یا سالۆ‌نی بە‌ پێ‌دا‌ویستی
خۆ‌یە‌وێ بۆ‌ جلک شۆ‌ردن.

رختشوری / raxtšûrî ، ها: / اسم، [گفتاری]
جلشۆ‌ری؛ کۆ‌لکە‌ری؛ بە‌راف؛ شی‌وو‌کۆ‌ل؛ بالا‌ف؛
درا‌ف؛ کۆ‌ل؛ تە‌مت‌وشۆ‌؛ شە‌ست‌وشۆ‌؛ بالا‌و؛ شو‌ار.

رختشویی / raxtšûyî ، ها: / اسم، بە‌راف؛ بالا‌ف؛
۱. کار یان پە‌وتی جل شستن ۲. شی‌وو‌کۆ‌ل؛
کاری جلشۆ‌ر ۳. [گفتاری] کە‌یە‌کی؛ شۆ‌ردنگە‌؛
جلشۆ‌رخانە‌ ۴. ماشینی جلشۆ‌ری * رختشوری
[گفتاری]

رختکن / raxtkan ، ها: / اسم، ۱. هۆ‌دە‌ یان
جینگە‌یە‌کی سەر‌دا‌پۆ‌شرا‌و بۆ‌ لە‌ بە‌ر‌کە‌ندن و
گۆ‌رانی پۆ‌شە‌مە‌نی ۲. هۆ‌دە‌یە‌ک کە‌ کاتی
چوونە‌ ناو‌ه‌وێ، کلا‌و و با‌لتە‌ و چە‌تر و... ی لێ‌
را‌دە‌گرن.

رخت و پخت / raxt-o-paxt ، اسم، شت‌ومە‌ک؛
شمە‌ک؛ پەر‌تال؛ کە‌ل‌و‌پە‌ل؛ کە‌ل‌پە‌ل؛ مال؛
ناوما‌لە‌؛ ناوما‌لی.

رخداد / roxdād ، ها: / اسم، پو‌ودا‌و؛ مەر‌سە‌لا.
رخ‌دیس / roxdîs ، ها: / اسم، پو‌و‌پۆ‌شە‌ک؛
ماسک.

رخسار / roxsār ، ها: / اسم، [دبی] پو‌خسار؛
دی‌مە‌ن؛ دی‌م؛ دی‌مە‌؛ پو‌و؛ پو‌ه؛ پو‌ی؛ چار؛ چارە‌؛
وێ‌نە‌؛ تە‌تە‌لە‌؛ گۆ‌نە‌؛ دە‌م‌و‌چا‌و؛ مو‌ور؛ سە‌حە‌ت؛
پە‌نگ‌و‌رو‌و «خوشا چشمی کە‌ رخسار تو بیند: خۆ‌زگە‌
بە‌و چا‌وێ‌ رو‌خسارت ببینی».

رخساره‌ / roxsāre ، ها: / اسم، ۱. پو‌و؛ پو‌ه؛ پو‌ی؛
دی‌م؛ دی‌مە‌؛ دی‌مە‌ن؛ سەر‌و‌و‌چا‌و؛ دە‌م‌و‌چا‌و؛
پو‌خسار؛ پو‌خسارە‌؛ چار؛ چارە‌؛ سی‌ما؛ وێ‌نە‌؛

وهر گهراندوهه بۆ خاوهنی) ۲. رهد؛ رەت؛ کار یان رەوتی قەبوول نەکردن و وەر نه گرتن (پیشنهاد او را رد کرد؛ پیشنهادیه که ی رەد کردوهه) ۳. /ها/ شوین؛ شوین؛ شۆن؛ شوون؛ ههرونه؛ ههرونه؛ ههرون؛ هورهنده؛ شۆب؛ شۆب؛ شۆ؛ شوینهار؛ ئاسهوار؛ شۆنه ما؛ شۆنه ما؛ کهرخ؛ یافت؛ پینج؛ نونگ؛ رەت «رد صدا؛ رد پا؛ رد کسی را گرفتن؛ شوینی دهنگ؛ شوین پا؛ شوینی که سی هه لکردن» ۴. تیپه؛ رهد؛ کار یان رەوتی تیپه رین له شوینکدا (کسی از اینجا رد نشده است؛ که سیک لیرموه تیپه ری نه کردوهه).

□ رد شدن: ۱. رەد بوونهوه؛ قەبوول نەبوون؛ وەر نه گیران ۲. تیپه رین؛ رەد بوون؛ بوردن؛ ویره رده ی؛ په رینه وه؛ رابواردن؛ پرایوه (از خیابان رد می شدم که با ماشین تصادف کردم؛ له شه قامه که وه تیپه به ریم، که ماشین لینی دام).

رد کردن: ۱. دانه وه؛ بی دانه وه؛ گه راندنه وه؛ دایوه؛ ئەوه گیلنه ی ۲. سپاردن؛ دانه که سی تر؛ پرنایوه؛ ئەوه پر نه ی ۳. رەد کردن؛ تیپه راندن ۴. رەد کردنه وه؛ وەر نه گرتن؛ په سند نه کردن؛ هه لخواوشان؛ لا داین؛ دانه دواوه.

رد کسی را پیدا کردن؛ شوینی که سی دۆزینه وه؛ شوین که سی هه لکردن؛ شۆنۆ یۆی هۆر که رده ی؛ هه وال یان نیشانه یه ک له جیگه ی که سی به ده س هینان.

رد کسی را گرفتن؛ به شوین/ له شوینهار که سیکدا چوون؛ شوین که سی گرتن؛ که و تنه شوینی که سیک؛ پینجی که سی دانه په ی؛ شۆنه ماو یۆیره گیله ی (بۆ که و تنه شوینی یان دۆزینه وه ی).

رد: ۱. صفت. [گفتاری] سه رنه که و توو؛ رهد؛ قەبوول نەبووگ؛ وەر نه گیراو «آزاد از امتحان رد شد؛ نازاد له ئەزموونه که دا سه ر نه که و ت».

ردا / radā, redā, ها: / [عربی] اسم. [قدیمی] بالا پۆش؛ عاپا؛ عابا؛ به رگیکی شۆر و ئاودامانی

ته ته له «دوش می آمد و رخساره برافروخته بود؛ رووی هه لایسا بوو دۆیشه و که ده هات» ۲. /زمین شناسی/ کۆمه له تایبه تمه ندیگه لی بنه نیشتیگ له روانگه ی به ردناسی، کۆنینه ناسی و هه ل و مهر جیک که بۆته هۆی بنه نیشتن.

رخشان / raxšān / صفت. [مخفف] درهوشان؛ درهوشاوه؛ گه شاوه؛ بریقه دار؛ گر شه دار؛ ته یسان؛ رەوشه ن؛ رۆشن «خورشید رخشان؛ هه تاوی درهوشان».

رخشنده / raxšande / صفت. [مخفف] تیشکده؛ به درهوشه؛ بریسه که ده؛ تروسکه ده؛ برووسکه ده؛ بریکه ده؛ به ته یس؛ بریقه ده ر «چو رخشنده مهتاب سر برنهد؛ کاتی مانگی تیشکده سه ر ده رینی».

رخصت / roxsat / [عربی] اسم. [ادبی] به رای؛ پیکانه؛ ئیجازه «رخصت خواستن؛ به رای خواستن».

رخنه / rexne, raxne, ها: / اسم. ۱. رەهۆل؛ ده رز؛ درز؛ که لشت؛ شکه ن؛ شکپ؛ تریشکه؛ قه لش یان چاک ی له شتیگدا که تا ناوه وه درێژه ی هه یه ۲. کون؛ وله.

□ رخنه کردن؛ دزه کردن؛ کون کردن؛ چوونه نیۆ شتی یان شوینیکی به ستر اوه وه «آب در دیوار رخنه کرده بود؛ ئاو دزه ی کرد بووه دیواره که وه».

رخوت / rexvat, raxvat / [عربی] اسم. ۱. خاوی؛ سستی؛ ته وه زه لی؛ ته پلمۆسی؛ ته پله مووسی «رخوت و تبلی جز بدبختی حاصلی ندارد؛ سستی و له ش گرانی به ده بختی له شوینه و به س» ۲. خاوی؛ کاسی؛ داهیزراوی؛ که م هیزی «به تدریج دارو داشت اثر می کرد و وجودم دستخوش رخوت می شد؛ به ره به ره ده واکه کاری ده کرد و خاوی دایده گرت».

رد^۱ / rad(d) / [عربی] اسم. ۱. رهد؛ کار یان رەوتی دانه وه؛ وەر گه راندنه وه؛ گه راندنه وه؛ وەر گریان «پول را به صاحبش رد کرد؛ پوله که ی

دهبیتسه وه (وهک وشه ی «بی-تو» له کوتایی دپړه کانی ثم بهیته شیعره ی نالیدا «نهمردم من نه گهر نه مجاره بی تو/ نه چم شهرت بی هه تا ثم خواره بی تو» ۴. [موسیقی] چۆنیه تی شوین به کوهوتنی گوښه گهل له دهزگای مووسیقی ئیرانیدا.

ردیفی / radifi: [عربی/ آقید. به ریز؛ ریزی؛ رزی؛ به بیچمی ریزه وه «ردیفی نشسته بودند: به ریز دانیشتبوون».

ردیم / rod(i)yom: [فرانسوی/ اسم، رادیوم؛ توخمی کیمیاوی کانزایی به ژماره ی ئه تومی ۴۵ و کیشی ئه تومی ۱۰۲،۹۰ به پهنگی سپی، نهرم و بیچمگر، له ناو ناو ناتویته وه و له ههمبه ری ئه سیده وه خوگره، له گهل کانیه لی پلاتیندا هیه و له ئاوکاری، ئالیاژسازی و شمه کی نه دناز هگری ئه ستیره وانیدا به که لکه: **رودیم**

رذائل / razā'el: [عربی] رذایل

رذالت / rezālat, razālat, ها: [عربی/ اسم، پهستی، خوږپه تی، ناکه سی، چه په لی؛ تهره سی؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی په ست بوون «تو به این رذالت تن دادی که بچه هایت را به گدایی ببری؛ تو خوت دا له قهره ی ئه م په ستیه که منداله کانت به ری بۆ سوالکهری؟».

رذایل / razāyel: [عربی] جمع رذیلت: رذائل

رذل / razl, ها: [عربی] صفت. په ست؛ خوږپری؛ خوږی؛ تهره س؛ ناکه س؛ گه مار «آدم باید خیلی رذل باشد، که از حق هم کیش خود بدزد: مرؤ دهبی زور په ست بیت، که له مافی هه فالی خوی دزی کات».

رذیلانه / razilāne: [عربی/ فارسی] آقید. به پهستی؛ په ستانه؛ خوږپانه؛ پیسانه «در دوران جنگ خیلی رذیلانه برخورد می کرد: له سه رده می شه ردا زور به پهستی ده جو لاه».

رذیلت / razīlat, ها؛ رذایل: [عربی/ اسم، خوږپه تی؛ پیسیه تی؛ گه ماریه تی.

رذ / raz, ان: [اسم، میو؛ مه یف؛ ره؛ داری ترئ؛

به رواز و بی قوچیه که له سه ر جل و به رگی تری ده که ن.

ردخور / radxor: [عربی/ فارسی] صفت. [گفتاری] وهرنه گیراو؛ شیاوی ره دکر دنه وه.

ردخور نداشتن: بی سی وودو بوون؛ ته و او بوون؛ بی که مایه سی بوون؛ وه گیرانی بی قسه و باس «حرفهایش ردخور نداشت: قسه کانی بی سی وودو بوو».

رده / rade, ها: [اسم، ۱. ریز؛ ریز؛ ریزه؛ ریزه؛ رزن؛ پیره؛ چینه؛ سه ف؛ ره ج ۲. [زیست شناسی] له یه که گه لی رزن کردنی گیانه وهران و گیاگهل، بریتی له چند راسته، که خوی به شیکه له لقیک.

رده بندی / radebandi, ها: [اسم، ریز به ندی؛ ریزگری؛ کار و ره وتی مریس کردنی شتان له ریزه و دهسته یان گروگهلدا به پیی تاییه تمه ندیان.

ردی / raddi, ها: [عربی/ اسم، رفووزه یی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سه رنه که وتن. به رانه ر: **قبولی**

ردیاب / radyāb, ها: [عربی/ فارسی] اسم، شوپ هه لگر؛ شوپاژو؛ شوپگر؛ شوین هه لگر؛ هرنه؛ شوین گیر؛ که سیک یان که ره سه یی که به ره وگه ی رویشتن یا شوینی که سی یان شتی ده دوزیته وه. هه ره ها: **ردیابی**

ردیز / radeiz, ها: [؟] [اسم، [زیست شناسی] ژیرپریزه؛ به شیکي جیاواز له ریزیک.

ردیف / radif, ها: [عربی/ اسم، ۱. ریز؛ رز؛ رزن؛ رزگ؛ که سان یان شتانی که له پال یان له پشته سه ری یه کتریدان «آنها در دو ردیف پشت سر هم نشسته بودند: ئه وان له دوو ریزدا پشته سه ری یه ک دانیشتبوون» ۲. ریز؛ پیره؛ ریز؛ رز؛ رزن؛ قه تار؛ رقات؛ هیلی که به م جوهر دروست دهبی «نفر وسط از ردیف سوم: نه فره ی ناوه راست له ریزی سیهم» ۳. وشه یان وشه گه لی که له دواپی هه موو دپړه گه لی شیعره وه دی و دووپاته

دارى ههنگوور: **رُوز**

روز / roz: [فرانسوی] گل سرخ، گل

رزاز / razzāz، ها:ان: [عربی] اسم. ۱. برنج کوت
۲. کهس که کارى فروشتنى برنج و برویش و
دانه‌وپله.

رزازى / razzāzi: [عربی] اسم. ۱. کپینگى
برنج؛ دووکانى برینج فروشى ۲. کارى فروشتنى
برنج و دانه‌وپله.

رزاق / razzāq: [عربی] صفت. [ادبی] رۆژیده؛
رۆزیده؛ بژيوده.

رزبان / razbān، ها:ان: [اسم] رەزان؛ رەزفان؛
باخهوانى باخى ترى.

رزرو / rezerv: [فرانسوی] اسم. دابین؛ ئه‌وهى
رەچاو کراوه تا جیگره‌وهى کهسێ یان شتیکی تر
بێ «از حالا برام توى هتل جا رزرو کرده‌اند: هەر له
ئێستاه له ئوتیلدا جێیان بۆ دابین کردووم».

هه‌روه‌ها: رزرو بودن؛ رزرو شدن؛ رزرو کردن

رزق / rezq، ارزاق: [عربی] اسم. بژیو؛ رۆژى؛
نان‌وسۆل؛ نان‌وخوئ؛ رزق «رزق آدم را خدا مى‌دهد:
بژیوى مرۆ له لای خوايه».

رزم / razm، ها: [اسم] [ادبی] شه‌ر؛ جه‌نگ
«جامه‌ی رزم بر تن کرد: به‌رگى شه‌رى کرده‌ به‌ر».

رزم آزموده / razmāz(e)mûde: صفت. [ادبی]
شه‌ر دیتوو؛ شه‌ر چه‌شته؛ رە‌مازما؛ خاوه‌ن
ئە‌زموون له شه‌ردا.

رزم‌آور / razmāvar، ان: [ادبی] جه‌نگاوه‌ر؛
سه‌فده‌ر؛ جه‌نگى؛ نه‌به‌ز؛ شه‌رانی؛ شه‌رۆر؛
شه‌راوى؛ ئازا له شه‌ردا «مرد رزم‌آور: پیاوى
جه‌نگاوه‌ر».

رزمایش / razmāyesh، ها: [اسم] رۆنانگه‌ی
جه‌نگ؛ خه‌بات و چالاکی پۆردراوى به‌ به‌شداری
که‌سان و که‌ره‌سه‌گه‌لی پێویست بۆ تاوتوئ کردن،
دابین کردن یان نمایشدانی به‌ره‌هه‌فی بۆ شه‌ر.

رزمجو / razmcû، ها: [ان: [صفت. [ادبی]
جه‌نگه‌رانی؛ جه‌نگه‌ران؛ شه‌رويست؛ جه‌نگه‌ه‌ر؛

شه‌رچی؛ شه‌رانی؛ جه‌نگاوه‌ر؛ جه‌نگى «مرد
رزمجو: پیاوى جه‌نگه‌رانی».

رزم‌دیده / razmdide، گان: [صفت. [ادبی] شه‌ر
دیتوو؛ شه‌رنازما.

رزمگاه / razmgāh، ها: [اسم] [ادبی] شه‌رگه‌؛
هێلگه‌؛ مه‌یدانی جه‌نگ.

رزمنامه / razmnāme، ها: [اسم] شه‌رنامه‌؛
کتیب و په‌رتووکی که له بابته شه‌ره‌وه
نووسراوه.

رزمناو / razmnāv، ها: [اسم] که‌شتى جه‌نگى.

رزمنده / razmande، ها: گان: [صفت. [ادبی]
شه‌رکه‌ر؛ به‌شه‌ر؛ خاوه‌ن هێزى شه‌رکردن
«نیروی رزمنده: هێزى شه‌رکه‌ر».

رزمى / razmî: صفت. [ادبی] جه‌نگى؛ شه‌ره‌کى؛
شه‌رى؛ پێوه‌ندیدار به شه‌ره‌وه.

رزمیدن / razmīdan: مصدر. لازم. [ادبی]
// رزمیدى: شه‌رت کرد؛ مى‌رزمى: شه‌ر ده‌کى؛
پرزم: شه‌ر بکه // شه‌رکردن؛ گزیه‌ی؛ جه‌نگین؛
به‌رزاندن؛ به‌لشین.

■ **صفت فاعلى: رزمنده (شه‌رکه‌ر)** / صفت مفعولى:
رزمیده (-) / مصدر منفى: نرزمیدن (شه‌ر نه‌کردن)

رزوه / rezve، razve، ها: [اسم] رزوه. ۱. گیره‌؛
ئالقه‌یه‌ک که سه‌رى زافته‌که ده‌که‌ویته ناوى و
قفله‌که‌ی لى ده‌خه‌ن: رزه. ۲. دهنده‌ی
پێچاو پێچ؛ شاشه (وه‌ک دهنده‌ی پێچ).

رزه / raze: [۹] رزه - ۱

رزیدن / razīdan: مصدر. متعدی. [قدیمی]
// رزیدى: رەشت؛ مى‌رزى: ده‌رژى؛ برز: برژه //
رەژتن؛ رشتن؛ رژتن: رەشته‌ی؛ گۆناندن؛
رەنگاندن؛ رەنگ کردن.

■ **صفت فاعلى: رزنده (-)** / صفت مفعولى: رزیده
(رەژیاگ) / مصدر منفى: نرزیدن (نه‌رژتن)

رزیدنت / rezident، ها: [انگلیسی] اسم.
رژیدنت؛ برژیشکی که بۆ تێپه‌رکردنى ده‌وره‌ی
پسپۆرى له نه‌خۆشخانه‌دايه.

رزیستانس / rezītāns / [فرانسوی/اسم، /برق] رزیستانس؛ باشار؛ بهرگری؛ مقاومهت.

رژین / rezîn / -ها: [فرانسوی/اسم، /شیمی] رزین؛ هر یه که له تنگه‌لی نه‌گۆر یان نیمچه نه‌گۆر بی‌بیچم و ئاگر گر به رهنگی زهردی ئامال قاوه‌یی که له ده‌لاندنی برئ گیاهه پیک‌دی.

رژ / roj / [فرانسوی] رژ

رژه / reje / -ها: [اسم، سان؛ رژه؛ رژ و رسمی مه‌شقی گرویه‌ک بو بۆنه‌یه‌کی فهرمیوه (جیژن یان دیمانه‌ی که سایه‌تیه‌ک) له ریزگه‌لیکی ته‌کووزدا له به‌رانبهر کهس یان شتیکه‌وه.

رژه رفتن: وه‌ته‌رناش؛ رژه‌ چوون؛ تیپه‌ر بوونی ریزگه‌لی له کهسانی ده‌سته‌یه‌ک له به‌رانبه‌ری که‌سیک یان شتیکه‌وه.

رژیسور / rejisor / -ها: [عربی/اسم، رژیسور؛ ده‌ره‌ینه‌ری شانۆ.

رژیم / rejîm / -ها: [فرانسوی/اسم، رژیم؛ ۱. دوزه‌نه (به‌تایبته دوزه‌نه‌ی سیاسی)؛ دام و ده‌زگای ده‌سه‌لات (اسم، جمهوری؛ رژیمی کۆماری) ۲. ده‌ولته یان ده‌سه‌لات (رژیم اسرائیل؛ رژیمی ئیسراییل) ۳. پارێز؛ پارێزانه؛ رینامه‌یه‌کی دیاریکراو بو نه‌خواردن و خواردنی چه‌شنی خواردمه‌نی (من رژیم دارم، شام نمی‌خورم؛ ئەمن پارێز ده‌که‌م، شیو ناخۆم).

رژیم کرفتن: رژیم گرتن؛ پارێزکردن؛ له رینامه‌یه‌کی تایبه‌تی بو خواردن و نه‌خواردن که‌لک وه‌رگرتن. هه‌روه‌ها: رژیم داشتن

— رس / res, ras / : پیواژه. — ره‌س: ۱. ئەوه‌ی که بگا؛ ره‌سنده (نوس؛ تازه) ۲. جیگه‌یه‌ی که بکری پیتی بگه‌ی (دست‌س؛ ده‌سه‌رس) ۳. پیراگه‌یین (دار؛ فریا) ۴.

رس / ra(o)s / : صفت. هه‌قده‌لووش؛ چلیس؛ زکن؛ زکین؛ بخواره؛ زک‌کوور؛ زکوون؛ به‌رچاو برسی؛ سکه‌رۆ؛ سکن؛ چه‌وره.

رس / ros / : اسم، رس؛ خا‌که‌سووره؛ رست

رس آهکی: رسی قسلی؛ خا‌که‌سووره‌ی تیکه‌لاو له‌گه‌ل قس‌لدا. هه‌روه‌ها: رس ماسه‌ای؛ رس آهنی

رس چربی‌زدا: جوړیک خاکی رسی دانه‌پیزی سروشتی، به‌هیزی هه‌لمزانی زۆروه، که بو س‌پینه‌وه‌ی ره‌نگ که‌لکی لی ده‌گرن.

رس نسوز: رسی نه‌سوچ؛ جوړی خا‌که‌سووره که له به‌رامبه‌ر گه‌رمای زۆروه باشاری ده‌کا و بیچمی نا‌گۆر‌دی.

رسا / rasā, resā / : صفت. ره‌سا؛ رزگ؛ هه‌راش؛ خاوه‌ن چه‌نده‌تی یان چۆنه‌تی ته‌واو یان دلخوا (صدای رسا؛ ده‌نگی ره‌سا).

رسائل / rasā'el / : [عربی] رسائل

رسائی / rasā'ī, resā'ī / : [عربی] رسایی

رسالات / resālāt / : [عربی] جمع رسائل

رسالت / resālāt / : [عربی/اسم، ۱. پیغه‌مبه‌ری؛ په‌یام‌نیری (پیغمبر اسلام یازده سال پیش از هجرت به‌مدینه، به رسالت رسید؛ پیغه‌مبه‌ری ئیسلام یازده‌سال پیش کۆچی بو مه‌دینه، بوو به پیغه‌مبه‌ر) ۲. له/ئه‌رکیکی ده‌روونی و سه‌ره‌کی که که‌س بو به‌ریوه‌بردنی، خۆی به به‌رپرس بزانی ۳. کار یان ره‌وتی تیگه‌یاندن و پی‌گه‌یاندنی په‌یام.

رساله / resāle / -ها: رسالات؛ رسائل؛ [عربی/اسم، نامیلکه؛ نامه؛ سیپاره؛ کتیبۆکه: ۱. وتاریکی تیروته‌سه‌ل یان کتیبیکی چکۆله له‌مه‌ر بابه‌تیکی زانستیانوه، به‌تایبته ئەوه‌ی که له قۆناغه‌لی زانستگاییدا ده‌بی له لایه‌ن خۆپندکارانه‌وه بنووس‌ریت ۲. فتوا و بریارگه‌لی شه‌ری که دیناوه‌ریکی شه‌ری ده‌یدا.

رسال / rassām / : [عربی/اسم، ۱. له/ئه‌امرازی ره‌سم کردن؛ که‌ره‌سه‌یی که بکری شتیکی پی ره‌سم بکە‌ی ۲. له/ئه‌انی که‌سی که کاری کیشان و ره‌سم کردن بیت.

— رسان / resān, rasān / : پیواژه. — به‌ر؛ — گه‌یین؛ — یاون؛ گه‌یینه‌ر (نامه‌رسان؛ نامه‌گه‌یین).

رسانا / resānā, rasānā: صفت. پهسانا؛ به تاييه تمهندی را گویزانی کاره‌با، هه‌وا یان دهنگوه. هه‌روه‌ها: رسائی

رساندن / resāndan, rasāndan: مصدر. متعدی.

// رساندی: گه‌یاندت؛ می‌رسانی: ده‌گه‌یینی؛ یرسان:

بگه‌یینه // گه‌یاندن؛ گه‌هاندن؛ گه‌هاندن؛ یاونه‌ی؛

یاونهای؛ پنه‌یاونه‌ی؛ په‌سانن؛ په‌ساندن:

۱. که‌سیک یان شتیک تا جیگه‌یه‌ک بردن

«بچه را به مدرسه رساندم؛ من‌داله‌که‌م گه‌یاند»

قوتابخانه. ۲. پیگه‌یاندن؛ وتنه‌وه‌ی په‌یامیک بؤ

فه‌گری «سلام مرا به او برسان؛ سلاوی منی پی

بگه‌ینه» ۳. پیگه‌یاندن؛ که‌سئ یان شتئ خستنه

کاریک یان رووداویکه‌وه «زیان رساندن؛ زیان

پی‌گه‌یاندن» ۴. که‌سئ یان شتئ په‌روه‌راندن

یان هه‌راش کردن و په‌ره‌ پیدان «کسی را به

مقامی رساندن؛ که‌سئ به پایه‌یه‌ک گه‌یاندن»

۵. /گفتاری/ پیگه‌یاندن؛ راگه‌یاندن؛ یاونه‌ پنه‌ی؛

هه‌ف گه‌هاندن؛ ناگدار کردنه‌وه؛ هه‌وال دان «به او

رسانده بود که قرار است خانه را بفروشد؛ پی‌گه‌یاندبوو

که‌ برپاره‌ ماله‌که‌ بفروشی» ۶. پیگه‌یاندن؛

دابین کردن؛ به‌ره‌ه‌ف کرن؛ دابه‌ستن؛ ئاماده و

ته‌یار کردن «مقاله را تا فردا برسان؛ وتاره‌که تا به‌یانی

پی‌بگه‌یینه» ۷. شتیک له‌گه‌ل مه‌به‌ست یان

ماوه‌یه‌کی تاييه‌تیدا هاوئا‌ه‌ه‌نگ یان سازگار

کردن «باید با همین پول خودمان را تا آخر ماه برسانیم؛

ده‌بی هه‌ر به‌م پاره‌یه‌ خۆمان بگه‌یینینه‌ سه‌ری

مانگ * رسانیدن. هه‌روه‌ها: رساندنی

■ صفت فاعلی: رساننده (گه‌یینهر) / صفت مفعولی:

رساننده (گه‌ییندراو) / مصدر منفی: ن‌رساندن

(نه‌گه‌یاندن)

رسانه / resāne, rasāne: ها: / اسم. په‌سینه؛

په‌سانه؛ راگه‌هانه؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک بؤ راگه‌یاندنی

په‌یام.

☐ رسانه‌ی گروهی / همگانی / جمعی: که‌ره‌سه‌ی

په‌یوه‌ندی گشتی؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک که‌ خه‌به‌ر

یان په‌یامیک به‌ تاقمیک‌کی زۆر له‌ خه‌ل‌کی

را‌ده‌گه‌یینی.

— رسائی / resāni, rasāni: ها: / پیوژه. — گه‌یینی؛

— به‌ری؛ — په‌سپینی؛ چۆنیه‌تی گه‌یاندن

«نامه‌رسانی: نامه‌گه‌یینی».

رسانیدن / resānidan, rasānidan: رساندن

رسایل / rasāyel: [عربی] جمع رساله:

رسائل

رسایی / resāyi, rasāyi: / اسم. په‌سایی؛ دۆخ

یان چۆنیه‌تی په‌سا بوون: رسائی

رست / rast: / اسم. [ریاضی] پانایی؛ به‌ر؛ وه‌ر؛

مه‌ودای ئه‌ستوونی له‌ ته‌وه‌ری در‌یژ‌اییدا.

رست / rost: رس

— رست: پیوژه. — رسک؛ — نیا؛ — پس؛ ئه‌وه‌ی که

ده‌روئ (خودرست: خۆرسک).

رستاخیز / rastāxiz: / اسم. ۱. په‌سلان؛ په‌شلان؛

سه‌لا؛ قیا؛ قیامت؛ په‌وتی ئاخیزانه‌وه؛ را‌بوونه‌وه؛

ژبان‌ه‌وه‌ی دوا‌ی مه‌رگ؛ هه‌ستانه‌وه‌ی دوا‌ی

مردن ۲. /ها/ بزوتنه‌وه؛ خه‌بات؛ کار و په‌وتی

تیکۆشان بؤ له‌ به‌ین بردنی هه‌ر چه‌شنه‌ خراوی

یان دواکه‌وتنیک.

رستگار / rast(e)gār: ان: / صفت. [دبی] پژگار؛

نازاد؛ نازا؛ په‌ها؛ په‌هی؛ ده‌رباز؛ خه‌لاس؛ قوتار؛

ده‌رباس؛ به‌شدار له‌ پژگاری. هه‌روه‌ها: رستگار

بودن؛ رستگار شدن

رستگاری / rast(e)gārī: / اسم. پژگاری؛ نازادی:

۱. دۆخ یان چۆناو‌چۆنی ده‌رباز بوون یان دوور

بوون له‌ مه‌ترسی ۲. په‌وتی گه‌یشتن به‌ ئامانج

یان دۆزینه‌وه‌ی ریگه‌ی گه‌یشتن به‌ مراو «راستی،

مایه‌ی رستگاری است؛ راستی هه‌وینی رزکاریه».

رستم / rostam: / صفت. [کنایی] پاله‌وان؛ به‌هیز؛

پۆسه‌م؛ گه‌رناس؛ میرپه‌نجه؛ مه‌رخوز؛ زۆردار.

☐ رستم در حمام: [کنایی] پاله‌وان‌فس — فس؛

پاله‌وان‌په‌مه؛ لاتی چۆلایی؛ پاله‌وانی درۆینه؛

ناوی بی‌ ناوه‌رۆک.

رستېم و يک دسته اسلحه: [کنایه] دوکانی به کره و دوو قالب سابوون؛ دؤخی هه‌بوونی ته‌نیا

یه‌ک ئامیر یان پټچار، به‌تایبته بؤ جل‌وبه‌رگ.

رستېن / rastan: مصدر. لازم. [ادبی] // رستی: خه‌لسای؛ می‌رهي؛ ده‌خه‌لسی؛ رها شو؛ بخه‌لسه //

خه‌لسین؛ خه‌لسان؛ خه‌لستن؛ داخه‌لسان؛ فلتین؛ ده‌رباز بوون؛ سهر هه‌لینان؛ په‌سته‌ی؛ په‌سین؛ راپسکان؛ وه‌ربه‌ی؛ پژگار بوون.

■ صفت مفعولی: رسته (خه‌لساو) / مصدر منفی: نرستن (نه‌خه‌لستن)

رستېن / rostan: مصدر. لازم. [ادبی] // رستی: رسکایت؛ می‌روی؛ ده‌رسکی؛ پرو(ی)؛ برسکه //

رسکان؛ په‌هستن؛ په‌سی؛ په‌سای؛ په‌پان؛ په‌پان؛ روویان؛ شین بوون؛ هه‌لدابوون؛ په‌وانی په‌وه‌ک؛ سه‌وز بوونی گیا.

■ صفت مفعولی: رسته (رسکاو) / مصدر منفی: نرستن (نه‌رسکان)

رستنگاه / rostangāh: اسم. رواوگه؛ رواه؛ جیگه‌ی په‌وان.

رستنی / rostanî: ها. / اسم. په‌وه‌ک؛ گیا؛ گیواو؛ گز؛ ههر چی له زه‌وی شین ده‌بی.

رستوران / restûrân: ها. / [فرانسوی] / اسم. خواردنگه؛ خوارنگه؛ ناشخانه؛ چیشتخانه؛ شوینی دامه‌زراو بؤ خواردن و خواردنه‌وه‌ی مشتهریان.

رسته / raste: ها. / اسم. رزگ؛ ریز؛ رز؛ پی‌ره؛ ده‌سته و تاقدی هاوکار یان له په‌نایه‌ک ۲. ههر کام له تاقدی‌له‌ی پسپوری، به‌تایبته له قۆشن و سپادا.

رستی / rosfî: رسم. [نظامی] په‌ل؛ پاژیکی چه‌کداری به‌رانبه‌ر سی جووخه (۲۴ که‌س)

۲. ده‌سته‌ی پشاهه‌نگی ۳. [قدیمی] باهر؛ پشک؛ به‌ش؛ به‌شه؛ گوپچ.

رستېن / rasad: اسم. [عربی] جمع رستول / رسم / rasm: ها. / [عربی] / اسم. ۱. وینه؛ نه‌وه‌ی به‌قه‌له‌م کی‌شراوه ۲. وینه‌ی خه‌تی شتی ۳. / رسم / داب؛ هۆرته؛ رسته؛ گه‌له‌مپه‌ری؛ په‌سم؛ پئ‌وشوینی باو و په‌سندکراوی نپو کۆمه‌لگا (رسم لباس پوشیدن: دابی جل‌وبه‌رگ به‌ر کردن) ۴. / منطق / په‌سم؛ نه‌وه‌ی شتی له رووی نیشانه‌کانیه‌وه بناسینی (وه‌ک نه‌مه‌ی له‌مه‌ر مرۆوه بگوتری: «گیانه‌وه‌ی ناخپه‌ر»).

■ رسم خط: ۱. پئ‌نووس؛ شیوه‌ی نووسینی واته‌کان و نیشانه‌گه‌لی خاله‌ندی ۲. شیوه‌ی جوان نووسین؛ شیوازی خو‌شنووسی / گونده‌نووسی.

رسم / rasman: [عربی] قید. به‌شیوه‌ی فه‌رمی؛ به‌رانبه‌ر له‌گه‌ل بنه‌ما و پئ‌وشوینی په‌سندکراو.

رسمدان / rasmdân: ان. / [عربی] / فارسی / صفت. پئ‌وشوین‌زان؛ داب‌ونه‌ریت‌زان؛ هۆرته‌زان؛ ناگادار له په‌سم و داب و ده‌ستووری باو (باید یک نفر آدم رسمدان جلو بیافتد و مراسم را اداره کند: ده‌بی یه‌کیکی ری‌وشوین‌زان پیش بکه‌وی و پئ‌ورسه‌مه‌که به‌پئه‌ه‌بیا).

رسمدانی / rasmdânî: [عربی] / فارسی / اسم. پئ‌وشوین‌زانی؛ نه‌هریت‌زانی؛ هۆرته‌زانی؛ ناگاداری له پئ‌وشوین‌گه‌ل؛ دؤخ یان چۆنیه‌تی ری‌وشوین‌زان بوون.

رسمی ۱ / rasmî: ها. / [عربی] / صفت. ۱. فه‌رمی؛ په‌سمی؛ سازگار و هاو‌په‌نگ له‌گه‌ل قانون‌گه‌ل و پئ‌وژی و هه‌رگیراودا (جلسه‌ی رسمی: دانیشتی فه‌رمی) ۲. فه‌رمی؛ په‌سمی؛ به‌پئی قانون یان نه‌ریتی جه‌ماوه‌ر (دیدار رسمی: دیمانه‌ی فه‌رمی) ۳. ناسایی (گوچه‌فرنگی رسمی: ته‌ماته‌ی ناسایی).

رستېن / rasad: اسم. [عربی] جمع رستول / رسم / rasm: ها. / [عربی] / اسم. ۱. وینه؛ نه‌وه‌ی به‌قه‌له‌م کی‌شراوه ۲. وینه‌ی خه‌تی شتی ۳. / رسم / داب؛ هۆرته؛ رسته؛ گه‌له‌مپه‌ری؛ په‌سم؛ پئ‌وشوینی باو و په‌سندکراوی نپو کۆمه‌لگا (رسم لباس پوشیدن: دابی جل‌وبه‌رگ به‌ر کردن) ۴. / منطق / په‌سم؛ نه‌وه‌ی شتی له رووی نیشانه‌کانیه‌وه بناسینی (وه‌ک نه‌مه‌ی له‌مه‌ر مرۆوه بگوتری: «گیانه‌وه‌ی ناخپه‌ر»).

■ رسم خط: ۱. پئ‌نووس؛ شیوه‌ی نووسینی واته‌کان و نیشانه‌گه‌لی خاله‌ندی ۲. شیوه‌ی جوان نووسین؛ شیوازی خو‌شنووسی / گونده‌نووسی.

رسم / rasman: [عربی] قید. به‌شیوه‌ی فه‌رمی؛ به‌رانبه‌ر له‌گه‌ل بنه‌ما و پئ‌وشوینی په‌سندکراو.

رسمدان / rasmdân: ان. / [عربی] / فارسی / صفت. پئ‌وشوین‌زان؛ داب‌ونه‌ریت‌زان؛ هۆرته‌زان؛ ناگادار له په‌سم و داب و ده‌ستووری باو (باید یک نفر آدم رسمدان جلو بیافتد و مراسم را اداره کند: ده‌بی یه‌کیکی ری‌وشوین‌زان پیش بکه‌وی و پئ‌ورسه‌مه‌که به‌پئه‌ه‌بیا).

رسمدانی / rasmdânî: [عربی] / فارسی / اسم. پئ‌وشوین‌زانی؛ نه‌هریت‌زانی؛ هۆرته‌زانی؛ ناگاداری له پئ‌وشوین‌گه‌ل؛ دؤخ یان چۆنیه‌تی ری‌وشوین‌زان بوون.

رسمی ۱ / rasmî: ها. / [عربی] / صفت. ۱. فه‌رمی؛ په‌سمی؛ سازگار و هاو‌په‌نگ له‌گه‌ل قانون‌گه‌ل و پئ‌وژی و هه‌رگیراودا (جلسه‌ی رسمی: دانیشتی فه‌رمی) ۲. فه‌رمی؛ په‌سمی؛ به‌پئی قانون یان نه‌ریتی جه‌ماوه‌ر (دیدار رسمی: دیمانه‌ی فه‌رمی) ۳. ناسایی (گوچه‌فرنگی رسمی: ته‌ماته‌ی ناسایی).

رستېن / rasad: اسم. [عربی] جمع رستول / رسم / rasm: ها. / [عربی] / اسم. ۱. وینه؛ نه‌وه‌ی به‌قه‌له‌م کی‌شراوه ۲. وینه‌ی خه‌تی شتی ۳. / رسم / داب؛ هۆرته؛ رسته؛ گه‌له‌مپه‌ری؛ په‌سم؛ پئ‌وشوینی باو و په‌سندکراوی نپو کۆمه‌لگا (رسم لباس پوشیدن: دابی جل‌وبه‌رگ به‌ر کردن) ۴. / منطق / په‌سم؛ نه‌وه‌ی شتی له رووی نیشانه‌کانیه‌وه بناسینی (وه‌ک نه‌مه‌ی له‌مه‌ر مرۆوه بگوتری: «گیانه‌وه‌ی ناخپه‌ر»).

■ رسم خط: ۱. پئ‌نووس؛ شیوه‌ی نووسینی واته‌کان و نیشانه‌گه‌لی خاله‌ندی ۲. شیوه‌ی جوان نووسین؛ شیوازی خو‌شنووسی / گونده‌نووسی.

رسوب / rosûb, rusûb, ها؛ ات: [عربی/اسم،
بنه‌نیش؛ بنه‌نیشته؛ ملت؛ تاجن؛ گیرهه؛ په‌گر؛
تمتم؛ متممان؛ غلفوش؛ ته‌نیشین؛ ره‌وتی
بن‌نانه‌وه.

▣ رسوب بادی: ته‌نیش‌تووویه‌ک که به هوی باوه
پیک‌هاتبی (وه‌ک ته‌پۆلکه‌ی ماسه‌یی به‌ستین).
▣ رسوب دادن: بنه‌نیش کردن؛ ته‌نیشین کردن.
رسوب کردن: نیشتن؛ نشتن؛ تلته‌بن که‌وتن؛
نیشته بن؛ ته‌نیشین بوون؛ بنه‌نیشته بیه‌ی.

رسوب‌شناسی / -rosûbšenâsî, rusûb- [عربی/
فارسی]/اسم، پانشته‌ناسی؛ تلته‌ناسی؛ لقئ له
زانستی زه‌وی‌ناسی که له بنه‌نیش یان به‌ردی
تمتمانی ده‌کۆلپته‌وه.

رسوبی / rosûbî, rusûbî: [عربی/صفت،
بنه‌نیشته؛ ته‌نیشته؛ پانیشته «این دشت از مواد
رسوبی تشکیل شده است: ئەم دەشته له ماکگه‌لی
بنه‌نیشته پیکهاتوووه».

رسوخ / rosûx, rusûx: [عربی/اسم، جی‌وه‌گری؛
دزه؛ ره‌گاژۆبی؛ کار یان ره‌وتی ریگه‌ خو‌ش
کردن بۆ ناو شتی‌ک و تییدا دامه‌زران «فکری به
ذهنم رسوخ کرد: بیرێک له میشکیدا جی‌گرت».

رسول / rasûl, san: [عربی/اسم، [ادبی] ۱. /رسل/
پیغمه‌به‌ر؛ په‌یامبه‌ر «رسول: خدا؛ پیغمه‌به‌ری خود»
۲. [قدیمی] ناردراو؛ نیردراو «رسول امپراتور روم
نامه‌ای آورد: نارد: ای ئیمپراتوووری رۆم نامه‌یه‌کی
هینا».

▣ رسول اکرم: پیغمه‌به‌ری هیزا؛ پیغمه‌به‌ری
مه‌زن.

رسول الله / rasûlallâh: [عربی/اسم، نیردراوه له
لایهن خواوه؛ ناردراوی خودا.

رسوم / rosûm, rusûm: [عربی] جمع رسَم
رسومات / rosumât, rûsumât: ۱. (!) [عربی]
/اسم، جمع رسَم ۲. کارخانه‌ی دروست‌کردنی
خواردنه‌وه‌ی ئەلکولی.

— رسمی / resî, rasî: پیواژه. — ره‌سی؛

رسمی^۱: قید، فهرمی؛ ره‌سمی؛ به‌شیوه‌یی‌کی
وشک و شیلگیر، به‌رامبه‌ر به‌داب و ده‌ستوور
جوولانه‌وه. به‌رانبه‌ر: خودمانی؛ دوستانه؛ صمیمانه
رسمیت / rasmîyyat: [عربی/اسم، دۆخ یان
چۆنیه‌تی فهرمی بوون «رسمیت جلسه‌ اعلام شد:
فهرمی بوونی دانیشته‌که‌راگه‌یی‌ندرا».

▣ رسمیت داشتن: خاوه‌ن ڕێژ و ېرشتی قانونی
بوون. هه‌روه‌ها: رسمیت بخشیدن؛ رسمیت
دادن؛ رسمیت یافتن

رسن / rasan, ها؛ [عربی/اسم، [ادبی] گوریس؛
گرویس؛ گورویس؛ وه‌ریس؛ وه‌ریسه؛ ره‌سنه؛
رپسمان؛ په‌ت؛ په‌ته؛ په‌تک؛ کندر؛ ته‌ناف؛
ته‌نافه؛ په‌تی درێژ و هیندیک ئەستوور.

رسن‌تاب / rsantâb, ها؛ ان: [عربی/فارسی]/اسم،
[ادبی] ۱. په‌ت‌رپس؛ په‌ت‌جه‌ر؛ کندرپنج؛ له‌ته‌ره
رپسه‌(مینه)؛ که‌سی که رپسمان ده‌گرپته‌وه یان
ده‌چنی ۲. [نامتداول] جالجالووکه؛ جۆلاته‌نه؛
داوته‌نه؛ کاکله‌مووشان؛ داوداوی، ئەفنیپنج؛
دۆبال.

رسوا / rosavâ: صفت. ۱. ها؛ یان/ناوزراو؛
ئابرووتکاو؛ بی‌ئابروو؛ ئابروونه‌ماو؛ رسوا؛ ترۆ؛
خه‌نزار؛ نام‌ه‌ت؛ لومه؛ به‌داناو؛ ناو‌زریاگ؛
شه‌رم‌نه‌ماو؛ حه‌یاتکاو؛ بی‌شه‌رم؛ حه‌یاچووگ؛
گوسارتمه «شما می‌خواهید با این شخص رسوا
همکاری کنید؟ ئیوه ده‌تانه‌وئ له‌گه‌ل ئەم کابرا
ناو‌زراوه‌دا هاوکاری بکه‌ن؟» ۲. [ادبی] نه‌چی؛
نه‌نگین.

▣ رسوا شدن: رسوا بوون؛ ئابروو چوون؛ ناو
زراو؛ ئابروو تکان؛ ده‌لقین.

رسوائی / rosavâî: رسوائی
رسوائی / rosavâyî, ها؛ /اسم، رسوائی؛ ده‌لق؛
سووک؛ بی‌ئابروویی؛ خه‌نزاری؛ ئابرووتکاوی؛
پرووسایی؛ ناو‌زراوی؛ دۆخ یا کارئ که به‌هوی
دژایه‌تی له‌گه‌ل بایه‌خگه‌لی کۆمه‌لگادا ده‌بیته
هوی حه‌یا چوون و ناو‌خراوی: رسوائی

پیراگه‌یشتن «دادرس: دادرسه‌سی».

رسی / rōsî / صفت. رسینه؛ رسین؛ رسی: ۱. به خاکه‌سوره «نهشت رسی: ماشی رسینه» ۲. له جنسی خاکه‌سوره «جلگه‌ی رسی: مه‌خه‌ری رسینه» * رُستی

رسیتال / resîtal / ـها: [فرانسوی/اسم، [موسیقی] ریسیتال؛ کونسرتی که له لایه‌ن تاقه ژهنیاریک یان سترانییژیکه‌وه به‌ریژه ده‌چی.

رسید / resîd, rasîd / ـها: /سم، دفانه‌ک؛ ره‌سید؛ نووسراوه‌یی که گرتنی شتی له لایه‌ن نووسره که یه‌وه ده‌سه‌لمینی «پول را که می‌دهی رسیدش را بگیر! پاره‌که ده‌دهی، دفانه‌ک وه‌گره!».

هه‌روه‌ها: رسید خواستن؛ رسید دادن؛ رسید

گرفتن؛ رسید نوشتن

رسیدگی / resîdegî, rasîdegî / ـها: /سم،

۱. پیگه‌یشتوویی؛ پنه‌یاوایی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی پیگه‌یشتوو بوون «چه‌ها در سن رسیدگی بودند: مندا له‌کان له تمه‌نی پیکه‌یشتوویدا بوون»

۲. پیراگه‌یشتوویی؛ سه‌رکه‌شی؛ کار یان ره‌وتی لئیرسینه‌وه؛ چنه‌وه په‌رسه‌ی؛ سه‌ره‌ی رستی و به سه‌ر راگه‌یشتن و پارازتنی که‌س یان شتیک «باید به حادثه‌دیدگان رسیدگی کرد: پتویسته به لئقه‌وماوان برانکدن» ۳. کار یان ره‌وتی پرسینه‌وه؛ پیراگه‌یشتن؛ چنه‌وه په‌رسه‌ی؛ تۆژینه‌وه و پرس و را، بۆ تیگه‌یشتن له چۆناوچۆنی رووداویک «رسیدگی به شکایت مردم: لئیرسینه‌وه له سکالای خه‌لک». هه‌روه‌ها:

رسیدگی شدن؛ رسیدگی کردن

رسیدن / resîdan, rasîdan / مصدر. لازم،

// رسیدی: گه‌یشتی؛ می‌رسی: ده‌گه‌ی؛ پرس: بگه // گه‌یشتن؛ گه‌یشتن؛ گه‌یین؛ گه‌ین؛ گه‌ه‌یشتن؛ گه‌ه‌ین؛ گه‌هان؛ گه‌هان؛ گه‌شتن؛ گه‌شتان؛ گه‌زین؛ یاوه‌ی؛ یاوای؛ ره‌سین: ۱. رۆیشتن تا جییه‌ک و دامه‌زران تییدا «به‌خانه رسیدن: گه‌یشتنه ماله‌وه» ۲. ره‌بیتن؛ پیگه‌یشتن؛

هه‌له‌ه‌لین؛ حسن؛ پنه‌یاوه‌ی؛ هه‌راش بوون؛ بلۆق بوون «رسیدن میوه: گه‌یشتنی میوه» ۳. به‌ئه‌ندازه بوون؛ ریک بوون؛ یه‌ک ئه‌ندازه بوون «قدش به دو متر می‌رسید: بالای به دوومیتتر ده‌گه‌یشت»

۴. هاتن؛ ئامه‌ی «رسیدن بهار: گه‌یشتنی به‌هار» ۵. [گفتاری] هه‌ل ده‌سکه‌وتن؛ په‌رژان؛ ده‌رفه‌ت هه‌بوون؛ په‌رده‌چییه‌ی «نرسیدم به سلمانی بروم: نه‌گه‌یشتم بجمه ده‌لاکی» ۶. ده‌سکه‌وتن؛

ده‌س‌یاوه‌ی «به مقامی رسیدن: گه‌یشتنه پایه‌یه‌ک» ۷. پیراگه‌یشتن؛ په‌رستاری کردن؛ پۆره یاوه‌ی «به درختها رسیدن: گه‌یشتنه داره‌کاندا» ۸. پیکه‌گه‌یشتن؛ پنه یاوه‌ی؛ یاوه‌ی هه‌نترینی؛ توشی یه‌کتری هاتن «به هم رسیدن: گه‌یشتنه

یه‌ک» ۹. دریژه‌دار بوون تا شوین یا قۆناغیک «قصه به آنجا رسید که... داستانه‌که گه‌یشتنه ئه‌وئ که...». هه‌روه‌ها: رسیدنی

■ صفت مفعولی: رسیده (گه‌یشتوو) / مصدر منفی: نرسیدن (نه‌گه‌یشتن)

رسیده / resîde, rasîde / صفت. ۱. بالغ؛ پیگه‌یشتوو؛ پیگه‌ییگ؛ ره‌سا «دختر رسیده: کچی پیگه‌یشتوو» ۲. گه‌یشتوو؛ گه‌ییگ؛ گه‌یوو؛ ره‌سیو؛ ره‌سیده؛ نیرسایا؛ گه‌ه‌یشتی؛ یاوا؛ یاوه‌ی (له‌مه‌ر میوه‌وه) به هه‌راش؛ به گه‌شکه‌ی ته‌واو. به‌رانهر: کال «نجیر رسیده: هه‌نجیری گه‌یشتوو».

رش / raš / آرش

رشادت / rešadat, rašadat / ـها: [عربی/اسم، دلیری؛ جوامیری؛ دلاوه‌ری؛ بویری؛ ئازایه‌تی «این کار رشادت نیست، حماقت است: ئه‌م کاره دلیری نه، ده‌به‌نگیه».

رشتن / reštan / ریسیدن

رشته / rešte / ـها: /سم، ۱. رسته؛ رست؛ رس؛ رستک؛ رسک؛ هه‌فده؛ هه‌فۆ؛ پۆ؛ رشته؛ تال؛ تاله؛ رژده؛ ماکیکی دریژی نهرمۆک به شیوه‌ی هه‌وداگه‌لئیک که پیکه‌وه بادراون یان ئالقه‌گه‌لئیک که به دوا یه‌کدان «رشته‌ی نخ:

رشته‌فرنگی / reštəfarangi / اسم، هه‌رشته
 فره‌نگی؛ به‌ره‌همیکی چیشتینه‌یه به شیوه‌ی
 رشته‌گه‌لی باریک که به‌تابیه‌ت ده چیشتاوی
 ده‌که‌ن.

رشد / rošd / [عربی/اسم، خیف؛ زۆج؛ هه‌ر؛ بار؛
 ۱. گه‌شکه؛ هه‌ره‌ش؛ کار یان په‌وتی گه‌وره
 بوون «پسر سارا خوب رشد کرده بود؛ کوره‌که‌ی سارا
 باش خیف ببوو» ۲. هه‌راش؛ فره‌رازی؛ فره‌راژوو؛
 فراژی؛ کار یا په‌وتی زۆر بوون؛ په‌ره‌سه‌ندن؛ له
 زیاد بوون؛ فره‌بوونه‌وه «رشد جمعیت؛ زوربوونه‌وه‌ی
 ئاپوره» ۳. پی‌ش‌په‌وت؛ په‌وتی گه‌شه‌سه‌ندن؛
 چل کیشان؛ ئیوزینه‌کردن؛ گه‌شه‌دار بوون «رشد
 کشاورزی؛ پی‌ش‌په‌وتی کشت‌و‌کال».

رشک / rašk, rašg / اسم، [دبی/ئیره‌ی؛ کال؛
 سوو؛ هه‌ست به ناخۆشی و ئازار دیتن له
 هه‌قیازی و خۆشی و به‌رز بوونه‌وه‌ی خه‌لکی
 «همه‌به‌او رشک می‌بردند؛ همه‌وو نیره‌ییان پی
 ده‌برد». هه‌روه‌ها: رشک بردن؛ رشک ورزیدن
رشک / rešk, rešg / ها/اسم، سپیلک؛ رشک؛
 رشکی؛ میتک؛ میتکه؛ میتۆکه؛ که‌را؛ گه‌رای
 ئه‌سپی.

رشن / rašn / ها/اسم، ته‌پۆلکه؛ ته‌پ؛ ته‌پک؛
 ته‌په؛ گر؛ گرد؛ گردۆک؛ کۆمت؛ کۆمه‌یان
 ته‌پۆلکه‌ی خپ.

رشوه / rešve, rošve / ها/ [عربی/اسم، به‌رتیل؛
 هه‌بوودی؛ رشوه‌ت؛ رشفه‌ت؛ رشپه‌ت؛ پوولی که
 خاوه‌ن ده‌سته‌لات بۆ رێک‌خه‌ستنی کارێک به
 ناره‌وا ده‌یستینی «دیگر طوری شده بود که برای
 نوشتن اسم بچه‌ها هم باید رشوه می‌دادیم؛ ئیتر وای لێ
 هاتبوو بۆ ناونووسی منداڵه‌کانیش ده‌بوا به‌رتیلمان
 بدایه». هه‌روه‌ها: رشوه‌دادن؛ رشوه‌گرفتن

رشوه‌خوار / rešvexār, rošve- / ها/ان؛ [عربی/
 فارسی] صفت، به‌رتیل‌خۆر؛ به‌رتیل‌خواز؛
 خووگرتوو یا لایه‌نگری به‌گرتنی به‌رتیل «یک
 مشت مأمور رشوه‌خوار در کار مردم اخلاص می‌کنند؛

رسته‌ی ده‌زوو» ۲. تال؛ تاله؛ رشته؛ رسته؛ رست؛ رس؛
 رستک؛ رسته؛ رسک؛ هه‌فده؛ هه‌فۆ؛ به‌ن؛ رژده؛
 یه‌که‌ی ژماردنی شتانی وا «چهار رشته‌سیم؛ چوار
 تال سیم» ۳. رشته؛ گشته‌ک؛ کشته‌ک؛ رژده؛
 له‌موو؛ داو؛ هه‌ودا؛ ریس؛ ره‌سن؛ وه‌ریس؛ رست؛
 رس؛ رستک؛ رسته؛ رسک؛ هه‌فده؛ هه‌فۆ؛ فریت؛
 هه‌ودایه‌ک که بادراره و به‌شیوه‌ی به‌ن
 ده‌ره‌اتوو ۴. هه‌رشته؛ رشته؛ به‌ره‌همیکی
 چیشتین له‌هه‌ویری نان، که به‌شیوه‌ی
 نه‌وارگه‌لیکی باریک بر‌دارون و ئیشک کران و
 له‌بری‌ک چیشتدا به‌کاردی «رشته‌ی پلویی؛
 هه‌رشته‌ی پلاوی» ۵. رزد؛ رزده؛ رزدی؛ گازه؛
 گه‌لوازه؛ رزگ؛ سه‌فان؛ رزن؛ زنجیره؛ ریزی له
 شتگه‌ل یان ره‌وداوه‌گه‌لی سه‌ر به‌یه‌ک «رشته‌کوه؛
 رزدی کێو» ۶. [فیزیولوژی] کشته‌ک؛ پیکه‌اته‌ی
 درێژ و به‌ن‌ئاسای شانه‌گه‌لی بوونه‌وه‌ر «رشته‌ی
 ماهیچه‌ای؛ کشته‌کی ماسوولکه‌یی» ۷. نه‌خۆشینی
 پیستی که به‌هۆی ئه‌نگه‌لی به‌نیو «رشته» وه له
 قاپووره‌ی پی یان مه‌چه‌کدا سه‌ره‌له‌ده‌دا
 ۸. رشته؛ پشک؛ بابه‌ت و بواری کارێک «رشته‌ی
 شغلی؛ رشته‌ی پیشه‌یی».

▣ **رشته‌ی سخن را به دست گرفتن** [مجازی/
 سه‌ری قسه‌گرتنه‌ده‌سته‌وه؛ له‌وتووێژ یان
 وتاریژیدا به‌شداری کردن و درێژه‌پیدان.

رشته‌ها را پنبه کردن [مجازی/ریس کردنه‌وه
 به‌خوری؛ په‌نج‌دانه‌با؛ په‌نج‌ئاویه‌ره‌ده‌ی؛
 ئاکام و ئه‌نجامی کارێک تیکدان و له‌به‌ین
 بردن «مادربزرگ همه‌ی رشته‌ها را پنبه کرد و
 نقشه‌ی ما نقش بر آب شد؛ دایه‌گه‌وره‌هه‌موو
 ریسمانی کرده‌وه به‌خوری و نه‌قشه‌که‌مانی به‌تال
 کرده‌وه».

به رشته‌ی تحریر درآوردن: نووسین.

رشته‌پلو / -polo, reštepollow / اسم، رشته‌پلاو؛
 جوړی پلاو که هه‌رشته و گوشت و جاروبار میوژ
 و خورمای سووره‌که‌راوی تیده‌که‌ن.

کچه که ی رەزایەتی دا ۲. لە دادی خو چاو پۆشین «بالاخره رضایت داد و آرام را آزاد کردند: ناخری رەزایەتی دا و ئارامیان ئازادکرد».

رضایت داشتن: لە پازی بوون؛ رەزایەت دان؛ دلخۆش بوون «همه در این محله از او رضایت دارند: همه مو لهم گه ره که دا لینی رازین».

رضایت بخش / rezāyatbaxš: [عربی/فارسی] صفت. هۆی دلکراوهیی و رازی بوون.

رضایتنامه / rezāyatnāme، ها: [از عربی/فارسی] اسم. رەزایەتنامە؛ نامەیه ک که تییدا ههست به رازی بوون و دلپروونی له کار یان کردهوهی کهسیک، گرۆ یان پیکراوهیه ک دەرپراوه.

رطب / rotab، ها: [عربی/اسم] خورمای تازه؛ خورمای تهر.

رطل / ratl، ها: [معرب از لاتینی/اسم] رەتل؛ پیتوانیه که له ولاتانی جوراوجوردا کم و زیاد ئەکا و له ۳۰۰ گرههوه تا دەوری ۱۸۰۰ گرهمی ههیه و بهرامبەر به ۸۴ مسقالیشیان گرتووه.

رطب و یابس / rotab-o-yābes: [عربی/اسم] ۱. [نامتداول] تهر و وشک؛ شتگهلی تهر و وشک ۲. [کنایی] هاته‌ران-پاته‌ران؛ ههله‌ق-مهله‌ق؛ قرت و قوین «یک مشت رطب و یابس تجویل داد و گذاشت و رفت: برئ هاته‌ران-پاته‌رانی گوت و لییدا رویشت».

رطوبت / rotūbat، rutūbat، ها: [عربی/اسم] شی؛ نم؛ شه؛ شو؛ مچهو؛ له‌زم؛ شه‌م؛ قه‌راوی؛ قه‌رای؛ هوت؛ هی‌می؛ هی‌میتی؛ هی‌میتی؛ هی‌و؛ هی‌وایی؛ هی‌وی؛ هی‌ویتی: ۱. ته‌رایی؛ ته‌ری؛ هه‌لماو له هه‌وادا (میزان رطوبت ۸۵٪، دما ۱۰ درجه بالای صفر؛ راده‌ی شی ۸۵٪، دما ۱۰ پله‌ک بان سیفر) ۲. وردیله ئاوی هه‌لمژیاگ به هۆی شتاتیکی وه‌ک پارچه یان خاکه‌وه «هنوز کمی رطوبت دارد: هیشتا که‌می نمی هه‌یه».

رطوبت سنج / rotūbatsanc، rutūbat-: [عربی/

تاقمیک مه‌مووری به‌رتیل خور بشپوه ده‌خه‌نه نیو کاری خه‌لکه‌وه».

رشوه خواری / rešvexārī، rošve-، ها: [عربی/فارسی] اسم. به‌رتیل خۆری؛ کار و پیشه‌یه ک که له پێگای به‌رتیل گرتنه‌وه باره‌چه‌ی بیی.

رشوه گیر / rešvegīr، rošve-، ها: [ان: [عربی/فارسی] صفت. به‌رتیل خۆر؛ به‌رتیل گر.

رشید / rašīd: [عربی] صفت. پێگه‌یشتوو؛ بای بالداو؛ به‌لرمان «جوان رشید: لاوی پێگه‌یشتوو».

رصد / rasad، ها: [عربی/اسم] [نجوم] کار و ره‌وتی دیتن و ناسینه‌وه و به‌دووی ته‌نگه‌لی ئاسمانیدا گه‌ران.

رصدخانه / rasadxāne، ها: [عربی/فارسی] اسم. ئاسمان پیو؛ جێگه‌یه ک که تییدا به‌ ئامرازانیکی تایبەت، ته‌نگه‌لی ئاسمانی ده‌بینن و ده‌یانناسن و ده‌یانپتون.

رضا / rezā: [عربی/اسم] ره‌زا؛ ره‌زامه‌ندی «برای رضای خدا: بۆ ره‌زای خودا».

رضا داشتن: رازی بوون؛ ره‌زا بوون. رضا: صفت. [گفتاری] رازی؛ ره‌زا؛ دۆخی پی‌خۆش بوون «من رضا نیستم یک مو از سرش کم شود: من رازی نیم تالیک مووی لی که‌م بیته‌وه».

رضاعی / rezāʿī: [عربی] صفت. [ادبی] شیریی؛ شیره‌کی؛ پیتوه‌ندیدار به‌ شیر خواردنه‌وه.

برادر رضاعی ㊟ برادر

خواهر رضاعی ㊟ خواهر

مادر رضاعی ㊟ مادر

رضامندی / rezāmandī: [عربی/فارسی] اسم. ره‌زامه‌ندی؛ دۆخ یان چۆنه‌تی ره‌زا بوون.

رضایت / rezāyat، ها: [از عربی/اسم] قییم؛ را؛ ره‌وت یا دۆخی رازی بوون؛ پی‌رازی بوون؛ قایل بوون؛ قادی بوون.

رضایت دادن: ره‌زایەت دان: ۱. رازی بوون؛ مل نیانه‌ راسه؛ مل هاورده‌ راسی «عاقبت به عروسی دخترش رضات داد: ناخری بۆ زهماوه‌ندی

فارسی] نم سنج

رطوبت گیر - /rotûbatgîr, rutûbat- / [عربی]

فارسی] نمگیر

رطوبت گیری - /rotûbatgîrî, rutûbat- / [عربی]

فارسی] نمگیری

رطوبی - /rotûbî, rutûbî- / [عربی] صفت. شیدار؛

نمار؛ نمدار؛ نماوی؛ هیودار «هوای رطوبی؛ هوای شیدار».

رطیل - /roteyl- / [عربی] رتیل

رطیلا - /roteylā- / [عربی] رتِیلا

رعاف - /ro'āf- / [عربی] / [ادبی] دُخ یان

چُوناوچُونی رَسکین؛ دارسان؛ پِژانی که پو؛ خوین له لووت هاتن؛ لووت فشیهی؛ خوین لووت بهر بوون.

رعایا - /ro'āyā, ra'āyā- / [عربی] جمع رعیت

رعایت - /re'āyat, ra'āyat- / [عربی] / [اسم] کار یا رهُوتی له بهرچاو گرتن یان پِژگرتن؛ بهرهمی رچاو کردن. ههروهها؛ رعایت شدن؛ رعایت کردن

رعب - /ro'b- / [عربی] / [اسم] / [ادبی] ترس؛ سام؛

بیم «همه از آن صدا دچار رعب شدیم؛ ههموو لهو ناله به ترس دایگرتین».

رعب آور - /ro'bāvar- / [عربی] / [فارسی] صفت.

ترسینهر؛ ترساوهر؛ سامدار؛ هوی پهیدا بوونی ترس «صدای رعب آوری شنیدیم؛ دهنگیکی ترسینهرمان بیست».

رعب انگیز - /ro'bangîz- / [عربی] / [فارسی] صفت.

ترسینهر؛ ترساوهر؛ ترس ئهنگیز «عرش رعب انگیزی سکوت شب را شکست؛ گرمیه کی ترسینهر بیدهنگی شهوی شکاند».

رعد - /ra'd- / [عربی] / [اسم] گورژ؛ ههوره گرمه؛

ههوره گوله؛ گرمه ی ههور «از صدای رعد بیدار شدم؛ له گرمه ی گورژ راجله کیم».

رعد آسا - /ra'dāsā- / [عربی] / [فارسی] صفت.

۱. گور هئاسا؛ گور هگوره با؛ گورژه؛ دهنگی زور

توندی وهک گورژانی ههور ۲. /مجازی/ نرکه؛ گور؛ ناله؛ شریخه؛ شریخ؛ شریقه؛ شریق؛ چریقه؛ به دهنگیکی زور بلیندهوه.

رعدزا - /ra'dzā- / [عربی] / [فارسی] صفت.

گورژهینهر؛ پیکهینهر یان هوی به دیهاتنی ههوره گرمه.

رعدویریق - /ra'd-o-barq- / [اسم] ههوره تریشقه؛

ئهوره تهرهقه؛ ته شبرق؛ ئاسمان قیره؛ به لاجههر؛ گرمه و تریشقه ی ههور؛ برووسکه و شریخه ی ههور.

رعشه - /ra'she- / [عربی] / [اسم] له رزه؛ له ره؛

ههژهک؛ شهکه ی وهک بهک و په بتا په ی تانی ئه ندامانی لهش، به تایبته دهست و پی «دسته ی پیرمرد رعشه داشت؛ دهستی پیرمهترده که، له رزه یان بوو».

رعنا - /ra'nā- / [عربی] صفت. شهنګ؛ شهنگه؛

شهنگین؛ جوان و له بار؛ په پره په؛ خشکوک؛ خاوون به ژن و بالا به کی جوان و ته کووز.

رعنایی - /ra'nā'î- / [عربی] رعنایی

رعنایی - /ra'nā'yî- / [عربی] / [اسم] شهنگی؛ دُخ یان

چُوناوچُونی شهنگ بوون؛ رعنائی

رعونت - /ra'unat- / [عربی] / [اسم] / [ادبی] ۱. قاپانی؛

هوشگی؛ خوپه سندی؛ خوبینی ۲. دُخی خو رازاندنهوه.

رعیت - /ra'yyat- / [عربی] / [اسم] / [قدیمی]

گجه؛ رایهت؛ رهعیهت؛ ۱. جووتیاریک که بهسه ر زهوی ئاغاوه کاری ده کرد و له گوندی ئاغاوا ده ژیا «او بیش از سیصد خانوار رعیت داشت؛ زورتر له سیتسه د بنه ماله گجه ی ههوو» ۲. خه لکی که له ژیر فرمانی پاتشا یان دهوله تیکدا ده ژیان «رعیت انگلیس؛ گجه ی ئینگلیس».

رعیت پرور - /ra'yyatparvar- / [عربی] / [فارسی]

صفت. گجه پهروه؛ خاوون خوو یان حه به پی راکه یشتن به سه ر خه لکی ژیر فرمانی خودا.

ههروهها؛ رعیت پروری

پهوت: لوا؛ کار یان پهوتی رویشتن «رفت و آمد؛ هات و چو» ۲. [ورزش] خولی هه وهل له کیتهر کیگه لی دووقوناغیدا. به رانهر: برگشت

رفتار / raftār, ha: / اسم، ئاکار؛ مهش؛ پهوت؛ رتوو؛ رهوش؛ شیوه؛ رهفت؛ چگونگی؛ رهفتار؛ کریار؛ کرده؛ کهرده؛ کردار؛ نول؛ نۆل: ۱. زئی؛ شیوهی کردهوی گیانداریک له دۆخ یان ههل و مهر چیکی تایبه تدا ۲. [زیست شناسی] چۆنیه تی جوولانه وهی کس، گرو یان تهویریک له شوپنی خویدا ۳. [روان شناسی] کۆمه لی پهرسگه لی ئه ندای و لۆیی گیانله به ریک له به رانهر دۆخ یان کاریکی دیارده وه ۴. [مجازی] کۆی کارگه ل و په یوه ندیگه لی کۆمه لایه تی که سیک «تا وقتی زن نگرفته بود کسی از رفتارش راضی نبود؛ هه تا ژنی نه هی نابوو کس له ئاکاری رازی نه بوو».

رفتار کردن: رابهستن؛ جوولانه وه؛ رهفتار کردن.

رفتارگرایی / raftgerāyî / اسم، ریبازیکی رهوانشناسیه که ته نیا پهرسگه لی شیایو هه لسه نگاندن، شایانی لیکۆلینه وه ده زانی:

اصالت رفتار

رفتاری / raftārî / صفت. ئاکاری؛ نۆلی؛ رتوویی؛ پیوه ندیدار یان سه ر به ئاکاره وه «پژوهشهای رفتاری: پیدۆزیگه لی ئاکاری».

رفتگان / raftegān / اسم، مردوان؛ رویشتوان؛ مه ردی «خدا رفتگان همه را بیاورد؛ خوا له مردوانی هه موو لاییک خوش بی».

رفتگر / roft(e)gar, ha: / ان؛ اسم، پاکه وان؛ سه پوور؛ کۆلان مال؛ زییل ریز؛ سهوور؛ سه به رگه چی؛ زبل مال؛ کارگه ریک که کاری گه سکدانی شه قام و کۆلان و لابر دنی زبل و زال له بهر ده رکی مالانه.

رفتگری / roft(e)garî / اسم، پاکه وان؛ سپووری: ۱. کاری پاکه وان ۲. کاری گه سکدان

رعیت نواز / ra'īyyatnavāz: / اعربی/فارسی] صفت. گجه نه واز؛ به خو و یان هۆگری یارمه تی دان و دلنه وایی کردن له خه لکی ژیر فرمانی خو. ههروه ها: رعیت نوازی

رغبت / reqbat, raqbat: / اعربی/اسم، واز؛ ههز: ۱. ئوگره تی؛ گرایش؛ کار و پهوتی گرهوین؛ گرافین «هیچ رغبت به خوردن غذا نشان نمی داد؛ هیچ دازی له خواردن نه بوو» ۲. ویست؛ خواز؛ خواست «آدم رغبت نمی کرد به صورتش نگاه کند: کس نه بیده ویست چاو له پرومه تی بکا».

رغبت داشتن: واز لی بوون؛ ههز لی بوون. ههروه ها: رغبت کردن

رف / raf, ha: / اسم، رهف؛ رهفه؛ رهفک؛ رهفکه؛ رف؛ رفه؛ رفحه؛ رفانک؛ تهروال؛ تهرواله؛ تاقه ی له چتو یا گه چ له دیواردا بۆشت له سه ر دانان.

رفاوت / refāqat, rafāqat, ha: / اعربی/اسم، هه واله تی؛ هه فالینی؛ هه فاله تی؛ ئاواله تی؛ هه مازی؛ هه واله تی؛ ئه فالی؛ ره فقیایه تی: ۱. دۆستی؛ دۆستایه تی؛ هه فگری «چند بار گفتم با این قماش آدمها رفاقت نکن! چه ندیم پی گوتی له گه ل ئه م هه تیوانه دا دۆستی مه که!» ۲. [نامتداول] هاوړیی.

رفاقتی / refāqatî, rafāqatî: / اعربی/اقید. دۆستانه؛ هه واله تی؛ به دۆستایه تی؛ به ئاوالیه تی؛ به شیوه ی براده رانه «نوشته ای رد و بدل نشد، همین طور رفاقتی معامله کردیم؛ نووسراوه یه ک ئال وگۆر نه کرا، هه روا دۆستانه مامه له مان کرد».

رفاه / refāh: / اعربی/اسم، ئاسووده یی؛ ئاسایش؛ راحه تی «در آنجا امور رفاه مسافران فراهم شده بود: دهویدا کار و باری ئاسووده یی مسافران دابین کرابوو».

رفاهی / refāhî: / اعربی/صفت. ئاسایشی؛ پیوه ندیدار به ئاسایشه وه «خدمات رفاهی: رازه مه نی ناسایی».

رفت / raft: / اسم، چۆ؛ چوو؛ شو؛ رهفت؛

و خاوین راگرتنی کۆگای گشتی.

رفتن / raftan /: مصدر لازم. // رفتی: رۆیشتی؛ می روی: دەرۆی، بُرۆ، برۆ // رۆیشتن؛ مهشین؛ چوون؛ چووین؛ چۆن؛ رۆیین؛ رووین؛ لوی؛ لوهی؛ شین؛ شیان؛ شیهی؛ ههرن؛ ۱. رۆیشتنهوه؛ چوونهوه؛ دوور بوونهوه له لای بیژهر، بیسەر، کهس یان جیگهی دیاریکراو «به خانه رفتن: رۆیشتنهوه بۆ مال» ۲. دوورینگ یان ریگایهک پیوان «تا سر کوچه رفت: تا سەر کۆلان رۆی» ۳. له جییه کدا ئاماده بوون، بهتایبته له کۆ بوونهوهیه کدا بهشداری کردن «رفته بود عروسی: چوووه زه ماوه نهد» ۴. [گفتاری، مجازی] چوونهوه؛ کیشانه سهر؛ شیاپوه؛ وه که یهک بوون؛ له یهک کردن «بچه به عمویش رفته: منداله که چووه ته وه سهر مامی» ۵. چوونهوه؛ له باریکدا مانهوه؛ چۆنیهتیه که لی پیدایا بوون «به خواب رفتن: از هوش رفتن: چوونه خهو؛ له هۆش چوون» ۶. دهرچوون؛ جوولان؛ بزووتن؛ نرڤان؛ بزوان؛ وه گهر بوون «مثل باد رفتن: وه کوو با رویشان» ۷. [ادی] به سهردا هاتن «نمی دانی بر ما چه ها رفت! چووزانی چیمان به سهرهات!» ۸. ویستن؛ گهرهک بوون؛ به نیاز بوون «رفت با مشت او را بزند که دستش را گرفتم: رۆی به مست لییدا دهستیم گرت» ۹. له گهر کهوتن؛ بریانی گهرانه یهک «برق رفت: کاره با رۆی» ۱۰. [مجازی] له دهست دان؛ له کیس دان؛ له کیس چوون «خانه رفت: ماله که رۆی» ۱۱. کاری هاوکرد «در رفتن: دهرچوون». ههروهها: رفتنی

■ صفت فاعلی: رونده (ب-) / صفت مفعولی: رفته (رۆیشتوو) / مصدر منفی: نرفتن (نهرۆیشتن)

رفتن / roftan / روبریدن

رفتنه / raftane /: قید. [گفتاری] له رۆیشتندا؛ کاتی رۆیشتن «رفته در را ببند: له رۆیشتندا دهرگا که بیهسه»: رفتنی

رفتنی / raftani / رفته

رفت و آمد / raft-o-āmad /: اسم. هات و چوو؛ هات و چۆ؛ ئاموشۆ؛ هامشۆ؛ ئامهولوی: ۱. کاری رۆیشتن و گهرانه وه «در داخل ظرف کوچکی رفت و آمد می کند: له نیو دهفرۆ که یه کدا هات و چوو دهکا» ۲. جوولان و جییه جی بوونی خه لک، گیانه وه ر یان ماشین به ریگادا «دو تا مینی بوس به آن جا رفت و آمد دارد: دوو مینه بووس هات و چووئ» ۳. له/ [مجازی] ئامشۆ رفته؛ په یوه ندییه که ده بیته هۆی دیداری په ساپه سای چهن کهس له گهل یه کتریدا «مدتی با او رفت و آمد داشتیم: ماوه یهک له گهلیدا ئاموشومان بوو».

رفت و روب / roft-o-rûb /: ها/ اسم. ۱. کار و رهوتی رامالین؛ رامالان؛ پارڤان ۲. گسک و مال؛ کاریان رهوتی گهسکدان و تۆز ته کاندن «روزهای جمعه مشغول رفت و روب خانه می شد: رۆژگه لی ههینی خه ریکی گسک و مالی خانوه که ده بوو».

رفته-رفته / rafterafte /: قید. ورده-ورده؛ بهر-بهره؛ هییدی-هییدی؛ کهم-کهم؛ تۆز-تۆزه؛ هن-بهن؛ به تپهر بوونی کات «رفته-رفته همه ی کارها را به دست گرفت: ورده-ورده تهواو کاره کانی گرت دهسته وه».

رفراندوم / refrāndom /: ها/ [فرانسوی] اسم. [سیاست] کۆمه لپرسی؛ لی پرسینی گشتی؛ کۆپرسان؛ کار و رهوتی پرس خه لکی کردن بۆ سه لماندن یان لابر دنی قانونیک.

رفرانس / ref(e)rāns /: [فرانسوی] مَرَجَع-۳

رفرم / reform /: ها/ [فرانسوی] اسم. ریفۆرم؛ باشر کردنه وه ی دۆخی که بهرقه راره.

رفرمیست / reformîst /: [فرانسوی] صفت. چاکه وه خواز.

رفرمیستی / reformîstî /: [فرانسوی] صفت. چاکه خوازانه.

رفع / raf /: [عربی] اسم. کاریان رهوتی:

رفوزه شدن؛ رفوزه کردن

رفوکاری / rufükārī, rofû- / ها: / [عربی / فارسی] اسم. هفتیزکاری؛ هفتیزکاری؛ کار یان رهوتی هفتیز کردنی شتیک.

رفوگر / rufûgar, rofû- / ها: ان: / [عربی / فارسی] اسم. هفتیزگر؛ که کسی که کاری چاک کردنهوهی درپروی و پروای پارچه و چنراوگهلی دیکهیه.

رفوگری / rufûgarî, rofû- / اسم. هفتیزکهری: ۱. کاری هفتیزکرن ۲. پیشه‌ی هفتیزکهر ۳. کارگهی هفتیزکهر.

رفیده / rafîde / اسم. رفیده؛ ماده؛ مایه؛ مادی؛ نان‌به‌ن؛ که‌ره‌سه‌یی له کوئوش یان شوول که متقالی به سهردا گیراوه و بۆ نان به تهنورهوه دان که‌لکی لی ده‌گرن.

رفیع / rafî' / [عربی] صفت. / ادبی / به‌رز: ۱. بلند؛ بلیند؛ خاوه‌ن به‌رزیه‌کی زۆر ۲. به‌رچاوگر و گرنگ (مقام رفیع؛ پایه‌ی به‌رز).

رفیق / rafîq, refîq / ها: ان: رفقا: / [عربی] اسم. یار؛ هاوباز؛ هم‌باز؛ هامفرد: ۱. دۆس؛ دۆست؛ ده‌سه‌بر؛ ده‌سته‌بر ۲. هاوته‌ک؛ هاوال؛ هاوپی؛ هاوپی؛ ره‌فیق؛ هالا؛ هافال؛ ئوال؛ هاوئل؛ هامپرا؛ ئاوئل؛ برادره؛ هه‌قال؛ ئاوپی؛ ره‌هه‌ف؛ هاوال؛ هاوادم؛ هه‌وپی؛ هه‌ته‌ک ۳. ره‌فیق (له زاراهوی رپبازی مارکسیسمدا)؛ هاوبیر؛ هاومراز (رفیق لنین: ره‌فیق لنین).

رفیق شفیق: دۆستی دلۆقان؛ دۆستی دلسۆز؛ هه‌قالۆشک؛ دۆستی به‌راستی.

رفیق نیمه‌راه: نیمچه‌دۆس؛ ره‌فیق نیمه‌رینگه؛ دۆستی سست.

رفیق آش و پلو کسی بودن: / کنایی / دۆستی سهر سفره‌ی که‌سیک بوون؛ دۆستی مه‌رامی که‌سیک بوون؛ له‌گه‌ل که‌سیکدا به‌خاتری ده‌سکه‌وت و قازانج دۆستایه‌تی کردن.

رفیق بودن: دۆس بوون؛ هه‌وال بوون. هه‌روه‌ها: رفیق شدن

۱. نه‌هیشتن ۲. / ریاضی / ساغ کردنهوه؛ کاری هه‌لاواردنی ژماره‌ی ساخ له ژماره‌ی شکاو «اگر ۱۳/۲ را رفع کنیم می‌شود ۶/۲» نه‌گهر ۱۳/۲ ساغ بکه‌ینه‌وه ده‌بیته ۶/۲.

رفع ابهام: نه‌هیشتنی گرژی و دژواری بابه‌تیک و ئاشکرکردنی چۆنیه‌تی نه‌و گرئییه. رفع تکلیف: / مجازی / کار یا رهوتی له مل کردنهوه؛ له سهر لادانی کاریک و که‌مته‌رخه‌م بوون له به‌رانبه‌ریدا «با این آمدنش فقط می‌خواست از خودش رفع تکلیف کرده باشد: به‌م هاتنه ههر گهره‌کی بوو له ملی بکانه‌وه».

رفع توقیف: / حقوق / کار و رهوتی ئازاد کردنی که‌س یان مالیکی زه‌وت کراو.

رفت / rafat / [عربی] اسم. / ادبی / ۱. به‌رزایی؛ بالایی؛ بلیندی ۲. هیژایی؛ هه‌فیازی؛ سه‌روانی؛ سه‌راونی.

رفع رجوع / raf-o-rucû', -rocû' / [عربی] اسم. جیبه‌جی؛ کار یان رهوتی لابرندی ئالۆزی و بشیوه‌ی بده‌یه‌تاوو.

رفق / refîq / [عربی] اسم. / ادبی / ۱. هاوپی؛ هاوپی؛ ۲. دۆستی؛ هه‌والی؛ هه‌مبازی.

رفقا / rofaqâ / [عربی] جمع رفیق رفو / rufû, rofû / ها: / [عربی] اسم. هفتیز؛ هفتیز؛ کاری چاک کردنهوه و داپۆشانی درپروی و پژوی له قوماش و هه‌لچنراوگه‌لی تردا به‌شیوه‌ی دروونه‌وه‌ی نه‌و جیگانه به‌چه‌شنی پيشوو و به‌به‌نی ههر به‌و ره‌نگه، که‌دیار نه‌بی.

رفو کردن: هیفاختن؛ هیفاشتن؛ هیفاشتن؛ چینه‌وه؛ چناندن؛ فه‌چنین؛ وه‌چناندن؛ فه‌چناندن؛ درپاو به‌هه‌ودا دروونه‌وه. هه‌روه‌ها: رفو شدن

رفوزه / rufûze, rofûze / ها: / [فرانسوی] صفت. / گفتاری / رفوزه؛ دۆخ و چۆناوچۆنی قه‌بوول نه‌بوون و له جیی خۆدا مانه‌وه؛ دواکه‌وتن؛ ده‌رنه‌چوون له‌وانه‌دا. هه‌روه‌ها: رفوزه بودن؛

دەبىتە ھۆى زايەلەدار بوونى دەنگ و ھىدى
بوونەھى فەنەرى سەعات.

رقاصە / raqqāse, ھا: ھان: / [عربى/اسم،

ھەلپەركى كەر؛ ژنى كە كارى ھەلپەرىنە.

رقاصى / raqqāsî, ھا: / [اسم، ۱. كار يان رەوتى

ھەلپەركى كەردن ۲. كارى ھەلپەركى كەر.

رقاع / reqā', [عربى/اسم، يەككە لە خەتگەلى

عەرەبى كە لە راپردودا لە نووسىنى فارسىدا

بەكار دەچوو و زۆرتر لە كەتتە، فرمان و

سەردىرى پەرتووكاندا بەكار دەبرا.

رقبا / roqabā, [عربى] جمع رقيب

رقبات / raqabāt, [عربى] جمع رقيب

رقبە / raqabe, رقبات: / [عربى/اسم، ملك يان

زەوى و زارى بەخشاو بە شوين يان

دامەزراوەتيك.

رقت / reqqat, [عربى/اسم، ۱. تەرى (بەرامبەرى

خەستى)، دۆخ يان چۆنىەتتى تەر و بر بوون

۲. [مجازى] ناسكى ۳. [مجازى] تورتى؛

شكىنەرى.

□ رقت قلب: ۱. دل ناسكى ۲. خەم و كەسەرئ

كە بە ھۆى دىتنى ئازارى خەلكى ترەوہ دل

دادەگرئ.

رقت آور / reqqatāvar, [عربى / فارسى] صفت.

دلتهزىن؛ ھۆى خەمبار كەردن و دل تەزاندن.

رقت انگيز / reqqatangiz, [عربى / فارسى] صفت.

دلتهزىن؛ ھۆى خەفەتبار كەردن و دل ھىنانە

پەحم (حال رقت انگيزى داشتم؛ دۆخىكى دلتهزىنم

ھەبوو).

رقت بار / reqqatbār, [عربى / فارسى] صفت.

دلتهزىن؛ ھۆى بەدبىھانتى جەخار و دل

تەمراوى «آمدی و زندگى رقت بار» را دیدی: ھاتى و

ژيانى دلتهزىنى ئەوت دى).

رقص / raqs, ھا: / [عربى/اسم، ھەلپەركى؛

سەما؛ كاي؛ ديلان؛ ليز؛ لوتك؛ قىجى؛ ئورزان؛

ھۆرپىراي؛ ھۆرپىرەي؛ لەيس؛ لەيز؛ ھەلاي؛

رفيق گىرتىن: (لەمەر ژن يان كچەوہ) دۆس
گرتى؛ دل گىرتەي؛ بوونە دۆست و ئەويندارى
كەردن لەگەل پياوئىكدا.

رفیقانە / rafiqāne, refiqāne, [عربى/فارسى]

صفت. دۆستانە؛ دۆسانە؛ ھەڤالانە؛ وەك دۆست

«كمك رفيقانه: يارمەتى دۆستانە».

رفیقانە: قيد. دۆستانە؛ دۆسانە؛ ھەڤالانە؛ وینەي

دۆسان؛ ھاویرئ لەگەل دۆستايەتتى زۆردا «رفیقانە

او را در آغوش گرفت: دۆستانە باوہشى پيدا كەرد».

رفیق بازى / rafiqbāzî, refiqbāzî, ھا: / [عربى/

فارسى] / اسم، دۆستبازى؛ دۆستبازى: ۱. زىدەپوئى

لە دۆستايەتتى كەردن و بوونە رەفيق لەگەل

خەلكدا ۲. دۆستان لە ھەر كاريكدا سەر خستىن

و لە بەر ئەوان ھەق نانە لاوہ ۳. (لەمەر ژن يان

كچەوہ) كار يا رەوتى دامەزراندنى پتوہندى

خۆشەويستى لەگەل پياوئىكدا. ھەروہا: رفيق باز

رفيقە / rafiqe, refiqe, ھا: / [عربى/اسم، دۆس؛

كچ يان ژنىك كە لەگەل پياوئىكدا

خلىنەوبلىنەي ھەي.

رقابت / reqābat, raqābat, ھا: / [عربى/اسم،

ھاڤركى؛ ھەڤركى؛ رەكەبەركى؛ رقبەرقە؛

بەربەرەكانى؛ رەكە؛ ملە؛ مل ملانى؛ كىبەركى؛

ھەڤدوبرن؛ كار يا رەوتى كۆشان بۆ پيشكەوتن

لە كاريك يان بە دەست ھىنانى شتىك كە

جىگاي سەرنجى ھەمووانە «براى جلب توجه آن

دختر با هم رقابت مى کردند: بۆ راکيشانى سەرنجى ئەو

كچە پتەكوہ ھاڤركيان دەكەرد». ھەروہا: رقابت

داشتن؛ رقابت كەردن

رقاص / raqqās, ھا: ھان: / [عربى/اسم، سەماكەر؛

داوہت گىر؛ كاي كەردۆخ؛ ليزەڤان: ۱. كەسى كە

بە ھەلپەركى و سەما سەرنجى كەسان بۆ لاي

خۆ دەبا ۲. كەسى كە لە ھەلپەركىدا كارامەيە.

رقاصك / raqqāsak, ھا: / [عربى / فارسى] / اسم،

بەندۆل؛ لەرزان؛ ئامرازىك لە كاترۆمىردا كە بە

ھاتوچۆي يەكميزانى بەروہو چەپ و راست،

رقصیدن / raqsîdan /: [عربی / فارسی] مصدر. لازم.
 // رقصیدی: هه‌له‌په‌ریت؛ می رقصی: هه‌له‌ده‌په‌ری؛
 برقص: هه‌له‌په‌ره // ۱. هه‌له‌په‌ران؛ هه‌له‌په‌رین؛
 هۆرپه‌ری؛ هۆرپه‌رای؛ ره‌خسین؛ له‌هستین؛
 لیزین؛ له‌یزتن؛ وازین؛ سه‌ما کردن؛ مه‌شاندنی
 دیلان «حاضران با آهنگ گۆل می‌رقصیدند: ناماده‌بوان
 به‌ناهه‌نگی ده‌ول هه‌له‌ده‌په‌ران» ۲. [مجازی]
 هه‌لسووران؛ هۆرخولیه‌ی؛ ئه‌نجامدانی کارگه‌لی
 به‌دلخوازی دیتری و بی‌ویستی خو «به‌ساز
 دیگری رقصیدن: به‌فووی دیتران هه‌لسووران».

■ صفت فاعلی: رقصنده (سه‌ماکهر) / صفت مفعولی:
 رقصیده (سه‌ماکردوو) / مصدر منفی: نَرقصیدن
 (سه‌ما نه‌کردن)

رقعه / roq'e, /ها: [عربی] /سم، [ادبی] / ۱. نامه؛
 نووسراوه ۲. شیوه‌نووسینیکی خه‌تی عه‌ره‌بی
 ۳. [قدیمی] پینه.

رقعی / roq'i /: [عربی] قطع رقعی، قطع
 رقم / raqam /: [عربی] /سم، ۱. نووسراوه ۲. /ها؛
 آرقام؛ رقوم؛ ژماره؛ هه‌ریه‌ک له‌نیشانه‌گه‌لی
 ده‌یانه‌ی (۱ تا ۹۰) له‌ژماره‌نووسی باودا.

■ رقم زدن: نووسین؛ نقیسین؛ نویسته‌ی؛
 نویسه‌ی.

رقوم / ruqûm, roqûm /: [عربی] جمع رقم
 رقومی / ruqûmî, roqûmî /: [عربی] صفت.
 ژماره‌یی؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ژماره‌وه.

رقيب / raqîb /ها: ان؛ رقبأ: [عربی] /سم، هومال؛
 هاوچاو؛ به‌ریه‌ره‌کانی‌که‌ر؛ هافرک؛ هه‌فرک؛
 مله‌که‌ر؛ ململانی‌که‌ر؛ هه‌ر کام له‌و که‌سانه‌ی که
 بۆ گه‌یشتن به‌ئامانجیک به‌دووی که‌وتنه‌ به‌ر
 له‌که‌سانی‌ترن.

■ رقيب تراشیدن: هومال سازدان؛ هاوچاو
 تاشین؛ بوونه‌هۆی په‌یدا بوونی هافرک.

رقیت / reqîyyat /: [عربی] /سم، [ادبی] کۆیله‌یی؛
 کۆیله‌تی؛ کۆله‌تی؛ لیزیه‌تی؛ به‌نده‌یی.
 رقیق / raqîq /: [عربی] صفت. که‌م‌په‌نگ؛

ره‌خس؛ کۆمه‌له‌یه‌ک زیویانی به‌زمین، پتر
 له‌گه‌ل مووسیقادا.

■ رقص شتری: [کنایی] لۆقه؛ سه‌مای به
 نابه‌له‌دی.

رقص نور: ئامرازیکه‌ زۆری چرا تیدایه، که
 تیشکیان که‌م و زیاد ده‌کا و کزی و به‌رزی
 ده‌نگ ده‌نوین.

رقصان / raqsân /: [عربی / فارسی] صفت.
 به‌دیلان؛ به‌له‌یزان؛ به‌چوناوچونی سه‌ماوه
 «شعلی رقصان آتش: گری به‌دیلائی ناگر».

رقصان: قید. به‌سه‌ماوه؛ له‌حالی هه‌له‌په‌ریندا
 «خنده‌زان و رقصان گرد سالن می‌چرخیدند: به‌پیکه‌نین
 و سه‌ماوه له‌سالۆنه‌که‌دا ده‌سوورانه‌وه».

رقصاندن / raqsândan /: [عربی / فارسی] مصدر.
 متعدی. // رقصاندی: هه‌لت‌په‌راند؛ می رقصانی:
 هه‌له‌ده‌په‌رینی؛ برقصان: هه‌له‌په‌رینه //

۱. هه‌له‌په‌راندن؛ هه‌له‌په‌رآن؛ هۆرپه‌نه‌ی؛ به‌له‌یز
 هه‌له‌په‌چاندن «داشت عروسک را می‌رقصاند: خه‌ریک
 بوو بوو که‌له‌که‌ی هه‌له‌ده‌په‌راند» ۲. [کنایی]
 هه‌لسوورانن؛ هه‌له‌په‌له‌ پی کردن؛ هۆرخولنه‌ی؛
 به‌درو و ده‌له‌سه‌ به‌کارگه‌لی گۆتره‌وه
 هه‌له‌په‌چاندن «دو سال است مرا با این دروغها
 می‌رقصانی: دوو ساله‌ به‌م درو‌یانه‌ هه‌لم
 ده‌سوورینی».

■ صفت فاعلی: رقصاننده (هه‌له‌په‌رینه‌ر) / صفت
 مفعولی: رقصانده (هه‌له‌په‌رینراو) / مصدر منفی:
 نَرقصاندن (هه‌له‌په‌راندن)

رقصانیدن / raqsānîdan /: [عربی / فارسی] مصدر
 رقصاندن

رقصنده / raqsande /ها: گان: [عربی / فارسی]
 /سم، هه‌له‌په‌رکی‌که‌ر؛ سه‌ماکهر؛ که‌سه‌ی که
 هه‌له‌ده‌په‌ری.

رقص نگاری / raqsnegārî /: [عربی / فارسی] /سم.
 کار و ره‌وتی دانانی شیوه‌ی سه‌ما، به‌تایبه‌ت
 باله.

کەسیکی گه‌وره بوون.

رکابدار / rekābdār: ها، ان: [عربی/فارسی] اسم. پێشەنگ؛ کەسێ که له پێش سوارەوه به پیاده دەروا و له سوار بوون و دابه‌زیندا یارمەتی دەدا.

رکابدار: صفت. ۱. رکابی ۲. مەنە‌ک‌دار؛ خاوەن مەنە‌ک «ماشین رکابدار؛ ماشینی مەنە‌ک‌دار».

رکابی / rekābî: [عربی] صفت. ۱. رکابی؛ خاوەنی رکاب «پیراهن رکابی؛ کراسی رکابی» ۲. مەنە‌کی؛ مەنە‌ک‌دار؛ وه‌کوو مەنە‌ک «استخوان رکابی؛ ئیسقانی مەنە‌کی».

رکاکت / rekākat, rakākat: [عربی] اسم. نه‌چیی؛ ناپه‌سندی؛ دزیوی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی نه‌چیی بوون.

رکتوم / rektom: [فرانسوی] اسم. [کالبدشناسی] ریخۆله‌ی کۆم؛ به‌شی دوا‌یی رێله‌خۆی گه‌وره.

رکعت / rak'at, rek'at, rok'at: ها، [عربی] اسم. [اسلام] رکات؛ ره‌کات؛ ره‌کاته؛ پاژیک له‌ نوێژ، بریتی له‌ وه‌ستان، خۆتێندنی ئایه‌ت و سووره له‌ قورئان، دانه‌وان و سه‌ر نانه زه‌وی.

رک‌گویی / rok'gūyî: ها، [اسم] زمان‌رووتی؛ قسه‌رووتی؛ وه‌کات‌واچی؛ کار یان چۆناوچۆنی به‌ ئاشکرا و بێ‌مه‌راییی قسه‌کردن؛ پرووت و په‌تی وتن «رک‌گویی همه‌جا خوب و نیست و گاهی کار دست آدم می‌دهد؛ زمان‌رووتی همه‌یشه باش نیه‌ و زۆر جار مرۆ تووش ده‌کا».

رکن / rokn: ها، ارکان: [عربی] اسم. [ادبی] کۆله‌که‌: ۱. ئەستوون؛ ئەستوونگ؛ پایه‌؛ کۆله‌کی. ۲. [مجازی] هۆی راوه‌ستاوی شتیک «مطبوعات را رکن سوم دمکراسی می‌دانند؛ رۆژنامه‌گه‌ل به‌ کوله‌که‌ی سیه‌می دموکراسی ده‌زان».

رکود / rokûd: [عربی] اسم. مەندی؛ نه‌جوولان؛ بێ‌جه‌شت بوون؛ خه‌فتن؛ کار و ره‌وتی داوه‌ستان.

ناخه‌س: ۱. کال؛ ئاوه‌کی؛ ته‌ر؛ شل «چای رقیق؛ رنگ رقیق: چای که‌م‌ره‌نگ؛ ره‌نگی ته‌ر» ۲. به‌ره‌نگی که‌مه‌وه «آرایشی رقیق کرده‌ بود؛ ئارایشییکی کالی کردبوو».

رقیق القلب / raqîqolqalb: [عربی] صفت. دل‌ناسک؛ دل‌ه‌لوو؛ دل‌نه‌رم.

رک / rok: صفت. [گفتاری] ره‌پ و راست؛ سه‌رافکی؛ وه‌کات؛ هه‌ربی؛ سفت و ساده‌؛ بێ‌رووبینی؛ بێ‌په‌رده‌؛ خاوەن را‌شکاوی و راستی له‌ ده‌ره‌پینی ئه‌وه‌ی دل‌خوازی بیسه‌ر نیه‌ «آزاد خیلی رک بود و راحت حرفش را می‌زد؛ ئازاد زۆر ره‌پ و راست بوو، ره‌حه‌ت قسه‌ی خۆی ده‌کرد».

رک: قید. به‌ را‌شکاوی؛ بێ‌ده‌راویسی؛ ره‌پ و راست؛ ره‌پ و په‌وان؛ پان به‌ پان؛ په‌پا و ره‌پ؛ بێ‌رووبینی؛ ده‌ق و ده‌ق «خیلی رک به‌ من گفت؛ نمی‌خواهم با ما بیایی؛ زۆر به‌ را‌شکاوی پیتی گوت؛ نامه‌وی له‌ گه‌لماندا بئی».

رکاب / rekāb: ها، [عربی] اسم. ۱. ئاو‌زه‌نگی؛ زه‌نگوو؛ زنگی؛ وزه‌نگی؛ وێزه‌نگی؛ زه‌نگ؛ مەنە‌ک؛ رکێف؛ ئالقه‌ی نیوه‌ جه‌غزی ئەم‌لا و ئەولای زین که‌ له‌ کاتی سواریدا پیتی تی ده‌خه‌ن ۲. جیی پا له‌ دووچه‌رخه‌ و مو‌تۆردا ۳. پله‌ی ماشین و قه‌تار که‌ له‌ کاتی سوار بووندا پیتی له‌ سه‌ر ده‌نین ۴. پارچه‌نه‌واری هه‌لواسینی شالوار له‌ سه‌ر شان.

رکاب‌دادن: ۱. سواری دان ۲. [کنایی] به‌ر‌فهرمان بوون.

رکاب‌زدن: پالێدان؛ دووچه‌رخه‌ ئاژۆتن. رکاب‌کشیدن: به‌ تاو‌بردن؛ لنگاردن؛ لنگ‌دان؛ به‌ قیر هه‌لپێچان.

رکاب‌گرفتن: په‌نجه‌ هه‌لپێکان و دوو ده‌ست به‌ شپۆه‌ی ئاو‌زه‌نگی ده‌ره‌پیان بۆ پا‌تی خستن و سه‌رکه‌وتنی که‌سیکی تر.

در (الترام) رکاب کسی بودن: [مجازی] وێ‌رای گه‌وره‌یه‌ک بۆ شوێنیک چوون؛ هاو‌ری

را بردارم، کمرم رگ به رگ شد؛ دانه ویم جانتاکه هه لگرم، پشتم ره گاوره گ بوو.

رگ خواب کسی را به دست آوردن: [مجازی/ لایه‌نی که مایه‌سی که سی دۆزینه‌وه و که لک لینی وهر گرتنی.

رگ خود را زدن: له په‌گی خو دان؛ خو کوشتن؛ خو مراندن؛ رپو وی پریه.

رگ دیوانگی کسی گل کردن: [مجازی/ به‌سردا هاتن؛ دان له سهر؛ له بهر توورپه‌ی زور، وه‌کوو شیت لیّهاتن و ئاکاری سهر لی بوونه‌وه (مثل این که باز رگ دیوانگی تو گل کرده که این طور داری نمره می‌کشی؛ وادیاره دیسان به سهرتدا هاتوه ئاوا ده‌قیرپنی).

رگ زدن: ۱. برین یان دراندنی په‌گ «تا رسیدن رگ خودش را زده بود؛ تا گه‌یشتن، ره‌گی خو بریوو» ۲. خوین به‌ردان؛ جه‌جامه‌ت.

رگ غیرت کسی جنییدن: غیرت کسی به جوش آمدن غیرت

رگ کردن پستان: په‌گ پیدا هاتن؛ شیر زانه سینیه‌ی ژن.

رگ کردن کسی بیرون آمدن: [کنایی/ خوین هاتنه به‌رچاو؛ زور توورپه‌ بوون؛ په‌گ مل به‌رزوه بوون/ دهرپه‌رین.

به رگ غیرت کسی بر خوردن: [مجازی/ له په‌گی غیرته‌ی که سیک دان؛ غیره‌ت جمانی که سیک به‌هوی بزواندنه‌وه «حرف من به رگ غیرتش بر خورد و کتاب را پس داد؛ قسه‌که‌م له ره‌گی غیرته‌ی دا و کتیه‌که‌ی داوه».

رگبار / ragbār، ها: / اسم، ریژنه؛ ره‌زنه؛ گوزم؛ خورپه‌م: ۱. په‌یله؛ په‌هیله؛ په‌هیله؛ شه‌س؛ شه‌ست؛ شه‌سته؛ تاوه؛ لیزمه؛ لیزم؛ ئاز؛ هرشت؛ شه‌ماله؛ بارینی پرتاو و له‌نکاو که گه‌لیک جار ده‌گه‌ل بازیشک و بادوه‌دایه ۲. ده‌سریژ؛ ده‌سترپژ؛ په‌گبار؛ تیرهاویژری په‌مارپه‌م و بی‌وچان. به‌رانهر: تک‌تیر

رکورد / rekord، ها: [انگلیسی و فرانسوی/ اسم، ریکورد؛ بانترین شوپ یان ئەندازه (له چۆنی یان چەندی) که به‌هوی کاریکه‌وه ده‌س که‌وی.

رکورد به دست آوردن: ریکورد هینان؛ به ده‌س هینانی بانترین شوپ یان ئەندازه.

رکورد شکستن: ریکورد شکاندن؛ بردنه سهره‌وه‌ی بانترین راده‌ی پیشوو.

رکورد گرفتن: ریکورد گرتن؛ تاقی کردنه‌وه‌ی توان بو‌گه‌یشتن به بانترین شوپ یان ئەندازه.

رکورددار / rekord.dār، ها: / ان: [انگلیسی و فرانسوی/ فارسی] صفت. ریکورددار؛ خاوه‌نی بانترین شوپ.

رکوع / rukū', rokū'، ها: [عربی/ اسم، / اسلام/ رکوع؛ به‌شی له نوپژ له ههر په‌که‌تدا که نوپژ خوین دادنه‌وه‌ی و ده‌ست له سهر ئەژنوی ده‌نی و رسته‌یه‌کی په‌سنی خودا ده‌لی.

رکیک / rakik، [عربی] صفت. پیس؛ دزیو؛ په‌له‌شت؛ بی‌حوزم؛ ناماقوول و هوی نه‌مانی شهرم و شوورپه‌ی (حرف ریک: قسه‌ی پیس).

رک / rag، ها: / اسم، ۱. په‌گ؛ په‌ی؛ ری؛ ریتگه؛ گیف؛ په‌هی باریک و ناسک له مؤرغه‌داراندا که خوین ده‌گه‌ینپته‌قه‌لب ۲. [مجازی/ غیره‌ت «فکر نمی‌کردم اینقدر بی‌رک باشد؛ پی‌م وانه‌بوو ئەوه‌نده بی‌غیرته‌ی بی» ۳. په‌گ؛ باریکه؛ شوپنه باریکه.

رک خونی: ۱. سوورده‌مار ۲. ده‌ماری ره‌ش؛ ره‌شه‌ره‌گه ۳. په‌گه مووینه؛ باریکه‌ده‌مار.

رک لافی: په‌پیسک؛ په‌خیسک؛ په‌گی سپی یا ئاوه‌ندی له‌نفی که تراوی له‌نفی تیدا ده‌گه‌رپ.

رک به رگ شدن: ره‌گاوره‌گ بوون؛ ری‌گیله‌ی؛ تاک‌ولۆ که‌وتنی ماسوولکه‌ی له‌ش، به‌هوی ته‌وژمی زۆره‌وه (خم شدم چمدان

تۆرۈمە <آزاد رگ و ریشەى او را هم مى شناخت: نازاد
بنه چەشى دەناسى>.

رگە / rage، -ھا: / اسم. ۱. رەگ: نەخش يان
شۋېيىكى رەگ ئاسايى ۲. /زمین شناسى/ رەگە؛
رېنج: كارەى ناو زەوى؛ چىنى جياوازى ناو
خاك و بەرد <رگەى طلا: رەگەى زىر> ۳. رەگە؛
نژاد: نەزار؛ بنچىنە <دو رگە: دوورەگە> ۴. /مجازى/
شۋېن: شۋېپ؛ شۋېنەوار؛ شۋېنەما؛ رېنج <در
سخناش رگەى از غم و اندوه احساس مى شد: له
قسە كانيدا شۋېيىك له خەم و كەسەر هەست
پى دەكر>.

رل / rol، -ھا: / فرانسوى / اسم. ۱. فەرمانى
ماشىن <پشت رل: پشت فەرمان> ۲. دەور؛ نەخش
له شانو يان فيلمدا <در اين فيلم رل رئيس جمهور را
بازى مى كند: لەم فيلمەدا نەخشى سەرۆك كۆمار
دەگىر>.

رله / rele، -ھا: / فرانسوى / اسم. ۱. كەرەسەيەك
بۆ بەهيز كوردنى پىنگەلى دەنگى ۲. كەرەسەى
دووپات كەرەوى دەنگ و رەنگ.

رم / ram، -اسم. ۱. رەم؛ رەف؛ رەو؛ سىل؛
سەلمە؛ سەلم؛ سەلم؛ كار يان رەوتى سەلمان
۲. ران؛ گەلە.

رم دادن: سەلمەندن؛ رەم دان؛ رەواندن
<صدای تیر، اسب را رم داد: دەنگى تىر ئەسپەكەى
سەلمەند>.

رم کردن: سىل كوردن؛ سەلمان؛ سەلمىنەو؛
رەف كرن؛ رەوینەو؛ پەرموون؛ گورگە بوون؛
سىل بوون؛ هەلترنگان؛ هەلتووران؛ هەلتووزان
<اسب رم کرد و او را زمین زد: ئەسپەكە سىلى كەرد
و داخست>.

رم / rom، - / فرانسوى از انگلیسى / اسم. روم؛
جۆرىك شەراوى شىرىن.

روماتیسم / romatîsm، - / فرانسوى / اسم. روماتیسم؛
ژان و ژوو؛ نەخۋشى جومگە؛ ژانى بەندى
ئیسک؛ زاراوەيى بۆ تاقمىكى جياواز له

□ به رگبار بستن: دەسپىژ كوردن؛ گوللە
هاويشتنى پەيتا-پەيتا و بى-وچان بەرەو كەس
يان شتىك.

رگبرگ / ragbarg، -ھا: / اسم. دارك؛ رەگە و
رېشالەى پشت گەلا؛ هەر كام له دەستەگەلى
بارىكە رەگى سەر گەلا.

رگبند / ragband، -ھا: / اسم. رەگبەس؛ ئامپىرى
بۆ بەستنى سوورە رەگىكى لەش، كە لوولەيەكى
لاستىكى بارىكە بە قولايىك لە سەرەو:
شريان بند؛ گارو

رگبندی / ragbandî، - / اسم. /زمین شناسى/
۱. چۆنیهتى رېزبەندى و تىكە لاوى رەگە و
رېشالە له گەلادا ۲. چۆناوچۆنى دارپژانى رەگە
و رېشۋەلى بالى مېروان.

رگبى / ragbî، - / انگلیسى / اسم. راگبى
رگ شناسى / ragshenāsi، - / اسم. رەگناسى؛
زانستى خۆندەو و لېكۆلینەو لەمەر رەگ و
پەى و كۆئەندامگەلى پێوەندىدارەو.

رگل / regl، - / فرانسوى / اسم. بى-نوپیژى؛
نەخۋشى مانگەنى ژنان.

رگل: صفت. بى-نوپیژ، تووشپارى نەخۋشى
مانگەنە.

رگلانور / reg(û)lātor، -ھا: / از فرانسوى / اسم.
رېگلانور؛ ئامپىرى رېك كوردن و رېك خستنى
كەرەستەيەك.

رگلاژ / reglāj، - / فرانسوى / اسم. رېگلاژ؛ كار يان
رەوتى رېك كوردنى كەرەسەيەك بۆ ئەو وى باش
كار بكا.

رگنگارى / ragnegārî، - / اسم. [بزشكى] كار و
رەوتى وینەگرتن لە دەمارگەلى لەش دواى
و هەشاندنى ماكى تايبەت.

رگوریشە / rag-o-rîše، - / اسم. ۱. /ھا: پىنج و
رەگ؛ دەمار و بنەكۆكى گۆشت ۲. /مجازى/
بنهچه؛ بنهچهگە؛ باب و باپيران؛ بنچين؛ بنچن؛
رەگ و رېشە؛ بنج و بناوان؛ رەچەلەگ؛ توو و

نەخۆشیکەل کە لایەنی ھاوبەشی ھەموویان ئالۆزی و ئیش، سفتی و ماسینی ماسوولکە و جومگەگەلی لەشە: رومانسیسم

رومانتیسمی / romātism / [فرانسوی] صفت. رومانتیسمی: ۱. پێوەندیدار بە نەخۆشی جومگەو ۲. تووشیاری نەخۆشی جومگە.

رمال / rammāl / ھا: ھان: [عربی] /سم: خیرە؛ فالچی؛ تالچیین؛ فالوێ؛ فالگرەو؛ ئەوێ کە بە رەمل دەیهوێ رازی سەرەبەمۆر ئاشکرا بکا. ھەرۆھا: رمالی

رمان / romān / ھا: [فرانسوی] /سم: رومان؛ چیرۆکی درێرا؛ چیرۆکە پەخشانیکی کە لە رووداوەگەلی ژبانی مرۆڤ ھۆنراوەتەو.

☐ رمان بلیسی: رومانی پولیسی؛ حیکایەتی مرۆ کوژی و دزی و شوێن گرتنی پولیس بۆ دەر خستنی راستی رووداو.

رمان ناریخی: رومانی میژووپی؛ رومانی کە قارەمانەکانی کەسایەتی میژووین یان سەبارەت بە رووداویکی میژووپیەو نووسراو. ھەرۆھا: رمان جاسوسی؛ رمان عشقی

رومانتیسیم / romāntism / [فرانسوی] ☐ رمانتیسیسم

رومانتیسیسم / romāntisism / [فرانسوی] از ایٹالیایی /سم: رومانتیسیسم؛ بزووتنەوێەکی وێژەیی و شیوازیکی ھونەری و فەلسەفە کە لە چەرخە ھەژدەھەمی زایینی لە ئوروپای رۆژاوادا سەری ھەلدا و بایە لە ھەست و نەست و خەیاڵ و خۆشەویستی دەکرد و کار و باری سەروشتی و ژبانی خەلکی ئاسایی پێشان دەدا: رومانتیسیم

رومانتیک / romāntik / [فرانسوی] صفت. رومانتیک؛ ھەست بزوین: ۱. ھاوگەری رومانتیسیسم (سبک: ... شیوازی رومانتیک) ۲. /ھا/ ھەستیار؛ ھەستۆکی و خەیاڵاوی <تو خەلی رمانتیک ھستی: ئەتۆ زۆر پەسەنکی> ۳. بە

تایبەتمەنی و چۆناوچۆنی بزواندنی خەیاڵ و ھەستی خۆشەو <منظرە رمانتیک: دیمەنی رومانتیک> ۴. بە ناوەرۆک و چۆناوچۆنیەکی ھەستۆکی یا ئەویندارانەو <زندگی رمانتیک: ژبانی رومانتیک>.

رماندن / ramāndan / مصدر. متعدی. // رماندی: رماندت: می رمانی: دەرپوێنی؛ برمان: پرپوێنە // رەواندن؛ رەواندەو؛ وەرپامەنە؛ فەتریسکاندن؛ فەتروویسکاندن؛ دەرپەرپاندن؛ رەفاندن؛ ھەلترنگاندن؛ ھەلتووړاندن؛ ھەلتۆزاندن؛ ھەلتیزاندن؛ ھەلجوزاندن؛ ھەلفراندن؛ ھەلفراندن؛ تارنپە؛ رەمنای؛ ترساندن و تاراندن (بەتایبەت سەبارەت بە گیانەوەرانەو):

رمانیدن

■ صفت مفعولی: رمانده (رەپوێنراو) / مصدر منفی: نرماندن (نەرپەواندن)

رمانیدن / ramānidan / ☐ رماندن

رمانیدن / rombāndan / مصدر. متعدی. // رمانیدی: رماندت: می رمانی: دەرپوێنی؛ برمان: پرپوێنە // رماندن؛ رووخاندن؛ ورنە؛ ورنای؛ وێران کردن؛ دیوار یان مالیک ھاوردنە خوارو.

■ صفت مفعولی: رمانده (رەپوێنراو) / مصدر منفی: نرمانیدن (نەرپەواندن)

رمانیدن / rombīdan / مصدر. لازم. // رمانیدی: رمای؛ می رمبی: دەرپم؛ برمب؛ پرپم // رمان؛ رووخان؛ رووخیان؛ وریە؛ وریای؛ وێران بوون؛ ھاتنە خوارو ھە دیوار یان مالیک.

■ صفت فاعلی: رماننده (-) / صفت مفعولی: رمانیده (رماو) / مصدر منفی: نرمانیدن (نەرمان)

رمپ / ramp / ھا: [انگلیسی] /سم: ۱. لیژایی؛ لیژی؛ سەرەولێژی؛ شیوہری ۲. پەپژە فرۆکە، کە جێبەجێ دەکری.

رمز / ramz / ھا: رموز: [عربی] /سم: رەمز: ۱. کۆمەڵە نیشانە، ئەژمار، ئامارە یان وتە و

شيعری عہرووزی.

رمل / raml، -ها: [عربی] اسم. ۱. ریخ؛ ریخ؛ چیهو؛ لم؛ زینخ؛ رهمل؛ رهم. ۲. نامرازی فالچی. ۳. فووک و فنه نی کاری تالجبین.

رموز / rumûz, romûz: [عربی] جمع رمز
رموک / ramûk: صفت. [گفتاری] سلی؛ په وهک؛
په قوشقی؛ واپوک؛ به یدەس؛ چه مووش؛ گورگه؛
په مکار؛ په مهن؛ چلهک؛ تۆر؛ قاچاخ؛
سول؛ سرک؛ جەبه؛ جۆنگ؛ سلک؛ سرگ؛ سرد؛
خۆگرتوو به سل کردن.

رەمە / rame ، ھا- /: اسم، پەقە، پۈيۈنگ، پان؛
پەن، پەين، پەين؛ كەرک، مېگەل؛ گەلە؛
شەگەل؛ شەگەلە؛ بۆل؛ پۆل؛ كۆمەلى ئازەل
تەتابەت بزن و م .

رمه‌ی اسب: رِهوه؛ رِهوکَه؛ رِهوگَه؛ رِهوگ؛
رِهقَه؛ رِهقُو.

دُمه‌ی برّه: بهر غهل؛ بهر خهل؛ گه‌له بهر خ.

رمه‌ی خوک: لوده؛ ره‌وه به‌راز.

رمہی گاؤ: گاگہل؛ گہلہ گا؛ گہلہ گاگہل.

دردی گریک: وهرگان؛ گهله گورگ.

رَمَه بَان /ramebān /: اسم. رَهو کِه وان؛ رَهو گِه وان؛
رَهو وان؛ گِه لَه وان.

رمه یار /ramyār/: اسم. شوان؛ شقان؛ ناگاداری
ناژهل.

رامیدگی / ramîdegî / اسم. سلی؛ ره وه کیه تی.

رمیدن / ramîdan : مصدر. لازم. // رمیدی:

هویای؛ می رمی؛ دهرهوی؛ برم؛ برهوه // ۱. رهویان؛
هویین؛ سله وینه وه؛ سله مینه وه؛ سله مانه وه؛

سه له میانه وه؛ ره منای؛ سر دین؛ قه تروویسکیان؛
له تروویسکین؛ هه لفرتیان؛ هه لفرتیان؛

هه لێزان؛ هه لێزۆرپان؛ هه لێزۆزان؛ هه لێزۆزان؛
هه لێزۆزان؛ هه لێزۆزان؛ هه لێزۆزان؛ هه لێزۆزان؛

۲. لادان؛ خوئی لادان؛ بیژ
کردن له شتی و خوئی دوور خستنه وه (به خاطر

سابقه‌اش همه از او می‌میدند: له بهر پیشینه‌ی گشت

و شه‌گه‌لینکی پ‌چاو‌کراو بو دامه‌ز ران‌دنی
په‌یوه‌ندی یان گوژ‌پینه‌وی په‌یام به نه‌ئینی «نامه
را به رمز نوشته بود: نامه‌کی به رمز نووسیوو»
۲. رازی ده‌سکه‌وتنی شتی یان شیوه‌ی
جیبه‌جی‌کردنی کاریک «رمز موفقیت در امتحان:
رمزی سه‌رکه‌وتن له تاقی‌کردنه‌ودا».

❑ رمز چیزی را گشودن: سهر دهر کردن له شتیک: ۱. دهر خستنی راسته قینه‌ی شتیک‌ی په‌نامه کی ۲. دۆزینه‌و‌ی په‌مزی شتی؛ پی‌زانین.

رمزگشا / ramzgošā: [عربی / فارسی] صفت. به
تایبه‌تمندی یا توانایی کردنه‌وه‌ی رهمزه‌وه.

رمزگشایی / ramzgošāyî: [عربی / فارسی] اسم،
 ۱. دۆخ یان چۆنلۇچۆنى ھەببۇنى تۇنایی
 دۆزىنەۋەى پەمز و چارەسەرى کارى دژوار
 ۲. کار یان پەوتى پەمز کردنەۋە یان پەمز باز
 کردن.

رمزی /ramzî/: [عربی] صفت. رهمزی (قفل رهمزی: قولفی رهمزی).

رمزینه / ramzîne /: [عربی / فارسی] اسم. بارکود؛
نواحه؛ نشانیه که بریتی له چند هیئل و ژماره
به سهر به سته‌ی که لپه‌لوه.

رمضان / ramazān : [عربی/اسم، پرہیزان؛
مانگی نۆھەمی سالی کۆچی – مانگی و کاتی
ڕۆژوو گرتنی موسوڵمانان.

رمق / ramaq / [عربی/اسم، هیژ؛ تابشت؛ تاقهت؛
پرزہ؛ نوا؛ ٹاہ ؛ ہازی؛ ٹاز؛ نز؛ نرگ؛ ہازی؛ وزہ؛
تہشہ۔

□ رمق چیزی را گرفتن: هیژ له شتی ساندن؛
پرزہ له شتیک برین.

رمق داشتن: هیز تیدا مان؛ هازی چنه بیهی.
از رمق افسادن: له پا کهوتن؛ پرزه بران؛
نه ففس چنیان؛ بی هیز کهوتن؛ هاز نه مان؛ جه
هاز کهوتهی.

رمل / ramal : [عربی] / اسم. رەمەل؛ کیشیکی

لابان لی نه‌دا.

■ صفت فاعلی: رمنده (-) / صفت مفعولی: رمیده (په‌ویاگ) / مصدر منفی: نَرمیدن (نِه‌په‌ویان)

رمیده / ramîde / صفت. ۱. تۆراو؛ زیزبوو؛ تۆریاگ؛ دل ئیشاو «دل رمیده؛ دل توراو» ۲. هه‌لسوه‌دا؛ په‌ویو؛ تار؛ تاربووگ؛ هه‌تله؛ هه‌لاتوو «رمیده از عطش سُرُخ آفتاب کویر؛ هه‌لوه‌دا له تینی سووری خۆری سارا».

رنج / ranc / ها- / اسم. که‌زلاته‌ی: ۱. په‌نج؛ ئەمه‌ک؛ ئازار؛ لاره؛ که‌سه‌ر؛ مه‌ینه‌ت؛ دۆخی که به هۆی ئیش، خه‌م و مه‌ینه‌ت بیان کاری دژوار هوه به‌دی دی «رنج سفر؛ رنج کار؛ ئازاری سه‌فه‌ر؛ رنجی ئیش» ۲. ژان؛ کویر هوه‌ری؛ خه‌بس؛ زه‌رب و چه‌نگ؛ ده‌ردی گران «رنج زندگی؛ ژانی ژیان».

□ رنج بردن: په‌نج کیشان؛ ده‌رد و مه‌ینه‌ت کیشان؛ کویر هوه‌ری دیتن؛ خه‌بسی بوون؛ چه‌وسانه‌وه؛ به ژان ده‌ربردن؛ به کویر هوه‌ری سه‌ر کردن؛ له په‌نجدا بوون «دو سال از بیماری رنج می‌بردم؛ دوو سال له نه‌خۆشی ره‌نجم ددکیشا».

رنج دادن: ئازار دان؛ ده‌رد و مه‌ینه‌ت به‌سه‌ردا هینان؛ ئارانن؛ ئازارندن؛ گه‌هراندن؛ چه‌وساندنه‌وه «بیماری قلب مرا رنج می‌داد؛ نه‌خۆشینی دل، ئازاری دددام».

رنج دیدن: ئازار دیتن؛ چه‌وسانه‌وه؛ مه‌ینه‌ت کیشان «در زندان رنج بسیار دید؛ له به‌ندیخانه‌دا ئازاری زۆری دی».

رنج آور / rancavar / اسم. ئازارده‌ر؛ قیچمه؛ هۆی به‌دیته‌نی په‌نج «این بیماری خیلی رنج‌آور است؛ ئەم نه‌خۆشیه‌که‌جار ئازارده‌ره».

رنجانندن / rancāndan / مصدر. متعدی. // رنجاندی: په‌نجاندت؛ می‌رنجانی: ده‌ره‌نجینی؛ پرنجان: په‌ره‌نجینه // ۱. ئازار دان؛ په‌نجاندن؛ ئیشاندن؛ ئیشنه‌ی؛ ئیشنه‌ی؛ ئیش پی‌گه‌یاندن؛

ئازاندن؛ گه‌هراندن؛ ئازراندن؛ په‌نجنه‌ی «این آمبول برای رنجاندن تو نیست برای از بین بردن درد توست؛ ئەم ده‌ره‌یه‌ بو ئازاردانی تو نیه، بو لابردنی ئیشی تویه» ۲. دل ئیشاندن؛ دل هه‌شت؛ ناره‌حت کردن «قصد رنجاندن تو را نداشتم؛ به نیازی دل‌نیشاندنت نه‌بووم» * رنجانیدن

■ صفت فاعلی: رنجاننده (په‌نجینه‌ر) / مصدر منفی: نَرنجانندن (نِه‌په‌نجاندن)

رنجانیدن / rancānidan / رنجاندن رنجبار / rancbār / صفت. مه‌ینه‌تی؛ به په‌نج و ئاخ و داخوه؛ پر له ده‌رد؛ پر له ژان «زندگی رنجبار؛ ژبانی مه‌ینه‌تی».

رنجبر / rancbar / سان- / اسم. په‌نجبه‌ر: ۱. زه‌حه‌ت‌کیش؛ ئەرک‌گران؛ بارقورس؛ که‌سی که له ده‌سه‌ره‌نجی خۆی و به زه‌حه‌مت و مه‌ینه‌ته‌وه ده‌ژی ۲. [مجازی] کارکه‌ر؛ کاریه‌ر؛ کرێکار.

□ رنجبر کشاورز: سه‌پان؛ پاله؛ په‌نجبه‌ری پینج‌یه‌ک به‌ر، یان سی‌یه‌ک به‌ری داها. رنجر / rencer / ها- / (عربی) / اسم. [نامتداول] / پرنجر: ۱. نووانوی چه‌کداری ناوچه‌یه‌ک ۲. چریک؛ پیتشمه‌رگه.

رنجش / ranceš / ها- / اسم. دل‌ئیشاوی؛ نقاری؛ قاری؛ ئازراوی؛ خیز؛ ملووله‌ی (به‌تایه‌ت له‌به‌ر ئاکاری که‌سانی‌تر)؛ زیزی «موجب رنجش همکارانش شد؛ بووه هۆی دل‌ئیشاوی هاوکاره‌کانی».

رنجور / rancûr / صفت. [ادبی] / ده‌رده‌دار: ۱. ئیشدار؛ به‌ژان؛ چلدار «پای رنجور؛ عضو رنجور؛ پای ئیشدار؛ ئەندامی به‌ژان» ۲. / لان- / نه‌خۆش؛ نه‌وه‌ش؛ ناساغ؛ بیمار «پدرش پیر و رنجور است؛ باوکی پیر و ده‌رده‌داره».

رنجه / rance / صفت. [ادبی] / ماندوو؛ کز؛ په‌که‌هوته «مکن رنجه تیغ زبان را به لاف؛ نه‌که‌ی ماندوو زمانت بو قسه‌ی پووچ». هه‌روه‌ها: رنجه شدن: رنجه کردن

رنجیدگی / rancidegi - ها/اسم. دل ماوی؛ دل شکای؛ رهنجیایی.

رنجیدن / rancidan - مصدر. لازم. // رنجیدی:

رهنجای؛ می رنجی؛ دهره نجی؛ پرنج؛ برهنجه // رهنجان؛ رهنجیان؛ دل نیشان؛ دل مان؛ دل شکنان؛ رهنجیه ی.

■ صفت مفعولی: رنجیده (رهنجاو) / مصدر منفی: نرنجیدن (نهرنجان)

رنجیده / rancide - صفت. رهنجاو؛ رهنجیاگ؛ دل داماو؛ خیز؛ سه؛ دل شکاو.

رنجیده خاطر / rancidexāter - [فارسی/عربی] صفت. دل نیشاو؛ دل مهن؛ دل گران «از حرف تو رنجیده خاطر شد؛ له قسه که ی تو دلی نیشا».

رند / rend - ها؛ ان؛ ژند/ صفت. رهند؛ وریا؛ زرت و زیندوو؛ سهگ فروول؛ زیرهک و شهیتان؛ پیتؤل به تایبته: // الف) له شارندنه وه و دهرنه خستنی تواناییگه ل، بیر و هزر یان خواسته کانیدا «رند است، خودش را لو نمی دهد؛ رهنده، خوی دهرناخا» ب) زؤل؛ له که لک وهرگرتن و به ههل زانینی کار و باران به قازانچی خو «او رند است، سر همه تان کلاه می گذارد؛ زؤل، کلاو دهنیته سهری هه مووتان»؛ مردردن

رندانه^۱ / rendāne - صفت. رهندانه؛ وه کوو رهندان «لبخند رندانه ای زد و هیچ نگفت؛ بزه یه کی رهندانه ی کرد و هیچی نه گوت».

رندانه^۲ / rande - ها/اسم. رهنه؛ رهنده؛ رنه؛ رنه:

۱. رهنده ش؛ کوشته ره؛ کهشته را؛ ئامرازی نه جار بو لووس کردنی دار ۲. رهنده تی؛ رنکه؛ په ریه کی کون - کونه بو ورد کردنی بری خوارده مهنی تورث (وهک؛ پیواز، سیفه زه مینه و...) .

□ رنده کردن: رهنه کردن؛ رهنده کردن:

۱. تاشین و لووس کردنی چئو به رنه ۲. له رنه دان؛ ورد کردنی شتی به تایبته ماکي خوارده مهنی به رنه.

رندی / rendi - اسم. رهندي؛ ۱. وریایی؛ بار یان چؤناو چؤنی رهند بوون (با - خودش را خلاص کرد؛ به وریایی خوی رزگار کرد) ۲. شهیتانی؛ سهگ فروولی؛ پیچ و پهنایی؛ زؤلی «می خواست رندی کند و سرم را شیر به مال؛ دهیه ویست سه بایی بکا و کلاوم له سهر بنی».

رندیدن / randidan - مصدر. متعدی. // رندیدی: رهنه ت کرد؛ می رندی: رنه ده که ی؛ پرند؛ رنه بکه // رهنه کردن؛ رهنده کردن؛ رهنه دان؛ ۱. ریک کردن یان تاشین و ناسک کردنه وه ی پرووی شتیک (به تایبته له مهر چئو وه) ۲. [قدیمی] / رنین؛ رنه ی؛ کراندن؛ پرووش تی خستن ۳. [قدیمی] / کراندن؛ هه لکراندن؛ جیا کردنه وه.

■ صفت مفعولی: رندیده (رهنده کراو)

رنسانس / ronesāns - [فرانسوی] اسم. ۱. رهوتی نو ی بوونه وه؛ له نو سهره لندانه وه ۲. دهرانی سهره لندانه وه و ژوو ئانه وه له باری ویزه و زانست و هونه ر و پیشه سازی له میژووی ئوروو پادا (له نیوان چهرخی ۱۴ تا ۱۶ ی زاینی).

رنگ / rang - اسم. ۱. رهنگ؛ چر؛ بیز؛ دیارده ی نووری یا پیزانینی چاوی که ده بیته هوی ئه وه ی شتان لیک جیا بکرئنه وه «در تاریکی که رنگ چیزی معلوم نیست؛ له تاریکیدا خو رهنکی هیچ شتی دیار نیه» ۲. /ها/ رهنگ؛ چر؛ بیز؛ ههر یهک له تایبه تمه ندیگه لی ههر شتیک که به چاو ههستی پی ده کری «نک سفید؛ رنگ آبی؛ رهنکی سی؛ رهنکی ناوی» ۳. /ها/ رهنگ؛ چر؛ بیز؛ ماک یان پیکه اتهایی که رهنگ ده دا به شت «برو یک قوطی رنگ بخر! بچو قوتوو پیک رنگ بسینه!» ۴. /مجازی/ فیل؛ فیل «می خواست مرا رنگ کند؛ دهیه ویست فیل له من بکا» ۵. /مجازی/ بو؛ تام؛ نیشانه و شوینه واری دؤخ یان حاله تیک

«حرفهایش رنگ تعصب داشت: قسه‌کانی بوی پ‌کهی لیئوه ده‌هات».

□ رنگ اصلی: پ‌هنگی سه‌ره‌کی؛ سی پ‌هنگی سوور و کهسک (سه‌وز) و شین (ئای) که له تیکه‌لیان، هه‌موو پ‌هنگه‌کانی تر درووست ده‌بن.

رنگ روغن / روغنی: پ‌هنگی نه‌وتی؛ پ‌هنگی به ماکئ چه‌وره‌وه که دواي ئه‌وه وشک بیت‌هوه، وه‌کوو پ‌ه‌یه‌کی پ‌هنگی لی دئ و ئاو نایاب. رنگ سرد: پ‌هنگی سارد؛ هه‌موو پ‌هنگه‌کانی نیوان کهسک و به‌نه‌وش.

رنگ گرم: پ‌هنگی گه‌رم؛ هه‌موو پ‌هنگه‌کانی نیوان زمره و ئه‌رخه‌وانی.

□ رنگ باختن: ۱. پرووسقان؛ پ‌هنگ چوون؛ پ‌هنگ لی نه‌مان؛ کال بوونه‌وه؛ شه‌مزان؛ که‌م‌پ‌هنگ بوونه‌وه؛ پ‌هنگی خو له ده‌ست دان ۲. پ‌هنگ پ‌ه‌رین؛ پ‌هنگ پ‌ه‌ریان؛ پ‌هنگ پ‌ه‌یه؛ پ‌هنگ بزکان به‌هوی ترس یان نار‌ه‌تیه‌وه ۳. [کنایی] بی‌قه‌در بوون؛ قی‌مه‌ت نه‌مان؛ سووک بوون؛ بی‌ب‌ر بوون؛ شکو و گرانیی خو له دمس دان.

رنگ به رنگ شدن: پ‌هنگ گۆران؛ پ‌هنگ واریه‌ی / واریای: ۱. به پ‌هنگی تر دهره‌اتن ۲. کاله‌وه بوون؛ کاله‌وبوون؛ هه‌زار پ‌هنگ گۆران؛ به‌هوی شه‌رمه‌زاریه‌وه سوور و زمره هه‌لگه‌ران «نامه‌را که دید، رنگ‌بد‌رنگ شد؛ هه‌ر نامه‌که‌ی دی رنگی کوربا».

رنگ پریدن: پ‌هنگ لی پ‌ه‌رین؛ هه‌لبزکان؛ پ‌هنگ بزکان؛ پ‌هنگ ف‌رین؛ نه‌مانی بریقه و دره‌وشانه‌وه‌ی پ‌هنگ.

رنگ دادن: پ‌هنگ دانه‌وه؛ پ‌هنگه‌وه دای «این پارچه رنگ می‌دهد: ئه‌م پارچه‌یه، رنگ ده‌دانه‌وه».

رنگ زدن: ۱. پ‌هنگ کردن؛ گۆناندن؛ پ‌هنگاندن «رنگ زدن در: رنگ کردنی دهرگا» ۲. [مجازی]

کلاو له سه‌ر نان؛ فریو دان * رنگ کردن رنگ عوض کردن: ۱. پ‌هنگ گۆرین «برگهای کم‌کم رنگ عوض کرد: گه‌لاکانی به‌ره — به‌ره، ر‌هنگیان گوری» ۲. [کنایی] خو گۆرین؛ وی واریه‌ی؛ پۆس وه‌ته‌ی؛ شپوه و پ‌بازی ئاکار و کرداری خو گۆرین و به‌جۆریکی تر خو نیشان‌دان «تا ورق برگشت، او هم رنگ عوض کرد و شد مسلمان دواتشه: که ده‌وران گۆرا، ئه‌ویش خوی کوری و بوو به‌موسولمانیکی توند و تیز».

رنگ کردن [کنایی] رنگ زدن

رنگ گرفتن: پ‌هنگی بوون.

رنگ نداشتن: بی‌پ‌هنگ یان که‌م‌پ‌هنگ بوون؛ پ‌هنگ لی نه‌بوون «این جایی رنگ ندارد: ئه‌م چاییه که‌م‌ه‌نگه».

رنگ / reng — ها: / اسم. به‌زمی مووسیقیایی؛ شیوازیکی کرژ له مووسیقادا که زور کات له کۆتایی ئاهه‌نگیکدا به‌رپوه‌ی ده‌بن.

رنگ آمیزی / rang'āmizî, rangāmizî — ها: / اسم. پ‌هنگ؛ پ‌هنگ کاری؛ کفتکاری؛ کار یان ره‌وتی پ‌هنگاندن؛ پ‌هنگ هه‌لسوون ده‌شتیکدا «نقاشی را با مداد رنگی رنگ‌آمیزی کرد: نه‌قاشیه‌که‌ی به‌قه‌له‌م‌پ‌هنگی پ‌هنگ کرد».

رنگار / rangār — اسم. چه‌ره‌ه‌نگیله؛ سه‌مای پ‌هنگه‌ل (وه‌ک پ‌ه‌نگیله‌ی بلقی سابوون).

رنگارنگ / rangārang — صفت. ۱. پ‌ه‌نگامه؛ پ‌ه‌نگاو‌پ‌ه‌نگ؛ ئالایی؛ گۆل گۆلی؛ به‌له‌ک بردینی

۲. [تعریض] جۆراوجۆر؛ جۆراوجۆر؛ جۆربه‌جۆر «آدمهای رنگارنگی به‌آن خانه رفت و آمد داشتند: که‌سانیکی جۆراوجۆر هات‌و‌چووی ئه‌و ماله‌بان ده‌کرد» * رنگ و وارنگ

رنگباختگی / rangbāxtegi — اسم. هه‌لبزکاوی؛ پ‌ه‌نگ‌بزرکاوی؛ چۆناوچۆنی له‌ده‌س‌دانی پ‌ه‌نگی ناسایی.

رنگباخته / rangbāxte — صفت. کال: ۱. پ‌ه‌نگ بزرکاو؛ هال؛ کاله‌وه‌بووگ؛ پ‌ه‌نگ نه‌ماو؛

رنگ روغن / rangrowqan, -ro:qan / رنگ
رنگزا / rangzā / صفت. په رنگ دهر؛ به
 تاييه تمه ندى يا توانستى به دپه پيښانى په رنگى ديار
 «ماده ي رنگزا؛ ماكي د سندهر».

رنگ زدا / rangzodā / صفت. په رنگ لابه ر؛
 په رنگ هه لگر؛ به تاييه تمه ندى يا توانى لابر دنى
 په رنگ «آب اكسيژنه، رنگ زاست؛ ټاوټو كسيژنه،
 په رنگ لابه ر».

رنگ زدايي / rangzodāyî / اسم. په رنگ لابه رى؛
 په رنگ هه لگرى: ۱. كار يان په وتى په رنگ لى
 كړنده وه؛ په رنگ هه لگر تنه وه ۲. كار و په وتى
 په رنگ لى سپړنه وه.

رنگ سازى / rangsāzi / اسم. په رنگ سازى: ۱. كار
 و په وتى په رنگ چي كړدن؛ په رنگ دروست كړدن
 ۲. لها/ شوينى په رنگ چي كړدن.

رنگ سنج / rangsanc / ها/ اسم. په رنگ پيو؛
 كه ره سه يه ك بو ديارى كړدن و ناسينه وه ي
 په رنگ.

رنگ سنجى / rangsancî / اسم. په رنگ پيوى؛
 زانست يان زانيارى ناسينه وه و ده ست نيشان
 كړدن ي په رنگه كان.

رنگ شناسى / rangšenāsî / اسم. په رنگ ناسى؛
 به شتيك له زانستى ناسينى په رنگ كه له زورى و
 كه مى په رنگ گهل ده كو ليته وه.

رنگ كار / rangkār / ها؛ ان/ اسم. په رنگ كار؛
 نه قاش؛ كه سى كه كارى په رنگ كړنه «رنگ ك
 اتومبيل: رنگ كارى ماشين».

رنگ نكارى / rangnegārî / ګروماتوگرافي

رنگ ورو / rang-o-rû / اسم. په رنگ و وروو:
 ۱. شكل و بيچم؛ مه عد؛ په رنگى ورو «با اين
 رنگ ورو داد مى زند غريبه است: بهم شكل و بجمه وه
 زه ق دياره نامويه» ۲. په رنگى وروالته تى هه ر شتيك
 «آن ميز قبلى دست كم رنگ وروپي داشت: ميزه
 پيشووه كه هيج نه بى رنگ و وروپه كي هه بوو».

رنگ ورو رفته / rang-o-rûrafte / صفت. ۱. هال؛

بى بهش كړاو له په رنگى ناسايى خو «چهره ي
 رنگ باخته: ورومه تى په رنگ بزر كاو» ۲. [مجازى]
 كه م په رنگ؛ رزاو؛ كوڼه؛ ولانراو «اين ابى خيلى
 رنگ باخته است: هم شينه زور كاله».

رنگبرى / rangbarî / اسم. كار يان په وتى په رنگ
 لى هه لگر تنه وه؛ په رنگ لى سپړنه وه. هه وروها:
 رنگبر

رنگ بندى / rangbandî / اسم. په رنگ به ندى؛
 چوناو چوڼى ويك كه وتن و جيگر بوونى په رنگ له
 ناسه واريكدا (وهك وينه كيشى، وينه گرى) يان له
 كوڼه له يه كدا (وهك: جل و بهرگ و...).

رنگ به رنگ / rangberang / صفت. [گفتارى]
 په رنگامه؛ په رنگاو په رنگ.

رنگ پريدگى / rangparîdegî / اسم.
 په رنگ په ريوى؛ په رنگ پرايى؛ ژاكاوى؛
 په رنگ بزر كاوى؛ بار يان چوڼيه تى په رنگ په ران.

رنگ پريده / rangparîde / صفت. په رنگ په ريو:

۱. كاله وه بووگ؛ گهوز كه ووتا «پارچه ي رنگ پريده:
 پارچه ي كاله وه بووگ» ۲. كال؛ كه م په رنگ «ابى
 رنگ پريده: شينى كال» ۳. په ژمه ريو؛ گهوز كه ووتا
 «آفتاب رنگ پريده: تاوى په رنگ په ريو» ۴. لها/
 په رنگ بزر كاو؛ سيس و ژاكاو؛ به په رنگ پيستي
 توخ به تاييه ت له بهر نه خوښى يان ټالوزى
 «صورت رنگ پريده: ديمه نى ژاكاو».

رنگتابى / rangtābî / فام نمايى
رنگدانه / rangdāne / ها/ اسم. په رنگدانه؛ ماكي
 هوى په رنگى بوونى هه ر شتيك، وهك
 كولوروفيل له گيادا و هيموگلوبين له خويندا.

رنگرز / rangraz / ها؛ ان/ اسم. خومچى؛
 خومخانه چى؛ خمگه ر؛ خومگه ر؛ په رنگ پيژ؛
 كه سى كه كارى په رنگ كړدنى تال و هه ودا و
 چنراو هيه.

رنگرزي / rangrazi / اسم. ۱. خومگه رى؛
 په رنگ پيژى ۲. خومخانه؛ دوكانى خومگه رى
 ۳. پيشه ي په رنگ پيژى.

کیلستون؛ کپړستون؛ موندای ناشمه؛ په پنجه و په بغه مبهري؛ تیره ژه؛ زهره و سوير؛ شه بونده پوژ؛ ټول سهوز و ډيز؛ ټول سهوز ډيز؛ پرچی نایشه و فاتمان؛ که ميه کی گه وړه ی په نگاوره نگه، پاش باران و له بهر هه تاوه وه له ناسمان دهرده که وې: قوس قزح

رنود / runûd, ronûd: [فارسی به قاعده ی عربی] اسم، ۱. جمع رند ۲. خه لکانی په هند.

رنیم / ren(i)yom: اسم، رنیوم؛ توخمی کیمیاوی کانزایی که م به دی، به ژماره ی نه تومی ۷۵ و کپشی نه تومی ۱۸۶،۲، به په رنگی خوله میشی زیوی، که به شیوه ی گهر د یان کانزای سخت به دهست دی و له پیشه سازیدا به کار ده وړا.

رو - / row, ro: پیواژه، - په و - پو: ۱. بره؛ په وهک «پیشرو؛ پیشره و» ۲. له بار بډ پویشتن «پیاډه و؛ ماشین رو؛ پیاډه و؛ ماشین رو».

رو ۱ / rû: اسم، ۱. روو؛ پوه؛ پوی؛ روخسار؛ دهم وچاو؛ دیمه ن؛ سیم؛ پوومه ت؛ چار «رویش را سفت گرفته بود؛ رووی سفت گرتیو» ۲. سهر؛ بان؛ سهر و؛ سهر و؛ گڼ. به رانبر؛ زیر «روی همه؛ سهری همه وانه و» ۳. پووبه روو؛ به رامبه ر؛ نه و لایه ی که به ره و بیژر، بژنه و یان چه مکی و تو ویزه. به رانبر؛ پشت ۴. به شی به ره و دهره و؛ نه و لایه ی که به ره و دهره ویه «روی پارچه؛ رووی پارچه» ۵. سهر؛ روو «روی سهره؛ سهر سفره» ۶. / مجازی روو؛ پوه؛ پوی؛ بی شه رمی؛ بی حه یایی؛ بی ټابرویی؛ نه وه ی بهر به شهرم بگری «پرو؛ روودار».

رو به موت: کاتی ټاولیکه؛ له سهره مهر گدا؛ له گیانه لاو. هه روه ها؛ رو به خرابی؛ رو به آبادی؛ رو به ترقی

روی باز: پووی گهش؛ دیمه نی روون؛ ناوچاوی پووشن؛ دهم وچاوی که خوشحالی یان میهره وانی دهنوینتی «با روی باز مرا پذیرفت؛

کاله و بووگ؛ په نگ نه ماو؛ په نگ په ریو ۲. / مجازی کوته؛ کوڼ؛ شپ «قالی رنگ و رو رفته؛ قالی کوڼ».

رنگ و وارنگ / rang-o-vārang: صفت. / گفتاری نالووالا؛ په رنگامه؛ همه په رنگه.

رنگی / rangi: صفت. ۱. په رنگی؛ په رنگ و خوگر توو «لباسم رنګی شد؛ گنجه که م رنګی بوو»

۲. / ها؛ په رنگامه؛ په رنگین؛ به له ک بردین «یک روسری رنګی سرش کرده بود؛ سهر پویشکی په رنگامه ی دابو به سهریدا» ۳. / ها؛ چاپ؛ به په رنگی زیاد له رهش و سپی «عکس رنګی؛ وینه ی رنګی».

رنګیزه / rangîze، ها؛ اسم، په رنگدانه؛ ماکي په رنگ؛ ماکي هو ی په نگدار بوونی هه ر شتیګ، به تاییه ت گهر دیک که ده کریته نیو تراویکه وه بډ چی کردنی په رنگ.

رنګین / rangîn: صفت. / ادبی؛ په رنگین؛ په رنگی؛ په رنگامه.

رنګین پوست / rangînpûst، ها؛ ان؛ صفت. په رنگین پیست؛ به نه ژادی جگه له سپی (وهک رهش و سوور و زهره د).

رنګین تن / rangîntan، ها؛ اسم، کروموزوم.

رنګینک / rangînak: اسم، جوړی هه لوا که به ټاردی سوور وه کړاو، ورده قفن، خورما، پسته و هه زوږله چی ده بی.

رنګین کره / rangînkore: [فارسی / عربی] اسم، کروموسفیر؛ خوارووترین توپژی جهوی خوړ که نه ستوری ده گاته هه زاران کیلومتر و زوړتر له گازی هیدروژن پیکه اتوه و تنیا کاتی ده بیړی که بینر، دوا ی باران، پشت به هه تاو چاو له ناسمانی به رانبه ری خو ی بکا. گروموسفیر

رنګین کمان / rangînkamān، ها؛ اسم، کولکه ز پړینه؛ په لکه ز پړینه؛ هه وړه ز پړینه؛ هه ساره و پړینه؛ هه سیړه ز پړینه؛ په لکه په رنگینه؛ زه پړینه و سیمینه؛ سوور هه پړینه؛ ووشه زه پړینه؛ نه ستوونه ز پړینه؛ تکه سکه سوور؛ که سکه سوور؛ که سکه و سوور؛ هور هوری؛ پل سوور واران ی؛

ناوچاو دانه يه کا؛ ږوو گرژکردن؛ ږوه ترشنه ي؛
وهره زى و بېزارى خو پيشان دان.

رو دادن: [مجازي] ږوو پيدان؛ ږوودار کردن؛
گوساخ کردنى که سيک به هوى ميه رهوانى
کردن له گهلېدا (به اين شاگردت رو نده! ظرفيت
ندارد: بهم برده ستهت روو مده! هه ليناگرئ).

رو دادن و آستر خواستن: [کتابي] ږوو پيدان و
پا به سهردا نان/ پاى زيادى داکيشان؛ له
به خشين، يارمه تى يان ميه رهوانى که سيک
کهوتنه نازموه و چاوهروانى زورتر هه بوون (به
او رو بدهى استر هم مى خواهد: رووى يى بدهى،
پات به سهردا دهنى).

رو داشتن: [مجازي] ږوودار بوون؛ بيشهرم
بوون؛ بى حه يا بوون.

رو درماندن: له ږوو هه لنه هاتن؛ شهرم کردن؛
له ږوودا مانه وه؛ له شهرمدا وهرامى ئه رى
دانه وه.

رو شدن: ۱. دهرکه فتن؛ دهرکهوتن؛ کهوته ي
سارا ۲. ږوو بوون؛ له ږوو هه لنه هاتن؛ شهرم
نه کردن؛ خه جالته نه کيشان؛ ږوه بيه ي
'روبت مى شود او را دست خالى برگردانى؟؛ رووت
هه يه به ده ستى خالى بېگه رپتيته وه؟'.

رو کردن: ۱. دهرخستن؛ خويا کرن؛ نيشان
دان 'هرچه دارى رو کن!؛ ههر چيکت هه يه،
دهرېخه' ۲. ږوو کردن؛ ږوه که رده ي؛ بهر مو
که سيک يان شتيک ږوانين؛ چاو لى کردن؛
لى ږوانين 'رو کرد به من و جواب داد: رووى له
من کرد و جوابى دايه وه'.

رو گردانندن: ږوو وهر گه رانندن؛ چاو پوښى
کردن؛ چاو پوښين له ئه نجامدانى کارتيک و
نه کردنى ئه و کاره 'از قبول رياست رو گرداند: له
په زيرانى سه رو کايه تى رووى و: که راند'.

رو گرفتن: ږوو کردن؛ ږوه که رده ي؛ شهرمه
کردن؛ ديمهن پوښين؛ دهم و چاوى خو
داپوښان 'از آنهاست که از خروس هم رو مى کيرد:

به رووى گه شه وه خيرا تى نمى کرد'.

روى جلد: ږوو په رى کتيب؛ سه ره برگ؛ بان
جهد؛ ئه و به شه له کتيب که پتر ناوه که ي به
سهره وه يه (له کتيبى کوردى و فارسى و عهره بيدا
لاى راست و له کتيبى لاتيندا لاي چه پ).

روى سخن: دهمى قسه؛ لايه نى وت وويز 'روى
سخنم با شماست: دهمى قسه له ئيوه يه'.

به روى چشم: سهرچاوان؛ به سهرچاو؛ بان چاو؛
سهرووچه ما؛ وه بان چاو/ چه و؛ سهر
ههر دووچاو؛ به چاوان؛ وه بانى ديده.

رو آمدن: هاتنه بان؛ هاتنه سهره وه؛ هاتنه
سهر؛ هه لاتن: ۱. هاتنه وه سهر؛ له بنه وه
بهر مو سهر هاتن 'آمد روى آب: هاتنه وه سهر ئاو'
۲. [مجازي] سهرکهوتن 'خوب رومده اي؛ چاک
هاتيه سهر'.

رو آوردن: هانا بردن؛ ږوو هيئان؛ بهر مو لاي
که سى يان شتى (زورتر به هيواى يارمه تى)
چوون 'براى کمک، به شما رو آوردم؛ بؤ يارمه تى،
هانام برده ئيوه'.

رو انداختن: ږوو خستن 'براى تأمين آن پول، به
همه رو انداخت: بؤ دابين کردنى ئه و پاره يه رووى
له ههمو که سيک خست'.

رو برگرداندن: [کتابي] ږوو هه لچه رخانندن؛ ږوو
وهر گه رانندن؛ ږوه وه گيلنه ي؛ دوورى لى گرتن
'وقتي زنى را طلاق داد، همه از او رو برگردانندن: که
ژنه که ي تهلان دا، ههمو روويان لى
هه لچه رخانند'.

رو به قبله دراز شدن: [کتابي] ږوو کردنه
ره شه با؛ لنگ جووت کردن؛ کهوتنه
سهره مهرگ؛ ږوو نيه نه گيه نه لاه؛ له کاتى
مهرگدا بوون.

رو پنهان کردن: خو شاردنه وه؛ خو شه شاردان؛
ږوو نيشان نه دان 'اين روزها از من رو پنهان
مى کند: لهم روژانه دا خو ليم ده شاريته وه'.

رو ترش کردن: [مجازي] ناوچاو تال کردن؛

لهوانهیه که له کهله بابیش رووه دهگا.

رو نشان ندادن: خو نه دانه نیشان؛ خو نیشان نه دان؛ خو دهرنه خستن؛ خو شارندنه وه؛ وی سهخت که رده ی؛ دهرنه که وتن «رتم در خانه اش، به نشان دد؛ چوومه دهر کی مالی، خوی نشان نه د».

روی چیری را بوستاندن: ته فزاندن؛ سهر شتیک داپوشان؛ بان شتی دان؛ پرووی شتیک داپوشین؛ سهر شتیک نانه وه؛ پرووه چپویوی ئه ره پوژنی.

روی خوش نشان ندادن: [مجازی] نه په ژیران؛ ریک نه هاتن؛ هاوړپی نه کردن؛ ههف نه هاتن؛ خوزیان «به پیش نهادم، پی خوش نشان ندان؛ پیشیاره که می بدید».

روی کاری را ندانستن: له پرووه له نه هاتن؛ شهرم کردن و خه جالت کیشان بو کردنی کاریک «روی که کنی به جبه را هم ندانست: له روی نه دانه هات بیتوه مالیش».

روی کسی / چیری را سفید کردن: [مجازی]
۱. بوونه هووی پروو سووری و سهر به رزی
۲. [تعریض] له که سی / شتی بردنه وه؛ له خراپه دا پتیکه وتن «او در بی رحمی روی جنک را سفید کرده بود: له دل په قیدا له حدنگیزی بردیوه».

روی کسی را به زمین انداختن: [مجازی] پرووی که سی دانه زه ویدا؛ داخوازی که سییک به جی نه هینان «باور نمی کردم روی بدرت را زمین بندازی؛ باوهرم نه ده کرد روی ناگهکت بد دیته زه وید».

روی کسی را کم کردن: [مجازی] دهن دووک که سییک شکاندن؛ دهن دووک که سی قرتانن / کردن؛ پرووی که سییک که م کردن؛ پیش له بی شهرمی که سی گرتن.

روی کسی زیاد شدن: پروودار بوونی که سییک؛ پرووی که سییک زور بوون.

از رو بردن: پروو شکاندن؛ له پروو بردن؛ سهر پی داخستن؛ سهر له بهر کردن؛ شاقه ل شکاندن؛ شاخی که سییک شکاندن «این قدر اصرار کرد که مرا از رو برد؛ هیئنده پی داگرت، روومی شکاند».

از رو خواندن: خویندنه وه؛ له پروو خوه ندنه وه؛ پرووه وه نه ی «شعر عقاب را برایش از رو خواندم، گفت باید از تر کنی؛ شیعی هه لوم بو خویندنه وه، گوتی ده بی له بهری که ی». هه روه ها: از رو نوشتن

از رو نرفتن: [مجازی] له پروو نه چوون؛ پاشگه ز نه کردنه وه؛ پی چه قینی کردن له بهرام بهر بهر په رچ دانه وه دا.

آن روی کسی بالا آمدن: [مجازی] تووره بوون؛ رق هه ستان؛ خه زرین؛ ئارده یوه مه لی «مگذار آن روی من بالا بیاید؛ مه هیله تووره بیم».

به رو افتادن: به دهمه وه که وتن؛ دهمه و پروو که فتن؛ له په و پروو که وتن؛ دهمه و خوار که وتن؛ دهمه و پروو که فتن؛ پرومه که وته ی؛ که وتنه زه ویدا به شیوه یه ک که پشت بهرمو ئاسمان پی.

به روی خود نیاوردن: [مجازی] خو لی گیل کردن؛ خو کردنه توولپر؛ خو کردنه گوو که ر؛ به پرووی خو دا نه هینان؛ خو نااگا و ناااشنا نیشان دان «چند بار صدایم کرد، ولی به روی خودم نیاوردم؛ چن جار قاوی لیکردم، به لام خوم لی گیل کرد».

به روی کسی نیاوردن: [مجازی] به پرووی که سیکا نه دانه وه؛ له مهر باس و باه تیک (که پیوه ندی بهو که سه یه و ئو لی ناگاداره) له گه لیدا نه دوان «هیچ به رویش نیاوردم که قبلاً می دانستم؛ ههر نه مدا به روویدا که زووتر دهمزانی».

تو(ی) روی کسی ایستادن: له بهرام بهر که سیکه وه وه ستان؛ بهر نه نگار بوونه وه و ریک

روى حرف كسى حرف زدن: له بهرامبهر قسه‌ی كه‌سيكه‌وه وه‌ستان «نايد روى حرف مادرت حرف بزنى: نابى له بهرامبهر قسه‌ی دايكه‌وه بوه‌ستى».

روى خود/ كسى كشیدن: به‌سهر خو/ كه‌سيكدا دان/ كيشان؛ خو/ كه‌سى داپوشين «پتو را روى بجه بكش، هوا سرد است: په‌تووه‌كه بده سهر منداله‌كدا، هه‌وا سارده».

روى دايره ريختن: ئاشكرا كردن؛ دهرخستن «هرچه دارى بريز روى داپره! ئه‌وه‌ی پيته، ئاشكراى كه!».

روى دست بردن: [كنايى] به‌سهر ده‌سته‌وه بردن؛ راه بهرده‌ی؛ زه‌وى نه‌گرتن؛ زور به‌بره‌و بوون: سردست بردن

روى دست كسى بلند شدن: دهرقه‌وى كه‌سى هاتن؛ له بهرامبهر كه‌سيكه‌وه راسته‌وه بوون «در زور بازو، روى دست همه بلند شده: له هي‌زى باسكدا دهرقه‌وى هه‌موو هاتووه».

روى دست كسى ماندن: [كنايى] مانه‌وه؛ زه‌وى گرتن؛ له بره‌و كه‌وتن «هرچه براى فروش آورده، مانده روى دستش: ئه‌وى بو فروتن هيناويه، ماوه‌ته‌وه».

روى دست و پاى كسى افتادن: كه‌وتنه مل ده‌ست و پاى كه‌سيكدا؛ لالا‌نه‌وه و پارانه‌وه له كه‌سيك؛ له به‌رانبه‌ر كه‌سيكدا به‌نده‌يى و خاكه‌سارى پيشان دان «افتاده بود روى دست و پاى قاضى و التماس مى‌كرد: كه‌وتبووه مل ده‌ست و پاى دادوهر دا و ده‌پاراپه‌وه».

روى دنده‌ی چيزى افتادن: [مجازى] كه‌وتنه سهر بارى شتيك؛ له ره‌فتارى خو‌دا شتيك نيشان دان «وقتي روى دنده‌ی لج بيفتد، به‌هيچ صراطى مستقيم نيست؛ وقتي روى دنده‌ی جوانمردى بيفتد، سرش مال خودش نيست؛ آن روز آزاد روى دنده‌ی چپ افتاده بود و با همه دعوا داشت: كاتى بكه‌ويته سهر بارى ركا، خوداى خو‌ى به‌حق

نه‌هاتن له‌گه‌ل كه‌سيكدا «تو نبايد تو روى يدرت بايستى و با او يكي به‌دو كنى: ئه‌تو نابى له بهرامبهر باوكتسه‌وه بوه‌ستى و چه‌قه و هه‌راى له‌گه‌لدا بكه‌ى».

تو روى كسى گفتن: نiane پرووى كه‌سيكه‌وه؛ (له) پرووبه‌رووى كه‌سيكدا وتن.

رو^۱: قيد. ۱. بان؛ سهر؛ له بان شتيكه‌وه «بر روى ميز: له بان ميزه‌وه» ۲. سهر؛ پروو؛ پروه؛ قه‌ى؛ به پرووى شتيكه‌وه «روى ديوار نوشته بودند: له سهر ديواره‌كدا نووسيبووian» ۳. له‌بان؛ له‌سهر؛ له‌مه‌ر كه‌سى يان شتيكه‌وه «روى آن زمين خيلى كار كرده‌اند: له بان ئه‌و زمينه‌وه زوريان كار كرده‌وه».

روى هم؛ سهرجه‌م؛ له‌بان يه‌ك؛ له‌سهر يه‌ك؛ پيكه‌وه؛ به‌يه‌كه‌وه؛ يه‌كجى؛ پي‌وه‌ره؛ يو‌وه «روى هم مى‌شود صد تومان: سهرجه‌م ده‌بيته سهد تمه‌ن».

روى آب افتادن: [كنايى] كه‌وتنه سهر ئاو؛ عالمه پي‌زانين؛ دهركه‌وتن «قه‌اش روى آب افتاد و همه فهميدند: فيله‌كه‌ى كه‌وته سهر ئاو و هه‌مووان پييان زانى».

روى آب نشستن: [كنايى] به‌سهر ئاوه‌وه بوون؛ ئاو بردن؛ له بارىكى ناله‌بار و نامه‌ندا بوون.

روى پا بند نبودن: [كنايى] سه‌قام نه‌گرتن؛ ئارام نه‌گرتن (به‌تاييه‌ت له خوشياندا)؛ له جم‌وجوولدا بوون «از خوشحالى روى پايش بند نمى‌شد: له خوه‌شيدا سه‌قامى نده‌گرت».

روى پاى خود ايستادن: [كنايى] خو به‌پتوه بردن؛ خو به‌خيو كردن؛ له سهر پيى خو‌وه وه‌ستان «با وجود اين همه مشكلات، او توانسته است روى پاى خودش بيايستد: به‌م هه‌موو گير و گرفته‌وه، توانيوه خوى به‌ريوه بيا».

روى چيزى كشیدن: كيشانه سهر شتيكدا؛ لي زياد كردن «هر سال ده هزار تومان مى‌كشد روى اجاره‌نامه: هه‌موو سالي ده هزار تمه‌ن ده‌كيشيته سهر كرئ‌ماله‌كدا».

روى هم ريختن: ۱. خستنه سهر يهك؛ كۆ كردهوه له شوپنئىكدا «پولهياشان را روى هم ريختند، شد سيصد تومان: پولهكانيان خسته سهر يهك، بوو به سپسهد تمهن» ۲. كهوتنه يهك؛ پيڭكهوه سازيان و ئاريكاري كردن؛ لهف هاتن؛ يهك گرتن «روى هم ريخته بودند، اتومبيل آزاد را بدزدند: كهوتبونه يهك، ماشينه كهى ئازاد بدن» ۳. /مجازى/ كهين وبهين خووش كردن؛ دامه زراندن؛ پيڭكهوه نان «با زن همسايه روى هم ريخته بود: له گهل ژنه هاوسپكه دا كهين وبهينيان خووش كردبوو».

روى هم گذاشتن: ۱. له سهر يهك نان؛ نانه سهر يهك؛ يووه نيای «دوتا چهارپايه روى هم گذاشت و رفت بالا: دوو دانه چوارپايه ي له سهر يهك نا و چووه سهر» ۲. له شوپنئىك كۆ كردهوه «پولهيامان را روى هم گذاشتيم و يك راديو خريديم: پاره كانمان نايه سهر يهك و راديو ويكمان كړى».

رو - ۱. پيشواژه. روو - ۱. روو كيئش؛ پۇشش «روانداز: رووخهر» ۲. دۆخ يان چۇنيه تى له بان شتيكهوه بوون «روكار: روو كار».

- رو: ۱. پيسواژه. ۱. - پسك؛ - پست؛ - پۇ؛ به پوانهوه «خودرو: خورسك» ۲. - روو؛ - پوه؛ خاوهن تايبه تيهك له روومه تدا «خوشرو: خووشرو».

روا /ravā/: صفت. رهوا: ۱. به جي؛ له جي؛ حليو؛ حليپ؛ هه ليپ «روا شمردن: رهوا زانين» ۲. وهر گيراو؛ په ژيراو؛ په سندر كراو؛ به ديها توو؛ قه بوول كراو؛ جي به جي كراو؛ به گا ئاما «حاجتش روا شد: نيازه كهى وهر گيرا» ۳. رجوا؛ شياو؛ گونجاو له گهل قانون و دابونه ريتدا «عمل روا: كارى رهوا».

روا بودن: باش بوون؛ په سندر بوون «روا نيست مادرت را بازارى: باش نيه دايكت ئازار بدهى».

روا داشتن: وهر گرتن؛ به شياوى وهر گيران زانين «آيا قانون چنين كارى را روا مى دارد؟ نايا

ناناسى؛ كاتى بكدويتسه سهر بارى جواميريدا، سهريشى داده ني؛ ئهو رۇژه ئازاد كهوتبوهوه سهر بارى خراب و له گهل هه موو كهسيكدا شهري دههات».

روى زمين سفت نشاشيدن: /مجازى، عاميانه/ تووشى سهختى و سهخلهت نه هاتن؛ سهختى نه ديتن «تو هنوز روى زمين سفت نشاشيدهاى تا بفهمى: تو هيشتا تووشى سهختى و سهخلهت نه هاتتوى تا بزاني».

روى سر/ چشم خود جا دادن: /مجازى/ له سهر سهر/ چاوى خو نان؛ زور ريز گرتن و خووش ويستن.

روى سر كسى خراب شدن سر كسى خراب شدن، سر^۲

روى سر گذاشتن: /مجازى/ ۱. له سهر سهر/ چاو دانان؛ زور ريز گرتن «من آن را روى سرم مى گذارم: ئهمن ئهوه له سهر سهر/ چاوى داددنييم» ۲. گرته كۆلهوه؛ نانه بان سهرهوه؛ زور شلۇغ كردن و تيكدانى شوپنئىك «خانه را روى سرش گذاشته بود: ماله كهى گرتبوهوه كولهوه».

روى شاخس بودن: /مجازى/ پيوه بوون؛ مسوگهر بوون؛ بيشك وهها بوون «سه سال زندان روى شاخس است: سى سال زيندانى پيوه».

روى غلتك افتادن: /كنايى/ كهوتنه رى؛ كهوتهى را؛ رى كهوتن؛ داهاتن؛ جي به جي بوون «كارها كه روى غلتك افتاد، من مى روم: ههر كاره كان كهوتنه رى، من دهروم».

روى كسى/ چيزى حساب كردن: /مجازى/ به هيوای كهسى/ شتيك بوون؛ دل به كهسى/ شتيك خووش كردن «خيلى روى تو حساب مى كردم: زور به هيوای تو بووم».

روى كسى/ چيزى سرمايه گذارى كردن: به ئوميدى قازانج، پوول و پاره يهك بۇ كهسى يان شتى خهرج كردن.

قانون ئاوا کارى ودرده گرى؟.

روا دانستن/ دیدن ﴿روا شمردن

روا شدن: به پڑوه چوون؛ کودان؛ قه دان؛ مه شان؛ جیبه جی بوون.

روا شمردن: رجوا دین؛ رهوا دیتن؛ په زیران؛ په زیران؛ پی قایل بوون؛ هه لگرتن؛ قیم پی ئانین؛ دل پی رازی بوون: روا دانستن/ دیدن

روائی / ravā'ī / ﴿روایی

روابط / ravābet / : [عربی] جمع ﴿رابطه

﴿روابط عمومی ﴿روابط عمومی

روابط عمومی / -'omûmî, -'umûmî / ravābet / : (دایره ی) پیوه ندیه گشتیه کان: ۱. کار و رهوتی ناساندن و هۆگرکردنی خه لک به رابه ر به که سی یان دامه زراوه یه ک ۲. مه زینگه یان تا قمی ک که ئه و کاره یان به ئه ستویه.

رواج / ravāc / : [عربی] / اسم. باو؛ بره و؛ رهواج:

۱. مؤره؛ رمین؛ گهر؛ رهونه ق؛ گهردان؛ کار یا رهوتی که لک وهرگرتنی گشتی یان گه لک زیده «اینجا قهوه چندان رواج ندارد: لیره دا قاوه زۆر زیاده» ۲. گه شه؛ پیشرهوت «در اینجا خانه سازی زۆر زیادی دارد: لیره دا مال کردنه وه که شه پیکی زۆر هه یه». ههروه ها: رواج دادن؛ رواج داشتن: رواج یافتن

﴿رواج یافتن: پهره گرتن؛ پهره ساندن؛ کهوتنه گهر؛ هاتنه رمین؛ بره و پهیدا کردن.

رواداری / ravādārī / : اسم. ۱. کار یان رهوتی هه لکردن له گه ل بیر و بره و یان دینگه لی دیکه دا ۲. کار یان رهوتی به رهوا زانین؛ رجوا دیتن.

روادید / ravādīd / : اسم. ویزا؛ به رایی چوونه ولاتیک که له لایهن نوینه ری ئه و ولاته، به بیانان ده درئ.

رواق / ravāq / : ها: [عربی] / اسم. به ره یوان؛ وهره یوانه؛ باله خانه؛ بالاخانه؛ به رمه یتاوی پشه وه ی مال که زۆر تر سه رگیراوه.

رواقی / ravāqī / : [عربی] / اسم. ره واقی:

۱. رپیازی فه لسه فی یوونانی باستان که ده یگوت، مرؤفی ژیر ده بی له هه وا و هۆک دووری بکا و تووشیاری رک و خووشی نه بی و مل بدا به عیشقی خوړسک ۲. ها: ان؛ -ون/ هه ر کام له په ره وانی ئه و رپیازه.

روال / revāl, ravāl / : اسم. شپیواز؛ روال؛ رهوشته؛ زئ؛ ئاکار «کار آنها پرداخت کارانه است، نه حقوق: سبزی کاری ئه وان دانی کارانه یه نه ک موچه».

روان / ravān / : اسم. رهوان: ۱. گیان؛ گینون؛ گان؛ جان؛ کومه له ی هیزی ههستی و جمشتی گیاندار ۲. رهۆخ؛ کومه له ی توخم و هیزی هزری، عاتیفی و کرده وه یانه.

روان: صفت. رهوان: ۱. وه گهر؛ قه پڑ؛ به تاییه تمه ندی گت نه کردن له ره ییندا «آب رو: ئاوی رهوان» ۲. به لیها تووی بزوانه وه «ریگ رو: رملی رهوان» ۳. فیرو؛ هۆژاندی؛ دهرخ «آزاد درسش را خوب روان بود: نازاد دهرسه که ی باش رهوان بوو». روان: قید. له رهوشتندا؛ له چووندا؛ به گهر؛ وه گهر؛ خه ریکی چوون «به سوی خانه روان بود: به ره و مال له رهوشتندا بوو».

روانبرق / ravānbarq / : [فارسی] / [عربی] / اسم. ئیلیکترودینامیک؛ زانستی که ده په ره ژیتته سه ر پیوه ندی نیوان دیارده گه لی به رقی، مه گنه تیسی و میکانیکی.

روانبرقی / ravānbarqī / : [فارسی] / [عربی] / اسم. ئیلیکترودینامیکی؛ سه ر به ئیلیکترودینامیک.

روان پریش / ravānparīš / : صفت. رهوان نه خوشت؛ تووشیاری نه خوشتی رهوانی.

روان پریشی / ravānparīši / : اسم. نه خوشتی رهوان؛ نه خوشتینی رهوانی که گه زن له که سایه تی نه خوشت ده دا و له چؤناوچونی هزر و بیرى خووی و راستیگه لی دهره وه، بی ئاگای ده کا.

روانپزشک / ravānpezešk, -pezešk / : ها: ان: /

اسم. بژیشکی په‌وان.

روانپزشکی / *ravānpezeškî*, *-pezeškî* / اسم.
زانستی بژیشکی په‌وان؛ لقې له بژیشکی که
تایبه‌ته به ناسین و لابرډنی نه‌خو‌شیگه‌لی
په‌وان.

روان تنی / *ravāntanî* / صفت. جوړې نه‌خو‌شی
په‌وان که له‌شیش تووش ده‌کا.

روانداز / *rû'andāz* / ها: / اسم. خومام؛
له‌ش پو‌ش؛ په‌توو، لیف، مه‌لافه و... که له کاتی
خه‌و یان ړاکشاندا به خو‌یدا ده‌دن.

روان درماني / *ravāndarmānî* / اسم. دهرمانی
نه‌خو‌شیه‌کانی په‌وان به قسه و کار و کایه و
ده‌وا.

روان رنجور / *ravānrancûr* / روان‌نژند

روان رنجوری / *ravānrancûrî* / روان‌نژندی
روان‌ساز / *ravānsāz* / ها: / اسم. په‌وان‌ساز؛ ماکې
که بؤ که‌مکردنه‌وه‌ی تی‌ک‌گیرانی نی‌وان
به‌شگه‌لی جووله‌وه‌ری ماشین به‌کاردې (وه‌ک):
پو‌ن و گریس).

روان سنجی / *ravānsancî* / اسم. دهر وونپې‌وی؛
پې‌وانی ماوه و توندی گه‌پړانی ده‌ماری له
له‌شدا.

روانشاد / *ravānšād* / صفت. پو‌خ‌شاد؛ خاوه‌ن
پو‌خ‌حیانه‌تی شاد له بهر ټاکاری په‌سندی ماوه‌ی
ژپانی (بؤ مردووان).

روان شناختی / *ravānšēnāxtî* / صفت. سهر به
ده‌رون‌ناسی.

روان شناس / *ravānšēnās* / ها: / ان: / اسم.
په‌وان‌ناس؛ که‌سې که خاوه‌ن زانست و
نه‌زموونی په‌وان‌ناسیه.

روان شناسی / *ravānšēnāsî* / اسم. په‌وان‌ناسی؛
زانستی توژینه‌وه و لې‌پروانینی دیارده و
کرده‌وه‌گه‌لی په‌وانی (وه‌ک هزر، بیر، هه‌ست،
تی‌گه‌یشتن، تی‌فکرین، ټاکار) و شیوه‌ی رو‌وبه‌روو
بوونه‌وه له‌گه‌ل ټالو‌ز بوونپاندا.

روان‌شناسی اجتماعی: په‌وان‌ناسی
کو‌مه‌لایه‌تی؛ به‌شیک له په‌وان‌ناسی که به
لې‌پروانینی ټاکاری گرو‌گه‌ل و کارلېکردنی تاک
و کو‌مه‌ل له سهر یه‌ک ده‌په‌رژې.

روان‌شناسی افتراقی: په‌وان‌ناسی جیاوازی؛
به‌شیک له په‌وان‌ناسی که به لیکدانه‌وه‌ی
جیاوازیگه‌لی دهر وونی و ټاکاری نی‌وان گرو و
تاکه‌گه‌لی جو‌راو‌جو‌ر ده‌په‌رژې.

روان‌شناسی بالینی: په‌وان‌ناسی سهرینې؛
لیکدانه‌وه‌ی بارودو‌خ و دیمانه‌ی حاله‌نگه‌لی
نه‌خو‌شی په‌وانی له سهرینې نه‌خو‌شدا.

روان‌شناسی تربیتی / پرورشې: په‌وان‌ناسی
په‌روه‌رده‌کاری؛ که‌لک وهر‌گرتن له
بنه‌ماگه‌لی په‌وان‌ناسی بؤ فېر‌کردن و
په‌هینان.

روان‌شناسی تکوینی: په‌وان‌ناسی پیکه‌اته‌یی؛
شیوه‌پیک له په‌وان‌ناسی که دیارده‌گه‌لی
زه‌ینی و کرداری له پېگای لیکدانه‌وه‌ی
سه‌رچاوه و په‌وتی گه‌شه‌سه‌ندنیانه‌وه
هه‌لده‌سه‌نگینې.

روان‌شناسی جنایی: په‌وان‌ناسی تاوان‌کاری؛
زانستی لیکدانه‌وه‌ی هاندهر‌گه‌لی دهر وونی بؤ
تاوان‌کاری.

روان‌شناسی رشد: دهر وون‌ناسی گه‌شه؛ کار و
زانستی لې‌پروانینی گور‌ان‌کاری و
تایبه‌تمه‌ندېگه‌لی په‌وانی سه‌رچاوه‌گرتوو له
سهرده‌می گه‌شه‌کردن و گه‌وره‌بووندا.

روان‌شناسی شخصیت: په‌وان‌ناسی که‌سایه‌تی؛
کار و زانستی لیکدانه‌وه‌ی لایه‌نه
جو‌راو‌جو‌ره‌کانی که‌سایه‌تی مرو له بواری
په‌وان‌ناسیه‌وه.

روان‌شناسی صنعتی: په‌وان‌ناسی پیشه‌یی؛ کار
یا په‌وتی به‌کار هی‌نایی شیوه‌گه‌لی
دهر وون‌ناسی له بواری سه‌نعت و ټابووریدا
(وه‌ک هه‌لېزېری و په‌هینانی کارگه‌ران، شیوه‌گه‌ل

و ههل و مهر جی کار و...).

روان شناسی عمومی: پهوان ناسی گشتی؛ کار یا پهوتی لیکدانه و هی قانون و بنچینه گهلی گشتی که به سهر میشکدا زال.

روان شناسی کار بردی: پهوان ناسی کار بهری؛ به شیک له پهوان ناسی که تیده کوشی دهسهاتگهلی خوی له کاروباری پوژانهی ژباندا به کار بیئی.

روان شناسی کودک: پهوان ناسی مندا؛ به شیک له دهروون ناسی که له زهین و ئاکاری مرؤف، له سهردهمی له دایک بوونه و تا سه رتای پیگه بشتن ده توژتیه و.

روان شناسی مدیریت: پهوان ناسی کار گیر؛ لیکدانه و هی شیوه گهلی جوولانه و له گهل کارمندان و کار پنه رانی پیکخواهیه ک.

روان شناسی مقایسه ای: پهوان ناسی به راوردی؛ به شیک له دهروون ناسی که به هه لسه نگاندنی جوولانه و هی گیانه و هه ران له ناوخویان و له گهل مرؤفا ده په رژی.

روان شناسی یادگیری: پهوان ناسی فیر بوون؛ به شیک له دهروون ناسی که به توژ پنه و هی چوئیه تی فیر بوونی ژینه و هه ران، به تابیبت مرؤف ده په رژی.

روانكاو / ravānkāv / ها؛ ان؛ اسم. پهوانکؤل؛ پهوان ناس یان دهروونبژیشتی که به پیی بنه ماگهلی دهروونکؤل به توژ پنه و هه ناسینه و هه چاره سه ری نه خوشیگهلی دهروونیه و هه ده په رژی.

روانكاوی / ravānkāvi / اسم. پهوانکؤل؛ شیکاری پهوان؛ شیوه ییک له پهوان ناسی و ده رمانی نه خوشیگهلی دهروونی که زیگموند فرؤید (۱۸۶۵-۱۹۳۹ زایینی) به دی هینا و بنه په ته که شی لیکؤلینه و هه له رابدوو، هه لئس و که وتی بنه ماله یی، ئه وین و هه ویاگهلی نه خوشه، بؤ دؤزینه و هی هوی نه خوشی و

ناساندنی به خودی نه خوش و هاندانی بؤ به رهنکار بوونه و له گهلیدا: **آنالیز روانی**

روانگردان / ravāngardān / صفت. پهوانگور؛ به تایبه تمه ندی کار تیکه ری له سهر بارگهلی زهین و توانی گورانیان «داروهای روانکشی: دهرمانگهلی رهوانگور».

روان نژند / ravān.najand / ها؛ ان؛ صفت. دهروونپه ژار؛ به رکه و توتوی دهروون سووتاوی؛ **روان رنجور**

روان نژندی / ravān.najandî / ها؛ اسم. دهروونپه ژاری؛ ههر کام له پشیویگهلی عاتیفی یان میشتی که له پهوان نه خوشی که متر مه ترسیداره و که سی تووشیار، هیشتا پیوه ندی خوی له گهل راستیدا به ته وای نه برپوه و که سایه تی تا راده یی سنووری خوی راده گری، به لام به و هه شه و هه ئه و که سه له گهل بار و دؤخی ئاقاریدا، ئاکاریکی شیاو و گونجاوی نیه؛ **روان رنجوری**

روان نویس / ravān.nevîs / ها؛ اسم. پهوان نووس؛ چه شنی پینووسی نووک ساحمه یی که جی جه و هه ره که ی ههر له کارخانه دا پر کراوه و تهر و پهوان دهنووسی. **روانه** / ravāne / قید. روانه؛ پهوانه؛ پهوانیا؛ به رپوه؛ وهر پیکه و توتو؛ له چووندا؛ خهریکی چوون بؤ شوئیک.

□ **روانهی بازار کردن** / مجازی / ناردن بؤ بازار؛ ناردنه بازار؛ نیشاندان بؤ فروشتن «ماه آینده محصولات جدید خود را روانه ی بازار می کنم: مانگی داهاتو به رهمه تازه کانمان دهنرین بؤ بازار».

ههروهه: **روانهی بازار شدن**

روانهی بیمارستان کردن / کنایی / خستنه نه خوشخانه و هه؛ بازار پی گه یاندن. **ههروهه**: **روانهی بیمارستان شدن**

روانه شدن: وهری که و تن؛ که و تنه ری؛ که و ته ی را؛ پوین؛ چوون؛ له و ی؛ پهوانیا

— روایی^۱: پیوژە. ۱. — رانی؛ پیکهاتن؛ کودان؛ به‌دیهاتن «کامروایی: کامرانی»

۲. — روایی؛ روان؛ به‌پیوه چوون «فرمانروایی: فرمانروایی» * — روایی

— روئی / rû'î / — روئی

روئیدن / rû'idan / — روئیدن

روئین تن / rû'intan / — روئین تن

— روب / rûb / پیوژە. — لۆ؛ — رۆ؛ — مال؛ پامال؛ پادەر؛ بمال «برفروب؛ خاکروب؛ به‌فرلۆ؛ خۆلمال».

روبات / robāt / [انگلیسی] — ربات

روباییک / robātik / [انگلیسی] — رباتیک

رو باز / rûbāz / صفت. روبواز؛ رووواز؛ سه‌رواز؛ به‌بی میج؛ ده‌پۆش، رووکیش یان له‌مپهر «ظرف روباز؛ ده‌فری رووباز».

روبان / rûbān / ها. [فرانسوی از هلندی] / اسم. قه‌یتان؛ قه‌یتانه؛ قردیله؛ شه‌به‌د؛ به‌نۆک؛ سارغی؛ نه‌واریکی (زۆتر) هه‌وریشم یان هه‌ودای ده‌ستکرد که بۆ جوانی به‌گنجیه‌وه ده‌دوورن یان به‌شتیکیه‌وه ده‌به‌ستن.

روباه / rûbāh / اسم. ۱. ها؛ ان / پیوی؛ پویقی؛ پوقی؛ چتر؛ چیتەر؛ پواس؛ پواسه؛ پوا؛ پروو؛ لوو؛ لویوه؛ لوی؛ لووی؛ لودی؛ گیانه‌وه‌ری گوهاندار له‌به‌ره‌ی سه‌گ، به‌پی کورت، جه‌سته‌ی درێژ، گوپی زل، قه‌پۆزی نووک تیژ، کلکی درێژی کولکن و بریکیان به‌که‌ولی خه‌زه‌وه ۲. [نجوم] / وینه‌ی گه‌ردوونی له‌ئاسمانی له‌ته‌گۆی باکووریدا که له‌نیوان وینه‌گه‌لی دولفین و تیرهاوێژدایه: ثعلب

روبراه / rûberāh / صفت. ۱. به‌ره‌ه‌ف؛ ساز؛ ئاماده «مغازه تا آخرماه روبراه می‌شود؛ دوو‌کانه که هه‌تا سه‌ری مانگ به‌ره‌ه‌ف ده‌بی» ۲. ریک‌وپییک؛ ته‌کووز «کارها را روبراه کرد؛ کاره‌کانی ریک‌وپییک کرد» ۳. [مجازی] نه‌رم‌ونیان؛ رام؛ دروست «آدم روبراهی است؛ بنیاده‌میکی نه‌رم‌ونیانه».

روبرو^۱ / rûberû / اسم. پووبه‌پوو؛ پووه‌پوو؛

بییه «از آن جا بویای اروپا شد؛ له‌ویوه به‌ره‌و ئوروپا وهری کدوب».

روانه کردن؛ ناردن؛ هه‌ناردن؛ به‌پێ کردن؛ کیانای؛ کیاسته‌ی؛ کیاسه‌ی «حجاج را روانه‌ی مکه کردند؛ حاجیه‌کانیان نارد بۆ مکه‌که».

روانه‌ی قبرستان کردن: [کنایه] هه‌ناردن بۆ ئەو دنیا؛ ناردن بۆ ئەو دنیاکه؛ ناردنه ئەو دنیا؛ کوشتن؛ مرنه‌ی «این آقای دکتر خیلیها را تا حالا روانه‌ی قبرستان کرده است؛ ئەم جه‌نابی دوکتوره تا ئیستا زۆر که‌سی هه‌نا ده‌وێ نو‌ده‌و دنیا».

هه‌روه‌ها: روانه‌ی قبرستان شدن

روانی^۱ / ravānî / اسم. ره‌وانی؛ تراوی؛ بار یان چۆنیه‌تی شل / ته‌ر بوون «گرما موجب روانی عسل می‌شود؛ گرما ده‌بیته‌هۆی دوانی هه‌نگوین».

روانی^۲: صفت. ره‌وانی: ۱. سه‌ر به‌ره‌وان «وضع روانی او مساعد نیست؛ باری ره‌وانی باش نیه» ۲. ها / [گفتاری] لیوه؛ دین؛ به‌رکه‌وتووی نه‌خۆشی ره‌وانی «آخرش با این کارها بچه را روانی می‌کنی؛ به‌م کارانه‌ت ئاخری مندا له‌که‌لیوه ئەه‌کی».

روایات / ravāyāt, revāyāt / [عربی] جمع — روایت

روایت / ravāyat, revāyat / ها؛ روایات: [عربی] / اسم. ۱. کار یان ره‌وتی گێڕانه‌وه؛ وتن؛ گیلناپوه؛ ئەوه‌گیلنه‌ی؛ گه‌ڕانه‌وه‌ی هه‌وال یان باسیک له‌زمانی که‌سیکی ته‌روه «از قول پدرش روایت می‌کرد؛ له‌زمان باوکیه‌وه ده‌ستکرد» ۲. [اسلام] روایه‌ت؛ وته، هه‌وال یان باسی که‌هی پیغه‌مبه‌ر یان پیاوه‌یانییه‌کانی ته‌ر بی. هه‌روه‌ها: روایت کردن

روایی^۱ / ravāyî / [عربی] / اسم. [دبی] ۱. به‌ره‌و؛ باو؛ پمێن؛ ره‌واج ۲. ره‌وایی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی ره‌وا بوون * روایی

روایی^۲: صفت. چیرۆکین؛ گێڕانه‌وه‌یی؛ وه‌ک چیرۆک؛ چیرۆکاسا «شعر، وایی: شیعری

— چیرۆکین» * روایی

داشته باشی: کاتی بفرستى بوسوده له گهل ئاوا دۆخیکدا دهیج وریا بی) ۲. کار یان پهوتی لیک وهستانهوه: به گزیه کدا چوون و پووبه پرووی یهک وهستان <تو می خواهی ما را به روبرویی یا هم واداری: ده تهوئ لکمان بدهستنبهوه> * **روبرویی**

روبرویی: صفت. پووبه پروو؛ بهرانبه؛ وهراوه؛ روبرو بهرویین؛ بهرانبهری <خانهی روبرویی؛ مالی روبرو بهرو>: **روبرویی**

روبل /rûbl/: [روسی/اسم، روبل؛ یهکهی پارهی روبروسیا.

روبا /rûbanā/: [فارسی/عربی/اسم، روبروچن؛ روبروچین: ۱. سهرته مهله؛ ئه وهشه له مال که له سهر بنچینه که یهوه دروست ده کری ۲. [جامعه شناسی/ سهرچین؛ ههر کام له بنکه کۆمه لایه تیه کان (وهک بنه مال، دهولت، ...) که پیشاندهری بارودۆخی ئابووری، فهرهنگی و ناوچهیی کۆمه لگایه که: **روساخت**

روبند /rûband/: [اسم، ۱. روبنده ۲. [گیاه شناسی/ په ره ی کارک؛ ناسکه په رده یهک که له قۆته ی کارکه وه به ره وه دور و بهر نووساوه ۳. تیرهک؛ ته مبهل؛ کۆله که ییک که بۆ پیوه لکان و پته و کردنه وه ی دوولاقی دنگه (خه رپا) له ناوه راستیه وه دایده کوتن.

روبنده /rûbande/: [اسم، پووبه بند؛ پووبه نه؛ روبرو بن؛ په چه؛ پیچه؛ پووشی؛ خیلی؛ پارچه یی که (ژنان به تاییهت) پروومه تیانی پی داده پۆشن: **روبند**

روبوت /robot/: [انگلیسی] **ربات**

روبوتیک /robotik/: [انگلیسی] **رباتیک**

روبوسی /rûbûsi/: [اسم، ماچ و مووچ؛ دهس و موچ؛ دهس و بۆس؛ دهس و موشتاق؛ رامووسانی؛ کاری یه کتر ماچ کردن، زۆر تر بۆ نیشاندانی خۆشه یستی.

روبه /rûbah/: [ان/اسم، [مخفف، ادبی/ رپوی؛ روو؛ روقی؛ لوو؛ لووی؛ روا؛ رواسه؛ چتر؛ چیتر.

روهروو؛ روی ب روی؛ پووله پروو؛ هه قبه ر؛ هه مبه ر؛ هه مبه ر؛ هومبه ی؛ هه نداق؛ هه نداو؛ هه قشه ر؛ فهراقه ر؛ وهراوه؛ وهراوه؛ بهرانبه ر؛ پووبه پروو؛ روبرو بار؛ قاچی؛ مشلاق: ۱. شوینی جیگرتی دوو شت له دوو سهری هیلایک یان دوو سهری مه ودا بییکه وه <روبرو را نگاه کن: پروانه بۆ روبرو بهرو> ۲. شوینی دوو گیانه وه که روبرو یان له یهک بی <مهم را با شاهد روبرو کردند: تۆمه تباریان له گهل گه واهه که روبرو بهرو کرده> ۳. ههر یه که له دوو به ره و گه یه که که دژبه ری یه کترین <ماشینی که از روبرو می آمد او را زیر گرفت: ماشینی که له روبرو بهرو وه دهات کردیه ژیره وه>.

روبرو: صفت. بهرانبه ر؛ پووبه پروو <مغازهی روبرو مال حاجی آقاست: ئه وه دوو کانه بهرانبه ره، هی مام حاجیه>.

روبرو: قید. بهرانبه ر؛ پووبه پروو؛ له پووبه پروو دا؛ له بهرامبه ردا؛ له بهرانبه ره وه؛ وهراوه ره وه <روبروی من ایستاد: بهرانبه رم پاوه ستا>.

▣ **روبرو شدن**: تووش هاتن/ ئامه ی؛ تووشیار هاتن: ۱. پووبه پروو بوون؛ پووبه پروو بوونه وه؛ تووش بوون؛ هه له ته قین؛ تهفه قه هاتن؛ له هه مبه ر شتی که وه قوت بوونه وه <با آزاد روبرو شدم: تووش ئازاد هاتم> ۲. تووشیار بوون؛ سهر و کار پهیدا کردن له گهل گیر و گرفت یان که تیکدا <با مشکل روبرو شد: تووشی گرفت هات>.

روبرو کردن: پووبه پروو کردنه وه؛ هه قروو کرن؛ به ره و پروو کردنه وه؛ هیئانه هه مبه ر یه که وه <مهم را با شاهد روبرو کردند: تۆمه تباریان له گهل گه واهه که دا روبرو بهرو کرده>.

روبرویی /rûberûi/: **روبرویی**

روبرویی /rûberûyi/: [اسم، ۱. روبرو پروویی؛ به ره و پروویی؛ دۆخ یان چۆنیه تی بهرامبه ر بوونه وه؛ تووش هاتن/ بوون؛ پووبه پروو بوونه وه <در موقع روبرویی با چنین وضعی باید آمادگی کافی

خوینى رېشه‌ی ديان بؤ پرکردنه‌وه‌ی ددانی
کرمؤل.

روتينيم / rûtenyom: [فرانسوی/اسم، روتینیۆم؛
توخمیکي کیمیایی کانزایی به ژماره‌ی ئه‌تۆمی
۴۴ و کی‌شی ئه‌تۆمی ۱۰۱،۰۷، خۆله‌می‌شی
په‌نگ و تور و په‌قه و له‌ئاو و ئه‌سیددا
ناتۆپته‌وه. له‌ پی‌شه‌سازی وه‌ک سانا‌که‌ر و
په‌که‌ره‌وه له‌ ئالیاژدا به‌کار دی.

روتور / rotor، ها: [انگلیسی/اسم، روتور؛
۱. به‌شی سوورپه‌نهری موتوری کاره‌با؛ ئارمیچر
۲. به‌شی سوورپه‌نهری کۆمپرسۆر یان توربین
۳. چه‌کوشی کاره‌باری ئوتوموبیل: رتور
روحامه / rûcâme، ها: /اسم، که‌وا؛ به‌رگی‌ک که
به‌سه‌ر جلی ترده‌په‌ۆشن.

روح / rûh، ها: [ارواح: /عربی/اسم، رۆح؛ روه؛
۱. گیان؛ گان؛ گیون؛ جان؛ په‌وان ۲. هه‌وینی
ژیان؛ هی‌ز و گه‌وه‌ه‌ری که‌ه‌وی ژبانی له‌شه
۳. هه‌وین و هی‌مای په‌راسروشتی، هه‌تاهه‌تایی و
غه‌یره‌ماکی ۴. [مجازی/هه‌وین؛ لا‌گری؛
ئۆگره‌تی، ئه‌نگیزه و بزوپه‌نهری زه‌ینی «روح‌ج‌سه»
روح‌قاراداد: هه‌وینی کۆر؛ هه‌وینی برپار؛
۵. [مجازی/تین؛ هه‌ست و نست؛ ه‌وی جم و
جوول، شۆر و سه‌رحالی «حرفه‌ایش روح‌نداشت»
قسه‌کانی تینی نه‌بوو ۶. ناوه‌ندی به‌زه‌یی و
هه‌ستی مرۆف «روح‌حساس؛ روح‌پژمرده: روحی
به‌هه‌ست؛ روحی ژاکاو ۷. تارمایی؛ تا‌پۆی
غه‌یره‌مادی که‌سی مردوو «مگر روح‌یدی؟» مه‌که‌ر
روح‌ت دیوه؟».

روحاً / rûhan: [عربی/قید، به‌رۆح؛ له‌باری
رۆحیه‌وه «روحاً‌افسرده‌بود: به‌رۆح‌ژاکابوو».

روح‌افزا / rûhafzâ: [عربی/فارسی/صفت،
گیان‌گه‌شین؛ گیان‌به‌خش؛ رۆح‌په‌روه؛ ه‌وی
باشتر بوونی حاله‌تی رۆحی مرۆف «محیط روح‌افزا»
ده‌قه‌ری کیان‌گه‌شین».

روح القدس / rûholqodos: [عربی/اسم، رۆحی

☐ روه‌مه‌راج: ۱. ترسه‌نۆک؛ ترسه‌زاوه‌ر؛ که‌له‌زات
۲. فیلباز؛ ته‌له‌ک‌چی؛ پیچ‌نا‌راست.

روبیدن / rûbîdan: مصدر، متعدی.
// روبیدی (رقتی): مالی‌ت؛ می‌روبی؛ ده‌مالی؛ پ‌روب:
بماله // مالین؛ رامالین؛ گه‌سک‌دان؛ گزگ‌دان؛
ئه‌ره‌ماله‌ی؛ مالایره؛ رادان؛ دوور خسته‌نه‌وه‌ی
شتیک (به‌تایبه‌ت خۆل و زبل و به‌فر) به
که‌ره‌سه‌پیک له‌ شوینیک و خاوین‌کردنه‌وه‌ی
ئهو شوینه: رفتن [گفتاری]. هه‌روه‌ها: روبیدن

■ صفت‌مفعولی: روبیده (مالینراو) / مصدر‌منفی:
نروبیدن (نهمالین)

روبیدیم / rûbîdiyom: [فرانسوی/اسم،
روبیدیۆم؛ توخمیکي شیمیایی کانزایی، به
ژماره‌ی ئه‌تۆمی ۳۷ و کی‌شی ئه‌تۆمی ۸۵، ۴۶،
نهرم و سپی زیوی، که‌خیرا له‌هه‌وادا گ‌ر
ده‌گرئ.

روبوست / rûpûst، ها: /اسم، [کالبدشناسی]
سه‌رپیست؛ چینی ده‌ره‌وه‌ی پیست، که‌له
مۆرغه‌داراندا گرنج‌گرنجه.

روبوش / rûpûsh، ها: /اسم، ۱. پووپۆش؛
پۆشه‌مه‌نیک به‌تایبه‌ت کراسی شۆر که‌به‌سه‌ر
جل‌وبه‌رگدا له‌به‌ری ده‌که‌ن ۲. پووکه‌ش؛ به‌ره؛
پۆشه‌نیک (له‌کاغه‌ز، مقه‌وا، پارچه‌یان نایلۆن) که
شتیکی ده‌نیو یان ده‌ژیر ده‌نین.

روپه / rūpiye: [هندی/اسم، پووپی‌ه؛ یه‌که‌ی
پاره‌ی هیند، پاکستان و بری له‌ولاتانی
هاوسی‌یان.

روختی / rûtaxtî، ها: /اسم، لی‌فک؛ لی‌فک؛
چه‌رچه‌ف؛ په‌رده‌یی که‌به‌سه‌ر ته‌خیدا
ده‌کی‌شن.

روت‌کانال / rûtkānāl: [انگلیسی/اسم،
[دندان‌پزشکی] روت‌کانال؛ په‌گ‌ه‌لی خوینی له
ریشه‌ی دداندا.

☐ روت‌کانال‌کردن: روت‌کانال‌کردن؛ باز
کردن و پاک و خاوین‌کردنه‌وه‌ی په‌گ‌ه‌لی

سروهی بلاوینی بهیان ههستم.

روحوضی / *rûhowzî, rûho:zî*: [فارسی/عربی]

نمایش روحوضی، نمایش

روحی / *rûhî*: [عربی] صفت. ۱. رۆحی؛

دهروونی؛ سهر به رۆح [آرامش روحی: سوکنایی

روحی] ۲. رۆحینه؛ له رۆح؛ له جنس یان

ئالیاژی کانهزای رۆح [قابلمه روحی: قاولمه می

روحینه].

روحیات / *rûhiyyāt*: [عربی] جمع روحیه

روحیه / *rûhiyye*، ها؛ روحتات: [عربی] اسم. حال؛

رۆحیه: ۱. حالتی عاتیفی (وهک شادی، هومید

یان خهم) یان ئاکاری کهس یان تاقمیک

[روحیهی همکاری بر جمع ما حاکم بود: روحیهی

ئاریکاری بهسهر کۆره کهماندا زال بوو] ۲. لایه نی

ئهرینی ئەم حاله ته به تابیبت هیوا و زات [به ما

روحیه داد: روحیهی دابینی]. ههروهه ها: روحیه

دادن؛ روحیه داشتن

روخوانی / *rûxānî*: [اسم] رووخوانی؛ کار یا

رهوتی له روو خوئندنهوه؛ خوئندنهوهی بابه تیک

له رووی نووسراوهوه [سخترانی که نبود، آمد چیز

را روخوانی کرد و رفت: وتاریژی نهبوو، هات شتیکی

رووخوانی کرد و رۆی.

رود / *rûd*، ها؛ [اسم] ۱. رووبار؛ رۆ؛ روو؛ رووبار؛

رۆخانه؛ چه؛ چۆم؛ گهری سروشتی ئاو له

بارستاییه کی زۆردا بۆ ماوه یهک (لانی کهم پتر له

دوو مانگ له سالدا) که برژیته ده ریاوه ۲.

[مجازی] رووبار؛ رو؛ رۆ؛ روو؛ رووبار؛ رۆخانه؛

چه؛ چۆم؛ ئەوهی بهم شیوه بگهڕێ [رود خون:

رووباری خوین] ۳. [قدیمی] روود؛ سازی ژینی که

به دهن دوو که دهیژهن.

☐ **رود خون**: [مجازی] رووباری خوین؛ شهر و

کوشتاری بی ئامان و دژوار.

رودار / *rûdār*: [صفت] [گفتاری] روودار:

۱. خاوهنی تابیتمه نندی یان توانایی جوولانهوه

له گهل کهسانی تردا، بهی ههستی شهرم کردن

پیرۆز؛ یه تیک له سێ پایه ی پیرۆزی دینی مه سیح.

روح انگیز / *rûhangîz*: [عربی/فارسی] صفت.

دل بزوین؛ دل رفین؛ دلگر؛ هۆی به دیهاتن یان

هاندانی ههستی خۆش [نوی روح انگیز موسیقی به

گوش می رسد: دهنگی دل بزوینی موسیقا

ده بیسری].

روحانی ^۱ / *rûhānî, ro:hānî*، ها؛ ان؛ ون:

[عربی] اسم. مه لا؛ مه لا: ۱. کهسی که خهریکی

پیهری و بهرپوه بردنی کار و باری دینی

۲. که سایه تی مه زه بهی؛ زانی ئایینی.

روحانی ^۲: صفت. رۆحی: ۱. سهر به گیان.

به رانه بر: جسمانی [عوالم روحانی: دنیاگه لی روحی]

۲. خاوهنی گیانی پاک و بهرز [فضای روحانی:

کهشی رۆحی].

روحانیت / *rûhānîyyat*: [عربی] اسم.

۱. رۆحانیتی؛ رۆحانیه ت؛ بار و دۆخ یان

چۆنیه تی مه لا بوون [نشانه ی روحانیت که تنها لباس

نیست: ته نیا جل و بهرگ پیشاندهری روحانیتی نه]

۲. مه لایان؛ مه لای؛ کۆمه لی مه لا؛ سهرجه می

مه لایان [روحانیت تشیع: مه لایانی شیعه].

روحانی نما / *rûhānînemā, ro:hānî-*، ها؛ یان:

[عربی/فارسی] اسم. کۆلکه مه لا؛ کهسی که ته نیا به

رواله ت مه لا بی.

روحبخش / *rûhbaxš*: [عربی/فارسی] صفت.

گیان به خش؛ رۆح به خش [گوش به آوای روحبخش

خاوند می سپارم: گوئ به دهنگی گیان به خش

گۆرانی بیژ ئه سپهرم].

روح پرور / *rûhparvar*: [عربی/فارسی] صفت.

رۆح به روه ر؛ رۆح گه شین؛ هۆی پهروه رشت و

بهرز کردنه وهی رۆح [نوی روح پرور: دهنگی

رۆح پهروه ر].

روح نواز / *rûhnawāz*: [عربی/فارسی] صفت.

بلاوین؛ رۆح لاوین؛ هۆی لاواندنه وهی ههست و

دلنه رمی [از نسیم روح نواز سحری بیدار شدم: به

□ رودست نداشتن: بان دەس نەبوون؛ باشتەر یان سەرتر له خۆی نەبوون «این کفشها رودست ندارد: ئەم پیتلوانە بان دەسیان نیە».

رودسنگ / rûdsang /: اسم، [زمین شناسی] خرکه بهرد؛ خره بهرد؛ دهسته بهرد؛ کوپهل؛ خرک؛ پهل؛ جمه خرکئ که له لاپالیکدا بهرهو خوار دهبنهوه.

رودشکن / rûdšekan /: ها، /: اسم، [زمین شناسی] شوینی کهم یان زۆر بوونهوهی لیژایی چۆم.

رودک / rûdak /: اسم، [جانور شناسی] چاله که؛ چالک؛ چالگ؛ چاله؛ چالوو؛ کوپه بهش؛ کوپه بهشه؛ کوپه بهشه؛ گیانه وهه ریکی شه وگه پری لهش قورس و ئەستووهر زهوی هه لده کۆلی.

رودل / rûdel /: اسم، [گفتاری] سهردل؛ روودل؛ سقل؛ گرفت؛ نهخۆشی قورس بوون و داهیزانی سک له بهر پری گهده.

□ رودل کردن: سهردل گرتن؛ گرفت کردن؛ توووشی نهخۆشی و ژانی گهده بوون (به هوی پری و قورسیهوه).

رودوزی / rûdûzi /: ها، /: اسم، سهر دروو؛ جۆره دروونی که تهقه له کان له دهر وه بن.

روده / rûde /: ها، /: اسم، ریخۆله؛ رۆخله؛ له غروو؛ رپله خو؛ رپخه لۆ؛ لیخه روو؛ له خه روو؛ رپخه لۆ که؛ رپخه لۆک؛ لوپخه رۆ؛ رۆله خوای؛ رۆخلا؛ رپقی؛ رپقیک؛ رپوشیک؛ رپقیک؛ رۆدی؛ روووشی؛ ئور؛ پزور؛ بهشی که له لوولهی گهوارشت له بهر گهده وه هتا سوو.

□ رودهی آعور ۱۱ رودهی کور

رودهی باریک ۱۲ رودهی کوچک

رودهی بزرگ: زیله ک؛ سور؛ رپخۆله ئەستوو؛ رۆقی رهش؛ رپله خۆی گهوره؛ رۆقی ستوو؛ بهشی له رپخۆله بریتی له رپخۆله کوپره، قوولون (کوولون) و رپخۆله ی راست: رودهی فراخ

۲. /ها/ پرروو؛ بی شهرم؛ بی چهیا؛ گوسارتمه. روداری / rûdārī /: اسم، [گفتاری] پروداری؛ بار یان دۆخی پرودار بوون.

رودیچ / rûdîč /: اسم، [زمین شناسی] چۆم پیچ؛ وهر چه رخانه له مهرخی پروداردا که زۆر تر دواي ماوه یه ک وه ک باز نه ییکی لی دی.

رودخانه / rûdxāne /: ها، /: اسم، رۆخانه؛ رووبار؛ رووبار: ۱. بواي سروشتی و کهم و زۆر هه میشه یی روو ۲. چۆم؛ چۆمی؛ رووباری گهوره که برژیتته دهریاوه.

رودربایستی / rûdarbāyestî /: اسم، پروده ربایسی؛ له پروداماوای: ۱. دۆخ یان چۆنیته ی ههستی شهرم کردن له به جئ نه هیئانی داوا یان ئاره زووی که سییک «در رودربایستی گیر کردم و نتوانستم جواب رد بدهم؛ که وتمه ناو پروده ربایسیه وه و نه متوانی جوابی بکهم» ۲. کهم روویی؛ شهرمیونی؛ ههست بهوهی که پتویسته له رووی که سییکدا رهسمی بجوولیته وه «خیلی با او رودرباستی داشتم و حتی در حضور او بلند نمی خندیدم؛ له گه لیدا زۆر پروده ربایسیم هه بوو، ته نانهت له لایدا بهرز پی نه ده که نیم».

رودررو / rûdar.rû /: قید، رووبار؛ رووبه روو؛ له هه مبه ر یه کتریه وه «رودررو همه چیز را به او گفتم؛ هه موو شتی کهم رووبار پی گوت».

رودست^۱ / rûdast /: اسم، [مجازی، گفتاری] گزی؛ ته له که؛ فریو؛ فیل.

□ رودست خوردن: فریو خواردن؛ هه لئه تان؛ دهسخرۆ بوون؛ دهست به زاخا چوون «از یک پسر بچه رودست خوردم؛ فریوی مندا لیکم خوارد».

رودست زدن: فریو دان؛ فیل کردن؛ خه له تاندن؛ لاباندن؛ خه له تنای «غصه نخور، به من هم رودست زد؛ خه فته مه خو، منیشی فریو دا».

رودست^۲: صفت، بان دەس؛ بالادهست؛ سهردهست؛ سهردهس؛ باشتەر؛ سهرتر؛ تا.

روده‌ی لائِم: ریخۆله‌ی به‌تال؛ ریخۆله‌ی به‌رۆژوو؛ به‌شی له ریخۆله‌ی باریک له نیوان دوانزه‌گرئ و ئیلیۆمدا.

روده‌ی فراخ 𐭠 روده‌ی بزرگ

روده‌ی کوچک: ریخۆله باریکه؛ ریخۆله باریک؛ ریخۆله بچووک؛ رۆفی زراف؛ به‌شییک له ریخۆله بریتی له دوانزه‌گرئ، ریخۆله‌ی به‌تال و ئیلیۆم: روده‌ی باریک

روده‌ی کور: ریخۆله‌ کۆیره؛ تووره‌که ئاساییک له سه‌ره‌تای کوولونی ژووره‌پۆوه که ئه‌پاندیس له ئاخیردایه: روده‌ی آعۆر

𐭠 روده‌ی راست در شکم کسی نبودن: [مجازی/

وه‌ک گوریسی ناو هه‌نبانه بوون؛ حه‌وت رۆژ به‌ر له شه‌یتان له دایک بوون؛ زۆر به‌ پیچ و پا بوون؛ درۆزن و شه‌للانی بوون «این آقا یک روده‌ی راست در شکمش نیست: ئەم پیاوه وه‌ک گوریسی ناو هه‌نبانه‌یه».

روده‌بر / rūdebor 𐭠 روده‌بر شدن

𐭠 روده‌بُر شدن: [مجازی/ ناوسک بران؛ ولک بران؛ ژان کردنی ماسوولکه‌ی زگ به‌هۆی پیکه‌نینی زۆره‌وه: روده‌بر

روده‌بند / rūdeband: [اسم/ کالبدشناسی] کنته؛ چینیکی پان له کراسه‌زه‌وه که ریخۆله‌کان به‌ رووبه‌ری پشتی سکه‌وه دهنووسین.

روده‌دراز / rūdederāz: [صفت/ کنایی، گفتاری] نووزه‌دریژ؛ زۆربلی؛ لاکیش؛ زۆریژ؛ چه‌نه‌باز؛ چه‌نه‌واز؛ چه‌نه‌روو؛ چنروو؛ چه‌نه‌چه‌قاوه؛ زۆر قسه‌که‌ر «از آن آدمهای روده‌دراز و حراف است: له‌و بنیاده‌مه نووزه‌دریژ و زۆریژانه‌یه».

روده‌درازی / rūdederāzi: [اسم/ کنایی، گفتاری] نووزه‌دریژی؛ چه‌نه‌بازی؛ لاکیشی؛ گیره؛ کار یا دۆخی چه‌قه‌کردن و چه‌نه‌لیدانی زۆر «چرا این قدر روده‌درازی می‌کنی؟: بۆ ئەمه‌نده نووزه‌دریژی ده‌که‌ی؟».

رودیم / rod(i)yom: [فرانسوی] 𐭠 ردیم

روراست / rūrast: [صفت، مجازی، گفتاری] یه‌که‌روو؛ رووراست؛ رووراس؛ بئ‌ریا؛ راست و ره‌وان؛ بئ‌درۆ و دوورووی «بهتر است با من روراست باشی: چاتره له‌گه‌لمدا سە‌ه‌و بی!».

روراست: قید: [گفتاری] رپ‌وراست؛ راس‌وپاک؛ رووراست؛ رۆراست؛ راست‌وێژانه؛ پان‌به‌پان؛ به‌راشکاوێ «هر چه بود، همه را تعریف کرد: هه‌ر چی بوو، هه‌مه‌وه‌ی گێراوه».

روروک / rowrovak, ro:rovak: [اسم/ سە‌لالیک؛ سە‌لیلانک؛ رپ‌وه‌وه؛ وه‌پ‌وه‌پ‌وه؛ پیچۆک؛ ته‌شیره؛ که‌ره‌سه‌ییکی چکۆله و چه‌رخداره زارۆی پی فیره‌پۆیشن ده‌یه.

روز / rûz: [اسم/ ان؛ رۆژ؛ ۱. رۆ؛ رۆچ؛ رۆچ؛ رووژ؛ مه‌ودای نیوان دوو شه‌وه که به‌ روون بوونی هه‌وا هه‌تا تاریک بوونه‌وه‌ی دیاری ده‌کرێ «در تابستان روز از شب طولانی‌تر است: له‌هاویندا رۆز له‌ شه‌وه‌ درێژتره» ۲. شه‌وه و رۆژ «ده‌یه‌ در بیمارستان بستری شد: ده‌یه‌ له‌ نه‌خۆشخانه‌دا که‌وتیو» ۳. ماوه‌یه‌ی که‌ ته‌نیکی ئاسمانی ده‌وریک به‌ ده‌ور خولگه‌ی خۆیدا ده‌سووریتته‌وه ۴. کات؛ گاف؛ هنگاف؛ وه‌خت «روز کار؛ روز تعطیل؛ روز عید؛ روزی کار؛ روزی پشوووان؛ روزی جیژن» ۵. سال‌وه‌گه‌ری رپ‌وره‌سمییکی تایبست «روز کارگر؛ روز مادر؛ روزی کرێکار؛ ۶. (له‌ حاله‌تی کۆدا) رۆژگار؛ رۆژگار؛ رۆزیار؛ رۆژان «آن روزها ارزانی بود: ئەو رۆه‌ه‌رزانی بوو».

𐭠 روز از نو، روزی از نو: [مجازی] سه‌ر له‌ نوێ؛ له‌ سه‌ر؛ دیسانه‌که؛ دیسانه‌وه؛ هه‌م‌دیسان؛ هه‌میسان؛ هه‌مدیس؛ هه‌م‌دواره «وقتی از زندان آزاد شد، باز، روزی از نو، به‌امشب این خانه را خالی کرد، فرداشب آن ماشین را دزدید، تا دوباره گیر افتاد: کاتیکی له‌ به‌ندیخانه‌ به‌ردرا، سە‌ره‌نەوی، ئەمشه‌وه ئەم ماله‌ی چه‌پاو کرد، سه‌یه‌ شه‌وه‌ ئەو ماشینه‌ی دزی، هه‌تا دیسانه‌وه‌ گیرا».

روز بازخواست: رۆژی پساتی؛ رۆژا په‌سلان؛

روز نجومی: رۆژی ستیرکی؛ مه‌ودای نیوان دوو جار تیپهرینی ئەستیره‌یه‌ک له بهرامبه‌ر شویتیکی دیاریکراو له زه‌ویدا.

روز نحس: زیپ؛ رۆژی تووش و شووم؛ رۆژی که هه‌لکه‌وت و پروودای ناخۆشی زۆره.

روز^۱: قید. رۆژ؛ به‌ رۆژدا؛ له‌ رۆژا؛ رۆنه‌ «برو روز بیا؛ روز کار می‌کنیم و شب می‌خواهیم: برۆ به‌ رۆژدا و مه‌روه، رۆژ کار ده‌که‌ین و شه‌و دهنوین».

روزافزون / rûzafzûn: صفت. [مجازی] به‌ تایه‌تمه‌ندی فره‌/زۆر بوونی په‌یتا‌په‌یتاوه.

روزامد / rûzāmad: صفت. به‌ رۆژ؛ گونجاو و هاوړی له‌گه‌ل رۆژیان کاتی ئیستادا. هه‌روه‌ها:

روزامد بودن؛ روزامد شدن؛ روزامد کردن

روزانه^۱ / rûzāne: صفت. رۆژانه: ۱. رۆژینه؛ هه‌ر رۆژی؛ هی رۆژی؛ پیوه‌ندی‌دار یان سه‌ر به‌ رۆژیک (غذای روزانه؛ مزد روزانه؛ چیشتی رۆژانه؛ مزی رۆژانه) ۲. رۆژین؛ پیوه‌ندی‌دار یان سه‌ر به‌ رۆژ «کار روزانه؛ مدرسه‌ی روزانه؛ کاری رۆژانه؛ قوتابخانه‌ی رۆژانه».

روزانه^۲: قید. رۆژانه؛ رۆژینه؛ له‌ رۆژیکدا؛ رۆیه‌نه «روزانه پانصد تومان مزد می‌گرفت: رۆژانه پیتسه‌د تمه‌ن مزی ده‌گرت».

روزبخیر / rûzbexeyr: [فارسی/عربی] دعا. رۆژباش؛ ریزوشه‌یی که ده‌کاتی رۆژدا بۆ چاک و خۆشی به‌کار ده‌روا، به‌ واتای «هیوادارم رۆژیکی باشت هه‌بی».

روزپرواز / rûzparvāz، ها؛ ان: صفت. رۆژفر؛ رۆژگه‌ر؛ به‌ واز و دانسته‌ی فرین ده‌ رۆژدا «پرنده‌ی روزپرواز: په‌له‌وه‌ری رۆژفر».

روزشکار / rûzšekār، ها؛ ان: صفت. رۆژراو؛ به‌ هۆگره‌تی یان تایه‌تمه‌ندی راو و بژیو په‌یدا کردن له‌ رۆژدا «جانور روزشکار: گیانه‌وه‌ری رۆژراو».

روزشمار / rûzšomār /سم؛ رۆژمێر؛ رۆژنه‌ژمێر؛ رۆژژمێر؛ رۆژپیتو؛ ئەوه‌ی که له‌ باره‌ی هه‌ر یه‌که‌ له‌ رۆژانی دیاریکراوی هه‌فته، مانگ یان سالدا

رۆژا په‌سلانی؛ رۆژی په‌سلان؛ رۆژا پاشین؛ دوا‌رۆژ؛ رۆژی قیامه‌ت: روز قیامت

روز به‌ روز: رۆژ به‌ رۆژ؛ رۆژ وه‌ رۆژ؛ رۆبه‌رۆ؛ هه‌موو رۆژی؛ هه‌ر رۆژ «روز به‌ روز: حاله‌ بدتر می‌شد: روز به‌ روز: حاله‌ خرابتر ده‌بوو».

روز تولد: زارۆژ؛ رۆژی له‌دا‌یک بسوون؛ رۆو په‌یدا به‌ی.

روز جزا: رۆژا پاشین؛ رۆژی په‌سلان؛ نیروانا؛ نیروانا؛ رۆژی قیامه‌ت: روز قیامت

روز حشر: رۆژی په‌سلان؛ نیروانا؛ رۆژاپاشین؛ رۆژاسلاتی؛ رۆژی په‌سلان؛ رۆژی پساتی؛ رۆ و حه‌شری؛ رۆژی هه‌ستانه‌وه‌ی دوا‌ی مه‌رگ: روز قیامت

روز خورشیدی: رۆژی خۆری؛ رۆژی هه‌تاوی؛ مه‌ودای نیوان دوو‌جار تیپهرینی په‌یتا‌په‌یتا‌ی رۆژیار له‌ سه‌ر شویتیکی دیاریکراو له‌ زه‌ویدا.

روز رستاخیز: په‌سلان؛ سه‌لا؛ رۆژی سه‌لا: روز قیامت

روز سیاه: [مجازی] ته‌نگانه؛ رۆژی په‌ش؛ رۆژی ته‌نگ؛ کاتی گه‌رو‌گرفت و ده‌وره‌دانی دژواری و پروودای ناخۆش «پول سفید برای روز سیاه است: پاره‌ی سپی بۆ رۆژی سه‌ه».

روز شمار: رۆژی په‌سلان؛ رۆژی هه‌ستانه‌وه‌ دوا‌ی مه‌رگ.

روز قیامت: [اسلام] رۆژی په‌سلان؛ رۆژی پساتی؛ رۆژاپه‌سلانی؛ رۆژی سه‌ر هه‌لدانه‌وه‌ی پاش مردن که به‌ چاکه و خراپه‌ی خه‌لک راده‌گه‌ن: روز بازخواست: روز جزا؛ روز حشر؛ روز رستاخیز: روز محشر

روز کارگر: رۆژی کاریگه‌ر؛ رۆژی کریکار؛ رۆژیکی دیاریکراو بۆ پێزگرتن له‌ په‌له‌ و پایه‌ی کریکاران (رۆژی یه‌که‌می مانگی مه‌ی، به‌رامبه‌ر به‌ یازده‌ی گولان). هه‌روه‌ها: روز مادر؛ روز معلم

روز محشر: رۆژی په‌سلان: روز قیامت

ئاگادارىگەلىك دەدا.

روزشماری /rûzšomârî/: اسم، [كنايى] ھەزارە؛ پۇژمىرى؛ بۇ پرودانى پروداويك پۇژ ژماردن <او براى آزادى برادرش روزشمارى مى كىرد: بۇ ئازاد بوونى براكى ھەزارەى دەكرد>.

روزكورى /rûzkûrî/: اسم، پۇژكويىرى؛ دۇخ يان چۇناوچۇنى كەم بوونەوہى سۇماى چاو لە پرووناكى زۇردا.

روزگار /rûz(e)gâr/: ھا؛ ان؛ اسم، پۇژگار؛ پۇژگار؛ پۇژيار؛ سەردەم؛ سەروبەند: ۱. زەمانە؛ دنيا؛ دەمان؛ دەور و زەمانە <روزگار پىرى؛ در روزگار خانى؛ روزگارى پىرى؛ لە سەردەمى خانيدا> ۲. /مجازى/ دەوران؛ گەردوون؛ بار و دۇخ؛ حال و ھەوا؛ ھەل و مەرج <روزگار ناموافق؛ گردش روزگار؛ رۇژگارى ناساز؛ سووپى دەوران>.

روزگار گذراندن: پۇژگار دانە سەر؛ پۇژگار تىيەپراندن؛ ژين بە سەر بردن؛ تەمەن بەسەر دان؛ پۇژ بە سەر دان؛ قەرەدانەن؛ پۇژ قەتانەن؛ ژيان؛ ژيوہى.

روزگرد ۱ /rûzgard/: ھا؛ ان؛ اسم، پۇژكىشك؛ سپاردەى كىشكى پۇژ؛ نواوانى كە بە پۇژدا لە شويىنىك دەگەپى. بەرانبەر؛ شېگرد **روزگرد** ۲: صفت. پۇژگەر؛ رۇگىل؛ بە چالاكى و گەپان و جەموجوول لە پۇژدا (لەمەر گيانەوہرەنەوہ).

روزمرگى /rûzmarregî/: اسم، ھەرپۇژەيى؛ بار يان چۇنيەتى ھەموو پۇژە بوون.

روزمرە /rûzmarre/: [فارسى/ عربى] صفت، ھەرپۇژە؛ ھەموورپۇژى: ۱. پىئوہنديدار بە كارگەلى ئاسايى ژيانى پۇژانەوہ ۲. پىئوہنديدار بە كار يان پروداوگەلى ئاسايى و ھەر پۇژەيىوہ.

روزمزد /rûzmôzd/: صفت. رۇژمىز؛ وەرگرى مزی پۇژانە لە بەرانبەر كارى پۇژانەدا <كارگر روزمزد؛ كرېكارى رۇژمىز>.

روزن /rowzan, ro:zan/: ھا؛ اسم، [مخفف، ادبى] رۇژن؛ پۇچن؛ پۇژنە؛ كونى لە ديوار يان سەربان بۇ پرووناكى و...

روزنامجات /rûznâmecât/: [!] [فارسى/ از عربى] جمع روزنامه

روزنامە /rûznâme/: ھا؛ روزنامجات؛ اسم، ۱. پۇژنامە؛ پۇژنامە؛ غەزەتە؛ قەزاتە؛ بلاقۇكى چاپى بە شىئوہى پەرە يان پەرەگەلى بىيەرگ و جزو بەند نەكراو كە زۇرتەر لە كاتىكى ديارىكاراوى پۇژانە يان ھەفتانەدا بلاو دەيىتەوہ و ناواخنى دەنگ و باسى پۇژ، بابەتگەلى پاميارى، كۇمەلايەتى، ھونەرى و ۋەكوو ئەوانەيە ۲. /قدىمى/ يادداشت يان گوزارشتى پۇژانە.

روزنامەى ديوارى: پۇژنامە ديوارى؛ پۇژنامەى ديوارى؛ نووسراوہيى پتر دەس نووس، ۋەك پۇژنامە (واتە بريتى لە وتار و بابەتگەلى جۇراوچۇر) كە بۇ خويىندەوہى خويىنەران لە سەر ديوارەوہ دايدەكوتن <روزنامەى ديوارى مدرسە؛ روزنامە ديوارى قوتابخانە>.

روزنامەخوان /rûznâmexân/: ھا؛ صفت، پۇژنامەخوين؛ ھۇگرتوو بە خويىندەوہى بلاقۇكى گەرەگەپانە، بەتاييەت پۇژنامە. ھەرۋەھا:

روزنامەخوانى

روزنامەفروشى /rûznâmefurûşî/: اسم، پۇژنامەفروشى: ۱. كارى فروشتنى پۇژنامە ۲. /ھا/ شوپىنى كە پۇژنامەى لى دەفروشتن.

ھەرۋەھا: روزنامەفروش

روزنامەنگارى /rûznāmenegārî/: اسم، پۇژنامەنووسى؛ پۇژنامەوانى: ۱. كار و پەوتى نووسىنى وتار لە پۇژنامەدا ۲. كار و پەوتى پىكويپىك كردن و چاپ و بلاوكردنەوہى پۇژنامە. ھەرۋەھا: روزنامەنگار؛ روزنامەنويسى؛

روزنامەنويس

روزنە /rowzane, ro:zane/: ھا؛ اسم، پۇچنە؛ پۇچن؛ پۇچىنك؛ پۇچىن؛ پۇژنە؛ پۇژنە؛

«دەروژە: دەروژە ۲. — پۆژان؛ بەتەمەن بە گوێرە پۆژ «نوزاد دوروزە: کۆریە دیوورۆژە».

روزەخواری / rûzexârî / اسم. کاری پۆژوو خواردن؛ پۆژوو نەگرتن؛ بەپۆژوو نەبوون. هەروەها: روزەخوار

روزەداری / rûzedârî / اسم. پۆژگەوانی؛ پۆچەوانی؛ بەپۆژوویی؛ کاری پۆژووگرتن و بەجێهێنانی دابی پۆژوو. هەروەها: روزەدار

روزەگشایی / rûzegošāyî / اسم. کاری بەربانگ کردنەوه؛ پۆچەوه کەردە. هەروەها: روزەگشا

روزی ۱ / rûzî / اسم. بژیو؛ داژیار؛ پۆزی:

۱. پێخۆری پۆژانە ۲. پسق؛ رزق؛ ئەوهی گیاندار لە پۆژدا بە دەستی دیتی «روزی را خدا می‌رساند: بژیو لە خواوەیه».

روزی ۲: قید. پۆژی؛ پۆژیک؛ پۆیو؛ پۆیو؛ پۆیوئە: ۱. پۆژانە؛ لە هەر پۆژدا «روزی هشت ساعت کار می‌کنیم: روژی ههشت سعات کار ده‌کەین» ۲. شهو و پۆژی؛ لە درێژایی شهوانه پۆژدا «روزی چهار قرص مصرف شود: روژیک چار حوب بخور».

روزی‌رسان / rûzîresân / صفت. پۆزی‌دەر؛ بژیودەر؛ پۆزی‌گەیین؛ دابینکەری داژیار؛ پۆژانە کەسان.

روژ / roj, rûj / ها: [فرانسوی] اسم. ماتیک؛ پۆز؛ مایکیکی پەنگی بۆ پەنگ کردنی لیو: رژ لب

روژ گونە: مایکیکی پەنگی بە شیوهی ئارد یان هەویر بۆ جوان کردنی سەرگۆنا.

روس / rûs / ها: اسم. پووس: ۱. هەر یەکە لە کەسانی سەر بە یەکیک لە هۆزەکانی سلاوی دانیشتووی ئوروپای پۆژەهلات کە بە زمانی پووسی قسە دەکەن ۲. هەر یەک لە دانیشتوانی خەلکی پووسیا یان منداڵەکانیان.

روسا / ro'sā / [عربی] جمع ۱. ریس روساخت / rûsāxt / ها: اسم. پووجین؛ دیم؛ پووجن؛ هەر کام لە بنکە کۆمەڵایەتیەکان (وەک

کولانچکە؛ کولانکە؛ کولانە؛ کولاوچە؛ کولاورۆژنە؛ کلاورۆژنە؛ تەشە؛ درز یان کولایەکی گچکە لە دیوار یان روویە کدا کە دیوی ناو پێوەندی دەدا بە دیوی دەرەوه بۆ رووناکایی و... روزد / rûze / اسم. پۆژوو؛ پۆژگ؛ پووزگ؛ پۆزی؛ پۆچی؛ کاریکی پەرستنی بە شیوهی خۆ پاراستن لە خواردن و خواردنەوه و هەروەها پڕی کاری‌تر، لە پۆژ، حەفتە یان مانگیکی دیاریکراوا.

روزدی کنجشی: پۆژووی بن‌دۆڵ؛ پۆژگ تا نیوەرۆ.

روزە حوردن: پۆژوو خواردن؛ پۆژوو نەگرتن لە کاتی خۆیدا، یان شکاندنی.

روزە داشتن ۱. روزە بودن، روزە ۲. روزدی شک‌دار کردن: [کنایی] نەگەشتنە ناو قول هەڵکردن؛ ئەنجام دانی کاری بەبێ دڵنیایی لە ئاکامی «اول ببین آزاد ماشین را می‌فروشد بعد برو برای خریدش پول قرض کن! چرا روزی شک‌دار می‌گیری؟» لەبەردا بزانە ئازاد ماشینەکە دەفرۆشی، جا بچۆ پوولی بۆ قەرز کە! بۆ هیشتا نەکەینسۆیە ناو قول هەڵدەکە؟

روزە شکستن: پۆژوو شکاندن؛ پۆچی/ پۆچە مارە؛ کۆتایی هێنان بە پۆژوو.

روزە گرفتن: پۆژوو/ پۆژگ گرتن؛ پۆچی/ پۆچە گیرتی.

روزە کشودن: بەربانگ کردن؛ پۆژوو کردنەوه؛ پۆچەوه کەردە؛ دەسپێکردنەوهی خواردن لە کاتی خۆیدا.

روزە ۲: صفت. [گفتاری] بەپۆژوو؛ پۆژوو؛ پۆژگەوان؛ پۆژووەوان؛ پۆچەوان «خواهرم روزە است: خوشکم بدروزوو».

روزە بودن: بەپۆژوو بوون؛ پۆژگ بوون؛ پۆچی/ پۆچە بیە: روزە داشتن

روزە ۳: پێواژە. — پۆژە؛ — پۆ؛ — پوه: ۱. پێوەندی‌دار بە مەودای کاتی بە پێی پۆژووه

از امتحان روسفید بیرون آمد: له ئەزموونه کهدا رووسوور دەرہات.

روسفیدی / rûsefidî, -sifidî / اسم، [مجازی]
 رووچەرمگی؛ رووسووری؛ سەربەرزى؛ دۆخ یان
 چۆنیەتی رووچەرمگ بوون «او مایەى روسفیدی
 پدر و مادرش شد: بووہ هۆى رووچەرمکی دایک و
 باوکی».

روسوفیل / rûsofil / ها: / ؟[صفت. لاگری
 رووس: ۱. رووس پەرسەت؛ لایەنگری رووسان
 ۲. لایەنگری سیاسەتی دەولەتی رووسیە.

روسى / rûsî / اسم، رووسی؛ لە زمانە
 هیندوئورووپاییەکان، لقى سلاو کە رووسەکان
 قسەى پێ دەکەن.

روسى^۲: اسم، رووسی؛ سەر بە رووسیە یان هى
 رووسیە «سماور روسى: سەماوهرى رووسى».

روسىياھ / rûsîyah / ان: / صفت. [مجازی]
 رووڕەش: ۱. ناوڕزاو؛ رووسیوا «این بچه ما را پیش
 مردم روسیاه کرد: ئەم مندالە لای خەلکیهوه
 رووڕەشى کردین» ۲. شەرمەزار؛ شەرمەسار؛
 خەجالەت؛ خەجالەتبار «خدايا! این بندهى روسیاه
 خودت را ببخش: خوايه! لەم بەندەى رووڕەشەى
 خۆت خۆش ببە».

روسىياھى / rûsîyahî / اسم، [مجازی] رووڕەشى؛
 شەرمەزارى؛ دۆخ یان چۆنیەتی رووڕەش بوون
 «زمستان مى رود و روسیاهی به زغال مى ماند: زستان
 دەروا و رووڕەشى هەر بۆ خەلووز دەمینیتەوه».

روش / raveš / ها: / اسم، پەوش؛ پەوشت؛ زى:
 ۱. تەرز؛ چۆناوچۆنى جێبەجێ کردنى کارىک
 «روش انشا: روش آشپزی: پەوشى نووسین: تەرزى
 ئاشپەزى» ۲. پێوڕەوش؛ چۆناوچۆنى ئاكار و
 شیوەى کەسێ لەمەر بابەتیکی دیاریکراووه
 «روش من این نیست که با مردم دعا کنم: پەوشى من
 وا نیە لەگەل خەلکدا بە شەر بێم».

روش شناسى / raveš.şenasî / اسم، پەوش ناسى؛
 پەوشت ناسى: ۱. کۆمەلەییەک لە شیوە و

بنەمالە و دەولەت) کە پیشاندەرى بار و دۆخى
 ئابوورى، فەرھەنگى و ناوچەى کۆمەلگاییکە.

روسازى / rûsâzî / اسم، رووسازى؛ رووکارى؛
 کارى چێ کردنى رووبەرى دەرەوہى شتێ،
 بەتایبەت توێژى دەرەوہى بوراگە (جادە، شەقام،
 پیادەرۆ).

روسپی / rûspî / ها: / ان: / اسم، [ادبی] سۆزانى؛
 سۆزمانى؛ جندە؛ ژنى خۆفرۆش؛ ژنى داوین تەر.
 روسپی خانە / rûspîxāne / ها: / اسم، [ادبی]
 مالەجندە؛ قاحبەخانە؛ جندەخانە.

روسیبگری / rûspîgarî / اسم، [ادبی] جەننەى؛
 جەنەگەرى؛ کار و پەوتى پارە بەدەس هینان لە
 پێگای تیکەلى کردن لەگەل پیاواندا.

روستا / rûstā / ها: / اسم، [ادبی] لادى؛ دى؛
 لادەگا؛ دەگا؛ دێهات؛ لاگا؛ لاگە؛ ئاواى؛ گوند.

روستائى / rûstā'î / روستایى
 روستازادە / rûstāzāde / ها: / گان: / صفت.
 گوندی؛ دێهاتی: ۱. لە دایکبوو لە لادیدا
 ۲. تاییبەتمەندى کەسێ کە دایک و بابى
 لادیین.

روستایار / rûstāyār / ان: / اسم، دێیار؛ کەسێ
 کە کار و بارى، یارى گەياندن بە دێهاتە.
 هەرەوها: روستایارى

روستایى / rûstāyî / ها: / ان: / اسم، لادیى؛
 گوندی؛ دێهاتی؛ پێوەندیدار بە لادى یان سەر
 بە لادییهوه «زندگی روستایی: ژینى لادیى»: روستائى
 روسرى / rûsarî / ها: / اسم، سەرپۆش؛
 رووسەرى؛ دەوملى؛ جزیه؛ قوماشى سێ یان
 چوارگۆشە (زۆرتر بە شیوەى سێسووچى
 مووچاو) کە ژنان بە سەرىدا دەدەن «روسرى
 گلدار قشنگى سرش کردە بود: سەرپۆشیکى گولدارى
 جوانى دابوو بە سەرىدا».

روسفید / rûsefid, -sifid / صفت. [مجازی]
 رووسوور؛ رووچەرمگ؛ رووسی؛ سەربەرز؛
 کامەران لە جێبەجێ کردنى کارى پەسنددا «او

بنه ماگه لی ده کار کراو له ئامۆژیه کدا (زانستی، فلسه فی، هونری و...) ۲. لیکدانه وه و لپروانی نی بنه ما و شیوه گه لی که لک لی گیراو له بواریکی تایبه تدا.

روشن /rowšan, rošan/: صفت. پرووناک؛ رۆشن؛ رهوشن؛ پرووشن؛ پروون: ۱. خواهه نی پرووناکی «اتاق»؛ روز؛ روش؛ دیوی روش؛ رۆژی پرووناک؛ ۲. داگیرساو؛ هه لکراو؛ چاخ؛ خواهه نی پرووناکی یان گهرما «چراغ روش»؛ اجاق روش؛ چرای روشن؛ و جاهی روش؛ ۳. هه لکراو؛ له حالی داگیرسان یان کار کردندا (له مهر ده زگاگه لی کاره بایی یان مۆتۆریوه) «رادیو روش» است ولی صدایش درنی آید؛ رادیوه که روشه، به لام دهنگی لینه نایه؛ ۴. به تیشکدانه وه ی زۆتره وه «رنگ روشن؛ پهنگی روش»؛ ۵. دیار؛ ئاشکرا؛ خویا؛ له بار بۆ به باشی و سانایی زانین، دیتن یان تیگه یشتن «روشن بود که نمی خواهد قبول کند»؛ ۶. بوو نایه وه قبولی بکا؛ ۶. به ئاگایی و بیره وه «فکر روشن؛ ذهن روشن؛ بیر روش؛ زهینی روش».

روشن کردن؛ رۆشن کردن: ۱. داگیرساندن؛ هه لگیرساندن؛ هه لکردن؛ رۆناندن؛ رهوشاندن؛ گریسه نن؛ گیه سه نه؛ گیه سانن؛ نه نه گیه سه ی؛ گیه سانیه؛ ئۆکردن؛ ده م داین؛ داگیرساندن شتیک «اجاق را روشن کردم؛ و جابه که م روش کرد»؛ ۲. هه لکردن؛ داگیرساندن؛ گریه نن؛ گیه سانیه؛ وه گهر خستنی کاره با له خولگه به کی کاره بایدا «تلویزیون را روشن کن؛ تله فیز یونه که روشن که!»؛ ۳. هه لکردنی مۆتۆریک «موتور را روشن کرد؛ مۆتۆره که ی روش کرد»؛ ۴. «مجازی» حالی کردن؛ تیگه یاندن؛ رۆشن کردنه وه؛ پروون کردنه وه؛ بابه تی بۆ که سیک پروون کردنه وه «من درست نفهمیدم منظور چیست، لطفاً مرا روشن کن؛ باش نه مزانی مه به ست چیه، تکایه حالیم کن!»؛ ۵. هه روه ها؛ روشن شدن

روشنایی /rowšanā'î, ro:šanā'î/ روشنایی
روشنایی /rowšanāyî, ro:šanāyî/ روشنایی /اسم/
رۆشنایی؛ رۆچنایی؛ رۆوناکی؛ رۆژنهای؛ رۆژنایی؛ روشناکی؛ رۆناهیاتی؛ رۆونایی؛ رۆنکایی؛ رۆوناکی؛ سو؛ پهنگ؛ ۱. دۆخ یان چۆناوچۆنی رۆشن بوون «روشنایی اتاق کم است؛ روشنایی دیوه که کهمه»؛ ۲. نوور «از دور روشنایی ضعیفی به چشم می خورد؛ له دوور وه روشناییکی کر ده بیرا»؛ ۳. سه رچاوه ی نوور و رۆشنایی * روشنایی

روشن بین /rowšanbîn, ro:šan-/: هه لان؛ صفت. «مجازی» رۆشن بین؛ بینا؛ ۱. پرووناک بین؛ خواهه نی بیرى ورد و باش؛ ۲. توانا له تیگه یشتنی نه نگیزه و سه ره نجامه کانی کار و پرووداو گه لدا. روشندل /rowšandel, ro:šan-/: صفت. «مجازی» رۆشندل؛ پرووناک دل؛ ۱. وریا؛ خواهه نی هۆشیاری و لپه اتوویی زهینی بۆ ئاگایی پهیدا کردن له باره ی پرووداو گه له وه؛ روشن ضمیر؛ ۲. لان/ «مجازی» نابینا؛ کویر؛ مجرؤ.

روشن ضمیر /rowšanzamîr, ro:šan-/: افارسى روشندل عربى روشنفکر /rowšanfekr, ro:šan-/: هه لان؛ افارسى /عربى/ صفت. «مجازی» رۆشن بیر؛ پرووناک بیر؛ تیگه یشتوو؛ ۱. خواهه ن بیر و پروانیکی ئاگاهانه، دروست و دوور له وشک می شکى و نه فسانه؛ ۲. زانا به دابی زه مان؛ تیگه یشتوو ی تیگه یشتوو؛ پروامه ند به ده ور و نرخی زانست و فره هنگ له به ره و پیش بردنی کومه لگادا.

روشنفکری /rowšanfekrî, ro:šan-/: افارسى /عربى/ اسم. «مجازی» رۆشن بیرى؛ پرووناک بیرى؛ دۆخ یان چۆنیه تی رۆشن بیر بوون «سواد و تحصیلات به تنهایی نشانه ی روشنفکری نیست؛ خوښه واری و زانیاری به ته نی نشانه ی رۆشن بیرى نه». روشنفکری؛ صفت. «مجازی» رۆشن بیرى؛

روضه خوانی / rowzexāni, ro:ze- / ها: [عربی] / فارسی / اسم، روزه خوینی: ۱. کاری و تنه‌وهی روزه ۲. کۆرئ که تیدا روزه ده‌خوینن.

روغن / rowqan, ro:qan / ها: / اسم، رۆن؛ روون؛ دون؛ روین؛ روهن؛ روهن؛ روغان: ۱. هر کام له ماگگه‌لی چه‌ور و تراو، نیوه‌تراو یان لیق که تیکه‌لی ئاو نابێ به‌لام تیکه‌لی ئەلکول و ئیتر ده‌بێ و له بان قوماش یان کاغه‌زه‌وه شوینی ده‌مینیتیه‌وه ۲. به‌رهمیکی خواردمه‌نی چه‌ور، نه‌گۆر یان تراو که له چیشته دروست کردندا به‌کار دی ۳. مه‌له‌هم؛ دهرمانیک له ماگگه‌لی چه‌وره که ده‌یسانه شوینی برین یان ئیشه‌وه ۴. هر کام له چه‌وریگه‌لی په‌وانکهر که له پیشه‌سازیدا بو‌په‌وانی و که‌م کردنه‌وهی لیک‌گیران به‌کار دی و زۆرتر له کانگاوهرده‌گیرئ ۵. هر کام له چه‌وریگه‌لی بریقه‌ده‌ر.

☐ **روغن آراشید:** رۆنی بادام‌زه‌مینن.

روغن استخوان: رۆنی پیتشه؛ رۆنیککی تۆخ و بۆگه‌نه که له رینگای به‌تنۆکه‌کردن و وێپرای دارزانی ئیسک به‌ده‌س دی و سه‌رچاوهری پیریدینه.

روغن اسکاتیف: رۆنی ئیسکاتیف؛ هر یه‌که له رۆنگه‌لی گیایی (وه‌کوو رۆنی به‌زهره‌کی یان خورما) که له رهنگسازي و په‌نگاریدا بو‌خیرا وشک کردنه‌وهی په‌نگ به‌کار دی.

روغن الیف: رۆن ئەلیف؛ رۆنیککی سه‌نعه‌تی که له به‌زهره‌کی ده‌گرن و له په‌نگکاری چيودا به‌کار دی.

روغن بنگ: رۆنی به‌نگ؛ خواردمه‌نیه‌کی هۆشبه‌ره که به‌کولاندنی چرۆی گولی شادانه له ناو رۆنی بادام یان که‌ردها دروست ده‌بێ.

روغن تونگ: رۆنی تونگ؛ رۆنی که له چيوی چینی ده‌یگرن.

رووناکبیری؛ رۆشن‌بیرانه؛ رووناکبیرانه‌ه؛ پیوه‌ندیدار به‌رووناکبیرانه‌وه (محفل‌های روشنفکری؛ بحث‌های روشنفکری: جفت‌گه‌لی رۆشن‌بیری؛ قسه و باسی رۆشن‌بیری).

روشنگری / rowšangari, ro:šan- / اسم، [مجازی] کار و په‌وتی ئاگادار کردنه‌وهی خه‌لکی له چۆنیه‌تی کاران، به‌تایبته له‌مه‌ر دیارده‌گه‌لی سروشتی و زانستی یان رووداوگه‌لی پامیاریه‌وه. **هه‌روه‌ها؛ روشنگر**

روشنه / rowšane, ro:šane / ها: / اسم، و‌له‌یار؛ شوینی ئاو‌ه‌لا له لێره‌واردا.

روشنی / rowšanî, ro:šanî / اسم، رۆشنی؛ رووناکی: ۱. رۆهنی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی رۆشن بوون ۲. رۆشنایی؛ رووناکایی.

روشور / rûšûr / ها: / اسم، [گفتاری] سپیاو؛ سپیاف؛ ماکی خاوی‌ن که‌ره‌وهی له‌ش.

روشوفاز / rûšûfaj, -šofaj / ها: / فارسی / فرانسوی / اسم، پۆشه‌نی رادیاتوری شووفاز که به‌سه‌ریدا ده‌ده‌ن (به‌تایبته جابه‌ییکی چيوی کون-کون): **روشوفازی**

روشوفازی / rûšûfajî, -šofajî / فارسی / فرانسوی / **روشوفاز**

روشویی / rûšûyî / ها: / اسم، ده‌سشۆری؛ ده‌سشۆیی؛ ده‌سشۆ؛ ده‌سشۆرک.

روضه / rowze, ro:ze / ها: [عربی] / اسم، ۱. راز و چیرۆک له‌مه‌ر به‌سه‌رهاتی پیاوچاکانی دینه‌وه که جار و بار له‌گه‌ل شیعر و ئاوازی به‌سۆز و گریاندايه ۲. کۆرئ که ئەم باسانه‌ی تیدا ده‌بێژرئ ۳. [ادبی] باخ.

☐ **روضه‌ی رضوان:** باخی به‌هه‌شت؛ باخوو به‌هه‌شتی.

روضه‌خوان / rowzexān, ro:ze- / ها: [عربی] / فارسی / اسم، [شیعه] که‌سیک ده‌جل‌وبه‌رگی مه‌لاییدا که کاری روزه‌خوینی و لاواندنه‌وه و هینانه‌گریانی خه‌لکه.

روغن جالا: رۆنى جەلا؛ ھەموو چەشنە رۆنىكى سەنئەتى كە بۇ بىرقەدار كىردى رۆوكارى چىنۇ بەكار دى.

روغن چراغ: رۆنى چرا: ۱. نەوت ۲. [قىدىمى] رۆنى گەرچەك.

روغن حیوانى: رۆنى ھەيوانى: ۱. چەورى و بەزى نىو شانەگەلى گيانەوهران ۲. رۆغن كرمانشاهى

روغن خاکستری: رۆنى گورگى؛ رۆنى كە ئوكسىدى جىوھى تىدايە و بۇ مەلھەمى برى وەرھەمى لەش بەكار دى.

روغن خوراکی: رۆنى خۇراكى؛ رۆنى كە بۇ خواردن بەكار دى.

روغن دمیده: رۆنى پەدراو؛ رۆنى كە بە ھۆى پەندانەو ھەست بۆتەو.

روغن زرد رۆغن كرمانشاهى

روغن كرمانشاهى: رۆنى كەرە؛ رۆن كوردى؛ رۆن خۇمانى؛ رۆنە ویمانە؛ چەشنى رۆنى خۇراكى كە لە كولاندن و پالاوتنى كەرە بەدەس دى و لە چىشتى دەكەن: رۆغن حیوانى؛ رۆغن زرد

روغن گیاهی: رۆنى گىايى؛ رۆنى كە لە تۆم و گولى گياگەل دەگىرى.

روغن ماهی: رۆنى ماسى؛ رۆنى كە لە جەرگى ماسى دەگرن و لە خواردن و دەرماندا كەلكى لى وەرەدەگرن.

روغن موتور: رۆنى موتور؛ رۆنىك لە بەرھەمگەلى نەوتى كە بۇ رەوانكىردنى بەندەكانى موتور بەكاردەپوا.

روغن نباتی: رۆنى نەوانى؛ رۆن رۆەكى؛ رۆنى كە لە تۆمگەلى گىاي خۇراكىەو دەگىردى.

روغن زدن: رۆن لىدان؛ رۆن دەنەنى.

روغن گرفتن: رۆن گرتن؛ رۆن كىشان؛ رۆن لى گرتن.

بى روغن سرخ كردن: [كنایى] بە وشكى سەر

تاشین؛ لە كوولەكەى تەردا ئاور كىردنەو؛ زۆر فیلەباز و ئاو ژىركا بوون «مواظب باش! این از آنهاست كه بى روغن سرخ مى كند: ھۆشت بى! ئەمە لەوانەيە كە بە وشكى سەر دەتاشى».

روغندان / rowqandān, ro:qan ھا: / اسم. رۆندان؛ رۆوندان؛ دەفرى بە لوولەيتكى بارىك و درىزەو كە رۆنى تىدەكەن و لە رۆنكارىدا بەكاردى.

روغن سوزی / rowqansûzî, ro:qan ھا: / اسم. ۱. رۆن سووزى؛ كارى سووتانى رۆن لەگەل سووتەمەنى، بە ھۆى گىرفتى موتورەو ۲. [مجازى] چۆنەتى لاكەھانن؛ زوان كەفتنە لای دەم؛ دەم بۇ گىلاخەخواردن چوون؛ تەكەى مل ھانن؛ بار و دۆخى ھىز لەدەس دان و گىان تىدا نەمان «امروز ديگر از زور خستگى به روغن سوزى افتادم: ئەمرو ئىتر ھىندە ماندووم لاكەم دى».

روغن شكن / rowqanşekan, ro:qan ھا: / اسم. چەورى بر؛ رۆن شكىن؛ رۆن بر؛ ھەر شتىك كە ماكى چەورى لىك بكاتەو.

روغن فروش / rowqanfurûş, ro:qan ھا: / ان: اسم. رۆن فروش؛ رۆن وەرەش؛ بەتايبەت فروشيارى رۆنى كەرە.

روغنکاری / rowqankārî, ro:qan ھا: / اسم. رۆنكارى: ۱. كار يا رەوتى پىدا ساوينى رۆن بۇ نەرم كردن يان بىرقە پى خستن ۲. كارى تى كردنى رۆن بە جەمگە، خولگە، ياتاقان و پنتەگەلى لىكساوينى موتور و... بۇ رەوانكىردنى جموجوول لەنئوانياندا؛ چەوركردنى مەكىنە.

روغن كشی / rowqankeşî, ro:qan- ھا: / اسم. رۆن گرى؛ رۆن گىرى؛ كار يا رەوتى گرتنى رۆن لە تۆمگەلى رۆندار.

روغنى ۱ / rowqanî, ro:qanî ھا: / اسم. [گفتارى] رۆن فروش.

روغنى ۲: صفت. ۱. رۆندار؛ بەرۆن «دانەى روغنى: تۆمى رۆندار» ۲. چەور؛ رۆناوى؛ رەونىن «دستم

روغنی شد؛ دهسم چهور بوو.

روکار^۱ / rûkār ، ها: / اسم، دیم؛ پروکار؛ رهپن؛
 پرووی بنیا؛ نمای دهرهوهی مال «ساختمانی بود با
 روکار سیمان سفید؛ ساختمانیک بوو به دمی
 چیمهتنوی سپیهوه».

روکار^۲: صفت، پروکار؛ له پروبهری دهرهوه.
 بهرانبه: توکار «سیمکشی روکار؛ سیمکشی
 رووکار».

روکش / rûkeš ، ها: / اسم، ۱. دیمه؛ چینکو؛
 چیمکو؛ نهوهی بۆ داپوشینی دیوی دهرهوهی
 شتی و پتر بۆ پاراستن یا رازاندنهوهی بهکار
 دهروا^۲. [چاپ] پروکهش؛ پروکیش؛ بهرگیک که
 زیاتر بۆ جوانی له کتییی دهگرن.

روکم کنی / rûkamkonî: / اسم، [گفتاری]
 له پروبهری؛ کارمههاتیک بۆ بهرنگاری له
 پرووداری، بی شهرمی یان نانهوه جی خۆی کهس
 یان کهسانیک؛ کال کردنهوه.

روکوکو / rokoko: [ʔ] / اسم، پروکوکو؛ شیوازیکی
 هونهری که له سهدهی ۱۸ی زایینیدا له
 ئوروپای رۆژاوا له گۆرینی شیوازی باروک
 بهدیها و پتر له بواری نزیارقانی، نیگارکیشی و
 موسیقادا خۆی دهرخست.

روگذر / rûgozar ، ها: / اسم، پرووبوار؛ پروگوزر؛
 بوارگهیهک (وهک پرد یان شەقام) بهزرت له
 پرووی زهوین، یان به سهر بوارگهیهکی تر دا.

روگردان / rûgardān: / صفت، [مجازی] پروو
 وهرگیر؛ خاوهن بار یان چۆنیهتیهک که له
 ویستنی شتی یان جیهه جی کردنی کاریک
 چاوپۆشی بکا و ئیدی به لای نهو شته یان نهو
 کاردا نهروا. ههروهه: روگردان بودن؛ روگردان
 شدن

روگردانی / rûgardāni: / اسم، پرووهرگیر؛ کار
 یا رهوتی وازهینان و چاوپۆشی کردن له شتی
 یان کاریک.

رول^۱ / rol ، ها: / [فرانسوی] / اسم، رول؛ لئول؛

لئوله؛ تۆپ؛ یه کهی ژماردنی شتی که به
 شیوهی گرۆفر پیچراوهتهوه.

رول^۲: صفت، تۆپ؛ به بهسته بهندی گرۆفر بهوه.
 رول پلاک / rolp(e)lāk ، ها: / [از انگلیسی] / اسم،
 رۆل پلاک؛ پیکهاتهیهکی پلاستیکی یان چیتی
 هلۆل بۆ قایم کردنی پیچ له پنتیکدا که به مهته
 کون کراوه.

رولت / rolet ، ها: / [فرانسوی] / اسم، پولیت؛
 ۱. چه شنی شیرینی خامهیی ۲. چه شنیک
 خواردمههانی به شیوهی بابۆله له ههویری نان،
 که پتخوری تری له نیو دهنین و سووری
 ده که نهوه ۳. چه شنی ماشینی قوما ۴. [خیاطی]
 ئامیرۆ بۆ گواسته نهوهی نهخش و نیگار بۆ سهر
 قوماش یان کاغهز.

رولور / rovelver ، ها: / [انگلیسی] / اسم، وهرهوه؛
 دهمانچهی تۆپی.

روماتیسیم / romātism: / [فرانسوی] ☞ روماتیسیم
 رومال / rûmāl: / اسم، پروومال؛ ماکیکی لینج
 (وهک چهرمینهی هیلکه) که بهر له برژاندنی نان
 و شیرینی، بۆ خوش رهنگ بوونهوه به سه ریدا
 دهناون.

رومان / romān: / [فرانسوی] ☞ رومان
 رومانتیسم / romāntism: / [فرانسوی] ☞
 رومانتیسیسم

رومانسک / romānesk: [ʔ] / ☞ رومیایی - ۱
 رومیانی / rûmiyā'i: [ʔ] / ☞ رومیایی

رومیایی / rûmiyāyî: [ʔ] / اسم، پروومیایی؛
 ۱. شیوازیکی له هونهری نزیارقانی ئوروپایی
 رۆژاوا له نیوان هونهری رۆمی و هونهری
 گۆتیک، که پاش ههزاره یه کهمی زایینی،
 به تایبته به شیوهی که لک وهگرتن له تاقی
 کهمانی به دیها: رومانسک ۲. دهسته ییک له
 زمانگهلی هیندوئوروپایی که ریشه یان له
 زمانی لاتینی هوه وهگرتهوه (وهک: ئیتالیایی،
 رۆمانیایی، فه رانسوهی، ئیسپانیایی، پورته غالی و ...)

* رومیانی

رومیزی^۱ / rûmîzî / ها: / اسم. پرومیزی؛ چنراویک له پارچه، مشه‌ما یان نایلۆن که بو داپۆشاندنی پرووی دهره‌وه‌ی میژ به‌کارده‌پوا.

رومیزی^۲: صفت. پرومیزی؛ بان‌میزی؛ سه‌رمیزی؛ شیاو بو دانان له بان میژ هوه (چراغ رومی؛ ساعت رومی؛ چرای رومی؛ کاترمتری سه‌رمیزی).

روناس / rûnās / ها: / اسم. سوړنگ؛ نووسه‌ک؛ رۆنیاس؛ پرونیاس؛ گیاییکی ئالیکی به لاسکی پۆشراو له زۆر درکی چکۆله و قولایی، گهلای هیلکۆکه‌یی گولی به کۆمه‌لی زه‌رد و به‌ری سووری گۆشته‌هوه. له په‌نگی ریشووی ئەم گیایه له په‌نگریژیدا که‌لک وهرده‌گرن.

روناسی^۱ / rûnāsî / اسم. پرونیاسی؛ په‌نگی سووری ئامال زه‌رد. هه‌روه‌ها: روناسی‌رنگ
روناسی^۲: صفت. پرونیاسی؛ به‌په‌نگی سووری ئامال زه‌رد.

روند / ravand / اسم. په‌وت؛ په‌وتانه؛ په‌وه‌ن؛ چۆنیه‌تی گه‌رانه‌یه‌ک له باری به‌رموگه، خیرایی یان ئۆگره‌تیه‌هوه.

روند / rond / [فرانسوی] صفت. سه‌رراست؛ سه‌رپاس؛ ریک.

روند کردن: ۱. سه‌رراست کردن؛ ریک کردن ۲. [ریاضی] گردو‌کۆکردن.

رونده / ravande / صفت. په‌ونده: ۱. به‌توانایی یان تاییه‌تمه‌ندی بزوانه‌هوه (گیاه رونده: گیای په‌ونده) ۲. رابگار؛ ریبوار؛ راگوزار؛ راگوزهر؛ ریفنگ.

روندی / rûndî / اسم. رۆندی؛ له زمانگه‌لی بان‌تو، زمانی خه‌لکی رواندا و برۆندی له ئەفریقای رۆژه‌لاته‌هوه: کیروندی

رونق / rownaq, ro:naq / [عربی] اسم. بره‌و؛ په‌ره‌ئه‌ستینی: ۱. گه‌شک؛ گه‌شه؛ کار یان په‌وتی په‌ره‌سه‌ندن «رونق شهرها؛ رونق کشاورزی؛

په‌ره‌ئه‌ستینی شاران؛ گه‌شکه‌ی کشت‌وکال»

۲. پیش‌موت «بزودی کارش رونق گرفت: هه‌ر زوو کاری به‌ه‌وی په‌یداکرد» ۳. په‌واج؛ پمین «رونق مد؛ رونق شهرنشینی: به‌ه‌وی مۆد؛ ره‌واجی شارنشینی».

هه‌روه‌ها: رونق بخشیدن؛ رونق دادن؛ رونق گرفتن
رونما / rûnemā / ها: / اسم. شه‌رمه‌شکانه؛ شه‌رمه‌شکانه؛ شه‌رمه‌شقانه؛ شه‌رمه‌شقانی؛ دیارییه‌ک که پاش زهماوه‌ند زاوا بو دیتنی بووک، پیتی ده‌دا.

رونوشت / rûnevēšt / ها: / اسم. رایش؛ له‌به‌ر نوسراو؛ کۆپی؛ ئەوه‌ی له‌ پرووی شتیک نووسراپیته‌هوه: المثنی

رونویسی / rûnevîsî / اسم. پروونووسی؛ له‌به‌ر نووسینه‌هوه؛ له‌به‌ر خه‌ت گرتنه‌هوه؛ په‌وه‌ه نویسه‌ی؛ کار یان په‌وتی فه‌رکان؛ نووسین له پرووی ده‌قیق.

روی / ravî(y) / [عربی] اسم. په‌وی؛ دوایین پیتی سه‌ره‌کی به‌شاوه‌ند له هه‌ژنراوه‌ی عه‌رووزیدا (وه‌کوو پیتی دال له «مه‌رد» و «ده‌رد» دا).

- روی / ravî / پیواژه. - رۆیی؛ رۆیین «پیاده‌روی؛ سواده‌رۆیی».

روی / rûy / اسم. ۱. رۆح؛ توخمیکی کیمیایی کانزایی به‌ژماره‌ی ئەتۆمی ۳۰ و کیشی ئەتۆمی ۶۵، ۳۷، کانزاییه‌کی تورتی سپی ئامال ناوی، ناتیکه‌لاو له‌ ئاو، تیکه‌لاو له‌ ئەسید یان بازی داخدا که له‌ کانزاکاری و دهره‌ینانی ئالیاژدا به‌کار دی ۲. هه‌ر یه‌که له‌ داهاگه‌لی چی‌کراو له‌ رۆح ۳. [ها: / ادبی] پروومه‌ت؛ دهم‌وچاو؛ چار؛ په‌و؛ دیمه‌ن.

روى دادن: قه‌ومان؛ پروودان؛ پیش‌هاتن؛ قۆمیه‌ی «در ساختمان همسایه آتش سوزی شدیدی روی داد: له‌ ماله‌ دراوسیدا سووتمانیکی دژوار قه‌وما».

رویا / ro:yā, ro'yā / ها: / [عربی] اسم. ۱. خه‌و؛ خه‌ون؛ هۆن؛ هۆون؛ هاون؛ هه‌و؛ خه‌وخه‌ون؛

ديمه‌ن، پروودا، بير و ئه‌نديشه‌گه‌لې كه له زه‌ينى مرؤى خه‌وتودا پيدا ده‌بې ۲. بېرؤكه و گومانگه‌لې خؤش كه وه‌ك ديمه‌نى پاسته‌قىنه دېته به‌رچاو ۳. [مجازى] ئه‌وه‌ى سهرسوورېنهر ده‌نوئتي.

رويا / rûyā / صفت. به‌ توانايې پوانه‌وه.

رويانى / ro:yā'i, ro'yā'i / [عربى] رويائى

رويانى / rûyā'i / رويائى

روياروى / rûyārûy / قيد. [ادبى] پروبه‌پروو؛ پروه‌پروو؛ به‌ره‌پروو؛ به‌رانبهر؛ وه‌رانهر؛ له هه‌مبه‌ر يه‌كتره‌وه «دو حريف روياروى يكدېگر قرار گرفتند: دوو غه‌نيم رووبه‌رووى يه‌ك وه‌ستان».

روياريوى / rûyārûy / اسم. پروبه‌پروويى:

۱. دؤخ يان چؤنيه‌تى پروبه‌پروو بوونه‌وه؛ له ئاست يه‌كدا بوون؛ به‌رامبه‌ر يه‌ك بوون؛ هه‌لته‌قين «هنگام روياريوى با چنين وضعى چه بايد كرد؟ كاتى رووبه‌روو بوونه‌وه له‌گه‌ل ئاوا دؤخيكدا ده‌بى چېكه‌ين؟» ۲. كار يان ره‌وتى كه‌وتنه هه‌مبه‌ر يه‌كه‌وه؛ پروبه‌پروو بوونه‌وه «ادامه‌ى اختلاف سرانجام موجب روياريوى آنان شد و كار به دعوا كشيد: دريژهى ناكوكيه‌كه ئاخري بووه هؤى رووبه‌روو بوونه‌وه يان و شه‌ر قه‌وما».

رويان / rûyān / ها: / اسم. ۱. [جانورشناسى] تؤل؛ پز؛ بوونه‌هر، له سهره‌تاكاني گه‌شكه‌ييدا، به‌تايه‌ت قؤناعى ده‌بالداني هيلكؤكه‌ى باردار له سهره‌تاي ده‌وره‌ى ئاوسيدا ۲. [گياه‌شناسى] گوه؛ به‌شى ره‌وكى گيا له تؤمدا كه به‌هه‌لكه‌وتنى بار و دؤخى شياو، ده‌روى و ده‌بېته‌گيايېكى تازه.

روياندن / rûyāndan / مصدر. متعدي. // روياندى: پواندت؛ مى‌روياني: ده‌رويني؛ پروياني: بروئنه‌ // پواندن؛ پړاندن؛ سه‌هوز كردن؛ شين‌كردن؛ پيگه‌ياندن؛ پنه‌ ياونهى؛ بووز بؤ روانى ره‌وك لواندن «روياندن گله‌اى گلخانه‌اى: رواندنسى گولگه‌لى گولخانه‌يى». رويانيدن. هه‌روه‌ها: رويانيدى

■ صفت فاعلى: روياننده (پوينهر) / صفت مفعولى:

رويانده (پوينه‌راو) / مصدر منفى: نروياندن (نه‌رواندن) رويان‌شناسى / rûyānshenāsi / اسم. تؤلناسى؛ پزناسى؛ ليكدانه‌وه و ليكؤلينه‌وه‌ى گه‌شه‌ى زينهره‌ له تؤم يان تؤمى باره‌ركراوه‌وه.

رويانى / rûyāni / صفت. تؤلى؛ پزى «مرحله‌ى روياني: قؤناعى بولى».

رويانيدن / rûyānīdan / رويانیدن

رويائي / ro:yāyi, ro'yāyi / [عربى] صفت.

خه‌يالى: ۱. زور خؤش وه‌ك خه‌يالى خؤش ۲. نه‌گونجاو؛ ناراست و خه‌يالاوى ۳. خه‌يالاوى؛ خه‌يالپهرست؛ هاوانايى؛ خاوه‌نى خوو يا هؤگرى به‌ بيرى خؤش، به‌لام نه‌گونجاو * رويائي

رويائي / rûyāyi / اسم. دؤخ يان چؤنيه‌تى روا

بوون؛ به‌ توانايې پوانه‌وه: رويائى

رويت / ro:yāt, ro'yāt / [عربى] / اسم. [ادبى] ديدار؛ ديمانه؛ ديار.

■ رويت شدن: بينران؛ ديتران؛ پويه‌ى «هلال ماه نورويت شد: كه‌مه‌ى هه‌يى نوى بىر».

رويت كردن: بينين؛ ديتن؛ دين؛ ديه‌ى؛ دياى؛ وينه‌ى؛ چاو پى كه‌وتن «تنها يك بار آن را رويت كردم: تنها جارى شدم».

رويداد / rûydād / ها: / اسم. پروودا؛ پرووداى؛ ده‌گمه؛ پيكه‌هات؛ پيشه‌هات؛ بويه‌ر؛ ئه‌وه‌ى به‌ديه‌اتوه‌ه يان نه‌نجام‌دراوه «بيمارى مادر برايش رويداد غم‌انگيزى بود: نه‌خؤشى دايقى پرووداى يكى خه‌ماوى بوو بؤى».

رويزيونيست / revîzyonîst / [فرانسوى] تجديدنظرطلب

رويزيونيسم / revîzyonîsm / [فرانسوى] تجديدنظرطلبى

رويش / rûyesh / اسم. كار يان ره‌وتى پوان؛ سه‌هوز بوون؛ رسه‌ى «نور خورشيد و خاك خوب موجب رويش گياهان مى‌شود: تيشكى خؤر و خاكى چاك، ده‌بېته‌هؤى ره‌اسى گيا».

رويكرد / rûykard / ها: / اسم. كارى سهره‌تايى

بۆ گەشتە مەبەست.

رویکر / rūygar / ها: /ان: /سم. مسگەر؛ مزگەر؛ کەسێ کە دەفری مسی بە مالین سیی دەکاتەوه.

رویکردان / rūygardān / صفت. [مجازی، ادبی] /پووهرگێر؛ پشتتیکەر؛ پشتلیکەر؛ خۆپاریز.

رویکردانی / rūygardānî / اسم. [مجازی، ادبی] /پووهرگێر؛ خۆپوێری؛ خۆپاریزی.

رویکری / rūygarî / ها: /سم. مسگەری؛ مزگەری؛ کار و ڕەوتی سیی کردنەوهی دەفری مسی بە پێدا مالین.

رویه / ravî(y)ye / ها: /فارسی/عربی/سم. شیوه؛ ڕێباز؛ تلۆج «اگر بە این رویه ادامه بدھی موجب ناراحتی دیگران خواهی شد: ئەگەر بەم شیوێه بمێنیتەوه، دەبیە هۆی دڵمەندی کەسانی تر».

رویه / rūye / ها: /سم. ڕوو؛ ڕۆال: ۱. ڕووکەر؛ ڕووکێش؛ ئەوهی بە ڕووی شتیکیهوه دەدەن. بەرانبەر: ۲. ڕووه؛ بەشی دەرهوهی هەر شتیک ۳. بانە؛ بەشی له کەوش که سەرپه‌نجە دادەپۆشی. بەرانبەر: تخت/زیره ۴. [ریاضی] ئاست؛ سەتج.

روی‌هم‌رفته / rūyehamrafte / قید. بە‌گەشتی؛ بە‌سەر یه‌که‌وه: ۱. له‌سەریه‌ک؛ سەرجه‌م؛ ٲٲکرا؛ گردهوه «روی‌هم‌رفته صد هزار تومان خرج شد: له‌سەری‌دک سەد هەزار تەمەن خەرج کرا» ۲. ٲٲکرا؛ ٲٲکە‌وه؛ بە‌له‌بەرچاوگرتنی هەموو شتیک «روی‌هم‌رفته آدم خوبی است: نە‌کەشتی، م‌رؤف‌ٲیکی باشه».

رویی ¹ / rūyî / صفت. بانین؛ بانگین؛ سە‌رین؛ جی‌گرتوو له‌ ڕووه‌وه «کتاب روی: کتییی بانین».

روئی

رویی ² / ها: /ضمیر. بانین؛ سە‌رین؛ ئە‌وه‌ی له‌ ڕووه‌وه‌یه «ویی بهتر است: بانیه‌که‌ باش‌تره» روئی - روی: ٲٲو‌ازمه - ڕوویی؛ خاوه‌ن چۆ‌نیه‌تی‌ه‌ک له‌ دە‌م‌چاودا بوون «خوش‌رویی؛ خوه‌ش‌روویی».

رویی‌دن / rūyîdan / مصدر. لازم. // روییدی: ڕوای؛ می‌روی؛ دە‌روی؛ ٲ‌روی؛ ٲ‌روه // ڕوان؛ ٲ‌پان؛ ٲ‌سکان؛ ٲ‌سه‌ی؛ ٲ‌سای؛ شین بوون؛ سه‌وز بوون؛ ٲ‌هه‌ستن: ۱. چه‌که‌ره‌ ده‌رکردنی دان و سه‌ر هه‌لٲنانی لاسک ده‌ تۆی خاکدا «رویی‌دن دانه: شین بوونی دانه» ۲. گه‌شه‌ کردن و گه‌وره‌ بوونی گیا «رویی‌دن گل: روانی گول» رستن؛ روئیدن. هه‌روه‌ها: روییدنی

■ صفت فاعلی: روینده (ه) / صفت مفعولی: روییده (ڕاو) / مصدر منفی: ن‌روییدن (نه‌روان)

رویین تن / rūyîntan / صفت. [مجازی] گیان ٲۆ‌لا؛ خاوه‌ن له‌شی‌وا که هیچ چه‌کێک کاری تی‌نه‌کا: روئین تن

ره / rah / اسم. [مخفف، ادبی] ٲ‌ی؛ ٲ‌یگا؛ ٲ‌ا «ره چنان رو که ره‌روان رفتند: به‌ ٲ‌یدا وا ٲ‌ٲ‌و ٲ‌یواره‌کان چوون».

رها / rahā / صفت. [ادبی] ٲ‌ه‌ها؛ راهی: ۱. ده‌رباز؛ ده‌رباس ۲. قوتار؛ قورتال؛ ٲ‌زگار؛ به‌ی سنوور و به‌ره‌لست ۳. به‌ره‌لا؛ به‌ره‌لدا؛ ویل؛ ول؛ به‌ی چاودٲ‌ر و سه‌ره‌په‌رشت. هه‌روه‌ها: رها بودن؛ رها شدن؛ رها کردن؛ رها گشتن

رهانی / rahā'î / رهای

رهاندن / rahāndan / مصدر. متعدی. [ادبی] // رهاندی: فه‌رساندت؛ می‌رهانی: ده‌فه‌رستی؛ ٲ‌ره‌ان: به‌فه‌رستی // فه‌رساندن؛ ٲ‌زگار کردن؛ ده‌رباز کردن؛ نه‌فداندن: ۱. ئازاد کردن / کرن / که‌رده‌ی؛ به‌ردان؛ به‌ره‌لدا کردن ۲. ٲ‌ا‌سکاندن؛ راندن؛ ٲ‌ا‌په‌راندن؛ نه‌جات دان؛ له‌ مه‌ترسی ٲ‌ه‌راندنه‌وه

* رهانیدن. هه‌روه‌ها: رهاندنی

■ صفت فاعلی: رهاننده (فه‌رستی‌نەر) / صفت مفعولی: رهانده (فه‌رستی‌ن‌راو) / مصدر منفی: ن‌رهاندن (نه‌فه‌رساندن)

رهانیدن / rahānîdan / رهاندن

رهاورد / rahāvard / ها: /سم. دیاری؛ سه‌وقات؛ س‌وقات؛ ئە‌وه‌ی ٲ‌یوار و گه‌شتیار له‌گه‌ل خۆیدا

دهیهینینهوه.

رهایی / rahāyî / اسم: رزگاری؛ ره‌هایی؛ رای؛

دهربازی؛ بار یان دۆخی دهرباز بوون: رهائی

☐ رهایی دادن / بخشیدن: رزگار کردن؛ نازاد کردن.

رهایی یافتن: رزگار بوون؛ دهرباز بوون؛ بهر بوون.

رهایی بخش / rahāyîbaxš / صفت: نه‌جات‌دهر:

۱. رزگاریده‌ر؛ رزگار که ۲ دهرباز که ره دیلی یان په‌نج و رژدی.

ره‌بان / rohbān / [عربی] راهب

ره‌بانیت / rohbānīyyat / [عربی] / اسم:

ته‌ر که دنیایی؛ په‌به‌نایه‌تی: ۱. دنیا تاراوی؛ گوشه‌گیری؛ دوور هه‌لکی؛ دوور په‌ریزی؛ کار یا په‌وتی تاران له‌ژیانی کۆمه‌لایه‌تی و گوشه‌نشینی و عیبادت کردن بۆ به‌خشرانی تاوان و نزیک بوونه‌وه له‌خودا ۲. بار یان دۆخی ته‌ر که دنیا بوون.

ره‌بر / rahbar / ها؛ ان: / اسم: رابه‌ر؛ ره‌بر؛

ره‌ه‌بر؛ پی‌شه‌وا: ۱. پی‌شه‌نگ؛ ئەو که‌سه‌ی ری پیشان ئەدا و خه‌لکی وه‌دووی ده‌که‌ون ۲. گه‌وره‌ی گشت؛ که‌سێ که‌میلله‌ت یان کۆمه‌لیک ره‌بری ده‌کا.

ره‌بری / rahbarî / ها؛ / اسم: ره‌بری؛ رابه‌ری:

۱. ره‌به‌رایه‌تی؛ کاری رابه‌راندن و به‌رپوه‌بردنی پۆل یان کۆمه‌لیک له‌رێگای گه‌یشتن به‌ئارمانج و ئامانج‌گه‌لی دی‌باریکراو ۲. به‌ره‌به‌رایه‌تی؛ به‌رپوه‌به‌رایه‌تی؛ کۆر یان پینگه‌یی که‌ئهم کارانه‌ی له‌هسته‌ودایه.

ره‌تۆشه / rahtûşe / ها؛ / اسم: [ادبی] تۆشه؛ تۆشه‌ر؛ برژیوی سه‌فه‌ر.

ره‌رو / rahrow / ان: / اسم: [ادبی] ره‌رو؛ رابه‌ر؛

ره‌یار؛ ره‌رو؛ ره‌ونده؛ ره‌وه‌ن؛ ره‌فنگ؛ ره‌فنگی؛ که‌سێ که‌به‌ره‌گایه‌کدا یان به‌ره‌و ئامانج‌یک به‌ره‌پوه‌یه.

ره‌سپار / rahsepār / ان: / صفت: ره‌وونیا؛ له‌

ره‌شتندا؛ له‌حالی چووندا: راهسپار

☐ ره‌سپار شدن: به‌رێ بوون؛ ره‌شتن؛ که‌وته‌نه‌رێ؛ ره‌وونیا؛ ره‌وون؛ له‌وه‌ی.

ره‌شناس / rahşenās / ان: / صفت: ره‌زان؛ ره‌تناس؛

شاره‌زای رێ؛ خاوه‌ن زانست و ناسین له‌مه‌ر رپوه.

ره‌فهرش / rahfarš / ها؛ / [فارسی / عربی] / اسم:

ره‌پۆش؛ پۆشه‌نی ره‌وکاری گۆزه‌رگا و ره‌پاز (وه‌ک: ئیسفالت؛ سه‌نگکاری؛ مووزاییک و ...).

هه‌روه‌ها: ره‌فهرش شدن: ره‌فهرش کردن

ره‌گزار / rahgozar / ها؛ ان: / اسم: ره‌بوار؛ رابه‌گار؛

ره‌یار؛ ره‌یگار؛ ره‌وار؛ راویار؛ ره‌بوار؛ راگوزار؛ راگوزهر؛ ره‌ونگ؛ ره‌وه‌ن؛ ره‌فقی؛ ره‌فنگ؛ ره‌فنگ؛ ئەوه‌ی له‌ره‌یه‌کدا ده‌روا / ره‌گه‌زری نشانی گرفت: ناوینشانم له‌ره‌بواریک گرد.

ره‌هن / rahn / [عربی] / اسم: گرهو؛ گرپو؛ بارمه‌؛

بریار؛ که‌به‌گویره‌ی ئەوه‌وه، که‌سیک له‌به‌رامبه‌ر وه‌رگرتنی پاره‌یه‌ک له‌که‌سیکی‌تر، مالیکی له‌لا داده‌نی.

☐ ره‌هن دادن: له‌گرهو نان؛ له‌گرپو نان؛ نانه‌گرهو.

ره‌هن کردن: به‌گرهو گرتن؛ گرتنه‌گرپو.

از ره‌هن درآوردن: له‌گرپو ده‌ره‌ینان؛ به‌برهو کردنی بریارنامه‌ی گرهو.

ره‌هنما / rahnemā / [عربی] راهنما

ره‌هنمایی / rahnemāyî / [عربی] راهنمایی

ره‌هنمود / rahnemūd, rahnomūd, rahnamūd / ها؛ / اسم: ره‌نونه؛ وتار یان نووسراوه‌یی که‌بۆ

ره‌نونه‌ی که‌س یان که‌سانی دی.

ره‌هنمون / rahnemûn, rahnomûn, rahnamûn /

اسم: ره‌نونه؛ ره‌شانده‌ر؛ ره‌نما؛ پانما؛ که‌سێ که‌ره‌ی شان ده‌دات.

☐ ره‌هنمون شدن: ره‌ی نیشانده‌ن؛ ره‌ی شانده‌ن؛

ره‌ی‌نواندن؛ ره‌ی‌نیشان ده‌ی / دی.

رهن نامه / rahn.nāme ، ها: [عربی / فارسی] / اسم،
گره نامه؛ نووسراوه یی که تیندا گرهوانی ملک
و بایی، ماوه، مهرجگهل و ناوی گرهونه ر و
گره وگر نووسراوه.

رهنورد / rahnavard ، ان: / اسم، [دبی] / پیتو؛
رېبور؛ ئەوهی رې دەپیو.

رهنی / rahni: [عربی] صفت. بارمتهیی؛ گرهوی؛
۱. پیوهندیار به گرهوهوه ۲. له گرهودا بوو.

رهوار / rahvār ، رهوار

رهیافت / rahyāft: / اسم، ریدۆز: ۱. قۆناخی
سهرهتایی له رې گهیشتن به ئامانجدا ۲. کارئ
که بۆ گهیشتن بهم قۆناخه ده کرئ.

رهیدن / rahīdan: / مصدر، لازم، [دبی] // رهیدی؛
فهرسیت؛ می رهیی؛ ده فهرسی؛ رهاشو؛ به فهرسه //
فهرسین؛ فهرسان؛ قهوتان؛ رهستهی؛ نه فیدین؛
رهسین؛ راپسکان؛ ئازاد بوون؛ رهها بیه: ۱. له
بهند بهر بوون ۲. رزگار بوون؛ خه لستن؛ فلتین؛
له سهختی، دژواری یان گرفت دهر باز بوون.

■ صفت مفعولی: رهیده (فهرسیو) / مصدر منفی:
نرھیدن (نه فهرسین)

رهین / rahin: [عربی] / اسم، [دبی] / بارمته؛ ئەوهی
له گرهوی دیترا نه.

□ رهین ممت کسی بودن: له ژیر منهت
که سیکدا بوون؛ له بهر یارمهتی و چاکه کاری
که سیک، منهتباری بوون.

ری / rey: [از عربی] / اسم، ۱. رهی؛ یه که ی
کیشی خۆمائی بهرام بهر ۱۲ کیلو گره ۲. پیت؛
پیته؛ کیش؛ دۆخ یا چۆناوچۆنی زۆر کردنی
بارستایی شتیک [برنج خوبی بود و هر استان، نیم
استکان ری می کرد: برنجیکی باش بوو، ههر
پیاله یه ک نیویاله پیتی ده دایه وه]: ریع
۳. په له وه ریک له راسته ی و شترمران به
جهسته یه کی مامناوهندی، په ری نه متر له
و شترمر، سی ئەنگووس به جیی دووئه نگووس و
دووچکه ی بی په ره وه: شتر مرغ آمریکایی

ریا / riyā: [عربی] / اسم، چاوه؛ پرووینی؛ ریاه؛
دوو رویی؛ روا؛ روا لهت؛ رهوتاری له بار و شیاوی
درۆینه بۆ لاباندنی کهسانی تر.

ریائی / riyāi: [عربی] / ریایی

ریاحین / rayāhīn, riyāhīn: [عربی] / اسم، [دبی]
گولان؛ گولئ؛ گولگهل؛ گولیهل.

ریاست / riyāsāt: [عربی] / اسم، سهرۆکایه تی؛
سالاری؛ سهرداری؛ رهئیی؛ سهرۆکی:
۱. پیشه یان پله ی سهرۆک «ریاست دانشگاه:

سهرۆکایه تی زانستگا» ۲. بار یان چۆناوچۆنی
سهرۆک بوون «از ریاست فقط افاده اش را دارد: له
سهرۆکی گه وه زه ییه که ی هه یه و بهس».
هه ره وه ها: ریاست کردن

ریاست طلب / riyāsāt.talab ، ها: ان: [عربی]
صفت. ئاغایی خواز؛ هۆگر و خوازیاری
سهرۆکایه تی و گه وره یی کردن. هه ره وه ها:
ریاست طلبی

ریاضت / riyāzat ، ها: [عربی] / اسم، که زلاته ی؛
ریازه ت؛ سهختی؛ ئهرک و رهنجی که که سی بۆ
راهینانی رۆح و رام کردنی نه فسی خۆی رجوا
ئه بیینی.

ریاضت پیشه / riyāzatpîše ، ها: گان: [عربی]
فارسی صفت. ریازه ت پیشه؛ خاوه ن هۆگره تی و
خووی سهختی کیشان.

ریاضت کش / riyāzatkeš: [عربی] / فارسی صفت.
ریازه ت کیش؛ هه لگری رهنج و سهختی.

ریاضی^۱ / riyāzī: / ات: [عربی] / اسم، بیرکاری؛
ریازیات؛ ریازی.

ریاضی^۲: صفت. بیرکاری؛ ریازی؛ پیوهندیار به
ریازیاته وه.

ریاضیات / riyāziyāt: / اسم، ریازیات؛ زانستی
کرده وه، په یوهندی و پیکهاته گه لی پیوهندیار
به چه ندیه تگهل و ره قه م و ئەندازه گیری.

ریاضیدان / riyāzīydān ، ها: ان: [عربی]
فارسی / اسم، بیرکار؛ ریازیدان؛ پسپۆر یان

زانستمندی ریازی.

ریاکار / riyākār / ها؛ ان: /عربی/ فارسی/ اسم.

ریاباز؛ رووبین؛ دووړو؛ رواباز؛ ریایی که؛
روالته باز؛ ریاکار؛ رووباز؛ قسه میچکه؛
مه رای که؛ دووړوان؛ ئه وهی به درو خوی
پاریزیار، چاکه کار و به به زهی نشان ده دا.

هروه ها: ریاکاری

ریال / riyāl / ها: /از اسپانیایی/ اسم. ریال؛

قهران؛ قران؛ یه که ی پاره ی ئیران و عهره بستان
و چند ولاتی تر.

ریایی / riyāyī / /عربی/ صفت. /دبی/ ریاباز؛ ریائی

ریب / reyḇ, rīb / /عربی/ اسم. /دبی/ ۱. شک؛

شکه؛ روپز؛ گومان ۲. دلپسی؛ دوودلی
۳. دووړوویی؛ ریازی.

ریبوفلاوین / rībof(e)lāvin / /فرانسوی/ اسم.

ویتامین ب ۲

ریتم / rītm / ها: /فرانسوی/ اسم. ریتم؛

۱. کیشی موسیقا؛ کوتاهه نگ ۲. شیوه ی وتن؛
ناههنگ.

ریتمیک / rītmīk / /فرانسوی/ صفت. ریتمیک؛

ناههنگی: ۱. زهری؛ لیّدانی؛ کوتانی
۲. ناههنگین.

ریتین / rīyateyn / /عربی/ اسم. سیگهل؛

ههردووسی.

ریحان / reyḥān / /عربی/ اسم. ۱. ریحانی

۲. /ها/ ریحانه؛ ریحان؛ ریحان؛ ریحان؛ ریوون؛
رئون؛ گیاه کی ئالقی یه ک ساله یه، به گه لای

هیله کی و نووسکن به رانه ر به یه ک و لیوار و
دانه دار که بون و تامیکی خوشی هیه و بو

سهوزی خوار دن به کار دی: بادروج؛ بادروگ

ریحانی / reyḥānī / /عربی/ اسم. له خه تگه لی

عهره بی و فارسی که پتر له نووسینه وهی
قورئاندا به کار دی: ریحان - ۱

ریخت / rīxt / /اسم. ۱. بیچم؛ روالته؛ تووز؛

سوئیس؛ پیکهاته ی دهره وه «خانه شان ریخت

خانه های دهانی را داشت: ماله که یان بیچمی ماله

لادیسه کان بوو ۲. دیامان؛ بیچم؛ ته شک؛

فه سال؛ ئه ژم؛ دیدار؛ سه کوت؛ سه کوم؛ که سم؛

سه روسیما؛ رهخت؛ سه ر و قلیخ؛ سه ر و سه کوت؛

ریخت؛ ریت؛ قه لافته؛ شکل و پیکهاته ی

گیانداریک یان هه ر یه که له ئه ندامانی «بدریخت:

به ودیامان ۳. /زمین شناسی/ ریژمانی دهره وه ی

به ردگهل له لایه ن زهوبین ناسیه وه ۴. ریت؛ کار

یان رهوتی رژان؛ رژاندن «ریخت و پاش: رژان و

پژان».

ریخت کسی / چیزی بودن: له که سی / شتی

چوون؛ له که سی / شتیک کردن؛ وه ک

که سی / شتیک بوون؛ ئه وه یوی / چپوویی

شیه ی «سر و وضع ریخت بازار به با بود: سه ر و

سه کوتی له با زری ده وو».

از ریخت افتادن: /مجازی/ له ته شک که وتن؛

بیچم و حالتی خو له ده س دان. هروه ها: از

ریخت انداختن

به ریخت کسی / چیزی در آوردن: /مجازی/ خو

وه کوو که سی / شتی پیکردن؛ به رهنگی

که سی یان شتی دهره یئان «با این لباس خودت

را به ریخت کلاها در آوردی: به م گنجت خو

وه کوو سوال کدر بی کردووه».

ریخت شناسی / rīxtšēnāsi / /اسم. بیچم ناسی:

۱. لقیق له ژین ناسی که له مه ر نرم و پیکهاته ی

روه ک و جانه و رانه وه یه ۲. لیکو لینه وه و

لیکدانه وه ی پیکهاته ی وشه گهل له زمانیکدا؛

مرفولوژی

ریختگری / rīxtgarī / ریخته گری

ریختن / rīxtan / مصدر. لازم. متعدی. // ریختی:

رژاندت؛ می ریزی: دهر ژینی؛ بریز: برژینه □ لازم.

۱. رژان؛ رژان؛ رژیان؛ رشیان؛ مجیه ی؛ به ر

بوونه وه ی تراو، دهنک یان ئه ندامگه لی

کو مایه ک، له به رزاییه وه بو خوار «سماور برگشت و

آبجوش ریخت روی پایم: سه ماوهره که داریایه وه و

خراپترین شیوه و تیکدانی بار و دوخ «تو هم که با آن ریدمان آبروی ما را بُردی؛ توش بهم گوو کاریهت نابروو مانت برد».

ریدن / rīdan /: مصدر. لازم. [مستهجن] // ریدی؛ پای؛ می رینی؛ ده پی؛ پیرین؛ بری (نه) // ریان؛ ریتن؛ پین؛ گوو کردن. ههروهه: ریدنی

■ صفت مفعولی: ریده (ریاو) / مصدر منفی: نریدن (نه ریان)

ریز / rīz /: اسم. ریز؛ پیڑستی پاژگه لی کومه له به ک (ریز اسامی: ریزی ناوگه ل).

ریز / ۲ / ها: صفت. ورد؛ وردیله؛ ورده له؛ چکوله؛ هیر؛ هوویر؛ هیرد؛ هوور؛ هوژد؛ هیت؛ هرووشه؛ گهردیله؛ خونگه؛ خورد؛ خوچوک؛ پراش؛ خاش؛ ژیله؛ زیل؛ پیژ؛ سیرئه نجن؛ سیره نجن؛ گرده ل؛ بووچکله؛ بیچکله (ماهی ریز؛ ماسی ورد).

ریز / ۳ / پیوژ: ۱. - پیژ؛ - ریژ؛ - وهر؛ برژین (گلریز؛ خونریز؛ گولریز؛ خوینریژ) ۲. - پژاو؛ - پیژاو؛ - پژیاگ (دورریز؛ دوور پژاو).

ریزاب / rīzāb /: اسم. ریژاو؛ ئاوی وهر گیراو بؤ گه رانه به ک. به رانه بر: دراب

ریزاب / rīzābe / ها: اسم. ریژاوه؛ ئاوی که ده رژیته نیو کوماییکی ئاوه وه (وه ک گووم، چه م یان ئه ستیرک).

ریزان / rīzān /: پیوژ: - ریژان؛ - پژان؛ - وهران؛ - پیژ؛ له حالی وهریندا (برگ ریزان؛ گه لاریژان).

ریزبافت / rīzbāft / ها: صفت. وردچن؛ ته نزیل؛ به تان وپوی لیک نزیکه وه «قالی ریزبافت: قالی وردچن».

ریزبر / rīzbor / ها: اسم. ناسک بر؛ ئامیری بؤ برینی په ره گه لی زور ناسک: میکروژم

ریزبین / rīzbīn / ها: اسم. هووربین؛ وردبین؛ میکروسکوپ

ریزسنج / rī(z)sanc / ها: اسم. وردپیو؛ ریژپیو؛ میکرومیتز.

ئاوه کوله که رژا به سر پامدا ۲. تکان؛ وهرین؛ له ناو چوون (آبروی کسی ریختن؛ ئاوووی که سیک تکان □ متعدي. ۳. دارژاندن؛ ئه رهمته ی؛ به شیوه ی نیو قالب ده رینان (مجسمه ریختن؛ کوتهل

رژاندن ۴. رژاندن؛ ریوی کرن؛ قهریتن؛ رشتن؛ مته ی؛ ریتن؛ ریختن؛ رهن؛ رژتن؛ بهر دانه وه ی تراو، دهنک یان ئه ندامگه لی کومایه ک له به رزاییه که وه بؤ خوار (خاک را ریخت توی باغچه؛ خوله که ی رژاندن نیو باخچه که وه ۵. [مجازی]

رژاندن؛ تکاندن؛ بردن؛ له ناو بردن (آبروی کسی را ریختن؛ ئابرووی که سیک تکاندن ۶. رژاندن؛ داخستن؛ پاشین؛ پژاندن؛ بلاو کردنه وه یان وه شانندی شتیک (دانه ریختن؛ دانه رژاندن ۷. [بانک] رژاندن؛ خستنه حه ساو (پول به حساب

کسی ریختن؛ پاره رژاندن حه ساب که سیکه وه). ههروهه: ریختنی

■ صفت فاعلی: ریزنده (رژینه ر) / صفت مفعولی: ریخته (رژاو) / مصدر منفی: نریختن (نه رژاندن)

□ به هم ریختن □ هم روی هم ریختن □ رو

ریخت و پاش / rīxt-o-pāš /: اسم. کار یان رهوتی رژاندن و پژاندن؛ پژان و پژان (الف) تیکه ل - پیکه لی ب [مجازی] هه له خه رجی؛ ته خشان - په خشان؛ کار یان رهوتی هه رشاندن (اگر بخواییم ریخت و پاش کنیم، کارمان به ورشکستگی می کشد: گهر بمانه وئ هه له خه رجی بکه یین، تیده شکین).

ریخته گری / rīxtegari /: اسم. ۱. پیشه ی ریختمان کار ۲. ریختمان کاری؛ کاری دارشینی کازا ۳. /ها/ کارگه به ک که ئه م کاره ی تیدا ده کری: ریختگری. ههروهه: ریخته گر

ریدمان / rīdemān /: اسم. [مستهجن] ۱. کاری ریان؛ گوو کردن (بچه مشغول ریدمان است برید پاکش کنیدا؛ مندا له که خه ریک ریانه، بیسه ن پاک ی که نه وه ۲. [مجازی] گوو کاری؛ کردنی کاریک به

ریزش / rîzeš /: اسم. ۱. کار یان پهوتی پڑان؛
وهرین؛ دابارین «ریزش آب: رژانی ناو» ۲. /ها/
بارشت؛ نهوهی به شیوهی بهفر، باران، تهرزه
و... له ناسمانهوه دباری.

ریزفیلیم / rîzfilm /: ها: /فارسی/ فرانسوی/ اسم.
میکروفیلم؛ وردفیلم؛ فیلمی نووسراوهییکی
چایی یان وینهییک له نهدازهی زور ور دیله دا.
ریزموج / rîzmo:c -mo:c /: ها: /فارسی/
عربی/ اسم. وردپیل، وردهپیل؛ کهل.

ریزنقش / rîznaqš /: ها: /فارسی/ عربی/ صفت.
/مجازی/ ژیکهله؛ خاومن نهدامگهل و پوالهتی
ورد و پوال «یک جوان ریزنقش سخترانی کرد؛
لاویکی ژیکهله قسهی کرد».

ریزوئید / rîzo'zîd /: ها: /فرانسوی/ اسم.
/گیاهشناسی/ پیشال؛ پیشوله؛ ورده و پردهی
بن ناسا لهجی ریشه له بری پوه کدا.

ریزه ۱ / rîze /: ها: /اسم. ورده؛ ورتکه؛ پرتکه؛
پرتک؛ پرت؛ پراش؛ کهمووسکه؛ کهمووسکه؛
هیرده؛ هیره؛ نهنجه؛ پارچهییکی بچووک و
باریک له شتیکی «ریزه نان؛ وردهی نان».

ریزه ۲: صفت. /گفتاری/ ریژه: ۱. /ها/ توژقال؛
وردیله؛ ژیله؛ چووک؛ به بارستایی یان بیچمی
بچووکوهو ۲. کهمووسکه؛ زورکه م «اگر یک ریژه
همت داشتی، اینطور نمی شد: نهگر توژقالیک
همهت هه بوايه، ناوا ندهه بوو».

ریزه خواری / rîzexār /: ها: /ان: صفت. ورده خوړ؛
پاشخوان خوړ؛ ریژه خوړ؛ به خوو و هوگرهتی
ریژه خوړیوه.

ریزه خواری / rîzexārî /: ها: /اسم.
پاشخوان خوړی؛ ورده خوړی؛ کار یان پهوتی
دابین کردنی زهوا له پاشماوهی پیخوړ و زهوا
کهسانی تر.

ریزه خوانی / rîzexānî /: ها: /اسم. ۱. /مجازی/
پرته بوژله؛ ویزه ویز ۲. کار و پهوتی به گویدا
دانهوه؛ ناماده کردنی کهسیک بو پهزیرانی

داخواریهک له ریی و تنهوهی پهیتا - پهیتا و
یهک له سهر یهکی قسه گهلیکوهه «آن قدر
ریزه خوانی کرد تا قبول کردم: هیندهی به گویدا
داموه تا بهراییم دا».

ریزه کاری / rîzekārî /: ها: /اسم. ورده کاری؛
ریزه کاری: ۱. پاژگهلی ورد و جی تی پامانی
شتیک ۲. کاری ریژ و ورد، به تاییهت کاری
هونهری که ناوا تاییهتمه ندیه کی هه بی.

ریزی ۱ / rîzî /: اسم. وردی؛ وردیلهی؛ بار یان
چووناوچونی ورد بوون «سبب به این ریزی و به این
گرانی؟! سیوی بهو وردیه، هینده گران؟!».

- ریزی ۲: پیوژ. - ریژی؛ رشتن «خونریزی؛
خونریزی».

- ریس / rîs /: پیوژ. - ریس؛ بریس؛ ریسه
«پشم ریس: خوری ریس».

ریسک / rîsk /: ها: /فرانسوی از ایتالیایی/ اسم. بڤ؛
مترسی؛ جهره زهیی؛ دوبهختی؛ ده بی یان
نایی؛ مل نان به کاریکوهه که ناکامی نادیاره.

□ ریسک کردن: کاری بڤه/ دوبهختی کردن
«ولی من مجبورم ریسک بکنم، بلکه از این وضع
نجات یابم: به لام من ناچارم بڤه بکنم، به لکوه له
دوچه درچم».

ریسمان / rîsmān /: ها: /اسم. گوریس؛ گوریس؛
قهریس؛ وهریس؛ وهریسک؛ وهریسه؛ سیتا؛
سیتته؛ فریت؛ پت؛ چله؛ چله؛ جله؛ هه بی؛
کر؛ دوژ؛ کندر؛ چنراوی دریتی چهند تالی له
هه ودا یادراو به یه کوهه، بو به ستنهوه یا
هه لختنی شتیکی له سهری.

□ با ریسمان کسی به ته چاه رفتن: /کنایی/ به
گوریسی کهسیک خو خستنه چاوه؛ به
پشتیوانی و هاندانی کهسیکوهه کاریکی بڤه
کردن.

ریسندگی / rîsandeğî /: اسم. ۱. کاری ریستن
۲. /ها/ کارگهییکی که بهنی تیدا ده ریسن.

ریسه / rîse /: ها: /اسم. ریسه؛ ریسته؛ ریژ؛ ریست؛

تال؛ گشتهک.

□ ريسه رفتن: قل کردن؛ سؤس جوین؛ تریقانهوه؛ حلیکانهوه؛ نهوه قلیه؛ خهش کردن.

ريسه شدن: قه تار بهستن؛ قه تار بوون؛ ریز بوون؛ پز بهستن؛ ریز بهستن؛ که ره سوول بهسه؛ یهک له شوین یه کدا بوون «یک مشت عمله پای دیوار ريسه شده بودند: کۆمه لی کریکار له پال دیواره کدا قه تار یان بهستبو».

ههروهه: ريسه کردن

- ريسی / rîsî / ریواژه. رپسی؛ رستن «پشم ريسی: خوری ريسی».

ريسیدن / rîsidan / مصدر. متعدی. // ريسیدی: رست؛ می ريسی: ده رپسی؛ رپس؛ رپسه // رستن؛ رپسان؛ رپسین؛ رپسه؛ رپسای؛ رپسته؛ موواندن؛ هۆینهوه؛ هۆندنهوه؛ هۆنه؛ مۆنی؛ مۆنین؛ وادای؛ بادان «نخ ريسیدن: بهن رستن»؛ رشتن. ههروهه: ريسیدنی

■ صفت فاعلی: ريسنده (ـ) / صفت مفعولی: ريسیده (رپستراو) / مصدر منفی: نرپسیدن (نه رستن)

ریش / rîš / اسم. رپش: ۱. پدین؛ نه پدین؛ پندین؛ پین؛ رین؛ ری؛ ره؛ رپه؛ رپوی؛ ههردیسه؛ ره؛ موویهک که له روومهت و زۆرتر له چهناکه و ژیر زنج و گوپی پیاودا دهروئ ۲. موویهکی درێژ که له چهنه و ژیر چهنه ی بریک گیانله بهران (وهک بز) دهردی ۳. // دبی / ریش؛ زام؛ زهخم؛ زهم؛ برین.

□ ریش بز: ریشی تریشته یی؛ ریشی بزنی؛ ریشیکی پر و تهنیا به چهناگهوه.

ریش توپی: کۆزه ره؛ ریشی خپ؛ پدینی تۆپ؛ ریشی تۆپهل؛ ریشیکی پر به پهراپه ره دهموچاوهوه.

ریش محرابی: ریشیک به شیوهی ههلهک.

□ ریش تراشیدن: ریش تاشین؛ ریش که دای؛

مووی دهموچاو لابرین: ریش زدن / گفتاری

ریش چیزی در آمدن: / مجازی / شر له شتی بریان؛ کۆن / کۆنه بوون؛ بی بره بوون؛ شروو چۆپوی شنیه؛ مهراش بوون «این حرفها دیگر ریشش درآمده؛ نه قسانه ئیتر شریان لی براوه».

ریش خود را به دست کسی دادن: / کنایی / خو به کهسی سپاردن؛ خو له بهر دهستی کهسی نان «تو نباید ریش خود را به دست او بدهی: تۆ نایی خوت بهو بسپیری».

ریش خود را در آسیا سفید کردن: / کنایی / سه ری خو له ناشدا / سه ره له بهر تاوئ سپی کردن؛ گیا به کپوهه خواردن؛ نانه به گۆشی ژاوهی / ژاوا؛ له ژیان نه موون وهرنه گرتن و له نه زانیدا پیر بوون «خیال نکن من ریش خود را در آسیا سفید کرده ام: وا مه زانه، سه رم له ئاسیاودا سپی کردوه».

ریش زدن تراشیدن

ریش کسی را گیر انداختن: / کنایی / پای کهسی گیردان؛ سه ری کهسی به پهتهوه کردن؛ کهسیک گیر خستن «قسطهایش را نداد و ریش مرا پیش فروشنده گیر انداخت: قسته کانی نه دایهوه و پای منی لای فروشنده وه گیردا».

ریش گذاشتن: ۱. ریش هیشتنهوه؛ ریش دانان؛ ریشهوه ئاسه ی «تازگی ریش گذاشته و اهل مسجد شده: به تازه یی ریشی هیشتوه تهوه و ئاموشوی مرگهوت دهکا» ۲. ریش گرو گذاشتن

ریش گرو گذاشتن: / کنایی / سمیل دانان؛ به لینی نه خلاق دان «من به خاطر تو ریش گرو گذاشته ام: من بۆ تۆ سمیل داناه»؛ ریش

گذاشتن - ۲

ریش و قیچی را به دست کسی دادن: / کنایی / گه ز و قه یچی / مقهست دانسه دوس کهسیکهوه؛ له کاریکدا ئیختیاری تهواو دان به

پیکه‌نین به که‌سی.

ریشخند شدن: ریشخه‌ن بوون؛ بوونه ریشخه‌ن؛ گالته پی کران «به حرفش اهمیتی ندادند و از سوی حاضران ریشخند شد؛ بایه‌خیان به قسه‌کانی نهاد و له لایه‌ن دانیش‌توانه‌وه ریشخند بوو».

ریشخند کردن: گالته‌کردن؛ ریشخه‌ن کردن «آن روز همه او را ریشخند می‌کردند؛ نه‌و روزه همه‌وو کالته‌یان بی ده‌د».

ریشدار / rīšdār ، ها: صفت. ریشن؛ ریشوو؛ ریشدار؛ به‌ردین؛ خاوه‌ن ریش «یک آقای ریشدار پشت میز نشسته بود؛ کابرایه‌کی ریش له پشت میزه‌که‌وه دانیش‌توو».

ریش - ریش / rīšrīš : صفت. ریشال - ریشال؛ ریشال-ریشال؛ ریشال؛ ریشال؛ لیک‌ه‌له‌وشا و دراو؛ به‌ریشه‌یان هه‌وداگه‌لی لیک‌پساوه‌وه: ریش

ریش سفید / rīšsefid ، ها: ان / اسم. ریش‌سپی؛ ریش‌سپی؛ ریش‌چهرمگ؛ ریش‌چهرمه؛ ریش‌تیار؛ ریش‌ماقوول؛ پیایو به‌سالاچووگ و به‌ئه‌زموون و زانا «یک ریش‌سفید نداشتید، دعوا را بخواباند؛ ریش‌سپیه‌کتان نه‌بوو، شه‌ره‌که دامر‌کیتی؟».

به‌رانهر: ریش سفید

ریشک / rīšak ، ریشه‌نما

ریشگی / rīšegī ، رادیکال ۲

ریشو / rīšû ، ها: صفت. / گفتاری / ریشدار؛ به‌ردین؛ ریش‌دار؛ ریشوو؛ ریشن؛ ریشه‌دریژ. ریش و پشم / rīš-o-pašm / اسم. / تعریض / کولک و موو؛ ریش و پشم؛ سهر و ریش؛ مووی دریژ و پری سهر و روو «با یک خروار ریش و پشم آمده بود عروس‌سی؛ به‌خه‌رواری کولک‌مووه‌وه هاتبووه زه‌ماوه».

ریشه / rīše ، ها: اسم. ریشه: ۱. ریشک؛ ناچار؛ پنجاه؛ پنج؛ پنجک؛ پنج؛ ریش؛ قور‌تیس؛ ره‌گ و بنی‌گیا؛ به‌شی‌بنه‌ه‌ردی گیای تو‌مدار که

که‌سیک «من دیگر ریش و قیچی را به دست شما می‌دهم تا خودتان کار را تمام کنید؛ نه‌وه ئیتر گه‌ز و قیچی ده‌دهم به ده‌ستی ئیوه‌وه تا خو‌تان کاره‌که ته‌واو کن».

از ریش کسی خجالت کشیدن: له مووی سپی که‌سیک شهرم کردن؛ ریش له ته‌مه‌ن و به‌سالاچوویی که‌سیک گرتن؛ له ریش چه‌رمگ که‌سی خه‌جالت کیشان.

به ریش کسی بستن: / کنایی / کردنه ریش که‌سیکه‌وه؛ به‌سهر‌دا سه‌پاندن؛ به‌مله‌و کردن «همه جمع شدند و این ماشین قراضه را به ریش من بستند؛ همه‌وو کو بوونه‌وه و ئه‌م ماشینه‌که‌لاکه‌یان کرده ریشمه‌وه».

به ریش کسی خندیدن: به‌کلاو که‌سی تیتالی کردن؛ به‌که‌سی پیکه‌نین؛ گالته به‌که‌سیک کردن «می‌خواهی همه به ریش من بخندند؛ گه‌ره‌کته همه‌وو به‌کلاوم تیتالی بکن؟».

به ریش گرفتن: / مجازی / به‌راست زانین؛ پروا هینان؛ باور‌که‌رده‌ی «چند بار بچه‌ها، استاد-استاد گفتند و او هم به ریش گرفت؛ کوره‌کان چنه‌جار ماموستا-ماموستایان وت و ئه‌ویش وایزانی راسته».

ریش ۱: صفت. ۱. ریش؛ ریشدار؛ نازراو؛ زه‌خمار؛ زامدار؛ زامار؛ گه‌زنگاز ۲. ریش-ریش ریش‌بابا / rīšbābā ، ها: اسم. سهره‌قووله؛ ریش‌بابا؛ هه‌نگوره‌که‌له‌شیری؛ چه‌شنی‌تریی ده‌نک‌دریژ و درشتی‌ئاودار.

ریشتر / rīšter : از انگلیسی / اسم. ریشتر؛ یه‌که‌ی ژماره‌یی پی‌توانی له‌راندنه‌وه‌ی بووه‌له‌رزه‌که به ژماره‌گه‌لی ۱ تا ۹ پیشان ده‌دری.

ریش تراش / rīštarāš ، ها: اسم. ریش‌تراش؛ ریش‌تاش؛ خو‌تراش؛ خو‌تاش؛ خودته‌راش؛ مه‌کینه‌ی ریش تاشین.

ریشخند / rīšxand / اسم. ریشخه‌ن؛ ریشخه‌ن؛ ریشخه‌ن؛ قه‌ژمه‌ری؛ ته‌وزه؛ کاری گالته کردن و

نه‌ندامی کی‌شان و نیاته‌کردنی زه‌وا یان هوی
پته‌وی و بنه‌گری گیایه و به نه‌بوونی گری، چرۆ
و گه‌لا له لاسکه‌که‌یدا، ده‌ناسرپته‌وه «ریشه‌ی
درخت: ریشه‌ی دار» ۲. بنه‌چه‌ک؛ بنه‌رته؛ بنیات؛
بنه‌ما و سه‌رچاوه‌ی شتیک «باید ریشه‌ی بی‌سواد
را کند: ده‌ب ریشه‌ی نه‌خوینده‌واری له بن ده‌ری»
۳. «مجازی» ره‌گ و ریشه؛ ناخیزگه یان
میژینه‌یه‌کی دیار و روون «دشمنی آنان ریشه در
گذشته‌های دور داشت: دژمنایه‌تیاں ره‌ک ورسته‌ییکی
کۆنی هه‌بوو» ۴. ریشۆ؛ ناخری ریشه‌گه‌لی ته‌نراو
(وه‌ک قوماش و قالی) که بو جوانی نه‌چندراوه
۵. «زبان‌شناسی» شیوه‌ی سه‌ره‌تایی وشه
۶. «زبان‌شناسی» ره‌گ؛ وشه‌یی که به زیده‌کردنی
وه‌ن یان وشه‌یه‌کی تر، وشه‌یه‌کی نویی لی چئ
بکری (وه‌ک: «رد» که وشه‌گه‌لی: روشن، بره،
پیشرو و... لی دروست ده‌ب).

☐ ریشه‌ی افشان: «گیاه‌شناسی» چه‌شنی ریشه‌که
له نیوان ریشه‌ی سه‌ره‌کی و لاوه‌کید
جیاوازیه‌کی به‌رچاوه‌یه (وه‌ک ریشه‌ی گه‌نم).
ریشه‌ی دندان: کولابه؛ ریشه‌ی ددان؛ ره‌گی
ددان؛ ریشه‌و ددانی؛ به‌شی له ددان که له نیو
پوو‌کدایه.

ریشه‌ی راست: «گیاه‌شناسی» جوړیک ره‌گ که
ریشه‌ی سه‌ره‌کی تیدا گه‌شه‌یه‌کی زور ده‌کا
و ریک رۆ ده‌چئ به زه‌ویدا و ورده‌ریشه‌ی به
ده‌ور و به‌ردا ده‌روئ.

ریشه‌ی غده‌ای: «گیاه‌شناسی» جوړیک بنج که
زه‌وای تیدا کو ده‌بیته‌وه (وه‌ک بنجی گیزه‌ر و
سیفه‌زه‌مین).

ریشه‌ی فرعی: «گیاه‌شناسی» ریشو‌گه‌لی باریک
که له ریشه‌ی سه‌ره‌کی ده‌بنه‌وه.

ریشه‌ی مو: پیاز مو ☞ پیاز

ریشه‌ی موین: ته‌ل؛ ته‌لی هه‌لمژ ☞ تارا
ریشه‌ی نابجا: «گیاه‌شناسی» ریشه‌ی ناوه‌جی؛
چه‌شنی ریشه‌که له به‌شگه‌لی جو‌راو‌جو‌ری

گیا (وه‌ک لاسک، گه‌لا و دوو‌چکه‌گه‌لا)
پیک‌دی.

ریشه‌ی هوا‌یی: «گیاه‌شناسی» ریشه‌ی هه‌وایی؛
چه‌شنی ریشه‌که له ده‌ره‌وه‌ی خاکدا له سه‌ر
به‌شگه‌لی هه‌وایی گیاه‌ه‌ده‌دی.

☐ ریشه‌ی چیزی را خشکاندن / قطع کردن:
«کنایی» شتیک له بن ده‌ره‌تیاں؛
بنه‌رکردن؛ بنه‌ر که‌رده‌ی؛ یه‌کسه‌ره توونا
کردن.

ریشه‌ی دواندن: ۱. ریشه‌ی داکوتان؛ ریشه‌ی کوتان؛
ره‌گه‌وه وه‌ته‌ی؛ ره‌گ به‌رده‌ی / پیکه‌ی؛
ره‌گاژۆ کردن و په‌ره‌ه‌سدنی ریشه «به‌زودی
در خاک ریشه‌ی دواند و رشد کرد: زور زوو ریشه‌ی
داکوتا و گه‌وره بوو» ۲. «کنایی» چنگ داکوتان؛
چنگ دادان؛ ته‌نینه‌وه؛ ته‌شه‌نه کردن «فساد در
همه‌جا ریشه‌ی دوانده‌بود: گه‌نده‌لی له هه‌موو

شوینیکدا چنگی داکوتا‌بوو» * ریشه‌ی کردن

ریشه‌ی کردن: ۱. ریشه‌ی کردن؛ به ریشه‌ی بوون؛
ریشه‌دار بوون ۲. ☞ ریشه‌ی دواندن

از ریشه‌ی درآوردن: ۱. له ریشه‌ی ده‌ره‌تیاں؛
بیخه‌نه که‌فته‌ی؛ ده‌ره‌تیاںی گیا به ریشه‌وه
۲. ☞ از ریشه‌ی کندن

از ریشه‌ی کندن: «کنایی» له ریشه‌ی ده‌ره‌تیاں؛
بنه‌رکردن؛ ته‌فر و توونا کردن: از ریشه‌ی
درآوردن

تیشه به ریشه‌ی چیزی / کسی زدن ☞ تیشه
ریشه‌ای ۱ / rîše'î / صفت. بنه‌ره‌تی؛ بنیاتی؛
بنه‌مایی؛ ریشه‌یی «معالجه‌ی ریشه‌ای: ده‌رمانی
بنه‌ره‌تی».

ریشه‌ی آ: قید. بنه‌ره‌تی؛ ریشه‌یی؛ سه‌ره‌کی؛
بنه‌مایی؛ به شیوه‌ی بنه‌ره‌تی؛ به شیوه‌ی
بنه‌مایی «در مورد مبارزه با فساد باید ریشه‌ای عمل
کرد: له‌مه‌ر ململانی له‌گه‌ل گه‌نده‌لیدا ده‌بی بنه‌ره‌تی
کار بکری».

ریشه‌ی پوش / rîšepûš / ها: اسم. «گیاه‌شناسی»

په‌لاش؛ کالانی که ریشه‌ی سهره‌تایی گهنم و خه‌له‌ی تر ده‌پۆشی.

ریشه چه / rīšeče /: اسم. [گیاه‌شناسی] ریشوکه؛ بنه‌چه‌که؛ بنچه‌که؛ ریشه‌ی تۆلی گیاه‌گه‌لی تۆمدار که پاشان ده‌بنه ریشه‌ی سهره‌تایی.

ریشه‌دار / rīšedār /: صفت. ریشه‌دار؛ ره‌گدار؛ پنجدار؛ به‌رهه؛ به‌بن [گیاهان ریشه‌دار؛ خانواده‌ی ریشه‌دار؛ گیای ریشه‌دار؛ بنه‌ماله‌ی ره‌گدار].

ریشه‌شناسی / rīšešenāsi /: اسم. ریشه‌شناسی؛ ۱. به‌شی له زانستی زمان‌ناسی که به لیک‌دانه‌وه‌ی گۆرانی جار له دووی جاری وشه تا گه‌یشتن به شیوازی سهره‌کی ده‌پهرژی ۲. لیک‌کۆلینه‌وه له‌مه‌ر سهرچاوه‌ی به‌دییهانی شتی، به‌تایبته ناخیزگه و هۆی به‌دییهانی نه‌خۆشی.

ریشه‌کن / rīšekan /: صفت. بنبر؛ بنه‌بر؛ بیخ‌بر؛ قر؛ شپنه؛ شولگه‌نه؛ شوینه‌وار براو؛ ۱. بنبراو له ریشه «توفان درختان را ریشه‌کن کرد؛ باسریشک، داره‌کانی بنبر کرد» ۲. نابووت؛ له‌به‌ین چوو «بیماری آبله در جهان ریشه‌کن شد؛ نه‌خۆشی هاو له جیهاندا بنبر کرا».

ریشه‌کنی / rīšekanî /: اسم. بنبری؛ بنه‌بری؛ شوینه‌واربری؛ کار یان په‌وتی هه‌لکه‌ندن یان له‌نیو بردن و یافت برینی شتی.

ریشه‌نما / rīšnemā /: ها؛ اسم. [گیاه‌شناسی] ریشۆله؛ هه‌ریه‌که له ریشه‌گه‌لی ته‌سکی وه‌کوو تال، له بری په‌کدا که کاری کیشانی ماک له زه‌ویه‌وه ده‌که‌ن؛ ریشک

ریع / rey /: [عربی] ری ۲-

ریع / rīq /: اسم. [مستهلج] فیر؛ فیرکه؛ فیرک؛ فۆرۆ؛ ته‌قه‌فیره؛ ترووشقه؛ ترالی؛ گووشه؛ فیهه؛ پیسی زگچوو؛ ریق

□ **ریع افتادن**: فیران؛ زگچوون؛ سکچوون؛ پا کار کردن؛ شاتان؛ زگ پۆیین؛ فیرکان؛

فیریان؛ هه‌لشوولان.

ریغ (ش) درآمدن: [کنایی] جیق (ی) ده‌رهاتن؛ جیق و فیق ده‌رهاتن؛ بی‌هیز و لاواز بوون.

ریغ رحمت را سر کشیدن: [تعریض] ئاوی ژبان هتیق کردن؛ قاچ جووت بوون؛ سلار بوونه‌وه؛ سل سارد بوونه‌وه؛ مردن.

ریغماسی / rīqmāsi /: ریغو

ریغو / rīqû /: صفت. [مستهلج] ۱. فیرن؛ فیرن؛ ریخن؛ سکچووگ ۲. [مجازی] ریخوو؛ ریقن؛ ره‌قه‌له؛ دالگۆشت؛ گوجهر؛ گاندایش؛ ده‌غه‌زار؛ له‌ر و لاواز؛ بی‌هیز و بیچوو؛ له نه‌خۆش چوو *

ریغماسی

ریق / rīq /: ریغ

ریکشا / rīkšā /: ها؛ اسم. ریکشا؛ ئامپریکی گواسته‌نه‌وه بو هه‌لگرتنی رېبواریک، به دوو چه‌رخه بلیند و دوو ده‌سته له پیشه‌وه، که‌سیک ده‌یکیشا و تا ۱۰-۲۰ سال پیشت له بری ولاتانی ئاسیادا باو بوو.

ریگ / rīg /: ها؛ اسم. رېځ؛ رېځ؛ ریز؛ خیز؛ زیخ؛ خر؛ سیلک؛ سیل؛ ره‌فل؛ رتام؛ ره‌لم؛ ره‌مل؛ مل؛ لیم؛ لم؛ قوم؛ قوم؛ خار؛ دانه به‌ردگه‌لی که‌م‌تاکورت خر (گه‌وره‌تر له چه‌و) که به هۆی ئاو یان باوه ورد بووگن و سواون.

□ **ریگ‌روان**: ریز؛ رمل؛ کۆمایکی زیخ که به هۆی هه‌لکردنی باوه ئه‌م لا و ئه‌و لا ده‌کا و گرده‌لم پینک دینی.

□ **ریگ ته جوی آب بودن**: [مجازی] به‌ردی بن گۆم بوون؛ مانا و هه‌رمان بوون «ما در اینجا ریگ ته جوی آبییم، ولی دیگران می‌آیند و می‌روند؛ ئیمه لیره به‌ردی بن گۆمین، به‌لام که‌سانی دیکه دین و ده‌پۆن».

ریگی به کفش داشتن: [مجازی] شتی له ژپر کلاودا بوون؛ رېځ له کلاشا بوون؛ به ویستیکی

ز

ز / z / حرف. ز؛ نیشانه‌ی پیتی سیزدهه‌می

۱. زاله‌تره‌ک؛ زار؛ دل‌نه‌ماو؛ دل‌داکه‌وتوو؛
دل‌ناشیو؛ دل‌په‌شیو؛ ناتواو؛ تووشیاری دل‌پراو‌کی
و بیرئالۆزی «دیشب سارا دیر آمد و همه را زابراه کرد؛
دویشه‌و سارا دیر هاته‌وه و همه‌مومانی زاله‌تره‌ک
کرد» ۲. [مجازی] مهرژیر؛ ترافیه؛ به‌ره‌زه؛ تهره؛
زایه؛ دهر‌به‌ده‌ر؛ ئاواره ۳. سهر‌گه‌ردان؛
سهر‌لی‌شیواو؛ سهر‌سام.

زایگر / zābgar, zābgor / اسم، [قدیمی] گوپچر؛
گوپچر؛ پلۆمه؛ مستی که له زاری پر له پفه‌وه
ده‌دری تا با به ده‌نگه‌وه بای لی فت بی.

زایاس / zāpās، ها- / روسی‌ا صفت. سپتر؛
زایاس؛ پیتته‌ک؛ یه‌ده‌ک؛ به بار و لۆری ئامیری
جیگره‌وه «تایر زایاس؛ ته‌گه‌ره‌ی سپتر».

زاج / zāc / [معرب از کردی] اسم، [شیمی] زای؛
زاگ؛ زاخ؛ زاج؛ ساج؛ شهب؛ همه‌وو جۆره‌ خوئی
ئالومینیوم‌داری ئه‌سید سولفوریک، که
گه‌ردیکی سی، بی‌بۆن و ئاله.

□ زاج‌آبی: قاز‌قازّه؛ ژه‌نگار؛ مووروه‌ شینه؛
مووروه‌ شین؛ موورو‌ی شین؛ زاخی شین؛
کانزایه‌که به ره‌نگی شینی تۆخ که بۆ دهرمان
ده‌شی.

زاج‌آهن: زای‌ئاسن؛ مووروه‌ی ئاسن؛
سولفات‌ی دوو به‌رام‌به‌ر‌کراوه‌ی ئاسن و

ئەلف‌وبیت‌که‌ی فارسی.

ز / ze / اسم. زی؛ ناوی سیزدهه‌مین پیتی
ئەلف‌وبیت‌که‌ی زمانی فارسی.

ز: حرف. [مخفف، ادبی] له؛ نه؛ جه؛ ده؛ وه؛ ژ
[زگفتار او شاد شد؛ له پراویژی گه‌شایه‌وه].

ز / zā / اسم. ۱. زی؛ نیوی عه‌ره‌بی سیزدهه‌م
پیتی ئەلف‌وبیت‌که‌ی فارسی ۲. سک؛ زک؛ له‌مه؛
زگوزا؛ ز؛ کاری زایین؛ زارۆ بوون «مادرش سر‌زا
رفته‌است؛ دایکی له سهر‌سکه‌وه‌ چوو».

□ سر‌زارفتن ← سر^۲
- ز: پیاوژه. - ز؛ - زئ؛ - هین؛ بزئ «بچه‌زا؛
زاورزا».

زائد / zā'ed / [عربی] زاید
زائد‌الوصف / zā'edolvasf / [عربی]
زاید‌الوصف

زائده / zā'ede / [عربی] زایده
زائر / zā'er / [عربی] زایر
زائل / zā'el / [عربی] زایل

زائو / zā'û / ها- / اسم، [گفتاری] زیسان؛ زه‌یسان؛
زه‌یستان؛ زیسان؛ زاوران؛ زاوه‌ران؛ تازە‌زا؛
زه‌یسانه؛ ژنی که ده‌زئ یان تازه‌ زاوه.

- زائی / zā'i / زایی
زائیدن / zā'idan / زاییدن

زمو؛ زگوزا؛ زکوزا؛ سکوزا؛ زا و زوه؛ کار یان
پهوتی تۆرمه خستنهوه «سن زادآوری در انسان ۳۰
سال است: تهمه‌نی زا و زی له مړودا ۳۰ ساله».

زادبوم / zād-o-bûm / اسم. [ادبی] زید؛ زاگه؛
شوینه‌زا؛ جاخ؛ وار؛ نیشتمان؛ شوینی له دایک
بوون.

زادراہ / zādrāh / اسم. تۆشەپرى؛ راشەن؛ زەودە؛
تويشووۋى ريگە.

زادروز / zādrûz /:سم. زارپۆژ؛ رۆژی له دایک
 بوون؛ رۆژی هاتنه دنیای کهسیک.

زادگاه / zād-gāh / : اسم، زید؛ زاگه؛ زادگاه؛
شوینه‌زا؛ زاینکه؛ شوینی له دایک بوون.

زادن / zādan / مصدر. متعدی. لازم. [ادبی] // زادی:
زای؛ می‌زایی؛ ده‌زیی؛ پزا؛ بزی // □ متعدی.

۱. بوون؛ دین؛ دیہی؛ بہ دیہیان؛ وہ دیر
ہاوردن؛ زاروک بوون؛ زاوٹہ دیہی؛ وینای؛ بیچو

دیتن؛ مندال هیئان؛ بیچوو هیئان (زادن و کشتن و پنهان کردن / دهر را رسم و ره دیرین است: بوون و

کوشتن و ده‌ژیرخاک را کردن/ ناکاری له می‌زینیه
 (پوژگارە) ۲. [مجازی] به‌دی‌هینان؛ هینانه ئاراهه؛

هينانه گور □ لازم. ۳. زايمان كردن؛ له بار
بوونه وه؛ زان؛ زاین؛ زاین؛ زه؛ زای؛ زایش؛

زهين؛ زههين؛ زههان؛ زايههه (بۆ ئاژەل) ٤. له
دايک بوون؛ به دنيا هاتن؛ بوون؛ پهيدا بيهی؛

بیہی؛ زان؛ زاین؛ زاین؛ زہی؛ زای؛ زایش؛
زہین؛ زہین؛ زہان (یارب از مادر گیتی بہ چہ

طالع زادم؟: خویسه به چ ناوچاو یکه وه زاوم؟
 ۵. [مجازی] سه ره هلدان؛ لیوه هاتن؛ پهیدا بیهی؛

بیہی؛ وہ بہر ہاتن؛ دہرہاتن؛ بہرئامہی؛ بوون؛
زان؛ زاین؛ زایین؛ زہی؛ زای؛ زایش؛ زہین؛

زههين؛ زههان؛ هاتنه ئاراه «آيا فقر از جهل
مىزايد يا جهل از فقر؟» ثابا نه دارى له نه زانیه وه

۶. [مجازی، قدیمی] زانه‌وه؛ زیه‌ی؛ زیای؛ سه‌ره‌لده‌دانان نه‌زانی له نه‌داریه‌وه؟

هه لقولان؛ هه لقوليان؛ هه لقولتان؛ هه لقولتيان؛

پوتاسیوم، تەنی نەگۆری وەنەوش کە لە ئاودا دەتوێتەو.

زاج سبز؛ قیژالکھ؛ مردارسہنگ؛ مرداسہنگ؛
شہبی سہوز؛ زاخی سہوز؛ سولقاتی ٹاسنی
بلورٹاسا، خوئی سہوز کہ لہ ٹاودا دہ تویتہوہ و
بووژینہرہ و بو رہنگریژی و دروست کردنی
مرہکف بہ کار دی.

زاج سفید: سولفاتی دوانه‌ی ئالومینیوم و پوتاسیوم، تهنیکی نه‌گۆر و بێ‌په‌نگ، پلۆرناسا به‌شیوه‌ی هه‌شت پالووی رېک، زۆرتر له‌ ئاوی گهرمدا ده‌توێته‌وه و له‌ په‌نگاری و ده‌باغی و بژیشکیدا به‌کار دێ.

زاج سوخته: سیازاخ؛ قلیاو؛ زاحیکی سپی که
پاش توانوه و ساردوه بوون دیسان تینی
پیدراوه و ئاوه چن بووه و وه کۆماییکی
سپی کون-کونی لیهاتووه.

زاجسنگ / zācsang / :مغرب / فارسی / اسم،
 زاخه‌برد؛ به‌ردی ئالوم؛ سولفاتی ئاوداری
 ئالومینیوم، بریتی له پوتاس، ئالومین و جار-جار
 هیئدیک سودیوم که له به‌ردگه‌لی گرکانیدا
 به‌دی ده‌کری: سنگ آلوم

زاد / *zad* / اسم. ۱. زاء زئ؛ زهه؛ زاد؛ زمو؛
رگوزاء؛ زک و زاء؛ سک و زاء؛ زا و زئ؛ زا و زو؛
زومه؛ زایه نه (بؤ ئاژمل)؛ پرموتی زایین «زاد و ولد
کردن؛ زا و زئ کردن». ۲. زاورمه؛ به چکه؛ مندال؛
پؤله؛ زارؤ؛ زاء؛ زاور؛ زاوله؛ زارؤله؛ زوه؛ ئایل
۳. «عربی [ادی] شهن؛ زاد؛ زمواد؛ زمود؛ تیئشو؛
تویئشه؛ تۆشه؛ زمو؛ بژیوی سەفه» «زاد راه؛
راشن».

زاد - ۲: پیشوا، زه، زهها؛ له دایک بوون (زادروز: زاروژ).

– زاد^۳: پیوژ، – زا؛ – زاد: ۱. به چکه؛ – مندال
 (پری زاد: پیری زا) ۲. – بوو؛ زاو؛ زاگ؛ له دایک
 بووگ؛ به دنیا هاتوو (نوزاد: نوزاد).

زاد آوری / zādāvarî / اسم. زا و زی؛ زا و زوو؛

— زار: ^۲پسوند. — زار: — سار: — جار: — ئه‌لان؛ — لان؛ شوین یان ناوانی که له شتی، زوری تیدایه (گلزار: گولزار).

زارت و زورت / zārt-o-zūrt / اسم. [مستهجن] گاله و گیفه؛ شات و شووت؛ گهف و گور؛ گهف و هه‌ره‌شه؛ هه‌ره‌شه و گور‌ه‌شه؛ زیت؛ هۆگاله؛ هه‌را و هه‌ره‌شه؛ گاله‌گالی تیکهل به هه‌ره‌شه (مگر تو چکاره‌ی که این طور زارت و زورت می‌کنی؟ مه‌گه‌ر تۆ کئی که ئاوا کاله و گیفه ده‌ک‌ی؟).

زارع / zāre' / ها؛ ان؛ ین: /عربی/ اسم. وهرزیار؛ وهرزیهر؛ وهرزیر؛ وهرزیر؛ وهرزه‌وان؛ وهرزگر؛ جووتیار؛ کیلگر؛ تووچین؛ ده‌شته‌وان؛ که‌شاورز؛ کشتیار؛ هیتیار؛ هیته‌وان؛ چینر؛ زاره؛ فله‌ا.

زار و زندگی / zār-o-zendegî / اسم. [مجازی، گفتاری] مال و ژیان؛ که‌له‌ل؛ دار و نه‌دار؛ دار و به‌ر؛ بزوی؛ ژیار؛ ئامیانی ژیان؛ به‌رگی ژین؛ که‌ل‌وه‌لی به‌سهر بردنی ژیان (زار و زندگی همه‌را سیل برد؛ سیتلاو مال و ژیانی همه‌وانی برد).

زار و نزار / zār-o-nazār / صفت. زار و زوین؛ زوین؛ زار و نزار؛ نزار؛ زار و زوار؛ کز و که‌نفت؛ له‌ر و لاواز؛ بی‌گریک؛ ژار؛ نه‌خۆش؛ کز؛ که‌مدار و بار (با حال زار و نزار روی تخت‌خواب افتاده بود؛ به‌حالیکی زار و زوینه‌وه له‌سهر ته‌خته‌که که‌وتیوو).

زاری / zārî / ها؛ /اسم. شین؛ زاری؛ زاری؛ زمی؛ کپروز؛ که‌وگری؛ زوو‌که‌زووک (تا صبح زاری می‌کرد؛ تا به‌یانی شینی ده‌کرد).

زاریدن / zārîdan / مصدر. لازم. [نامتناول] زارین؛ زاریان؛ زمیهتن؛ زمین؛ کالین؛ زمایش؛ شین‌کردن؛ که‌وگرین؛ ژاری‌کردن؛ زای‌کردن.

زاغ^۱ / zāq / ۱. /ها؛ ان؛ قه‌ل؛ قه‌له‌ره‌شه؛ قه‌له‌ره‌ش؛ قه‌له‌ره‌شکه؛ قالاو؛ قه‌لاسیلکه؛ قژاک؛ قلاژیلک؛ زاق؛ په‌له‌وه‌ریکی پر قیژ و قاز؛ به

هه‌لقولین؛ جۆشان؛ جۆشیان؛ ده‌ردان؛ دانه‌ده‌ر؛ ته‌قه‌ی؛ ته‌قای؛ ده‌لانی ئاو ده‌کانی و زناودا. هه‌روه‌ها؛ زادی

■ صفت فاعلی: زاینده (ب) / صفت مفعولی: زاده (زاو) / مصدر منفی: نژادن (نه‌زاین)

زاد و رود / zād-o-rûd / اسم. [گفتاری] زار و زیج؛ زایا؛ زازا؛ ژاف و زیج؛ ژاف و زیج؛ وه‌ج و به‌ره؛ زار و زیج؛ زپیر و زیج؛ کور‌ه‌زا و کچه‌زا و هه‌موو نه‌وانی که له که‌سیکه‌وه به‌دیها‌توون (بعد از آن زمین‌لرزه، همه‌ی زاد و رود او کوچ کردند و آمدند شهر؛ دواى ئه‌و بوومه‌له‌رزه، هه‌موو زار و زیجی باریان کرد و هاتنه‌شار).

زاد و ولد / zād-o-valad / ها؛ /فارسی/ عربی/ اسم. زک‌وزا؛ سک و زان؛ زگ‌وزا؛ زمو؛ زاوزوو؛ زار و زئ؛ زاد و وه‌له‌د؛ زایه‌نه (بو ژاهل) (گوسفندان زاد و ولد کردند: په‌زه‌کان زک‌وزایان کرد).

— زاده / zāde / ها؛ گان؛ /پیواژه. — زاده؛ — زایه؛ بی‌چوو؛ مندال (شاه‌زاده؛ شاه‌زاده).

زار^۱ / zār / اسم. ۱. شین؛ شیوه‌ن؛ شه‌پۆر؛ پۆرۆ؛ که‌وگری؛ که‌لگری؛ گریان به‌ده‌نگی به‌رز ۲. [فرهنگ‌مردم] جنۆکه‌یی که به‌پروای پری له خه‌لکی رۆژه‌لاتی ئه‌فریقا و ده‌ور و به‌ری زه‌ریای عه‌مان و که‌نداوی فارس، ئه‌گه‌ر بچیته‌نیو له‌شی هه‌ر که‌سیکه‌وه، تووشی نه‌خۆشینی ده‌کا و بو تاراندنی له‌له‌شی نه‌خۆش، پری‌وره‌سمیکی تایبه‌تی و پرای گۆبه‌ندی بو ده‌گیرن.

□ زار زدن: زارین؛ زمیهتن؛ زمین؛ زاریان؛ زمایش؛ زاره‌زارکردن؛ شین و شه‌پۆر کردن؛ که‌وگریان؛ شین‌کردن؛ زۆره‌زۆر کردن؛ زار-زار گریه کردن

زار — زار گریه کردن ☞ زار زدن

زار^۲: صفت. زار؛ ژار؛ نزار؛ زوین؛ زویر؛ زوار؛ لاواز؛ ناخۆش؛ خه‌مبار؛ کۆلیل؛ بی‌گریک (حال زار؛ حالی زار).

جسته‌ی قاوه‌یی نامال چیره‌یی، په‌ری شین و
رەش و سپی به‌ شیوه‌ی ری-ری له‌ سەر بال،
جووتی چاوی شین و کلکی ره‌شه‌وه ۲. زاخاو؛

زاغ و زوق

زاغه / zāqē / ها:/اسم. که‌ویل؛ کوول؛ کویل؛
زاخه؛ زاخ؛ زاخر؛ زاخۆن؛ زاخۆر؛ زاخوور؛ ته‌وخ؛
ره‌هۆل؛ سولتان؛ ته‌مووشه؛ گوره؛ ئەشکه‌وتی
ده‌سکرد له‌ کێو، ته‌پۆلکه‌ یان ره‌تیمدا که‌ بۆ
هه‌لگرتنی شتی یان تیدا مانه‌وه هه‌لیده‌کۆلن.
زاغه‌نشین / zāqenešīn / ها:/ان:/صفت.
زاخه‌نشین؛ که‌ویل‌نشین: ۱. دانیشتووی زاخه
۲. [کنایی] خاوه‌ن مال و لانه‌ی هه‌زارانه‌ی وه‌ک
زاخه.

زاغی / zāqī / اسم. کلاغ زاغی 𐭠𐭥𐭥 کلاغ

زاغ و زوق / zāq-o-zûq / 𐭠𐭥𐭥 زاغ و زوق

زال / zāl / صفت. ۱. زال؛ که‌ز؛ که‌ز؛ مووسپی؛
قژچه‌رموو؛ قژچه‌رمگ؛ بور-بور ۲. [ادبی] پیر؛
زورهان؛ دانسال؛ سال‌لی‌چوو؛ که‌وله‌کۆن؛
به‌سال‌اچوو.

زال‌نی / zāltanī / 𐭠𐭥𐭥 زال‌نی

زال‌الک / zālālāk / ها:/اسم. گۆیز؛ گۆیز؛
گۆیز؛ کینۆز؛ گویج؛ گفیر؛ گفیز؛ گفیش؛ گوج؛
گوج؛ گووژ؛ گوژ؛ گوهیز؛ گوهیز؛ گهووژ؛ گیژ؛
گفیشک؛ گوریج؛ گوویشک؛ گویشک؛ گویشک؛
گووشک؛ گفیشک؛ گه‌یشک؛ گوهیشک؛
گوهووشک؛ گومش؛ گوومش؛ گیج؛ گیزۆک؛
گیژه‌له؛ گویشک؛ بلج؛ بلج؛ بلجی؛ بلت؛ بله‌ت؛
بله‌تی؛ به‌له‌چ؛ ته‌نگیز؛ دیژه‌له؛ پ‌لی:

۱. دارچکیکی در‌کاوای به‌ گولی هیشوویی
بچوو و سپی یان زه‌ردی جوانه‌وه ۲. به‌ری
ئه‌و داره که‌ چکۆله و خواردمه‌نیه، ره‌نگی زه‌رد
یان سووره و پاییزان پیده‌گا.

زالو / zālû / ها:/اسم. زاروو؛ زالوو؛ زه‌لوو؛
زه‌روو؛ زیرو؛ زیروو؛ زیلوو؛ زاله؛ زالی؛ زالی؛
زلی؛ زی‌ری؛ شه‌لک؛ زووری؛ زۆرگ؛ زوررک؛
مارمژ؛ کرمی گچکه‌ی ئالقه‌یی که‌ زۆرتر ده‌

داهه ژیر چاو، یزانم بۆ کوێ ده‌چێ.

زاغ: صفت. شین‌تۆخ؛ شین؛ زاق؛ که‌وگ؛ به‌
ره‌نگی ئاوی پرره‌نگ «چشم‌زاغ؛ چاوی شین‌تۆخ».

زاغچه / zāqçe / ها:/اسم. قشقه‌ره؛ قشقه‌له؛
قه‌شق‌له؛ قه‌ل؛ قه‌لقشک؛ قه‌لقیشک؛
قه‌له‌به‌له‌ک؛ قه‌لانچه؛ قه‌له‌ژاژه؛ قه‌له‌باچکه؛
قوله‌باز‌له؛ قوره‌باچکه؛ قاز؛ قازوو؛ قاقیشک؛
ق‌رک؛ ق‌رک؛ ق‌رگه؛ ق‌زاک؛ ق‌زاکه؛ زاخی؛
دوڤمه‌ساسة؛ په‌له‌وه‌ری له‌ تیره‌ی قه‌لان، به‌
جسته‌ی گچکه و ره‌نگی ره‌ش‌شینی
په‌رداخه‌وه که‌ نیر و می‌ی وه‌ک یه‌ک وایه.

زاغک / zāqak / ها:/اسم. گوراله‌ مووساییانه؛
عه‌مرۆکه؛ قه‌ل‌خوهرک؛ قالاوخوهر؛ نیوی چهند
بنه‌ گیای ئالیکی خو‌رسک و پایا، به‌ لاسکی
راست یان خزۆک، گه‌لای تووکن، گولی زه‌رد،
سوور یان نارنجیه‌وه.

زاغ و زوغ / zāq-o-zûq / اسم. [گفتاری] ۱. قیژ
و واژ؛ قیژ و قاز؛ زمی و ناله؛ زاق و زیق؛ زاق و
زووق؛ زیق و واق؛ زیق و هو‌ر؛ زاک و زووک؛
زاک و زیک؛ زیره‌زیر؛ قیژه‌قیژ؛ چویره «شب‌تا
صبح‌زاغ و زوغ بچه‌ نگذاشت بخوابم؛ شه‌و تا به‌یان قیژ
و واژی مندا‌له‌که‌ نه‌یه‌شت بنوم» ۲. [کنایی] زاله؛
سکالا؛ گله‌ی؛ گله‌یی؛ گله؛ منجه‌منج «بین‌اگر

زانو به زانو نشستن: [کنایی] لوت به لوت دانیشن؛ چوک به چوک دانیشن؛ ئەژنۆ به ئەژنۆ دانیشن؛ دانیشن بهرامبەر به یه کتر و زۆر نیزیکی به یه ک «چند ماه زانو به زانو می نشستیم و با هم بحث می کردیم؛ چند مانگ لوت به لوت داده منن و پیکهوه قسهمان ده کرد».

زانو خم کردن: [کنایی] چوک دادان؛ نیشتنه سەر چوک؛ گلان؛ بهزین؛ بهزیان؛ کۆل دان؛ شکست هینان له کار یان کتیه رکته کدا «در برابر حریفش زانو خم کرد؛ له هه مبهه خه نیمه که یه وه حوکی دادا».

زانو زدن: ۱. چوک دان؛ دانیشن سەر زرانی؛ ئەژنۆ دانه سەر زهوی؛ زهنگۆلهر دهی؛ له سەر چوک دانیشن ۲. [کنایی] چوک دادان؛ هاتنه سەر چوک؛ له هه مبهه که سی کدا به یه دهست بوون «همه در برابرش زانو زدند؛ هه موو له بهرامبهره وه حوکی دادا».

زانوی غم در بغل گرفتن: دهسته وه ئەژنۆ دانیشن؛ په نجه هه لپیکان؛ زرانی خه م گرتنه باوهش؛ چنگزین؛ له بهر خه م و په ژاره، نووشتاندنه وهی ئەژنۆ و هه لپیکانی دهست به دهویدا و سەر نانه سهری «چه خبر است زانوی غم در بغل گرفته ای؟؛ چه قه و ماوه، دهسته وه ئەژنۆ دانیشنوو؟».

به زانو در آمدن: [کنایی] ۱. چوک دادان؛ نوشت هینان؛ شکان؛ تیکشکان؛ بهزان؛ بهزیه ی؛ بهزیای «ارتش آلمان سرانجام به زانو درآمد؛ سپای آلمان ناخری حوکی دادا» ۲. [ادبی] له پا/ پی کهوتن؛ له پا کهفتن؛ ریمان؛ هیز و توان لی بران «ناگهان به زانو درآمد و دیگر نتوانست برخیزد؛ له نکاو له پا کهوت و چیدی نهیتوانی هه لسیته وه».

به زانو در آوردن: [کنایی] چوک پیدادان؛ شکست پی دان و له تهق و دوو خستن «بیماری

ناوی شیریندا دهژی و به یارمه تی ئەندامگه لی مژۆکیه وه ده زه لقیته گیانه به ران و خوینیان هه لده مژ».

زالی / zālī / اسم. کهژی؛ کهزی؛ زالی؛ مووچه رمگی؛ دیارده یی که به هۆی نه بوونی زکماگی په نگدانه وه ده بیته هۆی سیی بوونی موو، پۆشن و کال بوونی رهنگی پیست و چاو؛ زال تی؛ بوربوری

زامیاد / zāmyād / اسم. زامیاد: ۱. فریشته ی بهرپرسی زهوی له ئایینی زه رده شتیدا ۲. ناوی پۆژی بیست و هه شتمی مانگ له سالی هه تاویدا.

زان / zān / قید. [مخفف، ادبی] لهو؛ ژۆ؛ چا؛ له ئەو «زان آتش اگرچه پر زور است/ ایمن بود آن کسی که دور است؛ لهو ئاره ئه رچی تین و نووره/ بی وهی ئەوه یه که لیتی به دووره».

زانو / zānû / ها؛ زانوان؛ اسم. ئەژنۆ؛ ئەژنوو؛ هه ژنۆ؛ هژنی؛ وژنی؛ ژنۆ؛ ژهنوو؛ ژوونی؛ وژنگ؛ وژینگ؛ زانو؛ زانوو؛ زرانو؛ زانی؛ زرانی؛ زهنگۆل؛ ههنگۆل؛ چوک؛ کورک؛ قچ؛ ورزنگ؛ ۱. جمگه یی له پای مرۆفدا، له نیوان ئیسکی ران، کهشکه وژنگ (کلاوه ژنۆ) و به له کدا، ههروه ها ئەو به شه له پی که ئەژنۆش ده گرتیه وه ۲. جمگه ی پیی چوار پییان که وه که ئەژنوی مرۆیه ۳. جمگه ی پاژنه یی له په له وه راندا ۴. جمگه ی نیوان ران و کلاوه ژنۆ له میروواندا ۵. به شی له پاتۆل و شالوار که سەر ئەژنۆ داده گری ۶. ئانیشکه؛ تیکه ییکی چکۆله ی ناو بۆشی چه ماوه بۆ لادانی ریگه ی لوه له.

زانو انداختن: سەر چوک خستن؛ سەر زرانی دان؛ ده رپه رینی سەر زرانی پانتۆل یان شهروال به هۆی زۆر له بهر کردنه وه «آنقدر چهارزانو نشسته بودم که شلوارم زانو انداخته بود؛ ئەونده چوارمه شقی دانیشبووم پاتۆله کهم سەر چوکی خستوو».

سووچی گۆرستانی پیاوانی ئایینی و پیرۆزان که
بینایه کیان بۆ کراوه تەوہ.

☐ زاویەى اتاق: کاژیر؛ کولەسووچ؛ قوژبن؛
کونجى مال؛ سووچى ئۆدە.

زاویەى باز ☞ زاویەى منفرجە

زاویەى برجستە ☞ زاویەى کوژ

زاویەى برگشتە ☞ زاویەى کاو

زاویەى تکایا: کاژیر؛ ئۆدەى خەلوەت لە
تەکیەدا.

زاویەى تند ☞ زاویەى حادە

زاویەى حادە: گۆشەى تیز؛ گۆشە/سیلە/

سووچ/ کونجى تەنگ؛ سووچ/ سیلە/ کونجى

تیز؛ کونجى کەمتر لە ۹۰ پلەک: زاویەى تند

زاویەى کاو: گۆشە/سیلە/ سووچ/ کونجى

قورپ؛ گۆشەى لە ۱۸۰ تا ۳۶۰ پلەک:

زاویەى برگشتە: زاویەى مقەر

زاویەى کوژ: گۆشە/سیلە/ کونجى کۆم؛

گۆشەى لە ۰ تا ۱۸۰ پلەک: زاویەى برجستە؛

زاویەى محدب

زاویەى محدب ☞ زاویەى کوژ

زاویەى مقەر ☞ زاویەى کاو

زاویەى منفرجە: گۆشەى باز؛ گۆشەىەک لە

نیوان ۹۰ و ۱۸۰ پلەکدا: زاویەى باز

زاویەى مەتم: دوو گۆشەى وا کە پیکەوہ

دەبنە ۹۰ پلەک.

زاویەى مەکل: دوو گۆشەى وا کە پیکەوہ

دەبنە ۱۸۰ پلەک.

زاویەى سنج / zāviyesanc: [عربى/فارسی] ☞

زاویەى باب

زاویەى نشین / zāviynešîn, ها: [عربى/فارسی]

صفت. گۆشەگیر؛ خەلوەت نشین؛ پشت لە

دنیا کردو.

زاویەى باب / zāviyeyāb, ها: [عربى/فارسی]

اسم. گۆش/سیلە/ سووچ/ کونج پێو؛

پانتومیتەر؛ کەرەسەى ئەندازە گرتنى گۆشە

او رايە زانو ئۆرە: نەخۆشى چوکی سەدا.

روى زانو نئەند: لە سەر ئەژنۆ دانان؛ نیانە

سەر وژنگ؛ لە سەر چۆک دانان؛ سەر وو

زەنگۆلاوہ نیەى <بجە را بروى زانوئیت بنشان:

مندالە کە بە سەر زانوئیت دانێت>.

روى زانوئى کسى نئەست: لە سەر ئەژنۆى

کەسى دانیشتن؛ دانیشتن لە سەر چۆکی

کەسى؛ سەر وو زەنگۆلاو/ زەنگۆلاو یۆیەوہ

نیشتەیرە <چهار دست و پا رفت و بروى زانوئى

بدر برکس سست: بە گولکی پۆی و لە سەر

بەژنۆى ناچیری دانێت>.

زانوئى / zānū'î ☞ زانوئى

زانوئید / zānūband, ها: /اسم. ئەژنۆیەن؛ لەتە

پارچەیکە کى کیشى بەندار یا ئالقیی کە بۆ

پاراستنى ئەژنۆ لە ئاست لیدان یان دەرچوونەوہ

پێوہوہى دەبەستن.

زانوئى / zānūyî, ها: /اسم. زانوو؛ ئانیشکە؛

لەتەیکە بچووکى لوولەیی ھلۆل بە سیلەى

جۆراوجۆرەوہ بۆ گۆرانی بارى لوولە یان لیوہ

بوونى لوولەیکە تر و... زانوئى

زانى / zānî: [عربى/اسم. /اسلام]

دامین پیس؛ دامین تەر؛ داوین تەر؛

داوین پیس؛ شوال چەپەل؛ زیناکار؛ فلیتە؛

پیاوئ کە گانی حەرامى کردوہ.

زانىە / zāniye: [عربى/اسم. /اسلام] ژنى

داوین تەر؛ ژنى زیناکار؛ ژنى کە گانی حەرامى

داوہ.

زاویە / zāviye, ها: زوایا: [عربى/اسم. سیلە؛

سووچ؛ قۆزى؛ گۆشە؛ کونج؛ قوژبن؛ چمک:

۱. خالى کە دوو یان چەن رووپەر، ھیل یان

لیوارەى تیدا دەگەنە یەک ۲. /ریاضى/ بەشیک

لە لاپەرە کە لە چەرخانى نیوہ ھیلئ بە دەور

سەرەتای خۆیدا بەدیھاتوہ ۳. /ریاضى/

ئەندازەى ھەراوى یان تەنگى ئەو شکلە یان

زیکی و دوورى ئەو دوو بالە لە یەک ۴. زیوہ؛

که له نه خشه هه لگرتن و هه لسه نگانندی
 زهويدا به کار دی: زاویه سنج
 زاهد / zāhed ، ها؛ لان؛ زُهاد: [عربی] اسم،
 تهرکه دنیا؛ هه بیس؛ هه ریس؛ پارسا؛ خوپاریز؛
 تاییم؛ که سځ که بۆ نزیك بوونه وه له خودا
 پاریز کاری گرتو ته پيش.
 زایا / zāyā / : صفت. [دبی] بزۆک؛ زایا؛ زهڅۆک؛
 زایي؛ به زگوزا؛ به زاوزو؛ لپها توو له زا و زیډا.
 زایائی / zāyā'i / : زایایی
 زایاندن / zāyāndan / : مصدر. متعدی. // زایانندی؛
 زایاند؛ می زایانی؛ ده زایینی؛ بزایان؛ بزایینه //
 زایاندن؛ زایانن؛ یاری کردنی دایک له زاندا؛
 زایانیدن. ههروه ها؛ زایانندی
 ■ صفت فاعلی: زایاننده [نامتداول] (زایینهر) / صفت
 مفعولی: زایانده (زایینراو) / مصدر منفی: نژایانندن
 (نه زایاندن)
 زایانیدن / zāyānīdan / : زایاندن
 زایایی / zāyāyî / : اسم. زایایی؛ بزۆکی؛ زهڅۆکی؛
 بار و دۆخ یان چۆنیه تی بزۆک بوون: زایایی
 زاید / zāyed / ، ها؛ [عربی] صفت. زیاد؛ زیده؛
 نه پتویست «این لباسها زاید بودند: ثم بهر گانه زیادی
 بوون»: زائد
 ■ زاید بر: پتر له؛ فره تر له؛ زۆر تر له؛ فره تر
 جه؛ جیا له «زاید بر نیاز: پتر له نیاز».
 زاید الوصف / zāyedolvasf / : [عربی] صفت. له
 قسه نه هاتوو؛ له وتن نه هاتگ؛ سه رتر له ږاده و
 ئاستی دهر برین و هه وال دان: زائد الوصف
 زایده / zāyede / ، ها؛ رواید: [عربی] اسم. گرووز؛
 لک؛ زیده؛ زهقی یا دهر په ږوی، به تایبته له
 نه ندام یا ئیڅسکا: زائده
 زایر / zāyer / ، ها؛ لان؛ ین؛ زوار: [عربی] اسم.
 زیاره تکه؛ زیاره تکار؛ نهوی که که سځک یان
 جیگا و شوپنیک زیاره ده کا: زوار؛ زائر
 زایرسرا / zāyersarā / ، ها؛ [عربی/ فارسی] اسم.
 شوینن بۆ نیشته جی بوون و هه سانه وهی

زیاره تکه ران.
 زایش / zāyēš / : اسم. زه ها؛ زا؛ زاگ؛ زاوزو؛
 زاوزو؛ زاوزو؛ زاوزو؛ زه هاگ (بۆ ئاژل)؛ زه هاگ
 (بۆ ئاژل)؛ کار یان په وتی زان.
 زایشگاه / zāyēšgāh / ، ها؛ [اسم. زایینگه؛
 زستانگه؛ نه خۆشخانه یان دهر مانگه ی تایبته به
 زایینی ژنان.
 زایشی / zāyēši / : صفت. زه هایي؛ زا و زۆیی؛
 پتوهندیدار یان سه ر به زاوزو.
 زایل / zāyel / : [عربی] صفت. نه ماو؛ فه وتاو؛
 نوقمه سار؛ هه ږشاو؛ ون بوو؛ له ناوچوو: زائل
 □ زایل شدن: له نیو چوون؛ لاچوون؛ ون بوون؛
 بزړ بوون؛ نه مان؛ شپایوه «بزودی لکه های روی
 پوستش زایل شد: خیرا په له کانی سه ر پیستی له
 نیو چوو»: ههروه ها؛ زایل کردن
 زایمان / zāyemān / ، ها؛ [اسم. زا؛ زه ها؛ زۆمه؛
 زان؛ زاینه (ئاژل)؛ زهه؛ کار یان په وتی زایین.
 زاینده / zāyande / ، لان؛ [صفت. ۱. [نامتداول]
 زاوزو کهر؛ بزۆک؛ زایا؛ زهڅۆک؛ زایي؛ خاوه ن
 توانایی و لپها توویی زایین ۲. زاینده؛ به توانایی
 زیده بوونه وه.
 - زایي / zāyî / : پیواژه. - هیئی؛ - پیکه ییئی؛
 - به دیه ییئی؛ - زایي؛ - زیئی «گرمایي؛
 گرمایي»: زائی
 زاییدن / zāyīdan / : مصدر. متعدی. لازم.
 // زاییدی: زاییت؛ می زایي؛ ده زیئی؛ پزا: بزئی □
 متعدی. ۱. دین؛ دیتن؛ دیه ی؛ بوون؛ بیه ی؛
 بیتچوو دیتن؛ زاوله دیه ی؛ وینای؛ وه دیر
 هاوردن؛ زوه ی خۆ هیئانه دونیا؛ بیتچوو هیئان؛
 مندال بوون «زنت پسر زاید: ژنه کت کوری دیوه»
 □ لازم. ۲. زایین؛ زاین؛ زان؛ زه هان؛ زه هین؛
 زهین؛ زه ی؛ زای؛ زایش؛ زۆر بوون؛ فره بوون
 «انگار بولهایت زاییده: چما پاره کانت زاون»
 ۳. زایه نه؛ له بار بوونه وه «خرگوش دشوار زاید؛
 که رویشک ناریشه ده ی» ۴. بوون؛ له دایک

زبل کیش؛ که رسه یا دم و ده زگای زبل و پال گواستنه وه.

زبان / zabān ، ها/ : اسم، زمان؛ زوان؛ زبان؛ زوبان؛ هه زمان؛ ئه زمان؛ زؤ؛ زمون؛ ۱. زان؛ زوخان؛ ئه ندامی گوشتنی بزؤز ده زاری زؤربه ی برپرهداراندا که له ناسینه وه ی چتزه گه لی جوراوجور، قووت دانی خوراک و قسه کردن له مرؤدا، دهوری هیه هیه ۲. زوانی ئاژه لی گوشتی که به کولای ده یخون «ساندویج زبان خورديم؛ بابؤله ی زوانمان خوار» ۳. /مجازی/ هیز یا توانایی قسه کردن «مگر زبان نداری چرا حرف نمی زنی؟؛ مه گهر زمانت نیه بؤ قسه ناکه ی؟» ۴. گه لاله یه کی سامانمه ند له میشکی مرؤدا که به هؤی دهنگ و نیشانه گه لی نووسینی و به گویره ی بنه ماگه لیکی پؤردراو، به دی دئ و هؤی تیگه یشتن و تیگه یاندنه «ما همه به یک زبان صحبت می کنیم؛ ئیمه همه مو به زمانی قسه ده کین» ۵. کؤمه له درؤشم و نیشانه گه لی که له بوار و به ستینیکی تاییه ت ده نیوان گرؤیه کدا به کار ده روا «زبان حیوانات؛ زبان کامپیوتر؛ زمانی گیانه وهران؛ زمانی که مپیوتەر» ۶. /مجازی/ زمانی بیانی؛ زمانی نامؤ «آزاد زبان می خواند که برود خارج؛ ئازاد زمان ده خوینتی که بچی بؤ هه نده ران» ۷. /گفتاری/ قسه؛ وتار «زبان ریختن؛ قسه ره قانده وه» ۸. /مجازی/ زاراه و شئیومه ی قسه کردن «زبان خوش؛ زمانی خوش» ۹. جورئ نان شیرینی وه کوو زمان.

□ زبان ادبی؛ زمانی وئژه یی؛ زمانی ئه ده بی؛ وشه و زارای که له نووسینی زمانیک به تاییه ت له نووسراوه ی دابی و ئه ده بیدا به کار ده چی.

زبان اشاره؛ زمانی ئاماژه؛ زوانو هه ناره ی؛ کاری تیراگه یاندنی مه به ستی خو به ئاماژه. زبان بارداز؛ زمانی به بار؛ زمانی بارگرتوو؛ زوانی که سی که له بهر یو یان کار ترازانی

بوون؛ به ی؛ په یدا به ی؛ به دنیا هاتن «برهنه زبند ز مادر همه؛ هه موو به رووتی له دایکیان ده بن» ۵. /مجازی، قدیمی/ زانه وه؛ زیه ی؛ زیای؛ قه مزتن؛ هه لقولان؛ هه لقولیان؛ هه لقولتان؛ هه لقولتیان؛ هه لقولین؛ جؤشان؛ جؤشیان؛ ده ردان؛ دانه ده ر؛ ته قه ی؛ ته قای؛ ته قینه وه ی ئاو له کانی و زؤنگدا؛ زائیدن. ههروه ها؛ زاییدنی

■ صفت فاعلی؛ زاینده (-) / صفت مفعولی؛ زاییده (زاییگ) / مصدر منفی؛ نؤاییدن (نه زایین)

زباد / zabād / : عربی / اسم، زه باد؛ ۱. /ها/ گیانه به ریکی وه ک پشیله یه، به پیستی خؤله میشی ری-رئوه که له ژئر کلکیدا لکیکی هیه و له وئوه ماکیکی بؤنخؤش ده ده لینی له عه ترسازیدا به که لک دی؛ گر به ی مشک ۲. ناوی ئه و ماکه بؤنخؤشه.

زباله / zobāle / : ها/ : عربی / اسم، گوهور؛ شه خه ل؛ پال؛ زبل؛ زبیل؛ زویل؛ زروزل؛ زویل؛ کرس؛ خه وش وخال؛ پل وپووش؛ خشت وخال؛ خؤل وخال؛ شتانی بی بایه خ بؤ فره دان (وه ک پاشماوه ی پئخؤر، توکیلی میوه، کاغه ز دراه و ئه وه ی له گه سک داند کؤ ده بیتته وه).

زباله بند / zobāleband / : ها/ : عربی / فارسی / اسم، زبل پیچ؛ ده زگا یا ماشینی که به گوشاردان، بارستایی زبل که م ده کاته وه تا هه لگرتن و جیه جی کردنی سانتر بیت.

زباله دان / zobāledān / : ها/ : عربی / فارسی / اسم، زبلدان؛ زبلگه؛ یاگه شه خه ل؛ ۱. ده فری یان شوینی که زبلی تی ده ژین ۲. زبلدانی. زباله دانی / zobāledānī / : ها/ : عربی / فارسی / اسم، زبلدانی؛ ۱. جیگایی که زبلی لی خر ده که نه وه ۲. زبلدان.

زباله سوز / zobālesûz / : ها/ : عربی / فارسی / اسم، زبل سووتین؛ کووره یان کوانوو به ک که زبلی تیدا ده سووتین.

زباله کش / zobālekeš / : ها/ : عربی / فارسی / اسم،

گهده، دائيساوه و پهنګي گؤړاوه.

زبان بې زباني: [مجازی] زمانی بې زمانی؛ کار یان پهوتی دهرپرین و تیگه یاندنی مه بهستی بې نه وهی به راشکاوی قسه ی لیوه بکړی.

زبان بین المللی: زمانی نیونه ته وهی: ۱. زمانی که له نیوان نه ته وه گهلی جوراوجوردا پهری سهندووه و به زمانی یه کگرتووی جه هانی یان نیو نه ته وهی ناوبانګی دهرکردووه و به کار ده چی (وه کوو فهرانسه یی له پاردوودا و ینګلیزی له ئیستادا) ۲. [کنایی] زمانی ئاماژه.

زبان تندوتیز: [مجازی] زمانی پرهش؛ زمانی شهر؛ زمانی تال؛ ده می پیس؛ قسه ی رقه؛ قسه ی تفت و تال؛ قسه ی شر و در.

زبان حال: [کنایی] زمانی حال؛ نهو شته ی که چلونا یه تی و بار و دوخی که سی یان شتیک دهرده بری.

زبان خوش: [مجازی، گفتاری] زمانی خوش؛ قسه ی خوش؛ زمانی شیرین؛ لغت و گفتی خوش و پرای دلوقانی.

زبان رایانه ای: زمانی که مپیوته ری؛ ههر کام له و بهرنامانه ی که له کومه له پیت، ژماره، نیشانه و شیوه کارگه لیک پیکهاتوون و له که مپیوته ردا کاریکیان پی نه نجام دهری.

زبان رسمی: زمانی په سمی؛ زوانی فره می؛ زمانی که له مه زینګه و دام و دهرگا دهوله تیه کان و نووسراوه گهلی سهر به دهوله تی ههر ولایتیک به کار ده چی.

زبان زرگری: زمانی زیرنګه ران؛ شیوه ئاخافتنیکي تاییه ت که له گؤرانی راویژ و جیه چی کرانی برګه گهلی زارواهی تارانی له ناو ریزی زیرنګه راندا پیکهاتووه، بهم چه شنه که دوا ی ههر پیتیک «ز» یه ک زیاد ده که ن.

زبان عامیانه: زمانی کووچی و کؤلان؛ زمانی

خه لکی؛ زارواوه و ئاخافتنی خه لکی نه خوه نه وار.

زبان کوچک: به له زوانه؛ به له زمانه؛ نه له نګه؛ نه له نګه؛ به لوونګه؛ زمانوک؛ زانک؛ زیل؛ زوانه چکوله؛ پارچه گوشتی گچکه له بنی زمان و سهره تای گهروودا.

زبان مادری: زګماکی؛ زمانی زکماک؛ زوانی مایی؛ زمانی دایکی؛ زوانی ماری؛ زوانوو له ماوه ردی؛ زمانی که مرؤف له مندالیه وه له ریګای ئاخافتنی دایک و بابیه وه فیری ده بی و به و زمانه له گه ل هاوولاتیانیدا قسه ده کا.

زبان مار: درویشی؛ دریشوکی؛ دریشوکه؛ کاله گ؛ دریشوکه ی مار.

زبان محاوره: زمانی وتوویز؛ وشه و زاروایه ک که له وتوویزی نیوان جه ماوه ردا به کار ده چی.

□ زبان آدم سر کسی نشدن: [مجازی] قسه ی حیسابی به گوئی که سیکا نه ریشتن؛ به هیچ زمانی حالی نه بوون؛ زمانی بنیادهم به سهری که سیکا نه بوون؛ له قسه ی بنیادهم حالی نه بوون؛ سه هنه بوون؛ مل نه دان به وتوویزی ژیرانه و ری نه دان به قسه ی رهوا «مگر زبان آدم سرک می نشود: مه گهر غسهر حیسابت به کویدا نروا».

زبان باز کردن: [مجازی] زمان گرتن؛ زمان کرانه وه؛ زمان کردنه وه؛ زوان وهر بیهی؛ پهیدا کردنی هیژ و توانایی قسه کردن «چه اش تازه زبان باز کرده بود: منداله که ی تازه رسمی کرنبو».

زبان به دهان گرفتن: [گفتاری] دهم وېستان؛ دهم لیکنان؛ زمان بهستن؛ وهروو دهمی گیرته ی؛ زوانه وه وراسه ی؛ تاقه ت هینان و قسه نه کردن «یک دقیقه، بان به دهان بگر و به حرفهای من گوش بده: تاوی دهمت بودسی و گوئی بگره بؤ قسه کانم».

تووشی توری هاتن «زن خیلی خوبی است، ولی زبانش می‌گردد: زنیکی زور باشه، به‌لام سهر زمان ده‌کری».

زبان کسی مو در آوردن: [مجازی] زمانی که سیک کول بوون؛ دم که سق داکه‌فتن؛ زمانی که سیک موو دهره‌ینان؛ زوانوو یوی موو به‌رئارده‌ی؛ بو به ده‌ست هینانی ره‌زامه‌ندی که سیک، زور قسه‌کردن «بس که این حرف را گفتم، زبانی مو در آورد: هینده هم قسم کرد، زبانی کول بوو».

از زبان کسی گفتن: له زمانی که سیکه‌وه وتن؛ له قه‌ول که سیکه‌وه قسه‌کردن؛ زوانوو یویه‌وه واته‌ی؛ وته‌یک له لایه‌ن که سیکه‌وه دهر برین «رفته از زبان من گفته که با عروسی مخالفم؛ چووه له زمانی منه‌وه گو‌توویه دژی زه‌ماوه‌ندم».

به زبان آمدن: [مجازی] ۱. هاتنه قسه؛ هاتنه زمان؛ قسه‌کردن؛ نامایوه زوان «ناگهان مار به زبان آمد و گفت...: لهنکاو مار هاتنه قسه و گوتی...» ۲. ده‌نگ دهره‌اتن؛ هاتنه زمان/ زوان؛ نامایوه ده‌نگی؛ نار‌ه‌زایی دهر برین؛ به‌ره‌ه‌لستی کردن «آن قدر اذیت کردی که بالاخره به زبان آمد: نه‌ونده ناراندت ده‌نگی دهره‌ات». هه‌روه‌ها: به زبان آوردن

به زبان کسی حرف زدن: [مجازی] ۱. لاسایی که سق کرده‌وه؛ به زوانوو یوی قسه‌کرده‌ی؛ به وشه و شیوه‌ی که سیک و وه‌ک خوی قسه‌کردن ۲. به‌رام‌به‌ر به‌بیر و پرایان سه‌لیقه‌ی که سق قسه‌کردن.

به سر زبانها افتادن ۱ سر زبانها افتادن، سر^۲ زبان آموز / zabānāmûz /: اسم. ۱. که‌ره‌سه، به‌تاییه‌ت کتییی که زمانیکی ناموی پی فی‌ر ده‌بن ۲. خویندکاری زمان؛ یا قوتاییه‌ک که خه‌ریک فی‌ر بوونی زمانیکه. هه‌روه‌ها:

زبان‌آموزی

زبان جرب و نرم داشتن: [مجازی] دم‌ته‌پ بوون؛ زمان لووس بوون؛ زمانباز بوون؛ زمان‌چه‌ور بوون؛ خاوه‌ن قسه و وتاری دؤستانه و میهره‌بانانه هه‌بوون.

زبان خود را گاز گرفتن: [کنایی] به‌ر دم خو‌گرتن؛ زوانی خو‌گازگرتن؛ قه‌پ‌کردن به زمانی خود؛ زوانوو وی نه‌وه‌گه‌سه‌ی؛ دم له قسه‌پاراستن «این حرفها چیست که می‌زنی؟ زبانت را گاز گرفت: هم قسانه چیه ده‌یکه‌ی؟ به‌ر ده‌ست مکرده».

زبان ریختن: [مجازی] دم دان؛ دم ته‌قنه‌ی؛ قسه‌ره‌قاندنه‌وه؛ بو‌پازی‌کردنی که سیک زور قسه‌کردن «یک ساعت برایش زبان ریختم: سه‌عاتیک ده‌م دا‌بو‌ی».

زبان سیمرخ برای کسی خواندن: [مجازی] قسه‌کردن به نرم و نیانی و زیره‌کی له‌گه‌ل که سیکدا بو‌پازی‌کردنی.

زبان کسی را بستن: [مجازی] دم که سق به‌ستن؛ ده‌موو یوی بینه‌ی؛ قو‌لف پی‌کردن؛ قو‌لف به که سق کردن؛ هه‌لی قسه‌کردن له که سق برین «حرفی زد که زبانی را بست: قسه‌ییکی کرد ده‌می به‌ستن».

زبان کسی را فهمیدن: له زمانی که سق حالی بوون؛ له قسه‌ی که سق تیگه‌یین؛ تیگه‌یشتن له مه‌به‌ستی که سیک «باز تو زبان او را بهتر می‌فهمی: هیشتا تو له زمانی نه‌و باشتتر حالی ده‌بی».

زبان کسی را موش خوردن: [تعریض] زمان له زار/ ده‌می که سیکدا نه‌بوون؛ بی‌ده‌م و پل/ زمان بوون؛ چه‌پول می‌ش خور بوون؛ بی‌ده‌نگ بوون و قسه‌نه‌کردن له کاتی پی‌یستدا «انگار زبانش را موش خورده بود: چما زوان له زاریدا نه‌بوو».

زبان کسی گرفتن: [مجازی] سهر زمانی که سق گرتن؛ زوانوو یوی گیر‌یایره؛ تور بوون یا

تی‌هه لقولتاندن؛ دهم لیدان؛ قسه کردن له باره‌ی شتی‌کوهه که کاری بیژر نیه. هه‌روه‌ها: زبان‌دراز

زبان‌درقا / zabāndarqafā ، ها: /فارسی/ عربی/ اسم. گوله‌نالۆز؛ زوانه‌بووکه؛ گیاییکی یه‌ک ساله یا هه‌میشه‌یی له تیره‌ی هه‌لالان، به هیشوو‌ی پیچه‌لپنجی دریژ و بنه‌وش، سوور یان سپیه‌وه: دلفین

زبان‌زد / zabānzad ، ها: /اسم/ مجازی/ سهر‌زاره‌کی؛ رسته یان وشه‌یه‌ک که له نیو ویزه‌رانی زمانیک له باب‌ه‌تیکی تایه‌تدا به کار ده‌روا و بیر‌کردنه‌وه‌ی ناوی (وه‌ک ئه‌وه که‌سیک ئیژی: «سه‌لام» ئه‌وی تر جواب ده‌داته‌وه: «سه‌لام سهر جاو»).

زبان‌زد: /صفت/ مجازی/ قسه‌ی سهر‌زار؛ له سهر‌زمانی خه‌لک و باب‌ه‌تی قسه و باسی خه‌لک «داستان عشق آنان» سهر‌مردم شهر بود: باسی ئه‌وه‌ینی ئه‌و دووه قسه‌ی سهر‌زاری خه‌لکی شار بوو.

زبان‌شناختی / zabānšēnāxtī: /صفت. پیوه‌ندیدار یان هاو‌گه‌ری زمان‌ناسی.

زبان‌شناس / zabānšēnās ، ها: /ان: /اسم. زمان‌ناس؛ زوان‌ناس؛ زمانه‌وان؛ که‌سی که له سهر‌یه‌ک یان چهند زمان، چیه‌تی، پیکهاته و گو‌پان‌کار یه‌کانی ده‌کۆلپته‌وه.

زبان‌شناسی / zabānšēnāsī: /اسم. زمان‌ناسی؛ زوان‌ناسی؛ زمانه‌وانی؛ زانستی لیک‌دانه‌وه‌ی په‌یقی مرو‌ف، که یه‌که‌گه‌ل، چیه‌تی، پیکهاته و گو‌پانی زمان ده‌گریته‌وه.

زبان‌ک / zabānak ، ها: /اسم/ گیاه‌شناسی/ زمانوک: ۱. زیاده‌یی گچکه له پیوه‌نگای پانکه‌له و چله‌ناسکه‌ی گه‌لا به لاسکی گیاوه. ۲. پووله‌کیکی گچکه له سهر‌بنکی گه‌لای بری گیاوه. ۳. جامۆله‌ی وه‌ک زمان‌ی بری گولوو‌گه‌ل.

زبان‌آور / zabānāvar ، ان: /صفت/ مجازی/ ده‌مه‌وه‌ر؛ ده‌ماوه‌ر؛ زمان‌ته‌ر؛ ده‌م‌پاراو؛ وته‌پاراو؛ قسه‌زان؛ قسه‌روان؛ زار‌شیرین؛ به دهم و زمان؛ خاوه‌ن توانایی و هونه‌ری جوان و رازاوه قسه‌کردن.

زبان‌آوری / zabānāvarī: /اسم/ مجازی/ ده‌مه‌وه‌ری؛ ده‌ماوه‌ری؛ زمان‌پاراوی.

زبان‌باز / zabānbāz: /صفت. دیلباز؛ دیلبان؛ زوانباز؛ زمانباز؛ زمان‌لووس؛ زمان‌ته‌ر؛ خولته‌که‌ر؛ زمان‌چه‌ور؛ لیته‌توو له قسه‌ی جوان و دلخواز بو به ده‌ست هینانی دلی دیتران به مه‌به‌ستی گه‌یشتن به مرازی خۆ. هه‌روه‌ها: زبان‌بازی

زبان‌بره / zabānbarre: /بهره‌نگ ۱- زبان‌بسته / zabānbaste ، ها: /صفت. به‌سته‌زمان؛ به‌سه‌زوان: ۱. بی‌سهر و زوان؛ بی‌زمان؛ زوان‌به‌سه؛ زمان‌به‌سراو؛ زوان‌به‌سیاگ؛ بی‌ده‌م‌وپل؛ بی‌ده‌م و دوو؛ بی‌ده‌م و زوان؛ ده‌م‌سارد؛ تایه‌تمه‌ندی ئه‌وه‌ی نه‌توانی یان بو‌ی نه‌کرئ قسه‌بکات ۲. /کنایی/ چه‌وساوه؛ زولم‌لیکراو؛ ده‌شه‌نی.

زبان‌پریشی / zabānparīši: /اسم/ روان‌شناسی/ نه‌مان یان کز بوونی توانایی قسه‌کردن پتر به هۆی وه‌زه‌نیکی می‌شکیه‌وه. هه‌روه‌ها: زبان‌پریش

زبان‌چه / zabānče: /اسم. زبان‌کوچک زبان‌بانداز / zabāndār ، ها: /ان: /صفت/ کنایی/ زماندار؛ ده‌مدار: ۱. به دهم و زوان؛ سهر و زواندار؛ تایه‌تمه‌ندی ئه‌وه‌ی به‌بی‌ترس و رووداشکان قسه‌ی خۆی ده‌کا ۲. ده‌م‌پراس؛ ده‌م‌پراست؛ ده‌م‌پراست؛ ره‌وان‌بیژ؛ ده‌فخۆر له گه‌یاندنی مه‌به‌ستدا.

زبان‌دان / zabāndān ، ها: /ان: /اسم. زمان‌زان؛ زوان‌زان؛ که‌سی که یه‌ک یان چهند زمان‌ی بیانی ده‌زانی. هه‌روه‌ها: زبان‌دانی

زبان‌درازی / zabānderāzi ، ها: /اسم/ مجازی/ زمان‌دریژی؛ در‌دوو‌کی؛ کار یان ره‌وتی خۆ

زبان گنجشک / zabāngoncešk, -goncešk, /
 ها: / اسم. بناو؛ بناف؛ بهناف؛ بهناو؛ وناو؛ بناوی؛
 بناوهچ؛ بناوچ؛ وناوچ؛ زوانه مه لووچکه؛
 زوانه مه لیچک؛ داریکی چیوی پایا له تیره ی
 زهیتوون به گولی بی کاسه و جام که بهر له گه لا
 کردن ده پیشکون، چرؤی رهشی کولکنه و
 گه لای شانیهی یان پروبه پروو، بهری وشکی
 توپکدار و ناوکه ی رۆنداره و بۆ بۆنخۆش کردنی
 بری نۆشابه به کار ده چی.

زبان نفهم / zabān.nafahm, / ها: / فارسی / عربی
 صفت. تینه گه یشتوو؛ ناحالی: ۱. له زمان حالی
 نه بوو؛ له قسه تینه گه ییو؛ تایبه تمه ندی که سی
 که له قسه ی خه لک تی ناگا ۲. / کنایی / گوپله ق؛
 گوی شۆر؛ گۆهشۆر؛ ده بنگ.

زبانە / zabāne, / ها: / اسم. ۱. زوانه؛ زمانه؛
 دهر پهر یویه کی وه ک زمان له شتیکی «زبانیه ی
 قفل: روانی قوف» ۲. سک داویه کی بهر ته سک
 له گل و ماسه له ناو که نداوا.

☐ زبانه ی آتش: گور؛ گول؛ گوری؛ گر؛ گرناور؛
 گرپه؛ کلپه؛ کله؛ کللی؛ پهت؛ پیت؛ بلیسه؛
 بلووزه؛ زمانه؛ تله تل؛ رفین؛ رمی؛ مه فשל؛
 گری هه لچووی ناگر.

زبانیه ی خورشیدی: بلیسه ی هه تاوی؛
 ته قینه وه گه لیکی کورت و زۆر به تین به
 شیوه ی مه لبه ندگه لیکی دره وشاوه له په نگین
 گوی تاوا.

زبانیه ی سکت: کوره ک؛ زمانیه ی ئالقه زوونه.
 زبانه ی قفل: زمانیه ی قوفل؛ زوانیه ی قوفل؛
 دوورک (بۆ قوفلی دارین)؛ په لی
 دهر پهر یوی قوفل که به کیل ده کریتیه وه
 و ده به ستری.

☐ زبانه کشیدن: بلیسه دان؛ هه لپشکووتن؛ کلپه
 سه ندن؛ گوری دان؛ گر پیکه ی؛ خوار و
 بان کردنی گر «آتش درون بخاری زبانه می کشید»
 ناگری ناو سۆبه که بلسدی ددها.

زبانی / zabānî / صفت. زمانی؛ زوانی؛
 ۱. پتوه نندیدار به زمانه وه ۲. ده قکی؛
 ده می؛ زاره کی؛ به دهم و تراو ۳. / مجازی /
 سه رزاره کی؛ سه رزاری؛ گوویی؛ به بی
 هاو پیتی له گه ل کرداردا «دوستی زبانی»
 دوستی رمایی.

زبانیار / zabānyār, / ها: / ان: / اسم. زمانیار؛ ئهوی
 که بۆ فیژ کردنی قسه به بی دهم و دوان پاهاتووه
 و له م کاره دا لیها توویی هیه.

زبانیری / zabānyārî / اسم. زمانیری؛ فیژکاری
 زمان؛ زانست یان شیوه ی فیژ کردنی په یقین
 بهو که سانه ی که له قسه کردندا که م و کوور بیان
 هیه.

زبده / zobde, / ها: / گان: / عربی / صفت.
 هه لپژارتوو؛ هه لپژاردوو؛ هه لپژارته؛ هه لپژارده؛
 لیها توو؛ ژیهاتی؛ له بار؛ هه لکه و توو؛ خاوه ن
 تایبه تمه ندی گرینگ و بهر چاو «زبده ی مخلوقات»
 هه لپژارتوو ی نا فیراوان.

زبر / zēbar, zēbar, / اسم. سه ر؛ سه ره؛
 ۱. نیشانه یه کی بزای له شیوه نووسینی فارسی
 و عه ره بیدا که بکه و پته سه ری هه ر پیتیکی،
 دهنگی «ه» یان «ه» ی بی ده دا ۲. / ادبی / بان؛
 زت؛ پرووی هه ر شتیکی «زبر خاک: بانی خاک».

زبر / zēbr, / صفت. زبر؛ زرو؛ زفر؛ زبره؛ زروه؛
 زرب؛ زرف؛ زوور؛ زوفر؛ زهور؛ زوفت؛ زیر؛ گر؛
 گرنا؛ گرنۆر؛ گرنج؛ قورنج؛ گه روو؛ گرس؛ گرژ؛
 گزم؛ درشت؛ دشت؛ پروش؛ پروشه؛ قهرت؛
 خیتخ؛ گوژم؛ به پروویکی ناساف و چال و بهرزی
 ورد و سفتیه وه. بهرانبهر: نرم «پوست زبر: پیستی
 زبر».

زبرا / zēbrā / [انگلیسی از ایتالیایی] ☞ گوراسب
 زبرد / zēbarcad / [عربی] / اسم. یاقووتی زهرده؛
 بهردی له ئلیوین به مه نیه زیوم یا مه نیه زیوم و
 ناسنه وه، به پهنگی قاوه یی و سهوز که له
 گه وه ره سازیدا به کار دی.

زبردست / zebardast, zabar- / ان: / صفت. / ادبی /

۱. بالادست؛ بالادس؛ زوردهست؛ دهسه لاتدار؛ زت؛ خاوهن هیز و گوری زؤرتَر «ای زبردست زبردست آزار؛ ثهی بالادسنسی ژیره دهست چهوسین» ۲. دهست ههل؛ چنگه؛ مامؤستا؛ لیها توو؛ لیزان؛ کارامه «ناطق زبردست: بیژهری لیها توو». ههروهها: زبردستی

زبر و زرنگ / zebr-o-zerang, ها: / صفت. / گفتاری / زبت و زرهنگ؛ زرت و زرينگ؛ زرک و زینگ؛ کرژ و کؤل؛ گورج و گؤل؛ چوست و مه زبووت؛ وت و وریا؛ زیتهل؛ زیتهل؛ تروسک؛ چهلهنگ؛ گوربز؛ به دهست و برد «کارگر زبر و زرنگ؛ کریکاری زبت و زرهنگ».

زبره / zebre / اسم. زروه؛ زروه؛ قرتیل (بؤ دانوئیل)؛ ثهوی له بهر سفتی و ورد نه بون هیلک داینادا و تیتیدا ده میئیتیه وه. بهرانبهر: نر مه

زبری / zebri / ها: / اسم. زبری؛ زروی؛ زرویی؛ گرناالی؛ ناپیکی له پرویه کدا. بهرانبهر: نرمی زبل / zebel, ها: / از عربی / صفت. / تعریض، گفتاری / سه گانی؛ سه گ؛ زورزان؛ فره زان؛ گزهون؛ زیرهک؛ فیلباز؛ زؤل «این رفیق تو خیلی زبل است، همه مان را گول زد؛ نه مه رفیقته یه کجار سه گه، همه مومانی فریو دا».

زبون / zabûn / صفت. / ادبی / زوپن؛ زه بوون؛ ۱. بهزیو و تهزیو له درژهدانی مله ۲. پهست؛ خوار؛ کوره؛ کوره؛ ئابروو تکاو؛ ئابروونه ماو ۳. داماو؛ دهسه وه ستان؛ دهسه پاچه؛ بی دهسه لات؛ کز و لاواز. ههروهها: زبونی

زپرتی / zepertî / ها: / صفت. / تعریض، گفتاری / ۱. کهم پایه خ «کتاب زپرتی: کتیبی کهم پایه خ» ۲. شق وشر؛ سس؛ سست «خانهی زپرتی: مالی شق وشر» ۳. بی هیز؛ کز؛ لاواز؛ له جهر؛ زه پرتی «پیرزن زپرتی: پیره ژنی بی هیز» ۴. شل وشؤل؛ شله په تی؛ ثهوی بهر گهی گوشار ناگری

«پارچهی زپرتی: قوماشی سل و سول»؛ فررتی زجاجیه / zocâciyye / عربی / اسم. تراویکی پروون و لینجه که زؤرتترین بهشی گؤی چاو له پشته وهی گلینه پر ده کاته وه.

زجر / zacr / عربی / اسم. ئازار؛ ئیش؛ ئەشکه نجه؛ جهز؛ ناراو؛ زووخاو.

□ زجر دادن: زووخاو پیدان؛ زووخاوه سک کردن؛ ئازار دان؛ جهز مه وه دان؛ زه جر پیدان؛ ئەشکه نجه دان؛ ناراو دان؛ ناراو پی هه لینان؛ رهنج دان؛ ئازراندن؛ ئاراندن؛ ئه رناندن؛ بن پهنج کرن؛ ته ریلاندن؛ که فاندن؛ دهوساندن؛ دهسین «این قدر مادرت را زجر ده: ئەمهنده زووخاوه مند به دایکت».

زجر دیدن: ئازار دیتن؛ ئەشکه نجه دیتن؛ جهز مه وه دیتن؛ زووخاو چوونه سک؛ ناراو دیتن؛ کهوتنه بهر ئازار دان؛ رهنج دیتن «ده سال زجر دده و دم بر نیاوردم: ده سال زجر دی و ده نگم دهر نه هات».

زجر کشیدن: ئازار کیشان؛ ئەشکه نجه کیشان؛ زه جر کیشان؛ رهنج کیشان؛ زووخاو چیشتن.

زجر آور / zacrâvar / عربی / فارسی / صفت. پر له زووخاو؛ پر جهز ره به؛ پر ئازار؛ ئازاردهر؛ هؤی ئەشکه نجه و ئازار «زندگی زجر آوری داشتم: ژیانیکی پر له زووخاوم هه بوو».

زجر دیده / zacrdîde / عربی / فارسی / صفت. چهوساوه؛ ئازاردیتوو؛ زه جردیتوو؛ ئەشکه نجه دیتوو؛ تمهله.

زجر کش / zacrkêš / عربی / فارسی / صفت. زه جر کیش؛ تووشیاری ئەشکه نجه و دهر د و ئازاری زؤر.

زجر کش / zacrkôš / عربی / فارسی / صفت. ئازار کوژ؛ کوژراو به هؤی شکه نجه و ئازار مه.

□ زجر کش کردن: ئازار کوژ کردن؛ به ئەشکه نجه و جهز ره به دان که سی کوشتن «او را زجر کش کرده بودند: ئازار کوژیان کردبوو».

دیگر زحمت کم می‌کنیم؛ نه‌گەر ئیجازه بهن با ئیتر له کول بینهوه.

زحمتکش / zahmatkeš, ها؛ ان /: [عربی/فارسی] صفت. زه‌حمه‌تکیش؛ زه‌حمه‌تکیش:

۱. په‌نجده‌ر؛ په‌نجبه‌ر؛ ئه‌رک‌ده‌ر؛ بارگران؛ بارقورس؛ هه‌لگری په‌نج و سه‌ختی له کاردا ۲. ناندۆز؛ خاوه‌ن پیشه‌ی سه‌خت و پر ده‌ردیسه‌ر.

زخارف / zaxāref: [عربی/اسم، [ادبی]] ۱. سلسله و پلپله؛ سسله‌وپله؛ هه‌ر شتیکی گرانایی و په‌نگاوپه‌نگ ۲. خشل؛ زیر و زه‌نبه‌ر؛ په‌وش.

□ زخارف دنیوی: ۱. زیر و زیوی دنیا ۲. زه‌رق و به‌رقی ژیان.

زخم / zaxm, ها؛ /: [اسم، زه‌خم؛ زام؛ زیه‌م؛ ۱. برین؛ زه‌خمه‌ل؛ کولک؛ چوئ؛ نۆد؛ پریش؛ گه‌زندئ که به پیست ده‌گا ۲. ئالگ؛ زه‌خمه‌ل؛ چوئ؛ نۆد؛ پریش؛ کوان؛ چاک و قاژئ که له جی‌گایه‌کی له‌شدا په‌یدا ده‌بی و چلک یان خوینی لیوه دی ۳. [مجازی] گه‌زه‌نی رۆحی و هه‌ستی «زخم زبان؛ زه‌خمی زار» ۴. روهوشی که له سه‌ر شتیکه‌وه به‌دی‌بی.

□ زخم بستر: برینی ناوجئ؛ زامی سه‌رجئ؛ زامئ که له به‌ر هه‌لاژییانی زۆری برئ نه‌خۆشان، زۆرت له پشتیاندا به‌دی‌دی.

زخم تازه: گه‌رمه‌برین؛ تازه‌برین؛ برینی که هیشتا سارد نه‌بۆته‌وه و خوینی لی‌دی.

زخم چرکین: دۆژه‌ده‌ر؛ زامئ که کیم و هه‌وای هه‌یه.

زخم زبان / [مجازی] پلار؛ زیپک؛ شاتال؛ شاتاول؛ تانه و ته‌شه‌ر؛ لاره؛ قسه‌ی تال و ناخۆش.

زخم کاری: [کنایی] برینی کاری؛ زامی قوول؛ برینی تیز؛ زامئ که بی‌ته‌هۆی مه‌ترسی فه‌وتان و له‌نیو چوونی که‌سیک یان

زحاف / zehāf: [عربی/اسم، [ادبی]] شیوازیکی گۆران له کیشی شیعی عه‌رووزیدا (به‌حر) که به‌لابردنی یه‌ک یان چه‌ند پیت کیشیکی تازه به‌دی‌دیت، وه‌ک «مُسْتَفْعِلُن» بی‌ته «مُفْتَعِلُن».

زحل / zohal: [عربی/اسم، که‌یوان؛ ئاستان؛ دووه‌مه‌ین گه‌رۆکی گه‌وره‌ی کۆمه‌له‌ی هه‌تاوی دوا‌ی موشته‌ری و شه‌شه‌مه‌ین گه‌رۆک له‌باری دووری له‌خۆروه‌وه، که به‌چاو ده‌بینرئ و ئاخله‌یی‌ک ده‌وره‌ی داوه: کیوان

زحم / zohm: [عربی] زهم

زحمت / zahamāt: [عربی] جمع زحمت

زحمت / zahmat, ها؛ زحمت /: [عربی/اسم، زه‌حمه‌ت: ۱. زامه‌ت؛ ئه‌مه‌ک؛ ئه‌رک؛ په‌نج و ئه‌رک «زحم زندگی... ده‌حمه‌ی ژیان» ۲. سه‌خله‌ت؛ کاری دژوار «ساختن خانه‌خیلی زحمت داشت: کردنه‌وه‌ی مال زۆر زه‌حمه‌ت بوو».

□ زحمت زیاد: گوپچه‌ر؛ ده‌ردیسه‌ر؛ ناری عه‌لی؛ زۆر به‌دژواری «با زحم زیاد بده‌ی را ازش گرفتم: به‌هه‌ر کۆچه‌ری بوو قه‌رزه‌که‌م لی‌سانده‌وه».

□ زحمت دادن: زه‌حمه‌ت دان؛ زامه‌ت دای؛ ده‌ردیسه‌ر دان؛ په‌نج پیدان؛ ئه‌زیه‌ت دان؛ چه‌وساندن؛ کاری دژوار به‌که‌سیک داسه‌پاندن.

زحمت کشیدن: زه‌حمه‌ت کیشان: ۱. په‌نج دان؛ په‌نج کیشته‌ی؛ ئه‌رکی گران جیه‌جئ کردن؛ کراندن؛ ئه‌رک کیشان؛ که‌فته‌دان؛ چه‌وسانه‌وه «برایش خیلی زحمت کشید: زۆر زه‌حمه‌تی بو‌نسا» ۲. مه‌ینه‌ت کیشان؛ که‌فته‌ن زه‌حمه‌ت؛ کاریکی سه‌خت کردن «زحم کسیدید، این همه راه را برای دیدن ما تشریف آوردید: ده‌حمه‌تان کیشا، بۆ دیتنی ئیمه ئه‌وه‌مه‌وو پێگه‌یه‌هاتن».

زحمت کم کردن: [مجازی] له‌کۆل بوونه‌وه؛ زه‌حمه‌ت که‌م کردن؛ کردنه‌به‌هه‌شت؛ له‌لا یان له‌مالی که‌سیک چوون «اگر اجازه بفرمایید

گیانه‌وه‌ریک.

زخمی / *zaxmî* / ها: ان / اسم. بریندار؛ پیشدار؛ زامدار؛ زامار؛ زیه‌مدار؛ کولدار؛ که‌سئ که گه‌زه‌نی پی‌گه‌یشتوو و بریندار بووه (زخمی را به درمانگاه بردیم: بریندار ه‌که‌مان برده دهرمانگا).

زخمی^۱: صفت. بریندار: ۱. زامدار؛ زامار؛ زیه‌مدار؛ کولدار؛ پیشدار؛ چویدار؛ زه‌خموو

(دستم زخمی شد: ده‌سم زامار بوو) ۲. رووش؛ رووشدار؛ به‌روویه‌کی کراوه و گه‌زه‌ن دیتوووه (مواظب جعبه‌ی تلویزیون باشید، موقع جابجا کردن زخمی نشود: وریای جعبه‌ی ته‌له‌فیزبونه که بن، له جیبه‌جی کردندار رووش ه‌له‌نه‌گری).

زخیدن / *zaxîdan* / مصدر. لازم. [قدیمی]
۱. نالاندن؛ نالانن؛ نالان؛ نالین؛ ناله‌ی؛ نالای؛ نالایش؛ ناله‌نه؛ ناله‌کردن ۲. نقاندن؛ نقان؛ نقه‌ی؛ نقای؛ خو‌ریک‌کوشین و زورکردن به‌تایبته له کاتی ریاندا.

زد^۱ / *zad* / پیشوازه. کوتان؛ لیدان؛ مالین (زد و خورد: کوتان و خواردن).

زد^۲ / *zad* / پیوازه. - دیر؛ - گه‌ز؛ - گاز؛ - که‌وت (نامزد: ناودیر).

زدا / *zedā* / پیوازه. - لابه‌ر؛ - سپرین؛ - سه‌ر؛ سه‌روه (چرک‌زدا؛ رنگ‌زدا؛ چلک‌لاندر؛ ره‌نگ‌سیرین).

زدایی / *zedāî* / - زدایی

زدایی / *zedāyî* / پیوازه. - سپر؛ - ماله‌فه؛ کار یان ره‌وتی سپرینه‌وه؛ خاوین‌کردنه‌وه (رنگ‌زدایی: ره‌نگ‌سری): - زدایی

زدگی^۱ / *zadegî* / ها: اسم. که‌لی؛ زه‌ده‌داری؛ گۆسه‌پی؛ روکیاگی؛ کریاوی؛ رووکه یا دراپویه‌کی چکۆله له سه‌ر شتی که زۆتر به هۆی کوتیان یان سووانه‌وه په‌یدا ده‌یی (میز از دو جا زدگی داشت: میزه‌که له دوو لاوه که‌لی هه‌بوو).

زدگی^۲: پیوازه. - لیداوی؛ - بردوویی؛ - نانگازی؛ - ئەنگازی؛ - ئەنگه‌زی؛ - گه‌زی؛ - ئارۆیی؛ - ئارۆیی؛ - برده‌یی؛ - بردگی؛ - به‌رده‌یی؛ - لیکه‌وتوویی؛ ئازار دیتن یان

زخم معدە: قورعه؛ قورحه؛ برینی له ناو گه‌ده‌دا که به هۆی شیوانی گه‌پانی خوین له دیواره‌یدا، هاندرانی ده‌ماری سه‌مپاتیک، زور بوونی ته‌وش و ترشی گه‌ده یان کرژ بوونه‌وه‌ی ماسووله‌کانی گه‌ده به‌دی دئ.

☐ زخم برداشتن: زه‌خمی بوون؛ زامار بوون؛ بریندار بوون؛ به هۆی کوتران یان گه‌زه‌نه‌وه زامار بوون.

زخم بستن ☐ زخم‌بندی

زخم بودن: زه‌خم بوون؛ بریندار بوون؛ زام بیهی؛ خاوه‌ن گه‌زندئ چلکین یان خوینین بوون. هه‌روه‌ها: زخم شدن

زخم زدن: بریندارکردن؛ زامدارکردن؛ زه‌خمی کردن؛ پیشدارکردن؛ چویدار کردن.

زخم کردن: بریندارکردن؛ کردنه زخم؛ ئازار گه‌یاندن به پیست و چینی ژیر پیست.

به زخم کاری زدن: [مجازی] که‌لینیک / که‌له‌بریک / که‌ل و کونیک پی پرکردنه‌وه؛ دانه ته‌مووی زامیکدا؛ کونیک پی‌گرتن؛ وله‌که‌له‌کیو پنه‌گیرته‌ی؛ که‌لک وه‌رگرتن له شتی بۆ کارئ (اگر آن پول زودتر می‌رسید به زخم کاری می‌زدیم: گه‌ر ئەو پاره زووتر بگه‌یشتایه، که‌لینیکم پی‌پر ده‌کرده‌وه).

زخم‌بندی / *zaxmbandî* / ها: اسم. برین‌پیچی؛ زام‌به‌ندی؛ کار یان ره‌وتی به‌ستنی زه‌خم، به‌تایبته ره‌وتی خاوین‌کردنه‌وه، ده‌وا لیدان و داپۆشینی برین به برین‌پیچ.

زخم‌وزیلی / *zaxm-o-zilî* / صفت. [گفتاری] بریندار؛ زامار؛ پرزام؛ پر له برین، رووش یان شوینی کوتان (شب با دست و پای زخم‌وزیلی برگشت: شو به دەس و پپی برینداره‌وه هاته‌وه).

زخمه / *zaxme* / ها: اسم. [ادبی] پیژهن؛ زه‌خمه؛ ده‌نووکه؛ میزراب؛ ئەو شته‌ی ژیی دیوان و تار و... پی‌ده‌ژهنن.

کهوتنه بهر تهوژمی شتیکهوه و گهزه
پیگه‌یشتن «آفتاب‌زمین؛ گرمایی؛ سرمازدگی؛
تاو‌بازی؛ گهرما؛ سرما؛ دیو».

زَدَن / zadan / مصدر. متعدی. لازم. // زدی: لیتدا؛
می‌زنی: لیده‌دهی؛ یزن: لیده // متعدی. ۱. لیدان؛
لییان؛ کوتان؛ کوتاندن؛ کهوتاندن؛ پیداکیشان؛
پیاکیشان؛ پیامالین؛ هershاندن؛ ئەلی‌داین؛
کوهی؛ کواي؛ پیدامالین؛ پوره‌کیشهی؛
پوره‌ماله‌ی؛ به‌هیز و گوشاره‌وه شتی به
شوینیکدا کوتان «کاسه را به سنگ؛ بایه له
بهرد» ۲. لیدان؛ کوتان؛ کوتاندن؛ وه‌شاندن؛
تی‌سره‌واندن؛ تی‌سره‌وانن؛ کواي؛ ئەلی‌داین؛
وه‌نه‌دای؛ ئەنه‌دای؛ گه‌مشاندن؛ کوتان؛ تاشاندن؛
پورانن؛ ترپانن؛ داین؛ ئەت‌کردن؛ ژهنن؛
کوشته‌ی؛ ده‌لای؛ شه‌نه‌ی؛ شانه‌ی؛ شای؛
خستنه بهر لیدانه‌وه «کتک زدن؛ کوهک لیدان»
۳. پیکان؛ لیدان؛ ئەنگاوتن؛ ئەنگافتن؛ کوتاندن؛
پیداکیشان؛ پیاکیشان؛ پیدامالین؛ ئەلی‌داین؛
پیکه‌ی؛ پیکای؛ که‌سی یان شتیک کهوتنه بهر
سه‌گمانه‌وه «شکارچی دو تا پرند را زد؛ پاوچی دوو
په‌له‌وه‌ری سک» ۴. برین؛ بریه‌ی؛ رینه‌وه؛
دروینه‌کردن یان کورت‌کردنه‌وه «چمن را زدن؛
چیمه‌ن بریدن» ۵. لیدان؛ ئەلی‌داین؛ زنگین؛
وه‌نه‌دای؛ ئەنه‌دای؛ داینه؛ ده‌نگ له شتیکهوه
ده‌ره‌ینان «زنگ را زدن؛ زه‌نگ لیدن» ۶. دان؛
لیدان؛ هه‌لواسین؛ ناو‌یزان کردن؛ ئەره‌که‌رده‌ی؛
ئهره‌نالوچنه‌ی؛ ئالوچنایره؛ وه‌نه‌دای؛ داونه‌ی؛
داره‌لوز کردن «کراوات زدن؛ به‌میخ زدن؛ که‌راوات
لیدن؛ کراواته‌ بزماردا» ۷. داکوتان؛ داکوتاندن؛
لیدان؛ ئەره‌کوه‌ی؛ کوايره؛ شتی له شوینیکدا
دامه‌زراندن «چادر را زیر سایه‌ی درختها زدیم؛
چادره‌که‌مان له بن سیبهری داره‌کاندا داکوتا»
۸. کردن؛ دان؛ که‌رده‌ی؛ له شوینیک له حقه‌ی
که‌سی یان شتیکدا کاریک کردن «با کسی حرف
زدن؛ له‌گه‌ل که‌سیتکدا قسه‌کردن» ۹. کوتان؛

لیدان؛ دژ به که‌سی کارکردن «برای کسی زدن؛ بؤ
که‌سیک کوتان» ۱۰. برین؛ بریه‌ی؛ دزی کردن؛
چه‌پاو کردن؛ له شوینی دزی کردن «بانک را زدن؛
بانک بریدن» ۱۱. [مجازی] چار کردن؛ ده‌ره‌قه‌ت
هاتن؛ سه‌ر که‌وتن؛ یاره‌ی؛ ئەوه‌پیکنه‌ی؛ دروست
هاتن «او همه‌شان را می‌زد؛ چاری همه‌مویان ده‌کا»
۱۲. لیدان؛ ساوین؛ سوون؛ ساوه‌ی؛ ساوای؛
هه‌نوو؛ ماله‌ی؛ مالای؛ پیداساوین؛ وه‌نه‌دای؛
ئنه‌دای؛ شتی مالین «دوا زدن؛ ده‌وا لیدان»
۱۳. [مجازی] دان؛ لیدان؛ بردن؛ به‌رده‌ی؛
نازاره‌گیاندن به شتیک «دل را زدن؛ دان له دل»
۱۴. [مجازی] لیدان؛ گرتن؛ تیگرتن؛
ئنه‌گیرته‌ی؛ وه‌نه‌گیرته‌ی؛ وه‌نه‌دای؛ ئەنه‌دای؛
که‌سی یان شتیک خستنه بهر کاریکه‌وه «تهمت
زدن؛ تومت لیدن» ۱۵. کردن؛ پیوه‌کردن؛
تیکردن؛ ئەنه‌که‌رده‌ی؛ که‌رده‌ینه؛ شتیک
زیادکردن «نمک زدن؛ خوی کردن» ۱۶. لیدان؛
کوتان؛ وه‌نه‌دای؛ ئەنه‌دای؛ به‌ئامیرئ شیلگیرانه
کارکردن «پا زدن؛ پی لیدن» ۱۷. دان؛ کوتان؛
خستن؛ دای؛ داونه‌ی؛ ئەنه‌دای؛ به‌هه‌شتاو خو
به شوینی گه‌یاندن (زورتر به شوینیکی باز) «به
آب زدن؛ دان له ئاو» ۱۸. لیدان؛ وه‌نه‌دای؛
ئنه‌دای؛ ژه‌ندنی ساز «گیتار زدن؛ گیتار لیدن»
۱۹. [مجازی، گفتاری] دانان؛ دامه‌زراندن؛
ئهره‌مه‌رزه‌ی؛ مه‌رزنایره؛ خستنه ری «فروشگاه
زدن؛ فروشگه‌ دانان» ۲۰. [گفتاری] وه‌شانن؛
وه‌شاندن؛ لیدان؛ شه‌ی؛ شای؛ شانه‌ی؛ وه‌نه‌دای؛
ئنه‌دای «آمبول زدن؛ ده‌رزی وه‌شانن»
۲۱. [گفتاری] به‌ره‌هم هینان؛ سازین؛ چی‌کرن؛
وه‌نه‌دای؛ ئەنه‌دای «روزی صد تا تلویزیون می‌زنند؛
روژی سهد دانه‌ ته‌له‌فیزیون به‌ره‌هم ده‌هینن»
۲۲. [گفتاری] لیدان؛ له چاپ دان؛ بلا‌وکردنه‌وه
«خبرش را زده بودند توی روزنامه؛ هه‌واله‌که‌یان له
روژنامه‌ دابوو» ۲۳. [گفتاری] پیوه‌دان؛ گه‌ستن؛
پوه‌وه‌ده‌ی؛ گه‌سه‌ی «زن‌بور زدن؛ هه‌نگه‌ژاله‌

پیوه‌دان) □ ۷۴۰م. / گفتاری / لیدان؛ پلidan
 <زدن نبض: لیدانی پته> ۲۵. دهرهاتن؛
 دهرکه‌وتن؛ دیارکه‌وتن؛ که‌وتن؛ سهره‌لidan؛
 که‌وتنه دیار؛ که‌وتهی؛ زیای؛ زیه‌ی <آفتاب زدن؛
 هتاو دهرهاتن> ۲۶. / گفتاری / دانان؛ گرتن <زدیم
 و کار تو گرفت: دامن‌نا و کاره‌ک‌ی تو گرتی>
 ۲۷. کوتان؛ هه‌ولدان؛ ته‌قالا کردن؛ تیکوشین
 <برای ریاست زدن: کوتان بؤ سهرؤکی> ۲۸. دان؛
 نواندن؛ خو به جوړئ نیشان‌دان <خود را به مریضی
 زدن: خو له نه‌خوشتی دان> ۲۹. نواندن؛ دانه
 چاووه <به سیاهی زدن: رهش نواندن> ۳۰. کردن؛
 که‌رده‌ی؛ ده‌نگ دهره‌ینان؛ بانگ کردن <فریاد
 زدن: هاوار کردن>. هه‌روه‌ها: زدنی

■ صفت فاعلی: زنده (لیدەر) / صفت مفعولی: زده
 (لیدراو) / مصدر منفی: نژدن (لی‌نه‌دان)

زدوبند / zad-o-band ، ها: / اسم: / مجازی /
 که‌ین‌وبه‌ین؛ سهر و ساخت؛ ساخت و پاخت؛
 هاوده‌ستی بؤ پیلانگتیری <برای دزدیدن پولهای
 شرکت با حسابدار زد و بند کرده بود: بؤ قاپاندنی پاره‌ی
 به‌شدار که له‌گه‌ل حسیتدار که که‌ین‌وبه‌ینی
 کردبوو>. هه‌روه‌ها: زد و بند کردن

زدوخورد / zad-o-xord ، ها: / اسم: مشت‌ومر؛
 کوته‌ککاری؛ به‌ریه‌ر کانی؛ شق‌وله‌ق؛ کار یان
 ره‌وتی له‌یه‌ک‌دان؛ پیک‌دادان؛ شق‌شهی؛
 چنگ‌ناوش بوون؛ له‌هه‌قدودان؛ له‌هه‌قدان <در
 وسط عروسی کار به زد و خورد کشیده شد: له‌ناو
 زه‌ماوه‌نه‌ک‌دا کار گه‌یشته‌مشت‌ومر>. هه‌روه‌ها: زد
 و خورد کردن

زدودن / zedûdan, zudûdan, zodûdan /
 مصدر. متعدی. / ادبی / زودودی: سریت؛ می‌زدایی؛
 ده‌سری؛ بزدا: بسره // ۱. سرپنه‌وه؛ نه‌سرتپنه‌وه؛
 سرپن؛ فه‌سرپن؛ سهرته‌ی؛ لابریدن؛ هه‌شفین؛
 هه‌شفاندن؛ پاک کردنه‌وه؛ پاکه‌و کردن؛ خاوین
 کردنه‌وه؛ پاکژ کردنه‌وه <چربی جامه را زدودن:
 چه‌وری سهر جلک سرپن> ۲. پروانیدن؛ پروونه‌ی

۳. کراندن؛ کرنه‌ی. هه‌روه‌ها: زدودنی
 ■ صفت فاعلی: زدانیده (سرپنه‌روهه) / صفت
 مفعولی: زدوده (سرپنه‌راوه) / مصدر منفی: نژدودن
 (نه‌سراندنه‌وه)

زده / zade ، ها: / اسم: زده‌ه؛ که‌لی؛ گؤسپه؛
 پرووشیایی یان گه‌زن له‌سهر شتیکه‌وه <سیبها
 زده داشتند: سیوه‌کان زده‌ه یان هه‌بوو>.
 زده‌ه: صفت. / گفتاری / وهره‌ه؛ وهره‌س؛ وپرس؛
 که‌یل؛ بیزار؛ ئالؤز؛ تووره؛ زویر؛ زیر <دیگر از درس
 و مدرسه زده شده: ئیتر له‌وانه و قوتا‌بخانه وهره‌ه
 بووه>.

زده‌ه: پیواژه. ۱. — لیداو؛ — ئانگاز؛ — نه‌نگاز؛
 — نه‌نگه‌ز؛ — گه‌ز؛ — ئاؤز؛ — ئارؤ؛ — بردوو؛ — برده؛
 — بردگ؛ — برده‌ه؛ — گرتوو؛ — لیکه‌وتوو؛ — لیکه‌وته؛
 وه‌بر گه‌زن که‌وتوو <آفتاب زده؛ گرم‌زده؛ سرما‌زده؛
 سیل‌زده: تاوانگاز؛ گه‌رم‌زده؛ سرما‌دوو؛ سیلاو‌کرتوو>
 ۲. وهره‌ه؛ بیزار؛ زیر؛ ئالؤز.

زده‌دار / zadedār ، ها: / صفت: زده‌دار؛ که‌ل؛
 گؤسپه؛ سه‌قه‌ت؛ عه‌بیدار؛ عه‌یار؛ قه‌لبه.
 زر / zar / اسم: / ادبی / زیر؛ زهر؛ ئالتوون؛ ته‌لا؛
 تلا.

زر / zer / صوت. زریکه؛ زیکه؛ زیقه؛ زیره؛ زیق؛
 زاک؛ زاق؛ زاکه؛ زاقه؛ قیزه؛ قیجه: ۱. ده‌نگی
 گریان ۲. ده‌نگی ناخوشت و دل‌نه‌خواز <وه‌ک
 ده‌نگی نک و ناله> * زر-زر

■ زر زدن: / تعریض / ۱. زیرکاندن؛ زیرقاندن؛
 زیرقاندن؛ زیره‌زیر کردن؛ زیرق و هؤر کردن؛
 زیرکنه‌ی؛ باسنه‌ی؛ گریان، به‌تایب‌ه‌ت گریان
 من‌دال <چرا بچه زرد زدن؟> بؤ من‌داله‌که
 ده‌زریکنه‌ی؟ ۲. ور لیدان؛ ئه‌لف له‌یل‌ه‌ خویندن؛
 بلویر به‌زاندن؛ سه‌لکه‌ چؤله‌که‌ قووت دان؛
 پستن؛ قسه‌ی بی‌که‌لک کردن <چقدر زر می‌زنی!>
 چهند ور لیده‌ده‌ی! * زر-زر کردن

زرادخانه / zarrādxāne ، ها: / عربی / فارسی /
 اسم: کارگاهی پیک‌هینانی چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نی.

تیره‌ی سه‌رووان، به کوتهره‌ی راستی ری—
ری و گازدار، کاژی ناسک و پهنکی قاوه‌یی
رؤشن، پهل‌ویوی ئاسویی، گه‌لای وه‌ک
دل، چپوی گه‌زوداری بونخوش و هه‌ل‌کهر
له شوی زوردا که له پیشه‌سازیدا به کاری
دینن.

زرت / zert / صوت، [گفتاری، مستهجن] تر؛ شیر؛
جر؛ ده‌نگی بهر بوونه‌وه‌ی بای سک.

□ زرت چیزی / کسی در رفتن: [کنایی] ته‌که‌ی
گوئ/ مل که‌سی هاتن؛ تری شتی/ که‌سی
بریان؛ پوان؛ له کار که‌وتن؛ زرت چیزی/ کسی
قَمصور شدن

زرت چیزی/ کسی قَمصور شدن ☞ زرت
چیزی/ کسی در رفتن

زرت / zorrat / از عربی ☞ ذُرَّت

زرتار / zartār / صفت. زیرِ تال؛ زیرِ تان؛ زیرِ تار؛
پارچه‌ی رایهل زیرین.

زرتشتی / zartoštī / اسم. ۱. زه‌رده‌شتی؛
زه‌رتوشتی: ۱. دینی که زه‌رده‌شتی پیغه‌مبه‌ر
(رهنگه له سه‌رده‌شته‌وه له سه‌ده‌ی ششی پیش له
زاین) دابه‌ین. ۲. /ها؛ ان/ گاور؛ گهور؛ هه‌ر یه‌که
له پی‌ه‌وانی ئهم دینه * زردشتی

زرتی / zertī / قید، [گفتاری، مستهجن] فرت؛
ناکاو؛ له‌پرا؛ زرت؛ یه‌که‌هو؛ ژنشکاف؛
نشکاف؛ شکا «تا کشیدم، زرتی پاره شد؛ هه‌ر
کیشام، فرت قرتا».

زرخرد / zarxarid / صفت. زه‌رخری؛ زه‌رخ‌پد؛
زیرِ کراو؛ زیرِ سه‌نراو؛ زیرِ کُر؛ زیرِ خری؛ سه‌ندراو به
پاره (زیر) «بنده‌ی زرخرد؛ کویله‌ی زه‌رخری».

زرخیز / zarxîz / صفت. نه‌خت؛ به‌وه‌چ؛ ماک؛
ماکه؛ زور به‌ره‌مدار و بایه‌خدار له بواری
سامانی سروشتی و کانگای پربایه‌خه‌وه «خاک
زرخیز؛ خاکی نه‌خت».

زرد^۱ / zard / اسم. زه‌رد؛ زه‌ر؛ یه‌کی له په‌نگه
سه‌ره‌کیه‌کان له شیوه‌ی په‌نگی لیموی گه‌ییو،

زراعت / zerā'at / [عربی] اسم. ۱. کشت‌وکال؛
که‌شت‌وکال؛ کیشت؛ که‌شته؛ که‌شاوه‌ری
۲. /ها؛ زار؛ جووت؛ هیت؛ کیل؛ کار و په‌وتی
کیلان.

زراعتی / zerā'atī / [عربی] صفت. زاری؛
کیلگه‌یی؛ چاندنی؛ کشت‌وکالی؛ که‌شاوه‌ری؛
فه‌لایه‌تی.

زراعی / zerā'i / [عربی] صفت. که‌شاوه‌ری؛
زاری؛ کشت‌وکالی؛ پی‌ه‌ه‌ندیدار به کشت‌وکاله‌وه
«زمین زراعی؛ زه‌وی له‌سه‌ره‌ری».

زارافه / zarrāfe / [عربی] اسم. زه‌رافه: ۱. /ها؛
گان/ گیانه‌وه‌ریکی گوانداری مل‌دریژه که
به‌ریزه‌که‌ی، له سمیه‌وه هه‌تا نووکی شاخی
شه‌ش میتر ده‌بی و گه‌لای دار ده‌خوا ۲. [نجوم]
شیوه‌ییکی ئاسمانی گه‌وره و که‌م‌درووش له
ئاسمانی نیوه‌گوی باکووریدا.

زاراندود / zarandūd / صفت. ته‌لاکت؛
زیرِ کفت؛ ئاو‌زیر؛ ئالدوز؛ میته‌لا؛ مه‌لا؛ به
وووییکی داپوشراو به په‌ره یان ئاوی ته‌لا.

زاراندوز / zarandûz، ان/ صفت. پاره‌مؤل؛
زیرِ باخن؛ مالدۆس؛ پاره‌دۆست؛ مال و سامان
خر که‌روه.

زاراندوزی / zarandûzi، ها/ اسم. مالدۆستی؛
۱. کار یان په‌وتی خر‌کردنه‌وه‌ی مال و سامان
۲. ئوگره‌تی یان گزه‌گزی سه‌ر مالدۆستی
«زاندوزی با پارسایی سازگار نیست؛ مالدۆستی له‌گه‌ل
پاریزگاریدا یه‌ک ناگره‌وه».

زاراوند / zarāvand / اسم. کالیاره‌تاله؛
کاله‌گه‌مارانه؛ کاره‌گه‌مارانه؛ کاله‌که‌ماران.

زربافت / zarbāft / صفت. زیرِ بافت؛ زیرِ باف؛
زیرِ چن؛ چنراوه‌یه‌ک که تالی زیرِ پینی تیدا ده‌کار
کرای.

زربافت / zarbaft / صفت. [ادبی] زیرِ بافت؛
زیرِ باف؛ زه‌ری؛ زیرِ تال؛ قوماشی رایهل زیر.

زربین / zarbîn، ها/ اسم. دره‌ختیک له

۱. درهختی به گۆنه و جۆرگه‌لی زۆره‌وه، گه‌لای بی‌تووک و هیلک‌هیی و ددان‌ه‌دار و گول سپیکه‌له‌وه که به‌ره‌که‌ی خۆراکیه ۲. میوه‌ی ئه‌و داره که گۆشتن و ئاوداره و درزیکی پیوه‌یه و ناوکه‌که‌ی سفت و سافه.

زردید / zardbid / بید زرد، بید

زردپوست / zardpûst / ها: ان: صفت. زردپیست؛ زردپوس؛ پیوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌یه‌کئ له چوار گرۆی گه‌وره‌ی په‌گه‌زی مرۆ، خه‌لکی رۆژه‌لاتی دوور، به‌پیستی زرد، چاوی کیشراو و قزی ره‌ش و سافه‌وه.

زردپی / zardpey / اسم. به‌ندۆک؛ ورده‌مار؛ ورده‌په‌گ؛ نه‌واریکی سفت و پته‌و له‌شانه‌ی لفکه‌یی که سه‌ری جمگه‌ی ئیسکه‌کان پیکه‌وه ده‌لکینی، یا ئه‌ندامان له‌سه‌ر جیی خۆیان راده‌گری.

زردچوبه / zardčube / اسم. زه‌رده‌چیوه؛ زه‌رده‌چۆ؛ زه‌رچه‌وه؛ زه‌رده‌جوه؛ زه‌رده‌چه‌وه؛ زه‌رژووه؛ کرکم؛ په‌هازەر: ۱. /ها/ گیایی ئالفی له‌ده‌سته‌ی زه‌نجه‌فیلان ۲. وشکه‌وه‌کراوی گیای په‌هازەر که بۆ په‌نگ‌جوانی و بۆنخۆشی ده‌یکه‌نه‌ نیو چیشته‌وه.

زردخار / zardxār / اسم. دروه‌زه‌رده؛ زه‌رده‌سیری؛ گیاییکی دپکاوی په‌نگ زه‌رده، زۆتر له‌نیو جار و ده‌یم و کیلگه‌دا ده‌پوی.

زردرو / zardrû / صفت. په‌نگ‌زه‌رد؛ روه‌زه‌رد؛ زه‌رد داگه‌راو: ۱. زه‌ردۆله؛ زه‌ردووله؛ زه‌رده‌له؛ زه‌ره‌پالی؛ خاوه‌ن روه‌خساری زه‌رد به‌هۆی نه‌خۆشی، برسیه‌تی یان شه‌که‌تیه‌وه ۲. [گفتاری] ترساو یان شه‌رمه‌زار.

زردرویی / zardrûyi / اسم. روه‌زه‌ردی؛ په‌نگ‌زه‌ردی؛ دۆخ و چۆنیه‌تی زه‌رد و کر بوونی روه‌خسار.

گولی رۆجیار په‌رشت یان زه‌رده‌چیوه: /الف/ په‌نگی که له‌شه‌به‌نگدا ده‌که‌ویته‌ نیوان په‌نگی که‌سک و نارنجیه‌وه ب/ پرشنگی به‌دریژی شه‌پۆلی نیوان ۵۷۵ تا ۵۹۵ نانۆمیتره‌وه. هه‌روه‌ها: زه‌ردنگ؛ زه‌ردفام

☐ زرد طلایی: زه‌ردی زیری؛ زه‌ردی ورشه‌دار به‌په‌نگی زیر.

زرد قناری: زه‌ردی قه‌ناری؛ زه‌ردی زه‌رد؛ زه‌ردی تۆخ.

زرد کادیم: زه‌ردی کادومیوم؛ زه‌ردی ئامال نارنجی.

زرد کاهی: کاره‌نگ؛ زه‌ردی رۆشن.

زرد ناپل: زه‌ردی ناپل؛ زه‌ردی ته‌لایی خه‌ست.

زرد هانزا: زه‌ردی مات.

زرد ۲: صفت. زه‌رد: ۱. به‌په‌نگی زه‌رد ۲. [مجازی] ژاکاو؛ کز؛ په‌ژمه‌راو؛ بی‌تین؛ نه‌خۆش؛ نه‌وه‌ش.

☐ زرد شدن: زه‌رد بوون: ۱. سیسیان؛ ژاکان؛ په‌ژمران؛ چه‌رمسین؛ گه‌چلان؛ ژاکای؛ سیس بوون؛ دامرانی گول و گیا به‌هۆی گۆرانی وهرز یان نه‌خۆشیه‌وه ۲. زه‌رد هه‌لگه‌ران؛ بوونه‌ زه‌رد؛ په‌نگی زه‌رد په‌یدا کردن.

زرد کردن: [تعریض] خۆ چه‌په‌ل کردن؛ زه‌رد کردن؛ خۆ ته‌پ کردن؛ وی پيس کهرده‌ی؛ گووکردنه‌ خۆدا؛ زۆر ترسان (آرام حسابی زرد کرده بود: ئارام ته‌واو خوی چه‌په‌ل کردنبوو).

زرداب / zardāb / اسم. [گفتاری] زراو؛ زه‌رتال؛ زالی؛ سه‌فرا؛ زه‌رداو؛ تراویکی زه‌ردی ئامال‌سه‌وزی تاله‌له‌ جه‌رگه‌وه‌ ده‌ده‌لی و چه‌وری پی‌ده‌تویته‌وه.

زردالو / zardālû / ها: اسم. قه‌یسی؛ شیلانه؛ شه‌لانی؛ شه‌لانه؛ شیلانی؛ شیلانی؛ شیلانی؛ شیلانه؛ زه‌ردلی؛ زه‌رده‌لی؛ زه‌ردالی؛ زه‌ردالو؛ زه‌رده‌لوو؛ مژمژ؛ مژمه‌؛ هیرۆگ؛ مشمش؛

په‌نگدیتنی که له ئەندامانی بێ‌سه‌وزیتنی گێادا به‌دی‌دی و ده‌بێته‌ هۆی به‌دی‌هاتنی په‌نگی زه‌رد.

زر - زر / zerzer / زر

زر - زر کردن زر زدن، زر

زر - زرو / zerzerû / صفت، [گفتاری] زیقن؛ زيقاول؛ زيقاوله؛ ميزن؛ گرینۆک؛ جیقن؛ خاوه‌ن خوو یان خده‌ی زار و زیق‌ه‌کردن (بچه‌ی زر-زرو؛ مندالی زیقن).

زرزوره / zorzûre / ها، /اسم، په‌سپه‌سکه‌ره؛ په‌سپه‌سه‌کۆله؛ په‌سپه‌سه‌که‌ره؛ ته‌فنیپیرک؛ کاکله‌مووشان؛ داپیرۆشک؛ جیلاباف؛ جۆلاته‌نه؛ جال جالۆکه؛ داوته‌نه؛ تارتنۆک؛ جاته‌نه.

زرشک / zerešk, zerešg / ها، /اسم، زیریشک؛ زیرسک؛ دپ‌که‌زی؛ زئ؛ ده‌وه‌نیکی دپ‌کاویه به‌ گولی زه‌ردی هیشوویی و به‌ری خری سووره‌وه ۲. به‌ری ئەو ده‌وه‌نه که ترشه و هه‌م بۆ نیو چیشته (پلاوزریشک) و هه‌م وه‌ک خواردنه‌وه

(ناوزریشک) ده‌خوری * زرشگ

زرشک پلو / zerešgpolow, zerešgpolo / /اسم، زیریشک پلاو؛ جوړی پلاوه، که گوشت (زۆتر گوشتی مریشک)، زیریشک و زافه‌رانی تیکه‌له.

زرشکی^۱ / zereškî, zerešgî / /اسم، زیریشکی؛ په‌نگی سووری ئامال که‌وه؛ زرشگی. هه‌روه‌ها؛

زرشکی‌رنگ

زرشکی^۲؛ صفت، زیریشکی؛ به‌په‌نگی

زریشکیه‌وه؛ زرشگی

زرشک / zerešg / زرشک

زرشگی / zerešgî / زرشکی

زرفین / zorfîn / زرفین

زرفینک / zorfînak / [؟] /اسم، [گیاه‌شناسی] ئەندامی زاوژی مینیه له قه‌وزه‌گه‌لدا.

زرق و برق / zarq-o-barq / [عربی] /اسم، زیرقه و بریقه؛ بریچه؛ زیریق و بریق؛ زه‌رق و به‌رق؛ خشلی به‌راچاگر، دیار و بێ‌بايه‌خ «گول زرق و

زرد زخم / zardzaxm / /اسم، زه‌رپی‌سز؛ نه‌خۆشینیکی پیستی چه‌توون و میکروبی که ئەگه‌ر په‌ره‌ی ساند، به‌شیوه‌ی بلۆق‌گه‌لیکی چلکی و زۆر گیرۆ ده‌رده‌که‌وی.

زردشتی / zardoštî / زرشتی

زردک / zardak / ها، /اسم، گیزه‌ر؛ گه‌زه‌ر؛ گزه‌ر؛ گه‌زه‌رکی؛ هه‌ویج.

زردماهی / zardmāhî / ها، /اسم، زنی‌ر؛ سمیله‌ک؛ ماسیه‌زه‌رده؛ زه‌رده‌ماسی؛ جوړیک ماسی زه‌ردکاره له ئاوی شیرینی چۆم و پوو‌باران ده‌ژی.

زردنبو / zardambû, zardanbû / ها، /اسم، [مجازی، گفتاری] ۱. زه‌رد داگه‌راو؛ بێ‌په‌نگ؛ په‌نگ‌په‌ریو؛ ماخه‌زه‌رد؛ مه‌په‌مووکه؛ خاوه‌ن پوخساری که له به‌ر نه‌خۆشی یان کزی زه‌رد بووه ۲. زه‌رده‌لگه‌راو؛ زه‌رده‌بووگ؛ به‌په‌نگی زه‌رد که نیشانه‌ی ژاکاوی و سیسیه (خیار زردنبو؛ خه‌یاری زه‌رده‌لگه‌راو).

زردوزی / zardûzî / ها، /اسم، زیرپافی؛

۱. هونه‌ر یان لیزانی دروومانی نه‌خش و نیگار له سه‌ر جل‌وبه‌رگه‌وه به‌به‌نی زه‌ردی زیرین ۲. جل‌وبه‌رگی که زیرپووری له سه‌ر کراوه ۳. کارگه‌یی که ئەو کاره‌ی تیدا ده‌کری.

هه‌روه‌ها؛ زردوز

زرده / zarde / ها، /اسم، زه‌ردینه؛ زه‌ردینک؛

۱. زه‌ردینه؛ زه‌رک؛ زه‌رتک؛ زه‌ردکی؛ ماکي په‌نگ زه‌ردی ناو هیلکه‌ی په‌له‌وه‌ران ۲. [زیست‌شناسی] ماکي پاشه‌که‌وتی هیلکۆکه له زۆربه‌ی گیانه‌وه‌راند که ته‌ژی له پرۆتین و چه‌وریه.

زردی / zardî / /اسم، زه‌ردی؛ ۱. زه‌راهی؛ زه‌ردایی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی زه‌رد بوون ۲. [گفتاری] زه‌ردوویی؛ یه‌ره‌قان؛ به‌زه‌ک؛ زه‌رده‌یی؛ زه‌رکی؛ زه‌رۆکی؛ زه‌ره‌ک.

زردینه / zardîne / /اسم، [گیاه‌شناسی] زه‌ردین؛

زرنك / zerang ، ها: / صفت. / گفتاری / زرنك؛
 زرینگ؛ زیت؛ زیتهل؛ زبت؛ زرك؛ زیکل:
 ۱. وریا؛ وشیار؛ شووت؛ هلدایی؛ ههوار؛ کونا؛
 زیرهك؛ وته؛ قوته؛ به هؤش؛ هایا؛ لوكوش؛ ئیار؛
 یه مان ۲. مه زبوت؛ به چنگ؛ گرژ؛ کرژ؛ تروسك؛
 لؤبت؛ لؤتهر؛ گورد؛ به كار؛ خهیرا؛ چابك؛
 چالاك؛ چهنگ چیل؛ بزؤز؛ ئازا؛ قوچاخ
 ۳. سه ههنده؛ سه ههنه؛ سه ههنده؛ گورد؛ گورج؛
 گوریز؛ چه لهنگ.

زرنكار / zarnegār / اسم. / زه نینگار؛
 بهرنامه ییكي كه مپیوته ری بؤ نووسین.

زرنكار : صفت. / ادبی / زپرنه خش؛ زپركیش؛
 نه خش ته لایی.

زرنگی / zerangi / اسم. / زرنگی؛ زرینگی؛
 وریایی؛ كه لپه ی؛ دؤخ یان چۆنیه تی زرنك
 بوون.

زرنیخ / zarnîx / اسم. / شیمی / زهرنق؛ زه نیق؛
 زه نیخ؛ كانزیه کی زهرده به ناوی سولفیدی
 ئارسنیک.

زرورق / zarvaraq ، ها: / فارسی / عربی / اسم.
 زه پوره رق: ۱. په ری هه کی ناسك، پته و
 هیندك روون، به په نگی جوراوجوره وه كه له
 هویری مژگی چئو دروست ده بی ۲. په ری ی
 كه یهك لا یان هه دوو لای به تیكه لاو له
 په نگدانه (سپی یان په نگی تر) و ماکیکی
 چه سپناك داپؤشراوه و بریقه ی لی خراوه و بؤ
 بهسته بهندی و زپركوتی بهرگ، كه لکی لی
 ده گرن.

زروزیور / zar-o-zîvar / فارسی / سغدی / اسم.
 خشل و زه مبه ر؛ زپ و زه مبه ر؛ زپ و زیو؛ زه و
 زیوی بایه خدار.

زره / zereh ، ها: / اسم. / زرئ؛ زرخ؛ زره:
 ۱. / قدیمی / بهرگی شه ر؛ بهرگنی له ئالقه گه لی
 پؤلایی ناسك و باریك كه بؤ بهرگری له گه زنی
 تیر و شیر له شه ردا ده بهر ده كرا ۲. په ری پؤلا

برق دخترک را خورد: فریوی زهرق و بهرفی کچه تیوی
 خوارد.

زرك / zarak / اسم. ۱. په ری زؤر ناسکی زپ
 كه له بهر تیشكدا سه وز دهنوینی و له
 زپرن کردنی شیشه دا به كار دئ ۲. / قدیمی /
 گه رده به کی په نك زپرن كه ژنان ده یانپژانده
 سه ر قزیاندا.

زركش / zarkeš / اسم. / زپرباف: ۱. زپردوور
 ۲. زپركار؛ زپرن؛ به زپرنجراو.

زركوب / zarkûb / صفت. / زپركوت:
 ۱. زپركفت؛ به روپه ری زپركاری كراوه وه
 ۲. زپرنووس؛ زپرنه خش؛ به بهرگی نه خشاو یا
 نووسراو به په نگی كانزایی بریقه داره وه.

زركوبی / zarkûbî / اسم. / زپركوتی؛ كاری
 كوتانی نه خش و نیگار به كانزا به تایبه ت زپ به
 سه ر روپه پیکه وه.

زرگر / zargar ، ها: / ان: / اسم. ۱. زپركار؛
 زپرنیگر؛ زه نیگر؛ زپركه ر؛ زه رگه ر؛ ئالتوونچی؛
 پیشه سازی كه به زپ و به ردی به نرخ تر
 خشل و كه ره سه ی جوان و پازینه ر دروست
 ده كا ۲. ته لافروؤش؛ زپرفروؤش؛ كه سه ی كه ئه و
 خشل و زه مبه رانه ده سیینی و ده فروؤشیته وه *
 طلاكار؛ طلاگر

زرگری / zargari / اسم. / زپرنیگری: ۱. كار و
 په وتی دروست کردنی كه ره سه ی جوانی له زپ
 و به ردی به نرخ تر ۲. / ها / كارگای زپرنیگر
 ۳. / ها / ته لافروؤشی؛ گه وه رفروؤشی؛ فروؤشگای
 زپ و به ردی به نرخ.

زرگون / zargûn / افرانسوی از آلمانی از سریانی از
 طریق عربی / اسم. زپركون

زرگون : صفت. / زه راسا؛ زپرن؛ ته لایی؛
 زپرواشه؛ زه ربه ش؛ زه ردیله؛ زه ردواش؛ زه ردباف؛
 وه كوو زپ.

زرن / zornā / سرن

زرنب / zarnab / سرخدار

یا ئالیاژگەلی قایم که ماشین و کەشتی شەری
پێدادهپۆشن.

زرهپوش / zerehpûş ، ها: / اسم، زری پۆش؛
دەبابە؛ جۆری ماشینی چەکداری یا ناوی
جەنگی کە تەنەکە ی بە کەنازیەکی قایم
دایۆشراوە تا گوللە نەیسێ.

زرهدار / zerehdār ، ها: / ان: / اسم، زریدار؛
خاوەن زری؛ بە زری.

زرهی / zerehi : / صفت. ۱. [نامتداو] زریدار
۲. زرهیی؛ زریهیی؛ سەر بە یەکە ی چەکداری کە
بە ئامرازی زریدارمەو شەڕ دەکا.

زری / zari : / اسم، زیری؛ زەری: ۱. پارچە ی
هەوریشمی کە بە گولابەتوون نەخشی زەقیان
لە سەری چنیووە ۲. قوماشی کە تالی زیری یا
زیوینی تیندا بە کار چوو.

زرین / zarrîn : / صفت. [ادبی] زێرن؛ زێرین؛
تەلایی.

زرینماهی / zarrînmâhi : / اسم. ۱. / ها: / ان
جۆری ماسی چکۆلە کە زۆرتر بە ڕەنگی زەردی
تەلاییە و لە ناو حەوز یان ئاوازیومدا ڕایدەگرن
۲. [نجوم] وینەیهکی گچکە ی ئاسمانی لە
خولگە ی جەمسەری باشووریدا: شمشیرماهی

زشت / zešt : / صفت. کەسن؛ ناشیرین؛ دشت؛
دشتە؛ زشت؛ نەچی؛ کرێت: ۱. بە چۆناوچۆنی
خراپ و نالەبارمەو <حرف زشت: قسە ی ناسیرین>
۲. قیزە؛ گەست؛ ناحەز؛ دزیو؛ دەعەجانی
<چەرە ی زشت: تەشکی ناسیرین>. هەروەها: زشت
بودن؛ زشت شدن؛ زشت کردن

زشتخو / zeštxû ، ها: / ان: / صفت. کرێت؛ بەخۆ؛
رەزاتال؛ رەزاگران؛ رەزاقورس؛ ئیسکقورس؛
خوینتال؛ بەدخوو؛ ناخار. هەروەها: زشتخویی
زشترو / zeštrû ، ها: / یان: / صفت. بەدەتەشک؛
ناشیرین؛ ناحەز؛ گەمر؛ کرێت؛ بە دیمەنی
ناحەزمەو. هەروەها: زشترویی
زشتی / zešti ، ها: / اسم، زشتی؛ کرێتی؛

کەسنی؛ گەمری؛ دشتی؛ ناحەزی؛ دۆخ یان
چۆنەتی ناشیرین و ناحەز بوون.

زعامت / za'āmat : / [عربی] / اسم، [ادبی] / پێبەری؛
پێبەرایەتی؛ سەرکردایەتی.

زعفران / za'farān, za'ferān : / [عربی] / اسم،
زەعفەران؛ زافەران؛ زافران؛ زەحفەران؛ زەفیروو؛
زەردی باخ: ۱. / ها: / گیایەکی ئالفی لە تیرە ی
زەمەقان بە شیوە ی جۆراوجۆر، گۆشتن، بە
گولی بنەوشی ئال یان ئەرخەوانیەو
۲. گەردە ی ئەو گیایە، بە بۆنی تیژ و تامی
توندەووە کە بۆ جوان و بۆنخۆشکردنی خۆراک
بە کار دێ.

زعفرانی / za'farānī, za'ferānī : / [عربی] / اسم،
[ادبی] / زەعفەرانی؛ زافەرانی؛ زافران؛ زەحفەرانی؛
ڕەنگی زەردی ئامال نارنجی. هەروەها:
زعفرانی رنگ

زعفرانی: / صفت. زەعفەرانی؛ زافەرانی؛ زافران؛
۱. بە ڕەنگی زافەران ۲. زافەران دار؛ زافەران
تیکراو.

زعم / za'm : / [عربی] / اسم، [ادبی] / گومان؛
۱. دوودلی؛ دلادولی؛ سو ۲. خەیاڵ؛ ئەندێشە؛
رەت؛ گزەگز؛ بیر؛ هەز؛ ویر.

◻ بە زعم کسی: بە گومانی کەسیک.
زعما / zo'amā : / [عربی] / جمع زعيم
زعيم / za'im ، ان: / زعما: / [عربی] / اسم، [ادبی]
پێشەوا؛ پێبەر؛ سەرکرده؛ سەرۆک؛ یەمان؛
گەورە ی خێل.

زغال / zoqāl ، ها: / اسم، سوخال؛ زوخال؛ زغال؛
زخال؛ زووخال؛ زوخال: ۱. خەلووز؛ خلووز؛
خلووز؛ ڕەژی؛ ڕەژوو؛ ڕیژی؛ ڕیژوو؛ کوومر؛
ماکیکی سووتەمەنی ڕەش کە لە ناتەواو
سووتانی چێو لە شوینێکی سەر بەستراودا
بەرەهم دێ ۲. ماکی کە زۆرە ی پیکهاته کە ی
کەربونی پەتیە و لە تنۆکاندنێ چێو، پێشە یان
شەکر پەیدا دەبی و لە کاتی سووتاندا دوو کەلی

نيه و گهرمای زۆر به‌دی دینى ۳. میله‌ی له جنسى فريت كه له رادیۆدا به کار دئ ۴. میله‌ی له جنسى سوخال كه به‌رق ده‌گه‌یینیته موتور * زغال

زغال حیوانى: خه‌لووزى گیانه‌وه‌رى؛ سوخالى كه له سووتاندنى ماکى گیانه‌وه‌ر دروست ده‌بى، فوسفاتى زۆر و کهربونى كه‌مى تیدایه و له په‌نگ س‌پیدا به کار دئ.

زغال زنده: خه‌لووزى زیندوو؛ سوخالى كه هیدروکهربونى لیگیراوه و هی‌زى راکیشانی زۆرتر کراوه‌ته‌وه: زغال فعال

زغال سنگ زغالسنگ

زغال فعال زغال زنده

زغال قرع: سوخالى بى‌خوش كه دهنیشیته سهر دیواره‌ی کووره‌ی پا‌کژ کردنى سوخاله‌وه و بۆ دروست کردنى جه‌مسهرى سوخالى به كه‌لك دئ.

زغال قه‌وه‌ای: جو‌رى به‌رده خه‌لووزى قاوه‌یى، پیکهاته‌كه‌ی وه‌کوو چی‌وه و دوو‌كه‌لى شۆله‌كه‌ی زۆره.

زغال اخته / zoqālaxte ، ها: /فارسی/ ترکی /اسم، کفرى؛ کيفرى؛ کوفيرى؛ مې: ۱. دارچينکى لير‌هوارى، شه‌تلى و ههميشه سه‌وزه ۲. به‌رى نه‌و دارچکه كه خړپکى سوورتۆخه، ناوکه‌كه‌ی دريژ و تامى ترش و شیرينه و به‌كه‌لكى خواردن و دهرمانيش دئ.

زغال‌دانى / zoqāldānî ، ها: /اسم، په‌ژيدان؛ سوخالدان؛ زوخال‌دان؛ زغال‌دان؛ خه‌لووزان؛ خه‌لووزدان: ۱. ههمارى خه‌لووز تیدا هه‌لگرتن ۲. جى‌زوغال؛ مه‌نقه‌ل؛ ده‌فرى هه‌لگرتنى خه‌لووز ۳. /کنايى/ کوناگورگ؛ جيگه‌ی ته‌نگ و تاريخ و پيس.

زغالسنگ / zoqālsang /اسم، به‌رکه‌مه‌ر؛ كه‌مه‌ر؛ كۆم‌ر؛ خه‌لووز به‌ردينه؛ ههر كام له به‌ردگه‌لى

سووتمانى كه له گۆرانى سروشتى گياگه‌لى كۆنه مردووى ژير زه‌ويدا پي‌كدئ و به‌ پي‌ى رېژه‌ی كهربون و شۆ، چه‌ند جو‌رى لى‌ده‌بيته‌وه. زغالسنگ خشك: كۆم‌رى وشك؛ كه‌مه‌رە وشكه؛ به‌رکه‌مه‌رى وشك؛ خه‌لووز به‌ردينه‌ی وشك؛ جو‌رى به‌رده خه‌لووزى په‌شى بریقه‌دار، داگرى ۹۰٪ كهربون كه به‌ ناسته‌م و به‌ گرپكى بى‌هیز و بى‌بۆن و دوو‌كه‌له‌وه ده‌سووتئ.

زغالسنگ قيرى: به‌رده خه‌لووزى په‌شى ئاسايى به‌ كهربونى زۆر و ئاوى كه‌مه‌وه، بى‌دوو‌كه‌ل و به‌ گهرمای زۆره‌وه ده‌سووتئ.

زغالسنگ نارس: به‌رده خه‌لووزى پى‌نه‌گه‌یيو و سۆك به‌ په‌نگى قاوه‌یى یا په‌شه‌وه كه به‌ ناسته‌م ده‌سووتئ و بۆنىكى ناخۆشى لى‌ هه‌لده‌ستئ.

زغالى ¹ / zoqālî ، ها: /اسم، خه‌لووز فرۆش؛ سوخال‌فروش؛ فرۆشهرى خه‌لووز.

زغالى ²: صفت. خه‌لووزى؛ سوخالى؛ زوخالى: ۱. شياو بۆ دروست کردنى زوخال (چوب زغالى؛

چپوى خه‌لووزى) ۲. خه‌لووزاوى؛ خه‌لووزين؛ به‌ سوخاله‌وه تالو (با دست و صورت زغالى بيرون آمد: به‌ ده‌ست و دهم و چاوى خه‌لووزيه‌وه هاته‌ ده‌رئ).

زغره / zaqre ، ها: /اسم، په‌راویز؛ نه‌وارى كه‌م تا كورت پان له لی‌وارى ئاسه‌رى كلاوه‌وه بۆ به‌رگرى له ده‌ردانى ئاره‌ق يان چه‌ورى.

زغن / zaqan ، ها: /اسم، قيژ؛ قازوو؛ قژاك؛ قه‌له‌بازه‌له؛ كۆر كۆره؛ كۆڤ كۆڤ؛ كۆلاره؛ قشقهره؛ مشك‌خو‌ر؛ مشك‌گير؛ په‌له‌وه‌رىكى له‌ش ناوه‌ندى كه له گواندازانى چكۆله و خزۆكان يان لاشه‌ی گیانه‌وه‌رانى تر بژیوى خۆى دابین ده‌كا:

غلیواج؛ غلیواژ؛ موش‌گیر

زغنبود / zaqnabûd /اسم، ژه‌قنه‌مووت؛ ژه‌قنه‌پووت؛ ژه‌قنه‌بووت؛ ژه‌قنه؛ ژه‌قنه؛

زکات / zakāt: [عربی/اسم، /اسلام] زہکات؛
 هندی دیار یکر او له مالی موسلمان که ده بی
 ده ریکا و بیداته ئهوانه پییان ده گا: زکوه

☐ زکات فطر: سہ رفتہ؛ سہ رفتہ؛ سہ رفتہ؛ سہ رفتہ؛
دراو یان مالک کہ دوی پڑووی پهمزان به
هه‌ار و نه‌دار ده‌دری.

زکات مال: زہکاتی مالیات؛ موسلمان ٹہ گھر مالی (واتہ مانگا، پز، وشر، زپړ یان زیو، گهنم، جو، خورما و میوژی) بگاتہ رادہیہ کی دیاریکراو، دہبی بہ شیکی بدا بہ ٹہوانہی بیان دہگا.

ز کام / zokām : [عربی] اسم. هه لامهت؛
 ئه لامهت؛ ئالههت؛ حه لامهت؛ هالههت؛ هه لا؛
 په تا؛ ساڤ؛ په سیوو؛ په سیو؛ په سیف؛ په رسیف؛
 په رسیف؛ په رسیو؛ بابینی؛ ئاسرم؛ ئارسم؛
 دهه نی؛ په ژیک؛ مړک؛ تماو؛ فرقی نک؛
 دیارده ی ئایسان و ئاو پیداهاتنی چاو و لووت،
 هاوړی له گه ل پژم و هوږدا.

زکوة / zakāt : [عربی] زکات
 زکی / zakī , ازکیا: [عربی] صفت. [ادبی] پاک:
 ۱. خاوین؛ تھمیس ۲. پارسا؛ پاریزگار؛
 جاکھ کہ، خۆبارن.

زکی / zeki: صوت، [گفتاری، مستهجن] ترحیو؛
 ترحو؛ شیر؛ پیتی تیتالی و رښخه (زکی)؛
 ساعت دوازه است و آقا می گوید: صبح به خیر: ترحو!
 ساعات دوازه دمه و ئابرام ئی: به یانی باش.

زگیل / zigîl, zegîl / اسم. بالووکە؛ بالووک؛
 بالۆکە؛ بالووێک؛ بالۆک؛ بایله؛ ئازەخ؛ گەندمە؛
 گەنمە؛ سگڵ؛ پالوو؛ کار: ١. دیاردەى ویرووسى،
 بە شیۆهێ هەلتۆقاوێهێکی نەپۆڕ بە سەر
 پێستەوه ٢. هەر جوړه هەلتۆقاوێهێکی وهک
 بالووک.

زل / zol : / اسم. ماق؛ واق؛ زهق؛ دوخی چاو
برینه شتې بۆ ماوه یه ک.

□ زل زدن: ماق بوون؛ زهق بوونهوه؛ ماق

هه لایهه؛ گهرانی؛ زه به نه؛ زلفنج؛
کندرووس؛ قوز لهقورت؛ دهر د؛ وشهی جنیو،
هاواتای زه هری مار.

ز فاف /zafāf/: [عربی] اسم، زافانی؛ بووکیڼی؛
چوونه په رده؛ هاوخواهوی بووک و زاوا.

زفت / zaft : صفت. [ادبی] ئەستوور؛ قەلەو؛
کلفت؛ کلۆفت؛ کولفت؛ چاخ؛ زنتۆل؛
زەبلاح.

زفت / zeft / اسم، زهفته، زفت، زهفت؛ قیری سروشتی؛ هیدروکربونی نه‌گوار یان هه‌ویری که له کۆندا له قه‌لشتی بری ب‌ه‌رده‌وه ده‌یانگرت و ب‌ه‌ده‌رمان به‌کار ده‌هات.

□ زفت انداختن: زهفته لیدان؛ قیرتاو لیدان؛ ساوینی زفت به سهر قوماش و لکاندنی به سهر شوئَنک له له‌شدا.

زفت / zoft / :صفت. [ادبی] ۱. پُرزد، دهس و شک؛
 به رچاوتِه نَگ؛ چرووک؛ چکوود؛ چکووس؛
 پیسکه؛ قرچوک ۲. به و تاو؛ تفت و توون؛ به
 جِژْه ی ناخْشِه وه.

زُق /zoq/ زُق - زُق: ذق

زق - زق / zoqzoq /: اسم، [گفتاری] ژانی تاوتو؛
 ئیشی که له مهوداگه‌لی کورت و په‌یتا-په‌یتادا
 سه‌ر هه‌لده‌دا: زق

□ زق - زق کردن: چلدان؛ چل کیشان /
شانه‌ای؛ برو و سکه و ه‌شانندن، ئیش کردن
په‌یتا - په‌یتا «وقتی آب سرد می‌خورم دندانم زق -
زق می‌کند: که ئاوی سارده‌خومه‌وه دندانم
چا ندها».

زقوم / zaqqûm, zaqqom / [عربی] / اسم.

۱. ژاری مار؛ زهره مار؛ زههري هه لایل؛
ژا عربیایش؛ هه ر شتیکی ژۆر تال که ره نگه
ژارویش بیت ۲. *//سلام* داریکه له جه نامدا
که بهر هه کی به کجار تاله.

زکاب / zakāb : اسم، زاکاو؛ زاکو تاویندراوه که
بو قایم کردنه وهی شتی لهق به کار دی.

بوونهوه؛ چاو برینه شوینن یا شتی.

زل-زل نگاه کردن: زاق-زاق پوانین؛ زل-زل پوانین؛ چاو تی-برین؛ ماقهوه بوون؛ به پی-داگری و سهرنجهوه پوانین.

زلال / zolāl: [عربی] صفت. زهلال؛ زولال؛ چاو قرژانگ؛ زور پروون و بی-خهوش (به تایبیت بو تراوان).

زلالیه / zolālīyye: [عربی] اسم. تراوینکی پروون و لینج که له چاوی مؤره داراندا، مهودای نیوان گلینه و زوجیه پر ده کانهوه.

زلزله / zelzele، ها: [عربی] اسم. بوومه له رزه؛ بوومه له رزه؛ بووله رزه؛ بووله رزه؛ بیمه له رزه؛ بیفه له رزه؛ زهوی له رزه؛ زمین له رزه؛ زهله له رزه؛ ژیلی عهره؛ له رزان؛ له رزه ک؛ هه ژانی زهوین.

زلزله سنج / zelzelesanc، ها: [عربی/فارسی] اسم. له رزه پیو؛ نامرزی نه ندازه گرتنی له رهی زهوی به تایبیت له کاتی بوومه له رزه دا.

زلزله نگار / zelzelenegār: [عربی/فارسی] اسم. له رزه نووس؛ که رسته یی بو ناسین و نووسینی شه پۆلی له ره، به تایبیت بوومه له رزه.

زلزله نگاری / zelzelenegāri: [عربی/فارسی] اسم. له رزه نووسی؛ کار و پهوتی نیشاندانی هیز، بهره و بهره وگی شه پۆلی له ره، به له رزه نووس.

زلف / zolf، ها: ان: /اسم. زلف؛ زلف؛ زولف؛ زووف؛ بژی؛ گودله؛ فر؛ که زی؛ که زیه؛ تیت؛ نه گریجه؛ چینک؛ بسک؛ گیشک؛ قژی سهر.

زلف گذاشتن: زولف هیشتهوه؛ زلفهوه ئاسه؛ درێژکردنهوهی مووی سهر.

زلفی / zolfi: [عربی] زلفین

زلفین / zolfin، ها: /اسم. کلیت؛ پرزه؛ ره زه ن؛ گهو؛ قولف؛ زفرین؛ گۆله؛ ئالقهی دهرگا که شه و زه ن یان زنجیری تیده چی؛ زرفین؛ زلفی

زلم زلمبو / zalamzīmbo، zalamzīmbo: ها: /اسم. [گفتاری] زه و زهنگیانه؛ متومووروو؛ ههر چه شنه زپ و زیو ئاسای مه راش و که مایه بخ.

زله / zelle: [از عربی] ذله

زمام / zemām, zamām، ها: [عربی] اسم. ۱. هه وسار؛ هه فسار؛ دهسته وسار؛ رشمه؛ رشمه؛ دهسکه رشمه؛ جلهو؛ په تی که به لغاوهوه ده به ستری تاکو سوارکار، چوارپی باری یان سوار پی رابگری و بیگه رنی ۲. [مجازی] دهسه لات؛ ئیختیار.

زمام امور را به دست گرفتن: [مجازی] بوونه ره حیم ساحو مال؛ کار و بار به دهسته وه گرتن؛ رپه ری و به رپه به ری کار و باران به دهسته وه گرتن.

زمامدار / zemāmdār, zamāmdār، ها: ان: [عربی/فارسی] اسم. دهسه لاتدار؛ ره مکیش؛ که سی که رپه ری و به رپه به ریایه تی کار و باری به تایبیت رپه ری دهوله تیکی به دهسته وه یه.

زمامداری / zemāmdārī, zamāmdārī: [عربی/فارسی] اسم. دهسه لاتداری؛ کار و بار یان پیشه دهسه لاتدار.

زمان / zamān، ها: [زمانه] /اسم. کات؛ ده م؛ زه مان؛ زموون: ۱. وهخت؛ وهقت؛ گاف؛ گام؛ گامه؛ گۆم؛ بهنگ؛ چاخ؛ ده مان؛ وهختان؛ هنگام؛

محله؛ سهرده م؛ پهوتی له گهر و بی-پرانه وهی هه بوون، دیارده و پروداوان ۲. وهخت؛ وهقت؛ گاف؛ گام؛ گامه؛ گۆم؛ بهنگ؛ چاخ؛ ده مان؛

وهختان؛ محله؛ سهرده م؛ به شیکی دیار و دابری نهم پهوته: /الف) که به پیوه ریک (چه رخ، سال، حهوته، رۆژ، کاتمیر و...) نه ندازه بگیریت

ب) دهوره؛ دهوران؛ رۆژگار؛ رۆژگار؛ رۆژیار؛ که هاوکاته له گهل پروداوان یان پروداوگه لی تر دا

(زمان جنگ: کاتی شه ر) ج) که بو کار یان چالاکیکی دیاریکراو په چاوکراوه (زمان کار: کاتی کار) ۳. [دستور] تایبه تمه ندی کردار که کاتی پرودانی (له رابردوو، ئیستا یان داهاتوودا) پیشان

ده دا.

زمان تقویمی: زه مانن که له بزووتنی ههر

زمردى / zomorrodî / [مەرب] / اسم. زمرووتى؛ زامرووتى؛ پەنگى زەمرووت؛ پەنگى سەوزى پروون.

زمردى: صفت. زمرووتى؛ زامرووتى؛ بە پەنگى زامرووت؛ بە پەنگى سەوزى پروون.

زمردين / zomorrodin / [مەرب / فارسی] / صفت. [دبی] / زمرووتى؛ زامرووتى؛ زمرووتى.

زمره / zomre / [عربی] / اسم. ریز؛ پیژ؛ چین؛ تاقم؛ پۆل؛ دەستە؛ دەسە؛ گرو [در زمره] / آزادیخواهان بود: له ریزی رزگاریخوازاند بوو.

زمزایی / zamzāyî / [سمزمازی] - ۲

زمزمه / zamzame, zemzeme / ها: [مەرب] / فارسی] / اسم. ۱. مۆره؛ ویره؛ ویر؛ مۆر؛ لۆره؛ نارەنا؛ لۆرەلۆر؛ سۆزە؛ مۆرەمۆر؛ گۆرانپێ که له بهر خۆوه به دەنگی نزم دەخویندێ ۲. ورتە؛ ورت؛ پرتە؛ پرتەپرت؛ ورتەورت؛ رېچار؛ قسەى له ژێر لیوانهوه «از گوشه‌ی اتاق زمزمه‌ای بلند شد: له کونجی دیوه‌کهوه ورتەورتیک هه‌ستا» ۳. نارەنا؛ وهیتە؛ ویر؛ مۆر؛ لۆره؛ لۆرەلۆر؛ سۆزە؛ مۆرەمۆر؛ هۆرە؛ هۆرەمۆر؛ ورنگەورنک؛ ئاهەنگی به دەنگی هیدی و دل‌بزوین و دلگەروه «زمزمه‌ی بلبان: نارەناری بولبولان».

□ زمزمه کردن: مۆرەمۆرکردن؛ هوربانندن؛ نیورین؛ لۆراندن؛ به نەرمە و له بهر خۆوه خۆندن.

زمستان / zemestān / ها: [مەرب] / اسم. زمستان؛ زسان؛ زۆسان؛ زووسان؛ زمسان؛ زمستان؛ زفستان؛ جسان؛ جستان؛ زم؛ زمستوو؛ زمسوو؛ زمستون؛ ۱. یه‌کێ له چوار وەرزی سال له سەرزه‌یگه‌لی ناوچه‌ی مام‌ناوندی، که کهوتۆته‌ نیوان پاییز و به‌هاره‌وه ۲. [کنایی] / کژی سەرما و سۆله؛ وەرزی سەرما؛ چاخی سەرما «هنوز آذرماه نیامده زمستان شروع شده است: هېشتا سەرماوه‌ نه‌هاتوه‌و زمستان ده‌ستی پیکردوه».

□ زمستان هه‌سته‌ای: زمستانی ئه‌تومی؛ بار و

گه‌رۆکیک به‌ ده‌وری خۆر، یان مانگ به‌ ده‌وری گه‌رۆکی خۆیدا، به‌ دی دیت.

زمان بندی / zamānbandî / ها: [مەرب] / کار یان پەوتی دیاری کردن یان پێش‌بینی کردنی کاتی پێویست بۆ جێبه‌جێ بوون یان به‌رپێوه‌ چوونی قوناغه‌لی جۆراوجۆری گه‌لاله، به‌رنامه‌ یان زنجیره‌کارگه‌لیک.

زمان سنج / zamānsanc / ها: [مەرب] / کات‌بێژ؛ کورنۆمیتەر؛ ئامرازێ بۆ ژماردنی مه‌وداگه‌لی کاتی زۆر کورت.

زمانمند / zamānmand / صفت. کاتبه‌ر؛ کاتگر؛ ماوه‌خایه‌ن؛ پێویست به‌ رابردنی کات «تحصیل کاری زمانمند است: خۆپێندن کاریکی کاته‌ره».

زمانمندی / zamānmandî / اسم. کاتبه‌ری؛ کاتگری؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی کاتبه‌ر بوون.

زمانه / zamāne / اسم. ده‌وران؛ ده‌ور؛ دۆر؛ چه‌رخ؛ رۆژگار؛ رۆچیار؛ زه‌مان؛ زه‌مانه؛ فه‌له‌ک؛ فه‌له‌ک؛ دنیا؛ گه‌ردوون «زمانه‌ با تو نساژد، تو با زمانه‌ بساژد! ده‌وران به‌ مه‌یلی تو‌ی نه‌کرد، تو به‌ مه‌یلی ده‌وران بکه!».

زمانی / zamānî / صفت. کاتی؛ زه‌مانی؛ سه‌رده‌می؛ سه‌ر به‌ کات یان پێوه‌ندی‌دار به‌ کاته‌وه.

زمپای / zampāy / [سمزماپی] - ۲
زمخت / zomoxî / ها: [مەرب] / صفت. [گفتاری] / قولۆر؛ ناقولا؛ نه‌پۆر؛ دشت؛ به‌ پێکهاته‌ی ناریک‌وپێک و دوور له‌ وردی و جوانیه‌وه.

زمختی / zomoxî / اسم. قولۆری؛ ناقولایی؛ نه‌پۆری.

زمرد / zomorrod / [مەرب] / اسم. زمرووت؛ زمرۆت؛ زامرووت؛ زامرووت؛ جۆری به‌ردی به‌نرخ‌ی که‌سک به‌ برێ ئوکسید کرۆمه‌وه که له‌ گه‌وه‌ه‌رساژیدا به‌ کار ده‌چێ.

زمردفام / zomorrod fām / [مەرب / فارسی] / صفت. زامرووت‌واش؛ زمرۆت‌واژ؛ به‌ پەنگی زمرووت.

یان مالی له سهر بکاته وه ۵. [مجازی/ تهختای؛ تهختی دیو یان ههر شوینیک تر. بهرانبهر: هوا] «توی تاکسی پول افتاد زمین و رفت زیر پای راننده: له ناو تاکسیده پاره که کهوت ته زده و چووه ژیر پای راننده کهوه» ۶. /ها/ گورپان؛ مهیدان؛ دهره تانی که بو چالاکیه کی تایهت دروست کراوه «زمین بازی: کورمانی کایه».

زمین آنز؛ زوهو؛ لهرزک؛ زنه؛ زناو؛ زهونین که ههمیشه تهر و ناو دهره لینی.

زمین آبسته: زهونین کوله وهس؛ زهونین ره پسته؛ زهونین ناوه نیا؛ زهوی و زاری که ناو دراوه و شوکراوه و دواپی تووی لی چیندراوه و نامادهی پروان و بهر دانه.

زمین آبی: بهراو؛ بهراف؛ بهراوی؛ مه درهب؛ زهونین که ناودیری ده کری.

زمین باتلاقی: زهلاکو؛ زهلاکو؛ زهلاکه؛ چارچیق؛ زونگ؛ قویی.

زمین باز: بهرای؛ دهشت؛ گورپان؛ بهشی له زهوی که مال، دامه زراوه یان دار و که ژ و دیاردهی سروشتی تیدا نیه.

زمین بازی: گورپان؛ مهیدان؛ زهوی کایه؛ دهره تانی که بو کایه تهرخان کراوه.

زمین بایر: بهون؛ بهور؛ بهور؛ بهوره؛ وهرد؛ به یاز؛ به یار؛ بایر؛ باهیر؛ کوره؛ کاش؛ مووش؛ دهم؛ زهونین که خاوه نی هیه، به لام هیچ جوره چالاکیه کی کشت و کالی، خانوسازی و پیشه یی تیدا ناکری.

زمین بی گیاه: کرار؛ کرال؛ قاقز؛ بی بر؛ ریتال؛ کریل؛ کرین؛ وشکان؛ پروتهن؛ پروتال؛ پروتهنی؛ گر که زهوی؛ زهونین که له بهر بار و دؤخی سروشتی گز و گیای لی ناروی یان زور کهم دهری.

زمین پر حاصل: نانگر؛ نانگیر؛ ماک؛ ماکه؛ نهخت؛ به پرشت؛ زهوی بهر ژه؛ زهوی به پیت

دؤخیک که نه گهر شه ری ناوکی بقه ومی، پرو دها و به هوی بهرز بوونه وی تۆز و خولی یه کجار زور، تیشکی خور ناگاته زهوی و ههموو شوینیک دهرچی و ژیان ده پیچته وه.

زمستان خوابی / zəməstānxābi / اسم. [زیست شناسی] زستانه خه وی؛ چۆنیه تی بری گیانه وهران که له زستاندا ده چنه خه و له م ماوه دا راده ی سووت و ساز و دهمای لهشیان دیته خواره وه، هه ناسه و ته پهی دلیان هیواش ده بیتته وه و بو دریزه دان به ژبانیان له و چه وره یی که پیشت له لهشیاندا کو بۆته وه، که لک وهرده گرن.

زمستانی / zəməstāni / صفت. زستانی؛ زمسانی؛ زوسانی؛ زستانه؛ زستانه یی؛ زمسانه: ۱. سهر به زوسان یان پیوه نندیدار به زستانه وه «هوی زمستانی: کهشی زستانی» ۲. شیاوی وهرزی زستان «لباس زمستانی: جل و بهرگی زستانی».

زمهریر / zamharir / [مغرب از فارسی] اسم. [کنایی] زمهریر؛ زمهریر: ۱. نهخته؛ زیک؛ ساواق؛ سه قهم؛ سه رما و سوله؛ سه رمای تووش ۲. زوزان؛ جیگای زور سارد.

زمین / zamîn / اسم. زهوی؛ زهونین؛ زمین؛ زهی؛ زه؛ زه فی؛ وهل؛ هارزه و: ۱. ههرد؛ ئهرد؛ عهرد؛ ئهرز؛ ههرند؛ عهرز؛ قاد؛ کاد؛ قات؛ سه رزه وی؛ به ژ؛ وشکی؛ وشکانی؛ وشکایی؛ بهر و بووم؛ ئه و به شه له گوی زهوی که ناو داینه گرتوه ۲. ههرد؛ ئهرد؛ عهرد؛ ئهرز؛ ههرند؛ عهرز؛ قاد؛ کاد؛ قات؛ سه رزه وی؛ به ژ؛ پروپهری دهره کی بهشی نه گوری ههر گهرک یان مانگییک ۳. بوو؛ بووم؛ ئه و گۆیه که مرؤ به سه ریه وه ده ژی ۴. /ها/ پارچه ییک له زهوی که هی که سیکه و ده کری کشت و کالی تیدا بکا

می‌خواهی بروی گردش؟ گشت کاره‌کان داکه‌وتوه
و تو ده‌توئی بجی بؤ سه‌یران؟: بر زمین ماندن
[ادبی]

زمین و آسمان/ زمان را به هم دوختن:
[مجازی] له دار و بهرد دان؛ شان و قول کوتان؛
زهوین و ئاسمان به یه‌کا دان؛ دنیا دان به
یه‌کدا؛ تهق و دهوکردن؛ ههول و ته‌قالای زور
دان «برای نجات پسرش زمین و آسمان را به هم
دوخت: بؤ پرگارکردنی کوره‌که‌ی له دار و بهردی
دا».

از زمین بلند کردن: ۱. هه‌لگرتن؛ به‌رزوه
کردن؛ هؤرپنه‌ی؛ زهمینه‌هه‌وگرته‌ی؛
شتیکی (زؤرتن) قورس له سهر زهویهوه
به‌رزکردنه‌وه ۲. راست‌کردنه‌وه؛ راسه‌وه
که‌رده‌ی؛ هه‌لستانده‌وه؛ شتی که له سهر
زهویدا یه‌ راست‌کردنه‌وه ۳. [کنایی]
دهس‌گرتن؛ یارمه‌تی دانی که‌سیکی داماو به
پشتگری یان پاره.

از زمین تا آسمان فرق داشتن: [کنایی] ئاسمان
و زهوی بوون؛ زور جیاواز بوون؛ کوجا بر کوجا
بوون.

از زمین در آمدن: ۱. سه‌وز بوون؛ شین بوون؛
سهره‌ل‌دان؛ روان؛ رسه‌ی ۲. دهره‌اتن له ژیر
زهویهوه؛ له بن زهویهوه دهره‌اتن؛ زهمینه‌هه
به‌رنامه‌ی؛ له زهویدا هه‌لینجران. هه‌روه‌ها؛ از
زمین در آوردن

بر زمین ماندن 𐎠 به زمین ماندن

به زمین افتادن: داکه‌وتن؛ داکه‌وتنه
زهوی؛ که‌وتنه سهر ئه‌رز؛ به زهمیندا
که‌وتن؛ ئه‌ره‌زه‌مین‌که‌وتنه‌ی؛ که‌وته‌یره
زه‌مین «از اسب به زمین افتاد: له ئه‌سه‌په‌وه
داکه‌وت».

به زمین انداختن: داخستن؛ خسته‌بان زهوی؛
ئه‌ره‌زه‌مین‌وسه‌ی؛ وسته‌یره زه‌مین؛ شتی
به‌ردان تا ده‌که‌ویته سهر زه‌مین «چوب را به

و ریژه‌وه: زمین حاصلخیز

زمین پر گیاه و علف؛ بزوین؛ زهمه‌ند؛ بزون؛
زهوی پر له گیا و له‌وه‌پ.

زمین چمن؛ چیمه‌ن؛ می‌رگ؛ چیمه‌ن؛ زه‌وینی
کایه که رووه‌که‌ی به چیمه‌ن (سروش‌تی یان
ده‌سکرد) داپوشراوه.

زمین حاصلخیز 𐎠 زمین پر حاصل

زمین شهری: زه‌وی‌شاری؛ پارچه زه‌ویگه‌لی له
سنووری قانونی شار یان شاروچکه‌یه‌ک.

زمین موات: زه‌وی بی‌خاوه‌ن؛ زه‌مینی باهئیر
که خاوه‌نی دیار نه‌بی یان هه‌ر بی‌خاوه‌ن بی.
زمین ناهموار: هئیری؛ زه‌وینی زورکانی به
که‌ند و له‌ند.

زمین هموار: هؤر؛ مه‌خهر؛ گوهور.

𐎠 زمین خوردن: کوترانه زه‌ویدا؛ که‌وتنه

زه‌ویدا؛ دریان به زه‌ویدا؛ کوتیانه‌هه‌رز؛ دریانه
زه‌ویا؛ که‌وته‌ی؛ زهمینه‌هه‌کوویه‌ی: ۱. که‌وتن؛
به‌هه‌رزدا دان؛ گلیان؛ گلی‌ره‌ی؛ گلی‌رای؛ به
تون‌دیکه‌وه که‌وتنه سهر زه‌وی یان ته‌ختایی
شتیک «دیروز موقع بازی زمین خوردم و پایم
شکست: دویتی له نیو کایه‌دا که‌وتم و لاقم‌شکا»
۲. [مجازی] به‌زین؛ به‌زیان؛ به‌زیای؛ دؤران؛
تیشکان؛ پشتدان؛ کؤلدان؛ شکست خواردن
«با این گشادبازی آخرش زمین می‌خورد: به‌م
گوتره‌کاریه‌وه ئاخری نیده‌شکی».

زمین زدن 𐎠 به زمین زدن

زمین گذاشتن: ۱. به زمین گذاشتن
۲. [کنایی] دانان؛ دهس‌لی‌هه‌لگرتن؛ دهس
لی‌کیشان؛ لی‌گه‌ران؛ واز لی‌هینان؛ به‌جی
هیشتن؛ دهس‌چنه‌ئاسه‌ی؛ واز چنه‌ئارده‌ی؛
دهس‌چنه‌کیشای «چند ماه است سیگار را زمین
گذاشته: چهند مانگیکه جگه‌ره‌ی داناوه».

زمین ماندن: [کنایی] داکه‌وتن؛ داکه‌فتن؛ هه‌ر
وا مانه‌وه؛ به‌ده‌سه‌وه مان؛ ئه‌وه‌مه‌نه‌ی؛
بی‌دایه‌ر بوون «همه‌ی کارها زمین مانده و تو

زمین انداخت: چپوه که ی داخست.

به زمین زدن: له پتانندن؛ له ئه رز دان؛ به زه ویدا دان: ۱. دانه زه ویدا؛ کو تانه زه ویدا؛ شتی که یان که سیک خستنه سهر زه وین ۲. [مجازی] به زانندن؛ تیشکانندن * زمین زدن [گفتاری]

به زمین گذاشتن: دانان؛ دانیان؛ نیانه زه وی؛ ئه ره زمین نیه؛ نیاره زمین؛ له سهر زه وین دانیان (توپ را به زمین گذاشت: توپه که ی نایه زه وی): زمین گذاشتن

زمین بازی / zamînbāzî: اسم. [مجازی] کار یان ره وتی کرین و فرۆشتنی زه وی (به تاییهت زه وینی ده ور و بهری شاران) بۆ بردنه سهر وه وی بایی و وه دهس خستنی قازانجی زۆر تر.

زمینخوار / zamînxāw: ها؛ ان؛ اسم. [مجازی] زه ویخۆر؛ که سی که زه وی بۆ مال یان کشت و کال له رپی نار وه واه داگیر ده کات. زمین خورده / zamînxorde: ها؛ صفت. [مجازی] لیکه و ماو؛ که و توو؛ که فته؛ قور وه ماو؛ کلۆل؛ داماو؛ نوشست هیناو (به آدم های زمین خورده باید کمک کرد: ده بی یار مه تی مرۆی لیکه و ماو بدرئ).

زمیندار / zamîndār: ها؛ ان؛ اسم. زه ویندار؛ زه میندار؛ مه زراوان؛ خاوهن زه وی؛ که سی که زه وینی کشت و کالی هه یه.

زمینریخت / zamînrîxt: اسم. [زمین شناسی] نژمی زه وی، پیکهاته و چۆنیه تی جیگر تنی ئاو، به ژ و که ند و له ندگه لی زه وی.

زمینریخت شناسی / zamînrîxtşenāsi: اسم. [زمین شناسی] لیک که زانستی زه ویناسی که ده په رژیته سهر چال و چۆلی، به ژ و ئوقیانوو سگه لی زه وی و هۆی به دیه اتنیان.

زمینزی / zamînzî: صفت. زه ویز؛ به تاییه تمه ندی یان خووی ژبان له سهر زه ویندا.

زمینساخت / zamînsāxt: اسم. لیک که له زه ویناسی که له سهر پیکهاته ی چین و لۆی نه گۆری زه وی و هیز و بار و دۆخگه لی که ده بیته هۆی جم و جوولی (وه که په یدا بوونی کیو، بوومه له رزه و که ندوله ند) باس ده کا.

زمین سنجی / zamînsancî: اسم. زه وی پیوی؛ کار و ره وتی لیکۆلینه وه له شیوه و ئه ندازه ی زه وی به وردی و دیاری کردنی ههر خالیک له سهر یه وه.

زمین شناس / zamînşenās: ان؛ اسم. زه ویناس؛ که سی که له پیکهاته ی زه وی و چۆنیه تی دروست بوونی به ردگه ل شار مزایه.

زمین شناسی / zamînşenāsi: اسم. زه ویناسی؛ زانستی که له پیکهاته و سهر به وردی زه وی به تاییهت به سهرنج دان له سهر به ردگه ل و پیکهاته ی ئیستایان ده کۆلیته وه.

زمین شیمی / zamînşimî: [فارسی / فرانسوی] اسم. زه وی شیمی؛ زانستی که له پیکهاته و گۆرانکاری کیمیایی به شی نه گۆری زه وی ده کۆلیته وه.

زمین فیزیک / zamînfizîk: [فارسی / فرانسوی] اسم. زه وی فیزیک؛ زانستی که له سهر ره واتنه گه لی ماکی زه وی، وه که هه واه، ئاو، بوومه له رزه، گرکان، شوینه واری میغناتیس و رادیۆئه کتیف ده کۆلیته وه.

زمینگر / zamîngerā: صفت. [زیست شناسی] به تاییه تمه ندی گه شه کردن و لاره و بوون به ره و زه وی.

زمین گراییی / zamîngerāyi: اسم. [زیست شناسی] ره وتی گه شه کردن یان خوار بوونه وه به ره و زه وی، به تاییهت له گژ و گیادا.

زمینگیر / zamîngîr: صفت. [مجازی] زه وینگیر؛ زه مینگیر؛ لیک که و توو؛ لیکه فنگ؛ په ک که و ته؛ که له لا؛ لاکه فته؛ ته ختی؛ گونووله؛ گولۆله؛ شه هتی؛ ناکارا له جمشت، به تاییهت له بهر

نخوشی یان کزی «بس از آن حادثه یک سال
رسید: شد؛ دواى نهو پرووداوه سالیك زهونگیر
بوو».

زمینلاد / *zamînlād* / اسم، به ژایی؛ پاناییه کی
گه وره و بهرین له وشکی که بریتیه له زۆربه ی
خاکی ولایتیک و زۆرتتر له بهرامبهر دورگه وه به
کار دئ.

زمین لژد / *zamînlarze*، ها / اسم، بوومه له زه؛
بووه له زه؛ زه له زه؛ زه مین له زه؛ له زه ک؛
له ره ی ناکاو ی به شیک له توپکلی زه ی.

زمین لغزد / *zamînlaqze*، ها / اسم، گند؛
دیاردی بهر بوونه وه و گندپرین و کوما هاتنه
خواره وه ی بهرد و خۆل.

زمینوار / *zamînvār* / صفت، زهیناسا؛ ۱. به
بیجمی گرمانی گۆی زه ی جگه له کهند و
له ند و چال و چۆلگیه لی ۲. به بیجمی گۆی
ناهواو، وه ک گۆی زه ی.

زمینه / *zamîne*، ها / اسم، ۱. ژیرنه خش؛
تخت؛ تهخته؛ مه تن؛ بنه کوک؛ نهو به شه له
چنراوه یان وینه یه ک که کهوتۆته ده ورنده وری
نه خشه وه «نقاش دختری را در زمینه ی جنگل انبوهی
کشیده بود: شیوه کیش کیژیکسی له ژیرنه خشی
لیره واریکی چردا کیشا بوو» ۲. پیکهاته؛ بار و
دۆخی ره خساو بو پروودانی پرووداوی یان
جیه جی کردنی کاریک «مسی این کار از قبل
فراهم شده بود: پیکهادی نه کاره له پتیشه وه پای
که وتبوو» ۳. [مجازی] مه به ست؛ بوار؛ بابه تی کار
یان پرووداوی ۴. [زمین شناسی] شانه؛ بنه کوک؛
نه ندازه، شیوه و ریزی جی گرتنی کانیکه له
بهرددا.

زمینه داشتن: ۱. نه گه ری سه رکه وتن هه بوون
۲. به ره هف بوون؛ ته یار بوون. ههروه ها؛

زمینه فراهم کردن

زمینه چینی / *zamîneçînî*، ها / اسم،
ریخوشکهری؛ کار یان ره وتی به ره هف کردنی

پیشه کی بو جیه جی کردنی کاریک.
زمینه ساز / *zamîneaz* / اسم، ریخوشکهر؛
ریکخهر؛ نهوی کار، رهوت یان دۆخی دابین
ده کا «جنگ زمینه ساز ثروتهای بادآورده شد: شهر بوو
به ریخوشکهری سامانگه لی مفت و مه رحه با».

زمینه سازی / *zamînsāzî*، ها / اسم،
ریخوشکهری؛ کار یان ره وتی دابین کردنی
پیداویستی یان بار و دۆخی له بار بو
ده سپیکردنی چالاکی یان کاریک.

زمینی / *zamînî* / صفت، زهینی؛ زه مینی؛
۱. پیوه نیدار یان سه ره به زه ی «مصول زمینی؛
داهاتی زه مینی» ۲. پیوه نیدار به گۆی زه یه وه
«موجود زمینی؛ بوونه وه ری زه یینی» ۳. به ژی؛
پیوه نیدار به وشکیه وه «نیروی زمینی؛ هیزی
زه یینی».

زن^۱ / *zan*، ها؛ ان / اسم، ژن؛ ژهنی؛ زه؛ زینه؛
پیره ک؛ پنکو؛ پتۆ؛ ۱. ئافره ت؛ عافره ت؛ مروی
میوینه ی پیگه یشتوو «همه از زن و مرد در انتخابات
شرکت کردند: هه موو به ژن و پیاوه وه له هه لژاردندا
به شداریان کرد» ۲. هاوسه ری پیاو؛ هاوژینی پیاو؛
ئاوجووت؛ هام جووت «زن همسایه مان مریض است:
ژنی دراوسیکه مان نه خۆشه» ۳. مروی میوینه که
میردی کردوه «زن بیوه: ژنی بیوه».

زن پای در زنجیر: ۱. [نجوم] ژنی کو ت له پا؛
وینه یه کی ئاسمانی باکووری ۲. هه وریکی
مارپیچی پرووناک له و وینه دا * المرأه
المسلسله: امرأه المسلسله؛ مرأه المسلسله
زن خانه؛ کابان؛ که بیانوو؛ که یوانوو؛ که یوانه؛
که بان؛ ژنی مال؛ ژنه و یانه ی؛ بنه وان؛
بنه وان؛ ژنی که به ریوه بردنی کار و باری نیو
مالی له نه ستۆدایه.

زن بردن: [مغتاری] ژن خواستن؛ ژن هینان؛
ژهن واسه ی؛ ژهن ئارده ی «آزاد از ده ما زن
برده است: ئازاد له دتی ئیمه ژنی خواستوه».
زن دادن: ژن پیدان؛ ژن دان؛ ژهن ده ی؛

زنانه / zanāne /: صفت. زنانه؛ ژنهانه: ۱. سهر به ژنان یا تایبست به ژنان «پیراهن زنانه: کراسی زنانه» ۲. وهک ژنان «رفتار زنانه: ثاکاری زنانه».

زنانه دوز / zanānedûz /: هـا؛ ان؛ صفت. زنانه دوز؛ دوورینی جل و بهرگ و پیللو و کیفی ژنان.

زن بابا / zānbābā /: هـا؛ اسم. [گفتاری] باوه ژن؛ باوه ژهنی؛ زردایک؛ ژنبا؛ ژنی باوک.

زنبارگی / zānbāregî /: اسم. ژنباری؛ تۆلازی؛ دۆخ یان چۆنیه تی له شوین ژنان بوون.

زنباره / zānbāre /: هـا؛ گـان؛ صفت. ژنبار؛ تۆلاز؛ ئوگری ئه وینداری و هاوئامیزی کردن له گهل ژنان: زنباز

زنباز / zānbāz /: زنباره

زن برادر / zānbārādar /: هـا؛ اسم. براژن؛ براژهنی؛ ژنی برا؛ زورار؛ ژنی تی.

زنبق / zānbāq, zānbāq /: هـا؛ ان؛ امعرب از فارسی/ اسم. له یلانک؛ زهمبهق؛ زهمهق؛ گول زیوا؛ گال: ۱. گیاه کی رازینه بی له تیره ی زهمبهقان، به لاسکی قیت و گهلای که سکی تۆخی خه نجرئاسا و گولی نارپک و پیکه وه ۲. گولی ئه و گیاه که گه و ره و سبی، وه نه وش یان زهردی بۆنخۆشه و چهند جۆری ههیه.

زنبور / zānbûr, zānbûr /: هـا؛ ان؛ [عربی] اسم. زهرگه ته؛ زهرگیته؛ زهرگیته؛ زلگیته؛ زلکیته؛ زرکتک؛ ئه ستنگ؛ مووز؛ سیو؛ ناوی گشتی ههر یه که له گرۆی زهرگه کان، له راسته ی ناسکبالان، به له شی خرپ و لووس، دهمی که شتی پێ هه لده مژن یان ورد ده کهن و چز و باله وه، زۆره یان گیاخۆرن و ژیا نی به کۆمه لیان ههیه.

زنبور زرد: شانده لیک؛ ستانگ؛ ستهنگ؛ گونجه زهرده؛ زهرده واله؛ زهرگه ته؛ زهنگه ته؛ زلقتی؛ زرقتک؛ زهرگه ته یه کی چکۆله ی چزاره پیوه ده دا.

ژهن داپته ی؛ ژنی کردنه هاوسه ری پیاویک «آنها به غریبه زن نمی دهند: ئەوان ژن ناده نه بیگانه».

زن گرفتن: ژن هینان؛ ژن خواستن؛ ژن هاوردن؛ ژن ئانین؛ ژن ئارده ی؛ زهماون کردنی پیاوی له گهل ژنیکدا «امسال برای پسرش زن گرفت: ئەمسال ژنی هینا بۆ کوره کی».

— زن: ۱. پیوازه. — لیدەر: ۱. — ژهن؛ — کوت؛ — کۆ؛ ژهنیار؛ ئه وه ی که لیده دات (بۆ ئامپیری مووسقا) «هؤل زن: ده ول ژهن» ۲. — وه شین؛ — شان؛ — شهن؛ ئه وه ی که لی ئه دات «شمشیر زن؛ خشت زن؛ شیروه شین؛ خشت لیدەر» ۳. — ژهن؛ — ژین؛ — راتله کین؛ ئه وه ی که ده ژهنیت «مشک زن: مه شکه ژهن».

زن آقا / zānāqā /: فارسی/ مغولی/ اسم. [گفتاری]

۱. سه یژن؛ ژنی که هاوسه ری پیاوی سه یده ۲. سه یزاده؛ سه یزا؛ ژنی که سه ید بیت.
 زنا / zenā /: [عربی] اسم. [اسلام] زینا؛ زیناح؛ زیناع؛ زهنی؛ تیکه لاوی ژن و پیاوی که هاوسه ری یه ک نین. ههروه ها: زنا کردن
 زنا ی مخصنه: [اسلام] تیکه لاوی له گهل هاوسه ری که سی تر.

زناشویی / zānāšûî /: زناشویی

زناشویی / zānāšûî /: اسم. هاوسه ری؛ ژن و میردایه تی؛ ژن و میردی؛ کار و په وتی بوونه هاوسه ری یه کتری ژن و پیاو: زناشویی
 زناکار / zēnākār /: ان؛ [عربی] فارسی/ اسم. [اسلام] زیناکار؛ زیناح کار؛ زیناع که ر؛ زهنی که ر؛ که سی که زینا ده کات.

زناکاری / zēnākārî /: [عربی] فارسی/ اسم. [اسلام] زیناکاری؛ تیکه لاوی ژن و پیاویک که ژن و شووی یه ک نین.

زنانگی / zānānegî /: اسم. ژنابه تی؛ ژنه تی؛ دۆخ یان چۆنیه تی هه بوونی تایبه تمه ندیگه لی ژناه.

زنبور سرخ: زهنگه سووره؛ زهنگه زمهره؛
سیرهموزه؛ سیرهموزو؛ سوورهموزه؛
سوورهمزه؛ سوورپیازه؛ شهنگه سووره؛
کونجه سوورخه؛ زفرک؛ سینلگ؛ ستهنگ؛
ستانگ؛ زهرگه تیه کی سووره و زهردی
چزووداره و له زهرگه تهی ئاسایی زلتره.

زنبور سیاه: شه مته تریلکه؛ بهدرمه؛ شابهدرمه؛
ریشوک؛ جوری زهرگه تهی رهشی کولکن، که
بیچووه کانیاں میملی میرووانی ترن.
زنبور طلایی: جوری زهرگه ته به پیستی
رهنگامه ی بریقه داروه که ژیر سکی تهخته و
له ناو شانه ی ههنگ و زهرگه ته کیویدا هیلانه
دهکا.

زنبور عسل: ههنگ؛ میشهنگوین؛
میسهنگوین؛ میشی ههنگوین؛
میسهنگوف؛ میسهنگف؛ کاوینه میش؛
میسههنگ؛ میسهنگ؛ میش؛ میسهسسل؛
وهوه؛ جوری زهرگه ته که زهر و رهش و
قاوهیی و تهنا ته ته لایی و دوو رهنگیشی
ههیه، به کۆمهله دهژین و له شیرهی گول و
گیا ههنگوین دروست دهکن.

زنبور عسل ملکه: ماک؛ ماکه؛ شاههنگ؛
سهرههنگ.

☐ زنبور زدن: زهرگه ته پیوه دان؛ زهردهواله
پیوه دان؛ زهردهواله گهسه ی؛ ههنگه ژاله دانه
قهدهو «زنبور دستم را زده این قدر باد کرد؛ زهردهواله
پیوه ی دام، ئه مهنده دهستم پهنما».

زنبور خوار / zambûrxâr, zambûr- / ها؛ ان؛
[عربی/فارسی] اسم، حهوه رنگیله؛ رهنگ ریژه؛
ههفته رنگیله؛ میش خوره؛ ههنگه خوره؛
ههنگه چنه؛ ههنگه چین؛ پهله وهریکی کۆمهله ری،
به جهسته ی باریک، بالی دریژ و نووک تیژ، کلک
و دهنوکی دریژ و باریکه وه که له میرووان
دهخوا.

زنبور داری / zambûrdârî, zambûr- / ها؛

[عربی/فارسی] اسم، ههنگداری؛ کار یان رهوتی
پهروه رده کردن و به ختوکردنی میشهنگوین بۆ
به رههم هینانی ههنگوین.

زنبورک / zambûrak, zambûrak / ها؛ [عربی/
فارسی] اسم، ۱. سازیکی ژیداری وه که چهنگی
زۆر چکۆلهیه که له نیوان ددانی دهئین و به
لیدانی له زوانه ییکی کانزایی و هیزی ههناسه
دهژهنری ۲. جوری تۆپی چکۆله ی کۆن که له
شهردا به سهر و شترهوه دهیانبرد.

زنبوری / zambûrî, zambûrî / [عربی/اسم،
۱. قوماشی تۆپی درشت چن ۲. چراتۆر؛
چراتۆری؛ جوری چرای روشنایی به نهوت سووت
که له جیی پلیته، تۆپیکی نهسوئی ههیه و
نهوت به تهوژمهوه وه کوو تۆز پییدا دهپژریت و
به تیشکی سپی دهگری.

زنبه / zambe, zanbe / ها؛ /اسم، زهمه؛ زهممه؛
زمهر؛ ناوه؛ دهفریکی چوار گۆشی لیواره کورت
به چوار دهسته له ههر دوو لاهه که ماک
مالساز ی پی جیه جی دهکن.

زنبیل / zambîl, zambîl / ها؛ /اسم، ۱. زهمیله؛
زهمبیله؛ زهمبیل؛ زنبیل؛ دهسکله؛ چنگله؛
خانک؛ گۆشهر؛ قهوشهر؛ تلۆخ؛ بهرچینه؛
دهسهچینه؛ کهتله؛ دهفریکی نهرمی چنراو له
لاسکه گیا، نایلۆن یان سیم، به دهسته ی
دریژه وه که بۆ هه لگرتن و جیه جی کردنی
کهلهپل به تابهت له کاتی کرپندا به کار دهچی
۲. [مجازی] تریان؛ قهرتاله؛ قرتاله؛ سهوهته؛
سهله؛ سهلک.

زنبیلک / zambîlak, zambîlak / رههتند ۳-
زن پدر / zanpedar / ها؛ /اسم، داماری؛ داماک؛
زردایک؛ باوهژن؛ باوه ژهنی؛ ژن بانی.
زنجار / zancâr / ها؛ [معرّب از فارسی] اسم،
ژهنگ؛ ژهنگار؛ خۆرک؛ خۆسهره؛ چلک و ژهنگی
سهر کانزا.

زنجبیل / zancabîl / ها؛ [معرّب از فارسی] اسم،

دانه کیو؛ شیت بوون.

زنجیر زدن ㊦ زنجیرزی

زنجیر کردن: زهنجیر کردن؛ به زهنجیر بهستن.

به زنجیر کشیدن: کوټ و زنجیر کردن؛ پاوهن کردن؛ بؤ بهرگری له ههلاتن به زهنجیر بهستنوه «در این عکس میرزا رضای کرمانی را می‌بینیم که به زنجیر کشیده شده است: لهم وټنه‌ی‌دا میرزا په‌زای کرمانی ده‌بینن که کوټ و زهنجیر کړاوه».

زنجیر زنی / zancîrzanî ، ها: / اسم، [شيعه]

جوړی پړه‌سیمی تازی‌ه‌باری به‌تایبته له مانگی محه‌پ‌مدا که تازی‌ه‌باران به زنجیر په‌تال په‌یتا ناو شانی خویان ده‌کوتنه‌وه. هه‌روه‌ها: زنجیر زدن

زنجیره / zancîre ، ها: / اسم، زنجیره: ۱. شریته؛ ئه‌وه‌ی له بیجمی زنجیر بی ۲. چهرخه؛ خول؛ گه‌لوازه؛ گاز؛ کار و په‌وتگه‌لی پیوه‌ندیدار پیکه‌وه «زنجیره‌ی تولید: زنجیره‌ی به‌ره‌م» ۳. گرنج؛ هیلگه‌لی لیوا‌ه‌ی سکه ۴. ئالقه‌گه‌لی له شوین یه‌کی وه‌ک زنجیر له چنینه‌دا، به‌تایبته قولاب چنی ۵. تالی گولاب‌توون یان ئاوریشمی چندراو به‌شیوه‌ی زنجیر له په‌راو‌تزی جل‌وبه‌رگدا.

㊦ زنجیره‌ی غذایی: زنجیره‌ی بژیوی؛ زنجیره‌ی پله‌ی گیاندارانی ده‌فهریکی سروشتی که هه‌ر په‌گه‌زی له ژینه‌وه‌ران، په‌گه‌زی‌تر ده‌خوا و ده‌یکاته بژیوی خوی.

زنجیره‌ی / zancîre'î: صفت، زنجیره‌یی؛ زنجیره‌دار؛ به‌بیجم یان دۆخی زنجیره‌وه، به‌تایبته به‌یه‌ک له شۆن یه‌کی و به‌رده‌وامی یان پیک پیوه‌ندی‌وه.

زنجیری / zancîrî: صفت، په‌ت‌بر؛ زه‌نجیری؛ ده‌س‌وه‌شین؛ شیتی به‌تره‌ف که پیویسته ده‌ست و پای به‌سترته‌وه

هه‌له‌زه؛ زه‌نجه‌فیل؛ زه‌نجه‌فیل؛ گیاییکی ئالفی، به‌گه‌لای ساکاری درێژ و له دووی یه‌ک، گولی نیر- می‌ناریک و زه‌رد، ریزومی گوشتنی بۆنخۆشی تام تیزه‌وه که له پاش وشک‌کرده‌وه وه‌ک به‌هارات به‌کاری دیتن.

㊦ زنجیل شامی: خه‌رواش؛ گیاییک به‌ریشووی قایم و درێژ و گوشتن، لاسکی ریک و لقلق، گه‌لای نووک تیژ و تووکن، گولی زوانه‌یی و لووله‌یی زه‌رد و به‌ری قاوه‌یی په‌نگه‌وه، بؤ ده‌رمان به‌که‌لکه.

زنجیره / zancare ، ها: -گان / اسم، به‌ره‌زهر؛ چیچرک؛ چرچرؤ؛ چیرچیرؤک؛ سیسؤک؛ سیسؤکه؛ سیرسیره؛ شیرشیره؛ میروویه‌کی گجکه‌یه به‌شاخیکی درێژی وه‌ک موو له نیو چاوان و ئه‌ندامی ده‌نگ چیکه‌ر له لای سکیه‌وه.

زنجموره / zanc(e)mûre: [؟] / اسم، [گفتاری] کپروزه؛ گریانی هاوړی له‌گه‌ل هاوار و ئالیندا. زنجمویه / zancemûye: [؟] / اسم، [دبی] کپروزه؛ رؤ- رؤ، شین و شه‌پۆ؛ گریانی به‌کپروانه‌وه.

زنجیر / zancîr ، ها: / از کردی / اسم، ۱. زنجیر؛ زه‌نجیر؛ زنجیله؛ ئالقه‌پیز؛ زیره‌زه‌ری؛ گه‌لوازه‌یه‌کی کانتزایی پیکه‌وه لکاو بؤ به‌ستن، هه‌لواسین و گوزانه‌وه‌ی هی‌زی میکانیکی یان (به‌جوړیکی تر) بؤ خشل و زه‌مبه‌ر به‌کار دئ ۲. زنجیر؛ زه‌نجیر؛ زنجیله؛ چهن رپسه ئالقه‌ی ناسکی پیکه‌وه به‌سراو که له پړه‌سیمی زنجیر لیداندا به‌کار دئ ۳. [مجازی] پابه‌ند؛ پاوه‌ن؛ کو‌سپ؛ له‌مپه‌ر؛ گه‌پل؛ به‌ره‌ه‌لست.

㊦ زنجیر چرخ: زه‌نجیری چهرخ؛ زنجیری که له کاتی به‌سته‌له‌کدا بؤ به‌رگری له خزین، به‌چهرخی ماشینی‌ه‌وه ده‌به‌ستن.

㊦ زنجیر پاره کردن: [کنایی] ۱. چاو ده‌په‌رین؛ هه‌لپفان؛ که‌ف چهراندن؛ زۆر تووړه بوون ۲. په‌ت برین؛ په‌ت پساندن؛ هه‌ردی بوون؛

به‌رِ پوه نه‌ده‌چوو» ۴. [گفتاری] شت‌ومه‌ک؛ که‌ل‌وپه‌لی ناو مال ۵. به‌سهرهات؛ ژيان‌نامه «کتابی درباره‌ی زندگی پاستور خواندم؛ کتیبیکم له‌مه‌ر ژيانی پاستور خوینده‌وه».

☐ زندگی سگی: [تعریض] ژيانی سه‌گی؛ سه‌گ مهر‌گی؛ سه‌ومه‌رگی؛ ژيواری پر له ژاری.

☐ زندگی دادن: ژياندن؛ ژيانن؛ به‌خيوکردن؛ بژیو پیدان.

زندگی را بدرود گفتن: [ادبی] کوچی دواپی کردن؛ کوچی یه‌کجاری کردن؛ مالاوایی یه‌کجاری کردن؛ دنیای پروون به‌جی‌هیشتن؛ مردن؛ فهوتان «استاد هزار در سال ۱۳۶۹ زندگی را به‌درود گفت؛ ماموستا هزار له‌سالی ۱۳۶۹ ادا کوچی دواپی کرد».

زندگی کردن: ژيان؛ ژيوه‌ی؛ ژيوای؛ یاشتن؛ زینده‌گی کردن: ۱. هه‌بوونی چالاکی‌گه‌لی پیوه‌ندی‌دار به‌گیانه‌به‌رموه (وه‌ک سووت و ساز، گه‌شه و گوران، زا و زئ ...) ۲. ژین به‌سهر بردن؛ دانه‌سهر؛ به‌سهر بردن؛ ماوه‌یی له‌تاهمن له‌شوینن یان له‌بار و دؤخیکدا دانه‌سهر «سه‌سال در آن شهر زندگی کرد؛ سئ سال له‌و‌شاره‌دا ژیا».

از زندگی سیر / بیزار / خسته شدن: له‌ژيان وه‌پز بوون؛ ژيان له‌به‌ر چاو که‌وتن؛ ژینه‌تال نه‌ویستن؛ له‌ژین یاس بوون؛ جه‌زینه‌گی بیزار بیه‌ی؛ جه‌زینه‌گی مانیای؛ ئوگری ژيان نه‌بوون.

به‌زندگی خود خاتمه‌دادن: قالی خو برینه‌وه؛ به‌ژيانی خو دواپی هینان؛ خو کوشتن؛ وی‌کوشته‌یوه؛ خو‌کوژی کردن «با خوردن دارو به‌زندگی خود خاتمه‌داد؛ به‌خواردنی دهرمان قالی خوی بریه‌وه».

به‌زندگی کسی خاتمه‌دادن: قالی که‌سیک برینه‌وه؛ سپی کردن؛ سپی‌کردنه‌وه؛ بوونه‌باییسی که‌سئ؛ که‌سیک کوشتن «روسری را به‌

دور گردنش پیچید و به‌زندگی او خاتمه‌داد؛ سهرپوشه‌که‌ی پیچانده‌ده‌وری ملیه‌وه و قالی بریه‌وه».

زندگی سوز / zendeğisûz: صفت. [مجازی] ژيان‌بیز؛ ژيان‌تالکه‌ر؛ ژيان‌تاریک‌که‌ر؛ ژيان‌په‌شکه‌ر؛ ژین‌کویرکه‌ر؛ به‌تایه‌تمه‌ندی یان توانایی به‌دهیته‌نایی ره‌نج و دژواری و به‌فیروندانی ژيان.

زندگینامه / zendeğînâme، ها: / اسم. ژيان‌نامه؛ ژيان‌نامه؛ ژيان‌نامه؛ گوزارشیک له‌مه‌ر به‌سهرهاتی ژيانی که‌س یان که‌سانیکه‌وه.

زنده / zende، ها: / گان: صفت. زیندوو؛ زیندوو؛ زینوو؛ زینگ؛ زینه؛ زینوو؛ زنه؛ زیندی؛ زنه‌ی؛ زینه؛ زیندک؛ زنه: ۱. ژياندار؛ زینده‌وار؛ زینده‌مال؛ زینده‌ومر؛ ژیه‌ی؛ به‌هره‌ومر له‌ژيان «ماهی زنده: ماسی زیندوو» ۲. زینده‌وار؛ زینده‌مال؛ زینده‌ومر؛ به‌جم‌وجوولن که‌له‌بوونی گیانه‌وه‌ران ده‌ه‌شینه‌وه «شهر زنده: شاری زینوو» ۳. به‌گور و گه‌شه «زنده دل: دل زینک» ۴. لیتهاتو له‌نیشاندانی هه‌ستی چالاکی، گور و گه‌شه‌دا «صحنه‌ی زنده: دیمه‌نی زیندوو» ۵. راسته‌وخو (له‌بلا‌و‌کردنه‌وه‌ی به‌رنامه‌ی رادیو و تله‌فیزیوندا) هاوکات له‌گه‌ل به‌رِ پوه‌چوونیدا ۶. کال؛ نه‌کولیو؛ نه‌کولاو (له‌مه‌ر برنج، نوک و...) .

☐ زنده شدن: ژيانه‌وه؛ زیندوو بوونه‌وه؛ زینه‌وه بیه‌ی: ۱. وشیار بوونه‌وه؛ وریا بوونه‌وه؛ به‌دهست هیته‌نایی دووباره‌ی ژيان «پس از سه ساعت که‌از مرگش می‌گذشت، دیدند زنده‌شده و دارد نفس می‌کشد؛ سئ سه‌عات دواى مردنی، بینیان که‌زیندوو بوونه‌وه و خهریکه‌هه‌ناسه‌ده‌دا» ۲. ژووژانه‌وه؛ ژووژيانه‌وه؛ بووژانه‌وه؛ ئه‌وه‌ژيوه‌ی؛ ژيوایوه؛ که‌وته‌نه‌خو؛ به‌دهست هیته‌نایی دووباره‌ی سه‌لامه‌ت، پاراوی یان چالاکی خو «دشت از بارانهای بهاری زنده‌شد؛

دهشت به بارانی به هاری ژوژایهوه
 ۳. ژوژانسهوه؛ بوژانسهوه؛ بزوتنهوه؛
 نهوهژیهوه؛ ژیاویه؛ به دهست هینانی بره و
 باوی لمه پیش «اقتصاد کشور زنده شد؛ نابوری
 ولات ژوژایهوه». ههروهها: زنده بودن؛ زنده
 کردن

زنده باد / zende bād: دعا، بژی، نهمری؛ وشهیی
 بۆ دهبرینی داخوازی خوارگری و مانهوهی
 کهسی یان شتیگ «زنده باد صلح؛ بژی ناشتی».
 زنده بگور / zende begûr: صفت، زینه چال؛
 زینده به گور؛ زینه به گور؛ زینه چال؛ کار یان
 پهوتی داپوشران له ژیری شتیکهوه (وهک خاک،
 بهرد، بهفر) بهر له مهرگ که بیته هوی مردن
 «ده نفر در زیر آوار زنده به کور شدند: ده کس له ژیر
 دار و پهردودا زینه چال بوون».

زنده دل / zendedel، ان: صفت. ۱. دل زیندوو؛
 دلگهش؛ دلاوه؛ دلاوه دان؛ به گور؛ دل زیندی؛
 دل بژی ۲. [کنایی] نهویندار.

زنده زان / zende zā: اسم، زگوزا؛ زگوزی؛ زان و
 زئی؛ سک و زان؛ زان و زوو؛ زمو؛ کار یان پهوتی
 زان؛ زای؛ بیچوو دیتن.

زنده زان: صفت، [زیست شناسی] به چ زئی؛ بیچوو زئی؛
 ژیهو زئی؛ لیتهاتوو له زانی بیچوو زیندوو
 گوورادا (وهک مرؤف). بهرانهبر: تخمزا

زنده یاد / zende yād، ان: صفت، نهمر؛ خاوهنی
 ژیان و کاری شایانی وا که دواي مردنیش له بیر
 و دلدا ماوه تهوه «زنده یاد گوران در شعر نوآوری
 داشت: نهمر گوران له شیعردا داهینانی هه بوو».

زندیق / zendîq, zandîq، ان: [معرّب از پهلوی]
 صفت، [قدیمی] زندیق؛ مانهوهی؛ شوینکهوتوو
 یهکی له ناینگهلی ئیرانی، به تایبته ئایینی
 مانی.

زن ذلیل / zanzalîl، ها: [فارسی/عربی] صفت،
 ژن ناغه؛ ژناخه؛ دهستگۆ؛ ژیردهست و گوئی له
 مستی ژن (هاوسهر) «همسایه‌ی ما خیلی زن ذلیل

است: دراوسیکه مان یه کجار ژن ناغهیه».
 زن سالاری / zansālārî: اسم، [جامعه شناسی]
 ژن سالاری؛ ژن مه زنی؛ نیزیماکی کۆمه لایه تی که
 تیییدا دهسه لات به دهستی ژنانهوهیه.

زن ستیزی / zansetîzî: اسم، دژایه تی له گهل
 ژاندا و بی باوه پری به لیتهاتووپی و توانایی ژنان.
 زن عمو / zan'amû، ها: [فارسی/عربی/فارسی]
 اسم، مامۆژن؛ مه مۆژن؛ ئامۆژن؛ مامۆژنه؛
 مامۆژنه؛ ژن ئاپ؛ نیازئ؛ ژنی مام.

زنک / zanak: اسم، [تعریض] ژنه تیو؛ کچه تیو؛
 ژنی ئاماژه پیکراو «زنک می خواست بچه‌ی مرا بدزد؛
 ژنه تیو ده یویست مندا له کم برفینی».

زنکن / zonkan، ها: [آلمانی] اسم، زونکهن؛
 پهروه ندان؛ ناوی بازرگانی که رهسته بیگ وهک
 بهرگیکی گهوره و نهستوو که به لگه و
 نووسراوهی تیده نین و بۆ بهرگری له بلاوه
 بوونیان، لیواره کانیا کون ده کهن و به
 میله یانهوه ده کهن و به فهنر ده یانبهستن:

زونگن

زنک / zang: اسم، زهنگ؛ زهنگه: ۱. له/زایل؛
 زهنگل؛ زهنگۆله؛ ئامپیری بۆ سه رنج راکیشان یان
 وشیری دان به شیوهی: /الف) که رهسته یه کی
 کانزایی ناو هلۆل که گۆبه کی له ناودایه و له
 هه ژانندا دهنگیکی زایه له داری لی دیت
 ب) په ره یه کی کانزایی هه لواسراو که به هوی
 کوتانی به چه کوچه وه دهنگیکی زایه له داری لیوه
 دهردی ج) ده زگایی ئیلکترۆمیغنا تییسی، بریتی
 له په ره یه کی کانزایی و میغنا تییسیکی نزیک به
 یهک که به لیدانی دوگمه یهک، کاره با له
 ناوه ندی میغنا تییسیه که دا وه گهر ده کهوئ و
 پادانی له په ستای په ره ی کانزایی ده بیته هوی
 بهرز بوونه وهی دهنگیکی وشیار که ره وهی
 زایه له دار د) ده زگاییکی ئیلکترۆنیکی که به
 لیدانی دوگمه یی کاره بای تیدا وه گهر ده کهوئ
 و ده بیته هوی بلاو بوونه وهی دهنگ یان

زنگ مس 𐭠 زنگار - ۲

𐭠 زنگ خوردن: زنگ لیدران؛ زنگ دریعی؛ زنگلین؛ زنگ دران؛ بهرز بوونه‌وی دهنگی زنگ «وقتی به مدرسه رسیدیم زنگ خورده بود: کاتی گه‌یشینه قوتاخانه زنگ لیدرايوو».

زنگ زدن: ۱. زنگ لیدان؛ زنگدان؛ زنگ داین؛ له زنگ دان؛ زنگ دهی/دای؛ زنگانه‌وه؛ دهنگ له زنگه‌وه دهره‌ینان «زنگ زدند، بین کیست: ره‌کیان لید، بزا کیته» ۲. زنگدان؛ زنگ لیدان؛ زنگ دهی/دای؛ ته‌له‌فوون کردن «به آزاد زنگ بزن، حالش را ببرس: زنگیک لید، بو‌آزاد، بزانه چونه» ۳. زنگ هینان؛ زنگ لیدان؛ زنگ لی‌نیشتن؛ گه‌زن دیتنی گز و گیا و ده‌غل و دان به هوی زنگه‌وه «ساقه‌ی زنگ زده: ساقه‌ته‌ی زنگ هیناو» ۴. زنگ هینان؛ زنگ هاوردن؛ زنگ ئارده‌ی؛ زنگ لی‌نیشتن؛ ئوکسیده بوونی کازا؛ په‌یدا بوونی ماکي زنگ به پرووی کازاوه «ساعتم زنگ زده بود: سعاته‌کم زنگی هینايوو».

زنگاب / zangāb /: اسم، زنگاو؛ زه‌داو؛ په‌له یا شوینی نم (زۆرت‌ر به سهر میچ و دیواره‌وه).
زنگار / zangār /: اسم، زنگار؛ ۱. /دبی/ زنگ؛ چلکی سهر کازا ۲. زنگی مس؛ زه‌نجار؛ زنگی مس که ماکیکی که‌سکی شینباوه و زۆر ژاراوویه و زۆرت‌ر له پهنای ئه‌سید یان به هوی پواویه‌وه په‌یدا ده‌یی: زنگ مس

زنگاری / zangārī /: اسم، زه‌نگاری؛ زه‌نگالی؛ پیروزی؛ ره‌نگی سه‌وزی ئامال شین؛ ره‌نگی که‌سکی مه‌یله و که‌وه.

زنگاری: صفت، زه‌نگاری؛ زه‌نگالی؛ به ره‌نگی سه‌وزی ئامال شین.
زنگدار / zangdār /: صفت، زه‌نگدار؛ زه‌نگین؛ ۱. زه‌نگی؛ زه‌نگار؛ به زه‌نگ «ساعت زنگدار: سعاتی زنگی» ۲. زایه‌له‌دار؛ به زه‌نگه؛ زه‌نگه‌دار

ناهه‌نگیکی تایبته «زنگ بلبل؛ زه‌نگی بولبولی»

۲. /ها/ /قدیمی/ سازیکی زه‌رپی وه‌ک سنج ۳. /ها/ کاتی چالاکی تایبته له قوتاخانه «زنگ تاریخ: زه‌نگی میژوو» ۴. ده‌نگی زه‌نگی که سهره‌تا یان کۆتایی ئه‌م چالاکیه راه‌گه‌یی «پاشو! مگر زنگ را نمی‌شنوی؟ هه‌سته! مه‌گه‌ر زه‌نگه‌که نابیی؟» ۵. /ها/ ماوه‌ی چالاکیه‌کی وانه‌یی دیاریکراو (ده‌ور و به‌ری ۴۵ تا ۵۵ ده‌قیقه) له قوتاخانه‌دا ۶. چینگ؛ زه‌نگه؛ زایه‌له؛ کار یان ره‌وتی زه‌نگانه‌وه (وه‌ک ده‌نگی ویککه‌وتنی دوو کازا) «گوشم زنگ می‌زند: گویم ده‌زهری‌نگه‌وه» ۷. زه‌نگ؛ زه‌نگی؛ زه‌نگار؛ کوورمووری؛ ماکیکی سوورتۆخی ناسک که له سهر کازا، به‌تایبه‌تی ئاسن، به هوی هه‌وای شو‌داره‌وه به‌دی دیت «قابله زنگ زده است: قابله‌مه‌که زه‌نگی هیناوه» ۸. زه‌نگ؛ زه‌نگی؛ زه‌نگار؛ ههر کام له نه‌خۆشیگه‌لی جو‌راو‌جو‌ری گیایی که به هوی چالاکی جو‌ری کارگه‌وه سهر هه‌له‌ده‌دا و ده‌بیته هوی پواوی و زه‌نگ لیدانی ره‌شو، لاسک و گه‌لای گیا «بیشتر گندهما زنگ زده‌اند: زۆربه‌ی گه‌مه‌کان زه‌نگیان هیناوه»: زنگ گیاهی

𐭠 زنگ اخبار؛ زیل؛ زه‌نه؛ زه‌نگ؛ زه‌نگیک که بو‌وه‌ناگا هینانی که‌سیک به کار ده‌بری.

زنگ بلبل؛ زه‌نگی بولبولی؛ جو‌ری زه‌نگی ئیلک‌ترۆنیکی که ده‌نگی چریکه‌ی لیوه دی.

زنگ تفریح: زه‌نگی وچان؛ کاتی هه‌سانه‌وه؛ کاتی پشوودان؛ ماوه‌ی کورتی دواي که‌رتیکی وانه که قوتا‌بیان ده‌توانن له پۆل بچنه دهره‌وه و پشوویه‌ک بدن.

زنگ چاودار: جو‌ری کارگی گیایی چاودار.

زنگ خطر: زه‌نگی مه‌ترسی؛ زه‌نگی خه‌ته‌ر.

زنگ کاروان: بۆل؛ زه‌نگی ملی پێشه‌نگ.

زنگ کلیسا: جمخار؛ زه‌نه‌ی کلیسه؛ زه‌نگی کلیسا؛ ناقووس.

زنگ گیاهی 𐭠 زنگ - ۸

«صدای زنگ‌دار: دهنگی ر دنگس».

زنگ‌زدگی / zangzadegî / اسم. ژهنگ‌اژویی؛ ژهنگ‌اژویی؛ ژهنگ‌هیناوی؛ ژهنگ‌لیداوی؛ ژهنگ‌لینیشتوویی؛ دۆخ‌یان‌چۆنیه‌تی ژهنگ‌هله‌پینانی‌کانزا.

زنگوله / zangûle / ها: / اسم. زهنگوله؛ زهنگوله؛ زهنگول؛ زهنگوله؛ زهنگل؛ زهنگل؛ زهنگله؛ چهنگ؛ زهنگی‌گچکه‌که‌پتر‌ده‌یکه‌نه‌ملی‌چوار‌پینان.

زنگوله‌ی‌پای‌سابوت: / مجازی / هه‌لواخوری‌ده‌ور‌تاوت؛ مندالی‌وردی‌که‌سیکی‌به‌سالاجوو.

زنگی / zangî / ها: / ان: / صفت. / ادبی / ره‌ش‌پیست؛ قوله‌ره‌شه؛ ره‌ش‌پیس؛ ره‌ش‌پۆس. زنده / zanande / صفت. ناحه‌ز؛ لی‌ده‌ره؛ جار‌زکهر؛ ناشیرین‌و‌هۆی‌بیزاری‌«بوی‌زنده» بۆنی‌ناحه‌ز».

زن‌نما / zan.nemā / صفت. ژنانی؛ ژنانیله؛ ژنه‌ره‌نگه؛ سه‌ره‌ژنانه؛ سه‌ره‌ژنانیله؛ بله‌کناچی؛ پۆین؛ کناچله‌ره‌نگ؛ قاله‌ژنه؛ خاوه‌ن‌رواله‌تی‌ژنانه‌«مرد‌زن‌به: پیاوی‌ژنایی».

زن‌و‌بچه‌دار / zan-o-baččedār / صفت. / گفتاری / خیزانبار؛ خیزاندار؛ منالدار؛ ژن‌و‌مندالبار؛ خاوه‌ن‌هاوسهر (ژن‌و‌مندال‌«ما‌مستاجر‌زن‌و‌بچه‌دار‌نمی‌خواهیم» ئیمه‌کرئ‌نشینی‌خیزانبار‌مان‌ناوی».

زنون / zenon / [از‌انگلیسی] گزئون زنه‌ار / zenhār / ها: / اسم. / نامتداول / ده‌خیله؛ ده‌غیله؛ ده‌خیل؛ ئامان؛ ئه‌مان؛ نامه؛ ناما؛ نامهردان؛ دوج: زینه‌ار

زنهار خواستن: ئامان‌خواستن؛ ئه‌مان‌خواستن؛ ئه‌مان‌و‌یستن؛ ئه‌مان‌و‌یستن؛ مؤلته‌و‌یستن؛ هانا‌بردن.

زنهار‌دادن: ئه‌مان‌دان؛ ئامان‌دان؛ هانا‌دان؛ په‌نا‌پیدن.

به‌زنهار‌آمدن: داماو‌بوون؛ بی‌ده‌ره‌تان‌داکه‌وتن؛ ده‌سته‌وسان‌بوون؛ ده‌ست‌و‌دامان‌مان؛ کۆست‌که‌وتن؛ که‌وتنه‌هه‌لوه‌لا.

زنهار^۱: صوت. / ادبی / ئامان؛ نامه؛ ئه‌مان؛ ده‌خیله؛ دوج؛ نه‌ی؛ نه‌که‌ی؛ وشه‌ی‌مه‌ترسی‌دان‌«زنهار‌زبان‌زبد‌نگهدار: نامانه‌زمان‌له‌چه‌وت‌بپاریزه»:

زینه‌ار زنه‌اره / zenhāre / اسم. دواهای؛ ئولتیماتوم؛ دوایین‌به‌گویندا‌دانی‌هاوړی‌له‌گه‌ل‌هه‌ره‌شه‌و‌دیاری‌کردنی‌مۆلته‌بۆ‌وه‌رام.

زنی^۱ / zanî / اسم. ژنی؛ ژنه‌تی؛ دۆخ‌یان‌چۆنیه‌تی‌ژن‌بوون.

– زنی^۱: پیواژه. – لی‌ده‌ری؛ – وه‌شینی؛ – شانی؛ – شه‌نی؛ – ژه‌نی؛ – ژینی؛ کار‌یان‌ره‌وتی‌لی‌دان‌«پاروژنی؛ دفزنی؛ پارۆشه‌نی؛ ده‌فه‌زه‌نی».

زوائد / zavā'ed / [عربی] زوايد زوار / zavvār / [عربی] صفت. زیاره‌ت‌چی؛ زیاره‌ت‌کهر.

زوار / zovvār / [عربی] جمع زایر زوال / zavāl / [عربی] اسم. / ادبی / فه‌وتاوی؛ گر‌و‌فری؛ تیاچوویی؛ نابوودی؛ ره‌وتی‌تیدا‌چوون؛ نه‌مان؛ نه‌مه‌نه‌ی؛ ئاوا‌بوون؛ له‌نیو‌چوون.

زوال‌عقل: نه‌مانی‌ژیری؛ نشیوی‌هزر؛ ره‌وتی‌که‌م‌بوونه‌وه‌ی‌هیزی‌هزر (بیره‌وه‌ری، کۆکردنه‌وه‌ی‌زه‌ینی، تی‌فکرین) به‌هۆی‌گه‌زن‌روودان‌له‌می‌شکدا (ژاراوی‌دری‌خایه‌ن، نه‌خوشی‌یان‌پیری).

زوال‌یافتن: له‌نیو‌چوون؛ فه‌وتان؛ فه‌وتیان؛ نه‌مان؛ نه‌مه‌نه‌ی؛ تیدا‌چوون.

زواله / zavāle / اسم. پرپۆله؛ دانی‌جووچکی‌تازه‌له‌هیلکه‌ده‌ره‌هاتوو.

زوايا / zavāyā / [عربی] جمع زاویه

زوايد / zavāyed / [عربی] اسم. ۱. جمع زايدة ۲. بی‌که‌لک؛ زیایی؛ ناپیویست؛ ئه‌وی‌زۆر‌پیویست‌نه‌بی * زوائد

«زودباور: زووباوهر».

زودافت / zûd'oft / :صفت. [گیاهشناسی] به ئەندامیکی وا (بەتایبەت گەلا) کە بەر لە کاتی خۆی بە شیوەی ئاسایی جووی بیتەوه و داکەوێ.

زودباور / zûdbāvar / :ها؛ لان: صفت. زووبرواکەر؛ زووباوهر؛ ساکار؛ ساویلکە؛ خاوەنی خوویان ئۆگرتی خێرا برۆا کردن بە قسەى خەلک، بێ لیکۆلینەوه.

زودپز / zûdpaz / :اسم. دیگ زودپز ڤ دیگ زودپز: صفت. خۆش کول؛ زووکول؛ بە کلۆک؛ بەتایبەتمەندی خێرا و خۆش کولانەوه.

زودجوش / zûdcûš / :صفت. ۱. [مجازی] خوەش جۆش؛ گەرم؛ خاوەن خوویان مەیل بە دامەزاندنی پێوەندی لەگەڵ دێتران لە کاتیکی کەمدا «دختر زودجوش و مهربانی است: کچیکی خوەش جوش و دلۆفانه» ۲. زووکول؛ زووکولین؛ بەتایبەتمەندی یان توانایی زووی هێنانە کولەوه «این سماور خیلی زودجوش است: ئەم سەماوهر زۆر زووکولە» ۳. زووکول؛ زووکولۆک؛ بەتایبەتمەندی زووی هاتنە کولەوه «مايع زودجوش: تراوی زووکول».

زودخشم / zûdxašm / :صفت. [ادبی] ئالەتی؛ زووگرژ؛ زووگرژ؛ زووهه لچۆ؛ خاوەن تاییەتمەندی زووی هه لچوونەوه و بێ دەسەلات لە خواردنەوهی تووهریی و ئالۆزی خۆ. ههروهها: زودخشمی

زودرس / zûdras / :ها؛ صفت. زوورەس؛ زوورەسە؛ رەبەت؛ رەبیت؛ جەدماد؛ ئەنروک: ۱. نادە؛ بە تاییەتمەندی زووی پیگەیین «میوهی زودرس: بهری زوورەس» ۲. پێگەشتوو لە زەین و لەشدا پیش ماوهی خۆی.

زودرنج / zûdranc / :ها؛ صفت. زیز؛ زووتۆر؛ بێن تەنگ؛ تۆرینۆک؛ فیشقی؛ دل ناسک؛ گونروو؛ بێ سەبر و تابشتی پێویست لە بەرامبەر ئاکار و

زوبین / zûbîn / :ها؛ /:اسم. خشت؛ دلام؛ زەرگ؛ ڕمب؛ زووبین؛ کورتەنیزە؛ ئامیری شەری کەونارا بە شیوەی ڕمی پچووکی نووک تیژ بە سەری دووشاخەوه.

زوج / zowc, zo:c / :ها؛ [عربی] /:اسم. ۱. شوو؛ مێرد (زوج و زوجه باید حاضر باشند: ژن و شوو دەبی بین) ۲. جووت؛ جفت؛ جیت؛ ژن و شوو؛ ژەن و شوو؛ ژن و مێرد (زوجهای جوان: ژن و شوو گەلی لاو).

زوج: صفت. جووت؛ جفت؛ جۆت؛ جیت؛ ۱. شیاوی دابەش بوون بە دوو لەتەوه ۲. دوانە؛ دوو تایی و دوو تاقی.

زوجات / zowcāt, zo:cāt / : [عربی] جمع ڤ زوجە

زوجه / zowce, zo:ce / :ها؛ زوجات: [عربی] /:اسم. [ادبی] ژن؛ ژەنی؛ پیرەک؛ هاوسەری پیاو.

زوجیت / zowciyyat, zo:c- / : [عربی] /:اسم. هاوسەری؛ هاوسەریەتی «او را بە زوجیت خود درآورد: کردی بە هاوسەری خۆی».

زوجین / zowceyn, zo:c- / : [عربی] /:اسم. ژن و شوو؛ ژەن و شوو؛ جووت «طلاق با توافق زوجین صورت می پذیرد: تەلاق بە ڕەزامەندی ژن و شوو سەر دەگری».

زود / zûd / :صفت. زوو؛ زی: ۱. بەر لە کاتی دیاریکراو یان شیاو «حالا زود است: ئێستا زووه» ۲. لە سەرەتای کاتدا «صبح زود: بەیانی زوو».

زود: قید. زوو؛ زی؛ بەلەز؛ خێرا؛ گورج؛ کرژ؛ ئازا؛ ئازانە: ۱. بێوەستان؛ بێ مەودای کاتی «زود بیا: زوو وەرە» ۲. بەر لە کاتی تەرخانکراو «زود رسیدم: زوو گەیشتم» ۳. بە پەلە؛ بە توندی؛ بە هەشتاو «زود جواب داد: زوو وەرایی داوه».

زود - : پێشووتر. زوو: ۱. بەر لە کاتی ئاسایی «زودرس: زوورەس» ۲. بە توندی و خێرایی

کرده‌وه‌ی ناحه‌زی دیترا نه‌وه. هه‌روه‌ها:
زودرنجی

زود کدر / zûdgozar: صفت. کم ته‌مه‌ن؛
خیراتی‌په‌ر؛ زۆر پی‌نه‌چوو؛ له‌ز تیپه‌ر.

زود کوار / zûdgovâr: صفت. سووک؛ سوک؛
زووه‌ه‌رس؛ زووتاو؛ به‌تایبه‌تمه‌ندی زوو
هه‌رسه‌ک بوونه‌وه.

زودگیر / zûdgîr: صفت. ۱. خۆش‌گر؛ زووگر؛
به‌تایبه‌تمه‌ندی زوو هه‌لگرسانه‌وه. ۲. زووگرس؛
زووگر؛ به‌تایبه‌تمه‌ندی خیرا سفت بوونه‌وه و به
شیوه‌ی دلخواز ده‌رهاته‌وه (سیمان، دودک؛ چسب
دودک؛ سیمانی به‌ناو؛ چه‌سی بووگر).

زودمیر / zûdmîr: نان؛ صفت. [نامتداول]
ژین کورت؛ خاوه‌ن ژینیکی کورت.

زود هه‌ضم / zûdhazm: [فارسی/عربی] صفت.
سووک؛ سوک؛ زوودهن؛ زوووه‌رس؛ زووتاو؛ به
تایبه‌تمه‌ندی زوو هه‌لتاویانه‌وه.

زودی / zûdî: اسم. زوویی؛ دۆخ و چۆنیه‌تی زوو
بوون (به‌این رووی تمام شد: به‌م روویه‌ ته‌واو بوو).

☐ به‌ای رووی: ئایه‌م زوو؛ به‌م زوویییه؛ به‌م
زووییانه؛ ئی‌پی زوه؛ پی‌زوه‌نه؛ پی‌زوونه؛ له‌ئاوا
ماوه‌یه‌کی که‌مدا.

زودیاب / zûdyāb: صفت. [دبی] به‌رده‌ست؛ به
تایبه‌تمه‌ندی دۆزیانه‌وه، له‌ماوه‌ییکی که‌مدا.

زور / zûr: اسم. زۆر. ۱. هیز؛ هازی؛ وزه؛
ستووری؛ ستین؛ زه‌ر؛ ده‌گه‌ره؛ گوژم؛ قه‌وه‌ت
۲. گوشار؛ ته‌وژم؛ نه‌پیم ۳. که‌له‌مه‌ک؛ سته‌م؛
گووچ؛ جه‌ور؛ کاریان کرده‌وه‌یی که‌نه‌به
گویره‌ی ژیری یان عه‌دالت، به‌لکوو به‌پی زۆر
و گوشاره‌وه‌یی.

☐ از زور: له‌تاو؛ له‌به‌ر (دور گرسنگی برگ
درخت می‌خوردند: به‌برسیه‌تیدا گه‌لای داریان
ده‌خوارد).

با زور: به‌زۆر. ۱. به‌پی‌داگریه‌وه ۲. به‌زه‌ریی
هیز.

☐ زور آوردن: [گفتاری] زۆر هینان؛ زۆر هاوردن؛
زۆر ئارده‌ی؛ زۆر بۆ هینان؛ گوشار خسته
سه‌ر شتی (آب زور آورد، پل را شکست: ئاو زۆری
هینا، پرده‌کی برد). هه‌روه‌ها: زور آمدن
زور دادن: [گفتاری] زۆر لی کردن؛ هیزدان؛ زۆر
وه‌نه‌کرده‌ی؛ هوژم بردنه‌ سه‌ر شتی (زور
بده! بلکه باز شود: زۆر که! به‌شکوو بکریته‌وه).

زور داشتن. ۱. زۆردار بوون؛ به‌هیز بوون (آزاد
زور زیادی داشت: ئازاد بوو، یکی فره‌ی هه‌بوو)
۲. زۆر لیهاتن؛ پی زۆر بوون؛ دژوار بوون؛
سه‌خت بوون؛ پی‌سه‌خت بوون (برایم زور داشت
بروم منت این و آن را بکشم: پیم زور بوو بچم
منه‌تی ئەم و ئەو بکیشم).

زور زدن. ۱. زۆر کردن؛ زۆردان؛ هیزدان؛
زۆرکه‌رده‌ی (هر چه زور زدم باز نشد: هه‌ر چه‌ن
زورم کرد نه‌کریه‌وه) ۲. [مجازی] زۆر لیکردن؛
زۆر بۆ هینان؛ زۆر ئارده‌په‌ی؛ هه‌ول دان؛
ته‌قالادان؛ تیکۆشان (چقدر زور زدم تا قول داد
پولی به‌تو قرض بدهد: چه‌نده‌م زۆر لیکرد تا
برپاری دا قهرزت پی‌بدا).

زور کردن: [گفتاری] زۆر کردن؛ مپران؛
زۆرکه‌رده‌ی؛ پی‌داگری کردن (خیلی زور کرد تا
مرا هم ببرد: گه‌لیک زوری کرد تا منیش بیات).

زور کسی آمدن: زۆر لیهاتنی که‌سی؛ پی
سه‌خت بوون؛ به‌مه‌یلی که‌سی نه‌بوون
(زورش می‌آمد جواب سلام را بدهد: زوری
لیده‌هات وه‌رامی سه‌لامم بداته‌وه).

زور کسی نرسیدن: زۆری که‌سیک پی‌نه‌شکان؛
زۆری که‌سیک نه‌گه‌یشتن؛ ده‌رقه‌ت نه‌هاتن؛
ده‌رقه‌وه‌ نه‌باشتن؛ نه‌توانین (زورش نمی‌رسید
کیسه را بلند کند: زوری پی‌نه‌ده‌شکا کیسه‌که
هه‌لگرت).

زور گفتن: [مجازی] زۆره‌ملی کردن؛ به‌زۆر
پی‌کردن؛ که‌ره‌گایی کردن؛ که‌له‌گایی کردن؛
که‌لک گرتن له‌زه‌ر و زۆر بۆ گوئی له‌مست

کردنی خەلك.

زور آزمایي / zûrāz(e)māyî / ها: / اسم.

زۆرهزمه؛ زۆرهزمی؛ زۆرانبازی؛ زۆراتی؛
 زۆرهوانی؛ زۆرهبانی؛ عهفره؛ مېرمار؛ کار یان
 پهوتی تاقی کردنهوهی زۆر و گورپی خو؛
 زورورزی. ههروهها: زور آزمایي کردن؛ به

زور آزمایي پرداختن

زور آور / zûrāvar / : صفت. ۱. زۆردار؛ بههیز؛ به
 قهوت ۲. به تهوژم؛ به گوشار.

☐ زور آور شدن: زۆر بۆ هینان؛ زۆر پهی ئاردەى؛
 تهوژم هینان «گرسنگی به او زوراور شد: برسپهتی
 زۆری بو هینا».

زورافزایی / zûrafzāyî / : اسم. هیزنکی؛
 وزهدهری؛ دوپینگ؛ کار یان پهوتی خەلك
 وهرگرتن له دهوای هیزدەر.

زور تپان / zûrtapān / ☞ زورچپان

زورچپان / zûrchāpān / : صفت. پالهپهست؛
 پالهپهستۆ؛ زۆرتەپین؛ زۆرتەپان؛ تیپهستاو؛
 زۆرئاخن؛ زۆرخن؛ به زۆر ئاخراو له شوپینکدا؛
 زورتپان

☐ زورچپان کردن: پالهپهستۆکردن؛ زۆرخن
 کردن؛ زۆرتەپین کردن؛ به زۆر ئاخین؛
 تهپاندن؛ به زۆر پهستاندن؛ به زۆر پهستاوتن؛
 ترنچاندن؛ تیترنچاندن؛ تیپاکردن «کتاها را
 اینطور توی قفس زورچپان می کنی، جلدشان خراب
 می شود: ئاوها کتیههکان دهئاحیه ناو قهفەسهوه،
 بهرگهکانیان خراب دهیی».

زورخانه / zûrxāne / ها: / اسم. زۆرخانه؛ باشگای
 وهرزشی کۆنی ئیرانی بریتی له دالانیکی سهر
 داپۆشراو و گۆرهپانیکی جهغزۆکه و چال که
 وهرزشگهلی کهونارای تیدا دهکری.

زورق / zowraq, zo:raq / ها: / [عربی] / اسم.
 [ادی] بهلهم؛ لۆتکه.

زورکی^۱ / zûrakî / : صفت. [گفتاری] زۆرهکی؛
 زۆری؛ زۆراتی؛ به زۆر؛ به خورتی؛ خورتی؛

ناعیلاج؛ زۆردهستی؛ کهرهزهپری «خندهی زورکی؛
 پینکهیننی زورکی».

زورکی^۲: قید. [گفتاری] به زۆر؛ به زۆری؛ زۆری؛
 زۆراتی؛ زۆرهکی؛ زۆرهملی؛ به خورتی؛ جهبری؛
 نهوهدلی؛ به زهبری هیز «نمیگرفت، زورکی دادم؛
 نهیدهگرت، به زور پیمدا».

زورگو / zûrgû / ها: یان: / صفت. زۆربیز؛ ملهپور؛
 ملهر؛ خاوهر؛ خوویان مهیل به کهلك
 وهرگرتن له زۆر و گوشار بۆ ترساندن خەلك و
 ههلهانیان بۆ جیهجی کردنی کاریک
 «صاحبخانهی ما خیلی باهه است: خاوهرمالهکهمان
 بهکجار زوربیزه».

زورگویی / zûrgûyî / ها: / اسم. زۆربیز؛
 زۆرهملی؛ زۆرملی؛ زۆرداری؛ کهرهگایی؛
 کهلهگایی؛ کهلكوهرگری له زۆر و گوشار بۆ
 ههلهانی خەلك به کردنی کاری یا بۆ
 گوئپاهل کردنیان.

زورگیر / zûrgîr / ها: / اسم. [گفتاری] باجسپین؛
 خاوهسپین؛ کهسپ که به زۆرداری خەلك
 تهلهکه دهکا.

زورگیری / zûrgîrî / ها: / اسم. [گفتاری]
 باجسپینی؛ خاوهسپینی؛ کار یان پهوتی
 داگیرکردن به زۆری زۆرداری.

زورمداری / zûrmdārî / ها: / [فارسی/عربی]
 / اسم. [سیاست] زۆرداری؛ تهپهسهری؛ شیوهی به
 کار هینانی زۆر و تهوژم بۆ ترساندن یان
 مل کهچ کردنی خەلك و گوئپاهل کردنیان.
 ههروهها: زورمدار

زورمند / zûrmand / ان: / صفت. دهسهلاتدار؛
 ۱. دهگهنهک؛ دهگهنگ؛ زۆردار؛ له هیرت؛
 خورت؛ پر زۆر؛ بههیز؛ پالهوان؛ خاوهنی هیز یان
 لئها تووی ۲. [مجازی] خاوهنی هیز و دهسهلاتی
 سیاسی و کۆمهلایهتی.

زورمندی / zûrmandî / : اسم. دهگهنگی؛
 پالهوانی؛ زۆرداری؛ دۆخ یان چۆنیهتی زۆردار

بوون.

زورنا / zurnā / سُرنا

زورورزی / zûrvarzî / زورآزمایی

زوری / zûrî / صفت. [گفتاری] زۆره کی؛ زۆری؛ زۆره ملی؛ خورتی؛ نهوه دلی؛ داسه پیتی [چیزی را که زوری باشد دوست ندارم؛ شتی زۆره نیم پی خوش نیه].

زوری: قید. [گفتاری] به زوری؛ زۆره کی؛ زۆری؛ نهوه دلانه؛ زۆریگیری؛ زۆره ملی؛ به زۆر؛ به گوشاره وه [آقا مگر مهمانی رفتن زوری است: کاکه مه گهر میوانی چوون شه به].

زوزه / zûze / ها؛ /سم. لووره؛ لوور؛ لهولهو؛ لوورهلوور؛ لووله؛ کاز-کاز؛ کووز-کووز؛ نه کوچ؛ ۱. زووره؛ سه گلوور؛ لیسه؛ قروسکه؛ کپووزهی گیانه وهرانی تیره؛ سه گاسایان که وهک ناله ی بهرز وایه ۲. ناله و شین به دهنگی بهرز و زیق.

زوزه کشیدن: لووراندن؛ لویرانن؛ لوورنه ی؛ لوورنای؛ لوولاندن؛ لوولانن؛ لیراندن؛ لیرین؛ لویرین؛ لوورین؛ لوورانه وه؛ لیلکه شیه ی؛ نه وه لووریه ی؛ لوریایوه؛ کاستین؛ کووزین؛ زوورین؛ قروسکاندن؛ نه کوچاندن؛ ۱. دهنگ هه لپرینی گیانه وهرانی وهک گورگ، سهگ و چهقه ل ۲. ناوه ها دهنگیک له خووه ده رهینان.

زوفا / zûfā / ها؛ /عربی/سم. گیازلفه؛ پیره زلفه؛ گیازلفان؛ گیایه کی پایا و بونخوش به لاسکی چیوی، گهلای گچکه ی بونخوش، گولی جوانی سپیلکه ی شین یان ئالی هی شوویه وه، که بۆ ده وای به کار دینن.

زولبیا / zûlbiyā, zûlûbiyā / ها؛ /سم. زلووبیا؛ شیرینی که تورتیه له ماستی ئاوچن و نشاسته که له ناو پۇندا سووری ده که نه وه و له شیریه شه کری ده گه وزینن بۆ نه وه ی شیرین بی، مانای له ره گه زدا وانا شیاوی پاروو لی گرتن.

زولو / zûlû / /سم. زوولوو؛ ۱. هۆزی

رهش پیستی ئه فریقای باشووری ۲. ههر کام له بانتۆزمانانی ولاتی ناتال له ئافریقای باشووریدا ۳. له زمانگه لی بانتۆ که له ناو نه وه هۆزه دا قسه ی پی ده کری.

زوم / zûm / :انگلیسی/سم. زووم؛ جورئ نیسکۆی دووربینی وینه گری و فیلم هه لگری به مه ودا ی ناوه ندی بگۆره وه.

زوم کردن: زووم کردن؛ کاری گۆرینی مه ودا ی ناوه ندی نیسکۆی دووربین؛ بۆ به رامبه رکردنی له گه ل بابته ی ویستراوی وینه گر یان فیلم گر و ده رخستنی له ناو چوارچێوه دا.

زونا / zonā / :فرانسوی/سم. زۇنا؛ نه خو شیه کی سه ختی ویرووسی که به شیوه ی زیکه و بلۆق له درێه ی ده ماریکی پیستدا خو ده نویتن و ئیش و خارشتی زۆری هه یه.

زونکن / zonkan / :انگلیسی [زونکن

زه / zeh / ها؛ /سم. ۱. زه؛ ژهه؛ زه؛ ژئ؛ ریخۆله ی بادراوی چواری ۲. ژئ؛ شریته ی که بۆ راگرتن و پاراستنی شتیک پیوه وه ی ده به ستن ۳. ژئ؛ ژئ؛ ژیکه وان؛ ژه؛ ژهه؛ ریخۆله ی بادراو که دوو سه ری که وان پیکه وه ده به ستن ۴. ژئ؛ تالی ساز ۵. که ناو؛ تکاو؛ شویتن که ئاوی که می لی ده رده چی و بۆ خالی کردنی ئاوی سه ره رزی چی کراوه ۶. تانی ته ون.

زه زدن: [گفتاری] ۱. په یمان شکاندن؛ به لێن شکاندن؛ هه لوه شانده وه ی به لێن [رفقا زه زدن و مرا جا گذاشتند: دۆستان په یمانیان شکاند و به جیمیان هیشت] ۲. کار به جی هیشتن؛ کار نیمه کار داخستن؛ ناتهاو جی هیشتنی کاری وه نه ستوگیراو [به همین زودی خسته شدی و زه زدی؟؛ هینده زوو ماندوو بووی و کاره که ت به جی هیشت؟].

زه: صوت. [دبی] چاک؛ ئافه رین؛ بژی؛ هه ی

ماکانه‌ی که بری گیانه‌وهر و گیا به‌ره‌می دینن و زورتر له رپی کاردانه‌وه‌یه‌کی کیمیایی له له‌شی گیانداریکدا ده‌بیته هوی مه‌رگ یان ژاراوی بوونی.

☐ زهر قاتل: ژه‌هری کوژهر؛ ژاری بکوژ؛ زه‌هری کوشنده.

زهر مار: زه‌هره‌مار؛ زه‌هرمار: ۱. ژه‌هری مار؛ ژاری مار؛ ماکي ژه‌هری که له کیسه‌ی لای چزی مارگه‌لی ژه‌هرداره‌وه‌یه ۲. /کنایی/ زه‌هری هه‌لایل؛ ژه‌هری هه‌لایل؛ شتی زور تال و ناحه‌ز «این چه عجبی بود دادی خوردم؟» ئەمه چ زه‌هره‌ماری بوو داته‌ه‌ده‌خواردم؟ ۳. ژه‌هره‌مار؛ سندان؛ قوزلقورت؛ ژه‌قنه؛ ژه‌قنه‌مووت؛ ژه‌قنه‌بووت؛ سنان؛ دهردی کاری؛ ده‌ری؛ زه‌هری هه‌لاهه‌ل؛ گه‌رانی؛ زه‌هره‌به‌ند؛ جوهره جینیویه که له وه‌رامدانه‌وه به قسه یان پیکه‌نینی نابه‌جینی که‌سیک «بلی وهره‌م!» خجالت نمی‌کشی؟ به‌لێ و ده‌ه‌مار! دانارزی؟» زهر هه‌لاهه‌ل: /کنایی/ هه‌لاهه‌ل؛ ژه‌هری هه‌لاهه‌ل؛ ژه‌هری گیانه‌له‌به‌ری دیروکان که گوايه زور بکوژه.

☐ زهر چشم گرفتن: /مجازی/ ناو چاو سه‌ندن/ گرتن؛ جووچکه ترسین/ منداڵ ترسین کردن؛ ترساندن «مدیر تازه از بچه‌ها حسابی زهر چشم گرفت؛ به‌رپوه‌به‌ری تازه به ته‌واوی ناخجادی هه‌واله‌کانی سندن».

زهر خود را ریختن: /مجازی/ چزی خو و هه‌شاندن؛ ژا‌زاری خو گه‌یانندن؛ ده‌ستی خو و هه‌شاندن؛ له که‌سیکه‌وه نا‌زار و زه‌ره‌ری که چاوهروانی ده‌کرا، گه‌یشتن «آرام با دروغی که گفت زهر خودش ریخت و پیرمرد بیچاره را پریشان و دلشکسته کرد: نارام بوو درویه‌کردی، جری خدی و هه‌شاند و ئەو پیره‌میرده هه‌ژاره‌ی په‌شیو و دلشکاو کرد».

زهر دادن: ژار پیدان؛ ده‌رمان‌خواردکردن؛

بژی؛ باره‌قه‌للا؛ ئافه‌ره‌م؛ به‌ه؛ به‌خ؛ چاوی خودای پیوه‌بی؛ وشه‌ی پی‌هه‌لگوتن «فلک گفت: احسن، ملک گفت: زه؛ فله‌ک گوتی؛ ئافه‌رین، مه‌له‌ک گوتی؛ هه‌ی بژی!».

زه‌هاب / zehāb / اسم، زه‌هاو؛ ئافه‌ره‌ه : ۱. ناوی که له ژیر زه‌وییه‌وه هه‌له‌ده‌قو‌لی و پرووی زه‌وین داده‌پو‌شی ۲. زناو؛ زنه؛ زۆنگ؛ زۆنج؛ زۆنکاو؛ زۆنگاو؛ زه‌نه‌ک؛ ته‌رازان؛ قۆپیه؛ زۆه‌ور؛ ئاو‌ه‌زۆ؛ ئاو‌ه‌زا؛ شوینی ئاو‌ه‌زی.

زه‌هاد / zohhād / [عربی] جمع زاهد زه‌هار / zehār / [عربی] اسم، زارگا؛ زاره‌گا؛ به‌رگه‌ده؛ بانه‌گه؛ پانه‌گا؛ به‌ر؛ شه‌رم؛ شه‌رمگه؛ شه‌رمگا؛ وه‌ر.

زه‌اندن / zehāndan / مصدر، متعدی، /قدیمی/ ره‌وان کردن؛ خسته‌ه‌گه‌ر؛ شیاندن؛ هه‌رکاندن (بۆ تراو به‌تایه‌ت ناو و شیر). هه‌روه‌ها: زه‌انیدن زه‌تاب / zehtāb / ها؛ نا؛ /اسم، ۱. ژێ پێس؛ ئەوه‌ی له ریخۆله‌ی چوارپیتیان تالگه‌لی قایم چی ده‌کا ۲. راجین؛ داجین؛ که‌سه‌ی که به‌نی رایه‌لی ته‌ون ته‌یار ده‌کا؛ که‌سه‌ی که ته‌ون ده‌نیته‌وه.

زه‌تابی / zehtāb / اسم، راجینه‌ری؛ داجینه‌ری؛ ژێ پێسی؛ کار یان ره‌وتی راجاندن زه‌د / zohd / [عربی] اسم، پارێز کاری؛ هه‌بیه‌سی؛ هه‌ریسی؛ ته‌رکه‌دنیا‌یی؛ تاییمی؛ پارسایی؛ کار یان ره‌وتی دووری گرتن له کارگه‌لی دزیو.

زه‌دان / zehdān / ها؛ /اسم، پزدان؛ پیزه‌دان؛ زیدان؛ پاور؛ منال‌دان؛ منداڵ‌دان؛ به‌چه‌دان؛ بیچه‌وودان؛ مالبچویک؛ تیزانگ؛ شاگینا؛ زاگه؛ زامار؛ بز؛ پزان؛ یاوهره؛ کاردانک؛ هه‌له‌په‌ز؛ پیزانگ؛ هاوباز؛ یاگۆزاو‌له‌ی؛ ئەندامیک له گواندارانی میوینه‌دا که تۆلی تیدا گه‌وره‌ ده‌بی و تا هاتنه دنیاوه تیدا ده‌می‌نێ.

زهر / zahr / ها؛ /اسم، زه‌هر؛ ژه‌هر؛ ژیه‌ر؛ ژار؛ ژهر؛ جه‌حر؛ ژال؛ زل؛ مه‌رگه؛ هه‌ر کام له‌و

دلیری؛ ئەترەش؛ هەترەش؛ ئازایی؛ ورار؛ زالە؛ زەلە؛ زیەلگ؛ زاور؛ زور؛ زەنەق؛ زەندەق؛ زەهلە؛ زەهلک؛ پشتووری؛ نەترە.

☐ زەرە داشتن: [مجازی] زات هەبوون؛ ئازا بوون؛ زەنەقدار بوون؛ بویر بوون؛ دلیر بوون؛ وەرەدار بوون.

زەرەیی کسی آب شدن: [مجازی] کەسێ زالەترەک بوون؛ زەنەقی کەسێ چوون؛ دلی کەسیک تۆقان؛ زالەیی کەسیک تۆقین؛ زاولەترەک بیەیی؛ زاور چوون؛ لەنکاو زۆر ترسان و حەپەسان.

زەرە / zohre /: [عربی] /اسم/ زوهره؛ زۆره؛ ناهید؛ دووھەمین گەرۆکی کۆمەلەیی خۆر لەباری نزیکیی بە خۆرەووە کە خولگەکەیی لە نیوان ساوہ (تیر) و زەویندایە؛ ناهید

زەرەترک / zahretarak /: [مجازی] /صفت/ گەتاری؛ زەرەترک؛ زالەترەک؛ زاولەترەک؛ زەلەقات؛ زەلەرەتە؛ زەلەتراق؛ زەندەق چوو؛ زەنەق چوو؛ زەرەچوو؛ زراوچووگ؛ تۆقاو؛ زۆر ترساو و لیقەوماو لە کارەساتیک (بیچارە پیرمرد از صدای موشکها زەرەترک شد و مرد؛ پیرەمێردی ھەژار لە گرمی مووشە کە کان زەرەترەک بوو و مرد).

زەھکشی / zehkeši /: [عربی] /اسم/ ۱. زەنەکیشی؛ کار یان ڕەوتی ھەلکیشانی ئاوگەلی ڕووەکی لە دەشتیکدا ۲. جۆگەگەلی کە بۆ دەرکیشانی ئاوی زەلکاو و زەناو لە قەراخیانەووە دەکیشری ۳. کاری دروستکردنی زیوار.

زەھگیر / zehgîr /: [عربی] /اسم/ ژیگر؛ ژیگیر؛ ئەنگۆستیلەیی سەر پەنجە کە ژێی کەوانی پێ دەگیرێ.

زەھم / zohm /: [عربی] /اسم/ بۆدەر؛ بۆدەر؛ بۆسار؛ بۆنسارد؛ بۆی توندی گۆشتی نەکولیو بەتایبەت مریشک و ماسی.

زەھوار / zehvâr /: [عربی] /اسم/ چوارچێوہ؛ زیوارہ؛ شریتە یا ھۆندراویکی باریک کە بۆ رازانەوہ یان

ژاروای کردن؛ ژار دانە دەرخوارد «سگ بیچارە را زەر دادە بوئەد؛ سەگە بەستەزمانە کە یان رار دابوو». زەر کردن: [کنایی] کردنە ژار؛ لێ کردن بە زار؛ لێ تال کردن؛ ڕەش کردن؛ کردنە زەرمار؛ ئازاردەر و ناخۆش کردنی ژیان «او با رفتارش زندگی را به همهی ما زەر کردە بوئە؛ بە ئاکاری خۆی ژیانێ لێ کردبوون بە زار».

زەرمار کردن: [تعریض] کردنە زەرەمار؛ کردنە زەرەر؛ کردنە ژەقنە؛ خواردن (بۆ سووکایەتی و ناسزا) «یک کاسەیی پەر آش رشتە زەرمار کردە، باز می گوید گرسنەما! کاسەییەک ئاش ڕشتەیی کردووە زەرەری ماری و ھێشتا دەلێ برسیمە!».

زەر آگین / zahrāgîn /: [دبی] ۱. ژاروای؛ ژەرەوای؛ زاروای؛ تیکەل بە ژەرە ۲. زۆر تال و ناحەز * زەر آلود

زەر آلود / zahrālūd /: [عربی] /اسم/ زەر آگین؛ زەر اب / zahrāb /: [عربی] /اسم/ میز؛ میز؛ گمیز؛ زارو.

زەر ابە / zahrābe /: [عربی] /اسم/ نارو؛ ژەرەو؛ زەرەو؛ ژارو؛ زارو؛ ۱. توکسین؛ بەرھەمی ژاروای باکتری یا خانکەگەلی تر کە بە وەشاندنیان لە لەشی گیانداران، دەبیته ھۆی دروست بوونی دژەژار ۲. تراوی ژاروای کە لە شتیکیەو دەدەلێت.

زەر خەند / zahrxand /: [مجازی] زارخەن؛ ژارخەن؛ خەندەیی تال؛ زارخەنە؛ زەرەخەنە؛ پیکەنینی تال و ناحەز لە بەر تووڕەیی و قەلسی.

زەر شناسی / zahršenāsi /: [عربی] /اسم/ ژارناسی؛ زانستی کە لە سەر ژەر و کاریگەری و بابەتگەلی (کیمیایی و پشەیی و حقوقی) پێوەندیدار بە ژەر دەکۆلێتەوہ: [عربی] /اسم/ ۱. کیسە صفر

زەرە / zahre /: [عربی] /اسم/ ۱. کیسە صفر؛ کیسە [مجازی] ورە؛ زەرە؛ زات؛ نەترسی؛ جربزە؛

پته و کاری ده بيه سنه ليواره ی شتيكه وه.

زهوار دررفته / zehvārdar.rafte, ها: / صفت.
[کنایی] ژئ براو؛ شفق و شر؛ دارزاو؛ سه وه ته ی
پته بريگ.

زه ی / zehî: / صفت. ژيندار؛ ژيبي؛ ژهه ی «ساز
زه ی؛ سازی ژيندار».

زه ی / zehî: / صوت. [ادبی] ثافه رين؛ ثافه ريم؛
ثافه رم؛ بهه؛ بهه بهه؛ باره قه لالا؛ باريكه لا؛
ده سخوش؛ بهخ.

زهيدن / zahîdan, zehîdan: / مصدر. لازم.
متعدی. [قدیمی] □ لازم. ۱. قه مزتن؛ قه مستن؛
زانه وه؛ زيه ی؛ زيای؛ هه لقولان؛ هه لقوليان؛
هه لقولتان؛ هه لقولتيان؛ هه لقولين؛ جوشيان؛
ده رپه ريني ئاو ده زه ی □ متعدی. ۲. زان؛ زاین؛
زايين؛ زه ی؛ زای؛ زهيش؛ زهين؛ زههين؛
زههان؛ زياهنه.

زی^۱ / zî: / حرف. [ادبی] ۱. به ره وه؛ به ره لای؛ بۆ
لای ۲. به لای؛ له کن؛ لای؛ لاو ۳. بۆ؛ بۆ؛ په ی؛
ئه پای.

— زی^۲: پيوژه. — ژي؛ ژين به سه ره بهر؛
زينده گی کهر «آبی؛ ئاوژی».

زیا^۱ / ziyā: / اسم. [زیست شناسی] ژيو؛ ژياندار؛
زيندی؛ زيندوو؛ زينه؛ گيانه وه؛ بوونه وه؛
به تايهت گيانه وه رانی کۆمه ليکی ديار يکراو.

زیا^۲: صفت. ژيو؛ ژياندار؛ زينگ؛ زيندوو؛ زيندی؛
زينه.

زیا^۳ / ziyād: / از عربی صفت. زۆر؛ فره؛ فراوان؛
فريه؛ فري؛ زه بهند؛ زه بهن؛ زه بهنگ؛ زياد؛ زيای؛
زه حف؛ زاف؛ زاف؛ بۆش؛ پور؛ پر؛ مۆل؛ ئه نه قه زه؛
گن؛ له به وني «کار زياد؛ کاری زۆر».

□ زياد شدن: زۆر بوونه وه؛ فره وه بوون؛ فره
بيه ی؛ فريه بوون؛ زياد بوون؛ زاف بوون.

زياد کردن: زۆر کردنه وه؛ فره وه کردن؛
فره کهرده ی؛ زیده کردن؛ زياد کردن.

زياد^۴: قيد. زۆر؛ فره؛ فريه؛ زياد؛ زيای؛ گه له کی؛

گه لي؛ گه له ک؛ گه ليک «زياد کار می کرد؛ زۆر کاری
ده کرد».

زياده^۱ / ziyāde: / [عربی] قيد. زياده؛ زیده؛ زۆر؛
زۆرتَر؛ زۆرتَر له پاده ی ويستراو «زیاده نمی خواهم؛
زياده نمائو».

زياده^۲: پيشواژه. زياد؛ زياده؛ زیده؛ فره؛
زۆرتَر؛ زياتر «زياد طلب؛ خوازا».

زياده خواهي / ziyādexāhî, ها: / [عربی]
فارسی / اسم. زیده خوازی؛ زياخوازی؛ فره خوازی.
ههروه ها: زياده خواه

زياده روی / ziyāderavî, ها: / [عربی / فارسی]
/ اسم. زیده روی؛ زياره ی؛ ته لاس؛ زیده کاری؛
زۆرتَر له وه ی پيوسته له کار يکدا چوونه به ره وه؛
کار يان په وتی پای زياده داکيشان «يک روز در
خوابيدن زياده روی می کند يک روز در شب زنده داری؛
پوژي له خه وتندا سدره ی ده کا، پوژي له
شه ونخونيدا».

زياده طلبی / ziyādetalabî, ها: / [عربی / اسم]
زياده خوازی؛ فره خوازی. ههروه ها: زياده طلب

زيادی^۱ / ziyādi: / ها: / از عربی صفت. زياده؛
زيایي؛ زیده؛ زافه ی؛ زافی؛ زه حفی؛ فره یی «آدم
زيادی؛ مروی زياده».

زيادی^۲: قيد. زيادی؛ زيایي؛ زۆر؛ زافه ی؛ زافه ی؛
له پاده به ده؛ زۆرتَر له پاده ی پيوسته «زيادی
حرف می زند؛ زيادی قسه ده کا».

زيارت / ziyārat: / [عربی / اسم]. ۱. / ها/

زيارت؛ کار و په وتی چوونه سه ره پير،
شوینگه لی پيرۆز و گلکۆی گه وه پياوان
«زيارت کعبه؛ زياره ی کابه» ۲. ديه نی؛
ديمانه؛ دیدار؛ چاو پيکه وتن «به زيارت
دوستان و آشنايان رفتيم؛ چووينه ديه نی دوستان
و ئاشنايان». ههروه ها: زيارت رفتن؛ زيارت
شدن؛ زيارت کردن

زيارتگاه / ziyāratgāh, ها: / [عربی / فارسی / اسم]

زيوه؛ خزن؛ قسن؛ چاک؛ زياره تگه؛ شوينی که

زهره کرد.

زیان آور / *ziyānāvar*: صفت. خساردهر؛
زیانی دهر؛ وزه نؤک؛ زیاندار؛ هوی خسار دانی
شتی به نرخ «فاضلابها دارای مواد زیان آور برای
محیط زیست هستند؛ فزلاوه کان له خوگری ماکي
خساردهر بؤ ژینگه».

زیانبار / *ziyānbār* زیان آور

زیانبخش / *ziyānbaxš* زیان آور

زیانکار / *ziyānkār*؛ ها؛ ان؛ صفت. زیاننؤک؛
زیانه خورؤ (بؤ ئاؤل)؛ زیانکار؛ گزه نندار؛
زهره دار؛ زیاندار؛ لیها توو یا خوو گرتوو به
زهره رگه یاندن «موش جانور زیانکاری است؛ مشک
گیانله بهر یکی زیاننؤک».

زیانکاری / *ziyānkāri*؛ ها؛ اسم. زیانی؛
زیانکاری؛ زیاننؤکی؛ کار یان پوهتی زهره و زیان
دان له خه لک «دیروز که خانه نبودیم، بچه ها خیلی
زیانکاری کرده بودند؛ دوتی که له مال نه بووین
منداله کان زور زیانیان دابوو».

زیب / *zīb*: اسم. [ادی]؛ رازینه؛ زمبهر؛ پرهوش؛
خشل؛ چهک.

زیبا / *zībā*: صفت. جوان؛ شهنگ؛ زیبا؛ زیبا؛
زیوا؛ قهنج؛ قهشهنگ؛ بازره؛ بافره؛ ۱. گؤزهل؛
ژیکه لانه؛ به دهو؛ دهلال؛ که لهش؛ رهنگین؛
چه لهک؛ خاوهن دیمه نی دلخواز «باغ زیبا؛ باخی
جوان» ۲. لها؛ شین؛ که لان؛ سه لاره؛ زهری؛
رند؛ سپه هی؛ گؤزهل؛ خوشیک؛ خوشکؤک؛
ژیکه لانه؛ به دهو؛ خال خاش؛ دهلال؛ گه ژال؛
خومخوم؛ جوان چاک؛ جندی؛ پهنین؛ خنج و
خؤل؛ خنج و منج؛ خوش سیم؛ جوانکی لانه «زن
زیبا؛ ژنی جوان» ۳. چه لهک؛ که لهش؛ له به ردل؛
دلگر؛ به چونه تیه کی چاک و دل په سنده وه
«آهنگ زیبا؛ ئاهنگی جوان».

زیبایی / *zībā'i* زیبایی

زیبا پسند / *zībāpasand*؛ ها؛ ان؛ صفت.
جوان په سمن؛ خاوهن چیره ی نرخاندن و چیره

کؤمه لیک به پیروزی ده زانن و ده چنه سه ری.

زیارتنامه / *ziyāratnāme*؛ ها؛ [عربی/فارسی]
اسم. زیارت نامه؛ ۱. دوعایی تاییه که له کاتی
چوونه سه ر مرقده یان شوینیکی پیروز
ده یخوینن ۲. نووسراوه یه که که ئه و دوعایه ی
تیدایه.

زیارتی / *ziyāraṭi*: [عربی] صفت. زیارته ی؛

۱. پیروز؛ شبای زیارت کردن ۲. پیوه ندیدار
یان سه ر به چاوپیکه و تنه وه.

زیان / *ziyān*؛ ها؛ اسم. زیان؛ زان؛ زهره؛

۱. خوسار؛ خه سار؛ خه سارته؛ نه ستیل؛ زهر؛
زیون؛ کاری له ده سدانی شتی بایه خدار «زیان
کردن؛ زیان کردن» ۲. ئاسیب؛ خوسار؛ خه سار؛
خه سارته؛ گزه نی که ده بیتنه هوی فه و تانی
شتیکی بایه خدار «خشکسالی موجب زیان کشاورزان
شد؛ وشکه سالی بوو به هوی زیانی و هز زیان»
۳. شتیکی بایه خدار که بفه و تی «یک میلیون زیان
کردیم؛ ملیونی زهره مان کرد».

□ زیان بردن زیان کردن

زیان داشتن؛ زهره هه بوون؛ زیان هه بوون؛
زیاندار بوون؛ گزه نندار بوون؛ زهره دار بوون؛
هوی زهره رگه یاندن یان له ده ست چوونی
شتی به نرخ «معامله ی چای برایمان زیان داشت؛
مامه له ی چایی زهره رگه یاندن بؤمان».

زیان دیدن؛ ۱. زیان کردن؛ زهره کردن؛ له
ده ست دانی به شی له مال و سامان «در آن
معامله چند میلیون زیان دیدیم؛ له و سه و دایه دا چند
میلیون زیانمان کرد» ۲. گه زن دیتن؛ ئاسیب
دیتن؛ خه سار دیتن؛ زیان پینگه یشتن «کشور از
جنگ زیان می بیند؛ ولات له شه رگه زن ده بینی».
ههروه ها؛ زیان زدن؛ زیان رساندن؛ زیان وارد
کردن

زیان کردن؛ زهره کردن؛ زیان کردن؛ خه سار
دیتن؛ له ده ست دانی مال و سامان «در فروش
خانه خیلی زیان کرد؛ له فروشتنی ماله که دا زوری

وهرگرتن له جوانى.

زىيارو / zībārū، يان:/: صفت. جوان چاك؛
سۆرپەرى؛ لهقەند؛ شيرين شپۆه؛ شپۆه شيرين؛
جوان چال؛ جوان خاس؛ جوان شيرين؛ خوشيک؛
شپن؛ ژيکەلانه؛ بهدەو؛ دەلال؛ جندى؛ قشت؛
قشتيله؛ خۆش سيمما؛ جوانکيلانه؛ زەرى؛ سەلارە؛
کەلان؛ سپەهى.

زىياسازى / zībāsāzi:/: اسم. جوانکارى؛
خەملکاري؛ کاريان پەوتى جوان کردنى شوپنئى،
زۆرتەر بە رازاندنەو (زىياسازى شەهر؛ جوانکاري
شار).

زىباشناسى / zībāshēnāsi/ ۱۰ زىبايى شناسى

زىبايى / zībāyi، ها:/: اسم. جوانى؛ قۆزى؛
چۆنيەتى يان بار و دۆخ له شتيکدا کە دەبيته
هۆى راکيشانى سەرنج و هۆگرى و چيژ
لئىگرتنى (زىبايى صورت؛ جوانى روومەت)؛ زىبايى
۱۱ زىبايى سورى؛ پەوش؛ جوانى روالەتى؛
جوانيى کە بە چاو دەبينرئ.

زىبايى معنوى؛ جوانى سەرچاوهرگرتو له
بايه خگەلى وەرگيراو له لايەن کەس يان
تاقمیکهوه.

زىبايى شناختى / zībāyīshēnāxti:/: صفت.
جوانى ناسيانە؛ پيوهنديدار بە جوانى ناسيهوه.

زىبايى شناسى / zībāyīshēnāsi:/: اسم.
۱. جوانى ناسى؛ لقى له فەلسەفە کە لەمەر
چيەتى جوانى، هونەر، زەوق، ئافرانندن و
هەلسەنگاندىيان دەکۆليتهوه ۲. بۆچونويکى
تايبەت له بارەى جوانى و هونەرەوه *
زىباشناسى

زىبق / zeybaq:/: [مەرب از فارسى/اسم،/قديمى]
ژووڤه؛ جيوه.

زيبندگى / zībāndegi:/: اسم. لەبارى؛ رازاوەيى؛
پيکەوتوويى؛ جوانى؛ دۆخ يان چۆنيەتى شياو و
له بەر دلان بوون.

زيبندە / zībānde:/: صفت. جوان؛ لەبار؛ رازاوە؛

شياو؛ پيکەوتوو؛ باش؛ چاک «رفتار زيبندەى يک
مرد؛ ناکارى لەبارى پياويک».

زىبوزيور / zīb-o-zīvar:/: اسم. خشل و
زەمبەر؛ زيژ و زەمبەر؛ رەوش؛ شتى رازينەيى و
مەتوموورووى جۆراوجۆر کە بۆ زيەدە کردنى
جوانى و شکۆ کەلکى لئى وەرەدەگرن.

زيبيدن / zībīdan:/: مصدر. لازم،/ادبى/ پيکەوتن؛
پيکەفتن؛ لئى جوان بوون؛ پي شيان؛ شيان؛
لپهاتن؛ پەنە کەوتەى؛ پەنە کەوتەى؛ پەنە شپەى؛
پەنە شپايى؛ شپەى؛ شپايى؛ پەنە نامەى؛ پەنە نامايى؛
۱. رازاوە بوون «اين جامە بە تو مى زيبند؛ ئەم گنجەت
پيدە کەوى» ۲. بۆ بوون؛ لئى وەشانەوه؛ پي پەوان
بوون؛ بۆ لەبار بوون؛ ژ هەژى بوون؛ ب سەرڤە
بوون؛ شياو و رەوا بوون «اين کارها بە اونى زيبند؛
ئەم کارانەى بى ناکەوى».

■ صفت فاعلى: زيبندە (-)/ مصدر منفى: نزيبيدن
(پينە کەوتن)

زىپ / zīp، ها:/: انگليسى/اسم. زىپ؛ چورت؛
قير؛ جۆرى بەس (بۆ هەلپيکاني جل و بەرگ، کيف
و ...) بريتى له دوو رز ددانە و گيرەيى کە بە
کيشانى بەرەو لايى دەبەسرى و بەرەو لايەكى تر
دەکريتهوه.

زىپو / zip(p)o/ ۱۲ آب زىپو، آب

زيتون / zeytūn، ها:/: عربى/اسم. زەيتوون؛
۱. دارچکيک بە کۆتەرەى ليکئالا و لق و پۆدار،
گەلای سەوزى بريقەدار و پشت زيوهوه
۲. بەرى ئەو دارچکە کە گوشتن، چکۆلە،
خۆراکى، زرو، پەش يان سەوزە و پۆنيشى
لئى دەگرن.

۱۳ زيتون تلخ ۱۴ سنجدتلخ ۱۵

زيتونى / zeytūni:/: عربى/اسم. زەيتوونى؛
کەسکە تارى؛ پەنگى سەوزى وەکوو پەنگى
زەيتوون. هەروەها: زيتونى رنگ
زيتونى ۱: صفت. زەيتوونى؛ کەسکە تارى؛ بە
پەنگى زەيتوون.

☐ زیر بغل: ژیربال؛ بن بال؛ بن باخه؛ بن باغه؛ بن دهست؛ بنکەش؛ بنوبالی؛ چیروو کهشی؛ ههنگلی: ۱. کهوش؛ کهش؛ بن ههنگه؛ نافچهنگ؛ بنهنگل؛ گورچک؛ واوش؛ قوولایی نیوان سنگ و باسک له ژیر شاندا ۲. کهفش؛ بن کهوش؛ ئەو تیکه له جل و بهرگ که دایده پۆشی.

زیر پله (ای): ژیر پله؛ ژیر پلیکان؛ بۆشاییهک (وهک دیو یان هه مبار، ...) که له ژیر پلیکاندا بهدی دی.

زیر جلدی: ژیر پیستی؛ له ژیر پیستدا.

زیر خاکی ☐ زیر خاکی

زیر قیمت: ژیر بایی؛ ژیر نرخ؛ که متر و هه رزان تر له بایی راسته قینهی خوی «همه را زیر قیمت فروخت و خیلی ضرر کرد: هه مووی به ژیر بایی فروشت و زوری زهره کرد».

☐ زیر ابرو برداشتن ☐ ابرو برداشتن، ابرو

زیر اخیه کشیدن: [کنایی] تهنگ پی هه لچنین؛ تهنگ پی هینان؛ خستنه تهنگ و تاوهوه؛ خستنه تهنگانهوه؛ گوشار بۆ هینان و پرپ بۆ هاوردن.

زیر آوار ماندن: بوونه ژیر سه خمهوه؛ له ژیر ئاواردا مانهوه؛ به هوی پرووخانی مال، له ژیر دار و پهردوودا گیر کردن.

زیر بار (چیزی) رفتن: [کنایی] چوونه ژیر بار؛ مل دان: ۱. وەرگرتن؛ مل پیدا کردن؛ چوونه ژیر؛ قه بول کردن «هر چه گفتم، زیر بار نرفت: هه چهند گوتم، ملی نهدا» ۲. کار یان دۆخی دژوار هه لگرتن «زیر بار قرض رفتن؛ چوونه ژیر باری قهرز».

زیر بال کسی را گرفتن: [کنایی] دهست دانه ژیر بالی که سیکدا؛ دهس و بالی که سیک گرتن؛ یارمه تی که سیک دان «وقتی از اداره اخراج شد دوستان زیر بالش را گرفتند و برایش کاری پیدا کردند: کاتی له مه زینگه ده رکرا، دۆستان

زیج / zîc / ها: [معرّب از فارسی] اسم. / قدیمی / زیج؛ سستی؛ سه رجه می ئەو مالکانه که جیگه ی ئەستیره و گه رۆکانی له رۆژانی سالدا پی شان داوه و هه روه ها زانیاری تری ئەستیره ناسی تیدا بوو.

☐ زیج ستن: زیج بهستن؛ ناماده کردنی زیج. زیج ستن: [مجازی] کونج گرتن؛ گوشه گرتن؛ گوشه نشینی هه لێژاردن.

زیدی / zeydî / صفت. زهیدی: ۱. پیوه ندیدار یان سه به ریبازی زهیدی ۲. /ها/ شوینکه وتووانی ئەو ئایینه.

زیدی / zeydîyye / [عربی] اسم. / شیه / زهیدی؛ ریبازیکی ئیمامیه که شوینکه وتووانی زهید کوری زهینولعابدین، به ئیمامی نادیار ده زانن.

زیر / zîr / ها: / اسم. ۱. ژیر؛ ژیل؛ زیل؛ ژیل؛ چیر؛ بن؛ ناو؛ تو؛ دل؛ ناوهوه < زمین: زه مووی ۲. ژیر؛ ژیل؛ ژیل؛ زیل؛ چیر؛ لای؛ که به ره خواریان به ره زهویه < میز: میزی میز > * به رانبهر: رو ۳. ژیره؛ نیشانه به کی ئاوابی که ده که ویتته ژیر پیته وه و مه کسووری دهکا < وهک پیتی گ و > له وشه ی «کسی» دا، ئەم نیشانه له رینووسی کوردیدا / جیتی گردۆتهوه >: کسه

☐ زیر کردن: کردنه ژیره وه؛ ئه ره شیله ی؛ سه رنه له وه ی؛ دان له شتی یان که سیک؛ به ماشین یان هه ر ئاژویه کی تر، له سه ر که سیک یان شتی که وه چوون یان ئازار پیگه یاندنی «گره ی بیچاره را با دو چرخه زیر کرد: ئەو پشیله به سته زمانه ی به دو چرخه کرد: ...»

زیر گرفته: هه روه ها: زیر گرفتن

زیر: صفت. زیل؛ زیل؛ زیر؛ زیر؛ زیق؛ ناسک؛ دهنگی تیژی باریک به فریکانسی زۆره وه < وه کوو دهنگی مندال >. به رانبهر: به

زیر: قید. ژیر؛ چیر: ۱. له خواری وه ی شتی کدا < میز: میز > ۲. له بهشی ناوه کی یان پشتی هه ر شتی کدا < لباس: > جل و بهرگ >.

ریخستن؛ پلشانده‌نوه؛ له ژیر پیدا پلچاندن؛ ده‌بر پیدا پان‌کردنه‌وه.

زیر پای کسی انداختن: ۱. خستنه بهر پای که‌سیک؛ له پئی که‌سیکا راخستن «یک قالی انداخته بودند بر باشتن؛ قالیچیان خستبووه بهر یابان» ۲. خستنه ژیر پای که‌سی؛ شتی دانه ده‌ستی که‌سیکه‌وه «یک ماشین نو را انداختم زیر بابت؛ ماشینیکی تازم خسته ژیر پیت».

زیر پای کسی پوست خربزه گذاشتن: [مجازی] سابوون دانه ژیر پای که‌سیک؛ پیلانگپری کردن له که‌سیک بۆ به‌زاندن یان بی‌ئاپروو کردنی «پوست خربزه زیر پای ره‌یس گذاشتند و باعث عزل او شدند؛ سابوونیان دایه زیر پای ره‌یس و بوونه هوی لابردنی».

زیر پای کسی را جارو کردن: [کنایی] ئاو کردنه ژیر که‌سی؛ جی به که‌سی لیز/ته‌نگ کردن؛ کردنه کاری که‌سی شوپتی خوی به جی بیلی «از راه نرسیده زیر پای مادرشوهرش را جارو کرد و او را به خانه‌ی دخترش فرستاد؛ رتورا ناوی کرده ژیر پای خه‌سووی و ناردی بۆ مالی کچه‌کی».

زیر پای کسی علف سبز شدن: [مجازی] ژیر پئی که‌سیک چه‌که‌ره‌دان؛ ژیر پئی که‌سی سه‌وز بوون؛ چاره‌روانی زور و بی‌که‌لک کردن «این‌قدر بایست تا زیر بایت علف سبز شود؛ نه‌ونده راوه‌سته تا ژیر بیت چه‌که‌ره‌یدا».

زیر پای کسی نشستن: [کنایی] چوونه بن کلیشه‌ی که‌سیکه‌وه؛ بی‌داگری بۆ رازی کردن و هاندانی که‌سی بۆ جیبه‌جی کردنی کاری «آرام زیر بایم نشست و مرا راهی تهران کرد؛ نارام چووه بن کلشه‌مه‌وه و ناردمی بۆ تاران».

زیر پوست کسی آب رفتن: [مجازی] ره‌نگ و پرووی که‌سی کرانه‌وه؛ ئاو زانه ژیر پیستی که‌سی؛ به‌خودا هاتن؛ زور شاد و گه‌ش و

ده‌ستیان دایه ژیر بالی و کاریکیان بۆ دوزیه‌وه. زیر بال گرفتن: [کنایی] له ژیر په‌ر و بال گرتن؛ خستنه ژیر په‌ر و بال؛ هه‌وانده‌وه؛ پشتیوانی کردن؛ پشت گرتن؛ ژیر بال گرتن؛ هاو‌پشتی کردن «بچه‌های برادرش را زیر بال گرفت و بزرگشان کرد؛ مندا له‌کانی براکه‌ی خسته زیر په‌ر و بالی خوی و گه‌ره‌یانی کرد».

زیر بته عمل آمدن: [مجازی، تعریض] له بن ته‌پاله/کوچکه‌وه ده‌ره‌اتن؛ له ژیر توو‌رگ ده‌ره‌اتن؛ بی‌باوک و دایک یان بی‌بنه‌ماله‌ییکی باش بوون «خیال می‌کند بقیه زیر بته عمل آمده‌اند؛ واده‌زانی نه‌وانی تر له بن ته‌پاله‌وه ده‌ره‌اتوون».

زیر بغل زدن: دانه بن‌بال؛ دانه بن‌باخه‌ل؛ دانه بن ده‌ست؛ بن‌باخه‌ل دان؛ ده‌ی چیروو که‌شی؛ نانه به‌ین باسک و لاپال هه‌لگرتن «کتاب را زیر بغل زد و برد؛ کتیبه‌که‌ی دایه بن بالی و بردی»؛ بغل زدن

زیر بغل کسی هندوانه دادن/گذاشتن: [کنایی] با کردنه قول که‌سیک؛ شووتی دانه ژیر بالی که‌سیک؛ گونی که‌سیک نانه ته‌رازوو؛ که‌سیک له‌خسته بردن؛ فیز و هه‌وا دان به که‌سیک «آن‌قدر هندوانه زیر بغلش دادند تا رفت و خودش را به کشتن داد؛ نه‌ونه بایان کرده قولی هه‌تا چوو و خوی به‌کوشت دا».

زیر پا کشی کردن

زیر پا گذاشتن: [کنایی] ۱. ژیر پئی نان؛ پاشیل کردن؛ پیشیل کردن؛ به‌ر پی‌خستن؛ بایه‌خ نه‌دان؛ بی‌بایه‌خ کردن؛ بایه‌خ پی‌نه‌دان؛ سوک لی‌نه‌وین «دوستی سی‌ساله را زیر پا گذاشت؛ دوستانه‌تی سی‌ساله‌ی نایه ژیر پی» ۲. دانه پاوه؛ وشکنه‌ی؛ گه‌ران، به‌تایه‌ت به‌شوینی شتی‌کدا «تمام شهر را زیر پا گذاشت، کتاب را پیدا نکرد؛ ته‌واو شاری دا پاوه، کتیبه‌که‌ی نه‌دو‌زیه‌وه».

زیر پا له کردن: هه‌رستاندن؛ هه‌رستین؛ پی

زیر دل کسی را زدن: [مجازی] دان له دلی
کهسیک؛ کهسیک بیزار کردن.

زیر دندان کسی مزه کردن: [کنایی] مزه‌ی
چوونه ژیر ددانی کهسیک؛ دهمه‌چیشته
بوون؛ خوښ له شتیک هاتن و کهوتنه
ته‌مایهوه [پول مفت زیر دندان مزه کرده: مزه‌ی
پاره‌ی مفت چوته ژیر ددانت].

زیر دین کسی بودن: ۱. [مجازی] له ژیر منه‌تی
کهسیکدا بوون؛ له باری مروّقایه‌تیه‌وه
پنبه‌ندی کهسی بوون ۲. قهرزدارۍ کهسیک
بوون؛ له ژیر قهرزی کهسیکدا بوون.

زیر زبان کسی را کشیدن: [مجازی] سر کهسی
داکیشان؛ له ژیر زمانی کهسیک کیشانوه؛ له
کهسیک کیشانوه؛ به زمان چهوری و فیل و
فربو نه‌پنیه‌ک له کهسیک کیشانوه [زیر زبان
او را بکش، ببین دیروز کجا رفته؟: سهری داکیشه،
بزانه دویئی بؤ کوئی چوو؟].

زیر سایه‌ی کسی بودن: [مجازی] له
سایه‌ی کهسیکدا بوون؛ له ژیر سیهری
کهسیکدا بوون؛ له یارمه‌تی و پشتیوانی
کهسیک که‌لک وهرگرتن [زیر سایه‌ی شما
وضعمان بد نیست: له سایه‌ی ئیه‌وه حال و
بالمان خراب نیه].

زیر سیلی در کردن: [مجازی] به پرودا
نه‌هینان؛ نه‌هینانه روو؛ هه‌له یان گوناحی
کهسیک له بهر چاو نه‌گرتن [خوب شد مدیر با
این که فهمیده بود زیر سیلی درکرد و چیزی نگفت:
چا بوو ههر چن بهر یوه‌به‌ریش زانیووی، به‌لام به
روویدا نه‌هینا و هیچی نه‌گوت].

زیر سر داشتن: [کنایی] له ژیر سهردا بوون؛
نانه‌وه؛ شک بردن؛ زووتر ئاماده بوون [چند تا
خواستگار پولدار زیر سر داشت: چن داواکاری
ده‌وله‌منه‌دی له ژیر سهردا بوو].

زیر سر کسی بلند شدن: [تعریض] سهر کهسی
جوولیان؛ قه‌بوول نه‌کردنی ئم بار و دؤخه و

سهر حال بوونه‌وه [وقتی از سفر برگشت زیر
پوشش آب رفته بود: کاتی له سهر هاته‌وه ره‌نگ
و رووی کر بوو‌ده].

زیر جلکی / جلی کار کردن ۱. زیر جلکی
زیر چشمی نگاه کردن: له ژیر چاو‌وه روانین؛
به دزیه‌وه تمه‌شاگردن؛ چیره‌نه دیه‌ی.

زیر چیزی رفتن / ماندن: ۱. بوون به /
بوونه ژیر شتیکه‌وه؛ چوونه ژیر شتیک؛
پیکدا دان؛ دان له بهک [گره رفت زیر
ماشین و مرد؛ پشیلکه‌بووه زیر ماشین‌ه‌وه و
تؤپی ۲. [کنایی] قورسایی و سه‌خله‌تی
شتی و نه‌ستوگرتن.

زیر چیزی زدن: [مجازی] ۱. دانه ژیر شتیکدا؛
نکوولی کردن له شتی [وقتی از آزاد پرسیدم
زیرش زد و گفت: من این حرف را نرده‌ام: کاتی له
ئازادم پرسى، دایه ژیریدا و گوتی: من ئم
قسه‌یه‌م نه‌کردووه] ۲. دانه ژیر قه‌ولیکدا؛ له
ژیر قه‌ولیک دهرچوون؛ له به‌لینیک پاشگه‌ز
بوونه‌وه [آدم نباید زیر قولش بزند: پیاو نابی بداته
زیر قه‌ولی حویدا] ۳. دان له شتیک؛ دانه ژیر
شتیکدا؛ له ناکاو ده‌ست پیکردنی کارئ
[وه‌ک پیکه‌نین، گریان و ...] [تا این را گفتم، زد
زیر خنده: ههر که ئمهم گوت، دای له فاقای
بیکه‌نین].

زیر دست (کسی) بودن ۱. زیر دست
زیر دست و پا افتادن: کهوتنه ژیر ده‌ست و
پچ / پاوه؛ داکه‌وتن؛ به هؤی سهرنج نه‌دان
کهوتنه شوینیکی نه‌گونجاو و بهر به هات‌وچؤ
گرتن یان به هات‌وچؤی خه‌لکه‌وه خه‌سار
دیتن.

زیر دست و پا ریختن: [کنایی] پژان؛ فراوان
بوون؛ زؤر بوون؛ پژانه نیو ده‌ست و پاوه؛ فره
و فراوان بیه‌ی؛ مشهمه‌ر بیه‌ی [آن‌جا لوازم
خانگی زیر دست و پا ریخته بود: ئه‌وئ که‌لپه‌لی
مالی لی رزابوو].

ثابور بناغی کومه لگایه.

زیر پاکشی / *zīr(e)pākešī* / اسم. [مجازی]
ژیر زوان چیژئ؛ کار یان پهوتی سهر
داکیشان؛ له ژیر زمان کیشانهوه؛ قسه لی
دهرهینان؛ هاندانی خه لک به درکاندنی
نهیانی یان زانیاری، به فیل و تهله که و
زمانلووسی «با زیر پاکشی همسایه ها توانست
علت دعوی آنها را بفهمد: به سهر داکیشانی
دراوسیکان توانی هوئی شه په که یان بزانی».

ههروه ها: زیر پاکشی کردن

زیر پای / *zīrpāyī* / ها: اسم. ۱. ژیر پی؛ پایه ناز؛
پایه نداز؛ ژیر پراخه؛ ژیر پی پراخه؛ قالی، موکت،
به په و ... که شوینکی تاییه تی پی داده پویشن
(وهک شوینی هاتنی که سایه تیه کی گه وره، پاپله
و...) ۲. که ره سه به کی لیژی چیوی که له کاتی
دانیشتن له سهر سهنده لیه وه ده یخه نه ژیر پی.

زیر پله / *zīrpelle* / زیر پله، زیر^۲

زیر پوست / *zīrpūst* / اسم. [زیست شناسی]
۱. بن پیست ۲. پوک؛ ژیر پیست؛ ژیر پیوس؛
توئی له خانکگه لی ژیرین و زیندووی پیست
که له گیانه وه راندا بریتیه له شانیه پیوه ندی
چهوری، په گی خوینی و له نفی، لووی ثاره ق و
پیازی موو: لاپوست

زیر پوش / *zīrpūš* / ها: اسم. ژیر پیوش؛ بهر گئی
که له ژیری جل و بهر گه کانی دیکه وه ده کریته
بهر (به تایبعت ژاننه که ی).

زیر پیراهن / *zīrpīrahan* / ها: اسم. ژیر کراسی؛
ژیر کراس؛ چیژ گئی؛ گریشان؛ گریوان؛ دفلوک؛
فانیله؛ که تزه؛ کراس ناسایه ک که له ژیر
جل و بهر گئی تره وه ده یکه نه بهر (به تایبعت
پیوانه که ی): زیر پیرهن

زیر پیرهن / *zīrpīrahan*, *zīrpīrhan* /
زیر تیره / *zīrtīre* / ها: اسم. [زیست شناسی]

ژیر تیره؛ ژیر خیزان؛ به شیکی جیاواز له

زیراب / *zīrāb* / ها: اسم. سولین؛ ژیراوه؛ ئاوه روه؛
په هه ندئ له ژیر خه زینه ی تراوه وه که له ویوه
خالی ده کرئ.

زیراب کسی را زدن: [مجازی] ئاو کردنه
ژیر مالی که سیک؛ ئاو له ئاوه روه
که سیکه وه ده کردن؛ ژیر پای که سی
خالی کردنه وه؛ سهنده لی له ژیر که سی
کیشانه وه؛ که سیک له پله و پاییه ی
داخستن و له شوینیک ده کردن.

زیراکس / *zīrāks* / ها: انگلیسی / اسم. زیراکس:
۱. شیویه ک بؤ وینه گرتن له به لگه ۲. هه
شتی که به و جوړه گیراوه. ههروه ها: زیراکس
کردن؛ زیراکس گرفتن

زیراکسی / *zīrāksī* / ها: انگلیسی / اسم.
۱. [مقتاری] دامه زراوه یی که به شیویه زیراکس
له په ره و به لگه وینه ده گرن ۲. بهر پرس یان
کار بهری ئو دامه زراوه.

زیراکسی: صفت. زیراکسی؛ وینه گیراوه.

زیر انداز / *zīrandāz* / ها: اسم. رایه خ؛ رایاخ؛
رایخ؛ ژیر خه؛ ژیر خه؛ ژیر پراخه؛ پراژیر؛
چیژه خه؛ هه شتی که له ته ختی شوینی
پایده خه ن (وهک دوشه ک، قالی، به ره و...) .
به رانبر: روانداز

زیرایند / *zīrāyand* / اسم. بنه ما؛ بنه مان؛ ئاستی
که شتی یان شتائیک له سهر یه وه جئ ده گرن
یان کار ده که ن «خاک زیرایند بسیاری از گیاهان
است: خؤل بنه مانی زوئی له گیاه که له».

زیر بغل / *zīrbaql* / زیر بغل، زیر^۳

زیر بنا / *zīrbānā* / ها: [فارسی / عربی] / اسم.
۱. ژیر به نا؛ سفنک؛ نه نازه ی پانتایی مال «زیر بنای
اینجا ۶۵ متر است: زیر بنای ئیره ۶۵ متره»
۲. ژیر به نا؛ زوینی که خانووی له سهر
کراوه ته وه «نصف زمین رفته زیر بنا: نیوه ی زهویه که
بوته زیر بنا» ۳. بناغه؛ بناخه؛ ته مه له؛ هیم؛
خیم؛ سوکین؛ بنه رت «اقتصاد زیر بنای جامعه است:

تیره‌یه‌ک، که پیکه‌وه پیوه‌ندیان هه‌یه.

زیر جامه / zîrcâme / ها: / اسم، [ادبی]

جل‌وبه‌رگی ژیر (ژیر شوالی، به‌تابیهت پیاوانه‌که‌ی).

زیر جلکی / zîrcolaki / [فارسی / عربی] قید.

[گفتاری] به‌دزیه‌وه؛ وه‌دزیکه‌وه؛ بی‌دزیه‌وه؛ به‌شیوه‌ی نه‌پیتی «زیرجلکی پول را برد و داد به برادرش؛ به‌دزیه‌وه پاره‌که‌ی برد و دای به‌براکه‌ی»:

زیر جلی. هه‌روه‌ها: زیرجلکی / زیر جلی کار کردن

زیر جلی / zîrcoli / [فارسی / عربی] زیرجلکی

زیر چشمی / zîrčēšmî / زیرچشمی نگاه کردن، زیر^۲

زیر خاکی / zîrxākî / ها: / صفت، [گفتاری]

ژیرخاکی؛ گه‌وری؛ به‌دهست‌هاتوو له‌ژیر خاکه‌وه وه‌کوو که‌ل‌وبه‌لی که‌ونارا.

زیر خانواده / zîrxānevāde / ها: / اسم.

[زیست‌شناسی] ژیرخیزان؛ ژیرتیره.

زیر دامنی / zîrdāmanî / ها: / اسم، ژیرداوین؛

بنکوش؛ ژیرداوینی؛ پۆشه‌نیککی وه‌ک دامان پتر له‌قوماشیککی ناسک‌تر و نه‌رمتر که‌ژنان له‌ژیر دامینه‌وه له‌پیتی ده‌که‌ن.

زیر دریایی / zîrdaryāyî / ها: / اسم، نقۆک؛

نۆقار؛ ژیرده‌ریا؛ ژیرزێ؛ ژیرزریه؛ ژیرده‌ریایی؛ جۆری که‌شتی که‌ده‌توانی به‌ژیرئاوادا برّوا.

زیر دست / zîrdast / ها: / ان: / صفت، [مجازی]

ژیرده‌سه؛ ژیرده‌سته؛ ژیرده‌س؛ ژیرده‌ست؛ چیرده‌س؛ خوارده‌س؛ خوارده‌ست؛ گوێ‌پایه‌ل

و شوێنکه‌وتووێ که‌سێ یان که‌سانی‌تر «او نمی‌خواست زیردست این و آن باشد؛ نه‌یده‌ویست

ژیرده‌سه‌ی ئەم‌وئەو بی».

هه‌روه‌ها: زیردست (کسی) بودن؛ زیردست (کسی) شدن؛ زیردست

کردن

زیردستی / zîrdastî / اسم، ژیرده‌ستی؛

ژیرده‌سی: ۱. پیش‌ده‌سی؛ ده‌وری ۲. په‌یه‌که

له‌چیو، فیبر یان لاستیک بۆ دانانی کاغەز له

سه‌ری، کاتی نووسین یان نه‌خشه‌کیشان ۳. [مجازی] بچووکی؛ بار و دۆخی ژیر ده‌سته بوون.

زیر راسته / zîr.rāste / ها: / اسم، [زیست‌شناسی]

ژیرراسته؛ به‌شیکی جیاواز له‌راسته‌یی که‌پیوه‌ندی پیوه‌یه.

زیر رده / zîr.rade / ها: / اسم، [زیست‌شناسی]

ژیرریز؛ ژیرپزن؛ به‌شیکی جیاواز له‌پیزی که‌پیوه‌ندیان پیکه‌وه هه‌یه.

زیر زار / zîrzār / اسم، [ادبی] میزه؛ نووزه؛ ناله‌ی

کز و خه‌مبار.

زیر زبانی / zîrzabānî / ۱. زیرلبی

۲. زیرلفظی

□ زیر زبانی خواستن □ زیرلفظی خواستن،

زیرلفظی

زیر زبانی: صفت، ژیرزمانی؛ ژیرزوانی؛ پیوه‌ندیدار به‌ئendamani ژیری زوانه‌وه «عصب

زیر زبانی: ده‌ماری ژیرزبانی».

زیر زمین / zîrzamîn / ها: / اسم، ژیرخان؛

ژیرزه‌مین؛ ژیرزه‌وی؛ ژیرزه‌وین؛ چیرزه‌مین؛ زاخۆن؛ وارنشین؛ ناویس؛ سه‌یزان؛ ماران؛

سارداو؛ هۆده یان شوپتی له‌مال که‌که‌وتۆته خواروه‌ی رووبه‌ری زه‌وین.

زیر زمینی / zîrzamîni / صفت، ۱. ژیرزه‌وینی؛

هه‌لکه‌وته له‌ژیرزه‌ویدا «آبهای زیرزمینی؛ ناوی زیر

زه‌وینی» ۲. [مجازی] نه‌پیتی؛ په‌نامه‌کی؛ شارداو؛

نادیار (فعالیت زیرزمینی؛ چالاکی نه‌پیی).

زیر زیرکی / zîrzîrakî / قید، [گفتاری] به‌دزیه‌وه؛

وه‌دزیه‌وه؛ بی‌دزی؛ به‌نه‌پیتی؛ نه‌پینانه «زیر زیرکی به‌انبار دستبرد می‌زد؛ به‌دزیه‌وه له‌هه‌مار دزی

ده‌کرد».

زیر ساخت / zîrsāxt / ها: / اسم، بنه‌رت؛ بنه‌ما؛

شه‌نگسته.

زیر سازی / zîrsāzi / ها: / اسم، ژیرسازی؛ کار

یان ره‌وتی ریک‌وپینک و به‌ره‌ه‌ف‌کرنی ئاستیک

دهست و برد؛ هاوړئ له گهل لیهاتووی و وریایدا.

زیر کونیوم / zîrkon(i)yom: [فرانسوی/اسم، ماکي کیمیایی کانزایی، به ژماره ی ئه تومی ۴۰ و کیشی ئه تومی ۹۲، به رهنگی زیو، له ئه سیددا ناتویته وه و ژهنگ لیی نادا و له زور کاری پیشه سازیدا به کار ده روا.

زیر کی / zîraki: ها: /اسم، چالاکي؛ زیره کی؛ زیرنگي؛ بار یان دؤخی زیره ک بوون.

زیرگاه / zîrgāh: ها: /اسم، [نامتداول] له سهر نیش؛ ههر یه که له و کهل و په لانه که بؤ دانیشن به کار دین (وه کوو چوارپی، سنده لی و مویل).

زیرگذر / zîrgozar: ها: /اسم، ژړپړا؛ ژړگوزهر؛ ژړبگار؛ ژړبوار؛ نه غمه؛ بواریک خوارتر له ئاستی زهوی یان له ژړ بواریکي دیکه وه.

زیرگونه / zîrgûne: ها: /اسم، [زیست شناسی] ژړجور؛ به شیکي جياواز له جوریک که پیکه وه پیوه ندیان هه یه.

زیرلبی / zîrlabî: قید، [کنایی] به سرته؛ به سرکه؛ له ژړ لیوه وه؛ پتاپت؛ به چپه؛ به چقه؛ چیرولچانه؛ له به رخووه؛ به ئه سپایی و رانه گه بندراو وتن [زیرلبی چیزهایی گفت که درست نفهمیدم: به سرته شتانیکی وت که باش تی نه گه یستم]: زیربانی

زیرلفظی / zîrlafzi: ها: [فارسی/عربی/اسم، شهرمه وانه؛ دیارییه که که زاوا پاش ماره برین به بووکی ددها بؤ شکاندنی شهرمی قسه کردن:

زیربانی

□ زیرلفظی خواستن: [تعریض] شهرمه وانه گهره ک بوون/ویستن؛ له قسه کردن خو پاراستن؛ به ئه نقه ست قسه نه کردن [انگار زیرلفظی می خواهی؟ چما شهرمه وانه ت گهره که؟]

زیربانی خواستن

زیرنویس / zîrnevîs: ها: /اسم، ۱. په راوړ؛ یادداشتیک له لای خواره وهی لاپه ره یان

(وه کوو ئاستی رینگه یان هیلئ ناسن) بؤ کارگه لی دوايي (وه کوو قیرړیژی، رهیل داخستن و...).

زیرسری / zîrsarî: ها: /اسم، [معماری] ژیرسهری؛ چواردار؛ تیکه یان ماکیکي ساختمانی له دریژی سهر دیواردا که هیز و قورسایي تیر و میچ ده که ویته سهری.

زیرسیگاری / zîrsîgarî: ها: /فارسی/فرانسوی/اسم، ئادیدانک؛ خولیدانک؛ خولیدان؛ ژړجغاره؛ ژړجگهره؛ ته پله ک؛ ژړسیگاری؛ ژړسگار؛ چیرجگهره؛ ده فریکي (زورتر) چوو که له بؤ جیی سووتکه ی جگهره.

زیرشاخه / zîrsāxe: ها: /اسم، [زیست شناسی] ژړلق؛ به شیکي جياواز له له فیک که پیکه وه پیوه ندیان هه یی.

زیرشلواری / zîrsālvarî: ها: /اسم، پاوهره؛ ده ربی؛ توونکه؛ تنکه؛ ژړشوالی؛ ژړپاتؤل؛ چیرپاتؤل؛ جوریک شهروالی (زورتر) کورت له قوماشیکي نهرم و ناسک تر که له ژړ شهرواله وه له پنی ده کهن (پتر پیاوانه).

زیرشیروانی / zîršîrvānî: ها: /اسم، ژړشیروانی؛ بؤشاییه ک له نیوان سرمیچ و شیروانی مالیکدا که ده کرئ وه که همار، یان به توزئ ده ست لیدناوه و بیته جیی دانیشن.

زیرفون / zîrfûn: ها: [یونانی/اسم، زیرفوون؛ زیرفوون؛ جورئ گیای رازینه یی به شیهوی دار، ده ون، بنچک یان گژ و گیا به گه لای ناوه- ناوه، گولی مریس و بهری وشکه وه که بؤ چن مبههستی جوراو جور به کار ده چی: زیرفون؛ نمدار

زیرک / zîrak: ها: ان: /صفت، زیره ک؛ زیرنگ: ۱. چالاک؛ چه له نگ؛ تروسک؛ به ده ست و برد؛ چوست؛ زیخ ۲. وریا؛ ده گهل؛ زیتل؛ زیکل.

زیرکانه / zîrakāne: قید، زیره کانه؛ به چالاکي؛ چالاکانه؛ چه له نگانه؛ به زرنگی؛ ژیرانه؛ به

به ریشووی هه‌لمساو، لاسکی پَیک، گه‌لای ناسک و باریک، گولی سپی و گۆپکه‌ی چه‌ترئاساوه ۴. زیره؛ ژیره؛ زیرن؛ کومین؛ به‌ری ئەو گیایه که چووکه و پهنگی قاوه‌یی ئامال زهر، سه‌وز و پشه و بۆنخۆشه و وه‌ک به‌هات به‌کار ده‌روا.

☐ زیره به کرمان بردن: [کنایی] هه‌ل‌ووچه بۆ نایسه‌ر بردن؛ ماسی فیژه مه‌له کردن؛ یه‌خ په‌ی شاه‌وێ (ی) به‌رده‌ی؛ بردنی شتیک بۆ جیگایه‌ک که ئەو شته له‌ویدا به‌ فراوانی هه‌بێ «از آلمان برایمان قالی می‌آوری؛ این را می‌گویند زیره به کرمان بردن!؛ له ئالمانهوه قالیمان بۆ تیری؟ به‌مه ئیژن هه‌ل‌ووچه بو نایسه‌ر بردن!».

زیره‌پلو / -polo: /zîrepolow/، اسم، زیره‌پلاو؛ جوړی پلاو، که زیره و گۆشتی تی‌کراوه.

زیری^۱ / zîrî، ها: /اسم، زیقی؛ زیلی؛ زیلی؛ زیکی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی زیق بوون «زیری صدا؛ زیقی ده‌نگ».

زیری^۲: صفت، [گفتاری] ژیرین؛ ژیرگین؛ ژیرگ؛ ژیره؛ ژیرنگ؛ خوارگین؛ چیرین «بشقاب زیری؛ ده‌وری ژیرین».

زیری^۳: ضمیر، ژیرین؛ ژیرنگ؛ چیرین؛ خوارین؛ ئەوی له ژیردا «زیری را بده؛ زیره‌که به».

زیرین / zîrîn: صفت، [ادبی] ژیرین؛ ژيروو؛ ژیرگ؛ ژیره؛ ژیرگین؛ چیرین؛ ئەوی له ژیره‌وه‌یه.

زیرفون / zîzfûn: [یونانی] زیرفون زیست^۱ / zîst: اسم، ژی؛ ژیار؛ ژیارو؛ زیوار؛ نسک؛ جیو؛ ژیو؛ کار یان په‌وتی ژیان؛ ژین؛ زنده‌گی کردن «شرایط زیست؛ هه‌ل‌ومه‌رجی ژین».

زیست - پيشواژه، ژی: ۱. ژیان؛ گوزه‌ران؛ زینگی؛ ژیار ۲. گیاندار؛ گیانه‌به‌ر.

زیستبوم / zîstbûm: اسم، ژینگه؛ جی‌ژین؛ جیگه و شوینی ژیان.

زیست‌سنجی / zîstsancî: اسم، ژین‌پیتوی؛

ناخری نووسراوه‌یه‌که‌دا، بۆ روون کردنه‌وه یان ته‌واوکردنی مه‌به‌ست ۲. ژیرنووس؛ ژیرنفیس؛ نووسراوه‌یه‌ک له ژیر فیلمه‌وه که بریتیه له وه‌رگێرانی ئاخفتنی هونه‌رپیشه‌کان.

زیر و رو / zîr-o-rû: صفت، ژیره‌ووور؛ ژیر و ژوور؛ ژیر و روو؛ دیواندیو؛ دیواندیو؛ دیواودیو؛ دیواودیو؛ دیوه و دیو؛ چه‌قله و بان؛ ۱. ژیر و بان؛ ئەم‌دیو- ئەودیو؛ هه‌لگێر- وه‌رگێر؛ هه‌لگێر؛ هه‌لگێر- وه‌لگێر؛ نام‌مه‌ل و بی‌پیک‌وپیک‌کی «این قدر آن کتابها را زیر و رو نکن؛ هینده ئەو کتیبانه دیواندیو مه‌که» ۲. [مجازی] هه‌لگێر- وه‌رگێر؛ هه‌لگێر؛ هه‌لگێر- وه‌لگێر؛ ئالۆز؛ په‌ریشان؛ په‌شیتو؛ شیتاو «آن حادثه مادرم را به کلی زیر و رو کرد؛ ئەو کاره‌ساته دایکمی ته‌واو دیواندیو کرد» ۳. [مجازی] ژیر و بان؛ کاول؛ ویران؛ خاپوور؛ خراو «خانه زیر و رو شده بود؛ ماله‌که ژیر و بان کرابوو».

☐ زیر و رو کردن؛ هه‌لگێر- وه‌رگێر کردن؛ دیواندیو کردن؛ هه‌لگێر- وه‌لگێر کردن؛ ژیر و روو کردن؛ هه‌لگه‌راندنه‌وه؛ هه‌لگه‌راندنه‌وه؛ وه‌ل‌ودیم که‌رده‌ی؛ هه‌لگێراندنه‌وه؛ هه‌لگێران؛ هۆره‌وه وێلنه‌ی.

زیر و زیر^۱ / zîr-o-zabar: اسم، سه‌ر و ژیر؛ ژیر و سه‌ره؛ سه‌ره‌وێره؛ موو‌فرک؛ نیشانه‌ی جووله‌ی پیت له زمانی عه‌ره‌بی و فارسیدا.

زیر و زیر^۲: صفت، [مجازی] سه‌ر و ژیر؛ ژیر و ژوور؛ سه‌ره‌نخوون؛ سه‌ر به‌ره‌و ژیر؛ بان و خوار؛ قلی؛ قه‌لب؛ قولب؛ وه‌له‌ودیم؛ هه‌له‌وه‌گه‌راو؛ هه‌له‌وه‌گه‌راو؛ ویران؛ کاول «شهر بر اثر بمباران زیر و زیر شد؛ شار به‌هۆی بومبارانه‌وه سه‌ر و ژیر بوو».

زیره / zîre، ها: /اسم، ۱. ژیره؛ چیره؛ به‌شیک له که‌وش بریتی له پاژنه و ته‌خته‌که‌ی که ده‌لکی به‌ رووه‌که‌یه‌وه ۲. ژیر؛ خوار؛ به‌ش یان رووپه‌ری ژیرین * به‌رانبه‌ر: رویه ۳. زیره؛ ژیره؛ زیرن؛ کومین؛ گیایه‌کی ئالیکی پایا، بی‌کولک،

ژبای؛ می‌زی؛ ده‌ژ؛ بژی؛ بژی // ژبان؛ ژباین؛ ژبوهی؛ ژبوا؛ یاشتن؛ ژین؛ زینده‌گی کردن
(خوب زیستن؛ چاک ژبان). هه‌روه‌ها؛ زیستنی

■ صفت مفعولی: زیسته (ژباو) / مصدر منفی: نزیستن (نه‌ژبان)

زیستی / zîstî: صفت. ژبان؛ ژینی؛ پیوه‌ندیدار
یان سهر به ژینه‌وه.

زیگزاگ / zīgzāg: ها؛ / فرانسوی / اسم. زیگزاگ؛
لا‌به‌لا؛ لا‌پلا؛ لاره؛ لا‌وه‌لا؛ خلیخواو؛ گام‌پزینگه؛
رینگه یان هیلکی ناپکی ددانه‌داری له دووی
یه‌ک (له بیجمی حه‌وت و هه‌شت): زیگزال
[گفتاری]

■ زیگزاگ رفتن: لا‌به‌لا رۆبشتن؛ لاره‌لار
رۆبین؛ پیچه‌لپیچ لیدان؛ به شیوه‌ی ناپ‌یک و
خوار و خپج چوون.

زیگزاگ‌دووی / zīgzagdûzî: ها؛
فرانسوی / فارسی / اسم. زیگزاگ‌دووی؛
جوړی دروومانی رازینه‌یی به شیوه‌ی
ددانه‌گه‌لی له شوین یه‌ک: زیگزال‌دووی
[گفتاری]. هه‌روه‌ها: زیگزاگ‌دوز

زیگزال / zīgzāl: / فرانسوی / زیگزاگ
زیگزال‌دووی / zīgzāldûzî: از فرانسوی /

فارسی / زیگزاگ‌دووی
زیگما / zīgma: [؟] سیگما

زیگوت / zīgot: ها؛ [؟] / اسم. [زیست‌شناسی]
زیگوت؛ تۆوی باروهربوو به‌ر له ده‌سپیکی
دابه‌شی.

زیگورات / zīgûrāt: ها؛ / انگلیسی از اکدی / اسم.
زیگورات؛ جوړی خانوبه‌ره‌ی که‌وناری چەند
نه‌ومی له رۆژه‌لاتی ناوه‌راستدا که به شیوه‌ی
هیره‌می چوارسوچ و پله‌پله‌یه.

زیلو / zîlû: ها؛ / اسم. زیلو؛ به‌ر؛ به‌ره؛
ژپر‌اخه‌ری ده‌ستچن له به‌نی په‌مووی ئەستوور
و به نه‌خشگه‌لی وه‌ک نه‌خشی جاجم.

زیلوفن / zîlofon: [؟] سیلوفن

ژین‌سه‌نگینی؛ پید‌ا چوونه‌وه، لی‌کدانه‌وه و
تو‌پژینه‌وه‌ی ژمیر‌کۆیی بین‌راوه و دیارده‌گه‌لی
سهر به گیانه‌وه‌رانه‌وه.

زیست‌شناسی / zîstšenās: ها؛ / ان / اسم.
ژین‌ناس؛ ژیناس؛ ژیزان؛ ئەو که‌سه‌ی که کاری
تو‌پژینه‌وه‌ی زانستی سه‌باره‌ت به گیانه‌وه‌ران و
کار و ره‌وتی ژیانانه.

زیست‌شناسی / zîstšenāsî: / اسم. ژین‌ناسی؛
ژیناسی؛ ژیزانی؛ زینه‌وه‌رناسی؛ ژبان‌ناسی؛
زانستی ناسین، ریزه‌بندی و لی‌کۆلینه‌وه‌ی ژبانی
گیانه‌وه‌ران.

زیست‌شیمی / zîstšîmî: / فارسی / فرانسوی / اسم.
ژی‌شیمی؛ بیوشیمی؛ شیمی گیانداران.

زیست‌فیزیک / zîstfizik: / فارسی / فرانسوی / اسم.
ژی‌فیزیک؛ بیوفیزیک؛ فیزیکی گیانداران.

زیست‌کرد / zîstkore: / فارسی / عربی / اسم.
۱. به‌شیک له جیهان که ژبانی تیدایه
۲. سه‌رجه‌می گیانداران و شوین و مه‌له‌بندی
ژبیانان.

زیست‌گاد / zîstgāh: ها؛ / اسم. ژینگه؛ مه‌له‌بند؛
مه‌له‌بن؛ مه‌لوه‌ن؛ هیفر؛ زینوی؛ ژینه‌وار؛
جینگه‌ی ژبان، به‌تایبەت نا‌قاری سروشتی له
دایک بوون و سانه‌وه‌ی گیانه‌وه‌ران «کوه‌های
شاهو رین‌ناه‌ه‌وی خالدار است: کیوی شاهو
بە‌له‌بندی ناسکی خالداره».

■ زیست‌گاد بلاق‌ی: هه‌وار؛ هه‌وار‌گه؛ وار‌گه؛
جینگه‌ی ژبانی هاوینی.

زیست‌محیطی / zîstmohîti: / فارسی / عربی /
صفت. ژینگه‌یی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به ژینگه‌ی
گیانداران.

زیست‌مند / zîstmand: / ان / اسم. ئەنداموهر؛
ژینه‌وه‌ر؛ بوونه‌وه‌ری که بۆ کار‌گه‌لی جو‌راو‌جو‌ر
ئەندامی تایه‌تی هه‌یه و ئەم ئەندامانه‌ی پیکه‌وه
کار ده‌که‌ن.

زیستن / zîstan: / مصدر. لازم. [دبی] / زیستی:

زین / zîn ، ها: / اسم. زین؛ ماره که:
 ۱. کهرسته به کی چهرمی وه ک پالشتیکی نیو
 چال، به تنگه و مامزهوه، که له کاتی سواریدا
 دهیخه نه سهر پشتی ئه سپ و به سهریه وه
 داده نیشن ۲. جیگه ی دانیشن له سهر
 دووچهرخه یان مو تور.

□ زین کردن: ۱. زین کردن؛ تنگدان؛ زین
 بهستن به پشتی ئه سپه وه ۲. / کنا یی/
 گورجه وه بوون؛ ناماده بوون؛ گیف بوون؛ ته یار
 بوون بۆ رۆیشتن بۆ شوینیک «آزاد هم زین کرده
 بود همراه ما بیاید؛ ئازادیش گورجه وه ببوو،
 له گه لمان بی».

زین افزار / zînafzār ، ها: / اسم. ۱. زین و
 بهرگ؛ زین و تقم زین؛ کهل و په لی زین ۲. / ادبی/
 چهک؛ چهک و رهخت.

زین پوش / zînpûş ، ها: / اسم. زین پوش؛
 سهرزین؛ پارچه یه ک که به سهر زیندا ده گیرئ.
 زینت / zînat ، ها: / عربی / اسم. رازینه:
 ۱. رهوش؛ خشل؛ زهمبه ر؛ خهمل؛ خهمل؛
 خهوش؛ ئه وه شته ی که بۆ جواترکردنه وه ی
 شتیکی دیکه ده چیته کار، وه کوو زپ و زه نه ر
 «خانه شان هیچ زینتی نداشت؛ ماله که یان هیچ
 رهوشیکی نه بوو» ۲. ئه وه شته ی که ده بیته هۆی
 رازاندنه وه «عروس هیچ زینتی نداشت؛ بووک هیچ
 رازینه یه کی نه بوو».

□ زینت یافتن: زهینین؛ زهیینین؛ رازانه وه؛
 خهملین؛ خهملان؛ ئه وه رازیه ی.

زینت آلات / zînatālāt: / عربی / اسم. خشل؛
 زه نه ر: ۱. سهرجه می ئه وه شتانه ی که بۆ
 رازاندنه وه ی کهس یان شوینیک به کار ده چن
 ۲. زپ و زه مبه ر؛ زیوه ر.

زینت بخش / zînatbaxš: / عربی / فارسی / صفت.
 رازینه ر؛ جوان کهره وه؛ به تایبه تمه ندی یان
 توانایی رازاندنه وه و جوان کردنی کهس یان
 شتی که وه. زینت افزا

زینتی / zînatî: / عربی / صفت. رازینه یی؛
 به تایبه تمه ندی به کار چوون وه ک خشل «کالای
 زینتی؛ کالای رازینه».

زین ساز / zînsāz ، ها: / ان: / اسم. زیندوور؛
 زیندروو؛ زین ساز؛ ئه وه که سه ی که کاری
 دروست کردنی زینی ئه سپه.

زینک / zînk ، ها: / انگلیسی از آلمانی / اسم.
 زینک؛ پله ت؛ په ره ی کانزایی، زۆتر له
 جنسی رۆج، که له چاپی ئۆفستیدا به کار
 ده چی.

□ زینک مسی: زینک / پله تی مسی؛ په ره ی
 کانزایی له ئالیازی مس که به ده وه ام تره و بۆ
 چاپ له ژماره ی زۆردا به کار دی.

زین کووه / zînkûhe ، ها: / اسم. / قدیمی/
 سه مه ره؛ سنگه ی پاش یان پیشه وه ی زین.

زین وبرگ / zîn-o-barg ، ها: / اسم. / قدیمی/
 زین و بهرگ؛ زین و تقم زین؛ کهل و په لی
 تایبه ت بۆ شه رفانی سوار.

زینه / zîne ، ها: / اسم. پله: ۱. پله ک؛
 ده ره جه ۲. / قدیمی / پی پیلکه؛ پلکان؛
 پله کانه؛ پله کان ۳. نه ردیوان؛ نه رد هوان؛
 په یژه؛ په ینجه؛ پابه ینجه.

زینهار / zînhār ، ها: / زینهار

زیور / zîvar ، ها: / اسغدی / اسم. خشل؛ خهمل؛
 خشر؛ خهوش؛ زه نه ر؛ زه مبه ر؛ تیتک (خشی
 ناوچاوان)؛ تیته؛ زه ردینه؛ رهوش «علم زیور انسان
 است؛ زاین خشی مرۆیه».

زیور آلات / zîvarālāt: / اسغدی / عربی / اسم.
 سلسله و پلپله؛ خشل و زه نه ر؛ زه مبه ر؛
 خشروخال؛ چهک؛ چهک و خشان؛ و
 شتانه ی که بۆ خه ملاندن و جوان بوون به
 خۆیدا ده کهن (وه کوو خرخال، ملوانکه،
 ئه نگوستیله، بازنه و ...).

- زیوی / zîvî: / پیواژه. - ژیوی؛ - نسکی؛ - جیوی؛
 - ژیواری؛ ژیان؛ ژین.

ژ / z: حرف. ژ؛ نیشانه‌ی پیتی چواردده‌هه‌می ئەلف‌وبیتکە‌ی زمانی فارسی.

ژ / je: / اسم. ژئ؛ ناوی چواردده‌هه‌مین پیتی ئەلف‌وبیتکە‌ی فارسی.

ژاژ / jəz, ha: / اسم. / ادبی / ۱. گاکۆتە‌ل؛ کۆتە‌ل؛ کۆزر؛ کۆزەر؛ کۆیزر؛ چەت؛ هەرکام لە گياگە‌لی خۆپرسک و دڤکاوی سارا کە بۆ سووتان دەشێ [مجازی] چەلتە؛ گەزاف؛ شاتە؛ مزەمز؛ رپوه‌ریو؛ قسە‌ی قۆر؛ وتە‌ی بێ‌هۆ و لابە‌لا.

⌘ ژاژ‌خاییدن: / ادبی، کنایی / ژاوه‌ژاو کردن؛ لاژە‌لاژ کردن؛ کاویژ کردن؛ مزەمز کردن؛ رپوه‌ریو کردن؛ قسە‌ی بێ‌کە‌لک وتن، یان چەندپاتە‌ کردنە‌وه‌ی قسە‌یە‌ک.

ژاژ‌خانی / jəzχā'î / ژاژ‌خایی
ژاژ‌خایی / jəzχā'î, ha: / اسم. / ادبی، کنایی / رپوه‌ریو؛ هەرزە‌گویی؛ لاژە‌لاژ؛ ژاوه‌ژاو؛ درێژ‌دادری؛ چەندپاتە‌ کردنە‌وه‌ی قسە‌ی بێ‌تام؛

ژاژ‌درایی؛ ژاژ‌خانی. هەروە‌ها: ژاژ‌خا

ژاژ‌درایی / jəzdarā'î / ژاژ‌خایی

ژاغر / jəzχar: / اسم. چیک‌لدان؛ جیق‌لدان؛

زبقة‌تۆره؛ سيقه‌تۆره؛ سیکه‌تۆره؛ جی‌دە‌نک و دانە‌ لە ژێر‌مل و سەر‌سینە‌ی پە‌له‌وه‌ران.

ژاکارد / jəkārd: / [فرانسوی] / اسم. ژاکارد؛

۱. کەرستە‌یە‌ک لە سەر‌ماشینی جۆ‌لایی بۆ

نەخشدار‌کردنی پارچه‌.

ژاکت / jəkāt, jəkēt, ha: / [فرانسوی از انگلیسی]

/ اسم. جاکە‌ت؛ چاکە‌ت؛ کۆتی چنراو لە کاموا.

ژالاب / jālāb: / [فرانسوی] ژالاب

ژالاب / jālāp, ha: / [فرانسوی] / اسم. گيايی

پە‌لکوت، بە‌ دوو جۆر ریشووی ناسک و

هە‌لماسیو، سە‌لکی گە‌لای سە‌وزی رۆشنی

بێ‌ددانە‌ی وە‌ک دڵ، گۆ‌لی شە‌یپورئاسا و بە‌ری

خەر‌هوه، لە ریشووه‌ هە‌لماسیوه‌کە‌ی دە‌وای

رە‌وانکەر‌ دروست دە‌کری: جالاب؛ جَلَب؛ ژالاب

ژاله / jālē, ha: / [سنسکریت] / اسم. / ادبی / شە‌ونم؛

شە‌قنم؛ ئاونگ؛ ئالشت؛ ئالشتە. شبنم

ژامبون / jāmbon: / [فرانسوی] / اسم. ژامبون؛

گۆشتی پان بە‌تایبە‌ت گۆشتی پانی بە‌راز، گا

یان مریشک کە‌ لە کارخانە‌دا بە‌سە‌بە‌ندی

دە‌کری وە‌ک باسترە‌ دە‌پێچرێتە‌وه‌ و جۆ‌ره

خواردنیکە‌.

ژانیت / jānet: / [؟] / اسم. ژانیت؛ دە‌سک؛

ئامرازیک بۆ ئوتوو‌کردنی قۆ‌ل، وە‌کوو سەر‌ین

وايه و لە‌ نیو قۆ‌لدا جی‌دە‌گری.

ژاندارم / jāndārm, ha: / ان: / [فرانسوی] / اسم.

جە‌ندرمە؛ جاندارم؛ قۆ‌لچی؛ پۆ‌لیسی رینگاوبان و

دە‌ور و بە‌ری شار.

ژاندارمری / jāndārmerî: / [فرانسوی] / اسم.

له قی له زومیزانی که له سهر زۆپی، چالی،
ئاوهکان و به ژگه لی زومین و هوی به دیهاتیان
ده کۆلێتهوه.

ژین / jepon، ها: /از فرانسوی/سم، ژپوڤن؛
کوله نوار؛ کوله داوڤنیک که بۆ پف تیچوون و
به رزه بوونی داوین، له ژیره وه ده پوڤشن:
ژپین

ژتون / jeton، ها: /فرانسوی/سم، ژیتون؛ ئاسن،
پلاستیک یان کاغزه زیک که له دان و ستانی
ناوڤی شوڤنیکدا (وهک: چیشتهخانه، قومارخانه
و...) بای پری پارهیه.

ژ.ث. / je.se، ها: /[؟]/سم، ژئ.سئ؛ ناوی
بازرگانی جوړی چه کی خۆمهش.
ژرژت / jorjet: /فرانسوی/سم، ژورژیت؛ جوړیک
پارچه ی ناسکی وردچن، که ږوهه کی هیډنیک
زبره.

ژرسه / jerse: /فرانسوی/سم، ژیرسئ؛ جهرسه؛
پارچه به کی کیشافی ساده به که له بهن چنراوه
و زۆتر بۆ بهرگی ژانه، گنجی وهرزشی و
ژیرپۆش به کاری ده بهن.

ژرف / jarf: /صفت، /دبی/ قول: ۱. نووق؛
نق؛ کوور؛ کوور؛ کوویر؛ قیل؛ گاود؛ سووتار؛
ساکول؛ ساکول؛ سووتال؛ باهوو؛ به
دریژایی زۆره وه بۆ لای خواروو «دریای ژرف»
زه ریای قیل؛ ۲. دژوار لیه باری
تیگه یشتنه وه «مفهوم، ږف، مانای قول»
۳. درپژ؛ به مه وادیه کی زۆر له راستانیدا
«غار ژرف، ئەشکه و تی س.» ۴. به پیز، هیز
یان پشینیه کی زۆره وه «اندوه ژرف، خه می
قول».

ژرفا / jarfā: /سم، قوولایی؛ کووراهی؛ کووایی؛
قوولی؛ ناخ؛ کووپی؛ بار یان چۆنیه تی قول
بوون.

ژرفاسنج / jarfā sanc، ها: /سم، قوولایی پیو؛
ئامپریک بۆ پینوانی قوولایی زۆر به یارمه تی

ژاندارمیری؛ ږیخواوه یه کی دهوله تی که
به ږیومردنی نه زم و قانونی دهرموه ی شاری به
ئه ستوه.

ژانر / jānr: /فرانسوی/سم، ژانر؛ شپواز؛ چه شن و
چه مکیکی تایبته له ئاسه واری ویزه یی و
هونه ریدا.

ژانویه / jānviye: /فرانسوی/سم، ژانویه؛
کانوونی دووه مه؛ مانگی هه وه لی سالی زایینی
که ۳۱ ږژه و له ۱۱ به فرانباروه دهس
پی ده کات.

ژاول / jāvel: /فرانسوی ځا، آب ژاول، آب
ژئوپلیتیک / je'opolitik: /فرانسوی/سم،
ژئوپولیتیک: ۱. تیکه لویه که له هۆکارگه لی
جوگرافیایی و پامیاری ۲. جوگرافیای سیاسی.
ژئوتاکتیسیم / je'otaktism: /فرانسوی/سم،
ژئوتاکتیسیم؛ جمه و جووله به هوی هیزی
راکشهری زویه وه: ژئوتاکیسی

ژئوتاکیسی / je'otāksi: /فرانسوی ځا،
ژئوتاکتیسیم

ژئوتروپیسیم / je'ot(e)ropism: /فرانسوی/سم،
/زیست شناسی/ زه ویخوازی؛ زه ویوازی؛
زهویه وگری؛ ږه وتی ږوان یا لاره بوون به ره وه
زه وی به تایبته له گیادا.

ژئودزی / je'odezi: /فرانسوی/سم، زه وی پیوی؛
تۆزینه وه له بیجمی زومین و دۆزینه وه هه موو
شوڤنیککی سهر زه وی.

ژئوشیمی / je'ošimî: /فرانسوی/سم،
زه وی شیمی؛ زانست که باس له تیک ئالاوان و
گۆرانکاری کیمیایی به شی سفت و گرتووی
زومین و گۆکانی تر ده کا.

ژئوفیزیک / je'ofizik: /فرانسوی/سم،
زه وی فیزیک؛ زانستی که له ماکی زومین، وهک
ههوا، ئاو، بوومه لهره، گرکان، شوڤنه واری
میکناتیسی و ږادیوه کتیف ده کۆلێته وه.

ژئومورفولژی / je'omorfolojî: /فرانسوی/سم،

ئالمان.

ژرمنی / *germanî* / [فرانسوی] اسم، ژیرمەنی؛
لڤیک له زمانه هیندو-ئورووپاییه کان، (بریتی له
ئالمانی، ئینگلیزی، هولەندی، فەلاندی، ئافریکان و
ئیسکاندیناویایی).

ژروئیت / *jezo'it* / [فرانسوی] یسوعی

ژست / *jest*، ها: [فرانسوی] اسم، بیچم؛ بر
و بیچم؛ ژیست؛ ملق: ۱. زیوه یان دیامانی
ئەندامان، بەتایبەت دەس، بالاتەنە و
سەر و چاو بۆ دەربڕینی مەبەستیک یان
پێداگری له سەر شتیک (ژست خوبی داشت:
بروویچمیککی باشی هەبوو) ۲. [مجازی] بزوان
یان هەلس و کەوتیک کە نیشاندەری واتا
یان پڕواپە کە (ژست سیاسی: بیچمی
پامیاری).

ژست گرفتن: قیافە گرتن؛ خو بە جوړیکی
تایبەت شاندا.

ژستی / *jesti* / [فرانسوی] صفت، [گفتاری] خۆنوین؛
خاوەن جم و جوول و دیامانیکی پڕوالەتی بۆ خو
نواندن.

ژفک / *jafak* / اسم، رپیوق؛ چلکی چاو.

ژل / *jel*، ها: [فرانسوی] اسم، ژیل؛ هەر ماکینکی
تیکەلایوی کلۆئیدی گرساو (وەک ژیلی دەرمان و
قژ و...).

ژلاتین / *jelātin* / [فرانسوی] اسم، ژیلاتین؛
تیکەلایویک لە پڕۆتۆئینگەل بە شیوەی
گەرد یان پەرەگەلیکی بێرەنگ، بێبۆن و
بێتام کە بۆ بەرھەم هێنانی چەسپی
کاغەز، فیلمی ویتەھەلگری، بەستەنی و
ژیلە بە کار دەروا.

ژلاتینی / *jelātini* / [فرانسوی] صفت، ژیلاتینی؛
۱. بە چۆنیەتی و دۆخی ژیلاتینەو ۲. لە
جنسی ژیلاتین.

ژله / *jelē* / [فرانسوی] اسم، ژیلە: ۱. ژیل
۲. جوړی خواردەمەنی کە بە ئامیو و ژیلە و

خیرایی دەنگ له ئاودا. هەروەها: ژرفاسنجی

ژرفاندیش / *jarfandîš*، ان: / صفت،
وردبین: ۱. بیرمەند؛ خاوەن توانایی
بیرکردنەو بە وردی ۲. وردابین؛ خاوەن
هۆگرەتی بە چالاکي بیرکردنەو لە سەر
بەک و بێپسان.

ژرفاندیشی / *jarfandîši* / اسم، وردبینی؛
چۆنیەتی وردبین بوون.

ژرفبین / *jarfbîn*، ان: / صفت، [ادبی] وردبین؛
خاوەن بیر و تێرامانی ورد.

ژرفبینی / *jarfbîni* / اسم، وردبینی؛ بە کار
هێنان یان هەبوونی بیرى ورد.

ژرفزی / *jarfzî*، ان: / صفت، [زیست‌شناسی] بە
تایبەتمەندی یان توانایی ژیان لە قوولایی ئاودا.

ژرفسنگ / *jarfsang* / اسم، [زمین‌شناسی]
باتوولیت؛ بازار؛ جوړی بەردە کە لە توێگەلی
ژێرەوی زەویدا دروست بوو.

ژرفش / *jarfeš* / اسم، دۆخ یان چۆنیەتی قوول
بوونەو.

ژرفنا / *jarfnā*، ها: / اسم، [ادبی] قوولایی؛ کانگا؛
جیگای قوول.

ژرفنگری / *jarfnegari* / اسم، وردبینی؛ کار
یان پەوتی ورد بوونەو یان ژیرانە. هەروەها:
ژرفنگر

ژرمانیم / *jermāniyom* / [فرانسوی] اسم،
ژیرمانیۆم؛ توخمی کیمیایی کانزاسا بە
ژمارە ۳۲ و کیشی ئەتومی
۷۲، ۵۹، پەق و سپی ئامال خۆلەمی،
تیکەل بە ئاو نابێ و ئالیاژ پتەو دەکاتەو و
دەبێتە هۆی داشکاندنەوی تیشک لە
شیشەدا.

ژرمن^۱ / *german*، ها: [فرانسوی] اسم، ژیرمەن؛
پەرەزی خەلکی ئالمان و زۆربەى ئوتریش و
بەشیک لە خەلکی سوویس.

ژرمن^۲: صفت، ژیرمەن؛ ئالمانی؛ سەر بە خەلکی

- شەکر چى دەكرى. ژنېك / jenerik / [فرانسوى] داروى ژنېك، دارو
- ژنېك: صفت. ۱. گشتى؛ ههمووانى ۲. ژنېك؛ بهبى ناوى بازرگانى.
- ژنى / jenî / [فرانسوى] صفت. ۱. بليمهت ۲. پېوهنديدار يان سەر به ژېن.
- ژونن / jû'ân / [فرانسوى] اسم. هزيران؛ حوزەيران؛ مانگى شەشەمى زاينى، ۳۰ پۆژه و له ۱۱ جۆزەردانهوه دەسپېدەكات و له ۹ پووشپەردا دەپېتەوه: جون
- ژونيه / jû'iyye / [فرانسوى] اسم. ژوويه؛ تەمووز؛ مانگى حەوتەمى سالى زاينى، ۳۱ پۆژه و له ۱۰ پووشپەرمو دەس پېدەكات و له ۹ گەلاوێژدا تەواو دەبى: جولای
- ژوت / jû't / [اسم. كەنەف؛ جوووت؛ گيايەك له تيرەى تۆركيان به پيشالى سۆلۆلۆزى قايمەوه.
- ژوراسيک / jû'rāsīk / [فرانسوى] اسم. ژوراسيک؛ دووهەمىن خول له خولى دووهەمى زەوين ناسى كە به سەرەلەدانى داياناسۆران و گوهاىداران و پەلەوهەرانى سەرەتايى دەناسرېتەوه.
- ژوردوزى / jûrdûzî / [فرانسوى/ فارسى] اسم. جۆرئ دروومان بۆ رازاندەنەوى پارچە كە له سەر تالکيش کردنى چەند تالى تان و پۆ درووس دەبى.
- ژورنال / jûrnāl / [فرانسوى] اسم. ژورنال؛ گوڤارى تايبەتى کار دەستى و باوى پۆژ.
- ژورناليست / jûrnālist / [فرانسوى] اسم. ژورناليست؛ پۆژنامەنووس؛ پۆژنامەوان؛ كەسى كە بۆ پۆژنامە هەوال دەنێر.
- ژورناليستى / jûrnālistî / [فرانسوى] صفت. پۆژنامەوانى؛ پۆژنامەيى «فەاليتەى ژورناليستى: چالاكیەلى رۆژنامەوانى».
- ژوکر / joker / [فرانسوى/ انگلیسى] اسم. شەيتانە؛ جۆرئ وەرەقى پاسوور كە له هەر
- ژمول / jemûl / [؟] اسم. [زیست‌شناسی] وەج؛ گوە؛ خەلفى دوايىنى گيا.
- ژن / jen / [فرانسوى] اسم. ژېن؛ هۆكارى راگواستنى دانستەگەلى رەگەزى له كرۆموزۆمدا.
- ژن بارز/ غالب: ژېنى زال؛ ژېنېكى بههيزتر كە تايبەتمەندى ميراتى دژه خۆى دادەپۆشى و هەلى رەخسانى پىنادا.
- ژن نەفتە/ مغلوب: ژېنى شاراوه/ به زيو؛ ژېنى لاواز كە به ژېنېكى بههيزتر دادەپۆشێ و هېچ شوپنێ له خۆى جى ناهيلى.
- ژنتيک / jenetik / [فرانسوى] اسم. ژنتيک؛ زانستى كە له سەر ديار دەى ميراتبەرى، هۆكارە ميراتبەكان و شوپنەوايان دەكۆلېتەوه.
- ژنتيکى / jenetikî / [فرانسوى] صفت. ژنتيکى؛ ميراتى؛ وەرەستەى؛ ئېرسى.
- ژن درمانى / jendarmānî / [فرانسوى/ فارسى] اسم. ژېن دەرمانى؛ دەرمانى ناسامانيگەلى ميراتى (وەك تالاسمى و هېموفېلى) به دەست لېدانى ژېنگەلى ديارىكرار.
- ژندە / jende / [صفت. / ادبى] ۱. شې؛ شەكى؛ لەبەرە؛ كەفن؛ تېتۆل ۲. شېبار؛ خەسپال.
- ژندەپوش / jendepûş / [ادبى] شېبار؛ كەرپال؛ شېر و شەويىل؛ رېنگال؛ شېرۆل؛ جل شېر؛ تېتەلۆ؛ شېرۆل؛ گيىتە؛ بەرگ شېر؛ شېرپۆش؛ سېپالپۆش؛ كۆنەپۆش؛ جلك قەتياى.
- ژنراتور / jen(e)rātor / [فرانسوى] اسم. موتوربەرق؛ ژنراتور؛ دینەمو؛ زابەنەر؛ ماشینی كە هیزی ميكانيكى دەكاتە هیزی كارەبا.
- ژنرال / jen(e)rāl / [فرانسوى] اسم. ژنرال؛ ۱. سەرلەشكەر ۲. تيمسار؛ ئەمير؛ ئەرتەش؛ جنرال

دهسته دا دوو دانه ههیه و به جیی ههر کام له وه رهقه کانی تر به کار دی.

ژول / jûl: [فرانسوی/اسم،/فیزیک/ ژوول؛ پتوانه ی کار و هیز له کۆته ندامی میتردا.

ژولیدگی / jûlîdegî: [اسم، ئالۆزای؛ شپرز؛ گرژی؛ درژی؛ گرژ و درژی؛ شپرزیاگی؛ شپرتوی.

ژولیدن / jûlîdan: [مصدر، لازم،/ادبی/ ئالۆزیان؛ هالۆزیان؛ ئالۆزکیان؛ تیک هالان؛ لیک هالان؛ هالیان؛ ئالیان؛ دژییه ی؛ دژیای؛ دهژییه ی؛ شیوان؛ شپزان؛ شه زمان؛ ژلوقان؛ ژلیوان؛ شیویه ی؛ شیویای؛ تیک چوون؛ تیک شییه ی.

■ صفت مفعولی: ژولیده (ئالۆزاو)

ژولیده / jûlîde: [صفت، شیواو؛ ئالۆزاو؛ شپززاو؛ گژن؛ گژوله؛ شپرز؛ شپریو؛ گیژالی؛ شله ژاو؛ شپرزه؛ ده ژیا؛ دژیا؛ ئالۆز؛ تیک هالاو؛ تیکه ل-پیکه ل «موی ژولیده: قژی شیواو».

— ژه / jê: [پسوند،/ادبی/ — یژه؛ — ئیکه له؛ — ئیچکه؛ — ئوله؛ — ئووله؛ — ئیجه؛ — ئیچه؛ — ئیزگه؛ — نه کله؛ — ئزگه؛ — ئۆکه؛ نیشانه ی چکۆله کردنه وه.

ژبان / jîyân: [صفت،/ادبی/ درنده؛ تووره؛ ئارژی؛ گرگین؛ درژ؛ گرژ؛ رق هه ستاو.

ژیبرلین / jîberlîn: [q] / [اسم، ژیبهرلین؛ جۆره هورموونیککی گیاییه که ده بیته هۆی خیرا گه شکه کردن و به ردار بوونی گیا؛ جیبرلین

ژیبون / jîbon: [فرانسوی از انگلیسی] گیئون
ژیپس / jîps: [فرانسوی/اسم، به ردی گه چ؛ گه چه به ردینه.

ژیپن / jîpon: [ژپن]
ژیگاننسیسم / jîgāntîsm: [فرانسوی/اسم،/پزشکی/ جیبرمهیی؛ دۆخی زل بوونی له پاده به ده ری

لهش، به هۆی زۆر بوونه وه ی هۆرمونی گه شه له له شدا.

ژیگلور / jîglor: [ها: /فرانسوی/اسم، ژیگلور؛ لووله یه کی ئاسنی پیچدار بۆ گه یاندنی سووته مه نی له چاو گه یه که وه بۆ شۆله.

ژیگو / jîgo: [فرانسوی/اسم، ژیگو؛ خواردمه مه نه که له گوشت به یئ ئیسقان.

ژیگول / jîgul: [از فرانسوی/صفت،/مخفف، گفتاری/ ته پۆش؛ خۆراژین؛ ژیکه له.

■ ژیکول کردن: ده ق دان؛ خۆ رازاندنه وه؛ جلی تازه له به رکردن؛ وی ده ق ده ی؛ دوخت ئارده ی؛ خۆ پۆشته کردن به جل و به رگی تازه «امروز خیلی ژیکول کرده ای؛ ئەمڕۆ زۆر خۆت له ده ق داوه».

ژیگولت / jîgulet: [ها: /فرانسوی/اسم، کچی که بۆ چاو پیکردنی کوران خۆ ده رازینیتته وه.
ژیکولو / jîgulû: [ها: /فرانسوی/اسم، کوری لاو که بۆ چاولیکردنی کچان خۆ ده رازینیتته وه.

ژیلت / jîlet: [فرانسوی/اسم، ژیلت؛ ناوی بازرگانی جۆری خۆ تراش.

ژیله / jîle: [فرانسوی از اسپانیایی/اسم، جلیسقه؛ جلیقه؛ جلیتقه؛ جۆره کراسیکی بی قۆل.

ژیمنازیوم / jîmnāz(i)yom: [ها: /فرانسوی/اسم، ژیمانزیوم؛ جیگا یان به شییک له شوینی که شتومه کی پتویستی ژیمناستیککی تیدایه.

ژیمناست / jîmnāst: [ها: /فرانسوی/اسم، ژیمناست؛ که سی که شاره زای ژیمناستیکه.

ژیمناستیک / jîmnāstîk: [فرانسوی/اسم، ژیمناستیک: ۱. وه زرشئ که وه زرشکار بۆ ته یار بوونی لهش و راهینانی له چالاکیدا خه ریکی ده بی ۲. کار و چالاکیه کی وه زرشئ بریه تی له لئوول خواردنه وه، ته قله لیدان و وه چه رخان به سه ره که رسته گه لیکی تایبه تدا.

س

١. سه یوان؛ سه یشان؛ سه یوانه ٢. سیبهر؛ سیوهر؛
سه یوهر؛ سه ههن؛ سه ی؛ سا ٣. دالان؛ سیپه؛
سیپک؛ که له گی؛ لیوان؛ ریگهی سهردا یوشراو.

سَابِعاً / sābe'an : [عربی] قید. [نامتداول]

۱. چه و تمین؛ چه فتمین؛ له پله‌ی چه و تمدا
۲. چه و تم؛ چه فتم؛ چه و تم جار؛ جاری چه و تم.

سبق^۱ / sābeq : [عربی] صفت، پیشوو؛ رابردوو؛ رابواردوو؛ بهرین؛ بهرگ؛ بهرنگ؛ وهلین؛ ۱. بهرگین؛ پیشین، بهندیوار به سهردهمی بهر

له ئیستاوه «ریس سابق دانشگاه: سه‌رۆکی پیشووی ژانستگا» ٢. کون ؛ جاران ؛ زوو؛ ویه‌رده؛ به‌ندیوار به‌وه‌ی به‌ر له ئیستا بووه «این رسم و رسوم مال سابق است: هم داب و ده‌ستوره‌هی پیشووه».

سابق^۲: قید. [مقتاری] جاران؛ چهلان؛ نهوسا؛ پییشوو؛ له رابردوودا (سابق مردم مهربانتر بودند: جاران خه لکی دلوڤانتر بوون).

سابقاً / sābeqan : [عربی] قید. جاران؛ زوو؛ له
پیشدا؛ پیشوو؛ پیشووتر؛ بهر له ئیسته؛ له
بهریدا؛ لهموبهر؛ ئهوسا؛ ئهودههم؛ لهوه پیش؛
چهلان؛ بهری؛ بهروو؛ زووتر؛ پیشان؛ چی وهل
(سابقاً اینجا بیابان بود: جاران ئیتره بیوان بوو).

س /s/: حرف، س؛ نیشانه‌ی پیتی پانزدهه‌م له
ئه‌لف و بیټکه‌ی زمانی فارسیدا.

س /se/ /سم. ۱. سی؛ سین؛ ناوی پازدهه‌مین
پیتی ئه‌لف و بیست‌ک‌ه‌ی فارسی ۲. /مخفف/ پ؛
پرسیار <س: کجا می‌روی؟ ج: منزل: پ: بؤ کوئ
ده‌رؤی؟ و: ماله‌وه> * سین

سَانَس / se'āns ، ها: [فرانسوی] /سم، سانس؛
 هر یه که له نۆره کانی شاندا نی فیلم له سینما
 له شه و روژ یکدا.

- سا / sã : پیواز، ۱. [مخفف] - ئاسا؛ - گوین؛
 - چەشن؛ - پەنگ؛ - سار؛ وەك؛ ھەزە؛ شێو
 (پری سا؛ پەری ئاسا) ۲. - ساو - سوو؛ ساوین؛
 ساودەر؛ ساو کەر؛ رێخەر «سفال سا؛ كشك سا؛
 ھیلە ساو؛ كەشك ساو»؛ سای [دبی] ۳. - ساو؛
 گەژمەین؛ - ھار؛ ورد کەر «سنگ سا؛ بەرد ھاسو».

سائر / sā'er : [عربی] سائر ➡
 سائقه / sā'eque : [عربی] سائقه ➡
 سائل / sā'el : [عربی] سائل ➡
 - سائی / sā'î ➡ سایی
 سائیدگی / sā'idegî ➡ سائیدگی
 سائیدن / sā'idan ➡ سائیدن
 - ساب / sāb : پیواژه. [گفتاری] - ساو؛ - مال؛
 - ساوین (کفساب: که فساو).
 ساباط / sābāt ، ها: [عربی] /سم، ساباط:

نویسه که شدا هاتووه.

سابقه / sābeqe، ها؛ سوابق: [عربی/اسم، پیشینه؛ پیشوونه: ۱. رابرده؛ رابردوو؛ رابوردوو؛ زانیاری له‌مه‌ر رابوردی که سی یان شتی‌که‌وه «سابقدی او را از من بیرسید: سی-سی-ی ئهو له من بیرسن» ۲. رووداو یک له رابردوودا که دووپات بووه‌ته‌وه «کشتن پدر، فرزند و نزدیکان در میان شاهان سابقه دارد: کوشتنی دایک و مندال و خرمان له نیو شاگهلدا سی-سی-ی هه‌یه» ۳. رووداو یان دیاردیه‌یک له رابردوودا که ببیته به‌لگه «سابقدی کار: پیشینی کار».

□ سابقه‌ی کار: پیشینه‌ی کار؛ ماوه‌یه‌ک که که‌سیک کاریکی به ده‌سته‌وه بووه یان له شوپنیکدا خهریکی کار بووه.

سابقه‌دار / sābeqedār، ها؛ ان: [عربی/فارسی] صفت. پیشینه‌دار: ۱. ره‌شناو؛ به‌دناو؛ خاوه‌ن پیشینه و ئه‌زمون له کاری خراپه کردندا ۲. [حقوق] له لایه‌ن داد‌گاوه له رابردوودا به تاوانبار دهر‌چوو.

سابوتاژ / sābotāj: [فرانسوی/اسم، سیاست] کارشکینی؛ چو‌کله‌شکینی؛ خراپه‌کاری به قهستی.

ساییدن / sābīdan، ها؛ ساییدن

ساین / sābīn: [فرانسوی/اسم، گیاه‌شناسی] هه‌فریشک؛ سه‌روه‌کیتوبله؛ هی‌فهر؛ ها‌فریسک؛ عه‌رعهر؛ هه‌وریس؛ وه‌هل؛ ئه‌رز؛ ئیر‌فست؛ هی‌فرست؛ داریکی بی‌به‌ری لیره‌واریه که باش به خۆدا دی و زۆر به‌رز ده‌بی.

سایروفت / sāprofit: [فرانسوی] صفت.

زیست‌شناسی / گه‌نیشن؛ گه‌نگه‌ش؛ به‌تایه‌تمه‌ندی روان له سه‌ر یان له نیو ماکی زینده‌لی گه‌نیودا (وه‌ک بری کارک و باکتری).

سابورت / sāport: [انگلیسی/اسم، قدیمی] پشتیوانی؛ پشته‌فانی.

ساتراپ / sātrāp، ها: [یونانی از فارسی باستان]

اسم، [قدیمی] پارێزگار؛ پارۆز؛ حاکم؛ والی؛ حوکمران (له ئیرانی سه‌رده‌می هه‌خامنه‌نشیدا).

ساتن / sātan: [فرانسوی از عربی] ساتین

ساتور / sātūr: [عربی] ساتور

ساتورن / sātūrn: [انگلیسی/اسم، که‌ش؛

که‌یوان؛ کاروان‌کوژی؛ کاران قره؛ سه‌شه‌م گه‌پۆکی هه‌تاو که ۹۵ ئه‌ونده‌ی گۆی زه‌ویه و له ۲۹ سالدا سوورپیک به ده‌وری خۆردا ده‌داته‌وه و به‌وه ناسراوه ئه‌لقه‌یه‌کی به ده‌وره‌ویه که ته‌نیا له ته‌لسکۆپدا ده‌رده‌که‌ویت.

ساتوری / sātūrī: [عربی] ساتوری

ساتین / sātin: [فرانسوی از عربی/اسم، ساتان؛ پارچه‌یه‌کی ساف له هه‌وریشم یان ریون به رووی بریقه‌دار و پشتی ماته‌وه: ساتن

ساج / sāc: [ترکی/اسم، ۱. /ها؛ ساج؛ سیل؛ سیل؛ سیهل؛ ده‌فریکی خر و کۆمی کانزایی بو نان له سه‌ر کردن و بریشکه تیتیدا برژاندن ۲. /ها [معرب] تیک؛ سووره‌چناری هیندی؛ داریکی هه‌میشه سه‌وز، تاییه‌تی باشووری رۆژه‌لاتی ئاسیا، به گه‌لای گه‌وره، چپۆی سه‌خت و قورس و به‌ده‌وامه‌وه: تیک؛ تیک ۳. تیک؛ تیک؛ چپۆی قورس و قایمی قاوه‌یی مه‌بله‌و زه‌ردی ئهو داره که بو کهستی‌سازی و که‌لوپه‌لی چپۆی به‌کاردیت: تیک؛ تیک

ساجور / sācūr: [عربی/اسم، سه‌مه‌ندۆک؛ سنک؛ که‌لن؛ کالان؛ قه‌لاده؛ مه‌ره‌س؛ قرینه؛ ساژور؛ سانجۆل؛ سانجی؛ ساجوور؛ زنجیر، زویل یان گه‌وی کانزایی پته‌و که له ملی سه‌گ و راوری ده‌که‌ن.

ساجی / sācî: صفت. ساجی: ۱. [ترکی]

پیوه‌ندیدار به ساجه‌وه «نان ساجی: نان ساجی» ۲. [معرب] له جسنی چپۆی ساج.

ساجمه / sācme، ها: [ترکی/اسم، ساجمه؛ گزمووله مزی زۆرتر ورد که له تفه‌نگی راو و هه‌ندی ئامپیری پیشه‌سازیدا که‌لکی لی

وهرده گرن.

ساحت / sāhat: [عربی/اسم، [دبی] ۱. [نامتداول]

گۆره پان؛ مهیدان؛ پانایی؛ دهشت؛ دهفهر؛ دهفور
۲. پیشگا؛ باره گا؛ بهر دهسه لات؛ جیگایی که
کەس یا دیارده یەک به سهریدا زاله «ساحت او از
معصیت مبراست؛ باره گای وی له گوناھ پاکه».

ساحر / sāher، ان: [عربی/اسم، [دبی]
جادوو گهر؛ جادوو گهر؛ سحر باز؛ ئەفسوونکار؛
تەلەسمباز؛ باره بژنگەر؛ چاچۆلگەر؛ جادوو کار
«ساحری از هند به آن شهر آمده بود؛ جادوو گهر یک له
هیندوه هاتبوو بۆ ئەو شارە».

ساحرانه / sāherāne: [عربی/فارسی/آقید
جادوو گهرانه؛ سحر بازانه؛ ئەفسوونکارانه؛
۱. وه کوو جادوو گهران ۲. به شیوهی جادوویی.

ساحره / sāhere، ها: [عربی/اسم، [دبی]
سخری جن؛ ژنی سحر باز؛ ژنی جادوو گهر.

ساحری / sāheri: [عربی/اسم، جادوو گهری؛
سحر بازی؛ ئەفسوونکاری.

ساحل / sāhel، ها؛ سواحل: [عربی/اسم، کنارین؛
بهستین؛ زریوار؛ زریبار؛ هیش؛ لیوار؛ پهراق؛
تنک؛ یه نک؛ زریه پهر؛ کەفی؛ دهریابار؛ دهریابه پهر؛
دهریادهر؛ له وچک؛ بهستۆره؛ رهخ/ په هفی ئاو؛
قەراخ/ کەنار ئاو؛ وشکانی پهنا کۆمای ئاو (زهریا،
زهریاجه، چۆم).

ساحلبانی / sāhelbāni: [عربی/فارسی/اسم
هیشهوانی؛ ۱. چاوه دیری له سنووری کنارینی
ئاو ۲. چافدیری کنارین له هه مبه ر دیارده گهلی
که شیه وه ۳. کار یا رهوتی پاراستنی ژینگه ی
زریوار زهریا. ههروه ها: ساحلبان

ساحل نشین / sāhelnešīn، ها؛ ان: [عربی/
فارسی] صفت. هه قاف؛ زریوار نشین؛ هیش نشین؛
نیشته جیتی قهراخ ئاو (زهریا، زریوار، چۆم) «شغل
بیشتر مردم ساحل نشین ماهیگیری است؛ کاری زۆریه ی
خه لکی هه قاف ماسی گرتنه».

ساحلی / sāheli: [عربی] صفت، بهستۆره یی؛

هیشی؛ زریواری؛ زریباری؛ کنارینی؛ زریه پهری:

۱. پیوه ندیدار یان سه ر به ره خی ئاو «زمینه ی
ساحلی؛ زه وینگه لی به سنو ر دبی» ۲. هه لکه وته له
زریواردا «کلبه ی ساحلی؛ کۆلتی هیشی».

ساختار / sāxāroz: [از فرانسوی] ساکارز

ساختارین / sāxārīn: [از فرانسوی] ساکارین
ساخت / sāxt: [اسم، ۱. پیکهاته؛ پیکهاته؛
دهسکرد «ساخت محکم ی دارد؛ پیکهاته یه کی پتهوی

هیه» ۲. دهسکر؛ دهسکرد؛ کار یا رهوتی
ساز کردن؛ دروس کردن؛ چئ کرن؛ وهش
که رده ی «ساخت هوابما؛ چی کرنی فرۆکه»

۳. کرد؛ کر؛ دهسکر؛ دهسکرد؛ پیکهاته گ؛
چیکراو؛ سازکراو؛ دروس کراو «ساخت اورامان؛
چیکراوی هه ورمان» ۴. له/ [دستور] شیوه یه ک
له وشه که کەس یان کاتی پیوه ندیدار به
کاره وه نیشان ده دا: صیغه ۵. له/ [قدیمی] زین و
به رگ.

ساختار / sāxtār، ها: [اسم، پیکهاته؛ کردمان:

۱. چۆناوچۆنی دارپژراوی شتیک «ساختار فلزی؛
پیکهاته ی کازایی» ۲. شیوای ریك خستن و
چنینی به شگه لی شتیک «ساختار نردبانی؛
پیکهاته ی پله کانی» ۳. پیکهاتوو؛ پیکهاته گ؛ کر؛
کرد؛ به ره هه م؛ چیکراو؛ شتی دروو سکر او (وه ک
خانوبه ره).

ساختار ملکولی: پیکهاته ی مولو کولی؛
شیوه ی دارپژرانی ئەتومگه لی پیکهاتنه ری
مولو کولیک.

ساختارگرایی / sāxtārgerāyi: [اسم
پیکهاته خوازی؛ ۱. یه کیک له رپبازه
هزریه کانی مه ردم ناسی که له لایه ن رادکلیف
براو (مه ردم ناسی کۆمه لایه تی بریتانیا) و کلود
لوی شتراوس (پیکهاته خوازی مه ردم ناسی
فرانسه) وه به دی هات و له م رپبازه دا
دیارده گه ل به گوێره ی پیوه ندیدان پیکه وه
ده ناسرین ۲. شیوای شروقه و شیکاری

مال کرده‌وه؛ یانه‌وه کرده‌ی؛ یانه‌که‌رده‌یوه
<در کوچی ما دارند ساختمان می‌کنند: له کۆلانی
ئیمه‌دا خه‌ریکی خانوو کرده‌وهن>.

ساختمانی / sāxtemānî: صفت. ساختمانی؛
خانوو به‌ره‌ی؛ پیوه‌ندیدار به ساختمانه‌وه <فعالیت
ساختمانی: چالاکی ساختمانی>.

ساختن / sāxtan: مصدر. متعدی. لازم. // ساختی:
دروست کرد؛ می‌سازی: دروست ده‌که‌ی؛ پساز:
دروست بکه‌ // متعدی. ۱. دروست
درووس کردن؛ چی‌کرن؛ سازدان؛ ساز کردن؛ ریک
هاوردن؛ خاس کردن؛ سازای؛ کردن؛ کرده‌وه؛
به‌ده‌یه‌تانی پیکه‌تیه‌یک له پرووی گه‌لاله و به
پیی بنه‌ماگه‌لی ده‌ست نیشان کراو و که‌ل‌وپه‌لی
تایبه‌ته‌وه <خانه ساختن؛ آهنگ ساختن: مال کرده‌وه؛
ناهنگ دروست کردن> ۲. هه‌لبه‌ستن؛ درووس
کردن؛ هۆربه‌سه‌ی <دروغ ساختن: درۆ هه‌لبه‌ستن>
۳. سازاندن؛ به‌ره‌ه‌ف‌کرن؛ گیف‌کردن؛
له‌بار کردن؛ گیز کردن؛ خو‌ش کردن؛
وه‌ش که‌رده‌ی؛ ساز کردن؛ ناماده‌کردنی که‌سیک
بو کاریک یان شتیک <با مشروب خودش را ساخت و
برگشت: به‌خواردنه‌وه خو‌ی سازاند و گه‌راوه>
۴. /ادی/ کردن؛ کرن؛ که‌رده‌ی <عصبانی ساختن:
تسوهره‌کردن> ۵. /مجازی/ خو‌ش کرده‌وه؛
وه‌شه‌وه‌که‌رده‌ی؛ هینانه‌وه ده‌ق <دو تا از این
قرصها را که خوردم، مرا ساخت: دوان لهم قورسانهم که
خوارد، خوشی کردم> ۶. /مجازی/ رازاندنه‌وه؛
دورس کردن؛ نه‌وه‌رازنه‌ی؛ ئارایش‌کردن <مردها
خودشان را مثل زن‌ها می‌سازند: پیاوان خو‌یان وه‌ک
ژنان ده‌رازی‌ننه‌وه> ۷. کردن؛ کولاندن؛ لپان؛
که‌رده‌ی؛ وه‌ش که‌رده‌ی؛ نانه‌سه‌ر؛ پیکه‌نانین
<غذا ساختن: چیشت کردن> ۸. لازم. سازیان؛
سازین؛ سازان؛ ساچان؛ ساچه‌ی؛ ساچای؛
پیکه‌هاتن؛ هه‌ف‌هاتن؛ لیک‌هاتن؛ سازشت کردن:
/ف/ سه‌ر کردن؛ بردنه‌سه‌ر؛ له‌گه‌ل که‌سیک یان
شتیکدا هه‌ل‌کردن و نه‌رم و نیانی نیشان دان <با

>ده‌قیکی وێه‌یی یان سیسته‌میکی سیاسی> له
پیوه‌ندی ده‌گه‌ل مه‌ردم‌ناسی و به‌پیی
شانه‌گه‌لی فره‌ه‌نگی و کرده‌وه‌یی.

ساختاری / sāxtārî: صفت. پیکه‌تیه‌ی؛
پیوه‌ندیدار به پیکه‌تیه‌وه <ویژگیهای ساختاری:
تایبه‌تمه‌ندیگه‌لی بیکه‌تیه‌ی>.

ساختگی / sāxtegî, ها: صفت. هه‌لبه‌سته؛
ده‌س هه‌لبه‌ست: ۱. ده‌س‌کردی؛ درووس‌کراوه؛
نه‌ک راسته‌قینه <عصبانیت ساختگی: تووهره‌ی
هه‌لبه‌سته> ۲. درۆینه؛ ساخته‌کارانه؛
ساخته‌چیانه؛ ساخته‌یی <این سند ساختگی است:
ئهم به‌لگه هه‌لبه‌سته‌یه>.

ساختمان / sāxtemān: اسم. ۱. کار و ره‌وتی
کرده‌وه؛ ساز کردن؛ چی‌کرن؛ درووس کردن؛
سازاندن؛ وه‌ش که‌رده‌ی؛ که‌رده‌یوه؛
ئه‌وه‌که‌رده‌ی <ساختمان صد دستگاه آپارتمان آغاز شد:
کرده‌وه‌ی سه‌ده‌زگا وارخان ده‌ستی پیکرد>
۲. پیکه‌تیه <ساختمان چشم: پیکه‌تیه‌ی چاو>
۳. ساختمان؛ خانوو به‌ره؛ خانی؛ خانوو؛ یانه؛
مال؛ به‌ر و شوینیکی که‌م تا کورت کلیده و
سه‌ر‌گیراوی هه‌میشه‌یی بو نیشه‌جی بوون، کار،
راگرتنی گیانه‌وه‌ران و پیته‌وا، که به که‌ره‌سته‌ی
خانوو به‌ره ده‌کریته‌وه <ساختمان اداری: خانوو به‌ره‌ی
مه‌زینگی>.

☐ **ساختمان آجری**: خانوو به‌ره‌ی ئاجو‌ری؛
خانوو به‌ره‌ی که‌رپو‌وچی؛ خانوو به‌ره‌یه‌ک که
له دیواره‌کانیدا ئاجو‌ر ده‌کار‌کراوه. هه‌روه‌ها:
ساختمان سنگی؛ ساختمان سیمانی
ساختمان پیش‌ساخته: خانووی پیش‌کرده/
پیش‌ساز؛ خانوو به‌ره‌ی له پیش‌ساز‌کراو؛
بینایه‌ک که‌ پازه‌کانی له کار‌گه‌دا چی‌کرا‌بی و
پاشان له شوینی خویدا دامه‌زری.

☐ **ساختمان کردن**: کرده‌وه‌ی ساختمان؛ خانوو
کرده‌وه؛ کرده‌وه؛ چی‌کرنی خانوو؛ مال
درووس کردن؛ خانی کرده‌وه؛ بینا‌کرده‌وه؛

سختیها ساختن: به سه خله تیه وه ساچن

ب) هاودهستی کردن؛ دهست کردنه یهک «با قاضی ساختن: له گهل دادوه رد سازان»

ج) پی کهفتن؛ بژوون بوون؛ سازگار بوون «هوای اینجا با او نمی سازد: هوای تیره یه پی ناکه فی»

۹. /مجازی/ پیکه وتن؛ لیک جوړ بوون؛ جوړ دهرهاتن؛ پی خواردن. ههروه ها: ساختنی

■ صفت فاعلی: سازنده (دروستکهر) / صفت مفعولی: ساخته (دروستکراو) / مصدر منفی: نساختن (دروست نه کردن)

ساخت و پاخت / sāxt-o-pāxt, ها: / اسم

/مجازی، گفتاری/ کاکه وبراله؛ بهن وبهس؛ ساز و باز؛ ساز و پاز؛ ساخت و پاخت؛ خلینه و بلینه؛ سازشت و هاودهستی بو پیلانگیژان.

□ ساخت و پاخت کردن: /مجازی/ سازوباز کردن؛

کاکه وبراله کردن؛ ساخت و پاخت کردن؛ بریاردانان بو گیژانی پیلانیک «ارباب با پلیس ساخت و پاخت کرد و آزاد را انداخت زندان؛ ناغا له گهل پولیسدا ساز و بازی کرد و نازادی خسته به ندیخانه وه».

ساخت و ساز / sāxt-o-sāz, ها: / اسم، /گفتاری/

کرد و کار؛ کار و رهوتی کردنه وهی خانووبهره.

ساخته^۱ / sāخته, ها: / اسم، دهسکار؛ دهسکرده؛

کار «ساخته های سنگی: دهسکرده بهردینه کان».

ساخته^۲: صفت. ۱. هه لبهسته؛ دهس هه لبهست؛

درؤینه ۲. /مجازی/ پیکه هیئراو؛ درووسکراو؛

به رهدهم هیئراو.

□ ساخته بودن/ نبودن: لی هاتن/ نه هاتن؛ لی

وه شانوه/ نه وه شانوه؛ نامه ی/ نامه ی چنه؛

چنه نامه ی/ نامه ی؛ سزا بوون/ نه بوون بو

جیبه جی کردنی کاریک «این کار از من ساخته

نیست: ثم کاره م لی نایهت».

ساخته و پرداخته / sāخته-vo-pardāخته: / صفت.

ناماده؛ ساز؛ په رکال؛ لیک وله بار؛ په رداخ؛ ساز و

له بار «دو سال طول کشید تا پل ساخته و پرداخته شد:

دوو سالی خیاند تا پرده که

ساخلو / sāxlo, sāxlo: ها: / ترکی / اسم، /قدیمی/

سپاگه؛ سه رباز خانه؛ سپاخانه؛ پادگان.

سادات / sādāt: / عربی / جمع سید

سادسا / sādēsan: / عربی / قید. /نامتداول/

۱. شه شه مین؛ له پله ی شه شه مدا ۲. شه شه م؛

جاری شه شه م؛ شه شه م جار.

سادگی / sādēgī, ها: / اسم، ۱. سانایی؛ ئاسانی؛

هاسانی؛ سه ناهی؛ ساکاری؛ هیسایی «موضوع به

این سادگی را نمی فهمی؟!؛ بابه تی و سنا تیناگهی؟!»

۲. ساکاری؛ سانایی؛ ساوایی؛ چۆنیه تی بی

نه قش و نیگار بوون ۳. /مجازی/ ساویلکه یی؛

ساوایی؛ سایلؤحی ۴. ساکاری؛ ساده یی؛ دؤخی

زیو و زه مبه ر نه بوون؛ چۆنیه تی ساکار بوون

«سادگی بهترین زینت است: سادگی جواترین

په وشته».

ساده / sādē, ها: / صفت. ۱. ساده؛ ساکار؛ به بی

نه خش و رهوش و ئارایش «لباس ساده: بهرگی

ساکار» ۲. ساکار؛ ساده؛ به بی؛ تایبه تمه ندیه کی

به رچاو (وه کوو خال، هه لقوپاوی، داقوپاوی،

به رچاوی و...) «دیوار ساده: دیواری ساکار»

۳. ساکار؛ ساده؛ ئاسایی؛ به بی نموود و

سه رنج را کیشی «زندگی ساده: ژیا نی ساد»

۴. سانا؛ هاسان؛ هیسا؛ سه نا؛ گانگاز؛ نه دژوار؛

بی گری و گؤل «کار ساده: کاری سانا» ۵. سانا؛

ئاسان؛ هاسان؛ سه نا؛ هیسا؛ بی گری؛ گانگاز؛ فام

هاسان «پرش ساده: پرسیاری سانا» ۶. /مجازی/

ساویلکه؛ ساده؛ ساده کار؛ ساده لؤح؛ ساده لؤک

«تو چقدر ساده ای؟! تو چند ساویلکی؟!» ۷. ساده؛

ساکار؛ به بی؛ شاره زایی و پسپوری له پیشه بی کدا

«کارگر ساده: کریکاری ساده» ۸. ساده؛ ساکار؛

پرووت؛ پاک؛ ساف؛ بی خهوش؛ په تی؛ ناتیکه لائو

«آب ساده: ئاوی ساده» ۹. ساده؛ ساکار؛ بی ئه زوا و

به هارات و چه وری و... «آش ساده: چیشتی ساده»

۱۰. ساده؛ بی گری؛ ساکار؛ به بی لهت یان

توخمی زوری جوراوجوروه (جمله‌ی ساده: رسته‌ی ساده).

ساده دل / sādedel ، ها: ان: / صفت. [مجازی] / ۱. دلپاک، دلپاکز، خیوی دل و بیرى پاک و بی‌خوش، خوش‌باور و گه‌شبین ۲. سایلوح؛ ساده‌لوح؛ ساده‌لوک؛ بی‌پیچ و پا؛ ساویلکه؛ ساده‌کار.

ساده‌رو / sāderû ، ها: یان: / صفت. ده‌کهل؛ بی‌موو؛ بی‌تووک؛ ساده؛ لووس؛ دهم‌رووت؛ کورپی هیشتا موو لی نه‌راو.

ساده‌لوح / sādelowh, -lo:h ، ها: ان: / فارسی / عربی / صفت. [مجازی] / فقیر حال؛ ساده؛ ساده‌لوک؛ ساده‌لوح؛ سایلوح؛ ساویلکه؛ سافیلکه؛ زووباو؛ ساده‌کار؛ به‌سرمان و گیل. هه‌روه‌ها: ساده‌لوحی

ساده‌نویسی / sādenewisi ، ها: / اسم. ساکارنووسی؛ ساده‌نووسی؛ چۆناوچۆنی نووسین به‌وشه‌ی سانا و رسته‌ی کورت به‌جۆریک که ههمان لی تیگهن. هه‌روه‌ها: ساده‌نویس

سادیست / sādīst ، ها: / فرانسوی / صفت. سادیست؛ ئازاردەر؛ تووشیاری نه‌خۆشی سادیسم.

سادیسیم / sādīsm: / فرانسوی / اسم.

۱. [روان‌شناسی] / سادیسم؛ ئازاردەر؛ نه‌خۆشینیکی ره‌وانیه‌که تییدا، دامرکانی جینسی نه‌خۆش، له‌گریوی ئازاردانی هاو‌لفه‌که‌یدایه. ئەم ناوه‌وه‌رگیراو له‌ناوی مارک دو ساد (۱۷۴۰-۱۸۱۴ ز.) نووسه‌ری فهرانسه‌ویه، که به‌هۆی ئازارگه‌یانندن و کوشتنی هاوسه‌ره‌کانی، زیندانی‌کرا و دوا‌یی به‌هۆی نووسینی چیرۆکه‌شهرم‌شکینه‌کانی به‌ره‌و تیمارستان به‌پێ‌کرا ۲. [مجازی] / مه‌ردم‌ئازاری؛ کاره‌ره‌هاتی خه‌لک تووشی زه‌حمه‌ت و ده‌ردیسه‌ر کردن.

سار / sār ، ها: / اسم. ریشۆل؛ ریشۆله؛ ریشۆله؛

ریشۆلی؛ ره‌شۆله؛ ره‌شۆلی؛ ره‌شیله؛ ره‌شیله؛ گاوانی؛ شاروور؛ شالوور؛ شالوول؛ شاوو؛ شالوویل؛ شالیل؛ که‌شوشکه؛ که‌شویه؛ سیروو؛ سیاکه‌رک؛ سویروو؛ خه‌زایی؛ عه‌ینه‌مه‌ل؛ عایله‌مه‌ن؛ ئایله‌مه‌ن؛ ئایره‌مه‌ل؛ ئیره‌مه‌ل؛ مرچیه؛ مرچۆله؛ قازه‌لاخ؛ قازلاخ؛ قازلاخی؛ ته‌یتۆک؛ تیتک؛ تیتل؛ تیتی؛ ئاگره‌مه‌لووچک؛ ئاگره‌مه‌لیچ؛ ئودره‌مه‌لیچ؛ مه‌لیکی گچکه‌ی ده‌نگ ده‌ره‌هاتووی پێ‌قیز و قاز، ده‌مه‌لاسکه‌ی مه‌لانی تر ده‌کاته‌وه، ره‌شی بریقه‌ونی که‌سک و ئه‌رخوانیه، په‌ل‌وپیۆ ده‌زستاندا پێ‌له‌خالی سپی ده‌بی، جووچکی گچک، بالی نووک تیژ و ده‌ندوکی درێژ و تیژه، فێنی به‌له‌ز و پێکه و به‌کۆمه‌ل و له‌پۆلی گه‌وره‌دا هه‌لده‌فێن.

سار آبی: نوقمۆکه؛ بالنده‌یه‌کی چۆله‌که‌ئاسای لای ئاوه، به‌له‌شی ره‌ش و سینگی سپی که‌بو‌راوی ماسی خۆی له‌ئاودا نوقم ده‌کا.

سار کنه‌خوار آفریقایی: شوان خه‌له‌تینه؛ بالنده‌ییکی له‌تیره‌ی ریشۆله، به‌ره‌نگی قاوه‌یی و زه‌رد و سوور، شوپێ ئاژهل ده‌که‌وێ و گه‌نه و میشی سه‌ره‌شیان ده‌خوا.

- سار: پسوند. - سار: ۱. - یان: - سال: شوپینی شتییک <کوه‌سار؛ گرم‌سار؛ کۆسار؛ گه‌رمیان> ۲. ویتنه؛ شپیوه <سگ‌سار؛ سه‌گ‌سار> ۳. - ئاسا؛ - چه‌شن <خاک‌سار؛ خاکه‌سار> ۴. لا؛ سو <رخ‌سار؛ پوخ‌سار> ۵. - زار؛ خاوه‌ن‌بار و چۆنیه‌تیه‌ک <شر‌سار؛ شه‌رمه‌زار>.

سارافن / sārāfon ، ها: / روسی / اسم. سارافۆن؛ که‌وايه‌کی ژنانه‌ی بی‌قۆل و یه‌خه‌که‌به‌سه‌ر کراسدا ده‌کریته‌به‌ر.

ساران / sārān: / اسم. [قدیمی] / که‌بار؛ سه‌ره‌تا؛ ده‌سپیک.

ساربان / sār(e)bān ، ها: ان: / اسم. ساره‌وان؛ سالوان؛ سالقان؛ وشتره‌وان؛ هی‌شترقان؛ شووفک‌قان؛ خوشتروان؛ شقانی ده‌قه‌هان؛

کاروان‌قان؛ شوانی و شتران.

ساردین / sārđin ، ها: [فرانسوی] اسم، ساردین:

۱. هر یه که له ده‌یان جور ماسیگه‌لی بچووک که کونسیرویان لی دروست ده‌کهن ۲. بیچوه ماسی کونسیرووکراو ۳. قوتووی جی گوشتی ماسی کونسیرو.

سارسل / sārseł :[؟] اسم، [جانورشناسی] سونه؛ مراوینیکی بچکوله به پشتی قاوه‌یی مه‌یلوه سپی و سهری خه‌نیه‌وه.

سارغ / sároq ، ها: [ترکی] اسم، [قدیمی] پریسکه؛ پریاسکه؛ پریزه؛ تۆشه‌بهره؛ بوخچه؛ پارچه‌یه‌کی چوارگۆشه بو کهل‌وپهل تینان.

سارق / sāreq ، ها: ان: ین: [عربی] اسم، [ادبی] دز.

سارق مسلح: جهرده؛ چه‌ته؛ دزی چه‌کدار.

سارکپت / sārkopt ، ها: [انگلیسی] اسم، [جانورشناسی] سچ؛ زچ؛ چنگنه؛ تورنوو؛ نه‌سپتی به‌رد؛ میروویه‌کی بچووک و تووشه له ژیر پیستدا ده‌ژی و ده‌بیته هوژی گه‌ری.

سارگپه / sārgape ، ها: [؟] اسم، ۱. سنقر ۲. په‌له‌وهریک، به بالی پانی قاوه‌یی و دووی گه‌وره و ملی کورت و فرینی قورس و خاوه‌وه که زۆرت‌ر مردار‌موه‌بوو ده‌خوا.

سارگپه‌ی جنگلی: سنقر عسل‌خوار سنقر ساروج / sārūc : اسم، سارووج: ۱. جاروو؛ تیکه‌لاوی قسلاو و خۆله‌میش بو سواغدانى جهوز و... که پیش دروست‌بوونی سیمان باوی هه‌بوو ۲. [کالبدشناسی] جوړه شانه‌یه‌کی ئیسکی که ریشه‌ی ددانی مۆرغه‌داران داده‌پۆشی.

ساروی / sāravī ، ها: ان: / صفت، ساره‌وی: ۱. سهره‌ی شاری ساری له مازهنده‌راندا ۲. خه‌لکی شاری ساری له باکووری ئیران.

ساری / sārī ، ها: [هندی] اسم، ساری؛ گنجیکی ژنانی هیند و پاکستانه، به شیوه‌ی پارچه‌یه‌کی سوک و دریژ که سهریکی وه‌ک

پشتین ده‌به‌ستن و نه‌و سهرکه‌شی به سهر شان یان سهریدا ده‌دهن.

ساری: [عربی] صفت، [ادبی] گیرۆ؛ درم؛ په‌تا.

ساریغ / sārīq : [از فرانسوی] ساریگ

ساریگ / sārīg ، ها: [فرانسوی] اسم، ساریگ؛ گیانه‌وه‌ری گوانداری چکۆله‌ی دارژی ناوچه‌ی نه‌مریکا، له تاقلی کیسه‌داران که هه‌موو شت خۆر و شه‌وگه‌ره: ساریغ؛ اُپوسوم

ساز / sāz ، ها: / اسم، ۱. ساز؛ نامرازی مووسیقیا؛ ئامیرئ که ئاهه‌نگی مووسیقی پی ده‌ژه‌نری ۲. ئاهه‌نگ ۳. [قدیمی] نامراز؛ ئامیر؛ نه‌سپاو (به گشتی) ۴. [قدیمی] ئامیری شهر ۵. سات؛ پیداو‌یستی؛ نه‌وه‌ی بو نه‌جامدانی کاریک پیویسته ۶. [قدیمی] پئ و ره‌وش؛ زئ؛ رڭگا؛ رپياز ۷. [قدیمی] به‌رگ؛ گنج؛ هنجگ ۸. [قدیمی] سامان ۹. [قدیمی] ساز؛ کار یان ره‌وتی سازیان؛ ساز بوون.

ساز بادی: سازی بایی/ باژن؛ ههریه‌ک له‌و سازانه به هات‌و‌چۆی با دینه‌ه‌نگ (وه‌کوو: نه‌ی، شمشال و سرن‌و...).

ساز ده‌نی ساز ده‌نی ساز ده‌نی

ساز زهی: سازی ژیدار؛ ژژهن؛ ههریه‌که له‌و سازانه‌ی به بزواندنی تله‌کانیان دینه‌ه‌نگ (وه‌ک دیوان، تار، سئ‌تار، ته‌مبور، که‌مانچه، ویۆلون، سه‌نتور و...).

ساز ضربی/ کوبه‌ای: سازی زهری/ کوتانی/ لیدهری؛ ههر کام له ئامیرگه‌لی مووسیقیا که به لیدان ده‌ژه‌ندری (وه‌کوو: ده‌ف، دمه‌ک، ده‌ول، ته‌پل و...).

ساز زدن: ساز ژه‌ندن؛ ساز لیدان (آرام چه سازی می‌زند؟ ئارام چه سازیک ده‌زه‌نی؟).

ساز کردن: ژه‌ندن؛ لیدانی ئاهه‌نگ «نغمه‌ی تازه‌ای ساز کرد: ئاهه‌نگینکی نوی ژه‌ند».

به ساز کسی رقصیدن: [کنایی] به هه‌وا‌ی/ بلویری که سئ‌هه‌له‌په‌رین؛ به نه‌نگوستی

ویکته و تووی، ریگاتی؛ کاریان رهوتی سازان؛ سازین؛ ساچین؛ پی کهوتن؛ پنه/ پنه کهوتی «هوای اینجا با مزاج من سازش ندارد: هوای تیره به دهماخی من ناسازی» ۲. هاودهنگی؛ سازشت؛ سازش؛ تهایی؛ ریگاتی؛ کاریان رهوتی سازیان؛ ساچان؛ سازان؛ ساچای؛ ساچی؛ ساچیای؛ کران؛ کریان؛ کریه؛ کهوتنه یهک؛ ریگ کهوتن؛ پیکهاتن؛ گونجان؛ کهوتی وریو؛ ساز هاتن؛ لهف هاتن «زن و شوهر با هم سازش ندارند: زن و شوو پیکهوه هاودهنگیان نیه» ۳. ناشتی؛ سازشت؛ کاریان رهوتی ناشت بوونهوه «با پادرمیانی همسایه ها سازش کردند و روی همدیگر را بوسیدند: به نینو جیگه ری دهراوسیه کان ناشتبان کردهوه و به کریان پامووسی».

□ سازش داشتن: ته با بوون؛ سازگار بوون؛ سازان؛ ساز هاتن؛ سازیان؛ کران؛ کریه. سازش کردن: سازیان؛ سازان؛ سازش کرده؛ پیکهاتن: ۱. لیک هاتن؛ هاوبار بوون؛ هاودهنگی کردن؛ هاوری یان هاودهست بوون ۲. ناشت کردنهوه؛ ناشتهو کردن.

ههروه ها: سازش دادن

سازشکار / sāzeškār، ها؛ لان؛ صفت. سازشکار؛ خورپخه؛ هوکار به سازیان له گهل که سان، به تایبته بو خو پاراستن له شهر و مه ترسی «پدرش آدم سازشکاری بود و با همه می ساخت: بابی مروثیکی سازشکار بوو ده گهل هه موواندا پیک ده هات».

ههروه ها: سازشکاری

سازشکارانه / sāzeškārāne؛ صفت. سازشکارانه؛ خو ریخه رانه «رفتار سازشکارانه: ناکاری سازشکارانه».

سازشکارانه^۲: قید. سازشکارانه؛ خورپخه رانه؛ به سازشکاریهوه؛ به شیوه ی سازشکاران «سازشکارانه لیخندی زد و هیچ نگفت: سازشکارانه بزه یه کی کرد و هیچی نه گوت».

سازشناسی / sāzšenāsi؛ اسم. سازشناسی؛

که سی گه ران؛ به هوئی نه زانیه وه کهوتنه دووی قسه ی که سیک «دیگر حاضر نیستم به ساز تو برقصم: چیدی به هدوای تو هدلناپهرم».

هر روز سازی زدن: /مجازی/ هه ر تاوی له سه ر هه وایی/ به زمی بوون؛ هه رده مه له سه ر وازیک بوون؛ هه ر رژیک داخواز و ناکاری نواندن.

- ساز^۱: پیازه. ۱. - ساز؛ چیکر؛ - وه دی هین؛ - وهش که ر «آهنگ ساز: ناههنگ ساز» ۲. - ساز؛ - وهش که ر؛ چاک که ره وه «رادبوساز: رادیوساز» ۳. - بین؛ - وین؛ - ساز؛ دابین که ر «چاره ساز: چارمین» ۴. /ادی/ - گیر؛ - ساز؛ - دامه زرین «انجمن ساز: کور کیر» ۵. - هه لیه س؛ - هه لوه س؛ - هه لیه ست؛ - تاش «سندساز: به لگه هه لیه س» ۶. - ساز؛ - ساج؛ ته با؛ ساچهر «ناساز: نه ساز» ۷. دروو سکر او؛ چیکراو؛ وهش کریا: /الف/ - کرد؛ - کر؛ - ساز؛ به هوئی که سی یان شتیک «دست ساز: ده سکرد» ب. - ساز؛ له ماوه یه کی دیار یکر او دا «نوساز: تازه ساز»

ساز / sāzā / اسم. پیکه پینر؛ پیکه پین؛ هه ر کام له به شه پیک هینره کانی شتیک.

سازبندی / sāzbandi، ها؛ /اسم. ریگ و پیک کردنی ناههنگیک بو لیدان له لایهن نور کیستر یان گرووی موسیقاوه.

سازج هندی / sāzac-e-hendi؛ /اسم. /گیاه شناسی/ کشمیش هیندی؛ ده وه نی که به ره که ی تام و بوئیکی خوشی هیه و ناو که که ی شیرینه.

سازدهنی / sāzdehani، ها؛ /اسم. سازدهمی؛ سازیکی بابی بچووک و دریژو که یه به هه ناسه ده ژهنری.

ساززن / sāz.zan، ها؛ /اسم. ژهنیار؛ سازژهن؛ ساز به ند؛ موسیقاژهن، به تایبته سازه ژیداره کان.

سازش / sāzeš، ها؛ /اسم. ۱. سازشت؛

ریکراودی هیزه چه کداره کان گۆردرا) .

□ سازمان امنیت: ریکخراوه‌ی ئاسایش؛ ناوه‌ندی له بری له ولاتاندا بۆ به‌ربه‌ره‌کانی ده‌گه‌ل چالاکی نه‌یارانی حکوومه‌ت یا نه‌یارانی قازانجی گه‌لدا .

□ سازمان دادن: ریکخستن؛ پیکه‌تیا (باید اول نیروهای فعال را سازمان داد: سه‌ره‌تا پیوسته هیزه چالاکه‌کان ریک بحرن). هه‌روه‌ها: سازمان بخشیدن: سازمان داشتن: سازمان یافتن

سازمانبندی / sāz(e)mānbandī ، ها: / اسم. کار یان په‌وتی دیاری کردنی به‌شه‌ جو‌ربه‌جو‌ره‌کانی ریکخراوه یان پیکه‌تیه‌ک له باری چۆنیه‌تی پیوه‌ندیان پیکه‌وه و پله‌که‌ندی نیوانیان .

سازمان ده‌نده / sāz(e)māndahande ، ها: -گان: / اسم. ریکخه‌ر؛ که‌س یان ریکخراوه‌یی که دامه‌زراوه؛ بزاف یان چالاکیه‌ک به‌په‌وه‌ ده‌با (سازمان‌دهنده‌ی تظاهرات، انجمن دانشجویی بود: ریکخه‌ری خۆپیشاندانه‌که، ئه‌نجومه‌نی خۆپێداران بوو) .

سازمانده‌ی / sāz(e)māndehî ، ها: / اسم. ریکخه‌ری؛ کار و په‌وتی ریکخران؛ ریکخران؛ ریکخستن؛ ریک‌وپیکی له شوین یان شتیکیدا به‌دی هیئان «نیروها به‌خوبی سازمانده‌ی شده بودند: هیزه‌کان به‌چاکی ریکراوون» .

سازمانی / sāz(e)mānî : صفت. ریکخراوه‌یی؛ ریکخراوه‌یی: ۱. پیوه‌ندی‌دار یان به‌ستراو به ریکخراوه‌وه ۲. ئه‌ندامی ریکخراوه‌یه‌کی تایبه‌ت (وه‌ک ریکخراوه‌ی ئاسایش) .

سازمند / sāzmand : صفت. ریکخراو؛ ریکخراو؛ به‌ره‌ه‌ف؛ پۆرمه‌ند؛ مریس؛ له‌بار و ته‌کووز؛ هه‌له‌په‌تاو .

سازندگی / sāzandegî ، ها: / اسم. ۱. داه‌په‌نه‌ری؛ سازپه‌نه‌ری؛ بار و دۆخی سازپه‌نه‌ر بوون (من در این برنامه هیچ سازندگی نمی‌بینم: من له‌م به‌نامه‌یه‌دا هیچ داه‌په‌نه‌ریه‌ک نابینم)

به‌شیک له هونه‌ری مووسیقیا که ده‌په‌ره‌ژیته سه‌ر ناسینی ئامرازگه‌لی مووسیقیا و چۆنیه‌تی به‌کار هینانیا .

سازشنامه / sāzešnāme ، ها: / اسم. سازشنامه؛ نووسراوه‌یی که دوو لایه‌نی کیشه به‌په‌زیرانی مه‌رجگه‌لی ره‌چاوکراو دوا‌یی به‌ناکۆکی یان دژایه‌تی نیوانیان دینن .

سازگار / sāz(e)gār : صفت. جو‌ر؛ سازگار؛ سازبار: ۱. هاوئا‌هه‌نگ؛ به‌توانایی ریک و له‌بار بوون و لیکه‌اتن (این رنگها با هم سازگار نیستند: ئه‌م په‌نگانه‌ پیکه‌وه جو‌ر نین) ۲. ساز؛ کوک؛ خاوه‌ن توانایی یان ئۆگره‌تی به‌هاوکاری، هاو‌پیتی یان پیکه‌وه ژیان (چه‌ها با هم سازگار بودند: مندا‌له‌کان پیکه‌وه ساز بوون). هه‌روه‌ها: سازگار بودن؛ سازگار شدن؛ سازگار کردن

سازگاری / sāz(e)gārî : اسم. جو‌ری؛ سازگاری؛ سازبازی: ۱. بار یان چۆنیه‌تی جو‌ر بوون؛ سازگار بوون؛ سازیان؛ ساچان؛ پیکه‌اتن ۲. [زیست‌شناسی] گۆرانکاری یه‌ک یان چه‌ن ئه‌ندامی له‌شی زینه‌وه‌ر به‌پیتی پیداو‌یستیگه‌لی ژینگه‌که‌ی . هه‌روه‌ها: سازگاری داشتن؛ سازگاری یافتن

سازمان / sāz(e)mān ، ها: / اسم. ریکخراوه؛ ریکخراوه: ۱. ناوه‌ندی‌ک که له لایه‌ن چه‌ن تاقم یان ده‌وله‌ته‌وه بۆ گه‌یشتن به‌ئارمانجیک داندراوه (سازمان ملل متحد: ریکخراوه‌ی نه‌ته‌وه به‌گه‌رتووه‌کان) ۲. یه‌که‌ی سه‌ره‌خۆی کارگێری که به‌په‌وه‌به‌ره‌که‌ی زۆتر له لایه‌ن سه‌ره‌ۆک کو‌مار یان وه‌زیره‌وه هه‌له‌ده‌بژێردری و ده‌سه‌لاتی له هه‌موو ولاتدا به‌ربلاوه (سازمان محیط زیست: ریکخراوه‌ی پاراستنی ژینگه) ۳. کو‌مه‌له‌یه‌کی ئامانجدار که شو‌تیکه‌وتوو‌ی سیسته‌میکه (کار جمعی نیازمند سازمان است: کاری به‌کو‌مه‌ل پیوستی به‌ریخراوه‌یه) ۴. پیکه‌اته (پس از انقلاب ایران سازمان نیروهای مسلح تغییر کرد: پاش راپه‌ڕینی ئێران

پیکهولکاو بۆ کارئیکی تایبته (وهک پرد، سهکۆی زهویکۆلی و ...).

📐 مهندسی سازه 📐 مهندسی

– سازی / sāzî، ها: /پیواژه. – سازی: ۱. کاری درووس کردن؛ ساز کردن «راهسازی: ریسازی»
۲. کارخانه یان کارگهی بهره‌مهین «کیفسازی: جانتاسازی» ۳. شوینی چاک کردنه وه «چراغسازی: چراسازی» ۴. کار و رهوتی هه‌لبه‌ستن «سندسازی: به‌لگه‌سازی».

ساس / sāš، ها: /ان: /اسم. هه‌محه‌م؛ جوو‌جوو؛ جوو‌جه؛ جوو‌جه؛ پنت؛ پند؛ چنگنه؛ سۆنی؛ ساسی؛ قپنۆ؛ ته‌خته‌بینک؛ میروویه‌کی خوین‌مژه به‌جه‌سته‌ی پانی ئامال سوور و بۆنئیکی پیسه‌وه.

📐 ساس درختی: میش‌گه‌زۆ؛ کیسه‌له؛ سوون؛ جوړئ له میش و مه‌گه‌ز، شیلهی پرووه‌ک هه‌له‌دمۆیت و زیانه‌خشه.

ساسات / sāšāt، ها: /اروسی/اسم. ساسات؛ سوپاپ یان رۆچنیک له زارکی کاربراتوردا بۆ که‌م کردنه‌وه‌ی هه‌وا له کاتی رۆشن‌کردنی مواتوردا.

ساسون / sāšun, sāson، ها: /اروسی/اسم. /خیاطی/ ساسۆن؛ درزئیکی سی‌گۆشه‌ بۆ که‌م کردنه‌وه‌ی فش‌وفۆلی جلک.

ساطع / sāte'، (عربی) صفت. /ادبی/ تیشکده‌ر؛ گه‌شاوه؛ گه‌ش؛ پرووناکی‌ده‌ر؛ رۆشن‌که‌ره‌وه؛ دره‌وشان؛ دره‌وشه‌ر.

ساطور / sātür، ها: /عربی/اسم. جه‌خار؛ شه‌تیر؛ چزلک؛ چه‌په‌جاخ؛ چه‌په‌جاغ؛ ساتوور؛ ساتۆره؛ ساتۆره؛ ساتۆر؛ ساتۆرک؛ جۆره‌کار‌دیک‌ی ده‌م‌پان و قورس بۆ شکاندنی پێشه و قرتاندن و هه‌نجینی گۆشت و سه‌وزی: ساتور

ساطوری / sātürî، (عربی) صفت. جنراو؛ هه‌نجراو؛ ساتووری؛ کوتراو و وردکراو به‌ساتۆر: ساتوری

۲. ئافادسازی؛ ئاوه‌دان‌کاری؛ ئاواد‌کاری؛ کار یا رهوتی ئاوه‌دان‌کردنه‌وه «سازندگی کشور: ئافادسازی ولات».

سازنده / sāzande، گان: /صفت. ۱. پیکه‌پینه‌ر؛ چی‌کر؛ سازینه‌ر؛ داهینه‌ر؛ وه‌ش‌که‌ر؛ خۆش‌که‌ر؛ ساز‌که‌ر؛ وه‌دیه‌پین؛ به‌دیه‌پین؛ کارساز؛ خاوه‌ن تایبه‌تمه‌ندی یان توانستی دروست‌کردن «نیروهای سازنده: هیژه‌سازنده‌کان» ۲. /مجازی/ کارساز؛ ریکه‌پین؛ به‌که‌لک؛ پرقازانج؛ سازنده؛ وه‌ریخه‌ر؛ کارامه و به‌به‌سته‌ بۆ دروست‌کردن یان دروست‌کردنه‌وه «انتقاد سازنده: ره‌خنه‌ی سازنده» ۳. /قدیمی/ سازبند؛ ژهنیار؛ سازلیده‌ر؛ سازژهن؛ سازنده؛ سازنه؛ سازوان؛ سازقان.

سازواره / sāzvāre، ها: /اسم. ئەنداموهر؛ ژینوهر.

ساز و آواز / sāz-o-āvāz، /اسم. /گفتاری/ ساز و ئاواز؛ مووسیفقا و گۆرانی؛ ئاوازی و پێ‌ای ساز.
ساز و برکت / sāz-o-barg، /اسم. باروبنه؛ بارگه؛ بارگه‌وبنه؛ که‌ل‌وپه‌ل؛ شت‌ومه‌کی پتویست بۆ کارئیک «ساز و بارگه‌ی سفر: باروبنه‌ی سه‌فه‌ر».

ساز و ده‌ل / sāz-o-dohol، /اسم. /مجازی/ ساز و ده‌ول؛ ئەو‌سازه‌ خۆمالیانه‌ که‌ له‌ جیژن و شاییدا باون (وه‌کوو‌زورنا، ده‌ول، دایره) «با ساز و ده‌ل از عروس و داماد استقبال کردند: به‌ساز و ده‌وله‌وه‌ پێشوازیان له‌ بووک و زاوا کرد».

ساز و کار / sāz-o-kār، ها: /اسم. ۱. پێ‌و‌چار؛ پێ‌چار؛ زانیاری یان ره‌وتیک بۆ گه‌یشتنه‌ ئامانج «برای پیشگیری از قحاق، ساز و کار مؤثری نداریم: بۆ به‌رگری له‌ قاجاخ، ساز و کارێکی لێهاتوو‌مان نیه»
۲. کار یان چالاکی ماشینی یان ماشین ئاسا
۳. میکانیزم؛ چۆناو‌چۆنی ره‌وتگه‌لی بنه‌مایی فیزیکی یان کیمیایی ناو دیارده‌گه‌ل که‌ ده‌بیته‌ هۆی زیج، کاردانه‌وه‌ یان دیارده‌یه‌کی‌تر.

سازد / sāze، ها: /اسم. ۱. /ریاضی/ هۆکار
۲. بنه‌ماییکی پیکه‌هاتوو له‌ هه‌ندیک پاژگه‌لی

ساعات / sā'at : [عربی] جمع ⌚ ساعت

ساعت / sā'at : [عربی] اسم، کاترمیږ؛ دهم ژمیر؛ گووسک؛ سهعات: ۱. /ها/ سهعاته؛ که ره سهیهک بؤ پټوانی زه مان و دیار یکردنی کات ۲. کاتی که به هؤی ټو که ره سهیه پیشان دهری «ساعت هشت است: کاترمیر هه شته» ۳. /ها/ ساعات/ یه که ی پټوانی کات که به و که ره سهیه ده پوری، به رانبه ری ۲۴/ شه و رۆژ «قطار دو ساعت بعد حرکت می کند: قه تار دوو کاترمیری تر ده روا» ۴. /نجوم/ وینه یه کی گه ردوونی له ئاسمانی له ته گؤی باشووری له رۆژه لاتی ئه سټیره ی ناخبرونه هردا.

⌚ ساعت آبی: کاترمیری ئاوی؛ هه ره یه که له که ره سه گه لی جوړاو جوړ، بریتی له ده فریک به کونیکي بچوو که له ژیره وه که به خالی یان پر بوونه وه ی ده فره که تپه پرینی کات دیاری ده کری: پنگان/قدیمی/

ساعت آفتابی: کاترمیری هه تاوی؛ په ره یه کی پله کدار که به سه ری ه وه میله هک به گو شه یه کی دیار یکراوه وه دانراوه و به دانانی له به رانبه ر تیشکی خوړ و کورت و دريژر بوونه وه ی سیبه ری میله که کات ده زانری: شاخص

ساعت اتمی: کاترمیری ئه تومی؛ کاترمیری ناو که یی؛ سهعاتی که به بزواندنی ئه نوم یان مولکول کار ده کا.

ساعت الکترونی: کاترمیری ئه لکترونی؛ ساعته ی که به بزواندنی ئیلکترون کار ده کا. ساعت برقی: کاترمیری کاره بای/ به رقی؛ کاترمیری که موتوره که ی به هؤی هیزی به رقه وه کار ده کا. ههروه ا: ساعت باتری دار

ساعت بغلی: سهعاتی باخه لی؛ کاترمیری باخه لی؛ سهعات گیرفانی؛ کاترمیری گچکه ی پتر قاب و زنجیردار که ده باخه ل (کهوا یان سه لته) دا قایم ده کری: ساعت جیبی

ساعت به ساعت: [مجازی] دهم به دهم؛ دهم او دهم؛ سات به سات؛ ساه وسات؛ په یتا په یتا؛ له هه ره سه عاتدا «ساعت به ساعت حالش بدتر می شد: دهم به دهم حالی خراپتر ده بوو».

ساعت جیبی ⌚ ساعت بغلی

ساعت خودکار: کاترمیری خوکار؛ کاترمیری خو مه ش؛ سهعاتی که پټویستی به کوک کردن نیه.

ساعت دیجیتالی: کاترمیری دیجیتالی؛ کاترمیری که کات به ژماره پیشان ده دا:

ساعت کامپیوتری

ساعت دیواری: کاترمیری دیواری؛ سهعات دیواری؛ کاترمیری که په ره یه کی پان و گه وره وه که به دیواردا هه لده واسری.

ساعت رملی ⌚ ساعت شنی

ساعت رومیزی: کاترمیری سه رمیزی؛ سهعاتیکی پایه دار که له سه رمیز داده ری. ساعت شماطه دار: کاترمیری زهنگی؛ کاترمیری که له کاتی دیار یکراودا زهنگ لی ده دا.

ساعت شنی: کاترمیری ماسه یی؛ سهعات رملی؛ کاترمیری که به پتی دارژانی زیخ له نیوان روچنه ی ده فریکی شوو شه ئاساوه بؤ ناو ده فریکی تری هاوده قی، زه مان ده پیوی: پنگان

ساعت فیزیولوژیک: کاترمیری فیزیولوژیک؛ پیکهاته یه کی تاییه ت له گیانداراندا که له کاتیکی دیار یکراوی شه و رۆژ، ده بیته هؤی کاردانه وه یه کی تاییه ت (وهک پشکووتنی بریک گول له خوړاوا و له خه وه ستانی مرؤ له کاتیکی دیاریدا، ...).

ساعت کار: کاتی کار؛ کاتی که که سی یان ریکخراوه یه ک له و کاته دا کار ده کا.

ساعت کامپیوتری ⌚ ساعت دیجیتالی

ساعت کوارتز: کاترمیتری کوارتز؛ سه‌عایتیک که به‌هات‌و‌چوئی ئیلیکترون له نیو بلوژی کوارتزدا ده‌گه‌رئ.

ساعت گردنی: کاترمیتری ملوانکه‌یی؛ سه‌عاتی که وه‌ک ملوانکه؛ ده‌کریتته‌مله‌وه.

ساعت مچی: کاترمیتری ده‌ستی؛ سه‌عات ده‌سی؛ کاترمیتری که به‌مه‌چه‌کی ده‌سته‌وه ده‌به‌ستری.

ساعت هفته‌کوک: هه‌فته‌کۆک؛ هه‌فتۆک؛ سه‌عاتی که به‌هه‌و‌رۆژ جاری کرژ ده‌کریتته‌وه.

ساعتساز / sā'atsāz, ها: لان: [عربی/فارسی]/سم، سه‌عاتساز؛ ئەو که‌سه‌کاری چاک‌ردنه‌وه‌ی سه‌عاته.

ساعت‌سازی / sā'atsāzi: [عربی/فارسی]/سم، سه‌عات‌سازی: ۱. خستنه‌وه‌کاری سه‌عاتی له‌کار‌که‌وتوو. ۲. کاری سه‌عاتساز. ۳. /ها/ کار‌گه‌ی سه‌عات‌سازی. ۴. /ها/ کار‌خانه‌ی به‌ره‌م‌هینانی سه‌عات. ۵. کاری چیک‌رنی سه‌عات.

ساعت‌شمار / sā'atšomār: [عربی/فارسی]/سم، کات‌بژێر؛ کاترمیتر، عه‌ق‌ره‌به‌یی به‌سه‌ر‌رووبه‌ری سه‌عاته‌وه‌که سه‌عات به‌پیتی کات‌نیشان‌ده‌دا. ساعت‌شماری / sā'atšomāri: [عربی/فارسی]/سم، [مجازی] چاو‌ه‌روانی؛ ته‌مای بی‌هه‌ودا.

□ ساعت‌شماری کردن: بی‌ئۆقره‌بوون؛ چاو‌ه‌روانی کردن؛ زۆر چاو‌ه‌روان‌بوون «برای آمدن پسرش ساعت‌شماری می‌کرد؛ بۆ هاتنه‌وه‌ی کو‌ره‌که‌ی بی‌نۆقره‌بیو».

ساعتگرد / sā'atgard: [عربی/فارسی]/صفت، راس‌پێچ؛ به‌سوورانه‌وه‌له‌باری عه‌ق‌ره‌به‌ی سه‌عات (له‌چه‌په‌وه‌بۆ‌راست).

— ساعت / sā'ate: [عربی/پهلواژه]، سه‌عاته: ۱. سه‌عاتی؛ به‌سه‌عات؛ پیوه‌ندیدار به‌مه‌واد‌ی کاتی به‌پیتی سه‌عاته‌وه «دوسا‌عته: دووسه‌عاته»

۲. به‌ته‌مه‌ن‌یان‌ده‌وام‌به‌پیتی سه‌عات «دوسا‌عته‌رفت و برگشت: دووسه‌عاته‌چوو و هاته‌وه».

ساعتي^۱ / sā'atî: [عربی/صفت، سه‌عاتی: ۱. به‌تایه‌تمه‌ندی ریک‌کردن‌یان‌بژاردن‌به‌پیتی سه‌عات «بمب‌ساعتي: بومبی سه‌عاتی» ۲. گل ساعتي، گل

ساعتي^۲: قید. ۱. هه‌ر سه‌عاتیک؛ به‌سه‌عات؛ به‌پێ یا به‌رامبه‌ری هه‌ر کاترمیتریک «ساعتي پنجاه تومان می‌گرفت: هه‌ر سه‌عاتیک په‌نجا‌تمه‌نی وه‌رده‌گرت» ۲. سه‌عاتی؛ سه‌عاتیک؛ سه‌عاته‌تیوه؛ کاترمیتریک، له‌هه‌ر کاترمیتریکدا «ساعتي یک صفحه می‌نوشت: سه‌عاتیک لاپه‌ره‌یه‌کی ده‌نوو‌سی». ساعد / sā'ed, ها: [عربی]/سم، مه‌چه‌ک؛ زه‌ند؛ ساکول؛ هه‌ژگ؛ ساقۆل؛ باسک؛ گورمرک؛ ئەو به‌شه‌له‌ده‌ست که له‌نیوان‌جومگه‌و ئانیشکدا‌یه.

ساعی / sā'î: [عربی/صفت، /ادبی] کۆشا؛ تیکۆشهر؛ ره‌نجده‌ر؛ ته‌قالاده‌ر؛ هه‌ولده‌ر «دانش‌آموز ساعی حتماً موفق می‌شود: قوتابی کۆشا بی‌گومان سه‌رده‌که‌وی».

ساغر / sāqar, ها: /اسم، /ادبی] گیلّاس؛ گیلّاس؛ پیاله؛ یاله؛ جام؛ جامی شه‌راب؛ ده‌فری که شه‌رابی پێ ده‌خۆنه‌وه.

ساغری / sāqari: [معرّب‌از‌ترکی] چرم ساغری، چرم

سافتبāl / sāftbāl: [انگلیسی]/سم، سافتبāl؛ یاریه‌کی وه‌کوو‌به‌یسبال که له‌زه‌وینیکی بچوو‌کتر و به‌تۆپیکی گه‌وره‌تر ده‌کری.

ساق / sāq, ها: [عربی]/سم، ۱. به‌له‌ک؛ پووژ؛ بویژ؛ پیز؛ پووژی؛ له‌ته‌ر؛ لینگ؛ گاللۆر؛ گیتەر؛ گیتک؛ هه‌ژگ؛ هیت؛ قاچ؛ چیم؛ زه‌بلک؛ پل؛ فُر‌فُرک؛ به‌شیکی پێ له‌نیوان‌قوله‌قا‌په‌و ئەژنۆ: ساق‌با ۲. [گفتاری] لاسک؛ لاسکه؛ ساقه‌ته

۳. پووژ‌ه‌وانه؛ مل؛ مله؛ ئەو به‌شه‌له‌پووتین و گۆره‌وا که پووژ‌داده‌پۆشی ۴. قۆلوانه؛ قۆله‌وانه؛

به شیک له ده سکتیش که باسک داده پویشی.

□ ساق پا ساق ۱

ساق دست: [گفتاری] باسک؛ مه چه ک؛ قول؛ ساقول؛ زهند؛ نیوان جومگه و ثانیسک.

ساق عروس ساق عروس

ساق بلند / sāqboland: [عربی/فارسی] صفت. ملکه بهرز؛ ملکه بلند؛ ملکه دریز (جوراب ساق بلند؛ گورهویی ملکه بهرز): ساقه بلند. ههروه ها: ساق کوتاه

ساق بند / sāqband: [عربی/فارسی]

ساق پیچ

ساق پیچ / sāqpič: ها: [عربی/فارسی] اسم. زهرگال؛ زهنگال؛ بهلهک پیچ؛ ساق پیچ؛ پلیز؛ پووز هوان؛ پووز هوانه؛ پوز هوانه: ساق بند

ساق دست / sāqdašt: ها: [عربی/فارسی] اسم. قول هوانه؛ قول هوانه؛ سوران؛ فقیانه؛ پوشه نیک بؤ سهر باسک.

ساق دوش / sāqdūš: ها: [ترکی/فارسی] اسم. شوشبان؛ برازاوا؛ برازاوا؛ برازهما؛ پایوی له خیلی زاوا که له کاتی زماوه ندا له پهنای زاوا داده نیشتی و پینوینی ده کا.

□ ساق دوش عروس: پاخه سوو؛ بهربوک؛ بهربیک؛ بهربوو؛ بهربووی؛ پاوه یوه؛ ژنیک که ده گهل بووک ده کهوئ و پینوینی ده کا.

ساق زر / sāqzar: [عربی/فارسی] صفت. [گیاه شناسی] گوجانه زیرینه؛ گیاییکی قیت به گهلای دریزو که ی وه ک رم، گولسی ورد و زه رده وه، ماکیکی سابوونی لی دهر دینن که بؤ مهبهستی بژیشکی (پاک کردنه وی خوین و دهرمانی گرفتی میز کردن) به کار دیت.

ساق شلوار / sāqšalvārī: ها: [عربی/فارسی] اسم. پاپوشیکی ژنانه یه که تا قوله پین داده پویشی.

ساق / sāqet: [عربی] صفت. له کارت؛ که تی؛ سه قهت؛ سه کت؛ لاکه وته؛ لاکه وتوو؛ قهرت؛ قهرمت؛ داکه وتوو؛ داکه وته؛ روخواو؛ تماو؛ ته پیو؛

ته پاو.

□ ساق شدن: ۱. داکه وتن؛ داکه فتن؛ هاتنه

خوار؛ که فتنه خواره وه؛ نره که وته ی؛ که وته یه؛ دارمان؛ ریمان؛ داته پان؛ رووخان؛ نره ته په ی؛ ته پایره؛ وره ی؛ ورا ی؛ نره وره ی؛ ورا یه؛ سه قهت بوون (بخشی از سقف بر اثر زلزله ساق شد؛ لایه ک له میچکه به هو ی بوومه له رزه وه داکه وت ۲. داپر بوون؛ کهل بوون؛ که وته لا؛ داته کین؛ بی بهش بوون (از هستی ساق شد؛

له ژین داپر بوون) ۳. هه لپچیان؛ وه لانران؛ باو نه مان؛ بی بر بوون؛ وه لا خران (دولت ساق شد؛ ده ولت هه لپچیان) ۴. داکه وتن؛ که وته یه؛ سه قهت بوون؛ نه مان؛ جیمان یان له بیر چوون (چند کلمه از این جمله ساق شد؛ چهند وشه له م رسته یه داکه وتوو) ۵. سه کتین؛ مردار بوونه وه.

ساق کردن: داخستن؛ هه لپچاندن؛ لابر دن؛ سه قهت کردن.

ساق عروس / sāq(e)arūs: [عربی/اسم] ساقه عروس؛ جوره شیرینه کی باریکی لوول کراو له ئارد، هیلکه، که ره و گولاو که ناوه که ی له شه کر و بادام ئاخراوه و خاکه قهندی پیدا کراوه. ساق و سالم / sāq-o-sālem: [ترکی/عربی] صفت. [گفتاری] ساغ و سه لامهت؛ ساق و سه لیم؛ ساغ و سه لامهت؛ ساق و سالم: ۱. زیت و زه لام؛ له ش ساق (رفتم دیدم ساق و سالم نشسته است؛ رویشتم دیدم ساغ و سه لامهت دانیشته وه) ۲. بی خهوش؛ بی که م و کووری (من ظرفها را ساق و سالم تحویل دادم؛ من دهره کانم ساق و سه لیم پین دای).

ساقه / sāqe: ها: [عربی/اسم] لاسک؛ نیرتک؛ نیرک؛ لچک؛ قاسک؛ چل؛ قل؛ تل؛ قله گیا؛ ساقه ته؛ قه؛ قهف؛ قهسل: ۱. ته وه ره ی سهره کی به هه وادا هه لچووی گیاهلی ئاو خوره یی ناوه ندی که گه لا و چووزه و

ساقه آغوش / sāqe'āqūš: [عربی / فارسی] اسم.
گه لاگه لی که راسته خوؤ به لاسکه وه لکانو.
ساقه بلند / sāqeboland: [عربی / فارسی]

ساق بلند
ساقه پر / sāqepar: [عربی / فارسی] اسم. قه دی
په؛ لاسکی په؛ قه له می په؛ به شی بنه وه ی
په ری بالنده.

ساقه چه / sāqeče: [عربی / فارسی] اسم. چووزه؛
تووزه؛ چووزه ره؛ چووزه ره؛ چووزه ره؛ چووزه له؛
تووز؛ تووز ره؛ چه که ره؛ چه قه ره؛ چووقره؛ لاسکی
سه ره تایی و ناسکی گیا که ساقه ته ی سه ره کی
لی نه روی.

ساقی / sāqî: [عربی] اسم. [دبی] مه یگپر؛
مه یگه؛ ساقی؛ که سی که شهراب له ناو
شهر او خوراند ده گه ری.

ساقیگری / sāqîgarî: [عربی / فارسی] اسم.
ساقیگری؛ باده گپر؛ کاری مه یگپر.

ساقینامه / sāqînâme: [عربی / فارسی] اسم.
[دبی] ساقینامه؛ مه سنهویه که له به حری
موت قاریدا که تییدا شاعیر رووی قسه ی له
مه یگپر و به مهر اش و به لاش زانیی دنیا،
هانی دده باده کی بگپر.

ساک / sāk: [فرانسوی] اسم. ۱. ساک؛
چیمانی؛ چهنه؛ چهنک؛ هه گبه؛ جانتا؛
چهنه ی سه فهر؛ که ره سه ییکی وه کیسه و
به ندار، زورتر له چهرم، پلاستیک یان بریزنت
که تیشوو و که له وپه لی پیوستی تیده نین و به
ده ست هه لیده گرن «ساک را با خودت بیاور»

ساکه که له گهل خوت بینه ۲. آش ساک، آش
[عربی] اسم. جانتای ساوا؛ ساکی ساوا؛ جوریک
لانک، له بیچی جانتا، بۆ هه لگرتنی مندالی
ساوا.

ساكارات / sākārāt: [فرانسوی] اسم. [شیمی]
ساكارات؛ ناویتیه که له ساکارید و زهنگیکی
کانزایی.

ئه ندامانی زا و زئی (گول) هه لده گری ۲. هه
پیکهاته کی لاسک ناسا «ساقه ی مغز» لاسکی
مه ژی.

ساقی بالارونده: لاسکی هه لچو؛ لاسکی
په په لگه؛ لاسکی نه رم و لاواز که به شتی کدا
هه لده چی (وه ک لاسکی میو): ساقه ی رونده
ساقه ی بیچنده: لاسکی هه لپیچ؛ لاسکی که له
هه لچووندا، به دهوری گیا و داری تره وه
ده نالی (وه کوو لاسکی لیلو په).
ساقه ی خزنده: ته رزکیش؛ لاسکی خزوک؛
ته رز؛ قه دی خشوک؛ لاسکی هه ندی له
رووه کان که به سه ر خاکدا ده کشی و لاسکی
نوی هه لده دا (وه کوو لاسکی تووه فه رنگی).

ساقه ی رونده [عربی] اسم.
ساقه ی زیرزمینی: لاسکی بن بوومی؛ لاسکی
ژیرزموی؛ لاسکی که به بن زه ویدا ده روا و
به بی تاوی خوړ گه شه ده کا.

ساقه ی غده ای: لاسکی سه لکی؛ لاسکه
پیازوکه؛ لاسکی ژیرزهوینی که وه ک لک
هه لده ماسی (وه ک لاسکی سپنه رد).

ساقه ی غله: کلوش؛ کوروش؛ کوله ش؛
قه ره ش؛ پیزل؛ سه ریت؛ قرچه؛ قه زه ب؛
لاسکی خه له.

ساقه ی کاوک: پیک؛ قافو؛ قه له توورک؛
قالوره؛ قالور؛ لاسکی کلوری گیا.

ساقه ی گوشتی: لاسکی گوشتی؛ لاسکی
هه لچوی ئه ستوور و ئاودار که له بری جوړدا
گه لاکانی بۆته دروو (وه ک لاسکی کاکتوس).

ساقه ی ماشوره ای: لاسکی پیک؛ لاسکی
گری-گری و هلول (وه ک گهنم): ماشوره

ساقه ی مغز: لاسکی مه ژی؛ ساقه ته ی می شک.
ساقه ی هواپی: لاسکی هه وایی؛ لاسکی
هه لچو؛ لاسکی که له ده ره وه ی خاک و به
که لک وهر گرتن له تیشکی هه تاو گه شه
ده کا.

ساکارز / sākāroz: [فرانسوی] اسم، [شمی] ساکاروز؛ شە کری چهوندهر و قامیشی شە کر؛ قەنیکى بلۆرینی بی‌رەنگ و شیرینه که له ئاو و هیندیک ئەلکولدا دەتوێتەوه و له شیرین کردنی چێشت و دەرمانسازى و چى کردنى تەقەمەنیدا بە کەلک دى.

ساکارومىست / sākāromîst، ها: [فرانسوی] اسم، [زیست‌شناسی] ساکارومىست؛ ڕەگەزى له کارگى کيسه‌یى (ئاسکوت)، که له هه‌ویرترشی نان و هه‌وینی شه‌راودا وه‌کوو ترشینه‌ر به کار دى.

ساکارید / sākārid: [فرانسوی] اسم، [شمی] لیکدراوی بازیکى ئالى و قەن (وه‌ک کارزین ساکارید).

ساکارین / sākārin: [فرانسوی] اسم، [شمی] ماکیکى سپی بلوورین که له ئاودا دەتوێتەوه و ٤٠٠ ئەونده‌ی شە کر شیرینه و له جیى شە کر به کار ده‌برئ: **ساخارین**

ساکت / sāket: صفت. ١. بی‌دەنگ؛ کپ؛ کش؛ خپ؛ مات؛ کژ و مات؛ قەرەقپ؛ بی‌هه‌را؛ نەملج؛ کر؛ نووژ؛ وست؛ وس؛ بی‌دەنگ و دۆ (ساکت باش و دیگر حرف نزن! بی‌دەنگ به و چیدی قسه مه‌که!) ٢. هیور؛ ئارام؛ دامرکاو؛ هیدى؛ هیمن (درد ساکت شد؛ ئیشه‌که هیور بووه‌وه). هه‌روه‌ها: **ساکت بودن؛ ساکت‌شدن؛ ساکت کردن**

ساکسوفن / sāksōfon، ها: [فرانسوی] اسم، ساکسیفون؛ سازیکى باژهنى وه‌ک سوپرنایه که به دوگمه‌کانى نۆتگه‌لى موسیقا ده‌ژهنرئ: **ساکسیفون**

ساکسیفون / sāksīfon: [از فرانسوی] ساکسوفون

ساکن / sāken: [عربی] صفت. ١. لان؛ ین؛ سکنه / دانیشتوو؛ ئادار؛ نیشتەجی (ساکن سنندج؛ دانیشتوو سنه) ٢. مەند؛ مەن؛ نه‌جم؛ نه‌جوول؛ بی‌خوست؛ نه‌بزۆک. هه‌روه‌ها: **ساکن بودن**؛

ساکن شدن؛ ساکن کردن

ساکول / sākûl، ها: [اسم، کالبدشناسی] ساکول؛ یه‌کى له دوو کیسه‌ی پیکه‌وه‌لکاوی گویی ناوین (ئەوی‌تریان ئە‌تریکوول) که سه‌رچاوه‌ی ئەندامى بیسته‌ن.

ساکی / sāki: [انگلیسی از ژاپنی] اسم، ساکی؛ ناوی خواردنه‌وه‌ی ئەلکولی ژاپونه که له گه‌رانه‌وه‌ی ئاره‌قى برنج به ده‌ست دى: **عرق برنج**

سال / sāl، ها: ین: / اسم، سال؛ ساله: ١. یه‌کى پێوانى زه‌مان به‌رانه‌ر به سووړیکى زه‌وى به ده‌ورى خۆردا، که بریتیه له سیسه‌د و شه‌ست و پینج شه‌و و رۆژ و نزیك پینج ساعه‌ت و چل و نۆ خوله‌ک (سالى هه‌تاوى) ٢. یه‌کەى پێوانى زه‌مان به‌رانه‌ر دوازدەجار خولى مانگ به ده‌ورى زه‌ویدا، که بریتیه له سیسه‌د و په‌نجا و چوار رۆژ (سالى مانگی) ٣. ته‌مه‌ن؛ یه‌کەى پێوانى ژبانی که‌سى یان شتیك (چند سال دارید؟ چهند سال‌تانە؟) ٤. به‌روار؛ میژوو؛ زه‌مانى رووداویك به پێى سه‌ره‌تایه‌كى میژوو (انقلاب مشروطه در سال ١٣٢٤ قمرى روى داد: راپه‌رپێنى مه‌شرووته له سالى ١٣٢٤ى مانگیدا رووى دا) ٥. خولیکى چالاکی دامه‌زراوه‌یه‌ک له درێژایی سالیکیدا (سال تحصیلی: سالى خوێندن) ٦. پۆل؛ پله‌ک یان پایه‌ی قوتابى یان خوێندکار له دامه‌زراوه‌یه‌كى فێرکاریدا (سال اول فلسفه: سالى هه‌وه‌لى فه‌لسفه) ٧. سه‌رجه‌مى ژماره‌گه‌لى گوڤار یان رۆژنامه‌یه‌ک له مه‌ودای سالیکیدا ٨. [مجازی] سالیژۆ؛ سالیهات؛ سالیهات؛ رۆژى که یه‌ک یان چهند سالى له‌وه‌پیش رووداویکی تیدا رووى داوه (فردا سال پدرومان است: به‌یانی سالى بایمانه).

☞ **سال اعتدالی** ☞ **سال خورشیدی** / شمسی

سال به دوازدە ماه: سالى دوازدەماه ☞ **سالى**

سال به سال: سال‌به‌سال؛ سال‌وه‌سال؛

سال نوری: سالی نووری؛ مه‌ودایه‌ک که نوور له ماوه‌ی یه‌کسالدا ده‌بییوی (مه‌ودایه‌کی یه‌کجار درٚیژ به‌رام‌به‌ر به $9,461 \times 10^{12}$ کیلومٚتر).

سالهای سال: سالانی سال؛ چه‌نای چه‌ن‌سال؛ ساله‌های‌سال؛ زۆر‌سالان؛ سالانی زۆر؛ سالهاتی سال؛ ماوه‌یه‌کی درٚیژ (سالهای سال است که به آنجا نرفته‌ام: سالانی ساله نه‌چوومه‌ته نه‌وی).

سال هجری خورشیدی: سالی کۆچی‌هه‌تاوی؛ سالی ئیرانی که رۆژی نه‌وه‌لی نه‌ورۆز (خاکه‌لیوه) ده‌س پی‌ده‌کا.

سال هجری قمری: سالی کۆچی‌مانگی؛ سالی هه‌یثی ئیسلامی که له هه‌وه‌لی موحه‌رپه‌مه‌وه ده‌س پی‌ده‌کات.

□ سال کسی بودن: [مجازی] سالی که‌سیک بوون؛ سالهاتی مه‌رگی که‌سیک بوون؛ سال‌رۆژی مردنی که‌سی بوون.

سال کسی را گرفتن: [مجازی] سال نیان بۆ که‌سیک؛ سال بۆ که‌سی گرتن؛ گرتنی سال‌رۆژی مردنی که‌سیک.

— سال: پی‌واژه. — سال: ۱. به‌تابه‌تمه‌ندی ته‌مه‌نیکی دیاریکراو [بزرگسال: گه‌وره‌سال] ۲. سالیک به‌تابه‌تمه‌ندیکی دیاره‌وه [بسال: ته‌ره‌سال].

سالاد / sālād ، ها: [فرانسوی] /سم، سالاد؛ زه‌لاته؛ سلپاته؛ ئاوٚته‌یه‌ک له سه‌وزی، دانه‌ویل، گوشت یان هیلکه و ... که به ساردی و وٚرای خواره‌مه‌نی تر ده‌خوری.

□ سالاد ألویه: سالادی ئولوفیه؛ زه‌لاته‌یی که له سیفه‌زه‌مین، هیلکه‌ی کولاو، گوشتی مریشک، گٚیزه‌ر، نۆکه‌فه‌ره‌نگی و خه‌یارشۆری وردکراو و سۆسی تابیه‌ت دروست ده‌کری. سالاد فصل: سالادی وه‌رز؛ زه‌لاته‌ی وه‌رز؛ تیکه‌لاوی له سه‌وزی و مایه‌ی سالادی

ساله‌وسال؛ سال له‌به‌ر سال؛ سال له‌دوای یه‌ک؛ هه‌رسال؛ هه‌مووسالی؛ هه‌ر چی ساله (سال به‌سال حالش به‌تر می‌شد: سال به‌سال حالی باشته‌ر ده‌بوو).

سال تا سال: سال بۆ سال؛ سال تا سال؛ سال هه‌تا سال؛ ساله‌وسال؛ له‌ماوه‌ی سالدا؛ ئه‌م سال بۆ ئه‌و سال (سال تا‌سال رنگ حمام را نمی‌بیند: سال بو سال چاوی به‌گه‌رمای ناکه‌وی).

سال تحصیلی: سالی خوٚندن؛ ماوه‌یه‌ک (به‌رام‌به‌ری ۹ مانگ) له‌سالدا که ده‌زگایه‌کی فی‌یاری کار ده‌کا.

سال جاری: ئه‌وسال؛ ئیم‌سال؛ ئه‌مسال؛ ئه‌فسال؛ ئیسال.

سال خورشیدی / شمسی: سالی هه‌تاوی؛ سالی رۆژی؛ مه‌ودای دووب‌گاری ر‌واله‌تی له‌شوین‌یه‌کی خۆر له‌خالی به‌هاریه‌وه (به‌رانبه‌ری ۳۶۵ رۆژ و ۵ سه‌عات و ۴۸ خوله‌ک و ۴۶ چرکه): سال اعتدالی

سال قمری: سالی مانگی؛ سالی هه‌یثی؛ مه‌ودای زه‌مانی دوا‌زده‌جار گه‌رانی دوا به‌دوای مانگ به‌ده‌وری زه‌ویدا (نزیک به ۳۵۴ رۆژ).

سال کبیسه: سالی که‌بسه؛ سالی پر؛ سالی که‌ره‌شه‌می سی‌رۆژ بٚ؛ سالی ۳۶۶ رۆژه.

سال مالی: سالی مالی؛ دوا‌زده‌مانگی په‌سایه‌س له‌سه‌ره‌تایه‌کی دل‌خوا‌زه‌وه که بۆ خولیکی حیساب‌داری ره‌چاو ده‌کری.

سال میلادی: سالی زاینی؛ سالی هه‌تاوی که له‌سه‌ره‌تای ژانویه‌وه (۱ی به‌فرانبار) ده‌ست پی‌ده‌کات.

سال نجومی: سالی ئه‌ستیره‌یی؛ مه‌ودای زه‌مانی دوو‌بواری دوا به‌دوای زه‌وین له‌شوٚنیکی گریمانه‌یی دیاریکراو له‌ئاسماندا (به‌رانبه‌ر به ۳۶۵ رۆژ، ۶ سه‌عات، ۹ خوله‌ک و ۱۵ چرکه).

شیاوی وهرز.

سالادخوری / sālādxorī ، ها: /افرانسوی /فارسی/ اسم. سالادخوری؛ دهفري تايبه تي زه لاته دانان له سهر سفره.

سالادی / sālādī: /افرانسوی/ صفت. زه لاتهي؛ سالادی؛ شياو بو کردنه زه لاته <خيار سالادی: خه یاری زه لاتهي>.

سالار ^۱ / sālār ، ها: ان: /اسم. /ادبی/ سهرۆک؛ سهردار؛ سهر کرده؛ سالار؛ يه کمان؛ گه وري کۆمهل <سالار لشکر: سهرۆکی لهشکەر>.

سالار ^۲: صفت. مهزن؛ مازن؛ مير؛ سالار؛ خاوهن خو و خده ی بهرز و هه فياز <مرد سالاری است: پياویکی مهزنه>.

سالاری / sālārī: /اسم. سالاری؛ سهرۆکايه تي؛ سهر کرده یی؛ میری؛ مهزنی <اشراف سالاری: خان سالاری>.

سالامبور / sālāmbor: /؟/ /اسم. سالامبور؛ پیسته ی هه لال دراوی چوار پییان که کولک و چهوری لی سړاوه ته وه و ناماده ی دهباغیه.

سالانه ^۱ / sālāne: /صفت. سالانه؛ سالانه؛ سالین؛ سالکی: ۱. پیوه ندیدار و بهندیوار به سالیکه وه <محصول سالانه: بهرهمی سالانه> ۲. پیوه ندیدار و بهندیوار به ساله وه <رویدادهای سالانه: رووداوگه لی سالانه> * **سالانه**

سالانه ^۲: قید. سالی؛ سالیک؛ له سالدا؛ سالانه؛ له سالینونه؛ له ماوه ی سالیکدا <سالانه چهار بار به اروپا می رود: سالی چوار ده چیه ئوروپا>: **سالانه**

سال تحویل / sāltahvīl: /فارسی/ عربی/ تحویل سال، تحویل

سالخورده / sālخورده ، ها: -گان: /صفت. /مجازی/ به سالدا چوو؛ به تمهمن؛ به سالادچوو؛ سالدار؛ دانسال: ۱. /ادبی/ کون؛ کهون؛ کهفتار؛ کهونار؛ کۆنه سال؛ پیر؛ پیرۆک؛ پیره ک؛ میر؛ میر؛ قه دیمی؛ گه وره؛ تمهمن پۆیشته وو؛ خاوهن

تمهمنی زۆر <درخت سالخورده: داری به سالدا چوو> ۲. کال (بو پیاو)؛ سالبۆری؛ کۆنسال؛ رهندۆل؛ ئیختیار؛ زۆرهان؛ خاوهن تمهمنی له ۶۰ سال به ره ره سهر (له مرۆفدا) <مرد سالخورده: پیاوی به سالدا چوو>.

سالخوردی

سالادات / sālādāt ، ها: /اروسی از ایتالیایی/ اسم. سالادات؛ سهریازی رپووس.

سالروز / sālārūz: /اسم. سالرۆژ؛ ساله هات؛ سالهات؛ رۆژی که يه ک يان چهند سالی پیش رووداویکی تیدا پرووی داوه <سالروز: تولد: سالروزی له دایک بوون>.

سالشمار / sālšomār: /اسم. سال ژمیر؛ سالبژیر؛ ئه وه ی (به تايبه ت نووسراوه) که له مه ر رووداوگه لیکی هه لبژیر دراو له هه ر سالدا ئاگاداری ده دا <سالشمار زندگی دهخدا: سال ژمیری ژبانی دیهخودا>.

سالشماری / sālšomārī: /تقویم - ۲

سالک / sālāk: /اسم. ۱. نه خۆشینکی پیستی به شیوه ی زامیکی گه وري چلکین له سهر ده موچاو، که به هۆی پیوه دانای میشوله ی خاکی تووشی مرۆ ده بی ۲. شوینی ئه و زامه.

سالک / sālāk ، ان: /عربی/ اسم. /ادبی/ ۱. رپیرۆ؛ رپرۆ؛ پیوه ن؛ رپهنگ؛ رپهنگی؛ ئه وه ی رپه ک ده گرته بهر، به تايبه ت ئه وه ی له که س يان ئارمانیک په پره وه ده کا ۲. /تصوف/ ئه و که سه ی پله کانی عیرفانی به رپنۆینی پیریک ده پنۆی.

سالگرد / sālگرد: /اسم. ساله هات؛ سالهات؛ سالوه گه ر؛ سالبر؛ سالقه گه ر؛ زهمانی که يه ک يان چهند سال له رووداویک تپه پره وه <سالگرد: مرگ پدربزرگ: سالود کهری مهرگی باپیر>.

ساله / sālēm: /عربی/ صفت. ۱. ساق؛ ساخ؛ ساغ؛ سالم؛ وهش؛ واش؛ سلامه ت؛ ته ندر ووس <انسان سالم: مرۆی ساق> ۲. خاوین؛ پاک؛ پاکژ؛ پاکژ؛ بژون؛ دوور له پیسی و خراپی <آب ساله: ئاوی خاوین> ۳. /مجازی/ پاک؛ خاوهن ئاکاری

گزهون؛ گزهدهر؛ سالۆز؛ سالۆس؛ خاپینۆک؛ خاپین ۲. ماستاوکه؛ زمانباز؛ خولتهکه؛ زمانلووس.

سالوسی / sālūsī / سالوس^۱

ساله / sālē / سالان؛ ساله؛ سال؛ سالئ (بؤ می)؛ ۱. پئوهندیدار به ئه ژمارئ سالگه؛ پئوهندیدار به مه واده کی زهمانی به پئی سال (ده ساله؛ ده سالان) ۲. خاوهن تمهن یان عومر به پئی سال (مرد چهل ساله؛ شهر هزار ساله؛ پیاوی چل سالان؛ شاری ههزار ساله).

سالی / sālī / قید. سالیک؛ سالی؛ سالیوه؛ سالیه؛ یی-سال؛ ۱. به پئی سال «هزینه» نگهداری آنجا سالی چند هزار تومان بیشتر نبود؛ خهرجی نواداری ئه وی سالیک چهند ههزار تمهن زۆتر نه بوو ۲. له درئژی هه سالدا «کارگران سالی یک ماه مرخصی دارند؛ کرئکاران سالی مانگی شوویان ههیه».

سالی دوازده ماه؛ سال دوازده مانگ؛ دوازده مانگهی خوا؛ سه رانسهر سال؛ ته وای سال؛ سال به دوازده ماه

سالیان / sālīyān / جمع سال

سالیان سال؛ چهنای چهن سال؛ سالانی سال؛ سالیانی سال؛ ساله های سال؛ سالانی په بهق؛ ساله های سال «سالیان سال بود که از او خبری نداشت؛ جدای چهن سال بوو که لئی بی خه بهر بوو».

سالیانه / sālīyāne / سالانه

سالیسیلات / sālīsilāt / [فرانسوی] اسم. [شیمی] سالیسیلات؛ خویی ئه سید سالیسیلات.

سام / sām / باد سام، باد

ساماریم / sāmār(i)yom / [فرانسوی] اسم. ساماریوم؛ توخمیکی کیمیایی کانزایی له دهسته ی لاتانیده کان به ژماره ی ئه تۆمی ۶۲ و کیشی ئه تۆمی ۴، ۱۵۰، خۆله میشی و به خویگه لی سهوز و چیره ییه وه که له

چاک و گونجاو (جوان) است؛ لایکی لاک. سالم ساری / sālēmsāzī / [عربی/فارسی] اسم. پاکژکاری؛ کار و پهوتی پاکژکردنه وه؛ خاوین کردنه وه؛ له بهین بردنی ئه وه یانه ی که نه خوشی ساز ده کهن (سالم سازی آب؛ پاکژکاری ئاو).

سالمند / sālmand / ها؛ ان؛ صفت. ۱. زۆرهان؛ کۆنه سال؛ به سالدا چوو؛ دانسال ۲. پیر؛ خاوهن تمهنی ۵۰ تا ۶۰ سال (له مرۆدا).

سالمند سالی / sālmandsālārī / اسم. پیرمه زنی؛ پیرسالاری؛ سیسته میکی کۆمه لایه تی-رامیاری یان کارگیزی که له لایه ن پیر و کالانه وه به ریوه ده بری.

سالمند ساسی / sālmandšenāsī / اسم. پیرناسی؛ لقیک له زانستی بژیسکی سه باره ت به پیک هاتنی نه خوشینگه لی پیران و ریگه ی چاره سه ره کردنیان و چۆنیه تی خواردن و پاراستنیان؛ پیری شناسی

سالن / sālōn / ها؛ [فرانسوی از ایتالیایی] اسم. سالۆن؛ تالار؛ هۆل؛ هۆده ی گه وه ره؛ دیوی که زۆر کهس ده دیۆی.

سالی ترانیت تالاری که مسافرانی دهره وه ی تیدا چاوه ری سواربوونی که ره سه ی راگوێزانی تر ده بن.

سالنامه / sālname / ها؛ اسم. سالنامه؛ ۱. سالنامه؛ کتیبی که روودای سالیکی تیدا دهنووسری ۲. گوڤاری که سالی جاریک بلای ده کریته وه.

سالنما / sālne mā / تقویم ۱

سالوس / sālūs / [ادبی] اسم. ۱. فیلبازی؛ گزیکاری؛ گزهونی؛ گزه ده ری؛ سالۆزی؛ سالۆسی؛ ههنگ؛ فرت و فیل؛ فاک و فیک؛ خاپینۆکی؛ خاپینی ۲. ماستاوکه ری؛ زمانبازی؛ خولته که ری؛ زمانلووسی * سالوسی

سالوس^۲ / ان؛ صفت. [ادبی] ۱. فیلباز؛ گزیکار؛

۲. ها؛ ان/ هر یه که له کهسانی ئهو چینه.
 سان^۱ /sān/ :سم. سان: ۱. پړ وړه سمی که
 تیدا کهسانی کومه له یه که (زورتر) چه کداری،
 به ریز و ته کووز راده و هستن هه تا سهر کرده یان
 بالاده ستیک له بهرده میاندا تپه پړی^۲. هوزی
 رهش پیستی باشوری ئه فریقا (زورتر دانیشجوی
 بووتسوانا) ۳. هه سان؛ بهرده سان؛ کارتیک؛
 بهراق؛ بهرده لوسی کارد، شیر و ئه وانه تیر
 کردن ۴. /قدیمی/ پشک؛ باهر؛ بهش؛ بهشه؛
 گیپهف؛ گوچ.

سان دیدن: سان دیتن؛ بهشدار کردن ده
 پړ وړه سمی ساندا، بیستنی گوزارشتی
 سهر کرده و تپه پړین له بهرانهر که سانیکه وه
 که له سهر هه ست راوله ستاون.
 - سان^۲: پسوند. - ناسا؛ - سان؛ - گور؛ چه شن
 <کشان؛ یکسان؛ کیش ناسا؛ یه کسان>.

ساناتوریم /sānatoryom/ :ها؛ /؟/سم.
 هه سانگه؛ هه سانگه؛ جی حه وانه وه.

سانترالیسم /sāntrālism/ :فرانسوی/سم.
 /سیاست/ ناوه ندوازی؛ ناوه ندخوازی؛ بپروا به
 پیویست بوونی ناوه ندی بپاردان و
 به پړوه به رایه تی و فره مانبهرداری له و ناوه ند.

سانترالیسم دمکراتیک: ناوه ندخوازی/
 ناوه ندوازی دیموکراتیک؛ باوه به ناوه ندیک
 که ئه دمانی به راپرسی ئازادانه هه لپز پردرین
 و به شیوهی دیموکراتیک بچولنه وه.

سانتریفوژ /sānt(e)rifūj/ :فرانسوی/سم.
 سانتریفوژ؛ سانتریفوژ؛ که رستهی جیا
 کردنه وهی تنگه لی جوراوجور به قورسی
 جیاوازه وه، گرتنی ئاو، ته رای یان هه لمی
 ماکیک به شیوهی سووردانی زور به قهوه ت
 ۲. جیا کردنه وه یان ئاوگرتن به و که رسته یه.

سانتیگراد /sāntig(e)rād/ :فرانسوی/

درجه ی صیخشی، درجه

سانتیگراد /sāntig(e)ram/ :فرانسوی/سم.

دروست کردنی شووشه ی چاولیکه دا که لکی لی
 ده گرن.

سامان /sāmān/ :سم. ۱. سامان؛ ریک و پیکی؛
 ته کووزی ۲. سهرزهوین؛ مه لبه ند؛ شوین؛ ناوان؛
 بهر و بووم ۳. بژیوی؛ که ل و په لی ژیان
 ۴. /قدیمی/ شو؛ ئه ندازه؛ گوربا ۵. /قدیمی/ توان؛
 هیز؛ هاز؛ هازی. هه روه ها؛ سامان دادن؛ سامان
 گرفتن؛ سامان یافتن

ساماندهی /sāmāndehi/ :سم. ساماندهی؛ کار
 یان رهوتی ریک و پیک کردن؛ ته کووز کردن؛
 هه لپه رتاون؛ سامان دان؛ پور کردن؛ پوراندن
 <ساماندهی اقتصاد؛ ساماندهی ئابوری>.

سامانمند /sāmānmand/ :صفت. دروست؛
 سامانمهند: ۱. به ریک و پیکی <برای اداره ی
 کارخانه از روشهای سامانمند بهره می گرفت> بو
 به پړوه بردنی کارخانه له شیوه گه لی دروست که لکی
 و مرده گرت ۲. ریک و پیک؛ به سامان؛ ته کووز؛
 به شیوه ی کی دروست و شیوا <کارخانه دارای وضع
 سامانندی است: کارخانه بارود و خیکی ریک و پیکی
 هه یه>.

سامانه /sāmāne/ :ها؛ /سم. دوزه نه؛ سیسته م.
 سامبا /sāmbā/ :فرانسوی از پرتغالی/سم. /قدیمی/
 سامبا؛ سه مایه کی کونی برزیلی که توند و
 پرجم و جووله و له سه ماکانی باوی ئه فریقا ده چی.
 سامعه /sāme'e/ :عربی/سم. /ادبی/ ژنه وایی؛
 شنه وایی <حس سامعه: ههستی ژنه وایی>.

سامی /sāmî/ :ها؛ ان/ :سم. سامی: ۱. به شیکی
 گه وره له مه رد می سپی پیست، بریتی له
 عهره ب، جووله که، ئاشوربان، ئا که دیگه لی کون،
 که نعیان و بهش له خه لکی حه به شه ۲. لقیک
 له و زمانه که پیکه وه نزیکن، وه کوو عهره بی،
 عیری، ئاشوری و حه به شی.

سامورائی /sāmūrāi/ :فرانسوی/انگلیسی از
 ژاپنی/سم. سامورایی: ۱. چینیک له ئاغه واتی
 شه رک له زاپونی سهرده می دهره به گایه تیدا

مریشکمان بۆ سازبکا ۲. دووکائی که ساندویچی
تیدا ده فروشن.

ساندویچی^۲: صفت. بابؤله؛ نهوالهیی «نان
ساندویچی؛ نانی بابؤله».

سانسکریت / sānsk(e)rīt: اسم. سانسکریت؛
سه نسکریت؛ له زمانه هیندو-ئیرانیه کان؛ زمانی
کهونارای گهلی ئاریایی هیند.

سانسور / sānsor، ها: [فرانسوی] / اسم. سانسور؛
پشکاندنی رۆژنامه، گۆڤار، فیلم، شانۆنامه و
همموچۆره بلاڤۆکێک بهر له بلاووبونهوهی،
بۆبههرگری له پهرهساندنی ههوال، قسه یان
وینه گهلی دیاریکراو.

سانسورچی / sānsorçî، ها: [فرانسوی] / ترکی
/ اسم. سانسورچی؛ کهسێ که ئیشی سانسور
کردنه.

ساواکی / sāvākî، ها: / اسم. ساواکی؛ بهرپوه بهر
یان کارگیرێ ریخراوهی ئاسایشی ئیران (له
سالانی ۱۳۳۶ تا ۱۳۵۷).

ساوجی / sāvacî, sāvocî، ها: ان: / صفت.
ساوهجی؛ ساوهیی؛ پێوه نیدار یان سه به
شاری ساوه «سلمان ساوجی؛ سهلمانی ساوه جی».

ساولن / sāvlon: [انگلیسی] / اسم. ساولون؛
چه شتیکی تهوشی دژه گهن بۆ سپینهوهی کیم و
زووخی برین.

سای / sā: ۲ - سا -

سایا / sāyā: صفت. بساو؛ به تایبهتمهندی یان
لێها توویی سواندنهوه (وه کوو نهلماس، سماته،
مۆرته و...)

سایاندن / sāyāndan: مصدر. متعدی. // **سایاندی**؛
سواندت؛ می **سایانی**؛ دهسوینی؛ **بسیان**؛ بسوینه //
سواندن؛ سوینهوه؛ ساودان؛ سوان؛ بوونه هوی
سوانی شتیکی.

سایبان / sāyebān، ها: / اسم. ۱. سه یوان؛
سایه بان؛ سایه وان؛ سابات؛ چهرداخ؛ سهناڤ؛
میچیکی سووک بۆ بهرگری ههتاو یان باران به

سانتیگرم؛ یه کهی کیشان بهرامبه به ۰،۰۱
گرم.

سانتی لیتر / sāntilitr: [فرانسوی] / اسم.
سانتی لیتر؛ یه کهی بارستی تراو بهرامبه به
۰،۰۱ لیتر.

سانتیم / sāntim: [فرانسوی] / اسم. سانتیم؛
سه دیه کیکی فرانک (بارهی پیشووی فرانسه و
هندی له ولاتانی تر) و یورو (بارهی ئیستاکی
ولاته یه کگرتوو هکانی ئوروپا).

سانتیمانتال / sāntimāntāl: [فرانسوی] / صفت.

۱. ههستۆک؛ پرههست؛ تیژههست؛ خوینگهرم
۲. [گفتاری] تهپۆش؛ لهفه ند؛ رازاوه؛ خوشیک؛
وهش دوخت «یک دختر سانتیمانتال را به روم باز
کرد: کچیکی تهپۆش ده رگای بهرومدا کردهوه».

سانتیمتر / sāntimetr: [فرانسوی] / اسم. سانتیمتر؛
یه کهی پێوانی درێژایی بهرامبه به ۰،۰۱ متر.

☐ **سانتیمتر مربع**: سانتیمتری چوارگۆشه /
چوارگۆش؛ یه کهی روبر بهرامبه به
۰،۰۰۰۱ متری چوارگۆشه.

سانتیمتر مکعب: سانتیمتری چوارپالوو /
چوارپال؛ یه کهی بارست بهرامبه به
۰،۰۰۰۰۰۱ متری چوارپالوو.

سانحه / sānehe، ها: سوانح: [عربی] / اسم.
کاره سات؛ کهت؛ رووداوی له پیر و ناخۆش «در
یک سانحهی هواپی چند نفر کشته شدند: له
کاره ساتیکی هواپییدا چهند کهس کوژران».

ساندویج / sāndevīç، ها: [انگلیسی] / اسم.
نهواله؛ بابؤله؛ بالؤله؛ لهفه؛ لهفه؛ قهپاله؛ قهباله؛
قهواله؛ باسترمه؛ کادک؛ دورووم؛ دورمه؛ لۆت؛
هۆچ؛ ساندویج؛ تیکه پێخۆری به نان پێچراو «دو
تا ساندویج مرغ بخر: دوو نهواله ی مریشک بکړه».

ساندویچی^۱ / sāndevīçî، ها: [انگلیسی] / اسم.

۱. نهوالهیی؛ نهواله فروش؛ بابؤله فروش؛
ساندویچی «برو به ساندویچی بگو، پنج تا ساندویج مرغ
بگیرد: برۆ به نهواله فروش بلێ پێنج دانه نهواله ی

سایکوز / sāykoz / [؟] / اسم، [روانشناسی] پهروشی؛
شیواوی؛ پهوان شپړزی؛ پهوان کڅی.

سایل / sāyel / ، ان: [عربی] / اسم، [ادبی]

۱. خوازه لؤک؛ سوالکهر؛ گه دا؛ دهر وژه کهر

۲. [نامتداول] پرسپار کهر * سائل

سایه / sāye / ، ها: / اسم، سپهر؛ سیوهر؛ سه یوهر؛

سا؛ سای؛ سایه؛ ساگات: ۱. سیکک؛ سه هان؛

سه هین؛ سه هه ند؛ سه هه ن؛ سه هه نگ؛ سایه ک؛

سه ی؛ سه؛ سها؛ سپه؛ لیلی یان تاریک هک

که به هوی نه بوونی پروناکی راسته خووه به دی

دی ۲. شهم؛ نسې؛ نیسې؛ بیتاو؛ نساړ؛ نسرم؛

لاساړ؛ سیکک؛ سه هان؛ سه هین؛ سه هه ند؛

سه هه ن؛ سه هه نگ؛ سایه ک؛ سه ی؛ سه؛ سها؛

سپه؛ شوینې که ثاوه ها دوخیکي هیه.

به رانه بر: آفتاب «اینجا آفتاب است، برویم به سا»:

تیره هه تاوه، بچینه سه هه ن: ۳. سیکک؛

سایه ک؛ سه ی؛ سه؛ سها؛ سپه؛ وینه یه که له

شتیکي ناروون که به هوی که وتنه بهر

پروناکیه وه، له دژبه ریدا به دی دی «پاش افتاده

بود روی دیوار: سه هه کی که وتبوه سهر دیوار»

۴. [مجازی] / نه وه ی بتوانې پشتمی که سی یان

شتیک بگری «در سه ی پولی که بدست آورده بود،

زندگی باشکوهی داشت: له سی پاره یه که دهستی

که وتبوه، ژیا نیکي هنگ وونگی بوو» ۵. [مجازی]

نه وه ی به شیوه ی نو قسان و لیل دیار ده بی

«سه ی لبخندی در گوشه ی لبش نمایان شد: سه ی

بزه یی له گو شه ی لیویه وه دهر که وت» ۶. به شیک

له وینه کی شمی یان نه قشه که به په رنگ بو

نیشان دانی قوولی یا پالوو که لک و مرده گرن

۷. سی؛ ماکیکي پازتنه وه یی نارایشتمی و

په نگین و هه ندیک چه ور که ژنان به پشتمی

چاویانه وه ده ساون ۸. [مجازی] / تاپو؛ تارمایی؛

سوئس؛ شوینه وار یان نیشانه ی شتیک «سه ی

مرگ: سه یی مهرگ».

□ سایه افکندن □ سایه انداختن

سهر شوینیکي ثاوه لادا «در خانه شان سایان دارد؛
در گای ماله که یان سه یوانی هیه» ۲. سابات؛
سه یوانه؛ که ره سه یه کی چه ترئاسا به
هه سوونیکه وه بو بهر گری له باران یان تیشکی
خور.

سایت / sāyt / ، ها: [انگلیسی] / اسم، ۱. پایه گا؛

بنکه؛ شوینې دامه زرانندی رادار یان سه کوی

مووشه ک هاویشتم «سایت موشکی؛ پایه گای

مووشه کی» ۲. سایت؛ مالپه؛ ناوه ندیک به

ناونیشانیکی تاییه ته وه له ئینترنندا «این خبر روی

سایت بی بی سی آمده: هم هه واله له سهر ساینی

بی بی سی هاتووه».

سایدبای ساید / sāydbāysāyd / [انگلیسی] / صفت.

هاوته ک؛ هاوپال؛ پال به پال یه ک جیگرتوو.

سایر ۱ / sāyer / [عربی] / صفت، [ادبی] / ۱. رفؤک؛

په ووک؛ په وان ۲. باو؛ داکه وتوو «مثل سایر:

مه ته لی باو» ۳. دیکه؛ دی «در سایر کتابها هم

نوشته اند: له کتیبانی دیکه شدا نوو سیویانه» * سائر

سایر ۲ / سین: ضمیر. دیکه؛ باقی؛ دیتر؛ که س،

شت یان بابته تی تر جگه له وه ی باسی لیوه

ده کری یا نامژده ی پی کراوه «آرام آنجا ماند و

سایرین رفتند: آرام، له وی مایه وه و باقی رویشتم»:

سائر

سایز / sāyz / ، ها: [انگلیسی] / اسم، نه ندازه؛ نه نازه؛

به ر؛ ژماره؛ نه ندازه ی بهرگ و پو شهن، کلاو،

کهوش و وه ک نه مانه «سایزتان چند است؟ این سایز

شماست: نه ندازه تان چه ند؟ نه مه به بهری تویه».

سایش / sāyesh / / اسم، ۱. کار و په وتی ساوین؛

مالین؛ ساوینه وه؛ ساودان «می توان به وسیله ی

سایش سطح آن را صیقل داد: به ساوین پروه که ی

لووس نه کری» ۲. کار و په وتی ساوین؛

ساویانه وه؛ مالیان «بر اثر سایش پاره شده است: به

هوی ساویانه وه در اوه».

سایقه / sāyeqe / ، ها: [عربی] / اسم، [ادبی] / نه نگیزه؛

بزوینه: سائقه

لیمان ناپرسن).

سایه‌ی کسی کم نشدن: [کنایی] سایه‌ی که سی کم نه بوون؛ میهره‌وانی و پشتیوانی که سیک به‌رده‌وام بوون «سایه‌تان کم نشود: سایه‌تان که نه‌بی».

سایه گستردن: سیبهر خستن: ۱. سیبهر شوینن داگرتن؛ سه‌ی و سه‌ی ۲. [مجازی] زال بوون؛ چر بوون «وحشت بر همه جا سایه گسترده بود: ترس له همه‌وو شوینن سیبهری خستبوو».

از سایه‌ی خود ترسیدن: [کنایی] له خشه‌ی گلا ترسان؛ له سیبهری خو ترسان؛ له بای زگی خو ترسان؛ به کشی مردن؛ له خشه‌ی تالوو پهمینه‌وه؛ تووشیاری ترسی زور هاتن «آن روزها مردم از سایه‌ی خودشان هم می‌ترسیدند: لهو سهرده‌ماندا خه‌لک له خشه‌ی گه‌لاش ده‌ترسان».

زیر سایه‌ی کسی بودن: [مجازی] له ژیر سیبهری که سیکدا بوون؛ وه بهر پشتیوانی و پالپشتی که سیک بوون.
مثل سایه دنبال کسی بودن: [مجازی] وه‌ک سیبهر به دوو/دوای/شوین که سیکه‌وه بوون؛ دوا به دوای که سیکه‌وه بوون.

سایه افکن / sāye'afkan / سایه‌گستر

سایه خشک / sāyexošk, -xošk / صفت. وشک کراو یان وشکه‌لاتووی بهر سیبهر.
سایه‌دار / sāyedār, ها / صفت. سیبهر‌دار؛ سیبهر‌دار؛ سادار «درختان سایه‌دار: دارگه‌لی سیبهر‌دار».

سایه‌دوزی / sāyedûzi / اسم. [خیاطی] جوړه دروومانیکي زیگزاگه له پشته‌وه‌ی پارچه ده‌کړئ و تنیا سیبهریکي ده‌که‌وینته پوو.

سایه‌رس / sāyerās / صفت. سایه‌رس؛ پینگه‌یو له سیبهردا (سه‌بارته به میوه‌وه).

سایه‌رو / sāyerû / صفت. بهر سیبهر؛ نس؛ نسا؛ به‌ره‌و سیبهر «اتاق سایه‌رو: ژووری بهر سیبهر».

سایه انداختن: سیبهر خستن: ۱. سیبهر کردن؛ سه‌ی که رده‌ی؛ بهر تیشکدانه‌وه‌ی راسته‌وخوی پرووناکی گرتن «درختان بر بخشی از حیاط سایه انداخته بودند: داره‌کان به سهر به‌شیکی حه‌وشه‌دا سیبهریان خستبوو» ۲. [مجازی] شوین دانان؛ شوین خستن؛ شوین‌ه‌وار دانان «سکوت همه‌جا سایه انداخته بود: بیده‌نگی سیبهری خستبوو سهر همه‌وو لایه‌کدا» * سایه افکندن [ادبی]

سایه بودن: سیبهر بوون؛ نسا؛ بوون؛ نسرم بوون؛ سه‌ی/سای بیه‌ی «پشت آن دیوار سایه است: پشت ئو دیواره سبه‌ره».

سایه به سایه‌ی کسی رفتن: [مجازی] جووچکه‌شوانه‌ی که سی بوون؛ دوا به دوای که سی چوون؛ قهره وه قهره‌ی که سی که‌فتن؛ که‌وتنه شوین که سی بو همه‌وو شویننیک «سایه‌به‌سایه‌اس رفتم تا ببینم کجا می‌رود: دوا به دوای جوو، ببینم بو کوئی ده‌روا».

سایه زدن: سیبهر لیدان: ۱. پرپر‌هنگ کردن‌ه‌وه‌ی به‌شی له وینته بو زیاتر دیار بوونی ۲. سایه لیدان؛ ساوینی سایه «پشت چشمها را سایه‌ی غلیظی زده بود: سایه‌ییکی توندی له پشت چاوی دابوو».

سایه‌ی کسی را با تیر زدن: [مجازی] پی له سهر سیبهری که سی نان؛ له شوین سیبهر که سی گه‌ران؛ له گه‌ل که سیکدا زور دوزمن بوون «او سایه‌ی مرا با تیر می‌زد: ئو پیی له سهر سیبهری من داده‌نی».

سایه‌ی کسی روی سر دیگری بودن: [مجازی] سیبهری که سی له سهر کسیکی تروه بوون؛ حه‌وانه‌وه به هوئی که سیک تروه.

سایه‌ی کسی سنگین شدن: [مجازی] بریتی له لی‌نه‌پرسین؛ هه‌وال نه‌پرسین؛ سهر لی‌نه‌دان؛ له هات‌وچوکه‌وتن؛ ئیتر نام‌وشو نه‌کردن «مدتی است سایه‌ی سرکار سنگین شده: ماوه‌یه‌که

به‌رانبهر: آفتابرو

سایه‌روشن / sāyerowšan, -ro:šan / اسم،
تاریک و پروون: ۱. به‌شگه‌لی تاریک و پروون که
به‌رزی و نرمی و بارس‌تایی و چۆنیه‌تی به‌ر
تیشک که‌وتنی شتان نیشان ده‌دات ۲. شوینئ
که به‌شگه‌لیکی لیل و تاریک و به‌شه‌کانی تری
پروونه «در سایه‌روشن اتاق همه‌چیز حالت روایی داشت:
له تاریک‌وروونی هۆده‌که‌دا همه‌مو شتی باریکی
خه‌یالاوی بوو» ۳. بوومه‌لئل، بوولئله؛
گورگ‌ومیش؛ گافئ له رۆژ که هیشتا پرووناکی
یان تاریکی به‌ته‌واوی چیر نه‌بووه «در سایه‌روشن
غروب درختان به‌صورت اشباح هولناک به‌نظر می‌آمدند:
له بوومه‌لیلی ئیواردا داره‌کان وه‌کوو تاپۆگه‌لیکی
سامناک ده‌هاته‌نه به‌ر چاو».

سایه‌سار / sāyesār / اسم، /دبی/ نزار؛ نزار؛
سه‌ههن؛ سه‌هه‌ند؛ سه‌هه‌نگ؛ ساگات؛ نسوم؛
زه‌وی یان جیگایه‌ک که له به‌ر سییه‌ردا بیت
(به‌تایه‌ت له سییه‌ری داردا).

سایه‌گستر / sāyegostar / صفت، /دبی/
۱. سییه‌ردار؛ سییه‌ردار؛ به‌سییه‌ری پان و
پۆره‌وه «درختان سایه‌گستر؛ دارگه‌لی سییه‌ردار»
۲. /مجازی/ زال؛ چیر؛ چیر؛ به‌شوینه‌واوی
داسه‌پاویه‌وه «سکوت بر همه‌جا سایه‌گستر شد:
بیده‌نگی له همه‌مو شوینیک زال بوو» * **سایه‌افکن**
سایه‌وار / sāyevār / قید، وه‌ک سییه‌ر؛ سایه‌سا؛
سییه‌رئاسا «سایه‌وار دنبالش می‌کرد: وه‌ک سییه‌ر
که‌وتبووه شوینی».

– **سای** / sāyî / پیواژه، ساوین؛ مالین: – **سائی**
ساییدگی / sāyidegî / اسم، سواوی: ۱. کار یان
ره‌وتی سوان؛ سوویان؛ مالیان ۲. /گفتاری/
شوینه‌واری سوان «دو – سه‌جای شلوارش ساییدگی
داشت: دوو – سی شوینی پانتۆله‌که‌ی سواوی
هه‌بوو» **سائیدگی**

ساییدن / sāyîdan / مصدر، متعدی، لازم،
// **ساییدی**: سوایت؛ می‌سای: ده‌ساوی؛ پسای:

بساوه // □ متعدی، ۱. ساوین؛ ساودان؛ ساین؛
هه‌ساوین؛ هه‌سوون؛ هه‌سوان؛ سوین؛ سووین؛
سوون؛ سوینه‌وه؛ سوونه‌وه؛ سواندن؛ لۆسان؛
هیسوون؛ هۆسین؛ مالین؛ ماله‌ی؛ مالای؛ پیتدا
مالین؛ شتیک له شتیکی تر په‌یتا – په‌یتا و به
گوشاره‌وه خشاندن «دسته‌ایش را بهم می‌ساید:
ده‌ستی لیک ده‌ساوی» ۲. هه‌نوون؛ ناوین؛ ناوه‌ی؛
ناوای؛ ساودان؛ قه‌مشتن؛ شتیک به‌هۆی
ساوینی له په‌ستا و به‌ته‌وژمی پیساویکه‌وه،
برین، ورد کردن یان سوان «زعفران ساییدن:
زافهران ساوین»: **سودن** /دبی/؛ **ساییدن** /گفتاری/
سائیدن. هه‌روه‌ها: **ساییدنی** □ لازم، ۳. سوان؛
سیویان؛ سوویان؛ ساویه‌ی؛ ساوای؛ مالیان.

■ **صفت فاعلی**: ساینده (ب) /صفت مفعولی: **ساییده**
(ساویاگ) / مصدر منفی: **ن‌ساییدن** (نه‌ساوین)
ساییده / sāyide / صفت، قه‌سپ؛ سواو؛ ساویاگ؛
سیویاگ؛ سوویاگ؛ ساویا؛ سایسه.

سانس / se'āns / [فرانسوی] سانس
سبابه / sabbābe / [عربی] انگشت سبابه،
انگشت

سبب / sabab / ها؛ اسباب: / [عربی] / اسم، هۆ؛ هاوا؛
سۆنگه؛ بۆنه؛ بۆن: ۱. سه‌خمه‌راتی؛ ئه‌وه‌ی که
دیارده یان رووداوێک پیک‌دیئنی «باد سبب
شکستن شیشه‌ها شد: با بوو به‌هوی شکانی
شووشه‌کان» ۲. سه‌وه‌و؛ ئامراز و ئه‌سپاب «سارا
سبب آشنایی ما شد: سارا بووه‌هوی ئاشنایی ئیمه».

هه‌روه‌ها: **سبب بودن**؛ **سبب شدن**
سبب‌ساز / sababsāz / [عربی] / فارسی] صفت،
/دبی/ هۆساز؛ سۆنگه‌ساز؛ هۆره‌خسین؛ هۆ
پیکه‌ین؛ پیکه‌ینه‌ری ئامراز ی پش‌بردنی
کار «خدا خودش سبب‌ساز است: خوا بۆ خۆی
هوسازه».

سبب‌سازی / sababsāzi / [عربی] / فارسی] صفت،
/دبی/ هۆسازی؛ بۆنه‌سازی؛ سۆنگه‌سازی؛ هۆ
پیکه‌ینه‌ری: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی هۆساز بوون

۲. کار و ره‌وتی پیکه‌پینانی ئامراز یان هه‌لی پتویست.

سبب‌شناسی / sababshenāsi: [عربی/فارسی/اسم، هۆناسی؛ به‌شیک له ئازارناسی که له هۆکاری نه‌خۆشیه‌کان ده‌کۆلێته‌وه.

سببی / sababi: [عربی/صفت، هۆیی؛ سۆنگه‌یی پتۆهندیدار به هۆوه.

خوشاوند سبی خوشاوند

سببحان الله / sobhānallāh: [عربی/ادعا، سوبحانه‌للا: ۱. خوا له کهم و کووری پاک و پواره ۲. ته‌ح؛ حه‌ح؛ په‌کوو؛ وشه‌پیک بۆ ده‌ربڕینی سه‌ر سوورمان.

سبد / sabad، ها: [اسم، سه‌به‌ته؛ سه‌وه‌ته؛ سه‌فی؛ سه‌به‌ت؛ سه‌ل؛ سه‌وه: ۱. ده‌فری له رێسه‌یان توول چنراو بۆ راگرتن یا هه‌لگرتنی شت ۲. سه‌لک؛ تریان؛ تریان، قرتاله؛ قهرتاله؛ قه‌توف؛ به‌رچن؛ به‌رچینه؛ به‌رچنه؛ سه‌به‌تی میوه‌چنی ۳. سه‌له؛ نانه‌شان؛ سه‌هین؛ سه‌له؛ سه‌له‌شیرک؛ سه‌وه‌ته‌ی کون-کون بۆ ئاوه‌چۆر کردن ۴. زه‌مبیل؛ ده‌سه‌چینه؛ ده‌سه‌چنه؛ پووشینه؛ زه‌نبیل.

سبد خانوار: [اقتصاد] سه‌به‌تی مالبات؛ سه‌ره‌جه‌م ئه‌وه‌ی مالباتی له جاریکدا ده‌یکرێ.

سبدبافی / sabadbāfi: [اسم، سه‌وه‌ته‌چنی؛ سه‌به‌ده‌چنی؛ سه‌به‌ته‌چنی: ۱. کاری ته‌نین و چینی سه‌وه‌ته؛ سه‌به‌ته‌دروس کردن ۲. ها/کارگا یان شوێنی سه‌وه‌ته‌چین؛ کارگه‌ی درووس کردنی سه‌به‌ته. هه‌روه‌ها: سبدباف

سبز / sabz: [اسم، سه‌وز؛ سه‌بز؛ هه‌وز؛ شین؛ هیشین؛ که‌سک؛ زه‌رقی. رهنگی‌ک له نیوان زه‌رد و ئاویدا؛ رهنگی چیمه‌ن یان گه‌لای تازه ۲. هه‌رکام له تیرۆزگه‌لی تاقه‌ره‌نگی نیوان ۴۹۲ تا ۵۷۷ نانومیتەر. هه‌روه‌ها: سبزرنگ

سبز بارس: سه‌وزی پاریس؛ گه‌ردی سه‌وزی

زمرووت ئاسای میروو کوژ و پارێزه‌ری چێو، که تیکه‌لاویکی مس و ئارسنیکه.

سبز چمنی: شین؛ سه‌وزی تۆخ؛ که‌سکه‌تاری؛ سه‌وزی پر رهنگ، وه‌کوو سه‌وزه‌لانی تازه.

سبز زنگاری: سه‌وزی ژه‌نگاری/زهنگاری؛ ژه‌نگار؛ سه‌وزی شین و تاریک.

سبز فیروزه‌ای: سه‌وزی پیروژه‌یی؛ سه‌وزی تیکه‌لاو له‌گه‌ل ئاوی پیروژه‌دا.

سبز کاهویی: که‌سکه‌زه‌لال؛ که‌سکی ئاچوخ؛ سه‌وزی رۆشن؛ رهنگی سه‌وزی بن‌زه‌رد(ئامال زه‌رد).

سبز لجنی: که‌سکه‌تاری؛ سه‌وزی تۆخ؛ که‌سکی تۆخ؛ سه‌وزی تاریک و مات.

سبز ۲: صفت، سه‌وز؛ سه‌بز؛ هه‌وز؛ که‌سک: ۱. به رهنگی سه‌وز «پارچه‌ی سبز؛ پارچه‌ی سه‌وز» ۲. گیاندار؛ زیندوو (بۆ گول و گیا) «درخت سبز؛ دره‌ختی سه‌وز».

سبز شدن: ۱. شین بوون؛ سه‌وز بوون؛ سه‌وز بیه‌ی؛ ده‌مدان؛ روان؛ ریسکان؛ رسه‌ی؛ چه‌که‌ره‌کردن و هه‌لدانی گیا «سبز شدن نه‌ال: شین بوونی نه‌مام» ۲. بوون به سه‌وز؛ سه‌وز ده‌ره‌اتن؛ بوون به/بوونه سه‌وز؛ سه‌بز هه‌لگه‌ران «پس از شستن رنگش سبز شد: دواى شۆردن رهنگی بووبه سه‌وز» ۳. [مجازی] شین بوون؛ سه‌وز بوون؛ بۆز کردنه‌وه؛ سه‌وز بیه‌ی؛ روان؛ ریسکان؛ رسه‌ی؛ بۆز بوون؛ ده‌ره‌اتنی موو له بان روخساره‌وه «پشت لېش تازه سبز شده بود: به‌ر سمیلی تازه سه‌وز ببوو» ۴. [گفتاری] هاتنه‌دی؛ به‌گا ئامه‌ی؛ رپک ده‌ره‌اتنی پتیشینی «می‌دانستم یک روز حرفم سبز می‌شود: ده‌مزانی رۆژی وته‌که‌م دیته‌دی» ۵. [مجازی] په‌یدا بوون؛ شین بوون؛ سه‌وز بوون؛ ده‌ره‌کوتن؛ له پر و ناکاو هاتن؛ سه‌وز بیه‌ی؛ هه‌له‌تۆقین؛ هه‌له‌تۆلین؛ هه‌له‌تۆلان؛ قسووت بوونه‌وه؛ قوت بوونه‌وه؛ به‌رپه‌یه‌ی؛ زیه‌ی؛ پرای

بهر «سر راهم سبز شد: له سهر ریگام په پيدا بوو». سبز کردن: سهوز کردن؛ تۆم یان گیاههک پرواندن.

سبز - ۲: پیشواژه. سهوز-؛ خواهونی پهنگی سهوز «سبزپوش: سهوزپوش».

سبزایی^۱ / sabzābi / اسم. کهسکهشین؛ شین؛ پهنگی که له تیکهل کردنی یهک بهیهکی شین و سهوز به دهس دی.

سبزایی^۲: صفت. کهسکهشین؛ به پهنگی بهرهمهاتوو له تیکهلی پهنگهلی سهوز و ناوی.

سبزپوش / sabzpûš. ها؛ ان: صفت. سهوزپوش؛ کهوهلا؛ خاوهن پۆشهنی پهنگ سهوز.

سبزفام / sabzfām / اسم. ههوزهک؛ کهسکوویی؛ سهوزواشه؛ ئامال کهسک؛ ئامال سهوز؛ پهنگی ئامال سهوز.

سبزقبا / sabzeqabā / ها؛ فارسی/عربی/اسم.

۱. سهوزهکو؛ کاسهلهشینکه؛ کهندهسمه؛ حهوت پهنگیله؛ خهنجهریالا؛ ئهسپهشینه؛ کاشهلهشینه؛ خومهرژه؛ خومهرژه؛ خومهرژه؛ پهلهوهریکی وهک قهل، تابیهتی ناوچهی گهرمیان و فینک، به دهنووکی پتهوی بههیزهوه، ئهنگوستی سیپهم و چوارهمی له بنهوه گهوراوه و پیکهوه لکاوه: سبزقبا

۲. سهوزهمراوی؛ مراویهکیوی؛ پی بهقنگه؛ جۆری مراوی به سهر و ملی سهوز و سنگی خهنهیی، پشتی قاوهیی، دهنووکی زهردی مهیلهو سهوز و قاچی مهیلهو خهنهیهوه.

سبزه^۱ / sabze / اسم. سهوزه: ۱. شینکه؛ کاخیل؛ گیای چیمه ۲. میوژه سهوزه؛ جۆری کشمیش ۳. سهمهنی؛ گهنم یا نیسکی به تابیهتی چیندراو و پروواو بۆ سهرهتای سال و جیژنی نهوړۆز.

سبزه^۲ سبزرو

سبزهر و / sabzerû / صفت. ئهسمهر؛ سهوزه؛

سهوزه له؛ کهرهن زهر؛ سهوزه پهنگ؛ زهری؛ گهنمی؛ خاوهن پیستی ههندیگ تاریک (وهک پهنگی پیستی سیی که ماوهیهک له بهر ههتاو مابیتهوه): سبزه

سبززار / sabzezār / ان؛ اسم. / ادبی / ۱. میرگ؛ شینایی؛ سهوزه لان؛ سهوزه لانی؛ سهوزه لانی؛ شینه لانی؛ شیناهی؛ چهمن زار؛ سهوزه زار؛ بژوین ۲. ئالفجار؛ لهوه رگه؛ گیاجار؛ وشکه پهل؛ چایهر؛ شوینی پر له گیا شین.

سبزقبا / sabzqabā / فارسی/عربی/ سبزی سبزی / sabzī / اسم. ۱. ها؛ جات؛ سهوزی؛

سهبزی؛ سهوزه؛ سهوزهوات؛ ئهسوور؛ گیای ئالیکی که لاسک، ریشوو، گه لا یان میوه کهی وهک بهشی له خوراکی سفره به کاردی ۲. / مجازی / گیا؛ پوهک؛ شینایی ۳. دۆخ یان چۆناوچۆنی شین بوون؛ سهوز بوون.

سبزی پاک کردن: سهوزی پاک کردن؛ سهبزی خاوین کردنهوه؛ لبردنی خراوه، شۆردن و ئاماده کردنی سهوزی بۆ خواردن.

سبزی کسی را پاک کردن: / کنایی / بۆ کهسی ماستاو کردن؛ پیازی کهسی پاک کردن؛ دالانی پهی یوی مالایره؛ خوشخزمهتی کهسی کردن؛ به دهور و بهری کهسیکدا هاتن «این روزها خیلی سبزی ریس را پاک می کند: لهم رۆژانه یه کجار بو سهروک ماستاو ده کا».

سبزی آرایي / sabzi'ārāyi / اسم. ۱. کاری سفره رازاندنوه به سهوزی ۲. کاری رازاندنوهی سهوزی بۆ سهر سفره.

سبزی پلو / sabzīpolow, -polo / اسم. سهوزی پلاو؛ جۆری پلاو که سهوزی خواردنی تیکهلاوه. سبز یجات / sabzīcāt / (!) فارسی/عربی/ جمع سبزی

سبزی خوردن / sabzīxordan / اسم. سهوزی خواردن؛ سهبزی خواردن؛ سهوزی واردهی؛ ههر کام له سهوزه گهلی که پهل و پۆ، گه لا، لاسک

کردن یا له لای یهک تیپه‌پرینی که ره‌سه‌ی هات‌و‌چۆ.

سبک / sabk. ها: [عربی] اسم. شیواز:

۱. شیوه‌یه‌کی تایبته له به‌پ‌یوه‌بردنی کاریک
یان پیکه‌پ‌نانی شتیکدا ۲. پ‌ی‌وزی؛ پ‌ی و
ره‌وش؛ ره‌وش «سبک زندگی شهری و روستایی
جداست: ری‌وزی ژبانی لادیی و شار جی‌اوازه»
۳. تایبته‌تمه‌ندیکه‌لی پیکه‌هاته‌یی نیو ئاسه‌واریک
که پ‌یوه‌ندی به‌ک‌س (نووسهر، هۆزانفان،
هونه‌رمه‌ند،...) قوتا‌بخانه (خوراسانی، گو‌تیک،
کوبیس،...) یان ده‌وره‌یه‌کی دیاریک‌راو (ساسانی،
رنسانس،...) نیشان ده‌دا.

سبک / sabok. صفت. سووک؛ سوک؛ سفک؛
سفک: ۱. سووکه‌له؛ که‌مۆکه؛ به‌کیشی که‌م
«بار سبک: باری سووک» ۲. به‌کیشی که‌متر له
هه‌ندی پ‌یویست یان په‌چاو‌ک‌راو «چار کیلو شکر
خریدم، به‌نظر سبک آمد، وزن کردم سه کیلو نیم بود!»
چوار کیلو شه‌کرم ساند، پ‌یم سووک بوو، کیشام س‌ی
کیلو و نیم بوو! ۳. مه‌راش و ناخوش «رفتار سبک:
ئاکاری سووک» ۴. [مجازی] چالاک؛ فرز؛ کرز؛
تون «سبک‌دست: سووک‌ده‌ست» ۵. [مجازی] ه‌یور؛
ه‌یمن؛ ئاسووده؛ ئارام؛ راحت «کمی گریه کردم،
دل سبک شد: تۆزئ گریام، سوک بووم» ۶. هاسان؛
سانا؛ ساکار «کارش سبک بود، می‌توانست به‌درش
هم برسد: کاره‌که‌ی سووک بوو، ده‌یتوانی
ده‌ره‌سه‌که‌شی بخوینی».

□ سبک بودن: سووک بوون؛ سوک بوون؛
سووک بیه‌ی: ۱. قورس نه‌بوون «کیف سبک
است: کیفه‌که سووکه» ۲. به‌تەوزم یان ه‌ی‌زی
زۆر نه‌بوون «خواب من سبک است: خه‌وی من
سووکه» ۳. [مجازی] هورم بوون؛ به‌پیت بوون؛
به‌ره‌که‌ت‌دار بوون «دستش سبک است: ده‌ستی
سووکه» ۴. [مجازی] بی‌پر و بایه‌خ بوون
«رفتارش خیلی سبک است: کرده‌وه‌ی زۆر
سووکه».

یان ر‌یشووه‌که‌یان به‌شیوه‌ی کال یان له
چ‌یشندا ده‌خوری (وه‌ک که‌وه‌ر، ته‌پ‌تیزه، ر‌یحان،
توور و...) .

سبزی فروشی / sabzîfurûşî: اسم.

سه‌وزی‌فروشی؛ سه‌وزی‌وره‌شی: ۱. کاری
سه‌وزی‌فروتن ۲. دوو‌کانی‌فروشتنی
سه‌وزیگه‌لی‌خو‌راکی و میوه. هه‌روه‌ها: سبزی
فروش

سبزی‌کاری / sabzikārî: اسم. سه‌وزیکالی؛
ته‌پ‌کالی؛ سه‌وزه‌کاری: ۱. کاری‌چاندنی
سه‌وزی‌خو‌راکی ۲. زه‌وینی‌تایبته‌ی
کشت‌وکالی‌شیناوه‌رد.

سبزی‌نه / sabzîne: اسم. کلۆر‌فیل؛ ماکی
سه‌وزی‌نیو‌پیکه‌هاته‌ی‌په‌ک و بناخه‌ی
به‌ره‌مه‌پ‌نانی‌هیدراتگه‌لی‌که‌ربون به‌ه‌وی
فۆتۆسه‌تیزه‌وه.

سبع^۱ / sabo': [عربی] گ‌رگ - ۱

سبع^۲ / -ان: [عربی] صفت. [دبی] درنده؛ لاور؛
وه‌حشی؛ راور.

سبعانه^۲ / sabo'âne: [عربی] فارسی] صفت. [دبی]
درندانه؛ لاورانه؛ راوران‌ه؛ وه‌حشیانه (حمله‌ی
سبعانه: ه‌یرشی درندانه).

سبعانه^۳: قید. درندانه؛ لاورانه؛ راوران‌ه؛ وه‌حشیانه؛
به‌درنده‌بیه‌وه (سگ سبعانه حمله می‌کرد: گه‌ماله‌که
دراندانه ه‌یرشی ده‌برد).

سبعیت / sabo'iyat: [عربی] اسم. [دبی]

درنده‌یی؛ درندایه‌تی؛ لاوری‌تی؛ راوری؛
درنده‌خوویی «این همه سبعیت در آدم باورکردنی
نیست: ئەم هه‌موو درنداییه له مرؤفدا جی‌باوه‌ر
نیه».

سبقت / sebqat: [عربی] اسم. پ‌یش‌بر‌کی.

□ سبقت گرفتن / جستن: پ‌یش‌بر‌کی کردن؛ له
دیتران پ‌یش‌که‌وتن.

سبقتگاه / sebqatgāh. ها: [عربی] فارسی] اسم.
به‌شی‌پان له ر‌یگه‌ی ته‌سک بو پ‌یش‌بر‌کی

[مجازی] ره‌زاشیرین؛ ئیسک سووک؛ زویر؛ خوین شیرین؛ خوین گهرم؛ رۆح سووک.

سبکسر / saboksar: صفت. [مجازی] سووکه‌سهر:

۱. هه‌رزه؛ گوی نه‌دهر؛ لاسار له ئاستی داب و بنه‌مای ئاکاری و بایه‌خگه‌لی کۆمه‌لگادا.
۲. که‌مته‌رخه‌م؛ بی‌مبالات.

سبکسری / saboksarî, ها: / اسم. سووکه‌سهری؛ هه‌رزه‌یی؛ لاساری؛ گوی نه‌دهری؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی سووکه‌سهر بوون.

سبک‌شناسی / sabkšenāsi: / عربی / فارسی / اسم. شیوازناسی؛ لایه‌نیک له ویژه‌وانی که له سهر شیوازی شاعیر یان نووسهر یان ئاسه‌واری ویژه‌یی ده‌وره‌یه‌کی میژوویی ده‌کۆلیته‌وه (وه‌ک شیوه‌ی به‌کار هینانی وشه، زاراه، وشه‌ی لیک‌دراو، باری نووسراوه و چۆناوچۆنی پیکه‌ته‌ی رسته).

سبک‌عقل / sabok'aql: / فارسی / عربی [عربی] سبک‌مغز

سبک مغز / sabokmaqz: صفت. [مجازی] لاژ؛ لاژگ؛ که‌م ئاوه‌ز؛ نه‌فام؛ هه‌ش سڤک؛ به‌رزه‌ه‌قل؛ که‌م فام؛ ئاقل سووک؛ گیلۆکه؛ گه‌مژ؛ گۆل؛ به‌ لێها‌توویی زه‌ینی و به‌هره‌ی هۆشی که‌مه‌وه: سبک‌عقل

سبک وزن / sabokvazn: / فارسی / عربی [صفت. سووک؛ سۆک؛ سڤک؛ ۱. به‌ کیشی که‌م (دزد به‌ سراغ چیزهای سبک‌وزن می‌رود: دز سۆسه‌ی شتانی سووک ده‌کا) ۲. [ورزش/الف] به‌ کیشی ۶۰ تا ۶۷,۵ کیلوگرم له وه‌زنه‌هه‌لگریدا ب) به‌ کیشی ۶۲ تا ۶۷ کیلوگرم له زۆره‌بانیدا ج) به‌ کیشی ۵۷ تا ۶۰ کیلوگرم له بوکسدا.

سبکی / sabokî: / اسم. سووکی؛ سوۆکی؛ ۱. سڤکی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی سووک بوون «بار به‌ این سکی رانمی‌توانی بلند کنی؟» بار به‌م سووکه ناتوانی هه‌لگری؟ ۲. [مجازی] کارگه‌لی بی‌بایه‌خ و ناخۆش «این قدر سبکی نکن! ئه‌وه‌نده سووکی مه‌که!» هه‌روه‌ها: سبکی‌کردن

سبک بودن پای کسی [عربی] پای کسی سبک بودن، پا^۱

سبک بودن خواب کسی [عربی] خواب سبک خواب

سبک بودن دست کسی [عربی] دست سبک داشتن، دست

سبک بودن لباس [عربی] لباس سبک، لباس

سبک شدن: سووک بوونه‌وه؛ سوۆک بوون:

۱. که‌م بوونه‌وه‌ی قورسی شتیک «این دوتا را برداری سبک می‌شود: ئه‌م دوانه لابه‌ی سووک ده‌بیته‌وه» ۲. [مجازی] ئارام بوونه‌وه؛ دابه‌زینی گوشار یا توندی شتی «از دیروز دردت سبک شده است: له دوێکه‌وه ئیشه‌که‌ی سووک بووه» ۳. [مجازی] زه‌بوون بوون «نمی‌خواهم پیش مردم سبک شوم: نامه‌وی له لای خه‌لکه‌وه سووک بيم» هه‌روه‌ها: سبک کردن

سبک و سنگین کردن: [مجازی] سه‌نگ‌وسۆک کردن؛ سوۆک و سه‌ه‌نگین کردن؛ هه‌له‌سه‌نگاندن؛ لیک‌دانه‌وه؛ وردبوونه‌وه؛ باش لیک‌دانه‌وه.

سبکبار / sabokbār, ها: / ان: صفت. [ادبی] بارسووک؛ بارسوۆک؛ سوووکبار: ۱. [کنایی] ئاسووده؛ که‌م ئه‌رک؛ بی‌گیرۆده‌یی، نیگه‌رانی یان دژواری ۲. سوۆک و سه‌لت؛ سوۆک و سوۆل؛ به‌بی‌که‌ل‌وپه‌ل و باری زۆر. هه‌روه‌ها: سبکباری سبکبال / sabokbāl, ها: / ان: صفت. تیزفر؛ به‌فرینی سووک و هاسانه‌وه. هه‌روه‌ها: سبکبالی سبکپا / sabokpā: / صفت. به‌له‌پا؛ تیزره‌وه؛ به‌قول؛ زیخ؛ چالاک؛ خۆشه‌ز.

سبک‌دست / sabokdast: / صفت. ۱. ده‌ست‌هه‌ل؛ به‌ ده‌ست‌و‌برد؛ به‌ توانا له کاری خۆدا ۲. [مجازی] ده‌س‌سووک؛ سووکه‌ده‌ست؛ خاوه‌نی ده‌ستی به‌پیت و به‌ره‌که‌ت و قازانج بو دیتران.

سبک‌روح / sabokrûh: / فارسی / عربی [صفت.

گوپ داشوړيان؛ نارېحه ت بوون <چرا سبيلت اوبزان است؟؛ بوجه لووت داژه نياگه؟>.

سبيل کسی را چوب کردن: /کنایه/ بهر سمیلي که سبيلک چه ور کردن؛ سمیلي که سبيلک چه ور کردن؛ سمیل چه وری به که سبيلک دان؛ بهر تیلیکی که به که سبيلک دان <مجبور بودم سبيل نگهبان را چرب کنم: ناچار بووم سمیلي ننگاوانه که چه ور کنم>.

سبيل کسی را دود دادن: /کنایه/ گوئی که سبيل چه ران؛ گوئی که سبيل بادن؛ چه ر سويل دانی که سبيل؛ که سبيل تاشاندن؛ ته می کردنی که سبيلک <سبيل آرام را حسابی دود دادند: گویی نارامیان باش چه ران>.

سبيل گذاشتن: سمیل هیشتنه وه؛ سويل دانان؛ سمیلنه وه ناسه ی <یک هفته سبيل می گذاشت، یک هفته می تراشید: هفته یه که سمیلي ده هیشتنه وه، هفته یه که ده پتاشی>.

سبيلو /sebîlû, sibîlû/ ها: صفت. /گفتاری/ سمیلي؛ سويلی <مرد سبيلو: پیاوی سمیلي>.
- سپار /sepār/ : پیاوژه. - سپیر. - سپار؛ بسپیر؛ ته وه ی شتی ده سپیري <راهسپار: ریسپیر>.

- سپاری /sepārî/ : پیاوژه. - سپیری؛ کاری سپاردن؛ ته سپاردن <خاکسپاری: خاکسپیری>.
سپاس /sepās/ ها: /اسم/ /ادبی/ سپاس؛ نوپاس؛ مالافا؛ مالاوایی؛ کار یان ره وتی پیزانین و ریز گرتن <سپاس خدا را که کار بخوبی پایان یافت: سپاس بؤ خوا که کاره که به باشی دواپی هات>.

سپاس داشتن: /ادبی/ رازی بوون؛ دلخوش بوون <از بخت خود سپاس داشتن: له به ختی خو رازی بوون>.

سپاس گزاردن: /ادبی/ سپاس کردن؛ نوپاس کردن؛ شوکرانه بژیړی کردن؛ سپاس به جی هینان.

سپاسگزاری /sepāsgozārî/ : /اسم/ /ادبی/ شوکرانه بژیړی؛ سپاس و پیزانی؛ شوکورخوازی؛

سبکی /sabkî/ : /عربی/ صفت. شیوازی؛ پیوه ندیدار یان سهر به شیوازه وه <ویژگیهای سبکی شعر هندی: تایه تمه ندیگه لی شیوازی شیعی هیندی>.

سبیل /sabâl/ : /عربی/ اسم. سه بهل؛ سه بهل؛ نه خوشیه کی چاوه، چاوی پی سوور ده بی و هلد ه ماسی.

سبو /sabû/ ها: /اسم/ /ادبی/ گۆزه؛ گۆزک؛ گۆزی؛ سه ویل؛ کووزی؛ کووزوو؛ کووپه؛ کووپه له؛ سه ویلک؛ سه ویک؛ چه ره؛ چه ره ک؛ که دون؛ مهرو.

سبوس /subûs, sobûs, sabûs/ : /اسم/ /ادبی/ سب ولعن /sab(b)-o-la'n/ : /عربی/ اسم. /ادبی/ تووک ونفرین؛ تفونه حله ت؛ تووک و نزا؛ جنیو و سخیف <همه او را سب و لعن می کردند: همه مو تووک و نفریان ده کرد>.

سبیل /sabil/ : /عربی/ اسم. /ادبی/ ری؛ را؛ ریگا؛ ریبار.
[بر سبیل: بؤ؛ ژبؤ؛ رای؛ ته رای؛ له ری؛ راو؛ چه راو؛ به شیوه ی <بر سبیل امتحان: بو تاقی کردنه وه>.

سبیل: صفت. /گفتاری/ خیرات؛ به لاش؛ خوړایی؛ هه وانته <دیشب همه جا شیرینی و شربت سبیل بود: دویشهو له هه موو شویتیک شیرینی و شهره ت خیرات بو>.

سبیل /sebîl, sibîl/ ها: /اسم/ سمیل؛ سمبیل؛ سمبل؛ سويل؛ سويل؛ سیول؛ سويل؛ زمبیل؛ زمیل؛ زمیلی؛ زمی؛ مووی لیوی ژوورووی پیاو و هه ندیک گیانه وه ری تر.

[سبیل از بناکوش در رفته: سمیل بابر؛ سمیلي دریژ که تا بناکوی ده گا.

سبیل چخماقی: سمیل چه خماخی؛ سمیلي دریژ که دوو سهره که ی به ره و ژوور با دراهو.

[سبیل کسی آوبزان شدن: /کنایه/ لووت که سبیلک داژه نیان؛ لووت که سبیل لار بوون؛

دان بۆ هه‌لگرتن و چاوه‌دیری لی کردن «خانه را به همسایه‌مان سپردیم: مالمان سپارده در اوسیکه‌مان»
 ۲. کردنی کاریک له که‌سیک ویستن «به کدخدا سپرده بود که برایش گوسفند بخرد: به کویخای سپاردیو مه‌ری بۆ بکری» ۳. /ادی/ برین؛ به‌سه‌ر بردن؛ تیپه‌پاندن؛ تیپه‌پر کردن؛ گوزهراندن؛ قهرقه‌داندن؛ بگاردن؛ رابوورین؛ رابارتن «راه سپردن: ریگه برین». هه‌روه‌ها: سپردنی

■ صفت فاعلی: سپارنده (/ـ/ صفت مفعولی: سپرده (سپژاو) / مصدر منفی: تَسپردن (نه‌سپاردن)
 سپرده / seporde، ها: /اسم. سپاره؛ سپارتی؛ نه‌سپارده؛ سپورده؛ سپه‌رده؛ سپارده: ۱. نه‌وه‌ی بۆ پاراستن به لای که‌س یان ریخراوه‌یکه‌وه به نه‌مانه‌ت داده‌نری ۲. پاره‌یه‌ک که له حیسابینکی بانکی که‌س یان ریخراوه‌یه‌ک راده‌گیردری ۳. بارمه؛ پاره یان مالیک که بۆ ده‌سته‌به‌ری یان به‌لین به جیبه‌جی کردنی کاریک ده‌دریته لایه‌نیکی تر.

□ سپرده‌ی بانکی سپرده - ۲

سپرده‌ی ثابت: پاره‌یه‌ک که بۆ ماوه‌یه‌کی دیاریکراو به لای بانکوه داده‌نری.
 سپرده‌ی دیداری: سپارده‌یه‌ک که خاوه‌نه‌کی ده‌توانی هه‌ر کات بیه‌وی و هه‌ری بگری.
 سپرده‌ی قانونی: پاره‌یی که ریخراوه‌یه‌ک به ناوی ده‌سته‌به‌ری ده‌بی به بانکی ناوه‌ندی بسپیری.

سپرده‌گذاری / sepordegozārī، ها: /اسم. کاری سپاردنی پاره یان مالیک بۆ ده‌سته‌به‌ری نه‌نجام‌دانی کاریک.

سپرز / seporz /اسم. سپل؛ سه‌په‌ل؛ نه‌سپوول؛ شمش؛ شوشو؛ خالخالک؛ دیک؛ خوش خوشک؛ خوش خوشکه؛ گورگ‌نه‌خۆره؛ پارچه گوشتیکی ره‌شه له هه‌ناودا، خویتی ساوای تیدا دروست بووه.

ناکاری که بۆ پیزانین و له‌به‌رچاو بوونی چاکه نه‌نجام ده‌دری. هه‌روه‌ها: سپاسگراز

سپاه / sepāh /اسم. سپا؛ سوپا: ۱. /ادی/ هیزی چه‌کداری ۲. یه‌که‌ی چه‌کداری بریتی له سی له‌شکه‌ر.

سپاهی / sepāhī، ها: /ان/اسم. سپایی؛ چه‌کداری.

سپتامبر / septām(b)r /فرانسوی/اسم. سپتامبر؛ نه‌یلوول؛ مانگی نۆیه‌می سالی زایینی که ۳۰ رۆژه و له ۱۰ی خه‌رمانانه‌وه ده‌ست پیده‌کا.

سپتیمی / septisemī /فرانسوی/اسم. [پژشکی/ خوین‌پسی: گندخونی

سپتی‌سیسم / septisism / [؟/اسم. /فلسفه/ شک‌به‌ری؛ دووولی: شکاکیت

سپر / separ، ها: /اسم. سپه‌ر؛ سوپه‌ر؛ سپیز؛ سوپیز: ۱. مه‌رتال؛ مه‌تال؛ قه‌لغان؛ قه‌لخان؛ نه‌سپه‌ره؛ په‌ریه‌کی پته‌وی کانزایی ده‌سکدار که شه‌پ‌که‌ران بۆ خو پاراستن له شیر و تیر پیمان بوو ۲. نه‌واریکی پتر کانزایی که بۆ پاراستنی ماشین له به‌ر و دوایه‌وه دانراوه ۳. /مجازی/ هه‌ر شتی که بۆ به‌رگری له گه‌زند و ترس به کار ده‌روا.

□ سپر انداختن: /کنایی/ کۆل دان؛ چۆک دادان؛ مل‌دان؛ به‌یده‌ست بوون؛ خو به ده‌سته‌وه دان.

سپر بلای کسی شدن: /مجازی/ خو دانه به‌ر که‌سیکه‌وه؛ مه‌ترسی یان دژواری که‌سیک په‌زیران.

سینه سپر کردن □ سینه

سپردار / separdār /اسم. میروویه‌کی وردیله‌ی تیره‌ی سپیان که میملی داری میوه‌یه.

سپردن / sepordan / مصدر. متعدی. // سپردی؛ سپاردت؛ می سپاری؛ ده‌سپیری؛ بسپار؛ بسپیره // سپاردن؛ سپارتن؛ نه‌سپاردن؛ سپاره‌ی؛ سپارای؛ تِسپاره‌ی: ۱. شتیک به نه‌مانه‌ت به که‌سیک

سپری /separi/ :صفت. ۱. به‌سەر چوو؛ تیپه‌ریو؛ بگاردی؛ بوورده؛ رابرده؛ رابردگ (له‌مه‌ر کاتهوه) «روزگار سپری؛ رۆژگاری به‌سەر چوو» ۲. به برانه‌وه؛ جئی ته‌واو بوون «جهان سپری؛ دنیای به برانه‌وه».

□ سپری شدن /گشتن: تیپه‌ر بوون؛ ته‌واو بوون؛ کۆتایی هاتن؛ دواپی هاتن؛ به‌سەر چوون؛ رابگاردن؛ ته‌مامیهی؛ هه‌رادیای «مهلت ثبت‌نام سپری شد؛ ماوه‌ی ناوئوس‌ی تیپه‌ر بوو».

سپری کردن: تیپه‌ر کردن؛ بردنه‌سەر؛ دانه‌سەر؛ ماوه‌یه‌ک به‌سەر بردن؛ ته‌مامنه‌ی «دوران سربازی را در کردستان سپری کرد؛ ماوه‌ی سهربازی‌ه‌ک‌ی له‌کوردستاندا تیپه‌ر کرد».

سپس /sepas/ :قید. [ادبی] پاشان؛ دواپی؛ له‌ودوا؛ له‌وه‌دوا؛ ئه‌مجار؛ ئه‌وجار؛ ئینجا؛ ئیمجا؛ دمای؛ هه‌نی؛ دوا‌ی کارێ یان کاتی «سپس گفت:» «امروز وقت گذشته است»؛ پاشان وتی: «ئه‌مه‌رۆ کات به‌سەر چوو».

سپستان /sepestān/ :ها؛ /اسم. سپ‌سوو؛ سه‌په‌سوو: ۱. داریکی گه‌رمه‌سی‌یه به‌گه‌لای بی‌کولکی هیلکه‌یی، گولی سپی یان زه‌رد و به‌ری پێشه‌داروه ۲. به‌ری ئه‌و داره‌که ئه‌وه‌نده‌ی گیلایه‌که و بۆ دهرمان ده‌شی.

سپلشت /sepelešt/ :سه‌پلشت

سپلشک /sepelešg/ :سه‌پلشت

سپند /sepand/ :اسم. سداب؛ ئه‌سه‌په‌نده‌ر؛ دیدی؛ قان؛ قانگ؛ گیای ئسپه‌ند.

سپوختن /sepûxtan, supûxtan, sopûxtan/ :

مصدر. متعدی. [ادبی] // سپوختی؛ پووړاندت؛

می‌سپوژی؛ ده‌پووړینی؛ سپ‌پوژ؛ بیووړینه // پووړاندن؛ راپوړاندن؛ (تی) په‌ستاندن؛ (تی) په‌ستاوتن؛ تی‌پړین؛ ته‌پاندن؛ (تی) ته‌پاندن؛ (تی) ئاخین؛ تیپه‌ست کردن؛ (تی) کوتان؛ تی‌کوتان؛ تی‌خونجان؛ (تی) ترینجاندن؛ ق‌رساندن؛ ده‌وساندن؛ هه‌زاندن؛ هه‌شاندن؛ هه‌شفاندن؛ ئه‌نه‌پ‌یه‌ی؛ ئه‌نه‌ته‌پ‌نه‌ی؛

ئه‌نه‌ئاخه‌نه‌ی؛ به‌زۆر و پاله‌په‌ستۆ ده‌ناوشتیک راکردن؛ سپوژیدن

■ صفت مفعولی: سپوخته (پووړاو) /مصدر منفی: ئسپوختن (نه‌پووړاندن)

سپور /supûr, sopûr/ :ها؛ /ان: [ترکی] /اسم. /گفتاری/ پاکه‌وان؛ کۆلان‌مال؛ زبل‌پێژ؛ که‌نناس؛ زبل‌چی؛ سپوور؛ کرێکاری که‌کاری گه‌سک لیدان و رامالینی زبل و زوێل له‌کۆلان و دهرمالان و به‌کورتی خاوێن کردنه‌وه‌ی شاره

☞ رفتگر

سپوژیدن /sepûzîdan, supûzîdan, sopûzîdan/ :

☞ سپوختن

سپوس /supûs, sopûs/ :ها؛ /اسم. سوئ؛ سو؛ سو‌س؛ که‌په‌ک؛ کرپک؛ توێکلی دانه‌ویله‌ی له‌ده‌ستار‌ک‌راو که‌له‌دابێژراند له‌ئارده‌که‌ی جوئ ده‌بیته‌وه: سپوس

سپه /sepah/ :اسم. [مخفف] سپا؛ سويا.

سپهبد /sepahbod/ :ها؛ /ان: /اسم. سپاپورد؛ سپابود؛ ئه‌فسه‌ری به‌پله‌ی سپاپوردی.

سپهبدی /sepahbodî/ :اسم. سپاپودی؛ سپاپوردی؛ پله‌کی چه‌کداری بالاتر له‌سه‌ره‌لشکه‌ری و خوارتر له‌ئه‌رته‌شبودی.

سپهر /sepehr/ :اسم. [ادبی] ئاسمان؛ ئه‌زمان.

سپه‌سالار /sepahsālār/ :اسم. سوپاسالار؛ سپاسالار؛ سه‌رکرده‌ی هه‌موو له‌شکر.

سپید /sepîd/ :صفت. [ادبی] سپی؛ ئسپی؛ چه‌رمگ.

سپیدائی /sepîdā'î/ ☞ سپیدایی

سپیدار /sepîdār/ :ها؛ /ان: [کردی] /اسم. سپیدار؛ ئه‌سپیدار؛ ئه‌سپیندار؛ سپیندار؛ ئه‌سپیندار؛ هه‌وران؛ سپیه‌چار؛ کووله‌که‌چار؛ هه‌ئران؛ شاتان؛ ئه‌سپین؛ داریکه‌له‌تیره‌ی داره‌بیان، به‌تاجیکی باز و هیلکه‌یی، گه‌لای سپی لۆکه‌ئاسا، چرو‌ی سپی و تال-تال و جه‌وی نووسنه‌که‌وه: سفیدار

سپیده / sepide / اسم، [کردی] / ادبی / سپیده؛ سپیده: زرده؛ پرووناکی که مەرەنگی لای رۆژەهلای ئاسمان بەر لە خۆر کەوتن.

☐ سپیده دەیدن: [ادبی] سپیده دان؛ گەقلین؛ بەیان ئەنگووتن؛ بەرەبەیان بوون؛ بوولیلە پەیدا بوون؛ دیاری دانی پرووناکی لە ئاسۆی خۆرەلاتدا بە نیشانەی سەرەتای رۆژ.

سپیدەدم / sepîdedam / اسم، [ادبی] سپیدە؛ سپیدە؛ سپیدەزوو؛ بەرەبەیان؛ بەرەبەیان؛ بەیان؛ بەیانەکی؛ گەقل؛ سپان؛ کازیو؛ کازیو؛ کازو کوو؛ شەوێکی؛ گورگومیش؛ تاریک و پروون؛ تاریک و لیلە؛ بوولیلە بەیان؛ کاتی دەسپێکردنی رۆژ؛ سەرەتای رۆژ.

سپیدەدمان / sepîdedamān / قید، [ادبی] / سپیدی / sepîdî / اسم، [ادبی] سپیەتی؛ سپایی؛ چەرمگی؛ چەرمایی؛ چەرمایی.

ست / set / [انگلیسی] / اسم، ۱. ست؛ سەرجهەم «ست کامپیوتر: ستی کامپیوتر» ۲. دەست؛ دەس «این ظرفها ست است، تکی نمی‌فروشیم: ئەم دەفرانە دەستن، دانەیی نایانفرۆشین».

☐ ست کردن: دەستەکردن؛ دەسەکردن؛ بە شیوەی سەرجهەم یان دەست دەرھێنان.

- ستا / setā / ها؛ یان؛ پیواژە. پەسن؛ پەسن؛ پەسنەر «خودستا: خۆپەسن».

- ستایی / setā'i / ستایی

ستاد / setād / ها؛ / اسم، ستاد: ۱. ناوەند یان مەزەینگەیی کە کاری بەرنامەپێژی و ویکەستنی ناوەکی دامەزرێوەکی و ئەستۆیە ۲. کۆمەڵەی کارگیرانی ئەم ناوەندە.

ستاره / setāre / ها؛ گان؛ / اسم، ئەستێرە؛ ئەستێرە؛ ئەستێر؛ ستێر؛ ستێرە؛ ستەر؛ ستارە؛ ئەستارە؛ هەسارە؛ ئاسارە؛ ئاسیرە؛ ئاستێرە؛ چتارە؛ هەرین: ۱. ئەختەر؛ هەر یەکە لە تەنگەلی بەزێوی ئاسمان کە لە کاتی شەودا

دەبیندرین ۲. ئەختەر؛ هەر یەکە لە تەنگەلی ئاسمانی پیکهاتوو لە گازی بەتین و تیشکدەر ۳. نیشانە و دروشمیک بە شیوەی ئەستێرە (*) ۴. ئەوێ بە شیوەی ئەستێرە لە کانزایان شتیکی تر دروستی دەکەن (وەک ئەستێرەیی کە لە پلەکی چەکداریدا بەکاردی) ۵. [مجازی] دەورگیرێ بەناوبانگ؛ (هەسارە سینەما، هەسارە شانۆ، هەسارە فووتبال) ۶. [مجازی] بەخت؛ هات.

☐ ستاردی داود: ئەستێرەیی داود؛ نەخشیک بە شیوەی ئەستێرەیی شەش پەر، کە بۆتە درۆشمی جوو .

ستاردی دبالەدار: کلکەستێر؛ ئەستێرەیی کشاو؛ هەر کام لە تەنگەلی ئاسمانی بە سەرێکی وەک هەوری رۆشن بە دەوری ناوکیکی پرووناکەو کە بە دەوری خۆردا دەگەڕێن و کاتی لە خۆر نزیک دەبنەو، دووبەکی دەرەوشانیان لێ بەدی دی: ذوئنب ستاردی دوتایی: دوو ئەستێرە؛ دوو ئەستێر؛ دوو خوشکە؛ جووتەیی کەوان؛ دوو هەسارەیی پەنایەک، کە هێری راکیشانی نیوانیان بۆتە هۆی ئەوێ لە دەوری یەکترا بخولینەو: ستاردی مزدوج

ستاردی سحراي) ☞ ستاردی صبح ستاردی سعد: ئەستێرەیی بەخت؛ ئەستێرە یان گەرۆکیک کە وا دەزانن نمانای بەختن (وەک ناهید و هورمز).

ستاردی سهیل: سوێل؛ سیوێل؛ پرووناکترین ئەستێرەیی وێنەیی گەردوونی کەشتی لە لەتەگۆی باشووری ئاسماندا.

ستاردی صبح: ناهی؛ ناهید؛ زل؛ ئەستێرە گەشە؛ قورخ؛ قورغ؛ ئەستێرکە؛ کاروان کوژە؛ کاروان کوژ؛ کارفانکوژ؛ کاروانقرا؛ مژمر؛ زێرگۆن؛ هەسارەیی رۆژ؛ ئەستێرەیی رۆژی؛ ئەستێرەیی زوهره کە لە ئاخری شەودا

هەلدى: ستاره‌ی سحر(ی)

ساردی غول بکر: ئەستێرە کەتە؛ هەر یەک لەو ئەستێرانەی کە ۲۰ تا ۳۰ بەرامبەر لە خۆر گەورەترن و زۆرتر لە ۱۰۰ ئەوەندە پرووناکترن.

ساردی قشعی: جودە؛ گەشتێری هەسارە ی کەلووی و رچی بچووک لە سەر جەمسەری باکووردا.

ساردی کۆنۆن: ئەستێرە ی گرگن؛ هەر یەک لە ئەستێرە گەلی سپی کەم ترووسکە ی گچکە بەلام تۆکمە.

ساردی متغیر: هەر کام لەو ئەستێرانە کە لە ماوەیەکی دیاریکراودا لە پڕ تیشکیان زۆر دەبێ و پاشان بەرە-بەرە کەم دەبێتەو.

ساردی مزدوج ☾☽ ستاره‌ی دوای

ساردی نحس: ئەستێرە ی شووم؛ ئەستێرە یان گەڕۆکیک کە وا دەزانن نمانای شوومین (وەک کە یوان و بارام).

ساردی نوورونی: ئەستێرە ی نوورونی؛ ئەستێرە یێکی زۆر تۆکمە و چرە کە زۆرتر لە نوورون پیکهاتوو و بە هوێ هیزی کیشستی زۆرەو بە هیچ فوتوونێ پڕی دەرچوون نادا و بەم بۆنەو تاریکە.

☐ ساردی سهیل سدن: [مجازی] بوونە گولە گەزیزە؛ بوونە قەنی ماله‌گەدا؛ کەم و درەنگ دەرکەوتن «ساردی سهیل سدن» دیگر نەیتوان شەما را دید: بوونە گولە گەزیزە، کەس ناتانبینی.

ساره شمردن: [کنایی] هەسارە ژماردن؛ شەویدار بوون؛ شەوخواونی کیشان.

سارد نداشتن: [مجازی] ناوچاو نەبوون؛ بەخت نەبوون؛ هەسارەدار نەبوون.

ستاره‌باران / setārebārān: [ادبی] ئەستێرەباران؛ هەسارەواران؛ پڕ ئەستێرە «آسمان ستاره‌باران بود: ئاسمان بە شەو باران بوو».

ستاره‌ی دریایی / setāreyedaryāyî، -گان دریایی: /اسم. ئەستێرە ی زەریایی؛ گیانەوهری ناوژی بە شیوەی ئەستێرە.

ستاره‌سوخته / setāresûxte: [مجازی] چارەڕەش؛ رۆژڕەش؛ بەدبەخت؛ بەخت کوێر.

ستاره‌شناس / setāreshēnās، -ها؛ -ان: /اسم. ۱. ئەستێرەناس؛ ئەستێرەشناس؛ هەسارەناس؛ هەسارەژناس ۲. ئەستێرەگەر؛ ژمارەگەر.

هەروەها: ستاره‌شناسی

ستاک / setāk، -ها؛ /اسم. ۱. [ادبی] وەج؛ گەشە؛ خەلف؛ پۆ؛ سادیل؛ پەژیک؛ لقێ تازه دەرھاتوو ۲. [زبان‌شناسی] رەگ؛ بنی کار.

- ستان / setān: [پیاوژە، /ادبی] - ئەستێن؛ - ستین؛ - سین؛ - ستان؛ - سان؛ - ئەس؛ - گر؛ سینەر؛ بگر «جان‌ستان: گیان‌نەستین».

- ستان / estān: [پسوند. - ستان؛ - سان؛ جێگە و شوێنی شتی «گلستان؛ کوهستان؛ گولستان؛ کیوسان» شوێنی سەقامگیر بوونی نەتەوہ یێک «کردستان؛ کوردستان».

ستاندن / setāndan: [ادبی] / مصدر. متعدی. [ادبی]

// ستاندى: ستاندت؛ می‌ستانی: دەستینی؛ پستان: بستینه // ستاندى: ئەستاندى؛ وەستاندى؛ سەندن؛ سەنن؛ ساندن؛ سەنین؛ سەندن؛ وەرگرتن؛ سانه‌ی؛ سانای؛ ئەسە‌ی؛ ئەسای؛ ئەستە‌ی؛ ستانای؛ گرتنی شتیێک لە دیتەری: ستدن. هەروەها: ستاندى

☐ صفت فاعلی: ستاننده (سینەر) / صفت مفعولی: ستانده (سینراو) / مصدر منفی: نستاندن (نەستاندن)

- ستانی / setānî: [پیاوژە. - سینێ؛ - ئەستینێ؛ - ستینێ؛ - سانێ؛ سەنین؛ ئەستاندن «باج‌ستانی: باج‌سینی».

ستاوند / satāvand: /اسم. [معماری] ۱. شوێنیێکی سەرداگیراوی بێ دیوار کە میچە کە‌ی تەنیا بە سەر چەند ئەستوونەو دامەزراوە (وەک ئارامگای حافیز لە شیراز) ۲. سەکویەکی بەرز کە بە سەر

چەن كۆلەكەو دەروست كراوھ.

ستايش / setāyēš، ھا: / اسم، پەسن؛ پاسين؛ ستايشت؛ رەوش؛ كارى ھەلگوتن؛ پىدا ھەلدان.

▣ **ستايش كودن**: پەسن كودن؛ ستايشت كودن؛ ھەلگوتن؛ پىدا ھەلدان؛ پۆرە چىنەي.

ستايش آمىز / setāyēšāmīz، صفت، پەسناوى؛ تىكەلاو لەگەل پەسندا؛ وپراي رەوش.

ستايش انگىز / setāyēšangīz، صفت، پەسن بزوین؛ خاوەن توانايى يان تايبەتمەندى بزواندنى پەسن.

ستايشگر / setāyēšgar، ان: / اسم، پەسن دەر؛ پەسنكەر؛ تاريغدەر؛ بوژى چاكي كەس يان شتيك «بسيارى ستايشگر نوشته ھاى او بوند: زۆريك پەسن دەرى نووسراوھ كاني بوون».

- **ستايش** / setāyī، پياوھ، - پەسنى؛ - پەسنەنى؛ ھەلگوتن «خودستايى: خۆپەسنى» - **ستايى**

ستبر / setabr، ھا: / صفت، [ادبى] ئەستوور؛ ستوور؛ ستوير؛ زۆپ؛ كەت؛ قەپە؛ قەبە؛ جەبلە؛ قالەن؛ قەوى؛ كولوفت؛ بەگرتك «گردن ستبر: مى ئەستوور».

ستبرا / setabrā، اسم، [ادبى] ئەستوورايى؛ ستوورايى؛ قەويايى؛ زۆپى؛ كولوفتى.

ستبر بازو / setabbāzû، صفت، [ادبى] ساقول قەوى؛ مەچەك ئەستوور؛ خاوەن باسكى ستوور و بەھيز.

ستبر سينە / setabrsīnē، صفت، [ادبى] سينە پان؛ خاوەن سنگى زۆپ و پان.

ستبرى / setabrī، اسم، ئەستوورى؛ ريس؛ رەوق: ۱. دۆخ يان چۆناوچۆنى ئەستوور بوون ۲. ئەستوورايى؛ كولوفتى؛ قەويايى.

ستدن / setadan، ستاندن

ستر / setr، [عربى] اسم، [ادبى] پۆشش؛ پۆشەن.

▣ **ستر عورت**: كارى خۆ داپۆشين؛ شەرم داپۆشين.

ستردن / setordan، مصدر، متعدى، [ادبى]

// **ستردى**: سړپتهو؛ مى سترى؛ دەسړپتهو؛ **يستر**: بسړه // ۱. سړپنهو؛ ئەستړپنهو؛ ئەستړپن؛ سړپن؛ قەسړپن؛ سەړتەي؛ ھەشفاندن؛ ھەشفاندن؛ ھەشفين؛ شتيك لە شوپنپك پاك كودنەو «اشك ستردن: فرميسك سړپنهو» ۲. تاشين؛ تراشين؛ تاشەي؛ تاشاي؛ تاشتەي. ھەروەھا: **ستردنى**

▣ **صفت مفعولى: سترده** (وھسراو) / مصدر منفى: **ئستردن** (نەسړپنەوھ)

سترگ / setorg، صفت، [ادبى] ۱. مەزن؛ مازن؛ گەپ؛ گەم؛ گەورە؛ زل؛ زۆپ؛ گەورە؛ قەبە «پهلوان سترگ: پالەوانى مەزن» ۲. گرنگ؛ خاوەن بايەخ.

سترون / setarvan، صفت، [ادبى] ۱. نەزۆك؛ ئەستيوور؛ ستيوور؛ ستەوور؛ خرش؛ قسر؛ قرد؛ بەيچەل؛ بەي توانايى زاوژى يان زۆر بوونەو «زن سترون: ژنى نەزۆك» ۲. بژون؛ پاقر؛ پاكر؛ بى ترس لە بەديھانتى ھۆكارگەلى نەخۆشيھين «محيط سترون: دھەرى پاقر». ھەروەھا: **سترونى**

سترون سازى / setarvansāzī، اسم، ۱. نەزۆكسازى؛ كارى لە زگوزا خستن يان خەساندن گيانەوهر ۲. كار و چارى كە بۆ سړپنەوھى پيسى لە ئافاريك دەكرى.

سترونى / setarvanī، اسم، ۱. نەزۆكى؛ ئەستيوورى؛ ستيوورى؛ قسرى؛ بەيچەلى؛ خرشى ۲. بژونى؛ پاكرى؛ دۆخ يان چۆنيەتى بژون بوون.

ستم / setam، ھا: / اسم، [ادبى] ستەم؛ ستەو؛ گووج؛ زينات؛ زۆر؛ زوور؛ ناھەقى؛ زلم؛ بىداد؛ كارى ناھوا بۆ ئاراندنى كەسيك.

▣ **ستم ديدن**: چەوسانەوھ؛ چەوسينەوھ؛ ستەم لى كران؛ ستەم ديتن؛ چەوسينران؛ وھ بەر ئازارى ناھەقى كەوتن «مردمى كە سالھا ستم ديدند و دم بر نياوردند ... ئەو خەلكە وا زۆر سالان

چەوسانەو و دەنگيان دەرنەدەهات...).

ستم رسيدن: ستم پئ-گەيشتن؛ ستم لئ-چوون؛ ئازار يان گەزن دبتن بە ھۆي ستمەو ھە (از او بە مردم ستم بيار رسيد؛ لەو ھەو، ستمەي زۆر بە خەلکي گەيشت).

ستم روا داشتن: چەوساندنەو؛ ستم پ ھەو دبتن؛ ستم کردن.

ستم کردن: چەوساندنەو؛ چرووساندنەو؛ ستم کردن؛ ئەرناندن؛ ئەنراندن؛ بە ناپ ھەو ديتري ئازار دان و مافي پيشيل کردن (او بە مردم کردستان ستم بيار کرد؛ ئەو خەلکي کوردستاني زۆر چەوساندەو).

ستم کشیدن: چەوسانەو؛ چەوسينەو؛ ستم چيژتن / چيژان؛ ستم کيشان؛ بەر کردەو ھي ستمکار کەوتن و ھەلکردن دەگەل ستميدا (این همه ستم کشیدن بس نبود؛ ئەم ھەموو چەوسانەو بەس نەبوو؟).

ستمديده / setamdide، ھا؛ گان-: صفت. چەوساو؛ چەوسينراو؛ زۆرلئ-کراو؛ لە ستم ئازراو (مردم ستمديده: خەلکي چەوساو).

ستمشاهی / setamšāhi، اسم، دەسەلاتي شايي و پراي زۆر.

ستمکار / setamkār، ھا؛ ان-: صفت. چەوسينەر؛ ستمکار؛ گووچ-کار؛ زالم؛ زينانکار؛ زۆر-کار. ھەروەھا: ستمکاری؛ ستمکارانە

ستمکش / setamkeš، ھا؛ ان-: صفت. چەوساو؛ چەوساو؛ ستمکيش؛ وە بەر کردەو ھي ستمکار کەوتو.

ستمکشی / setamkeši، اسم، چەوساو ھي: ۱. دۆخ يان چۆناوچۆني ستمکيش بوون. ۲. کارەپەھاتي لە ژير باري ستميدا بوون.

ستم کشيده / setamkešide، ھا؛ گان-: صفت. چەوساو؛ چەوساو؛ زۆر لئ-کراو؛ ستم لئ-کراو (مادر ستم کشيده: دايمي چەوساو).

ستمگر / setamgar، ھا؛ ان-: صفت. چەوسينەر؛

مارز؛ مارس؛ زۆردار؛ ستمکار؛ ستمگەر؛ خاوەن خووي ناھەقي کردن؛ دەست دريژ-کەر بۆ مافي پ ھەوای خەلک.

ستمگرانه / setamgarāne، صفت. چەوسينەرانە؛ ستمکارانە؛ ستمگەرانە (رفتار ستمگرانە: ئاکاري ستمکارانە).

ستمگری / setamgarî، ھا؛ اسم، ستمگەري؛ ستمکاری: ۱. بار يان دۆخی ستمگەر بوون. ۲. کارەپەھاتي ستم کردن؛ چەوساندن.

ستنبه / setambe، setanbe، صفت. [قدیمی] زل؛ زلام؛ زەلام؛ گەپ؛ قەلەو؛ گەورە؛ ئەستور (شير ستنبه: شيری زل).

ستوان / setvān، sotvān، ھا؛ اسم، ستوان؛ سوتوان؛ ئەفسەري بە پلەکی ستواني، ژووري ئوستواري و خواري سەرواني، کە سەر کردەبي لقیکي چەكداري وە ئەستو. ھەروەھا: ستوان سوم، ستوان دوم، ستوان يکم

ستواني / setvānî، sotvānî، اسم، ستواني؛ پلەکی ئەفسەري لە ھيزي چەكداري ئيراندا، خوارتر لە سەرواني.

ستودان / sotûdān، sutûdān، [استودان] ستودن / sotûdan، sutûdan، مصدر، متعدی.

[ادبی] // ستودی: پەسنەدا؛ می ستایی: پەسن دەدەي؛ پستایی: پەسن دە؛ پەسن دان؛ ھەلگوتن؛ ھەل-دان؛ ھەل-نان؛ ئەفاختن؛ ستايشت کردن؛ وتنەو ھي چاکە و ھەفيازيگەلي چاوگري کەس يان شتيک. ھەروەھا: ستودني

■ صفت فاعلي: ستايندە (پەسن-دەر) / صفت مفعولي: ستودە (پەسن-دراو) / مصدر منفي: نەستودن (پەسن-نەدان)

ستوده / sotûde، sutûde، گان-: صفت. [ادبی] باش؛ چاک؛ شياو؛ لەبار؛ پەسندراو؛ شياوي پيدا ھەلگوتن.

ستور / sotûr، sutûr، اسم، [ادبی] يە کسم؛ پاکيش؛ دەوار؛ دەوير؛ ولاخە بەرزە؛ بەرزە ولاخ؛

چاروئ، به تاييهت ئه سڤ و هيستر و كهړ.

ستون / sutûn, sotûn ، ها/؛ اسم، ئه ستون؛

ئه ستوون؛ ستون؛ ستوون؛ سوون؛ ستوین؛

هه ستون؛ هه سوون؛ ئه ستوونه؛ ستوونه؛

ئه ستوندهک؛ ئه ستونگ؛ ئه ستوند؛ ستینک؛

۱. کۆله که؛ کۆله کئ؛ لهی؛ دیلهک؛ دیرهک؛

دیرهک؛ گاوه؛ پیکهاته به کی وه ستاو له کازا،

چتو یان بهرد بۆ راگرتنی میچ که ده درتیه

ژیری «ستون وسط اتاق ترک برداشته بود: کۆله کهی

ناو دیوه که قه لشابوو» ۲. کۆله که؛ کۆله کئ؛ لهی؛

قوله؛ جزر؛ چه له که؛ پیکهاته به کی وه ستاو له

بهرد یان چتوی داتاشراو و زۆر تر گرۆقه ری که

به سهر پایه بیکه وه داده مه زری و به سهر به وه

سهر ستونیک هه یه ۳. کۆله که؛ ههر چیک

وه کوو ئه ستوون بی ۴. /چپ/ ریزیک نووسراوه

له ژیر یه کتری و له پال ریز یان ریزگه لی ترده

«ستون روزنامه: ستوونی رۆژنامه» ۵. /نظامی/ ریز؛

گرۆیه ک له که سان و گه رۆکان که بۆ چوونه

جینگایه ک ده که ونه پشت سهر یه که وه ۶. ههر

یه که له ریزگه لی ئه ستوونی خشته یان

ده فته ری حیساب ۷. /مجازی/ کۆله که؛

پشتیوان؛ پالپشت «ستون خانواده بودن: ئه ستوونی

مال بوون».

ستون اعزامی: شاندى چه کدارى؛ هیزی

چه کدارى که بۆ جیبه جئ کردنى کاریک

ره وانه ده کړئ. ههروه ها: ستون امدادی؛

ستون تدارکاتی

ستون آگهی: کۆله که ی ناگاداری؛ ستوونی

ئاگاداری؛ ئه ستوونیک له داوینى بوارگه یه کدا،

بۆ داکوتانی ناگه داری.

ستون پنجم: /مجازی/ ستوونی پینجه م؛

شوقاران و ئه وانه ی په نامه کی بۆ دوژمن کار

ده که ن. ئه وه ده سته واژه یه له سهر ده می

قهومانى شه ره ناوخۆییه کانى سپانیا (۱۹۳۹)

به ره وه (دا) دا باو بوو، کاتئ که چوار ستوون له

لایه نگرانی ژنرال فرانکو به ره وه مادرید

(پاته خت) پيشروىيان ده کرد، سهرداره که یان

گوتی: «جگه له م چوار ستوونه، ستوونی

پنجه میشمان هه به که له ناو مادرید به

قازانجی ئیمه ده جوولنه وه». له و کاته وه ئه م

زاراوه یه چووه نیو سیاسه ته وه و به م مانایه

به کاردی.

ستون تهویه: پیکهاته به کی قیتی هلۆل بۆ

هه وا گۆرانی فازلاو.

ستون فقرات: مۆره غه؛ مۆرخه؛ مۆرخه؛

مورتخه؛ مۆرتخه؛ موره تخه؛ پشته مازه؛ بربره؛

بربراهه؛ گازره؛ گه وه به ند؛ گه وه به ند؛ مازگه؛

مازی؛ مازه؛ گارگاره؛ سنسل؛ بربراهه؛

ته رخته؛ مووری؛ کرک؛ نافده رگ؛ دۆرپشت؛

مۆره/ مازه/ کاریته/ گازى/ ناوه راست/ مورک/

مارى/ بربره ی/ مۆرخه ی/ موڤکا/ ستوونا/

تیغه ره ی پشت؛ تره خته/ تیغه له/ کاریته/

تیله قه/ تیره قى/ تیره قه/ تره خته ی پشتی.

ستون مهره ستون فقرات

ستون یادبود: بپنا یان پارچه بهرد، خشت یان

ئاسنیک به شیوه ی گرۆقه ر یان چوارپالوو که

شتیکى بۆ بیره وه ری به سهردا نووسرا بی.

ستون زدن: کۆله که دان؛ دیله ک دان؛

تیره ک دان؛ دامه زراندى ئه ستوون ده ژیر

شتیکدا.

ستون کردن: دانه ژیر؛ کردنه کۆله که؛ کردنه

ئه ستوون؛ وه رقلاندن؛ شتیک راسته و کردن و

له ژیر شتیکى ترده دانان.

ستون بندى / sutûnbandî, sotûnbandî /؛ اسم،

ئه ستوون ریژى؛ کار و ره وتى هه لومژارتن و به ریز

کردنى رزنى ههر شتیک «ستون بندى روزنامه

مغشوش است: نه ستوون ریژى رۆژنامه که شتواوه».

ستونی / sotûnî, sotûnî /؛ صفت، ئه ستوونی؛

کۆله که بی: ۱. وه کوو ئه ستونده ک؛ وه ک

کۆله که ۲. ئه ستووندار؛ کۆله که دار.

ستود^۱ / sutûh, sotûh / اسم، وەرەزی؛ جارزی؛ ماندوو یه تی و له ده س دانی هیز و برست بو درێژه دان به تیکۆشان.

☐ به ستود آمدن / ادبی / وه زاله هاتن؛ جر هاتن؛ تهنگه تاو بوون؛ دامان؛ هه راسان بوون؛ یاس بوون؛ وەرەز بوون؛ جارز بوون. به ستود آوردن؛ جر کردن؛ یاس کردن؛ تهنگه تاو کردن؛ ماندوو کردن؛ هه راسان کردن؛ جارز کردن؛ وه زاله هینان.

ستوهانیدن / sutûhānīdan, sotûhānīdan / مصدر، متعدی. / ادبی / تهنگه تاو کردن؛ وه زاله هینان؛ هه راسان کردن؛ هه فاندن؛ وەرەز کردن؛ ماننهی؛ ماننای؛ جارز کردن؛ وه ستاندن؛ ماندوو- مردوو کردن.

سته / sete / صفت. / گیاه شناسی / گوشتن؛ نابشکاف و به یهک یان چهن دهنکه وه (له مهر میوه گهلی وهک ترئ و ته ماته).

ستیز^۱ / setîz / اسم، [مخفف] شهر؛ جهنگ؛ سواز؛ سواش؛ کیشه؛ هه لا؛ هۆملکی؛ مرخیش؛ سه ربندۆ (ستر و گریز؛ شه و هه لات هه لات).

ستیزه / setîze / ها / اسم، / ادبی / مشت و مهر؛ مروشت؛ سواش؛ سواز؛ جهنگه مرینگی؛ کیشه؛ بهرەنگاری؛ پالوو؛ بهرەره کانی؛ داوا؛ هه فروشی؛ خروجر؛ شهر و هه را.

☐ ستیزه کردن؛ مشت و مهر کردن؛ مروشت کردن؛ جهنگ کهردهی؛ ستیزه کردن؛ تیک بهر بوون؛ داوا کردن؛ شهر کردن؛ به ستیزه برخاستن / ادبی /

به ستیزه برخاستن

ستیزه جو / setîzecû / ها؛ بیان / صفت. / ادبی / شهرانی؛ شهراشۆ؛ جینگن؛ جهنگ خواز؛ وه یخر؛ مقهرس؛ شهر فروش؛ زهک؛ پلەندەر؛ نهقه نۆ؛ سه رنهوق؛ دهم سوور؛ شر و در؛ به کیشه و ناساز؛ خاوەن حەز بە شەڕ و پێکدادان. ههروه ها:

ستیزه جویی

ستیزه گر / setîzegar / ها؛ ان / صفت. / ادبی / ده گرژاچۆ؛ تیکه له لچۆ؛ مروشت کهر؛ شهرانی؛ شهراشۆ؛ قرووش؛ خاوەن خوویان حەز بە شەڕ کردن. ههروه ها: ستیزه گری

- ستیزی / setîzi / بیواژه - سوازی؛ - سواشی؛ - به لشی؛ چۆنیه تی بهرەنگاری کردن له گه لشتیکدا < فرهنگ ستیزی: فره ههنگ سوازی >.

ستیزی دن / setîzîdan / مصدر، لازم. / ادبی / / استیزی دی: شهرت کرد؛ می ستیزی: شهر ده که ی؛ / ستیز: شهر بکه / شهر کردن؛ جهنگ کردن؛ به شهر هاتن؛ به لشین؛ بهر زاندن؛ گزیه ی؛ گزیای؛ ستیزای؛ بهر به ره کانی کردن. ههروه ها: ستیز بدنی

☐ صفت فاعلی: ستیزنده (شهر کهر) / صفت مفعولی: ستیزی ده (شهر کردوو) / مصدر منفی: نـستیزی دن (شهر نه کردن)

ستیع / setîq / ها؛ اسم، / ادبی / ۱. چووک؛ لاشاخ؛ لاشان؛ تیغه شان؛ سه ر شان؛ سه ر یال؛ یاله؛ سه ر قه ل؛ کاوان؛ ته لان؛ ته لان؛ به ندەن؛ مله؛ بستی؛ که ل؛ بانترین شانی بهر زایی ۲. سه رکاو؛ سه رکه ل؛ چله پۆه؛ زینو؛ بستو؛ ترۆپک؛ کوپ؛ قوله؛ چک؛ پۆه؛ لووتکه؛ دوند؛ نووک؛ سه ر نووک؛ گل.

ستیه ندگی / setîhandegî / اسم، / ادبی / تووشی؛ پلەندەری؛ جینگنی؛ نۆیی؛ شهراشۆیی؛ زه کی؛ وه یخری؛ دۆخ یان چۆنیه تی تووش بوون.

ستیه ند / setîhande / ـگان / صفت. / ادبی / تووش؛ ۱. شهراشۆ؛ پلەندەر؛ نهقه نۆ؛ جینگن؛ زه ک ۲. تووره؛ قه لس؛ که سکین؛ که سکون؛ تونه مه زاج.

ستیه دن / setîhîdan / مصدر، لازم. / ادبی / کیشه و هه را کردن؛ چنگاوش بوون؛ ره هه ستن؛ فه گفرین؛ جهنگه مرینگی کهرده ی؛ نۆیین؛ شهر و قال کردن.

سجاده / saccāde / ها؛ [عربی] اسم، به مال؛

جانماز؛ جارماز؛ دوگرد؛ دووگرد؛ شهملک؛ چالک؛ مازلۆخ؛ سوجایه؛ رایهخی که نوپژی له سهر ده کهن.

سجاف / secāf. ها: [عربی/اسم، قارنج؛ زنجاف؛ سنجاف؛ کهناره؛ کۆبه؛ باریکه قوماشی که بۆ ئهستوو و پتهو کردن به پهراویز یان لیواری ناوهکی جل و بهرگهوه (وهک سهرقۆل، پیسیر یا ملیوان) دایده گرن.

سجایا / sacāyā: [عربی] جمع سَجَیَه

سجده / sacde, secde, socde. ها: [عربی/اسم، سوژده؛ شرده: ۱. /اسلام/ له هیمهکانی نوپژ که بریتیه له نانه سهر زهینی ههوت ئهندام (تهویل، دوو له پی دهست، دوو ئهژنۆ، دوو پهنجهی پی) و خویندنهوهی رسته سایه کی دۆعایی ۲. ههر کاریکی وه کوو سوژده.

☐ **سجده کردن**: سوژده بردن؛ سوژده کردن؛ هه نی نانه سهر زهوی بۆ نیشاندانی رپژ و خاکه ساری.

به سجده رفتن: چوونه سوژدهوه؛ سوژده ئه انجام دان.

سجع / 'sac: [عربی/اسم، /دبی/ ۱. سه جع؛ ئاههنگ و کیشی وته (وهک «گۆر» و «سهرشۆر» له رستهی «پیوا لاشهی له ناو گۆر بی، نهک بمینی و سهرشۆر بی» ۲. /قدیمی/ گمه؛ گومه؛ گم؛ گوم؛ گمه گم؛ گومه گوم؛ دهنگی کوتر و گوگوختی.

سجل / secl(I). ها: /ات: [عربی/اسم، پیناسه؛ ناسنامه؛ سجیل؛ بهلگهیی که ناو و نیشانی که سیکی تیدایه.

سجود / sucūd, socūd: [عربی/اسم، /دبی/ سوژده؛ کاری سوژده بردن.

سجیه / sacīyye. سجایا: [عربی/اسم، /دبی/ خده؛ خوو؛ گهد؛ رهوشت.

سحاب / saḥāb: [عربی/اسم، /نامتداول/ ۱. بۆق؛ ههلم؛ ههپ ۲. ههرو؛ ههفر؛ عهور؛ ئهور؛ ئهوره.

سحابی / saḥābī. ها: [عربی/اسم، /نجوم/ ههر یه که له کۆما درۆشنهکانی وهک ههرو یان تهمناسا له ئاسماندا، که شهوانی سامال دهرده کهون.

سحار / saḥār: [عربی/صفت، /دبی/ ئهفسوونکار؛ نپرهنگ باز؛ سحر او.

سحر / sahar. ها: [عربی/اسم، سهحر: ۱. بهر بهیان؛ دهمه بهیان؛ شهوه کی زوو؛ سهر سو؛ بهیانی؛ سهلای سوخ؛ بهربانگ؛ مهلا بانگ دان ۲. پارشیو؛ پارشهو؛ دواکاتهکانی شهو، پیش روون بوونهوهی ههوا.

سحر / sehr. ها: [عربی/اسم، نپرهنگ؛ جادوو؛ سیحر؛ ئهفسوون؛ کهلهک؛ فهن؛ تهلهکه؛ مهکر؛ چاچۆل؛ فیل.

☐ **سحر خواندن**: جهلجهلووت وتن؛ فهن و فوو خوهندن؛ سیحر خویتندن.

سحر کردن: فهن و فوو کردن؛ سیحر کردن؛ له سوڤنگهی ئهفسوونهوه کهسی یا شتیک به دۆخیک دهرهینان. ههروهها: **سحر شدن**

سحر آسا / seḥrāsā: [عربی/فارسی/صفت، سیحر ئاسا؛ جادوو ئاسا؛ ئهفسوون ئاسا؛ وهک جادوو؛ به دۆخ یان چۆنیهتی جادووییهوه.

سحر آمیز / seḥrāmīz: [عربی/فارسی/صفت، ئهفسووناوی؛ سحر او: ۱. ئهفسوونکار؛ تیکهلاو به سیحر و جادوو ۲. /مجازی/ ههژههه؛ سهرسوورپنهر؛ زۆر سهیر و به لاجهوی «سخنان

سحر آمیز: قسه گهلی ئهفسووناوی» * **سحرانگیز** **سحرانگیز** / seḥrangīz: [عربی/فارسی/صفت، سحر آمیز

سحر خیز / saharxīz. ها: /ان: [عربی/فارسی/صفت، زوو رپاب؛ زوو خیز؛ سهحر خیز؛ خاوهن خوو یان ئۆگرهتی به زوو له خهو رپاوون.

سحر خیزی / saharxīzi: [عربی/فارسی/اسم، زوو رپابی؛ زوو خیزی؛ کاری زوو ههستان له خهو بهیانی.

سه‌خواه‌تمه‌ند.

سخت ^۱ /saxt/: صفت. ۱. سه‌خت؛ زه؛ په‌ق؛ زوها؛ گوژم؛ گز؛ چه‌ق؛ ه‌شک؛ ه‌شک؛ پته‌و؛ سفت؛ به‌خوږاگری زوړ له هم‌مېر لیدان یان گوشاره‌وه «چوب سخت؛ چپوی سخت» ۲. ئاریشه؛ سه‌خت؛ سه‌ستم؛ ئاسته‌م؛ دژوار؛ ئاسته‌نگ؛ سه‌خلت؛ گران؛ ئاسی؛ ئاسپه؛ هاسی؛ دوخشار «کار سخت؛ زندگی سخت؛ کاری سه‌خت؛ ژبانی ئاریشه» ۳. تیږ؛ تیږ؛ سه‌خت؛ تون؛ توند؛ تن؛ به‌ته‌وژم «باران سخت؛ بارانی تیږ» ۴. [گفتاری] چه‌ق؛ نمړچ؛ لاسار له سه‌ودادا «تو چقدر سخت هستی! تو چنده چه‌قی!»

سخت بودن: سه‌خت بوون؛ گران بوون؛ ۱. په‌ق بوون؛ زه‌ب بوون؛ زوها بوون؛ گوژم بوون؛ خو راگر بوونی زوړ له به‌رانیه‌ر لیدان و ته‌وژمه‌وه «مثل سنگ سخت بود؛ وه‌کوو به‌رد سه‌خت بوو» ۲. ئاسته‌م بوون؛ سه‌ستم بوون؛ دژوار بوون؛ هاسی/ ئاسی بوون «کار خیلی سخت بود؛ کاره‌که زوړ ئاسته‌م بوو». هه‌روه‌ا: **سخت شدن:** سخت کردن

سخت کسی آمدن/بودن: پی‌گران بوون؛ بو که‌سیک سه‌خت بوون؛ بو که‌سیک سه‌ستم بوون؛ وه‌نه یوؤ سه‌خت ئامای؛ بو که‌سیک دژوار یان دلنه‌خواز بوون «سخت می‌آمد بیای حالی از من پرسی؟ پنت گران بوو به‌اتبای هه‌والیک له من پرسبیا؟»

سخت گذراندن: ئاسته‌م بردنه‌ سهر؛ تال چوون؛ سه‌خت دانه‌سهر؛ گران بگاردن؛ سه‌خت ویارده‌ی؛ به‌ژاری و دژواری و وپرای رهنج و په‌ژاره ژبان دانه‌سهر «آن سال را در خارج سخت گذراندیم؛ نه‌و ساله‌مان له هه‌نده‌ران ئاسته‌م برده‌سهر».

سخت گذشتن: ئاسته‌م تیپه‌رین؛ سه‌خت گوزه‌ران؛ سه‌خت ویه‌رده‌ی؛ سه‌رده‌می به‌ دژواری و ژاری به‌سهر چوون.

سحرگاه /sahargāh/، ان: [عربی/فارسی] اسم. [ادبی] ده‌مه‌وبه‌یان؛ ده‌م‌ده‌ما؛ بوولپله‌ی به‌یان؛ سپیده‌ده‌م؛ کاز و کووز؛ کازیوه؛ کاتی به‌یانی. **سحرگاهان** /sahargāhān/: [عربی/فارسی] قید. [ادبی] ده‌مه‌وبه‌یانان؛ بوولپله‌ی به‌یانان؛ له‌کاتی ده‌مه‌و به‌یاندا.

سحرگاهی /sahargāhi/: [عربی/فارسی] صفت. ده‌مه‌و به‌یانی؛ سپیده‌یی؛ سهر به‌ده‌مه‌و به‌یان «نسیم سحرگاهی؛ شنه‌ی ده‌مه‌وبه‌یانی».

سحری ^۱ /saharī/: [عربی/اسم] پاشیو؛ پارشیو؛ پارشه‌و؛ ساگور؛ نانی به‌ره‌به‌یانی روژگه‌وان «امروز بی‌سحری روزه‌گرفتم؛ نه‌مړو بی‌پارشیو روژووم گرت».

سحری ^۲: صفت. ده‌مه‌به‌یانی؛ به‌ره‌به‌یانی؛ ده‌مه‌سبه‌ینان؛ پیوه‌ندیدار یان به‌ندیدوار به‌به‌یه‌یان «ستاره‌ی سحری؛ نه‌ستیره‌ی ده‌مه‌به‌یانی».

سحری ^۳: قید. [گفتاری] ده‌مه‌وبه‌یان؛ پاشام؛ له‌کاتی به‌ره‌به‌یاندا «سحری بیدار شدم؛ ده‌مه‌وبه‌یان وه‌خه‌به‌ر هاتم».

سحور /sahûr/: [عربی/اسم] [ادبی] سحری **سحری** ^۱ سخا /saxā/: [عربی/اسم] [ادبی] دلاقای؛ دلاوایی؛ ده‌سبازی؛ ده‌سبلاوی؛ به‌خشنده‌یی؛ ده‌هنده‌یی.

سخافت /saxāfat/: [عربی/اسم] [ادبی] نه‌زانکاری؛ که‌مه‌ئاوه‌زی؛ که‌مه‌ژه‌یی؛ گیلی؛ که‌وجی؛ خو‌لی؛ گیژی؛ وپی؛ دوخ یان چوئیه‌تی گیژ و خو‌ل بوون.

سخاوت /sexāvat, saxāvat/: [عربی/اسم] ئادا؛ دلاقای؛ دلاوایی؛ شاخسی؛ ده‌س‌ودلبازی.

سخاوتمند /sexāvatmand, saxāvat-/: [عربی/فارسی] صفت. که‌ره‌مکار؛ ده‌هنده؛ به‌خشنده؛ جوامیر؛ نان‌ده؛ نان‌یده؛ که‌ره‌مدار؛ خواره‌ده؛ ده‌س‌ودلباز؛ خو‌شنان؛ دلاوا؛ شاخس؛

سخت کامه /saxtkāme/: اسم. [کالبدشناسی]
 ئیسکهمه لاژ؛ سه ختمه لاژ؛ ره قه مه لاژ؛ به شی
 به ره وهی مه لاژگ که له دوو له ته ئیسک به
 ناوی ئیسکی مه لاژ بیکهاتووه: سخت کام

سختکوش /saxtkūš, ها: ان: صفت. [ادبی]
 تیکۆشه؛ خاوهن خوو یان هۆگره تی زۆر به
 تیکۆشان.

سختکوشی /saxtkūšî, ها: اسم. تیکۆشه ری؛
 داکۆکی و کۆششی زۆر.

سختگیر /saxtgîr/: صفت. سختگر؛ توند و تیز؛
 بهزا کوون؛ سختگیر؛ خاوهن خوو یان ئۆگره تی
 به سه سختگیری «مدیر سختگر؛ بهرپوه بهری
 سه خنک».

سختگیرانه /saxtgîrāne/: صفت. سه سختگرانه؛
 بهزا کوونانه؛ توند و تیزانه؛ به دۆخ یان چۆنیه تی
 سه سختگیره وه «تدابیر سختگیرانه؛ ته گیرگه لی
 سه خنک».

سختگیرانه: قید. سه سختگرانه؛ بهزا کوونانه؛ توند و
 تیزانه؛ هاوړی له گه ل سه سختگیریدا «سختگیرانه
 عمل می کند: سه سختگیرانه کار ده کا».

سختگیری /saxtgîrî, ها: اسم. سه سختگری؛
 سه سختگیری: ۱. کار یان ره وتی هه لپه چانی
 خه لک به: /الف/ کارگه لی دژوار ب) هه لکردن له
 بار و دۆخی دژواردا ج) چاوپه ری ورد و توند له
 سیستهم، ده ستوور یان قانون «پدرم نسبت به من
 خیلی سختگیر می کرد: بایم له ئاست من زۆر
 سه سختگیری ده کرد» ۲. بهزا کوونی؛ پیداکری؛
 داکۆکی زۆر، به تایبه ت له شونگری و پیداکری
 له سه ر قانون، ده ستوور یان بهرنامه «امسال در
 مدرسه خیلی سختگیری می کنند: نه مسال له
 قوتابخانه دا زۆر سه سختگیری ده کهن».

سختی /saxtî/: اسم. ۱. ره قی؛ هیشکایی؛
 سه سختی؛ زه بی؛ گژی؛ گوژمی؛ سفتی؛ پته وی؛
 گرانی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سه سخت بوون «به
 سختی سنگ: به ره قی به رد» ۲. /ها/ سه سختی؛

سخت گرفتن: سه سخت گرتن؛ پیداکرتن؛
 لاساری کردن؛ سه سختگری کردن؛ پادانه گه ز.

سخت: قید. پیس؛ سه سخت؛ زۆر؛ خراو؛ ئاستهم؛
 به ده ستهم «سخت خشمگین شد: پیس توو ره بوو».
 سخت: ۱. پیشواژه. سه سخت؛ سه خته: ۱. ره ق-؛
 زه ب-؛ خاوهن ره قی یان پته وی «سختپوست:
 ره قپیست» ۲. به گز و گوژمه «سختکوش:
 سه سختکوش».

سخت: ۱. پیشواژه. سه سخت؛ ره ق-؛ گران؛
 - پته و؛ - هه سه م؛ به ره قی یان زه بی «جان سخت:
 سرسخت: گیان سه سخت؛ سه ره ره ق».

سخت افزار /saxtafzār, ها: اسم. سه سختامیز:
 ۱. له ته و پاژگه لی ئیلکترونیکی و میکانیکی
 که مپیوتەر ۲. له ته و ده زگاگه لی کانزایی ماشین
 ۳. جهنگامیزگه لی کانزایی ۴. ئامیزگه لی
 فیزکاری (وهک ویدیو؛ زه بت، گرام و...) .

سختیا /saxtpā/: صفت. خوگر؛ به نه جی و نه گوړ
 له بهرام بهر هۆکارگه لی ده ره کیه وه (وهک ده ما،
 لیدان، گوشار): هه ره وه ها: سختپایی

سختپوست /saxtpūst, ها: ان: اسم.
 ره ق پیس؛ سه سخت پیست؛ هه ره یه که له
 گیانه وه رانی تیره ی ره ق پیستان که زۆر به یان له
 ئاودا ده ژین و قاپیکی پته ویان پیوه یه (وهک
 قرژال).

سختپوست: صفت. پیست ره ق؛ پۆس کولۆفت؛
 که ول سه سخت؛ خاوهن پیستی پته و.

سخت جان /saxtcān, ها: اسم. جان سخت

سخت جانی /saxtcānî, ها: اسم. جان سختی

سختدل /saxtdel, ها: اسم. دل سخت

سخت سر /saxtsar, ها: اسم. سر سخت

سخت شامه /saxtšāme/: اسم. [کالبدشناسی]
 سه خته کاژی؛ ره قه کاژی؛ شانه ی پیوه ندی پته و
 که میشک و مۆخی مۆرغه داران داده پۆشی و
 ره گی خوینی تیدایه.

سخت کام /saxtkām, ها: اسم. سخت کامه

دژواری؛ ئاسته‌می؛ ئاسته‌نگی؛ حسته‌می؛ سه‌خله‌تی؛ ته‌نگاوی؛ دوخشاوی؛ ته‌نگی «سختی کشیدن: سختی کشان» ۳. [مکانیک] پته‌وی؛ خۆراگری؛ هندی خۆراگری شتیک له هه‌مبەر بیچم‌گۆراوه‌هه ۴. قورسی؛ دۆخی هه‌بوونی ماکی کانی له ئاودا «سختی آب: قورسی ئاو».

□ سختی دادن: ئازاردان؛ سه‌خت لی‌گرتن؛ خسته‌ته‌نگانه/ته‌نگیه‌وه؛ ره‌نج و زه‌حمه‌ت پێدان «خیلی به‌چه‌ها سختی دده، آنها را گرسنه نگه می‌داشت: منداله‌کانی زۆر بازار دده‌دان و برسی ده‌یه‌شته‌وه».

سختی دیدن سختی کشیدن

سختی کشیدن: سه‌ختی‌کیشان؛ ته‌نگی کیشان؛ تال و سویری چیشتن «تا بزرگ شدند، سختی کشان: تا گه‌وره‌بوون سه‌خیان کیشان».

سختی دیدن

— سختی: پیوژه. — سه‌ختی؛ هه‌بوونی خۆراگری و به‌رده‌وامی «جان‌سختی: گیان‌سه‌ختی».

سختی‌سینج / saxtīsanç / ها: /اسم. ۱. سه‌ختی‌پیو؛ نام‌زاییک بۆ ئەندازه‌گرتنی سه‌ختی کانا و ماکی تر ۲. قورسی‌پیو؛ که‌رسته‌یان ئامیتریک بۆ پێوانی قورسی ئاو.

سخرد / soxre /: [عربی] /اسم. [ادبی] ۱. ته‌وزه؛ تیتالی؛ گالته؛ قه‌ژمه‌ری؛ قه‌شمه‌ری؛ رشخه‌ن؛ کاری ته‌وزه‌پێ کردن: سخریه ۲. بێگاری؛ بێگار؛ سوخره؛ سۆژه؛ سوغره؛ زه‌ود؛ کاری به‌زۆر.

□ به‌سخره‌گرفتن: گالته‌پێ کردن؛ به‌گالته‌گرتن/زانین؛ به‌تیتالی‌گرتن؛ به‌گه‌مه‌گرتن؛ ته‌وزه‌پێ‌کرن؛ به‌شۆخی‌گیرته‌ی؛ به‌فشه‌گرتن؛ به‌ته‌شفه‌نه‌گرتن؛ رشخه‌ن‌پێ کردن؛ گرتنه‌گه‌مه‌جار «او مرگ را به‌سخره می‌گفت: ئالندی به‌مردن ده‌گردد».

سخریه / soxriyye /: [عربی] سخره

سخن / soxan / ها: /ان: /اسم. [ادبی] ۱. قسه؛ قسه‌یه؛ قسێ؛ قه‌سه؛ په‌یف؛ په‌یف؛ واته؛ وته؛

گفت؛ گپ؛ گلی؛ گوته؛ وشه؛ وشه‌یان رسته‌گه‌لی که‌بۆ ده‌رپرینی مه‌به‌ست ده‌گوترین ۲. [مجازی] هه‌لبه‌ست؛ هۆنراوه؛ شیعر؛ شیعره؛ هۆزان.

□ سخن راندن: وتار/گوتار دان؛ وتار وێژان؛ دوان؛ قسه‌کردن؛ وتوو؛ دوه‌ی؛ دواي «او دربارهی آزادی سخن می‌راند: له‌مه‌ر ئازاده‌یه‌وه وتاری ده‌دا».

سخن گفتن: قسه‌کردن؛ قسه‌یه‌کردن؛ ئاخافتن؛ ئاخاوتن؛ ئاخه‌فتن؛ ئاخفتن؛ په‌یشتن؛ قسه‌که‌رده‌ی؛ قسێ‌که‌رده‌ی؛ واتش.

به‌سخن درآمدن: هاتنه‌قسه؛ هاتنه‌زمان؛ به‌قسه‌هاتن؛ به‌وتار هاتن؛ ده‌س به‌وتن کردن؛ ئامایره‌قسێ؛ ده‌س به‌قسه‌کردن «وقتی به‌سخن درامد، همه‌چشم به‌او دوختند: کاتی هاتنه‌قسه، هه‌موان چاویان لی‌بری».

سخن پراکنی / soxanparākani / ها: /اسم. [ادبی] کار و ره‌وتی قسه‌بلاکردنه‌وه.

سخن‌پرداز / soxanpardāz / ها: /ان: /اسم. [ادبی] ۱. وته‌بیژ؛ گوته‌بیژ؛ زمان‌ته‌ر؛ قسه‌زان ۲. شاعیر؛ هۆنەر؛ هۆزافان.

سخن‌چین / soxančîn / ها: /ان: /اسم. [ادبی] دووزمان؛ قسه‌هین؛ قسه‌به‌ر؛ شووفار؛ شۆفار؛ نیوان‌تی‌کده‌ر؛ که‌سێ که‌قسه‌و باسی که‌سی‌ک به‌بی‌ویستی نه‌و که‌سه، بۆ که‌س‌یان که‌سانی‌تر ده‌با «سخن‌چین خود آسایشی ندارد: دووزمان بۆ خۆی له‌ته‌ناهی دوره».

سخن‌چین: ۱. صفت. تیچین؛ قسه‌به‌ر؛ شووفار؛ شۆفار؛ شه‌یتانی‌که‌ر؛ خه‌به‌ر‌گوه‌یز؛ قسه‌پراگۆیز؛ چول؛ چوله‌ئاشوو؛ به‌کرۆک؛ وات—وات؛ قسه‌هین؛ قسه‌هه‌لچن؛ به‌زاخ؛ به‌زاجکه‌ر؛ خاوه‌ن‌خوو‌یان ئۆگره‌تی به‌دووزمانی «سخن‌چین این‌ماجرأ آرام بود: تیچن لهم کاره‌ساته‌دا ئارام بوو».

سخن‌چینی / soxančîni / ها: /اسم. دووزمانی؛ دووزوانی؛ زمان‌شپری؛ زارشپری؛ قسه‌هه‌لچنی؛

لیکدانهوه هه‌سه‌نگاندن و دهرخستنی بایه‌خی و یژه‌یی و ته‌یه‌ک «او مردی سخن‌شناس بود و می‌دانست این سخن از کجاست: پیاویکی قسه‌ناس بوو، ده‌یزانی ئەم و ته له کوپوه دی». هه‌روه‌ها:

سخن‌شناسی

سخنگو ^۱ /soxangû/، ها: /یان: /سم، بیژهر؛ ویژهر؛ و ته‌بیژ؛ و ته‌وات؛ قسه‌که‌ر؛ قسیه‌که‌ر؛ ده‌م‌راست؛ که‌سی که له لایه‌ن گرو یان دامه‌زراوه‌یی‌که‌وه، له‌مه‌ر کار و بار یان خواسته‌کانیانه‌وه قسه‌ده‌کا «سخنگوی تظاهرکنندگان در مصاحبه با خبرنگاران گفت: ... بیژهری خۆپیشاندهران له وتووێژ له‌گه‌ل هه‌والده‌راندا گوتی: ...».

سخنگو ^۲، صفت، قسه‌که‌ر؛ و ته‌وان؛ ویژهر «مرغ سخنگو؛ مه‌لی قسه‌که‌ر».

سخنور ^۱ /soxanvar/، ها: /ان: /سم، [ادبی] هه‌له‌به‌ستوان؛ شاعیر؛ هۆنه‌ر؛ هه‌ستیار؛ شایه‌ر. سخنور ^۲، صفت، [ادبی] دیوانه‌ر؛ قه‌ل؛ قسه‌زان؛ ده‌م‌پاراو؛ ده‌ماوه‌ر؛ زوان‌پاراو؛ لی‌هاتوو له‌باش قسه‌کردندا.

سخنوری /soxanvarî/، ها: /ان: /سم، [ادبی] ۱. قسه‌زانی؛ ده‌ماوه‌ری؛ دۆخ یا چۆنیه‌تی جوان قسه‌کردن ۲. شاعیری؛ هه‌ستیاری. **سخی** /saxî/، [عربی] صفت، [ادبی] ده‌هه‌نده؛ به‌خه‌شنده؛ دلاوا؛ به‌دل؛ ده‌سه‌ت‌فه‌کری؛ ده‌سه‌ت‌کراوه؛ ده‌سه‌ت‌ودلباز؛ به‌رجاوتیتر «سخی و بلند همت بود؛ ده‌هه‌نده و به‌رزه‌مژی بوو».

سخیف /saxîf/، [عربی] صفت، [ادبی] ۱. /ان/ [نامتداول] به‌یه‌ته‌شه؛ که‌مه‌ئاوه‌ز؛ لاژگ؛ ساویلکه ۲. گه‌وجانه؛ لاژگانه؛ نه‌فامانه؛ گی‌لانه؛ حۆلانه «عمل سخیف: کاری که و جان».

سد /sad(d)/، ها: [عربی] /سم، ۱. سه‌د؛ ئاوبه‌ند؛ به‌ند؛ به‌ریه‌ند؛ به‌ریه‌ن؛ وه‌ن؛ به‌روه‌ن؛ به‌نداو؛ به‌ریه‌به‌ست؛ به‌ریه‌س؛ که‌ریه؛ به‌ره‌گه؛ پێش‌به‌ست؛ له‌مپه‌ری که وه به‌ر ئاوی گه‌رۆک (به‌تایبه‌ت

قسه‌هێنی؛ قسه‌به‌ری؛ به‌زاج؛ شۆفاری؛ شه‌یتانی؛ کار یان په‌وتی گوتنه‌وه‌ی قسه و باس به‌م‌رازی نیوان تی‌کدان.

سرخندان /soxandān/، ها: /ان: /صفت، قسه‌زان؛ ده‌م‌راست؛ زمان‌پاراو؛ ده‌ماوه‌ر؛ و ته‌پاراو؛ قسه‌ره‌نگین؛ ویژا: ۱. خاوه‌ن زانست له‌بواری ویژه‌وانی به‌تایبه‌ت شیعردا ۲. ته‌پ‌زوان؛ ته‌پ‌ده‌م؛ به‌گفت و لفت؛ به‌ده‌م؛ ده‌م‌هه‌راش؛ به‌ده‌م‌ودوو؛ ده‌م‌پاراو؛ خاوه‌ن توانایی باش قسه‌کردن. هه‌روه‌ها: **سرخندانی**

سرخران /soxanrān/، ها: /ان: /سم، وتاریژ؛ بیژهر؛ وتارده‌ر؛ گو‌تۆخ؛ په‌یفگو؛ که‌سی که بۆ گرویه‌کی بیسه‌ر له‌کو‌پ‌ریکی فه‌رمیدا له‌مه‌ر بابه‌تی‌که‌وه قسه‌ده‌کا «سرخران در پایان مردم را به آرامش و تفاهم دعوت کرد؛ بیژهر له‌ئا‌کامدا، خه‌لکی به‌ره‌و هیمنی و لیک‌گه‌یش‌توویی بانگ کرد».

سرخرانی /soxanrānî/، ها: /ان: /سم، وتار؛ گو‌تار؛ گفتار؛ وتاریژی؛ کار یان په‌وتی قسه‌کردن بۆ گرویه‌کی بیسه‌ر، زۆر‌تر له‌کو‌پ‌ریکی فه‌رمیدا و له‌مه‌ر بابه‌تی‌کی تایبه‌ته‌وه.

□ **سرخرانی کردن**، دوان؛ وتاردان؛ مروکیایش؛ وتاریژی کردن.

سرخ‌سرا /soxansarā/، یان: /ان: /سم، [ادبی] شاعیر؛ هۆنه‌ر؛ هۆزنا‌ن.

سرخ‌سرای /soxansarāyî/، ها: /ان: /سم، [ادبی] هۆزنا‌نایی؛ شاعیری؛ کاری شیعر هۆینه‌وه؛ هل‌به‌ستن؛ شیعر دانان.

سرخ‌سنجی /soxansncî/، ها: /ان: /سم، ۱. په‌خه‌ی و یژه‌یی؛ په‌وتی لی‌روانین و تۆژی‌نه‌وه‌ی تاییه‌تمه‌ندی‌گه‌لی جوانکاری و بایه‌خی هۆنه‌ری به‌ره‌مه‌یکی ویژه‌یی؛ په‌خه‌ی ئە‌ده‌بی ۲. و ته‌وانی؛ قسه‌زانی. هه‌روه‌ها: **سرخ‌سنج**

سرخ‌شناس /soxanšenās/، ها: /ان: /صفت، قسه‌ناس؛ و ته‌ناس؛ په‌یف‌ناس؛ خاوه‌ن توانایی له

چەم) دەخړئ تالای بدا یان به‌شیکې لئ
گلدانه‌وه ۲. کار یان ره‌وتی به‌ستن؛ ری گرتن
(یک هفته است، بهمن راه را سد کرده: حوت‌وو‌یکه
هه‌ره‌س ریگای بدسنوود ۳. [مجازی] له‌مپه‌ر؛
به‌رگر؛ گه‌پل؛ به‌ره‌لست؛ رتم [سد راه ترقی؛
دندس‌ری پئی پیشک‌ه‌وتن].

☐ سد انحرافی: به‌ندی ئاو راگو‌پز؛ به‌به‌ندی که
بۆ هینانه سه‌ره‌وه‌ی ئاو و گواستنه‌وه‌ی
دروست‌کراوه.

سد جوع: [ادی] کار یا ره‌وتی به‌ر برسیه‌تی
گرتن؛ لابر‌دنی برسیه‌تی؛ برسیه‌تی شکاندن؛
برسیه‌تی نه‌ه‌یشتن؛ ئاورایی کو‌شته‌ی؛ به‌ر
برسیه‌تی‌گرتن «هر روز با یک قرص نان سدجوع
می‌کرد: هه‌موو رۆژئ به‌تاقه‌نانیک به‌ر برسیه‌تی
ده‌کرب».

سد س‌کندر: [کنایی] به‌به‌ست یان به‌ره‌لستی
ئاسته‌م و پته‌و.

سد مخزنی: به‌به‌ندی که زریوارئ له‌پشتیه‌وه
بۆ نیاته‌کردنی ئاو و به‌ره‌م‌هینانی کار‌ه‌با
پیک‌هاتوه.

☐ سد بستن: به‌به‌ند به‌ستن؛ به‌ند دابه‌ستن؛
به‌به‌ند قایم کردن؛ به‌ند دروست کردن.

سد راه کسی شدن: [مجازی] ری له‌ک‌سئ
برینه‌وه؛ بوونه له‌مپه‌ری ریگای که‌س‌یک؛ به‌ر
به‌ریگه‌ی که‌سئ گرتن؛ بوونه به‌ره‌لستی
که‌س‌یک؛ به‌ر به‌ر‌پ‌یین یان پیشک‌ه‌وتنی
که‌س‌یک‌گرتن.

سد کردن: به‌ستن؛ به‌به‌ست کردن؛ به‌ند
کردن؛ به‌به‌ند کردن؛ بینه‌ی؛ بینه‌ی؛
هله‌به‌ستن؛ هه‌له‌به‌ستن «در آنجا راه دشمن را سد
می‌کردند: له‌ویدا ریگیان به‌دوژمن ده‌به‌ست».

سد معبر کردن: ناو ری گرتن؛ ری به‌ستن؛
وه‌ره را گیرته‌ی؛ به‌ر ری گرتن؛ ناو ده‌س و پا
گرتن؛ به‌ر به‌هات‌و‌چۆ گرتن به‌هۆی کار و
پیشه‌وه «دست‌فروشان در آنجا سد معبر کرده بودند:

ده‌سفروشان له‌ویدا ناوریان گرتبو».

سداب / sodāb / ها: /سم/ نه‌رمیلی؛ پیچن؛
پیچه؛ پیچی؛ پیچی؛ هه‌رمه‌ل؛ گیاه‌کی ئالیکی
پایا، به‌بۆنیکی تیژ و ناخۆش، گه‌لای ئه‌ستوور و
گو‌شتنه‌وه که بۆ ده‌رمان ده‌شی.

سدر / sedr / سم. کونار؛ کینار؛ زهرک؛ سیت‌ر؛
نه‌بگ؛ ته‌ه‌و: ۱. داریکی گه‌رمه‌س‌یری به
گه‌لا‌گه‌لی گچکه و که‌سکی وه‌ک کاجه‌وه
۲. ورده‌گه‌لای وشکه‌لاتووی داری کونار که له
ئاودا کف ده‌کا و سه‌ر و له‌شی پی‌ده‌شۆن.

سدس / sods / [عربی] /سم. [ادی] شه‌ش‌یه‌ک؛
یه‌ک له‌شه‌ش؛ شه‌ش‌یه‌کی.

سده / sade / سم. سه‌ده: ۱. جیزئیکی کو‌نی
ئیرانه له‌شه‌وی ده‌ی ر‌پ‌به‌نداندا که به
دایساندنی ئاگر به‌ر‌پ‌وه ده‌چی ۲. سه‌ته؛
سه‌دسال؛ چه‌رخ؛ یه‌که‌ی زه‌مان به‌ران‌به‌ر به
سه‌د سال.

سدید / sadīd / [عربی] صفت. [ادی] پته‌و؛ به‌ته‌و؛
په‌یت؛ گوریخ؛ قایم [سد سدید: به‌ندی پته‌و].

سدیم / sod(i)yom / [انگلیسی] /فرانسی/سم.
سودیوم؛ توخمی کیمیای کانزایی، به‌ژماره‌ی
ئه‌تومی ۱۱ و کیشی ئه‌تومی ۲۲،۹۸، به‌ره‌نگی
زیو، نه‌رم و بی‌به‌رگه که خیرا له‌هه‌وادا
ئوکسیده ده‌بی و له‌ده‌مایه‌کی خواردا ده‌شکئ و
له‌گه‌ل ئاودا تیکه‌ل ده‌بی: ناتریم

سر / sar / سم. سه‌ر: ۱. به‌شی ژورووی
جه‌سته‌ی گیاندار له‌مله‌وه به‌ره‌و بان ۲. له‌ها/
که‌له؛ سه‌ره؛ سه‌لک؛ سه‌لگ؛ سه‌رک؛ به‌چک؛
بانترین پا‌ژی له‌ش له‌گو‌پوه به‌ره‌و بان «سرش
شکست: سه‌ری شکا» ۳. سه‌ره‌تا؛ ده‌س‌پیک؛
هه‌وه‌ل؛ که‌بار. به‌ران‌به‌ر: ته «از این سر تا آن سر:
له‌م سه‌ر تا ئه‌و سه‌ر» ۴. نووک؛ سه‌ره؛ به‌شی
دوایی «سر سوزن: سه‌ره‌ده‌زی» ۵. سه‌ره؛
زاره‌وانه؛ ده‌م؛ داپۆش «سر‌چاه: سه‌ره‌ی بیر»
۶. یه‌که‌ی بزار‌دنی گیانداران «هفت سر عایله؛ پنج

سر گذر: چن رښان؛ جیگای یهک
گرته‌وهی چن ریگه.

سر نخ: [کنایی] سوږسه؛ سووسه؛ شوین یان
رېنجی شتیک.

□ سر آمدن ☞ به سر آمدن

سر آوردن: ۱. ☞ به سر آوردن ۲. [تعريض]
بو ټاگر هاتن؛ زور به پهله هاتن (صبر کن! مگر
سرآورده‌ای؟) سهر به که! مه‌گر بو ټاگر هاتووی؟.

سر از پا نشاختن: [مجازی] جی به خووه
نه‌گرتن؛ پی له عهرز نه‌ک‌هوتن؛ پا زه‌وی
نه‌گرتن بال دهره‌ینان؛ سهر هاتن (از خوشحالی
سر از پا نمی‌شناخت؛ له خوشیانا جی به جو...
نده‌کرت).

سر از تخم در آوردن: ۱. سهر له هیلکه
دهره‌ینان/جوقانیدن؛ سهره‌تای دهره‌تانی
جووچک له هیلکه ۲. [کنایی] بای بال دان؛ به
خودا هاتن؛ گه‌وره بوون ۳. [کنایی] دم بووی
شیر دان؛ منال و کال بوون.

سر از تن کسی جدا کردن: سهری که‌سیک
برین/په‌راندن/ژی کردن؛ سهر له ملی
که‌سی کردنه‌وه؛ ملی که‌سیک هه‌لکیشان.

سر باز زدن: [مجازی] سهر‌بزوی کردن؛ سهر
هه‌لینان؛ به قسه نه‌کردن؛ ملیچک‌کی کردن؛
نافه‌رمانی کردن؛ نه‌چوونه ژیر فرمان؛ خو
بواردن له نه‌نجامدانی کاری (سربازان از فرمانش
سر باز زدند و از میدان جنگ گریختند؛ سهر‌بازه‌کان
له فهرمانی سهر‌بزوینان کرد و له مه‌یدانی شهر
هه‌لاتن).

سر باز کردن: دم کردنه‌وه؛ دم باز کردن؛
دهمه‌وه‌که‌رده‌ی؛ کرانه‌وه‌ی زاری شتیک (زیر
پایش چاهی سر باز کرد؛ له ژیر پیتدا چاوانه‌ییک
دهمی کرده‌وه).

سر بر آسمان افراشتن/سودن: [ادبی] سهر له
ناسمان سوان: ۱. سهر گه‌یشتنه هه‌وران؛
هه‌وابر بوون؛ زور بلیند بوون ۲. سهر

سر گوسفند: هه‌وت سهر خیزان؛ پینج سهر په‌ز
۷. [گفتاری] قز؛ قزئ؛ مووی سهر (سرم را تراشید؛
سهرمی تاشی) ۸. [مجازی] ژبان؛ ژین (سرش را به
باد داد؛ سهری به بادا) ۹. [مجازی] بیر؛ ناو می‌شک
(نمی‌دانم در سرش چه می‌گذرد؛ نازانم چی له
سهریدایه) ۱۰. [مجازی] نیاز؛ قه‌ست؛ ویست؛
مراز (سر جنگ داشتن؛ به نیازی شهر بوون)
۱۱. [کنایی] سهره‌ک؛ سهر‌وک (سر قبیله؛
سهر هوز ۱۲. نووک؛ چله‌پو‌په؛ پوپه؛ سهر‌اون؛
گل؛ سهره‌قه‌د؛ به‌رزترین شوینی به‌رزاییه‌ک (سر
کوه؛ سهری کیو ۱۳. لچ؛ لچ؛ لیواره؛ په‌راویز؛
قه‌راخ (سر آستین؛ سهر باسک) ۱۴. لا؛ تالی؛ په‌ر
(آن سر میدان؛ نه‌و سهری مه‌یدان) ۱۵. [گفتاری]
هه‌فجی‌اوازی نرخ شتیک (ساعتم را دادم، هزار
تومان هم سر دادم، این یکی را گرفتم؛ سه‌عته‌که‌م دا،
هه‌زار تمه‌نیشم نایه سهری، نه‌مهم وهر‌گرت)
۱۶. (له تیکه‌لاوی لیکه‌ردا) الف) هاوکاری (سر و
کار؛ سهر و کار) ب) ریک‌وپیککی (سر و سیم؛ سر و
سامان؛ سهر و پوتراک؛ سهر و به‌ر).

□ سر بینه ☞ بینه

سر پاکت: سهری پاکت؛ دهرکی پاکت؛
لیواری پاکت که به سهر لیواره‌که‌ی‌تریدا
قده بووه.

سر پل: سهری پرد؛ سهر‌وو پردی: ۱. دم
پرد؛ سهره‌تای پرد ۲. دهر و به‌ری پرد.

سر چراغ: سهر شه‌و؛ سهره‌تای شه‌و؛
چراکه‌ران؛ هه‌وه‌لی شه‌و؛ دم نشیوان.

سر دل: [گفتاری] سهر دل؛ بان دل؛ سهر‌وو
دلی؛ گه‌ده، به‌تایبه‌ت به‌شی سهره‌وه‌ی.

سر زانو: سهر چوک؛ سهر زرانی؛ سهر نه‌ژنو؛
سهر زه‌نگول؛ کلاوه‌ژنو؛ کلاوه‌ی وژنگ؛
که‌شکه‌ک؛ دهر‌په‌روی نه‌ژنو.

سر تا سر ☞ سراسر

سر خانه ☞ سرخانه

سر خود ☞ سرخود

سر به زمین گذاشتن: سر نانهوه؛ سهرهوه
 نیهی: ۱. خهوتن؛ خهفتن؛ نووستن «تا سرم را
 به زمین گذاشتم، صدای تلفن بیدارم کرد: تا سهرم
 نساوه، زړه‌ی تله‌فون خه‌به‌ری کردم‌هوه»
 ۲. [کنایی] مردن؛ کوچی دواپی کردن «فردا که
 سرت را زمین گذاشتی دولت همه چیزت را ضبط
 می‌کند: سبه‌ی سهرت نایه‌وه، ده‌ولت هه‌موو
 شتیکت داگیر ده‌کا».

سر به سر کسی گذاشتن: [مجازی] سهر نانه
 سهر که‌سیک: ۱. گه‌پ و گالته‌کردن به
 که‌سی؛ سهر‌کردنه سهر که‌سیکه‌وه؛ سهر
 خستنه سهر که‌سیک؛ مل بیایش «داشتیم سر
 به سرت می‌گذاشتیم، دلخور نشو: سهرمان ده‌نایه
 سهرت، مه‌یگره دل» ۲. سهر و می‌شک تی‌کدان؛
 که‌سیک ئازار دان.

سر به فلک کشیدن: [مجازی] به ئاسماندا
 هه‌لکشان؛ له ئاسمان رۆ‌چوون؛ هه‌وابر بوون؛
 یه‌کجار به‌رز بوونه‌وه «گرداگرد دره، کوه‌ها، سر به
 فلک کشیده بودند: ده‌وراند‌ه‌وری دۆ‌له‌که، کیوه‌کان
 به ئاسماندا هه‌لکشابوون».

سر به کوه و بیابان گذاشتن: [کنایی] سهر خو
 هه‌لگرتن؛ دان به که‌ژ و کیودا؛ به‌ره‌و چۆ‌لی
 دوور له خه‌لک هه‌لاتن «از دست تو سر می‌گذارم
 به کوه و بیابان: له ده‌س تووه، سهر خووم
 هه‌لده‌گرم».

سر به گریبان بودن: [مجازی] ده‌س به ئه‌ژئو
 بوون؛ ده‌سته‌زانی بوون؛ په‌نجه هه‌لپیکان؛
 خه‌فت خواردن یان بیر کردنه‌وه «سر به
 گریبان بود و نمی‌دانست چه کند: ده‌س به ئه‌ژئو بوو،
 نه‌یده‌زانی چ بکا».

سر بی‌آب تراشیدن: [کنایی] ته‌ون دانه
 ده‌سه‌وه؛ بوونه‌هۆ‌ی ئازار و ده‌ردیسهر.

سر بی‌شام زمین گذاشتن: به‌سکی برسی
 سهر‌نانه‌وه؛ سهر بیج شیو نانه‌وه؛ به‌بیج شیو
 خه‌وتن «پول نداشتیم و سر بی‌شام زمین

گه‌یشتنه ئاسمان؛ هه‌ست به سهر‌به‌ری
 کردن.

سر برآوردن: سهر هه‌لپیان؛ سهر هه‌لپیان؛
 سهره‌هۆ‌رپ‌نه‌ی؛ سهر هه‌لانین: ۱. سهر
 به‌رز کردنه‌وه؛ سهر به‌رز‌ه‌وه‌کردن ۲. [کنایی]
 خو ده‌رخستن؛ وئ و سه‌ی سارا؛ سهر هیئانه
 ده‌ر؛ سهر به‌ر ئارده‌ی؛ خو پیشان‌دان.

سر برداشتن ۳. سر بلند کردن

سر بردن: ۱. به‌سر بردن ۲. [تعریض] کفن
 بو مردوو بردن؛ بو ئاگر هاتن؛ به‌په‌له‌رۆ‌یشتن
 «مگر داری سر می‌بری؟ این قدر عجله برای چیست؟
 مه‌گه‌ر کفن بو مردوو نه‌به‌ی؟ ئه‌و هه‌موو په‌له‌یه‌ت
 له‌چیه؟».

سر بلند کردن: سهر به‌رز کردن/ کردنه‌وه؛
 ۱. سهر هه‌ل‌برین؛ سهر هه‌لپیان؛ سهره
 هۆ‌رپ‌نه‌ی. «سر بلند کرد و به او نگریست: سهری
 به‌رز کرد‌ه‌وه و بۆ‌ی روانی» ۲. [کنایی] سهر
 هه‌لپیان؛ سهر بلند کردن؛ شانازی کردن «مرا
 پیش مردم سر بلند کردی: منت لای خه‌لکه‌وه
 سهر به‌رز کرد» ۳. [مجازی] سهر به‌رز کردنه‌وه؛
 سهر بلند کردنه‌وه؛ راپه‌رین؛ شۆ‌رش کردن «اگر
 کسی سر بلند می‌کرد، کشته می‌شد: ئه‌گه‌ر که‌سی
 سهری به‌رز بکردایه‌ده‌وه، ده‌کوژرا»؛ سر برداشتن
 سر به تن کسی نبودن: [مجازی] سهری که‌سی
 بوونه‌ر ژیر لاشه‌یه‌وه؛ مردن یان کوژرانی
 که‌سی «می‌خواهم سر به تن نباشد! ده‌مه‌وئ
 سهرت بیتته ژیر لاشه‌ته‌وه».

سر به جهنم زدن: [تعریض] باری که‌ر نه‌کران؛
 ئیجگار زۆ‌ر و نه‌گونجاو بوون «حساب این پول‌ها
 سر به جهنم می‌زند: هه‌سیپ ئه‌م پاره‌یان، باری
 که‌ر ناکری».

سر به چیزی زدن: به‌شتیک گه‌یشتن؛ شان
 له‌شتیکه‌وه دان؛ له‌گه‌ل شتیکدا به‌رامبه‌ر
 بوون «ثروت او سر به میلیون‌ها می‌زند: داراییه‌که‌ی
 به‌ملیونان ده‌گا»؛ سر زدن ۴.

سهری شتی «سر کیسه را هم بیاز و با نخ ببند: سهر کیسه که ببندد یک و به بفتیک ببندسته» ۲. [مجازی] شتی برینهوه؛ کوټا کردن؛ بهس کردن؛ دواپی هینان به دؤخ یان کاریک و بهرگری کردن له دريژو پیدانی «دیدم فایده ندارد، زود سر بحث را هم آورد؛ دیتم بیخو، زوو قسه کهم بریده».

سر حرف را باز کردن: [مجازی، گفتاری] سهری قسه داهینان / داخستن؛ سهر قسه داهوردن / داخستن «با خدمتکار خانه سر حرف را باز کرده؛ له گهل خزمه تکاری مالدا سهری قسم داهبا».

هروه‌ها: سر حرف باز شدن

سر خر را کج کردن: [تعریض] پیچ کردنهوه؛ پیچه و کردن؛ دووی بۆره گریټان؛ پیټی خوټ گۆرین «تارئیس را از دور دیدم سر خر را کج کردم و برگشتم به اداره؛ ههر له دوورهوه سهرؤکم دی، پنچم کردوده و گهرامهوه بۆ مه‌زینگه».

سر خم کردن: [کنایی] سهر دانه‌واندن؛ سهر نه‌وی کردن؛ فهرمان بردن؛ سهره‌ره نامنه‌ی؛ به‌پۆته بردنی ده‌ستور و فهرمان؛ سر فرود آوردن

سر خواباندن: [مجازی] ناخلاف لی گرتن؛ به ناخافلدا خستن؛ به سهر ا چوون؛ خافلگیر کردن «خیال نکن می‌توانی مرا سر بخوابانی؛ و نه‌زانی ده‌توانی ناخلافم لی بگری».

سر خود را بالا گرفتن: [مجازی] سهر خوټ هه‌لیرین؛ سهر خوټ به‌رز کردنهوه؛ شانازی کردن «آفرین، هم دزدی بکن، هم سرت را بالا بکیر؛ ئافهرم، دزی بکه و سهریش هه‌لیره».

سر خود را به باد دادن: [مجازی] سهری / سهر خوټ به بادان؛ بوونه باییس خوټ؛ سهر خوټ خواردن؛ خوټ تیدا بردن «به خاطر این کارها سرش را به باد می‌دهد؛ له بهر ئهم کارانه، سهری خوټ ددها به بادا».

سر خود را به جایی زدن: سهر / سهری خوټ له

می‌گذاشتیم: پارهمان نه‌بوو، به زکی برسی سهرمان ده‌ناوه».

سر بی صاحب تراشیدن: [مجازی] کاری بی کارانه کردن؛ له سهد تاش کردن و له یه‌کیان نه‌مالینهوه؛ کاری بی‌هؤ کردن «این کارها برایت نان و آب نمی‌شود، با این مقاله‌ها سر بی صاحب می‌تراشی؛ ئهم کاره نابیتسه نان و ئاو بؤت، بهم وتارانه کاری بی‌کارانه ده‌که‌ی».

سر پیچیدن: [مجازی] نافهرمانی کردن؛ بی‌قه‌ولی کردن؛ سهر بزپوی کردن؛ سهر بادان؛ به قسه نه‌کردن؛ سهر پیچی کردن؛ مل نه‌دان؛

سر پیچی

سر تسلیم فرود آوردن: مل دان؛ سهر دانه‌واندن؛ گوټ رایهل بوون «در برابر استدلال‌های او سر تسلیم فرود آورد؛ له هه‌مه‌به‌ر به‌لگه‌هینانه‌وه کانیدا ملی دا».

سر تغار کسی پایین رفتن: [تعریض] قۆره‌ی مه‌شکه ره‌ش که‌سی هه‌لسان؛ قۆره‌ی سک که‌سیک هاتن؛ برسی بوون.

سر تیشه را بند کردن: [کنایی] چنگ گیردان؛ بۆ خوټ هؤی داهاتی دريژخایه‌ن و به زبانی دیتری دۆزینه‌وه.

سر چیزی باز شدن: سهری شتیک کرانه‌وه /

کریانه‌وه؛ سهری شتی باز / واز بوون؛

۱. هه‌لته‌کیان؛ ئاوه‌لا بوونی ده‌رکی شتی «سر قوطی باز شد؛ سهری قوتووه که کرایه‌وه» ۲. [گفتاری] ده‌ستپیکردنی شتیک «سر صحبت باز شد؛ سهری قسه کرایه‌وه». هه‌روه‌ها: سر

چیزی را باز کردن

سر چیزی را گرفتن: سهری شتیک گرتن؛ گرتنه ده‌سته‌وه‌ی ئاخری شتیک «سر میز را بگیر بریم بیرون؛ سهری میزه که بگره ببینه‌نه ده‌روه».

سر چیزی را هم آوردن: ۱. سهر شتی هینانه یه‌ک؛ دم شتی هاوردنه‌وه؛ جهم کردنه‌وه‌ی

کلاوی خۆوه بوون/ گرتن؛ دهست وهر نه دان
له کاری دیتران «سرت در آخور خودت باشد و کار
به کار کسی نداشته باش!» دهست به کلاوی
خوتهوه بی و کارت به کاری کهسوه نه بی!

سر در آخور کسی کردن: [تعریض/ کوپخایی
کهسئی کردن؛ خۆ ههلقوتاندن له کاری
کهسئیکدا «کار تو همین است که سر در آخور این و
ان بکنی؟ کارت ههر ئهمهیه کوپخایی ئهم و ئهو
بکهی؟»

سر در آوردن: سر دهرهینان/ دهرینان؛ سر
دهرهواردن؛ سره بهر ئاردی: ۱. [مجازی/
سر لی دهرکردن؛ تی گه یشتن «بالاخره از
کارش سر در می آورم؛ ناخری له کاری سر
دهر دینم» ۲. دهر کهوتن؛ سر هه لئینان؛
کوت وپر له جیگایه کهوه قوت بوونهوه «چند ماه
بعد از آمریکا سر در آورد؛ چهند مانگ دواتر، له
ئهمریکاوه سهری دهرهینا».

سر دواندن: [مجازی/ سهگ به ههسار کردن؛
دهساو دهس پی کردن؛ دهسی – دهسی پی
کردن؛ هات وچوو ی بی هۆ پی کردن و به لئینی
ئهمرۆ و بهیانی پی دان «دو ماه مرا سر دواند و
آخر هم خانه را به دیگری فروخت: دوو مانگ سهگ
به ههساری پی کردم و له دواپییدا ماله کهی به
یه کیکی تر فروشت».

سر راحت به زمین گذاشتن: [کنایی/ سهری
سووک نیانه سهر سهرین؛ به بار سووکی
خهوتن (یان مردن)؛ سهری بی خهم نیانهوه
«در طول آن سالها یک شب نشد سر راحت به زمین
بگذاریم؛ لهو ههموو سالانه دا، شهویک نه بوو سهری
سووک بنهینه سهر سهرین».

سر راه کسی را گرفتن: سهره پئی به
کهسئی گرتن؛ پئی پئی گرتن؛ پئی لی گرتن؛
پئی به کهسئی گرتن؛ وهره راو یۆ گیرتهی؛
به رگری کردن له رۆیشتنی کهسپک «شها سر
راه مردم را می گرفتند و لختشان می کردند: شهوانه

جیهک دان/ کوتانه/ مالینه جیگاییکدا؛ سهر/
سهری خۆ به جیگاییکدا مالین.

سر خود را پایین انداختن: سهر/ سهری خۆ
داخستن: ۱. سهر دانه واندن؛ سهری خۆ به
لای سنگدا دانه واندن؛ سهره و وی و سهیره
«سرم را انداختم پایین و چیز ی نگفتم: سهرم
داخت و هیچم نه گوت» ۲. [مجازی/ سهر خۆ
کز کردن؛ ناو له هیچ لایه ک نه دانهوه «سرم را
انداختم پایین و کارم را کردم: سهرم داخست و
کاره کهم کرد» ۳. [مجازی/ سهر شوپ بوون؛
شهرمه زار بوون؛ شهرمه سار بوون «به خاطر
رفتار زشت تو باید سرم را پایین بیندازم: له بهر
کردهوهی دزیوی تو، ئه بی سهرم داختم».

سر خود را جای پای خود گذاشتن: [کنایی/
لووت شوپ کردهوه؛ سهر شوپ کردهوه؛ لووت
داژاندن/ داژه ندن؛ سهر ده بهر خۆ نان «دو روز
دیگر سرت را می گذاری جای پایت و برمی گردی: دوو
رۆژی تر لووت شوپ ده کهیه وه و ده گه ریته وه».

سر خود را دزدیدن: سهر/ سهری خۆ
دزینه وه؛ سهری خۆ کیشانه دواوه.

سر خود را زدن: [مجازی/ سهر کۆتاکر دهنه وه؛
کۆتاکر دهنه وهی قژ.

سر خوردن: [مجازی/ دل ته زین؛ دل دامان؛ به
خۆدا شکانه وه «از آن دختر سر خورده بود: دلی لهو
کچه ته زیوو».

سر دادن: ۱. هه لدان؛ بهردان؛ وهر دهی/ دای
«آواز سر داد: بانگی هه لد!» ۲. نانه سهر؛ سهر
دان؛ نیای سهر؛ باقی دانه وه؛ له سه و دادا،
دانه وهی زیاده ی نرخی کالای وهر گیراو
«ساعت هاما را عوض کردیم و من پانصد تومان سر
دام: سه عاته کانمان گۆریه وه و ئهمن پانسه د
تمه نم نایه سهری» ۳. [مجازی/ سهر بو
شکاندن؛ سهر نانه پئی؛ سهر له پئناو نان؛ بو
کهسئی یان شتی گیان به خت کردن.

سر در آخور خود داشتن: [تعریض/ دهست به

خانه برگشت: ماوه‌ی سهربازیه‌ک‌هی به سهر جوه،
 گه‌راپه‌وه بۆ مال ۲. به سهردا چوون؛ سهر
 بوونه‌وه؛ چوونه سهردا؛ تیگه‌یشتن؛ حالی
 بوون «من این حرفها سرم نمی‌شود: من نه‌م
 قسانم به سهردا حاجی»: سر کسی شدن
 سر عملی داشتن: کاری له سهردا بوون؛ به
 نیازی کاریک بوون «سر رفتن داسه: رو‌یستنه
 سهردا بووه».

سر فرود آوردن سر خم کردن
 سر کتاب باز کردن: «مجازی/دهم کتیب
 کردنه‌وه؛ له پرووی کتیب، فال بۆ
 که‌سیک‌گرته‌وه».

سر کردن: ۱. بردنه‌سهر؛ دانه‌سهر؛ به سهر
 بردن؛ گوزهراندن؛ گوزهران کردن؛ هه‌لکردن؛
 گوزهرنای «سه سال در آنجا سر کردم: سئ سالم
 له‌وئ برده سهر» ۲. «مجازی/سهرکیشان؛
 مل کیشان؛ سهره‌تاتکی کردن؛ سهر تئ کردن؛
 سهر نه‌نه‌که‌رده‌ی؛ سهری خۆ بردنه ناو جئ
 یان شتیکه‌وه «سرت را نکن توی اتاقشان: سهر
 مه‌کیشه نیو دیوه‌که‌یان» ۳. به سهردا دان؛ دانه
 سهر؛ کردنه سهر؛ ئه‌ره‌ده‌ی؛ دایره؛ به مل
 سهرداکیشان «روس‌ریش را بسر کرد:
 سهرپۆشه‌ک‌هی دا به سهر» ۴. «گفتاری/کران؛
 سازان؛ ساچیان؛ پیکه‌هاتن «با هم سر نمی‌کنند:
 پیکه‌وه نابان‌کری».

سر کسی از خودش نبودن: «مجازی/سهری
 که‌سئ هی خۆی نه‌بوون؛ سهر په‌تی بوون؛
 خۆ نه‌دیتن؛ یه‌کجار له خۆ بوردوو بوون «مرد
 نازنینی است، وقتی پای رفاقت به میان بیاید، سرش از
 خودش نیست: پیاویکی پیاوانه‌یه، کاتئ پای
 دۆستایه‌تی بێته پێشه‌وه سهریشی هی حوی
 نیه».

سر کسی با تهنش بازی کردن: «مستهبجن/گای
 بنه بوون؛ گاگوو بوون؛ گێژ و وێژ بوون؛ هۆش
 له خۆ نه‌بوون».

سهره‌رییان به خه‌لک ده‌گرت و پرووتیان
 ده‌کردنه‌وه».

سر رسیدن: ۱. گه‌یشتنه سهر؛ په‌یدا بوون؛
 گه‌یشتنه به‌ره‌وه؛ پێ‌گه‌یشتن؛ په‌نه یاوا‌ی؛
 سهره‌نه ئامه‌ی؛ نه‌نه‌زیه‌ی؛ هاتن یا گه‌یشتن،
 به‌تایبه‌ت له کاتی پرووداویکدا «دزد داشت فرار
 می‌کرد که آزاد سر رسید: دزه‌که خه‌ریک بوو
 ده‌رچئ ئازاد گه‌یشته سهری» ۲. «مجازی/ته‌واو
 بوون؛ هاتنه سهر؛ به سهر هاتن؛ ته‌واو بوونی
 ماوه‌ی شتیگ «مه‌لتت سر رسیده: ماوه‌ت ته‌واو
 بووه».

سر رفتن: هه‌لچوون؛ چوون؛ شیه‌ی؛ شیای؛
 سهرریژ بوون؛ لیواولیو بوون و پژان «شیر سر
 رفت: شیر که هه‌لچوو».

سر زدن: ۱. سهر هه‌لدان؛ هه‌له‌هاتن؛ نه‌نگوتن؛
 نه‌نگوتن؛ شلپین؛ زه‌یقین «سر زدن آفتاب: سهر
 هه‌لدانی خۆر» ۲. لئ بوونه‌وه؛ ده‌رکه‌وتن؛
 زیه‌ی؛ زیای؛ ئاشکرا بوون «از او کارهایی سر می
 زد که حیران می‌ماندی: کاری وای لی ده‌بووه‌وه
 سهرت سوور ده‌ما» ۳. سهر دان؛ سهر قوتان؛
 سهر لئ دان؛ سهر وه‌نه‌دای؛ دیه‌نی کردن یان
 پتپراگه‌یشتن «سری به خانه‌ی آرام زدم: سهریکم
 دا له مالی ئارام» ۴. سر به چیزی زدن

سر سالم به گور بردن: «مجازی/سهری ساق
 نیانه‌وه؛ بئ‌ترس و خه‌م ژیان و به‌مه‌رگی
 ئاسایی مردن «تو با این کارهایت آخر سر سالم به
 گور نمی‌بری: نه‌تۆ به‌م کارانه‌وه ده‌یکه‌ی ئاخری
 سهری ساق نایته‌وه».

سر سبک کردن: «مجازی/خۆ ره‌حه‌ت کردن؛
 ده‌س به‌ئو گه‌باندن؛ خۆ‌خالی کردنه‌وه».

سر سپردن: «مجازی/سهر سپاردن؛ هاتنه به‌ر
 فه‌رمان؛ سرسپرده

سر سنگین بودن سرسنگین

سر شدن: ۱. به سهر چوون؛ رابردن؛ کو‌تایی
 هاتن؛ دوا‌یی هاتن «مدت سهربازی‌اش سر شد و به

سر کسی توی چیزى بودن: [کنایه] سهرى
که سېک ده نيو شتېکدا بوون؛ مل ده بهر
شتېکهوه نان؛ خهريک بوون به کارېکهوه
«همیشه سرش توی کتاب است: همیشه سهرى ده
نيو کتیبدايه».

سر کسی توی حساب بودن: [مجازى] سهرى
که سېک له ناو کاردا بوون؛ ئاگه دار/ ئاگادار
بوون «تو که سرت توی حساب است و وضع ما را
مى دانى: تو که خوت هایتته ناو کاردا و بار و
دوخمان ده زانى».

سر کسی توی لاک خودش بودن: [مجازى]
سهر که سېک له ناو کهول خويدا بوون؛ ههر
خهريکى کارى خو بوون و لا له کارى
که سېک تر نه کردنهوه «همیشه سرش توی لاک
خودش است: همیشه سهرى له ناو کهولى
خويدايه».

سر کسی خلوت بودن: ۱. [مجازى] سهرى
که سېک سووک/ چؤل بوون «اگر سرت خلوت
ست، اين نامه را بخوان: ئه گهر سهرت سووک بوو،
ئهم نامه يه وه خوڼه» ۲. [تعريض] سهرى
که سېک وه رېن؛ کهم موو يان بى موو بوونى
سهرى که سېک. ههروه ا: سر کسی خلوت
شدن

سر کسی را بردن: [مجازى] مېشکى که سېک
خواردن؛ سهرى که سېک ته قانن؛ مېشکى
که سېک بردن؛ مژگوو يو و ارده وى/ به رده وى/
وسته يره؛ به ههرا و زله يان چهنه بازى
که سېک ئازار دان «بچه ها چه خبرتان است؟ سر
همه را برديد: مندالان ئه وه چتانه؟ مېشکمانتان
خوارد».

سر کسی را به باد دادن: [مجازى] سهرى
که سېک دانه بادا؛ سهر که سېک دانه يا؛ سهره و
يو وى وارده وى؛ سهر که سېک وه بهر گولله دان؛
بوونه هوى کوزراني که سېک «آن قدر در
گوشش خواندى و او را وارد معرکه کردى که آخر،

سر کسی براى کارى درد کردن: [مجازى]
سهرى که سېک بؤ کارېک خوران؛ سهر که سېک
بؤ کارى ئيشان؛ خولياى کارى هه بوون «تو
هم که سرت درد مى شد، براى بخت و جدل: توش
خو سدرت يو کيسه ده خورن».

سر کسی بوى فريده سبزی دادن: [مجازى]
سهرى که سېک بؤ گونگه لان خوران؛ سهرى
که سېک بى سهودا نه وه ستان؛ سهر لى ئيشان/
خوران؛ قسه ي بغه کردن.

سر کسی به نئس/ به کلاهش ادرزیدن: [مجازى]
خاوه ن بایه خيک بوون.

سر کسی به تش زيادى کردن: [مجازى] گيانى
که سېک بوونه ملي؛ له گيانى خو ياس بوون؛
خو خسته نه مه ترسيه وه «انگار سرت به تش
ريدى کرده که با اين نره غول طرف شده اى: ده لى
کشان بوته ملت وا بهر منگارى ئهم زلخو رته بووى».

سر کسی به سر نداد/ شير مانندن: [تعريض]
ماستاو بؤ که سېک کردن؛ مه را بى کردن بؤ
که سېک؛ با کردنه قولى که سېک؛ زمانلووسى
بؤ که سېک کردن؛ به که سېکدا هه لگو تن.

سر کسی به سنگ خوردن: [مجازى] لووت
که سېک دانه بهرد؛ ئاوقاى چوترم بوون «وقتى
سرت به سنگ خورد، آن وقت معنى حرفم را
مى فهمى: که لووت دای له سدرت، ئه و کاته له
قسهم تیده گهى».

سر کسی به کار خودش بودن: [مجازى]
سهرقالي کارى خو بوون؛ بهس به کارى خو
په رزان.

سر کسی بى کلاه مانندن: [کنایه] که سېک دهم
له پووش بوون؛ بهش له ئاسمان و زهوين
بريان؛ بهش که سېک حه پووکريان؛ بى بهش
مانى که سېک؛ دهس که سېک له بن هه وانه وه
دهرچوون «همى خوارکيها را خوردند و سر اراد
بى کلاه ماند: هه مووى خواردنه کانيان ماشيه وه و
ئازاد دده له پووش بوو».

مه‌که‌مژ بنیته دهمم؟»

سر کسی را گرم کردن: *[مجازی]* سهری که‌سیک گهرم‌کردن؛ که‌سیک خلا‌فاندن: ۱. که‌سیک خله‌نجانندن؛ خاواندن؛ به‌قسه‌گرتن «کمی سر مهمانها را گرم کن تا شام حاضر شود؛ که‌می سهر میوانه‌کان گهرم که تا شیو پینده‌گا» ۲. له‌خشته‌بردنی که‌سیک؛ که‌سیک خاپاندن؛ که‌سیک فریودان «سر پاسبان را گرم کرد و من توانستم فرار کنم؛ پاسه‌وانه‌که‌ی خلا‌فاند و من توانیم هه‌لیم».

سر کسی شلوغ بودن: *[مجازی]* سهری که‌سیک جه‌نجال بوون؛ سهر‌قال بوونی که‌سیک «دیدم سرت شلوغ است، نخواستم وقتت را بگیرم؛ دیتم سهرت جه‌نجاله، نه‌مویست وه‌ختت بگرم».

سر کسی گرم بودن: سهر‌گهرم بوونی که‌سیک؛ سهر‌قال بوونی که‌سیک؛ سهر جه‌نجال بوونی که‌سیک «خوب است در مغازه سرش گرم است؛ باشه له دوو‌کاندا سهری گهرمه».

هه‌روه‌ها: سر کسی گرم شدن

سر کسی گنج رفتن: سهری که‌سیک له گیزه‌وه چوون؛ مامره‌گنجی به‌که‌سی هاتن؛ سهره‌وه یوی گنج وارده‌ی «سرم گنج رفت، افتادم؛ سهرم له گیزه‌وه چوو، که‌وتم».

سر کشیدن: ۱. *[مجازی]* سهردان؛ سهر‌کیشی کردن؛ سهر کردن «به‌همه‌جا سر می‌کشید؛ سهری نه‌دا له هه‌موو شوینیک» ۲. سهر‌کیشان؛ سهره‌تاتکی کردن؛ مله‌تاتکی کردن؛ مله‌قوتی کردن؛ مله‌قوته کردن؛ مل‌کیشان؛ بۆ دیتن سهر و ملی خو بردنه‌بهره‌وه «از پنجره‌سر کشیدم ببینم کیست؛ له ده‌لا‌قه‌که‌وه سهرم کیشا بزانم کییه» ۳. *[مجازی]* نانه سهره‌وه؛ فر‌کرن؛ ورماشه‌نه ۴. هه‌للووشان؛ هه‌للووشین؛ یه‌کجی دهم پیوه‌نان و هه‌لقوراندن.

سر کیسه را شل کردن: *[کنایی]* ده‌س به‌باخه‌لدا کردن؛ ده‌س بۆ لای چه‌پ بردن؛

سرش را به باد دادی؛ نه‌ونده به‌گویتندا دا و هیناته‌هیله‌وه، ناخری سهرت دا به‌پادا».

سر کسی را به تاق کوبیدن: *[کنایی]* که‌سیک دهم له پووش کردن؛ ده‌ستی که‌سیک به‌زاخ/زاخاودا کردن؛ کلاو نانه سهر که‌سیک؛ که‌سیک به‌فر و فیل بی‌به‌ش کردن «با خوابیدن توی رختخواب و ناله کردن، سر طلبکار را به تاق کوبید؛ به‌له‌نیو جی خه‌وتن و نالاندن، خاوه‌ن قهرزه‌که‌ی دهم له پووش کرد».

سر کسی را تراشیدن: *[کنایی]* له‌که‌سی ته‌له‌که‌کردن؛ سهر که‌سیک بۆ چال بردن «همه‌را تیغ زده و حالا آمده‌می‌خواهد سر تو را بتراشد؛ ده‌ستی هه‌مووی بریوه و ئیسه‌هاتووه و ده‌یه‌وی ته‌له‌که‌ت لی بکا».

سر کسی را خوردن: *[مجازی]* سهر که‌سیک خواردن؛ بوونه‌هوی مهرگی که‌سیک، به‌تایبته له‌بهر بی‌فه‌ری «سر دو تازن را خورده، دارد سومی را می‌گیرد؛ سهری دوو ژنی خواردووه، خه‌ریکه‌سیه‌هه‌میان دینی».

سر کسی را درد آوردن: *[مجازی]* سهر که‌سیک ئیشاندن؛ سهر که‌سی هاوردنه‌ئیش؛ به‌فره‌ویژی که‌سیک ماندوو‌کردن و ئازاردان «باید ببخشید، سر شما را درد آوردم؛ سهر‌تانم ئیشانده‌بی بیوورن».

سر کسی را دور دیدن چشم کسی را دور دیدن

سر کسی را زیر آب کردن: *[کنایی]* سهری که‌سیک به‌گو‌مدا کردن؛ سهر که‌سی نیانه‌چال؛ که‌سیک کوشتن «سر صاحبخانه‌را زیر آب کرد و پولها را برد؛ سهری خاوه‌ن‌مالی کرده‌گو‌مدا و پاره‌کانی برد».

سر کسی را شیره‌مالیدن: *[کنایی]* مه‌که‌مژ نانه دهم که‌سیک؛ به‌زمانی خوش یان به‌شتیکی که‌م که‌سیک خاپاندن «با این حرفها داری سر مرا شیره‌می‌مالی؟؛ به‌م قسه و باسانه‌خه‌ریکی

سر و دست برای چیزی شکستن: [کنایی] سر و مل بۆ شتی شکندن؛ یه کجار خواز یاری شتیک بوون «زمرستان، مردم برای نفت سر و دست می شکستند: زستان، خه لکی بۆ نهوت سر و ملیان ده شکاند».

سر و سامان دادن 𐰽 سر و سامان
سر و صدا را خواباندن 𐰽 سر و صدا
سر و صورت دادن 𐰽 سر و صورت
سر و صورت را صفا دادن 𐰽 سر و صورت
سر و کار داشتن 𐰽 سر و کار
سر و کله زدن 𐰽 سر و کله
سر و کله ی کسی پیدا شدن 𐰽 سر و کله
سر و کیسه کردن 𐰽 سر کیسه کردن
سر و گوش آب دادن 𐰽 سر و گوش
سر و گوش کسی جنبیدن 𐰽 سر و گوش
سری از هم جدا بودن: [مجازی] گیانیک له دوو له شدا بوون؛ پۆحی له دوو جه سته دا بوون؛ گه له ک ئۆگری به کتر بوون «در آن سالها فقط سری از هم جدا بودیم: له و سالانه دا گیانیک بووین له دوو له شدا».

سری توی سرها در آوردن: [مجازی] ناوبانگ ده رکردن؛ سر هاوردنه ناو سر گه ل؛ پیز و بریک به ده ست هینان.

از سر به در/ بیرون کردن: [مجازی] له سر ده رکردن؛ له سر لآبردن؛ له بیر خۆ بردنه وه «فکر رفتن را از سرت به در کن! بیرى رۆیشتن له سرت ده رکه!».

از سر چیزی گذشتن: چاوپۆشی کردن له شتیک؛ له شتی چاوپۆشاندن؛ لی گوزهریان «این بار از سر خطای می گذرم: ئهمجار له تاوانت چاوپۆشی ده کهم».

از سر خود باز کردن: [مجازی] له مل خۆ کردنه وه؛ له کوژ خۆ کردنه وه؛ له خۆ دوور کردنه وه «این ماشین را از سرم باز می کنم: ئهم ماشینه له مل خۆم ده کهممه وه».

دهست به گیرفاندا کردن «اگر سر کیسه را شل کنی. کارت درست می شود: ئه گهر ددس بکه بته باخدا کاره کهت پیکى دئ».

سر کیسه کردن: [کنایی] کلاو سر نان؛ به فیئل و ته له که له که سیک شتیک وه گرتن: سر و کیسه کردن

سر کاو توی/ در خمیره گیر کردن: [کنایی] کهر به باره وه له قور چه قین؛ له مپهر یان گرفتیکى پی شیبینی نه کراو هاتنه پرى.

سر گرفتن: ۱. [مجازی] سر گرتن؛ پیکهاتن؛ جیبه جی بوون؛ پیک کهوته ی «سرانجام عروسی سر گرفت: ناخری زهماوهن سهری کرت» ۲. له باقی سهندنه وه؛ سر وه گرتن له مامه له دا «ساعتم را عوض کردم، سیصد تومان هم سر گرفتیم: سه عاتکه کهم گۆریه وه، سیسه د تمه نیشم باقی سهندنه وه» ۳. [گفتاری] نانه بان سره وه؛ گرته سهره وه؛ له سهر سهر نان؛ سهروو سهره ی نیه ی «قرآن سر گرفته بودند: قورعانیان نابوه بان سهره وه».

سر مویی فاصله داشتن: تاله موویه ک له به یندا بوون؛ مه و دایه کی زۆر کهم هه بوون.

سر مویی فرق نداشتن: [مجازی] عه ین ومه ین بوون؛ عه ین و مه غان یه ک بوون؛ ته و او وه کوو یه ک بوون؛ کوتومت یه ک بوون؛ کوتوله ت بیه ی. ههروه ها: سر مویی فرق نکردن

سر ترس داشتن: نازا بوون؛ به جهرگ بوون؛ چاو نه ترساو/ چاو نه ترس بوون؛ نه ترسان «خیلی سر ترس داری که این طور می نویسی: زۆر نازای که ناوا دهنووسی».

سر نخ به دست آوردن: [کنایی] شوین هه لکردن؛ شوین هه لگرتن؛ رینج یان نیشانه یه ک دۆزینه وه «پس از مدتی جستجو، سر نخى بدست آوردند و توانستند دزد را بگیرند: دواى ماهو یه ک گه ران، شوینیان هه لکرد و توانیان دزه که بگرن».

هات. ههروهه:ا بر سر کسی آوردن؛ به سر

کسی آمدن؛ به سر کسی آوردن

به سر آمدن: [مجازی، ادبی] کوتایی پیتهان؛

دوایی هاتن؛ دمایي ئامه؛ قهتان؛ ههرادیای؛

برانهوه؛ تهواو بوون «مهلتش به سر آمد؛ ماوه که ی

کوتایی پی هات»: سر آمدن

به سر آوردن: [مجازی، ادبی] دانه سهر؛ بردنه

سهر؛ کوتایی پی هینان (عمر خود را در آن شهر

به سر آورد؛ تهمنی خوی لهو شارهدا دایه سهر)؛

سر آوردن

به سر بردن: [مجازی، ادبی] به سهر بردن؛

سهر کردن؛ قهرقه دانندن؛ ژیان بردنه سهر «در

سختی به سر بردن؛ با کسی به سر بردن؛ له

سهختیدا به سهر بردن؛ له گهل که سکی

سهر کردن»: سر بردن

به سر کسی زدن: [مجازی] دان له سهر

که سیک: ۱. لیویان؛ په رینه سهر؛ شیت بوون

«چرا این طور می کنی؟ مگر به سرت زده؛ بۆچی وا

ده که ی؟» مه گهر داویه له سهرت ۲. ئامه ی

سهره و یۆیه و ره؛ له کوتوپر بیریکی سهر به

خه یالدا هاتن «به سرش زد که خانه و زندگی اش را

بفروشد و به اروپا برود؛ دای له سهری مال و

سامانه که ی بفروشی و بچی بۆ ئوروپا».

به سر کسی قسم خوردن: [مجازی] به سهری

که سیک سویند خواردن: ۱. به دروستی و

راستی که سیکدا په رمیان «همه به سر او قسم

می خوردن، تو می گویی دزد است؟» هه موو به سهری

سویند ده خون، تۆ ده لپی دزه؟ ۲. سویند به

سهری که سیک؛ بۆ که سیک ریزنان و به

ژیانی سویند خواردن «به سر شما قسم می خورم

که نمی دانستم؛ سویند به سهری ئیوه نه مده زانی».

تو سر چیزی خوردن: [مجازی] له بره که ووتنی

شتیک؛ له برشت و بایه خی شتی که م بوونه وه

«این روزها تو سر مدرک تحصیلی خورده و دیگر ارج

و قرب گذشته را ندارد؛ ئهم رۆژانه به لگه ی

از سر راه پیدا کردن: [کنایی] له دهشتا

دۆزینه وه؛ له جۆگه هه لگۆزان؛ ئه وه یۆسه ی؛

مفت وه گیر هینان (مگر از سر راه پیدا کرده ام که

به این قیمت بدهم؟» مه گهر له دهشتا دۆز یومه ته وه

به م نرخه بیده م؟».

از سر کسی افتادن: [مجازی] له سهر که سیک

دهر چوون؛ له بیر چوونه وه و ئیدی

لیی نه کۆلینه وه «فکر کاسبی از سرش افتاد؛

هه وای کسم و کار له سهری دهر چوو».

از سر کسی زیاد بودن: له سهر که سیک زیاد

بوون؛ زۆر تر له نیاز یان بایه خی که سیک

بوون «هزار تومان از سرم هم زیاد بود؛ هه زار تمه ن

له سهریشم زیاد بوو».

از سر گذراندن: تیپه راندن؛ تیپه ر کردن؛

بگاردنی رووداو یان سهرده میکی دژوار و

ناله بار «او خطرهای زیادی را از سر گذرانده است؛

مه ترسیگه یه کی زۆری تیپه راندووه».

از سر گرفتن: دهس پی کردنه وه؛ چوونه وه

سهر؛ دیسانه وه در یژه دان «از سربازی که

برگشت کارش را از سر گرفت؛ له سهربازی که

گه راپه وه کاره که ی، دهس پی کرده وه».

از سر و کول هم بالا رفتن ^س سر و کول

با سر آمدن: [مجازی] به سهره وه هاتن؛ به

که لله وه هاتن؛ به حه ز و له زه وه هاتن.

ههروهه:ا با سر رفتن

بر سر دوراهی قرار گرفتن: [کنایی] که وتنه

سهر دوو ریپانه وه؛ که وتنه دوو دلپه وه؛ مانه وه

له هه لیکدا که پیو یستی به هه لپژاردنی یه کی

له دوو ریگه یان دوو بار بیت «سارا در مورد

انتخاب یکی از دو خواستگارش بر سر دو راهی قرار

گرفته بود؛ سارا له هه لپژاردنی یه کی له دوو

خوازیننه کانی که و تبه وه سهر دوو ریپانه وه».

بر سر کسی آمدن: [مجازی] به سهر که سیدا

هاتن / بارین؛ ئامه ی مله ره؛ که سیک تووشی

شتی هاتن «بلاها بر سرم آمد؛ زۆر به لام به سهردا

ژیانهوه؛ چاک بوونهوه «چند روز در بیمارستان خوابید تا سر حال آمد؛ چهند پوژ له نهخوشخانهدا خهوت تا هاتهوه سهر خو».

سر حال آوردن: [مجازی] ژووژاندنهوه؛ بووژاندنهوه؛ هینانهوه گور «هوای خنک او را سر حال آورد؛ هوای فینک ژووژاندیهوه».

سر حال بودن: [مجازی] به گور بوون؛ کوک بوون؛ ساز و دلخوش بوون؛ ساق و سهلیم بوون؛ گوربزه بوون؛ نونگه بوون.

سر کیف بودن: [مجازی] به کهیف بوون؛ به دهماخ بوون؛ هه بوونی ههستی شادی و خوشی «دیشب خیلی سر کیف بودی؛ دویشهو ژور به کهیف بووی».

از کسی سر بودن: له کهسیک سهرتر بوون؛ له کهسیک ههفیاز بوون «آزاد در ادبیات از همه سر است؛ ئازاد له وئژموانیدا له ههمووان سهرتره».

سر ۳: حرف. ۱. سهر؛ سهرهتا؛ له سهر «سر شب؛ سهرهتای شهو» ۲. سهر؛ بان؛ له سهر «سر راه؛ سر کوه؛ سهر ریگه؛ بان یال» ۳. نیو؛ ناو؛ سهر «حمام سر خانه؛ حمامی نیو مال» ۴. کاتی؛ له کاتی؛ له سهر؛ سهر؛ لای؛ هند «سر شام؛ کاتی شیو» ۵. له سهر؛ سهر؛ پای؛ له باره ی «دعوا سر پول است؛ شهر له سهر پارهیه» ۶. له پرووی؛ له سهر؛ له بهر؛ سهروو «سر سیری؛ له رووی تیریهوه» ۷. سهر؛ بان؛ لا؛ له لا؛ چهق «سر سفره؛ سر میز؛ سهری سفره؛ بان میز».

سر بزنگاه: له کاتی خوئی؛ سهرهوهخت؛ باشتین کات بو ناماده بوون له جیگایهک «آزاد سر بزنگاه رسید؛ ئازاد له کاتی خویدا گهشت».

سر تا ته: سهر و بن؛ ۱. ههوهل تا ئاخر «سر تا ته کتاب را خواند؛ سهر و بنی کتیه کهی خویندهوه» ۲. ههر؛ تهنیا «سر تا تهش همین بود؛ سهر و بنی ههر ئههه بوو».

سر راه: سهره ری؛ سهره را؛ له سهر ریگه؛ بان

خویندهواری له برده که نهوه و ئیتر باوی جارانی نهماوه».

تو سر چیزی زدن: [مجازی] شتیک تۆپاندن/ مراندن/ مردارهو کردن؛ بئرخ و بایهخ کردنی شتیک «خواست نو سر فیفت بزند؛ ویستی نرحه کهی بنوینی».

تو سر کسی زدن: دانه سهر کهسیکدا؛ کوتانه سهر کهسیکدا؛ کهسیک ته می کردن.

در سر پروراندن: [مجازی، ادبی] له خه یالدا بوون؛ له بیر و هزردا وهک ئاوات و پلانیك پیوه خهریک بوون «سالها فکر فرا را در سر می پروراند؛ له میژسال بیرى دهر چوونی له خه یالدا بوو».

در سر داشتن: له سهردا بوون؛ به نیاز بوون؛ له بیردا بوون «از اول در سر داشت که کاری پیدا کند؛ له سهرهتاوه له سهریدا بوو کاریک بدوژیتیهوه».

زیر سر داشتن زیر

سر ۲: صفت. سهر؛ ۱. ههفیاز؛ بانتر؛ باشتر؛ چاکتر؛ خاستر؛ قهنجتر «سر بودن؛ سهر بوون» ۲. به دۆخ یان چۆنیه تیهک «سر حال؛ سهر حال».

سر هم: له سهریهک؛ سهریهک؛ پیکهوه؛ یوهو؛ ۱. لیک په یوههست؛ سهروو ههنترینی «این چهار تکه سر هم بود؛ ئهم چوار تیکه له سهریهک بوون» ۲. سهرجهه؛ ویکرا؛ تیگرا؛ پیوه ره «سر هم چقدر خرج کردی؟؛ له سهریهک چهندت خهرج کرد؟».

سر پا بودن: ۱. سهر پا بوون؛ به سهر پاوه بوون ۲. [کنایی] به گور بوون؛ به تین بوون؛ هه بوونی توانایی و هیژی پیویست بو درێزه ی ژبان یان کار و چالاکی «عمو جان در هشتاد سالگی هنوز سرباست؛ ئامامو له ههشتا سالیدا هیشتا به گوره».

سر پا نگهداشتن: وه رقلاندن؛ راگرتن به پاوه. سر حال آمدن: [مجازی] هاتنهوه سهر خو؛ هاتنه سهر خو؛ سهر هه لیئانهوه؛ ژووژانهوه؛

را سر پا بگير تا خودش را خيس نکند: منداله که راييله با خوی تهر نه کا).

سر تاس نشاندن: *[مجازی]* فقه کؤلی کردن؛ قسه لی کیشانه وه؛ به هه ره شه و لیدان، قسه لی دهرهینان.

سر جا آمدن: هاتنه وه سر خؤ؛ هاتنه سر جی؛ هاتنه وه جی؛ نامایوه یاگی؛ گه رانه وه سر باری ئاسایی *[کمی نشستیم تا حال من سر جا آمد؛ حواس من سر جا آمد: تۆزئ دانیشتن تا هاتمه وه سر خوم؛ هؤشی هاند وه سر خوی]*.

ههروه ها: سر جا آوردن

سر جای خود رفتن: چوونه جیی خؤی؛ لوايوه یاگو وئ؛ له جیگای خؤدا جی گرتن *[پیچ را فشار دادم، رفت سر جایش: پالم به پیچکه وه نا، چووه جیی خوی]*.

انداختن

سر جای خود نشاندن: *[کتابی]* نانه وه سر جیی خؤی؛ ئه ره یاگو وئ نیشنه ی؛ داته مراندن؛ داسه کناندن؛ نیشنايره؛ بهر به فره چوونی که سیک گرتن *[خیلی هارت و پورت می کرد، مجبور شدم او را سر جایش بنشانم؛ هاشوه و هوشی زوری ده کرد، ناچار بوم بینمه وه سر جیی خوی]*.

سر جایش بودن: ۱. له جیی / جیگای خؤدا بوون؛ له سر جیی خؤ بوون؛ یاگو وئنه بیه ی *[کتاب سر جایش بود: کتیبه که له جیی خویدا بوو]*. ۲. *[مجازی]* له سر خؤ بوون؛ له دؤخی ئاساییدا بوون *[حالش سر جایش نیست: حالی له سر خوی نیه]* ۳. *[کتابی]* هه ره ده وهام بوون؛ له جیی خؤدا مان *[قولی که دادی سر جایش هست: ئه وه بلیننه دابووت هه ره بهر دودا مه]*.

سر جای کسی نشستن: ۱. له جیی / جیگای که سیک دانیشتن؛ دانیشتن له سر جیگه یه که ئی که سیکی دیکه یه ۲. له جیی / جیگای که سیک دانیشتن؛ نیشتنه جیگه ی که سیک؛ جی که سیک

را؛ سهری ریگه؛ له ریگا؛ سهر ری؛ رانه؛ وه ره را؛ به ریوه؛ به ریډا؛ له شوینی ئام وشوډا *[سر راه دو تا نان بخور: سهره ری دوو نان بکوه]*.

سر سیری: *[کتابی]* نه به دلی؛ به بی مهیلی *[او مدتی است سر سیری کار می کند: ماهه یه که نه به دلی کار ده کا]*.

سر سیاه زمستان: *[مجازی]* سؤله ی زؤسان؛ سه ختی زستان؛ شه خته ی زستان؛ له سهرما و سؤله ی زستاندا *[سر سیاه زمستان ما را از خانه اش بیرون کرد: سؤله ی زوسان له ماله که ی دهری کردین]*.

سر صبر: له سر خؤ؛ به هیمنی؛ به کاوه خؤ؛ به پشوو؛ نه بهلز؛ به شینه یی و هیدیکایی *[سر صبر بنشین و درست مطالعه کن: له سر خو دانیشه و جوان وه خوئنه]*.

سر ضرب: به لهلز؛ زووبه زوو؛ ده سه جی؛ ئازا؛ ده موده س؛ خیرا؛ تافل؛ زوو؛ کرژ و کؤل؛ گورج و گؤل.

سر فرصت: ۱. له کاتی خؤی؛ وه ختی خؤی؛ له وه ختی شیاودا ۲. له دهره تیکدا؛ له کاتیکدا که کاریکی تر هه یی *[سر فرصت این کتاب را بخوان: له دهره تیکدا ئهم کتیبه بخوئنه]*.

سر وقت: سه ره وخت؛ له سه ره وخت؛ له کاتی دیاریکراو یان شیاودا.

از سر: له سه ره؛ له سه ره وه؛ له سه ره؛ سه ره وه؛ هه مدیس؛ هه میسان؛ دیسان؛ دیسانه وه؛ ژنؤ؛ دووباره؛ له سه ره تاوه؛ له هه وه له وه.

□ سر پا ایستادن: *[گفتاری]* به پیوه راوه ستان؛ وه پاوه ویسیان؛ په یوه / پاوه مدره ی؛ وه ستان به سه ره پیوه.

سر پا گرفتن: *[گفتاری]* راهیلان؛ داهیشتن؛ راداشتن؛ راهیشتن؛ ئه ره دارته ی؛ داریره؛ یارمه تی دانی مندل بؤ ده سه به ئاو کردن *[بچه*

شتیک کار کردن (سر ماشین کار می‌کنم: له سر ماشین کار ده‌کم).

سر چیزی گذاشتن: له سر شتیک دانان: ۱. له بان چتیکه‌وه دانان؛ نیانه بان شتیک؛ ئه‌ره سه‌روو چوئوئی نیه؛ نانه سر شتیک (ساعت را گذاشت سر طاقچه: سه‌عته‌که‌ی له سر رفه‌که دانا) ۲. [مجازی] له پئی شتیک دانان؛ بۆ‌گه‌بشتن به شتیک، له ده‌ست دان (جاناش را سر این مرز و بوم گذاشت: گیانی له سر ئهم ولاته دانا).

سر چیزی نشستن: له سر شتیک دانیشتن؛ سه‌روو چوئوئی‌هه‌ نیشه‌یره: ۱. له لیوار یان لای شتیکه‌وه دانیشتن (نشست سر حوض: له سر حه‌وزه‌که دانیشتن) ۲. [مجازی] له سر شتیک دانیشتنه‌وه؛ به کاریکه‌وه په‌رژان (نشستم سر کارم: دانیشتمه‌وه سر کاره‌کم).

سر حرف خود ایستادن/بودن: [گفتاری] له سر قسه‌ی خو‌راوه‌ستان/وه‌ستان/بوون؛ پابه‌ندی قسه و به‌لینی خو‌بوون (اگر تو دبه‌نکی من سر حرف خود ایستاده‌ام: ئه‌گه‌ر تۆ دهبه‌نه‌که‌ی، من له سر قسه‌ی خوم وه‌ستام).

سر حرف را باز کردن: [مجازی] سر قسه‌داهاوردن؛ سه‌ری باس/قسه‌داهینان؛ سه‌ر قسه‌ده‌رخستن؛ ده‌ست پیکردنی وتووێژ.

سر خاک کسی رفتن: چوونه سه‌ر خاکی که‌سیک؛ پۆبشتن بۆ سه‌ر قه‌بری که‌سیک؛ چوونه سه‌ر زیاره‌تی که‌سی.

سر خشت افتادن: [کنایی] که‌وته ناو ته‌شت؛ له دایک بوون؛ هانته‌دیناوه.

سر خشت رفتن: [کنایی] چوونه سه‌ر ته‌شت؛ زاین؛ منال هاوردن.

سر خشت نشاندن: [کنایی] نانه سه‌ر ته‌شت؛ زایاندن؛ یارمه‌تی دان به دایک له کاتی منداال بوونیدا.

سر خود کشیدن: نخافتن؛ کێشانه مل سه‌ردا؛

گرتنه‌وه؛ پله و پایه‌ی که‌سیک وه ده‌ست هینان (بعد از رضا شاه پسرش سر جایش نشست: دواي ره‌زا شا‌کوړه‌که‌ی له جیبی دانیشتن) ۳. [کنایی] جیی که‌سیک گرتنه‌وه؛ یاگو یوئ گیرته‌یوه؛ درێژه پیدانی کار بان کرده‌وه‌ی که‌سیک (مدتی از دست بچه‌ها خواب نداشتیم، حالا نوه‌ها سر جایشان نشسته‌اند: ماوه‌یه‌که به‌بۆنه‌ی مندااله‌که‌نوه‌خومان نه‌بوو، ئیستا نه‌وه‌کان جی‌بان گرتونه‌ته‌وه).

سر چیزی آمدن: ۱. هانته‌وه سه‌ر شتیک (امدم سر بحث قبلی: هاتینه‌وه سه‌ر باسی پېشوو) ۲. هانته سه‌ر شتیک؛ نزیک شتیک که‌وته‌وه؛ هانته لای شتیک (امدم سر میز: هاتینه سه‌ر میزه‌که) ۳. [مجازی] هانته/هانته‌وه سه‌ر شتیک؛ ده‌رکه‌وتنی شتیک (سر شوق آمدن: هانته سه‌ر که‌یف).

سر چیزی انداختن: خستنه سه‌ر شتیک؛ به‌دهم شتیکه‌وه دان (پستو را هم انداختیم سر مغازه، کمی بزرگتر شد: پېشخانه‌که‌شمان خسته سه‌ر دوو‌کانه‌که، تۆزئ گه‌وره‌بۆه).

سر چیزی بازی درآوردن: له سه‌ر شتیک برۆبیانوو هینانه‌وه (سر فروش خانه بازی درآورد: له سه‌ر فروشتنی ماله‌که بر و بیانووی هیناوه).

سر چیزی رفتن: ۱. چوونه سه‌ر شتیک؛ چوونه سو‌راخی شتیکه‌وه (رفت سر قابلمه و یک تکه گوشت برداشت: چووه سه‌ر قابلمه‌که و پله‌گوشتیکی هه‌لگرت) ۲. چوونه سه‌ر شتیک؛ به‌شتیکه‌وه په‌رژان (برویم سر بحث اصلی: بچینه سه‌ر باسی سه‌ره‌کی) ۳. له سه‌ر شتیک چوون؛ به‌بۆنه‌ی شتیکه‌وه له به‌ین چوون (ماشین هم سر قمار رفت: ماشینه‌که‌ش له سه‌ر قوما‌ر چوو).

سر چیزی کار کردن: له سه‌ر شتیک کار کردن: ۱. خه‌ریکی شتیک بوون؛ سه‌رقالی شتیک بوون (سر مقاله‌ی دیروزی کار می‌کنم: له سه‌ر وتاره‌که‌ی دویتیکه کار ده‌کم) ۲. به

خۆ داپۆشین به سهره‌نداز.

سر دست بردن ﴿سر﴾ روی دست بردن، رو^۲

سر دست بلند کردن؛ به سهر دهسته‌وه گرتن؛ گرتنه سهر دهسته‌وه؛ به‌رز کردنه‌وه و له سهر دهست و سهر نان «قهرمان را سر دست بلند کردند؛ قاره‌مانه‌که‌یان به سهر دهسته‌وه گرت».

سر دست رفتن: سهرسم دان؛ سهرسم بردن؛ سهرانگرتی بوون؛ ته‌رپلین؛ ساتمه بردن؛ هه‌له‌نگوتن؛ پەت بردنی چاره‌وی.

سر ذوق آمدن: «مجازی/ سۆز هه‌ستان؛ هاتنه سۆز؛ چێژه و دۆخیکی تایبەت بۆ چالاکیه‌ک په‌یدا کردن.

سر راه گذشتن: له سهر ری دانان؛ نانه سهر ری؛ له سهره ری/ سهره ریگا دانان؛ نیایره سهروو پای؛ ویل کردن له سهر بوارگه‌دا «بچه را گذاشته بودند سر راه؛ منداله‌که‌یان له سهر ری دانا بوو».

سر زار رفتن: به سهر زگه‌وه چوون؛ له سهر سکه‌وه چوون؛ سهروو له‌مینه‌ لوه‌ی؛ مردن (مندال یان دایک) له کاتی زکو زادا «زن اولش سر زار رفت؛ بچه‌ی دومش سر زار رفت؛ ژنی هه‌وه‌لی به سهر زگه‌وه چوو؛ مندالی دووه‌مه‌ی له سهر سکه‌وه چوو».

سر زبانه‌یا افتادن: کهوتنه سهر زاران: ۱. ناو ده‌رکردن؛ ناو داخستن؛ به‌ناوبانگ بوون «این شعر سر زبانه‌یا افتاده بود؛ ئەم شیعره کهوتیوو سهر زاران» ۲. بلاوه‌وه بوون؛ باو سه‌ندن؛ کهوتنه دەم «یک روز سر زبانه‌یا افتاد که قرار است صلح بشود؛ رۆژێک کهوته سهر زارانده‌وه که بپارە ناشتی بکری» * به سهر زبانه‌یا افتادن

سر سیل شاه نقاره زدن: «مجازی/ قهف سمیل بادان؛ خاوه‌ن هیمنی، ئاسایش و مال و سامانی زۆر بوون.

سر شوق آمدن: «مجازی/ نه‌شه‌گرتن؛ هۆگره‌تی په‌یدا کردن؛ هاتنه سهر شه‌وق.

سر غیرت آمدن: «مجازی/ خیره‌ت جمین/ جمه‌ی؛ خیره‌ت گول کردن.

سر قدم رفتن: «مجازی، گفتاری/ چوونه ده‌ساو؛ ده‌س به‌ ئاو گه‌یاندن «شبی پنج بار سر قدم می‌رود؛ شه‌وی پینچ جار ده‌جینه‌ ده‌سه».

سر قوز افتادن: «مجازی، گفتاری/ رک کردن؛ ورک کردن؛ گه‌ی کردن؛ سینگ کردن؛ سهر قین کهوتن؛ هاتنه سهر ناکۆکی و دژه‌به‌رایه‌تی «سر قوز افتاده بود؛ و از رادیو دست بر نمی‌داشت؛ رکی کردیوو ده‌ستی له رادیۆکه هه‌لنه‌ده‌گرت».

سر قول خود بودن: له سهر به‌لینی خۆ بوون/ مان؛ پابه‌ندی گفت و به‌لینی خۆ بوون «هنوز سر قولت هسی؟ هیشتا له سهر به‌لینت ماوی؟».

سر کار آمدن: هاتنه سهر کار: ۱. بۆ شوینی کار هاتن «حالا وقت سر کار آمدن است؛ ئیسته کاتی هاتنه سهر که؟» ۲. به سهرۆکایه‌تی و حکومه‌ت گه‌یشتن «بعد از کودتا، زاهدی سر آمد؛ پاش کووده‌تا، زاهدی هاتنه سهر کرد».

سر کار رفتن: چوونه سهر کار: ۱. سهرقالی کار بوون؛ به کار په‌رژان؛ خه‌ریکی کار بوون «تازه سر کار رفتم؛ تازە چوتە سەر کار» ۲. چوون بۆ سهر کار؛ بۆ شوینی کارکردن چوون.

سر کار گذاشتن: ۱. نانه سهر کار؛ دامه‌زاندن «او را برد کارخانه و گذاشت بر کارد؛ بر دیه کارخانه و نایه سهر کار» ۲. «کنایی/ گالته/ تیتالی پی کردن؛ سهرقال کردن و خلافاندنی که‌سیک بۆ بوونه گالته‌جا» «میخواست تورا سر نهر بگه‌ندن و کمی بخندد؛ به‌نیاز بوو کالته‌ب بی‌گه‌ و هیندیک پی‌بکه‌نی».

سر کردن: کردنه سهر؛ دانه سهر؛ ئه‌ره‌ده‌ی؛ دایره؛ سهر داپۆشان «کلاه سهری بپوش؛ کلاه سهری».

سر کسی آمدن: «مجازی، گفتاری/ ۱. به سهر که‌سیکدا هاتن؛ هاتنه سهر که‌سیکا؛ ملوو

که سیدا <لحاف را کشید سرش: لیفه که ی دایه سریدا>.

سر کسی کلاه رفتن: <مجازی/ کلاو چوونه سهر که سیک: ۱. فریو خواردنی که سیک > در این معامله کلی سر تو کلاه رفت: لهم مامه لهدا کؤلّی کلاو چووه سهرت > ۲. زهره ر لیکه و تن؛ زهره کردن <سرت کلاه رفت، این ماشین را نخریدی: کلاو چووه سهرت، ثم ماشینت نه کری>.

سر کسی کلاه گذاشتن: <مجازی/ کلاو نانه سهر که سیک: که سیک فریو دان؛ یو گؤل دهی > <فروشنده سرش کلاه گذاشت و رادیو دست دوم را به جای نو به او فروخت: فروشیاره که کلاوی نایه سهری و رادیوی دهسته دووی به جیگای تازه پی فروشت>.

سر کسی هوو آوردن <هوو آوردن سر کسی، هوو>

سر گنج نشستن: <تعریض/ له سهر خه زینه دانیشتن؛ خاوم پاره ی فراوان و بی نه ژمار بوون > مگر سر گنج نشسته ام که از این پولها خرج کنم؟ مه گهر له سهر خه زینه دانیشتووم که پوولی وا خرج کهم؟>.

سر لج افتادن: لهنج کردن؛ رک کردن.

سر وقت کسی/ چیزی رفتن: چوونه سهر که سئ/ شتیک؛ بو لای که سئ/ شتیک چوون <رفته بود سر وقت موزها: چووبوه سهر موزه کان>.

سر وعده حاضر شدن: له سهر بریار ناماده بوون؛ له کاتی بریاردارو له جی ژوان بوون.

به سر زبانه افتادن <سر زبانه افتادن>

به سر کسی آوردن <سر کسی آوردن>

سر ۱: پیشواژه. ۱. سهر-؛ سهره که؛ سهروک

<سرپاسبان؛ سرپرست: سهر پاسهوان؛ سهر پرشت>

۲. سهر-؛ سهره-؛ بهشی سهرووی ههر شتیک

<سربخاری: سهره سوپا> ۳. سهره-و؛ سهره-؛

دهس-؛ دهست-؛ بهره-و؛ ره-و-و؛ سو؛ لا؛

لایه ن <سربالا؛ سربایین: سهره و ژوور؛ سهره و خوار>.

یویه ره نامه ی؛ وه بهر کاره سات یان پرووداویک که و تن <تا سرم نامده بود باور نمی کردم: تا به سهریدا نه هائیوو پروام نه ده کرد> ۲. هاتنه سهر که سیک <مده سر س، می گوید پول بده: هاتونه سهرم، دهلی پاره بدهیه>.

سر کسی آوردن: <مجازی/ گفتاری/ به سهر که سیکدا هیئان؛ هاوردنه سهر که سیکدا؛ که سیک تووشیار کردن: به سر کسی آوردن سر کسی افتادن: <مجازی/ گفتاری/ که و تنه سهر که سیک؛ که فتنه مل که سئ؛ بوون به پیشی که سیکه وه؛ به سهر که سیکدا سه پان > <خرج او هم خاوس سر س: خه رجی نه ویش که و تنه سهر می>.

سر کسی بازی در آوردن: <مجازی/ پت په تین به سهری که سیکدا هیئان؛ به ئاکاری گزیکارانه و دروژنانه که سیک ئازار دان > <نمی دانی در این دو سال چه بازی سر ما در آوردند: نازانی لهم دوو ساله دا چ سهره نه ئیکبان سهره مئاندا خیا>.

سر کسی حامله/ آستن بودن: به که سیکه وه ئاوس بوون؛ که سیک له زگدا بوون؛ سنگ به که سیکه وه پر بوون <تازه سر سهری دوشی حامله بود: تازه به مئانده دوو همدمه گد بده ئاوس بوو>.

سر کسی خراب شدن: <مجازی/ ته پ دانه سهر که سئ؛ بوونه سهرباری که سیک؛ بی بانگیشتن بوونه میوانی که سیک: روی سر کسی خراب شدن>

سر کسی در آوردن: <مجازی/ به سهر/ ملی که سیکدا رزاندن؛ به که سیکدا رزاندن؛ ریته ی ملوو یویه؛ له سهر که سئ تۆله کردنه وه > <چرا دق دلایات را سر می در آورده؟: بوچی داخی خۆت به سهری مئاندا رراند>.

سر کسی شدن <سر شدن> ۲-

سر کسی کشیدن: <گفتاری/ به سهر که سیکدا دان؛ کیشانه سهر که سیکدا؛ دانه مل>

گفتگو: سهره‌نای کار؛ ده‌سپیکی وتووئژ.

سرا /sarā/، ها: /اسم/ ۱. یانه؛ خانوو؛ مال؛ خانگ؛ خانک؛ خینی؛ جیگای بوونی شتی «سرای سالمندان؛ یانه‌ی دانسالان» ۲. تیمچه؛ قه‌پسهری؛ بازارۆکه؛ هه‌وشه‌یه‌ک و چهند دالانی سهر داپۆشراو، سهرانسهر دووکان و حوچره‌ی بازارگانان که شوینی سه‌ودایه ۳. [قدیمی] سهر؛ ته‌لار؛ کاخ؛ کوۆشک ۴. [ادبی] جیهان؛ دنیا.

☐ **سرای آخرت**: ئەو لا؛ مالی ئەولا؛ دنیای پاش مەرگ؛ ئەو دنیا؛ مالی قیامت.
سرای سالمندان: یانه‌ی دانسالان؛ ئاسایشگای به‌سالا جوان؛ مالی پیران.
سرای کودک: باخچه‌ی مندالان؛ یانه‌ی مندالان.

- **سرا** /پیواز. - سهر؛ جیگا؛ جیگه؛ جیی شتی «کاروانسرا؛ کاروانسهر».

- **سرا** /sarā, sorā/، پیواز. - هۆن؛ - قان؛ - بیژ؛ - ویژ؛ - واچ؛ - چر «ترانه‌سرا؛ لاوک‌هون».

- **سرائی** /sarā'i, sorā'i/، سرائی

- **سرائی** /sarā'i/، سرائی

سرائیدن /sarā'idan, sorā'idan/، سرائیدن
سراب /sarāb/، اسم. ۱. [عربی] تراویلکه؛ هال؛ له‌یلان؛ په‌وره‌و؛ په‌په‌رک؛ ئاونما؛ به‌رده‌تراویلکه؛ به‌رده‌په‌یژگه؛ په‌وره‌وک؛ دیارده‌یه‌کی که‌شی به‌هۆی تیشکدانه‌وی نوور له‌سهر تووئیکی هه‌وای گهرمدا، که‌دیمه‌نیکی وه‌ک ئاو به‌دی‌دینی
۲. /ها/ سهراو؛ سراو؛ بنه‌به‌نگه؛ بن‌اوان؛ سهرچاوکه؛ سهرچاوگه؛ سهرچه‌مه؛ سهرچاوانه؛ کونجی کاریز؛ شوینی هانه‌نده‌ری ئاوی چاوکه‌یان کاریز ۳. سهرچه‌م؛ سهرچه‌مه؛ به‌شی سهرووی چه‌م.

سراپا /sarāpā/، قید. سهرتاپا؛ سهرتاپی؛ سهراپا؛ سهراپی: ۱. سهر له‌ به‌ر؛ هه‌موو له‌ش؛ له‌ سهر تا پی؛ هه‌موو ئەندام «سرائیش زخمی بود و از آنها خون می‌چکید: سهرتاپای بریندار بوو، خوینی

- **سر** /پیواز. - سهر؛ - ده‌س؛ - ده‌ست؛ سو؛ لا «بالا‌سر؛ بان‌سهر».

- **سر** /پسوند. - سهر؛ جیگا؛ شوین (له‌ ناوی شارۆچکه و گوندان) «روانسهر؛ روانسهر».

سر /ser/، [انگلیسی] /اسم. سیژ: ۱. سهرناویکی ماقوولانه بو پیاوانی ئینگلیزی، خوارتر له‌ لورد ۲. سهرناویک بو پیاوانی ئینگلیزی زمان، به‌ واتای: ئاغا، قوربان.

سر /صفت. [گفتاری] سر؛ که‌رخ؛ بی‌هه‌ست «دسته‌ایم از سرما سر شده بود: ده‌ستم له‌ سهرما سر بیوو».

سر /ser(r)/، ها؛ اسرا؛ / [عربی] /اسم. راز؛ نه‌هین؛ نه‌هینی؛ مه‌لامه‌ت «سر این کار چیست؟ رازی ئەم کاره‌ چیه؟».

سر /sor/، صفت. [گفتاری] خز؛ کاش؛ ته‌حس؛ خلیسک؛ شه‌مت؛ شه‌میت؛ شه‌میتۆک؛ تووز؛ خه‌زگ؛ سو؛ به‌ رووپه‌ریکی لووس و خزه‌وه.

☐ **سر بودن**: خز بوون «زمین خیلی سراس‌ت، مواظب باش! زه‌وی زۆر خزه‌، وریا به‌!».

سر خوردن: خزان؛ خزیان؛ خلیسکان؛ خلیسکیان؛ خلیسکین؛ هه‌ل‌خلیسکین؛ خزیه‌ی؛ خزیای؛ شه‌متین؛ حولیسیین؛ حولسین؛ ته‌حسین؛ سو؛ خواردن «پایم سر خورد و افتادم: پام خزا و که‌وتم».

سر دادن: خزان‌دن؛ خلیسکاندن؛ هه‌ل‌خلیسکاندن.

سر آستین /sarāstīn/، ها: /اسم. سهرقۆل؛ سهر ئاسین؛ مه‌چه‌ک پۆش له‌ کراس و که‌وادا.

سر آسیاب /sarās(i)yāb/، اسم. شوینه‌ئاش؛ جیی دامه‌زرانی ئاش.

سر آشپز /sarāšpaz/، ها؛ ان: /اسم. سهرئاشپه‌ز؛ که‌سێ که‌ سهرپه‌رشتی چه‌ن شیوکه‌ری له‌ نیو دامه‌زراوه‌یه‌کدا به‌ ئەستۆه.

سر آغاژ /sarāqāz/، ها: /اسم. سهره‌تا؛ ده‌سپیک؛ که‌بار؛ به‌ژه‌نگ؛ گهرد و گول «سر‌آغاز کار؛ سر‌آغاز

کاسه که داکهوت و ئاو لیژوهه بوو به سره
فهرشه کهدا. ههروهه: سرازیر کردن

سرازیری / sarāzîrî / ها: / اسم. سهرهوخواری؛
لیژیایی؛ لیژری؛ سهرهولییایی؛ بهرهو لیژیایی؛
سهرهولییژی؛ سهرهوخواری؛ سهرهوخواریه؛
سهرهوخواریه کی؛ سهره بهره خواریه؛
بهرهوخواری کی؛ بهرهوخواریه؛ بهرهوژییه؛ سهره بهرهو
ژییه؛ سهر بهه ژیه؛ سهرهژییه؛ سهرهوژییه؛ سهره
سهرهوار؛ سهره واره؛ سهرهوار کی؛ سهره
چیژی؛ سهرهوچیژی؛ رهوهو نشیوی. بهرانبهه:
سربالایی «سرازیری کوه؛ سرازیری جاده:
سهرهوخواری کیو؛ لیژی ریگا».

سراسر / sarāsar / قید. سهرانسهر؛ سهرتاسهر؛
سهراسهر؛ سهراسا: ۱. بهرانبهه؛ شهقانشهق؛ لهه
سهر تائهو سهر «سراسر جهان؛ سهرانسهری
جهان» ۲. / ادبی / گشت؛ گشک؛ گش؛ گرد؛
گش لهه گش؛ ههموو؛ ویکرا؛ تیکرا؛ پیکهوه.

سراسری / sarāsarî / صفت. سهرانسهری؛
سهرتاسهری؛ سهراسهری؛ سهراسایی؛ گشتی؛
ههموانی؛ پیوهندیدار به ههموو شوینیکی ههریم
یان ولاتیکهوه «راه آهن سراسری؛ انتخابات سراسری؛
هیلی ئاسنی سهرانسهری؛ ههلبژاردنی
سهراسهری».

سراسقف / sarosqof / ها: / ان: / فارسی / معرب از
یونانی / اسم. ئوسقوفی گهوره؛ سهروک ئوسقوفی
که سهروکایه تی ئوسقوفه کانی تری له ناوچه یان
ولاتیکدا به دهسته.

سراسیمگی / sarāsimegî / / اسم. شله ژاوی؛
سهرسامی؛ دهسه پاچهیی؛ دۆخ یان چۆنیه تی
سهر لی شۆوان؛ دامان؛ سهرسام بوون «در همه جا
سراسیمگی به چشم می خورد؛ له ههموو جیگه یه کدا
شله ژاوی بهرچاو بوو».

سراسیمه / sarāsime / / صفت. / ادبی / شله ژاوه؛
سهرسام؛ دهسه پاچه؛ سهرلی شۆواو؛ ههویل؛

لی دههکا ۲. / مجازی / سهراسهر؛ سهرانسهر؛ موو
به موو؛ گش؛ گرد؛ گشت له گشت؛ به تهواوی
«سراپا گوش بودند: سهرتایی گوپی بوون».

سراپا گوش بودن: / مجازی / باش گوئی گرتن؛
جوان-جوان گویدان؛ به وشیری و سهرنجی
زۆرهوه گوئی شل کردن.

سراپرده / sarāparde / ها: / اسم. / قدیمی /
سهراپرده: ۱. شاهۆبه؛ بارهگا؛ مالیک که به
چادر، پرده، فهرش و شتی وا بو دانیشتنی
دهمهوه ختی شا (یان دهسه لاتدرانی تر) دروست
دههرا ۲. ژوور؛ ئهندهروون؛ هۆدهی تایبه تی
ژنانی پاشا * پرده سرا

سراج / sarāc / ها: / ان: / عبری / اسم. چهردمروو؛
چهردمروو؛ کهسێ که کهرهستهی چهرمی ساز
دهکا.

سراجی / sarācî / / عبری / اسم. ۱. پیشه ی
چهردمروو ۲. / ها / دوکان یان جیکاری
چهردمروو.

سراچه / sarāče / ها: / اسم. سهر؛ چاوه؛ سویت؛
هۆده یان ژووری گچکه.

سرازیر / sarāzîr / صفت. سهرهژییه؛ سهرهوژییه؛
سهر بهرهوژییه؛ سهر بهرهو ژیه؛ سهرهوخواری؛
سهر بهرهو خواری؛ سهرهوخواری؛ سهر بهرهو خواری؛
سهره واره؛ بهرهو خواری؛ سهرهوار؛ سهر بهه ژیه؛
بهر بژییه؛ بهرهو ژیه؛ بهرهه ژیه؛ رهوهو به خواری؛ لیژیه؛
نشیو؛ بهرهوژییه؛ سهره چییه؛ سهرهوچییه؛
سهرهولیییه؛ خیم؛ سهرنشیقی. بهرانبهه: سربالای
«خیابان سرازیر؛ شهقامی سهر دزیر».

سرازیر شدن: سهرهوخواری بوونهوه؛ شهختین؛
بهرهوه ژیه بوونهوه؛ سهرهوهژییه بوونهوه؛
سهرهوارهوه بیهی: ۱. رهوهو خواری بزوان؛
سهرهوخواری بوونهوه؛ لوور بوونهوه «همه سرازیر
شدند به سوی میدان؛ ههموو بهرهو مهیدان سهرهوه
خواری بوونهوه» ۲. / مجازی / لیژوهه بوون؛ خواری
بوونهوه «کاسه و افتاد و آب سرازیر شد روی فرش».

که سیّک ئاگایی به دهست هیّنان (برایم کاری
سراغ کرده است: کاریکی بۆم دیبه تدهوه).

سراغ کسی رفتن: به شوین که سیکدا چوون؛
 بۆ دۆزینەو و دیتنی که سیک رویشتن (رفت
 سراغ دکتر: چوو به سین دۆکنورد).

سراغ گرفتن: شوین گرتن؛ شوین هه لگرتن؛
قه ره گرتن؛ ویکه وتن؛ له شوین گه پان؛
سؤراغ کردن / گرتن؛ له مه پ نیشان و شوینی
کهس یان شتی ک پړس و جو کړدن.

به سراغ چیزی رفتن: رويشتن/ چوون بؤ شتيك؛ به/ له شوين شتيكدا چوون؛ چوونه دهم شتيكهوه؛ سه رده موو چيئويئوه لوه؛ بؤ ده ست خستن يان به كار هيناني شتيك رويشتن (درد) فته بو. سراغ نهدو: دز رويشتو بو سندوقه كه).

سرافراز / sarafraz ، ان /: صفت. سهربراز
سهرفراز؛ سهرفراز؛ سهربلند.
سرافرازی / sarafrazi ، ها /: اسم. سهربرازی
سهرفرازی؛ سهربلندی.

سرافکندگی /sarafkandegî/؛ سەر شۆپی
شەرمەزاری؛ سەرلەبەری؛ سەرنەووەری
سەرنەزمی؛ سەرکزی؛ سەرووھاری؛ دۆخ یار
چۆنیەتی سەر شۆر بوون.

سرافکنده /sarafkande/: صفت. سهرشور
سهرنهوئى؛ سهرنهمه؛ سهرنزم؛ سهرنهوئو
سهرهوار؛ سهرداختوو؛ سهرکز؛ سهربره رږبر
سهرلهبر؛ سهرمهزار و خه جالته، به تايهت به
هؤى شکست يان رسوايه وه (پس از فرار دخترش
پيش دوستانش سرافکنده شد: دواى هه لاتني
کچه کهى لاي دؤستانيه وه سهرشور بوو).

سرآمد / sarāmad : صفت. گروہہر؛ ھلکھوتہ
 ڏيکھائے؛ سہرامہد؛ موودہ؛ سہرتر لہ ھہمووان .

سرامیک / serāmîk ، ها: [فرانسوی] / سرامیک؛ کاشی؛ سرامیک؛ بهره‌می سواره‌ت به خاکه‌برد و کائولین توژدراو.

جۆل؛ گيڭز؛ واج؛ هاج؛ هاز؛ تاس؛ تاساو؛ هول؛
 واقو؛ واقورماو؛ هول؛ ور؛ سهراسيمه؛ شلهزاو
 و چهپهساو به هۆي پرووداويكي لهنه كاو «از ديدن
 من سراسيمه شد: به ديتني من شلهزا»: آسيمهسر

[ادبي]

سراسیمه^۲: قید. [دبی] سهرسام؛ دهسته پاچه؛ سهرلای شتیاو؛ به ههشتاو و ههیه جانی زۆروه به هۆی رووداویکی نه کاو (سراسیمه از پلهها بالا رفت: سهرسام له پلیکانه کانهوه چوو هه سهری): آسیمه سر [دبی]

سراشيب / sarāšīb/: صفت. سهرهوليژ؛
سهره موخوار؛ سهره موژير؛ سهره مونشيؤ؛
سهره بهر موژير؛ سهره بهر موژير؛ سهره بهر موخوار؛
سهره موچير؛ سهره مووار؛ پرو به لای ژيروو؛ به
ليژيه کی پرو به خوار موه «از یک خيaban سراشيب
پايين رفتم تا رسيديم به در باغ: له شه قاميکی
سهره وليژ موه داگه رايين تا گه ييشتيه بهر دهر کی
ياخه که».

سراسیبی / sarāšībī ، ها: /سم، لیژیایی، لیژی،
 سه ره ولیژی؛ سه ره ولیژیایی؛ سه رنشیوی؛
 سه رنشیویی؛ سه ره ره ژیری؛ سه ره ره ولیژیایی؛
 به ره موخواره؛ سه ره موخواره؛ سه ره موخوار کئ؛
 سه رنسونق؛ کوور؛ خه زگ؛ خه شیقولک؛ بواری به
 باری به ره موخواره مه.

سراغ / sorāq: [ترکی] اسم، نشان؛ نیشانی؛
ناونیشان؛ گیژ؛ سهر و شوین؛ شوین؛ دهوس؛
بنه؛ نونگ.

❏ سراغ داشتن: شک بردن؛ به‌دی کردن
 ناسین؛ له‌هه‌بوونی شتی یان که‌سی له
 جی‌گی‌یه که به ناگا بوون «آپارتمان خالی برای اجاره
 سراغ داری؟» وارخانی به‌تال بو کرئ شک
 ده‌یه‌؟». هه‌روه‌ها: سراغ نداشتن

سراغ کردن: دیتنه‌وه؛ سوۆسه / سووسه کردن
قه‌ره کردن؛ سوۆراغ کردن؛ که‌رده‌یوه بڼه
سه‌بارت به جیڭه یان دۆخی شتی یار

سرامیکی /sērāmīkī/ [فرانسوی] صفت. سرامیکی؛ سهرامیکی؛ له جنسی سرامیک.

سرانجام^۱ /sarancām/ اسم. سهره نجام؛ سهره نجام: ۱. دوايي؛ دمايي؛ دماهي؛ دواخري؛ ناخر؛ قوناغي دوايي پي ره وټيک «معلوم نيست سرانجام اين کار چه از آب درآيد: ديار نيه سهره نجامي هم کاره چون دهبي» ۲. ناکام؛ برانه و هي کار؛ بهرهمه و دهسهاتي چالاکيه ک «اين کار سرانجامي نخواهد داشت: هم کاره سهر دجاميکي ناي».

سرانجام دادن: گهياننده نه نجام؛ کوټايي پي هينان؛ دوايي هينان؛ سامان دان؛ ئارده يوه کو؛ هينانه بهر؛ وه بهر هينان؛ هينانه بهرهمه؛ پي گهيانندن؛ گوښتاندن؛ به ناکامي دلخواز گهيانندن «وقتي کار باغ را سرانجام داد به شهر برگشت: کاتي کاري باخه که ي که يانده نه نجام، گهرايهوه بو شار».

سرانجام داشتن: ناکام هه بوون؛ دهسهات هه بوون؛ بهرهمه هه بوون «تلاشهاي شبانه روزي او سرانجامي نداشت: تيکوښاني رږژ و شهوي (نهو) ناکاميکي نه بوو».

سرانجام يافتن: به ناکام گه بشتن؛ کوټايي هاتن؛ دوايي هاتن؛ پيکهاتن «کار تاسيس کارخانه سال پيش سرانجام ناف: کاري دامه زراي کارخانه که سالي پيشو نه ناکام گه بشت».

سرانجام^۲: قيد. له ناکامدا؛ له کوټاييدا؛ سهره نجام؛ سهره نجام؛ دواخري؛ دوماخر؛ دهس ناخر؛ ناخري «سرانجام ما پيروز شديم: له ناکامدا نيمه سهر که وټين».

سرانداز /sarandāz/ ها: اسم. سهره ناز: ۱. [دبي] سهر ناز؛ سهر پوښ؛ نه و هي سهر و ملي پي داده پوښن (وهک سهر وټين، چارشيو و...) ۲. لاکيش؛ که ناره؛ مافووره ي دريژو که ۳. دير هک؛ کاريته؛ شاتير؛ تيرحه مال.

سراندن /sorāndan/ مصدر. متعدي. //سراندی: خزانده؛ مي سراني؛ ده خزني؛ بسران؛ بخزنه //

خزانن؛ خزانن؛ خزنه ي؛ خزنای؛ خلیسکاندن؛ خشانن؛ خشکاندن؛ ته هساندن؛ شه متانن؛ رت پي دان؛ سوړ دان؛ وهري خستني شتيک به سهر پرووپه ريکي ليژيان لووسدا. ههروه ها: سراندني

■ مصدر منفی: نسراندن (نه خزانن)

سرانگشت /sarangošt/ ها: ان: اسم. ترت؛ سهره په نجه؛ سهره نه نگوست؛ گوښک؛ سهری قامک؛ کومي تللي؛ به شي دوايي نه نگوست بو گرتن و دهست پيدا هينان.

سرانگشتي^۱ /sarangošti/ صفت. [مجازي] گوټره؛ بره؛ هه رهمه (حساب سرانگشتي؛ حساوي گوټره). سرانگشتي^۲: قيد. گوټرمه؛ به قامک؛ به په نجه؛ به شيوه ي حه سيټ به قامک «همين جا سرانگشتي حساب کن! هه ليره گوټرمه حيسايي که!».

سرانگشتي حساب کردن: گوټرمه حيساب کردن؛ به بره حه ساو کردن.

سرانه^۱ /sarāne/ اسم. سهرانه: ۱. سهر؛ ماوه؛ باقي؛ نه و هي به هو ي نرخ جيائي دوو شت له دان و ستانيکدا ده دري يان وهرده گيريټ «ساعتم را با ساعتش عوض کردم، ۱۰۰۰ تومان هم سرانه گرفتم: سه عاتکه کم ده گهل سه عاتکه که ي گوريوه و ۱۰۰۰ تمه نيش سهرم گرت» ۲. [قديمي] ساوهری؛ پيتاکي؛ باجي که له که سيک وهر يانده گرت.

سرانه^۲: صفت. سهرانه؛ پتوه نديدار به هه که سه وه «جيره ي سرانه؛ مووچه ي سهرانه».

سرانه^۳: قيد. سهرانه؛ به پتي سهر؛ بو هه که سيک «سرانه تقسيم کرد: سهرانه به شي کرد».

سرای /sarāy/ ها: اسم. [دبي] مال؛ يانه؛ سهره؛ خانوو «سرای آخرت: مالي دوايي».

- سراي /sarāy, sorāy/ پيوازه. [دبي] - هوڼ؛ - فان؛ هوڼر «ترانه سراي؛ لاکو هوڼ».

سرایت /sarāyat, serāyat/ ها: [عربي] اسم. ستيرمه؛ گيرويي؛ داگري؛ ته شهنا؛ ته شه نه؛

خۆ خستنه ئه‌ستۆی دیتران یان ژیان بردنه سهر به ده‌سره‌نجی که‌سانی‌تر.

▣ سرباز شدن: بوونه سهربار؛ ئه‌رک و زه‌حمه‌تی خۆ خستنه سهر شانی دیتران. هه‌روه‌ها:

سرباز بودن

سربازە /sarbāre/: اسم، خلت و خه‌وشی که له دوای توانه‌وه‌ی کانزا به سهریه‌وه کو ده‌بیته‌وه.

سربازی /sarbārî/: سرباز

سرباز^۱ /sarbāz/: ها،/اسم، سهرباز؛ سه‌رواز؛ بال‌باز: ۱. /ان/ که‌سی که له هیزی چه‌کداری، به‌تایه‌ت ئه‌رتشه‌دا خزمه‌ت ده‌کا و خوارترین پله‌کی چه‌کداری هه‌یه ۲. /ان/ که‌سی که له کاتی به سهر بردنی ماوه‌ی خزمه‌ت‌یدایه ۳. /ان/ [مجازی] که‌سی که بۆ شه‌رکردن ئاماده‌ی چه‌ک هه‌ل‌گرتنه «سرباز وطن؛ سرباز آزادی: سهربازی نیشتمان؛ سهربازی پرزگاری» ۴. [ش‌طرنج] پیاده ۵. یه‌کێ له وهره‌فگه‌لی کایه‌ی پاسور.

سرباز^۲: صفت، [گفتاری] ۱. سهرپه‌تی؛ سهره‌به‌تی؛ سهرپرووت؛ سهره‌رووت؛ سهرقوتین؛ سهرقوتی؛ سهرقوت؛ سهرخواس؛ سهرکۆل؛ به‌بی پۆشه‌نی سهر «خانمها روسری داشتند، اما دخترها سرباز بودند: ژنه‌کان سهرۆتیان هه‌بوو، به‌لام که‌چه‌کان سهرپه‌تی بوون» ۲. سهرباز؛ سهر ئاو‌ه‌لا؛ سهره‌هل‌دیریاگ؛ ده‌رفه‌کری؛ سهرپه‌تال؛ سهرپه‌تاک؛ بی به‌سه و سهرپوشی ریک‌وپیک «چند تاق‌قرص از یک قوطی سرباز ریخت توی پاکت: چهن دانه‌ه‌بی له قوتوویه‌کی سهرباز هه‌ل‌ژانده نیو پاکه‌تیکه‌وه».

سرباز^۳: قید. ۱. به سهر په‌تی سهر پرووت؛ سهرپه‌تی؛ سهرپرووتی؛ به سهری پرووته‌وه «این‌طور سرباز بیرون نرو: ئاوا به سهر په‌تی مه‌چۆ ده‌روه» ۲. سهرتاک؛ سهرباز؛ سهرئاو‌ه‌لا؛ به‌بی درگا و سهر نانه‌وه «غذا را این‌طور سرباز نگذاز: چی‌شته‌که‌وا سهرتاک مه‌ه‌یله‌وه».

سربازخانه /sarbāzxāne/: ها،/اسم، [گفتاری]

سهربازگه؛ قۆله؛ قشله؛ سهربازخانه؛

چۆنیه‌تی لیگرتنه‌وه؛ راگواستنی دۆخ‌یک (وه‌ک نه‌خۆشین، پیکه‌نین و ...) له یه‌کێ بۆ یه‌ک‌یک‌ی‌تر.

▣ سرایت کردن: ۱. په‌ره سه‌ندن؛ په‌ره گرتن؛ گوێزانه‌وه‌ی دۆخ یان حاله‌تیک (وه‌ک نه‌خۆشی، پیکه‌نین، په‌ژاره، شورش و ...) له یه‌ک‌یکه‌وه بۆ یه‌ک‌یک‌ی‌تر ۲. ته‌نینه‌وه؛ ته‌نایوه؛ ته‌شه‌نا؛ ته‌شه‌نه‌کردن؛ په‌ره گرتن؛ لیگرتنه‌وه.

سرایت‌کننده /sarāyatkonande, sarāyat-/: ها،/عربی/فارسی/صفت، گیرودار؛ په‌ره‌گر؛ به‌تایه‌تمه‌ندی راگوێزران یان کاریگه‌ر بوون له یه‌ک‌یکه‌وه بۆ یه‌ک‌یک‌ی‌تر.

سرایدار /sarāydār, serāy-/: ها،/ان/،/اسم، پاشماله؛ پاشماره؛ ژیرماله؛ قاپچی؛ دالاندار؛ پاسه‌وانی سهرایه‌ک.

سرایداری /sarāydarî, serāy-/: اسم، پاشماله‌یی؛ ژیرماله‌یی؛ کاریان پیشه‌ی دالاندار.

سرایه /sarāye/: ها،/اسم، پاویوون؛ ژووری تایبه‌تی هسه‌انه‌وه‌ی بژیشک له نیو نه‌خۆشخانه‌دا.

— سرایی /sarāyî, sorāyî/: پیواژه. — هۆنی «ترانه‌سرایي: لاوک‌هۆنی» — سرائی

سراییدن /sarāyîdan, sorāyîdan/: ۱. ▣ سه‌رودن؛ سه‌رائیدن ۲. خویندن؛ خوه‌ندن؛ به‌ده‌نگ و ئاهه‌نگ خویندنه‌وه.

سرب /sorb/: اسم، سورب؛ سرب؛ سرفت؛ سه‌رمی؛ مزا؛ قورقوشم: ۱. توخمی کیمیای کازایی، به ژماره‌ی ئه‌تومی ۸۲ و کیشی ئه‌تومی ۲۰۷، ۲۰، نه‌رم و چه‌کوچخۆر و بۆره ۲. ههر کام له ده‌سه‌نگه‌لی که له‌و کازایه‌ ساز ده‌بی.

سربار^۱ /sarbār/: اسم، سهربار؛ سه‌روار؛ چه‌مپال؛ ناییش‌سهر؛ لنگه‌بار یان به‌سته‌یی که له سهر باری حیوانی باربه‌ری ده‌نین: سربازی

سرباز^۲: صفت، [مجازی] سهربار؛ سه‌رباره؛ خاوه‌ن خۆ و خده یان هۆگره‌تی به ئه‌رک و زه‌حمه‌تی

سهرواز خانه؛ سپاگه؛ پادگان؛ بنکه‌ی چه‌کداری ده‌ولت.

سربازگیری / sarbāzgīrī / اسم، سهروازبگیری؛ سهربازگیری؛ سهربازگری؛ کاریان په‌وتی بانگیشتن، بردن یان دامه‌زrandنی که‌سان بۆ سهربازی.

سربازی ^۱ / sarbāzī / اسم، سهربازی؛ سهروازی؛ ۱. دۆخ یان چۆناوچۆنی سهرباز بوون «او از سربازی نفرت داشت: نه‌و رقی له سهربازی بوو» ۲. خزمه‌ت؛ نه‌رکی چه‌کداری «او را بردند به سربازی: نه‌ویان برده سهروازی» ۳. ده‌ورانی سهرباز بوون «سربازی من در آن شهر گذشت: سهربازیم ده‌و شاره‌دا تیپه‌ر بوو».

سربازی ^۲: صفت، سهربازی؛ سهروازی؛ پی‌وه‌ندیدار به سهربازمه‌وه «کلاه سربازی: کلای سهربازی».

سربال / sarbāl / اسم، [کالبدشناسی] سهرئیسک؛ ههر یه‌که له دوو سهری ئیسک‌گه‌لی درئی له‌ش که له‌گه‌ل ئیسکی ترده‌ه‌بنه‌ جمگه، له سهره‌تادا کرۆژنه‌یین و دواپی ده‌بنه‌ ئیسک.

سربالا ^۱ / sarbālā / صفت، ۱. سهره‌وژوور؛ به‌ره‌وژوور؛ سهر به‌ره‌و ژوور؛ سهره‌کو؛ به‌ره‌وسهر؛ به‌لیژی پروه‌وسهر. به‌رانبه‌ر: سرازیر «این خیابان سربالا را که بروی، می‌رسی: نه‌م شه‌قامه سهره‌وژووره نه‌گه‌ر برۆی ده‌گه‌یتی» ۲. [مجازی] لالووت؛ ناحه‌ز؛ دلنه‌ویست؛ ناخۆش «جواب سربالا: وه‌رامی لالووت».

سربالا ^۲: قید، سهره‌وژوور؛ به‌ره‌وژوور؛ سهره‌وکۆ؛ پروه‌وسهر؛ سهره‌قراز؛ به‌ربژۆر؛ روو به‌بان «شیشه را سربالا بگیر که نریزد: شووشه‌که سهره‌وژوور بگره‌با نه‌رژئی» ۲. [مجازی] به‌لالووت؛ نه‌به‌دلی «سربالا جواب می‌دهد: به‌لالووت وه‌رام ده‌داته‌وه».

سربالائی / sarbālā'i / سربالایی

سربالایی / sarbālāyī / ها؛ اسم، به‌ره‌وژووری؛ سهره‌وژووری؛ به‌ره‌وژوورکی؛ به‌ره‌وژووره؛ سهره‌وژوورکایی؛ سهره‌و ژووره؛ به‌ره‌وژووره؛

به‌ربژۆری؛ سهره‌وکۆیی؛ بنار؛ نه‌قرازی؛ ههروازی؛ هه‌قراز؛ نه‌قراز؛ نه‌قراز؛ هه‌قراز؛ بلندی؛ بلندی؛ رووه‌و بلندی؛ بواری که به‌ری به‌ره‌و بانه. به‌رانبه‌ر: سرازیری؛ سربایینی «این سربالایی را که تمام کنیم، به چشمه می‌رسیم: نه‌م به‌ره‌وژووریه تیپه‌ر که‌ین، ده‌گه‌ینه‌کانی»: سربالائی

سربتو / sarbetû / سربه‌تو

سربراه / sarberāh / سربه‌راه

سربروغ / sarbaraq / ها؛ اسم، به‌نگه؛ به‌نگه؛ شیلگه؛ شه‌له‌گه؛ که‌له‌وه‌ری ئاو؛ جیگی داشکانی جۆگه له چۆم.

سربره‌نه / sarberehne / صفت، [ادبی] سهررووت؛ سهرپه‌تی؛ سهرخواس؛ سهرکۆل؛ به‌سهری بی‌سهروین.

سربزیر / sarbezîr / سربه‌زیر

سربروگ / sarbarg / ها؛ اسم، سهرنامه؛ ۱. لاپه‌ره‌یی که له لای سهره‌ویه‌وه، ناو و پیناسه‌ی دامه‌زراه یان که‌سیکی له سهر چاپ کراوه. ۲. ناو نیشانی که له سهر قاقه‌زه‌وه چاپی ده‌که‌ن. ۳. به‌شیک له په‌ره‌ی فه‌رمی (وه‌ک په‌ره‌ی ده‌نگ‌دان یان وه‌ره‌قه‌ی ئازموون) که ناو و نیشانی تیدا ده‌نووسن و جوئی ده‌کریته‌وه * **سرهاغذ**

سربزرگی / sarbozorgî / اسم، [کنایی] خۆ به‌زل زانی؛ گه‌قه‌زه‌یی؛ ده‌ماربه‌رزی؛ ده‌مارزلی؛ ئاکاری که نیشانه‌ی خۆ به‌گه‌وره‌ زانیینی پی‌وه‌یه.

سربسته ^۱ / sarbaste / صفت، سهربه‌سته؛ سهربه‌س: ۱. سهربه‌سراو؛ پیچراو ۲. [مجازی] سهرداخراو؛ داپۆشراو؛ شاراو؛ به‌پیچ و په‌نا؛ نه‌رئسات «حرف سربسته: قسه‌ی سهربه‌سته».

سربسته ^۲: قید، سهربه‌سته؛ سهربه‌سه؛ ۱. به‌سته‌یی؛ به‌سه‌یی؛ به‌شیوه‌ی به‌سته‌کراو «همین‌طور سربسته خریدم: هه‌روا به‌سته‌یی سه‌ندم» ۲. [مجازی] په‌نامه‌کی؛ نا‌پاسته‌وخۆ؛ به‌پیچ و

په‌ناوه؛ نه‌رښات؛ به‌داپوښ‌راوی «باید سرپسته
بگویم که از خیرش بگذر! با سهر به‌سته بیلیم لیی
گهری!».

سرپسر / sarbesar / سهر به‌سر

سر بلند / sarboland / صفت. [کنایی] سهر به‌رز؛
سهر فهارز؛ سهر بلند؛ ۱. خاوه‌ن هه‌ستی خو‌ش
به‌بو‌نه‌ی کرده‌وی چاکه‌وه ۲. خاوه‌ن پیز و
ره‌وشی ئاپوره‌یی به‌بو‌نه‌ی کار یان
کرده‌وه‌یی که‌وه. هه‌روه‌ها: سر بلند بودن؛ سر بلند
شدن

سر بلندی / sarbolandî / اسم. [کنایی]
سهر به‌رزی؛ سهر فهارزی؛ سهر بلندی؛ هه‌بوونی
پیز و ستایشی جفاتی به‌بو‌نه‌ی ئاکاری چاکه‌وه.
سر به‌مهر / sarbemohr / سهر به‌مهر

سر بند / sarband ، ها: / اسم. سهر وین؛ سهر و
شه‌ده؛ پنچ؛ سهر پیچ؛ سهر پیچه؛ پارچه‌یی که
ده‌به‌ستن به‌سهر وه.

سر بنیست / sarbenîst / سهر به‌نیست

سر بها / sarbahā / اسم. پوول یان مالی که بو
پزگار بوون له‌کوژران ئه‌دری.

سر به‌تو / sarbetû / صفت. [مجازی] ده‌روون دار؛
ده‌خه‌س؛ دل‌قورس؛ به‌تاقه‌ت؛ به‌رخوگر.
۲. [نامتداول] سهر خوار؛ شه‌رمیون؛ شه‌رمین؛ ژیر
و ماقوول و سهر خوار * سربتو

سر به‌راه / sarberāh / صفت. [گفتاری]

۱. به‌رقه‌ول؛ گوی بیس؛ گوی بیست؛ به‌گویت‌چکه؛
گوی‌رایه‌ل بو به‌پوه‌بردنی فه‌رمان
۲. شوینکه‌وتووی بایه‌خ و دابی ئاکاری: سهر راه.
هه‌روه‌ها: سهر به‌راهی

سر به‌زیر / sarbezîr / صفت. [کنایی] سهر خوار؛
مه‌ن؛ مه‌ند؛ کاوه‌خو و به‌رفه‌رمان: سهر بزیر.
هه‌روه‌ها: سهر به‌زیری

سر به‌سر^۱ / sarbesar / صفت. [گفتاری] سهر به‌سهر؛
سهر وه‌سهر؛ ده‌قاوده‌ق؛ پاک‌له‌پاک؛
راسته‌وراست؛ یه‌ک به‌یه‌ک؛ وه‌کیه‌ک.

به‌رامبه‌ر: سرپسر

سر به‌سر: قید. پاک‌له‌پاک؛ یه‌کسهر؛ پاک؛ گرو؛
گشت؛ ته‌ف «همه‌سر به‌سر تن به‌کشتن دهیم: هه‌موو

پاک‌له‌پاک خو به‌کوشتن ده‌ده‌ین»: سرپسر

سر به‌فلک کشیده / sarbefalakkešide / [فارسی]
عربی/ فارسی صفت. [مجازی] هه‌واب؛ زور به‌رز.

سر به‌مهر / sarbemohr / صفت. ۱. سهر مۆر؛ سهر
به‌مۆر؛ نه‌کراوه؛ به‌مۆری سهر به‌سته‌یان
پاکه‌ته‌وه بو دنیایی له‌هه‌لنه‌ته‌کاندن و ده‌س
تی نه‌بردنی ۲. [مجازی] سهر مۆر؛ سه‌ننه؛ نه‌پینی؛
زۆرنه‌پندی * سهر به‌مهر

سر به‌نیست / sar-be-nîst / صفت. [گفتاری]
۱. سهر داگوم؛ بی‌سهر و شوین؛ نادیار؛ به‌رییوار؛
ناخو‌یا؛ خیف؛ نوخوم. ۲. توونا؛ توونا‌وتوون؛
ته‌یوو؛ فه‌وتاو؛ له‌نیو‌براو «جوانان را می‌بردند و
سهر به‌نیست می‌کردند: لاوانیان ده‌برد و توونا‌یان
ده‌کردن» * سهر بنیست. هه‌روه‌ها: سهر به‌نیست
شدن؛ سهر به‌نیست کردن

سر به‌ها / sarbehavā / [فارسی/ عربی] سهر به‌هوا

سر به‌هوا^۱ / sabehavā / [فارسی/ عربی] صفت.
[گفتاری] حویله‌ر؛ خه‌نۆک؛ خو‌لیبو‌یز؛ سهر چل؛
خه‌مسار؛ گه‌لالی؛ که‌لله‌یی؛ گوی‌نه‌ده‌ر؛
که‌تره‌خه‌م: سهر به‌ها

سر به‌هوا^۲: قید. سهر شکین؛ سهر سه‌ری؛ خه‌مسار؛
لامسه‌ر لایی؛ به‌سهر چلی؛ به‌بی تی‌روانین و ورد
بوونه‌وه «این‌طور سهر به‌هوا نشمار، کمی دقت کن: ئاوا
سهر شکین مه‌ی‌میره، هی‌ندیک ورد به‌وه!»: سهر به‌ها

سر بی / sorbî / صفت. سهر بی؛ سور بی؛ سهر فتی؛
۱. دروس‌کراو له‌سرپ ۲. بو‌ر؛ به‌ره‌نگی
خۆله‌می‌شی بریق‌ه‌دار؛ ره‌نگی سهر بی. هه‌روه‌ها:

سهر بی‌رنگ: سهر بی‌فام

سر پا / sar(e)pā / صفت. ۱. سر پا بودن، سر^۲

۲. سرپایی

سرپائین / sarpā'in / سهرپایین

سرپر: تفهنگی سرپر.

سرپرست / sarparast، ها: /ان: /اسم،
سرپرهرست؛ سرپرهرشت؛ سرپرپرس؛
سرپرهرستیار؛ بنار؛ سرپرهرشتیار؛ واهر؛ واهر؛
سرگه‌فار؛ سرگه‌فاز؛ مشوورخوَر؛ مشوورخوَره؛
گوهدار؛ گوهدره؛ ختو؛ خوئ؛ نهوی ناگاداری
دامه‌زراوه، رپکخراوه یان که‌سیکی له ئەستۆدایه
و به‌پوهی ده‌بات.

سرپرست خانواده: سرگه‌فار؛ سرگه‌فاز؛
واهر؛ واهر؛ وائیرین؛ سوَرگول؛ بنار؛
سرپرهرستی خیزان؛ گه‌وره‌ی مال.
سرپرست جامعه: نیرۆی؛ سرپرهرستی کۆمه‌ل.

سرپرستار / sarparastār، ها: /ان: /اسم،
سرپرهرستار؛ پرهرستارێ که سرپرهرشتی و
چاوهدیری کار و باری پرهرستارانێ به‌شیکی
نه‌خۆشخانه یان دهرمانگایه‌کی له ئەستۆدایه.

سرپرستی / sarparastī: /اسم، سرپرهرشتی؛
مشوورخوَری؛ خویداری: ۱. کار یان پیشه‌ی
سرپرهرشت ۲. ئیوه‌ت؛ خاوه‌نداری؛ ده‌هم؛
گوهداری؛ گوهدیری؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی
سرپرهرشت بوون.

سرپرستی کردن: حاواندنه‌وه؛ حه‌واندنه‌وه؛
به‌خێوکردن؛ وه‌ی که‌رده‌ی.

سرپرستانک / sarpestānak، ها: /اسم،
سهرمه‌مه‌که؛ سهری شووشه‌شیری مندالان.
سرپناه / sarpanāh، ها: /اسم، سهرپه‌نا: ۱. په‌نا؛
په‌ناگا؛ جیگایه‌کی سهرداپۆشراو که بکری له
ژیریدا په‌نا بگری ۲. [مجازی] چاو‌خانوو؛ خانوو؛
مال [داشتن یک سهرپناه حق همه‌ی مردم است؛
خاوه‌نیه‌تی چاو‌خانوو‌یه‌ک، مافی همه‌وو که‌سیکه].

سرپنجه / sarpance، ها: /اسم، په‌نجه: ۱. پینج
ئه‌نگوست به‌تیک‌رای؛ قامکانی ده‌ست
۲. پاژیک له پیشه‌وه‌ی پچ که ئه‌نگوسته‌کانیش
ده‌گریته‌وه ۳. سهرپه‌نجه؛ به‌شی له گۆره‌وا و
ده‌سکیش که په‌نجه داده‌پۆشی.

سرپائینی / sarpā'īnī، سرپائینی

سرپاسبان / sarpāsban، ها: /اسم، سهرپاسه‌وان؛
گورووبان؛ کارگێری شاره‌وانی.

سرپاسبان سووم: گورووبان سیه‌ه‌می
شاره‌وانی. هه‌روه‌ها: سرپاسبان دوم؛
سرپاسبان یکم

سرپایی / sarpāyī، ها: /اسم، سهرپایی؛
سهرپایی؛ ده‌مپایی؛ پیللوی سووکی بی پشت و
پاژنه.

سرپایی: صفت. وه‌ستاو؛ سهرپایی؛ سهرپیی؛ به
سهرپاوه؛ به‌راوه‌ستانه‌وه؛ به‌یی دانیشتن یان
راکشان: سرپا

سرپایین / sarpāyīn: صفت. سهره‌موخوار؛
سهره‌وار؛ به‌ره‌موخوار: ۱. سهرنخوون؛ سهرخوار؛
سهر به‌ژیردا که‌وتوو ۲. سهربه‌ره‌موخوار؛ سهر
به‌ره‌مو ژیر؛ سهره‌موژیر؛ سهره‌مولیز؛ نشیو؛
سهره‌موچیر. به‌رانبه‌ر: سرپالا * سرپائین

سرپایین: قید. سهره‌موخوار؛ سهره‌مووار؛
پروبه‌خوار؛ به‌ره‌مو خوار [این‌طور سرپایین نگیر! دارد
میریزد: ناوا سهره‌موخوار مه‌گیره! خه‌ریکه ده‌رژئ].

سرپائین

سرپایینی / sarpāyīnī: /اسم، سهره‌موخواره؛
سهره‌موخوار کایی؛ به‌ره‌موخوار کایی؛ به‌ره‌موخوار که؛
سهره‌موخوار کئ؛ به‌ره‌موخواره؛ به‌ره‌موخوار کئ؛
سهره‌مواره؛ سهره‌موژیری؛ خوارایی؛ سهر به‌ره‌مو
خواری. به‌رانبه‌ر: سرپالایی: سرپائینی

سرپتی / sarpatī: [کردی] صفت، [گفتاری]
سهرپه‌تی؛ سهره‌په‌تی؛ سهرپووت؛ سهره‌پووت؛
سهره‌پووته (بۆ مئ)؛ سهرخواس؛ سهرکۆل؛
سهرقۆت؛ سهرقۆتی؛ سهرقۆتین؛ به‌سهری
بی‌سهرۆینه‌وه.

سرپر / sarpor: صفت. سهرپر: ۱. پر؛ په‌ر؛
گۆزان؛ دارمال؛ تزه؛ تژی؛ سهرپرژ؛ لیواولیو؛
لیوانلیو؛ لرب؛ که‌فه‌سهر ۲. [قدیمی] ده‌م‌پر؛ به
تایبه‌تمه‌ندی پر بوون له سهری لولو‌له‌وه [تفنگ]

نهدان.

سرتاپا / sartāpā: قید. [گفتاری] سهرتاپا؛ سهرتاپی؛ له سهر موه تا پی «سرتاپا خیس شده بود: سهرتاپا خووسابوو».

سرتاس / sartās، ها: /سم. تاس؛ سهرتاس؛ کهرهسهیه کی نیوه گرؤفه ری به بنیکهوه، که له دووکانان بو هه لگرتنی کالای شفته (وه ک دانهویل، ئاژیل، شه کر و...) و له نیو پاکهت کردنیان که لکی لی وهرده گرن: **سرتاس**

سرتاسر / sartāsar: قید. [گفتاری] سهرانسهر؛ سهراسهر؛ سهرتاسهر؛ گشت؛ هه موو «سرتاسر خیایان را پیمودم: سهرانسهری شه قامه کهم دایه پاوه». **سرتاسری / sartāsari**: صفت. [گفتاری] سهرانسهری؛ سهراسهری؛ سهرتاسهری.

سرتو / sorter، ها: [انگلیسی] /سم. ئامیر یان دهر گایه ک بو هه لوه ژیران و ته کووز کردنی ئەندامانی کۆمه له یه ک به گویره ی دۆره نه یه کی دیاریکراو (وه ک ریز کردنی ناوی خویندکارانی پۆلیک به پیی ئەلفوبیتکه یان جیا کردنه وه ی سیو به پیی ورد و درشتی): **سورتو**

سرتق / serteq: [ترکی؟] صفت. [گفتاری] لاسار؛ سهر رهق؛ سهر شهق؛ نه گریس؛ توخس؛ چه توون؛ له جبار «خیلی سرتق است، به این آسانی دست از سرت بر نمی دارد: زور لاساره، وا سووک هاسان وازت لی ناهیتی».

سرتقی / serteqi: [ترکی؟] /سم. [گفتاری] لاساری؛ سهر رهقی؛ سهر شهقی؛ نه گریسی؛ له جباری؛ چۆنیه تی لاسار بوون.

سرتپی / sartip، ها: /سم. [نظامی] سهر تیپ؛ ئەفسه ری خاوه ن پله کی سهر تیپی.

سرتپی / sartîpî: /سم. سهر تیپی؛ پله کی له هیزی چه کداری، سهر تر له سهر ههنگ و خوار تر له سهر له شه کر.

سرتیز / satîz: صفت. نووک تیز؛ سهر تیز.

سر جمع / sarcam: [فارسی / عربی] قید.

□ **سرپنجه گرفتن**: سهر په نجه داگرتن؛ دوورینه وه ی نووکی گۆره وه یان ده سکیش.

سرپوش / sarpûş، ها: /سم. سهرپوش؛

۱. سهرپۆشک؛ دهرخۆنه؛ ده مپین؛ زاربین؛ دهر بپنک؛ زاربپنک؛ دهرخون؛ دهرخوین؛ دهرخووین؛ دهرخووپنک؛ دهرخون؛ سهرک؛ خوانکه؛ ده فۆک؛ قه پاخ؛ قه باغ؛ قه باخ؛ ئامیر یان بو داپۆشین و سهر نانه وه ی ده فر، که لپن یان ده می شتیک ۲. [کنای] کار یان ئامرازیک بو داشاردنی شتیک ناله بار.

□ **سرپوش گذاشتن**: [کنای] شاردنه وه؛ داشاردن؛ داپۆشین؛ داپۆشان؛ داپۆشاندن؛ داپۆشانن؛ سهرپۆش نانه وه.

سرپوشدار / sarpûşdar: صفت. سهرپۆشدار؛ به دهرخۆنه؛ ده مپیندار.

سرپوشیده / sarpûşide: صفت. ۱. سهرگیراو؛ داپۆشراو؛ به میچ «سالن سرپوشیده: سالونی سهرگیراو» ۲. به سهرپۆش؛ سهرپۆشدار «یک دختر سرپوشیده آمد دم در: کچیکی به سهرپۆش هاته بهر ده رگا».

سرپوشیده: قید. [کنای] نه رپسات؛ سهرپۆشراو؛ لابه لا؛ سهر به سیاه؛ ناپاسته وخو «سرپوشیده حالش کردم که این کار درست نیست: نه رپسات پیم گه یاند که ئەم کاره درووس نیه».

سرپهن / sarpahn: صفت. سهرپان؛ به سهری پانه وه «میخ سرپهن: بزماری سهرپان».

سرپیچ / sarpîč، ها: /سم. سهرپیچ؛ کهرهسه یه کی قوولی پیچدار که گولپوی تیده خه و به تیلی کاره بایه وه ده نپن.

سرپیچی / sarpîči: /سم. [مجازی] سهرپیچی؛ ملیپیچی؛ مله پیچی؛ سهرکیشی؛ مکوری؛ نافه رمانی؛ سهر بزپوی؛ ئەشقیایی؛ کار یان ره وتی نه هاته بهر فه رمان.

□ **سرپیچی کردن**: [مجازی] سهرپیچی / ملیپیچی / سهرکیشی / سهر بزپوی / نافه رمانی کردن؛ مل

بہستہی کا لاوہ۔

سرچشمه / sarčešme ، ها/ا:سم، سرچاوه؛
 سرچاوه؛ سرچاوه؛ سرچمه:
 ۱. سرچمه؛ سراو؛ سرسراو؛ پنا؛
 سروکانی؛ شوینی که چومیکی لیوه به‌دی دی
 و مەرخى له‌ویوه دەست پێ‌ده‌کا ۲. کانى؛
 هانی؛ خانی؛ سراو؛ چاوه؛ سرکانی؛
 سروکانی؛ سروچاوی؛ چاوه؛ سرچاوه؛
 سرچاوه؛ سرچمه؛ سرکیه‌نی؛ سرسراو؛
 سرچاوه؛ چه‌شمه؛ جی و شوینی کانى و ئاو
 ۳. [مجازی] شوینی سر هەلدان «سرچشمه‌ی این
 توتوه‌ها در یک سفارتخانه‌ی خارجی بود: سرچاوه‌ی
 ئەم ساز و بازانه له‌ بالۆزخانه‌یه‌کى بیانیدا بوو».

❑ سرچشمه گرفتن: [مجازی] سرچاو که گرتن؛ سرچاوه گرتن؛ لی بوونهوه؛ سر لی هه‌لدان؛ لیوه به‌دییهاتن «همه‌ی این کارها از همان جا سرچشمه می‌گیرد؛ هه‌موو ئهم کارانه له‌ویوه سرچاو که ده‌گرن».

سرچین / sarčîn /: صفت. ته‌لچن؛ ته‌لبژین؛
ته‌لبژیر؛ هه‌لبژارده؛ بژارده: ۱. هه‌لبژیراو؛
تلژین؛ به وردی هه‌لچنراو ۲. [کنایی] سه‌رتل؛
سه‌رشف؛ سه‌رتا؛ سه‌رتل؛ سه‌رگول؛ سه‌رچن؛
تل؛ هه‌ره‌باش و هه‌لبژارده.

سر حال / sar(e)hāl: [فارسی / عربی] سر حال ۲ بودن، سر

سرحد / sarhad(d) ، هات: [فارسی / عربی] اسم.
مه‌رز؛ سنوور؛ که‌وشن؛ که‌رخ؛ جه‌سپهر؛ چيله؛
ناونې؛ سفر هه‌د؛ سهر يهر.

سرحدی / sarhad(d)î: [فارسی / عربی] صفت.
سنووری؛ کهوشه‌نی؛ مہرزی.

سر حلقه / sarhalqe ، ها: [فارسی / عربی] / اسم.
[مجازی، ادبی] سر کان؛ سر گه وره؛ سر مه زن؛
گه وره ی تاقم که له کۆر پکدا کۆ ده بنه وه.

سرخ^۱ /sɒrx/: اسم. سوور؛ سۆر؛ سوویر؛ سوهر؛
سوخره؛ قرمز؛ له رەنگ گەلی سەرەکی وەک

۱. سەر جەم؛ پىڭكەۋە؛ بە يە كەۋە؛ بە يە كەۋە؛ بە يە كەۋە؛
تېڭرا؛ سەرياك؛ پىۋەرە؛ يۈۋە؛ كىرم؛ كىرمى؛ لە
سەريەك؛ لە بان يەك؛ بە تېڭرايى؛ بە گىشتى
«سەر جمع مى شود ده هزار تومان؛ سەر جمع دىيىتە دە
هزار تىمن» ۲. لە سەر؛ لە بان «غىب نىدارد، اين هم
سەر جمع همى آنها؛ قەيدى ناك، ئەمىش لە سەر
هەموو ئەوانە».

سر جبان / sarcombān, -conbān، ها؛ ان؛
اسم. ۱. [مجازی] یه کمان؛ سهر کرده؛ سهر یه؛
رېبهری تاقعی به تایبته که سئ که هاندان،
بزواندن و به رېو به رایه تی گروییکی سهر بز یوی
له هه سئ و دایه ۲. [مجازی] که سئ که له
کۆمه لگادا خاوهن ریز و پایه یه کی به رزه
۳. سهر ته کین؛ سهر له قین؛ که سئ که به
داته کاندنی سهر، قسه ی که سی تر په سندن ده کا.
سر جو خگی / sarcûxegî؛ اسم، سهر جوو خه یی؛
پېگه یان پله کی سهر جوو خه.

سر جوخه / sarcûxe ، ها ؛ گان /: اسم،
 سر جووخه: ۱. سر بازی که فرماندهی
 جووخه کی وهه ستوه ۲. سر بازی که شیوی
 ناوا کارئ یان خاوهن پله کی سر جووخیه.
 سر جوش / sarcûš /: اسم، ۱. برکول؛ برکول؛
 به کول؛ برکله؛ تۆزه چیشتی که پیش کولینی
 ده چیژن ۲. سرگول؛ سرتله؛ چیشتی که به
 ناو باشر، له سر دیگه وهه له لیده گرن.

سرچیق / sarčopuq ، ها: /فارسی/ ترکی/ اسم.
 سهره سهیل؛ سهره قه‌نده؛ سهره قه‌نگه؛
 سهرقه‌ننه؛ به‌شی پیاله‌ناسای به ده‌منه‌ی
 سه‌یلوه لکاو که تووتنی تّیده‌کن.

سرچراغی / sar(e)čeraqī / اسم، [گفتاری]
 هه‌وه‌لین باره‌یی که فروشیار دوا‌ی هه‌لکردنی
 چرای دوکانه‌کی (له سه‌ره‌تای شه‌ودا) له
 کرباری وه‌رده‌گری.

سرچسب / sarčasb ، ها/ : اسم، سرچسپ؛
 نیشانه کاغذی که کارخانه دهلیکنیته سر

ئامال بەنەوش.

سر خانە / sarxāne: صفت. سەرماڵ؛ ناوماڵ؛
ناوماڵە «حمام سەر خانە: گەرماوی ناوماڵ».

سر خباد / sorxbād: باد سەر، باد

سر خبید / sorxbīd: بید سەر، بید

سر خپوست / sorxpūst، ها؛ ان: صفت.
سوور پێست؛ سوور پێست؛ سەر بە یەکیک لە
چوار گرووی گەرەوی پەرگەزی مەرۆ، خەلکی
قورنەیی ئەمریکا و دەرگەکانی ئوقیانووسی ئارام،
بە پێستی قاوەیی پۆشنەوه.

سر خپوستی / sorxpūstī: صفت. سوور پێستی؛
سوور پێستانە؛ پێوەندی دار یان سەر بە
سوور پێستان «کلبەیی سەر خپوستی: کەویلی
سوور پێستی».

سر خپوش / sorxpūš: صفت. سوور پۆش؛ خاوەن
پۆشنەیک بەرەنگی سوور.

سر خر ترسی / sorxtarsi: اسم. سوور پەریزی؛
۱. [روانشناسی] ترسی نااسایی لە بەرەنگی سوور
(بەتایبەت خوێن) کە بێتە هەوی نەخۆشی
۲. [مجازی] دۆخی ورە بەردان و ترسی زۆر لە
کۆمونیسم یان کۆمونیستان.

سر خجە / sorxce: اسم. سوور یۆک؛ سوور یۆکە؛
سوور یۆک؛ نەخۆشیەکی ئاستەمی ویرووسی
وینەیی سوور یۆکە یە کە یاو، چۆرە، دایسانی
ناو پۆشی چاو، زێبەکی سوور و گەرەبوونەوهی
لەو لەگەڵی لەنفاوی لە نیشانەکانیە.

سر خدار / sorxdār، ها؛ ان: [فارسی] کردی
/ اسم. هەفریسک؛ عەرعر؛ داری بەرزی لێرەواری
هەمیشە سەوز: زرنب؛ سەر خەدار

سر خر / sarxar: صفت. [تعریض] بەلای بۆگەن؛
بەلای بەد؛ سەر خەر «تاسی خواستم دو کلمە با
دختر هەسایە حەرف بزنم، کەشتان می آمد و سرخر
می شد: تا دەهاتم دوو قسە لەگەڵ کچە هاوسیکەمان
بکەم، کەلفە کە یان وەک بەلای بۆگەن دەهات».

سر خر شدن: بوونە بەلای بۆگەن؛ بۆ زەحمەت

پەرەنگی خۆینی تازە: قرمز/گفتاری/ ۲. درپژترین
شەپۆلی تیشکی دیار، تیشکی تاقە پەرەنگی نیوان
۶۲۲ تا ۷۷۰ نانۆمەتر. هەر وەها: سەرخرەنگ؛

سرخر فام

سرخر: صفت. سوور؛ سوور: ۱. گولناری؛ بە
پەرەنگی سوور «سیب سەرخر: سیوی سوور»
۲. [مجازی] شۆر شگێژانە؛ شۆرش؛ خۆینی؛
خواریاری کردەوهی توند و تیژ ۳. [مجازی]
کۆمونیست؛ شیوعی.

سرخر شدن: سوورەوه بوون؛ سوور بوونەوه:

۱. بەرەنگی سوور هەلگەپان «از خجالت سرخر
شد: لە شەرمدە سوور بوونەوه» ۲. تاودران؛
قەرمان؛ برژان «سیب زینی توی روغن سرخر شد:
سێفەزمینیە کە لە رۆنە کەدا سوورەوه بوو».

سرخر کردن: ۱. قەلەندن؛ قەرماندن؛
سوور کردنەوه؛ سوورەو کردن؛ سوورەوه
کەرەدی؛ لە رۆندا تاودان و برژاندن
۲. سوور کردن؛ بەرەنگی سوور دەرینان.

سرخر - : پێشووز. سوور - ؛ سوورە - ؛ سور - ؛ بە
پەرەنگی سوور «سرخر فام: سوورکار».

سرخاب / sorxāb: اسم. ۱. [قدیمی] سوورافک؛
سووراو؛ سوهراف؛ سووراف؛ دەرمانی سوور کە
ژنان بۆ جوانی لە گۆنایانی هەلدەسوون ۲. /ها/
سوورەقولینگ؛ سوورە قاز؛ فلامینگۆ.

سرخاب و سفیداب / sorxāb-o-sefidāb، -sifidāb:
/ اسم. [گفتاری] ۱. سووراو-سپیاو؛ دەرمانی خۆ
جوان کردن ۲. [مجازی] ئارایش؛ تاس و لووس؛
بەزەک؛ خۆ پازاندنەوه.

سرخاب و سفیداب کردن: [تعریض]
سووراو-سپیاو کردن؛ خۆ تیل کردن؛ خۆ تاس
و لووس دان؛ رومەتی خۆ جوان کردن.

سرخابی / sorxābī: اسم. سوور تەلخ؛ پەرەنگی
سووری ئامال بەنەوش، کە لە تیکەلاوی پەرەنگی
سوور و ئاوی پێک دێ. هەر وەها: سەرخابی رنگ
سرخابی: صفت. سوور تەلخ؛ بەرەنگی سووری

سرخود^۱ /sar(e)xod/: صفت. ۱. [گفتاری] سهرخهر؛ سهرهخهر؛ لاسار؛ خۆسه؛ گۆش نه‌داپنه؛ ناگۆشگیر ۲. له‌خۆ؛ له‌سهرخۆ؛ هی‌خۆ؛ وێرای شتی به‌شیوه‌ی به‌شی له‌و شته «آستین سرخود: قول له‌خۆ».

سرخود^۲: قید. [گفتاری] له خۆوه؛ به خۆوه؛
سه ره خۆ؛ خۆسه رانه؛ بێ پرس؛ بۆ خۆی (سرخود
خانه خرید: له خۆوه چوووه خانووی کر بوه).

سرخور / sarxor / :صفت. [مجازی، فرهنگ مردم]
 سەرھەخۆرە؛ سەرھەخۆر؛ سەرھەرە؛ بە دۆخ یان
 چارەنووسی کە بە شووم و هۆی مەرگی
 تکیکی تر (وەک داک و باب یان ھوسەر) بزانری.
سرخوردگی / sarxordegi / :ھا، /اسم. [مجازی]
 بە خۆدا شکاوی؛ خۆبانی؛ دڵساردی؛
 خەفەتخانی؛ وەرەزی و ناھومیدی بە هۆی
 شکست و نامرادی لە کار یان نەگەشتن بە
 ئامانجک.

سر خورده / sarxorde/: صفت. [مجازی] به
خوداشکاو؛ ناهمی؛ دلسارد؛ خهفه‌تخان؛ خویان.
سر خوش / sarxoš/: صفت. ۱. شاد؛ ده‌ماخ؛
و‌هش؛ خوشحال؛ سه‌ره‌کیف؛ به‌که‌یف؛ دلشاد
۲. سه‌خوش؛ سه‌روه‌ش؛ مه‌ست؛ ته‌له‌س.

سرخوښی / sarxošî ، ها/سم. ۱. شادی؛
خوښحالی ۲. سهرځوښی؛ سهرهوشي؛
مهستی.

سرخه‌دار /sorxedār/ سرخدار

سرخی / */sorxî/*: اسم، سووری؛ سووریټی؛ سووراتی؛ سۆهری؛ سوورایه‌تی؛ چۆنایه‌تی سوور بوون.

سرد /sard/: صفت. سارد؛ سهرد؛ سار؛ تهزی؛
 ۱. پونج: به تینیکی که متر له تینی دهره کی
 لهش که ده بیته هوژی ههست به ناچه تینی یان
 سه رما (هوای سرد؛ هوای سارد) ۲. به تینیکی
 که متر له تینی ره چاوکراو (چای سرد؛ چای سارد)
 ۳. گه، مهو نه کرا؛ گه، مهو نهوگ (خوراک سرد؛

دان هاتن؛ بۆ درووس کردنی دهر دیسه ر و زه حمهت هاتن.

سر خرگ / sorxrag ، ها: /سم، سووره دهمار؛
خوینبەر؛ ره گی خوین راگویزان له دله وه بو
ئەندامان.

سرخرو /sɒrxrû/: صفت. رووسوور: ۱. دهم و
چاو سوور، روومەت سوور بە تايەت بە بۆنە
شايي و لەش ساغيەوه ۲. [کنایي] شاد و
بەختەور بە ھۆي سەر کەوتنەوه.

سرخس / saraxs ، ها؛ ان: / اسم، سی پهل؛
سیپهره؛ باوه شینه؛ نیرووک؛ سه فرابه؛
گولداروو؛ که روزه کیویله؛ باپیره؛ مناله رهمش؛
به رها؛ قزی کچ؛ قزی که نیشک؛ پهل
سیاوه شان؛ ریشی پیرمه پانه؛ گیایکی پایا، به
پارچه گه لای بی ددانه وه که ده ژریدا خالگه لی
وردی برقه داری زهرده هه.

سرخط / sarxat(t) ، ها: [فارسی / عربی] اسم.
سهرديږ؛ ناو يان بابۀ تي وټارې که له سهریه وه
دنهووسړۍ.

☐ سر خط اخبار: سہر دیپری ہہوال؛ کورتہی
ہہوال.

سر خك /sorxak/: اسم، سوور يژه؛ سوور يژه؛
سوور يژه؛ سوور يژه؛ سوور يجه؛ سوور يجه؛ سوير يژه؛
سۆرگ؛ سۆرك؛ سوورك؛ سووريك؛ سووريكه؛
سووركه؛ سووريكه؛ سوور لي؛ سۆرك؛ سوړك؛
سووركى؛ گەزنه؛ ئەسپه؛ نهخوشيه كى زۆر
ناسته مى وىروسى كه به ياو، زيپكه و
ئاوه چۆره سه ره له دهدا و له مندا لاند ا زۆر
گر يه .

سرخ کن / sorxkon ، ها: / اسم، نامراز یکی
کارماییه بو باش سوور موه کردنی بری
خوار دهمنه، به کار دی.

سرخ مو / sorxmû: صفت. مووسوور؛ قزسوور:
موسرخ؛ موقرمز

سرخنای /sorxnāy/ مری

ده‌کهن و له‌گه‌نینی ئه‌وی تیدایه به‌رگری ده‌کات.

سردر / sardar ، ها: / اسم. سهردهر؛ سهرده‌رگا:

۱. زفقیل؛ سهرده‌رانه؛ سهر به‌ره؛ سهره‌وهی ده‌رگا ۲. جوانکاری سهره‌وهی درگای خانوو.

سردرختی / sarderaxti ، ها: / اسم. میوه‌یه‌ک که هیشتا به داره‌ویه.

سردرد / sardard / درد

سردرد گرفتن: سهرئیشه‌گرتن؛ سهرئیشه‌گرتن؛ سهر ئیشان؛ سهر ئیشان؛ ژانه‌سهرگرتن. هه‌روه‌ها: سردرد داشتن

سردرگم / sardargom / صفت. ۱. شیواو؛ هالۆز؛ ئالۆز؛ تیک‌هالاو؛ هالۆزاو؛ هم‌گم؛ بی‌سهره و به‌ره؛ گرفنج؛ گرفنج؛ هه‌ربل؛ شیواو و تیکه‌وه پیچیاو به شیوه‌یی که سهره‌که‌ی نه‌دۆز ریشه‌وه (کلاف سردرگم: پاری شیواو) ۲. [مجازی] سهرلی شیواو؛ ری لئون بووی وا که نه‌زانی به کویدا بروا (ناگهان در پیچ و خم غار سردرگم شد و مسیری را که آمده بود، گم کرد: له‌کتوپردا له پیچه‌لپووجی ئه‌شکه‌وته‌که‌دا سهری لی شیوا و ئه‌و ریگه لیوه هاتبوو لینی گوم بوو) ۳. [مجازی] چه‌په‌ساو؛ په‌شیواو؛ شاش؛ په‌شو‌کاو؛ په‌شو‌کیاگ؛ چه‌یران و بی‌توانستی بریاردان.

سردرگم شدن: هه‌بلین؛ هه‌ربلین: ۱. ئالۆزان؛ تیک‌هالان؛ بی‌سهره و به‌ره بوون ۲. [مجازی] سهر لی شیوان؛ سهر‌گه‌ردان بوون؛ په‌شو‌کیان؛ چه‌په‌سان.

سردرگمی / sardargomi ، ها: / اسم. [مجازی] شیواوی: ۱. هالۆزی؛ ئالۆزی؛ تیک‌هالاوی؛ هم‌گمی ۲. سهر لی شیواوی؛ شاشی.

سردست / sardast / اسم. ۱. باله‌که؛ باله‌کی؛ گۆشتی بالی ئاژله ۲. /ها/ سهرقۆل؛ سۆزانی؛ فه‌قیانه.

سردسته / sardast ، ها: / گان. / اسم. سهرده‌سته؛ سهرده‌سه؛ یه‌کمان: ۱. سهر به‌ند؛ ربه‌ری

آب سرد: خۆزاک‌ی سارد؛ ئاوی سارد ۴. چایگ؛ چیا؛ چییگ؛ چیی؛ ته‌زی؛ وه‌به‌ر سهرما نراو (نوشیدنی سرد: خوارده‌وه‌ی سارد) ۵. [مجازی] سارد و سهر؛ سهر؛ به‌بی‌هه‌ست و وروژانی ده‌روونی (نگاه‌سرد: مه‌یزی سارد).

سرد بودن: سارد بوون؛ سهرده‌بییه؛ ۱. چایی بوون؛ چایگ بوون (آب سرد است: ئاوه‌که سارد) ۲. [مجازی] سارد و سهر بوون؛ گوپ و تین نیشان نه‌دان (فتارش خیلی سرد بود: ئاکاری زۆر سارد بوو). هه‌روه‌ها: سرد شدن سرد کردن: سارد کردنه‌وه؛ سهرده‌وه‌که‌رده‌ی: ۱. فیتکه‌وکردن؛ هینانه خواره‌وه‌ی ده‌ما (شیر را کمی سرد کن: شیره‌که که‌می سارد که‌وه) ۲. [مجازی] دلسارد کردنه‌وه.

سرداب / sardāb / سردابه

سردابه / sardābe ، ها: / اسم. سهرداف؛ سارداو؛ سهرداو؛ سارداه؛ ئافسارک؛ زاخۆن؛ ماران؛ مه‌سنا؛ ناویس؛ سارنج؛ ژیرخانی قوول که ئال‌وگۆری ده‌مای زۆر که‌مه، بۆیه زۆتر بو هه‌لگرتنی ماکی پیخۆر، به‌کاری: سرداب سردار / sardār ، ها: / ان. / اسم. سهردار؛ سپاران؛ سهر کرده و رابه‌ری هیژیکی چه‌کداری.

سرداری / sardārī / اسم. سهرداری: ۱. سهرۆکی؛ رابه‌ری ۲. [قدیمی] حشکاووس؛ خه‌فتان؛ ئیشکاووس؛ جۆریک پالتاوی به‌رۆک به‌سراوی بی‌یه‌خی پیاوانه.

سردبیر / sardabir ، ها: / ان. / اسم. سهرنووسهر؛ سهره‌کنووسهر؛ سهرنقیسهر؛ سهرنقیسکار؛ سهرپهرشتی نووسهرانی بلاو‌کراوه‌یه‌کی ده‌وره‌یی یان کۆمه‌له‌وتاری، که کاری کۆکردنه‌وه و ریک‌وپیک کردن یان چاوه‌دیریانی وه ئه‌ستویه. هه‌روه‌ها: سردبیری

سردخانه / sardxāne ، ها: / اسم. سهردخانه؛ شوینیکی به‌سراو و تین‌پاریز که ده‌زگاگه‌لی سهرماده‌ر بۆ له‌خۆ راگرتنی سهرما تیدایا کار

سردم‌زاجی / -mazāci, -sardmezāci: [فارسی/عربی] اسم. ساردم‌زاجی؛ کمی یان نه‌بوونی
 حزی جنسی. ه‌روه‌ها: **سردم‌زاج**
سردوزی / sardûzi، ها: /اسم. [خیاطی]
 س‌ردروو؛ دروونئ که ته‌قه‌له‌کان به د‌ره‌وه بن.
سردوشی / sardûshi، ها: /اسم. ۱. ش‌ریت‌یه‌کی
 باریک که بؤ رازاندنه‌وه‌ی س‌هرشانی برئ
 جل‌وب‌ه‌رگ که‌لکی لی ده‌گرن ۲. باریکه
 پارچه‌یه‌ک بؤ س‌هرشانی چه‌کداران که پله‌کیانی
 پیوه ده‌لکینن: **پاگون**
سردوگرم / sard-o-garm: /اسم. [مجازی] تال و
 سویر؛ سارد و گ‌هرم؛ س‌هرد و گ‌هرم؛
 ئەزموونگ‌لی جؤراوجؤری ژیان: **گرم و سرد**
 سرد و گرم چشیدن: [مجازی] تال و سویر
 چه‌شتن؛ وریا بوونه‌وه به هؤی ئەزموونی
 خوش و ناخوشی ژیان.
سردوگرم‌چشیده / sard-o-garmčešide، ها:
 صفت. [مجازی] تال و سویر چه‌شتوو؛ له ژین
 خاراو؛ به ئەزموون.
سردی / sardî: /اسم. ساردی؛ س‌هردی: ۱. دؤخ
 یان چۆنیه‌تی سارد بوون «سردی هوا؛ ساردی
 که‌ش» ۲. ئەزموون و بؤچوونیک‌ی کؤن س‌ه‌بارت
 به تاییه‌تمه‌ندی برئ پیخؤر و خواردنه‌وه که
 ده‌بیته هؤی دابه‌زینی گ‌هرما و ه‌یزی گشتی
 له‌ش «خيار سردی است: خ‌ه‌یار ساردیه».
 سردی کردن: ساردی کردن؛ س‌هردی
 که‌رده‌ی؛ چيامانی کیشته‌ی؛ ه‌ه‌ست کردن به
 کزی، بئ‌حالی یا دل‌ه‌ه‌لشیوان به هؤی
 خواردنی برئ پیخؤر و خواردنه‌وه «حتماً
 سردی کرده، عسل بخورد، خوب می‌شود: دیاره
 ساردی کردوو، ه‌ه‌نگوین بخوا، چا ده‌بیته‌وه».
سردیس / sardîs، ها: /ان: /اسم. کؤته‌لی س‌هری
 مرؤ یان گیاندار.
سرراست ۱ / sar.râst: صفت. س‌هر‌راس؛
 س‌هر‌راست: ۱. راسته‌ور‌است؛ راسته‌وه‌خؤ؛

ده‌سته؛ پی‌شه‌نگی ده‌سته ۲. س‌هر‌گ‌ه‌وره؛
 س‌ه‌رؤک؛ ر‌پ‌ه‌ر و پی‌شه‌وای گ‌رؤیه‌ک.
سردستی / sardasî: قید. [گفتاری] به س‌هر
 ده‌سته‌وه؛ به په‌له؛ له ماوه‌یه‌کی کورتدا «سردستی
 دو خط بنویس بده دستش: به س‌هرده‌سته‌وه دوو خ‌ه‌تی
 بؤ بنووسه و بی‌ده‌یه».
سردسیر ۱ / sardsîr: /اسم. زؤزان؛ س‌هرده‌س‌یر؛
 س‌هر‌دس‌یر؛ کوستان؛ کیوسان؛ ئیلاخ؛ ئیلاخ؛
 له‌یلاخ؛ کؤسال؛ ناوچه‌یه‌ک که هاوینانی فینک
 و زستانانی شه‌خته‌یه «از گرمسیر به سردسیر رفتن:
 له گ‌ه‌رمیانه‌وه بؤ زؤزان چوون».
سردسیر ۲: صفت. س‌هرده‌س‌یر؛ س‌هر‌دس‌یر؛ زؤزان؛
 به نیوانه ده‌مای که‌متر له ۲۰ سانتیگ‌راد.
سردسیری / sardsîrî: صفت. [گفتاری]
 س‌هرده‌س‌یر؛ س‌هر‌دس‌یر.
سردفتر / sardaftar، ها: /ان: [فارسی/عرب]
 /اسم. س‌هرده‌ف‌ته‌ر؛ س‌هر‌پ‌ه‌رشتی نووسینگ‌ی
 به‌لگ‌ه‌ی ر‌ه‌سمی.
سردکن / sardkon، ها: /اسم. چیلر؛ ساردک‌ه‌ر؛
 سارد‌ه‌و‌ک‌ه‌ر.
سردکننده / sardkonande، ها: /اسم.
 ۱. سارد‌ه‌وه‌ک‌ه‌ر؛ ساردک‌ه‌ر؛ ساردک‌ه‌ره‌وه؛ ه‌هر
 جؤره ده‌زگایی که س‌هرما وه‌دی بینئ ۲. ته‌نئ
 که به هؤی کاردانه‌وه‌ی کیمیا‌یی س‌هرما به‌ره‌م
 دینئ.
سردم / sardam، ها: /اسم. ۱. س‌ه‌کؤی جئ
 دانیشتنی مورشی‌دی زؤرخانه ۲. خانه‌قا؛
 جینگ‌ه‌ی کؤ بوونه‌وه‌ی ده‌رویشان.
سردماغ / sardamâq: [فارسی/عربی] صفت.
 [گفتاری] گوربز؛ گوربزه؛ ساز؛ به‌ده‌ماخ؛
 که‌یف‌خؤش. ه‌روه‌ها: **سر دماغ بودن**
سردمدار / sardamdâr، ها: /ان: /اسم.
 ۱. [مجازی] س‌ه‌رؤک؛ به‌ر‌پ‌وه‌ری زنجیره کار و
 چالاکی گ‌رؤیی ۲. پ‌رس‌ه‌گ‌یر؛ کارگ‌یر پ‌رس‌ه؛
 شین‌گ‌یر ۳. مورشی‌دی زؤرخانه.

دوايي سيله ندری گاز داده پوښی ۲. کلاوهی
موتور که سيله ندره کان داده پوښی و له ويوه
سووته مهنی ده پښته ناو موتور هوه.

سر سينه / sarsine / اسم. سهر سينگ؛ گوشتی
سينگی مهر و مالات.

سر شاخ / saršāx / صفت. شاخ به شاخ؛ سهر شاخ؛
به حاله تی کی بهر کی يان شهر و ههمبر
بوونه هوه (وهک زورانبازان يان نازه لی شادخار).

سر شاخ شدن: شاخ به شاخ بوون؛ سهر شاخ
بوون؛ تووشيار يان سهر قالی شهر و داوا بوون.
سر شاخه / saršāxe / ها / اسم. سهر چل؛
سهر لهق؛ چله پوپه؛ بهشی دوايينی لق.

سر شار / saršār / صفت. [دبی] دارمال: ۱. پراوپر؛
پربه پر؛ لرب؛ تهزی؛ تزی؛ لیواولیو؛ لیوانلیو؛
لیوان؛ که فهرېز؛ پر؛ پهر؛ لپ ۲. زور و زه بند؛
زور؛ زه بند؛ فره [ثروت سرشارت از رنج مردم است:
مالی زور و زه بندت له خوینی خه لکه].

سر شاری / saršāri / اسم. [دبی] دارمالی؛
پراوپر؛ پری؛ لیوانلیوی؛ که فهرېز؛ زه بند و
زوری؛ دؤخ يان چوناوچونی پر بوون.

سر شانه / saršāne / ها / اسم. سهر شان:
۱. به شیک له جل و بهرگ که شانه ده لکینېته
قولهوه ۲. ناوشان؛ نهو به شه له جل و بهرگ که
شان داده پوښی.

سر شت / serešt / اسم. [دبی] سوروشت؛
سروشت؛ سرشت؛ گهوههر؛ چیه تی خوئی و
پیکهاتهی بنه مایی کهس يان شتیک.

سر شتن / sereštan / مصدر. متعدی. [دبی]
// سرشتی: تیکه لاندت؛ سرشته می کنی: تیکل

دهدهی؛ سرشته کن: تیکه لده // تیکه لدان؛
کهرچلاندن؛ فہستراندن؛ ثامینن؛ لیکدان؛
تیکدان؛ ثاویتنه کردن؛ ثامیتنه کردن؛ ثامیژه
کردن؛ تیکه ل کردنی شتیک ده گهل
شتیکی تردا. ههروهه: سرشتی

■ صفت مفعولی: سرشته (تیکه لاو) / مصدر منفی:

شتیک له سهری ۲. خلیسکین؛ خزکی؛
خزه کانئ؛ خزه کانئ؛ خرخان؛ خش خشان؛
که رسته یه کی کایه ی زاروکانه بؤ به سهریه وه
خران.

سر سهر بازی: خلیسکانی؛ خلیسکین؛
خزه کانئ؛ خلیسکینن؛ خلوزگی؛
کایه ییکی مندا لانه به شیوهی خو خزاندن
به سهر شوین يان که رسته یه کی تایبه تی نهو
کاره.

سر سري ۱ / sarsari / صفت. سهر چل؛ سهر سهری؛
که مترخه م؛ سهر پورت؛ تهول باز؛ تهوهل؛
سه که ماتی؛ سهر پوت؛ گهلایي؛ سهره پؤ؛ به بی
سهرنج دان و شویندا چوون.

سر سري ۲: قید. به سهر چلی؛ سهرشکین؛
سهر سهری؛ گوترمه؛ لاسمال؛ به گوتره؛
بی تیروانین «سر سري درس خواندن» به سهر چلی
دهرس خویندن.

سر سلامتی / sarsalāmātī / [فارسی / عربی] / اسم.
سهر سلامه تی؛ سهر خوښی؛ سهره خوښی؛ نهوهی
بؤ هاوده ردی و به مهبهستی دلدانه وهی خاوه
مردود ده گوترئ.

سر سلامتی دادن: سهره خوښی لی کردن؛
سهر سلامه تی دانه وه؛ پرسه و سهره خوښی
کردن.

سر سلسله / sarselsele / ها / [فارسی / عربی] / صفت.
سهر کان: ۱. سهره ته وه؛ دامه زرینه ری
بنه مالیه که له پادشایان ۲. پیشهوا؛ سهر پهل؛
پیشه نگ و ده سپیکه ری کارئ که دهسته یه ک
پتی په رزاون.

سر سنگین / sarsangin / صفت. [مجازی] لالووت؛
نه بان له ئاست دیتران. ههروهه: سر سنگینی

سر سوزن / sarsūzan / ها / اسم. سهر ده رزی؛
سهره چهن؛ سهری ثاودوزک.

سر سیلندر / sarsilandr / ها / [فارسی / فرانسوی]
/ اسم. سهر سیله ندر: ۱. سهر پوښی که بهشی

نسرشتن (تیکه‌ل نه‌دان)

سرشتی / sereštī: صفت. سرشتی؛ سورشستی.

سرشک / serešk, serešg: اسم. [ادبی] نه‌سرین؛

فرمیسک؛ فرمیسک؛ هرسسی؛ هیستر؛ نه‌سر؛

رؤنتک؛ هورمیس؛ رندک؛ هه‌ستار؛ رۆندک؛

سوروشک: سرشگ

سرشکستگی / saršekastegî: اسم. [مجازی]

سهرشۆری؛ ریسوایی؛ شهرمه‌زاری.

سرشکسته / saršekaste: صفت. ۱. [کنایی]

سهرشۆر؛ سهرنه‌مه؛ سهرنزم؛ شهرمه‌زار به‌هۆی

رووداوی ناخۆش و زۆرتەر شهرمه‌مین

۲. سهرشکاو؛ سهرشکیاغ؛ سهره‌مپیا.

سرشکن / saršekan: صفت. [مجازی] دابه‌ش؛

سهرشکینه؛ دابه‌ش کراو له‌نیو نه‌ندامانی

ده‌سته‌یه‌کدا «مخارج أسفالت کوچه‌را میان همسایه‌ها

سرشکن کردند: مزاحمتی ئاسفالتی کۆلانه‌که‌یان له

نیو هاوسیکاندا دابه‌ش کرد». هه‌روه‌ها: سرشکن

شدن: سرشکن کردن

سرشگ / serešg: اسم. سرشک

سرشماری / saršomārî: اسم. سهرژمیری؛

سهرژماری؛ سهرنه‌ژمیری؛ سهرنقیسی؛

۱. هه‌لژمار؛ کاریان په‌وتی سهرژمارکردن؛

بژاردنی که‌سانیک له‌نیو کۆمه‌لگایه‌ک ۲. /ها/

نامارگری «سرشماری نفوس: سهرژمیری خه‌لک».

هه‌روه‌ها: سرشماری شدن: سرشماری کردن

سرشناس / saršenās, ها؛ ان؛ صفت. [مجازی]

به‌ناوبانگ؛ سهرناس؛ به‌دهنگ و ناو؛ ناودار؛

نامدار؛ ناسراو له‌کۆمه‌لگایه‌کدا.

سرشو(ی) / saršū(y): اسم. سهرشو؛ سهرشۆر؛

ماکی خاویتنکه‌روه‌ی (وه‌ک شامپۆ، سابوون یان

هه‌ندی ئامیته‌گه‌لی گیایی) سهر و قژ.

سرشیر / saršîr: اسم. تۆ؛ تۆی شیر؛ سهرشیر؛

سهرتۆی؛ سهرتۆ؛ تۆزی؛ تۆزگ؛ کاژ؛ کاژه؛

قه‌یماخ؛ قه‌یماغ؛ پرۆته‌یین و چه‌وری شیر که

پاش ساردبوونه‌وی وه‌ک توژ به‌سهریه‌وه

ده‌به‌سری.

سرصفحه / sarsafhe, ها؛: [فارسی/عربی] اسم.

سهره‌ل‌په‌په؛ نه‌وه‌ی له‌سهر په‌په‌وه و جیا له

ده‌قی په‌په‌که‌نووسراوه.

سرطاس / sartās: [فارسی/عربی] اسم. سرتاس

سرطان / saratān: [عربی] اسم. ۱. [پزشکی] شیر

په‌نجه؛ کیف‌زاله؛ قر‌زاله؛ کورنجه؛ سهره‌تان؛

نه‌خۆشیه‌ک به‌هۆی ته‌شه‌نه‌کردنی بی‌پاده‌ی

شانه‌گه‌لی له‌ش ۲. [نجوم] خروچنگ - ۱

۳. [تقویم] کیف‌زال؛ قر‌زانگ؛ قر‌زال؛ چواره‌مین

که‌لوو له‌دوازه‌که‌لووی سال، به‌رانبه‌ر به

پووشپه‌ر.

سرطانزا / saratānzā: [عربی/فارسی] صفت.

شیرپه‌نجه‌هین؛ هۆیان هۆکاری به‌دیها‌تنی

نه‌خۆشی شیرپه‌نجه.

سرعت / sor'at, ها؛: [عربی] اسم. خیرایی؛ تاو:

۱. گورجی؛ توندی جم و جوول ۲. /مکانیک/

نرخ‌ی بزووتنی بزۆکی به‌گویره‌ی یه‌که‌ی کات

«بیش از ۱۲۰ کیلومتر در ساعت سرعت داشت: پتر له

۱۲۰ کیلومتر له‌کاتژمیردا خیرایی هه‌بوو»

۳. [گفتاری] په‌له؛ له‌ز؛ خیرا له‌به‌په‌په‌بردنی

کاریکدا «آزاد کارهایش را به سرعت انجام داد: نازاد به

په‌له‌کاره‌کانی کرد».

سرعت آغازی اسم. سرعت اولیه

سرعت انتقال: [مجازی] وریایی؛ زیره‌کی؛

تیزی؛ وریایی؛ وشیری؛ بار و دۆخی زوو

تیگه‌یین.

سرعت آبی: خیرایی ساتی؛ خیرایی بزاقی

شتیکی بزۆک له‌چرکه‌ساتیکی دیاریکراودا.

سرعت اولیه: خیرایی سهره‌تایی/ ده‌سپیک؛

خیرایی ته‌نیکی بزۆک له‌سهره‌تای

رپکه‌وتتیدا.

سرعت لاکپشتی: [کنایی] کیسه‌ل‌رۆ؛

کیسه‌ل‌ناسا؛ وه‌ک کیسه‌ل؛ زۆر هیواش.

سرعت مجاز: خیرایی شیاو؛ خیرایی ریدراو؛

خیراییه ک که نابی لئی لایدری.

سرعت یکنواخت: خیرایی یه کهاوی / به کدهس / یه کجور، خیراییه ک که ئەندازی له چهن ماوه کاتی بهرامبهردا، یه کسانه.

☐ سرعت بخشیدن / دادن: خیرا کردنهوه؛ خیرایی پیدان؛ توند کردنهوه؛ بوونه هوی خیرا تر بوونی شتی «ماشین آلات جدید، به تولید سرعت بخشید: دهزگواله تازه کان بهرهم هینانیا خیرا کردهوه».

سرعت گرفتن / یافتن: دهور هه لگرتن؛ دهور گرتن؛ خیرا بوونهوه «ماشین در سرازیری سرعت گرفت: ماشینه که له سه ره وخواریدا دهوری هه لگرت».

سرعت سنج / sor'atsanc ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم. خیرایی پیو: ۱. نامرزی ئەندازه گرتی خیرایی نامرزیان که رهسته یه کی بزوک ۲. نامرزی له که رسته ی گواسته نی دا که خیراییه که ی به پی کیلومتر له یه که ی کاتدا (سهعات، دهقیقه و...) نشان دهدا.

سرف / serf ، ها: /اروسی/ اسم. سرف؛ ره عیته؛ رایته؛ مسکین؛ خه لکی لادیی له سه رده می فیو دالیدا که وه ک زهوی و زار ده سیتران و دهفرۆشان.

سرفراز / sarfarāz ، ان: /صفت. /مجازی/ سه ره برز؛ سه ریلن؛ سه ریلند؛ سه رفیراز؛ سه رفه راز.

سرفراز / sarfarāzi ، ها: /اسم. /مجازی/ سه ره برزی؛ سه ریلندی؛ سه رفیرازی؛ سه رفه رازی.

سرفصل / sarfasl ، ها: /فارسی/ عربی/ اسم. ۱. سه ره تا؛ ده سپیکی هه ره بهش (له کتیدا) ۲. ده سپیک؛ ده سپیکانه؛ نووسراوه یان ناوی سه ره تا ی هه ره بهشیک ۳. /مجازی/ سه ره تا؛ گۆرانکاریه کی دیار له رهوتیکدا «کشف آتش سرفصل تازه ای در زندگی بشر بود: دۆزینه وهی ئاور له

ژیانی مرؤدا، سه رده تاییکی نو ی بوو» ۴. /حسابداری/

سه ره تا؛ لاپه ره یان بهشیک له دهفته ری حسابداری، له مه ره حسابگه لی دیاریکراوه وه.

سرفه / sorfe ، ها: /اسم. کۆخه؛ کۆکه؛ کوخ؛ کۆخی؛ کۆخت؛ کۆخک؛ کوخک؛ قف؛ قهف؛ قفه؛ قوفه؛ قۆز؛ قۆزه؛ قۆخه؛ قۆزی؛ سه وه قه؛ کوله؛ قوته؛ قلخه؛ رهوتی هاتنه ده ره وهی له پر و دهنگداری هه وای سیگه له هوی وه خوروو هاتنی رپگه ی هه ناسه «سرما خورده بود و سرفه می کرد: سه رمای خوارد بوو کوخه ی ده کرد».

☐ سرفه کردن: کۆخین؛ کوخاین؛ کۆخاندن؛ کۆکین؛ قۆزان؛ قۆزیان؛ قۆزین؛ قۆزه ی؛ قۆزای؛ قلخین؛ قفین؛ قوفین؛ کلهايش؛ سه وه قان؛ کۆخه / قۆزه کردن.

سرفه گرفتن: کهوته نه کۆخین؛ هاتنه کۆکین؛ کهوته نه کۆکیان؛ هاتنه قۆزین؛ کهوته نه قۆزیان؛ تووشی قۆزه هاتن «سیگار می کشیدند، سرفه ام گرفت: جگه ره یان ده کیشا، کهوته نه کوخه»: به

سرفه افتادن

به سرفه افتادن ☞ سرفه گرفتن

سرقت / serqat ، ها: /عربی/ اسم. /ادبی/ دزی (به جرم سرقت از خانه ی مردم دستگیر شد: به تاوانی دزی له مالی خه لک قۆله ست کرا).

☐ سرقت ادبی: دزی و ژیه یی؛ کار یا رهوتی پی ناسین یان بلاو کردنه وهی نووسراوه ی دیتران به ناوی خۆوه.

☐ سرقت شدن: دزبان؛ دزیان؛ دزیه ی؛ دزیای؛ بران؛ بریان «ماشینم سرقت شد: ماشینه که م دزرا»: به سرقت رفتن

سرقت کردن: دزین؛ بردن «دوچرخه اش را سرقت کرده بودند: دووچرخه که یان دزیوو»: به

سرقت بردن

به سرقت بردن ☞ سرقت کردن

به سرقت رفتن ☞ سرقت شدن

سرقلی / sarqofli ، ها: /فارسی/ عربی/ اسم.

سربړگ

سرکچ / sarkac: صفت. سهرکهچ؛ سهرگوچ؛ سهرلار؛ سهرخوار؛ به سهر یان بهشی پیکاری خوار (له چاو دهسته یان کوته‌ره‌یه‌وه) (بیل سرکچ؛ میخ سرکچ؛ پیمه‌ره‌ی سهرکهچ؛ بزمارۍ سهرگوچ).
سرکردگی / sarkardegi: اسم. سهرپه‌لی؛ سهرکرده‌یی؛ دؤخ یان چۆنیه‌تی سهرکرده بوون «او را به سرکردگی برگزیدند: به سهرپه‌لی هه‌لیانبرآرد».

سرکرده / sarkarde، ها؛ -گان: اسم. سهرپه‌ل؛ سهرکرده؛ سهرکرده؛ رپیهر یان سهرؤکی گروپه‌ک «سرکرده‌ی راهزنان؛ سرکرده‌ی شورشیان: سهرپه‌لی چه‌ته‌کان؛ سهرکرده‌ی ئازاوه‌چیان».

سرکش / sarkeš، ها؛ -ان: اسم. سهرکلاو؛ سهرکیش؛ هیلۍ چه‌وت بؤ سهر پیتی کاف و گاف.

سرکش ^۲ / ها؛ -ان: صفت. [مجازی] سهربزئو؛ سهرکیش؛ سهرکەش؛ سهرزه‌یه؛ سهرچه‌وت؛ مله‌پیچ؛ نافهرمان؛ هوگر یان به خو و خده‌ی سهر نه‌هاوردنه رپوه «اسب سرکش؛ بچه‌ی سرکش: ئه‌سی سهرکیش؛ مندالی سهربزئو».

سرکشی / sarkeši، ها؛ -ان: اسم. [مجازی] سهرکیشۍ: ۱. سهربزئوی؛ نافهرمانی؛ سهرکه‌شی؛ یاخیه‌ری؛ سهرشیتی؛ سهرچه‌وتی؛ مله‌پیچی؛ دؤخ یان چۆنیه‌تی سهرکیش بوون «دیگر سرکشی نمی‌کند: ئیتر سهربزئوی ناکا».

۲. دیمانه له کهس، جیه‌ک یان شتی‌ک بؤ ئاگادار بوون له بار و دؤخی ۳. کار یان په‌وتی راگه‌یشتن «از وقتی توانستم به باغچه سرکشی کنم، علف همه جا را گرفته است: له‌و کاته‌وه نه‌متوانیوه سهرکیشۍ باخچه‌که بکه‌م، گز و گیا هه‌موو جیه‌یه‌کی داگرتوه».

سرکنسول / sarkonsul، ها؛ -ان: فارسی/فرانسوی. اسم. سهرکونسول؛ سهرؤکی کونسولگه‌ریه‌کانی ولاتی له ولاتیکی تر دا.

سهرقفلۍ؛ پاره‌یه‌ک که خاوه‌ن دوکان له کاتی کرۍ دانیدا له کرۍ نشینی ده‌ستینی.

سرقلم / sarqalam، ها؛ -ان: فارسی/معراب/اسم. نووکه‌قه‌له‌م؛ سهرقه‌له‌م؛ نووکی قه‌له‌م.

سرقلیان / sarqalyān، ها؛ -ان: فارسی/اسم. سهره‌قلیان؛ سهره‌قه‌نده؛ سهرقه‌نگه؛ سهرقه‌ننه؛ سهری نیرگه‌له؛ تیکه‌یه‌کی ناو به‌تال، کون-کون و گروقه‌ری له سهر قلیانه‌وه بؤ ئاگر و ته‌ماکو تی کردن.

سرک / sarak: اسم. [گفتاری] سهرتاتکی؛ سهره‌تاتکی؛ مله‌تاتکی؛ مله‌قوته؛ مله‌قوتی؛ هه‌لقوت؛ هه‌لقورت؛ کاری روانین بؤ جیگا یان شتی‌ک به شیوه‌ی به‌رزکردنه‌وه‌ی سهر یان له‌شی خو.

☐ **سرک کشیدن**: مل کیشان؛ سهرکیشان؛ سهر قوتان: ۱. کورت و سهرسهری به شتی‌کدا روانین «سرکی کشیدم بینم بچه‌ها چه می‌کنند: ملیکم کیشا بزانم منداله‌کان چی ده‌کهن».

۲. [مجازی] سهره‌تاتکی کردن؛ مله‌قوته‌کردن؛ سهر هه‌لینان؛ هه‌لقوتان؛ هه‌لقورتان؛ به دزه‌وه روانین بؤ سهرده‌ره‌ینان «کسی از پشت درخت سرک می‌کشید: یه‌کئ له پشتی داره‌که‌وه ملی ده‌کیشا».

سرکار ^۱ / sarkār: اسم. ۱. سهرکار؛ سهرناویکی به‌رپزانه بؤ ئه‌ندامانی هیزی چه‌کداری خوارتر له سهره‌هنگ ۲. خان؛ خات؛ خاتوو؛ سهرناویک بؤ ژنان.

☐ **سرکار علیه**: پووری؛ خات؛ خاتوو؛ جی‌ناوی ریزگرانه بؤ ژنان.

سرکار ^۲: ضمیر. به‌رپزتان؛ ئیوه؛ جی‌ناوی ریزگرانه به جیگای تو «سرکار رفیق: به‌رپزتان رۆیشتن».

سرکارگر / sarkāgar، ها؛ -ان: اسم. سهرکاریگه‌ر؛ سهرعه‌مه‌له؛ کاریگه‌ری لیزان که چاوه‌دیری کاری کرپکاران ده‌کا.

سرکاغد / sarkāqaz: فارسی/چینی. ☐

سرکنگبین / serkangabin / 𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥

سرکوب^۱ / sarkûb / 𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥

سرکوب^۱: صفت. [کنایی] سهرکوت؛ دامرکاو؛ داته‌مراو؛ تی‌شکاو و له هیز کهوتوو «دشمن سرکوب شد؛ مخالفان را سرکوب می‌کنند: دوزمن سهرکوت بوو؛ نه‌یاران سهرکوت ده‌کن».

سرکوبگر / sarkûbgar ، ان /: صفت. [کنایی] سهرکوتکه‌ر؛ داته‌مرین؛ دامرکین؛ هوگر یان خاوه‌ن خوی سهرکوت‌که‌ری «نظام سرکوبگر؛ رژیم سهرکوتکه‌ر».

سرکوبی / sarkûbî /: اسم. [کنایی] سهرکوتکه‌ری؛ کاره‌په‌هاتی شکست‌دان و هیزی چالاک و به‌بره‌کانی لی سهندن: سرکوب سرکوفت / sarkûft / ها /: اسم. [کنایی، گفتاری] سهرکو؛ سهرکونه؛ سهرکفت؛ سهرزنشت و پرای سووکایه‌تی.

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥 سرکوفت زدن: [مجازی] سهرکونه‌کردن؛ سهرکفت‌کردن؛ سهرکفت لی‌دان؛ به‌ر تیر و توانج‌دان «دایم به من سرکوفت می‌زد که چرا خوب درس نمی‌خوانم: همیشه سهرکونه‌ی ده‌کردم بچی دهرس ناخوینم».

سرکوفت کسی را به دیگری زدن: [مجازی] تانه‌ی که‌سیک له که‌سی‌تر دان؛ به‌بونه‌ی سهرپشکی یان سهرکه‌وتنی که‌سی، که‌سیکی تر لؤمه‌کردن «دایم سرکوفت پسرعمویم را به من می‌زدند: همیشه تانه‌ی نامؤزاکه‌میان لیم ده‌دا».

سرکوفته / sarkûfte /: صفت. [کنایی] سهرکوت‌کراو؛ داته‌مراو؛ دامرکاو «آرزوهای سرکوفته: ثاواتگه‌لی سهرکوت‌کراو».

سرکه / serke /: اسم. سرکه؛ سیک؛ سهک؛ سیهک؛ ته‌وشیکی ترش که له کردوکوی باکتریگه‌لی ترشینر له ئه‌لکولی تراودا به‌ره‌هم دی و ترشی پی دروست ده‌کن.

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥 سرکه انداختن: سرکه نانه‌وه؛ سرکه

خه‌فاندن؛ ترشان‌دنی ماکه شه‌کریه‌کان (به‌تایبه‌ت میوه) بؤ سازکردنی سرکه.

سرکه‌ای^۱ / serke'i /: اسم. سرکه‌یی؛ په‌نگی به‌نه‌وشی کال.

سرکه‌ای^۲: صفت. سرکه‌یی: ۱. به‌په‌نگی به‌نه‌وشی کال ۲. سرکاوی؛ له سرکه‌دا گه‌وزاو «دستم سرکه‌ای شده است: دستم سرکه‌یی بووه».

سرکه‌شیره / serkešîre /: اسم. سرکه و دوشاو؛ تیکه‌لاوی سرکه و دوشاوی ترئ و ئاو که شهریه‌تیکي وه‌کوو سکه‌نجه‌بین وایه.

سرگذشت / sargozašt / ها /: اسم. به‌سهرهات؛ سهرگوت؛ سهربرده؛ سهربهورد؛ سهربهوردی؛ سهربهوردوو؛ سهرگوروشته؛ سهرگورشته؛ سهرگوزه‌شته: ۱. سهمه‌ره؛ سهربووری؛ هه‌والی پرووداوگه‌لی پیونه‌ندیدار به‌که‌س یان شتیکي دیاریکراوه‌وه «سرگذشت پرواز انسان: به‌سهرهاتی فرینی مرؤف» ۲. نووسراوه‌ی پیونه‌ندیدار به‌وه پرووداوانه‌وه «سرگذشت پاستور را می‌خواندم: به‌سهرهاتی پاستورم ده‌خوینده‌وه» ۳. ژین‌نامه؛ ژیان‌نامه «سرگذشت مردان نامی: به‌سهرهاتی پیاوانی ناودار».

سرگران / sargerān /: صفت. [مجازی] ۱. لالووت ۲. لووت‌به‌رز؛ خو به‌زل‌زان؛ گه‌وه‌زه؛ قاپان؛ به‌ده‌عیه و ده‌مار.

سرگرانی / sargerāni /: اسم. [مجازی، ادبی] ۱. لالووتی ۲. لووت‌به‌رزی؛ خو به‌زل‌زانی.

سرگرد / sargord / ها /: اسم. سهرگورد؛ ئه‌فسه‌ری که خاوه‌نی پله‌ی سهرگوردیه.

سرگردان / sargardān /: صفت. [مجازی] مشه‌خت؛ سهرگه‌ردان؛ سهرگندان؛ باهیر؛ سهر لی‌شیواو؛ له‌وجه؛ قه‌وجه؛ چاش؛ شاش؛ په‌شیواو؛ چارچاف؛ گه‌وشه‌ک؛ کلافه؛ کلافه؛ ده‌سه‌سهر؛ ته‌یا؛ تیا؛ ویل؛ وه‌یلان.

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥 سرگردان کردن: سهر لی‌شیواندن؛ ته‌رتلاندن؛ شاش کردن؛ باهیر کردن؛ گیژ

کار باعث سرگرمی می‌شود: نهم کاره ده‌بیتنه هۆی
سرگهرمی. >

سرگروه / -gorûh / -sargurûh، ها: / اسم،
سرپهل؛ سهرده‌سته؛ دهم‌سپی؛ که‌سپی که
رېبه‌رایه‌تی گروږیه‌کی وه نه‌ستویه.

سرگروهبان / -gorûhbân / -sargurûhbân، ها:
/ اسم، سهرگرووبان؛ سهرگرووبان؛ پله‌کداری
هیژی چه‌کداری.

سرگروهبانی / -gorûhbânî / -sargurûhbânî:
/ اسم، سهرگرووبانی؛ سهرگرووبانی؛ پله‌کیک له
هیژی چه‌کداری بانتر له گرووبان دووه‌می و
خوارتر له ئوستواری.

سرگشاده / sargošāde /: صفت، ۱. سهرئاواله؛
سهرگوشاد؛ سهرواز؛ بئ‌سهرپوش ۲. نامهی
سرگشاده، نامه

سرگشتگی / sargaštegî /: ها: / اسم، تیماوی؛
سهرلئ‌شیواوی؛ سهرلئ‌شیویاگی؛ مشه‌ختی؛
سهرسامی؛ چه‌په‌ساوی؛ سهرسوورماوی؛
سهرزقراپی؛ سهرماسیوی؛ داماوی له بریاردان و
لیبران.

سرگشته / sargašte، ها: -گان: / صفت، / ادبی /
چه‌په‌ساو؛ تیماو؛ سهرسام؛ په‌شیو؛ په‌شیویاگ؛
په‌ششو‌کاو؛ سهرماسیو؛ هاژ؛ عه‌به‌ساو؛
سهرسوورماو؛ سهرزقراپی (پدر نیز سرگشته‌ی کار
خود بود: باوکیشم چه‌په‌ساوی کار و باری خو‌ی بوو).
سرگیجه / sargîce /: اسم، سهرگیژه؛ سهره‌گیژه؛
سهرگیژی؛ سهرگیجه؛ سهرسووره؛ سهره‌خولی؛
هه‌ستی سوورانه‌وه‌ی ده‌وروبهر به‌دهوری سهر،
یان خولانه‌وه‌ی که‌س به‌دهوری خویدا.

سرگین / sergîn، ها: / اسم، / ادبی / سهرنیر؛
سهرنیر؛ سنیر؛ سهرگین؛ سهرین؛ سه‌وفر؛ سه‌ورو؛
سۆن؛ سوهان؛ لاس؛ تهرس؛ لاز؛ لاسک؛ ریخ؛
شیاکه؛ ترۆل؛ تهرده؛ جه‌لله؛ چۆسله؛ چه‌مین؛
گووی چارووییان.

سرگین غلتان / sergînqaltân، ها: / اسم،

کردن.

سرگردانی / sargardânî، ها: / اسم، / مجازی /
سهرگهردانی؛ سهرلئ‌شیواوی؛ چارچه‌شی؛
چارچاقی؛ باهیری؛ تیایی؛ شاشی: ۱. بار و
دۆخی نه‌دۆزینه‌وه‌ی ریگای گه‌یشتن به
مه‌به‌ست (پس از مدتی سرگردانی در جنگل، به کلبه‌ی
جنگلبان رسیدم: پاش ماوه‌یه‌ک سهرگهردانی له
جه‌نگه‌لدا گه‌یستمه‌که‌ویلی جه‌نگه‌لبان) ۲. بار و
دۆخی نه‌ناسین یان نه‌زانینی مه‌به‌ستی خو (در
آن سرزمین به دنبال کسی می‌گشتم که مرا از آن
سرگردانی نجات دهد: له‌و ولاته‌دا له‌که‌سپ ده‌گه‌رام
که له‌و سهرکهردانه‌ی رزگام کات).

سرگردی / sagordî /: اسم، سهرگوردی؛ پله‌ی
چه‌کداری بانتر له‌سهروان و خوارتر له
سهره‌هنگ.

سرگرم / sargarm /: صفت، / مجازی / سهرقال؛
سهرگهرم؛ خه‌جل؛ لئ‌لئ؛ خه‌ریک؛ خه‌راکو؛
مژول؛ مژویل (سرگرم کار بودم که تلفن زنگ زد:
سهرقالی کار بووم ته‌له‌فوون له‌زه‌نگی دا).

☐ **سرگرم شدن**: سهرقال بوون؛ سهرگهرم بوون؛
خلافان؛ خله‌فان؛ غافلان؛ هه‌فژین؛ تاوژین؛
پهرژان؛ پهرژیان؛ خه‌ریک بوون؛ گهرم بوون؛
گهرم راهاتن؛ پیچیانه‌کاریکه‌وه. هه‌روه‌ها:
سرگرم بودن

سرگرم کردن: سهرقال کردن؛ سهرگهرم کردن؛
خاوانن؛ خاواندن؛ خافلاندن؛ خلافاندن؛
خله‌فاندن؛ خلافنه‌ی؛ خلاونای؛ خه‌جلنای؛
خه‌ریک کردن؛ خلافانن؛ خه‌ریک کردن به
کاریکه‌وه.

سرگرمی / sargarmî، ها: / اسم، / مجازی /
سهرگهرمی: ۱. لیسته‌ک؛ خو‌خلافکی؛ کازه؛
چالاکیه‌ک بۆ رابواردن، خافلاندن و هه‌سانه‌وه‌ی
زه‌ین (جوان به‌سرگرمی نیاز دارد: گه‌نج پیویستی به
سهرگهرمی هه‌یه) ۲. مژولا‌هی؛ خه‌ریکی؛ پزگال؛
مژولی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی سهرگهرم بوون (این

گووخلینکه؛ گووخلینه؛ گووکلین؛ گووگه‌رین؛ گووخرته‌وکه‌ره؛ گووبه‌ره؛ گام‌گلو‌س؛ گی‌گلو؛ گی‌گله؛ گوو‌پلده‌ر؛ گی‌پلده‌ره؛ خلینکه؛ ریخ‌گلینه؛ کیز؛ کیزک؛ گاوزالک؛ گازلک؛ میروویه‌کی‌له‌ش‌پان و قاپلۆخ‌په‌قی‌له‌تیره‌ی قالۆچه که پیگه‌یوه‌کانیان، گزموله‌ی شیاکه‌بو گه‌را تیکردن خر ده‌که‌نه‌وه: پهن‌غلطانک: جُغل

سرگینگاه / sergīngāh ، ها: / اسم، سهرانگولک؛ سهرانوئلک؛ سهرانوئلک؛ سهرانوئلک؛ سهرنوئلک؛ سهروانک؛ سهرگو؛ سهرخو‌رگه؛ ریخه‌لان؛ لاسگا؛ گو‌فک؛ گوو‌فک؛ سهنیرگا؛ سنیرگه؛ کو‌شکه‌لان؛ جی‌گای‌رژاندن و کو‌کردنه‌وه‌ی سهنیر.

سرلاد / sarlād ، ها: / اسم، [ادبی] سهردیوار؛ بان دیوار؛ سهریاسار؛ که‌له‌که‌پاسار؛ که‌لکه‌پاسار؛ سهرووی‌حه‌سار؛ ریزی‌سهرووی‌دیوار. به‌رانبهر: بُناد

سرلشکر / sarlaškar, sarlašgar ، ها: / اسم، سهرله‌شکه‌ر؛ سهرله‌شکر؛ قوماندان؛ ئه‌فسه‌ری‌خواه‌نی‌پله‌کی‌سهرله‌شکه‌ری: سرلشکر

سرلشکری / sarlaškarî, sarlašgarî / اسم، سهرله‌شکه‌ری؛ سهرله‌شکری؛ پله‌کی‌چه‌کداری‌بانتر‌له‌سهرتیپی و خوارتر‌له‌سپه‌هبودی: سرلشگری

سرلشگر / sarlašgar ، سهرلشکر

سرلشگری / sarlašgarî ، سهرلشکری

سرلوحه / sarlowhe, -lo:he ، ها: / افارسی/ عربی/ اسم، ۱. کار، کرده‌وه‌یان‌سیاسه‌تی‌که‌له‌سهرووی‌به‌رنامه‌گه‌لی‌که‌س، گرو‌یان‌ریخ‌راوه‌یه‌کدایه ۲. /قدیمی/ ئارم؛ نیشانه؛ دروشم؛ هه‌وه ۳. /قدیمی/ تابلو.

سررم / serom: / [فرانسوی/ اسم، ۱. /فیزیولوژی/ زه‌رداو؛ زیچکاو؛ زربنچکاو؛ زربنچک؛ ئاو‌ی‌زولال و زه‌ردکاری‌خوین‌که‌له‌خوینی‌گرساو‌جیا‌ده‌بیته‌وه ۲. سهرم‌فیزیولوژیکی - ۲*

سررم

سرما / sarmā / اسم، سهرما؛ زام؛ زما؛ سهردا؛ ۱. ده‌مای‌خوارتر‌له‌راده‌ی‌ئاسایی‌یان‌دلخواز ۲. ده‌مای‌خوارتر‌له‌ده‌مای‌ئاقار ۳. /فیزیک/ دیارده‌یه‌کی‌به‌دی‌هاتوو‌له‌که‌م‌بوونه‌وه‌ی‌تین‌که‌ده‌بیته‌هۆ‌ی‌رچان‌یان‌چوونه‌یه‌کی‌شتان ۴. /گفتاری/ ئافاری‌که‌هه‌واکه‌ی‌سارده «چرا‌ایستاده‌ی‌توی‌سرما، بیا‌تو: بۆ‌چی‌له‌و‌سهرمایه‌دا‌راوه‌ستای، وهره‌ژووری».

☐ **سرما‌خوردن**: /گفتاری/ سهرما‌خواردن؛ سهردا‌واردی؛ تووشیاری‌هه‌لامه‌ت‌بوون. سرما‌دادن: رچاندن؛ سهرما‌دان؛ سهرما‌لیدان؛ دانه‌به‌ر‌هه‌وای‌سارد «نجره‌را‌ببند‌هه‌مه‌مان‌را‌سرما‌دادی: په‌نجره‌که‌به‌سته‌هه‌موومان‌رچاند».

سرما‌زدن: سهرما‌بردن؛ له‌به‌ر‌سهرما‌بوون و گه‌زنگاز‌بوون «دیشب‌گله‌را‌سرما‌زده: دویتشه‌سهرما‌گوله‌کانی‌بردوو».

سرمانی / sarmāî / سهرمای

سرمانبندی / sarmābandî / اسم، سهرما‌په‌ریزی؛ سهرما‌پاریزی؛ کار، ره‌وت‌یان‌زانباری‌پاراستنی‌شوینیک‌له‌هه‌مه‌به‌ر‌سهرماوه.

سرما‌پای / sarmāpāy ، ها: / اسم، سهرما‌پیتو؛ چه‌شنی‌ده‌ما‌پیتو‌بو‌به‌رگری‌له‌سهره‌وه‌چوونی‌ده‌مای‌ده‌سگا‌یان‌جی‌گایه‌ک: زَم‌پای

سرما‌خوردگی / sarmāxordegî / اسم، [مجازی/ په‌تا؛ هه‌لامه‌ت؛ هاله‌موت؛ ئاله‌مه‌ت؛ ئارسم؛ ئاسرم؛ په‌سیو؛ په‌سیف؛ پسکه؛ نه‌کسو؛ مرک؛ په‌رسیو؛ په‌ر؛ فر‌فینگ؛ ده‌مه‌نی؛ زه‌که‌م؛ زوکام؛ ره‌وتی‌نه‌خۆش‌که‌وتن‌له‌به‌ر‌سهرما.

سرما‌دەرمانی / sarmādarmanî / اسم، سهرما‌ده‌رمانی؛ کار‌یا‌ره‌وتی‌که‌لک‌وه‌رگرتن‌له‌سهرما‌بو‌ده‌رمانی‌برئ‌نه‌خۆشی.

سرما‌ریزه / sarmārîze / اسم، زوقم؛ زه‌ق؛ زق؛ زوقم؛ خويز؛ زوخم؛ زوغم؛ خيسار؛ خووس؛

به‌شدار گه‌یه‌ک له سه‌ره‌تای دامه‌زانیه‌وه
دایده‌نن یان دانه‌وه‌ی وه ئه‌ستۆ ده‌گرن.

سرمایه‌ی ثابت: ئه‌و به‌شه له دارایی که‌س یان
پێخراوه‌پێ که‌ دان و سانی پێ ناکرێ (وه‌ک
مال و ماشین).

سرمایه‌ی نر گ‌ردش: سه‌رمایه‌پێ که‌ بۆ وه
به‌ره‌تانی داها‌ت ده‌سا‌وده‌سی پێ‌ده‌کرێ
(وه‌ک دراو، ماکی خام و کالای به‌ره‌مه‌پێراو).

سرمایه‌دار / sarmāyedār ، ها: /ان: /سم،
ده‌سمایه‌دار: سه‌رمایه‌دار، مایه‌دار: که‌سێ که‌
خاوه‌ن سه‌رمایه‌یه، به‌تایبه‌ت که‌سێ که‌ له
پیشه‌سازی یان بازرگانیدا سه‌رمایه‌ داده‌نێ.

سرمایه‌دار^۱: صفت، [مجازی] ده‌وله‌مه‌نه‌؛
ده‌وله‌مه‌ن: سه‌رمایه‌دار؛ دارا؛ بووده؛ زه‌نگین؛
مایه‌دار؛ مایه‌بۆش.

سرمایه‌داری / sarmāyedārī: /سم،
سه‌رمایه‌داری؛ گه‌هوور‌دی: ۱. ئابووری
سه‌رمایه‌داری؛ دوزه‌نه‌یه‌کی ئابووری که‌ له‌ودا
به‌شی سه‌ره‌کی ژبانی ئابووری به‌تایبه‌ت
خواه‌نه‌تی ئامراز و کالای سه‌ر به‌ پێخراوه‌ و
که‌سانی ناده‌وله‌تیه ۲. دوزه‌نه‌یه‌کی سیاسی که‌
له‌ سه‌ر ئه‌م ئابووریه‌ چنراوه‌.

سرمایه‌گذاری / sarmāyegozārī ، ها: /سم،
کار و په‌وتی به‌ کار خستنی ده‌سمایه‌ بۆ به‌
ده‌ست هێنانی قازانج.

سرمای / sarmāyī: صفت، [گفتاری] سارۆکی؛
سه‌رمایی؛ سه‌رده‌وچ (بۆ نێر)؛ سه‌رده‌وچه (بۆ
مێ)؛ زۆر هه‌ستۆک به‌ سه‌رما و که‌مه‌برگه‌ له‌
به‌رانه‌ر سه‌رماوه (سارا خێلی سرمایی است: سارا زۆر
سارۆکیه): **سرمایی**

سرمدی / sarmadī: [عربی] صفت، [ادبی]
هه‌میشه‌پێ؛ هه‌تایی؛ هه‌تا‌هه‌تایی؛ بێ‌دوایی؛
نه‌پراوه؛ دایمی؛ هه‌ر ماو؛ هه‌ر هه‌.

سر مست / sarmast ، ان: /صفت، [مجازی]
۱. سه‌رمه‌ست؛ سه‌رمه‌س؛ مه‌ست؛ مه‌س

خوسار؛ خازی؛ خووز؛ خوێز؛ خوێس؛ خووسار؛
سووخار؛ خوزه؛ سووخ؛ خوویس؛ سیخوار؛
زه‌مه‌گولیک؛ شه‌له‌ته؛ ئالشت؛ ئالشک؛ قه‌ر؛
قورۆ؛ ئه‌لماسه؛ وه‌ه‌ق؛ قراقه؛ قراف؛ پێز؛ دۆخ
یان په‌وتی به‌ستنی شه‌ونم له‌ کاتی ساردبوونی
که‌شدا.

سرمازا / sarmāzā: صفت. سه‌رماده‌ر؛ به‌
تایبه‌تمه‌ندی یان توانایی به‌دییه‌تانی سه‌رما.

سرمازایی / sarmāzāyī: /سم، ۱. سه‌رماده‌ری؛
دۆخ یان چۆنه‌تی به‌دییه‌تانی سه‌رما
۲. زانستی لیکۆلینه‌وه‌ی دیارده‌گه‌لی سه‌رما:
زمازی

سرمازدگی / sarmāzadegī: /سم،
سه‌رمابر‌دوویی؛ سه‌رماژویی؛ گه‌زه‌نی که‌ به‌ هۆی
سه‌رمای زۆروه‌ به‌ جه‌سته‌ یان په‌وه‌ک،
به‌تایبه‌ت داری میوه‌ ده‌گا.

سرمازده / sarmāzade: صفت. سه‌رمابر‌دوو؛
سه‌رمالیداو؛ سه‌رپری؛ سه‌رماژۆ؛ سه‌رمابر‌دگ؛
سه‌رمابر‌ده؛ سه‌ردابه‌رده؛ سه‌رمابر‌ده‌ل؛ تووشی
سه‌رمابر‌دوویی.

سرما‌ساز / sarmāsāz ، ها: /سم، سارد‌که‌ره‌وه؛
فێنکه‌وه‌که‌ره؛ فێنک‌که‌ره‌وه.

سرما‌یش / sarmāyesh: /سم، کار یان په‌وتی
به‌دییه‌تانی سه‌رما.

سرما‌یشی / sarmāyeshī: صفت. پێوه‌ندیدار یان
سه‌ر به‌ به‌دییه‌تانی سه‌رماوه.

سرما‌یه / sarmāye ، ها: /سم، سه‌رمایه؛
ده‌سمایه؛ ده‌زمایه؛ ده‌ستمایه: ۱. سه‌رمال؛
سه‌رمیان؛ ته‌نخوا؛ کۆمه‌له‌ داراییه‌ک که‌ بۆ
دابی‌نی داها‌ت به‌ کار ده‌چێ (سرمایه‌ی شرکته‌؛
ده‌سمایه‌ی شیرکته‌) ۲. [مجازی] هه‌یاتیی؛
دارایی، چ مادی و چ مه‌عنه‌وی (سرمایه‌ی نقدی؛
سرمایه‌ی علمی: ده‌سمایه‌ی به‌ نه‌خت؛ سه‌رمایه‌ی
زانستی).

☐ **سرمایه‌ی اسمی**: سه‌رمایه‌پێ که‌ به‌شدارانی

۲. شاد؛ سهرخوڅ؛ سهرخوڅش؛ سهرهوش؛
سهرگهرم ۳. لووت بهرز؛ قاپان؛ گه وهزه؛ دځبلند؛
ئاخايوځ؛ نه روم؛ به ده عيه؛ خو به زل زان.
ههروه ها: سرمست بودن؛ سرمست شدن؛
سرمست کردن

سرمستی / sarmastî / اسم، سرمه سستی؛
سهرمه سى؛ دۆخ يان چۆنيه تى سهرخوڅش بوون.
سرمشق / sarmaşq ، ها: /فارسی/عربی/اسم،
سهرمه شق: ۱. نووسراوه يه ک بو مه شق کردن له
پرويه وه «امروز معلم سرمشق نداد: ئهمرۆ مامۆستا
سهرمه شقى نه دا» ۲. /مجازی/ کارى که مه به سستی
نیشان دانی نمونه يه که بو چاو بېرىنى ديترا نه
«رفتار پدر و مادر سرمشق بچه هاست: ئاکارى دايک و
باب سهرمه شقى مندا لانه» ۳. /مجازی/ نمونه؛
نمووده؛ نمووچ؛ نمووچ؛ نما نا؛ که س يان کارى
که ديتران چاوى لى ده برن «تو بايد سرمشق
ديگران باشى: تۆ ده بى سهرمه شقى ديتران بى».
ههروه ها: سرمشق دادن؛ سرمشق شدن؛ سرمشق
گرفتن؛ سرمشق نوشتن

سرم شناسى / seromşenāsi / [فرانسوى/فارسی]
اسم، سرۆم ناسى؛ زانستى ليکۆلنه وه له سرۆمى
خوين، له چى پيک ها تو وه و که لکى چيه.

سرم فيز يولوژيک / seromfiz(i)yolojî /
[فرانسوى/اسم، /يزشكى/ ئاو تنۆكى تيگهل به
هيئنديک خوئ يان قهند (يا ما کيکى تر) بو
ته رکړدنه وهى خوئنى خهست و دهرمان يا
خۆراکى که له رپى خوئنه وه به نه خوڅش
ده درى: سرم

سرمقاله / sarmaqāle ، ها: /فارسی/عربی/اسم،
سهر و تار؛ و تارى سهره کى به لافۆکيکى ده وره يى
که زۆر تر سهر نووسهر ده ينووسى و له مهر
سياسته تى بلا و کراو، ناوه رۆک و بابه تگه لى رۆژ
يان شتى گرنگى ديکه وه باس ده کا.

سرمک / sarmak / اسم، پى قاز؛ سپيناغه کيويه؛
پوهه کيک وه ک کاهوو، که ده يکيلن، گه لاکه ي

ده کریته سالاد و دهنکه که ی ده بیته هو ی
رهوانی و پشانه وه.

سرممنزل / sarmanzel / [فارسی/عربی/اسم، یۆم؛
۱. وارگه؛ ههوارگه؛ نشینگه؛ مال؛ خانوو؛ يانه
۲. دوا قۆناغ؛ ئامانج؛ جيگايى که که سى به
نيازى رۆيشتن بو ئه وييه.

سرمه / sorme ، ها: /اسم، سورمه؛ کل؛ کله؛ کل؛
کله؛ کله سونجانی؛ هه رچى که چاوى پى
بېرژن، به تايهت: /الف/ گهردى سولفوورى
ئانتيموان ب) گهردى سولفوورى سرپ ج)
دوو که لى که ره.

◻ ميل سرمه ◻ ميل

◻ سرمه به چشم کور کشیدن: /کنایه/ تۆز و
خۆل کردنه خه له؛ ئاو هه سه و کردن؛ ره قه ن
کيل کردن؛ ديمه کار کيلان؛ بو که ر خويندن و
بو کوپر سه ما کردن؛ کارى بى جى کردن.

سرمه را از چشم دزدیدن: /مجازی/ به کونه بانا
گاجووت سهر خستن؛ جو ربه به حه وا وه نال
کردن؛ له دزى کردندا ته وا و وه ستا بوون.

سرمه کشیدن: رشتن؛ ره شته ي؛ رېژان؛
دارشتن؛ کل کرن؛ کل ده چاو کردن؛
سورمه کيشان؛ کل کيشان «مثل اينکه
چشمهايش را سرمه کشيده بود: وه ک شتى چاوى
رشتبو».

سرمه اى ۱ / sorme'î / اسم، سورمه يى؛ هه وره؛
رهنگى شينى ئامال ره ش: سورمه اى. ههروه ها:
سرمه اى رنگ

سرمه اى ۲: صفت، سورمه يى؛ کلى؛ به رهنگى
شينى ئامال ره ش: سورمه اى

سرمه دان / sormedān ، ها: /اسم، کلدان؛
کلدان؛ کلده دان؛ سورمه دان؛ سورمه دوو؛ که لته؛
کله؛ کلتوور؛ ميليان؛ قه وله ق؛ قاو لى کل؛
تووره که ي چکۆله ي جيگه ي سورمه.

سرمه دوزى / sermedûzî / [فرانسوى/فارسی]
اسم، ۱. چه شنى گول دوورى سونه تى وه کوو

هه‌لبژاردنی ئەندامانی ڕەچاوەکرایی
کۆماری.

سەرنسەخە / sarnosxe ، ها: /فارسی/ عەربی/ اسم،
لەپەرەیه‌کی چایی بە ناو و نیشانی بژیشک (یان
دەرمانگا، نەخۆشخانە) بۆ نووسینی دەستووراتی
بژیشکی.

سەرنشین / sarnešin ، ها: /ان/ اسم، سەرنشین؛
ئەوی لە کەرەستەیه‌کی گواستەنیدا دادەنیشی.

سەرنشیندار / sarnešindār: صفت، سەرنشیندار؛
بە سەرنشین.

سەرنگ / sorang ، ها: /فرانسوی/ اسم، شەرنقە؛
سەرنگ؛ سەرنیگ؛ ئابدۆزەک؛ ئاودۆزەک؛
ئاودووزەک؛ چەنی؛ فێچقە؛ فێشقە؛ ترومپایەکی
بچووکێ گروڤەری (لە ماکیکێ ڕوون وەک شێشە
یان پلاستیک) بە سەری دەرزیدار مە، بۆ
وەشانندی دەوا لە لەشی گیاندار یان
دەرکێشانی تراو.

سەرنگون / sarnegûn: صفت، سەرنخوون؛
سەرنەخوون؛ سەرنەخوون؛ سەرنوخی؛
سەرنوخیگوم؛ سەرنوخیگوم؛ ژێر و ژوور؛ ژێر و
ڕوو؛ ژێر و بان: ۱. سەرنوخی؛ سەراوەنوون؛
دەمەوخوار؛ دەمەونخوون؛ وەرگەر؛ لنگەوقووج؛
بەراوەڕوو؛ بەراوەژوو؛ بەراوەژی؛ واژێ؛
دەمەونخوون؛ بە دۆخیکی پێچەوانە و ڕوو بە
خوار ۲. نخووم؛ نخوون؛ نوخ؛ قەلپ؛ قەلپ؛
وەبەر نەمان و تیاچوون.

▣ **سەرنگون** شدن: ۱. سەرنخوون بوون؛ نخوون
بوونەوه؛ سەرەو نخوون بوون؛ نوخوون بوونەوه؛
هەلگەرانیوه؛ هەلگەرانیوه؛ وەرگەر؛ ژێر و
ڕوو بوون؛ واژێ بوون؛ بەراوەژوو بوون؛ ئاوەژوو
بوون؛ سەرنوخی بێهێ؛ ئەوەنوخیهێ؛
وەلۆدیم بێهێ؛ قەلپ بوونەوه؛ نوخم بوونەوه؛
قولەو ژوور بوون؛ قەلپ بوون؛ دەمەو خوار
بوون ۲. بەر بوونەوه؛ داگەفتن؛ داگەوتن،
بەتایبەت لە بەرزاییکەوه ۳. [مجازی] ژێر و

نەخشی ترمە لە سەر شال ۲. مەلێلەدووری.
سەرن / sornā, surnā ، ها: /اسم، سەرن؛ زەرن؛ زوڕنا؛
زوڕنا؛ سوڕنا؛ سەرنای؛ سەرنای بە شێوه
لەوێلەیه‌کی سەرقووج بە شەش تا حەوت کون و
دوو زمانە لە ئێو دەمنەکانیەوه کە دەنگی
مووسیقایی بە فوو تێکردن و دانان و هەلگرتنی
قامک لە سەر کوناکانیەوه ڕێکی دیت: سۆرن؛
زۆرن؛ زوڕنا

▣ **سەرن** را از سر گشادش زدن: [تعریض] لە
کلکەوه لەغاوکردن؛ کاریک بە شێوه
نادرووس و ناشیانە ئەنجامدان.

سەرناد / serenād: [فرانسوی از ایتالیایی] / اسم،
[موسیقی] سەرناد؛ هەر یەکە لە ئاھەنگ و
ئاوازگەلی ئەویندارانی پێشووی ئوروپا.

سەرنام / sarnām ، ها: /اسم، سەرنام؛ وشە یان
ناویک کە لە پێگەلی سەره‌تای ناو یان
زاراوه‌یه‌کی تێکەڵ دروست کراوه (وەک «هتد»
کە سەرنای هەتا دواییه).

سەرنامە / sarnāme: سەرنام؛
سەرنای / sarnāvi: /اسم، سەرنای؛
سەرجووخی هێزی چەکداری دەریایی.

سەرنج / soranc: /اسم، سەرنج؛ تێتروکسیدی
سەرنج کە ماکیکێ سوور و بێقەدارە و لە
نیگارکێشی و خەتاتیدا بە کار دێ.

سەرنخ / sarnax: سەرنخ، سەرن؛
سەرن / sarand ، ها: /اسم، سەرن؛ سەرنەند؛
سەرنەند؛ سەرنەند؛ سەرنەند؛ سەرنەند؛
خاکبێژ؛ گلگیر؛ پەرەیه‌کی تۆری درشت لە
تێل کە بۆ جیاکردنەوه‌ی درشت لە ورد
بەکار دێ.

▣ **سەرن** کردن: ۱. سەرناندن؛ دابێژان؛ سەرن
کردن؛ بە کەوا تەقەن؛ لە کەوا دان؛ لە سەرن
دان؛ تەقاندنەوه؛ وێژان؛ تەقەنە؛ جیا
کردنەوه‌ی دانە یان ورد و درشت بە سەرنەند
۲. [مجازی] ئەلبێژکردن؛ جوداکردنەوه یان

و چر به میوه‌ی قووجه کی و کوتهره‌ی
ئه‌ستورمه که تا ۲۵ و ۳۰ متر بهرز ده‌ب.

☐ سرو کوهی: سه‌وله کیفی؛ سه‌لفی کیوی؛
ناوی گشتی تا قمی له دارگه‌لی هاوړه‌گه‌زی
سه‌ول.

سرو ناز: سه‌روه‌ناز؛ دارده‌ماخ؛ سه‌ولیکی
پازینه‌یی به لق‌وپووی کوتا و به شیوه‌ی
تاجیکی باریک.

سرو /serv/ [فرانسوی] اسم. ۱. سیرف؛ رانانی
خواردمه‌نی و خواردنه‌وه بو ناماده‌بوان ۲. /ها/
[ورزش] سرویس؛ هاویشتنی توپ بو وه‌گه‌ر
خستنه‌وه‌ی باری یان دریژه پیدانی (له یاریگه‌لی
وهک والیبال؛ تهنیس و...).

سرو /sorû/ ها؛ /اسم. ئه‌سرؤ؛ ئه‌سروو؛ کلۆچ؛
شاخ؛ قۆچ؛ شه‌قۆل؛ قۆچی گیانه‌وهر (وهک گا و
به‌ران و...).

سروان /sarvân/ ها؛ /اسم. سه‌روان؛ ئه‌فسه‌ری
خاوه‌ن پله‌کی سه‌روانی.

سروانی /sarvânî/ اسم. سه‌روانی؛ پله‌کی
چه‌کداری بانتر له سوتوان یه‌که‌می و خوارتر له
سه‌رگوردی.

سروپز /sar-o-poz/ [فارسی] /فرانسوی] اسم.
[گفتاری] ده‌ق؛ دوخت؛ شاش و به‌ر؛ ئارایش و
پۆشن.

سروتراپی /serot(e)râpî/ [فرانسوی] اسم. سرۆم
ده‌رمانی؛ کار یا په‌وتی ده‌رمانی نه‌خۆشی به
سرۆم.

سروته^۱ /sar-o-tah/ اسم. ۱. سه‌روب‌ن؛ سه‌روتا؛
سه‌روان و به‌هوان؛ سه‌ره‌تا و به‌هتا؛ سه‌وه‌ل و
ئاخری هه‌ر شتیک (سر و ته توپ پارچه: سه‌ر و
بنی توپی پارچه) ۲. به‌ر و دوا (سر و ته گاری: به‌ر
و دوا ی عاره‌بانه).

☐ سروته یک کرباس بودن: [کنایی] له یه‌ک
قوماش بوون؛ سه‌روقنگی کلاشیک بوون؛
جاشی ماکه‌ریک بوون؛ هه‌ر له چه‌شن و

ژوور بوون؛ هه‌لگه‌رانه‌وه؛ هه‌لگه‌ریانه‌وه؛
وه‌رگه‌ران؛ واژی بوون؛ به‌راوه‌ژوو بوون؛
سه‌ره‌ونوون بیهی؛ وه‌لۆدیم بیهی؛ هیز یان
پله‌و پایه له ده‌ست دان <دولت نظامی پاکستان
سرنگون شد: ده‌وله‌تی چه‌کداری پاکستان ژیر و
ژوور بوو>. هه‌روه‌ها: سرنگون کردن

سرنگونی /sarnegûnî/ اسم. سه‌رنخوونی؛
سه‌ره‌ونخوونی: ۱. دۆخ یان چۆنیه‌تی ژیر هه‌وژوور
بوون؛ هه‌لگه‌رانه‌وه <سرنگونی دولت نظامی موجب
خوشحالی مردم شد: سه‌رنخوونی ده‌وله‌تی چه‌کداری
بووه هۆی خوشحالی خه‌لک> ۲. کار یان په‌وتی
سه‌رنخوون کردن؛ هه‌لگه‌راندنه‌وه؛ هۆرویلنه‌ی؛
وه‌لۆدیم که‌رده‌ی <همه‌ی گروه‌های سیاسی در
سرنگونی آن شرکت داشتند: همه‌و گروه‌ی سیاسیه‌کان
له سه‌رنخوونی ئه‌ودا به‌شدار بوون>.

سرنگهدار /sarnegahdâr/ [عربی] /فارسی] صفت.
[گفتاری] ده‌م‌قورس؛ رازدار؛ رازه‌لگر (سارا
سرنگهدار نیست، میرود پیش همه می‌گوید: سارا
ده‌م‌قورس نیه، ئه‌چی به‌لای گشته‌وه ئیژی>).

سرنوشت /sarnevešt/ اسم. چاره‌نووس؛
چاره‌نویس؛ خوانووس؛ سه‌رنفۆوس؛ یازی؛
۱. به‌خت و هات؛ قسمة؛ سه‌ره‌جه‌می
رووداوانی ژیان ۲. ئاکام؛ ئاخ‌ر و ئاکامی ژیانی
گیانداریک یان چۆنیه‌تی په‌وتیک <سگ بیچاره
سرنوشت بدی پیدا کرد: سه‌گی داماو تووشی
چاره‌نووسیکی خراب هات>.

سرنوشت ساز /sarnevečstās/ صفت. [مجازی]
چاره‌نووس ساز؛ خاوه‌نی ده‌وری سه‌ره‌کی له
پیکه‌یتان و به‌دییه‌تانی ژیانی داها‌توودا.

سرنیزه /sarneyze, sarnîze/ ها؛ /اسم.
سه‌ره‌نیزه؛ سه‌رنیزه؛ سه‌ره‌م؛ کورته نه‌یزه‌یی
که ده‌کریته سه‌ری چه‌که‌وه.

سرو /sarv/ ها؛ /اسم. سه‌ول؛ سه‌لو؛ سه‌لوو؛
ئه‌سرؤ؛ ئه‌سروو؛ سه‌لفی؛ سه‌رو؛ ئاژه‌موه‌ن؛
ئاره‌موه‌ن؛ دارناز؛ داری چواروه‌رز شینی گه‌لا زبر

هه‌لبه‌ست دانان؛ شیعِر ږیک خستن: سرايیدن
 ۲. [قدیمی] ستراندن؛ چرین؛ چرای؛ گوتن؛ وتن؛
 واته؛ گۆرانی‌گوتن؛ ستران‌گوتن؛ وه‌نده‌نه؛
 خویندن؛ هۆن ۳. [قدیمی] وتن؛ گوتن.

هه‌روه‌ها: سرودنی

■ صفت فاعلی: سراينده (وه‌هۆنەر) / صفت مفعولی:
 سرووده (هۆنراوه) / مصدر منفی: نَسروودن
 (نه‌هۆنینه‌وه)

سرووده / surûde, sorûde, ها: / اسم. هۆنراوه؛
 هۆنیا؛ هۆنه؛ هه‌لبه‌ست؛ به‌سته؛ شیعِر، به‌تابیبت
 شیعِرئ که شاعیریکي ناسراو گوتوویه‌تی.

سرور / sarvar, ان: / اسم. سه‌روهه؛ سه‌ردار؛
 سالار؛ سه‌رگه‌وره؛ که‌سئ که هه‌مووان بر‌وایان
 به سه‌روکایه‌تی و سه‌رپه‌رشتی هه‌یه.

سرور / surûr, sorûr: / [عربی] / اسم. [ادبی] شایي؛
 شادی؛ شادمانی؛ هه‌وه‌ن؛ خوۆشی.

سرورآمیز / surûāmîz, sorûr-: / [عربی] / فارسی
 صفت. دلخۆشکهر؛ گوشا؛ دلگوشا؛ شادیهین؛
 هۆی شایي.

سرورانگیز / surûrangîz, sorûr-: / [عربی] /
 فارسی] صفت. شادیهینهر؛ شادیهین؛ دلگوشا.

سرورو / sar-o-rû: / اسم. [گفتاری] دهم‌وچاو؛
 دیم‌وچاو؛ چروچاو؛ دهم‌ویل؛ سه‌روچاو؛ سه‌روروو؛
 چار (یک مشت آب به سه‌روروی بچه بزن: لامشتی ناو
 بده به دهم‌وچاوی مندا له‌که‌دا).

سروری / sarvarî: / اسم. سه‌روهه‌ری؛ سه‌رداری؛
 سالاری؛ پایه‌به‌رزی؛ مه‌زنايه‌تی؛ گه‌وره‌یی؛ دۆخ
 یان چۆنیه‌تی سه‌رگه‌وره بوون.

سروریخت / sar-o-rîxt: / سرووضع

سروریش / sar-o-rîš: / اسم. [گفتاری] سه‌ر و
 ریش؛ مووی سه‌ر و دهم وچاو.

سروزبان / sar-o-zabân: / اسم. [مجازی، گفتاری]
 دهم وزمان؛ دهم‌وزوان؛ دهم‌ویل؛ سه‌روزوان؛
 گفت و لغت؛ توانایی قسه‌کردن «فروشنده باید
 سروزبان داشته باشد: فروشیار ده‌بئ دهم‌وزمانی»

بیچمیک (زۆتر خراپ) بوون «آنها هر دو سر و
 ته یک کرباسند، به هیچکدام نمی‌شود کار سپرد: هه‌ر
 دووکیان له یک‌قوماشن، ناکرئ به هیچیان کار
 بسپئرئ».

□ سروته چیزی را هم آوردن: [مجازی] کردنه
 ده‌سنوئیزی خیله‌ره‌شیان؛ کۆکردنه‌وه / کۆوه
 کردنی شتیک؛ سه‌روبینی شتیک هینانه‌وه
 یه‌ک؛ سه‌روبه‌ری شتیک پیکه‌هینان «یک
 جوری سر و ته صحبت را هم آوردیم: هه‌رچۆنیک
 بوو کردمانه ده‌سنوئیزی خیله‌ره‌شیان».

از سر و ته چیزی زدن: له کلک و گوئ شتیک
 دان؛ به‌شتیک له شتئ لابردن یان
 کورت‌کردنه‌وه‌ی.

سروته^۲: قید. پیچه‌وانه؛ به‌راوه‌وو؛ به‌راوه‌ژۆ؛
 به‌راوه‌ژی؛ واژۆ؛ واژی؛ سه‌ر و تا.

□ سروته کردن: سه‌روتا‌کردن؛ به‌شیوه‌ی
 پیچه‌وانه ده‌ره‌هینان «ماشین را سر و ته کرد:
 ماشین‌که‌ی سه‌ر و تا کرد».

سروته گرفتن: سه‌ره‌وخوار‌گرتن؛ پیچه‌وانه
 گرتن؛ به‌شیوه‌ی به‌راوه‌ژۆ‌گرتن «روزنامه را سر
 و ته گرفته بود: روژنامه‌که‌ی سه‌ره‌وخوار گرتبوو».

سرود / surûd, sorûd, ها: / اسم. سه‌روود؛
 ۱. خویندنیکی کرژ و هه‌ست بزوین که زۆتر
 به کۆمه‌ل و له‌کۆریکی فه‌رمیدا ده‌یخوینتن
 ۲. مارش؛ مووسیقای وه‌ها خویندنیکی
 ۳. هۆنراوه؛ گۆرانی؛ هه‌لبه‌ستیکی کورت که بۆ
 گۆرانی هۆنراوه‌ته‌وه.

□ سه‌رو دمی: سه‌روودی نه‌ته‌وه‌یی؛ سه‌روودیک
 که له لایه‌ن ده‌وله‌ته‌وه بۆ ژه‌ندن له
 ږئ‌وره‌سمی فه‌رمیدا هه‌لبژێردراوه.

□ سه‌رو د یادستان دادن: [مجازی] هه‌ل‌خړاندن؛
 هه‌ل‌نانی که‌سانئ بو کاریکي ناله‌بار.

سه‌روودن / surûdan, sorûdan: / مصدر. لازم.
 // سه‌رو دی: هۆنیه‌ته‌وه؛ می‌سرایي: ده‌هۆنیه‌ته‌وه؛ بسرا:
 به‌هۆنه‌وه // ۱. هۆنینه‌وه؛ شیعِر ساز‌کردن؛

هیهی>.

سروزباندار / sar-o-zabāndār / صفت، [مجازی، گفتاری] دهموزماندار؛ به دهموزمان؛ دهموزواندار؛ دهموپل دار؛ سهروزواندار؛ به توانا له قسه کردندا <پدر داماد خیلی سروزباندار بود: باوکی زاوا زور دهموزماندار بو>.

سروسامان / sar-o-sāmān / اسم، سهر و سامان؛ سامان؛ ریکوویکی؛ ته کووزی؛ ته کویزی؛ مریس؛ سر و صورت. ههروهه؛ سر و سامان دادن؛ سر و سامان گرفتن؛ سر و سامان یافتن

سروستان / sarvestān / ها؛ /اسم، سهولستان؛ سهولاوا؛ باخی سهولان.

سروسر / sar-o-ser(r) / [فارسی/عربی] اسم، کهین و بهین؛ خلینه و بلینه؛ خرتی و پرتی؛ سهروساخت؛ پیوهندی نزیک و نهینی <پیدا بود که با دختر همسایه سروسری دارد: دیار بوو له گهل کچه دراوسیدا کهین و بهینیکیان هیه>.

سروش / surūš, sorūš / اسم، [ادبی] سرووش؛

۱. سهرو؛ دهنگهژه؛ ههوال و زانستی که له لایهن هیژگهلی ژوور سروشتیهوه دهگا ۲. جبرهیل؛ جویرایل؛ فریشتهی ههوالدهری خودا بۆ پیغه مبه ران.

سروشکل / sar-o-šekl / ها؛ [فارسی/عربی] اسم، [گفتاری] سهوروو؛ تمیل؛ چهرخ و چيامان؛ تووز؛ سهروسه کوت؛ دیمهن؛ سهرو دیم؛ بیچم <سروشکل خوبی داشت: سهوروویه کی جوانی هه بو>.

سروصدا / sar-o-sedā / ها؛ [فارسی/عربی] اسم، ههراوهوړیا؛ گرموقال؛ قرموقال؛ ۱. دهنگهدهنگ؛ همین؛ گاز هگاژ؛ زیپو؛ جووقه؛ ههست و خوست؛ دهنگ و بزوا؛ دهنگی نازاردهری دریژدهار و نااسایی ۲. هورپه هورپ؛ ههرا و هوریا؛ چهقه و گوړه؛ شاته شات؛ زهنازهنا؛ ههراوهوار؛ ههرا-ههرا؛ قووله؛ قاوهقاو؛ قیرهقیر؛ قیرهقیر؛ ویله؛ ویل؛ زله؛ قهر؛ هوگاله؛ هوّل؛ والهوال؛

ههلا-ههلا؛ ههلا-ههلا؛ قهپ و قال و شلوقی به کوّمهل ۳. لهزه؛ داکوکه؛ حهلهلا؛ که پوره؛ چهقه و ههرا؛ گیله شو؛ گیله شوک؛ گونگه شه؛ گوّمهل؛ گوّلهمز؛ زهنازهنا؛ قژین؛ قور؛ حوله سی؛ ههرا-ههرا؛ چهقه و گوړه؛ چهقه چهق؛ چیه چیق؛ خروچز؛ ههراوهوړیا؛ ههلمهله؛ ههرمهله؛ گیره و نیره؛ گونگر؛ جه نجال؛ سنگه سنگ؛ سمر-سمر؛ سهرمه سهرم؛ غهلبه غهلب؛ سمر؛ سهرمه؛ گاله گال؛ قسهی به دهنگی بهرز و پیرای شهر و داوای به کوّمهل.

□ سروصدا بلند شدن؛ گرم وقال بهرزوه بوون؛ قرموقال ههلسان؛ دهنگهدهنگ هاتن؛ ههراوهوړیا بهرزوه بوون؛ زهنازهنا ده سیپکردن <تا سروصدا بلند شد دویدیم توی کوچه: ههر گرموقال بهرزوه بوو ههلاتینه نیو کووجه>. ههروهه؛ سر و صدا بودن؛ سر و صدا شدن؛ سر و صدا کردن

سروصدا خوابیدن؛ [مجازی] دهنگهدهنگ نه مان؛ ههرا و هوریا خهوتن؛ قرم و قال کوژرانهوه.

سروصدا را خوابانیدن؛ [مجازی] بی دهنگ کردن؛ قرموقال کوژاندنوه؛ دهنگهدهنگ خهواندن؛ نه هیشتنی ههراوهوړیا و زهنازهنا. سروصدا راه انداختن؛ [مجازی] گرموقال نانهوه؛ قیل قال کردن؛ قریوه / دهنگهدهنگ کردن؛ سازکردنی ههراوهوړیا <باز چه سر و صدایی راه انداخته ای؟> دیسانهوه چ کرموقالیکتان ناوه تهوه؟>.

سروصورت / sar-o-sûrat / [فارسی/عربی] اسم، ۱. دهموچاو؛ سهرو دیم؛ سهوروو؛ سهروسیم؛ چار؛ سهروچاو؛ دیمی؛ سهروبه چک؛ دهکودیم؛ ری ۲. ☞ سر و سامان

□ سر و صورت دادن؛ [مجازی] سهر و سامان دان؛ سامان دان؛ ریکوویک کردن؛ ته کووز کردن؛ مریس کردن <کار مغازه را سر و صورت داد: کاری دووکانی سهر و سامان دا>. ههروهه؛

سر و صورت گرفتن

سرو صورت را صفا دادن: [کنایی] لاولووسکه دان؛ لاو لووسه دان؛ تیف تیغه دان؛ خو جوان و لووس کردن (سر و صورتش را صفا داد و لباس پوشید: لاولووسکه ی خو ی دا و لیباسی له بهر کرد).

سروقامت / sarvqāmat: [فارسی/ عربی] ۱۰

سروقد

سروقد / sarvqad: [فارسی/ عربی] صفت. [مجازی] بالا بهرز؛ بهژن زراف؛ بهژن و بالا بهرز؛ به بهرزایی و بالای ریک و پیکه وه: سروقامت

سروکار / sar-o-kār: اسم. سروکار؛ بهین؛ پیوه ندی؛ نیوان (بهتر است با او سروکار نداشته باشی؛ با شتره سروکار ت له گه لی نه بی). هه روه ها: سرو کار داشتن؛ سرو کار پیدا کردن

سروکار کسی با جایی / کسی افتادن: سروکار له گه ل که سی / شتیکدا په یدا کردن؛ کار که ونته جیگه یان لای که سی؛ پا که ونته شوینی / لای که سیک: سروکار کسی با کسی / چیزی بودن

سروکله / sar-o-kalle، ها: اسم. [گفتاری] سر؛ سروکله له؛ سروسه که ت؛ سروپوتراک؛ سروپوتک؛ سروپوته لاک؛ سروپوتلاک؛ سروپوتراک؛ سروپه چک؛ سروگوپلاک؛ بانترین بهشی جهسته له گوئ به ره و سر.

سروکله زدن: [مجازی] دهمه- دهمه کردن؛ دهمه قالی کردن؛ دهمه قالی کردن؛ دهمه قره کردن؛ پیوه ماندوو بوون؛ باس کردن (چقدر با مردم سرو کله می زنی؛ چهنده له گه ل خه لکیدا دهمه- دهمه ده که ی؟).

سروکله ی کسی پیدا شدن: [کنایی] دهر که و تنی که سیک؛ که سیک بی خه بهر هاتن (یک دفعه سرو کله ی پدرم پیدا شد؛ له پر بایم دهر که و ت).

به توی سروکله ی هم زدن: مشت و مپر کردن:

۱. سروگوپلاک یه ک شیلان؛ بهر بوونه سروپوتراک یه کتر ۲. [کنایی] پیکه وه چه قه کردن؛ قرین؛ دهمه قاله کردن؛ دم به دمه کردن.

سروکول / sar-o-kûl، ها: اسم. [گفتاری] سروکول؛ سرشان؛ قه لاندوش؛ قه لادووشان؛ پشته مل.

از سروکول هم بالا رفتن: [کنایی] ۱. په رینه پشته مل یه کتری؛ په رینه کول یه کتر؛ له بهر جمکوت یان بی سهره و بهر یی پاله په ستوی یه کتری دان ۲. هه لتیقان؛ هه لبه زین؛ هه لبه زوقین؛ جرت و فرت کردن؛ کایه و هه لس و نیش ت کردن.

به سروکول هم پریدن: په رینه کول یه کتر؛ هه لبه ز و دابه ز کردن به سروکولی یه کتر دا.

سروگاه / sorûgâh: اسم. شوینی هه لتوقینی شاخی گیانه وه ر.

سروگوش / sar-o-gûš: اسم. [مجازی] سروگوئ؛ هیژی زهینی و ههستی ژنه وایی.

سروگوش آب دادن: [مجازی] گوئ ته قانندن؛ گوئ هه لختستن؛ گوئ ته کلندن؛ هه وال گرتن (خواستم سرو گوش آب بدهم، بینم چه خبر است؛ ویستم گوئ بته قینم، بزنام چ باسه).

سروگوش جیبیدن: [مجازی] قولاب دهر هاوردن / دهر کردن؛ چووژه دهر دان؛ په رژان و گوئ دان یان گه ران بو بابه تگه لی جینسی، کومه لایه تی، سیاسی و وه ک نه وانه (آزاد هم کم-کم دارد سرو و گوشش می جنبد: نازادیش که کم-کم خه ریکه قولاب دهر دیتی).

سرولباس / sar-o-lebās، ها: [فارسی/ عربی] اسم. [گفتاری] سرو و جل؛ دوخت؛ دهق؛ په روپو؛ باری جل و بهرگ.

سروم / serom: [فرانسوی] ۱۱

سروم / sor-o-mor: صفت. [گفتاری] زرت و زیندوو؛ زرک وزینگ؛ زیکل؛ ساق و

سه‌لیم.

سرووضع /sar-o-vaz': [فارسی/ عربی] اسم.

[گفتاری] سه‌کوت؛ سه‌کووم؛ سه‌کوم؛ تووز؛ سه‌روسیم؛ سه‌روقلخ؛ سه‌روسه‌کوت؛ چۆنیه‌تی نارایش و پۆشن: **سروریخت**

سروهمسر /sar-o-hamsar': [اسم. /گفتاری] که‌س‌وکار؛ چپرومیر؛ کریف؛ دۆست، ناشنا، خزم، هاوکار و هه‌موو ئه‌وانه‌ی هاموشۆی که‌سیک ده‌که‌ن.

سرویس /servis: [فارانسوی/ انگیزی] اسم.

سرویس: ۱. پراژه؛ په‌رایب؛ خزمه‌ت؛ کار یان کارگه‌لی که زۆرتەر بۆ ئاسایشی دیتران ده‌کرین «راه‌آهن باید به مردم سرویس بدهد: ریئاسن ده‌بی سرویس بداته خه‌لکی» ۲. کار یان په‌وتی شۆردن و ورده‌کاری ده‌زگاگه‌لی میکانیکی «ماشین را دیروز دادم سرویس کردند: دوینتی ماشینه‌که‌م دا سرویسیان کرد» ۳. کۆمه‌له‌ که‌ره‌سته‌گه‌لی

هاوگه‌ر به‌چالاکیه‌ک، به‌تاییه‌ت کاری ناو مال «سرویس دستشویی: سرویسی ده‌سشۆری» ۴. که‌ره‌سته‌ی سه‌باره‌ت به‌چه‌شنی خزمه‌ت «سرویس حمل و نقل: سرویسی گواسته‌نه‌وه»

۵. سه‌عاتی کار؛ ماوه‌ی چالاکی رۆژانه‌ له مه‌زینگه‌دا «سرویس اداری: سرویسی مه‌زینگه‌یی» ۶. [گفتاری] ماشینی هات‌و‌چۆ پیکردنی پیکراوه‌یه‌ک «سرویس کارخانه: سرویسی کارخانه»

۷. پیکراوه‌ی پراژه‌یی/ خزمه‌تگوزاری «سرویس پستی: سرویسی پوستی» ۸. [گفتاری] که‌ره‌سه‌ی پاکژی «آپارتمان شامل دو اتاق خواب، هال و سرویس: وارخانیک به‌دوو زوور، هال و سرویسیکه‌وه» ۹. [ورزش] کاری هاویشتنی تۆپ بۆ وه‌گه‌ر خستنی کایه‌ یان درپژه‌پیدانی.

☐ **سرویس دادن**: سرویس دان؛ په‌رایب دان؛ خزمه‌ت کردن «این اداره باید به مردم سرویس بدهد: ئەم مه‌زینگه‌یه‌ ده‌بی به‌خه‌لک سرویس بدات». هه‌روه‌ها: **سرویس خواستن**: **سرویس**

گرفتن

سرویس کردن: سرویس کردن؛ چاک و ریک‌وپیک کردن «ماشین را سرویس کرد: ماشین‌ه‌کی سرویس کرد».

سرویس دهی /servisdehî: [فرانسوی/ فارسی] اسم. خزمه‌تکاری؛ خزمه‌تگوزاری؛ پراژه‌کاری؛ کار یان په‌وتی پراژه‌دان.

سرویسکار /serviskār, ها؛ ان: [فرانسوی/ فارسی] اسم. سرویس‌کار؛ کاریگه‌ری لیزان یان به‌رپرسی سرویس (چاک کردنه‌وه، خاوین و ریک‌وپیک کردن).

سره /sare: [صفت. /دبی] ۱. دروست؛ راست ۲. چاک؛ باش؛ خاس؛ قه‌نج؛ بی‌که‌م و کووری ۳. په‌تی؛ بی‌خه‌وش.

سره‌م‌بند /sar(e)hamband: [صفت. /مجازی، گفتاری] سه‌رچل؛ سه‌رشکین؛ سه‌ره‌ری؛ به‌بی سه‌رنج له‌کار کردندا.

سره‌م‌بندی /sar(e)hambandî: [اسم. /مجازی، گفتاری] سه‌رچلی؛ شه‌غلمه‌کاری؛ گۆتره‌کاری؛ کاری به‌بی لیزوانین و ریک‌وپیکی.

سره‌نگ /sarhang, ها؛ ان: [اسم. سه‌ره‌نگ؛ ئەفسه‌ری خاوه‌ن پله‌ی سه‌ره‌نگی.

☐ **سره‌نگ دوم**: سه‌ره‌نگ دوو؛ ئەفسه‌ریک به‌پله‌کی بانتر له‌سه‌رگورد و خوارتر له سه‌ره‌نگ.

سره‌نگی /sarhangî: [اسم. سه‌ره‌نگی؛ پله‌کی چه‌کداری بانتر له سه‌رگوردی و خوارتر له سه‌رتیپی.

- **سری** /sarî: [بیواژه. - سه‌ری؛ پیوه‌نیدار به سه‌روه‌ه «بالاسری؛ پشت‌سری: بان‌سه‌ری؛ پشت‌سه‌ری».

سری /serri: [عربی] صفت. په‌نامه‌کی؛ نه‌ینی؛ سه‌نته؛ شارداروه له‌دیتران.

سری /serî, ها: [فرانسوی] اسم. ۱. زنجیره؛ رپسه؛ رپس؛ رشته؛ ئامیر یان رووداوگه‌لی یه‌ک

سريش؛ سريش؛ سريشه؛ چريش؛ چريش؛
شريڙ؛ شيرڙ؛ شهڙ؛ شريش؛ شريس؛ شريش؛
ئەسريئەك؛ ئەسريئەك؛ ئەسريئەك؛ ئەسريئەك؛
زريچ؛ ١. ماسريشه؛ گياچريش؛ گولەك؛
سترەك؛ گيايه كى خورسكى بى لاسك، به گولە
دركاوى و بنجكى ئەستورەوه ٢. گەردىكى
نەرم كە لە بنجى وشكەوه كراوى گياى سريش
دەگيردى.

سریشم / sirišom, serišom / ها: / اسم، هیلم؛
 ماسریشم؛ ماسریشمه؛ غهړه؛ زړېچ؛ نهو ماکه
 چه سپینانه که له پیشه و په لاشی گیانه وهران
 یان پیستی سهری ماسی بهرهم دی و له ناو
 ناوی گهرمدا وهک ماکیکی چه سپوکی لیقنی
 له دی.

سریع ^۱ / :sariʔ/ [عربی] صفت. توند؛ تون؛ تن؛
گورج؛ کرژ؛ خیرا؛ زوو؛ چه‌سبو (جریان سریع
رودخانه؛ روتی توندی رووبار).

سریع^۲: قید۔ توند؛ تون؛ تن؛ گورج؛ کرژ؛ به پہلہ؛
 بہلہز؛ بہ ہہشتاو؛ خیرا؛ زوو؛ چہ سبؤ (سریع برو!)
 توند برو!۔

سریعاً /sar'i'an/: [عربی] قید۔ خیبر! گورج؛ گورجی؛ کرژ، زوو، به پہلہ؛ به ههشتاو «سریعاً به خانوادہ اش خبر بدہ! خیبر! مالہوہی خہبردار کہ!»۔

سريع الانتقال / sarī'ol'enteqāl : [عربی] صفت،
بیرتیژ، بیرتیژ، وریا، به بیر، زیرهک، بزئو،
زیت.

سريع التأثير / sari'otta'sîr: [عربی] صفت.
سریمہ؛ زوو کار تیکر؛ به تایبہ تمہندی یان
توانای، زوو کار تیکر دنہوہ.

سريع الزوال / sarī'ozzavāl : [عربی] صفت.
گروفر؛ به تاییه تمه ندی زوو فهوتیانه وه.

سريع السير / sarī'osseyr / : [عربی] صفت، خیر؛
 زەرۆپ؛ به‌پا؛ خوش‌رهو «قطار سریع‌السير: قه‌تاری
 خدا».

سريع الهضم / sarî'olhazm : [عربي] صفت.

له دوو يه ک له مهبهستیک «برای تشکیل شرکت تعاونی، یک سری گفتگوهای شده بود؛ بو دامه‌زانی به‌شدارگی هره‌وه‌زی، زنجیره و تووپیژیک کرابوو»
۲. دهست؛ دهس؛ چین؛ دانه‌یه که له که‌لپه‌لی هاوجنس که پی‌کوه کهمه‌لی پی‌ک‌دینن «یک سری قاشق و چنگال نقره: دهستی که وچک و چنگال، ز تو».

سريال / ser(i)yāl. ها: [فرانسوی/اسم. سريال؛
 ڀڻسہ: زنجيرہ؛ ٺہوہی بہ شيوہی بہ شگہلی بہ
 شوڀن بہ کدا بلاو دہيٽتہوہ.

سریان / sarayān / : [عربی] اسم، [ادبی، نامتداول]
 ۱. گهر؛ گهشت؛ کاریان رهوتی گهران
 ۲. ستیرمه؛ گیرویی؛ ته‌شهنه؛ ته‌شهنای کاریان
 رهوتی ته‌نینه‌وه.

سوریانی / soryāni / : [عربی/اسم، سوریانی:
 ۱. ھۆزیکى سامى كه له بهین چۆمان دەژيان
 ۲. /ھا:ان/ ھەر کام له کەسانی ئەو ھۆزە ۳. له
 زاراوەگەلى زمانى ئارامى كه له سووریا و
 بهین چۆماندا قسەى یێ دەکرا.

سریدن / sorîdan /: مصدر. لازم. // سریدی: خزای؛
می سری: ده خزی؛ پسر: بخزه // [گفتاری] خزان؛
خزین؛ خریان؛ قه لزین؛ خلیسکان؛ هه لیسکان؛
فسکین؛ زه لین؛ دهرحه سین؛ هولیسین؛
هولسین؛ ته هسین؛ خوشکین؛ خزه ی؛ خزای؛
شه متین؛ شله پین؛ هه لخلی سکیان؛
هه لخلی سکین؛ سور خواردن.

■ صفت فاعلی: سرنده (-) / صفت مفعولی: سریده
(خزاو) / مصدر منفی: نَسَریدن (نه خزان)

سری دوز / serîdûz ، ها؛ ان: /افرانسوی/ فارسی
اسم. دهس دووور؛ دهستدروو؛ دوورینی تیکه،
ئەندازە یان چەشنیکی دیاریکراوی پۆشاک لە
ئەماری زۆردا. هەروەها: سری دوزی

سریر / sarîr ، ها: [عربی/اسم] [ادبی] تهخت؛
 کهت؛ کورسی، «سریر پادشاهی: تهختی پشایی».

سروش /sirîš, serîš/: اسم. خوزه؛ خوزی؛

سزاورى / sezāvārī, sazāvārī / اسم، هیژایی
شیواو، شرژاوی، دۆخ یان چۆنیه تی شیان
لیهاتن؛ لی وه شانه وه؛ وه شانه وه.

سزیم / sezyom / [فرانسوی] / اسم، سیزیوم
توخمی کیمیای کانزایی، به ژماره ی ئه تومی
۵۵ و کیشی ئه تومی ۱۳۲،۹۰، نهرم و زیولام کر
له بهر هه وادا زۆر زوو رهش ده بیته وه.

سس / ses / ها، / اسم، تر تره؛ سه راجه
میوه خوه رکه؛ میوه خوه؛ گورگه؛ گیاه له
گیاهه کی میمل به گولی سپی دوو چکه دار
گه لاجه ی کورته وه که له گیای تر ده هالی
وشکی ده کا.

سس / sos / ها، / [فرانسوی] / اسم، سوس؛ ههر کا
له و تامانه ی که به به هارات بۆنخۆش کراون و
شیوه ی تراویکی خهست ده یکه نه سه ر سالاد
چیشتی ئاماده وه و ده یخۆن «سس گوجه فرنگی
سس قارچ: سوسی ته ماته؛ سوسی کارگ».

سسست / sost / صفت، سست؛ سس: ۱. کر
گهوش؛ شل؛ به بی پته و ی پتیوست «این سفق
خیلی سست است، می ترسم دوام نیاورد: ئهم سرمیچ
زۆر سسته، ده ترسم بهرگه نه گری» ۲. لۆق؛ له ق

ناقایم؛ خلی؛ خۆنه گر؛ ترغهل؛ شل و ول
هه مین؛ شله په ته؛ شله په تی؛ قز؛ فش؛ فشه لۆک
بی پته وندی پته و له نیوان به شگه لیدا «رابطه»

سسست: پته وندی سست ۳. خاو؛ خاو و خلیچک
خاو و خلیسک؛ ته و مه زل؛ ته مه ل؛ مه لاس

مه دلمه؛ سلپ؛ ترال؛ ته پ؛ نه به گه؛ له شگران
که هال؛ کاهیل؛ شوق؛ شل و شه و یق؛ کاسوول
بی تان؛ شل و شۆل؛ بی هیزی پتیوست «آ»
سسست: مروی خاو.

□ سست شدن: سست بوونه وه؛ سس بوونه وه
خاومه به یه: ۱. داهیزان؛ داهیزران؛ ش
بوون؛ خاو خلیسک بوون؛ لاواز بوون؛ شل
شه و یق بوون؛ کر و بی ته شه بوون ۲. /مجازی
دلسارد بوونه وه؛ ناهومید بوون؛ شل بوونه وه.

زوو گوئیر؛ زوو حهل؛ زووتاو؛ به تایبه تمه ندی زوو
هه ره سه ک بوونه وه.

سری کار / serikār / ها؛ ان؛ / [فرانسوی] / فارسی
/ اسم، چی که ری کۆمه لیک که ره سه ته و ئامرازی
وه ک یه ک. هه ره ها؛ سری کاری

سیریم / seryom / [فرانسوی] / اسم، سیریوم؛
توخمی کیمیای کانزایی له ده سه ته ی
لانتانیده کان، به ژماره ی ئه تومی ۵۸ و کیشی
ئه تومی ۱۲، ۱۴۰، په نگه ی خۆله میشی و
چه کچخۆر، له ئاودا ده توپته وه و له هه وادا
ده سه ووتی و بو به ره هه مه ئینانی ئالیازی
به رده چه خماخ و توپی چراتۆری به کار دیت.

سرین / sorîn, soreyn / ها؛ / اسم، [ادی] / سمت؛
سمته؛ سورین؛ سوورین؛ پاشل؛ لاعن؛ قالچه؛
که ماخ؛ کاماخ؛ دوپنه ی؛ کولمیک؛ کلۆت؛
کلۆک؛ ته راف؛ ته راف؛ زۆپی ژیر ناوقه د و ژووری
پان.

سزا^۱ / sezā, sazā / اسم، سزا؛ جزیا؛ پاداشی کار
یان ئاکاریک، به تایبهت کاری ناله بار «سرانجام
سزای عملت را می بینی: دواخری سزای کاره که ته
ده بینی».

سزا^۲: صفت، شیواو؛ سزا؛ هیژا؛ شایان «چنین رفتاری
با او سزا نبود: وه ها کاریک له گه لیدا شیوا نه بوو».

سزار / sezār / ها؛ / [فرانسوی] / اسم، سزار؛
قه یسه؛ نازناو و سه رناوی که به ئیمپراتوورانی
رۆمیان ده دا.

سزارین / sezār(i)yan / [فرانسوی] / اسم، [پزشکی]
سیزاریه ن؛ کار و ره و تی برینی منالدانی ژنی
دوو گیان له ریگه ی برینکاری سه ر سه که وه بو
ده ره ئینانی منال له کاتیکدا که زاوژی ئاسایی
نه بی.

سزاور / sezāvār, sazāvār / صفت، هیژا؛
سزاور؛ شایان؛ شرژاو؛ لایق؛ پیکه و توو؛ هه ژ؛
شیواو هه بوون له بهر کار یان ئاکاریک «او
سزاور این پاداش بود: هیژای وه ها خه لاتیک بوو».

شریته کانه کی لووس و بهرز و باریک، بۆ برینی کاغز به کار ده هات.

سطح / sath، ها؛ سطوح؛ [عربی/اسم]. ۱. رووپه‌ری؛ رووپه‌ری؛ به‌ری؛ رووکار؛ روو؛ سه‌له‌نده؛ به‌شی ئاسۆیی هه‌ر شتی یا شویتی «سطح آب؛ سطح میز؛ رووپه‌ری ئاو؛ رووپه‌ری میز» ۲. رووکار؛ رووپه‌ری؛ به‌ری؛ رووپه‌ری؛ دهره‌کی ترین سنووری هه‌ر ماکیک «سطح زمین؛ رووکاری زه‌وین» ۳. ئاست؛ سنووری سه‌رووی هه‌ر شتی «سطح درامد؛ سطح زندگی؛ ئاستی داها؛ ئاستی ژیان» ۴. [ریاضی] پانایی؛ هه‌رای؛ هه‌راوی؛ به‌راوی؛ شویتی که تیدا درپۆی و پانی هه‌یه.

□ سطح آزاد آب □ سطح ایستایی

سطح دریا: به‌ری زه‌ری؛ رووپه‌ری ئاوی ئوقیانووس که به ده‌سپیکی به‌رزایی ده‌ناسری و له نه‌بوونی هۆکارگه‌لی دهره‌کیدا له هه‌موو ئوقیانووس و دهریاکاندا یه‌کسانه.

سطح زندگی: ئاستی ژیان؛ نه‌ندازه‌ی داها و ده‌سکه‌وتی هه‌مه‌لایه‌نه‌ی که‌س، بنه‌ماله‌یان کۆمه‌لیک.

سطحی / sathî؛ [عربی/صفت]. ۱. رووپه‌ری؛ رووکاری؛ روویی «آبه‌ای سطحی؛ ئاوه‌لی رووپه‌ری» ۲. [مجازی] سه‌رسه‌ری؛ گۆترمه‌یی؛ به‌بی ورد بوونه‌وه و چوونه‌ ناخه‌وه «مطالعه‌ی سه‌رسری؛ خویندنه‌وه‌ی سه‌رسه‌ری» ۳. [مجازی] سه‌رپۆت؛ به‌بی توانای تیفکیرین و ورد کردنه‌وه «آدم سطحی؛ مرۆی سه‌رپۆت».

سطحی نگر / sathînegar؛ [عربی/فارسی/صفت]. سه‌رسه‌ری؛ بی‌بینشت و هه‌له‌سه‌نگاندنی ورد.

سطر / satr، ها؛ سطور؛ [عربی/اسم]. دپه‌ریز؛ خه‌ت؛ رزنیکی ئاسۆیی له نووسراوه «هر سطر از این نوشته دارای حدود شش واژه است: هر دپه‌ری له نووسراوه نیک به‌شش وشه‌یه».

ستل / satl، ها؛ [عربی/اسم]. سه‌تل؛ سه‌تله‌؛ ساتل؛ ستل؛ سیتل؛ دۆل؛ دۆله؛ بالدی؛ په‌قره‌ج؛

سست کردن؛ هه‌لساندن؛ سست کردن؛ شل وول کردن؛ خاوکردنه‌وه؛ شل کردنه‌وه.

سست اراده / sost'erāde؛ [فارسی/عربی/صفت. [مجازی] نه‌ری؛ شلک؛ خاوه‌ن ویستی نه‌گرساو.

سست بنیاد / sostbonyād؛ [عربی/صفت. [ادبی] له‌ق؛ ناپته‌وه؛ به‌بی بنه‌ره‌تی پته‌وه.

سست پیمان / sostpeymān؛ [عربی/صفت. [ادبی] په‌یمان شکین؛ بی‌به‌لین؛ بی‌به‌ینه‌ت؛ سس په‌یمان؛ بی‌شه‌رت و به‌قا.

سست رأی / sostra'î؛ [فارسی/عربی/صفت. [مجازی] ده‌مه‌می؛ حولحولی؛ عه‌نته‌رمه‌زاج؛ بی‌پیداگری و وزه‌ی وه‌ستان له سه‌ر بیر و باوه‌ری و پای خۆ.

سست عنصر / sost'onsor؛ [فارسی/عربی/صفت. [مجازی] وازوازی؛ به‌بی ویست و گه‌دی پته‌وه.

سست عهد / sost'ahd؛ [فارسی/عربی/صفت. [مجازی] بی‌به‌لین؛ په‌یمان شکین؛ بی‌به‌خت.

سستی / sostî؛ [اسم]. سستی؛ سسی؛ ۱. شلی؛ شولی؛ ته‌پی؛ خاویلکه‌یی دۆخ یان چۆنیه‌تی ته‌یرین؛ مرتین؛ سست بوون ۲. له‌ها/ [مجازی] گه‌رو؛ که‌توه‌ری؛ خو‌په‌یه‌تی؛ له‌ش‌گرانی؛ شل‌وشه‌ویقی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی ته‌وه‌زه‌لی کردن و خۆ له کار دزینه‌وه «چرا این قدر سستی می‌کنی؟ بۆ هینه‌سه‌نی ده‌که‌ی؟».

سست / sesk، ها؛ [اسم]. فه‌نه‌گوله؛ فه‌سته‌گوله؛ فه‌نه‌گوله؛ په‌له‌وه‌ری چکۆله‌ی ئاوازخویتی وه‌ک فه‌ناری به‌ده‌ندووکی باریکه‌وه، که په‌ری و بالی زوو په‌نگ ده‌گۆری.

سشوار / seš(o)vār، ها؛ [فرانسوی/اسم]. سیشوار؛ ئامیتریکی کاره‌بایی که به‌سازکردنی بای گه‌رم، قز و شک ده‌کاته‌وه.

سطاخیس / satāxis؛ [؟]؛ [اسم]. گیابرین؛ گیادایکه؛ ده‌وه‌نیکه‌ گولی بۆنخۆش ده‌گری؛ شیر زۆر ده‌کا و به‌هیزکه‌ره.

سطاره / sattāre؛ [عربی/اسم]. قدیمی/کاغه‌زیر؛

سعتەر / sa'tar: [عربى] اسم. جاتره؛ كاكوتى؛ گياداننو؛ گيايى بۇنخۇش بە گولى سىيى ئامال پەمەيىهە كە بۇ مەبەستى بېشكىكى و بەھارات و گرتنى بۇنخۇشى بە كاردى.

سعد / sa'd: [عربى] صفت. [ادبى] پىروژ؛ ھەزەخ؛ مېارەك؛ ھومايۇن «ستارەى سعد؛ ئەستىرەى پىروژ».

سعد / so'd: [عربى] اسم. [ادبى] سۈتكە؛ سىمل؛ سىملى؛ سىملە؛ سىاوسەدە؛ گيايەكى گەلابارىك لە تىرەى دەغل و دان بە سەلكى بچووكى رەش و بۇنخۇشەو، دەكرىتە دەرمان بۇ بەھىز كرىنى پووك، ھەرۋەھا بۇ ملوانكە كونى دەكەن و دەپھۇننەو.

سغفىص / sa'fas: [عربى] اسم. نىۋى پىنچەمىن دەستەى پىتى ئەبجەد، بىرىتى لە «س»، «ع»، «ف» و «ص».

سەى صدر / se'eyesadr: [عربى] اسم. [مجازى] دل فراوانى؛ سىنگ فراوانى؛ بېھن فرەھى؛ بىن فرەھى؛ توانايى ھەلكردن لەگەل رۋوداو و دۇخى ناخۇشدا «ھىساپەھا خىلى سەى صدر داشتند كە سر و صداى ما را تحمل كردند: دراوسىكان گەلئ دل فراوانسان ھەبوو لەگەل قىرموقالى ئىمەدا راھاتن».

سعى / sa'i: [عربى] اسم. تەقالا؛ ھەول؛ كۆششت؛ كۆشش؛ تەپشت؛ كىردو كۆش؛ كىردو كاش؛ كەفتولەفت؛ شەرک؛ كۆشەو؛ خەبات؛ كۆشە.

سعى بلىغ: [ادبى] خەباتى بى پشوو؛ كارى بەپرشت؛ ھەولى يەكجارى؛ كەفتەلەفت؛ تەقالاى ھەمەلايەنە و بى كەمايەسى؛ جەد بلىغ

سعى داشتن: تىكۆشان؛ تىكۆشىن؛ كۆشىن؛ كۆششت كرىن؛ ھەول دان؛ تەقالا دان «سعى داشت ما را قانع كند: تىدە كۇسا ئىمە رازى بكا».

سعى شدن: ھەول دران؛ كۆششت كران؛ تەقالا دران «سعى شده بود خانه زودتر آماده شود: ھەول

ئەلپ؛ دەفرىكى زۇرتەر گرۇفەرى قوول و دەسكدار بۇ ھەلگرتن و گويزانەوۋى شت، بەتايىبەت تراو.

سطل آشغال / زباله: سەتلى زىل؛ زىلدان؛ دەفرى زىل تىكرىدن «ھەمە را پاره كرد و ريخت توى سطل آشغال: ھەموۋى دراند و خستىه نىۋ سەتلى زىلەو».

سطلى^۱ / satli: [عربى] صفت. سەتلى؛ دۆلى؛ ناوسەتل؛ بە سەتل يان بە بەستەبەندى ۋەكوو سەتل «ماست سطلی ارزاتر است: ماستى سەتلى ھەرزاتر».

سطلى^۱: قىد. ۱. سەتلى؛ ھەر پەقرەج «سطلى پانصد تومان است: سەتلى پانسەد تەمن».

۲. سەتلى؛ لە نىۋ سەتل «آب را سطلی می فروختند: ئاۋيان سەتلى دەفرۇشت».

سطوت / satvat: [عربى] اسم. [ادبى] سام؛ سامى؛ ھەببەت؛ ھەببەت؛ راسەر؛ بەرزى و ھىزى كە ترس و رىزى بىنەر دەبزوئى.

سطوح / sutûh, sotûh: [عربى] جمع سَطْح سطور / sutûr, sotûr: [عربى] جمع سَطْر سعادت / sa'adat: [عربى] اسم. خۇشبەختى؛ ۋەشەبەختى؛ بەختەوهرى؛ بەختىارى؛ كامەرانى؛ بەھاتى؛ فەر و فیت.

سعدت داشتن: خۇشبەخت بوون؛ ۋەشەبەخت بىەى؛ بەختەوهر بوون؛ بەختىار بوون.

سعدت یافتن: خۇشبەخت بوون؛ بەختەوهر بىەى. ھەرۋەھا: سعدت پىدا كرىن

سعادت مند / sa'adatmand: [عربى] فارسى صفت. بەختەوهر؛ خۇشبەخت؛ ۋەشەبەخت؛ بەختىار؛ بەبەخت؛ كامېران؛ كامېران؛ بەھات.

سعایت / sa'ayat: ھا: [عربى] اسم. [ادبى] ۱. سىخوړى؛ دووزمانى؛ بەزاخى؛ دۇقلمەرى؛ شۇفارى؛ شووفارى؛ قسەبەرى ۲. خراپەبىژى؛ گالەگورت؛ كورت و پست؛ پاشەملە؛ خراپە وتنى كەسىك لە پشەسەرى. ھەرۋەھا: سعایت كرىن

/اسم، راسپیتر؛ سفارش‌دهر؛ ئه‌وه‌ی خوازیری
به‌ره‌هم هیئان یان کرینی که‌ل‌وپه‌له.

سفارش‌گیرنده / sefārešgîrande ، ها؛ گان/:

/اسم، ئه‌وه‌ی به‌ره‌هم هیئان یان فروشتنی
که‌ل‌وپه‌لیکی لئ‌خ‌وا‌زار‌وه.

سفارشی / sefārešî ، ها؛ صفت، راسپیتر‌او:

۱. پی‌سپیتر‌او «نامه‌ی سفارشی: نامه‌ی راسپیتر‌او»

۲. راسپارده «مشتري سفارشی: موشته‌ی راسپیتر‌او»

۳. راسپاردوو؛ داواکراو؛ خوازراو «کتابهای سفارشی

را آوردیم: کتیبه راسپیتر‌او‌کانمان هیئا» ۴. /مجازی/

تاییه؛ زور باش «این کفشها سفارشی است: ئه‌م
پنلاوانه تاییه‌تن».

سفاک / saffāk ، ها؛ ان/؛ [عربی] صفت، /ادبی/

خوینرپژ؛ بئ‌ره‌حم؛ بئ‌به‌زه‌یی؛ بئ‌به‌زه.

هه‌روه‌ها: سفاکی

سفال / sofāl ، ها؛ /اسم، ۱. سوال؛ سواله‌ت؛

کریچ؛ ئه‌شکه‌و؛ هه‌رگینه؛ قوری؛ کاشوول؛

ئیربار؛ به‌ره‌مه‌ی که‌ل‌ه‌گلی هه‌ورگه‌ری

ده‌پیژن ۲. توئکلی پسته، بادام، فندق و ... که

زور و قورنج- قورنج بن.

سفال‌سازی / sofālsāzi ، ها؛ /اسم، هه‌ورگه‌ر؛

سفالگر / sofālgar ، ها؛ ان/؛ /اسم، هه‌ورگه‌ر؛

ئیربارگه‌ر؛ کاسه‌که‌ر؛ ئیر بارکه‌ر؛ گۆسکه‌ر؛

پیرۆت؛ گۆزه‌که‌ر؛ قه‌واق؛ که‌سئ که‌ده‌فری

سواله‌ت چئ‌ده‌کا.

سفالگری / sofālgarî ، ها؛ /اسم، هه‌ورگه‌ری؛

کاسه‌که‌ری؛ قه‌واقی؛ گۆزه‌که‌ری؛ ۱. کار و

هونه‌ری سواله‌ت دروست کردن ۲. کارگه‌ی

دروست کردنی سواله‌ت * سفال‌سازی

سفالی / sofālî ، ها؛ صفت، سواله‌تی؛ سواله‌ت؛

گلین؛ گلینه؛ له‌گل چیکراو «کوزه‌ی سفالی؛

گۆزه‌ی سواله‌تی».

سفالین / sofālîn ، ها؛ صفت، /ادبی/ سواله‌تی؛

کریچی؛ گلین؛ گلینه؛ سواله‌ت؛ له‌قور

دروست کراو.

درا‌بو ماله‌که‌ زووتر پئ‌بگا.

سعی کردن: تیکۆشان؛ تیکۆشین؛ کۆشان؛

هه‌ول دان «سعی کن زودتر کارت را تمام کنی؛

تیکۆشه‌ کاره‌که‌ت زوو ته‌واو که‌ی».

سعید / sa'îd ؛ [عربی] صفت، /ادبی/ هه‌زه‌خ؛ پیروژ؛

به‌ودم؛ مباره‌ک؛ موباره‌ک؛ ماره‌ک؛ هومايۆن؛

مارک.

سغدی / soqdî ؛ /اسم، سوغدی؛ لقی‌ک له

زمانگه‌لی هیندو- ئیرانی، که‌له‌کۆندله‌ ئاسیای

ناوه‌ندی (سوغد) قسه‌ی پئ‌ده‌کرا.

سغر / soqor, soqar ؛ [از کردی] /اسم، /قدیمی/

سیخور؛ سیخ‌چوله؛ سووچه‌ر؛ سیچر؛ سووچ؛

گیانه‌وه‌ری له‌تیره‌ی ژووژک و هیندیک

گه‌وره‌تر.

سفانن / safa'ên ؛ [عربی] سفاین

سفارت / sefāret, safārat ؛ [عربی] /اسم،

۱. بالوئزی؛ راسپارده‌یی؛ سه‌فیری؛ بالیۆزی؛ کار

و پیشه‌ی بالوئز ۲. /ها/ «گفتاری» بالوئزخانه.

☐ به‌سفارت رفتن: ۱. بوونه‌بالوئز ۲. «گفتاری»

چوونه‌بالوئزخانه؛ بۆ‌بالوئزخانه‌چوون.

سفارتخانه / sefāratxāne, safāratxāne ، ها؛

[عربی/فارسی] /اسم، بالوئزخانه؛ خانووبه‌ره‌یان

نووسینگه‌یک که‌بالوئزی ولاتیکی بیانی و

هاوکارانی تئیدا ئه‌رکی فه‌رمییان به‌جئ‌دینن.

سفارش / sefāreš ، ها؛ ات/؛ /اسم، داخوازی؛

داخوازی؛ ۱. له‌مه‌له‌م؛ سپاره‌یی؛ سپارده‌یی؛

سفارشت؛ راسپیتر؛ قه‌وینتی ۲. /اقتصاد/ داوای

به‌ره‌هم هیئان یان ناردنی کالا.

☐ سفارش دادن؛ رادان؛ راسپاردن؛ که‌ل‌وپه‌ل

خواستن.

سفارش کردن؛ راسپاردن؛ سه‌ختی کردن؛

قه‌وینتی کردن.

سفارش کسی را کردن؛ خوازیری جیبه‌جئ

کردنی کاری که‌سپیک بوون.

سفارش‌دهنده / sefārešdahande ، ها؛ گان/:

■ صفت مفعولی: سفته (سماو) / مصدر منفی: نسفتن (نه‌سمین)

سفته / safte ، ها: / اسم. سفته؛ پسوله‌ی حواله؛ به‌لگه‌یی که به پی‌ی نه‌وه که‌سئ دانه‌وه‌ی پاره‌یی له واده‌یه کی دیار یکرودا وه نه‌ستو ده‌گری.

□ سفته امضا کردن: سفته ئیمزاکردن؛ به ئیمزا کردنی سفته، دانه‌وه‌ی پاره‌یی وه نه‌ستو گرتن. هه‌روه‌ها: سفته دادن

سفته گرفتن: سفته‌گرتن؛ به وه‌ر گرتنی سفته‌ی ئیمزاکراوی که‌سئ، نه‌وه که‌سه پتیه‌ندی دانه‌وه‌ی دراوی کردن.

سفته‌بازی / saftebāzi ، ها: / اسم. ۱. کپینی پهره‌گه‌لی بایه‌خدار بو هه‌لکیشانی نرخیان و فرۆشتنیان له‌پاش گران بوون ۲. کپینی شت‌ومه‌ک به سفته و فرۆشتنی به پاره ۳. کپینی شت‌ومه‌ک له قه‌باره‌ییکی زۆردا به‌یی پاره و له ریگه‌ی به‌لگه و سفته‌وه.

سفت و سخت / seft-o-saxt: قید. [گفتاری] سفت و سؤل؛ ره‌ق و پته‌و؛ توند و پته‌و؛ قورس و قایم؛ زۆر به راستی و به پی‌ی داگریه‌وه.

سفتی / seftî: / اسم. سفتی؛ ره‌قی؛ پته‌وی؛ سه‌ختی؛ توندی؛ قایمی.

سفج / safc: / اسم. [قدیمی] خرچ؛ خرچه؛ قه‌ره‌خرچه؛ به‌چکه گندۆره؛ عه‌نجوور؛ کاله‌که‌ی نه‌گه‌یشتوو و زرک.

سفر / safar ، ها: / اسفار / نام‌داول: / [عربی] / اسم. سه‌فه‌ر؛ یۆم: ۱. ئۆغر؛ کار یان ره‌وتی له شار یان ولایتیکه‌وه بۆ شار یان ولایتیکی تر رۆیشتن ۲. کار و ره‌وتی رۆیشتن له شوپنیکه‌وه بۆ شوپنیکه‌ی تر به ئامیری گواستنه‌وه «سفر درون شهری؛ سه‌فه‌ری نیوشاری» ۳. جیگایه‌ک دوور له مال یان شوپنی نیشته‌جی بوون. به‌رانبه‌ر: خَصَر «به سفر رفتن؛ چوونه سه‌فه‌ر»

□ سفر آخرت: [مجازی] دواه‌ه‌وار؛ دواکۆچ؛

سفالینه / sofālīne ، ها: / اسم. گلینه؛ هه‌ر گینه؛ قافلۆک؛ هه‌ود؛ درووست‌کراو له سواله‌ت.

سفاهت / sefāhat, safāhat: / [عربی] / اسم. [ادبی] گه‌وجی؛ نه‌زانی؛ بی‌ئاوه‌زی؛ بی‌ئه‌قلی؛ نه‌فامی «این کار منته‌ای سفاهت است: نه‌م کاره نه‌و پهری گه‌وجیه».

سفاین / safāyen: / [عربی] جمع سَفینه: سفائن

سفت / seft: / صفت. [گفتاری] سفت؛ سف؛ سفت‌وسؤل؛ سخ؛ ۱. پته‌و؛ په‌یت؛ نه‌سته‌م؛ هیتیم؛ ره‌پ؛ پرپۆ؛ زۆپ؛ زت؛ سه‌خت؛ گوژم؛ زوها؛ زوا؛ سرت؛ ره‌ق؛ رچ. به‌رانبه‌ر: نرم «چوب سفت؛ داری سفت» ۲. راوه‌ستاو؛ پته‌و؛ قایم؛ خۆگرتوو «سفت بایست: سفت راوه‌سته» ۳. ره‌ق؛ پنز؛ کزر؛ وشک؛ کر؛ پندر؛ پند؛ زوا؛ زوها؛ ره‌ق و بی‌ئاو «خوراک سفت: خوراک سفت». هه‌روه‌ها: سفت بودن؛ سفت شدن؛ سفت کردن

سفت / soft: / اسم. ۱. [گیاه‌شناسی] ریگه باریکه‌یه‌ک له سه‌رووی هیلکۆکه‌وه که له دانه‌گه‌لی پیگه‌یشتوودا به شی‌وازی کونی له توئیکلی دانه‌وه دیاره و توخم له سه‌ره‌تای روانی دانه له‌ویوه تیده‌په‌ری ۲. [جانورشناسی] کونی له نیو هیلکۆکه‌ی بریک له میرووان که سپیرومی لی ده‌بویری و تۆم پیک دینی ۳. [ادبی] کونیه؛ سو؛ کونی گچکه.

سفت کاری / seftkārî: / اسم. سفت کاری؛ به‌شی له ره‌وتی مال کردنه‌وه بریتی له کاری به‌ره‌ت دانان، دیوار هه‌لچنین و گرتنی میچی خانوو. به‌رانبه‌ر: نازک کاری

سفتن / softan: / مصدر. متعدی. [ادبی] // سفتی: سمیت؛ —؛ // سمین؛ سمتین؛ سمتن؛ سمتاندن؛ سمتاندن؛ سمه‌ی؛ سمای؛ سوئتن؛ نوژین؛ نووژین؛ نوهتن؛ قوقلین؛ قوقلاندن؛ قوولی / قولیز کردن؛ کوناکردن؛ وله‌که‌رده‌ی؛ قول کردن؛ کون کردن.

خوان پراخستن؛ کهول پان کردنهوه؛ سفرهه
یاوهی؛ سفره یاوایره؛ سفره بلاوکردنهوه.

سفره چیدن: سفره چین؛ خوان چین.

سفره‌ی دل خود را پیش کسی باز/ پهن
کردن: [مجازی] نهیینی خو لای کهسی
درکاندن؛ سفره‌ی دلی خو بۆ کهسی
کردنهوه.

سفره کردن: [کنایی] هه‌لدپین؛ دپین؛ دادپین؛
هۆردپیهی «شکم کسی را سفره کردن: زکی
کهسیک هه‌لدپین».

سفره‌آراییی / sofre'ārāyî ، ها: / اسم،
سفره‌پازینی؛ کار، رهوت یان هونه‌ری
پازاندنهوهی سفره و خوان.

سفره‌خانه / sofrefxāne ، ها: / اسم، [قدیمی]
دیواخان؛ دیوی خوان؛ دیوه‌خوان؛ دیوی نان
خواردن.

سفره‌ماهی / sofremāhi ، ها: / ان: / اسم، ماسی
کارتووخک؛ سفره‌ماسی؛ جۆریک ماسیه به
له‌شی پان و ته‌ختهوه.

سفری / safarî: [عربی] صفت. سفره‌ری: ۱. به
که‌لک بۆ سفره «لباس سفری: جل‌وبه‌رگی
سفره‌ری» ۲. [گفتاری] له‌سه‌ر سفره «ماهم
سفری شدیم: ئیمه‌یش له‌سه‌ر سفره‌رین» ۳. [ادبی]
سفره‌رکردوو یان له‌ناو سفره‌ردا «یار سفری: یاری
سفره‌ری».

سفسطه / safsate ، ها: / امرب از یونانی / اسم،
شاشویژئی؛ هه‌له‌ویژئی؛ شاش و بیئش؛ شاش و
ویئش: ۱. وت‌ووویژئی به‌یئ به‌لگه‌ی راسته‌قینه و
له‌سه‌ر گومان ۲. به‌لگه‌هینانه‌وه‌ی هه‌له.

هه‌روه‌ها: سفسطه کردن

سفلا / soflā: [عربی] صفت. خواروو؛ خوارگ؛
خوارین؛ وارین «زاغه‌ی سفلی: زاخه‌ی خواروو».

سفلگی

سفلگی / soflegî: [عربی / فارسی] / اسم، سپله‌یی؛
په‌نه‌زانی؛ په‌ستی؛ په‌سپنده‌یی؛ په‌سپنده‌یی؛

کۆچی دوابی؛ مه‌رگ.

سفر بخیر: سفره به‌سه‌لامه‌ت؛ سفره خوش؛
سفره بی‌خه‌ته‌ر؛ ئوغر به‌خیر؛ یۆم بخیر (له
کاتی خواحافیزیدا به‌مسافری ده‌لین).

سفر فضایی: گه‌شتی ئاسمانی.

سفر قندهار: [تعریض] سفره‌ری دوور و درێژ.

□ سفر کردن: سفره‌کردن؛ بۆ سفره‌چوون.

از سفر آمدن: له‌سفره‌هاتنهوه؛ گه‌رانه‌وه له
سفره‌ر.

سفر / sefr ، اسفار: [عربی] / اسم، [نامتداول]

۱. کتیب؛ په‌رتووک «سفر پنجم: کتیبی پینجه‌م»

۲. هه‌ر یه‌که له‌پینج به‌شی ته‌ورات.

سفر / sofarā: [عربی] جمع سفر

سفر نامه / safarnāme ، ها: / [عربی / فارسی] / اسم،

سفره‌نامه؛ نووسراوه‌یی که ره‌وداو یان
به‌سه‌رهاتی سفره‌ری تیدا نووسراوه «سفرنامه‌ی
ریج به‌کوردستان: سفره‌نامه‌ی ریج بۆ کوردستان».

سفره / sofre ، ها: / اسم، ۱. سفره؛ سه‌خردان؛

خوان؛ تۆشه‌به‌ره؛ تفال؛ کهول «بیر سفره‌را پهن

کن!؛ سفره‌که به‌ره‌داخه‌!» ۲. [مجازی] ئه‌وه‌ی له

سه‌ر سفره‌داده‌نرئ «سفره‌ی رنگین: سفره‌ی

ره‌نگاو‌ره‌نگ» ۳. جۆرئ پڕۆه‌سمی ئایینی

«سفره‌ی نذری: سفره‌ی نه‌زر و نیاز»

۴. /زمین‌شناسی/ تووژئیکی پان و به‌رین له‌ماکی

کانی یان ژێرزه‌وینی که ناوچه‌ییکی داپۆشیوه و

ئه‌ستوریه‌که‌ی له‌پانیه‌که‌ی که‌متره.

□ سفره‌ی رنگین: سفره‌ی رازاوه؛ سفره‌ی

ره‌نگاو‌ره‌نگ؛ سفره‌ی ره‌نگین.

سفره‌ی عقد: سفره‌ی ماره‌بران؛ سفره‌ی که

له‌پیش بووک و زاوادا رایده‌خه‌ن و ئاوینه و

شه‌مدان و قورئان و برئ خواردمه‌نی که

زۆرت نمانان له‌سه‌ری داده‌نن.

سفره‌ی نذری: سفره‌ی نه‌زر و نیاز.

سفره‌ی هفت‌سین هفت‌سین

□ سفره‌انداختن: سفره‌پراخستن / داخستن؛

بئ فەری.

سفلە / sofle ، ها؛ -گان: [عربی] صفت. [ادبی]
سپلە؛ پئ-نەزان؛ پەست؛ پەس؛ پەسپەندە؛
پەسپەندە؛ بئ فەری؛ گوورنەبەش؛ هۆقەبەر؛ تخیل؛
بئ بايەخ و بیوهری له ناکاری شیاو.

سفلە پرور / sofleparvar : [عربی / فارسی] صفت.
[ادبی] سپلەپەرور؛ پەرورنەرێنەری مرۆی پەست و
پئ-نەزان.

سفلە نواز / soflenavāz : [عربی / فارسی] صفت.
[ادبی] سپلەپەرور.

سفلای / soflā : [عربی] سفلای

سفلیس / seflis : [فرانسوی] سفیلیس

سفها / sofahā : [عربی] جمع سَفِه

سفید^۱ / sefid, sifid : /اسم. سپی: ۱. چەرمگ؛
ئسبی؛ چەرموو؛ چەرمە؛ چۆر؛ ئسپیە؛ سپی؛
رەنگی بەفریان شیرین تازە. هەرورەها:
سفیدرنگ ۲. [موسیقی] یەكەى كات له نۆت
نووسیندا كە درێژیهكەى نیوێ «گەرد» یكە.

☐ سفید یخچالی: رەنگی شیرین.

سفید^۱: صفت. ۱. سپی، ئسبی، ئسپیە؛ چەرمگ؛
گەور؛ سفی؛ چەرمە؛ چەرموو؛ كەشك؛ بە
رەنگی سپی «پارچەى سفید: پارچەى سپی»
۲. سپی-بۆز: رەنگی خۆلەمیشى كەم رەنگ
<موى سفید: قزى سپى> ۳. نەنووسراو؛ چەرموو؛
بئ نەخش و نیگار <اغذ سفید: كاغەزى سپى>.

سفید -^۲: پيشواژه. - سپی، - چەرمگ، - چەرموو؛
- چەرمە <سفیدمو: مووسپى>.

سفیدآل / sefid'al : ها: /اسم. دارچكیكى
لێرەوارى بە ساقەتەى چوارگۆشە و گەلاى
كوركدارى هێلكەبیەو.

سفیداب / sefidāb : /اسم. ۱. گەلەسپى؛ گەلسپى؛
گەلسفى؛ گەردىكى سپى له كەربوناتى سەرپ و
رۆج یان قەلا كە بۆ سپى كەرنەوێ دىوار بە
كەلك دى^۲. سپاوا؛ دەرمانى دەم و چاوا سپى
كەردن بۆ خۆ رازینی؛ هەوالى سووروا^۳. [گفتارى]

نیمەشۆرە؛ دیمەشۆرە؛ ماکیکی خاوینکەرەوێ
کۆن بۆ شۆردنی لەش لە گەلسپی و ماکی
ناژەلی.

سفیدار / sefidār : سیدار

سفیدامضا / sefid'emzā : [فارسی / عربی] /اسم.
سپی واژو؛ لاپەرەیهکی نەنووسراو و واژوکراو کە
بە کەسێکی تری دەدەن تا هەر چی دەبیەوێ
بە ناوی خاوەن واژوووە بینووسی <چک سفیدامضا:
چەکی سپی واژو>: سفیدمەر

سفیدبخت / sefidbaxt : صفت. [مجازی]
بەختەوەر؛ خۆشنگین؛ خودانبەخت؛ خاوەن
ژیانی خۆشی ژن و میردایەتی (لەمەر ژنانەو بە
کار دەروا). بەرانبەر: سیاهبخت
سفیدپزی / sefidpazi : ها: /اسم. نانەواخانەیی
کە بە ئاردی سپی نان دەکەن.

سفیدپوست^۱ / sefidpust : ها؛ ان: /اسم.
سپی پیست؛ خەلکی سپی پیست؛ یەکی له چوار
گرۆی گەورەى خەلکی دنیا.

سفیدپوست^۲ / sefidpust : ها؛ ان: صفت.
سپی پیست؛ پێوەندیدار یان بەندیوار بە یەکی له
چوار گرۆی گەورەى پەگەزى مرۆ کە پیستیان
سپی کارە (له سپی شیربەو تا سەوزەى تال).

سفیدپوش / sefidpûsh : صفت. سپی پۆش؛
خاوەن پۆشەنى بە رەنگی سپی.

سفیدچشم / sefidčešm : صفت. [مجازی، گفتاری]
چافهیشك؛ بئ-چاوپروو؛ چاوتوند؛ چاوقایم؛
بئ-شەرم.

سفیدرگ / sefidrag : ها: /اسم. رگ لئفى ☐
رگ

سفیدرو / sefidrû : صفت. ۱. پروومەت چەرموو؛
دەم و چاوا سپی؛ بە دەم و چاواى سپى ۲. [کنای]
پرووسپی؛ پرووچەرمگ؛ پرووچەرموو؛ پرووسوور؛
سەربەرز.

سفیدشویی / sefidšûyî : ها: /اسم. سپی شۆری؛
کاری لەکە و پەلە سەپنەو و شۆردنی

جل و بهرگی سپی.

سفیدک / sefidak ، ها: / اسم، [گیاه‌شناسی]
دوهک؛ دۆک؛ دۆوک؛ دۆکه؛ دهوکه؛ کیفکۆ؛
گه‌چیره؛ چه‌رمه‌یی؛ شوکه؛ جوړئ نه‌خو‌شینى
کارگی گول و گیاه که سهرتا له سهر گه‌لا
وه‌کوو چهند په‌له‌ی سپی بچووک دهرده‌که‌وئ
و پاشان له به‌رنکه‌وه هه‌موو گه‌لا و برئ جار
لاسکه کانیش داده‌گرئ.

سفیدکاری / sefidkārī / اسم، سپی‌کاری؛ کار
یان ره‌وتی گه‌وران‌دن؛ چه‌رموو‌کردنه‌وه؛
چه‌رمه‌وه‌که‌رده‌ی؛ سپی‌کردنه‌وه‌ی خانوو.
سفیدگر / sefidgar ، ها: / ان: / اسم، مزگره؛
مسگره؛ که‌سئ که ده‌فر و ئامانى مسی به
ساوینى قه‌لاى سپی ده‌کاته‌وه.
سفیدگری / sefidgarī / ها: / اسم، مزگره‌ی؛
کاری ساوینه‌وه‌ی قه‌لاى تهاوه به‌سهر ئاوانى
مسیدا بۆ به‌رگری له ژه‌نگه‌ئنان.

سفیدمو / sefidmū / صفت، مووسپى؛
مووچه‌رموو؛ مووچه‌رمگ؛ مووسفید

سفیدمهر / sefidmohr / سفیدامضا
سفیده / sefide ، ها: / اسم، ۱. سپینه؛ چه‌رمینه؛
سپیلکی هیلکه؛ تراوی لینج و سپی ژیر تویکلى
هیلکه‌ی بالنده ۲. [گفتارى] سپیده؛ سه‌وگر؛
بووليله‌ی به‌یان.

☐ **سفیده‌زدن** [گفتارى] سپیده‌داهاتن؛ رۆژ
بوونه‌وه؛ به‌یان نه‌نگوتن.

سفیدی / sefidī / ها: / اسم، چه‌رمگی؛ سپه‌تی؛
سپياتى؛ سپیایى؛ سپیتى؛ گه‌ورى؛ دۆخ و
چۆنیه‌تى سپی بوون.

☐ **سفیدی‌چشم**؛ چه‌رمگی چاو؛ چه‌رمووی چاو؛
سپیایى چاو؛ به‌زى چاو؛ سپینه‌ی چاو؛
چه‌رمه‌و چه‌ما؛ په‌رده‌یه‌کی سپی رۆشن که
ده‌ورنده‌ورى گلینه‌ی چاوی داگرتوه.

سفیر / safir ، ها: / ان: / سفا: / [عربى] / اسم، بالیۆز؛
بالۆز؛ شاباز؛ شاه‌نده‌ر؛ بالیۆز؛ سه‌فیر؛ بریکارى

ده‌وله‌ت له ده‌وله‌تیکی تردا؛ سپارده‌ی میری:

سفیر کبیر

☐ **سفیر** آکر دینه: نوینه‌ری فه‌رمى ولاتیک له
ولاتیکی تردا که دانیش‌تووی ئه‌وئ نیه، به‌لام
له کاتی پتویستدا له‌وئ ده‌بی.

سفیر سیار؛ بالۆیزئ که بۆ جیبه‌جئ کردنی کار
و ئهرکی پئ سپی‌دراو، سهردانى ولاتانى
جو‌راو‌جو‌ر ده‌کا.

سفیر کبیر / safir kabîr / [عربى] سفیر
سفیل و سرگردان / safil-o-sargardân / صفت،
[گفتارى] ۱. وئل؛ سهرگه‌ردان؛ وئل و وه‌یلان؛
ئاواره و ده‌ربه‌ده‌ر؛ تاروته‌ره (صاحب‌خانه بیرونمان
کرد و ماندیم سفیل و سرگردان: خاوه‌ن‌مال ده‌رمانى
کرد و وئل و سه‌ره‌گه‌ردان داکه‌وتین)
۲. ده‌سته‌پاچه؛ قه‌تیس؛ سه‌ره‌گه‌ردان؛
سهرلئ‌شیواو «توی خیابان، یک ساعت
سفیل و سرگردان بودم: له ناو شه‌قامدا، سه‌عاتیک
ده‌سته‌پاچه بووم».

سفینه / safine ، ها: / [عربى] / اسم، ۱. / سفاین/
[نامتداول] که‌شتی؛ پاپۆر؛ گه‌میه ۲. کۆمه‌له
نوو‌سراوه‌یه‌کی جو‌راو‌جو‌ر به‌تایبه‌ت شیعی

دلداری ۳. [نجوم] ☐ **کشتی - ۲**
☐ **سفینه‌ی فضایی**؛ ناو کیهانی ☐ **ناو**
سفیه / safiḥ ، ها: / ان: / سفا: / [عربى] صفت، خه‌شو؛
ده‌به‌نگ؛ که‌م‌ئاومز؛ حۆل؛ بلج؛ باله؛ سائه‌قل؛
گه‌وج؛ لاژگ؛ که‌مه‌قل.

سق / saq(q) / اسم، [گفتارى] مه‌لاژ؛ مه‌لاژوو؛
مه‌لاژی؛ مه‌لاژگ؛ مه‌لازه؛ مه‌لاشو؛ مه‌لاشوو؛
ملاشک؛ مه‌لاشک؛ ملازگ؛ ئاسمانه؛ لاوس؛
بن‌میچی زار.

☐ **سق سیاه** [مجازی] ۱. قۆشمه؛ قۆشه؛ به‌د ودم؛
ده‌مه‌ره‌ش ۲. که‌سئ که پيشگوئی خراپ بکا و
خه‌ونه‌کانیشی بینه‌دی.

☐ **سق‌زدن**؛ ۱. خووساندنی خوارده‌مه‌نی
(وشک) له ناو ده‌مدا؛ ده‌زار زه‌لاندن

۲. [مجازی] خواردنی شتی رهق و وشک.

سق کسی را با چیزی برداشتن: [کنایی] ناوک / فرچکی که سیک به شتی برین؛ خوو پی گرتن «مثل اینکه سق او را با دروغ برداشته اند؛ و دياره ناوکیان به درو برپوه».

سقا / saqqā, ها: بیان: [عربی] اسم. [قدیمی] / ئاوکیشت؛ تیراوی؛ ئاوبهر؛ سهقا؛ کهسی که خه لکی تیراو ده کرد، به تایبعت ئه وهی له هه مبر وهر گرتنی پاره وه، ئاوی خواردنی ده برده بهر مالان.

سقایی / saqqā'i: [عربی] سقایی / سقاخانه saqqāxāne, ها: [عربی] فارسی / اسم. [قدیمی] / سهقاخانه؛ که ندیکی گچکه له دیواری بواره و کۆلانا، ئاوی خواردنه و بیان لی دادنه و ریزیکی ئابنی هه بوو.

سقاھک / saqqāhak: [عربی] فارسی / اسم. [قدیمی] / دُم خُنبانک

سقایی / saqqāyî: [عربی] اسم. / ئاوکیشتی؛ سهقایی؛ ئاوبهری: سقایی

سقر / saqqez: اسم. بنیشت؛ بنیشت؛ به نیشت؛ به نوشت؛ جاکچه؛ داچکه؛ چاچک؛ چاچکه؛ جاک؛ جاک؛ ژاژکه؛ ژاژک؛ وژهن؛ شیلهی داره بن؛ شیرهی دار قه زوان که له کورده واریدا زۆر ناسراوه.

سقط / saqat: [عربی] صفت. سهقهت؛ سه کهت؛ سه کهت: ۱. مرداره بوو؛ به لادا هاتوو؛ مردوو ۲. تۆپیو؛ تۆپیگ؛ تۆپی پۆخله وات؛ له کار که وتوو؛ زایه بووگ؛ عه یب دار ۴. [نامتداول] خراپ؛ په ست.

سقط شدن: زنگرین؛ تۆپین؛ تۆپان؛ تۆپهی؛ تۆپای؛ کهوتین؛ شایین؛ سه کتین؛ فه تین؛ سه کهت بوون؛ تۆپه رایوون؛ هه لتۆپین؛ هه لتۆپین؛ مردار بوونه وهی گیانه وهران «یکی روستایی سقط شد خرش: دانی لاگه یی که ره کهی تۆپی».

سقط کردن: سه کهت کردن؛ تۆپاندن؛ که وتاندن؛ هه لتۆپان؛ مردار کردنه وهی گیانه وهران «آخرش این حیوان بیچاره را سقط می کنی: ئاخری ئهم پی زوانه سه کهت ده کهی».

سقط گفتن: [نامتداول] جنیودان؛ دژوین دان؛ سکانن؛ قیلین؛ دژمان دهی / دای.

سقط / seqt: [عربی] اسم. کاره هاتی داکه وتن؛ له بار چوون. ههروه ها: سقط کردن

سقط جنین: کار یا ره وتی به راوتین؛ بهر هاویشتن؛ بهر ته وانن (بۆ گیانه وهر)؛ بهر خستن؛ له بار چوون؛ مندا ل زیان کردن؛ له بارچین؛ هاتنه دهر وهی پیزه له پزداندا به مردوویی و زۆرتر بهر له کاتی خۆی.

سقط آور / seqtāvar: [عربی] فارسی / صفت. له بار بهر؛ بارخهر؛ زیان پی کهر؛ به تایبه تمه ندی له بار بردنی بیچووی ناوزگ.

سقط فروش / saqatfurûš, ها: ان: [عربی] فارسی / اسم. [قدیمی] / ورده واله / وردکه واله فروش. ههروه ها: سقطفروشی

سقف / saqf, ها: [عربی] اسم. ساپته: ۱. میچ؛ ساپتیک؛ سهراپته؛ سقیگ؛ ئاسمانه؛ کاش؛ بن میچ؛ سرمیچ؛ کاشخانک؛ بنساپته؛ بن بان؛ بنۆدارا؛ پۆشه نی بان مال بان که ره سهی سه رنشیندار «سقف خانه: میچی خانوو» ۲. [اقتصاد] سهراوان؛ بانترین ئاستی په رده زی.

سقف دهان سق

سقف کاذب: بن میچی له ژیر میچی سه ره کیدا که باریک هه لئاگری و بۆ جوانکاری یان داپۆشیننی لووله و کانال، سازی ده کهن.

سقف زدن: میچ لیدان؛ سه رگرتن؛ بن میچ گرتن؛ سرمیچ گرتن؛ داره را کردنی مال؛ سه ری خانووگرتن «فردا سقف را می زند: به یانی میچ لی ده دهن».

سقلمه / soqolme, ها: [ترکی] اسم. [مفتاری]

سک / sok ، ها: / اسم، [گفتاری] ۱. نه قیزه؛ نه قیزی؛ زهخت؛ زهخت؛ زهخته؛ زهقت؛ سوکه؛ پیره سی؛ شهبیک؛ دارئ نووک تیژ که چاره ویی یئ لیده خوړن ۲. ههرشتیکی وه که نه قیزه.

☐ **سک** زدن: نه قیزه دان؛ سیخ دان؛ زیخاندن.
سکام / sekām : [فرانسوی] / اسم، سیكام؛ جوړیک پیشاندانی رهنګی وینه ی تهله فیزیونی.

سکان / sokkān ، ها: / عربی / اسم، سوکان؛ نامیری بهر پوه بردنی که رهسته گهلی سهر ئاو (گهمیه، لوتکه و...) یان بالگره وه (فرۆکه، هیلې کوپتر و...).

سکاندار / sokkāndār ، ان: / عربی / فارسی / اسم، سوکاندار؛ بهر پوه بهری که رهسته گهلی سهر ئاو یان بالگره وه.

سکانس / sekāns ، ها: / [فرانسوی] / اسم، سیکانس؛ زهنجیره دیمه نی یه که له دوا یه کی فیلمی که بابهت یان پرووداویکی دیاریکراو نیشان دها و به پروون بوونه وهی بهر مبه ره ی دیمه ن دهس پیده کا و به تاریک بوونه وهی کوتایی دیت.

سکتاریسم / sektārism : [فرانسوی] / اسم، [سیاست] / ناقم خوازی؛ خواز یاری و هوگری بو پیک هاتنی / **سکته** / sakte, sekte ، ها: / عربی / اسم، ۱. قوتک؛ وهستان؛ ویست؛ مفاجات؛ موفاجات؛ سه کته؛ دؤخ یان چۆنیه تی وهستانی له نکاوی دل یان میشک ۲. / [ادی] / دؤخ یا چۆنیه تی تیگ چوونی کیشی شیعر.

☐ **سکته ی قبیح** : / [ادی] / ههلبه زینه وه؛ دؤخ یا چۆنیه تی شیوانی کیشی شیعر به شیوه یه کی زهق و ناخوش.

سکته ی قلبی : دله کپی؛ ویستی دل؛ دؤخی له لیدان کهوتنی دل.

سکته ی کامل : ویستی تهواو؛ سه کته ی تهواو؛ شه پله یه که مەرگی به دواوه یه.

سکته ی مغزی : سه کته ی مه غزی؛ شه پله ی

زوقور تمه؛ سیخورمه؛ سیخورمه؛ سوخورمه؛ زهخت؛ زهخته؛ کولم؛ نوکوره؛ کلینجی؛ مسته کول؛ مسته کوله؛ مسته کؤل؛ مشته کوله.

سقمولیمس / saqmolimos : [یونانی] / اسم، دړ که زهرده؛ زهرده سیری؛ گیاییکی دهشته کی به گهلای گه وره، درووی زهره، گولی بنهوش و ره گی ئه ستوروه که شیرینه و ده خوریت.

سقمونیا / saqmūniyā : [معرب از یونانی] / اسم، خه شیک؛ خوشیلک؛ گیاییکی خوه له واس، به گولی زهره، زهمقیکی ریسنی ره وانکه ره وه که له ره گه که ی دهرده هینریت.

سقتقور / saqanqūr ، ها: / ان: [معرب از لاتینی] / اسم، گیانه وه ریکی خزؤک و زینووزای تایبه تی گهرمینانه به دهستی سپیه وه که له ناوچه ی گهرم و فینکدا دهژی: **ریگماهی**

سقوط / soqūt, suqūt : [عربی] / اسم، ۱. کار یان رهوتی داکه وتن؛ داکه تن؛ که تن؛ کهوتن؛ ئه ره کهوته ی؛ کهوته یه؛ بهر بوونه وه؛ وهر ییه ی؛ رسیان؛ هه لدران؛ هه وانچه بوون «سقوط سنگ؛ داکه وتنی بهر» ۲. رهوتی دابه زین؛ داکشان؛ هاتنه خوار؛ هندکین؛ کهم بوونه وه؛ نزم بوونه وه «سقوط قیمت ها؛ دابه زینی نرخ گه ل» ۳. / [مجازی] / کاره ره هاتی پرووخان؛ ورپه ی؛ له سهر کار یان پا و پله ی خو لا چوون «سقوط دولت؛ رووخانی ده ولت» ۴. / [مجازی] / شکان؛ پرووخان؛ بار و دؤخی داگیر کران له لایه ن دوزمنه وه؛ به دهسته وه دران «سقوط برلین؛ شکانی برلین» ۵. شکان؛ دؤخ یان چۆنیه تی له دهس دانی پیڼگه ی ئاکاری یان کومه لایه تی خو «انحطاط و سقوط جوانان خوشگذران و بی خبر؛ شکان و فهوتانی لاوانی خوشاپویر و بی ئاگا». هه روه ها: **سقوط کردن**

☐ **سقوط آزاد** : دؤخ یان چۆنیه تی بهر بوونه وه؛ ته که ره بوونه وه؛ داکه وتن یان داته کینی شتیک له بهر زیه که وه، به یی گوشاریک له سهری.

میشک؛ بیهوشی و بوورانهوهی دهم و دهست به هۆی گیرانی دهماریکی میشک به تنۆکه خوینیکی گیرساو یان هه‌رچیکی تر.

سکته‌ی ملیح: [ادبی] هه‌لدانهوه؛ هه‌لبه‌زینه‌وهی کیشی شیع‌ر به شیوه‌ی وچانیکی کورت و هیز دان له سهر وشه‌یه‌ک، که ده‌بیته هۆی جوانی و رازانه‌وهی وتار.

سکته‌ی ناقص: سه‌کته‌ی ناته‌واو؛ له کارته بوونی ده‌ماری سهر به بزایوی ویسته‌کی به‌شی له له‌ش به هۆی سه‌کته‌وه.

☐ سکته کردن: سه‌کته‌کردن؛ شه‌پله‌ لێدان.

سکر / sokr: [عربی] / اسم، [ادبی] مه‌ستی؛ سه‌رخۆشی.

سکرآور / sokrāvar، ها: [عربی] / فارسی] صفت، مه‌سته‌مه‌نی؛ مه‌ستی‌هین؛ مه‌ستکه‌ر.

سکرات / sakarāt: [عربی] / اسم، ۱. مه‌ستی؛ سه‌رخۆشی؛ دۆخی بی‌خه‌به‌ری به هۆی مه‌سته‌یه‌وه ۲. دۆخی له هۆش چوون و بی‌ئاگایی له کاتی سه‌ره‌ مه‌رگدا.

سکرتر / sekreter: [فرانسوی] / اسم، نووسیار؛ رازگر؛ نه‌نییگر؛ نویسیاری (زۆتر) ژن که وه‌سته‌وگری نووسینگه‌ی به‌رپرسانه‌.

سکس / seks: [انگلیسی] / فرانسوی] / اسم، سی‌کس؛ کار و باری جینسی.

سکستان / sekstān: [فرانسوی] / اسم، سیکستان؛

۱. /ها- ئامیری ئەندازه‌گرتنی مه‌وداگه‌لی گۆشه‌یی بۆ دۆزینه‌وه‌ی شوینی که‌شتی یان فرۆکه ۲. [نجوم] وینه‌یه‌کی ئاسمانی له له‌ته‌گۆی باشووریدا که وه‌کوو سی‌پایه‌ییکی وینه‌گری وایه‌.

سک - سک / soksok: صوت. شار- شار؛ قه‌له‌؛ وشه‌یه‌که‌ منداڵان له یاری چاوشارکیدا دووپاته‌ی ده‌که‌نه‌وه‌.

سکسه / sekseke، ها: / اسم، نزه‌ره؛ نزه‌ری؛ نزرگ؛ نزه‌ره؛ نیه‌زی؛ نزه‌ره؛ ئیسک؛

ئیسکه؛ عیسک؛ نسکه؛ هه‌سر؛ سه‌هی؛ هه‌رس؛ به‌رسنجک (سۆک)؛ چۆنه‌تی گرتنه‌وه و به‌ردانی دیافراگم که ده‌بیته هۆی حالیکی وه‌کوو هه‌ناسه‌پرک به ده‌نگیکی تایبه‌ته‌وه‌.

سکسی / seks: [انگلیسی] / فرانسوی] / صفت، سی‌کسی: ۱. پێوه‌ندیدار به کار و باری جینسی ۲. هۆک بزۆین؛ هۆکاوی؛ هه‌وه‌ساوی؛ هه‌وه‌س هه‌لسین.

سکنا / soknā: [عربی] / اسم، ئاکنجیتی؛ نیشه‌جیی؛ ره‌وتی جی‌گرتن و مانه‌وه له شوینی‌ک: سکنی

سکناات / sakanāt: [عربی] / اسم، حال و بال؛ دۆخ و جوولی ناویسته‌کی که‌سی له حاله‌تیکی تایبه‌تدا.

سکنج / sekonc, sokonc: صفت، [قدیمی] ۱. ده‌م‌زل؛ زاردراو ۲. ده‌م بۆگه‌نیو؛ ده‌م‌بۆگه‌ن ۳. حه‌فلج؛ لیوتلیشاو؛ لیوکه‌ت؛ له‌وشه‌قه‌تا.

سکنجبین / sekancabîn: [عرب از کردی] / اسم، سکهنجه‌بین؛ ئەسکه‌نجه‌بین؛ ئەسکه‌نجه‌مین؛ شه‌ره‌یه‌تی سرکه و هه‌نگوین: سکرنگبین سکنگبین

سکندری / sekandari: / اسم، له‌تر؛ ته‌رپل؛ ته‌سه؛ ته‌پوخ؛ تۆبغ؛ نوچ؛ ره‌ت؛ سه‌تمه؛ ساتمه؛ سه‌رتقلی؛ سه‌رتوقلی؛ سه‌ره‌نگری؛ سه‌رسم؛ سه‌رسمتی؛ هه‌له‌نگوته؛ له‌ده‌س‌چوونی خۆراگری بۆ تاویک به هۆی پا هه‌له‌که‌وتن یان پاچه‌قول بوون.

☐ سکندری خوردن: هه‌له‌نگوتن؛ هه‌له‌نگووتن؛ هه‌له‌نگفتن؛ هه‌له‌نگافتن؛ هه‌له‌نگفتن؛ هه‌له‌نگوتن؛ هه‌له‌نگوتان؛ ته‌رپلین؛ گلان؛ گلیره‌ی؛ ساتمه کردن؛ ساتمه دان؛ سه‌ره‌نگری بوون؛ ره‌ت بردن؛ پا هه‌له‌که‌فتن؛ له‌تر دان؛ نوچ بردن/ دان؛ سه‌رسم دان.

سکنگبین / sekangabîn: [از کردی] / سکنجبین

سکنة / sakane: [عربی] جمع ساکن

سکني / soknā: [عربی] سکننا

سکو / sakū: ها/اسم. سه کؤ؛ ساکؤ: ۱. دکه؛ دووشک؛ زاب؛ پروبه ريکي ته ختان که به که ره سه ی ساختمانی چی ده کړئ و پتر بؤ دانیشن به کاردی ۲. پیړک؛ هه ززال؛ ئاوا پیکهاته یی بؤ دانان یا دامه زرانندی ئامیر، که ره سه یان دم و ده زگایه ک به سه ریه وه «سکوی پرتاب موشک: سه کوی هاویشتنی موشکه» ۳. پروبه ری تهخت و قوت بؤ سوار بوون و دابه زین له قه تار یا بار کردن و داگرتن و شتی وا «سکوی راه آهن: سه کوی هیلی ئاسن» * سکوب

سکوی چادر: ته باره؛ ته روال؛ پیړک.

سکوی حفاری: سه کوی هه لکؤلین؛ تهختانیک (به تاییهت به سه ر کؤمیه کی ئاودا) که ده کهل و کهل و په لی هه لکؤلینی به سه ره وه داده مه زری.

سکوب / sakkûb: سکو

سکوت / sukût, sokût: [عربی] اسم. بیده نگی: ۱. بم؛ قروپ؛ خاموشی؛ کپی؛ نز؛ دؤخ یا چؤنیه تی نه بوونی دهنگ و هه را «سکوت بر همه جا حاکم بود: بیده نگی بالی به سه ر هه مو شویتیکدا دابوو» ۲. مات؛ مق؛ کار یان ره وتی بیده نگی بوون؛ هیچ نه وتن؛ دهنگ نه کردن «چرا سکوت کردی؟: بؤچی بیده نگی بووی؟».

سکوت شدن: دهنگ نه مان؛ هه را بریان؛ له دهنگ که وتن؛ بیده نگی بوون؛ قر و قپ بوون. هه روه ها: سکوت بودن

سکوت کردن: قسه نه کردن؛ بیده نگی بوون؛ وست بوون؛ مات بوون؛ کپ بوون؛ هیچ نه گوتن؛ نق نه کردن؛ نق که رده ی.

سکولار / sekolār: [از انگلیسی] صفت. سیکولار؛ لادینی؛ نادینی؛ دین لایی.

سکولاریسم / sekolārism: [فرانسوی] اسم.

سیستمی لادینی؛ سیکولاریسم؛ سیستمی حکومتی یان فیځکاری که کاری به سه ر ئامؤزه گه لی دینه وه نیه.

سکون / sukûn, sokûn: [عربی] اسم. [دبی] هه دا؛ هه دار؛ نه جمی؛ تؤقره؛ تؤخژن؛ هه ندر؛ بی خوستی؛ بی جم؛ ماتی؛ بی هه ست و خوستی. سکونت / sukûnat, sokûnat: [عربی] اسم. نیشته جیی؛ سه قامگیری؛ ئاکنجیتی؛ گله و به ری؛ دیماتی؛ کاری هه دا دان و نیشته جی بوون له شویتیکدا به تاییهت بؤ ژیان.

سکونت داشتن: نیشته جی بوون؛ جیگیر بوون؛ مانه وه؛ هتورین.

سکونت کردن: مانه وه؛ نیشته جی بوون؛ دانیشن؛ مه زران «مدتی درخانه ی خویشاوندانش سکونت کرد: ماوه یه ک له مالی خزمانیدا مایه وه». هه روه ها: سکونت گزیدن

سکه / sekke: ها/اسم. سکه که؛ سکه؛ سکی؛ قهره پول؛ پاره ی له کانزا.

سکه بودن کار کسی یا چیزی: [مجازی] وه بره و بوونی/ له سه ر ده ور بوونی کاری که سیځ «امروز کار دلال ها سکه است: ئه مړؤ کاری ده لاله کان وه بره وه».

سکه زدن: ۱. سکه لیځدان؛ پول لیځدان؛ دراو کوتان «دولت سکه ی ۵۰ تومانی زده است: دولت سکه ی ۵۰ تمه نی لیداوه» ۲. [مجازی] پول ماشینه وه؛ پول ماشتنه وه؛ پول گه سک دان؛ پاره له چاپ دان؛ درامه تی یه کجار ژور بوون «فروشدگان زمین دارند سکه می زنند: زه وی فروشان پول ده ماشنه وه».

سکه ی یک پول کردن: [مجازی] به پووش ده ر کردن؛ بی بره و و قیمةت کردن «با حرفهایی که زد، او را سکه ی یک پول کرد: به و قسانه کردی، به پووش ده ری کرد». هه روه ها: سکه ی یک پول شدن

از سکه انداختن: [مجازی] له بره و خستن؛ بی

به نرخه.

سگ بزرگ: وڼه‌یه‌کی ئاسمانی له رڼه‌ه‌لاتی
باشووری که‌لووی راوچیه‌وه که شه‌عراي
یه‌مانی پرشن‌گذارترین نه‌ستیره‌یه‌تی.

کلب‌اکبر

سگ پلیس: سه‌گی پو‌لیس؛ به‌شدار؛ جو‌ری
سه‌گ که له دۆزینه‌وه‌ی تاوان‌کاران یا که‌سانی
جی‌گومان، یارمه‌تی پولیس ده‌دا.

سگ نازی سگ شکاری

سگ حسن‌دله: [کنایی] سه‌گی هه‌واران؛ سه‌گه
خو‌پ‌ری؛ سه‌گی به‌ره‌لا؛ نمانای «خو‌پ‌ری‌ته‌ی»،
«خۆ‌تی‌هه‌لقوتی‌نی» و «بی‌کاره‌یی»؛ که‌سی
خو‌پ‌ری و بی‌کاره که سه‌ر به هه‌موو شو‌ین‌یک‌دا
ده‌کا.

سگ خانگی: سه‌گی مالی؛ سه‌گی لینی.

سگ راه‌نما: سه‌گی ریشاندەر؛ سه‌گی راه‌اتوو
بۆ‌ری پيشاندانی کو‌پ‌ران.

سگ روس‌پاه: [کنایی] سه‌گه‌ره‌ش؛ سه‌گی
پرو‌پ‌ره‌ش؛ مرو‌فی تاوان‌باری خو‌پ‌ری.

سگ شکاری: تل؛ تانجی؛ تانجیه؛ تا‌زی؛
جو‌ری سه‌گ که به بۆن یا دیتن ده‌که‌و‌یت‌ه
شو‌ین نی‌چیر: سگ نازی

سگ کوچک: سه‌گه‌ چوک‌ه؛ وڼه‌یه‌کی
گه‌ردوونی له رڼه‌ه‌لاتی که‌لووی راو‌چی که
به چاو ته‌نیا یه‌ک نه‌ستیره‌ی به ناوی
شه‌عراي شامی دیاره: کلب‌اصغر

سگ گله: شام‌بویی؛ توول؛ گۆل؛ گه‌مال؛
سه‌گی که بۆ‌چاو‌ه‌دیری پان راه‌ینراوه.

□ سگ شدن: [مجازی] بوونه‌سه‌گ؛ خراو
هه‌ل‌چوون؛ زۆر تووره‌یان وه‌پ‌ره‌ز بوون «امروز
راند‌ه‌مان سگ شده بود و پاچه‌ی هه‌م را می‌گرفت:
نه‌م‌رۆ ئا‌زۆره‌که‌مان ببووه‌سه‌ک و ده‌رپاچه‌ی
هه‌مووی ده‌گرت».

سگ صاحبش را نشناختن: [کنایی] سه‌گ
خواه‌نی خۆ نه‌ناسین؛ تووته‌وه‌ی نه‌ژناسه‌ی؛

بره‌و و بی‌بايه‌خ کردن؛ بی‌قیمه‌ت کردن «بد
اخلاقی او، کارش را از سکه انداخته بود: بی‌ثاکار
بوونی، کاره‌که‌ی له بره‌و خست‌بوو». هه‌روه‌ها: از
سکه افتادن

سکه‌ای / 'sekke/: [عربی/فارسی] صفت. سکه‌یی؛
پوولی؛ دراوی «تلفن سکه‌ای: ته‌له‌فوونی سکه‌یی».

سکه‌شناسی / sekkešenāsi/: [عربی/فارسی] اسم.
سکه‌ناسی؛ زانستی پی‌وه‌ن‌بیدار به لی‌پ‌روانین و
ناسینه‌وه‌ی سکه‌گه‌لی سه‌ر به ولاتان و
سه‌رده‌مگه‌لی جو‌راو‌جو‌ری می‌ژوو‌یی.

سکیدن / sokidan/: مصدر. متعدی. [گفتاری]

// سکیدی: سیخاندن؛ می‌سکی: ده‌سیخ‌ینی؛
پسک: بسیخ‌ینه // ۱. سیخاندن؛ زیخاندن؛ به زیخ
ئا‌ژنین؛ سیخ دان؛ به سیخ لی‌دان ۲. کۆلین؛
هه‌ل‌کۆلین؛ هه‌ل‌که‌واشتن؛ هه‌ل‌که‌وشاندن؛ دانه‌وه؛
کنه‌کردن * سک زدن

سکیزیدن / sekizidan/: مصدر. متعدی. [قدیمی]

هه‌ل‌تۆزان؛ هه‌ل‌توو‌زان؛ هه‌ل‌تۆزاندن؛
هه‌ل‌توو‌زاندن؛ هه‌ل‌تیزان؛ هه‌ل‌تیزاندن؛
هه‌ل‌جوو‌زان؛ هه‌ل‌جوو‌زانن؛ هه‌ل‌جوو‌زین؛ جووته
هاو‌یشتن؛ له‌قه وه‌شاندن؛ جو‌تلی شای؛ لووشکه
هاو‌یشتن و هه‌ل‌بزو‌قین.

سگ / sag/: اسم. سه‌گ: ۱. /ها؛ لان/ سه‌و؛

سه‌ی؛ سه‌؛ سپه‌ر؛ سه‌په‌که؛ کۆچه‌ک؛ کوچک؛
کوو‌چک؛ گه‌مال (نیر)؛ ده‌ل (بۆ‌می)؛ کوسۆک؛
کووتی؛ کسۆک؛ تووته؛ که‌لپ؛ گیانه‌وه‌ری
گواندار و گوشت‌خو‌ری که‌وی، په‌نجه‌پرو، به چوار
قامکی کۆوه‌بوو له پی‌دا، که له گور‌گه‌وه‌ نزیکه

۲. یازده‌هه‌مین سالی رڼه‌ژمیری تور‌کستانی
تقویم ۳. [نجوم] دوو وڼه‌ی گه‌ردوونی له
ئاسمانی له‌ته‌گۆی باکو‌وریدا.

□ سگ آبی: سه‌گاو؛ سه‌گای؛ سه‌گاف؛ سه‌گافی؛

سه‌گالا؛ سه‌یاف؛ می‌کی ئافی؛ مه‌یکی ئافی؛
میا‌ئافی؛ گیانه‌وه‌ریکی مه‌له‌وانه، زیاتر ماسی و
ئا‌و‌زیان ده‌خوا و پی‌ست و رۆنه‌که‌ی زۆر

جنتویکه کاتی دانی شتیک به ناچاری و نابه‌دلی ده‌گوترئ به مانای واده‌زانم سگ خوار‌دوویه‌تی) (بگیر، این هزار تومان هم سگ‌خور! بگره، ثم سده تمه‌نیشه سگ‌خور! هه‌روه‌ها: سگ‌خور شدن؛ سگ‌خور کردن

سگدانی / sagdānî / ها: / اسم. کوله‌سه؛ کۆله: ۱. کولانه‌سه‌گ؛ جینگا و کونی سگ ۲. / کنایی / کونه‌پوئی؛ کۆلیت؛ نه‌نزه‌لۆک؛ جینگای زۆر پیس و تنگ (یعنی تو به این سگدانی می‌گویی خانه؟؛ یانی تو بهم کوله‌سه‌یه ئیژی مال؟).

سگدست / sagdast / اسم. سه‌گده‌س؛ جمگه‌یی له ماشیندا که چهرخ به میله‌یه‌که‌وه (به‌ناو میله‌ی سه‌گده‌ست) ده‌لکینی به ته‌وه‌ره‌ی چهرخه‌کان (ئیکسیل) هوه.

سگدو / -do, sagdow / اسم. / گفتاری / ته‌قله‌ده‌وه؛ ته‌ق‌وده‌وه؛ راویچکه؛ راویژکه؛ هات‌و‌چۆی زۆر و بیخو.

سگدو زدن: ته‌قله‌ده‌وه دان؛ ته‌ق‌وده‌وه‌کردن (چقدر توی این شهر برای یک اتاق خالی سگدو زدم؛ چهنده لهم شاره بۆ وتاغیکی چۆل ته‌قله‌ده‌وم دا). **سگدوی** / sagdovî / اسم. / گفتاری / ته‌قله‌ده‌وه؛ ته‌ق‌وده‌وه.

سگره / segerme / ها: / اسم. / گفتاری / خه‌ت توئیل؛ لۆچی ته‌وئیل؛ ناوچاو.

سگره‌های کسی توی هم بودن: / کنایی / ناوچاوانی که‌سئ بۆزان‌کردن؛ ناوچاو که‌سیک گرژ بوون؛ تووره یان نار‌ه‌حت بوونی که‌سئ (چه‌شده؟ سگره‌هایت توی هم است؛ چ بووه؟ ناوچاوانت بۆزان ده‌کا). هه‌روه‌ها:

سگره‌های کسی توی هم رفتن

سگ‌زبان / sagzabān / ها: / اسم. گه‌مالدۆ؛ گه‌مالدوو؛ دوو- دوو‌که‌ر؛ دوودی‌که‌ره؛ گیایی ئالیکی دووسالان، به‌ره‌گی ئه‌ستور، لاسکی راست، گه‌لای ته‌سک و نهرم و گولئ هیشوویی سوور یان بنه‌وشه‌وه که‌گه‌لا و‌ره‌گی بۆ دهرمان

زۆر زله و شیرزه بوون «آن قدر شلوغ بود که سگ صاحبش را نمی‌شناخت؛ نه‌ونده شلوغ بوو سه‌گ خاوه‌نی خوی نه‌ده‌ناسی».

سگ کسی به چیزی یا کسی ارزیدن: / تعریض / تاله‌مووی که‌سئ سهد شت / که‌سئ تر هینان؛ زۆر سووک و بی‌بایه‌خ بوونی شتئ له چاو شتیکی تر «سگ آزاد می‌ارزد به صدتا مثل دارا؛ تاله‌موویه‌کی نازاد سه‌دی وه‌ک دارا دینی».

سگ کسی نبودن: / تعریض / سه‌گی جینگایی / شوئینی نه‌بوون؛ هیچ‌گه‌م و بایه‌خیک نه‌بوون «ارباب سگ کیست که بخاوه‌د مرا از زمینم بیرون کند؛ ناغا سه‌گی کوبیه‌بیه‌وئ من له زه‌وی خۆم هه‌لکه‌نی».

سگاله / sagāle / ها: / اسم. کوپیری چه‌وان؛ کووره‌ی چه‌وده‌ن؛ جوړئ کارگی میملی گیای چاوداره که دهرمانی خوین‌راگری ئیرگوتینی لی ده‌گرن.

سگالیدن / sagālidan / مصدر. لازم. / نامتداول / // سگالیدی: رامای؛ می‌سگالی: راده‌میئی؛ پسگال: رامینه // رامان؛ پۆنجین؛ ده‌برانندن؛ بیر‌کردنه‌وه؛ هزر کرن.

سگ‌انگور / sagangûr / تاجریری سیاه، تاجریری

سگباد / sagbād / اسم. / تعریض / هاری؛ نه‌خۆشین سگ‌گی در (مواظب باش! امروز رئیس سگباد دارد؛ وریای خۆت به! ئه‌ورۆ سه‌رۆک هاری گرتوه).

سگ‌توله / sagtûle / توله‌سگ

سگ‌جان / sagcān / صفت. / مجازی / گفتاری / گیان‌سه‌خت؛ سه‌گ‌گیان «این ساعت خیلی سگ‌جان است؛ تا حالا چند دفعه از دستم افتاده، باز کار می‌کند؛ ثم ساعه‌ته زۆر گیان‌سه‌خته، تا ئیستا چهند جار له ده‌ستم داکه‌وتوه، هیشتا هه‌ر کار ده‌کا».

سگ‌خور / sagxor / صفت. / مجازی / سه‌گ‌خۆر؛ سه‌گ‌خواردگ؛ له بار بۆ خۆراکی سه‌گ (جۆره

ده شی.

☐ سل ارزنی: دیق؛ دیق؛ نه خوښی سیل کاتی
که باسیله که دی ده گاته خوین و له و یوه به
هموو له شدا بلاو ده بیته وه.

سل استخوان: سیلی پشه؛ سیلی ئیسک؛
نه خوښینی نازاره باریکه که به هوی
ته نینه وهی باسیلی کوخ بو میښکی ئیسک
ده بیته هوی دهر دانی زیپکه ی چلکی و
گه نین و ټیکچوونی ئیسک.

سل پرندگان: نازاره باریکه ی بالنده.

سل ریه: نازاری سی.

سل گاوی: نازاره باریکه ی چیل.

سل / sol: [افرانسوی/اسم، موسیقی] سؤل؛
پنجهمین نۆتی موسیقا.

سلاح / selāh، ها؛ اسلحه؛ تسلیحات: [عربی/اسم،
چهک؛ تهرک؛ چهکان: ۱. نامرزی شه؛
جنگامیر ۲. مجازی] هر چهشنه نامیری که
پنی شه بکری دشمن از سلاح تفرقه انداختن
استفاده می کند: دوژمن له چهکی دووبه ره کی نانه وه
که لک وهرده گری.

☐ سلاح سرد: اسلحه ی سرد ☐ اسلحه

سلاح گرم: اسلحه ی گرم ☐ اسلحه

سلاخ / sallāx، ها؛ لان: [عربی/اسم، ۱. گورین؛
سهربری هیوان ۲. کنایه] کوشتوخ؛
قه لاجوکار؛ پهش کوژ؛ که سی که خه لکی
بی تاوان ده کوژی.

سلاخ خانه / sallāx.xāne: [عربی/فارسی] ☐

کشتارگاه

سلاخی / sallāxi: [عربی/اسم، ۱. گورینی؛
پیشه و کاری گورین ۲. له/مجازی] کوشتوبړ؛
وړپای نه نجن نه نجن کردن زن و شوهر را توی
خانه شان سلاخی کرده بودند زن و شوهر که یان له مال
خویناندا نه نجن. نه نجن کردبوو.

☐ سلاخی کردن: نه نجن نه نجن کردن؛
قه سفاندن؛ گوراندن؛ گوراندن؛ سهر برین و
لهت و کوت کردن کی که لاکای گیاندار. ههروه ها:

سگسان / sagsān، ان: /صفت. سه گاسا؛
تووته ناسا: ۱. سه گسار؛ وهک سهک ۲. سهر به
تیره ی سهگان.

سگک / sagak، ها: /سم، بهر زبانه؛ بهر مزوانه؛
مهله زوانه؛ نالقه زوونه؛ ناوزوون؛ ناوزوونه؛ ناغزونه؛
سیر؛ یزیم؛ یزیم؛ قرته؛ قرینه؛ نه رما؛ نه رماده؛
نیرامی؛ نیر و می؛ نیره مۆک؛ نیره موسی؛ نالقه ی
ددانه داری کانزا که کوره کی تیدایه و بو
داخستنی قایشی که مهر و کهوش و بهر زین
و... به کار دهری.

سگکش / sagkoš: /سم، سهگ کوژ؛
سهگ توپین: ۱. که سی که کاری کوشتنی
سهگه له ۲. کاره هاتی کوشتنی گیانداری به
جهره به و نازاری زور؛ شکه نجه کوژ کردن.
ههروه ها: سگکش کردن

سگکن / sagkan ☐ مهرگیا

سگلرز / saglarz: /اسم، [مجازی] لیوه له رزه؛
دانه رچه؛ دانه چیره؛ ددانه ته قی؛ له رزی ئاستهم.
سگماهی / sagmāhi، ها؛ لان: /سم،
سهگ ماسی؛ جوړیک له ماسیانی ورد به له شی
باریک و گروقه روه که له میرووان و
بی مؤرغیان ده خون.

سگی / sagi: /صفت. [مجازی] سهگی؛ ناخوش؛
نالهار؛ پیس؛ زور خراب؛ زندگی سگی؛ ژبانی
سهگی.

سل / sal، ها: /سم، پرده باز؛ که لهک؛ که لهس؛
که له سپردی سهر سهری، به تاییه تخته یان
هه لوو گگه لی که بو په رینه وه به سهر پرووباردا
داده نری.

سل / sel(I): [عربی/اسم، نازاری سی؛ باریکه؛
سیل؛ نازاره سیل؛ نازاره باریکه؛ دهر ده باریکه؛
ژانه زراف؛ نه خوښه کی چلکی دریژ خایه نه له
مرو یان گیانه وهراندا که به هوی باسیلی
کوخه وه به دی دیت.

سلاخی شدن

سلاست / salāsāt: [عربی/اسم] / پاراوی؛
پهوانی؛ بی‌گیر و گرفتی له دهربرینی وتار یان
نووسراوه‌دا «سلاست بیان: پاراوی وته».

سلاطین / salātīn: [عربی] جمع سلطان
ساله / solāle: [عربی/اسم] ۱. به‌ره‌باب؛ زاروی
هه‌لکه‌وتوو ۲. به‌ره؛ زازا؛ بنه‌وه‌چه؛ وه‌چ‌وبه‌ره؛
چینی نوئی و تازه‌پیکه‌یشتوو.

سلام / salām, ها: [عربی/اسم] سه‌لام؛ سلاو؛
سلام؛ سلاف: ۱. شاگه؛ شه‌گه؛ شه‌گه؛ وته‌یی
که له سه‌ره‌تای دیمانه یان وت‌وو‌یتر، له‌گه‌ل
که‌سیکدا ده‌گوتری ۲. [اسلام] رسته‌گه‌لی که
نویژخوین له رکاتی ئاخری نویژدا ده‌یلی
۳. رپوره‌سمی که رۆژانی جیژن له خزمه‌ت
سه‌رۆکی ولاتدا ده‌یگیرن ۴. رپوره‌سمی که بۆ
که‌سیکی خاوه‌ن پینگه‌ی به‌رز جیه‌جیی ده‌که‌ن
و پتر ده‌گه‌ل ته‌قاندنی تۆپدايه.

سلام دادن: ۱. سلاوکردن؛ وتنی وشه‌ی
سه‌لام «به‌مدیر سلام دادم: سه‌لامی به‌پرسم
کرد»؛ سلام کردن ۲. سلاو دانه‌وه؛ نویژ ته‌واو
کردن.

سلام رساندن/ فرستادن: سلاو ناردن؛ سلام
گه‌یاندن؛ سلام یانوه‌ی/ یانای.
سلام کردن ۳ سلام دادن - ۱

سلام کسی را نگرفتن: [دبی] سلاوی که‌سی
نه‌سه‌ندنه‌وه؛ وه‌لام به‌سه‌لامی که‌سی
نه‌دانه‌وه؛ جواو سلام نه‌دانه‌وه «سلام دادم،
سلام را نگرفت، شاید نشینده باشد: سلاوم کرد،
سلاوه‌که‌می نه‌سه‌ندنه‌وه، په‌نگه نه‌ییبستی».

سلامت / salāmat: [عربی/اسم] / [دبی]
ته‌ندروستی؛ سه‌لامه‌ت؛ ساخی؛ ساخ و
سه‌لامه‌تی؛ سه‌رساگی؛ فه‌ت؛ له‌ش‌ساگی؛
قه‌لب‌ساقی؛ ساقی؛ فراقه‌ت «از سلامت کامل
برخوردار است: ته‌ندروستی‌کی ته‌واوی هه‌یه».
سلامت: صفت. [گفتاری] بی‌وه‌ی؛ سه‌لامه‌ت؛

۱. خوش؛ ساغ؛ ساق؛ ساخ؛ سه‌رساغ؛ وه‌سه‌تی؛
له‌ش‌ساق؛ ته‌ندروست؛ چاک؛ باش؛ وه‌ش «آزاد
هم سلامت است: ئازادیش سه‌لامه‌ته» ۲. ساق؛
به‌ده‌ق؛ ساخ؛ بی‌که‌ل و کوته‌ر؛ بی‌که‌م و کووپی
«این شیشه را همین‌طور سلامت به‌مقصد برسان! نه‌م
شیشه، هه‌روا ساخ بگه‌ینه به‌ره‌وه!» ۳. دوور له
مه‌ترسی؛ بی‌خه‌تر «این روزها سفر هوایی سلامت
است: نه‌م رۆژانه سه‌فه‌ری هوایی بی‌وه‌یه».

سلامت به سلامتی: بی‌وه‌ی؛ به‌سه‌لامه‌ت؛ به‌ساقی
«آنها را به سلامت به‌مقصد رساند: بی‌وه‌ی
گه‌یاندینه به‌ره‌وه».

سلامتی / salāmati: [عربی/اسم] سه‌لامه‌ت؛
سلامه‌ت؛ فه‌ت؛ ته‌ندروستی؛ ساقی؛ ساگی
«سلامتی که باشد، بقیه‌ی چیزها درست می‌شود:
سه‌لامه‌تی که بیی، شتانی تر درووست ده‌بن».

سلامتی: (!) به‌سه‌لامه‌ت؛ به‌قه‌لب‌ساقی
«به‌سلامتی فارغ شد: به‌سه‌لامه‌ت ز!».

سلام‌علیک / salām'aleyk: [عربی] سلام‌وعلیک

سلام‌علیکم / salāmon'aleykom: [عربی] دعا.
سه‌لامون‌عه‌له‌یکم؛ شاگه؛ شه‌گه؛ شه‌گه؛ سلام؛
مه‌رحه‌با؛ سلاوتان لی بی؛ وته‌ییکه له کاتی
سلاوکردنا ده‌گوتری.

سلام‌وعلیک / salām-o'-aleyk: [عربی/اسم]
[مجازی] چاک‌وچۆنی؛ ناشنایه‌تی؛ ناسیاری «با هم
مختصر سلام‌وعلیکی داشتیم: ییکه‌وه سووکه
چاک‌وچۆنیه‌کمان هه‌بوو».

سالانه - سالانه / sallāne-sallāne: [ترکی] آقید.
[گفتاری] هیدی-هیدی؛ لۆژه‌لۆژ؛ نه‌رمه‌نهرم؛
شه‌شل؛ گۆله‌گۆل؛ سه‌بر-سه‌بر؛ قۆله‌قۆل؛
ته‌که‌ته‌ک؛ له‌قه‌له‌ق؛ کورکه‌کورک؛ نه‌رمه‌نهرم؛
هه‌لته‌ک-هه‌لته‌ک؛ پاشه‌له‌قه؛ ئارام و له‌سه‌رخۆ
«سالانه-سالانه راه می‌رفت: هیدی-هیدی ده‌چوو».

سلب / salb: [عربی/اسم] / [دبی] بی‌وه‌ری؛
بی‌به‌ری؛ کار و په‌وتی بی‌به‌ش‌کردن؛ په‌یگه

لی گرتن؛ لی سهندن؛ لی دامالین؛ لی کهندن.

▣ سلب اختیار: دۆخ یان رهوتی دهسهلات لی سهندن؛ سهربهستی بۆ نههیشتن. ههروهها: سلب قدرت؛ سلب حیثیت

▣ سلب کردن: لی گرتنهوه؛ لی سهندنهوه؛ بیوهی کردن؛ بی بهش کردن (همهی اختیارات او را سلب کردند: هه موو دهسهلاته کانیان لی سهندهوه). ههروهها: سلب شدن

سلبی / salbi / : [عربی] صفت. نه ریتی؛ به دۆخ یان شیوهی وهر نه گه رانهوه. به رانههر؛ ایجابی سلتی / selti / : اسم. سلتی؛ لقیک له زمانگه لی هیندو-ئورووپایی، وهک زمانگه لی سکاتله ندی، ئیر له ندی و بریتونی.

سلحشور / salahşūr / : ان / : از [عربی/فارسی] صفت. [ادبی] شهرشان؛ شهروان؛ چه که ریز؛ پرچهک؛ چارچهک؛ چه کرداری ساز و ته یار له شهردا. ههروهها: سلحشوری

سلخ / salx / : [عربی/اسم] ادبی / ۱. سهلخ؛ دوایین رۆژی مانگی قه مهربی ۲. گور؛ گرز؛ کار یان رهوتی پیست گرتنهوه.

▣ سلخ کردن: ۱. گوراندن؛ گورین؛ گوراندن؛ گرژاندن؛ که فلاندن؛ قه لخ کردن؛ پیست دامالین؛ پیست گرتنهوه ۲. هه لکه ندن؛ هه لقه ندن؛ هۆر که نتهی؛ دهر کیشانی گیا ده زه ویدا ۳. [مجازی] دهر هینان؛ داکه ندن؛ دامالین؛ پروت کردنهوه؛ وه تهی؛ به رار دهی.

سلسله / selsele / : ها / : [عربی/اسم] زنجیره: ۱. ریز؛ رزن؛ راف / الف / : رزده؛ رزدی؛ رزد؛ سه فان؛ که ژ و کۆی له شوین یهک «سلسله کوهه ی زاگرس؛ زنجیره چیای زاگروس» (ب) گژورهک؛ خیزه ره؛ رپچکه «یک سلسله مورچه به دور لاشه ی سوسکی می چرخیدن؛ ریزیک میرووله به دهوری لاشه ی قالۆنجه یه کدا ده سوورانهوه» (ب) رسته؛ رپسه؛ رپس؛ گه لواز؛ تاقمیک شتی له شوین یهک خراو «سلسله کتابهای آموزشی»

زنجیره کتییی فیزکاری» ۲. سان؛ که سانیک له بنه ماله یه کدا که یهک له دوا ی یهک پاشایه تی ده گرنه دهسته وه «سلسله ی پادشاهی؛ زنجیره ی پاتشایی» ۳. دهسته یهک که یهک به شوین یهک ده بنه رپهر و پیشه وای چینیک «سلسله ی دراویش؛ زنجیره ی دهرویشان» ۴. [زیست شناسی] ههر یه که له سی دهسته ی سهره کی دابه شی بوونه وهران (کره کان، ره کان و گیانه وهران) که نیو خوشایندا زۆر لق و پۆ ده بیته وه.

سلسله جنبان / selselecombān, -conbān / : [عربی/فارسی] اسم. [مجازی، ادبی] بزوینهر؛ پال پیونه ره؛ ده لکه دهر؛ رازینهر؛ دنه دهر؛ هانده ره؛ هه لخرینهر؛ هۆکاری هه لنانی دیتران بۆ کردنی کاری «همت اگر سلسله جنبان شود/ مور تواند که سلیمان شود: هیممه ت نه گهر بزوینهر بی/ تنۆکیک ده شی گوههر بی».

سلسله مراتب / selselemarāteb / : [عربی/اسم] زنجیره پله وپایه؛ پیوهندی نیوان نه ندامانی دامه زراوه یهک به شیوه ی یهک له سهر و یهک له خوار تا بان.

سلسیوس / selsiyūs / : [؟] درجه ی صد بخشی، درجه

سلطان / soltān / : ها؛ سلاطین / : [عربی/اسم] سولتان؛ سلتان؛ سان؛ پاتشا «سلطان عثمانی؛ سولتانی عوسمانی».

سلطانی / soltāni / : [عربی] صفت. ۱. پاشایی؛ پادشایی؛ سانی؛ پیوه ندیدار یان سهر به سولتان ۲. چلوکباب سلطانی، چلوکباب ۳. قطع سلطانی، قطع

سلطنت / saltanat / : [عربی/اسم] سه لته نه ت؛ پاشایی؛ شایه تی «نادر شاه در سال ۱۱۴۸ (ه. ق) به سلطنت رسید؛ نادرشاه له سالی ۱۱۴۸ ی (ک. م) گه یشته سه لته نه ت».

▣ سلطنت فردی: حکومت مطلقه

▣ سلطنت داشتن: شا بوون؛ پادشا بوون؛ له سهر

تهخت بوون <محمدرضا شاه ۳۷ سال سلطنت داشت: همه‌ی‌ها شا ۳۷ سال شا بو>.

سلطنت کردن: پاشایه‌تی کردن؛ شایبی کردن؛ حوکومته کردن <کریم‌خان بر بخشی از ایران سلطنت می‌کرد: که‌ریم‌خان به سهر به‌شی له ئیراندا پاشایه‌تی ده‌کرد>.

به سلطنت رسیدن: بوون به پاشا؛ بوونه شا؛ چوونه سهر ته‌ختی پاشایی.

سلطنت طلب / saltanat.talab, ها: ان: / [عربی] اسم، شادوؤس؛ پاشاخواز <نیروهای سلطنت‌طلب: هیزه شادووسه‌کان>.

سلطنتی / saltanatî: [عربی] صفت، پادشایی؛ پاتشایی؛ پاشایی؛ پاشایی: ۱. سهر به پادشایی <خانواده‌ی سلطنتی: بنه‌ماله‌ی پادشایی> ۲. / [مجازی] شکودار <ماشین سلطنتی: ماشینی پاتشایی>.

سلطه / solte: [عربی] اسم، که‌لیژ؛ زالی؛ ده‌سه‌لات؛ ده‌سه‌لاتداری؛ ده‌ستداری؛ زووخی؛ چیری؛ چیری؛ توانایی چیر بوون به سهر که‌سی یان شتیکدا و به‌رئو‌بردنی.

سلطه داشتن: زال بوون؛ به ده‌سه‌لات بوون؛ ده‌س رؤیشتن؛ ده‌سه‌لات هه‌بوون <او به شوهر و فرزندان سلطه داشت: ئهو به سهر می‌رد و منداله‌کانیدا زال بو>.

سلطه یافتن: زال بوون؛ چیر بوون؛ ده‌سه‌لات سه‌ندن <بزودی بر همه‌ی کارها سلطه یافت: زووبه‌زوو به سهر گشت کاره‌کاندا زال بو>.

سلطه‌پذیر / soltepazîr, ها: ان: / [عربی] فارسی] صفت، کۆلده‌ر؛ ناماده و بارهاتوو بۆ چوونه ژئر باری ده‌سه‌لات؛ به‌رامبه‌ر: سلطه‌جو. هه‌روه‌ها: سلطه‌پذیری

سلطه‌جو / soltecû, یان: ان: / [عربی] فارسی] صفت، ده‌سه‌لات‌خواز؛ خوازپاری زال بوون به سهر خه‌لک و سهر‌خستنی ویستی خو؛ به‌رامبه‌ر: سلطه‌پذیر. هه‌روه‌ها: سلطه‌جویی

سلطه‌طلب / soltetalab, ها: ان: / [عربی] صفت،

ده‌سه‌لات‌خواز. هه‌روه‌ها: سلطه‌طلبی

سلطه‌گر / soltegar, ها: ان: / [عربی] فارسی] صفت، ده‌سد‌رژ‌که‌ر؛ له‌هینه‌ر <دولته‌ای سلطه‌گر: ده‌وله‌ته ده‌سد‌رژ‌که‌ره‌کان>.

سلف / salaf, اسلاف: / [عربی] صفت. / [گفتاری] پیشین؛ پیشوو؛ راب‌ردوو؛ هی ده‌ورانی راب‌ردوو <پادشاهان سلف: پاشایانی پیشوو>.

سلف / self, ها: ان: / [عربی] اسم، / [گفتاری] سلف؛ سلفه.

سلف‌خر / salafxar, ها: ان: / [عربی] فارسی] اسم، سه‌وز‌خر؛ سه‌له‌مسین؛ سه‌له‌م‌کار؛ که‌سی که کالایه‌ک پیش به‌ره‌هم هاتنی ده‌سین و پاره‌که‌شی ده‌دا.

سلف‌خری / salafxarî: [عربی] فارسی] اسم، سه‌وز‌خری؛ سه‌له‌مسینی؛ کار یان ره‌وتی ک‌رینی کالا له جووتیار پیش له به‌ره‌هم‌هاتنی.

سلفدان / selfdân, ها: ان: / [عربی] فارسی] اسم، / [گفتاری] سلفدان؛ تلفدان؛ جی‌تلفی؛ ده‌فری تیکردنی سلف و تلف و هه‌موو جۆره‌خلتیک.

سلفژ / solfej: [فرانسوی] اسم، / [موسیقی] سولفیژ؛ شتووزیک بۆ ناماده‌کردنی چاو و گوئی تا قوتابی موسیقا بتوانی هه‌موو نوتی گورانیه‌ک له کاتی به‌رئو‌ه‌چووندا ناوبیا.

سلف‌سرویس / selfservîs, ها: ان: / [فرانسوی] اسم، سیلف‌سرویس؛ ر‌ستوورانی که‌ک‌ریار بۆ خوئی خواردن هه‌لده‌ب‌ژ‌ئ‌ر و ده‌بیاته سهر می‌زه‌که‌ی.

سلفیدن / solfidan, selfidan: [؟] مصدر، متعدی، / [گفتاری] // سلفیدی: داجتر تاند؛ می‌سلفی: داده‌ج‌رتینی؛ سلف: داج‌رتنه // داج‌رتاندن؛ به‌زۆر و له ناچاری پاره‌دان <دیشب رفتیم رستوران، ده‌هزار تومان سلفیدیم: دوی‌شهو چووینه ر‌ستوران، ده‌هزار ته‌نمان داج‌رتاند>.

■ صفت مفعولی: سلفیده <داج‌رتاو> / مصدر منفی: نسلفیدن <دانه‌ج‌رتاندن>

سَلَق / selq: [عربی] اسم، سَلَق؛ زَلَق؛ گیایه‌کی

رەوشت؛ رەوئیل؛ کردار؛ زئ؛ هەلس وکەوت؛
رەوت و رەوشت «خس سلوک: جوانی رەوشت»
۲. [گفتاری] ئاکارباشی؛ رەووخۆشی؛ رەوش باشی؛
رەوت و رەوشت جوانی.

☐ سلوک کردن: رەووخۆش بوون؛
هەلس وکەوتی باش کردن «با هم سلوک کنیدا!
نگذارید سر و صدا بلند شود: پیکهوه رەووخۆش بن!
مەهیلن بێتە زلە».

سلول / sellûl، ها: [فرانسوی] /سم. سیلولول؛
چاوه: ۱. خان؛ خانه؛ خانک؛ خانۆک «سلول
گیاہی: خانۂ گیایی» ۲. [نامتداول] حوجره؛ جیگا
یان خانووکەہی بچووک ۳. ژوووری تاکەکەسی بۆ
بەندی.

☐ سلول تخم: [زیست‌شناسی] زیگوت؛ خانی
هیکلە.

سلولوز / sellûloz، [فرانسوی] /سم. سیلولولوز؛
ماکی سەرەکی پیکهینەری دیوارە ی خانگەلی
گیایی کە لە هیدراتگەلی کەربون دروست بووه:
سلۆلوز

سلولونید / sellûlo'id، [فرانسوی] /سم. [شیمی]
سیلولونید؛ ماکی بەرەمەهاتوو لە لیکدرایوی
نیتراتی سیلولولوز لەگەڵ کافووردا، کە زۆر زوو
گر دەگرێ و لە چێ کردنی برێ کالە، کەرەسە ی
ددانبریشکی و برینکاریدا بەکاردێ.

سلولوز / sellûloz، [فرانسوی] سلۆلژ
سلولی / sellûli، [فرانسوی] /صفت. سیلولولی؛
چاوهیی؛ خانی؛ خانۆکەیی؛ پیوہەندیدار یان سەر
بە سیلولول «زیست‌شناسی سلولی: ژیانی سیلولولی».

سله / selle، selle، ها: [عربی] قەر تالە؛
زەمبیل؛ زەمیلە؛ تریان؛ دەسەچین؛ دەرچین؛
گۆشەر؛ قەوشەر؛ تەیکە؛ تەيجە؛ تلۆخ؛ سەبەتە؛
سەوہەتە؛ سەلک ۲. تۆرکە؛ تۆرکە؛ درەہی؛
لەمشکە؛ تۆژالێ لە قور و لیتە کە دوا یاران یا
ئاو بە سەر زوہیەوہ دەمپیتەوہ و بە ھۆی
ئیشک بوونەوہ، سفت دەبیتەوہ و دەقەلشی

گەلاپانە لە چۆنەر دەکا و گەلاکەہی بۆ چیشت
دەشی.

سلک / selk، [عربی] /سم. ۱. [نامتداول] ریس؛
رپسە؛ دەزوو؛ دەزی؛ مەچیر؛ تال؛ بەن ۲. ریز؛
رپا؛ پتەر؛ رزن؛ سەر؛ سان «در سلک غافلین درآمد:
چووہ ریزی گیل چۆلانەوہ».

سلمانی / salmāni، ها: [عربی] /سم. [گفتاری]
۱. سەرتاش؛ دەلاک؛ بەرہەر «سلمانی سقزی بود:
دەلاکەکە سەقزی بوو» ۲. دەلاکی؛ سەرتاشخانە؛
سەلمانی «موہایت بلند شد، برو سلمانی: قزت زۆر
بووہ، بچۆ بۆ دەلاکی».

سلمە ترە / salmetare، ها: /سم. تەرەسپمانە؛
تەرەسریمانە؛ سلیمان تەرە؛ سەلمۆکە؛ سەلمکە؛
سەلیمکی؛ سلیمانکە؛ گیاہەکی ئالیککی بە
لاسکی لووس، لق و گەلای بەرانبەر یەک و
گولی نیڕماوہ، ھەموو ئەندامانی ئەم گیاہە بۆ
دەرمان دەشین.

سلندر / salandar، /صفت. [گفتاری] تەہیا؛
سەرلێ شێواو؛ سەرگەردان؛ وێل؛ وەیلان؛ ترافیہ؛
تیماو «آزاد رفت و من سفیل و سلندر ماندم وسط
خیابان: نازاد دای لێ رۆی و من تەہیا و تەہیا لە چەقی
شەقامە کەدامەوہ».

سلنوئید / soleno'id، ها: [؟] /سم. سیم پیچ؛
تەلپیچ: سۆلنوئید

سلنیم / seleniyom، [فرانسوی] /سم. سلنیوم؛
توخمی کیمیای ناکانزا، بە ژمارە ی ئەتومی ۳۴،
کیشی ئەتومی ۷۸، ۹۶ و بە روالە تیککی کانزایی و
بە رەنگی خۆلەمیشی کە لە ئاودا ناتویتەوہ.

سلو / solo، ها: [ایتالیایی] /سم. [موسیقی] سۆلۆ:
۱. تاکەژنە ۲. تاکەچری؛ تاکەخوینی * سۆلو
سلوفان / solofan، ها: [انگلیسی] /فرانسوی] /سم.
دەلق؛ دەلق؛ سلوفان؛ کاغەزیککی رپوون (وہک
شیشە) لە جنسی سلولوزی بووژاوە کە بۆ
بەستەبەنی و بەرگ‌سازی کتیب بەکاردیت.

سلوک / sulûk، solûk، [عربی] /سم. ۱. [ادبی]

سليم / salīm ، ها: / [؟] / اسم، پهلهوه‌ری
کۆچه‌ری زریباری، به بالی دریژ و دهن‌دوکی
تیژ، فرینی به‌هیز و ږاگردنی توند و تیژوه: مرغ
باران

سليم ۲: [عربی] صفت، ۱. دروستکار؛ کارپر است
۲. بې‌خه‌وش؛ پاک؛ فه‌تات ۳. بې‌ئازار؛ مه‌ند؛
هیدی؛ هیمن.

سليم النفس / salimonnafs: [عربی] صفت،
گیان پاک؛ کارچاک؛ پیاوچاک؛ میترخاس.

سم / sam(m) ، ها: سموم: [عربی] / اسم، ژار؛ زار؛
زل؛ ژال؛ زهر؛ ژه‌هر؛ ژه‌ر؛ ژه‌حر؛ ژاعر؛ جه‌حر؛
ژه‌قنه‌مووت؛ سم: ۱. ماکې که به هوی
کار‌دانه‌وی کیمیاوی، وه‌زنی بۆ گیان‌داران
هه‌یه ۲. دهرمانی ته‌شه‌کوژ له کشت و کالدا
۳. [کنایی] هه‌ر شتیکی زیان‌ده‌ر «سیگار برای تو سم
است: جگه‌ره بۆ تۆ ژه‌هره».

سم / som ، ها: / اسم، سم؛ سوم؛ چم؛ پۆشه‌نی
ره‌ق و شاخی له پهلې برې چوارپیدا.

سماجت / semācat, samācet ، ها: [عربی] / اسم،
سامنجی؛ پیچه‌قینی؛ پاداگه‌زی؛ پیداغری؛
کوت؛ چۆنیه‌تی ره‌قاندنه‌وه؛ سوور بوون؛ سمر
بوون؛ خر وه خر برین «خیلی سماجت کردم تا
همراهم بیاید: زور سامنجیم کرد تا بې له‌ته‌کما».

سماع / samā', semā' : [عربی] / اسم، [قدیمی]
هه‌له‌کا؛ هه‌لکه؛ ئورزان؛ جه‌زمه؛ حال؛ سه‌مای
ده‌رویشان.

سماق / somāq ، ها: [مغرب از فارسی] / اسم،
سماق؛ سماقی؛ سماخ؛ سوماخ؛ سپووک؛
سفوک؛ سفوک؛ سفوک؛ سفقوک؛ شوک؛ توتوم؛
توتووم؛ توتم؛ ته‌ه‌ری؛ تمتم؛ تومتیم؛ ترش:
۱. دارچینکی گچکه، به لق‌وپۆی کورک‌داری
خۆله‌می‌شی که له وه‌زی پاییزدا گه‌لاکانی
سوور ده‌بن ۲. دهنکی ترشی گیای سماق به
تۆژی سووره‌وه، که هیشووئاسایه و هاپ‌دراوه
پاک‌کراوه‌کی بۆ دهرمان و چیژ به‌کاردی.

۳. په‌ترۆ؛ په‌ترۆخه؛ په‌ترۆک؛ په‌ترۆکه؛ په‌تروو؛
پترۆک؛ پترۆخه؛ پوله‌که؛ که‌پروکه؛ که‌پره؛
که‌میل؛ که‌میله؛ قاشگ؛ قه‌تماخه؛ قرتماخه؛
قرتماغه؛ قرماغ؛ بزمانه؛ بزمه‌ته؛ توپژێ ره‌ق و
سفت که له ره‌وتی جاپوونه‌وی بریندا به
سه‌ریه‌وه ده‌گرس، دواتر خۆی لا ده‌چی.

□ سله بستن: په‌ترۆ به‌ستن؛ که‌پروکه به‌ستن؛
په‌ترۆکه به‌ستن / بینای؛ قه‌تماخه / قرتماخه
به‌ستن «زخم سله بسته است: زامه‌که په‌تروی
به‌ستوود».

سله شکستن: درز کوپ‌کردنه‌وه؛ کوتان و نه‌رم
کردنه‌وی زه‌وی قه‌لشاو «سله شکستن جوی
مزرعه ضروری است: درز کوپ کردنه‌وی جۆگه‌ی
کیلگه‌که پیوسته».

سلیس / salīs: [از عربی] صفت، [دبی] ره‌وان؛
پاراو؛ بې‌گری «نثر سلیس: په‌خشانی ره‌وان».

سلیست / solīst ، ها: [افرانسی] / اسم، [موسیقی]
سۆلیست: ۱. تاکه‌ژهن ۲. تاکه‌چر؛ تاکه‌خوین؛
گۆارنی بیژێ که به‌ته‌نیایی گۆارانی ده‌خوینی *
سولیت

سلیطه / salīte ، ها: [عربی] صفت، ده‌راشو؛ تلۆخ؛
هه‌یشو؛ سووزانی؛ سووزمانی؛ سۆزمانی؛ سازنده؛
سازنه؛ ده‌لیقانی؛ قرمیچه؛ سه‌لیته؛ که‌لته؛
زوان دریژ؛ چه‌قوودم؛ خاوه‌ن ده‌سه‌لات به‌سه‌ر
خه‌لک، به‌تایبه‌ت شوو و خزم و که‌سانی خۆدا،
به‌هۆی بې‌شه‌رمی و زمان‌دریژییه‌وه (بۆ ژنان
ده‌گوتری) «زن سلیطه: ژنی ده‌راشو».

سلیقه / salīqe ، ها: سلايق: [عربی] / اسم،
سه‌رپرێنه؛ سه‌لیقه: ۱. دلخواز و په‌سندی تاکه
که‌سی ۲. مشوور؛ لی‌هاتوویی برستی زه‌ینی و
هه‌ستی که‌س بۆ جیا‌کردنه‌وی جوانی یان
باشی «خواهرم خیلی باسلیقه است: خوشکم گه‌له‌ک
به‌مشووره».

سلیقه‌دار / salīqedār: [عربی / فارسی] صفت،
به‌مشوور؛ سه‌رپرێنه‌دار؛ به‌سه‌لیقه.

□ **سمبل کردن:** پۆخله/هاکۆی/ته تپه خێ/شپزه کاری کردن؛ کاری سهرشکین و سهرچلی کردن؛ بئ سهرنج کار کردن «او هر کاری را سمبل می کرد: هه موو کاریکێ پۆخله ده کرد».

سمبل / sambol: [فرانسوی] سَمْبُول

سمبل / sambol: سَمْبُول

سمبل کاری - sambalkārī, sanbal: /سم، پوخله کاری؛ هاكۆ کاری؛ هه یكۆ کاری؛ پوخله وات؛ شپزه کاری؛ کردنی کاریک به سهرسهری، بئ سهرنجدان و وردبوونه وه «برخی صنعتگران ما سمبل کاری می کنند و آبروی صنعت را می برند: برئ له پیشه کارانمان پوخله کاری ده کهن و ئابرووی پیشه سازیش ده بن».

سمبول / sambol: /ها؛ [فرانسوی] /سم، نیشانه؛

نۆینه؛ نما؛ نمووده: **سمبل**

سمبولیست / sambolîst: /ها؛ [فرانسوی] /صفت،

نماناواز؛ نیشانه خواز؛ نماناگر؛ نمووده خواز «شاعر سمبولیست: شاعیری نماناواز».

سمبولیسم / sambolîsm: [فرانسوی] /سم،

نماناوازی؛ نیشانه خوازی.

سمبولیک / sambolîk: [فرانسوی] /صفت،

نمانایی؛ نۆینه یی؛ نیشانه یی «شعر سمبولیک: شعیری نمانایی».

سمبه / sombe: سَمْبَه

سمپات / sampāt: /ها؛ [فرانسوی] /صفت، [گفتاری]

لایه نگر؛ هۆگر؛ هه وادار؛ دلبهسته، به تاییه ت ئی گرویه کی سیاسی: **سمپاتیزان**

سمپاتی / sampātī: [فرانسوی] /سم،

۱. لایه نگری؛ هۆگری «عهدهی نسبت به او سمپاتی داشتند: بریک هۆگریان پئ هه بوو» ۲. [نامتداول] هاوده ردی.

سمپاتیزان / sampātīzān: [فرانسوی] سَمْبَات

سمپات

سمپاتیک / sampātîk: [فرانسوی] /صفت،

□ **سماق مکیدن:** [تعریض] پا له په یین / په یین دان؛ مائل بوون؛ چاوهروانی بیهۆکیشان «فعلاً باید سماق بمکی: جارئ ده بئ پا له په یین بدهی!».

سماق پالا / somāqpālā: /ها؛ [عرب/فارسی]

/سم، نانه شان؛ ته ینجه؛ ئاوکیش؛ سماق پالان؛ ئاشپالوو؛ سرله؛ سووزمه؛ ده فری تهشت ئاسای له چلی بی یان ئهرخه وان چی کراو بۆ ئاوکیش کردن یان پالاو تن.

سماک / semāk: /[عربی/سم، [نجوم] /ناوی دوو تهستیره ی پرووناک له دوو کهلووی ئاسمانیدا.

□ **سماک أعزل:** /پرووناکترین تهستیره ی کهلووی هیشوو.

سماک رامج: /تهستیره ییکی پرشنگذاره له کهلووی عه وادا.

سمانتیت / semāntīt: [؟] /سم، [صنعت]

سمانتیت؛ کاربیدی ئاسن؛ کهربووی ئاسنی رهق و تور ت که له پیکهاته ی چودهن و پۆلادا هه یه.

سمانتیک / semāntîk: [فرانسوی] /سم، واتاناسی؛ ماناناسی.

سماوات / samāvāt: /[عربی] /سم، ئاسمانگهل؛

ئاسمانان؛ ئاسمانی.

سماور / samāvar: /ها؛ [روسی] /سم، سه ماوهر؛

چاپه ز؛ چالین؛ که رهسته یه کی کانزایی بۆ وه کول هینانی ئاو و دهم کردن ی چاپی.

سماورساز / samāvarsāz: /ها؛ /ان؛ [روسی]

فارسی] /سم، سه ماوهرساز: ۱. چیکری سه ماوهر

۲. چاکه و کوری سه ماوهر. ههروه ها: **سماورسازی**

سماوی / samāvi: /[عربی] /صفت، [ادبی] /ئاسمانی

[اجرام سماوی: تنگه لی ئاسمانی].

سمباده / sambāde: سَمْبَادَه

سمبل / sambal, sanbal: /سم، پۆخله وات؛

ته تپه خێ؛ هاكۆ؛ هه یكۆ؛ شپزه کاری؛ کاری که به بئ سهرنج و ورده کاری جیبه جی کرابی:

سَمْبَل

گيڙه و سهرسهخت؛ هوکاره به پادانه گهز و
رهقاندنه وهی زور و نابه جي <گدای سمج: پارسه کی
سمر>.

سمچال / somčāl ، ها: / اسم: جي سم؛ سمچال؛
چالی شوين سمی چوارپيڻان.

سمدار / somdār ، ان: / صفت. سمدار؛ به سم
(له جي نينوک) له دوباهشی ئه ندامی پويين
(وهک ئه سپ، گا و مهر).

سمرو / somrow ، صفت. سمرو؛ سمره؛ به
تاييه تمهندی ريگه چوون به سهر سمهوه (وهک
ئه سپ و گا و ...).

سمسار / samsār ، ها: ان: / [مهرب از سنسکريت]
اسم: نافبيژ؛ نافچيت؛ سمسار؛ سمسيئر؛
کونه فروش؛ که سي که کهل وپهلی ده کار کراوی
مال دانوسان ده کار.

سمساری / samsāri ، [مهرب] / اسم: سمساری؛
۱. کاری نافبيژ ۲. /ها/ دووکان ده سه دوو؛
شوينی که کهل وپهلی ده سه دوو تيدا
دانوسان ده کری.

سم شناسی / samšenāsi ، [عربی / فارسی] ۳

زهرشناسی

سمع / sam' ، [عربی] / اسم: [ادبی] ژنه وایی؛
بيسابی.

☐ **به سمع کسی رساندن:** گه ياندنه گوئی
که سيک؛ به گوئی که سيک گه ياندن <لازم است
اعتراض ما به سمع مقامات مسئول برسد: پتويسته
به رته کی ئيمه بگانه گوئی ليبرسراوان>.

سمعک / sam'ak ، ها: / [عربی / فارسی] / اسم:
بيستوک؛ بيستوکه؛ بيستک؛ ئامراز يکی
ئهلکترونيکی که دهنک به هيزتر ده کار و ئه نجا
وه بهر گوئی ده خا تا باشر بي سري.

سمعی / sam'ī ، [عربی] / صفت. ۱. گوئی؛
گوچکه بی ۲. بيستنی؛ ژنه فتني؛ شنه فتني.

سمعی - بصری / sam'ibasarī ، [عربی] ۳

سمعی و بصری

دلخواز؛ به ردل؛ دلگر <قيافه ی سمپاتیک: نژمی
دلخواز>.

سمپاش / sampāš ، ها: / [عربی / فارسی] / اسم:

۱. سه پيژين؛ سه پيژ؛ که رسته يه کی دهستی
يان موتوری که سه می دژی ته شه و میمل به
هه وای پاله په ستراو وهک تۆز ده پيژيني
۲. سه پيژ؛ کریکاری که کاری سه پيژيني
ده کار.

سمپاشی / sampāshi ، ها: / [عربی / فارسی] / اسم:

سه پيژيني: ۱. کار و رهوتی پژاندنی ده رمانی
ژاری بو تيدا بردنی گياندارانی زبانه خرؤ
۲. [کنایه] سهر شيواندن له خه لک به درؤ و
ده له سه.

سمپوزيوم / sampoz(i)yom ، ها: / [فرانسوی]

اسم: کوبوونهوه: ۱. کوری فه رمی گرويه ک له
سهر دهر چوان و کارزانان بو دهر بريني بير و پا
يان دانی زبانی به به شدارانی نیو کوره که
۲. شوينی به ريئه چوونی ئاوا کوریک.

سمت / samt ، ها: / [عربی] / اسم: لا؛ لايه ن؛
ره هه ند؛ ئالی؛ سو؛ به ره وه گه؛ ربات.

☐ **سمت راست:** لای راست؛ ئالی پاس؛ دهس
پاس. ههروه ها: **سمت چپ**

سمت / semat ، ها: / [عربی] / اسم: ۱. پله؛ پايه <در
آن اداره سمت خوبی داشت: لهو مه زرينگه يه ده
پله يه کی باشی هه بو> ۲. کار؛ پيشه ۳. نشان؛
شوين؛ جيگای به جي ماو له شتيک.

سم تراش / somtarāš ، ها: / اسم: سم گر؛
سم تراش؛ سم تاش؛ سمارته؛ ئامراز يکه نالبه ندان
سمی يه کسمانی پي ده تاشن.

سمتگیری / samtgirī ، ها: / [عربی / فارسی] / اسم:
لاگری؛ لايژيري؛ ريژيري؛ کار و رهوتی
داگرته بهر؛ برپا دان بو پويين به ره و لايه ک.

سمج / semec ، ها: / [عربی] / صفت. سمر؛ سوور؛
پي داگر؛ سامنج؛ سمنج؛ پيچه قين؛ مکور؛
ره چوکار؛ ديقه لان؛ دوف دوفک؛ ديقه لانک؛ به

خواردەمەنیه کی شیرنه که له شیرە ی گەنمە
فەریکه و ئارد سازی دەکەن و زۆر جاریش له
سفرە ی حەوتسین دادەنرێ.

سمنوپزان / samanûpazān / اسم. پێ و پەسمیکی
کۆنە بۆ لێنانی سەمەنوو که ژنان بەرپۆه ی
دەبەن.

سمنه / somne / اسم. پەیکول؛ پەیکولە؛
تووژە که شوانە؛ گیاییکی دێکاویە بە گولیکی
سپیهو.

سمور / samûr / ها؛ ان / اسم. سمۆر؛ سمۆره؛
سَقُور؛ سَقُور؛ سَقُور؛ سَقُور؛ سَمُولەک؛
سەقوری؛ سەقوری؛ سەقوره؛ سەقوری؛
گوھانداریکی گۆشتخۆری وەک پشیلەیه بە
جەستەیه کی گچەکی باریک و کیشراو و پێی
کورتەو کهوێ نەرم و تووکی خورمایی یان
رەش و خۆلەمیشیه.

سمور آبی شینگ رودخانه

سمور رودخانه شینگ رودخانه

سموم / samûm / [عربی] اسم. باد سام باد

سموم / somûm, sumûm / [عربی] جمع

سم

سمی / samî / ها؛ [عربی] صفت. ۱. زەهردار؛
ژەهرین؛ ژاراوی؛ ژەهراوی؛ زەهراوی؛ ژاردار؛
ژەهردار ۲. ماکی ژاراوی؛ مەسمووم کەر.

سمیت / samîyyat / [عربی] اسم. ژاریتی؛
سەمیتی؛ بار یان دۆخی ژەهری بوون «سمیت آن
بسیار زیاد است و به مرگ شخص منجر می شود؛
ژارتیه که یه کجار زوره و دهبیته هوی مردن».

سمین / samîn / [عربی] صفت. [ادبی] قەلەو؛
قەلەو؛ قەرەو؛ چاخ؛ گۆشتن؛ تەگۆشت؛ خاوەن
لەشی له رادە ی ئاسایی گەورەتری تەژی له
گۆشت و چەوری.

سمینار / semînār / ها؛ [انگلیسی از آلمانی] اسم.
سمینار: ۱. زنجیره تارگەلی که له لایەن
شارەزایانەو سەبارەت بە بابەتیکی دیاریکراو

سمعی وبصری / sam'î-yo-basarî / [عربی] اسم.
فیرکاری له پێگە ی بیستن و دیتنەو.

سمفنی / samfonî, sanfonî / ها؛ [فرانسوی]
اسم. سەمفونی؛ کۆمژەن؛ موسیقاییه کی سازی
دریژخایەن له چوار بەشدا که له لایەن
ئۆرکستریکی تەواو هە دەژەنرێ: سَمفونی؛
سَمفنی: سَمفونی

سمفنیکی / samfonîk, sanfonîk / [فرانسوی]
صفت. سەمفونیکی؛ سەر بە سەمفونی؛ سَمفونیکی؛
سَمفنیکی: سَمفونیکی

سمفونی / samfonî / [فرانسوی] سَمفنی
سمفونیکی / samfonîk / [فرانسوی] سَمفنیکی
سَمفنیکی

سمنامبولیسم / somnāmbolism / [؟] اسم.
[روان‌شناسی] خەوڕۆیی؛ کار یان رەوتی پێگا
رۆیشتن بە دەم خەو هەو.

سمنت / sement / [انگلیسی] اسم. سمنت؛
چیمەنتۆ؛ سیمان.

سمنتی / sementî / [انگلیسی] صفت. سیمانی؛
سمنتی؛ چیمەنتۆیی.

سمند / samand / اسم. [ادبی] سەمەن؛ ئەسپی
زەرد.

سمندر / samandar / ها؛ ان / [یونانی] اسم.
۱. خەج خەجۆک؛ خەجۆکە؛ کەشکەسەرە؛
کەشکەسەر؛ گیانەوهری وشکاوی مارمیلک ئاسا،
بە جەستە و جووچکی دریژ و دەست و پێی
کورتەو که له تیشکی راستەو خۆ خۆی لادەدا
۲. [قدیمی] گیانەوهریکی ئەفسانەیی که به پروای
پیشینان له ئاگردا دەژیا.

سمندر آبی: قورنایلیکە؛ گیانداریکی دووژی
وەک بۆق وایە و هیواش دەجووڵێ و لەشی
لاکێشەیه، بە شەو رەنگی رەشە و پەلە ی
زەردی تیدایە، کرم و میروو دەخوا و له
زستاندا خۆی مت دەکا.

سمنو / samanû / اسم. سەمەنی؛

پیشکش ده کری ۲. کۆرئ که ئەو وتانەى تیدا ده خوئىرتەوه.

سن / sen ، ها:/سم. ۱. [فرانسوی] شانۆ
«هنرىشه ها آمدند روى سن: شانۆياران هاتنه سەر شانۆ» ۲. سوون؛ سوونه؛ سن؛ سنک؛ کيسه له قمل؛ رهقه؛ رهقه؛ به لا گهنمه؛ ميروويه کى ميملى گيايه به رهنكى سهوز، قاوه يى يان ئاوى که بۆنيكى ناخۆشى ليوه دئ.

سن / sen(n) ، ها؛ سنین:/ [عربی]/سم. ته مهن؛ تمان؛ عهر؛ عومر؛ عمر؛ ئهر؛ سال؛ ماوهى ژيان؛ ژماره ي سالانى ژيانى ژينه وه ريک به تاييه ت مرؤ.

☐ سن عقلی: ته مهنى ژيرى؛ پرژه ي ليهاتوويى هزرى ههر که سيک له چاو ته مهنى.

سن قانونی: ته مهنى قانونى؛ ته مهنى پروتيکردنى ئهرک و مافى تاييه تى ههر که سيکى پيگه يشتوو له کۆمه لدا.

☐ سنى از کسى گذشتن: ته مهن له که سيک رۆيين؛ چاوکرانه وه؛ له مندالى په رينه وه «ديگر سنى از تو گذشته و بايد اين چيزها را بدانى: ئيتير ته مهنىکت لى رۆيوه و ده بئ ئهم شتانه بزاني».

سنى نداشتن: ته مهنىکى وا نه بوون؛ که م ته مهن بوون؛ جارئ منال بوون؛ هيشتا گهنج و لاو بوون «سارا که هنوز سنى ندارد: سارا خو هيشتا ته مهنىکى وای نيه».

از سن کسى گذشتن: له که سيک بووردن؛ بؤ ته مهنى که سيک نه بوون؛ له که سى بووردن؛ چيدى شياوى ته مهنى که سى نه بوون «ديگر از سن من گذشته که دنبال يادگرفتن تار بروم: چيدى له من بووردوه بکه ومه شوين فير بوونى تار».

سنا / sanā ، ها:/سم. [عربی] سه نا؛ سينا مه کى؛ سه نامه کى؛ ده سته يه که له گيا گه لى دارچکى يان بۆته يى گهرمه سيړى خوړسک له تاقمى گوله نه رخه وان که گوپکه و ميوه که ي که لکى ده رمانيان هه يه.

سنا / senā:/سم. [فرانسوی] سنا؛ پارله مانى پيران؛ يه کئ له دوو پارله مانى قانون دانانى پرئ ولا تان.

سنا / sennan:/ [عربی] قيد. [گفتارى] به ته مهن؛ به مانگ و سال «سنا از من کوچکتر است: به ته مهن له من مندالتره».

سنا ت / sonāt:/ [فرانسوی از ايتاليای] /سم. سونات؛ به سته يه کى موسيqa که تاييه تى سازه (به بئ ئاواز) و به پتي جوړى ساز و ژماره ي ژهنيارانى ناوى ده گوړئ.

سنا تور / senātor ، ها:/ [فرانسوی] /سم. نوينه رى سنا؛ ئەندامى پارله مانى پيران.

سنا ريست / senārîst ، ها:/ [فرانسوی] /سم. فيلم نامه نووس؛ سنا ريژنووس: سنا ريژنوويس

سنا ريو / senār(i)yo ، ها:/ [فرانسوی] /سم. فيلم نامه؛ داستانى فيلم له سەر کاغز.

سنا ريژنوويس / senār(i)yonevîs:/ [فرانسوی] فارسى] سنا ريست

سنان / senān:/ [عربی] /سم. [قديمى] نه يزه؛ رم؛ رمب.

سنباده / sombāde, sonbāde ، ها:/سم. زمپه ره؛ زمپاره؛ سماءه؛ سمبائه؛ سمارته؛ سمپار

☐ سنگ سنباده سنگ

کاغذ سنباده کاغذ

سنبِل / sanbal /سمبل

سنبِل / sombol, sonbol ، ها:/سم. سنبِل؛ سمل؛ سمل؛ سمبرل؛ سوينکه؛ هه لال؛ سياوسه ده؛ سياوسه ره؛ بنىکى گول بنه وشى خوښ رهنگ و بۆنه، بؤ جوانى بارى ديتن.

سنبِل الطیب / sombolottîb, sombolettîb

sonbolottîb:/ [عربی] /سم. ۱. گيايى ئاليكى خوړسکه به لاسکى ئه ستوور و به رزايى زؤر، گه لای ددانه دارى به رامبه ر يه ک و گولى سبي يان ئالى بۆنخوښ به رواله تيکى چه تراساوه ۲. گياکتک؛ گياکتکه؛ سمله تيف؛ ئاورژه؛

سنت / sent ، ها: / انگلیسی / اسم، سینت؛ یه ک
له سه دی دولار؛ له پاژگه لی دولار، پارهی
ئامریکا، کانادا و چهند ولاتی تر.

سنت / sonnat ، ها؛ سَنَ /: [عربی/ اسم. ۱. رست؛
پسک؛ رستگ؛ رهمسم؛ رچکھ؛ داب؛ نہ ریت؛
ہورتہ؛ دام و دہستور؛ پی ودان؛ ہورتہ و بہرہ؛
بروا، خدہ، سہ لیقہ و بیرو را گہلی کہ لہ
بہرہ یتکھوہ بؤ بہرہ کی تر لہ گہرہ ۲. [اسلام]
سوننہ؛ ناکار و کرداری پیغمبر ہی ٹیسلام.

□ سنت کردن: [مجازی، گفتاری] خه‌ته‌نه کردن؛
سونه‌ت کردن.

سنت گذاشتن: کردنه پرسم؛ نه ریت داهینان؛
داهینان.

سنتز / santez ، ها/ : [فرانسوی/ اسم، سەنتز :
 ۱. [شیمی] تیک ئالانی توخم یان تەنگەلی ساکار
 پیکەو ۲. تەنئە کە بەم شێوە پیکەدئ
 ۳. [منطق] هەفھیم؛ دیالکتیک؛ ئاکامی
 کار دانەو.

سنت‌شکنی / sonnatšekanî ، ها: / عربی / فارسی] اسم، نهریت‌شکینی؛ داب‌شکینی؛ پست‌شکینی؛ کار یان پەوتی سەر بادان یان بەره‌نگار بوونه‌وه له‌گه‌ل نهریت‌دا «دانشگاه رفتن دختران و زنان سنت‌شکنی بود: چوونه زانستگای ژنان و کچان، نهریت‌شکینی، بوو».

سنت گرایى / sonnatgerāyī ، ها: /عربی/

فارسی/اسم، ۱. نهریت خوازی؛ دابوازی؛ ئامۆژه

یان کرده‌وی که سانی که لایه‌نگری له داب و

نهریتی کۆن ده‌که‌ن ۲. کۆنه‌خوازی؛

کۆنه‌پهرستی؛ دژایه‌تی له‌گه‌ل نۆباوی و

لیبر الیسمدا، هه‌روه‌ها: سنت‌گرا

سنتور / santûr ، ها:/سم، سەنتوور؛ سەمتوورە؛
سازى ژېدارى دەندوکه يى به ٧٢ ژۆه که هەر
چوار سيم بۆ دەنگيک کۆک دەبن و به دوو
مىزاي، جێه بار بکهوه دپه ن.

سنتونين / :santonîn [؟] سانتونين

ئەشەدبۇ؛ پىخەدارو؛ سونبلەتيف؛ گىايىكە بۇ
دەرمان دەيى، پىشيلە زۆر ھەز لە بۇنەكەى دەکا
و پىي مەست دەيى: آلە؛ والرمان؛ والرین

سنبلک / sombolak, sonbolak ، ها: [عربی /
فارسی] اسم. [گیاه‌شناسی] هوشه‌لوو؛ هیسه‌لووک.

سنبله / sombole, sonbole / [عربی] / اسم،
 ۱. خوشه - ۲. [تقریم] شه‌شهمین بوج
 له سال، پیکه‌وتی مانگی خهرمانان. ۳. گل‌آذین
 سنبله، گل‌آذین

سنبوسہ /:sambûse, sanbûse/ سم

سێ گۆشه که له جل و بهرگی برێ ناوچهدا
دهیدوورن ٢. /ها/ سهمبوسه؛ چهشنه
خواردنیکه، سهبزی، گوشت یان پووره یه تاته
و ههزویل و پیاز له له تیکی سێ گۆشه ی ههویر
یان ناندا ده پێچنهوه و له پوندا سووری
ده که نهوه.

سنبه / *sombe, sonbe* ، ها/ *اسم*، سمه؛ سه‌مه؛
سمۆه؛ سوۆمه؛ زمه؛ مه‌تکهو؛ ئامرازێکی باریک و
درێژه بو تێڕۆکردنی شتی ده نیو په‌ره یان
کونکدا: *سُممه*

□ سنبه را پرزور دیدن: [مجازی] پووبه‌روو
پوونه‌وه له‌گه [هه‌زیکه] زۆردا.

سنبه‌ی کسی پرزور بودن: [مجازی] به قهوه‌ت
 یوون؛ یر زۆر یوون؛ باهۆدار یوون.

سنبه نشان / sombenešān, sonbe- / اسم
سمهیه کی نووک تیژ که بۆ نیشان دانان له سه
کانزا به کار دهوا.

سنبیدن / *sombîdan, sonbîdan* : مصدر، متعدی،
 (قدیمی) / نووژین؛ نوژین؛ سوئتن؛ نوھتن؛

۱. کون کردن؛ سمين؛ سمتين؛ سمتن؛
سمتاندن؛ سماندن؛ سمه‌ی؛ سمای؛ قوقلین؛
قوقلانندن؛ هیرین ۲. ئازنین؛ فه‌تانندن؛
هلهکه‌واشتن؛ هلهکه‌وشاندن؛ کؤلین؛ کنه‌کردن؛
شه‌ن‌و‌که‌و‌کردن.

سنتی / sonnatī /: عربی| صفت، دابی؛ نه‌ریتی؛ داب و نه‌ریتی؛ سهر به داب و نه‌ریتی کۆن.

سنج / sanc /: پیواژه. ۱. - پیو؛ ئامیری پیوان «دماسنج؛ دهماپیو» ۲. - هه‌له‌سه‌نگین؛ - سه‌نگین؛ سه‌نگاندن؛ سه‌نگین؛ به توانستی هه‌له‌سه‌نگاندنه‌وه «سخن سنج؛ وته‌هه‌له‌سه‌نگین».

سنج / senc /: ها/از عربی| اسم، چه‌قه‌وانه؛ چه‌قه‌نه؛ زنج؛ سازی زهری به شیوه‌ی دووبه‌ره‌ی گروه‌ری برنج‌بی که به یه‌کیداد ده‌دن و ده‌نگی لی‌ده‌ردینن: ضنج

سنجاب / sancāb /: ها/از اسم، سنجاو؛ سه‌نجاو؛ گیانه‌وه‌ریکی گوانداری گچکه‌ی جاکینه‌ره به تووکی نه‌رم و چر و کلکی ئه‌ستوو و کۆلکنه‌وه، که داره‌وان و پۆژگه‌ره.

سنجاق / sancāq /: ها/از ترکی| اسم، سنجاق؛ سنجاقی؛ سنجاق؛ ده‌رزی؛ که‌ره‌سه‌یی گچکه‌ی پیکه‌توو له‌ماکیکی رهق (وه‌ک کاتزا، پلاستیک و...) بۆ پیکه‌وه لکاندن چن شت یان هه‌لواسینیان پیکه‌وه.

سنجاق زدن: سنجاق لی‌دان؛ ده‌رزی لیدان. سنجاق کردن: سنجاق کردن؛ لکاندن «هر دو را به هم سنجاق کن: هه‌ر دووکیان پیکه‌وه سنجاق که».

سنجاق ته‌گرد / sancāqtaħgerd /: ها/از ترکی| فارسی| اسم، سنجاقی سه‌رخ؛ ده‌م‌نووس؛ سنجاقی به شیوه‌ی میخیکی ناسک، بچوو و نووک‌تیز: سوزن ته‌گرد

سنجاق سر / sancāqsar /: ها/از ترکی| فارسی| اسم، قژگیره؛ گیره‌ی سهر؛ جوړی گیره‌ی دووده‌مه، دینه‌وه یه‌ک و قژ له‌نیوان خۆ پاده‌گرن.

سنجاق سینه / sancāqsīne /: ها/از ترکی| فارسی| اسم، گول به‌رسینه؛ زه‌مه‌به‌ری که به سنجاق گیره‌وه له‌به‌روکی ده‌دن.

سنجاق قفلی / sancāq.qofli /: ها/از ترکی| عربی| اسم، ده‌رزی‌پرووسی؛ ده‌رزی ئینلیسی؛ چه‌نه

نیه‌یه؛ جناق؛ لاک؛ چه‌نۆ ده‌سمالا؛ ته‌لیکی لول‌دراوه، سه‌ریکی ده‌رزی و سه‌ریکی قولاوه و لیک ده‌ئالین، بۆ به‌ستن یان دالکاندنی شتی‌ک به‌سه‌ر شتیکی‌تردا.

سنجاقک / sancāqak /: ها/از ترکی| فارسی| اسم، پیووش به‌قنگه؛ پیووش به‌قوونه؛ زه‌له‌قوونگ؛ زه‌له‌قوونگ؛ چوکه‌قنگه؛ چوکه‌قنگه؛ دو‌مدیکه؛ زل به‌قنگه؛ زل به‌قوونه؛ میرویه‌کی فرۆکه به‌له‌شی پسته‌بی که‌م‌ره‌نگ، جاوی زل و زه‌ق، دووبالی ناسکی جوان و ره‌نگامه و سکی باریک و دریزه‌وه و پینگه‌یشتوو پراوچی و تون‌فره و له‌سه‌ ئاو یان به‌سه‌ر گیای ئاو‌زیه‌وه گه‌را ده‌کا.

سنجاق کش / sancāqkeš /: ها/از ترکی| فارسی| اسم، سنجاق‌کیش؛ سنجاق‌که‌ن؛ که‌ره‌سه‌یه‌کی وه‌ک گیره به‌دوو ده‌می نووک‌تیزه‌وه بۆ لیک‌دنه‌وه‌ی سنجاق له‌کاغه‌ز: سوزن‌کش

سنجد / senced /: ها/از اسم، سرنیچک؛ سرنیچک؛ سرنجگ؛ سرنجی؛ سینیچک؛ سنج؛ سنجه؛ سه‌نجیه؛ سنجۆ؛ سنجوو؛ سنجۆک؛ سنجی؛ سنجه‌ی؛ سنجه‌وی؛ سینیجی؛ سنجید؛ ئاردگن؛ گوسنج؛ لاسی ده‌سچین: ۱. داری سنجوو و هاوما‌له‌کانی؛ داریکی دپ‌کاویه به‌گه‌لای هیلکۆکه‌یی و پروبه‌ری زیوین له‌زیره‌وه، زۆر گولی بچووکی بۆنخۆشی ناو زه‌رد و ده‌ر زیوین ده‌کا ۲. به‌ری پینگه‌یشتوو ئه‌وه‌داره که ئه‌وه‌نده‌ی زه‌یتوونیکه، به‌تیکولی زه‌رد، نارنجی یان سوور، گوشتی سیی وه‌ک ئارد (که‌ماکی قه‌ندی تیدایه) و ناوکیکی دریزۆکه‌ی لووسی چئویه‌وه.

سنجد تلخ ۳ سنجدتلخ

سنجد تلخ / sencedetax /: اسم، سرنیچکه‌تاله؛ سنجوه‌تاله؛ داریکی لی‌ره‌واری جوانه به‌گه‌لای پیکه‌توو له‌ورده‌گه‌لای نووک‌تیز و ددانه‌دار، گولی به‌نوشی هیشوووی و بۆنخوش و به‌ری

ز هرد و ژهراوی وهک نوک و پیشه‌ی رقه‌وه؛
زیتون تلخ؛ شال پستانه؛ شال زیتون؛ شال سنجد؛
شیطان زیتون

سنجدی / sencedi / صفت. سرینچکی؛
سنجه‌یی؛ سنجوویی؛ به رهنگی سرینچک
(سووری ئامال نارنجی).

سنجش / sançeş / ها: / اسم. ۱. کار و رهوتی
هه‌لسه‌نگاندن؛ دوپیه‌ک «سنجش معلومات؛
هه‌لسه‌نگاندنی زانیاری قوتابیان» ۲. ئەندازە‌گری؛
کاری پێوان؛ وهه‌نگاوتن «سنجش گرمای هوا؛
پێوانی تینی هه‌وا».

سنجشگر / sançeşgar / ها: / اسم. ۱. /ها/
هه‌لسه‌نگین؛ هه‌لسه‌نگینه‌ر؛ نرخینه‌ر؛ نه‌هینه‌ر؛
که‌سه‌ی که (پرشت یان لیه‌تاووی) که‌س یان
شتیک هه‌لده‌سه‌نگینی ۲. پێپێو؛ پێوه‌ر؛ ئامێر
یان که‌ره‌سه‌یه‌ک که شتی (وه‌ک خیرایی یان
کات) ده‌پێوی.

سنجه / sançe / ها: / اسم. پێوانه: ۱. سه‌نگاتی؛
شتی که چەندایه‌تیه‌کی پێ ده‌پێون (وه‌ک
ته‌رازوو) ۲. سه‌نگ؛ چەندایه‌تیه‌ک که بو
ئەندازە‌گرتن به‌کار ده‌روا (وه‌ک سه‌نگی ته‌رازوو).
سنجه‌شناسی / sançeşenāsi / اسم. پێوانه‌ناسی؛
زانستی پێوان و هه‌موو ئامراز و که‌رسته‌ی
ئەندازە‌گرتن؛ اندازە‌شناسی

— سنجی / sancî / پێواژه. — هه‌لسه‌نگینی؛
— سه‌نگینی؛ کاری هه‌لسه‌نگاندن / سه‌نگاندن
(بینایی سنجی؛ شنوبی سنجی؛ بینایی هه‌لسه‌نگاندن؛
بیسایی سه‌نگاندن).

سنجیدگی / sancîdegî / اسم. گونجاوی؛
له‌باری؛ دروستی شتیک و ته‌با بوونی له‌گه‌ل
پێوه‌ره‌ناسراوه‌کاندا.

سنجیدن / sancîdan / مصدر. متعدی.
// سنجیدی: هه‌لت‌سه‌نگاند؛ می‌سنجی؛
هه‌لده‌سه‌نگینی؛ پـسنج: هه‌لسه‌نگینه
هه‌لسه‌نگاندن؛ هه‌لسه‌نگانن؛ به‌راوردکردن؛

۱. وهه‌نگاوتن؛ پێوان؛ پیمه‌ی؛ پێان؛
ئەندازە‌گرتن؛ سه‌نگاندن؛ چەندایه‌تی شتیک به
ئامێرێک پێوان ۲. نه‌هاندن؛ نرخاندن؛
خه‌ملاندن؛ قهرساندن؛ قهرساندن؛ سه‌نگاندن؛
قه‌بلاندن قه‌ولاندن؛ هه‌سه‌باندن؛ کرێشه‌یش؛
هێژاندن «موقعیت را سنجیدن: هه‌ل هه‌لسه‌نگاندن»
۳. له‌به‌ریه‌ک نان؛ له‌یه‌ک دان «دو چیز را با هم
سنجیدن: دوو شت پیکه‌وه هه‌لسه‌نگاندن»
۴. /قدیمی/ کیشان؛ کیش کردن؛ کیش‌یه‌ی؛
سه‌نگ‌وسووک کردن. هه‌روه‌ها: سنجیدنی

■ صفت فاعلی: سنجنده (هه‌لسه‌نگینه‌ر) / صفت
مفعولی: سنجیده (هه‌لسه‌نگینه‌راو) / مصدر منفی:
نسنجیدن (هه‌لنه‌سه‌نگاندن)

سنجیده / sancîde / صفت. گونجاو؛ له‌بار؛ شیاو؛
هێژا «رفتار سنجیده: ئاکاری کونجاو».

سنخ / senx / ها: / (عربی) / اسم. /ادبی/ جوړ؛
چه‌شن؛ جنس؛ نفس.

سنخیت / senxiyyat / (عربی) / اسم. هاوچه‌شنی؛
هاونفشی؛ هاو‌ره‌گه‌زی؛ جوړی؛ هام‌جنسی؛ بار
یان چۆنه‌تی له‌یه‌ک جوړ بوون «هیچ سنخیتی
میان ما نبود: هیچ هاوچه‌شنیه‌ک له‌نیوانماندا
نه‌بوو».

سند / sanad / ها: اسناد / (عربی) / اسم. به‌لگه؛
به‌نگ؛ سه‌نده؛ نیشانه: ۱. نفیسک؛ نووسراوه‌یی
که بو سه‌لماندن یان دانه‌دواوه‌ی خوازه‌یه‌ک
که‌لکی لی بگیردری ۲. نفیسک؛ قه‌باله؛ قه‌واله؛
نووسراوه‌یه‌کی ده‌ست‌نوس یان فره‌می که هو
یان چه‌سپینه‌ری شتیکه ۳. ده‌لیل؛ پاژ؛ هه‌ر
چه‌شه‌نه‌ نووسراوه یان شتی که نیشانه‌ی راستی
شتیکه.

□ سند انتقالی: /بانکرداری/ به‌لگه‌ی راگوێزی؛
به‌لگه‌یی که راگوێزانی هه‌ندێ پاره‌له
حیسابیکه‌وه بو حیسابیکی تر نیشان ده‌دا.

سند رسمی: به‌لگه‌ی ره‌سمی؛ نیشانه‌ی
فره‌می؛ به‌لگه‌یی که له‌مه‌زرینگه‌یه‌کی

دهسته يک نيشانه که يک‌هوه سهر هه‌لده‌دهن و هه‌وال له نه‌خۆشی يان به‌رژه‌نگی ده‌دهن.

سندروس / sandarūs, sandrūs ، ها: /معرب از يونانی/ اسم. سنده‌لووس؛ دارچکيکی بچووک له دهسته‌ی سه‌ولی کيوی که جه‌ويه‌که‌ی بۆ دهرمان ده‌بی.

سندسازي / sanadsāzi ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم. کار يان ره‌وتی به‌لگه هه‌لبه‌ستن.

سندده / sende, sonde ، /:اسم/ [مستهجن/ سل؛ سنله؛ تنگ؛ سله‌گوو؛ ته‌په‌گوو؛ سلته‌گوو؛ ساقه‌گوو.

سندده‌سلام / sendesalām, sonde- /فارسی/ عربی/ اسم. باپشکيو؛ سیتکه‌سلاو؛ سیتکه‌سلاوه؛ سیتکه‌زه‌لام؛ سیچکه‌سلاو؛ سیچکه‌سلاوه؛ سیسکه‌سه‌لا؛ قیچکه‌سلام؛ قنچکه‌سلاو؛ چينچک؛ چينچکه‌سلاوه؛ چيچکه‌سلاو؛ چنچکه‌سليمانه؛ سينچکه؛ فردۆک؛ ديقلۆک؛ سله‌زه‌وه؛ مووريسلام؛ بوکک؛ دگ‌دگه؛ زيپکه‌ی چلکی له چنی پيلووی چاودا.

سنديت / sanadīyyat ، /عربی/ اسم. به‌لگایه‌تی؛ به‌لگایه‌تی؛ بار و دۆخی به‌لگه بوون.

سندیکا / sandikā, sendikā ، ها: /فرانسوی/ اسم. سهندیکا؛ یه‌کیه‌تی؛ یه‌کیتی؛ ریک‌خراوه‌یی که له یه‌کانگیر بوونی که‌سان، تاقم يان ولاتانی هاومه‌به‌ست و هاودۆز پیک‌دی.

سندیکائی / sandikā'î, sendikā'î ، /فرانسوی/ **سندیکایي**

سندیکالیسم / sandikālism, sendikālism ، /فرانسوی/ اسم. سهندیکالیسم؛ ئامۆژه‌یه‌ک له بزووتنه‌وه‌کانی کریکاریدا که زال بوون به‌سهر سه‌رمایه‌داری و گرته ده‌ستی ده‌سه‌لات، له رینگه‌ی مان‌گرتن و خه‌بات له چوارچیوه‌ی یه‌کیه‌تی کریکاران ده‌زانئ و خه‌باتی سیاسی و ئیدیۆلۆژیانه ره‌ت ده‌کاته‌وه. هه‌روه‌ها:

سندیکالیست

ده‌وله‌تی يان له نووسینگه‌یه‌کی به‌لگه‌ی ره‌سمیدا، به‌گویره‌ی قانون ریک‌ده‌خرئ.

سند مالکیت: تاپۆ؛ قۆچان؛ که‌وال؛ قه‌باله؛ قه‌باره؛ بنچاخ؛ چاخ؛ قه‌باله‌ی ملک؛ قه‌باله‌ی مولکایه‌تی؛ به‌لگه‌یی که‌ خاوه‌ن بوونی که‌سیک به‌سهر مالیکدا پيشان ده‌دا.

سند زدن: قه‌باله نووسین؛ سهنه‌د؛ سهنه‌د/ قه‌باله

سند کردن: کردنه سهنه‌د؛ سهنه‌د/ قه‌باله دهره‌تنان.

سند ۱ / send ، /:اسم/ [قدیمی/ زۆل؛ زویل؛ زۆله‌ک؛ بیج؛ بیج؛ بیژوو؛ بیژئ؛ قومه‌زه؛ سووتار؛ سووتال؛ سنۆته؛ سنۆته؛ به‌چکه‌ی ژن و شووی لیک ماره‌نه‌کراو.

سند ۲. صفت. زۆل؛ زۆله‌ک؛ بیج؛ بیج؛ بیژوو؛ بیژئ؛ سووتار؛ سووتال؛ سنۆته؛ قومه‌زه؛ به‌دیها‌توو له جووت بوونی نار‌ه‌وا.

سند / sond ، /فرانسوی/ **میل** ۲-

سنداژ / sondāj ، /فرانسوی/ اسم. ۱. کاری گومانه‌ لیدان ۲. /برشکی/ سۆنداژن؛ کاری سۆند پیداکردن * **سونداژ**

سندان / sendān ، ها: /سریانی/ اسم. ژیرده‌م؛ سندان؛ سنگان؛ سنان؛ سندیان؛ سنجیه؛ ده‌زگا؛ ده‌ستگا؛ له‌ته پۆلایه‌کی قورس و پته‌و و ته‌خت که‌ کانزای به‌سهره‌وه ده‌کوئن.

سندان گوش: ئیسکی سندانئ؛ ئیسکیله‌ی ناوبنی گوئ.

سندانی / sandānî ، /سریانی/ صفت. سندانئ؛ زانی «ستخوان سندانئ؛ ئیسکی سندانئ».

سندر / sandar ، ها: /؟/ اسم. دارتووس؛ دارته‌ویس؛ دره‌ختی به‌کوته‌ی سپی، گه‌لای بادامی نووک‌تیژئ ددانه‌دار و هی‌شووه‌گولی نیرینه‌ی شۆر و پوله‌که‌بیه‌وه که‌ داره‌که‌ی بۆ کاغز و ماکی ده‌باخی، گه‌لاکه‌ی بۆ چایی و ئاوه‌که‌شی له‌ شه‌رابدا که‌لکی هه‌یه.

سندرم / sendrom ، ها: /فرانسوی/ اسم. دیارده؛

دارهست؛ دژواری؛ بهر ۰.۵ [پژشکی] بهرد؛ سه‌نگ؛
ته‌نی رهق که له بری ئه‌ندامی له‌شدا درووس
ده‌بی «سنگ کلیه: به‌ردی گورچیل».

☐ سنگ آتشرنه: به‌رده ئه‌ستی؛ به‌رده‌ستی؛
به‌رده‌ئه‌ستی؛ به‌ره‌ستی؛ به‌رسته؛ به‌رداگره؛
به‌ردی چه‌خماخی؛ به‌رده‌چه‌رخ؛ به‌رده
چه‌خماخ؛ ته‌هون چه‌خماخ؛
کوچک چه‌خماخه؛ که‌فر ئه‌ژیر؛ به‌ردی
ئاگرپژین؛ سه‌نگی چه‌خماخ؛ به‌ردیکی رهق و
تورت و تۆکه له جنسی سیلیسی گوشراو،
به‌ره‌نگی رهش، قاوه‌یی یان خۆله‌میشی که
بۆ چه‌خماخه لیدان و ناگر کردنهوه به‌کاردی.
سنگ آتشفشانی: به‌ردی گرکانی؛ به‌رده
گرکانی؛ به‌ردیکی ئاگرینی بلورئاسایه که له
سه‌ر زه‌وی یان له ناستیکی نیزیک له سه‌ر
زه‌وی، به‌هۆی چالاکی گرکانه‌وه پینک‌دیت.

سنگ آذرین: به‌ردی ئاگرین؛ به‌رده‌ئاگرین؛
به‌ردی که له ماکه تهاوه‌کانی گرکان
پینک‌دی.

سنگ آسمانی: سخانه؛ به‌ردی که له مه‌ودای
نیوان گه‌رۆکانی ئاسمانه‌وه به‌ره‌و زه‌وی دی.
سنگ آسیا: هاره؛ به‌رداش؛ به‌راش؛ فه‌راش؛
به‌رد ئاسیاو؛ سه‌نگ ئاساو؛ به‌ری ئیش؛ سه‌نگ
ئاسیاو؛ هاره‌ئاساو؛ هاراسیاو؛ که‌تابنی؛
که‌تاسه‌ری؛ به‌رده هار؛ به‌راف؛ تلت؛ خره
به‌ردیکی زلی یه‌که‌پروو گرنج، له جنسی
به‌ردی بن‌گرتووی سیلیسی که بۆ کردنه
ئاردی دانه‌ویله به‌که‌لک‌دی.

سنگ آهک: به‌ردی قسل؛ به‌ردی ئاهه‌ک؛
به‌ردی که زۆرت‌ترین به‌شی که‌ربوناتی
که‌لسیومه.

سنگ بنا: ۱. به‌ردی بنه‌په‌ت؛ به‌ردی بناغه؛
ته‌مه‌له؛ ته‌مه‌لیت؛ به‌ردی که له هیمی مالدا
ده‌پرواته کار ۲. [مجازی] بنه‌په‌ت؛ شه‌نگسته؛
بنه‌ما؛ بنچینه؛ بارخانوو؛ بارخانی ۳. سه‌نگ؛

سندیکایی / sandikāyî: [فرانسوی] صفت.

سه‌ندیکایی؛ سه‌ر به سه‌ندیکا: سندیکایی
سنسور / sensor ، ها: [انگلیسی] اسم، که‌ره‌سه‌یی
که له هه‌مه‌یه‌ر دیارده‌یه‌کی فیزیکی دیاریکراوه‌وه
(وه‌ک تیشک، گه‌رما، سه‌رما و...) ده‌که‌ویته کار و
مرۆ وریا ده‌کاته‌وه یان کاردانه‌وه‌یه‌ک ده‌نویتی.

سنفنی / sanfonî: [فرانسوی] سَمَفَنی
سنفنیکی / sanfonik: [فرانسوی] سَمَفَنیک
سنفونی / sanfonî: [فرانسوی] سَمَفَنی

سنفونیکی / sanfonik: [فرانسوی] سَمَفَنیک
سنقر / sonqor ، ها: ان: [ترکی] اسم، شمقار؛
شنقار؛ ریگزاده؛ له زلت‌ترین بازگه‌لی ناوچه‌ی
سارده‌سپه‌، به‌جه‌سته‌یه‌کی باریک، بالی درپژ
و که‌ل و پی و جووچکی درپژه‌وه که له به‌رزایی
که‌مدا ده‌فری و له زه‌وی یان قامیشه‌لاند
هیلانه ده‌کا: سارگه

☐ سنقر تالایی: شمقاری زه‌لکاوی؛ جوړیک
شمقاری زلی بال پانی نرم‌فره، که زۆرت‌ر له
زه‌لکاوان ده‌نیشیته‌وه.

سنقر عسل‌خوار: هه‌سه‌نه سسته؛ په‌له‌وه‌ریکی
وه‌ک هه‌لویه به‌سه‌ری بچووک و ملی درپژ و
په‌ر و بالی په‌نگامه‌وه که مه‌لی بچووک،
مشک و می‌ش ده‌خوا و پتر له قه‌راخی
دارستان و له‌سه‌ر کۆنه هیلانه‌ی قه‌لان
هه‌لده‌نیشی.

سنکپ / sankop: [فرانسوی] اسم، [پژشکی]

۱. خوو؛ گه‌شکه؛ غه‌ش؛ نه‌هش؛ فه‌رکه‌م
۲. وپست؛ شه‌په‌له؛ قۆتک. هه‌روه‌ها:

سنکپ‌کردن

سنگ / sang ، ها: اسم، ۱. به‌رد؛ به‌ر؛ کوچک؛
کوچک؛ سه‌نگ؛ ته‌هونی؛ ته‌ونی؛ که‌فر؛ که‌مور؛
که‌را؛ کارا؛ ته‌نی تۆکه‌م و په‌هوی سروشتی که
له خاک یان کانه‌گه‌لی جۆراوجۆر پیکه‌تاه‌وه
۲. گۆه‌ر؛ گه‌وه‌ر؛ جه‌واهیر ۳. کیش؛ سه‌نگ
«سنگ ترازو: کیشی ترازوو» ۴. [مجازی] په‌ل؛

سەنگى خانووبەرە.

سنگ بلور: دور؛ مروارى كىوى بىر پەنگ و روون.

سنگ پا: بەردەپى؛ بەردەپا؛ پاشۇر؛ سەنگ پا؛ پى شۇر: ۱. بەردە ئاگرىنى سووك و ھەورى و رەش بە رووبەرىكى گرۈج-گرۈجەو ھە بە شۇردنى پى كەللى لى وەردە-گرۈن ۲. بەردە شېشەى گرۈكەنى كۈن-كۈن و كلۇر-كلۇر كە زۆر سووك و رەنگەكەى سىپى يان خۇلەمىشە.

سنگ ترازو: بەردە قەپان؛ بەردى ترازوو؛ سەنگ؛ كىشى كە بۇ ھەلسەنگەندى رېژەى كالا دەيخەنە سەر ترازوو.

سنگ جەنم ۱ نىرات نقرە، نىرات

سنگ چاپ: بەردى چاپ؛ بەردى ئاھەكى دەنكورد كە لە چاپى بەردىدا بە كار دەچوو. سنگ چاقوتىز كنى: ھەسان؛ بەردەسان؛ بەردەساو؛ بەراف؛ جۆرە بەردىكى سىلىسى كە بۇ لووس كەردنى كانزا و تىژ كەردنى چەقۇ كەللى لى وەردە-گرۈن: سنگ فسان

سنگ چىماق ۲ سنگ آتشنە

سنگ خروجى: بەردى كە بە ھۇى بزوانى گر كەنەو ھاتۇتە سەر زەوى.

سنگ دگرگون: بەردى گۇراو؛ بەردى كە بە ھۇى ھۇكار گەلى جۇراو جۇرى ئاقار (وەك گوشار و دەما) گۇراو و بۇتە بەردىكى تر.

سنگ ساختمانى: بەردى ساختمان؛ كوچك مال كەردنەو؛ ھەر يەكە لەو بەردانە لە دروست كەردنى مال و وارخاندا بە كار دىن.

سنگ سلیمانی: ئافىق؛ بەردى سلیمانى؛ بەردى كوارتز.

سنگ سماق: جۇرىك بەردى گرۈكەنى كە لە پىكەتەيدا بلوورى گەورە كەوتۇتە نيوان بلوورى وەردەو.

سنگ سنباده: بەردى سمانە؛ زرو؛ بەردە

زرو؛ كەورە زەرە.

سنگ سپاه: بەردە رەشە؛ كوچكە رەش.

سنگ صابون: بەردە سابوون؛ بەردىكى گۇراو كە لە دەست لىداندا وەك سابوونە و زۇرتەر لە دەلق و ماكى تر (وەك مىكا، كوارتز، ئاسن و...) پىكەتەتو و لە رەنگى خۇلەمىشەو تا سەوزى ھەيە و بە چەقۇ دەبردى

سنگ صبور: [فەرنىك مردم] ۱. بەردىكى ئەفسانەيى كە خەللى دەردەدلىان بەلاو دە كرد ۲. [كنايى] مامەخەمە؛ خەمان؛ خالەخەمە؛ خەمخۇرەى ھەورامان؛ كەسىكى دەردناس و پىروو كە بكى دەردەدلى وەلاو ھەلرېژى.

سنگ صفر: سەنگ سەفرا؛ بەردەزىلك؛ كوچكەزراف؛ بەردى زراو؛ بەردى كە لە كىسە زەرداودا پىكەدى. ھەروەھا: سنگ كليە؛ سنگ مئانە

سنگ فسان ۳ سنگ چاقوتىز كنى

سنگ قبر: كىل؛ كىلە؛ ھەنگىزە؛ دووبەرد؛ مىل؛ ھەدد؛ بەردى قەبر؛ بەردى كە بۇ ناسىنەو مىردوو لە سەر گلگۇى دادەنن و زۇر جار ناوەكەشى بە رووبەو دەنووسن: سنگ لحد

سنگ لحد ۴ سنگ قبر

سنگ لوح: تۇلاشە بەرد؛ پۇلاشە بەرد؛ درك؛ گلەبەردى گۇراو دەنكورد كە بە سانايى تۇلاش-تۇلاش دەبىتەو.

سنگ مجسمه: بەردى پەيكەرە؛ سىلىكاتى ئاودارى ئەلەمىنىوم بە رەنگى سەوزى كال كە پەيكەر و شتى جوانى لى دروست دەكەن.

سنگ محك: بەردەزموون؛ بەردى مەحەك؛ بەردى زىرئەزموون؛ بەردىكى رەشى زۇر رەقە بۇ ھەلسەنگەندى عەيارى زىر.

سنگ معدن: كانە؛ بەردى كان؛ بەردى وا كە

بایه‌خی له کټو دهره‌پناني هه‌ی.

سنگ معدده: به‌رد/ سه‌نگی گه‌ده؛ خلتی که بری جار له گه‌ده‌دا دهنیشی، یان به‌ردی که گیانه‌وهر قووتی ده‌دا.

سنگ نمک: خوالین؛ به‌رده خوی؛ کان‌هی کلوریدی سدیم که بی خه‌وشه‌که‌ی پروون و بی‌ره‌نگه.

□ سنگ انداختن به چیزی: پهل خستن بو شتی؛ پهل بو شتی فره‌دان؛ کوچک بو شتی به‌رت‌کردن؛ ته‌وه‌ن شه‌ی په‌ی چیو‌پوی <سنگ انداخت شیشه‌ی همسایه را شکست: په‌لی خست شیشه‌ی جیرانه‌که‌مانی شکاند>.

سنگ انداختن جلو پای کسی: <کنایی> ته‌گه‌ره خستنه به‌ر پی که‌سیک؛ بو که‌سیک کۆسپ نانه‌وه؛ چو‌کله‌شکینی کردن له کاری که‌سیکدا <به قدری سنگ جلو پایش انداختند که دست از کار کشید: هینده‌یان ته‌گه‌ره خسته به‌ر پی، ده‌ستی له کاره‌که هه‌لگرت>.

سنگ بزرگ برداشتن: <کنایی> تیکه‌ی زل‌گرتن؛ ده‌ست دانه کاریکی دژوار و ده‌ست‌نه‌داوه‌وه.

سنگ به ترازوی کسی نگذاشتن: <کنایی> کا/ گوو به‌کلای که‌سی نه‌پتوان؛ ئاور له که‌سیک نه‌دانه‌وه.

سنگ به شکم خود بستن: <مجازی> که‌م خواردن و کز دانیشتن؛ برسیه‌تی کیشان و هه‌لکردن له‌گه‌ل کویر مه‌ریدا.

سنگ تمام گذاشتن: <مجازی> سکه/ گاله پی کردن؛ کاریک به‌باشی و بی‌که‌م و کووری جیه‌جی کردن.

سنگ خود را با کسی وا‌کندن: <مجازی> له‌گه‌ل که‌سیکدا یه‌کلاکردنه‌وه/ قال برینه‌وه/ یه‌کچاوکردنه‌وه‌ی باس و خواسیک.

سنگ را بستن و سگ را گشودن: <کنایی> کار دیو کردن؛ کا به‌پشيله و گوشت به‌که‌ر دان؛

کاری پیچه‌وانه و نار‌هوا کردن.

سنگ روی چیزی گذاشتن: <کنایی> سه‌ری شتی نانه‌وه؛ ده‌ست له شتی به‌ردان؛ له سه‌ر شتی نه‌پوشتن.

سنگ روی سنگ بند نشدن/ نماندن: <کنایی> ئاداری به سه‌ر پاداره‌وه نه‌مان؛ به‌رد به هه‌رده‌وه نه‌پستان؛ ئاخۆران-باخۆران بوون؛ زۆر ئالۆز بوونی بار و دۆخ.

سنگ روی یخ شدن: <کنایی> دهم بوونه ته‌له‌ی ته‌قیو؛ بوونه پووشیکی وشک؛ ناکام و سه‌رشۆر بوون. هه‌روه‌ها: سنگ روی یخ کردن سنگ زدن: به‌رد لیدان: ۱. به به‌رد له شتیک دان؛ دانه به‌ر پهل ۲. به‌رد خستن/ هاویشتن؛ پهل هاویشتن؛ کوچک فره‌دان؛ ته‌وه‌ن شای. سنگ سر راه کسی شدن: <مجازی> بوون به چقلی مهم و زینان <بو که‌سی>؛ بوون به به‌ردی به‌ره‌پیلی که‌سیک؛ به‌ی به‌تلوو مه‌روو هیتی؛ بوونه کۆسپ و له‌مپه‌ر بو به‌ر‌په‌چووون کاری که‌سیک.

سنگ کردن: <مجازی> به‌ر به‌فروشی شتی‌گرتن.

سنگ کسی/ چیزی را به سینه زدن: <مجازی> تاسووی که‌سی/ شتی کیشان؛ خو بو که‌سی یان شتیک کوتان؛ زگی خو بو که‌سی یان شتیک دران.

تیر کسی به سنگ خوردن 𐰽 تیر

سنگاب / sangāb, ها: / اسم, [قدیمی] سه‌نگاو:

۱. هه‌زو که‌یه‌کی به‌ردی که له بری مرگه‌وتان یان زیاره‌تی پیر و چاکان داینده‌نا و ئاوی خواردنه‌وه‌یان تی‌ده‌کرد ۲. ماقۆر؛ چاله‌قۆتی؛ ته‌وه‌ به‌ردی قوول که ئاوی تیدا راده‌وه‌ستی.

سنگارد / sangārd, sang'ārd: / اسم, [زمین‌شناسی] به‌ردارد؛ سه‌نگارد؛ ماکی به‌ردینی ورد که له سوانی یه‌خه‌چالان پیک‌هاتوون.

سنگ‌اندازی / sang'andāzi, ها: / اسم,

۱. بهر تـفـک؛ بهر دهـفـر کـی؛ په لـهـفـر کـی؛
بهرد هـاویژ؛ ته وه نه فرانی؛ کار یان رهوتی
راندن؛ کوچک خستن ۲. /مجازی/
چو کله شکینی؛ کار مهاتی کوسپ و ته گهره
نانه وه بۆ نه کرانی کار یک «در اداره بعضی ها
سنگ اندازی می کردند و نمی گذاشتند کار پیش برود؛ له
مه زرينگه دا بری چو کله شکینیان ده کرد و
نه باند هیشته کار بیخته بهر وه».

سنگبری /sangbori/؛ اسم. بهردبری؛
سنگبری؛ ۱. کار و رهوتی برینه وهی تاشه بهرد
بۆ کاری خانووبه ره ۲. کارگهی سنگبری.
هروه ها: سنگبر

سنگ پرانی /sangparāni/؛ اسم. بهر تفک؛
بهرده فر کـی؛ بهرد هـاویژ؛ کار یان رهوتی راندن؛
هاویشن؛ کوچک فره دان؛ پهل خستن.

سنگ پشت /sangpošt/؛ اسم. کیسهل؛ ۱. /ها؛
ان/ کیسه لی؛ کووسهل؛ کوویسهل؛ کهوسهل؛
کسل؛ کیسو؛ کیسوو؛ کووسی ۲. /نجوم/
وینیه کی چکوله ی گهر دوونی له ئاسمانی
نیمه گوی باکووریدا: شلیاق

سنگپوز /sangpūz/؛ ها؛ /اسم. /زمین شناسی/
قۆقره؛ دهر په ریوی باریک و دریزی وشکاتی
دهنیو ئاودا.

سنگپوش /sangpūš/؛ اسم. /زمین شناسی/
بهرده ریژ؛ بهرده بووم؛ سه نگر یژ؛ سه نگفه رش؛
توژیک له ماکه بهردیه کان له به شیکی بهربلاوی
تویکلی زهویدا که به خاک داپووشراوه.

سنگ تراش /sangtarāš/؛ اسم. ۱. بهردبری؛ بهربری؛
بهرد تاش؛ ته وه نتاش؛ که فر تراش؛ که فر تراش؛
نه قار؛ کوچک تاش؛ سه نگ تراش؛ ئهوی کاری
کولین، تاشین، سواندن و بیچم پیدانی بهرده،
به تاییهت بۆ خانوو ۲. /نجوم/ وینیه کی چکوله ی
گهر دوونی له ئاسمانی نیوه گوی باشووریدا *
حجار

سنگ تراشی /sangtarāši/؛ اسم. ۱. کاری بهرد

تاشین؛ بهر برین؛ رهویرتن؛ کاری که بهرد تاش
دهیکا ۲. /ها؛ کارگهی بهردبری ۳. /ها/
بهرد تاشی؛ بهرد کۆلی؛ بهردبری؛ نه خشی
هه لکۆلراو یان قۆقری پرووی بهرد * حجاری

سنگچین /sangčîn/؛ اسم. بهردچن؛ کوچک چن؛
سه نگچن؛ ۱. شوینی که به چینی رزنه بهرد یک
دیاریان کردوه ۲. نژار؛ خن؛ نژن؛ ئه و بهردانه
که به شیوه ی دیوار یان حه سار له سه ر یه ک
که له که کراون ۳. نژیار؛ مالی سه نگ چن.

سنگ چینی /sangčîni/؛ اسم. بهردچنی؛
کوچک چنی؛ سه نگچنی؛ ۱. نژار؛ نژن؛ کاری
چینی بهرد له جیه ک ۲. نژاندن؛ کاری
هه لچینی دیوار به وشکه بهرد.

سنگدان /sangdān/؛ اسم. سیکه توره؛
کوله زرگ؛ سیکه توره؛ زیقه توره؛ بهشی
ماسوولکه یی گه ده ی زۆره ی په له وه ران که
هه رچی خواردوویانه، تیدا ورد ده ی.

سنگدل /sangdel/؛ ها؛ /ان؛ صفت. /مجازی/
دلره ق؛ دلره ش؛ بی بهزه؛ دل سه خت؛ بی
ئاوردانه وه له حه نای ئیش و مهینه تی خه لک.
هروه ها: سنگدلی

سنگ دوزی /sangdûzi/؛ اسم. پووله که دووری؛
۱. نه خشیکی رازینه یی که به مووروو، مه نجوق،
پووله که و بهردی بریکه دار، له سه ر جل و بهرگی
ده دوورن ۲. هونه ری ئه و شیوه دوورینه.

سنگر /sangar/؛ ها؛ /اسم. چه پهر؛ سه نگه ر؛
سنگر؛ خه ل؛ خه ل؛ سووپهر؛ سپیر؛ سپهر؛
مه تره س؛ مه تریس؛ مه تریز؛ تایی؛ تاییه؛
۱. په ناگه یه ک له هه مبه ر سوپای نه یاردا که
له مپه ری بینران یان ئه نگیورانه ۲. /مجازی/
شوینی خه بات؛ شوینی مله؛ جیی بهر هنگاری.

☐ **سنگر بستن**: سه نگه ر بهستن.

سنگر گرفتن: سه نگه رگرتن؛ جی گرتن له نیو
یان له پشتی سه نگه ردا.

سنگربندی /sangarbandi/؛ اسم. سه نگه ربه ندی؛

سنگ‌سری / sangsari: / اسم، سەنگسەری؛ له زمانه‌کانی ئێرانی رۆژاوايي که هه‌شتا ده بری شوپناني پارێزگای سمنان له ئێراندا باوه.

سنگ‌شکن / sangšekan, ها: / اسم، سەنگشکین؛ بەردشکین؛ کەوله‌شوانه؛ بنیکي کورته‌بالاي ناوچه‌گه‌لی شیداره، به‌گه‌لای ئەستوور و جوان و تووکن، هه‌شووگولي گچکەي به‌هاري و تووی وه‌ک مرواریه‌وه که جوړیکی له مالان به‌خێو ده‌کهن و بۆ مه‌به‌ستی بژیشکیش به‌که‌لک دی.

سنگ‌شناسی / sangšēnāsi: / اسم، بەردناسی؛ لقی‌ک له زانستی زه‌ویناسی که له چۆناوچۆنی پیکهاتنی به‌رد و پیکهاته‌ی کیمای و بیجمی فیزیایی و پیزه‌ندیان ده‌کوڵێته‌وه.

سنگ‌فرش / sangfarš, ها: / اسم، وشکه‌سی؛ نه‌تک؛ سەنگ‌فەرش؛ بەرد‌ده‌پێژ؛ سه‌له‌نه‌د؛ ره‌قف؛ شوپنێ که به‌توژێ له به‌رد داپۆشراوه.

سنگ‌قلاب / sangqollāb: / فارسی/ عربی/ اسم، گفتاری/ قه‌لماسک؛ قه‌لماسنگ؛ قه‌لماسن؛ قالماسک؛ قالماسکه؛ چۆکی‌شمان؛ به‌ره‌قانی؛ مه‌زهره‌قانی؛ لاس‌تیق؛ قۆچه‌قانی؛ که‌ه‌نیک؛ ئامرازیک بۆ هاو‌یشتنی به‌رد، پیکهاتوو له پارچه، چه‌رم یان په‌ڕویه‌کی ئەستوور که دوو سه‌ری به‌ دوو په‌ته‌وه به‌سه‌راوه.

□ **سنگ‌قلاب کردن**: / مجازی/ له کۆل خۆ کردنه‌وه؛ له مل کردنه‌وه و هه‌ناردن بۆ جی‌گایه‌کی تر.

سنگک / sangak, ها: / اسم، سەنگەک؛ سەنگەکی؛ سەنگەکیه؛ نان کوچکی؛ نانی درێژ و سی‌گۆش که له سه‌ر چه‌وی سوور مه‌ه‌بوو ده‌به‌رژێ.

سنگ‌کار / sangkār, ها: / ان: / اسم، سەنگ‌کار؛ به‌رد‌کار؛ که‌سی که به‌ به‌ردی خانوو‌سازی کار ده‌کا به‌تایبه‌ت ئه‌وه‌ی به‌ جوانی له پیکهاته‌یکدا ده‌یخاته‌ په‌نايه‌ک.

کار و په‌وتی سه‌نگه‌ر درووس کردن.

سنگ‌رست / sangrost: / صفت، [گیاه‌شناسی] به‌رده‌رسک؛ به‌تایبه‌تمه‌ندی یان توانایی روان له به‌رده‌لاندا.

سنگ‌روی / sangrûy: / اسم، به‌ردینه؛ تری‌ی قه‌له‌ه‌شکه؛ گیاه‌کی هاوینی به‌لاسکی چێوی، گه‌لای ده‌رزله‌یی لووس، گولي سوور، به‌ری ره‌ش و ترش و له بیجمی تری که بۆ ده‌رمان به‌کار دی.

سنگ‌ریز / sangrîz: / اسم، [زمین‌شناسی] زاخې؛ زاخېر؛ رېخه‌لان؛ راخېز؛ راخېزه؛ راخېزیا؛ خېشیا؛ رېزه‌خال؛ ناوړېز؛ کومايه‌ک له خړکه و خېز ده‌لاپال یان بناری چيادا، که زۆرتر لیژ و رژده.

سنگ‌ریزه / sangrîze, ها: / اسم، زگار؛ زغرک؛ زخور؛ خړه‌به‌رد؛ چه‌و؛ زیخ؛ زیج؛ زیپک؛ زیپکه؛ خړکه‌به‌رد؛ ورکه‌به‌رد؛ وردکه‌به‌رد؛ به‌رده‌ورتکه؛ خه‌شه‌رک؛ به‌ردی ورد به‌ ئەستووری چه‌ند میلی‌مېتر.

سنگ‌زنی / sangzani: / اسم، به‌رده‌ساوی؛ کاری ساو و مشت‌ومال دانی شت، به‌تایبه‌ت کازا و به‌رد به‌مه‌کینه‌گه‌لی جو‌راو‌جو‌ری به‌رده‌سماته‌وه.

سنگ‌سا / sangsā, ها: / اسم، هه‌سان؛ به‌رده‌هه‌سان؛ به‌رده‌ساو؛ به‌راف؛ به‌ردی که بۆ تیژ کردنی که‌ره‌سه‌ی پێپر (وه‌ک چه‌قۆ، قه‌یچی و...) به‌کار دی.

سنگ‌سار / sangsār: / اسم، ره‌سخ؛ به‌رده‌باران؛ به‌رد‌باران؛ کوچک‌واران؛ سەنگەسار؛ سەنگ‌باران؛ کاره‌هاتی که‌فراندن؛ هاو‌یشتنی له سه‌ریه‌کی به‌رد به‌ره‌و که‌سی یان شتی‌ک. هه‌روه‌ها؛ سنگسار کردن

سنگسر / sangsar, ها: / اسم، سەنگسەر؛ جو‌ری ماسی پانی خوار‌ده‌مه‌نی ئاوی سوپزه، به‌ره‌نگی سه‌وزی نامال خۆله‌می‌شی؛ ماهی سنگسر

۱. قورس؛ به کیش؛ سه نگدار؛ سه نگ «بار سنکین؛ باری قورس» ۲. تۆکمه؛ قورس؛ به کیشیکي تاييهت يان تۆلاي زۆرموه «آب سنگين؛ ئاوي گران» ۳. [دبی] بهردین؛ تهوئين؛ له جنسی بهرد «تبر سنگين؛ بيوري بهردین» ۴. [مجازی] /الف/ قورس؛ دژوار؛ ئاستهم؛ له

بواری هه لکردنه وه «خرج سنگين؛ خه رجی سه نگی» ب/ قورس؛ ئه سته م له بواری هه لتاواندن «عبارتهای سنگين؛ سارسته گه لی گران» ۵. [مجازی] به بی ژنه وایی باش يان به سنده «گوش سنگين؛ گوپی گران» ۶. [مجازی] قورس؛ له سه رخو «رفتار سنگين؛ ئاکاری سه نگی» ۷. [مجازی] قورس؛ يه کجار زۆر يان گه مپه «خواب سنگين؛ خه وی قورس» ۸. [مجازی] قورس؛ به نرخ «هدهی سنگين؛ دیاری سه نگی» ۹. ههروه ها:

سنگین بودن؛ سنگین کردن؛ سنگین شدن

سنگین ورنگین^۱ / sangîn-o-rangîn / :صفت. [مجازی] ریک و پیک؛ گران و جوان؛ ریک و له بار؛ سه نگی و په نگی؛ سه نگ و په نگ؛ له سه رخو؛ رازاوه و ریک و پیک «رفتار خلی سنگین و رنگین بود؛ ئاکاری زۆر ریک و پیک بوو».

سنگین ورنگین^۲: قید. ریک و پیک؛ گران و جوان؛ ریک و له بار؛ سه نگی و په نگی؛ سه نگ و په نگ؛ موورک و مایه «آمد، سنگین و رنگین حرفش رازد و رفت؛ هات، ریک و پیک قسه ی خوی کرد و رۆی».

سنگینی / sangîni / :اسم. گرانی؛ قورسای؛ سه نگی؛ سوڤ؛ قورسی؛ کولپ: ۱. موورک و مایه؛ دۆخ يان چۆنیه تی قورس و سه نگی بوون ۲. کیش؛ سه نگ.

☐ سنگینی قیمت؛ گرانی؛ نرخ گرانی.

سنگینی گوش؛ گوئ گرانی؛ گوپچکه سه نگی.

سنگینی وزن؛ زۆری قورسای؛ قورسی.

سنگینی ویزه؛ چری؛ تۆلایی؛ تۆکمه یی.

☐ سنگینی کردن؛ سه نگی کردن: ۱. بار

سنگ کاری / sangkārî / :اسم. سه نگ کاری؛ بهرد کاری؛ کاری بهرد کردن.

سنگ کره / sangkore / :فارسی/ عربی/ اسم. پۆشه نی بهردینی گۆی زهوی که وه ک توپکلیکی پهق دهووری ناوکی ناوه کی زهوی داوه.

سنگی / sangakî / :صفت. سه نگی که؛ پتوه نیدار به نانی سه نگی که «ناوایی سنگی؛ نانه واخانه ی سه نگی».

سنگلاخ / sanglāx / :اسم. بهرده لان؛ بهردانی؛ بهرداوی؛ ریکه لان؛ ریکناخ؛ زاخان؛ زبران؛ شاون؛ شه هوان؛ شکار؛ تم تمان؛ تم تم؛ تم تمهن؛ پهقانه؛ پهقهن؛ چهقهن؛ زورن؛ زورک؛ که مهن؛ که فره؛ که فری؛ که فرۆک؛ که پره؛ که ره؛ گهر- گهر؛ گپ- گپ؛ بهرد بهرد کوو؛ گیر؛ وره؛ سیتک؛ سیتکه؛ ته قتهق؛ قۆمز؛ زهوینی داپوشراو له بهردی گه وره و بچووک.

سنگبشته / sangnebešte / :ها/ :اسم. بهرده نووس؛ بهرده نووشته؛ نووسراوه یه ک که به رووی بهرده وه هه لکۆلراوه: سنگوشته

سنگ نگاره / sangnegāre / :ها/ :اسم. وینه بهردینه؛ وینه يان نووسراوه ی زۆبی به سه ر بهرده وه هه لکه نراو.

سنگنوردی / sangnavardî / :اسم. شاخه وانی؛ بهرده وانی؛ زهرده وانی؛ کار و وه رزی به ریکای تات و تیشه شاخندا سه رکه وتن.

سنگوشته / sangnevešte / :هه / :اسم. سه نگی بهته سهنگوار / sangvāre / :ها/ :اسم. که له خه بهرد؛ لاک؛ قاپلیکی؛ لهش يان پاشماوه ی گیانه وه ر يان گیای که فنارا که له نیو نیشه گه لی زهویدا ماوه ته وه.

سنگی / sangî / :صفت. بهردی؛ بهردین؛ کوچکی؛ تهوه نی؛ کوچکین؛ تهوه نین؛ تهوه نینه؛ له بهرد چی بوو «خانه ی سکی؛ مالی بهردین».

سنگین / sangîn / :صفت. سه نگی؛ گران؛

ئه زموونی > ۲. /ادبی/ فه قیری؛ گه دایی؛
سوالکهری * سوال

□ سوال دادن: پرسیار دان؛ دیاری کردنی
پرسیار بۆ ئه زموندەر > ده تا سوال داده بودند که
جواب همه را نوشتیم: ده دانه پرسیاریان دابوو که
وهرامی هه موویم نووسی.

سوال شدن: پرسیار کران > از متهم درباره ی شب
حادثه سوال شد: له تاوانبار له باره ی شهوی
رووداو هه که وه پرسیار کرا.

سوال کردن: ۱. پرسین؛ پرس کردن؛
پرسیار کردن > از او سوال کردم که آیا متهم را
می شناسد: لیتم پرسی تاوانبار هه که دهناسی >
۲. /ادبی/ گه دایی کردن؛ سوال کردن.

سوال پیچ /so'ālpič/ :عربی/ فارسی/ صفت.
/مجازی/ بهر پرس که وتوو؛ تایبه تمهندی که سی
که که وتوو ته بهر ته وژمی پرسیار یه که له دوا ی
یه که وه.

□ سوال پیچ کردن: /مجازی/ بهر پرس خستن؛
پرسیار بهر چین کردن؛ یه که له دوا ی یه که
پرسیار لی کردن؛ بی وچان لی پرسین.
هه روه ها: سوال پیچ شدن

سوال و جواب /so'āl-o-cavāb/ :عربی/ اسم.
۱. /ها/ پرسیار و وهرام؛ پرسیار و پرسف
۲. /گفتاری/ قسه وباس؛ وت و ویز؛ هه فیه یقین
> برو این پول را بگذار و بیا! سوال و جواب هم لازم
نیست بکنی: برؤ ئهم پاره دانهو بگه ره وه!
قسه وباسیشی ناوی.

سوا /savā/ :عربی/ صفت. /گفتاری/ جیا؛ جیاواز؛
جگا؛ جودا؛ جیاگ. هه روه ها: سوا بودن؛ سوا
شدن؛ سوا کردن

□ سوا ی: بیجگه؛ بیژگه؛ بیجگه له؛ جگه له؛ جیا
له > سوا ی من، چند نفر دیگر هم بودند: بیجگه من،
چهند که سیک دیکه ش هه بوون.

سوا بق /savābeq/ :عربی/ جمع > سابقه

سوا حل /savāhel/ :عربی/ جمع > ساحل

قورسی کردن؛ بارگرانی کردن؛ به وه زنی خو
گوشاردانی شتی یان شوینی > کوله پشتی روی
شانه هایم سنگینی می کند: کوله پشتی به سهر
شانه وه سه نگینی ده کا > ۲. /مجازی/ باری گران
بوون؛ بوونه هو ی رهنج و جخار > غم دوری او
روی دلم سنگینی می کرد: ده ردی دووریه که ی له
سهر دلم سه نگینی ده کرد.

سنن /sonan/ :عربی/ جمع > سنت

سنوات /sanavāt/ :عربی/ جمع > سنه

سنواتی /sanavāti/ :عربی/ صفت. سالانه؛
سالانه.

سنوزوئیک /senozo'ik/ :فرانسوی/ > نوزبوی

سن و سال /sen-o-sāl/ :عربی/ فارسی/ اسم.

/گفتاری/ تیرو ته مهن؛ سال و ته مهن؛ ماوه و
مه و دای ژبان > مادر بزرگ سن و سال زیادی داشت:
دایره تیر و ته مهنیکی زوری هه بوو.

سنه /sane/ ، سنوات: /عربی/ اسم. /ادبی/ سال؛
ساله.

□ سنه ی جرت مانه: /تعریض/ سالی به فیه
قورسه که؛ سالی چۆله که زۆره که؛ زه مانی
را بردووی ناروون.

سنه ی قمری: سالی مانگی؛ سالی هه یفی.

سنی /sennî/ :عربی/ صفت. ته مهنی؛ پیوه ندیدار
به هه ندی ته مهنه وه.

سنی /sonnî/ ، ها؛ ان: /عربی/ صفت. سوننی؛
شوین که وتوو یه که له چوار مه زه به ی ئه هلی
سوننه ت > مسلمان سنی: موسولمانی سوننی.

سنین /senîn/ :عربی/ جمع > سن

سنیور /senyor/ :[؟] > سینیور

سو /sû/ :اسم. ۱. لا؛ ئالی؛ لایه ن؛ لایین؛ هاویر؛
نک؛ نکال؛ ئاته ک؛ لای خالی ئامازه پیکراو > (سو ی
شمال: لای باکور > ۲. سو ما؛ هه ته ره؛ هانا؛ سو؛
پرووناکی؛ نوور > سو ی چشم: سو مای چاو.)

سوال /so'āl/ ، ها: /عربی/ اسم. ۱. لات /

پرسیار؛ ویسته > سوال امتحانی: پرسیار

سواحلی / savāheli /: [عربی/اسم، سهواحلی]:

۱. /ها؛ ان/ هه ریه که له خه لکی کناره کانی زهنگبار و ناوچه گهلی دهو و بهری ۲. له زمانگهلی بانو، که زمانی پهسمی زورهی ناوچه گهلی رژه هلاتی ئه فریقا و دهو و بهری کونگویه.

سواد / savād /: [عربی/اسم، سهواد؛ سیوا]:

۱. خوینده واری؛ خونه واری؛ خونه واری؛ توانایی خویندن، نووسین و حهساو کردن ۲. /کنایی/ زانیاری؛ ئاگه داری؛ تیگه یشتووایی زانستی و ئه ده بی (معلم ما سواد خوبی دارد؛ ماموستا که مان زانیاریه کی باشی هه یه ۳. خونه واری؛ خوینده واری؛ خویندنی مه دره سهیی «سواد ابتدایی: خونه واری سه ره تایی» ۴. /قدیمی/ فه رک؛ روونووس؛ نووسراوه یی که ده قلاوده ق له رووی نووسراوه یی تر هه لگیراوه.

سواد کسی نم کشیدن: /مجازی/ سهوادی

که سی که پرو هینان؛ سهواد که سی دوو که ل کردن؛ کهم خونه وار بوون؛ خوینده واری ئه و تو نه بوون (مثل این که سواد تو هم نم کشیده است؛! وا دیاره سه واده که ی توش که رووی هیناوه!).

سواد آموز / savādāmūz /، ها؛ ان: /عربی/

فارسی/اسم، نوؤفیر؛ نوؤمس؛ که سی که تازه خویندن و نووسین فیتر ده بی.

سواد آموزی / savādāmūzi /: [عربی/فارسی]

اسم، نوؤفیری: ۱. کار یان ره وتی فیتر بوونی سهواد ۲. کار یا ره وتی فیتر کردنی سهواد به خه لک.

سوار / savār /، ها؛ اسم، سوار؛ سیار؛ سویار:

۱. /ها/ که سی که به سهر ئه سپه وه ره نیشستوه یان ئه سپ سواری ده کا ۲. هه ریه که له موره گهلی شه تره نج، جگه له شا و پیاده.

سوار^۱: صفت، سوار؛ سیار؛ سویار: ۱. له سهر یان

ده نیو پیگوزیکدا (وهک ماشین، فرۆکه و...) بوون ۲. دانراو و دامه زراو به سهر شتیکه وه

۳. /مجازی/ زال؛ چیر به سهر که سی، شتی یان کاریکدا.

سوار شدن: سوار بوون: ۱. وه نشتا؛ وه نشتش؛ سهر که وتن؛ له سهر یا له نیو پیگوزیکدا بوون «ماشین سوار شدن: ماشین سوار بوون» ۲. دامه زران؛ مونتاژ بوون؛ به سهر شتیکی یا شوینیکه وه نران ۳. /مجازی/ زال بوون «نگران نباش! بعد از یک سال سوار کار می شوی؛ مه ترسه! دوا ی سالیکی به سهر کاره که دا زال ده بی».

سوار کردن: ۱. سوار کردن؛ سهر خستن؛ له سهر یا ده نیو پیگوزیکدا دامه زراندن «او را هم سوار ماشین کرد؛ ئه ویشیان سواری ماشین کرد» ۲. دانان «یک نگین الماس رویش سوار کرده بودند؛ موره خانه یه کی ئه لماسیان له سهر دانابوو» ۳. سوار کردن؛ خستنه سهر یه ک؛ مونتاژ کردن «قطعات را سوار کردم؛ پاژه کانم سوار کرد».

سوار کسی شدن: /مجازی/ سوار کؤل/ مل که سی بوون؛ شیره بوون به مل که سیکیدا؛ سواروو یوی بیه ی؛ به سهر که سیکیدا زال بوون «سوار شریکش شده بود و او را می تازاند؛ سوار کؤل شه ریکه که ی ببوو غار غارینی پی ده کرد».

هه روه ها: سوار کسی بودن

- سوار^۲: پیواژه، - سوار: ۱. خواهونی جوړیک پیگوز «دوچرخه سوار؛ دوچرخه سوار» ۲. خواهن کارامه یی له سواریدا «یکه سوار؛ شوپره سوار».

سوار کار / savārkar /، ها؛ ان: صفت، سوار کار؛ سوار؛ سواره؛ هه لینگده ر؛ شوپره سوار؛ سوو که له سوار؛ سوو که له سوار؛ لیها توو ده ئه سپ سواریدا. هه روه ها: سوار کاری

سواره / savāre /: قید، به سواری؛ سواره؛ سیاره «سواره از آنجا گذشت: به سواری به ویدا تیپه ری».

سواره رو / savārerow, -ro /، ها؛ اسم، ماشین ره؛ سواره ره؛ به شی له ری که تایبه تی تیپه رینی پیگوزه.

سواره نظام / savārenezām /، ها؛ [فارسی/عربی]

سوء سابقه: پېشینه؛ به‌دناوى؛ به‌وناوى؛ کار يان کرده‌وى ناپه‌وا يان پېچه‌وانه‌ى قانون له لايهن که‌سيکه‌وه که پېشتر به‌وه ناسراوه:

سوء پېشینه

سوء ظن: خانه‌گوماني؛ به‌د گوماني (بۆ ژن و مېرډ له حاندى يه‌کترا) «نسبت به‌ زنش دچار سوء ظن شده بود: به‌ ژنه‌ که‌ى خانه‌گومان ببوو».

سوء قصد: کرده‌ويه‌ک بۆ کوشتنى که‌سى.

سؤال / so'āl: [عربى] سؤال

سوئيت / sū'it: [فرانسوى] /سم، سویت: ۱. /ها/ وارخانيکى بچووک که دیوى جياوازی نيه ۲. ناوى گشتى بۆ به‌ش‌به‌شى مووسيقاى سازى رږژناوا: سویت

سوئېچ / sū'ic: [انگلیسى] سوېچ

سو برترى / sūbartari: /سم، لاسه‌رى؛ سهرترى بوونى لايه‌کى ئەندامانى له‌ش له‌ چالاكى و لېت‌ها‌تووييدا (وه‌ک ده‌ستى چه‌پ يان ده‌ستى راست). به‌رانبهر: دوسوتوانى

سوېژکتیو / sūbjektív: [فرانسوى] صفت، زه‌ينى؛

هزرى؛ هشى.

سوېژکتیویسم / sūbjektívism: [فرانسوى] /سم.

زه‌ينىخوازى؛ هزرىخوازى؛ ئامۆژه‌يى که‌ ته‌نيا بايه‌خ به‌ زانباريگه‌لى زه‌ينى ده‌دا و به‌س.

سوبسید / sūbsid، ها: [فرانسوى] /سم، يارانه؛ سوبسید؛ يارمه‌تى مالى ده‌ولت بۆ دايين‌کردنى که‌ل‌وپه‌لى پېويستى هه‌موانى به‌ هه‌رزان و به‌رگرى له‌ گران‌بوونيان.

سوېپ / sūp: [فرانسوى] /سم، سووپ؛ شوړبا؛ شوړباو؛ شله؛ چيشتى ته‌ر بريتى له‌ گوشتى مريشک، سه‌وزى و جاروباره‌ش په‌رشته.

سوېپاپ / sūpāp، ها: [فرانسوى] /سم، سووپاپ؛ گوليئنه؛ گۆل؛ گولونه؛ گوليئنه؛ ئاميرى که‌ گه‌ريانى ته‌وشپک (تراو، گاز و...) له‌ نيو ده‌ستگايه‌کى لولوله‌ئاسادا راده‌گرئ.

سوېخورى / sūpxorí، ها: [فرانسوى] /فارسى]

/سم، [قدیمی] سواره‌ى باده‌ران؛ چه‌کدارى سوار؛ ده‌سته‌ى سواران؛ به‌شى له‌ سوپا که‌ له‌ سه‌ر ئه‌سپه‌وه ده‌چوونه شه‌ر.

سوارى ۱ / savārî: /سم، سوارى: ۱. سيارى؛ سيارى؛ کارى سوار بوونى پنگۆزپک و هات‌وچۆ پي‌کردنى «مدتى سوارى کردیم؛ ماوه‌يه‌ک سواريمان کرد» ۲. بار يان چۆناوچۆنى سوار بوون «سوارى اين ماشين حرف ندارد: سوارى ئەم ماشينه‌ زۆر خۆشه».

سوارى دادن: سوارى پي‌دان؛ کۆلى دان: ۱. خه‌لک هه‌لگرتن و جېبه‌جى کردن «اين اسب چند سال به‌ ما سوارى داد: ئەم ئه‌سپه‌ چه‌ند سال سوارى پي‌داين» ۲. [مجازى] کۆلکيشى کردن؛ بوونه کۆلکيش؛ کۆل دان «اگر به‌ اين مردم سوارى بده‌ى کارت زار است: ئەگه‌ر به‌م خه‌لکه‌ سوارى بده‌ى حالت شه».

سوارى ۲ / ها: /صفت، سوارى؛ سيارى؛ سويارى؛ له‌ بار بۆ سوار بوون «اتومبيل سوارى: ماشيني سوارى».

سوارى ۳: پيوژه، - سوارى؛ - سيارى؛ - سويارى؛ کار يان په‌وتى سوار بوون «اسب‌سوارى: ئه‌سپ‌سوارى».

سوانح / savāneh: [عربى] جمع سانه

سوء / sū: [عربى] صفت، [دبى] به‌د؛ ناپه‌وا؛ گه‌ست؛ گه‌س؛ خراب؛ گه‌ن؛ خراو؛ دزيو؛ کرپت. سوء استفاده: که‌لک وه‌رگرى به‌ ناپه‌وا و نادروست.

سوء پېشینه سوء سابقه

سوء تغذيه: به‌دبړيوى؛ گه‌نه‌خۆرى؛ خراپى يان که‌م بوونى خۆراکى که‌ ده‌خوړئ «نيمى از کودکان و مادران از سوء تغذيه رنج می‌برند: نيوه‌ى مندالان و دايکان له‌ به‌دبړيويدا ده‌تلنه‌وه».

سوء تفاهم: ليک تى‌نه‌گه‌يشتويى؛ خراب تيگيشتتويى؛ په‌نجيانى له‌ به‌ر ليک تيئنه‌گه‌يښ.

کیشای؛ فیکه کیشان؛ فیتو لیدان؛ فیکه کرن؛ شووت کیشان «داور سوت زد و پایان بازی را اعلام کرد: داوهر فیکه‌ی کیشا و کوتایبی کایه‌ی راگه‌یاند».

سوت کردن: [گفتاری] توور دان؛ فره دان؛ برک دان؛ فرک دان؛ لووره دان «کلاهم را سوت کرد بالای درخت: کلاوه که می توور دایه سهر داره که».

هه‌روه‌ها: سوت کشیدن

سوت کشیدن: فیکه کیشان / کردن: ۱. فیکاندن؛ فیکانن؛ فیکاندن؛ فیکین؛ کووفین؛ یاساین؛ شووت کیشان «مردم سوت می کشیدند: خه‌لکی ده‌یانفیکاند» ۲. [مجازی] شووت کیشان؛ ده‌نگیکی وه‌ک فیکه لی‌هه‌ستان «گوشم سوت می‌کشد: گویم فیکه ده‌کیشی».

سوت سوتک / sùtsùtak ، ها: / اسم. فیکه‌فیکه؛ فیت؛ فیتوو؛ فیکه و کونا؛ فیکه‌کونی؛ فیکه‌واکونا؛ فیکه‌وه‌کونی؛ لیستوکیکی هلول به شیوه‌ی مه‌لی به دوو کونه‌وه که ناوی تیده‌کهن و که فووی پیدا بکه‌ن ده‌نگیکی وه‌ک چریکه‌ی مه‌لان به دی دپت.

سوتک / sùtak ، / اسم. [موسیقی] جوړه سازیکی بایی جیوی وه‌ک فلووت به ده‌کوناوه.

سوت‌وکور / sùt-o-kûr ، صفت. [گفتاری] قروقپ؛ کپ‌وکر؛ بی‌هه‌ست و خوست؛ بی‌ده‌نگ؛ مات‌ومت؛ مامش؛ مات؛ مت؛ مات و مه‌لول «وقتی برگشتم، همه رفته بودند و خانه سوت و کور بود: کاتی گه‌رامه‌وه، هه‌موو رویشتبوون و مال قر و قپ بوو».

سوتی / sùtî ، ها: / اسم. [گفتاری] چوئیه‌تی جووربان؛ هه‌له‌ی زمان؛ ته‌ته‌له کردن.

سوتیتر / sutitr ، ها: / اسم. لاسه‌ردپر؛ سه‌ردپری لاته‌کی.

سوتین / sùtiyan ، ها: / [فرانسوی] اسم. سینه‌بند

اسم. سووپخوری؛ ده‌فری ده‌رخونه‌دار که چیشتی تی‌ده‌کهن و ده‌به‌ئینه سهر سفره.

سوپر / super ، ها: / [انگلیسی] اسم. [مخفف] سووپیر؛ سووپرمارکت.

سوپر: [فرانسوی] صفت. سووپیر؛ هه‌ره‌باش؛ بی‌که‌م و کووری.

سوپرانو / sùperāno ، [ایتالیایی] / اسم. [موسیقی] زیکترین ده‌نگی ژنی گۆرانی‌بیژ.

سوپر سونیک / sùpersonîk ، [فرانسوی] صفت. ژووره ده‌نگ؛ ژوورووی ده‌نگ؛ زیکتر له‌وه‌ی بیبیری.

سوپرمارکت / sùpermärket ، ها: / [انگلیسی] اسم. سووپرمارکت؛ فروشگای گه‌وره که چاوه‌ی زوری بۆ رانانی شت‌ومه‌ک هه‌به.

سوپری / sùperi ، ها: / [انگلیسی] اسم. [گفتاری] ۱. خاوه‌ن یان فروشیاری سووپرمارکت ۲. سووپرمارکت.

سوت / sùt ، ها: / اسم. ۱. فیت؛ فیتوو؛ فیه؛ فیه؛ فیک؛ فیکه؛ فینکه؛ شیت؛ شیت؛ پیبیک؛ ویتوو؛ ده‌نگی زیکی ناو دوولپو، له‌کاتی ده‌ردانی هه‌وا ۲. فیزه؛ هاشه؛ هه‌وشه؛ هه‌ژه؛ کشه؛ ویزه؛ لوه‌ش؛ ده‌نگی باریک و تیژ به هوی تیهرپینی هه‌وا به درزیکدا ۳. فیتک؛ فیتکه؛ فیکه؛ فیتفیه؛ فیققیقه؛ فیقنه؛ فیه‌نه؛ فیزوک؛ فیزفیزوک؛ ماسووله؛ شیتک؛ الف) ئامیزیکی بایی به شیوه‌ی لووله‌یه‌کی بچووک به دوو کونه‌وه که به فووکردنه نیو یه‌کیانه‌وه، ده‌نگیکی زیق و تیژی لی‌به‌رز ده‌به‌تیه‌وه ب) ئامیزی که به هوی فت بوونی هه‌وا یان هه‌لم له‌ره‌هول و که‌لینی، ده‌نگیکی بلیندی لی‌هه‌لده‌ستی.

سوت بلبلی: فیکه بولبولی؛ فیکه‌ی وه‌ک چریکاندنی بولبول.

سوت زدن: فیکاندن؛ فیکانن؛ فیکه‌نن؛ فیکاندن؛ فیکین؛ یاساین؛ فیکه‌کیشان /

سوځ / sūx، ها: / اسم، [گياه‌شناسی] سه‌لک؛ که‌سځ؛ کځس؛ خيسکه؛ خسکه؛ لاسکی خر و کورتی ژيرزه‌وينی برې ړووه‌ک.

سوځاری / sūxārī، sūxārī: / اړوسی / اسم، سووځاری: ۱. /ها/ نانی چەند له‌ت کړاو و برژاو ۲. بريان؛ براشتۍ؛ بريږيا؛ بورش؛ هەر چه‌شنه خواردن، به‌تاييه‌ت گوشتی برژاوی مريشک و ماسی.

سوخت / sūxt: / اسم، شه‌وته‌ک؛ سووته‌مه‌نی؛ سووته‌نی؛ کله؛ ئاوردوو؛ ئاردوو؛ واردوو؛ ئاگوردی؛ سووت؛ سوخت؛ سوخت؛ کار بووران: ۱. /ها/ ماکۍ که له سووتانی، گهرما يان وزه به‌ره‌م دی ۲. ماکۍ که ليوه وزه‌ی نه‌تومی به‌ره‌م دی، به‌تاييه‌ت له رپاکتوردا ۳. [مجازی] سووته؛ سؤتی؛ نه‌وه‌ی تيا ده‌چی.

سوخت زمستانی: ئازاله؛ ئازاله؛ سووته‌مه‌نی تاييه‌تی وه‌رزی زستان.

سوخت شدن: [مجازی] سووتان؛ فهوتان؛ فت بوون؛ تيا چوون؛ له ناو چوون؛ سؤته‌ی؛ سووچان؛ سؤچيای «تمام داراييم سوخت شد و چیزی دستم را نگرفت: همه‌مو سامانم سووتا و شتيکم گير نه‌که‌وت».

سوخت آما / sūxtāmā، کاربۇر ائور سوختپاش / sūxtpāš، ها: / اسم، سووتپاش؛ سووتپژ؛ سووتپژين؛ که‌رسته‌يه‌ک له موتور يان ماشینی گهرماييدا که سووته‌مه‌نی به‌ته‌وژمه‌وه ده‌پژنيته‌ نيو موتوروه.

سوختگی / sūxtegi، ها: / اسم، سووتواوی؛ سووتياگی؛ سووچيایی؛ سچيایی؛ شوينه‌وار سووتان «جای سوختگی: جینی سووتاوی».

سوختن / sūxtan: / مصدر، لازم، // سوختی؛ سووتای؛ می‌سوزی؛ ده‌سووتی؛ بسوز؛ بسووتی // سووتان؛ سووتيان؛ سؤتان؛ سؤچان؛ سووچان؛ سؤچيان؛ سؤچيای؛ سووچيای؛ سچيان؛ سووزان؛ سووزيان؛ سؤزان؛ سؤزيان؛ سؤژان؛

سؤژين؛ سووژيان؛ سؤتن؛ سؤته‌ی؛ سؤهتن؛ سووتن؛ شووتان؛ شه‌وتين؛ شه‌وتان: ۱. گر گرتن / گرتەي؛ هه‌لگران؛ پاتن؛ ئاور بردن؛ ئاگر تيهر بوون؛ ئاگر تيچوون؛ ئاگر گرتن؛ به‌هؤی گر، ليکخشان يان هؤکاری تره‌وه، تيکه‌ل بوون له‌گه‌ل ئوکسيژن و بوونه‌ گهرما، رووناکی، گاز، سوخال يان خؤله‌ميش «سوختن نفت: سووتانی نه‌وت» ۲. [گفتاری] داگرسان؛ داگرسيان؛ گرپان؛ هه‌لبوون؛ رۆشن بوون؛ نه‌نه‌گيسيەي؛ گيسياینه؛ گرەي؛ گرای «سوختن چراغ: سووتانی چرا» ۳. له به‌ر گهرما يان ليکه‌وتنی شؤله يان ئاگر زبان ديستن «سوختن دست: سووتانی ده‌ست» ۴. [مجازی] سووتانه‌وه؛ سووتيانه‌وه؛ سؤليانه‌وه؛ نه‌وه‌کزيه‌ی؛ کزيایوه؛ کزيانه‌وه؛ کووزيان؛ سووزانه‌وه؛ کووزانه‌وه؛ کؤزيانه‌وه؛ چووزانه‌وه؛ سووزيانه‌وه؛ کاويانه‌وه «گلويم می‌سوزد: گه‌رووم ده‌سووتيته‌وه» ۵. [مجازی] له کار که‌وتنی که‌ره‌سته‌يه‌کی کاره‌بایی به‌هؤی داپزان يان تيکچوون «سوختن يخچال: سووتانی يه‌خه‌چال» ۶. [مجازی] تووشياری جخاری دژوار بوون «دلم سوخت: دلم سووتا» ۷. [مجازی] گرگرتن؛ هه‌لگران؛ داگرسان؛ نه‌يرگيرته‌ی؛ ته‌ريقين؛ هه‌لپفان؛ ئاران؛ يه‌کجار تووره‌ بوون؛ ئاگر تيهر بوون؛ ئاگر تيچوون؛ ئاور تيچوون؛ هه‌لچوون «از اين حرف من سوخت: له‌م قسه‌يه‌م گری‌گرت» ۸. [کنایه] فهوتان؛ تيا چوون؛ ئاگر تيهر بوون؛ ئاگر تيچوون «تمام سرمايه‌اش سوخت: ته‌واوی ده‌سمایه‌که‌ی سووتا» ۹. [مجازی] فت بوون؛ هه‌له‌کردن يان دؤراندن له‌گه‌مه‌ی به‌کؤمه‌لی مندالانه‌دا «برو بيزون، تو سوختی: بچؤ ده‌ره‌وه، سووتای». هه‌ره‌وه‌ها: سوختنی

■ صفت فاعلی: سوزنده (-) / صفت مفعولی: سوخته (سووتاو) / مصدر منفی: نسوختن (نه‌سووتان)

■ سوختن و ساختن: [مجازی] کردن و ساچان؛ ره‌نج‌کيشان و هه‌لکردن.

سوخت و ساز / sūxt-o-sāz / اسم. [زیست شناسی]
سووت و ساز؛ پهوتی فیزیایی و کیمیای
ژینه‌وهر که ماکي بژیوی وهرده‌گری، تیکه‌لی
ده‌کا، لیکي ده‌دا و دهیکاته وزه‌ی ژیان.

سوخت و سوز / sūxt-o-sūz / اسم. [گفتاری]
قت‌وفت؛ کار یان پهوتی سووتان؛ مال تیا
چوون؛ دارایی له کیس چوون «معامله با او سوخت
و سوز ندارد: مامله له‌گلیدا قت‌وفتی نیه».

سوخته^۱ / sūxte / اسم. سووخته؛ ژهنگی تریاک
که وه‌ک توژیژیکی پهق به دیواره‌ی وافوورمه
ده‌نیشی.

سوخته^۲ / sūxte / صفت. ۱. سووتاو؛ سووتیاگ؛ سوته؛
سوټی (بؤ می)؛ په‌شه‌وه بوو به هو‌ی سووتان
«نان سوخته: نانی سووتاو» ۲. [مجازی] فه‌وتاو؛
سووتاو «طلب سوخته: قهرزی فه‌وتاو» ۳. تال؛ توخ؛
نامال په‌ش «قه‌وه‌ی سوخته: قاوه‌یی تال».

سود / sūd / اسم. ۱. سوو؛ سوود؛ قازانج؛ قانجاز؛
قانزاج؛ که‌لک؛ کار؛ هافل؛ باو؛ به‌هره؛ نه‌ف؛
نه‌حف؛ نه‌هف؛ مه‌فا؛ الف) ده‌رامه‌د؛ داهات؛
داهاتی که له دان و ستان یان سه‌رمایه دانان
به‌ده‌ست دی، به‌تایه‌ت له فروشتنی کالایه‌ک
به نرخنی پتر له نرخنی ته‌واو بوو «سود خالص؛
سوودی په‌تی ب» فایده؛ فیده؛ ناکامی باش و
دلخواز له کارئ «سود این کار دادن آگاهی به مردم
است: قازانجی ئەم کاره وریاکردنه‌وه‌ی خه‌لکه»
پ) به‌هره؛ بیړ؛ باره؛ باهر «سود بانکی؛ سووی
بانکی» ۲. فایده؛ فیده؛ ناسه‌واری خو‌ش و
دلخوازی شتیک «سود این گونه زندگی چیست؛
به‌هره‌ی ئەم جوړه ژینه چیه» ۳. [فرانسوی]
[شیمی] سوود؛ هیدروکسیدی سدیم.

سود خالص / ویژه؛ خیر / قازانج / سوودی
په‌تی / تایه‌ت؛ راده‌ی زوړ تر بوونی نرخنی
فرو‌ش له نرخنی سه‌ندن و هه‌موو خه‌رجیکی
له سه‌ر یه‌ک.
سود سپرده؛ خیر / قازانج / سووی سپارده؛

قازانجی که ده‌خړیته سه‌ر پاره‌یی‌ک که له
بانک دانراوه.

سود سهام؛ خیر / قازانج / سوودی به‌شان؛ نه‌و
داهاته‌ی به‌شدار که له نیوان خاوه‌نه‌کانیدا
به‌ش ده‌کړیته‌وه.

سود بردن / کردن؛ قازانج کردن / بردن؛ خیر
کردن؛ به‌هره پی‌گه‌یشتن / بردن؛ خه‌یر کردن؛
فیده کردن / بردن؛ هافل بوون «از این کار سالی
صد میلیون سود برده است: لہم کاره سالیک سه‌د
میلیون قازانجی کردوه». هه‌روه‌ها؛ سود
داشتن

سود جستن؛ به‌هره بردن؛ که‌لک وهر‌گرتن «از
امکانات دیگران هم سود می‌جست: له هه‌ل و
ده‌رفته‌تی خه‌لکیش به‌هره‌ی ده‌برد».

سودآور / sūdāvar / صفت. خیر‌ه‌وده‌ر؛
قازانج‌ده‌ر؛ خیر‌ده‌رموه؛ خیر‌ه‌ودا؛ سوود‌ه‌ینه‌ر
«فعالیت‌های سودآور: کار و باری خیر‌ه‌وده‌ر».

سودآوری / sūdāvari / اسم. که‌لک‌ده‌ری؛
خیر‌ه‌وده‌ری؛ قازانج‌ده‌ری؛ بار و دو‌خی
قازانج‌ده‌ر بوون؛ سوود‌ه‌ینی «تازه کارخانه به
سودآوری رسیده است: تازه کارخانه گه‌یشتوته
که‌لک‌ده‌ری».

سودا / sowdā, so:dā / اسم. سه‌ودا؛
۱. دان‌وستان؛ دان‌وسان؛ کپین و فروتن؛
داوپسین؛ داوسته؛ نال و ویر؛ داوسته‌د؛ مامه‌له؛
داوپسه‌ت «با بدعهدان سودا نکنید: له‌ته‌ک
بی‌به‌لیناندا سه‌ودا مه‌کن» ۲. [عربی] [روان‌شناسی]
الف) مه‌راق؛ هه‌لشله‌ژاوی په‌وان و تیک‌چوونی
هو‌شی ئاده‌میزاد به هو‌ی ماته‌مینیه‌وه، که
ئه‌بیته هو‌ی خر‌وشانیکی گشتی له‌و که‌سه‌دا که
له خو‌یه‌وه پی‌ده‌که‌نی و نه‌گری و له دوا پیدا مات
ده‌بی ب) گه‌لایی؛ هووکی؛ هوکی؛ مالیخولیایی؛
میلانخولی؛ ماخولان؛ واسواسی؛ وه‌سواسی
۳. [عربی] [مجازی] خه‌یال؛ گز؛ شه‌فره‌شک؛ هه‌وا
۴. [عربی] [قدیمی] له چوار‌هیمی سه‌ره‌کی

سودبخش / sūdbaxš: صفت. سوودمه‌ند؛ قازانجده‌ر؛ به که‌لک «نسخه‌ای که پزشک تجویز کرد سودبخش بود و بیمار شفا یافت: پسوله‌یی که بزشک‌ه که نواندی سوودمه‌ند بوو و نه‌خۆشه که چاک بووه‌وه».

سودجو / sūdču، ها؛ یان: صفت. قازانجه‌کی؛ سوویه‌رست؛ هه‌لپه‌رست؛ له دووی قازانج و سووی خو به‌بی ره‌چاوکردنی سوود و زیانی خه‌لک. هه‌روه‌ها: **سودجوئی**

سودگرای / sūdgerāyī: اسم. قازانج‌خوازی؛ که‌لک‌خوازی؛ نامۆزه‌یه‌کی باو له ولاتانی رۆژئاوا که ده‌لی هه‌رچی قازانجی هه‌یه باشه و هه‌لس‌وکه‌وتی دروست ئه‌وه‌یه که قازانجیکی به داوه هه‌یی: اصالت فایده؛ اصالت نفع

سوودمند / sūdmand: صفت. به‌که‌لک؛ سوودمه‌ند؛ سوودمه‌ن؛ خیر؛ قازانجدار: ۱. به سوود؛ پرخه‌یر «معامله‌ی سوودمند: دان و سانی به‌که‌لک» ۲. به‌فایده؛ فیده‌مه‌ند؛ به شوینه‌وا یان ئه‌نجامیکی دلخواز «فعالیت سوودمند: کار و چالاکی سوودمه‌ند».

سوودمندی / sūdmandī: اسم. خیر؛ دابه‌ری؛ سوودمه‌ندی؛ قازانجدار؛ قازانجده‌ری؛ دۆخ یان چوناوچۆنی به‌قازانج بوون «سوودمندی این برنامه در عمل معلوم می‌شود: خیری ئه‌م به‌رنامه‌یه له کاردا دهرده‌که‌وئ».

سودن / sūdān: مصدر. [دبی] ساوان؛ سوان؛ پیا مالین؛ پیندا هینان؛ لیخستن؛ ریخستن؛ سایین؛ ساوین؛ ساوای؛ ساوه‌ی؛ پیا ساوین؛ سوون. هه‌روه‌ها: **سودنی**

■ **صفت مفعولی: سووده (سواو) / مصدر منفی: نَسودن (نه‌سوان)**

سور / sūr: سرو خمره‌ای، سرو سور / sūr: اسم. سوور: ۱. سوورانه؛ میوانی؛ خرّیفه‌ک؛ بانگه‌یشتنی زۆرت و ویرای خواردن و خواردنه‌وه ۲. شایانه؛ سووران؛ هانگ؛ داوه‌ت؛

سروشتی مرۆفه که وایان ده‌زانی له سپلدا پیک‌دی ۵. [عربی] [مجازی] بیرۆ؛ گه‌زنه‌ک؛ بیرۆف؛ گه‌زنه؛ خۆلیا؛ گزنه‌ک؛ بیرۆی ته‌ر؛ نه‌خۆشیه‌کی پیسته.

■ **سودا** پختن: [مجازی] خه‌یال‌پلاو کردن؛ ئاره‌زووی به‌تال کردن.

سودا کردن: مامه‌له کردن؛ ئال و وێر کردن؛ دان‌وستان کردن.

سودای چیزی در سر داشتن: هه‌وای شتیک له سه‌ردا بوون؛ له بیر و به شوین شتیک‌دا بوون «سودای ریاست در سر داشت: خولیای سه‌روکی له سه‌ردا بوو».

سودائی / sowdāī, so:dāī: [عربی] سودایی

سودازده / sowdāzade, so:dā-، ها؛ -گان: [عربی] [فارسی] صفت. [دبی] مه‌راق‌کردوو؛ ماخولیانی؛ ماخوله؛ هاژ و واژ.

سوداگر / sowdāgar, so:dā-، ها؛ -ان: اسم. [دبی] بازرگان؛ مامله‌یه‌ر؛ مامله‌گه‌ر؛ سه‌وداکار؛ که‌سێ که دان‌وسان ده‌کا.

سوداگری / sowdāgarī, so:dā-: اسم. ۱. بازرگانی؛ سه‌وداکاری؛ مامله‌گه‌ری ۲. مِرکانتیلیسم

سوداوی / sowdāwī, so:dāwī: [عربی] صفت. سه‌ودایی؛ سه‌وداوی؛ ۱. ماخولیانی؛ خولیانی؛ ماخولیالوی «بیمار سوداوی: نه‌خۆشی ماخولیانی» ۲. مگیزی سه‌ودایی؛ تووشی ئاوات و ئاره‌زووی دوور و درێژ و بن‌شر.

سوداوی‌مزاج / sowdāwīmezāc, so:dāwīmazāc، ها: [عربی] صفت. تاوت‌واوی؛ ده‌مه‌ده‌می؛ وازوازی؛ حول‌حولی؛ ده‌مه‌ده‌می مه‌زاج؛ عه‌نته‌رمه‌زاج؛ هۆکی-هۆکی.

سودایی / sowdāyī, so:dāyī: [عربی] صفت. [روان‌شناسی] ماخولیانی؛ خولیایی؛ خه‌یالاوی؛ وازوازی؛ تووشیاری نه‌خۆشی ماخولیا: **سودائی**

یخری، پولات را دادی به این ابوطیاره: برا راسه رینی ژیریت ون کردووه، لهبری ئه وهی مال بکری، پاره کت داووته ئه م لوقلوقه یه.

سوراخ شدن: کون بوون؛ کون تییبوون؛ قول بوون؛ کونا بوون؛ قوقلین؛ وله بیه نهی/ بیهینه (زانوی شلوارم سوراخ شد: سهر ئه ژنوی شواله م کون بوو). ههروه ها: سوراخ بوون؛ سوراخ کردن سوراخ: صفت. کون؛ کونا (جیب سوراخ: گیرفانی کون).

سوراخ سنبه / -sonbe, /sûrāxsombe/ سوراخوسنبه

سوراخوسنبه / -sonbe, -sûrāx-o-sombe, ها: /سم، کون وقوژین؛ کون وبون؛ کوناوینا؛ کون و کاژیر؛ کهلین و کولین؛ کون و کهله بهر؛ جیگای پیچ و بهرچاونه گر بۆشت شارندنه وه «همه ی سوراخ و سنبه ها را گشتند و چیزی نیافتند: همه مو کون و قوژینیکیان پشکنی و شتیکیان نه دۆزیه وه»:

سوراخسنبه

سورپریز / -sûrprîz: [فرانسوی] /سم، سوورپریز؛ کاری چاوه روانه کراو که ده بیته هوی خوشحالی کهسانی تر.

سورتر / -sorter: [فرانسوی] ستر

سورتمه / -sûrtme, ها: [ترکی] /سم، کاشه؛ خزاگ؛ تاخورک؛ پیگوژی بی چهره که له شوینی بهسته لک و به فردا به خلیسکان ده کیشری.

سورچران / -sûrčarān: صفت. [مجازی] /ورگ له وه پین؛ مووسهل؛ چه ره؛ چلیس؛ زکن؛ له گام؛ وه رده ک؛ له م له وه پنه؛ سک چه رین؛ هۆکاره به زگ بهردانه وه.

سورچرانی / -sûrčarāni, ها: /سم، ورگ له وه پینی؛ سک چه رینی؛ مالا نگه ری بۆ خواردن و زگ بهردانه وه.

سورچی / -sûrčî, ها: /ان: [ترکی] /سم، ئاژور؛ ئاژوان؛ لیخوور؛ پانباز؛ راننده (به تابهت ئی گاری و

جیژن؛ شادمانی؛ گۆوهن؛ گۆبهن؛ گۆبه نه؛ گۆشه نه؛ شایی؛ به زم ۳. هیللی له درێژایی مۆغهری پشتی بری چاروایان ۴. چاروایی که هیللی وای هه یه.

□ سور دادن: سوورانه دان؛ شایانه نان؛ دیلانی دان (حالا که کارت درست شده باید سور بدی: ئیسته که کاره کت ریکی هاتووه، ده بی سوورانه بدی).

سوراخ / -sûrāx, ها: /سم، کون؛ کونا؛ کنا؛ کوان؛ کوته؛ سیلا؛ سیلاخ؛ قول؛ قولیک؛ سۆنت؛ نقول؛ نو قول؛ وله؛ قیلل: ۱. هلۆلی؛ شه به ق؛ بۆشاییه کی خر و که م تا ژور قول له رووبه ری شتی کدا ۲. که لما؛ هیلانه یی که گیانه وه ران به هه لکۆلینی شوینی یان له ده ره تانیکی ته نگدا به دی دیتن (سوراخ مار؛ سوراخ موش: کونی مار؛ کونه مشک) ۳. هه ره یه ک له ده ره تانگه لی ئه ندامانی له ش (سوراخ گوش: کونی گوێ) ۴. دراویه کی گچکه (سوراخ جوراب: کونی گۆره وی) ۵. [مجازی] کوویژرک؛ کاژیر؛ قوژین؛ قولینچک؛ سووچی ته نگه به ره و بی فه ر.

□ سوراخ یینی: خرپاش؛ برناخ؛ قولی بیقل؛ فرمک؛ ولۆ لووتی؛ کونه که یۆ؛ کونه تفنک؛ کونه لووت.

سوراخ سوزن: کونه/ کونای ده رزی؛ کنای ده رزی: ۱. سۆ؛ سۆما؛ ولۆچه نی؛ کوته سیزه؛ قولی ده رزی؛ کونی بن ده رزی که به نی لیوه تیپه ر ده که ن ۲. [مجازی] وله چهن؛ کونی ژور بجووک و ریز.

سوراخ کلید: کلر؛ کلیر؛ کونی ده رگا؛ ولۆ به ره ی؛ جی کلیل له ده رکه دا (از سوراخ کلید داخل اتاق را نگاه کردم: له کلره که وه بۆ نیو ژووره که م روانی).

□ سوراخ دعا را گم کردن: [تعریض] /راسه ریتی ژیری ون کردن؛ کاری نابه جی کردن (داداش تو سوراخ دعا را گم کرده ای، عوض این که خانه

دروشه).

سورئالیست / sùr.re'ālist ، ها: [فرانسوی]

صفت. سورئالیست: ۱. پیره و یان لایه‌نگری

سورئالیسم ۲. سورئالیستی

سورئالیستی / sùr.re'ālisti: [فرانسوی] صفت.

سورئالیستی؛ سهر به سورئالیسم:

سورئالیست ۲—

سورئالیسم / sùr.re'ālism: [فرانسوی] اسم.

سورئالیسم؛ بزوتنه‌ویه کی وږه‌یی و هونه‌ری

که بروای به ویناکردنی نازادانه و راشکاو

زهین و هزره، بچ‌ئوه‌ی ټاوه‌ز، ژیری یان داب و

نهریت ده‌ستیان تیوه‌ردا و بیانگوږی.

سورسات / sùrsāt: [ترکی] اسم، [گفتاری]

سورسات؛ تۆشه و تفاق‌ی پیویست «فردا مهمان

داریم و باید از امروز سورسات مهمانی را فراهم کنیم؛

سبه‌ینئ میوانمان هه‌یه و ههر له‌ئهم‌ږوه‌ ده‌یی

سورساتی میوان دابین کهم»: **سیورسات؛ سور و**

سات

سورشارژ / sùršāř: ها: [فرانسوی] اسم.

سورشارژ؛ پاره‌یه‌کی زیده و زۆرتر له‌نرخ‌ی

ئاسایی بۆ جوړه‌پاڅه‌یی که به‌گوږانی

ههل‌ومهرج وهرده‌گیردرئ «کشتیها برای هر هفته

تاخیر در تخلیه‌ی بارشان، سورشارژی گیرند؛ گهمیه‌کان

بۆ ههر‌حه‌وته‌یه‌ک دواکه‌وتنی داگرتنی باره‌کانیان،

سورشارژ ده‌ستینن».

سورمه‌ای / sorme'î: سمره‌ای

سورنا / surnā: سُرنا

سورنجان / sùrancān ، ها: اسم. گوله‌گه‌زیزه؛

گوله‌ټاوه‌نیا؛ گوله‌جووتیار؛ گوله‌جووتیره؛

گوله‌عه‌زته‌ی؛ گوله‌خه‌یارک؛ گوله‌پاییزه؛

جووتیاروک؛ به‌نگله‌ژیله؛ بکیل‌ومه‌کیل؛

بکیلیه‌ی پاییز؛ پیازی هوورچ؛ سورنجان؛

سورریجان؛ زه‌غفرانی میړگ؛ گیاه‌کی ئالیکی

گوشتن و سه‌لک‌داره به‌گه‌لای درږ و باریک و

نووک‌تیژ و بی‌کولکه‌وه، به‌په‌نگی سه‌وزی تۆخ،

گولی بنه‌وش و به‌ری که‌پس‌وولی دهنک زۆر، که

گول و سه‌لک و دانه‌که‌ی بۆ دهرمان دهن.

سور و سات / sùr-o-sāt: [ترکی] سورسات

سوره / sûre ، ها: [عربی] اسم. سور؛ سووره؛

ههر یه‌ک له‌پاڅگلی جیوازی قورعان که بۆ

خۆی ده‌بیته‌چهند ټایه‌ت.

سوری / sûrî ، ها: [عربی] اسم. سووری؛

سووریه‌یی؛ سووریایی؛ ههر کام له‌خه‌لکی

ولاتی سووریه.

سوری ۱: صفت. ۱. به‌زمی؛ گوڤه‌ندئ؛ دیلانی؛

ټوگری میوانی و رابواردن ۲. [عربی] سووریه‌یی؛

سووریایی؛ سووری؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به

ولاتی سووریه.

سوز ۱ / sùz: اسم. سۆز؛ کزه؛ سۆز؛ سۆزه؛ سزه:

۱. [مجازی] ئه‌وه‌ی ده‌بیته‌هۆی ئازاری له‌ش

یان په‌وان «سوز سرما؛ سوز غم؛ کزه‌ی سهرما؛

سۆزی خهم» ۲. [مجازی] که‌زلانه‌ی ده‌روون «سوز

جان؛ کزه‌ی گیان» ۳. سه‌قه‌م؛ سۆله؛ کزه‌با؛ سر؛

سوو؛ تۆژن؛ بای و پرای ساردی.

سوز آمدن: سۆزکردن؛ کزه‌هه‌لکردن؛ کزه

هاتن؛ کزه‌هۆرکه‌رده‌ی؛ سۆله‌با/ کزه‌وا

هه‌لکردن.

سوز ۲: پیوازه. — سووتین؛ — شۆز؛ — سۆز؛ — سۆز:

۱. — کزین؛ هۆی ئازار و سووتان «جانسوز؛

گیانسووتین» ۲. — سۆچن؛ سووتینه‌ری شتیک

«نفت‌سوز؛ نه‌وت‌سۆز».

سوز آور / sùzāvar: صفت. سووتینه‌ر؛ به

تایه‌تمه‌ندی و قه‌وه‌تی سووتاندنه‌وه «سود

سوز آور؛ سودی سووتینه‌ر».

سوزاک / sùzāk: اسم. سۆزه‌نک؛ سوسه‌نه‌ک؛

نه‌خۆشیه‌کی چلکی جنسی گیرۆداره که به

ئایسان و سووتانه‌وه‌ی میزه‌رووه‌ دهناسری.

سوزان ۱ / sùzān: صفت. به‌تین؛ به‌تین‌وتاو؛ زۆر

گهرم «عشق سوزان؛ ئه‌وینی به‌تین».

— **سوزان** ۲: پیوازه. — سووتان «کتاب‌سوزان؛

کتیب سووتان.

سوزاندن / sūzāndan / مصدر. متعدی.

// سوزاندی: سووتاندت؛ می سوزانی: ده سووتینی؛

بسوزان: بسووتینه // سووزاندن؛ سووتاندن؛

سووزانن؛ شهوتاندن؛ شووتاندن؛ داچزاندن؛

سووتانن؛ سچاندن؛ سچانن؛ سوژاندن؛

۱. ناگردان؛ گر تی بهردان؛ سوژاندن؛ سوژتاندن؛

سوژاندن؛ سوچنه؛ سوچنای؛ گر نهی؛ گر نای؛

ئهیر دهی؛ ئایر دای؛ بؤ سووته منهی و

به ره مه پنانی گهرما، که لک له شتی وهر گرتن

«روزی ۲۰ لیتر نفت می سوزاند: به پژیک ۲۰ لیتر

نهوت ده سووتینی» ۲. هه لکردن؛ داگرساندن؛

ئایساندن؛ ئه نه گیسنه؛ گیسنانینه؛ رۆشن کردن؛

بؤ به ره مه پنانی رووناکي که لک له شتی

وهر گرتن ۳. به هوی ناگر یان گهرماوه، تیدا

بردن «سوژاندن زباله: سووتاندنی زبل و زال»

۴. «مجازی» ئاوردان؛ ناگر تی بهردان؛ به هه جاندن؛

ئاراندن؛ زۆر توو په کردن ۵. «مجازی» ئیشاندن؛

ته زاندن؛ ئازراندن یان خه می یه کجاری پیدان

۶. «پیشگی» لابر دنی بالووک و خال به لیزر یان

کارهبا یان ماکي کیمیای ۷. تووژاندن؛ به داغ

یان گهرمی، نازار گه یاندن «فلل دهانم را سوزاند:

ئاله ته که ده می سووتاندم» ۸. سووتاندنه وه؛

سوژاندنه وه؛ ئه وه سوژنه ی؛ سوژنایوه؛ کزاندنه وه؛

چووزاندنه وه؛ تووژاندنه وه؛ ئه وه کزنه ی؛ کزنا یوه؛

کووزاندنه وه؛ تووشیاری سوژشت یان ژان کردن

* سوزانیدن. هه روه ها: سوزاندنی

■ صفت فاعلی: سوزاننده (سووتینهر) // صفت

مفعولی: سوزانده (سووتینراو) / مصدر منفی:

نِسْوزاندن (نه سووتاندن)

سوزانیدن / sūzānidan / سووزاندن

سوزش / sūzeš / ها: / اسم. کزه؛ کووز؛ چووز؛

۱. کاوه؛ کار یان ره وتی سووتانه وه، برژانه وه،

تووزانه وه، چووزانه وه، چووزینه وه، سووزانه وه،

کوابانه وه، کزانه وه، ئه وه کزیه ی، کزیایوه؛

ههستی ژانی پیست به هوی لیکه وتنی داخی

۲. کزانه وه؛ چووزانه وه؛ خورانه وه؛ ههستی ژان

به هوی تیر چوونی شتی (وهک چز، درک،

فیشهک ...) له پیست دا ۳. هه ر شتیکی لهو

چه شنه «سوزش غم: کزه ی خه م».

سوزمانی / sūzmāni / صفت. «گفتاری» په تیار؛

سووزانی؛ له وهن؛ سووزمانی؛ جلف؛ سووکه سه ر

(بؤ کچ و ژن).

سووزن / sūzan / ها: / اسم. دهرزی؛ دهرزه؛

دهرزن؛ دهرژهن؛ سیزه؛ سیزی؛ سووزن؛ شوژن؛

چه نی: ۱. ئامیری دروومان به شیوه ی

میله یه کی پۆلایی و چکۆله و باریکی نووک تیژ

به کونیکي ریز له وینیه وه بؤ تیخستنی بهن

۲. «قدیمی» شریقه؛ سووره نگ ۳. «قدیمی»

ئه مپوول ۴. میله ی نووک تیژی مقه نه زمه که

ده بیته هوی ته قینه وه ی گولله ۵. «گیاه شناسی»

درک؛ دروو؛ چقل؛ چه قل ۶. «مجازی» هه ر

شتیکی وهک دهرزی «سووزن گرامافون: دهرزی

گرامافون» ۷. سوژن؛ سووزن؛ که ره سته یه ک به

شیوه ی دوو په یلی بزۆک، به لکامی ره کانیه وه، بؤ

گۆرانی هیلی قه تار یان لکومۆتیو.

☐ سوزن ته گرد ☞ سنجاق ته گرد

☐ سوزن به تخم چشم خود زدن: «مجازی» خو

کویر کردن؛ دوورین و خه یاتی زۆر کردن «برای

یک لقمه نان سوزن به تخم چشم می زنم: بؤ پاروو

نانیک خه ریکم خوم کویر ده که م».

سوزن زدن: ۱. دهرزی پیوه کردن؛ پینه و په رۆ

کردن؛ ته قه ل لیدان؛ دروومان کردن «برای

گذران زندگی بچه ها از صبح تا شب سوزن می زنند: بؤ

به رپوه چوونی ژبانی منداله کان له به یانیه وه تا

ئیسواری هه ر دهرزی پیوه ده کا» ۲. دهرزی

لیدان؛ دهرزی وه شانندن؛ چه ن شه ی / شای؛

ئامپۆل لیدان ۳. «گفتاری» دوو تال ده زوو

پیوه کردن؛ دووران؛ دروان؛ دوورینه وه؛

ئه وه وراسه ی؛ چه ن وه نه دای «این دگمه شل

شده، بگیر دو تا سوزن بهش بزن! نهم دوگمه شل بۆتهوه، هائی دوو تاله دوزووی پیوه که!.

سوزن — سوزن شدن: /مجازی/ تهزین؛ دهرزی ئاژن بوون؛ چهن ئاژین بیسه /پاهایم سوزن-سوزن می شد؛ پیم ده تهزین.

سوزن شدن و به زمین فرو رفتن: /مجازی/ بوون به تکی ئاو و چوون به زهویا؛ زهوی قووت دان یا ئاسمان هه لوشین؛ به نان هاتن و به ئاو قووت دریان؛ به تالی موو بوون و له ئاسمان و زهویدا نهمان؛ نوقم بوون؛ مه حفه و بوون.

سوزن فخ کردن؛ دهرزی پیوه کردن؛ ده زوو به دهرزیه وه کردن؛ مه چیرکردنه کونای دهرزیدا؛ چهن کهرده پۆنهی /چشم خوب نمی بیند، بگیر این سوزن را نخ کن!؛ چاوم کز بوون، ها نهم دهرزیه پیوه که!.

سوزناک /sūznāk/: صفت. به سۆز؛ سۆزناک؛ سۆزاوی؛ خه ماوی یان خه مهینهر /آواز سوزناک؛ ههوا ی به سۆز.

سوزن بان /sūzambān, sūzanbān، ها؛ ان/؛ اسم. سووژنوان؛ سۆژنوان؛ مهقه سچی؛ کارگیری ریئاسن که له شوینی لق لیوه بوونی هیله کاندای به بهستنی هیلای لاته کی، قه تار به ره و هیلای سهره کی خوی ریئوینی ده کا. ههروه ا؛ سوزن بانی

سوزن دان /sūzandān، ها؛ /اسم. دهرزیدان؛ دهرزندان؛ دهرزیدانک؛ کۆره دهرزی؛ سووژندان؛ چهندان؛ کیسه یان قووتوله یک بۆ جی دهرزی. سوزنکاری /sūzankārī، ها؛ /اسم. دهرزیکاری؛ نه قش و نیگاری به سهر پارچه دا دووراو.

سوزنکش /sūzankeš، سنجاک کش سوزن ماهی /sūzanmāhī، ها؛ ان/؛ اسم. ماسیه دهرزیله؛ دهرزی ماسی؛ ماسیه کی پیشه داری له ش ناسک و درژیه به قاپیلکی رهقه وه.

سوزن نخ کن /sūzan.naxkon، ها؛ /اسم. بهن تیخهره؛ بهن پیوه کهر؛ کهرسه یی بۆ بهن کردنه

دهرزیه وه.

سوزنی^۱ /sūzanî، ها؛ /اسم. /قدیمی/ دۆشه کچه؛ تیکه پارچه یه کی له جنسی ترمه، مه خمه ل یان که تان به نه خشی رازاوه ی دووراوه که پتر له جل که ندنی هه مامدا بۆ له سهردانیشتن دایانده نا.

سوزنی^۲: صفت. ۱. دهرزیله یی؛ دهرزینه؛ وه ک دهرزی؛ نک تیژری /برگهای سوزنی؛ گه لا دهرزیله ییه کان/ ۲. سووژنی؛ دهرژهنی؛ سهریه دهرزی یا پیوه ندیدار به دهرزیه وه /طب سوزنی؛ برژشکی سووژنی.

سوزنی برگ /sūzanîbarg، ها؛ ان/؛ اسم. گه لا دهرزیله؛ گه لا دهرزیله یی؛ گیا به تایبته دار و ده وه نی لیره واری که گه لا کانی درژ و باریک ههر وه ک دهرزی یا وه ک پووله که یه و زۆرتر له ناوچه گه لی سارده سیردا ده بینری /وه ک کاج، سهول و.../.

سوزوگداز /sūz-o-godāz؛ /اسم. /ادبی/ کول و که سهر؛ دهر د و مهینه ت؛ دهر د و ئازار؛ خه م و جه خار؛ خه م و خه فته؛ مهراق /این همه سوز و کداز از پی چیست؛ هوی چیه نهم هه موو کول و که سهره؟/.

سوزیخانه /sūzîxān، ها؛ /اسم. سوووتینگا؛ بینایه ک جار و باره له په نا په رسگه وه /له هه ندیک ولاتان/، که لاشه ی مردوانی تییدا ده سوووتین و ده یکه نه بوول.

سوژه /sūje، ها؛ /فرانسوی/ اسم. مژد؛ درگه؛ درخه؛ بابه ت؛ کرۆک؛ هه بیهر؛ کاربه ند /کارهای شده بود سوژه ی جوک؛ کاره کانی بیووه مرادی تیتالی/.

سوزه ی داغ: /مجازی/ قاله باس؛ قال /برای مقالات یک سوزه ی داغ پیدا کرده ام؛ بۆ وتاره که ت قاله باسیکم دۆریه وته وه/.

سوس /sūs، شیرین بیان

سوسپانسیون /sūspānsiyon؛ /فرانسوی/ اسم.

همیشه‌یی، به گه‌لای درېژ و باریک و گولۍ هیښووی همه‌رهنګه‌ی گه‌وره و بۇنځوښه‌وه.

سوسنبر / sūsambar, sūsanbar ، ها: / اسم، سووسه‌مبه‌ر؛ سووسه‌نبه‌ر؛ سیسه‌نبه‌ر؛ جاتره‌مه؛ جاتره‌کیویه؛ هه‌زیله‌کیویه؛ چه‌شنیک جاتره‌ی بۇنځوښ به گولۍ سپی مه‌یله‌و ئال و گه‌لای پان و ددانه‌داره‌وه که بۆ مه‌به‌ستی بږیشکی و به‌هارات و عه‌ترسازۍ به‌کار دیت.

سوسن‌عنبر / sūsān'ambar, -'anbar ، / فارسی/ عربی | **سوستنبر**

سوسنی ^۱ / sūsānī: / اسم، سویسنه‌رهنګ؛ سوسونی؛ رهنګی ئال به تامیکۍ بنه‌وشه‌وه.

سوسنی ^۲: صفت، سوسونی؛ به رهنګی تالی نه‌ختیک بنه‌وش.

سو - سو / sūsū: / اسم، سووسه؛ ویسکه؛ زیره‌وه؛ ترووکه‌ترووک؛ سووسه‌سووس؛ ورشه‌ورش؛ ویس-ویس؛ ویسه‌ویس؛ زیره‌زریو؛ نووته؛ دۆخی تیشکی کز و بی‌گیان، که له په‌ستا وه‌ک هه‌لبی و داییسۍ دیته به‌رچاو. هه‌روه‌ها:

سو - سوزدن

سوسول / sūsul ، ها: / صفت، [مجازی] قرت و فرت؛ قرت؛ قرتۍ؛ جلف؛ سووسول <یک جوانک سوسول هم آمد، نشست بغل دشتن: لایکی قرت و فرتیش هات و له په‌نایدا دانیشت>.

سوسه / sūse ، ها: / اسم، [گفتاری] ^۱. فیل؛ گز؛ گزه؛ گزی؛ ته‌له‌که؛ فر و فیل <باور کن هیچ سوسه‌ای در کار نیست: پروا که هیچ فیلی نه‌کراوه>.

سوسه آمدن: داو نانه‌وه؛ پیلان بۆ دارشتن <در اداره برایش سوسه آمدند و موجب اخراجش شدند: له مه‌زینګه‌دا داوایان بۆ نایه‌وه و بونه‌هوی دهرکرانی>.

سوسه دواندن در کار کسی: [مجازی] چوکه‌لشکینۍ کردن له کاری که‌سیکدا؛ له کاری که‌سیکدا کارشکینۍ کردن؛ دژ به

[شیمی] سووسپانسیون: ^۱. دۆخی ته‌نیک، کاتی گه‌ردیله‌کانی له‌گه‌ل تراو یان نه‌گۆرېکدا تیکه‌ل بیی به‌لام تیییدا نه‌تویته‌وه ^۲. ته‌نیک به‌تاییه‌ت تراوی که‌ثم دۆخه‌ی هه‌بی.

سوسری / sūsārī ، ها: / اسم، سیسرگه‌چه‌په‌له؛ خزوک؛ قالۆچه‌ی حه‌مام.

سوسک / sūsuk, susg / اسم، قالۆچه؛ قالۆنچه؛ قولاجه؛ قۆلانچه؛ قولانجه؛ قالونچک؛ قۆلانجی؛ قالوره؛ قۆله؛ خروک؛ خازباز؛ خازیار؛ کیز؛ کیزک؛ قالۆچه‌ی که‌سک؛ ناوی گشتی میرووانی بالقاپ به‌چوار باله‌وه که‌دووی سه‌روویان ره‌ق بووه و دووی ناوه‌وه ده‌پاریزی.

سوسک حمام: سیسرگه‌چه‌په‌له؛ خزوک؛ قالۆچه‌ی حه‌مام.

سوسک طلائی: قالۆنچه زه‌رده؛ میروویه‌کی زل و هیواش ره‌وته، به رهنګی زیړی ئامال سوور که‌هیږش ده‌باته سه‌ر کشت و کالی چۆنه‌ر و چۆنه‌رقه‌ن، میوینه‌که‌ی له بن زگه‌وه شاخۆکه‌یی تیژی هه‌یه زه‌وی پی هه‌لده‌کۆلی.

سوسمار / sūsāmār ، ها: / ان: / اسم، مارتووله؛ مارمیلکه؛ مارمالووک؛ مارمزووک؛ مارمه‌زووک؛ مارگیسک؛ مارگیس؛ سووسه‌مار؛ مالمالک؛ قۆربانه؛ مالمالوک؛ مارشیوک؛ بلقه‌ده‌ر؛ شه‌وگه‌رد؛ خلنه‌زه‌ر.

سوسمار شاخدار: مارمیلکه‌ی شاخدار؛ جوړی مارمیلکی دنیای تازه (ئهمریکا و ئوسترالیا) به له‌شی پان و ته‌خت و درکن و دووشاخی گه‌وره به سه‌ریه‌وه.

سوسمار ماهی / sūsāmārmāhī ، ها: / ان: / اسم، مارمیلکه ماسی؛ جوړی ماسی تاییه‌تی زه‌ریای ناوچه‌ی ئوستوا.

سوسن / sūsān ، ها: / اسم، سویسنه؛ سووسن؛ سووسن؛ سووسن؛ گوله‌سووسه‌نی؛ سیسنه؛ سیسنه؛ کاری؛ په‌لیزه؛ گیای سه‌لکداری

کەسێ بانگەشە کردن.

سوسیال دمکرات / sos(i)yāldemokrāt:

[فرانسوی] صفت. [سیاست] سووسیال دیموکرات:

۱. سەر بە سووسیال دیموکراسی ۲. لایەنگر و شۆنەرۆی سووسیال دیموکراسی.

سوسیال دمکراسی / sos(i)yāldemokrāsī:

[فرانسوی] اسم. [سیاست] سووسیال دیموکراسی؛ بزوتنەوهی ئاپۆرەیی لایەنگری گۆژرەنەوهی کۆمەلگا لە سەرمايەداريەوه بۆ سووسیالیستی بە شۆنەرەگەلی ئاشتی خوازانە و دیموکراتیک.

سوسیالیست / sos(i)yālist, -ها:

[فرانسوی] صفت. [سیاست] سووسیالیست؛ لایەنگر و شۆنەرچوو سووسیالیسم.

سوسیالیستی / sos(i)yālistī:

[فرانسوی] صفت. سووسیالیستی؛ پێوەندیدار یان هاوگەری سووسیالیسم.

سوسیالیسم / sos(i)yālism:

[فرانسوی] اسم. [سیاست] سووسیالیسم: ۱. ئامۆژەیه کی فەلسەفی کە برۆای بە لا چوونی خاوەنداریەتی کەس بە سەر ئامیتری بەرھەم هێنان و سەرمايەدایە ۲. سیستەمیکی سیاسی کە بە پێودانی ئەم ئامۆژەیه پێکھاتووه.

سوسیالیسم ملی نازیس

سوسیس / sosîs, -ها:

[فرانسوی] اسم. زونگ؛ باسترە؛ باسترە؛ گوشت و سۆبای قیمە کراوی بارھاتووی لوولە کراو.

سوش / sûš, -ها:

[فرانسوی] اسم. ۱. بن چەک؛ تاجەک ۲. [قدیمی] بنج، بناوان، پەرگ و ریشە.

سوغات / sowqāt, so:qāt, -ها:

[ترکی] اسم. [گفتاری] دەسەدیاری، دیاری، دەسایز، دیھاری؛ سوغات؛ سەوقات؛ دەستەرێقانە: سوغات

سوغاتی / sowqātī, so:qātī, -ها:

[ترکی] اسم. [گفتاری] دیاری، دەسەدیاری، دەسایزی؛ سوغاتی؛ ئەوی بە دیاری دەپهینن: سوقاتی

سوفار / sūfār, -ها:

۱. پەرێ تیری کەوان؛

چوکلە ی لای خوارووی تیر ۲. سۆما؛ سۆ؛

سۆنت (بەتایبەت ئی دەری).

سوفستانی / sūfestā'î, sūfastā'î:

[مەرب] اسم. [فرانسوی] اسم. [سیاست] سووسیالیست؛

سوفستایی / sūfestā'yî, sūfastā'yî, -ان:

[مەرب] اسم. [فرانسوی] اسم. سووفەستایی؛ لایەنگری پێبازی فەلسەفی یۆنانی کەونارا کە بە ھۆی بەلگەھێنانەوهی زیرەکانە و قسەوباسی بە

روالەت دروست، ناوبانگی ھەبوو: سوفستانی

سوفلور / sūflor, -ها:

[فرانسوی] اسم. [تاتار] سوفلور؛ چپەدوو؛ کەسێ کە لە ژێر شانۆدا دادەنیشێ و قسەکانی شانۆیاران، لە پرووی

شانۆنامەوه، بە گۆیاندا دەداتەوه.

سوفماھی / sūfmāhî, -ها:

[فرانسوی] اسم. تەشی ماسی؛ ماسی پانک؛ ماسیەکی دێرکن، بە لەشی وەک تەشی، دەمی زل، شەویلاکی زۆپ و دوو بالە ی سەر پشتی جیا لە یەکەوه: ماھی

سوف: ماھی خاردار زرد؛ پرش؛ قرخ

سوق / sowq, so:q, -ها:

[عربی] اسم. [ادبی] هان؛ دنە؛ بۆق؛ کاری ھەلنان و بەرمو لایەک بردن «برادرس را در جهت پیشرفت سوق می‌داد: براکە ی بەرمو پیشکەوتن ھان دەدا».

سوقات / sowqāt, so:qāt, -ها:

[ترکی] اسم. [گفتاری] سوقاتی / sowqātī, so:qātī, -ها:

[عربی] اسم. سوق الجیشی / sowqolceyši, so:q-, -ها:

[عربی] صفت. ستراتیژیکی؛ سەر بە ستراتیژی.

سوگ / sūk, -ها:

۱. لای؛ ئالی؛ نک؛ لایەن ۲. [گفتاری] سووچ؛ سیلە؛ گۆشە؛ موور.

سوگسە / sūkse, -ها:

[فرانسوی] اسم. [گفتاری] ھۆگری؛ وە بەردل کەوتووی «این رنگ تازگیها سوگسە پیدا کرد: ئەم ڕەنگە ماوێە کە ھۆگری پەیدا کردوو».

سوگ / sūg, -ها:

[ادبی] اسم. سو؛ سو؛ سۆ؛ تازیەت؛ تازیە؛ ماتەم؛ تازیەتی؛ شین؛ پرسە؛

چمه‌ری؛ بنهاری؛ گریان و شین و ماتهم له‌به‌ر له‌ده‌ست‌دانی که‌سی یا شتیکی هیژا.

☐ به سوگ نشاندن: ۱. داخدار کردن؛ تازی‌ه‌تبار / تازی‌ه‌بار کردن «مرگ او همه را به سوگ نشاند؛ مهرگی ئەو همه‌مووی تازی‌ه‌تبار کرد» ۲. [کنایی] نیانه قور؛ نازار پی‌گه‌یاندن.

به سوگ نشستن: ۱. تازی‌ه‌تبار / تازی‌ه‌بار بوون ۲. تازی‌ه‌تی‌گرتن / دانان.

سوگلی / sowgoli, so:goli / ها: [ترکی] صفت. [گفتاری] نازار؛ نازدار؛ نازی‌نار؛ نازیله؛ نازی؛ خوشه‌ویستی تاییه‌تی «آرام، فرزند سوگلی خانواده بود؛ آرام، مندالی نازاری مال بوو».

سوگنامه / sūgnāme / ها: / اسم. [ادبی] شین‌نامه؛ ده‌قی که سهاره‌ت به ماتهم و تازی‌ه نووسراوه؛ تعزیت‌نامه

سوگند / sowgand, so:gand / ها: / اسم. سوئند؛ سوئنگ؛ سوئین؛ سوئند؛ سووند؛ سوکه‌ند؛ سوئند؛ قه‌سته‌م؛ قه‌سه‌م: ۱. کار و ره‌وتی سوئند خواردن ۲. وشه‌یان ریزوشه‌یه‌ک بۆ ئەو مهبه‌سته.

☐ سوگند خوردن: سوئند خواردن: ۱. سوئند به‌رز دان؛ گه‌واگرتنی که‌س یان شتیکی پی‌روژ بۆ دروستی وته‌ی خو «به خون شهیدان سوگند می‌خوریم که از پای نشینیم؛ به خویتی شه‌هیدان سوئند ده‌خوبن هه‌دا نه‌ده‌ین»؛ سوگند یاد کردن ۲. مهرج‌کردن له‌سه‌ر رووداوێکی ناله‌بار بۆ پیداغری و به دروست زانینی قسه‌ی خو «وه‌ک «خودا ئەمن بکوژێ ئەر درۆم گوته‌ی» * قسم خوردن

سوگند دادن: سوئند دان؛ سوئند پی‌دان؛ قه‌سه‌م دان «او را سوگند داد که راستش را بگوید؛ سوئندی دا راسته‌که‌ی بیژێ».

سوگند شکستن: سوئند شکاندن؛ پی‌نانه سوئنددا؛ به‌لینی که سوئندی له‌سه‌ره، به‌جی نه‌هینان.

سوگند یاد کردن ☐ سوگندنامه / sowgandnāme, so:gand- / ها: / اسم. سوئندنامه؛ سوئندنامه؛ ده‌قیکی فهرمی و ده‌پیش ئاماده‌کراو له سوئندان بۆ سوئند خواردن و سوئند دان «سوگندنامه‌ی پزشکان: سوئندنامه‌ی بۆشکان».

سوگوار / sūgvār / ان: / صفت. تازی‌ه‌تبار؛ تازی‌ه‌بار؛ عازیه‌تدار؛ ماتهم‌بار؛ تووشی په‌ژاره‌ی ئاسته‌م به‌بۆنه‌ی له‌ده‌ست‌دانی که‌سی یا شتیکی هیژا «این مصیبت را به خانواده‌های سوگوار تسلیت می‌گوییم؛ ئەم کاره‌ساته له بنه‌ماله‌گه‌لی تازی‌ه‌تبار سه‌ره‌خۆشی ده‌که‌ین».

سوگواری / sūgvārī / ها: / اسم. تازی‌ه‌تباری؛ تازی‌ه‌تی؛ شینگێری: ۱. باری تازی‌ه‌تبار بوون «ایام سوگواری: رۆژانی تازی‌ه‌تباری» ۲. ئەو کارانه‌ی که له‌خه‌می نه‌مانی که‌سیکی خوشه‌ویستدا ده‌کرین «مراسم سوگواری: داب و ده‌ستووری تازی‌ه‌تی».

سولفات / sūlfāt / ها: [فرانسوی] / اسم. سولفات؛ خویتی ترشی سولفوریک. سولفوزو / sofej / سۆلو

سولنجان / sūlancān / سورنجان سولنویید / solenoïd / [فرانسوی] / سۆلنویید سولو / solo / [ایتالیایی] / سۆلو

سوله / sole / ها: [؟] / اسم. سوله؛ جوړی پۆشه‌نی لالیژی میچ که زۆرتر بۆ هه‌مار و کاری پیشه‌سازی چی‌ده‌کری.

سولیست / solist / [فرانسوی] / سۆلیست سوم / sevvom / / اسم. سی‌رۆژه: ۱. هیرینه؛ هیرین؛ سی‌هه‌مین رۆژی مردنی که‌سیک «امروز سوم پدر آرام است؛ ئەم‌رۆ سێ‌رۆژه‌ی بابی ئارامه» ۲. سی‌رۆژانه؛ ری‌و‌ره‌سمی رۆژی سی‌هه‌می مردن.

سوم: ۲. صفت. سی‌هه‌م؛ سی‌هه‌م؛ سی‌هه‌م؛ یه‌ره‌م؛ یه‌رۆم؛ هیرن؛ هیرین؛ هیرینه؛ به‌ریز، رزن، پایه

یان جینگهی سی‌وه.

سومری /sùmeri/: اسم. سومری: ۱. /ها: ان/ هر یه که له خه‌لکی ولاتی که‌ونارای سومر له باشووری عیراقی ئیستادا ۲. زوانی ئه‌و خه‌لکه که پی‌وه‌ندی له‌گه‌ل گرو زوانه‌کانی‌تردا نه‌ناسراوه.

سوم شخص /sevvomšaxs، ها: /فارسی/ عربی/ اسم. [دستور] سی‌هه‌م که‌س؛ یه‌رم که‌س؛ ئه‌وه‌ی له باره‌یه‌وه قسه ده‌کری «او» و «آن»، ضمیر سوم شخص مفرد است، «ایشان»، «آنها» و «آنان» ضمیر سوم شخص جمع: «ئهو» و «ئهو» جیناوی سی‌هه‌م که‌سی تاکه و «ئهان» و «ئهان» جیناوی سی‌هه‌م که‌سی کو.

سومی /sevvomi، ها: /ضمیر. سی‌هه‌می؛ سی‌ومی؛ یه‌رمی؛ ئه‌وه‌ی له ریز، پله یان جینگهی سی‌هه‌مدایه.

سومین /sevvomîn، صفت. هیرین؛ سی‌هه‌مین؛ هیرییه‌ن؛ یه‌رمین؛ به پله، ریز یان جینگهی سی‌هه‌مه‌وه.

سونا /sonā: /فرانسوی از فنلاندی] حمام سونا، حمام

سونات /sonāt، ها: /فرانسوی از ایتالیایی] سنات

سوند /sond: /فرانسوی] میل ۲

سونداز /sondāj: /فرانسوی] سنداژ

سونوگرافی /sonog(e)rāfi: /فرانسوی/ اسم. [پزشکی] سونوگرافی؛ سونوگرافی: ۱. به‌کاربردنی شه‌پولی ژوو‌ده‌ه‌نگ بو دیاری دانی جیی پیکه‌تاه‌گه‌لی نیو له‌ش (وه‌ک به‌ردی گورچیه یان تۆلی نیو پزدان): **آلتراسونوگرافی** ۲. /ها/ ریخراوه یان به‌شێ که ئه‌م کاره‌ی تیدا ده‌کری «بخش سونوگرافی: به‌شی سونوگرافی».

سونولوژیست /sonolojîst، ها: /فرانسوی/ اسم. سنولوژیست؛ پزشکی پسیپوری سنوگرافی.

سوهان /sowhān، so:hān: /ها: /اسم.

۱. بره‌ند؛ بره‌ن؛ بروه‌ن؛ بره‌نگ؛ مره‌ند؛ بره‌نگ؛ نه‌ره‌ند؛ رنه‌ک؛ سوان؛ قه‌وره؛ قه‌لبه؛ کارتیک؛ کارتیک؛ کارتیک؛ کارتیک؛ کارتیک؛ خوروک؛ چوو‌ه‌سو؛ مه‌وره؛ مه‌وره؛ مورته؛ موره‌ت؛ مه‌وره؛ مه‌وره؛ مووره؛ ئامرازی (زۆرت) له پۆلا به بیجمی سی‌سووچ، چوارسووچ، میله‌یی گرد یان ته‌خته‌وه که گشت یان به‌شیک له رووه‌کی گرنج-گرنج یان زوو‌ره و بو رنین یان سوونی چۆ یان کانزا که‌لکی لی ده‌گرن ۲. [از هندی] سوهان؛ سه‌وهان؛ جوژی شیرینی که به ئاردی گوله‌گه‌نم، رۆن و شه‌کر (هه‌نگوین یان شيله) دروستی ده‌کن.

☐ **سوهان روح**: [مجازی] به‌لای گیان؛ میملی گیان؛ ئه‌وه‌ی هۆی ئازاری هه‌میشه‌یی رۆح و گیانه.

سوهان عسلی: سوهانی هه‌نگوینی.

☐ **سوهان زدن**: سواندن؛ قهراندن؛ له بره‌ند دان؛ موره‌ت لی‌دان.

سوهان پز /sowhānpazî، so:hān-، ها: /از هندی/ فارسی/ اسم. سوهان‌پیژ؛ ئه‌وی کاری دروست کردنی شیرینی سوهانه.

سوهان پزی /sowhānpazî، so:hān-، ها: /از هندی/ فارسی/ اسم. سوهان‌پیژی: ۱. کار یان پیشه‌ی سوهان‌پیژ ۲. دوو‌کان یا کاره‌گای سوهان‌پیژان.

سوهانکاری /sowhānkārî، so:hān-، ها: /اسم. بره‌نکاری؛ بره‌ندکاری؛ کاری ساودانی کانزا. هه‌روه‌ها: **سوهانکار**

سوی /sûy: /اسم. /ادی/ لا؛ لایه‌ن؛ نک؛ ئالی.

سویا /soyā، ها: /انگلیسی/ فرانسوی از هندی/ اسم. سوویا؛ سویا؛ سووژا: ۱. گیاه‌کی ئالیکی یه‌ک‌ساله به لاسکی داپوشراو له هه‌ودای سپی، گه‌لای ناوه-ناوه و پیکه‌توو له سی‌گه‌لاچک، گولی سپی ئامال بنه‌وش، به‌ری به کالانگه‌لی دریز که دوو تا پینج ده‌نکی وه‌ک نوکی تیدایه

سه بخشي / seboxši: صفت. سي به شي؛ سي پاژي؛ يه ره به شي.

سه بر / sebar: صفت. سي بهر: ۱. [نامتداول]

سي لا؛ سي پال «شكل سه بر: نژمي سي بهر»

۲. سي پال؛ سي گوش؛ يه ره موور؛ سي نه بش «خانه ي سه بر: مالي سي پال».

سه بعدی / sebo'di: ها: [فارسی/عربی] صفت.

سي لايي: ۱. سي لايه ني؛ يه دريژايي، پانايي و

به رزي؛ خاوه ن بارستايي «جسم سه بعدی: ته ني

سي لايه ني» ۲. شياو يو نواندني وها دوخيک

«تصوير سه بعدی: ويته ني سي لايي».

سه پايه / sepāye: ها: /سم: سي پا؛ سي پايه؛

سيک؛ سي پي: ۱. که رسته يي به سي لاقه وه يو

له سه ر دانيشتن «سه پايه را کشيد جلو و رويش

نشست: سيپاکي کيشايه پيشه وه و له سه ري

دانيشت» ۲. که رسته يه ک به سي لاقه وه يو شت

له سه ر نان «سه پايه ي نقاشي: سيپايه ي ويته کيشي»

۳. کلاف؛ ثالقه ي دهسته داري کانزايي يو

راگرتن و دهست پيونه داني ليوان و ئيسکان.

☐ سه پايه ي نقاشي ☐ نقاش ۱

سه پشته / sepošte: قيد. سي پيز؛ سي پريزه؛

سي پرزه؛ سي پيچکه؛ سي چين؛ يه ره چين؛ له

سي پريزي له دووي يه کدا «مردم سه پشته ايستاده

بودند: خه لکي سي رير وه ستابوون».

سه پلشت / sepelešt: /سم: ۱. سي جک؛

سي جگ؛ دوخيک له قاپيندا که قولکه ي هه موو

قاپه کان به ره و ژورور بي ۲. [کتابي] قوژت؛

کوژپ؛ ته گهره؛ نامه تي؛ نه هاهه تي؛ باري

يه کجار ناله بار * سپلشت؛ سپلشگ. هه روه ها:

سه پلشت آمدن؛ سه پلشت آوردن

سه پهلو / sepahlû: ها: /سم: سي پالوو؛

سي سووچ.

سه تار / setār: ها: /سم: سي تار؛ سازي ژيډاري

ئيراني به چوار تاله وه وه کوو تاري چکوله که به

نيوک ده ژهندي و پيشت ر سي سيمي هه بووه.

و له بري جوړي پون ده گرن ۲. دانه ي پون

گيرايي هم گيايه که وه ک پيخور ده خوري.

سوياي / sūyābi: ها: /سم: لادوژي؛

لايه ن دوژي؛ کار يان ره وتي دوژينه وه ي لايه ني

دلخواز.

سویت / suvit: [فرانسوي] ☞ سوئیت ۲

سوچ / suvič: ها: [انگليسي] /سم: سوچ؛ کليل؛

نامزاري خسته ري بري ده زگا يان هه لکردني

خولگه يي «سوچ ماشين؛ سوچي ماشين»: سوچ

سوچي / suviči: [انگليسي] صفت. سوچي؛

سوويچدار «قل سوچي؛ قولفي سوچي».

سوچينک / suvičing: انگليسي] /سم: ۱. کار

يان ره وتي خسته ري ده زگا يان ماشين

۲. دم زگاي ق ت يا هه لکردن يا گوراني خولگه.

سه / se: /سم: سي؛ يه ري؛ هيره؛ هيره؛

ژماره ي سه ره کي نيوان دوو و چوار.

سه: صفت. سي؛ يه ري؛ هيره: ۱. يه کي ژورتر له

دوان «سه کتاب: سي کتيب» ۲. سپهه م؛ سپهه م؛

سي هير «درجه ي سه: پله کي سي».

سه -: پيشواژه. سي-؛ يه ره-؛ به سي دانه له

شتي «سه خوابه: سي خوه».

سها / sohā: عربي] /سم: [نجوم] نه ستيره يه کي

کزي نيزيکي کاره مي، له ويته ي گهر دووني

ورجي گه وره دا که سوماي چاويان پي تاقی

ده کرده وه.

سهام / sahām: عربي] جمع ☞ سَهْم

سهامدار / sahāmdār: ها: ان: [عربي/فارسي]

/سم: به شدار؛ هاو به ش؛ هه مبه ش؛ خاوه ن به ش؛

هه ري که له و که سانه له دامه زراوه يه کي ثابوريدا

به شيان هه يه «او هم در ان شرکت سهامدار است:

نه ويش له و به شدار گه يه دا به شداره».

سهامي / sahāmī: [عربي] صفت. به شکو؛

هاو به شي؛ به ش- به ش؛ تايه تمه ندي

به شدار گه يي که سه رمايه کي به چهن پاژ

دابه ش بووه «شرکت سهامي: به شدار گه ي به شکو».

سه جهانی / secahānī /: اسم، سی جهانی؛
 نامؤذهیه کی سیاسی له دهیه کانی ۱۹۶۰ تا
 ۱۹۷۰ دا که ولاتانی دنیای به سی گرو (ئامریکا و
 سوئیت، ولاتانی پیشهیی و ولاته نه داره کان)
 دابهش ده کرد.

سه چرخه / sečarxe ، ها: / اسم، سی چرخ؛
 سی چرخه؛ سی قول: ۱. پیگوزیک به سی
 چرخه وه که به پالیدان ده جوولتی، به تاییهت
 بچوو که کی لیستوکی مندا لانه ۲. هه چرخه
 پیگوزی به سی چرخه وه.

سه راه / serāh /: اسم، سی راه؛ سی ریپان؛ شوینی
 له ریگا که ده بیته دوو پهله وه و به ره دوو لا
 ده چی «سه راه بیجار؛ سی رای بیجار».

سه راهه / serāhe /: سهراهی

سه راهی / serāhî ، ها: / اسم، ۱. [گفتاری]
 سی ریپان؛ سی ریپان ۲. سی راه؛ لووله ییکی
 بچوو که سی زار کی ههیه و بو پهل پیدانی
 لووله یی به کاردیت ۳. [برق] سی راه؛ ئامراز ی له
 ماکیکی لپاریز (پلاستیک یان کائوچو) به سی
 پریری جیاکار وه بو لیدانی سی دهمز گای به رقی
 پیکه وه «دوشاخه را بز به سه راهی؛ دووشاخه که بده
 له سی را» * سهراهه

سهره / sehre ، ها: / اسم، سهیره؛ مهلی
 خوشچری وه ک چۆله که به دهن دوو کی کورت و
 پهلی زهردی تیکه لاو به سهوز، له بان زه مین و
 سه ر دار و بته وه هیلانه ده کا و بری جار له
 میرووان ده خوا، نیر و ماکه ی له یه ک ناکهن و
 بئجگه کاتی زا و زی به کۆمه ل ده ژین.

سه سو / sesû /: اسم، سی گوش؛ سی سووچ.

سه شنبه / sešambe ، -šanbe ، ها: / [فارسی /
 آرامی] اسم، سی شه مه؛ سی شه م؛ یه ره شه مه؛
 سی شه مبی؛ ناوی رۆژی چواره می هفته ی
 ئیرانی نیوان دووشه مه و چواره شه مه.

☐ سه شنبه عاشق، چهارشنبه فارغ: [کنایی]
 تاوتوای؛ ده مده می؛ هۆکی-هۆکی؛ حۆلحۆلی؛

حۆلحۆلی؛ عه نته رمه زاج؛ هه ر ده م له سه ر
 مه رامی.

سه شنبه شب / sešambešab ، sešanbe- /: ها:
 [فارسی / آرامی / فارسی] اسم، شه وی چواره شه مه؛
 سی شه مه شه؛ شه وی دوا ی رۆژی سی شه مه.

سه طلاق / setalāq /: [فارسی / عربی] اسم، [فقه]
 سی ته لاق؛ سی مه زوه؛ سی وه سی؛ یه ره تلاق؛
 جوړی ته لاق که پیاو سی جار ژنی خوی ته لاق
 ده دا و نه گه ر به وه ی دیسانه وه بیخواری،
 به رامبه ر به ئاین ده بی پیاوی تر (جاش) بیته
 ئاراهه.

سه طلاقه / setalāqe /: [فارسی / عربی] صفت، [فقه]
 سی ته لاقه؛ سی به سی؛ یه ره ته لاقه؛ ته لاق دراوی
 یه کجاری که ئیتر گرئ نه خواته وه، مه گه ر
 پیاویکی تر بی به جاش «نش را سه طلاقه کرد»
 ژنه که ی سی نه لاقه کرد.

سه قلو / seqlû ، seqlû /: ها: / [فارسی / ترکی]
 اسم، سیانه؛ هیرله ت؛ سی گیانه وه که له
 رۆژیکدا و له دایکیکه وه زاون.

سه کنجی / sekonci ، ها: / اسم، ۱. سی کونجی؛
 سی سووچی؛ شوینی به سی گۆشه وه ۲. گۆشه؛
 کونج؛ سووچ.

سه گانگی / segānegî /: اسم، سی یانه یی؛
 سییه تی؛ سی به شی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سی یانه
 بوون.

سه گانه / segāne /: صفت، سی یانه: ۱. به سی
 نه ندان یان سی توخمه وه ۲. به بار و دۆخی
 سی به شییه وه.

سه گاه / segāh /: اسم، سی گا؛ ده زگایه کی
 موسیقای ئیرانی.

سه گوش / segûš /: صفت، سی سووچ؛ سی چوکل؛
 سی گوش؛ سی چوکل؛ سی قولینچک؛
 یه ره سووچ؛ سی سووک.

سه گوشه / segûše ، ها: / اسم، سی گۆشه؛
 سی سووچه؛ یه ره گۆشه؛ سی چوکل؛ سی چوکل.

لښ بوږ؛ که تره خه؛ گوی نه ده؛ به بی ته فرنج،
پی داگری و به دواډا چووی له کاردا (راننده
سهل انگار: ناژوری که مته رخم).

سهل انگاری / sahlengārī، ها: [عربی/فارسی]
اسم، که مته رخمی؛ خه مساری؛ خه نؤکی؛ خو
لښ بوږی: ۱. ئاسان گری و پی داگر نه بوون (باید
از سهل انگاری دست برداری و با جدیت درس بخوانی؛
ده بی له که مته رخمی واز بیی و له سهر خویندن
سوور بی: ۲. دؤخی نه بوونی سه رنج و
چاوه دیری شیاو و پیویست (سهل انگاری موجب
ایجاد حریق شد: خه مساری بوو به هؤی سووتمان).

سه لایی / selāyi: صفت. سی لو؛ سی چین؛
سی تو؛ سه لایه؛ هیرلا؛ هیرقات؛ سی قات
(تخته سه لایی: تخته ی سی لو).

سهم / sahm، ها: /سم، ۱. /سهم [عربی] بهش؛
به شه؛ واش؛ به ری؛ وهش؛ به شه؛ بی ش؛ پش؛
پشک؛ به ربه ش؛ هه ری که له پاژه گه لی پوول
یان سه رمایه که به ش- بهش کراوه (چهار سهم از
ده سهم شرکت مال اوست: چوار بهش له ده بهشی
به شدارگه ئی نه وه) ۲. [عربی] ماف؛ بهش؛ به شه؛
واش؛ به ری؛ بی ش؛ وهش؛ به شه؛ پش؛ پشک؛
هه ق؛ پاژئ له شتیک که هی که سی که (سهم
من از این پول چقدر است؟: مافی من له م پاره یه
چهنده؟) ۳. [ادبی] سام؛ سامی؛ برووت؛ سه هم
(سهمناک: سامناک).

سهم امام: /شیعه/ مه لایه شانه؛ به شی له
خومس که ده بی بدرئ به مه لا یا نوینه ری.

سهم تیر: بر؛ هانای گولله؛ بانترین ئاستی
به ره وگهی گولله یان هه هاوږږاویکی تر.

سهم بردن: بهش بردن؛ بهش پی گه یین؛
بهش یاوای؛ بهش به رده ی (در اسلام پسر دو
سهم می برد؛ به پیی ئیسلام کور دوو بهش ده با).

سهم دادن: بهش دان (سهم و را بده؛ به شه که ی
نه ویش به!). هه روه ها: سهم داشتن؛ سهم
گرفتن

سهل / sahl: [عربی] صفت. [ادبی] سانا؛ ئاسان؛
هاسان؛ گانگار؛ نه دژوار؛ تافل؛ سووک؛ سوک؛
ره حه ت.

سهل ممتنع: سانای چه توون؛ شیعر یان
وته بی که له بهر زور ره وان بوونی، زور ئاسان
و ئاسایی نیشان بدا، به لام هؤندنه وه یان
وته وه ی وا، یه کجار دژوار بی.

سهل بودن: ۱. [ادبی] ئاسان بوون؛ سانا بوون
۲. [گفتاری] نه که هه؛ نه که؛ هیچی؛ هیچ
(تفنی به شیوه «سهل است» به کار ده روا) (تو
که سهل است، جواب پدرت را هم نمی دهند:
نه که هه ر خؤت، جوابی بایشت ناده نه وه).

سه لچنگ / selāčang: /سم، [موسیقی]
سی لچنگ؛ یه که ی زه مان له نوت نووسیدا که
دریژه ی بهرام بهر به چواریه کیکی چه نگه.

سهل الحصول / -hosûl, sahlolhusûl: [عربی]
صفت. سانا دهسکه وت؛ ئاسانیاو؛ به تاییه تمه ندی
سانا دهسکه وتن (در آنجا خدمات درمان
سهل الحصول است: له وی راژه ده رمانیه کان سانا
دهسکه وته).

سهل العبور / -obûr, sahlol'ubûr: [عربی] صفت.
سانا بوار؛ راوه رخؤش؛ به تاییه تمه ندی یا
توانستی لییه وه تییه رین به ئاسانی (راه
سهل العبور: رپی سانابوار).

سهل العلاج / sahlol'ialāc: [عربی] صفت.
سانا چار؛ به تاییه تمه ندی هاسان ده رمان
بوونه وه.

سهل الوصول / -vosûl, sahlolvusûl: [عربی]
صفت. سانا دهسکه وت؛ ئاسانیاو؛ به تاییه تمه ندی
سانا و ئاسان که وتنه دهسته وه.

سهل الهضم / sahlolhazm: [عربی] صفت. سوک؛
به تاییه تمه ندی ئاسان هه رس بوونه وه (غذای
سهل الهضم: چیشتی سوک).

سهل انگار / sahlengār: [عربی/فارسی] صفت.
[مجازی] که مته رخم؛ خه مسار؛ خه نؤک؛ خو

هاسانی؛ ئاسانی؛ سانایی؛ هيسانی «سهولت کار؛ هاسانی کار».

☐ به سهولت: به ئاسانی؛ به هاسانی؛ به سانایی «به سهولت می توان او را پیدا کرد: به ناسانی ده کرئ بیدوزیهوه».

سهوی / sahvî: [عربی] صفت. ههلهیی؛ یانشی؛ پیوهندیدار به ههلهوه.

سهی / sahi: [دبی] زراف؛ هه لکشاو؛ راست پروا؛ شووش و باریک «سرو سهی؛ سهولی زراف».

سهیل / sohey: [عربی] اسم. [نجوم] گه لاویژ؛ گه فئیز؛ گولاویژ؛ لافئیز؛ سیوهیل؛ سوهیل؛ پهرهک؛ گه شترین ئهستیره وینهی گهردوونی کهشتی و دووههم ئهستیره گهشهی ئاسمان که له ژوور بهری ° ۳۷ ی باکووریهوه نابینرئ.

سهیم / sahim: [عربی] صفت. بهشدار؛ هاوبهش؛ هامبهش؛ خاوهن بهش؛ شهریک. ههروهه:

سهیم بودن؛ سهیم شدن؛ سهیم کردن

سی^۱ / sî: [اسم. سی: ۱. هیرس؛ هیهرس؛ ژمارهی سه رهکی دواى بیست و نۆ و بهر له سی و یهک ۲. [ایتالیایی] / موسیقی] ههوتهمین نۆتی موسیقا.

سی^۲: صفت. سی: ۱. دانهیهک زۆرتر له بیست و نۆ دانه ۲. سیههمین.

سی / siye: حرف. [گفتاری] بۆ؛ لۆ؛ ئهراى؛ پهی؛ سی «او سی خودش کار می کند: ئهو بو خۆی کار دهکا».

سیاتیک / siyātik: [فرانسوی] اسم. ۱. دهمارى سياتیک: ☐ عصب سياتیک، عصب ۲. [پزشکی] نهخۆشیهکی ژاناوی که به هۆی ئایسان یان قرنجانى دهمارى ههستی پێ (دهمارى سياتیک) بهدی دئ و پتر له کهمهروهه بۆ پشت پان و بهروه ئهژنۆ چل ئهوهشینئ.

سیاح / sayyāh, ان: [عربی] اسم. گهشتیار؛ گهشتۆک؛ دنیاگهڕ «سیاح مشهور: گهشتیاری

سهم الارث / sahmol'ers: [عربی] اسم. بهشه میرات؛ بهشی ههه کام له بهش پێ پراوه کانی ههشتهیهک.

سهم الشرکه / sahmōššerke: [عربی] اسم. بهش؛ بهشهی ههه بهشداریک له هاوبهشگهیهک.

سهم بندی / sahmbandî: [عربی / فارسی] اسم. بهشبهشی؛ بهش پێ؛ کار یان رهوتی بهش کردن و پروون کردنهوهی بهشی ههه کام له بهشداران: تسهیم

سهمگین / sahmgin: [دبی] صفت. [سامناک؛ بهسام؛ سافدار؛ بهسههم؛ زه رنده؛ زۆر ترس هینهر «انفجار سهمگین: تهقینهوهی سامناک» سهمناک

سهمناک / sahmnaḵ: سهمگین

سهمیه / sahmîyye, ها: [عربی] اسم. بهشه؛ گوئێچ؛ گیههف؛ بهش؛ بیهش؛ بێش؛ پش؛ پشک؛ بههر؛ باره؛ پاره؛ بهرکهوت؛ بهر؛ بهشی له مال یان کالا که به کهسێ یان شوئێ دهگا «سهمیهی آرد ناوایی: بهشه ئاردی ناوهوایی».

سهمیه بندی / sahmîyyebandî, ها: [عربی / فارسی] اسم. دابهشکاری؛ بهشه بهندی؛ کاری دهست نیشان کردنی بهش بۆ تاقمی له کهسان یا دامهزراوه گهل.

سه نظام / senezām, ها: [فارسی / عربی] اسم. سی نيزام؛ ئامرازێ له بیچمی سی شهویلکهی ریکخواو بۆ سفت راگرتنی شتی به سهه ئامیر یان دهه گاییکهوه.

سهو / sahv, ها: [عربی] اسم. [دبی] ههله؛ سههو؛ سههوه؛ یانش؛ ئهوهی له پرووی نهزانی و کهمتهر خه میهوه روو دهدا.

سهوآ / sahvān: [عربی] قید. به ههله؛ له پرووی ههلهوه «سهوآ نامه را به شخص دیگری دادم: به ههله نامه کم دایه کهسیکی تر».

سهو القلم / sahvqlalam: [عربی] اسم. ههلهی قهلهم؛ ههلهی نووسین؛ ههله له نووسیندا.

سهولت / sohûlat, suhûlat: [عربی] اسم.

ناودار>.

سیاحت / siyāhat ، ها: / [عربی/ اسم، گهشتیاری؛ سهر؛ سهران؛ گهشت: ۱. جههانگه‌ری؛ جههانگیلی ۲. گهشت و گیل؛ سهران و ته‌مه‌شا.

سیاحتنامه / siyāhatnāme ، ها: / [عربی/ فارسی] اسم، گهشتنامه؛ بیره‌وری نووسراوی گهشتیار / سیاحتنامه‌ی ابراهیم‌بیگ نخستین رمان طنز سیاسی به زبان فارسی است: گهشتنامه‌ی ئیبراهیم به گه‌وه‌لین رومانی تیزوتانه‌ی سیاسی به زمانی فارسیه>.

سیاخاک / siyāxāk: / اسم، [کشاورزی/ خاکه‌په‌شه؛ خۆله‌په‌شه؛ خۆلی نهرم و برشت و نهختن ره‌ش یان قاوه‌یی که له بارن و گیاخاک و برئ ماک‌ی قسلی پیکهاتوه و بی‌نیاز به کووت، ماوه‌یه‌کی زۆر به‌ره‌م ده‌دا.

سیادت / siyādāt ، ها: / [عربی/ اسم، ۱. هه‌قیازی؛ به‌ترتی؛ له پێشی <ژاپن سیادت صنعتی غرب را به خطر انداخته است: ژاپون هه‌قیازی پۆزاوای له پیشه‌سازیدا خستۆته به‌ر مه‌ترسیه‌وه> ۲. ناغایی؛ سه‌روه‌ری؛ کوپخایی <زمانی انگلستان بر جهان سیادت می‌کرد: سه‌رده‌می ئینگلیس به سه‌ر دونیادا ناغایی ده‌کرد>.

سیار / sayyār: / [عربی/ صفت، گه‌را؛ گه‌رۆک؛ گه‌رۆل؛ گه‌ریانۆح؛ گه‌رینه؛ بی‌وچان له گه‌ران، له شوپنیکه‌وه بۆ شوپنیک‌تری.

سیارات / sayyārāt: / [عربی/ جمع سیاره سیارک / sayyarak ، ها: / [عربی/ فارسی/ اسم، ئه‌ستیرۆکه؛ ههریه‌که له ته‌نگه‌لی ئاسمانی چکۆله (به بارسای ۱۵، تا ۶۵۰ کیلۆمتر) که زۆرتر ده‌بۆشایی نیوان بارام و هورمز، به‌ده‌وری خۆردا ده‌خولینه‌وه: اخترۆش

سیاره / sayyāre ، ها: / [عربی/ اسم، گه‌رۆک؛ ئه‌ستیرۆک: ۱. ههریه‌که له ته‌نگه‌لی ئاسمانی که ده‌خولگه‌یه‌کی جه‌غزاسا به

ده‌وری خۆردا ده‌گه‌رین ۲. ههر ته‌نیک‌ی ئاسمانی هاوچه‌شن له کۆمه‌له‌هه‌ستیره‌ییکی تر‌دا.

سیاس / sayyās ، ها: / [از عربی/ صفت، ۱. /نامتداول/ رامیار ۲. /کنایی/ لی‌زان؛ چازان؛ به‌مشوور؛ خاوه‌ن زیره‌کی و ته‌گبیر.

سیاست / siyāsāt ، ها: / [عربی/ اسم، ۱. رامیاری؛ سیاست؛ زانست یان زانیاری ده‌سه‌لاتداری ۲. رامیاری؛ سیاست؛ زانیاری یان زانستی که له‌پێه‌ری یان کارتیکه‌ری به سه‌ر ده‌سه‌لاتدا ده‌کۆلیتیه‌وه ۳. رامیاری؛ سیاست؛ کار و باری سه‌ر به‌پێه‌ندی ده‌وله‌تیک له‌گه‌ل ده‌وله‌تانی تر‌دا ۴. رامیاری؛ سیاست؛ کۆمه‌له‌ی رێ و چاره و په‌وشگه‌لی ده‌وله‌ت یان که‌سیک بۆ به‌رپێه‌بردنی کار و باری خۆ ۵. هه‌لو‌یست؛ هه‌لو‌وس؛ به‌رنامه و شیوازی بنکه یان که‌سیک له به‌رانبه‌ر کۆمه‌له‌ی بابه‌ته‌وه <سیاست‌خانه‌داری: هه‌لو‌یستی مالداری> ۶. /قدیمی/ سزا <این سه‌ گناهکار را سیاست فرمودند: ئه‌م سێ تاوانکاره‌یان سزا دا>.

سیاست‌باز / siyāsāt‌bāz ، ها: / [عربی/ فارسی] اسم، رامیارقان؛ سیاست‌باز؛ که‌سێ که بۆ گه‌یشتن به‌ ئارمانجی خۆی ده‌س ده‌داته‌ گێره و کیشه‌ی سیاسیه‌وه. هه‌روه‌ها: **سیاست‌بازی** سیاست‌پیشه / siyāsāt‌pîşe ، ها: / [عربی/ فارسی] صفت، رامیار؛ سیاست‌پیشه؛ سیاست‌کار.

سیاست‌گذاری / siyāsāt‌gozārī ، ها: / [عربی/ فارسی] اسم، سیاسه‌ت‌پێژی؛ کار یا په‌وتی ده‌ست‌نیشان‌کردنی راویژ و په‌وشگه‌لیکی تابیه‌ت بۆ کار و بار؛ سیاست‌دانان <سیاست‌گذاری آموزشی نیازمند بررسی دوباره است: سیاسه‌ت‌پێژی فی‌رکاری پێویستی به‌ پێداچوونه‌وه‌یه>.

سیاستگر / siyāsātgar ، ها: / [عربی/ فارسی] صفت، رامیار؛ سیاست‌پیشه؛ سیاست‌کار.

سیهه‌مین کهس بووم).

سیانور /siyānūr/: [فرانسوی] اسم، سیانور؛ هەر یه که له چهند جوړه ماکی کیمیاوی زوړ کوژ، هەر که له چئ کردنی میروو کوژان، ئاوکاری کاره‌بایی و دهره‌ینانی زیږ و زیودا به کار ده‌ړوا: سیانید
سیانوز /siyānoz/: [۹] اسم، [پرتگی] سیانوز؛ شین‌ورهش؛ دؤخی دیاریدانی ږه‌نگی که‌وه له شانه‌گه‌لدا (نینوکان، پیست و...) به هؤی کهم بوونی ئوکسیژن.

سیانوژن /siyānojen/: [فرانسوی] اسم، [شیمی] سیانوژن؛ گازی گرگری ژاراوی بی‌ږه‌نگ، که له ئاو، ئه‌لکول و ئیتیږدا ده‌توټه‌وه و بو به‌ره‌مه‌ینانی میروو کوژ به کار دیت.

سیانید /siyānid/: [فرانسوی] سیانور

سیاه ^۱/siyāh/: اسم، ږه‌ش؛ ږه‌ژ؛ سیاو؛ سییه؛ سیه: ۱. ږه‌نگی خه‌لوز یان ئاسمانی شه‌وی تار ۲. ږه‌نگی که که‌مترین تیشکدانه‌وی هه‌یه ۳. [موسیقی] یه‌که‌ی زه‌مان له نوت‌نووسیدا به دريژایی به‌رانه‌ر به نیوه‌ی سپی ۴. [مجازی] گنجی ږه‌ش؛ به‌رگی تازی‌ه‌باری «هنوز سیاه می‌پوشد: هیشتا ره‌پوښه».

▣ **سیاه کسی را به تن کردن:** [مجازی] ږه‌ش پوښین بو که‌سی؛ له شینی که‌سیکدا به‌رگی ږه‌ش له به‌رکردن. هه‌روه‌ا: سیاه کسی را به تن داشتن

سیاه ^۱: صفت، ږه‌ش؛ ږه‌ژ؛ سیاو؛ سییه: ۱. سیاو؛ به ږه‌نگی ږه‌ش. هه‌روه‌ا: سیاه‌رنگ ۲. [مجازی] چه‌وسپته‌ر «روزگار سیاه: ږوژگاری ږه‌ش» ۳. تاریک «شب سیاه: شه‌وی ږه‌ش» ۴. [مجازی] ناخوش؛ دزیو «کارنامه‌ی سیاه: کارنامه‌ی ږه‌ش» ۵. لان [مجازی] ږه‌ش پیست؛ سیاپوس.

▣ **سیاه بودن:** ۱. ږه‌ش بوون؛ سیاو بیه‌ی؛ به ږه‌نگی ږه‌ش بوون «این پارچه سیاه است: ئهم پارچه‌یه ره‌شه» ۲. تاریک بوون؛ لیل بوون

سیاستمدار ^۱/siyāsatmadār، ها؛ ان/: [عربی] اسم، ږامیار؛ سیاست‌مه‌دار؛ که‌سئ که له کار و باری پیوه‌ندیدار به به‌ږیوه‌بردنی ولاتدا به‌شداره یان ده‌ستی هه‌یه.

سیاستمدار ^۲: صفت، [مجازی] به سیاست؛ سیاست‌زان؛ به‌مشوور «مادرش خیلی سیاستمدار است و می‌داند چطور همه را راضی نگه دارد: دایکی زوړ به سیاسته و ده‌زانی چوڼ هه‌موو ږازی بکا».

سیاستمداری /siyāsatmadārī/: [عربی] اسم، سیاست‌مه‌داری؛ ږامیاریه‌تی؛ دؤخ یان چوڼیه‌تی سیاست‌مه‌دار بوون.

سیاسی /siyāsī/: [عربی] صفت، ږامیاری؛ سیاسی؛ پیوه‌ندیدار یان هاوگه‌ری سیاست.

سیاق /siyāq/: [عربی] اسم، ۱. له‌ها [گفتاری] شیواز؛ شیوه؛ ږه‌وش؛ ږه‌وش و چه‌شن؛ ږئ‌وشوین «به سیاق قدیم: به شیوازی کوڼ» ۲. [قدیمی] جوړئ ژماره‌نووسی که له حه‌سابداریدا ده‌چووه کار.

سیال ^۱/sayyāl، ها؛ ات/: [عربی] اسم، ته‌وش؛ هه‌ر یه که لهو ماکانه‌ی ږه‌وانن و بیچمی ده‌فر وه‌خو ده‌گرن.

سیال ^۲: صفت، ته‌وش؛ ږه‌وان؛ وه‌گه‌ږ.

سی‌ام /sī'om, siyom/: صفت، سیهه‌م؛ سیهه‌م؛ سیوم؛ به ږیز، ږزن، پله یان جیگه‌ی سی‌وه «نفر سی‌ام: که‌سی سیهه‌م».

سیامانگا /siyāmāngā، ها؛ [۹] اسم، سیامانگا؛ گیانه‌وه‌ری گوانداری دره‌خت‌ژي و هه‌مووشت‌خوړی له تاقدی مروئاسایان، به ده‌ست و پتی دريژ و ده‌نگی زله‌وه.

سی‌امی /sī'omī, siyomī/: ضمیر، سیهه‌می؛ سیهه‌می؛ ئه‌وه‌ی له ږیز، پله یان جیگه‌ی سیهه‌مدایه.

سی‌امین /sī'omīn, siyomīn/: صفت، سیومین؛ سیهه‌مین؛ سیهه‌مین؛ به ږیز، ږزن، پله یان جیگه‌ی سیهه‌مه‌وه «من سی‌امین نفر بودم: من

سیاه بهار / siyāhbahār / اسم. [مجازی] سیابه‌هار؛ به‌هاری دره‌نگ که هه‌وای دیر خۆش ده‌بی و شینکه‌ی دوا ده‌کوی.

سیاه‌بید / siyāhbîd / بید سیاه، بید

سیاه‌پوست / siyāhpûst / ها؛ ان؛ صفت. ره‌ش پیست؛ ره‌ش پیس؛ قول هه‌وه‌ش؛ سیاپوس؛ سه‌ربه یه‌کیک له‌چوار گرۆی گه‌وره‌ی ره‌گه‌زی مرۆ، ئاکنجی قورنه‌ی ئافریقا، که پیستیکی تاریک، مووی گرژ و لیوی ته‌ستوربان هه‌یه.

سیاه‌پوش / siyāhpûsh / صفت. ره‌ش‌پوش؛ سیاپوش؛ سیاپوش؛ سیاپوش؛ ۱. خاوه‌ن پۆشه‌نی ره‌ش «مرد سیاه‌پوش؛ پیاوی ره‌ش‌پوش» ۲. [کنایی] تازی‌ه‌بار؛ نازی‌ه‌تبار «تمام شهر سیاه‌پوش بود؛ ته‌واوی شار ره‌ش‌پوش بوون».

سیاه‌پوشک / siyāhpûshk / ها؛ اسم. جوړه درکیکی بیاوانی به‌گولی زه‌ردی جوانه‌وه.

سیاد تخمه / siyāhtoxme / سیاهدانه ۲-

سیاه‌توسه / siyāhtûse / ها؛ اسم. ره‌شه‌هه‌رجنک؛ هه‌جنه‌بایه‌م؛ ره‌شه‌ئه‌رژهن؛ نه‌هیه‌ه‌زاگرۆسی؛ ده‌وه‌ن یان داریکی بچووکی پایا، تایه‌تی ناوچه‌ی گه‌رمی شیدار، به‌لق و پۆی بی‌درک، گه‌لای تاکی هیلکه‌یی، گولی تاکه‌یی یان به‌کۆمه‌ل و به‌ری ناوکه‌داری سووره‌وه که دواپی ره‌ش ده‌بی. چیه‌که‌ی سووکه و له‌پیشه‌سازیدا که‌لکی هه‌یه:

سیاه‌توسکا

سیاه‌چادر / siyāhčador / ها؛ [فارسی] سنسکریت / اسم. ره‌شمال؛ ره‌شمار؛ که‌وه‌نده؛ تاول؛ کۆن؛ ده‌وار؛ سیامال؛ ده‌واو؛ دووار؛ چادری ره‌ش؛ خیه‌وه‌تی ره‌شی له‌موو چنراو که کۆچه‌رانی تیدا ده‌ژین.

سیاه‌چال / siyāhčāl / ها؛ اسم. [قدیمی] سیاجال؛ ژیرخانیکی ته‌سک و ته‌ر و ترووک که یه‌خسیرانیان بۆ سزا تیدا ږاده‌گرت.

سیاه‌چاله / siyāhčāle / ها؛ اسم. [نجوم]

«همه‌جا سیاه‌بود؛ هه‌موو جیه‌که تاریک بوو»

۳. [مجازی] ره‌ش بوون؛ سیاو بیه‌ی؛ دلته‌ژین بوون «روزگار ش سیاه‌بود؛ رۆژگاری ره‌ش بوو».

هه‌روه‌ها: سیاه‌شدن

سیاه‌کردن: ۱. ره‌ش‌کردن؛ سیاوکه‌رده‌ی؛ به‌ره‌نگی ره‌ش ده‌ره‌ه‌نیان «دستم را سیاه‌کرد؛ ده‌سمی ره‌ش‌کرد» ۲. ره‌ش‌کردن؛ تاریک‌کردن؛ لیل‌کردن «ابر روی آسمان را سیاه‌کرد؛ هه‌ور ئاسمانی ره‌ش‌کرد» ۳. [مجازی] ره‌ش‌کردن؛ تال‌کردن؛ پرئازار‌کردن «فرمانده‌روزگار ش را سیاه‌کرد؛ سه‌ره‌کرده‌رۆژی لێ ره‌ش‌کرد» ۴. [گفتاری] ته‌شقه‌له‌خپاندن؛ پی‌کردن «نیم‌وجبی می‌خواست مرا سیاه‌کند؛ به‌بستیک بالاوه‌ده‌یه‌ه‌و‌یست بحایینی».

سیاه - ۱. پیشواژه. سیا-؛ ره‌ش-؛ سیه-؛ ره‌شه-:

۱. به‌ره‌نگی ره‌ش «سیاه‌چال؛ سیاجال»

۲. [مجازی] به‌بار و دۆخی خراب «سیاه‌خزم؛ ره‌شه‌برین».

سیاه‌اره / siyāh'arbe / سیاه‌دار

سیاه‌آل / siyāh'āl / ها؛ اسم. به‌رالوو؛ به‌ره‌لوو؛ شینک؛ داریان ده‌وه‌نیه‌کی به‌لالووک ئاسایه‌به‌گولی سپیه‌وه که پیش‌گه‌لا ده‌رکردن ده‌شکۆفی: آل

سیاه‌بازی / siyāhbāzî / اسم. ۱. سیابازی؛ جوړئ شانۆی کۆن که که‌سه‌ی نۆکه‌ریکی ره‌ش‌پیستی گێژ و حۆلی هه‌یه و کاری سه‌یر-سه‌یر و خوش‌ده‌کا ۲. سیاه‌بندی

سیاه‌بخت / siyāhbaxt / ان؛ صفت. [مجازی] ۱. رۆژره‌ش؛ سیاجاره؛ چاره‌ره‌ش؛ گدی؛ به‌خت‌ره‌ش؛ کلۆر؛ کلۆل؛ قه‌ره‌به‌خت؛ قه‌ره‌به‌ش ۲. به‌خت‌کویر؛ بی‌به‌ش له‌ژیانی ژن‌وشوویی خۆش و بی‌قهر. به‌رامبه‌ر: سفیدبخت

سیاه‌بندی / siyāhbandî / اسم. [گفتاری] کاری ږیکه‌ستنی شانۆ درۆینه‌بۆ فریودانی که‌س یان که‌سانیک: سیاه‌بازی ۲-

ئاژەل كە بە شپۆەى كوانىكى چلكىنى ناوړەش
سەر هەلەدا.

سیاه سرفه / siyāhsorfe /: اسم. قۆتك؛
قۆزەرەشە؛ كۆخەرەشە؛ كۆكەرەشە؛
كوخكارەش؛ سیه قوته؛ قورباجە؛ خەندە كۆكە؛
كووكەى دوودەنگى؛ نەخۆشى چلكى مندا لان
كە بە ھىرشى بە تەوژمى قۆزە و ھاژەى ھەناسە
و یاو و درم، دیارى دەدا.

سیاهسنگ / siyāhsang /: اسم. بازار؛ بەردەرەشە؛
جۆرئ بەردى رەشى وردیلە و رەنگاوپرەنگ:
بازالت

سیاه سوخته / siyāhsûxte /: ها. صفت. [گفتارى]
رەش ھەلگەراو؛ رەشتالە؛ بە رەنگى پىستى
قاوھى يان سەوزى تۆخ [از چەرەى سیاه سوخته اش
پیدا بود، اهل جنوب است: لە چارى رەش ھەلگەراويدا
دیار بوو، خەلكى باشوورە].

سیاه قلم / siyāhqalam /: ها. /فارسی/ /مغرب از
یونانی/ اسم. سیاق لەم؛ چەشنى وینە کیشى كە
تەنیا لە قەلەمىكى رەش كەلك وەرەگرن.

سیاهك / siyāhak /: اسم. كویرەك؛ كویرك؛
كیرۆ؛ كویروو؛ كۆروو؛ رەشك؛ زىقان؛ زیوان؛
زیزانە؛ زیزان؛ ناوی گشتى برئ نەخۆشى قارچى
دەغل و دان.

سیاهكار / siyāhkār /: ها. ان. /صفت. [مجازى،
ادبى] ۱. بەدكار؛ خراپكار؛ تاوانبار ۲. ستمكار؛
ناحقى كار.

سیاهكارى / siyāhkārî /: ها. /اسم. [ادبى]
خراپكارى؛ بەدكارى؛ كارى ناڕەوا و پێچەوانەى
بایەخگەلى مرؤفايەتى.

سیاهگوش / siyāhgûş /: اسم. گوێرەش؛
۱. /ها/ سیولۆ؛ وشەك؛ ورشەك؛ وشەگ؛
ھەنگوینخۆر؛ گیانەوهرى گوهاندارى راوكر لە
تیرەى پشیلە، بە پیتی درێژ، كلكى كورت، گوڤى
مەندۆلەیی و پىستى قاوھىی ئامال سوورەو كە
بە بوونى ۲۸ ددان لە باتى ۳۰ ددان، لە باقى

كونەرەش؛ تەنئ گچكەى ئاسمانى بە گۆرەپانى
راكیشەرى زۆر بەھیزەو كە لە ئاكامى
لێك ھەلەو شەنەوھى ھەسارە پێكەو پەیدا دەبێ.

سیاه چرده / siyāhçorde /: صفت. رەشتالە؛
سیاچەرەدە؛ سیاوتالە؛ سیه والە؛ رەشكەلە؛
سیوالا؛ سەوزە؛ سیا تاوھ [چوان سیاچەردەى در زیر
درخت نشسته بود: لاویكى رەشتالە لە ژېر دارەكەدا
دانیشتبوو].

سیاه چشم / siyāhçesm /: صفت. چاوپرەش؛
چەم سیاو؛ خاوەن گلینەى چاوى رەش [مرد
سیاه چشم لهجەى ھندى داشت: كاپراى چاوپرەش
زاراوەى ھىندى ھەبوو].

سیاه دار / siyāhdār /: ها. /فارسی/ /کردى/ /اسم.
سیادار؛ دارىكى زل بە گەلای ھىلكەيى و
دانەدار و میوھى ناو كەدارى رەش و درشتەوھ:
سیاھارە؛ سیاھ درخت

سیاهدانه / siyāhdāne /: ها. /اسم. سیاو لە؛
رەشكە؛ كورە؛ ھەپرەش؛ ھەپرەشك؛ رەشكەى
نان: ۱. گيايەكى ئاليكى يەك سالانى خۆرەسك،
بە گەلای ھیل-ھیلی بارىك، گولى تاكى
شیری لیوارە شین و دەنكى رەشەوھ ۲. دەنكى
رەش، سێ گۆش و بۆنخۆشى ئەو گيايە كە بۆ
دەرمانیش دەشێ. ھەرەوھا: سیاھ تخمە

سیاهد رخت / siyāhderaxt /: سیاھدار
سیاهدل / siyāhdēl /: ان. /صفت. [مجازى]
دل رەش؛ دل سیاو؛ بەدگومان؛ خاوەن
دەرروونىكى پرکاوى و دردۆنگ: تیرەدل

سیاهرگ / siyāhrag /: ها. /اسم. سپارەگ؛ پرەگى
كە خوین بۆ دل دەگەرنیتەوھ و جەمشت و
گوشارى خوینى تیدا لە سوورەرەگ كەمترە.

سیاهرز / siyāhrûz /: ان. /صفت. [مجازى]
رۆژرەش؛ رۆژەرەش؛ رۆژكویر؛ كویرەوهر؛ خاوەن
ژیانى خەماوى و پرئازار.

سیاه زخم / siyāhzaxm /: اسم. تیراوى؛ سیا زام؛
برینا پرەش؛ نەخۆشى چلكى ھاوبەشى مرؤف و

چاو؛ چرسین؛ تەم و رەشایی ھاتنە بەر چاو
لە بەر کز بوونی سۆما یان شتیکی کوتوپەر
(جشم سیاهی رفت و اقدام روی زمین: چاوم
رەشکە و بیشکە ی کرد و داریامەو).

سیاهی زدن: [مجازی] رەش کردنەو؛ رەش
چوونەو؛ سیاو کەردە یو؛ تارمایی شتیکی
کەوتنە بەر چاو (چیزی از دور سیاهی می زد:
شتیک لە دوور مەو رەشی دە کەردەو).

سیاهی لشکر / siyāhīlaškar / اسم. سیایی لەشکر؛
رەشایی؛ دەستەیی لە خەلک کە تەنیا بو
نواندنی چری و زۆری ئاپۆرە کۆراونەتەو.

سیب / sīb / ها. / اسم. سیۆ؛ سیف؛ سیف؛ سام؛
ساوی: ۱. دارێ بە گۆلی چەتری، گەلای
کولکن و گەورەو ۲. بەری ئەو دارە کە خپ،
درشت، خۆراکی، ئاودار و شیرین یان ترش و
شیرینە و چەن جۆری ھەیە: سیب درختی

▣ سیب آدم: [کالبدشناسی] قەزەب؛ گۆزە ی ئەستۆ؛
خراپی گەردن / مل؛ کەلەبابە؛ دەرپەریوی بەر
گەروو کە بە ھۆی پیک گەیشتنی دوو لقێ
تیرۆتید پیک دی: سیبک

سیب درختی ▣ سیب ۲

سیب زمینی ▣ سیب زمینی

سیب قندک: شە کەرسێو؛ شە کەرسێف؛
سیف شە کەری؛ جۆری سیوی چکۆلە ی
شیرن.

سیب گلاب: سیفە گولای؛ سیوە لاسوورە؛
جۆری سیوی چکۆلە ی تام و بۆنخۆش.

سیب زمینی / sīb(e)zamîni / ها. / اسم.
سیف زەمینە؛ سیفە زەمینە؛ سیف زەمینە؛
سیب زەمینە؛ سیفە زەمینە؛ سیفی؛
سیفە زەربە؛ سیفەرۆک؛ سیوک؛ سیوخاکی؛
کارتینە؛ کارتۆل؛ کەرتۆف؛ کەرتۆپە؛ کرتۆپل؛
کرتۆفل؛ کارتۆفل؛ کەرتۆفل؛ کرتۆپ؛ کرکرووک؛
پەتاتە؛ پتات؛ پتەپتە؛ پوتپتە؛ پتیتە؛ پاکەپاکە؛
خە کە گازوولە؛ پتاخ؛ ھیلەماسی؛ ھیرەلماسی؛

تیرە ی پشیلە، ھاوێر دەبی ۲. [نجوم] وێنە یەکی
کزی گەردوونی دە ئاسمانی نیوہ گۆی باکووری
لە نیوان وێنە ی ورچی گەورە، گاریچی و
دوو پەیکەردا.

سیاهمازو / siyāhmāzû / بلندمازو

سیاهمست / siyāhmast / صفت. [مجازی]
رەشەمەست؛ مەستی مەست؛ بەدمەس؛
رەش مەست؛ سیامەس؛ زەمر؛ گیز؛ مەست و
کەلەلا (ەر وقت می دیدمش سیاهمست بود: ھەر کاتی
دەمدی رەشەمەست مەو).

سیاهمشق / siyāhmašq / ها. / فارسی / عربی / اسم.
رەشکەوسپیکە: ۱. راھینانی خۆشنووسی
بە تاییبەت بە زەل ۲. دێرێ کە بە قەلەمی
گەورە، بە شیوێ دووپات کردنەو ی وشە و
رستە لە ژێر، سەر، پال یان زێواری یە کتردا
دەنووسری ۳. [کنای] خۆ راھینان بە تاییبەت لە
کار و چالاکیەکی ھونەری (وہک شیعر، پەخشان،
فیلم و...) دا.

سیاہہ / siyāhe / ها. / اسم. سیایی؛ سیاہہ؛
لیستە؛ سیاہر؛ نامە یان دەفتەری کە ناو، ژمارە
یان چەندیتی ئەندامانی تاقمییکی تیدا نووسراو
(سیاہہ ی حقوق کارمندان: سیایی مووچە ی
کارگیران).

سیاهی / siyāhi / اسم. رەشایی؛ رەشاتی؛
سیاوەتی: ۱. رەشی؛ رەشیەتی؛ سیاوی؛ بار و
دوخی رەش بوون ۲. /ها/ تاریاتی؛ تاریکی؛
تاریکایی؛ نوته کی (ساهی شب: رەشایی شەو)
۳. /ها/ تارمایی؛ تیا؛ قەرە؛ توق؛ شتیکی
تاریکی ناروون کە بە ھۆی دووری و لیلیەو
ناناسری.

▣ سیاهی چشم: گلیئە؛ بیلبلە؛ ببیلکە؛
رەشکینە؛ پەلەز؛ رەشی چاو؛ رەشکە ی چاو؛
سیاوەلو چەما.

سیاهی لشکر ▣ سیاهی لشکر

▣ سیاهی رفتن چشم: رەشکە و بیشکە کردنی

سیخی کباب> ۲. هەر چه‌شنه شتیکی وه‌ک
سیخ ۳. [مجازی] ئه‌و به‌شه له شتی برژاو که ده
سیخ کراوه، یه‌که‌ی گوشت و جگر و... [از این
کباب دو سیخ خورده‌ام؛ له‌م که‌بابه دوو شیشم
خواردوه].

❑ سیخ زدن: ۱. سیخ پێداکردن؛ سیخ لێدان؛
سیخ کردنه شتی‌کدا؛ سیخ کوا پۆره‌ی
۲. [کنایی] تیوه ژەندن؛ نه‌قیزه لێدان؛ تیزه
دانن؛ زۆر هێنان بۆ که‌سێ بۆ نه‌نجامی
کارێک ۳. [کنایی] سیخ دان؛ هه‌ل‌خ‌راندن؛
زیخاندن؛ هه‌ل‌ز‌ر‌نگ‌اندن؛ ها‌ژ‌و‌تان‌دن.

به‌ سیخ کشیدن: ۱. له‌ سیخ دان؛ سیخه
کێشان؛ له‌ شیش دان؛ بلی‌سه‌که‌نه که‌رده‌ی؛
سیخ کردنه شتی‌کدا بۆ نیانه بان ناگر «کباب‌ها را
به‌ سیخ بکش: که‌باکه له‌ سیخ بده» ۲. [کنایی]
که‌باب‌کردن؛ برژاندن؛ برێژنه‌ی.

نه‌ سیخ سوختن و نه‌ کباب: [کنایی] نه‌ شیش
سووتان و نه‌ که‌باب؛ به‌ هیچ لا زبان
نه‌گه‌یشتن.

سیخ^۱: صفت. [گفتاری] راست؛ راس؛ سیخ؛ ره‌پ؛
قیت؛ قنج؛ قوت.

❑ سیخ شدن: راست بوونه‌وه؛ سیخ بوون؛
سنگ‌سنگ بوونه‌وه؛ گژ بوون؛ گژ بوونه‌وه [از
ترس موهای سرم سیخ شد: له‌ حه‌یه‌تان مووی
سهرم راست بووه‌وه]. هه‌روه‌ها: سیخ کردن

سیخچه /sɪxʃe/: /سم. داسگ؛ داس؛ داسووکه؛
داسووله؛ بژانگ؛ برژانگ؛ قه‌لاس؛ قه‌لتاس؛
قه‌لاس؛ قه‌لداس؛ سیخچه؛ قلچک؛ قلچگی
گوله‌گه‌نم.

سیخکی /sɪxaki/: قید. [گفتاری] ۱. سیخ‌ئاسا؛
وه‌کوو سیخ ۲. راست؛ راس؛ ره‌پ؛ قوت؛ ره‌پ.

سیخونک /sɪxúnak/: ها؛ /سم. زخت؛ زه‌خت؛
زه‌خته؛ زه‌قت؛ نه‌قیزه؛ نه‌قیزئ؛ سۆک؛ پیره‌سی؛
شه‌بیک؛ شتیکی نووک‌تیز و سیخ‌ئاسا،
چوارپێیانی پێ ده‌بزوینن یان ده‌په‌وتینن.

هێله‌رماسی؛ یاره‌لماسی: ۱. گیایه‌کی ئالیکی به
لکی ژێرخاکیه‌وه که‌ چهند چوو‌زی به
سه‌ریه‌وه‌یه و له‌ روانی ئه‌و چوو‌زانه لاسکیکی
ئه‌ستور به‌ دی دئ، گولی بنه‌وشی روون یان
سپی و به‌ کۆمه‌ل به‌ شیوه‌ی هیشووی چه‌تراسا،
گه‌لای لێک‌دراو و میوه‌ی خر و سوور و ژه‌هرن
ده‌دا ۲. سه‌لکی ژێرزه‌وینی ئه‌و گیایه که‌ ته‌ژی
له‌ ناشسته‌یه و بۆ خواردنیکه‌ هه‌مووانیه.

❑ سبب‌زمینی ترشی: سبب‌بن‌هه‌رد؛ سبب‌نه‌رد؛
سبب‌نه‌هه‌رد؛ گوله‌سپۆ؛ په‌ل‌ووک‌باخی؛
سپۆه‌هرزله؛ سپۆه‌ بن‌عه‌رزله؛ سبب‌ه‌رۆگ؛
سپۆی بن‌عه‌رز: ۱. گیایێکی ئالیکی به
لاسکی ریک و زیر و په‌ل‌په‌ل، لق‌ی هه‌وایی
زۆر کورت، گه‌لای ساکاری تاک که‌ به‌ سه‌ر
زه‌ویه‌وه ده‌ردئ و دوو جو‌ر گولی زه‌ردی
لووله‌یی له‌ نیوه‌راست‌دا ده‌رده‌کا ۲. لاسقی
بن‌ئه‌رزئ ئه‌و گیایه.

سیبک /sɪbak/: /سم. گوپزه: ۱. جو‌ره
سه‌رپچیکه‌ی خری پته‌وه که‌ تارا‌ده‌یی به‌ هه‌موو
لایه‌ک‌دا ده‌سوورئ «سیبک فرمان: گوپزه‌ی
فرمان» ۲. [گفتاری] سبب‌آدم [کالبدشناسی]
سیبل /sɪbl/: ها؛ [فرانسوی از آلمانی] /سم. نیشانه:
۱. ئامانج؛ کێلک؛ نیشانی ۲. ته‌خته‌ یان
مقه‌واه‌یه‌کی وینه‌دار یان نوانه‌دار که‌ بۆ راهینانی
تیراوێژی ده‌کرێته نیشانه.

سیتی اسکن /sɪtiˈyeskan, sɪtiˈeskan/: [انگلیسی]
/سم. [پزشکی] سیتی‌سکه‌ن؛ شیوه‌یه‌ک وینه‌گری
له‌ ئەندامانی له‌ش (وه‌ک می‌شک، گورچله‌ و...) به‌ هۆی
تیشکی نادیارێی ایکس و گاما بۆ
ناسینه‌وه‌ی ئەندامی نه‌خۆش و ده‌رمانی
نه‌خۆشی.

سیخ^۱ /sɪx/: ها؛ /سم. سیخ؛ سیخ؛ شیش؛ کاش؛
فیش؛ بژ؛ زیخ؛ شیشه: ۱. میله‌به‌کی باریکی
کانزایی و برێ‌جار چپووی به‌ نووکی تیزه‌وه که
پتر بۆ شت برژاندن به‌ که‌ل‌ک‌دئ «سیخ کباب:

سیر قهقراپی: رھوتی دواوه کی؛ بزاوی
پاشه کشانه و بهر مودوا؛ گهشتی دواگه پری.
سیر نزولی: رھوتی خواره کی؛ جوولانهوه
بهره وخوار.

□ سیر آفاق و انفس کردن: [دبی/شار و ولاتان
گهړان و له کار و باری خه لک پامان.

سیر کردن: ۱. گهړان؛ گهشت کردن؛ گهشت
و گیلان؛ کهوتنه پری له شوینیکه وه بؤ
شوینیکدی ۲. [گفتاری/پوانین؛ نوآپن؛
تهواشا کردن؛ سهیر کردن.

سیر ۱ / sîr، ها: /اسم، سیر: ۱. یه کهی کیشان
به رانبهر به ۷۵ گرمه ۲. سیری؛ سیروک؛
سیرک؛ گیاه کی تالیکی به سه لکی هه لتوقیوی
بن ئه رزله ی له تکه جیاوازی له ناو کاژی ناسک
و سپی، به گه لای هیلکه یی نووک تیر و گولی
سپی چه تریه وه ۳. سه لکی ئهم گیاه که
که لکی خوراک و دهرمانی هه یه.

□ سیر کوهی ۴ واک

از سیر تا پیاز: [مجازی/نووک و بهد؛ ورد و
درشت؛ خاس و خراو؛ سه رتا خوار؛ هه موو
بابه تی به وردی (نشست و از سیر تا پیاز ماجرا را
برایم تعریف کرد: دانیش و نووک و بهدی
رووداوه که ی بؤم گپراهه).

سیر: ۱. صفت، سیر؛ تیر: ۱. مری؛ تهسهل؛ مرد؛ مری؛
بی نیاز له شتیک به هوی بههرمه ندی لهو شته
بی که م و کووری (از غذا سیر شدن: تیر بوون له
چیش ۲. [مجازی/بیزار؛ وهرز (از زندگی سیر
شدن: له زیان تیر بوون) ۳. توخ؛ به رهنگی
یه کده ست، خه ست وخول و تاریکه وه (قهوه ای
سیر: قاوه یی توخ).

□ سیر شدن: تیر بوون؛ سیر بیهی: ۱. تهسهل
بوون؛ مری بوون ۲. [مجازی/بیزار بوون.

سیر کردن: تیر کردن؛ سیر کرده ی: ۱. به
ئهنده ی بهسندده چیش به که سی دان
۲. بی نیاز کردن ۳. [کنایی/لی بیزار بوون؛ چنه

□ سبخونک زدن: تیسه و ژان؛ تیوه ژانندن؛
تیوه ژهنندن؛ پیوه ژهنندن؛ نه قیزه دان؛
نه قیزه کوتان.

سیخی ۱ / sîxî: صفت. [گفتاری/ ۱. به سیخ؛
سیخدار ۲. راست؛ قیت؛ قنج؛ قوت.

سیخی: ۱. قید. ۱. سیخی؛ سیخیک؛ سیخیو؛
بلیسکیوه؛ هه ر سیخ (کباب سیخی چند؛ که باب
سیخیک چه نده؟) ۲. راست؛ قوت؛ به شیوه ی
قیت و ره پ.

سید / sayyed, seyyed، ها: /سادات/ [عربی/اسم،
سه یی؛ سهید؛ سه ی؛ سی؛ ئهوی له توره مه ی
پیغه مبهری ئیسلام بی.

سیدریت / sîdrît: [۹/اسم، [کانی شناسی/
سیدریت؛ که ربوناتی سروشتی ئاسن؛ جوړی
پؤلای سروشتی که له پؤلای ده سکرد قایم تره.

سیدد / sayyede, seyyede، ها: /عربی/اسم،
سه یزن؛ سه یزاده؛ سه یزا؛ ئنی که له توره مه ی
پیغه مبهری ئیسلام بی.

سی دی. / sî.dî، ها: [انگلیسی/اسم، سی دی؛
که رسته یه ک به شیوه ی په ره یه کی گرد و
ناسکی پلاستیکی بؤ گلدانه وه و گواسته نه وه ی
زانباری که مپیوتر (به دنگ و رهنگ و نووسراوه):
دیسک فشرده، لوح فشرده

سیر / siyar: [عربی/جمع ۴ سیرت

سیر / sayr: [عربی/اسم، گهشت: ۱. گهړانه؛
رهوت؛ کار یا رهوتی رویشتن له شوینیکه وه بؤ
شوینیک تر (سیر سعودی: گهړانه ی هه لچو)
۲. سهیر؛ گهشت؛ نوره؛ گهړان و ته ماشا؛ گهشت
و گیل؛ سیل (سیر آفاق و انفس: سهیری خه لک و
ولاتان).

□ سیر باطن: [مجازی/گهشتی دهروون.

سیر تکاملی: رهوتی گوروان؛ روشتن به رهو
پینگه شستن و کامل بوون.

سیر سعودی: رهوتی هه ورازی؛ چوون به رهو
بان.

بیزنه‌ی.

سیر^۱: قید: تیر؛ سیر؛ تیر و ته‌سهل؛ سیر و په‌
 «می‌خواهم سیر نگاهت کنم: ده‌مه‌وی تیر لیت
 پروانم».

— سیر: پیواژه. — سیر: — یان؛ جی «گرمسیر:
 گهرمه‌سیر».

سیرائی /sîrā'i/ سیرایی

سیراب /sîrāb/: صفت. تیراو؛ پاراو؛ به‌ش‌بردو و له
 ناوی پیویست.

سیراب بودن: ترهان؛ پاراو بوون؛ تیراو بوون؛
 تهر و بر بوون. هه‌روه‌ها: سیراب شدن؛ سیراب
 کردن

سیرایی /sîrābî/: اسم. ۱. /ها/ ورگ؛ کرش؛
 نه‌شقه‌مه؛ هور؛ هیلگ. ۲. کیپا؛ گیپا؛ کیپار؛
 گیپار؛ گیپ؛ گیپال؛ گیپه؛ پیخوری که له ورگ
 دروست ده‌کری. ۳. پاراوی؛ تیراوی؛ سه‌قا؛ دۆخ
 یان چۆناوچۆنی تیراو بوون.

سیرایی /sîrāyî/: اسم. [گفتاری] تیری؛ سیری؛
 ته‌سه‌لی «این بچه اصلاً سیرایی ندارد: ئەم منداڵه خۆ
 تیری بۆ نه‌یه» سیرائی

سیرت /sîrat/: ها؛ سیر: [عربی] /اسم/ [ادبی] مۆنه؛
 هو؛ خوو؛ خده و ناکار «صبر کن ای دل! که صبر
 سیرت اهل وفاست: سه‌برکه گیانه! سه‌بر مونه‌ی
 نه‌هلی وه‌فایه» هه‌روه‌ها: سیره

سیرت کردن: [گفتاری] خراب کردن؛
 بی‌ئابروو کردن؛ ئیلاقه‌کردنی کچ یان ژن.

سیرتوشی /sîrtoršî/: اسم. ترشی سیر؛ تورشی
 سیر.

سیرچشم /sîrčəšm, -čəšm/: ان: صفت.
 [مجازی] چاو‌تیر؛ بی‌واز و نیاز له شتی.

سیرخواب /sîrxāb/: صفت. [مجازی] تیرخه‌و؛
 تیرخه‌و؛ سیروهرم؛ بی‌نیاز به‌خه‌و له به‌ر زۆر
 نووستن.

سیرداغ /sîrdāq/: اسم. سیرداخ؛ سیری وردکراو
 و له رۆندا سووره‌وه‌کراو.

سیرسیرک /sîrsîrak/: ها؛ ان: /اسم/ سیریه؛
 سیرسیر؛ سیرسیریه؛ سیرسیرگ؛ سیرسیر؛
 سیرسیرک؛ میروویه‌ک به‌له‌شی قول و توخ،
 شاخی دریژ و مه‌چه‌کی چواربه‌ندی، بریکیان
 بی‌بال، که پتر له سه‌ر پیی دواوه ده‌زوون و له
 ژیر خۆل یان ماکی دارزیو یا گژ و گیاهه‌گه‌را
 ده‌که‌ن.

سیرسیرک خانگی: به‌رسورک؛ رپولک؛
 سوپ‌سور؛ سوپ‌سوره؛ سفره‌پره؛ سفره‌فره؛
 سیرسیره؛ سیرسیرک؛ سیرسیرگ؛ مه‌شکه‌دپ؛
 سیرسیره‌مای؛ سه‌یله‌مالی؛ سیرسیرگی.

سیرسیرک درختی: سیرسیره؛ چرچرک؛
 شیرشیره؛ جۆری سیرسیرک که لاسکی گیا
 ده‌سمی و گه‌رای تی‌ده‌کا.

سیرسیرک صحرائی: سیرسیرگه؛ سیرسیره
 ده‌شتی؛ له جۆره‌کانی سیرسیرک که زیان و
 میلمی گژ و گیایه.

سیرک /sîrk/: ها؛ [فرانسوی] /اسم/ سیرک:
 ۱. شوینی رانانی شانۆکی گیانه‌وه‌رانی
 ده‌سته‌مۆ، به‌نبازان، گالته‌چاران و چاوبه‌ستان
 «رفته بودیم سیرک خیلی دیدنی بود: چوو‌بووینه سیرک
 زۆر سه‌یر بوو» ۲. گرۆیه‌ک که به‌رنامه‌ی وا
 به‌رپۆه ده‌به‌ن.

سیرک‌باز /sîrkbāz/: ها؛ ان: [فرانسوی] فارسی
 /اسم/ سیرکیار؛ سیرک‌باز؛ هونه‌رمه‌ندی شانۆگیر
 له سیرک‌دا.

سیرم /sîrom/: از کردی /اسم/ [قدیمی] سیرم؛
 سیرمه؛ دوال؛ دفیل؛ دوهیل؛ دفیث؛ زویل؛
 زۆله؛ زیوار؛ ته‌سوو؛ پارچه‌ی له چه‌رم‌پراو.

سیرمانی /sîrmānî/: اسم. [گفتاری] تیری؛
 تیرایی.

سیرمانی نداشتن: تیری بۆ نه‌بوون؛ ناگای
 تیری نه‌زانین.

سیره /seyre/ سیره

سیره /sîre/: [عربی] سیرت

رېځکوپېک که کومه له بهک پېک دېتن <سیستم
متری: سیستمی متری> ۲. نیازم؛ دوزنه ۳. تۆر؛
ئوهوی به شینهوهی شتی یان به پړیوه بردنی
راژه گه لیکي وه نه ستوه ۴. ئهوهی (به تایبته
له مهر ماشین و دهز گاه) بیچم، پیکهاته، یان
شتومه کی تایبته هیه.

سیستماتیک / *sistemātik*: [فرانسوی] صفت.
سامانمهند؛ دوزنه دار.

سیستول / *sistol*: [فرانسوی] اسم، [پزشکی]
سیستول؛ قوناخی ویکهاتنه وه و کرژبوونه وهی
دل له خولیکی کار کردندا.

سیسموگراف / *sismog(e)rāf*، ها: [فرانسوی]
لهره نگار؛ لهره نگار؛ ئامرازی
بۆ ناسین و نووسینی شه پۆلی لهره،
به تایبته لهری بوممه لهرزه.

سیسمولوژی / *sismoloji*: [فرانسوی] اسم،
لهره ناسی؛ لهره ناسی؛ زانستی لیکولینه وه
سه بارهت به بوممه لهرزه و لهره گه لی
ده سکرد.

سیسمومتر / *sismometr*، ها: [؟] اسم، لهره پیټو؛
لهره پیټو؛ ئامرازی ئه ندازه گرتنی راده و مه ودای
لهره.

سیسمونی / *sīsmōnī*: [از سنسکریټ] اسم، جل و
پیداویستی کۆرپه، که له لایهن مالی دایکوه
پیش له دایک بوونی به دیاری بۆی دېتن.

سی.سی. / *sī.sī*: [انگلیسی] اسم، [مخفف]
سی.سی.؛ سانتیمتری چوارپالوو.

سی.سی.یو. / *sī.sī.yū*: [انگلیسی] اسم، [مخفف]
سی.سی.یو.؛ به شی تایبته تی چاوه دیر له
نه خوشانی دل له نه خوشخانه دا نیمه شب حالش
به هم خورده بردنش سی.سی.یو. نیمه شهو حالی
تیکچوو، بردیانه سی.سی.یو.

سیصد / *sīsad*: اسم، سیسه ده؛ سیسه ت؛
یهره سه ده؛ هیره سه ی؛ هیره سه ی؛ هیره سه ی؛
ژماره ی سه ره کی دوا دوو سه ده و نه وه و نۆ و

سیری / *sīrī*: اسم، تیری؛ تیره تی؛ تیرایی؛
ته سه لی؛ سیری؛ دۆخ یان چۆنیه تی تیر بوون.

سیریلی / *sīrīlī*: [فرانسوی] خط سیریلی،
خط

سیری ناپذیر / *sīrīnāpazīr*: صفت، تیری نه ناس؛
به بی توانایی یان تایبته نه ندی تیر بوون <عش
سیری ناپذیر: تینوویه تی تیری نه ناس>.

سیزاب / *sīzāb*، ها: اسم، گازین گیا؛
گیاتیراوی؛ گهری گیا؛ چهن جوړه گیای
گولداري هه میشه یی، به لاسک و گه لای
گوشتن، گه لای ددانه دار یا خو بی ددانه و
به رامهر به یهک، گولی گچکه ی سپی یان
که وهی رۆشنه وه.

سیزده / *sīzda(h)*: اسم، سیزده؛ سیانزه؛
سیازده؛ سیانگزه؛ سیزه؛ سینزه؛ زیارده؛
هیریس؛ هیرهس؛ ده و سی؛ ژماره ی سه ره کی
دوا ی دوازه و بهر له چارده.

سیزده / *sīzda(h)*: صفت، ۱. سیزده؛ سیانزه؛
سینزه؛ زیارده؛ دانه یهک زۆتر له دوازه دانه
۲. سیزده هم.

سیزده بدر / *sīzda(h)bedar*: اسم،
سیزده به ده؛ سینزه به ده؛ سیانگزه وه ده؛
سیانگزه ی وه هار؛ رۆژی سیزده هه می خاکه لیوه
که له جینگه لی کۆنی ئیرانیه و خه لک له و
رۆژدا به گشتی ده چنه سه یران.

سیزدهم / *sīzdahom*: صفت، سیزده هم؛
سیانزه هم؛ به ریز، پله یان جینگه ی سیزده وه.

سیزدهمی / *sīzdahomī*: ضمیر، سیزده هه می؛
ئوهی له ریز، پله یان جینگه ی سیزده همدایه.

سیزدهمین / *sīzdahomīn*: صفت،
سیزده یه مین؛ سیزده هه مین؛ سیازده مین؛ به
پله، ریز یان جینگه ی سیزده هه موه.

سیستم / *sīstem*، ها: [فرانسوی] اسم، سیستم؛
سیستم؛ ۱. دهزگا؛ سامانه؛ کۆندام؛ گرۆیه ک له
شت، بابهت یان دیارده گه لی پیکه وه گیري

بەر له سیسد و یهک.

سیصد^۲: صفت. سیسه؛ یه رسه د: ۱. یه کی زۆر تر له دوو سه د و نه وه د و نو دانه ۲. سیسه ده م.

سیصد م / sîsadam: صفت. سیسه ده م؛ سیسه دو م؛ به ریز، پله یان جیگه ی سیسه ده وه. **هیصد می** / sîsadamî: ضمیر. سیسه ده می؛ سیسه ته می؛ ئه وه ی له ریز، پله یان جیگای سیسه ده مایه.

سیصد مین / sîsadamîn: صفت. سیسه ده مین؛ سیسه ته مین؛ یه رسه ده مین؛ به پله، ریز یان جیگه ی سیسه ده مه وه.

سی سنار / sîsan(n)âr: اسم. [قدیمی، گفتاری] ۱. سی سنار؛ ۳۰ دینار؛ ئه وه نده ی ۶ شای یان ۳۰ دیناری پاره ی کۆنی ئیران^۲. [کنایی] پاره یه کی زۆر که م.

سیطره / seytare: [عربی] / اسم. [ادبی] ده سه لات؛ ده سچوویی؛ چیری [می خواست سیطره ی خود را بر مجلس همچنان حفظ کند: ده یه وه یست ده سه لات ی خۆی به سه ر کۆردا هه روا به رده وام را گری].

سیفلیس / sîflîs: [فرانسوی] / انگلیسی [سیفلیس]

سیفن / sîfon: ها: [فرانسوی] / اسم. سیفون: ۱. ده فره ئاو ی که به داکیشانی لۆسه یی، ئاوه که ی به ته وژمه وه به ر ده بیته ناو کاسه ی ده سا و ده ی شۆر یته وه^۲. لوله یی که به گوشاردانی لۆسه ی سه ری، ئاوا کار ی ده کا^۳. [نامتداول] و شتر گه لوو؛ و شتر گه روو؛ گونجه ی سواله تی، سمندی یان چوده نی تیک خرا و بۆ را گوێزانی ئاو^۴. لوله یه کی چه ماوه به شیوه ی ~ به سه ریکی به رزتر له ویتری، که ترا و له کۆگه ی سه ره نزمه که وه هه لده کی شریته ناو لوله به رزه که وه، ئه م که رسته یه بۆ خالی کردنه وه ی تراوی کۆگاگه لی جی مه ترسی

وه ک باکی بنزین به کاردی * سیفون

سیفون / sîfon: [عربی] [سیفون]

سیفی / seyfi: [از عربی] [سیفی]

سیفیلیس / sîfilîs: [فرانسوی] / انگلیسی [اسم. سفلیس؛ فه رنکی؛ هالۆق؛ بای بوور؛ نه خۆشیه کی کۆنی په تایه که تووشی ئه ندامانی شه رم دی. هه روه ها: سفلیس؛ **سیفلیس**

سیک / sîk: ها: [از هندی] / اسم. سیک؛ ئایینیک له هیندوستان؛ شوینکه و تووانی ئایینی «وشنو» که لقیک له دینی بووداییه.

سیکل / sîkl: ها: [فرانسوی] / اسم. چهرخه؛ خول: ۱. ماوه کاتی که زنجیره روودا و یان دیارده گه لیکی تیدا روو ده دا [سیکل کرین: چهرخه ی که ربون] ۲. ده وره؛ ماوه یه کی دیاریکرا و بۆ جیبه جی بوونی کارگه لیک [سیکل اول: خولی یه که م].

□ **سیکل کرین** [چهرخه کرین، چرخه

سیکلāmēn / sîklāmen: [فرانسوی] [نگونسار] **سیکلمه** / sîklame: [از فرانسوی] / اسم. ۱. **نگونسار**^۲. په مهبی به به نه رهنگیکی به نه وشه وه. **سیکلمه**^۳: صفت. به رهنگی په مهبی به نه رهنگ به نه وش.

سیگار / sîgār: ها: [فرانسوی از اسپانیایی] / اسم. سگار؛ سیار؛ سیگار؛ جگه ره؛ جگاره؛ جفاره؛ جفهره؛ توتنی ده کاغه زه وه پینچرا و بۆ کیشان.

□ **سیگار برک**: جگه ره ی به رگ؛ گه لا؛ گه لا توتنی لیکه وه پینچرا و بۆ کیشان.

□ **سیگار پیچیدن**: لا پینچان؛ سیگار / جگه ره / سیگار پیچانه وه؛ جگه ره ره پیچنه ی؛ توتن به کاغه زکردن و سازکردنی سیگار.

سیگار کشیدن: سیگار / جگه ره / سیگار کیشان / خواردن؛ جگه ره کیشای / کیشته ی؛ هه لمژینی دوو که لی جگه ره «جوان کم سالی

ایستاده بود و داشت سیکار می کشید؛ لایوژه یه ک
وهستا بوو خهریک بوو سیکاری ددکیشا».

سیگاری^۱ / sigārī ، ها: /فرانسوی/ اسم،

۱. سیگاری؛ سیگار فروش؛ جگه ره فروش
۲. غه ره غه ری به نی باریک و دریژ.

سیگاری^۲ / ها: / صفت. سیگاری؛ سگاری؛ سیاری؛
جغاره کیش؛ جغاره خور؛ جغره خور؛
جغره کیش؛ جگه ره خور؛ جگه ره کیش؛
ثالووده ی سیغار «من سیکاری نیستم؛ من سیکاری
نیم».

سیگما / sigmā: / یونانی/ اسم، سیگما؛
۱. هه ژده هه مین پیتی ئه لف و بیته که ییونانی
«δ»: زیگما

سیگنال / signal ، ها: /فرانسوی/ انگلیسی/ اسم،
سیگنال: ۱. هه نار؛ هه وه؛ ئامازه ی دهنگی یان
تیشکی ۲. بوق؛ فیهه.

سیگنال سیستم / signālsistem ، ها: /فرانسوی/
اسم، ده زگای ئامازه کهر.

سیل / seyl: /عربی/ اسم، لافاو؛ ۱. لیفاو؛ لاپاو؛
سیلاو؛ لاسامه؛ لاختیز؛ لاو؛ لهی؛ لهی؛ لیشت؛
لی؛ لی؛ لا؛ لالاف؛ لیسه ر؛ لییه؛ لوشاو؛ له هر
۲. /مجازی/ شالاو؛ لیثاو؛ هه رشتی که وه کوو
کوماییکی زل له کتوپرا به ربیته وه «سیل سپاه
دشمن؛ شالای سوپای دوژمن».

سیل آمدن: لافاو/ سیلاو/ لاختیز ههستان؛
لافاو/ سیلاو/ لاختیز هاتن؛ لاو ئامه ی «در جنوب
سیل آمد و خسارات زیادی به بار آورد؛ له باشووردا
لافاو ههستا و زهره یکی زوری دا».

سیل گرفتن: لافاو داگرتن؛ ئاو داگرتن؛ لاپال
داگرتن؛ لاوهره گیرته ی «خیلی از زمینهای
کشاورزی را سیل گرفت؛ لافاو زوری زوی و زاری
داگرت».

سیل / sil: / ها: /عربی/ اسم، سیل
سیلاب / seylāb: /عربی/ فارسی/ اسم، لافاو؛
لیفاو؛ لاپاو؛ لالاف؛ لاشاو؛ لیثاو؛ تیژاف؛

لاختیز؛ سیلاو؛ ئاو ی که به هوی لاهوه دی
«سیلاب بخشی از شهر را فرا گرفت؛ لافاو به شی
له شاری داگرت».

سیلاب / silāb ، ها: /فرانسوی/ اسم، /زبان شناسی/
برگه؛ بهش؛ بره؛ بچوو کترین یه که ی زمانی
په یقین، دوا ی واج، بریتی له (لای کهم) پیتیکی
دهنگدار و یه کیکی بی دهنگ.

سیلان / sayalān: /عربی/ اسم، /ادبی/ رهوانی؛
بزاقی ماکئ شل.

سیلان / silān: /عربی/ اسم، شیرهی خورما.
سیل بند / seylband ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم،
بهند؛ لاوگر؛ بهربند یان دیواری که بو بهرگری
له هه لمته ی لافاو دروست کراوه.

سیلت / silt: /عربی/ اسم، /زمین شناسی/ سیلک؛
خوله بهردی دهنگ وردی بچوو کتر له زیپک و
گه وره تر له دهنگی گله ئیربار که نزیکه ی ۰/۳
میلی متره و له بن چۆم و زئ و زیباراندا به دهم
با و ئاوه وه دهنیشی.

سیل خیز / seylxîz: /عربی/ فارسی/ صفت.
لافاوگر؛ لافاوگه؛ به تاییه تمه ندی لافاو داگرتن
«ایجاد سد و سیل بند در مناطق سیل خیز ضروری است؛
دانانی بهند و لاوگر له ناوچه گه لی لافاوگر دا
پنیوسته».

سیلر / sîler: /انگلیسی/ اسم، سیلیر؛ درزگر؛
هه ر یه ک لهو ماکانه ی که بو بهرگری یا
گرتنی درز و که لین، رووکاریکی پی سواخ
دهدن.

سیل زده / seylzade ، ها: هان: /عربی/ فارسی/
صفت. لافاو لیدر او؛ لافاو بردوو؛ ئاو بردوو؛
گه زنگاز به هوی لافاووه.

سیلک^۱ / silk: /انگلیسی/ اسم، هه وریشم؛
ئاوریشم.

سیلک^۲: صفت. هه وریشمی.
سیل گیر / seylgîr: /عربی/ فارسی/ صفت. لافاوگر؛
به ر لافاو؛ وه ره لاو؛ لاوداگر؛ لافاوگه؛ لیفاوگر؛

چه پلاخه؛ شه پيله؛ شه ماق؛ چۆماخ؛ زهر پئی که به له پئی دهست له دهم و چاو و لاملی که سئی دهدری.

☐ سیلی خوردن: زلله / شه پلاخه / چهک خواردن؛ شه قه زله خواردن؛ که شیده واردهی «من هم چند سیلی خوردم؛ منیش چند زللهم خوارد».

سیلی زدن: زلله / چهک / شه پلاخه لیدان؛ له پارچه داین؛ شه پلاخ دهی ونهی «یک سیلی زد به صورتی؛ زلله بده کی دا به لاملدا».

سیلیس / silis: [فرانسوی] / اسم / [شیمی] / سیلس؛ ئەنیدرید ئەسیدی سیلیسیک، که بی خهوشه که ی سپی یان بی ڕهنگه و به زۆری له سروشتدا دهس ده که وئ، له چی کردنی شیشه، ئامیری چاوی، خانووبه ره و سواله تدا به کار دئ.

سیلیسیم / silis(i)yom: [فرانسوی] / اسم. سیلیسیوم؛ توخمی کیمیای ناکانزا، به ژماره ی ئەتومی ۱۴ و کێشی ئەتومی ۲۸،۰۸ که له دواي ئوکسیژن، زۆرترین توخمه و نزیك به ۱٪ له توێکله ی نه گۆری

زهوی پێک دێنێ: سیلیکن

سیلیکن / silikon: [فرانسوی] / اسم. [شیمی] / ۱. / ها / سیلیکون؛ ناوی گشتی تا قمتی له لیکدراوه گهلی دهسکردی پولیمر ۲. ☞

سیلیسیم

سیم / seyyom: [گفتاری] / سیههم؛ سیههم. سیم / sim، ها: / اسم. سیم: ۱. تیل؛ تیله؛ تهل؛ رپسه یان تهلی نه رم بۆ کاری جۆراوجۆر (وهک گواستنه وهی کارهبا یان ئیلیکترۆمیغناطیس)، که له کانزا و به کۆتهری جیاواز و پتر به پۆشه نیککی لێپاریزه وه چی ده کری ۲. / ادبی / زیو؛ زیو؛ زیف؛ نوqrه ۳. تیل؛ تیله؛ تار؛ تان؛ تال یان ژیی ئامیر گهلی مووسیقای ژیدار «سیم

سیلاوگر؛ سیلگا «از ساخت و ساز در زمینهای سیل گیر جلوگیری شد؛ له کردنه وهی زهویگهلی لافاوگر بهرگری کرا».

سیلندر / silandr، ها: [فرانسوی] / اسم. سیله ندر: ۱. گرۆقه؛ گلیل ۲. فاپۆره یه کی گرۆقه ره موتوری ماشیندا که پیستوونی تیدا ده بزئوی ۳. که رهسته و شتی گرۆقه.

سیلو / silû, sîlo، ها: [فرانسوی از اسپانیایی] / اسم. تاپو؛ کهوار؛ کان؛ کاریتان: ۱. بینایه کی گهوره ی گرۆقه ری بۆ هیشته وهی دانه و پله، سیمان و وهک ئەوانه ۲. [کشاورزی] چالێ که به گژ و گیا پر ده کریتنه وه و به په ستاو تن کپی ده که ن و به خاک دا یده پۆشن هه تا به ترشان، پێخۆری باشر بۆ ئازە لان بێته دهست ۳. [گفتاری] هه مبار؛ ئەمبار؛ هه مبار.

سیلوانیم / [silvān(i)yom] [؟] تلوریم

سیلور / silver: [انگلیسی] / اسم. ۱. زیو؛ نوqrه؛ کانزای هه وال زیر ۲. ئالیاژی مس و نیکل به ۱٪ مهنگه زه وه، که به زیو بریقه دار کراوه و دهفر و کهوچک و چنگالی لئ دروست ده که ن. سیلورین / silor(i)yan: [فرانسوی] / اسم. سیلورین؛ سییهه مین دهوره له خولی پالیئوزوییک له ۴۴۰ تا ۴۰۰ میلیون سالی له وه و پیش که تیدا هه وه لئین گیانه وه رانی وشکانی ده رکه وتن، بهر له وان ژبانی گیانه وه ری له ده ریاژی به و لاوه چتر نه بوو.

سیلی / sili، ها: / اسم. زله؛ زله؛ زله؛ زله؛ شه په زله؛ شه پازله؛ شه پازله؛ شه پازله؛ شه قازله؛ شه قازله؛ شه قه زله؛ شه قه زله؛ شه پاله؛ شه پاله؛ شه پال؛ چهک؛ چه پاله؛ که شیده؛ که شيله؛ شرن؛ شرما؛ شه قام؛ سهنتی؛ شه پۆلکه؛ شه پۆلک؛ دهخش؛ سه تره؛ له کما؛ لامات؛ له پارچه؛ عیشت؛ شه په لاغه؛ شه پلاخه؛ شه پلاخ؛ شه پلاخ؛ شه پلاخه؛ شه پلاخ؛ شه په لاخه؛ شه پالمه؛

چل دان.

سيمهای کسی قاتی شدن: [مجازی، گفتاری]
تيکچوون؛ شپرز بوون؛ شيوانی که سيک؛
سهر له که سيک شيوان؛ ئالۆزيان؛
تووشيارى ئالۆزى زهينى بوون «سرهمين
قضية سيمهايش قاطى شد: ههر له سهر ئه و
بايه ته تيکچوو».

به سيم آخر زدن: [مجازی] چش له ههموو
شتى کردن؛ به توون لى کردن؛ بۆ پروبه پروو
بوونه وه له گهل بارىکدا، له هيچ نه سلهمينه وه
و موکور دهست بۆ ههموو شت بردن «ديدم
چاره‌ای نيست، به سيم آخر زدم و توى آب پریدم: ديم
چار نيه، چشم له ههموو شتى کرد و بازم دايه نيو
ئاوه که وه».

سيما^۱ / sîmā: [عربی/اسم، [ادبی] سيماء؛
سهروسيما؛ سه کوت؛ ريخت؛ بيچم؛ سه کوم؛
ديمن؛ په چک؛ به چک؛ سکه؛ سکوم؛ نموود؛
ماژه؛ قهواره؛ ئه دگار؛ ئادگار: ۱. پروومهت؛
روخسار؛ چار؛ دهم وچاو؛ چر و چهنه؛ چر و چاو؛
چههره؛ سهحت؛ پروو؛ ديم؛ روى ۲. دیدار؛
تهحر؛ قه‌لخت؛ قه‌لافهت؛ قيافه؛ قله؛ ماعد؛
سهر و سه کوت؛ که سم؛ ته شک؛ زهرا؛ په‌زا؛
رهخت؛ تووز؛ ديامان.

- سيماء^۲: پيوژه. - ديمهن؛ - پروومهت؛ - تووز؛
- نموود «پرى سيماء: پهرى ديمهن».

سيماب / sîmāb: [ادبی] سيماف؛ زيو؛ زيوه؛
جيوه.

سيمان / sîmān: [فرانسوى] اسم، چه مهنه؛
چيمه‌نتۆ؛ چيمه‌نتوو؛ سميت؛ سمنت؛ سيمان؛
گهردي که له پيژراني ئاههک و گلّه ئيربار
پيکدئ و به تيکه‌ل بووني ده‌گهل ئاودا رهق
داده‌گه‌رئ: سيمان پُر تلند

◻ سيمان پُر تلند سيمان

سيمانکاری / sîmānkārî: [فرانسوى] فارسى
[اسم، سيمانکاری: ۱. پيشه‌ی که سى که به

سه‌تار: سيمي سى‌تار^۴. جورىک ماسى
ئاوى شيرين که له قاسمه ده‌کا: ماهى سيم

◻ سيم افشان: سيمي چه‌پک؛ سيمي که له
چهن رسته‌ی سيمي باريک پيکه‌توو.

سيم برق: تيلي کاره‌با؛ سيمي پتر له مس بۆ
گواستنه‌وه‌ی کاره‌با. هه‌روه‌ها: سيم تلفن؛

سيم تلگراف

سيم خاردار: ئاسنورک؛ ئاسندرک؛
هه‌سن درک؛ درکه ئاسنينه؛ تيلي وارشی
درک‌دار.

سيم رابط: سيمي پتوه‌ند؛ له‌ته تيلي
پروو کيشدارى سه‌ريک پريز و سه‌ريک
دووشاخه، بۆ دريژتر کردنه‌وه‌ی سيمي
که رسته‌ی کاره‌بايى و ته‌له‌فون.

سيم راديو: تیکه سيمي پروو کيشدار به
دووشاخه‌يیکه وه بۆ گه‌ياندنى کاره‌با به
راديو. هه‌روه‌ها: سيم اتو؛ سيم تلفن؛ سيم
يخچال

سيم زمين: سيمي زهوى؛ سيمي ئيتر؛
ريسه‌يى له سيم بۆ دابين کردنى هيمنى له
ئاميرگه‌لى کاره‌بايى و به‌رگرى له به‌رق گرتن
و زيان ديتنى ئاميره‌که، به زهمينه‌وه‌ ده‌نين.
سيم ظرفشويى: سيم؛ ته‌ل فافۆن؛ هه‌وداى
کانزايى بۆ شوردن و بريقه لى خستنى ده‌فر و
دۆله.

سيم فاز: تيلي فاز؛ تيلي که له توڤرى به
شينه‌وه‌ی کاره‌باي کهم ته‌وژمدا له چاو نه‌رز
و به‌دهنه و لتاژى هه‌يه.

سيم کابل: تيلي کابل؛ کابل.

سيم نول: تيلي نۆل؛ تيلي که له توڤرى
به‌شينه‌وه‌ی کاره‌باي کهم ته‌وژمدا له چاو
ئه‌رز و به‌دهنه و لتاژى سيفر يان زۆر
که‌مى هه‌يه.

◻ سيم کشين: ۱. سيم داخستن؛ سيم کيشان
۲. [مجازی، گفتاری] چل کيشان؛ چل وه‌شانن؛

سیمان کار ده کا ۲. /ها/ کارگهی دروست

کردنی بهره‌میی سیمانی. هه‌روه‌ها:

سیمانکار

سیمانی / simāni: [فرانسوی] صفت. سمتی؛

سیمانی؛ چیمه‌نتوویی «آجر سیمانی؛ ئاجووری

سمتی».

سیمبان / simban: ها؛ ان:/اسم. سیموان؛

تیلئان؛ کریکارئ که چاوه‌دیری سیمی کاره‌با،

برووسکه یان ته‌له‌فوونی وه ئه‌ستویه.

سیم‌پوش / simpûš: ها:/اسم. سیم‌پوش؛

تیل‌پوش؛ لوله‌یه‌ک که کابل داده‌پوشی و

ده‌پار‌یزئ.

سیم‌پیچ / simpîč: ها:/اسم. سیم‌پیچ؛

سیم‌لوله؛ سیملول؛ سیمیکی لول‌پیچ که به

هوی تیپه‌رینی کاره‌باوه، مه‌یدانی میگناتیسی

به‌دی دینیت. سیم‌لوله

سیم‌چین / simčîn: ها:/اسم. سیم‌چن؛ جوړئ

ئه‌مۆرده‌ست به شه‌ویله‌کی تیژی که‌وانه‌یه‌وه بو

برینی سیم.

سیم‌رخ / simorq: /اسم. سیم‌رخ؛ سیمورخ؛

سیم‌رخ؛ سیم‌رخ؛ سیم‌رخ؛ سیم‌رخ؛

۱. /ها/ مه‌لیکی ئه‌فسانه‌یی که نمانای

ژیرییه و ده کیوی قافدا ده‌ژی ۲. [تجوم/

عه‌نقا؛ وینه‌ی گه‌ردوونی له ئاسمانی

نیمه‌گۆی باشووریدا.

سیم‌فام / simfam: /صفت. [دبی] زیوین؛ زیوین؛

زیوی؛ زیولام؛ به‌رنگی زیو «پرتو سیم‌فام ماه‌بر

همه‌جا گسترده‌بود؛ تریفه‌ی زیوینی مانگ له هه‌موو

لاوه‌بلاوه‌ی کردبوو».

سیم‌ک / simak: ها:/اسم. قولاپه‌یان

چیوی سه‌رچه‌وت که تالی هه‌وریشمی پی

با ده‌دهن.

سیم‌کارت / simkârt: ها:/ [از انگلیسی] /اسم.

سیم‌کارت؛ کارتیکی تایه‌تی بو ریخستنی برئ

که‌رسته‌ی کاره‌بایی (وه‌ک ته‌له‌فوون، کارتی بانکی

یان قولفی کارتئ).

سیمکش / simkeš: ها:/اسم. سیمکش؛

۱. که‌سئ که پیشه‌ی دامه‌زاندنی سیمه‌بو

کاری جو‌راو‌جوړ ۲. ئامرازئ که زیرینگه‌ران

تیلی زیو و زیوی پی ساز ده‌که‌ن.

سیمکشی / simkeši: /اسم. سیمکشی؛ کار و

په‌وتی دامه‌زاندنی سیم و پیدایسته‌کانی له

شوینیکی تایه‌تی بو پیک‌هینانی خولگه‌یان

تۆرکی نوئ. هه‌روه‌ها: سیمکشی کردن

سیمگون / simgûn: /صفت. [دبی] زیوی زیوین؛

زیوینه؛ زیولام؛ زیفی؛ سینه‌م؛ سیمه‌ن؛ وه‌ک

زیو.

سیم‌لخت‌کن / simloxtkon: ها:/اسم.

سیم‌رووتین؛ جوړیک ئه‌مبورده‌ست که لیواره‌ی

شه‌ویله‌کانی به‌روه‌ناو داشکاوه و سیمی پی

رووت ده‌که‌نه‌وه.

سیم‌لوله / simlûle: /اسم. سیم‌پیچ

سیمئ / simî: /صفت. سیمی؛ ته‌لی؛ تیلی؛

۱. چی‌کراو له سیم «تور سیمی؛ تۆری سیمی»

۲. سیم‌دار (تلفن سیمی؛ ته‌له‌فوونی سیمی) ۳. به

تابه‌نی سیمی «دفتر سیمی؛ ده‌فته‌ری سیمی».

سیم‌کردن: سیمی کردن؛ به‌رگ‌گرتنی

کتیب و ده‌فته‌ر به‌تیرۆکردنی سیم له

ریزه‌کونی په‌راو‌یزدا به‌جیگه‌ی تابهن.

سیمیا / simiyā: [مغرب] /اسم. [قدیمی]

سیمیا؛ له‌زانسته‌کۆنه‌کان، که پنیان‌وا‌بوو

به‌و‌زانسته‌وه‌وشه‌و‌ناوی‌وا‌ده‌ست

ده‌که‌ون که به‌وته‌وه‌یان‌ه‌هر‌ویست و

داخوازیه‌ک‌جیبه‌جئ‌ده‌بی و هه‌روه‌ها‌بیر

و‌ه‌زری‌که‌سانی‌تری‌پی‌ده‌زانی.

سیمین / simîn: /صفت. [دبی] زیوین؛ سیمین؛

۱. سیمه‌ن؛ زیشین؛ زیوینه؛ سیمینه؛ سینه‌م؛

دروس‌کراو له‌زیو «جام‌سیمین؛ جامی‌سیمین»

۲. چۆر؛ سپی و بریقهدار وه‌ک‌زیو «سیمین‌ساق؛

به‌له‌ک‌زیوین».

سین / *sîn* / اسم، سین؛ سی؛ ناوی عهره‌بی
شازده‌همین پیتی ئه‌لفوبیتکه‌ی فارسی.

سیناپس / *sināps* / ها؛ [فرانسوی/انگلیسی] / اسم،
[کالبدشناسی] شوینی یه‌ک‌گرتنی دوو خانه‌ی
دهماری.

سینتیک / *sinetik* / [فرانسوی/اسم،/فیزیک]
سینتیک: ۱. لقئ له زانستی فیزیک که
ده‌په‌رژیته سهر کارتی‌کری هیز به‌سهر جووله‌ی
ته‌ندا ۲. کار و په‌وتی گۆرانکاربه‌کی فیزیکی یان
کیمیای * کینتیک

سین جیم / *sinçim* ، ها؛ / اسم، [تعریض]
باس‌وخواس؛ لی‌پرسینه‌وه «چرا داری این‌قدر
سین‌جیم می‌کنی؟» بۆ ئه‌مه‌نده خهریکی باس‌وخواس
ده‌که‌ی؟.

سینرژتیک / *sînerjetik* : [؟] / اسم، سینرژتیک؛
زانستی که له سهر به‌شداری کردنی پاژگه‌لی
سیسته‌میک له پیکه‌ینانی پیکه‌اته‌گه‌لی شۆنی،
کاتی یان کارکردی ده‌په‌رژئ.

سینرژیسیم / *sînerjism* : [؟] / اسم، هاویاری؛
ناریکاری، هاوکاری.

سینک / *sînk* ، ها؛ [انگلیسی] / اسم، سینک؛
کاسه‌ی ده‌فرشۆری؛ له‌گانی کانزایی که له
چیشته‌خانه‌دا له ژیر شیرێ ئاوه‌وه بۆ ده‌فر
شستن دایده‌نین ۲. [نامتداول] / له‌گان؛
کاسه‌ئاسایه‌ک بۆ ژیری مندال و نه‌خۆش.

سینما / *sinemā, sinamā* ، ها؛ [فرانسوی]
/ اسم، سینهما: ۱. بنیاه‌ک به‌یه‌ک یان
چهند ژووره‌وه بۆ رانی فیلم ۲. هونه‌ر و
پیشه‌ی سازکردنی فیلمی سینهمایی ۳.
که‌ره‌سته‌ی شاندانی فیلم (پروژیکتۆر،
په‌رده، ئاپارات و ...).

سینمای صامت: سینهمای بی‌ده‌نگ؛ زانیاری
سازکردنی فیلمی وا که ده‌نگی
هونه‌ریشه‌کانی تیدا نابیسری. هه‌روه‌ها:
سینمای ناطق

سینمایی / *sînemā'i, sinamā'i* : [فرانسوی] /
سینمایی

سینماتیک / *sinemātek, sinamātek* ، ها؛ /
[فرانسوی] / اسم، سینهمایه‌کی بچووک که ته‌نیا
فیلمی هه‌لکه‌وته و سه‌رکه‌وتووی تیدا پیشان
ده‌درئ.

سینماتیک / *sînemātik, sinamātik* :
[فرانسوی] / اسم، سینهماتیک؛ به‌شیک له
زانستی دینامیک که له سهر باوی شت،
به‌بی چاوکردن له جرم یا هیز ده‌کۆلێته‌وه:

کینماتیک
سینمادار / *sinemādār, sinamā-* ، ها؛ ان؛ /
[فرانسوی/فارسی] / اسم، سینهمادار؛ خاوه‌نی
سینهما.

سینماداری / *sinemādārî, sinamā-* / [فرانسوی]
فارسی] / اسم، سینهماداری: ۱. خاوه‌ن سینهما
بوون ۲. به‌په‌رهبه‌ردنی سینهما.

سینمارو / *sinemārow, sinamā-* ، ها؛ /
[فرانسوی/فارسی] / صفت، فیلمباز؛ هۆگر و
هۆکاره به‌رویشتن بۆ سینهما «جانه‌ای
سینمارو او را خوب می‌شناسند: لاوه فیلمبازه‌کان
باش ده‌یناسن».

سینماسکوپ / *sînemā(e)skop* : [فرانسوی] / اسم،
شپۆه‌ی فیلم‌هه‌لگری بۆ شاندان به‌سهر
په‌رده‌یه‌کی پان به‌پێژه‌ی پانی به‌دریژی ۱ به
۲، ۵.

سینماگر / *sinemāgar, sinamā-* ، ها؛ ان؛ /
[فرانسوی/فارسی] / اسم، سینهماوان؛ ئه‌وی کاری
به‌ره‌مه‌هێنان و ده‌رهێنانی فیلمی سینهماییه؛
سینماکار «یک سینماگر فرانسوی نیز در این جشنواره
شرکت داشت: سینهماکاریکی فه‌رانسه‌ویش له‌م
میهره‌گانه‌دا به‌شدار بوو».

سینمایی / *sînemāyî, sinamāyî* : [فرانسوی]
/ صفت، سینهمایی؛ سینمایی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر
به‌سینما «فیلم سینمایی: فیلمی سینهمایی».

سینمائی

سینوزیت /sinozīt/ : [فرانسوی] /سم،
[پزشکی] سینوزیت؛ نایسان و هه و کردنی
سینووس.

سینوس /sînûs/ ، ها: [فرانسوی] /سم،
[کالبدشناسی] سینووس؛ هلۆل و کلۆری
نۆئیسکی کاپۆل که پتر یان له گهل ڤیگای
هه ناسه دا له پێوه نیدان (وهک سینووسه کانی
لووت).

سینوسوئید /sînûso'id/ : [؟] /سم، [ریاضی]
که وانهی سینووسی؛ که وانهی وهک پێل (ه).

سینه ^۱ /sîne/ : /سم، ۱. سنگ؛ سینگ؛ سین؛
سینه؛ بهشی پێشووی لهش له ژێر ملهوه تا
ژوورهوی سک «سینه‌اش را جلو داده بود؛
سنگی دابوو پێشهوه» ۲. /ها/ سه‌رسنگ؛
سه‌رسین؛ مه‌مک؛ مه‌مه؛ چیچه؛ سینگ و
به‌رۆک، به‌تایبته له ژناندا «سینه‌های
برجسته‌ای داشت: سینگى خړ بوو» ۳. /ها/
[گفتاری] سنگ؛ سی «شریت سینه: شهره‌تی
سنگ» ۴. /مجازی/ ناخ؛ سینگ؛ سنگ؛ دل؛
هه‌ناو؛ هه‌ناف «سینه مالامال درد است ای دریا
مرهمی: ناخ پراوپر داخه، ناخ بۆ مه‌له‌میک»
۵. /مجازی/ یادگه؛ به‌ر؛ بیر؛ حافیه «همه را
از سینه نقل می‌کرد: گشتی له به‌ر ده‌گوتوه»
۶. سنگ؛ سنگه‌ل؛ سنگه؛ به‌ر «سینه‌ی کوه:
سنگه‌ی کێو».

☐ **سینه به سینه**: ده‌مه‌به‌ده‌م؛ ده‌ماوده‌م؛
سینه‌به‌سینه؛ به شیوه‌ی راگوێزانی سه‌ر
زاره‌کی «این داستان سینه‌به‌سینه نقل شده است:
ئهم چیرۆکه ده‌مه‌به‌ده‌م هاتوو».

☐ **سینه زدن**: سینگ کوتان.

سینه سپر کردن: [کنایی] سنگ کردنه
قه‌لخان؛ سنگ دانه به‌ر؛ له به‌ران به‌ر
که‌سی یا هیزیکه‌وه ڤاوه‌ستان و پاشگه‌ز
نه‌بوون «سالها در برابر مشکلات زندگی سینه

سپر کردم و آخ نگفتم: ساله‌های سال سینگم
دایه به‌ر ته‌نگ و چه‌له‌مه‌ی ژین و ده‌نگم
نه‌کرد».

سینه صاف کردن: /مجازی/ ئیج کردن؛ به کۆخ
یان دهر دانی هه‌وا، ڤیی هه‌ناسه به‌ردان
«سینه‌اش را صاف کرد و گفت ...: ئیحی کرد و
گوتی ...».

سینه کردن: /گفتاری/ ۱. گهل /هه‌ره‌وه‌ز
کردن؛ به‌ره‌ه‌ف‌کرنی ده‌سته یان
گرۆیه‌ک بۆ ئه‌نجامی کاریک ۲. وه‌به‌ر
نان؛ سه‌ر پێوه‌نان؛ لیکتر کۆکردنه‌وه و
دانه به‌ر خو و برد ۳. سک دان «دیوار
سینه کرده بود و داشت خراب می‌شد: دیواره‌که
سکی دابوو، خه‌ریک بوو دهر ڤووخا».

سینه ^۱: /صفت، [گفتاری] کۆم؛ داچه‌ماو؛ کوور؛ به‌ره‌وه
دهر چه‌ماوه.

سینه‌الی /sînâli/ : /سم، سینه‌الی: ۱. /ها/ هه‌ر
یه‌که له که‌سانی هۆزی که زۆربه‌ی خه‌لکی
ولاتی سربیلانکا پێک دێن ۲. زمانی ئه‌و هۆزه،
له زمانگه‌لی هیندو-ئێرانی.

سینه‌بند /sineband/ ، ها: /سم،
۱. سینه‌به‌ره؛ سینگه‌به‌ره؛ سینه‌به‌ند؛
سینه‌به‌ن؛ مه‌مه‌که‌به‌ن؛ مه‌مه‌که‌به‌ن؛ جوړی
ژێرپۆشی ژانه بۆ به‌رگری له داهێزانی
مه‌مکان ۲. به‌رسینه؛ وه‌رزین؛ سنگ‌به‌ند؛
به‌ره؛ به‌رسینگ؛ به‌رسینگه؛ به‌ره‌ک؛ به‌ره‌ی
زین؛ قایش و قرووشی سنگی ئه‌سپ.

سینه‌په‌لو /sînepahlû/ : /سم، [گفتاری]
سینه‌پالوو؛ پزوو؛ فرک؛ ئاف‌سینگ؛ به‌ره‌زام؛
ژان و برک له سه‌رماوه «هوا حسایی سرد شده،
این کت را بپوش وگرنه سینه‌په‌لو می‌کنی: هه‌وا
به‌راستی سارد بووه، ئهم کۆته له‌به‌ر که ده‌نا
سینه‌پالوو ده‌گری».

سینه‌چاک /sîneçāk/ : /صفت، [مجازی]
دل‌سووتاو؛ جه‌رگ‌بر‌ژاو؛ ئه‌وینداری زۆر به

تاسه ی خه م داگرتوو.

سینه خیز / *sînexîz*: اسم. سنگه خشکی؛ سینه خشیی؛ سکه خشیی؛ سکه خشکه؛ دۆخی لهش له کاتیکدا که ههر سهر و سنگ له زهوی بهرز بیتهوه و رویشتن له سهر ئانیشک بی.

□ **سینه خیز رفتن**: سنگه خشکی چوون؛ سکه خشیی کردن؛ راخوشین به سهر زهویدا به یارمهتی ئه ژۆ، ئانیشک و سهر ئهنگوستانی بی.

سینه درد / *sînedard*: درد^۲

سینه راما / *sînerāmā*: [فرانسوی] اسم. سینه راما؛ شیویه کی فیلم هه لگری که له سی دووربین و چهند که رهسته ی دهنگ هه لگری که لک وهرده گیرئ و به رووی په رده یه کی پانی چه ماوه دا و به سی پروژیکتوره وه نیشان دهرئ.

سینه ریز / *sînerîz*: ها:/ اسم. ناشق بهند؛ سینه ریز؛ ملوانکه ی به کۆمه ل شت پیوه هه لواسراو.

سینه زنی / *sînezanî*: ها:/ اسم. شینگیری؛ چه مه ره؛ تازی بهاری به خۆ کوشتن و به سهر سینگدانه وه.

سینه سرخ / *sînesorx*: ها:/ اسم. بوو که سووره؛ مه لیکی له تیره ی توو کا به سه ریشتی خۆله میشتی ئامال ئاوی و جووچکی رهش و سنگ و پالی سوور و فرینی نزمه وه.

سینه سوز / *sînesûz*: صفت. [مجازی] جهرگ سووتین؛ جهرگ بر؛ دل برژین؛ هۆی ئازاری هه ست و نهستی زۆر و درێژخایهن «آه سیه سوز؛ ئاخێ جهرگ سووتین».

سینه کش / *sînekeš*: اسم. سینگه لان؛ سینه کیش؛ سینه کهش؛ دهسه وه نه؛ لیس؛ دهسته وه هه راز؛ جیگای بهربلاو و راسا له

به رانه ره وه «سینه کش کوه؛ سینگه لانی چیا».

سینه مال / *sînemāl*: اسم. سینه خشیی؛ سنگه خشیی؛ سکه خشیی؛ خشکه به سهر ئانیشکه وه به شیویه یی که ته نیا سهر له زهوی بهرز بیته وه.

سینی / *sîni*: ها:/ اسم. سینی؛ سینیک؛ ته وه ق؛ ته باخ؛ ۱. بهر کهش؛ بهر گهش؛ مه عجمه؛ مه جومعه؛ مه جوعمه؛ مه جمه عه؛ مه جمه؛ یالته بهق؛ ته بسی؛ ده فریکی تهخت و پهل بۆ له سهر دانان و بردنی شتومه ک به تایبته ده فری خواردن و خواردنه وه ۲. بهر کهش؛ بهر گهش؛ مه عجمه؛ مه جومعه؛ مه جوعمه؛ مه جمه عه؛ مه جمه؛ یالته بهق؛ ئاوا ده فرئ به ناوه روکیه وه ۳. په ره یی که ده ژیر بهشی له که رهسته یه ک ده خرئ بۆ کۆکردنه وه ی دارژاوه ۴. مه نگری؛ له نگه ری؛ ده فریکی گرد و کهم تا زۆر گه وه له چئو که له به وه جاریدا که لکی لئ ده گرن ۴. [مکانیک] پاژیک له ماشیندا.

سینیور / *sîneyor*: [اسپانیول] اسم. سینیور؛ ئاغای؛ له نازناو و سه رناوه کانی ئاغه واتی ئوروو یا: سنیور

سیور سات / *siyûrsât*: [ترکی] سورسات

سیویل / *sîvîl*: [فرانسوی] صفت. ناچه کداری؛ ولاتی؛ شه خسی.

سیه^۱ / *siyah*: صفت. [مخفف، ادبی] رهش؛ سیاو؛ سیه.

سیه^۲: پێشوژه. رهش-؛ سیا-؛ سیه- «سیه چادر؛ ره شمال».

سیه جسم / *siyahcesm*: [فارسی/عربی] اسم. جسم سیاه □ جسم

سیه فام / *siyahfam*: صفت. [ادبی] رهشتاله؛ سه وه ره؛ رهش باف؛ رهش باو؛ ته خلک؛ تیله؛ تاله؛ سیازندۆق؛ سیازهندۆق.

ش

ش /š/: حرف. ش؛ نیشانه‌ی شازده‌هه‌مین پیتی
 ئەلف‌و‌بیتکه‌ی فارسی.

ش /še/: اسم. ۱. شی؛ ناوی شانزده‌هه‌مین
 پیتی ئەلف‌و‌بیتکه‌ی زمانی فارسی ۲. /مخفف/

ه؛ سالی هه‌تاوی «سال ۱۳۱۸ ش. سالی ۱۳۱۸ ی
 ه» ۳. /مخفف/ ژ؛ ژماره؛ ئەژمار «ش ۷۰: ژ ۷۰»
 (واتا: ژماره‌ی هه‌فتا).

ش - /š, eš / ضمیر. ۱. - ی؛ - ش؛ جیناوی
 ملکی لکاو بۆ سییه‌م که‌سی تاک «دستش؛
 کتابش؛ خانه‌اش؛ ده‌ستی؛ کتیبی؛ یانه‌ش» ۲. - ی/
 - ی؛ - ش؛ جیناوی به‌رکاری لکاو بۆ سییه‌م
 که‌سی تاک «بردش بانه و مدتی آنجا نگه‌ش داشت؛
 بردی بۆ بانه و له‌ویدا ماوه‌یه‌ک رایگرت».

ش - /eš / پسوند. - شت؛ - ش؛ نیشانه‌ی ناوی
 چاوگ «برش؛ آزمایش؛ پرشت؛ نازمایش».

شا - /šā / پیشواژه. /مخفف/ شاه شاه ۲-
 شابه /šā' ebe / [عربی] شابه
 شائق /šā'eq / [عربی] شایق

شاباش /šābāš / ها؛ /اسم. شاباش؛ شواش؛
 پووله؛ زه‌پ‌ئوشان؛ زه‌پ‌هوشان؛ پاره‌یی که له
 زه‌ماوه‌ندا ئەیکه‌نه سه‌ر بووک و زاوا یان ئەو
 که‌سه‌یدا که هه‌ل‌ده‌په‌ری.
 شابر /šābor / ها؛ /آلمانی/ اسم. شابۆر؛ بره‌ن؛
 بره‌ن؛ که‌ره‌سه‌یه‌کی وه‌ک مؤرەت، به‌ ده‌سته و

تێخه‌یه‌کی زۆر تێزه‌وه بۆ لابردنی پرزه و ورده
 لکی سه‌ر کانزا.

شابر زدن: شابۆر دان؛ بره‌ن/ بره‌ن لیدان؛
 تاشینی ورده لکی سه‌ر کانزا به‌ بره‌ن.
 شابک /šābek / ها؛ /اسم. /مخفف/ شابک؛
 شابه‌ک؛ ژماره‌ی سپارده؛ ژماره‌ی ستانداری
 نیونه‌ته‌وه‌یی کتیب.

شابلن /šāblon / ها؛ /آلمانی/ اسم. شابلون؛
 کلیشه؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک له وێنه‌ی په‌ره‌ی کانزایی
 یان پلاستیکی به‌ کون و درزگه‌لیکی به‌ شیوه‌ی
 پیت، ژماره یان شکلی جۆراوجۆره‌وه، بۆ
 نووسینی پیت، ژماره، ئەندازه‌گرتنی سه‌ری
 مه‌ته و...

شابلون زن /šāblonzan / ها؛ /ان؛ /آلمانی/ فارسی
 /اسم. شابلون کار؛ کلیشه‌کار؛ ئەو کریکاره که به
 شابلون؛ کار ده‌کات.

شابه /šābe / از عربی /اسم. هاوتا؛ هاومال؛
 نیشه؛ چه‌شن؛ جفت؛ له‌وینه «شابه ندارد؛ هاوتای
 نیه».

شاییزک /šābîzak / ها؛ /اسم. به‌له‌دوون؛
 گیائیه‌مه؛ سێوه‌خووغانه؛ هه‌نگووره‌تاله؛
 هه‌سه‌ن به‌گی؛ قیره‌گیا؛ تووله‌زه‌ره؛ گیاییکی
 ژاراوی له تیره‌ی باینجان، به‌ پشووێ ئەستور
 و قه‌له‌و و په‌گاژۆ، گه‌لای باریک و کورت، گولی

شاخ گل: لقی گول؛ په لی گول؛ لکی گول.

شاخ نبات: شاخه نهوات.

□ شاخ به شاخ شدن: شاخه و شاخ بوونه وه:

۱. شهر کردن؛ لیک هه لشاخان؛ لیک گیران؛

گریه ی «دیروز دامادها شاخ به شاخ شده بودند:

دویننی زواکان شاخه و شاخ بیوون»

۲. ویک که وتن؛ گه پچان؛ لیکدانی دوو

که ره سه ی گواستنوه له ږو به ږووی یه کدا

(با یک کامیون شاخ به شاخ شد؛ له گه ل کامیونیکدا

شاخه و شاخ بوون).

شاخ توی جیب کسی گذاشتن: [مجازی/

که سیک دنه دان؛ پف کردنه قولی که سیک؛

هه لخراندنی که سیک؛ که سیک هه لنان بو

کاری (به تاییه ت مملاتی له گه ل که سیک ترده)

(داری شاخ توی جیب می گذاری؟؛ خه ریکی دنه

ده ده ی؟).

شاخ در آوردن: [مجازی/ شاخ دهره پنان؛

شاخ زنیه ی؛ یه کجار سه رسو و پمان (از این

حرفش شاخ در آوردم؛ له م قسه یه شاخم دهره پنا).

شاخ زدن: قوچ تی هه لدان؛ شاخ تی هه لدان؛

شاخ لیدان؛ قوچدان؛ قوچ لیدان؛ شاخ وه شان؛

قوچ وه شانندن؛ قوچ هاویشن؛ قوچه ی؛ شاخ

شانه ی؛ شه قون؛ به شاخ له که سی یان

شتیک دان (مواظب باش ساخت نزن؛ وشیار به

ساخت لی نه دات).

شاخ کسی را شکستن: [مجازی/ ده می که سیک

شکاندن؛ چاو که سی چهرمگه و کردن؛

به زاندنی که سی یان شتیک (هر کس با من در

بیفتد شاخش را می شکنم؛ هه ر که سیکم لی راست

بیته وه ده می ده شکنم).

شاخ و دم نداشتن: [مجازی/ بی شاخ و بال

بوون؛ ئاسایی بوون؛ سه یر و سه مهره نه بوون

(این هم خانه، خانه که شاخ و دم ندارد؛ ئه م هیش

مال، مال خو شاخ و بالی نیه).

شاخ و شانه کشیدن: [مجازی/ هه ره شه کردن؛

گه وره و تاک و قاوه یی ئامال به نه وش و به ری

هینده ی گیل اسه وه که گه ییوه کانی ره ش و

بر یقه دارن: پلان

شاپو / šāpo، ها: [فرانسوی/سم، شاپو؛

له نگه ری؛ شه پکه؛ جوړه کلایکی پیاوانه ی

خرتی لیواړه گیراوه: کلاه لگنی

شاتر / šāter، ها: [انگلیسی/سم، شاتیر؛

په رده یه کی بچو و که له پشت دیافراگمی

دووربینی وینه گری و فیلم هه لگری

ئانالوگه وه که به باز بوون و به سرانی له

خیرایی جوړاوجوړدا، هه ندی لیدانی تیشک

له سه ر فیلمه که ته کووز ده کات.

شاتن / šāton، ها: [فرانسوی/سم، شاتون؛

ده سته ی پیستون که له گه ل بان و خوار کردنی

پیستوندا ده جوولی و میل له نگ له نیو موتوردا

ده سوورینته وه * شاتون

شاتون / šāton: [فرانسوی] شاتون

شاخ / šāx: ۱. شاخ؛ ستره؛ ستروو؛ ستر؛

ستره؛ ستره ه؛ ئه ستره؛ ره ه؛ شوق؛ شوته؛

قوچ؛ کلوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛ قوچ؛

هه‌ره‌شه و گوره‌شه کردن؛ گه‌فاندن؛ گه‌فین.

ازاین شاخ به آن شاخ پریدن: /کنایی/
شاخه‌وشاخ/ بانه‌وبان کردن؛ ئەم لق و ئەو لق
کردن؛ له سەر کاریک نه‌وه‌ستانه‌وه؛ له
کاریکدا دانهمه‌زران؛ نه‌حه‌وانه‌وه: این شاخ و
آن شاخ کردن

این شاخ و آن شاخ کردن ﴿﴾ از این شاخ به
آن شاخ پریدن

شاخابه / sāxābe، ها: /سم، ۱. سک‌دان و به‌ره‌و
پیش چوویی کۆمای ئاو (زه‌ریا، زیریار، چۆم) له
به‌ژدا ۲. لق‌ئاو، ئاوێ که له کۆمای ئاوێکی
گه‌وره‌تر (وه‌ک که‌نداو، زیریار یان رووبار) جوئ
بووه‌ته‌وه.

شاخدار / šāxdār، ها: /ان: /سم، قۆچدار؛
شاخدار؛ سترۆدار «جانور شاخدار: گیاندار
قۆچدار».

﴿﴾ دروغ شاخدار دروغ

شاخسار / šāxsār، ها: /ان: /سم، ۱. لک‌وپۆ؛
لق‌وپهل؛ پهل‌وپۆ؛ به‌شیک له دار که لق‌وپۆی
زۆری لێ‌بووه‌ته‌وه ۲. شالق؛ لق‌یکێ گه‌وره که
خۆی چه‌ندین لقێ هه‌یه.

شاخص^۱ / šāxes، ها: /عربی/ /سم، پیناسه:
۱. چه‌نینه‌یه‌کی نه‌گۆر و دلخ‌وازی وا که
ناسینه‌ری ئەندامیک له کۆمه‌لێکدا یه «شاخص
سلسیوس برای نشان دادن: پیناسه‌ی سلسیووس
بۆ نیشاندانی تین» ۲. ژماره‌یی که گۆرانی
که‌مینه‌یی له ئاست ژماره‌ی پایه‌ پیشان ده‌دا
«شاخص قیمت: پیناسه‌ی نرخ» ۳. پارامیتر «دما،
 فشار و رطوبت از شاخصهای جوئی‌اند: تین، ته‌وژم و
شی له پیناسه‌گه‌لی که‌شن» ۴. /قدیمی/ سه‌عاتی
هه‌تاوی؛ کات‌ژمیری رۆژی ۵. خه‌ت کیشیک
پله‌که‌دار بۆ ئەندازه‌گرتنی مه‌ودای خالگه‌ی
نه‌خشه‌هه‌لگری ۶. میل؛ ده‌مه‌یی که ژماره، لا
یان به‌ره‌و شوئینیک پیشان ده‌دات ۷. نیشاندەر؛
پیشاندەر؛ نوانه؛ پینوین ۸. پتوانه؛ پتومان؛

پتوهر.

شاخص^۲: صفت. هه‌لکه‌وته؛ هه‌لکه‌وتوو؛ به‌رچاو؛
دیار؛ گرۆبه‌ر «او در میان همکارانش شاخص بود: ئەو
له نێو هاوکاره‌کانیدا هه‌لکه‌وته‌بوو».

شاخک / šāxak، ها: /سم، شاخه‌ک:
۱. هه‌شکه‌ر؛ شاخ؛ زیده‌یه‌ک له بان سه‌ری
میرووان، هه‌زارپینیان و سه‌خت پیناسه‌وه که
وه‌ک ئەندامیکی هه‌ستیار کار ده‌کا ۲. قۆچکه؛
شاخۆچکه؛ چووکه‌له‌ قۆچ ۳. چل؛ پۆ؛ شاته؛
لکی گجکه‌ی دار.

شاخکدار / šāxakdār، ها: /ان: /صفت.
شاخه‌کدار؛ قۆچکه‌دار؛ شاخۆچکه‌دار؛ هه‌شکدار؛
به‌هه‌شک.

شاخ‌وبرگ / šāx-o-barg، ها: /سم،
له‌ق‌وپۆ؛ لق‌وپۆ؛ لک‌وپۆ؛ لق‌وپهل؛ له‌ق‌وپۆ؛
لک‌وپهل؛ پهل‌وپۆ؛ چل‌ووئل: ۱. بژوپۆ؛
جق‌وبه‌لگ؛ سه‌ره‌جه‌می چل‌وپۆی گیاه‌که
«شاخ و برگ درخت جلو پنجره را گرفته بود:
له‌ق‌وپۆی داره‌که به‌ر ده‌لاقه‌که‌ی گرتیوو»
۲. /مجازی/ رافه‌کاری زیده‌ له وتاردا «خیلی
به‌داستانش شاخ و برگ داده بود: زۆر لق‌وپۆی به
چیرۆکه‌کی دابوو».

شاخه / šāxe، ها: /سم، ۱. شاخه؛ لق؛ پهل؛
په‌لک؛ لپ؛ لک؛ لکه؛ له‌ژگ؛ قیت؛ تا؛ چلۆک؛
چل؛ شات؛ به‌شیک له لاسکی دار، ده‌وه‌ن یان
پنجه‌که‌گیا که وه‌ک ساقه‌ته‌یه‌کی بچووکت لێ‌وه
سه‌ره‌له‌دا «یکی از شاخه‌های درخت توت رفته بود
خانه‌ی همسایه: لق‌یک له دارتوه‌که چوو‌بووه‌ نێو
مالی دراوسێکه‌وه» ۲. لق؛ شاخه؛ پهل؛ به‌شیک
له کۆمه‌لێکی به‌ربلاوتر: /الف/ که باپیرانیان
یه‌کیکه «شاخه‌ی از گردهای کرمانجی را به قوچان
کوچ دادند: لق‌یک له کورده کرمانجیه‌کانیان به‌ره‌و
قوچان تاراند» ب) ده‌سته زمانگه‌لی که به‌ بۆنه‌ی
ویکچوونی وشه‌کانیان له‌گه‌ل زمانیکدا، پیکه‌وه
هاو ره‌گه‌زن «زبانهای ایرانی شاخه‌ای از زبانهای

شاخی: ماکی شاخین).

□ شاخی شدن: رِه قینه بهستن؛ رِه قیلَه بهستن؛ شه‌قار- وه‌قار بیه‌ی؛ رِه قَه هه‌لگه‌ران و وه‌ک ماکی شاخی لیته‌تانی به‌شِیک له سه‌رپیستی گیانداران «پاشنه‌هایش پینه بسته و شاخی شده بود: پاژنه‌کانی ببوونه پینه و رِه قینه‌یان به‌ستبوو».

شاد / šād : صفت. شاد؛ شاو؛ شای: ۱. گه‌وز؛ به‌که‌یف؛ ده‌ماخ‌چاخ؛ دل‌روون «همه شاد شدند: همه‌موو شاد بوونه‌وه» ۲. شادی هی‌نهر «روز شاد: رۆژی شاد». هه‌روه‌ها: شاد بودن؛ شاد شدن؛ شاد کردن

شاداب / šādāb / صفت. پهژ؛ سه رحال؛ گهش؛
گهوش؛ گهوز؛ نازاف؛ تهروبه؛ تهروتول؛
گهشوشلک؛ تهرچک؛ بسکوپری؛ ههفیاری
شادی (چهره‌ی شاداب؛ گل شاداب؛ روخساری پهژ؛
گولبی گهش).

شادابی / šādābī / اسم، پھڑی؛ گھشی؛ گھوشی؛
 بہ گھشہ یی؛ بہ نہ شہ یی؛ لہ گھشہ یی؛ تھر چکی؛
 تھر وہ پری؛ گول بہ دہ می؛ تیراوی؛ سہر حالی؛
 نازا فی۔

شادان / šādān / قید: شادان؛ به شادیه وه؛ به
که یفخوشیه وه؛ به دلخوشیه وه «شادان و خندان به
خانه بازگشت: شادان و دهم به پیکهنین گه رایه وه بو
مال».

شادباش / šādbāš، /ها/ اسم. پیروزیابی؛ شاگا؛
 شه‌گه؛ شابه؛ شواش؛ شاوانی؛ شوباش؛ شاباش؛
 وته‌یک به نیشانه‌ی به‌شداری له شادی یان
 دلخۆش‌بوون له سه‌رکه‌وتنی که‌سیک پی‌ی
 ده‌گوتری یان بۆی ده‌نوسری «حاضران در مجلس
 به‌ عروس و داماد شادباش گفتند: ئاماده‌ بوان له
 کۆرکه‌ پیروزیابیان له بووک و زاوا کرد».

شادخواری / šādxārī / ها: / اسم، [ادبی] کاری
 مهی خوار دنه وه هاوړی ده گهل که یف و
 خوشیدا. هه روه ها: شادخوار

شادروان / šādorvān / اسم. [قدیمی]

هندو-ایرانی هستند: زمانگه‌لی ئیرانی لَئیک له زمانه
هیندوو-ئیرانیه‌کانن) ج) به‌شیک له زانیاری که
بکریټ له به‌ستینگه‌لی پیوه‌نیداری تر جوئ
بکریټهوه «خون شناسی شاخه‌ی از علم پزشکی است:
خوین‌ناسی شاخه‌یه‌ک له زانستی بژی‌شکیه»
د) به‌شی له پِرخراوه‌یه‌ک «شاخه‌ی آموزشی وزارت
نفت: پهل‌ی فیرکاری وه‌زارته‌ی نموټ» ه) باریکه‌یی
که له جاده، رِووبار یان زیباریک جوئ ده‌بیټه‌وه
«شاخه‌ی از آب‌سیروان: لَئیک له ئاوی سیروان»
و) به‌شیک له چلچرا که گَلۆپیکی پیوه
هه‌لده‌واسرئ^۳. [زیست‌شناسی/لق؛ شاخه؛ پهل؛
له‌دابه‌شکراوه‌گه‌لی گیانه‌وه‌ری و گیایی؛
به‌شیک له زنجیره‌یی که خوئ ده‌بیټه‌ چه‌ند
پیز «شاخه‌ی پرندگان: لقی په‌له‌وه‌ران».

☐ شاخه‌ی گل: لقی/چلی/په‌لکی گول؛
په‌لی چکۆله‌ی گیاهه‌کی گولدار که گولی
پیوه بی «چند شاخه‌ی گل آورد و توی گلدان
گذاشت: چند لاق گولی هینا و خسته نیو
گولده‌وه».

شاخه‌ای /šaxe'î/؛ قید. ۱. لقیک؛ له‌قیک؛
چلیک؛ چلیو؛ په‌لی؛ له‌قیو «شاخه‌ای صد تومان
می‌فروخت؛ لقیکی به سهد تمه‌ن ده‌فروشت»
۲. چلی؛ په‌لی؛ به‌چلی؛ به‌پی‌لی لق «شاخه‌ای
حساب می‌کنند؛ چلی حسابی ده‌کهن».

شاخه - شاخه / šāxešāxe / صفت. لق - لق؛
لهق - لهق؛ پهل - پهل؛ چل - چل؛ زور لق و
پهل دار (رودخانه در آن نقطه شاخه - شاخه
می‌شود: چوم لهو شویندها لق - لق ده‌پسته‌وه).
هه‌روه‌ها: شاخه - شاخه شدن؛ شاخه - شاخه
کردن

شاخه نبات / šāxanabāt ، ها: [فارسی/عربی]
 اسم. شاخه‌نوات؛ تیکه‌نواتی که به شیوه‌ی لق
 دروست گراوه.

شاخی /šāxî/: صفت. شاخین؛ قوچی؛ له ماکی کراتین، واتا ماکی پیکهینه ری قوچ (ماده ی

۱. په شمال؛ خپوهت؛ هڅبه؛ تاول؛ چادره؛

سیامال ۲. سابات؛ ساوات؛ سه یوان؛ که پر ۳. به ربه ند؛ ناوگر.

شادروان / *šādravān*، *ان* / *صفت*.
خوالیخوښبوو؛ په وان شاد؛ خاوهن په وانی شاد به
بونه ی چاکه کاری له دریژایی ژباند (پیزناوی
مردووان).

شاد کام / *šādkām*، *ان* / *صفت*. *[دبی]*
که یفخوښ؛ به هره ور له شادی و خوښی به
هوی کامه رانیوه «دل شد به دیدار تو شاد کام؛
که یفخوښ بووم به دیداری تو».

شاد کامی / *šādkāmī*، *ها* / *اسم*. که یفخوښی؛
کامه رانی؛ دؤخ یان چونیته تی شاد و دلخوښ
بوون.

شادمان / *šād(e)mān* / *صفت*. *[دبی]*
شاگه شکه؛ شادمان؛ شادومان؛ دلخوښ؛
شاد؛ شا؛ که یفخوښ؛ به هره ور له شادی،
به تایبته شادی گه وره و دریژخایهن «از
شنیدن این خبر شادمان شد: له بیستنی هم
هواله شاگه شکه بوو».

شادمانه / *šādmāne* / *قید*. *[دبی]* به شادمانیه وه؛
شادمانانه؛ به شادیه وه؛ به دلخوښیه وه «شادمانه
می خندیدند: به شادمانیه وه پیډه کهنین».

شادمانی / *šād(e)mānī*، *ها* / *اسم*. شاگه شکه یی؛
شادمانی؛ شادومانی؛ خوښی زور؛ شابوویی؛
شادانی؛ شاهینه؛ دؤخ یان چونیته تی شاد بوون،
به تایبته به هره موند بوون له شادی گه وره و
دریژخایهن.

شادی / *šādī*، *ها* / *اسم*. خوښیان؛ شادی؛ شایی؛
سؤز؛ تووک؛ به ده ماغی؛ خوښی؛ خوښی-خوښی؛
گه شه؛ شهوق؛ په مهت؛ به که یفی؛ هه ون؛
ته په ده ماخی؛ که یف سازی؛ که یف خوښی؛ باری
ده روونی که له سر که وتوویی، به خته وه وری یان
هه بوونی شتیکی دلخوازه وه سرچاوه ده گری
«از شادی سر از پانمی شناختم: له خوښیاند پام زه وی

نه ده گرت».

شادی کردن: شادی کردن؛ شایی کردن؛
خوښی کردن؛ وه شی که رده ی؛ که یف
کردن؛ ده بر پینی خوښحالی و شادی خو
«همه می خواندند، می رقصیدند و شادی
می کردند: هه موو ده یان خویند و هه لده په رین
و شادیان ده کرد».

شادی آور / *šādī'āvar*، *šādiyāvar* / *صفت*.
دلغه که ری؛ دلخوښکه ر؛ شادیهین؛ به دیهینه ری
شادی.

شادیانه / *šādiyāne* / *اسم*. *[نامتداول]* شایانه؛
خوښی؛ چه پله پیزان؛ شایلوغان؛ کاری که
به نیشانه ی ده بر پینی خوښحالی له
رووداو ویک، نه نجام ده دریت (وه کوو
دیاری دان به که سیک یان پیکختنی جه زن و
میوانی).

شادیبخش / *šādībaxš* / *صفت*. دلخوښکه ر؛
شادی به خش؛ شادیهین؛ دلگوشا؛ شادیهینه ر؛
هوی شایی «خبر شادی بخش: هوالی شادیهینه ر».

شاذ / *šāz(z)* / *عربی* / *صفت*. *[دبی]* ده گمنه؛
نایاب.

شارب / *šāreb*، *ها* / *عربی* / *اسم*. *[دبی]* سمیل؛
سویل؛ سیول.

شاربن / *šārbon* / *فرانسوی* / *اسم*. *[پزشکی]*
په شه برین؛ په شه زام؛ سیازام.

شارت و شورت / *šārt-o-šûrt* / *اسم*. *[تعریض]*
هه په شه وگو په شه؛ شاته شات؛ قه پوقال؛ هه را و
هه په شه؛ گه فوگو ر؛ شات و شووت؛ هارت و پورت؛
قال و قوو: زارت و زورت

شارح / *šāreh*، *ان* / *عربی* / *اسم*. لیکواله ر؛
رافه کار؛ که سی که واتا شی ده کاته وه یان له
سر کتیپیک رافه ده نووسی «او شارح اصول
اقلیدس بوده است: نهو لیکواله ری بنه ماگه لی
نوقلیدوس بووه».

شارژ / *šārj* / *فرانسوی* / *اسم*. گه ش: ۱. چندیتی

شازاده؛ شاهزاده؛ شازا.

شاسترسون / śāstersūn / [ʃ] بهمنی سرخ،

بهمنی

شاسی / śās(s)î / ها؛ [فرانسوی] اسم. ۱. شاسی؛

چوارچیوهی ژیرینی ماشین که هوده و

بهشکانی دیکه‌ی له سهر سواره ۲. دوگمه؛

کلیل؛ پشکۆژ؛ کلیلی که به نه‌نگوست گوشاری

ده‌دهن تا ده‌زگای بکه‌ویته کار ۳. ژیرده‌ستی؛

ژیرده‌سی.

شاش / śāš / اسم. [گفتاری] میز؛ میز؛ گمیز؛

گمیز؛ زاراو؛ پيشاو؛ شاش؛ قۆک.

شاش بزرگ: [مجازی] عه‌عی ره‌ش؛ عه‌عا؛

کارگاه‌ره [شاش بزرگ کرده: عه‌عی ره‌شی

کردوهه].

شاش خالی / کوچک: میز؛ میز؛ گمیز؛ میزکال؛

می‌تیره؛ کاربووچک.

شاش کردن: می‌تن؛ می‌تن؛ می‌زیان؛ می‌زیان؛

می‌زان؛ می‌ستن؛ میز؛ میز کردن؛ گمیز کردن /

که‌رده‌ی.

شاش کسی کف کردن: /تعریش/ ناو له گونانی

که‌سیک گه‌ران: ۱. گمیزی که‌سیک که‌ف

کردن؛ مه‌یلی که‌سیک جمین ۲. پیگه‌یشتن؛

بالغ بوون؛ پهرفین؛ چوونه سهر دیوار تازه

شاشش کف کرده بود؛ تازه پیگه‌یشتبوو.

شاش کسی گرفتن: بۆ که‌سی می‌زهاتن؛

می‌زهاتن؛ گمیزنامه‌ی / نامای [بد وقتی شاشش

گرفته بود؛ ناوخت می‌زی ده‌هات].

شاشبند / śāšband / اسم. [پزشکی] شاشبهن؛

چورکه‌پیچ؛ دۆخ یا دیارده‌ی میزگیران؛

میزگیران؛ گمیزگیریه‌ی؛ پيشاو قه‌تیس بوون؛

دیارده‌ی کووه بوونی میز له می‌زه‌لدان و خالی

نه‌بوونی به‌هۆی نازاری ده‌ماری، چيامانی، و...

حبس بول

شاشو / śāšû / ها؛ [گفتاری] ۱. ده‌له‌میز؛

ده‌له‌میز؛ ده‌له‌میز؛ می‌زه‌ک؛ گمیزن؛ می‌زن؛

کاره‌با، به‌تابیه‌ت که‌می یان زۆری

ئیلیکترونه‌کان له شتیکدا ۲. کار یان ره‌وتی

گه‌شانه‌وه؛ گه‌شاندنه‌وه؛ کار و باری پرکردنه‌وه

[شارژ گاز فندک؛ شارژ باتری موبایل؛ گه‌شانه‌وه‌ی

گازی فنده‌ک؛ گه‌شاندنه‌وه‌ی باتری موبایل]

۳. چارجینگ

شارژ شدن: گه‌شانه‌وه؛ ۱. گه‌ش

بوونه‌وه؛ گه‌شه‌وه بوون له‌به‌ر وه‌رگرتن و

هه‌لگرتنی شتیک به‌ پیچه‌وانه‌ی به‌تال

بوونه‌وه‌ی ۲. [مجازی] بووژانه‌وه؛

ژووژانه‌وه؛ ژووژایانه‌وه. هه‌روه‌ها؛ شارژ

کردن

شارع / šāre' / ها؛ [عربی] اسم. ۱. [ادی]

/شوارع/ شه‌قام؛ ره‌واز؛ ری‌باز؛ بوارگه؛ ری‌گا؛

ری ۲. /ان/ دیناوه‌ر؛ دا‌هینه‌ر یان

دامه‌زرینه‌ری شه‌ریعت.

شارع عام: شه‌قام؛ ره‌واز؛ ری‌باز؛ بواری گشتی؛

ری‌گایه‌ک که بۆ هه‌موان ده‌بی‌ت.

شارلاتان / šārlātān / ها؛ [فرانسوی از ایتالیایی]

صفت. شارلاتان؛ فیلباز؛ یارمباز؛ شلتاغ؛ که‌له‌ش؛

قولته‌شه؛ ساخته‌چی؛ هه‌له‌مه‌چی؛ سووتار؛

ته‌وه‌ل؛ چه‌قاوه‌سوو؛ گه‌رفروش؛ شه‌للاتی؛

قه‌لاش؛ سنۆته؛ گزیکار؛ فریوکار.

شارمند / šārmand / ان؛ /اسم. هاوولاتی؛

هاوشاری.

شاره / šāre / اسم. [فیزیکی] ره‌وان؛ هه‌رکام له‌و

ماکانه‌ی که به‌خوڤن و به‌ بیجمی ده‌فر ده‌ردین

(وه‌ک تراو و گاز).

شاریدن / šāridan / مصدر. لازم. [فیزیکی]

راخوشین؛ خوڤه‌ کردن؛ شوڤه‌ کردن؛ ره‌وان

بوون؛ خوشه‌ی؛ کی‌ژین؛ شیان؛ به‌ر بوون؛

شردین [گفتاری]

■ صفت فاعلی: شارنده (-) / صفت مفعولی: شاریده

(راخوشیو)

شازده / šāzde / ها؛ /اسم. [مخفف، گفتاری]

می‌زهل؛ که‌لمیز؛ که‌لمیز؛ که‌له‌گمیز؛

گمیزه‌نه‌که‌ر؛ به‌کرده‌وه یا خووی میز به‌خودا کردن ۰۲. [کنایی] حیزه‌ل؛ حیزه‌له؛ حیزی حیزان؛ ترسه‌نۆک «پسره‌ی شاشو تا آنها را دید به‌گریه و التماس افتاد: کورِه حیزه‌ل تا چاوی پِییان که‌وت که‌وته‌گریان و پارانه‌وه».

شاشیدن / šāšidan / مصدر، لازم. // شاشیدی؛ میزیای؛ می‌شاشی؛ ده‌میزی؛ بشاش؛ بمیزه // [گفتاری] میزتَن؛ میزیان؛ می‌زیان؛ میزان؛ میستن؛ شاشین؛ چوره‌ن؛ میزکردن؛ میزکردن؛ گمیز کردن؛ میز دهردان.

■ صفت مفعولی: شاشیده (میزاو) / مصدر منفی: نشاشیدن (نه‌میزتن)

شاطر / šāter / ها؛ ان؛ [عربی] اسم، شاتر؛ نان‌که‌ر؛ نان‌ه‌وا؛ نان‌پیژ؛ نان‌بریژ؛ نان‌ه‌په‌چ؛ که‌سی که‌ئه‌نگوتک به‌ته‌نوره‌وه دده‌ا.

شاعر / šā'er / ها؛ ان؛ شعر؛ [عربی] اسم، هستیار؛ شاعیر؛ شاعیره؛ شایه‌ر؛ هه‌لبه‌ستوان؛ هۆزان‌هان؛ هۆنه‌ر؛ به‌یت‌بووش؛ که‌سی که‌هه‌لبه‌ست دده‌هۆنیته‌وه.

شاعرانه ¹ / šā'erāne / [عربی/فارسی] صفت. هه‌ستیاران‌ه؛ شاعیرانه: ۰۱. هۆن‌راوان‌ه؛ به‌تایبه‌تمه‌ندی شیعره‌وه، به‌تایبه‌ت‌خاوه‌ن چۆنیته‌ی هه‌ستیاری یان هاندهری هه‌سته‌وه «روحیه‌ی شاعرانه: وره‌ی شاعیرانه» ۰۲. وه‌کوو شاعیران «رفتار شاعرانه: ناکاری هه‌ستیاران».

شاعرانه ²: قید. شاعیرانه؛ به‌شیوه و شیوازی شاعیران «خیلی شاعرانه حرف می‌زد: زۆر شاعیرانه قسه‌ی ده‌کرد».

شاعره / šā'ere / ها؛ [عربی] اسم، هه‌ستیار؛ شاعیر؛ ژن یان کچی که‌شعیر ده‌لی.

شاعری / šā'erî / [عربی] اسم، شاعیری: ۰۱. بار یان چۆنیته‌ی شاعیر بوون «از شاعری نان در می‌آورد: له‌پی شاعیره‌وه نانی دهر‌دینئ» ۰۲. هونه‌ری شعیر گوتن «کارش شاعری است: کار و

باری شاعیره».

شاغل / šāqel / ها؛ ان؛ -ین؛ [عربی] صفت. کارمهنده؛ له‌سه‌ر کار «در وزارت دارایی شاغل است: له‌وه‌زاره‌تی داراییدا کارمهنده».

■ شاغل بودن: کارمهند بوون؛ به‌ئیش بوون «سه‌سال پیش شاغل بود: سی‌سال له‌مه‌پیش کارمهند بوو».

شاغل شدن: دامه‌زران؛ دامه‌ریزان؛ چونه‌سه‌ر کار «سه‌سال پیش شاغل شد: سی‌سال له‌مه‌پیش دامه‌زرا».

شاغول / šāqûl / ها؛ / اسم، شاول؛ شاقول؛ ئامپریک بۆ هه‌له‌سه‌نگاندنی ترازوی ئه‌ستوونی بریتی له‌به‌نیک که‌کانزایه‌کی خر و نووک‌تیژی پیوه‌هه‌لواسراوه: شاقول

شاف / šāf / ها؛ / از عربی / اسم، [گفتاری] شاف؛ شیاف.

شافت / šāft / ها؛ / [فرانسوی] اسم، شافت؛ شه‌فت؛ قورم؛ شفق؛ ده‌ستک؛ شفاک؛ میله‌یه‌ک که‌پوولی، چه‌رخ دهنده‌یان بولبرینگی له‌سه‌ر دادنه‌ری و جووله و خولی

ماشین له‌به‌شیکه‌وه دده‌اته به‌شیک‌تری: شفت شافعی ¹ / šāfe'i / [عربی] اسم، شافعی؛ شافعی؛ یه‌کیک له‌چوار رِببازی به‌ناوبانگی موسولمانانی سوننی، که‌ئیمام شافعی موحه‌مه‌د، کوری ئیدریس (۱۵۰-۲۰۴ م.) و خویندکارانی دایانمه‌زراند.

شافعی ² / ها؛ ان؛ صفت. شافعی؛ شافعی؛ شوینکه‌وته‌ی ئایینی شافعی «فقه شافعی: زانای شافعی».

شاق / šāq(q) / [عربی] صفت. [دبی] دژوار؛ گران؛ ئاریشه؛ سه‌خه‌لت؛ رژد «عمل شاق: کرده‌وه‌ی دژوار».

شاقول / šāqûl / شاعول شاکر / šāker / ها؛ ان؛ -ین؛ [عربی] صفت. [ادبی] شوکرانه‌بژیژ؛ شوکرانه‌بیژ؛ سپاس‌ویژ؛ پیزان «من

از بخت خودم شاگردم: من له بهختی خوُم شوکرانه بَرم.

شاکی ^۱ / šākī, ها: ان: شکات: / اعربی / اسم. دادبهر؛ سکالابهر؛ گله کار؛ گازنکار؛ گلی کهر؛ شکات کهر؛ نهو کهسه که سکالای خوئی ده باته لای دادوهر «از شاکی خواسته شد، موضوع شکایتش را اظهار کند: له دادبهر داواکرا بابته تی سکالاکه ی ده بری».

شاکی ^۲ / ها: ان: / صفت. / گفتاری / گله مهنده: گله مهن؛ نارازی؛ ناره؛ تووره؛ و تیک هه لچوو «آزاد از دست شاکی است: نازاد له ده ست کله مهنده».

شاگرد / šāgerd, ها: ان: / اسم. شاگرد: ۱. قوتابی؛ قوته؛ قتاو؛ قوتاب؛ که سی که خهریکی فیربوونی زانست یان کاریکه «شاگرد مدرسه؛ شاگرد مکانیک؛ قوتابی فیرگه؛ شاگردی میکانیک» ۲. بهر ده ست؛ وهر ده س؛ کریکاری نیو دوکان، به تاییه ت کارگهی چکوله «شاگرد سلمانی؛ شاگرد نجاری؛ شاگردی سهلمانی؛ بهر ده ستی چیوتاش».

شاگردانگی / šāgerdānegi, شاگردانه **شاگردانه** / šāgerdāne, ها: / اسم. شاگردانه؛ ده سخوشانه؛ نهوداره؛ دیاری یان پاره یی که وهک ده سخوشی به کریکاری نیو دووکان ده دریت «شاگردانه ی بچه ها فراموش نشود؛ این صد تومان هم شاگردانه ی شما؛ ده سخوشانه ی منداله کانت له بیر نه چی؛ ثم سهد تمه نه نش شاگردانه ی ئیوه».

شاگردی / šāgerdî, / اسم. شاگردی؛ بهر ده ستی؛ کار یان رهوتی شاگرد بوون «مدتی پیش عمومیم شاگردی کردم: ماویه کیش لای مامم شاگردیم کرد».

شال / šāl, / اسم. شال: ۱. شاشک؛ شوتیک؛ شویتک؛ شیتک؛ موندی؛ بووزوو؛ جوژیک قوماشی په شمی ده سچن و نه رمه ۲. / ها:

چه پهره بن؛ مل پیچ؛ تیکه پارچه یه کی په شمی یان ده سچنی ساکار یان گولداره که له سه رما بو داپوشانی سه ر و مل به کار دهرو ۳. / ها: میړا؛ موندی؛ میمن؛ پشتیند؛ پشتوین؛ پشتین؛ ببین؛ پارچه یی که به دهوری که مهوره ده به ستری. هه روه ها:

شال گردن؛ شال کمر

شال و کلاه کردن: [مجازی] خو پیچاندنه وه؛ خو گورجه و کردن؛ خو تیار کردن بو رویشتن «باز کجا شال و کلاه کرده ای؟ هه میسان بو کوئی خوت پیچاوه توه؟» **کفش و کلاه کردن** / šālāpšölûp, -šölûp /

شلب شلپ

شال پستانه / šālpestāne, سنجد تلخ-۲ **شال زیتون** / šālzeytûn, / فارسی / عربی **سنجد تلخ-۲**

شال سنجد / šālsenced, سنجد تلخ-۲ **شالک** / šālak, تبریزی **شالنگ** / šālang, ها: / اسم. گلیمه؛ په لاس؛ ژیر فهرشی؛ رایه خی که ده خریته ژیر قالیه وه.

شالوده / šālûde, ها: / اسم. بنه رت؛ بنیات؛ بنه ما؛ بنچینه؛ بناخه؛ بناغه؛ شه نگسته؛ خیم؛ هیم: ۱. سوکین؛ رستی؛ بنه رتی سروشتی یان ده سکرد بو له سه ر دانانی خانوبه ره «شالوده ی پل هنوز سالم است: بنه رتی پرده که هیشتا هه ر ساغه» ۲. پیژ؛ تین؛ شیشک؛ هیم؛ بنه رخ؛ قانگه؛ سه رجه می کار و هه موو به راوردیک بو ده سپیکردنی کاریک «شالوده ی این کار غلط بوده است: بنه رتی ثم کاره هه له بووه».

شالی / šālî, ها: / اسم. چه لتووک؛ پشکیک؛ پوشیک؛ پیشک؛ پادینگ؛ برنجی نه کوتراو.

شالیزار / šālîzār, ها: / اسم. چه لتووک جار؛ مه رزه؛ قهره؛ برنجه جار؛ برنجار؛ گرنجار؛ کیلگه ی برنج.

شالیکار / šālîkār, ها: ان: / اسم. برنج چین؛

شامگاه / *šāmgāh*: اسم، [ادبی] چراکه‌ران؛ بانگاف؛ تاریکان؛ تاریکه‌ی؛ دره‌نگان؛ سهرشه‌و؛ دواى ئیواره؛ بوومه‌لیل؛ بوولیلته؛ شیوانگا؛ وه‌ختی شیوان؛ ده‌می چرا هه‌لکردن؛ کاتی شه‌و؛ له سهره‌تای تاریک بوونی هه‌وا تا کاتژمیریکی دواتر «هر شامگاه درمیانه‌ی میدان صف می‌بستند؛ چراکه‌ران له ناو گۆره‌پاندا ریزیان ده‌به‌ست».

شامگاهان / *šāmgāhān*: قید، [ادبی] چراکه‌ران؛ بانگافان؛ کاتی چراکه‌ران؛ سهرشه‌و.

شامگاهی / *šāmgāhi*: صفت، شیوانگایی؛ بانگافی؛ پیوه‌ندیدار یان سهر به چراکه‌رانه‌وه «برنامه‌ی شامگاهی؛ برنامە‌ی شیوانگایی».

شامل / *šāmel*: [عربی] صفت، بریتی؛ بریتی؛ بریه‌تی؛ داگر؛ له‌خوگر؛ به‌رخۆده‌ر «این کتاب شامل واژه‌های امروزی است؛ ئەم کتێبه بریتیه له وشە ئه‌وڕۆکه».

□ شامل بودن: بریتی بوون؛ له به‌رگرتن؛ دفه‌ر گرتن «این برنامه شامل سه بخش است؛ ئەم به‌رنامه بریتید له سێ به‌ش». هه‌روه‌ها: شامل شدن

شامورتی / *šāmvûrtî, šāmûrtî, šāmortî*: [ارمنی] اسم، کهل‌وپه‌لی چاوبه‌ستی؛ که‌ره‌سه‌گه‌لی که کارگه‌لی سه‌یر و سه‌مه‌ره‌ی پییده‌که‌ن.

شامورتی‌بازی / *šāmvûrtîbāzî, šāmûrtî-, šāmortî-*، ها: [ارمنی] فارسی، اسم، [تعریض] جانقولی‌بازی؛ چاوبه‌ستی «این شامورتی‌بازیه‌ها برای چیست؟ ئەم جانقولی‌بازیانه بۆ چیه؟».

شامه / *šāme*، ها: / اسم، پهرده؛ ده‌رسووک؛ کاژ؛ کاش: ۱. [زیست‌شناسی] پهرده‌یه‌کی ناسک و روون که سیتوپلاسمی خانگه‌لی گیایی و گیانه‌وه‌ری داده‌گری ۲. [کالبدشناسی] کاژی؛ پهرده‌یه‌کی ناسک، که ئەندامانی هه‌ناو (وه‌ک سی، دل، گورچيله ...) داده‌پۆشی.

شامه / *šämme*: [عربی] اسم، ۱. بۆیایی؛ هه‌ستی

برنج‌کیل؛ جۆدانه؛ جۆدان؛ جه‌وان؛ گۆخل؛ مه‌ره‌زه‌وان؛ وه‌رزپۆی که برنج ده‌چینی.

شالیکاری / *šālîkārî*: اسم، ۱. جه‌وانی؛ کار یان ره‌وتی برنج چاندن؛ برنج وه‌شاندن ۲. /ها: [گفتاری] برنجار؛ چه‌لتوو‌کجار؛ برنجه‌جار؛ گرنجار؛ مه‌زرای برنج «همه‌ی این زمینها تا سه سال پیش شالیکاری بود؛ ته‌واو ئەم زه‌وینانه تا سێ سالی پیش چه‌لتوو‌کجار بوو».

شالیکوبی / *šālîkûbî*: اسم، ۱. کار و ره‌وتی برنج کوتان؛ چه‌لتوو‌ک کردنه‌وه؛ کوتاندنی لقى برنج بۆ جوو کردنه‌وه‌ی دانه‌ی برنج له پیسته‌که‌ی ۲. /ها: شوینی برنج کوتان.

شام / *šām*: اسم، ۱. شیو؛ شوم؛ شوم؛ به‌رشپو؛ به‌رشپف؛ شیف؛ شووف؛ ویره‌گانه؛ چاشنه‌شه‌و؛ چاشنه‌شام؛ چیشتی شه‌وانه «شام خورديم و خوابيديم؛ شیومان خوارد و خه‌وتين» ۲. [ادبی] ئیواران؛ ئیواره؛ سهرئىواره؛ ویره‌گا؛ سهره‌تای شه‌و؛ سهرشه‌و «صبح و شام در خدمت او بود؛ به‌یانی و ئیواران له خزمه‌تی ئەودا بوو».

شامپانزه / *šāmpānze*، ها: [از فرانسوی] اسم، شامپانزه؛ گیانداریکی گوانداره که به داره‌وه ده‌ژی و وه‌ک مرۆ ده‌نوینی، له‌شی له‌گوریل بچوو‌کتر و لاوازتر و گوینی گه‌وره‌تره؛ شمپانزه
شامپانی / *šāmpāny*: [فرانسوی] اسم، شامپانی؛ شامپاین؛ جۆره شه‌راویکی که‌فاوی گازدار و سپیه: شامپاین

شامپاین / *šāpāyn*: [فرانسوی] شامپانی
شامپو / *šāmpo, šāmpû*، ها: [انگلیسی از هندی] اسم، شامپو؛ ۱. سابوونی تراو، به‌تابیه‌ت ئەوی بۆ شۆردنی سهر به‌کار دی ۲. پیشۆری تراو بۆ شت‌وشۆی مووکیت، قالی و مویل.

شامت / *še'āmat, ša'āmat*: [عربی] شامت
شامخ / *šāmex*: [عربی] صفت، [ادبی] به‌رز؛ بلند؛ بلیند؛ هه‌لکه‌وته؛ هه‌لکه‌وتوو «مقام شامخ؛ پله‌وپایه‌ی به‌رز».

شانزدهم /šānzdahom/: صفت. شانزدهههه؛
شانزدهیهه.

شانزدهمی / šānzdahomī / ضمیر. شانزدهه می؛
شانزدهی می؛ شانزدهمی؛ نهوی که له ریز، پیگه
بان حیگه‌ی شانزدهه‌مدا پ.

شانزدهمین / šānzdahomîn / :صفت.
شانزدهمین؛ شانزدهمین؛ شانزدهم؛
شانزدهم.

شانس / šāns ، ها: [فرانسوی] اسم، بهخت؛
بهخته؛ ناوچاو؛ شانس؛ تاله؛ فیشکه؛ ره‌شنه؛
پرووجه؛ هات؛ هات‌وبات؛ فریشته؛ «شانس به تو
روزی آورده، استفاده کن، خدا شانس بدهد: بهخت پرووی
تیکردووی، که لکی لی‌وه‌رگره؛ خودا بهخت بدا».

☐ شانس آوردن: به‌خت هیټان؛ پیوه هاتن؛ شانس بوون؛ شانس هیټان؛ به‌خت یار بوون؛ هه‌لی چاک بو ک‌ه‌سیک هه‌لکه‌وتن «شانس آوردن کسی آنجا نبود مرا ببیند: به‌ختم هیټای ک‌ه‌سیک له‌وئ نه‌بوو بمیټیت».

شانس به کسی رو آوردن: به‌خت/ شانس روو
کردنه که‌سئیک؛ شانس به دهم که‌سئیکه‌وه
هاتن؛ به‌خت/ شانس گرتن؛ به‌خت له که‌سئ
یار بوون؛ به‌خت بۆ که‌سئیک پهرزان؛ که‌وته
به‌خته‌وهریه‌وه «شانس به او روی آورد و کار خوبی
پیدا کرد: به‌خت رووی تیکرد و کارئیکی چاکي
دۆز بیه‌وه».

شانس داشتن: به‌خت یار بوون؛ شانس هه‌بوون
 «این جور وقتها سارا خیلی شانس دارد: کاتی وا سارا
 زۆر به‌ختی یاره».

شانس کسی گفتن: [هفتاری] بهخت پرو له
که سې کردن / هیئان، بهختی که سیک یار
بوون؛ له گه ل سهر که وتن و پرو داوی چاک
پرو به پرو بوون «پاشو شانت گفته! برنده شدی:
هسته بهخت رووی لیت کردوه! بردو ته وه».

هه‌روه‌ها: روی شانس بودن
شانسی^۱ / šānsî: [فرانسوی/اسم، به‌خته‌کی؛ خو و

بۆزەنى؛ بۆن ھەست پيكردن <حس شامە: ھەستى
بۇيەي> ۲. ئەندامى بۆن كىردى.

شامی / šāmī، ها:/اسم، شامی که باب؛
 شانی که باب؛ شامی که واو؛ شفته؛ گفته؛
 گفته ناو تاوهیی؛ جوړئ که باب له قیمه و
 ئاردی نو که قه نی که له ناو پړوندا سوور
 ده کر ټه وه.

شان / šān / ۱. شانه ۶- ۲. شانه ی
عسل، شانه

– شان / ešān، ها/ ضمير – يان: ۱. – شا؛
جیناوی خاونه‌یه‌تی لکاو بۆ سییه‌م که‌سی کۆ
«دستان؛ پایشان: ده‌ستان؛ پایان» ۲. – ن؛ – ی؛
جیناوی به‌رکاری لکاو بۆ سییه‌م که‌سی کۆ
«بردشان؛ به‌خانه: بردان» / بردن» بۆ ماله‌وه».

شان / ša'n ، ها؛ شئون: / [عربی] اسم، شان؛ پیگه؛
پله و پایه.

☐ در شان کسی: له‌بارهی که‌سیکه‌هو؛ سه‌بارت به که‌سیک؛ له مه‌پ که‌سیکه‌هو «این آیه در شان او نازل شد: ثم نایه‌ته له‌بارهی نه‌ووه هاتووه‌ته خواره». ه‌روها: در شان چیزی

❑ در شان کسی نبودن: شیاوی که سیّک نه‌بوون؛ هیژای که سیّک نه‌بوون؛ له شانی که سیّکدا نه‌بوون «این کار در شان او نیست؛ ثَم کاره شیاوی نه‌و نه».

شانتاؤ / śāntāy ، ها: [فرانسوی] اسم، شهر و گهر؛
کار یا ره‌وتی هه‌ول دان بۆ به‌زاندنی لایه‌نی
نه‌یار له ریگه‌ی سه‌فسه‌ته، تپۆ کردن،
هه‌لخراندنی بیسه‌ران و به‌رگری له قسه‌کردن
یان کاریگهر بوونی قسه‌ی لایه‌نی نه‌یار «او خوب
بلد است شانتاؤ کند و حرفش را پیش ببرد: ئه‌و چاک
ده‌زانی شه‌ر و گهر بکا و قسه‌ی بیاته به‌روه‌».

شانزده / 'šānzdah / اسم. شازده؛ شانزه؛ شانزده؛
ژماره‌ی سهره‌کی دوا‌ی بازده و پیتش حه‌فده.
شانزده^۲: صفت. شانزه؛ شانزده؛ ۱. دانه‌یه‌ک
زورتر له یازده ۲. شانزده‌یم؛ شازده‌هم.

عسل / گفتاری

شانه‌ی بافندگی: به‌وش؛ شه؛ شانه‌ی نیوان کری جاجم، بۆ په‌ستاوتنی پۆ.

□ شانه بالا انداختن: /کنایی/ شان هه‌لته‌کاندن؛ له ئاست شتی‌ک لالووت بوون «شانه‌اش را بالا انداخت و چیزی نگفت؛ شانی هه‌لته‌کاند و شتیکی نه‌گوت».

شانه خالی کردن: /مجازی/ شان لادان؛ نه‌چوونه ژیر کار /می‌خواست شانه خالی کند و جواب مرا ندهد: ده‌یویست شان لادا و وه‌رامم نه‌داته‌وه».

شانه زدن / کردن: شانه‌کردن؛ داهێنان؛ ئه‌ره‌ئاردی؛ ئارده‌یره؛ داهاوردنی موو «موهایش را شانه کرد: قژی شانه‌کرد».

شانه‌ای / šānē'i / صفت. شانه‌یی: ۱. وه‌کوو شانه. هه‌روه‌ها: شانه‌ای شکل ۲. /گیاه‌شناسی/ به‌گه‌لای ئاویت‌ه‌وه که په‌لکه‌کانی دووبه‌دوو به‌دوولای دووچکه‌گه‌لای سهره‌کیه‌وه بن.

شانه‌به‌سر / šānebesar ، ها: /اسم/، گفتاری / تیفرگ؛ په‌پووسیمان؛ چۆره‌پۆینه؛ په‌پوو سلیمان؛ په‌پووسله‌مانکه؛ بووبوو‌کهره؛ شانه‌سه‌ره؛ هه‌پووک؛ هه‌پوو؛ که‌له‌شیر په‌بخه‌مبه‌ری.

شاه / šāh ، ان: /اسم/، شاه؛ پادشا؛ پاوشا؛ پالش؛ پاشا؛ شاه؛ شه؛ ۱. که‌سی که ده‌سه‌لاتی ولایتیک بۆ ماوه‌یه‌کی دل‌خواز و به‌شیوه‌ی میراتی وه‌ئسته‌ۆ ده‌گری «شاه سوئد؛ شاه سابق؛

پادشای سوید؛ شای پیتشوو» ۲. گرینگ‌ترین مۆره‌ی شه‌ترنج که هه‌ر لایه‌نیکی کایه، به‌ک دانه‌ی هه‌یه «شاه سیاه کیش است: شای ره‌ش کشت» ۳. له خاله‌کانی وه‌ره‌ق «شاه خشت: شای خشت» ۴. به‌رپۆه‌به‌ری کایه‌ی شاو و وه‌زیر «بازی شاه و وزیر: کایه‌ی شا و وه‌زیر».

□ با شاه پالوده نخوردن: /کنایی/ ئاخوهر به‌رز / چه‌ور بوون؛ شا به‌سه‌پانی خۆ نه‌زانین؛ خۆ له

به‌خت؛ خوابه‌خته‌کی؛ شانسی؛ پر یان پووچ.

شانسی^۲: قید. خوابه‌خته‌کی؛ شانسی؛ خۆ و به‌خت؛ خواوړاسان؛ به‌هه‌لکه‌وت «دستم را کردم توی کشو، شانسی این آمد توی دستم: ده‌ستم کرده نیو که‌شاوه‌که‌وه، خوابه‌خته‌کی ئه‌مه‌هاته ده‌سمه‌وه».

شانه / šāne ، ها: /اسم. ۱. شانه؛ کۆل؛ که‌ت؛ شان؛ ناوشان؛ قوڵی؛ قه‌لاندووش؛ ناوملان؛ نیوان هه‌ر دوو پیل؛ به‌شی ژوورینی له‌شی مړۆ که بال به‌له‌شه‌وه ده‌لکینن، بریتیه له ئیسکی شان، جومگه و ماسوولکه‌کانی «شال سرخی روی شانه‌اش انداخته بود: شالیککی سووری خستبووه سهر شانی»

۲. شانه؛ شانی؛ چلچنگ؛ شه؛ شه‌ه؛ شه‌هک؛ شه‌هن؛ ئامزاری به‌رپز ددانه داری سهر داهێنان «شانه‌اش را از جیش درآورد: شانه‌که‌ی له‌گیرفانی ده‌رهینا» ۳. شه؛ به‌وش؛ ئامرازیکی وه‌ک شانه‌ی سهر بۆ شی‌کردنه‌وه‌ی خوری و... ۴. /نساجی/ ده‌فه؛ ده‌فینه؛ که‌رکووتک؛ لیفه؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک بۆ شی‌کردنه‌وه و ته‌کووزکردنی تان‌وپۆ، به‌تایبه‌ت خوری ۵. خه‌شاو؛ فیشکه‌دان؛ فیشه‌کلۆخ؛ فیشه‌که‌بند؛ شان /گفتاری/ ۶. شانه؛ ده‌فرناسیه‌کی چاوه‌چاوه بۆ راگرتنی شتی ناسک «شانه‌ی تخم‌مرغ: شانه‌ی هیلکه» ۷. به‌شی له نیوان زگ و ملی بریک ده‌فر (وه‌ک بوتری؛ تونگه‌یان گۆزه) ۸. شانه؛ قه‌راخ جاده؛ په‌راویزی ریگا که بۆ وه‌ستانی ماشین په‌چاو‌کراوه.

□ شانه به‌شانه: شان به‌شان؛ پشت به‌پشت؛ لوالو؛ پال به‌پال؛ دوو قۆلی؛ له پال به‌کدا. شانه‌ی عسل: شانه‌ی هه‌نگوین؛ نانی نیشا؛ شانۆ /شانه‌وه‌ه‌نگوینی؛ نانی هه‌نگفی؛ ماله‌هه‌نگ؛ کۆمابه‌ک له‌چاوه‌گه‌لی ریک‌وپیکی شه‌ش گۆشه له‌مۆم که هه‌نگ بۆ به‌خیوکردن و پاراستنی بېچوو‌ه‌کانی و به‌ره‌هم هێنانی هه‌نگوین، چیی ده‌کا: شان

قاوه‌یی و دهنگی ناحه‌زوه، که نیچیری گه‌وره وه‌ک که‌روپشک‌راو ده‌کا.

شاه‌بیت / šāhbeyt، ها: /فارسی/ عربی/ اسم، شابه‌یت؛ به‌هین چامه؛ ته‌ل؛ باش‌ترین و جوان‌ترین به‌یتی پارچه‌شعیریک.

شاه‌پر / šāhpar، ها: /اسم، سهر‌بال؛ شاه‌پر؛ په‌ری دروشتی مه‌ل؛ هه‌ر کام له‌و په‌ره گه‌ورانه‌ی که له‌ سهر بالی په‌له‌واران: شاه‌بال؛ شهر [ادی]

شاه‌پرک / šāhparak، شب‌پره - ۱

شاه‌پسند / šāhpasand، ها: /اسم، شاه‌په‌سند؛ شاه‌په‌سن؛ مینا؛ ته‌وقه‌گول؛ تۆقه‌گول؛ گیاده‌ریمان؛ گیاه‌کی ئالفی یه‌ک‌ساله‌ی رازینه‌یه له‌ تیره‌ی شاه‌په‌سنان به‌ گه‌لای بر‌گه‌یی هه‌مبه‌ر یان کۆز، گولی ره‌نگامه‌ی ورد و نار‌یک، گول‌رازی‌نی هیشوو و به‌ری وشک و دانه‌دانه‌ی زۆروه، بۆ دهرمانی ر‌شانه‌وه و ئالووی ناو ده‌م به‌کار‌دی.

شاه‌پور / šāhpûr، ها: /اسم، شاه‌پور؛ کور‌ه‌شا؛ کوری شا؛ کوروو شای؛ شازاده.

شاه‌تیره / šāhtare، ها: /گان: /اسم، شاته‌ره؛ شه‌ته‌ره؛ شاته‌ره؛ شیرین‌شاته‌ره؛ خوین‌پالین؛ چاره‌چه‌قیله؛ چارانه‌چه‌قیله؛ لیرا؛ شاپا‌قاه؛ گیاه‌کی ئالیک‌ی یه‌ک سالان، به‌ گولی هیشوو‌یی سوور یان ئه‌رخه‌وانی.

شاه‌توت / šāhtût، ها: /فارسی/ آرامی/ اسم، توت سیاه توت

شاه‌تیر / šāhtîr، ها: /اسم، تیر حمال تیر **شاهد** / šāhed، عربی/ اسم، شایه‌ت؛ شه‌هات؛ گۆفا؛ گه‌فا؛ گه‌وا؛ گوا: ۱. /ها: /ان: شه‌ود/ که‌سی که له‌ کاتی قه‌ومانی رووداو‌یکدا له‌و شوینه‌دایه و ده‌بینی «من شاهد بودم که موتورسوار زد به‌ او: من شایه‌ت بووم که موتورسواره‌که لێیدا» ۲. /ها: /ان: شه‌ود/ ئه‌وه‌ی که له‌ داد‌گادا سه‌باره‌ت به‌ بابه‌تی شایه‌تی ده‌دا ۳. /شواهد/ ئه‌وه‌ی که دیتنی ببیته

دیتران سهر‌تر زانین؛ ده‌مار نه‌هینان (به‌تایه‌ت به‌ بۆنه‌ی مال و سامان و پله و پایه‌وه) «حالا دیگر آزاد با شاه پالوده نمی‌خورد؛ ئیستا ئیتر ئازاد شا به‌ سه‌پانی خوی نازانی».

شاه - ۲. پیش‌واژه. شا: ۱. گزنگ؛ سهره‌کی «شاه‌راه؛ شاه‌کلید؛ شاه‌لوله؛ شار‌ی؛ شا‌کیل؛ شالوله» ۲. شایانه؛ خاوه‌ن چۆنه‌یه‌کی هه‌ره‌باش «شاه‌توت؛ شاه‌دانه؛ شاتوو؛ شادانه» * شا- /گفتاری/ **شاه‌اسپرغم** / šāhesparqam، اس‌پرغم

شاه‌اندازی / šāhandāzi، اسم، کار یان ره‌وتی و پر لیدان؛ قسه‌ی قۆر کردن؛ فرو‌فیشال کردن؛ هاش‌وه‌ووش کردن؛ هه‌ل‌شلنگاندن.

شاهانه / šāhāne، صفت. شاهانه؛ شایانه: ۱. پتوه‌ندیدار یان پال‌دراو به‌ شاهوه «توجه شاهانه؛ سهرنجی شایانه» ۲. وه‌ک شا؛ به‌ ره‌وشی پاشایان «رفتار شاهانه؛ ئاکاری شاهانه» ۳. /مجازی/ زۆر به‌رز؛ هه‌قفیاز و شکۆدار «زندگی شاهانه؛ ژیا‌نی شایانه».

شاهانی / šāhāni، اسم، شه‌هیلی؛ سه‌هانی؛ ساهانی؛ سانی؛ جو‌ری تر‌یی سیی که زوو پی‌ده‌گا.

شاه‌باز / šāhbāz، شه‌باز

شاه‌بال / šāhbāl، ها: /اسم، شاه‌پر.

شاه‌بالا / šāhbālā، اسم، برازاوا؛ برازا‌فا؛ برازه‌ما.

شاه‌بلوط / šāhbālût، ها: /ان: /از کردی/ اسم، شاه‌پروو؛ شاه‌لوو؛ که‌ستانه؛ به‌پرووه‌خاسه؛ قسه‌ه: ۱. ناوی گشتی چهن جو‌ره دره‌ختی گه‌وره له‌ تیره‌ی پیاله‌داران که به‌ریکی شیرین و بۆنخۆشیان هه‌یه ۲. کۆپه‌ک؛ به‌ری داری شاه‌پروو که له‌ ناو پیاله‌یه‌کی در‌کاویدایه و خوار‌ده‌مه‌نیه.

شاه‌بووف / šāhbûf، ها: /ان: /اسم، شابوو؛ کونده‌بوو؛ کونده‌به‌بوو؛ کوندی‌بۆر؛ گایه‌بم؛ گه‌وره‌ترین جو‌ری کوند له‌ ره‌گه‌زی بوو، به‌گو‌ییه‌ری در‌یز و دیار، بان پشتی زه‌ردی ئامال

ره گه ئه ستوره که له دوو لاملی مرؤفه وه تی ده پرن.

□ **شاهرگ کسی جنیدن:** /کنایی/ ره گی که سیک فرین؛ خوین له ره گدا بوون؛ تا مانی که سیک؛ تا مهنه و یوی؛ دلی که سیک لیدن؛ هیشتا زیندوو بوون «تا شاهرگ می جند دست از این کار نمی کشم؛ تا ره کم ده فری دهس له کاره هه لئاگرم».

شاهرگ کسی را زدن: /کنایی/ گیانی که سیک کیشان؛ که سیک بردنه شه رای مهر گه وه؛ که سیک تا شه رای مهر گ نه شکه نجه کردن «اگر شاهرگ مرا هم بزنند از حرفم بر نمی گردم؛ نه گهر کیانیشم بکیشن له قسه کانم پاشگه ز نابمه وه» **شاهرگ کسی رفتن**

شاهرگ کسی رفتن شاهرگ کسی را زدن **شاهزاده** /šāhzāde/ ها؛ -گان؛ /اسم، شازا؛ شازده؛ شازاده؛ ۱. مندالی شا ۲. که سی که له بنه ماله ی شایه.

شاهسپرم /šāhesparam/ اسپرغم **شاهفانر** /šāhfānar/ ها؛ /فارسی/ ترکی/ اسم. شافه نر؛ په ره به کی پۆلایینی فنه ری که له ژیر ئوده ی ماشیندایه و فنه ره کانی تری له سه سوارن.

شاهکار /šāhkār/ ها؛ /اسم، شاکار؛ ۱. کاری یه کجار سه یرو سه مهر و بهر چاو «با این وزنه ای که برداشت واقعا شاهکار کرد؛ بهم وه زنه وه هه لیگرت به راستی شاکاری کرد» ۲. به ره مه می و ژه یی یان هونه ری که نیشانه ی مامۆستایی و لیزانی داهینه ره که یه «گلستان سعدی از شاهکارهای ادبیات جهان است؛ گولستانی سه عدی له شاکاره و ژه یه کانی جیهانه».

شاه کلید /šāhkilid-, kēlid/ ها؛ /فارسی/ یونانی/ اسم. شاکیلی؛ شاکیلی؛ کلیلی به ددانه ی زۆره وه که زنجیره قولفگه لی کارخانه یه کی سازینه ری پی ده کریته وه.

هۆی ده رکه وتنی شتیکی تر «حضور او در محل و خون روی لباسش شاهد این مدعا است؛ بوونی ئه وه لهو چیگه دا و خوینی سه ر جل و بهر گه که ی گه وای ئه م خوازه یه» ۴. /ها/ /ادبی/ رسته یان وتراویه ک (شیر یان په خشان) که له سه ر دروستی واتای وته یان بابیه تیک جهخت ده کا «برای هر جمله دو تا شعر هم شاهد می آورد؛ بۆ ههر رسته یه ک دوو شیریش گه وای دینیته وه».

□ **شاهد از غیب رسیدن:** گه وای له ئاسمانه وه داکه وتن؛ له ناکاو هاتنی که سی که راستی قسه یان رووداو ده رخا.

شاهد آوردن: ۱. شایه ت هینانه وه؛ شایه ت هاوردن؛ گوفا هینان؛ گوا هینانه وه؛ هاوردن یان ناسینه وه ی که سی که به ناو شایه ت «حاضرم تا شاهد بیاورم که آن شب در خانه بودم؛ ئاماده م ده که س شایه ت بینمه وه، که ئه وه شه وه له ماله وه بووم» ۲. نمونه هینان؛ باس کردنی قسه یه ک له دیترا ن بۆ سه لماندنی راستی وته یه ک «شعر حافظ را شاهد آورد؛ شیرعی حافظی شایه ت هینا».

شاهدانه /šāhdāne/ ها؛ -گان؛ /اسم، شاینه؛ شادانه؛ شه دانک؛ شه دانه؛ شادان؛ شاگانه؛ ۱. گیا که ندهر؛ گیایه کی ئالفی له تیره ی شادانان به گه لای په نجه یی ئاویتته ی بۆن تیز، گولی نیز و می و گول رازینی هیشووپی و به ری فنۆقی و ناو که یه کی بی ئالبومینه وه ۲. دانه ی ئه وه گیایه که چه ور و خۆراکیه.

شاهدخت /šāhdocht/ ها؛ /اسم، کچه شا؛ کچی شا؛ کناچۆ/ کناچه شای؛ شاکیچ.

شاهراه /šāhrāh/ ها؛ /اسم، شارپی؛ شارپا؛ شارپیگه؛ راسه ری؛ کاروانه ری؛ شو سه؛ ری سی سه ره کی که چه ند شار پیگه وه ده لکینی و چه ن ری گچکه شی لی ده بیته وه.

شاهرگ /šāhrag/ ها؛ /اسم، که زیگه؛ شارپه گ؛ شاده مار؛ ته مار؛ ده ماره گه وه؛ هه رکام له و دوو

شاهوار: هه‌لبه‌ستی نایاب.

شاهی / *šāhī* / اسم، شایی: ۱. شاهی؛ پادشاهی؛ پاوشایی؛ پالشایی؛ پالشاییه‌تی؛ کار یان پله و پاییه‌ی شا «به شاهی نشست: به شایی گه‌یشت»
 ۲. /ها/ [قدیمی] یه‌که‌ی کۆنی پاره‌ی ئیران به‌رانبهر به پینج دینار ۳. /ها/ دپۆنک؛ تووزەک؛ ره‌شادۆک؛ ته‌ره‌تیزه؛ ته‌ره‌تووزە؛ گیایه‌کی یه‌کساله‌ی بۆنخۆشه، گولی سپی ده‌دا و گه‌لاکه‌ی ده‌خورئ.

شاهی آبی: کووزەله؛ بریه‌می؛ گیاییکه خوارده‌مه‌نی، به گه‌لای سه‌وز و گولی سپی یان زه‌رده‌وه، له ئاودا ده‌روئ، تامی تووون هه‌یه و بۆ ده‌رمانیش ده‌شئ.

شاهی فرنگی: کک کوچ خوراکی کک کوچ شاهی: صفت. شایی؛ شاهی؛ پاوشایی؛ پاشایی؛ پادشایی؛ پتوه‌نیدار یان سه‌ر به‌شاوه «تاج شاهی: تاجی شایی».

شاهین / *šāhîn* / اسم، ۱. /ها/ باهوو؛ شاهین؛ شایه‌ن؛ شه‌هین؛ شایین؛ داری درپژێ ته‌رازوو که ته‌رازووی لی قايم ده‌که‌ن ۲. شه‌هین؛ شاهین؛ تیره‌یه‌ک له په‌له‌وه‌رانی رۆژ راوکه‌ری تاکه‌ژێ، له ریزی بازناسان، به بال و کلکی درپژ، ده‌ندووکی کورتی وه‌ک قولاو که زۆر تیژفرن و نیجیریان له کاتی فریندا ده‌گرن: قوش ۳. /ها/ شاهین؛ شه‌هین؛ مکۆر؛ په‌له‌وه‌ریکی راوکه‌ره له تیره‌ی شاهین سمیلکی قاوه‌یی ئامال ره‌شی هه‌یه ۴. /نجوم/ وینه‌یه‌کی گه‌ردوونی گه‌وره له ئاسمانی نیوه‌گۆی باکووریدا به شیوه‌ی باله‌وازه‌ی هه‌لۆ: عقاب.

شایانی / *šāyānī* / شایایی

شایان / *šāyān* / صفت. شایان؛ هیتزا؛ شیاو؛ لیپهاتوو؛ وه‌شاو؛ له‌بار؛ سزاوار؛ بی‌شان؛ باو؛ حه‌ل؛ مه‌شیا؛ هه‌ژێ؛ به‌رکه‌تی؛ لایق؛ شایسته؛ په‌سند و له‌بهر دل و چاو.

شایان توجه: شیاوی سه‌رنج؛ له‌بار بۆ ره‌چاو

شادلولة / *šāhlûle* / ها؛ /اسم، شالولة؛ شابۆری؛ لولوله‌ی ئه‌ستووری سه‌ره‌کی بۆ گواستنه‌وه‌ی تراو یان گاز.

شاده‌مهی / *šāhmāhī* / ها؛ /ان/ اسم، شابۆری؛ شاماسی؛ چه‌شنی ماسی چکۆله، به‌له‌شی پووله‌که‌یی و سه‌ری بی پووله‌که، چوار درزی ئاوسی و باله‌ی نیوه‌نهرمه‌وه، که مۆره‌یان نیه و گه‌راکه‌یان تۆپه‌ل-تۆپه‌لی پیکه‌ولکاوه: شاه‌ماهی آزاد

شاه‌ماهی آزاد شاه‌ماهی

شاه‌مقصود / *šāhmaqsûd* / فارسی/عربی/اسم، شامه‌قسوو؛ به‌ردیکی کاره‌بایی به‌بایه‌خ که ته‌زیچی لی درووس ده‌که‌ن.

شاه‌نامه‌خوان / *šāhnāmexān* / ها؛ /اسم، شانامه‌خوین؛ ئه‌وه‌ی که به‌ده‌نگی به‌رز و به‌ئاهه‌نگیکی تایبه‌ته‌وه شیعه‌ره‌کانی شانامه (دانراوه‌ی فیره‌دوسی، ئه‌بولقاسم مه‌نسور، ده‌ور و به‌ری ۳۲۹ - ۴۱۵ ک.م) بۆ خه‌لکی ده‌خوینیه‌ته‌وه.

هه‌روه‌ها: شاه‌نامه‌خوانی

شاه‌نشاہ / *šāhanšāh* / ان/اسم، شاهه‌نشا؛ شای‌شایان؛ پالشای پالشایان؛ نازناوی شاکانی ئیران.

شاه‌نشاهی / *šāhanshāhī* / صفت. شاهه‌نشایی؛ شاهانه؛ پادشایانه؛ پاشایانه؛ پالشایانه؛ شایانه؛ پتوه‌نیدار یان سه‌ر به‌شاهه‌نشاوه «دربار شاه‌نشاهی: کۆشکی شاهه‌نشاهی».

شاه‌نشین / *šāhnešîn* / ها؛ /اسم/ [قدیمی] شانشین؛ بالاخانه؛ ئۆده‌یه‌کی گه‌وره به‌له‌پی هه‌ندئ به‌رزتر و کۆله‌که‌ی رازینه‌یی یان به‌شیوه‌ی ئۆده‌یه‌کی چکۆله‌تر له‌نیو ئۆده‌یه‌کی‌تردا، بی‌ده‌رک و دیواری جوئ که‌ره‌وه.

شاهوار / *šāhvār* / صفت. ۱. شاهانه؛ شایانه؛ شیاوی شایان «گوهر شاهوار؛ گه‌وه‌ه‌ری شاهانه»
 ۲. نایاب؛ هه‌لکه‌وته؛ زۆر باش و بی‌وینه «شعر

کردن یان ناوردانهوه.

شایایی / sāyāy / ها: / اسم، [ادبی] لیها توویی؛

هیژایی؛ لی وه شاهوویی؛ شایایی

شاییه / sāyebe / ها: / [عربی] اسم، خلتیه؛ خوش؛ ناپاکی؛ پیسی؛ پیوه تلاوی؛ چه پهلای؛ تیکه لاوی (می خواست رفتارش عاری از شاییهی ریا باشد؛ دهیویست ئاکاری به دوور له هه چه شنه خلتیهی مهاری بی): شاییه

شاید / šāyad / ها: / قید، رهنگه؛ رهنگه؛ ویده چی؛ گاههن؛ گاههز؛ گاههس؛ گاس؛ گه هاس؛ شایهت؛ شایهه؛ دینایی؛ نه شئی؛ ده شئی؛ شو؛ قه می؛ شایه تا؛ لاک؛ شاکم؛ مهبت کو؛ وشهیه ک که ئه گهری روودانی رووداوئیک ده گه یئنی (شاید بیاید و شاید هم نیاید؛ رهنگه بیت و رهنگه نه بیت).

شاید و باید / šāyad-o-bāyad / ها: / اسم، شیاو؛ ئه شیا و مه شیا؛ ئه شئی و بشی (آن طور که شاید و باید کار پیش نمی رود؛ ئه و جوړه که شیاوه کاره که ناچیتیه پتیشه وه).

شایستگی / šāyestegī / ها: / اسم، لیها توویی؛ ژئها توویی: ۱. هیژایی؛ هه ژباتی؛ شاسهیی؛ شیاوی؛ دۆخ یان چۆنیه تی شیاو بوون (شایستگی هر کس در هنگام کار کردن معلوم می شود؛ لیها توویی هه که سییک له کاتی کار کردندا دهرده کهوئ) ۲. دۆخ یان چۆنیه تی هه بوونی زانایی و توانایی پتویست (او شایستگی لازم را نداشت؛ ئه و لیها توویی پتویستی نه بوو).

شایسته / šāyeste / صفت، شیاو؛ شایان؛ شاسه؛ لیها توو؛ ژئها تی؛ لیها تی؛ لیها تگ؛ هیژا؛ هه ژیا؛ پیکه فتگ؛ به ژمیر؛ هه ژی: ۱. دۆخ یان چۆنیه تی شیاوی (مقام شایسته؛ شغل شایسته؛ پله پاییهی شیاو؛ کاری شایان) ۲. بهرکه تی؛ هه بوونی هیژ یان دهر دخواوردوویی ره چاو کراو (کارگر شایسته؛ کریکاری لیها توو) ۳. هاو ته راز و هاوړی له گهل کار یان نامانجی دیاریکراودا (تلاش شایسته؛

کردو کۆشی شیاو). ههروه ها: شایسته بودن

شایسته سالاری / šāyestesālārī / اسم، [سیاست]

هیژامه زنی؛ هیژا سالاری؛ شیاومه زنی؛ رژیمیکی حکوممه تی که به پیی لیها توویی (زانایی، ئه زمون و توانایی) پایه بهرزان له ناویدا هه لده بیژدری و کار و باریان پی ئه سپیتردی.

ههروه ها: شایسته سالار

شایع / šāye / [عربی] صفت، بلاو؛ پهخش؛ داکه وتوو و پهره گرتوو له نیو کۆرئکدا.

□ **شایع شدن**: ۱. داکه وتن؛ بلاوه کردن؛ پهره سندن (بیماری اسهال در میان کودکان شایع شده بود؛ نه خوشینی زگه شوړه له نیو مندالاندا داکه وتوو) ۲. دهنگو داکه وتن؛ زران؛ زریان؛ به شیهوی قاو (ههوالی نه راست و نه درو) له نیو خه لکیدا بلاوه کردن (شایع شد که می خواهند کوبن بدهند؛ دهنگو داکهوت که ده یانهوئ کۆپن بدن).

شایعات / šāye'āt / [عربی] جمع شایعه

شایعه / šāye'e / ها: / شایعات: [عربی] اسم، دهنگو؛ وته؛ واتو؛ بهنگ بابو؛ بهندوبو؛ وته وت؛ قاو؛ گوته؛ گوته؛ گوته گوته؛ راوچاو؛ چلچاو؛ لؤغهت؛ گوته (شایعه ای پخش شد که قرار است طلا گران بشود؛ دهنگو یه داکهوت که برپاره زیر گران بی).

شایق / šāyeq / [عربی] صفت، [ادبی] تامه زرو؛ خوازیار؛ به تاسه؛ به شهوق؛ داواکار (پدرم به دیدارتان شایق بود؛ بابم تامه زروی دیتنتان بوو).

شائق

شایورد / šāyvard / اسم، [ادبی] خه رمانه؛ ئاخله؛ خو خینه؛ خه رمانه ی مانگ.

شنامت / šē'amat, ša'amat / [عربی] اسم، نه حسی؛ دوو مۆری؛ دۆپری؛ بیوله تی؛ به دفره پری؛ نامه تی؛ بهو یومنی؛ ناوچاو ره شی؛ به دودمی.

شئون / šō'un / مات: [عربی] جمع شأن

شئونات / šō'unāt / [عربی] جمع شئون

شب / šab / ها: / اسم، شهو؛ شهف؛ شهوه؛

۳. /مجازی/ دوايين رۆژه کانی مانگی ره شه مه. شب قدر: شهوی قه در: ۱. شهوی زور پيرۆز
۲. ده شهوی ئاخري مانگی ره مه زان (زۆر تر شهواني تاقی ئەو ده شهوه).

شب هفت: هفته؛ حه وته مين رۆژ و شهوی پاش مردنی كه سئ كه رهنگه هاوړي بي له گهل ري وړه سمی تايبه تدا «فردا شب هفت مادر شوهرم است: سبه يني حه فته خه سومه».

شب يلدا: ۱. شهوی زستان؛ شهو زمسان؛ شهوؤ زمسانی؛ شهو يه لدا؛ يه كه مين شهوی مانگی به فرانبار: شب چله

☐ شب را به روز آوردن: رۆژ کردنه وه؛ رۆوه كه رده ی؛ رۆكه رده يوه؛ شهو به سهر بردن: شب را گذراندن

شب را گذراندن ☞ شب را به روز آوردن
شب شدن: شهو داهاتن؛ شهو هاتن؛ شهو گه ييشتن؛ بوونه شهو؛ شهوه ره بيه ی؛ شهوه وه ئامه ی.

شب و روز خود را ندانستن: شهو و رۆژ لي تيكچوون/ شيويان؛ شهو و رۆونه گم بيه ی؛ گيرۆده ی خه م و په ژاره ی زور بوون.
از شب رفتن/ گذشتن: له شهو لادان؛ شهو تيره بوون؛ له شهو رۆيين؛ جه شهوؤ ترازيه ی «دو ساعت از شب مي رود و هنوز از شام خبری نيست: دوو ساعه ت له شهو لايداوه و هيشتا له شتو باسيك نيه».

شب: قيد. شهو؛ شهوه؛ شهوانه؛ به شهو؛ شهوه نه؛ شهوؤ؛ له كاتي شهودا «شب مي خوييم؛ شب هوا تاريك است: شهو ده خه وين؛ به شهو هوا تاريكه».

شباب / Šabāb / اعرى / اسم، / ادبي / لاوى؛ لاوه تي؛ گهنجي؛ خورتي؛ جهواني؛ جحيلي؛ جاهيلي؛ هه رزه كاري.

شب ادراری / Šab'edrārī, šabedrārī /: افراسي / اعرى / اسم، ميزه لي؛ كه مهرشلي؛ چۆنيه تي ميز تن

مهوداي نيوان دوو رۆژ كه له تاريك بووني ههوا هه تا رoon بوونه وه ی ديارى ده كریت؛ كاتي كه به دواى ئيواره وه ده ست پیده كا و هه تا كازيوه ده خاييني.

☐ شب احيا: /اسلام/ شهوی نه حيا؛ شهوی رۆژ کردنه وه؛ ده شهوی ئاخري مانگی ره مه زان (زۆر تر شهواني تاقی ئەو ده شهوه).

شب برات: شهوی به رات؛ شهوی پاژده ی مانگی هه شته می كۆچي.

شب به شب: شهو به شهو؛ شهوانشهو؛ شهوه و شهو؛ شهونه شهو؛ هه موو شهويك «شب به شب مي آمد؛ شب به شب يك قرص بخور؛ شهو به شهو ده هات؛ شهوانشهو حه بيك بخو».

شب پيش: دويني شهو؛ دويشه وه؛ هيزي شهوؤ.

شب تاريك: تاريكه شهو؛ شهفتاري؛ شهفتاري؛ شهوه زنگه؛ شهوی تاريك و بي تريفه ی مانگ.

شب جمعه: شهوی هه يني؛ شهو جومعه؛ شهوؤ كه به يانيه كه ی هه ينيه. هه روه ها: شب شنبه؛ شب اول ماه

شب چله ☞ شب يلدا
شب ديچور: /ادبي/ شهوی زستان؛ شهوی شووتي شكان/ هه ني شكان؛ شهوی يه لدا؛ يه كه م شهوی به فرانبار ۲. /مجازي/ شهوه زهنگ؛ شهوه زهنگه؛ تاريكه شهوه؛ تاريكه شهوه؛ شهوی تاريك و بي دهنگ و نهنگه سته چاو.

شب شعر: شهوی شيعر؛ ئيواره شيعر؛ ري وړه سميكي شهوانه كه چهند شاعيريك تييدا هۆزراوه كانی خويان بو دانيشتوان ده خوئينه وه.

شب عيد: ۱. شهو/شهوی نه ورۆز؛ شهوؤ نه ورۆزي؛ دوايين شهوی ره شه مه ۲. شهوی جيژن؛ شهو شهوه ی به يانيه كه ی جيژنه

له خه ودا.

شباط /šabāt/: [سربانی/اسم، شوبات؛ فیقریه؛ مانگی دووهمی سالی هه تاوی له پوژژمیری بری له ولاته عهره بیه کاند، که له ۱۰ ی ریه ندانه ویه.

شبان /šabān: ها؛ ان/؛ اسم، [دبی/شوان؛ شقان؛ شوانه؛ میگهل وان؛ میگهل وان؛ بهرخشان؛ بهرگهل وان؛ بهرگهل وان؛ گهل وان؛ گاون.

شبان فریک /šabānfarībak: ها؛ ان/؛ اسم، شوان خه له تیئه؛ شوان خه له تیئه؛ شوان هه له تیئه؛ شوانه خه له تن؛ شقانکوژ؛ شقان خاپین؛ مه لیکی پچووکی بۆره لۆکه یه له پاساری گه وره تر.

شبانگاه /šabāngāh: اسم، [دبی/کاتی شهو؛ شهوار؛ شهووار؛ شهفتاری؛ شهفتاری (روزی تا شبانه بر کنار آب نشسته بود: پوژژیک هه تا کاتی شهو له زیواری ناوه که وه دانیشتبوو).

شبانگاه ^۱: قید، [دبی/کاتی شهو؛ شهو؛ شهو کی؛ شهو (روزی تا شب رفته بودیم و شبانه به پای حصاری خفته: پوژژیک هه تا ئیواران پویشتبووین و کاتی شهو له پای پهرژینیکی دانوستبووین).

شبانگاهان /šabāngāhan: قید، [دبی/به شهو؛ شهوانه؛ شهفانه؛ شهوگار؛ شهو؛ شهوئی؛ سهرانسه ری شهو؛ له کاتی شهو دا «شبانگاهان به دروازی شهر رسید: به شهو گه ییشته دروازی شار).

شبانگاهی /šabāngāhi: صفت، شهوگاران؛ شهوگاری؛ شهواری؛ پیوه نیدار یان سهر به کاتی شهو وه «نسیم شبانگاهی: شنه ی شهوگاران.

شبانگردان /šabāngardān: شبگردان

شبان ^۱ /šabāne: صفت، شهوانه: ۱. شهوان؛ شیوان؛ شهوئی؛ پیوه نیدار به شهو یکه وه «غذای شبانه: خوارده مهنی شهوانه» ۲. پیوه نیدار به شهو وه «کار شبانه؛ مدرسه ی شبانه؛ کاری شهوانه؛ قوتابخانه ی شهوانه».

شبان ^۲: قید، شهوانه؛ شیوان؛ به شهو دا؛ به شیوان؛ له درژیایی شهو یکه «شبان ده نفر را در منزلش جا می داد: شهوانه ده که سی دهرده ماله وه».

شبانهروز /šabānerūz: اسم، شهو و پوژژ؛ شهوانه پوژژ؛ یه که ی کات (زه مان) له پوژژه لاتنیکه وه تا پوژژه لاتنیکه تر «هر شبانه روز ۲۴ ساعت است: شهو و پوژژیک ۲۴ سعاته».

شبانهروزی ^۱ /šabānerūzi: ها؛ اسم، شهوانه پوژژی؛ شهوانه پوژژی؛ فیگره یی که قوتایه کانی شهو و پوژژ له ویدان و جی خه و خوراکیان بۆ دابین کراوه: مدرسه ی شبانه روزی

شبانهروزی ^۲: صفت، شهوانه پوژژی؛ شهوورپوژژی: ۱. خاوهن چالاک ی به درژیایی شهو و پوژژ «داروخانه ی شبانه روزی؛ مدرسه ی شبانه روزی؛ دهواخانه ی شهوانه روزی؛ قوتابخانه ی شهوورپوژژی» ۲. پیوه نیدار به هه مو کاتی شهو و پوژژه وه «فعالیت شبانه روزی؛ مراقبت شبانه روزی؛ چالاک ی شهوانه روزی؛ چاوه دیری شهوورپوژژی».

شبان ^۱ /šabāni: اسم، [دبی/شوانی؛ شقانی؛ بهرگهل وان؛ شوانیه تی؛ شهوونی؛ کاری ناگاداری له مهر و مالات و له وه راندنیان.

شباوین /šabāvin: ها؛ اسم، [دبی/تووتاکی؛ قزاوکه؛ قزاکی؛ قزالکه؛ تاق تاق که ره؛ حق حق که ره؛ پهله وه ریکی بووناسایه، زیاتر به شهوان و به دهنگیکی ناتهاو ده خوتی.

شباहत /šabāhat, šebāhat: ها؛ [عربی/اسم، مانایش؛ ویکچوونی؛ ویکچوونی؛ ویک یه کی؛ وه کیه تی؛ شبه؛ درووف؛ درووب؛ فهرجی؛ تیزبۆر؛ قام؛ میناهی؛ هاوشیوه یی؛ مینین؛ چون یه کی؛ نۆلانی؛ میناکی؛ له یه ک چوونی؛ لیک چوونی؛ دۆخ یان تاییه تمه ندیه ک (وهک بیچم، رهنگ، چۆنیه تی و...) هاوبه ش له نیوان دوو یان چند شتدا.

 شباहत لفظی: ویکچوونی وته یی/زاره کی؛

په ټوله: شاهپرک ۲. [قدیمی] چه کچه کی؛ جلی-جلی؛ چل؛ چيله می؛ چه کچه کیله؛ چه کچه کیله؛ شه فرنگ؛ شه فر-فینک؛ شه فر-فیک؛ شه فر-هین؛ شه فر-ه-فین؛ شه فشه فوک؛ شه فکوز؛ قه زناقوچ؛ قه زناقوچه؛ شه مه له کوره؛ مه شمووله کوره؛ شه مه له؛ شه مشه؛ شه مشه له؛ پارچک؛ جلبلی؛ چه کچه کوله؛ شه مشه مه کویره.

شبت / šebət، ها: /اسم. شویت؛ شیت؛ شویت؛ شویت؛ شویت؛ شویت؛ دوراخ: ۱. گیایه که له سه وزوات، گه لاکانی ورد و زهیتوونی رهنگی له شیوهی چه تره ۲. گه لای نهو گیایه که بونخوش و خورادهمه نیه و وهک هه زوئله دهیکه نه نیو چیشته وه شود؛ شوید [گفتاری]

شبتاب / šabtāb، ها: /اسم. گوله نه سستیره؛ گوله نه سستیره؛ گوله سستیره؛ گوهساره؛ گی ناساره؛ نهیره قووله؛ نه سستیروک؛ میروویهک له تیره ی گوله نه سستیره به نه ندازه ی ۱۱ تا ۱۳ میلیمتر، قاوه یی رهنګ، میوینه کانیاں بی بالن و له شهودا دهرهوشینه وه.

شبتاب: صفت. شهونما؛ شه ودروش؛ شه وبری؛ به تایبه تمه ندی درهوشانه وه له تاریکیدا: شینما

شبتابی / šabtābi، /اسم. شهونمایی؛ شهوی بریسی؛ شه ودروشی؛ دؤخ یان چوئیه تی دروشانه وه له تاریکیدا.

شبحراغ / šabčeraq، ها: /اسم. شه وچرا؛ گه وهه ریکی دیرؤکیه که گوايه له تاریکی و شهودا هه وهک تیشکی چرا دهرهوشینه وه.

شبحره / šabčare، šabčere، ها: /اسم. شه وچهره؛ شه وچهره ز؛ شه وچه له؛ ناچیل و میوه بهک که له به شهودا دهیخون.

شبح / šabah، ها: /اشباح: [عربی] /اسم. ۱. تاپو؛ قهره؛ قهره نتوو؛ تارمایی؛ دؤلپا؛ تیبا؛ سای؛ ساموتک؛ سوئیس؛ قهراته؛ سه هویر؛ سه هه نه؛

دوو یان چند وشه که وتیان وه کوو یه که، وهک شیر (شمشیر) و شیر (خوارده مهنی). شباهت معنوی: ویکچوونی واتایی؛ ویکچوویی مانایی؛ دوو یان چند وشه که واتاکانیان وه کوو یه که، وهک قورس و گران؛ په له وه و بالدار.

شباهنگ / šabāhang، /اسم. [دبی] ۱. [نجوم] شعری یمانی شاعر ۲. /ها: /اسم. سرخوونک؛ بولبول؛ بلبل؛ بولبول؛ بلبل؛ واف؛ په له وهی دهنگ خوشی سترانبیژ.

شبو / šab.bū، ها: /اسم. شه وبو؛ شه وبون؛ شه وبوسان؛ شه فبو؛ گیابن؛ گیایه کی رازینه یی، به گولی چوارپه ری بونخوش و زهره یان زهردی ئامال قاوه یی (له جوړگه ل تریدا به رهنگی سوور، خورمایی یان بنه وش)، گه لای ساکاری باریک و نووک تیژ و تووکنه وه: خیری

شب به خیر / šab.bexeyr، [فارسی / عربی] دعا. شه وباش؛ شه وه وهش؛ شه ویککی خوش؛ شه و خوهش؛ ریز وشه یی که ده شهودا بو سلاو و مال ناوایی ده گوتری، واتا هیودارم شه و به خوشی به رنه سهر.

شب بیدار / šab.bidār، ها: /صفت. شه وخنوون؛ شه وخنووس؛ شه ونشین؛ شه ویدار؛ شه فوک؛ به تایبه تمه ندی نه خهوتن به شهودا.

شب بیداری / šab.bidāri، /صفت. شه وخنوونی؛ شه وخنووسی؛ شه ونوخیسی؛ شه وخنوونی؛ شه ویداری؛ روتی نه خهوتن له شهودا.

شب پا / šab.pā، ها: /اسم. شه وبه یار؛ شه ویدار؛ پاریزه ری شه وانه، که سی که به شهودا پاسه وانی بدا، به تایبهت له نیو باخ و مه زاردا.

شب پرواز / šabparvāz، ها: /ان: /صفت [جانورشناسی] شه وفر؛ به تایبه تمه ندی فرین له شهودا.

شب پره / šabpare، ها: /گان: /اسم. ۱. شاهپرک؛ پریریک؛ په پرهرک؛ په پرهرک؛

تنۆك وه كوو شهو.

شبرو /šabrow/: صفت. شه ورؤ؛ شه وهره؛ شه فرؤ؛ ۱. به تاييه تمهندي له شهودا پويين «توبوس شبرو: پاسي شه ورو» ۲. /ها/ شه فوك؛ شه وگهره؛ شه وگهره؛ شاهمن چالاكي شه وانه:

شبرگرد

شبرو /šebro/ شبرو

شب زنده دار /šabzendedār, ها: ان/: صفت. شه و نخون؛ شه و به يار؛ شه و بيدار؛ شاهمن ئوگره تي به شه و بيداري.

شب زنده داري /šabzendedārī, ها: /اسم. شه و نخوني؛ شه و نخووسي؛ شه و بيداري؛ شه و به ياري؛ دۆخ يان چۆنيه تي شه و بيدارمان، پتر له گال چالاكيه كي تاييه ندا (وهك كه سي كه شه و تا به ياني ناخوويت و چاوهديري نه خوشي كه يان نويز ده خويني يان خهريك رابواردنه) «در اردو كارمان به شب زنده داري مي گذشت: له ئوردودا كار و بارمان هه ر شه و نخوني بوو».

شبستان /šabestān, ها: /اسم. ۱. شه و سان؛ شه بستان؛ شه و به شه ي مزگوت كه سه ري گيراوه ۲. /دبي/ نووستنگه؛ جي خه و.

شبنغاز /šabqāz, ها: /اسم. /قديمي/ هه فشي؛ په چه؛ هه سارگه؛ هه فيتز؛ هه ويز؛ هه وشه مه ر؛ په چه مه ر؛ هه فش؛ شه وين؛ كوتان؛ جيگه ي پشوداني شه وانه ي ئاژه ل له دهشت.

شبق /šabaq/ [معرب از فارسي] شَبَقَة

شبكاري /šabkār, ها: ان/: صفت. شه و كار؛ شه فكار؛ شاهمن چالاكي پيشه يي له شهودا «پدرم شبكار است و روزها به خانه مي آيد: بايم شه و كار و به رۆژ ديتته و به مال».

شبکاری /šabkārī, ها: /اسم. شه و كاري؛ شه فكاري؛ كار و بارپك كه له كاتي شهودا به رپوه ده چي «يك ماه است كه شبكاري مي كند تا پول بيشترى بگيرد: مانگي كه خه ريكي شه و كار به تا پاره يه كي زۆر تر وه ر بگري».

سه ههنگ؛ سه ههنده؛ ديوجامه؛ شتي خه يالي كه ديتته به ر چاو ۲. /مجازي/ ديوه زمه؛ شه و شته ي كه ده بيتته هوي ترس و قيني هه ميشه يي «شبح جنگ؛ شبح گرسنگي: ديوه زمه ي شه ر؛ ديوه زمه ي برسيه تي».

شب خسب /šabxosb, ها: /اسم. پاقله مارانه؛ پاقله ي ديوانه؛ دارجه وي؛ نه كاكی؛ شه وگه شه؛ گول هه وريشم؛ دار يان ده و نه يكي رازينه يي تاييه ت به ناوچه ي گه رمين، به لق و پوي چه ترئاسا، گولي زهره يان په مه يي، گه لاي ئاويتته ي شانه يي و په لكی وا كه شه وانه دووبه دوو ده نووشتينه وه. بو بته و كردني زه وي به كار دي.

شب خوش /šabxoš, دعا. شه ويكي خوش؛ شه و باش؛ شه و هه وش؛ وته يي كه شه و له كاتي ليك جودا بوونه وه ده گوترئ، واتا: به هيوام كه شه ويكي خوشتان بيت «من رفتم، شب خوش! من رويشتم، شه ويكي خوش!».

شبدر /šabdar, ها: /اسم. شه وهر؛ شه وهرگ؛ شه وهرگ؛ شه وهری؛ شه ودهر؛ شاهودر؛ شه بدهر؛ شه فدهر؛ شور؛ هه نده قو؛ هه نده كو؛ هه نده كو؛ هه نه كه؛ بارپزه؛ دانوك؛ سي په ره؛ سي وه ره؛ گياهي كي ئالفي گولداري يه كساله، دووساله يان پايه به گه لاي سي په رهي و هيشوو گولي خري ئال، سوور، ئه رخه واني، سي يان دوور ههنگه وه كه بو له وهر ي مالات ده كيئلدري.

شبرم /šaram/: صفت. [گياه شناسي] شيرماره كيويه؛ جوړئ له رووه كي شيرمار، به گولي شين و پچو كه وه، قه ده كه ي ژه هراويه.

شبرنگ /šabrang, ها: /اسم. شه وهرهنگ؛ ماکيكي رهنگيه كه له تاريخييدا نوور لي بدا، ده دروشيته وه.

شبرنگ؟: صفت. ۱. /ها/ شه وهرهنگ؛ به ماکيكي رهنگي كه له نيو تاريخيدا نه گه ر نوور لي بدا، به دره وشيته وه ۲. /دبي/ شهفين؛ رهش؛ تاريخ و

شبڼگر د / šabgard /، ها: /ان: / اسم، شه قرږ؛ شه وړږ؛ چو کدار؛ شه وگهړ؛ شه وگهرد؛ جه زاړه چي؛ جه زاړه چي؛ چه رخه چي؛ پاسه واني که شه له شوښنځي کي شک نه دا. به رانېره؛ روزگرد

شبڼگر د: صفت. شه وړږ؛ شه وگهړ؛ شه وگيل؛ شه وړه؛ به تاييه تمه ندي له شه ودا گه ران يان هلسو وړان.

شبڼگر د / šabgardī /، ها: /ان: / اسم، شه وړږي؛ شه وړه وړي؛ شه قرږي؛ کار و باري شه وړږ. شبڼگر / šabgīr /، اسم، [دبي] کازيوه؛ کازيوه؛ به ربه يان؛ مه لا بانگدان؛ به ياني زوو.

شب مانده / šabmānde /، ها: /ان: / صفت. شه ومه نده؛ شه ومه نده؛ شه ومه ن؛ شه ومه ن؛ شه في؛ شه و؛ پاشماوه له شه و رابردوو (زورتر سهاره به پيخوري ليراه) (پک پياله اش شب مانده را آورد و گذاشت جلوی من: پياله يه که چي شتي شه ومه نده يني و نايه به رده م).

شبنامه / šabnāme /، ها: /ان: / اسم، [قديمي] شه ونامه؛ بلا و کراوه يي که له لايهن تاقم يان ريک خراوه يه که وه که هلسو وړاني نه ينيان هه يه، دهرده چي (همه جا شبنامه چسبانده بودند: له هه موو شوښنځي شه ونامه يان داکو تابوو).

شب نشيني / šabnešīni /، ها: /ان: / اسم، شه و نشيني؛ شه و بيري؛ شه ف بوري؛ شه قرږنک؛ شه قره فينک؛ شه ف هيري؛ شه و ياري؛ زيگار؛ ئالايش؛ شه و ميواني، چ له مال يان شوښنځي تر (وهک ميوانخانه) که زورتر له گه ل مووسيقا، هه لپه رکي و گورانيديا.

شبڼم / šabnam /، ها: /ان: / اسم، شه و نم؛ شه ف نم؛ شه ف نم؛ ثافي؛ خناف؛ خناو؛ خوناو؛ خوناو؛ نانگو؛ ناوڼگ؛ ناھنگ؛ خو؛ خوۍ؛ خوه؛ ئوه؛ ريل؛ دنگ؛ ئالشت؛ ئالشته؛ ئاوشه؛ قهراو؛ ورده تنو کي نمي هه واکه له سهر شتي سارد، به تاييه ت له شه ودا دهنيشي.

شبکلاه / šabkolāh /، ها: /ان: / اسم، شه و کلاو؛ کلاويکي پتر نهر مچن و بي ليواره که له مال يان شه وانه کاتي نووستن ده يکه نه سهر.

شبکور / šabkūr /، ها: /ان: / صفت، شه و کوپر؛ شه و کوور؛ شه و کوور هک؛ شه و کوور؛ شه و کوور؛ تر ته ميس؛ گه په کوپر؛ شه ف کوور؛ توو شياري نه خو شي شه و کوپري.

شبکوري / šabkūri /، اسم، شه و کووري؛ شه و کوپري؛ شه ف کوپري؛ گه په کوپري؛ لاواري سو ماي چاو، له شه و يان له روونا کايي زور که مدا.

شبهه / šabake /، ها: /عربي / اسم، تور؛ په شکه: ۱. تور چن؛ پيکه اته يه که له هيل، شريت، چيو يا سيمي پيکه گه يشتووي تيکه ل (شبهه هواکش؛ تور چني هه واکيش) ۲. کو مه ليک له ئيزگه، هيلي راگواستنه وه و لقه کانيان (شبهه تلفن: توري ته له فون) ۳. کو مه ليک له دامه زراوه ي ساناکار يان رازه گه لي سهر به ناوچه يه کي جوگرافي اي (شبهه حمل و نقل؛ شبهه راهي ارتباطي؛ توري راگواستن؛ توري ريگه و بان) ۴. ريک خراوه يي که نه دامه کاني له تاقم و شويني جياوازا دالاکيان هه يه (شبهه حربي؛ شبهه قاچاق؛ توري حربي؛ توري قاچاق) ۵.

تور-۵

شبکه ي اطلاعاتي؛ توري ئاسايش؛ کو مه ليک ئامراز و کهل و پهل و که سانئ که بو کوکردنه وه ي زانياري که لکيان لي و هره ده گيردري و زورتر بو ريک خراوه ي شو فاري، دزه شو فاري و هه والگري ولا تيک به کار دين.

شبهه / šabakiyye /، ها: /عربي / اسم، تورينه ي چاو؛ توري چاو؛ پو شنه ناوه کي هه ستيا به نووري گوي چاو، که له هه شت توپي له سهر يه که پيکه ها تووه، هه وتيان ده ماريه و يه کيان په نگدانه يه.

شېنما / šabnemā / اسم، شهونما؛ ماکيکی
فوسفوری يان شهوپړنگ که له تارماييدا
دهدرووشپتهوه.

شېنما: صفت. شهونما؛ ټيکهل به ماکي فوسفور
يان شهوپړنگ «ساعت شېنما: کاتژميږی شهونما».
شېبه / šabah / اسم، [کانی شناسی] شهقه؛
شهوپړنگ؛ شهوگ؛ شهوئ؛ شيا؛ بهردیکی
کانگایی له جوړی لیکنیتی رځ، رښ و
بريقه دار که هیله ساو ددری و له گهوه رسازيدا
به که لکدی: شېق

— شېبه / šabe / پيوژه، — شهوه: ۱. شهو؛
پيوهندیدار به ژماره ی شهوان و هروه ها
پيوهندیدار به مهودای کاتی به پنی شهو
«همه شېبه؛ هر شېبه؛ همووشه؛ هدر شهو» ۲. خاومن
تلمن به پی شهو «سی شېبه؛ یک شېبه؛ سی شهوه؛
یه که شهوه».

شېبه / šebh / [عربی] پيشواژه، وهک؛ — ناسا؛
سا؛ وهکی؛ وهکه «شېه انسان؛ وهک مرو».

شېبه پول: پاره ناسا؛ نهو مالانه ی به پیی دراو
بايه خیان دیاری ده کړی و به ناسانی دهنه
دراو، به لام خوږیان دراو نین (وهک به لگه
به نرخه کان، به لگه قهرزیه دهوله تیه کان).

شېبه جزیره: [زمین شناسی] نیودورگه؛ گرافه؛
نیمچه جزیرگه؛ کهرکه؛ جزیره ناسا؛
کهرگراف؛ نیمچه دورگه؛ زهوینیک سی لای
ناو بی و لاییکي وشکانی (وهک نیو دورگه ی
عهره بستان).

شېبه جمله: [دستور] کلوز؛ رسته تا؛ رسته ناسا؛
رسته یه کی به بی کردار که نیشانه ی دڅوکی
عاتیفی وهک نافرین، سهر سوورمان، شادی و
داخ و وهک نهوانیه (وهکوو خوژگه؛ داخه کم).
شېبه حصه: ساگران تا؛ جوړی تهوی رېخوله که
سهختی و ماوه که ی که متر له گرانه تیه.

شېبه رسمی: سامیری؛ نیوه دهوله تی؛
دهزگایه ک يان ری وشوینیک که په یوهندی

ده گهل دهوله ت هیه و تهواویش دهوله تی
نیه.

شېبه فلز: ۱. [شیمی] نیوچه کانزا؛ نیمچه کانزا؛
توخمیک به تاییه تمهندی فیزیکی کانزا و
تاییه تمهندی کیمیاوی ناکانزاوه ۲. [مجازی]
ناکانزا.

شېبه قاره: ۱. نیوچه به ژهک؛ سابه ژهک؛ کوما
وشکانیه کی گه وره (وهکوو گروئه نلند) که
به رینایی له به ژه ناساییه کان که متره
۲. به شیکي بهربلاوی جیاواز يان دیاریکراو له
به ژه کیکدا «شېبه قاره ی هند: نیوچه به ژه کی
هیند».

شېبه وبا: وبای التور ☞ وبا

شېهات / šobahāt / [عربی] جمع ☞ شېبه

شېبه / šobhe ، ها؛ شېهات / [عربی] اسم، گومان؛
دوودلی؛ سؤ؛ دلاودلی؛ درپونگی؛ دڅو یان
چونیه تیه ک که بېته هوی شک يان دوودلی
له مهر راست يان درؤ، دروست يان هله، چاک
يان خراب بوونی شتيکه وه «حرفهای تو این شېبه
را ایجاد می کند که کار ما درست نبوده است: وته کانت
نهم گومانه دیني که کاره که مان درووس نه بووه».

شېبی / šabî / قید. شهویک؛ شهوئ؛ شهویوه؛
شهویه؛ به شهویک: ۱. له ههر شهویکدا «شېبی دو
ساعت کتاب می خواند: شهویک دوو ساعت کتیب
ده خوینیته وه» ۲. له درېژایی شهویکدا «شېبی
هشت ساعت می خوابد: شهویک ههشت ساعت
ده خوئ».

شېبخون / šabîxûn ، ها / اسم، شهوخوونی؛
شه فـخوونی؛ شه ووه خوون؛ شه بـخوون؛
شه وخی؛ چه بخوون؛ شه ویولغار؛ دابه پزانی
شهوانه بؤ سهر دوژمن «ساعت یک بامداد با
شېبخون به دشمن آنها را غافلگیر کردند: کاتژميږ
یه کی به یانی به شهوخوونی که دایان به سهر
دوژمندا شه وهاندن یان». ههروه ها: شېبخون
زدن

هه تاو؛ بریو؛ یو؛ له په؛ په له؛ له زاهی؛ ۱. سهرپی؛ هه لپ؛ هه لپه؛ زوو؛ زوی؛ ته لئوکه؛ تالوکه؛ ساتی؛ دهف؛ دهوال؛ کار یان رهوتی نه نجامدانی کاریک له کاتیکی که متر یان به خیرایه کی زورتره وه ۲. خیرایی؛ توندی؛ گورجی؛ کولووکی ۳. [مکانیک] چهنیدی ئال وگوری خیرایی به پیی کات (سانتی متر له چرکه دا).

▣ شتاب دادن: هه شتاو پیدان؛ پال پیوه نان؛ زورکردنی خیرایی (باید به کارها شتاب بیشتري داد؛ ده بی هه شتاوی زورتر بدری به کاره کان).

شتاب داشتن: ۱. به تاو بوون؛ به له ز بوون؛ دهور فره بوون «موتور شتاب زیادی داشت؛ موتوره که زور به له ز بوو» ۲. به په له بوون؛ بی ته شه بوون؛ به هه له داو بوون؛ پهل و پو بوون «شتاب داشت خود را به دوستانش برساند؛ به په له بوو خووی بگه پییته هه والانی».

شتاب کردن: په له کردن؛ له ز کرن؛ به له سه بوون؛ وه په له کهوتن «برای رسیدن به خانه شتاب می کرد؛ بو گه پیشتنه ماله وه په له ی ده کرد».

شتاب گرفتن: دهور هه لگرتن؛ دهور گرتن؛ هه شتاو گرتن؛ نامه یه وه بالی «موتور شتاب گرفت؛ موتوره که دهوری هه لگرت».

شتابان / šetābān: قید. به په له؛ له ز و به ز؛ به په له؛ به له ز؛ به هه تاو؛ به خیرایی؛ له زاله ز؛ له ز گین؛ په له پاتور؛ به ل؛ له ز کانی؛ تیژه؛ تیژه؛ بریو- بریو؛ ئازا- ئازا؛ زوو- زوو؛ هه لات- هه لات؛ به هه له داوان؛ په له وداوان؛ هه شتاوان «شتابان می رفت؛ به په له ده رویش».

شتابانندن / šetābāndan: مصدر. متعدی. // شتابانندی: تاوت دا؛ می شتابانی: تاوده دی؛ بشتابان: تاو ده // تاو پیدان؛ هنجرانندن؛ پرتافانندن؛ پرتافانن: ۱. گوری شتیک زور کردن ۲. دهور پیی دان؛ خیرا کردن. هه روه ها:

شتابانندی

شبيه / šābīh: [عربی] صفت. هاووینه؛ هاوچه شن؛ وه کوو یه ک؛ له یه ک چوو؛ هه فرات؛ ته چ؛ زاناف؛ وه ک یه ک؛ وینه ی یه ک؛ پیسه و یوی؛ به رواله ت وه ک یه ک و له بنه مادا جیاواز «بچه ها به قدری شبیه بودند که همیشه آنها را عوضی می گرفتم؛ مندا له کان هینده هاووینه بوون که هه میسه لیم ده گوران».

شبيه خوانی / šābīh xāni: [عربی/فارسی] تعزیه خوانی

شبيه سازی / šābīhsāzi، ها: [عربی/فارسی] اسم. منیاک سازی؛ هاو شپوه سازی؛ کار، رهوت یان پیشه ی دروست کردن ی وه ک یه ک: // الف) به رهه میکی پیشه یی ب) شپوه کاری ده ز گایه ک به که میپوته ر.

شبيه گردان / šābīh gardān: [عربی/فارسی] تعزیه گردان

شپش / šepeš، ها: / اسم. سپی؛ هه سپی؛ نه سپی؛ هه پش؛ هه پیشی؛ نه سپشی؛ هه سپی؛ سپی؛ سپه؛ هه شپش؛ هه شپشی؛ هه شپشی؛ گنار؛ میروویه کی چکوله یه که رهشی له قژدا و سپیه کی له تووی جل و به رگدا گه را ده کا و گه وره کانیا ن نه خویشی بلاو ده که نه وه.

▣ شپش مرغ: یند؛ که پله؛ نه سپی مریشک.

▣ شپش گذاشتن: سپی تیدان؛ سپی لیدان؛ سپی نانه وه؛ هه شپشی هورارده ی «سرش شش گذاشته بود؛ سهری سپی تیدابوو».

شپشک / šepešak، ها: / اسم. میروویه کی ورد و بی بالی رهنگ ره شه که ملوژی دار و گیایه: شپشه

شپشو / šepešu، ها: / صفت. [گفتاری] ۱. نه سپیون؛ سپیون؛ رشکن؛ رشکاوی؛ رشکو ۲. [مجازی] چلکن؛ چه لکن؛ قیزه ون؛ گه مار؛ دژوین.

شپشه / šepeše: شپشک شتاب / šetāb، ها: / اسم. له ز؛ په له؛ هه شتاو؛

■ صفت فاعلی: شتاباننده (تاودهر) / صفت مفعولی: شتابانده (تاودراو)

شتابدار / šetābdār / صفت. به تاو؛ به له؛ به لزه ی. شتابزدگی / šetābzadegî / ها / اسم. به له بهر تکی؛ هه له داوی؛ هه له په؛ تنگه تاوی؛ به له زی؛ په له پرووزه یی؛ په له پرووز کی؛ دۆخ یان چۆنیه تی به له ز بوون «با شتابزدگی خود را به اتاق رساند: به په له بر تکی خۆی گه یانده هۆده کهوه».

شتابزده: قید. به په له؛ به هه له په؛ به له ز؛ گورج؛ گورجی «شتابزده گفت: من خبر ندارم: به په له گوتی: من ناگام نیه».

شتاب سنج / šetābsanc / ها / اسم. له ز پیو؛ که ره سه یه ک بو ئه نداز ه گرتنی له ز یان دۆزینه وه و ئه نداز ه گرتنی له ره.

شتابناک / šetābnāk / صفت. / ادبی / به په له؛ خیرا؛ به هه له داوان؛ به هه شتاو؛ به خیرایی زۆره وه.

شتابنده / šetābande / گان / صفت. خیرا؛ گورج؛ گورج و گۆل؛ خاوه ن خیرایی.

شتابیدن / šetābīdan / شتافتن

شتافتن / šetāftan / مصدر. لازم. // شتافتی: غارت دا؛ می شتابی: غار دده ی؛ بشتاب: غارده // غاردان؛ له زین؛ له پین؛ له زیان؛ هنجران: ۱. دهر چوون؛ راکردن؛ په کین؛ بهرشیه ی؛ به خیرایی زۆره وه رویشتن «گویی زمان چون باد می شتافت: چماکات وه ک با ده له زی» ۲. تی ته قاندن؛ په له کردن؛ له ز کرن؛ پرتافیان؛ پرتافان؛ په له که رده ی؛ به په له بو لایه ک رویشتن «به خانه شتافت: بهر مه مال تیی ته قاند» * شتابیدن. هه ره وه ها: شتافتنی

■ صفت فاعلی: شتابنده (غاردهر) / صفت مفعولی: شتافته (غاردراو) / مصدر منفی: نشتافتن (غارنه دان) شتالنگ / šetālang / اسم. کاب؛ قاپ؛ میچ؛ جگ؛ جک؛ چوو؛ کاپ؛ ماچ؛ ده قاق؛ پی شیه ی پاشنه ی پی.

شتر / šotor / ها؛ ان / اسم. وشتر؛ شوتر؛ خوشتر؛ هیشتتر؛ هه شتر؛ حیشتتر؛ وه شتر؛ هۆشتتر؛ هوشتر؛ ئشتتر؛ سار؛ سال؛ ده فه؛ ده فه ه؛ ده وه ه؛ ئارقانه؛ گیانه وه ریکی. گواندار له تیره ی وشتران. به رهنگی شه که ری ئامال خورمایی رهش، سه ری بچووک، ملی بهرز و گوئی بچکوله وه، بو بار بردن، گوشت، چه رم، خوری و تنه نات شیریش راپده گرن: *آشتر / ادبی*

■ شتر بی کوهان: لاما؛ وشتریکی ئامریکیه.

شتر عصارخانه: / کنایی / گای بنه؛ ئه وه ی که هه ول و ته قالا ی بی هۆ ده دا.

شتر لوک: / کنایی / لوق؛ حووج؛ حۆل؛ در یژ تا ئیواره؛ که سی که له ر و لاواز و در یژ و ناحزه. شتر نقاره خانه: / مجازی / ئه وه ی که له هه ره شه و گو ره شه ناترسی.

■ شتر با بارش گم شدن: / مجازی / کهر به باره وه نو قم بوون؛ ماهه ره چنه گمه بیه ی؛ شوینی زۆر ژلوق-بلوق و هه لپرژاو بوون «توی این خانه شتر با بارش کم می شود: له م ماله دا کهر به باره وه نو قم ده ی».

شتر در خانه ی کسی خوابیدن: / کنایی / ئه مپرو له من و سبه ی له تو بوون؛ نۆره ی زه حمه ت و دژواری به که سی گه یشتن.

شتر را با ملاقه آب دادن: / کنایی / وشتر به قاپوله به پروو ئاودان؛ ئامرازی ناله بار بو کار یک به کار بردن.

شتر را با نمد داغ کردن: / کنایی / هیلکه له قه ل دزین؛ به ئاو هیلکه و پۆن دروست کردن؛ له ئاو که ره گرتن؛ له سه ر ئاو ئاگر کردنه وه؛ ده رزی له چاو مار دهر هیئان؛ په کجار زرینگ و فیلباز بوون «اینجا شتر را با نمد داغ می کنند: ئه مانه هیلکه له قه ل ئه دن».

شتر بان / šotorbān / ها؛ ان / اسم. وشتره وان؛ شوتره وان؛ ئارقانه بان؛ سالوان؛ ساره وان؛ هیشترفان؛ خوشتره وان؛ هه شترچی؛ وشترچی؛

به‌رزی زۆرتر له ۱۵۰ سانتی‌متر و سەر و مل
بێ‌پەر و تانجیکی وه‌ک کلاو خووده‌وه که
شه‌وان ده‌گه‌رێ: کاموواری؛ بزم‌رغ

شترنج / šatranc: [از سنسکریتی] شترنج
شتره / šatare: صفت. [گفتاری] شپرز؛ شه‌له‌خته؛
شپرزه؛ شپ‌پ‌ئو؛ په‌رژ و بلاو؛ ر‌پ‌پ‌ال.
شتری^۱ / šotorî: /اسم. وشتری؛ ه‌یشت‌ری؛
قاوه‌یی کال؛ په‌نگی قاوه‌یی کال. هه‌روه‌ها:
شتری‌رنگ

شتری^۲: صفت. وشتری؛ حوشت‌ری؛ ه‌یشت‌ری؛
۱. قاوه‌یی کال؛ به‌ په‌نگی قاوه‌یی کال
۲. پ‌ئوه‌ن‌د‌ی‌دار یان سەر به‌ وشتره‌وه (رقص
شتری: هه‌له‌پ‌ر‌ک‌ئ‌ی وشتری).

شتک / šatak: /اسم. پرشه؛ پرژه؛ په‌روشک؛
پ‌ریشک؛ پ‌ژگه؛ تنۆکی تراو (به‌تایبه‌ت تراوی
خه‌ست یان پیس) که به‌بێ ویست ب‌پ‌ر‌ژ‌ئ‌ت.
شتک‌زدن: پ‌ژان؛ پ‌ر‌ژان؛ پ‌ر‌ژانی د‌ل‌ۆ‌پ‌گ‌ه‌لی
تراویک (خون به‌ دیوار شتک زده و خشکیده بود؛
خوین پ‌ژابوو به‌ دیواردا و وشک هه‌لات‌بوو).

شتل / šetel: /اسم. ۱. ته‌له‌که؛ پاره‌یه‌ک که
قوما‌رخانه‌دار له‌ قوما‌ربازانی ده‌ست‌ئ‌ئ‌ی
۲. ده‌سخ‌ۆشانه؛ پاره‌یه‌ک به‌ ناو شادیانه که له‌

قوما‌ربازی به‌ره‌نده‌ی ده‌ست‌ئ‌ئ‌ن * شتیلی
شتم / šatm: /ها: /عربی/ /اسم. /د‌بی/ ج‌ئ‌ئ‌و؛
جو‌ئ‌ن؛ خ‌ۆ‌سن؛ خ‌وه‌سن؛ د‌ژمان؛ د‌ژو‌ئ‌ن؛
د‌ژمانی؛ دوو‌ژن؛ نات‌ۆر.

شته / šate: /ها: /اسم. شه‌فی؛ شه‌ته؛ تر‌ت‌ول؛
ش‌ۆ‌به؛ ش‌ۆ‌که؛ ش‌ۆ‌ک؛ می‌روویه‌کی وردی په‌شه به
گه‌ژ‌ۆ‌ی داره‌وه ده‌ن‌ئ‌ئ‌ی و خه‌ساری ده‌کا.
شته‌ی پ‌الیزی: گه‌ژ‌ۆ‌کی؛ د‌ۆ‌که‌ی په‌ل‌کی
ب‌ئ‌ستان.

شته‌ی ن‌بات‌ات: گه‌ژ؛ ش‌ۆ‌که‌ی دار و دره‌خت.
شتیلی / šitilî: شتیل
شجاع / šocā: /ان: /عربی/ صفت. دل‌ئ‌ر؛ بو‌ئ‌ر؛
نا‌زا؛ وره‌دار؛ م‌ئ‌ر؛ م‌ئ‌رخ‌اس؛ مه‌رخ‌وز؛ به‌جه‌رگ؛

ئه‌و که‌سه چاود‌ئ‌ری و شترانه، به‌تایبه‌ت ئه‌وه‌ی
که باریان پ‌ئ‌ده‌ک‌ئ‌ش‌ئ‌.

شتر خار / šotorxār: خارشتر
شترخان / šotorxān: /ها: /اسم. وشترخان؛
شو‌ئ‌نی پاراستنی و شتران.

شترسواری / šotorsavārî: /اسم. وشترسواری؛
ه‌یشت‌رسواری؛ کاری سوار بوون له‌ سەر پ‌شتی
و شتر.

شترسواری دولاد‌ولا: /کنایی/ شار‌دنه‌وه‌ی
نا‌به‌ج‌ئ‌ و نا‌شیانه.

شترق / šataraq: صوت. ش‌ر‌ی‌خه؛ شه‌قه؛ شه‌ق؛
ده‌نگی به‌رز و له‌نه‌کاوی ش‌کان‌ی ش‌ت‌ئ‌ک (وه‌ک
چ‌ئ‌و)، یان ده‌نگی ته‌قانی گوله.

شترگاو‌پ‌ل‌نگ / šotorgāvpalang: /اسم. وشترگا؛
ه‌یشت‌رگا؛ زه‌ر‌افه؛ وشتر‌پ‌ل‌نگ؛ وشتر‌به‌له‌ک.

شتر‌گ‌ر‌به / šotorgorbe: /اسم. /کنایی/ و‌ر‌ج و
عه‌با؛ که‌ر و کوله‌نجه؛ هه‌شه و کوله‌نجه؛ که‌ر‌گه
و پ‌ر‌چ‌که؛ هه‌ر ش‌ت‌ئ‌کی د‌ز‌ئ‌و و ناله‌بار.

شتر‌گ‌لو / šotorgalû: /ها: /اسم. سی‌ف‌ۆن؛
وشتر‌گه‌لوو؛ لووله‌یه‌کی چه‌ماوه که له‌ ژ‌ئ‌ر
کاسه‌ی مه‌ستراو و په‌ه‌ندا دا‌ئ‌ده‌ن‌ئ‌ن.

شتر‌م‌آب / šotorma'āb: /فارسی/ /عربی/ صفت.
/کنایی/ لووت‌به‌رز؛ ف‌ئ‌زن؛ به‌ده‌مار؛ نه‌سه‌ق‌زل؛
ت‌ر‌زل؛ خاوه‌ن نا‌کار‌ئ‌کی وشک، په‌سم‌ی و به‌
ده‌عیه و ده‌ماره‌وه (ش‌ر‌ئ‌کش خ‌ئ‌لی شتر‌م‌آب ت‌ش‌ر‌ئ‌ف
دارد: شه‌ر‌ئ‌که‌کی زۆر لووت‌به‌رز ده‌نو‌ئ‌ئ‌ئ‌).
هه‌روه‌ها: شتر‌م‌آبی

شتر‌م‌ر‌غ / šotormorq: /ها: /ان: /اسم. وشتر‌م‌ر‌غ؛
هه‌شتر‌مه؛ ئاگر‌خ‌ۆ‌ره؛ حوشت‌مه‌ل؛ حوشت‌م‌ر‌خ؛
وشتر‌م‌ر‌ئ‌شک؛ که‌رد‌ئ‌یکل؛ په‌له‌وه‌ر‌ئ‌کی نه‌ف‌ر، به
سەر و مل و رانی ب‌ئ‌پ‌ه‌ر یان که‌مه‌پ‌ه‌ر، په‌نگی
پ‌ه‌ش و ب‌ر‌ئ‌قه‌دار، کل‌ک و سەر‌ب‌الی سپ‌ه‌وه که
ماکانیان قاوه‌یی نامال خ‌ۆ‌له‌م‌ئ‌ش‌ئ‌ه‌وه به‌رزی ب‌ر‌ئ‌
له‌ ن‌ئ‌ره‌کانیان ده‌گاته ۲،۵ م‌ئ‌تر.

شتر‌م‌ر‌غ است‌ر‌ال‌ئ‌ایی: په‌له‌وه‌ری ل‌ئ‌پ‌ه‌واری به‌

یه مان؛ نه ترس؛ نه ترس؛ زینخ؛ زهنه قدار؛ هؤل؛ هؤل؛ زاتدار؛ به زات؛ دلشیر؛ ویر؛ وهند؛ قادقین؛ هویړا؛ ویرا؛ عه گیت؛ عه گید؛ عه گن؛ جوامیر؛ جامیر؛ جندی؛ به کار؛ گهړناس؛ گهړنوس؛ سندهر؛ کور؛ دل شوور؛ وه کار؛ جهرگ قایم؛ قهرته میر؛ فیز؛ فیرس؛ پردل «سرباز شجاع؛ مرد شجاع؛ سهربازی دلیر؛ پیای ویز».

شجاعانه /šocā'āne/ :عربی/فارسی] صفت. نازایانه؛ نازانه؛ که لانه؛ وه ندانه؛ بویرانه؛ دلیرانه؛ میره کی؛ میرانه «دفاع شجاعانه؛ مقاومت شجاعانه؛ بهرگری نازایانه؛ خوږاگری نازایانه».

شجاعانه ^۲: قید. بویرانه؛ نازایانه؛ که لانه؛ وه ندانه؛ هاوړی ده گهل بویریدا «او شجاعانه جنگید؛ نازایانه شهړی کرد».

شجاعت /šocā't/ :عربی/اسم. دلیری؛ بویری؛ نازیاه تی؛ نازیایی؛ ویرایی؛ ورار؛ زراو؛ هه ناو؛ وره؛ زهله؛ زهنده ک؛ زهنه ق؛ زهنده ق؛ میرانی؛ هه ویری؛ هیور؛ هه و تانایش؛ هور؛ میر خاسی؛ گهړناسی؛ هه یهیز؛ هه تره ش؛ نه تره؛ هه تره؛ چاوسووری؛ نه ترسی.

شجره /šacare/ :عربی/اسم. ره گهز؛ ره چله لک؛ بنه چک؛ بنه چه؛ بنه چه که؛ نوانه یی که پیوه ندی بنه مالیه یی که سان یان گرویی گیانه وهران یان گیا گهل پیکه وه نیشان ده دا.

شجره نامه /šacarenāme/ :عربی/فارسی] اسم. ره گهز نامه؛ شه جره؛ سه جره؛ نووسراوه یی که پیوه ندی که سیک له گهل پیشینانی، یان کهس و کاری خانه دانی و خزمیه تی نیوانیانی تیدا نووسراوه و گله لک جاریش به شیوه ی نوانه نیشان دهری.

شجری /šacari/ :عربی/صفت. دارناسا؛ وه کوو دره خت؛ پهل؛ پهل.

شخار /šaxār/ :آرامی/اسم. شه خار؛ خوله میشی گیاه لوی وشکارو که له سابوون سازیدا که لکی هه یه؛ شغار

شخانک /šaxānak/ :عربی/اسم. شوله؛ شه هاب.

شخانه /šaxāne/ :عربی/اسم. به ردی ناسمانی؛ به ردی که له یوشایی نیوان گهړوکانی ناسمانیه وه بهر وه زوی دی؛ **سنگ آسمانی**

شخص /šaxs/ :عربی/اسم. کهس؛

۱. مرؤ؛ کیس «هر شخص حق دارد آزاد زندگی کند؛

هر کهسی مافی هه یه نازاد بریت» ۲. کیس؛ خو؛

خودی مرؤ «پول به شخص او تحویل شد؛ پاره که درا

به خودی کهسه که» ۳. «حقوق» تاک؛ ئه وه ی که

مافی هه یه و ئه رکی له سهر شانه «شخص حقیقی؛

شخص حقوقی؛ کهسی راسته قانی؛ کهسی حقوقی».

شخص ثالث :«حقوق» سیهم کهس؛ کهسیکی

سیهم که له پیوه ندی نیوان دوو کهسدا

دیته ناراه «بیمه ی شخص ثالث، یعنی بیمه ی

شخص یا اتومبیلی جز راننده و اتومبیل بیمه شونده؛

دایینی سیهم کهس، یانی دایین کردنی کهس

یان ماشینیک بیتجگه له نازوان و ماشین

دایین کراو».

شخص حقوقی :«حقوق» بنکه یان نووسینگه یی

که قانون به رهسمی ناسیویه (وه کوو

به شدار گهی بازار گانی).

شخص حقیقی :کهس؛ ئه و کهسه که هه یه.

شخصاً /šaxsan/ :عربی/قید. بو؛ خو؛ خو؛ و؛

له لایهن خودی کهسه وه «شخصاً او را

نمی شناسم، اما با برادر دوست است؛ بو خوم

نایناسم، به لام له گهل برا کهمدا دوسته».

شخصی /šaxsî/ :عربی/صفت. ۱. کهسی؛

که سین؛ خو یی؛ پیوه ندیدار به مرؤ وه «وظایف

شخصی؛ حقوق شخصی؛ ئه رکی کهسی؛ مافی کهسی»

۲. له/ا/ کهسی؛ خو یی؛ پیوه ندیدار به

کهسانیکه وه «اتومبیل شخصی؛ ماشین کهسی».

به رانبهر؛ **جمعی**؛ **همگانی**؛ **عمومی** ۳. له/ا/

شه خسی؛ به رانبهری نیزامی «لباس شخصی؛

جل و بهرگی شه خسی».

شخصیت /šaxsîyyat/ :عربی/اسم. کهسایه تی؛

کەسیه تی: ۱. گەد، ڕەوشت یان چۆنیەتیه کە دەبێتە هۆی کەوتنە بەر چاو و بایەخی کەسیک لە لایەن خەلکەوه (فرد با شخصیتی بود: مریه کی کەسایدی دار بوو) ۲. کۆی دانسته گەلی هەر کەسێ کە لە کەسانیکێ تر جیای دەکاتەوه (شخصیت وسواسی: کەسایدی وه سواسی) ۳. /ها/ [حقوق] دۆخی هەبوونی قانونی (شخصیت حقوقي: کەسایدی حقوقي) ۴. /ها/ هەر یه که له قاره مانگه لی فیلم، چیرۆک یان شانۆیه ک (شخصیت اصلی: شخصیت بد: کەسایدی سەرەکی: کەسایدی خراپ: پرسناژ

شخصیت حقوقي: /حقوق/ کەسایدی حقوقي؛ ڕێکخراوه، بنکه یان کۆمه لێ که له بواری قانونیه وه هەبوونی سه لماوه و ماف و به ڕیسیایه تی هه یه .

شخصیت حقیقی: /حقوق/ کەسایدی راسته قینه؛ کەسێ که هه یه و هه بوونیکی خه یالی یا گریمانه یی نیه .

شخصیت پردازی / šaxsīyyatpardāzi، ها/ : [عربی/ فارسی] اسم. کار یان ڕه وتی ناساندنی کەسایدی له چیرۆک، شانۆ یان فیلمدا له ڕیگای نیشان دانی تایبه تهن دی به دهنی، وته یی، هزری و ئاکاریه وه .

شخصی ساز / šaxsīsāz، ها/ : [عربی/ فارسی] صفت. خۆخوتی؛ درووستکراو (زۆرتر خانوو) بۆ کەلک لێ وه رگرتنی کەسیکی تایبه ت و نه وه ک بۆ فرۆش .

شخم / šoxm /، اسم. شیو؛ شیف؛ شوو؛ شۆ؛ شۆم؛ شوهم؛ کاش: ۱. /ها/ هیل؛ کیل؛ هیلگه لێ که ده ڕووی زه ویدا هه لده کهن رین ۲. هیه ته؛ شوو؛ شیوه مرد؛ وه رد؛ خه پر؛ گایار؛ جووت؛ جۆت؛ جفت؛ کار یان ڕه وتی شیف برینی زه وی بۆ چاندن .

شخم زدن: کیلان؛ کالین؛ کالیان؛ کاله ی؛ کالای؛ هیل دان؛ کاش کردن؛ جفت کردن؛

هیت کهرده ی؛ خه پراندن؛ شووم برین؛ شیف برین؛ شۆ بریه ی؛ وه رد برین؛ جووت کردن؛ خه ت دان؛ هیل-هیل هه لکه ندنی ڕووی زه وی بۆ کشت و کال. هه روه ها: شخم خوردن

شخیص / šaxis /، [عربی] صفت. مه زن؛ مازن؛ گراگر؛ گرگر؛ هیزا (شخص شخص: مری مهن) . شدامد / šodāmad /، اسم. هات و چۆ؛ هات و چوو؛ نام و شو؛ نامه ولوه ی: ۱. ترافیک؛ گه ر و خولی نامیرگه لی گواسته نه وه ۲. جه نجالێ؛ چروپری له هات و چوودا .

شداید / šadāyed /، [عربی/ اسم، /دبی] دژواری؛ تووشی؛ گرفتگ؛ گرانی؛ سه ختی؛ سه خله تی؛ چه توونی؛ چورتمه؛ ته نگی و چه له مه مه (تحمل شداید را نداشت: به رگه ی دژواری نه ده گرت) .

شدت / šeddāt /، [عربی/ اسم. توندی؛ زۆری؛ گوژم: ۱. هیز؛ زه بر (از شدت ضربه بیهوش شدم: له به ر گوژمی لیدانه که بوورامه وه) ۲. زیادی؛ فره یی؛ فره یی؛ که لایا؛ کوله کول؛ سرتی (به تابه ت له باری هیز یان گوشاره وه) (شدت روشنایی: زۆری ڕووناکی) .

شدت گرما: گهرماهی؛ تین؛ ته وژمی گهرما؛ که لیلان؛ کل؛ کوله کولی گهرما؛ تاو؛ گهرمه وه زه؛ تاو و تینی گهرما .

شدت گرفتن / یافتن: تاو سه ندن؛ توند بوونه وه؛ زۆرگرتن؛ سه خت یان زۆرتر بوونه وه ی گوشاری شتیک .

شدکار / šedkār /، شیدار شدن / šodan /، مصدر. لازم. /اشدی: بووی؛ می شوی؛ ده بی؛ بشو؛ به // ۱. بوون؛ بیه ی؛ بین؛ به بار و دۆخیک ده ره اتن (بزرگ شدن: گه وه بوون) ۲. ڕوودان؛ بیه ی (جنگ شدن؛ شب شدن: شه ر بوون؛ بوونه شه و) ۳. [گفتاری] شیان؛ شیه ی؛ شیا ی؛ شیاو بوون؛ له باو بوون (نه لباس به تنش می شد و نه کفش به پایش: نه جل به به ری ده بوو نه

کردند: رۆژنامه‌کان به توندی شالوویان کرده سەر
شاره‌دار.

شدید / *šadīdollahn* / [عربی] صفت.
خاوێن و ته‌ی توند و تال.

شر / *šar(r)* / [عربی] / اسم. شهر: ۱. خراپی؛
به‌دی؛ خراوی ۲. [گفتاری] ئازاوه؛ گاشه؛ بشیوه.

❑ **شر پیاکردن**: شهر هه‌لگرساندن؛ شهر
ریخستن؛ ئازاوه نانه‌وه؛ شهر نانه‌وه؛
ئازاوه‌گیران؛ ئازاولی وه‌ش کهرده‌ی.

شر چیزی / کسی را کندن: شتی / که‌سیک له
مل / کۆل کردنه‌وه / خستنه‌وه؛ رزگار یان
ئاسووده بوون، به هۆی له نێو بردن یان
دووور کردنه‌وه‌ی شتی یان که‌سیک.

از شر چیزی / کسی خلاص شدن: شتیکی /
که‌سیک له کۆل بوونه‌وه؛ له مل بوونه‌وه‌ی
که‌سی یان شتیکی «طلاق گرفت و از شر مادر
شوهرش خلاص شد: ته‌لاقی سهند و خه‌سووی له
کولی بووه‌وه». هه‌روه‌ها: از شر کسی / چیزی
خلاص کردن

شر / *šar* / [گفتاری] شهر؛ ئازاوه‌چی؛ گۆتال؛
ئازاوه‌گیر؛ بشیونه؛ شیوه‌ژنه؛ شیوین؛
سهره‌سووده‌ره؛ جووت قۆشه؛ کیشه‌هه‌لایسین؛
شهر هه‌لایسین؛ هۆی زه‌حمه‌ت و ئارێشه «او آدم
شری بود و هر جا می‌رفت مردم را به ستوه می‌آورد؛
مرۆفیکی شهر بوو، بۆ هه‌ر کوی ده‌رۆشت خه‌لکی
وه‌زاله ده‌هینا».

شر / *šer* / [گفتاری] شهر؛ بزگور؛ ریندۆل؛
تیتۆل؛ به‌رگ یان قوماشیکی شر و شیتال که
تان و پۆی یه‌کالا بۆته‌وه.

شرائط / *šarā'et* / [عربی] شرایین
شراین / *šerā'in* / [عربی] شراب

شراب / *šarāb* / ها؛ اشربه [نامتداول] / [عربی] اسم.
شهراو؛ شراب؛ مه‌ی؛ مه‌ه؛ خوارده‌وه‌ی ئه‌لکولی
که له گه‌رانه‌وه‌ی ئاوی میوه، به‌تایبه‌ت تری
به‌رهمه‌ی دی.

پیلایه‌ پای ۴. کران، بارهاتن؛ ده‌سدان؛
ره‌خسان؛ رخسان؛ لوان؛ لئیویه‌ی؛ بیه‌ی؛
ری که‌وتن «نشد که برویم: نه‌کرا برۆین» ۵. [ادبی]
چوون؛ رۆیشتن؛ شیه‌ی؛ شیا‌ی؛ لوه‌ی؛ لوی
«آمدوشد: هات و چوو» ۶. تپه‌پرین؛ بوورین؛ بۆرین؛
بووردن؛ تپه‌پر بوون؛ به سهر چوون؛ رابردن؛
ویه‌رده‌ی؛ شیه‌ی «روزگرم شد به نادانی: ژینم
تپه‌ر بیه‌ نه‌زانی».

■ **صفت فاعلی**: شونده (-) / صفت مفعولی: شده
(بووگ) / مصدر منفی: نشدن (نه‌بوون)
شدنی / *šodanî* / [گفتاری] صفت. [گفتاری] بووزخۆر؛
به‌تایبه‌تمه‌ندی ئه‌گه‌ری روودان «ریس گفت: این
کار شدنی نیست و برایم مسئولیت دارد: به‌رپرس گوتی:
ئه‌م کاره‌ بووزخۆر نای و بۆم به‌رپرسایه‌تی هه‌یه».

شده / *šadde* / [عربی] / اسم. ۱. شده‌ه؛ مشکی؛
قوماشیکی ده‌ست چنی ئاوریشمی گوله‌نگداره
که له بری ناوچه‌دا وه‌ک سه‌رپیچ یان پشتین
ده‌یه‌هستن ۲. [قدیمی] ملوانکه؛ ملوانک؛ مووروو؛
موورگ؛ ریزیکی مرواری (یان به‌رده
بایه‌خداره‌کانی‌تر) که له ده‌ور سهر و ملدا
هه‌لینده‌واسی.

شدیار / *šedyār* / اسم. جار؛ په‌ریز؛ کینلگه‌ی
درواو؛ شدکار

شدید / *šadīd* / [عربی] صفت. توند؛ تون؛ تن؛
۱. گومر؛ سه‌خت؛ دژوار؛ به ته‌وژم؛ به‌هیز؛ به
زه‌حمه‌ت «ضربه‌ی شدید؛ بیماری شدید؛ لیدانی توند؛
نه‌خۆشینیی سه‌خت» ۲. به‌تاو؛ به‌تین؛ تیز؛ تیز
«باران شدید؛ محبت شدید؛ بارانی به‌تاو؛ خۆشه‌ویستی
به‌تین».

❑ **شدید بودن**: توند بوون؛ به‌تین / تاو بوون
«باران شدید بود؛ باران توند بوو».

شدید شدن: تاو سهندن؛ زۆرگرتن؛ تین
گیرته‌ی «بعداً شدید شد؛ دوایی تاوی سهند».

شدیدا / *šadīdan* / [عربی] قید. به توندی؛ به
تونی؛ به سه‌ختی «روزنامه‌ها شدیدا به شه‌ردار حمله

شرا بخوار / šarābxār، ها؛ ان: [عربی/فارسی] صفت. شہراو خور؛ شہراو خور؛ مہیخور؛ مہیخور؛ خاوہن خوو یان ھوگرہتی بہ خوار دنہوی شہراو.

شرابہ / šarrābe، ها: [عربی/اسم، شۆرا بہ؛ شۆراوہ؛ گیز؛ ریشوو؛ گولینگہ؛ گیزو گولیک؛ گیزو گولنگہ؛ ریشولہ؛ گیزو گولینگہ تہوزینی ھلواسراو بہ پھراویزی شتیک بہ تایبہت جل و بہرگہوہ: آویز

شرابی / šarābî، [عربی/اسم، شہرابی؛ شہراوی؛ رہنگی سووری توخی ئامال قاوہیی. ھہروہا: شہرابی رنگ

شرابی: صفت. شہراوی؛ شہرابی؛ سووری توخی ئامال قاوہیی: ۱. بہ رہنگی شہراو ۲. پتوہنیدار یان سہر بہ شہراو.

شرارت / šarārat، ها: [عربی/اسم، شہراشویی؛ گہندہژہیی؛ بہدکاری؛ کار یان رہوتی ھہرا و ھوریا، شہر یان ئاژاوہ نانہوہ «گاہ در خیابان شرارت می کرد و مزاحم زن و بچہی مردم می شد: جار و بارہ لہ شہقامدا شہرناشویی دہ کرد و بہری بہ زن و مندالی خہلکی دہگرت».

شرارہ / šarāre، ها: [عربی/اسم، //دبی] ئاورینگ؛ ئاورنگ؛ ھہورینگ؛ کریس؛ کریسک؛ کریسکہ؛ پرؤسک؛ پزیسک؛ پزیسکہ؛ پزووسک؛ پزووسکہ؛ پرشنگ؛ پریز؛ پریزگ؛ پلیز؛ پلیس؛ پریشکہ؛ فہژن؛ بزیسک؛ چوریسک؛ قیرسک؛ بریسک؛ برووسکہ؛ شہرای ئاگر: شرر

شرع / šerā، ها: [عربی/اسم، بادہبان؛ بادہوان؛ بایہوان؛ بادہوہ؛ چارؤکہ؛ ئہیاس؛ یہلکہن؛ یہرکہن؛ چارؤکہی کھشتیگہلی پیٹشوو کھ بہ ھیزی با دہرؤیشتن.

شرع الحنک / šerā'olhanak, šarā'olhanak، ها: [عربی/اسم، ملاشوو؛ مہلاژگ؛ مہلاژی؛ ملاژی؛ ملاشک؛ بن میچی زار کھ نہرمہ.

شرافت / šarāfat, šerāfat، [عربی/اسم،

۱. شہرافت؛ دؤخ یان چۆنیہتی شہریف بوون
۲. [گفتاری] شہرف؛ ئاپروو؛ سہخہر.

شرافتمند / šarāfatmand, šerāfat-، [عربی/فارسی] صفت. بہ شہرف؛ شہرافتہمند: شریف
شرافتمندانہ / šarāfatmandāne, šerāfat-، [عربی/فارسی] قید. شہرافتہمندانہ؛ بہ شیوہی سازگار لہ گہل شہرافتہدا.

شرافتی / šarāfatî, šerāfatî، [عربی] صفت. شہرافتہتی؛ پتوہنیدار یان سہر بہ شہرافت.

شراکت / šerākat، ها: [عربی/اسم،

۱. ھاوبہشی؛ ھہفیشکی؛ شہریکی؛ کار یان رہوتی ھاوبہش بوون «این کار را با شراکت ہم انجام دادند: ئہم کارہ یان بہ ھاوبہشی یہ کتری بہرپتوہ برد»
۲. بہشداری «ہر دو در آن شراکت داشتند: ھہر دوو تیبدا بہشداریان ھہبوو».

شراکتی / šerākati، [عربی] قید. بہ ھاوبہشی؛ بہ شہریکی؛ شہریکانہ؛ بہ ھہفیشکی «خانہ را شراکتی خریدیم: خانوہ کھمان بہ ھاوبہشی کری».

شرایط / šarāyet، [عربی/اسم، ۱. جمع شریط ۲. بار و دؤخ؛ ھہل و مہرج «شرایط برای کار مناسب نبود: بار و دوخ بؤ کار لہبار نہبوو» * شرائط

شرایع / šarāye، [عربی] جمع شریعت

شرایین / šarayîn، [عربی] شریان؛ شرائین

شرب / šorb، [عربی/اسم، //دبی] کاری خوار دنہوہ؛ فہخوارن؛ ئہوہواردہی؛ نؤشین؛ نؤشان «از شرب آب آلودہ پرہیز کنید: لہ خوار دنہوہی ئاوی پیس خو بپاریزن».

شریت / šarbat، ها: [عربی/اسم، ۱. شہربہت؛ شہربہتہ؛ شہربہتاو؛ خوار دنہوہیہک لہ ئاو، ئارہق یان شیلہ و ماکیکی شیرین (وہک شہکر، قہن، ھہنگوین و...) ۲. خوٹشاو؛ خوہشاو؛ ئاو میوہی کولتیراو (وہک بالالووک، پرتہقال، بہی لیمؤ و...) یان ئارہق (وہک بیمشک، گولاو و...) لہ گہل شہکردا ۳. شہربہت؛ شہربہتہ؛ تراوی

شرح و بسط / šarh-o-bast، ها: /عربی/ اسم، تاوتوی؛ شروقه کاری؛ کار و پهوتی شروقه کردن به شیوهی ته‌واو و به ورده کاریه‌وه «موضوع را خوب شرح و بسط داده بود: بابه‌ته‌که‌ی چاک تاوتوی کردبۆوه».

شرح و تفسیر / šarh-o-tafsîr، ها: /عربی/ اسم، راژه: راوه: رافه: کار و پهوتی والا کردن؛ واتا شی کردنه‌وه؛ وهرزین؛ لیکدانه‌وه.

شرح و تفصیل / šarh-o-tafsîl، ها: /عربی/ اسم، رافه کاری؛ گوزارشیکی ته‌واو هاوړئ له‌گه‌ل ورده کاریه کانیدا.

شرحه / šarhe، ها: /عربی/ اسم، /ادبی/ توی؛ توا؛ پارچه‌یه‌کی ته‌نک له هه‌ر شتی به‌تایبته‌ گوشت.

شرح-ه شرحه: خار-خار؛ له‌ت-له‌ت؛ شه‌قار-شه‌قار؛ دابه‌ش-دابه‌ش؛ نه‌نجن-نه‌نجن؛ پارچه-پارچه؛ جیا-جیا؛ توی-توی؛ پهل-پهل؛ توا-توا؛ تو-تو؛ له‌ته-له‌ته.

شرخر / šarxar، ها: ان: /عربی/ فارسی/ اسم، نه‌و که‌سه مال و سامانی به‌گیچ‌هل، یان چه‌ک و سفته‌ی هه‌ل‌گه‌راوه، به‌نرخیکی هه‌رزان له‌خواه‌نیاں ده‌کړئ، که له‌رینگای قانونیه‌وه یان به‌هه‌ره‌شه‌بیکاته‌پاره و به‌قازانج بگا. هه‌روه‌ها: شرخی

شر / šarar، /عربی/ شراره

شرزه / šarze، /عربی/ صفت، /ادبی/ ناژری؛ گرگین؛ توند و تیژ؛ تون و تیژ؛ به‌خوو یان ژوگره‌تی که‌لک وهرگرتنی یه‌کجاره له هه‌موو هیژ و توان یا نیشاندانی ته‌واو تووریه‌ی خو «شیر شربه: شیرینی ناژری».

شر-شر / šoršor، صوت. شۆر-شۆر؛ چوپه-چوپه؛ خوپه-خوپه؛ چۆر-چۆرئ؛ چوپو-چاپ؛ شۆر-شۆر؛ گور-گور؛ خور-خور؛ خم-خم؛ خوش-خوش؛ خول-خول؛ شر-شر؛ ده‌نگی داپژانی تراو «شر-شر آب؛ شر-شر باران؛ شۆر-شوری ئاو»

خواردنه‌وه بۆ دهرمان «شربت سرفه: شهربه‌تی کوخه».

شربت به‌لیمو: لیموناد؛ شهربه‌تی به‌ی که‌ثاولیموی تیده‌که‌ن و ده‌یکولینن.

شرپا / šerpā، ها: یان: /اسم، شرپا؛ هه‌ر یه‌که له‌که‌سانی هۆزگه‌لی ته‌بته، دانیشتووی داوینی چیاکانی هیمالیا که له‌که‌ژوانیدا کارامه‌ییاں هه‌یه و پرتوینی و کوئه‌به‌ری بۆ که‌ژوانه‌ده‌ره‌کیه‌کان ده‌که‌ن.

شرجی / šarcî، /اسم، هه‌ل‌ماوی؛ هه‌وای شیدار؛ هه‌وای بۆق کردوو؛ که‌ش و هه‌وای گه‌رم و زۆر نمدار.

شرح / šarh، /عربی/ اسم، ۱. راژه: رافه؛ شروقه؛ راوه: ئازهن‌تی؛ نه‌وه‌ی بۆ هه‌والدانی پرووداوێک، دۆخی یان وته‌یه‌ک ده‌گوترئ «جریان سفر را شرح داد: پهوتی سه‌فه‌ره‌که‌ی شروقه کرد» ۲. ها: شروح/شی کردنه‌وه؛ نووسراوه یان وته‌یه‌ک که واتای نووسراوه یان وته‌یه‌کی دیکه ده‌داته‌وه یان رافه‌ی له‌سه‌ر ده‌کات «شرح دیوان نالی: شی کردنه‌وه‌ی دیوانی نالی».

شرح حال: به‌سه‌ره‌ات، ۱. ژیننامه؛ ژیننامه ده‌ربړینی چۆناوچۆنی بار و دۆخیک.

شرح کشف: /کنایی/ ئیبن‌وحه‌جه‌ر، خاس تا خراو؛ گوزارش و به‌یانی رافه‌کراو هاوړئ له‌گه‌ل هه‌موو ورده‌کاریه‌کانیدا: شرح مبسوط شرح مبسوط **شرح کشف**

شرح وظایف: نه‌رکنامه؛ گوزارشتی پتوه‌ندیدار به‌ئامانج، پله و پایه‌ی ریکخراوه‌یی، به‌رپرسیاریه‌تی و نه‌رکه‌کانی پتوه‌ندیدار به‌کار و پیشه‌یه‌ک له‌زنجیره‌پیکه‌گه‌لی دامه‌زراوه‌یه‌کدا.

شرح دادن: پروون کردنه‌وه؛ وه‌ده‌رخستنی مه‌به‌ستی نه‌زانراو.

شرح کردن: رافه‌کردن؛ راژه‌کردن؛ شروقه کردن؛ شی کردنه‌وه‌ی واتا.

چوره - چوری باران.

شرشرد /šoršore/ اسم، [گفتاری] ټاوهه لږ؛
قه لېزې بچووکې ده سکرد.

شرط /šart/ ها؛ شروط؛ شرایط؛ [عربي] اسم، مهرج؛
گړیو؛ گړه؛ گړو؛ هوی. ۱. شهرت؛ شهرته؛
به نډیواری نیوان کار یان دپارده په ک له گهل کار
یان دپارده په کی تر، به جوړی که یه کیکیان
به بی ټووی دیکه جیبه جی نه بیت «شرط موقیعت
تلاش و پیگیری است؛ مهرجی سهر که وتن ټیکو شان و
پی داگریه» ۲. کاری که جیبه جی کردن یان
به جی هیشتنی له ره وتی برپار نامه په کدا
وه نه ستو گیراوه «تخلیه ی خانه در رأس مدت شرط
شده است؛ چؤل کردنی خانوو که له سهر ماوه ی
خویدا بوته مهرج» ۳. شهرت؛ ټووی له
پیو بیستیگه لی کار یان پله و پای په که «شرط رفاقت؛
شهرتی دوستی».

شرط چاقو؛ به شهرتی چه قو؛ به مهرجی
چه قو لیدان پیس له کرین (بو شووتی و
جار - جاریش کاله ک).

شرط بستن؛ هو یاندن؛ مچکاندن؛ گړیو کردن؛
مهرج دانان؛ مهرج به ستن؛ گره و کردن/
که رده ی؛ شهرت بی نه ی.

شرط کردن؛ مهرج کردن؛ مهرج دانان؛ شهرت
کردن؛ ته ی کردن؛ شهرت ره نیه ی؛ ره خسانی
باریک یان کودانی کاریک، جیبه جی کردن ی
ټه رکیک له داهاتوودا وه ټه ستوگرتن «با
فروشنده شرط کردم، اگر لباس اندازه ات نبود بیرم
عوض کند؛ له گهل فروشیاره که دا مهرج دانان که
ټه گهر جله که به بهرت نه بوو بی بهم، بیگور ټته وه».

شرط بندی /šartbandi/ ها؛ [عربي] فارسی] اسم،
گړیو؛ مهرج؛ گړو؛ مچک؛ شهرت؛ جک؛ کاری
هو یاندن؛ مچکاندن؛ برپاری دانی شتی له لای
یه کی له دوو لایه نه وه به وی دیکه ټه گهر شتی کی
دیاریکراو روو بدا یان نه دا «شرط بندی بر سر برنده
شدن اسب؛ کریو له سهر سهر که وتنی ټه سپ».

شرطی /šartî/ [عربي] صفت، مهرجی؛
۱. شهرت دار. ۲. مهرجین؛ به مهرجی شتی.

شرطی شدن؛ [روان شناسی] شهرتی بوون؛
مهرجی بوون؛ سهره لدانی بار و دؤ خیک له
گیانداردا که له هه مبر دپارده یان کاریکی
دیاریکراوه وه کار دانه وه په کی دیاریکراوی
هه بی. هره وه ها؛ شرطی کردن

شرع /šar' / [عربي] اسم، شهرع؛ شهرعه؛
۱. دین؛ شهریه عت «شرع اسلام؛ شهرعی
ئیسلام» ۲. قانونی دین «به حکم شرع؛ به
پتی شهرع».

شرعاً /šar'an / [عربي] قید، به پتی دین؛ له
شهرعدا؛ له سهر بنه مای دینی «این عمل شرعاً
حرام است؛ ټم کاره به پتی دین حرامه».

شرعی /šar'î / [عربي] صفت، شهرعی؛ ئایینی؛
۱. دینی؛ پیوه نډیدار به دینه وه «وظایف شرعی؛
ټه رکه شهرعیه کان» ۲. ټه با له گهل ئاییندا (عمل
شرعی؛ کاری ئایینی).

شرعیات /šar'îyyât / [عربي] اسم، شهرعیات؛
ټاموژگاری دینی، به تاییه ت ټاموژیه ک که
پیوه نډی به عبادت و ټه رکه دینه کانه وه
هه یه.

شرف /šaraf / [عربي] اسم، شهره ف؛ سه خه ر؛
۱. ناوچاکی و وه جی کو مه لایه تی که له پز
دانان بو بایه خگه لی ټه خلاق ی به دی دی «شرف او
مانع می شد تا پیش دیگران سر خم کند؛ شهره فی
نه یده هیشت سهر بو کس دانه و ټتی» ۲. هه فیازی
مه عنه وی؛ په پره وی له بایه خگه لی ټه خلاق ی
به رز «خانهای قدیم صد بار به این صاحبان مجتمعات
کشت و صنعت شرف داشتند؛ به گه کانی پیشوو سه د
جار شهره فیان هه بوو به سهر ټم خاوه نانی
کو مه گه لی کشت و پیسه یی هدا».

شرف حضور یافتن؛ وه خزمه ت گه یین؛
خزمه ت گه وره په ک گه یشتن.
شرف صدور یافتن؛ فره مان ده رچوون.

به شرف عرض رساندن: به گوئی گه‌وره‌یه‌ک گه‌باندن.

شرف /šorof/ : [عربی/اسم] ئاسانه؛ هه‌ناز؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی له ئاسانه‌دا بوون؛ نزیك بوون.
در شرف: له ئاسانه‌ی «وقتی او را گرفتند در شرف ازدواج بود: کاتیک گرتیان له ئاسانه‌ی زه‌ماوێن کردندا بوو».

شرفه‌دووزی /šarafedûzi/ : [عربی/فارسی/اسم، خیاطی] جۆریك گۆلدوورینی نه‌خشی گۆل و بنچكه‌كه‌ی به‌ شیوه‌ی ئالقه‌گه‌لج له‌ ناو یه‌كدا.
شرقیایی /šarafyābi/، ها: [عربی/فارسی/اسم] به‌ خزمه‌ت گه‌یشتن؛ چوونه‌ خزمه‌ت؛ چوونه‌ ژوور؛ کاری چوونه‌ خزمه‌ت كه‌سیكی گه‌وره‌ یان خاوه‌ن پله‌ و پایه‌ «در روزهای شرفیایی لباس رسمی می‌پوشید و عسازنان خود را به‌ دربار می‌رساند: له‌ پۆژانی چوونه‌ ژووردا جلوبه‌رگی ره‌سمی له‌ به‌ر ده‌کرد و گۆچان به‌ ده‌ست خۆی ده‌گه‌باند ده‌ربار».

هه‌روه‌ها: **شرقیاب شدن**

شرق /šarq/ : [عربی/اسم] پۆژه‌ه‌لات؛ خۆره‌ه‌لات؛ خوه‌ره‌ه‌لات؛ شەرق: ۱. هۆراسان؛ یه‌كێك له‌ چوار لای سه‌ره‌كی كه‌ به‌ یانیان هه‌تاو له‌وێوه‌ هه‌لدیته‌ ۲. ئەو مه‌له‌بە‌ندانە‌ی وان له‌ پۆژه‌ه‌لاتدا: /الف/ [مجازی] ناوی گشتی ولاتانی ئاسیایی و ئافریقایی ب/ [جعرفیا] ئەو به‌شه‌ له‌ گۆی زه‌وی كه‌ كه‌وتۆته‌ لای پۆژه‌ه‌لاتی گرینیوچه‌وه‌.

شرق اقضا: پۆژه‌ه‌لاتی دوور؛ (بریتی له‌ ژاپون و چین و كوره‌ و...).

شرقا /šarqan/ : [عربی/اقید] له‌ پۆژه‌ه‌لاته‌وه‌؛ له‌ خۆره‌ه‌لاته‌وه‌ «شرقاً محدود است به‌ یک باغ: له‌ پۆژه‌ه‌لاته‌وه‌ لكاوه‌ته‌ باخیکه‌وه‌».

شرق‌شناسی /šarqšenāsi/ : [عربی/فارسی/اسم] پۆژه‌ه‌لات‌ناسی؛ پۆژه‌ه‌لات‌ناسی؛ خۆره‌ه‌لات‌ناسی. هه‌روه‌ها: **شرق‌شناس شرقی** /šarqi/، ها: ان: [عربی/صفت].

پۆژه‌ه‌لاتی؛ خۆره‌ه‌لاتی؛ خوه‌ره‌ه‌لاتی: ۱. پێوه‌ندیدار و سه‌ر به‌ خه‌لكی شه‌رقه‌وه‌ «موسیقی شرقی: موسیقیای روزه‌ه‌لاتی» ۲. له‌ لای پۆژه‌ه‌لاته‌وه‌ «در شرقی؛ كۆشورهای شرقی: ده‌رگای رۆژه‌ه‌لاتی؛ ولاته‌ رۆژه‌ه‌لاتیه‌كان» * **خاوری شرک** /šerk/ : [عربی/اسم] شیرك؛ چۆنیه‌تی باوه‌ردار بوون به‌ زۆرتر له‌ یه‌ك خودا.

شرکا /šorakā/ : [عربی] جمع شرک
شرکت /šerkat/ : [عربی/اسم] ۱. هاوبه‌شی؛ کار یان ره‌وتی هاوبه‌ش بوون ۲. /ها/ به‌شدارگه‌؛ به‌شگه‌؛ هاوبه‌شگه‌؛ کۆبه‌ش؛ شیرکه‌ت؛ دامه‌زراوه‌یه‌کی مافی که‌ به‌ هاقۆلی چهند که‌س بۆ چالاکیه‌کی بازرگانی پێک هاتووه‌ «شرکت صنعتی: به‌شدارگه‌ی پیشه‌یی» ۳. ناوکۆیی؛ ناوبه‌شی؛ هه‌قه‌به‌شی؛ هاوبه‌شی؛ هه‌ق‌یایی؛ هاوده‌سی یان هاوریی «شرکت در قتل: ناوکۆیی له‌ کوشتندا» ۴. به‌شداري؛ کار یان ره‌وتی بوون له‌ رێ‌وه‌رهمی‌کدا «من هم در مجلس قمار شرکت داشتم، ولی بازی نکردم: منیش له‌ کۆری قوماردا به‌شداریم بوو، به‌لام کایه‌م نه‌کرد».

شرکت با مسئولیت محدود: به‌شدارگه‌یی که‌ دوو یان چهند که‌س به‌ ده‌سمایه‌ی دیاریکراوه‌وه‌ (بێ ئەوه‌ی به‌ش-به‌ش بکریته‌) تێدا هاوبه‌شن و به‌ گۆره‌ی ده‌سمایه‌ی خۆیان به‌رپرسی به‌لێنگه‌لی به‌شدارگه‌که‌یانن: **شرکت نسبی**

شرکت بیمه: به‌شدارگه‌ی دابین؛ به‌شدارگه‌یه‌ک که‌ له‌ بواری پێشکه‌ش کردنی خزمه‌تگه‌لی دابینکاریه‌وه‌ چالاکی ده‌کا. هه‌روه‌ها: **شرکت پیمانکاری؛ شرکت تولیدی؛ شرکت صنعتی؛ شرکت ساختمانی**

شرکت بین‌المللی: به‌شدارگه‌ی نیونه‌ته‌وه‌یی. **شرکت تجاری**: شه‌ریکه‌؛ هه‌ق‌رایي؛ به‌شدارگه‌ی بازرگانی؛ بنکه‌ی هاوبه‌شی له‌ بازرگانیدا.

شرکت تضامنی: به‌شدارگهی هاوئه‌رکی؛ به‌شدارگه‌یه‌ک که هەر به‌شداریک به‌ته‌نیایی به‌رپرسی هم‌مو به‌لینه‌کانی به‌شدارگه‌یه.

شرکت تعاونی: به‌شدارگهی هه‌روه‌ه‌زی؛ دابه‌شگهی زب‌اره‌یی؛ به‌شدارگه‌یی که به‌ده‌ست و سه‌رمایه‌ی ده‌سته‌یان تا‌قمی بۆ یارمه‌تی دانی ئەندامانی خۆی (به‌هینانی شت‌ومه‌کی پیتیست، فرۆشتنی به‌ره‌م‌یان به‌پێوه‌بردنی خزمه‌ته‌کان) دامه‌زراره.

شرکت چند ملیتی: به‌شدارگهی چهند نه‌ه‌وه‌یی؛ به‌شدارگه‌یی که به‌هاو‌قۆلی خه‌لکی چهند ولات، یان له‌لایه‌ن خه‌لکی ولاتی‌که‌وه له‌چهند ولاتی‌تردا داده‌مه‌زێ.

شرکت سهامی: کارجف؛ به‌شکو؛ بازرگانی هاو‌به‌شی؛ به‌شدارگه‌یی که سه‌رمایه‌که‌ی به‌ش-به‌ش کراوه و دان و ستانی‌شی پێ ده‌کړی.

شرکت عمومی: به‌شدارگهی گشتی؛ فره‌به‌ش؛ دارایی و داهاتی که زۆر که‌سی تیدا هاو‌به‌شه.

شرکت قانونی

شرکت قهری: به‌شدارگهی ناچارى؛ هاو‌به‌ش بوونی چهن که‌س له‌مال و سامانی‌کدا به‌پێ وستی خۆیان، وه‌ک هاو‌به‌شی میراتبه‌ران له‌سامانی که‌سیدا که‌مردووه: **شرکت قانونی**

شرکت مضاربه‌ای: به‌شدارگهی پاره‌بازی؛ بنکه‌یی که له‌پێی وه‌رگرتنی وامی ماوه‌دار له‌خاوه‌نانی سه‌رمایه و دانی قازانجیکی له‌پیش دیاری کراو، سه‌رمایه‌ی سه‌ره‌کی خۆی دابین ده‌کا.

شرکت نسبی

شرکت داشتن: ۱. به‌شدار بوون؛ هاو‌به‌ش بوون؛ له‌پیزی تا‌قمی‌کدا بوون و هیندی‌ک له‌تایبه‌تمه‌ندی یان چۆنیه‌تی ئەو تا‌قمه به‌خۆگرتن «مورچه در رده‌ی حشرات شرکت دارد: میرووله له‌ریزی میروواندا به‌شداره»

۲. هاوده‌س بوون؛ هاو‌پێ یان هاو‌به‌ش بوون «من هم در آن کار شرکت داشتم: منیش له‌و کاره‌دا هاوده‌س بووم». هه‌روه‌ها: **شرکت کردن**

شرکت‌کننده / šerkatkonande، ها؛ -گان/ [عربی/ فارسی] صفت. به‌شدار؛ هاو‌به‌ش یان هاو‌کار له‌چالاکیه‌کدا «جوانان شرکت‌کننده در مراسم برایش کف زدند و هورا کشیدند: لاوانی به‌شدار له‌رئ‌وره‌سمه‌که‌دا چه‌پله‌یان بۆ لیدا و کردیانه‌قووله». **شرکت‌نامه** / šerkatnāme [عربی/ فارسی] / اسم.

به‌شدارنامه، ئەساسنامه‌ی به‌شدارگه.

شرم / šarm / اسم، شرم: ۱. هه‌ستی زیز بوونی عاتیفی به‌هۆی /الف/ گونا‌ح‌کردن و به‌هه‌له‌دا چوون ب) هه‌بوونی عه‌یب یا که‌مایه‌سی ج) په‌شیمانی، سه‌رکۆنه یان سووک بوون ۲. حه‌یا؛ فه‌دی؛ فه‌یت؛ ئەخماز؛ خۆ لا‌دان له‌ئه‌نجامدانی کاریک له‌به‌ر ترس له‌زه‌لیلی و ئاب‌روو چوون «او شرم داشت از این‌که دیگران بفهمند ترسیده‌است: شرمی بوو له‌وه‌ی که خه‌لکی بزنان ترساوه» ۳. حه‌یا؛ فه‌دی؛ وێل؛ چاو‌روو؛ چه‌شوری؛ حه‌یشۆ؛ فه‌هید؛ فه‌هیت؛ دۆخیکی زه‌نییه که له‌ئه‌نجامدانی کاری که‌بیته‌هۆی ره‌نجاندن و دل‌شکاندنی که‌سی‌ک به‌رگری ده‌کا «شرم نگذاشت به‌او بگویم چقدر از رفتارش آزرده شده‌ام: شرم نه‌یهیشت که‌پیتی بترم چنده‌له‌ئاکاری دلم ئی‌شاوه». هه‌روه‌ها: **شرم داشتن**؛ **شرم کردن**

شرم‌حضور: شه‌رمه؛ دۆخ یا په‌وتی له‌روودامان؛ شه‌رم‌کردن له‌به‌ران‌به‌ر که‌سی‌که‌وه.

شرم‌آور / šarmāvar / صفت. ئاب‌روو‌به‌ره؛ ئاب‌روو‌به‌ره «رفتار شرم‌آور: ئاکاری ئاب‌روو‌به‌ره».

شرم‌زده / šarmzade / صفت. شه‌رمه‌زار؛ شه‌رم‌سار.

شرمسار / šarmsār / صفت. شه‌رمه‌زار؛ شه‌رم‌سار؛ شه‌رمه‌نده؛ سه‌رشۆر؛ ته‌ریق؛ ته‌ریق؛ درى‌به‌رده؛

رووز هرد؛ گبر.

شرمگاه /šarmgāh/؛ اسم. خه‌م‌شه؛ خه‌پشه؛ خه‌پله؛ بانه‌گا؛ بهر‌گه‌ده؛ زارگا؛ زاده‌گا؛ هیلین؛ شهرم؛ روؤفک؛ هه‌ند؛ هه‌ندؤ؛ دلوو؛ بهر؛ بهر‌موسلدان؛ ئەو به‌شە لەش که که‌وتۆته سەر ئێسکی ژێر سکه‌وه.

شرمگاهی /šarmgāhi/؛ صفت. بانه‌گایی؛ هیلینی؛ سەر به شوینی بانه‌گاوه.

شرمگین /šarmgîn/؛ صفت. [ادبی] ۱. شهرمه‌زار؛ خه‌جالت؛ تریق؛ ته‌ریق؛ سهر‌شۆر؛ رووز‌ه‌رد «بسیار شرمگین شد: زۆر شهرمه‌زار بوو» ۲. شهرمیون؛ شهرمو؛ شهرمن؛ شهرمین؛ به شهرم «چهره‌ای شرمگین داشت: سیمایه‌کی شهرمیونی بوو».

شرمندگی /šarmandegî/؛ ها/؛ اسم. شهرمه‌زاری؛ شهرمزاری؛ ته‌ریقی؛ خه‌جالتی؛ رووز‌ه‌ردی؛ گبریتی؛ فه‌دیکاری؛ دۆخ‌یان چۆنیه‌تی ته‌ریق‌ه‌وه‌ بوون «رفتارش مایه‌ی شرمندگی است: ناکاری هۆی شهرمه‌زاریه».

شرمندە /šarmande/؛ صفت. شهرمه‌زار؛ شهرمزار؛ شهرمسار؛ شهرمندە؛ شهرمه‌نه؛ فه‌دی‌کار؛ سهر‌شکه‌ستی؛ قوتۆ؛ ته‌ریق؛ چاوشۆر؛ چافشۆر؛ فهیتکار؛ چاوه‌به‌ره‌ژێر؛ فهیت‌کار؛ خه‌جالت‌بار؛ سهر‌شۆر؛ ده‌ری‌ه‌رده؛ رووز‌ه‌رد.

شرتگ /šarang/؛ ها/؛ اسم. [ادبی] ۱. ژار؛ ژه‌هر؛ ماک‌ی ژه‌ه‌راوی ۲. کاله‌که‌مارانه؛ که‌له‌که‌مارانه؛ گوژ‌ه‌لک؛ گوژ‌الک؛ زه‌مند؛ کوزارک؛ زه‌رن‌گ؛ گونده‌منه؛ ژوژ‌الک؛ جوژه‌رووه‌کیکی خشۆکی سالانه‌یه، یاره‌ماکه‌ی له‌شوونی ده‌چی و به‌ره‌که‌ی به‌قه‌ده‌ر شه‌مامه‌یه‌ک ده‌یی، به‌کالی، سه‌وزی خه‌ت‌خه‌ته و که‌گه‌ییشت وه‌ک شه‌مامه‌ زه‌رد ده‌یی، زۆر تاله و گه‌لیک ده‌رمانی بژیشکی لێ به‌ره‌هم دێ. هه‌روه‌ها: به‌ریک ده‌گریت که وه‌کوو گوئی وایه، بۆ کوشتنی کرم ده‌کری به‌برینی ناژه‌له‌وه.

شروح /šurûh, šorûh/؛ [عربی] جمع شرح **شورو** /šarûr/؛ ها؛ ان/؛ [عربی] صفت. شهره‌لایسین؛ جه‌نگه‌ران؛ جه‌نگه‌ری؛ به‌دغه‌ر؛ دوزه‌مه؛ ول‌وه‌ش؛ تووش؛ شه‌رانی؛ کیشه‌هه‌لایسین «چند تن از افراد شورو را دور خودش جمع کرده بود؛ چهن که‌سی شهره‌لایسینی به‌ده‌ور خۆدا کۆ کردبۆوه».

شرو /šar-o-šûr/؛ [عربی/فارسی] اسم. [گفتاری] گورخی؛ گورخی؛ کار و ره‌وتی گه‌ران به‌شوین کاری پر له‌مه‌ترسیه‌وه.

شروط /šurût, šorût/؛ [عربی] جمع شرط **شروع** /šurû', šorû'/؛ [عربی] اسم. ده‌سپیک؛ ده‌سپیکه‌ری؛ سه‌ره‌تا «ساعت شروع کار: کاتی ده‌سپیکی کار». هه‌روه‌ها: شروع‌شدن؛ شروع‌کردن

شروور /šerr-o-ver/؛ ها/؛ اسم. [گفتاری] هه‌لیت‌وپه‌لیت؛ هه‌چ‌وپوچ؛ هه‌لیان‌وپه‌لیان؛ هه‌له‌ق‌مه‌له‌ق؛ هاته‌ران-پاته‌ران؛ هه‌له‌وشاش؛ بێ‌ته‌رز و پێز؛ وته‌گه‌لی بێ‌سه‌ره و به‌ره.

شروه /šarve/؛ اسم. شه‌روه؛ دووبه‌یتی ناوچه‌یی له‌زاراوه‌کانی باشووری ئێراندا که به‌تایبه‌ت له‌پرسه و شینگێریدا ده‌یخوین.

شروه‌خوانی /šarvexānî/؛ اسم. شه‌روه‌خوینی؛ شه‌روه‌بیژی؛ کاری خویندنی ئەو بالۆره‌تایبه‌ته به‌ئاهه‌نگیکی خه‌مینه‌وه له‌پرسه‌دا.

شره /šare/؛ [عربی] صفت. [ادبی] هه‌له‌په؛ چنۆک؛ چاف‌چنۆک؛ چاو‌چنۆک؛ چاونه‌زیر؛ چاو‌برسی؛ چاف‌برسی؛ چلماس؛ چه‌لماس؛ چه‌لماسک؛ ده‌قبه‌ش؛ پڕ‌کیش؛ ته‌ماکار؛ لیشتۆک؛ هه‌فه‌ه‌فی.

شره /šorre/؛ اسم. [گفتاری] چۆره؛ شۆره؛ رۆیشتنی تراویک به‌شیوه‌ی دلۆپگه‌لی په‌یتا-په‌یتا، پتریه‌ سەر رووپه‌ریکدا «رنگ روی دیوار شره‌ کرده‌بود: په‌نگ به‌سەر دیواره‌که‌دا چۆرده‌کردبوو».

که‌سانیکی دیکه‌یه.

شریک دزد: دایکه‌دزه؛ ده‌سکیس؛ دزده‌سه‌ک؛ دزکه؛ پاش‌دز.

شریک زندگی: [کنایی] هاوسهر؛ هامسهر؛ هاوژین؛ هه‌ژین؛ هاوجووت؛ هاوجفت؛ هاوبه‌شی ژیان.

☐ شریک دزد و رفیق قافله‌بودن: [مجازی] سه‌گی دوولامو بوون؛ له‌گهل گورگدا گرتک خواردن و له‌گهل شواندا شین کردن؛ به‌کرویشک وتن راکه و به‌تاژی وتن بیگره؛ هاریکاری کردنی دوولایه‌نی پیشبرکی.

شست / šast / انگشت شست، انگشت

☐ شست کسی خبردار شدن: [مجازی] با به‌گویدا دان؛ گل‌خه‌بر بو هینان؛ وریا بوونه‌وه؛ به‌شیوه‌ی له‌نه‌کاو و پتر به‌نه‌ینی له‌پووداو‌یک ناگادار بوون (یک وقت شستش خبردار شد که می‌خواستند او را اخراج کنند: کاتی با به‌گویدا دا که ده‌بانویست ده‌ری بکن).

شستشو / šostešû, šost-o-šû / ها؛ /: اسم، گنا؛ بالاڤ؛ شوار؛ شت‌وشو؛ کاریان ره‌وتی شوژدن؛ شتن؛ شستن؛ شواردن؛ شته‌ی.

☐ شستشوی مغزی: [کنایی] کاره‌په‌هاتی می‌شک شوژدنه‌وه؛ هه‌لپچاندنی که‌سیک بو ده‌ست هه‌لگرتن له‌بروای فله‌سه‌فی، رامیاری یان ئایینی خو‌ی و په‌سەندکردنی باوه‌ری نوی، له‌پښگای گوشاری زه‌بنیه‌وه.

شستن / šostan / مصدر، متعدی. // شستی: شوژدت؛ می‌شویی: ده‌شوژی؛ بشوی: بشوره // شوژدن: ۱. شتن؛ شردن؛ شواردن؛ شستن؛ شوژین؛ شوشتن؛ شووتن؛ شوورتن؛ شویشتن؛ گازرکردن؛ شته‌ی؛ شوژته‌ی؛ لابردنی پیسی له‌سەر شتیک به‌ئو (یان تراویکی‌تر) و ماکیکی خاوپن‌کهره‌وه ۲. شته‌وه؛ شوژدنه‌وه؛ شورتنه‌وه؛ ئه‌وه‌شته‌ی؛ ئه‌وه‌شوژته‌ی؛ لابردنی ماکیک (وه‌کوو‌ر‌ه‌نگ یان نه‌سید) به‌دانانی له‌نیو

شریان / šar(a)yān / ها؛ شراین: [عربی] اسم، سووره‌ده‌مار؛ خوین‌به‌ر؛ سوورپه‌گ؛ ده‌ماری خوین‌راگوژ له‌له‌شدا.

شریان‌بند / šar(a)yānband /: [عربی/فارسی] رگبند

شریانی / šar(a)yānî /: [عربی] صفت، سووره‌ده‌ماری؛ پیوه‌ندیدار، ویکچوو یان سه‌ر به‌سووره‌ده‌ماره‌وه «خون شریانی: خوینی سووره‌ده‌ماری».

شریدن / šoridan /: مصدر. [گفتاری] چۆریان؛ شوژان؛ شوژیان؛ شوژه‌کردن «باران از سر و صروتش پایین می‌شربد: باران به‌سه‌ر و چاویدا داده‌چور».

شریر / šarîr / ها؛ ان؛ اشرار: [عربی] صفت. [ادبی] شه‌رانی؛ به‌لگایر؛ شه‌ره‌له‌ایسین؛ کیشه‌له‌ایسین؛ جه‌نگه‌ران؛ به‌ده‌فر؛ گونجر؛ جینگن؛ تووش؛ شه‌ره‌لگیرسین؛ شه‌رفروش.

شریعت / šar'at / ها؛ شرایع: [عربی] اسم، ۱. دین ۲. نایین.

شریف / šarîf /: [عربی] صفت. ۱. به‌شه‌ره‌ف؛ خاوه‌ن شه‌ره‌ف ۲. هیزا؛ مه‌زن؛ گه‌وره؛ به‌پژ؛ پیزدار؛ پایه‌به‌رز.

شریک / šarik / ها؛ ان؛ شرکا: [عربی] اسم، هاوبه‌ش؛ هاویشک؛ هه‌قبه‌ش؛ هه‌مبه‌ش؛ هامبه‌ش؛ براوبه‌ش؛ دوکوت؛ هوم‌بیه‌ر؛ ۱. هه‌م‌پشک؛ هه‌قپار؛ هه‌قبه‌هر؛ هاوپاز؛ هه‌قدار؛ ئه‌و که‌سه به‌شیک له‌مالیکی هه‌یه «او هم در این مغازه شریک است: ئه‌ویش له‌م دوو‌کانه‌دا هاوبه‌شه» ۲. که‌سێ که له به‌شدارگه‌یه‌کدا به‌شی هه‌یه «سه‌م شریک خود را خرید: به‌شی هاویشکه‌کی کری» ۳. هامیار؛ هه‌میار؛ هه‌مباز؛ که‌سێ که له کاریکدا له‌گهل که‌سانیکی‌تر هاوړی یان هاوده‌سه «شریک زندگی: هاوبه‌شی ژیان».

☐ شریک جرم: هاوتاوان؛ که‌سێ که له ئه‌نجامدانی تاوانیکدا هاوده‌سه‌سی که‌س یان

خانه را ششدانگ به نام پسرش کرد: ماله که ی
ششدانگ کرده ناو کوره که یه وه.

ششدر ^۱ /šəšdar/ : اسم، شه شخان؛ ششخان؛
شه شده؛ ششدر؛ باری له کایه ی ندر دیندا که
موره کانی یاریکاری یه کهم له شه شخانیه
پهنای یه کدا جی ده گرن و ئیدی یاریکاری
دووهم هیچ موره یه کی پشتی ئه و شه ش
خانه ی نابزووی و دهر بازی بۆ نیه.

■ **به ششدر افتادن**: شه شدر لئ گیران؛ شه ش
خان لئ به سران: ۱. له ندر دیندا رپی دهر باز
بوون نه مان ۲. /کنایی/ که وتنه ته نگانه وه؛
بی دهره تان بوون؛ قه تیس داکه وتن؛
بی دهره تان مانه وه؛ دهره تان لئ بران؛ دهر باز
لئ بران؛ ری دهر چوون نه مان.

ششدر ^۲: صفت. /مجازی/ بی دهره تان؛ بی دهر باز؛
داماو؛ قه تیس.

■ **ششدر کردن**: /کنایی/ شه شدر لئ گرتن؛
شه شخان لئ به ستن: ۱. داخستنی شویتنی
هه لاتن له که سیک؛ رپی راکردنی که سیک
به ستن ۲. هه لی چالاکی له که سیک گرتن.

ششدد ^۱ /šəšsad/ : اسم، شه شسه د؛ ششسه د؛
ژماره ی سهره کی پاش پینسه د و نه وه د و نو و
پیش له شه شسه دویه ک.

ششدد ^۲: صفت. شه شسه د؛ ششسه د: ۱. یه کیک
زۆرتن له پینسه د و نه وه د و نو ۲. شه شسه دهم.

ششددم /šəšsadam/ : صفت. شه شسه دهم؛ به
ریز، پیگه یان جیگه ی شه شسه دوه وه.

ششددمی /šəšsadamî/ : ضمیر. شه شسه دهمی؛
ئه وه ی له ریز، پیگه یان جیگه ی
شه شسه دهمدایه.

ششددمین /šəšsadamîn/ : صفت.
شه شسه دهمین؛ به ریز، رزن، پیگه یان جیگه ی
شه شسه دهمه وه.

ششلول /šəšlul/ : ها، /سم، شه ش ناگر؛ شه شار؛
شه ش دهر ب؛ ده مانچه ی توپی؛ چه کی گهر می

توینهر یکدا ۳. سر پینه وه؛ لابر دنی ماکیکی
نه خواراو له سهر شتیک (وه کوو خه لووز) به ئاو.
هه روه ها: شستنی

■ **صفت فاعلی**: شوینده (-) / صفت مفعولی: شسته
(شواراو) / مصدر منفی: نشستن (نه شوژدن)

شسته - رفته /šosterofte/ ، ها: / صفت. /گفتاری/
پاک و خاوین؛ پوخت و جوان؛ پاک و پوخته؛
جوانکیله؛ جوانکیله «خانه ی شسته - رفته ای داشت؛
بشین یک مقاله ی شسته - رفته بنویس: مالیکی
پاک و خاوینی هه بوو؛ دانیشه وتاریکی پوخت و
جوان بنووسه»: **شسته و رفته**

شسته و رفته /šoste-o-rofte/ **شسته - رفته**
شستنی /šasti/ ، ها: /سم، ۱. پالیت؛ ته خته
رهنگی نه ققاشی و ره سم کیشان ۲. بشکۆک؛
بشکۆژ؛ قوپچه؛ دوگمه؛ دوکمه؛ دوکمه یی که
قامکی پیوه دهر ئی تا ده زگایی بکه ویتته کار
> شستی زنگ اخبار: بشکۆکی زهنگی خه به ر.

شش ^۱ /šəš/ : اسم، شه ش؛ شش؛ ژماره ی
سهره کی دوا ی پینچ و به رای هه وت «تا شش
بشار؛ تا شه ش بژمیره!».

شش ^۲: صفت. شه ش؛ شش: ۱. یه کیک زۆرتن له
پینچ دانه «شش مرد؛ شش کتاب؛ شه ش پیاو؛ شه ش
کتیب» ۲. شه شهم «طبقه ی شش؛ مرتبه ی شش؛
نهۆمی شه شه م؛ قوئای شه ش».

شش /šoš/ ، ها: /سم، سی؛ سهی؛ سیپه لاک؛
سیپه لک؛ سه په لیک؛ سیپه لاک؛ شیشار؛
شوژی؛ شمش؛ پیلاسی؛ شی؛ پشی؛ جه رگی
سپی؛ سووی؛ پشاسپی؛ پوف؛ ئه ندامی هه ناسه
دان له ده رووندا.

ششدانگ ^۱ /šəšdāng/ : صفت. شه شدانگ؛
ششدانگ؛ هه مووی شتیک «ششدانگ حواسش به
حرفه ای معلم بود: شه شدانگی هۆشی به لای
مامۆستاه بوو».

ششدانگ ^۲: قید. شه شدانگ؛ شه شدانگ؛
شه شدانگه؛ شه شدانگه؛ به شیوه ی شه شدانگ

یهک رهش و سپی و ۱۶ مؤره‌ی رهش و ۱۶ مؤره‌ی سپیه‌وه بۆ هر یهک له کایه‌که‌ران:

شترنج

شطرنج باز / šatrancbāz، ها؛ ان؛ [معرّب] فارسی/اسم، شه‌تره‌نج‌باز؛ که‌سی که شه‌تره‌نج کایه ده‌کا.

شطرنجی / šatranci، ها؛ [معرّب] صفت، شه‌تره‌نجی؛ چوار‌خانه؛ خانه‌خانه؛ ۱. به نه‌خشی چوار‌گۆشه‌ی یهک نایه‌ک هاو‌په‌نگه‌وه «پارچه‌ی شطرنجی؛ قوماشی چوار‌خانه» ۲. به هیلگه‌لیکی یه‌کان‌په‌روه «کاغذ شطرنجی؛ کاغه‌زی شه‌تره‌نجی».

شعائر / ša'ær؛ [عربی] شعائر

شعار / šo'är, še'är، ها؛ [عربی] اسم، دروشم؛ ۱. رسته‌یان ریزوته‌یی که داخوازی یان ئامانجی گرویه‌ک له خه‌لکی یان ریک‌خپراوه‌یه‌کی کۆمه‌لایه‌تی ده‌خاته‌وو ۲. [مجازی] گووپ؛ قسه؛ قسی؛ وته‌ی ئارمانی یان خوش که ناچیته‌کار.

☐ **شعار دادن**: دروشم دان؛ ۱. ده‌برینی ئارمانج و داخوازی کۆمه‌لیک به‌ده‌نگی به‌رز و به‌شیویه‌ی رسته‌یان قسه‌یه‌کی دیار «دانشجویان شعار می‌دادند، توپ، تانک، مسلسل، دیگر اثر ندارد؛ خویندکاران دروشمیان ددها، توپ، تانک، موسلسه‌ل چیتەر باوی نه‌ماوه» ۲. [مجازی] گووتنی قسه‌ی دل‌خۆشکه‌رانه و زۆر جار ده‌کارنه‌چوو بۆ سه‌رنج راکیشانی خه‌لک و تامه‌زرۆکردنیان «تو کارت این است که شعار بدهی، اما موقع عمل غیبت می‌زند؛ تو کارت ئەمەیه که دروشم بدهی، به‌لام له کاتی کرده‌وه‌دا نوقم ده‌بی».

شعاع / šo'a، ها؛ اشعه؛ [عربی] اسم، ۱. تیشک؛ تریسک؛ تیژک؛ تیژیژ؛ تیروژ؛ تیژ؛ تیژ؛ تیژهژ؛ لیسک؛ به‌شت؛ کورزه؛ تیجیه؛ لیژگ «شعاع نور؛ تیشکی نوور» ۲. تیسک؛ ده‌سته‌تیشک

که‌مه‌ری که شه‌ش گولله ده‌خوات: **رۆلور**

ششول بند / šēšlūband، ها؛ صفت. [کنایی]

زۆربیز؛ که‌له‌گا؛ خاوه‌ن خوو یان ئۆگره‌تی زۆربیز و به‌چه‌ک هه‌په‌شه له خه‌لک کردن.

ششم / šēšom؛ صفت، شه‌شه‌م؛ ششم؛ به‌ریز، رزن، پیگه یان جیگه‌ی شه‌شه‌وه.

ششمی / šēšomi، ها؛ ضمیر، شه‌شه‌می؛ شه‌شه‌مین؛ شه‌شه‌مین؛ ئه‌وه‌ی له‌ریز، پیگه یان جیگه‌ی شه‌شه‌مه‌وه‌یه.

ششمین / šēšomîn؛ صفت، شه‌شه‌مین؛ شه‌شه‌مین؛ ئه‌وه‌ی له‌ریز، پیگه یان جیگه‌ی شه‌شه‌دا‌یه.

شصت ¹ / šast؛ اسم، شه‌ست؛ شه‌س؛ شپست؛ هیرقیستی؛ شه‌یشتی؛ شه‌ش چهل ده؛ ژماره‌ی سه‌ره‌کی پاش په‌نجا و نۆ و پیش له شه‌ست و یه‌ک.

شصت ²؛ صفت، شه‌ست؛ شه‌س؛ شپست؛ ۱. یه‌کی زۆرتر له په‌نجا و نۆ ژماره ۲. شه‌سم؛ شه‌سته‌م؛ شپسته‌م؛ شه‌سوم.

شستم / šastom؛ صفت، شپسته‌م؛ شه‌سته‌م؛ شه‌سم؛ شه‌سوم؛ به‌ریز، رزن، پیگه یان جیگه‌ی شه‌سته‌وه.

شستمی / šastomi؛ ضمیر، شه‌سته‌می؛ شه‌سه‌می؛ شه‌سومی؛ ئه‌وه‌ی له‌ریز، پیگه یان جیگه‌ی شه‌سته‌مه‌وه‌یه.

شستمین / šastomîn؛ صفت، شه‌سته‌مین؛ شپسته‌مین؛ شه‌ستومین؛ به‌ریز، رزن، پیگه یان جیگه‌ی شه‌سته‌مه‌وه.

شط / šat، ها؛ [عربی] اسم، شه‌ه؛ شه‌ت؛ شاپۆ؛ رووباری گه‌وره که له پیک‌گه‌یشتنی دوو یان چه‌ند چۆم پیک دیت.

شطرنج / šatranc؛ [معرّب از پهلوی] اسم، شه‌تره‌نج؛ شاترنج؛ شاتورنج؛ شترنج؛ شه‌ترنج؛ سه‌ترترینج؛ یاریه‌کی دوو که‌سی به‌سه‌ر په‌ریه‌کی چوار‌گۆشه‌وه به ۶۴ خانۆی یه‌ک نا

باری دیاریکراوی و نه‌ستویه یان له ناوچه‌یه‌کی دیاریکراودا چالاکی هه‌یه «شعبدی بانک: لقى بانک».

شعر / še'ɾ, ها؛ اشعار: [عربی] / اسم. شیعری؛ هۆزان: ۱. هۆنه؛ هه‌لبه‌ست؛ هۆنراوه؛ هه‌لبه‌ست؛ نه‌وشه؛ وته‌یی که کیش، به‌شاوند (قافیه) و واتای هه‌یه ۲. هه‌لبه‌ست؛ وته‌ی کیشدار ۳. به‌ره‌می ئەزمون، بینین، هه‌ست و داهینانی هونه‌ری شاعیر ۴. / تعریض/ قسه؛ وته‌یه‌کی جوان که له کار نایی «سادگی، قناعت، زندگی در دامن طبیعت، اینها که می‌گویی شعر است: ساکاری، چاوتیری، ژبان له داوینی سروشتدا، ئەمانه که ده‌لیی هه‌موو شیعرن».

شعر آزاد: شیعری نازاد؛ شیعری باز؛ شیعری نوئ؛ هه‌لبه‌ستی که په‌یره‌وی ئاهه‌نگ و کیش و به‌شاوند نیه: شعر نو شعر بزمی شعر بند تنبانی: / کنایی/ میعر؛ وته‌ی کیشدارئ که بایه‌خی هونه‌ری نیه.

شعر بی‌معنی: شیعری بی‌واتا؛ شیعری بی‌ناوه‌ۆک؛ هه‌لبه‌ستی که هه‌ست و هزری تیدا نیه و ته‌نیا به‌ پیتی بنه‌ماگه‌لی شیعری هۆنراوه‌ته‌وه.

شعر تعلیمی: شیعری په‌روه‌رده‌یی؛ شیعری نامۆزگاریانه؛ هه‌لبه‌ستی که لایه‌نی په‌روه‌رده‌یی و خووخده‌یی تیدا هه‌یه.

شعر تغزلی شعر غنایی شعر حماسی: شیعری پاله‌وانی؛ شیعری نازایه‌تی؛ هه‌لبه‌ستی که باسی پاله‌وانی و بویری هیندی که‌س ده‌کا.

شعر سپید/ سفید: شیعری سپی؛ جوړیک هه‌لبه‌ستی نازاد (له وێژهی ئورووپادا) که زۆرتر پینج بر‌گه‌یی و بی‌به‌شاونده.

شعر عروضی: شیعری عه‌رووزی؛ هه‌لبه‌ستی که سه‌رتاسه‌ری کیشیکی دیاریکراوی (به

۳. شوعاع؛ نیوتیره؛ له‌ته هیلکیکی راست که ناوه‌ندی جه‌غز یان گو ده‌لکینی به‌ ده‌وره‌یه‌وه «شعاع دایره: شوعاعی جه‌غز» ۴. گزنگ؛ گزینگ؛ تیریز؛ هیلکیکی گریمانه‌یی که نوور له‌ووێه تیشک ئەداته‌وه «شعاع خورشید: گزنگی هه‌تاو».

شعاعی / šo'ā'i: [عربی] صفت. تیشکی؛ شوعاعی؛ پالدارو یان سه‌ر به‌ شوعاعه‌وه.

شعاعیر / ša'āyer: [عربی] / اسم. ۱. ئامانجگه‌ل؛ ئارمانجگه‌ل؛ ئارمانی؛ دۆزگه‌ل «شعاعیر ملی: دروشمگه‌لی نه‌ته‌وه‌یی» ۲. دروشمگه‌ل؛ نیشانه‌کانی ئایین یان ئامانجیک «شعاعیر دینی: دروشمگه‌لی دینی».

شعب / šo'ab: [عربی] جمع شعبه

شعبات / šo'abāt: [عربی] جمع شعبه

شعبان / ša'bān: [عربی] / اسم. شابان؛ شه‌عبان؛ کوله‌مانگ؛ هه‌شته‌مین مانگی سالی کۆچی‌مانگی، پيش په‌مه‌زان.

شعبده / šo'bade: ها؛ [عربی] / اسم. ۱. ته‌رده‌ستی؛ چاوبه‌ستی؛ کارئ که به‌ بزویی و فریودانی هه‌ستی بینه‌ر ئە‌ه‌نجام ده‌درئ و ده‌بیته‌ه‌وی خه‌له‌تاندن و سه‌رسوورمانی ۲. فیل؛ فریو؛ گزی؛ گه‌ر؛ گرني؛ حه‌وقه؛ نیره‌نگ.

شعبده‌باز / šo'badebāz: ها؛ ان؛ [عربی/ فارسی] / اسم. ته‌رده‌ست؛ چاوبه‌ست؛ چاچۆلباز؛ که‌سی که کار و باری چاوبه‌ستیه.

شعبده‌باز: صفت. [مجازی] چاوبه‌ست؛ فیلباز؛ فریوکار؛ گزیکار؛ گرنيکه‌ر؛ حه‌وقه‌باز؛ گغنی‌باز.

شعبده‌بازی / šo'badebāzi: ها؛ [عربی/ فارسی] / اسم. چاوبه‌ستی: ۱. ته‌رده‌ستی؛ چاچۆلبازی؛ کاری چاچۆلباز ۲. نواندنی ته‌رده‌ستی

۳. [مجازی] فیلبازی؛ گزیکاری؛ گرني‌بازی؛ گغنی‌بازی؛ فریوکاری؛ حه‌وقه‌بازی؛ خاپینۆکی.

شعبه / šo'be: ها؛ شعب؛ شعبات: [عربی] / اسم. لق؛ له‌ق؛ لک؛ به‌شی له دامه‌زراوه‌یه‌ک که کار و

ناوی بهر) ههیه.

شعر غنایی: ههلبهستی دلداري؛ شيعری
ئهوینداری؛ ههلبهستی که ههستی دلداري و
تهزووی عاتيفی تیدا دهگوتری: شعر بزمی؛
شعر تغزلی

شعر نو ۱ شعر آزاد

شعر هجایی: شيعری برگهیی؛ ههلبهستی که
پایه کیش تیدا، ژماره ی برگه ی باله کانه،
وهک شيعری فولکلوری کوردی که بیست
برگه ی چواره بهشییه.

شعر سرون: شيعر دانان؛ شيعر گوتن؛ شيعر
ههلبهستن؛ شيعر هۆنینهوه.

شعر ۱ /še'ra/ [عربی/اسم/ نجوم] دوو ئهستیره له
کهلووی سهگی گهوره و سهگی بچوویدا.

شعرای شامی: ههشتهمین ئهستیره ی
رووناکی ئاسمان له وینه ی گهردوونی سهگی
بچوویدا.

شعرای یمانی: گهلاوێژ؛ کاروان کوژه؛
پرشنگدارترین ئهستیره ی ئاسمان له وینه ی
گهردوونی سهگی گهوره دا.

شعر ۱ /šə'arā/ [عربی] جمع ۱ شاعر

شعر باف /šə'rbāf/ ها؛ ان؛ [عربی/فارسی/اسم/
قدیمی] شالباف؛ کهسێ که کاری چینی
پارچه ی دهسچنه.

شعر برنیکه /šə'rebrenîke/ [؟] ۱ گیسو ۲-
شعری /šə'ri/ [عربی] صفت. شيعری؛ پتوهندیدار
یان پالدارو به شيعره وه «تخلص شعری؛ نازناوی
شعری».

شف /šə'af/ [عربی/اسم/ادبی] خوشی؛ وهشی؛
شادی؛ شایی؛ شادمانی؛ خوشحالی «موجب شف
زایدالوصفی شد: بووه هۆی خوشه کی لهرا ده به ده».

شعله /šə'le/ ها؛ [عربی/اسم] بلیسه؛ بلیسه؛
شۆله؛ گرپه؛ گر؛ گرپه؛ کلپه؛ کل؛ میرگه؛ کور؛
گرو؛ گرشه؛ گوری؛ ئالاف؛ پیت؛ سۆله؛ رفین؛
شه ماله ۱. بهشی له ئاگر که وهک گازیکی

دره وشاوه ی لی هاتوو «شعله ی گاز؛ بلیسه ی گاز»
۲. بهشی رووناک و دره وشاوه ی ئاگر که
ههلبهستی «شعله ی آتش؛ شعله ی شمع؛ گری ئاگر؛
گری شه» ۳. [مجازی] ههستی که وهک ئاگر
بدره وشیتوه «شعله ی امید؛ شعله ی عشق؛ گری
هیا؛ بلیسه ی هۆین» ۴. یهکه ی ههژماردن بۆ
ئامیرگه لی رووناکیده ر (وهکوو شه یان چرا)
«توی این مغازه هشت شعله چراغ روشن است: له م
دوو کانه دا ههشت شۆله چرا ههلبوه».

شعله پخش کن /šə'lepaxškon/ ها؛ [عربی/
فارسی/اسم] شۆله په پشین؛ ئامرازیکه وهک
رووپه ی پکی کون-کون بۆ بهرگری له لیکه وتن
یان لیدانی راسته وخۆی شۆله و بلاوکردنه وه ی
تینه که ی.

شعله ور /šə'levar/ [عربی/فارسی] صفت. گهش؛
دایساو؛ ۱. رۆشن؛ په شقه ل؛ گر دار؛ مه شقه لان؛
شۆله دار؛ بای دایساو «هنوز آتش شعله ور است:
هیشتا ئاگره که گهشه» ۲. [مجازی] نێلدار؛ به تین
یان تهیسه وه «آتشی در دلم شعله ور شد: ئاوریکم له
دهروون دایسا».

شعله ور شدن: داگرسان؛ داگیرسان؛
داگریسان؛ هه لگرسان؛ دایساو؛ هه لایساو؛
ئایساو؛ ئه نه گیسهی؛ بلیسه دان؛ پی بوون؛
ههلبوون؛ گور گردن.

شعله ور کردن: داگرساندن؛ داگیرساندن؛
داگریساندن؛ هه لگرسانن؛ دایساو؛
هه لایساو؛ ئایساو؛ ئه نه گیسنه ی؛ پی
کردن؛ هه لکردن.

شعور /šə'u'r, šə'ūr/ [عربی/اسم] ئاوه؛ ئاوز؛
۱. ژیرقانی؛ دۆخ یان چۆنیته ی ئاگاداری له
شتیک، به تایبهت له بار و دۆخی زهینی خۆ
۲. ژیرقانی؛ چۆنیته ی ئاگاداری له شتی، دۆخی
یان هه لکه وتیکی دهره کی ۳. ژیرقانی؛ دۆخی
که ههست، خواست، عاتیفه و بیرکردنه وه له
تایبه ته ندیه کانه ۴. ژیرقانی؛ فره ههنگ؛ ئه قل؛

پیشەیی.

شفا /šafā, šefā/ [عربی/اسم. شفا؛ مفا؛ مهفا؛ موف؛ چۆنیەتی چا بوونەوه له نهخۆشی، بهتایبەت به هۆی خودا، پیغمبەر و شتانی پیرۆزهوه.

□ **شفا بخشیدن**: چاکردنەوه؛ خاسه وکردن؛ خۆشه وکردن؛ وهشه وه کەردەیی؛ شفا دان: **شفا دادن**

شفا خواستن: داواى چا بوونەوه و رزگار بوون له نهخۆشی بۆ کەسێ کردن.

شفا دادن شفا بخشیدن **شفا گرفتن**: چا بوونەوه؛ خاس بوونەوه؛ خۆشه و بوون له نهخۆشی به هۆی دەسه وداوینی پیرۆزه کانهوه.

شفا یافتن: چاک بوونەوه؛ چا بوونەوه؛ ساقه و بوون؛ خۆش بوون؛ خۆشه و بوون؛ خۆشه وه بوون؛ خاس بوونەوه؛ وهشه وه بیهی؛ فەتەرسین؛ فەتەرسیتین؛ له نهخۆشی ههستانه وه «دو روز بعد چشمش شفا یافت: پاش دوو رۆژ چاوی چاک بووهوه».

شفابخش -šafābaxš, šefā- [عربی/فارسی] **شفاعت**: چاکەر وه؛ خۆش کەر وه؛ وهشه وه کەر؛ شهفابهخش؛ شهفادەر؛ هۆی خاس بوونەوه یان دەرمان «دروى شفابخش: دەرمانى چاکەر وه».

شفاعت /šafā'at, šefā'at/ [عربی/اسم. شفاعت؛ خايشت؛ هيفى؛ تکا؛ کار یان رهوتى پارانه وه له کەسێک بۆ چاوپۆشی کردن له گوناھى کەسێکى تر. ههروهها: شفاعت کردن

شفاف /šeffāf/ [عربی] صفت. روون؛ روۆشن؛ زهلال: ۱. رووتهنک؛ زوال؛ پاشبین؛ رووهن؛ بێ لایلی؛ به تايبهتمەندى له خۆ رەدکردنى رووناکی و دیاربوونی دیمەنى پشته وهی ۲. «مجازی» به بێ لایلی و شاراهویی «سیاست شفاف: سیاسەتى روون».

هۆش؛ شعور؛ سەرجهمی دۆخگەلی ئاگایانە ی کەسێک ۵. وشيارى؛ له سەر ههستى؛ ئاگههى؛ هينايى؛ دۆخى ئاسايى ژيانى ئاگادارانە کە مرۆ له حالى خەو، بېهۆشى، مهستى يان نهخۆشيدا نيهتى.

شغار /šaqār/ [آرامی] شغار

شغار /šeqār/ [قدیمی] ژن بهژن؛ ژن وهژن؛ ژناوژن؛ ژن بهژنه؛ بهردیل؛ ژهن بهژهنی؛ پێک گۆڕینه وهی دوو کچ (یا ژن) له کۆندا، کە مارەیی هەر کامیان له گرووی ئەوی دیکەدا بوو. **شغال** /šqāl/، ها؛ لان/اسم. چەقەل؛ تۆزی؛ تورى؛ تۆرک؛ توورک؛ تورگ؛ گەرەشاخ؛ کەم چانە؛ برقەندەرە؛ تۆر؛ توپری؛ تویری؛ توویری؛ تیروو؛ تووری؛ تۆزی؛ واویک؛ گیاندارێکی گۆنداری دڕندە و شەڕپۆیه وه کوو گورگ به لام نهختی بچوو کتره و له گۆشتی راو، تۆپیو و بری جار میوهیش دهخوا و زۆرتیش به کۆمهل راو دهکا.

شغال دست /šqāldast/، ها؛/اسم. سه گدهست؛ تهوهره يه که که چهرخی پيشی ماشين راده گری به لام خوی له گەل چەر خە کەدا ناسوو پیتەوه.

شغل /šqal/، ها؛ مشاغل/ [عربی/اسم. کار؛ ئیش؛ پیشه؛ شوغل؛ کاربەند؛ شوول؛ فەرمان: ۱. چالاکی بەردەوام و پتر پیک و پیک کراوی کەس، تاqm یان جەماوە، بەتایبەت لەو بوارانەدا کە قازانجی ئابووری هەیه «شغل آزاد؛ شغل تولیدی؛ کاری ئازاد؛ کاری بەرھەمھێنەر» ۲. هەرمانە؛ هەرمان؛ گورو؛ گورە «وقتی از شغل او پرسیدم، گفت دانشجویست: کاتی که له کاریم پرسى، گوتى خويندكارم».

□ **شغل آزاد**: کاری ئازاد: ۱. پیشه ی نادەوله تی ۲. شوغلی که خاوه نه که ی کار فەرما ی نیه.

شغلی /šqali/ [عربی] صفت. پیشه یی؛ پیوه نیدار یان سەر به کار وه «امینت شغلی؛ پیشرفت شغلی؛ هیمنی پیشه یی؛ پیشکەوتنی

شفافیت / seffāfiyyat ، ها: / [عربی] اسم، پروونی؛ پرووته‌نکی؛ زه‌لالی؛ رۆشنی؛ دۆخ یان چۆنیسه‌تی پروون بوون.

شفاها / šafāhan, šefāhan: [عربی] قید، زمانی؛ زوانی؛ ده‌می؛ زاره‌کی؛ به ده‌می؛ به وتن؛ به قسه کردن؛ به ئاخاوتن نه‌ک نووسین «شفاها» دستور داده شده بود: زمانی فەرمان درابوو.

شفاهی / šafāhî, šefāhî: [عربی] صفت، زاره‌کی؛ ده‌می؛ زمانی؛ زوانی؛ به تاییه‌تمه‌ندی ئه‌وه‌ی که به زمان دهرده‌پر درئ «امتحان شفاهی؛ دستور شفاهی؛ ئه‌زموونی زاره‌کی؛ فەرمانی ده‌می».

شفّت ¹ / šaft: [انگلیسی] شافت
شفّت ²: صفت، [فارسی] [گیاه‌شناسی] گوشتن و شکوفا؛ به ناوکیکی ره‌قه‌وه که دهنک یان دهنکه‌کانی ده‌گریته بهر (له مهر میوه‌ی وه که هه‌لووژه، قوڅ، گیلان و...).

شف‌تالو / šaftālû ، ها: / اسم، هه‌شتالوو؛ هه‌شتالوئ؛ شه‌فتالوو؛ شه‌فتالی؛ قوڅ؛ قوڅی؛ خوڅ: ۱. داریک به تویکلی قاوه‌یی رۆشن، گه‌لای درئۆکه یان نوسکن، گولی تاک که بهر له وه‌چ دهردی ۲. به‌ری خوراکي ئهم داره که خر، تووکن، که‌سک یان ئال و به‌شیکي سووره و پی‌شه‌ی هیلکه‌یی که به گوشته‌که‌یه‌وه نووساوه.
شفته / šefte ، ها: / اسم، شفته؛ تیکه‌لاوی ماسه و قسلی شل و ئاودار که بۆ بنه‌رته و ژیرسازي خانوو به کار ده‌روا.

شف‌شا‌هنگ / šafšāhang ، ها: / استالاکمیت
شفعه / šofe: [عربی] حق شفعه، حق
شفق / šafaq: [عربی] اسم، زه‌رده‌په‌ر؛ خۆره‌زه‌رد؛ خۆره‌زه‌ردکه؛ وه‌ره‌زه‌رده؛ وه‌ره‌شیله؛ ئاسۆی سوور ده‌کاتی ئیواره‌دا.

شفقت / šafaqat, šafaq(q)at: [عربی] اسم، دلنه‌واپی؛ دلۆفانی؛ دلنه‌رمی؛ هاوده‌ردی؛ هامده‌ردی؛ نه‌رم و نیانی هاوړی له‌گه‌ل به‌زه‌ییدا «زلزله‌زدگان را مورد شفقت قرار دادند: له

بوومه‌له‌رزله‌یدراوان دلنه‌واپیان کرد».

شفیرگی / šafiregi: اسم، میتوولکه‌یی؛ دۆخ یان چۆناوچۆنی میتوولکه‌ بوون.

شفیره / šafire ، ها: / اسم، قۆزاحه؛ میتوولکه: ۱. بی‌چووی ساوای میروو که وه‌ک میرووی پی‌گه‌یشتوو و ته‌نیا بالی که‌مه و ده‌زگاری زاوړی ته‌واو نیه ۲. قۆناخی له خولی ژیاپی برئ میروو، له نیوان ساوایی و پی‌گه‌یشتندا که چالاکي ژیاپی تپیدا ده‌گاته که‌مترین ئاستی خوی.

شفیع / šafi' ، ان: / [عربی] اسم، تکاکار؛ تکاکه‌ر؛ به‌ره‌وان؛ ناوه‌نی؛ دیله‌کچی؛ ناقیژ؛ شفات که‌ر «شفیع روز قیمت: تکاکاری رۆژی په‌سلان».

شفیق / šafiq ، ان: / [عربی] صفت، [دبی] دلنه‌وا؛ دلۆفان؛ دلنه‌رم؛ به‌به‌زه‌یی؛ دل‌سۆز و میهره‌بان «رفیق شفیق: هه‌والی دلنه‌وا».

شق / šaq(q) : صفت، په‌پ؛ به‌شیوه یان بارئ که له خۆرا چه‌م و راست نایته‌وه و لۆچ و ده‌قیش هه‌ل‌ناگرئ «آمد و با گردن شق جلو میز ایستاد: هات و به ملیکی ره‌په‌وه له به‌ر میزه‌که راهه‌ستا».

شق / šeq(q) ، ها: / شقوق: [عربی] اسم، بژارده؛ یه‌کیک له دوو یان چه‌ند شیوازی کار یان باری ره‌خساو «غیر از این دو، شق دیگری وجود ندارد: بی‌جگه له‌م دوانه، بژارده‌یه‌کی تر نیه».

شفاق / šeqāq: [عربی] اسم، ۱. دووبه‌ره‌کی؛ نات‌ه‌بابی؛ ناکوکی؛ دژایه‌تی؛ جیاپی؛ دووده‌سه‌یی ۲. [بزرگی] قه‌لش؛ قلیش؛ تلیش؛ شه‌قار؛ شه‌ق و لیکبه‌ربوویی یان قه‌لشاوی له موخاتدا.

شقاقل / šaqāqol ، ها: / اسم، چه‌پۆله؛ گیزه‌رۆکه؛ گیزه‌ره‌ده‌شتی؛ گیزه‌ری ده‌یمی؛ گیزه‌ری زیر؛ گیزه‌ری سپی؛ گیایه‌کی شفشینک یان دوو سالان، به‌بنجاری سپی و ئه‌ستوو و گه‌لای بۆنخۆشه‌وه.

شفاقلوس / šaqāqolûs: [معرّب از یونانی] اسم.

ددان یان پووله ورده).

شقرق / šeqerrāq / ها: / اسم، [۹] / جانورشناسی / سهوزه مراوی؛ مراویه کیوی؛ پی به قنجه؛ جوری مراوی سهر و مل سهوز و سنگ خه نه یی و پشت قاوه یی به دهنووی زهردی مه یله و سهوز و قاچی مه یله و خه نه یی.

شق ورق / šaq-q-o-raq(q) / صفت. [گفتاری] رهپ؛ بی چین و لوج «توی شلوارش خیلی شق و رق بود؛ دهقی بانتوله کی زور رهپ بوو».

شق ورق: قید. / مجازی / رهپ-رهپ؛ رهپ ورهق؛ تهق ورهق؛ شق وتهق «شق ورق ایستاده بود و مزه هم نمی زد؛ رهپ-رهپ راهه ستابوو و چاوشی نه ده تروو کاند».

شقوق / šoquq, šuquq / عربی جمع شق شقه / šaqqe / ها: / عربی / اسم، کوت؛ لهت: ۱. کهرت؛ کهر؛ لا؛ پارچه؛ پاژ؛ پاژنی له شتیکی (وه کوو لاشی پهر) ۲. قاش؛ کاش؛ کوو؛ قاز؛ نهوه ی به لیدان بووه به چند کهرته وه «گوشت را شقه کرد، و گذاشت توی یخچال؛ گوشته کی کوت کرد و نایه نیو یخچاله که وه». ههروه ها: شقه شدن؛ شقه کردن

شقی / šaqi / ها: / اشقی: / عربی / صفت. [ادبی] دل رهق؛ بی به زه یی «ظالم شقی؛ آدم شقی؛ چه وسینه ری دل رهق؛ مروی بی به زه یی».

شقیقه / šaqiqa / ها: / عربی / اسم، لاجانگ؛ بلاجانگ؛ بناجانگ؛ لاجان؛ لاتیاگ؛ تیاگ؛ جانگیه؛ جینگ؛ گنجنه؛ گنجگا؛ به شیک له لای ژورینی چار له نیوان سیله ی چاو هه تا گوئ.

شک / šak(k) / ها: / عربی / اسم، شک؛ شکه؛ دشک؛ گومان؛ گه مان؛ در دؤنگی؛ دوودلی؛ هه دان؛ هیدان؛ شهی؛ روژ: ۱. / شکیات؛ شکو / چؤنیه تی نرخاندن یان داوه ری به در دؤنگیه وه «شک دارم این کار درست باشد؛ شکم هه یه هم کاره دروست بی» ۲. به دگومانی؛ نوون (مثل این که تو

[قدیمی] شه قاقلوس؛ مهرگی به شیک له شانه گه لی لهش به هو ی پی نه گه یشتنی خوین، لیدران یان گه ناژو یی.

شق القمر - / šaqolqamar, šaqqa / عربی / اسم، / مجازی / کیو کهندن؛ کیو له بنه وه هینان؛ کو که نته ی؛ کاری زور گران و جیه جی نه کراو.

شقاوت / šeqāvat, šaqāvat / ها: / عربی / اسم، دل رهقی؛ بی روحمی «شقاوت او حتی مورد اعتراض همراهانش قرار گرفت؛ دل رهقی نهو ته ناهت بووه هو ی ناره زایه تی هاور پیانی».

شقاوت آمیز - / šeqāvatāmīz, šaqāvat / عربی / فارسی / صفت. دل رهقانه؛ بی به زه ییانه؛ بی روحمانه؛ بی ره حمانه؛ تیکه ل و له گه ل دل ره قیدا «رفتار شقاوت آمیز؛ ناکاری دل رهقانه».

شقایق / šaqāyeq / ها: / عربی / اسم، گولاله؛ گوراله؛ هه لاله؛ گولاله سووره؛ سووره هه راله؛ گوله خه ندران؛ گوله به وی؛ گوله موله؛ نیسان؛ کور که نیسان؛ میلاق؛ میلاقه؛ خه شخاش؛ گولاله سووره ی به هاران؛ گیاه کی نالیکی جوان له تیره ی هه لاله، به گه لای تووکن و بر گه بر گه، گولی سووری توخ و په له په له ی رهش، پهرجه می زور و به ری وه ک خه شخاش به لام بچوو کتر.

◻ **شقایق نعمانی**: گوله مزایانی؛ گوله مزانی؛ گوله هه راله؛ گونگلوک؛ گونگیلوک؛ گیاه کی نالیکی جوان له تیره ی هه لاله، به گه لای بر گه بر گه، گولی تاکی بنهوش یان ئامال سوور، بی بؤن و به تامی تفت و توو نه وه.

شقایق دریایی / šaqāyeqedaryāy / شقایقه ای دریایی: / عربی / فارسی / اسم، هه لاله ی ده ریایی؛ جو ره گیاندراییکی ره نگینی ده ریایی جوانه، له گولاله ده چی و به به ره ده وه دهنووسی.

شق-شق / šeq-šeq / صوت. تهقه تهق؛ قرچه قرچ؛ چهقه چهق؛ دهنگی نرمی کهم زایه له ی ویک که وتنی شتگه لی وردکه (وه ک

به من شک داری: وا دیاره لیتم دردونکی).

□ شک بردن کسی: شک بردن؛ شک کردن؛ دوودل بوون؛ دِرْدُونْگ بوون؛ گومان بردنی کهسیک؛ به دلاهااتنی کهسیک «حتی شکشان نبرد که ممکن است من گفته باشم؛ تهناسته سکیشیان نهبرد، گاههز من گوتبیتم».

شک داشتن: ۱. دوودل بوون؛ شک کردن؛ دِرْدُونْگ بوون ۲. بهدگومان بوون؛ دوودل کهفتن؛ دل کرمی بوون. ههروهه: شک کردن شک رفتن به کسی: شک چوون بۆ کهسیک؛ له کهسیک دوودل بوون؛ شک چوونه سهر کهسیک؛ شکه پهی یۆی لوهی؛ له کهسیک بهدگومان بوون «شک من به همسایهی روبرویی رفت؛ شکم جوو بۆ هاوسا بهرامبه ره که».

شک کسی را برداشتن: کهوتنه شکوهی کهسیک؛ دوودل کهوتنی کهسیک؛ کهسی کهوتنه گومانوه: ۱. دِرْدُونْگ بوون؛ دوودل بوون «شک برم داشت، نکند پول کم بیاید؛ کهونمه شکوه، نهکا پارِه بهش نهکا» ۲. بهدگومان بوون؛ گومانی خراو بردن «شک برش داشت که شاید او دزد بوده: کهوتنه شکوه ناکا نهو دز بووبیت».

به شک افتادن: کهوتنه شکوه؛ به شک کهوتن؛ کهوتنه نیو دوودلیهوه؛ تووشی شک و دوودلی و گومان بوون.

شک / šok: [فرانسوی] شوک

شکات / šokāt: [عربی] جمع شاکي

شکار / šekār: [اسم] راو؛ راف؛ راوه؛ شکار؛ ئشکار؛ کهروه: ۱. شز؛ کار و رهوتی وه گیر خستنی گیانهوه ری کیوی یان ههلاتوو ۲. شز؛ کار یان رهوتی گرتن، کوشتن یان ههلدِرینی گیانهوه ریگ بۆ خواردن «گره همه ی موشها را شکار کرد؛ پشله گشت مشکه کانی راو کرد» ۳. له/ نیچیر؛ نیچیر؛ نهو گیانهوه ری که به کوشتن، زامار کردن یان تهله گیراوه «برایمان گوشت شکار

آورده بود: گوشتی راوی بۆ هینابوون ۴. شز؛ کرد و کوشی که به مهبهستی کوشتن، بریندار کردن یان ده تهله و داو خستنی گیانهوه ده کری «رفته بوم شکار، ولی دست خالی برگشتم؛ رویشتبووم بۆ راو، بهلام، دهم له پووش هاتمهوه» ۵. [نظامی] کار یان رهوتی پیکان و تیک شکاندنی ئامیرگه لی شه ری دوژمن (وهک فرۆکه، ناو یان تانک) ۶. [گفتاری] کار یان رهوتی کهسیک خسته تۆرهوه؛ کهسیک خسته داوهوه؛ سه رنج، ههز یان هاریکاری کهسیک، به رهو خو راکیشان به تایبته به شیوه ی ناوهوا «شکار مشتری؛ شکار شوهر؛ راوی کربار؛ راوی شوو». ههروهه: شکار شدن؛ شکار کردن

شکار: صفت. [گفتاری] زویر؛ زیز؛ وه پز؛ وه پرس؛ وپرس؛ جازز؛ ئاراو؛ گههراو.

□ شکار بودن: [گفتاری] وه پز بوون؛ جازز بوون؛ قهلس بوون؛ زویر بوون «آزاد از دست ریسمان خیلی شکار است؛ نازاد له دهست بهر پرسه کهمان زۆر وه رهزه».

شکاربان / šekārban، ها؛ ان؛ /اسم. راوگهوان؛ رافگهفان؛ پاسهوانی راوگه.

شکاربانی / šekārbāni: /اسم. راوگهوانی؛ رافگهفانی؛ پاسهوانی له ناوچه گه لی راو بۆ بهرگری له راوی ناوهوا و زیده به ده ر.

شکارچی / šekārçi، ها؛ ان؛ /افارسی/ ترکی /اسم. راوچی؛ راویار: ۱. راوکه ر؛ راوچی؛ نه چیروان؛ نیچیرفان؛ نیچیرفان؛ نیچیرهوان؛ نیچیرکار؛ رافرو؛ رافهفان؛ رافکار؛ سهیدهوان؛ سه یقان؛ کهسی که گیانهوه ران راو ده کا ۲. /نجوم/ ویتیه کی ئاسمانی له رۆژه لاتنی بیچی گادا، که له روالته تی پیاویکی گوپال وه دهست و شیر له شان پیشان ده درئ: جَبَار

شکارگاه / šekārgāh، ها؛ /اسم. راوگه؛ رافگه؛ راوگا؛ نیچیرگا؛ جی راو؛ جی راوگه؛ شکارگه؛ جیگه ی شیواوی راو کردن.

شەق بردن؛ قەلش بردن؛ وەبەش
«هندوانە شکاف خورد؛ زمین شکاف برداشت؛
شووتیه که تلیش؛ زهوی قەلشا».

شکاف دادن: چاک دان؛ تلیشاندن؛
هەلتلیشاندن؛ دراندن؛ هەلدړاندن «گوښه
لحاف را شکاف داد؛ گوښه لیفه که ی چاک داد».

شکافت / šekāft / اسم، تلیش؛ قەلش؛
کەلشت؛ دەرز؛ در؛ درنه؛ شکەن: ۱. تیزمالک؛
چۆنیەتی تۆلاش-تۆلاش یان پەر-پەرە بوونەو
۲. کار یان رەوتی تلیشان؛ قەلشان.

شکافتگی / šekāftegi / ها؛ اسم، قەلشاوی؛
تلیشاوی.

شکافتن / šekāftan / مصدر، متعدی، لازم.

// شکافتی: قەلشاندت؛ می شکافی: دەقەلشینئ؛
بشکاف: بقەلشینئ // مصدر، متعدی، ۱. قەلشاندن؛

قلیشانندن؛ قەلاشتن؛ قەلاشتن؛ قەقەلاشتن؛
قلاشتن؛ کەلاشتن؛ کەلاشتن؛ تلیشانندن؛
داتلیشانندن؛ داقەلشانندن؛ پەرچقاندن؛ درین؛
دادړین؛ هەلتلووفانن؛ دردان؛ دەرزانندن؛
وہ کەردش؛ درندەئ؛ ترەکنەئ؛ ترەکنای؛
ئشکاوہئ؛ شکاواؤ؛ تلیشنەئ؛ تلیشنای؛ قەلش
دە شتیک بەدیھێنان «شکافتن دیوار؛ شکافتن

جمعیت: قەلاشتنئ دیوار؛ دردانئ ناپۆر»

۲. هەلتلیشانندنەو؛ قلیشانندنەو؛ تلیشانندنەو؛
هەلدړاندن؛ هەلتەکانندنەو؛ هەلتەکانن؛

هۆرەکنەئ؛ هۆرەتەکنەئ؛ هۆرەکنایوہ؛

هەلوەشانندنەوئ دروومان یان درزیک «لحاف را

شکافتن؛ لیفە هەلتەکانندنەو» ۳. بشکافتن؛

قلیشانندنەو؛ هەلوەشانندنەو؛ هەلتەکانندنەو؛

هۆرەوہتەکنەئ؛ چنراوہبەک دیسانە کە کردنەوہ

بەن «کلاہ بافتی را شکافت تا از کاموایش دستکش

بیافد؛ کلاوہ کەئ هەلوەشانندنەو تا لە کاماکەئ

دەسەوانە بچنئ» ۴. /مجازی/ کولکومووش

کردنەوہ؛ شئ کردنەوہ؛ راقەکردن؛ هەلکەواشتن؛

هەلکەوشتانندن؛ تا و تۆکەردەئ؛ توژیئینەوہ؛

شکارگر / šekāgar / ها؛ ان؛ اسم، راور؛ راور؛
راوچی؛ راکەر؛ رافکەر؛ گیانداری کە ژبانی لە
رپی راکردندا بە رپوہ دەچئ و خواردەمەنی
سەرەکی خۆئ وا دابین دەکا.

شکارگری / šekāgari / اسم، راوچیگەری؛
راوری؛ راورەئ: ۱. کار یان پېشەئ راوچی
۲. قۆناغیک لە ژبانی کۆمەلگاکانی مرۆدا کە
خەلکی بە راور دەژبان.

شکاری / šekāri / صفت، شکاری: ۱. راوی؛
پنۆەندیدار یان لە بار بۆ راور ۲. رافرۆ؛ راوچی؛
راوکر؛ راوربار؛ بە تابیەتمەندی یان توانایی
راوکردن «هواپیمای شکاری؛ پرندەئ شکاری؛
فرۆکەئ شکاری؛ بالندەئ راوچی».

شکائی / šokāi / [؟] کنگر فرنگی وحشی،
کنگر

شکاف / šekāf / ها؛ اسم، کەل؛ کەلین؛ درنە؛
درز؛ دەرز؛ قەلش؛ تلیش؛ فاق؛ کەلاش؛

کەلاش؛ کەلش؛ کەلش؛ کەلشت؛ کەلشت؛

قەلاش؛ قلاش؛ قەلش؛ قەلەشت؛ قەلش؛

قەلشت؛ قلیش؛ قەرش؛ شەق؛ تلیشە؛ چاک؛

ترەکە: ۱. مەودایئ کە بە هۆئ لیکبرانی دوو

بەشی شتیک یان دوو شتی پیکەوہلکاو لە

نیویاندا پیک دیت «شکاف خوردن: کەل بوون»

۲. بۆشایی نیوان دوو مەودا «شکاف در: کەلینی

درگا» ۳. /مجازی/ ناتەبایی؛ ناکۆکی؛ دووبەرەکی؛

نەسازیری «میانشان شکاف افتادە بود: کەلین

کەوتبووہ نیوانیان» ۴. خمخۆرک؛ ترەک یان

لیکپساوی زهوی کە درژایی لە چەند مېتر

زۆر تر نەبیت.

□ شکاف افتادن: /مجازی/ کەلین/کەل تی کەوتن؛

کەفتنە بەین؛ دووبەرەکی/ ناکۆکی کەوتنە

نیوان.

شکاف خوردن/ برداشتن: تلیشیان؛

قەلشان؛ قەلشیان؛ ترەک بردن؛ درز

هەلگرتن؛ درز تی کەوتن؛ شەق بوون؛

تاو توئی شتیک ده هیئان «بحث را شکافتن؛ مشکل را شکافتن: شی کردنه وهی باس؛ کولک و مووش کردنسی گرفت» □ لازم. ۵. درز بردن؛ قهرشیان؛ قلیشیان؛ قهرش بردن؛ قه لشان؛ تلیشان؛ قه لشین؛ که لشین؛ پهرچقین؛ تره کیه ی؛ تره کیای؛ ئشکاو یه ی؛ تلیشیه ی؛ تلیشیای؛ شق بردن؛ هه لتره کان؛ قهرشان؛ قه لش ده شتیک به دیهاتن «بخ زیر پایش شکافت؛ سه هولی ژیر پای قه لشا». ههروه ها: شکافتنی

■ صفت فاعلی: شکافنده (قه لشینه ر / -) / صفت مفعولی: شکافته (قه لشینراو / قه لشاو) / مصدر منفی: نشکافتن (نه قه لشاندن / نه قه لشان)

شکافته /šəkāfte/: صفت. که لاشتی؛ که لاشتی؛ قه لاشتوو؛ قه لشاو؛ که فته؛ قه لشیو؛ قه لشیایگ؛ قه رشاو؛ قلیشاو؛ تلیشیایگ؛ تلیشاو؛ تلیشیا؛ ئشکاو یا.

□ شکافته شدن: قه له شان؛ قلیشان؛ قه لشان؛ درز بردن؛ تلیشیان؛ قه لاشین؛ قه لشین؛ پهرچقین؛ قلیشانه وه؛ تلیشیه ی؛ تلیشیای؛ تره ک وارده ی «سنگ خورد به سرش، ۱۰ سانت شکافته شد؛ بهر دای له سه ری، ۱۰ سانت قه لشا».

شکاک /šakkāk/: ها؛ ان؛ [عربی] صفت. در دۆنگ؛ دوودل؛ به گومان «خیلی شکاک است، حرف هیچ کس را باور ندارد؛ زور در دۆنگه، بروای به قسه ی که س نیه».

شکاکیت /šakkākīyyat/: ها؛ [عربی] اسم. ۱. دوودلی؛ به گومانی؛ در دۆنگی؛ دۆخ یان چۆنه تی دوودل بوون ۲. ئاینی که شاره زایی راسته قینه یان ته واوله مهر بابه تیکه وه به ئه سته م و به لک وو نه گونجاو ده زانی.

شکال /šəkāl/: [عربی] اسم. سنده م؛ پیوه ن؛ پیوه ندی ئاسنین؛ پی به ندی ئاسنین.

شکاندن /šəkāndan/: مصدر. متعدی / گفتاری / شکاندن؛ شکانن؛ هراندن؛ مار ته ی.

شکایات /šəkāyāt/: [عربی] جمع شکایت

شکایت /šəkāyat/: ها؛ شکایات؛ [عربی] اسم.

۱. گازه؛ گازنده؛ داد؛ شکات؛ شکایه؛ گیره؛ گه ره؛ ئه وه ی له مهر سته م یان خراپه کاری که سی یان خراپی شتیکه وه، بو داخواستنی رینگه چاره و باربوو کردنه وه ی ده گوتریت «مردم از مسئولان شکایت داشتند: خه لک له بهر پرسان گاز بهان هه بوو» ۲. هانا؛ گازنده؛ گه ره؛ داد؛ شکایه؛ شکات؛ داوخواری؛ داوخواری «برای گرفتن پولم شکایت کردم: بو وهر گرته وه ی پاره که م شکاتم کرد» ۳. گله ی؛ گله یی؛ سکالا؛ وته یی که نیشانه ی دل ئیشان یان ناره زامه ندیه «از وضع زندگی اش شکایت داشت: له بار و دۆخی ژیا نی گله ی هه بوو».

ههروه ها: شکایت داشتن؛ شکایت کردن شکایت نامه /šəkāyatnāme/: ها؛ [عربی / فارسی] اسم. سکالانامه؛ دادنامه؛ دادخواری نامه؛ شکاتنامه.

شکر /šekar, šakar/: [سنسکری] اسم. شه کر؛ شه کهر؛ ماکیکی بلوری شیرین و بی رننگ یان سپیه که له نه یشه کهر یان چۆنه ری قهند دروست ده کری و پالیورا وه که ی به شیوه ی دانه دانه ی شه کر یان که له ی قهند دیته باز ره وه.

□ شکر سرخ: شه کری سوور. ۱. شه کری پالفته نه کراو ۲. ماک که له کولاندنی شه کر یان قهندی سپی به دی دیت.

شکر /šokr/: [عربی] اسم. سپاس؛ سوپاس؛ شکر؛ شوکر.

□ شکر کردن: شوکر کردن؛ سپاس کردن؛ نیشاندانی پیزانین و ئه مه گناسی خو در حقه چاکه ی که سیکی تر، به تایبته خودا.

شکر گفتن: شوکرانه بژیری کردن؛ سپاس کردن؛ سوپاس به جی هیئان.

شکراپ /šekarāb, šakar-/: [سنسکری] فارسی / اسم. شه کراو؛ شه کهراوه؛ قهنداو؛ شه ره ته ی شه کر

و ناو به گولواو یان بیمشکهوه.

■ **شکراب شدن میانه:** /مجازی/ نیوان شهر به ت بوون؛ نیوان ناخوش بوون؛ نیوان تیکچوون؛ تیکچوونی پیوهندی نیوان دوو کهس له سوئگهی لیك پهنجیانهوه «چند روز است که میانه‌شان شکراب است: چهند رۆژیکه نیوانیان شهر به ته».

شکرانه /šokrāne/ :عربی /فارسی/ اسم، شوکرانه؛ شوکرانه‌بژیږی؛ کاری که بۆ سپاس به جی هینان و پیزانین ده کریت «شکرانه‌ی سلامت: شوکرانه‌ی ساغی».

■ **به شکرانه‌ی چیزی:** به شوکرانه‌ی شتیک؛ بۆ سپاس کردن به بۆنه‌ی شتیکهوه «به شکرانه‌ی پیروزی ورزشکاران: به شوکرانه‌ی سهرکه‌وتنی وهرزشکاران».

شکر بار /šekarbār, šakar-/ :سنسکریت /فارسی/ صفت، /ادبی/ شه‌کراوی؛ زور شیرن و خوش چیزه.

شکرپاره /šekarpāre, šakar-/ :سنسکریت /فارسی/ اسم، /مجازی/ شه‌که‌ره‌سیو؛ شه‌که‌ره‌سیف؛ قنده‌ه‌نگوین؛ ههر شتیکی زور شیرین و به زار خوش.

شکرپاش /šekarpāš, šakar-/ :سنسکریت /فارسی/ اسم، شه‌کرپاش؛ شه‌کردان؛ شه‌که‌ردان؛ ده‌فریکی چکوله به سهریکی کون-کونه‌وه بۆ شه‌کر داکردن.

شکرپنیر /šekarpanîr, šakar-/ :سنسکریت /فارسی/ اسم، شه‌که‌ره‌بنیر؛ شه‌که‌ره‌بنیر؛ جوړئ نوقل له شه‌کر، نارد و بۆنخوشجات.

شکرخند /šekarxand, šakar-/ :سنسکریت /فارسی/ اسم، /مجازی/ بسکه؛ شه‌که‌رخن؛ شه‌که‌رخن؛ شه‌که‌رخنه: ۱. بزه‌ی به خوشی؛ پیکه‌نین له پرووی شایی و سه‌رخ‌وشیه‌وه ۲. پیکه‌نینی جوان و دل‌بزوین.

شکرخواب /šekarxāb, šakar-/ :سنسکریت

/فارسی/ اسم، /مجازی/ شیرین خه‌و؛ شیرین وهرم؛ خه‌وی خوش و دل‌گر.

شکردان /šekardān, šakar-/ :سنسکریت /فارسی/ اسم، شه‌که‌ردان؛ شه‌کردان: ۱. ده‌فری جی شه‌کر ۲. شه‌کرپاش؛ ده‌فری شه‌کر داکردن.

شکرسخن /šek(k)arsoxan, šak(k)ar-/ :سنسکریت /فارسی/ صفت، /ادبی/ مجازی/ شه‌کرلیف؛ شه‌کرشکین؛ شه‌کرلیو؛ قسه‌خوش؛ قسه‌وه‌ش؛ قسه‌شیرین؛ قسه‌جوان؛ گفت خوش؛ لغت ره‌وان «طوطیان شکرسخن شیرین گفتار: تووتیگه‌لی قسه‌خوشی شیرین وتار».

شکرک /šekarak, šakarak-/ :سنسکریت /فارسی/ اسم، شه‌که‌ره‌ک؛ ده‌نکه‌ورتکه‌ی بلوری قهند که به هوی هندی هۆکاری فیزیکی یان کیمیاپیه‌وه له بریک تراوی شیریندا به‌دی دی. ■ **شکرک زدن/بستن:** شه‌که‌ره‌ک دان؛ په‌یدا بوونی دانه‌گه‌لی بلوری له تراویکدا که ماکي قهندی تیدایه یان بلوری بوونی نه‌و ماکه «سر مربا را باز نگذار، شکرک می‌زند: سهری مره‌باکه تاک مه‌که، شه‌که‌ره‌ک ده‌دا».

شکرگزار /šokorgzār/ :عربی /فارسی/ صفت، شوکرانه‌بژیږ؛ پی‌زان؛ به‌جی هیننری سپاس «تامام عمر شکرگزار محبت شما خواهم بود: تا ماوم شوکرانه‌بژیږی چاکه‌تان ده‌بم».

شکرگزاری /šokrgozārî/ :عربی /فارسی/ اسم، شوکرانه‌بژیږی؛ شوکرانه؛ کار یان ره‌وتی شوکرکردن یان سیاسی خو نیشاندان «کشاورزان به خاطر بارندگیهای اخیر شکرکاری کردند: وهرزیران به بۆنه‌ی بارشتی نه‌م دویانه‌وه شوکرانه‌بژیږی یان به جی هینا».

شکری ¹ /šekarî, šakarî/ :سنسکریت /اسم، شه‌که‌ری؛ شه‌کری؛ ره‌نگی زهردی نامال سوور. هه‌روه‌ا: شکری‌رنگ

شکری ²: صفت، شه‌کری؛ شه‌که‌ری: ۱. به ره‌نگی

شکست یافتن ۱ شکست خوردن

به شکست انجامیدن: سر نه‌ک‌ه‌وتن؛ ئاخر نه‌هینانه‌وه.

شکست خورده / šekastxorde، ها؛ -گان؛ /: صفت. به‌زیو؛ به‌زیاک؛ به‌زیا؛ تیشکاو؛ تیشکاو؛ ئشکیاک؛ وه بهر شکست یان ناکامیه‌وه که‌وتوو؛ شکسته (عاشق شکست‌خورده؛ سپاه شکست‌خورده؛ گراوی به‌زیو؛ سوپای تیشکاو).

شکستگی / šekastegi، ها؛ /: اسم. ۱. شکاوی؛ شکاویه‌تی؛ کهل؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی لی بوونه‌وه‌ی یه‌ک یان چەند به‌شی شتیک یان په‌یدا بوونی درز یان قه‌لش به‌هۆی گوشار یان لیدانه‌وه «شکستگی استخوان: شکاوی ئیسک» ۲. /مجازی/ داشکاوی؛ تیشکاوی؛ ژاکاوی؛ له ده‌ست دانی پاراوی و له‌ش‌ساغی «آثار شکستگی در چهره و قامتش هویدا بود: شوینه‌واری شکاوی له سیم و بالا‌یدا دیار بوو».

شکستن / šekastan؛ مصدر. متعدی. لازم. // شکستی: شکاندن؛ می‌شکنی: ده‌شکینی؛ بشکن: بشکینه // □ متعدی. ۱. شکاندن؛ شکان؛ شک‌ناندن؛ شک‌هستن؛ شک‌ناندن؛ شک‌ناندن؛ ئشکه‌ن؛ هه‌رستین؛ هه‌رستاندن؛ هه‌رساندن؛ هه‌رشاندن؛ پاژ‌پاژ‌کردن؛ هه‌راندن؛ قه‌رساندن؛ توو‌توو‌خاندن؛ ده‌رزاندن؛ مار‌ه‌ی؛ مار‌ای؛ مار‌ته‌ی؛ مه‌رده‌ی؛ لیک‌کردنه‌وه‌ی شتیک به‌گوشار یان لیدان «شیشه را شکستن؛ صندلی را شکستن: شووشه شکاندن؛ ئەسکەملە شکاندن» ۲. /مجازی/ شکاندن؛ شکان؛ شک‌ناندن؛ ژیر پا نان؛ سر با دان؛ مار‌ه‌ی؛ مار‌ای؛ مار‌ته‌ی؛ گوئ نه‌دان و یاخی بوون «قانون را شکستن: حرمت کسی را شکستن: قانون شکاندن؛ رژیزی که‌سی نانه ژیر پا» ۳. شکاندن؛ شکان؛ شک‌ناندن؛ برین؛ مار‌ه‌ی؛ مار‌ای؛ مار‌ته‌ی؛ به‌ناته‌واوی هیشته‌وه‌ی شتیک «قول خود را شکستن؛ نماز را شکستن: به‌لینی خو شکاندن؛ نویژ برین» ۴. /مجازی/ شکاندن؛ شکان؛

زهردی ئامال سوور ۲. شه‌که‌ردار؛ به‌شه‌که‌روه «حلو‌اشکری؛ هه‌لوانه‌ک‌ری».

شکرین / šekarîn, šakarîn؛ [سنسکریت/فارسی] صفت. /ادبی/ شه‌کرین؛ شه‌که‌رین؛ ۱. شه‌کراوی؛ تیکه‌ل به‌شه‌که‌روه ۲. زۆر شیرین و له‌به‌ردل «خنده‌ی شکرین؛ بوسه‌ی شکرین: بزه‌ی شه‌کرین؛ ماچی شه‌که‌رین».

شکست / šekast، ها؛ /: اسم. شکست؛ شک‌هست؛ ۱. شکاوی؛ شه‌کاوی؛ شکیاگی «شکست برداشتن: شکست تی‌که‌وتن» ۲. به‌ئاکام نه‌گه‌یشتن له به‌پۆه‌بردنی کاریک یان نه‌گه‌یشتن به‌شتیک «شکست از عشق؛ شکست در تجارت: شک‌هست له ئەوین؛ شک‌هست له‌بازگانی» ۳. کار یان په‌وتی دۆراندنی ململانی یان شه‌ر؛ دانان؛ نیایره. به‌رانهر؛ پیروزی «شکست ورزشی؛ شکست جنگی؛ شک‌هستی و مه‌رزشی؛ شک‌هستی جه‌نگی».

□ شکست‌نور: داشکانی تیشک؛ گوپانی پینگه‌ی تیپه‌پینی نوور له‌ماکیکی ته‌نکه‌وه بو شتیکه خه‌ست.

□ شکست برداشتن: درز بردن؛ زه‌نگ بردن؛ شکست تی‌که‌وتن؛ تره‌کین؛ تره‌کیان؛ تره‌ک وارده‌ی «دیوار از دو جا شکست برداشت: دیواره‌که له دوو لاوه درزی برد».

شکست خوردن: شکست خواردن؛ دانان؛ به‌زان؛ به‌زین؛ وه‌زین؛ دانایان؛ شان؛ تیشکان؛ کۆل‌دان؛ ئه‌ره‌نیه‌ی؛ نیایره؛ به‌ئامانج و داخوازی خو نه‌گه‌یشتن «دشمن شکست خورد؛ در مسابقه شکست خوردم؛ دوژمن شکستی خوارد؛ له کتیه‌ر کیدا دامنا»؛ شکست یافتن

شکست دادن: شکست پیدان؛ به‌زاندن؛ تیشکاندن؛ به‌زان؛ به‌زنه‌ی؛ به‌زنای؛ کۆل پیدان؛ به‌سر دوژمن یان هاوبه‌ردا سه‌ره‌که‌وتن «حریف را شکست داد؛ بیماری را شکست داد؛ هاوبه‌ره‌که‌ی به‌زانده؛ نه‌خۆشینه‌که‌ی تیشکانده».

شکهناندن؛ بهزاندن؛ بهزنه‌ی؛ بهزنای؛ مار‌ه‌ی؛ مار‌ای؛ مار‌ته‌ی؛ تی‌ک‌شکاندن «دشمن را شکستن؛ دوژمن بهزاندن» ۵. شکاندن؛ شکانن؛ شکهناندن؛ ناراندن؛ نازراندن؛ رهنجاندن؛ مار‌ه‌ی؛ مار‌ای؛ مار‌ته‌ی؛ دل‌نیشاندن «دل کسی را شکستن؛ دلی که‌سپیک شکاندن» ۶. توو‌ک‌اندن؛ داش‌ک‌اندن؛ ته‌قاندن؛ مار‌ه‌ی؛ مار‌ای؛ مار‌ته‌ی؛ ئه‌ره‌مار‌ه‌ی؛ ئه‌ره‌مار‌ته‌ی؛ مار‌ته‌یره؛ ده‌تو‌یک‌ل‌ده‌ره‌پ‌ن‌انی کاکله‌ی میوه «تخمه شکستن؛ تووم‌توو‌ک‌اندن» □ لازم. ۷. شکان؛ شکیان؛ ئشکیان؛ داقولین؛ له‌ت‌بوون؛ ورد و خاش‌بوون؛ ده‌رزین؛ شکه‌ستن؛ شکین؛ توو‌تووخین؛ م‌پ‌یه‌ی؛ م‌پ‌ری‌ای «شیشه شکستن؛ صندلی شکستن؛ شووشه شکان؛ سه‌نده‌لی شکیان» ۸. شکان؛ شکیان؛ م‌پ‌یه‌ی؛ له‌ناو‌چوون «سکوت شکستن؛ بیده‌نگی شکان» ۹. شکان؛ شکیان؛ هندکین؛ که‌م‌بوونه‌وه؛ م‌پ‌یه‌ی «سرما شکستن؛ قیمت شکستن؛ سه‌رما شکان؛ نرخ شکیان» ۱۰. هه‌روه‌ها؛ شکستنی

■ صفت فاعلی: شک‌نده (ـ) / صفت مفعولی: شکسته (شک‌ینراو / شکاو) / مصدر منفی: نشکستن (نه‌شکاندن / نه‌شکان)

شکست ناپذیر / šekastnāpazîr / ها؛ ان؛ / صفت. کۆلنه‌ده‌ر؛ نه‌به‌ز؛ به‌تایبه‌تمه‌ندی یان توانایی ر‌اوه‌ستان له‌به‌رانبه‌ر دوژمن یان دژواریه‌وه، هه‌تا له‌نیو‌چوونیان «ارتش شکست‌ناپذیر؛ اراده‌ی شکست‌ناپذیر؛ سپای کۆلنه‌ده‌ر؛ ویستی نه‌به‌ز».

شکسته^۱ / šekaste / اسم. شکسته؛ یه‌کیک له‌خه‌ته‌کانی فارسی که له‌ده‌سنووس، به‌تایبه‌ت له‌نامه‌نوووسیندا به‌کار د‌یت «وقتی شکسته می‌نویسی درست خوانده نمی‌شود؛ کاتی شکسته ده‌نووسی باش ناخویندر پته‌وه»؛ خط شکسته

شکسته^۲؛ صفت. ۱. شکاو؛ شکه‌ستی؛ شکیاو؛ شکیاغ؛ که‌ل؛ که‌له؛ م‌پ‌یا؛ م‌پ‌یه‌ی؛ له‌ت‌بوو؛ شک‌یندراو «کوزه‌ی شکسته؛ گۆزه‌ی شکاو» ۲. [م‌جازی] ژاکاو؛ داش‌کاو؛ ئه‌وه‌م‌پ‌یا؛ ب‌ه‌ش له

له‌ش‌ساقی و پاراوی، به‌هۆی نه‌خۆشین و په‌ک‌ه‌وته‌یی یان به‌هۆی په‌ژاره‌ی زۆره‌وه «چه‌ره‌ی شکسته؛ چاری ژاکاو» ۳. [م‌جازی] خه‌م‌بار؛ خه‌م‌گین؛ ر‌ه‌نجاو؛ گه‌ه‌راو «دل شکسته؛ دل شکاو».

هه‌روه‌ها؛ شکسته شدن

شکسته‌بسته / šekastebaste / صفت. سه‌روپا شکاو؛ سه‌روپا شکیاغ؛ ده‌س‌وپا شکیاغ؛ چه‌که‌وه‌ک؛ چه‌کنتی؛ به‌نانه‌واوی، که‌م و کۆری یان هه‌له‌له‌پ‌ن‌ک‌ه‌اته‌ی ر‌سته‌دا «با انگلیسی شکسته‌بسته‌ای به‌او فه‌ماندم که می‌خواهم سوار قطار بشوم؛ به‌ئینگلیزیکی سه‌روپا‌ش‌کاو ت‌یم‌گه‌یاندم ده‌مه‌وئ سواری قه‌تار بم».

شکسته‌بند / šekasteband / ها؛ / اسم. که‌ل؛ شکسته‌به‌ند؛ هه‌له‌به‌س؛ هه‌له‌به‌ست؛ هه‌ستی‌گره‌ک؛ ئیسک‌گره‌وه؛ شکست هه‌له‌به‌ست؛ جه‌ر‌پ‌اح؛ که‌سئ که‌ئیسکی شکاو یان له‌جئ‌چووی گیانه‌وه‌ریک ده‌خاته‌جیگه‌و ده‌پیه‌ستی که‌بگیرسیته‌وه.

شکسته‌بندی / šekastebandî / اسم. شکسته‌به‌ندی؛ گرته‌وه؛ هه‌ستی‌گری؛ کار یان ر‌ه‌وتی که‌لدان؛ خسته‌وه جئ‌ئیسقانی شکاو یان له‌جئ‌ده‌ر‌چووک.

شکسته‌خاطر / šekastexāter / [فارسی / عربی] صفت. [م‌جازی، ادبی] دل‌شکاو؛ دل‌ته‌زیو؛ دل‌ره‌نجیاغ؛ دل‌ره‌نجاو؛ تووشیاری خه‌م و په‌ژاره به‌هۆی ناکامیه‌وه.

شکسته‌دل / šekastedel / دل‌شکسته

شکسته‌نفس / šekastenafs / [فارسی / عربی] صفت. [م‌جازی] خاکه‌سار.

شکسته‌نفسی / šekastenafsi / ها؛ / [فارسی / عربی] اسم. [م‌جازی] خاکه‌ساری؛ کار یان ر‌ه‌وتی ب‌ی‌بایه‌خ نیشاندانی پله‌وپایه و ل‌یه‌ت‌وو‌یی خۆ «او بیش از همه‌ی ما در این زمینه اطلاعات دارد، اما شکسته‌نفسی می‌کند؛ ل‌هم‌بواره‌دا ئه‌و له‌هه‌موومان شاره‌زاتره، به‌لام خاکه‌ساری ده‌کا».

شکفتن / šekoftan / مصدر، لازم، // شکفتنی: شکوفاییه‌وه؛ می‌شکفی: ده‌شکوفیه‌وه؛ شکوفاشو: بشکوفه‌وه // شکوفیانه‌وه؛ شکوفانه‌وه: ۱. پشکووتن؛ پشکووتن؛ دهم‌دانه‌وه؛ کرانه‌وه؛ پشکفتن؛ پشکفین؛ بشکفتن؛ پشکووان؛ فه‌بوون؛ گوتره‌کان؛ گوتره‌کین؛ نه‌وه‌ته‌نگیه‌ی / تنگیه‌ی؛ شکوفه‌کردن؛ فنچقان؛ کرانه‌وه‌ی گول یان لکی داران له یه‌کتری «شکفتن غنچه: پشکووتنی خونچه» ۲. گه‌شانه‌وه؛ گه‌شیانه‌وه؛ گه‌ش بوونه‌وه؛ گه‌شیان؛ گه‌شینه‌وه؛ خیف بوون؛ بای‌بالدان؛ گه‌شه‌سه‌ندن؛ گه‌شه‌کردن؛ هه‌ره‌ش بیه‌ی؛ گه‌یشتن به‌ئاستی پیشکته‌ووتن. هه‌روه‌ها: شکفتنی

■ صفت مفعولی: شکفته (شکوفاو) / مصدر منفی: نشکفتن (نه‌شکوفانه‌وه)

شکل / šekl / ها: / عربی / اسم، ۱. بیچم؛ مه‌وژ؛ ته‌شک؛ دیامان؛ نژم؛ دیمه‌ن؛ شکل؛ پیکهاته‌ی دهره‌کی شتییک «شکلش مرا به‌یاد کورده‌ی آجریزی انداخت: بیجمی منی خسته‌وه بیری کورده‌ی ئاجورپه‌زی» ۲. / اشکال / کیم؛ وینه؛ بیچم؛ شکل؛ مه‌وژ؛ شیوه؛ وینه‌ی هیندسی (وه‌کوو خه‌ت، سی‌گوش، گو) ۳. وینه؛ بیچم؛ دیدار؛ شکلی شتییک «این شکل اسب است: نه‌مه وینه‌ی نه‌سپه» ۴. / گفتاری / سه‌روسه‌کوت؛ بیچم؛ کیم؛ قه‌لافه‌ت؛ له‌س‌پیت؛ تووز؛ دیامان؛ دیدار؛ شیوه؛ به‌چک «نمی‌خواهم شکلش را ببینم: نامه‌وی سه‌روسه‌کوتی ببینم» ۵. / گفتاری / وینه؛ وه‌ک؛ هه‌ر وه‌کوو؛ دیامان؛ شیوه؛ قام؛ کوت‌ومت «قیافه‌اش شکل دیو بود: سه‌روسه‌کوتی وینه‌ی دیو بوو».

■ **شکل دادن**: ۱. شیوه‌پی‌دان؛ بیچم پی‌دان؛ شکل پی‌دان؛ به‌شیوازی دلخواز و ویستی خو دهره‌پنان «به‌توده‌ی گل شکل می‌داد: تۆپه‌له‌ی قوری شیوه‌پی‌ده‌دا» ۲. ری‌خستن؛ پیکه‌هینان «آزاد این مهمانی را شکل داد: نازاد نه‌م میوانیه‌ی ری‌خست». هه‌روه‌ها: شکل بخشیدن

شکل کسی / چیزی بودن: شیوه‌ی که‌سی یان شتییک بوون؛ وینه‌ی که‌سی یان شتییک بوون؛ له‌شتی / که‌سی چوون؛ وه‌کوو که‌سی یان شتییک بوون «شکل میمون است: شیوه‌ی مه‌میمونه».

شکل کسی / چیزی را کشیدن: شیوه / وینه‌ی که‌سی یان شتییک کیشان «توی دفترش شکل یک دختر را کشیده بود: له‌نیو ده‌فته‌ره‌که‌یدا وینه‌ی کچیکی کیشابوو».

از شکل افتادن: ره‌نگ و روو دانان؛ رواله‌ت نه‌مان «سارا خیلی از شکل افتاده بود: سارا گه‌لیک ره‌نگ و رووی دانابوو». هه‌روه‌ها: از شکل انداختن

به شکل کسی / چیزی در آوردن: وه‌کوو که‌سی / شتییک لی کردن؛ به‌وینه‌ی که‌سی / شتییک دهره‌پنان؛ به‌شیوه‌ی که‌سی / شتییک دهره‌پنان «خودش را به‌شکل هببی‌ها درآورده بود: خو‌ی وه‌کوو هببیه‌کان دهره‌پنا بوو».

شکلات / šokolāt, šukulāt / ها: / فرانسوی / اسم، چکلیتی؛ چیقلا‌ته؛ چکلیت؛ شوکلات؛ جوړیک شیرینی که‌له‌کاکائوو و شه‌کر (جار و باریش له‌شتانی تر وه‌کوو شیر، پسته و به‌هارات) دروستی ده‌که‌ن: شوکولات

شکلاتی ۱ / šokolāti, šukulāti / ها: / فرانسوی / اسم، که‌مکۆلی؛ شوکلاتی؛ ره‌نگی شوکلات؛ ره‌نگی شیرکاکائوو؛ ره‌نگی قاوه‌بی خۆله‌میشی به‌تۆزئ هه‌وینی سووره‌وه. هه‌روه‌ها: شکلاتی‌رنگ

شکلاتی ۲: صفت، شوکلاتی: ۱. که‌مکۆلی؛ به‌تابیه‌تمه‌ندی ره‌نگی شوکلاتی ۲. تیکه‌لاو به‌شوکلته‌وه «یک شکلاتی: که‌یکی شوکلاتی».

شکلپذیر / šeklpazîr / عربی / فارسی / صفت، شیوه‌گر؛ بیچم‌گر؛ له‌بار یۆه‌هاته‌باری دلخواز و دیاریکراو (وه‌کوو ماک‌ی هه‌ویری).

شکلپذیری / šeklpazîr / عربی / فارسی / اسم،

خالی که نمی‌توانم کار کنم؛ به زگی خالی ناتوانم کار بکنم).

□ شکم از عزا در آوردن: /مجازی/ زگ له‌وه‌راندن؛ تیر و پر خواردن؛ زک به‌ردان؛ خو تیر و ته‌سهل کردن؛ خو م‌کردن به خو‌راکی خو‌ش «دیشب بعد از مدتی حاضری خوردن شکمی از عزا در آوردم؛ دویت‌شهو پاش ماوه‌یه‌ک حازری خواردن زکیم له‌وه‌راند».

شکم به قاروقور افتادن: قوره‌ی زک هه‌لسان؛ قوره‌ی زک هاتن؛ برسی بوون؛ ئاورا بیه‌ی «شکم به قاروقور افتاد؛ زود باش غذا را بکش!؛ قوره‌ی زکم هه‌لسا، خیرا که چیشه‌که داکه!».

شکم خود را صابون زدن: /مجازی/ زک تاودان؛ به هیوای شتیک به‌تایبته خوارده‌مه‌نی بوون «بی‌خود شکمت را صابون زن، از ناها خبری نیست؛ بیخو زکت تاو مده‌ه فراوینمان نیه»: صابون به شکم خود زدن

شکم دادن: زک دان؛ زگ داین؛ سک دان؛ کوپ دان؛ لهم ده‌ی/ دای؛ دهر پهرینی به‌شی ناوه‌راستی شتیک به‌هوی خراپیه‌وه «شکم دادن دیوار؛ شکم دادن سقف؛ زک دانی دیوار؛ زک دانی میچ».

شکم کار کردن: زک کار کردن؛ دووره‌وه خستنی پیسایی ریخوله «شکم کار می‌کند؛ زکت کار ده‌کا؟». هه‌روه‌ها: شکم کار نکردن

شکم کسی بالا آمدن: /کنایی/ سکی که‌سی پر بوون؛ زکی که‌سی پر بوون؛ له‌مه‌پهر بیه‌ی؛ ئاوس بوون.

شکم کسی به پشت چسبیدن: /مجازی/ زگی که‌سیک به پشتیه‌وه نووسان؛ زگی که‌سیک قوپان؛ په‌راسووی که‌سی که‌فتنه ده‌شته‌وه؛ له‌مو یوی ئه‌نه‌ورئ لوه‌ی؛ له‌به‌ر برسیتی زور لاواز بوون «بس که چیزی نخورده شکمش به پشتش چسبیده؛ ئه‌ونده هیچی نه‌خواردوه زگی به پشتیه‌وه نووساوه».

شیوه‌گری؛ بیچم‌گری؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی شیوه‌گر بوون.

شکلک / šeklak ، ها: /عربی/ فارسی/ اسم، چیر؛ کاری با دانی دهم و چاو له کاتی نواندنی ناره‌زایه‌تی، لالوت بوون یان تیز پیکردندا.

□ شکلک در آوردن: روو بادان؛ چیر کردنه‌وه «بچه‌ها برایش شکلک در می‌آوردند و او دنبالش می‌کرد؛ مندالان روویان بو با دها و ئه‌و ره‌دوویان ده‌که‌وت».

شکل گیری / šeklgîrî: /عربی/ فارسی/ اسم، گرسان؛ گیرسان؛ گیرس؛ گرس؛ ره‌وتی پیکهاتن؛ کار و ره‌وتی په‌یدا بوونی دیامان یان حاله‌تی دیاریکراو «شکل‌گیری سازمانهای دانشجویی؛ گرسانی پیکخواه‌گه‌لی خویندکاری».

شکل و شمایل / šekl-o-šamāyel: /عربی/ اسم، گفتاری/ قه‌واره؛ شیوه؛ ره‌نگ و روو؛ شتواز؛ چار؛ وینه و چۆنیه‌تی بیچم «مردی بود به شکل و شمایل شما، اما کمی بلندتر؛ پیاویک بوو له قه‌واره‌ی ئیوه، به‌لام هیندی به‌رزتر».

شکم / šekam: /اسم، زگ؛ زک؛ سک؛ گده؛ له‌مگده؛ له‌مه: ۱. /ها/ لم؛ تل؛ شووله‌م؛ ورگ؛ به‌شی له‌له‌شی گیانداری مورغه‌دار له‌نیوان سنگه‌وه تا هیت ۲. /مجازی/ کۆندامی هه‌رسه‌ک «شکم خوب کار نمی‌کند؛ زگم باش کار ناکا» ۳. به‌شی پاشووی له‌شی میروان ۴. /گفتاری/ به‌شی زوپ و دهر پهریوی هه‌رشتی (وه‌ک شووشه و گوزه) ۵. /گفتاری/ جاری زاوژی «هفت شکم زایید؛ هه‌وت سکی بوو» ۶. /گفتاری/ ئاوسک؛ ناوه‌وه و دهر وونی شتی.

□ شکم پر؛ زگی پر؛ له‌می پهره: ۱. سکی که له خو‌راک په‌ستاوه. به‌رانبه‌ر: شکم خالی «با شکم پر ورزش نکن!؛ به زگی پره‌وه و ورزش مه‌که!» ۲. /کنایی/ ئاوس؛ زگ پر؛ له‌مه‌پهره.

شکم خالی: زگی خالی؛ له‌می هالیه؛ سکی که خو‌راکی تیدا نیه. به‌رانبه‌ر: شکم پر «با شکم

شکم پرور / šekamparvar / شکمبارە

شکمچران / šekamčarān / شکمبارە

شکمچرانی / šekamčarāni / ها: / اسم. زگله وه پړینی؛ سکچه رینی؛ هه فهه فیاتی؛ چلیسی؛ چه وره یی؛ زکوونی؛ کار یان ره وتی خواردنی خواردمه نی جۆراو جۆر به مه بهستی چیژه وه گرتن (نه ک بو تیر بوون). شکمچه / šekamče / ها: / اسم. ناوزک؛ ناوزک؛ هه ناو؛ زگۆله.

شکم درد / šekamdard / درد

شکمروش / šekamraveš / اسم. زکeshوړه؛ زکeshوړی؛ به له فیره؛ ته قه فیره که. شکم گنده / šekamgonde / ها: / صفت. [گفتاری] خلۆخه؛ مه شکن؛ ورگن؛ زگزل؛ مه شکو؛ مه شکوی؛ تۆراغدان؛ ته لیتر؛ گه دگن؛ ته لیتر؛ ده فزگ؛ کرشه؛ زک بهل؛ ته نگه نه ستور؛ ورگنه؛ ورگه؛ سی ته نگه؛ هورگن؛ هورگنه؛ خینگه؛ خاوه ن زگی زل و هه لماسیاگ.

شکمو / šekamû / ها: / صفت. [گفتاری] نه وسن؛ نۆسن؛ چلیس؛ چلس؛ سکن؛ زکن؛ زکه رۆ؛ زکه روو؛ گنۆبی؛ زگله وه پړین؛ له من؛ که لپاچا؛ که لپاچه؛ له موو؛ چله ک «این بچه خیلی شکمو است؛ ئەم مندا له زۆر نه وسنه».

شکمی^۱ / šekamî / صفت. ۱. زگینه؛ زکی؛ پیوه نیدار به سکه وه ۲. [مجازی/گفتاری] حولحولی؛ هاکو؛ به یی بیر کردنه وه و ژیری «همه ی حرفه یایش شکمی است؛ هه موو قسه کانی حولحوله».

شکمی^۲: قید. [گفتاری] هاکو؛ حولحولی؛ به یی که لک وه گرتن له بیر و ژیری «این قدر شکمی حرف نزن؛ هیئده هاکو قسه مه که!».

شکن^۱ / šekan / ها: / اسم. ۱. کۆل؛ چین؛ توی؛ گنج؛ لۆج؛ چرچ؛ ئەو به شه له لۆج که رۆچوو ۲. چه ماوه ی کوور * شکنج / ادبی

— شکن^۱: پیواژه. ۱. — شکن؛ — مار؛ به

شکم کسی را سفره کردن: / مجازی / زگی که سی هه لدرین؛ له مو یۆی کار ده وه ژئ که رده ی «با چاقو شکمش را سفره کردند؛ به چه قۆ زکیان هه لدری».

شکم کسی سیر بودن: زگی که سیک تیر بوون؛ له مو یۆی سی ر بیه ی: ۱. تیر بوون؛ سی ر بیه ی ۲. / کتابی / ده وله مند بوون؛ باری نابووری و ژیاوری که سی له بار بوون «تا شکم کسی سیر است، این حرفها را نمی فهمد: تا زگی که سیک تیر، له قسانه تی ناگا».

شکمبارە / šekambäre / ها: / گان: / صفت. / ادبی / نه وسن؛ کولب؛ چلیس؛ چلیز؛ چلیک؛ چل و فل؛ چل؛ نوشگل؛ کولافی؛ زگله وه پړین؛ بیلۆ؛ ده ریاووش؛ حه فی؛ سک بهر؛ زۆرخۆر؛ چه وره؛ نه فسه ک؛ زکین؛ زکوون؛ زکوونی؛ تیرنه خۆر؛ حه ف حه فی؛ کولبه وی؛ کوپ؛ عوور مه رن؛ مووشه ک؛ مووشه که ر؛ گه دگن؛ هه لمه ته کاسه؛ پوو قه ک؛ فره خۆره و خوازه لۆکی خواردن:

شکم پرست؛ شکم پرور؛ شکمچران

شکم بند / šekamband / ها: / اسم. سکوتین؛ سکبن؛ شالیکی پانی پارچه یی به بند و سه گه کیکه وه بو به رگری له شل بوونه وه ی ماسوولکه ی زگ یان دامر کاندنی ده رپه ربوی سک.

شکمبه / šekambe / ها: / اسم. ورگ؛ گرش؛ کرش؛ که رش؛ مه شک؛ هیلگ؛ ئاشک؛ هۆلمان؛ عوور؛ عوویر؛ عویرگ؛ گیپال؛ هێرک؛ گاوک؛ گرگ؛ حورگ؛ گه ده؛ مه ده؛ گه دگ؛ گه گگ؛ گاک؛ گه ییه؛ گه ده ق؛ گه د؛ هووری؛ ئەشقه مه؛ گییه؛ گه له؛ یه که مین و گه وره ترین به شی گه ده ی کاویژ که ران.

شکم پرست / šekamparast / شکمبارە

شکم پرکن / šekamporkon / صفت. زک تیر که ر؛ به بایه خی که می بژیوی و جی گرتنه وه ی زۆره وه.

داپوشراون>.

شكننده /šekanande/: صفت. ۱. بشكین؛ بهشكان ۲. /مجازی/ تور؛ توویر؛ شهق؛ شلك ۳. شهق؛ فشله؛ سست و خونه گر.

شكوائیه /šekvā'iyye, ha/: اعرابی/اسم. سكالانامه؛ دادخواز.

شكؤفا /šukûfā, šokûfā/: صفت. ۱. شكؤفا؛ شكؤفاوه؛ پشكووتوو؛ بشكفتی؛ فهبووی؛ به پشكووت؛ به شكؤفیانوه <گل شكؤفا: گولی شكؤفا> ۲. /گياه شناسی/ به تاييه تمهندی بشكافتن دواي پيگه يين (وه كوو ميوه ي شهوبؤ و خاكشير) ۳. /مجازی/ گهش؛ به بره و <اقتصاد شكؤفا: نابوری گهش>.

شكوفائی /šukûfā'i, šokûfā'i/: شكوفایی
شكوفان /šukûfān, šokûfān/: صفت. /نامتداول/ پشكووتوو؛ شكؤفا؛ شكؤفاوه؛ به پشكووت.

شكوفاندن /šukûfāndan, šokûfāndan/: مصدر. متعدی. // شكوفاندی؛ گه شانده وه؛ می شكوفائی؛ ده گه شينيه وه؛ پشكوفان؛ بگه شينيه وه // گه شانده وه؛ شكوفاندنه وه؛ پشكواندن؛ پشكووتاندن؛ پی هه لدانه وه؛ پشكووژاندن؛ پژاندنه وه؛ پژكووژاندن؛ پشكووژاندن؛ پشكاندن؛ خه نی كردن؛ خه رؤ كردن؛ بونه هوئی گه شانده وه یان هه لدان.

■ صفت فاعلی: شكوفاندنه (وه گه شينهر) / صفت مفعولی: شكوفاندنه (وه گه شينراو)

شكوفایی /šukûfāyi, šokûfāyi/: اسم. پشكووتوویی؛ شكوفایی؛ ۱. كار يا رهوتی پشكووتن؛ شكؤفیانوه؛ وهه تنگیه ی؛ قؤناغی پشكووتن و گول دان <فصل شكوفایی گل سرخ: وهرزی پشكووتنی گوله سووره> ۲. /مجازی/ گه شه؛ رهوتی به ره و پیش چوون و پیش كهوتن <شكوفایی اقتصادی: گه شه ی نابوری>.

شكوفه /šukûfe, šokûfe, šekûfe, ha/: اسم. شكؤفه؛ كولووک؛ كلووک؛ گولووک؛ گوليک؛

تاييه تمهندی يان توانایی شكاندنه وه <شيشه شكن>؛ قندشكن؛ موج شكن؛ شووشه شكين؛ قه ن شكين؛ شه بؤل شكين> ۲. به تاييه تمهندی شكیانه وه <ديرشكن: ديرشكين>.

شكنج /šekanc, ha/: اسم. /دبی/ ۱. شكن ۲. /معماری/ گواره؛ گؤشواره؛ دهر په ریوی دیوار به شیوه ی ریزی له ئاجور، به تاييه ت له شوینی لکانی دیوار به میچه وه یا دهورو بهری درگادا؛ گوشواره

شكنجه /šekance, ha/: اسم. ۱. شكه نجه؛ ئەشكه نجه؛ ئازار و جزیا؛ جهر به زه؛ جهر به به؛ تراز؛ جهر و مەنگه نه؛ كار په هاتی ئازاردانی دژواری كه سېك (وهك لیدان، سووتاندن یان شكاندنی ئەندامی لهش) كه بؤ ته می كردن یان سه پاندن، به سهریدا دیتن.

■ **شكنجه دیدن** / شدن: ئەشكه نجه دیتن / بوون؛ ئەشكه نجه کران / کریه ی؛ ئازار دیتن <در مدت بیماری خیلی شكنجه دید: له ماوه ی نه خوشیه كهیدا ژور ئەشكه نجه ی بینی>.

شكنجه كردن: ئەشكه نجه دان؛ ئەشكه نجه كردن؛ ئازاردان <برای گرفتن اقرار او را ساعتها شكنجه كردند: بؤ قسه لی كیشانی، چهن سهعات ئەشكه نجه یان دا>.

شكنجه گاه /šekancegāh, ha/: ان. /اسم. سزاخانه؛ جهر به به گه؛ شكه نجه گا؛ شوینی جهر به به دان.

شكنجه گر /šekancegar, ha/: ان. /اسم. ئەشكه نجه دهر؛ ئازاردهر؛ كه سی كه كاری ئەشكه نجه كردنی گرتووانه به مه به سستی قسه لی كیشانه وه یان سه پاندن یان.

شكنندگی /šekanandegî/: اسم. تورتی؛ توویری؛ شهقی؛ دؤخ یان چۆنیه تی تورت بوون <برخی از استخوانهای بدن به خاطر شكنندگی با لایه ای از گوشت پوشیده شده است: برپك له ئیسكه كانی لهش به هوئی تورتیه وه به چینیك له گوشت

دلقايم؛ بهردار؛ دلفراوان؛ خاوهن توانايي
خوږاگرتن له بهرانبهر چهوتی و چهلمهوه.

شکيباني /šakībā'ī/ شکيبايي

شکيبايي /šakībāyî/ ، ها:/اسم. /ادبي/

۱. پرزوويی؛ تهوتين؛ تهوات؛ پشودرېژي؛
بينفرههیی؛ پرزه داری؛ شينهیی؛ کاوه خویی؛

سه مه تی؛ توانايي ړاوه ستان له هممهبر
سه خله تی، دژواری يان دؤخیکي ناخوشه وه «در
برابر بدرفتاری مادرشوهش شکيبايي می کرد؛ له
هممهبر لاساری خه سوويه وه پرزوويی ده کرد»

۲. پشودرېژي؛ ئوقره یی؛ پشوله سه رخویی؛ کار
يان رهوتی شينه یی نواندن؛ بهر به خوږگرتن تا
ههلی په خساو «تا آمدن برادرش شکيبايي کرد و هيچ
نگفت؛ تا هاتنی براكه ی شينه یی نواند و هيچي

نه گوت» * **شکيبائي**

شکيبیدن /šakībīdan/ ؛ مصدر. لازم. /ادبي/

//شکيبیدی؛ هه لئکرد؛ می شکيبی؛ هه لده که ی؛
بشکيب؛ هه لکه // هه لکردن؛ ده ربردن؛
هؤرکه رده ی؛ ړاوه ستان له هممهبر دؤخ يان
چؤنيه تينکي ناخوش و ناله باره وه.

شکيل /šakīl/ ؛ عربي صفت. /ادبي/ شه مه ند؛
له بار؛ پيکه وتوو؛ به بيچمی جوان و له بهرچاوه وه
«یک مجسمه ی شکيل وسط ميدان قرار داشت؛
خانه شان خلی شکيل بود؛ په يکه ريکی شه مه ند له
ناوه ندی گرده که بوو؛ ماله که يان زؤر له بار بوو».

شگرد /šegerd/ ، ها:/اسم. /گفتاری/ پيکار؛
شيوازی کار.

شگرف /šegarf/ ؛ صفت. /ادبي/ ۱. هه ژه ند؛ سه ير
و سه مه ره؛ به چه ندی تی يان چؤنيه تی
سه رسوورېنره وه ۲. ناياب؛ که موپنه .

شگفت /šegeft/ ؛ صفت. /ادبي/ سه ير؛ سه مه ره؛
هه ژه ند؛ سه رسوورېن؛ سه رسوورېن؛ عه جايب؛
سوږه ت؛ به دؤخ يان چؤنيه تی سه رسوور
هيڼه ريه وه.

 شگفت آمدن /ادبي/ سه رسوورمان؛ سه رسام

۱. گؤچک؛ خونه؛ گؤپکه؛ گول دهم؛ پيژه ک؛
ول؛ چم؛ گولی که هيشتا نه پشکووتوه
«شکوفه ی نرگس؛ شکوفه ی نيرگس» ۲. بشکوژ؛
پشکوژ؛ پشکوژ؛ پژکوژ؛ بشکوش؛ پشک؛ پژک؛
هه ړاله؛ فيچقه؛ باتينک؛ جؤش؛ گولی دار
«شکوفه ی سيب؛ شکوفه ی سيو».

 شکوفه کردن ۱. شکوفيانه وه؛ شکوفه کردن؛
فينچه کردن؛ کولووک کردن؛ گول کردن؛
گولدهم کردن؛ ئاخفين؛ ديارى دانى چرؤ له
سه ر بنچکه وه «درخت سيب شکوفه کرده است؛
دارى سيو شکوفه ی کردوه» ۲. /گفتاری/
رشانه وه؛ هه لاوردنه وه؛ هه لهاوردنه وه؛ زيله وه
شيويه ی «بچه شکوفه کرد روی لباسم؛ مندا له که
رشايه وه سه ر لپباسه که مدا».

شکوک /šukûk/ ؛ عربي جمع شک

شکوه /šekve/ ، ها:/عربي/ اسم. ۱. گازنده؛
شکات؛ لاکايه؛ لاکايا؛ سکالا «از درد پا شکوه
می کرد؛ له ژانه پي گازنده ی ده کرد» ۲. گله یی؛
گله ی؛ له مه ت «از بی وفایي دوستان شکوه می کرد؛ له
بی ته مگی هه والان کله یی ده کرد».

شکوه /šukûh, šokûh/ ؛ اسم. شکؤ؛ ته نته نه؛
سه نسه نه؛ سه نته نه؛ هنگوونگ؛ جه لال و شکؤ؛
جوانی و رازاوه یی بهرچاوگر که بينهر ده خاته
رهوش و سه رساميه وه «شکوه خيره کننده ی صبح
بهاری؛ شکوی دلرفيني بهرهبه يانی بهاران».

شکيات /šakkīyyāt/ ؛ عربي جمع شک

شکيب /šakīb/ ؛ اسم. /ادبي/ سه ور؛ سه ير؛ ئارام؛
بهرداری؛ سه ره خویی؛ نه رموويی؛ هيمنى؛
قه ری؛ ئوقره؛ پرزوويی؛ تهوتين؛ تهوات؛
پشودرېژي؛ بينفره هیی؛ پرزه داری؛ توانايي
خوږاگري له بهرانبهر سه ختی و ناله باريه وه.

شکيبا /šakībā/ ؛ صفت. /ادبي/ هيمن؛
پشوله سه رخؤ؛ پرزوو؛ به پرست؛ بين فره ه؛ به
تابشت؛ به تاقه ت؛ به خه وسه له؛ نه رموو؛
سه ره خؤ؛ له سه ره خؤ؛ هيدي؛ جه رگ قايم؛ به وره؛

دابنری «نگاه کردن به سبزه و آب روان شگون دارد؛ رامینان بو شینایی و ثاوی رهوان ودمی هیهه».

■ شگون داشتن: به‌ودم بوون؛ نیشانه یان هوی پروداویکی چاک و باش بوون. هه‌روه‌ها:

شگون نداشتن

شل^۱ / šal, ها: [عربی/اسم. شهل؛ شله؛ نجمی؛ چووز؛ له‌نگ؛ لنگ؛ سه‌قه‌ت؛ کر؛ مشرؤ؛ که‌سی که ده‌ست یان (به‌تایبه‌ت) پای له کارکه‌وتووه.

شل^۲: صفت. شهل؛ له‌نگ؛ لنگ؛ چووز؛ نجمی؛ کر؛ کووله‌ک؛ قلوپ؛ خاوه‌ن ده‌ست یان پی‌ی گه‌زنگاز یان له‌کارته «با ماشین تصادف کرد و یک پایش شل شد؛ ماشین لینی دا و پایه‌کی شهل بوو».

شل^۱ / šol: صفت. شل: ۱. فش؛ فل؛ پلت؛ بل؛ ول؛ راو؛ به‌بی په‌یوه‌ند یان پیکه‌وه‌لکاو پی‌تویست ده نیوان پاژگه‌لدا «خمیر شل؛ ملاط شل؛ هه‌ویری شل؛ مه‌لاتی شل» ۲. خو‌نه‌گر؛ شل و ول؛ شست؛ سست؛ شل و شه‌ویق؛ شلوپق؛ ناپته‌وه «گره شل؛ پیچ شل؛ گری شل؛ پیچی شل» ۳. ها/ مجازی/ خاو؛ خلیسک؛ به‌بی چر و پری پی‌تویست «آدم شل؛ مروی شل».

■ شل آمدن: مجازی/ شل‌گرتن: ۱. سه‌خت نه‌گرتن ۲. پاپه‌ی نه‌بوون؛ داکوکی نه‌کردن؛ په‌یچور نه‌بوون؛ به‌دوادا نه‌چوون؛ له‌سه‌ر نه‌چوون؛ پیداغری نه‌کردن (له‌جیبه‌جی‌کردنی ویست یان کاردا).

شل بودن: شل بوون؛ شه‌ویق بوون: ۱. سست بوون ۲. نهرم بوون. هه‌روه‌ها: شل شدن؛ شل کردن

شل گرفتن: مجازی/ شل‌گرتن: ۱. پی دانه‌گرتن ۲. بی‌مه‌یلی کردن؛ بی‌مه‌یلی نیشان‌دان (له‌جیبه‌جی‌کردنی ویست یان کاریکدا).

شل^۱: قید. شل: ۱. خاو؛ به‌سستی؛ به‌شه‌ویقی؛ به‌بی هیز و هه‌ولی پی‌تویسته‌وه «خیلی شل حرف می‌زد؛ زور قسه‌ی شل بوو» ۲. شل‌وول؛ نه‌به‌گه

بوون؛ سه‌یرمان؛ واق‌ورمان؛ هیدمان؛ هؤت بوون؛ سه‌ر ماسین؛ فه‌ته‌وشین؛ شکفین؛ مه‌نه‌ی؛ سه‌ر سپ مه‌نه‌ی تووشی سه‌رسوورمان بوون؛ به‌شگفت آمدن

به‌شگفت آمدن ➤ شگفت آمدن

شگفت آور / šegftāver ➤ شگفت‌انگیز

شگفت‌انگیز / šegftangiz: صفت. سه‌رسوورپن؛ سه‌رسوورپنهر؛ سه‌رسام‌که‌ر؛ سه‌یر و سه‌مه‌ره؛ هه‌ژهنه‌د؛ هوی سه‌رسامی «رویداد شگفت‌انگیز؛ رووداوی سه‌رسوورپنهر»؛ شگفت‌آور

شگفت‌زدگی / šegftzadegi, ها: [اسم.

سه‌رسوورپماوی؛ واق‌ورپماوی؛ دؤخ یان چۆنیه‌تیه‌ک که به هوی پروبه‌پروو بوون ده‌گه‌ل دیارده یان پروداویکی نوئ و چاوه‌پوان نه‌کراوه‌ه هه‌ل ئەدا «همه از این شگفت‌زدگی او خندیدیم؛ هه‌موومان له‌م سه‌رسوورماویه‌ی پیکه‌نین».

شگفت‌زده / šegftzade, ها؛ گان: صفت. سه‌رسوورپماو؛ سه‌یرماو؛ واق‌ورپماو؛ سه‌رمه‌ند؛ تووشی واق‌ورپماوی بووگ «از دین تصویر خود در کنار آن هنرپیشه خارجی شگفت‌زده شد؛ له‌دیتنی وینه‌ی خوی له‌ته‌نیشث ئەو ئەکتەرە بیانیه‌وه سه‌ری سوورما». هه‌روه‌ها: شگفت‌زده شدن؛ شگفت‌زده کردن

شگفتی / šegfti, ها: [اسم. سه‌رسوورپماوی؛ واق‌ورپماوی؛ هه‌ژهنه‌دی؛ په‌رچه‌کرداری زه‌ینی یان عاتیفی که به‌هوی پروداویکی ره‌چاو نه‌کراو یا دیارده‌یه‌کی تازه، له‌مرو‌دا په‌یدا ده‌بی «شگفتی او از آن بود که هرگز آن هنرپیشه را از نزدیک ندیده بود؛ سه‌رسوورماویه‌که‌ی له‌وه‌دا بوو که ئەو هونه‌رپیشه‌یه‌ی قه‌ت له‌نزیکه‌وه نه‌دیوو».

شگون / šugûn, šogûn: [گفتاری/ ودم؛ هورم؛ یومن؛ پیروزی؛ مباره‌کی؛ مباره‌کی؛ ماراو؛ هات؛ به‌خت؛ دیارده یان پروداوی که به‌هۆکاری پروداویک له‌داهاتوودا بزانی، به‌تایبه‌ت ئەوه‌ی به‌هوی پروداویکی چاک

«شل بستن: شل بهستن» * بهرانبهر: قرص

شل / šel: [سنسکريت] اسم. / قدیمی / زهرگ؛ هوویر: رمی کورت؛ نهیزه ی کورتی شهر.

شلاب / šolāb: اسم. ۱. چلپاو؛ شلپاو؛ لیتاو؛ زلقاو؛ ههراوه؛ قوراوی زور شل «همین طور که قدم برمی داشت، شلاب می پاشید به پاچه های شلوارم؛ ههراوه که ههنگام دهنه، چلپاو ده پزایه در پی پی پاتوله که مدا» ۲. به فراو؛ و هرواوه؛ شلپوه؛ ثاوی که به هو ی هه لیان یان بارینی به فراهه به دی دی.

شلاق / šallāq: [ترکی] اسم. شله لاخ؛ شله لاق؛ تازیانه؛ قامچی؛ شلاق؛ تاژان؛ تاژانک؛ توره «به ۵۰ ضربه شلاق محکوم شد: ۵۰ زهر بهت شله لاقی بو براوه».

□ شلاق زدن: شله لاخ لیدان؛ شله لاخکاری کردن؛ به قامچی لیدان «او را ۷۴ ضربه شلاق زدند: ۷۴ زهر به شله لاخان لیدان».

شلاق کشیدن: قامچی کیستان؛ شله لاخ بو بهر زکردنه وه؛ وه شانندن «شلافس را کشید که بزند، دستش را گرفتم؛ قامچه که ی کیشا دایوه شینی، ده ستیم گرت».

شلاق کش / šallāqēš: [ترکی] فارسی / ا قید. / مجازی / به هه له داوان؛ تیزه- تیزه؛ له زای له ز؛ بریو- بریو؛ به گورجی؛ گورجی؛ خیرا؛ به توند و تیژی؛ به پهله؛ به له ز؛ گورج و گول «شلاق کش خودمان را رساندیم به شهر؛ به هه له داوان خو مان گه یانده شار».

شلاقی^۱ / šallāqī: [ترکی] صفت. شله لاقی؛ شله لاقی؛ له بیجمی شله لاق «کرم شلاقی؛ کرمی شله لاقی».

شلاقی^۲: قید. / گفتاری / به پهله؛ به له ز؛ خیرا؛ پهله پهل؛ گورج؛ کرژ و گول؛ گورج و گول.

شلاک / šelāk: اسم. [انگلیسی] لؤک؛ دهمه لؤک؛ جوړه زهمقیک سووری سروشتیه له توپکلی لق و قه دی هه ندی دره ختی ناوچه گهرمه کاندا دردی، ته زیبچی لی دروست

ده کری و بو چی کردنی ره نگیش به کار دی.

شلال / šolāl, šelāl: ها / اسم. شله لال؛ شله لال؛ شلال؛ جوړی دروومانه که ده زوو له ههراوه دوو دیوی پارچه که وه دردی. ههروها: شلال دوزی شلان- شلان / šalānšalān: [عربی] فارسی / عربی / فارسی / ا قید. / گفتاری / شله شله شله؛ شله لال- شله لال؛ له نگه له نگ «شلان- شلان خودم را رساندم به در مانگاه؛ شله شله شله خوم گه یانده در مانگاه».

شل بافت / šolbāft: صفت. ته نک؛ به چنیک شل و تان و پوی لیک دووره وه.

شلپ / šelep: صوت. / گفتاری / شلپه؛ شلپ؛ شلاپ؛ شله پ؛ شله پ؛ چله پ؛ دهنگی که وتنه ناو ثاوه وهی شتی «شلپ افتادش در آب را شنیدم؛ شلپه ی داکه وتنه ناو ثاوه که یم بیست».

□ شلپ- شلپ بوسیدن: شلپه شلپ ماچ کردنه وه؛ ملچه ملچ ماچ کردن؛ ملچی- ملچی رامووسین؛ شلپ- شلپ رامووسین؛ به شلپه وه ماچی به ک له دووی کردن.

شلپ- شلپ کردن شلپ شلوپ کردن، شلپ شلوپ

شلپ شلوپ / šelepšulūp: صوت. / گفتاری / شلپه شلپ؛ شله په شله پ؛ دهنگی ویک که وتنه وهی شتیک (وه ک له پی ده ست) به سهر شتیک نه رمد (وه کوو ناو) «چه ها توی آب چه شلپ شلوبی راه انداخته اند؛ مندا له کان له نیو ثاوه که دا چ شله شلیکیان ری خستوه»؛ شلاب شلوپ

□ شلپ شلوپ کردن: شله شلپ کردن؛ دهره تینانی دهنگی شله شلپ؛ شلپ- شلپ کردن

شلتاق / šeltāq: ها / [ترکی] اسم. ده به؛ ده به؛ دهوه؛ ته شخه له؛ ته شقه له؛ گهر؛ شلتاخ؛ قهرقه ش؛ چاچوله؛ غغنی؛ چوو؛ گوتال؛ گیتهل؛ گیچهل؛ چه چهل؛ پهلپ؛ گزی؛ گرنی؛ کار یان ئاکاریک (وه ک پهلپ، گیچهل و گرم و قال) بو ته نگه تاو کردنی مافی ثوانی تر، یان له ژیر کار

دەر چوون «هر وقت نوبت کار کردنش بود شلتاق می کرد و از زیر کار درمی رفت: هر کات نۆبهی کارکردنی بوو دهبهی ده کرد و له ژیر کار دهرده چوو».

شلتاق باز / šeltāqbāz، ها: /ان: [ترکی/فارسی] اسم، گرنی؛ ته شقه له باز؛ گرنی واز؛ فیله باز؛ گزموه ن؛ گزیکهر.

شلتوک / šaltūk، ها: /اسم، چه لتووک؛ شه لتووک؛ چه لتک؛ شه بلووک؛ چلتووک؛ برنجی که هیشتا له تیکول دهرنه هاتووه؛ چلتوک

شلختگی / šalaxtegi، ها: /اسم، شیرزی؛ شیرزه بی؛ شه پرزه بی؛ شه پرئوی؛ شیرئوی؛ شپلۆخی؛ دۆخ یان چۆنیه تی شیرز بوون «شلختگی از سر و ریختش می بارید: له سر و سه رکوتی شیرزی دباری».

شلخته / šalaxte، ها: /صفت، شیرز؛ شیرزه؛ شه پرزه؛ شه پرئو؛ شپرئو؛ شپلۆخ؛ به بی ته کووزی له کاردا «این عروس شلختهی من سال تا سال خانه اش را گردگیری نمی کند: ئەم بووک شیرزی من سال بۆ سالیس ماله کی خاوین ناکاته وه».

شلشکی / šolšolakî / قیید، شل وول؛ شل وشه وئق؛ به شل وولی؛ به شل وشه وئقی؛ نه به گهی «این طور شلشکی نگیر، از دستت می افتد: بهم جۆره شل وول مه یگره، له ده ست داده که وئ».

شلغم / šalqam، ها: /اسم، شه لغهم؛ شه له م؛ شه له می؛ شیلهم؛ شیلیم؛ شه لم؛ شیمی؛ ترپۆکه؛ تیتوو؛ تینۆک: ۱. گیایی ئالیکی یه ک یان دوو سالانه له تیره ی سلق و چۆنهر که وه ک سهوزی ده چیندرئ ۲. بنی گیای شه له م که ئەستوو و گوشتنه، چیژه ییکی توندی هه یه و ده خورئ.

شلکا / šelkā / اسم، لیته؛ زلقاوی بنی ئۆقیانوس.

شل کن - سفت کن / šolkonsef(t)kon، ها:

اسم، /مجازی، گفتاری/ بگره و به ده؛ ئەم ده س و ئەو ده س؛ ئەم پا و ئەو پا؛ ئاکاری شیوانشیو، پیچاوپینچ و بی ئاکام بۆ جیبه جی کردنی کاریک «در مورد مسکن آن قدر شل کن- بفت کن درآورند که این طور شد: له مهر خانو به ره وه هینده بگره و به ردیان کرد تا ئاوی لیها ت».

شلم شوربا / šalamšûrbā / صفت، /مجازی، گفتاری/ هه ره مه گو لخار؛ تیکه ل- پیکه ل؛ شیرز و شیواو «کتابخانه یک وضع شلم شوربایی پیدا کرده که نگوا؛ کتیبخانه که بوته هه ره مه کولخاری مه پرسه!».

شلمک / šalmak / اسم، /گیاه شناسی/ زیزانه؛ چه و ده؛ گیاداسی؛ بیللیک، ئومه سلا؛ زیوان؛ شیلموگ؛ گیارووته؛ گیاشیله؛ کالتاس؛ گیابریش؛ مرۆر؛ ولیزه؛ خولیره؛ خلیره؛ ده غه ل؛ شه له مه؛ دنیب؛ گیاییکه له ناو ده غل و داندا ده رویت، به ره که ی له گهنم بچوو کتره، دهنکه که ی تال و ژه هریه و بۆ ده غل و دان زیان دهره.

شلنگ / šelang / [از آلمانی /؟] شیلنگ شلنگ تخته / šelangtaxte / اسم، /گفتاری/ هه لپه ر- داپه ر؛ فرت وه وۆر؛ هه لبه ز- دابه ز؛ جرت و فرت.

شلنگ تخته انداختن: هه لتیزان: ۱. /گفتاری/ جرت و فرت کردن؛ به هه نگا که لی به رز و نارپکه وه رپکه چوون ۲. /تعریض/ هه لپه ر- داپه ر کردن؛ فرت وه وۆر کردن؛ هه لبه ز- دابه ز کردن «به اسم رقص داشتند شلنگ تخته می انداختند: به ناو هه لپه ر کپوه خه ریکی هه لتیزان بوون».

شلوار / šalvār، ها: /اسم، شوال؛ شه روا ل؛ شه وال؛ شاروال؛ شالوار؛ شه لوار؛ پانتۆل؛ پاتۆل؛ پانتۆرۆل؛ پاتۆلی؛ پاپۆش؛ پۆشه نی بۆ پشتینه به ره و خوار، به دوولنگه وه که هه ر لنگیکی پایه ک تا قوله پی داده پۆشی.

شلوار کوتاه: شه روا لی کورت؛ پانتۆلی که تا نیزی که ئەژۆ داده پۆشی.

شلوار جورایی / šalvārcūrābī، ها/اسم،
جۆریک شهروالی مندالی ساوايه که
گۆرهوئییه کی هەر لهو جنسهی پتوه دوراوه.
شلوارک / šalvārak، ها/اسم، کوله شوال؛
جۆریک شهروال (زۆتریش ژانه) که ته نیا تا
ژووری ئەژنۆ دادەپۆشی.

شل و پل / šal-o-pal: [عربی از کردی] صفت،
[گفتاری] شەل و پەت؛ شەل و کووت؛ شەل و پەل «زد
بچهی مردم را شل و پل کرد: دای له مندالی خەلکی
شەل و پەتی کرد».

شلوغ / šulûq, şolûq: [ترکی] صفت، ژلوق؛
شلوق؛ شلوق؛ شلوغ؛ شلوغ؛ ۱. شپرز؛ شەپرز؛
شپرتو؛ شەپرتو؛ داچنیاگ؛ پزگیا؛ تیکەل-پیکەل
«روی میز خیلی شلوغ است: بان میزه که زۆر شپره»
۲. جەنجال؛ گەوز؛ گۆرمۆر؛ گوردەم؛ گز-گز؛
هەیشەت؛ گورتل؛ کۆمرە؛ قەرەبالغ؛
پرحەشامەت «پیاوهرها بس که شلوغ بود، نمی شد راه
رفت: پیاوهره وه کان ئەوندە جەنجال بوون هات و چوو
نەدە کرا» ۳. چەبەندان؛ کەلەکە؛ کەلەکەپرین؛
جەنجال؛ ژلیاو؛ بشپۆه؛ گاشە؛ گەوز؛ گۆرمۆر؛
گوردەم؛ گز-گز؛ هەیشەت؛ گورتل؛ جیی
مەترسی؛ ناھێمن (بە بۆنە ی شەر، راپەرین و شتی
واو) «یک دفعه شهر شلوغ شد و همه ریختند توی
خیابانها: بە جاری شار بوو بە چەبەندان و هەمووان
رژانە سەر شەقامەکانەو» ۴. /ها/ هار و هاج؛
دەبزپۆ؛ نا ئارام؛ دەست بزپۆ «بچهی شلوغ؛ مندالی
هار و هاج».

☐ **شلوغ شدن**: شلەژان؛ تیکچوون؛ شلوق بوون؛
ژلیویان؛ بوونە ئاخۆران- باخۆران؛ بوونە ئازاوه؛
پیکهاتنی بئ سەرە و بەرهیی.

شلوغ کردن: ۱. زەنا- زەنا کردن؛ زەلە کردن؛
چەقە و گۆرە کردن؛ هار و هاجی کردن؛ زری
ئامایش؛ زرایش ۲. ئاپۆرە دان؛ کۆمرە دان؛
گۆرمۆرە کردن.

شلوغ پلوغ / šulûqputûq, şolûqpolûq:

[ترکی / فارسی] صفت، [گفتاری] تیکەل-پیکەل؛
ژلوق؛ بئ سەرەوبەرە؛ کەس لە کەس؛ شپواو «با
شروع بمارانها همه جا شلوغ پلوغ شده بود: لە گەل
دەسپیکردنی بوردومانە کان هەموو شوینی
تیکەل-پیکەل ببوو».

شلوغ کاری / -şulûqkārî, şolûq-: [ترکی /
فارسی] /اسم، ۱. هەراوهریا؛ کار یا رەوتی دەنگ
و دور و قەرم و قال پیکهتێنان «می خواست با
شلوغ کاری کارش را پیش ببرد: دەیه و یست بە
هەراوهریا کارەکی بەریتە پیتشەو»
۲. بشپۆه کاری؛ گاشە کاری؛ کار یا رەوتی
پیکهتێنانی ئازاوه و بئ سەر و بەرهیی «در موقع
بازرسی با یک شلوغ کاریهای مواجه شدیم: لە کاتی
سەركێشیدا بشپۆه کاریگەلیکمان هاتە بەر چاو».

شلوغ کن / -şulûqkon, şolûq-: [ترکی / فارسی]
صفت، [گفتاری] هەراکەر؛ چەقە کەر؛ خاوەن خوو
یا مەیلەو شلوقی کردن.

شلوخی / şulûqî, şolûqî: [ترکی] /اسم،
چەبەندان؛ هەیشەت؛ حەلەلا؛ حەشر و حەلەلا؛
ژلوقی؛ شلوقی؛ کەلەکە؛ بۆش؛ گوردەم؛ ئاپۆرە؛
گۆرمۆر؛ گورتل؛ کۆمرە؛ جەمکوت؛ زەلە؛ حەشرە؛
حەشرەلا؛ حەشر؛ گز-گز؛ قەرەبالغ؛ هەرا و
زەنا؛ چەقە و گۆرە؛ گانەگۆل؛ دۆخ یان چۆنیەتی
شلوق بوون (بە هۆی حەشامەت، هەرا و زەنا و...)
«توی آن شلوخی آدمها همدیگر را گم می کردند: لە نیو
ئەو چەبەندانەدا خەلک یەکیان ون دەکرد».

شل و ول / -şol-o-vel: صفت، [گفتاری] شل و
شەویق؛ شل و ول؛ ۱. پەلشەقە؛ ناقایم؛ شل؛
سست «گره شل و ول: گرپی شل و شەویق»
۲. فشەلۆک؛ خاو و خلیسک؛ خلیچک؛ شلویق؛
خاو «آدم شل و ول: مرؤی خاو و خلیسک».

شل و ول ۲: قید، شل و شەویق؛ شل و ول؛
۱. فشەلۆک؛ شلویق؛ دۆخ یان چۆنیەتی سست
و لیک پساو بوون «چرا این بچه را این قدر شل و ول
بسته ای؟: بۆچی ئەم بوخچەپەت ئەوندە شل و شەویق

پیکه‌نین. هه‌روه‌ها: شلیک شدن؛ شلیک کردن
شلیل / šālīl, ها: /اسم، شهلیل؛ شلور؛
 حه‌مشین؛ هه‌لووچه‌قه‌یسی؛ حه‌مه‌ده‌شین؛
 ته‌رازه‌ن؛ ته‌ره‌زن: ۱. دارپک له تیره و
 جوره‌کانی قوخ و هه‌شتالوو ۲. به‌ری ئه‌و داره
 که لووس، بی‌تووک و سپی یان زه‌رد و سووره.
شم / šam(m), ها: /عربی/اسم، ۱. هه‌ستی
 بۆزه‌نی ۲. [مجازی] تیگه‌یشتووپی؛ کارامه‌یی؛
 سه‌رده‌رچووپی «شم سیاسی: تیکه‌یشتووپی
 رامیاری».

شما / šemā, [فرانسوی/اسم، شیما؛ مه‌له‌زه؛
 گه‌لاله؛ گلاله؛ گه‌لاله؛ وینه‌یه‌کی بی ورده‌کاری
 و ته‌نیا به‌چهند هیل که بابه‌ته‌که بگه‌یینی.
شما / šomā, ها: یان: /ضمیر، ئیوه؛ ئه‌نگۆ؛ شمه؛
 هه‌وه؛ هه‌قه؛ وه؛ هوین؛ هووین؛ هنگ؛ هوون؛
 هوونگ؛ هو‌نگۆ؛ هۆن؛ هه‌نگۆ؛ فه؛ هون؛ هن:
 ۱. جیناوی دووه‌م که‌سی کو ۲. جیناوی
 پیردارانه بو دووه‌م که‌سی تاک.

شمائل / šamā'el, [عربی] شمایل
شمات / šemātāt, šamātāt, ها: /عربی/اسم،
 سه‌رکۆنه؛ لۆمه؛ لۆم؛ سه‌رکۆ؛ ته‌ونج؛ ده‌مکۆت؛
 پلار؛ وله. هه‌روه‌ها: شمات شدن؛ شمات
 شنیدن؛ شمات کردن

شمات آلود / šemātātālūd, šamātāt, [عربی/
 فارسی] صفت، به‌لۆمه؛ سه‌رکۆناه؛ پلارانه؛
 سه‌رکۆنه‌یانه؛ به‌دۆخ یان چۆنیه‌تی لۆمه‌گه‌رانه‌وه
 «نگاه شمات‌الود: روانینی به‌لومه». هه‌روه‌ها:
شمات آمیز

شمار / šomār, šemār, [دبی/اسم، هه‌ژمار؛
 هژمار؛ ئه‌ژمار؛ ژمار؛ شمار: ۱. حیساب «به‌شمار
 آمدن: به‌هه‌ژمار هاتن» ۲. شو؛ ئه‌ندازه؛ راده؛
 گۆره‌با «بی‌شمار: بی‌هه‌ژمار» ۳. هه‌ژماره؛ ئه‌ژماره؛
 ژماره؛ شماره «شمار دشمن: هه‌ژماری دوژمن».

◻ از شمار: /دبی/ له‌پیزی؛ له‌ژماره‌ی «از شمار
 بهایم: له‌ریزی چوارپیان».

به‌ستۆته‌وه؟ ۲. فش؛ ناپته‌وه؛ نه‌به‌گه؛ به‌بی
 رپک‌وپیک و پته‌ویه‌وه «خیلی شل و ول حرف
 می‌زد؛ زۆر شل و ول قسه‌ی ده‌کرد».

شله / šole, ها: /اسم، شله؛ هه‌ریه‌که‌له‌و
 چیشته‌نه‌که برنج و دانه‌ویلله‌له‌گه‌ل رۆن و خوئ
 و به‌هات (جار و باریش گوشت) ئاویتته‌ده‌که‌ن و
 هینه‌ده‌یکولتین هه‌تا رینگ بداته‌وه.

شله بریانی / šoleberyāni, [اسم، شوروا؛ شوربا؛
 شوربا؛ چیشتیکه‌که له‌گوشت، نوک، برنج،
 پیواز، زیره و رۆن دروست ده‌بی.

شله‌زرد / šolezard, ها: /اسم، شله‌زه‌رد؛
 چیشتیکه‌که به‌برنج و شه‌کر و زافه‌ران لی ده‌نری.
شله‌قلمکار / šoleqalamkār, [فارسی/عربی/
 فارسی] آش شله‌قلمکار، آش

شلی / šālī, [عربی/اسم، شه‌لی؛ له‌نگی؛ لنگی؛
 دۆخ یان چۆنیه‌تی له‌نگ بوون؛ کار نه‌کردنی
 ده‌ست و پا.

شلی / šolī, [اسم، شلی؛ کۆمتی؛ دۆخ یان
 چۆنیه‌تی شل بوون.

شلی ۱: صفت، [مجازی، گفتاری] ۱. خاوه‌؛ سست؛
 بی‌حال ۲. لینه‌هاتوو؛ نه‌به‌گه؛ فش؛ فشه‌لۆک؛
 خوته‌ل؛ خویرپله؛ ته‌وه‌زەل.

شلیاق / šalyāq, [عربی] سنگ‌پشت ۲
شلیته / šalīte, ها: /اسم، [قدیمی] شه‌لیته؛ شه‌ته؛
 جۆریک دامه‌نی کول، ده‌لپ و لۆچ-لۆچه‌که
 ژنان به‌سه‌ر ده‌ریپۆه‌له‌پی ده‌که‌ن.

شلیدن / šalīdan, [عربی/فارسی] مصدر، لازم،
 [گفتاری] // شلیدی؛ شه‌لیت؛ می‌شلی؛ ده‌شه‌لی؛
 بشل؛ بشه‌له‌ // شه‌لین؛ شه‌لان؛ شه‌لیان؛ له‌نگین؛
 کوولین؛ نه‌جمین؛ شه‌له‌ی؛ شه‌لای؛ شه‌له‌شه‌ل
 چوونه‌رینگاه «چرا می‌شلی؛ بۆچی ده‌شه‌لیی؟».

شلیک / šellīk, [اسم، ۱. ته‌قه؛ کار یان ره‌وتی
 ته‌قاندن؛ هاویشتنی گولله‌له‌چه‌کی گه‌رمه‌وه
 «شلیک کردن توپ: ته‌قاندنی توپ» ۲. شریخه؛
 ده‌نگیک وه‌کوو ئه‌و ته‌قه «شلیک خنده؛ شریخه‌ی

شماره /šomāre, šemāre/ ها/: اسم. شماره؛ ژماره؛ ئەژمار؛ هه‌ژمار؛ بژار؛ بژاره؛ ۱. رقه‌می‌ک که نیشانه‌ی ناسیای یان جیگه‌ی که‌سێ یان شتیک له کۆمه‌لیکدا به «شماره‌ی صدلی؛ شماره‌ی شناسنامه؛ ژماره‌ی سنده‌لی؛ ژماره‌ی پیتاسه» ۲. په‌ر یان کاغه‌زێ که ژماره‌ی له سه‌ر نووسراوه ۳. ئەندازه؛ ئەنازه؛ شو؛ گۆره‌با؛ ژماره‌یه‌ک که پیشانده‌ری ئەنازی شتیکه «شماره‌ی پایتان چن‌د است؟ ژماره‌ی پاتان چنده؟»

شماره انداختن: ژماره داخستن؛ شماره‌ره و سه‌ی: ۱. پیشاندانی چه‌نیه‌تیه‌کی گۆردراو به شیوه‌یه‌کی خۆمه‌ش «اگر آب مصرف شود کنتور شماره می‌اندازد؛ ئەگەر ئاو پروا کونتور ژماره داده‌خا» ۲. نیشاندانی ژماره ته‌له‌فوون.

شماره برداشتن: ژماره هه‌ل‌گرتن؛ ژماره نووسین؛ نووسینی ژماره‌ی شتیک «رانده‌پس از تصادف فرار کرد ولی شاهدان شماره‌ی ماشین را برداشتند؛ رانه‌ده‌پاش ته‌سادفه‌که ده‌رچوو به‌لام شایه‌ته‌کان ژماره‌ی ماشینه‌که‌یان هه‌ل‌گرت».

شماره زدن: ژماره لێدان؛ نووسین یان لکاندنی ژماره به سه‌ر شتیکه‌وه «ورقه‌ها را شماره بزن!؛ وهرقه‌کان ژماره لیده!».

شماره کردن: ژماره کردن؛ ژماره دانان به سه‌ر شتیکدا «ماشین را شماره کردم؛ ماشینه‌که‌م ژماره کرد».

شماره گرفتن: ژماره وه‌رگرتن؛ ژماره‌گرتن؛ شماره‌گیرته‌ی: ۱. ژماره به ده‌ست هێنان «از منشی دکتر شماره گرفتم و نشستم توی نوبت؛ له نویسیاری دوکتور ژماره‌م وه‌رگرت و له نۆره‌دا دانیشتم» ۲. خول‌دان یان گوشار دانی ژماره‌گه‌لی دیاریکراو له سه‌ر ده‌زگای ته‌له‌فوون، بۆ پیوه‌ندی گرتن.

شماره‌زن /šomārezan/ ها/: اسم. ژماره‌کوته‌؛ شماره‌کوته‌؛ ده‌زگایێ که به گوشاردانی لۆسه‌یه‌ک ژماره‌ی دلخواز یان ژماره‌گه‌لی له

در شمار: /ادی/ له تاقمی؛ له ریزی؛ پی‌رو (در شمار نیکان: له ریزی چاکان).

به شمار آمدن: هاتنه هه‌ژمار؛ به ئەژمار هاتن؛ هاتنه حیساب؛ هه‌ساو بوون «او از مردان نادر به شمار می‌آمد؛ ئەو له پیاوانی بژارده ده‌هاته هه‌ژمار». هه‌روه‌ها: به شمار رفتن

به شمار آوردن: هینانه ئەژمار؛ هینانه حه‌ساب؛ هه‌ساو کردن؛ له ریزی کۆمه‌لیکدا هینانه ئەژمار «او را مردی کارآمد به شمار می‌آوردند؛ ئەویان به پیاویکی کارامه ده‌هینایه نه‌ژمار».

شمار: ۱. پیواژه. — ژمیر؛ — هه‌ژمیر؛ — هژمار؛ — ژمار؛ بژمیر «روزشمار؛ ساعت‌شمار؛ رۆژژمیر؛ کاتژمیر».

شمارش /šomāreš, šemārš/ ها/: اسم. کار و ره‌وتی ژماردن؛ هه‌ژمارتن؛ ئەژماردن؛ ئەژماره‌ی «در هنگام شمارش دقت کنید؛ له کاتی ژماردندا ورد بن».

شمارشگر /šomārešgar, šemār-/ ها/: اسم. ژمیرکار؛ ئەژمارکار: ۱. پیژمیر؛ ماشینی ژماردن یان هه‌ساو کردن ۲. /ها/ ژماریار؛ هوومار‌تۆخ؛ که‌سێ که ده‌ژمیری.

شمارک /šomārak/ اسم. بارۆم؛ پیومانی وانه، نرخ، مز و...

شمارگان /šomārgān/ اسم. ژماره؛ ژمار؛ هه‌ژمار؛ ئەژمار؛ تیراژ؛ ژماری چاپکراوی ده‌قیکی چاپی (وه‌کوو کتیب، رۆژنامه و...) «با وجود افزایش شدید جمعیت، افزایش شمارگان کتاب بسیار کند و ناچشمگیر است؛ ئەگه‌رچی ژماری ئاپۆره به‌توندی هه‌ل‌ده‌کشی، هه‌ل‌کشانێ هه‌ژماری کتیب زۆر که‌م و لاوازه».

شمارگر /šomārgar/ ها/: اسم. ژمیرۆک؛ ژمارۆک؛ کونتور؛ نامرازی ژماردن و تۆمار کردن، وه‌کوو ژماردنی ماوه و هی‌زی کاره‌با و ئاوی له‌کارکراو و...

شوپن یهک چاپ دهکا.

شماره زنی / šomārezanī، ها: / اسم.
ژماره کوتی؛ شماره کوتی؛ کار یان پهوتی
نووسین، چاپ کردن یان نه خشانندی ژماره.

شماره گذاری / šomāregozārī، اسم.
ژماره دانه ری: ۱. /ها/ کار یان پهوتی دیاری
کردن یان نووسینی ژماره ی شتیکی ۲. به شیک
له مەزینگی ری پینوینی و ئازوانیه که کاری
دیاری کردنی ژماره ی ئامپرگه لی گواستیه.

شماره گیر / šomāregîr، ها: / اسم.
ژماره گیر؛ به شیک له ده زگای ته له فوون به
ژماره گه لی ۰ تا ۹ وه که به وانه وه ژماره ی
په چاوکراو ده گیردری و پینوهندی داده مه زری.

شماره گیری / šomāregîrî، ها: / اسم.
ژماره گری؛ ژماره گیری؛ کار یان پهوتی خولاندن
یان گوشاردانی ژماره کانی ژماره گیر بو پینوهندی
ته له فوونی «نیم ساعت است دارم شماره گیری می کنم،
خط راه نمی دهد: نیوساعته خه ریکی ژماره گیریم،
به لام ری نادا».

شماری / šomārî, šemārî، پیوازه. — ژمیری؛
— ژماری؛ — هه ژمیری؛ — هه ژماری «روز شماری؛
ثانیه شماری؛ رۆژژمیری؛ چرکه ژمیری».

شماس / šammās، ها: / ان: / عبری / اسم.
جانکوش؛ مجبوری کلیسا؛ خزمه تکاری کلیسا؛
خادم کلیسا

شماطه / šammâte، ها: / روسی / اسم.
چه کوشه؛
زیل: زهنگی کاترمیر.

شماطه دار / šammatedār، [روسی / فارسی] هه
ساعت شماطه دار، ساعت

شمال / šomāl, šemāl، عربی / اسم.
یه کی له چوار لا سه ره کیه کان. به رانه ر: جنوب
۲. لای چه پی که سی که به ره و رۆژه لات
و پستاه ۳. مه لیه ندگه لی باکووری ۴. [مجازی]
ولاتانی ده وله مه ند ۵. زریان؛ زه لان؛ بایی که له
باکووره وه دیت.

◻ **شمال باختری** هه شمال غربی

شمال خاوری هه شمال شرقی

شمال شرقی: رۆژه لات ی باکووری؛ خۆره لات ی
باکووری؛ لای نیوان باکوور و رۆژه لات:
شمال خاوری

شمال غربی: رۆژاوی باکووری؛ خۆراوی
باکووری؛ لای نیوان باشوور و رۆژئاوا.

شمالا / šomālan، [عربی] قید. له باکووره وه؛ له
لای باکووره وه «شمالاً محدود است به خیابان: له
باکووره وه ده گاته شه قام».

شمالگان / šomālgān، [عربی / فارسی] / اسم.
ناوچه ی جه مسه ری باکووری؛ مه لیه ندی
به سه ته که ی باکوور؛ ناوچه گه لی که که وتوونه ته
ژوور هیل ی ۶۵ پله کی باکووریه وه.

شمالی / šomālî، ها: / [عربی] صفت. باکووری:
۱. پیوه ندیدار یان سه ر به باکووره وه «باد شمالی:
بای باکووری» ۲. له لای باکووره وه «در شمالی:
ده رکه ی باکووری».

شمامه / šamāme، [عربی] هه دستانبو-۲

شماها / šomāhā، ضمیر. ئیوه گه ل؛ ئیوه یه ل؛
ئیوه مانان؛ تا قمن له ئیوه؛ کۆی ئیوه؛ گرۆیه ک
که ئیوه ی تیدان «شماها می گفتید این کار فایده
ندارد! ئیوه گه ل ده تانگوت ئەم کاره به ره نادا!».

شمایل / šamāyel، ها: / [عربی] / اسم.
سیمه؛ شکل: ۱. وینه ی دۆستانی خوا و پیرۆزان
۲. [دبی] مۆر؛ دیدار؛ پوخسار؛ دیمه ن؛ چیره *

شمائل

شمایل پرستی / šamāyelparastî، [عربی /
فارسی] / اسم.
نگاره په رستی؛ وینه په رستی؛ کار یان
پهوتی په رستنی وینه (وهک وینه ی خوداکان،
فریشته کان یان شته پیرۆزه کان).

شمایل سازی / šamāyelsāzî، [عربی / فارسی]
/ اسم.
نگاره کیشی؛ کیشانی وینه ی دۆستانی خودا
و شته پیرۆزه کان.

شمپانزه / šampānze، [فرانسوی] هه شامپانزه

شمد / šamad، ها: / اسم، شه‌مهو؛ شه‌مه‌د؛
پۆپه‌زمین؛ پی‌خه‌فیکێ زۆر ته‌نک له که‌تان یا
په‌موو که‌هاوینان کاتی نووستن به‌خۆیدا
ده‌ده‌ن.

شمردن / šomordan, šemordan؛ مصدر، متعدی،
// شمردی؛ ژماردت؛ می شماری؛ ده‌ژمیری؛ بشمار؛
بژمیره // ژماردن؛ ژمارتن؛ بژاردن؛ بژارتن؛
هه‌ژماردن؛ هه‌ژمارتن؛ هه‌ژماردن؛ هه‌ژمارتن؛
هه‌ژمارندن؛ هه‌ژمارتن؛ شماردن؛ شمارین؛
هه‌ژمارتش؛ هه‌وومارتش؛ ئه‌ژماره‌ی؛ ئه‌ژماره‌ی؛
ئه‌ژمارای؛ ۱. هه‌ژمارکردن؛ ژماره‌کردن؛
دیاری کردنی هه‌ندی شتیکی «شمردن پول؛
ژماردنی پاره» ۲. به‌ریزگوتنه‌وه‌ی ژماره
سه‌ره‌کیه‌کان «از یک تا صد شمردن؛ له‌یه‌که‌وه‌ تا
سه‌د ژماردن» ۳. هه‌سێب کردن؛ ناو له‌بردن له
هه‌ساوکردندا «دفترها را هم شمردهای؟»
ده‌فته‌ره‌کانیشت هه‌سیب کردووه؟ ۴. زانین؛
بایه‌خ پێدان؛ هه‌سێب کردن «او را آدم نمی‌شمردند؛
به‌مرۆیان نه‌ده‌زانی». هه‌روه‌ها؛ شمردنی

■ **صفت فاعلی؛ شمارنده** (ـ) / صفت مفعولی؛
شمرده (ژمێردراو) / مصدر منفی؛ **نشمردن**
(نه‌ژماردن)

شمرده / šomorde, šemorde؛ صفت. به
بژارده؛ بژارده؛ دانه‌دانه؛ به‌چۆنیه‌تیه‌کی روون
که‌هه‌ر که‌س تی‌بگا (له‌باره‌ی ناخواتنه‌وه) «بیان
شمرد؛ وتاری به‌بژارده».

شمرده². قید. دانه‌دانه؛ به‌شیوه‌یه‌کی ورد و
زانراو «شمرده‌حرف می‌زد؛ دانه‌دانه‌قسه‌ی ده‌کرد».

شمس / šams؛ [عربی] / اسم، [دبی] / خۆر؛ خوه‌ر؛
وه‌ر؛ رۆژ؛ رۆژیار؛ رۆجیار؛ تاو؛ هه‌تاو.

شمسه / šamse؛ [عربی] / فارسی] / اسم، شه‌مسه؛
نه‌خشیکێ رازینه‌یی خۆرئاسایه‌ که‌له‌هونه‌ره
سه‌وونه‌تیه‌کانی ئێراندا (وه‌ک کاشیکاری،
زێرکاری، گۆلدووری زێر و زیوسازی و...) به‌کار
ده‌روا.

شمسه‌دووزی / šamsedūzi؛ [عربی] / فارسی] / اسم،
شه‌مسه‌دووری؛ گۆلدووری به‌شیوه‌ی شه‌مسه.
شمسی / šamsî؛ [عربی] / صفت. هه‌تاوی؛ رۆژی؛
۱. سه‌ر به‌هه‌تاو / منظمه‌ی شمسی؛ مه‌کۆی
هه‌تاوی ۲. پێوه‌ندیدار به‌سووهرانی
گواستنه‌وه‌یی زه‌وین «سال شمسی؛ سالی
هه‌تاوی».

شمش / šemš، ها: / اسم، که‌سته‌ک؛ شیش؛
شمش؛ شفش؛ لۆک؛ لۆک؛ تۆلا؛ قورسه؛ قولت؛
کوماچه؛ کانزای دارپێژاره‌ی پالیوړاو که‌بو
گواستنه‌وه‌یان فرۆش به‌شیوه‌ی رێژه‌یه‌ک له
ئه‌ندازه‌گه‌لی برباردراودا دروستی ده‌که‌ن «شمش
طلا؛ که‌سته‌کی زێر».

شمشاد / šemšād؛ / اسم، شمشاد؛ شمشار؛
شمشال؛ شه‌مشا؛ دره‌ختیکێ هه‌میشه‌سه‌وزی
رازینه‌یی، به‌گه‌لای سه‌وزی تۆخ و بریقه‌دار،
چێوی سفت و پتو که‌له‌پیشه‌سازیدا به‌کار
دێ. ئه‌م داره‌له‌هه‌شت میتر به‌رزتر نابێ.

شمشاد اناری؛ شمشاد فرنگی؛ کیش

◀ **شمشاد اناری** ▶ **شمشاد**

شمشاد پیچ؛ شمشاد پیچ؛ دره‌ختچه‌ی
هه‌میشه‌سه‌وز و خزۆک به‌گه‌لای هیلکی
دووهرنگ، گۆلی ئالی مه‌یله‌و سه‌وز و به‌ری
سووره‌وه‌که‌به‌دارێ-تردا ده‌ئالسی و
هه‌لده‌کش.

◀ **شمشاد فرنگی** ▶ **شمشاد**

شمشال / šemšāl، ها: / از کردی] / اسم، شمشال؛
کوردنای؛ قه‌وال؛ سازیکێ له‌بنه‌ماله‌ی بلوێر.

شمشه / šemše، ها: / اسم، شمشه؛ داری
راسته‌ی به‌نایی؛ ئامێریکی چێوی یان کانزایی
دریژ وه‌کوو خه‌تکیش که‌بو ته‌راز بوونی کاری
به‌نا (له‌دیوار نان یا فه‌رشی که‌ف و شتی وادا) به
کار ده‌روا.

شمشیر / šamšîr، ها: / اسم، ۱. شیر؛ شوور؛ شور؛
شمشیر؛ شمشیرد؛ شیر؛ شه‌مشیر؛ شمشیر؛

ماسی خوارده‌مەنی بە قەپۆزیکێ درێژی
شیرئاساوه که له ئیسقانه‌کانی شه‌ویلاکی
سه‌رووی پیکهاتوووه ۲. /نجوم/ ۳ زۆین ماهی
شمشیری /šamširi/ :صفت. ۱. شیر؛
شمشیری؛ شه‌مشیری؛ وه‌ک شمشیر
۲. شووگەر؛ شیرگەر؛ وه‌ستای شمشیر و
خه‌نجه‌رساز.

شمع /šam', ša:m/ :ها/ :[عربی/ اسم. شه‌م؛
شه‌م؛ شه‌مع؛ ۱. مۆم؛ شما؛ بالمه‌می؛ میو؛
شه‌مالک؛ شه‌مالک؛ شه‌مانک؛ مۆمی؛ شه‌مال؛
شه‌مال؛ به‌لمیت؛ فند؛ قرجه‌نه؛ تیکه‌یه‌ک له
مۆم یان چه‌وری که پلێته‌یه‌کی بۆ پووناکی
تیخراوه ۲. شه‌می ماشین؛ فنده‌ک؛ فهند
۳. شه‌مه‌ک؛ پاله‌وانه؛ فیسلپایه؛ بالین؛
کۆله‌که‌یه‌کی چپۆی یان کازایی بۆ به‌رگری له
دارمانی مال (میچ یان دیوار) که له ژیر و پالیدا
داده‌نریست ۴. یه‌که‌ی پاده‌ی پۆشنایی
۵. /مجازی/ ئه‌وه‌ی هۆی پووناکیه «او شمع مجلس
ما بود: ئه‌و شه‌می کۆری مه‌ بوو».

شمع جمع شمع محفل

شمع کافوری: /ادبی/ شه‌می گه‌چی.
شمع گچی: شه‌می گه‌چی؛ مۆمی سپی که له
پی په‌تی دروستی ده‌که‌ن.
شمع مجلس شمع محفل
شمع محفل: /مجازی/ شه‌می کۆر؛ شه‌می جه‌م؛
که‌سی که ده‌بیته‌ هۆی گه‌شاندنه‌وه و گهرم
بوونی کۆر: شمع مجلس؛ شمع جمع

شمع زدن: شه‌م دانه ژیر شتی شمع ۳-
شمعدانی /šam'dān, ša:mdān/ :ها/ :[عربی/
فارسی/ اسم. لالا؛ لاله؛ شمدان؛ شه‌مان؛ شه‌مدان؛
شه‌معدان؛ مۆمدان؛ فنداک؛ فندانک؛ شه‌مدوو؛
شه‌مسۆز؛ ده‌فریکی پایه‌دار به یه‌ک یان چه‌ند
قوپکه‌وه که شه‌می بۆ دایساندن تیده‌نن.

شمعدانی /šam'dānī, ša:mdānī/ :ها/ :[عربی/
فارسی/ اسم. شه‌مانی؛ گوله‌شه‌مالی؛

قلنج؛ قلنج؛ قلنج؛ گۆرد؛ جه‌نگ ئامپزیکێ
پۆلایینه، به ده‌سته‌یه‌کی کورت، تیغه‌یه‌کی درێژ
و نووک‌تیزێ راست یان تۆزێ لاره‌وه
۲. ده‌وه‌نیکێ لێه‌واری به‌ قوته‌ی چوارپوویی،
گه‌لای هیلکی درێژ و به‌ری چوار توێژی سوور و
تۆمی نارنجیه‌وه: گوشوارک

شمشیر را از رو بستن: /کنایی/ به‌رد گرته‌نه
مشته‌وه؛ به‌ پاشکاو و بی‌مه‌رایێ دوژمنی
کردن «آن روز رییس شمشیر را از رو بسته بود: ئه‌و
روژه سه‌رۆک به‌ردی گرتوووه مشتته‌وه».

شمشیر را غلاف کردن: /کنایی/ سارد بوونه؛
هاته‌نه‌ خوارێ؛ له‌ هه‌ره‌شه‌ و گوهره‌شه‌
ده‌ست کێشان و ساچان «وقتی دید حریف از
میدان در نمی‌رود، شمشیرش را غلاف کرد: کاتی
زانی هه‌قه‌ره‌که‌ی له‌ مه‌یدان ناچیتته‌ ده‌ر، سارد
بۆوه».

شمشیر زدن: شیرکوتان؛ شمشیر وه‌شاندن؛ به
کار بردنی شمشیر بۆ شه‌ر و پیکدادان «او در
راه میهنش شمشیر می‌زد: ئه‌و له‌ ریگه‌ی ولاته‌که‌یدا
شیری ده‌کوتا».

شمشیر کشیدن: شیرکێشان؛ شمشیر کێشان؛
شیر له‌ کالان ده‌رکێشان؛ بۆ شه‌ره‌هه‌ستان
«درست نیست دوستان به‌ روی هم شمشیر بکشند:
باش نیه‌ هه‌والان له‌ پووی یه‌کدا شیر بکێشن».

شمشیر باز /šamšīrbāz/ :ها/ :ان/ :صفت.
شمشیرباز؛ شمشیره‌شین.

شمشیربازی /šamšīrbāzi/ :اسم. شمشیربازی؛
شمشیره‌شین؛ جوړیک وه‌رزشه‌ بۆ نواندنی
کارامه‌یی کایه‌که‌ران له‌ شیروه‌شاندندا.

شمشیرزن /šamšīrzan/ :ها/ :ان/ :اسم.
شیره‌شین؛ شمشیره‌شین؛ شمشیرباز؛ که‌سی
که‌ له‌ شیر وه‌شاندندا به‌ ده‌ست‌و‌برده. هه‌روه‌ها:
شمشیرزنی

شمشیر ماهی /šamšīrmāhi/ :اسم. ۱. /ها/ :ان/
شیرماسی؛ کلکه‌موو؛ شمشیرماسی؛ جوړیک

ئوروپا له سر بنه‌مای باوهر به چهن خودا، رۆحی باپیران و دیوانی که تنه‌یا شه‌مه‌نه‌کان توانایی په‌یوه‌ندیان له‌گه‌لیاندا هه‌یه.

شمول /šumûl, šomûl/ : [عربی/اسم] داگری؛ له خو گری؛ کار یان ره‌وتی گرته‌به‌ر؛ داگرتن؛ گرته‌نوه؛ بریتی بوون «موضوع از شمول این قانون خارج است: ئەم قانونه داگری بابته‌که نیه».

شمه /šemme/ : [عربی/اسم] نه‌ختی؛ بری؛ بریک؛ چکی؛ هیندی؛ کوچیو؛ هه‌ندیکی کهم له شتییک «شمه‌ای درباره‌ی کارهای عرووش تعریف کرد: نه‌ختی له‌مه‌ر کاره‌کانی بووکه‌کی گپراوه».

شمیز /šomîz/ : [فرانسوی/اسم] شو‌میز؛ شوومیز؛ مقه‌وا؛ شو‌میز

شمیم /šamîm/ : [عربی/اسم] [ادبی] به‌رامه؛ به‌رام؛ بۆنی خو‌ش «برناید شمیم عود از بید: به‌رامه‌ی عوود له بی چون دیته به‌ره‌م؟».

شمین /šamîn/ : [گیاه‌شناسی] گیامیزلانه؛ گیامیزلانه؛ گیاه‌له‌ی ئاوی؛ پروه‌کیکه تووره‌که‌یه‌کی پتویه به‌گرتنی می‌ش و می‌شووله، قه‌د و گه‌لاکه‌ی سه‌ر ئاو ده‌که‌و‌یت.

شمینه /šomîne/ : [فرانسوی/اسم] شومینه؛ سو‌پای نیو دیوار؛ شو‌مینه

شن /šen/ : [ها/اسم] چه‌و؛ زیخ؛ خیز؛ پ‌خ؛ پ‌خ؛ زوخه‌ر؛ زوخ‌رۆک؛ وردکه‌به‌رد؛ قو‌خ؛ خرک؛ خرکه‌به‌رد؛ پ‌یز؛ ورده به‌ردی دهم چه‌م؛ ورده‌ی هار‌دراوی به‌رد به‌ئه‌ستوورایی ۲ تا ۱۰ میلی‌متر که زۆتر له‌گه‌ل متممان به‌تایبه‌ت ماسه‌دا تیکه‌له.

☐ **شن بادامی**؛ چه‌و؛ زیخی گرد و لووس.

شن پولکی؛ زیخی پووله‌کی؛ وردکه به‌ردی که پاناییه‌که‌ی سی‌ئ‌ئوه‌نده‌ی ئه‌ستووراییه‌که‌یه‌تی.

شن زبری؛ پ‌خه‌زرو؛ زیره‌زیخ؛ چه‌وی زوور و ناساف.

شن سوزنی؛ زیخه‌ده‌رزله؛ جو‌ریک زیخه‌که

گوله‌شه‌مالیه؛ گولیکه به‌زۆر په‌نگه‌وه؛ سیی، سووری ئامال پرته‌قالی، چیره‌یی و...

☐ **شمعدانی پیچ**؛ شه‌مانی پیچ؛ جو‌ری شه‌مانی که لاسکه‌که‌ی به‌ده‌وری پاله‌وانه‌یدا لوول ده‌خواته‌وه.

شمعدانی عطری؛ شه‌مانی عه‌تری؛ جو‌ری شه‌مانی رازینه‌یی، به‌گه‌لای زۆر بۆنخۆشه‌وه.

شمع سازی /šam'sāzî, ša:m-/ : [عربی/فارسی] /اسم/ شه‌مسازی؛ مؤمسازی؛ ۱. کار یان ره‌وتی درووس کردنی شه‌م له‌مۆم، چه‌وری و ۲. /ها/ کارگه‌ی درووس کردنی شه‌م؛ کارخانه‌ی شه‌مسازی.

شمعک /šam'ak, ša:/ : [عربی/فارسی/اسم] شه‌معک؛ ۱. مۆمک؛ که‌ره‌سه‌یه‌ک له‌بریک له‌ده‌زگاگه‌لی گه‌رماده‌ر (وه‌ک سو‌پا، ئاوگه‌رمکه‌ر و...) دا که به‌بلیسه‌یه‌کی لاوازه‌وه ده‌گرئ و بۆ داگرساندنی مه‌شخه‌لی سه‌ره‌کی ده‌زگاگه به‌کار ده‌پروا ۲. پاله‌وانه؛ شه‌م؛ تیریکی چپوین یان کازایی بۆ به‌رگری له‌دارمانی مال (میچ یان دیوار) که له‌زۆر و پالیدا داده‌نرئ.

شمعکوب /šam'kûb, ša:m-/ : [عربی/فارسی/اسم] [معماری] چوار چپوه‌یه‌کی پۆلایینی هه‌لینه‌ر و بزوتنه‌ره بۆ هه‌لگرتنی تیر (کاریته) و تیرۆ کردنی به‌زه‌ویدا.

شمعی /šam'î, ša:mî/ : [عربی/صفت] شه‌می؛ ۱. مۆمی؛ له‌شه‌م دروست کراو «مداد شمعی؛ قه‌له‌می شه‌می» ۲. مۆماوی؛ تیکه‌ل به‌شه‌م.

شمین /šaman, ša:/ : [ان/اسنسكریت/اسم] شه‌مه‌ن؛ پایه‌به‌رزی ئایینی شه‌مه‌ن په‌رستی، که به‌پروای شو‌تیکه‌وتوانی ده‌توانی له‌گه‌ل بوونه‌هورانی نادیاردا پتوه‌ندی دابمه‌زرتی، نه‌خۆش چا کاته‌وه و له‌نادیار خه‌به‌ر بدا.

شمین پرستی /šamanparastî/ : [ان/اسنسكریت/فارسی/اسم] شه‌مه‌ن په‌رستی؛ دینی په‌ره‌سه‌هندوو له‌نیوان گه‌لانی ئورال‌ئالتایی باکووری ئاسیا و

بابم ناشنايه.

- شناس^۲: پيوژ، - ناس؛ - شناس؛ - ئه ژناس؛ ناسهر، كه سې كه شتيك دهناسې يان ده گهلېدا ناشنايه «آب شناس؛ زيست شناس؛ ئاوناس؛ ژيوار ناس».

شناسايي / šenāsā'i

شناساگر / šenāsāgar / اسم، [شيمي] هر يه كه لهو ماكانه كه به هوې گوړپني له نكاوې پهنگ، سه ره نجامي كار دانه و هيه كي كيميائي پوون ده كه نه وه و زوړ تر يش له شي كړ دنه وه ي بار ستايدا به كار دپن.

شناساندن / šenāsāndan / مصدر، متعدي.

// شناساندي: ناساندت؛ مي شناسايي: دهناسيني؛ بشناسان: بناسينه // ناساندن؛ پيناساندن؛ دانه ناس كرن؛ دانه نياسين؛ پنه ژ ناسه ي؛ شاره زايي دان به ديتران له مهر چوڼيه تي كه سې يان شتيكه وه: شناسانيدن. هه روه ها: شناساندني ■ صفت فاعلي: شناسانده (ناسينهر) / صفت مفعولي: شناسانيدده (ناسينراو) / مصدر منفي: نشناساندن (نه ناساندن)

شناسانيدن / šenāsānidan

شناسايي / šenāsāyi / ها: اسم، شناسايي؛ كار يان په وتي ناسينه وه: ۱. ناسيني چوڼيه تي شتي يان پيناسه ي كه ستيك «شاهد مه تم را شناسايي كړد: شايت تاوانبار ه كه ي ناسيه وه». هه روه ها: شناسايي دادن؛ شناسايي كړدن ۲. [سياست] به فهرمي ناسيني ده ولت يان بار و دوڅيخ له لايهن ده ولت يان ده ولت تاني تر هوه «كشورهاي عرب دولت فلسطين را شناسايي كړدند: ولاته عه ريه به كان ده ولت تاني فله ستينيان ناسيه وه» * شناسائي

شناسايي دوژور: [سياست] ناسينه وه ي دوژور؛

ناسينه وه ي فهرمي ده ولت تيك له لايهن ده ولت تيكي تر هوه كه هاوړي له گهل دامه زراني ته واوې په يوه نديگه لي رامياريدايه.

شناسايي دوفاكټو: [سياست] ناسينه وه ي دوفاكټو؛ ناسينه وه ي سنووردار و كاتي دهوله تيك، به ي دامه زراني ته واوې په يوه نديگه لي راميار ي.

شناسايي دادن: شناسايي دان؛ خو پيناساندن؛ ناشنايي دان؛ زانيار ي دان به كه ستيك بو ناساندني خو به ئو «وقتي شناسايي دادم، مرا شناخت: كاتيک ناشنايم دا، ناسيميه وه».

شناسنامه / šenāsname / ها: اسم، ناسنامه؛ پيناسه؛ سه رنامه؛ شناسنامه: ۱. به لگه ي فهرمي ناسينه وه ي هه ر كه س، كه به شيوه ي ده فته رچه يان لاپه ر هيه كي ده ولت تني، كه ناو، ناوې بنه ماله و ناگاداريگه لي تر له پتوه ندي ئو كه س ي تيډا نووسراوه: سجل ۲. ده فته رچه يان لاپه ر هيه ك كه ناگاداريگه لي پتوه نديدار به بابته يان كه ستيكي تيډا ده نووسريت «شناسنامه ي بهداشتي: ناسنامه ي تهنديروستي».

شناسنامه اي / šenāsname'i / صفت، ناسنامه يي؛ پيناسه يي؛ سه رنامه يي؛ شناسنامه يي؛ پتوه نديدار يان پالډراو به ناسنامه وه «مشخصات شناسنامه اي او را يادداشت كنيد: دياريكراوه ناسنامه ييه كاني بنووسن».

شناسه / šenāse / ها: اسم، ناسه: ۱. [دستور] به شيك له كردار كه پيشانده ري كه س يان ژماره يه و به شوين په گي كردار هوه ديت ۲. كود؛ كومه ليك له نيشانه گهل (ژماره، پيت يان وشه) كه بو واتاييكي دياريكراو و زوړ تر نه يني به كار دي.

- شناسي / šenāsī / پيوژه، - ناسي؛ ناسينه وه ي شتيك يان زانستي پتوه نديدار به و شته وه «آب شناسي؛ جانور شناسي؛ زيست شناسي؛ ئاوناسي؛ گپانه وه ناسي؛ ژبناسي».

شناعت / šenā'at, šanā'at / ها: [عربي] اسم، [دبي] ناشيريني؛ دزيوي؛ كړيتي؛ نه چيبي؛ ناحه زي؛ خراپي؛ دوڅ يان چوڼيه تي دزيو بوون.

شناگاه / *šenāgāh*: اسم. پلاژ؛ رُوخه‌وار؛
 ئاوبازگه: ۱. شویئی ته‌خت و خویش
 به‌رجه‌وه‌ندی قه‌راخی ئاو ۲. مال و سامانی
 دروست‌کراو له‌و شوینه‌دا.

شناگر / *šenāgar*: ها؛ ان:/اسم. مه‌له‌وان؛ ئاوباز؛
 مه‌له‌زان؛ ئافژهن؛ مه‌له‌فان؛ سۆبا؛ سۆبایی‌که‌ر؛
 مه‌له‌وو: ۱. که‌سی که مه‌له ده‌زانی ۲. که‌سی که
 مه‌له ده‌کا. هه‌روه‌ها: **شناگری**

شناور / *šenāvar*: ها:/اسم. سه‌رئاو؛
 ۱. که‌ره‌سته‌یه‌کی گواسته‌وه‌یی که به سه‌ر
 ئاو‌دا بر‌وا (وه‌ک گه‌میه) ۲. ئامرازێکی سووک و
 له‌ؤل به سه‌ر خه‌زینه‌ی تراویکه‌وه و به‌سراو به
 شیرێ تراوه‌که‌وه، که داکشانی ئاستی تراوی
 خه‌زینه‌که، ده‌بیته هۆی رزانی و هه‌لکشانی
 ئاستی ده‌بیته هۆی برانی.
شناور! صفت. ۱. سه‌ر ئاو؛ به توانایی یان شییانی
 له سه‌ر ئاو‌وه ب‌زوان ۲. *[گفتاری]* گه‌وزاو؛
 رُوجوگ به ناخی ئاو‌دا.

شناوری / *šenāvari*: اسم. سه‌رئاو؛ ۱. دۆخ
 یان چۆنیه‌تی بوونی شتیک له سه‌ر یان له نیو
 تراویکدا ۲. دۆخ یان چۆنیه‌تی راگرتنی له‌ش له
 نیو ئاو‌دا.

شناوه / *šenāve*: اسم. ئامرازێکی ده ئاو گه‌وزاو
 بۆ گه‌زگرتنی قوولایی ئاو.

شنبلید / *šanbalid*: اسم. *[گیاه‌شناسی]* سووره‌جان؛
 گیاییکه گوله‌که‌ی له ره‌حه‌تی ده‌چی،
 پینج‌په‌ره‌ی هه‌یه و ره‌نگی سوورری مه‌یله‌و
 په‌مه‌یه و بۆ ده‌رمان ده‌بی.

شنبليله / *šambalile, šanbalile*: ها:/اسم.
 شه‌مه‌لیک؛ شه‌مه‌لیک؛ شم‌لی؛ شم‌لیه؛
 شه‌مه‌لیه؛ هه‌وینج؛ گیاه‌کی شین له بیج‌می
 وینجه به گولی سپی یان زه‌رده‌وه، تامیکی
 توندی هه‌یه.

شنبه / *šambe, šanbe*: ها:/آرامی/اسم.
 شه‌مه؛ شه‌مه؛ شه‌مبۆ؛ شه‌م؛ شه‌می؛ شه‌مه؛

نیوی رُوزی یه‌که‌م و ده‌سپینکی حه‌فته‌ی
 ئێرانی، پاش له هه‌ینی و پێش له یه‌که‌شه‌مه.
شنبه‌شب / *šambešab, šanbe-*: ها:/آرامی/
 فارسی/اسم. شه‌وی یه‌که‌شه‌مه؛ شه‌وی شه‌مه
 له سه‌ر یه‌که‌شه‌مه؛ شه‌وی پاش رُوزی شه‌مه.

شن‌پاش / *šēnpāš*: اسم. لم‌پاش؛ قوتووی لم؛
 خه‌زینه‌ییکی چکۆله له واگۆنی قه‌تاردا که لمی
 تی‌کراوه و بۆ به‌رگری له خزان یا لادان
 به‌ره‌مه‌به‌ره‌ لێوه ده‌وه‌ری.

شنجار / *šencār*: اسم. *[گیاه‌شناسی]* **شنگارف** / *šancarf*: ام‌عرب از فارسی
شنگرف

شندرغاز / *šenderqāz*: اسم. *[گفتاری]* قه‌ره‌پوول؛
 په‌نابا؛ دووقرپان؛ فلسی؛ پاره‌ی چرووک؛
 پاره‌یه‌کی یه‌که‌جار که‌م *[با این شندرغاز چه می‌شود
 خرید؟ آخر ماه شندرغاز گذاشت کف دستم؛ به‌م
 قه‌ره‌پووله چی بکرم؟ ناخری مانگ په‌نابایه‌کی نایه
 نیو ده‌ستم]*: **چندرغاز**

شندر و پندر / *sender-o-pender*: ها:/اسم.
[گفتاری] شپ و وپ؛ شپ و شیتال؛ په‌رۆکۆنه؛ بزگوپ؛
 تیتۆل؛ سیپاله‌شپه؛ جل‌وبه‌رگ و پارچه‌ی
 دارپ‌زاو: **که‌نه‌پاره**

شنده‌ره / *šendere*: ها:/صفت. *[گفتاری]* شپ؛ شپه؛
 کۆنه (زۆر تر له‌مه‌ر جل‌وبه‌رگه‌وه).

شنده‌ره‌پوش / *šenderepūš*: ها:/صفت. *[گفتاری]*
 شپه‌بار؛ شپه‌پۆش.

شندوست / *šendūst*: نی شنی، نی

شن‌ریزی / *šenrîzî*: ها:/اسم. چه‌ورپۆی؛
 زیخ‌پۆی؛ شین‌پۆی؛ کاری پرکردنه‌وه‌ی
 به‌ره‌تی خانوبه‌ره یان داپۆشانی ئاستی جاده به
 وردکه به‌رد و زیخ.

شنزار / *šenzār*: ها:/اسم. ریخه‌لان؛ زیخه‌لان؛
 خیزه‌لان؛ خرپ؛ زو‌خرو‌نک؛ زو‌خرو‌نه‌ک؛ زیخگه؛
 چه‌ولگ؛ شخه‌ل؛ زخدان؛ که‌وله؛ که‌وله؛ شوپن
 یان زه‌وینیکی بیاوانی که زیخی زۆری لیه.

شنفتن / šenoftan / 𐰽𐰺𐰍 شنیدن

شنقار / šonqār / ها: / اترکی / اسم، شمعقار؛ مهلیکی راوکه ره له باز بهیترتر و جوانتر.

شن کش / šenkeš / ها: / اسم، نگیتر؛ شانه؛ چه و کیش؛ شهن کیش؛ دروغ؛ خاک ژن؛ پاچه کوله؛ نامرازیکی دهم به ره و خوار، وه ک چنگالیکی زور گه وره یه بو پاک کردنه وهی زه وینی جی کشت و کال له زیخ و کهن و کولۆ. شنگ / šeng / ها: / اسم، شنگ؛ شنگی؛ شن؛ نه سپنگ؛ نه سپینگ؛ سپنگ؛ سپینگ؛ گیایه کی نالیکی دوو سالان به شیله ی سپی و چه سین، گه لای زراف و دریژ هوه، سهوز مه نه کی خوراک و خورسکی کوپستانییه.

𐰽𐰺𐰍 شنگ تره بی: هه له کوک؛ هه بلۆک.

شنگ چمنی: بز نه ریشه؛ گیاییکی نالیکی و پایا و بی لاسک به گه لای دریژ و باریک و سهوز هوه که له ریشی بز ده کا.

شنگار / šangār / ها: / اسم، شهنگال؛ شهنگار؛ دوشاو مره؛ دانۆ که قه لا؛ چه رمه ژووری؛ پیکۆ تره؛ کاهوو که رانه؛ جاوبازه؛ گیاییکی نالیکی، به گه لای دریژ، گولی ئاوی به کۆمه ل، ریشووی سووری ئامال بنه وش، لاسکی نووساوه به گه لاکانی و به هه وادی زرو داپۆشراو، رازاندنه وه ییه و ماکیکی سووری لی به ره هم دی که بو رهنگ کردن ده بی و که لکی دهرمانیشی هه یه: شنجار؛ شنگال

شنگال / šangāl / 𐰽𐰺𐰍 شنگار

شنگرف / šangarf / اسم، ۱. کانییه کی سووره جیوه ی لی به ره هم دی ۲. ژهنگبه؛ رهنگی سووری توخ و خوگر له هه مبه ره نه سیدگه لی ناساییه وه که پیشووتر له کانی شهنگه دروست ده کرا به لام نه مرۆ که به شیوه ی لیکدراو چی ده کری * شنجرف

شنگرفی / šangarfi / صفت، به رهنگی سووری ئامال نارنجی.

شنگ رودخانه / šengerûdxāne / ها: / اسم، سمۆره ئاوی؛ گیانه وه ریکی گواندار له تیره ی فسۆس به جهسته ی دریژ و باریک، پی کورت، سهری پان، په نه جی په رده دار و کلکی پان و سافه وه: سمور آبی؛ سمور رودخانه؛ گربه ی دریایی شنگول / šangûl / صفت، [گفتاری] شهنگول؛ که یفخۆش؛ چه له نگ؛ زور ساز و له سه ره که یف و دلخۆش.

شنگول و منگول / šangûl-o-mangûl / اسم، تیتل و بیبل؛ تیتیل و بیبل؛ نیوی بیچوو ه کانی چیرۆکی بزنی زهنگوله له پی.

شنگولی / šangûli / اسم، [گفتاری] شهنگولی؛ دلخۆشی؛ به ده ماخی؛ سه ره که یفی؛ که یف خوشی؛ دۆخ یان چۆنیه تی سه ره که یف بوون.

شنگیدن / šangîdan / مصدر، لازم، [گفتاری] // شنگی دی؛ شنیت؛ می شنگی؛ ده شنی؛ بشنگ؛ بشنی // شنین؛ شنیان؛ ۱. که و تنه هاشی ئه وینداریه وه «بالای ۴۰ سال داشت، اما هنوز دلش برای دختر مدرسه ها می شگنید: ۴۰ سالی پتر هه بوو، به لام هیشتا دلی بو که چه مه درسه یه کان ده شنی» ۲. واز له ئه وینداری بوون «بعضی از این دخترها می شگند و منتظرند روی خوش ببینند: بری له م کچانه ده شنن و چاوهروانن لایان لی بکریته وه».

شنل / šenel / ها: / اروس / اسم، ته رگه؛ کۆلوانه؛ چاره که ی کۆل؛ جلکیکی گوشادی بی قۆل و دریژ که له سه ره رگی تره وه به سه ره شاندا ده ده ن.

شنو / šeno / 𐰽𐰺𐰍 شن-۲

- شنو / šeno, šeno: / پیوژ، - بیس؛ - ژنه و؛ بز نه و «حرف شنو؛ قسه بیس».

شنوا / šenavā / صفت، شنه و؛ ژنه و؛ خاوه ن توانایی بیستن.

شنوایی / šenavāi / 𐰽𐰺𐰍 شنوایی

شنواندن / šenavāndan / مصدر، متعدی، به گو

تانک) له زه‌وینی نارپکدا، له‌بری لاستیکی
چهرخ به کار دهر‌وا.

شنی^۱: صفت. زیخه‌لان؛ ریخه‌لان؛ خیزه‌لان؛
چه‌وی (ساحل شنی؛ که‌رخ زرخه‌لان).

شنیتسل / šenîtsel / [آلمانی/سم. شنیتسېل؛
خؤراکې له گوشتی گویره‌که یان مریشک که له
نیو ناردی به هه‌زوېله‌وه تلاپیته‌وه و پاشان سوور
کراپیته‌وه.

شنیداری / šenîdārî, šanîdārî / صفت.
بیسیاری؛ بیستنی؛ بیسه‌ری؛ گویداری؛
گوهداری؛ پتوهندیدار یان سه‌ر به بیستنه‌وه
(آموزش شنیداری؛ راهینانی بیساری).

شنیدن / šenîdan, šanîdan / مصدر. متعدی.

// شنیدی؛ بیست؛ می شنوی؛ ده‌بیس؛ بشنو؛
بیسه // بیستن؛ بیسین؛ بیسن؛ به‌هستن؛
به‌یستن؛ ژنه‌فتن؛ شنه‌فتن؛ ئشنه‌فتن؛ شنه‌وتن؛
ژنه‌وتن؛ ئه‌ژنه‌وتن؛ ئژنه‌فتن؛ شنه‌وتن؛ ژنه‌وین؛
ژنیه‌ی؛ ئه‌ژنیه‌ی؛ شنه‌فته‌ی؛ ۱. وهر‌گرتنی
ده‌نگ به هؤی هه‌ستی ژنه‌واپیه‌وه (صدای شنیدم؛
ده‌نگیکم بیست) ۲. به ناوه‌روکی ده‌نگیک زانین
(وه‌کوو ناوه‌روکی قسه‌یه‌ک که ده‌گوتری) «شنیدم
چه‌گفتی؛ بیستم چیت‌گوت» ۳. له رو‌وداویک به
هؤی گوپوه ئاگادار بوون «شنیدم که زن‌گرفت؛
بیستم ژنت خواستوه» ۴. /مجازی/ له بؤنی
شتیک تیگه‌یشتن «بوی بدی شنیدم؛ بؤنیکي پیسم
بیست» ۵. /مجازی/ گوی؛ گوپچه‌دان؛ گوی
شل‌کردن؛ گوهدان؛ ده‌گوی‌گرتن؛ گوښ ده‌ی/
دای؛ قسه‌چوونه گوپچه‌دا؛ گوښ شل‌کهرده‌ی؛
قسه‌ی که‌سیک وهر‌گرتن و به‌رامبه‌ری
جوولانه‌وه «باید حرف‌بزرگتر را شنید؛ ده‌ی به قسه‌ی
گه‌وره‌تر گوی‌بدی» ۶. رو‌وبه‌رووی قسه‌یه‌ک
بوونه‌وه و به ناچار ئه‌و قسه‌ بیستن (تعریف
شنیدن؛ فحش شنیدن؛ چاکه بیستن؛ جینو بیستن).

شنودن / šunûdan, šenûdan, šonûdan / اسم.

۱. گوپگری؛ گوپه‌لخه‌ری؛ کار یان ره‌وتی گوی
لې‌گرتن؛ تومار‌کردنی وت‌ووپژئی‌تله‌فونوی،
بی‌سیم یان به‌نامه‌یه‌کی رادیویی به
مه‌به‌ستی رامیاری، سه‌ربازی یان داد‌گه‌ری
۲. /نامتداول/ بیسه‌ری؛ ژنه‌فتنی؛ کار و ره‌وتی
بیستن.

شنودن / šunûdan, šenûdan, šonûdan / شنیدن

شنونده / šenavande, ها؛ گان؛ اسم. بیسه‌ر؛
گوهدار؛ گوپگر؛ گویدار؛ گویدیز؛ گویدهر؛ که‌سې
که به وتار، ناخاوتن، ئاهه‌نگ، ستران یان
به‌نامه‌یه‌کی رادیویی گوی ده‌دا «نباید شنونده را
خسته کرد؛ نابې بیسه‌ر ماندوو بکری».

شنی^۱ / šenî / اسم. شنی؛ زنجیریک له رو‌وپه‌ری
بؤلایین بؤ بزاونی ماشینگه‌لی قورس (وه‌کوو

گه‌یاندن؛ به گوپدا دان؛ ئه‌نه‌گوښ ده‌ی؛ یاونه‌ی
گوښ؛ گه‌یاندنه گوپچه‌که: ۱. بؤ بیستنی
ده‌نگیک که‌سیک هه‌لپچان ۲. ده‌نگیک به
گوی دیتران گه‌یاندن.

شنوایی / šenavāyi / اسم. ژنه‌وایی؛ شنه‌وایی؛
۱. ره‌وت، کار یان توانایی وهر‌گرتنی ده‌نگ
۲. ئه‌و هه‌سته که به هؤی گوپوه کار ده‌کا *

شنوایی‌سنج / šenavāyîsanc, ها؛ اسم.
ژنه‌وایی‌پتو؛ ده‌زگایه‌ک به نام‌رازی ئیلیک‌ترونیکی
و کاره‌بایه‌وه بؤ پپوانی راده‌ی ژنه‌وایی و
تایبه‌تمه‌ندیه‌کانی تری ده‌نگ‌بیستن؛

شنوایی‌نگار

شنوایی‌سنجی / šenavāyîsancî / اسم.
ژنه‌وایی‌پتو؛ کار یا ره‌وتی توپژینه‌وه‌ی
چهنده‌تی هیزی ژنه‌وایی که زؤرت به مه‌به‌ستی
ناسینه‌وه‌ی که‌م و کوورپگه‌لیه‌تی.

شنوایی‌نگار / šenavāyînegār / شنوایی‌سنج

شنود / šunûd, šenûd, šonûd / اسم.

۱. گوپگری؛ گوپه‌لخه‌ری؛ کار یان ره‌وتی گوی
لې‌گرتن؛ تومار‌کردنی وت‌ووپژئی‌تله‌فونوی،
بی‌سیم یان به‌نامه‌یه‌کی رادیویی به
مه‌به‌ستی رامیاری، سه‌ربازی یان داد‌گه‌ری
۲. /نامتداول/ بیسه‌ری؛ ژنه‌فتنی؛ کار و ره‌وتی
بیستن.

شنودن / šunûdan, šenûdan, šonûdan / شنیدن

شنونده / šenavande, ها؛ گان؛ اسم. بیسه‌ر؛
گوهدار؛ گوپگر؛ گویدار؛ گویدیز؛ گویدهر؛ که‌سې
که به وتار، ناخاوتن، ئاهه‌نگ، ستران یان
به‌نامه‌یه‌کی رادیویی گوی ده‌دا «نباید شنونده را
خسته کرد؛ نابې بیسه‌ر ماندوو بکری».

شنی^۱ / šenî / اسم. شنی؛ زنجیریک له رو‌وپه‌ری
بؤلایین بؤ بزاونی ماشینگه‌لی قورس (وه‌کوو

■ صفت فاعلی: شنونده (بیسه‌ر) / صفت مفعولی:

شنیده (بیسراو) مصدر منفی: نشنیدن (نه‌بیستن)
شنیع / 'šanī / [عربی] صفت. ناشیرین؛ دزیو؛
نه‌چی؛ سک؛ ناحهز؛ هوی بی‌تاب‌رووی و
سووکایه‌تی «عمل شنیع؛ رفتار شنیع؛ کاری ناشیرین؛
ناکاری ناحهز».

شو / 'šow, šo / ها: [انگلیسی] اسم. شو؛ شهو؛
به‌نامه‌یه‌کی شانوگه‌ری (به‌تایبه‌ت له‌ته‌له‌فزیوندا)
که بریتیه له‌هونه‌رونیتی جوراوجور (وه‌ک
هه‌له‌پرکی، گورانی، شانوگه‌ری و کیبه‌رکی).
— شو: پیواژه. — هه‌لگر: — په‌ژیر «تاشو»
چین‌ه‌لگر.

شو / 'šū / جمع شوی

— شو: پیواژه. — شور؛ — شوور؛ — شوار؛ — شوش؛
بشور «رختشو؛ جلشور».

شوا / 'šowā / ها: / اسم. پورگ؛ پۆلکه؛ گوراو؛
پینه؛ ئەستور بوونه‌وه‌ی پیستی ده‌ست به‌هوی
کار پیکردنی زوره‌وه.

شوارع / 'šavāre / [عربی] جمع شارع

شوال / 'šavvāl / [عربی] اسم. شه‌وال؛ مانگی
ده‌یه‌می کۆچی‌مانگی.

شوالیه / 'šovāl(i)ye / ها: [فرانسوی] اسم.
شوالیه؛ شاسوار؛ جه‌نگاوه‌ری ئوروپای رۆژاوا‌یی
له‌سه‌ده‌کانی ناوه‌ندی‌دا، که خزمه‌تی به‌شا و
ده‌ربه‌گان ده‌کرد.

شواهد / 'šavāhed / [عربی] جمع شاهد

شوئی / 'šū / جمع شویی

شوت / 'šūt / ها: [انگلیسی] اسم. [ورزش] شووت؛
شه‌پ؛ کاری خستنی تۆپ.

شوت زدن: شووت لیدان؛ به‌لیدانی ده‌ست
یان پی‌شتیک (وه‌کوو تۆپ) هاو‌یشتن.
شوت کردن: شووت کردن؛ فریدان یان
هاو‌یشتنی شتیک بۆ مه‌ودایه‌کی دوور.

شوت: صفت. [گفتاری، کنایی] په‌رت؛ گه‌مژه؛
نه‌زان و ده‌بنگ.

شوخی / 'šūx / صفت. ۱. شوخ؛ حه‌نه‌کچی؛

هه‌نه‌کچی؛ گالته‌چی؛ چه‌له‌نگ؛ تیتال؛
قسه‌خۆش «آدم شوخ؛ مروی شوخ» ۲. دل‌باز؛
دلشاد‌کەر؛ شادی‌په‌ین «رنگ شوخ؛ په‌نگی دل‌باز»
۳. شوخ؛ شاد؛ به‌که‌یف؛ ساز؛ دلخۆش؛ شا
۴. [ادبی] جوان؛ شوخ و شه‌نگ؛ له‌بار؛ چه‌له‌نگ؛
شوخی و جوان «از چشم شوخ حذر کن: له‌چاوی
جوانی خۆت بپاریزه».

شوخی چشم / 'šūxčesm / ها: / صفت. [ادبی]
بی‌چاوپۆ؛ بی‌چاوه‌رۆ؛ روودامالیاگ؛ بی‌حه‌یا؛
به‌روو؛ روودامالالو؛ رووه‌له‌مالالو؛ رووقایم؛ بی‌رۆ؛
باتیزک؛ باتیزۆک؛ رووته‌خت؛ دۆقدۆقه؛
چه‌قه‌سو؛ چه‌تاوه‌سو؛ چارداوه‌روو؛ چه‌تاوه‌روو.

شوخی طبع / 'šūxtab / ها: / ان: [فارسی] عربی
صفت. ده‌لکی؛ جه‌فه‌نگ‌باز؛ حه‌نه‌کچی؛ شوخی؛
خۆش؛ قسه‌خۆشی گالته‌کەر. هه‌روه‌ها:

شوخی طبعی

شوخی و شنگ / 'šūx-o-šang / ها: / صفت. [گفتاری]
شوخی‌وشه‌نگ؛ خۆش‌وبی‌خه‌م؛ سه‌رحال؛ به‌که‌یف
(جوانهای شوخ و شنگی بودند و ظاهراً نشانه‌ای از ترس
و نگرانی در آنها دیده نمی‌شد: لاوانیکی شوخی‌وشه‌نگ
بوون و له‌رواله‌تیاندا ترس و نیگه‌رانیه‌ک
نه‌ده‌بینرا).

شوخی / 'šūxi / ها: / اسم. شوخی؛ گالته؛
ده‌گهل؛ گه‌مه؛ قه‌رف؛ گالته و گه‌پ؛ تیتالی؛
ته‌لفیس؛ ته‌لفیز؛ گه‌مه و گه‌پ: ۱. حه‌نه‌ک؛
نمار؛ گه‌پ؛ جه‌فه‌نگ؛ ته‌وزه؛ لاقرتی؛ لاقردی؛
لاقرتیی؛ قسه‌یه‌ک که بۆ پی‌که‌نینی دیتران
ده‌گوتری «شوخی‌های بامزه‌ای تعریف می‌کرد»
شوخی‌ه‌لینکی خۆشی ده‌کرد ۲. کازه؛ گونده‌ل؛
ته‌ته‌له‌میران؛ ناکاری به‌گه‌پ و گالته و شوخی
ده‌گهل که‌سی‌کدا «با بزرگتر از خودت شوخی نکن»
ده‌گهل گه‌وره‌تر له‌خۆتدا گالته‌مه‌که‌ا
۳. سه‌رزاره‌کی؛ کار و ره‌وت یان وته‌ی رواله‌تی
نه‌ک راسته‌قینه. به‌رانه‌ر: جدی «خلبانی شوخی
نیست، باید همیشه حواست جمع باشد: فرۆکه‌وانی

گالته نیه، دهیی همیشه وشیار بی.

☐ شوخی خرکی: شوخی که رانه؛ شوخی گهوجانه؛ شوخی نه فامانه؛ شوخی دوور له ژیری و ئاکار جوانی.

☐ شوخی برنداشتن: شوخی سر کسی نشدن-۲

شوخی داشتن: شوخی بوون؛ ده گهل که سیکدا جاروباره شوخی کردن «ما باهم شوخی داشتیم و سر به سر هم می گذاشتیم: ئیمه پیکهوه شوخیمان هه بوو، سه زمان ده نایه سه ر یه کتری».

شوخی سر کسی نشدن: ۱. شوخی هه لنه گرتنی که سیک؛ له شوخی تی نه گه یشتن یان بهر گهی نه گرتن «مگر تو شوخی سرت نمی شود: مه گهر تو شوخی هه لناگری» ۲. [مجازی] شوخی هه لنه گرتن؛ شوخی نه بوون؛ جیی مه ترسی بوون «جنگ شوخی سرش نمی شود: شهر شوخی هه لناگری»:

شوخی برنداشتن

شوخی گرفتن: کایه هاتن؛ گه مه گه یین؛ حه ز به شوخی کردن «تو هم مثل این که شوخی ات گرفته: وا دیاره تویش کایه ت دی».

شوخی نبودن: گالته نه بوون؛ گه مه نه بوون؛ شوخی نه بوون؛ کایه نه بوون «اداره ی مملکت که شوخی نیست: به ریوه بردنی ولات خو گالته نیه».

شوخی بردار / šûxîbardâr: صفت. [مجازی] شوخی هه لگر؛ جیی گه پ و گالته «کنکور شوخی بردار نیست: کونکور شوخی هه لگر نیه».

شود / ševd / شیت

شور / šowr, šor: ها: [عربی] / اسم. [ادبی] / رایژ؛ رایژ؛ رایژکاری؛ رایژ یاری.

☐ شور کردن: رایژ کردن؛ بیر و راپرسی و گوژینه وه «شور کردند بلکه راهی برای آشتی پیدا کنند: رایژ یان کرد به شکو و چاره یه ک بو ناشتی بدژنه وه».

شور / šûr: / اسم. ۱. ئازاوه؛ بشیوی؛ پشیوی؛ بشیوه؛ که تن؛ خاروره؛ ئاشو؛ ئاشوو؛ ئالوژی؛ کیشه و هه را؛ ئازاوله؛ ئازاولی؛ کهس له کهسی «شور و غوغا: ئازاوه و قرم وقال» ۲. هه وا؛ شور؛ زیج؛ هه یه جان «شور جوانی: هه وای لاهه تی» ۳. دله راوکی؛ دله خورپی؛ دلخور تی؛ هه له به ل؛ قا «کجا بودی؛ دلم شور افتاد: له کو ی بووی؟ که و تمه دله راوکی» ۴. شوور؛ گه و ره ترین ده زگای مووسیقای ئیرانی ۵. [گفتاری] شور؛ شیو؛ کار یان ره وتی شور دنه وه «از شور خوب در نیامد: له شور باش دهر نه هات».

☐ شور افتادن: په شیوان؛ په شیو بوون؛ ئاروژ یان؛ ورووژان؛ هورووژان؛ شله ژان.

شور چیزی را در آوردن: بی تام کردن؛ له تام دهر کردن؛ له شو دهر کردن؛ له کاریکدا زیده روپی کردن «تو دیگر با این کار هایت شور سلختگی را در آوردی: تو ئیتر بهم کارانه له شپزه ییدا بی تامت کردووه».

شور رفتن: [گفتاری] چوونه ئاو؛ ئه نه رو ی لوه ی؛ کورت بوونه وه ی پارچه یان جل و بهرگ به هوی شور دنه وه «پیراهن را شستم، شور رفت: کراسه کم شور، چووه ئاو».

شور زدن: هه ول بوون؛ هه ژفین؛ هه ژان؛ هه ژیان؛ هه ولی شتیک بوون «دلم شور آزاد را می زند: هه ولی ئازاد مه».

شور و آشور کردن: [گفتاری] شور و آشور کردن؛ له بهر کردنی جلکی له کاتی شورانی ئه ویترا «دو تا پیراهن داشت که آنها را مرتب شور و آشور می کرد: دوو کراسی هه بوو په ی تا په ی تا شور و آشور یانی ده کرد».

شور: صفت. ۱. سویر؛ سوئل؛ سوول؛ سوور؛ شور؛ خیره؛ خوینوای؛ پرخوی؛ نیمه نمه ک «غذای شور؛ آب شور؛ چیشتی سویر؛ ئاوی سول» ۲. به دودم؛ به وومن؛ قوشه؛ نه حس؛ قوشمه؛ تال؛ جوت قوشه؛ دوبر؛ دوو مور؛ دوو موهر؛ قه شقه؛

شورانندن (نه هورووژاندن)

شورانگیز /šûrangîz/: صفت. بزوينه؛ ورووژا؛ هوى ورووژان، شور و شايى «احساس شورانگيز: ههستى بزوينه».

شورانیدن /šûrānidan/ ✎ شوراندن

شورايى /šowrāyî, šo:rāyî, šûrāyî/: [عربى] صفت. پايژى؛ شورايى؛ شورايى؛ به هاوييرى «نظام شورايى: سيستمى پايژى»: شورايى
شوربا /šûrbā/: اسم. شوربا؛ شوربا؛ شورباوى؛ شوروا؛ شوبا؛ روق؛ زهله؛ گهرمه؛ چيشتيكي تراو كه به برنج و سهوزى ليده نرى.

شوربخت /šûrbaxt/، ها؛ ان؛ صفت. /مجازى، /دبى/ بى ناوچاو؛ پوژپهش؛ بهوبهخت؛ چاره پرهش. ههروهه: شوربختى

شوربرو /šûrboro/: صفت. ئاوچو؛ به تاييه تمه ندى تهنگ و ترووسك بوونه به هوى شت و شوروه (بو پارچه): آب رو

شورت /šort/، ها؛ از انگليسى/ اسم. شورت؛ شورت؛ شورتى؛ تونكه؛ بهرگى بو داپوشاندنى خواره وهى ناوك زور جار هه تا نه ژنو.

شورچشم /šûrčešm/: صفت. /مجازى/ چاوپيس؛ چاوچله؛ چافينوك؛ چافكه؛ چاوخراو؛ چاوچه پهل؛ چاوسووتك؛ چاوسووتك؛ خاوهن روانيى كه بهدفعه و خراپى لى بكه ويته وه «مردك چشم شور بود و دخترمان را چشم زد: كابرا چاوپيس بو، چاوى دا له كچه كه مان». ههروهه:

شورچشمى

شورش /šûreš/، ها؛ اسم. ۱. سهريزپوى؛ سهريزه؛ گاشه؛ سهركه شى؛ كار و پهوتى سهريدان؛ مليچى كردن له فهرومانى مهقامى سهريتر ۲. شورش؛ كار و پهوتى پاپهرين؛ بهرخو دان؛ ههستانه وه؛ وهستانه وه؛ بهرهه لستى توند و تيژانهى تاقيميك له بهرامبه ره مهقامه دهوله تيه كانه وه.

☐ **شورش كردن**: پاپهرين؛ سهريه لدان؛ سهري

بهدفعه «چشم شور: چاوى بهدودم» ۳. شور؛ گهوزاو له ناو ئاوخويدا (وهك خهيار، كه له م، گه زهر و...) يان خويى كراو (وهك ماسى) بو پاكترتى دريژماوه.

شورا /šowrā, šo:rā, šûrā/، ها؛ [عربى] اسم. شورا: ۱. پايژى؛ هاوييرى؛ كار يان پهوتى كو بوونه وهى تاقيميك له شوينى بو پايژى كردن «امروز برائى تأسيس شركت شورا كرديم: نهوړو بو دامه زراندنى به شدارگه راوينمان كرد» ۲. جقات؛ تاقيمى كه بو پايژى كردن له كاريكدا كو دهينه وه «ديروز شورا داشتيم: دوينى جقاتمان بوو» ۳. پايژى گهرى؛ نهنجومه؛ دامه زراوه يهك كه نه دامانى به مه بهستى پرس و پا و بيريادان له سهري كارگه ليكي دياريكراو هه لبيژيراو «شوراي شهر؛ شوراي دانش آموزى؛ شوراي شار؛ پايژى گهرى خوينده وارن» ۴. پايژى گه؛ پايژى گه؛ پايژى گه؛ نهنجومه؛ شوينى كه دامه زراوه وى واى تيدياه «رفته بودم شورا: رويشتبووم بو پايژى گه».

شورايى /šowrā'i, šo:rā'i, šûrā'i/ ✎ شورايى

شوراب /šûrāb/، اسم. سويرو؛ شوراب؛ سولاو؛ سولاڤ: ۱. ئاوخوي؛ ئاوخوا؛ مهكاوى، ئاوى كه خويى زورى تيديايى ۲. ئاوى زهرياب يان زهريابه سويرو.

شورانندن /šûrāndan/: مصدر. متعدى.

// شوراندنى: هورووژاندن؛ مى شورانى:

ده هورووژينى؛ بشوران؛ بهورووژينه //

۱. هورووژاندن؛ ورووژاندن؛ هه لزي رنگاندن؛ هه لخراندن؛ هيژاندن؛ پاپهريانندن؛ بزوانندن؛ دنه دان؛ شه لژاندن؛ ديونه؛ ديوانى؛ هورنيه؛ دنه دانى خه لك بو شورش ۲. شيوانندن؛ شهفراندن؛ پهريشان كردن * شورانندن.

ههروهه: شوراندنى

■ **صفت فاعلى: شوراننده** (هورووژينهري) / صفت مفعولى: شورانده (هورووژيتراو) / مصدر منفى:

رژه؛ سرک؛ کهن؛ کههن؛ سؤ؛ کووشک؛
کاویشک؛ وردکه پیستی نیو مووی سهر.

☐ شورەى قلمى ☐ شورە

☐ شورە زدن: شورەدان؛ شورە لیدان: ۱. به جی مانەوہی شوینی خوینگەلی تراوہ له تراویکدا له سهر شتیک، پاش بوونە هەلمی ئاوەکەى «دیوارها شورە زده بود: دیوارەکان شورەیان دابوو» ۲. کرێژ لیدان؛ کرێش لیدان؛ کاژرەیزە کردنی پیستی سهر «سرت را خوب نشستى شورە زده: سهرت باش نه شورەووه شورەى داوه».

شورەزار / šûrezār، ها/: اسم، سیلەک؛ شورەکات؛ شوراخ؛ شامات؛ شورەزار؛ شورەک: ۱. زەوینی شورەدار ۲. زەوینی کە بە ھۆی خوینی زۆر ھوہ ڕووەکی تیدا نارویت.

شورەسازى / šûresāzi ☐ نیترايش-۱

شورى / šûri/: اسم، سویری؛ سۆلی؛ سوولی؛ شورى: ۱. تیرخوینی؛ دۆخ یان چۆنیەتى سۆل بوون «از شدت شورى نمى شود خورد: له تاو سویری ناخوړی» ۲. یه کێ له چوار چیژی سهرەکی که به پرزه کانی سهر زوان ههست ده کړی (وهک چیژی خوئ).

شوریدگی / šûridegi، ها/: اسم

۱. پەشوکاوی؛ شیواوی؛ شیرپۆی؛ پەڕیشانی؛ دۆخ یان چۆنیەتى پەشوکاو بوون ۲. /مجازی/ لیوہیی؛ لیواگی؛ شیتی؛ هەردەیی.

شوریدن / šûrîdan/: مصدر، لازم، // شوریدی:

راپەریت؛ می شورى: رادەپەرى؛ بشور (شورش کن): راپەرە // ۱. راپەرین؛ سهر هەلینان؛ سهر بەرز کردنەوہ؛ سهر بلند کردنەوہ؛ شلپین؛ سهریزپۆی و سەربادان لە ھەمبەر فەرمانی سەرتر و ھالەتى بەرخۆدان بە خۆ گرتن ۲. راپەرین؛ شۆران؛ بەرخوہدان؛ بەر خۆ دان؛ رابوون؛ ھەستانەوہ؛ وەستانەوہ؛ سەرھەلدان؛ بە گەل لە بەرانبەر دەسلەتدارانەوہ بەرەنگار بوونەوہ یان

ھەلینان؛ سەر بەرز کردنەوہ؛ سەر بلند کردنەوہ؛ سەر بزواندن؛ سەربزپۆی کردن «مردم شەھر شورش کردند: خەلکی شار راپەرین»:

شوریدن

شورشگر / šûrēšgar، ها؛ ان/: صفت. سەربزپۆ؛ یاخی؛ راپەرپو دژی دەولەت.

شورشى / šûrēši، ها؛ ان/: صفت. یاخی؛ راپەرپو؛ شیوارە؛ سەربزپۆ؛ ھاوبەش لە شورشی دژی دەولەت «سربازان شورشی بە پادگانهایشان بازگشتند: سەربازە یاخێەکان گەرانەوہ بو سەربازخانەکانیان».

شورگز / šûrgaz، ها/: اسم، دارگەز؛ دارگەزم؛ داریکی گەرمیانی له تیرەى گەز بە کۆتەرەى راست، چپۆی رەق و کەو، کە بو راپەرکردنی رەمل و چەوى رەوان لە ناوچە وشکاروہ کاندە دەیکێلن.

شورنرو / šûrnaro/: صفت، ئاونەچۆ؛ بە تايبەتمەندى نه چوونە ئاو لە شورندنا (بو پارچە):
آبنرو

شورو / ševro/: [فرانسوی] اسم، میشن؛ تیماج؛ شیرەو؛ پیستی بزى و مەرى لە دەباغ دراو کە سفت و پتەو و بو چى کرنى کيف، کەوش، کەمەربەند و... بەکار دەچى: شبرو

شورواشور / šûrvāšûr ☐ شور ۱

شور و شر / šûr-o-šar، ها/: [فارسی/عربی] ☐ شر و شور

شوروى / šo:ravî, šûravî/: [عربی] صفت.

شۆرايى؛ راپوژی؛ خاوەن نيزامیکى دامەزراو لە سەر ھاویری و راپوژکاریهوہ.

شورە / šûre/: اسم، [شیمی] ۱. نیتراتى سروشتى

پتاسیۆم کە ماکیکی سپی و بریتیه له پتاسیۆم، نیتروژن و ئوکسیژن کە لە شووشەسازى، بارووتسازى و کشتوکالدا بە ناوی کووت بە کار دەروا: شورەى قلمى ۲. شورە؛ کرپش؛ کرپژ؛ کرپش؛ کرپژ؛ نەمەس؛ کفگە؛ کەفشک؛ کەلەتۆر؛

هیرش کردنه سهریان * شورش کردن ۳. /قدیمی/ شله‌زان؛ شه‌مزان؛ شپزه بوون؛ شیوان؛ هه‌لزنرنگان؛ هه‌لزنرنگیان؛ شیویه‌ی؛ شه‌مزی؛ په‌شوکان؛ پشوکان؛ په‌شوکیه‌ی؛ پهریشان بوون؛ تیکچوون.

■ صفت مفعولی: شوریده (راپه‌ریو) /مصدر منفی:

نشوریدن (رانه‌پهرین)

شوریده ۱ / šūride، ها: /اسم، شووریده؛ جوړه ماسیه‌کی خوشخوړاکی ئاوی شوړه: ماهی شوریده

شوریده ۲: صفت. /دبی/ شیواو؛ په‌شیو؛ شیویاک:

۱. شله‌زاو؛ پهریشان؛ ئالۆز <زلف شوریده؛ زولفی شیواو> ۲. نەسره‌وته؛ هه‌دانه‌دهر؛ ئاوارام <دل شوریده؛ دلی شیواو>.

شوریده‌بخت / šūridebaxt، ها: /ان: /صفت.

/مجازی/ کلۆل؛ کرۆل؛ به‌بویه‌خت؛ به‌دیه‌خت؛ قهره‌بیه‌خت؛ چاره‌په‌ش؛ به‌رگه‌شته؛ رۆژره‌ش؛ قه‌شقه؛ بۆنه‌هاتوو؛ بۆنه‌هاتگ؛ بیولت؛ بارکه‌وتوو.

شوریده‌حال / šūridehāl: /فارسی /عربی /صفت.

/مجازی/ پهریشان؛ په‌شیو؛ شیواو.

شوریده‌خاطر / šūridexāter: /فارسی /عربی /

صفت. /مجازی/ په‌شو‌کاو؛ په‌شیو؛ بیربلاو؛ بیرئالۆز؛ تووشی پهریشانی زه‌ینی به‌هوی خه‌م و په‌زاره‌وه.

شوسه / šūse: /فارسی /جاده شوسه، جاده

شوشکه / šūške, šūšge، ها: /اروسی /اسم.

/قدیمی/ جوړیک شمشیری کورت که له رابردوودا ئه‌فسه‌ران ده‌یانه‌ست.

شوشه / šūše: /اسم. ۱. که‌سته‌ک؛ شقر؛ شیش؛

شمش ۲. ئاوپزه؛ بیجمیکی هه‌نده‌سی.

شوفاز / šofāj, šūfāj، ها: /فارسی /اسم.

شوفاز؛ شوفاژ: ۱. ده‌زگای گهرمای ناوه‌ندی که بریتیه له موتوری گهرمکری ئاو و دیگ یان خه‌زینه‌ی ئاوی گهرم و رایله‌ی له‌لووله و

را‌دیاتۆر، بۆ‌گهرم‌کردنی خانووبه‌ره یان کومه‌لیک له خانوبه‌ره‌گه‌ل: شوفاژ سانترال؛ حرارت مرکزی ۲. /گفتاری/ هه‌ر یه‌که له را‌دیاتۆرگه‌لی ئه‌وه ده‌زگایه <دست را‌بگذار روی شوفاژ بین داغ است: ده‌ست بنه‌سه‌ر شوفاژه‌که بزانه‌داخه>.

شوفازخانه / šofājxāne, šūfāj-، ها: /فارسی /

فارسی /اسم. شوفاژخانه؛ هۆده یان بینایه‌ک که ده‌زگای گهرمای ناوه‌ندی تیدا کار نراوه.

شوفازسانترال / šofājsāntrāl, šūfāj-:

فارسی / شوفاژ-۱

شوفازکار / šofājkār, šūfāj-، ها: /ان:

فارسی /فارسی /اسم. شوفاژکار؛ که‌سی که کاری دامه‌زاندن، درووس کردنه‌وه یان وه‌ری خستنی شوفاژه.

شوفر / šofor, šūfer، ها: /ان: /فارسی /اسم.

ئاژۆ، ئاژوان؛ ئاژوه؛ شو‌فیر؛ شو‌فیر؛ لی‌خور؛ رانبار؛ راننده؛ سه‌یاق.

شوفری / šoforî, šūferî: /فارسی /اسم.

ئاژوه‌ری؛ شو‌فیری؛ شو‌فیری؛ رانباری؛ راننده‌یی؛ کاری لی‌خورین /ئاژۆتن.

شوق / šowq, šo:q: /عربی /اسم. ۱. تامه‌زرۆیی؛

شه‌وق؛ ئۆگره‌تی زۆر به‌کاریک و شو‌ینگیر بوونی <خیلی به‌درس خواندن شوق داشت: گه‌له‌ک تامه‌زرۆیی بۆ‌ده‌رس خو‌یندن هه‌بوو> ۲. هیوا؛ ئاوات؛ ئاره‌زوو؛ هه‌وا <به‌شوق دیدن تو آمدم: به‌هیوای دیتنی تۆ هاتین>.

□ شوق داشتن: ۱. هۆگر بوون؛ شه‌وقن بیه‌ی

۲. تامه‌زرۆ بوون؛ ئاواته‌خواز بوون؛ ئاره‌زوومن /ئاواته‌واز بیه‌ی.

به‌شوق آمدن /سر شوق آمدن: هاتنه‌سه‌ر شه‌وق؛ هاتنه‌سه‌ر حه‌ز و تامه‌زرۆیی بۆ جی‌به‌جی کردنی کاریک؛ دلگهرم بوون به‌کاریک. هه‌روه‌ها: به‌شوق آوردن /سر شوق آوردن

سى پەل و رەنگى خۇلەمىشەو.

شوك / šowkat, šo:kat / [عربى] اسم، [ادبى]

شكۆ؛ ھنگوونگ؛ ھىزى وپراي ريز و گەورەيى.

شوكران / šowkarān, šo:karān / ھا: / اسم.

شەوگەرەن؛ دوورەست؛ زېگىژنۆك؛ مارەكوشە.

۱. پووەكىكە لە تىرەى گىزەر، گولەكەى لە

شېوہى چەتردايە، سېيە و قەدەكەى سەوزە،

پنكە-پنكەى سوورى تىدايە، تويكلەكەى بۆ

دەماخ كەردن بە كار دى. بۆنىكى پيس وەك

بۆنى مشكى لى دى. ماكىكى ژەهرى سېرەرى

لى دەردەھىزىت بە ناو «كونىن» يا

«كونوسىن» جاران دەرخواردى تاونباران دەردا

بۆ كوشتيان ۲. ژەهرى بەرھەمى ئەم گيايە.

شوكولات / šokolāt, šūkūlāt / [فرانسوى]

شكلات

شوكە / šok(k)e / [فرانسوى] صفت. شۆكە؛

راچلەكاو؛ داچلەكاو؛ راچەنيو؛ داتروسكاو؛

داخوړپاو؛ ئەوہشوكيا؛ تووشيارى راچەنين.

شوگون / šogūn / ھا: / [؟] اسم، شوگون؛ نيوى

ھەر يەكە لە فرماندەگەلى ژاپونى لە سەردەمى

فتواليدا (لە سەدەى ۱۲ تا سالى ۱۸۶۷ زايىنى)

كە بە شيوہى پاوشايەتى حكومەتيان دەکرد.

شولا / šowlā, šo:lā / ھا: / اسم، كەپەنەك؛

كەپەنەك؛ كەرك؛ كەچە؛ قاپووت؛ تاتكى؛ جۆرى

فەرەنجى ئاودامانى بىقۇل و بەرواز كە زۆرتر

شوانان و كۆچەرەن لەبەرى دەكەن.

شوله / šowle / اسم، سنىرگە؛ سەرەنگۆلك؛

سەرەروانك؛ سەرەرانگۆلك؛ سەرەرانگۆلك؛

سەرەتۆلك؛ سەرەگۆلك؛ سەرەخۆرگە؛

سەرەنۆلك؛ سەرەورگە؛ سەرەوړگا؛ گىفك؛

گىفلان؛ گىفەلان؛ گىفەلانك؛ گۆفك؛ گۆفك؛

گۆفكە؛ گۆفك؛ گۆفكە؛ جىگەى پزاندىنى

شياكە و پەيىن.

شوم / šūm / [از عربى] صفت. بەدودم؛ بەدورم؛

بەدەفەر؛ بىقەر؛ سمسك؛ شووم؛ كۆدقەلىن؛

شوق و ذوق / šowq-o-zowq, šo:q-o-zowq /

[عربى] اسم، دل وداوين؛ تام و تامەرزۆيى؛ ھەز و

شوق؛ تامەرزۆيى و ئۆگرەتى ھاوړى لەگەل

خۆشچاليدا «نمىدانى با چە شوق و ذوقى كار مى کرد:

نازانى بە چە دل وداوينىكەوہ كارى دەکرد».

شوك / šok / ھا: / [فرانسوى] اسم، [بژشكى]

شوك؛ شۆك؛ راتلەكان؛ راتەكان؛ شيوانى

گەربانى خوين بە ھوى گەزن يان نەخۆشينىكى

ئاستەمەوہ كە زۆرتر بەھوى دابەزىنى بارستايى

خوينەوہ بەدى دى و دابەزىنى گوشارى خوين،

دلەكوتە، رەنگ پەربوى، بىقۇرەيى، تينوويەتى

و پيستی سارد و چەسپن لە نيشانەكانىەتى:

شك

☐ **شوك الكتريكى** / برقى: راچلەكانى كارەبايى؛

شۆكى بەھوى ليكەوتنى كارەباوہ، چ بە

ناويستى و پىكەوت، يان بە دەزگايەكى

تايبەتى بۆ دەرمانى ھىندىك لە

نەخۆشيگەلى پەوانى، يان بۆ وەكار

خستەنەوہى دلى راوہستاو.

☐ **شوك دادن**: شۆك ليدان؛ شۆك پيدان؛

پىكەتيانى شۆك لە لەشى گيانداردا «قلىش

ايستادە بو، مجبور شەند بە او شوك بەھند: دلى لە

ليدان كەوتبو، ناچار بوون شوكى پيدەن».

شوك وارد شدن: شوك ليدران؛ شوك

پيدران؛ شۆكيايوہ؛ پىكەتاني دۆخى شۆك لە

گيانداران. ھەروہا: شوك وارد کردن

شوکا / šūkā / ھا: / اسم، شووکا: ۱. گەوہزە

گرگنە؛ جۆرىك گەوہزنى پچووکی كولۆك

سپى و دوو دريژە كە ھەر نيرەكانيان شاخى

ھەيە و بە شەش تا ھەشت لق و برى جار

زۆرتريشەوہ دەبينرى ۲. شەمكۆر؛ جۆرى

ئاسكى يەكسالەيە لە بزەكپوى دەچى و

دووشاخى كلۆرى چەماوہى ھەيە ۳. فيلەگىجە؛

فيلەگىژە؛ گۆزەن؛ شور؛ شوول؛ ئاور؛ مارخۆر؛

جۆرى كەلەكپوى بە كلكى كورت و دوو شاخى

شوهر داد: پاره که کچه گه وره کھی دا به شوو
 ۲. /مجازی/ به فیروندان؛ له کیس دان؛
 فهوراندن؛ له دهست دان؛ فوو دهی؛ مفت
 شتیک له دهست دان «قالی به آن خوشگلی را
 شوهر دادی، رفت!؛ قالی بهو جوانیهت دایه شوو،
 چوو؟!».

شوهر کردن: میزد کردن؛ شوو کردن؛ شووی
 کرن؛ شی کردن.

شوهر خاله /šowharxāle, šo:harxāle/;
 [فارسی/ عربی] /اسم، شووی پوور؛ شووی میمک؛

شوو مه تی. هه روه ها: شوهر خواهر؛ شوهر عمه
شوهر دار /šowhardār, šo:har-/؛ صفت.

شوودار؛ شووداره؛ میزد دار؛ به میز؛ زنی شوودار.
شوهر داری /šowhardārī, šo:har-/؛ اسم.

۱. شووداری؛ لیوه شاوه وی و لیتهاووی بۆ به ختو
 کردنی شوو «کمی هم به دخترت شوهر داری یاد ده!»

نه ختیکش شووداری فیرو کچه کت که! ۲.
 که یوانووی؛ بنه وانی.

شوهر ننه /šowharnane, šo:har-/؛ اسم.

[گفتاری] باوه پیاره؛ زره باب؛ زره باب؛ باب هه لک؛
 پیاوی جگه له بابی که سیک، که ده گهل

دایکیدا زه ماوه نی کردی.

شوهر یابی /šowharyābī, šo:har-/؛ اسم.

کار یان ره وتی کردو کوش بۆ دوزینه وهی پیاویکی
 له بار بۆ زه ماوه ند ده گهل ژنیکدا؛ میزد نانه وه؛

شوو نانه وه.

شوی ۱ /šûy/؛ ها: /اسم، /ادی/ شوو؛ میزد: شوو
 - **شوی** ۲: پیوازه - شوو؛ بشوو «رختشوی؛ جالشوو».

- **شویان** /šûyān/؛ پیوازه - شووران: ۱. کار یان
 ره وتی شووردن «مراسم قالی شویان: ری و ره سمی
 قالی شووران» ۲. که سانی که کار یان شووردن بیت
 «قالی شویان: قالی شووران».

شوید /šivîd, ševîd/؛ شیت
شویدی /šivîdi, ševîdi/؛ ها: /اسم، گیایه کی
 رازیتنه یی به لق و پوی دریتی چه ماوه و گهلای

کوچکره ش؛ گوناته؛ نه حس؛ به هوم؛ قدوش؛
 بهش؛ جووت قوشه؛ قه شان؛ قوشقه؛ قوشه؛
 قوشمه: ۱. ناپیروژ؛ ناله بار و کوله زهره ر «خادھی
 شوم؛ شب شوم؛ روودای به دودم؛ شهوی شووم»
 ۲. هوی ناوه ها رووداویک «عقیده داشتند جغد شوم
 است: پروایان وا بوو که کونده بوو به دودمه».

شومن /šowman, šo:man/؛ ها: [انگلیسی] /اسم،
 به زمگیر؛ گوبه ندگیر؛ پیاوی که کاری به زمگیری
 بی «آزاد شومن شده بود و شو اجرا می کرد: نازاد بیووه
 به زمگیر و به زمی ده گهلاند».

شومی /šûmî/؛ از عربی /اسم، به دودمی؛
 قوشه یی؛ قوشمه یی؛ شوومی؛ به ددیه ری؛

بی فهری؛ گوناته یی؛ به شی؛ هومی؛ دوخ یان
 چونه تی به دودم بوون «شومی این کار دامن همه را
 می گیرد: به دودمی نه م کاره داوینی گشت
 ده گریته وه».

شومیز /šomîz/؛ [فرانسوی] شُمیز
شومینه /šomîne/؛ [فرانسوی] شُمینه

شونیز /šonîz/؛ سیاهدانه

شوونست /šovînîst, šovonîst/؛ ها: [فرانسوی]
 صفت. شوفینست؛ زید پهرست.

شوونستی /šovînîstî, šovonîstî/؛ [فرانسوی]
 صفت. شوفینستی؛ زید پهرستی؛ پیوه ندیدار یان

سه ره به شووفینیز مه وه «گرایشهای شوونستی؛
 ئوگره تیه شوفینستی کان».

شوونیسیم /šovînîsîm, šovonîsîm/؛ [فرانسوی]
 /اسم، شوفینیزم؛ شوونیسیم؛ نه ته وه پهرستی

له راده به در و دوور له ناوه ز.

شوهر /šowhar, šo:har/؛ ها: /اسم، شوو؛
 شووی؛ شی؛ میزد؛ میزد؛ میزد؛ میزد؛

مهرن؛ هاوسه ری ژن؛ پیاوی که له گهل ژنیکدا
 زه ماوه ندی کردی.

شوهر دادن: دانه شوو: ۱. به میزد دان؛ به
 شوودان؛ دای شوو؛ شوو دهی؛ کج یان ژنیک

ماره کردن بۆ پیاویک «پارسال دختر بزرگش را

هورووژاند.

☐ شهر بازی: شاری یاری؛ کایه کو؛ شاری کایه؛ شوینیک به دامه زراوه و نامرزی پیویست بؤ گمه و رابواردن، به تاییهت بؤ مندالان. شهر هرت: /مجازی/ شاری هه رکی - هه رکی؛ شاری هه رکه بؤ خوی؛ شاری بی قانون و بی سهره و بهره.

شهر آشوب^۱ /šahrāšûb/؛ اسم، شه هراثشووپ؛ ۱. /موسیقی/ نیوی به زمیک له مووسیقیای ئیرانیدا ۲. ناوی جوریک شیعه سه بارهت به پیشه وه ران و پیشه گه لی جوراوجور. شهر آشوب^۲: /ادبی/ شارشویین؛ شارانشتیو؛ شیوه نه؛ پیشه له نه و تینه؛ کتکه نه فتینه. شهر بانی /šahr(e)bānī/، ها: /اسم، شارهوانی؛ ریکخواهیه کی چه کداری بؤ پاراستنی قانون و هیمنی شاران.

شهر بندان /šahrbandān/، ها: /اسم، گه ماروی شار؛ کاری دهوره دانی شار بؤ داگیر کردنی. شهرت /šohrat/، ها: /عربی/ اسم، ناوبانگ؛ شورهت: ۱. دهنگ و ناو؛ نیوبانگ؛ ناف دهنگ؛ ناوازه؛ دهنگان؛ دؤخ یان چونیته بی به ناوبانگ بوون ۲. فامیلی؛ ناوی بنه ماله یی.

☐ شهرت دادن: /گفتاری/ دهنگ و دؤ داخستن؛ قیل و قال داخستن؛ قاو داخستن؛ بلاو کردنه وه؛ دهنگو داخستن «در شهر شهرت دادن» که قرار است کودتا بشود؛ له شار دهنگ و دویان داخست که برپاره کوودها بی». شهرت داشتن: ناو دهر کردن؛ به ناوبانگ بوون؛ ناسیاو بوون؛ ناوبانگ دهر کردن؛ نامدار بیهی؛ ناو داخستن «به درستکاری و مردمداری شهرت داشت؛ به درووسکاری و خه لک دؤستی ناوی دهر کردبوو». ههروه ها: شهرت یافتن

شهرت پرست /šohratparast/؛ [عربی/ فارسی] شهرت طلب

شهرت طلب /šohrat.talab/، ها: /ان: [عربی]

صفت. ئاوازه خواز؛ خوازیاری ناودار بوون.

ههروه ها: شهرت پرستی؛ شهرت طلبی

شهر دار /šahrdār/، ها: /ان: /اسم، شاره دار؛ شاردار؛ باژیرقان: ۱. به پتوه بهری مه زینگه ی شاره داری «شهردار کرمانشاه: شاره داری کرمانشان» ۲. /مجازی/ ئه ندائی له کومه لیک (بنه ماله، خویند کارانی نووستنگه یه ک، به ندرکراوانی سلوولن) که به هه لبراردن یان نۆره یی خزمه ته گشتیه کان وه ئه ستۆ ده گرئ.

شهر داری /šahrdārī/، ها: /اسم، شاره داری؛ باژیرقانی؛ ریکخواهیه بی که وه ئه ستۆگری خزمه ته کانی نیو شار بی (وه ک درووس کردن و پاراستنی شه قامه کان و پارکه کان و خاوین کردنه وه ی شار و ...) .

شهر سازی /šahrsāzi/، ها: /اسم، شارسازی؛ کار یان رهوتی شار درووس کردن.

شهرستان /šahrestān/، ها: /اسم، شار؛ باژیر؛ شارستان، به شیک له پاریزگا، به ئاسایی بریتیه له یه ک یان چهن شار و شارۆچکه و دیهاتی به ئاقاریوه.

شهرستانی /šahrestānī/، ها: /صفت، باژیری؛ شارستانی؛ پیوه نیدار یان سهر به شاره وه «لهجه ی شهرستانی: زاره وه ی شارستانی».

شهر فرنگ /šahrefarang/، ها: /فارسی/ از فرانسوی/ اسم، ده زگای پیشاندانی نومایش له کوندا به شیوه ی ئۆده یه کی بچووکی گواستنی که تماشاجیه کان ده یانتوانی به چاو پیوه نان له رۆچنه کانی سهیری بکه ن.

شهرک /šahrak/، ها: /اسم، ۱. شارۆچکه؛ شارۆکه؛ باژیر ۲. شاره ک؛ کومه له خانوویه ک به دامه زراوه گه لی شاریه وه (وه ک: ئاو، کاره با، ته له فوون؛ شه قام، و فرۆشگه و ...) به لام گچکه تر له شار و له بواری مه زینگه ییه وه به شیک له شار.

شهرنشین /šahrnešīn/، ها: /ان: /صفت.

شہلا /šahlā/: [عربی|صفت. ۱. چاوباز؛ کہ زال؛ چاوی کہ درشت و جوان بی ۲. کال (بؤ چا).

شہلہ /šahle / [؟]: [اسم. توپڑہہ زی چہوری لہ سہر گوشتی سوور (بیجگہ لہ دووگ): **شہرہ**

شہلہ وشہید /šahle-vo-šahîd / [؟]: [عربی|صفت. **گفتاری** / شہل وپت؛ شہل وکوت؛ لہت وپت؛ لہ کار کہ وتوو بہ ہوی شہ کہ تی یان زیان دیتنہوہ.

شہناز /šahnâz / [اسم. شہناز؛ لہ ہہواکانی مووسقای ئیرانی؛ گوشہ یہک لہ دہز گای شور.

شہوات /šahavât / [عربی|جمع **شہوت**

شہوانی /šah(a)vânî / [عربی|صفت. ٹالوشی؛ گانہک (بؤ پیاو)؛ گانہکی / زنہک (بؤ زن) پیوہندیدار یان سہر بہ خواستی جنسیہوہ.

شہوت /šahvat / [عربی|اسم. ٹالوش؛ ہاش؛ ٹارہزوو / حہز / مہیل و خواستی زور، بہ تاییہت جنسی.

شہوت کلام: زورویژری؛ فرہبیژری؛ حہز بہ قسہی زور کردن.

شہوت انگیز /šahvatangîz / [عربی|فارسی|صفت. ٹالوشاوی؛ ہوی ہاندانی خواستی جنسی. **شہوت پرست** /šahvatparast / [عربی|فارسی|صفت. ٹالوشن؛ ٹوگرہتی زور بہ کردہوی جنسی.

شہوتران /šahvatrân / [عربی|فارسی|صفت. بہ ٹالوش؛ زنہک (بؤ پیاو)؛ حہشہری (بؤ زن)؛ ٹہلور؛ شاوہتی؛ بہ حہز و کردہوی جنسی زورہوہ. **ہہروہا**: **شہوترانی**

شہود /šuhûd, šohûd / [عربی|اسم. ۱. جمع **شہاد** ۲. ناگہداری راستہوخو و بی ناونج.

شہودی /šuhûdî, šohûdî / [عربی|صفت. دیار؛ خویا؛ خویان؛ دیتنی: ۱. بہرچاو؛ دیاردہر؛ بہ تاییہتمہندی دیتران بہ چاو ۲. گونجاو بؤ تیگہیشتنی راستہوخو و بی ناونج.

شہوی /šahavî / [عربی|صفت. ٹالوشی؛ شہوہتی؛ پیوہندیدار یان سہر بہ شہوہتہوہ.

شارنشین؛ باژیری؛ شاری؛ دانیشٹووی شار. **ہہروہا**: **شہرنشینی**

شہروند /šahrvand / [ان / اسم. شاروہر؛ شاروہمند؛ شارستانی؛ شارسانی؛ شاری؛ کہسی کہ بہ خہلکی شار یان ولایتیک دپتہ ژمار و لہ مافی ویدا بہ شدارہ. **ہہروہا**: **شہروندی**

شہرہ /šahre / **شہلہ** **شہرہ** /šohre / [عربی|صفت. **ادبی** / بہ ناوبانگ؛ ناودار؛ ناسراو؛ ناوبہدہر (بہ آزادگی و مردمداری شہرہ بود؛ بہ نازادہیی و مرؤفدوستی بہ ناوبانگ بوو).

شہری /šahrî / [ان / صفت. شاری؛ باژیری؛ پیوہندیدار یان سہر بہ شاروہ (جوان شہری؛ لاوی شاری).

شہریار /šahrîyâr / [ان / اسم. **ادبی** / شاریار؛ شالیار؛ شالیار؛ شا؛ پاوشا؛ پادشا.

شہریاری /šahrîyârî / [اسم. **ادبی** / شاریاری؛ شالیاری؛ پاشایی؛ شایی؛ پادشایی؛ پاوشایی؛ پالشایی.

شہریت /šahrîyyat / (!) [فارسی|عربی|اسم. شارستانیہتی؛ شارسانیہتی؛ دؤخ یان چونیہتی شار بوون و ہہبوونی تاییہتمہندیگہلی شار (آن روزہا قروہ اسمش شہر بود ولی شہریت نداشت؛ ٹہو رؤژانہ قوروہ ناوی شار بوو بہ لام شارستانیہتی نہبوو).

شہریور /šahrîvar / [اسم. خہرمانان؛ مشتاخان؛ شاریور؛ ناخر مانگی ہاوین؛ مانگی شہشہمی سالی ہہتاوی ئیرانی کہ ۳۱ رؤژہ.

شہریہ /šahrîyye / [ان / اسم. مانگانہ؛ نرخہی کہ لک وەرگرتن لہ خزمہتگہلی دامہزاروہیکہ بؤ مانگیگ (یا خو بؤ ماوہیکہ، ترمیک، سالتیک، ...).

شہسوار /šahsavâr / [ان / اسم. **قدیمی** / شاسوار؛ سوارخاس؛ سوارچاک؛ شوہسوار؛ کہلہسوار: ۱. سواری جہنگی؛ سواری جہنگاوہر ۲. شوالیہ.

ریخۆلوه ده گاته ههموو جهستهوه.

شی ۶ / sey، ها؛ اشیا؛ [عربی] اسم، شت؛ چت؛ چشت؛ چیش؛ چپو؛ تیش؛ تشت؛ ئهشت؛ ئهشته؛ ئاتک؛ ناها؛ ۱. بوونهوهری بی گیان، به تاییهت ئهوهی که بگوئیریتهوه «شی کوچک؛ شی قیمتی؛ شتی چکۆله؛ شتی بایه خدار» ۲. / فلسفه / ئهوهی بزانی، بناسری و له بارهیهوه بریار بدری.

شیب / šib، ها؛ / اسم، نشیو؛ لیژ؛ لیژیایی؛ لیژهی؛ لهپ؛ خویر؛ سه ره ولیژیایی؛ سه ره ولیژی؛ سه ره خواری؛ سه ره خواری؛ سه ره واریی؛ سه ره خواری؛ داخ؛ ئه ندازهی لادانی به ره خواری له ئاستی ئاسودا «از شیب رودخانه به طرف پایین سرازیر شدیم؛ له نشیوی رووباره کهوه به ره خواری هاتین».

▣ **شیب تند؛ لالیژ؛ تیژ؛ لیژی تیژ؛ خه شیتولک؛ خه شیقولک.**

شیددار / šībdār؛ / صفت، نشیو؛ لیژ (سطح شیددار؛ رووپه ری لیژ).

شیب راه / šībrāh؛ / اسم، لیژه ری؛ به شیک له ریگا که دوو ریگه ی بان و خواری ده گه یه نیته یه ک و لیژ و یه کلایه نه یه؛ شیب راهه

شیب راهه / šībrāhe؛ / شیب راه

شیبک / šībak؛ / اسم، خلیسکه؛ ره مپ؛ زووپه ریکی کانزایی لووس و لیژه بو سانا کردنه وهی بار کردن بان بار داگرتن له ماشینی باره بهر.

شیپسی / šīypsi؛ [روسی] / اسم، چاپ، قدیمی / شیپسی؛ هه مۆریکی بچوکی کانزایی که پیتی چاپی پی هه لده گیرا.

شیپور / šeypūr، ها؛ [سریانی] / اسم، بۆریه؛ توتوک؛ که رنه؛ بۆری؛ شه پیوور؛ سازیکی بایی کانزایی، به شیوهی لووله یه کی دریز و چه ماوه که سه ره که ی هه راهه و هیندیک کیل و دوگمه ی له سه ره.

شهید / šahīd، ها؛ ان؛ شهیدا؛ [عربی] / اسم، شهید؛ شه هیت؛ شه هی؛ که سی که له ری خه بات بو ئامانجه کانی ده کوژری.

شهیر / šahīr؛ [عربی] / صفت، / ادبی / به ناوبانگ؛ ناودار؛ نامدار؛ ناسراو؛ به ناو؛ ناسیاگ؛ ناسیاو (شاعر شهیر؛ شاعیری به ناوبانگ).

شهیق / šahīq؛ [عربی] / اسم، ۱. هه ناسه؛ کار و ره وتی هه ناسه دان؛ هه ناسه هۆر کیشته ی / دای ۲. / قدیمی / زه؛ زه ره؛ سه ره؛ دهنگی گویدریژ.

شیاد / šayyād، ها؛ ان؛ [عربی] / صفت، چه تله مه؛ ده سپر؛ فیلباز؛ ته له که باز؛ داوباز؛ هه وقه باز؛ گغنی باز؛ گورگه؛ ساخته چی؛ قه لبه زهن؛ قه لبه زهن؛ گزیکار؛ خاوهن خوو یان ئۆگره تی به خه له تاندنی خه لکی بو قازانچی خۆ. هه ره ها؛ شیدادی

شیار / šiyār، ها؛ / اسم، درز؛ ده رز؛ شوین؛ شیر؛ شووین؛ شه قار؛ شوین و له له؛ قلیش؛ گاز؛ تره که؛ قلیش؛ قلیشه؛ چالگه لی باریک و دریز و نه ک زور قوول له رووپه ری شتیکدا.

▣ **شیار زدن** شیار کردن

شیار کردن؛ کنایی / شیف برین؛ هیل دانی زهوی بو کیلان؛ شیار زدن

شیاردار / šiyārdār؛ / صفت، شه قاردار؛ به درز؛ قلیشدار؛ درزدار.

شیارزنی / šiyārzanī؛ / اسم، کار یان ره وتی شیف برین؛ هیل دان «اگر شیارزنی این زمین تمام بشود، می توانیم نشاها را بکاریم؛ ئه گه ر شیف برینی ئه م زهویه دواپی بیت، ده توانین شه تله کان بکیلین».

شیاطین / šayātīn؛ [عربی] جمع شیطان

شیاع / šiyā؛ [عربی] / اسم، / ادبی / کار یان ره وتی بلاو بوونهوه؛ دهنگۆ داکه فتن؛ قوو داکه وتن.

شیاف / šiyāf، ها؛ [عربی] / اسم، شاف؛ پووشله؛ پووشله؛ ده رمانیکی قووچی بچووک و پتر رۆنابوه که به تینی لهش ده تویته وه و له

شېپورچى / šəypûrçi / ھا: ھان: / [سرىيانى / تۈركى] / سىم. كەڭ ھەناچى؛ شەپپورچى؛ بۆرىەژەن؛ كەسىڭ كە كارى ژەندى كەڭ ھەنايە.

□ **شېپورچى يىزىد و طبال امام حسين بودن:** /تەبرىض/ ھەلخواز و خەيان بوون؛ سەگى دوولاولەر بوون؛ لەگەل دزا دز و لەگەل كارواندا سەرقاقلە بوون؛ بە كەرەپشك وتن ڤاكە و بە تاژى وتن بېگرە؛ ھارىكارى كردنى دوولايەنى پېشېركې.

شېپورە / šəypûrə / ھا: / [سرىيانى / فارسى] / سىم. پزانە؛ پزىنەك؛ ئامرازى يان بەشى لە كەرەسەيەك بۆ پزاندى تراو (وەك ئاوپزىنە)

شېپورى ^۱ / šəypûrî / [سرىيانى] / سىم. شەپپورى؛ گولە كاردوو؛ گولە كاردى؛ گولە ھاز؛ گولە خاز؛ گولئىكى ھەمە رەنگەي گەلاپانە، لە شەپپور دەكا.

شېپورى ^۲: صفت. شەپپورى؛ كەڭ ھەنايى؛ كەڭ ھەنايى <گل شېپورى؛ بوق شېپورى؛ گولئى شەپپورى؛ بوقئى شەپپورى>.

شېخ / šəyx / ھا: شېوخ؛ مشاىخ: / [عربى] / سىم. شېىخ؛ شەيخ؛ پېر: ۱. سەرنائىك بۆ ئەو كەسانە كە مەلايان دىندارن ۲. سەرۋىكى ھۆزە ھەربىيەكان.

شېخ السفرا / šəyxossofarā / [عربى] / مَقَدَّمُ السُّفْرَا

شېخك / šəyxak / ھا: / [عربى / فارسى] / سىم. سۆفلىق؛ سۆفلىك؛ دەنكە تەزىيىچى جىاواز لە دەنكەكانى تر، كە لە ھەر تەزىيىچىكدا دوو دەنكى وا بە مەودايەكى يەكسان لەوانى تر ھەيە.

شېخ نىشىن / šəyxnešin / ھا: / [عربى / فارسى] / سىم. شېىخ نىشىن؛ ھەرىمىي ھىكۈومەتى شېىخە ھەربىيەكان.

شېخى / šəyxî / ھا: / [عربى] / سىم. شېىخى؛ ھەر يەكە لە شوئىن كەوتوانى دەستەي ئايىنى

شېىخىيە.

شېىخە / šəyxîyyə / [عربى] / سىم. شېىخىيە؛ تاقمىك لە موسولمانانى شېىعەي دوازە ئىمامى كە خۇيان بە شوئىن كەوتووى شېىخ ئەحمەدى ئىحسايى (۱۱۶۶-۱۲۴۱ كۆچى-مانگى) دەزانن.

شىدا / šəydā / [آرامى] / صفت. شەيدا: ۱. ھەوايى؛ ئاپتەر؛ گىرۋدەي ئەوئىيىكى شىتتەنە ۲. تووشىارى گىرۋدەيى ئەوئىندارانە (وەك: شادى، خەم، پەژارە و توورەيى) كە پەيتاپەيتا بە ھۆي دلدارى يان ئۆگرەتى زۆر بە كەسى يان شىتتەكە ھەبەدى دى ۳. /روانشناسى/ خوليا؛ مانياك؛ تووشىارى شىتتى ماوئىي.

شىدائى / šəydāî / [آرامى / فارسى] / شىدائىي **شىدائى** / šəydāî / ھا: / [آرامى / فارسى] / سىم. شەيدائى؛ ئاپتەر: ۱. ئەوئىنى شىتتەنە ۲. ھەيەجانى وىڭراي چالاكى زۆرى زەينى و جەستەيى، كەردەھى شىپىز و بەرزەفەرى ۳. /روانشناسى/ خوليايى؛ شىتتى ماوئىي *

شىدائى

شېر / šîr / سىم. ۱. شېر؛ شوت؛ تراوى كە لە لۆي مەمكى گواندارانى مېوئىنە ھەبۆ بىرئوى ساواكانيان دەدەلئ ۲. /ھا: ھان: / شېر؛ گىانە ھەرى گواندارى گەورەي گۆشتخۆر و (زۆرتەر) شەو ڤاو، بە پېستى گەنمى، كلكى درېژ و گولئىنگدار، نېرەكەي بە يالى چىرى رەش يان قاوئىي تۆخەو، كە لە ناوچەگەلى ئاواق يان كوئىستانى (قامىشەلان، مېشەلان، زىوارى لېرەواران) ولاتانى گەرمەسىرى، بەتايىبەت لە ئافرىقادا دەزى ۳. /نجوم/ شېر؛ ئەسەد؛ وئىنەي پىنجەم لە وئىنە گەردوونىەكان: اسد ۴. /ھا: شېر؛ شېرە؛ شېراو؛ موسلوخ؛ بەلوغە؛ ئامرازىك بۆ بەردان و بەستنى تراوى كە لە لوولە، دەرە يان خەزىتەيىكدايە ۵. شېر؛ ئەو دىوئى سىكە كە وئىنەي پىوئەيە، بەرامبەرى خەت ۶. /گفتارى/ شىلە؛ شېر؛ شېرەي گىا و دار ۷. /مجازى/ دلئىر؛

ئاڭا؛ بوڭر؛ مېرخوز؛ مېرخاس؛ عه گيد؛ نه ترس؛
زاتدار.

☐ **شیر آتش نشانی:** شیرى ئاورته مېرىنى؛ شیرى
ئاگر کوژاندنەو؛ شیرى ھەلجىجانی ئاوى بە
تەوژم بۆ کوژاندنەو؛ ئاگر كە بە ھەماراوى
شار ھو بەندە.

شیر استرلیزە: شیرى ئیستیرلیزە؛ شیرى كە
ماكى نەخۇشى ھېنەرى تېدا لە نېو براوہ.

شیر برفى: /كنای/ پالەوان پەمە؛ لۆپەبەلم؛
مروڤى بە روالەت خۆ بە ھیز دانەر و بە
کردەوہ ناتەواو و لى نەھاتوو.

شیر بى يال و دم: /مجازى/ ۱. فشه؛ فشه لۆك؛
كارى پووج ۲. داربەلەك؛ دەسەلاتدارى
روالەتى.

شیر پاستوریزە: شیرى پاستوریزە؛ شیرى كە
كارى پاستوریزاسیونى لە سەر کراوہ و ماكى
نەخۇشى لى براوہ.

شیر خشک: شیر وشک؛ شیرى وشک؛ شیرى
كە ئاوەكەيان گرتووہ و بە شیوہى گەرد
دەریان ھیناوە تا بۆ ماوہیەكى درېژ
بمېنیتەوہ.

شیر خودکار: شیرى خۆمەش؛ شیرى كە بە
ھۆى دۆخىكى تايبەتەوہ (وہ کوو زۆر بوونى
بارستايى تراو لە نېو خەزینە، يان بە شتېك
گیرانى شیرەكە) باز و بەستە دەبى.

شیر دريایی: شیرى زەريایی؛ شیر دريایی؛
گیانەوهرىكى بېچووژای راوچپە كە لە قەراخى
ئاو دەژى، مەلەوانى چاكە و ماسى راو دەكا.

شیر عسلى: شیر—ھەنگوین؛ شیرى كە
خەستیان کردۆتەوہ و ھەنگوین يان ماكى
شیرينيان لى زیاد کردووہ.

شیر فشارى: شیرى گوشارى؛ شیرى كە بە
قامک پتوہنانى دوگمەيەك دەكەوتە كار.

شیر فلکە: شیر فەلەكە؛ شیرىك بە سەرىكى
چەرخ ئاساوە بۆ کردنەوہ و بەستنى گەرانى

تراو لە نېو رايەلەيەكدا (وہك لوولەكيشى ئاوى
خانووہەرە يان گازى گەرەكېك).

شیر کوچک: /نجوم/ كەلوپەكى بېچووكى
ئاسمانیە لە باكوورى گۆى زەوى لە نېوان
وینەى ورچى گەورە و شیردا: **اسد اصغر**

شیر کوهی: شیرى كىوى؛ ھەردەشیر؛
گیاندارىكى گواندارە لە رېزى گوشتخۆرەكان،
لە ئەمريكا دەژى، دەنگى قېژەئاسا و رەنگى
خورمايى تۆخ بەرەو قاوہى و بېچوہكانى
خەت يان خالدارە: **كوگار؛ پوما**

شیر ماک: زەك؛ زەك؛ ژاك؛ زاك؛ فرشك؛
فریشك؛ فرچك؛ گووش؛ خەلپووت؛
فرەندوول؛ شیرماک؛ فلە؛ شمە؛ فرشە؛ زەك؛
فرى؛ فرو؛ خرندۆل؛ خەلەندۆر؛ قاقنە؛ لىوہ؛
لوى؛ زەھا؛ گوچ؛ شیرى زنج؛ شیرى چەور و
خەستى گوان/مەمك، چەن رۆژ پېش يان
پاش زابین.

شیر مرغ: /مجازى/ ۱. شیرى چۆلەكە؛ شاخى
مېروولە؛ شۆتوو مېرچلئى؛ شتى ناياب و
نەگونجاو ۲. /گیاه شناسى/ جافیلۆكە؛ گیاخە؛
شیرى بالندە؛ ڤووەكېكە بۆ جوانى لە باخچە
و بېساندە ئەكىلدەرى، لە تاقمى شلیرە بە
گەلای درېژ و وشك، گولئى ھېشووپی
سپېكەلە يان كەسك یا خۆ زەردەوہ، لەم
ڤووەكە سرېش بەرھەم دئ.

شیر مئی زى: شەرەبەتى مەنیه زى؛
ھیدرۆكسىدى مەنیه زېۆم كە بە شیوہى
تراوئىكى شیرى رەنگ بۆ كەم کردنەوہى
ئەسیدى گەدە بە كار دېت.

☐ **شیر بە شیر آوردن:** شیراوشیر کردن؛ شیر بە
شیر بوون؛ سگ و زا کردن لە مەوداگەلئىكى
كورتدا و پېش لەوہى كە مندالى پېشوو لە
شیر برايتەوہ.

شیر خام خوردن: /كنای/ ۱. لە گوئى گادا
خەوتن؛ كەمتەر خەمى کردن؛ خەستە پەشت

سهره‌بهره‌ی کاریک «با مرگ پدرش شیرازه‌ی کارها از هم کسخت و کار بچه‌ها به گدایی کشید؛ به مردنی باوکی پەتی کاریان پسا و منداله‌کان که‌وتنه سوال کردن».

شیرافکن /šīrafkan/: صفت. شیرگر؛ شیرکوژ؛ زۆر دلیر و به‌هیز «جوان شیرافکن: لاوی شیرگر». **شیراندام** /šīrandām/: صفت. /مجازی/ زنتۆل؛ که‌له‌گه‌ت؛ تیک‌سمراو؛ تیک‌سمپریاگ؛ خاوه‌ن جه‌سته و شان و باهووی به‌هیز.

شیربان /šīrbān/: ها؛ ان؛ /اسم. شیره‌وان؛ که‌سێ که ئه‌رکی راگرتن و پاراستنی شیرێ وه‌هسته‌وه (له باخی وه‌حش، سیرک و ...دا).

شیربرنج /šīrberenc/: /اسم. شیربرنج؛ برنج‌به‌شیر؛ شوتین؛ خۆراکی که له کولاندنی برنج له نیو شیردا دروست ده‌بی.

شیربها /šīrbahā/: /اسم. قه‌له‌ن؛ قه‌له‌ند؛ قه‌ره‌ن؛ قالان؛ که‌له‌ن؛ شیربایی؛ شیروایی؛ نه‌خت؛ پاره یان مالی که زاوا (یان بنه‌ماله‌که‌ی) له کاتی زماوه‌نددا ده‌بی بیدەن به بنه‌ماله‌ی بووک.

شیرپاک‌خوردە /šīrepāxorde/: ها؛ /صفت. /کنایی/ حه‌لال‌زاده؛ توخوم باوک خوه‌ی؛ به‌شه‌ره‌ف و دروستکار.

شیرپنیر /šīrpanīr/: ها؛ /اسم. به‌ناشوانه؛ نانه‌شوانه؛ رۆنیا‌سه‌گیا؛ سو‌تی‌چکه؛ که‌وله‌گیا؛ شیرگرستین؛ گیایینکی نالیکی به‌لق و پۆی زبر و بلاو، گه‌لای باریک و به‌ن‌ئاسا، گولی وردی زه‌رد و به‌ری وشک و بۆنی هه‌نگوین و ماکیکی وه‌ک هه‌وینی پهنیر که شیر ده‌گرستینی و هه‌روه‌ها بۆ ده‌رمانیش ده‌شی.

شیرتوشیر /šīrtûšīr/: صفت. /تعریض/ گورگ و تاو؛ هه‌ر‌مه‌گول‌خار؛ که‌ربازار؛ که‌س له‌که‌س؛ بی‌خاوه‌ن «با رفتن مدیر قبلی وضع مدرسه خلی شیرتوشیر شد: به‌چوونی سه‌رۆکی پینشوو دۆخی قوتابخانه‌که‌بوو به‌گورگ و تاو».

شیرجه /šīrce/: ها؛ /اسم. گوب؛ چراویلی؛ لوور؛

گو‌ی‌چکه؛ خه‌ی نه‌دان به‌گو‌ی‌ره‌ی کاری پی‌سپێردراو ۲. خه‌رمانی هیوا هه‌ر کا بوون؛ به‌ته‌مای پر و پووج بوون؛ بی‌خۆ به‌ته‌ما بوون.

شیرخوردن: ۱. شیر خواردنه‌وه؛ شیر خواردن؛ شو‌ت‌واردە‌ی ۲. شیره‌خۆر بوون؛ به‌ر مه‌مکه‌بوون؛ شو‌ته‌وه‌ر بیه‌ی ۳. شیر خواردن؛ شیر واردە‌ی «خرگوش را شیر خورد؛ که‌رویشکه‌که شیر خواردی».

شیردادن: شیر دان؛ شیر داین؛ شو‌ت‌ده‌ی/دای: ۱. به‌ره‌هم هینانی شیر «هر یک از گاوها ۳۰ لیتر شیر می‌دادند: هه‌ر کام له مانگا‌کان ۳۰ لیتر شیریان ده‌دا» ۲. گوش کردن؛ به‌مندالیک شیر دان «داشت بچه را شیر می‌داد: خه‌ریک بوو شیرێ ده‌دا به‌منداله‌که».

شیردوشیدن ④ **دوشیدن** ۱- شیر شدن: /کنایی/ شیرگیر بوون؛ شیر بوون؛ شیره‌بوون؛ بی‌باک و ئازا بوون. هه‌روه‌ها: **شیر کردن**

از شیر گرفتن: له شیر برینه‌وه؛ له شیرگرتنه‌وه؛ شو‌ته‌نه‌ بریه‌یوه؛ خۆراک دان به‌مندال له جیاتی شیر «بچه را در هجده ماهگی از شیر گرفت: منداله‌که‌ی له هه‌ژده مانگیدا له شیر بریه‌وه».

شیرآلات /šīrālāt, šīr'ālāt/: /فارسی/ عربی/اسم. ④ **شیر-۴**

شیرابه /šīrābe/: ها؛ /اسم. شيله؛ شیلاره؛ شیلی؛ شیره؛ ئاووک؛ شیرەک؛ تراویکی بی‌ره‌نگ یان شیرێ ره‌نگه که له هه‌ندێ گیاهه‌ ده‌ده‌لی.

شیرازه /šīrāze/: ها؛ /اسم. تابه‌ن؛ شیرازه؛ شیراز؛ شلاله؛ برۆش: ۱. دروومانی لاپه‌ره‌ی کتیب یان ده‌فته‌ر ۲. تابه‌نیک که لاپه‌ره‌گه‌لی کتیب پی‌که‌وه ده‌به‌ستی.

④ **شیرازه کاری گسیختن/گستن:** /کنایی/ پەتی کاریک پسان؛ له نیو چوونی ریک‌وپیک‌ی و

بۆ شیر تهرخان کراوه.

شیردریایی / *šīredaryāyī* / شیر دریایی،

شیر

شیردل / *šīrdel* / ها؛ ان؛ صفت. / مجازی / دلشیر؛

ئاژا؛ بویتر؛ وره دار؛ به وره؛ نه ترس؛ گهر ناس؛

میتر خوز؛ دلیر؛ میتر خاس؛ عه گید؛ بی باک؛ زاتدار.

شیردوش / *šīrdûš* / ها؛ / اسم. شیردوش؛

۱. ئامرازی شیر دوشین ۲. شوت دوشه؛

بیر دوش؛ بیرقان؛ بیربان؛ بیرى؛ که سى که

کاری شیر دوشینه.

شیرده / *šīrdeh* / صفت. شیردهر؛ شیرى؛ شیرا؛

به شیر؛ توانا له بهرهم هینانی شیر به لوگه لی

گوانیه وه «گاو شیرده؛ مانگای شیردهر».

شیردهی / *šīrdehî* / اسم. شیردهرى؛ ۱. کار

یان رهوتى بهرهم هینانی شیر له لایهن

گیانه وه ری میوه «شیردهی همزمان با زایمان آغاز

مى شود؛ شیردهرى هاوکات ده گهل زاینیدا دهست

پینده کا» ۲. کار یان رهوتى شیردان به منداڵ

«شیردهی به وسیله ی پستان مادر یا شیشه ی شیر، هر

سه ساعت یک بار؛ شیردان به مهمکی دایکوهه یان به

شووشه شیر، هر سئ سعات جارى».

شیرریز / *šīrrîz* / ها؛ / اسم. شیردان؛ جیگه ی

شیر؛ تۆنگیکى چکۆله بۆ دانان له بان سفره و

کردنه ناو فنجانی شیر.

شیرزاد / *šīrzād* / اسم. چه شنى جلیشین که له

به رههمه پینانی په نگدا به که لک دى.

شیرزن / *šīrzan* / ها؛ / ان؛ / اسم. / مجازی /

شیره زن؛ شیر هه زن؛ سهره زن؛ ژنى دلیر و

نه ترس.

شیرسوز / *šīrsûz* / صفت. شیرمرده؛ شیرسوو توو؛

دالگۆشت و لاواز له بهر کهم شیرى و له

سهردهمى شیر خۆره بیدا.

شیرشکری / *šīrşekarî, šīrşakarî* / / فارسی /

سنگریتا / اسم. پهنگى سپی ئامال زهره.

شیرشکری ۲: صفت. به پهنگى سپی ئامال زهره.

به تهوژم له سهررا هاتنه خوار، به شیوه یی که

دهست وسهر به رهو خوار بی.

□ شیرجه رفتن؛ گوژین؛ گوپ دان؛ لوور بوونه وه؛

چراوایی لوهی؛ له بهر زیه وه بازدان «شیرجه

رفت توی آب؛ گوپی دا بۆ نیو ئاوه که».

شیرخشت / *šīr(xe)št* / اسم. شیرخشت؛

گزگه توولین؛ تووله گزی؛ ۱. پنچکه گیایه که له

تیره ی گوله سووره ۲. ماکیکی شه کراوی که

لهم گیایه دا ده چۆرئ و بۆ رهوان کردنی سک

باشه.

شیرخط / *šīrxat* / [عربی / فارسی] شیریاخت

شیرخوار / *šīrxār* / ها؛ / ان؛ صفت. شیره خۆره؛

شیره خوه ره؛ بهر مه مکانه؛ بهر مه مکان؛

مه مله ده می؛ مه مک خۆر؛ مه مکه خۆره؛ مه مک مز؛

شیر خۆر؛ شیرقه خار؛ شۆته وه ر (بۆ کوپ)؛

شۆته وه ره (بۆ کچ)؛ شیرمز؛ مندالی شیر خۆره؛

۱. خاوهن ته مه نی که متر له دوو سالان

(سه بارت به مرۆ) ۲. خاوهن خوو یان

تایبه ته مندی شیر خواردن له باتی خۆراک.

شیرخوارگاه / *šīrxārgāh* / ها؛ / اسم. داینگه؛

دامه زراوه یه که بۆ پاراستن و راگرتنی مندالانی

شیر خۆری بی سه ره رشت.

شیرخوارگی / *šīrxāregî* / اسم. شیره خۆری؛

ماوه یه که له ژبانی گیاندارى گواندار له کاتی له

دایک بوونه وه تا ئه و کاته ی له شیر ده بریت ه وه

(له مرۆدا به ناسایی تا دوو سالان).

شیردار / *šīrdār* / ها؛ / اسم. شیردار؛ داریکی

لیره واری به کۆته ره یه کی لووس، گه لای

په نه جی و چۆی سپی شیه داره وه؛ آج؛ آج

شیردان / *šīrdān* / اسم. ۱. شیلوا؛ شیلواک؛

شیلایک؛ شیلافه؛ شیلاف؛ شیلواک؛ فرسک؛

فریشک؛ پاژى چوارم و به شى سهره کی

گه ده ی کاوێکه ران، به لیواریکی نه ستور و

چیناوی که ریخۆله ی به شویندا دیت

۲. شیردان؛ جئ شیر؛ سه تل یان ههر شئ که

خواردنی شیر (بۆ شیرەخۆران) «بچه كاملاً شیرمست شده بود و داشت می‌خندید: مندا له كه ته‌واو شیرمه‌س ببوو و پێده‌كه‌نی».

شیرموز / širmowz, širmo:z / اسم. شیرمه‌وز؛ جۆریك ئاومیوه تیکه‌لاوی مه‌وز و شیر و شه‌كه‌ر.

شیروانی / šîrvānî / ها: / اسم. شیروانی؛ جۆریك میچی لیژ پتر له په‌ره‌ی ناسکی ئاسن. هه‌روه‌ها: شیروانی‌ساز؛ شیروانی‌کوب

شیرخورشید / šîr-o-xoršîd / اسم. نه‌خشی شیریکی راه‌وستاو كه شمشیریکی له ده‌ستدایه و هه‌تاو پیکش له پشت سه‌ریه‌وه ده‌دره‌وشیتیه‌وه و تا پێش راه‌پیرنی ئێران، نیشانی په‌سمی ده‌وله‌تی ئێران بوو.

شیرخورشید سرخ: ناوی پێشوو هه‌یقی سوور له ئێراندا.

شیره / šîre / اسم. ۱. دۆشاو؛ دۆشا؛ دمس؛ شۆک؛ خوشاف؛ ئاوگ؛ شیراوگ؛ شیلای؛ جه‌لاقی؛ ئاوی میوه‌گه‌لی شیرین كه کولاون «شیره‌ی انگور؛ شیره‌ی خرما؛ دۆشاوی ترئ؛ دۆشاوی خرما» ۲. «گیاه‌شناسی» شیلای؛ شیره؛ شیلی؛ تراوی كه له نێو ساقه‌ته‌ی روه‌كاندا له گه‌ردایه «شیره‌ی پرورده: شیلای په‌روه‌رده» ۳. «فیزیولوژی» شیلای ریخۆله و گه‌ده: تراوی ناو ریخۆله‌یان گه‌ده‌ی مۆرغه‌داران «شیره‌ی گوارش: شیلای هه‌رسه‌ك» ۴. شیره؛ ماکیکی سه‌كه‌ره كه له کولاندنی سووتكه‌ تریاک دروست ده‌کری «روزی یک مثقال شیره می‌کشید: هه‌موو رۆژی مسقالی شیره‌ی ده‌کینشا» ۵. «مجازی» رینج؛ گوشیه؛ ریوال؛ گووشراوه و داچۆراوی هه‌ر شتیک.

شیره‌ی انگور: دۆشاب؛ دۆشاو؛ دۆشاف؛ شۆک؛ شووکه؛ مۆت؛ دمس؛ مووتی؛ مۆتی؛ شیره‌ی ترئ.

شیره‌ی بالارونده شیریه‌ی خام

شیره‌ی پرورده: «گیاه‌شناسی» شیریه‌ی كه پاش

شیر فروش / šîrfurûš / ها: / ان: / صفت. شیرفروش؛ شۆت‌وره‌ش؛ كه‌سه‌ی كه کاری فرۆشتنی شیر. هه‌روه‌ها: شیرفروشی

شیرفهم / šîrfahm / [فارسی / عربی] صفت. [مجازی، گفتاری] فامینراو؛ فامیاگ؛ حالی؛ به تیکه‌یینیکی دروست و ته‌واو له مه‌ر بابیه‌تیکه‌وه.

شیرفهم شدن: [مجازی، گفتاری] فامین؛ فام کردن؛ حالی بوون؛ به باشی له بابیه‌تیک تیکه‌یشتن «وقتی فهمیدم شیرفهم شده روانه‌اش کردم: کاتیک زانیم فامی به‌پیم کرد پروا».

شیرفهم کردن: [مجازی، گفتاری] فاماندن؛ تیکه‌یاندن؛ حالی کردن؛ به باشی له بابیه‌تیک تیکه‌یاندن.

شیر کاکائو / šîrkākā'û / [فارسی / فرانسوی] اسم. شیر کاکاهوو؛ تیکه‌لاوی شیر و شه‌کر و کاکاهوو بۆ خواردنه‌وه.

شیر گنجشک / šîregoncešk / اسم. [جانورشناسی] سه‌وزه‌که‌وا؛ کاسکینه؛ دار کونکه‌ره؛ داره‌سمه؛ كه‌نه‌سمه؛ دار ته‌قینه؛ بالنده‌ییکی له کۆتر گه‌وره‌تر و په‌نگامه‌یه له کونی دره‌ختدا ده‌ژی، بۆق و مارمیلکه ده‌خوا، بالی درێژه و له کاتی فریندا ته‌قله‌ لیده‌دا.

شیر گیاه / šîrgiyāh / ها: / اسم. شیر هه‌له‌ز؛ خورایلک؛ خوشیلک؛ شیرمار؛ روه‌کیکی جۆراو جۆره به گه‌لائی ته‌ستوره‌وه كه شیراویکی ژه‌هراوی هه‌یه و بۆ ده‌رمان ده‌شی.

شیرمال / šîrmāl / نان شیرمال، نان **شیرماهی** / šîrmāhi / ها: / ان: / اسم. شیرماسی؛ شیریه‌ی ده‌ریا؛ جۆریك ماسی ئاوی شۆره و درێژی تا میتریك ده‌بی: ماهی‌شیر

شیرمرد / šîrmard / ها: / ان: / اسم. [مجازی] شیریه‌پیاو؛ شیریه‌پیاگ؛ كه‌له‌پیاو؛ مه‌رخوز؛ پیاوی ئازا؛ گه‌رناس.

شیرمست / šîrmast / صفت. شیرمه‌س؛ شیرمه‌ست؛ تیرشیر؛ تیروته‌سه‌ل به هۆی

شیره‌پز خانه / šīrepazxāne, ها/ا: / اسم.
شیره‌چی خانه؛ دوشاوخانه؛ کارگه‌یه‌ک که
شیره‌ی میوه‌ی تپدا ده‌کولینن.

شیره‌کش خانه / šīrekešxāne, ها/ا: / اسم.
شیره‌کیش خانه؛ شیره‌خانه؛ جیگه‌یه‌ک که
شیره (و تریاک)ی تپدا ده‌کیشن.

شیری ^۱ / šīrī /, اسم. ۱. شیرفروش؛ شوت وره‌ش؛
کەسێ که شیر ده‌فروشی ^۲. شیریی؛ ره‌نگی
سپی ئامال زه‌ردی زور کال. هه‌روه‌ها:
شیری‌رنگ

شیری ^۲: صفت. شیریی: ۱. پتوه‌ندی‌دار یان سه‌ر
به شیر (غده‌ی شیریی؛ مواد شیریی؛ لووی شیریی؛
ماکی شیریی) ^۲. شیراوی؛ تیکه‌ل به شیر
(شکلات شیریی؛ شوکولاتی شیریی) ^۳. به ره‌نگی
شیری ^۴. شیره‌خۆر؛ شیرخوهر؛ شۆته‌وهر؛
به‌رمه‌مکان؛ مه‌مکه‌خۆر؛ مه‌مله‌ده‌می؛ شیرفه‌خار
۵. شیرمزی؛ پتوه‌ندی‌دار به کاتی شیرخۆره بوون
(دندان شیریی؛ ددانی شیریی) ^۶. [گفتاری] شیرده‌ر
(گاو شیریی؛ مانگای شیریی).

شیر یاخط / šīryāxat / [فارسی/عربی] / اسم. شیر و
خه‌ت؛ شیران‌خه‌ت؛ به‌رزیلان؛ ئه‌سکه‌مله؛ جۆری
کایه‌ یان گرپوه به شیوه‌ی هه‌لخستنی
سکه‌یه‌ک و له پیښگوتنی ئه‌وه‌ی که به کام لادا
ده‌که‌وئ: شیر-خط

□ شیر یاخط انداختن: شیر و خه‌ت کردن؛ شیر و
خه‌ت خستن (شیر یاخط انداختیم؛ شیر آمد و او
برنده شد؛ شیر و خه‌تمان کرد؛ شیر هات و ئه‌و
بردیوه‌و).

شیرین ^۱ / šīrīn /, صفت. ۱. شیرین؛ شیرن (چای
شیرین؛ چایی شیرین) ^۲. [مجازی] خۆش؛ وه‌ش؛
دلخواز؛ دلگه‌ر؛ وه‌به‌ردل؛ جوان (سخن شیرین؛
خواب شیرین؛ قسه‌ی خوش؛ خه‌وی خوش).

□ شیرین کاشتن: [مجازی] گاله‌کردن؛ گاله‌/
سکه‌ پیکردن؛ کاریکی چاک و بی‌گرفت
ئه‌نجامدان (دروازه‌بانشان انصافاً شیرین کاشت:

پالافتن و خۆشه‌ بوون به‌هۆی کاریگه‌ری
تیشکه‌وه به‌ره‌م ده‌ی و له ناو گیادا وه‌گه‌ر
ده‌که‌وئ.

شیره‌ی خام: [گیاه‌شناسی] ئاوکی به‌رزه‌پۆ؛ ئاو
ماکی جۆراوجۆر که به‌هۆی ریشووه‌وه
هه‌لده‌کیشری و به لقدا ده‌چیته لاسکه‌وه:
شیره‌ی بالارونده

شیره‌ی رووه: [فیزیولوژی] شیره‌ی رپخۆله؛
تراوی که له خانگه‌لی ده‌ور و به‌ری رپخۆله‌ی
مۆرغه‌دارانه‌وه ده‌ده‌لی و له گوانداراندا
له‌خۆگری ئانزیمگه‌لی جۆراوجۆره.

شیره‌ی گوارش: [فیزیولوژی] هه‌ر یه‌که‌ له‌و
تراوانه‌ له ئه‌ندامگه‌لی کۆندامی هه‌رسه‌کی
مۆرغه‌دارانه‌وه ده‌ده‌لیت و له‌خۆگری
ئانزیمگه‌لی جۆراوجۆره.

شیره‌ی لوزالمعدده: [فیزیولوژی] تراوی که له
له‌وز له‌میعه‌ده‌وه ده‌ده‌لی و ده‌رژیتسه
دوانزه‌گریوه.

شیره‌ی معدده: [فیزیولوژی] شیره‌ی گه‌ده؛ تراوی
که له‌ له‌وه‌کانی گه‌ده‌وه ده‌ده‌لین و له
گوانداراندا له‌خۆگری ئانزیمگه‌ل و ئه‌سید
کولوریدریکه.

شیره‌ی هسته: [زیست‌شناسی] ئه‌و به‌شه‌ له
ناوکه‌ی سیلول که تراوه.

□ **شیره‌ی چیزیی را کشیدن**: [کنایی] گیان شتی
ده‌ره‌ینان؛ گیانی شتیکی کیشان؛ شیره‌ی
گیانی شتیکی هه‌لمژین؛ نزی شتیکی چین؛
نز له شتی برین؛ هه‌موو ماک و مافی به
که‌لکی شتیکی لی ده‌ره‌واردن.

شیره‌ای / šīre'ī /, ها/ا: / صفت. ۱. شیره‌یی؛
به‌کاربه‌ری شیره‌ی تریاک ^۲. تریاکی.

شیره‌پز / šīrepaz /, ها/ا: / صفت. دوشاواگر؛
شیره‌چی؛ کاموک؛ دوشاوساز؛ دمس چیکر؛
کەسێ که کاری چێ کردنی شیریه‌ی میوه‌یه.
هه‌روه‌ها: شیره‌پی

گولیره که یان به راستی کاله ی کرد.

شیرین: ^۱ قید. [گفتاری] ۱. راست؛ راس؛ ریک؛ تهخت و تهواو [او پنجاه سال را شیرین داشت: ریک په نجا سالی دهبوو] ۲. باش؛ لهبار؛ جوان؛ به جوریکی دلخواز یان زور چاک [خانه را شیرین فروختیم: خانووه که مان باش فروشت].

شیرین بیان: *šîrînbayân* / ها: / اسم. شیرین به لهک؛ میلوک؛ به لهک؛ هه کوک؛ مه کیک؛ مه کوک؛ میکووک؛ میکووک؛ میمووک؛ مه لیم؛ مه لیم؛ روه کیکی قنجی کیوی پایا له تیره ی نوکان، به به رزایی متر و نیویک، قهد و گهلای شیلای، گولی سپی، بنهوش یان مهیلو شیر، ریشه ی دریژ و شیرینه وه که بو دهرمان و دروست کردنی کولاش که لکی لیوه ده گرن * سوس

شیرین پلو: *šîrînpolo:, -polow* / اسم. شیرین پلاو؛ جوریک پلاو که زورتر به گوشتی مریشک، مره بای خه لال نارنج (یان پرتقال)، خه لال بادام، خه لال پسته، ره واقی شه که ر، رۆن و زافهران دروستی ده که ن.

شیرین زبان: *šîrînzabân* / صفت. [مجازی] زمان شیرین؛ زمان شیرن؛ خوش زوان؛ خوش زوبان؛ قسه خوش؛ ده فحوش؛ زمان خوش؛ زار خوش؛ ده فنه رم؛ دهم پاراو؛ وته پاراو؛ قسه پاراو؛ خوش دهم و زمان.

شیرین زبانی: *šîrînzabânî* / ها: / اسم. [مجازی] زمان شیرینی؛ قسه خوشی؛ ده فحوشی؛ دهم پاراوی؛ خوش زوانی؛ زمان خوشی؛ زار خوشی؛ چوئیه تی قسه کردن به ئاهه نگ و شیوه به کی دلگروه [دخترشان تازه زبان باز کرده بود و مرتب شیرین زبانی می کرد: کچه که یان تازه زمانی گرتوو و له په ستا زمان شیرینی ده کرد].

شیرین سخن: *šîrînsoxan* / صفت. [مجازی] وته پاراو؛ قسه جوان؛ وته جوان؛ شه کرشکین؛ قسه پاراو؛ زمان پاراو [شاعر شیرین سخن: شاعیری

وته پاراو].

شیرین عقل: *šîrînaql, -aql* / فارسی/ عربی/ صفت. [مجازی، گفتاری] بی ئاوه ز؛ گیل؛ سایلوح؛ کانا؛ دواکه و تووی زهینی.

شیرین کاری: *šîrînkārî* / ها: / اسم. [مجازی] شیرین کاری؛ کاریکی سهرنج راکیش، دلگر یان سهرسووریتنه ر. هه روه ها: شیرینکار

شیرینی: *šîrînî* / اسم. شیرینی؛ شیرینی: ۱. دۆخ یان چوئیه تی شیرین بوون [بین شیرینی اش خوب است؟ بزانه شیرینه که ی باشه؟] ۲. یه کیک له چوار چیژئ سهره کی که به به شی پی شه وه ی زمان هه ست ده کری (وه ک چیژئ ماکي شه کری) ۳. /ها: جات/ چهره ی چیکراو له ماکه شه کریه کان، به تایبعت ئه وه ی له ئارد، ماکي شه کری، رۆن یان که ره یه ۴. ئه وه ی که (له دیاری و خواردمه نی) به بۆنه ی به ریوه چوونی کاریک یان رووداویکی خوشه وه به خزم و دۆستانی ده دن «کی می خواهی شیرینی عروسیات را بدهی؟» که ی ده ته وئ شیرینی گو فنه ده کت بده ی؟ ۴. هه روه ها: شیرینی دادن؛

شیرینی گرفتن

□ شیرینی کسی را خوردن: [کنایی] شیرینی که سیک خواردن؛ بوونه ده گیران؛ به بۆنه ی ولامدانه وه و په سندر دنی بووک له زاوا، ری و ره سمی شیرینی خوران ریک خستن [شیرینی سارا را برای آزاد خوردند: شیرینی ساریان بو ئازاد خواردوه]. شیرینی خوران

شیرینی پز: *šîrînîaz* / ها: / اسم. شیرینی په ز؛ شیرینی لین؛ قه ناد؛ که سی که کاری دروست کردنی شیرینه.

شیرینی پزی: *šîrînîpazî* / اسم. شیرینی په زی؛ شیرینی لینی: ۱. کار و ره وتی شیرینی دروست کردن ۲. /ها: کارگه به ک که له ویدا شیرینی دروست ده که ن.

شیرینی جات: *šîrînîcât* / فارسی/ از عربی/ جمع

شیرینی

شیرینی خوران / šîrînîxorān / اسم.
شیرینی خوران؛ شیرینی خوه‌ران؛ زه‌ماخوا؛
رئ‌ورهمی که دوی وه‌لامی خوازینی و بهر
له‌ماره برین به‌رئوه ده‌چی و زاولو مالی
هاوسه‌ری داهانوی شیرینی ده‌نیری و له‌ویدا
جه‌ژنیک ریک‌ده‌خه‌ن «دیروز شیرینی خوران دختر
سارا خانم بود: دوی شیرینی خورانی کچه‌که‌ی
خاتوو سارا بوو».

شیرینی خورده / šîrînîxorde / صفت. دیاریکراو؛
نیشانکراو؛ ده‌گیراندار؛ نوبریاگ بو زه‌ماوه‌ند
ده‌گهل پیایونکدا «شیرینی خورده‌ی پسر کدخداست:
دیاریکراوی کوپی کوپیاخه».

شیرینی فروشی / šîrînîfurûšî / اسم.
شیرینی فروشی؛ قه‌نادی: ۱. کار و باری
شیرینی فروشتن ۲. /ها/ دووکانی قه‌نادی؛
دووکانی شیرینی فروشی.

شیزوفرنی / šîzofernî / آلمانی
اسکیزوفرنی

شیت / šîst / [ʔ] / اسم. ئه‌رده‌وال؛ هه‌رده‌وال؛
جۆرئ به‌ردی په‌رمپه‌ره‌ی وه‌کوو پووله‌که.

شیشان / šîša'an / ها/ [عربی] / اسم. دارچیکی
گچکه له‌تیره‌ی گه‌ز، به‌لاسکی راست، گه‌لای
چکۆله‌ی پووله‌که ئاسای شین و گولی ئالی
هیشوویه‌وه که زۆرتر له‌قه‌راخ رووباراندا
ده‌روئ.

شیشک / šîšak / اسم. شیشه‌ک؛ شه‌ک؛ په‌زی
که‌م ته‌مه‌ن تا یه‌ک سالان.

شیشکی / šîšakî / اسم. /سته‌جن/ شیر؛ شیر؛
شر؛ فت؛ جرت؛ عفته؛ چورت؛ زرت؛ جرت؛
ده‌نگی وه‌ک ده‌نگی بای زگ، که به‌نیشانه‌ی
سووکاه‌تی و تیز پی کردن به‌ده‌م ده‌ریدینن.

شیشکی بستن: شیر داه‌بشتن؛ جرت/ جر
لیدن؛ شیر لیدن؛ شیر ئاسه‌یره؛ ده‌نگی شیر
به‌لیو ده‌ره‌ینان «وقتی از خیابان رد شد، برایش

شیشکی بستند: کاتی به‌خیاباندا رۆشت، شیریان
بو داه‌بشت».

شیشلیک / šîšlik / ها/ [ترکی] / اسم. که‌واویکی
پتر له‌گۆشتی راسته‌ی په‌ز یان گا.

شیشه / šîše / ها/ اسم. شیشه؛ شووشه؛ شیشی؛
شووشه؛ مینا؛ جام؛ وه‌نه‌دیک؛ گزگزه:

۱. ماکیکی ره‌ق، تورت و بی‌بیجمه و له
سروشتدا به‌دی دئ ۲. رووپه‌ریکی ریک له‌و
جنسه که بو دابین کردنی رووناکي له‌سه‌ر
ده‌لاقه یان رۆچنه‌دا دایده‌نن «شیشه‌ی پنجره؛
شیشه‌ی ماشین؛ شیشه‌ی ده‌لاقه؛ شووشه‌ی ماشین»
۳. ده‌فرئ له‌و ماکه بو پاراستن و راگرتنی
شیتیک «شیشه‌ی عطر؛ شیشه‌ی دارو؛ شیشه‌ی عه‌تر؛
شووشه‌ی ده‌وا» ۴. ئامرازیکی درووسکراو له‌و
ماکه «شیشه‌ی چراغ؛ شیشه‌ی عینک؛ شووشه‌ی چرا؛
شیشه‌ی چاولکه».

شیشه‌ی آبداده شیشه‌ی نشکن

شیشه‌ی آتسخوار شیشه‌ی نسوز

شیشه‌ی آتشفشان: شووشه‌ی گرکان؛ گزگزه‌ی
گرکان؛ شووشه‌یه‌کی سروشتیه که له‌سارد
بوونه‌وه‌ی خیرای گرکان به‌دی دئ.

شیشه‌ی اسفنجی: شیشه‌ی هه‌وری؛ ماکیکی
شیشه‌یی ره‌ش، لیل، سووک، چئوپه‌مه‌ئاسا و
و به‌رگری گه‌رما، که له‌گر پیدانی گه‌ردی
شووشه ده‌گهل که‌ربوندا دروست ده‌بی.

شیشه‌ی اطمینان/ایمنی: جۆرئ شیشه‌ی
دوولۆیه که له‌نیویدا په‌ره‌یه‌کی پلاستیکی
روونیان داناه تا ئه‌گه‌ر شکا، بلاوه نه‌کا.

شیشه‌ی جام: جام؛ مینا؛ شووشه‌ی ده‌رگا و
ده‌لاقه؛ شیشه‌ی ته‌خت که بو رۆشنایی گرتن
به‌کار دئ.

شیشه‌ی چراغ: بله‌ور؛ مالچرا؛ پیران؛
شووشه‌چرا؛ شیشه‌چرا؛ شیشه‌چراوی؛
گرداؤشی چرا؛ گرۆقه‌ریکی شیشه‌یی که بو
په‌خشانندی تیشکی چرای نه‌وتی یان گاز

سووت، له سهریه وه دایده نین.

شیشه رنگی: شیشه‌ی رهنگی؛ شووشه‌ی رهنگامه؛ شیشه‌یی که له گهل ماکیکی رهنگی تایه تیدا تیکهل کراوه و شته کانی پشتی بهو رهنکه ده‌بیرن.

شیشه‌ی سرب: شووشه‌ی سربی؛ جوړه شیشه‌یی له سیلیکاتی سرب که له ئامیره نووریه کانداه کار دیت.

شیشه‌ی شیر: شیشه شیر؛ شووشه شیر؛ شیشه شووت؛ شیرمژه؛ بوتریکی چکوله به مه‌مکه مژیکه وه بو شیر پیدانی مندالی ساوا.

شیشه‌ی ضد گلوله: شیشه‌ی دژه گوله؛ شیشه‌ی ئه‌ستووری زور توکمه وا که گولله نه‌یسمن.

شیشه‌ی عمر: ۱. [فرهنگ مردم] شووشه‌یه که له ئه‌فسانه کانداه گیانی دیوی تیدایه و به شکانی دیوه که ده‌مری ۲. [مجازی] شووشه‌ی ته‌من؛ گیان؛ هه‌وینی ژیان.

شیشه‌ی عینک عینک

شیشه‌ی فتو کرومیک: شیشه‌ی فتو کرومیک؛ شیشه‌یی که رهنگی به زور بوونی تیشک، توخ و به داکشانی پروون ده‌بیته وه.

شیشه‌ی نسوز: شیشه‌ی نه‌سووز؛ شووشه‌ی نه‌سوچ؛ شیشه‌یی تیکهل له سیلیس، ئه‌لومینیوم، ئوکسیدی بوور و ماکیکی بازی که له هه‌مبهر گهرمای به ته‌وژم و ئاگره وه خوگره؛ شیشه‌ی آتشیخوار

شیشه‌ی نشکن: شیشه‌ی/ شووشه‌ی نه‌شکه‌ن؛ شیشه‌یی که به هوی ئاو دانه وه پته و کراوه و له چاو شیشه‌ی تر دیر ده‌شکی؛ شیشه‌ی آبداده

شیشه و سنگ: [کنایی] به‌رد و شیشه؛ کارد و پهنیر؛ ئاگر و پووش؛ ئاگر و کا؛ دوو شت که بوونیان پیکه وه جیگای مه‌ترسیه.

شیشه‌ی /šišē' / صفت. شووشه‌یی؛ شیشه‌یی؛

دروستکراو له شووشه [در شیشه‌ی؛ ظرف شیشه‌ی؛ ده‌رکی شووشه‌یی؛ ده‌فری شیشه‌یی].

شیشه‌بر /šišebor / ها؛/ اسم. شووشه‌بر؛ شیشه‌بر؛ ۱. جامچی؛ شووشه‌کار؛ که‌سی که کار و باری برین و جی‌خستنی شووشه‌یه ۲. ئامرازی برینی شیشه.

شیشه‌بری /šišeborī / ها؛/ اسم. شووشه‌بری؛ شیشه‌بری؛ ۱. کار و پیشه‌ی که‌سی که شووشه ده‌بری و ده‌فرۆشی ۲. کارگه‌یی که شیشه‌بر تیدا کار ده‌کا و شیشه به خه‌لک ده‌فرۆشی.

شیشه‌پاکن /šišepāk.kon / ها؛/ اسم. شیشه‌شۆر؛ شووشه‌سەر؛ شیشه‌سەر؛ ۱. که‌سی که پیشه‌ی خاوین کردنه وه‌ی شووشه‌ی دامه‌زراوه‌گهل، خانوو یان ماشینی دیتران بی ۲. ئامپیک به بیجمی «T» که به‌شی ئاسۆیه‌کی له هه‌وره و بو خاوین کردنه وه‌ی شیشه‌ی ده‌لاقه‌ی به‌رز و دوور به‌کار دیت * شیشه‌شوی

شیشه‌خرده /šišexorde / ها؛/ اسم. ورده‌شووشه؛ ورده‌شیشه؛ ورده و درشتی شووشه‌یه‌ک که شکاوه [لیوان شکست و شیشه‌خرده‌هایش ریخت روی قالی؛ په‌رداخه‌که شکا و ورده‌شووشه‌کانی رژانه سهر قالیه‌که].

شیشه‌خرده داشتن: [مجازی] ورده‌شیشه هه‌بوون؛ به‌دفعه‌ی و مه‌ردوم‌ئازار بوون [این دوست تو قدری شیشه‌خرده دارد؛ ئهم دۆسته‌ت توژیک ورده‌شیشه‌ی هه‌یه].

شیشه‌خور /šišexor / اسم. شووشه‌خۆر؛ شیشه‌خوهر؛ ئه‌و به‌شه له رووکاری ده‌رگا، ده‌لاقه و... که بو هاتنه زووری تیشک ئاوالایه و جی‌ی شیشه‌ی جامه.

شیشه‌سازی /šišēsāzī / ها؛/ اسم. شووشه‌سازی؛ شیشه‌سازی؛ کارخانه‌یه‌ک که شووشه‌ی تیدا دروست ده‌که‌ن.

شیشه‌شور /šišēšûr / ها؛/ اسم. شووشه‌شور؛

شیشه‌شور.

شیشه‌شوی / *šišēšûy* / اسم، ۱. ☞

شیشه‌پاک‌کن ۲. شووشه‌شور؛ شیشه‌شور؛
پیش‌شوری تراو که بؤ خاوین‌کردنه‌وه‌ی شیشه
به‌کاردیت ۳. بطری‌شور * شیشه‌شور

[گفتاری]

شیشه‌کاری / *šišekārî* / اسم، شیشه‌کاری؛ کار

یان ره‌وتی خستنه‌جیی شیشه‌ی جام
(شیشه‌کاری ساختمان فردا تمام می‌شود: شیشه‌کاری
خانوبه‌ره‌که سبه‌ینج دواپی دی). هه‌روه‌ها:

شیشه‌کار

شیشه‌گر / *šišegar* / ها؛ ان؛ اسم، شیشه‌گر؛

شووشه‌گر؛ پیشه‌گرئی که له کارگه‌ی ده‌ستیدا
و به شیوه‌ی سوننه‌تی جام دروست ده‌کا.

شیشه‌گرخانه / *šišegarxāne* / ☞ شیشه‌گری ۱-شیشه‌گری / *šišegarî* / اسم، ۱. /ها/

شووشه‌گرئی؛ کارگه‌ی سوننه‌تی شووشه
دروست‌کردن: شیشه‌گرخانه ۲. پیشه‌ی
شیشه‌گر.

شیطان ۱ / *šeytān* / [عربی] اسم، ۱. /اسلام/

شه‌یتان؛ ئه‌هریمه‌ن؛ ئیل‌یس؛ دۆزاک؛
فریشته‌یی که به هۆی مل‌نه‌دان به فرمانی
خودا، له ناسمانی به‌رزموه‌ده‌رکرا و هاته‌زه‌وی
تا خه‌لک هه‌لفریوینی و به‌ره‌و خراپه‌کاری و
گوناهه‌هانیان بدات ۲. /ها؛ شیطاین/ [مجازی/
بوونه‌ورئ که کاری بشیوه‌نانه‌وه و مرؤ هاندانه
به‌ره‌و خراپه‌کاری.

☐ شیطان در جلد کسی رفتن / [مجازی] شه‌یتان

چوونه بن کلیشه‌ی که‌سیکه‌وه؛ به شوین
کاریکی ناحه‌زه‌وه بوون.

شیطان را درس دادن / [مجازی] دوو رۆژ به‌ره‌له

شه‌یتان له دایک بوون؛ گره‌وه له شه‌یتان

بردنه‌وه؛ شه‌یتان ده‌رس دان؛ ده‌س شه‌یتان

له پشته‌وه به‌ستن؛ دایک شه‌یتان گاییین؛ زۆر

گزیکار بوون.

شیطان ۲ / ها؛ / صفت، [گفتاری] هاروه‌هاج؛ بزئو؛

تروسک؛ شه‌یتان «دخترک خیلی شیطان بود و توجه
همه را به خود جلب کرده بود: کچۆله‌که زۆر هاروه‌هاج
بوو، سه‌رنجی هه‌مووی بؤ لای خۆ راکیشابوو».

شیطان زیتون / *šeytānezeytûn* / [عربی] ☞

سجده‌تلخ-۲

شیطان صفت / *šeytānsefat* / ها؛ ان؛ [عربی]

صفت. په‌ست و پیس؛ خاوه‌ن خوو و ئاکاری دزیو
و ناله‌بار.

شیطانک / *šeytānak* / ها؛ [عربی] فارسی / اسم،

شه‌یتانه‌ک؛ جۆرێک گیره‌یان وه‌خۆگری
له‌ولاوی له هیندیک له ماشینه‌جۆراوچۆره‌کاندا
(وه‌ک چه‌رخ‌ی دروومان) که ده‌گه‌ل لیواره،
قولا ب یان ددانه‌دا یه‌ک ده‌گرن و بؤ به‌رگری له
هه‌لگه‌رانه‌وه یان له‌وول خواردن، وه‌ک قولا ب
یان وه‌خۆگر به‌کار ده‌روا.

شیطانی ۱ / *šeytānî* / ها؛ [عربی] اسم، [مجازی]

هار و هاجی؛ بزئوی؛ تروسکی؛ شه‌یتانی؛
چۆناوچۆنی به‌ده‌س و پاوه‌نه‌وه‌ستان و گوئی به
که‌س نه‌دان، که ده‌بیته‌هۆی ئازاری خه‌لکی.

شیطانی ۲ / صفت، شه‌یتانی؛ پئوه‌ندیدار یان سه‌ر

به‌شه‌یتانه‌وه «خنده‌ی شیطانی؛ توطئه‌ی شیطانی؛
پیکه‌نینی شه‌یتانی؛ پیلانی شه‌یتانی».

☐ شیطانی شدن / [گفتاری] شه‌یتانی بوون:

۱. شه‌یتان پیکه‌نین؛ خه‌و به‌گانه‌وه‌دیتن

۲. به‌شیوه‌ی نه‌خوازاراو ئاو هاته‌وه.

شیطنت / *šeytanat* / ها؛ [عربی] اسم،

۱. شه‌یتانی؛ به‌دفعه‌ری؛ هه‌فانی؛ که‌له‌پی؛

سه‌گایه‌تی؛ کاری دزیو، به‌تایه‌ت گزیکاری و

پیلانگێری و شۆفاری ۲. [مجازی] هار و هاجی؛

کایه‌کلی و به‌ده‌س و پاوه‌نه‌ویسان که ده‌بیته

هۆی ئازاری خه‌لک.

شیطنت آمیز / *šeytanatāmîz*، -āmîz / [عربی]

فارسی / صفت، که‌له‌په‌یانه؛ به‌هار و هاجیه‌وه.

شیطنت‌بار / *šeytanatbār* / [عربی] فارسی / صفت.

نۆره کاری؛ به نۆبه «کار شیفتی در دسر زیادی دارد: کاری شیفتی کیشهی زوری هیه».

شیفتی^۱: قید. ۱. نۆره یی؛ گه کاری؛ شیفتی؛ به نۆره کاری «او شیفتی کار می کند: ئەو شیفتی کار ده کا» ۲. شیفتی؛ شیفتیک؛ له هەر شیفتیکدا «شیفتی پنجاه عدد کولر تولید می شود: شیفتی په نجا دانه کولیر درووس ده بی».

شیک / šik /: [فرانسوی از آلمانی] صفت. نهرمه نیشک؛ له بار؛ تیف؛ فهرز؛ فهرز؛ فرز؛ تروسک؛ خوشیک؛ لههف؛ قۆز؛ کنف؛ که شخه: ۱. جوان و شیاو؛ ریک و پیک؛ ته کووز؛ ته ر «ماشین شیک؛ خانهای شیک؛ ماشین تیف؛ خانووی ریک و پیک».

۲ جوان، پیکه وتوو و به ژن زراف. **شیک شدن**: تیف بوون؛ نهرمه نیشک بوون؛ ته کووز بوون؛ له بار بوون؛ خوشیک بوون؛ ناراسته و پیکه وتوو بوون. ههروه ها: شیک کردن

شیکپوش / šikpûš, ها؛ ان: / [فرانسوی/ فارسی] صفت. خوشپوش؛ ته رپوش؛ ته رندانز «یک آقای شیکپوش بالای اتاق نشسته بود: پیاویکی خوشپوش له ژوور موهی دیوه که دانیشتبوو». ههروه ها: شیکپوشی

شیک و پیک / šik-o-pik /: [فرانسوی/ فارسی] صفت. [گفتاری] نهرمه نیشک؛ له بار و شیاو؛ فۆقل؛ ریک و پیک «چه خبر است؟ امروز خیلی شیک و پیک شده ای: چ خه به ره؟ ته ورۆ ژۆر نهرمه نیشکی».

شیکی / šiki /: [فرانسوی/ اسم. که شخه یی؛ ته کووزی؛ خوشیکی؛ قۆزی؛ تیفی؛ دۆخ یان چۆنیته ته کووز بوون «هر چه در می آورد خرج شیکی خودش می کرد: هه رچیکی ده ر دینا ده بکرده خه رچی که شخه یی خوی».

شیل / šil /: [اسم. ماشه؛ به ره سستیکی له لق و پۆی دار و درهخت به سهر رووباردا بۆ ماسی گرتن.

شیلات / šilāt /: [فارسی/ عربی/ اسم. ۱. پیشه یی؛

که له په یانه؛ هاوړی له گه ل هار و هاجیه وه «نگاه شیطن تبار: روانینی که له په یانه».

شیعه / šī'e /: [عربی/ اسم. شیعه؛ شیعه: ۱. هه ر یه که له و ریبازانه ی که جیگری پیغه مبه ری ئیسلام به مافی نامۆزاکه ی، واتا عه لی کوړی ئه بی تالب ده زانن ۲. شیعه ی دوازده ئیمامی؛ شیعه ی جه عفری ۳. ها؛ شیعیان/ هه ر یه که له شوینکه وتوانی ئەو ئایینه.

شیعه ی اثنا عشری شیعه ی جعفری

شیعه ی اسماعیلی: ئیسماعیلیه.

شیعه ی جعفری: شیعه ی جه عفره ری؛ ئایینی که برۆای به ئیمام بوونی عه لی کوړی ئه بی تالب و یازده کهس له مندا لان و نه وه کانی و ههروه ها سهره له دانی ئیمامی پیۆار له ئاخری دونیادایه: شیعه ی اثنا عشری؛ شیعه ی دوازده امامی

شیعه ی دوازده امامی شیعه ی جعفری

شیعه ی زیدی: زه دیدیه؛ لقیکی ریبازی شیعه یه که شوینکه وتوانی زهید کوړی عه لی کوړی حوسین به ئیمامی پینجه م و دوا یین ئیمام ده زانن.

شیعه^۱: صفت. شیعه؛ شیعه؛ شوینکه وتوو ی ریبازی شیعه.

شیعی / šī'i /: [عربی] صفت. شیعه؛ شیعه؛ شوینکه وتوو ی مه زه بی شیعه.

شیفت / šift, ها؛ [انگلیسی/ اسم. شیفت؛ گه کار؛ نۆره کار؛ نۆبه کار؛ نۆگه کار «شیفت صبح؛ شیفت شب؛ شیفتی به یانی؛ شیفتی شهو».

شیفتگی / šiftegi, ها؛ / اسم. دل لیچوویی؛ دل دانای؛ دل به ندی؛ کاسۆته یی؛ گراوی؛ دل گیرۆده بی ژۆر که ده بیته هۆی ئالۆز بوونی بیر.

شیفته / šifte, ها؛ -گان: صفت. کاسۆته؛ دل لیچوو؛ دل لیچووگ؛ شی سنگ؛ گراو؛ شهیدا.

شیفتی^۱ / šifti /: [انگلیسی] صفت. شیفتی؛

شیمی صنعتی: کیمیای پیشه‌سازی؛ شیمی پیشه‌سازی؛ شیمی سهر به چی کردنی لیکدراوه‌گهل له ماکي ساده‌تر: شیمی ساخت؛ شیمی سنتز

شیمی فضایی: لقیک له زانستی شیمی، تایبته به خویندنه‌وه و لیکوئینه‌وه‌ی دۆخی فەزایی ئەتومگه‌لی پیکه‌ینه‌ری مولوکوولیک.

شیمی گرمایی: شیمی گهرمایی؛ لقیک له زانستی شیمی - فیزیک که له سهر پیوه‌ندی گهرما و تیشکگه‌لی گهرماییه‌وه له رهوتی ئالوگۆره کیمیایه‌کاندا ده‌کوئیته‌وه.

شیمی معدنی: شیمی کانگایی؛ زانستی توژینه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی چۆینه‌تی و تایبته‌مندی هه‌موو ماک و لیکدراوه‌ی زه‌مین، بېجگه‌ زینده‌وه‌ر.

شیمیایی / šimiyā'i: [فرانسوی/ فارسی] شیمیایی

شیمیایی / šimiyā'i: [فرانسوی/ فارسی] صفت. کیمیای؛ شیمیایی: ۱. پیوه‌ندیدار به شیمییه‌وه (آزمایش شیمیایی: ئەزمونی کیمیای) ۲. درووسکراو به هۆی رهوتی شیمیاییه‌وه (مواد شیمیایی: ماکي کیمیای) * شیمیایی

شیمیایی شدن: [گفتاری/ کیمیایی بوون؛ شیمیایی بوون؛ کهوتنه بهر زهره‌ر و زیانی ماک یان بومبی کیمیاییه‌وه (مردم شهر حلچیه‌ی کردستان شیمیایی شدند: خه‌لکی هه‌له‌بجیه‌ی کوردستان کیمیایی بوون).

شیمیدان / šimîdān: [فرانسوی/ فارسی] /سم. کیمیاژان؛ شیمی‌زان؛ که‌سێ که کاری لێ‌کوئینه‌وه و توژینه‌وه‌ی شیمی یان ره‌وتگه‌لی شیمیاییه: شیمیست

شیمی درمانی / šimîdarmāni: [فرانسوی/ فارسی] /سم. کیمیاده‌رمانی؛ شیمی ده‌رمانی؛ کار و رهوتی ده‌رمان‌کردنی نه‌خۆش به ماکي شیمیایی.

ماسی‌گرتن ۲. دامه‌زراوه‌گه‌لی پیوه‌ندیدار به‌م پیشه‌وه.

شیلان / šilān: [مغولی/سم. /نامتداول/ ۱. خوان؛ سفره‌ی پر له خواره‌مه‌نی ۲. میوانی؛ میمانی گه‌وره؛ میوانی شایانه.

شیلان کشیدن: [مجازی/ میوانی گه‌وره‌دان؛ شایانه دان.

شیلیم / šeylam: [ها/سم. /گیاگه‌نمه؛ زیزانه؛ گیاییکی ئالیکی یه‌ک‌ساله به لاسکی درێژ، گه‌لای باریک و ته‌خت و گولی درکنه‌وه که زۆرت‌ر له زه‌وی به باردا ده‌روێ.

شیلنگ / šilang: [از آلمانی/سم. /شله‌نگ؛ شیلانگ؛ شلینگ؛ تپین؛ لوله‌یه‌ک له ماکي نه‌رمژ (لاستیک یان پلاستیک) بۆ گواستنه‌وه‌ی تراو: شلینگ /گفتاری/ شيله / šîle: [ها/سم. /شیل

شيله‌پيله / šilepile: [ها/سم. /گفتاری/ گزی‌وفزی؛ گه‌روگیچه‌ل؛ فروفیل؛ فاک‌وفیک (خیالت راحت باشد، شيله‌پيله‌ی در کار نیست: خه‌یالت ته‌خت بی، هیچ گزی‌وفزیه‌ک له کاردا نه‌ه).

شیلینگ / šilîng: [آلمانی/سم. /شیلینگ؛ ۱. له پاژه‌کانی پاره‌ی بریتانی له پېشوو‌دا که به‌رامبه‌ر به ۱۲ پینی بوو ۲. یه‌که‌ی پاره‌ی بریک له ولاتانی ئەفریقایي (وه‌ک: کینیا، سوومالی، تانزانیا و ئوگاندا).

شیمی / šimî: [فرانسوی/سم. /کیمیا؛ شیمی؛ زانستی پیکه‌اته‌ی بنه‌مایی ماک و تیکه‌لاوی، گۆران، پیکه‌اتن، کاردانه‌وه، شی‌کاری و به‌ره‌مه‌هینانی ماکه‌هل.

شیمی‌آلی: کیمیای زینده‌وه‌ر؛ شیمی زینده‌وه‌ر؛ زانستی لیکدانه‌وه و خویندنه‌وه‌ی پیکه‌اته، به‌رپه‌رچ و تایبته‌مندی لیکدراوه‌گه‌لی ئالقیه‌ی یان زنجیری که‌ربون.

شیمی ساخت شیمی صنعتی

شیمی سنتز شیمی صنعتی

شیميست / šîmîst: [فرانسوی] شیمیدان
 شین / šîn: اسم، شین؛ ناوی عهره‌بی
 شانزدهمین پیتی ئەلف‌وبێتکە‌ی فارسی.

شینتو / *šinto* : [انگلیسی از ژاپنی] *سمه*، شینتو؛ دینی باو له ولاتی ژاپون که له سهر بنه‌مای پهره‌ستینی چاکان، خوداکان و باوهر به ناسمانی بوونی ئیمیراتور پی‌کها‌تووه.

شیوا / 'śivā: [سنسکریت] اسم، شیوا؛ له ئاینه هیندوووه‌کان که له سه‌ر په‌رستشی خودای نابوودی و ژيانه‌وه دامه‌زراوه و له شیوه‌ی که‌سی‌کدايه که له سه‌ر پیستی به‌ر دانیشتوه و مارن‌کشی له سه‌ر شان یان له به‌نايه.

شیوا^۲: صفت. پاراو؛ رهوان (سه بارهت به قسه)
 (بیان شیوا: وتهی پاراو).

شیوائی /šîvā'î/ ➡ شیوایی

شیوایی / *šīvāyī* / اسم، پاراوی؛ پهوانی؛
پهوانوپیژن؛ دۆخ یان چۆنیه تی دانه—دانه،
پیکوپیک و دلگر بوونی قسه: شیوایی

شیوخ / šiyûx, šuyûx /: عربی| جمع شیخ
شیوع / šīyû', šuyû' /: عربی| اسم، تشه‌نه؛
بلاوه؛ پهره؛ داکه‌وتوویی؛ کار بیان ره‌وتی بلاو
بوونه‌وه (شیوع بیماری: تشه‌نه‌ی نه‌خو‌شه).

❑ شیوع داشتن: پوره سه‌ندن، پوره‌ساندن؛ زۆر گرتن، پوره‌گرتن؛ ته‌شنه سه‌ندن «اسهال در میان شیرخواران شیوع داشت: زځوون له نیو شیر ه‌خوړه کاندایه‌ی سه‌ندبو».

شیوع یافتن: پره ساندن؛ پره گرتن؛ پره سهندن؛ داکوتن؛ تیشه نه سهندن «هفته‌ی گذشته آنفلوآنزا در شهر شیوع یافت؛ حه‌وتووی رابردو پتا له نیو شارد پره‌ی ساند».

شیون / šivan / ، ها: / اسم، شیون؛ شین؛ شه پور؛
شین و شه پور؛ که لگری؛ نه هار؛ نه ار؛ چه مبره؛
وهشت؛ وهی؛ رۆ؛ زاری؛ کنارو؛ چه مبره؛ رۆ-رۆ؛
برارۆ؛ بابهرۆ؛ بانگ؛ گریان و شیون به دهنگی
به روزه له کاتی شینگیراندا.

❑ شیون کردن: شین کردن؛ شیوهن کردن/ که رده‌ی؛ گیریان؛ شه‌پۆر کردن؛ زاریان؛ به ده‌نگی به‌رز و به هه‌نسک و ناله‌وه گریان <دخترش خیلی شیون می‌کرد: کچه‌که‌ی زۆر شینی ده‌ک د>.

شیوه / šīve، /ها:/ اسم، /ادبی/ ۱. شیوه؛ شیل؛ شیوه؛ زی؛ ریوزی؛ چۆنیه تییه کی تاییه ت بۆ به ریوه بردنی کاریک «در نوشتن شیوهی خاصی داشت: له نووسیندا شیوهیه کی تاییه تی هه بوو» ۲. شیواز؛ ره سه م ویاسا؛ ری و ره سه م؛ داب؛ ری و شوین؛ دامو/ داب و ده ستور؛ داب و نه ریت؛ که سه م؛ که سه م؛ داب؛ ری و شوین؛ رست.

شـيـوہ گرایـی / /šīvegerāyi/ : اسم۔
 ۱۔ ساختہ کاری؛ شیوہ وازی؛ شوینکھ و تووی
 زیدہ روانہ لہ شیوازیک یان ری و زیک
 ۲۔ ری بازیک لہ وینہ کیشی سہ دی ۱۶ ی زاینی
 لہ ئوروپادا ۳۔ شیوہ یہ کی تایہت و زورتر
 بی خہ بہرانہ لہ ئاکار، بہ جی ہینان یان
 کر دہوہ دا۔

شیوه‌نامه / šīvenāme، ها: / اسم، شیوه‌نامه؛
 نووسراوه‌یه‌ک که شیواژ و دام‌وده‌ستووری
 پی‌ونده‌یدار به نووسینی شت‌گه‌لیکی
 د‌یار‌یک‌رای تی‌دا‌هاتوو «شیوه‌نامه‌ی ضبط
 نامه‌ای خاص: شیوه‌نامه‌ی تومار‌کردنی ناو‌گه‌لی
 تایه‌ت».

شېهه / šeyhe، حا:/ اسم. شېهه؛ شېیه؛ شېهه؛
 هیل؛ هیله؛ حیلکه؛ حینه؛ خیله؛ نیخه؛
 نیخه؛ نریخه؛ شیییه؛ هیراهیره؛ هری؛ کوږږن؛
 دهنګ، به قهوی ټسپ.

■ **شبهه کشیدن:** حیلاندن؛ شههین؛ شههین؛
 هیرین؛ هیرتن؛ هیراندن؛ هیرایش؛ هیلنه‌ی؛
 هیلنای؛ نریخانن؛ شریخاندن؛ کوورانندن؛
 کوورانندن؛ حیلاندندن؛ هیلانن؛ هیلونن؛
 هه‌راکردنی هه‌سپ (تا مرا دید شبهه کشید: هه‌تا
 دیتمی حیلاندی).

ص

صابوونکەر؛ چیکەر یان فروشهری سابوون
 ۲. ئەسپۆنی؛ نیوی هەر کام له گیاگهلی وهک
 سابوون که خاوین کهرهوهن و له ئاودا کهف
 ده کهن ۳. غاسول

صابونی^۲: صفت. سابوونی؛ ساونی: ۱. پتیه نیدیارد
 یان هاوگهر به سابوونهوه ۲. به کهفی سابوونهوه
 تلاو «دست صابونی: دهستی سابوونی».

صابی / sābî: [معرّب از آرامی؟] /سم. سابیی:
 ۱. له دینگهلی پیشووی ناوچۆمان، که
 لایه نگرانی بروایان به ئافرتهری تاک و
 ته نیا و پینه مبهری عازیموون و هیرمس
 بووه و هه وتسه وانانیان وهک نیشانهی
 فریشته کان ده پهرستی ۲. /ها؛ /ان/ ههر
 کام له شوینکه وتوانی تهو دینه.

صاحب / sāheb, sāhab, ها؛ /ان: اصحاب: [عربی]
 /سم. خاوهن؛ خاوهن؛ خاوهن؛ خاوهن؛ خاوهن؛
 خودان؛ خودی؛ خوئی؛ خۆدی؛ خوهدی؛
 خوهدی؛ خوهی؛ وهی؛ خویگ؛ مالخۆ؛ ماخۆ؛
 وایر؛ وایهر؛ هه؛ وهههر؛ وهنده؛ داژدار؛ ساحیو؛
 ساحیب؛ ساو «صاحب مال؛ صاحب امتیاز؛ خاوهن
 مال؛ خودان سهرپشکی».

صاحب داشتن: خاوهن هه بوون؛ خاوهن دار
 بوون؛ خاوهن و سهر پهرشت هه بوون
 «مگر این خانه صاحب ندارد؟ مه گهر ئەم ماله

ص /s/: حرف. نیشانهی هه فده هه مین پیتی
 ئەلف و بیتکهی فارسی که له زمانی عهره بیه وه
 هاتوه و ههر وهک «س» ده خوینتریته وه.

ص /se/: اسم. ۱. /مخفف/ ل؛ لاپه ره «ص ۳۵۴:
 ل ۳۵۴» ۲. /مخفف/ د؛ دروودی خودای لی بی
 «پیامبر اسلام ص: پینه مبهری ئیسلام د».

صائب / sā'eb: [عربی] صایب

صائم / sā'em: [عربی] صایم

صابر / sāber, ان؛ یین: [عربی] صفت. //دبی/
 پرزوو؛ به نتم؛ پیشوودریژ؛ بین فره ه؛
 بیهن فره ه؛ به تاقهت «آدم باید در برابر سختیها
 صابر باشد: مرۆ ده بی له هه مبهر سه ختیوه پرزوو
 بیت».

صابون / sābūn, ها: [معرّب از لاتینی] /سم.
 ساون؛ سابوون؛ ماکیکی پاکه وه کهر له خوینگهلی
 سودیوم یا پتاسیوم و ئەسیدگهلی چه ور به
 شیوهی خۆگر، تراو یان هه ویری که له ئاودا
 کهف ده کا.

صابون به شکم خود زدن شکم خود را
 صابون زدن، شکم

صابون چیزی / کسی به تن / جامه ی کسی
 خوردن: [مجازی] له گهل شتی / که سیک سه ر
 و کار هه بوون و به تاییهت لی گزه نگاز بوون.
 صابونی^۱ / sābūnî: [معرّب] /سم. ۱. سابوونی؛

خاوه‌نی نیه؟».

صفت. [کنایی] به‌خته‌وهر؛ به‌ختیار؛ خاوه‌ن به‌ختی به‌رز (نازناوی بۆ پاشایان) «سلطان صاحبقران: سولتانی به‌خته‌وهر».

صاحب‌قلم / sāhebqalam, sāhab- [عربی/ معرب از یونانی] صفت. [مجازی/ نووسەر؛ خاوه‌ن لێهاتوویی نووسین.

صاحب‌کار / sāhebkār, sāhab- [عربی/ فارسی] اسم. خاوه‌ن‌کار؛ کارفرما «امروز با صاحب‌کار حرف‌مان شد: ئەمڕۆ لەگەڵ خاوه‌ن‌کاره‌که ده‌مه‌قەرمان لێ پەیدا بوو».

صاحب‌مرده / sāhebmorde, sāhab- [عربی/ فارسی] صفت. [تعریض/ دوابراو؛ خاوه‌ن‌مردوو؛ خاوه‌ن‌تۆییو؛ خاوه‌ن‌مردگ؛ بی‌خاوه‌ن؛ وه‌ی‌مه‌رده؛ خێرپرێاو، جوړئ تووک به‌ واتای ئە‌ی بریا خاوه‌نه‌که‌ی ده‌مرد (آن چاقوی صاحب‌مرده را بده به من: ئە‌و چه‌قووه‌ خاوه‌ن‌مردووه‌م بده‌یه‌!)

صاحب‌منصب / sāhebmansab, sāhab- [عربی/ ان:] [عربی/ اسم. ۱. قدیمی] ئە‌فسەر؛ قوماندار؛ زافت ۲. کاربه‌ده‌ست؛ خاوه‌ن‌پله‌یان پیشه‌ی گ‌رنگ.

صاحب‌نسق / sāhebnasaq, sāhab- [عربی] صفت. خاوه‌ن‌نه‌سه‌ق؛ خاوه‌نی‌ماف له‌زه‌وینێکدا به‌هۆی کارکردن ده‌وێدا.

صاحب‌نظر / sāhebnazar, sāhab- [عربی/ ان:] [عربی] صفت. پسپۆر؛ ئاگا و زانا؛ خاوه‌ن‌بیرورا؛ به‌تایبه‌ت به‌بیر و برۆ و بۆچوون له‌بوارێکدا «من در سیاست صاحب‌نظر نیستم: من له‌سیاسه‌تدا پسپور نیم».

صاد / sād- [عربی/ اسم. ساد؛ ناوی‌حه‌ق‌ده‌ه‌مین پیتی ئە‌لف‌و‌بێت‌که‌ی زمانی فارسی.

صادر / sāder- [عربی] صفت. نارده؛ هه‌نارده.

صادر شدن: ۱. ناردان؛ هه‌ناریان؛ به‌رێ‌کرانی کالا بۆ جێگایه‌کی‌تر، بۆ ک‌پ‌ریان «صادر شدن کالا: ناردانی پێته‌وا»

صاحب‌شدن: ب‌وونه‌خاوه‌ن؛ گ‌رتنه‌ده‌سته‌وه؛ هاوردنه‌ژێر رک‌یف «همین‌طور مفت و مسلم‌خانه را صاحب‌شد: هه‌روا‌خوت و خو‌پایی‌بوو به‌خاوه‌ن‌ماله‌که».

صاحب‌الزمان / sāhebozzamān, sāhabozzamān- [عربی/ اسم. [شيعه] ئيمام زه‌مان؛ نازناوی ئيمامی دوا‌ده‌هه‌می شيعه‌ی دوا‌ده‌ئيمامی.

صاحب‌جمع / 'sāhebcam, sāhabcam- [عربی/ اسم. مالدار؛ کارگيرێک که مال و داراییگه‌لی پێ‌خراوه‌به‌کی پێ‌سپێ‌دراوه.

صاحب‌خانه / sāhebxāne, sāhab- [عربی/ فارسی] اسم. خاوه‌ن‌مال: ۱. خوه‌مال؛ مال‌خوێ؛ ماخۆ؛ مال‌خووی؛ یانه‌وان؛ مال‌خی؛ خواجه؛ ساحیبی‌مال «شما هم به‌زودی صاحب‌خانه می‌شوید: ئێ‌وه‌ش به‌م‌زو‌وانه‌ده‌بنه‌خاوه‌ن‌مال» ۲. خانه‌خوا؛ خانه‌خوێ؛ یانه‌وان «صاحب‌خانه آمده بود اجاره‌ی این ماه را می‌خواست: خاوه‌ن‌ماله‌که‌هات‌بوو ک‌رێ‌ی ئە‌م مانگه‌ی ده‌ویست» ۳. می‌واندار «صاحب‌خانه در پذیرایی سنگ‌تمام گذاشت: خاوه‌ن‌مال له‌می‌وانداریدا گاله‌ی پێ‌کرد».

صاحب‌دل / sāhebdel, sāhab- [عربی/ فارسی] صفت. [مجازی/ ادبی] خاوه‌ن‌دل؛ خاوه‌ن‌گه‌لیک هه‌ست و ئاگاداری و دلسۆزی له‌مه‌ر ژيان، خه‌لک و کار و باریاندا.

صاحب‌سخن / sāhebsoxan, sāhab- [عربی/ فارسی] صفت. [ادبی/ وتاریبێژ؛ بێ‌ژه‌ر؛ وێ‌ژه‌ری‌قسه «مستمع صاحب‌سخن را بر سر شوق آورد: بی‌سه‌ره‌وتاریب‌ز دێ‌نێ‌ته‌سه‌ر شه‌وق».

صاحب‌عزا / sāheb'azā, sāhab- [عربی] صفت. ۱. خاوه‌ن‌پرسه؛ به‌رێ‌وه‌به‌ری‌پرسه‌و سه‌ره‌خوشی «صاحب‌عزا خودش در مجلس نبود: خاوه‌ن‌پرسه‌بۆ‌خۆ‌ی له‌کو‌ژه‌که‌دا نه‌بوو» ۲. پرسه‌دار؛ تازه‌بار؛ تازه‌تبار؛ خاوه‌ن‌مردوو.

صاحبقران / sāhebcarān, sāhab-qerān- [عربی]

۲. دهرهاتن؛ دهرچوون؛ دهرکران؛ دران؛ دانی فرمان یا بهرایی کار له لایه ن بهرپرستیکی فره میه وه (پتر به شیوهی نووسراوه) «گواهینامه صادر شدن؛ فرمان صادر شدن؛ گواهینامه دهرهاتن؛ فره مان دهرچوون» ۳. /ادبی/ لی بوونه وه (زۆرتر ناله بار و به شیوهی ناویستی). ههروه ها:

صادر کردن

صاف ۱ /sāf/ از عربی/ اسم، ساف: ۱. لووس؛ بی گنج؛ حولی؛ ئه دل؛ هلو؛ هلوو؛ هامار؛ گۆر؛ گوهور؛ زه بلۆق؛ بی چرچ و لۆچ «کاغذ صاف؛ کاغذی لووس» ۲. زوال؛ بی خهوش؛ روون؛ خۆرۆ «آب صاف؛ ناوی زوال» ۳. سایهقه؛ ساو؛ ساف؛ سامال؛ هه ساو؛ بی هه ور (له مهر هه واهه) «هوای صاف؛ هه وای سایهقه».

صاف کردن: ۱. لووس کردن؛ ساف کردن ۲. رپک و پپک کردن؛ ته کووز کردن ۳. پاک کردن؛ یه ک لا کردن؛ تهخت کردن «حساب را صاف کردن؛ پاک کردنه وی حساب» ۴. پالاوتن؛ پالفتن؛ په رنه ی؛ به پالوتنه دا کردن؛ ترهاندن؛ نسلاندن؛ له سافی دان. ههروه ها: صاف بودن؛ صاف شدن

صاف ۲: قید. /گفتاری/ راست؛ رپک؛ پاس؛ تهخت؛ یه ک راست؛ یه کراس؛ به شیوهی راسته وخۆ «صاف رفت توی مغازه؛ راست رویشته نیو دوو کانه که وه».

صافکار /sāfkār/ ها: از عربی/ فارسی/ اسم، صافکار؛ که سی که کاری صافکاریه.

صافکاری /sāfkārī/ از عربی/ فارسی/ اسم، صافکاری: ۱. کار و رهوتی نه هیشتنی گنجی و قوپاوی قاپلۆخی ماشین و وهک ئه وانه ۲. /ها/ کارگهی تاییه تی ئهم کاره.

صاف و ساده /sāf-o-sāde/ از عربی/ فارسی/ صفت. /مجازی/ ساویلکه؛ بی ئه زموونی دل ساکار «تو هم عجب صاف و ساده ای؛ په کوو تۆیش چه نده ساویلکه ای!».

صاف و صادق /sāf-o-sādeq/ از عربی/ فارسی/ صفت. /گفتاری/ بی گهرد؛ بی گری؛ راست بیژ؛ درووستکار و دلپاک.

۲. دهرهاتن؛ دهرچوون؛ دهرکران؛ دران؛ دانی فرمان یا بهرایی کار له لایه ن بهرپرستیکی فره میه وه (پتر به شیوهی نووسراوه) «گواهینامه صادر شدن؛ فرمان صادر شدن؛ گواهینامه دهرهاتن؛ فره مان دهرچوون» ۳. /ادبی/ لی بوونه وه (زۆرتر ناله بار و به شیوهی ناویستی). ههروه ها:

صادر کردن

صادرات /sāderāt/ از عربی/ اسم، هه ناردی؛ هه نارد؛ هنارتی؛ نارده مه نی؛ کالایان خرمه تگه لیک که له ناوچه یان ولایتیکه وه بۆ فروش بۆ ناوچه یان ولایتیکی دیکه ده نپردری.

صادراتی /sāderātī/ از عربی/ صفت، ناردراوه یی؛ ۱. پیوه نندیدار یان هاوگر به هه ناردیه وه «ارز صادراتی؛ ئهرزی ناردراوه یی» ۲. شیوا بۆ هه ناردن «خرمای صادراتی؛ فرش صادراتی؛ خورمای ناردراوه یی؛ تهونی هه ناردیه یی» ۳. ناردراو؛ هه ناردراو؛ هه نارتی «ارز حاصل از کالاهای صادراتی؛ ئهرزی داهاتوو له پیته وای ناردراو».

صادره /sādere/ از عربی/ صفت، دهرچووگ؛ دهرچوو؛ دهرکراو «بر حسب دستور صادره از مقام ریاست؛ به پیی فره مانی دهرچوو له لایه ن سه ره کایه تیه وه».

صادق /sādeq/ از عربی/ صفت، /ادبی/ ۱. راست بیژ؛ راست بیژ؛ راسته ر؛ راستگۆ؛ راستگۆ؛ قسه راست؛ پاساچ «او در اظهاراتش صادق بود؛ له قسه کانیدا راست بیژ بوو» ۲. راسته کی؛ راسته قینه؛ راسته کینه؛ راسین؛ راسته قینه؛ به راستی «صحیح صادق؛ به یانی راسته کی».

صادقانه ۱ /sādeqāne/ از عربی/ فارسی/ صفت، /ادبی/ راسته قینه؛ راسته قانی؛ راسته کی؛ راسته قینه؛ راستی «دوستی صادقانه؛ دۆسی راسته قینه».

صادقانه ۲: قید. رووت و راست؛ رووت و راست؛ راست؛ راست؛ راستی؛ به راستی؛ وه راستی؛ راست و پاک؛

رۆچەوان: صائم

صبا / sabā / [عربی/اسم، ۱. سروه؛ بایەك كه له باكووری رۆژهه‌لاتهوه ده‌شنی ۲. شەمال؛ شنه؛ شنه‌با؛ نەرمەبا؛ بای فینک و خوش.

صبح / sabāh / [عربی/اسم، [گفتاری/رۆژ؛ رۆ؛ رۆج؛ رۆچ؛ رۆوژ «چهار صبح کار می‌کند، زود دلش را می‌زند: چوار رۆژ کار ده‌کا، زوو دلی لی هەلده‌که‌وی».

صباح / sabāhat / [عربی/اسم، [ادبی/ جوانی؛ خوش‌یکی؛ قەنجی؛ قوژی؛ قەشەنگی؛ جوان خاسی؛ خوجوانی؛ جوان چاکی.

صباغ / sabbaq / [عربی/اسم، [قدیمی/ خومچی؛ خمچی؛ خومخانه‌چی؛ خمگەر؛ رەنگرێژ؛ گازرکار.

صباوت / sabāvat / [عربی/اسم، [ادبی/ مندالی؛ منالی؛ زاولەبی؛ زارۆلەبی؛ زارۆبی.

صبح / sobh / [عربی/اسم، به‌یانی؛ سۆ؛ سه‌وا؛ سوا؛ سب؛ ۱. شەوه‌کی؛ کاتی دەسپێکی رۆژ «صبح شده بود، خورشید داشت طلوع می‌کرد: به‌یانی بیوو، خۆر خەریک بوو هەلده‌هات».

۲. شەوه‌کی؛ ساعب؛ سه‌با؛ سوا؛ هەه‌ه‌ل به‌شی رۆژ «ساعت ۱۰ صبح به دیدنش رفتم: کاتژمێر ۱۰ به‌یانی چووم بۆ دیتتی».

☐ **صبح زود/ سحر:** به‌یانی زوو؛ سه‌رسۆ؛ مه‌لابانگدان؛ به‌ره‌بانگ؛ شه‌وه‌کی؛ گه‌فل؛ سه‌ره‌تای سۆ.

صبح صادق: به‌ره‌به‌یانی؛ به‌ره‌به‌یان؛ سه‌ره‌له به‌یانی؛ کاتی به‌یانی که هیلکی سپی له ئاسۆوه ديار ده‌بی و په‌ره ده‌ستین.

صبح کاذب: کازیوه؛ کازیوه؛ کازوکه‌وو؛ کاتی له شه‌وه که پووناکیه‌کی کهم بۆ ماوه‌یه‌کی کورت له ئاسۆی رۆژه‌لاتیه‌وه ده‌رده‌که‌وی و پاشان لاده‌چی.

صبح: قید. به‌یانی؛ شه‌وه‌کی؛ سه‌رسۆ؛ سۆحا؛ سه‌بای؛ سه‌به‌ی؛ له سه‌ره‌تای رۆژدا «صبح رفتم

صاف و صوف / sāf-o-sûf / [از عربی] صفت.

[گفتاری] ساف و سۆل؛ لووس؛ ته‌کووز و رازاوه «صورتش را صاف و صوف کرد: روومه‌تی ساف و سۆل کرد».

صافی / sāfî / [عربی/اسم، سافی؛ ۱. پالین؛ پالوین؛ شتیک به‌رووبه‌ری کون—کونه‌وه بۆ هه‌لاوردنی تراو له شتی خوگر «صافی چای: پالوینی چای» ۲. پالوینکه؛ پالوینه؛ پالیوکه؛ راوک؛ پالین؛ په‌رزه‌وانه؛ پارزونگ؛ تیجه؛ هه‌یرانوکه؛ ماک یان شتیکی تۆتۆ (وه‌ک پارچه، کاغه‌ز، لم یان خه‌لووز) بۆ پالاوینی تراو ۳. [برق] ئامپریک بۆ جیاکردنه‌وه‌ی ره‌وتی کاره‌با به‌پیی

فریکانسیان ۴. [نورشناسی] فیلتر؛ که‌ره‌سته یان شتیکی نیوه‌روون که به‌شی له تیشکی لی‌دراو وه‌خۆ ده‌گرێ ۵. لووسی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی ساف و لووس بوون.

صالح / sāleh / [ان؛ یین؛ [عربی] صفت. گونجاو؛ چاک؛ چاک‌ویاک؛ خاس؛ خاوه‌ن لی‌هاتوویی و شیاوی «نماینده‌ی صالح: نوینه‌ری گونجاو».

صامت / sāmet / [عربی] صفت. بی‌ده‌نگ؛ کپ «نشسته بود و داشت یکی از فیلمهای صامت را تماشا می‌کرد: دانیشبوو یه‌کێ له فیلمه بی‌ده‌نگه‌کانی سه‌یر ده‌کرد».

صانع / sāne' / [عربی/اسم، [ادبی] ئافرینه‌ر؛ خولقینه‌ر؛ چیکر؛ دروست‌که‌ر؛ درووسکه‌ر؛ ۱. سازینه‌ری شتیک ۲. به‌دییه‌ینه‌ری شتیک.

صایب / sāyeb / [عربی] صفت. [ادبی] به‌جی؛ به‌هه‌تر یان کاردانه‌وه‌یه‌کی راست و دروست «رای صایب: نظر صایب: رای به‌جی: تییینی به‌جی».

صائب / sāyem / [عربی] صفت. [ادبی] رۆژوو؛ به‌رۆژوو؛ رۆژگ؛ رۆژگه‌وان؛ رۆژه‌وان؛ رۆژه‌وان؛

به‌رۆژوو؛ رۆژگ؛ رۆژگه‌وان؛ رۆژه‌وان؛ رۆژه‌وان؛

صائب / sāyem / [عربی] صفت. [ادبی] رۆژوو؛ به‌رۆژوو؛ رۆژگ؛ رۆژگه‌وان؛ رۆژه‌وان؛ رۆژه‌وان؛

به‌رۆژوو؛ رۆژگ؛ رۆژگه‌وان؛ رۆژه‌وان؛ رۆژه‌وان؛

اداره: به یانی چوومه مەزینگه.

صبحانه /sobhāne/: [عربی/فارسی/اسم، چاشتا؛ ناشتا؛ بهرچایی؛ تاشت؛ ژیرقلیان؛ بهرقلیان؛ تاشتیی؛ قلاوہ تی؛ قووالتی؛ زیرقلو؛ تیشت؛ سوپخانه؛ خواردمەنیه کە لە کاتی به یاندا دەخوری.

صبح به خیر /sob(h)bexeyr/: [عربی/فارسی/عربی] ادعا، به یانی باش؛ سواخهیر؛ سه باخهیر؛ سه واخهیر؛ پێز وشهیی که به یانیان کاتی پیک گه یشتن ده گوتری، واتا هیوادارم به یانی به خوشی دهست پێ بکە ی «سلام کردم و صبح به خیر گفتم، کسی جوابم را نداد: سه لایم کرد و به یانی باشم گوت، کەس لیم ی نه سەندەو».

صبحدم /sobhdam/: [عربی/فارسی/اسم،/ادبی] ۱. بهر به یان؛ به یانی ۲. به یانه کی؛ گهفل؛ به یانی زوو؛ سه رسۆ؛ سه ره تایی به یانی.

صبحدم: قید،/ادبی/ ده مەو به یان؛ بهر به یان؛ شهوه کی؛ له کاتی به یانیدا.

صبحگاه /sobhgāh/: [عربی/فارسی/اسم، بهر به یان؛ شهوه کی؛ کاتی به یانی.

صبحگاهان /sobhgāhān/: [عربی/فارسی/قید، به یانی؛ سه ره له به یانی؛ بهر به یان؛ به یانیان؛ ده مده مان ی به یانی.

صبحگاهی /sobhgāhî/: [عربی/فارسی/صفت، به یانیان؛ سه ره له به یانیان؛ پێوه نیدار یان سه ره به سبجهوه «ورزش صبحگاهی: وەرزشی به یانیان».

صبر /sabr/: [عربی/اسم، ۱. سه ور؛ سه بر؛ کاری راوهستان؛ وهستان و چاوهروانی تا کاتی شیوا «صبر کردم تا هوا کاملاً روشن شود: راهه ستام تا ههوا تهواو روون بێتهوه» ۲. سه ور؛ سه بر؛ نتم؛ پشوو در پێزی؛ پشوو له سه ره خویی؛ خۆراگری؛ بین فرهه ی؛ پرز وویی؛ پرزه داری؛ تهوات؛ تهوتین؛ دایاخ «صبر کن بزودی دردش

ساکت می شود: سه ورت هه بی زوو ئیشه که ی ده سه ره وی» ۳. /فرهنگ مردم/ سه بر؛ سه ور؛ یه ک پێمه؛ بهرام بهر؛ جهخت ۴. قالی شاری؛ تالی شاری؛ هه زوا؛ عه زوا؛ ئه زوا؛ هه زوا؛ عه زوا؛ مو؛ گیایه کی سه لکداری گه لانه ستووری قه راخ در کاویه، شیرویه کی تالی لی ده ردی که بو ده رمان ده شی.

▣ **صبر ایوب**: [کتابی/ سه بری ئه یووب؛ تاقهت و پشوو در پێزی زور.

▣ **صبر آمدن**: سه بر هاتن؛ سه ور هاتن؛ له کاتی ئه نهجامی کار پیک، له نه کاو تاقه پێمه یه ک کردن (زۆریک لهو کاته دا یا کاره که ناکهن یان ماوه یه ک دهست راده گرن) «خواستم بروم صبر آمد: ویستم پرۆم سه بر هات».

صبر داشتن: سه بر هه بوون؛ پشوو در پێزی بوون؛ به تاقهت بوون؛ پرزوو بوون؛ ده ره هل نه بوون «کمی صبر داشته باش، خوب می شود: تۆزی سه برت هه بی، چا ده بی».

صبر کردن: راوهستان؛ ویسان؛ ویسیان؛ خۆگرتن؛ سه بر/ سه ور کردن.

صبر کسی به سر آمدن:/ادبی/ تاقه تی که سی ک بران؛ ئۆقره بو که سی نه مان؛ چی دی له سه ره ئه و دۆخه نه وهستان «صبرم به سر آمد، فریاد زدم و با مشت به در کوفتم: تاقه تم برا، هاوارم کرد و به مشت له ده رکهم دا».

صبر زرد /sabrezard/: [عربی/فارسی/اسم، هه زوا؛ عه زوا؛ مو؛ تالی شاری؛ ژه قنه مووت ۱. /ها/ گیایه کی تایه تی ناوچه ی گه رمیان، به گه لای ئه ستوو و که تیره داره وه ۲. ناوی که تیره ی گه لای ئه و گیایه.

صبغه /sebqe/: [عربی/اسم،/ادبی/ بار؛ بۆن؛ تام؛ په نگ «سخناش اندکی صبغی تعصب داشت: وته کانی تۆزیک بونی رکە ی پێوه بوو».

صبور /sabūr/: [عربی/صفت،/ادبی/ پرزوو؛

وت ووڙ؛ وته؛ گوته؛ بیژہ: ۱. کار یان رِهوتی قسه کردن، به تایبته ناخاوتنی چهن کسه پیکه وه «صحت کردن: قسه کردن» ۲. باس؛ قسه و باس؛ گو؛ بابه تی قسه لیکراو «صحت بر سر پول است: قسه له سر پاره یه».

□ **صحت به میان آمدن:** قسه هاتنه ناراه؛ قسه لیکران؛ وت ووڙ له مهر شتیکه وه کران «صحت کتاب به میان آمد همه فریادشان بلند شد: قسه کتیب هاته ناراه، همه مو دهنگان به رزه وه بوو».

هروه ها: صحت به میان آوردن
صحت چیزی/ کسی بودن: قسه ی شتی/ که سیک بوون؛ باسی شتی/ که سیک بوون؛ له مهر شتی یان که سیکه وه ناخاقتن «صحت انتخابات بود، هر کسی چیزی می گفت: باسی هله یزاردن بوو، هر که سئ شتیکی ده گوت».

هروه ها: صحت چیزی/ کسی شدن
صحت شدن: قسه کران؛ باس کران؛ وت ووڙ بوون «درباره ی کار تو هم صحت شد: له مهر کاری تۆشه وه قسه کرا».

صحت کردن: قسه کردن؛ قسه/ قسئ کرده ی: ۱. باس کردن؛ وت ووڙ کردن «از خاطرات مدرسه صحت کردیم: له بیرمه ریه کانی قوتابخانه قسه مان کرد» ۲. په شین؛ دوان «اصلاً با من صحت نکرد: له گهل مندا هیچ قسه ی نه کرد».

صحت / sehhat: [عربی/اسم، ۱. راستی؛ راسی؛ دروستی؛ درووسی؛ پاکی؛ دۆخ یان چۆنیته تی راست و دروست بوون ۲. تهن دروستی؛ لهش ساغی؛ دۆخ یان چۆنیته تی سه لامهت بوون.

□ **صحت آب گرم:** عافیهت؛ ریز وشه ی له حمام هاتنه دهر، واتا «به هیوا ی لهش ساغی پاش حمام کردند».

صحت خواب: سیحه تی خه؛ سه حهت خه؛ ریز وشه ی له خه وه ستانه وه، به واتای

به پرست؛ به تابشت؛ به تاقهت؛ پشو وه سه رخۆ؛ بین فره؛ نه رموو؛ سه ره خۆ؛ کاوه خۆ؛ خۆراگر؛ به گیر.

صوبوری / sabûrî: ها: [عربی/اسم، [ادبی/پرزووی؛ به پرستی؛ پشوو له سه رخۆی؛ بین فره ی؛ سه ره خۆی؛ کاوه خۆی؛ سه بووری؛ دۆخ یان چۆنیته تی به تاقهت و پشوودریژ بوون.

صبه / sobbe: [عربی] مَندابی-
صبیه / sabîy(y)e: ها: [عربی/اسم، [ادبی/۱. [نامتداول/ کیژۆله؛ کچۆله؛ کناچلی؛ کچی که مته من و مندالکار ۲. کچ؛ که نیشک؛ کناچی؛ کچکا؛ دویت؛ دۆت؛ دۆته؛ مندالی میوینه ی که سیک «این خانم صبیّه ی شماسه؟» ثم خانمه کچی ئیوه یه؟».

صحابه / saḥābe: [عربی] ۱. جمع صحابی ۲. اصحاب رسول الله، اصحاب
صحابی / saḥābî: صحابه؛ اصحاب: [عربی/اسم، سه حابی؛ یاران؛ هر کام له وه که سانه ی که له سه رده می پیغمبره ی ئیسلام، ئیمانیا ن پی هینا و له بهر دهستی بوون و ئه ویش له گه لیان راوویژی ده کرد.

صحاری / saḥārî: [عربی] جمع صحرا
صحاف / saḥḥāf: ها: ان: [عربی/اسم، جزوبه ند؛ که سئ که کاری جزوبه ندیه.

صحافی / saḥḥāfî: [عربی/اسم، جزوبه ندی؛ ۱. کار و رِهوتی دهسته کردن، برین، چه سپاندن، دوورین و بهرگ گرتنی په رهی کاغه ز بۆ دروست کردنی دهفته ر و کتیب «جلد کتاب پاره شده، باید صحافی شود: بهرگی کتیبه که دراه، ده بی جزوبه ندی بکری».
صحافی کردن ۲. له/ کارگه ی جزوبه ندی «بردم صحافی گفتند یک هفته کار دارد: بردم بۆ جزوبه ندی، گوتیان هفته یه ک کاری هه یه».

صحبت / sohbat: ها: [عربی/اسم، قسه؛

«هيوادارم خهو ساغی بۆت هینابی».

صحت و سقم / sehhat-o-soqm / [عربی/اسم، راست و درو؛ دروست یان نادروست بوونی بابه تیک (من از صحت و سقم موضوع چیزی نمی دانم: من له راست و دروی بابه ته که شتیک نازانم).

صحرا / sahrā / ها: صحاری: [عربی/اسم، بیابان؛ بیابان؛ بیروون؛ پرووتهن؛ دهشت: ۱. چۆل؛ چۆل؛ چۆلگه؛ قووزی؛ سارا؛ وشکاره؛ گهوه: ۲. ده؛ دهره موهی ده قهری تیدا ژبان.

▣ **صحرای کر بلا:** [کنایی/بیابان؛ جیگای دوور له ئاو و ئاوه دانی «بابا تو ما را آوردی گردش یا صحرای کر بلا؟» ئه ری کاکه تو ئیمهت هیناوه بۆسه یان یان بیابان؟.

صحرای محشر: [اسلام/مهدانی مه حشر؛ سارای مه حشر؛ بیابانیکی پان و به رین که ده لئین له رۆژی مه حشر دا هه موو خه لکی بۆ پیراگه یشتن به کاری دنیا یان تیییدا کۆ ده که نه وه.

▣ **به صحرای کر بلا زدن:** [مجازی/کردنه باسی که و تییه که/ به ره بۆر؛ بابه تی و تو و یتر گۆران و قسه ی خۆ کردن (بعد از آن زد به صحرای کر بلا و مسئله ی عزب بودنش را پیش کشید: پاش ئه وه کردیه باسی که و تیره که و قسه ی سه لت بوونی خوی هینایه ئاراهه).

صحرائی / sahrā'ī / [عربی/صحرائی **صحراگرد** / sahrā'gard / ها: ان: [عربی/فارسی] صفت. بیابانگه؛ هه رده گیل؛ به هوگره تی و خو و خده ی بیابانگه ره وه. ههروه ها: **صحراگردی** **صحرا نشین** / sahrā'nešīn / ها: ان: [عربی/فارسی] صفت. سارانشین: ۱. بیابانگه ره؛ هه رده گیل ۲. کۆچه ره؛ ده شته کی؛ چۆل په رست؛ چۆل نشین؛ چۆلمه ن ۳. [کنایی/دیها تی؛ لادییی.

صحرا نورد / sahrā'navard / ها: ان: [عربی/فارسی] صفت. چۆله وان؛ بیابانگه ره؛ هه رده گیل؛ به

هوگره تی و خووی بیابانگه ر دیه وه.

صحرا نوردی / sahrā'navardī / ها: [عربی/اسم، چۆله وانی؛ بیابانگه ره؛ هه رده گیل؛ کار یان ره وتی ریگه چوون له دهشت و سارادا.

صحرائی / sahrā'yī / ها: [عربی] صفت. ۱. سارای؛ ده شته کی؛ پیوه ندیدار یان سه ره به بیابان (آب و هوای صحرائی: ئاو و هه وای سارای) ۲. [مجازی] خۆرسک؛ خۆرست؛ خۆوه ر؛ خۆده ر (گل صحرائی: گولی خۆرسک) * **صحرائی**

صحف / sohof / [عربی] جمع **صحیفه** **صحن** / sahn / ها: [عربی/اسم، ۱. نیوگۆرک؛ ناوگۆرک؛ گۆرک؛ گۆرک؛ گۆرک (صحن مجلس؛ صحن دادگاه: نیوگۆرکی کۆر؛ گۆرکی دادگا) ۲. نیوگۆرک؛ ناوگۆرک؛ هه وه شی بینای ئایینی (صحن مسجد: ناوگۆرکی مزگه وت) ۳. [دبی] گۆره پان؛ ته ختایی؛ پانایی؛ راستایی؛ جیگه ی به ربلاو (صحن باغ؛ صحن چمن: گۆره پانی باغ؛ ته ختایی چیمه ن).

صحنه / sahne / ها: [عربی/اسم، ۱. شانۆ؛ نیار؛ په ه نه ک؛ جیگایه ک له پیشه وه ی ته لاری نومایش که له رووبه ری زه وی به رز تره و ئه کته ره کان له وی کایه ده که ن (صحنه ی نومایش: شانۆ نومایش) ۲. شانۆ؛ وه ها جیگایه ک له ته لاری مووسیقادا ۳. شانۆ؛ جیگه ی به رزی ناوه راستی سپرک ۴. گۆر؛ ناوگۆر؛ په رده؛ به شی له په رده ی شانۆ که که سانیک کاری تیدا ده که ن ۵. دیمه ن؛ روانگه یه کی راسته کی یان خه بالی که رووداو یک نیشان ده دا (پلیس برای تشریح حادثه، صحنه ی قتل را بازسازی کرد: پولیس بۆ رافه کردنی کاره ساته که، دیمه نی قه تله که ی دروست کرده وه) ۶. [کنایی] مه دیدان؛ گۆره پان؛ جیگای هاتنه دیاری کار یان رووداو یک (صحنه ی جنگ: صحنه ی سیاست: گۆره پانی شه ر؛ مه دیدانی سیاست).

▣ **به روی صحنه آمدن:** ۱. هاتنه سه ره شانۆ؛ نومایش دران (هاملت به صحنه آمد: هاملیت هاته

رہوتی چہ سپاندن؛ نهری لیدان؛ گہواہی دان لہ
سہر راستی شت یان بابہ تیک.

□ **صحنہ گذاشتن**: ۱. واژہ کردن؛ ٹیمزاکردن
۲. پھسند کردن؛ گہواہی دان؛ شایہ تی دان؛
باوہر پی کردن.

صحی / sehhi /: [عربی] صفت. [قدیمی]
تہندروستی؛ ساگی؛ ساقی.

صحیح / sahih /: [عربی] صفت. دروست؛ درووس؛
راستہ کی؛ دوغری؛ بی لاری و خواری «فرمایش
شما صحیح است: فرمایشہ کہ تان دروستہ».

صحیح وسالم / sahih-o-salem /: [عربی] صفت.
ساق و سہلیم: ۱. ساغ؛ تہندروست؛ لہش ساغ
«صحیح وسالم در برابر تان نشستہ ام: ساق و سہلیم لہ
بہرامبہر تانہوہ دانیش تووم» ۲. بی کہ مایہ سی؛
بی کہم و کورتی «این ساعت صحیح وسالم است و دارد
کار می کند: ہم کاتر میٹرہ ساق و سہلیمہ و کار دہ کا».

صحیفہ / sahife /: [عربی] اسم. [ادبی]
کتیب؛ پھرتووک.

صخرہ / saxre /: [عربی] اسم. گاشہ؛
گاشہ بہرد؛ گاہہرد؛ تاش؛ ہیژک؛ کہت؛ کہفر؛
کہفر؛ قہف؛ زاخوڑ؛ راز؛ زنار؛ ساغوورہک؛
کہمہرہ؛ کہمور؛ کہنہک؛ تیشہ؛ شاخ؛ ماوہرہرد؛
بہردی رژد و بلند.

صخرہ نور / saxrenavard /: [عربی]
فارسی/ اسم. رازہوان؛ شاخہوان؛ کہسی کہ بہ
شاخاندان ہلہدہ چی.

صد / sad /: [عربی] اسم. سہد؛ سہت: ۱. ژمارہی
سہرہ کی پاش نہوہد و نو، پیش سہد و یہک
۲. [مجازی] چہندیہ تیہ کی یہ کجار زور «صد بار
اگر توبہ شکستی، باز! سہد جاریش توبہت شکاند،
ہر و ہرہوہ».

□ **صد تا یک غاز**: [مجازی] سہلکہ پیاز؛ گہلا
چونہر؛ بہرگی چہوہندہر؛ پیووش؛ مہراش؛
کاپہرش؛ تہرہ تولہ؛ دزگین؛ شتی بی بایہخ و
ہیچ و پیووج «این حرفہای صد تا یک غاز بہ چہ درد

سہر شانؤ» ۲. [کنایی] ہاتنہ پیہشہوہ؛ ہاتنہ
ناراوہ؛ ہاتنہ کایہوہ؛ وہ پیش ہاتن و کار یان
چالاکی کردن «در ہمین ہنگام دکتہر مصدق بہ
صحنہ آمد و مردم را علیہ قرارداد نفت شوراند؛ ہر
لہم کاتہدا دوکتور موسہدقی ہانہ کایہوہ و
خہلکی دژ بہ پریارنامہی نہوت ہلخراند».
ہرہوہا: بہ/ روی **صحنہ آوردن** / بردن؛ بہ/ روی
صحنہ رفتن

در صحنہ بودن: ۱. لہ سہر شانؤ بوون؛ لہ
کاتی نومایش بوون «ہنرپیہشہی اول ہنوز در
صحنہ است: تہکتہری ہموہل ہیشتا لہ سہر
شانؤیہ» ۲. [کنایی] لہ سہر ہست بوون «اگر
مردم در صحنہ باشند کار بہ کودتا نمی کشد؛ تہگہر
خہلک لہ سہر ہست بن تہنجامی کارہ کہ نابیئہ
کودہتا».

صحنہ آرا / sahneārā, -ārā /: [عربی]
فارسی/ اسم. شانؤراژین؛ کہسی کہ کاری
شانؤتہوزینیہ.

صحنہ آرای / sahneārāyî, -ārāyî /: [عربی]
فارسی/ اسم. شانؤراژینی؛ شانؤتہوزینی؛ کار و
رہوتی رازاندنہوہی شانؤی نومایش یان فیلم،
وہک دانانی ٹامیری پیویست لہ جی شیوا.

صحنہ سازی / sahneisāzi /: [عربی] فارسی
اسم. کاری و ہدی ہینانی بار و دؤخیکی ناراست و
درؤینہ وہک شانؤی نومایش بو خہلہ تاندنی
خہلکی.

صحنہ گردان / sahnegardān /: [عربی]
فارسی/ اسم. ۱. منشی **صحنہ** منشی
۲. [مجازی] شانؤگپر؛ بہرپیہوہہری رہوتیکی
نمایشی یان کاریکی (زورتر) نہشیوا «آن سال او
صحنہ گردان انتخابات بود؛ تہو سالہ تہو شانؤگپری
ہلہپژاردنہ کان بوو».

صحہ / sehhe /: [عربی] اسم. [ادبی] ۱. واژہ؛
نیشان؛ ٹیمز «نامہ را بہ صحہی ایشان رساندم؛
نامہ کہم دا واژویان کرد» ۲. پھسند؛ کار یان

ههیه ۸. /مجازی/ تۆری هه ناردنی فریکانسی رادیویی /صدای ایران؛ صدای آمریکا؛ دهنگی ئیران؛ دهنگی ئەمریکا/.

□ صدای بلند: دهنگی بهرز؛ دهنگی بهقهو؛ دهنگیک به هیز و تیژی زۆروهه که چاک بیسری.

صدای یم: دهنگی گر؛ دهنگیک به فریکانسی کهمهوه (وهک دهنگی دههؤل یان پیاو).
صدای تیز: دهنگی زبِق؛ دهنگی زیقاوُل؛ دهنگی بهرز و تیژ.

صدای خفه: دهنگی کپ؛ دهنگی کهم فریکانس و بیئاواز.

صدای دو رگه: دهنگی دوو رگه؛ دهنگی نیر؛ دهنگی تیکهَل له دهنگی کوری میرمندال و پیاو (وهک دهنگی کوری تازه پینگهیشتوو).

صدای زیر: دهنگی زیل؛ دهنگی زیك؛ دهنگی تیژ؛ دهنگ به فریکانسی زۆروهه (وهک دهنگی زارو یان زۆریک له گۆرانی بیژانی ژن).

صدای کلفت: /گفتاری/ دهنگی گر؛ دهنگیک به فریکانسی کهمهوه (له مهر مرۆوه).

صدای مخملی: /مجازی/ دهنگی ساف؛ دهنگی نهرم؛ دهنگی خوڤ و دلنشین.

صدای نازک: /گفتاری/ دهنگی زیل؛ دهنگ به فریکانسی زۆروهه (له مهر مرۆوه).

□ صدا بلند شدن: دهنگ بهرزوهه بوون:

۱. دهنگ بهدیهاتن <صدای اذان بلند شد: دهنگی بانگ بهرزوهه بوو> ۲. بوونه قال؛ بوون به قرموقال؛ ههرا و هوریا ههلسان <ناگهان توی کوچه صدا بلند شد: له نه کاو له کۆلانهوه بوو به قال>.

صدا به صدا نرسیدن: زهنا- زهنا بوون؛ دهنگ گوم بوون <توی آن شلوغی صدا به صدا نمی رسید: لهو ههرا و هوریا بهدا دهنگ گوم دهبوو>.

صدا دادن: دهنگ دانهوه؛ دهنگ لئ بهرزبوونهوه؛ دهنگ بهدیپهتَنان <وقتی بمب

من می خورد؟> ئەم قسه سهلهکه بپازانه به کاری چیم دین؟>.

صد در صد: سه تاسهت؛ سه دی سه ده؛ سه ده و سه ده؛ سه ده له سه ده؛ تهواو؛ تواو؛ پاک <صد در صد درست است: سه تاسهت دروسته>.

صد دینار صد دیناری

صد سال سیاه: /مجازی/ هه رگیزای هه رگیز؛ قهت قهت؛ ههزار سال؛ ههچ کاتیک <صد سال سیاه این کار را نمی کنم: هه رگیزای هه رگیز ئەم کاره ناکهم>.

□ صد تا کفن پوساندن: /مجازی/ پیشه بوونه خاک؛ ئیسک و پرووسک پوان؛ پیشه پوترکیان؛ پیشی نهمه نهی؛ سه ده جار مردن؛ زۆر له میژوهه مردن <او تا حالا صد تا کفن پوساند: تا ئیسته پیشه ی بووه ته خاک>.

صد! صفت. سه ده؛ سه ت: ۱. یه کی زۆر تر له نهوه و نۆ دانه ۲. سه دهه؛ سه دهه مین <من نفر صدم بودم: من سه دهه م کهس بووم>.

صدا / sedā, sadā, ها: /عربی/ اسم. دهنگ؛

دنگ؛ دهنگه؛ سه ده: ۱. ئەوهی که ده بیسری

<چه صدایی بود؟ چ دهنگیک بوو؟> ۲. ههستی که

له ده زگای ژنه وایهوه به دی دی <گوشم صدا می کند:

گویم دهنگ ده دانهوه> ۳. /فیزیک/ ههستی که به

هۆی کارکردنی په رده ی گوپی مرۆ به هۆی

له رانهوه ی ههوا به فریکانسی ۲۰ تا ۲۰۰۰

هیرتز به دی دیت ۴. هانت وچۆی میکانیکی

ئامیتریک یان له ره ی به شیک له جهسته ی

گیانه وهری <وهک ژبی دهنگی> که بیسری

۵. هه ر کام لهو نیشانه و پیتانه ی ئەلف و بیتهکه

که له کاتی ده برپنیا ن لیو نابه سرن و زمان به

دهم و ددانهوه نالکی <وهک: ئا، ئا، ئو>

۶. /مجازی/ گازی؛ گاسی؛ ههوار؛ قاوی بهرز،

به تایبهت بۆ به رهه لستی <آخر صدای مردم درآمد:

ئاخری دهنگی خه لکی ده رهات> ۷. /مجازی/

چۆنیه تی دهنگ <صدای خوبی دارد: دهنگیکی چاکی

دهر وه، من پاره ی ئەم شتانه م له کوئ بوو؟

صدای کسی در نیامدن: دهنگی که سئیک
دهر نه هاتن: ۱. هیچ نه گوئن ۰.۲ / کنایی /
بهره لستی نه کردن (چرا با این همه ظلم صدای
کسی در نمی آید: بۆچی بهم هه موو ناحه قیه دهنگی
که سئ دهر نایه ت).

صدای کسی را در آوردن: / مجازی / دهنگی
که سئیک دهر هینان؛ دهنگ که سئ
دهر هاوردن؛ که سئ وه ره زکردن؛ بوونه هوی
تووره یی و بهره لستی که سئیک (صد دفعه
گفتم صدای من را در نیار: سه د جارم پی گوئی
دهنگم دهر مه هینه).

صدای کسی گرفتن: دهنگی که سئیک نووسان؛
دهنگی که سئ گیران: دهنگوو یوی گیریه ی؛
به هوی مانوو یه تی یان نه خویشی، دهنگی
که سئیک باش دهر نه هاتن (چرا صدایت گرفته؟
بۆچی دهنگت نووساوه؟).

به صدا درآمدن: هاتنه دهنگ: دهنگ لیوه
هاتن؛ دهنگی شتیک بیسران (رأس ساعت ۱۲،
ناقوس به صدا درآمد: له سه ر کاتژمیری ۱۲،
ناقوسه که هاته دهنگ).

- صدائی / sedā' / : [عربی] صدایی

صدابر / sedābar / : [عربی / فارسی] / اسم،
دهنگ به ره؛ دهنگ به ره؛ میکرو فون.

صدابرداری / sedābardārī / : [عربی / فارسی] / اسم،

کار یان ره وتی تو مار کردن؛ تو ماری دهنگه لی
به برنامه یه ک (وهک: فیلم، نومایشی رادیویی،
به برنامه ی تله فیزیون و...) هه روه ها: صدابر دار

صدابندی / sedābandī / : [عربی / فارسی] / اسم، کار

یان ره وتی عایق کاری شتی یان جیگایه ک له
به رانه به دهنگه وه.

صدای پیشه / sedāpīše / : [عربی / فارسی] / اسم،

دووبلور؛ که سئ که به جیگه ی ئە کته ران
قه یان ده لیته وه.

صد اخفه کن / sedāxafekon / ، ها: [عربی]

منفجر می شد، نمی دانی چه صدایی می داد! کاتی که
بومب ده ته قایه وه، نازانی چ دهنگی که دایه وه!،
صدا در آوردن: دهنگ دهر هینان؛ دهنگ
دهر هاوردن؛ بوونه هوی به دیه اتنی دهنگ (از
خودش صدا های عجیب در می آورد: دهنگی سهیری
له خو وه دهر دینا).

صدا زدن: بانگ کردن؛ گازی کردن؛
گاسی کرن؛ قاو کردن؛ چرین؛ چریه (برادر م را
صدا زد، جواب نداد: برا که مم بانگ کرد، وه لامی
نه داوه).

صدا کردن: ۱. بانگ کردن؛ گازی کردن؛ قاو
کردن؛ چرین (تاکسی صدا کردم: تاکسیم بانگ
کرد) ۲. دهنگ دانه وه؛ دهنگ لی هاتن؛ دهنگ
دهر هاتن؛ دهنگه وه ده ی (سینی از دستم افتاد
بدجوری صدا کرد: سینی که له ده ستم داکه وت
خراب دهنگی دایه وه) ۳. / مجازی / دهنگ دانه وه؛
دهنگه وه ده ی؛ بوونه هوی سه رنج راکیشان و
وتوو یژی خه لکی (کارش خیلی صدا کرد
کاره که ی زور دهنگی دایه وه).

صدای چیزی را در نی آوردن: / مجازی / پا
به سه ردا ساوین؛ دهنگی شتی دهر نه هینان؛
بان چتیک نیانه وه؛ له باره ی شتیکه وه هیچ به
که سئیک نه گوئن (پول آزاد را خورد و صدایش را
هم در نی آورد: پاره ی نازادی خوارد و پاشی به سه ردا
ساوی).

صدای کسی از ته چاه درآمدن: / کنایی / به حال
نووزه ی که سئ دهر هاتن؛ میزه ی که سئ
هاتن؛ دهنگ ژار که سئ هاتن؛ دهنگی
که سئیک زور کز و لاواز بوون.

صدای کسی از جای گرم درآمدن: / کنایی /
هه ناسه ی که سئ له جیگای گهر مه وه هاتنه
دهر؛ هه ناسه ی که سئ گهر م بوون؛ له گیر و
گرفت بی خه به ر بوون (تو هم صدایت از جای گرم
در می آید، من پول برای این طور چیزها از کجا بیاورم؟
تویش هه ناسه ت له جیگه ی گهر مه وه دیته

نیاز بیهی «او در صدد بود مغازه باز کند: گهره کی بوو دوکان دانی».

صد دیناری / sad.dīnārī: [فارسی/ یونانی از

لاتینی] اسم، [گفتاری] تاکه قهرانی؛ سه ددیناری؛ ده شای؛ په نابا؛ په ناوا؛ سکه یه کی ئیرانی تا ده کانی ۱۳۴۰ ی کؤچی — هه تاوی باو بوو، به رامبهر به یه ک ربال: صتاری: صتار

صدر / sadr: [عربی] اسم، [ادبی] ۱. سه رۆک؛ سه رهک «صدر مائو: سه رۆک مائو» ۲. [نامتداول] سینگ؛ سنگ؛ سینه ۳. ژورور؛ سه ر؛ بان؛ بالا «صدر مجلس؛ از صدر تا ذیل: ژوروری کۆر؛ له بان تا خوار» ۴. سه ره تا؛ هه وه؛ ده سپیک «صدر اسلام: سه ره تای ئیسلام» ۵. [ادیات] سه در؛ پاژی هه وه له بالی یه که می ههر دیریک.

صدر اعظم / sadr(e)a'zam، ها: [عربی] اسم، سه رۆک وه زیر؛ سه رۆک وه زیران.

صدر نشین / sadrnešin، ها: بان: [عربی/ فارسی] صفت، [ادبی] بالانشین: ۱. ژورور نشین ۲. [کنایی] پله بان؛ به پله و پایه یه سه رهزه وه ۳. خاوهن بانترین پله و پایه «صدر نشین مسابقات: بالانشینی کپهر کیکان».

صدری ^۱ / sadrī: [عربی] اسم، سه دری؛ چه شنی برنجی زۆر باشی ئیرانی.

صدری ^۲: صفت، سنجی؛ سینیگی؛ سه ر به سینه وه «آنزین صدری: به ره هنجی سنجی».

صدف / sadaf، ها: [عربی] اسم، سه ده ف؛ له پکه؛ قاوغ؛ قالك؛ گوی ماسیله؛ گه وه هران؛ پۆشه نی قسلی که بری ده ریازیان بۆ خۆپاریزی ده ری ده ده ن و به ماسوولکه یه ک له ناوه وه ده لکن پیوه.

صدفی / sadafi: [عربی] صفت، له پکه یی؛ سه ده فی: ۱. چیکراو له سه ده ده ف «زیرسیگاری صدفی: ژیرسیگاری له پکه یی» ۲. به ره هنجی بریقه داره وه که تیشک هه لده گهرنیتیه وه «لاک صدفی: لاک له پکه یی» ۳. به بیجمی سه ده ده ف؛

فارسی] اسم، ده نگ بر؛ ئامیزیک بۆ که م کردنه وه ی ده نگ «صدا خفه کن اگزوز: ده نگ بری ئیگزوز».

صدار / sedādār: [عربی/ فارسی] صفت.

۱. ده نگ دار؛ به ده نگ؛ به ده هنجی به رهزه وه ۲. حروف صدار، حرف

صدارت / sedārat, sadārat: [عربی] اسم، [ادبی]

۱. سه رۆکایه تی؛ سه رۆکی ۲. سه رۆک وه زیری. **صداع** / sodā: [عربی] اسم، [ادبی] سه ره ئیشه؛ سه ره ئیشه؛ سه ره ئیشه؛ ژانه سه ر.

صداق / sedāq, sadāq: [عربی] اسم، [فقه] ماره بی؛ ماره برانه.

صداقت / sedāqat, sadāqat، ها: [عربی] اسم،

۱. راست بیژی؛ راست ویژی؛ راستگویی؛ ۲. دروستکاری؛ درووسکاری؛ سه ر راستی.

صداگذاری / sedāgozārī: [عربی/ فارسی] اسم،

کار یان ره وتی ده نگ له سه ر دانان؛ تۆمار کردنی ده هنجی پیویست له سه ر فیلم (وه ک گفت وگو، موسیقا، ده هنجی شانۆ و...)

صداگیر / sedāgīr، ها: [عربی/ فارسی] اسم،

ده نگ بر؛ ئامیزیک بۆ که م کردنه وه یان له نیو بردنی ده نگه ده نگ.

- صدایی / sedāyî: [عربی] پیواژه. — ده هنجی؛

پیوه ندیدار یان سه ر به ده نگه وه «آواز دوصدایی؛ همصدایی: ناوازی دوو ده هنجی؛ هاو ده هنجی»؛ **صدائی**

صدبخشی / sadbaxšī: درجه صدبخشی، درجه

صدد / sedad: [عربی] اسم، نیاز؛ ویست؛ خواز؛ وازی نه نجامی کاریک «او در صدد شرکت در کنکور دانشگاه بود: به نیازی به شداری له نه زمونی زانستگادا بوو».

▣ **در صدد بر آمدن: ویستن؛ به نیاز بوون.**

در صدد بودن: گهره ک/ ههره ک بوون؛ به نیاز بوون؛ خواز یار بوون؛ ویستن؛ گهره ک بیهی؛

وه کوو له پکه.

صدق / sedq: [عربی/اسم،/ادبی] ۱. راستی؛

راسی ۲. دروستی؛ درووسی.

□ صدق کردن: دروست بوون؛ درووس بوون؛

ړېک بیهی؛ دهرهاتن «این حکم درباره‌ی همه

صدق می‌کند: ثم برپاره له‌مه‌ړ هه‌مووانه‌وه

دروسته».

صدقات / sadaqāt: [عربی] جمع صدقه

صدقه / sadaqe، ها؛ صدقات: [عربی/اسم،

دهستانده؛ سده‌قه؛ خیر؛ مالی که له ړېگه‌ی

خودا به هه‌زاران دهری «حالا که پول‌های پیدا شده

بهتر است که صدقه بدهی؛ ئیسته که پول‌ه‌کانت

دو‌زارنه‌ته‌وه باشر ئه‌ویه دهستانده بدهی».

صدقه‌سری / sadaquesarī: [عربی/فارسی/اسم،

/عجازی] سده‌قه‌سهری؛ ساقه‌ی‌سهر:

۱. به‌لاگیره‌وه؛ به‌لاگهردان؛ ئه‌وه‌ی به‌مرادی

سه‌لامت و بی‌وه‌ی بوونی که‌سی ده‌یگیرنه

دهوری سهریدا و ده‌یدنه‌ه‌زاری ۲. [گفتاری]

ئه‌وه‌ی که به‌خوړایی به‌که‌سیکی ده‌دن.

□ از صدقه‌ی سر کسی/چیزی: ساقه‌ی‌سهر

که‌سی/شتیک؛ به‌بونه‌ی که‌سی/شتیکه‌وه

«از صدقه‌ی سر پول‌های پدرم بود که توانستی

صاحبخانه شوی: ساقه‌ی‌سهر پوول و پاره‌ی باو‌کم

بوو توانیت بویته‌خاوه‌ن‌مال».

صدگان / sadgān: [اسم، سده‌کان؛ سی‌هه‌مین

پله‌ی ژماره‌گه‌لی سهره‌کی.

صدم / sadom: [صفت، سده‌م؛ ۱. به‌ریز، پله

یان رزنی سده‌وه ۲. دووه‌مین پله‌ی ده‌یانه؛

دوای ده‌یم.

صدمات / sadamāt: [عربی] جمع صدمه

صدمه / sad(a)me، ها؛ صدمات: [عربی/اسم،

گه‌زن؛ گه‌زن؛ ته‌گهره؛ زیان؛ نازار؛ نسکو؛ ناسیو؛

ناسیب.

□ صدمه خوردن: زیان لیکه‌وتن؛ گه‌زن دیتن

(من هم از تنبلی خودم صدمه خوردم: منیش له

ته‌وه‌زله‌ی خو‌مه‌وه زیانم لیکه‌وت».

صدمه دیدن؛ صدمه زدن؛ صدمه داشتن

صدمی / sadomī: [ضمیر، سده‌می؛ ئه‌وه‌ی له

پله، ریز یان جیگه‌ی سده‌مدایه.

صدمین / sadomīn: [صفت، سده‌ده‌مین؛

سه‌ته‌مین؛ به‌ریز، پله و رزنی سده‌مه‌وه.

صدور / sudûr, sodûr: [عربی/اسم،/ادبی]

۱. چو‌نیه‌تی دهرهاتن؛ دهر‌چوون؛ به‌رشیه‌ی

«صدور دستور: دهرهاتنی فرمان» ۲. کار یان

ره‌وتی دهرکردن «صدور گواهی‌نامه: دهرکردنی

بروانمه».

صدی / sadī، ها: [اسم،/گفتاری] سده‌ی؛ سده

تمه‌نی؛ ئه‌سکه‌ناسی به‌کسه‌د تمه‌نی «دو تا صدی

گذاشتم کف دستش و آدمم بیرون: دوو دانه سده‌یم

نایه له‌پی ده‌ستی و هاتمه‌وه دهره‌وه».

صديق / seddīq: [عربی] صفت،/ادبی]

۱. راست‌بیژ؛ راس‌ویژ؛ راس‌واچ ۲. دروستکار؛

درووسکار؛ بی‌خه‌وش؛ پاک.

صراحت / serāhat, sarāhat: [عربی/اسم،

راشکاوی؛ ۱. راسته و روو؛ بی‌رووینی؛ راست و

ره‌وانی؛ راست و رووتی؛ ناشکرایي و روونی له

گو‌تنی مه‌به‌ستدا «با صراحت گفت که حاضر به

همکاری نیست: به‌راشکاوی گو‌تی که هاوکاری ناکا»

۲. رو‌شنی؛ دؤخ یان چو‌نیه‌تی ناشکرا بوون

«صراحت له‌جه: روشنی قسه».

صراحتاً / serāhatan, sarāhatan: [عربی] ا‌قید، به

ناشکرا؛ راست؛ به‌پانی؛ به‌راشکاوی «صراحتاً

مخالفت کرد: صراحتاً می‌گویم: به‌ناشکرا به‌ره‌له‌ستی

کرد؛ به‌راشکاوی ده‌لیم».

صراحی / sorāhī، ها: [عربی/اسم، ۱. /ادبی]

قهرابه؛ قورابه؛ گۆزه‌له؛ تۆنگ؛ دهری شووشه‌یی

به‌ملی باریکه‌وه ۲. /معماری] ئه‌ستوونه‌ک؛

کۆله‌که‌ئاسای له‌گه‌چ، سیمان، به‌رد یان چټو بۆ

جوانکاری که له‌په‌نایه‌ک له‌بهر هیوان یان له

سهر رزنی پله، مه‌عجه‌ره‌یه‌ک ساز ده‌کن.

سیرب و کرؤوات؛ له زمانگه‌لی سلاو، له لقی زمانگه‌لی بالتو-سلاوی، له ده‌سته زمانه‌کانی هیندو-ئوروپایی که سیرب و کرؤواته‌کانی گراڤه‌ی بالکان پیی ده‌ناخون.

صربی ^۱ /serbi/؛ اسم، سیربی؛ زمانی هۆزی سیرب.

صربی ^۲؛ صفت، سیربی؛ سیربستانی؛ پیوه‌نیدار به سیربستانه‌وه.

ص-صر /sarsar/؛ [عربی] باء صرصر، باد **صرع** /sar/؛ [عربی] اسم، /بزشکی/ فی؛ پهرکه‌م؛ فهرکه‌م؛ خووداری؛ فیداری؛ خی؛ ته‌پ؛ خوو؛ گه‌شکه؛ ئاهۆ؛ سا؛ ئیف؛ جوړه ئالۆزیه‌کی جار و باره‌یه له می‌شکدا به هۆی خالی بوونه‌وه‌ی نه‌گونجاوی پیلگه‌لی ئیلیکتريکی می‌شک، که هه‌میشه له‌گه‌ل لی‌ل بوونی ئاوه‌ز و زۆر جار بزړکاوی له‌شدایه.

صرعی /sar'i/؛ [عربی] صفت، خوودار؛ خیدار؛ فیدار؛ سادار؛ تووشی نه‌خۆشی فی.

صرف /sarf/؛ [عربی] اسم، ۱. خرچ؛ مه‌زخ؛ کار یان په‌وتی خرچ کردن یان خرچ بوون «صرف پول؛ خرچی پاره» ۲. [گفتاری] قازانج؛ به‌هره؛ سوود؛ هافل «این کار صرف ندارد؛ نهم کاره قازانجی نه» ۳. [دستور] کاری هه‌ل‌دان؛ به کار هینانی د‌ارشته‌کانی کار به پیی کات و کهس (وه‌ک یه‌که‌م که‌سی تاکی ر‌ابردوو) ۴. کاری خواردن و خواردنه‌وه «جای و شیرینی صرف شد؛ چا و شیرینی خورا». هه‌روه‌ها: صرف شدن؛ صرف کردن

صرف /serf/؛ [عربی] صفت، ته‌نیا؛ ته‌نها؛ به‌س؛ خالی؛ به‌بی شتیکی تر «تعارف صرف؛ خولکی ته‌نیا».

صرف‌نظر /sarfenazar/؛ [عربی] اسم، چاوپۆشی؛ چه‌م‌پۆشی؛ گوز‌ه‌شت.

صراط /serāt, sarāt/؛ [م‌عرب از لاتینی] اسم، [ادبی] ری؛ ریگه؛ ریگا؛ را.

□ به هیج صراطی مستقیم نبودن: [مجازی] به هیج شاتیمانیک ئیمان نه‌هینان؛ به هیج مه‌زه‌بی مل نه‌دان؛ به هیج شیوه‌یه‌ک نه‌هاتنه‌سه‌ر ری «این هم‌کار ما به هیج صراطی مستقیم نیست؛ ئهم‌هاو‌کاره‌مان به هیج شایه‌تیمانیک ئیمان ناهینی».

صراف /sarrāf/؛ [عربی] اسم، گوهرپک؛ دراو‌گۆره‌وه؛ که‌سی که کاری سه‌ودای پاره و به‌لگه‌گه‌لی بایه‌خدار ده‌کا.

صرافت /serāfat/؛ [عربی] اسم، [گفتاری] ئاهه‌نگ؛ ئه‌ندیشه و بیرى نه‌نجامدانی کاریک.

□ از صرافت افتادن: [مجازی] پاشگه‌ز بوونه‌وه/ کردنه‌وه؛ ده‌ست هه‌ل‌گرتن؛ ده‌س کیشان؛ واز هینان؛ واز ه‌واردن؛ له بیر و نیازی خو‌بو ئه‌نجامدانی کاریک په‌شیمان بوونه‌وه «می‌خواست برود کانادا، خیلی زود از صرافت افتاد؛ ده‌یه‌یست بر‌وا بو‌ کانادا، به‌لام هه‌ر زوو پاشگه‌زی کرده‌وه». هه‌روه‌ها: از صرافت انداختن

به صرافت افتادن: لی‌بران؛ بیر و نیازی ئه‌نجامدانی کاریک کردن «یک روز به صرافت افتاد خانهاش را بفروشد و برود اروپا؛ رۆژیک لی‌برا ماله‌که‌ی بفروشت و بر‌وا بو‌ ئوروپا». هه‌روه‌ها: به صرافت انداختن

صرافی /sarrāfî/؛ [عربی] اسم، گوهرپک؛ پاره‌فروشی؛ ۱. کاری ک‌رین و فروشتنی دراو و به‌لگه‌ی به‌بایه‌خ ۲. له‌ها/ دوو‌کان و شوینی کاری پاره‌فروش.

صرب /serb/؛ اسم، سیرب؛ ۱. له‌ها/ هه‌ر یه‌که له مه‌ردمی ناوه‌کی سیربستان یان له په‌ته‌وه‌کانیان ۲. هۆزی له په‌گه‌زی سلاوی باشووری که به زمانی سیرب و کرؤوات قسه ده‌که‌ن و شیوه نووسینان سیربلیه.

صرب‌وکروات /serb-o-k(o)rovāt/؛ اسم،

□ صرفنظر کردن: چاو پۆشین؛ چاو پۆشی کردن؛ بووردن؛ هه‌لبواردن «او از حق خودش صرفنظر کرد؛ له مافی خۆی چاو پۆشی کرد». هه‌روه‌ها:

صرفنظر شدن

صرفه / sarfe /: [عربی] اسم. قازانج؛ سوود؛ به‌هره؛ باهر؛ که‌لک؛ هافل.

□ با صرفه: به قازانج؛ شیاو و گونجاو ده‌گه‌ل ده‌س پیوه‌گریدا «برای ما خرید کلی، باصرفه است؛ بۆ مه، سه‌ندنی یه‌کجاره‌کی به‌قازانجه».

□ صرفه داشتن: به قازانج بوون: ۱. باش بوون ۲. به‌که‌لک بوون؛ سوودمه‌ن بوون. هه‌روه‌ها:

صرفه کردن

صرفه‌جو / sarfecû /: ها؛ بیان: [عربی/فارسی] صفت. ده‌س پیوه‌گر؛ هۆگر به ده‌ست به شته‌وه‌گرتن «هر قدر خودش ولخرج است، زنش صرفه‌جوست؛ هه‌رچیک خۆی هه‌له‌خه‌رجه، ژنه‌که‌ی ده‌س پیوه‌گره».

صرفه‌جویی / sarfecûyi /: ها؛ [عربی/فارسی] اسم. ده‌س پیوه‌گری؛ فه‌گری؛ کاری ده‌ست پیوه‌گرتن؛ گرتنه‌وه؛ کار و په‌وتی سه‌رنج دان بۆ دروست خه‌رج کردن و هه‌روه‌ها به‌کاربردنی شتیک، بۆ به‌رگری له‌خه‌سار بوون و هه‌روه‌ها بۆ که‌لک لی‌وه‌رگرتنی باشت و زۆرت.

صره / soire /: [عربی/اسم. قدیمی] هه‌میان؛ ته‌که‌به‌ند؛ ته‌گه‌به‌ند؛ کیسه‌ی پاره؛ پشتیندی له‌میشن بۆ پاره‌تیدا هه‌لگرتن.

صريح / sarîh /: [عربی] صفت. ئاشکرا؛ ئاشکار؛ پرون؛ دیار؛ سه‌رافکی؛ په‌پ و راست؛ بی‌ده‌روایسی؛ به‌واتای دیار و پروونه‌وه «سخن صريح؛ انتقاد صريح؛ قسه‌ی پروون؛ په‌خه‌نی ئاشکرا».

صريح: قید. ئاشکرا؛ ئاشکار؛ پرون؛ به‌ئاشکرا؛ به‌راشکاوی؛ پان‌به‌پان «او حرفش را صريح گفت؛ ئاشکرا قسه‌ی خۆی کرد».

صريحاً / sarîhan /: [عربی] قید. به‌راشکاوی؛

ئاشکرا؛ ئاشکار؛ به‌ئاشکرا؛ سه‌رافکی؛ په‌پ و راست؛ پان‌به‌پان؛ په‌پ و په‌وان «این عمل را صريحاً محکوم کرد؛ ئەم کاره‌ی به‌راشکاوی تاوانبار کرد».

صعب / sa'b /: [عربی] صفت. [دبی] دژوار؛ دژوار؛ دشوار؛ حاسته‌م؛ ئەسته‌م؛ گران؛ سه‌خت؛ چه‌توون؛ ئارشه؛ ئاریشه؛ هه‌سه‌م؛ ئاسی؛ هاسی «کار صعب؛ کاری دژوار».

صعب‌الحصول / sa'bolhusûl, -hosûl /: [عربی] صفت. [دبی] دووره‌ده‌ست؛ دووره‌ده‌س؛ به‌هه‌لی دژواره‌وه بۆ ده‌ست‌که‌وتن «چنین موفقتی صعب‌الحصول است، ولی ارزش تلاش دارد؛ وه‌ها سه‌رکه‌وتنیک دووره‌ده‌سته، به‌لام بۆ تیکۆشان ده‌شی».

صعب‌العبور / sa'bol'ubûr, -'obûr /: [عربی] صفت. [دبی] سه‌خناخ؛ ساخناخ؛ سه‌ختان؛ رژد؛ ئاسته‌نگ؛ به‌رینگه‌ بواری دژواره‌وه «راههای صعب‌العبور کوهستانی؛ رینگه‌ سه‌خناخه‌کانی کوستان».

صعب‌العلاج / sa'bol'alâc, -'elâc /: [عربی] صفت. [دبی] ملتاف؛ گران؛ بی‌ده‌رمان؛ ده‌رده‌گروو؛ به‌هه‌ل و چه‌لی که‌م بیان درێژخایین بۆ ده‌رمان بوون «پژوهش برای درمان بیماریهای صعب‌العلاج؛ تۆژینه‌وه بۆ ده‌رمانی نه‌خۆشیگه‌لی ملتاف».

صعب‌الوصول / sa'bolvusûl, -vosûl /: [عربی] صفت. [دبی] ده‌س نه‌که‌وت؛ دوور له ده‌ست؛ به‌هه‌لی پینگه‌یشتنی دژواره‌وه «غار در یک نقطه‌ی صعب‌الوصول قرار دارد؛ ئەشکه‌وته‌که له جیگایه‌کی ده‌س نه‌که‌وتدایه».

صعوبت / su'ûbat, so'ûbat /: [عربی/اسم. [دبی] دژواری؛ دژواری؛ حاسته‌می؛ ئەسته‌می «به علت صعوبت کار، افراد کمی آن را می‌پذیرند؛ به‌بۆنه‌ی دژواری کاره‌که‌وه، که‌م که‌س خۆی لی‌ ده‌دا».

صعود / su'ūd, so'ūd: [عربی/اسم، /ادبی] کار یان ره وتی هه لچوون؛ هه لچوون؛ چوونه سهر؛ هور وه سهی؛ به ره وه سهر وه ره ویشتن «محمد اوراز توانست بدون کپسول اکسیژن به اورست صعود کند: موحه ممه دی ئه وراز توانی بهی که پسوولی ئوکسیژن به ئیور یستدا هدلچی».

صعودی / su'ūdi, so'ūdi: [عربی/صفت، /ادبی] هه لچو؛ هه لپ؛ به تایبه تمه ندی له زیاد کردندا بوون.

صعوه / sa've: [عربی/اسم، فیسقه گوله؛ فیرنه گوله؛ کرکرک: ۱. تیره یه ک پله وه ری وه ک چوله که، به دهنووکی باریک و نووسکن، که به شیوه یه کی تایبه ت به ریوه ده چن و کلک و بالیان ده بزبون، زور توند و به مه وادی کورت ده فرن ۲. هه ری که له پله وه رانی ئه و تیره.

صعووی کلاه دار: مووته؛ مه لیکی له تیره ی فیسقه گوله به دهنگیکی زور خوشه وه.

صغار / saqār: [عربی/جمع صغیر صغر / saqar: [عربی/اسم، /ادبی] ۱. مندالی؛ منالی؛ مندار؛ زارویی؛ زاروله یی؛ وردسالی؛ که تمه نه ی ۲. چکوله یی؛ چکوله یی؛ بچووکی؛ بووچکی؛ گچکه یی؛ گولاله یی.

صغر سن: که تمه نه ی؛ تمه نه کورتی.

صغرا / soqra: [عربی/اسم، ۱. /منطق] پیشه کیه ک که بناغی مه به سته و باسی له سهر ده کری ۲. بچووکتز؛ چکوله تر؛ گچکه تر؛ گولاله تر؛ وردیته ر.

صغرا و کبرا چیدن: /کنایی/ شیرئ لیله و ریویه ک له وئ؛ ئه م بان و ئه و بان کردن؛ سی و دوو/ شیته و ژیره هیئانه وه؛ وه کوو پیشه کی قسه و باسیک داهینان بو چوونه وه سهر باسی مه به سستی سهره کی.

صغیر / saqir: ها؛ صغار: [عربی/صفت، ۱. مندال؛ منال؛ مندار؛ زاوله؛ زارو؛ خاوه ن تمه نه کی که متر له تمه نه ی قانونی «هنوز

صغیر است: هیشتا منداله» ۲. /فقه/ مندال؛ منال؛ مندار؛ زاوله؛ به تمه نیکی که متر له وه ی به جی هیئانی ئه رکی دینی له سهر بی ۳. وردسال؛ که تمه مه ن «فرزند صغیر: مندالی وردسال» ۴. /ادبی/ چکوله؛ چکوله؛ چوک؛ بووچک؛ بچووک؛ گچکه؛ گولاله. به رانبهر: کبیر «آسای صغیر: ئاسای چکوله».

صغیره / saqire: [عربی] گناه صغیره، گناه صف / sa(f): ها؛ صفوف: [عربی/اسم، سهف؛ سهفه؛ راف؛ ریز؛ زنجیره: ۱. سان؛ کومه لیک له شت یان که سان که زورتر به شیوه ی ته کووز له ته نیشت یان پشتی یه که وه ن «صف اتوبوس؛ صف نان: سهفی ئوتوو بووس؛ رافی نان» ۲. رزن؛ پیتره؛ هیلیک که به م شیوه به دیهاتووه «اول صف؛ آخر صف: سهره تای سهف؛ ئاخری زنجیره» ۳. /مجازی/ پؤل؛ پیتر؛ پیتره؛ گرو «او هم به صف مخالفان پیوست: ئه ویش چووه پولی نه یارانه وه».

صف بستن / کشیدن: ریز به ستن؛ ریچکه به ستن؛ قهتار بوون؛ قهتاره به ستن؛ سهف پیئکه ی؛ خیزره به ستن «بروید حیاط و صف ببندید: برؤنه حه وشه وه ریز به ستن».

به صف کردن: ریز کردن؛ به شیوه ی قهتاره دهره یئان «همه را به صف کردند: هه موویان ریز کرد».

صف آرای / safa'arāy: ها؛ [عربی/فارسی] /اسم، کار یان ره وتی ریز به ستن؛ به قهتار بوون؛ ناماده بوونی گرویه ک بو مله له گه ل گرویه کی تردا «دو تیم در برابر یکدیگر صف آرای کردند: دوو تیم له به رانبهر یه که وه ریزیان به ست».

صفا / safa: [عربی/اسم، سهفا: ۱. شهنگی؛ ته رچکی؛ پاراوی؛ گه شی؛ ته روبه ری؛ ته ری و تازه یی «آن روزها این باغ صفایی داشت: ئه و روزه نه ئه م باخه سه فایه کی بوو» ۲. خاوینی؛ دووری له

یان چهنديه تیه <صفت مفعولی: ناوه لئاوی بهرکاری>.

صفت ارثی: صفت موروثی

صفت اشاره: /دستور/ ناو لئاوی ئاماژه: ناو لئاویک که به شتی یان که سیک ئاماژه ده کات (وهک: ئهم، ئهمه، ئهو).

صفت اکتسابی: /زیست شناسی/ دانسته‌ی دهسکهوتی: تایبه تیه که به بوونه وهریک بؤی ههیه دواپی به دهستی بیئی. بهرانبهر: صفت ذاتی

صفت بارز: /زیست شناسی/ دانسته‌ی دیار/ بهرچاو: تایبه تمهنديه که خواناخوا خؤی دهرده‌خا. بهرانبهر: صفت نهفته

صفت برتر: صفت تفضیلی

صفت برترین: صفت عالی

صفت بسیط: /دستور/ ناوه لئاوی ساده: ناوه لئاوی که له وشهیه که دروست بووه (وهک: خراپ، باش، دروست).

صفت پرسشی: /دستور/ ناوه لئاوی پرسیار: ناو لئاوی که له مهر شتی یان که سیکه وه ده پرسئ (وهک: چؤن؟، کامه؟).

صفت پیراجنسی: صفت ثانوی

صفت تعجبی: /دستور/ ناوه لئاوی سه‌رسووړماوی: ناوه لئاوی که نیشانه‌ی سه‌یر مان و سه‌مه‌ری بی بیت.

صفت تفضیلی: /دستور/ ناوه لئاوی هه‌فیازی: ناو لئاوی که نیشانه‌ی بانتری شتیک به سه‌ر شتیکی تر یان ئه‌وانی تره (وهک: باشتر، خراپتر): صفت برتر

صفت ثانوی: /زیست شناسی/ تایبه تمهنديه کی جهسته‌بی یان ئاکاری که دواپی له گیانداردا به‌دی دئ (وهک: ریش دهره‌نینانی پیاو): صفت پیراجنسی

صفت ثبوتی: /زیست شناسی/ تایبه تیه که له کهس یان شتیکدا، هه‌میشه‌یه (وهک: ته‌ری

پسی و خه‌وشی <سر و صورت را صفا دادن: سه‌ر و ریش سه‌فا دان> ۳. /مجازی/ هاودلی: یه کدلی: دؤستایه‌تی و یه‌که‌هنگی <آدم باصفا: مړوی باصفا>.

صفا آوردن: سه‌فا هینان: خؤشی هینان: بوونه هؤی شایی و خوشی <خوش آمدید صفا آوردید: به خیرین سه‌فاتان هینا>.

صفا دادن: /مجازی/ پاک و خاوین کردنه‌وه: پاک و پوخته‌که‌رده‌ی <همه چیز را شست و رقت و صفا داد: هه‌موو شتیکی شؤرد و گه‌سکی دا و پاک و خاوین کردنه‌وه>.

صفا داشتن: سه‌فا هه‌بوون: باسه‌فا بوون: خؤش و دلگر بوون <خانه‌شان خیلی صفا داشت: مالیان زؤر سه‌فای هه‌بوو>.

صفا کردن: /مجازی/ ۱. خؤش رابواردن: له دؤخ یان جیگایه که که‌یف کردن <آن شب خیلی صفا کردیم: ئهو شه‌وه زؤر خوشمان رابوارد> ۲. /نامتناول/ دلؤفانی نیشاندان <صفا کردی که اینجا خانه کردی: دلؤفانیت نیشان دا هاتیه لمان>.

صفات /sefat/ : [عربی] جمع صفت

صفاق /sefāq/ : [عربی] اسم. /کالبدشناسی/ چه‌قالته: چه‌رمه‌چه‌قالته: په‌رده‌ی ته‌نک و دوو تؤی ناوزگ که هه‌ناو و هه‌موو ئه‌ندامانی که تیدایه داده‌پؤشی: پرده‌ی صفاق

صفت /sefat/ : ها: [عربی] اسم. ۱. /صفات/ دانسته: چؤناوچؤنی: تایبه‌تی: گه‌وشت: چؤنیه‌تی یان نیشانه‌ی شتی یان که سیک که به‌ومه‌و بکری ئهو شته یان ئهو که سه‌ بناسری، ریزبه‌ندی بؤ دانری یان له‌مه‌ریه‌وه دادوه‌ری بکری <صفت ارثی: صفت اکتسابی: دانسته‌ی میراتی: چؤناوچؤنی ده‌سکه‌وتی> ۲. /صفات/ خؤ: خوو: خده: گه‌د <راستگویی صفت خوبی است: راستبؤی خویه‌کی چاکه> ۳. /دستور/ ناوه لئاو: ناو لئاو: وشه‌بی که پیناسه‌ی ناو ده‌کات و نیشاندهری چؤیه‌تی

صفت مفعولی: /دستور/ ئاوه‌لناوی بهرکاری؛
ئاوه‌لناوی که نیشانه‌ی کار یان کریانی
دۆخیک به سهر کهس یان شتیکه‌وه‌یه (وهک
پساو، گیرۆده).

صفت موروئی: /زیست‌شناسی/ دانسته‌یه‌ک که
گیانه‌وهر له پیشینانی خۆی وهریگرتووهر:
صفت ارثی. بهرانبهر: صفت اکتسابی

صفت نسبی: /دستور/ ئاوه‌لناوی که سه‌بارت به
کهس یان شتیکه‌وه بیت (وهک پیاوانه، ژنانه،
بانه‌یی).

صفت نهفته: /زیست‌شناسی/ تایه‌تمه‌ندی‌ک که
له کهس یان شتیکه‌وه‌یه، به‌لام خۆی
ده‌رخا: صفت مغلوب. بهرانبهر: صفت بارز

صفحات / safahāt /: [عربی] /سم، ۱. جمع ﴿جمع﴾
صفحه ۲. دهشت و دهر؛ بهر و بووم؛ کیو و
دهشتی به‌رین و بی‌ئاقار «در تعطیلات عید به
صفحات شمال رفته بودیم: له نه‌ورۆزدا چوو‌بووین بۆ
دهشت و دهری باکوور».

صفحه / safhe /، ها: [عربی] /سم، سه‌فحه:
۱. /صفحات/ لاپه‌ره؛ رووپه‌ره؛ په‌ره؛ ههر یه‌که له
دوو لای بهرگیکی کاغز، مقه‌وا و وه‌کوو ئه‌وانه
«صفحه‌ی کاغذ؛ صفحه‌ی کتاب: رووپه‌ری کاغز»؛
په‌ره‌ی کتیب ۲. /صفحات/ لاپه‌ره؛ په‌ره؛ ئه‌وه‌ی
له سهر په‌ره‌یه‌کدا ده‌نووسری «یک صفحه از کتاب
را خواندم: لاپه‌ره‌یه‌ک له کتیبه‌که‌م خوینده‌وه»
۳. شاشه؛ روو؛ به‌ری ته‌خت و لووس «صفحه‌ی
ساعت: سه‌فحه‌ی کاترمیر» ۴. /هندسه/ رووپه‌ریکی
ته‌ختی به بی‌ئستورایی ۵. قه‌وارووک؛ سیلک؛
سه‌فحه‌ی قه‌وانه؛ ئامیریکی زۆرت‌ر پلاستیکی
(کاغز یان کانزا) بۆ تۆمارکردنی ده‌نگ له
سه‌ری.

☐ صفحه‌ی تصویر /نمایش: شاشه؛ سه‌فحه‌ی
که‌ره‌سته‌یه‌کی دیمانه‌یی که تیدا وینه یان
نوو‌سراوه له خانگه‌لیکی رووندا ده‌بینرین:
نماگر

بۆ ئاو). بهرانبهر: صفت سلبی

صفت جامد: /دستور/ ئاوه‌لناویک که له
وشه‌یه‌کی تر نه‌گیراییت (وهک: داخ، سارد).

بهرانبهر: صفت مشتق

صفت ذاتی: /زیست‌شناسی/ دانسته‌یه‌ک که ههر
له سه‌ره‌تاوه له‌گه‌ل شتیکه‌دایه (وهک: گیان بۆ
زیندوو). بهرانبهر: صفت اکتسابی

صفت سلبی: دانسته‌یه‌ک که نیشاندهری
نه‌بوونی شتیکه (وهک نه‌زان، نه‌خوینده‌وار).

بهرانبهر: صفت ثبوتی

صفت شمارشی: /دستور/ ئاوه‌لناوی که نیشانه‌ی
ژماره یان جیگای کهس یان شتیکه (وهک
پینجهم، ده‌یهم).

صفت عالی: /دستور/ ئاوه‌لناوی که خاوه‌نه‌که‌ی
هه‌قیازی به سهر هه‌موو ئه‌وانی تره‌وه‌یه (وهک
باشترین، خراپترین): صفت برترین

صفت فاعلی: /دستور/ ئاوه‌لناوی کرۆکی؛
ئاوه‌لناوی که نیشاندهری لیها‌تووی جیبه‌جی
کردنی کاریکه له لایه‌ن خاوه‌نه‌که‌یه‌وه (وهک
سووتینه‌ر، کرپار، باخه‌وان).

صفت مبهم: /دستور/ ئاوه‌لناوی نه‌دیار؛
ئاوه‌لناوی که نیشاندهری شت یان که‌سیکی
نه‌دیاره (وهک فلانی، که‌سیک).

صفت مرکب: /دستور/ ئاوه‌لناوی لیک‌دراو؛
ئاوه‌لناوی که له دوو یان چه‌ند وشه
به‌دیها‌تووهر (وهک به‌له‌پا، ته‌رده‌ست).

صفت مشبهه: /دستور/ ئاوه‌لناوی که پایه‌دار یان
دریژه‌داره (وهک هیژ، توانا).

صفت مشتق: /دستور/ ئاوه‌لناوی که له وشه‌ی تر
وه‌رگیراوه (وهک نه‌زان، زانا، خوراو). بهرانبهر:

صفت جامد

صفت مشخصه /مُمیزه: تایه‌تمه‌ندی کهس یان
شتی که به‌وه‌وه بنا‌س‌ریت (وهک: دریژ، کورت،
زال).

صفت مغلوب ﴿جمع﴾ صفت نهفته

هه‌رکام کاریکی تایبته ئه‌نجام ده‌دری؛
کی ئرد

صفر / safar /: [عربی] /سم، سه‌فه‌ر؛ مانگی
دوو‌هه‌می سالی کۆچی - مانگی.

صفر / sefr /: [عرب از سنسکریته] /سم، سفر؛

سیفر: ۱. /ها/ نیشانه‌یه‌کی بیرکاری به
شی‌وه‌ی «۰» که نیشاندهری نه‌بوونی

چه‌نده‌یه‌که ۲. خالی که‌وتنه‌ی ری له
حه‌سب‌کردن یان ئه‌ندازه‌گیریدا «نقطه‌ی

صفر درجه‌ی هوا‌سنج: خالی سیفری پله‌کی
هه‌واپتو» ۳. که‌مترین نمره‌ی وانه‌یی که

نیشانه‌ی لی‌نه‌ها‌توویی قوتاییه له‌و کارانه‌ی
که لی‌ی خوا‌زاروه «در شیمی صفر گرفت: له

کیمیادا سیفرم‌گرت» ۴. دۆخی نه‌بوون یان
بی‌بار بوون «نتیجه‌ی مسابقه صفر بر صفر شد:

ناکامی کتبه‌رکی سفر به سفر بوو».

☐ **صفر مطلق** ☐ دمای صفر مطلق، دما

☐ **صفر دادن:** سیفردان؛ سفردان؛ به‌بۆنه‌ی
نه‌بوونی پشک و شی‌او‌ی که‌مترین نمره به

شتی یان که‌سیک دان «به‌انشایم صفر دادند: به
ئینشاکم سیفریان دا».

صفر گرفتن: سیفر گرتن؛ به‌ده‌س‌هینانی
که‌مترین نمره یان پشک.

صفر / safrā /: [عربی] /سم، زه‌رداو؛ زه‌رتال؛
کرانتی؛ تالاو؛ سه‌فرا؛ خه‌رداو؛ زیلک؛ تراوی

زه‌ردی مه‌یله‌و سه‌وز، تال که له‌جه‌رگه‌وه
ده‌رژته دوازده‌هینه.

صفرابر / safrābor /، ها: [عربی] /فارسی] صفت،
زه‌رداو‌بر؛ که‌م‌که‌ره‌وه‌ی ده‌لانی زه‌رتال.

صفاوی / safrāvī /: [عربی] /صفت. ۱. زراوی؛
زه‌رداوی؛ زراقی؛ پی‌وه‌ندیدار به زه‌رتاله‌وه

۲. رمووزن؛ رمووزین؛ مه‌ر‌مه‌و‌و‌که؛ مرداره‌مو‌بو‌و‌گ؛
له‌ر و لاواز، ره‌نگ زه‌رد، چه‌ماوه، ره‌ش‌بین و گرژ

و مؤن.

صفاوی مزاج / safrāvīmezāc, -mazāc /، ها:

صفحه‌ی ساعت: شاه‌ی کاترمیتر؛ روویه‌ری
به‌رووی سه‌عات که کات نیشان ده‌دا.

صفحه‌ی شطرنج: سه‌فه‌هی شه‌تره‌نج؛
روویه‌ریکی ۶۴ خانی سیی و ره‌ش که له

سه‌ریه‌وه شه‌تره‌نج ده‌کهن.

صفحه‌ی شناسنامه: لاپه‌ره‌ی پیناسه؛ روویه‌ریک
له سه‌ره‌تای کتبه‌دا که ناو و نیشانی

چاپه‌مه‌نی و به‌روار و سال و شوینی چاپه‌کی
وو... تیدا نووسراوه.

صفحه‌ی عنوان: لاپه‌یه‌که له ده‌سپیکی
کتبه‌دا که ناوی کتبه‌که‌ی تیدا نووسراوه.

☐ **صفحه پر کردن:** پر‌کردنه‌وه؛ تو‌مار‌کردن؛
هه‌لگرتنی ده‌نگ له سه‌ر روویه‌ری گرامافون

«چند صفحه از سید علی اصغر کردستانی پر کردند:
چهند قه‌وانیان له سه‌ی ئه‌سکهر پر‌کرده‌وه».

صفحه‌آرایی / safhe'ārāyī /، ها: [عربی] /فارسی]
/سم، کاری دانانی نووسراوه، وینه، ژماره‌ی لاپه‌ره

و ناماده‌کردنی کتیب، رۆژنامه یان گو‌غار بۆ
چاپ: لیات. هه‌روه‌ها: **صفحه‌آرا**

صفحه‌ای ۱ / safhe'î /: [عربی] /صفت، لاپه‌ره‌یی؛
روویه‌ری؛ په‌ره‌یی؛ وه‌ک سه‌فه‌ه «آتن صفحه‌ای:

ثانینی په‌ره‌یی».

صفحه‌ای ۲: قید، لاپه‌یه‌که؛ روویه‌ریک؛ په‌ره‌یی؛
لاپه‌ری‌تو؛ به پتی سه‌فه‌ه «صفحه‌ای ۵۰۰ تومان برای

پاک‌نویس می‌گرفت: لاپه‌یه‌که ۵۰۰ تمه‌نی بۆ
پاک‌نووس وهرده‌گرت».

صفحه‌بندی / safhebandī /: [عربی] /فارسی] /سم،
کاری دانانی پیتی چاپی، سه‌ریه‌ره، ژماره‌ی

لاپه‌ره، ژیرنووس، په‌راویز و ... هه‌رکام له جیی
خوی و به‌ستیان پیکه‌وه بۆ ناماده‌ی چاپ

بوون. هه‌روه‌ها: **صفحه‌بند**

صفحه‌کلید / safhekilid, -kelid /، ها:
[عربی] /یونانی] /سم، کیبۆرد، ئامیژی له

ده‌سگایه‌ک (وه‌ک که‌می‌بۆ‌تر) بریتی له بریک
دو‌گمه‌ی هه‌له‌وه‌ژپراو، که به‌گو‌شاردانی

یک ساعت دیر آمدن او را به صلابه بکشم؟
ده تهنه وی به بؤنه‌ی سه‌عاتیک دیر هاتن له
دار قه‌واخی بدهم؟.

صلات / salāt /: [عربی] / اسم، نویژ، نمیژ، میژ،
نقیژ، نوژ، نمی؛ نما: **صلوة**

☐ **صلات ظهر**: بانگی نیوه‌رؤ؛ کاتی نیوه‌رؤ؛
قاوه‌توو؛ نویژ نیمه‌رؤ «صلات ظهر است، تو تازه
می‌خواهی صبحانه بخوری؛ بانگی نیوه‌رویه، تازه
ده‌ته‌وی به‌رقلیان بخوی».

صلاح / salāh /: [عربی] / اسم، ۱. باشی؛
چاکی؛ خاسی؛ قه‌نجی؛ دؤخ یان چۆنیه‌تی
له‌بار و شیاو بوون «ما صلاح تو را می‌خواهیم؛
ئیمه باشی تۆمان ده‌وی» ۲. قازانج؛ که‌لک
«اگر بروی به صلاح توس‌ت؛ نه‌گه‌ر برؤی
قازانج‌ته» ۳. به‌رژوه‌وندی «صلاح ندید بروم؛
به‌رژوه‌وندی تیدا نه‌بینی برؤم».

☐ **صلاح بودن**: به قازانج بوون؛ شیاو بوون؛
به‌که‌لک بوون.

صلاح دانستن: باش زانین؛ چاک زانین؛ به
شیاو و سوودمەن زانین.

صلاح دیدن: باشت‌ر بینین؛ چات‌ر بینین؛ خاست‌ر
دین؛ شیاو و به قازانج دیتن.

صلاح کسی را خواستن: باشی / چاکی که‌سیک
ویستن؛ خاسی که‌سسئ گه‌ره‌ک بوون؛
خواز یاری قازانجی که‌سیک بوون.

به صلاح کسی بودن: بؤ که‌سیک چاک / باش
بوون؛ به خیر و قازانجی که‌سیک بوون.

صلاح‌اندیشی / salāhandîşî /: [عربی/فارسی]
/ اسم، کار و پره‌وتی به باش زانین؛ تیر‌امان و
تیف‌کیرین له‌مه‌ر کار و شیوازی دروست و
به‌هره‌داره‌وه «دوستان این‌طور صلاح‌اندیشی کردند که
فعلاً شرکت را تعطیل کنیم؛ دوستان وایان به باش زانی
جاری شیرکت داخه‌ین»: **صلاح و مصلحت**
[گفتاری]

صلاح و مصلحت / salāh-o-maslahat /: [عربی]

[عربی] صفت، رموزین؛ رموزن؛ مرداره‌و بووگ؛
مه‌رمووکه؛ له‌ر و لاوار، گرژ و مؤن، زه‌رد
هه‌لگه‌راو، ره‌ش‌بین و داجه‌کاو.

صفر کیلومتر / sefrkilometr, -kilûmetr /:

[عرب/فرانسوی] صفت، ۱. سفر کیلومیت‌ر؛ وشک؛
تازه و نوی؛ به‌رپوه نه‌چوو (سه‌بارت به ماشین)
«اتومبیل صفر کیلومتر؛ ماشین‌ی سفر کیلومیت‌ر»
۲. له‌ا / مجازی / بی‌نهمون؛ کال؛ کال و کرچ
«یک رییس صفر کیلومتر برامان فرستادند که از هیچ
خبر ندارد؛ به‌رپرستیکی بی‌نهمونیان بؤ ناردوین هه‌ر
ته‌قی سهری دی».

صفوف / sufûf, sofûf /: [عربی] جمع **صَف**

صفه / soffe, ها: /: [عربی] / اسم، [دبی] ۱. سه‌کو؛
دکه؛ دک؛ ده‌که؛ خواجه‌نشین ۲. شانشین؛
بالاخانه؛ ئوده‌ی گه‌وره ۳. دالان؛ هه‌یوانی
سهرداپوش‌راو.

صفر / safir /: [عربی] / اسم، فیشکه؛ گژه؛ گفه؛
هووره؛ لووره؛ دهنگی به‌رز و تیژ که به‌هوی
گوشاری نه‌کاووه له‌هه‌وادا به‌دی دی «صفر باد؛
صفر گلوله؛ فیشکه‌ی با؛ گژه‌ی گولله».

صقر / saqr, ها: /: [عرب از فارسی] / اسم، هولیلک؛
سه‌قر؛ چه‌رخ؛ بالداریکی راو‌که‌ره.

صلا / salā /: [عربی] / اسم، [دبی] جار؛ قاو؛ دهنگ؛
گاز؛ بانگ؛ هاواری بانگ‌یشتن.

☐ **صلای عام**: جاری هه‌موانی؛ بانگی گشتی.

صلابت / salābat /: [عربی] / اسم، [دبی]

۱. **نامتداول** / دژواری؛ سه‌خله‌تی ۲. دامه‌زراوی؛
پئ‌وه‌جییی؛ پته‌وی؛ قایمی؛ گورخی.
صلابه / sollābe /: ها: /: از عربی / اسم، سئ‌چوکلە؛
قولاو؛ چنگه‌ک؛ نه‌ک؛ نه‌و ئامیره که له
قه‌ساوخانه گوشتی پیداه‌لده‌واسن.

☐ **به صلابه کشیدن**: /کنایی/ له دار قه‌واخ
دان؛ کنیشانه دار؛ چه‌رم ده‌ق کردن؛ دار
قه‌پان دان؛ له به‌ر ئازاری رپۆحی و
جه‌سته‌یی زوردا دانان «می‌خواهی به‌خاطر

صلح‌اندیشی

صلاحیت / salāhiyyat، ها: [عربی] / اسم.

لیوه‌شایو؛ لیها تووی؛ هیژایی؛ شیاوی؛ دؤخی
هه‌بوونی مه‌رج و تواناییگه‌لی پیویست بؤ
ئه‌نجامدانی کاریک «کسی که برای صندوقداری آمده
بود صلاحیت لازم را نداشت؛ ئه‌و که‌سه‌ی که بؤ
ده‌خلداری هاتبوو لیوه‌شایو پیویستی نه‌بوو».

هه‌روه‌ها: صلاحیت داشتن

صلب / solb: [عربی] صفت. / ادبی. ۱. گت؛ سفت؛
تؤکمه؛ ره‌ق؛ به بیچمی خوگره‌وه که هاسان
نه‌چه‌میته‌وه «سنگ جسم صلب است؛ به‌رد ماکیکی
گنه» ۲. [نامتداول] پی‌وه‌جی؛ قایم؛ گورخ؛ پته‌و؛
په‌یت.

صلبیه / solbiyye: [عربی] / اسم. سپینه‌ی چاو؛
چه‌رمینه‌ی چاو؛ به‌شی لیفی، چر، سپی و
بریفه‌داری چاو که ده‌ره‌کی‌ترین پۆشه‌نی گۆی
چاوه (بیجگه له گلینه).

صلح / solh: [عربی] / اسم. ناشتی؛ هاشتی؛

۱. دؤخیک که به هۆی کۆتایی هاتن یان
نه‌بوونی شهر و کیشه‌وه به‌دی دیت «اینک اروپا در
صلح به سر می‌برد؛ ئیستا ئوروپا له ناشتیدایه»
۲. ته‌نایی؛ ته‌ناهی؛ ته‌بابی؛ کار یان ره‌وتی
کۆتایی هینان به شهر و گهلش «سرانجام زن و
شوهر با پادرمیانی همسایه‌ها صلح کردند؛ له ئاکامدا ژن
و شووه‌که به نیوانجیگه‌ری دراوسپیکان ناشتیان
کرده‌وه» ۳. [حقوق] کاری ده‌ست کیشانی دادبه‌ر
یان خاوه‌ن ماف له مافی خۆی له بابیی شتیک
یان هه‌ر وا. هه‌روه‌ها: صلح شدن؛ صلح کردن

صلحبان / solhbān، ها: لان: [عربی] / فارسی] / اسم.
ناشتیوان؛ پاریزه‌ری ناشتی.

صلحجو / solhcû، ها: یان: [عربی] / فارسی] صفت.
ناشتیخواز؛ هیمناهی‌تی‌خواز؛ خواز یاری ته‌ناهی و
ئارامشت: صلحخواه؛ صلح‌طلب

صلحخواه / solhxāh: [عربی] / فارسی] /

صلحجو

صلح‌طلب / solhtalab: [عربی] / فارسی] /

صلحجو

صلوات / salavāt: [عربی] دعا. سه‌لام؛ دروود؛
سه‌له‌وات؛ سه‌لواته؛ رسته‌ی «اللهم صلّ علی محمد
و آل محمد» به مانای (دروود و سه‌لامی خودا له
سه‌ر پیغه‌مبه‌ر و بنه‌ماله‌ی).

صلوات ختم کردن: سه‌له‌وات ناردن؛
سه‌له‌وات دان.

صلوات فرستان: سه‌له‌وات ناردن: ۱. گوتنی
سه‌له‌وات؛ سه‌لوات دان ۲. [مجازی] به وت‌ووژ
(زۆرت‌ر شه‌ره‌قسه) کۆتایی هینان «بس است
دیگر، صلواتی بفرستید؛ به‌سه ئیتر، سه‌له‌وانیک
بنین».

صلواتی / salavāti: [عربی] صفت. ۱. سه‌له‌واتی؛
سه‌له‌واتی؛ شیاوی سه‌له‌وات «پدر صلواتی: باوک
سه‌له‌واتی» ۲. [مجازی] خۆرای؛ مفته؛ مه‌جانی
به‌لام پیویست به ناردنی سه‌له‌وات «در مناطق
جنگی تلگراف صلواتی دایر شد؛ له ناوچه‌گه‌لی شه‌ردا
تیلگرافی خۆرای دانرا».

صلوة / salāt: [عربی] /

صله / sele، ها: [عربی] / اسم. خه‌لاتی؛ ریزانه؛
شاباش؛ هببودی؛ خه‌لات یان مالیک که به
که‌سی ده‌دری.

صله‌ی رجم: خزم‌دۆستی؛ میره‌وانی و دلۆفانی
له‌گه‌ل خزم و که‌سان.

صلی الله / sallallāh: [عربی] دعا. [مخفف]
دروودی خودا له سه‌ری.

صلیب / salīb، ها: [معرّب از آرامی] / اسم. خاچ؛
چه‌لیپا؛ چه‌لیپ؛ چه‌قر؛ سه‌لیب؛ چه‌پ و راست:

۱. پیکه‌هاته‌یک بریتی له دوو تیری راست و
خه‌وتوو به بیچمی «†» که پیشووتر روومیگه‌ل
بؤ سزادان و کوشتنی نه‌یارانیان که‌لکیان
لێ‌وه‌رده‌گرت ۲. په‌یکه‌ریکی دروست‌کراوه به
بیچمی خاچ «در یک دست صلیب و در یک دست
انجیل، وارد کلیسا شد؛ خاچ له ده‌ستیکی و ئینجیل

تامه له قهد و لقی بری درهخت و گیاوه ده گیردری، به وشکی سفت و رقه، به لام له ته رای و ئاودا چه سپنه.

صمیم / samîm: [عربی] اسم، [ادبی] ناخ؛ کانگا؛ نواجهرگه؛ بهشی ناوکی و بی گهردی هر شتی که له نیوانیدایه و تیکهل به هیچی تر نیه.

□ از صمیم قلب: [مجازی] له ناخی دلهوه؛ له کانگای دلهوه؛ له قوولایی دلهوه.

صمیمانه ^۱ / samîmâne: [عربی] فارسی صفت. گهرم؛ گور؛ بی گهرد؛ گهرم و گور؛ به تین «دوستی صمیمانه: دۆستایه تی گهرم».

صمیمانه ^۲: قید. گهرم و گور؛ به تین؛ له سه میروهانی و هاودلیهوه «او را صمیمانه در آغوش کشید: گهرم و گور گرتیه باوه شهوه».

صمیمی / samîmî: [عربی] صفت. یه کدل؛ هاودل؛ کۆک؛ جووت؛ نیوان خۆش؛ به ین خۆش «دوست صمیمی: دۆستی یه کدل». ههروهها:

صمیمی بودن؛ صمیمی شدن

صمیمیت / samîmîyyat: ها: [عربی] اسم. یه کدلی؛ هاودلی؛ ههفرهنگی؛ نیوان خۆشی؛ دۆخ یان چۆنیه تی نیوان خۆش و تهبا بوون «کاری که کرد حاکی از صمیمیت بود: ئەو کاره کردی نیشاندهری یه کدلی بوو».

صنار / sannār: [فارسی] یونانی از لاتینی [صنار صدینار

□ **صنار سه شاهی**: [گفتاری] قهره پوول؛ چوار قهران؛ پارهیه کی کهم و بی بایهخ «این صنار سه شاهی که به هیچ جای زندگی ما نمی رسد: ئەم چوار قهرانه خۆ بهش هیچیکمان ناکا».

صناری / sannārî: **صدیناری**

صناعات / sanā'at, senā'at: [عربی] جمع

صناعت

صناعت / sanā'at, senā'at: ها؛ صناعات: [عربی] اسم، [ادبی] پیشه؛ پیشه سازی «گفت: من این

لهو ده ستیدا، هاته نیو کلێسهوه» ۳. نهخشێ به شیوهی چهپ و راست (به روی سینه اش صلیب کشید: له سه ر سینگێ چه لپای کیشا» ۴. [نجوم] خاچی باشووری؛ وینهیه کی گهردوونی گچکه به گهلک رووناکیهوه که له ته گۆی باشووریدایه و چوار ئهستیره گهشه که ی وه ک چه لپا ده نویتن: **صلیب جنوبی**

□ **صلیب جنوبی** **صلیب ۴-**

صلیب سرخ **صلیب سرخ**

صلیب شمالی **قو ۱-**

□ **به صلیب کشیدن**: به چوارمیخه دا کیشان؛ چوارنیه کیشان؛ به میخه وه کردنی دهست و پای که سیک له سه ر خاچی هه لدراو «عیسی را به صلیب کشیدند: عیسیان به چوارمیخه دا کیشا».

صلیب سرخ / salibesorx: [عرب] فارسی اسم، خاچی سوور: ۱. نیشانه یه ک به شیوهی خاچ (+) به رهنگی سوور که هیمای ریکخواهیه کی بهم ناویه ۲. ریکخواهیه کی جیهانی که کاری یارمه تی گه یاندن به گه زهنگازانی شه ر یان ته گهره ی سروشتیه ۳. هه ر یه که له لقهگه لی ئەو ریکخواهیه.

صلیب شکسته / salib(e)şekaste: [عرب] فارسی اسم، خاچی شکاو؛ نهخشیکی وه کوو خاچیکی به دوو سه ردا شکاو بهم شیوه ۴ که له نهخشگه لی جوانکاری هۆزگه لی که ونازادا زۆر باو بووه و له ده کانی ۱۹۲۰ ی زاینی دا بوو به دروشمی نازیه کانی ئالمان.

صلیبی / salibî: [عرب] صفت. ۱. خاچی؛ سه لیبی؛ چه لپایی؛ پتوه ندیدار به خاچه وه ۲. ها؛ لان: [مجازی] خاچیه رست.

صماخ / somāx: [عربی] اسم، پرده ی گوش **پرده**

صمغ / samq: ها: [عربی] اسم، جهوی؛ جهوگ؛ که تیره؛ ههنگویره؛ ههنگوژه؛ زه مق؛ به ره ز؛ گهرجن؛ ماکیکی لینجی بی بۆن و

صناعت دانم: گونی: من ئەم پېشه دەزانم.

صنایع / sanāye': [عربی] جمع صنعت

صنایع دستی: پېشەیی دەسکرد:

۱. پېشەیی وا که له دەستی مرؤ و ئامیر و ماشینی ساکار کەلک وەر دەگیردرئ
۲. بەرھەمی وەھا پېشەگەلیک.

صنایع سبک: پېشەسازی سووک؛ دامەزراوە و پێخراوەگەلیک که بەرھەمی سووک و چکۆلەیان هەیه.

صنایع سنگین: پېشەسازی قورس؛ دامەزراوە و کارخانەگەلی بەدیھینانی بەرھەمی گەورە و قورس (وەک فرۆکەسازی).

صنایع نظامی: پېشەسازی چەکداری؛ پېشەگەلیک که بە دروستکردنی ئامیری شەپۆە خەریکن.

صنچ / senc: [مەرب از فارسی] سنچ

صندل / sandal: /سم. ۱. /ها/ [فرانسوی]

قاپقاپ؛ قاپقاپە؛ سۆل؛ چەشنی پێلاو بە تەختەیهک لە ژێر و سیرمیک لە سەرەوێ

۲. /ها/ [مەرب از سنسکریت] سەندەل؛ گینۆ؛ گینۆ؛ درەختی هیندی بە ڕەگ و ڕېشەیی تال-تال و گەلای نووک تیزی بەرامبەر یەک و گولی بچووکی کۆمەل و هیشووێ درێژ و دەنکی سەوزەووە که بۆ دەرمانی نەخۆشی دل باشە ۳. چێوی ئەو دارە که تووژی دەرمەوی سپی و ناوەکی لیمۆیی ڕەنگ و قورستر و چڕترە و بۆنێکی توند و خۆشی هەیه و بەنرخە.

صندلی / sandali: /ها/ [مەرب] /سم. سەندەلی؛

- سەنگەلی: ۱. ئەسکەمل؛ ئەسکەملە؛ ئەسکەملی؛ چواربەن؛ چواربەندە؛ ڕوونشتەک؛ قورسی؛ کورسی؛ ئامیریک بە پایەگەلیکەووە بۆ دانیشتنی یەک کەس بە سەرێوە «صندلی را پیش کشید و نشست: ئەسکەملەکی هێنایە پېشەووە و لە سەری دانیشت» ۲. جێگای دانیشتن لە ناو ماشین.

قەتار و وەک ئەوانەدا «صندلی مرا به یک نفر دیگر هم فروخته‌اند: سەندەلیەکی منیان بە کەسیکی تریش فرۆشتوو» ۳. /مجازی/ پلە و پایە «طوری به صندلی ریاست چسبیده که انگار ارث پدرش است: وەھا پالی داووە بە سەندەلی سەرۆکایەتیەووە ئیزی میراتی باوکیەتی».

صندلی الکتریکی: ئەسکەملی ئیلکتریکیی؛ چەشنی چواربەندی کانزایی بۆ کوشتنی تاوانباران، که ڕەوتی بەهیزی کارەبای تی دەخرئ.

صندلی تاشو: چەشنی ئەسکەمل که پێیەکانی و جێ دانیشتنەکی لە سەر یەک قەد دەبن و وێکرا خڕ دەبێتەووە.

صندلی تحصیلی: جووژی سەندەلی بە دەستەیی پتر لە لای راستەووە که ڕووبەری سەرەووی ئەو دەستەپانە و بە شیوێ میژۆکەییە: صندلی دستەدار

صندلی چرخان: چەشنی ئەسکەمل که جێ دانیشتنەکی لە سەر خولەکیک سووڕ دەخوا.

صندلی چرخدار: ئەسکەملی ڕەوڕەووەدار بۆ نەخۆشی که لە پێکەوتوووە.

صندلی دستەدار: ۱. چەشنی ئەسکەمل که لە لایەن راست و چەپەووە دەستەیی هەیه و دەکرئ باسکی لە سەر دانینی ۲. صندلی تحصیلی

صندلی راحتی: جووژیک ئەسکەمل بە نیشتنگە و جێ پالی نەرمەووە.

صندلی گردان: چەشنی ئەسکەمل بە پایەیی چەرخدارەووە بۆ گواستەووە.

صندلی لهستانی: ئەسکەملی لەهستانی؛ جووژی سەندەلی چێوین بە نیشینگەیی خڕ و چوارپایەیی باریکەووە.

صندوق / sandûq, sandoq: /ها/ [مەرب از

فارسی] /سم. سنووق؛ سندوقو؛ سنووق؛ سنووق:

۱. چه کمه زه؛ مه ساه؛ مه ساهه؛ خه زنه؛ مه حفه ره؛ جه عبه یه کی دهر گادار بو هه لگرتنی شت یان پوول <صندوق لباس؛ صندوق پول؛ سنووقی گنج؛ سنووقی پاره> ۲. ریخراوه یه ک بو پاشه کهوت، وام یان هورمی مالی <صندوق بازنشستگی؛ صندوق پس انداز؛ سنووقی وهنیشته یی؛ سنووقی پاشه کهوت> ۳. شوینی دان و گرتنی پاره له ریخراوه یه کدا (وهک بانک) <پول را بدهید صندوق؛ پاره که بدن به سنووق>.

□ صندوق پست: سنووقی پوشت؛ سنووقیک که نامه ی پوستی تی ده خن.

صندوق پستی: سنووقی پوستی؛ سنووقیک له مه زینگی پوشتدا که کارگیری پوشت، نامه گه یشتووه کانی بو تی ده خا تا خاوهن سنووق (کهس یان ریخراوه یه ک) هه لیگری.

صندوق رأی: سنووقی را؛ سنووقی دهنگ؛ سنووقیک که نه وانه ی که دهنگ ده دهن، قافه زی رای خویانی تی ده خن.

صندوق صدقات: سنووقیک بو وهر گرتنی یارمه تی خه لک له جیگایه کی گشتی یان بوار گه یه کدا.

صندوق عقب: سنووقی دوا؛ جیگایه کی سنووق ئاسا له پشتووه ی ماشین سواری، بو دانانی شتومه ک.

صندوق نامه: سنووقی نامه؛ سنووقیک له بهر مالدا بو تی خستنی نامه ی گه یشتوو بو دانیشتوانی.

صندوق نسوز: سنووقی نه سووز/ نه سوچ؛ سنووقیکی پولاپی که له بهرامبه ر گر و تینی ناوړه بهر گه ده گری.

صندوقچه / sandûqçe, sandoq- ها؛ /امعرب/ فارسی/اسم. مجری؛ سنوقله؛ سنووقی چکوله.

صندوقخانه / sandûqxâne, sandoq- ها؛ /امعرب/ فارسی/اسم. هیسخان؛ هیسخانه؛ پیسخان؛ وچخانه؛ هوده یان هه ماریکی چکوله

له مال که سنووق و جل و بهرگ و شتی به بایه خی تیدا هه لده گرن.

صندوقدار / sandûqdār, sandoq- ها؛ /ان؛ /امعرب/ فارسی/اسم. ده خلدار؛ سنووقدار: ۱. که سی که بهرپرسی ناگاداری له پاره یان ده خلی ریخراوه یه که ۲. که سی که له فروشگه ییکدا، بایی شتومه کی فروشراو له سه نیاران ده ستینی.

صندوقداری / sandûqdārī, sandoq- /امعرب/ فارسی/اسم. ده خلداری؛ سنووقداری؛ ناگاداری له پاره ی ریخراوه یه ک و دان و سانی پوول بهو که سانه ی که لی ده کهن.

صندوقه / sandûqe, sandoqe /امعرب/ فارسی/اسم. ۱. قدیمی؛ په راسووبه ند؛ قه فسینگ؛ ده فیه سینگ؛ په راسی ۲. /ها/ /معماری/ دیواری ناوخال؛ دیواری پوک.

صنح / son' /عربی/اسم/ادبی/چی؛ ساز؛ دروست؛ درووس؛ خه لق؛ به دیهینهری؛ داهینهری؛ کار و رهوتی به دیهینان؛ سیورانن؛ خولقاندن؛ چی کرن.

صنعت / san'at /عربی/اسم. پیشه سازی؛ کسب؛ کسپ؛ کسم؛ کرگار: ۱. /ها؛ صنایع/ کاری بهرهمه یان که به شوینگری له رهوش، ئاموزه و قانوننگه لی تایبه ت به خو به وه نه نجام بدریت ۲. شیوه و شیواز و بنه مای وه ها کاریک ۳. کاری چیکراو به ماشین و به شیوه ی گوړانی ماکي خاو به پیته وای دروست کراو.

صنعتدار / san'atdār, ها؛ /ان؛ /عربی/ فارسی/اسم. خاوهن پیشه؛ کهس یان گرؤی خاوهن ریخراوه گه لی پیشه یی (وهک هیلی ئاسن، کارخانه ی ماشین سازی و...).

صنعتکار / san'atkār, ها؛ /ان؛ /عربی/ فارسی/اسم. /گفتاری/ پیشه ساز؛ که سی که ژبانی به پیشه سازی بهرپوه ده چی.

صنعتگر / san'atgar، ها: ان / [عربی/فارسی] اسم، پیشه‌ساز: ۱. که سنج که له‌گه‌ل شیوه و شیواز و بنه‌ماگه‌لی پیشه‌یه کدا ئاشنایه ۲. که سنج که به کاریکی پیشه‌سازی ژیانی به‌پژوه ده‌چی.

صنعتی / san'atî: [عربی] صفت. پیشه‌سازی: ۱. سهر به پیشه‌سازیوه «ماشین‌الات صنعتی: ماشینگه‌لی پیشه‌سازی» ۲. خاوه‌ن پیشه، به‌تابیه‌ت پیشه‌ییک به ماشیننی پیشکوه‌توو به‌پژوه بچی «شهرک صنعتی: شاروچکه‌ی پیشه‌سازی».

صنف / senf، ها: صنوف؛ اصناف: [عربی/اسم] پؤل؛ ده‌سته؛ به‌ره؛ هاو‌پیشه؛ کومه‌لی له ئەندامانی پیشه‌یه‌کی دیاریکراو «صنف‌نجار؛ صنف‌نانو؛ پؤلی چیتاش؛ ده‌سته‌ی نانه‌وا».

صنفي / senfî: [عربی] صفت. هاو‌پیشه‌یی؛ پیوه‌ندی‌دار یان سهر به پیشه‌یه‌ک «فعالیت صنفی: چالاک‌ی هاو‌پیشه‌یی».

صنم / sanam، ها: اصنام: [عربی/اسم] [دبی] بت؛ بوت؛ بته؛ پت؛ په‌یکه‌ری مرؤ یان ههر شتیکی‌تر به نیشان‌ه‌ی هیزی ئاسمانی.

صنوبر / senowbar، seno:bar: ها: ان / [عربی] از یونانی/اسم، نه‌وژ؛ نه‌وز؛ ناژین؛ ناز؛ ناژ؛ ناژوو؛ ناجوو؛ سنه‌ویه‌ر؛ ناوی چهند جوړه داری هه‌میشه سه‌وزی سه‌رده‌سی‌ره به گه‌شکه‌ی خیراوه که له پیشه‌سازی‌دا له چپوه‌که‌ی که‌لکی زۆر وهرده‌گرن.

صنوبری / senowbarî، seno:barî: [عربی] صفت. نه‌وژی؛ ناژینی: ۱. سهر به ناژینه‌وه ۲. وه‌کوو سنه‌ویه‌ر.

صنوف / sunûf، sonûf: [عربی] جمع صنف صواب / savāb، ها: [عربی] صفت. [دبی] دروست؛ درووس؛ راست؛ پاس. به‌ران‌به‌ر: خطا «فکر صواب: بیرى دروست».

صوابدید / savābdîd: [عربی/فارسی] اسم، په‌سند: ۱. کاری لیکۆلینه‌وه له دروستی و

نادروستی، چاک‌ی یان خرابی کاریک ۲. بیر و بروایه‌ک که به‌م شیوه بگوتری.

صوب / sowb، so:b: [عربی/اسم] [نامنداول] لا؛ لایه‌ن؛ ئالی؛ سؤ؛ به‌ره‌وگه؛ نک.

صوت / sowt، so:t: [عربی/اسم] ده‌نگ؛ دنگ: ۱. سه‌دا ۲. /فیزیک/ وزه‌یه‌کی میکانیکی که به گوشاری شه‌پؤلی په‌یتا په‌یتای دریز له شوینیکدا (وه‌ک ه‌وا) بلاو ده‌بیته‌وه ۳. /دستور/ الف) وشه‌یه‌ک که خو‌ش‌حالی، توو‌ره‌یی، سه‌رسوو‌رماوی، وه‌ره‌زی و... ی بیژهر نیشان ده‌دا (وه‌ک: به‌هه، ئاخ، په‌کوو ...) ب) وشه‌یه‌ک که نیشان‌ده‌ری ده‌نگیکه (وه‌ک جیزه‌جیز، ته‌قه‌ته‌ق).

صوت‌شناسی / sowtšenāsi، so:t-: [عربی/فارسی] اسم، ده‌نگ‌ناسی؛ زانستی لیکۆلینه‌وه له چی‌کردن، وه‌گرتن، راگواستن و شوینه‌مای ده‌نگ.

صوتی / sowtî، so:tî: [عربی] صفت. ده‌نگ‌دار: ۱. ده‌نگی؛ پیوه‌ندی‌دار یان سهر به ده‌نگه‌وه «ارتعاش صوتی: له‌ره‌ی ده‌نگی» ۲. به ده‌نگه‌وه «بمب صوتی: بومی ده‌نگ‌دار».

صور / sovar: [عربی] جمع صور **صور** / sûr، ها: [عربی/اسم] [دبی] ۱. شه‌پیوو‌ر؛ بۆق؛ شووت؛ ئامرازی ئاگادار‌کردنی ده‌نگ‌دار ۲. بۆری؛ بۆریه؛ که‌ره‌نا؛ توو‌تووک؛ موزیقا؛ سازیکی کانزایی گروقه‌ری دریزۆکه‌یه، بنه‌که‌ی هه‌راو ده‌بیته‌وه، فووی پيدا ده‌که‌ن ده‌نگیکی گر و به‌رزی لی دئ.

صور اسرافیل: سووری ئیسرافیل؛ شه‌پیوو‌ریکه وه‌ک ده‌لین له‌رۆژی په‌سلاندا فریشته‌یه‌ک به ناوی ئیسرافیل فوویه‌کی زۆر به‌قه‌وه‌تی پيدا ده‌کا، هه‌موو مردووانی پی زیندوو ده‌بنه‌وه.

صورت / sûrat: [عربی/اسم] ۱. له‌ها/ده‌م و چاو؛ ده‌م‌چه‌و؛ روو؛ دیم؛ دیمه‌ن؛ رو‌خسار؛ چار؛ چیره؛

ئه‌گه؛ هه‌گه <در صورتی که خواست برود، مانعی ندارد: هات و ویستی برؤا، قه‌ی ناکا>
 ۲. ئه‌گه‌رچی؛ که‌چی؛ له‌حالی‌کدا <نخواست بماند، در صورتی که کار خوبی داشت: نه‌ویست بمی‌نیه‌وه، ئه‌گه‌رچی کاریکی چاکیشی هه‌بوو>.

□ صورت برداشتن: سیاهه‌گرتن؛ سیایی‌گرتن؛ نووسین و ته‌یار کردنی سیاهی له‌شتانیک.
 صورت پذیرفتن: /دبی/ پروودان؛ ئه‌نجام بوون؛ شه‌میران؛ مه‌شان؛ قه‌دان؛ کودان؛ ئه‌نجامدران؛ به‌گا ئامه‌ی.

صورت خوبی / خوشی نداشتن: /مجازی/ جوان نه‌بوون؛ باش نه‌بوون؛ شیوا نه‌بوون؛ ناشیرین بوون (ی کار یان کرده‌وه‌یه‌ک) <این موضوع را تمام کنید، صورت خوبی ندارد: ئه‌م بابه‌ته بیر نه‌وه، جوان نیه>.

صورت خود را با سیلی سرخ کردن: /کنایی/ لامل به‌زیله سووره‌و کردن؛ کراس پشت‌و‌پروو کردن؛ به‌تیکۆشان و ره‌نجی زۆر هه‌ژاری و نه‌داری خۆ نیشان نه‌دان.

صورت دادن: ۱. ئه‌نجام‌دان؛ قه‌اندن؛ کوداندن؛ مه‌شاندن؛ شه‌میراندن <کارش را صورت داد: کاره‌که‌ی ئه‌نجام‌دا> ۲. سیاهه‌دان؛ سیایی دان <صورت خرجایی را که کرده بود به دستم داد: سیاهه‌ی ئه‌و خه‌رجانه‌ی کردبووی دا به ده‌ستمه‌وه>.

ده‌ستمه‌وه: صورت گرفتن

صورت‌برداری / sūratbardārī، ها: /عربی/ فارسی/ اسم، سیاهه‌گری؛ کار و ره‌وتی ریز کردنی پتیرستی یه‌ک‌به‌یه‌کی به‌شگه‌لی کۆمه‌لیک <صورت‌برداری از اموال شرکت: سیاهه‌گری له‌دارایی شه‌ریکه>.

صور تجلسات / sūratcalasāt: /عربی/ جمع صور تجلسه

صور تجلسه / sūrat(e)calase، ها: صور تجلسات: /عربی/ اسم، نووسراوه‌یه‌ک که کورت‌ه‌ی پروودا و یان

ری؛ روه؛ ئه‌و به‌شه له‌سه‌ری گیانه‌وه‌ر به‌تایه‌ته مرؤ که ده‌م، چاو، گۆنا و لووت ده‌گرته‌وه ۲. /ها: / صور/ شیوه؛ بیچم و پیکه‌هاته‌ی شتیک که له‌ماکه‌خواه‌که‌ی جوپی ده‌کاته‌وه <سنگ را به صورت آدم در می‌آورد: به‌ردی به‌شیوه‌ی مرؤ ده‌ردینا> ۳. /مجازی/ شیواز؛ دۆخ؛ بار <برخوردش صورت بسیار زندهای داشت: جوولانه‌وه‌ی شیوازیکی زۆر ناحه‌زی بوو> ۴. /ها: / /ریاضی/ سه‌ر؛ سه‌ری که‌رت؛ به‌شی سه‌رووی هیللی که‌رت. به‌رامبه‌ر: مخرج ۵. رواله‌ت؛ به‌شی ده‌روه و دیاری شتیک <صورت ماجرا این است، اما حقیقت چیز دیگری است: رواله‌تی پرووداوه‌که‌ ئه‌مه‌یه، به‌لام راستیه‌که‌ی شتیک‌تری> ۶. /ها: / سیایی؛ سیاهی؛ سیاهه؛ نووسراوه‌یه‌ک که چۆناوچۆنی کار یان ناو و نیشانی مال یان که‌سانیکی تیدا راگه‌یه‌ندراوه <صورت اموال: صورت دارایی: سیایی مال: سیاهه‌ی دارایی> ۷. /صور/ /قدیمی/ وینه؛ نیگار؛ سیما؛ به‌تایه‌ته وینه‌ی جاری مرؤ ۸. /مجازی/ بیچم؛ ته‌شک؛ ته‌ژ ۹. سوورته؛ سه‌ر؛ وینه له‌وه‌ره‌قی کایه‌دا ۱۰. نه‌قش؛ نه‌خش؛ شکل؛ بیجمی به‌ده‌ست‌کیشراو ۱۱. /مجازی/ پروومه‌تی خوشیک؛ دیمه‌نی جوان ۱۲. که‌له‌خ؛ په‌یکه‌ر؛ گۆفده ۱۳. /قدیمی/ بت؛ بوت.

□ صورت جلسه صور تجلسه

صور حساب صور تحساب

صور ظاهر: رواله‌ت؛ بیچم یان دۆخی ده‌روه‌یه‌ی <از صورت ظاهر نمی‌شود قضاوت کرد: رواله‌ت شهرت نیه>.

صور فلکی: /نجوم/ وینه؛ کۆمه‌له‌یه‌ک له‌ئه‌ستیران که به‌پی‌ی شیوه‌ی رواله‌تیان به‌شتیک چوان و به‌و ناوه‌ناویان نراوه (وه‌ک هه‌ژدیه‌ا، سه‌گ، ورج و...) .

صور مسأله: ئه‌وه‌ی گرنگی بابه‌ت و پرسى له‌باره‌وه‌ پروون ده‌کاته‌وه و په‌رسفی نیازه.
 در صورتی که: ۱. هاتو؛ ئه‌گه‌ر؛ ئه‌ر؛

وتووژی نیو دانیشتنیکی تیدا دهنووسن.

صورتحساب / sūrathesāb ، ها: / [عربی] / اسم، نووسراوهیهک که نرخى کالا و خزمه‌تگه‌لى سنراوى تیدا تۆمارکراوه.

صورسازی / sūratsāzī ، ها: / [عربی] / فارسی] اسم، ۱. [مجازی] به‌لگه‌تاشی؛ کاره‌ره‌هاتی هه‌لبه‌ستنی به‌لگه‌ی حه‌سابی مالی «کارپرداز ما دوپست هزار تومان صور‌سازی کرده بود: کارگیر هه‌که‌مان دوو سهد هزار تمه‌ن به‌لگه‌تاشی کردبوو» ۲. [قدیمی] وینه‌گه‌ری؛ دیمه‌ن کی‌شی؛ چار‌کی‌شی.

صورتک / sūratāk ، ها: / [عربی] / فارسی] / اسم، ماسک؛ ماسکه؛ پۆشه‌نیک به‌بیجمی روى مرؤف یان حه‌یوان، که زۆتر له کارناوال و نومایشدا به‌سر و چاویه‌وه ده‌به‌ستن.

صورتگر / sūratgar ، ان: / [عربی] / فارسی] / اسم، [ادبی] نیگارفان؛ نیگار‌کی‌ش؛ وینه‌کی‌ش؛ وینه‌گه‌ر؛ نه‌قاش، به‌تایبته نه‌ققاشی که چی‌ره‌ی مرؤ ده‌کی‌شی.

صورتگری / sūratgarī ، ها: / [عربی] / فارسی] / صفت، [ادبی] وینه‌کی‌شی؛ نیگارفانی.

صورتمجلس / sūratmacles ، ها: / [عربی] / اسم، ۱. گوزارشى فهرمی سه‌باره‌ت به‌رووداوینک ۲. نووسراوه‌یی که هه‌موو رووداوی نیو کۆریکی تیدا دهنووسن.

صورت‌وضعیت / sūratvaz'iyat ، ها: / [عربی] / اسم، ۱. گوزارشیک له‌مه‌ر چۆنیه‌تی به‌ره‌و پیش چوونی چالاکیه‌کی ساختومانی یان به‌ره‌مه‌هینه‌ری ۲. نووسراوه‌یه‌ک سه‌باره‌ت به‌ چۆنیه‌تی بار و دۆخی ریخراوه‌یه‌ک.

صورتی ۱ / sūratī ، ها: / [عربی] / اسم، چی‌ره‌یی؛ چی‌ره‌یی؛ چی‌ره؛ حویل؛ کنووشک؛ کولکولی؛ په‌مه‌یی؛ ئالی‌کال؛ ئالی‌ئاجخ؛ ره‌نگی سووری کال، تیکه‌لیک له سوور و سپی. هه‌روه‌ها:

صورتی‌رنگ

صورتی ۱: صفت. چی‌ره‌یی؛ چی‌ره‌یی؛ چی‌ره؛ حویل؛ کنووشک؛ په‌مه‌یی؛ دووی؛ به‌ره‌نگی چی‌ره‌یه‌وه.

صورى / sūri: / [عربی] / صفت. ۱. سووری؛ پیوه‌ندی‌دار به‌رواله‌ته‌وه «منطق‌صورى: مه‌نتیقی سووری» ۲. پیوه‌ندی‌دار به‌رواله‌ته‌وه «عارفات‌صورى: خولکی‌رواله‌تی» ۳. ناراستی؛ درویی؛ درۆینه؛ نه‌به‌راست «معامله‌ی‌صورى: سه‌ودای‌رواله‌تی».

صوفی / sūfi ، ها: / ان: / [عربی] / صفت، سوؤفی؛ شوینگری هه‌ر یه‌که له‌تایینگه‌لی سوؤفیان. **صوفیانه** ۱ / sūfiyāne: / [عربی] / فارسی] / صفت، سوؤفیانه؛ وه‌ک سوؤفیگه‌ل «زندگی‌صوفیانه: ژبانی سوؤفیانه».

صوفیانه ۲: قید، سوؤفیانه؛ به‌شیوه‌ی سوؤفیان «صوفیانه‌پشت پا به‌تعلقات‌دنوی‌زد: سوؤفیانه‌پشتی له‌به‌نده‌واری‌دنیا‌کرد».

صوفیگری / sūfigarī: / [عربی] / فارسی] / اسم، سوؤفیته‌ی؛ سوؤفیگه‌ری؛ ئامۆزه‌یه‌کی‌عیرفانی‌له‌باره‌ی په‌یه‌ه‌ندی‌خودا و مرؤف و ریگه‌ی‌ناسینی‌خوداوه.

صوفیه / sūfiyye: / [عربی] / اسم، سوؤفیان؛ سوؤفیگه‌ل؛ سوؤفی؛ سوؤفیل؛ شوینگرانی سوؤفیته‌ی.

صولت / sowlat, so:lat: / [عربی] / اسم، [ادبی] ۱. شکۆ و گه‌وره‌یی؛ فهر و شکۆ؛ سام ۲. [قدیمی] سه‌ختی؛ سه‌خله‌تی؛ سۆله؛ دژواری.

صومعه / sowme'e, so:me'e: / [عربی] / اسم، په‌رستینگا؛ په‌رستگا؛ بینایه‌ک که تهرکه‌دنیا‌یان تیدا ده‌ژین «بیشتر صومعه‌های‌چینی و ژاپنی در کوهستانها ساخته شده است: زۆترری په‌رستینگاکانی‌چینی و ژاپونی‌له‌چیدا کراونه‌ته‌وه».

صهیونیست / sahyūnist ، ها: / [فرانسوی] / صفت.

ض

ضامن / zāmen ، ها: [عربی] اسم، زامن:

۱. دهسته‌بەر؛ دهست‌وهر؛ دانه‌بەر؛ بهر عۆده؛

تهله‌فیزیونی به دروست‌کردنی نیشانه
(سیگنال)ی مغناتیسی له سهر شریت
یان دیسکیک.

ضبط صوت /zabtesowt, -so:t/ [عربی]
اسم. ۱. کار و رهوتی تۆمارکردنی دهنگ
۲. /ها/ شریته؛ زهفته؛ ئامرازی بلاوکرده‌وه
و تۆمارکردنی دهنگ به‌سهر نه‌واره‌وه.

ضبط و ربط /zabt-o-rabt/ [عربی] اسم.
ریک‌وپیکی؛ ته‌کووزی؛ دوزمه.

ضبط و ربط کردن؛ به‌ریوه بردن؛
گه‌راندن؛ سامان دان؛ سهرپهرشتی کردن؛
ئه‌وه‌په‌سارنه‌ی «به‌ته‌های همه‌ی کارها را
ضبط و ربط می‌کند؛ به‌تاقی ته‌نی همه‌مو
کاره‌کان به‌ریوه ده‌با».

ضبطی /zabtî/ [عربی] صفت. گیراو «حراج
کالا‌های ضبطی؛ هه‌راجی کالا گیراو‌ه‌کان».

ضجه /zacce, -ha/ [عربی] اسم. ناله؛
زه‌نا‌زه‌نا؛ کاره‌کار؛ گور-گور؛ کولووژ؛
کرووزه و نووزه؛ که‌وگری؛ شین و زاری به
دهنگی به‌رز.

ضجه زدن؛ کالین؛ زارین؛ زاریان؛
زمیهن؛ زمین؛ زمایش؛ رۆ-رۆ کردن؛
به‌دهنگی به‌رز شین و شه‌پۆر کردن
«دخترش طوری ضجه می‌زد که دل آدم کباب
می‌شد؛ کچه‌که‌ی وه‌ها ده‌کالی دلی بۆ
ده‌هاته‌سو».

ضخامت /zexāmat, zaxāmat/ [عربی]
اسم. ئه‌ستووری؛ ستووری؛ کولوفتی؛ کلفتی؛
گازره؛ گازره؛ گازره «ضخامت میله را اندازه گرفت؛
ئه‌ستووری میله‌که‌ی پیوا».

ضخیم /zaxīm/ [عربی] صفت. ئه‌ستوور؛ ستوور؛
قۆل؛ قایم؛ کلفت؛ کولوفت؛ به‌گازره؛ به
کوته‌ره‌ی زۆروه «کتاب ضخیم؛ پارچه‌ی ضخیم؛
کتیپی ئه‌ستوور؛ پارچه‌ی قایم».

ضد ^۱ /zed(d)/ [عربی] صفت. دژ؛ دش؛

ضایع /zāye' / [عربی] صفت. خراب؛ خراو؛ فیرو؛
خه‌سار؛ زایه؛ به‌تره‌ف؛ به‌تلاو؛ هه‌رش؛ هه‌رز؛
هه‌ده‌ر.

ضایع شدن؛ مه‌رکین؛ خراپان؛ له‌کیس
چوون؛ زایه‌بوون؛ به‌فیرو چوون؛ له‌نیو
چوون؛ ژ ده‌ست چوون.
ضایع کردن؛ هه‌رماندن؛ هه‌رشانندن؛
مه‌رکاندن؛ مه‌زاختن؛ به‌خه‌سار دان؛ خراپ
کردن.

ضایعات /zāye'āt/ [عربی] اسم. ۱. جمع
ضایعه ۲. خه‌سارچوو؛ فه‌وتاو؛ له‌کیس چووگ؛
له‌ده‌س چووگ؛ خه‌راب بوو؛ ئه‌وه‌ی که خه‌سار
بووه یان له‌به‌ین چوووه «ضایعات کاغذ؛
خه‌سارچووی کاغذ».

ضایعه /zāye'e, -ha/ ضایعات؛ [عربی] اسم.
۱. کاره‌سات؛ کار و ره‌هات؛ کاره‌هات؛
رووداوئ که ده‌بیته‌هۆی له‌ده‌سدانی
شتیکی پربایه‌خ «ضایعه‌ی جانگداز؛
کاره‌ساتی دلته‌زین» ۲. زیان؛ خه‌سار؛
گه‌زن «ضایعه‌ی سیل؛ زبانی لافاو».

ضبط /zabt/ [عربی] اسم. زه‌بت؛ زه‌وت؛ ۱.
کار یان ره‌وتی گلدانه‌وه؛ ده‌ست به‌سهردا
گرتن و راگرتنی شتیک «محتویات جیب مته‌م
را ضبط کردند؛ ناوه‌رۆکی گیرفانی تاوانباره‌که‌یان
زه‌وت کرد» ۲. راگری؛ هه‌لگری «بیچاره
نمی‌توانست ادرارش را ضبط کند؛ فه‌قیره
نه‌یده‌توانی میزی خو‌ی راگری» ۳. تۆمار؛ کار
یا ره‌وتی گواسته‌وه‌ی ده‌نگ یان وینه‌بۆ
سهر رووپهر، شریت، فیلم یان که‌رسته‌یه‌ک
بۆ مانه‌وه‌ی ۴. /ها/ «گفتاری» زه‌فته؛ شریته؛
ئامرازی تۆمارکردنی ده‌نگ.

ضبط صوت ضبط صوت -۲

ضبط مغناتیسی؛ تۆماری میغناتیسی؛ کار
یان ره‌وتی تۆمارکردنی زانیاریگهل (بۆ
کومپۆته‌ر)، ده‌نگ یان به‌رنامه‌یه‌کی

زوج: ۱. نه یار «با خواهرشوهرش ضد است؛ دژی دوشه که به ۲. ناتنه؛ ناسازگار؛ دژوهر «نور و ظلمت ضد یکدیگرند؛ روناکی و تاریکی دژی به کن» ۳. [ادبی] دانسته‌ی وشه‌یهک که دوو واتای لیک ناتنه‌بای هه‌بی، وهک «قفاندن» که به واتای «په‌نا دان» و «په‌نا نه‌دان» ه.

ضدیت / zeddiyyat ، ها: [عربی] / اسم، دژایه‌تی: ۱. نه‌باری؛ دژمنی؛ دوژمنی؛ دژمنایه‌تی (همیشه با او ضدیت می‌کرد؛ همیشه ده‌گه‌لیدا دژایه‌تی ده‌کرد) ۲. به‌ره‌له‌ستی؛ ناتنه‌بایی؛ نا‌کوکی؛ نه‌سازی «ضدیت نور و ظلمت یا گرما و سرما در ذات آنهاست؛ دژایه‌تی رۆشنایی و تاریکی یان گه‌رما و سه‌رما له ناخپاندایه».

ضرباخانه / zarrābxāne ، ها: [عربی/فارسی] / اسم، شوپیتی که سکه لیده‌دهن؛ جیگاهیهک که پاره‌ی کانزایی تپدا دروست.

ضرایب / zarāyeb: [عربی] جمع ضرب / zarb / : [عربی] / اسم، ۱. [ادبی] کار یان ره‌وتی لیدان «ضرب و جرح؛ لیدان و برین» ۲. [گفتاری] زهرپ؛ ویکه‌وتی هیندیک به‌هیز «با ضرب خورد به پیشانی‌ام؛ به زهر په‌وه کوتایه ته‌ویلدا» ۳. [گفتاری] زهر؛ وزه‌یهک که بو دابین کردنی ئامانجیک به کار ده‌روا «به ضرب پول دیپلم گرفت؛ به زهری پاره دیپلومی گرت» ۴. [ها] / [موسیقی] زهرپ؛ ته‌پل؛ دمهک؛ له سازه زهریه‌کان به وینه‌ی گۆزه‌یه‌کی گه‌وره، که بنه‌که‌ی به پیستیکی ناسک داپۆشراوه و به پیندا مالینی ئه‌نگوست ده‌ه‌نری ۵. [ها] / [ریاضی] لیکدان؛ یه‌کیک له چوار کرده‌وی سه‌ره‌کی له بیر‌کاریدا (وهک: $20 = 4 \times 5$) ۶. [موسیقی] زهرپ؛ زهره‌گه‌لی ئاهه‌نگین یان کارگه‌لی فیزیکی وهک یهک «آهنگ مارش دارای دو ضرب است و به آن دوضربی می‌گویند؛ ئاهه‌نگی مارش دوو زهری هیه و دوو زهری پی ده‌لین» ۷. کار و ره‌وتی سکه لیدان؛ دروست کردنی پاره‌ی کانزایی. ضرب شست: [کنایی] شه‌قه‌ی قه‌لماسک؛

ضد: ۱. پیشواژه، دژه، دژ، دژوهر؛ دژبه‌ر؛ ۱. به‌رگر؛ پیشگر «ضد آب؛ ضد زنگ؛ دژه‌ئاو؛ دژه‌ژه‌نگ» ۲. بر؛ له نیو بهر «ضدتانگ؛ ضد درد؛ دژه‌ده‌بابه؛ ئیش‌بر» ۳. نه‌یار؛ نه‌ساز؛ نا‌کوک؛ ناتنه‌با «ضد اجتماعی؛ ضد انقلاب؛ دژ‌کومه‌لگا؛ دژه‌شو‌رش».

ضد آب: دژه‌ئاو؛ دژ به ئاو؛ به تایبه‌تمه‌ندی خراب نه‌بوون به هۆی شی یان ئاو‌هوه و هه‌روه‌ها تی‌که‌ل نه‌بوون ده‌گه‌ل ئاودا.

ضد اجتماعی: دژ به کومه‌لگا؛ دژ‌کومه‌لگا؛ دژه کومه‌ل؛ زیاندار بو کومه‌لگا یان ناتنه‌با ده‌گه‌لیدا «رفتار ضد اجتماعی؛ ئاکاری دژ به کومه‌لگا».

ضد حمله: به‌ره‌هرج؛ پلاری به‌رامبه‌ر به په‌لاماری دژمن.

ضد درد: دژه‌ژان؛ ئیش‌بر؛ ژان‌بر. ضد زنگ: دژه‌ژه‌نگ؛ به تایبه‌تمه‌ندی به‌رگری له ژه‌نگ بردن.

ضد عفونی: گه‌ماربه‌ری؛ کار و ره‌وتی پاکه‌وه کردن و له‌ناو بردنی پیسی و گه‌ماری شتی. ضد عفونی کننده: پیسی به‌ر؛ گه‌ماربه‌ر؛ له‌ناو به‌ری پیسی و پۆخلی.

ضد نور: رووبه‌نوور؛ به شیوه‌یهک، له‌به‌ر نووری به قه‌وه‌ت (وهک تاو) لیدان، ته‌نیا سیبه‌ریک ره‌ش له شته‌که دیاربێ.

ضد و نقیض ضد و نقیض / zed-o-naqîz: [عربی] صفت. دژ به یهک؛ به تایبه‌تمه‌ندی چه‌ند دیارده

اسم. پهنند؛ مه‌ته‌لۆکه؛ قسه‌ی نه‌سته‌ق
موچیاری یان وته‌یه‌کی مانادار که له نیو
خه‌لکدا بۆته باو «سیلی نقد به ز حلوا
نسیه»، یک ضرب‌المثل است: «هه‌شت بی له
مشت بی، نه‌ک نو بی نه‌بی»، په‌ندیکه.

ضرب‌باهنگ / zarbāhang، ها: [عربی/فارسی]
اسم. ریتم؛ زهرپ؛ کوته‌ی ئاهه‌نگ.

ضربت / zarbat، ها: ضربات: [عربی/اسم]
زهره‌ت: ۱. زهر؛ زهرپان؛ لیخه‌ک؛ دهرپ؛
کار یان ره‌وتی که ده‌بیته‌هۆی ویکه‌وتی
کو‌توپری به ته‌وژمه‌وه «ضربت زدن:
زهره‌ت لیدان» ۲. زام؛ شوین؛ ئالگ؛ شوینی
لیدان «ضربت شمشیر؛ ضربت چاقو؛ زام شمشیر؛
شوینی چه‌قۆ».

ضربت خوردن: زهره‌ت خواردن؛ زهر
لیکه‌وتن؛ که‌وته‌ بهر زهره‌وه.

ضربت زدن: زهره‌ت لیدان؛ وه‌شاندن؛
گۆزان؛ به ته‌وژم لیدان «زدی ضربتی، ضربتی
نوش کن!؛ زهره‌تیکت وه‌شاند، سا یه‌کێ بگره
خۆت!».

ضربتی / zarbatî: [عربی/قید. مجازی] گورچوپر؛
گرچوپر؛ دهم و ده‌ست؛ به په‌له و بی‌خواه‌خاو
«برای ریشه‌کن کردن بیسواد باید ضربتی عمل کرد:
بۆ بنه‌پرکردنی نه‌خوینده‌واری ده‌بی گورچوپر کار
بکری».

ضربدر / zarbdar، ها: [عربی/فارسی/اسم]
زهریده‌ر؛ چوارخال؛ دوو کی‌ری یه‌کتر بری وه‌ک
ئهم نیشانه: (X).

ضربدری / zarbdarî: [عربی/فارسی/صفت]
زهریده‌ری؛ چوارخالی؛ خاوه‌ن دۆخ یان
چۆنیه‌تیه‌کی یه‌کتر بر (وه‌کوو نیشانه‌ی زهرپ:
(X).

ضربیدگی / zarbdîdegi: [عربی/فارسی/اسم]
کو‌تراوی؛ کو‌تیاوی؛ کو‌تیاگی: ۱. دۆخ یان
چۆنیه‌تی که‌وته‌ بهر زهره‌وه ۲. لها/ئاسه‌واری

کاری که به مه‌به‌ستی خه‌سارگه‌یاندن به
که‌سیک و نیشاندانی هیز و توان بی.

ضرب و جرح ① ضرب و جرح

ضرب و شتم ② ضرب و شتم

ضرب چیزی را گرفتن: بهر زهرپی شتی
گرتن؛ له ته‌وژم و گوشاری زهرپی شتی
که‌م‌کردنه‌وه.

ضرب دیدن: زهرپ دیتن؛ کوتیان؛ کو‌تریان؛
به هۆی زهره‌وه تووشی کو‌تراوی بوون
(خوردن زمین و پایم ضرب دید: که‌وتم و پیتم زهرپی
دیت).

ضرب کردن: ۱. لیکدان؛ نه‌نجامدانی
کرده‌وه‌ی زهرپ «عددی را در عددی ضرب کردن:
لیکدانی ژماره‌یه‌ک له ژماره‌یه‌کی تر» ۲. سکه
لیدان؛ دروست کردنی پاره‌ی کانزایی «بانک
سکه‌های ۵۰ تومانی ضرب کرده است: بانک
سکه‌گه‌لی ۵۰ تمه‌نی لیداوه». هه‌روه‌ها: **ضرب
شدن**

ضرب گرفتن: ته‌پل لیدان؛ به لیدانی
قامکان له سه‌ر شتی، ده‌نگی ئاهه‌نگین
به‌دیپینان.

ضربات / zarbāt: [عربی] ۱. جمع ① ضربه
۲. جمع ② ضربت

ضربان / zarābn: [عربی/اسم. ته‌په؛ خورپه؛
کوته؛ چل؛ چلک؛ پل؛ چۆناوچۆنی لیدانی
په‌یتاپه‌یتا و زۆر جارن به مه‌وداگه‌لیکی کاتی و
ته‌وژمی به‌رامه‌ره‌وه «ضربان قلب: ته‌په‌ی دل».

ضرب‌الاجل / zarbol'acal، ها: [عربی]
اسم. واده؛ مؤله‌ت؛ ماوه‌یه‌کی دیاریکراو که
پتویسته بهر له دواپی هاتنی کاریک به
ئه‌نجام بگات «داره‌ی دارایی برای پرداخت
مالیات تا پایان تیرماه ضرب‌الاجل تعیین کرده
است: مه‌زربنگه‌ی دارایی بۆ دانی مالیات تا
ئاخری پووشپه‌ر واده‌ی داناوه».

ضرب‌المثل / zarbolmasal، ها: [عربی]

زهر بهت؛ شوپنی زهر به «بر روی سرش یک ضربیدگی وجود داشت: له بان سهریه وه کوتراویه ک هه بوو».

ضر بگير / zarbgîr ، ها: ان: / [عربی/ فارسی] اسم، دمه ک ژهن؛ زهر ب ژهن؛ ژهنیاری زهر ب.

ضرب و جرح / zarb-o-carh / [عربی/ اسم، شهل و پهت؛ شهل و کوت؛ کار یان پهوتی لیدان و بریندار کردن؛ لیدان و زامار کردن.

ضرب و شتم / zarb-o-šatm / [عربی/ اسم، کار یان پهوتی لیدان و مهربر جنیودان.

ضربه / zarbe ، ها: ضربات: / [عربی/ اسم، زهر پ: ۱. زهر به؛ زهر بهت؛ ویکهوتی کوت و پر و هیندیک گومره ی شتی ده گهل شتیکی تردا «ضربه ی چوب؛ ضربه ی سنگ؛ زهر به ی چپو؛ زهر به ی بهرد» ۲. [مجازی] تهوهره؛ گرگاشه؛ له تمه؛ که ت؛ پروداوی ناخوش و دلتزین «مرگ برادر برایش ضربه ی سختی بود: مهرگی براکهی تهوهریه کی گه وه بوو بوی».

▣ **ضربه ی فنی** 𐎱 **ضربه فنی**

ضربه فنی / zarbefani / [عربی/ اسم، تهختی زهوی: ۱. چونیته تی پشت داننه زهوی؛ حاله تیک له زوراندا که وهرزشکار پشتی هه فبه ره که ی له زه مین بدات ۳. حاله تی له مشتیندا که یاریزان هه فبه ره که ی بخاته زهوین و ئه ویش نه توانی له واده ی دیاریکراودا هه لسیته وه.

ضربه گیر / zarbegîr ، ها: / [عربی/ فارسی] اسم، زهر بهت گر؛ زهر به گیر؛ که ره سه هیه ک له ده ز گایه کدا بو له ناو بردنی ئاسه واری زهر به و بهرگری له خراوی.

ضربی ¹ / zarbî ، ها: / [عربی/ اسم، دمه ک ژهن؛ زهر ب ژهن.

ضربی ²: صفت، زهر بی: ۱. له بار بو ژهندن به زهر به (وهک زهر ب، دمه ک، دهف، سنج و...) «ساز ضربی: سازی زهر بی» ۲. به زهر به وه

«آهنگ ضربی: فاههنگی زهر بی» ۳. سرمیچی وا که له ئاجور یان بهرد، به شتیوه ی کوور لی دراوه.

ضرر / zarar ، ها: / [عربی/ اسم، زیان؛ خهسار؛ خوسار؛ زههی؛ زهره؛ زهره د.

▣ **ضرر دادن**: زهره ر دان؛ زیان دان؛ خهسار بار هینان «این کار به جای سود، سالی یک میلیون ضرر می دهد: ثم کاره به جیی قازانج، سالی یک میلیون زهره ر ددهات».

ضرر داشتن: زیان هه بوون؛ زهره ر هه بوون؛ خراو بوون؛ زیاندار بوون «خرنزه برایت ضرر دارد: کاله ک بو ت زبانی هه به».

ضرر دیدن: زیان لیکهوتن؛ زیان دیتن؛ زهره ر کردن «از این کار ضرر می بینی، نکن! له م کاره زیات لیده که وی، مه که!».

ضرر زدن: زیان گه یاندن؛ زیان لیدان؛ زهره ر گه یاندن «سیگار به سلامت ما ضرر می زند: جگهره زیان ددها له ساغیمان». ههروه ها: **ضرر رساندن؛ ضرر کردن**

ضرور / zarûr / [عربی] ضروری

ضرورت / zarûrat ، ها: / [عربی/ اسم، پیویستی؛ دوخ یان چونیته تی پیویست بوون «ضرورت توجه به تربیت صحیح فرزندان: پیویستی سه رنج دان به پهروه رده کردنی دروستی مندالان».

▣ **ضرورت داشتن**: پیویست بوون؛ به نیاز بوون «حضور پزشک در آن موقع ضرورت داشت: بوونی پزشک لهو کاته دا پیویست بوو».

ضروری ¹ / zarûrî / [عربی] صفت، ۱. /ها/ پیویست؛ پیدایستی؛ تهوژی «کمکهای ضروری به آسیب دیدگان انجام گرفت: یارمه تی پیویست به زیان لیکهوتن گه یشت» ۲. /ادبی/ ناچار؛ ناعیلاج «چو نتوان به افلاک دست آختن/ ضروریست با گردشش ساختن: ئه گهر دهست ناچی فه لک که وی که ی/ ناچاری چونت سوور

دهدا، سوور بدهی: ضرور

ضروریات / zarūriyyāt: [عربی] / اسم،
پیداواییستیکه؛ پیوستیگه؛ نه وهی پیویست
بی: «ضروریات یک زندگی سالم: پیداواییستیکه لی
ژیانینی پاک».

ضریب / zarīb، ها: ضرایب: [عربی] / اسم،
به ره نجام: ۱. / ریاضی / ژماره، یان
پیستیکه لیکی نه گۆر که بهر له رسته یه کی
جه بری ده نووسری و ده بی له ودا لیک بدری
(وهک ژماره ی ۲، له رسته ی $(x+y)$ ۲ دا)
۲. / فیزیک / ژماره یان چهنده تیسه که
تابیه تمهنده کی دیار یکراو له ماک یان
دهز گایه کدا نیشان دهدا و له بار و دۆخیکی
به رچاودا نه ندازه که ی نه گۆره «ضریب
حرارتی: بهر دنجامی گهرمی».

ضریح / zarīh، ها: [عربی] / اسم، شباک،
شهباک؛ قسن؛ خزن؛ سهر پۆشی به
پهنجه ره ی سهر گۆری چاکان و پاکان
«ضریح «پیرشالیار» در اورامان: شبکی
«پیرشالیار» له هه ورامان».

ضریع / zarī: [عربی] / اسم، جۆریک شانیه
په یوهندی که دهر وهی هه موو ئیسقانه کانی
له ش داده پۆشی و توانایی ئیسک سازیشی هه یه.
ضغ / zazeq: [عربی] / اسم، ناوی هه شته مین
گرووی پیته کانی نه بجه د حساب ابجد،
حساب

ضعف / za'f، ها: [عربی] / اسم، لاوازی؛
کزی: ۱. بی هیزی؛ خالیس؛ دۆخ یان
چۆنیه تی نه بوونی توانایی پیویست «ضعف
بینایی: ضعف مدیریت: کزی بینایی؛ لاوازی
به رپوه به رایه تی» ۲. درژانگ؛ چاله مه؛
هه ست کردن به بی حالی، ماندوو به تی، بی
قه وه تی یان سهر گۆره به هوی ئیش،
نه خۆشی، برسیه تی، یان راپه له کانه وه.
هه روه ها: ضعف داشتن؛ ضعف کردن

□ **ضعف ریال**: [کناپی] / دهسته نگه؛ بی پوولی؛
دهسکورتی «امسال به علت ضعف ریال برای بچه ها
لباس عید نخردیم: نه مسال به هوی
دهسته نگه وه جل و بهرگی جه ژنمان بو
منداله کان نه کری».

ضعف / ze'f، اضعاف: [عربی] / اسم، [نامتداول]
دوو بهر بهر ی؛ دوو نه ونده یی؛ دۆخ یان چۆنیه تی
دوو بهر بهر بوون.

ضعفا / zo'afā: [عربی] / اسم، هه ژاران؛ نه داران؛
دهس تهنگان؛ دهس کور تیهل؛ بی نه نوایان «ضعفا از
گرانی بیشتر آسیب می بینند: هه ژاران له گرانی زۆرتتر
زیان ده بین».

ضعیف / za'if: [عربی] / صفت، ۱. سست؛
شل؛ شه ویق؛ به پته ویه کی زۆر که مه وه
«این پایه ها ضعیف است و پل را نگه نمی دارد: نه مه
کلانه سستین و پیله که راناگرن» ۲. کز؛
لاواز؛ که مه هیز «فکر ضعیف: نویسندگی ضعیف:
بیری کز؛ نووسه ری لاواز» ۳. کز؛ که مه؛ به
گوشار و ته وژمی هند که وه «نور ضعیف:
تیشکی کز» ۴. / لان / لاواز؛ کز؛ درژانگ؛
که مه هیز یان گه زنگاز «بدن ضعیف؛ صدای
ضعیف: له شکی لاواز؛ دهنگی کز»
۵. دهس تهنگ؛ دهس کورت؛ هه ژار؛ نه دار؛
بی نه نو «آدم ضعیفی است، قدرت خرید چنین
خانه ای را ندارد: مرویه کی دهس تهنگه،
دهسه لاتنی سه ندنی وه ها خانوو به کی نیه».

هه روه ها: ضعیف بودن؛ ضعیف شدن
ضعیف البینه / za'ifolbonye: [عربی] / صفت،
لاواز؛ له فاز؛ له ر؛ بیوهری له له ش ساغی و هیزی
پیویست.

ضعیف النفس / za'ifonnafis: [عربی] / صفت،
بی وره؛ که مه دل؛ واوازی.

ضعیف کش / za'ifkoš، ها: [عربی/فارسی] /
صفت، [مجازی] / بیدهس کوژ؛ بیکهس کوژ؛ خاوه ن
خوو و خده یان ئوگره تی به ئازاردانی که سانی

که توانایی بهره‌لستی و خو‌پاراستنیان نیه. هه‌روه‌ها: **ضعیف‌کشی**

ضعیفه / za'ife, ها: [عربی/اسم، کنایی، قدیمی]

زایفه؛ ئافرمه؛ ژن «ضعیفه! چادرت را جمع کن: زایفه! چارشپوه‌کته کۆ وه‌که».

ضعیفی / za'ifi, [عربی/اسم، بی‌هیزی؛ کزی؛ لاوازی؛ درژانگی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی بی قه‌وه‌ت و لاواز بوون «از شدت ضعیفی نمی‌توانست از جایش بلند شود: له بهر بی‌هیزی زۆر نه‌یده‌توانی هه‌ستیته‌وه».

ضغطه / zoqte, [عربی/اسم، یژشکی] لی‌واوی؛ لی‌ویاگی؛ شله‌قیاگی؛ زبانی سه‌ختی می‌شکی که ده‌بیته هۆی تیک‌چوونی ئاوه‌ز.

ضاللت / zalalat, ها: [عربی/اسم، ادبی]

لارییی؛ گومراییی.

ضلع / zel', ها: [عربی/اسم، لا: ۱. اضلاع/هندسه]

پهل؛ ئالی؛ پال؛ له‌ته هیلئ که ده‌گهل له‌ته هیلئکی‌تردا سوو‌چیک دروست ده‌که‌ن ۲. سنوور یان لایه‌کی پالده‌ستی شویتیک «بازی در ضلع شرقی میدان ادامه داشت: یاریه‌که له لای رۆژه‌لاتی مه‌یداندا درپژه‌ی هه‌بوو».

— ضلعی / zel'i, [عربی] پی‌واژه. — لایی؛

په‌لی «چهارضلعی؛ چندضلعی؛ چوارلایی؛ چهنده‌لی».

ضمائر / zamā'er, [عربی] ضمائر

ضمائم / zamā'em, [عربی] ضمائم

ضماد / zamād, zemād, ها: [عربی/اسم،

مه‌له‌هم؛ ئاو‌کوت؛ هه‌ر یه‌که له ده‌واگه‌لی هه‌ویرئاسا که بۆ لابردنی ئیش یان کوتراوی، ده‌یخه‌نه سه‌ر شوینی ئیشه‌وه».

ضمنان / zemān, zamān, [عربی/اسم،

۱. ده‌سته‌به‌ری؛ ده‌سته‌وه‌ری؛ کار یان ره‌وتی ده‌سته‌به‌ر سوون ۲. وه‌خۆگر‌تسوویی؛ وه‌هسته‌توگری؛ کار و ره‌وتی وه‌هسته‌توگر‌تی

وجه ضمان ⑤ **وجه**

ضمانت / zemānat, zamānat, [عربی/اسم،

۱. ده‌سته‌به‌ری؛ ده‌سته‌وه‌ری «حاضری ضمانت او را به عهده بگیری؟» ناماده‌ی ده‌سته‌به‌ری ئه‌و بگریته ئه‌ستۆ؟ ۲. /ها/ دابین؛ کار یا ره‌وتی مسوگر کردن «من ضمانت می‌کنم: ئه‌من دابینی ده‌که‌م».

⑤ ضمانت اجرا: ده‌سته‌به‌ری به‌رپوه‌چوون

«ضمانت اجرای این قانون چیست: ده‌سته‌به‌ری به‌ریوه‌چوونی ئه‌م قانونه‌چیه؟».

⑤ ضمانت کردن: وه‌هسته‌توگر‌تن؛ ده‌سته‌به‌ر

کردن بۆ به‌رپوه‌چوونی برپاری.

ضمانت‌نامه / zemānatnāme, zamānat-

ها: [عربی/فارسی/اسم، ده‌سته‌به‌رنامه؛ نووسراوه‌یه‌ک که به‌پی ئه‌وه‌که‌س یان دامه‌زراوه‌یه‌ک به‌رپوه‌چوونی کاریک وه‌هسته‌تۆ ده‌گری «ضمانت‌نامه‌ی بانکی: ده‌سته‌به‌رنامه‌ی بانکی».

ضمایر / zamāyer, [عربی] جمع ⑤ **ضمیر:**

ضمائر

ضمایم / zamāyem, [عربی] جمع ⑤ **ضمیمه:**

ضمائم

ضمن / zemn, [عربی] حرف، ده‌گهل؛ له‌گهل؛

له‌ته‌ک؛ وێر؛ هاوړئ؛ له‌ل؛ پێر؛ چنی؛ چهنی؛ له‌پال؛ پیکر؛ تیکر؛ هاوکات و له‌نیوان کاریک یان رووداو یکدا «ضمن کار؛ ضمن سلام: ده‌گهل کار؛ ویرای سه‌لام».

ضمناً / zemnan, [عربی] حرف، هه‌روه‌ها؛

هه‌ر به‌م جوړه؛ هه‌ر به‌م چه‌شنه؛ هه‌ر پاسه «ضمناً آزاد هم قرار است بیاید: هه‌روه‌ها ئازادیش برپاره‌بیت».

ضمنی / zemnî, [عربی] صفت، وێرایی؛

پێرایی؛ دانراو له‌نیوان شتیکی دیکه‌دا

«من» دا، «من» جیناوی خاوه‌نداریه‌تیه.

ضمیر منفصل: [دستور] جیناوی جیاواز؛ جیناوی سهره‌خو؛ جیناویک که جیاواز و سهره‌خو به کار ده چئ (وه‌کوو «آن» و «او» به مانای «نه‌وه» و «نه‌و»).

ضمیر مؤنث: [دستور] جیناوی میوینه؛ پیتی ناماژه بو میوینه.

ضمیمه^۱: / zamîme ، ها؛ ضمایم؛ [عربی/اسم، پیوه‌ست؛ پاشکو؛ پاشهر؛ پاشهرؤ؛ شتیک به پیکهاته و کارکردی سهره‌خو، که هاوړئ ده‌گه‌ل شتیکی تر و زور جار وهک ته‌واو‌کهری ئه‌و شتیه (این مقاله ضمیمه هم دارد: ئهم وتاره پیوه‌ستیشی هه‌یه).

ضمیمه^۲: صفت. پیوه‌ست؛ لکاو؛ به شیوه‌ی هاوړئ یان پیوه‌ست‌کراو به شتیکی تره‌وه «آنجا را ضمیمه‌ی قلمرو خود کرد: ئه‌و شوئنه‌ی پیوه‌ست‌سی خاکی خوی کرد».

ضنت: / zennat, zannat : [عربی/اسم، [ادبی] ده‌س‌رژدی؛ به‌رچاوت‌ه‌نگی؛ چا‌و‌چنؤ‌کی؛ چا‌و‌نه‌زیری (در بیان حقایق ضنت داشت: له وتنه‌وه‌ی راستیدا ده‌س‌رژدی هه‌بوو).

ضوابط: / zavābet : [عربی] جمع ضابطه **ضیا:** / ziyā : [عربی/اسم، [ادبی] رۆشنی؛ رۆشنایی؛ رووناکی؛ روونا‌های؛ رۆنا‌های؛ روونا‌کایی؛ روونی.

ضیافت: / ziyāfat ، ها؛ [عربی/اسم، [ادبی] میوانی؛ میوانی؛ میمانی «ضیافت شامی به افتخار مهمانان داده شد: شامیک میوانی به شانازی میوانه‌کان درا».

ضیق: / zîq : [عربی/اسم، [ادبی] ته‌نگی؛ که‌می؛ کورتی.

ضیق معاش: ته‌نگی ژبان؛ ده‌ست‌ته‌نگی؛ سه‌ختی ژبان.

ضیق وقت: که‌می کات؛ که‌می‌وه‌خت؛ کورتی مه‌ودا.

«اشاره‌ای ضمنی به طلبش کرد: ناماژه‌یه‌کی ویرایی به قهرزه‌که‌ی کرد».

ضمه: / zamme : [عربی] پیش^۱

ضمیر: / zamîr ، ها؛ ضمایر؛ [عربی/اسم، ۱. ده‌روون؛ بیر «ضمیر پاک؛ ضمیر روشن: ده‌روونی خاوین؛ بیری روون» ۲. هزر؛ بیر؛ هیزی زه‌ینی، فیکری و می‌شکی ۳. [دستور] جیناوی؛ راناو؛ هیما بو ناو له ریزماندا «ضمیر اشاره؛ ضمیر ملکی: جیناوی ناماژه؛ جیناوی خاوه‌نداریه‌تی».

ضمیر اشاره: [دستور] جیناوی ناماژه؛ جیناوی که جینگای شتیک نیشان ددها (وهک «این»، «آن»، به مانای «نهمه»، «نه‌وه»).

ضمیر پرسشی: [دستور] جیناوی پرسینه‌وه؛ جیناوی که له‌مه‌ر چۆنیته‌تی که‌سی یان شتیکه‌وه ده‌پرسی (وه‌کوو «چه؟»، «کدام؟»، به مانای «چی؟»، «کامه؟»).

ضمیر شخصی: [دستور] جیناوی که‌سی؛ جیناوی که ده‌پهرژیتته سهر یه‌کیک له سی که‌سی تاک یان کو.

ضمیر مبهم: [دستور] جیناوی نادیار؛ جیناوی که ناماژه‌ی به که‌سی نادیار یان نه‌ناسراوه (وه‌کوو فلانی).

ضمیر متصل: [دستور] جیناوی لکاو؛ جیناوی که له ئاخری وشه‌وه دیت و پیوه ده‌لکی (وهک «پدرم» یانی «بابم»).

ضمیر مشترک: [دستور] جیناوی هاو‌به‌ش؛ جیناوی ناو‌کو؛ جیناوی که به جیی هه‌موو تاکه‌کان به کار ده‌روا و ده فارسیدا سی وشه‌ن «خود؛ خویش؛ خویشن».

ضمیر ملکی: [دستور] جیناوی خاوه‌نداریه‌تی؛ هیمایی که نیشانه‌ی به‌ندیواری شتی یان که‌سیک ده‌گه‌ل شتی یان که‌سیکی‌تر ده‌گه‌یینیت (در عبارت «دست من»، واژه‌ی «من» ضمیر ملکی است: له ده‌سته‌واژه‌ی «ده‌ستی

ط

/ط/ حرف. نیشانه‌ی نۆزده‌هه‌مین پیتی
وپیته‌که‌ی فارسی؛ ئەم نیشانه‌یه عەرهبیه و
سەرگه‌ز عەرهبیه‌کانی زمانی فارسیدا به
«پ» و «ه» و «ک» «ت» ئەخوێنرێته‌وه.

/tā:/ [عربی/اسم، تاء، تیی ده‌سته‌دار؛ ناوی
هه‌مین پیتی ئەلف‌وپیته‌که‌ی زمانی فارسی:

مۆلف؛ طین

ای مؤلف ط

ق[النعْل بالنعل / tābeqonna'lebenna'l/؛
[صفت. ده‌قاده‌ق؛ جووت‌یه‌ک؛ جفت‌یه‌ک؛
توم‌تیه‌ک؛ کوت‌یه‌ک؛ عه‌ین‌یه‌ک؛
رومه‌ین‌یۆ؛ هه‌ر وه‌کوو به‌ک (وه‌کوو دوو
ی گوڤاریک) (جمله‌های هر دو کتاب طابق النعل
ل یکی بود: رسته‌گه‌لی هه‌ر دوو کتێبه‌که
ده‌قی به‌کتر بوون).

ارم / tārem, tārām / [اسم، ۱. خێوه‌ت؛

مال ۲. تارمی

می / tāremî, tārāmî / تارمی

س / tāś / تاس

سک / tāśak, ها: [عرب/فارسی/اسم،
سولکه؛ جامۆلکه؛ جامۆله؛ تاسیله؛ تاسوولکه؛
ی له‌مس.

تاسک آب‌خوری: ترگار؛ ترار؛ بادی؛
خوهری؛ ئاوخواردنه‌وه.

طاس کباب / tāskabāb / [عرب/فارسی] ط

تاس کباب

طاسی / tāśi / تاسی

طاعات / tā'āt / [عربی] جمع طاعت

طاعت / tā'at, ها؛ طاعات: [عربی/اسم، /ادبی]
فه‌رمانبه‌ری؛ تاعه‌ت «طاعت از دست نیاید گنه‌ی باید
کرد: فه‌رمانبه‌ری ده‌س نادا چش له‌ سووچیک».

طاعون / tā'ūn / [عربی/اسم، تاعوون؛ بامرنی؛

چاو‌ه‌قووله؛ چاو‌قوولکه؛ لاره‌شه؛ قران؛
نه‌خۆشینیکی گیرۆی مه‌ترسیداره‌هاورئ
ده‌گه‌ل یاو، پیسی خوین، خوین‌ریژی به‌ربلاو له
ژیر پیست و شانه‌گه‌لی ژیرپیستی و جه‌رگ و
دل.

طاعون گاو: قۆره؛ تاعوونی ره‌شه‌ولاخ؛
گاقران؛ نه‌خۆشیه‌کی ویرووسی و چلکی
ئاژه‌له، به‌تایبه‌ت گا تووش ده‌بی.

طاعون مرغ: سیپۆ؛ پۆیه‌ره‌شه؛ مریکانه؛
ده‌رده‌مریشک.

طاغوت / tāqūt, ها: [عربی/اسم، ۱. سه‌ربزیۆ؛

که‌سی که له‌ فه‌رمانی خودا سه‌رپیچی کردووه و
به‌رهه‌لستی بووه ۲. [مجازی] شای سه‌ربزیۆ؛ شا
یان حاکی بی‌دین و باوه‌ر.

طاغوتی / tāqūtî, ها؛ ان: [عربی] صفت.

۱. سه‌ربزیوانه ۲. [مجازی] تاغوتی؛ شادۆست

۳. [مجازی] شایانه؛ به دهبده به و کهبکه به
<زندگی طاغوتی؛ ژبانی شایانه>.

طاغی / tāqî / ها؛ ان؛ [عربی] صفت. [نامتداول]
باخی؛ سهرکیش؛ کهله گا.

طاق / tāq / [مغرب از فارسی] تاق

طاقباز / tāqbāz / [مغرب/ فارسی] تاقباز

طاقت / tāqat / [عربی] اسم. ۱. تابشت؛ تاو؛
توان؛ تهشه؛ زوخ؛ توانایی بهرگه گرتن له بهر
تهوژم و سهخله تیهوه <شتر جانور برطاقی است؛
و شتر گیانداریکی به تابشته> ۲. تاقته؛ بهرگه؛
وهرگه؛ وهرهقهت <کمی طاقت داشته باش! هیندی
تاقتهت ههیی!>.

□ طاقت آوردن: تاقته هینان؛ تاو هاوردن؛
تاقته گرتن؛ ددان به خوځا گرتن/ نیان <کمی
طاقت بیار، الآن دکت می آید: کهممی تاقتهت بینه،
ئیستا دوکتور دیت>.

طاقت داشتن: به تاقتهت بوون؛ خوځگرتن؛
تابشت هه بوون؛ بهرگه گرتن؛ وهرگه گرتنه
<من طاقت دیدن این منظره را ندارم: من تاقهتی
دیتنی ئەم دیمه نهم نیه>.

طاقت کسی شدن: [مجازی] وره بهردان؛
بی تاقتهت بوون؛ وهرهز بوون؛ تاقتهت له لا
نه مان؛ تاقتهت له کهسئ بریان؛ چیت بهرگه
نه گردن <دیگر طاقتم طاق شد و فریاد زدم؛ ئیتر
وره بهردا و هوارم کرد>.

طاقت فرسا / tāqatfarsā / [عربی/ فارسی] صفت.
پرووکتینهر؛ زور سهخت و ئازاردهر؛ هوی له نیو
چوونی توانایی بهرگه گردن و خوځ راگرتن.

طاقچه / tāqçe / [مغرب/ فارسی] تاقچه

طاقدیس / tāqdis / [مغرب/ فارسی] [زمین شناسی]
تاق تاقه؛ رهوهز؛ چینن له بهرد له کیودا که وهک
تاقی لی هاتووه.

طاقگان / tāqqān / [مغرب/ فارسی] تاقگان

طاقنما / tāqnemā / [مغرب/ فارسی] تاقنما

طاقه / tāqe / ها؛ اسم. تاقه؛ یه کهی

بهسته بهندی پارچه له کارخانه دا به شیوهی
چوارگوشه ی دریژ (به پنجه وانه ی توپ که به
شکلی گروفته ره).

طاقه فروشی / tāqefurûşî / ها؛ اسم.
تاقه فروشی؛ تاقه ورهشی؛ سهرجه م فروشی
پارچه به شیوه ی تاقه. هروه ها: طاقه فروش

طاقیه / tāqiye / ها؛ [مغرب از کردی] اسم. تاقیه؛
تهقیله؛ تاقیلی؛ ئاره ق چن؛ جوړی کلای
دهسچنه.

طالار / tālār / تالار

طالب / tāleb / ها؛ ان؛ یین؛ [عربی] صفت.
خواریار؛ داواکار؛ خوازگار؛ خوازهر؛ خواسته ر؛
داوخواز <طالب علم: خواریاری زانست>.

□ طالب بودن: خواریار بوون؛ داواکار بوون.
هروه ها: طالب شدن

طالبی / tālebî / ها؛ [عربی] اسم. تالبی؛
تالبی؛ گرکه؛ تالکه؛ گهرمک؛ گهرمهک؛
۱. گیایی ئالیکی له تیره ی خه یار ۲. بهری
ئه و گیایه که له کاله ک ئه کا، به لام خر و
بجووکتیره، به پیستیکی سهبز و زهره و زرو
و گوشتی زهره یان سهوزی ئاوداره وه که
شیرین و خوړاکیه.

طالع^۱ / tāle' / [عربی] اسم. چاره نووس؛
ناوچاو؛ بهخت؛ نگین؛ بهخته؛ هات؛
کابه شاک؛ تالسه <طالع خوبی نداشت؛
چاره نووسیکی باشی نه بوو>.

طالع^۲ / tāle' / [دبی] سهره لدهر <خورشید طالع؛
خوری سهره لدهر>.

طالع بین / tāle'bin / ها؛ ان؛ [عربی/ فارسی] اسم.
ئه ستیره گهر؛ بهخت زان؛ کهسئ که له ئه ستیران
دهروانی و چاره نووسی خه لکی تیدا ده بینن.

هروه ها: طالع بین

تاووس / tāvûs / [مغرب از آرامی] تاووس

تاووس / tāvûs / [مغرب از آرامی] تاووس

طاهر / tāher / یین؛ [عربی] صفت. [دبی] پاک؛

پاقر؛ پاکر؛ پاکش؛ خاوین؛ پوخته؛ بژون.

طایر / tāyer /: [عربی/اسم. ۱. [نجوم] قوا

۲. [دبی، نامتداول] پهله وهر؛ بالنده؛ بالنه؛ بالدار؛ مهل؛ سر؛ فرنده؛ پهرنده؛ فرنه؛ فرا؛ بال گرووه
۳. تایر

طایر / tāyer /: [انگلیسی] تایر

طایفه / tāyefe, ها: [عربی/اسم. ۱. [قدیمی]

به ره باب؛ تیره؛ خانه واده؛ قهوم و قیله «از طایفه ی
ما نیست: له به ره بابی ئیمه نیه» ۲. /طوایف/ تایفه؛
پهل؛ به شیک له خیال یان هۆز که له یه ک
شوین و له وه پرگه نیشته جی دهین
۳. [زیست شناسی] تایفه؛ تاقمی سروشتی
گیانداران به پیتاسه گهلی هاوبه شی و پیوه ندی
نریکه وه (وهک تایفه ی میث).

طب / teb(b) /: [عربی/اسم. بژیشتکی؛ پزشکی.

طب بالینی: ئه وه به شه له زانست و پیشه ی
بژیشتکی که بریتیه له چاو پیکه وتن و
دهرمانی نه خویش.

طب پیشگیری: ئه وه به شه له زانست و
چالاکیه گهلی بژیشتکی که ده پرژیتته سهر
به رگری له په یدا بوونی نه خویشیگه ل.

طب سوزنی: جوړیک دهرمانی نه خویشیگه ل
به دهرزی چه قانندن له خالگه لیکي دیاریکراو
له له شی نه خویشدا.

طبابت / tebābat, tabābat, ها: [عربی/اسم.

بژیشتکی؛ پزشکی؛ کار و رهوتی دهرمان کردنی
نه خویشیگه ل.

طبابت کردن: بژیشتکی کردن؛ دهرمان کردن؛
دهرمان کردنی نه خویشان «خودت برای خودت
طبابت نکن! به خو ته وه بژیشتکی مه که!»

طباخ / tabbāx, ها: ان: [عربی/اسم. [قدیمی]

چیشت چی کر؛ چیشت لیئهر؛ شوکهر؛ ناشپه ز.
طباخی / tabbāxi /: [عربی/اسم. [قدیمی] ۱. /ها/
چیشت چی کری؛ چیشت لیئهری؛ ناشپه زی؛
شیوپه زی ۲. دووکانیک که چیشتی لیئراوی

تیدا ده فروشن ۳. /ها/ سهروپه؛ که له پاچه یی؛
شوینی سهروپا فروشتن.

طباشیر / tabbāšir /: [معر از فارسی] تباشیر

طبال / tabbāl, ها: ان: [عربی/اسم.
ته پلژهن؛ ده هۆل لیئهر؛ ده ولژهن؛
ته پل کوت؛ ده ول کوت.

طبايع / tabāye' /: [عربی] جمع طبعیت

طبخ / tabx /: [عربی/اسم. [دبی] ۱. کار و رهوتی
کولان؛ کولیان؛ که لان «طبخ غذا: کولانی
چیشت» ۲. ناشپه زی؛ لیئانی چیشت. ههروه ها:

طبخ کردن

طبری / tabari / تبری

طبع / tab' /: [عربی/اسم. ۱. /ها/ سرشت؛

سروشت؛ ته بیات ۲. توانایی؛ لیئا تووی؛ زوخ
«پدرم طبع شعر خوبی داشت: بایم توانایی شیعی
باشی هه بوو» ۳. [قدیمی] چاپ.

طبع آزمایی / tab'āz(e)māyī /: ها: [عربی/

فارسی/اسم. کار و رهوتی تاقیکردنه وه ی
تواناییگه لی زهوقی و هونه ری خو.

طبعاً / tab'an /: [عربی] اقید. دیاره؛ وهک دیاره
«طبعاً تا آن روز برمی گردد: دیاره تا ئه و پژه
ده گه ریتته وه» ۲. به پی سروشت «طبعاً می افتد
پایین: سروشته که ده که ویتته خواره وه».

طبق / tabaq, ها: [معر از فارسی] اسم. ته به ک؛

ته وهق؛ ته به ق؛ ته باخ؛ شکف؛ شکفه گ؛
شکه فک؛ شه که ویک؛ شکوک؛ شه که فک؛
شکه فک؛ شه که و؛ مزاخه؛ سووهین؛ به رگه ش؛
به رگه ش؛ سینی؛ خوان؛ خوانچه؛ ته خنک؛
خارووفک؛ له نگه ری؛ یالته به ق؛ ده فری چیوینی
تهخت و لیواره کورت که پیتته وای تی ده چنن و
له سهر سهر وه ده بیهن.

طبق زدن: ۱. ته قاننده وه؛ ته قانن؛ ته قنه ی؛

ته قنای؛ ته ته له که رده ی؛ ته ته له کردن؛
ته تره کردن؛ ته وهق کردن؛ له نگه ری که رده ی؛
هه ته کاندنی ته به ک بو هه لاوردنی به رد و

طبقه‌ی اوّل: نهۆمی ئه‌وه‌ل؛ قاتی یه‌که‌م؛
ته‌به‌قه‌ی هه‌وه‌ل؛ ۱. نهۆمی هاوکه‌ف
۲. نهۆمی که له بان نهۆمی هاوکه‌فدایه.
طبقه‌ی همکف: نهۆمی ئه‌وه‌ل؛ قاتی یه‌که‌م؛
هه‌وه‌لین نهۆمی خانوو به‌ره (هاورپکی کۆلان
یان شه‌قام).

طبقه‌بندی / tabaqebandī، ها: [عربی/فارسی]
/سم. ده‌سته‌به‌ندی؛ پۆل به‌ندی؛ ده‌سته‌بژێری؛
پۆلین؛ کار و پره‌وتی دابه‌ش کردن یان
ته‌کووز کردن به پێ بابەت، جنس، چۆنیەتی
و... (طبقه‌بندی مشاغل: ده‌سته‌به‌ندی پیشه‌گه‌ل).

طبل / tabl، ها: [عربی/سم. ده‌ول؛ ده‌هۆل؛
ده‌هۆل؛ دیول؛ تولوم؛ سازێکی گه‌وره‌ی گرۆڤه‌ره
که پێستیکێ ناسکیان به‌ هه‌ر دوو سه‌ریدا
کێشاهه و به‌ دوو چۆ ده‌ژهن.

طبل توخالی / میان ته‌ی: [کنا‌ی] ده‌هۆلی
هه‌رۆل؛ ته‌پلی به‌تال؛ هۆگاله‌ی فیڤۆ و
بێ کاربگه‌ری (ته‌دیدهای او طبل توخالی است،
نترس! هه‌ره‌شه‌کانی ته‌پلی به‌تاله، مه‌ترسه‌!).

طبله / table، ها: [عربی/سم. ته‌پله‌ک؛
په‌نه‌ماوی توپکی دیوار (گه‌چ، سیمان) به
هۆی شێ یان دارزاوییه‌وه (گچه‌های دیوار طبله
کرده بود و می‌ریخت: گه‌چی دیواره‌که ته‌پله‌کی
بوو، ده‌رژا).

طبّی / tebbī، [عربی/صفت. بژیشکی؛ پزیشکی؛
۱. پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ بژیشکیه‌وه (مراقبتهای
پزیشکی؛ چاوه‌دێری بژیشکی) ۲. خاوه‌ن کارامه‌یی
له‌ بژیشکیدا (اسباب طبّی: که‌ره‌سته‌ی بژیشکی)
۳. هاوڕێ ده‌گه‌ل بنه‌ماگه‌لی بژیشکیدا (تشک
طبّی؛ کفش طبّی: دۆشه‌کی بژیشکی؛ پێلاوی
بژیشکی).

طیب / tabīb، ها: ان؛ اطبا: [عربی/سم. /قدیمی]
بژیشک؛ پزیشک؛ حه‌کیم.

طبیعت / tabī'at، [عربی/سم. سروشت؛
سوروش؛ سرشت؛ خۆکرد؛ خۆرست؛ خۆرپسک؛

قه‌سه‌ل له ده‌غل ۲. /مجازی/ پان پانۆکه
کردن؛ پان پانۆکی کردن؛ خۆ به‌ یه‌کتر
ره‌حه‌ت کردنی ژنان: مُساحِقَه
در طبق اخلاص نهادن ۲ در
طبق / tebqe، [عربی/حرف. به‌پێ؛ پاو؛ به‌رابه‌ر
به؛ هه‌مه‌به‌ر به (طبق قانون: به‌بێ قانون).

بر طبق: به‌رابه‌ر به؛ به‌رابه‌ر به؛ به‌ پێ؛ پاو (بر
طبق دستور مافوق عمل کنيد: به‌رابه‌ر به‌ فه‌رمانی
بالاده‌ست کار بکه‌ن).

طبقات / tabaqāt، [عربی/جمع طبقه
طبقاتی / tabaqāti، [عربی/صفت. چینه‌یه‌تی؛
۱. پێوه‌ندیدار یان سه‌ر به‌ چینه‌وه (اختلاف
طبقاتی: جیاوازی چینه‌یه‌تی) ۲. نهۆمی؛ قاتی؛
خاوه‌نی چین و نهۆم (پارکینگ طبقاتی: پارکینگ
نهۆمی).

طبقدار / tabaqdār، ها: ان؛ [معرب/فارسی]
/سم. ته‌وه‌قدار؛ ده‌سفروۆش؛ که‌سێ که له سه‌ر
ته‌وه‌ق پێته‌وا ده‌فروۆشێ.

طبق کش / tabaqkeš، ها: ان؛ [معرب/فارسی]
/سم. خاوانچه‌به‌ر؛ ته‌وه‌ق کێش؛ که‌سێ که خاوانچه
ده‌با.

طبقه / tabaqe، ها: طبقات؛ [عربی/سم. ۱. قات؛
نهۆم؛ نهۆم؛ نهام؛ نهۆم؛ ته‌به‌قه؛ ماخ؛ مه‌زه‌ل؛
مه‌رته‌به؛ بۆشایی نێوان دوو مێچ له
خانووبه‌ره‌یه‌که‌دا (ساختمان پنج طبقه: خانووی پێنج
قاتی) ۲. چین؛ تاخمیکێ گه‌وره له خه‌لک که
خاوه‌ن دۆخ و قازانجگه‌لیکی ئابووری و رامیاری
یه‌که‌سان (طبقه‌ی کارگر: چینی کریکار)
۳. ته‌به‌قه؛ نهۆم؛ قات؛ هه‌ر یه‌که له رووپه‌رگه‌لی
قه‌فه‌سه و که‌شاه و... ۴. /زمین‌شناسی/ لۆ؛ توێژ؛
توێک؛ له‌ دابه‌شکراوه‌گه‌لی چکۆله‌ی خولی
زه‌مین‌ناسی.

طبقه‌ی آخر: نهۆمی ئاخ‌ر؛ قاتی ئاخ‌ر؛
ته‌به‌قه‌ی ئاخ‌ر؛ بالاخانه؛ بان‌ترین قات له
خانووبه‌ره‌یه‌که‌دا.

طبیعی؛ صدای طبیعی؛ ناکاری سروشتی؛ ده‌نگی سروشتی.

طبیعیات / tabî' iyyāt: [عربی/اسم/قدیمی]
سروشتیگه‌ل؛ سروشتیان؛ زانستگه‌لی سروشتی.
طبیعی‌دان / tabî'idān ، ها: [عربی/اسم]
۱. سروشت‌زان؛ که‌سئی که له دیارده‌گه‌لی سروشت لیکۆلینه‌وه‌ی هه‌یه ۲. ژیوارناس؛ ژیانناس؛ ژینناس.

طپانچه / tapānqçe: [تپانچه]

طپاندن / tapāndan: [تپاندن]

تپش / tapeš: [تپش]

تپیدن / tapîdan: [تپیدن]

طحال / tahāl: [عربی/اسم، سیل؛ سه‌پهل؛
ئه‌سپوول؛ ئسپل؛ ئسپیل؛ سوویه؛ فشک؛ دیدک؛
دیده‌په‌ش؛ په‌شاپه‌ش؛ خوش‌خوشک؛
گورگ‌نه‌خۆره؛ خالخالک؛ فاته‌په‌شک؛
ددان‌خۆشک؛ تال؛ ئه‌ندامیکی لووئاسا له
سه‌رووی لای چه‌ببی گه‌دوه‌ه که کاری له نیو
بردنی خرۆکه سووره پیره‌کانی خوین و دروست
کردنی خرۆکه‌ی تازه‌یه.

طحن / tahn: [عربی/اسم/قدیمی] ۱. خنگار؛
کاری هارین؛ هیرین؛ هه‌رین؛ هیرتن؛ هه‌ره‌ی؛
گه‌ژمراندن؛ وردکردن و کردنه ئاردی گه‌م و...
۲. /مجازی/ کاری جوون؛ جاوین؛ جاکاندن؛
ژاوه‌ی.

طراح / terrāh ، ها: [ان: [عربی/اسم، داریژهر؛
گه‌لاله‌کار؛ گه‌لاله‌داریژ؛ پلان‌داریژ؛ پیکه‌په‌ری
گه‌لاله (طراح اطلاعات کافی درباره‌ی جزئیات طرح
ارائه نکرده است: داریژهره که شاره‌زایی باشی له‌مه‌ر
ورده‌کاریه‌کانی گه‌لاله‌که‌وه ئاراسته نه‌کردوه].

طراحی / tarrāhî ، ها: [عربی/اسم]
گه‌لاله‌داریژی: ۱. کار و ره‌وتی گه‌لاله‌دارشتن؛
دابین کردن یان پیک‌هینانی گه‌لاله ۲. کاری
کیشانی نه‌خشه‌ی سه‌ره‌تایی و گشتی ده‌گه‌ل
دیاری کردنی ئه‌ندازه‌گه‌لی پاژ و توخمگه‌لی

خۆزا؛ ته‌بیات: ۱. ئه‌و به‌شه له جیهان که
درووسکرای ده‌ستی مرۆ نه (وه‌ک کیو، ده‌شت،
چۆم، لی‌په‌وار و...) (روژی را در آغوش طبیعت
گذرانیدیم: روژیکمان له داوینی سروشتدا رابوارد)
۲. هیزی به‌دیپه‌په‌نه‌ر و هه‌له‌وه‌ژیری جیهان
<قانون طبیعت: قانونی سروشت> ۳. /ها: طابع/
گه‌د و خۆ و خده (طبیعت سازگار: سروشتی
سازگار) ۴. تاییه‌تمه‌ندی پیکهاته‌ی شتیک
<طبیعت آتش سوزاندن است: سروشتی ئاگر
سووتاندنه>.

طبیعت بی‌جان: سروشتی بی‌گیان؛ وینه‌ی
شتی بی‌گیان (وه‌کوو بایه، گۆزه، گۆلدان،
پارچه، میز و...)

طبیعت‌گرایی / tabî'atgerāyî: [عربی/فارسی]
/اسم، سروشت‌خوازی؛ ناتورالیسم؛ سروشته‌وگری:
۱. کردوهه، هۆگره‌تی یان ئه‌ندیشه‌یه‌ک که
ته‌نیا له سه‌ر بناغه‌ی ویستگه‌ل و پینداویستگه‌لی
سروشتیه ۲. ئامۆژه‌یه‌کی فه‌لسه‌فی که بۆ
دیارده‌گه‌ل گرنگایه‌تیه‌کی ژوو سروشتی دانائ
و بۆ شروقه‌یان قانون و کاردانه‌وه‌گه‌لی
سروشتی پئ به‌سه ۳. رپیازیک له هونه‌ر و
ویژه‌دا، به‌ پئی روانینی زانستی له رووداوگه‌لی
ژیان، بی‌هه‌ولدان بۆ نیشاناندانی نمونه‌گه‌لی
ئارمانی و خه‌یالی یان به‌ پارێز له وتنه‌وه‌ی
ناحه‌زیه‌کان * ناتورالیسم. هه‌روه‌ها: **طبیعت‌گرا**؛
طبیعت‌گرایانه

طبیعی ¹ / tabî'i: [عربی/اسم، سروشتی؛ زانستی
سروشتی.

طبیعی ²: صفت. سروشتی؛ سوروستی؛ سرشتی؛
خۆکرد؛ خواکرد؛ خۆرسک؛ خۆوره؛ خۆرست؛
خۆرسکاو: ۱. پیه‌ه‌ندیدار به‌ ته‌بیاته‌وه. به‌رانبه‌ر:
عارضی <علوم طبیعی: زانسته سروشتیه‌کان>
۲. درووسکرای سروشت. به‌رانبه‌ر: **مصنوعی**
<پیده‌های طبیعی: دیارده سروشتیه‌کان>
۳. پیه‌ه‌ندیدار به‌ خۆ و خده یان غه‌ریزه‌وه <رفتار

پیکهینانی تهرح >در طرح ریختن استاندند، اما اجرائیش نمی کنند؛ له گه لاله دارشتن و هستان، به لام به پیوهی نابهن!>.

طرح کردن: هینانه ئاراوه؛ پیشنیار کردن؛ هینانه پیش؛ هاورنده بهر هوه.

طرح کشیدن: تهرح کیشان >از صورت مادرم طرحی کشید: له روخساری دایکم تهرحیکی کیشا<.

طرحواره / tarhväre، ها: >عربی/فارسی/اسم، گه لاله؛ گللاه؛ پلان: ۱. وینه یه کی خه تی ساکار ۲. گه لاله یه کی گشتی سه ره تایی و بیوه ری له ورده کاریگهل.

طرد / tard: >عربی/اسم، کار یان ره وتی دوور خستنه وه؛ دوور هوه وسه ی؛ تاراندن؛ راواندن؛ ره واندن.

□ طرد شدن: ۱. وه لا نران؛ خرانه لاه ۲. دهر کران؛ دهر کران؛ راوانن؛ تارینران >از آن پس از خانواده اش طرد شد: له وه به دواوه له بنه ماله که ی دهر کر<.

طرد کردن: دهر کردن؛ تاراندن؛ ره واندن؛ ره فاندن >دوستانش او را طرد کردند: هه واله کانی نه بیان دهر کرد<.

طرز / tarz: >عربی/اسم، شیواز؛ شیوه؛ ره ننگ؛ بار؛ جور؛ تهرز؛ چۆنیه تی بهر پیوه بردنی کاریک.

□ طرز تفکر: شیوازی بیر کردنه وه؛ چۆنیه تی بیر و بۆچون.

طرف / taraf: >عربی/اسم، لا؛ لایین؛ لایه ن؛ ئالی؛ بال؛ هاویر؛ ده وره؛ نکال؛ نک؛ تهرف؛ تهره ف؛ کشته؛ تۆل؛ هند؛ قورنه؛ ره خ؛ بهر؛ جه بهر؛ گاز: ۱. لها؛ اطراف/ سوو؛ بهر هوه گه؛ راسای خالی ئامازه پیکراو >آن طرف: نه و لا ۲. ههر یه که له لایه نه کان یان شیواز گه لی بهر انبه ری به کتر >طرف عصر؛ طرف معامله؛ لای عه سر؛ لایه نی سه ودا<.

□ از طرف کسی/جایی: له لایه ن که سیک/

پیکهاته، ده زگا، ئامیر، ره وت یان بهر هه میکی هونه ری بۆ کاری دواتر. هه روه ها: طراحی شدن؛ طراحی کردن

طرار / tarrār، ها: >ان: >عربی/اسم، >ادبی/ تهرده ست؛ کیسه بر؛ قه مکه؛ قه مک؛ دزی زه بهر ده ست و خیرا.

طراوت / tarāvat: >عربی/اسم، >ادبی/ ۱. تهرچکی؛ په ژی؛ پاراوی؛ تهر و بهر ی؛ تور تی ۲. گه شی؛ سه رزیندوو یی.

طرب / tarab: >عربی/اسم، >ادبی/ شادی؛ شایی؛ که یف خووشی؛ خووشی؛ وه شی؛ خووشحالی.

طرب انگیز / tarabangîz: >عربی/فارسی/ صفت، >ادبی/ شادی هینهر؛ خووشی هینهر؛ شادی به خش.

طرح / tarh، ها: >عربی/اسم، ۱. گه لاله؛ نه خشه؛ تهرح؛ نوو سراوه یان پیشنیار یک بۆ گیشتن به ئامانج یان ئامانج گه لیکی دیار یکراو >طرح ایجاد اشتغال: گه لاله ی پیکهینانی کار<

۲. پلان؛ پیلان؛ گه لاله؛ تهرح؛ شکل؛ وینه ی سه ره تایی که بیچمی گشتی شتیک نیشان ده دا >طرح نمای ساختمان: پلانی روو به ری ساختومان> ۳. گه لاله؛ تهرح؛ ری و شوین؛ ریچ؛ ده ستووری کار؛ وینه یان نوو سراوه یه که بۆ دروست کردنی شتی یان جیبه جی کردنی

کاریک ۴. تهرح؛ قانونی که له لایه ن نوینه رانه وه به پارله مان پیشنیار کراوه ۵. تهرح؛ بهرنامه یه که بۆ جیبه جی بوونی کار گه لیک له داهاتوودا ۶. بیچم؛ که سم؛ سه کوت؛ مه وژ؛ تهرح

۷. کار یا ره وتی هینانه بهر هوه و خستنه بهر باس.

□ طرح دادن: گه لاله دان؛ پلان دان؛ پیشنیار کردنی تهرح >طرحی برای افزایش محصول گندم به دولت داده شده است: پلانیک بۆ زور کردنه وه ی داهاتی گهنم به ده ولت دراهوه<.

طرح ریختن: گه لاله دارشتن؛ پلان دارژتن؛

که سانیک پرو به پرو دهنه وه.

طرف معامله: لایه‌نی مامه‌له؛ لایه‌نی دان‌وسان؛

لایه‌نی سه‌ودا؛ ئه‌وه‌ی که ده‌گه‌ل

که سیکی‌تردا مامه‌له ده‌کات: **طرف حساب - ۲**

طرف / tarf: [عربی/اسم، /ادبی] پالدوین؛

لاکوش؛ گوشه‌ی دامین.

□ **طرفی برستن:** [مجازی] به‌ره‌میک وه‌رگرتن؛

شتی هه‌لکړاندن «شاید بتواند از تلاش‌هایش طرفی

بریند؛ رهنه‌گه‌ بتوانی له‌کرد و کوشی به‌ره‌میک

وه‌ریگری».

طرف‌دار / tarafdār, ها: ان: [عربی/فارسی]

صفت. لادار؛ لاگیر؛ لانگر؛ لایه‌نگیر؛ به‌سه؛

به‌سته؛ هه‌وادار؛ هواخوا؛ داژدار؛ پالوبه‌ن؛

پشتیوان.

طرف‌داری / tarafdāri, ها: [عربی/فارسی/اسم،

لاکوشکه؛ لاگری؛ لاداری؛ لاگیری؛ لانگیری؛

لایه‌نگری؛ لایه‌نگیری؛ داکوکی؛ پشتیوانی؛

داشدار؛ داژداری.

- طرفه / tarafe: [عربی/پیواژه، - لایه‌نه؛ - لایه‌ن؛

۱. خاوه‌ن به‌ره‌وگی دیاریکراو «خیابان یک‌طرفه؛

شه‌قامی یه‌ک‌لایه‌نه» ۲. خاوه‌ن لایه‌نگه‌لیکی

دیاریکراو «تعهد دوطرفه؛ برپاری دوو‌لایه‌ن» *

طرفی/گفتاری

طرفه / torfe, ها: [عربی/اسم، /ادبی]

۱. هه‌لکه‌وته؛ شتی نوی که پیشتر نه‌بینراوه

۲. سه‌رسوورین؛ سه‌رسوورینتر؛ هه‌ژنه‌ند؛

شتیکی زور سه‌یر و سه‌مه‌ره.

طرفه‌العین / torfatol'eyn: [عربی/اسم،

چاو‌ترووکان؛ چاولیک‌نان؛ ترووکه؛ چاو‌ترووکه؛

چاف‌مچان؛ کاتی به‌ماوه‌ی چاو‌ترووکاندنیک.

- طرفی / tarafi: [عربی/پیواژه، /گفتاری] - لا؛

- لایی «کاش کار یک‌طرفی می‌شد؛ بریا کاره‌که

یه‌ک‌لا ده‌بۆوه».

طرفیت / tarafiyyat: [عربی/اسم، دوژمنی؛

دژمنایه‌تی؛ نه‌یاری؛ هه‌لا؛ گیره و کیشه؛ کیشه

شوینیکه‌وه؛ به‌نۆینه‌ری یان به‌جیگری

ئه‌وه‌شته یان ئه‌وه‌که‌سه «نامه‌را از طرف

وزیر امضا کرده بود؛ نامه‌که‌ی له‌لایه‌ن

وه‌زیرم وه‌واژۆکردبوو»

□ **طرف بودن:** ناسین؛ له‌کاریکدا (سه‌ودا، شه‌ر

و...) له‌به‌رانبه‌ری که‌سیک یان که‌سانیکدا

راوه‌ستان «در این معامله تو با من طرف هستی؛

لهم مامله‌دا تو من ده‌ناسی». هه‌روه‌ها: **طرف**

شدن؛ طرف کردن

طرف کسی را گرفتن: لایه‌نی که‌سیک‌گرتن؛

لایه‌نگری له‌که‌سیک‌کردن؛ پشت

که‌سیک‌گرتن «مردم طرف ما را گرفتند؛ خه‌لکی

لایه‌نی ئیمه‌یان گرت».

طرف ۱: ضمیر، ئه‌وه‌ی؛ یارۆ؛ کابرا؛ ئاد (بۆ‌نیر)؛

ئاده (بۆ‌می)؛ که‌سی که‌نه‌یانه‌وئ ناوی به‌رن

«به‌طرف گفتم؛ دیروز طرف آمده بود؛ به‌ئهوم گوت؛

دوینی کابرا هاتبوو».

طرف / tarafe: [عربی] صفت. لای؛ لاو؛ به‌ری؛

پرووی؛ له‌به‌ر؛ وه‌روو «طرف توجه؛ لای سه‌رنج».

□ **طرف اعتماد:** جی‌باوه‌ر؛ جی‌متمانه؛ جی‌پروا؛

ئه‌وه‌که‌سه‌ی متمانه‌یان پی‌هه‌یه «او طرف

اعتماد همه‌است؛ جی‌باوه‌ری هه‌موانه».

طرف توجه: به‌رچاو؛ سه‌رنج‌راکیش؛ ئه‌وه

که‌سه‌ی سه‌رنجی پی‌ده‌ده‌ن «در هر شهری

شه‌ردار خیلی طرف توجه‌است؛ له‌هه‌موو شاریکدا،

شاره‌دار یه‌کجار به‌رچاوه».

طرف حساب: ۱. ئه‌وه‌که‌سه‌ی که‌پاره‌ی لای

که‌سیک‌ه‌ یا پاره‌ی که‌سیکی لایه ۲. □

طرف معامله

طرف قرارداد: لایه‌نی به‌ریار؛ هه‌ریه‌ک

له‌وانه‌ی که‌له‌مامه‌له‌یان پی‌که‌ه‌تیکدا، واژۆ

ده‌ده‌ن و به‌پیی ئه‌وه‌کاریک وه‌ئه‌ستۆ

ده‌گرن.

طرف مذاکره: لایه‌نی وت‌ووینژ؛ هه‌ریه‌که‌

له‌وانه‌ی که‌له‌وت‌ووینژیکدا ده‌گه‌ل که‌س یان

و بهره.

طرفین / tarafeyn /: [عربی] اسم، دوو لایه؛ دوو لا؛ ههر دوو لا.

طرق / toroq /: [عربی] جمع ۞ طریق

طرقه / torqe /: [عربی] اسم، بؤقژه؛ بازو؛ بازوپی؛ باز؛ بالنده‌ییکی گچکه‌ی شینه به دهنگیکی خوشهوه له ریشوله ده‌کا.

طرلان / tārīlān /: [ترکی] ۞ شه‌باز

طره / torre /: ها؛ [عربی] اسم، [دبی] ۱. نه‌گریجه؛ په‌رجه؛ گولانگ؛ نهو مووه‌ی که له په‌نای گوی و ته‌ویله‌وه شوپ ده‌بیته‌وه ۲. [معماری] سه‌رتاق؛ هه‌له‌اتووپی سرمیچ له بان دیوار، درگا یان ده‌لاقه‌وه.

طریق / tarīq /: ها؛ طُریق؛ [عربی] اسم، [دبی] ۱. رینگا، ری؛ را [از طریق هوا؛ از طریق دریا؛ له ریگای هه‌واوه؛ له ریی ده‌ریاوه] ۲. شیوه؛ ره‌وشت [به طریق دوستانه؛ به شیوه‌ی دۆسانه].

طریققت / tariqat /: ها؛ [عربی] اسم، [دبی] ۱. بۆچوون؛ دۆز؛ ری‌باز؛ مه‌رام ۲. ته‌ریقته؛ ههر کام له ری‌بازگه‌لی سؤفیگه‌ری.

طریققه / tarīqe /: ها؛ [عربی] اسم، شیوه؛ شی‌باز؛ ره‌وش؛ ره‌وشت [طریققه‌ی راندگی؛ طریققه‌ی دوستی؛ شیوه‌ی پانه‌ده‌یی؛ شی‌بازی دۆستی].

طشت / tašt /: [مغرب از فارسی] ۞ تشت

طشتک / taštak /: [مغرب / فارسی] ۞ تشتک

طعام / ta'am /: ها؛ اطعمه؛ [عربی] اسم، [دبی] نان؛ خواردمه‌نی؛ خوراک؛ خواردن؛ خواردنی؛ پی‌خۆر.

طعم / ta'm /: ها؛ [عربی] اسم، چیژ؛ چه‌ژ؛ چه‌شک؛ چه‌ش؛ تام؛ مه‌زه؛ تایبه‌یه‌کی دیار له هیندی‌ی ماک که به هوی ئه‌ندامی چیژ‌هوه هه‌ستی پیده‌کری [این خمیردندان طعم دارچین می‌دهد؛ ئه‌م خمیردندانه چیژی دارچین ده‌دا].

طعم‌آرزو / ta'm'ār(e)zû /: [عربی]

فارسی] صفت. تاهه‌زۆ؛ تامازۆ؛ به ئاواتی شتی که ده‌ستی نه‌که‌وتوووه یان که‌متر بۆی ده‌ستی داوه.

طعمه / to'me /: ها؛ [عربی] اسم، چیشته؛ چیژه؛ چه‌شه؛ چه‌شکه؛ بالته؛ ۱. خۆراکی گیاندارنک، به‌تایبه‌ت گیانداری راو‌که‌ر [طعمه‌ی شیر؛ چیشته‌ی شیر] ۲. تملۆک؛ تامک؛ چه‌شته؛ چه‌شک؛ ماکیکی خۆراکی یان شتی‌ک وه‌کوو ئه‌وه که له راو یان ماسی‌گرتندا بۆ راکی‌شانی نی‌چیره‌که به کار ده‌روات [حالا به جای کرم و مگس طعمه‌ی مصنوعی به بازار آمده است؛ ئیستا به جیی کرم و می‌ش چیشته‌ی ده‌سکرد هاتوو‌ته بازار].

طعمه‌چیزی شدن: که‌وته‌نه به‌ر شتی‌که‌وه؛ که‌وته‌نه به‌ر زه‌ره‌ر و له نی‌و چوونه‌وه [خانه طعمه‌ی آتش شد؛ خانوو‌که که‌وته‌نه به‌ر ناگه‌وه].

طعمه‌گذاری / to'megozārī /: ها؛ [عربی] فارسی] اسم، کاری تامک دانیان؛ چه‌شته نیانه‌وه؛ چیژه نانه‌وه له سه‌ر رینگای گیانداران به قولاب یان داو، بۆ راکی‌شان و راویان.

طعن / ta'n /: ها؛ [عربی] اسم، [دبی] تانه؛ ته‌شه‌ر؛ ته‌شه‌ره؛ ته‌شه؛ ته‌وس؛ توانج؛ تانوت؛ پلار؛ تانی؛ تیز؛ ۱. کار یا ره‌وتی ناو و نیتکه دۆزینه‌وه ۲. خراپه‌بیژی؛ فر.

طعن‌آلود / ta'nālūd /: [عربی] فارسی] صفت. ته‌شه‌راوی؛ به ته‌شه‌ره‌وه؛ پر تانه و ته‌شه‌ر [سخنان طعن‌آلودی گفت؛ قسه‌گه‌لیکی ته‌شه‌راوی گوت].

طعن‌آمیز / ta'nāmîz /: [عربی] فارسی] صفت. به تانه و ته‌شه‌ر؛ به سه‌ر کۆنه‌وه [نگاه طعن‌آمیزی داشت؛ روانییکی به تانه و ته‌شه‌ری هه‌بوو].

طعن و لعن / ta'n-o-la'n /: [عربی] اسم، [دبی] ته‌وس و توانج؛ تانه و ته‌شه‌ر؛ تیر و تانه [نمی‌خواهم مورد طعن و لعن مردم باشم؛ نامه‌وی]

بکهومه بهر تهوس و توانجی خه لکهوه.

طعنه / ta'ne / ها: / اعربی / اسم، له قهه:

۱. سهرکونه؛ لومه؛ وله؛ تهوس؛ تیز؛ سهرزنهشت
(طعنه زدن: سهرکونه کردن) ۲. تانه؛ لهوم؛ تهشهر؛
قهر؛ تانوت (طعنه‌ی دوست بدتر از تیغ دشمن است:
تانه‌ی دؤس له تیغی دوزمن خراپتره).

طعنه زدن: تانه لیدان؛ تیز پیکردن؛
عهیب‌گرتن؛ تانوت لیدان؛ قهره‌فین؛ گه‌مه
پیکردن؛ عهیب‌لئ‌گرتن «همه بر او طعنه
می‌زدند که چرا این کار را کردی: ههموان تانه‌یان
لیده‌دا که ئهم کارهت بؤچی کرد».

طغرا / toqra / ترکی / اسم، ۱. توغرا؛ له خه‌ته
تهوزنینه‌کانی فارسی و عهره‌بی که به شیوه‌ی
ئیمزا یان به ناو به کار ده‌روات ۲. ده‌سته؛
ده‌فته‌ر؛ یه‌که‌ی ژماردنی پهره بایه‌خداره‌کان
(یک طغرا چک بانکی مفقود شده است: ده‌سته‌یه‌ک
چه‌کی بانکی گوم بووه).

طغیان / toq(i)yān / ها: / اعربی / اسم، ۱. دؤخ
یان چۆنیه‌تی لادان له رپیازی سهره‌کی یان
دابین کراو؛ ههلدان؛ ههلکفان؛ گلان؛ سهرکردن
(طغیان رودخانه؛ طغیان قلم؛ ههلدانی چه‌م؛ گلانی
قه‌له‌م ۲. شورش؛ راپه‌رین «مردم طغیان کردند و
به خیابانها ریختند: خه‌لکی شورشیان کرد و رزانه نیو
شه‌قامگه‌له‌وه».

طغیان رودخانه: تۆقه؛ دؤخ یا ره‌وتی ئاو
سهرکردن؛ ئاو ههل‌سان؛ ههلدانی چه‌م؛ زور
بوونی له راده‌به‌ده‌ری ئاوی چه‌م و هاتنه
سهری.

طغیان قلم: / ادبی / گلانی قه‌له‌م؛ گلانی
پینووس؛ هه‌له‌ی ده‌ستی نووسهر له کاتی
نووسیندا.

طفره / tafre / ها: / اعربی / اسم، چاغ و به‌نگ؛
ده‌سی‌ده‌سی؛ ده‌ستی‌ده‌ستی؛ کار یان ره‌وتی
خۆ لادانی به رووبینی بۆ جیبه‌جی کردنی کارئ
که داواکراوه.

طفره رفتن: خۆ لئ لادان؛ چاغ و به‌نگ

کردن؛ ده‌سی‌ده‌سی کردن؛ ده‌ستی‌ده‌ستی
کردن؛ له به‌رپوه‌بردنی کارئیک خۆ لادان «هر
روز از دادن طلب مردم طفره می‌رفت: ههموو رۆژی
خوی له دانه‌وه‌ی قهرزی خه‌لکی لا ده‌دا».

طفل / tefl / ها: ان؛ اطفال: / اعربی / اسم، مندا؛
منال؛ زارؤ؛ زاروو؛ زارؤله؛ زاوله.

طفلك / teflak / ها: / اعربی / فارسی / اسم،
۱. زارؤک؛ مندالی بچووک ۲. [کنایی]
به‌سته‌زمان؛ به‌سه‌زوان؛ وشه‌یه‌ک بۆ ده‌برینی
دلسۆزی «طفلك تازه داشت عروسی می‌کرد که این
بلا به سرش آمد: به‌سته‌زمان تازه ده‌یه‌ویست
زه‌ماوه‌ند بکات که ئهم به‌لایه توشی بوو»: طفلكی؛
طفلی / گفتاری

طفلكی / teflakî / اعربی / فارسی / طفلك - ۲
طفلی / tefli / اعربی / اسم، ۱. منالی؛ مندالی؛
زارؤیی؛ زارؤکی ۲. طفلك - ۲

طفولیت / tofûliyyat, tofûliyyat / اعربی / اسم،
مندالی؛ منالی؛ زارؤیی؛ زارؤکی؛ زاوله‌یی؛
مندالیه‌تی؛ زارو‌کینی «دوران طفولیت را در
زادگاهش گذراند: سهرده‌می مندالی له زیده‌که‌ی
برده سهر».

طفیلی / tofayli / ها: ان: / اعربی / اسم، ۱. مې و
مووشکه‌ر؛ خۆژی؛ دؤم بلکان؛ مل و مووشکه‌ر؛
که‌سئ که (له جیی دابین‌کردنی ژبانی خۆی) به
نا‌ره‌وا له ده‌سره‌نجی خه‌لک ده‌ژی «احساس
می‌کنم طفیلی شما هستم: هه‌ست ده‌که‌م مې و
مووشکه‌ری ئیوهم» ۲. مشه‌خۆر؛ خۆره؛
زگ‌له‌وه‌رین؛ له‌مه‌له‌وه‌رن؛ له‌گام؛ نه‌رمؤ؛ نانؤ؛
مووس؛ مووسهل؛ ده‌ف‌ده‌هؤل؛ که‌سئ که
بئ‌بانگه‌ه‌شتن یان هه‌زی که‌سانئیک ده‌پیت‌ه
میوانیان ۳. پاشاوخۆر؛ به‌رماوخۆر؛ سهر‌بار؛
لامیژ؛ چه‌وره؛ لاورگه؛ لاکوت «موجودات طفیلی:
بوونه‌وه‌ره پاشاوخۆره‌کان». هه‌روه‌ها: طفیلی بودن؛

طفیلی شدن

زیرپینگیری؛ زیرپینگهری؛ زهرگهری.

طلافروش / talāfurūš / ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] /سم؛ تهلافروش؛ زیرفروش.

طلافروشی / talāfurūši / ها؛ [عربی/فارسی] /سم؛ زیرفروشی؛ تهلافروشی.

طلاق / talāq / ها؛ [عربی/سم؛ تهلاق؛ تلاق؛ کار و رهوتی له یهک جیا بوونهوی ژن و میرد.

□ **طلاق باین:** تهلاقی که گهرانهوه بهی ماره برینهوه رهوا نیه.

طلاق خلع: تهلاقی که ژن به دانهوهی ماریه یان بهشیک له مالی خوی به میردهکهی، پازی دهکا تهلاقی بدا.

طلاق رجعی: تالوق؛ تهلاقی که له مهودای عیددهدا جی بو گهرانهوهی ههیه.

□ **طـلاق دادن:** تهـلاق دان:

۱. ههلوهشاندنهوهی بریارنامهی ژن وشوویی به ویستی میرد [زنش را طلاق داد: ژنهکی تهلاق دا] ۲. [مجازی] ویل کردن؛ وه لانان؛ دهست لی بهردان؛ پشت لیکردن [مثل این که درس و مشق را دیگر طلاق دادی: وا دیاره ئیتر خویندنت تهلاق داوه].

طلاق کسی را گرفتن: تهلاقی کهسیک سهندن؛ ههلیچانی پیاییک بو تهلاق دانی ژنهکی [عاقبت طلاق دخترش را گرفت: ئاخری تهلاقی کچهکی سهند].

طلاق گرفتن: تهلاق سهندن؛ تهلاق لی گرتن؛ پی تهلاق دان؛ لیکجیا بوونهوهی ژن و میرد به ویستی ژن [شوهرش معتاد بود، طلاق گرفت: میردهکهی موعتاد بوو، تهلاقی لی سهند].

طلاقنامه / talāqnāme / ها؛ [عربی/فارسی] /سم؛ تهلاقنامه؛ نووسراوهیهکی رهسمی که جوئی بوونهوهی ژنی تیدا هاتووه.

طلاق و طلاق کشی / talāq-o-talāqkeši / ها؛ [عربی/فارسی] /سم؛ [گفتاری] تهلاق و تهلاقکاری؛

طلا / talā / [عربی] /سم؛ زیر؛ زهر؛ تهلا؛ تلا؛ تهلی؛ ئاتی: ۱. توخمیکی کیمیاوی کانزایی، به ژمارهی نهتومی ۷۹ و کیشی نهتومی ۱۹۶،۹۶ به رهنکی زهردی درهوشاوه، چهکوشخور و دژ به ژهنگه بو سکه لیدان، جهواهیر سازی، دهواسازی و له دهسگاگهلی نهلهکتریکی دا به کاردی. ناوه لاتینهکهی له وشهی «ئوروم» واته ئالتوون وه رگراوه ۲. /ها؛ ئالتوون؛ ههر یهک له بهرههم هاتووگهلی لی درووسکراوی ۳. [مجازی] شتیکی زور پر بایهخ.

□ **طلای بدلی:** زهر زیر؛ زیری قهلب؛ ئالیازی مس و پینچ تا ده له سهد رۆح که زورتر بو درووس کردنی جهواهیراتی قهلب به کار دهروا.

طلای سبز: ۱. زیری کهسک؛ زیری که تیکهل به هیندی کادمیوم یان زیوه ۲. [مجازی] لیرهور؛ جهنگه؛ جهنل؛ دارستان. **طلای سفید:** ۱. پلاتین؛ زیری سیی ۲. [مجازی] لۆکه؛ پهموو؛ پهمو؛ پهمه. **طلای سکه:** زیریک دهگهل ۹۱،۶ له سهدی زیر، هیندیک مس و نهختی زیو.

طلای سیاه: [مجازی] نهوت؛ نهفت؛ نهوته. □ **طلا گرفتن:** (له) زیرگرتن؛ گرتنه زیر؛ زهرگرتن؛ تهلاگرتن؛ زیرپوش کردن؛ ئاستی شتیک به لاپه ریهک له زیر داپوشاندن [دور تا دورش را طلا گرفته بودند: دهوراندهوریان زیر کرتبو].

طلاآلات / talā'ālāt / [عربی] /سم؛ زیرهواله؛ ئامیرگهلی چیکراو له زیر؛ **طلاجات** / talā' / [عربی] /طلایی **طلاب** / tollāb / [عربی] جمع طَلَبه **طلاجات** / talācāt / [عربی/از عربی] طلاآلات **طلاساز** / talāsāz / ها؛ ان؛ [عربی/فارسی] /سم؛ زیرپینگیر؛ زیرپنگهر؛ زهرگهر. **طلاسازی** / talāsāzi / ها؛ [عربی/فارسی] /سم؛

خوازه کی؛ کار یان رهوتی خواستن؛ ویستن
 «طلب بخشش؛ طلب یاری؛ داوای لیبووردن؛
 خواز یاری یارمه تی» ۲. /ها/ قهرز؛ هه قی که
 که سی به سهر که سیکی تره وه هه یه تی.

□ طلب داشتن: خاوهن قهرز بوون.

طلب کردن: ویستن؛ داوا کردن؛ خازتن؛
 خواستن؛ گهره ک بوون/ بیهی؛ ههره ک بوون
 «از خدا طلب مرگ می کرد؛ از مردم یاری طلب
 می کرد؛ داوای مهرگی له خودا ده کرد؛ له خه لک
 یارمه تی ده ویست».

به طلب چیزی در آمدن: به شوین شتیکدا
 هاتن؛ بو شتیک هاتن. ههروه ها: به طلب
 چیزی رفتن

در طلب چیزی بودن: به شوین شتیکدا بوون؛
 داواکاری شتیک بوون.

- طلب^۲: پیواژه - خواز؛ - خاز؛ - واز؛ - ویست؛
 خواز یار و شوینکه وتووی شتیک «شهرت طلب؛
 نفع طلب؛ ناوبانگ خواز؛ قازانج خواز».

طلبکار / talabkār ، ها؛ ان؛ /عربی/ فارسی/ اسم.
 خاوهن قهرز؛ لاهو کهر؛ داواکار؛ تهله بکار.

ههروه ها: طلبکاری

طلبه / talabe ، ها؛ /عربی/ اسم. فقهی؛ فقهی؛
 فقه؛ خویندکاری زانستی نایینی.

طلبیدن / talabīdan ؛ /عربی/ فارسی/ مصدر.
 متعدی. // طلبیدی؛ ویست؛ می طلبی؛ ده ته وی؛

بطلب: بته وی// ویستن؛ ویستن؛ گهره ک بوون/
 بیهی؛ ههره ک بوون؛ داخواستن؛ خواستن؛
 خواستن؛ داوا کردن؛ واسه ی؛ واسه تی؛

۱. گرکاش کردن «در آنجا برای خودش آسایش و
 آرامش می طلبید: ده ویدا بو خوی سوکنایی و
 هیمنایه تی ده ویست» ۲. خواز یار بوون؛ داواکار
 بوون «از مردم کمک طلبیدم: له خه لک یارمه تیم

ویست» ۳. /ادبی/ بانگ کردن؛ قاو کردن؛
 بانگهیشتن کردن؛ چره ی؛ چرای «فرزدان را طلبید
 و به آنان گفت: ... مندا له کانی بانگ کرد و پنیانی

ململانی و گیره و کیشه یه ک که به هوی ته لاق
 دان یان ته لاق لیسه ندن دیته دی «کارشان به
 طلاق و طلاق کشی کشید: کاریان کیشایه ته لاق و
 ته لاقکاری».

طلاکار / talākār ، ها؛ ان؛ /عربی/ فارسی/ اسم.
 زیرینگهر؛ زیرینگپر؛ زه پر گهر؛ ته لاکار.

طلاکاری / talākārī ؛ /عربی/ فارسی/ اسم.
 ته لاکاری؛ زیرینگهری؛ ۱. کاری داپوشاندنی
 ئاستی شتیک به توژالیک ناسک له زیر
 ۲. کاری رازاندنه وهی نوسخه گه لی خه تی به
 رهنگی وه کوو شهنگه رف، شین، ژهنگار، ناوی
 ته لا یان زیو.

طلاکوب / talākūb ؛ /عربی/ فارسی/ صفت.
 زیر کوت؛ زیر کفت.

طلاکویی / talākūbī ؛ /عربی/ فارسی/ اسم.
 زیر کوتی؛ زیر کفتی؛ ۱. کار و رهوتی کوتاندنی
 کانزا بریقهداره کان به تاییه ت زیر و زیو، به
 شیوه ی نه خش یان نووسراوه له سهر ئاستیک
 ۲. نه خش یا نووسراوه له په ره یه کی ناسکی
 کانزایی به سهر رووپه ریکه وه.

طلایه / talāye ، ها؛ /از عربی/ اسم. /ادبی/
 پیشهنگ؛ پیشرو؛ ره مکیش؛ پیشهنگ؛ پیشهنگ؛
 گرویی که پیشرو می نهوانی دیکه ن.

طلایه دار / talāyedār ، ها؛ ان؛ /از عربی/ فارسی/
 صفت. /ادبی/ ره مکیش؛ پیشهنگ؛ پیشهنگ؛
 پیشرو؛ جله ودار؛ جله وکیش؛ له پیشه وهی
 گرویه ک به تاییه ت گروی سهر بازان.

طلایی / talāyī ؛ /عربی/ صفت. زیرین؛ زیری؛
 ته لایی؛ ۱. درووسکراو له زیر «تاج طلایی؛ تاجی
 زیرین» ۲. به رهنگی زهردی دره وشاوه «گیسوان
 طلایی؛ بسکی زیرین». ههروه ها: طلایی رنگ
 ۳. /مجازی/ زور شکودار و پربایه خ «دوران طلایی؛

سهرده می زیرین» * زیرین: طلایی

طلب^۱ / talab ؛ /عربی/ اسم. ۱. داوا؛ خواز یاری؛
 داخوازی؛ خواز گاری؛ دهر خواست؛ خواست؛

مه‌نیه‌زیوم.

طلقی / talqī: [مغرب] صفت. ده‌لقی؛ دل‌قی؛ ده‌لقینه؛ له‌ماکی ده‌لق.

طلوع / tulū', tolū': [عربی/اسم]. ۱. ر‌ه‌وتی نه‌نگوتن؛ نه‌نگوتن؛ ه‌لاتن؛ زه‌یقین؛ ه‌ور‌نامه‌ی؛ ده‌ر‌که‌وتن؛ دیاری‌دانی خ‌ور و ه‌ه‌یف و نه‌س‌تیران و ته‌نه‌ئاسمانیه‌کان له‌ئاسماندا ۲. [مجازی] ر‌ه‌وتی ده‌ر‌که‌وتن؛ سه‌ره‌لدان؛ زیه‌ی <طلوع‌صبح> ده‌ر‌که‌وتنی به‌یانی ۳. سه‌ره‌تای ر‌وژ. ه‌ه‌روه‌ها: **طلوع** کردن

طلیعه / talī'e, ha: [عربی/اسم]. [ادبی] ده‌سپیک؛ که‌بار؛ به‌ر‌ژه‌نگ؛ به‌ر‌ژونگ؛ به‌رای؛ سه‌ره‌تای دیاری‌دانی ش‌تیک <طلیعه‌ی بهار> طلیعه‌ی پیروزی؛ ده‌سپیکی به‌هار؛ ده‌سپیکی سه‌ر‌که‌وتن.

طماع / tammā, ha: [ان]. [عربی] صفت. [ادبی] چاو‌چنوک؛ چاف‌چنوک؛ چاو‌برسی؛ چاف‌برسی؛ چاونه‌زیر؛ چ‌لماس؛ چه‌لماس؛ چه‌لماسک؛ ده‌ق‌به‌ش؛ دل‌ب‌ژوک؛ مووزر؛ ته‌ماحکار؛ ک‌ودو؛ ه‌ه‌ل‌پ‌کار؛ پ‌ر‌ک‌یش؛ ل‌یش‌ت‌وک؛ ه‌ه‌فه‌ه‌فی <آدم طماع دو بار ضرر می‌کند: مر‌وی چاو‌چنوک دوو جار زه‌ره‌ر ده‌کا>.

طمأنینه / toma'nine: [عربی/اسم]. [ادبی] ۱. نارامشت؛ ه‌ه‌راس؛ خ‌وراس؛ ئاسووده‌یی؛ ئارامی؛ ه‌یم‌نایه‌تی؛ ئ‌وق‌ره‌یی؛ سو‌کنایی ۲. ه‌ه‌ندر؛ دل‌نیایی؛ ئار‌خ‌ه‌یانی؛ خ‌ات‌ر‌جه‌می؛ ه‌ه‌داریه‌ک که‌هاور‌تییه‌ ده‌گ‌ل دل‌نارامیدا.

طمث / tams: [عربی/اسم]. [نام‌تداول] مه‌ه‌ک؛ مه‌ه‌کی؛ کنج؛ بی‌نو‌ی‌ژی؛ نه‌خ‌وشی مانگانه‌ی ژنان.

طمطرارق / tomtarāq, tomtorāq: [؟] /اسم. [ادبی] ده‌بده‌به و که‌بکه‌به؛ شک‌و و گ‌ه‌وره‌یی و‌پ‌رای خ‌و نیشاندان.

طمع / tama': [عربی/اسم]. ۱. چاو‌چنوک؛ چاف‌چنوک؛ چاونه‌زیری؛ ه‌ه‌ل‌پ <طمع او حد و

گوت> ۴. پ‌ئو‌ی‌ست بوون <موفقیت در هر کاری، بر‌نامه‌ریزی و تلاش می‌طلبد: سه‌ر‌که‌وتن ده‌ه‌ه‌ر کار‌یک‌دا، به‌ر‌نامه‌ری‌ژی و تیک‌و‌شان‌ی ده‌وی>.

ه‌ه‌روه‌ها: **طلبیدن**

■ **صفت مفعولی: طلبیده** (ویست‌راو) / مصدر منفی: **نطلبیدن** (نه‌ویستن)

طلسم / telesm: [مغرب از یونانی/اسم]. باربه‌ژن؛ ده‌مه‌به‌ست؛ دایلان؛ ته‌لیسم؛ ۱. چا‌چ‌وله؛ ش‌تی که‌ه‌یز‌یکی جادوویی تیدا خ‌ه‌یال ب‌ک‌ری <یک طلسم به تو می‌دهم که تو را از بلا‌ها حفظ کند: باربه‌ژن‌یکت پی‌ده‌ده‌م که له‌به‌لا ب‌ت‌پ‌اری‌ژی> ۲. شو‌نی جادوو‌ک‌راو؛ که‌س‌یک یان ش‌تی که‌ب‌که‌و‌یته به‌ر ه‌یز‌یکی جادوویی‌ه‌ه‌ و چ‌و‌نایه‌تی ب‌گ‌و‌ردی <این خانه طلسم شده‌ است: نه‌م خانووه باربه‌ژن بووه>.

□ **طلسم را باز کردن/گشودن** ☞ **طلسم را شکستن**

طلسم را شکستن: ۱. باربه‌ژن پ‌و‌و‌چ‌ه‌ل کردنه‌وه ۲. [مجازی] گ‌ر‌نی کار‌یک کردنه‌وه؛ گ‌ر‌فت له سه‌ر ش‌تی لا‌بردن * **طلسم را باز کردن/گشودن**

طلسم شدن: ۱. جادوو بوون؛ که‌وتنه به‌ر وزه‌گ‌ه‌لی جادوویی‌ه‌ه‌ ۲. [مجازی] که‌وتنه فه‌ر‌ته‌نه‌وه؛ تو‌وشی د‌و‌خی ز‌ور ئاس‌ته‌م و بی‌ده‌باز ه‌اتن. ه‌ه‌روه‌ها: **طلسم کردن**

طلعت / tal'at: [عربی/اسم]. [ادبی] ۱. ر‌وخ‌سار؛ چ‌یره؛ ده‌م و چاو؛ ر‌و‌مه‌ت؛ و‌ینه <ک‌جا ت‌واند دیدن گ‌وزن طلعت شیر؟> له‌چ‌و‌ناو‌چ‌ون که‌ل ده‌ت‌وانی ر‌وخ‌ساری شیر ببینی؟ ۲. دیمه‌ن؛ ر‌وخ‌ساری جوان <روشنی طلعت تو ماه ندارد: له‌تاوی دیمه‌نت مانگ بی‌نه‌سیوه>.

طلق / talq: [اسم]. ۱. له‌ا / [مغرب از فارسی] ده‌لق؛ دل‌ق؛ په‌ره‌یه‌ک وه‌ک شو‌وشه که له‌تال‌ک چ‌ی‌ده‌ک‌ری ۲. [عربی] پ‌ر‌ک؛ ژانی زان؛ ئیشی من‌دال ه‌ینان ۳. تال‌ک؛ سیلیکاتی ئاو‌داری

اندازه ندارد: چاوچنؤکی ئەو لە راده بەدەرە
 ۲. چاوچنؤکی؛ چافچنؤکی؛ هەلپە؛ ئاز؛
 خوازەلۆکی؛ دۆخ یا ڕەوتی قورم لە شتیک
 خۆش کردن که هی کەسی تر بێ ۳. [مجازی]
 خەیاڵ پلاو؛ فاکوفیک؛ خەیاڵاتی بەتال؛ خەیاڵی
 خاو؛ تەما «بە طمع ریاست افتاده بود: خەیاڵ یلاوی
 سەرۆکی کەوتبوو سەری».

طمع خام: فاکوفیک؛ خەیاڵاتی بەتال؛
 خەیاڵ پلاو؛ خەیاڵی خاو؛ ئامانجی بێهۆ و خاو.
 طمع بریدن: چاو لیپۆشین؛ دەس لی بەردان؛
 دەس لی شۆردن «من از آن پول طمع بریدم، اگر
 گرفتی مال خودت: من لەو پارە چاوم پۆشیو،
 ئەگەر وەرگرت بۆ خۆت».

طمع کردن / بستن: ددان تیزکردن؛ تەماح
 کردن؛ قورم خۆش کردن؛ تەما تی کردن.
 به طمع افتادن: کەوتنە تەماو؛ هەلخرانی
 ئاوات و ئارەزوو بۆ گەشتن بە شتیک.

طمعکار / tama'kār، ها؛ ان: [عربی/فارسی]
 صفت. چاوچنؤک؛ چافچنؤک؛ چاوبرسی؛
 چافبرسی؛ چلماس؛ چەلماس؛ چاونەزیر؛
 کۆدوو؛ دەفەش؛ پڕکیش؛ لیشتۆک؛
 هەفەهەفی؛ هەلپکار؛ تەماحکار. هەرەها؛

طمعکاری

طمع ورزی / tama'varzî، ها؛ [عربی/فارسی]
 /سم. [دبی] چاوچنؤکی؛ تەماکاری؛ چاونەزیری؛
 کار یان ڕەوتی تەماکردن لە شتیک.

طناب / tanāb: [عربی] کتاب

طناب بازی / tanāb.bāzî: [عربی/فارسی]

تناب بازی

طناب پیچ / tanābpîç: [عربی/فارسی]

تناب پیچ

طناز / tannāz، ان: [عربی/صفت. [دبی] بە
 لەنجه و لار؛ چەلەنگ؛ شەنگ؛ تایبەتمەندی ژن
 یان کچی کە لەشی جوان و ڕەوتی لەبارە.

هەرەها؛ طنازی

طنبور / tambûr, tanbûr: تنبور

طنبی / tanabî: تنبی

طنز / tanz، ها؛ [عربی/اسم. تیز؛ تەوزە؛ لیب؛
 حەنەک؛ هەنک؛ فەنەک؛ قەرف؛ ئەوێ
 لایەنگەلی ناپاست، نەگونجاو یان ناپەرەوی
 دیاردەیک بە شیوەی گالته و گەپ
 دەنوێنی [مقالەیی طنز؛ نمایش طنز؛ وتاری تیز؛
 نومایشی تیز].

طنز آلود / tanzālûd: [عربی/فارسی] صفت.
 حەنەکاوی؛ گۆلمەزاوی؛ تیزانە؛ بە تیز؛
 هاوڕێ لەگەڵ تیز «حکایت طنزآلود: چیرۆکی
 حەنەکاوی».

طنز آمیز / tanzāmîz: [عربی/فارسی] صفت.
 حەنەکاوی؛ تیزانە؛ تیکەل بە تیزەو [مقالەیی
 طنزآمیز: وتاری حەنەکاوی].

طنز آور / tanzāvar: [عربی/فارسی]

طنز نویس

طنز پرداز / tanzpardāz: [عربی/فارسی]

طنز نویس

طنز گو / tanzgû، ها؛ یان: [عربی/فارسی] /سم.
 حەنەکچی؛ حەنەکبێز؛ قسەخۆش؛ لیپۆک؛
 زۆرزان لە قسەیی جەفەنگیدا.

طنز نویس / tanznevîs، ها؛ ان: [عربی/فارسی]

/سم. حەنەکنووس؛ تیزنووس؛ نووسەری
 نووسراوگەلی تیز: طنزآور؛ طنزپرداز

طنز نویسی / tanznevîsî، ها؛ [عربی/فارسی]

/سم. حەنەکنووسی؛ تیزنووسی؛ کاری تیز
 نووسین؛ قەرڤین.

طنطنه / tantane: [عربی/اسم. ۱. هەنگ و وەنگ؛

سەنتەنە؛ دەدەبە؛ شکۆ و جەلالی شاماتی
 هاوڕێی گەورەبیاو ۲. ناویانگ.

طنطور / tantûr: [فرانسوی] تنتور

طنین / tanîn: [عربی/اسم. زایەلە؛

۱. پیژن؛ گومنی؛ تایبەتمەندی دەنگ
 (وەک دەنگی زەنگ) سەرچاوەگرتوو لە

طوبا / tûbā: [مغرب از عبری/اسم./اسلام] توبوا؛
دارى که ده‌گوترى له به‌هشتدایه یان بنه‌که‌ی
له‌وییه: طوبی

طوبی / tûbā: [مغرب] طوبا

طور / tow, to:ɾ, ها؛ اطوار/نامتداول/]: [عربی/اسم./
جور؛ چه‌شن؛ تهرز؛ لؤ؛ لؤن؛ له‌ون؛ ره‌نگ؛ بار؛
واش؛ گور؛ توف؛ قواش «این طور بنشین: بهم جوره
دانیشه».

□ آن طور: وا؛ به‌و جوره؛ به‌و چه‌شنه؛ به‌و وینه؛
پاسه.

این طور: بهم جوره؛ بهم چه‌شنه؛ بهم له‌ونه؛
پیشه.

به‌طور اخص: تابیه‌ت؛ به‌تابیه‌ت «آزاد به‌طور
اخص در ریاضیات استعداد زیادی داشت: نازاد
به‌تابیه‌ت له بیرکاریدا برشتی زوری هه‌بوو».

به‌طوری که: به‌جوریک؛ به‌شیویه‌ک؛ واکه؛
به‌چه‌شنیک.

□ طوری شدن: شتیک بوون؛ چیتویو بیه‌ی؛
رووداوویکی خراپ قه‌ومان «حالا مگر طوری
شده: ئیسته مه‌گر شتیک بووه؟».

طوسی / tûsî: طوسی

طوطی / tûti: توتی

طوطیا / tûtiyā: توتیا

طوطی‌وار / tûtīvār: توتی‌وار

طوع / tow', to:': [عربی/اسم./ادبی، نامتداول/]
سهرسپیری؛ گوی‌رایه‌لی؛ به‌دل فهرمانبهری.

طوفان / tûfān: [مغرب از یونانی] توفان

طوفانزا / tûfānzā: [مغرب/فارسی] توفانزا

طوفانی / tûfāni: [مغرب] توفانی

طوق / towq, to:q, ها؛: [عربی/اسم.] ته‌وق؛

توق؛ ته‌وقه؛ خناک: ۱. [نامتداول/] نالقه؛ بازنه؛
په‌ت‌ئاسایه‌ک که ده‌یخه‌نه ملی به‌ندی و
کویله‌وه «طوق بندگی: نالقه‌ی به‌ندایه‌تی»

۲. ملوانکه؛ ملوانک؛ مله‌وانه؛ نالقه‌یه‌کی
ته‌وزتیه که ده‌یکه‌نه مل «طوق طلا: ملوانکه‌ی

له‌ره‌ی په‌یتا-په‌یتا «طنین زنگ تلفن: زایه‌له‌ی
زه‌نگی ته‌له‌فون» ۲. ئاهه‌نگ؛ زنجیره
ده‌نگه‌لی زرنکه‌داری شوین‌یه‌ک که ده‌بیته
هوی ناسینه‌وه‌ی ده‌نگی له ده‌نگه‌لی‌تر
«صدایش طنین خاصی داشت: ده‌نگی ئاهه‌نگیکی
تابیه‌تی هه‌بوو» ۳. ره‌وتی ده‌نگ دانه‌وه؛
وهریچانی ده‌نگ له شوینیک.

□ طنین انداختن/افکندن: زړانه‌وه؛ زړیانه‌وه؛
پنکه‌هاتی ئاهه‌نگی ده‌نگیک.

طنین افکن / tanīnafkan: [عربی/فارسی] طنین‌انداز

طنین انداز / tanīnandāz: [عربی/فارسی] صفت.
زایه‌له‌دار؛ به‌زایه‌له؛ ده‌نگ‌ده‌وه؛ به‌زرنکه؛ به
ده‌نگیکی به‌رز که له ئاقاریکدا ده‌نگ بداته‌وه:

طنین افکن

□ طنین انداز شدن: ده‌نگ دانه‌وه «صدای زنگ
ساعت در تالار طنین انداز شد: زره‌ی سه‌عاته‌که له
نیو ته‌لاره‌که‌دا ده‌نگی دایه‌وه».

طنیندار / tanīndār: [عربی/فارسی] صفت. به
زایه‌له؛ به‌زرنکه.

طوائف / tavā'ef: [عربی] طوائف

طوارق / tavāreq: [عربی/اسم.] ته‌واریق؛
۱. هوی ناوخی ده‌شتی ئافریقا له ره‌گه‌زی
به‌ره‌ی ۲. هه‌ر یه‌که له که‌سانی ئه‌و هوزه.

طواف / tavāf, ها؛: [عربی/اسم.] ته‌واف؛ تواف؛
کاری هاتنه‌ده‌ور شوینیکی پیروژدا.

□ طواف کردن: ته‌واف کردن؛ تواف کردن؛
هه‌لسووران به‌ده‌وری شتیک یان شوینیکدا
«ضريح را طواف کرد و به نماز ایستاد: شباکه‌کی
ته‌واف کرد و قامه‌تی به‌ست».

طواف / tavvāf, ها؛: ان؛: [عربی/اسم./قدیمی]
ده‌سفرۆش؛ ته‌هوق‌فرۆش؛ ورده‌واله‌فرۆش؛
چه‌رخ.

طوايف / tavāyef: [عربی] جمع طایفه؛
طوائف

کودان؛ پنه شیعی؛ بردن؛ به رده‌ی؛ زور کات
بردن «آمدنش خیلی طول کشید؛ هاتنی زوری
خایاند» به طول انجامیدن

به طول انجامیدن طول کشیدن

طولاً / tulan / [عربی] قید. ۱. دريژايي؛ له
دريژايي «طولاً ۱۵ متر بود؛ دريژايي ۱۵ ميتر بوو»
۲. دريژاوه؛ دريژادا؛ به لای دريژيدا «طولاً پهن
کرده بودند؛ دريژاوه بلاويان کردبوو» .

طولانی / tulan / [عربی] صفت. دريژ: ۱. دوور و
دريژ «راه طولانی؛ ريژگه‌ی دوور و دريژ» ۲. به
دريژايي زورهه «نخ طولانی؛ به‌نی دريژ»
۳. دريژخايين؛ دريژخايهن؛ دريژه‌دار «داستان
طولانی؛ زمان طولانی؛ چيروکی دريژ؛ کاتي
دريژخايين» .

طولی / tûli / [عربی] صفت. دريژي؛ به دريژا؛
پتوه‌نديدار به دريژه‌هه «برش طولی؛ خطهای
طولی؛ پرشتی به دريژا؛ هيلي به دريژا» .

طولی: قید. به دريژادا؛ به دريژيدا؛ له دريژاوه؛
به لای دريژاوه «پارچه را طولی ببر؛ پارچه‌که به
دريژادا بيره» .

طومار / tûmār / [مغرب از يونانی] تومار

طویل / tavil / [عربی] صفت. دريژ: ۱. به
دريژايي زورهه «چوب طويل؛ نخ طويل؛ چيوي
دريژ؛ به‌نی دريژ» ۲. دوور و دريژ؛ دريژه‌دار
«جاده‌ی طويل؛ ريژگای دوور و دريژ» .

طویل المدت / tavilolmoddat / [عربی] صفت.
دريژخايهن «زندانی طويل المدت؛ زيندانی
دريژخايهن» .

طویل / tavile / [عربی] اسم. گه‌ور؛ گه‌ور؛
خسگه؛ پاگه؛ پاگ؛ سوو؛ ته‌ويله؛ ته‌وله؛ تيوله؛
تاوله؛ پشتير؛ شتير؛ ناغل؛ ناغه‌لمهر؛ هه‌ل؛
هوله‌لمهر؛ گه‌له‌خان؛ که‌له‌لان؛ بنی؛ کوليت؛
کورنيت؛ کوتان؛ کووتان؛ خوکه؛ ههرخان؛
شويتنی راگرتن و پاراستنی ولسات (وهک گا و
کهر و ئه‌سپ و...) .

زير ۳. مادانگ؛ گه‌رگونک؛ گه‌وی ده‌وری ملی
گیانله‌به‌ری ده‌سته‌مؤ ۴. ئالقه‌ی په‌رانيه‌ري
یه‌خه پيش دالکاندنی ملوانک .

طوق انداختن: شوین خستن؛ که‌وتنی
نه‌خشیک به شیوه‌ی ئالقه له ده‌وری
شتیکدا «با بنزین پاک کنی طوق می‌اندازد؛ به
بنزین پاکي بکه‌یه‌وه شوین ده‌خا» : طوقه
انداختن

طوق لعنت به گردن کسی انداختن: [مجازی]
شهر بؤ که‌سیک نانه‌وه؛ ته‌ون دانه ده‌س
که‌سیکه‌وه؛ که‌سیک تووشی شهر و
ده‌ردیسه‌رکردن .

طوقه / towqe, to:qe, ها: / [عربی] اسم. ۱. بازنه؛
ئالقه؛ خه‌له‌ک؛ گه‌رزک ۲. ته‌وه‌ق؛ ئالقه‌ی
کانزایی چه‌رخي دووچه‌رخه یان موتور که
لاستیک دایده‌پوشی ۳. چه‌په‌ک؛ به‌شی ژیرینی
چال که گوشادی زورتری هه‌یه .

طوقه انداختن طوق انداختن، طوق

طول / tûl / ها: / [عربی] اسم. ۱. دريژايي؛
دريژه‌ی ۲. [ریاضی] مه‌ودای نیوان دوو خال له
رووپه‌ريکدا .

طول عمر: ماوه‌ی ته‌من؛ نه‌ندازه‌ی ژيانی
گیانداریک .

طول و تفصیل: دريژه «داستانش خیلی طول و
تفصیل داشت؛ چيروکه‌که‌ی زور دريژه‌ی هه‌بوو» .
در طول راه: له ريژا؛ له ريژگادا؛ رانه: ۱. له ناو
رادا «در طول راه به چند آهو برخوردیم؛ له ريژا
چهند ئاسکمان بينی» ۲. له کاتي ريژ دانه
سه‌ردا «در طول راه حرفی نزد؛ له ريژگه‌دا
قسه‌یه‌کی نه‌کرد» .

طول دادن: دريژه پندان .

طول داشتن: دريژه‌دار بوون؛ نه‌برانه‌وه؛
نیازمه‌ندی کاتي زور بوون «این کار فعلاً طول
دارد؛ ئهم کاره جاریک دريژه‌ی هه‌یه» .
طول کشیدن: خایاندن؛ پیچوون؛ کوداندن؛

طهارت / tahārat: [عربی] اسم؛ پاکي؛ خاويني؛ پاکړي؛ پاڅړي، به تايبته نه بووني پيسي له له شدا.

☐ طهارت گرفتن؛ تارته گرتن؛ خو شوردن دواي دهساو چوون.

طی / tey(y): [عربی] اسم. کار يان رهوتي پټوان؛ پټواندن.

☐ طی طريق: ري پټوان.

طی مسافت: مهودا پټوان.

☐ طی کردن: ۱. تپه پرانندن؛ تپه پرکندن؛ پټوان؛ پيمهي ۲. برينه وه؛ تهی کردن «قيمت خانه را طی کردیم: ترخي خانوه که مان بريه وه». ههروهه: طی شدن

طی / teyye: [عربی] حرف. ۱. له مهوداي؛ له نيواني؛ له ماوهی «طی سالها: له مهوداي چهند سالدا» ۲. به پټي؛ به هوي؛ به بوڼهي «طی دو فقره چک: به بي دوو دانه چک».

☐ در طی مدت: له مهوداي؛ له دريژهی.

طیارات / tayyārāt: [عربی] جمع طیاره طیاره / tayyāre: [عربی] اسم، [قدیمی] فرځوکه؛ فرکه؛ بالافر؛ باله فره.

طیب / tayyeb: [عربی] صفت. پاک؛ خاوين؛ پاکړ؛ پاڅړ؛ بژون؛ پوخته.

طیب / teyb, tīb: [عربی] اسم، [ادبی، نامتداول]

۱. رهامه ندي ۲. بهرامه؛ بوڼی خوش؛ بوی خوش.

☐ طیب خاطر: به رهامه ندي «پول را با طیب خاطر پذیرفت: پاره که ی به رهامه ندي وهرگرت».

طیف / teyf: [عربی] اسم. ۱. شهبهنگ؛ ريزي له بهشگه لی پرشنگ يان شه پؤل که به پټي تايبه تمه ندي که ديار يکراو له په نا يهک ريک کراوه ۲. ريز؛ رزن؛ رهن؛ رهن؛ پټر «طیف روشن فکر: ريزي رووناک بير»

* بيناب

☐ طیف خطی: شهبهنگي خه تي؛ شهبهنگي

بريتي له چهند هيلیکي جيا، نه وهک هيلي پیکه وه نووساو.

طیف نور سفید: شهبهنگي تيشکی سپي، که بریتیه له حوت رهنگي سهره کی.

طیف بینی / teyfbinî: [عربی] فارسی] اسم. شهبهنگ بینی؛ ليکولینه وه و توپزینه وه شهبهنگه کان و چوڼيه تی به کار برديان.

طیف سنج / teyfsanc: [عربی] فارسی] اسم. شهبهنگ پټو؛ که ره سیهک بو بهرهم هينان و راده گرتی شهبهنگه کان.

طیف سنجی / teyfsanci: [عربی] فارسی] اسم. شهبهنگ پټوی؛ کار و رهوتي هندهزه گرتی دريژاي شهبول بو ديار ي کردنی شهبهنگي نهو شه پوله.

طیف نگار / teyfnegār: [عربی] فارسی] اسم. وينه گري شهبهنگ؛ ناميري بو ناماده کردنی وينه يان نوڼه ی شهبهنگان.

طیف نما / teyfnemā: [عربی] فارسی] اسم. شهبهنگ نوڼي؛ ناميريک بو بهرهم هينان و ليکولینه وه له شهبهنگه لی نووړی.

طیفی / teyfi: [عربی] صفت. شهبهنگي؛ پيوه نديدار به شهبهنگه وه.

طیلسان / teylasān: [عربی] [معرب از فارسی] اسم. تهيله سان؛ جلکيکی وه کوو عابا يان شنیل که باشلوق (يان کلاويکی پیکه وه لکاو) هه يه و زورتر که شه مه سيحيه کان ده پوښن و هيشتايش له نيو هيندي خه لکدا باوه.

طین / teyn: [عربی] طا

طینت / tīnat: [عربی] اسم. سروشت؛ سرشت؛ هييم.

طیور / tuyûr, toyûr: [عربی] اسم، [ادبی] بالداران؛ په له وه ران؛ په له وه ري؛ بالنده گهل؛ مه لان «پرورش طیور: بارهينانی بالداران».

ظ

ظ / z: / حرف. نیشانه‌ی بیسته‌مین پیتی
 دهر کهوت؛ دیارده؛ به‌شی دهره‌کی و
 دیاری شتیک. به‌رانبه‌ر: **باطن** «ظاهر»
 خانه قشنگ بود؛ ظاهر را نبین: **رواله‌تی**
 خانوو که جوان بوو؛ مه‌روانه بو **رواله‌ت**.

ظاهر^۲: صفت. به‌رچاو؛ دیار؛ ناشکرا؛ خویا «ناگهان»
 شخصی در برابرم ظاهر شد: له‌پرا که‌سیک هاته
 به‌رچاوم.

□ **ظاهر شدن**: ناشکرا بوون؛ خویا
 بوون؛ دهر کهوتن؛ هاتنه‌پوو؛ به
 دیهاتن؛ خو نیشاندان؛ سه‌ر
 هه‌لینان؛ به‌ر چاو کهوتن؛ دیاری
 دان؛ که‌وته‌ی دیار؛ که‌وته‌ی سارا؛
 که‌وته‌ی به‌ر. هه‌روه‌ها: **ظاهر کردن**.

ظاهر^۱ / zāheran: [عربی] قید. به
 رواله‌ت؛ به‌نما؛ به‌نمؤ؛ وه‌ک دیاره؛ وا
 که‌له‌به‌ر چاو «ظاهر» داشت روزنامه
 می‌خواند: به‌رواله‌ت رۆژنامه‌ی
 ده‌خوینده‌وه.

ظاهر الصلاح / zāherossalāh ، ها: [عربی]
 صفت. خو‌ش‌نمؤ؛ رواله‌ت‌باش؛ خوشیک؛ جوان و
 دلگه‌ر.

ظاهر بین / zāherbîn ، ها: ان: [عربی/فارسی]
 صفت. رواله‌ت‌بین: ۱. عه‌قل‌له‌چاو؛ خاو‌ن

ئه‌لف‌وبیتکه‌ی فارسی که‌له‌وشه‌گه‌لی ره‌گه‌ز
 عه‌ره‌بیدایه و هه‌ر وه‌ک «ز» ئه‌خوینریتته‌وه.

ظا / zā: / سم. زا؛ زای ده‌سته‌دار؛ ناوی بیسته‌م
 پیتی ئه‌لف‌وبیتکه‌ی فارسی: **ظای مؤلف؛ ظنین**

□ **ظای مؤلف** □ **ظا**

ظالم / zālem ، ها: ان: ظلمه: [عربی] صفت.
 زۆروئێ؛ زۆربێژ؛ سته‌مکار؛ گوو‌جکار؛ مارز؛ **زالم**؛
 خوداگیر؛ ده‌ست‌دریژ‌که‌ر بو مافی خه‌لک
 «عاقبت فرمانروای ظالم همیشه تاریک است: دواړوژی
 راژوړی زوړوئێ هه‌میشه‌ره‌شه».

ظالمانه^۱ / zālemāne: [عربی/فارسی] صفت.
 سته‌مکارانه؛ **زالمانه**؛ مارزانه؛ زۆروئێژانه؛
 زۆربێژانه؛ هاوړی ده‌گه‌ل زولم و زۆروه «رفتار
 ظالمانه آخر خوشی ندارد: ئاکاری سته‌مکارانه ئاخ‌ر
 نایریتته‌وه».

ظالمانه^۲: قید. **زالمانه**؛ سته‌مکارانه؛
 مارزانه؛ به‌زۆروئێژی؛ به‌سته‌مکاری «با
 مردم ظالمانه رفتار می‌کرد: ده‌گه‌ل خه‌لکیدا
 زالمانه ده‌جوولایه‌وه».

ظالم - بلا / zālembalā ، ها: [عربی] صفت.
 [گفتاری] بزێو؛ چابک؛ وریا؛ وشیار؛ زرت و
 زینگ؛ زړپو زینگ؛ زرت و زیندوو.

ظاهر^۱ / zāher ، ها: ظواهر: [عربی/سم]

جوان و له‌بار بوون <ظرافت نقش: قه‌شه‌نگی نه‌خش>.

ظرایف / zarāyef: [عربی/اسم، ورده‌کاری؛ شتگه‌لیکی شه‌نگ، جوان یان پیشانده‌ری کارامه‌یی و بزویی <ظرایف فیلم: ورده‌کاری فیلم>: ظرائف

ظرف / zarf، ها: ظروف: [عربی/اسم، ده‌فر؛ فؤل‌وفه‌ره؛ فه‌ره‌وفؤل؛ ئامان؛ قاپ و قاچاغ؛ هه‌وه‌ره؛ ئیربار؛ هیربار؛ زه‌رف: ۱. ئامرازیک قوول یان ناو خالی بو پاراستنی شتیک (وه‌کوو بووتری، سه‌تل، به‌رمیل و ...) <ظرف اشغال: ظرف نفت: ده‌فری زبل؛ ده‌فری نه‌وت>. ۲. کاجانی؛ وه‌ها که‌ره‌سه‌یه‌ک بو کولاندن و لینان و نان خواردن (وه‌کوو قاولمه، بایه، ده‌وری و ...).

⊞ ظرف یکبار مصرف: ده‌فری یه‌کجاره؛ ده‌فری که‌ دوای یه‌ک جار که‌لک لی‌وه‌رگرتن ده‌خریته لاوه.

ظرف / zarfe: [عربی/حرف، له‌ماوه‌ی؛ له‌مه‌ودای؛ له‌ژ؛ جه <ظرف دو‌ماه کار تمام شد: له‌ماوه‌ی دوو مانگدا کاره‌که‌ته‌واو بوو>.

ظرفا / zorafā: [عربی/جمع] ظرف ظرفشویی / zarfshūyī: [عربی/فارسی/اسم، قاپ‌شوری؛ ده‌فرشوری: ۱. کاری شور‌دنی ده‌فر <امشب ظرفشویی با من است: ئه‌مشه‌و قاپ‌شوری به‌منه>. ۲. /ها/ شیری ئاو و له‌گانی که‌ ده‌فری تیدا ده‌شون (پتر له‌چیشخانه‌دا) <ظرفها را بگذار توی ظرفشویی: ده‌فره‌کان بخه‌ره نیو قاپ‌شوری‌به‌که‌وه>. ۳. /ها/ ماشین ظرفشویی

ماشین

ظرفیت / zarfiyyat: [از عربی/اسم، ۱. ده‌فرایه‌تی؛ بانترین توانایی یان

تابیه‌تمه‌ندی داوه‌ری کردن له‌رووی رواله‌تی دیارده‌گله‌وه. ۲. سه‌رسه‌ری؛ به‌بی توانایی یان، هه‌کاره به‌تاوتوی کردن دیارده‌گه‌ل، هه‌روه‌ها: ظاهر‌بینی

ظاهرپرست / zaherparast، ها: ان: [عربی/فارسی] صفت، رواله‌ت‌په‌رست؛ خاوه‌ن ئوگری به‌رواله‌تی کار و دیارده‌گه‌ل، به‌بی ئاو‌ر‌دان‌ه‌وه له‌کاره‌ات، بایه‌خ یان ئامانجیان: ظاهر‌پسند

ظاهرپسند / zaherpasand: [عربی/فارسی] ظاهرپرست

ظاهرساز / zahersāz: [عربی/فارسی] صفت، رواله‌ت‌کار؛ خاوه‌ن خوو یان عاده‌ت به‌رواله‌تکاری.

ظاهرسازی / zahersāzi، ها: [عربی/فارسی/اسم، رواله‌تکاری؛ رواله‌ت‌سازی: ۱. کار یان ره‌وتی رازاندنه‌وه‌ی ئه‌و لایه‌نانه له‌شتگه‌ل که‌له‌به‌ر چاوی دیترا‌ندایه. ۲. کار یان ره‌وتی نیشاندانی دۆخ یان چۆنیه‌تیه‌کی درۆینه بو‌فریودانی که‌سان و سه‌لماندنی داوه‌ری چاک: تظاهر

ظاهر‌فریب / zaherfarīb، ها: ان: [عربی/فارسی] صفت، رواله‌ت‌باز؛ روو-روو؛ خاوه‌ن ری و رواله‌تی باش و دل‌خواز و ده‌روونی ناشایست.

ظاهری / zaherī: [عربی] صفت، رواله‌تی: ۱. پیوه‌ندیدار به‌رواله‌ت و ده‌روه‌ی شتگه‌ل و دیارده‌گه‌ل <رنگ ظاهری: په‌نگی رواله‌تی> ۲. [مجازی] دیار؛ به‌ر‌چاو.

ظرائف / zarā'ef: [عربی] ظرافت / zarāfat، zarāfat، ها: [عربی/اسم، قه‌شه‌نگی؛ شه‌نگی؛ دۆخ یان چۆنیه‌تی

سهرکه وتوو.

ظفر نمون / zafarnemûn: [عربی / فارسی] صفت. [ادبی] سهرکه وتوو؛ نیشاندیری سهرکه وتوویی «ارتش ظفر نمون: نهرته شی سهرکه وتوو».

ظل / zel(l): [عربی / اسم] سیهر؛ سیوه؛ سه یوان؛ سه ههن؛ سه هه؛ سه ی؛ سای؛ سه یوه.

□ **ظل آفتاب**: [گفتاری] تیشک و تینی خوره تاو؛ تاوی هه تاو؛ هیت.

در **ظل توجهات**: له ژیر چاوه دیری؛ له ژیر سیهر؛ له سایه ی سهر «در **ظل توجهات** عالی: له ژیر چاوه دیری به یژ تاندا».

ظلم / zolm، ها: [عربی / اسم] ناحه قی؛ ناهه قی؛ سته م؛ ته سته م؛ گوج؛ زور؛ که له مه ک؛ زولم؛ زلم؛ زاعه تی؛ زاعکی؛ ناره واکاری؛ نه قی؛ نه قیه؛ له تم؛ نه هه ق. به رانهر: **عدل**

□ **ظلم شدن**: زولم لی چوون؛ سته م لی کران.

ظلم کردن: ناحه قی کردن؛ زولم کردن؛ سته م کردن؛ ته سته م کردن «برادران به خواهرشان خیلی ظلم کردند: براکان زور ناحه قیان له خوشکه که یان کرد».

ظلمات / zolamāt, zolomāt: [عربی / اسم] ۱. جمع □ **ظلمت** ۲.

شهوه زهنگ؛ شهوه زهنگه؛ نووته ک؛ تنووک؛ تنووک؛ تاریک و نووته ک؛ ته نگوسته چاو؛ تاریکایی خه ست؛ تاریکه سه لات؛ تاریک و کوژ «اینجا ظلمات است و چشم چشم را نمی بیند: ئیره شهوه زهنگه و چاو چاو نابینی».

ظلمانی / zolmānī, zolamānī: [عربی] صفت.

راگرتن یان جی کردنه وهی شتیک له خودا. ۲. /ها/ توانایی زهینی یان توانایی له شی که سیک، به تایبته بو بهرگه گرتن له بهرام بهر سهختی و دژواریه وه. ۳. /ها/ [شیمی] الف/ توانایی هه بوونی هیز یان وزه ب/ ژماره ی ئیلیکترؤنگه لی ته تومی توخمیک که له تیکه لایوه کدا له ته تومی توخمیکی دیکه بگيردری، بهوی بدات یان ده گهل نهودا شهریک بیت. ۴. /برق/ توانایی که ره سهیه ک بو راگرتنی باری کاره بایی.

ظرفیتی / zarfiyyatī: [از عربی] صفت. خاوهن ده فراهیت.

ظروف / zurûf, zorûf: [عربی] جمع □ **ظرف** **ظریف** / zarîf: [عربی] صفت. که شخه: ۱. ناسک؛ جوانکیله؛ به پاژگهل یان پیکه اته یه کی ناسک، نه رم، ورد و پسپوژانه وه «ساعت ظریف: سه عاتی ناسک». ۲. خاوهن چؤنیه تییه کی له به ردل، ریک و به بزویه وه «نکته ی ظریف: خالی ورد». ۳. /ظرفا/ خاوهن توانایی ئاوه زین و به کار بردنی قسه ی خوش و گالته ی جوان و گونجاو.

ظفر / zafar: [عربی / اسم] [ادبی] سهرکه وتوویی؛ کار یان پهوتی سهرکه وتن؛ سهرکه فتن.

□ **ظفر یافتن**: زال بوون؛ سهرکه وتن؛ سهرکه فتن؛ چیر بوون «بر دشمن ظفر یافتن: به سهر دوژمندا زال بوون».

ظفر آفرین / zafarāfarîn، ان: [عربی / فارسی] صفت. [ادبی] سهرکه وتی هینهر؛ هوی سهرکه وتوویی.

ظفر مند / zafarmand، ان: [عربی / فارسی] صفت. [ادبی] سهرکه وتوو «سپاه ظفرمند: سپای

ظهر /zahr/: [عربی/اسم، پشت؛ په‌شتی (له) نووسراوه و به‌لگه‌دا] «ظهر سند را امضا کرد: پشتی به‌لگه‌که‌ی ئیمزاکرد».

ظهر ^۱/zohr، ها/: [عربی/اسم، ۱. نیوهره؛ نیمه‌ره؛ نیم‌ره؛ نیرو؛ نیفره؛ نیفره؛ نیفران؛ ناوه‌ندی ره‌ژ، کاتیک له ره‌ژ که خور له لای باشووره ده‌بین‌یت. ۲. ناوه‌پاستی ره‌ژ؛ ده‌می جی‌گرتنی دیارده‌یی خور له ناوه‌ندی ئاسمانی شوینیکدا.

ظهر ^۲: قید. نیوهره؛ نیمه‌ره؛ نیفره «ظهر بیا با هم نهار بخوریم: نیوهره وهره پیکه‌وه نه‌هار بخوین».

ظهر‌نویس /zahrnevîs، ها: ان/: [عربی/فارسی/اسم، پشت‌نووس؛ که‌سی که‌پاستی به‌لگه‌یه‌ک به‌نووسینی و تاریک یان واژو‌کردنی پشتی به‌لگه‌که‌ده‌سه‌لم‌ین.

ظهر‌نویسی /zahrnevîsi، ها: [عربی/فارسی/اسم، پشت‌نووسی «سفته را بده یک شخص معتبر ظهر‌نویسی بکند: سفته‌که بده به‌که‌سیکی برواپینکراو تا پشت‌نووسی بکات».

ظهور /zohûr، zuhûr/: [عربی/اسم، ۱. کار یان ره‌وتی دهر‌که‌وتن؛ ئاشکرا بوون؛ سهره‌ل‌دان؛ هاتنه دهر‌ه‌وه؛ په‌یدا بوون. ۲. کار یان ره‌وتی ره‌وشن کردنه‌وه؛ دیارده‌کردنی وینه له سهر فیلم یان کاغزه‌زی وینه‌گری به‌دهرمانی کیمیایی له ژووری تاییه‌تدا «ظهور فیلم: روشن کردنه‌وی فیلم».

☐ **ظهور کردن**: دهر‌که‌وتن؛ سهره‌ل‌دان؛ به‌رئامه‌ی؛ زیه‌ی؛ زیای؛ خویا بوون؛ دیار دان؛ په‌یدا بیه‌ی؛ هاتنه به‌ر چاو.

ظین /zeyn/: [عربی/ظا

ئه‌نگوسته‌چاو؛ تاریک و نووت‌ه‌ک؛ زور تاریک «شب ظلمانی: شه‌وی ئه‌نگوسته‌چاو».

ظلمت /zolmat، ظلمات/: [عربی/اسم، تاریکایی؛ تاریکی؛ تاریتی؛ تاریکه‌ی؛ تاریکان؛ تارمایی؛ تاریکی زور «در آن ظلمت شب زیر پایمان را نمی‌دیدیم: له‌و تاریکایی شه‌وه‌دا به‌رپیتمان نه‌ده‌بینی».

ظلمت‌کده /zolmatkade، ها: [عربی/فارسی/اسم، [دبی] تاریکستان؛ شوینی ده‌ور‌گیراوی زور تاریک «برق که رفت، تالار شد ظلمت‌کده: ههر کاره‌با ره‌یشت، هوله‌که‌بوو به‌تاریکستان».

ظلم‌ستیزی /zolmsetîzi، ها: [عربی/فارسی/اسم، کار یان ره‌وتی خه‌بات و در‌ایه‌تی کردن ده‌گه‌ل ناه‌قیدا. هه‌روه‌ها: **ظلم‌ستیز**

ظلمه /zalame/: [عربی] جمع ظالم **ظلمی** /zellî/: [عربی] صفت. سی‌به‌ری؛ سی‌ه‌ری؛ سه‌ه‌نی؛ پی‌وه‌ندیدار یان سهر به‌سه‌یوانه‌وه.

ظن /zan(n)، ها: [عربی/اسم، گومان؛ گمان؛ داوهریه‌ک به‌هوی ئوگره‌تی زه‌ینی نه‌ک له سهر بر‌وا و باوهری پته‌وه‌وه «ظن قوی: گومانی به‌هیز».

ظنین /zanîn/: [عربی] صفت. به‌دگومان؛ دل‌کرم‌ؤل؛ به‌ه‌گومان؛ دووشک؛ چۆنیه‌تی له‌شتی یان که‌سیک دوو‌دل بوون «هم‌سایه‌ها به‌او ظنین بودند؛ آن‌قدر گفتند که من هم ظنین شدم: دراوس‌یکان لیتی به‌دگومان بوون؛ ئه‌ونده‌یان گوت که‌منیش دل‌کرم‌ؤل بووم».

ظواهر /zavâher/: [عربی] جمع ظاهر **ظاهر**

Kurdistan University
Persian-Kurdish Dictionary
Vol. 2

Majed M. R.

SANANDAJ
2 0 0 7